NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
1
38 K
11
CENTRALE V. E. II
ROMA

1.38.K.11

BIBLIOTECA ... ROMA VITTORIO EMANUELE

T. Liuius

hiſtoria [illegible]

Index copioſiſſimus eorum quæ in Liuio deſideratur: in Flori Epitome continentur.

Abaſſus 251.79.
Abderitæ 256.29.
Aborigines ppli 1.19
Aborigines bello petiti 1.31.
Aborigines ducem Latinum amiſere 2.34
Abydus oppugnat a Phili. 197.18
Abydeni oppugnati 197.58.62
Abydenorum legati ad Philippum 197.65.
Abydeni ex deſperatione in iram acceñſi 197.68
Abydeni ſeſe interficiunt 197.90
Abydeni pertinaciter pugnauerunt cum Philippo 197.76
Abydeni vrbem dedunt Philippo 197.79.
Abydeni plura in ſe facinora quam victores ediderunt 197.92
Abydenorum clade Philippus bellum excinit 197.94
Abydeni populi 199.86.206.75
Abydus op. 208.92.⁊212.24.⁊213.40.46.⁊240.64.
Abydi oppugnatio 240.68
Abydus tradenda 241.2
Abydi obſidio relicta 241.7
Academiæ gymnaſium 198.66
Acanthus oppidum 202.14
Acarnanes ab Aetolis dirempti. 151.94.
Acarnanes aduerſus Aetolos ſeſe inſtruunt 152.9
Acarnanum dira execratio in populares 152.13
Acarnanes cõiuges, liberos ⁊ ſeniores in Epirum miſerunt 152.11
Acarnanes Epirotas precati, vt omnes, qui in acie occidiſſent, vno tumulo contegerent 152.14
Acarnanum humatorum titulus, Hic ſiti ſunt Acarnanes 152.16
Acarnanum cõiuratio 152.12.19
Acarnanes aſcripti fœderi a Philippo 180.78
Acarnanes duo iuuenes in Cereris templo interfecti 197.25
Acarnanum gens a Philippo ĩpetrat bellũ iferre Atheniẽſib⁹ 197.26
Acarnanes Philip. auertũt 201.34
Acarnaniæ nullus portus 205.105
Acarnanum gens 209.98
Acarnania 205.99.⁊210.1
Acarnaniæ ppli dididerũt ſe 210.16
Acarnania mediterranea 234.15
Acarnaniæ ſitus 234.91
Acarnania depopulatur 249.80
Acedur cum fortuna mutauit fidem 112.112.
Acedur Hiſpanus ad Scipionẽ perductus 113.13
Acedur vir prudens haud fruſtra videbatur ſocios mutaſſe 113.22
Accenſi milites 72.85.73.14
Accenſus L. Hoſtilius 258.95
Accius flu. 268.72
Accillæ oppidum 135.56
Acerrani Romani facti 74.75
Acerras receſſit Annibal 123.7
Acerrani dilapſi ad Campanos perfugerunt 123.12
Acerræ ex parte incenſæ 157.64
Acerranis permiſſum vt ædificarent quæ incenſa erant 157.65
Acharræ 205.17
Achaicum concilium 237.64
Achaici belli ſemina Flo. 58
Achæorum concilium 163.92
Achæi incenſi odio Eleorum inſenſi erant Aetolis 164.13
Achæi aſcripti fœderi a Philippo 180.77.
Achæorum conſultatio aduerſus Nabin 198.87
Achæi iurarunt in verba Philippi. 203.61.
Achæi 206.5
Achæorum a Philippo ad Romanos defectio 206.2.5
Achæorum ſocietas cum Attalo ac Rhodijs 207.12
Achæorum exercitus ad Corinthum mouetur 207.15
Achæorum preſidium 207.59
Achæorum iuuentus ſeruata 207.65
Achæorum ⁊ Ro. ſocietas 207.69
Achæorum exules 208.71
Achæi pedites 210.19.22
Achæorum ⁊ Macedonum conflictus 210.34
Achæi pro Bœotijs deprecant 212.18
Achæi liberi 212.60
Achæis vrbes redditæ 242.89
Achæorum legati ad T. Quintium 227.81.
Achæorum ⁊ Lacedæmoniorum diſceptatio 254.19
Achæi magnæ authoritatis apõ Romanos 254.24
Achæorum concilium negatum Ro. legatis 265.49.51
Achæis terror iniectus 265.87
Achæi diſciplinam Lycurgi ſuſtulerunt 266.2
Achæorum legati 272.41
Achæia in deditionẽ accepta Fl. 52
Acheruſia aqua 75.93
Acheron flu. ſtagna inferna influens 75.91
Achillas Cn. Põpeiũ occidit F. 112
A[illegible]chirus portus 240.61
Achiui ab Aenea abſtinuerũt 1.6
Acies inſtructa 5.76.⁊37.38.⁊210.27.⁊246.25.
Acies inſtruitur 33.57
Acies Romanorum qualis 72.9
Acici inſtructæ deſcriptio 73.11
Acies prima haſtati erant 72.12
Acie inſtructa Latini ⁊ Romani concurrerunt 72.107
Acies Romana ex pluribus partib⁹ conſtat 83.18
Acies Romanorum ⁊ Samnitium inſtructæ ſtant 44.54
Acies inſtructa Scipionum in Hiſpania 125.20
Acies inſtructa Annibalis 125.21
Acies inſtructa Annibalis, ⁊ M. Marcelli 160.33
Acies inſtructæ per aliquot dies ſteterunt 170.104
Acies inſtruitur a M. Attilio conſule 235.35
Acies inſtruitur ab Antiocho 235.35.⁊245.38.
Acilius Petus candidatus 155.56
Aciliani annales 346.58
Aciliani libri Græci 226.5
Acradina tradita mercennariorum militum ducibus 143.112
Acradinæ tres præfecti præficiuntur a militibus 144.48
Acradina 133.109.⁊135.14.⁊143.43.
Acradinã conuenit populus 13[illegible]
Acradinæ forum 13[illegible] 21
Acradina primo impetu capi[illegible] ab Hippocrate ⁊ Epicide 134.112
Acradinæ murus mari abluitur. 135.14.21.
Acradina ternis caſtris includitur a Marcello 143.78
Acræ 135.62.⁊227.113
Acrea promontorium 207.31
Acreuia op. 212.11.⁊212.15
Acriani 210.27
Acria op. vi captum 133.79
Actiaco bello finito Janus clauſus eſt 4.49
Actius Nauius ſclytus augur 7.40
Actij Nauij ſtatua 7.45
Actius Tullius hoſpes Cn. Martij 17.8
Actius Tullius 27.18
Actius Tullius ad conſulem 17.9
Actius Tullius imperator Volſcorum lectus 17.57
Actium Tullium Equi nõ tolere ducem 17.100
Adherbal a Lælio fugat 174.33
Adherbal filius Mycipſæ Flo. 62
Adherbal a ſenatu in regnum reſtitutus eſt. Flo. 62
Adherbal bello petitus a Jugurtha Flo. 64
Adherbal occiſus a Jugurt. Fl. 64
Admetium loci nomen 55.41
Adorcua mons 252.41
Adramyttcum 242.22
Adramytte⁹ ager opulẽtus 252.27
Adriatici maris ſinus 1.1.⁊89.24
Adriaticum mare vnde dictũ 51.38
Adria Tuſcorum colonia 51.38
Adriaticũ mare Græci vocãt 51.38
Adrianum agrum Annibal deuaſtat 110.69
Adrianẽ laudati a Po. Ro. 159.59
Adriaticum mare ab Aemo monte conſpicitur 272.54
Adria colonia deducta Flo. 11
Adrumentum op. 214.77
Adrumẽtum venit Annibal 191.18
Aediles plebis S. C. in ædem Cereris detulerunt 30.108
Aedilitas curulis inſtituta 63.12
Aediles curules ex patrib. 63.14
Aedilitia largitio 138.43
Aediles curules 202.94.100.⁊207.108.
Aedilitas faſtidita 204.9
Aediles plebis 207.108
Aedilitas inſignis fuit 215.65
Aegeria dea 4.53.⁊4.79
Aegates inſulæ Flo. 19.⁊148.61
Aegeas pfect⁹ eqtũ cecidit 120.17
Aegyptiorum legati ad dirimendum bellum inter Ptolemæum ⁊ Aetolos veniunt 163.87
Aegium Achæorum concilium indictum 169.67
Aegimur⁹ inſula 183.89.⁊190.40
Aegypti opes diuiſæ ĩter Antiochũ ⁊ Philippum 197.20
Aeginã venit Attal. 197.29.⁊40
Aeginæ Attalus hybernabat 199.26.⁊209.72.
Aegelcon 202.38
Aeginum 205.42
Aegina inſula Attalo data 212.33
Aegyptũ Antiochus ſpirat 213.82
Aegiſipol princeps exulum 219.7
Aegij concilium 231.37
Aegium 234.46.⁊237.65

aa iii

...ſitio... 254.17
Aequum Achaici concilij conuentus 254.34.
Aemus mons Macedoniæ 272.54
Aemum montem aſcendit Philippus 271.53
Aemylia lex 85.91.& 85.109
Aemyliæ legis author 85.91
Aemylia tribus 255.23
Aemylia vxor Africani 259.23
Aemylius prætor vrbis duumuiros creat 114.103
Aemylia virgo Veſtalis inceſti damnata Flo. 63
Aenaria inſula 75.51
Aeneas Helenæ reddende author. 1.5.
Aeneas profugus in Macedoniam venit 1.16
Aeneas profugus in Siciliam venit 1.16
Aene. Laurẽtem agrũ tenuit 1.17
Aeneas Anchiſæ ac Veneris filius 1.24.
Aeneas apud Latinum in hoſpitio fuit 1.17
Aeneæ bellum Turnus intulit 1.2
Aeneas Aborigines ſibi cõciliat 1.21
Aeneas moritur 1.43
Aeneas ſitus eſt ſuper Numi cũ fluuium 1.43
Aeneã Iouẽ Indigetẽ appellãt 1.44
Aeneas Syluius 1.56
Aenea limina in Capitolio ex ſeneratorum bonis facta 93.63
Aeneæ conditori ſacrificium quot annis 269.54
Aennæ oppidi ſitus 135.82
Aennenſium principes pacti cũ Himilcone 155.86
Aennenſes cæduntur cauea incluſi. 136.7.
Aeniani 169.5
Aennæ ſacrata omnia veſtigijs raptæ Proſerpinæ 236.14
Aenianus ſinus 169.9
Aenei populi 199.86
Aeniorum fines 244.47
Aenus oppidum 248.114.& 263 84.& 141.8
Aenus op. expugnatur 197.55
Aenia op. 269.53
Aequimelium 254.115
Aequinoctium autumnale 202.44
Aere alieno oppreſſæ plebis querelæ 14.86
Aeris alieni lex promulgata 61.31
Aeris alieni ſolutio diſpenſata eſt. 67.93.
Aerarium adiutum priuatorum benignitate 132.47
Aerarios factos 185.84.87.89.90
Aeropus mons 203.71.73
Aes ad ærarium cõfectum 44.56
Aes alienum cauſſa ſeditionis 59 118.69.63.& 61.3.
Aes aliemũ ſolutum publice 66.87
Aeſculapius ab Epidauro Romam accerſendus 98.52.
Aeſcul. ſupplicatio habita 98.33
Aeſculapij ſignum Romam ab Epidauro tranſlatum Flo. 11
Aeſculapij ſedes conſtituta eſt in inſula Tybris Flo. 11
Aeſculapius ex Græcia Romam acceſſitus 180.32
Aeſculapio dona vota 274.115
Aetnæ ignes 151.95
Aetolorum amicitiam affectarunt Romani 243.13
Aetoli ad ſocietatem Romanorum acciti 151.91
Aetolis conditiones conſcriptæ, quibus in amicitiam Po. Romani venirent 151.99
Aetoli bellum aduerſus Philippum mouere 151.108
Aetolorum cum Romanis fœdera in Capitolio ſunt poſita 151.107
Aetoli bellum inferre Acarnaniæ parant 152.9
Aetolorum impetus tardatus 152.19
Aetoli ſũmum magiſtratum ad Attalum detulerant 163.80
Aetoli Philippo occurreſt 103.82
Aetoli Thermopylarum fauces inſident 168.115
Aetoli & belli & pacis Macedonicæ cauſſa 195.17
Aetoli gens inquieta 199.32
Aetoli 201.34.46.& 221.57.& 214.4.& 214.98.
Aetoli fuſi cæſiq; a Philippo 203 61.& 201.72.& 203.46.
Aetoli in Aegyptum auecti 201.87
Aetolorum geſta 205.21
Aetoliæ nullus portus 205.105
Aetolis 205.109
Aetolorum querelæ in Ro. 212.102
Aetoli cõcilium indixerũt 225.92
Aetoli Ro. bellũ conciuit 226.1
Aetoli vmbilicum Græciæ incolunt 226.91.
Aetolorum defectio 228.113
Aetolorum impudens cõſiliũ 229.41
Aetoli cæduntur 229.101
Aetoli venditi 229.102
Aetolorum ferocia in verbis 231.54
Aetolos vltro bellum Ro. indixiſſe 232.59.
Aetoliæ ſitus 234.92
Aetolorum auxilium inutile 234.106
Aetolorum diſſenſio 214.113
Aetoli gens vaniſſima 255.17
Aetoli Heracleæ ſe incluſerunt 234 107.& 255.20.
Aetoli experti regiam vanitatem 135.101.
Aetoli vigilijs & aſſiduo labore confecti 256.7
Aetoli in arcem fugiunt 256.26
Aetoli ſe dediderunt 256.25
Aetolorum legati ad Antiochum 236.52.
Aetolorum duces petit Coſ. 236.74
Aetolorum praua conſilia 236.97
Aetoli obtrectarunt gloriæ Quintij 237.40.
Aetoli infecta pace dimiſſi 239.15
Aetolorum principes in Latomias coniecti 239.57
Aetoli inſolentia offenderunt Romanos 246.92
Aeto. totos Antiochi eſſe 246.97
Aetoli victi ad Thermopylas 248 69.
Aetolorum profectio 249.49
Aetolorum legatis conſul quid reſpondit 250.56
Aetolorum legati capti ab Acarnanibus 250.66
Aetoli approbata pace Romã eunt. 250.46
Aetoli mari tranquillo comparantur 249.59
Aetolorum pacis cõditiones 250.98
¶ Afranius occiſus Flo. 114
Africæ & Siciliæ conſul 101.31
Africanus ob egregiam victoriam de Annibale & Pœnis appellatus 105.108.
Africa nondũ aperte prouincia decreta 180.97
Africanum cognomen 194.54
Africæ magna vis frumẽti 202.94
Africi elephanti 241.70
¶ Agaſones armati a dictatore in dolum Gallorum 65.61.& 65.80
Agatirnæ incondita multitudo in Italiam tranſuecta 154.114
Agatirnæ raptores & latrones fuerunt 155.2
Agatirna oppidum 159.93
Agathocles rex Syracuſanus tranſgreſſus in Africam 177.38
Agalaſſenus ager fertilis 251.68
Aggerem ac vineas incendium hauſit 46.58
Ager Campanus ferro igniq; depopulatur 128.54
Ager, in quo caſtra habebat Annibal. venditus Romæ non minore precio 149.16.
Ageſymbrus Andriorum præfectus 201.25.& 202.47
Ageſymbrotus Rhodiorum præfectus 205.60.& 208.73
Agnus ſuillo capite natus 196.108
Agnus cum duobus capitibus natus 204.5.& 208.18
Agrippa Tyberini filius 1.59
Agrippa Menenius Coſ. 15.36
Agrippa T. Quintij conſulis collega 33.6.8
Agrippa ſiniſtrum cornu tenuit. 33.8.
Agrippa ætate viribuſque ferox. 35.72.
Agrippa Menenius triũuir 36.15
Agrippa Menenius lanatus Coſ. 36.57.
Agrippa Menenius Lanatus tribunus militum 41.87
Agrippa Menenius Lanatus iterũ tribunus militum 42.24
Agrippa Furius tri. militũ 51.10
Agrigentum ab Himilcone receptum 135.55
Agrigentum præſidio Carthaginẽſium tenebatur 154.90
Agrigentum Leuino conſuli traditur 154.98
Agrigento capto tota Sicilia ad Romanos inclinata 154.109
Agrigentum 233.38
¶ Aharna oppidum 93.102
¶ Alatrinates 87.113
Alatrinati populo ſuæ leges redditæ 88.33
Alabanda oppidum 210.25
Alabandenſes legati 251.15
Aladrus fluuius 252.28
Albanus mons 1.50.& 203.17
Albe longa op. 1.55
Alba longa colonia deducta 1.58 & 89.2.
Albula fluuius qui Tyberis vocatur 1.55
Alba rex ortus 1.58
Albula fluuius a Tyberino Tyberis dictus 1.57
Albani Romanum agrum prædantur 4.87.
Albanorum legati cum Tullo loquũtur 1.92
Albani victi 5.48
Albani Romanos deſerunt 5.82
Albani Romam traducti 6.3.18
Alba diruta 6.9.15.& 276.52
Alba ſtetit C C C C. annis 6.25

Albani principes in patres legun-tur 6.18
Albano in monte lapidibus pluit. 6.35.
Albani ſacra facere patrio ritu iuſſi 6.37
Albana vallis 23.39
Albani nemoris lacus in altitudinē inſolitam creuit 48.7
Albani lacus vaticinium 48.12. 15.20.44.⁊ 54.48.
Albani montis ſacrum 48.52
Albani lacus aqua emiſſa 48.86 ⁊ 54.25.
Albani mōtis prodigium 68.2
Albanorum ⁊ Ro. belli origo 4.7
Albanus ager prædatur 70.42
Albæ longæ iugum 70.42
Alba colonia Ro. 159.25
Albano in monte triumphus 211 22.29.
Albe colonia ab Italicis obſeſſa. Flo. 72
Albani Aſiæ gens a Pompeio victi Flo. 101
Albenſis ager 149.26
Albi equi in triumpho Camilli 49 61.⁊ 50.48.
Albingauni 179.22
Alce op. Celtiberorum 276.79.93
Alce op. deditum 276.95
Alcibiades exul 265.83.88.⁊ 265.113.⁊ 266.30.
Alcō Saguntinus trāſfuga 100.84
Alcinnæ op. 251.49
Alexander Epiri rex in Italiam ap-pulit 71.52.⁊ 75.92
Alexandri Magni ætas 71.54
Alexander Magnus ſorore Alexā-dri Epirotæ ortus 71.54
Alexādrū Magnū inuictū bellis iu-uenē fortūa morbo extīxit 71.55
Alexandri Epirenſis bellum in Lu-canos 74.72
Alexander Epirenſis pacem cū Ro-manis fecit 74.73
Alexādria i Aegypto cōdita 75.91
Alexāder Epiri rex a Lucano inter-fectus 75.92.⁊ 75.4⁊ 83.22
Alexander Epiri rex trecentas fami-lias in Epirum miſit 75.98
Alexander Epiri rex Lucanorum du-cem obtruncat 75.107
Alexandri Epirenſis corpus fœde laceratum 75.15
Alexandri Epirenſis corpus lacera-tum Conſentiæ ſepultum 76.3
Alexandri Epirenſis oſſa Metapō-tum ad hoſtes remiſſa 76.3
Alexandri Epirenſis corpus mulie-ris cura ſepultum 76.3
Alexādri Magni mř ⁊ ſoror 76.4
Alexādro Magno L. Papyri⁹ Cur-ſor par 82.55
Alex. Magno ſi cū Ro. foret bella-tum, quinā euētus futurus 82.60
Alexander Magnus egregius dux fuit 82.64.
Alexander Magnus alteram fortu-nam nondum expertus 82.65
Alexandro cū quibus ducibus bel-landum fuiſſet in Europa 82.68
Alexandri Magni auunculus Epi-ri rex Alexander fuit 82.87
Alexandro merſo ſecūdis rebus, ne-mo intolerantior fuit 82.88
Alexāder victor degenerauit in Per-ſarum mores 82.90
Alexandri Magni vitia 82.91
Alexandri nominis maieſtatem an Romani ſuſtineri potuerīt 82.97
Alexandro nullius pugnæ non ſecū-da fortuna fuit 82.103
Alexandri cum Romanis compara-tio 83.2
Alexander triginta millibus peditū IIII. equitum pugnauit 83.12
Alexādri ætas vix ſuffectura ad Pu-nicum vnum bellum 83.24
Alexander Magnes 204.65
Alexāder pnceps Aetolorum 208.96
Alexander princeps Aetolorum in-uectus in Athenienſes 218.62
Alexander Macedonum rex maxi-mus imperator 226.27
Alexander Acarnan 200.86.⁊ 234.8.
Alexamenus Lacedæmonem miſſus 229.41.⁊ 229.65.
Alexamenus ad Nabidem tyrannum 229.65.76.
Alexamenus Nabidem equo detur-bat 229.85
Alexamen⁹ regiā occupat 229.88
Alexamenus obtruncatur 229.100
Alexandrias Troas 230.63
Alexander Megalopolitanus Ale-xandri Magni ſoboles 231.31
Alexander Alexandri Megalopoli-tani filius 231.32
Alexander Acarnan vulneratus mo-ritur 235.79
Alexandri fontes 251.78
Alexāder Berrhæus Demetrio ſpi-ritum interclūſit 273.3
Alexander homo ignotus ⁊ incertæ ſtirpis in Syria regnauit Flo. 52
Alexandri filius rex Syriæ per frau-dem occiſus eſt. Flo. 55
Alexander filius Antonij ex Cleopa-tra. Flo. 232
Alexandri Magni ſoboles 231.32
Alexia oppidum Galliæ Flo. 108
Algidum 22.26.⁊ 22.41
Aliſæ oppidum captum 76.12
Aliſanus ager vaſtatus 76.12
Aliſæ de Sānitib. vi captæ 86.95
Aliſates pacem petunt 87.63
Aliſæ oppidū Samnitium 87.103
Aliſanus ager 211.57.⁊ 212.31
Aliſera Megalopolitis reſtituta. 169.80.
Aliphera 203.62
Allia flu. 51.110.⁊ 60.18.20
Allocutio templum factum 54.4 ⁊ 54.55.
Allienſis dies vnde dicitur 55.26 ⁊ 60.20.
Allobroges gens Gallica 103.57
Allobrogibus quæ cauſſa belli infe-rendi fuit Flo. 61
Allobroges in deditionem accepti. Flo. 61
Allobroges ad Solonem domiti. Flo. 103
Alorcus Hiſpanus 100.84
Alorcus ad ſenatum Saguntinū de pacis conditione 100.94
Alopeconneſus op. 197.57
Alpinis gentibus origo a Tuſcis. 130.19
Alpes inexpugnabiles 51.52
Alpes mōtium altitudines 103.41
Alpes inexuperabiles finis Gallo-rum 268.89
Alſienſis populus ad ſenatum venit 165.36.
Alyatti 252.31
¶ Amarynthidis Dianæ ſaccum 230.8.
Amadocus rex Thracum captus. 257.87.
Amarra 275.78
Ambitio exarſit in decemuiratu. 27.74.
Ambigatus rex Gallorum 51.45
Ambarri 51.51
Ambitionis rogatio lata eſt 65.90
Ambiorix dux Eburonum Flo. 106
Ambiorigē ducem Cæſar in fuga p-ſecutus. Flo. 107
Ambracius ſinus 205.30.45.⁊ 25.1.
Ambracia 46.46.⁊ 256.78
Ambryſus op. 205.110
Ambitio exarſit 225.47.⁊ 217.69
Ambraciam Epirotæ aggrediun-tur 249.61
Ambraciæ ſitus 249.67
Ambraciæ oppugnatio difficilis. 249.66.83.⁊ 250.5.
Ambraciæ obſidio 249.71
Ambracienſes ſegniores ad pericu-la 250.19
Ambracienſes dediderūt ſe 249.7
Ambracienſes coronam auream cō-ſuli dederunt 250.83
Ambracia Pyrrhi regio 250.84.
Ambracienſes legati 256.65
Ambracienſes offenſi ab Aemylio. 249.89.
Ambracia non vi capta videtur 256 93.⁊ 260.56.
Ambrones ⁊ Teutones caſtra Ma-rij oppugnarunt. Flo. 68
Ambiani Belgæ a C. Cæſare in de-ditionem accepti. Flo. 104
Ameriola op. 7.72
Amilcar pater Annibalis 98.13 ⁊ 101.27.
Amilcaris mors popportuna 98.20
Amilcar dux Maro alter 100.39
Amilcaris manu ſcripta fœdera. 105.6.
Amilcar Giſgonis filius præfectus Melitæ conſuli traditur 106.71
Amilcar Bomilcaris fili⁹ Iliturgim oppugnat 128.102
Amilcar Pœnus equites emiſit fu-gātem turbā Locrēſium 129.11
Amilcar Pœniq; Locris immiſſi, vt fœdus darent 129.22
Amilcaris magni cæde loc⁹ inſignis 136.57.
Amilcar dux Punicæ claſſis XXX. nauiū i Sardiniā traiecit 158.51
Amilcar Punico præſidio in altera arce Locrenſi præerat 179.63
Amilcar Pœnus dux Placētiam in-uaſerat 196.58
Amilcar Pœnus relictus in Gallia. 195.74.
Amilcar Gallici exercitus dux exilio multatus 197.96
Amilcar dux Pœnus cum Gallis oc-cidit 198.18
Amilcar Pœnorum imperator ca-pitur 208.39
Amilcar dux Pœnorum in trium-pho ductus 211.25
Amil. pf, Annibalē iureiurādo ade-git nūq; fore amicū Ro. 226.104
Aminād. Athamanū rex 280.72
Amināder rex Athamanū pacifica-tor inter Philip. ⁊ Aeto. 263.89
Amināder Athamanū rex 199. 22.25.⁊ 201.42.48.⁊ 201.76. ⁊ 205.21.36.⁊ 208.73.⁊ 209. 44.⁊ 212.92.⁊ 214.46.⁊ 231. 28.⁊ 231.5.⁊ 233.10.⁊ 233.57

Aminandri vxor 231.32
Aminander Pellinæum occupat. 234.97.
Aminãder regno exceſſit 234.63
Aminãdruȝ dedi petit Coſ. 237.75
Aminandro Zacynthus data 237 14.
Aminãder Aetolos compulit ad pacem 237.12
Aminander pulſus & exul 249.5
Aminã. pſiæ reſtitutus 249.21.23
Aminãder pace petit a Ro. 249.46
Aminander in caſtra Romana venit 250.68.70
Aminandro bellum illatum a Philippo 263.67
Amiternum op. vi captum 96.92
Ammonius regna. i Syria Flo. 50
Amphilochi 209.112.& 250.5
Amphiſſæ obſidio 239.88
Amphilochia 249.50
Amphilochia obſidione ſoluitur. 240.14.
Amphilochium Argos 250.86
Amphipoli Philip. morit 277.75
Amphipolis op. 276.86
Amulius 1.62
Amulius fratrẽ regno pepulit 1.63
Amuſitus Lacetanorum princeps ad Aſdrubalem profugit 108.47
Amyclæ 219.46
¶ Anagnini habuerunt conciliuȝ populorum 87.112
Anagninis bellum iuſſum 87.116
Anagninis ciuitas data 88.15
Anatis fluuius 235.64
Anagninus ager 148.100
Aucæ Appulorum oppugna 132.6
Ancylia Salij canentes ferebant. 4.65.& 54.47.
Ancus Martius rex creat 6.52
Ancus Martius Numæ Pompilij nepos 6.3
Anco Mar. quale ingenium 6.60
Ancus Martius indicendi belli ius deſcripſit 6.64
Anci reg. op⁹ Quiritiũ foſſa 6.100
Ancus regnauit annis quatuor & viginti 7.15
Anci filij duo pulſi regno 7.96
Anci filij ferro arcere contumeliam ſtatuunt 7.102
Anci liberi exulatũ iuerunt 8.13
Ancylia mouentur religioſo die. 244.56.
Ancylia ſtrepitu mota ſunt 244.55
Andronodorus Hieronis gener. 129.79.
Andronodorus cæteros tutores (XV. fuerũt) ſubmouet 129.88
Andronodorus familiaris Hieronymi ad Cartha. tendebat 130.5
Andronodori conſilia præoccupantur 130.7
Andronodorus inſulã & arcem Syracuſarum præſidijs firmat 133.38
Andronodorus pſidijs firmat horrea publica 132.115
Andronodorus tutelaȝ alieni regni ſuum regnuȝ facere voluit 133.9
Andronodori excuſatio i foro Acradinæ 133.21
Andro. prætor creatus 133.34
Andronodorus vxoris monitu regnum occupare voluit 133.54
Andronodo. interfectus 133.61
Androgynus 259.67
Andriſcus Perſei filius mentitus, manumiſſus Flo. 48
Andriſcus quidaȝ vltimæ ſortis hõ Perſci regis filiũ ſe mẽtit⁹ Fl. 49
Andriſcus mutato nomine Philippus vocatus totam Macedoniaȝ armis occupauit Flo. 49
Andriſcum ex pellice & Andro ortũ eſſe fabula fuit Flo. 46
Andriſci ortus & educatio Flo. 49
Andrus inſula 297.45.& 205 60.& 235.82.
Andri ſitus 197.45
Andrus expugnatur 201.207
Andrij 201.115.& 202.24
Androſthenes dux Corinthiorum. 207.20.
Andronicus Macedo 241.36
Anemurium pmontorium 210.67
Anectius tribunus ciuitatis Neruiorum Flo. 139
Anguis ex columna lignea elapſus. 10.34.
Angues duo in ſacrificio iecur edere 241.70
Angira op. 253.37.& 253.54
Anio flu. 5.75.& 7.35.& 53.& 13.91.& 16.46.& 37.20.27.
Animus hũanus Inſatiabilis 36.53
Anienſis tribus addita 90.93
Aniturgis op. 144.105
Annus in XII. menſes deſcriptus a Numa 4.54
Annus primus poſt exactos reges. 12.61.
Annona nihil mutauit 47.84
Annona laxior ex Campania frumẽto aduecto 20.4
Anni principium Calendis ſextilibus agebatur 23.10
Annales citantur 23.64.& 37.74.& 37.79. & 40.11.& 64.62.& 66. 36.& 66.88.& 70.166.& 74.78. & 74.94.& 75.91.& 76.143.& 78 39.& 82.25.& 82.108.& 88.44. & 88.94.& 89.22.& 92 29.& 95. 14.& 102.7.& 114.73.& 121.9. & 128.73.
Annona laboratum eſt 27.18.& 43.8.& 91.9.
Anno CCC. altero poſt conditam Ro. mutat forma ciuitatis 27.5
Anno vrbis CCC. decẽ tri. militũ pro Coſſ. magiſtrat. incũt 35.49
Annonæ præfectus creatus 36.41
Annus quadringenteſimus vrbis cõditæ 66.18
Annus trigeſimuſquintus vrbis captæ a Gallis 66.19
Annibali exercitus i Romano agro bellanti conſenuit 83.15
Annales trini 83.15
Annibal dux Pœnorum in crucem ſublatus Flo. 17
Annib. annorum IX. iureiurãdo adactus ſe hoſtẽ fore Po. Ro. 98.14
Annibalis pueritia bellum diſtulit. 98.20.
Annibal clamore & aſſenſu oĩum imperator appellatus 98.32
Annibal in Hiſpaniã miſſus 99.1
Annibal Amilcarem patrem retulit 99.2.
Annibalis ingeniũ & natura 99.6
Annibalis virtutes & vitia 99.18
Annibal triennio ſub Aſdrubale imperatore militauit 99.20
Annibal dux declaratus 99.21
Annib. exercitus turbatus ab Olcadibus & Carpetanis 99.34
Annibal Carpetanos victos in deditionem accepit 99.49
Annibal tripertito exercitu Saguntum aggreditur 99.69
Annibal aduerſum femus tragula ictus cecidit 99.79
Annibal ad CL. millia in armis habuiſſe creditur 99.84
Annib. nec opere in tãto diſcrimine audire legationes Ro. 100.22
Annib. literas ad principes factiõis Barchinæ præmittit 100.23
Annibalem dedendũ, deuehẽdũq; Hanno cenſet 200.48
Annibalis profectio in Oretanos, Carpetanoſq; 100.77
Annibal pacis leges Saguntinis pſcribit 100.89
Annibal octauo menſe Saguntum cepit 101.9
Annibal Carthagine noua hybernauit 101.10.& 101.106.
Annibal dux acerrimus 201.7
Annibal militibus ſuis 101.209
Annibal Gadeis profectus Herculi vota exoluit 102.3
Annib. XIII. millia ccccccccl xx. pedites cetratos in Af. miſit 102.8
Annibalis exercitus ex varijs gentibus conſtat 102.9.& ſequẽt.
Annibali iuuenis diuina ſpecie oblatus 102.22
Annibal Gallorum regulos alloqui cupit 102.48
Annibal ſuperatis Pyrenæis montib. Rhodanũ trãſgredit 102.80
Annibal dat ſignum ad traijciendũ Rhodanum 102.104
Annibal Numidas equites ſpeculatum mittit ad Ro. caſtra 103.17
Annibal varie militum verſat animos 103.32
Annibali non erat in animo certare niſi in Italia 103.54
Annibal arbiter regni Allobrogum factus 103.56
Annibali alpes terrorem renouauere 103.81
Annib. caſtrametatus eſt in alpibus 203.90.
Annibal caſtellum in montanis cepit 103.111
Annibal ad aliũ populum iter montana venit 103.114
Annibalis exercitus a barbaris ex inſidijs petitus 104.6
Annibal noctem vnam ſine equitib⁹ & impedimentis egit 104.12
Annibal in iugis alpium per biduũ ſtatiua habuit 104.20
Annibal in promontorio quodã militibus Italiam oſtentat 104.24
Annibal ſaxa ardentia alpium infuſo aceto putreſecit 104.50
Annibal a Carthagine noua quinto menſe venit in Italiam 104.57
Annibali quantæ copiæ tranſgreſſo in Italiam fuerint 104.57
Annibal Rhodanum tranſgrediens ingentem numerum amiſit 104.63
Annibal qua per alpes tranſierit ambigitur 104.65
Annibal Taurinorum vrbem vi expugnauit 104.78
Anni. mouet ex Taurinis 104.80
Annibalis celeberrimum nomẽ ante excidium Sagũti erat 104.83
Annibal Scipionem præſtantem virum credebat 104.84
Annibal æmulus itinerum Herculis 105.4
Annibal ſuos adhortatus milites ſpectaculo Gallorum 105.24

Annib. ſuos milites affat 105.31
Annib. pncipum Gallox animos ad defectionem ſollicitat 105.81
Annibal pꝛæmia certa ſuis pronun tiat 105.84
Annibal agnum ſilice mactauit 105 90.
Annibal per Padi vada exercitum traduxit 105.115
Annibal ſex millia a Placentia ca// ſtra communiuit 106.11
Annibal victoꝛia equeſtri elatus. 106.26.
Annibal ad Claſtidium vicum pro frumento mittit 106.28
Annibal Galloꝛum agrum depopu lari iuſſit 106.91
Annibal locus inſidijs circunſpecta re cœpit 107.7
Annibal oleum militibus vt molirēt artus miſit 107.28
Annibal aciem inſtruit 107.29
Annibal ſaucius pugna exceſſit. 107.30.
Annibal in Hetruriam ducit exerci tum 107.98.
Annibal ad Placentiam caſtra mo uit 107.110
Annib. in Ligur. ꝯceſſit 108.9
Annibalis caſtra militem Romanū vitauere 108.26
Anni. ex hybernis mouit 109.2
Annibal petitus fraude pꝛincipum veſtem mutauit 109.9
Annib. agmē cogit pficiſci 109.44
Annib. altero oculo capit̄ 109.57
Annibal conſulem Flaminium irrita re parat 109.70
Annib. Hetruriæ agros peruaſtat. 109.67.
Annibal C. Flaminium inſidijs cir cundat 109.93
Annibal Punica religione fidez ſer uauit 110.44
Annibal prudētiam, non vim dicta toꝛis timuit 111.31
Annibalis opinio tacita de Fabio. 111.33.
Annibal Beneuentanum agrum de populatur 111.47
Annibal irritat Fabium cladibus ſo cioꝛum 111.48
Annibali Capuæ potiūdæ copia fa cta 111.51
Annibal ducem itineris virgis cæ ſum in crucem ſuſtulit 111.61
Annib. incluſus a dictatoꝛe ad Ca ſilinum 112.11
Annib. duo millia boum accēſis coꝛ nib. in montes concitat 112.117
Annibal agmen per ſaltum traduxit 112.30.
Annib. dictatoꝛem ſuſpectum quod ei⁹ agro abſtinuit fecerat 113.30
Annib. non fefellit cum duce muta tam eſſe belli rationem 113.45
Annibal artibus Fabij ſedēdo, ⁊ cun ctando bellum gerebat 113.57
Annib. nihil eoꝝ quæ apud hoſtes gerebantur fallebat 114.5
Annibalis ꝯſilium in capiendo Mi nutio 114.10
Annib. ab ſe Minutium, ſe vero a Fabio victum retulit 114.38
Annibalis dictuz de Q. Fabio Ma ximo 114.60
Annibalez ob inopiam Hiſpani de ſerturi erant 116.19
Annibalis inſidiæ 116.18
Annib. inſidiæ detectæ 116.55
Anni. pficiſcit̄ in Appuliā 116.65
Annibal pꝛope Cannas caſtra po// ſuit 116.71
Annibal aciem inſtruit ad Cannas. 116.72.
Annibal poſt Cannenſem pugnam vt quieſceret, perſuaſum 117.82
Annibal Maharbalis voluntatem laudat 117.86
Annibali caſtra Romana dedita. 117.99.105.
Annibal captiuos Romanos ſine p tio dimiſit 118.86
Annib. captiuos æſtimat 118.89
Annibal ex Appulia in Samnium mouit 120.2
Annibal Neapolis oppugnaturus. 120.11.
Annib. Capuā iter flectit 120.19
Annibal veſci humanis coꝛpoꝛibus docuit 120.89
Annibal Magiū compꝛehendi iuſ ſit 121.29
Annibali obuiam itum a Capuanis 121.31.
Annibal diuerſatus eſt Capuæ apd̄ Ninnios Celeres 121.40
Annibal Pacuuium Calauium cum filio ad cœnā vocari iuſſit 121.45
Annibalis conuiuium non ex moꝛe Punico 121.47
Annibali ſenatus frequens dat⁹ Ca puæ 121.75
Anni. XL. Numidaꝝ millia X.L. elephāti cuz argēto miſſi 122.42
Annibal exercitum in agrum Nola num traducit 122.54
Annibal Nuceriam petit 122.71
Annibal Acerras diripuit 123.15
Annibal ſumma vi Caſilinum oppu gnare parat 121.34
Annibal pudoꝛe victus ab Caſilini oppugnatione ceſſit 123.43
Annibal Capuam in hyberna con// ceſſit 123.43
Annibalis exercitū voluptates īmo dicæ Capuæ pdiderunt 123.46
Annibal ex hybernis Capuæ Caſili num redijt 123.56
Annibal pactionē admiſit cum his, qui Caſilini obſeſſi ſunt 123.76
Annibal ad firmādaꝫ fidem legatos ad Philippum mittit 126.31
Annibalis legati depꝛehēſi 126.41
Annibal ſuper Capuam ad Tifata habuit caſtra 126.85.⁊127.31
Annib. ad Hamaſ in vacua caſtra ſo cioꝛum venit 126.89
Annibal ad oppugnandas Cumas redijt 126.94
Annibal obſeſſo, quam obſidenti ſi milioꝛ ad Cumas 116.105
Annibal infecta re a Cumis ad Ti fata redijt 126.111
Annibalis ⁊ Philippi legati captiui ad conſulem deducti 127.5
Anni. rñdit Sānitum leg. 127.98
Annib. victoꝛiæ tres 127.103
Annib. cum exercitu Nolam pergit 127.105.
Annibal Nolam coꝛona circūdedit 128.10.
Anni. ſuos pbꝛis increpat 128.31
Annibal circa Arpos in hyberna cō ſedit 118.51
Annibal cum Hieronymo tyrāno ſo cietatem iunxit 130.22
Annibal pꝛofectus Arpis ad Tifata conſedit 131.31
Annib. Puteolos tentat 131.33
Annibal ad lacum Auerni ſacrificiū ſimulat 131.33.39
Annibal ad Nolam caſtra mouit. 132.10.
Annibal Tarentum ſpe pꝛoditionis pꝛoficiſcitur 132.13
Annib. Tarētum peruenit 131.81
Annibal Tarento abſcedens Sala piam tendit 132.92
Annibalis vxoꝛ ex Caſtulone fuit. 136.64.
Annib. coniugem Claſſij Altinij cuz liberis i caſtris cremauit 137.32
Annibalis crudelitas 137.30
Annibal ad Tarentum mouit cum exercitu 139.101
Annibali Tarenti pꝛoditi ſignuz da tur 139.113
Annibal Romanos in Tarento tru cidat 140.7
Annibal benigne Tarentinos allo// quitur 140.18
Annibal Tarentinam arcem oppu gnare nititur 140.14
Annibal murum arci Tarentinæ cir cunducit 140.37
Anni. ad Tarēti. pꝛincipes 140.47
Annib. naues plauſtris ad mare Ta rentinum vehit 140.7
Annibal Hannonē ex Bꝛutijs in Cā paniam tranſire iuſſit 140.94
Annibal omni honoꝛe exequias T. Gracchi celebrauit 141.113
Annibal ſuas copias ad Capuam in aciem eduxit 142.29
Annibal Ap. Claudiuz conſulem ſe cutus 141.39
Annibal Cn. Fuluio inſidias ſtruit. 142.73.
Annibal ab Herdonia ad Tarentū, hinc ad Bꝛundaſium iter flexit. 142.108.
Annibalē Capuæ retinēdæ, arciſqꝫ Tarētinæ potiūdæ cura in diuer ſum trahebant 147.89
Annibal in occulta valle poſt Tifa ta conſedit 147.94
Annibali animū ſubijt impetus Ro mam petendi, caput belli 148.52
Annibalis literæ per Numidam Ca puam miſſæ 148.7
Annibal haud procul a Vulturno caſtra poſuit 148.81
Annibal Vulturnum traijcit 148 62.⁊148.82.
Annibali populationes paſſim fa// ctæ 148.84
Annib. qua Ro. acceſſit 148.99
Annibal octo millia paſſuum a Ro ma poſuit caſtra 148.102
Annibal ad Anienem fluuiuz caſtra poſuit 148.109
Annibal ad Herculis templum pꝛo greſſus mœnia ſitumqꝫ Romæ cō templatus eſt 148.110
Annib. ſupbū viſuz, agrū a ſe poſſeſ ſuz bello venijſſe Romæ 149.16
Annibal tabernas argentarias circa foꝛum Ro. venire iuſſit 149.18
Annibal Feroniæ templum ſpoliat 149.20.
Annibalis pꝛofectio 149.26
Annibal percuſſit Calenum agrum. 149.77.
Annibal Daſium appellat 154.39
Annibal quando nunquaꝫ equitatu ſuperioꝛ fuit 154.36
Annibal in extremum anguluz agri Bꝛutij compulſus 155.30
Annibal magnis itineribus Herdo

nem contendit 157.15.
Annibal Cn. Fuluium increpat ſimilitudine nominis 157.19
Annib. Herdoneã incendit 157.28
Annibal nocte fugiens Marcellum in Appuliam abijt 157.52
Annibal Canuſinos ad defectionem ſollicitabat 159.100.
Annibal ſuos adhortatur in Marcellum 159.110
Annib. verba de Marcello 160.27
Anniba. pſidia tradita ſũt 160.53
Annibal audita oppugnatione Tarenti feſtinat ad ferendam opem. 160.103.
Annib. iudiciũ d Q. Fab. 160.104
Annib. haud procul a Metaponto inſidias ponit 160.108
Annibal decimum annum Italiam prouinciam occupat 161.116
Annibal Lacinium admouerat corpus 162.94
Annibal in ſuas artes verſus, inſidijs locum quærit 161.102
Annibal Marcelli corpus inuentũ ſepelit 163.32
Annibal annulo Marcelli cum corpore potitus 163.35
Annib. literas Marcelli nomine, & ſigno Salapiam mittit 163.39
Annibal captus ſua fraude a Salapianis abijt 163.51
Annibal profectus ad Locros obſidionem ſoluendam 163.52
Annibal tardius ex hybernis mouit a ducatũ Aſdrubalis tardiorem credens 165.57
Annibalis caſtra Grumenti mœnibus coniuncta 165.103
Annibal fugiens Metapontum perijt 166.23
Annibales ppe duo ĩ Italia 166.11
Anniba. viſo fratris capite ſe Carthaginis fortunam agnoſcere, dixit 167.95
Anniba. omnia auxilia in Brutios extremum angulum Italiæ contraxit 167.97
Annibalis exercitus ex colluuione omnium gentium 170.64
Annibal æſtatem propter Iunonis Laciniæ templum ſedens arã condidit 177.111
Annibal Locros venit 179.71
Annibal ſcorpione ictus ad Locros 179.81.
Annibal cum ſuis a Locris aufugit 179.90.
Annibalis filia ſororis Deſalci regi nupta fuerat 184.12
Annibal pulſus aduerſo plio, exercitum Crotonẽ reduxit 185.56
Annibalem legati in Africam vocant 189.86
Annib. non vicit Po. Ro. ſed ſenatus Carthaginien. inuidia 189.90
Annibal Italici generis milites ſequi in Africam abnuentes in Iunonis Laciniæ delubro interfecit 189.96
Annibal Italia excedens ſæpe littora mœſtus reſpexit 189.98
Annibal caput ſuum execratus, qđ non ab Cãnenſi victoria militem Romam duxiſſet 189.99
Annibal ad Leptim appulit claſſem 190.68.
Annib. vnus olim aui Q. Fabij Maximi decora æquare poteſt 190.82
Annibal poſt XVI. annum ex Italia decedens vacuã poſſeſſionem ciuis Po. Rom. reliquit 190.111
Annibalem grauiorẽ hoſtem in ſua terra futurum Q. Fabius ceciait. 190.115.
Annib. educatio & laus 191.2
Annibal Zamã contendit 191.20
Annibal nũtium miſit ad Scipionẽ pro colloquio 191.29
Anni. caſtris ſuis locũ cepit 191.34
Annibalis & P. Scipionis maximorum ducum congreſſus 191.38
Anni. ad P. Scipionẽ ↄ̃or 191.39
Anni. ſuos hortat 192.5. & 192.26
Annibalis ſtrategema 192.19
Annibal cum paucis eqtibus Adrumetum perfugit 192.70
Annibal ſingulari arte aciem inſtruxit confeſſione etiam P. Scipionis omniumq; peritorũ militiæ. 192.71.
Anniba. XXXVI. anno poſtquã puer profectus erat Carthagi. accitus 192.80
Annibal Giſgonẽ arreptum ex ſuperiore loco detraxit 192.8.
Annib. ad Carthaginiẽſes 193.2
Annibalẽ ferũt riſiſſe collationẽ pecuniæ Cartha. exhauſtæ 194.29
Anni. Carthagiñ. increpat 194.32
Annibali pecunia in Africam miſſa a Philippo 195.19.
Annibal victus Pœniq; 195.24
Annibal & Carthaginienſes quid acturi 214.34
Annib. lfæ ad Antiochũ 214.36
Annibalẽ marceſſere otio 214.37
Annibalem armorum ſonitu excitari 214.38
Annibal prætor factus 214.43
Anni. quæſtorẽ prehendit 214.46
Annibal vectigal Romanis pendere curauit 214.53. & 214.54.7
Anni. a ſuis odio habitus 214.59.
Anni. cũ Antiocho ↄſilijs 214.64
Annibalis inimici 214.65
Annib. ſe peti a Romanis non ignorabat 214.67
Annibal tempori & fortunæ ceſſit. 214.69.
Annibalis fuga a Carthagine 69. 74.81.
Anni. legatum ſe ſimulauit 214.76
Annibalis conuiuium 214.79
Annib. in ædes cõcurſus 214.84
Annibal Tyrum puenit 214.93
Annibal victor ad Cãnas 216.40
Annibal Romanorũ cladibus inſignia imperator 221.57
Annib. captos vænũdedit 121.41
Annibalis ſententia vt in Italia bellum gereretur 123.59
Annibalis conſultatio cum Antiocho 123.60
Annibal quare ſuſpectior Antiocho 226.24. & 126.101.
Anni. & P. Corne. ſermo 226.26
Annibalis iudicium de optimis imperatoribus 226.27
Anni. qđ de ſeipſo ſenſerit 216.32
Annibal non adhibitus conſilio Antiochi 216.100
Annibal ad Antiochum 226.104
Anni. Antioch. recõciliat⁹ 226.111
Annibal qualis 230.72
Annib. claſſi præficiendus 230.72
Annibalis mittendi ab Antiocho cõſilium abiectum 230.84
Annibal Pœnus cõſilio adhibitus Antiochi 233.11
Anni. ſalam interrogatus 233.25
Annibal terror Italiæ 233.46
Annibal vates ab Antiocho putatus 234.82
Annibalis authoritas apud Antiochum 238.37
Annibal vera Antiocho prædicere viſus 238.48
Anni. claſſi ꝑerat 242.91.97.99
Annibalis fuga cũ nauib⁹ 242.107
Anni. victus aduerſo plio 243.1
Anni. rector militiæ Antio. 247.19
Anni. Ro. ab Antioc. petitꝰ 255.74
Anni. inter regios duces 259.43
Annibalis præceps animus in auaritiam & crudelitatem 154.29
Annibal ab Antiocho ad Pruſiam fugit 268.19
Anni. oĩuz īfeſtiſſimus Ro. 268.21
Anni. domus cuſtoditur 268.24
Annibal ſeptem exitus e domo fecerat 268.27
Annibal obſeptus venenum popoſcit 268.32
Annibalis verba vltima 268.38
Annibal poculum veneni exhauſit. 268.37. & 268.49.
Anni. quo anno mortuus 268.114
Annales Græcorum Latinorumq; 203.88.
Annales familiæ nomen 276.7
Angeæ 205.13
Anniuerſa. ſacrũ Erythræ 130.8
Annonæ vilitas in Sicilia Sardiniaq; 227.55
Anulos aureos dimidiũ ſup tres modios expleſſe poſt Cannenſem pugnam 122.3
Annus inſignis Romæ incendio ingenti, aquarum magnitudine, et Annonæ vilitate 190.75
Ann⁹ iſignis ſiccitate & īopia 173.73
Annorum numerus a condita vrbe. 595.52.
Annona paruulis fuit 202.93. & 190.77.
Anſeres ſacri Iunoni 53.59
Anſeres clangore alax Gallos produnt 53.62
Antenor Helenæ reddendæ author 1.4.
Antenor cũ Henetis in ſinũ Adriatici maris venit 1.18
Antemnates populi 2.99. & 3.2
Antemnates in fines Romanos incurſiones faciunt 3.17
Antemnates fuſi a Romulo 3.18
Antemnatiũ oppidũ captum 3.19
Antepilani qui vocati 72.82. & 73.10.21.
Antibura 251.78
Anticyræ ſitus 152.24
Anticyra oppugnari cepta 152.25
Anticyra recepta per deditionẽ Aetolis traditur 152.27
Anticyra oppidum Phocidis 205 110. & 209.75. & 212.44.
Anticyra capitur 205.110
Anticyrã traiecit Quintius 209.98
Antigoni dictum 272.61
Antigo. Echecratis fili⁹ 277.38
Antigonus Tutor cognominatus. 277.40.
Antigonus filius fratris Antigoni. 277.41.
Antigonus ad Philippum 277.50
Antigono Philippus regnum poſſideretur 277.67
Antigonus legatus 277.84
Antigonus interfectus a Perſeo.

177.113.
Antigonus Demetrij filius occiſus. Flo. 50
Antigonia 203.69
Antigonus mitiſſimus ⁊ iuſtiſſimus rex 206.82.207.7
Antigonus 210.5
Antigonus rex Macedonum vbi cū Cleomene conflixit 218.27
Antiſtij trib. plebis filius petit quæſturam 41.64
Antiates Volſci fuſi fugatiq; 16.70
Antium oppidum opulentiſſimum. 21.73.⁊232.53.
Antiuz op. Romanis dedit 22.111
Antium colonia ſuſpecta 22.59
Antij principes in ſenatu reſponderunt 22.64
Antias Ualerius 22.95. vide Ua.
Antiates incitant Equos 43.78
Antiates in armis eſſe nunciatum. 56.23.
Antium caput Volſcoꝝ 56.83
Antiatiū ⁊ Latinoꝝ ſeditio 60.95
Antiates vrbem agroſq; Romanis dedunt 60.100
Antiatis littoris ora 67.40
Antiates bellum concitant 67.98
Antias populus dux Volſcorum. 71.4.
Antiatium ⁊ Romanoruz conflictus ad Satricum 71.8
Antiates victi 71.13
Antiates in agrū Voſtienſem ⁊ aliorum incurſiones fecerunt 73.67
Antium noua colonia miſſa 74.15
Antiati po. mari interdictū. 74.16
Antiatibus ciuitas data 74.16
Antiatium nauium roſtris ſuggeſtuz in foro extructum 74.22
Antiatib. iura Po. Ro. 83.46
Antias populus ad ſenatum venit 165.36.
Antipolis Maſſilienſiū op. Fl. 47
Anxur nunc Tarracinæ ſunt 44. 28.29.⁊70.39.
Anxur captum 44.28.37
Anxuri præſidium oppreſſum eſt. 46.81.
Anxur recuperatum 47.7
Anxur nequiquam oppugnatum. 47.67.
Anxur receptum 47.83
Anxur Colonia 75.42
Anxures populus ad ſenatum venit 165.36
Antiochus Antiochi filius obſes Romanis datus. Flo. 41
Antiochus rex Syriæ accuſatus a Cleopatra ⁊ Ptole. regib. Fl. 44.
Antiochus Ptolemæum ⁊ Cleopatram reges Aegyp. obſedit Fl. 45
Antiochus virga circūſcriptus a Popilio Flo. 45
Antiochi regis mors Flo. 46
Antiochi fœdus cū Philip. 197.20
Antiochus filius Antiochi cum Lyſia tutore a Demetrio Seleuci filio interimitur Flo. 46
Antiochus rex 204.32.⁊204.34. 38.⁊107.98.⁊212.51.⁊214.4
Antiochus in Syria bellum molitur 210.53
Antiochus Ptolemæi ciuitates recepit 210.56
Antiochiæ hybernauit Antiochus. 210.57.
Antiochus Coraceſium oppugnat. 210.69.
Antiochi bellum, ſocijs ciuitatibus Ptolomæi, imminebat 210.78
Antiochi legati 212.79.⁊234.19
Antiochus rex Epheſi hybernauit. 213.35.
Antiochus ⁊ legati Ro. de Aſiæ ſtatu agunt 213.60
Antiochi claſſis demerſa 213.89
Antiochus Ptolemæo filiam dat in matrimonium 226.8
Antiochi filij mors 226.38
Antiochi bellū reſtare 214.19
Antiochus in Syriā ↄceſſit 214.30
Antiochū ⁊ Annibal nauigat 214.94
Antiochi filiꝰ ludo; celebrat 214.95
Antiochi bellum Romanis imminet 221.56
Antiochus bellum parat Annibale miniſtro 223.55
Antiochus filius 226.10
Antiochus hoſtis 126.113.
Antiochi belli apparatus 230.47
Antiochi deliberatio de Annibale. 230.65.
Antiochi profectio 230.85
Antio. copiaꝝ paucitas 230.92
Antiochus ī ↄcilio Aetolis 230.98
Antiochus rex imperator appellandus 231.4
Antiochi cum Apocletis conſultatio 231.6
Antiochus Chalcidem recepit. 231.106.
Antiocho bellū indictum 232.25
Antiocho an bellum indicendum. 232.55.
Antiochus vrbes multas oppugnat 233.80.
Antiochus captus amore virginis. 233.114.
Antiochi nuptiæ 233.116
Antiochus conuiuiis ſectat 234.2
Antiochi præfectos luxuria cepit. 234.4.
Antiochus ſacrificat Apollini delphico 234.9
Antiochus a Clyto ⁊ Mneſilocho Medeonem inductus 234.26
Antiochi incuſatio 234.81
Antiochi caſtroꝝ metatio in Thermopylis 234.100
Antiochi timor 234.109
Antiochi vituperatio 235.14
Antiochi fuga 235.63
Antiochi regis ſtatua 235.72
Antiochi naues 235.77
Antiochus per oratores pacem petit 236.61
Antiochi belli cum M. Atilio finis 237.77
Antiochoꝰ nouum bellum inſtabat. 237.91.
Antiochus Epheſi ſecurus de bello Ro. 238.35
Antiochus bello ſe parat 238.44
Antiochus Annibalem in Syriam mittit 240.44
Antiochi miles pro ſpeculatore cōprehenſus 240.90
Antiochus ſtatiua habuit 242.1
Antiochus de pace agit 242.11
Antiocho pax negata 224.21
Antiochus profectus ab Sardibus 243.8.
Antiochi legati ad Pruſiā 243.10
Antiochus a ſocietate Pruſiæ decidit 243.27
Antiochus pulſus mari 244.4
Antiochus ad Ariarathem fugit. 244.10.
Antiochi ⁊ Ro. pacis conditiones. 244.77.
Antiochus motus authoritate Scipionis 244.114
Antiochꝰ in dextero cornu 245.61
Antiochus in fugam verſus 245 107.
Antiochus cum cōiuge ⁊ filia Apameam venit 246.9
Antiochi legati Romam venerant. 247.22.
Antiochus filiam ſuam Eumeni dedit 247.61
Antiochi legati in ſenatu Roma. 248.19.
Antiochi fœdus 148.24
Antiochus a quo victus ad Thermopylas 248.68
Antiochus victus nunciat 249.55
Antiochi victoria clarior Romanis Gallorum fuit 255.29
Antiochi legati pacem petunt 255 33.
Antiochi mulcta 255.37
Antiocho fœdus ↄſcriptū 255.48
Antiochi quanta regio 255.48
Antiochus ſuperatus ad Thermopylas 263.62
Antiochus rex Syriæ bellum cōtra Phraatem Parthoruz regem geſſit. Flo. 59
Antipater Antiochi fratris filius 245.61.⁊246.18.⁊248.23.
Antipater præfectus Helleſponti. 251.88,91.
Antipatria oppidum 199.10
Antipatria op. expugnatur ab Apuſtio 199.13
Antonius prætor prædones in Sicilia perſecutus eſt Flo. 68
¶ Aous flu. 203.71.84.⁊104.65 ⁊205.11.⁊206.59.⁊257.89.
¶ Apadcotæ 208.112
Apamea op. 226.36.37.⁊255.39
Apamea dicta ab Apamea ſorore Seleuci 251.21
Apamea quæ oliz Celænæ 251.21
Apamia vxor Aminandri 231.31
Apamia Alexandri Megalopolitani filia 231.32
Aperantia op. 249.51
Apelles Philippi legatus 272.43 ⁊277.46.
Apelles in Italiam fugit 277.57
Aphrodiſias 210.67
Aphrodiſias op. captum 241.60
Apphyres profugus 223.108
Apiolæ op. vi captum 7.29
Apocleti 229.37.⁊231.6.⁊ 236.85.
Apollo Delphicus 10.44.⁊234.9
Apollinis ædes vbi 32.34
Apollinaris 32.34
Apollini ædes vota 38.35
Apollo placatus 47.92
Apollini Pythio decimam partem prædæ Camillus vouit 49.10
Apollinis de dono a Camillo voto agi cœptum 49.65
Apollini Delphico donum a Camillo votū oblatū ē 49.111.⁊50.50
Apollinis ædes dedicata eſt 66.77
Apollinides, principum vnus Syracuſarum, orationem ſalutarem habuit 134.15
Apollonia tentata a Philippo. 136.24.
Apolloniæ legati nunciant ſe obſideri a Macedonibus 136.32
Apolloniatæ catapultas baliſtas, tormētaq; alia ex Philippi caſtris re

pacere 136.48
Apollinis ludi 140.76.81
Apollini ludi voti 140.83.85
Apollini boue aurato, ⁊ capris duabus albis auratis ſacra facta 140.86.
Apollinariū ludoꝝ origo 140.87
Apollinares ludi in perpetuum voti 151.78
Apolloniatas Philippus intra muros compulit 153.124
Apollinis ꝓmontorium 190.40
Apollinares ludi 193.38.⁊ 239.68.
Apolloniatium legati pulſati ſunt. Flo. 15
Apollini ac Dianæ quartum puluinar 111.3
Apollonia op. 169.84.⁊ 198.24 199.7.⁊ 101.33.⁊ 249.60.⁊ 256.28.
Apollo Velliternus 203.19
Apollinis pronuntiatio in comitijs 207.53.
Apollinis ſacer ager 209.100
Apollodorus author defectionis damnatus 231.84
Apollinis tēplum Delium 231.96
Apollonius purpuratus Antiochi. 142.91.
Apollinis oraculum incōditis verſibus datur 151.13
Apollinis Geruntij tēplum 256.18
Apollinis Delphici oraculū 257.55.
Apollinis in æde ſenatus habitus 260.44.
Apollini ludi facti 266.73
Apollinis ædes Formijs tacta 269 14.
Apollinis ædes Caietæ tacta de cœlo. 269.24
Apollini dona vota 274.115
A[illegible]llinis ædem medici habuerunt 277.7.
Aporides come 251.74
Apparitores ab Detruſcis ſumpti. 4.75.
Apparitor Poſthumium verecūdia motus laſe vinrit 81.22
Appuloꝝ pars defecit ad Annibalē poſt Cānenſem pugnam 119.91
Appenninus tranſitus 94.42
Appenninum tranſiuit Annibal 107.94.
Appēnini atrox tempeſtas 107.94
Appenninus 260.21.21
Appēnino Italia diuiditur 234.89
Appiæ limes 112.1
Ap. Clauſus, cui poſtea Claudio nomen, Romam tranſfugit 23.89 ⁊.90.60.
Ap. Claudi⁹ Coſ. 14.10.⁊ 14.104
Ap. Claudius vehementis ingenij vir 14.114.
Ap. Claudio inſita ſuperbia 15.41
Ap. Claudius patribus gratus fuit 15.69.
Ap. Claudius natura immitis, ⁊ efferatus ſententiam pfert 15.103
Ap. Claudij horrida ⁊ atrox ſententia 15.109
Ap. Claudius 18.53
Ap. Claudius Appij filius Coſ. 20.83.
Appij accuſatio 20.88
Appij ⁊ Lectorij contentio 20.94
Ap. Claudius Lictorem ad tribunū mittit 20.98
Ap. a patribus ſedatur 20.105
Ap. ſenatui 20.111
Ap. Claudius in Volſcos miſſus 21.1.
Appij ſæuitia 21.8
Ap. ferox animus frangitur 21.17
Ap. inuectus in exercitum deſertorum 21.29
Ap. centuriones ſecuri percuſſit. 21.30.
Ap. decimum ſorte ſupplicio affecit militem 21.31
Ap. Claudio dies dicta 21.42
Ap. Claudij pertinacia 21.47
Appio reo dies productus 21.53
Ap. Claudius morbo morit 21.55
Appij exequiæ celebratæ a populo. 21.57.
Ap. Herdonius Sabinus dux exulum 24.81
Ap. Herdonius ex Capitolio ſeruos ad libertatem vocat 24.90
Ap. Herdonius interfectus 25.32
Ap. Claudius decemuir 27.48
Ap. Claudius Coſ. Deſ. 27.50
Ap. Claudius penes ſe regimen habuit 27.54
Ap. Claudius plebicolæ ⁊ auræ popularis captator 27.55
Ap. Claudius an decemuir vel Candidatus ſit 27.77
Ap. Claudio comitiorum habendorum munus iniungitur 27.86
Ap. Claudius decemuiros creat. 27.89.
Ap. Claudio finis alienæ perſonæ ferendæ 27.91
Ap. Claudius lictorem L. Valerio Potito mittit 28.5
Ap. Claudius aptior vrbanis moribus 28.86
Ap. Claudij libido in virginem. 28.116.
Ap. Claudius amore amens 29.3. ⁊ 29.61.
Ap. Claudi. conquerit de Icilij conuitio ⁊ Virginij violētia 29.72
Ap. Claudius comprehendi Virgineum iubet 29.83
Ap. Claudius Icilium in vincula duci iubet 29.92
Ap. vitæ metuens in domum ſe recepit 29.97
Ap. Claudius truci ingenio ac inuidia præcipua fuit 30.69
Ap. Claudius tribunos appellauit 31.3
Ap. Claudius incuſatur a Virginio 31.22
Ap. Claudius in carcerem coniectus 31.32
Ap. Claudius ſibi mortem conſciuit 31.58
Ap. Claudij bona publicata 31 58.
Ap. Claudius nepos decemuiri. 42.32.
Ap. Claudij familiare conſilium in tribunitiam poteſtatem 42.33
Ap. Claudius Craſſus tri. militum 45.6.
Ap. Claudius aduerſarius tri. plebis 45.42
Ap. Claudij oratio aduerſus tri. plebis 45.46
Ap. Claudij ſententia ſuper præda Veiorum 48.111
Ap. Claudio in vincula ducto familia omnis ſordidata fuit 58.71
Ap. Claudius Craſſus nepos decemuiri in tribunos 62.27
Ap. Claudius dictator dictus. 64.21.
Ap. Clau. Craſſus Coſ. 67.35
Ap. Claudius Craſſus Coſ. moritur 67.51
Appia via 70.54.⁊ 85.3
Ap. Claudius Cenſor 85.2.⁊ 85.15.
Ap. Claudius ſolus cenſuram obtinuit 85.5
Appio authore Potitia gens ſeruos publicos ſolēnia Herculis docuit 85.7.
Ap. ira deum luminibus captus 85.10.
Ap. Claudius cēſor abdicare ſe magiſtratu noluit 85.88
Ap. Claudij cauillatio 85.93
Ap. Claudius Coſ. 87.97.⁊ 88.43 ⁊ 91.108.⁊ 91.111.⁊ 162.51.
Ap. Claudius conſulatum petens interpellatus a tribuno 87.97
Ap. vt vrbanis artibus opes augeret Romæ manſit 87.100
Ap. Claudij ⁊ P. Decij Maris contentio 90.29
Ap. Claudius interrex 91.13
Ap. Claudius conſularis candidatus 91.101
Ap. Claudius plebem cōſulari magiſtratu abijcere nititur 91.104
Ap. Claudij cauillatio in Volūnium 92.67
Ap. Claudius ſublatis manibus Bellonam precatur 92.86
Ap. Claudij literæ ad ſenatum 130.48.
Ap. Claudius prætor 93.45
Ap. Clau. prætor Romaz dimiſſus 93.110.
Ap. Clau. prætor aduerſus Samnites miſſus 95.23
Ap. Clau. in ſenatum illatus Fl. 13
Ap. Claudius Pulcher tri. militum legionis tertiæ 117.114
Ap. Claudio Pulchro ſumma imperij delata in Cānuſio 117.115
Ap. Claudius claſſi ad Oſtiam præfuit 118.64
Ap. Clau. Marcellus milites, vt vrbi præſidio eſſent, mittit 118.76
Ap. Claudij filia Pacuuio Calanio nupta 120.28
Ap. Claudi. Pulcher prætor 124 38.⁊ 125.70.77.
Ap. Claudio pecunia pro Hierone miſſa 127.29
Ap. Clau. Locros traiecit 127.69
Ap. Claudius prætor Siciliæ legatos ad Hieronymū miſit 130.23
Ap. Claud. literas de rebus Siciliæ ad ſenatum mittit 130.48
Ap. Claudius Pulcher Coſ. 238 37.⁊ 138.47.⁊ 142.92.263.58 ⁊ 265.22.⁊ 266.40.
Ap. Claudio Pulchro prorogatum imperium 146.112.⁊ 147.4.
Ap. Claudius Pulcher Cāpanis oppoſitus ad Capuam 148.3.8
Ap. Claudij conſulis vulnus, impetuz ſuppreſſit Romanoꝝ 148.29
Ap. Claudium ꝓconſulem ſub deditionem Capuæ mortuum tradunt 150.24.⁊ 153.56.
Ap. Appulus prætor Sicilia abijſſe 190.102.
Ap. Clau. CCCCLXXVIII. anno a cōdita vrbe fuit Coſ. 194. i ꝓloga
Ap. Claudius primus bellū Carthaginienſibus intulit 194. in prolo.

Appulus ager publicus Po. Roma. 195.42.
Ap. Claudius Nero pretor 213.105 ⁊ 214.26. ⁊ 216 212. ⁊ 219.41.
Ap. Claudius legatus 222.47. ⁊ 235.113.
Ap. Claudius miſſus ad preſidium Lariſſe 233.106
Ap. Claud. Nero legatus 248.31
Ap. Claudi. Pulcher pretor 256. 44.49.50.
Ap. Claudio conſuli dictum quid 265.36.
Ap. Claudius Coſ. Salaſſos domuit 20
Ap. Claudius princeps legationis 265.45. ⁊ 165.63. ⁊ 265.90.
Ap. Claudius Acheis 266.27
Ap. Claudius Cento edilis curulis 278.6
Ap. Claudi. ſocer T. Gracchi triumuir agri diuidēdi creatus Flo. 58
Appionis cognomen Ptolemeo regi Cyrenarum fuit Flo. 70
Ap. Claudius procōſul Thraces vicit Flo. 91
Ap. Julius tri. pl. 30.86.
Appuli in amicitiam Romanorum accepti 76.10
Appulum bellum 78.39.
Appulie aliquot populos P. Coſ. ſubegit 82.3
Appulie ſaltus 82.86
Appulia perdomita 83.43
Appuliam Galli petierūt 62.113
Appulie pretor 138.49.146.114 219.26. ⁊ 267.47. ⁊ 272.14.
Appuliam Coſſ. ſortiti ⁊ Macedoniam 151.49
Appuli ne Samnitib⁹ ſe ꝯiungerent P. Decius caſtra obiecit 91.92
Apſus flu. 199.8
Appuſtius cum Attalo 202.22
Appuanis Liguribus bellum illatum 260.24
Appulie motus ſeruilis 264.82
Appuani Ligures 254.56.68. Vide Ligures.
Appuani Ligures in deditionē acceptí 275.73
Aque Seſtie Colonia a quo condita ⁊ nominata Flo. 51
Aque Seſtie oppidum Flo. 68
Aquilij fratres 11.68
Aqloniaꝫ exercitus indictus 96.72
Aquilonie obſidio 96.89
Aquilonia 86.96
Aquilonia op. deſertum 97.61
Aquilonia deflagrauit 97.94
Aquitania Pyrencis montibus ſubiecta 102.32
Aquileia op. 263.42
Aquileienſis ager 167.49
Aquileia vtrum Latina colonia, an ciuium Romanorum deduceretur agitatum 269.98
Aquileiam Coloniam deduci Jſtri prohibuerunt 273.23
Aquileia Colonia deducta 274.37
Aquilius legatus pulſus a Mithridate eſt Flo. 77
Aquilius legatus a Mithridate in vincula coniectus Flo. 78
Arabes ſagittarij 245.56
Aratus Sicyonius 206.72
Aradij 231.44
Arar ⁊ Rhodanus in vnum confluunt 103.55
Arbaccala Carteiorum vrbs vi capta 99.32
Archimedes ſpectator celi vnicus ⁊ ſyderum 135.17
Archimedes machinator bellicorꝫ tormentorum 135.18
Archimedes varie magnitudinis tormenta in muris diſpoſuit 135. 21.28.
Archimedes qua arte naues euertit Romanas 135.32
Archimedes maritimam oppugnationem Romanoꝝ eluſit 135.6
Archimedes Hieronis impenſis tormētis Syracuſas iſtruxit 135.37
Archimedes intentus formis a milite interficitur 144.89
Archides princeps 163.104
Archobarzanes dux Numidaꝝ Syphacis nepos. Flo. 48
Archidamus dux 203.47
Arcadum concilium 203.64
Archippus dux 221.24
Arcas prefectus auxilioꝝ 227.100
Archidamus Aetolorum legatus 231.58.
Archo mulier 269.3.3
Arce due lapidee inuente 273.75
Archelaus prefectus Mithridatis Athenas occupauit Flo. 78. ⁊ 81
Archelaus cum claſſe regia Sylle ſe tradidit Flo. 82
Archelaus, quem ſibi Egyptij regeꝫ aſciuerant, reiectus Flo. 105
Ardea op. Rutulorum 10.51. ⁊ 99.66.
Ardee obſidio 10.55
Ardeatium cum Aricinis concertatio 33.86
Ardeatibus Aricinisqꝫ a Romanis ager accipitur 33.114
Ardeates ob iniuriam agri abiudicati deſciuerunt 34.10
Ardeatibus fedus renouatum 35 68. ⁊ 35.89.
Ardeatium ciuitas ad paucos redacta 36.20
Ardea colonia deducta 36.25
Ardee Camillus exulabat 52.107
Ardeates Camillo duce Gallorum caſtra inuadunt 53.13
Ardonee 132.80
Ardea colonia Romanoꝝ 159.24
Ardeatium legati queſti 203.17
Area facta in Capitolio 7.78
Arethuſa fons Syracuſaꝝ 144.64
Arretini principiuꝫ defectionis Hetrurie 162.8. ⁊ 162.57
Arretinis obſides impati 162.61
Arretini XXX. millia ſcutoꝝ, galeas totidem dederunt 277.78
Argiui 207.5
Argiui a ſe Macedonū reges oriundos credunt 207.9
Argiui Philippo illigati 207.10
Argiuoꝝ ciuitas prodita 207.51
Argiui aſpnarunt Nabidē 209.62
Argi nobilitati morte Pyrrhi 196 8.
Argis Achcorum concilium fuit 198.85
Argenta 205.27
Argi oppi. 207.70. ⁊ 208.93. ⁊ 209.9. ⁊ 28. ⁊ 250.6.
Argi a Philippo Nabidi tradit 209.57.
Argi in ptāte Nabidis 209.70.72
Argi arx Peloponneſi 214.26
Argi in tutela Junonis 218.73
Arginorum campus 218.88
Argi duas habent arces 218.91
Argi lumen Grecie 219.116
Argiui leti Nemeorum ludicrum celebrant. 223.11.27
Argiuoꝝ libertas teſtata 221.31
Argi Acheis reſtituti 221.32
Argiſſa 234.46
Argyraſpides 17.2
Argithea caput Athamanie 249. 7.30.31.
Argenti vſus quando cepit apud Ro. Flo. 15
Argētum non ſignatum erat 44.55
Argentarie noue 152.43
Argeſtheus campus 164.38
Argentanum defecit 189.82
Aricia 9.49. ⁊ 15.39.40
Aricinus 9.63
Aricia oppugnatur 13.62
Aricini cum Arunte acie decertant 13.64
Aricini fuſi 13.65
Ariſtodemus tyrannus 14.66
Ariſtodemus tyrānus heres Tarquiniorum 16.93
Aricini ⁊ Ardeates de ambiguo agro certant 33.86
Aricini ciuitatem adepti 74.9
Ariminum colonia deducta in Piceno Flo. 15
Ariſtomachus princeps Crotonis tradende author 129.43.47.64
Ariſtomachus tranſfugit ad Hannonem 129.63
Ariſto tragicus actor 133.57
Ariminenſes laudati a Po. Roma. 159.51.
Ariminum Galliam appellabant. 175.78.
Arimini pretor 186.18
Ariarathes Cappadocum rex regno pulſus a ſenatu reſtitutus eſt. Flo. 47
Ariminum oppiduꝫ 196.64. ⁊ 202 67. ⁊ 160.33.
Ariete muri quaſſantur 207.23. ⁊ 207.20. ⁊ 210.7. ⁊ 23[illegible]
Ariſthenus Acheus 208.74. ⁊ 238 72.87. ⁊ 218.188.110. ⁊ 219. 77. ⁊ 220.24.
Ariſto Tyrius nūtius Annibal 223 67.70.73.75. ⁊ 223.78.83.86
Ariarathes Cappadocū rex 244. 10. ⁊ 245.52. ⁊ 254.88.
Ariarathis Cappadocum regis legati 255.34
Ariarathes rex filiam Eumeni deſponderat 255.85
Ariarathes rex in amicitiam acceptus 255.86
Ariarathis regis Cappadocis legatio 272.39
Ariobarzanes in regnum Cappadocie reductus eſt. Flo. 70. ⁊ 74
Ariſtonicus regis Eumenis filius Aſiam occupauit. Flo. 59
Ariobarzanes regno Cappadocie a Mithridate pulſus eſt. Flo. 76
Arioniſtus dux Germanorum Flo. 104.
Armorum Alexandri ⁊ Romanoꝝ comparatio 83.15
Argiletum 4.46
Argei 4.81
Aruns ff Lucumonis 6.109.110
Aruns L. Tarqnij Priſci F. 20.11
Aruns Tarquinius mitis ingenij fuit 8.92
Aruntis Tarquinij funus 8.193
Aruns Tarquinij Supbi filius Delphos miſſus 10.36
Aruns Tarqnij filius preerat equi

tibus. 11.13
Arſia ſylua 12.25
Arunſ Tarquinij filius a Bruto trāſfixus 12.19
Aruns Porſene filius Ariciam oppugnatum miſſus. 13.62
Ariſthenus pretor Achæorum 106.2.⁊ 206.23.33.
Arci Afri 210.20
Arethon flu. 249.64.68
Arcus exul 265.83.88.⁊ 265.113.⁊ 266.30.
Artiniridea Armenie rex Fl. 131
Artonam Equi oppugnant 18.33
Artena Volſcorum op. 44.69
Artene arx prodita 44.75
Artena diruta 44.77
Artenam Vcientium non Volſcorum fuiſſe creditur 44.70
Artene due fuerunt 44.80.81
Aruns Cluſinus 51.29
Aruns Gallos adduxit 51.32
Aruerni 51.51
Aruſpex oſtendit caput iecinoris ceſum 72.105
Ariminum L. Sempronius Coſ. peruenit. 106.82
Armē prefuiſſe Punico preſidio in Carthagine noua 156.55
Armiluſtrium 165.18
Armenes Nabidis filius 222.69
Armeniam vitabat Antonius, dum ad Cleopatram feſtinat Flo. 130
Armenie regnū Antonius filio ſuo ex Cleopatra nato dedit Fl. 131
Arpi op. 81.79.83.86.⁊ 216.40
Arpi Ro. oīa ſuppeditant 81.84
Arpinum receptum a Sāni. 88.61
Arpinatibus ciuitas data 89.4
Arpis deſideratus Claſſius Altinius 137.26
Arpos Fabius oppugnat 137.32
Arporum portas demoliebantur. 137.37.
Arpini ad Annibalem nuntios mittunt 137.27
Arpini pro Ro. aduerſus Carthaginienſes arma verterunt 137.55
Arpi reſtituti Romanis 137.59
Arpinatibus ſuffragij latio data 255.20.
Arretini 85.65
Arretium caput Hetrurie 86.93
Arretium op. 224.37.⁊ 260.27
Arret. ſeditiones 89.48.⁊ 90.6
Arretium pacem petijt. 96.46
Artificum in ingenia Philippus ſeuijt 199.3
Artifices ex Grecia 263.33
Ariarathe Capp. rege mortuo F.
Ariarathes regnat Flo. 46
Arato principi Achæorum Philippus vxorem ademit 164.9
Ariaces rex Parthorum amicitiam Populi Ro. petijt. Flo. 70
Arnus flu. 109.42
Aruſpex cauendum a fraude hoſtili Fabio predixit 160.112
Aruerni Aſdru. receperunt 165.62
Aſcanius Enee filius 1.30
Aſcanius impio non maturus 1.44
Aſcanij duo fuerunt 1.47
Aſcanius Iulius dictus 1.48
Aſdr. gener amil. 98.22.⁊ 101.27
Aſdru. VIII. annos imperat 98.21
Aſdru. Barchine factionis 98.23
Aſdr. gener amil. obtruncat 98.16
Aſdrubal frater Annibalis Hiſpanie preficitur 102.13
Aſdr. dimicaturꝰ cū Scip. 108.22
Aſdr. trāſgreſſus Iberū 108.29.33
Aſdrubal cum Ilergetum iuuentute agros ſocioꝝ Ro. vaſtat 188.36
Aſdrubal quadraginta nauium claſſem Himilconi tradidit 112.50
Aſdr. ſignū datū e ſpeculis 112.59
Aſdrubal in Luſitaniam conceſſit 112.91
Aſdrubal duobus prelijs pugnauit cum Celtiberis 112.101
Aſdr. ſiniſtꝝ cornu tenuit 116.112
Aſdrubali Penorum imperatori ex Africa ſupplemētū miſſū 124.79
Aſdrubali, vt in Italiam exercitum duceret, nuntiatum 124.109
Aſdrubal literas Carthaginem mittit, qbus ſucceſſorē petit 114.110
Aſdrubal tranſitū in Italiam ad Annibalem parat 125.11
Aſdrubal e media cede cum paucis effugit. 125.40
Aſdr. cognomēto Caluus Sardinie dux electus 125.115.⁊ 116.52
Aſdrubal in ſpē Sardinie rebellādę venit 117.43
Aſdrubal Caluus captus 127.53
Aſdrubal frater Annibalis oppugnat Iliturgum 128.102
Aſdr. Giſgonis F. tertius Carthaginiēſium dux 136.61.⁊ 144.103
Aſdrubal tenendi in Hiſpa. conſilium 144.101
Aſdrubal Amilcaris filiuſ vetus Hiſpanię imperator 144.104
Aſdru. Barchinis cū Cn. Cornelio Scipio. bellū gerit 144.110.113
Aſdru. Celtiberos, Romanis auertit mercede 145.116
Aſdrub. Giſgonis. reliquias Romanorū delendas Iberum tranſit 145.89
Aſdruba. Barchini cū imagine clypeus argēteus pōdo CXXXVIII. captus 147.59.65
Aſdr. Amil. ad lapides atros in Auſetanis caſtra habuit 150.54
Aſdrub. omnem exercitum ex Hiſpa. deportaturū ſe promiſit Neroni 150.57
Aſdrubalis fraus mira in Neronem 150.62.⁊ ſequentibus
Aſdr. Giſgonis ad oceanū ⁊ Gades hybernauit 151.10.⁊ 168.4
Aſdrubal Amilcaris circa Saguntum hybernauit 151.12
Aſdrub. ſi ſe Annibali coniunxiſſet nullum Romanum nomen fuiſſet 155.26
Aſdr. cum rebus ſuiſ nimiū fideret, dimicare ſtatuit 161.5
Aſdrubal aciem inſtruit in tumulo 163.34
Aſdrubal pecunia rapta ad Pyreneum tendit 161.66
Aſdrub. Giſgonis ⁊ Mago ad Aſdru. Amil. venerunt 161.91
Aſdrubalis aduentus in Italiam 164.95.101.106.⁊ 165.52.
Aſdrubalem Gallice ⁊ Alpine gentes ſecute. 265.62
Aſdrubali Alpes que cauſſe aperuerunt 165.70
Aſdru. Placētiam obſedit 165.71
Aſdr. litere ad Annibalē intercepte a Q. Clau. proprętore 166.27
Aſdru. litere cum legatis Clau. Neroni conſuli traduntur 166.31
Aſdrubalis laus 166.58
Aſdru. viſa maiore Ro. multitudine receptui cecinit 166.113
Aſdrubalis anceps cura 167.3
Aſdr. Metaurum flu. trāſit 167.10
Aſdrubal aciem inſtruit in Claudiū ⁊ Liuium Coſ. 167.20
Aſdr. dux docuit fabrili ſcalpro elephantos interimere 167.41
Aſdrub. vt Amil. patre, ⁊ Anniba. fratre dignum erat, pugnans cecidit 167.49
Aſdrubal exercitus ad Oceanum ⁊ Gades ducit 168.66
Aſdru. arx fuit Oringis 168.72
Aſdru. Giſgonis maximus ſecundū Barchinos dux 170.79
Aſdrubal prior copias in aciē eduxit aduerſus Scipionē 170.101
Aſdrubal ſilentio noctis caſtra mouet 171.37
Aſdrubalis fuga 171.40.48
Aſdrubal pulſus Hiſpania Africe portum inuehitur 171.77
Aſdrubal ⁊ Scipio ad Syphacem pergunt 171.82
Aſdru. de Scipi. iudiciū 171.92
Aſdru. Giſgonis F. hoſpitium cum Syphace cōmune erat 182.99
Aſdrubalis filia nubilis virgo Syphaci nupta 183.101
Aſdrubal Giſgonis filius ipar Scipioni dux 183.102
Aſdrubal de Maſiniſſa 184.38
Aſdrubal Syphacem in Maſiniſſam inſtigat. 184.41
Aſdrubal per literas ac legatos accerſitur 184.105
Aſdru. ante aductum Syphacis nō audebat caſtra mouere 185.33
Aſdrubalis caſtra incenſa 186.87
Aſdru. cum Afris aufugit 187.11
Aſdrubal Carthaginē contendit, ne quid mollius cōſulerēt 187.16
Aſdru. affuturum cum manu haudquaquam contemnenda afferebāt legati Cartha. 187.27
Aſdrubal ⁊ Syphax copias iterum iunxerunt 187.32
Aſdrubal Romanas naues Carthaginem traxit 190.46
Aſdrubal Giſgonis fugaciſſimus dux 191.1.
Aſdrub. Hedus pacis author Carthagi. fuit 193.106
Aſdrub. Hedus varia oratione vſuſ in ſenatu 193.108
Aſdru. Hedi acutum riſum 194.5
Aſdrubal Hedus riſum Annibalis increpauit 194.31
Aſdrubal iniquum ſaltum inſederat. Fl. 46
Aſdru. cecidit. 237.89
Aſdrub. ſocer Syphacis 271.113
Aſdrubal Maſiniſſe nepos a Carthagi. interemptus. Flo. 50
Aſdrubalis ducis caſtra ad Neſcum a Scipione deleta Flo. 51
Aſdrubal, cum ſe Scipioni dediſſet vxor eius cum duobus liberis ex arce ſe precipitauit. Flo. 51
Aſena op. Aſdru. horreum vi capitur. 124.97
Aſia domita ab Alexandro 82.56
Aſis imbellis 83.21
Aſine cognomen 148.66
Aſie ciuitates ſollicitate 195.13
Aſiana res cure ſenatui 195.13
Aſie emporia 208.93
Aſie imperium 213.35
Aſie de ſtatu agitur 213.60
Aſia libidinibus repleta 215.62
Aſiatici leuiſſimi 235.18

Aſie ciuitates in ditionem Po. Ro. ſe tradebant 246.14
Aſie totius vires in Aſia ſteterunt 248.91.
Aſiam ingreſſi Galli 251.85.92
Aſia vectigalis facta Gallis 251.99
Aſinius Pollio vires cum Antonio coniunxiſ. Flo. 120
Aſia in tres partes Gallis diuiſa. 151.99.
Aſie mediterranea Tectoſagi ſortiti. 151.100
Aſie amenitas 260.4
Aſiaticus exercitus origo luxurie 261.2.
Aſnaus mons 203.71.72
Aſperi cognomentum 32.71
Aſpēdij Pāphylie populi 251.64
Aſſentatores regij dānantur 264.36
Aſorus flu. 235.110
Aſpendus 242.84
Aſtura flu. 73.93
Aſtapa opp. Carthagi. partis, in deditionem acceptum 172.52
Aſtapanorum facinus 172.82
Aſtapani oēs occiduntur 172.82
Aſtapa ſine preda militū ferro igniqꝫ abſumpta eſt 173.85
Aſtragos caſtellum 210.24
Aſtij populi 255.113
Aſtenſis ager 263.18
Aſta oppidum oppugnat 263.19
Aſtream Peonie op. 272.115
Aſculus a Cn. Pōpeio captū Fl. 76
Aſylum aperit Romulus 8.82
Aſylum feminis non aptum 2.94
Aſyla templa 231.98
¶ Attalus C C C. milites in preſidium miſit 297.60
Attalus Atheni. in pſidio 198.67
Attalus omiſſis Romanis in Aſiam traiecit 269.56
Atys ortus ex Alba 2.58
Atabulus locus 273.72
Atachus cōmunitur 200.44
Athamania 201.48
Athamanes 201.71.73.⁊ 205 18.⁊ 205.21.
Athamania in deditionem Philippi conceſſit. 234.67.⁊ 249.3
Athamani bellum excitarūt 249.3
Athamania in poteſtate Aminandri 249.23
Athamanes Philippo timorem incutiunt 249.32
Athamanes legati 263.85
Athamanie bellum inferebant Aetoli 246.99
Athamanes Philippum accuſant 263.92.
Atheſis flu. 52.66.⁊ Flo. 68
Athene fracte Macedonum armis 82.98.
Athanagia, Ilergetum caput, circumſeſſa a Cn. Scipione, ⁊ in ditionē recepta 208.39
Athenien. claſſes demerſe 143.47
Athenienſium legati ad Philippum de bello dirimendo 163.88
Athamanis Ro. reſtituit 163.104
Athanes regulus Turdetanorum defecit a Penis 271.34
Attali regis amicitia cum Po. Ro. cepta 180.33
Atintanes 180.76
Athenienſes aſcripti federi a Romanis 180.79
Athenienſium preces ad innouādum bellum cum Philippo 195.28
Athenienſium noua legatio 195.59
Athenienſes aduerſus Philippum auxilium petierunt 196.39
Athenienſium legati orant obſidione ſolui 197.16
Athenienſium cum Philippo bellū qua cauſſa ortum 197.21
Atheni. Attalū exceperunt 197.30
Athēas miſſe triremes Ro. 198.25
Atheni. vrbs claſſe defenſa 198.32
Athenarum ſomnus ⁊ negligentia correpta 198.57
Athenienſes cum Attali preſidio cōtra Philippum 198.67
Athenis Philippus infeſtior fuit. 198.69.
Athene a Philipp. oppugnantur 598.70.
Atheni. legati ad concilium Aetolorum 199.34
Athenienſes deplorarunt vaſtationem agrorum 199.65
Athenagoras 199.16.⁊ 200.50. 64.⁊ 201.76.⁊ 201.79.⁊ 203. 68.72.
Athenienſium ciuitas 202.92
Athenienſium legati verba 218.57 ⁊ 240.5.
Athenis oratio plurimum pollet. 201.94.
Athenienſes lſis verbiſqꝫ aduerſus Philip. bellū gerebāt 201.104
Athenarum preſidium 205.58
Athenienſes Macedonum dicta reſellunt 206.16
Atheniēſibus inſule date 112.35
Athenarum ornamenta 215.64
Atheneum caſtelluꝫ in finibus Macedonie 249.24.27.⁊ 264.1.⁊ 259.52.
Atheneus frater Eumenis ⁊ Attali 251.20.16.⁊ 255.105.⁊ 266.60.96
Athenis libertas data. Flo. 81
Atheni. in Aetolico cōcilio 229.13
Atenor 211.115
Athletar certamen primū 263.34
Atina capta 84.106
Atinatis ager 96.96
Atrox op. 233.92.⁊ 234.42
Atrebates populi Belgaruꝫ in deditionem a Ceſare accepti. Fl. 104
Atellane fabelle ab Oſcis 63.42
Atellanarus actores non a tribu moti 63.43
Attilius Calatinus Coſ. a Penis circunſeſſus. Flo. 17
Attilius Regulus Coſ. in Africam traiecit. Flo. 17
Attilius Regulus in Africa ſerpentem occidit. Flo. 18
Attilius Regulus a Carthaginienſibus captus. Flo. 18
Attilium Regulum Carthaginienſes interimunt. Flo. 18
Attilius Calatinus primus dictator extra Italiā exercitū duxit. Fl. 19
Atellani defecerunt a Ro. poſt Cannenſe prelium 120.96
Attilius Craſſus duūuir Mēti edes dedicat 125.87.⁊ 126.10. vide T.
Attalus quidam Syracuſar pditores ad Epicidem detulit 143.9
Atella in deditionem accepta a Fuluio. 150.32
Atellani 153.70.80
Atellani Galatiam migrāt 157.66
Attalus rex Aſie in Europam traiecturus 163.79
Attalus Aeginam venit 163.100
Attalus rex ⁊ P. Sulpitius Aegine hybernarūt 264.43.⁊ 168.105
Attalus Opuntē diripuit 169.45
Attalus pene oppreſſus a Philip. 169.49.
Attalus rex aſcriptus federi a Romanis 180.78
Attali regis legati 202.17.⁊ 204 30.⁊ 206.14.
Attalus rex Rhodijqꝫ perſecuti Philippum 197.41
Attali litere Athenienſibus recitate 197.35
Attalis tribus que dicit 197.42
Attali legatis mandat Coſ. opperiri claſſem Ro. 199.26
Attalum Ro. qꝫ claſſem ab Aegina moturos Philip. ratus 200.14
Attalus rex 151.180.⁊ 201.91.⁊ 202.18.⁊ 205.63.71.⁊ 209.79
Attalo pda Andri ꝯceſſa 201.115
Attali claſſis 205.59
Attalus exercitum traduxit per Iſthmum 207.18
Attalus author incenſorum operuꝫ 207.33.
Athonium littus 209.32
Attali ⁊ Nabidis diſceptatio 209 88.
Attalus Sicyonem eſt profectus 209.99.
Att. Sicyonijs dona ddit 209.102
Attali mors 210.80
Attalus X L I I I I. annos regnauit 210.81.
Attalus altero ⁊ L X X. anno moritur 210.81.⁊ 247.58
Attalus magnifice vſus eſt diuitijs 210.82
Attilius Glabrio ludos fec 211.49
Atrium libertatis refectuꝫ 211.49
Attilius Serranus edilis curulis. 222.86. Vide A.
Atalanta Inſula 229.113.⁊ 230.18
Auruncis bellum indictum 13.98
Auruncum bellum Pometiam compulſum eſt 13.100
Aurunci Romanos cedunt 13.104
Aurunci principes ſecuri percuſſi. 13.111.
Auruci legati ſenatū adeunt 15.37
Aurunci fuſi 15.41
Attali aduentus 227.62
Attalus ſe intra menia recepit 241 115.
Attalus Eumenis frater 245.105 ⁊ 251.7.
Attali auxiliares 251.26
Attalus rex Aſie abnuit ſtipendium Gallis 251.104
Attalus cū Gallis cōſtixit. Flo. 14
Attali auxilia triſariam in Olympo partita 253.83
Attalus ob virtutem donatus 253 34.
Attalus rex Pergami Po. Ro. heredem reliquit. Flo. 68
Attice terre ſitus 234.92
Auaritia ⁊ luxus perdidere Romanam remp. in prologo 33
Auaritia peſtis 215.60.⁊ 225.6
Auaritie militaris exēpluꝫ 253.40
Auarici Biturigū obſidio. Fl. 170
Auentinus rex 1.60
Auētini collis cognomē vnde 1.61
Auentinus mons noue multitudinī datus 6.91
Auētino ī mōte plebis cetus 15.71
Auerruncanda deum ira 72.26
Auerruncanda prodigia 93.46

Auentinus mons 116.79
Aufidus flu. 116.77
Auguris ſacerdotium perpetuum. 116.72.
Augurandi mos 4.37
Augurandi verba 4.41
Auguſtus Ceſar pace parta Janum clauſit 4.49
Augurum ſacerdotio honos acceſſit 7.47
Augurio ſignum datum 99.14
Auguſtus Ceſar Feretrij Jouis edē refecit 37.42
Auguſtus Ceſar oīum temploꝝ conditor aut reſtitutor 37.72
Augures diuinant 75.87
Auguſti Ceſaris ductu auſpicioqꝫ Hiſpania perdomita 170.78
Auguſtus Ceſar orationem M. Metelli ſenatu recitauit. Flo. 59
Augurum impar numerus 90.20
Augur numerus triplicatus 90.22
Augures quinque de plebe creati. 90.73.
Augures nouē numero facti 90.74
Aufidena vi capta 91.35
Auginus mons 260.19
Auguſtus menſis Sextilis in honorem Ceſaris dictus Flo. 134
A. Aternius Coſ. 27.26
A. Aternius tri.pl. 32.67
A. Antiſtius tri.pl. 42.29
A. Atilius Serranus pretor 225 64. ⁊ 227.8.9. ⁊ 227.35.
A. Atilius cum claſſe Gytheum acceſſit 229.105
Aulis portus 229.114
A. Atilius prefectus claſſis naues cepit 235.82.83
A. Atilius Ro. profectus 238.58
Aulerci 227.58
A. Bithynicus pretor a Sex. Pompeio occiſus Flo. 123
A. Cornelius Coſſus trib. militum 37.45.
A. Cornelius Coſſus Tolumnium tranſfixum ſpoliat 37.54
A. Cornelius Coſſus tri. militū ſecunda ſpolia opima tulit 37.62
A. Cornelius Coſſus Coſ. 37.76 ⁊ 39.28. ⁊ 43.101.
A. Cornelij Coſſi conſulatus diuerſitas 37.83
A. Cornelius Tobertus dictator 38.76.
A. Cornelius Pont. Max. 38.82
A. Cornelius Coſſus trib. militum. 39.50.
A. Cornelius Coſſus dictatorem dixit 39.56
A. Cornelius Coſſus magiſter equitum dictus 39.56
A. Corne. Coſſi ſtrategema 39.104
A. Cornelius queſtor 25.106
A. Claudi. prefectus vrbis 40.43
A. Corneliꝰ Coſſus dictator 57.23
A. Cornelius Coſſus dictator ad milites 57.37
A. Corneliꝰ Coſſus de Volſcis triūphauit 57.114
A. Cornelius tri. militū 61.54
A. Cornelius iterum trib. militum. 63.13.
A. Cornelius Coſſus magiſter equitum 66.56.
A. Cornelius Coſſus iterum magiſter equitum 67.80
A. Cornelius Coſſus Coſ. 68.8 ⁊ 95.35.
A. Cornelius Coſſus Coſ. exercitum incaute in ſaltū ab hoſte inſeſſum induxit 69.30
A. Cornelius Coſſus triūphauit de Samnitibus 70.13
A. Corneliꝰ Aruina dictator 78.55
A. Cornelius Aruina dictator ad M. Fabium magiſtrum equitum 78.80.
A. Cornelius Aruina dictator triūphauit 78.18
A. Cornelius Aruina fecialis Samnitibus 81.24
A. Cornelius Mãmula propretor ex Sardinia ſcripſit 123.104
A. Cornelius Mammula ex Sardinia decedit 116.44
A. Claudius prefectus 209.22
A. Cornelius Mãmula pretor 38 30. ⁊ 239.35.
A. Cornelius propretor 246.85
A. Cecilius edilis plebis 255.1
A. Furius Coſ. 32.85
A. Faliſcus caput Bacchanalium 262.82.
A. Gabinius legatus fuſis Lucanis in obſidiōe caſtroꝝ cecidit. Fl. 78
A. Gabinius proconſul Ptolemeum in regnum reduxit. Flo. 105
A. Hoſtilius legatus 258.93
A. Hoſtilius legatus dānatus 258 96. ⁊ 259.28.
A. Hoſtilius Mancinus pretor 274.62.72.
A. Hircius Coſ. M. Antonium fudit cum copijs ſuis. Flo. 119
A. Hircius defūctus in Cāpo Martio ſepultus eſt. Flo. 119
A. Manlius legatus 27.34 ⁊ 50.51.
A. Manlius decemuir 27.49
A. Manlius tri. militum 44.62
A. Manlius iterum tribu. militum 46.80.
A. Manlius tertium trib. militum 48.30.
A. Manlius tri. militum 55.39. ⁊ 56.40. ⁊ 57.5.
A. Mālius M. Mālij ff 58.30
A. Manlius tertium tri. militū 58. 100. ⁊ 61.49. ⁊ 63.2. ⁊ 222.78
A. Manlius trib. militum occiſus. 163.29.
A. Numius competitor tribunatus, occiſus eſt Flo. 69
A. Poſthumius Coſ. 24.60
A. Poſthumius legatus 26.43
A. Poſthumius Tubertus humero vulneratus 39.2
A. Poſthumius Tubertus triūphās vrbem inuectus 39.22
A. Poſthumius dictator filiū ſuum victorem ſecuri percuſſit 39.23
A. Poſthumius Cephalenie prepoſitus. 234.33
A. Poſthumius dictator 14.19
A. Poſthumius dictator triumphauit. 14.57
A. Poſthumius Regillenſis tri. militum 59.20
A. Poſthumius Coſ. ⁊ flamen Martialis in vrbe retentus. Flo. 19
A. Poſthumius Albinus Coſ. in carcerem coniectus. Flo. 48
A. Poſthumius Albinus pretor. 263.51.
A. Poſthumius Albinꝰ Luſcus Coſ. 174.66. ⁊ 274.59.62. ⁊ 276.72
A. Poſthumius legatus cum Jugurtha conflixit. Flo. 64
A. Poſthumius Albinꝰ legatus cecidit. Flo. 75
A. Sempronius Coſ. 14.59. ⁊ 36 99. ⁊ 40.46.
A. Seruilius queſtor 26.32
A. Sempronius Atracinus trib. militum 35.50. ⁊ 40.25
A. Sempronius Coſ. cum Volſcis confligit 40.56
A. Sellius tri. ple. 41.19
A. Spurilius tri. pl. 41.19
A. Sempronio conſuli dies dicta 41.23.
A. Sempronius tri. mili. 41.63.72
A. Sempronius Atracinus tertium tribunus militum 42.25
A. Sempronius Atracinꝰ magiſter equitum 60.15
A. Seruilius triumuir 102.56
A. Sempronius Aelius pretor. 207.108.112.
A. Sēpronius Aſellius ꝑtor a feneratoribꝰ in foro occiſus eſt Fl. 74
A. Terentius Varro 146.85.102
A. Terentius proconſul 268.25
A. Terentij ꝓcōſulis litere 269.25
A. Valerius Publicola iterū trib. militum 55.18
A. Valerius trib. militum 61.50
A. Verginius Coſ. 15.69
A. Verginius iterum Coſ. 19.108
A. Verginius collegam iuuit 20.18
A. Verginius tertium Coſ. 56. 66.72.
A. Verginius triumuir 22.13
A. Verginius Ceſoni capitis diem dicit 24.15
A. Virginius ad plebem 24.22
A. Verginius tri. pl. 30.83
A. Verginio tri. pl. dies dcā 50.84
Aurum Gallis ereptum ſacrum iudicatum 54.4
Auruncum bellum ceptum 67.106
Aurunci defendi iuſſi 74.27
Auruncos oppidum deſeruiſſe dicitur 74.27
Aurunci Sueſſam communiuerunt 74.28.
Aurunca appellata nunc que olim Sueſſa 74.28
Auruncoꝝ Sueſſa fuerat 84.107
Auerruncanda prodigia 93.46
Aureos annulos nemo, niſi equites ⁊ primores, gerit inſigne 122.5
Auringen vrbem Peni acceſſere 136.79.
Auernus lacus 231.33
Aurum viceſimarium ad vltimos caſus ſeruabatur 159.57
Aurelius Coſ. Sardos ſubegit. Flo. 60
Aurelius Scaurus aū Cimbros captus eſt Flo. 67
Aurelius Plotius legatus Vmbros vicit Flo. 74
Aurelius Poſthumius Tubero magiſter equitum dictus 38.9
Aurelius Poſthumius Regillenſis tri. militum 48.29.37
Auſpicari plebeiꝰ nō potuit 35.29
Auſpicia deoꝝ īmortalium 62.75
Auſpicijs bello ⁊ pace, domi militieqꝫ omnia geruntur 62.112
Auſpicato belli domiqꝫ omnia gerebantur 7.42
Auſonum nouum bellum 74.38
Auſonum gens Cales vrbem incolebat 74.39
Auſones primo impetu fuſi 74.45.
Auſpicium quo dirimeretur nemo vidit 75.87

Auſonibus arma illata 84.18
Auſonum gens in poteſtatem venit. 84.11.
Auſona vrbs 84.21
Auſonum gens deleta 84.31
Auſetani Pœnorum ſocij obſeſſi. 208.41.
Auſticulam Fabius vi cepit 127.28
Auſetani vicina gens Hiſpaniæ concitata per Indibilem 178.42
Auſetani 218.11
Auſetanus ager 268.105
Axylō terra vnde dicta 252.41
B Acchius inſula 242.63
Bacchanalium initia in Hetruria 261.33.39
Bacchanalia oīs malitiæ initia 261.36
Bacchanalium indicium ad Poſthumium venit 261.41
Bacchanalia corruptelæ officina. 261.45.261.61.
Bacchis initiatur 261.46.54
Bacchanalium origo 261.102
Bacchanalium ſacrorum fœditas. 261.107
Bacchanalia prodita 262.6
Bacchanalibus conſpirarunt ſeptē millia viroꝝ ac mulieꝝ 262.80
Bacchanalium coniurationis capita 262.81.
Bacchanalibus initiatorum pœna. 262.92.
Bacchanalia diruta 262.96
Bacchanalium reliquiæ vindicatæ 266.103.
Bacchanalium quæſtio 272.35
Badius Campanus Criſpinum hoſpitem euocari iuſſit 142.11
Badius Campanus Criſpinum ad pugnam prouocat 142.13
Badius Campanus T. Quintio Criſpino hoſpitium renūtiat 142.12
Badij Campani & Criſpini Romani ſingulare certamen 142.24
Badij turpiſſima fuga 142.27
Bagadra flu. 190.53
Balcares funditores 102.9
Balcares funditores bellū incipiunt 107.30.39.
Balearium inſulaꝝ legati pacē petētes ad Scipionē venerūt 212.86
Baliſtæ maiores & minores 156.18
Baleares inſulæ duæ 175.48
Baleares fundarum iactu excellunt 175.51.
Balcariū minore inſula Mago potitur 175.54
Balbus mons 184.49.52
Balearis funditor 254.19
Balearica funda 254.19
Balliſta mons 260.27
Balcares a teli miſſu dicti Flo. 60
Baleus Herculis comes Flo. 60
Barba omnibus Ro. ſenibus promiſſa 52.75
Barchina factio 98.23.& 100.25.29.& 122.9.& 187.21.& 222.80
Barbari, qui Aſdrubalem interfecit conſtantia 98.26
Barchini nituntur vt Annibal in paternas ſuccedat opes 98.35
Barguſij 101.81
Barchinæ fa. ſimultas 121.40
Barbaris ex fortuna fides pendet. 172.66.
Barguluꝫ op. 180.75
Bargylia op. 242.94
Barchinæ factioni Aſdrubal Hœdus ſemp aduerſus fuit 193.297
Bargiliæ 208.91.& 209.27
Bardo op. 210.90
Barcilla Bœotiorum præfectus. 211.87.93.
Barcilla occiditur 211.95
Bargyliæ op. 212.24.& 212.94 & 213.57.
Barboſthenes mons 228.23.& 228.77.
Barinum op. 272.24
Baſilicæ quādo nō erant 272.24
Baſtarnæ 270.83.& 276.83.& 277.90.
Baſtarnas tempeſtas oppreſſit. 276.104.
Baſtarnarum diſſenſio ac diſſipatio 277.109.
Baſtarnis bellum a M. Craſſo illatum Flo. 134
Bato Longari filius 199.23
Bautia 162.96
Bebia lege quatuor ꝑtores creati 276.7.
Belli indicendi verba 7.72
Bellum ab Equis reparatū 41.92
Belloueſus Ambigati Gallorum regis ſororis filius 51.45.47
Belloueſi fauore, Germani alpes cōſcendunt 51.61
Bellonæ templum votum 94.86
Bellona victrix celebrata 92.92
Bellum maxime memorabile oīum. 98.3.
Belligeni quadringēta iugera agri. decreta 151.40
Bellonæ in æde ſenatus habitus. 169.103.& 175.59.& 190.6. et 293.48.211.4.& 211.41.& 238 2.& 256.98.
Bellum cœptum aduerſus Philippum 195.18
Belli Macedonici ꝯſultatio ſ Coſſ. reiecta 195.14
Bellum quando cum Philippo initum 195.53
Bellum aduerſus Philippum ingenti conſenſu decretum 197.40
Bellona 202.54
Belbinatis ager reſtitutus 154.103
Belli ciuilis initia Flo. 109
Bellouaci victi a Cæſare Flo. 108
Beneuentum olim Maleuentum dictum 84.95
Beneuentū colonia deducta in Sānio Flo. 15
Beneuentani oēs gratulati Colonibus in hoſpitium vocati 132.3
Beneuento Hanno appropinquat. 140.96.
Beneuentani laudati a Po. Roma. 159.52.
Bergiſtanorum ciuitates defecerūt. 217.84.
Bergiſtanorum rebellio 217.93
Berbicæ 276.106
Beſtia Appia Attellana ſacrificauit pro ſalute Po. Ro. 253.62
Beſtiæ Appiæ Attellanæ bona ac libertas reſtituta 253.74
Beſidiæ defecere 189.82
Beſaſales imperator 214.16
Beſſi 268.68
Betis flu. 171.39.& 174.10.13
Betis flu. ab incolis Cirtis appellatur 172.50
Beturia 264.87
Betula op. 161.30
Beundi 251.78
Beuus fluuius 200.21
Bigerra a Carthaginienſibus oppugnari cœpta 236.79
Biliſtages Ilergetū regulus 217.7
Biliſtagis filius 117.7.26
Bilienſes bellum concitant in Sardinia 271.31
Bilienſes impacata gens 274.55
Bituriges ſummam imperij Gallorum tenuerunt 51.44
Bituriges regem Celtico dabant. 51.44.
Bituriges 51.51
Bithynia omnis in ditione Nicomedis 252.95
Bithynia occupata Flo. 95
Bituitus Auernorum rex vincitur. Flo. 62
Bithocus Gallus Mithridatem interfecit. Flo. 102
Blactius Salapiæ princeps rem Romanam fouit 154.34
Blactius de proditione Daſium appellat 154.39
Blandimenta plebi a ſenatu data. 12.71.
Blandæ ex Lucania captæ 132.76
Bloſij fratres principes coniurationis Campanorum 157.6
Bloſiorum familia 157.6
Boarium forum 165.29
Bocchar rex Maurorum 184.15
Bocchari regio præfecto ꝑmia pollicita, ſi caput Maſiniſſæ retuliſſet 185.60
Bocchar Maſiniſſam circunuenit, eiuſq; equites omnes præter quatuor interfecit 184.67
Bocchus rex Maurorum Iugurthā bello iuuit, deinde vinctum tradēdit Mario. Flo. 66
Bœbia lacus 201.45
Bœbius Herennius cognatus C. Terentij 114.115
Bœotia 205.109
Bœotiorum petitio 211.82
Bœotij ingrati 211.85
Bœotiorum latrocinia 212.3
Bœotij perculſi 212.26
Bœotioꝝ legati nō admiſſi 212.17
Bœotiorum multa 212.19
Bœotij auerſi a Romanis 231.28
Bœotiorum concilium 233.3
Bœotiæ ſitus 234.92
Bœotij aſcripti fœderi a Philippo. 180.77.
Boij 51.64
Boij ſollicitatis Inſubribus defecerunt 102.51
Boiorum legatio Annibali Italiam aggrediendam cenſet 103.26
Boij debellati 195.14.19.22
Boij depopulati 195.30.& 208.53
Boij Placentiā inuaſerunt 196.57
Boij Galli 208.29.31.& 211.22
Boiorum agri vſti 208.35
Boij moræ impatientes 213.3
Boij in deditionē venerūt 213.21
Boij fuſi 221.43
Boij impugnant 222.92.& 224.47
Boiorum rebellio 223.6
Boij dediderunt ſe 230.35.& 237.111.
Boioꝝ pugna cum Roma. 237.108
Boij obſides dederunt 237.115
Boij multati dimidia parte agri. 237.115.
Bolæ captæ 55.58
Boleæ 152.2
Bolus rex Cimbroꝝ Aureliū Scaurum legatum interfecit Flo. 67
Bomilcar cum ſupplemento Lo-

cros acceſſit 127.68
Bomilcar ad Dannonē in Brutios profectus 227.71
Bomilcar claſſis præfectus in portum Syracuſanum venit 135.65
Bomilcar parū fidens nauibus ſuis in Africam eas miſit 135.71
Bomilcar libero mari vela in altum dedit 143.74
Bomilcar cum centum nauibus poſt paucos dies rediȷt 143.75
Bomilcar itez cum CXXX.longis nauibus 7.LXX.oneraris a Carthagine profectus 143.108
Bomilcar nauali prælio omiſſo Tarentum petit 144.6
Bononia Latina Colonia deducta 248.63.
Bononia 260.26
Bononienſis ager 260.24
Bos in Sabinis nata miranda magnitudine 8.73
Bos locuta. Roma caue tibi 127.22
Boſpori rex, Lachares Mithridatis filius Flo. 98
Boſporo quid geſtum Flo. 101
Bos locuta 23.100.7 170.39
Boſtar præfectus Sagunti 213 2.7 113.32.
Boſtari, nō ad cætera Punica ĩgenia callido, Accdux pſuaſit 113.7
Boſtar legatus ad Philip. 126.31
Boſtar 7 Hanno Punico præſidio præerant 148.2
Boſtar præfectus pſidij Punici Capuæ 149.41
Boſtaris 7 Hannonis literæ ad Annibalem 149.42
Bouianū op. oppugnandū 84.97
Bouianum Pentrorum Samnitiū caput 85.38
Bouianū captū 85.39.7 88.58.61
Bouianum T. Minutius petijt. 88.46.
Bouianum aggreſſus Coſ. 91.35
Brancus Allobrogum Regulus. 103.58.
Brachi impugnati 276.111
Brennus regulus Gallorum 52.1
Brennus mille pondo auri pactus cum Ro. 53.92
Brenno dux Gallorum 251.81.82
Brixia op. 51.62
Brixiani Galli auxilio Ro. fuerunt. 102.71.
Brixia caput Cenomanorum 208.37
Britanniæ inſulæ partem Cæſar in poteſtatem redegit Flo. 105
Brunduſini agri latrocinijs infeſti. 272.14.
Brunduſij promontorium 89.23
Brunduſium Colonia deducta Flo. 29.
Brunduſini laudati a Po. Roma. 159.51.
Bruti cognomen 10.42. vide L.
Bruti exclamatio ſup Lucretiæ mortem 10.29
Bruti nouum ingenium mirantur. 10.90.
Brutus Ardeam venit 20.111
Bruti gloria 11.6
Brutus prior faſces habuit 21.17
Brutus numerum patrum expleuit. 11.21.
Brutus L. Targnio Collatino vt ſe magiſtratu abdicet, iubet 21.38
Brutus exactor cædis filiorum 11.45
Bruti filiorum cædes 11.45
Brutus 7 Aruns ſeinuicem transfixerunt 12.19
Brutum matronæ annum luxerunt 12.29. Vide L. Junius.
Brutiæ legiones fuſæ 75.96
Brutulus Papyrius Samnis induciarum ruptor 78.101.102
Brutulus Papyrius Samnis morte voluntaria deditioni ſe ſubtraxit 78.105
Brutius Manilius prætor 101.40
Brutij omnes deficiunt ad Annibalem poſt præliū Cannēſe 119.91
Brutij Crotonem oppugnandā pergunt 129.32
Brutij Crotonem cinxerunt obſidione 119.46
Brutij Hannonis auxilium implorāt in Crotonienſes 129.62
Brutiorum. XII. populi ad Romanos redierunt 138.6
Brutiorum præſidij præfectus deperibat amore mulierculæ 161.67
Brutij multi interfecti 161.96
Brutij Annibalem in Africam ſecuti 192.24
Brutiorum prætor 195.70.7 127.9.7 232.30.7 239.26.
Brutius ſemper defecit 196.15 31.
Bruſmna 201.8
Brutij 205.13.20
Brutij Græcos expulerūt 221.84
Brutijs colonia aſcripta 222.73
Brutiorum ager 230.42
Brutus legatus Cæſaris Bellouacos in Gallia vicit Flo. 124
Budar imperator 214.16
Budar imperator captus 214.17
Buſta Gallorum 111.87
Buthrotus flu. 179.74
Buxentum 208.22.7 221.49
Buxentū colonia deducta 221.80
Buxentū colonia deſerta 263.55
CAcus latro boues Herculi furatur 2.48
Caci interitus 2.56
Caduceator 201.2.7 205.55.75.7 230.30.7 242.21.7 246.16.
Caduſit 232.42
Caici fluuij caput 242.1.7 244.103.
C. Aquilius Coſ. 27.103
C. Atronius tri.pl. 30.86
C AE. DIP DLD. vide ante Cc.
C. Attilius prætor auxiliū fert Mālio 102.74
C. Attilius Serranus prætor vota ſuſcipere iuſſus 108.64
C. Attilius prætor conſuli duas legiones dedit 108.95
C. Attilius Serranus candidatus. 115.16.
C. Aurelius legatus 123.5
C. Attilius duumuir 223.110
C. Arianus tri.pl. 158.36
C. Aurunculeius prætor 158.49 7 158.86.
C. Aurunculeio prorogatum imperium Sardiniæ 161.28
C. Aurūculeius tri. militū 165.115
C. Albius Calenus gregarius miles princeps ſeditionis 172.112.7 173.57.
C. Actio Vmbrio gregario militi delatum imperium 172.113.7 173.57.
C. Albius Calenus virgis cæſus, et ſecuri percuſſus eſt 173.116
C. Actius Vmbrio gregarius miles virgis cæſus, 7 ſecuri percuſſus. 173.116.
C. Aurelio Cottæ vrbana prouincia euenit 190.105
C. Appius præfectus ſocium Boios inuaſit 195.25
C. Appius pfectus cæſus 195.28
C. Aurelius Cotta prætor 190.88
C. Aurelius Cotta conſul 195.46 52.7 197.68.7 196.100.7 202 49.
C. Aurelio Cottæ Italia prouincia obtigit 195.69
C. Aurelius conſul 198.22.7 202 85.7 203.7.7 204.2.
C. Aelius prætor 204.14.2.7 204.51.7 207.73.
C. Aurelius Flaccus flamen Dialis, 7 ædilis curulis 204.14
C. Acilius tri.pl. 208.20
C. Apuſtius Fullo prætor 211.36. vide L.
C. Attinius 221.108
C. Antiſtius Labeo prætor 239 117.7 239.26.7 239.38.
C. Aurelius Scaurus ptor 260.98
C. Attinij literæ 261.19
C. Afranius Stellio ptor 263.52
C. Attilius Serranus ptor 263.52
C. Afranius Stellio triūuir 268.104
C. Antonius Coſ. in ſenatu in Gracchum perorauit Flo. 58
C. Attilius Labeo tri.pl. Q. Metellū cēſorē de ſaxo deijci iuſſit Flo. 59
C. Antonius proconſul Catilinam cecidit. Flo. 103
C. Antonius proconſul in Thracia male pugnauit. Flo. 103
C. Antonius legatus Cæſaris male contra Pompeianos pugnans in Illyrico captus eſt Flo. 110
C. Antonius prætor cū exercitu ſuo a M. Bruto ſubactus. Flo. 118
C. Antonius captus M. Bruti iuſſu occiſus eſt Flo. 121
C. Bebius Pamphilus prætor 203 93.7 204.1.
C. Bebius Pamphilus ædilis 203 97.7 203.3.
C. Bebius Pamphilus Coſ. 268 109.7 176.21.
C. Craſſus tri. militum 40.19
C. Canuleij tri.pl. rogatio 34.3
C. Canuleij tri.pl. vociferatio 34.15
C. Canuleij aduerſus coſules oratio 34.48.
C. Calpurnius legatus 119.80
C. Calpurnius prætor vrbanus Capitolio præficitur 148.107
C. Calpurnius prætor vrbanus. 150.11.7 151.21.7 151.77.
C. Calpurnio Hetruriæ imperium prorogatum 152.77
C. Calpurnij ppprætoris Hetruriæ literæ 162.8
C. Calpurnius vetit ab Arretio mouere exercitum 162.42
C. Catinius prætor 254.111.7 155.8.7 263.17.
C. Calpurnius Piſo prætor 260 91.7 261.28.7 263.22.7 264. 86.105.111.7 266.108.
C. Catinius moritur 263.22
C. Calpurnij equites acriter pugnarunt 265.8
C. Calpurnius primus hoſtem percuſſit 265.8
C. Calpurnius equites phaleris donauit 265.16

C. Calpurnij triumphis 166.103
C. Calpurni⁹ Piſo triuũit 273.73
C. Calpurni⁹ Piſo Coſ. 274.59.62
C. Calpurnius Coſ. morit 274.112
C. Calpurnij Piſonis mors ſuſpecta 275.2.
C. Calpurnius Beſtia conſul pacem cũ Jugurtha iniuſſu populi fecit Flo. 64
C. Carbo tri. pl. rogationem tulit vt eundem tri. pl. quoties vellet crea ri liceret. Flo. 59
C. Carbo triumuir agri diuidendi. Flo. 59
C. Caſſius proconſul male aduerſus Spartacum pugnauit Flo. 96
C. Caſſius abſens damnatus Fl. 220
C. Caſſius Syriam cum exercitibus in poteſtatẽ ſuam redegit Fl. 121
C. Caſſius cũ M. Bruto Smyrnæ conſilia belli agitat Flo. 122
C. Caſſius apud Philippos mortes ſibi conſciuit Flo. 124
C. Cecilius i Gallia trãſalpina Gal lios vicit Flo. 73
C. Ceditius legatus 97.11.& 97.41.
C. Cæſaris caput in roſtris poſitum Flo. 80
C. Cæſar Auſcetanos ſubegit Flo. 103.
C. Cæſaris cõſpiratio cum Cn. Põ peio, & M. Craſſo. Flo. 103
C. Cæſar conſul leges agrarias tu lit inuito ſenatu Flo. 103
C. Cæſar in Gallia Heluetios do muit Flo. 103
C. Cæſar Germanos prælio vicit, & Gallia expulit Flo. 104
C. Cæſar Belgarum populos præ lio victos in deditionem accepit. Flo. 104
C. Cæſar Venetos nauali prælio vi cit. Flo. 104
C. Cæſari Gallia & Germania data Flo. 105
C. Cæſar victis Germanis Rhenuꝫ tranſcendit Flo. 105
C. Cæſar Treueris in Gallia victis iterum in Germaniam tranſijt. Flo. 107
C. Cæſaris abſentis ratio in petitio ne conſulatus habita. Flo. 107
C. Cæſar Gallos ad Aleſiam vicit Flo. 108
C. Cæſius quæſtor. M. Craſſi Par thos cecidit Flo. 108
C. Cæſar Bello vacos cum alijs Gal lorum populis domuit Flo. 108
C. Cæſari de ſucceſſore mittendo a cũm in ſenatu Flo. 108. & 109
C. Cæſar exercitum dimiſſurum ne gauit, niſi a Pompeio dimittere tur Flo. 109
C. Cæſar cum exercitu in Jtaliaꝫ ve nit Flo. 109
C. Cæſar Pompeium Jtalia expulit Flo. 109
C. Cæſar Maſſiliã obſedit Fl. 110
C. Cæſar i Hiſpaniã pfectus lega tos Pompeij cum ſeptem legioni bus in deditiones accepit Fl. 110
C. Cæcilius Rufus prætor ſeditio nibus concitatis vrbe pulſus eſt. Flo. 111
C. Cæcilius Rufus prætor cũ Mi lone interemptus Flo. 111
C. Cæſar omnibus, qui ſe eius po teſtati permiſerunt, ignouit. Flo. 111.
C. Cæſar oblato capite & ãnulo Po peij illachrymauit. Flo. 112
C. Cæſar dictator creatus Cleopa tram in regnum Aegypti reduxit Flo. 111
C. Cæſar veteranis miſſiones poſtu lantibus dedit Flo. 113
C. Cæſar Scipionem prætorem, A franium, Jubamqꝫ vicit ad Th pſum Flo. 114
C. Cæſar quatuor triumphos duxit ex Gallia, ex Aegypto, ex Ponto, ex Africa Flo. 115
C. Cæſar, M. Marcello conſulari conceſſit reditum Flo. 115
C. Cæſar contra Sex. Pompeiuꝫ in Hiſpania pugnat Flo. 115
C. Cæſar ex Hiſpania quintũ trium phum egit. Flo. 116
C. Cæſar pater patriæ, ſacroſanct⁹ ac dictator perpetuus appellatus Flo. 116
C. Cæſaris aduerſarij Flo. 116
C. Cæſar. XXIII. vulneribus in cu ria Pompeij occiſus Flo. 116
C. Cæſari Octauio conſularia orna menta a ſenatu tradita cum impe rio Flo. 218
C. Cæſar Octauius reconciliauit p M. Lepidum cum M. Antonio gratiam Flo. 119
C. Cæſar Octauius cum annos de cem & octo haberet, cõſul creatus eſt. Flo. 119
C. Cæſar conſul legem tulit de quæ ſtione habẽda in occiſores patris Flo. 120
C. Cæſar pacem cum Antonio & Le pido fecit Flo. 120
C. Cæſar & Antonius in Græciã tra iecerunt, bellum contra Brutuꝫ & Caſſium geſturi. Flo. 123
C. Cæſar & Antonius apud Philip pos contra Brutum & Caſſium pu gnauerunt. Flo. 124
C. Cæſar in Jtaliam reuerſus vete ranis agros diuiſit Flo. 125
C. Cæſar viginti quatuor annorum L. Antonium fame coegit in dedi tionem venire Flo. 126
C. Cæſar ſeditionem veteranorum motam inhibuit. Flo. 131
C. Cæſar in Jllyrico Dalmatas ſub egit. Flo. 132
C. Cæſar in Epirum cũ exercitu tra iecit. Flo. 132
C. Cæſar Alexandriam in poteſtatẽ redegit Flo. 133
C. Cæſar tres triũphos egit, vnum ex Jllyrico, alterum ex Actiaca, vi ctoria tertiũ ex Cleopatra F. 133
C. Cæſar rebus omnibus & prouin cijs compoſitis Auguſtus cogno minatus eſt Flo. 134
C. Cæſar aduerſus Hiſpanos bellũ geſſit. Flo. 135
C. Cæſari ara ad confluentem Ara ris & Rhodani dedicata Fl. 137
C. Cæſar Auguſtus victricius laude uit Druſum Flo. 140
C. Centronius proprætor cum qua tuor millibus equituꝫ ab Anniba le circumuentus 110.49
C. Claudius Ap. filius Coſ. 24.74
C. Claudius Cicero tri. pl. 27.27
C. Claudius patruus Ap. Claudij. 27.87. & 28.48.
C. Claudius peroſus decemuiroruꝫ ſcelera 31.41
C. Claudius Regillus in patriam ſe contulit 31.41
C. Claudius ſordidatus pro Apu. Claudio orat 31.47
C. Claudij vociferatio 31.36
C. Claudius armat Coſſ. & tribunos 35.38.
C. Claudius inimicus Ap. Claudij. 58.71.
C. Claudius Dorſator magiſter eq tum 74.50
C. Claudius Alexandro compara tur 82.69
C. Clau. Petru. Iſis crudit⁹ 86.45
C. Claudius Martius augur de ple be creatus 90.73
C. Claudius Cento dictator dictus. 138.35.
C. Claudius flamen Dialis flaminio abijt 151.86
C. Claudius Nero legatus cornu p fuit 160.32
C. Claudius Nero conſul Deſ. 164 57.
C. Claudius Nero cõſul in Salenti nos agmen conuertit 165.97
C. Claudius ad ſenatũ de literis Aſ drubalis ſcribit 166.35
C. Clau. Nero ad milites 167.67
C. Claudius Nero Coſ. caſtra cũ col lega tacite coniunxit 166.95
C. Claudius Nero, & M. Liuius cõ ſules cum ſuis in aciem procedũt contra Aſdrubalem 166.169
C. Claudius Nero, & M. Liuius cõ ſules pugnam inſtruunt in Aſdru balem 167.19
C. Claudius Nero deuicto Aſdru bale ſexto die ad Annibalem re uerſus 167.58
C. Claud. Coſ. caput Aſdrubalis proiecit ante hoſtium ſtationes. 167.92.
C. Claudius Nero conſul, iuſſus re dire ad vrbem 169.98
C. Claudio, Neroni conſuli trium phus decretus 169.108
C. Claudius cenſor ſenatum recita uit 185.63
C. Claudius Nero luſtrum condidit 185.73.
C. Claudius Nero M. Liuium cita ri iuſſit 185.77
C. Claudi⁹ cõſul 197.111. & 198.25
C. Claudi⁹ Centumalus miſſus Athe nas 197.17
C. Claudi⁹ Pulcher augur 214.13.
C. Clau. cẽſor 237.85. & 260.41
C. Claudius Nero prætor 278.5.
C. Cornelio Lentulo prætori Sici lia decreta 130.111
C. Cornelius C. F. Scipio triumuir 202.82.
C. Cornelius Cethegus 202.85.
C. Cornelius Lentulus triumuir. 203.35.
C. Cornelius Scipio põtifex factus 204.17.
C. Cornelius Mammula prætor. 214.12.
C. Cornelius Merenda prætor. 221.46. & 221.60.
C. Cornelius Blaſius prætor 228 46. & 231.60.
C. Cornelius Cethegus cẽſor 221 69. & 222.77. & 225.34.
C. Cornelius Cethegus legatus. 223.112.
C. Cornelius Dolabella rex ſacrifi cus 275.100.105
C. Corneli⁹ Scipio ptor 276.8.14

C. Cotncli[illegible] vrbe pulſus. Flo. 79
C. Curio [illegible] Dardanos in Thracia dom[illegible] Flo. 95
C. Curion[illegible] tri.pl. actiones aduerſus Cæ[illegible] em Flo. 109
C. Curio [illegible] gatus Cæſaris in Africa a Juba cũ exercitu cæſus eſt. Flo. 110.
C. Duillius quinqueuir menſarius. 66.89.
C. Domitius Cn. filius Caluiꝰ ædilis curulis 90.90
C. Decimus Flauius tribunus militum elephantos turbauit 160.37
C. Decimus Flauius prætor 265 38.⁊ 266.32.
C. Decimi prætoris mors 266.49
C. Furius Paulinus Coſ. 36.30
C. Falcinius legatus interfectus. 37.10.
C. Furius cenſor 37.113
C. Furius tri. militum 39.49
C. Furius Petilius conſul 41.116
C. Fabius Dorſus per medias ſtationes hoſtium egreſſus 53.32
C. Fabius conſul 65.8
C. Fabius inconſulte aduerſus Tarquinienſes pugnauit 65.84
C. Fabius interrex 66.12
C. Furius cenſor 85.93
C. Flauius C. F. ſcriba ædilis curulis 88.92
C. Flauius ciuile ius repoſitũ euulgauit 88.98
C. Flauius curulẽ ſellam afferri iuſſit, cum nemo ei ſurgere 88.105
C. Flauium forenſis factio ædilem dixerat 88.107
C. Flauij comitiorum indignitas. 88.110.
C. Fuluius legatus 89.69
C. Fuluius Coruus ædilis plebeius 93.66.
C. Fabritius, vt patriam deſereret, a Pyrrho tentatus eſt. Flo. 13
C. Fabritius conſul Pyrrhum vt veneuum caueret monuit Flo. 13
C. Flaminius 101.16
C. Flaminius conſul 107.73.⁊ 108.64.⁊ 164.49.
C. Fuluius quæſtor interceptus ab Annibale 108.10
C. Flaminius adiuuit tri. ple. aduerſus ſenatum legẽ ferre 108.71
C. Flaminius bellum cum dijs immortalibus gerere viſus 108.78
C. Flaminius paludatus ſine lictorib. pfectus in prouinciam 108.83
C. Flaminio immolante vitulus iã ictus e manibus ſacrificantiũ proſugit 108.91
C. Flaminio conſuli inuidia redintegrata eſt 109.13
C. Flaminius quo Arretium peruenit 109.41
C. Flaminius ſignum itineris, pugnæꝗ proponit 109.74
C. Flaminius ante mœnia Arretij conſedit 109.75
C. Flaminius ab equo præceps in caput effuſus 109.78
C. Flaminij agmen incedere cœpit. 109.82.
C. Flaminius conſul inſidijs Annibalis circumuentus 109.93
C. Flami. cõſul tranſfixus 110.29
C. Fla. cẽſor 127.80.104.⁊ 131.21
C. Fuluius Flaccus legatus cum ſociali equitatu conſtitit ad Capuam 148.5.
C. Fuluius frater M. Fuluij Flacci. 153.57.
C. Flaminio quæſtori ingentes diuitiæ Carthaginis nouæ annumeratæ appoſitæꝗ 156.18
C. Flaminio quæſtori curã reddẽdorũ obſidũ Scipio tribuit 156.62
C. Flaccus Flamen captus a P. Licinio pontifice 158.98
C. Flaminius prætor 213.105. 106.⁊ 222.85.101.⁊ 224.13. 33.⁊ 225.14.⁊ 232.36.
C. Flaminius Coſ. 214.13.⁊ 256 49.⁊ 260.17.31.⁊ 260.90.⁊ 263.4.
C. Fabritius Luſciniꝰ leg. 239.64
C. Flaminius conſul Fuluij cauſſam excepit 256.74
C. Furius Culleo quæſtor 258.94
C. Furius Culleo damnatus 258 96.⁊ 259.28.
C. Fannius 259.68
C. Flaminius triumuir 268.100 ⁊ 274.40.
C. Fuluius Flaccus conſul bellũ ſeruile in Sicilia oppreſſit. Flo. 56
C. Fimbria legatꝰ homo vltimæ audaciæ conſulem occidit Flo. 82
C. Fimbria vrbẽ Pergamũ cepit, ac Mithridatis copias fudit Fl. 83
C. Fabius propter crudelitatem in ſtorio ſuo viuus exuſtus Flo. 86
C. Fabritius Luſciniꝰ ptor 214.1
C. Geminius conſul 63.48
C. Glaucia dictator dictus Flo. 19
C. Gracchus triumuir agri diuidendi. Flo. 59
C. Gracchus a L. Opimio interemptus eſt. Flo. 61
C. Gentius prætor cõtra Thracas pugnauit. Flo. 70
C. Heluius Olympum adoritur. 252.82.⁊ 253.114.
C. Horatius conſul 19.102
C. Horatius conſul e Volſcis reuocatus 19.105
C. Horatius Puluillus augur mortuus 27.39
C. Herennius triumuir 102.57
C. Hoſtilius Tribulus prætor 158 49.⁊ 165.5.
C. Hoſtilius Tribulus vrbanã prouinciam ſortitus 159.76
C. Hoſtilius prætor ludos Apollini vouit 159.70
C. Hoſtilio Tribulo prorogatũ imperium in Hetruria 162.24
C. Hoſtilius prætor 164.80.82 ⁊ 164.100.⁊ 167.87.
C. Hoſtilio vrbana iuriſdictio euenit 165.5
C. Hoſtilius Tribulus Annibalem adortus 165.94
C. Hoſtilio Tribulo prorogatum in annum imperium 170.31
C. Hoſtilius proprætor Capuã optinet 180.92
C. Hoſtilius Coſ. a Numantinis deditus minime receptus eſt. Fl. 56
C. Hoſtili. Mancinus a Numãtinis victus pacem cum his ignominioſam fecit. Flo. 55
C. Julius decemuir 17.49
C. Julius decemuir diem Seſtio dixit 27.60
C. Julius legatus 30.10
C. Junius conſul 32.72
C. Junius tri.pl. Sextũ Tempaniũ alloquitur 40.104
C. Julius Tullus tri. militum 43 74.86.⁊ 43.94.
C. Julius Tul. iter tri. mili. 44.61
C. Julius cenſor deceſſit 51.2.⁊ 86.15.
C. Julius dictator 66.96
C. Julius Bubulcus Coſ. 83.41
C. Junius Bubul. Coſ. iter 84.98
C. Junius Bubul. dictator 85.114 ⁊ 89.17.22.
C. Junius Bubulcꝰ. III. Coſ. 85.11
C. Junius Bubulcus Salutis ædem locauit 88.37
C. Junius Bubulcus Salutis ædem dedicauit 89.18
C. Julius Cæſar 216.93
C. Julius ſenator Græce res Romanas ſcripſit. Flo. 53
C. Julius Vercondaris dubius Deuus ſacerdos aræ C. Cæſaris creatus. Flo. 137
C. Labeo 211.15
C. Licisius tri.pl. 16.66
C. Licinius Stolo minorẽ M. Fabij Ambuſti filiam duxit 61.12
C. Licini. tri.pl. 61.19.⁊ 66.27
C. Licinius tri.pl. refectus 61.43 ⁊ 61.94.
C. Licinius octauum tri.pl. refectus 61.55.
C. Licinius Stolo tri.pl. interrogat de ſingulis quæ ad populum ferebantur 61.61
C. Licinius magiſter equitũ de plebe dictus 62.7
C. Licinius Stolo Coſ. 63.23
C. Licinius Caluus Coſ. 64.54
C. Licinius Stolo damnatus decẽ millibus æris 65.109
C. Licisius legatus 101.47
C. Lectorius ædilis curulis ludos fecit 115.65
C. Lectorius leg. ad Coſſ. 142.88
C. Lectorius prætor 151.74
C. Lælius cum claſſe circummiſſus a Scipione 155.54
C. Lælio cũ socijs naualibꝰ vrbẽ carthagini cuſtodire iuſſus 156.15
C. Lælius claſſicis ſocijs aderat in certamine muralĩ coronæ 156.40
C. Lælio præfecto claſſis coronam auream ⁊. XXX. boues P. Scipio donauit 156.48
C. Lælius legatus Scipionis Romam venit 159.63
C. Lectorius proconſul 158.81
C. Lælius ad Scipionem de certamine muralis coronæ 156.41
C. Lectorius Flamen dialis creatus 158.96.
C. Lælius triplicẽ ordinẽ rei geſtæ de morte Marcelli ſcri. 163.17
C. Lælius leg. ad Syphacẽ 171.67
C. Lælius lega. Scipiõis 173.103
C. Lælius nauali prælio Adherbalem aggreſſus 174.19
C. Lælius a P. Scipione prædatũ miſſus 178.27.⁊ 179.13.
C. Lælius præfectus, reuectus in Siciliam Maſiniſſæ mandata expoſuit 179.28
C. Lælius claſſis præfectus erat P. Scipionis 183.37.⁊ 183.45
C. Lælij claſſiſꝗ Romanæ aduentus Maſiniſſã exercere 184.102
C. Lælius ſuperuenit nuptijs Maſiniſſæ 188.35
C. Lælius collaudatus aurea corona donatur 188.101
C. Lælius cũ Syphace alijſꝗ captĩ

nis Romam venit 189.11
C. Lælius victoriæ nuntius Romā mittitur 191.85
C. Lælius prætor 212.36.⁊ 211 65.⁊ 225.50.
C. Lælius ludos fecit 211.49
C. Lectorius triumuir 183.70
C. Lælius conſul creatus 238.115 ⁊ 239.1.24.
C. Lælius Coſ. 246.63.66
C. Lælio prorogatū imperiū 245.108
C. Lentulus conſul male aduerſus Spartacum pugnauit. Flo. 96
C. Lentulus cenſor aſperam cenſuram egit Flo. 98
C. Liuius ædilis curulis 185.105
C. Liuius Salinator prætor 190 88.⁊ 193.74.
C. Liuius Salinator Bruttios ſortitus 190.88
C. Licinius Lucullus triumuir Epulo 213.94
C. Licinius Lucu. duūuir 237.88
C. Liuius Salinator p̄tor 224.71 ⁊ 115.51.⁊ 231.31.⁊ 232.41.
C. Liuij prætoris cōtentio cū colonis maritimis d̄ vacatiōe 232.50
C. Liuius præfectus Romanæ claſſis 238.46.⁊ 241.6.⁊ 243.25
C. Liuius Salinator ſententiam rogatus 241.51
C. Liuius in Lyciā miſſus 241.70
C. Liuius Salinator in Italiam traiecit 241.90
C. Liui. Salinator Coſ. 234.109.⁊ 135.2.
C. Liuio Salinatori conſuli Gallia optigit 255.7
C. Luctatius patruus Cn. Seruilij conſulis 189.76
C. Luctatius cōſul fœdus cum Carthaginienſibus icit 101.59.62
C. Luctatius triumuir 102.56
C. Luctatius 247.9
C. Luctatius finiuit primum Punicū bellū 176.71.⁊ 176.19.⁊ Flo. 13
C. Lucretius duūuir naualis 273.32
C. Manilius conſul 20.38
C. Manilius ſordidatus circuiuit. 10.38.
C. Martius tri. militum 42.55
C. Manlius tri. militum 60.47
C. Martius conſul 65.91
C. Martius cōſul exercitū in agrū Priuernatem induxit 65.91
C. Martius ad ſuos 65.99
C. Martius triumphū egit de Priuernatibus 65.104
C. Martius Rutilius p̄mus de plebe dictator dictus 66.5
C. Martius Rutilius iuſſu populi triumphauit 66.51
C. Martius Rutilius cōſul 63.37
C. Martius Rutilius cenſuram petit 66.107
C. Martius cenſor creatus 66. 112.
C. Manlius Capitolinus magiſter equitum 67.108
C. Martius Rutilius tertium Coſ. 68.1.
C. Manlij in ædes nocte impetū factum eſſe 70.108
C. Menius Coſ. 73.92
C. Menius triumphauit 73.106
C. Menio equeſtris ſtatua ī foro poſita 73.107
C. Menenius dictator 84.40.⁊ 86.4.
C. Menenius dictator ad Quirites 84.51.
C. Menenij oratio de coniuratione nobilium ad Quirites 84.53
C. Menenius reus factus, abſolutus 84.68
C. Martius Rutilius Coſ. 85.84 ⁊ 86.107.
C. Martius Rutilius conſul Alifas vi cepit 86.95
C. Martius Rutilius cōſul vulnus accepit 86.111
C. Martius Rutilius primus ⁊ dictator ⁊ cenſor de plebe 90.63 ⁊ 96.55.
C. Martius Rutilius Pont. creatus 90.73.
C. Martius legatus 94.97
C. Martius Rutilius iuſſu populi triumphauit 96.55
C. Martius Rutilius cenſor 98.44
C. Minutius Numatius cæſus ad Cannas 117.55
C. Mālius Attelius primus ex plebe Maximus curio creatus 158 94.96.
C. Manlius Cato prætor 164.80
C. Martius Philippus Macedoniæ vrbes occupauit. Flo. 44
C. Martius conſul aduerſus Dalmatas pugnauit. Flo. 47
C. Manlius Volſo ædilis curulis. 211.47.
C. Manlius Volſo prætor 213. 105.⁊ 214.2.
C. Manlius Volſo triumuir 225 43.50.
C. Manlius miſſus ad Megeaten. 251.38.
C. Manlij literæ 261.19
C. Manlius Volſo cenſuram petit. 266.75.
C. Menius prætor 274.61.73. ⁊ 275.5.⁊ 275.113.
C. Menio prætori veneficij quæſtio decreta 275.5
C. Manlius triumuir Epulo mortuus 276.66.80
C. Macienus damnatus ſub furca diu virgis cæſus eſt. Flo. 55
C. Mario Iugurtha vinctus a Boccho traditur. Flo. 66
C. Manlius proconſul a Cimbris victus eſt. Flo. 67
C. Marius in triumpho ante currum Iugurtham cum duobus filijs duxit. Flo. 67
C. Marius triumphali veſte in ſenatum venit. Flo. 67
C. Mario p̄pter Cimbrici belli metus continuatus per cōplures annos magiſtratus eſt. Flo. 67
C. Marius ſecundum ⁊ tertium abſens conſul creatus, quartum conſulatum diſſimulanter captans cōſecutus eſt. Flo. 67
C. Marius cōſul a Teutonis ⁊ Ambronibus caſtra defendit. Flo. 68.
C. Marius abſens quintum conſul creatus eſt. Flo. 68
C. Marius oblatis duobus triumphis vno contentus fuit. Flo. 68
C. Marius ſextum conſulatū ſparſa pecunia p̄ tribus emerat. Fl. 69
C. Memmius candidatus ab Apuleio Saturnino interemptus eſt. Flo. 69
C. Marius cum Glaucia prætore in bello quodam interfectus eſt. Flo. 69
C. Geminius prætor contra Thracas pugnauit. Flo. 70
C. Marius legatus Rutilij proſpere cum Marſis conflixit Flo. 73
C. Marius prælio Marſos fudit. Flo. 73
C. Marius cum Marſis dubio euētu pugnauit. Flo. 74
C. Marius aduerſus Mithridatē dux creandus. Flo. 77
C. Marius Q. Pompeij conſulis filiū generū Syllæ trucidauit. F. 77
C. Marius pater ⁊ filius hoſtes iudicati. Flo. 77
C. Marius filius in Africam traiecit. Flo. 77
C. Marius pater in paludib⁹ Minturnēſium latens ab oppidanis inde detractus eſt. Flo. 77
C. Marius pater a Minturnenſibus in nauem impoſitus in Africam delatus eſt. Flo. 77
C. Marius cū alijs exulibus ex Africa acceſſitur. Flo. 79
C. Marius Antium, Ariciam ⁊ Lauinium deuaſtauit. Flo. 80
C. Marius ſeipſum conſulem ſeptimum fecit. Flo. 80
C. Marius Idibus Ianuarijs deceſſit. Flo. 80
C. Marij virtutum ⁊ vitiorum examinatio. Flo. 80
C. Marius C. Marij filius conſul ante annos viginti per vim creatus. Flo. 86
C. Marium conſulem ex Præneſte erumpere tentantem Sylla repulit. Flo. 87
C. Marius ſeptus ab exercitu Præneſte mortem ſibi in cuniculo conſciuit. Flo. 88
C. Mālius tri. pl. legem tulit vt Pōpeio bellum Mithridaticum mādaretur. Flo. 106
C. Mutius 13.4
C. Mutius patres alloquit̄ 13.9
C. Mutius ſcribam pro rege obtrūcat 13.15
C. Mutius ad Porſenā 13.18.19
C. Mutius dexteram foculo inicecit 13.25
C. Mutio Scæuolæ cognomentum inditum 13.33
C. Mutio agrum patres dono dederunt 13.40
C. Nautius Coſ. 20.12
C. Nautius Coſ. in Volſcos miſſus 20.30.
C. Nautius Rutilius Coſ. 43.6
C. Nero proprætor cum equitibus ſextæ legionis ad Capuam conſtitit 148.4
C. Nero exercitum in Hiſpaniā trāſportauit 150.49
C. Nero exercitum a T. Fonteio. ⁊ L. Martio accepit 150.54
C. Norbanus prælio a Sylla vincitur. Flo. 85
C. Oppius tri. ple. 30.86
C. Octauius ad. LXXX. Pœnorū naues circa Sardiniam cepit. 167.108.
C. Octauius triumuir 221.85
C. Octauius Cæſaris hæres ex parte dimidia inſtitutus. Flo. 116
C. Octauius Romam ex Epiro venit. Flo. 117
C. Octauius Cæſaris nomē deſumpſit. Flo. 117

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

C.Poſthumius Cominius 16.83 vide Poſthumius,
C.Petilius Balbus Coſ. 61.9. ⁊64.105.
C.Petilius Balbus de Gallis Tyburtibuſqꝫ geminum triumphuꝫ egit 64.110
C.Plautius Coſ.dictatorem dixit. 65.24.
C.Plautius deuicit Pernicos 65 84.
C.Petilius tri.pl.legem de ambitu ad populum tulit 65.90
C.Plautius magiſter eqtum de plebe dictus 66.6
C.Plautius Coſ. 65.12.⁊67.92
C.Petilius Coſ. 67.96.⁊75.90
C.Plautius ſecundum Coſ. 71.1
C.Plautio duo bella ſorte euenerūt 71.5.
C.Plautius cenſor 85.2.⁊85.14
C.Plautius cenſor magiſtratu ſe abdicat 85.87
C.Pontius imperator Samnitium in triumpho ductus ſecuri percutitur.Flo. 11
C.Papyrius Naſo 202.57
C.Papyrius C.F. Maſſo pontifex mortuus 138.30
C.Papyrius Lamaſſa decenuir ſacrorum 138.31
C.Perſius vir impiger Tarentinos in vrbem compulit 154.84
C.Publicius Bibulus tri.plc.inimicus Marcelli 161.109
C.Plautius prætor victus a Viriato.Flo. 52
C.Petreius legatus Pompeij a Cæſare victus.Flo. 110
C.Quintius Cicinnatus tri. militū 60.81.
C.Quintilius dictator 74.96
C.Quintiliꝰ dictator fixo clauo magiſtratu ſe abdicauit 74.6
C.Seruilius conſul 19.70
C.Seruilius Hala magiſter equitū dictus 36.77
C.Seruilius Hala Sp.Meliū obtruncat 36.87
C.Seruilius Hala Coſ. 39.41
C.Semproniꝰ patrueli A. Sēpronij dies dicta 41.73
C.Sempronius actioni agrariæ reſtitit 41.75
C.Sicinius tri.pl. 30.84
C.Sempronius quindecim millibꝰ æris damnatur 42.82
C.Seruilius Hala tri.militum 43 74.⁊43.95.
C.Seruilius Hala iterum magiſter equitum 43.102
C.Seruilius Hala tri.militum 43 114.⁊44.30.
C.Serui.Hala.III. tri.mili.46.80
C.Serui. Hala I tribunos 46.112
C. Seruilius magiſter equitum ſeruatus a M.Manlio Capitolino 58.80.
C.Sulpitius tri.militum 59.8
C.Sergius tertiū tri.mili. 59.164
C.Sextilius tri.militum 60.47
C.Sulpitius legatus 64.23
C.Sulpitius dictator dictus 65.12
C.Sulpitij dictatoris ſtratagema. 65.61.
C.Sulpitius dictator de Gallis triumphum egit 65.82
C.Sulpitius interrex 66.15
C.Sulpitius Potitus tertium Coſ. 66.17.20.
C.Sulpitius Potitus quartum conſul 66.47
C.Sulpitio Potito conſuli.Tarquinij prouincia euenit 66.52
C.Sulpi.Potitus interrex 66.98
C.Sulpitius Potitus ꝯſul 66.100
C.Sulpitius Longus conſul 74 23.36.
C.Sulpitius ꝯſul 83.108.84.82
C.Seruilius Caſca tri.plc.138.70
C.Seruilius legatus in Hetruriam ad coemendum frumentuꝫ miſſus 141.32.
C.Sulpitius prætor Siciliæ 146 113.⁊147.15.
C.Sempronius Blæſus diem dixit Cn.Fuluio 147.35
C.Sempronius Blæſus Cn.Fuluiū in concionibus vexat 147.35
C.Seruilius pontifex ſuffectus. 158.54.
C.Seruilius ædilis pl. 162.13
C.Seruilij pater triumuir agrarius captus 162.15
C.Seruilius quintū magiſter equitum dictus 164.47
C.Seruiliꝰ ædilis curulis 164.113
C.Seruilius prætor 170.16.24
C.Seruilio cum Cannenſib. legionibus Sicilia tuēda data 170.24
C.Sulpi.Ligures ſubegit Flo. 46
C.Sempronius Tuditanus proconſul Hiſpaniæ 211.57.59
C.Scribonius Curio maximꝰ ædilis plebis 213.108
C.Seruilius conſul 214.12
C.Seruilius legatus 214.64
C.Scribonius 222.78
C.Scribonius prætor 222.85 201.⁊224.89.
C.Sempronius Rutilius trib.plc. 248.71.
C.Stertiniꝰ ꝓtor 254.111.⁊255.8
C.Sempronius Blæſus ædilis. 261.24.
C.Sempronius Blæſus prætor. 265.39.⁊266.33.
C.Seruilius duumuir 222.81
C.Seruilius Geminus ludos fecit. 267.54.
C.Sulpitius Gallus lega. 273.66
C.Scribonius præfectus ſocium. 273.112.115.
C.Seruilius Pont.Max.274.110 114.⁊275.100.
C.Seruilius Geminꝰ Pont. Max. deceſſit 274.114
C.Sempronius conſul contra Iapygas res geſſit.Flo. 59
C.Seſtius procōſul coloniā Aquas Seſtias condidit.Flo. 61
C.Tullius Coſ. 18.31
C.Terentillus Arſa tri.pl. 23.68 ⁊23.91.
C.Trebonius tri.pl. 47.25
C.Terentius Varro ſuaſor legis abrogandæ dictatoris 111.93
C.Terētius Varro prætor loco ſordido ortus 113.93
C.Terentij Varronis ſtudium ⁊ honor ea 113.97
C.Terentius Varro aliena inuidia ſplēdēs ad ꝯſulatū nitit 114.112
C.Terentius Varro Coſ. 115.17
C.Terentij Varronis conciones feroces 115.71
C.Terētio Varroni temeritas obijcitur 115.75
C.Terentius Varro,⁊ L.Aemylius Coſſ.alternis diebus imperarunt 116.24.
C.Terentius Varro ex Cannis Venuſiam perfugit 117.52
C.Terentius Varro inconſulto collega aciem inſtruit 116.94
C.Terentius Varro copias Cannuſium traduxit 118.23
C.Terentij Varronis conſulis literæ de cæſo L. Aemylio conſule, exercituqꝫ ad Cannas 118.52
C.Terentius Varro ad Campanos legatos 120.73.
C.Teren.Var.Ro.accitus 124.14
C.Terentio conſuli prorogari imperium placuit 124.14
C.Teren.ꝓconſul conquiſitionē militū habuit I Piceno agro 126.9
C.Terētius Varro in agro Piceno 130.109.⁊131.15.
C.Terentio prætori imperium prorogatum 136.111
C.Terentius Varro cum impio miſſus Arretium 162.87
C.Terentius Varro proprætor in Hetruriam miſſus 183.81
C.Tremelius Flaccus legatꝰ ad Attalum 180.36
C.Terētius Varro legatus ad Philippum 190.75
C.Terētius Varro triūuir 202.82
C.Terentius Varro prætor 265 39.⁊266.34.⁊266.106.
C.Terētius Iſtra prætor 268.118
C.Terentius Varro ouans vrbem ingreſſus 271.120
C.Terentius Iſtra triūuir 273.73
C.Teren.Var.cōſuli ex clade Cannenſi redeunti grāe actæ 119.36
C.Trebonius tri.pl.Catonē in vincula duxit.Flo. 105.
C.Trebonius in Aſia fraude P.Dolabellæ occiſus eſt.Flo. 119
C.Trebonius in obſidione ad Maſſiliam relictus.Flo. 110
C.Trebonius conſpirauit in Cæſarem Flo. 116
C.Triarius legatus Luculli infeliciter aduerſus Mithridatē pugnauit.Flo. 98
C.Veturius Coſ. 17.10
C.Veturio dies dicta a L.Halieno ædili plebis 17.27
C.Veturius augur lectus 17.40
C.Valerius Potitus tri.militum. 42.54.⁊43.113.
C.Valc.Potitus.III. tri.mi. 44.6
C.Veturi tri.mi. 60.81.⁊61.51
C.Valerius tri.militum 61.50
C.Valerius Flaccus decēuir ſacrorum 258.97
C.Valerius Leuini filius 250.74 ⁊250.89.
C.Valeriꝰ Tappus tri.pl. 255.20
C.Valc.flamen Dialis 266.50
C.Valerius flamē Dialis prætor. 267.42.45.
C.Valerius prætor Gallos in ſenatum ducit 268.78
C.Vrſanius tri.plebis 211.5
Calamitoſi hoſtis deſcriptio 14.89
Calēdis octobribꝰ magratꝰ occipiūt tri.mi. 46.106.⁊47.3.⁊47.48
Caluus mons 68.88
Cales op.incoluerunt Auſo. 74.39
Cales op.expugnatur 67.17
Calibus pſidium impoſitum 74.54
Cales colonia deducenda 74.59
Calendis Quintilibus magiſtratus initus 75.20.
Callirifc op.Samiorꝫ captū 76.18

Calatia 79.16
Callobius mortē ſibi ꝯſciuit 84.41
Calatia capta 84.106
Calatia expugnata 87.114
Caleni populi 92.99
Calatinus ager 111.57
Calenus ager 111.58
Calliculæ iugum 112.12
Cales 111.116.& 126.96.& 148 82.
Calpurnius Flamma dixit. moriamur milites 119.38
Calatinorum defectio poſt Cannenſem pugnam a Romanis 119.90
Capuā flectit iter Annibal 120.19
Capuanus ſena. mire ꝓbat' 120.46
Capua ſemper prona in luxuriam. 120.60.
Capuæ equites CCC. electi a Romanis 120.66
Capuani legatos ad conſulem Romanum mittunt 120.68
Cales ad conueniendum dies dicta 152.23.26.
Calarcs Manlius naues ſubduxit. 127.35.
Calarcis ꝓuenturus erat Aſdrubal, ni Manlius continuiſſet 127.35
Calibus cretam pluit 131.1
Calabriæ in littoribus nauium ſtatio 131.17
Calor flu. 131.64.& 141.106
Capite humano volones libertatem adepti 131.83
Calatini 153.70
Calidæ aquæ 190.41
Calares ſubductæ naues Romanorum reficiuntur 193.36
Callipolis op. 197.57
Callithera 205.14
Callicādrum ꝓmōtorium 255.61
Calctranus ager 268.103
Calagurij Sertorius obſeſſus aſſiduis eruptionibus obſidentes infeſtat. Flo. 92.& 93
Calathana vicus 125.16
Calagurium oppidum 263.28
Calligenes medicus Philippi 277 79.
Callidromus 234.96.& 235.1.4 & 235.48.
Camœnis lucus ſacratus 4.78
Cameria oppidum 7.72
Campani Cumas capiunt 41.85
Camillus omnium conſenſu ab Ardea accitur 53.43. vide M. Fu.
Camillus reuocatus ab exilio dictator dicitur 53.49
Camillus Veios ꝑductus 53.51
Carmentis ſaxum 53.55
Camillus dictator delectum Ardeæ habet 53.84
Camillus dictator aurum appēſum Gallis auferri iuſſit 53.96
Camillus Gallis denuntiat, vt ſe ad prælium expediant 53.98
Camillus triumphans in vrbem redijt 53.87.55.76
Camillus Romulus ac parēs p̄triæ, cōditorq; alter vrbis appellatur 53.108.
Camillus diligentiſſimus religionū cultor 53.112
Camilli oratio in ſenatu ne Veios iretur. 54.11
Camillus auditus terrorem intulit Volſcis 55.43
Camillus Equos ad Bolas oppreſſit 55.53
Camillus Sutrinos ſolatur 55.62
Camil. ad Sutrium ꝓfectus 55.64
Camillus tres pateras aureas ante Junonis pedes poſuit 55.79
Camillo regimen omnium reꝝ permittendum 56.28
Camillus. iiij. dictator cre. 56.31
Camillus ad P. Valerium & Seruilium Cornelium 56.36
Camillus cū Valerio Satricū profectus 56.49
Camillus ad milites 56.56
Camillus ſigniferꝫ manu arreptū ſecum in hoſtem rapit 56.64
Camilli ſpecies Volſcis terribilis. 56.71.
Camillus Valerium ſocium imperij depopoſcit 56.92
Camilli nomen celeberrimum apud hoſtes ſocioſq; 56.96
Camillus exactæ ætatis paratus iurare in verba excuſandæ valetudinis 59.14
Camillo vegetum ingenium in viuido pectore vigebat 59.14
Camillus L. Furio 59.34
Camillus ad milites 59.49
Camillus L. Furiū iterum optauit 59.75.
Camillo bellum Tuſculanum mandatum 59.74
Camillus ad Tuſculanos 59.86
Campani magis nomen quam vires Sidicinis attulerunt 71.76
Campani coacti a Romanis auxiliū petere 68.21
Campani legati ad P. C. 68.22
Campanis reſpōdet ſenatus 68.65
Campani omnia ſua in ditionē Po. Romani dederunt 68.71
Campanus ager a Samnitibus direptus 68.76.84
Campani luxu fluentes mollitia ſua pluſq; vi hoſtium victi 68.97
Campani agrum Italiæ vberrimū habent 70.19
Campani legationes auditæ 70.14
Campani oppreſſi 73.29
Campanorum deditio 73.58
Campa. equites deſciuerāt 73.61
Campanorum equitibus ciuitas data 73.63
Cāpanis eqtibus tabula ænea ī æde Caſtoris Romæ fixa 73.64
Campanus populus iuſſus pendere vectigal equitibus 73.64
Campanis eqtibus ciuitas ſine ſuffragio data 74.19
Campanorum defectio 75.58
Campanis ingenita ſupbia 80.37
Cāpan. vicit miſeratio Ro. 80.37
Campaniæ & Capuæ coniuratio. 84.19.
Campani campi 84.75
Camars Cluſium olim appellatum eſt 93.113
Campanoꝝ delecti eqtes 94.39
Cāpana legio ſecuri percuſſa Fl. 15
Campanum fieri alterum conſulem Romæ poſtulatum 121.10
Campani legati pacis cōditiones cū Annibale faciunt 121.14
Campa. equites ciues Romani facti 125.89.
Campani Cumanam rem ſuæ ditionis facere adorti 126.56
Campani gladiatores Samnitium nomine appellarunt 87.53
Campanoꝝ crepitus in pugna, qualis in defectu lunæ ſilēti nocte fieri ſolet 148.7
Campanorum ſtatutum ſacrificium ad Damaa 126.57
Campanorū fraus ſuſpecta Cumanis 126.60
Campani Annibalē orant vt Capuā exercitum admoueat 131.29
Campani equites nobiles. cxij. ad caſtra Ro. peruenerunt 138.61
Campani famem ſentiebāt 140.91
Campani Annibalem orant, vt frumentum conuehat 140.94
Campanorum plauſtra cum frumentis capta 141.19
Campani legatos ad Annibalē mittunt 141.25
Campi, qui veteres vocantur, in Lucanis 141.105
Campani legati ad Anni. 142. 101.109.
Campanus ſenatus in caſtra ad imperatores miſſus 149.109
Campanus ſenatus in cuſtodiaꝫ Cales & Theanum miſſus 149.112
Campani. ccc. nobiles in carcerem conditi 150.34
Campanorum ciuium multitudo venundata 150.35
Campanus ager omnium fertilitate terræ primus in Italia 150.37
Campanorum Calauiorum ſeruus indicat authores incēdij 152.50
Campanorum nobiles iuuenes incēdium fecerunt 152.51
Campanoꝝ obſecratio cum lachrymis erga Leuinum conſulem Capuam prætereuntem 151.56
Campanos ſe ſequi Leuinus Romā iuſſit 152.65
Cāpanis ſenatus datus eſt 153.49
Campanis in familias ſingulas decreta facta 153.75
Campanis trans Tybrim locus datus 153.83
Campanoꝝ oīa vendite 153.89
Campanoꝝ coniuratio 157.61
Capua circunſeſſa a Coſſ. viſa 142. 110.
Cāpani ꝯiuratores necati 157.63
Campanus ager fruendum locatus 153.82.
Campaniæ prætor 196.34
Cameli dromadæ 245.56
Campani aduerſus Samnites a Romanis defenſi 199.100
Campani fœdere, cōnubio, ciuitate Romanis coniuncti 199.101
Campani primi omniū ad Annibalem defecerunt 199.103
Campani Annibalem ad oppugnandum Romam miſerunt 199.104
Campani petierunt ciues Ro. vxores ducere 255.18
Camertes Vmbri 86.55.58
Cannetum vicus 102.76
Canterium in foſſa 128.70
Canna fluuius 140.70.73
Cannēſis miles 158.83.& 159.18
Canuſium ad defectionem ſollicitatur 159.100
Cannenſi exercitui quæ ſpes militiæ finia 183.22
Cannæ vicus 122.26.& 216.40
Canæ op. 238.114.& 241.6.7. & 241.6.
Caniculæ ortu frigora in mōte Aemo 172.84
Candidatorum conſulatus ſeditiones. Flo. 107
Canis ſollicitum animal ad nocturnos ſtrepitus 53.59

Canuſium venerunt reliquiæ Cannenſis pugnæ 117.78
Canuſini in deditionem venerunt. 83.37.
Canaſtrum 202.13
Capys rex Albæ Longæ 1.58
Capetus rex Albæ Longæ 1.58
Capreæ palus 3.106
Caput humanum integra facie repertum in fundamẽto Capito. 10.10
Capitolium occupatum ab exulibus & ſeruis 24.82
Capitolium recuperatum 25.32
Capitolium luſtratum 25.34
Capua eſt quæ olim Vulturnus. 40.47.
Capua a duce Capye Samnitium dicta 40.48
Capys Samnitium dux 40.48
Capua a campeſtri agro appellata. 40.48.
Capenates 46.86
Capenæ ſorte cui euenerũt 49.76
Capenas populus ſubactus 49.78
Capitolini cognomen 50.110
Capitolium & arcem Romana iuuẽtus inſedit 52.41
Capitolinus exercitus vigilijs feſſus 53.92.
Capitolini ludi 53.116.& 54.56
Capitolium, capite humano inuento, caput rerum fore reſponſum eſt 54.104
Capitolio augurato Iuuentas Terminuſq; moueri ſe non paſſi. 54.106.
Capitolium ſaxo quadrato ſubſtructum eſt 56.3
Capitoliũ maculatum ſanguine ſeruatoris 58.98
Capis poculum 90.45
Capuæ adimendæ Campanis conſilium 70.18
Capua agro multata 73.58
Capuæ plautices 68.19
Capua inſtrumentum omnium voluptatum 70.16
Capuanus ſenatus populuſq; benigne Romanos excipiunt 80.39
Capuæ primum præfecti creati. 81.38.
Capuæ occultæ coniurationes factæ 84.38
Capenæ portæ via quadrato ſaxo ad Martis ædem 91.66
Captiuorum permutatio inter Romanos & Pœnum 113.35
Capite humano volones libertatem adempti 131.53
Capite diminuti 119.46
Capta ab Annibale quinquaginta millia Romanorum 121.109
Capuam Annibali Cannas fuiſſe. 128.38.
Capua circunſeſſa a Coſſ. viſa 140.90.
Capuam oppugnandã conſules conſultant 141.61
Capua iterum a Coſſ. obſidetur. 142.55.& 142.95.
Capua tribus prætorijs, & trib⁹ exercitibus circundatur 142.98
Capua acrius obſidebatur quã oppugnabatur 147.72
Capenates accolæ Feroniæ templi. 149.20.
Capua obſidione oppreſſa 149.29 31.
Capuæ nobilitas rempublicam deſeruit 149.37
Capuæ porta Iouis conſuli aperitur 149.106
Capua ſeruata eſt aratoribus vt eſſet ſedes 150.38
Capuſa filius Deſalcis paternũ imperium accepit 184.4
Capuſa cum multis principum cecidit 184.9
Capuſæ exercitum Meſcetulus habuit 184.26
Capua ſepulchrum Campanis data 199.51
Capua 203.91.93.& 216
Cappadoces 245.51
Capena porta 253.116
Capenus Sequanus D. Brutiũ interẽmit Flo. 120
Capti redimuntur 122.42
Capitibus raſis ſeruitute exempti. 222.72.
Carmẽta mater Euandri vatiloqua 2.58.
Carcer in foro ædificatur 7.103
Caritas annonæ 16.88
Carne pluit 23.101
Carcer domiciliũ Ro. plebis 31.28
Caruentana arx ab hoſtibus occupata 43.18.& 43.61
Caruentana arx recepta a conſule. 43.27.
Carnutes exciti 51.51
Carcer priuatus vbi patritius habitat 61.67
Carilaus Palæpolitanus ad Philonem conſulem 76.22
Carceres in circo primum ſtatuti. 75.7.
Carthalo caput T. Gracchi in caſtra Romana retulit 142.1
Carſeoli colonia Ro. 159.15
Carſeoli colonia deducta 89.50
Carmen ab ter nouenis virginibus cani iuſſum 196.113
Carthalo præfectus conſuli obuius factus obtruncatur 160.91
Carteiæ ſitus 174.20
Carſeoli colonia in agrum Equicolorum deducta 91.36
Carris ſuperſtãs armatus hoſtis ſonitu equos conterruit 94.75
Carpetani concitati ab Hermandica profugis 99.32
Carpetanorum, Olcadum, Vaccęorũq; C. millia in Annib. 99.38
Carthaginienſes hoſtes futuri nunciantur 39.19
Carthaginienſium legati Romæ fœdus iungunt 99.7
Carthaginien. legatos gratulatũ cũ donis Ro. miſerunt 70.11
Carthagiñ. ager depopulat 127.65
Carthag. VII. naues captæ 127.67
Carthaginienſes Illiturgum oppugnare adorti 136.66
Carthaginienſes legatos ad Galam mittunt 137.93
Carthagiñ. cum ducibus Hippocrate atq; Himilcone peſte perierunt 143.7.
Carth. varijs caſib. ſmiſti 177.3
Carthaginis nouæ ſitus 155.50 & 155.57.
Carthagi. nouæ obſidio 155.64
Cartha. noua oppug. 155.88.92
Carthaginis alta mœnia 155.98
Carth. no. p ſtagnũ capit 155.113
Cartha. captæ præda 156.12.17
Carthago noua vno die a P. Scipione expugnata 156.29
Carthaginienſiũ duces Scipionis gloriam detrectarunt 156.118
Carthaginienſium belli conſilia aperiuntur 158.12
Carthaginis nouæ expugnatio quo anno facta 158.70
Carthaginienſibus tertium fœdus renouatur 88.39
Carth. IIII. fœdus renouatũ Fl. 13
Carthagi. fœdus violarũt Flo. 14
Carthagiñ. vrbis origo Flo. 16
Carthagiñ. infelix pugna 160.48
Carthaginienſes pulſi XIIII. anno Hiſpania 171.57
Carthaginienſium terror de aduentu Scipionis 178.85
Carthaginiẽſes ad Syphacẽ & Philippum legationes mittũt 179.8
Carthaginienſes poſitis per promõtoria ſpeculis ſollicitam hyemem egerunt 182.96
Carthagiñ. ſocietatem Syphacis regis adiecerunt 182.98
Carthaginiẽſibus in Aſdrubale omnis ſpes erat 178.32
Carthaginienſium hybernacula lignea tota erant 186.55
Carthaginienſium tres ſententiæ in ſenatu 187.19
Carthaginẽ qui tueat nemo imperator q̃ Annib. ſupfuerat 187.60.
Carthaginienſes Vticã claſſem mittunt 187.67
Carthaginienſes Syphace capto perculſi 188.107
Carthag. oratores ad pacem petendam Scipioni mittunt 188.108
Carthaginienſes legati vetiti ingredi vrbem 190.5
Carthagini. legati pace infecta. ac ſine reſponſio dimiſſi 190.28
Carthaginis ſitus 190.40
Cartha. habit⁹ alorũ de An. 191.15
Carthagiñ. excepti a Ro. 191.21
Carthagiñ. legati miſſi ad petẽdam pacẽ Scipioni occurrũt 192.87
Carthag. legati XXX. ad Scipionem venerũt ad Tuneti 192.98
Carthaginienſibus pacis conditiones dictæ a Scipione 193.105
Cartha. legati Scipionem æſtimare interceptas naues pmittũt 192.8
Carthaginienſibus trium menſium induciæ datæ 192.13
Carthaginienſes legati cum Romanis Romam venerunt 193.47
Carteia expugna. ab An. 99.27
Carthago no. hyberna An. 99.29
Carthaginienſis belli finis principium Aſiatici fuit 193.58
Carthaginienſes legati in ſenatum Romanum vocati 193.104
Carthagiñ. legati petierũt colloqui cũ ciuibus ſuis captiuis 194.11
Carthaginiẽſes CC. captiui cũ legatis ad Scipionẽ miſſi 194.18
Carthaginien. pax data ante XL. annos poſtremo facta 194.45
Carthaginiẽſium legati Romã pficiſci iuſſi, vt ↄfirmarent pacis leges patrum authoritate 194.45
Carthaginiẽſes aduerſuſ fœdus bellum Maſiniſſæ intulerũt Fl. 48
Carthago delenda nec ne certatum eſt Flo. 49
Carthaginiẽſes XXX. legati ſe Romanis dedebant Flo. 49.
Carthaginiẽſes iuſſi alio in loco procul a mari X. millia paſſuum oppidum facere Flo. 49
Carthago cœpta eſt oppugnari a cõ

ſulibus. Flo. 49
Carthagini pax ⁊ libertas a Romanis data 199.109
Carthaginiēſes ſtipendium primuꝫ Romam aduxerunt 203.25
Carthaginiēſium obſides 107.28
Carthaginienſium induciæ 214.40
Carthaginiēſium factiones 214.61
Carthaginienſium pax 214.68
Carthaginis conditores 214.73
Carthaginienſium ager quātum bonis tergum 223.105
Carthaginienſium cū Maſiniſſa certamen 223.99
Carthaginienſium legati 232.70
Carthaginienſ. tres duces 101.27
Carthaginienſium princeps in ſenatu ad Romanos legatos 101.51
Carthaginienſes bellum oblatuꝫ accipiunt 101.69
Carthaginienſ. claſſem ad depopulādam Italiam miſerunt 106.34
Carthaginienſis ſpeculator Romæ deprehenſus 114.93
Carthaginienſes, clade ad Aegateis inſulā accepta vectigales fieri paſſi 118.33
Carthaginienſis claſſis ad Baleareſ inſulas vexata 126.53.⁊127.43
Carthaginī. legati pulſati 256.50
Carthaginiēſes imperatores in crucem tollunt 257.78
Carthago Annibaleꝫ in exilium expulit 257.116
Carthaginienſium cuꝫ Maſiniſſa diſceptatio 271.112
Carthaginī. pax data 274.56
Carthago noua Hiſpaniæ 275.84
Carthago. xxiij. millia ī circuitu obſeſſa Flo. 58
Carthaginienſes in nouo portu nauali prælio infeliciter pugnauerunt Flo. 51
Carthago ſeptingēteſimo anno quā cōdita erat, expugnatur Flo. 58
Carthaginienſium naues captæ. 206.37.
Carthaginienſes claſſem XXXV. nauium in Siciliā miſerūt 106.39
Carthaginiēſi claſſi circa Lilybæuꝫ occurſum 106.47
Carthaginienſium ſeptem naues circumuentæ 106.58
Carthago petita a Romanis ⁊ ſcenſa 112.80
Cariſtij 202.3.⁊230.4 ⁊212.91.
Cariſtus oppidum 202.4
Caria 210.60
Cardo oppidum 210.90
Caſdo intra Taurum 248.53
Carthiæ 218.115
Cariæ 228.11
Carpeia 235.57
Cares 245.59
Caria Hydrela 248.35
Carpetani iter auertunt Annibalis. 102.35.
Carthaloni lictor miſſus vt ante noctē Ro. finibus excederēt 118.96
Carpeſior gentis motus 124.83
Caras Meāder interfluit 251.23
Caralites palus 251.57
Carpetania 264.87.⁊273.98.⁊274.82.
Carthalo equeſtris impij dux 111 111.⁊117.50.⁊118.93.
Caſtori ædes vota 14.55.⁊28.14
Caſſia familia 18.7
Caſtoris ædes dedicata 18.87
Caſtrametatio conſulis ⁊ dictatoris 38.84.
Caſinum colonia deducenda 84 108.
Caſtoris templum 88.33
Caſtrum colonia deducta Flo. 11
Caſinatem in agrum ductus Anni. 111.55.
Caſilinum pro Caſino dux accepit. 111.57.
Caſinum 111.60
Caſilinū Fabius occupat 211.104
Caſtulonenſis ſaltus 112.90
Caſilinum Annibal exercitum ducit 123.17.
Caſilinum Prænestini habuerunt 123.17.
Caſilini a muris quidā. non tolerantes famem præcipitati 123.62
Caſilino obſeſſi fame pelles ⁊ mureſ edere compulſi 123.74
Caſilinum oppidum ab Annibale Campanis redditum 123.84
Caſilinum Annibalis præſidio defendebatur 132.50
Caſilinum a duobus conſulibus oppugnari cœptum 232.52
Caſilinū captū a Marcello 132.67
Caſtrum altū loci nomen 136.56
Caſtulo vrbſ Hiſpaniæ valida ac nobilis ad Ro. defecit 236.64
Caſilinum op. ad Vulturni oſtium eſt 142.57
Caſtulo op. 170.89.⁊173.103
Caſtulonēſes ad Pœnos defecerūt īterfectis Scipionibus 171.103
Caſtulonia oppugnatio 171.107
Caſandra 265.70
Caſtrum nouum 232.53
Caſander 265.57.64
Caſander veneno ſublatus 265.70
Catapultæ maximæ minoreſque. 156.17.
Catana 159.11
Catinius Labeo tri. pl. 211.5.⁊212.54.
Catinius Labeo prætor 214.2
Cataphracti milites 231.39
Cataphracti 245.45
Caudinus Samnius grauius deus ſtatus 132.74
Caulonia op. oppugnat 159.96
Cauloniæ oppugnatores fugerunt ſub aduētum Annibalis 160.64
Cauloniæ oppugnatores ab Annibale ī deditionē accepti 160.103
Caunij 210.79
Caudina clades 225.72
Caularis flu. 251.57
Cauci gentes trans Rhenum a Druſo ſubacti Flo. 128
Caudina pax 79.2
Caudio exercitus adductus Samnitium 79.16
Caudinæ furcæ 79.35
Caudina pax per ſponſionem facta eſt 80.10
Cæcilius Pinna legatuſ Marſoſ bello fudit. Flo. 76
Cæcilius Metellus ſpecioſiſſimum triūphum de Pœnis egit Flo. 19
Cæcilius Metellus Pont. Mari. A. Poſthumium vrbe tenuit Flo. 19.
Cæcilius Baſſus eques Ro. bellum in Syria excitauit. Flo. 114
Cæcilius Metellus Pont. Max. ſacra ex incendio rapuit Flo. 19
Cæditius centurio compreſſit Romanos 53.251
Cæditius Camillum iui ordinis po poſcit imperatorem 53.41
Cære op. 1.35
Cærites po. 66.48.57.⁊89.72
Cæritum fines 66.53
Cæritibus bellū indictum 66.57
Cærites verus belli terror inuaſit. 66.58.
Cæritum legati ab ſenatu reiecti ad populum 66.61
Cæritum ager 48.39
Cæritibus publice hoſpitium factū 53.115.
Cære ſacerdotes peruexit L. Albinus 52.58
Cærites delubra Veſtæ hoſpitium flaminuꝫ Veſtaliumqꝫ inuocabit 66.64.
Cære ſacrariuꝫ Po. Romani diuerſorium ſacerdotum 66.71
Cæriti populo pax data, ⁊ induciæ in centum annos 66.74
Cære colonia Romana 159.25
Cælum arſit 199.105
Cælimontana porta 225.37.
Cæſo Fabius diem dixit Caſſio 18.7.
Cæſo Fabius conſul 18.14
Cæſo Fabius iterum Coſ. 18.33.
Cæſo Fabius Coſ. vnus ſuſtinuit rē publicam 25.114
Cæſo Fab. ad ꝯſulem fratrē 19.2
Cæſo Fabius ad conſulem fratrem 19.2.
Cæſo Fabius tertium Coſ. 19.32
Cæſonis Fabij ingenium inuidum. 19.37.
Cæſo Fabius Coſ. pro gente Fabia ſenatum alloquitur 19.48
Cæſo Quintius ferox iuuenis 23 77.
Cæſoni Quintio capitis dies dicta 24.17.
Cæſo in vincula duci iuſſus 24.47.
Cæſo primus vades publicos dedit 24.56.
Cæſo in exilium abijt 24.58
Cæſonis pater pecuniam ſoluit crudeliter exactam 24.59
Cæſones plures plebs querebatur. 24.67.
Cæſo falſo accuſatus a M. Volſcio 26.18.
Cæſo Duillius decemuir 27.90.⁊28.89.
Cæſo Fabiuſ Ambuſtus iterum tri. militum 49.75.
Cæſonis Quintij laudes 24.10
Cæſonis cognomen Quintio adijciunt 66.101
Cæſo Quintius Flaminius duūuir 114.103.
Cæſo Duillius Coſ. 74.38
Cæſo Duillius triumuir 74.60
Cæſi Romani mille CCC. 23.1
Cæſi Equi. CCCC. 23.2
Cæſi quatuor millia ducenta triginta Equorum 23.4.
Cæſa X. millia quadringēta ſeptuaginta Volſcorum 23.63.
Cæſa. iiij. millia Equoꝝ 27.24
Cæſa XXX. millia Sānitium 69 95.
Cæſa XX. millia Sānitiū 76.112.
Cæſa XXX. millia Samnitium 84.95.
Cæſa. xx. millia Sānitium 85.63
Cæſa aut capta Hetruſcoruꝫ millia ad ſexaginta 86.89
Cæſa. xxx. millia Sānitiuꝫ 88.23

Cæſa III. millia quadringenti Samnitium 91.91
Cæſa Appuloꝝ duo millia 91.94
Cæſa armatoꝝ II. millia quadringenti 91.98
Cæſa.ij.millia CCC. 92.24
Cæſa.iij.millia hoſtium 91.28
Cæſa.iij.millia Sānitium 92.46
Cæſi.vij.millia & CCC. Samnitium 94.93.
Cæſa.vi.millia hominum 93.3
Cæſa Gallorum & Samnitium viginti quatuor millia 95.1
Cæſa.viij. millia trecenti Romanorum 95.2
Cæſa Peruſinorum & Cluſinorum tria millia 95.7
Cæſa.iiij.millia Samnitium 95.24
Cæſa.iiij.millia & quingenti Peruſinorum 95.24
Cæſa Samnitium xvi.millia CCC. 95.29.
Cæſa.iij.millia CCC. Samnitium 95.76.
Cæſa iiij.millia octingenti Samnitium 96.32
Cæſa.vij.millia ac CCC. Romanorum. 96.33
Cæſa.ij. millia CCC. Hetruſcorum 96.42.
Cæſa.ij.millia Roſellanoꝝ 96.44
Cæſa.ij.millia octingenti Sānitium 96.93.
Cæſa Samnitium millia triginta. cccxl. 97.61
Cæſa.iiij.millia.ccclxxx.Samnitiū 97.88.
Cæſa.x.millia Samnitium 98.9
Cæſa vij.millia.ccc.Sānitiū 98.15
Cæſa Hetruſcorum.ij.millia.cccc. 98.33.
Cæſa.xxx.millia hominum ab Annibale 107.87
Cæſi mille octingenti ex vtraqꝫ parte 108.7
Cæſa.vj.millia hoſtium e exercitu Hannonis & Aſdrubalis 108.23
Cæſa ad.ij. millia Lacetanorum. 108.44.
Cæſa xv.millia Romanoꝝ ad Thraſimenum 110.45
Cæſa.xv.millia ex Aſdrubalis exercitu 112.102
Cæſa.vj.millia Carthaginienſium. 113.64.
Cæſa V. millia Roma. 113.64
Cæſi mille CC. Pœnoꝝ 116.21
Cæſa.xl. millia peditum. ij. millia ccccccc. equites Romanorum ad Cannas 117.52
Cæſi.lxxx. ſenatores & xxi. tribuni militum ad Cannas 117.56
Cæſa.viij.millia Pœnorum ad Cannas 117.108
Cæſa quinquaginta millia hominū ad Cannas 118.103.& 119.43
Cæſa CC.millia Roma. 121.110.
Cæſa ij. millia CCC. Pœnorum. 123.4.
Cæſi non plus vno Romani ad Nolam 124.14
Cæſa.xxv. millia Romanoꝝ a Gallis Boijs ī Litana ſylua 137.108
Cæſa.ij.millia Cāpanoꝝ 127.83
Cæſi mille CCCC. Carthaginienſium ad Cumas 116.106
Cæſa.ij.millia Carthaginienſium. 126.213.
Cæſi.cclxxx.milites Romani 126.213.
Cæſa.xxx.millia Sardoꝝ 127.40
Cæſa.xij.millia Sardorum Pœnorumqꝫ 127.52
Cæſi mille Carthaginienſium ad Nolam 128.44
Cæſa.xvj.millia Carthaginienſium ad Iliturgum 128.112
Cæſa.xij.millia Carthaginienſium ad Incibileop. 128.115
Cæſa X V. millia hoſtium Pœnorum 131.100
Cæſa.ij.millia Romāoꝝ 131.102
Cæſa.ij.millia Pœnoꝝ 132.18
Cæſa aut capta.xxv.millia hoſtium 132.76.
Cæſa aut capta minus tria millia militum Macedonum 136.46
Cæſa.xx.millia hoſtium Pœnorum 136.59.
Cæſa.xij. millia Pœnorum a Cn. Cornelio Scipione 136.69
Cæſa.xij. millia Pœnorum a Scipione 136.78
Cæſa.vj.millia Pœnorum a Scipione 136.80
Cæſa.viij.millia Pœnorum a Scipione 136.84
Cæſa.xxx.millia Numidarum 137.101.
Cæſa.vj.millia hoſtium in Hannonis caſtris 141.18
Cæſa. viij. millia Romanorum ab Annibale 141.55
Cæſa.xvj.millia Ro.ab Annibale. 142.84.
Cæſa.x.millia ad Carthaginem. 192.68.
Cæſa.xx.millia hominum de exercitu Termīnæ 192.96
Cæſa.lxxx.millia Romānoꝝ a Cimbris Flo. 67
Cæſa.xl.millia calonum & lixarum a Cimbris Flo. 67
Cæſa Teutonum & Ambronum.cc. millia a C. Mario ad Aquas Sextias Flo. 68
Cæſa millia hominum.cxx.ex Bitinti exercitu Flo. 61
Cæſa Cimbroꝝ.cxl.millia a C. Mario, & Q. Catulo Flo. 68
Cæſa.c.millia de exercitu Mithridatis Flo. 85
Cæſa.xx.millia fugitiuoꝝ Flo. 96
Cæſa.xxxv.millia fugitiuorum Flo. 97.
Cæſa.xl.millia exercitus Spartaci. Flo. 97
Cæſa.lx.millia ex Mithridatis exercitu in Ponto Flo. 97
Cæſa.lx.millia Herniorum a Cæſare præter.ccc. Flo. 104
Cæſetio Flauo Tri.pl. poteſtas abrogata Flo. 116
Cæſi Pœni ex Aſdrubalis Giſgonis caſtris ad vnū omnes 146.47
Cæſa.xxxvij.millia hoſtium Pœnorum 146.57
Cæſa.vij. millia hoſtium Pœnorum ex caſtris Magonis 146.60
Cæſa.x.millia Pœnorum 146.61
Cæſa multa millia Pœnoꝝ 146.106.
Cæſa.viij.millia de Annibalis exercitu ad Capuam 148.35
Cæſa.iij.millia ex Cāpanis ad Capuam 148.35
Cæſa.xiij. millia Romanorum ad Herdoneam 157.17
Cæſa.ij.millia.cccccc. ciuium Romanorum ſociorumqꝫ ab Annibale 159.117
Cæſa.viij.millia Pœnoꝝ 160.48
Cæſa.iiij.millia Romāoꝝ 160.49
Cæſa.viij.millia hominum ex Aſdrubalis exercitu 161.64
Cæſa armatoꝝ.ij.millia Romanoꝝ ex inſidijs Annibalis 162.108
Cæſa.iiij.millia hominum ex Annibalis exercitu 165.94
Cæſa.viij.millia hominum ex exercitu Annibalis 166.8
Cæſa.xx.millia Pœnorum a C. Claudio Nerone 166.12
Cæſa.lvj.millia Pœnorum cū Aſdrubale 167.51
Cæſa.viij.millia Romanorum in pugna cum Aſdrubale 167.54
Cæſa.ij.millia ī oppugnatiōe Oringis 168.92
Cæſi ad vnum omnes Ilergetes Hiſpani 174.50
Cæſa.ij. millia octingenti Pœnoꝝ ad Carthaginem nouam 175.42
Cæſa. xiij. millia Hiſpanorum. 178.71.
Cæſi mille.cc. Romanoꝝ ad Crotonem 185.49
Cæſa.iiij.millia armatoꝝ Pœnorū ad Crotonem 185.55
Cæſa aut hauſta flāmis ad.xl.millia Pœnorum 187.9
Cæſa.v.millia de Syphacis exercitu 188.5.
Cæſa.v.millia ex Magonis exercitu in agro Inſubrium Gallorum. 189.59.
Cæſa.xij.millia armatoꝝ 192.31
Cæſa.xx. millia Carthaginienſium a P. Scipione 192.68
Cæſa ſeptem millia hoīum 195.26
Cæſa & capta ſuꝑ.xxxv.millia Gallorum 198.17
Cæſa.ij.millia Roma.ſociorumqꝫ. 198.19.
Cæſa.xv.millia Hiſpanoꝝ 202.84
Cæſa.xij.millia 203.85
Cæſa.v.&.xxx. millia hoſtiū 207.48
Cæſa.iij.millia 212.214
Cæſa.xl.millia hominum 213.20 & 217.74.
Cæſa.xij.millia 213.88.& 216.113.
Cæſa.viij.millia Galloꝝ 118.37
Cæſa.xv.millia militum 221.40
Cæſa.x.millia hoſtium 121.92
Cæſa.xj.millia Galloꝝ 222.7
Cæſa.v.millia Roma. 222.7
Cæſa.xij.millia Luſitanoꝝ 224.18
Cæſa.xiiij.millia Boioꝝ 224.78
Cæſa.v.millia Ro. 224.82.
Cæſa.ix.millia Ligurum 227.28
Cæſa.xl.millia 216.72
Cæſa.iiij.millia Ligurū 237.107
Cæſa duodetriginta millia Boioꝝ militum 237.108
Cæſa.L.millia peditum 246.2
Cæſa.iij.millia equitum de exercitu Antiochi 246.2
Cæſa.vj.millia Roma. 246.59
Cæſa.xviij.millia Luſitanorum. 248.61.
Cæſa.xl.millia Gallorum in Olympo 253.29
Cæſa.iiij.millia Roma. 263.19
Cæſa.vj.millia hoſtium 263.48
Cæſa. xij. millia Celtiberorum. 263.29.
Cæſa.v.millia Roma. 264.95
Cæſa.xxvij.millia hoſtium Hiſpanorum 265.19

Cæſa.xv.millia Ligurum 273.62
Cæſa.xxiij. millia Celtiberorum. 274.16.
Cæſa. xij.millia Celtiberorum. 274.32.
Cæſa.ij.millia Corſorum 274.53
Cæſa.xvij.millia Celtiberorum. 276.63.
Cæſa.ix.millia Celtiberoꝝ 276.88
Cæſa.xxij.millia Celtiberorum. 276.108.
Cæſa.xxxv.millia Brachoꝝ 276 111.
Cæſa.ij.millia.ccc.de exercitu Romanorum 189.60
Celeres appellati ſunt 3.104
Celtæ Galliæ pars tertia 51.44
Celtiberi principes Carthaginienſis prouinciæ tria op.capiūt 112.101
Celtiberoꝝ iuuentutem Romani ad ſe perduxerunt 137.106
Celtiberorum.xxx.millia ad arma excitata 144.103
Celtiberi Roma.deſerunt 145.8
Celtiberis in prælio cōcurſare mos eſt 168.30
Celtiberorum ſcutati interfecti 168 34.
Celtiberi in proximas ſyluas dilapſi 168.61
Celtiberorum.iiij.millia Syphaci occurrunt 187.16
Celtiberi mercenarij Pœnorum cedunt 187.47
Celeritas inimica conſilijs 200.5
Celetrum op. 201.27.30
Celelates populi 208.28
Celtiberi 226.112.&216.92. 121.&225.18.
Celænæ quondam caput Phrygiæ 251.20.
Celænæ veteres 251.21
Celtiberi ſociorum agros populantur 261.30
Celtiberi vltro laceſſunt Romanos. 263.28.
Celtiberorum op.expugnata 268 106.
Celtiberi adorti Fuluium Flaccum 271.105.
Celtiberi.xxxv.millia hominum cōparauerunt 273.95
Celtiberoꝝ caſtra capiunt 274.6
Celtiberi cæſi 274.15.
Celtiberi cuneo pugnant 275.50
Celtiberi in fugā effūdunt 275.58
Celtiberorum legati a Gracchho bibere petierunt 276.69
Celtiberoꝝ legatus ad Gracchum. 276.71.
Celtiberi victi 276.108
Cenimenſes populi 2.99.&3.4
Ceninum nomen in agrū Romanū impetum facit 3.5
Ceninum op.captum 3.7
Centuriæ tres equitum conſcriptæ. 3.66.&7.39.
Cēſus res ſaluberrima imperio 8.23
Cēturiæ a Seruio inſtitutæ 8.38
Cenſores creati primum 35.82.89
Cenſores vnde appellati 35.88
Cenſuram quinquennalem grauem eſſe 38.20
Cēſori mortuo nullus ſufficit 51.3
Cenſores creati 59.107.109
Centuriones duo in ordine aciei. 72.77.
Cenſura clara quo anno 85.2
Cenſuræ ſpatium 85.92
Cenſores.xxvj.a primis cenſoribus 98.44.
Cenomanorum auxilia 107.35
Cenſores citauerūt eos, qui poſt Cānenſem pugnā remp. deſerere voluiſſe dicebantur 132.16
Cenſoria nota 132.35
Cenſores notarunt multos 132. 30.31.36.
Centuriare 141.44
Centuria iunior centuriam ſeniorū citat 152.63.72
Cenſores creati 159.71
Cenſa ciuium capita millia.lxxx. 8.55.
Ceno op.captum 21.74
Cenſus actus 22.51.&25.98.& 37.115.&74.74.& Flo. 11
Cenſa ciuium capita. lxxx.millia. 8.55.
Cenſa ciuium capita.cxxiiij.millia & cexiiij. 22.52
Cenſa ciuium capita. cxxij. millia cccexix. 26.31
Cēſa ciuiū capita.cclij.millia.cccx. 98.44.
Cenſa ſunt ciuium capita.cclxx. millia.Flo. 20
Cenſa ſunt ciuium capita.cclxxviij. millia.cexxij. Flo. 13
Cenſa ciuium capita cexxj.millia.cexxiiij. Flo. 14
Cenſa ſunt ciuium capita. ccclxxij. millia.cexxiiij.Flo. 16
Cenſa ſunt ciuiū capita.cxxvij. millia.cviij. 164.111
Cenſa.ccxv.millia boſum 185.72
Cenſa ciuium capita. cclxiij. millia cexciiij. Flo. 41
Cenſa ciuium capita. cclvij. millia cexxxj. Flo. 42
Cenſa ſunt ciuium capita.cccxij.millia.ccccccccv. Flo. 46
Cenſa ſunt ciuiū capita.cccxvij.millia.cexvij. Flo. 18
Cenſa ſunt ciuiū capita. cclj. millia cexxj. Flo. 19
Cenſa ſunt ciuium capita.cclxx.millia. Flo. 20
Cenſa ſunt ciuiū capita. ccccxxxviij. millia. ccexlij. Flo. 54
Cenſa ſunt ciuiū capita.cccxxiij.millia Flo. 56
Cenſa ſunt ciuium capita. cccxxvij. millia.xxij. Flo. 46
Cenſa ſunt ciuium capita. cccxxviij. millia.cccxiiij.Fl. 47
Cenſa ſunt ciuium capita. cccxxiiij. millia Flo. 48
Cenſa ſunt ciuiū capita. ccccxx.millia. ccccccccxiij Flo. 59
Cenſa ſunt ciuium capita.ccccxc.millia. cccccccxxxvj.Flo. 60
Cenſa ſunt ciuiū capita.cccxiiij. millia.cccxxxvj. Flo. 63
Cenſa ſunt ciuium capita a C.Cæſare.cl. millia Flo. 115
Cenſa ſunt ciuium capita.cccl. millia Flo. 98
Cenſus actus eſt a Diuo Flo. 136
Cenſores creati, qui nondum Coſſ. fuerunt 159.73
Cenſorum contentiones de principe legendo 159.74
Cenſoriæ notæ certamen 185.92
Cenſoꝝ comitia 221.68.&276.31
Cenomani Placentiam inuaſerunt. 196.57.
Cenchreæ Corinthiorum emporiū 205.81.
Cēchreis Romāna ſtat claſſis 206.3
Cenchrei capti 207.16
Cenchreas redit Attalus 209.112
Cenomani 208.26.32.35.& 211.9.23.
Cenomanoꝝ caput Brixia 208.37
Cenomani ab Inſubribus deficiunt 208.40.
Ceneum 235.79
Cenſuram multi petierunt 248.65
Centurioni auaro caput demitur. 253.48.
Cenſi ex plebiſſcito 255.24
Cenomanis inſontibus arma adempta 260.35
Cenſura cum contentione petita. 266.70.
Cenſuræ candidati 266.70
Cenſores in campo ad Aram Martis conſederunt 276.34
Cenſuræ officia 276.47
Cenſores ſenatum elegerūt 277. 113.
Cenſores creati 203.90.&221.68 &148.79.266.98.&276.31.
Cenſores ambo primum ex plebe facti Flo. 59
Cenſorum contentiones de principe legendo 159.74
Cereri peculium conſecratum 18.6
Certamen de pudicitia vxorum 10 59.
Cereris ad ædem liberi venditi qui magiſtratibus nocuiſſent 30.100
Cereris in ædem pateræ aureæ poſitæ 93.68
Cerua lupum fugiens ad Gallos venit 94.55
Cereris anniuerſarium ſacrū intermiſſum 118.57
Ceres culta ab Aennēſib⁹ 135.112
Cereris ædi tria ſigna data 164. 114.
Ceres 211.49
Cerdubelius Caſtulonenſis deditionis author 172.32
Cerites frumentum ſocijs naualib⁹ dederunt 177.76
Cereales ludos dictator & magiſter equitum fecerunt 193.47
Cereris Eleuſinæ tēplum 199.77
Cercinium 201.42.44
Cereris ſacra 202.46
Cerdinates populi 208.28
Cerceius mons 205.35
Cereris ſignum 211.49
Cercina inſula 214.74.77.88
Cereris ſacrificium a matronis intermiſſum 216.49
Cereri ieiunium inſtitutū 237.97
Certamen L. Metelli & Poſthumi Albini 247.7
Certamen P. Licinij Pont. Max. & Q. Fabij prætoris flaminis Quirinalis 247.8
Certinium 263.116
Cereris templum 269.21
Certinia Celtiberꝝ op. 276.65
Certiniæ oppidi deditio 276.77
Cephalenia 241.41
Cephalenum iuuentus 241.42
Cephalenia inſulā 246.110.& 250.79.
Cephalenia ſe dedidit 154.3
Cetrati 200.63
Cethegus prætor Appuliæ 146. 113.vide M.Cornelium.
Cethegi & L. Catilinæ coniuratio. Flo. 102
Chalcis Euboica 75.50
Charila⁹ princeps Palæpolis 76.22

Chalcidis ſitus 169.34
Chalcis Euboeæ inſulæ vrbs 169.41.
Chalcidenſes exules occupari Chalcidē poſſe attulerūt 198.32
Chalcis capta a Ro. 198.37
Chalcidenſium captiui emiſſi 198.44.
Chalcis teneri a Ro. non potuit. 198.47.
Chaonia 203.68
Charopus Epirota 203.76.& 200 82.85.87.& 205.32.
Caryſtiorũ agri vaſtati 205.61
Caryſtus op. 205.61.76.& 206 57.
Chalcis 205.62.68.71.& 209.48.& 212.40.
Chalcidis conuentus 212.50
Chalcioteс Mineruæ templum. 219.100.
Chalcidem Thoas occupare nititur 229.106.
Chalcidenſibus Thoas 230.11
Chalcide relictũ præſidium a Quintio 230.21
Chalcidenſium & Aetolorum colloquium 231.11
Chalcide virginis amore capit Antiochus 233.113
Chæronea 234.6
Chalcidis amœna hyberna 236.80
Chalcidis portæ patuerunt conſuli 235.86.
Chaus flu. 258.34
Chalcedonia oppidum Flo. 93
Chalcis diruta Flo. 52
Chaunꝰ mons Celtiberiæ 276.105
Chamaces, qui ſe C. Marij filiuz ferebat, interfectus Flo. 116
Cherſonneſum Philippus ingreſſus 197.56
Cherſonneſi vrbes deditæ 213.48
Chelidonium ꝓmõtorium 213.87
Cherſonneſus in Rom. poteſtate. 247.104.
Cherſonneſus poſſeſſa a Gallis. 211.86.
Cherſonneſus Eumeni donata. 256.97.
Cherſonneſus 264.30
Chæreã ꝓſecutꝰ Apelles 277.57
Cheruſci trans Rhenuz gens a Druſo ſubacti Flo. 138
Chiorum legati ad dirimenduz bellum inter Philippum & Aetolos miſſi 163.82
Chij populi 199.86
Chius 208.89.105
Chiorum portus 238.77
Chius horreũ Romanorũ 243.49
Chij agro donati 255.93
Chloelia virgo Tyberim tranauit. 13.41.
Chloelis obſides ſecum reduxit. 13.50.
Chloelia ſtatua equeſtri donata. 13.51.
Chloelij 6.59
Chryſocles præfectus Antiochi. 235.87.
Chryſus dux belli ſeruilis Flo. 95
Chyretiæ vi captæ 233.99
Chyretias occupat Bebius 234.43
Cicinnati cognomen 24.18
Cilicia 210.60
Ciliciæ inclytum ꝓmon. 210.64
Cilices 245.59
Cilicia Tigrani adempta Fl. 105
Ciminia ſylua 86.40.42.& 86.90.& 87.10.
Ciminius ſaltus 86.54.67
Ciminij montis iuga 86.62
Ciminij montis radices 86.69
Ciminiæ ſyluæ clara pugna 86.90
Ciminiam ſyluam Fabius aperuit. 93.75.
Cimbis locus haud procul a Gadibus 175.42
Cincius author 62.98.& 63.57
Cincio ꝓtori exercitus Siciliæ mandatus a Leuino conſule 157.95
Cingilia capta 76.99
Cibyra op. 251.37.48.& 251.56
Circus Maximus 7.30
Circeios coloni miſſi 10.35
Circei op. liberum Volſcis traditur 17.59.
Circeienſes 57.35
Circei deficiunt 58.102
Circus maritimus 88.12
Circus flaminius extructus Fl. 20
Cirtis flu. qui & Bætis dr̃ 172.51
Cirtha oppidum 184.84
Cirtha caput regni Syphacis 188 3.
Cirtha patefacta Maſiniſſæ 188 33
Cirtha oppidum Maſiniſſæ donatum 194.43
Circeiæ op. captum 201.46
Circeij 207.79.81
Ciphio opem tulerũt Ro. 265.106
Cirtha oppidum obſeſſum a Iugurtha Flo. 64
Ciſſeus mons 169.12
Ciſtophori 246.52.& 248.98
Ciuilia foſſa 4.100
Ciuilius Albanꝰ rex morit 4.101
Ciuilius Volſcorum imperator deditus 36.5
Ciuilius Volſcorũ dux in triumpho ante currũ ꝯſulis ductus 36.11
Ciuiſmarus regulus Gallorum capitur 136.86
Ciuitatem ſapientium docti magis fingunt quam norunt 151.70
Citheronis ſaltus 178.105
Claſſis prima a Seruio inſtituta 8.26.45.
Claſſis ſecunda 8.30
Claſſis tertia 8.32
Claſſis quarta 8.33
Claſſis quinta 8.35
Claſſis regia nauium trigintaſeptez 242.86.
Clazomenijs immunitas conceſſa. 255.90.
Claudia tribus appellata 13.92
Claudia gens in patritiorum numerum accepta 34.75
Claudius Iulius Coſ. iterũ 37.92
Clau. Iulius tertiũ Coſ. 37.115
Clau. Seruilius Q. Seruilij Priſci filius tri. militum 41.98
Clau. Fabius Ambuſtus quæſtor. 43.40.
Clau. Fabius Ambuſtus tri. militũ 44.9.44.27.
Clau. Fab. Ambuſtus iterum trib. militum 44.68
Clau. Fab. Ambuſtus tri. militum. 47.5.& 47.65.
Clau. Lucerius tri. pl. 47.24
Clau. Aemylius tri. militum 50.3 & 50.59.
Clau. Aemylius iterum tri. militum 51.9.9.
Clau. Seruilius Hala magiſter equitum victus 55.36
Clau. Papyrius Craſſus trib. mili. 58.26.
Clau. Sulpitius Camerinus cenſor 59.108.
Clau. Martius Rutilius quartum Coſ. 70.23.25
Clau. Martio Rutilio Campania prouincia euenit 70.24
Clau. Regillenſis dictator 74.30
Claudius author 75.4.80.10 & 96.60.
Clau. Sulpitius Longus iterũ Coſ. 78.35.
Clau. Pontius Herẽnij filius Samnitium imperator 79.3
Clau. Pontius Samnitibus ſuis bellum ſuadet 79.6
Clau. Pontij fraus per paſtores. 79.26.
Clau. Pontius Romanis legem pacis præſcribit 79.81
Clau. Pontij & conſulum colloquiuz 80.8.
Clau. Pontij tribunal 82.24
Clau. Pontius deditionem Poſthumij recuſat 81.28
Clau. Pontius Po. Romanum appellat 81.31
Clau. Pontius Herẽnij filius ſub iugum miſſus 81.16
Clau. Sulpitius Alexãdro Magno par 82.69
Clau. Fabius magiſter equitum ſuffectus 83.87
Clau. Petilius dictator dictus claui figendi cauſſa 84.106
Claudia aqua 85.5
Clau. Martius tri. pl. 85.19
Clau. Licinius Stolo ꝓmus de plebe magiſter equitum 90.62
Clau. Genutius augur de plebe 90.73.
Clau. Pulcher Coſ. pullos immergi iuſſit Flo. 19
Claudia ſoror P. Claudij multata eſt Flo. 19
Claudianus exercitus nihil præter arma tulit 166.90
Claudiana caſtra 127.31.& 128.77
Clau. Aſellius gloria equeſtri Iubellium Tauream æquauit 128 59.& 130.61.
Clau. Nero ꝓtor 138.38.& 138.49
Clau. Nero prætor a Sueſſula ad Capuam deſcendit 142.96
Clau. author annales Acilianos ex Græco in Latinum ſermonem cõuertit 146.58
Clau. prætor 180.47. vide T.
Claudiæ Quintiæ inſigne nomen. 180.115.
Clau. Hiſtoricus 226.25.& 253 28.& 256.33.
Clau. Marcellus vnus legatorum ad Maſiniſſam fluctibus obrutꝰ Flo. 50
Clau. Pulcher legatus a Chryſo et Spartaco gladiatoribus prælio victus Flo. 95
Clau. dux Baſternarũ 277.112
Claſtidium op. 208.27
Claſtidium incenſum 208.56
Claſtidiũ Annibali tradit 106.30
Claſtidium 206.30
Claui figendi cauſſa dictator dictus 63.51.& 74.96.& 84.106.
Clauus fixus fuit dextero lateri ædis Iouis 63.57
Clauus fixus notam numeri annorũ ꝓbuit 63.56

Claui fixi indices numeri annorum Volſcinijs ſunt 63.56
Claui figēdi ſolēne a conſulibus ad dictatores tralatum eſt 63.59
Claſſius Altinius Arpinas Arpos proditurus 137.8
Claſſius Altinius catenis ligatꝰ Calibus cuſtodiebatur 137.25
Clarigatio ad mille pōdo 74.13
Claretanus ager vaſtatus 158.52
Cleopatra Alexandri Epiri vxor. 76.4.
Cleopatra regina Alexandriæ 157 84.
Cleopatra cōqueſta de Antiocho rege Syriæ Flo. 44
Cleopatra regina Aegypti 239.58
Cleopatræ ſorori Euergetis regnū a populo datū eſt Flo. 59
Cleopatra Demetriū virū ſuū, ⁊ Seleucum filium interemit Flo. 60
Cleopatra Aegypti regina a Ptolomæo fratre regno pulſa Flo. 111
Cleopatram vxoris loco Antonius habere cœpit Flo. 131
Cleopatra ne in arbitrium Cæſaris veniret, voluntaria morte occubuit. Flo. 133
Cleonymus dux Lacedæmonum 89.19.
Cleonymus dux Italia pulſus 89 23.26.
Cleonymus diſceſſit 89.44
Cleomedon legatꝰ Philippi 206 47.48.⁊ 206.62.96.
Cleonæ op. 218.87
Cleomenes tyrannus primus Lacedæmonius 219.8.27
Cleomenes Lacedæmonum dux 2 277.39.
Cleon ſeruus ad. LXX. millia ſeruorum cōtraxit, ⁊ Romanis bellum ſeruile in Sicilia mouit Flo. 56
Clitellæ detractæ mulis 97.11
Cliternū op. expugnatum 137.66
Climene 152.21
Cloaca receptaculum omnium purgamentorum vrbis 10.30
Cloacina 29.80
Cloacæ a L. Tarquinio factæ 7 77.
Clodius Licinius libro tertio Romanarum rerum 182.89
Cluſina res valida 12.69
Cluſium oppugnatum a Gallis 51.31.
Cluſini bello Gallico exterriti 51 68.
Cluſini auxilium a Romanis petunt 51.71.
Cluuiani vi capti, atq; interfecti. 85.36.
Cluſiani Ro. præſidium in deditionem acceperunt 85.34
Cluſium olim Camers dictum 93 113.
Cluſini tres Samnitium cōſilia turbarant 94.47
Cluſini abietes in fabricādas naues dederunt Ro. 177.81
Clupea op. 163.73.⁊ 184.68
Clypeꝰ argēteus pōdo. CXXXVIII. cum imagine Barchini Aſdrubalis captus 146.59.65
Clypeus ex auro totus 222.66
Clypei inaurata 230.61
Clytus prætor 234.12
Cliti ſententia 234.21
Clytoræ concilium datum 265.87
C. Cn. Apuleius Saturninus tri. pl. per vim creatus Flo. 69
Cn. Bebius Pamphilus triumuir 263.56.
Cn. Bebius Pamphilus cādidatus 265.29.
Cn. Bebius Pamphilus Coſ. 268 109.⁊ 272.10.
Cn. Bebius Pamphilus proconſul Piſis hybernat 272.34
Cn. Bebius tri. ple. diem cēſoribus dixit 185.92
Cn. Cornelius Coſſus tri. militum. 42.64.⁊ 43.74.86.⁊ 43.94.
Cn. Corne. Coſſus Coſ. 43.37
Cn. Cornelius Coſſus iterum trib. militum 44.9.⁊ 47.5
Cn. Cornelius Coſſus tertium trib. militum 44.67
Cn. Cornelius in Capenate agro. 47.65.
Cn. Cornelij frater 47.79
Cn. Cornelius Coſ. a Pœnis captus Flo. 17
Cn. Cornelius Scipio terra res geſſit in Hiſpania 124.77
Cn. Cornelius Scipio inter bina caſtra hoſtium Iliturgum ingreſſus 136.67.
Cn. Cornelij Scipionis femur tragula transfixum 136.74
Cn. Cornelius lecticula in aciem latus conſtixit 136.80
Cn. Cornelius quæſtor funus celebrauit T. Gracchi 142.44
Cn. Cornelius quæſtor Semproniano exercitui præfuit 142.4
Cn. Corne. Scipio cum tertia parte exercitus contra Aſdrubalē Barchinum bellatur 144.110.113
Cn. Corne. Scipio cedē ſtatuit poſt abitum Celtiberorum 145.10
Cn. Corne. Scipio anxius ſup morte fratris 145.44.47
Cn. Cornelius Scipio ſuos in tumulum editiorem ducit 145.54
Cn. Corne. Scipio clitellis vallum fecit 145.61
Cn. Corne. Scipio cæſus 145.72
Cn. Corne. Scipio vndetrigeſimo die poſt fratris mortem eſt interfectus 145.75
Cn. Corne. Dolabella rex ſacrorum inauguratus 164.108
Cn. Corne. Lentulus ædilis curulis 180.49.
Cn. Corne. Lentulus Coſ. 193.55
Cn. Corne. Lētulus cupiditate Africæ prouinciæ flagrabat 193 58.63.
Cn. Cornelio Lentulo conſuli claſſis Africæ data 193.81
Cn. Cornelio Lētulo cōſuli finitum ſecūdum Punicū bellū 194.27
Cn. Carbo, ⁊ C. Norbanus legatos Syllæ violarunt Flo. 85
Cn. Corne. Cethegus ædilis curulis 204.16
Cn. Corne. Cethegus Coſ. 207. 105.⁊ 207.109.⁊ 208.25.
Cn. Cornelio triumphus decretus. 211.18.
Cn. Cornelius triūphauit 211.24
Cn. Cornelius legatus ad Philippū 212.95.⁊ 101.
Cn. Cornelius Merula legatus. 248.31.
Cn. Cornelij conſulis inſcriptio. 254.114.
Cn. Corne. augur mortuus 267.52
Cn. Corne. Scipio Hiſpanoꝝ ſocietatem renouauit 208.25
Cn. Clau. Appij filius Cēto interrex 114.112.
Cn. Clau. Nero leg. ad Ptolemæum 195.15.
Cn. Domitij bellum contra Phraatē regem Parthorum Flo. 112
Cn. Domitius Coſ. 74.67
Cn. Duillius Coſ. primus naualis victoriæ triūphum duxit Flo. 17
Cn. Domitius proconſul Allobroges debellauit Flo. 61
Cn. Domi. pontifex maximus creatus eſt Flo. 67
Cn. Domitius Aenobarbus Cenſor Flo. 62
Cn. Domi. proſcriptus in Africa interemptus Flo. 89
Cn. Domi. Aenobarbus ædilis pl. 213.108.
Cn. Domi. Aenobarbus ꝑtor 221 47.⁊ 221.58.⁊ 222.76.⁊ 225. 50.
Cn. Domi. Aenobarbus Coſ. 225 62.⁊ 227.4.⁊ 230.35.
Cn. Domi. ꝓconſ. 237.100.⁊ 245 21.
Cn. Fab. Vibulanus Coſ. 41.36
Cn. Fabius Vibulanus ouans vrbē ingreſſus 41.39
Cn. Fabius Vibulanus 43.113
Cn. Fuluius Coſ. 91.14
Cn. Fuluius Coſ. de Sānitibus triūphauit 91.36
Cn. Fuluius proprætor 94.41.⁊ 95.6.
Cn. Fuluius Centumalus prætor. 136.99.⁊ 138.48.
Cn. Fuluio Cētumalo Sueſſula ſorte euenit 136.108
Cn. Fuluius Campanos milites in fidem accepit 137.63
Cn. Fuluius Flaccus prætor 138 38.⁊ 138.48.
Cn. Fuluius Flaccus prætor nimio ſucceſſu in ſocordiā effuſus 142 64.
Cn. Fuluius Centimalus Coſ. 146 112.⁊ 147.1.
Cn. Fuluius Romanoꝝ exercitum liberaliter educatum ſeruilibꝰ vitijs imbuit 147.36.⁊ 147.42
Cn. Fuluiꝰ capite anquitus Tarquinios exulatum abijt 147.71
Cn. Fuluius ꝓconſul cum. XII. tribunis militum cecidit 157.25
Cn. Fuluius Flaccus legatus frater conſulis 158.114
Cn. Fuluius prætor 238.117.⁊ 239.26.34.
Cn. Fuluij prætoris fuga 142.82 147.17
Cn. Fuluio dies dicta a C. Sempronio Blæſo 147.35
Cn. Fuluio cōſuli de Appulia ⁊ exercitu nihil mutatum, prorogatūq; imperium eſt 152.82
Cn. Fuluium prætorē Annibal vicit ad Herdoneam 157.28
Cn. Genutius tri. militum 47.88
Cn. Genutius iterum trib. militum 48.66.75.
Cn. Genutius honeſta morte cecidit 48.76.
Cn. Geminus Seruilius Coſ. I Africam cū claſſe tranſmiſit 114.62
Cn. Heluius tri. militum in reſtituēda pugna cecidit 189.62
Cn. Iulius Mento Coſ. 38.58.80
Cn. Iulius Mento ædes Apollinis

ſine ſorte dedicatus 39.17
Cn. Junius Bibulus Coſ. 158.43
Cn. Lentulus tri. militum ad L. Paulum in ſaxo ſedentem 117.37
Cn. Lentulus S.C. ſenatū interceſſit de pace Carthaginienſium. 194.6.
Cn. Magius Atellanus fuit Mediaſtuticus 132.50
Cn. Martius Coriolanus 16.73
C. Martius ignem Coriolis iniecit 16.78.
Cn. Martius Coriolanꝰ hoſtis tri. pl. 16.101
Cn. Martius damnatus exulatum abijt 17.5
Cn. Martiꝰ vſus hoſpitio Actij Tullij. 17.7
Cn. Martius exul imperator Volſcorum 17.57
Cn. Martius exercitum ad vrbem ducit 17.62
Cn. Martius agrum Romanū populatur 17.63
Cn. Martius abduxit legiones ex agro Romano 17.94
Cn. Martius tri. pl. Q. Fabio diē dixit 55.16
Cn. Martij mors 17.95
Cn. Martio tribuni diem dixerunt 16.114.
Cn. Manlius Coſ. 28.52
Cn. Mantlius pugnam cit. 19.6
Cn. Manlius graui vulnere ictus cadit 19.8.10
Cn. Manlius Coſ. 64.115
Cn. Manlius iterum Coſ. 65.94
Cn. Manlius interrex 66.13
Cn. Man. leg. ad Philip. 190.75
Cn. Manliꝰ prætor male aduerſus Spartacum pugnauit Flo. 96
Cn. Manlius Volſo candidatus. 227.72.& 247.75.
Cn. Man. Volſo Coſ. 246.75.79.& 248.103.& 250.114.& 255 27.& 256.58.54.
Cn. Manlius Volſo Aſiā ſortitus 246.113.
Cn. Man. Coſ. Gallos in Olympo expugnat 252.153. ꝑ totum
Cn. Manlius Coſ. auſpicio operam dedit 253.83
Cn. Manlius elephantos ab Antiocho accepit 255.83
Cn. Man. ꝓcōſ. Ro. venit 256.97
Cn. Manlius proconſ. a legatis accuſatur 256.103
Cn. Manlius Volſo de Gallis triūphauit 260.93
Cn. Man. Volſo dux indulgens et ambitioſus 222.97
Cn. Manlij imperio negligenter habiti exercitus 261.37
Cn. Manlio conſuli Faliſci obuenerunt 65.95
Cn. Manlio conſuli imperium in annum prorogatum eſt 254.112
Cn. Man. triumphus decretus. 257.111.
Cn. Norbanus conſularis proſcriptus in vrbe Rhodo ſe interemit Flo. 89
Cn. Octauius prætor 275.74
Cn. Octauius proprætor ex Sardinia ingentem vim frumenti aduexit 185.42
Cn. Octauius. CC. onerarijs. XXX. lōgis nauibus ex Sicilia in Africam improſpe nauigat 190.37
Cn. Octauius legiones ad Carthaginem ducere iuſſus 192.85
Cn. Octauius claſſem Cn. Cornelio conſuli tradere iuſſus 194.45
Cn. Octauius C. Cornelium Cinnā vrbe expulit Flo. 79
Cn. Octaui. Coſ. occidit. Flo. 80
Cn. Octauius ex Sicilia claſſem duxit 195.35
Cn. Octa. legatꝰ 196.97.& 227.52
Cn. Octa. leucade miſſus 234.32
Cn. Octa. ꝓrogatū impium vt nauibus tutaret maritimā orā 180.89
Cn. Oguinius tri. ple. 90.13
Cn. Oguinius ædilis curulis 93.62
Cn. Papyrius Carbo ſeipſuz conſulem per biēnium creat Flo. 83
Cn. Papyrius Carbo Syllæ petitis obſtat Flo. 84
Cn. Papyrius Carbo Corcyram appulerat Flo. 89
Cn. Plautius Coſ. 75.9
Cn. Pomp. Picentes fudit. Fl. 74
Cn. Pompeius Coſ. Marſos prælio vicit Flo. 74
Cn. Pompeius Veſtinos in deditionem accepit Flo. 75
Cn. Pōp. ꝓconſul Pelignos, & Veſtinos i deditionē accepit. Fl. 76
Cn. Pōp. vires Cinnæ dedit Fl. 79
Cn. Pomp. Cn. filius, eius qui Aſculum ceperat, cuz trib. legionib. ad Syllam venit Flo. 85
Cn. Pompeius Cn. Carbonem captum occidit Flo. 89
Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium & Hierum regem Numidaꝝ interemit Flo. 89
Cn. Pomp. XXIIII. annos natus ex Africa triumphauit Flo. 89
Cn. Pompeius aduerſus Sertoriuz miſſus dubie pugnauit Flo. 91
Cn. Pompeius a Sertorio in Galliam actus Flo. 92
Cn. Pōpeius in Hiſpania ꝯtra Sertorium ꝓſpere pugnauit Fl. 94
Cn. Pompeius M. Mariū interemit Flo. 96
Cn. Pōpeius Coſ. factus Flo. 97
Cn. Pompeius piratas toto mari intra. XL. dies expulit Flo. 99
Cn. Pōpeius, & Q. Metellus p epiſtolas inuicē conquerunt Flo. 99
Cn. Pompeius aduerſus Mithridatem profectus Flo. 100
Cn. Pompeius Mithridatē victum coēgit Boſpoꝝ ꝓfugere Flo. 101
Cn. Pomp. Mithri. pſequens Iberos, & Albanos vicit Flo. 101
Cn. Pompeius Pontum in prouinciæ formam redegit Flo. 102
Cn. Pom. Judæos ſubegit Fl. 102
Cn. Pompeius de liberis Mithridatis triumphauit Flo. 103
Cn. Pompeius Magnus a tota concione ſalutatus eſt Flo. 103
Cn. Pōp. III. Coſ. factus Fl. 107
Cn. Pompeius a Cæſare Italia pulſus Flo. 109
Cn. Pomp. cum Aegyptum petiſſet iuſſu Ptolemæi regis occiſus eſt. Flo. 112
Cn. Pompeius ad Brunduſium obſeſſus, deinde apud Pharſaliam a Cæſare victus Flo. 111
Cn. Pompeij conſpiratio cum M. Craſſo & L. Cæſare Flo. 103
Cn. Pōpeij F. in Hiſpania belluz in Cæſarem renouauit Flo. 113
Cn. Pompeio per quinquenniū annonæ cura mandata Flo. 104
Cn. Pompeio Hiſpaniæ datæ Flo. 105.
Cn. Potitiꝰ prætor Allobroges ad Solonem domuit Flo. 103
Cn. Quintius Capito. ædi. 63.5
Cn. & P. Scipionū luctus Romæ, & in Hiſpania fuit 145.75
Cn. Scipio frater cōſulis aduerſus Aſdrubalem miſſus 103.74
Cn. Scipio in Hiſpaniam cum claſſe venit 108.13
Cn. Scipio claſſe ire obuiā hoſti pergit 112.54
Cn. Scipio ad montem victoriæ caſtra cuz fratre coniunxit 136.59
Cn. Sempronius Blæſus legatꝰ Capuam ad exercitū miſſus 158.32
Cn. Sēpronius Tuditanus 195.16
Cn. Sēp. Tuditanus ꝓtor 207.107
Cn. Sergius tri. militum 56.14
Cn. Seruil. Coſ. 69.55.& 164.47
Cn. Seruilius Coſ. Idibus Martijs magiſtratum iniijt 109.12
Cn. Seruilius Coſ. audita cæde collegæ iter ad vrbē intēdit 110.72
Cn. Seruilius Coſ. per Siciliam pedibus profectus in Italiam traiecit 114.74
Cn. Seruil. Muſitanꝰ Coſ. 114.80
Cn. Seruil. Muſitano prorogatum imperium 114.110
Cn. Seruil. 101.17
Cn. Seruilius legioni Romanæ ꝓfectus 116.13
Cn. Seruil. cæſus ad Cānas 117.55.
Cn. Seruilius Cæpio Pont. in Papyrij locum ſuffectus 138.32
Cn. Seruilius Cæpio ædilis curulis 170.22
Cn. Seruilius Cæpio prætor 173 74.& 178.106.
Cn. Seruilius Cæpio Coſ. 185.97.& 186.1.
Cn. Seruilius Geminus Coſ. 185 96.& 186.1.16.
Cn. Seruilio Cæpioni Brutij euenerunt 216.16
Cn. Seruilius, patre Cn. Seruilio, & C. Lutatio patruo latera circūdantibꝰ, Romā rediijt 189.76
Cn. Seruilius pater Cn. Seruilij cōſulis 189.76
Cn. Seruil. Coſ. cuz Annib. in agro Crotonien. acie ꝯflixit 189.64
Cn. Seruilij Coſ. ambitio 190.28
Cn. Seruilius Coſ. dictatorem dixit 190.89
Cn. Seruil. ꝓrogatū imp. 190.98
Cn. Seruil. Gemi. dicta. 193.39
Cn. Seruil. Gemi. deceſſit 195.44
Cn. Serg. Blācus ꝓtor 195.47.70
Cn. Seruilius legatus 227.53
Cn. Seruilius Cæpio ædilis curulis 178.6
Cn. Sicilius ædilis 266.49
Cn. Sictius tri. ple. 20.114.& 21.43.
Cn. Sulpitius prætor 267.43.47
Cn. Terentius Varro 196.96
Cn. Tremellius Flaccus ædilis & ꝓtor 190.87.& 193.78
Cn. Tremel. Siciliā ſortitꝰ 190.102.
Cn. Tremellio tri. ple. multa dicta. Flo. 47
Cn. Vetuſius Coſ. 24.18
C Cobulatus ſtu. 251.59
Cocus viliſſimum mancipium in ꝓtio eſſe cæpit 264.6

Codrion op. deditur Ro. 199.14
Coloniæ deductæ 152.56
Columen loci nomen 26.10
Coloniæ duæ circa Ueſtinum ꝛ Falernum deductæ 92.89
Coloniæ. XXX. Po. Ro. legationes Romæ habuerunt 159.21
Coloniæ. xij. negauerunt eſſe vnde milites pecuniaq; darẽt 159.23
Coloniarum defectionem cogitantium conſilia 159.33
Coloniarum duodeuiginti ſubſidio impium Po. Ro. ſtetit 159.53
Coloni, qui ſacroſanctam vacationẽ habebant, dare milites cogebantur 265.34
Colchi populi Flo. 101
Colca duodetriginta oppidis regnauit 170.86
Coloniæ. xij. ob militiæ vacationez Ro. ciuitate 181.13.22
Coloniæ Latinæ deductæ 222.73
Coloniæ Ro. ciuium deductæ 211 79.
Colophon vetus 243.35
Colophonij 243.37
Colophonij oratores 243.41
Colophonius obſidiõe abſceſſit Antiochus 244.9
Colophonijs immunitas conceſſa. 255.89.
Collatini deditĩ 7.61
Collatia op. Sab. adẽptum 7.64
Collatinus Tarquinius Egeri filiꝰ 10.57.ꝛ 10.77.
Collatia op. 10.62
Collina porta 22.113
Collina tribus Libertinoꝝ Flo. 20
Commentaria Pontificum 34.63 ꝛ 55.7.
Cometina tribus 56.17
Comitia patrum regis creandi 6.52.ꝛ 7.17.
Comitia centuriata 6.52.ꝛ 11.47 ꝛ 12.50.ꝛ 27.69.
Comitia tribunitia 21.38.ꝛ 30 82.ꝛ 33.59.ꝛ 35.41.
Comitia conſularia 23.9.ꝛ 25.38 ꝛ.38.56.ꝛ 42.99.ꝛ 66.77.84. 113.ꝛ 67.79.ꝛ 91.13.ꝛ 98.48. ꝛ 124.36.ꝛ 130.52.ꝛ 136.97.ꝛ 138.35.ꝛ 175.65.ꝛ 190.88. et 193.54.ꝛ 211.34.ꝛ 213.203.ꝛ 221.44.ꝛ 222.83.ꝛ 225.48. et 238.115.ꝛ 246.71.ꝛ 254.108 ꝛ 264.89.ꝛ 263.51.ꝛ 265.25.ꝛ 268.109.ꝛ 272.9.ꝛ 274.58. et 275.13.ꝛ 278.3.
Comitia curiata quæ rem militarez continent 54.63
Comitia prætoriana habita 115. 22.ꝛ 151.73.ꝛ 164.79.ꝛ 170.15 ꝛ 175.73.ꝛ 185.97.ꝛ 121.46.ꝛ 227.5.ꝛ 227.16.
Comitia decẽuiris creãdis 27.74
Comitia centuriata, quibus Coſſ. tribuniq; militares creantur 54.63
Comitia conſulum aduerſa nobilitate habita 62.106
Comitia cenſoribus creandis indicta 66.106.ꝛ 131.19.ꝛ 159.71
Comitia p Iterregẽ habita 61.48
Comitiales dies multi acti 66.32
Cominium op. obſeſſum 96.96. 102.ꝛ 96.104.
Cominium captum 97.39
Comi. op. corona cinctum 97.67
Cominij portæ refractæ 97.74
Cominium deflagrauit 97.94
Cõbulteriã Fab. vi cepit 127.28
Combulteria vi capta 132.75
Compſa vi capta a Fab. 112.75
Comitia Pontifici Maximo creando ſunt habita 139.1
Cominio Cerito Danno profugit. 141.24.
Come 205.12
Comitia maximi Curionis excitauerunt certamen 158.93
Comitium primũ tectum 264.112
Comitia mutãdi q cauſſa Flo. 47
Conuẽtus gẽtium habitus 212.83
Comitioꝝ dies 202.91.100.ꝛ 225.20.
Comenſis ager 213.4
Comum op. captum 213.13
Come 251.13
Cõbolomarꝰ rex Galloꝝ 252.60
Comitia conſula. ad. xij. cal. Mart. 256.42.
Competitores 265.26
Comitia auguris creandi 267.51
Comitia turbata 276.104
Conſualia ludi 9.96
Conſulum ſors ſenatui permiſſa. 239.17.
Coſſ. iterum facti 22.105
Coſſ. duo primum creati 10.115
Coſſ. primi omnia inſignia, ꝛ iura regiæ poteſtatis tenuere 11.16
Coſſ. facti 13.70.ꝛ 13.5.8.ꝛ 14. 18.19.ꝛ 14.58 .9.60.63.ꝛ 15 69.ꝛ 16 69.ꝛ 16.87.99.ꝛ 17. 68.ꝛ 17.102.105.ꝛ 18.10.14. 22.ꝛ 18.30.32.51.ꝛ 19.32. et 19.70.ꝛ 19.102.108.ꝛ 20.23.ꝛ 20.33.37.ꝛ 20.75.83.ꝛ 21.41 60.ꝛ 21.78.ꝛ 22.1.17.19.ꝛ 22 55.ꝛ 23.10.ꝛ 23.48.ꝛ 23.109. ꝛ 24.74.ꝛ 25.98.ꝛ 26.35.ꝛ 27. 5.18.20.26.27.36.ꝛ 30.89. et 32.67.72.32.85.ꝛ 34.1.ꝛ 35. 68.74.ꝛ 36.16.ꝛ 36.30.36.57 ꝛ 17.19.ꝛ 37.76.84.92.113.ꝛ 38.58.ꝛ 39.22.26.28.41.ꝛ 40 46.ꝛ 41.36.ꝛ 42.201.116. et 43.6.14.37.ꝛ 50.110.ꝛ 62.107 ꝛ 63.14.23.ꝛ 63.48.63.ꝛ 64. 54.ꝛ 64.95.ꝛ 64.115.ꝛ 65.8.ꝛ 65.91.ꝛ 65.111.ꝛ 66.9.ꝛ 67. 35.ꝛ 67.83.ꝛ 67.91.95.105. 115.ꝛ 70.23.ꝛ 75.1.ꝛ 72.52. ꝛ 73.73.ꝛ 73.92.ꝛ 74.23.38. 43.ꝛ 74.57.67.77.ꝛ 74.97.ꝛ 75.9.ꝛ 75.44.55.ꝛ 75.90.ꝛ 76 80 ꝛ 78.35.55.ꝛ 79.2.ꝛ 80.70 ꝛ 83.33.41.48.ꝛ 83.108.ꝛ 84. 97.110.ꝛ 85.11.ꝛ 85.84.ꝛ 87. 62.ꝛ 87.97.110.ꝛ 88.42.ꝛ 88 62.ꝛ 89.1.13.ꝛ 90.7.ꝛ 90.85.ꝛ 92.14.ꝛ 98.208.ꝛ 93.44.ꝛ 93. 68.ꝛ 95.43.ꝛ 98.48.ꝛ 99.53.ꝛ 107.72.ꝛ 114.80.ꝛ 115.17. et 124.37.ꝛ 130.92.ꝛ 130.97. et 138.36.ꝛ 146.111.ꝛ 170.15.ꝛ 180.46.ꝛ 185.96.ꝛ 190.70. et 193.55.ꝛ 195.46.ꝛ 202.92. et 204.15.ꝛ 207.105.ꝛ 211.34.ꝛ 213.104.ꝛ 221.44.ꝛ 232.83.ꝛ 225.62.ꝛ 227.70.ꝛ 238.125.ꝛ 246.75.ꝛ 254.109.ꝛ 256.43.ꝛ 260.90.ꝛ 263.51.ꝛ 265.31. et 267.39.ꝛ 268.109.ꝛ 272.20.ꝛ 274.59.ꝛ 276.1.ꝛ 278.3.
Cõſulũ ꝛ patrũ diſcordia 15.91
Coſſ. parum tuta maieſtas ſine viribus 20.71
Conſulem non iudicem, ſed prætorem appellari mos fuit 30.106
Conſulis ſeueriſſimi acceptio oratio quã tribuni popularis 33.33
Coſſ. creandi de plebe promulgatio 34.7.
Coſſ. ſenatũ in tri. pl. ſcitãt 34.18
Connubia promiſcua plebis ꝛ patruz 34.10.ꝛ 34.28.ꝛ 15.32
Conſulũ querelæ i tribunos 34.19
Conſcripti patres qui dicti 10.115
Contentio duoꝝ iuuenum ſuper nuptijs vnius puellæ 35.96
Coſſ. a tribunis, quam a ſenatu vinci maluerunt 38.72
Concordia plebis ꝛ patrũ 44.42
Conſulum magiſtratus inuiſus plebi 50.78
Coſſ. poſt decimumquintum annum creati 50.33
Contenebra Hetruſcorũ ciuitas vi capta 55.92.94
Conſulum alter ex plebe vti crearetur, certatum 61.33.ꝛ 61.70.72
Coſſ. duo patritij creati 66.24.35 ꝛ 66.46.ꝛ 66.97.ꝛ 68.7.
Conſulum certamen cũ plebe, ac tribunis 66.26
Coſſ. ex patritijs rurſus delecti 67 38.
Conſulatus non generis, ſed virtutis eſt præmium 68.108
Coniuratio occulta militum Campaniæ 70.23
Coſſ. ambo plebeij creati 70.105
Coniurati non in T. Quintij villam impetum fecerunt, ſed in C. Mãlij ædes 70.108
Conſulem alterum ex Latio oportere creari 71.93
Coſſ. per Marſos Pelignoſq; profecti in Latinos 72.21
Coſſ. ambobus vna ſpecies viſa in quiete 72.22
Cõſentia in Lucanis capta 75.97
Conſulũ conſultatio de deditione cuz Sãnitibus 80.85.ꝛ ſequentibus
Coſſ. ante tempus comitiorum cauſſa reuocati 82.112
Coniurationes aduerſus Romanuz Po. in vniuerſuz quæſitæ 84.45
Cõcordiæ ædes in area Uulcani dedicata 88.99
Conſanus portꝰ 111.19.ꝛ 193.32
Concordiæ ædes locata 114.101
Conſa op. ſine certamine traditum eſt Pœno 120.7
Cõcordiæ ædes dedicata 124.110
Conſentiam Annibal in deditionez accepit 125.4
Conſulũ par inſignium 130.100
Concordiæ ara in Acradina 133 2.12.
Conſentini ad Ro. redierũt 138.6
Conſani laudati a Po. Ro. 159.52
Coſſ. duo creare non licet patritios 164.70.
Conſulum victrices dextræ contractæ 169.105
Conſanus portus 193.32
Conſentinus ager depopulatus. 170.57.
Conſentia in deditionem voluntate venit 185.94
Conſentia defecit 190.82
Coſſ. anni quingẽteſimi nonageſimi octaui ab vrbe condita Flo. 47
Cõflictus cum Boijs 221.115.ꝛ 224.58.
Conſpiratio inter tres principes ciuitatis facta Flo. 103
Cõflictus Antiochi ꝛ Ro. 245.84
Coniuratio in Macedonum præſi-

dium 249.19
Conſani 203.35
Conflictus Balloꝝ ⁊ Ro. in Olympo 251.91
Connocondylus Olympias victa. 263.115.
Conuiuium ſodalium 270.5
Congétiatus filius Bituiti Flo. 61
Contrebia circũſeſſa 274.22.26
Copia faſtidium facit 22.14
Copiarum Alexandri ⁊ Ro. comparatio 83.11
Copis palus 222.9
Cora colonia defecit ad Auruncos. 13.98.
Coraceſium op. 210.69
Coraceſium oppugnatur 210.66
Corniculum op. Latinoꝝ 7.72
Corniculum captum 7.90
Corioli oppugnati 26.72
Coriolani cognomen 16.73
Corioli op. captum 16.81
Corioli Romanis adempti 27.60
Corbio captum a Volſcis 17.61
Corbione op. decedi Equi iuſſi 26 102.
Corbio op. dirutum 27.17
Corbione caſtra coniuncta 33.2
Cortuoſa Vetruſcorum op. vi capitur 55.92.93
Corycus 210.67
Coruus i Balea M. Valerij 67.63
Corona graminea obſidionalis. 69.100.
Corinthus op. 206.4.5.⁊ 207 15.⁊ 207.70.⁊ 208.93.⁊ 209. 10.⁊ 209.48.212.40.⁊ 222.89
Cornelia patritia epoto medicamento interijt 74.87
Cortona caput Vetruriæ 86.93 ⁊ 109.84.
Cornelius Barbatus Pont. Max. 88.100.
Coruus clare occinuit 97.23
Corniculis armilliſq; argenteis militea donati 97.102
Coronati pmum ob res bene geſtas bello ludos Ro. ſpectarũt 92.46
Coronandi mos victores e Græcia tranſlatus 98.46
Corſi ſubacti ſunt Flo. 20
Cortonenſes montes 209.86
Corona aurea muralis propoſita ab Annibale 113.38
Corcyræi miſſi ad pſequendam nauem legatoꝝ Philippi 126.33
Corn⁹ op. Sardiniæ caput 127.41
Cornus fugæ receptaculum a Manlio capitur 127.58
Corcyra op. 151.102.⁊ 151.112
Cordileus princeps 163.104
Corbis ⁊ Orſua patrueles fratres i gladiatorio munẽ certãt 172.42
Corſoꝝ ⁊ Ligurum res geſtæ Flo. 42.⁊ 46.
Cornelius Cethegus Coſ. Põtinas paludes ſiccauit Flo. 46
Corcyra inſula 198.25.⁊ 201.90 ⁊ 203.77.⁊ 203.82.⁊ 204.57.⁊ 205.33.⁊ 205.54.
Corragon caſtellũ captum 199.9
Coronæ op. pmon. 202.13
Cornelius Cethegus 202.101
Cornini cognomẽ 67.82.⁊ 68.109
Cotton op. capitur 242.59
Cornelius Cl. recuperator in certamine muralis coronæ 156.38
Corne. Lẽtulus pconſul 202.110
Corintheus ſinus 205.107
Corinthus op. 206.4.⁊ 5.⁊ 207.31.⁊ 207.70.⁊ 209.57.⁊ 209.8 ⁊ 209.48.⁊ 212.39.⁊ 223.89.
Corinthus obſidione liberata 207 50.⁊ 209.28.
Coraceſium oppugnatur 210.69
Corycus 210.26
Cornelius Blatio 211.76
Coronea op. 212.11.⁊ 212.25. ⁊ 267.97.
Corinthij liberi 212.59
Corolan⁹ regulus Boioꝝ 212.114
Corinthi ornamenta 215.64
Corinthi pũctus 218.44.⁊ 222.13
Coribulo rex captus 227.41
Coroneus ager populat̃ 235.24
Corinthum miſſi legati, vt eas ciuitates, quæ ſub ditione Philippi fuerant, ſecernerent Flo. 52
Corinthus ex S.C. diruta, quia ibi legati Ro. violati Flo. 52
Corphinũ cum L. Domitio ⁊ L. Lẽtulo a C. Cæſare captũ Flo. 109
Cordubẽſes cũ duab. legio. Varianis a Cæſare deſciuerũt Fl. 111
Cornelia vxor Pompeij in Cyprum refugit Flo. 112
Corinthiac⁹ ſin⁹ 235.92.⁊ 250.23
Corax mõs vbi 236.106.⁊ 239.74
Corcyra op. 238.50
Corycus portus 238.82
Corycus pmontorium 241.18.⁊ 243.96.
Corylenna op. captum 234.90
Coragus Macedo 251.27
Cordiutici 252.29
Cormaſa op. 252.66
Cornelia tribus 255.24
Cornelij populi 255.213
Corbio op. expugnatur 267.107
Corſorum defectio 272.30
Corſis pugnatum eſt in Corſica. 274.53.
Coſſus 37.46. Vide A. Cor.
Coſentia re ſecepta ab Samnitibus 82.62.
Coſanis colonorũ numerus auctus 211.44.
Coſconius Sãnites acie vicit. fl. 75
Cotto nobilis Baſterna 277.84
Cotta legatus Cæſaris a Gallis cũ exercitu cæſus Flo. 106
Cœla ſinus Euboicus 202.44
Cœle fauces 203.50
Cœle Syria 210.56
Cœlius mons vrbi additus 6.27
Cœliũ mõtẽ Albani iplerunt 6.91
Cœlius mons 22.125
Cœlius Tullius leg. interfectus. 37.10.
Cœli⁹ author 104.66.⁊ 105.111 ⁊ 106.2.⁊ 114.73.⁊ 221.12.et 149.24.⁊ 183.37.⁊ 183.87.et 185.20.
Craſſus Licinius tri. pl. 225.33
Craſſus filius ab equitib⁹ Fimbriæ interemptus Flo. 80
Crano op. 234.69
Cranonẽ cepit Antiochus 233.91
Craſſus pr̃ gladio ſe trãſfixit Fl. 80
Crateri vxor 227.101
Creta inſula 219.10.⁊ 220.70 ⁊ 248.106.
Cremaſtẽ Lariſſam vocant 202.37
Cremera flu. 19.69
Cremona colonia deducta Flo. 20
Cremonis iugum Annibal tranſiuit 104.66.
Cremonenſes 159.53.⁊ 207.74 ⁊ 211.19.26.
Cremonenſes in colonias reuertere iuſſi 170.53
Cremonam diripiunt Galli ⁊ Ligures 196.60.⁊ 198.115
Cremona op. 218.58
Cremonenſium legati 246.61
Cretenſes 200.1.6.⁊ 201.18.⁊ 245.31.
Cretenſes. CCCCCC. dati a Nabide Romano 209.93
Cretenſium cohors 209.95
Cretenſium auxiliares 210.28
Cretenſes iuſſi captiuos reddẽ Ro. 248.109.
Creuſa mater Aſcanij 2.47
Creuſa op. 235.90
Criſpinus caſtris Ro. veterib⁹ præfuit ad Syracuſas 143.82
Criſpinus Hippocratẽ repulit a munimentis 143.84
Crito Boreuſetis legatus Philippi ad Annibalem 117.24
Critolaus dux Achæoꝝ victus veneno mortem ſibi conſciuit Flo. 52
Croton op. 4.28
Crotonienſes deficiunt ad Annibalẽ poſt Cannẽſe prælium 119.92
Crotonem Græci vrbẽ facile Annibal in deditionẽ accepit 125.55
Croto Græca vrbs a Brutijs oppugnatur 129.32
Croto receptus Brutioꝝ 129.37
Crotone diſcordia pplaris 129.45
Crotonis murus i circuitu. XII. millia paſſuum 129.48
Crotonis arcis ſitus 129.58
Crotoniatum optimates arce incluſi 129.60.
Crotone exceſſum eſt ab optimatibus 129.69
Crotoniatæ Locros abeũt 130.70
Crotonienſium ⁊ Locrenſium bellũ 182.108.
Croton colonia Ro. deducta 125 83.85.
Crotonẽ Græci habuerũt 122.85
Cruſtuminꝫ populi 2.99.⁊ 3.2
Cruſtuminꝫ debellati 3.18
Cruſtuminꝫ oppidi vbertas terræ 3.23.
Cruſtumerium op. 7.72
Cruſtumeria capta 14.28
Cruſtuminꝫ montes 52.110
Culca regulus Hiſpaniæ 210.89
Cumæ liberatæ obſidione Annibalis 126.115
Cumæ 12.72
Cumæ captæ 41.86
Cumani eiuſdem iuris cuius Capua 74.21.
Cumas Græci tenuerunt 42.86
Cumis oriundi ppli qui Palæpoli ⁊ Neapoli habitant 75.50
Cumani Chalcide Euboica originẽ trahunt 75.50
Cumani municipes facti 125.90
Cumanus ſenatus Hames ad cõſultandum vocatus 126.58
Cumani legationem Campanorum Graccho produnt 126.70
Cumas caſtra mouet Gracchus. 126.74.
Cumanum agrum populatur Annibal 126.72
Cumarum oppugnatio 226.94
Cumanus ager puaſtatus 132.50
Cumanis permiſſum, vt publice latine loquerentur 276.110
Cuniculus agi cœptus 48.102.⁊ 49.24.
Cuniclo Ambracia ſpugnat̃ 150.28

Cuniculō pugnantes pertuſo dolio incenſo victi 250.39
Curia Hoſtilia 6.20.⁊ 54.109 ⁊ 118.35.
Curiæ triginta populi 3.63
Cures op. 3.61.⁊4.25
Curiatij Tergemini 5.1
Curiatij Tergemini Albanī 5.32
Curiatiorū ſpolia quo ſita 5.59
Curiatij 5.1
Curiatius tri.pl. Flo. 55
Curtius lacus vnde appellatus 3 62.⁊64.6.
Curtius Meti⁹ T. Tatij miles 64.6
Curius Dentatus Coſ. bis in eodem magiſtratu triumphauit Flo. 11
Curſoris cognomē a pernicitate pedum Papyrio fuit 82.5
Curius Dentatus Pyrrhū Italia expulit Flo. 14
Cupiliæ 149.24
Cupiditas imperij quantum malum inter mortales 172.48
Cuſibi op. 227.44
Cutina capta 76.98
Cyathis arx Samiorū 254.26
Cycliadi imperium a Philopœmene tranſlatum 198.88
Cycliades nequaquā par Philopœmeni 198.88
Cycliades prætor Achæorum coarguit Philippi conſiliū 298.99 ⁊ 208.72.
Cycliadē Achæi expulerūt 206.1
Cycliades inſulæ 219.4
Cyralabis gymnaſium 218.104
Cycladū ventoſiſſima regio 238.61
Cycliades Eleorū pfectus 164.12
Cydoniatæ 248.106
Cydonia op. a Q. Metello obſeſſū Flo. 98
Cyerum captum 233.91
Cymine 205.13
Cyma defecit ad Seleucū 241.1
Cymæis imunitas ɔceſſa 255.89
Cymbri populabundi in Illyricum peruenerunt Flo. 63. Vide Cim.
Cymbrorū legatis ſedem ⁊ agrū poſtulātib⁹ ſenatus negauit Flo. 65
Cymbri ex Hiſpania a Celtiberis fugati ſunt Flo. 67
Cymbri a C. Mario ⁊ Catulo victi ſunt Flo. 68
Cyneas Pyrrhi legatus 215.66.75
Cynoſarges tēplū Hercul' 198.78
Cynos cephalæ 210.16.⁊ 210 76.⁊ 233.60.
Cynna ⁊ Marius in vrbem recepti ſunt Flo. 80. Vide L. Cinna
Cynna ſeipſm conſulē fecit Flo. 80
Cynna ⁊ Marius cum Carbone et Sertorio Ianiculū occupauerūt Flo. 80
Cynus Locridis op. 169.37
Cyneas legatus Pyrrhi ad ſenatum miſſus Flo. 13
Cyphara 205.20
Cypariſſa op. 206.77
Cyprus inſula 213.86.91
Cyprus in prouinciæ formam redigenda Flo. 104
Cypſelæ op. oppugnatum 197.56
Cypſelæ op. 255.109
Cyprius vicus 9.19.⁊9.23
Cyprū Græci maxime laudibus celebrant 82.66
Cyrum longa vita vertenti fortunæ præbuit 82.67
Cyrenæ op. 213.102
Cyrtei ſeditores 245.51.⁊ 245.60
Cyrenæ in ditione regum erant. 121.91.
Cyrtheſæ cuidā Andriſcus ad educandum traditus Flo. 49
Cyſſon portus 238.75
Cyzicus op. Flo. 95

D

Aculiſæa 205.111
Dacæ populi 231.42.⁊ 245.4.⁊ 245.48.
Dalmatas Cæſar ſubegit Flo. 131
Dalmatæ Illyricos vaſtarūt Ro. populi ſocios Flo. 47
Dalmatas ſubegit Nero frater Druſi Flo. 139
Damocles legatus Aetolorū 250 46.52.
Damaſippus Lacedæmonius a Romanis captus 143.11
Dampetia defecit 189.82
Darius mulierum ⁊ ſpadonum agmen traxit 82.83
Dardanorum opera Coſ. vtitur. 199.24.
Dardani 200.112.113.⁊ 210.46
Dardani confertim pugnant, ⁊ cædunt 200.83
Dardanum op. 140.63.⁊ 244, 100.⁊ 255.92.
Dardanos acceſſerūt Galli 251.81
Dardanos delere propoſitum erat. 277.89.
Dardani infeſtiſſimi Macedoniæ. 277.90.
Dapine ludi celebrantur 214.95
Darſa op. 251.66
Darius præda verius quam hoſtis fuit 82.84
Dardanorū vrbs in Macedonia capta 152.1
Dardanis bellum inferendum 169 95.
Darda Epirotarū ptor 180.71
Dardani victi Flo. 43
Daſſaretij 200.17.21.25.⁊ 201 30.⁊ 204.58.⁊ 233.105.
Daſſeretiorum vici 164.33
Daſius Salapiæ princeps Annibalis amicus 154.33
Decius Iunius oſtio Vulturni pponitur 142.93
D. Iunius dictator 118.78.⁊ 122 47.⁊ 125.99.
D. Iunius Brutus gladiatorum munus primum edidit Flo. 16
D. Iunius Bubulcus magiſter equitum victus 87.5
D. Iunius orco mactauit milites. 87.40.
D. Brutus Scæua legatus 97.70
Decij duo pares Alexandro magno 82.70.78.
D. Iunius Brutus triumuir 221.83
D. Brutus in obſidione ad Maſſiliam a Cæſare relictus Flo. 110
D. Brutus Mutinam cum exercitu occupauit Flo. 117
D. Bruto obſidione Mutinēſi a Cæſare liberato triumphus decretus Flo. 119
D. Brutus conſpirauit in Cæſarem Flo. 116
D. Brutus abſens dānatus Fl. 120
D. Brutus a ſuis relictus in Antonij ptāte interemptus eſt. Flo. 120
D. Iunius Brutus Coſ. Flo. 55
D. Iunius Brut⁹ Luſitaniā ad oceanum vſq; perdomuit Flo. 55
D. Iunius Brutus aduerſus Gallecios feliciter pugnauit Flo. 56
D. Iunij Bruti opera in iapygibus res bene geſta Flo. 59
Decianorum libertas 112.25
Decimæ frumenti exactæ 232.40 ⁊ 239.44.
Decenuiri libros adire iuſſi 196 112.
D. Quintij militis Romanæ claſſis præfecti virtus 154.52.75
Decenuiros creari placuit 27.42
Decenuiri creati 27.48.⁊ 27.89 ⁊ 195.42.
Decenuirorum vnus faſces habuit. 27.96.
Decenuiri omnes cum duodenis faſcibus prodiere 27.97
Decenuiri decē regum ſpecies erant 27.99.
Decenuiri clandeſtinum fœdus icerunt 27.107
Decēuirorū crudelitas 28.3
Decenuiri decem Tarquinij appellati ſunt 28.34
Decenuiri obiurgatī 28.34.57 ⁊ 28.71.
Decenuirorū principes Q. Fabius ⁊ Ap. Clau. 28.85
Decenuiri ſe futuros in poteſtate patrum affirmant 30.49
Decenuirorum ſupplicium poſtulatur 30.59
Decenuiri magiſtratu ſe abdicant. 30.74.
Decenuiri teterrimi mortalium 34 78.
Decenuiri vt crearentur pro duumuiris ſacris faciundis latum 61. 89.
Decenuiri ſacrorum creati ex plebe ⁊ patribus 62.92
Decenuirorum officia 90.51
Decenuiri ſacrorum 111.2.⁊ 115 36.⁊ 118.71.⁊ 140.81.
De curiæ decem factæ 4.12
Decumana porta Furius erupit. 22.81.
Decem tabulæ propoſitæ 27.63
Decem tabularum leges platæ ſunt. 28.69.
Decē tabulæ fons omnis publici priuatiq; iuris 27.70
Decē tabulis duæ adiectæ 27.114
Decem tribunos militum creari placet 30.17
Decembri menſe Coſ. creatus 25 38.
Decem tribuni militares creati 30 17.
Decius Iubellius præfectus regionis Campanæ Flo. 51.12
D. Iubellius tri. militum 173.83
D. Magius 121.22
D. Magius nō obuiam egreſſus eſt Annibali 121.35
D. Magium exortem Pun. cæ amicitiæ Annibal poſtulat 121.79
D. Magio iniectæ catenæ 121.83
D. Magius Carthaginem miſſus. 121.89.
D. Magius Alexandriam ad Ptolemæum deportatus vinculis liberatur 121.94
Deditionis formula 7.66
Dedicatio templorum aut conſulis aut imperatoris fuit 88.102
Dedicare tēplum iniuſſu ſenatus nō licere ad ppl'm latum eſt 88.102
Dedala 241.75
Delium Bœotiæ 101.113.⁊ 233.4
Delium tēplum Apollinis 231.96

Delos inſula 212.35
Delphi vmbilicus orbis terrarum. 257.35.
Delphos Galli ſpoliarūt, 257.56
Delphicum oraculum 48.9
Delphici oraculi ſors allata 48.44
Delphos corona aurea ex præda Aſdrubalis miſſa 177.71
Delphicum oraculum adierunt legati 180.38
Delphi inclytum oraculum in terris 10.36.
Demarata filia Hieronis ex vxore Andronodori 133.13
Demarata Hieronis filia cōiux Andronodori interfecta 133.88
Demarati Corinthij filius Lucumo 6.108.
Demetrias ab Aetolis recepta 229 56.
Demetriade Philip. erat 198.49
Democritus prætor Aetolorum. 200.3. ⁊ 201.37. ⁊ 225.95. et 229.31. ⁊ 229.61.
Demetriadem in Theſſalia nauales copiæ Philippi cōtractæ 200.13
Democritus reſtitutus Ro. cū Aetolis 201.41. ⁊ 201.88
Demetrias occupata per Eurylochū 229.109.
Demetriadis defectio 230.84
Demetrias 202.26. ⁊ 208.71. ⁊ 209.48. ⁊ 212.40. ⁊ 230.68. ⁊ 112.
Demetrius Philippi fili⁹ 212.33. ⁊ 223.69. ⁊ 265.73. ⁊ 268.67.70
Demiurgi 206.107. ⁊ 254.34
Demiurgus Memnō 206.112
Democles Argiuus adoleſcens. 218.93.
Democriti ſupbū riſum 229.33
Democritus Aetolorū princeps captus 236.36
Democritus prætor Aetolorum captus 239.56. ⁊ 250.96
Democritus Aetolorum dux gladio ſe transfixit 246.54
Democrates præfectus claſſis Tarētinæ 154.56. ⁊ 160.78
Democrates fortiter pugnans cecidit in Tarento 160.90
Demetriacus ſinus 169.15
Demetriacū phthiotidis 169 26
Demetriadē ꝯcilium īdictū 233.9
Demetrias obſidetur a Philippo 237.28.
Demetrius filius Philippi obſes 237.76.
Demetriadem Philippus ſuæ ditionis fecit 263.67
Demetrij perturbatione motus, ſenatus 267.71
Demetrius cōmentarium patris in ſenatu recitat 267.74
Demetrij animum obſidem ſenatus habuit 267.82
Demetrij reditus in Macedoniam. 268.52.
Demetrio regnum poſt mortem patris deſtinatur 268.57
Demetrij inuidia apud patrem ⁊ fratrem 268.63
Demetrius īdices ſuſpectior 269.78
Demetrius minor fratre quinquennio 269.95
Demetrij gratia cum Ro. ſuſpecta. 271.94.
Demetrio nulla ſpes placādi patris 272.48.
Demetrius fugam ad Ro. meditatur 272.97.
Demetrius aſſeruari iuſſus 275 101.
Demetrius ad Aſtreū Pæoniæ mittitur 272.113
Demetrio venenū datū 272.116
Demetrius crudelitatem patris conqueritur 273.1
Demetrius Phalereus depoſcitur a Philippo Macedonū 114.96
Demetrius Seleuci filius clam Antiochum puerū cum Lyſia interemit Flo. 46
Demetrij regis Syriæ conſilio Ariarathes regno pulſus Flo. 47
Demetrius interficitur 273.4
Demetrius rex Syriæ Andriſcū ob mēdacium Romā miſit Flo. 49
Demetrius occiſus eſt ab Alexādro quodam Flo. 52
Demetrius Demetrij filius Alexandrum interemit Flo. 52
Demetrius filiam Ptolomæi regis Aegypti in matrimonium accepit Flo. 52
Demetrius ob crudelitatez a Diodoro quodaz bello ſuperatus Seleuciam fugit Flo. 52
Demetrius a Cleopatra vxore interfectus Flo. 60
Deiotarus Gallo græciæ tetrarches Mithridatis præfectus cecidit. Flo. 94
Dentilochi 268.68
Dentilochi ſpoliati a Philippo 272 87.
Deor negligētia nōdū fuit 25.73
Derrhiopo op. condere Philippus inſtituit 268.71
Derrhiop⁹ Pæoniæ regio 268.71
Deſultores binos equos trahentes. 125.24.
Deſalces frater Galæ regnum accepit 184.3
Deſalcis mors 184.3
Deſalces patruus Maſiniſſæ 184 39.
Deuouentis ſe geſtus 72.111
Deuouentis ſe verba 72.113
Deuouere licet conſuli, dictatori, ⁊ prætori non ſe, ſed quez velit ſcriptum ciuem 73.31
Deuotus ſi non moritur quid faciendum 73.32
Deuotus Vulcano arma vouere ius eſt 73.36
Dextera amicitiæ futuræ fides sancitur 1.26
Dexagorides imperator 219. 59.60.
Dexagorides interficitur a Gorgopa 219.61
¶ Dianæ Epheſiæ fanum in Aſia. 8.67.
Dianæ fanū Romæ ꝯditum 8.70
Dianæ bos immolatur mira magnitudine 8.75
Dianium 9.23
Diana placata 47.93
Dianæ fera ſacra confixa 94.58
Dianæ feſtum Syracuſis triduanuz 143.21.
Dianæ tēplum Abydi 197.69
Diana Amarynthis 230.3
Dianæ templum 235.123
Dianæ ædis vota 260.30
Dianæ templum a M. Aemylio dedicatum 277.13
Dialis apex ſacrificulis imponitur. 62,85.
Dialis flamen 158.97. ⁊ 158.108
Diaphanes ptor Achæor 237.2 15. ⁊ 237.7. ⁊ 242.26.35.
Diaphanes diſcipulus Philopœmenis 242.41
Diaphanes parua manu multos ſtrauit 242.41.48
Diaphanes Megalopolitanus legatus 254.68
Dicæarchus 225.95.111. ⁊ 236 74. ⁊ 250.96.
Dicæarchi mendacium liberum. 225.111.
Dictynnæus 220.108
Dictatoris creandi mentio primum orta 14.2
Dictator primus T. Largius 14.4
Dictator dictus 36.76. ⁊ 37.22. ⁊ 37.101. ⁊ 38.8. ⁊ 38.77. ⁊ 39. 56. ⁊ 42.7. ⁊ 43.85. ⁊ 48.88. et 53.49. ⁊ 55.36. ⁊ 57.23. et 60. 14. ⁊ 61.7. ⁊ 64.99. ⁊ 65.12. et 66.55. ⁊ 64.100. ⁊ 67.33. ⁊ 67. 80. ⁊ 68.3. ⁊ 73.69. ⁊ 73.86. et 64.59. ⁊ 74.55.63.68. ⁊ 75.85 ⁊ 76.91. ⁊ 78.56. ⁊ 80.67. ⁊ 84 40. ⁊ 84.98.114. ⁊ 89.17. ⁊ 89. 51. ⁊ 114.108. ⁊ 118.78. ⁊ 190 90. ⁊ 193.38.
Dictator Tuſculanus ad ſenatū Romanum 59.92
Dictator claui figendi cauſſa dictus 63.50.59. ⁊ 74.96.
Dictator primus de plebe 66.5
Dictaturam in promiſcuo eſſe patribus indignum viſum 66.6
Dictator feriarum conſtituendarum cauſſa dictus 68.3
Dictatoris ſummum imperium 77 28.
Dictatoris edictum pro numine obſeruatum 77.94
Dictatorez noctis ſilentio mos eſt dici 87.3
Dictatorem populus creare poterat 110.58.
Dictaturæ honos in perpetuum ſublatus eſt. Flo. 116
Didius proconſul aduerſum Celtiberos pugnauit Flo. 70
Didius Saxa M. Antonij legat⁹ victus a Labieno Flo. 127
Didas prætor Pæoniæ 272.68 ⁊ 272.113.114.115.
Didæ prætoris fraus 272.68.94
Didas ſacrificium inſtruit. 272 115.
Didæ ſcelus incuſatur a Demetrio. 173.2.
Dies nefaſtos Numa fecit 4.57
Dies faſtos idem fecit 4.57
Dies religioſi 55.24
Dies ad decimumquintum Calen. ſextiles duplici clade inſignis. 55.24.
Dignitas ad hominem pertinet 62 74.
Dijs manibus exercitus deberi 72 24.
Dij quos inuocarunt deuouentes ſe 72.113
Diui nouenſiles 72.114
Dij indigetes 72.114
Dij Manes 72.114
Dimallum oppugnatur 180.59
Dimallum op. 180.75
Dinocrates Theorenuſus præfectus 210.23.27. ⁊ 210.43.
Dinocratis fuga 210.40
Dinocrates prætor 267.125

Dionyſius Siciliæ tyrannus arcem Crotonis per dolū cepit 129.59
Dionyſij tyranni morē imitatus Hieronymus 130.2
Dionyſius dux Syracuſani exercit⁹ 134.59.
Dionyſij tyranni vox 133.14
Diomedis campus 140.70.73
Dionyſiodorus Attali legatus 208 73.
Diocles Demetriadem miſſus 219 42.
Dioclis reditus in patriā 229.43
Diocles præfectus equitū 229.48
Diodorus qui Tryphon cognominabatur, tutor Alexandri filij, cuꝫ per fraudem occidit. Flo. 55
Dioxippus præfectus mercede militantium 198.58.⁊198.67
Dipylō Philippus acceſſit 198.64
Dipylos porta Athenaꝝ 198.64
Diſciplina militaris polluit 77.103
Diſciplina militaris vicit 77.116
Diſciplina militaris ab initio vrbis tradita per manus 82.73
Diſciplina cuſtos infirmitatis 169 217.96.
Diſcordia iter patres ⁊ plebem 14 100.⁊15.57.⁊41.41.⁊43.47. ⁊ ſequentibus ⁊44.17.⁊66.78.
Diſcordia ordinum venenum eſt vrbis 32.108
Diti patri ludi ad Terentum ex præcepto librorum Sibyllinorum facti Flo. 49
Diuerbia Hiſtrionum voci relicta. 59.91.
¶ Dodonæi Iouis ſortes 75.92
Dolabræ colonib⁹ diuidunt 86.82
Dolopia 105.20.⁊264.2
Dolopes liberi 212.85
Dolopæ bellum inferebant Aetoli. 246.99.
Dolopes ab Aetolis deficiūt 249 51.
Dolopiæ oppugnatio 250.5
Doniſſa inſula Clazomenijs donata 255.90.
Donuca mons 277.102
Dorymachus princeps Aetolorum 151.96.
Doriſcon op. oppugnatur 197.56
Dorulacus dux Gallorꝫ 221.91
¶ Diacus Achaici motus primus author dux creatus Flo. 58
Dromades cameli 245.56
Druſus Cæſaris priuignus Græciā domuit. Flo. 136
Druſus cenſum exegit Flo. 136
Druſus multas gentes trans Rhenum ſubegit. Flo. 238.⁊139
Druſus ex fractura, equo ſuper crus eius collapſo, trigeſima die mortuus. Flo. 140
Druſi corpus in tumulo C. Iulij conditum. Flo. 140
Druſi ſupremis funerib. plures honores habiti a C. Cæſare Auguſto. Flo. 140
Druentia flu. 103.64
Drymæ op. Doridis a Philippo captum 169.69
¶ Ducarius eques faciem C. Flaminij nouit 110.25
Ducarius eques C. Flaminiū tranſfixit 110.25
Duronia mater Ebutij 261.48
Duces Romani, cum qbus Alexandro fuiſſet pugnandum 82.67
Duo fratres ignorātes concurrerūt, alter ex Cinnæ, alter ex Pompeij exercitu Flo. 79
Duillij tribunitij 27.80
Duodecim tabulæ, leges decenuirales ſunt 31.39.⁊55.21
Duronia expugnata 96.94
Duumuiri nauales, claſſis reficiēdæ cauſſa, facti 85.19
Duumuiri creati 125.86
Duumuiri ſacris faciundis 61.89 ⁊123.110.
Duumuiri creati ad ædem Iunonis Monetæ faciendam 67.113
Duumuiri ſecundum legem facti 5 51.53.
Duumuir P. Horatio perduelliones iudicat 5.54
Duumuir factus 18.18
Duumuiri ſacrorum libros adeunt. 23.103.⁊47.92.⁊67.88.
Duumuiri creari iuſſi 272.20.⁊276.18.
Duumuiri nauales creati 273.32
¶ Dymas Philippus profectus eſt. 164.11.
Dymæus ager 264.15
Dymæi 207.4.7
Dymæ Phrygiæ op. 206.90.⁊251.76.
Dymenſes funditores 254.17
Dyrrhachium op. 199.7
Eburia op. 273.98.⁊274.14.22.
Ebuſi inſulæ vrbs oppugnata a Romanis 112 83.
Ebutia amita Ebutij. 262.72.⁊261.75.77.
Ebutius 261.78. vide P.
Eburones a Cæſare victi. Flo. 107
¶ Eccalobus 201.39
Echinus op. 208.106
Ecetra op. 44.69.⁊60.70
Ecetrani Volſci 22.57
Ecetrani ad Equos ōfecerūt 22.59
¶ Edeſto clarus inter duces Hiſpanos ad Scipionē venit 260.116
¶ Egerij nomen ab inopia inditum Aruntis filio 6.112
Egerius fratris regis filius Collatiæ relictus 7.65.⁊10.58
Egitræ op. 44.26
¶ Elatia Phocidis op. 169.44. ⁊205.115.116.⁊211.16.44.
Elatiam Philippus venit 169.61
Elatia Phocidis oppugnat 207.38
Elatienſium principes 207.38
Elatienſibus libertas dat 207.49
Elatia capta 208.69.⁊218.86
Elatiæ T. Quintius hybernat 209 78.
Elatiam redit Quintius 211.37
Elæa defecit ad Seleucū 241.1
Elææ oppugnatio 242.25
Elæenſium agri vaſtatio 241.95
Elæus op. 197.57.⁊240.63
Elæa op. 226.13.⁊255.105
Elæuntij 206.75
Elei aſcripti fœderi a Ro. 180.79
Elei a cæteris Achæis diſſentiunt. 164.13.
Elei 151.100.⁊203.62
Elei Aetolorꝫ præſidium in vrbem acceperant 164.11
Elei ad Antiochum venerunt 232 81.⁊232.81.
Elephantorum inuſitata ſpecies milites terruit. Flo. 83
Elephantorum traijciendorum varia conſilia 103.1
Elephanti præcipites per arctas vias magna mora agebantur 104 16.
Elephanti non viſu modo, ſed odore inſolito terribiles 107.40
Elephanti verutis iniectis auerſi ſūt 107.47.
Elephanti ſeptem frigore abſumpti 107.109.
Elephantus vnus Annibali ſuperfuit 109.55
Elephanti quatuor ad Nolam occiſi 128.45.
Elephanti quinque occiſi ad Iliturgum 128.118
Elephanti. IX. capti 128.115
Elephanti. IX. ⁊. XXX. pilis confixi 136.77.
Elephanti octo capti, tres occiſi. 136.87.
Elephanti octo capti 136.87
Elephanti tres ⁊ triginta ſecuti Annibalem in Campania 147.93
Elephanti foſſas oppleuerunt corporibus, ac tranſitum hoſtibus dederunt 148.25
Elephanti igni e caſtris exacti. 148 42.
Elephanti octo a Marcello vrbem inducti 151.33
Elephāti capite puer nat⁹ 159.68
Elephanti in fugam verſi 160.41
Elephanti quinqꝫ cæſi 160.49
Elephantes quatuor occiſi, duo capti 266.10
Elephantorum mortis via celerrima inuenta 167.48
Elephanti caſtellorum ſpeciem viſu præbebant 170.107
Elephanti ſex capti, octo flamma ferroqꝫ abſumpti 187.10
Elephanti auerſi in aciem ſuorum. 189.54.
Elephanti quatuor grauati vulneribus ceciderunt 189.55
Elephantos. LXXX. Annibal in aciem inſtruit 192.21
Elephanti clamore in ſuos conuerſi 191.35.
Elephanti vndecim capti 192.69
Elephantis quādo primum Ro. pugnarunt 200.69
Elephanti decem 207.99
Elephanti interfecti 235.58
Elephanti Antiochi quatuor ⁊ quinquaginta 245.36
Elephātis turres in tergo 242.43
Elephantis nerui inciſi 245.93
Elephanti quindecim cum rectoribus capti 246.3
Eleuſinē profectus Philip. 198.88
Eleuſin contra ſaltus Cytheronis. 198.105.
Elimea 201.26
Elimei 231.41
Elimei ſagittarij 245.51.⁊245.60.
Elis extra ꝯciliū Achaicū 236.113
Elitouius dux Germanorꝫ 51.61
Elin conſilium indictum 265.14
¶ Emporium prope Placentiam Annibal oppugnare nitit 107.75
Emporias appulit claſſe Cn. Scipio 108.14.⁊108.35.
Emporijs expoſuit copias P. Scipio 150.113
Emporiæ Græca vrbs oriundæ a Phocæa ſunt 150.113
Emporias vt peterent P. Scipio gubernatoribus edixit 183.47

Emathia quondam Pæonia dicta. 269.35.
Emporienſes a Phocæa oriundi. 216.91.
Emporiæ duo op. 216.91.91
Emporitani Hiſpani ſe dedunt. 217.78.
Emporia regio Syrtis minoris. 223.92.
Emporium ad Tyberim adiectum. 225.67.
Empulium captum 66.20
¶ Ennius poeta 190.85
Eneſidemus Elimæus 207.60
Eneſidemi pactum cum Philocle. 207.65.
Eneſidemus interficit 207.69
Enoclides 229.115
¶ Epanteri montani cum Ingaunis bellum geſſerunt 177.101
Epharus op. 205.9
Epheſi Antiochum Annibal conuenit 214.96
Epheſi Annibalē allocutus eſt Scipio 216.25
Epheſus Eumeni data 255.100
Epicides legatus Annibalis ad Hieronymū miſſus 130.21.& 130.36
Epicides Syracuſas redijt 133.39
Epicides prætor nominatus Syracuſarum 133.43
Epicides prodi Romanis Syracuſas criminabatur 134.10
Epicides ff Hippocratis 134.39
Epicides pfectus in Leontinos ad fratrem 134.40
Epicides atq; Hippocrates iram ſedant quam concitarunt 134.92
Epicides reſponſio ad legatos Romanos 134.102
Epicides cuſtodiæ Syracuſarum relictus 135.54
Epicidi cura ingens de redemptione Damaſippi 143.12
Epicides in Acradinam agmen conuertit 143.39
Epicides eruptionē in ſtatiões Marcelli fecit 143.82
Epicides ad Bomilcarem nauigat. 343.113.
Epicides Agrigentum nauigat. 144.9.
Epicides cui Sydon cognomē Epicidis præfectus īterficit 144.18
Epicides & Hanno reliqæ belli Ro. circa Agrigentum 146.78
Epicides mæſtus 154.104
Epicidis exercitus periti milites. 159.5.
Epipolæ locus Syracuſar frequēs cuſtodijs 143.33
Epiri montes 204.116
Epiri fauces 205.52
Epiri ſitus 234.90
Epirotæ legatos de pace communi ad Philippum miſere 180.68
Epirotæ aſcripti fœderi a Philippo 280.78
Epirotarum gens 204.63.& 205 31.37.
Epirotæ ad Antiochum ueniunt. 232.80.
Epirotar legati 232.83.& 237.67
Epirotæ Romam miſſi 237.71
Epir⁹ minima acceſſio regno Macedoniæ 196.7
Epirus 203.68.& 204.55
Epicrates præfectus Rhodiorum. 241.41.44.45.& 241.65.
Epidio Marulo poteſtas abrogata Flo. 116
¶ Epoſſognatus regulus 252.27 31.32.52.
Epulum Iouis 195.51.& 213.110
Epulones triumuiri primum facti. 213.94.
¶ Equiculi gens 6.65
Equites pro peditibus pugnant. 14.50.
Equi Latinū agrū īuaſerūt 16.4
Equor pugna cum Ro. 16.25
Equi cum bellum coortum 20.115
Equi pacem petierunt 22.21
Equi exprobrāt Romanis 22.9
Equi pulſi 21.36
Equi Hernicorum fines depopulantur 23.16
Equi Tuſculanam arcem capiunt. 26.1.
Equi ſub iugum a Tuſculanis miſſi 26.9.
Equi fœdus ruperunt 66.40
Equi ſub iugum a Quintio miſſi. 26.104.
Equi in Tuſculano agro 27.22
Equi caſtra ī Algido locāt 28.13
Equi & Volſci bellū parant 31.35
Equor & Volſcor varia pugna cum Ro. 31.77.& ſequentibus.
Equi Volſciq; cæſi 31.109
Equimelium vnde appellatum eſt. 36.111.
Equi & Volſci ſeorſum caſtra communiuere 38.60
Equis triennij otium fuit 40.16
Equi turpi fuga fuduntur 41.38
Equi ambiguam victoriam pro ſua amplexi 41.35
Equi Romanos fuderunt 42.115
Equi victi 41.16
Equi bellū parāt 43.14.& 43.55
Equiti certus numerus æris aſſignatus 46.76
Equites quando primum equis merere cœperunt 46.76
Equi ad Labicos Romanā Coloniā oppugnarunt 48.31
Equi & Volſci pacem impetrant. 49.72.
Equor bellū cū Ro. variū 50.57
Equor bellū cū Ro. ī Algido 50.113
Equi ſe victos fatebantur 55.90
Equis toties victis vnde ſuffecerint milites 57.28
Equis hoſtibus arma illata 88 69.76.
Equites Idibus Quintilibus tranſuecti 88.116
Equi cum bellum redintegratum. 89.13.
Equi ſubacti 89.18
Equi rebellantes victi 90.82
Equites mille. CCLXXII. ad Marcellum tranſfugerunt 128.48
Equites notati poſt Cannenſem cladem 159.81
Equitū cēſus agi cœptus 185.75
Equis effrenatis cum magna laude pugnatum eſt 275.57
Eqtibus Romanis ī theatro. XIIII. gradus aſſignati Flo. 99
Equeſter cēſus quibus erat 46.62
Equeſter ordo iudicijs abuſus, quæ ob id ad ſenatū tranſlata Flo. 70
Equor genti par renouat 81.46
Equor ager depopulatur 19.39
Equor cū Ro. prælium 22.28.34
Equorum fuga 22.92
Equos ad vnum omnes Romanus. Coſ. occidit 26.10
Equorum impetu Corbione amiſſum præſidium 27.15
Equorum Volſcorūq; caſtra capta. 34.78.
Equorum & Volſcorum bellum imminebat 38.57
Equorum legati inducias octo annorum impetrauerunt 39.23
Equoruʒ anr iuerſarijs armis aſſueti Romani 41.94
Equor animi prælio fracti 42.67
Equor exercitus deletus 50.75
Equorum exercitus ad Bolas a Camillo oppreſſus 55.53
Equor exercit⁹ ſine ducib⁹ 88.78
Equor. XXX. op. capta 88.89
Equorum nomen prope ad internitionem deletum 88.90
Equorum docile genus 125.15
Equorum greges ex Apulia ab Annibale abacti 132.95
Equus Ciuilius Volſcorum dux. 35.107.
Equus cum quinq; pedibus natus. 196.109.& 203.20.
¶ Erdunæ 201.11.& 201.26
Eretum 26.52.& 28.10
Erea 203.68
Eretria op. 205.9.& 205.62. 206.57.& 212.82.
Eretriæ oppugnatio 205.64
Eretriæ deditio 205.75
Ergo pro cauſſa 140.88.& 175. 107.112.
Ergania op. portas apuit 276.102
Erigonium 101.18
Erigonus flu. 268.72
Eriza op. 251.35
Eritium occupat Bebius 234.43
Ernia op. captum 76.97
Eropus Lychnidū cepit 164.32
Eropus Epirotar prætor 180.78
Erycinæ Veneris ædes in Capitolio 115.88
Erythræ Aetolorum 269.83
Eryx 100.38
Erythræorum portus 238.76
Erythræ 243.51
Erythræi agro donati 255.93
¶ Eſerniacū agrū pdant Ro. 95.23
Eſernia colonia deducta eſt Flo. 16
Eſernini laudati a Po. Ro. 159.52
Eſernia colonia ab Italicis obſeſſa. Flo. 72
Eſernia colonia in poteſtatem Sānitium venit Flo. 73
Eſquilina porta 12.109.& 32.94
Eſqlina tribus adiecta Flo. 19
Eſquilina tribus libertinoruʒ Flo. 20.
Eſquiliarum collis 9.24
Eſquilijs Seruius habitat 8.57
Eſquilijs plebs cœt⁹ habuit 15.71
Eteſiæ venti 242.85
Etalia inſula 241.25.28
Etopia 249.19
¶ Euander Arcas 2.20
Euander inſtituit ſacra 2.44
Euander profugus ex Peloponneſo 2.56
Euander ad Herculem 2.62
Euballum Gallogræciæ caſtellum. 252.35.
Eubœæ anguſtiæ 198.35
Eubœæ portus 202.4
Eubœa īſula 102.16.& 205.60.64
Eubœæ duæ vrbes captæ 205.80
Eubœa inſula libera 112.60
Eubœæ traiectus 231.93.97
Eubœa in ditionem Antiochi venit

231.111.
Eubœæ inſulæ ſitus 234.91
Eubulus 246.40
Eubulidas Chalcidenſis 255.75
Euchydrium oppidum 205.9
Eudamis oppidum 237.4
Eudemus præfectus Rhodiorum. 241.15.⁊241.64.⁊242.73.76 92.104.⁊242.109.115.⁊243 45.⁊243.82.94.
Eudemi nauis vulnerata 242.112
Euentus ſtultorum magiſter eſt. 115.99.
Euganei pulſi 8.11
Eugenium oppidum 180.75
Eumenes Attali filius 212.32.⁊ 212.90.⁊ 219.4.⁊ 219.53.et 219.76.⁊226.14.⁊230.21.et 238.55.⁊240.49.
Eumenes cupidus belli in Antiochum 226.14
Eumeni ⁊ Attalo gratiæ actæ 227 63.
Eumenis in præſidio Chalcidis. 230.21.⁊231.87.
Eumenes Aſiæ rex de Perſeo Macedoniæ rege queſtus Flo. 42
Eumenes rex Romã venit Flo. 46
Eumenem cum Antiocho coniuraſſe contra Po. Romanũ Flo. 46
Eumenes cũ claſſe ad Romanos redit 238.77.80
Eumenes Elæam venit 241.8
Eumenis regis ſententia 241.56
Eumenes auocatus domeſtico bello 242.3.
Eumenes diſſuaſit pacem dari Antiocho 242.12
Eumenes domũ dimittitur 242.68
Eumenis volũtaria ſeruit⁹ 243.14
Eumenis regis cura ad traijciendũ Ro. 244.53
Eumenes Ro. profectus 246.46
Eumenes rex cum Rhodijs Romã venit 247.24
Eumeni ſenatus datus eſt 247.24
Eumenes rex ad ſenatum 247.32
Eumenes obſidionem paſſus 248 67.
Eumeni vectigales ciuitates 29.⁊ 255.89.
Eumeni regi quæ regiones ⁊ ciuitates datæ nominatim 248.38
Eumenes rex ab Roma Epheſũ venit 255.46
Eumenes donatus Elephantis 255 84.
Eumenes rex donatus n Romanis. 248.27.⁊265.97.
Eumenes niſi Romani non bellaſſent in regno nõ manſiſſet 264.52
Eumenis legatio ad Ro. 267.64 ⁊269.28.⁊272.39.
Eumenis filius Attalus fuit Flo. 68
Eunomus prætor Theſſalorum. 230.24.
Eunus ſeruus natione Syrus belli ſeruilis in Sicilia author. Fl. 56
Eupalium 169.83
Euphanes dux Cretenſis 233.83
Euphratem fluuiũ Craſſus cũ exercitu tranſiuit.. Flo. 106
Eupolemus Ambraciam profectus 249.77.
Eupolemus 250.12
Euripi fretum 198.29
Euripus ⁊ Chalcis cur nõ ademptæ Philippo 198.48
Euripi fretum mari claudit Græciã 198.48.
Eurymedon flu. 213.88.⁊242.84
Eurylochus Magnetum princeps. 228.93.100.
Eurylochus profugit 228.113
Eurylochi literæ ꝑ Diocle 229.44
Euripus 229.114.⁊230.10
Eurylochus Magnetarches 230 27.⁊130.89.
Euripi caſtellum Antiochus oppugnare adortus 231.109
Eurylochus mortem ſibi conſciuit. 237.34.
Euripus Chalcidicus non ſepties in die reciprocat 169.30
Euryalus tumulus in extrema parte Syracuſarum 143.55
Euronenſium vrbs 208.92
Euromus oppidum 212.14
Eurotas flu. 219.26.29.⁊219.53.⁊228.56.72.⁊229.73.
Euronomæ oppidum 263.95
Euthymidæ factio 229.109
Euthymidæ profectio 229.110
Euthymidas princeps 229.106.⁊234.16.
Euthydemus legationis princeps. 140.20.23.
¶ Exercitus ſocialis in alas diuiſus 198.4.
Exercitus inſtructus 72.87
Exercitus mutatione locoꝝ ⁊ nobilior ⁊ ſalubrior eſt 93.112
Exercitus Roma. inſtruit 101.32
Exercitus per prouincias diuiſi. 158.77.⁊170.25.
Exodia vnde appellata 63.41
Exules Lacedæmonij et damnati. 266.86.
FAbi⁹ Pictor ſcriptoꝝ antiqſſim⁹ 8.55.⁊1024.⁊17.96.⁊22.55.⁊96.62.⁊110.49.⁊118.71
Fabium nomen plebi inuiſum 18.13
Fabium nomen ingens poſt tres cõtinuos conſulatus 18.24
Fabia gens enituit 18.104
Fabij populares facti 19.31
Fabia gens ſenatum adijt 19.48
Fabij ſex ⁊.CCC. patritij 19.60
Fabia gẽs ex opulẽtiſſima Hetruſca ciuitate ſæpe victoriã tulit 19.82
Fabij cæſi ad vnum omnes 19.99
Fabi. CCCVI. perierunt 19.100
Fabius pubes ſtirps genti relictus. 19.101.⁊22.2.
Fabius Quintius Minutio ſucceſſit in Algidum miſſus 27.1
Fabij quo die ad Cremeram cæſi. 55.25.
Fabiæ ſorores 61.14
Fabia mlor riſui ſorori fuit 61.16
Fabianis artibus bellum gerere. 114.81.⁊115.6.
Fabius Pictor quibus temporibus floruit 110.48
Fabius Maximus tri. militũ legionis primæ 118.112
Fabius Pictor Delphos ad oraculum miſſus ſciſcitatum 118.71 ⁊121.97.
Fabri omnium generum in publica officina n P. Cornelio Scipione incluſi 156.104
Fabritius cenſor P. Corneliũ Rufinum ſenatu mouit. Flo. 14
Falaricæ deſcriptio 100.11
Falcatæ quadrigæ 245.55.⁊ 245.68.
Falerijs bellum motum 47.7
Falerijs impedimenta reliquit conſul 91.31
Falernus ager plebi Ro. diuiditur. 73.59.
Falerina tribus addita 83.40
Falerni agri tecta cruſta 111.70
Faliſci 37.30.⁊46.88
Faliſcus ager depopulatus 38.85
Faliſci cæſi 47.106
Faliſcum bellum Cornelijs euenit. 49.78.
Faliſci obſidentur 50.6
Faliſci eodem magiſtro liberorũ ⁊ comite vſi 50.20
Faliſci ſeſe dediderunt 50.39.41
Faliſci hoſtes duplici crimine 65 93.
Faliſci ⁊ Tarquinienſes caſtris exuti 66.3
Faliſci hoſtes nuſꝗ̃ inuenti 66.75
Faliſcũ bellũ init Quintius 66.101
Faliſci in quadraginta annos inducias impetrauerunt 66.104
Faliſci fœdus ab ſenatu petunt 70 10.
Faliſcus ager 94.42
Faliſco agro exercitus impoſitus. 94.41.
Faliſci arma Hetruſcis iunxerunt. 98.2.
Faliſcis bellum indictum 98.4
Faliſcis pacem petentibus annuæ induciæ datæ 98.34
Faliſci in deditionẽ venerũt Fl. 19
Falanij galli populati ſũt fines Maſſilienſium Flo. 60
Factiones duæ ſenatũ diſtrahebãt 82.33.
Fama incerta in maius vero ferri ſolet 103.79
Fames 16.89.⁊36.36.⁊38.37
Fames vltimum ſupplicium hominum 105.15
Fames Petelinorum 125.46
Fames Caſilinorum 123.73
Fames ⁊ frigus miſerrima mortis genera 166.17
Familiæ cognomina clara fecere q̃dam exẽplo Scipionis 194.58
Familiæ quæq; ſingulatim ſupplicarunt 222.99
Faſti dies 4.57
Faſti libri 34.63
Faſtos circa forum in albo ꝓpoſuit C. Flauius ſcriba 88.99
Fati lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur 139.24
Fauces, quæ Hiſpaniam Gallis iungunt, in poteſtate Hannonis erãt. 102.33.
Faucula Cluuia captiuis Ro. alimẽta ſuppeditauit 153.62
Fauculæ Cluuiæ bona ac libertas reſtituta 153.74
Fauni inſula 213.110
Fauni ædes 223.78
Fauſtulus paſtor regius 2.3
Fauſtulus Romulo ortũ ſuum aperit 2.19
Fauſtus occiſus. Flo. 114
¶ Fecenia 262.4. Uide Hiſpala
Felicis Syllæ cognomen patrũ memoria cœptum 194.55
Felſina oppidum 213.20
Ferentinæ lucus 9.47.⁊9.88
Ferentinæ aquæ 9.79
Ferentinum caput 17.43
Feretrio Ioui ſpolia opima ſecundo offert Coſſus 37.62.67.⁊ 39.76.90.

Feretrij Iouis ædes ab Auguſto refecta 37.72
Ferentinum op. 44.68.⁊203.30
Ferentinum oppidum vi captũ 42 113.⁊64.55.⁊92.30.
Ferẽtani ĩ deditionẽ accep. 82.25
Ferentinates 87.113
Ferentinati populo ſuæ leges redditæ 88.33
Ferentinis fœdus petentibus datũ. 88.91.
Ferentini op. excreſſerunt 95.78
Ferentinum oppidum deſertũ ſpoliatur a militibus 95.92
Ferentinus ager 165.114
Ferẽtina. nouũ ius tẽtarũt 221.48
Feriæ indictæ 23.6
Feriæ Latinæ inſtauratæ 203.16 ⁊256.95.
Feroniæ fanum 6.23
Feronia libertinoꝝ dea 28.35
Feroniæ lucus templum inclytuꝫ diuitijs 149.20
Feroniæ deæ prodigium 211.72
Feſcenninus verſus 63.33
Ficana capta 6.92
Ficulenſia via 30.37
Fidenates bellũ Ro. inferũt 3.75
Fidenæ op. 3.76
Fidenæ obſeſſæ a Romulo 4.78
Fidenatium fuga 1.86
Fidenæ captæ 3.89.⁊37.113
Fidenates Hetruſci fuerunt 3.90
Fidenæ colonia Romana. 5.73
Fidenates cum Ueientibus ad bellum incitantur 5.74
Fidenæ deſciuerunt 5.74
Fidenatium pars Latine ſciebant. 5.88.
Fidenæ obſeſſæ 14.18.⁊37.105
Fidenæ colonia Romana ad Ueientes defecit 37.9
Fidenatibus bellum exortũ 37.17
Fidenatis Sergij cognomen vnde. 37.20.
Fidena. rebellare placuit 39.61
Fidenas tranſlatum bellum Ueiens 39.65.
Fidenæ ſæpius captæ quam oppugnatæ 39.71
Fidena. acies igne armata 39.99
Fidenates dedunt dictatori 40.6
Fidenæ direptæ 40.7
Filij duo Antiochi 210.58
Fimo bubulo pro ligno qui vtuntur 252.35.
Ficulnea vetus oppidum 7.71
Firmiani laudati a Po. Ro. 159.51
Flamen Dialis 4.59.202.102
Flamen Iouis creatus 4.60
Flamen Iouis inſigni veſte ⁊ curuli ſella adornatus 4.61
Flamen Martis 4.61
Flamen Quirini 4.62
Flamen vetuſtuꝫ ius ſacerdotij repetijt 158.107
Flaminis prata 30.88.⁊32.34
Flamen Quirinalis ad Ianiculuꝫ fugit 52.50
Flamen Quirinalis ſacra defodit. 52.53.
Flamini Diali nocteꝫ vnam extra vrbem manere nefas 54.60
Flaminius circus 30.89
Flaminis via dictator pfe. 111.13
Flaminis 260.33
Flauia rogatio 78.47
Flauius Lucanoꝝ prætor T. Gracchum Pœnis prodidit 141.72
Florento valido oppido potitus conſul 83.43
Floronis virgo Ueſtalis ſtupri comperta 218.67
Flumẽtana porta 225.36.⁊227.24
Fontes calidaꝝ aquaꝝ 234.106
Fontinalis porta 225.67
Fori ornandi ab ædilibus initium natum 87.51
Forum medium ſpecu vaſto collapſum 63.93
Fori appellati 7.31
Fori in circo facti 10.29
Forẽ lictor Sulpi. pcuſſit 62.15
Fori publici 185.65
Fortis Fortunæ ædes a Sp. Caruilio locata 98.38
Fortes fortuna iuuat 76.86.⁊220.93.
Fortunæ muliebri templum ædificatum 17.99
Formianis ciuitas ſine ſuffragio data 74.20
Fortuna humana per omnia pollet, maxime in bello 82.61
Fortuna ducũ Romanoꝝ 82.207
Fortunæ ſupplicatio in Algido facta 208.62
Formianus mons 267.31
Formiana fara 112.10
Fortunæ ædes reficienda 139.63
Fortunæ Primigeniæ ædem vouit P. Sempronius conſul 185.54
Fortunæ ædes 211.80
Fortunæ pmigeniæ ædes 222.79
Fortunæ equeſtri ædem vouit Flaccus 275.61
Fornicata via 215.39
Foruli vicus 249.6
Formianis ſuffragij latio datur. 255.19.
Fornix in Capitolio 239.54
Fornices pilis impoſitæ 277.4
Foſſæ Ciuiliæ 25.23
Fœcialis 5.7.17.⁊80.9
Fœcialis verba quibus res repetuntur 6.65
Fœcialis verba quibus bellum indicitur 6.73
Fœcialis haſtam ferratam ad fines hoſtium tulit 6.81
Fœciales ꝯſulti a Coſſ. 196.23.24
Fœciales 232.55.57
Fœciales ad repetendas res miſſi. 68.85.⁊98.3.
Fœciales ſpõſores Samnitibus dedunt 81.24
Fœciales decedere Samnites agro ſociorum iubeat 91.22
Fœciales in Africa fœdus icerũt cũ Carthaginienſibus 194.17
Fœcialiũ ius indicendi belli 6.65
Fœcialium fœdeꝝ feriendoꝝ mos. 294.17.
Fœdus ictum inter Romanos ⁊ Albanos 5.8
Fœdus cuꝫ Latinis columna ænea inſculptum 16.82
Fœdus iniuſſu populi fieri non poteſt 80.9
Fœdus ictũ cum Aetolis 250.113
Fœdus Antiochi cuꝫ Po. Romano 255.48.
Fœdeꝝ tria eſſe genera 223.15
Fœderis leges ⁊ verba 5.7.12
Fœderis rupti querelæ ad quercuꝫ ſacram 26.46
Fœderis feriendĩ verba 80.12
Fœmina initiũ turbandi oĩa 8.98
Fœminæ nihil priuatim ſine authore egerunt 215.36
Fœminarum altera præ gaudio: altera luctu aduentu filij expirat. 110.45.
Fœmina indomitum aĩal 215.40
Fœminarum inſignia 216.70
Fœneralia 225.8
Fœneratorum iudicia 230.59
Fœnus ſemiunciarium tãtum ex vnciario factum 67.92
Fœnus vnciariũ 65.92.⁊66.44
Fœnebris res curata per conſules. 66.86.
Fœneratoꝝ iudicia triſtia 68.6
Fœnerare ne liceat, ad populum latum 70.105
Fœneratoribus dies dicta 93.62
Fœnebres leges 225.6
Fraterna vnanimitas 27.48
Fregellana arx recepta a Samnitibus 84.100
Fregellæ colonia deducta 75.44. ⁊ Flo. 19
Fregellæ colonia occupata a Samnitibus 82.58
Fregellæ dirutæ Flo. 60
Fregellæ colonia in agro Samnitiũ poſita 75.69
Fregellãi laudati a Po. Ro. 159.52
Fregena oppidum 232.53
Freſilis capta 89.55
Friſinates Ligures in deditioneꝫ accepti 260.17.32
Frons prima in acie florem iuuenũ habebat 72.80
Frumentũ ex Sici. aduectũ 26.99
Fruſinates tertia parte agri damnati 89.5
Frumẽtatores. a Phili. cæſi 200.77
Fucinus lacus 43.105
Funda balearica 254.19
Fundæ deſcriptio 254.20
Fundæ certiſſimus ictus 254.22
Fundi oppidum 74.115
Fundani pro ſe orant L. Plautium conſulem 74.113.⁊75.1
Fundani ſocij Priuernatiũ 74.102
Fundanis ciuitas ſine ſuffragio data 74.102
Fũda. ſuffragij latio data 255.20
Funditores optimi 254.17
Fuiſulæ vi captæ a Fabio 132.75
Fuluius Flacc⁹ vt cũ exercitu ĩ Sardiniã trãijceret decretũ 126.48
Fuluio prætori captiui traditi 227 63. vide Q. Fuluius.
Fuluius Flaccus legatus 211.23
Fuluius Flaccus prætor 224.38
Fuluius Flac. cenſor templuꝫ Iunonis Laciniæ regulis marmoreis ſpoliauit. Flo. 42
Fuluius Flac. qui ante Coſ. cẽſorqꝫ fuit, ptor vrbanus factus 126.68
Fuluius Flac. primus olum trãſalpinos Ligures bello domuit Fl. 60
Fuluius Flaccus ſocius Gracchi interemptus eſt. Flo. 62
Fuluius Flaccus Coſ. Uardeos in Illyrico ſubegit. Flo. 56
Fuluius Flaccus triumuir. Flo. 59
Fuluia M. Antonij vxor corrupit ſeditione exercitus. Flo. 125
Funebria 4.70
Funeris pompa conſulares faſces ⁊ prætexta ſunt 24.40
Funebres ludi 125.64. vide Ludi
Furcæ Caudinæ quales 79.35
Furiæ gẽti Galli. bella data 202.73
Furius legatus frater ꝯſulis 22.82
Furius leg. frater conſulis cæſus. 22.84.

Fuſij Furij victi 21.35
Fuſtuarium meretur qui ſigna relin quit 46.46
Gabina res Tarqnio Superbo in manuʒ traditur. 10.11.
Gabina via 22.112.& 23.24.
Gabios vi adortus Tarquinius 9.96.
Gabij recepti a Tarquinio 10.11
Gabino cinctu incinctus Decius. 71.3.& 90.32.
Gabinus ager vaſtatur 23.55
Gades 137.102.
Gadeis recipiendi ſpes Lælio fuerat 174.15
Gaditani cū q̄ſtore verberib.lacerati, & cruci affixi a Pœnis 175.45
Gaditani Romanis dedantur poſt diſceſſum Magonis 175.57
Gadium perfugæ ad Scipionem venerunt 172.87
Gaditani 203.30
Gala rex Numidarum auus maternus Maſſi. 161.79
Gala rex Numidiæ Maſſylæ gentis 137.93.
Gala pr̄ Maſiniſſæ moriē 184.2
Gala Maſiniſſæ pater 271.113
Galcagra turris 143.15
Galatiam caſtellum Annibal vi cepit 147.94
Galatia in deditioneʒ accepta a Fuluio 150.32
Galeria ꝓrogatiua iunioꝝ 158.34
Galæ veteres milites ad Maſiniſſā concurrunt 284.24
Galeæ criſtatæ 87.30
Gallia frugum hominumqʒ fertilis fuit 51.46
Gallia quieta fuit 207.5.9
Gallia decreta conſuli 255.4
Gallica ferocia ꝯtundiē 65.16
Gallica auxilia mercede ſollicitata. 92.34.
Gallica clade experti Ro.quā in tutam vrbem incolerent 87.78
Gallica bella Furiæ gēti data 201 73.
Galliæ tumultus ob cenſum exortus compoſitus eſt.Flo. 137
Galliæ prætor 158.77.& 165.3. & 180.85.& 190.99.& 195.71.& 196.31.& 256.49.& 267.47.& 272.23.
Gallogræciæ bellum 250.114
Galliæ Coſ.L.Cornelij 222.101
Gallogræci bellicoſi qn̄. 246.47
Gallogræci 245.4.& 245.52
Gallogræci equites 245.58
Gallogræci corpe & aio miſti 257.6
Gallogræcis non ex populi iuſſu bellum illatum 256.109
Gallecij populi Hiſpaniæ vlterioris Flo. 56
Gallici tumultus fama 196.56
Gallinacei pulli ternis pedibus. 203.21.
Gallogræci vnde appella. 252.8
Galli noui accolæ Hetruriæ 48.60
Galli Ueios Ro. ꝑpoſuere 49.85
Galli alpes tranſierunt 51.28
Galli alpes tranſcēderunt 51.58
Galli Tuſcos fuderunt 51.59
Galli omnis fortium virorū eſſe diſerunt 51.83
Galli cū Hetru.confligunt 51.87
Galli Romanis minantur 51.89
Galli Fabios ſibi dedi poſtulant. 51.91.
Galli iræ impatiēs gens eſt 51.104
Galli Romam eunt 51.106
Galli gens nata in vanos tumultus. 51.11.
Galli ad vrbē Ro.ꝑueniūt 52.59
Galli Romam ingreſſi 52.65
Galli ſeniores Ro.in ſedibus trucidant 52.76
Galli nulli mortaliū parcūt 52.77
Galli in arcē impetū faciūt 52.97
Galli fuſi 52.102
Galli arcem obſident 52.106
Galli a Ro. Ardeā veniūt 52.107
Galli ab Ardeatibus cæſi 51.13
Gal.cæſi ad Salinas Tuſco. 53.28
Gal. nō negligētes religiōis 53.37
Galli ſubluſtri nocte Capitoliū aſcēdunt 53.56
Galli itollerātiſſima gēs vēti 53.78
Gallica buſta loci nomen 53.80
Galli humoris ac frigoris aſſueti. 53.79.
Gal.īducias cū Ro.fecerūt 53.81
Galli iniqua pōdera attulere 54.93
Galli fuſi a Camillo 53.104
Galli iterum vincuntur Gabina via. 53.105.
Gallici belli fama allata 62.96
Galli ꝑ Appuliā ꝯgregati 62.103
Galli caſtra ad tertium lapidem ab vrbe habuere 64.63
Galli per Tyburtem agrum in Campaniam tranſierunt 64.95
Galli ex Campania Tyburtibus auxilio redeunt 64.97
Galli fuga Tybar petunt 64.105
Galli feroces, & auidi ingenq ad pugnam 67.7
Galli fuga Albanam arcem petunt. 29.29.
Galli ex Albanis montibus maritima populantur 67.40
Galli cum prædonibus maritimis congreſſi 67.41
Galli cæſi 67.14.& 67.76
Galli terga vertunt 67.76
Galli Appuliam, & mare inferum petierunt 67.77
Galli gens efferata 74.18
Gallici bel.fama 74.67.& 75.8
Galli Patauinos ſemper in armis habuerunt 89.33
Galli ingentem pecuniam ſine labore ab Hetru.retulerūt 90.111
Galli feroces accolæ Ro. 92.4
Galli pretio ſollicitati 93.10
Galli Senones ad Cluſium venerūt 94.26.
Galli ceruam confixere 94.57
Galli integris corporibus attoniti conciderunt 94.102
Galli teſtudine facta conferti ſteterunt 94.110
Galli Senones legatos Romanos interfecerunt.Flo. 22
Galli tranſalpini cæſi ſunt.Flo. 20
Galli Inſubres in deditionem venerunt.Flo. 20
Galli armati in concilium venerunt 101.91.
Galli gēs auidiſſima auri 201.113
Galli cōtra ius gentium legatos Romanos comprehendunt 102.62
Galli ex ſingulis arborib⁹ naues cauant 104.90
Galli montani ſpectaculum exhibēt Annibali 105.23
Galli varijs vlulatibus, cantuqʒ moris ſui ſcuta quatiunt 108.109
Galli duo millia peditū & CC. equites vigilibus trucidatis ad Annibalem transfugiunt 106.14
Galli inter Trebiam Padumqʒ ambigui 106.87
Galli conſulem pro auxilio orant. 107.94.
Galli ſuſpecti conſuli Corne.erant. 106.94.
Galli verterunt ad Annibalē ab Romanis odium 109.7
Galli molles ad laborem longæ viæ 109.46.48.
Galli ſuper vmbilicum erant nudi. 116.109.
Galli ciſalpini oēs deficiūt ad Annibā.poſt cladē Cannēſem 119.92
Galli Boij Litanā ſyluam incidētes Ro.exercitū occide.fraude 124 48.
Galli Appiū circūuenerūt 195.27
Galli cū Ro.cōgrediuntur 198.3
Galli Inſubres 204.2
Galli ciſalpini defecerunt 208.10
Galli 210.20
Galli terribiles Aſiæ erāt 210.84
Galli victi ab Attalo 210.84
Galli nobiles in triumpho Cornelij 211.25.
Galli mercede conducti 242.2
Galli Tuſcos expulerunt 248.65
Galli fanatici matris deum famuli. 240.66. 252.45
Galli ad Helleſpontū deſcenderunt 251.86.
Galli Aſiam ingreſſi 251.87.92
Galli auxilia Nicomedi dāt 251.94
Galli terrorē Aſiæ iniecerūt 251.97
Galli Aſiam diuiſerunt 251.100
Galli fama belli ꝑſtiterunt 251.110
Galli fugati 65.78.& 252.38
Galli Olympum montē inſederunt. 252.56.
Galli oratores de pace ad conſulem mittunt 253.109
Galli in exercitu Antiochi fuerunt. 257.67.
Galli in Uenetia op.condere voluerunt 263.42.& 267.49
Gal.trāſalpini Italiā igreſſi 267.48
Galli dediderunt ſeſe 268.75
Galli in ſenatū introducti 208.77
Galli redditis omnibus Italia exceſſerunt 268.91
Galli iuuentutem armant 272.8
Galli tranſalpini agruʒ a Romanis petunt 277.31
Galli fugitiui cæſi.Flo. 97
Galli Cottam & Auruncaleium legatos Cæſaris cum exercitu ceciderunt.Flo. 106
Galli tres cenſus ſoluerunt Cæſari. Flo. 134
Galloꝝ tranſitus in Italiā 51.43
Galloꝝ reſponſum ad Ro. 51.76
Galloꝝ corpora magna magis quaʒ firma 53.4.
Gallorum caſtra haud procul Ueijs poſita 53.23
Galloruʒ aduentus voce cælitus ſignificatus 51.18.& 54.26
Galloꝝ & Ro.pugna 65.74
Gallorum exercitus Hetruſcis auertit bellum 90.103
Gallorum equites capita lanceis infixa geſtantes 94.32
Gallorum natura 94.68
Gallorum animi ab Annibale præoccupati 101.101
Gallorum ingenia ferocia & indo-

mitti 105.102.& 251.8
Gallorum reguli ad Annibalem venerunt 102.48
Galloꝝ animi arrecti auro Aſdrubalis 164.102
Gallorum corpora intolerantiſſima laboris 167.39
Gallorum tres nobiles imperatores occiderunt 198.19
Galloꝝ caſtra expugnata 213.13
Gallorum mollities 212.2.& 224 69.& 252.3.
Gallo. duces & reguli 251.81. & 252.59.
Gallorum imperio qui cis Taurum incolunt paruerunt 251.97
Gallorum tres gentes 252.98
Gallorum opes vſq; ad bellum Antiochi manſerunt 252.106
Galloꝝ formæ & mores 152.110
Galloꝝ feritas māſuefacta 252.22
Galloꝝ candida corpora 253.102
Galloꝝ fuga ex Olympo 253.16
Gallorum cædes 253.26
Galloꝝ arma concremata 255.32
Gal. fruſtratio & inſidiæ 254.62
Gal. pfidia morte pēſata 253.81
Gallorum legati pacis conditiones petentes 255.54
Gallo. regulis leges datæ 255.113
Galloꝝ nouum oppidum 268.75
Galliarum ſitus. Flo. 103
Galloꝝ multi po. defecerūt Fl. 106
Gallis ad vndecimum lapidē occurſum eſt 51.110
Galli pugnāt circa Anienem fluuiū 62.97.
Gallis ſigna collata in Albano agro 62.100.
Gallis bellum indictum Flo. 12
Gallis parci quammaxime iubet Annibal 105.80
Gallis prælongi gladij, & ſine mucronibus 116.107
Gallis inſitū odium in Ro. 192.28
Gallis arma adempta 268.76
Gallis reſponſum a ſenatu 269.85
Gallus inſolens ponderi gladiū addidit 52.93
Gallus eximia corporis magnitudine fortiſſimum Ro. exciuit 64. 69.267.59.
Gallus linguam ob irriſum exerens 64.78.
Gallicus tumultus dictatorē creari coegit 65.99
Gallus & Galla in foro Boario ſub terra viui demiſſi ſunt 118.74
Gallicus triumphus 202.52
Gallicus ſinus 26.42.& 273.33
Gallicus ager 260.52
Gallus ſeruus ad occidendum Mariū miſſus pterrit⁹ receſſit Fl. 77
Gallicanus mons occupat a Fabio. 112.103.
Galeſus fluuius 140.39
Gallicos theſauros a patribus occultari 58.76.88.102
Gallos ſpoliantes Delphos interemptos eſſe 277.103
Gallicū bellū Popilio datū 67.1
Gallis nobilis Carpeſiorum dux. 124.86.
Galli vulnerati qd agunt 252.101
Galli terga verterunt 198.15
Gaditanis Cæſar ciuitatem dedit. Flo. 110
Ganymedes præfectus Pto. 197. 55.
Garamantum gens 284.201
Garitenes hoſp̄s Philippi 206. 77.
Gaudotus regulus Gallorum 252 69.
Gaureleon portus 201.107
Gauiſia porta tacta 232.4
Gazæ regiæ 215.63
¶ Geganij 6.29
Gellius Egnatius ex Samnitib⁹ author belli Romanis 92.33
Gellius Egnatius Samnitium dux. 92.80.& 92.90.& 93.9.
Gellius Egnatius imperator Samnitium cecidit 94.15
Gelo filius Hieronis ad Pœnos defecit 125.57
Gelo filius Hieronis 129.92
Gelonis filia Harmonia 153.64
Gergōis Aruerno. obſidio Fl. 107
Germanorum manus alpes tranſcēdit 51.61
Germanici ſaltus 86.43
Germani fugitiui cæſi. Flo. 97
Germani Ariſtonico duce in Galliā deſcenderunt. Flo. 104
Germaniæ ſitus & mores Flo. 104
Germaniæ pars proxima Rheno a Cæſare domita. Flo. 105
Germaniæ ciuitates cis Rhenum & trans Rhenum oppug. a Druſo. Flo. 137
Germanoꝝ tranſrhenum ciuitatib. Druſus bellum intulit. Flo. 140
Generatim 54.44
Genio maiores hoſtiæ cæſæ 108 63.
Genuti⁹ Metius Tuſculan⁹ 72.38
Genutius Metius T. Manliū puocat ad ſingulare certamē 72.44
Genua maritimum oppidū capit a Magone 175.34
Genua a Magone diruta ex ædificatur 186.19
Gemca ala 245.6
Genua op. 199.19
Geruntium caſtellum capit 199.13
Geruntius Apollo 256.28
Geræſt⁹ por. 202.3.& 243.65.73
Gergicum oppidum 255.92
Gentius Illyricoꝝ rex 275.89.92 93.96.& Flo. 45.
Gentij regis legati 275.96
Gentium Illyricoꝝ regē rebellantē Licinius prætor vicit. Flo. 44
Gentius rex Illyri. cū vxore liberis & ppinquis Ro. miſſus Flo. 44
¶ Gimera oppidū captum 91.98
Giſgo legatus miſſus ad Philippū 116.51.
Giſgo ad diſſuadendum pacem proceſſit 192.115
Giſgo Amilcaris filius homo ſeditioſus concitauit bellū aduerſus Romanos Flo. 48
Geryonis mœnia 113.39
Geryone conſtitit bellum impendente hyeme 114.84
¶ Gladiatorium munus primus qs edidit. Flo. 16
Gladiatoriū ſpectaculum edidit P. Scipio ī noua Carthagie 172.36
Gladiatorium munus 201.99
Gladiatores. LXXIIII. Capuæ ex ludo Lentuli profugerunt Flo. 95
Glerenū peruenit Annibal 112.42
¶ Gnidij 242.73
Gnoſij 248.107
Gnoſus op. Cretæ expug. Flo. 99
Gomphi op. 201.47.& 205.23.& 234.46.66.& 205.46.& 249.28 40.
Gomphi dediti 205.45
Gomphorum regio 205.48
Gonni oppidum 233.107
Gordium op. quale 252.47
Gordij ſitus 252.48
Gorgopas īperat 219.60.61.65
Gorgopas Gytheum tradidit Quintio 219.65
Gortynaei 248.112
¶ Gracchus Chloelius dux Equorum 26.42
Gracchus aſſedit Caſilino 123.60 vide T. Sempronius.
Gracchus dolia farre compleuit, Caſilinumq; miſit 123.65
Gracchoꝝ op. ī Hiſpania T. Sem. Gracchus conſtituit. Flo. 45
Gracchus Tyberij frater pnitioſas aliquas leges tulit. Flo. 60
Gracchus Chloelius dux Equorum vinctus eſt 26.108
Granicus dux fugitiuorum cæſus. Flo. 97.
Grauiſcæ colonia deducta 273.71
Granonij 254.5
Græca gens omnium eruditiſſima. 261.51.
Græcia maior 196.12
Græcia libidinum illecebris repleta 216.62
Græcia Thermopylis diuiditur. 214.89.
Græcia domita Flo. 236.
Græca foſſa Cāpani agri 177.95
Græci plures pueros vni⁹ curæ demandant 50.25
Græci aciem terra committere recuſarunt 67.79.84
Græci littoribus arcentur 67.84
Græci lingua magis ſtrenui, quam factis 75.56
Græci obſeſſi 76.14
Græci leuiſſimi 82.96.& 235.11
Græciæ vmbilicus 248.6
Græciæ liberatæ per ſe titulus egregius 197.48
Græciæ compedes 209.50
Græciæ libertas pnūtiat 212.42
Græciæ malum ingens 214.24
Græcorum claſſes mare infeſtum fecerunt 67.40
Græcorum claſſis Italiæ appulſa. 89.19.
Græcoꝝ ſpolia ad roſtra nauium in æde Iunonis affixa 89.45
Græcorū ōis ferme ora defecit ad Annib. poſt Cānen. pliū 119.92
Græcorum mos per præconem ſuadendi 206.19
Græcis bellum eſt æternum cū Barbaris 199.60
Græcis alteꝝ bellū exortū 76.44
Græcus & Græca in foro Boario viui demiſſi ſunt 118.74
Græcus ignobilis Bacchanaliū author 262.30
Grumentum op. Lucaniæ 226. 112.& 165.102.
¶ Guluſſa Maſiniſſæ filius Fl. 48
Guluſſa Maſiniſſæ filius cū legatis Carthaginienſium & oratoribus Romam redqt. Flo. 48
¶ Gymnaſiū 198.66.78.& 235.110
Gymneſiæ Baleares appellantur qz æſtatem nudi exigunt Flo. 60
Gyrto oppidum 233.92
Gytheū op. qle 219.50.& 225.100
Gytheū op. oppugnat 219.50.& 226.6.& 227.79.& 228.22.

Halicarnaſſenſes 210.79
Halicarnaſſus 240.87
Halis flu. 251.101.⁊ 253.64.⁊ 253.105.
Hamæ ſtatutum ſacrificium 126.58
Hamæ a Cumis tria millia paſſuum abſunt 126.74
Hamis nocturnū ſacrum 126.77
Hanno Pœnorum dux Flo. 17
Hanno princeps alterius factionis. 98.35.⁊ 193.110.
Hanno cauſſam fœderis rupti aduerſo ſenatu egit 100.25
Hanno oræ ad Pyrenæos præfect⁹ 102.33.
Hanno Bomilcaris filius 102.94
Hanno relictus ab Annibale in præſidium Hiſpaniæ 108.18
Hanno dux militum cum præſidijs capitur 108.23
Hanno Himilconi rīdit 122.12
Hāno Pœnus a T. Sempronio Lōge debellatur 126.112
Hanno pulſus finibus Lucanis in Brutios ſe recepit 126.114
Han. nobil Cartha. captus 127.54
Hanno author rebellionis Sardis fuit 127.54
Hāno ex Brutijs cū ſupplemēto atq; elephātis ad Nolā venit 127.105
Hāno ex Nola Herennium Baſſum, ⁊ Herium Petrium ad colloquiū euocat 127.111
Hanno adiutoribus Brutijs Græcas vrbes tentauit 129.2
Hanno compellere conatus Crotoniatas ad deditionem 129.63
Hanno ex Brutijs Beneuentum acceſſit 131.61
Hanno ad Calorem fluuium caſtra poſuit 131.64
Hanno palantes Romanos adortus multos cecidit 132.71
Hāno ex Brutijs profectus 140.95
Hanno Capuanis frumenta miſſurus 140.99
Hanno nunciata clade caſtrorum in Brutios redijt 141.24
Hanno Thurinum agrum ingreſſus 141.45.
Hanno perpulit cunctantem Epicidem in aciem exire 146.93
Hanno præfectus præſidij Punici Capuæ 149.41
Hanno imperator Carthaginien. vagus p Siciliā pdas agit 154.91
Hāno F. ſuo pfecturā dedit 154.95
Hāno aſſumpto comite Muttine Epicide relicta Sicilia in Africam traiecit 154.14.19
Hāno in Brutios ad exercitū nouū comparandum miſſus 166.24
Hanno nouus imperator in locum Aſdrubalis Barchini 168.7
Hāno nouus impe. capit 168.36
Hanno captiuus cū nobilibus Tarracone ſeruatur 168.99
Hanno præfectus aliquantum auxiliorum coegerat 172.90
Hāno pfect⁹ a Magone miſſus. IIII millia iuuenum armauit 174.15
Hanno præfectus equitum nobilis iuuenis occiſus 183.110
Hanno Amilcaris filius equitatui præficitur 184.105
Hanno Numidas equites duxit 184.109.
Hanno cum mille equitibus interfectus 185.14
Hannoni ab Annibale Brutiorum cauſſa data 119.38
Hānonis conſultatio vt Annibal domi teneatur 98.41.⁊ 100.7
Hannonis ductu L. Pōponius Veientanus captus 138.60
Hannonis caſtra a Q. Fuluio oppugnantur 140.113
Hannonis caſtra capta 141.17
Harmonia Gelonis filia Themiſtio iuncta fuit 141.17
Harmonia Gelonis filia Themiſtij coniux interfecta 133.88
Harpagones 187.91
Harpaſus fluuius 251.24
Harſicora Sardiniæ princeps defectionē molit 125.113.⁊ 117. 37.38.
Harſicoræ filius Hioſtus 127.39
Harſicora Aſdrub. ſciuīt 127.44
Harſicora duce Aſdru. ad Po. Ro. agrū populādū pfectus 127.46
Harſi. ſibi mortē ɔſciuit 127.58
Haſtati primum pugnam inibant. 72.87.
Hebrus fluuius 256.7
Hedui Cæſarem rogarunt vt defenderentur a Germanis Flo. 104
Hedui 51.51
Heduorum pagus 51.60
Heduorum, ſociorum Po. Romani, agri deuaſtati Flo. 61
Hegeſianax princeps legatorum regis 223.13.29.⁊ 223.43
Helicinæ pmont. Ciliciæ 210.64
Helena 1.5
Heluetij gens vaga domita Fl. 103
Heluetiorum pagus in finibus Allobrogum Flo. 65
Helleſponti fauces 240.63
Helleſponti tranſitus 242.9
Helleſpontum traijcere Philippus paſſus 197.9
Helleſpontū Galli adeunt 251.86
Helleſpontus 208.92
Hemerodromus qui. 198.55
Heneti e Paphlagonia pulſi 1.8
Heneti ⁊ Troiani Veneti vocati. 1.15.
Heniochi populi Flo. 191
Hephæſtia oppidum 212.94
Heptagoniæ 220.108
Hepteris 242.87.103.⁊ 242. 215.⁊ 243.104.
Heraclitus, cui Scotino cognomen erat, legat⁹ ad Annibalē 127.24
Hercules Græcus 2.44
Hercules Geryonē interemit 2.44
Herc. armētū egit ad Tybrim 2.45
Herculem vino grauatum ſopor oppreſſit 2.47
Hercules Cacum claua icit 2.55
Hercules placatus 47.93
Hercules alpes ſuperauit 51.54
Herculis ara maxima 85.6
Herculis magnum ſimulacrū in Capitolio poſitum 88.61
Herculis rotunda ædes 93.49
Herculanium a Sp. Cornelio captū 98.7.
Herculi vota exoluit Anni. 102.3
Herculis columnæ 105.50
Herculis fons 109.28
Herc. ad Geryonē nauigauit Fl. 60
Herc. tēplum Cynoſarges 198.78
Herc. in æde capillās cnat⁹ 203.19
Herc. pnūciatio in cōcilijs 207.53
Herculis ſacrificium 236.104
Hercules vbi crematus ſit 236.105
Herculis ſigna 254.123
Herculis fanum 277.7
Heraclea oppidum 4.27.⁊ 102. 18.⁊ 249.15.
Herſilia cōiux Romulū orat 3.19
Hercynci ſaltus 51.50
Herius Petrius Nolanus ad colloquiū p Hannonē euocat 127.111
Heraclienſis ager 132.93
Heraclia Hierōis filia Soſippi vxor cū duab. filiab. interficit 133.89
Heracliæ querelæ pro ſe ⁊ filiabus 133.92.
Heracleam Mineam vocant 135 45.⁊ 146.90.
Heraclidæ claſſem Philippus tradit 197.53
Heraclides 200.14.⁊ 202.27
Heraclides in vincula traiectus. 203.66.
Heracleæ præſidium 234.103
Heraclea tradita Aetolis 235.102
Heracleæ ſitus 235.108
Heracleæ oppugnatio 235.112, ⁊ 263.61.
Heracliēſis ager paluſter 235.115
Heraclea capitur 236.26.⁊ 263.4
Heraclitus 242.91.⁊ 263.3
Heraclitus Annibalem regijs cōiangi vetuit 243.3
Heraclides Byzantius legatus Antiochi 244.59
Herdonia 142.68
Herbeſus oppi. 134.55.⁊ 134.65
Herbeſus oppugnatur 135.67
Herbeſus oppidum oppugnatum. 135.43.
Herdonia poſt Cannenſem cladem a Romanis defecerat 157.9
Heracleam concilium indictum Aetolis 169.7
Heraclea ab Himilcone recepta. 135.51.
Heraclea Tarētinoꝝ colōia 75.97
Herea 212.89
Hereoꝝ ludi Philip. delati 163.96
Herei peracti 163.97
Hermandica Carteiorum vrbs vi capta 199.31
Herodorus mercator 229.108. 111.⁊ 230.18.
Heraclytus princeps Theſſalorum occiſus 269.43
Herodorus Demetrij amicus in cuſtodiam coniectus 272.101
Herodorus excruciatus in tormentis moritur 272.108
Hermionicus ager 201.91
Hermione oppidum 201.105
Herinium 231.93
Hernici bellum parant 14.75
Hernici deuicti 17.104.⁊ 64.108
Hernicoꝝ cum Ro. fœdus 17.105
Hernici 22.58
Hernici Ro. ſocios iuuant 23.35
Hernicos Romani iuuant 23.51
Hernicis milites imperati 38.79
Hernicorum defectio 55.33.⁊ 57 7.⁊ 63.8.
Hernicum bellū 63.61.⁊ 88.4
Hernicum oē nomē accitur 64.30
Hernicorum ⁊ Romanorum pugna ambigua 64.34
Hernicorum fuga 64.50
Hernici C. Plautio conſuli euenerunt 65.9
Hernici a C. Plautio deuicti ſunt. 65.84.
Hernicos ciues Fabius ad ſenatum miſit 87.108
Hernicoꝝ cōciliū populoꝝ 87.133

Hernici omnes Po. Romano indixerunt bellum 87.113
Hernicis bellū iuſtū indici 87.116
Hernici in deditio. accepti 88.8
Hernicorum tribus popalis ſuæ leges redditæ 88.33
Herennius Cerinius 261.106
Herennij filius Claudius Pontius Samnis 79.3
Herennius Pontius pater imperatoris per literas cōſulitur 79.60
Herennio Plautio vis animi in corpore affecto vigebat 79.62
Herennius Ponuus in caſtra plauſtro ducitur 79.68
Herennius Pontius diuerſa reſponſa de Romanis ptulit 79.64.69
Herennij Pontij ſero, ac nequiquam conſilia laudantur 81.52
Herennius Baſſus ab Hannone ex Nola ad colloquium euocatur. 127.111.
Herennius Baſſus Hannoni reſpondit 128.6
Hetruriæ opulentia 1.34.46
Hetruſci ſuſi 1.52.&89.94
Hetruſcorum & Latinorum par 1.54
Hetruſcorum inſignia 2.76
Hetruſcorum duodecim po. 2.77
Hetruſci opulentiſſimi 6.22
Hetruria vicina Sabinis 6.27
Hetruſci vulgo periti cœleſtium prodigiorum 7.7.&48.6
Hetruſci vates 10.21.35
Hetruſcoſ vno plus cecidit 12.26
Hetruſci cæſi 13.1.&20.3
Hetruſci prope iam victores cæſi. 13.66.
Hetruſci Ro. inermes veniūt 13.67
Hetruſcorum principes fremebant. 18.64.
Hetruſci laceſſunt Ro. 19.78
Hetruſci probra in Romanos iaciunt 18.93.103
Hetruſci Tyberim trāſierūt 19.104
Hetruriæ omni concilium indictum 38.7.41.&48.56.
Hetruſci Ueientib. offenſi 45.9
Hetruſci ante omnes religionibus dediti 45.14
Hetruſci inter Appenninum & alpes incolebant 51.35
Hetruſci agro pulſi a Gallis 51.65
Hetruriæ principum coniuratio in Romanos 55.31
Hetruſci Sutriū obſederūt 55.55
Hetruſci victores trucidātur in Sutrio 55.67
Hetruſci armati atq; inermes cæſi. 56.113.
Hetruſcū bellum curæ fuit 66.52
Hetruſcī duodecim populi coniurarunt 66.94
Hetruſcorum arma terribiliora ſecundum Gallica 84.115
Hetruſcorum & Romanorum conflictus 85.74
Hetruſcorum fuga 86.38
Hetruſcis lrīs erudiri ſolitos Ro. pueros, ſicut nunc Græcis 86.48
Hetruriæ legati a Romanis inducias triginta annorum impetrauerunt 86.94
Hetruſci cum Romanis acerrime cōfligunt 87.15
Hetruſcorum opes fractæ 87.25
Hetruſcum omne nomen fœdus a conſule petit 87.69
Hetruſci Romam ipſos de ſe magnifice iactarunt 88.74
Hetruriæ rebellatio 89.48
Hetruſcorum vires fractæ 90.3
Hetruſci aduerſus inducias bellum parant 90.102
Hetruſci Gallos ſocios ex hoſtibus facere conantur 91.104
Hetruſcos conſul ad certamen elicere non potuit 91.6
Hetruſcum bellum 91.25
Hetruſci Samnitesq; exercitus conſcribunt 91.32
Hetruſci verati, qđ non Gallos quacunq; cōditione traxerint ad bellum 91.32
Hetruſcorum conſilia de pace petenda 91.61
Hetruriæ principū ɔcilium 91.115
Hetruria bellum Romanis mouet. 91.33.
Hetruriæ ingraueſcens bellum 93 95.
Hetruria extra ſortem Fabio decreta 93.96
Hetruriæ validiſſimæ tres vrbes inducias. LX. annorum impetrarunt 96.45
Hetruſcorum conſilium clandeſtinū adimendæ Capuæ 96.76
Hetruſcorum linteata legio ſexdecim millium fuit 96.86
Hetruſcorum exercitus. XX. millium 96.88
Hetruſcos rebellaſſe allatum eſt. 97.110.
Hetruriæ agros prædatum profectus Annibal 109.67
Hetruſcorum fuga cæteris pauorem iniecit 163.14
Hetruria tota ferme ad Magonem verſa 185.58
Hetruria 202.51.52.67
Hetruria infeſta coniuratione ſeruorum 212.108
Hetruriæ prætor 214.9
Hetriculum defecit 189.82
Hexaphoron 132.107
Hexapylum 134.104.106.110. &135.14.&143.31.
Hexapylo locum vicinum Leontias vocant 136.21
Hexápyli ſignum 140.29.31
Hexapylon effringitur 143.38
Hexeris 242.87.&243.104
¶ Hiero rex Syracuſanorum Flo. 16 & 106.36.
Hiero rex iuuenis & ſenex rem Romanam iuuit 106.66
Hiero claſſem Oſtiam miſit 125.42
Hieronem C. Flaminij exercitusq; cædea affecit 115.44
Hieronis liberalitas in Romanos. 115.48.&113.106.
Hieroni reſponſum a ſenatu 115 56.&129.74.
Hieronis regnum Punica claſſe vaſtatur 118.60
Hieronis domus non tota ab defectione abſtinuit 125.57
Hiero rex ducenta millia modium tritici, hordei centum Tarentum miſit 127.20
Hieronis mora omnia ſ Sicilia mutauit 129.74
Hiero vltima ſenecta liberas Syracuſas relinquere voluit 129.77
Hieroni nonageſimū agenti annum non facile erat muliebribus blanditijs liberare animum 129.80
Hiero moriens precatus, vt fidem ſui erga populum Romanum ſeruarent 129.82
Hieronis funus magis amore ciuiū quā ſuorum cura fit celebre 129.87
Hiero veſtis habitu haud diuerſus a ciuibus 129.33
Hieroni donodata arma Gallica ad tēplum Iouis Olympij 132.112
Hieronis filia altera Heraclea 133 89.
Hieronis filia Demarata 133.13
Hiero fidiſſimus ſpe. cultor 153.40
Hieron Hiſpaniæ locus 155.55
Hieronym⁹ nepos Hieronis regno ſucceſſit 129.74
Hieronym⁹ mortuo Hierone. XV. annorum fuit 119.85
Hieronymi ſuperbus apparatus, & mores 130.2
Hieronymo per calonem coniuratio in ſe indicatur 130.9
Hieronymus per iocum quæſiuit a legatis Romanis, quæ fortūa eis ad Cannas fuiſſet? 130.16
Hieronymus cū Annibale pactus. vt Ro. Sicilia expelleret 130.30
Hieronymus æquum cenſebat oēm ſibi Siciliam cedi 130.33
Hieronymus in Leontinos profectus 132.38
Hieronymus tyrannus confoditur. 130.45.
Hieronymi tyranni interfectores. 133.30.35.
Hieronymi tyranni ſtirps interfecta 133.87.
Hiera rex Numidarum bellum moliens victus interimitur. Flo. 89
Hieroſolymæ templum ante inuiolatum Pompeius cepit Flo. 102
Hierocles Agrigentinus 237.14
Hilernus rex captus 225.19
Himera fluuius 146.85
Himera amnis Syracuſani ac Punici regni finis 130.31
Himilco vir factionis Barchinæ in Hannonem 122.9
Himilco ad tuendam Hiſpaniā miſſus 125.2
Himilco exercitum ad Heracleam expoſuit 135.45
Himilco Heracleā recipit 135.58
Himilco Agrigētū recipit 135.58
Himilconi Hippocrates adiunctus ad flumen Anatim 135.4
Himilco occaſionem pugnandi cum Marcello quærit 135.75
Himilco Agrigentum ſe recepit. 136.17.
Himilco perijt 143.100
Himilconem cum Punicis auxiliaribus tradidit Romanis Cerdubellus 172.34
Hioſtus filius Harſicoræ fuſus fugatuſq; 127.40
Hioſtus filius Harſicoræ in acie cecidit 127.56
Hippocrates legatus Annibalis ad Hierony. miſſus 130.21.&130 30.
Hippocrates tyranni mortem interfecto nuntio celare voluit 133.39
Hippocrates prætor Syracuſarum factus 133.115
Hippocrates prodi Romanis Syracuſas criminabatur 134.15
Hippocrates prætor duce ad Leontinos tranſfugas iuſſus 134.30
Hippocrates & Epicidis 131.39
Hippocrates impetum in Romanos facit 134.36

Hippocrates ⁊ Epicides iuſſi e Sicilia Locros ire 134.48
Hippocrates atq; Epicides Herbeſum perfugiunt 134.56
Hippocrates ⁊ Epicides ſeſe militibus permittunt 134.68.73
Hippocratis fraus de literis interceptis ad Marcellũ 134.83.96
Hippocrates atq; Epicides ꝓtores creati iterꝫ Syracuſis 134.114
Hippocrates atq; Epicides obuiam Romanis legatis extra portã procceſſerunt 134.5
Hippocrates cum exercitu Himilconi coniunctus 135.54
Hippocrates cum equite Acras perfugit 135.62
Hippocrates Murgantiam ſe recepit 136.17
Hippocratis ⁊ Himilconis aductus ad Syracuſas 143.80
Hippocra. caſtra ad magnum portũ communiqt 143.81
Hippocrates vetera caſtra Romanorum adortus 143.81
Hippocrates perijt 143.100
Hipponatis Libyphœnicis generis ſucceſſor Hippocratis ad Annibalem miſſus 146.79
Hippo regius oppidum 278.83 ⁊ 184.84.
Hippo oppidum 264.84
Hippolochus dux 233.69.⁊ 233.88.
Hirnius Aſinius prætor Marrucinorum occiſus. Flo. 73
Hirpinorum defectio poſt cladem Cannenſem a Ro. 119.91
Hirpinorum tria oppida recepta ꝑ M. Valeriũ prætorem 126.114
Hirpini Q. Fuluio ſe dedidere. 160.53.
Hiſpani cetris incubantes flumẽ tranant 102.100
Hiſpanorum cohors aſſuetior montibus 112.34
Hiſpania multos turres habet, ⁊ ſpeculas 112.57
Hiſpaniæ vltimæ multorum legati ad Scipionẽ cõcurrerũt 112.88
Hiſpaniarum populi centum viginti obſidibus datis Romani imperij facti ſunt 112.89
Hiſpanorũ ingenia inquieta, ⁊ auida nouarum rerum 112.92
Hiſpanus punctim magis quam cæſim petit hoſtem 116.107
Hiſpani eqtes ab Annibale ad M. Marcellum trãſfugerũt 128.48
Hiſpaniæ prope omnes populi ad Romanos defecerunt 128.30
Hiſpaniam vlteriorem a defectione P. Cornelius liberauit 136.55
Hiſpanis duplicia cibaria dari iuſſi 137.59
Hiſpani ſuos populares ab Annibale reuocant 138.108
Hiſpanorum tripudia in funeribus 141.112.
Hiſpaniæ imperatores Scipiones copias coniunxere 144.100
Hiſpaniæ imperator poſt Cn. Scipionem quæritur 147.36
Hiſpaniæ cura maior quam Italiæ habita a Romanis 150.77
Hiſpanorum multitudo P. Scipionem regem vocat 161.69
Hiſpaniæ ora, quæ ad Oceanum ⁊ Gades vergit, cui fida fuerit 161.94.
Hiſpaniæ bellum renatum poſt Aſdrubalis mortem 168.2
Hiſpaniæ loca pleraq; anguſtijs ⁊ aſperitatibus incluſa 168.12
Hiſpaniæ ager frugifer etiam argẽti 168.72
Hiſpania pulſi Carthagiñ. quartodecimo anno 171.57
Hiſpanorum noui motus ⁊ ſeditiones 172.96.98
Hiſpanæ ſeditionis authores vincti ſunt 173.42
Hiſpani ad vnum omnes cæſi ſunt a P. Scipione 174.92
Hiſpaniæ noui motus per Indibilẽ Ilergetem concitati 178.33
Hiſpani aciem inſtruunt 178.52
Hiſpa. pplis par reddita 178.80
Hiſpaniæ res geſtæ Flo. 47
Hiſpani rebellant Flo. 47
Hiſpaniarum prætores 207.12.⁊ 211.64.65.⁊ 214.3.⁊ 221.59.⁊ 222.102.⁊ 227.9.⁊ 246.115 ⁊ 255.8.⁊ 265.28.⁊ 264.86.et 266.35.⁊ 269.4.⁊ 274.73.
Hiſpaniæ tumultus 210.55
Hiſpaniæ bellum ortum 210.88
Hiſpaniæ bellum 212.68
Hiſpaniæ ꝯſul 101.32.⁊ 213.113
Hiſpa. emporijs ĩhabitãtes 216.91
Hiſpa. cis Iberꝫ ꝑdomita 217.81
Hiſpani nullam vitam ſine armis rati 217.95
Hiſpaniæ quinquaginta oppida ad Scipionem defecerunt 224.8
Hiſpani Romanorꝫ caſtra diripiunt 284.94.
Hiſpano. cũ Ro. ꝯflictus 264.100
Hiſpaniæ ꝓtura progatur 272.9
Hiſpaniæ decimo anno receptæ ſũt a Cn. Pompeio. Flo. 96
Hiſpa. rebellatrix ꝓuincia 274.82
Hiſpala Fecenia ſcortũ nobile 261 48.70.⁊ 262.107.110.
Hiſpala ad conſulẽ vocata 261.83
Hiſpala originem Bacchanaliũ expromit 261.102
Hiſpalæ cœnaculum in ædibus conſulis datum 262.3
Hiſter Tuſco verbo Ludio vocabatur 63.32
Hiſtoriæ cognitio ſalubris ĩ pro. 12
Hiſtrionib. vñ nomẽ inditũ 63.32
Hiſtrionibus ad manum cantari cœptum 63.38
Hiſtrionibus fabellarum actus relictus 63.40
Holo oppi. 227.43
Homeri carmen 242.23
Honorum diſſuaſio 20.39
Honori ædes vota a Marcello. 163.86.
Honorum gradus 204.9
Horatij Trigemini 4.117
Horatij Romani 5.3
Horatius ſpolia tergemina præ ſe tulit 5.44
Horatius ſororem tranſfigit 5.47
Horatius in ius raptus 5.51
Horatius abſolutus a populo 5.64
Horatiæ genti piacularia ſacrificia tradita 5.66
Horatius expiatur a patre 5.67
Horatiæ ſepulchrum 5.68
Horatius Cocles 12.79
Horatius Cocles increpat Hetruſcos 12.90
Horatius Cocles in Tyberim deſiluit 12.97
Horatio Coclitĩ ſtatua in Comitio poſita 12.99
Hortana capta 27.17
Hoſtius Hoſtilius princeps Romanorum 3.36
Hoſtius Hoſtilius cecidit 3.37
Hoſtia vrbs condita 6.105
Hoſtius Lucretius Tricipitinus cõſul 39.27
Hoſtijs maioribus res diuina facta 195.55.
Hoſtiæ humanæ mactatæ 257.56
Hyamea 231.95
Hyampolis oppidum 205.111
Hybernacla ædificari cœpta 45.21
Hybla defecit ad Numidas 151.42
Hybriſtas Lacedæmonius 141.42
Hydetæ 231.44
Hydrela 248.80
Hydreletanus ager 248.80
Hydrus oppidum 235.92
Hyemando continuare bellum Romani cœperunt 45.22
Hyecemica locus 209.78
Hyems ſæua. 276.23
Hyempſal filius Micipſæ Flo. 62
Hypata iuſſa tradi 240.1
Hypateorum agri vaſtati 234.78
Hypatæ concilium 236.51
Hypſellus 204.64
Hypatæ præſidium 234.104
Hypatẽſis ager depopulat 234.105
Hypatæ ꝯcilium Aetoloꝝ 236.84
Hypata oppidum 236.62.63.84
Hypſei candidati cõſulatus ſeditio Flo. 207
Hyrcanus campus 245.3
IAnus index pacis belliq; factus 4.46
Ianus aptus ĩ armis ciuitatẽ eẽ ſignificat 4.46
Ianus clauſus pacem ſignificat 4.46
Ianꝰ bis clauſus poſt Numæ regnũ 4.47.
Ianus tertio clauſus poſt bellũ Actiacum 4.38
Ianiculum vrbi adiectum 6.98
Ianiculum captum 12.81
Ianus dexter 19.68
Ianiculũ Tuſci occupauere 19.103
Iapidas Cæſar ſubegit Flo. 131
Iberi gẽs Aſiæ a Põp. victa F. 101
Ieſſus oppidum 208.91.⁊ 209.26.⁊ 212.24.⁊ 241.95.
Ieſſenſium exules 241.97
Ieſſus oppugnatur 241.97
Ibera oppidum 125.14
Iberus flu. 174.68.⁊ 217.81.⁊ 268.105.
Iceſiæ filius Leon. 250.93
Icilij tribunitij 27.80.⁊ 43.53
Iciliorum familia infeſtiſſima patribus 43.42
Icoſus oppidum 242.94
Icum 202.5
Idæa mater ex Phrygia 215.55 ⁊ 216.19.⁊ 225.61.⁊ 252.45.
Idæa mater Peſſinuntis 180.25
Idæa mr̃ ſacer lapis fuit 180.42
Idæam matrẽ vir optimus Romæ hoſpitio accipiat 180.41.44
Idæa in ædẽ Victoriæ plata 181.2
Ideæ matri dies feſtus pridie Idus Aprilis 181.3
Idææ lectiſter. in Palatio datum. 181.4.
Idææ mr̃is ædes dedicata 237.83
Idenſium agri 251.56
Idib. Mar. magiſtrat. inibãt 203.8
Idramiti Andriſcꝰ educatꝰ Flo. 49

Idus Maiæ ſolemnes incandis ma
giſtratibus 27.94.ꝛ28.5
Icinnium Cereri inſtitutū 237.97
¶ Ilergetum manus 102.17
Ilergetum populus obſidibus Sci-
pioni datis defecit 108.37
Ilergetū gētē Scipio fuſit 108.39
Ilercoanenſium in agro caſtra Puni
ca 112.98
Ilergetes latrones Scipio opprimē
dos duxit 174.64
Ilergetes 217.7.26
Illiturgum oppidum ab Aſdrubale
oppugnatur 128.102.ꝛ136.66
Illiturg. obſidiōe liberatū 128.111
Illiturgis op. 150.55.ꝛ216.112.
113.
Illiturgin oppidum 171.102
Illiturgitani interficiendo Ro. ſce-
lus defectiōi addiderūt 171.105
Illiturgiæ oppugnatio 171.110.
116.
Illiturgin capit a P. Scipiōe 172
16.
Illiturgitanoꝝ clades 172.25
Ilion op. Macedoniæ vi capitur.
199.15.
Ilion altera vrbs Aſiæ 199.15
Ilipa op. 262.71
Ilium Antiochus aſcendit 230.85
Ilium aſcendit C. Liuius 240.62
Ilium 244.100
Iliū op. a C. Fimbria deletū Fl. 83
Ilienſibus Rhœteum ꝛ Gergicū do
natum 255.91
Iliēſes fœderi aſcripti a Ro. 180.
78.
Illiberum oppidum 101.40
Illyrici gens fera 89.25
Illyrici ſubacti in deditionem vene-
runt. Flo. 20
Illyricorum velocitas 200.54
Illyricorum reges 151.101
Illyrici ferociſſimæ gētes 235.12
Illyrij ſub ditiōe Philippi 212.91
Iloiæ caſtellani necati a Nabide.
219.21.
Iluates Ligures 196.57.ꝛ208
29.ꝛ208.56.
Ilua inſula 193.34
Illutia oppidum 225.15
¶ Imbrus iſula 212.35.ꝛ230.88
Imbrinium loci nomen 76.107
Imperia Manliana, nō Poſthumia
na dicta 39.14
Imperioſi cognomen Manlij inui-
ſum 39.16.ꝛ63.66
Imperatorum ingenia in bello plu-
rimum pollent 82.60
Imperatores Romani qui in acie ce
ciderunt 147.46
Imperatores clari vno bello abſum
pti 173.98
Imperatores tres clari vno anno de
ceſſerunt 168.16.ꝛ268.46
Imperium plurium inutile 39.51
¶ Incibilis oppugnatur 128.111
Indiam Alexāder comeſſabūdus te
mulēto agmine leſſit 82.86
Indici elephanti præſtātiores Afri-
cis 245.36
Indus flu. 251.36
Indus flu. dictus ab Indo 151.36
Indigemines cuſtos corporis Hie-
ronymi 130.40.43
Indigemines acceptis duobus vul-
neribus euaſit 130.45
Indibilis cū. VII. millibus ꝛ quin-
gētis Sueſſanoꝝ aduenit 145.15
Indibilis filiæ ætate ꝛ forma floren
tes inter obſides Carthaginis no
uæ erant 156.68
Indibilis Hiſpaniæ pnceps ad Sci
pionem verſus 161.3.16
Indibilis p ſe ꝛ Mandonio ad Sci
pionem locutus 161.16
Indibili coniux liberiq; a Scipione
redduntur 161.27
Indibilis. CCC. equos eligere iuſ-
ſus 161.75
Indibilis ægrotāte Scipi. Sedeta-
num agrum ſociorum Po. Rom.
depo. 172.97
Indibilis conſilio deſtitutus reuale
ſcente Scipione 173.23
Indibilis vocatis ad arma popula-
ribus in Sedetanum agrum tran
ſcendit 174.44
Indibilis abiectis belli cōſilijs Mā
doniū fratrē ad Sci. mittit 174
98.
Indibilis ingens bellum concitat in
Hiſpania 178.33
Indibilis regulus cum equitibus ad
pedes digreſſus 178.67
Indibi. pilo terræ affixus 178.68
Infaus nat⁹ par quadrimo 165.13
Infans certi ſexus natus in Sabinis
196.107.
Infamia Ro. iudicij de agro; Ardea
tium delata 36.20
Ingauni Ligurum gens cum Epan-
terijs bellum geſſerunt 177.99
Ingauni Ligures 195.30.ꝛ265.
22.ꝛ273.5.ꝛ276.79. vid Lig.
Ingauni omnes in deditionem vene
runt 273.63
Inuus dicitur Pan 2.12
Inimici ſacrorum die benigne affa-
bantur 47.96
Inimicitiæ nobiles M. Liuij, ꝛ col-
legæ 164.90
Inimicitiæ inter M. Fuluiū ꝛ M.
Aemylium 257.64.ꝛ276.33
Inſula ex ſtramentis agrorum Tar-
qui. 85.2
Inſubrium ager 51.59
Inſubrib⁹ pago cogno. vnde 51.60
Inſubrium agrum Romanus exerci
tus inſedit 105.82
Inſubres Placentiam inuaſerunt.
196.58.
Inſubres Galli 204.3.ꝛ208.26
31.34.35.ꝛ211.9.23.ꝛ213.5
ꝛ221.91.
Inſubres cæduntur 208.48
Inſubres victi Romanorū animos
fregerunt 208.53
Inſula Iouis 222.81
Inſula noua edita e mari 268.114
Intimare 41.112
Intemelium 211.74
Intercalaris menſis 248.93
Intemelij Ligures 275.78
Interregnū vnde ap. 4.15.ꝛ4.84
Interrex 4.21.ꝛ6.51
Incenſorum lex lata 8.52
Interrex Coſſ. creauit 30.89
Interrex creatus a Patritijs 35.62
Interregnum 41.99.ꝛ51.6.ꝛ55.
14.ꝛ56.12.ꝛ66.12.ꝛ66.80.ꝛ
68.7.ꝛ71.52.ꝛ74.66.ꝛ75.89
ꝛ80.70.ꝛ91.13.ꝛ114.110.
Interregnum iniri 224.88
Interreges tres 48.54.ꝛ56.12
Interrex creatus 51.5.ꝛ114.17
Interreges octo 66.12
Interreges vndecim 66.81
Interrex vndecimus ſeditiones mo
uit 66.82
Interreges duo 66.98.ꝛ75.51.
ꝛ114.110.
Interrex quartuſdecimus 75.90
Interamnatis ager 96.92
Interamnem, coloniam Romanam
Sānites occupare conati 96.34
Interamnis oppidum 148.85
Interamnis colonia Ro. 259.25
Interamne lac fluxit 121.88
Inuidia cæca 258.93
¶ Ionas Macedoniæ Mæāder pcurrit 251.24
Ioui Elicio ara l Auen. dicata 4.72
Ioui Statoris ædes 8.4
Ioui aurea corōa donata a Latinis
14.82.ꝛ31.34.
Ioui diſplicuit ludi pſultor 17.15
Ioui, quoꝝ caput ſacrū fuit 30.100
Ioui Victori ſpolia hoſtium concre
mata 95.3
Ioui Statori templū vouit M. At
tilius conſul 96.26.ꝛ96.64
Ioui Latiali ſolemne ſacrū in mon-
te Albano factum 108.12
Ioui ludi magni vouendi 110.78
Ioui ꝛ Iunoni vnū puluinar 111.2
Io. triumphe infans in vtero matris
clamauit 131.6
Ioui deo ædē vouit prætor 94.213
Ioui ædis vota a Iulio 203.86
Ioui ludi voti 224.16.ꝛ232.23.ꝛ
260.73.ꝛ275.62.ꝛ276.16.
Ioui templum ſacrum 249.30
Ioui ara ſacrata in Aemo monte.
272.82.
Iouis Feretrij ædes ampliata 6
106.
Ioui duæ ædes dedicatæ 230.58
Iouis donū in Capitolio 213.11
Iouis templum in Capitolio ex incē
dio refectum. Flo. 9
Iouis templi ampliandi cauſſa pecu
nia repoſita 9.94
Iouis Soliſq; equis æquiparatū di
ctatorem Camillum 49.62
Iouis Epulum 54.45
Iouis ſignū Præneſte deuectum, ꝛ
in Capitolium latum 60.43
Iouis cellæ argenteæ vaſa 93.64
Iouis Olympij templo ſpolia Gallo
rum detrahuntur 132.112
Iouis ædes Ariciæ 136.115
Iouis Epulum 138.46.ꝛ164.
115.ꝛ185.108.
Iouis Olympij templum crexit Per
ſeus Athenis ꝛ Antiochus Fl. 41
Iouis Epulum ludorū cauſſa. 195
51.ꝛ204.15.
Iouis Piræei templum 199.78
Iouis ædes 203.19
Iouis pronuntiatio in comitijs.
207.53.
Iouis inſulæ ædes dedica. 222.81
¶ Ireſiæ oppidum 205.9
¶ Iſalca præfectus Getuloꝝ ad Ca
ſilinum præmiſſus 123.27
Iſauri in Cilicia domiti. Flo. 93
Iſſæi 202.2.4.ꝛ241.82
Iſter flu. 196.28.ꝛ277.89
Iſidorus præfectus claſſis 235.77
ꝛ235.80.
Iſiondenſes obſeſſi 251.60
Iſiondēſ, obſidiōe liberati 251.63
Iſſiaci lembi 206.86
Iſthmia 202.25
Iſthmi fauces 206.84
Iſtri fluuij accolæ 265.78
Iſtri cum bellum cœptum 268.96
Iſtra prætor 272.14
Iſtri gens fera 89.25
Iſtri ſubacti ſunt. Flo. 20

Iurici vici fons ſubterraneus 131.2
¶ Italia inſulæ modo cingitur mari ſupero inferoq; 51.36
Italia longe alia q̃ India 82.85
Italis Sexto Aelio conſuli euenit. 204.24.
Italiæ regio fertilis Vetruſcus campus 109.62
Italiæ ager amœniſſ. vrebat 111. 66.
Italiæ Coſ. L. Uale. Flac. 213. 111.
Italici exules 210.10
Ital. ad regũ aliquẽ ſpecta. 118.2
Italici po. deſecerũt. Flo. 71.⁊72
Italicis populis a ſenatu ciuitas data eſt. Flo. 80
¶ Iuba rex Mauritaſiæ Curionẽ Ceſarꝫ leg. cũ exercitu cecidit F. 113
Iuba ſuaſit vt Utica dirueret Flo. 113.
Iuba rex a Cæſare diſcrimine maximo oppugnatur. Flo. 113
Iuba a Petreio interimitur Fl. 114
Iubellius Taurea vir bello inſignis 121.46.⁊118.58.⁊130.60.
Iubellius Taurea Clau. Aſellũ prouocat ad ſingulare certamẽ 128.60
Iubellius Taurea mortem ſibi conſciuit 150.23.30. vide Taurea
Iudices Carthaginienſes 114.40
Iudæi a Cn. Põpe. ſubacti Fl. 102
Iudæi a legatis Antonij interempti ſunt. Flo. 128
Iugurtha Mycipſæ fratris filius. Flo. 62
Iugurtha Diẽpſalẽ ĩteremit, Adherbalem regno expulit Flo. 62
Iugurtha Adherbalem obſedit ĩ oppido Cyrtha. Flo. 64
Iugurtha Roma diſcedens clamat O vrbem venalem. Flo. 64
Iugurthæ bellũ indictũ. Flo. 64
Iugurtha pulſus a C. Mario ex Numidia. Flo. 66
Iugurtha necatus cuꝫ duobus filijs ante currũ C. Marij duct⁹ Fl. 67
Iugum fit tribus haſtis 26.103
Iugarius vicus 217.26
Iulius Aſcanius 1.48
Iulius Coſ. 203.83
Iulius Coſ. nihil memorabile egit. 203.87.⁊204.56.⁊ 208. 3. et 208.15.
Iulia Cæſaris filia, vxor Põpeij deceſſit. Flo. 106
Iulia gens 2.48
Iulius ſaltus 51.58
Iuno Regina Ueijs colitur 49.12
Iuno Regia Ro. deportãda 49.44
Iunoni templũ, qui vouerat, Camillus dedicauit 49.51
Iunoni Reginæ templum in Auentino locatum 49.64
Iunonis Reginæ ædes dedicata. 50.111.
Iuno reg. a Ueijs trãſuecta 54.54
Iunoni Monetæ ædeꝫ vouit Camillus 67.112
Iunonis Monetæ ædes in area C. Manlij Capitolini 67.115
Iunoni donum Lanuuium portatũ eſt 108.60
Iunoni æneum ſignum matronæ in Auentino ædificarunt 108.61
Iuno Regina in Auẽtino 109.33
Iuno Soſpita Lanuuij 109.33
Iunonis Reginæ ædeſ in Auentino tacta 165.18
Iunonis Reginæ duo ſigna cupreſſea portata 165.24.30
Iunonis templum tegulis marmoreis ſpoliatum. Flo. 42
Iunoni Reginæ donum ferri iuſſuꝫ 196.14.
Iunonis promontorium 207.30
Iunonis Matutæ ædes 222.77
Iuno Lucina 239.47
Iunoni Reginæ ædes vota 260.34
Iunonis Reginæ templum, dedicatum 277.15
Iuuentas dea 54.106
Iuuentus more antiquo ridicula intexta verſib. iactare cœpit 63.41
Iunius Brutus magiſter equitũ dictus 73.86
Iunius Brutus Scæua Coſ. 76.81 ⁊98.49.
Iunius Syllanus prætor a patre damnatus ſuſpẽdio vitã finiuit Fl. 54
Iuuentæ lectiſternium 108.62
Iuppiter Indiges Aeneas Appellatus 1.44
Iuppiter Feretrius 3.11
Iuppiter Elicius 6.48
Iuppiter monuit ludos inſtaurari. 17.15.
Iuppiter in culmine cum quadrigis 93.64.
Iurare coacti diro quodaꝫ carmine milites 96.81
Iuſtitium indictum 22.47.50.80. ⁊26.74.⁊38.77.⁊39.67.⁊55 37.⁊56.49.⁊64.22.⁊67.109. ⁊80.60.⁊ 89.61.⁊ 93. 10. et 152.37.
Iuſtitium remiſſum 23.5
Iuſtitium edictum 64.64
Ius ciuile repoſituꝫ in penetralibus pontificum euulgauit C. Flauius ſcriba 88.98
Iuturna colonia Romana 159.15
Iuuentutis ædes dedicata 237.87
LAbici capti a Uolſcis. 17.62.
Labicani agri 23.34
Labicana via 41.9
Labicani cũ Ueientibus cõſilia iunxerant 41.91
Labici oppidum 41.94.96
Labicani arma ceperunt 41.99
Labicanis bellum indictũ 41.100
Labicani victi 42.18
Labici oppidũ oppugnatũ 42.19
Labienus Pompeianarum partiuꝫ dux Parthorum fuit. Flo. 127
Labienus cum Parthis victus, occiſus eſt. Flo. 127
Lacates colonia Ro. 159.25
Lachares fili⁹ Mithridatiſ rex Boſpori amicus Ro. factus Flo. 98
Laccetani 108.15.⁊172.97.⁊ 218.11.⁊218.19.14.
Laccetanos Cn. Scipio inſidijs excepit 108.42
Lacetani deduntur pacti. XX. talentis argenti 108.48
Lacedæmonij Democleꝫ interficiũt 218.100.
Lacedæmõ lumẽ Græciæ 219.116
Lacedæ. validiſſima vrbs 220.38
Lacedæmon oppugnatur 220.105
Lacedæmon capta 221.8
Lacedæmon ſerua 221.12
Lacedæmonij 151.100
Lacedæmo. Aetoli capiũt 229.94
Lacedæmonij a Perſis circunuenti 234.110.⁊135.23.
Lacedæmonij Aegium poſſidere conatæ 254.37
Lacedæmonijs bel. ĩdictũ 254.59
Lacedæmoniorum cum Achæis diſceptatio 254.19
Lacedæmoniorum exules 254 79.⁊272.41.
Lacedæmonijs imperatum, vt muros diruerent 254.93
Lacedæmonijs aſcripti q 254.100
Lacedæ. mores abrogati 254.96
Lacedæmoniorum ciuitas quibus eneruata 254.105
Lacedæmonij deplorãt diruta mœnia 265.50
Lacedæmonij muris extruendis diſciplinã Lycurgi ſoluerũt 266.3
Lacedæmonij ſenatum introducti. 267.87.
Lacinium 162.94.⁊238.50
Laciniæ Iunonia templum ſex millia a Crotone 129.52
Laciniæ Iunonis tẽplũ 126.17.32
Laciniæ Iunonis templi ara ⁊ lucuſ 129.52.57.
Lacumaces Deſalcis fili⁹ rex appellatus 184.15
Lacumaces puer a Syphace auxilia ingentia duxit 184.27
Lacumaces cum Mezetullo tutatore, ⁊ Maſæſuliorum manu fugit. 184.30.
Laconum ora oppugnaſ 227.35
Laconicus puer 229.98
Lagus oppidum 251.58
Lamia 203.50
Lamia oppugnaſ a Philippo. 236 38.⁊263.63.
Lamiæ ſitus 236.41
Lamia oppug. ab Attilio 239.76
Lamia capta a conſule 239.85
Lamis vicus 254.42
Lamis vicus oppug. 254.41.48
Lanuuij Tatius interficitur 3.70
Lanati cognomen 36.58
Lanuuium fideliſſima vrbs fuit ſuſpecta 58.103
Lanuuinis ciuitas data 74.8
Laniſtæ gladiatores comparant. 171.27.
Lampſus 205.27
Lampſacus 213.37.40.⁊230.64
Lampter 244.19.23
Lapides atri in Auſetanis locus. 150.54.
Laodiceni Aſiæ 210.10
Laodice regina occiſa Flo. 50
Lar Porſena Cluſinus rex 11.62 vide Porſena.
Lar Tolumnius Ueientium rex. 37.9.⁊44.11.
Lar Tolũni. a Coſſo cæſus 37.53
Larce 72.14
Lariſſus flu. 164.15
Larinatis ager 165.93.⁊165.14
Lariſſenſes populi 199.86
Lariſſa oppidũ 205.48.⁊208.106 ⁊209.27.⁊233.57.⁊234.46.
Lariſſa arx 207.57
Lariſſæorum legati 233.67.75
Lariſſæo. præſidiũ dediũ 233.89
Lariſſa oppug. ab Anti. 233.93
Lariſſa op. non Theſſaliæ 202.36
Lariſſæ ſitus 233.102
Lariſſa obſidiõe liberaſ 233.112
Larium permarinum ædes dedicata 277.16.23
Latinus rex 2.18
Latinus Aeneam ad colloquiũ euocat 1.22
Latinus filiam Aeneæ in matrimonium dedit 1.18

Latinus rex moritur 1.34
Latini duo populi appellati 1.38
Latini ſecundum prælium cum Detruſcis faciunt 1.42
Latina res in muliebri tutela ſuit. 1.45.
Latinus Syluius 1.56
Latini incurſioné in agrum Romanum faciunt 6.58
Latinos L. Tarquinius ſibi conciliat 9.42
Latini ab Alba oriundi 9.82
Latinorum fœdus renouatum 9.87
Latinum bellum non vltra dilatum 14.19.
Latinis captiuorum ſex millia remiſſa 14.79
Latinum nomen Romano imperio coniunctum 14.85
Latinorum oratores a ſenatu petiſſe auxilium 16.4
Latinorum fœdus cum Ro. 16.69
Latini ſine duce Romano Volſcos caſtris exuerunt 20.29
Latini Romános ſocios iuuát 23.35
Latinus ager depopulatus 33.93
Latini milites imperati 38.79
Latinæ 48.51.⁊ 140.64
Latinæ inſtauratæ 48.86
Latini deſece. 55.33.⁊ 57.7
Latium ſuſpectum 58.103
Latinus hoſtis ad Regillum lacum deuictus 60.23
Latinæ legiones lóga ſocietate militiam Romaná edoctæ 60.87
Latini in Tuſculo cæſi ad vnum omnes 61.1
Latinis petétibus pax data 65.10
Latinorum concilia ad lucum Ferétinæ 67.42
Lati. in Pelignú bel. verſi. 70.11
Latinorum inſidum fœdus 70.115
Latino duce Samnites depopulati ſunt 71.32
Latinorum coniuratio in Ro. 72.45
Latini ſocijq; ad Capuam conuenerant 72.21
Latinú bel. ſenatus cóſenſit 72.20
Latini alterum conſulem ex ſe creari volunt 71.69.⁊ 72.82.93
Latini in oíbus pares Ro. 72.32
Latinis nihil diſſonum a Ro. rep. 72.74.
Latini coloni vt Ro. ciues eſſent. 221.48.
Latini fugam fecerunt 73.8.
Latini triarios ſuos excitauerunt. 73.15.
Latini ex fuga ſe Winturnas contulerunt 73.28
Latinorum caſtra capta 73.28
Latinis victis auxiliú a Lauinio ferri cœptum 73.42
Latini oés ſeſe dediderút 73.58
Latium agro multatum 73.58
Latinus ager plebi Romanæ diuiditur 73.59
Latinorum decimus dies 73.63
Latini rebellantes in campis Senectarijs fuſi 73.75
Latini in deditionem accepti a P. Philone 73.76
Latinorum iuuentus cæſa 73.76
Latium omne ſubactum 73.105
Latinorum feriarum mora 108.76
Latinæ feriæ actæ in monte Albano 109.14.⁊ 140.64
Latina via 111.25
Latinorum populi vt ſinguli binos ſenatores darent 1824.4
Latinú in curia ſi qué vidiſſet Manlius cum ſua manu interfecturum minatur 124.8
Laciniæ Iunonis templum ſex millia a Crotone ſitum 126.17.32
Latonæ fœmina boue aurata litatú 140.85.
Latinæ linguæ gnarum Annibal miſit ad caſtra Ro. 148.40
Latine loquentes perfugæ excitant Salapianos 163.46
Latinis caro data 203.17
Latina colonia deducta 215.43 ⁊ 175.111.
Latinæ inſtauratæ 239.50
Latinæ feriæ 256.95. vide feriæ
Latinorum. XII. millia domum redierunt 261.43
Latini loqui publice permiſſum. 275.110.
Latine vendendi ius datú 275.111
Latinæ turbatæ 276.15
Latinæ inſtauratæ 276.24
Latini in ciuitaté accepti 276.52
Latona placata 47.93
Laurea in puppi enata 203.21
Laurétibus caro nó data 239.56
Lauiniú op. ab vxore Aeneæ 1.30
Lauiniæ quanta indoles fuit 1.45
Lauiniæ vxor Aeneæ 1.31
Lauinium oppidum opulentum Lauiniæ relictum 1.50
Lauiniú receptú a Volſcis 17.61
Laurens tractus 67.40
Lautulæ 70.39.⁊ 70.100.⁊ 83 84.⁊ 83.19.
Laurentes Latinorum extra pœná fuere 73.61
Laurétib. fœdus renouatú 73.62
Lautumiæ comprehenſæ incendio 252.45.
Lautia legatis præberi iuſſa 75.87.⁊ 175.112.⁊ 189.35.
Laurentinus portus 193.32
Laurens ager 1.17
Laurentia vxor Fauſtuli 2.3
Laurentia lupa vocata 2.4
Laurentes pulſati 3.68
Lauiniq; cú Ro. fœdus renouát 3.73
¶ Lebi 213.25
Lechæ⁹ port⁹ 207.18.⁊ 207.33
Lectori⁹ collega Voleronis 20.85
Lectori⁹ accuſat Ap. Clau. 20.88
Lectorius ad Quirites 20.90
Lectorius ſubmoueri nobilitatem iubet 20.93
Lectorij ⁊ Ap. contentio 20.94
Lecto. viatoré ad conſulé 20.97
Lectiſternis primum in vrbe Ro. facta 109.37
Lectiſternium fuit tertio poſt conditam vrbem 63.25
Lectiſternium 67.89.⁊ 109.37 ⁊ 181.4.
Lectiſternium Romæ quinto habitum poſt conditá vrbé 76.7
Lectiſter. Ceres impatum 108.61
Lectiſternium factum 109.35
Lecti. ſenatores ſtrauerút 109.38
Lectiſternium habitum 110.79
Lectiſternium curatum 111.1
Legati tres Athenas pro ſcribédis legib⁹ Solonis miſſi 27.34.⁊ 51
Leg. tres ad armatos in Auê. 30.9
Legati Latinorum ⁊ Hernicorum gratulantur Romanis 31.33
Legati ab Ardeatibus Romam venerunt 35.56.89
Leg. Ro. interfecti a Fidena 37.11
Legatis cæſis ſtatuæ in roſtris poſitæ 37.16
Leg. III. Ro. ad Gallos miſſi 51.72
Legati a Nepete ac Sutrio auxilium petunt 56.87
Legati ad Annibalé miſſi 99.52
Legati Ro. miſſi ad percunctandos Carthaginiéſes de Annib. 101 48.
Legati a Peſto crateras aureas Romam attulere 115.41
Legati ad Carthagi. miſſi 197.73 ⁊ 197.96.⁊ 214.63.64.
Legati ad Antiochum 204.40
Legati Attali coroná aureá in Capitolio poſuerunt 207.97
Leg. T. Quintij ⁊ Philippi 221.39
Legati decem more maiorum decernebantur 211.42.⁊ 212.21.⁊ 218.86.⁊ 248.68.73.
Legati decé. 218.78.⁊ 123.7.⁊ 223.45.⁊ 255.46.⁊ 264.64.71
Legati Carthagini. ad Ro. 223.88
Legati Maſiniſſæ 223.96
Legati Biliſtagis 217.7
Lega. Antiochi reſponſum 218.85
Lega. ad Antiochú miſſi 227.16
Legati Romanorum Græcas vrbes adiere 228.86
Leg. Antiochi vaniloquus 231.38
Legati terni ad Carthagini. 32.45
Legatis munerata data 239.61
Leg. ſociorum Latini nomis 260.38
Legati iure gétium ſancti 263.106
Legatorum Celtiberum ſimplicitas 276.66.
Legati Tarquiniorum bona repetunt 11.59
Lega. iure gentium liberi 11.76
Legati Porſenæ Ro. miſſi 13.38 ⁊ 13.71.
Leg. ad Cn. Martiú miſſi 17.71
Legiones decem effectæ 16.3
Legis agrariæ dulcedo ſubibat animos plebis 18.10.19
Legis agrariæ authores 18.52. ⁊ 20.8.
Lege agraria incitati patres 20.7
Legis agrariæ diſcordia continuatur 20.34.⁊ 21.41
Leges nouæ ſancitæ 30.5.9
Leges conſulares 30.107
Leges decemuirales in publico propoſitæ 31.39
Leges promulgatæ aduerſus opes patritiorum 61.30
Leges tres plebi ſecundiſſimæ, nobilitati aduerſæ latæ 73.9
Leges agrariæ a C. Cæſare Coſ. et ⁊ M. Bibulo latæ. Flo. 103
Légiones quatuor quinis millibus peditum ſcribebantur 72.96
Leges res ſurda, ⁊ inexorabilis. 11.54.
Legiones decé conſcriptæ 67.48
Legiones ſingulæ trecentis equitibus ſcribebantur 72.96
Legiones decem ſcribebantur vrbano delectu 83.6
Legio ſecunda ac tertia 92.36
Legio prima ⁊ quarta 92.38
Legio lintcata 96.86.89
Legiones ſex decretæ 101.31
Legiones duodeuiginti 131.13
Legiões ſex nouæ ſcriptæ 231.16
Legiones vigintitres 138.57
Legionibus tribus ⁊. XXX. Romanis bellum geſtum 147.22
Legio vna ex duab⁹ ⁊. V. milliú peditú, ⁊. CCC. eqtú fuit 152.79
Legiões vna ⁊. xx. quo áno 152.85

Legionib. vna ⁊.XX. defenſum imperium Romanum 162.39
Legio. tres ⁊.XX. diuiſæ 165.1
Legiones quinta ⁊ ſexta Cannenſiũ militum fuit traiectura in Afri. 183.26.
Legiones ex ſex millibus peditum ⁊ amplius conſtabant 183.28
Legionibus decem res Romana geſta quo anno 186.33
Legio. XVI. imperium defenſum. 190.106.
Legio Martia ſigna ab Antonio ad C. Cæſarem tulit Flo. 117
Legiones deſcriptæ 266.6.⁊ 269 11.⁊ 272.16.
Legio quinta 274.11
Legio ſeptima 274.13
Legionibus binis quantus ſemper numerus 274.95.115
Legio noua quinqꝫ milliũ ⁊ ducentis peditum 274.100
Legio tertia 218.77.⁊ 275.48 ⁊ 275.71.
Legio quarta 275.73
Legio quarta ſigna ab Antonio ad C. Cæſarem tulit Flo. 117
Lentuli prætoris ⁊ L. Catilinæ coniuratio Flo. 102
Leontini præſidium a Syracuſanis petunt 134.28
Leontinũ captũ a Marcel. 134.49
Leontis cuiuſdã accuſatio 231.84
Leon legatus Athenienſis 250.93
Leonum venatio 263.35
Leontini 130.37
Leontia Dexapylon dicta 136.21
Lepti appulit claſſis Anni. 190.68
Leptis oppidum 223.93
Letennaſtus Cretenſis dux 228.42
Leui Ligures antiqua gens 51.63
Leues qui haſtã ⁊ geſa gererent vocabantur 72.79
Leucas promontorium 152.23
Leucas oppidum 205.45.⁊ 212 87.⁊ 214.100.⁊ 219.3.
Leucas vbi poſita 210.3.⁊ 234.93
Leucadia ab Acarnania quo diuiditur 210.4
Leucas opportuna oppugnantibus 210.8.
Leucadij 210.13
Leucas capitur 210.14
Leucæ 227.12
Leucas Acarnaniæ caput 234.13
Leuſus Cretenſis 251.17
Lex horrendi carminis 5.51
Lex agraria primum promulgata. 17.109.
Lex Terentilla promulgata 23.76
Lex Terentilla relata 23.99
Lex agraria per totum annum eluſa 24.74
Lex Acilia de Auentino abrogata. 27.44.
Lex Horatia 30.104
Lex de annua ⁊ ſemeſtri cenſura lata 38.21
Lex necui album veſtimentũ petitionis cauſſa addere liceat 38.53
Lex de multarum æſtimatione lata 39.25.
Lex Trebonia 47.26.28.⁊ 47.61
Lex agraria promulgata 47.62
Lex Curiata lata eſt 53.53.⁊ 87.6
Lex promulgata de modo agrorũ. 61.32.
Lex promulgata ne tribunorũ militum comitia fierent 61.33
Lex vetuſta priſcis literis verbiſqꝫ ſcripta 63.52
Lex lata tributim de viceſima eorũ qui manu mitterentur 65.116
Lex Licinia 66.82
Lex ſacrata militaris lata 70.96
Lex a L. Papyrio prætore lata. 74.76.
Lex noua antiquam abrogat 85 109.
Lex Porcia pro tergo ciuium lata. 90.77.
Lex Valeria 90.79
Lex recitata, qua intra. X. annos eundem conſulem refici non liceret. 53.110.⁊ Flo. 50.56.
Lex lata in cõtumeliam Q. Fabij de æquato imperio dictatoris ⁊ magiſtri equitum 113.101
Lex lata nequis hæredem mulierẽ inſtitueret Flo. 41
Lex lata, ne cuiquam regi Romã venire liceret. Flo. 46
Lex Oppia lata 215.9.⁊ 215.67
Lex de ambitu lata. Flo. 47
Lex Licinia 215.71
Lex Cincia 215.72
Lex Oppia quo tempore deſiderata 216.49
Lex Oppia abrogata 216.84
Lex agraria promulgata a T. Graccho. Flo. 58
Libertas deploratur 27.13.⁊ 28.9
Libertini in quatuor tribus redacti ſunt. Flo. 20
Libertatis ſignũ, pileus aut lana alba 132.6
Libertatis in æde pictura volonum a Graccho facta 132.9
Libertatis ædẽ in monte Auentino dedicauit Gracchi pater 132.9
Libertatis atrium 139.73
Liberi ⁊ Liberæ ſigna 211.49
Libertini in. XXXV. tribus diſtributi ſunt. Flo. 84
Libertini primũ militare cœperũt Flo. 74
Libertas virorum fortium pectora acuit 172.8
Libri Lintei 35.72.⁊ 36.59. ⁊ 37.75.⁊ 38.2.⁊ 135.42.
Libri magiſtratuum 37.74
Libri fatales 47.114.⁊ 110.77. ⁊ 111.5.⁊ 118.73.
Libri ſeptẽ Græci Numæ Pompilij 273.81
Libri ſeptem Latini Numæ Pompilij 273.81
Libo tri. ple. a Catone accuſatur. Flo. 49
Libyphœnices equites 102.15
Libui quos locos tenuere 52.62
Liburni gens fera 89.25
Libui Galli 104.67
Libui 223.25.⁊ 114.3
Lictores duodecim Romulus inſtituit 2.77
Lictores. XXIIII. apparent Coſſ. 20.60.
Licinius Macer author 35.72.⁊ 89.96. vide Macer
Licinius tribunus pl. 42.116
Licinius Menenius tri. militum. 56.14.
Licinius Menenius iterum tri. militum 59.104
Licinius Menenius tertium tri. militum 60.62
Liuius ab Satyris auſus eſt primꝰ argumẽto fabulã facere 63.35
Licinia lex 66.84.113.⁊ 90.30
Licinia lex ſpreta 67.37
Licinium genus præpotens 89 49.⁊ 90.7.
Licinius Craſſus Pont. Max. qui ſella curuli nõdum ſedit 139.3
Licinius prætor 154.80.⁊ 165.1
Licinius prætor vicit Gentium Illyricorum regem. Flo. 44
Licinia nobilis fœmina quod virũ necauerit, necata eſt Flo. 48
Licinius Pont. Max. 196.49
Licinia virgo Veſtalis inceſti damnata eſt Flo. 63
Liguribus primũ exercitus admotus. Flo. 20
Ligures expoſtulant quod Pœnum auxilijs ſuis iuuiſſent 114.97
Ligures durum in armis genus. 167.29.
Ligures tranſalpini Maſſilienſiũ oppida vaſtarunt. Flo. 47
Ligures 51.60.⁊ 208.27.⁊ 211 14.
Liguſtini montes 216.87
Ligurum conſul. 222.102
Ligurum coniuratio 221.104.⁊ 222.116.
Ligurum bellum creſcit 224.35
Liguſtinum bellum ad Piſas conſtitit 225.45
Ligurum ager vaſtatus 230.37
Ligures improuiſo caſtra proconſulis aggreſſi 237.102
Ligurum cum Romanis conflictus. 237.104.⁊ 260.27.
Liguribus ⁊ Gallis mutua auxilia. 238.4.
Ligures in deditionem venerunt. 239.31.
Ligures Ro. ceciderunt 248.53
Ligurum bellum 256.51
Ligurum valles 256.54
Liguria militem exercitat montanis ⁊ aſperis locis 260.9
Liguria inops regio 260.13
Ligures pacati 260.35
Ligures Apuani Romanos cædũt 263.11.
Ligures decreti Coſſ. 269.2
Liguria prouincia conſularis 271 96.⁊ 272.13.⁊ 274.72.
Ligures recepti orant Marcellum 271.98.
Ligures Ingauni L. Aemyliũ Paulum obſident 273.15.18
Ligures pacem perpetuam orant. 274.48.
Ligures improuiſo oppreſſi ſunt. 275.15.
Ligures traducti ſunt publico ſumptu 275.23
Ligures montani in deditionẽ venerunt 275.76
Lilybæũ firmo præſidio teneri iuſſum 106.39.42.43
Lilybæum Pœni aggreſſi 118.63
Lilybæum Siciliæ oppidũ 199.46
Limneæ deditio 234.54
Linteata legio 96.86.89
Linteatæ cohortes funduntur 97 45.
Linterni arenæ 112.10
Lingus 200.20.⁊ 204.59.⁊ 212 91.
Lingus mons 204.116
Liparenſium piratæ legatos Romanos Liparas deducunt 50.51
Liparorum ciuitatis mos 50.52
Liparæ 106.35
Liris flu. 248.85.⁊ 153.84

Liſinæ 205.28
Litabrum oppidum expugnatum. 227.41.
Litanam ſyluam inciderunt Galli. 124.44.
Literæ ab Euandro in Italiam portatæ 2.57
Literæ ad Tarquinios 11.68
Literæ laureatæ 50.74
Literæ raſæ per quæ tempora fuere 55.6
Literæ Tarquiniorum 11.42.41.68
Litana ſylua 218.36.⁊ 221.43
Literarum ludi diſcentium vocibus ſtrepuerunt 59.82
Liternus fluuius 208.21
Liternū colonia deducta 223.79
Literni monumentum ⁊ ſtatuā Scipionis vidit T. Liuius 218.112
Lituus baculum 4.38
Litubium opp. Liguriæ 208.28
Liuius ab Satyris auſus eſt prim⁹ argumento fabuli facere 63.35
Liuius ſuorum carminum actor fuit 63.36.
Liuius puerum ad canendum ante tibicinē ſtatuit 63.8
Liuius poeta carmen condidit 165 18.⁊ 196.115.
Liuius Druſus Coſ. aduerſus Scordiſcos feliciter pugnauit. Flo. 63
¶ Locrenſes portas Romanis clauſerunt 127.71
Locrenſes frumētū lignaq; ex agris in vrbem rapuerunt 129.5
Locrenſes vocati e Brutijs in amicitiam Annibalis 129.14
Locrenſium deditio ad Pœnos. 129.20.
Locrenſibus iuſſu Annibalis data pax 129.28
Locrenſes ad Romanos ſe inclinarunt 179.70
Locrenſium clades legatorum aduentu vulgatæ 181.38
Locrenſium legati in ſenatum admiſſi 181.44
Locrenſium legati oratio ad P. C. de Q. Pleminij ſcelere 181.44
Locrēſibus libertas, legeſq; ſuæ reſtitutæ 182.60
Locrenſes liberi 212.59.88
Locris Proſerpinæ pecunia ex theſauris ſublata 196.98
Locris ſacrilegium perueſtigatum. 196.116.
Locris 205.109.⁊ 209.43
Locridis ſitus 234.91
Locri deficiunt ad Annibalem poſt Cannenſe prælium 119.93
Locrenſes deſciuere ad Pœnos 125.54.
Locros in Brutijs Criſpinus cōſul oppugnare conatus 162.91
Locri oppugnantur a Cincio 163 53.
Locrorum obſidio aduentu Annibalis ſoluta 163.60
Locros vrbem recipiendi cogitatio 179.40.
Locrorum arx proditur Romanis. 179.17.
Locros P. Scipio recepit 179.90
Locus vbi deſpui religio ē 52.10
Longarus bellum geſſit cum Demetrio 199.23
Lomnorius regulus Gallorum 251 82.89.92.
Longa Alba condita 1.51
Longula oppidum 86.71
Longula Romanis adempta 17.60
Longi cognomen 136.112
Longulam peruenit Papyrius 87 32.
Longunticam peruenit claſſis Romana 112.81
Loryma portus 241.104
¶ Lucani ſine certamine in ditionē Po. Romani redierunt 170.60
Lucani ⁊ Samnites bellarunt cum Alexandro Epirenſi 74.72
Lucani orant in fidē accipi 74.98
Lucanus exul Alexandrum Epiri regem interfecit 75.92.⁊ 75.114
Lucanæ legiones fuſæ 75.96
Lucanorum vrbes captæ 75.98
Lucani cum fortuna mutabilem gerunt fidem 75.102
Lucanis bellum motum 83.44
Lucani in fidem Po. Romani venerunt 76.10.⁊ 76.47
Lucanorum iuuētus dolo Romanis inuidiam concitat 76.52
Lucani bellū in Romanos poſcunt 76.57.
Lucani montes 82.87
Lucam ꝯceſſit Sēpronius 108.10
Lucani deficiunt ad Annibalē, poſt Cannenſe prælium 119.91
Lucani M. Fuluio cōſuli ſeſe dedidere 160.53
Lucanorum oratores queſti de Sānitibus 91.14
Lucani omnia tolerabiliora ducūt, quam violare nomen Romanum 91.17.
Lucanorum fœdus 91.21
Lucani Tyrrhenis auxilium tulerūt Flo. 11
Lucanis nulla fides 196.14
Lucanorum ſeditiones 92.47
Luceria op. Appuliæ 79.29
Luceria Samnitium facta 84.32
Luceria capitur a Romanis 84.34
Lucerini ac Samnites cæſi 84.34
Luceriam coloni duo millia ⁊ quingenti miſſi 84.37
Luceria obſeſſa 81.84.⁊ 82.4
Lucerinus ager populatus 86.98
Luceriam profectus cōſul 87.62
Luceriam Samnites oppugnant. 95.95.
Luceius Celtiberorum adoleſcens eximiæ formæ virginem deſponſatam habuit 156.74
Luceius dotem a Scipione accepit. 156.91.
Luceius cum mille ⁊ CCCC. militibus ad Scipionē rediȷt 156.94
Luceria deleta 157.65
Lucerini Atellam migrare iuſſi. 157.66.
Luceres 82.19.⁊ 7.19.⁊ 82.22
Luceria recepta duce Papyrio 82 43.
Luceriæ obſides Romani cuſtodiebantur 82.6
Lucerum nominis cauſſa incerta 3.67.
Luccius Samnites acie vicit Fl. 75
¶ L. Acilius 273.110.⁊ 274.15 20.
L. Acilius ignem caſtris Celtiberus iniecit 274.7
L. Acilius Pont. Max. cooptatus. 275.107.
L. Acilius quæſtor cæſus ad Cannas 117.54
L. Aemylius Paulus conſul triumphauit 274.45
L. Aemylius Paulus prætor 227 73.⁊ 232.33.
L. Aemylius Regillus prætor 238 217.⁊ 239.25.⁊ 239.41.⁊ 242 43.⁊ 241.49.51.⁊ 243.41.
L. Aemylij Regilli victoria naualis 244.12.
L. Aemylius Scaurus 244.14
L. Aemylius proconſul 246.58
L. Aemylij prætoris literæ 246.69
L. Aemylius Paulus legatus 248 59.⁊ 256.101.
L. Aemylius Paulus Perſen vicit. 248.59.
L. Aemylio Regillo triumphus decretus 248.82
L. Aemylius Paulus ī Hiſpania, proſpere pugnauit 248.85
L. Aemylius candidatus 265.26
L. Aemylius Paulus conſul 268 209.⁊ 276.21.
L. Aemylius Paulus ædilis curulis fuit cum M. Aemylio Lepido. 268.110.⁊ 276.21.
L. Aemylio Paulo imperium prorogatum 273.5
L. Aemylius Paulus a Liguribus obſidetur 273.15.18.⁊ 273.34
L. Aemylius exercitum inſtruit. 273.36.
L. Aemylius Paulus milites ſuos alloquitur 273.44
L. Aemylius Regillus vouit ædem Larium 277.16
L. Aemylij Regilli tabula 277.18
L. Aemylius conſul 18.14
L. Aemylius iterum cōſul 29.70.74
L. Aemylius tertium conſul 20.37
L. Aemylius tri. militum 55.19
L. Aemylius præpoſitus aduerſus Hetruſcos 55.48
L. Aemylius iterum tri. militum. 56.14.
L. Aemylius tertium tri. militum. 58.101.
L. Aemylius tri. mili. 59.2.⁊ 60 81.81.
L. Aemylius magiſter equitum 63 98.⁊ 76.96.
L. Aemylius Mamercus conſul. 63.7.⁊ 71.2.⁊ 75.9.
L. Aemylius Mamercus ſecundum conſul 64.48
L. Aemylius interrex 66.13.⁊ 75.90.
L. Aemylius Mamercus magiſter equitum 70.56
L. Aemylius Mamercus dictator. 74.56.
L. Aemylius dictator 75.90
L. Aemylius Pætus ædilis plebeius 93.66
L. Aemylius legatus 101.47
L. Aemylius Paulus religionē Varroni incuſſit 116.50
L. Aemylij Pauli, ⁊ Terentij Varronis diſceptatio 116.82
L. Aemylius Paulus grauiter funda ictus 117.30
L. Aemylius Paulus ad Cn. Cornelium Lentulum 117.42
L. Aemylius triumuir menſarius. 223.108.
L. Aemylius Paulus Pontifex demortuus 123.112
L. Aemylius cenſor 223.115.⁊ 224.22.⁊ 131.21.
L. Aemylius Pappus prætor 175.74
L. Aemylius Paulus Perſeum vicit. Flo. 44

L. Aemylius Paulus prædixit exer xitui lunam defecturã. Flo. 44
L. Aemylius Paulus contradicente Seruio Sulpitio Galba triũphauit. Flo. 45
L. Aemylij Pauli triumphus iſignitus duorum filiorum funeribus. Flo. 45
L. Aemylius Paulus ꝯſul 115.18
L. Aemylius Paulus moritur magna abſtinentia. Flo. 46
L. Aemyl. Paulus triũuir 221.85
L. Aemylio Paulo conſuli mandatur bellũ Macedonicũ Flo. 44
L. Afranius legatus Antonij in Cæſaris deditionem venit Flo. 110
L. Albinus proprætor Hiſpaniæ. 276.62.⁊ 276.111.
L. Albinus virgines Veſtales ſacraque in plauſtrũ impoſuit 52.54
L. Albinus tri. ple. 16.66
L. Annius Setinus prætor Latinorum 71.57
L. Annij Setini conſultatio 71.62
L. Annius Setinus lapſus per gradus Capitolij 72.12
L. Annius Setinus T. Mãlio ⁊ P. C. 71.87
L. Antonius cõſul, frater M. Antonij, Cæſari bellũ intulit Flo. 123
L. Antiſtius tri. militum 60.48
L. Appius legatus 127.14
L. Apuleius tri. plebis diẽ dixit Camillo 51.20
L. Apuſtiꝰ legatꝰ 127.16.⁊ 127.19
L. Apuſtius Fullo ædilis plebis. 195.50.⁊ 202.46.
L. Apuſtius leg. 202.91.⁊ 205.55.58.⁊ 239.64.
L. Apuſtius Fullo prætor 221.63 vide. C.
L. Apuſtius triumuir 222.75
L. Apuſtius Fullo triumuir 225.43
L. Apuſtius cecidit 241.87
L. Aquileius Coruus tribunus militum 55.88
L. Aquilius Pætus augur creatus in locum M. Marcelli 164.108
L. Arenius præfectus sociũ 163.2
L. Arenius præfectus ſociũ captus 263.20.
L. Arienus tri. plebis 258.36
L. Atilius tri. militum 35.50
L. Atilius ꝓfectus clam ex Locris in portũ deductus 229.21
L. Atilius prætor 207.208.212
L. Atilius tri. plebis 85.18
L. Aurelius quæſtor 223.96
L. Aurelius Cotta legatus 273.66
L. Auranculeius legatus 248.31
L. Auruculeius prætor 238.126.⁊ 239.25.⁊ 239.70.⁊ 246.61.64
¶ L. Bantius Nolanus Nolã in ditionẽ Annib. dare voluit 122.79
L. Bantius placatur a Marcello. 122.86.
L. Bebius diues prætor 246.79 ⁊ 247.2.
L. Bebius legatus Carthaginẽ miſſus 190.52
L. Bebius ꝓtor expirauit 248.52
L. Brutus conditor Romanæ libertatis 77.96
L. Brutus gladio incubuit Flo. 89
¶ L. Cæcilius Dexter prætor. 268.112.⁊ 269.5.
L. Cæciliꝰ Metellus Dalmatas obſedit. Flo. 62
L. Cæcilius Metellus cẽſor Fl. 62
L. Cæcil. a Gallis cæſus eſt. Flo. 23
L. Cæcilius Metellus iurare coactus a Scipione 118.12
L. Cæcilius Metellus 118.2
L. Cæditius tri. pl. 20.13
L. Cæſar Antonij auunculus proſcriptus. Flo. 120
L. Cæſar conſul aduerſus Samnites male pugnauit. Flo. 73
L. Cæſar conſul feliciter ꝯtra Samnites pugnauit Flo. 73
L. Calpurnius legatus 206.14
L. Cantilius ſcriba pontificũ, quod cum Floronia Veſtali ſtuprũ fecerat, iter verbera expirauit 118.67
L. Caruilius tri. ple. 138.67
L. Caſſius conſul a Tigurinis Gallis cum exercitu cæſus eſt Flo. 65
L. Catilina bis repulſam conſulatus paſſus. Flo. 102
L. Catilina vrbe pulſus Flo. 102
L. Catilina a C. Antonio proconſule cæſus eſt Flo. 103
L. Cincius Alimentius ſe captũ de Annibale ſcribit 104.59
L. Cincius Alimentius legatus ad Criſpinum conſulem 163 69
L. Cincius Alimentius 251.74
L. Cincio Caunenſes milites in Siciliam dati 152.85
L. Cincio prorogatum imperiũ in Sicilia 158.82
L. Cincius partem Siciliæ tueri iuſſus 159.6.
L. Cinna ſeipſum conſulẽ per biennium creat. Flo. 83. Vide Cinna
L. Cinna aduerſus Syllam proficiſcens interemptus eſt. Flo. 83
L. Cornelius Scipio lectrex 66.84
L. Cornelius Scipio a patribus cõſul datus 66.116
L. Cornelius Lentulus cõſul 75 54.⁊ 75.80.
L. Cominius tri. militum 76.109
L. Cornelius dictator 82.18
L. Cornelius vltor vnicus Romanæ ignominiæ 82.19
L. Cornelius Scipio Coſ. 91.14
L. Cornelius Lẽtulus Pont. Max. 210.82.
L. Cornelio Lentulo proconſuli ꝓrogatum imperium Hiſpaniæ. 180.94.
L. Cornelius Lẽtulus Pont. Max. mortuus 138.36
L. Cornelius Lentulus decemuir ſacrorum 138.33
L. Cornelius Lẽtulus prætor 146 113.⁊ 147.19.
L. Cornelius legatus Marcelli cornu ꝓfuit aduerſus Anni. 160.32
L. Cornelius Claudius ædilis curulis 162.13
L. Cornelius Lẽtulus ex Hiſpanis rediit 197.105
L. Cornelius Lentulus ouans vrbẽ ingreſſus 197.109.111
L. Cornelius Merula 221.86
L. Cornelius Merula conſul 222 84.95.102.⁊ 224.93.⁊ 225.20 ⁊ 227.1.
L. Cornelius Scipio prætor 222 84.102.
L. Cornelij cõſulis literæ 225.83
L. Cornelius Scipio candidatus. 127.71.
L. Cornelius Mammula prætor. 227.73.
L. Cornelius Scipiõ 235.94
L. Cornelius Scipio conſul 238 115.⁊ 239.1.21.
L. Cornelius conſul paludatus ab vrbe profectus 239.66
L. Cornelius Dolabella triumuir naualis 275.100
L. Cornelius Sylla quæſtor Marij Flo. 66
L. Cornelius Sylla Ariobarzanẽ in regnum reduxit. Flo. 70
L. Cornelius Sylla legatus Samnites prælio vicit. Flo. 75
L. Cornelius diremit inter Antiochum ⁊ Ptolemæum certamina. 213.57.59.
L. Cornelius legatus 213.80
L. Corneliꝰ Cethegus a Catone accuſatus. Flo. 49
L. Cornelius Maluginenſis conſul 25.98.
L. Cornelius Maluginenſis ſententiam dixit 28.58
L. Cornelius Maluginenſis Ap. cõplexus 28.76
L. Cornelius iterum conſul 74.67
L. Cornelius conſul in Sardinia cõtra Pœnos feliciter pugnauit. Flo. 17
L. Cornelius Lentulus conſul 202 92.⁊ 208.37.
L. Cornelius conſul 203.34.⁊ 203.89.⁊ 204.4.⁊ 211.46.
L. Cornelius Merula prætor 204 14.⁊ 204.25.
L. Cornelius proconſul 207.72
L. Cornelius Lentulus prætor. 207.82.91.
L. Cornelius Lentulus ædilis curulis 180.49
¶ L. Damaſius prætor ex voluntate C. Marij conſulis omnẽ nobilitatem trucidauit. Flo. 86
L. Decius tri. ple. rogationem tulit. 42.61.
L. Domitius Coruino capto a Cæſare dimiſſus. Flo. 109
L. Duronius prætor 272.12.14 ⁊ 272.35.⁊ 275.87.94.
L. Ebutius conſul 23.10
L. Ebutius conſul moritur 23.24
¶ L. Fabius legatus Carthaginem miſſus 189.52
L. Fimbria ceruicem ſeruo præbẽs interfectus eſt. Flo. 83
L. Flaccus conſul 83.33
L. Flacco C. Flaccus frater inuiſus 158.101.
L. Fuluius ſuffectus in locũ T. Minutij conſulis 88.60
L. Fuluius magiſter equitum 83 49.
L. Fuluius conſul 78.56
L. Furius conſul 20.32
L. Furius ſordidatꝰ circuijt 20.38
L. Furius decemuir 27.49
L. Furius Medullinꝰ Coſ. 42.101
L. Furius Medullinus iterum conſul 43.38
L. Furius Medullinꝰ tribunus militum 43.113.⁊ 47.76
L. Furius Medullinus tertium tribunus militũ 44.62.⁊ 48.2
L. Furius tribunus militum 51.69 ⁊ 61.49.
L. Furius in Camillum 59.28
L. Furius temeritatis culpam luit. 59.59.75.
L. Furius Medullinus tribunꝰ militum 38.39
L. Furius Medullinus quintũ tribunus militum 49.75
L. Furius Medullinus ſextum tri-

bunus militum 50.3
L. Furius Medullinus ſeptimum tribunus militum 51.8
L. Furius Camillus dictator 67 33.⁊ 67.108.
L. Furius Camillus conſul 67.33 ⁊ 73.92.
L. Furius Camillus Gallicum bellum ſibi ſumit 67.56
L. Furius Camillus ad Pedum cum Tiburtibus pugnat 73.100
L. Furius adiutor Camillo datur. 59.11.26.
L. Furius Camillus triumphauit. 73.105.
L. Furio Camillo equeſtris ſtatua i foro poſita 73.107
L. Furius Camillus de Latinis populis ad ſenatum retulit 73.108
L. Furius Camillus iterum conſul. 76.81.
L. Furius Camillus conſul morbo implicitus 76.89
L. Furius prætor 83.39
L. Furius tri. pl. comitia Appij interpellauit 87.98
L. Furiꝰ Bibaculus quæſtor cæſus ad Cannas 117.54
L. Furius prætor ſaucius ex Africa Lilybæum venit 224.100
L. Furiꝰ Purpurio Numiſtrone cū præſidio relictus 157.49
L. Furius Purpurio prætor 196 47.71.⁊ 196.29.⁊ 196.62. et 222.82.
L. Furius ſcripſit ſenatui 196.64
L. Furius 197.114.⁊ 202.52.73
L. Furio triūphus decretꝰ 202.76
L. Furius Purpurio cōſul 211.34 ⁊ 211.50.⁊ 213.117.
L. Furius Purpurio legatus 248 30.⁊ 256.101.⁊ 268.90.
L. Furius Purpurio cenſuram petit 266.76
C L. Galba Pont. ſuffectus 193.42
L. Galba Pontifex morit 204.16
L. Geganius tribunus militum 60 62.70.
L. Gellius victus a Spartaco Flo. 96.
L. Gellius cenſor aſperam cenſuram egit. Flo. 98
L. Geminius Petellius legatus ad Syphacem 257.82
L. Genutius Coſ. 63.15.⁊ 63.63
L. Genutius conſul primus de plebe bellum gerens occiſus 64.13
L. Genutio cōſuli Hernici ſorte eueniunt 64.11
L. Genutius tri. plebis 70.194
L. Genutius 89.1
C L. Halicuꝰ ædilis plebis 27.27
L. Herculeius quæſtor Sertorij cū exercitu cæſus. Flo. 91
L. Herculeius prætor prælio vicit M. Antonium, ⁊ L. Manlium. Flo. 90
L. Horatius cōſul iuſſu populi triūphauit 96.56
L. Horatius Barbatus 40.15
L. Horatius Puluillus tribunus militum 56.22
L. Hortenſius tribunus plebis A. Sempronio conſuli diem dixit. 41.22.
L. Hoſtilius Cato decēuir 195.44
L. Hoſtilius Mancinus occiſus cum delectis equitum 121.215
L. Hoſtilius Mancinus explorator 118.107.
L. Hoſtilius legatus 258.93
C L. Icilio tribunitio Verginius filiam deſponderat 29.1
L. Icilius Appio Claudio 29.26
L. Icilius ſpōſus Verginiæ 29.24
L. Icilij frater 29.44
L. Icilio authore ſeceſſio a decemuiris facta 30.22
L. Icilius decem alios tribunos militares creandos curat 30.26
L. Icilius poſtulata plebis exponit. 30.55.
L. Icilius tribunus plebis 30.83
L. Icilius tribunus plebis ad populum de triumpho conſulum tulit. 32.20.
L. Iulius magiſter equitum 38 77.81.
L. Iulius conſul 39.22
L. Iulius Tullus tribunus militum 47.5.⁊ 48.28.37.
L. Iulius tribunus militum 37.8 ⁊ 60.47.
L. Iulius Appulus prætor 202.92 ⁊ 203.4.
L. Iulius prætor 267.43.47
L. Iulius ædilis plebis 138.45
L. Iulius Sequeſtris exanimatus. 211.72.
L. Iunius tribunus plebis 276.5
L. Iunius Brutus comes Tarquinijs additus 10.38
L. Iunius Brutus qualis 10.39
L. Iunius Brutus aurum in baculo Apollini obtulit 10.44
L. Iunius Brutus 10.77
L. Iunij Bruti iuramentum ſup ſcelus Tarquiniorum 20.87
L. Iunius Brutus caſtigator inaniū querelarum 10.93
L. Iunius Brutus tribunus celerū. 10.98.
L. Iuuentius Calua legatus 264 113.⁊ 266.36.
C L. Lectorius ædilis plebis vitio creatus 193.44
L. Lentulus Cornino capto a Cæſare dimiſſus. Flo. 109
L. Lentulo prorogatum imperium 204.22.
L. Lentulo Italia euenit 203.2
L. Lentulo Hiſpania puincia a P. Scipione datur 175.58
L. Lentulus bellum Hiſpaniæ ſedare nititur 178.45
L. Lentulus princeps legatorum ad conſules 79.87
L. Lentulo prorogatum imperium Hiſpaniæ 186.32.⁊ 193.78
L. Licinius Lucullus conſul in carcerem coniectus. Flo. 48
L. Licinius Pollio legatus ad Criſpinum conſulem 263.68
L. Licinius Lucullus ædilis curulis 193.42.44
L. Licinius prætor 158.105
L. Licinius nonum tribunus plebis 62.20.
L. Licinius tribunus plebis 80.92
L. Lucretius Flauius conſul 80 78.
L. Lucretius conſul Equos vicit. 50.84.
L. Lucretius tribunus militum 52 8.9.
L. Lucretius Tricipitinus tribunus militum 55.89
L. Lucretius Tricipitinus Volſcos cecidit 23.63
L. Lucretius Tricipitinus conſul. 23.48.⁊ 24.32.
L. Lucretius tribunus militum 58 100.⁊ 59.10.
L. Lucretius quæſtor cum duobus tri. militum, ⁊ quinque equeſtris ordinis ſenatorum liberis interceptus 108.18
L. Lucretius Aſella conſulatum contra voluntatem Syllæ petens occiſus eſt. Flo. 89
L. Lucretius Aſella obſedit Præneſte C. Marium. Flo. 88
L. Lucretius Tricipitinus conſul triumphauit 23.97
L. Lucullus in Pōto aduerſus Mithridatē feliciter pugnauit Fl. 97
L. Lucullus Lacharem filium Mithridatis in amicitiam recepit. Flo. 98
L. Lucullus in Armenia Mithridatem, ⁊ Tigranem fudit. Flo. 98.
L. Lucullum ſeditio militum tenuit ne Mithridatis ⁊ Tigranis victoriæ ſummam imponeret. Flo. 98.
L. Lucullus Coſ. aduerſus Mithridatē feliciter pugnauit. Flo. 94
L. Lucullus exercitum Mithridatis fame ferroqꝫ deleuit. Flo. 95
L. Manlio Tuſculano ciuitas data 26.113.
L. Manlius Tuſculi dictator 25 15.
L. Manlius Capitolinus tribunus militum 41.21
L. Manlius Imperioſus dictator. 63.51.66.
L. Manlius a tribunis agitatus dictatura abijt 63.62
L. Manlius ptor vrbanus literas mittit M. Valerio conſuli 157 75.
L. Manlius Torquatus pnceps legendi ſenatus fuit 159.76
L. Manlius imperator in inſidias præcipitatus 102.65
L. Manlius pconſul a L. Herculeio prætore prælio victꝰ eſt Fl. 90
L. Mālio dies dicta a tribuno M. Pomponio 63.63
L. Manlius Imperioſus filiū ſuum extorrem in opus ſeruile dedit. 63.69.
L. Manlius malum filij malo auxit 63.74.
L. Manlius Torquatus legatus. 94.34.
L. Manlius prætor Galliæ ædem vouit Concordiæ 114.102
L. Manlius Volſo candidatus. 115.15.
L. Manlius Torquatus trans mare legatus miſſus 164.83
L. Mālio Accidino Hiſpania prouincia tradita 175.58
L. Mālius Accidinus caſtra caſtris hoſtium oppoſuit 178.45
L. Manlio Accidino procōſuli prorogatū imperium Hiſpaniæ 180 94.⁊ 193.78.
L. Manlius conſul 283.96
L. Manlio Accidino prorogatum imperium Hiſpaniæ 186.32
L. Manlius Torquatus Pontifex mortuus 193.42
L. Manlius Accidinus 202.100 ⁊ 274.40.
L. Manlius Volſo ptor 207.107
L. Manlius Olympum adoritur.

252.79.⁊ 253.13.
L. Mãlius Accidinus prætor 252 74.⁊ 254.111.⁊ 255.9.⁊ 25.
L. Manlius Cn. Milij frater 252 79.⁊ 252.113.⁊ 255.45.⁊ 253 20.⁊ 255.77.
L. Manlius ꝑtor Concordiæ ædez vouit 223.110
L. Manlius Carthaginem vectus. 256.50.
L. Manlij Accidini literæ ad ſenatum 167.69
L. Manlius legatus 119.81
L. Manlius proconſul triumphum petit 264.76
L. Manlij ouatio 264.79
L. Manlius Accidinus legatus. 268.91.
L. Manlius Accidinus triumuir. 268.100.
L. Manlius Torquatus dictator. 164.45.
L. Manlius Accidinus conſul 276 1.9.
L. Manlius Accidinus cõſul nihil memoria dignum in Liguribus geſſit 277.30
L. Martius Septimij filius Hiſpanias reſtituit poſt Scipionũ mortem 145.80.⁊ 173.100
L. Martius imperator creatus. 145.86.
L. Martius receptui ſignum dedit 145.103.
L. Martius milites alloquitur 145 112.
L. Martius caſtra Aſdrubalis Giſgonis expugnat 146.42.146.53
L. Martij ducis magnũ nomẽ apud omnes 146.64
L. Martio concionanti flamma fuſa eſt e capite 146.64
L. Martij literæ in ſenatum relatæ 147.24.
L. Martius tumultuarius dux Hiſpaniæ 254.24
L. Martius caſtris exuit Hannonez 174.12.
L. Martius conſul Carthaginẽ oppugnat. Flo. 49
L. Martius Septimius 203.33
¶L. Mecilius tribunꝰ pl. 20.115
L. Menenius tri. ple. 65.92
L. Menenius Lanatus Coſ. 36.30
L. Metellus prætor in Sicilia piratas vicit. Flo. 98
L. Metellus tribunus plebis diem dixit cenſoribus 136.93
L. Metelli ⁊ Poſthumij Albini certamen 247.8
¶L. Minutius conſul 26.33
L. Minutio nulla fortuna in gerendo negotio 26.54
L. Minutius cõſul ab hoſtibus obſeſſus 26.56
L. Minutius a dictatore liberatus 26.98.
L. Minutius abdicat ſe conſulatu. 26.107.
L. Minutius decemuir 27.90.⁊ 28.89.
L. Minutius ꝑfectus annonæ creatus 36.41.58.⁊ 36.60
L. Minutius boue aurato donatus 36.111.
L. Minutius. XI. tribunus plebis cooptatus 36.113
L. Minutio dies dicta 37.88
L. Minutius Myrtilus Carthaginem vectus 256.50
L. Minutius legatus 274.60.75
¶L. Mummius cõſul Diacũ Achæorum ducez ad Iſthmon vicit Flo. 52.
L. Mummius victa Corintho abſtinẽtiſſimum virum egit. Flo. 52
L. Mummius de Achæis triumphauit. Flo. 52
¶L. Murena Marſos bello fregit Flo. 76
L. Murena aduerſus Mithridatez in Aſia pugnat. Flo. 86
¶L. Nautius conſul cum Sabinis egregie pugnauit 27.1
L. Nautius conſul 26.35
L. Numitorius tri. pl. 20.114
L. Nummius cenſor 277.5
L. Nummius 258.74.⁊ 277.5
¶L. Opimius Panſa quæſtor occiſus 95.56
L. Opimius prætor Fregellanos in deditionem accepit. Flo. 60
L. Opimius conſul ex S. C. Gracchum ſeditioſum īterfecit Flo. 61
L. Opimius accuſatus apud populum liberatur. Flo. 61
L. Opiternius caput bacchanaliuz. 262.82.
L. Oppius tribunꝰ plebis 207.113
L. Oppius Salinator 227.56
L. Oppius Salinator prætor 227 74.⁊ 232.30.
¶L. Panſa conſul. vide Panſa. Fl. 119.
L. Panſa e vulnere defunctus in cãpo Martio ſepultus eſt. Flo. 119
L. Papyrius Mugillanus conſul. 36.68.⁊ 39.41.⁊ 35.90.
L. Papyrij Mugillani conſulatus dubius fuit. 111.6
L. Papyrius Craſſus conſul 37.84 ⁊ 39.22.
L. Papyrius Mugillanus 82.23
L. Papyrius Mugillanus tribunus militum 94.41
L. Papyrius Mugillanus interrex 41.54.
L. Papyrius tribunus militum 56 13.⁊ 58.116.
L. Papyrius Curſor 57.5
L. Papyrius Craſſus dictator 73 69.
L. Papyrius Curſor magiſter equitum dictus 73.70
L. Papyrius Craſſus cõſul 74.39
L. Papyrius prætor legem tulit. 74.76.
L. Papyrius Craſſus iterum conſul 74.97.
L. Papyrius Craſſus conſul profectus aduerſus Vitrubium Varrũ 74.104.
L. Papyrius fœnerator 76.64
L. Papyrij fœneratoris flagitium. 76.67.
L. Papyr. Curſor dictator 76.92
L. Papyrius Curſor a pullario monitus 76.102
L. Papyrius dictator ad Quintiuz Fabium magiſtrũ equitũ 77.28
L. Papyrius dictator magiſter equitum ſpoliari virgas, ⁊ ſecures expediri iuſſit 77.42
L. Papyrius dictator iterum præhendi Fabium iuſſit 77.63
L. Papyrius dictator ad M. Fabium 77.100
L. Papyrius dictator ad Quirites. 76.115.
L. Papyrius Craſſus magiſter equitum 78.15
L. Papyrij dictatoris laudibꝰ a milite obtrectatur 78.21
L. Papyrius quo conſilio ſibi militem reconciliauit 78.24
L. Papyrius dictator Samnites fudit, fugauitq; 78.28
L. Papyrius curſor triumphans vrbem ingreſſus 78.34
L. Papyrius Curſor iterum conſul 80.71.⁊ 81.65.
L. Papyrius Tarentinis reſpondet pugnandum eſſe 81.95
L. Papyrius Curſor conſul Samnitibus, qui in Luceria erant, reſpõdit 82.7
L. Papyrius Curſor Samnites ſub iugum miſit 82.11
L. Papyrius Curſor magiſter equitum 82.18
L. Papyrius Curſor ad triumphuz deceſſit Romam 82.43
L. Papyrij Curſoris laus 82.44
L. Papyrium curſu victorem oium ætatis ſuæ fuiſſe ferunt 82.46
L. Papyrius Curſor cibi viniq; capaciſſimus fuit 82.46
L. Papyrius equitibus rogantibus quid remiſerit 82.49
L. Papyrius Prænestino prætori multam dixit 82.54
L. Papyrius Curſor par anſis Alexandro magno 82.55.50.79
L. Papyrius Curſor cõſul 84.97 ⁊ 96.67.96.
L. Papyrius Curſor dictator dictꝰ 86.212.⁊ 87.3.
L. Papyriꝰ Curſor triumphauit de Samnitibus 87.49.⁊ 98.17
L. Papyrius Curſor ædilis curulis 90.89.
L. Papyrius pater cõſulis 96.68.
L. Papyrius Curſor ad milites. 96.105.
L. Papyrius pullarium in auſpiciũ mittit 97.3
L. Papyriꝰ Curſor victori Ioui pauxillum mulſi prius, quam temetũ bibit, vouit 98.66
L. Papyrio conſuli ad Sepinuz hoſtes reſtiterunt 98.12
L. Papyrius Curſor Quirini ædez dedicauit 98.26
L. Papyrius prætor factus 98.49
L. Papyrius tri. militum 61.94
L. Paulus frater M. Lepidi proſcriptus. Flo. 120
L. Petiliꝰ ſcriba 273.74.⁊ 273.85
L. Philippus legatus Syllæ Sardiniam occupauit Flo. 86
L. Pinarius conſul 20.75
L. Pinarius Mamercus tribunus militum 38.39
L. Pinarius prætor Græcos littore arcet 67.54
L. Pinarius præfectꝰ præſidij Aennæ 135.83
L. Pinariꝰ ad milites ſuos 135.96
L. Plautius ꝑtor graui morbo implicitus 78.110
L. Plautius Hiſpanus prætor 246 78.115.
L. Plautius Venox ad triumphum acceſſitus 75.17
L. Plautius Venox conſul 74.97
¶L. Pomponius Veientanus cum Hannone in Brutio agro cõflixit 238.9.
L. Pomponius Veiẽtanus 138.59
L. Pontius Licinius legatus p reb

lo acriter pugnauit 148.23
L. Porcius Licinius pretor 164.80 ⁊ 165.2. ⁊ 165.52. ⁊ 166.97.
L. Porcio creditum præſidium Galliæ prouinciæ 169.97
L. Porcius proprætor 170.28
L. Porcius prætor 222.85.102
L. Porcius candidatus 265.29.31
L. Porcius Licinius conſul 265 37. ⁊ 266.54.
L. Porcij conſulis actio cum Q. Fuluio 266.59
L. Porcius proconſul 268.74
L. Porcius L. filius Licianus duũuir 274.42
L. Porcius conſul vouit ædem Veneris 274.42
L. Porcius prætor Marſos prælio vicit. Flo. 74
L. Porcius conſul fuſis Marſis cecidit Flo. 75
L. Poſthumius Regillenſis tri. militum 59.10
L. Poſthumius Regillus proprætor 94.41
L. Poſthumius Albinus Galliæ pretor 115.24
L. Poſthumiꝰ tertiũ ꝯſul 124.36
L. Poſthumius Coſ. DES. in Gallia cum exercitu deletus 124.42
L. Poſthumij caput præciſum auro Galli cælauerunt, poculoqꝫ eo libauerunt 124.54
L. Poſthumius interrex 158.42
L. Poſthumius conſul 88.42
L. Poſthumius tri. militum 55.19
L. Poſthumius conſularis damnatus. Flo. 81
L. Poſthumius quæſtor occiſus. 221.112.
L. Poſthumiꝰ Albinus pretor 246 78.113. ⁊ 274.60.74. ⁊ 275.34
L. Poſthumiꝰ Tempſanus prætor. 263.53.
L. Poſthumio Albino prætori imperium prorogatum 276.10
L. Poſthumius prætor in poteſtate Sãnitium intercẽptus eſt. Flo. 73
L. Poſthumius legatus 98.40
L. Publius Bibulus tri. militum legionis ſecundæ 217.113
L. Puppius ædilis 266.49
L. Puppius prætor 267.43.47 ⁊ 272.37.
L. Purpurio conſularis 258.76
L. Quintius Cicinnatus pf Cæſonis 24.38
L. Quintius Cicinnatus pater Cæſonis conſul creatur 25.38
L. Quintij ductu agri capti a Volſcis 22.10
L. Quintius Cicinnatus ad tribunos 25.41
L. Quintius Cicinnatus conſul refectus 25.88
L. Quintius Cicinnatꝰ dictator dictus 26.60.36.76
L. Quintius ex agro dictator electꝰ 26.64.
L. Quintius Cicinnatus dictator cõſalutatus 26.67
L. Quintio corona aurea decreta. 26.109.
L. Quintius Cicinnatus triũphans vrbem ingredi iuſſus 26.110
L. Quintius Cicinnatus dictatura ſe abdicauit 26.116
L. Quintius Cicinnatꝰ poſt octogeſimum annũ rector reip. 36.80
L. Quintius Cicinnatus dictator Meliũ iure cæſum pnũtiat 36.91
L. Quintius Cicinnati filius præclarus ſuffragijs tri. militum 37.8
L. Quintius Cicinnatus magr equitum dictus 37.24
L. Quintius Cicinnatꝰ tribunus militaris 40.15
L. Quintius Cicinnatus tertium tribunus militum 41.62
L. Quintius Cicinnatus tri. militũ 56.21. ⁊ 60.81. ⁊ 60.108. ⁊ 76 28.
L. Quintius Flaminiꝰ Augur creatus 138.32
L. Quintius Flaminius prætor. 202.92.
L. Quintiꝰ Flami. ff T. 205.52. ⁊ 206.6. ⁊ 207.15. ⁊ 208.13. et 209.75. ⁊ 219.3. ⁊ 224.49.
L. Quintius maritima oppida recepit 219.49
L. Quintius legatus, ⁊ præfectꝰ claſſis 222.48
L. Quintius Flaminius cõſul 225 57. ⁊ 230.34.51.55. ⁊ 232.24. 17.
L. Quintio Flaminio conſuli Gallia euenit 227.5
L. Quintius legatus 227.52
L. Quintius Capitolinus 57.5
L. Quintiꝰ Criſpinus prætor 260 91.29. ⁊ 264.86.102.106. et 266.108.
L. Quintius equites catellis ⁊ fibulis donat 265.17
L. Quintij triumphus 266.110
L. Quintius Flaminius ſenatu motus 266.214
L. Quintij Flaminij ſcortũ 267.2.7
L. Quītiꝰ Criſpinꝰ triũuir 268.102
L. Racilius tribunus militum. 47.89. ⁊ 48.66.
L. Roſcius legatus interfectus 37 21.
L. Rufus Purpurio legatꝰ 199.34
L. Scipio ꝑprætor. 93.14. ⁊ 94.7
L. Scipio legatus 97.10. ⁊ 97.50
L. Scipio frater P. Scipiõis Oringin oppugnat 168.72
L. Scipio cum multis nobilibus captiuis Romam miſſus 171.59
L. Scipio frater Scipionis legatus 173.102. ⁊ 183.44.
L. Scipio impatoris frater miſſus cum Carthaginienſiũ legatis Romam 193.17
L. Scipio conſul, ⁊ P. Africanꝰ ab Antiocho capti feruntur 246.81 87. ⁊ 255.38.
L. Scipio Aſiaticus appellatus. 248.86.
L. Scipioni Aſiatico triumphus decretus 248.93
L. Scipio fratrem excuſat 248.94
L. Scipio 258.78
L. Scipio reus factus 158.92
L. Scipio damnatus 258.96. ⁊ 259.3.
L. Scipionis ſtatua extra portã Capenam 258.112
L. Scipio in vincula ductus 259 5.28.30.
L. Scipionis in triumpho tãtum auri argentiqꝫ latũ quantum nõ decem alijs triumphis 259.51
L. Scipio abſolutus 259.75
L. Scipio ludos fecit 263.44
L. Scipio poſt damnationem legatus ad Antiochũ miſſus 263.46
L. Scipio cenſuram petit 266.75
L. Scipioni Aſiatico Cato ademit equum 267.22
L. Scipio Aſiaticus legatꝰ ad Pruſiam 268.116
L. Scipio conſul ſigna ad Syllam tranſtulit. Flo. 85
L. Scipio expugnata Oringe Romam mittitur 168.96
L. Scribonius legatus 119.80
L. Scribonius Libo triumuir menſarius 123.109
L. Scribonius Libo prætor 180 48. ⁊ 180.84.
L. Scribonius tribunus plebis rogationem promulgauit de Luſitanis. Flo. 49
L. Scribonius Libo ædilis curulis 222.86.
L. Scribonius Libo prætor 225 63. ⁊ 227.6.
L. Scribonius Libo triumuir 268 55.
L. Sempronij conſulatus dubius fuit 35.87
L. Sempronius Atracinus conſul. 36.68.
L. Sempronius cõſul a Hierone exceptus 106.68
L. Sempronio conſuli literæ a ſenatu miſſæ de trãſitu in Italiam Annibalis 106.77
L. Sempronius conſul collegæ ad Trebiam coniungitur 106.83
L. Sempronius conſul ad P. Cornelium collegam 166.95
L. Sergius Fidenas conſul 37.20
L. Sergius Fidenas tri. militum. 38.34. ⁊ 41.97. ⁊ 48.29.
L. Sergius legatus 39.26. ⁊ 50.50
L. Sergius Fidenas iterum conſul 39.27.
L. Sergij ductu fuſi Romãi 41.213
L. Sextius ſtrenuus adoleſcens. 61.24.
L. Sextius tribunus plebis 61.30
L. Sextius tribunus plebis ad patres 61.40
L. Sextius tri. pl. refectus 61.43 ⁊ 61.55.
L. Sextius octauum tri. pl. refectus 61.55.
L. Sextius tri. ple. interrogat quæ ferebantur ad populum 61.60
L. Sextius nonum tribunus plebis 62.10.
L. Sextius de plebe primus conſul factus 62.107. ⁊ 63.4. ⁊ 66. 27.
L. Sicinius tri. ple. 56.27
L. Sictius decemuirali inuidia interfectus 28.209
L. Sictij cædis memoria renouata. 30.22.
L. Sulpitius conſul 64.54
L. Sulpitius tri. militum 273.40
L. Sylla conſul aduerſatur factioni Sulpitij ⁊ Marij. Flo. 77
L. Sylla ciuitatis ſtatum ordinauit ⁊ colonias deduxit. Flo. 77
L. Sylla Athenas expugnauit. Flo. 81.
L. Sylla copias Mithridatis vicit, fudit, deleuit. Flo. 82
L. Sylla multis prælijs Thracas cecidit. Flo. 83
L. Sylla pacem cum Mithridate fecit. Flo. 83
L. Sylla ſe in poteſtate ſenatus futurum, ſi ciues a Cinna pulſi reſtituerentur, promittit. Flo. 84

L. Sylla in Italiam cũ exercitu traiecit, & legatos de pace faciẽda miſit. Flo. 85
L. Sylla cũ Italicis populis fœdus percuſſit. Flo. 86
L. Sylla C. Mariũ in oppido Præneſte obſedit. Flo. 89
L. Sylla Carbonẽ, exercitu eius cæſo, Italia expulit. Flo. 88
L. Sylla octo millia deditorum in via publica trucidauit. Flo. 88
L. Syllæ crudelitas, & tabulæ proſcriptionis Flo. 88
L. Sylla Nolam in Samnio recepit Flo. 89
L. Sylla deceſſit, honoſq; ei habitꝰ eſt, vt in campo Martio ſepeliretur. Flo. 90
L. Tarquinij Priſci nomen 7.10
L. Tarquinius Priſcus tutor liberis regis inſtitutus 7.15
L. Tarquinius regnum ambitioſe petit 7.18
L. Tarquinius Priſcus regnare iuſſus 7.25
L. Tarquinius Priſcus centũ in patres legit 7.27
L. Tarquinius Priſcus bellum primum cum Latinis geſſit 7.28
L. Tarquinius Priſcus augurandi artem eluſit 7.42
L. Tarquinius Priſcus cẽturijs equitum numerum auxit 7.49
L. Tarquinius iterum cũ Sabinis confligit 7.52
L. Tarquinius Priſcus triumphãs Romam rediit 7.70
L. Tarquinius Priſcus omne nomẽ Latinum domuit 7.72
L. Tarquinius Priſcus quando regnare cœperat 7.95
L. Tarquinio Priſco inſidiæ parantur 7.105
L. Tarquin. vbi habitauerit 8.4
L. Tarquinij Priſci filius 8.15
L. Tarquinius iuuenis Seruio opprobrat 8.23
L. Tarquinius iuuenis ardẽtis animi 8.88
L. Tarquinius Priſci Tarquinij filius, vel nepos fuit 8.90
L. Tarquinius fratrem Aruntem habuit 8.92
L. Tarquinij, & Tulliæ ferocis nuptiæ 8.104
L. Tarquinij ambitio 9.2
L. Tarquinius muliebribus inſtructus furijs 9.1
L. Tarquinius in regia ſede ſedens patres alloquitur 9.4
L. Tarquinius Seruium per gradus deijcit 9.18
L. Tarquinius regnare cœpit 9.32
L. Tarquinio ſuperbo cognomẽ facta indiderunt 9.32
L. Tarquinius Supbus primores patrum interficit 9.34
L. Tarquinius Supbus corpus armatis circunſepſit 9.35
L. Tarquinius Supbus iniuſſu populi, & patrum regnat 9.36
L. Tarquinij Superbi ſæuitia 9.37
L. Tarquinius Supbus primus morẽ ſenatus ↄſulẽdi mouit 9.41
L. Tarquinius Superbus Latinorum proceribus conuentum indixit 9.47
L. Tarquinij Superbi purgatio morę apud Latinos 9.59
L. Tarquinius Supbus Turno molitur inſidias 9.64
L. Tarquinius Superbus Volſcis bellum in ducentos annos mouit 9.93.
L. Tarquinius Superbus vt nec iniuſtus rex i pace, ita dux belli prauus fuit 9.91
L. Tarquinius Superbus ſũma papauerum capita decuſſit 10.5
L. Tarquinius Supbus Iouis templum in monte Tarpeio ædificat 10.13.
L. Tarquinius duos filios Delphos miſit 10.36
L. Tarquinius cum coniuge ac liberis expulſus 10.106
L. Tarquinio portæ clauſæ 10.111
L. Tarquinius cũ duobus filijs Cære exulatum iuit 10.112
L. Tarquinius regnauit annos quinque & viginti 10.114
L. Tarquinius Collatinus conſul. 8.116.
L. Tarquinius Collatinus conſulatu ſe abdicauit 11.46
L. Tarquinius Superbus bellũ molitur Romanis 12.1
L. Tarquinij filius exulibus Romanis præfuit 14.32
L. Tarquinius Supbus Cumis moritur 15.65
L. Tarquinius magiſter equitum dictus 26.72
L. Tarquinius nõ Italus rex factus 34.67.
L. Terẽtius Maſſo ædilis 202.97
L. Terentius legatus ad Antiochum 212.95. & 213.58.
L. Terentius Meſſala prætor 256 45.49.
L. Terentius Maſſiliota tribunus militum 274.64
L. Tertinius proconſul 202.110
L. Trebonius tri. pl. infeſtus patribus 32.68
L. Thermus legatus 212.94
L. Titinius tribunus militum 47 8. & 48.66.75.
L. Tremelius quæſtor Pſeudophilippum cum exercitu cecidit. Flo. 53.
L. Valerius diem perduellionis dixit Caſſio 18.8
L. Valerius conſul 18.23. & 21.41
L. Valerius conſul in Equos profectus 21.57
L. Valerius ad præſidium vrbis relictus 22.70
L. Valerius Potitus 28.31
L. Valerius Potitus Quiritium fidem implorat 28.76
L. Valerius contra Appium 29.92
L. Valerium petunt armati in Auẽtino 30.14
L. Valerius decemuiros inſignia deponere ſuadet 30.30.41
L. Valerius miſſus ad plebẽ 30.51
L. Valerius iterum conſul 30.89
L. Valerio conſuli Equi euenere. 31.36.
L. Valerius varie cum Volſcis, et Equis pugnat 31.72. & ſequẽti.
L. Valerius ſuos adhortatur 31 94.104.
L. Vale. ↄſulis ſtratagema 31.90
L. Valerius Potitus tri. militum. 42.65. & 44.9. & 44.26.
L. Valerius Potitus tertium tri. militum 45.5
L. Valerius Potitus quartum tri. militum 47.4
L. Valerio Potito Volſci euenerũt 47.68.
L. Valeri. Potitus tri. mili. 48.1
L. Valerius Potitus a Falerijs prædas ingentes egit 48.4
L. Valerius interrex 48.54
L. Valerius legatus 50.50
L. Valerius Potitus cõſul 51.110
L. Valerius Potitus triumphauit. 50.114.
L. Valerius Potitus interrex 52 6. & 56.13.
L. Valerius magiſter eqtum a Veijs exercitum duxit 53.85
L. Valerius Publicola tertium tri. militum 56.14
L. Valerius quartum tri. militum. 58.100.
L. Valerius quintum tri. militum. 59.104.
L. Valeriꝰ magr eqtũ dictꝰ 74.96
L. Valerius Flaccus magiſter equitum ſuffectus 80.68
L. Valerius tri. militum 91.73
L. Valerius Antias miſſus cũ Philippi & Annibalis legatis Romam 126.42.
L. Valerius Flaccus ædilis curulis 195.48.
L. Valerius Flaccus eqtibus præfuit 198.6
L. Valerius Flaccus prætor 202 93. & 206.105.
L. Valerius pontifex 213.101
L. Valerius Flaccus Coſ. 213 104.111. & 214.1. & 218.36. et 221.43. & 221.64.
L. Valerius tri. plebis 215.3.27
L. Valerius Flaccus procõſul Galliæ 222.90
L. Valerius. Tappus prætor 225. 63. & 227.6. & 227.57. & 232.37
L. Valerius Flaccus legatꝰ conſul. 235.3. & 235.110. & 236.62.
L. Valeriꝰ P. filiꝰ triũuir 246.60
L. Valerius C. filius Tappo triumuir 246.60
L. Valerius Flaccꝰ triũuir 248.63
L. Valeriꝰ Tappo triũuir 248.63
L. Valerius Flaccus cenſuram petit 248.67. & 266.76
L. Valerio ſuffragabatur Cato. 266.96.
L. Valerius Flaccus cẽſor 266.98
L. Valeriꝰ Cotta tri. mili. 273.42
L. Valerius Flaccus Pont. Max. mortuus 275.97
L. Valerius Leuinus prætor 276 8.15.
L. Valerius Flaccus cõſul a C. Fimbria legato occiſus eſt. Flo. 82
L. Valerius miſſus ad plebem. 30.51.
L. Ventidius, Antonij legatꝰ, Parthos in Syria vicit. Flo. 128
L. Venox conſul 83.33
L. Verginij laus 28.115
L. Verginij filia ad tribunal Appij tracta 29.11
L. Verginius ſordidatus filiam in forum ducit 29.57
L. Verginius in Appium 29.68
L. Verginius filiã trãſfigit 29.82
L. Verginius in exercitu motum excivit 29.102
L. Verginius ordine cuncta in caſtris expoſuit 29.108
L. Verginius cum agmine Auentinum obſedit 30.8

L. Verginij conſultatio in Auentino 30.15
L. Verginius honorē renuit 30.18
L. Verginius accuſator Ap. Claudij 30.115
L. Verginius conſul 37.92
L. Verginius iterū conſul 37.115
L. Verginij caput, fortunaſq; execrantur 47.56
L. Verginius reus dānatur 47.59
L. Verginius tri. militum 55.19 ⁊ 166.33.
L. Verginius Appium alloquitur. 29.78.
L. Veturius tribunus militum 61 94. ⁊ 62.94.
L. Veturius Philo dictator 114 108.
L. Veturius Philo legatus Claudij 153.58.
L. Veturius Philo prætor 158.51
L. Veturius Philo cenſor 158.57
L. Veturius Philo cenſor moritur 158.60.
L. Veturi⁹ Philo ædilis curulis ludos Romanos fecit 158.61
L. Veturius Philo peregrinam cū Gallia prouinciā ſortitus 158.76
L. Veturio prætori aurū uiceſimarium datum 159.59
L. Veturio Philoni prorogatū imperium Galliæ 162.25
L. Veturius cenſor 164.64
L. Veturius Philo pugnā cum Aſdrubale exponit i ſenatu 167.83
L. Veturius Philo legatus 167.78
L. Veturius legatus 170.10
L. Veturius Philo conſul 170.15 21. ⁊ 170.55.
L. Veturius Philo comitia habuit 175.65.
L. Veturius Philo magiſter equitū 180.46.
L. Veturius Philo cū legatis Carthaginienſium Romam miſſus. 193.16.
L. Veturius Philo pugnatum cum Annibale eſſe ſuprema pugna in ſenatu retulit 193.48
L. Volumnius Alexandro Magno æquiparatur 82.71
L. Volumnius conſul 87.97. ⁊ 88 43. ⁊ 91.108. ⁊ 91.11.
L. Volumnius conſul in Samniū profectus 92.36
L. Volumnij conſulis cū Appio de lſis miſſis diſceptatio 92.52
L. Volumnij facundiam Ap. ſibi acceptā referri debere dicit 92.67
L. Volumnius in Appium 92.74
L. Volumnij conſulis literæ ad ſenatum 93.13
L. Volumnius Romam reuocatus. 93.25.
L. Volumnio prorogatū imperium in annum eſt 93.45
L. Volumnio conſuli plebeio Virginia patritia nupta 93.50
L. Volumnius legatus 97.10
L. Volumnius ↄſul caſtra cepit Sānitium 97.48
L. Volumnius proconſul 97.10
Lucus Feroniæ 149.10
Lucus frequenti ſylua ad Iunonis Laciniæ templum 129.52
Lucus Numæ 4.77
Lucumo vir impiger Romam commigrauit 6.116
Lucumo fili⁹ Lucumōis 6.109.110
Lucumonis vxor Tanaquil 6.113
Lucumoni aquila pileum aufert. 7.5.
Lucumo Aruntis vxorem corrupit. 51.19.
Luctus diebus. XXX. ex S. C. finitus eſt 218.59
Lucretia 10.60
Lucretia lanæ dedita inter ancillas inuenta 10.63
Lucretia laudem muliebris certaminis obtinuit 10.64
Lucretia a Sexto Tarqnio ſtuprata 10.74.
Lucretia nuntium ad patrem, ⁊ virū mittit 10.76
Lucretia ad virum 10.79
Lucretia moribūda cecidit 10.85
Lucretia in forum delata 10.91
Ludorum viſendorum loca diuiſa patribus, equitibuſq; 7.34
Ludi Romani annui varie appellati 7.33
Ludi magni appellati 7.33.
Ludi magni Romæ 17.12. ⁊ 98.46.
Ludi quam ampliſſimi inſtaurati. 17.27.
Ludi literarum 29.6
Ludi votiui facti 36.30. ⁊ 50.111 ⁊ 66.88.
Ludi ſcenici facti 136.99
Ludos magnos vouit dictator Camillus 38.82. ⁊ 65.88
Ludorum ſolennia intermitti nefas 45.11.
Ludi reſtaurati 48.86
Ludi magni voti 48.94. ⁊ 110. 93. ⁊ 184.48. ⁊ 186.35.
Ludi ſcenici noui inſtituti 63.26
Ludiōes ex Hetruria acciti 63.29
Ludio hiſter vocatus 63.32
Ludus hiſtrionum in artem paulatim verſus 63.39
Ludorum origo 63.44
Ludi Romani 125.66. ⁊ 138.43 ⁊ 258.61. ⁊ 162.12. ⁊ 170.20. ⁊ 189.49. ⁊ 185.106. ⁊ 190.87. ⁊ 193.43. ⁊ 202.95. ⁊ 204. 16. et 207.109. ⁊ 211.46. ⁊ 213.107. ⁊ 155.2. ⁊ 261.21. ⁊ 278.6.
Ludi plebeij 125.67. ⁊ 138.46. ⁊ 162.12. ⁊ 164.113. ⁊ 170.11 ⁊ 180.49. ⁊ 185.116. ⁊ 190.87. ⁊ 201.96. ⁊ 211.48. ⁊ 213.120 ⁊ 255.2. ⁊ 261.24.
Ludi Apollinares quando primum facti 162.51
Ludi per quatriduum in circo facti 190.109.
Ludi Diti patri ad Terentum Flo. 49.
Ludi facti ex multatia pecunia 94 67.
Ludi Romani ſemel inſtaurati ab ædilibus curulibus 165.113
Ludi Scipionis celebrati 177.70
Ludi Idææ matris Megaleſia appellata 181.4
Ludi decreti Flacco 276.18
Ludi Romani ſcenici 195.47
Ludi plebeij inſtaurati 195.50. ⁊ 204.15. ⁊ 278.9.
Ludi magni primi de incerta pecunia 196.55
Ludi magni votiui 221.66.74 ⁊ 232.26.
Ludi facti 202.77
Ludi funebres 202.97. ⁊ 167.54
Ludi Setiæ futuri 207.80
Ludis Romāis loca ſenatoria a populo decreta 221.71. ⁊ 221.87
Ludos ſcenicos qui primuʒ fecerūt 222.86. ⁊ 238.87.
Ludi Ioui voti a Scipione 224.16
Ludionum oblectamenta epulis addita 261.5
Ludorum ſumptus frenati S. C. 276.22.
Ludi votiui Q. Flacci facti 276.30
Ludos ſcenicos M. Aemylius fecit 277.4.
Luæ matri arma data 71.14
Luna pernox 50.68. ⁊ 106.48. ⁊ 204.94.
Lunæ portus 216.85. ⁊ 263.22 ⁊ 265.21.
Luna oppidum 216.86. ⁊ 263.24
Lunenſis ager 222.204
Lunæ ædes in Auentino 269.20
Lupi prodigium 111.73
Lupus in Capitolium penetrauerat 208.20.
Lupi oppidum ingreſſi 208.19
Lupa mammam īfantibus præbuit 2.2.
Lupa infantium conditorum vrbis ad vicum Ruminalem 94.64
Lupi ferrei iniecti ſcalis 168.78
Lupus vigilē Capuæ laniat 169.9
Lupus ad Romanos curſum deflexit 94.56
Lupus vigili gladium e vagina rapuit 208.56
Lupercal ludicrum 2.8
Luperci. Flo. 116
Luſcino regulus Hiſpaniæ 210 89.90.
Luſitani cæduntur a Scipione. 224.9.
Luſitani 246.58
Luſitani fuſi fugatiq; 248.60
Luſitani ſociorum agros populantur 261.20
Luſitani fracti bello 266.106
Luſitani, vt in libertatem reſtituerētur, M. Cato acerrime ſuaſit. Fl. 49.
Luſitani propter L. Cornelium Cethegum cæſi. Flo. 49
Luſitani quieuerunt 268.107
Luſitani a Cæſare ſubacti Flo. 103
Luſtratio vrbis 263.39
Luſtratio exercitus 8.54
Luſtrum conditum vnde appellat. 8.54.
Luſtrum conditum a T. Quintio. 22.61.
Luſtrum conditum 25.99. ⁊ 90. 92. ⁊ 98.43. ⁊ 164.109. ⁊ 185. 71. ⁊ 225.35. ⁊ 255.25. ⁊ Fl. 12 13.14.16.18.19.20.41.42.45 46.47.48.54.56.59.60.63.98
Luſtrum ab origine vrbis decimum conditum fuit 26.30
Luſtrum vndeuiceſimum a primo. 98.45.
Luſtrandi exercitus ſolēne 269.90
Lutarius Regulus Gallorum 258 82.90.
Luxuriæ peregrinæ origo 261.2
Luxuria peſtis 215.60
Lycaonia in Po. Ro. poteſtate. 247.104.
Lycaonia Eumeni data 255.99
Lycæus Pan. 2.18
Lychnidum 164.33
Lycortas prætor concilium indixit 265.80.
Lyco oppidum 246.58
Lyciā puenit Antiochus 213.85

Lyciæ caput 241.66
Lycij fugati 242.112
Lycij 245.60
Lycortas Megalopolitanus 128 42.& 254.66.
Lycortas Philipœmenis factionis erat 268.15
Lycortas an ſcolumis Philopœmenes quæſiuit 268.10
Lyctus oppidum Cretæ expugnatū eſt. Flo. 99
Lycurgus tyrannus Lacedæmoniorum 219.8
Lycurgus legiſlator Lacedæmoniorum 219.114
Lycurgi leges abrogatæ 254.96. & 265.51.
Lycurgi diſciplina ſublata damno erat 254.106.& 265.93
Lycurgi diſciplina octingētos annos aſſueti lacedæmōij 254.107
Lycurgū apud inferos gaudere ruinis murorum Spartæ 266.5
Lydij 244.55
Lydia Eumeni data 255.99
Lymphati & attoniti Ro. 65.115
Lymphaticus pauor diſſipat equitatum 94.77
Lyxis fluuij oſtium 93.17
Lyſias tutor cū Antiocho, filio Antiochi, interficitur. Flo. 46
Lyſimachia oppidū 208.104.& 213 77.223.32.& 226.44.& 234.10 & 244.5.8.& 264.30.
Lyſimachia a Thracibus vindicata 208.116.
Lyſimachia op. incēſuz 213.48.58
Lyſimachienſes redempti 213.52
Lyſimachia refecta 212.58.& 213.84.
Lyſimachia a Thracibus capta 213 77.
Lyſi machus ſex 223.30
Lyſimachia tradita Romanis 244 9.
Lyſimachia referta omnium rerum commeatibus 244.29
Lyſimachia quaſ ceſſerit Antiocho 244.74.
Lyſis fluminis fons 251.59
Lyſion oppidum 251.68
Lyſimachia capta a Gall. 251.86
Lyſimach⁹ Acarnan a Romanis petitur 255.74
Lyſimach. Eumeni donata 255.97
Lyſimachiæ ſtatua habita 255.107
Lyſimachus princeps Philippi. 270.25.
MAcedonicū bellū Punicā pacē ſecutū 195.1
Macedonici belli cōſulatio ad Coſſ. reiecta. 195.14.
Macedones in concilio Aetolorum primi auditi 199.35
Macedōes ſupiores bello 200.87
Macedonū equites periere 200.99
Macedonas execrati Athenienſes. 201.95.
Macedonia in prouincia T. Quintio in ſortem venit 203.82
Macedonia L. Quintio Flaminio euenit 204.20
Macedonia deſcribitur 205.1
Macedonibus ſtatutum pretium. 205.79.
Macedones virtute vrbem tuentur 205.86.
Macedonibus prælongæ haſtæ. 205.95.
Macedonum reges ab Achiuis. 207.9.
Macedonum & Romanorum atrox prælium 207.19
Macedonum principes 208.72
Macedones 210.27
Macedones extra vrbem deducti. 211.40.
Macedones feroces 235.10
Macedonum fuga 235.52
Macedo. cuniculis pugnāt 236.45
Macedonum pſidia expulſa Athamania 249.18
Macedonas inſecuti Athamanes. 249.37.
Macedones in Macedoniaz redierunt 249.41
Macedones degenerarūt 252.9
Macedonum coloniæ ſparſæ por orbem terrarum 252.10
Macedonici belli cauſſa 263.57
Macedoniam vniuerſam L. Aemylius Paulus in poteſtatem redegit. Flo. 44
Macedonum legati cōqueſti de Iunio Syllano prætore. Flo. 54
Macedonia Sulpitio cōſuli euenit 151.50.
Macedonum reges ex qua ciuitate oriundi 163.97
Macedonum legati cum triſti reſpōſo dimiſſi 193.104
Macedonia Romanis relicta cæſo Pſeudophilippo. Flo. 50
Macedonum mos luſtrandi exercitus 269.90.96
Macedonici belli initia. Flo. 41
Macedonia in prouinciæ formā redacta eſt. Flo. 45
Macedonici belli moles grauiſſima patribus fuit 127.9
Macedonum opes Græcia horrebat 67.87
Macedonem hoſtem quādo Romani experti ſunt 83.28
Macer Licinius author 37.116 & 64.59.& 83.8.& 90.87. vid Licinius.
Macer Licinius linteos libros in æde Monetæ repoſitos citat 37 75.& 38.1.3.
Macras fluuius 275.74
Macranea come. 205.12
Macris inſula 241.22
Machanidas Lacedæmoniorꝫ tyrānus Achæos bello vexit 263.77 & 168.111.& 169.63.
Machanidas Lacedæmonem fugit 169.67.
Madytos oppidum 197.57
Magiſtratuz quenqz quot annos nati peterent 276.6
Magiſtri ſceleſtum facinus 50.26
Magiſter proditor a pueris verberatur 50.35
Magiſter equitum primus creatus 14.5.
Magiſtratus duos ſimul vnus capere non poteſt 266.52
Magnetum concilium 228.89
Magnetarches 228.99
Magnetum perfidia 228.106
Magnetes 230.23.30
Magnetarches Eurylocħ⁹ 230.27
Magnetū & Iulij altercatio 230.29
Magneſia ad Sipylum 238.75. & 244.115.
Magneſiæ vrbes deditæ Romanis 246.6.
Magneſia ſuper Mæandrum 246 44.55.
Magneſia oppidum aduerſus Mithridatem defenſum eſt. Flo. 82
Magnetes liberi 212.60.85
Magneſiæ ſitus 234.90
Magneſia 251.9
Magnus cognomen Cn. Pompeij. Flo. 103
Magna imperia mortalia ſunt 18 66.& 38.19.
Magnus Pompeij cognomē patruz memoria cœptum ab aſſentatione 194.66.
Magni cāpi qui vocantur 187.36
Mago cū equitatu & Hiſpanis peditibus flumen tranauit 106.3
Mago frater Annibalis in inſidijs locatus 107.10
Mago Numidæqz a tergo Romanos cædunt 107.44
Mago cum expeditis Numidis agmen cogit 109.45
Mago frater Annibalis mediā aciē tenuit 116.113
Mago iuſſus deficiētes vrbes a Romanis accipere 120.8
Mago, Amilcaris filius, nuntius victoriæ ad Cannas Carthaginem venerat 121.107
Mago annulos aureos effundi iuſſit in veſtibulo curiæ 118.50
Mago in Hiſpaniaz præmiſſus ad conducenda. XX. millia peditū, & quatuor equitum 122.44
Mago ex gente Barchina cognatus Annibalis, captus 127.54
Mago oppugnat Iliturgū 128.102
Mago & Aſdrubal ingentes copias Hiſpanorꝫ fuderunt 136.55
Mago pro cōquiſitione militū miſſus breui exercitū repleuit 136.82
Mago frater Anni. cū magno exercitu in Hiſpaniā aduertit 125.109
Mago legat⁹ ad Philippū 126.32
Magonis & Aſdrubalis conſultatio 161.95.101.
Magana mons 252.58
Mago ſuper Caſtulonenſem ſaltuz hybernauit 251.12
Mago in Brutijs erat 141.40
Mago cuz equitatu in inſidijs latuit 141.46.
Mago cum equitatu terruit Romanos milites 242.3
Mago cum equitibus itinera inſidere iuſſus 142.73
Mago cū Aſdrubale Giſgonis filio caſtra coniuncta habuit 144.103
Magonis caſtra cuz Aſdrubalis capta eſſe traduntur 146.60
Mago, Pœnorum dux, copias ſuaſ diſponit in Carthaginis obſidione 155.79.& 156.56
Mago capta Carthagine in arcez fugit 156.9
Mago ſe, arcem, & præſidium dedidit 156.9
Mago cuz. XV. ſenatoribus Romā a Scipione miſſus 156.96
Mago ex Locris erumpit adueētante Annibale 163.57
Magoni Hanno in Celtiberia coniungitur 168.8
Mago aciem aduerſus Syllanū inſtruit 168.27
Magonis cū eqtatu fuga 168.36
Mago fugiens in Gaditanam prouinciam ad Aſdrubalez Giſgonis venit 168.60
Mago Amilcaris filius adiutor Aſ

trubalis Giſgonis 170.80
Mago ⁊ Maſiniſſa equitatu muniẽtes Ro.caſtra turbarunt 170.91
Mago ex fuga Gadibus ſubſtiterat 172.88.
Mago Adherbali prætori deuehẽdos proditores Gadiuꝫ tradidit 174.17.
Mago recuperãdæ ſpem Hiſpaniæ nactus 174.37
Magoni mandatum, vt ſe Annibali coniungeret 175.23
Mago ærarium, ⁊ templa Gaditanorum ſpoliat 175.26
Mago Carthaginem nouam tentat 175.28.
Magoni fundis occurſum eſt a Balearibus 175.52
Mago Amilcaris filius in Italiam traiecit 177.95
Mago cum Ingaunis montanos oppugnat 177.102
Mago Gallorum ⁊ Ligurum concilium habuit 179.24
Mago Pœnus Genuam diruit. 186.19.
Mago, frater Annib. femore transfixo cecidit 189.58
Mago, frater Annibalis, in Africã iuſſus traijcere 189.65
Mago, frater Anni. naue pfectus in Sardiniã, ex vulnere moritur. 180.73.
Maharbal Himilcõis fili⁹ 100.79
Maharbal cuꝫ ala Numidaꝝ depopulatur ſocioꝝ agros 100.81
Maharbal ſex millia Romanorum traditis armis in fidem accepit. 110.43.
Maharbal in agruꝫ Falernum prædatum miſſus 111.61
Maharbal dexteruꝫ cornu regebat 116.111.
Maharbal præfectus equitum Annibali inquit, die quinti victor in Capitolio epulaberis 117.82
Maharbal Annibali inquit vincere ſcis, victoria vti neſcis 117.87
Maharbal ad oppugnandum Caſilinum miſſus 123.32
Maleæ incolæ 201.47
Malea 201.91.⁊ 263.116
Maleum 202.46
Malea promontorium 205.55.⁊ 230.21.
Maliacus ſinus 163.86.⁊ 202.26.⁊ 203.50.⁊ 208.70.⁊ 229.111.⁊ 234.10.
Maleam Philippus aggreditur. 234.41.
Malea oppidum 235.112
Maleuentum oppidũ, cui nunc Beneuentum nomen 84.95
Maleuentum 91.93
Maliaci ſinus ſitus 234.91.⁊ 234.96.
Malicuſa ſylua 6.32
Malliana imperia 39.14
Mallio cognomen imperioſo inditum 39.16
Malum malo aptiſſimum 8.98
Mamercus Aemylius iterum dictator dictus 38.8
Mamercus Aemylius dictatura ſe abdicauit 38.23
Mamercum Aemyliꝫ cenſores tribu mouerunt 38.25
Mamercus Aemylius tertiuꝫ dictator dictus 39.57
Mamercus Aemylius in concione ad populum 39.68
Mamercus Aemylius ad milites. 39.98.
Mamercus Aemylius dictator triũphauit de Veientibus ⁊ Fidenatibus 40.9
Mamercus Aemylius legem finiendæ cenſuræ præſcripſit 85.91 ⁊ 95.105.
Mamertinoꝝ periculum 291.99
Mamercus Aemylius leg. 39.30
Mamertinis Carthaginienſiũ claſſis auxilio venit. Flo. 14
Mamercus Aemylius dictator dictus 37.23
Mamercus Aemylius dictator triũphans in vrbem rediit 37.62
Mamercus Aemylius dictator auream coronam Ioui donũ poſuit 38.67.
Mamercus Aemylius dictator ad Quirites 38.22
Mamercus Aemylius legatus Italicos cecidit. Flo. 76
Mandonius vir nobilis Ilergetum regulus 112.93
Manlianus ſaltus 275.33
Manaſtabal Maſiniſſæ filius Flo. 50.
Mancinus legatus primus partem Carthaginis cepit. Flo. 51
Manliana imperia 72.70.⁊ 77.95
Manipulatim ſtructa acies Romanorum 72.76
Manipuli quindecim in acie 72.78
Manipulus leuis vicenos milites habuit 72.78
Manipulorum triginta agmen antepilanos appellant 72.82
Manitius prætor Præneſtinorum 123.81.
Manliana turba 58.4
Manliana ſeditio recrudeſcit 58.24.
Manlijs prouincia Volſcorum ſine ſorte data 60.48
Mannus ſeruus Campanorum Calauiorum 152.50
Mancillæ defectio 151.42
Manandrus 251.58
Mandonij vxor flens ad pedes Scipionis procidit 156.63
Mandonius frater Ilergetum reguli fuit 156.63
Manduria vi capit a Q.Fabio conſule 150.67
Mãdonius Hiſpaniæ princeps ad Romanos ſe auertit 161.3
Mãdonio coniux liberiqꝫ a Scipione traduntur 161.27
Mandonius, ægrotante Scipione, Sueſſetanum agrum ſocioꝝ Po. Romani depopulatur 172.97
Mandonius conſilio deſtitutus reualeſcente Scipione 173.22
Mandonius in Sedetanum agrum cum exercitu tranſcendit 174.41
Mandonius aduolutus genib. Scipionis fatalem rabiem temporis accuſat 174.100
Mandonius legatos mittendos ad arma tradenda Romanis cenſuit 178.74.
Mandonius cæteriqꝫ principes cõprehenſi ad ſupplicium tradunt. 178.80.
Mantuæ ſtagnum effuſum Mintio ſanguine cruentũ viſum 131.2
Marcellus Claudius prætor Nolæ diſcrimen edoctus 122.62, vide Ap.
Marcellus filius Octauiæ, ſororis Auguſti, mortuus eſt. Flo. 138
Marcellus Claudius Nolam peruenit 123.67
M.Acilius Glabrio 211.36
M.Acilius legatus ad Ptolemæũ, ⁊ Cleopatram 257.84
M.Acutius trib.plebis 47.25
M.Aemylius legatus Philippum alloquitur 197.83
M.Aemylius Lepidus Põtifex factus 204.17.⁊ 213.102
M.Aemylius Lepidus candidatus 115.15.⁊ 246.73.
M.Aemylius callidam malitiã inimici inſimulat 256.85
M.Aemylius impedire voluit triũphum Fuluij 160.80
M.Aemylius Lepidus triumuir. 168.102.
M.Aemylius Lepidus ædilis curulis 168.109
M. Aemylius Lepidus poſt duas repulſas ꝯſul fact⁹ erat 168.101
M. Aemylius Lepidus cooptatus 275.108.
M.Aemylius Pontifex Maximus cenſor 176.31
M.Aemylij, ⁊ M.Fuluij cõcordia. 176.57.
M.Aemyli⁹ Lepidus Pont.Max. princeps ſenatus 276.114
M.Aemylij Lepidi opꝰ 276.116
M.Aemylius Lepidus ꝯſul 256 43.53.⁊ 260.27.⁊ 260.89.et 263.4.
M.Aemylio Lepido.XX.millia æris decreta 277.24
M.Aemyli⁹ aliquas circa Carthaginem vrbes expugnauit. Flo. 50
M.Aemylius Mamercus tri.militum 44.62
M. Aemylius Mamercus iterum tri.militum 45.5
M.Aemylius tri.militum 51.8 ⁊ 245.99.
M.Aemylius Paulus magiſter equitum 89.52
M. Aemylius Paulus magiſter equitum inſidijs circũuentus in caſtra compulſus eſt 89.58
M.Aemylius prætor Siciliæ 106 41.⁊ 107.81.
M.Aemylius prætor curare, vt ſacra fiant, iuſſus 110.81
M.Aemylius prætor Petelinos ſibimetipſis ꝯſulere iubet 123.98
M.Aemylius prætor retulit de ſenatu eligendo 124.1
M.Aemyl.Lepido filij tres L.M. Q.ludos funebres dederunt. 125.64.
M.Aemylius Regulus Coſ.dictus ex prærogatiuæ fauore 130.54
M. Aemylius Regulus flam. Quirinalis 130.70
M.Aemylius Lepidus prætor. 136.99.⁊ 138.64.⁊ 140.66.et 217.73.⁊ 232.30.36.
M.Aemyl.prætori peregrina ſors euenit 136.105
M.Aemylius ꝓtor, religionib⁹ populo liberato, libros ⁊ artẽ ſacrificãdi ad ſe deferri iuſſit 238.25
M.Aemylius Numida decenuir ſacrorum mortuus 251.83
M.Aemylius Lepidus decenuir ſacrorum ſuffectus 251.84
M.Aemylius Pappus dictator ſuf

fectus 80.68
M. Aemylius Pappus maxim⁹ curio mortuus 158.56
M. Aemy. prætor vrbis ludos magnos in quinquẽniũ vouit 164.49
M. Aemylius vir ſummæ dignitatis 37.8
M. Aemylius Regulus flamẽ Martialis moritur 180.53
M. Aemylius Lepidus princeps in ſenatu elect⁹ Flo. 43.⁊46.⁊47
M. Aemylius Mamercus tertium tri. militum 47.4.⁊47.65
M. Aemylius Regillus flamẽ Martialis 185.100
M. Aemyli⁹ Lepidus Pont. Max. Flo. 47
M. Aemylius Lepidus princeps ſenatus ſextis cenſoribus lectus tenui ſumptu funus filijs moriturus præcepit. Flo. 48
M. Aemylius Lepidus legatus ad Ptolemæum 195.15
M. Aemylius Lepidus ædilis. 225.65.
M. Aemylij Lepidi conſulis interceſſio 256.53
M. Aemylij cõſulis inuidia in M. Fuluium 265.64.⁊260.50
M. Aemylius Lepidus proconſul malo euentu aduerſus Vacceos pugnauit. Flo. 56
M. Aemylius deceſſit 242.71
M. Aemylius Lepidus inimic⁹ Fuluij 254.109.⁊156.64.⁊276.31
M. Agrippa Cæſaris gener mortuus. Flo. 136
M. Agrippa claſſi præerat Fl. 129
M. Agrippa nauali corona a Cæſare primus donatus eſt. Flo. 129
M. Albinus tri. militum 60.48
M. Amburius tri. pl. 260.46
M. Antonius perorans pro M. Aquilcio honeſtas ei⁹ cicatrices oſtendit. Flo. 70
M. Antonij viri eloquentiſſimi caput in roſtris poſitum. Flo. 80
M. Antonius legatus ab Herculeio prætore victus eſt. Flo. 90
M. Antonius Sertorium in conuiuio interfecit. Flo. 96
M. Antonius prætor bellum aduerſus Cretenſes morte ſua finiuit. Flo. 97
M. Antonius tri. ple. vrbe pulſus. Flo. 109
M. Antonius magiſter equitum induxit. CCCCCCCC. milites in vrbem. Flo. 113
M. Antonius conſul, Cæſari diadema impoſuit. Flo. 116
M. Antonius conſul impotẽter dñatus C. Cæſarem iniurijs afficit. Flo. 117
M. Antonij ſæuitia multi in caſtris trucidati ſunt. Flo. 117
M. Antonius D. Brutum Mutinæ obſedit. Flo. 118
M. Antonius victus ab Hircio ⁊ C. Cæſare in Galliam confugit. Fl. 119.
M. Antonius hoſtis a ſenatu cũ omnibus, qui intra præſidia ei⁹ erãt, iudicatus. Flo. 119
M. Antonius ⁊ Lepidus ſtatuerũt vt ſuos quiſq; inimicos proſcriberet. Flo. 120
M. Antonio trãſmarina prouincia cum imperio data. Flo. 125
M. Antonius, dimiſſa Fuluia, Cæſaris ſororem Octauiã in matrimonium duxit Flo. 127
M. Antonius, dum cum Cleopatra luxuriaretur, Parthis bellum intulit. Flo. 130
M. Antonius octo millia hominũ tempeſtatibus amiſit. Flo. 130
M. Antonius Antiniridem Armeniæ regem in vincula conijci iuſſit Flo. 131
M. Antonius ex Cleopatra duos filios habuit. Flo. 131
M. Antonius triumuiratus impiũ deponere noluit, belliũq; nauale ⁊ terreſtre Italiæ molitur. Fl. 132
M. Antonius ad Actiũ victus, Alexandriam profugiens, ſeipſum interemit. Flo. 133
M. Antonius magiſter equitum. 74.65.
M. Annius triumuir 102.56
M. Antiſtius legatus 108.89
M. Antiſtius tri. pl. 153.67
M. Aquilius conſul bellũ ciuile in Sicilia confecit. Flo. 69
M. Aquilius, cũ de repetundis pecunijs cauſſam diceret, iudices rogare noluit. Flo. 70
M. Attilius Glabrio 202.100
M. Attilius Glabrio prætor 211 64.⁊212.109.
M. Attinius præfectus occiditur. 221.112.
M. Attilio conſuli Græcia euenit. 132.21.
M. Attilius conſul ludos vouit. 232.23.
M. Attilius conſul paludatus ĩvrbe egreſſus 232.65
M. Attilius Glabrio Aetolos præmonet 235.100
M. Attilius Glabrio Herculi ſacrificat 236.104
M. Attilij cõſulis, ⁊ T. Quintij colloquium 237.48
M. Attilio triumphus decretus. 246.49.
M. Attilius triumuir 246.65
M. Attilius cum Antiocho pugnauit 257.89
M. Attilius Seranus triumuir. 248.63.
M. Attilius Glabrio Antiochũ ad Thermopylas vicit 248.68
M. Attilius Glabrio cenſuram petit 248.68
M. Attilius Glabrio a petitione cẽſuræ deſtitit 248.76
M. Attilius Glabrio duumuir 274 43.
M. Attilius Volſo conſul 278.4
M. Attilius Glabrio conſul 227 72.⁊232.2.⁊234.34.⁊234.52 ⁊262.62.
M. Attilius Regulus conſul 74 44.⁊183.96.⁊191.80.
M. Attilius Regulus 95.43
M. Attilius conſul milites ſuos increpat 95.107
M. Attilius conſul militem a fuga deterret 96.18
M. Attilio conſuli triumphus negatus 96.39
M. Attilium conſulem triumphaſſe Claudius narrat 96.62
M. Attilius prætor 97.123.⁊ 114.70.72.
M. Attilius Regulus conſul creatus 113.89
M. Attilius Fabianus ꝯſul 114.80
M. Attilio Fabiano prorogatũ imperium 114.110
M. Attilius conſul Romam miſſus 116.13.
M. Attilius Regulus triumuir menſarius 123.109
M. Attilius duumuir 123.109
M. Attilius Regulus cẽſor 131.19
M. Attilio cenſori dies dicta a L. Metello tri. pl. 136.93
M. Attilius magiſtratu ſe abdicauit 136.96
M. Attilius prætor 136.98
M. Attilius prætor vrbanus Luceriam puinciam habuit 136.105
M. Attinius Thurinũ ad mare miſſus 141.58
M. Attilius legatus ſignum inferrẽ in cohortem Hiſpanorum coegit 148.21.
M. Attilius legatus Fuluij 153.51
M. Attilius Regulus in ſenatu ſententiã dixit de Cãpanis 153.59
M. Antiſtius tri. pl. 153.67
M. Attilius tri. ple. plebẽ rogat de Campanis Atellanis 253.69
M. Attilius Antiochum vicit 246 100.
M. Attilius legatus ad Ptolemæũ 157.84.
M. Attilius Glabrio tri. ple. 193. 62.⁊194.7.
M. Attinius non modico præſidio Thurinis præfuit 241.42.
M. Aurelius Falco 196.38
M. Aurelius Cotta decemuir ſacrorum moritur 202.99
M. Aurelius Cotta lega. 247.21
M. Aurelius Cotta iudicia ad equites Ro. tranſtulit. Flo. 97
M. Aurelius Cotta ludos inſtaurauit 125.67
M. Aurelius Cotta Puteolis præponitur 142.93
M. Aulius præfectus ſociũ 163.2
M. Aulius præfectus ſocium occiſus 163.19
M. Aurelius Cotta decemuir ſuffectus 185.103
M. Aurelius legatus ad Philippũ. 190.75.
M. Aurelius legatus accuſat a Philippi legatis 193.90.102
M. Aurelius Cotta ꝯſul a Mithridate victus eſt. Flo. 95
M. Aurelius legatus 195.36.59
¶ M. Bebius Pamphilus leg. 263 89.⁊265.41.
M. Beb. Pãphilus triũuir 221.83
M. Beb. proprætor 233.65.⁊ 235.112.
M. Bebij ⁊ Philippi congreſſus. 233.105.
M. Bebius Pamphilus prætor. 225.64.⁊227.7.9.⁊227.53.⁊ 227.75.⁊232.15.⁊234.38.
M. Bebius Pamphilus frater Cn. Bebij 272.9
M. Bebius Pamphilus conſul. 272.10.⁊273.14.⁊274.58.
M. Bebio prorogatum imperium. 274.98.
M. Bebius Pamphilus cõſul nihil memorabile geſſit 275.14
M. Bebius Pamphilus triumphauit ſine bello 275.26
M. Bibulus conſul legem agrariã inuito ſenatu tulit Flo. 103
M. Bibulus quæ in Syria geſſerit. Flo. 108

M. Brutus a Cn. Pompeio occiſus eſt. Flo. 90
M. Brutus C. Caſſio Smyrnæ futuri belli ꝯſilia ordinat. Flo. 122
M. Brutus conſpirauit in Cæſarẽ. Flo. 116
M. Brutus in Græcia exercitum in poteſtatẽ ſuam redegit Flo. 118
M. Brutus in Epiro Antonium in poteſtatem ſubegit. Flo. 118
M. Brutus abſens damnatus ob interfectum C. Cæſarem Flo. 120
M. Brutus in Græcia belligeratur Flo. 120
M. Brutus victus prælio, ipſe vitã finiuit, anno ætatis ſuæ. XL. Flo. 124.
M. Calpurnius tri. militum conſulem liberat. Flo. 17
M. Cantius tri. ple. diem dixit L. Poſthumio legato 98.41
M. Canuleio dies dicta 41.74
M. Catanius caput bacchanalium. 262.81.
M. Catonis laus 216.1.9
M. Catonis ſtratagema 217.23 ⁊ 217.50.
M. Catonis ⁊ Hiſpanorum conflictus 217.52
M. Cato haud detrectator laudum ſuarum 217.74
M. Cato ſuaſit legem, nequis mulierem hæredem inſtitueret Flo. 41
M. Catonis oratio in L. Cornelium Cethegum. Flo. 49
M. Catoni adminiſtratio Cypri mãdata. Flo. 103. ⁊ 104
M. Cato in petitione præturæ repulſam tulit Flo. 105
M. Cato tri. pl. comitia interceſſionibus ſuſtulit. Flo. 105
M. Cato ob legẽ impeditam in vincula ductus Flo. 105
M. Cato contradixit rationem habendam in conſulatu Cæſaris abſentis. Flo. 107
M. Cato in petitione conſulatus repulſam tulit. Flo. 108
M. Catonis laborioſum iter cũ legionibus p deſerta Africæ Flo. 112
M. Catoni Vticæ tutela ⁊ cuſtodia mandata Flo. 113
M. Cato reſciſſo vulnere in Vtica expirauit ætatis anno. XLIX. Flo. 114
M. Cæcilius legionibus præfuit. 198.5.
M. Cæcilius Metellus ædilis plebis 264.114
M. Cæcilius Metellus prætor. 170.6.24.
M. Cæcilius Metellus legatus ad Attalum 180.35
M. Cæcilius Metellus ꝑnceps deſertorum 132.27
M. Cæcilius Metellus infamis author deſerendæ Italiæ poſt Cannenſem cladem 159.80
M. Cæditius nunciauit Gallos aduentare 51.16
M. Centenius Penula primi pili cẽturio 142.40
M. Centenius hoſtium telis occidit 242.54.
M. Cæſonius prætor in Thracia cum Scordiſcis proſpere pugnauit Flo. 56
M. Cicero abſolutionis M. Aquilij ſolus author. Flo. 70
M. Cicero vir nihil minus quã ad bellum natus Flo. 111
M. Ciceronis caput cũ dextera manu in Roſtris poſitum Flo. 120
M. Cincius Alimentius tri. plebis ad Scipionem miſſus 182.45
M. Cincij literæ 222.103
M. Claudius conſul 197.2
M. Claudius Marcellus ædilis curulis 202.94
M. Claudius Marcellus prætor. 204.14.25. ⁊ 207.101.
M. Claudius Marcellinus prætor 263.53.
M. Claudius Marcellus torquem Ioui obtulit 213.12.
M. Claudio Marcello triumphus decretus 213.30
M. Claudius Marcellus legatus. 129.14. ⁊ 224.59. ⁊ 225.20.
M. Claudij Marcelli literæ 224.94.
M. Claudius Marcellus cenſor. 249.79. ⁊ 253.113. ⁊ 255.25.
M. Claudius Helo cenſuram petit. 248.68.
M. Claudius Marcellus ꝯſul 74 77. ⁊ 151.68. ⁊ 164.62. ⁊ 190.107.
M. Claud. Marcellus Coſ. 211 34. ⁊ 211.50. ⁊ 212.113. ⁊ 213 4. ⁊ 139.17.
M. Claudius Marcellus conſul. 267.41. ⁊ 268.96.108. ⁊ 269.15. ⁊ 273.17.
M. Claudius cliens Appij 29.4 ⁊ 29.40.
M. Claudius virginem comprehendit 29.67
M. Claudiꝰ aſſertor Virginiæ exilio damnatus 31.59
M. Claudius Marcellus dictator. 75.81.
M. Claudius Marcellus cõſul Viridomaro duce Gallorum occiſo opima ſpolia retulit. Flo. 20
M. Claudius Marcellus Siciliæ prætor 115.24
M. Claudius Marcellus ludos plebeios inſtaurauit 125.67
M. Claudius Marcellus de induſtria ablegatus, ne conſul crearetur 125.81
M. Claudius Marcellus in locum L. Poſthumij cõſul creatꝰ 125.93
M. Claudius Marcellus ſe magiſtratu quem tenuit, abdicauit. 125.96.
M. Claudius Marcellus procõſul ad exercitum Nolanum miſſus. 125.101.
M. Claudij Marcelli aduerſa valitudo Nolæ 132.79
M. Claudio Marcello Sicilia decernitur 132.97
M. Claudius Marcellus tri. plebis ad Scipionem miſſus 182.44
M. Claudius Marcellus Coſ. Gallos alpinos ſubegit. Flo. 46
M. Claudius Lepidus 247.85
M. Claudio Marcello mandatum vt milites vltra præſidium Romã mitteret 128.78
M. Claudio prorogatum in annum imperium 158.75
M. Claudio prorogatum imperium Siciliæ 136.108
M. Cornelius Cethegus 138.33
M. Cornelius Maluginenſis decẽuir 27.90. ⁊ 28.58
M. Cornelius in Algidum miſſus. 28.89.
M. Cornelius tri. militum 61.54
M. Cornelius iterum tri. militum. 62.94.
M. Cornelius conſul 37.78
M. Cornelius Cethegus Coſ. 180 46. ⁊ 180.82.
M. Cornelius Maluginenſis conſul 37.84
M. Cornelius Cethegus in Lẽtuli locum Põtifex ſuffectus 138.32
M. Cornelius Cethegus ædilis curulis 138.39
M. Cornelius Cethegꝰ comitia habuit 139.2
M. Cornelius delectum per Siciliã habuit 152.35
M. Cor. Cethegus cenſor 159.72
M. Cornelius conſul terrore Hetruriam continuit 185.57
M. Cornelius cõſuli tradere exercitum iuſſus Galliam ꝑuinciã prorogato impio obtinuit 186.14
M. Cornelius proconſul cum Magone Pœno pugnauit 189.36
M. Coſconius tri. militum cæſus. 189.61.
M. Cornelius prætor militum animos ſedauit 151.46
M. Cornelius cenſor ſuffectus 51 2. ⁊ 86.15.
M. Cornelius conſul 85.90
M. Cornelius Cethegus cenſor luſtrum condidit 165.110
M. Craſſo prætori Spartaci bellũ mandatum. Flo. 96
M. Craſſus prætor feliciter cũ fugitiuis pugnauit. Flo. 97
M. Craſſus conſul factus. Flo. 97
M. Craſſi conſpiratio cũ C. Cæſare, ⁊ Cn. Pompeio Flo. 103
M. Craſſo Syriacum, ⁊ Parthicũ bellum euenit. Flo. 105
M. Craſſus in Parthis cum filio cæſus. Flo. 106
M. Craſſus cum C. Caſſio Smyrnæ futura belli conſilia ordinauit Flo. 122
M. Craſſus cõtra Baſtarnas, ⁊ Meſos bellum gerit. Flo. 134
M. Craſſus bellum aduerſus Thracas geſſit Flo. 135
M. Curius tri. plebis 104.7
M. Curius non peior dux Alexandro Magno 82.71
M. Curtius iuuenis, equo ſe in ſpecum immiſit 64.5
M. Decius tri. plebis 85.20
M. Duillius tri. pl. 20.115. ⁊ 21 43. ⁊ 30.84.
M. Duillius plebem in Sacrũ montem tranſire monuit 30.79
M. Duillius tri. plebis plebem rogauit 30.109
M. Duillius tri. pl. inhibuit modũ nimiæ poteſtatis 31.63
M. Duilliꝰ comitijs præfuit 32.49
M. Duillius tri. pl. 32.64
M. Ebutiꝰ Helua triũuir 36.26
M. Fabiꝰ Vibulanꝰ Coſ. 36.16
M. Fabius Vibulanus 37.26. ⁊ 37.59.
M. Fabius Vibulanus tri. militũ 38.33. ⁊ 42.56.
M. Fabius legatus 38.96
M. Fabij femur equo affixũ 39.3
M. Fabius Ambuſtus filias duas dat nuptui 61.10
M. Fabius tri. militum 61.54
M. Fabius trib. militum Stolonis

ſocer 61.56
M. Fabius Ambuſtus Coſ. 64.96 & 64.107.
M. Fabius Ambuſtus ouans vrbeꝫ ingreſſus 64.110
M. Fabius Ambuſtus iterum Coſ. 65.112.
M. Fabius interrex 66.13.& 66.98.& 71.51.
M. Fabius Ambuſtus interrex 66 14.
M. Fabius Ambuſtus conſul tertiū 66.35.
M. Fabius dictator 66.113
M. Fabius Dorſus conſul 67.106
M. Fabius captiuus Ro. 74.50
M. Fabius triumuir 74.60
M. Fabius ter conſul, dictatorq; fuit 77.60
M. Fabius tribunos pl. appellat, & prouocat ad populum 77.65
M. Fabius procubuit ad genua dictatoris 77.114
M. Fabius Ambuſtus magiſter equitum 78.56.& 79.86
M. Fabius Ceſo conſulis frater. 86.45.
M. Fabius Buteo dictator ſine magiſtro equitum dictus 124.16
M. Fabius cētum ſeptuaginta ſeptē ſenatores in ſenatū legit 124.27
M. Fabius Buteo ædilis curulis. 191.78.
M. Fabius Buteo prætor Sardiniæ 193.56
M. Fabius Cæſonis frater conſul. 18.22.
M. Fabius cōſul 18.52.& 18.115
M. Fabius conſul ad Cn. Maniliū conſulem 18.97
M. Fabius ad L. Papyrium dictatorem 77.65.71
M. Fabius conſul triumphum renuit 19.26
M. Fabius Ambuſtus tri. militum. 59.10.
M. Fabij Ambuſti filij lega. 51.72
M. Fabius Pont. Max. deuouit ſe nea pro patria 52.64
M. Feſtus trib. pl. legem agrariam ferens 42.72
M. Feſtus tri. pl. in M. Poſthumiū 42.79.
M. Flauoleius centurio 18.100
M. Flauius viſcerationem dedit in funere matris 75.45
M. Flauius tri. pl. 78.47
M. Follius magiſter eqtū 84.40
M. Follius reus factus abſolutus. 84.67.
M. Follius iterum magiſter equitū 84.98.
M. Furius Camillus imperatorū omnium maximus 49.56
M. Furij Camilli triūphus 49.63
M. Furius Camillus plebē damnatam voto liberari cupit 49.98
M. Furius Camillus tri. militum. 50.1.& 56.20.
M. Furio Camillo Faliſcum bellū mandatum 50.4
M. Furius Camillus ad ſceleſtum magiſtrum 50.22
M. Furij Camilli laus melior 50 48.
M. Furius Camillus plebem ſceleris arguebat 50.88
M. Furius Camillus ludos vouit. 50.111.
M. Furius Camillus interrex 48 54.& 51.5.
M. Furius Camillus abſens quindecim millibus æris damnatus. 51.15.& 138.78.
M. Furio Camillo dies dicta a L. Apuleio tri. ple. 51.20
M. Furius Camillus Ardeæ exulabat 52.107
M. Furius Camillus mœſtior publica fortuna, quam ſua 52.108
M. Furius Camillus ad Ardeates. 52.112.
M. Furius Camillus interrex iterū 55.18. Uide Camillus
M. Furius Camillus tri. militum. 45.7.
M. Furius Camillus iterum tribunus militum 47.4
M. Furius Camillus Faliſcis præfuit 47.65
M. Furius Camillus tertiū tri. militum 48.2
M. Furius Camillus a Capena prędas ingentes egit 48.4
M. Furius Camillus dictator dictꝰ 48.88.
M. Furius Camillus auſpicato Ueios aggreditur 49.10
M. Furius Camillus deos vocat in prædam 49.10
M. Furiꝰ Camillus ſuo priuato incommodo publicam inuidiam lenire cupit 49.34
M. Furius Camillus quintum tri. militum 58.25
M. Furius Camillus tertiū tri. militum 59.9
M. Furius Camillus dictator 55 36.& 61.97.
M. Furius Camillus dictator ad Quirites 61.103
M. Furius Camillus dictatura ſe abdicat 61.111
M. Furius Camillus vitio creatus dictator multatus quinꝗ̄ntia millibus æris 61.113
M. Furium dictatorē eo tempore fuiſſe, quo promulgatum de multa, eius traditur 62.1
M. Furius Camillus dictator quintum dictus 62.96
M. Furio Camillo dictatori triumphus decretus 62.114
M. Furius Camillus morit 63.18
M. Furij Camilli laus 63.19
M. Furius Camillus in L. Furium ſæuit 77.78
M. Furius Camillus ſenex Alexandri temporibus viſus 82.76
M. Furius Craſſipes triumuir 222 75.
M. Furius Craſſus triūuir 230.41
M. Furius Craſſus prætor 256 45.49.& 260.35.
M. Furius Luſcus ædilis 261.24
M. Fūdaniꝰ ædilis plebis 138.45
M. Furius miſſus in Macedoniā 193.91.
M. Furius dextræ alæ pfuit 198.5
M. Fundanius tri. ple. 215.3.27
M. Fuluius Flaccꝰ decēuir, 195.45
M. Fuluius tri. plebis 204.7
M. Fuluius Nobilior prætor 222 84.102.
M. Fuluius Centimalus prætor. 225.64.& 227.6.& 227.54. et 227.66.76.
M. Fuluius prætor 238.116.& 239.25.
M. Fuluius Nobilior candidatus, 246.75.
M. Fuluius Nobilior conſul creatus 246.75.79.& 256.54
M. Fuluius Nobilior Aetoliā ſortitus 246.112
M. Fuluius ab Ambracienſibus accuſatus 256.65
M. Fuluius cenſor 260.41.44
M. Fuluius triūphū petit 260.46
M. Fuluio triumphus decretus. 260.72.
M. Fuluij triumphus 260.81
M. Fuluius ludos fecit 263.33
M. Fuluius cum Epirotis cōſultat 249.60.
M. Fuluius conſul Cephaleniā in fidem recepit 254.4
M. Fuluius Coſſ. creauit 254.108
M. Fuluius Nobilior cenſuram petit 266.76
M. Fuluius Flaccꝰ triūuir 267.39
M. Fuluius frater Q. Fuluij 273 100.
M. Fuluius Nobilior Q. Fuluij frater 275.79
M. Fuluiꝰ Nobilior cēſor 276.32
M. Ful. Nobilioris, & M. Aemylij Lepidi inimicitiæ 276.32
M. Fuluij opera 277.3
M. Fuluius Pætua conſul 90.85
M. Fuluius tri. militum 91.73
M. Fuluius Nobilior ouans vrbeꝫ eſt ingreſſus 135.98.& 237.113
M. Fuluius trib. militum cæſus ab Annibale 160.2
M. Geganius Macrinus conſul 31.72.
M. Geganius Macrinus iteꝝ Coſ. 35.74.
M. Geganius conſul in Uolſcos pfectus 35.109
M. Geganius triumphauit 36.10
M. Geganius Macrinus tertium conſul 37.19
M. Geganius Macrinus cenſor. 37.114.
M. Geganius cum delectis cohortibus miſſus 38.100
M. Geganius tri. militum 62.94
M. Geganius cenſor 85.93
M. Genutius conſul 34.1
M. Heluius prætor Hiſpaniæ. 210.88.& 216.111.114.
M. Heluius ouans vrbeꝫ ingreſſus eſt 216.116.& 217.4
M. Heluius triumuir 221.83
M. Horatio Puluillo ſorte euenit vt dedicaret ædem Iouis in Capitolio 12.55
M. Horatius Puluillus ꝯſul 27.5
M. Horatius Barbatus 28.34
M. Horatius ꝯtra Appium 29.93
M. Horatium petiit armati in monte Auentino 30.14
M. Horatius decēuiros inſignia deponere ſuadet 30.31.41
M. Horatius miſſus ad plebem. 30.51.
M. Horatius conſul 30.90
M. Horatio conſuli Sabini euenerunt 31.36
M. Horatius cōſul ſuos alloquitur 32.5.
M. Horatius conſul quando tēpliū Iouis dedicauit 63.53
M. Horatius tri. militū 60.62.70
M. Hoſtilius Cato decēuir 195.44
M. Iulius Pœnus prætor vrbanus 193.55
M. Iulius Sylianus prætor 238

38.&138.49.
M. Iulius Syllanus inter conſules 49.52.
M. Iulius prætor vrbis 195.42
M. Iunio prorogatum imperium in Hetruria 147.11
M. Iunius Brutus tri. pl. 215.9
M. Iunius Brutꝰ prętor 227.73.& 231.29.&231.44.&235.94. et 239.42.
M. Iunius Brutus dedicauit ædem Idcæ matris. 237.86
M. Iunius Brutus conſul 278.4
M. Iunctius prætor a Pſeudophilippo cæſus in Macedonia cum exercitu. Flo. 50
M. Iunius Syllanus cōſul in Cimbris feliciter pugnauit. Flo. 65
M. Iunius dictator exercitum Fabio tradidit 125.99
M. Iunꝰ Pœnꝰ ædilis pl. 180.51
M. Iunius Syllanus 212.116
M. Iunius Brutus legatus 148.31
M. Iuliꝰ Rullus tri. milit. 45.7
M. Iunius princeps captiuorum in ſenatu 118.97
M. Iunius Syllanus ppretor adiutor P. Scipionis 250.110
M. Iunius Syllanꝰ præfectus Neapolis 122.70
M. Lectorius primi pili cēturio 15.53.
M. Lælius conſul 115.19
M. Lepidi filius 245.99
M. Lepidus, quum acta Syllæ reſcindere tētaret, Italia pulſus eſt. Flo. 90
M. Lepidus cuſtodiæ vrbis cū exercitu præerat. Flo. 125
M. Lepidus abrogato triumuiratꝰ honore a C. Cæſare vitam impetrauit. Flo. 129
M. Lepidus, Lepidi triūuiri filius coniurationem in Cæſarem moliens occiſus eſt. Flo. 133
M. Lepidus Pont. Max. a C. Octauio interfectus. Flo. 117
M. Leuinus pretor Brutior 193.56
M. Liuius Druſus legem tulit, vt æqua parte iudicia penes ſenatū, & equeſtrē ordinē eſſent Flo. 71
M. Liuius Tarentinæ arcis præfectus 254.51.83
M. Liuius Druſus ſenatui inuiſus domi occiſus eſt. Flo. 71
M. Licinius tri. plebis 225.33
M. Licinius tribu. militum cæſus. 160.2.
M. Liuius Druſus tri. ple. ſenatus cauſſam ſuſtinuit. Flo. 70
M. Liuius cenſor 237.85
M. Liuius conſul 89.14.&196 111.&237.89.
M. Liuius Denter Pont. creatus. 90.73.
M. Liuius Pont. verba deuotiōis Decio præfatur 94.83
M. Liuio Pontifici lictores traditi a Decio 94.95
M. Liuius Pontifex proprætor eſſe iuſſus 94.93
M. Liuius vociferatur viciſſe Romanos 94.93
M. Liuius legatus 101.47
M. Liuius præfectus arcis Tarentinæ notatus 162.78
M. Liuius populi iudicio damnatus 164.59
M. Licinius Craſſus 277.9
M. Licinius Lucullus prætor 160.92.&161.27.&162.86.
M. Licinius prætor 222.85
M. Liuius barbā tondere, & ſqualorem deponere iuſſus a cenſoribus 164.64.
M. Liuius Macatus 164.66
M. Liuius Coſ. dixit ſe vbi primum hoſtem conſpexiſſet, pugnaturum 165.89.
M. Liuius conſul teſſerā dedit per caſtra 166.87
M. Liuius conſul iuſſus redire ad vrbem 169.98
M. Liuio conſuli triumphus decretus 169.109
M. Liuius dictator dictus a collega Claudio 170.14
M. Liuio proconſuli prorogatum imperium 170.27
M. Liuius proconſul Volonū exercitum Ariminum admouere iuſſus 177.105
M. Liuius exercitum Volonum in Galliam traducit 179.35
M. Liuio prorogatum imperium Galliæ 180.88
M. Liuius cenſor ſenatum recitauit 185.63
M. Liuij nomē in tribu Pollia erat 185.76.
M. Liuius populi iudicio condemnatus 185.78
M. Liuius C. Claudium equū vendere iuſſit 185.80
M. Liuius Cn. Seruilium conſulē accerſendum cenſebat 190.16
M. Liuius conſul factus 164.79
M. Lucretius tri. pl. 158.22
M. Lucretius copias in Italiam nauibus adduxit 165.50
M. Lucullus proconſul Thracas ſubegit. Flo. 97
M. Macienus duumuir naualis. 273.52.&273.65.
M. Manlius conſul 38.116
M. Manlius Tullus conſul 14.17
M. Manlius Capitolinus 251.6
M. Manlius anſerum crepitu excitus. 53.61
M. Manlius Gallum de Capitolio deturbat 53.62
M. Manlius farre, & vino donatus 53.69.
M. Manlius Capitolinus interrex 56.12.
M. Manlij Capitolini ſeditio 57 22.
M. Mālꝰ Capitolinꝰ Coſ. 50.120
M. Mālij Capitolini & Camilli æſtimatio 57.8
M. Manlius Capitolinꝰ ex patribꝰ popularis factus 57.16
M. Manlij Capitolini orationes. 57.61.
M. Manlius Capitolinus centurionem liberauit 57.61
M. Manlius in patres 57.73
M. Manlius a dictatore vocatus. 57.84.
M. Manlium dictator alloquitur. 57.86.
M. Manlius dictatori 57.92
M. Manlius in vincula duci iuſſus 57.17.
M. Mālio in carcere cōiecto plebs veſtem mutauit 57.113
M. Mālius a plebe ſaginatus, vt iuguletur 58.9
M. Manlius vinculis liberatur. 58.18.
M. Manlius nouandarum rerum conſilia cum plebe agit 58.30
M. Manlius plebē alloquit 58.34
M. Manlio dies dicta 58.68
M. Mālij Capitolini ſrei fratres veſtem non mutarunt 58.69
M. Manlij decora 58.76
M. Manlius damnatus de Tarpeio ſaxo deijcitur 58.91
M. Manlius nequis vocetur cautū eſt 58.94
M. Manlio conſule pax data Carthaginienſibus 194.27
M. Manlius conſul Carthaginem oppugnat. Flo. 49
M. Marcellus a Syracuſanis accuſatus 256.76
M. Marcello prorogatum imperiū 269.15.
M. Marcelli literæ ad ſenatum. 271.99.
M. Marcellus ornamēta oīa Syracuſarum Romā deuexit 146.70
M. Marcellus in poteſtatē Samnitium venit. Flo. 73
M. Marius a Pompeio victus, captus, interemptus eſt. Flo. 96
M. Marcellus prætor 124.33
M. Marcello procōſuli imperium eſſe populus iuſſit 125.70
M. Marcellus Claudius miſſus ad exercitum 125.78
M. Marcellus proprætor Nolam in præſidium miſſus 127.32
M. Marcellus excurſiones in agrū Hirpinum & Samnitem Caudinos fecit 127.73
M. Marcellus nihil fortunæ aut hoſti temere commiſit 127.108
M. Marcellus Nola erupit cū exercitu in Annibalem 128.12
M. Marcellus ſuos hortatur 128 31.
M. Marcellus ſpolia hoſtium vota Vulcano cremauit 128.47
M. Marcellus tertium conſul 130 93.99.&135.74.
M. Marcellus Coſ. exercitum, quē præſidio ſenatui eſſet Nolam intromiſit 131.59
M. Marcellus Hippocratem atq; Epicidē ablegari tota Sicilia poſtulat 134.38
M. Marcellus cum Appio Leontinos expugnat 134.52
M. Marcellus caſtra ad Syracuſas mouit 135.8
M. Marcellus Acradinæ murum oppugnat 135.22
M. Marcellus ex Leontinis commeatibus cōuectis ad Syracuſas obſidendas venit 136.19
M. Marcello Syracuſæ prouincia prorogata 138.55
M. Marcellus cū oībus copijs Syracuſas ingreditur 143.38
M. Marcellus, ex ſuperioribus locis Syracuſis ꝯſpectis, lachrymas ſe dicitur præ gaudio 143.46
M. Marcellus oratur a legatis, vt vrbis incendio & cædibus parcat 143.64.
M. Marcel. Euryalum decepit. 143.76.
M. Marcellus Epicidem compulit in vrbem 143.86
M. Marcellus ſuos Syracuſas introduxit 143.108
M. Marcellus phibere aditu Syracuſarum Bomilcarem conſtitu

tuit 144.2
M. Marcellus conſul. Flo. 108
M. Marcellus Syracuſæ traditæ. 144.41.
M. Marcel. nauim onerariã nocte ad Acradinã trahi iuſſit 144.65
M. Marcellus oĩbus copijs mœnia Acradinæ aggreditur 144.66
M. Marcelli milites Naſum deſertum capiunt 144.70
M. Marcellus tertium annum circunſedit Syracuſas 144.80
M. Marcellus Archimedis ſepulturam curæ habuit 144.90
M. Marcelli vltima pugna in Sicilia 146.107
M. Marcello proconſuli imperiuꝫ Siciliæ prorogatum 147.22
M. Marcellus ex Sicilia Romam venit 151.20
M. Marcellus triumphus negatus 151.23.
M. Marcellus ouãs vrbẽ inijt, ⁊ in Albano mõte triũphauit 151.29
M. Marcellus Idibus Martijs cõſulatum inijt 152.29
M. Marcel. habito ↄſulatu moderati animi gloriã adept⁹ 152.37
M. Marcellus permutauit prouinciam cũ collega Leuino 153.44
M. Marcellus Siculis in ſenatu reſpondet 153.13
M. Marcellus ſe aduerſus Annibalem ducem conſtituit 157.34
M. Marcel. qui beneficio Cæſaris frui nõ potuit, a cliente ſuo Athenis occiſus eſt. Flo. 115
M. Marcellus Annibalem ad Venuſiam adeptus eſt 157.50
M. Marcel. p literas negat e rep. eſſe veſtigium abſcedi ab Annib. 157.71.
M. Marcello proconſuli aurum viceſimarium datum 159.57
M. Marcel. neminẽ Ro. ducẽ tam parẽ Anni. ꝗ̃ ſe eẽ dixit 159.90
M. Marcellus veſtigijs Annibalis inſiſtebat 159.102
M. Marcelli acerba concio ad milites 160.4
M. Marcellum ꝓhibuit multitudo ſauciorꝫ Annibalẽ īſequi 160.52
M. Marcellus aduerſo rumore inceſſitur ab tri. pl. C. Publitio Bibulo 161.109
M. Marcellus Põt. fact⁹ 213.100
M. Marcellus ad deprecãdã ignominiam Romam venit 161.113
M. Marcellus cõſul conſenſu omnium centuriarum creatus 161.3
M. Marcellus Coſ. DES. in Heturiam mittitur 162.9
M. Marcellus quintũ conſulatum inijt. XI. anno Punici belli ſecundi 162.17
M. Marcellus ædẽ Honori, ⁊ Virtuti vouit 162.86
M. Marcel. cõſulis filius 163.2
M. Marcello conſuli, hoſtia cæſa, iecur ſine capite apparuit 163.3
M. Marcellus cuꝫ collega caſtra caſtris Annibalis nunquã ſatis collata credidit 163.6
M. Marcel. lancea trãſfixus moribundus equo prolabitur 163.17
M. Marcellus adoleſcens effugit. 161.28.
M. Marcellus ſexageſimo ãno ætatis interfectus 163.24
M. Marcellus M. F. tri. militum Venuſiam ducere exercitum iuſſus 163.62
M. Marcellus dedicauit ædẽ Virtutis 180.51
M. Marcelli literæ ex Sicilia ad ſenatum 139.13
M. Martius Ralla cũ Carthaginiẽſium legatis Ro. miſſus 193.16
M. Martius ꝑtor vrban⁹ 180.84
M. Martius Ralla prætor 180 48. ⁊ 186. 30.
M. Martius tri. militum cæſus. 224.82.
M. Martius rex ſacrorũ mortuus 164.109.
M. Menenius tri. ple. 58.62
M. Metilius legatus ad conſulem. 142.88.
M. Metilius tri. plebis 47.32
M. Menius trib. militum cæſus. 189.62.
M. Metellus tri. plebis in Fabiuꝫ dictatorem 113.68
M. Meſſalla cõmuni cõſilio a Caſſio ⁊ Bruto dãnatus. Flo. 122
M. Minutius Rufus triumuir. 222.74.
M. Minuti⁹ Ruf⁹ legat⁹ 223.112
M. Minutius proconſul Thracas vicit. Flo. 65
M. Minutius conſul 24.59
M. Minutius iterũ conſul 26.99
M. Minutius tri. plebis 47.32
M. Minutius exercitui præfectus a Fabio 113.73. ⁊ 113.42
M. Minutius magiſter equitũ proſpere in Annibalem pugnat 113 73. ⁊ 115.4.
M. Minutij immodeſtia 113.105
M. Minutius iter ſtolidiſſimos ferociſſimoſq; ad arma vocat 114 18.
M. Minutius ad milites 114.39
M. Minutius dictator Q. Fabiuꝫ patrem appellat 114.43.48
M. Minutius magiſter equitũ caſtra cuꝫ Fabio iungit 114.43.46
M. Minutius plebiſcitum de æquato impio antiquat abrogatq;. 214.51.
M. Minutius Rufus prætor 207 107.111.
M. Minutius triumuir 230.42
M. Minutio ꝑtori Sardiniæ imperium prorogatum 236.110
M. Minutius Feſſus augur de plebe 90.74
M. Næuius cenſor creatus 66 112.
M. Næuius tribun⁹ plebis 268.42
M. Næuius accuſator Africani. 258.109. ⁊ 258.115.
M. Oppius tri. pl. 225.5
M. Oppius ſummæ rerũ præfuit 50.28.
M. Octaui⁹ tri. pl. cauſſaꝫ defendit cõtra Gracchũ collegã Flo. 58
M. Octacilius proprætor Siciliæ 115.62.
M. Octacilius ꝑtor literas de vaſtatione regni Hieronis mittit 118 60.
M. Octacilij proprætoris literæ in ſenatu recitatæ ſunt 223.100
M. Ogulinus Gallus prætor 268 112. ⁊ 269.3. ⁊ 171.98.
M. Ogulinus legat⁹ in Hetruriã ad coemendum frumẽtum 157.68
M. Papyri⁹ Craſſus Coſ. 36.30
M. Papyrius Mugillanus tri. militum 42.97
M. Papyrius Mugillanus iterum tri. militum 42.25
M. Papyrius Gallum barbã ſuaꝫ mulcentem Scipione percuſſit. 51.75.
M. Papyrius quinq; vir mẽſarius 66.89.
M. Papyrius Craſſus dictator. 74.68.
M. Perpẽna Coſ. Ariſtonicũ victuꝫ in deditionem accepit. Flo. 59
M. Perpenna cum alijs coniuratis Sertorium interfecit. Flo. 96
M. Pinarius Poſca prætor 272 11.14. ⁊ 272.32. ⁊ 273.16.
M. Pinarius prætor 274.54
M. Petili⁹ Coſ. 83.108. ⁊ 84.81
M. Pomponius prætor 196.102
M. Popilius Lenas 64.115
M. Popili⁹ Lenas C. Liciniũ Stolonem damnauit 65.109
M. Popilius Lenas iterum Coſ. 65.112.
M. Popilius Lenas cum Tiburtibus bellum geſſit 65.112
M. Popilius Coſ. 66. 36. ⁊ 83.49
M. Popilius Lenas a plebe Coſ. datus 66.115
M. Popilius Lenas conſul machæra traiectus humero 67.20
M. Popilius cõſul, ad milites ſuos 66.22.
M. Popilius Lenas de Gallis triũphauit 67.36.
M. Popili. Lenas. IIII. Coſ. 67.83
M. Popilius a Numantinis cũ exercitu ruſus fugatuſq;. Flo. 55
M. Pomponius tri. ple. 30.86
M. Põponius diem dixit L. Manlio 64.63
M. Pomponius tri. pl. a T. Mãlio coactus in verba iurare 63.86
M. Pomponius prætor 210.56 ⁊ 118.35. ⁊ 124.31.
M. Pomponius Matho prætor. 115.22.
M. Põpo. ĩ Gallico agro 130.110
M. Pomponius proprætor obuiã ire parat Annibali 132.11
M. Põponius Matho Pont. mortuus 151.84
M. Põponius Matho ædilis plebis 170.22
M. Pomponius Matho prætor. 180.48. ⁊ 180.85.
M. Pomponio prætori ĩ Cannenſis exercitus decretus 180.91
M. Pomponius cum. X. legatis ad ſciſcitandum de Locrenſibus ad Scipionem miſſus 182.33
M. Pomponius prætor curam imponendi commeatus nauibus habuit 183.38
M. Pomponius Matho augur et decemuir mortuus 185.101
M. Pomponius ꝓrogato imperio præpoſitus claſſi. 186.25
M. Pomponius milites Romã deportat 190.104
M. Pomponius Matho magiſter equitum 114.109
M. Põponius Matho legatus Delphos donum tulit 177.72
M. Porcius Lecca tri. pl. 203.94
M. Por. Cato prætor 204.14.25
M. Porcius Cato ſenctus ⁊ innocens 207.102
M. Porci⁹ cato Coſ. 213.104.214 .2. ⁊ 215.17. ⁊ 216.1. ⁊ 216.107

M. Porcius Cato profectus in Hiſpaniam 217.82
M. Porcius Cato ad ſenatores Hiſpanorum 217.96
M. Por. Catonis vis animi 217 109.
M. Porcius Cato triumphauit ex Hiſpania 221.93
M. Por. Cato Ro. miſſus 235.90
M. Porcius Cato cenſuram petit. 248.68. ⁊ 266.76.
M. Porcij Catonis laus 266.77
M. Porcij Catonis verſatile ingenium 266.80
M. Por. ſcripta ⁊ orones 266.85
M. Por. Cato cēſor factus 266.98
M. Porcius ⁊ L. Ualerius cēſores ſenatum legerunt 266.112
M. Porcij Catonis oro in L. Quintium 266.113
M. Porcius Cato cenſor quæ fecerit 267.20. ⁊ 267.28. ⁊ ſequēti.
M. Por. Cato quæſtor P. Scipionis in Africam cū C. Lælio profectus 183.85
M. Porcius Cato ſuaſit Carthaginienſibus bellum idicere Flo. 48
M. Porcius Cato funus mortui filij in prætura tenuiſſimo ſumptu fecit. Flo. 48
M. Porcius Cato ſapiētiſſimus vir cum P. Scipio. Naſica certauit. Flo. 49
M. Porcij Catonis ſententia de bello Carthaginiēſi peruicit. Fl. 49
M. Porcius Cato vir promptioris multo ad vituperandum linguæ Scipionem extulit. Flo. 49
M. Porcij Catonis oratio in annalibus eius incluſa extat. Flo. 49
M. Porcij Catonis votum 225.42
M. Porcius legatus cōſulis 235.3
M. Porcius Cato teſtis Glabrioni 248.68.
M. Porcius Cato princeps inimicorum Africani 258.69.83
M. Porcij Catonis orationes duæ in Libonem tri. ple. Flo. 49
M. Porcij Catōis oratio in L. Cornelium Cethegum. Flo. 49
M. Porcij Catonis irriſio faceta de tribus legatis ad Pruſiā. Flo. 50
M. Porcius Lenas triumuir 275 122.
M. Por. Cato in Thracia male aduerſus Scordiſcos pugnauit Fl. 63.
M. Poſthumio tri. ple. diem dixerunt 40.100
M. Poſthumiꝰ reus dānat 41.12
M. Poſthumius Regillenſis tri. militum 42.65
M. Poſthumij ſæuum dictū in milites 42.74.79.84
M. Poſthumij crudelitas 42.98
M. Poſth. lapidibꝰ coopertꝰ 42.95
M. Poſthumius tri. militum 39 50. ⁊ 45.7.
M. Poſthu. Albinus trib. militum. 45.7.
M. Poſth. Megellus Coſ. 95.43
M. Poſthumiū conſulem valetudo aduerſa Romæ tenuit 95.45. ⁊ 96.68.
M. Poſthumius Regillus triūphauit iuſſu populi 96.60
M. Poſthumius Pyrgenſis publicanus 138.18
M. Poſthumio Pyrgenſi multa dicta 138.68
M. Poſthumius Pyrgenſis ſuffragium populo vi extorſit 138.80
M. Poſthumius Pyrgenſis die dicta vades dedit 138.89
¶ M. Quintilius Uarus trib. mili. 45.6.
M. Quintiliꝰ Uarus P. F. 189.44
¶ M. Retius legatus 164.104
M. Robuleius decemuir 27.91 ⁊ 28.88.
M. Rutilius Alexādro Magno æqualis 82.69
M. Rufus Minutiꝰ magiſter equitum 210.59
M. Rufi Minutij magiſtri equitū inſolentia 111.43
M. Rufus Minutius equitum magiſter in dictatorem 111.71
M. Rufus Minutius præfert duci Fabio 111.97
M. Rufus Minutius Fabio ſe coniunxerat 111.116
¶ M. Sempronius Tuditanꝰ cōſul 263.51. ⁊ 265.19. ⁊ 266.40.
M. Sempronius Tuditanus cenſuram petit 266.77
M. Sempronius Tuditanus prætor 246.78.114. ⁊ 255.12
M. Sempronius tri. pl. 225.11
M. Sēproniꝰ Scopus cēſor. Fl. 18
M. Sempronius Tuditanus legionarijs in certamine muralis coronæ aderat 156.36
M. Sempronius Tuditanꝰ Pont. Max. creatus 267.53
M. Sergiꝰ Fidenas tri. mi. 44.67
M. Sergiꝰ iterū tri. mi. 46.80.90
M. Sergij, ⁊ P. Uerginij priuatū odium 46.90
M. Sergio dies dicta 47.35
M. Sergij caput fortunasq; execrātur 47.56
M. Sergius reus damnatus 47.59
M. Sergius Sillus ptor 207.107 111. ⁊ 208.59. ⁊ 211.1.38.
M. Sergiꝰ decēuir 27.90. ⁊ 28.90
M. Sergius tri. militum 179.54 ⁊ 179.112.
M. Sergius tri. militum virgis cæſus 180.4
M. Sergius tri. militum in vincula conijciēdus Romā mittit 180.10
M. Seruilius Geminus ædilis curulis 185.106
M. Seruiliꝰ magiſ. eqtū 190.33
M. Seruilius legatus Carthaginē miſſus 190.52
M. Seruilius Geminus triumuir. 208.24. 221.81.
M. Seruilius tri. militum 273.39
M. Seruilius Geminus 195.44
M. Seruilius Geminus Coſ. 190 69.
M. Seruilius ſenatu conuocato de prouincijs retulit 190.92
M. Seruilius Coſ. Hetruriam ſortitus 190.98
M. Seruilius Coſ. ad vrbem mora ri iuſſus 193.20
M. Seruilius conſul dictatorē dixit 193.38
M. Seruilio proconſuli prorogatum imperium 193.76
M. Serui. Max. augur ſuff. 251. 85.
M. Sextius Sabi. ædi. ⁊ prætor. 190.87.
M. Sexti. præ. Galliam ſortitus. 190.99.
M. Statilius præfectus exploratū miſſus 116.41. ⁊ 116.69
M. Sextilius Fregellanus pro duodeuiginti colonijs reſpōdit 159.39
M. Syllanus in præſidio a Scipione relictus 155.47
M. Syllano Hiſpaniæ prorogatū imperium 162.30. ⁊ 173.102
M. Sylla. Hānoni occurrit 168.9
M. Syllanus duos hoſtium exercitus profligauit 168.36
¶ M. Titinius magi. eqtum 89.17
M. Titinius tri. plebis 30.86
M. Tullij Ciceronis induſtria cōiuratio L. Catilinæ eruta ē. Fl. 102
M. Tullius Cicero a P. Clodio tri. ple. in exilium miſſus. Flo. 103
M. T. C. cū ingēti gaudio ſenatus ⁊ vniuerſæ Italiæ ab exilio reductꝰ Flo. 103. ⁊ 104. vide M. C.
M. Trebonius tri. militū 108.205
M. Tutius ædilis curulis 230.60
M. Tutio proprætori prorogatum imperium 247.6
M. Tutius triūuir 263.56
M. Tutius proprætor 255.10
¶ M. Ualerius Leuinus 202.98
M. Ualerius Fecialis 5.10
M. Ualerius Puluillus ſuffectꝰ cōſul in Lucretij locum 12.58
M. Ualerius conſul 13.85. ⁊ 27 18. ⁊ 84.110. ⁊ 95.35. ⁊ 96.56. ⁊ 197.2.
M. Ualerius Fuſius 14.6
M. Ualerius pater vir ſpectatæ virtutis 14.8
M. Ualeriꝰ, Publicolæ frater, tranſfixus 14.34
M. Uale. Ualeſi F. dicta. creatus. 15.115.
M. Ualerius dictatoris triūphus. 16.23.
M. Ua. dictator ad ſenatū 16.34
M. Ua. dictatura ſe abdicat 16.39
M. Ualerius augur morit 23.41
M. Uale. Max. iterū tri. mi. 49.74
M. Ualerius magiſter equitum 65 14. ⁊ 65.79.
M. Ua. Publicola Coſ. 66.17.20
M. Uale. Publ. iterū Coſ. 66.47
M. Ualerius conſul Uolſcis oppoſitus 66.54
M. Ualerij tri. militū ſingulare certamen cum Gallo 67.60
M. Uale. Gallū obtruncat 67.67
M. Ualerius tribunus decē bobus ⁊ aurea corona donatus 67.77
M. Ualerius Leuinus Coſ. 68.82 ⁊ 151.68. ⁊ 164.62.
M. Ualerius Coruinus. XXIII. annorum conſul 63.82. ⁊ 78.68
M. Ual. Coruinus. II. Coſ. 63.95
M. Ual. Coru. triūphauit 67.103
M. Uale. Coruinꝰ. III. Coſ. 68.8
M. Ualerius ſuos adhortatur in Samnites 68.92
M. Ualeriꝰ Coruinus patritius, ⁊ a liberatoribꝰ patriæ ortꝰ 68.106
M. Ualerius Coruinꝰ facta ſua nō dicta ſequenda dixit 68.103
M. Ualerius Coruinus primꝰ omnium inuadit hoſtem 69.23
M. Ualeriꝰ Coſ. tertia pugna Samnites fugauit ad Sueſſulā 69.104
M. Ualerius Coruinus triumphauit de Samnitibus 70.18
M. Uale. Corui. dictator 70.55
M. Uale. Corui. dictator ad milites 70.62
M. Uale. interrex 72.51
M. Ua. Corui. IIII. Coſ. 74.68

M.Ualerius Coruinus triumpha-uit de Auſonibus 74.54
M.Ual.Corui.V.interrex 74.66
M.Ualerius Corui.Iterrex 80.70
M. Ualerius Coruinus Alex. par 82.71.78.
M.Ualerius ꝯſularis 87.43.59
M.Ualerius prætor.iiij. creatus. 87.61.
M.Ualeri⁹ Mar.cenſor 88.38
M.Uale.Mar.dictator 89.51
M.Ualerius Mar.Coſ. 90.7
M.Ualerius Coſ.legē tulit 96.75
M.Ualerius Coſ.dictus 91.2
M.Ualerius ꝯſul iuſſu populi triū phauit 96.55
M.Ualerius Leuinus prætor 124 38.⁊ 126.125.⁊ 195.34. 50.et 268.111.⁊ 269.4.
M.Ualerius Leuinus prætor pe-regrinus 125.69
M.Ualerio ƥtori legiones ex Sici lia decretæ 125.100
M.Uale.prætor Appuliæ 126.5
M.Ualerius Leuinus prætor Phi lip.leg.hoſtes pro hoſpitibus ac-cepit 126.19
M.Ualerio prætori Macedonicū bellū decretū 127.16.⁊ 128.80
M.Ualerius prætor Brundusium cum exercitu miſſus 128.80
M.Ualerius ad Brundusium oræ maritimæ præfuit 130.121.⁊ 131.15.
M.Ualerius ꝓprætor miſit Tarē-tū q rebus intētus eſſet 133.86
M.Ualerio ƥtori Calabriæ legati de Philippo nunciant 136.23
M. Ualerius Oricum peruenit. 136.30.
M. Ualerius cū claſſe Orici hyber-nauit 136.53
M.Uale. Græciæ Macedoniæq; impe.ꝓrog.136.110.⁊ 138.55
M.Ualerius.xvij.naues Pœnorū cepit 153.51
M.Ualerius ad concilium Aetolo-rum venit 151.87
M.Ualerius Leuinus cū Aetolis leges conſcripſit 152.106
M.Ualerius Leuinus Zacynthū, Olenida, Naxum Aetolis contri-buit 151.110
M.Ualerius Leuinus Anticyram petit 152.23
M.Ualerius Leuinus ꝯſul abſens declaratur 152.28
M.Ual.Leui. de ſtatu Macedo.⁊ ⁊ Græciæ Ī ſenatu retulit 152.69
M.Ual.Leuino Italia cū bello ad uerſa Annibalē euenit 152.90
M.Ualerius Leuinus Coſ. ad ſena tū de obediētia plebis 153.111
M.Ualerij Leuini conſulis ſaluta-re conſilium 153.116
M.Ualerius Leuinus cōſul in Si-cilia res compoſuit 154.88
M.Ualerius Leuinus Agrigentū duxit legiones 154.90
M.Ualerius Leuinus Siculos po ſitis armis ad agrum colendū cō-uertit 154.112
M.Ualerius Leuinus cōſul literis ex Sicilia excitus 157.94
M.Ualerius Meſſalla in Africam claſſe prædatum abijt 157.96. ⁊ 158.9.
M.Ualerij Meſſallæ literæ ad ſe-natum 158.67
M.Ualerio prorogatum imperiū Siciliæ 158.82
M. Ualerius Leuinus proconſul Uticēſem ⁊ Carthaginiēſes agrū populatus 168.99.⁊ 170.33
M.Ualerius Leuinus Arretium le giones duxit 177.107
M. Ualerius Leuinus leg. ad At-talum 180.34
M.Ualerio Meſſallæ Ligures ob tigerunt 255.7
M.Ualerius Meſſalla prætor. 122.84.101.
M.Ualerius Falco legatus ad At-talum 180.36
M.Ualerius Falco nuntiauit deā apportari 180.43
M.Ualeri⁹ Leui. ſpeculatores non leg.Carthagi.veniſſe arguebat. 190.22.
M.Ua.Falco ædilis cur. 190.78
M.Ualerio Falconi prætori legio nes in Brutios decretæ 193.74
M.Ualerius Meſſalla 246.75
M.Ualerius leg. 78.22.⁊ 273. 38.
M.Ualerius, Ualerij F. Ualeſij ne pos, quæſtor 26.35
M.Ualerio Leuino Siciliæ impe-rium prorogatum 162.35
M.Ualerius Meſſalla conſul 254 109.⁊ 255.7.⁊ 256.40.
M. Uetilius prætor capt⁹ a Uiria-tho.Flo. 52
M.Uolſcius Uictor tri.pl. 24.42
M. Uolſcij Uictoris frater ictus a Cæſone 24.45
M.Uolſcio dies dicta 26.19
M.Uolſcius falſis teſtibus damna tus 26.115
¶ Mars parēs Po.Ro.in ꝓlog.21
Mars pater incertæ ſtirpis 1.67
Mars Gradiuus 4.64.⁊ 54.47
Martis ædes Gallico bello vota de dicata eſt 56.25
Marrucini amicitiā petūt 88.91
Marſi pacē petūt a Po.Ro.88.92
Marſi fuſi 89.54
Marſis fœdus reſtitutum 89.55
Marſi populi 76.84
Marrucini populi 76.85
Marſorum defectio 87.65
Materina plaga 87.82
Marſos Annibal deuaſtat 110.69
Marrucini ab Annibale deuaſtati. 110.69.
Marius Alfius ſummus magiſtra-tus Campanis 216.75
Marius Alfius cæſus 226.83
Marſi 149.26
Maroneā vi cepit Marcel. 257.3
Maricæ lucus 165.8
Mars index certaminis 272.45
Maronea op.expugnat 197.53. 54.
Marſorum cohors 213.7
Maronitarum fines 244.47
Maronia oppidum 248.214
Marſyas flu.vnde oritur 251.22
Marſyas in Mæādrū cadit 251 22.
Marſyas cum Apolline tibiaꝝ can-tu certauit 251.23
Maronitarum vicus 256.25
Maronitæ 256.27.⁊ 263.82
Maronea 263.80.83.⁊ 264.25
Maronitarum legati 264.34
Maronia plena Macedonum 264 36.
Maronitis īfenſus Philip.265.56
Maronea prodita 265.58
Maronitæ cæſi 265.60
Marmor domeſticū Atticæ 199.3
Macris Iſula 243.73.⁊ 243.86
Marius Bloſius prætor Campa. 121.31.
Marrucinus ager 266.42
Martius Duillius tri.pl. 65.92
Marti ſoli taurib.piaculū fit 73.38
Martius ſaltus 263.16
Maronitæ populi 199.86
Marſi bello fracti pacem petierūt. Flo. 76
Marſorum ager defenſus 89.50
Martialis flamen 180.53
Martius Egnatius nobiliſſim⁹ Sā nitium dux occiſus eſt. Flo. 75
Martius Coriolanus 216.14
Martia virgo Ueſtalis inceſti dam nata.Flo. 63
Marius ſenatorij ordinis vir cruri bus brachyſq; fractis, aurib.præ ſectis, defoſſis oculis necatus eſt. Flo. 88
Martius Marci filius Pont.lectus a Numa 4.66
Martius campus 8.53
Martius campus ager Tarquinio-rum fuit 11.78
Martius Mālius tri.militū 41.63
Martius Aemylius conſul 43.13
Martius Menenius tri. plebis le-gis agrariæ lator 43.17
Martius lucus 94.58
Martius ſaltus 263.16
Martia gens 94.58
Martiana carmina nouam religio-nem iniecerunt 140.64
Marti⁹ vates illuſtris fuit 140.65
Martiani libri 140.66
Martij duo carmina 140.67.69 74.
Martium carmen explanatum die vno 140.80
Martis ædes extra portam Cape-nam 67.2
Martis ara 276.34
Marti votum non rite factum belli cauſſa 110.77
Marti. Uene.iij.puluinar 111.3
Martis viris fugienda amœnitas Aſiæ eſt 252.22
Maſæſuli affinis Mauris 172.64
Maſæſuli fuſi a Syphace 184.49
Maſæſuli in ditionē Syphacis cō ceſſerunt 184.51
Maſæſuli regnum paternum Ma-ſiniſſæ conceſſere 187.99
Maſæſulorum fines regnū Sypha cis erat 184.83
Maſæſulorū gens omnis in ditio-nem Mezetulli cōceſſit 184.10
Maſſilienſiū legati nuntiarunt Aſ-drubalis aduentum 164.102
Maſſiua puer adult⁹ regi⁹ ex Africa ad Scipionem ductus 161.77
Maſſici montis iuga 222.66.69
Maſſilienſes 248.4
Maſſilienſium legati 248.52
Maſſilia inter Gallos māſit in diſci-plina Spartana 253.11
Maſſilienſes de Ligurum nauibus conqueruntur 272.15
Maſſilia gens Numidiæ 137.94
Maſſilienſium op. Antipolis ⁊ Ni-cæa vaſtata a Liguribus trāſalpi-nis. Flo. 47
Maſſilienſes oriundi a Phocæa. 216.92.
Maſſilien. a Phocide profecti 51 56.

Maſſiliam legati Ro. veniunt 101 100.
Maſſilienſium ſpeculatoriæ miſſæ Scipioni 112.56
Maſiniſſæ legati gratulant 196 79.⁊ 197.100.
Maſiniſſæ dona ampla data 196 83.
Maſiniſſæ regis dona ad exercituꝫ 207.100.
Maſiniſſæ leg. 232.70
Maſiniſſa 243.18.⁊ 148.75
Maſiniſſæ ⁊ Carthaginienſium diſceptatio 271.112
Maſiniſſa agrum Carthaginienſiuꝫ depopulatus 223.91
Maſiniſſæ regis cum Carthaginienſibus controuerſiæ 214.66
Maſiniſſæ cũ Carthag. pax 274.56
Maſiniſſa Numidiæ rex maior nonaginta annos deceſſit. Flo. 50
Maſiniſſa poſt ſextũ ⁊ octogeſimum annum genuit filium. Flo. 50
Maſiniſſa filius Galæ ſeptem ⁊ decem annos natus 137.94
Maſiniſſa bellum cuꝫ Syphace geſſit 138.100.104
Maſiniſſa ſocius Carthaginienſiuꝫ vrgebat P. Scipionem 145.15
Maſiniſſa Galæ filius quinque millia Numidarum Cartha. habuit. 158.13.
Maſiniſſa auunculus Maſſiuj 108 79.
Maſiniſſa cũ Syllano clam cõgreſſus 171.51
Maſiniſſa congredi cum Scipione voluit, ⁊ dextra fidem ſancire. 175.1.
Maſiniſſam ex fama reꝝ geſtaꝝ admiratio Scipionis cepit 175.9
Maſiniſſa gratias agit P. Scipioni de remiſſo fratris filio 175.12
Maſiniſſa nemo vnus externus magis enixe adiuuit rẽ Ro. 175.14
Maſiniſſa permiſſu Ro. populatus proximos agros Gades rediit. 175.20.
Maſiniſſa infeſtiſſimus hoſtis Carthaginienſibus 178.95
Maſiniſſa ſegniter reꝫ agi a Scipione queſtus 179.14
Maſiniſſæ aduẽtus lætiſſimus Ro. fuit in principio belli 183.112
Maſiniſſa maximus olum ſuæ ætatis regum fuit 183.114
Maſiniſſa audita morte patrui ex Hiſpa. Mauritaniam traiecit. 184.14
Maſiniſſa auxilium itineris a Bocharc impetrauit 184.14
Maſiniſſa Lacumaci regulo ad Tapſum occurrit 184.21
Maſiniſſa acie cum Mezetullo conflixit, cumqꝫ vicit 184.19
Maſiniſſa primo impetu Tapſuꝫ cepit 184.21
Maſiniſſa recuperauit paternum regnum 184.31
Maſiniſſa cum fratre patruele Lacumace gratiam reconciliare optimum ratus 184.32
Maſiniſſæ fuga in montem Bolbuꝫ 184.49.
Maſiniſſa Carthaginienſiũ agrum vaſſit ac prædatus eſt 184.54
Maſiniſſa per anfractus montis ſe ſe abripuit 184.66
Maſiniſſa ſaucius e manibꝰ Bocharis elapſus 184.69
Maſiniſſæ mortis fama tota Africa repleta 184.76
Maſiniſſa in ſpelũca occulta herbis vulnus curauit 184.77
Maſiniſſa duorum equitum latrocinio ꝑ aliquot dies vixit 184.7
Maſiniſſa paternum regnum iteruꝫ recuperauit 184.82
Maſiniſſa Syphacem ad bellũ irritauit 184.83
Maſiniſſa inter media tela hoſtium euaſit 184.97
Maſiniſſa cum. L X X. equitibꝰ minorem Syrtim peruenit 184.100
Maſiniſſa cum cõſcientia ſæpe repetiti regni paterni iter Punica emporia tempus ꝯſumpſit 184.101
Maſiniſſa præmiſſus a Scipione vt pugnam eliceret 185.2
Maſiniſſa victor captꝰ amore captiuæ Sophoniſbæ 188.29
Maſiniſſa nuptias parat cum Sophoniſba 188.32
Maſiniſſæ gemitus ⁊ ſuſpirium ob ꝓmiſſam fidẽ Sophoni. 188.86
Maſiniſſa poculum veneni ad Sophoniſbam mittit 188.88
Maſiniſſa rex a Scipione appellatꝰ multis donis donatur 188.98
Maſiniſſæ legati ad ſenatum introducti 189.20
Maſiniſſa donatꝰ a ſenatu 189.30
Maſiniſſa cũ ſex millib. peditũ: IIII equitum venit ad P. Scipionem 191.25.
Maſiniſſa donatur a P. Scipione regno Syphacis 194.44
Maſiniſſa ⁊ Carthaginienſium de agro diſceptatio. Flo. 42
Maſiniſſam ⁊ Carthagi. de agro diſceptantes leg. Rom. iudicarunt. Flo. 47
Maſiniſſa agruꝫ, de quo lis erat, ceſſit Carthaginienſibus. Flo. 48
Maſiniſſa nonageſimo ſecundo ætatis ſuæ anno vicit Cartha. Fl. 48
Matronæ ex dotibus peluim aureã Iunoni fecerunt 165.22
Matronæ Ro. Idæam accepere 18.113.
Matronarum laus 216.10
Matronarum concurſus 215.12
Matres ſplendidiſſimis nuptiis iũgi filias volunt 216.13
Mater deum Peſſinuntes lapis ſacer fuit 180.42
Matris Idææ accipiendæ conſultatio 180.104
Matutæ matris ædes refecta 48 95.⁊ 139.64.
Matutæ matris Iunonis templum dedicatum 49.64
Matronæ aurũ ⁊ oĩa ornamẽta ſua in ærarium detulerunt 49.106
Matronis permiſſum vt pilento ⁊ carpentis vterentur 49.109
Matronæ aurum contulerunt, vt earum ſolennis laudatio poſt mortẽ eſſet 54.8
Matronæ centum ſeptuaginta veneficꝫ damnatæ 74.92
Matronis aurum perſolutum a Camillo 55.34
Matronæ venena coxerũt 74.85
Matronarum certamen 93.49
Matronæ ad Cn. Martium oratuꝫ veniunt 17.81
Matronæ effuſæ in publicum circa deum delubra diſcurrũt 148.92
Matuta dea 111.80
Matutæ matris templum incenſũ 61.103.
Matutæ matris ab æde ignis abſtinuit 67.102
Matalus regulus dux itineris Annibali in Italiam factus 103.27
Mauors telũ ſuũ ꝯcutit 109.24
Maxima ara Herculi dicata 2.63
Maximi cognomẽ vnde 89.115
¶ Meãder fluui. 246.112.⁊ 248 27.⁊ 251.11.⁊ 256.96.
Mæandri fluuij fontes 251.22
Mæander ex arce Celænaꝝ oritur 251.23.
Mænalus mons 219.37
Mœſius Epicides cum Hannone in Africam traiecit 154.106
¶ Mecetrani Volſci legati 15.29
Media prouincia. Flo. 130
Mediaſtuticus Cãpanoꝝ magiſtratus ſummus 132.51.⁊ 148.3
Mediolanũ ꝯditũ a Gallis 51.60
Medis Philippus exercitum induxit 152.5
Medi Macedoniam incurrere ſoliti 152.6
Medi Thracum po. 168.114.⁊ 231.42.
Mediolanum oppidum 211.98
Medica regio 272.74.96
Medeo oppidum 234.16
Medeo op. Antiocho traditur 234 16.
Medullia op. 6.94.⁊ 8.73
Meduacus fluuius 89.29
Megaris caſtra mouent Syracuſani 134.67
Megaram Marcellus vi cepit 135 44.
Megara Bœotia 169.61
Megaram exercitus Syracuſanus ductus 134.65
Megalopolitæ 69.80.⁊ 228.7
Megaleñs ludi Idææ mris 181.4
Megalopolis 103.64
Megalopolitani 207.4.6
Megaleſia 222.85.⁊ 237.87
Megeates Tyrannus inuidus 251 37.46.
Megalopoli porta refecta 154.103
Megiſte portus 242.78.⁊ 243. 3.⁊ 246.14.
Melas fluuiꝰ 235.113.⁊ 255.109
Melianum frumentum plebi diuiſum 132.74
Melita inſula conſuli Romano cum oppido traditur 106.71.72
Melæ vi captæ a Fabio 132.78
Meles de Samnitibꝰ vi cepit Marcellus 157.3
Meletis 204.115
Melibœa 234.46
Memnon Demiurgus 206.107
Menenius Agrippa Coſ. 13.96
Menenius Agrippa orator ad plebem 16.84
Menenius Agrippa morit 16.84
Menenio Agrippæ funeri ſumptus defuit 16.86
Menti ædem Attilius prætor vouit 111.6.⁊ 125.87
Menenium iudicium 20.19
Menenius Agrippa pater T. Menenij 20.10.⁊ 20.16
Menſarij ab diſpẽſatione pecuniæ appellati 66.87
Menti deæ ædes vouẽdæ 110.79
Meninx inſula vaſtata 214.64
Mendis vicus 202.8
Menippus legatus 223.14.⁊ 228

46.61.⁊118.115.⁊239.8.
Menip. Polyxenidã miſſus 231.89
Menip. caſtra ad Herinniũ 231.93
Menippus palatos milites cecidit. 231.101.
Menippus vrbes vi cepit 233.97
Menippus Macedo dux Philippi 164.35.⁊169.4.⁊234.8.
Menetas Epirota 236.75
Meneſtas 250.96
Mendidium templum 256.13
Menelais oppidum 264.2
Menium atrium Catonis 267.32
Mẽtis ædes i Capitolio eſt 125.88
Mentiſſa oppidum 250.55
Meras fluuius 265.20
Melos M. Craſſ. ĩpugnauit fl. 134
Mercurij ædes dedic. 14.69
Mercurij ædis dedicatio cui data. 15.51.
Mercurius placatus 47.93
Mercurio ⁊ Cereri ſextus puluinar 149.32.
Mericus Hiſpanus corona aurea ꝓ ceſſit Marcellum 151.34
Mericus Hiſpanꝰ præfectus Acradinæ 144.48
Mericus fratrem ad Marcellũ mittit 144.52
Mericus Marcelli milites porta rẽcepit 144.65
Merico cum Hiſpanis vrbs agerq; in Sicilia datus 151.38
Mericus Hiſpanus traditor Syracuſarum 152.116
Mercurij promõtorium 183.78
Mercuriꝰ Theutates tumulus Carthaginis nouæ 155.88
Meſſapiorum vrbes captæ 75.98
Meſſana 106.36.37.⁊191.41
Meſſenij Achæi Pylum reddunt. 163.103.
Meſentum oppidum. Flo. 51
Meſeſſum op. Oringis 168.71
Meſſenij aſcripti fœderi a Romanis 180.79
Meſſenij populi 199.87
Meſſena Peloponneſi 236.111
Meſſene oppugnari cœpta 236.112
Meſſene extra concilium Achaicũ erat 236.112
Meſſeniorum leg. ad Quint. 237.2
Meſſene deſciuit a concilio Achaico 167.94
Meſſenẽ duxꝰ Philopœ. 267.105
Meſſene victa pœnam dedit interfecti Philopœmenis 268.13
Metapontum oppidum 4.27
Metilius. trib. pl. 42.17.⁊41.44
Metapontini deficiũt ad Annibalẽ poſt Cannenſe prælium 119.92
Metapontinus ager 132.92
Metaponti præſidiũ Romanis animum fecit 140.43
Metapõ. ad Anni. deſecc. 141.38
Metapontini ex Achæis oriundi. 141.39.
Metapõ. ſpoliarũt Ro. na. 154.79
Metapontini de tradenda ciuitate literas falſas ad Q. Fa. mittunt. 160.110.
Metapontini comprehenſi a Fabio inſidias detegunt 160.114
Metaponti ꝓſidio Henno præfuit. 166.14.
Metaurus flu. 167.10
Metello Numidico dies dcã a Cn. Apuleio tribuno pl. Flo. 68
Metellus ex proſcriptis vnus, quũ a Baſſia vxore non reciperetur, ſe transfodit. Flo. 89
Metelli pontificis vxorem Clodius ſtuprauit. Flo. 103
Metius Curtius princeps Sabinorum 3.35.44
Metius Curtius in paludẽ ſeſe cõiecit 6.49
Metius Suffetius dictator Albanorum 4.102
Metij ⁊ Tullij colloquium 4.108
Metius Suffetius bellũ Romanis mouet per Fidenates 5.73
Metius Tullo deuictos hoſtes gratulatur 5.93
Metius a centurionibus circumſiſtitur 5.106
Metij Suffetij pœna 5.116
Metia tribus addita 74.75
Metia tribus 185.84
Metropolis capitur 233.91
Metropolis dedita 234.61
Metropolitanus campus 251.76
Metropolis 233.61
Meuania oppidum 87.80
Mezentius Hetruſcorum rex 1.34
Mezentius nõ auſus mouere arma 5.54.
Mezetullus 184.6.10
Mezetullus Annibalis ſororis filiam matrimonio ſibi coniunxit. 184.12.
Mezetullus ſuperabat militum numero Maſiniſſam 184.26
⸿ Mictilo leg. ad Quintiũ 231.94
Mictilo 229.115.⁊231.18.⁊231.94.
Mictilonis fuga 231.103
Milites dictatorẽ carpũtj 65.20
Militũ laſciuia in conſulẽ 43.36
Militares ioci inconditi in triũpho 53.107.⁊70.14.95.17.170.9
Milionius prætor Lauinij 73.43
Militũ copia, ⁊ virtus in bello pollet 82.62
Miles Ro. veteri diſciplina militiæ ſua ſponte ſtrueb. acies 85.50
Miles horridus ſit, non cælatus auro argentoq; 87.30
Milonia capta 89.55.⁊95.73
Militiæ ꝓmia ſaga, tũicæq; 95.20
Milites iureiurando a tri. militum adacti 115.65
Militum concordia ex conſulis præceptis facta 127.65
Milia flu. 134.55
Milites Cannenſis cladis reliquiæ ad M. Marcellum 139.16
Militum poſtulata Marcellũ ſenatui indicat 139.113
Militaris exercitatio a P. Scip. inſtituta 156.98
Miluius põs 167.78
Milites exauthorati 203.37
Militum ſeditio atrox 203.37
Milites tumultuarij 224.32
Milites Philippi inſepulti 233.61
Miletꝰ oppidũ 241.73.⁊241.94
Mileſijs imunitas ꝯceſſa 256.17
Mileſiis ſacer ager reſtituitꝰ 256.18
Mineruæ tẽplo dicata lex 64.55
Mineruæ numerũ inuenit 63.55
Minerua ꝓſes arcis Athẽn. 299.55
Mineruæ Piræei tẽplum 203.27
Mineruæ promõtorium 271.23
Mineruæ ſacrificat Antio. 230.86
Mineruæ Itonææ tẽplum 235.73
Miner. ſacrificiũ 140.62.244.101
Minius Cerinius 261.106
Minius Cerinius Campanus caput bacchanaliũ 262.81.⁊262.104
Minio Antiochi amicꝰ 226.47.48
Minioni acies med. ꝑmiſ. 245.62
Minternæ 232.53
Miturnæ colonia ꝺducta 84.108
Minos, q̃ Heraclea vocat 135.46
Minutia Veſtalis defoſſa 74.32
Mintius fluuius 208.36
Minturnæ colonia Ro. 159.25
Minturnẽſis po. ad ſe. xe. 165.37
Minturnæ colonia ad Lyrim flu. 159.25
Miſeni ꝓmon. 131.51
Miſnepio Quint. ꝓſtabat 207.34
Minturnæ 73.50.⁊84.22
Mithridates rex Ponti Ariobarzanẽ ⁊ Nicomedẽ regno pepu. F. 72
Mithridates rex Ponti Bithynia ⁊ Cappadocia occupatis Phrygiã ꝓuinciã Po. Ro. intrauit Fl. 77
Mithridates Aſiã occupauit Fl. 78
Mithridatis iuſſu ciues oẽs Ro. vno die in Aſia trucidati. Flo. 78
Mithridates Aſiæ vrbes expugnat ⁊ crudeliter diripit. Flo. 82
Mithridates fœdere cũ Sertorio icto Po. Ro. bellũ intulit. Fl. 93
Mithridates a Pompeio ⁊ Metello victus. Flo. 93
Mithridates ex Bithynia pulſus varijs caſibꝰ in pontũ ꝓfugit. Fl. 95
Mithridates deſperatione coactus ad Tigranem regẽ Armeniæ cõfugit. Flo. 97
Mithridates a Pompeio prælio victus. Flo. 100
Mithridatis fuga per Colchos Heniochoſq;. Flo. 103
Mithridates a Pharnace filio obſeſſus ⁊ iterfectus eſt. Flo. 102
Mityada Eumeni data 255.99
Mitylenorum colonia 242.60
Mitylenæ 242.62
Mnaſimmachꝰ Acarnan 246.40
Mneſilochꝰ ꝓnceps Acar. 234.12
⸿ Mœnicaptus regulus Gallorum capitur 137.86
Moloſſide effluit Acherõ 75.95
Monetæ ædes dedicatur 67.116
Monetæ officina ædes Capitolinæ factæ 58.93
Mõetæ ædes 35.72
Monopodia 261.4
Morari 78.6
Morgi auxiliares 253.88
Mors vna vindicta 269.62
Mos in ſacris celebrãdis 47.97
Mos rẽdẽdi bona Porſenæ 13.54
Mos deditionis 7.63
Mos belli indicendi 6.81
Mos comitiorum 207.52
⸿ Mucamitẽ op. Ro. capiũt 17.72
Mulieribꝰ laus nõ ĩuidebat 17.97
Muliſtrati pro equis 65.62
Mulcum oppidum 251.48
Mulierũ mẽorabile facinꝰ 253.49
Muliebris ſeditio, ſeceſſio 216.78
Mulieres fõs bacchanaliũ 262.34
Mundus muliebris ademptus Argiuis 209.105
Mũdus muli. vnde appel. 216.70
Munda op. vi capitur 266.63
Munda op. Hiſpaniæ. Flo. 115
Mũdæ caſtra Pu. admota. 136.72
Munacius Plancus ſe cum exercitibus Antonia coniunxit. Flo. 118
Munij Celeres hoſpites Annibalis Capuæ 121.40
Murtis 6.98
Murgantia claſſis centum nauium Romanarum ſtatio 134.5
Murgãtia vrbs capta 92.14.30
Murgãtiã Himilco recepit 135.78
Murgãtinæ terræ ad Numidas deſciuerunt 151.42
Murgãtia Hiſpanis data 151.48
Muralẽ coronã P. Scipio q̃ ꝑmus

murũ aſcẽdiſſet ꝓponit 156.33
Muralia coronę certamẽ 156.36
Mutia prata appellata 23.40
Mutina obſeſſa 102.59
Mutines Hippocrates victus a populo 146.80
Mutinis nomẽ in Sicilia 140.84
Mutines tranſgreſſus amnem Himeram 146.88
Mutines duces monuit ne abſente ſe cũ hoſte man⁹ ↄſererẽt 146.91
Mutinem degenerem Afrum Hanno dixit 146.92
Mutinis equitatus 259.9
Mutines ciuis Ro. fact⁹ 158.6.7
Mutines Numida 256.34.35
Mutina colo. Ro. d̄ducta 268.100
Mutinę prælium cum Boijs factuꝫ 224.47.83.
Mutinia filius 256.35
Mutilũ caſtrũ 195.14.⁊ 213.18
Mycipſa Maſiniſſę filius. Flo. 50
Mycipſa rex Numidię mortuus regnũ tribus filijs reliquit Flo. 62
Myndj 210.79
Myndus oppidum 241.73
Myoneſus ꝓmontorium 243.22 ⁊ 243.55.72.73.⁊ 243.96.
Myoneſi ꝓmõ. deſcriptio 243.60
Myoneſi nauale prælium 244.4 ⁊ 244.47.⁊ 246.69.
Myrnia 212.24
Myſia Eumeni donata 255.99
Myſia duplex 255.100
Mytilenę in Aſia expugnatę diruteq̃ʒ ſunt. Flo. 89
NAbis Lacedæmonioꝝ tyrãnus aſcriptus fœderi a Romanis 180.78
Nabis tyrãn⁹ Lacedæmoniorum 198.87.⁊ 206.49.51 54.⁊ 206.88.⁊ 109.58.⁊ 214.4.⁊ 214.24.31.⁊ 218.43.
Nabis terribilis erat vrbib. 189.89
Nabidis ⁊ Philip. amicitia 209.60
Nabis Argos ſpoliat 209.70
Nabidis legati ad Quintiũ 209.71
Nabi. ⁊ T. Quin. ↄgreſ. 212.8
Nabidis ĩduciæ 209.88.⁊ 209.93
Nabis Argiuos ſpoliauit 209.103
Nabidis vxor ad ſpoliandas fœminas Argos miſſa 209.103
Nabis auaritia ⁊ crudelitate ſuper omnes tyrannos 214.25
Nabis Lacedæmonea in cuſtodiam tradit ⁊ necat 219.21
Nabis fortunæ ceſſit 219.71
Nabidis ⁊ Quintij colloquiũ 219.78
Nabidi conditiones pacis præſcriptæ a Quintio 220.59
Nabis inops ↄſilij obtorpuit 220.112 ⁊ 221.8
Nabis incitat 225.101
Nabidis legati ad ſenatũ 221.51
Nabid. rebellio 126.2.⁊ 217.14
Nabis Gytheũ oppugnat 227.79
Nabis Gytheum recepit 228.14
Nabis a Philip. deſciuit 209.87.⁊ 209.96
Nabis occidit 229.86
Nadagara oppidum 191.34
Narbone ↄuentu acto cenſus a trib. Gallijs a C. Cæſare act⁹ ẽ. F. 134
Narnia colonia Romanoꝝ 159.25
Narnia vbi ſita eſt 90.84
Narnia a Nare flumĩe dcã 90.102
Narnienſes equites 167.66.69
Narnienſis trib⁹ 56.17.⁊ 185.79
Narnienſium legati 203.32
Naſo trini ꝑfecti ꝑficiunt 244.48
Naſi regia pecunia erat 144.86
Naſos inſula 143.39
Naualis locus 27.63
Nauale bellũ D. Quintij Ro. militis ⁊ Democratis Tarẽtini 154.71
Naualis pugnæ ſimulacrum a Scipione inſtitutum 156.103
Naualis pugna ad Clupeã 163.75
Naualis pugna M. Valerij Leuini cum claſſe Pœnorum 168.102
Nauale bellum inter C. Lælium ⁊ Adherbalem 174.28
Naualis pugna P. Scipionis cum Carthaginienſibus 188.83
Naualis belli inſtructio 238.84
Nauale bellum 238.92.⁊ 242.95 ⁊ 243.102.
Naues. CCXX. deductæ 101.34
Naues profectas in altũ quingentaſ Cartha. ĩcẽdi iuſſit Scip. 194.24
Nauium armamenta 177.78.79
Naupacti concilium 225.91
Naupacti oppugnatio 236.109. ⁊ 237.38.⁊ 238.59.
Naupacti obſidio ſoluit 237.64
Naupactum op. 152.23.⁊ 201. 38.234.9.⁊ Flo. 18.
Nauſtathmou portus 244.22
Nautæ ꝓ cẽſu ĩ ſtipẽdiũ dati 131.23
Naxus inſula 151.110.⁊ 252.10
Neapolis vbi ſita eſt 75.49
Neapolitanum fœdus 76.41
Neapolitani legati quadraginta pateras aureas Ro. offerũt 114.85
Neapolitani in inſidias ab Annibale tracti 110.15
Neapolis mœnia deterruerunt Pœnum 120.18
Neapolitani rurſus tentati ab Annibale 122.54
Neapolitan⁹ ager populat⁹ 131.54
Neapolis pars Syracuſaꝝ 143.62
Neapolis 256.29.⁊ 275.75
Necti Ro. deſicerũt 76.63.⁊ 76.77
Necitas vltimũ ⁊ mari. bellũ 38.113
Nefaſti dies 4.57
Nemeorum ludorum curatio Philippo delata 163.96
Nemeoꝝ tẽpus appetebat 163.101
Nemeoꝝ ſolennis ludus 164.10
Nemeoꝝ ludicrũ 212.52.⁊ 221.27
Neoptolemi filia 238.114
Neocretes 245.58
Nepeſinus ager 48.97
Nepete oppidum 56.87
Nepete exercitus ductus 56.105
Nepete primo impetu cap. 56.112
Nepeſinis edictuꝫ vt arma deponãt 56.112.
Nepete colonia deducẽda 58.106
Nepete colonia Romanoꝝ 159.24
Neptũo cõſtri Romul⁹ ludos parat 2.96
Neptunus placat⁹ 48.93
Neptuno ⁊ Mineruæ puluinar altę rum 111.3
Neptunũ ducẽ P. Sci. ſuos ſeq iuſſit. 155.110
Neptuniæ aq̃ 267.38
Nequinũ op. circunſeſſum 90.83
Nequinum op. per cuniculuꝫ proditum 90.94
Nequinum colonia deducta aduerſus Umbros 90.100
Nequinum Narnia a Nare flumine appellata 90.102
Nequinus ager 148.85
Nerui oꝝ ciuitatẽ cũ maximo diſcrimine expugnauit Cæſar. Fl. 104
Nero frater Druſi ſubegit Dalmataſ ⁊ Pannonios. Flo. 139
Nero fratris Druſi corpus Romam reuexit. Flo. 140
Nerulum op. vi captum 83.45
Næuia porta 82.114
Næuius Criſpus a conſule ad Oricum miſſus 136.38
Næuius Criſpus præfectus cum iuuentute Apollinitanũ Philippi caſtra intrauit 136.41
Nexus paternus datus ob æs alienum 76.65
Nicãder leg. ad Philip. 225.95 ⁊ 103.121
Nicander 236.90
Nicandri ⁊ Philippi colloquium. 236.96.
Nicander cõſultantibus Aetolis ſupernenit 236.102
Nicã. archipirata 240.99.104.211
Nicander prætor 249.10.⁊ 249 74.78.⁊ 249.90.⁊ 250.23
Nicæa oppidum 169.24.⁊ 208. 70.⁊ 209.14.⁊ Flo. 47.
Nicephorum 208.89.⁊ 209.4
Nicias prætor Achæoꝝ 170.14
Nico princeps coniurationis Tarentinorum 139.80
Nico ad Annib. deductus 82
Nico vigilibus trucidatis portã Tarenti Annibali aperit 139.114
Nico, cui Perconi cognomen in Tarentina claſſe fuit 154.72
Nico D. Quintium haſta tranſfixit. 154.74.
Nico dux Tarẽtinoꝝ cecidit 160.90
Nicodemus 249.90.94.⁊ 250.18
Nicola vxor Crateri 227.103
Nicomedes Bithyniæ rex 251.93
Nicomedes in Bithyniæ regnuꝫ reductus. Flo. 74
Nicomedes Bithyniæ regno pulſus a Mithridate. Flo. 76
Nicomedes Bithyniæ rex moriens Po. Romanũ hæredẽ fecit Fl. 93
Nicomedes filius Pruſiæ a patre ſenatui cõmendatus. Flo. 45
Nicomedes adiuuante Attalo Pruſiam patrem interfecit. Flo. 50
Nicoſtratus Achæorum prætor. 209.80.⁊ 109.93.
Niſuetæ 220.20
Nola colonia in poteſtatem Samnitium venit. Flo. 73
Nola capta 84.105
Nola nunquam proſpere tentata ab Annibale 132.22
Nolæ ſitus circunſpicitur 84.103
Nolæ deditionẽ ſpat Anni. 122.95
Nolæ occulta conſilia de cæde principum ⁊ proditione vrbis inibantur 127.32
Nolæ deditionem per proditionem Hanno petit 128.8.10
Nolani laudati a Po. Ro. 159.50
Nolana plebs accerſitur Annibaleꝗ ad tradendam vrbem 131.56
Nolani milites Palæpolim miſſi. 75.62.
Nolanoꝝ fuga ex Palæpoli 76.36
Nolanorum ſupra. LXX. Marcellus ſecuri percuſſit 123.9
Nolida oppidum 227.44
Nomentana via Ficulenſis dicta. 30.36.
Nomentani ciuitatẽ adepti 74.9
Nomentum op. 7.73.⁊ 37.105
Norba noua colonia 16.98
Norba depopulata 70.125
Norba op. 203.29.⁊ 207.79.81
Norbani nuntij Ro. venerũt 71.8
Norbani laudati a Po. Romano. 259.50.
Nortię tẽplum clauos fixos habuit. 63.56.
Nortia Hetruſca dea 63.56

Notium oppidum 243.34
Notij oppugnatio 243.39
Notium Colophonij inhabitant. 255.89.
Nouendiale ſacrum 6.39.⁊108.58.⁊125.98.⁊139.69.⁊152.83.⁊165.6.⁊180.104.⁊205.31.⁊221.90.⁊225.40.⁊237.97.⁊255.25.⁊263.36.
Nouendiali ſacro per nouem dies feſtæ actæ 6.42
Nouella Romanis adempta 17.61
Nouenſiles diui 72.114
Nouitas omnis ſermones præbet. 222.87.
Nox ad quietē data naturæ 270.82
Nonius ſibi mortē cōſciuit 84.42
Nouus homo Glabrio 248.76
Nuceria direpta atq; incenſa. 122.77.
Nucerini laudati a Po.Ro. 159.50
Nuceriam Annibal circunſeſſam in deditionem accepit 123.72
Numa rex augurio declarat⁹ 4.43
Numa annū in. XII. menſes deſcripſit 4.54
Numa ſacerdotibus creādis animū adiecit 4.58
Numa ſoli Fidei ſolenne inſtituit. 4.79.
Numa quadraginta tribus annis regnauit 4.83
Numa Pompilius ex agro ad regnū accitus 34.67
Numa Pompilius Pythagoræ auditor 273.85
Numæ Pōpilij inclyta inſtitia 4.24
Numa Pompilius Curibus habitabat 4.25
Numæ congreſſus cum Aegeria dea 4.53.
Numæ ſuopte ingenio temperatus animus fuit 4.30
Numæ Pompilio regnum ad vnum omnes decernunt 4.34
Numæ mors 4.83
Numæ commentarij 6.47
Numæ Pōpilij libri inuēti 273.80
Numæ Pōpilij arca inuēta 273.76
Numæ Pōpilij libri ꝯbuſti 273.94
Numantinis pax facta. Flo. 54
Numantini fœderis religio exoluta Flo. 56
Numātini obſidione clauſi fame oppreſſi ſunt. Flo. 57
Numantini fame coacti ipſi ſe per vices trucidauerunt. Flo. 59
Numantia capta per Scipionē ⁊ deleta eſt. Flo. 59
Numicus fluuius 2.43
Numitor 2.62
Numitor Remum in cuſtodia habet 2.19.
Numitor nepotes agnoſcit 2.21
Numitori Albanum regnum ꝑmiſſum 2.30
Numerus Mineruæ inuentum eſt. 63.55.
Numitius imperator Latinorum. 73.46.
Numidæ equites infeſti Romanis. 207.15.29.34.⁊107.45.73.⁊116.81.⁊145.24.⁊145.50.
Numerij Decimi Samnitis aduentu pugna reſtituta 113.59
Numida eques non par Hiſpano. 129.95.
Numidæ equites ad M. Marcellū tranſfugerunt 128.49
Numidarum gens ad pedeſtria bella rudis, equis tñ habilis 237.79
Numidæ tranſfugæ tranſire in Eſquilias iuſſi ſunt a Coſſ. 148.115
Numida cum literis ad Annibalem a conſule comprehenſus 149.49
Numidæ ſeptuaginta comprehenſi ſpecie tranſfugarū in caſtris Romanis 149.57
Numidæ ſocioꝝ Po. Roma. agros in Sicilia vexebant 151.43
Numiſtronum Marcellus caſtra appoſuit 157.36
Numidæ ante oēs Barbaros in venerē effuſi 182.103.⁊188.29
Numidas fama rei ꝓſpere actæ ad Maſiniſſam conuertit 184.24
Numidæ longe primum equitum genus in Africa 184.112
Numidæ equites petiti a Maſiniſſa 196.83.
Numidaꝝ equtum facinus 225.73
Numidæ 256.34
Nummj duo 258.74
Nūmij tribuni 258.84.vid Q.⁊L.
Numidia vaſtata eſt. Flo. 65
Nymphæum Philippus occupat. 197.56.
Nymphæum 152.2
Nymphius princeps Palæpolis. 76.20.
Nymphius arte Samnitium prætorem aggreſſus 76.29
Obluuio flu. Luſitaniæ. Flo. 55
Obſecratio 251.82
Obſides Carthagi. ſeditionem excitarum 287 76.93.
Obſi. Antio. ad ꝯſulē vēiūt 246.45
Obſides Romanoꝝ in cuſtodiā ducti a Samnitibus 80.20
Obuius mortē ſibi ꝯſciuit 84.42
Ocrea tegitur crus ſiniſtrū 87.30
Octauius Manilius Tuſculan⁹ Latinorum princeps 9.44
Octauius Manilius Tuſculan⁹ ab Vlyſſe ⁊ Circe oriundus 9.44
Octauio Manilio Tuſculano Tarquinius Superbus filiam nuptui dat 9.44
Octauius Manili⁹ Tuſculus gener Tarqnij Supbi 13.84.⁊14.1
Octauio Manilio pectus percuſſum
Octaui⁹ Manilius occiſus 14.48
Octauius Mecius 97.34
Octauius conſul fugauit Marium ⁊ Cinnam. Flo. 80
Octauiæ ſorori Cæſaris Antonius repudium remiſit. Flo. 132
Octauia, ſoror Auguſti, amiſſo filio Marcello defuncta eſt. Flo. 138
Octauiæ monimenta theatrū, porticus. Flo. 138
Ocriculani i amicitiā accepti 87.94
Odryſæ 267.68.71
Oeta mons 234.96.⁊235.108 ⁊236.104.
Oenotrij 169.87
Ogulinus tri. militum 212.16
Olbia oppidum 187.26
Olbienſis ager vaſtatus 158.52
Olcadum exules 99.33
Olcades gens 99.25
Oleæ ramos Græcis mos eſt porrigere 181.40
Oleæ rami velamenta ſupplicum. 181.40.
Olenus op. 155.109.152.10
Olonicus, qui motus in Hiſpanis fecit, interemptus eſt Flo. 43
Olympus mons 252.65
Olympum Galli ceperūt 252.56
Olympi mōtis natura, ⁊ ſitus ab Attalo exquiritur 252.74
Olympias Connocondylum dictum. 263.115.
Olympiæ ludicrum 164.85
Olympium Iouis templum 135.3
Olympias Alexandri Magni mater 76.4
Onomaſt⁹ præſes maritimæ oræ 265.56.64.67.
Onomaſtus a conſilijs Philippi. 270.25.
Opimoꝝ ſpoliorum ſedes 3.12
Opima ſpolia bina poſt Romulum. 3.15.
Opima ſpolia prima vnde appellata 37.64
Opima ſpolia quæ dux duci detraxit 37.69
Opima ſpolia de Larte Tolumnio 39.76.
Opima ſpolia tertia Flo. 20
Opimia virgo Veſtalis ſtupri comperta 218.67
Opiter Virginius conſul 23.103
Opiter Virginius iteꝝ Coſ. 20.37
Opiſcus Iulius 20.30
Opis deæ ædes 263.38
Oppia lex abrogatur 215.4.⁊216.84.
Oppia lex defenſa a tri.pl. 215.9
Oppia virgo Veſtalis damnata inceſti 18.30
Opitergini trāſpadani, Cæſaris auxiliares, inter ſe concurrentes occubuerunt. Flo. 112
Opūtioꝝ vrbis emporiū 169.37
Opuntiorum vrbs capta ab Attalo 169.45.
Opus a Philip. recipitur 169.51
Opuntiorum fortuna 169.90
Opuntis ſeditio. 208.61
Opuntij 208.64
Oratio Actij Tullij ad conſulem. 17.30.
Orō Actij Tul. ad Volſcos 17.45
Oratio acerba M. Marcelli ad milites ſuos 160.5
Oratio Alorci ad ſenatum Saguntinum de conditione pacis cum Annibale 100.94
Oratio Alexandri Aetoli in Philippum 208.96
Oratio Annibalis ad milites ſuos 105.31.
Oratio Annibalis ad P. Scipionem 191.39.
Oratio Annibalis ad Antiochum. 220.113.⁊233.17.
Oratio Appij Claudij aduerſus tribunos plebis 45.46
Oratio Appij Claudij Craſſi in tri. plebis 62.28
Oratio Ariſtheni 206.23.33
Oratio Ariſtheni prætoris Achæorum 218.72
Oratio Athenienſium in cōcilio Achæorum 199.65
Orō M. Attilij Glabrionis ad milites 235.6
Oratio Aſdrubalis Hœdi ad pr̄es 193.109.
Oratio Cn. Martij Coriolani in tribunitiam poteſtatem 26.102
Oratio Camilli ad Quirites 54.11
Oratio Carthaginiēſis principis ad Romanos legatos de fœdere Saguntino 102.52

Oratio C. Terētij Varronis ad Capuanos legatos 120.73
Oratio cōſulis ad Quirites 195.78
Oratio Cn. Manlij conſulis ad milites 251.109
Oratio Catonis ad milites 217 36. & 217.48.
Oratio C. Flaminij pro Fuluio. 257.74.
Oratio Cn. Mālij legatis Furio, et Aemylio reſpondens 257.29
Oratio conſulis in Bacchanaliū ſuperſtitionem 262.22
Oratio dura C. Sempronij Blæſi ī Cn. Fuluium 147.35
Oratio Demetrij Perſeo fratri reſpondentis 270.114
Oratio C. Canuleij aduerſus conſules 34.93
Oratio M. Marcelli in ſenatu Siculos 153.13
Oratio Eumenis ī ſenatu 247.40
Oratio ferox Minutij magiſtri equitum 112.70
Oratio Hānonis in ſenatu Carthaginienſi de Annibale ruptore fœderum Romanorum 100.27
Oratio Hannonis ad Carthaginienſes de non mittendo cōmeatu Annibali, & de pace facienda cū Romanis 122.12
Oratio Hegeſianactis 213.29
Oratio L. Quintij Cicinnati ad tribunos 25.46
Oratio L. Quintij ad P. C. 25.89
Oratio legatoꝝ ad plebem in monte Sacro 30.60
Oratio legatoꝝ Campani populi ad P. C. vt ſe defendant 68.22
Oratio L. Furij Camilli de populis Latinis ad ſenatum 73.108
Oratio legatorum Samnitium ad Annibalem 127.75
Oratio L. Pinarij ad milites ſuos, de proditione Aennæ 128.16
Orō L. Martij ad mili. 145.124
Oratio Locrenſium legati ad P. C. de Q. Pleminij ſcelere 181.41
Oratio legati Romanorum de concilio Aetolico 199.82
Oratio L. Valerij de abroganda lege Oppia 215.94
Oratio Lycortæ pro Philopœmene ad Appiū Claudium 265.95
Oratio legatorum Romanorum in Cn. Manlium 256.101
Oratio M. Valerij Coruini in ſeditiones militū in Cāpania 70.62
Oratio M. Minutij ad milites in laudem Fabij 114.39
Orō M. Junij ad P. C. vt captiuī Cānēſ. cladis redimerēt 118.98
Oratio Macedonū in cōcilio Aetoloꝝ aduerſus Romanos 199.37
Oratio M. Porcij Catonis de abroganda lege Oppia 215.18
Oratio Menippi legati Antiochi ī ſenatu 223.24
Oratio Minionis pro Antiocho ad legatos Romanos 226.54
Oratio militis ad M. Marcellum de reliquijs relegatis cladis Cannenſis 139.27
Oratio M. Mālij ad plebem in patres 57.64
Orō Nabidis ad Quintiū 219.78
Oratio P. Valerij ad pplm 22.39
Oratio P. Valerij de liberādo Capitolio ad tribunos 24.107
Orō P. Decij Muris in Ap. Claudium vt augures de plebe crearent 90.51
Oratio P. Sēpronij tri. ple. in Ap. Claudiū pro lege Aemylia 85.93
Oratio P. Scipionis cōſulis ad milites 104.88
Oratio P. Scipionis imꝑatoris ad milites ſuos 255.8
Orō P. Scip. de oppugnatiōe Carthagin. nouæ ad milites 255.68
Oratio P. Scipionis qua Q. Fabio reſpondet 178.65
Oratio P. Scipionis ad Maſiniſſam de temperātia, & periculo voluptatis 189.68
Orō P. Scipiōis ad Anni. 191.93
Oratio P. Scipionis ad legatū Antiochi 245.89
Oratio P. Scipiōis Africani ad legatos Antiochi 246.27
Orō Philippi ad Achæos 198.93
Oratio Philippi 208.89
Oratio P. Sulpitij legati 126.62
Oratio Philippi ad Ro. 264.41
Oratio Philippi ad filios 270.29
Oratio Perſei in fratrem Demetrium 270.50
Oratio principis Rhodiorum in ſenatu 247.92
Oratio Q. Fabij Max. ad L. Paulum Aemylium 125.82
Oratio Q. Fabij Maximi de eligēdo imꝑatore pari Anni. 130.50
Oratio Q. Fabij Maximi ad P. C. de prouincia Africa 176.4
Oratio Q. Cæcilij Metelli pro concordia cenſorum 276.36
Oratio rebus dubijs inuenta eſt 30 125.
Oratio Seruij Tullij militis ad dictatorem, vt milites pugnare ſinat 65.29.
Oratio Syracuſanorum ad Marcellum 244.31
Oratio Saguntinorum ad ſenatū. 176.81.
Oratio Sophoniſbæ ad Maſiniſſam 188.18
Oratio Tullij Hoſtilij ad Ro. 5.98
Oratio T. Quintij cōſulis ad Quirites 32.97
Oratio T. Quintij in conuentu Corinthi ad principes 218.46
Oratio T. Quintij Nabidi reſpōdētis 219.107
Oratio T. Quintij ad milites 220 46.
Oratio T. Quintij ad legatos 223 25.36.
Oratio T. Quin. ī Aetolos 231.57
Oratio T. Quintij de Zacyntho inſula Achæis danda 237.21
Oratio T. Sempronij Gracchi pro P. Scipione Africano 258.48
Oratio T. Sēpronij de veteri exercitu de Hiſpāia educēdo 274.75
Oratio T. Mālij Torquati in æſtimatos ad Cānas ab Anni. 119.22
Oratio Volſcanorum maximi natu ad legatos Romanoꝝ 102.85
Oratio vehemens Scipionis in authores ſeditionis 173.50
Oratio Vibij Virrij in ſenatu Capuæ 149.64
Oratio Zeuſidis ad Ro. 246.21
Orbitaniū vi captū a Fabio 132.75
Orbis terrarum in ditione Po. Romani 248.111
Orbitus op. oppugnatur 272.104
Orco mactare ſe milites D. Junius dictitabat 87.40
Orchorum inſula 248.83
Orchomenos 203.62
Ordo acici ſexagenos habet milites. 72.73.
Ordines quindecim ſub ſignis locabantur 72.82
Ordo aciei vnuſquiſq; tres partes habebat 72.83
Ordinis pars tribus vexillis conſtabat 72.84
Oretani Carpetaniq; metū defectionis præbuerūt Annib. 100.77
Oreum op. Eubœæ 169.15
Oreum duas arces habet 169.18
Oreū Romanis proditur 169.23
Oreum validum oppi. 201.40. & 202.23. & 208.59.
Oreū oppugnat 202.23. & 202.39
Oreani 169.90
Oreſtidē Dardani tenuerūt 164.37
Oreſtis 201.20
Oreſtis gens Macedonū 212.84
Oretani Hiſpāi 225.15. & 227.44
Oricum op. 212.39. & 222.50
Oricum primo impetu oppreſſum a Philippo 136.27
Orici ſitus 136.26
Oricinorum expeditio 151.124
Oringis oppidū in Meſeſſum finibus oppugnatur 168.72.76
Oringis oppidum expugnatū a Romanis 168.96
Origines M. Catonis 216.11
Oriſgontis reguli vxoris memorabile facinus 253.38
Orondenſium legati amicitiam petunt Romanorum 252.29
Orondenſium legati 252.55
Ortiago regulus Galloꝝ 252.60
Orunda op. 255.45. & 255.78
Orundi populi 257.8
Orſea frater patruelis Corbis. 172.42.
Orſum caſtellum capitur 199.10
Oſcæ linguæ gnarus 92.106
Oſphagus fluuius 201.10
Oſtia colonia a Mario expugnata, & crudeliter direpta. Flo. 79
Oſtienſis populus ad ſenatum venit 166.35.
Ouile 151.64
Ouilius Acalanius Oui fili⁹ 80.50
Ouius Pacius ſacerdos quidam. 97.74.
Pacis conditiones Aetolis reſcriptæ 250.98
Pacis conditiones Antiocho reſcriptæ 246 32.
Paci⁹ Vibij frater Brutiorum nobiliſſimus 160.55
Pacuuius Calanius Capuæ ſenatum ſibi & plebi obnoxium fecit. 120.21.
Pacuuius Calanius improbus homo, ſed non ad extremum perditus 120.24
Pacuuius Calanius ex Ap. Claudij filia liberos habuit 120.28
Pacuuius Calanius filiā nuptui Liuio Romæ dedit 120.28
Pacuuius Calanius ſenatum clauſit in curiam 120.37
Pacuuius Calanius miro aſtu ſenatu conciliato dominatur 110.57
Pacuuius hoſpes Anniba. Capuæ. 121.40.
Pacuuius Calanius filio ſuo Annibalem placauit 121.44
Pacuuius Calanius filio ſupplicat,

ne Annibalem interficiat 121.57
Pachyni promontorium 135.45 ⁊ 143.110.⁊ 144.3.
Pachynum acceſſit Punica claſſis. 134.10.⁊ 135.45.
Pachynus 132.39
Paculla Minia Eſopona ſacerdos Bacchanalium 261.105
Padus fluuius 211.9.⁊ 218.38
Padus amnis maior Rhodano. 105.35.
Padum Galli traijciunt 51.64
Pagatim templa deum diruit Philippus 199.2.⁊ 199.72
Palatinus mons 2.9
Palantium oppidum 2.9
Palanteum oppidũ Arcadiæ 2.9
Palatin⁹ mons vnde appellat⁹ 2.9
Palatinum Romulus munijt 2.43
Palatij vetus porta 3.38
Palatium veteres Romani impleuerunt 6.90
Palatina trib⁹ Libertinoꝝ Flo. 20
Pala oppidum 203.89
Pallene oppidum 202.13
Palæpolis vbi fuit 75.55
Palæpolis quibus fidens aduerſus Ro. fecit hoſtilia 75.52
Palæpolis obſidio 76.14
Palæpolis Romanis tradita 76.35
Palæpolin fæciales miſſi 75.55
Palæpolitanis bellum fieri iuſſum. 75.57.
Pallori fanum votum 5.23
Pauori fanum vouit Tullus 5.83
Palumbinum captum a Sp. Caruilio 92.5.6
Palinurus 240.99
Pamphylia 213.87.⁊ 251.64 ⁊ 255.38.40.
Pamphylidas præfectus claſſis. 242.74.93.⁊ 242.113.⁊ 143.9
Pamphylius ſinus 242.84
Pamphyli 245.60
Pamphylium mare 251.30
Pamphyliæ populi 252.64
Pamphylia citra ⁊ vltra Tauruꝫ eſt. 255.101.
Pan Lycæus 2.11
Pan Inuus dictus 2.12
Pandoſia oppidum 75.93.95
Pandoſia Lucanis ac Brutijs finibus imminet 75.99
Pandoſia in deditionem voluntate venit 185.94
Panætolium concilium Aetolorum 199.33.⁊ 200.8.
Panætolicum concilium 229.7
Pantherarum venatio 263.35
Panæneum caſtellum 264.1
Panopolis 208.92
Panormus Sami. 240.78.⁊ 243.79.
Pannonios Cæſar ſubegit. Fl. 131
Pãnonios ſubegit Nero, frater Druſi. Flo. 139
Panormi virides naues ſubductæ ſicco hybernarunt 178.27
Panormum oppidum 135.67.68
Panſa conſul male aduerſus Antonium pugnauit. Flo. 219
Paphlagonia 1.8
Papyrianæ ſæuitiæ mẽoria 89.60
Papyrius Carbo conſul a Cymbris cum exercitu fuſus eſt Flo. 63
Pataris in portu vniuerſa claſſis ſtare nõ poterat 241.78.⁊ 241.107
Parthoruꝫ gloriæ contra nomẽ Romanum fauor 82.96
Partheni 180.59.75.⁊ 212.93
Parthenius mons 218.215
Parachelois oppidum 264.5
Parthorum legati a rege Arſace ad Syllam venerunt. Flo. 70
Parthi, qui in Syriã trãſcenderũt, a C. Caſſio quæſtore cæſi Flo. 108
Parthi Labieno duce in Syriam irruperunt. Flo. 121
Parthorum rex a Ventidio in Syria interfectus. Flo. 128
Parthoꝝ rex ſigna, quæ ſub Craſſo ⁊ Antonio capta erant, reddidit. Flo. 139
Parma colonia ciuium Romanoruꝫ deducta 268.100
Parilia 269.18
Parorcia regia Thraciæ 264.46
Parus inſula 197.45.⁊ 212.35
Parij populi 199.86
Paſtores duo Tarquinium interficiunt 7.110
Patauinorum agri 89.31
Patauinoꝝ vici inflãmati 89.32
Patauinos Galli ſemp in armis habebant 89.34
Patauij monimentum naualis pugnæ 89.46
Patara caput Lyciæ 241.66.⁊ 245 5.⁊ 246.13.⁊ 255.78.
Patara oppugnata a Liuio 241.66
Patræ oppidum 235.91
Patara oppidum 213.85
Patrenſes funditores 254.17
Patras Philopœmenes fuga venit 227.108.
Patres ſenatores dicti 2.85.⁊ 28 34.⁊ 44.43.
Patres præfuerunt ſummæ rerum per decurias 4.13
Paterpatratus 5.11.⁊ 6.77
Patres minorum gentium 7.27
Patres conſcripti 7.27
Patrum ⁊ plebis diſcordia 14.88 ⁊ 90.13.
Patres conſilia in priuato habuere 20.48.
Patritiorum vnus conſul creabatur 265.28.
Patritij progenies patrum appellati 2.86
Paula Buſa Romanos in Cannuſio frumento, veſte, viatico iuuit. 117.110.
Pauſanias 204.64.⁊ 233.73
Pauſiſtratus prætor Rhodiorum. 210.18.21.⁊ 210.57.
Pauſiſtratus præfectus claſſis Rhodiorum 239.109.⁊ 240.52.71
Pauſiſtratus interficitur a Polyxenida 240.110
Pauſiſtrati authoritas 241.13
Par nulla vbi Annibal erit 246.38
¶ Pedanos tuebatur Tyburs, Præneſtinus, Veliternuſqꝫ populus. 73.77.⁊ 73.92.
Pedani ciuitatem adepti 74.9
Pedum captum a Volſcis 17.62
Pedum 65.12.⁊ 73.76
Pedum vi expugnandũ 73.81.92
Pedum captum ſcalis a Camillo. 73.103.
Pelagonia a Philippo vaſtat 151 115.
Pelagoniæ anguſtiæ 199.30.⁊ 200.16.⁊ 200.42.
Pelagonia 201.7
Pelignum bellum 70.11
Peligni 72.11.⁊ 87.65.⁊ 76.84
Peligni defecerunt 87.65
Pelignis petentibus fœdus datum 88.91.
Peligni quatuor millia Samnitiuꝫ ceciderunt 95.9
Peligni ab Annibale deuaſtantur. 110.69.
Peligna cohors 72.21
Pellæ Philip. hybernauit 151.112
Pellam Philippus redijt 152.22
Peltati 169.5
Pelta cetræ haud diſſimilis eſt. 169.5.
Pelorum oppidum Marcellus recepit 135.43
Peloponneſus tota ſub Philippo. 196.7.
Peloponneſus 205.108
Pelopõneſus eſt pæninſula 206.84
Pelops rex Lacedæmoniorum. 219.107.
Peloponnenſes 233.82
Pellineum oppidum 233.97.⁊ 234.46.
Pellineum oppugnatur 234.52
Peloponneſi ſitus 234.93
Pella oppidum 240.32
Peltaſtæ 200.63
Pelium oppidum capitur 201.32
Penninus 51.63
Penninus nomen iugo alpium inditum 104.65.68
Penninum ſacratum in ſummo vertice montani appellant 104.72
Penice vrbs Epiri 180.71
Penula cognomẽ fuit M. Centenio 142.41.
Peneus fluuius 205.49
Pentrorum Samnitium caput Bouianum 85.38
Peparethus 169.11.14
Peparethum oppidum nobile dirutum 199.30
Perfugæ Latini nominis a Scipione ſecuri percuſſi 194.25
Perfugæ. CCCLXX. virgis cæſi et de ſaxo deiecti 133.78
Pergamum legati ad Attalum venerunt 180.41
Pergamum 202.21.⁊ 244.107
Pergami Attalus morit 180.41
Pergamũ regia Eumenis 226.13
Pergamus oppugnatur 241.118
Pergamenus ages vaſtat 242.2
Pergamẽoꝝ agri vaſtatio 242.22
Pergami ſitus 241.112
Pergami cuſtodia 254.10
Pergamus oppidum 255.42
Perrhantes 249.67
Perſeus, Philippi fili⁹, puer admodum ad bellum mittitur 199.28
Perſeus, filius Philippi, interclufit fauces Pelagonias 200.16
Perſeus Philippi filius 255.5.⁊ 250.21.
Perſeus Amphilochiam redijt 250.22.
Perſeus ex Amphilochis pulſus. 250.92.
Perſeo bellum iminebat 253.57
Perſeo filio Philippus bellum reliquit 265.75
Perſeus pellice ortus 268.56
Perſei cura ſuper regnum paternuꝫ 268.58.
Perſeis oppidum dictum a Perſeo 268.73.
Perſei inuidia in Demetriũ 169.68
Perſei conuitia in fratrem Demetrium 269.85
Perſeus. XX. annum egit 269.94
Perſeus ab Demetrio vocatus ad

cœnam venire negauit 270.6
Perſei ſpeculatoꝛ male multatur. 270.9.
Perſeus Demetrium accuſat coꝛam Philippo 270.20
Perſeus Demetrium iterum accuſat 272.109.
Perſeus rex Macedoniæ putatur. 277.2.ꝛ.15.67.
Perſei potentia 277.61
Perſeo regnum fratris negatum. 277.70.
Perſeo moꝛs Philippi indicatur. 277.80.
Perſeus regnum ſcelere partum inuaſit 277.82
Perſeus Antigonum interfici iuſſit. 277.113.
Perſeus tres legatos Romam mittit 277.114
Perſeus, Philippi filius, bellū moliebatur in Romanos. Flo. 41
Perſeus multa tēpla magnifica erexit. Flo. 41
Perſeus viliſſimuꝫ regem egit. Flo. 41.
Perſeo Macedoniæ regi bellum indictum. Flo. 42
Perſeus rex in Thꝛacia res pꝛoſpere geſſit. Flo. 43
Perſeus victus a L. Aemylio Paulo. Flo. 44
Perſeus in auxilium Eumenem regem Pergami ꝛ Gentium Illyriorum ſollicitat. Flo. 44
Perſeus a L. Aemylio Paulo ī Samothꝛacia captus eſt. Flo. 45
Perſeus cum tribuſ filijs ante currū triumphalē L. Aemylij Pauli ductus. Flo. 45
Perrhæbij liberi 212.60.85
Perrhæbia 202.46.ꝛ205.48 ꝛ233.98.
Perrhæbiæ ſitus 234.90
Perrhæbioꝛum querelæ 263.78
Perrhæbij accuſatoꝛes Philippi. 263.92.
Perinthus 212.14
Peruſia 86.90.93
Peruſia a legatis dedita 87.56
Peruſiæ pꝛſidium impoſitū 87.56
Perolla, Calanij filius, fœdus Romanum Annibalis ſanguine ſancire voluit 111.49.55
Perolla Calanio patri ſuo 221.69
Perconis cognomē vnde 154.72
Petilij 158.76. vide. Q.
Perſeus cum tribus filijs ante currum triumphalē L. Aemylij Pauli ductus. Flo. 45
Peſtilentia Pœnoꝛum maioꝛ quam Romana 143.97
Perſeus ad fauces Theſſaliæ relictus 152.4
Peruſina cohoꝛs 323.25
Peruſinoꝛum caſus 113.87
Peruſini abietes in fabꝛicandas naues dederant 177.81
Perna recepta 234.72
Peruſia pacem petijt 96.46
Peruſia oppidū dirutū. Flo. 126
Petula oppidum 170.89
Petilia in Bꝛutijs deuicta a conſule 185.94.
Petilius tri. ple. cauſſa ſeditionum. 36.31.
Petilini luci concilium 58.88
Petilini lucus 70.95
Petilini oppugnati 224.88
Petilini legatos Romam ad pꝛæſidium petēdum miſerunt 113.91
Petellia expugnata ab Himilcone pꝛæfecto Annibalis 125.44
Petellini fame expugnati 125.46
Petra Imperia capta 264.3
Petra oppidū Medicæ 272.90.93
Petra op. Philip. ſe dedidit 272.92
Petreius Iubam ſeqꝫ interemit. Fl. 114.
Peſſinus op. 215.55.ꝛ215.61. ꝛ151.45.
Peſſinuntem in Phꝛygiā legati deducti 180.42
Peſtani laudati a Po. Ro. 159.52
Peſtilentia 6.41.ꝛ16.96.ꝛ13.21.ꝛ27.38.ꝛ37.86.ꝛ38.34.ꝛ43.1.ꝛ47.90.113.ꝛ50.115.ꝛ57.77.ꝛ58.96.ꝛ63.18.23.et 67.88.ꝛ74.65.80.ꝛ75.53.et 84.106.ꝛ95.30.ꝛ98.50.ꝛ162 73.ꝛ177.111.ꝛ242.83.ꝛ256 45.ꝛ272.26.ꝛ274.111.ꝛ275 96.
Peſtilētia clauo ab dictatoꝛe fixo ſedata 63.51
Peſtem publicam ancilla patefecit. 74.82.
Peſtilentia cōmune malū 144.87
Peſtilentia in Africa a multitudine locuſtarum oꝛta. Flo. 60
¶ Phacium op. 205.9
Phaceum capitur 234.41
Phæſtum capitur 234.42
Phalanx Macedonica vnius generis eſt 83.17
Phalanx cunctis Macedonū 203 16.ꝛ205.93.ꝛ210.37.
Phalangitæ 245.39.ꝛ245.89
Phalara oppi. 230.94.ꝛ237.92
Phaleria Theſſaliæ op. 205.37 40.48.ꝛ234.46.
Phalera locus in Maliaco ſinu. 163.85.102.
Phalenſes 254.5
Phaloꝛia oppidum 263.94
Phaneæ ꝛ Thoātꝫ ꝯtētio 230.108
Phaneas pꝛinceps Aetoloꝝ 208 78.ꝛ208.94.107.ꝛ230.97.et 217.72.ꝛ237.57.
Phaneæ octoꝝ valitudo 108.109
Phaneas decretum conſulis oſtendit 236.73
Phaneæ ꝛ conſulis colloquium. 236.78.
Phaneæ ferocia fracta 236.81
Phaneas Aetolis imperata exponit 237.85.
Phaneas Quintium oꝛat pꝛo Aetolis 237.57
Phanæ poꝛtus Chioꝛum 238.77
Phaneas leg. Aetoloꝝ 250.45.52
Phanocea capitur 205.110
Phanix Himilconis pꝛæfecto equitum Carthaginienſi Scipio ꝑſuaſit vt ad Ro. tranſiret. Flo. 50
Pharnacis legatio 269.28.ꝛ 272.40.
Pharniā op. caput Medicæ oppugnat Philippus 152.7
Pharnia per deditionem recepta. 152.28.
Pharnaces, Mithꝛidatis filius, rex Ponti ſine vlla moꝛa victus eſt. Flo. 113
Pharnaces filius Mithꝛidatis bellum patri intulit. Flo. 102
Pharſalus oppidum 208.106.ꝛ 209.27.ꝛ212.87.ꝛ214.99.
Pharſaloꝛum legati 233.104
Pharſalus dedita Romāis 234.70
Phaſelis 242.78.79.ꝛ242.115
Pharca expugnata 242.59
¶ Pheccadum oppidum 199.110
Pheca op. captum 205.23
Pheras Antiochꝰ obſedit 234.76
Pheræ op. 205.9.ꝛ233.58
Pheræi 233.72
Pheræi ſe dedunt 233.87
Pheræ deditæ Romanis 234.70
Phærinum 205.27
¶ Phileas Tarentinus 139.71
Philadelphus filiꝰ Antonij ex Cleopatra. Flo. 132
Philaicum 212.102
Philippus rex Macedonum appellat a Demetrio Phalerio 114.96
Philippus rex Macedonuꝫ legatos ad Annibalem miſit 126.12
Philippi ꝛ Annibalis pacta 126 25.
Philippi ꝛ Annibalis literæ per cōſulem Romam miſſæ 127.6
Philippi conſilia exploꝛantur 127 15.
Philippo captiua nauis ſine legatis excuſſa aduenit 127.22
Philippo regi Macedonum belluꝫ motum 136.22
Philippus Apolloniam tentauit. 136.24.
Philippus ex caſtris ſeminudus effugit 136.45
Philippus in Macedoniam fugit. 136.51.
Philippus rex Macedonum 151 104.
Philippus bello finitimo implicatus Annibalem non reſpexit 151 110.
Philippus in Theſſaliam deſcendit 152.2.
Philippus Aetolos oppugnare parat 160.63
Philippus Achæis auxilium tulit. 163.77.
Philippus in Græcia ad Lamiā deſcendit 163.81
Philippus bis aduerſus Aetolos pꝛoſpere pugnauit 164.54
Philippus Attalum in Eubœa poꝛtubus, ꝛ littoꝛum appulſu arcet. 163.94.
Philippus bello nauali Romanos laceſſere ſtatuerat 163.110
Philippus a ludis Nemeis excitus 163.115.
Philippus, dempto inſigni capitis, cæteris per ſpeciem ſe æquauit. 164.2.
Philippus omnia intoleranda libidine fœda, ac defoꝛmia fecit. 164.4.
Philippus Eleos laceſſit 164.17
Philippum equus pilo traiectus in caput effudit 164.23
Philippi fuga 164.26.ꝛ200.99 ꝛ201.5.ꝛ205.107.
Philippus Eleoꝛum caſtelluꝫ populatur 164.28
Philippum occiſum fama fuit 164 38.ꝛ164.41.
Philippus alterum coꝛnu galeæ in arboꝛe fregit 164.40
Philippus Lariſſam diem ad conueniendum edixit 168.108
Philippi multi belloꝛum motuſ ſollicitum habuerant 168.113
Philippus Aetolos, Thermopylaꝝ ſaltus inſidentes, fudit 169.42
Philippus Opuntios increpuit.

169.52.
Philippus Toronē cepit 169.57
Philippus fortuna ſe luſum cōqueritur 169.71
Philippus Aetolos ad appetendaz pacem ſubegit 180.55
Philippus agrum Apolloniatū vaſtauit 180.64
Philippus Epirotarum prætor. 80.72.
Philippus rex collocutus cum prætoribus Epirotarum 180.73
Philippus cum P. Sempronio congreditur 180.72
Philippus Epirotarum prætor verba pro pace fecit 180.72
Philippo pax a Ro. datur 180.77
Philippus rex Carthaginienſibus præſidiū, ⁊ pecuniā miſit 190.73
Philippo legati miſſi a Ro. 190.75
Philippi legatis ſenatꝰ datus 193.58. ⁊ 193.87.
Philippo regi Macedonum bellū indictum 195.68
Philippus Pyrrho æquatur 196.6
Philippi cū Rhodijs ⁊ Attalo naualc certamen 197.18
Philip. fœdus cū Antiocho 197.19
Philippus regio aīo vſus 197.51
Philippus inſuetus audire vera. 197.83.
Philippus ad M. Aemylium legatum 197.83
Philippus triduū Abydenis ad moriendum dedit 197.98
Philippus Abydi præſidium impoſuit 197.93
Philippus in regnuz redijt 197.94
Philippi ſtatuæ deiectæ 198.45
Philippus Chalcidem contendit. 198.51.
Philippus haud dubiꝰ opprimi Romanos poſſe 198.52
Philippus ad deforme ſpectaculuz Chalcidis venit 198.53
Philippus ponte Euripū tranſgreſſus 198.54
Philippi agmen remoratum a ſpeculatore 198.56
Philippus ſuo exemplo ſuos concitat 198.70
Philippus bellum pro Achæis contra Nabin ſuſcepit 198.91
Philip. Achæos alloquit 198.93
Philippus ſpe depulſus Achæoruz in Atticam redijt 198.103
Philippus Philoclem cum exercitu Athenas mittit 198.112
Philippi furor in marmor ⁊ īgenia artificum 199.3
Philippus in Bœotiā ceſſit 199.6
Philippus in Romanos bellum apparat 199.28
Philippi parricidia ⁊ crudelitas. 199.211.
Philip. impie bellū parat 200.10
Philippi ⁊ Romanorum conflictus 20.28.
Philippus ſepeliendorum curaz habuit 200.34
Philippus deterritus eſt feritatem vulnerum in ſuis videns 200.41
Philippus præceps in terram datus 200.95
Philippus fallit ꝯſulem 200.116
Philippi ſtatuæ ⁊ imagines deiectæ 201.95.
Philippum execrati Athenienſes. 201.100.
Philippus Thaumaſtos oppugnat. 203.46.53.
Philippus fuſus fugatuſq; a Iulio 203.84.
Philip. regis indignatio erga Quintium 204.75
Philippi ⁊ Quintij certamē 204.79
Philippi ſtatius 205.2. ⁊ 205.50
Philippi crudelitas ī ſuos 205.206
Philippi legati 206.15. ⁊ 209.50 ⁊ 263.84. ⁊ 269.19. ⁊ 272.43.
Philippus accuſatur 206.57
Philippi nomen in comitijs recitatum 207.54
Philippi ⁊ T. Quintij colloquium. 208.77. ⁊ 209.14.
Philippus iocatus in Phaneam. 208.109.
Philippus dicacior quaz regem decuit 208.109
Philippus Quintiū orat 209.33
Philippo induciæ datæ 209.41
Philippus magis de Argis quam Corintho ſollicitus 209.57
Philip. ⁊ Nabidis amicitia 209.60
Philippus ſuperatus 210.54
Philippum Antiochus adiuuat. 220.61.
Philip. pacis leges datæ 212.21
Philippi belli finis 212.108
Philippus Alexandri Megalopolitani filius 232.32
Philippus rex pollicet auxilia Romanis 232.66
Philippei numi aurei 222.67. ⁊ 248.99. ⁊ 260.83. ⁊ 261.10.
Philippus ægre paſſus ſeruitutis leges 233.37
Philip. Megalopolitanus 233.59
Philippi ⁊ M. Bebij congreſſus. 233.105. ⁊ 234.38.
Philippus Megalopolitanus præfectus pſidio Pellinei fuit 234.47
Philippi Megalopolitani deditio. 234.54.
Philip. rex Philippū Megalopolitanū ſalutat cū ludibrio 234.57
Philip. Megalopo. in vinculis Romam miſſus 234.58
Philippus Megalopolitanus Zacynthi præfectus 237.12
Philippus copias ad Demetriadem mouit 237.28
Philippus quas vrbes ⁊ gentes ſibi adiunxit 237.52
Philippi regis legati in Capitolio ſacrificant 237.74
Philippus rex in multum vini proceſſerat 240.32
Philippi animus exploratur a Scipione 240.29
Philippi hūanitas in Ro. 240.37
Philip. ſtipēdiū remiſſum 243.22
Philippus magiſter elephantorum 245.63.
Philip. Gomphos puenit 249.25
Philippi querelæ 251.86.90
Philip. Amyntæ filius 254.105
Philippi regis Macedonum fraus 255.114.
Philippus Aminandrum Athamania expulerat 263.67
Philippus collegit vires ad bellum 264.72.
Philippus vectigalia auxit, ⁊ metalla inſtituit 263.73
Philippi cauſſa mouendi bellum in Romanos 239.53
Philippi accuſatores Theſſali. 263.91.
Philippi ⁊ Athamanum legatorum concertatio 239.51
Philippi defenſio 264.2
Philippum quæ cauſſæ alienarunt a Romanis 264.74
Philippus mandat interfici principes aduerſæ partis 265.57
Philippus perturbatus voce Appij 265.65.
Philip. Pœnꝰ nobile ſcortū 267.1
Philippus grauis accola omnibus 267.63.
Philippo integra oīa cum Po. Ro. Demetrij beneficio 267.85
Philippus quare Demetrium odio habuit 268.65
Philippi odium 269.40
Philippi crudelitas 269.42
Philippi odiū ī Romanos 269.74
Philippo ſoror Baſternæ promiſſa 269.83.
Philippus iudex inter duos filios. 270.29.
Philippo viuo ſemina iacta Macedonici belli 271.94
Philippus militem exercet 272.52
Philippus Aemum montem aſcendit 272.57
Philippus memor pcepti Antigoni 272.1.2.
Philippus Demetrium ablegat. 272.58. ⁊ 272.64.
Philippus Didæ mandatum dedit de filio occidendo 272.114
Philippus ad Antiochum 277.66
Philippi mora per medicum cælata 277.79
Philippopolis op. 268.69.70
Philocles pfectus Philippi 197.2 205.68.70. ⁊ 207.31.50.51.58
Philocles præfectus Athenięſes depopulatu 198.104
Philocles ab oppugnatione Eleuſinis receſſit 198.109
Philocles ſe Philippo coniunxit. 198.109.
Philocles Athenienſes vrbe continuit 198.112
Philocles 209.58.59. ⁊ 220.20
Philoclis fraus 247.97.248.6
Philoclis ⁊ T. Quintij colloquium. 248.13.
Philocles Philippi legatus 272 43. ⁊ 277.47.
Philocles oppreſſus 277.58
Philomenes princeps coniurationis Tarentinæ 139.80
Philomenes comprehenſus ad Annibalem ductus 139.83
Philomenes ſibilo dat ſignum cuſtodibus 139.93.110.116
Philomenes vigilem venabulo traijcit 140.8
Philomenes author proditionis ad Annibalē nuſq; inuctus 160.92
Philopœmenis imperiuz ad Lycthaden tranſlatum 198.87
Philopœmenes prætor 227.85. ⁊ 254.32.35.44.
Philopœmeni ratio belli permiſſa. 227.92.
Philopœmenis fuga 227.107
Philopœmenes rudis in re nauali. 227.99. ⁊ 227.109.
Philopœmenes caſtra metatur. 228.12.
Philopœmenis ſolertia 228.28
Philopœmenes Nabidem perſequitur 228.70
Philopœ. Lacedæmonios Achæorum ſocios adiunxit 229.102

Philopœmenes 231.19.⁊ 265.91
Philopœmenis diſcipulus 242.28
Philopœmenes ſummus omnium Græcorum imperator 242.28
Philopœmenes Lacedæmonijs infeſtus 254.44.⁊ 254.53
Philopœmeni magiſtratus cõtinuatur 254.74
Philopœmenes caſtra in fine, Lacedæmoniorum poſuit 254.75
Philopœmenes Chalcidẽſ. 255.75
Philopœmen author omnium quæ acta Lacedæmone 265.94
Philopœmenes prætor Achæorũ capitur 267.96
Philopœmenes ſeptuaginta annos natus capitur 267.101
Philopœmenes captus ſpectaculũ præbuit Meſſenijs 167.105
Philopœmenes vinctus ſub terram demittitur 268.4
Philopœmenes impauide hauſit venenum 268.12
Philopœmenes ſepultus ab vniuerſo Achaico conſilio 264.14
Philopœmeni quãtũ a Græcis Latiniſq; ſcriptorib. tributum 268 15.
Philopœmenes, Annibal, ⁊ P. Scipio eodẽ anno deceſſerũt 168.16
Philodemus Argiuus præſes arcis 143.57.
Philodemus tumulũ Romanis tradidit 243.71
Philon Chalcidenſis 246.40
Philiſtio præfectus Epicidis interficitur 144.18
Philotas pfectus præſidij 241.3
Phocæa oppidum 212.89
Phocæa prodita 240.116
Phocæas traiecerũt Pœni 169.69
Phocææ ſeditio orta 240.53
Phocææ oppugnatio 242.65.⁊ 244.24.
Phocææ ſitus 242.63.⁊ 244.19
Phocææ forma 244.18
Phocææ duo portus 244.21
Phocæa diripitur 244.41
Phocææ portus delectus ad hybernandum 244.46
Phocẽſibus ager donat⁹ 256.94
Phocenſes liberi 212.59.88
Phocæa dedita Romanis 244.38
Phocis 205.107.109.⁊ 209.43
Phocipis caſtella 205.114
Phocidis ſitus 234.92
Phœnicia Tigrani adẽpta Fl. 101
Phœnicus portus Erythræorum. 238.111.
Phœnicus portus 241.79
Photinus author mortis Pompeij Flo. 111
Phœbeum locus 220.208
Phraates rex Parthorum cum Antiocho bellum gerit. Flo. 59
Phraatis amicitia renouata p Pompeium. Flo. 100
Phraates rex Parthorum cum Tigrane bellum gerit. Flo. 100
Phraati Parthorum regi a Cn. Domitio bellum infertur. Flo. 112
Phraganidæ 152.7
Phrygiam prouinciam Po. Roma. Mithridates cum ingenti exercitu intrauit Flo. 77
Phrygius fluui⁹ 244.115.⁊ 245.3
Phryges 145.56
Phrygia in Po. Ro. ptãte 247.104
Phryges Gallicis armis onerati. 252.3.
Phyſias prætor ⁊ dux Aetolorum. 162.81.
Phrygia duplex 255.98
Phthiotidis Demetriadẽ 169.26
Phthioticæ Thebæ 169.58
Phthiotæ 212.86
¶ Piacularia fieri iuſſa 196.103
Piacularia ſacrificia 5.66
Picenti cum populo fœdus ictum 90.113.
Picentibus victis pax data Flo. 15
Picenum agrum refertũ præda Annibal inſedit 110.65
Piera oppidum 205.41
Pieria ſe dedit 234.61
Pietatis ædes dedicata 274.42
Pila Horatia 5.58
Pili 203.49
Pinarij miniſtri ſacrorũ Herc. 2.55
Pineo regi Illyricorum legati miſſi 114.98.
Pipinienſis ager 87.76
Piræum Attalus traiecit 197.30
Piræum triremes Romanæ peruenerunt 198.26
Piræeũ Claudius reuerſus 198.46
Piræe⁹ muris Athe. cinct⁹ 198.115
Piræeus 201.105.⁊ 201.107.⁊ 202.45.⁊ 205.57.63.⁊ 238.55
Piſarum prætor 214.3.⁊ 214.9 ⁊ 222.102.
Piſan⁹ ager 227.27.31.⁊ 260.24
Piſani agrum polliciti ad coloniam deducendam 275.111
Piſaurum colonia deducta 267.37
Piſæ 255.4.⁊ 224.35
Piſæ cum Liguribus conſuli decretæ 255.4
Piſidia 247.104
Piſidæ optimi bello 251.69
Piſidæ oppugnantur 226.11.20
Piſidæ cetrati 245.60
Piſidia in Romana ptãte 247.104
Piſidarum fines 251.30
Piſiſtratidæ 201.103
Piſiſtratus Bœotus 211.89.108 113.
Piſiſtrati lřæ ad Zeuſippũ 211.109
Piſiſtrati mors 211.116
Piſo patrenſis 127.104
Piſo author 10.24.⁊ 16.47.⁊ 20 114.⁊ 88.42.⁊ 146.62.
Piſo vetuſtiorum annalium author 90.90.
Piſo prætor vrbanus 148.114
Piſuetæ 210.20
Pithecuſa inſula 75.51
Pityuſa inſula 175.45
¶ Placentia op. 218.38.⁊ 160.33
Placentia colonia deducta Flo. 20
Placẽtiam puẽtũ a Ro. 105.116
Placẽtia fruſtra tentata 165.71.76
Placẽtini laudati a Po. Ro. 159.53
Placentini in colonias reuertere iuſſi 170.53
Plancius cum exercitu a Mario et Cinna cæſus. Flo. 80
Placentiam Galli ⁊ Ligures inuaſerunt 214.69
Placẽtinis captiui redditi 298.19
Placentini 207.74.⁊ 211.19.26
Placentinorum legati 246.62
Plator præpoſitus Oreo a Philippo 169.18
Plator Ro. Oreũ tradidit 169.22
Platoris fraus e ſpecula 169.38
Plebiſcitum 30.87.⁊ 30.109.⁊ 41.62.⁊ 65.92.⁊ 70.104.⁊ 85. 20.⁊ 138.89.⁊ 254.74.⁊ 158. 26.⁊ 159.74.⁊ 202.107.20. et 225.73.⁊ 222.73.⁊ 255.24.
Plebs concitata 15.81
Plebs in ſacrum montem diſceſſit. 16.46.
Plebis querelæ 20.56
Plebs fuſa ⁊ fugata 24.15
Plebs a Sacro monte Ro. profec. 30.84.
Plebs auſpicari non potuit 35.29
Plebeij ob famẽ ſe in Tybrim præcipitarunt 36.48
Plebis obæratæ ⁊ patrum diſſenſio 59.113.
Plebs ob æs alienum in Ianiculum ſeceſſit. Flo. 11
Plebeius Coſ. id eſt homo nouus. 115.8.
Plebs excitata per otium 252.38
Plebis ſeditio mota 153.97
Plebs in agros compulſa remigrauit 170.59
Pleiæ locus 227.112.⁊ 228.2
Pleminius 196.99. vide Q.
Pleminianus tumultus Locris. 258.10.
Pleuratus 152.100.⁊ 163.104. ⁊ 168.114.⁊ 212.91.
Pleuratus aſcript⁹ fœderi a Romanis 180.78
Pleuratus Scerdileni filius 199 21.24.⁊ 200.42.⁊ 200.112.
Pleuratus Illyricorũ rex 250.22
Pliſtia circunſeſſa 83.58
Pliſtia p vim Sãnis potiť 83.80
Pliſtia capta 89.55
Plitendum oppidum 252.32
Pluuina 201.7.20
¶ Pœni Pyrrhum ſecuti 68.11
Pœnus hoſtis veteran⁹. XXIII. annorũ in Hiſpania victor 101.26
Pœnorum tranſitus nulli iugo nomen indiderunt 204.70
Pœni gens nata inſtaurandis bellis 136.81.
Pœnorum naues circa Sardiniam capiuntur 189.74
Pœonia 269.36
Pœninſula 201.27
Pœninſula eſt Peloponneſus 206 84.
Pœni cognomen T. Quintio Cincinnato additur 38.57
Poetæ inuocationibus deorum incipiunt. in prologo 36
Politoriũ op. Latiorũ vi captũ 6.88
Politorium dirutum 6.93
Politorium rurſus bello repetitum 6.92.
Pollia tribus 78.52.⁊ 185.52
Polliæ trib⁹ ſentẽtia dura 78.52
Pollia tribus nulla fert ſuffragia. 78.54.
Polluſtia Romanis adẽpta 27.60
Polyneus cõcionatus ad aram Concordiæ 133.22
Polyeletus præfectus Epicidis interficitur 144.18
Polycratia vxor Arati a Philippo in Macedoniã ẽportata 164.10
Polyphantes dux Philippi 164 35.⁊ 169.4.
Polybius haud quaquam ſpernendus author Syphacem in triumpho ductum tradit 194.53
Polybius 222.41.⁊ 235.67.⁊ 268.38.
Polycratia vitiata 206.79
Pollentia colonia deducta 267.37
Polyxenidas naualem pugnam inſtruit 239.88

Polyxenidæ ⁊ Pauſiſtrati certamen 240.73.
Polyxeni. Epheſũ reliq̃t 246.12
Pollentiæ ſignũ deiectũ 261.21
Polyſtricta oppi. 263.94
Polyxenidæ victoria naualis 240 109.⁊ 241.6.
Polyxenidas exul fuit Rhodi 240 69.
Polyxenidæ fuga 238.102
Polyxenidas pfectus claſſis 231 89.⁊ 233.56.⁊ 238.62.65.140 45.⁊ 241.21.⁊ 241.69.⁊ 243. 70.⁊ 243.33.42.71.⁊ 243.77. 101.
Pomœrium quaſi poſtmœnium interpretatur 8.59
Pomœrium quid 8.60.63
Pometia colonia ad Auruncos deficit 13.98
Pometin⁹ ager haud ambiguæ poſſeſſionis 56.5.⁊ 56.17
Pometinus ager 57.25.⁊ 67.56
Pometin⁹ ager diuidẽdus 59.106
Pometia a Tarquinio vi cap. 9.93
Pometinæ manubiæ in fundamenta Capitolij 10.23
Pometia vi expugnata 13.103.⁊ 15.27.
Pometia vedita 13.310
Pomponiana tribus addita 65.88
Pomponius filius Numæ Pompilij 273.77
Pompeianorum partium trepidatio Flo. 112
Pomptinum oppi. 16.94
Pomptini arx 16.98
Põpeios Ro. claſſis appulſa 86.97
Pompeij Magni caſus 82.67
Põpeij Magni cognomẽ 194.55
Pompeij liberi 216.94
Pontificis ſcitis ſacra ſubiecit Numa 4.68
Pont. Max. comitia tribunitia habuit 30.80
Pontifices tres creati 123.111
Pont. Max. quod nunq̃ antefactum eſt, extra Italiã profectus. Flo. 59
Põtifi. a Numa Pom. creati 34.82
Pontius Cominius incubans cortici ſecundo Tyberi ad vrbem defertur 53.46
Pontifex publicus deuotionis verba præfatur 73.111
Põtifices octo nũero facti 90.74
Pontifices quinq; creati. 90.72
Pontifices mortui 213.100
Pontifices ſuffecti 203.100
Pontias inſulam Volſci incoluere. 84.108.
Pons Sublicius primum factus 6 100.⁊ 12.79.
Pons trans Anienem 64.63.65
Pontiæ colonia deducta 85.107
Pont. Max. nõ creatus qui ſella curuli non ſediſſet 139.5
Põtiani laudati a Po. Ro. 159.52
Pont. Max. non poterat Italia abeſſe 175.77.⁊ 177.38
Pontinæ paludes ſiccatæ a Cornelio Cethego conſule Flo. 46
Pontius Teleſinus a C. Mario occiditur. Flo. 88
Pontus in prouinciæ formam redactus. Flo. 202
Po. Ro. cupiditatis deformi 33 112.
Po. Ro. octingenteſimũ annum bellando egit tpe Alexandri 82.104
Popilius legatus Antiochum regem virga circũſcripſit, vt rñſuz daret anteq̃ excederet circulo Flo. 45
Populonienſes ferrũ ad parandam claſſem tulerunt 177.77
Popilius legionarius miles Ciceronem annum. LXIII. agentem occidit Flo. 120
Populonij 193.33
Portorijs plebs liberata 12.73
Poſidonia colonia deducta Flo. 14
Potitij antiſtites ſacroꝝ Herc. 2.68
Potitiorum genus omne interijt. 2 69.⁊ 85.10.
Potitiorum. XII. familiæ extinctæ. 85.9.
Potitia gens 85.6
Potitij miniſtri ſacrorum Herculis. 3.65.⁊ 85.6.
Potidanea 169.84
Porcus humano capite natus 196 109.⁊ 110.⁊ 204.49.
Porticus factæ a L. Tarquinio Priſco 7.34
Porſena rex infeſto exercitu Romã venit 12.68
Porſenæ nomen magnum 12.69
Porſena primo conatu repulſus. 12.101.
Porſena ſpem habebat expugnãdæ vrbis 13.3.6.⁊ 13.2
Porſena ad C. Mutium 13.24
Porſena Chloeliam obſidem depoſcit 13.44
Porſena Ro. pacis conditiones fert 13.35.
Porſena ab Ianiculo exercitum deduxit 13.39
Porſenæ bona vendendi ſolennia. 13.54.
Porſenæ bona appellata 33.59
Porſena diſcedens caſtra opulenta reliquit 13.57
Porſena verecundia victus ne ſollicitaret pro Tarquinijs 13.78
Porc⁹ ſaxo percuſſus i fœdere 5.16
Portoria venaliũ Capuæ 203.95
Portorium caſtrorum 203.92
Portoria inſtituta 177.10
Porta Collina 13.113.⁊ 19.106. ⁊ 30.26.⁊ 53.66.
Porta Næuia 22.114
Porta Carmentalis 29.68
Porta Eſquilina 32.95
Porta Decumana 95.55
Porta Capena conſulum conuentio 125.103.
Porcia lex pro tergo ciuium lata. 90.76.
Poris princeps Theſſalorum 205 108.110.114.116.120.
Porcia Baſilica 267.33
Poſthumij dictatoris filius duũuir creatus 18.18
Poſthu. Albus Coſ. 22.55.71.78
Poſthumius Albin⁹ procõſul Vacceos ⁊ Luſitanos ſubegit. Fl. 41
Poſthumij Albini ⁊ L. Metelli certamen 147.31
Poſthumius Albinus Coſ. 260.91 vide Sp.
Poſthumius Comini⁹ Coſ. 13.113
Poſth. Cominius iteꝝ Coſ. 16.69
Poſth. Tibul. Cornicẽ Coſ. 36.16
Poſthumius Ebutius Heluius magiſter equitum dictus 37.101
Poſthumia virgo Veſtalis de inceſtu cauſſam dixit 41.82
Poſtia circumſeſſa 83.58
¶ Praſiæ locus 202.2
Precarium auxilium 78.8
Prætucianus ager 110.69
Præneſte ambo conſules cõueniunt 169.102.
Præneſte ad Ro. deſciuit 14.19
Præneſtinus ager vaſtatus 23.55
Præneſtini agro multati 23.56
Prætutianum agrum Annib. deuaſtat. 110.69
Prælium atrox 14.23
Præneſtinorum pugna ad Velitras 59.2.
Præneſtinis bellũ indictum 59.7
Præneſtini coniuncti Volſcis Satricum expugnauerunt 59.7
Præneſtini Caſilinũ hẽbãt 123.17
Præneſtini ferro fameq; abſumpti in Caſilino 123.79
Præneſtini ad portam Collinam ſigna intulerunt 60.13
Prætores creati quattuor 124.38 ⁊ 136.98.⁊ 138.37.⁊ 146.123 ⁊ 151.73.⁊ 158.49.⁊ 162.5. et 164.79.⁊ 170.16.⁊ 175.73. et 180.47.⁊ 185.97.⁊ 190.88.⁊ 193.55.
Prætores creati Syracuſis 153.34.
Prætorum comitia 204.13.⁊ 207.105.
Prætorum comitia tempeſtas diremit 278.4
Prætores creati quatuor lege Bebia 276.7
Præneſtinoꝝ defectionis fama exorta 58.113
Præda diuendita a milite 92.22 25.⁊ 93.6.
Prætores duo primũ creati Fl. 19
Prædonũ naues a Chalcide 298 27.
Prælium Equorum ⁊ Volſcorum cum Romanis 33.57.
Præliũ equeſtre cũ Anni. 107.79
Præliũ primũ cũ Annib. 105.112
Præneſtini belli fama 60.5
Præneſtinorum fuga 60.36
Prætores facti 195.46.⁊ 202.92 ⁊ 211.35.⁊ 213.104.⁊ 221.46 ⁊ 223.84.⁊ 225.63.⁊ 227.72.⁊ 238.116.⁊ 246.77.⁊ 154.110. ⁊ 256.44.⁊ 268.91.⁊ 263.52. ⁊ 267.42.⁊ 268.111.⁊ 272.15 ⁊ 275.60.⁊ 278.4.
Prærogatiuæ equitum 170.11
Prærogatiua Iuniorum 130.53.⁊ 130.89.92.⁊ 151.51.⁊ 158.34
Præco liberã Græciam pronuntiat 212.58.⁊ 212.61.65.
Prætor Max. Idibus Septembribus clauum pangat 64.53
Prædones maritimi cum terreſtribus congreſſi 67.41
Prætores nõnulli ob crudelitatem ⁊ auaritiam damnati. Flo. 43
Prætorum numerus ampliatus vt eſſent quatuor. Flo. 20
Prætura nouus magiſtratus 63.2
Præneſtini octo oppida ſub ditione habebant 60.39
Præneſte 207.93
Prætor primus de plebe factus. 74.36.
Præneſtini victi ad Alliã flu. 60.33
Præneſtini concitatis Latinis rebellarunt 60.58
Prætextati 216.57
Præturæ faſtidium 204.9
Prætextatæ togæ 216.57.58
Præneſtinus ptor exterritus a L. Papyrio Curſore 82.50
Prætores primum ſex creati ſunt.

207.106.
Præliũ inter Sabi. ⁊ Ro. 32.13
Præneſtę pdeditionẽ recep. 60.42
Prætores quidã auaritiæ nomine accuſati ⁊ dãnati ſunt. Flo. 47
Prætorum ſortitio 214.2
Prætoris ſubrogandi contentio. 266.70.
Prætextã ſumpſit Flaminius in hoſpitio 106.47
Prætores tribunalia ad villam publicam poſuerunt 125.114
Prætura vrbana ⁊ peregrina, quæ duorũ ante ſors fuerat, vnius facta 138.48
Priaticus campus 256.25
Priene oppidum captum 242.60
Primipilum appellant primum centurionem 70.99
Primus pilus vocatur quæq; pars ordinis 72.83
Primi pili duo in, Latinoꝝ alter, alter in Romanoꝝ acie erãt 72.99
Priſci cognomẽ Q. Seruilij 38.100.
Priſci Latini appellati 2.57.26.77.
Priſcis Latinis bellũ factũ 7.71
Priuernates ante mœnia ſua caſtris conſederunt 65.98
Priuernatium ager plebi diuiditur 73.58.
Priuernas bellum initum 74.101
Priuernum captum 72.6.⁊ 75.24.⁊ 75.17.
Priuernatibus ciuitas dat 75.42
Priuernatum defectio 71.3
Priuernates deuicti 71.6
Priuernũ duobus cõſularibus exercitibus obſidetur 75.6
Priuernates depopulati 70.115
Priuernatis liberum reſponſum. 75.31.34.
Priuernaꝝ oppidum in deditionem acceptum 65.104
Priuerna. q̃ pœnam merentur. 75.32.
Priuernum receptaculum fugæ Vitrubij 74.110.114
Priuernates trans Tyberim vt habitarent decretum 75.22
Priuer. vaſtarũt Ro. agrũ 65.87
Priuati pecuniam mutuã dederũt. 297.1.
Proculus Geganius Macrinus Coſ. 36.35
Proca rex 2.62
Proculus Julius Romulum vidit. 3.116.
Proculus Verginius Coſ. 27.104
Prodigia 6.35.⁊ 7.80.⁊ 8.73.⁊ 10.34.⁊ 18.28.⁊ 23.5.⁊ 23.100 ⁊ 27.4.⁊ 37.90,⁊ 47.112.⁊ 48 5.⁊ 68.1.⁊ 93.46.⁊ 95.31.et 206.94.⁊ 208.49.⁊ 109.17.26 ⁊ 215.37.⁊ 118.67.⁊ 225.97. ⁊ 230.113.⁊ 136.14.⁊ 139.65 ⁊ 141.67.⁊ 151.80.⁊ 157.87.⁊ 159.61.⁊ 163.45.⁊ 165.7.et 170.36.⁊ 180.100.⁊ 186.36.⁊ 193.23.⁊ 196.104.⁊ 203.18.⁊ 204.45.⁊ 208.17.⁊ 211.71.et 225.38.⁊ 227.19.⁊ 212.86.et 237,92.⁊ 239.46.⁊ 263.36.et 267.56.⁊ 268.123.⁊ 269.22.⁊ 272.24.⁊ 176.10.⁊ 278.7.
Promontorium ab Sida prominet 242.3.
Proſerpinæ theſaurus ſublatus Locris 396.98
Propontis vectigalis Brennoni. 251.84.
Proſerpina colitur in Aenna 235 122.
Proſerpinæ delubrum Locrisſ. 203.15.
Proſerpinæ raptuſ facer apud Aennenſes 236.14
Proſerpinæ intacti theſauri a Pyrrho ⁊ Pleminio ſpoliati 279 104.⁊ 181.83.86.
Proſerpinæ theſauri reponendi cura 182.17.43.54
Proſerpina tẽplum ſuum extra Locros defendit 181.109
Prouerbia 27.86.⁊ 34.56.⁊ 39 26.⁊ 51.98.⁊ 72.70.95.⁊ 82.73.⁊ 110.44.⁊ 128.70.⁊ 176.3.⁊ 220.93.⁊ 270.35.⁊ 276.53
Pruſias Annibale iuuãte bellum aduerſus Eumenẽ mouet 268.19
Pruſias Bithyniæ rex fines regni Attali tranſgreſſus 169.55
Pruſias Bithynioꝝ rex 180.77.⁊ 212.15.⁊ 243.10.⁊ 255.99.
Pruſiæ bellum aduerſuſ Eumenem 267.66.
Pruſias confirmatus a Scipione. 243.24.
Pruſiæ filius pro ſuperiore ordine dentiũ ꝯtinuũ os habuit. Flo. 50
Pruſiæ legati cõqueſti in ſenatu de Eumene. Flo. 46
Pruſiæ leuitatem Annibal expertuſ 268.26.
Pruſias rex Bithyniæ naues Philippo miſit 163.110
Pruſias ſocius ⁊ amicus Philippi. 208.116.
Pruſias Bithyniæ rex Romæ gratijs actis libertum ſe Po. Ro. dicebat. Flo. 45
Pruſias rex a Nicomede filio ⁊ Attalo occiſus. Flo. 50
Pruſias rex Annibalem poſt Antiochum recepit 168.19
Pſeudophilippuſ in Macedonia a Q. Cæcilio victus captuſq; eſt. Flo. 50
Pſeudophilippus alter in Macedonia cum exercitu cæſus. Flo. 53
Pſaltriæ Romam vectæ 261.5
Ptelcũ Antioch. aduenit 230.89
Ptimaſicratus Rhodius 241.46
Phthiotarum ſitus 234.90
Ptolemæus a minore fře regno pulſus a ſenatu reſtitutus eſt. Flo. 46
Ptolemæo ⁊ Cleopatræ regib⁹ Aegypti Ro. dona mittũt 157.84
Ptolemæi ⁊ Cleopat. leg. 139.58
Ptolemæus Euergetes ob nimiam crudelitatem ſuis inuiſus in Cyprum profugit. Flo. 59
Ptolemæi fratres fœdere icto alter in Aegypto, alter Cyrenis regnauit. Flo. 47
Ptolemæus dum fugit perſequentẽ Cæſarem in Nilo nauicula ſubſedit. Flo. 112
Ptole. legati apud Philip. 169.61
Ptolemæi regis mors audita 197 20.⁊ 223.79.
Ptolemæi leg. 196.38
Ptolemæus Cyrenaꝝ rex mortuus hæredẽ Po. Ro. reliquit. Flo. 70
Ptolemæ⁹ queſtus de Antiocho rege Syriæ Flo. 52
Ptolemæus qui Cyrenis regnabat fratri maiori in regno ſucceſſit. Flo. 44
Ptolemæo regi Aegypti ſocietas iũcta. Flo. 24
Ptolemæo regi Aegypti grãæ a Ro. actæ, q̃ in fide manſerit 195.17
Ptolemæo Aegypti rege leg. miſſi. 195.15.
Ptolemæus rex Aegypti 226.8 ⁊ 232.66.
Ptolemæus Philopater 208.87
Ptolemæ⁹ Telmeſſius 248.38.40
Ptolemæuſ rex Aegypti grauiter in caput vulneratus in curationẽ expirauit. Flo. 52
Ptolemæo Euergetes filiũ occidit, caputq; eius ⁊ manus ⁊ pedes matri miſit. Flo. 59
Ptolemæus rex Aegypti ob iniuriã a ſuis regno expulſus. Flo. 104
P. Acilius cenſor 37.118
P. Aelius legatus 223.54
P. Aelius Tubero legatus 148.32
P. Aelius ꝑtor vrbanus cũ C. Lælio roſtra aſcendit 189.15
P. Aelius quæſtor 43.42
P. Aelius Pætus Coſ. 74.23.⁊ 193.55.
P. Aelius Pætus augur de plebe. 90.73.
P. Aelius Pætus ꝑtor 285.98
P. Aelius ædilis plebis 185.108
P. Aelius Pætus iuriſdictionem vrbanam ſortitus 186.17
P. Aelius Pætus magiſter equitum 193.49.
P. Aelius Tubero ædilis plebis vitio creatus 193.44
P. Aelius Tubero Siciliæ prætor. 193.56.⁊ 193.75.
P. Aelij Pæti ꝯſulis laus 193.62
P. Aelius Pætus bellum Punicum ſecundum finiuit 194.27
P. Aelius Coſ. Boios ſuaſit 195.22
P. Aelius Coſ. Romam redijt 195 31.⁊ 196.31.
P. Aelius Pætus decemuir 195.45
P. Aelius Pætus triumuir 203.34
P. Aelius Pætus cenſor 203.90
P. Aelius Tubero triumuir 225.44
P. Aemylius iterum ꝑtor 268.112 ⁊ 269.4.⁊ 271.102.
P. Aemyli⁹ Paulus ædilis 225.65
P. Aemyli⁹ magiſter eqtũ 80.67
P. Aemylius triumuir 212.75
P. Aquilius legatus in Etruriã ad coemẽdũ frumẽtũ miſſus 157.68
P. Atracinus conſul 43.6
P. Attilius conſul in Sicilia cum fugitiuis debellauit. Flo. 59
P. Cæcilius Siculus inauguratus. 275.105.
P. Chloelius tri. militum 60.62
P. Claudius cãdidat⁹ 265.25.33
P. Clau. Pulc. Coſ. creatus 265.36
P. Clau. Pulcher triũuir 273.73
P. Claudius ꝑfect⁹ ſociũ 265.118
P. Claudius legatus 209.45
P. Claudius tri. militum 213.8
P. Claudius Aereuiã iuit 222.18
P. Claudius Nero ꝑtor 217.88
P. Claudi⁹ ædilis curulis 254.118
P. Claudius Pulcher ꝑtor 254.211.⁊ 255.7.
P. Clodius abſolutus eſt. Flo. 108
P. Clodius ad plebẽ trãſijt Fl. 105
P. Clodius tri. pl. legem tulit de ciuibus necatis. Flo. 108
P. Clodius a T. Annio Milone interfectus eſt ad Bouillas. Fl. 107
P. Clodij mortis quæſtio Flo. 107
P. Cor. Coſ. nullã morã pugnandi

cum Annib. facturus erat 103.74
P. Cornelius Coſ. ad Padũ feſtinat cũ Annib. manus ꝯſerere 104.76
P. Cornelius Coſ. ad Trebiam fluuium profectus 106.18
P. Cor. Coſ. cũ exercitu Placentiæ & Cremonæ hybernat 107.64
P. Cornelio conſuli bellum initum Punicum ſecundum 194.27
P. Cornelius Aemylianus primus oium murũ tranſcendit. Flo. 48
P. Cor. Aemy. L. Pauli F. Africa. nepos & adoptiuus tri. mi. barbarũ puocatorem occidit. Flo. 48
P. Cornelius Aruina cenſor 98.44
P. Corneli Aſina interrex 114.111
P. Cornelius Aſina oēs duces Italiæ ad vrbem reuocauit 148.67
P. Cornelius Aruina conſul 87 .116.& 88.43.
P. Cor. Aſina 201.57
P. Cornelius Coſ. ſeruatus a Ligure ſeruo dicitur 105.111
P. Cornelius Coſſus tri. mi. 42.54 & 44.9.& 50.4.
P. Cornelio Lentulo ppꝛætori prorogatum imperium 136.109
P. Cornelius Lẽtulus prætor 185 97.& 188.17.28.& 193.76.
P. Cor. Caluſſa Pont. Max. creatꝰ 139.5.
P. Cor. dictator 43.102
P. Cornelio Lentulo prouincia Sicilia prorogata 138.54
P. Cor. Maluginen. tri. mi. 44.67 & 49.74.& 57.5.
P. Corneliꝰ Scip. tri. militũ 50.4
P. Corneli. Rufinus dicta. 74.64
P. Corn. Samũ miſſus 87.116
P. Corn. Scipio magi. eqtũ 48.88
P. Corne. Maluginenſis 48.30
P. Cor. Scip. interrex 52.5.& 55.17.
P. Cornelius tri. mi. 55.19
P. Cornelius Scipio ædilis 63.5
P. Cor. maritimæ oræ præfectus. 86.97.
P. Corn. Scipio dictator 83.40
P. Cornelius Rufinus ſenatu motꝰ a Fabrino. Flo. 14
P. Cornelius Scipio conſul 99.53 & 101.12.& 101.31.
P. Cor. Sci. ad milites ſuos 104.88.
P. Cornelius Scipio conſul vulneratꝰ ſter curſu filij leuat 105.106
P. Corne. Scip. fratri coniungitur. 112.106.
P. Cornelio Scipioni prorogatum imperium poſt ꝯſulatũ 112.103
P. Cor. Scip. tri. mi. leg. II. 117 114.
P. Cornelius Scipio iuuenis fatalis dux belli 118.5
P. Corne. Scipioni admodum adoleſcenti ſuma imperij delata eſt. 117.115.
P. Cor. iurat remp. non deſerturuꝫ 118.10.
P. Cor. Pont. demortuꝰ 123.111
P. Cornelius Scipio mari rem geſſit in Hiſpania 124.77
P. Cornelius Sulla ꝑtor 138.38 & 138.48.& 142.42.& 123.111
P. Cor. Scip. cui poſtea Africanus cognomẽ, ædilis curulis 138.39
P. Corn. Scip. Africanus ante legitimam ætatem magiſtratum petit 138.41.
P. Cornelius prætor 143.28
P. Cornelio Scipioni Maſiniſſa cũ equitatu occurrit 145.14
P. Cornelius Scipio Indibili obuiam iuit 145.20
P. Cornelio Scipioni latus dexterum lancea traijcitur 145.28
P. Cor. propꝛætor Siciliæ 147 14.16.
P. Cor. P. F. Hiſpaniæ imperator oium fauore electus 150.85.89
P. Corne. Scip. XXIIII. annorum natus imperator Hiſp. electus eſt 150.85.
P. Cornelius Scipio Tarracone cõuentum omnium ſociorũ habuit 150.114.
P. Corne. Iberũ traiecit 155.48
P. Cor. Scipio ſeptimo die ab Hiero Carthaginem venit 155.55
P. Corne. Scip. ad milites in oppugnatione Carthag. nouæ 155.68
P. Cornelius Scipio Luceio iuueni de ſponſa eius loquitur 156.76
P. Cornelius Scipio militarẽ exercitationẽ inſtituit 156.102.104
P. Cornelij Scipionis cõtinentia & liberalitas 156.73.80.91
P. Cornelio Scipioni Africa puincia deſtinata 175.72.& 175.116
P. Cor. Naſi. Oſtiam ire iuſſus obuiam Idææ matri 180.112
P. Cor. Scip. ad Syphacẽ 187.17
P. Corne. Scip. dictum quo minus Carthaginis exitio bellum finiretur 194.28
P. Cor. Maſiniſſam donat 194.43
P. Corne. Na. Dalmat. domuit Fl. 47.
P. Cornelius Naſica mitti legatos Carthaginem ſuaſit. Flo. 48
P. Cornelius Naſica nihil temere faciundum dixit. Flo. 48
P. Cornelius Scipio Aemylianus excepto imperio militiæ ad militandum omnes incitat. Flo. 48
P. Corne. Scip. Naſi. theatrum nociturum publicis moribus deſtruxit. Flo. 48
P. Cornelius Naſica cuꝫ Catone certauit ſententijs. Flo. 49
P. Cor. Scip. Aemyl. tri. explicit & caſtellũ Ro. liberatũ eſt Flo. 49
P. Cor. Scipio ludos vouit 204.10
P. Corne. Scip. Africanus cenſor. 203.90.
P. Cor. Scip. ædilis curulis 211 47.
P. Cornelius Scipio Africanꝰ odijs & accuſationibus in Annibalẽ ſubſcribere noluit 224.61
P. Cor. Scip. Africa. iterum Coſ. 221.44.51.& 121.68.& 237.84
P. Cor. Scip. prætor 211.46.& 211.59.
P. Corne. lectus princeps ſenatus. 221.69.
P. Cornelius Scipio Cn. F. prætor 224.6.& 225.48.
P. Corne. Scip. Cn. F. propꝛætor 224.8.
P. Cor. Scip. leg. cum Annibale cõgreditur 226.12.21.25
P. Cor. Cn. F. Scip. candi. 225 48.& 227.70.
P. Cor. prætor 263.52
P. Cor. Na. filia Afri. nupta 259 16.
P. Cor. Sulla prætor 260.91.& 261.28.
P. Cor. Cethegus ædilis 261.28
P. Cor. Siſenna ꝑtor 267.43.46
P. Cornelius Lentulus 272.10
P. Corne. Mamercus prætor 274 60.73.
P. Corne. Scip. Naſica triumuir. 274.40.
P. Corne. Naſicæ prorog. impe. 274.98.
P. Cornelius Naſica nihil memorabile in ſenatu geſſit 275.14
P. Corne. Na. triumph. ſine bel. 215.25.
P. Cor. Naſicæ conſuli ab irridente Curiatio tri. ple. impoſitum. Flo. 55
P. Corne. Na. Gracchum occidit. Flo. 58
P. Cor. Cn. F. Scip. Coſ. qui Naſica dictꝰ 227.70.& 232.& 238.83
P. Corne. conſulis edictũ 232.47
P. Cornelius Scipio conſul ludos ſua impenſa fecit 237.82
P. Corne. Coſ. Idæam matrem in Palatium detulit 237.83.& 238 24.
P. Cornelius conſul in prouinciam proficiſcitur 237.100
P. Cornelij Scipionis, & Boiorum conflictus 237.108
P. Cor. Coſ. Scipio Naſica 238.26
P. Cornelius proconſul 239.32
P. Cornelius Scipio Africanus legatus fratris 239.21.& 239.53
P. Cor. Scip. magiſt. eqtũ 67.33
P. Corne. Scapula conſul 75.44
P. Cornelius cõſul profectus ab vrbe Maſſiliam peruenit 102.79
P. Cornelius Scipio conſul ad Ticinum caſtra mouit 104.86
P. Cornelius Lẽtulus prætor 130 95.& 131.36.
P. Cor. Scipio exercitus aduerſus Mago. & Aſdru. duxit 244.114
P. Cor. Lentulus legatus 248.32
P. Cor. Cn. F. cẽſurã petit 248.67
P. Cor. Cethegus ꝑtor 265.39.& 266.33.& 266.72.& 266.105.
P. Curiatius conſul 27.36.& 34.2
P. Curiatius decemuir 27.49
P. Cur. comitijs tri. mi. ꝑfuit 35.55
P. Curiatius tri. plebis 47.32
P. Curius Philus cenſor 131.20.
P. Curſor proconſul in Thracia aduerſus Dardanos pugnat. Fl. 92.
¶ P. Decius Mus quinqꝫ vir menſarius 67.89
P. Deciꝰ tri. mili. ad cõſulẽ 69.30
P. Decij tri. mi. ſtratagema 69.53
P. Deciꝰ tri. mi. ad Cẽturio 69.53
P. Decius cum ſuis per hoſtes ad cõſulem vadit 69.78
P. Decij caſtrenſis triũph. 69.85
P. Decius laudat a conſule 69.97
P. Decius aurea corona & centũ bobus donatus 69.97
P. Decio corona graminea obſidionalis impoſita 69.100
P. Decius Marti eximium bouem immolat 69.101
P. Decius centum boues militib. donat 69.102
P. Decius Mus Coſ. 71.52
P. Decio immolanti caput iecinoris cæſum 71.52
P. Decius Mus cõſul M. Valeriũ voce magna inclamat 72.110
P. Deciꝰ Mus deuouit ſe pro Po. Romano 73.2.& 90.38
P. Decij corpus inuentum 73.39 & 95.4.

P. Decius cõſul æger reſtiterat Ro. 84.113.
P. Decius conſularis 87.43.59
P. Decius conſul 84.110.⁊87 62.⁊88.42.
P. Decio ſecunda fortuna belli fuit. 88.66.
P. Decius cenſor 88.112
P. Decius Mus magi. eqtũ 88.40
P. Decius Mus in Ap. Claudiũ de ſacerdotijs plebis 90.29
P. Decius Mus Pont. creat⁹ 90.72
P. Deci⁹ Mus. III. Coſ. 91.56.59
P. Decij conſulis loca caſtrorum in Samnio. XLV. 91.94
P. Decius Coſ. Samnites finib⁹ expulit 91.114
P. Decius ad milites 92.17
P. Decius quartum conſul 93.45
P. Decius. IIII. conſulatum inijt. 93.68.
P. Decius ſenatui queſtus 93.79
P. Deci⁹ equitatũ cõcitat 44.72
P. Decius patrem compellat 94.8
P. Deci⁹ pr̃ ad Veſerim bello Latino ſe iuſſerat deuoueri 94.86
P. Decius filius deuot⁹ equũ concitãs in Gallos īterfectus eſt 94.90
P. Decius tri. militum 119.36
P. Dolabella tri. ple. tabellis nouis ſeditiones Ro. cõcitauit Flo. 113
P. Dolabella inimicus a ſenatu iudicatus eſt. Flo. 119
P. Dolabella in vrbe Laodicea obſeſſus a Caſſio mori coactus Flo. 121.
¶ P. Ebutius 261.42.⁊262.109
P. ⁊ Cn. Scipiones ex Hiſpania tres legatos ad Syphacem miſerunt. 137.72.
P. ⁊ Cn. Scipionum literæ ad ſenatum 128.82
P. Fabius 214.7
P. ⁊ Cn. Scipiones Aſdru. in itinere ꝓpoſito morantur 125.14
¶ P. Furius conſul 21.75
P. Fur. Medul. iiij. tri. mi. 48.29
P. Fur. Philo p̄tor 115.22.⁊ 118.35.
P. Furio cẽſori dies dicta a L. Metel. tri. pl. 136.93
P. Fur. triũ. 22.13
P. Furij cenſoris mors 237.96
P. Fur. Phil. augur mortuus 238 31.
P. Fur. Phil. conſula. viri filius. 117.116.
P. Furius Canuſium contendit. 118.78.
¶ P. Horatius pater Horatij 5.56
¶ P. Iulius Appulus prætor 185 98.⁊186.18.⁊193.82.
P. Iulius ædilis plebis 185.98
P. Iulius Appulus proprætor orã Siciliæ tutatur 190.103
P. Iulius Appulus decẽuir 195.44
P. Iulius Appulus conſul 202.92 ⁊201.36. Vide Iulius
P. Iulio Macedonia euenit 203.3
P. Iulius legat⁹ 211.44.⁊212.95 ⁊213.58.⁊220.40.⁊223.54.
P. Iulius legatus cum Annibale cõgreditur 226.22.⁊227.53.⁊ 230.24.
P. Iulius. xlij. nouas naues in Siciliam duxit 186.25
P. Iunius Brutus tri. ple. 225.9
P. Iunius Brut⁹ ædilis cu. 230.60
P. Iunio proprætori prorogatum imperium 247.5
P. Iunius proprætor Hetruriæ. 248.55.
P. Iunius prætor 238.117.⁊ 239.35.⁊239.39.
Publius iuuenis nudatus ⁊ verberatus a fœneratore 76.69
¶ P. Licinius Calua verba fecit ad Quirites 48.67
P. Licinius Licinij filius pro patre tri. militum declaratus 48.74
P. Licinij ſenis ſententia de præda Veiorum 48.110
P. Licinius Caluus primus tri. militum de plebe 61.82
P. Licinius Craſſus Pont. Max. cẽſor 158.57.⁊170.44
P. Licinius Craſſus cenſura ſe abdicauit 158.60
P. Licinius Craſſus nec Coſ. nec p̄tor ante cenſurã fuerat 158.58
P. Lici. Varus ludos fecit 158.60
P. Licinius Pont. Max. 158.97. ⁊111.64.⁊232.24.
P. Lici. Craſ. diues p̄tor 162.6.21
P. Lici. Varus prætor 162.6.21
P. Licinius Varus primũ vouit ludos perpetuos 162.55
P. Licinius Varus cenſor 164.64
P. Licinius Va. legatus 167.78
P. Lici. Craſ. Pont. Max. Coſ. 175.66.
P. Lici. Coſ. in Brutios venit 177 88.
P. Licinius graui cũ exercitu morbo implicitus 180.17
P. Licinio in Brutijs prorogatũ imperium 180.86
P. Licinio nemo inſtructior ciuis. 186.7.
P. Licinij laus 186.7
P. Lẽtulus Vticã acceſſit 192.83
P. Licinius Craſſus Coſ. cum Perſeo pugnauit. Flo. 42
P. Lici. Craſſus proconſul Græciæ vrbes expugnauit. Flo. 43
P. Licinius Tegula carmen condidit 198.115
P. Licinius conſul 237.84
P. Lẽtulus leg. 212.94.⁊213.57.
P. Licinius Craſſus Coſ. ⁊ Pont. Max. ab Ariſtonico interemptus eſt Flo. 59
P. Licinius Caluus ꝓrogatiua tri. militum creatus 48.64
P. Licinius Craſſus Ponti. Max. magiſter equitum dictus 158.30
P. Licinij Pont. Max. ⁊ Q. Fabij prætoris flaminis Quirinalis certamen 247.7
P. Licinius Craſſus Pont. Max. moritur 267.58
P. Licinius Caluus tri. mi. 47.75 ⁊47.85.
P. Lucretius Coſ. 13.70
P. Lucretius p̄fectus vrbis 26.17
P. Lucreti⁹ Tricipi. tri. mi. 41.87
P. Lucretius Tricipi. iterũ tri. mi. 42.24.
P. ⁊ M. M. Valerij filij 202.98
P. Manlius tri. mi. 47.75.⁊60 47.⁊63.94.
P. Man. dicta. 61.114
P. Manlius dictator rẽ in cauſſam plebis inclinauit 62.7
P. Manlius Valens p̄tor 151.74
P. Manlio Volſoni legiones ĩ Sardiniam decretæ 152.86
P. Manlius Vol. prætor Sardiniæ apparuit Amil. cum exercitu 158.52.
P. Manlius Volſo prætor Sardiniæ 158.86.
P. Matienus tri. mili. 179.54.⁊ 179.112.
P. Matienus tri. militum virgis cæſus 180.4
P. Matienus tri. mi. in vincula coniectus Romam mittitur 180.10
P. Manlius Nobilior prætor 213 105.⁊214.3.⁊214.8.⁊217.87. ⁊227.111.
P. Man. præ. 271.102.108.⁊ 274.37.
P. Malleolus matre interẽpta primus culleo inſutus. Flo. 68
P. Magius Chilo cliens M. Marcellũ patronũ ſuũ occidit. Fl. 115
P. Meneni⁹ tri. mi. 47.88.48.66
P. Mutius P. filius Sceuola prætor 9.115.19.2
P. Minutius Coſ. 16.99
Publius nexum paternum dedit ob æs alienum 76.64
P. Numitorius auunculus Virginiæ 29.23
P. Numitorij filius 29.44
P. Numitorio authore ſeceſſio a decemuiris facta 30.22
P. Numitorius tri. plebis 30.83
P. Pipius quæſtor 43.41
P. Poſthumius conſul 23.96
¶ P. Papyrius tri. mi. 59.105
P. Philoni cõſuli triumphus decretus 72.80.⁊76.42.64
P. Philo Coſ. 73.73
P. Philo iterum Coſ. 77.55.⁊ 75.60.76.
P. Philo dictator 75.56
P. Plautius Proculus Coſ. 75.44
P. Philoni proro. imperiũ 76.43
P. Philo abſolutus eſt 84.67
P. Brunduſinus præfectus Claſſidij auro corrumpitur 106.30
P. Porcius Leca triumuir Epulo. 213.95.214.3.⁊214.9.
¶ P. Quintilius Varus prætor cũ Magone pugnauit 189.35
P. Quintilius Varus M. Cornelium alloquitur 189.40
P. Quintilius Varus exercitum tradidit M. Seſtio 190.98
P. Quintij ſalubre mendacium. 21.87.
P. Quintilius Varus prætor 185 97.⁊186.18.
P. Quin. Coſ. 21.79
¶ P. Rutilius Coſ. parum proſpere cum Marſis pugnans in bello cecidit. Flo. 73
¶ P. Salonius 70.97.100
P. Salonius obteſtatur P. L. 70 101.
P. Scaptius ad conſules 33.89
P. Scaptius tri. appellat 33.93
P. Scantinius Põt. demortuus. 123.112.
P. Scaptij ſententia de agro Ardeatium Aricinorumq́ 33.96
P. Scip. veris virtutibus mirabilis fuit 150.96
P. Scipionis religio 150.103
P. Scipio Alexãdro Magno ex ſtirpe comparatur 150.103
P. Scipio anguis immanis cõcubitu conceptus 150.104
P. Scipio Pyrenes circũuectus promontorium 150.113
P. Scip. nullum ferox verbum excidit 151.2
P. Scip. laus 151.96.151.9

P.Scipio L. Martiũ in magno ho nore habuit 151.5
P.Scipio Tarraconem in hyberna conceſſit 151.8
P.Scipio milites alloquitur in Hiſpania 155.8
P.Scipio capta Carthagine milites curare corpora iuſſit 156.27
P.Scipio ad obſides Carthaginis nouæ 156.58
P.Scipio ad vxorem Mādonij de obſidum cuſtodia 156.68
P.Scipio Tarraconem proficiſcēs a multis legationibus auditur. 156.108.
P.Scipio omnibus ſocijs Tarraconem conuentũ edixerat 156.109
P.Scipioni Hiſpaniæ prorogatuʒ imperium 158.91
P.Scipio in Hiſpania barbarorũ animos reconciliauit 160.115
P.Scipio cũ Aſdrubale certare auidus 161.7
P.Scipionis ſtratagema 161.39 & 171.4.
P.Scip.caſtris Aſdrubalis captis, Afros quæſtorem vendere iuſſit. 161.68.
P. Scipio regium nomen abnuit. 161.71.
P.Scipionis liberalitas in Maſſiuã puerum 161.85
P.Scipioni exercitus Hiſpaniæ in annum decretus 162.31
P.Scip. fœdus cum Sypha. icit. 171.99.
DE P. ALIQUA repoſuimus in finem indicis, quæ hic comprehendi non poterant.
P.Scip.munus gladiatorium mortis cauſſa patris patruiq; edidit. 172.36.
P.Scipio graui morbo implicitus 173.92.
P.Scipionis mors falſo credita occæcabat animos 172.115
P.Scipio ſeditionis authores alloquitur 173.50
P.Scipio in perfidiam rebellantiũ regulorum inuectus 174.48
P.Scipionis adhortatio ad ſuos. 174.55.
P.Scipionis forma habituſq; corporis 175.10
P.Scipio læt⁹ vidit audiuitq; Maſiniſſam 175.18
P.Scip.ex Hiſpa.Ro.venit 175 59.
P.Scip.centum bobus ſacrificauit 175.70.
P.Scipio Coſ. 175.66
P.Scipionis oratio min⁹ æquis animis audita 177.51
P.Scip.& Q.Ful.altercatio 177 59.
P.Scipio nouã claſſem parat 177 75.& 177.85.
P.Scipio mire.CCC.equites Siculos exauthorauit 178.5
P.Scipio Carthaginis excidia agitabat animo 178.25
P.Scipio Syracuſanorũ res compoſuit 178.19
P.Scipio Locrenſes ob defectionē incuſauit 179.91
P.Scipioni proconſuli cum claſſe & exercitu prorogatũ impe. 180.85
P.Scipio, filius eius, q in Hiſpania occiderat adoleſcēs nõdũ quæſtorius, vir optim⁹ iudicat⁹ 180.108
P.Scip.a Locren.accuſat 182.65
P.Scipio rebus non verbis ſe purgauit 182.73
P.Scipio admonitus per Syphacē ne in Africam trãjciat 182.110
P.Scipionis conſilium in celanda Syphacis defectione 183.10
P.Scip. literas ad M. Pomp.mittit vt Lilybæum veniret ad conſilium 183.17
P.Scipio quanto exercitu in Africam traiecit 183.30
P.Scipio ſigno dato ſoluere naues iuſſit 183.50
P.Scipionis precatio ſoluentis in Africam 183.66
P.Scip. poſt preces victima cæſa exta cruda l mare porricit 183.73
P.Scipio vento ſecundo ſatis vehemēti in Africã profectus 183.74
P.Scipionis aduentus in Africam Carthagini terrorē ĩtulit 183.95
P.Scipio vrbem Afrorũ proximam ſatis opulentam cepit 183.111
P.Scipio ad Uticam caſtra habuit 184.108.& 186.47.
P.Scipio Maſiniſſaʒ inſignib⁹ donia donat 185.22
P.Scipio Saleræ præſidiuʒ impoſuit 185.22
P.Scipio iterum graues ſpolijs hoſtium naues dimittit 155.25
P.Scipioni Africæ imperium prorogatum 186.20
P.Scipi.fauebat vniuerſa ciuitas. 187.45.
P.Scipionis conſilium incendendi caſtra hoſtium 186.59
P.Scipio bina caſtra Pœnorũ vna die deleuit 187.7
P.Scipio cum robore exercitus iterum ad hoſtes ire pergit 187.35
P.Scipio Læliũ & Maſiniſſam cuʒ equitatu ad perſequēdos Syphacē & Aſdrubalē mittit 187.51
P.Scipio omnes vrbes, quæ Carthaginien. ditiõis erãt, partim vi, partim metu ſubegit 187.52
P.Scipio nauale certamen inſtruit 187.72.
P.Scip.Maſiniſſ.alloq̃ 189.68
P.Scipio Maſiniſſam leniter conſolatur 188.95
P.Scipio Carthaginienſibus leges pacis dixit 189.1
P.Sci.legatos Carth.miſit 190.50
P.Scipionem omnes tribus agere bellũ in Africa iuſſerunt 190.95
P.Scipio ſpeculatorēs Annibalis per caſtra duci iuſſit 191.23
P.Scipio Annibalis colloquium haud abnuit 191.33
P.Scipionis & Annib. maximorũ ducum colloquium 191.38
P.Scip.Annibali rñdit 191.93
P.Scipio ſuos affatur 192.7
P.Scipionis ſtratagema 192.19
P.Scipio receptui canit, & rurſus nouum prælium orſus eſt cũ Annibale 192.60
P.Scipio caſtra hoſtium expugnat. 192.82.
P.Scipio ab Utica profectus portum Carthaginis petijt 192.87
P.Scipio leg.pacē petentes ad Tunetam venire iuſſit 192.91
P.Scipioni cum exercitibus prorogatum imperium Africæ 193.73
P.Scipio Aemylianus duas cohortes liberauit.Flo. 49
P.Scip.Aemylian⁹ a Catone ob vigorē militarē Coſ.dictus.Fl. 49
P.Scipionis Africani & T.Quintij comparatio 225.52
P.Scipioni conſuli triumphus dilatus 238.3
P. Scipio a ſenatu triumphum de Boijs poſtulat 238.14
P. Scipio vir optimus iudicatus. 238.24.
P.Scip.triũphus decret⁹ 238.26
P.Scipio Naſica Coſ.triumphauit de Boijs 238.28
P.Scip.Africani demētia 240.11
P.Scip.African⁹ fratri L. 240.26
P.Scipionis Africani laus 240 37.258.53.
P.Scip.literæ ad Pruſiã 243.15
P.Scipio Salius erat 244.57
P.Scipionis filius captus ab Antiocho 245.64
P.Scipioni ægro filius reductus. 244.110.
P.Scipionis Africani, & Petiliorũ contentio 257.113
P.Scipio Africanus reus in foruʒ ductus 258.6
P.Scip.Africani accuſatio 258.18
P.Scipio Africanus reus ad tribunos 258.20
P.Scipio African⁹ Capitoliũ aſcēdit cũ vniuerſa cõcione 258.27
P.Scipio Africanus in Liternum conceſſit 258.34
P. Scip. Africanus vitam Literni egit ſine deſiderio vrbis 258.62
P.Scip.Africa. vir memorabilis. 258.64.
P.Scip.Africani mors 258.68
P.Scipio Africanus Romæ mortuus 258.87
P.Scipio Africanus pileatus in funere elatus 258.88
P.Scipionis Africani funus proſecutis mulſum datum 258.29
P.Scipio librũ rationis inſpectante ſenatu concerpſit 258.104
P.Scipionis Africani exitus vitæ & funus, & alia in diuerſuʒ trahũt 258.107.& 258.114.
P. Scipio exemplo patris Aemylij Pauli, qui Macedoniam vicerat, ludos fecit.Flo. 51
P.Scipio Numãtiã obſedit.Fl. 57
P.Scipionis ſtatua extra portã Capenam 258.112
P.Scipionis Africani filiæ cui nuptæ 259.16
P.Scipio Naſica tribunos appellauit 259.30
P.Scipiõis Naſicæ defenſio a Cornelia gente 259.31
P. Scipio Africanus ſtirpe diuina ſatus 259.37
P.Scipio cenſuram petit 266.75
P.Scipio Africanus quoanno mortuus 268.38
P. Scipio Africanus voluntarium exilium ſibi indixit 268.51
P.Scipio Naſica triumuir 268.99
P. Scipio Naſica legatus ad Pruſiam 268.116
P.Scipio Africanus cēſor 277.4
P.Scip.fili⁹ Africani augur 275 109.
P.Scip.Aemylianus, cum ædilitatem a Po.Romano peteret, cõſul creatus eſt.Flo. 51
P.Scipio Aemylianus Maſiniſſæ filijs regnum diuiſit Flo. 50

P. Scipio Aemylianus, data Africa ꝓuincia, Carthaginē cepit Fl. 51
P. Scip. Afri. ꝯſulatꝰ vltro delatus vt Numātiā expugnaret Flo. 56
P. Scip. Afri. corruptū exercitū ad diſciplinam reuocauit, electis. II. millibꝰ ſcortoꝝ e caſtris Flo. 57
P. Scipio Africa. ab Antiocho munera ꝓ tribunali accepit. Flo. 57
P. Scipio Africanus oſone diſſuaſit rogationē Carbonis, in qua T. Gracchū iure cæſū dixit. Flo. 59
P. Scipio Africanus mortuus in cubiculo inuentus eſt. Flo. 59
P. Scipioni impium Pōpeianarū partiū in Africa delatū. Flo. 113
P. Scip. in naue circūuentꝰ honeſtæ morti vocē quoq; adiecit Fl. 114
P. Semproniua tri. ple. 85.89
P. Semp. ad Ap. Claudiū 85.93
P. Sēp. in Ap. ad Quirites 85.98
P. Sempronius Ap. Claudio minatur vincula 86.23
P. Semp. Sophꝰ 88.62. ⁊ 121.80
P. Sēp. Sophus pōt. crea. 90.72
P. Sempronius Aucrrio cenſor luſtrum condidit 90.93
P. Sempronius prætor 93.13
P. Semp. triumuiros creat. 93.20
P. Sempronius Tuditanus tri. militum ad ſuos 117.67
P. Semp. Tuditanus dux fugitiuū ad Cānuſiū 119.34. ⁊ 136.100
P. Semp. Tuditanus ꝓtor 136.99
P. Sempro. Tudita. ædilis curu. 136.98.100.
P. Sempronio Tuditano prætori ꝓuīcia Ariminū euenit 136.107
P. Sempronius Tuditanus prætor Liternum expugnauit 137.66
P. Semproniꝰ Tuditanus 138.53
P. Sempronio Tuditano imperiū ꝓuinciæ ꝓrogatum 138.53
P. Sempronio Galliæ impium prorogatum 147.11
P. Semp. Tuditanus cēſor 159.72
P. Semproniꝰ Tuditanus cēſor luſtrum condidit 164.110
P. Sempronius Tuditanus conſul 180.46. ⁊ 180.81.
P. Sēpronius ꝓconſul cum oi exercitu Dyrrhachiū venit 180.56
P. Sēpronius ꝯditiones pacis Philippo, ⁊ Epirotis dixit 180.75
P. Sempronius in agro Crotonienſi cū Annibale conſlixit 185.47
P. Sempronio ꝓcōſuli imperiū in annum prorogatum 186.6
P. Sempronius proconſul Bruttijs præfuit 190.101
P. Sempronius præfectus ſocium occidius 121.112
P. Sempro. Blæſus tri. ple. 238.3
P. Semp. Gracchꝰ tri. ple. 248.71
P. Semp. Longus prætor 265 38. ⁊ 266.35.
P. Sempro. Coſ. morbo implicitus 268.106.
P. Sempr. mortuus 269.26. ⁊ 271.104.
P. Semproniꝰ exigua ſpe traxit animam 23.24
P. Seruilius Coſ. moritur 23.41
P. Seruilius decemuir 195.43
P. Seruilꝰ Malugi. tri. mi. 51.97
P. Seruilius ꝓcōſul aduerſus Cilices pugnauit. Flo. 90
P. Seruilius proconſul in Cilicia Iſauros domuit. Flo. 93
P. Seruilius Coſ. 14.64. ⁊ 14 104. ⁊ 15.34. ⁊ 23.10.
P. Seruilius Coſ. concitatam plebē mitigat 15.5
P. Seruil. Coſ. inter patres ⁊ plebē non vitauit odium 15.49
P. Seſtius decemuir 27.48
P. Seſtius conſul fuit 27.50
P. Seſtius vir patritiæ gētis 27.59
P. Seſtius quæſtor 42.88
P. Sulpitius legatus 33.7. ⁊ 33 59.60.63.
P. Sulpitius Seruilius Q. F. Galba conſul 146.112. ⁊ 147.2
P. Sulpitius Cameriuꝰ leg. 27.34
P. Sulpitius decemuir 27.49
P. Sulpitius ſucceſſor M. Ualerij Leuini 152.28
P. Sulpi. exercitum iuſſus dimittere 152.83
P. Sulpitio prorogatum imperium Macedoniæ 158.87
P. Sulpitius tri. militum 53.72
P. Sulpitij ⁊ Gēni pacti 53.91
P. Sulpitius Auerrio cōſul 88.62
P. Sulpitius Sophus cenſor luſtrū condidit 91.93
P. Sulpitio proconſuli aurum vicenſimarium datum 159.58
P. Sulpi. Macedoniæ, Græciæq; prorogatū imperium 162.38
P. Sulpi. claſſe agrum inter Corinthū ⁊ Sicyonē vaſtauit 163.123
P. Sulpitius Aeginā claſſe ꝓfectus Attalo ſe coniunxit 164.42.43
P. Sulpitius proconſul; ⁊ Attalus rex, claſſe coniuncta, Lemnū trāſmiſerunt 168.105
P. Sulpitiꝰ, facili ſucceſſu ad Orcū elatus 169.27
P. Sulpitius dictator Cn. Seruiliū in Italiam reuocauit 190.32
P. Sulpitius dictator 190.90
P. Sulpitius legatus 211.43. ⁊ 223.44. ⁊ 126.12.
P. Sulpi. æger Pergami 226.20
P. Sulpitius conualuit 226.52
P. Sulpi. Galba ædilis cu. 254 115.
P. Sulpitius latens in villa a ſeruo extractus occiſus eſt. Flo. 77
P. Sulpi. tri. pl. authore C. Mario ꝑnicioſas leges ꝓmulgauit Fl. 77
P. Sulpitius interrex 91.13
P. Surs legatus 114.70
P. Titinius tri. mi. 47.76
P. Titinius legatus 198.6
P. Ualerius Ualeſi filius 10.77
P. Ualerius conſul creatus 11.48
P. Ualerius conſul triumphans vrbem eſt ingreſſus 12.27
P. Ualerio conſuli ſuſpitio affectati regni orta 12.31
P. Ualc. Coſ. ſuſpitione ſe purgat. 12.39.
P. Ualerius Publicola ad Ueientū bellum profectus 12.55
P. Uale. Coſ. 12.107. ⁊ 12.122 ⁊ 201.13.
P. Ualerius Publicola iterum conſul factus 12.62
P. Ual. Publico. tertiū Coſ. 13.70
P. Uale. Publicola morit 13.95
P. Ualerius conſul caſtra Sabina aggreditur 20.20
P. Ualerius Potitus conſul 43.14
P. Ualerius potitus conſul ouans vrbem introijt 43.33
P. Ualerius Potitus iteꝝ tri. mili. 58.25.
P. Ualerius. IIII. tri. mi. 60. 81. 84
P. Ualerius Publicola cōſules creat 23.47
P. Ual. Coſ. interficitur 25.39
P. Ualeriꝰ Publicola Coſ. 24.74
P. Ual. Coſ. ad tribunos 24.106
P. Ualerius Publicola ꝓtor 67.4
P. Ual. Flac. ꝓfectus nauiū 127.11
P. Ualerius Flaccus legatꝰ 99.62 ⁊ 100.55. ⁊ 123.1.
P. Ualeriꝰ Publicola magiſter equitum 74.68
P. Ualerius tri. militum 56.22
P. Uale. tertiū tri. militū 59.104
P. Ualerius ſextum tri. mi. 62.95
P. Uale. Publi. dictator 68.4
P. Ualerius Publicola Coſ. 66.5
P. Uarenus ꝓtor a Chryſo ⁊ Spartaco prælio victus. Flo. 95
P. Uentidius Antonij legatus Parthos Syria expulit. Flo. 127
P. Uerginius tri. militū 46.80.96
P. Uerginij, ⁊ M. Sergij priuatum odium 46.96
P. Uerginio vices victa 47.35
P. Uerginij ſententia 15.99
P. Uolumnius conſul. 23.99
P. Uolumnius conſularis 25.29
P. Uolumnius legatus 26.43
Publicolæ nomen vnde 12.48
Publicolarum cognomen 68.109
Publilia tribus addita 65.88
Publicani cū populo tribuniſq; iurgantes 238.74
Publicanorum audacia 138.72 75.78. ⁊ 138.94.
Publia nobilis fœmina, quod virum necauerit, necata eſt Flo. 48
Publicola frater M. Meſſalæ dānatus a Bruto ⁊ Caſſio. Flo. 112
Pudicitiæ patritiæ ſacellum in foro Boario 93.49.52
Pudicitiæ plebeiæ ara dedi. 93.57
Pudicitiæ ara vulgata a pollutis in obliuionem venit 93.62
Pudor peſſimꝰ paupertatis 215.79
Pugnatū ad Collinā portā 64.102
Pugna Annibalis ⁊ L. Sempronij conſulis 107.113
Pugna Annib. cum C. Flaminio cōſule ad lacum Traſimenum 110 13.
Pugna Annibalis cū Minutio magiſtro equitum 114.21
Pugna Aſdrubalis cum Carpeſiorum gente 124.105
Pugna Apolloniatum cum Philippo 136.40
Pugna Annibalis ⁊ conſulum Romanorum ad Capuam 142.32
Pugna Annibalis ⁊ Cn. Fuluij prætoris 142.70
Pugna Aſdruba. Giſgonis cum L. Mart. ſucceſſore Scipionum. 145.98.
Pugna Annib. ⁊ Cn. Fuluij proconſulis ad Herdoniam 157.18
Pugna Aſdrubalis ⁊ P. Scipionis in tumulo præalto 161.52
Pugna Annibalis ⁊ C. Claudij Neronis 165.116. ⁊ 166.22
Pugna Aſdrubalis ⁊ Clau. Liuijq; conſulū ad Metaurū 167.27
Pugna Annibalis ⁊ P. Scipionis I Africa 192.35
Pugna Carpetanorum cum Annibale 99.48
Pugna Cn. Scipionis cum Hannone 108.28
Pugna conſulis cum Anniba. 132 35.

Pugna Cn. Cornelij Scipionis cum Aſdrubale Giſgonis filio 136 69.73.79.83.
Pugna conſulum Ro. cum Anniba. & Capuanis ad Capuam 148.5
Pugna equeſtris cum Annibale ad Romam 110.60.70
Pugna equeſtris Romanorum & Hiſpanorum equitum 178.49
Pugna equeſtris Maſiniſſæ & Scipionis cum Hannone 185.8
Pugna inter Romanos & Numidas equites 103.18
Pugna inter Annibalē & M. Centenium cēturionē in Lucanis 142.52
Pugna inter Annibalem & Ro. imber ingens bis diremit 149.10
Pugna inter Annibalem & Marcellum 159.103.106.114
Pugna inter Pleminij milites & tribunos militum Locris 179.213
Pugna lenta Fabij dictatoris cum Annibale 112.7
Pugna M. Marcelli & Annibalis ad Nolam 118.14.20
Pug. Marc. cū Hippocrate 135.62
Pugna M. Atinij cum Hannone ad Thurinum 145.48
Pugna Mutinis & Marc. 146.89
Pugna Marcelli cū Hānone & Epicide 146.114
Pugna Marcelli; & Annibalis ad Numiſtronem 153.96
Pugna M. Marcelli, & collegæ cum Annibale 163.15
Pugna Magonis & Hannonis cum M. Syllano 168.18
Pugna naualis Romanorum & Carthaginienſium 206.54
Pugna naualis Aſdrubalis cū Romanis 112.27
Pugna nocturna Scipionis, caſtris Pœnorum incenſis 186.92
Pugna naualis P. Scipionis cum Aſdrubale, & Syphace i Magnis campis 187.42
Pugna naualis P. Scipionis cum Carthaginienſibus 187.82
Pugna P. Scipionis conſulis cum Annibale 105.101
Pugna Pœnorum cum Romanis, & Locrenſibus in Locris 179.75
Pugna P. Sēpronij cōſulis, & Anni. in agro Crotonieſi 185.49.55
Pu. Pœnorum & Ro. ad Nolā 122.115
Pugna P. Scip. cū Indibili 145.22
Pugna Philip. cū Aetolis 164.22
Pugna P. Scipionis cum Magone, & Maſiniſſa 170.94
Pugnā proſperam Achæi cum Aetolis fecerunt 164.43
Pugna Q. Fabij in Arpis 137.47
Pugna Q. Fuluij conſulis, & Hānonis ad Beneuentum 140.113
Pugna P. Quintilij Vari prætoris & M. Cornelij procōſulis in agro Inſubrium Gallorum cum Magone Pœno. 189.36
Pugna Romanorum aduerſus Sānites & Gallos 94.62
Pugna Romanorum & Carthaginiēſium ad Trebiam 107.35
Pugna Romanorum equitum cum Carthaginienſibus 106.100
Pugna Romanorum cum Annibale ad Cannas 116.116
Pugna Romanorum & Pœnorum in Tarentino foro 160.89
Pugna Romanorum & Ilergetū Hiſpanorum 178.58
Pugna Scipionum cum Aſdrubale in Hiſpania 125.31
Pugna Scipionū cum Aſdrubale ad Iliturgum 127.109.114
Pugna Scipionis & Pœnorum ante Carthaginem nouam 155.83
Pugna Scipionis cum Aſdrubale. 170.113.& 171.17.
Pugna Scipionis & Ilergetum 174 74.& 174.89.
Pugna Sypha. & Maſini. 184.91
Pugna Syphacis & Maſæſulorum 187.110.
Pugna ſub terra ædita 250.37
Pugna T. Manlij cum Hioſto Sardorum duce 127.40
Pugna T. Manlij cum Aſdrubale ad Calarcis 127.47
Pugna T. Sempronij Gracchi cum Hannone 131.86
Pugna T. Gracchi cum Magone. 141.100.
Pugna Verminæ & Romanorum. 192.96.
Pullarius nunciat auſpicia ſecunda eſſe 81.97
Pullariorum altercatio 97.14
Pullarij inter prima ſigna conſtituti 97.19.
Pullarius ictus ante ſigna cecidit. 97.21.
Puluinaris in conſpectu fuere deorum 111.2
Puluinaria oīa deorum Ro. 231.11
Pulchri promontorium 183.85
Punicum bellum primum. XXIIII. annos durauit 83.24
Punico primo bello bellicæ artes expertæ 98.7
Punico primo bello perfecto Ianus clauſus eſt 4.48
Punici belli tertius annus circumactus 125.67
Punici belli quītus annus |130.98
Punicum præſidium Capuæ comprehenſum 149.109
Punica fraus 150.73.& 190.14
Punica fides 191.88
Punici belli. XIII. annus 170.22
Punici belli. XIIII. annus 174.75
Punici belli annus. XV. 180.82
Punica emporia 184.101
Punici belli annus. xvi. 186.2
Punicum bellum ſecundum finitum anno. xvij. 194.27
Punici belli tertij initium. lxij. anno ab vrbe condita intra quintum annum finitum eſt. Flo. 49
Punici belli tertia ſemina. Flo. 48
Punica claſſis Corcyram ad Philippum tranſmiſſa 160.63
Punicum primum bellum a ſecundo triij. annis diſtat 194. in plo.
Punico bello nullū maius 258.67
Purpura viri vtuntur 226.56
Puteoli emporiū cōmunis 130.51
Puteolos agmē ducit Anni. 131.51
Puteoli locus natura tutus 131.52
Puteoli 208.22.& 221.49
Puteoli colonia deducta 221.79
¶ Pythij Apollinis oraculum interpretatum 221.98
Pythij Apollinis oraculū 280.23
Pythagoræ auditor fuit Numa. 174.83.
Pyrrhenſes ad Antiochum 234.30
Pyrrhiacū cōciliū 200.8.& 200.11
Pyrrhi caſtra locus 204.214.& 228.15.
Pyrrheum 234.16.& 249.83.& 249.91.
Pyrrh⁹ caſtrameta. docuit 216.19
Pyrrhus Epirotarum rex in Italiam venit. Flo. 12
Pyrgū Eleorum caſtellum 164.28
Pyrrhus hoſtis 68.11
Pyrrhus Italia pulſus Argis occubuit 181.92
Pyrrhus in Siciliā traiecit Flo. 14
Pyrrhi mora. Flo. 14
Pyrrhus magno piaculo ſacrilegij Proſerpinæ manubias retulit 179 114.& 182.84.
Pyrrhus populabundus Romā acceſſit. Flo. 13
Pyrrhus quid auſus 196.39
Pyrrhus tētauit donis Ro. 215.67
Pythagoras iuuenum æmulantium ſtudia multarum ciuitatum cœtus habuit 4.27
Pythagoras lega. & gener Nabidis ad T. Quin. 218.101.& 221.17
Pythagorici libri Numæ 273.84
Pylum Meſſenij Achæi reddunt. 163.103.
Pyrenei montes 108.14
Pythagoras ne Lacedæmon caperetur cauſſa 211.8
Pyrenes promontorium 150.123
Pythagoras præfectus Laconum. 218.90.& 219.66.& 220.9. et 221.23.29.& 228.60.
Pythagoras Samius non fuit author doctrinæ Pompilij 4.26
Pythagoras Ser. Tul. regnāte fuit 4.26.
Pyreneus ſaltus 102.34
Pyreneum tranſgreditur Annibal. 102.34.40.
Pyrenæ portus 202.34
Pygela portus 240.98
Pylæmenes rex Henetum 1.9
Pyrrhea regio 208.90.209.3.& 209.26.& 210.18.& 210.42.
Pythici oraculi ſortes 48.27
Pythica vox 10.49
Pyrgi 232.53
Pylæ 234.98
Quadruplatoris perſona 33.109.
Quadrigæ aureæ in Capitolio poſitæ 185.105
Quadrigæ inauratæ in capitolio poſitæ 230.60
Quadrigæ falcatæ 245.55.& 245.68.
Quarta Hoſtilia dānata 275.6
Quæſtores plebeij primum creati. 43.39.
Quæſtorum numerus ampliatus eſt Flo. 15
Quercus ſacra paſtoribus 3.10
Quercus īgens prætorio īminebat, ad quam dicere iuſſum 26.45
¶ Quietis fanum 41.9
Quintij 6.19
Quinque viri creati legibus ſcribendis de conſulari imperio 23.74
Quinque viri mēſarij creati 66.87
Quinque viri creati muris, turribuſque reficiendis 139.62
Quinquatrus 152.42
Quinquennalia vota 196.53
Quinque viri adiutores triumuiris. 262.20.
Quirites Sabini a Curibus appellati 3.62
Quiritium foſſa 6.100
Quirinalis collis vrbi adiect⁹ 8.57
Quirinalis collis locus ſtati ſacrif.

cũ Fabiæ gentis 57.51.⁊54.40
Quirinus pater 54.47
Quirini ædes 98.26
Quirini ædes dedicata 98.26
Quintia gens 24.18
Quintia prata 26.63
Q.conſul 20.84
Quintius collegam vi abducere iubet 20.101
Quintio cõſuli Equi prouincia euenit 21.1
Quintius Capitolinus deiectus honore 17.86
Quintius Cicinnatus tri.mi. 41.54
Quintius Cicinnatus in L. Minutium conſulem ſæuit. 77.76
Quin.Cicin.deiectꝰ honore 27.87
Quintius plebem ſedauit 20.105
Quintio gratiæ actæ pro mitigata diſcordia 20.107
Quintius natura lenis fuit 11.51
Quintius Seruilius cõſul 12.79.82
Quintius Silius quæſtor 43.41
Q.Antonius Merenda tri. militum 41.12.
Q.Aemyliꝰ Cæretanꝰ Coſ. 78.36
Q.Aurelius Cæretanus 81.22
Q.Aemylius Barbula Coſ. 81.41
Q.Aurelius Cæretanꝰ magiſter equitum 83.66.70.72
Q.Aurelius Cæretanus trucidatur 83.74.86.
Q.Aemylius Barbula iterum Coſ. 85.12.
Q.Aemylius conſul 89.14
Q.Apuleius Panſa conſul 90.9
Q.Acilius triumuir 102.57
Q.Aelius Pætꝰ Pont. demortuus 113.112.
Q.Aelius Tubero tri.pl. 211.72
Q.Antonius 244.34
Q.Antonius prætor Sardiniæ a legato Syllæ occiſus eſt Flo. 86
Q.Arius prætor Chryſum cũ.XX. millibus hominũ cecidit Flo. 96
Q.Arius prætor victus a Spartaco.Flo. 96
Q.Bebius legatus 101.47
Q.Bebius tri.plebis 195.73
Q.Cautius ædilis plebis 158.61
Q.Cæcilius tri.ple. mortem Mælij queſtus 37.3
Q.Cæciliꝰ Metel.decẽuir 195.43
Q.Cæcilius Metellus verba fecit. 276.16.
Q.Cæcilius Metellus ad Thermopylas cum Achæis bello conflixit Flo. 52
Q.Cæcilius vicit, cepitqꝫ Pſeudophilippũ in Macedonia. Flo. 50
Q.Cæcilius Metellus ædilis plebeius 162.14
Q.Cæcilius Metellus legatꝰ 167 78.⁊170.10.⁊263.89.⁊265.41.⁊165.50.
Q.Cæcilius magi.eqtũ 170.14
Q.Cæcilius Coſ. 170.15.23.⁊170.50.
Q.Cæcilio ſorte euenit vt cum P. Licinio aduerſus Annibalem bellum gereret 176.69
Q.Cæcilius Metellus dictator dictus 180.19.⁊180.44
Q.Cæciliꝰ Metellus de Andriſco triumphapit. Flo. 51
Q.Cæcilius Metellus conſul Celtiberos cecidit. Flo. 51
Q.Cæcilius Metellus Coſ. duobꝰ prælijs Iugurthem fudit. Flo. 65
Q.Cæpio legatus Rutilij temerarius factus ex æquato impio Marij cecidit. Flo. 73
Q.Cæcilius Metellus ab exilio reductus. Flo. 69
Q.Cæciliꝰ Metel. Pont. 113.111
Q.Caſſius tri.ple. ex vrbe pulſus. Flo. 109
Q.Catulus legatus coronam Delphos tulit 177.72
Q.Catulus proconſul a Cimbris fugatus ab alpibus. Flo. 68
Q.Catulus M.Lepidum collegam Italia expulit. Flo. 90
Q.Catulus Iouis templum in Capitolio dedicauit. Flo. 98
Q.Catuli prætoris auaritiæ cauſſa Cordubenſes a Cæſare deſciuerunt Flo. 121
Q.Chloelius conſul 14.58
Q.Chloelius Siculus cẽſori 60.63
Q.Claudius prætor 162.6.22 ⁊163.71.⁊165.44.
Q.Claudius tri. ple. iniquam legem tulit 109.70
Q.Claudius proprætor 170.26 ⁊170.55.
Q.Cornificius in Africa T.Seſtium prælio vicit. Flo. 128
Q.Cicero Treuiris pfuit Flo. 106
Q.Conſidius author agrariæ legis 10.7.
Q.Corne. Merẽda cãdida. 115.15
Q.Decius tri.ple.L. Opimium accuſauit. Flo. 61
Q.Flaminius decemuir 195.45
Q.Fabiꝰ Coſ. 18.10.15.⁊18.31 ⁊21.2.⁊78.55.⁊85.84.⁊88.41
Q.Fabius principem Tuſcũ transfigit 18.112
Q.Fab. pceps i vulnꝰ abijt 18.114
Q.Fabius iterum conſul 22.19
Q.Fa.pfectꝰ vrbis ad tri.pl. 24.86
Q.Fabius tertium conſul 25.98
Q.Fabius legatus 26.42
Q.Fab.cõſulis ſtrategema 25.108
Q.Fab.decẽuiratu mutatꝰ 28.87
Q.Fabio bellum in Sabinis mandatum 28.88
Q.Fabius Vibulanus Coſ. 40.46 ⁊40.94.
Q.Fabius prærogatiua iuniorum conſul dictus 158.35
Q.Fabius præfectus vrbis 23.57 ⁊21.77.⁊16.110.
Q.Fab.Vibulanꝰ decemuir 37.90
Q.Fabius Max.Rutilianus iniuſſu dictatoris pugnauit 76.107
Q.Fabius Max.interrex 80.70
Q.Fabiꝰ Labeo Philippo fines regni dixerit 164.39
Q.Fabius Max.augur.xlij. annos fuit 190.70
Q.Fab.Vibulanꝰ tri.mili. 41.65
Q.Fab.Vibulanꝰ interrex 41.100
Q.Fabius Ambuſtus Coſ. 42.116
Q.Fa.Gallorũ ducẽ occidit 51.88
Q.Fab.magiſtratu abijt 55.15
Q.Fab.tres tri.mili.creati 51.97
Q.Fabiũ mors iudicio ſubtraxit. 55.16.
Q.Fab.Ambuſtus magiſter equitũ 68.4.
Q.Fabius Max.Rutilianus magiſter equitum 76.91
Q.Fab.Max.ædilis cur. 74.82
Q.Fabius Max. Rutilianus milites obteſtatus 77.7
Q.Fabium Max.magiſtrum equitum præco citauit 77.17
Q.Fab.Max.Rutili.mag.equitum clam e caſtris Ro. pfugit 77.66
Q.Fabij legati dictatoris iram auertere conantur 77.48
Q.Fabius noxæ damnatꝰ Po. Romano donatur 78.1
Q.Fab.Max.Rutiliano vetitũ geri quã in magiſtratu agere 78.16
Q.Fab.Ambu.dicta.dictꝰ 80.67
Q.Fabius Max.nihil deterior Alexandro Magno 81.70
Q.Fabius dictator 83.59
Q.Fab.dictator ad milites 83.93
Q.Fabij profectio trans Ciminiam ſyluam 86.102
Q.Fab.cõſulis ⁊ L.Papyrij Curſoris priuata ſimultas 86.114
Q.Fabius conſul triumphans eſt vrbem inuectus 87.56
Q.Fab. conſulatus continuatur. 87.61.⁊87.96.
Q.Fab.ad Meuaniã pperit 87.89
Q.Fabiũ Vmbri adorti 87.84
Q.Fab.ad milites ſuos 87.85
Q.Fab.proconſul cum Samnitibus confligit 87.104.⁊91.48
Q.Fabius Cenſor 88.112
Q.Fabij ætas 89.52
Q.Fab.conſulem non petentem omnes centuriæ dixerunt 90.86
Q.Fabius non petens ædilis curulis factus 90.92
Q.Fabius Maxi. annonæ diſpenſationem curauit 92.12
Q.Fabij Max.moderatio 91.42
Q.Fab.inuitꝰ Coſ. factus 91.56
Q.Fab.Max.iiij.conſul 91.59
Q.Fabius Coſ.tri. militũ in Sãnites exites adhortari iubet 91.74
Q.Fabij conſulis loca caſtrorum in Samnio octogintaſex 91.96
Q.Fab.dictaturã recuſat 92.21
Q.Fabius P.Decium collegam poſcit 93.14
Q.Fabium.V.conſul 92.44
Q.Fabiũ cõſulatũ inijt qntũ 93.68
Q.Fab.Coſ.in populum 93.74
Q.Fabius lignatores vallum vellere iuſſit 93.108
Q.Fabius ad conſultandum Romã rediit 92.114
Q.Fabius cunctando extraxerat diẽ 94.102.
Q.Fabius ædem Ioui Victori, ſpolijsqꝫ hoſtium vouit 94.113
Q.Fabius P.Decij funus celebrat. 95.5.
Q.Fabius de Gallis, Hetruſcis ac Samnitibus triumphauit 95.17
Q.Fabius Gurges matronas ſtupri dãnatas pecunia multauit 95.33
Q.Fabius Max.filius Gurges conſul 98.49
Q.Fabius Max.filio legatꝰ in Sãnites iuit. Flo. 11
Q.Fabius Gurges cæſis Samnitibus triumphauit. Flo. 11
Q.Fabius Pamphilus legatus 99 61.⁊101.47.
Q.Fabius Max.prodictator creatus 110.59.⁊114.78
Q.Fabius dictator Seruilium conſulem ſine lictoribus venire ad ſe iuſſit 111.15
Q.Fabius Max.tecta incẽdere, fruges corrumpere, qua Annibal iturus eſſet, iuſſit 111.13
Q.Fabius Max.dictator in cõſpectu hoſtium poſuit caſtra 111.27
Q.Fabij Max. cunctatio inceſſitur 211.45.⁊112.74.93.99.

Q. Fabius dictator ſacrorum cauſſa Romam reuocatus 112.43
Q. Fabius dictator Minutium monet, vt pugna abſtineat 112.44
Q. Fabij Max. inuidiam duæ res auxerunt 113.29
Q. Fabij dictatoris ſolers cunctatio 113.26.
Q. Fabius Max. inuiolatũ agrum, miſſo filio Romam, vendidit. 113.38.
Q. Fabio Max. imperij abrogationem minantur 113.80
Q. Fabius Max. nocte ad exercitum reuertitur 113.90
Q. Fab. dictator, ⁊ M. Minutius magiſter equitum copias diuidũt 114.3.
Q. Fabij Max. dictatoris verba in Minutium 114.28
Q. Fabius Max. Minutio opitulatur 114.32
Q. Fabio Max. par gloria apd ſuos, ⁊ Annibalem fuit 114.58
Q. Fabius dictator pro prodictatore dictus 114.19.34
Q. Fabius Max. in C. Terentium Varronẽ, ⁊ collegã eius 115.82
Q. Fabius Max. equites ⁊ pedites expeditos mittẽdos cẽſuit, qui referãt de clade Cannenſi 118.38
Q. Fabius Pictor legatꝰ Romam a Delphis rediit 121.97. vid Fab.
Q. Fabiꝰ pictor laurea corona coronatus a Delphis Romam venit. 121.104.
Q. Fabius Max. Pont. 223.111
Q. Fabio Max. Tarentum decretũ 158.75.
Q. Fabius Max. filius 159.1
Q. Fabio Max. conſuli centum põdo auri in arcem Tarentinam dati 159.59
Q. Fabiꝰ Max. princeps Romanæ ciuitatis Annib. iudice 159.78
Q. Fabius Coſ. Manduriam vi cepit 160.57
Q. Fabius ad Tarentum caſtra poſuit 160.58
Q. Fabij reſponſum de diis Tarentinorum 160.101
Q. Fabio auſpicanti aues non addicere 160.112
Q. Fabius filius ad exercitũ Venuſiam miſſus 163.68
Q. Fabius Max. de reconciliatione M. Liuij egit 164.89
Q. Fabius ex hybernis mouit ad famam hoſtis 165.95
Q. Fabius Max. prætor legatꝰ M. Liuij conſulis 169.96
Q. Fabius Max. Latinoꝝ ſenatorũ mẽtionem oppi eſſit 124.13
Q. Fabius Max. a ſenatu poſtulat ædem Veneris Erycinæ dedicari 125.61
Q. Fab. Max. duũuir Veneri Erycinæ ædem dedicat 126.87
Q. Fabius Max. tertium conſul ⁊ in locũ Marcelli ſuffectus 115.96
Q. Fabius Max. frumenta ex agris conuehi mandat in vrbes 126.12
Q. Fabiꝰ Max. ad Cales caſtra habebat 126.96
Q. Fabius Max. cõſul occupatꝰ auſpicijs ⁊ pdigijs Romæ 126.97
Q. Fabius Max. ſuper Veſuuium in caſtris Claudianis conſedit 127.32.
Q. Fabius Max. conſul Vulturnum transgreſſus 127.87
Q. Fabius Max. Capuam propius caſtra mouit 128.54
Q. Fabius Max. Puteolos cõmuniit 130.58
Q. Fabius conſulis filius prætor. 130.95. ⁊ 131.14.36.
Q. Fabius Max. quartum conſul. 130.93.98. ⁊ 136.92.
Q. Fabius Max. Caſilinum tẽtauit 131.68. ⁊ 132.49.
Q. Fabius Max. inter paucos dies multa oppida cepit 132.75
Q. Fabius conſulis F. Acciam vi cepit 133.79
Q. Fabius Max. Q. filius conſul. 136.97.
Q. Fab. Max. Coſ. augur 136.102
Q. Fabius conſul in Appuliam profectus 137.4
Q. Fabius pr legatus filio ad Sueſſulam venit 137.4
Q. Fab. pater experiri voluit an filius ſciret ſe conſulem eſſe 137.7
Q. Fabius Max. abſcedi a Capua, terreriq; ad nutus Annibalis flagitioſum ducebat 148.68
Q. Fabius Max. quintum conſul. 158.48.
Q. Fabius Scipionẽ accuſat 182.8
Q. Fabius Maximus iterum princeps ſenatus delectus 185.64
Q. Fabius Max. moritur 190.79
Q. Fabius Max. filius Q. Fabij augur in locũ pris auguratꝰ 190.85
Q. Fabius Max. duo ſacerdotia habuit 190.86
Q. Fabius vt vates cecinit de Annibale 190.114
Q. Fabius legatus 209.44
Q. Fabius Buteo prætor 211.35. ⁊ 211.64.65. ⁊ 272.11.33. et 273.29. ⁊ 263.69.
Q. Fabiꝰ Labeo quæſtor 213.96
Q. Fabius Max. augur moritur. 213.102. ⁊ 214.14.
Q. Fabius cõſul 215.5. ⁊ 216.36
Q. Fabius Labeo prætor 246.77 114. ⁊ 148.104.
Q. Fab. Pictor ptor 247.77.114
Q. Fabius Pictor flamen Quirinalis 246.78.114
Q. Fabij flaminis Quirinalis ⁊ P. Licinij Pont. Max. certamen. 247.7.
Q. Fabius Labeo in Cretam traiecit 248.113
Q. Fabij Labeonis triũphus 257 37.
Q. Fabius quæſtor 264.81
Q. Fabius Seranus candidatus. 265.16.
Q. Fabius Labeo 265.38
Q. Fabius Labeo triũuir 267.39. ⁊ 268.104.
Q. Fabius Labeo Coſ. 267.41. ⁊ 168.188. ⁊ 269.6.
Q. Fabio Labeoni prorogatũ imperium 269.17
Q. Fab. Maximus prætor 272.11 13.
Q. Fabius Labeo Pont. Max. ſuffectus 275.98
Q. Fabius Buteo triũuir 275.118
Q. Fabius proconſul maximã partẽ Luſitaniæ recepit. Flo. 53
Q. Fabius proconſul cum Viriato æquis conditionibus pacem fecit Flo. 54
Q. Fabius Max. Pauli nepos conſul aduerſus Allobroges pugnauit. Flo. 61
Q. Fabius Maximus dictator deos eſſe conſulendos peruicit 110 71.
Q. Fuluius Flaccus Pont. 223 111.
Q. Fuluio prætori vrbis numerus XXV. nauium decretus 126.8
Q. Fuluius Flaccus prætor reficitur 130.95
Q. Fuluio Flacco extra ordinem vrbana prouincia data 130.96 vide Fuluius.
Q. Fuluius Flaccus magiſter equitum 138.37
Q. Fuluius Flaccus cõſul 138.37 ⁊ 138.47. ⁊ 142.95. ⁊ 162.51.
Q. Ful. Flac. Coſ. tribunis 138.34
Q. Fuluius Flaccus Pont. Max. petit 139.8
Q. Fuluius Flaccus Coſ. Beneuentum ingreſſus 140.106
Q. Fuluio Flacco conſuli prorogatum impium 146.114. ⁊ 147.5
Q. Fuluius Flaccus conſul Annibali oppoſitus ad Capuam 148.4
Q. Fuluius Flaccus ſenatui ſcripſit Annibalem Romam obſeſſurum 148.66.
Q. Fuluius proconſul a Capua Romam profectus 148.77
Q. Fuluius Flaccus intra portã Eſquilinam Collinamq; poſuit caſtra 148.105
Q. Fuluium proconſulem Vulturꝰ amnis tenuit 148.86
Q. Fuluio proconſuli par imperium cum Coſſ. decretum 148.99
Q. Fuluius Flaccus ſenatum Campanum virgis cæſum ſecuri percuſſit 150.10
Q. Fuluius Flaccus literas a ſenatu miſſas in gremio poſuit, ⁊ lictorẽ lege agere iuſſit 250.13
Q. Fuluius Flaccꝰ negabat ſibi priuatam ſimultatem cu Campanis vllam eſſe 152.58
Q. Fuluio Flacco prorogato imperio Capua decreta 152.78
Q. Fuluius Flaccꝰ dictator a Marcello dictus 158.19
Q. Fuluius Flaccus milites in portis muriſq; tecta militariter ædificare coegerat 153.115
Q. Fuluium prærogatiua iuniorum conſul dictus 158.35
Q. Fuluius Gillo legatꝰ Scipionis Carthaginienſes legatos Romã adduxit 190.4
Q. Fuluius ædilis curulis 193.42 ⁊ 124.116.
Q. Fuluius Gillo prætor 195.47 70. ⁊ 196.31.
Q. Fuluius trib. pleb. 207 113.
Q. Fuluius legatus 209.45
Q. Fuluius Flaccus prætor 256 .45.49. ⁊ 268.111. ⁊ 269.4. et 271.103. ⁊ 274.64.74. ⁊ 274. 103.
Q. Fuluius a Campanis accuſatus. 256.76.
Q. Fuluius ædilis curulis DES. 266.50.
Q. Fuluius Nobilior triũuir 267 39.
Q. Fuluius Flaccus legatꝰ 273.42
Q. Fuluius Flaccus Celtiberos oppugnat 273.96

.ſ

M. Fuluio Flacco Lucani & Brutij decreti 158.75
M. Fuluius Coſ. comitiorum cauſſa Romam uenit 161.114
M. Fuluius Flaccus Celtiberorum caſtra capit 274.35
M. Fuluius Flaccus ſuffectus in uitrici conſulis locum 275.7
M. Fuluius Flaccus repulſam tulit. 275.9.
M. Fuluius Flaccus proconſul irritauit Celtiberos 275.30
M. Fuluij Flacci pugna cum Celtiberis 275.40
M. Fuluius Flaccus Coſ. 275.73 83.& 276.9.
M. Fuluius M. filius triumuir cooptatus 275.99
M. Fuluius Flaccus 275.107
M. Ful. Flaccꝰ Coſ. creatꝰ 225.115
M. Fuluius Flaccus triumphãs urbem ingreſſus 226.2
M. Fuluius Flaccus uota ſoluit. 216.15.
M. Fuluij Flacci conſulis ludi uotiui 226.30
M. Fuluius Flaccus conſul Ligures in deditionem accepit 277.27
M. Fuluio Flacco prorogatus imperium Capuæ 162.23
M. Fuluius proconſul 164.99.& 165.108.& 166.16.
M. Fuluius conſul quater & cenſor fuit 177.53
M. Fuluius Flaccus Capuæ in bonis uẽdendis principum tempus terit 153.110
M. Fuluius Flaccꝰ. iij. Coſ. 158.40
M. Fuluius dictatura ſe abdicauit. 50.
M. Fuluius Nobilior a Catone in ſenatu laceratus. Flo. 49
M. Ful. Flac. Coſ. triumphauit. 277.115.
M. Fabius leg. Locrenſis rogat an dictũ ad Scip. retuliſſet 182.2
M. Ennij poetę ſtatuæ 258.213
M. Hortenſius dictator in magiſtratu deceſſit. Flo. 11
M. Hoſtili auror Calpurnij 275.6
M. Junius tri. ple. criminatur necẽ Melij 37.3
M. Julius Tullus tri. militũ 56.88
M. Luctatio conſule pax data Carthaginienſibus 194.26
M. Manlius ædilis ple. 165.114
M. Manlius Thurinus prætor. 170.16.22.
M. Manlius Thurinus ædilis ple. 170.22.
M. Martius Tremulus conſul 87 111.& 88.44.
M. Martius Tremulus de Hernicis triumphans in urbem redijt. 88.32.
M. Martio ſtatua equeſtris in foro decreta 88.32
M. Martius Ralla duũuir 230.59
M. Martius Philippus prætor. 254.110.& 255.8.
M. Martiꝰ Philip. Coſ. 260.91 261.25.& 262. 108. 263.1. & 263.50.& 274.104.
M. Martius legatus in Macedonia 267.92.& 269.30.32.
M. Martius Philippus decẽuir ſacrorum 276.108
M. Martius Rala duũuir 222.80
M. Martius Philippus in Ligures Apuanos profectus 263.9
M. Martius Rex tri. pl. 221.54
M. Metellꝰ ædilis cur. 104.113
M. Metelli ſententia de Pleminio, Scipione ac Locrẽſibus 182.27
M. Metellus unꝰ ex legatis ad Pleminium 182.49
M. Metellus Scipionis cõſilio pacem dãdam abnuendãq; Carthaginienſibus cenſuit 190.22
M. Melius tri. ple. 80.92
M. Metel. Coſ. dictatorq; 225.24
M. Metellus cenſor factus. Flo. 59
M. Metellus cenſor cenſuit ducere omnes uxores creandorum liberorum cauſſa. Flo. 59
M. Metello cẽſori, ne de ſaxo deijceretur, cæteri tri. ple. auxilio fuerunt. Flo. 59
M. Metellus cõſul aduerſus Baleares rem proſpere geſſit. Flo. 60
M. Metellus Pius optimatum partes ſecutus a C. Fabio ſtore pulſus eſt. Flo. 84
M. Metellus proconſul L. Herculeium cum exercitu cecidit. Flo. 91
M. Metellus a Sertorio in ulteriorem Hiſpaniam actus. Flo. 93
M. Metellus pconſul aduerſus Cretenſes præliatur. Flo. 98
M. Metel. pcõſul Gnoſon Lyctũ & Cydoniã expugnauit. Flo. 99
M. Metellus domitis Cretenſibus legẽ inſulæ liberę tulit. Flo. 100
M. Metellus in ſenatu ſententiã dixit 190.93
M. Minutius Thermus triumuir. 208.24.& 221.81.
M. Minutius Thermus ædilis curulis 207.108
M. Minutius conſul 27.5
M. Minu. aduerſaſ ſenatꝰ 212.21
M. Minutiꝰ ptor Sardiniæ 130.110
M. Minutius lega. Claudij 153.57
M. Minutius Thermus tri. plebis. 293.62.& 194.7.
M. Minutiꝰ Rufus prætor 195.46
M. Minutius Rufus ædilis plebis 195.51.& 196.30.& 203.13.
M. Minutij literæ recitatæ 196.97
M. Minutius Rufus conſul 207 105.& 207.109.208.28.& 208 51.& 211.7.19.
M. Minutij literæ 224.15
M. Minutij triumphus in mõte Albano 211.29.& 217.5
M. Minutius Thermus Coſ. 222 84.95.101.106.& 224.36.
M. Minutius tri. militum 224.62
M. Minutij conſulis literæ 224.83
M. Minutiꝰ Ligures cædit 227.27
M. Minutio imperium prorogatum 227.8.
M. Minutius proconſul 237.103 & 239.32.
M. Minutius Thermus prætor. 212.35.& 211.65.66.& 214.9. & 217.88.& 246.48.
M. Minutius Rufus lega. 248.30
M. Minutius Thermus legatus. 248.30.& 255.77.
M. Minutij Thermi mors 256.16 & 257.15.
M. Minutius legatus 268.91
M. Minutius legatus ad T. Sempronium 274.86
M. Minutius prætor graui morbo eſt implicitus petens Sardiniam 126.45.& 127.34.
M. Minutio prætori triumphus negatur 246.49
M. Mutius Scæuola prætor 214 38.& 215.70.
M. Mutius P. F. Scæuola prætor 276.8.14.
M. Mutius Scæuola Pont. Max. fugiens in ueſtibulo ædis Veſtæ occiſus eſt. Flo. 86
M. Mutio Scæuolæ imperiũ Sardiniæ prorogatum 138.56
M. Mutius Scæuola flamen Dialis mortuus 258.98
M. Nauiꝰ Cẽturio author peditũ equiti immiſcendorum 247.88
M. Nauium Centurionem hortatur Fuluius 148.12
M. Nauius ſignum ſignifero ademptum in hoſtes infert 148.17
M. Nauij decus & magnanimitas. 148.19.
M. Næuiꝰ triũuir 122.74.& 130.41
M. Næuius Matho prætor 265 39.& 166.33.& 266.99.
M. Oguinius tri. plebis 90.13
M. Oguinius ædilis curulis 93.62
M. Opimius conſul Ligures tranſalpinos domuit. Flo. 47
M. Numius 278.54
M. Oppius proconſul a Mithridate in uincula coniectus. Flo. 78
M. Labeo prætor claſſis 248.19
M. Hortenſius occiſus. Flo. 124
M. Petiliꝰ decẽuir 17.90. 29.88
M. Petilij tri. pl. diem dixerũt Africano 257.113
M. Petilij uexati probris 258.62
M. Pleminius proprætor 179.55
M. Pleminius Romano præſidio in arce Locrenſi præerat 179.68
M. Pleminius legatus præſidio Locris relictus 179.96
M. Pleminius hoſtiliter laceratꝰ naſo, auribuſq; mutilatus 180.7 & 181.103.
M. Pleminius Amilcarem ſcelere & auaritia ſuperauit 179. 100
M. Pleminij miles poculum argenteum rapuit Locris 179.112
M. Pleminius tribunos laceratos interfecit 180.13
M. Pleminij crudelitas 180.14
M. Pleminij accuſatio uehementiſſima 281.64
M. Plemi. ſcelus accuſat 181.38
M. Pleminius cũ aliqs. XXX. damnatus a Locrenſibus 182.70
M. Pleminius condemnatus in catenis Romam miſſus 282.72
M. Pleminius Romæ cum condemnatis in carcerẽ cõditus 282.83
M. Pleminij deformitas gratiã ad uulgum conciliat 282.87
M. Pleminius mortuus in uinculis 182.88.
M. Pleminius conatus urbẽ aliquot locis incendere 182.92
M. Pleminij incendium 221.75
M. Pleminius in carcere necatur. 221.78.
M. Petilius Spurinus prætor 272 12.13.& 273.29.& 271.69.& 273.84.
M. Pompeius conſul aduerſatus factioni Sulpitij & Marij Flo. 77
M. Põpeius conſul Cn. Pompeij pcõſulis cõſilio occiſus eſt. Flo. 77
M. Pomp. tri. pl. dies dicta 50.84
M. Publius tri. plebis 58.68
M. Publiꝰ Philo magſ eqtũ 74.56
M. Philo cenſor 74.75
M. Pub. Philo ꝯſul 80.71.& 81.69

Q. Publius Philo ad Sp. Poſthumium de Caudina pace 80.73
Q. Publiꝰ Philo ad milites 81.70
Q. Publius Philo Alexandro Magno comparatur 82.70
Q. Publius quinqꝫ vir menſarius. 66.89.
Q. Publius Philo primus prætor de plebe factus 74.35.⁊96.63
Q. Quintius Licinnatus tri. militū 44.61.
Q. Quintius tri. militum 61.54
Q. Saluidemus damnatus mortē ſibi conſciuit. Flo. 127
Q. Salonius Sarra prætor 125 64.⁊127.7.
¶ Q. Seruilius conſul 22.17
Q. Seruilius pfectus vrbis 22.48
Q. Seruiliꝰ dictator dictus 37.100
Q. Seruilio cognomen Priſco vel Structo fuit 37.100
Q. Seruilij dictatoris ſtrategema. 37.109.
Q. Seruilius Priſcuꝫ tribunos alloquitur 38.67
Q. Seruilius legatus 39.30
Q. Seruilio dictatore Fidenæ captæ 41.98
Q. Seruilius filium ſuum extra ſortem præeſſe vrbi iuſſit 41.103
Q. Seruilius intimauit filio, vt milites ſcriberet 41.113
Q. Seruilius magiſter eqtum 42.9
Q. Seruilius Priſcꝰ dictator ſigniferum cunctātem occidit 42.15
Q. Seruilius Priſcuꝫ die octaus dictatura ſe abdicauit 42.22
Q. Seruilius Priſcus Claudij conſilium approbat 42.40
Q. Seruilius tri. militum 46.80 ⁊59.1.⁊61.53.
Q. Seruilius Fidenas iterum tribunus militum 48.2
Q. Seruilius interrex 48.54
Q. Seruilius tertiūꝫ tri. mi. 49.75.
Q. Seruilius quartum tri. militum 51.97.
Q. Seruilius Fidenas tri. militum. 55.82.
Q. Seruilius Fidenas ſextum trib. militum 56.21
Q. Seruilius iterum tri. militum. 60.62.70.
Q. Seruilius conſul 63.45
Q. Seruilius Hala dictator 64.99
Q. Seruilius Hala dictatura ſe abdicauit 64.109
Q. Seruilius Hala ludos magnos vouit 64.100
Q. Seruilius Hala interrex 66.13
Q. Seruilius interrex 66.43
Q. Seruilius magiſter equitum. 66.114.
Q. Seruilius conſul 78.24
Q. Seruilius Cepio pconſul a Cimbris victus. Flo. 67
Q. Seruilij Cepionis dānati bona publicata ſunt. Flo. 67
Q. Seruilio Cepioni primo poſt regem Tarquinium imperium abrogatum eſt. Flo. 67
Q. Seruilius proconſul in oppido Aſtulo cum ciuibus Romanis occiſus eſt. Flo. 72
Q. Seruilius Priſcus dicta. 47.7
Q. Seruilius Hala Coſ. 63.63.⁊ 64.22.
Q. Sertorius proſcriptus bellūꝫ in Hiſpania excitauit. Flo. 90
Q. Sertorio ⁊ Carboni duo exercitus dati. Flo. 79
Q. Sertorius multas vrbes expugnauit, ⁊ in poteſtatem redegit. Flo. 91
Q. Sertorius Metellum ⁊ Perpennam cum duobus exercitibus fudit. Flo. 92
Q. Sertorius multa crudelia ī ſuos fecit ⁊ plurimos amicorum interemit. Flo. 92
Q. Sertorius oſbus belli, militiæqꝫ artibus par fuit. Flo. 93
Q. Sertorius a M. Antonio, ⁊ M. Perpenna in conuiuio interfectꝰ Flo. 96
Q. Sulpitius conſul 37.116
Q. Sulpitius legatus 38.95
Q. Sulpitius 46.80
Q. Sulpitius 46.80
Q. Sulpitius Camerinus iterū tri. militum 48.3
Q. Sulpitius Longus tri. militum. 51.97.
Q. Statorius legatus ad Syphacē manſit 137.84
Q. Terentius Culleo candidatus. 265.29.
Q. Terentius Culleo leg. 214.65
Q. Terētius Culleo pileo capiti impoſito ſecutꝰ triūp. Sci. 194.54
Q. Terentius Culleo ſenator captiuus iter Carthaginiēſes 194.22
Q. Terentius Culleo prætor 256 44.48.⁊258.86.⁊259.65.et 260.40.⁊160.94.
Q. Terentius legatus 208.89
Q. Tubero author 37.116.⁊90 87.
Q. Tubero libros linteos authores profitetur 38.1.3
Q. Tyberilius centurio muralem coronam expoſcit 156.34
Q. Tyberilius corona murali donatus a Scipione 156.46
Q. Ualerius Maximus tribunꝰ militum 48.1
Q. Ualerius Flaccus nouem legatorum Philippi capit 116.33
Q. Uictorius centurio 121.108
Q. Uolumnius Saxa tri. plebis legem tulit. Flo. 41

RAmnenſes a Romulo. 3.66.⁊7.39.⁊90.11
Racilia vxor Quītij Cincinnati 26.66
Reate 149.24
Reges a cōdita vrbe regnarunt. CCXLIIII. ānis 10.115
Regillum oppidum 13.90
Regillus lacus 14.20.⁊14.57.⁊ 26.71.76.
Religio vetus 25.73
Rebus repetendis. XXXIII. dies ſolennes 6.72
Remus captus Amulio traditur. 2.13.
Remus deditur Numitori ad ſupplicium 2.16
Remus Auentinum ad inaugurandum aſcendit 2.37
Remo ſex vultures viſi 2.37.
Remus occiditur 2.40
Rex ſacrificulus creatus 10.116
Rem ad triarios rediſſe prouerbio increbuit 72.92
Remulco quadriremis 144.63
Remulco 205.56.⁊242.109
Recuperatores tres a Scipione conſtituti in certamine muralis coronæ 156.37
Regium caſtrum 218.25
Reate mulus tripes natus 269.23
Regni ſocietas infida 3.71
Reſpublica Romana priuata pecunia adminiſtratur 128.99
Reſpublica ſine curulibus magiſtratibus fuit 193.41
¶ Rhacillus Bœotiorꝫ dux 231.29
Rhacilli mors 232.95
Rhages oppidum 205.48
Rhaphia ī Phœnice oppidū 126.8
Rhea Sylvia Ueſtalis lecta 1.65
Rhegiū occiſis Rheginis occupatūꝫ Flo. 12
Rhegium Pyrrhi bello præſidium a Romanis petijt 199.89
Rhegini in fide Romanorum ad vltimum manſerunt 125.55
Rhegium tentatum eſt 129.4
Rhegium Annibal contendit 149 30.
Rhetiorum origo 51.42
Rhion fretum inter Naupactum et Patras 163.78
Rhium Philippus profectus eſt. 163.97.
Rhiſiaſus Pellenenſis 206.112
Rhium fauces Corinthiaci ſinus. 169.70.
¶ Rhodani oſtium 102.79
Rhodanus fluuius quantus 103 6.⁊103.38.
Rhodij an in fide permanerent dubitarunt. Flo. 42
Rhodiorum legati apud Philippuꝫ Elatiæ 169.61
Rhodiorum legati ad Philippum ⁊ Aetolos 163.87
Rhodij legatos miſere Ro. Flo. 44
Rhodiorum legatio in ſenatu excluſa. Flo. 45
Rhodijs precantibus ſocietas iuncta eſt. Flo. 46
Rhoda oppidum 216.82
Rhodia cohors 210.29
Rhodiæ naues ſpolijs decoratæ. 244.15.
Rhodij legati auditi 197.38.⁊ 206.15.⁊210.69.
Rhodij aurea corona donati 197 42.
Rhodia nauis capta 243.116
Rhodij carcerem Chalcide refringunt 198.44
Rhodiæ naues 202.25
Rhodij a Philippo vindicant Pyrrheam 210.18
Rhodij 210.40
Rhodij pro Romanis 210.62
Rhodij claſſem reficiunt 241.14
Rhodiæ naues celerrimæ 241.100
Rhodij donati a Ro. 142.28.39
Rhodiorum legati 195.12.
Rhodiorum claſſis ad Tenedum ſtetit 197.60.⁊205.59
Rhodiorum luctus 241.11
Rhodiorum princeps in ſenatu. 142.15.
Rhodiorum legatio 269.28.
Rhodus oppiduꝫ a Mithridate oppugnatum. Flo. 78
Rhodijs miſſi legati 199.27
Rhoduntia 235.1.4.⁊235.50
Rhodijs Lycia ⁊ Caria datæ 255 96.
Rhotrini fontes 252.73
Rhœteum op. 244.100.⁊240. 63.⁊255.91.
¶ Rogatio vt plebeij magiſtratꝰ tribunitijs comitijs fierent 20.78

Rogationis carmen recitatū 32.61
Rogatio 62.56
Rogatio de unciario fœnore 65.92
Rogatio de ambitu 55.90
Rogatio lata 85.18
Rogatio promulgatur de ſacerdotū numero augendo 90.17
Rogationis populi verba 210.84
Rogatio ad populum de vere ſacro inſtituendo 210.83
Rogatio plebis de Campanis 253 67.69.
Rogatio ad populum de pace danda Carthaginienſibus 194.10
Rogatio ad plebem 211.55
Rogatio promulgata de Africano qualis 211.55
Rogatio lata quot annos nati magiſtratum peterent 276.6
¶ Roma caput orbis terrarum 4 2.⁊ 103.48.
Roma creuit Albæ ruinis 6.16
Roma lapideo muro circundata. 7.34.⁊ 7.75.
Roma muro, foſſis, ⁊ aggere circundata 8.58
Roma caput rerum 8.71
Romanus bouem immolat Dianæ. 8.82.
Roma capta quo luſtro 51.3.⁊ 86.14.
Roma per trecētos ſexaginta annos omnibus bellis victrix 52.42
Roma incenſa a Gallis 52.77.84
Roma reædificari cœpta 54.112
Roma noua ſtetit intra annum 55 87.
Roma caput Latio 71.71
Roma ingratior in Africanum 257 116.
Roma domina orbis terrarum. 258.17.
Romana reſpublica exemplis ditiſſima fuit in prologo 31
Romanis penuria mulieꝝ 8.87
Romana iuuentus virgines rapit. 2.102.
Romana arma olbus infeſta 3.91
Romani Albanum agrum prædantur 4.87
Romani oriundi ab Albanorū ſtirpe 4.97
Romanorum ⁊ Sabinorum cauſſæ belli 6.25
Romana iuuentus excitata per Brutum 10.95.⁊ 10.110
Romani Circeios expulſi 17.59
Romanꝰ Veientes ⁊ Hetruſcos cædit 18.109
Romani exercitus fuga 21.26
Romana res in antiquum ſtatum redijt 23.68
Romæ forma ciuitatis mutata. 27.45.
Romani fuſi ab Sabinis ⁊ Equis. 28.93.
Romani dīj coli iuſſi 39.40
Romanorum turpis fuga 52.15
Romanorum nouum nomen Gallis auditum 51.76
Romani Veios perfugiunt 52.6 13.
Romani ex arce plenam hoſtium vrbem cernunt 52.81
Romani Hetruſcis ludibrio 53.24
Romani ex Veijs Gallos cædunt. 53.29.
Romani ouantes Veios redeunt. 53.29.
Romanis vox intoleranda audita ex victis 53.94
Romæ ſitus, cœlum, amœnitas, ſalubritas 54.93.⁊ ſequentibus.
Romæ conditæ annus. CCCLXV. agitur 54.99
Romæ ſecunda origo 54.112. ⁊ 55.10.
Romani quos populos vicerint. 68.99.
Romani cum nullo pertinaciori hoſte quam cum Samnite conflixerunt 69.20
Romanorum oculi ardere viſi ſunt Samnitibus 69.21
Romanus Samnitium caſtris potitur 69.23
Romani clypeis antea vſi ſunt 72 75.
Romani ſtipendiarij facti ſcuta pro clypeis fecere 72.75
Romanorum acies phalangi ſimilis Macedonum 72.76
Romanorum manipulatim ſtructa acies cœpit eſſe 72.76
Romanorum ⁊ Samnitium concertatio 75.70
Romanæ libertatis initium factum 76.62.
Romæ terror ingens, ⁊ mulieꝝ ploratus 148.91
Romæ incendium ortum 152.47
Romana nauis capitur 174.78
Romani varijs caſibus immiſti. 154.14.
Romanis multa prælia ad Venuſiā ſecunda fuerunt 153.17
Romani legatos cum donis ad regē Syphacem mittunt 157.81
Romanorum fuga ⁊ infelix pugna. 160.2.
Romani ſuum Annibalem habent, inquit Annibal 160.104
Romana claſſis ad Naupactum ſtat 163.100.
Romana ⁊ Punica caſtra ad Gurumētum quingentos paſſus diſtabant 165.104.
Romæ trepidationem, ⁊ ſūmam lætitiā fama Claudij attulit 167.60
Romani legati violati a Carthaginienſibus 190.52
Romanorum curæ de futuro bello cū Annibale 190.110.⁊ 191.10
Romanarum nauium bona. XXV. millia argenti pondo æſtimata. 193.13.
Romana claſſis fracta, vexata ac macerata Calares tenuit 193.36
Romani perfugæ a Scipione in crucem ſublati 194.25
Romanus exercitꝰ fuſus fugatuſqꝫ eſt. Flo. 49
Romanoꝝ conſultationes in Caudinis furcis 79.6
Romana gens victa quieſcere neſcit 79.75.
Romani pacem petunt a Samnitibus 79.78
Romanorum luctus in Furcis Caudinis 79.85.80.17
Romani ſeminudi ſub iugum miſſi in Caudinis furcis 80.30
Romani ſub iugum miſſi Capuā veniunt 80.39
Romanorum nomen pœne deploratum 80.50
Romanus exercitus ad Caudiū ductus 81.21
Romanis deditis vincula dempta a lictore 81.49
Romanum imperium inuictū quæ præſtant 82.63
Romanorum ⁊ Alexandri Magni comparatio 82.116
Romanorum ducena quinquagena millia capitum cenſebantur tempore Alexandri 83.5
Romanorum ſtatus tempore Alexādri 83.8
Romanum præſidium deditum occiſum eſt 85.36
Romani Hetruſcos ſemiſomnos inuadunt 86.86
Romana claſſis in Campaniam acta 86.97.
Romani inſueti vinci 95.97
Romanorum fuga 96.15
Roma ⁊ Carthago validiſſimæ ciuitates 98.5
Romanorum fœdus cum Aſdrubale 98.30
Romani ⁊ Carthaginienſis imperij Iberus amnis finis 98.30
Romani legati non admiſſi ad Annibalem 100.21
Romanus legatus ex ſinu bellū vel pacem Carthaginienſibus offert. 101.67.
Romanorum legati peragrata Hiſpania in Galliā trāſeunt 101.90
Romanis principium belli proſperum euentum portendit 103.22
Romani Ticinum iungunt ponte. 105.78.
Romanus exercitus Ticinum traductus 105.88
Romæ ingens terror 107.65
Romanorum fuga ad lacum Thraſimenum 110.29
Romæ qualis terror audita pugna ad Thraſimenum 110.52
Romanæ naues a Punicis interceptæ 111.28
Romani. XXV. naues cepe 112.77
Romana caſtra ad nouam claſſem erant 112.98
Romanus exercitus in agro Larinati caſtra communijt 212.42 ⁊ 113.42.
Romani Africam populantes fœda fuga ad naues compulſi ſunt. 114.68.
Romani ad nobilitandas clade Cānas profecti ſunt 116.72
Romanoꝝ fuga ad Cānas 117.50
Romani reliquiæ Cannēſis pugnæ ad Cānuſium perueniunt 118.78
Romanorum variæ clades acceptæ 118.28.
Romanorum ſocij labare cœperunt poſt Cānenſem pugnam 119.89
Romāos ciues Capuani balneis clauſerunt 121.20
Romanorum apparatus conterruit Campanos 131.28
Romanum nomen inuiſum factum Syracuſanis 134.10
Romanus orator ad Syracuſanos. 135.6.
Romana claſſis. XXX. quinqueremes habuit 135.66
Romæ fœdum incendium per duas noctes ⁊ diem vnum 137.67
Romanis iuncta amicitia cum Syphace 137.92
Romani neminem mercennariū militez in Hiſpania ante Celtiberos habuerunt 137.110
Romanus præfectus cum ſuis in arcem Tarenti confugit 140.15

Romani ex Tarentina arce cuꝫ Pœnis pugnant 140.32
Romani milites in caſtra P.Scipionis ad T.Fonteium perfugerunt 145.71.
Romani milites Scipionuꝫ mortes ingent 145.92
Romani Punica arte cohortem ad inſidias locant 146.40
Romanis nulla ira iuſtior quam in Capuam fuit 147.8
Romani ſecundum deos plurimum poſſunt 199.82
Romana legio Rhegium per ſcelus poſſedit 199.89
Romanorum cum Philippo conflictus 200.56
Romani ⁊ Attalus Oreum oppugnant 202.28
Romani plus cædis quam victoriæ auidi 213.28
Romani pilis ⁊ gladijs pugnant. 205.96.
Romanorum capta erant quinquaginta millia hominum 220.105
Romanum nomen ſecundum deos venerabile 235.32
Romanum imperium ad ortus ſolis 235.30
Romani ab Ilienſibus oriundi. 244.102.
Romanorum ⁊ Antiochi leuia certamina 246.6
Romani Antiochum hoſtem contempſerunt 245.18
Romana acies 245.25
Romani Annibalem depoſcunt ab Antiocho 246.38
Roma a Porſena obſidetur 12.77 ⁊ 23.1.
Romani orbem terrarum in ditione habent 148.112
Romanorum ⁊ Thracum prælium. 256.5.
Romani libertatis authores 263 64.
Romani fuſi 264.98
Romanorum cum Hiſpanis conflictus 264.110
Romanorum inexpiabile odium in Annibalem 268.25
Romulea vrs 92.21.22
Romulea capta 92.24.30
Romulus Syluius 1.60
Romuli ⁊ Remi educatio 2.5
Romulus vi ſe defendit 2.13
Romulus ⁊ Remus Amulium obtruncant 2.14
Romulus ⁊ Remus auum regem ſalutant 2.29
Romulum ⁊ Remum condendæ vrbis cupido cepit 2.31
Romulus Palatinum inaugurandū aſcendit 2.36
Romulus.XII.vultures vidit 2.38
Romulus ſolus potitus imperio. 2.42.
Romulus Herculis ſacra ſuſcepit. 2.70.
Romulus iura dedit ſuis 2.72
Romulus. XII. lictores ſumpſit 2 74.
Romulus Aſylum aperit 2.82
Romulus centum ſenatores creat. 2.85.
Romulus legatos vicinis pro connubio mittit 2.89
Romulus Neptuno equeſtri ludos parat 2.96
Romulus raptas alloquitur 2.109
Romulus fudit Ceninenſes 3.6
Romulus regem Ceninēſium obtrūcat 3.7
Romulus ſpolia opima gerēs in Capitolium aſcendit 3.9
Romulus templum Ioui dedicat. 3.12.
Romulus Iouem precatur 3.38
Romulus impetum facit in Metiuꝫ 3.47.
Romulus populum in.XXX.curias diuiſit 3.63
Romulus minus ægre tulit mortem Tatij 3.71
Romani ⁊ Lauinij fœdus renouant 3.73.
Romulus exercitum contra Fidenates educit 3.79
Romulus multitudini gratior quaꝫ patribus 3.103
Romulus trecentos ad cuſtodiā corporis habebat 3.104
Romulus in terris eſſe deſijt 3.108
Romulum diſcerptum patrum manibus eſſe 3.113
Romulus Proculo Iulio apparuit. 4.1.
Romulus cœlo delapſus 4.1
Romuli plures quam Numæ 4.59
Romulus.XXXVII. annis regnauit 4.83
Romani legati ab Achaicis pulſati ſunt. Flo. 51
Romam Sylla ex inimicorum manibus accepit. Flo. 87
Romulus inſepultus perijt 9.33
Romulus dei filius 9.33
Rorarij milites 72.85.⁊73.9
Roſtra templum appellatum 74 23.
Roſellanus ager 96.43
Roſella oppidum expugnatum. 96.43.
Ruminalis ficus 2.72
Rumularis ficus vocatꝰ 2.72
Rutuli victi 1.32
Rutulis bellum paratur 51.10
Rutuli gens diuitijs præpollens. 10.52.
Ruffuli imperatores 63.92
Rufrium oppidum captum 76.12
Ruſellanus ager 89.66
Ruſcinonem Galli conueniunt. 202.42.
Ruſcino oppidum 102.49
Rudera æris aceruí facti 149.22
Ruſellani abietes ad fabricādas naues dederunt Ro. 177.81
Ruſcinona portus 187.82
Rullꝰ auus Q.Fabij Max. 190.82
Rhomphææ longæ Thracum. 201.17.
Rutilius author 268.38
Sabbatini 153.70.80
Sabbatina tribꝰ 56.16
Sabellus ager 71.15
Sabellæ cohortes 92 90.
Sabini cum coniugibus ad ludos veniunt 2.99
Sabini arcem Romanam tenuerūt 3.32.
Sabinæ mulieres prælius dirimūt. 3.58.
Sabinorum imperium Romā confertur 3.60
Sabini ex ſuis regem creare volebant 4.8
Sabinorꝫ tetrica diſciplina 4.32
Sabini qualis gens fuit 6.12
Sabini externa auxilia circūſpiciūt 6.26.
Sabini deuicti 6.34
Sabini Capitolium ⁊ arcem impleruns 6.90
Sabini bellum Romanis inſperato inferunt 7.35
Sabini fuſi pacem petiere 7.64
Sabinis nata bos mirandæ magnitudinis 8.73
Sabinus bouem ad Dianæ fanum ducit 8.77
Sabinis pugnatum 13.85
Sabinorum iuuentus ſcorta rapuit 14.114.
Sabinis dictator creatus 14.18
Sabini fuſi fugatiqꝫ 16.20
Sabini Romanos territauerunt. 15.31.
Sabini ſemper infeſti Romanis. 19.46.
Sabini arma Veientibus coniunxerunt 20.10
Sabini ad portas vrbis populantes inceſſere 21.75
Sabini a porta Collina pulſi 20 81.
Sabinoruꝫ populatio ad mœnia vrbis 26.50
Sabini prædātur Romanos agros 27.10.
Sabini incurſionem in Romanum agrum faciunt 28.9
Sabini ſpem in Romana diſcordia ponunt 28.11
Sabini fuſi a M. Horatio 31.27
Sabini in ciuitatem accepti 276 52.
Sacrificia multa a Numa inſtituta. 4.81.
Sacrificium Luſtrale parat Tullus 5.94.
Sacra a Numa inſtituta in albuꝫ relata 6.56
Sacra via 22.128
Sacer mons 16.47.⁊216.78
Sacerdotes legati ad Coriolanum. 17.75.
Sacer mons conſtantiæ plebis admonitor. 30.35
Sacrum montem plebs inſedit iterum 30.36
Sacroſancti qui 30.101.103.104
Sacrorum celebrandi mos 47.94
Sacrificium ſtatutum Fabiæ genti. 53.31.
Sacerdotes Tarquinienſium facibus ardentibus, anguibuſqꝫ prælatis turbauerunt militem Romanum 65.115
Sacrificuli ac vates ceperant hominum mentes 138.19
Sacroſancta vocatio colonorum. 165.33.
Sacrum piaculare 105.97
Sacrorum magiſtratuum ius potentius fuit. Flo. 47
Sacrificium nouendiale 221.90
Sacri portus 154.57.⁊Flo.87
Sacramentum militiæ 215.66
Sacramentum ex vetuſta Samnitiū religione pro delectu militum faciēdum 96.70.74.⁊96.114 ⁊186.17.⁊193.56.
Sacri apparatus militum 96.78 80.84.
Sacer ager Mileſiorum 255.98
Saguntinis medijs inter imperia duorum populorum libertas ſeruata. 89.30.

Saguntinis inferre bellum Annibal ſtatuit 99.24
Saguntinorum belli cauſſa 99.10
Saguntini legatos Romam mittunt 99.52.
Saguntum oppugnatur 99.58.
Sagunti ſitus 99.64
Saguntini oriundi a Zacyntho inſula 99.65
Saguntini miſti generis ab Ardea Rutulorum 99.66
Saguntini murum reſarciunt 100 64.23.
Saguntini aurum, argentumq; in ignem conijciunt 100.114
Saguntus oppidum captũ ab Annibale 101.3
Sagunti obſides totius Hiſpaniæ traditi Annibali cuſtodiuntur. 112.109.
Saguntum oppidum Romani, pulſo præſidio, vi recepերũt 136.88
Saguntinorum oratio ad ſenatum. 175.81.
Saguntini auream coronã Ioui Capitolino donarunt 175.112
Saguntini legati ſpectatum Italiã vadunt 175.114
Saguntini comprehenderunt Carthaginienſes pecunia auxilia conducturos in Hiſpania 189.106
Saguntina rabies 197.68
Sagunti ab excidio Annibal bellũ exciuit 197.94
Salyi 102.78
Salutis ædes dedicata 89.18
Salij.XII.Martis Gradiui 4.64
Salios.XII.vouit Tullus 5.82
Salinæ factæ 6.105
Salpinates adiuncti Volſinienſibus 51.1.
Salpinates Agrippæ, Furio, & Seruio Sulpitio cueniunt 51.10
Salpinates mœnibus ſe tutantur. 51.13.
Salinæ Tuſcorum 53.28
Salaria via 64.63
Salinæ 66.5
Salis vendendi arbitrium priuatis ademptum 12.72
Salinæ Romanæ 66.53
Salluuij vbi conſederunt 51.63
Salluuiorum gens 51.56
Salyi exciti a Gallis 196.57
Salentini hoſtes 87.100
Salutis ædes locata 87.37
Salentino agro par parta 89.22
Salentinorũ nobiles vrbes ad Annibalem defecerunt 138.4
Salapiæ pnceps Daſius & Blaccius 154.33.
Salapia cũ præſidio Punico Marcello tradita 154.44.& 157.2
Salapiam venturũ ſe Annibal ſcribit 163.39
Salapiani ſenſere fraudem Annibalis 163.40
Salera op. ſatis opulentũ a Scipione captum 183.111
Saleram vrbem Hanno occupauit. 184.113.
Salera a Scipione capto 185.22
Salinatori nomen Liuio inditum. 185.70.
Salapia 232.92
Salentinus ager prædatur 132.94
Salernum oppidum 221.49
Salernum colonia deducta 221.80
Salinatoris cognomen 127.74
Salganea 229.881.230.10
Salganeæ caſtrametaſ Antiochus. 231.10.
Salganea Eumenes tenebat 231 107.
Salganea Menippus oppugnaturus 231.108
Salinas Scipio fuit 244.57
Salentum vicus 256.25
Salutis ædes dedicata 89.18
Saluti dona vota 274.115
Saguntini 217.17
Salerni caſtrum 208.22
Salaſſi gens alpina domiti. Flo.53 & Flo. 135.
Saluiorum gens victa a C. Sextio. Flo. 61
Saluidemus legatus Cæſaris nauali prælio a Põpeio vict᷒. Fl. 123
Samnites cõmercio prohibuerunt legatos Romanos 43.8
Samnites Capuam, quæ Vulturn᷒ eſt, ceperant 40.47
Samnites amicitiam petũt 66.42
Samnites gens opibus armiſq; valida 68.10
Samnitium bellum ancipiti Marte geſtum 68.10
Samnitici belli cauſſa 68.12
Samnites Sidicinis iniuſta arma intulerunt 68.14
Samnites Campanorum arcẽ adorti 68.17
Samnitibus legati Romani vt Campanis parcant, iubent 68.80
Samnites legatis Romanis ferociter reſpondent 68.82
Samnitium legiones conſul occurrunt 68.89
Sãnites triũphos plures, quã ab vrbe cõd. anni ſunt, dederũt 68.92
Samnitium & Romanorum conflictus 69.6
Samnites occiſi 69.18
Samnites fugati & cæſi 69.96
Samnites fugati ad Sueſſulam. 69.104.
Samnitium caſtra capta 70.3
Samnites diſſipati velut indagine acti 70.5
Samnitiũ legati pacẽ orãt 71.26
Samnites contra Sidicinos profecti 71.28
Sãnitiũ leg. in ſenatu queſti 71.35
Samnites inſtructi præbuerunt terrorem Latinis 73.24
Samnites poſt prælium Romanis ſubſidio veniunt 73.40
Samnites ab Alexandro Epirẽſi in Lucanos tracti 74.72
Samnitibus nũtiatũ vt a Sidicinis & Lucanis abſtineant 74.100
Samnitium inuida ſocietas in Romanos 75.52
Samnium vniuerſum erectum cum vicinis populis 75.62
Samnitium ferox reſponſum in Romanos 75.64
Samnites ægre tulerunt Fregellas reſtitutas a Romanis 75.68
Samnis an Romanus imperio Italiam regat 75.74
Samnitium tria oppida in poteſtatem Romanorum venerant 76.12
Samnitibus vltima dies conferendi ſigna 78.29
Samnites ſubacti pacem petierunt a dictatore 78.32
Samnites inducias annuas ab vrbe retulerunt 78.37
Samnitium defectio 78.39
Sãnitib. exercit᷒ inductus 78.58
Samnitium & Romanorum conflictus 78.72
Samnites deſueti clamorẽ Romani exercitus 78.72
Samnites partim cæſi, partim in fuga diſſipati 78.95
Samnitium imperator Claudius Põtius 79.3
Samnitium ſponſores 82.19
Samnitium animi diſtenti 81.67
Samnites in montibus vicatim habitarunt 81.80
Samnitium & Romanorum pugna 81.75.
Samnites diſſipati Apuliam petiere 81.76
Samnites ſigna cum Papyrio conferre coacti 81.98
Sãnites bellũ detrectant 81.105
Samnites cæſi 81.109
Samnites, qui in Luceria erant, fame domiti 82.6
Samnitium ſeptem millia militum ſub iugum miſſa 82.12
Samnis momento vnius horæ cæſus 82.40
Samnites a quo ſub iugum miſſi. 82.44.
Samnitium legati inducias biennĩ impetrauerunt 86.30
Samnitibus cauſſa bellandi data. 83.50.
Samnites fuſi fugatiq; 83.57. & 83.104. & 84.95. & 88.56. et 95.15.
Samnitium imperator trucidatus. 83.69.
Samnitium & Romanorum acies inſtructæ 84.32
Samnitium principum inſidiæ 85 41.56.
Sãnites ſua fraude impediti 86.63
Samnitibus bellatum 87.26
Samnitium acies fulget armis inſignibus 87.27
Samnitium duo exercitus alter auro, alter argento cælatus 87.28
Samnites victi acie 87.64
Samnites ſub iugum miſſi 87.107
Sãnites fugati 87.47. & 88.22.28
Samnites Quintium Martium cõſulem aggrediuntur 88.15
Samnio motus exorti 87.114
Samnitium ſocij ſub corona venire 87.107
Samnitium caſtra incenſa 88.11
Samnites vna voce omnes pacẽ petunt 88.30
Samnitium incurſiones in agrũ Cãpanum 88.45
Samnites legatos Romam de pace miſere 88.63
Samnitibus fœdus antiquum redditum 88.69
Samnites ad rebellionem Picentes ſollicitarunt 91.8
Samnitibus bellum decretũ 91.24
Samnitium acies immota ſtetit aduerſus turmas equitum 91.82
Samnitibus pugnatum ad Bouianum 91.35
Samnitium in bellum conſules profecti 91.62
Sãnitiũ tria caſtella capta 92.46
Samnites in fuga diſſipati 91.90
Samnitiũ pugna recruduit 93.90
Samnitium animi ſenſim reſident. 94.67.
Samnitium fuga 94.114

Samnitium agmen a Pelignis circumuentum 95.9
Samnites prædant Ueſtinũ agrum Formianumq; 95.22
Samnio qui primi arma intulerunt 95.35.
Samnites cæſi cum ſocijs 95.38
Samnites auſi quod vix Romani. 95.50.
Samnites caſtra Romana expugnarunt 95.50
Samnites cæſi captiq; 96.31
Samnitium ſeptem millia ⁊ octingenti capti ⁊ nudi ſub iugum miſſi 96.31
Samnites operati ſuperſtitionibus conſilis agunt 96.92
Samnites fugati cæſiq; 97.89
Samnitium agmen ſtratũ 97.44
Samnitium caſtra capta 97.52
Samnitium.XI.millia ⁊.CCC.in fidem conſulis venerunt 97.79
Samnitibus pacẽ petentibus quarto renouatum eſt.Flo. 11
Samnites cæſi victiq;.Flo. 11
Samnites defecerunt.Flo. 12
Samnites omnes præter Pẽnos defecerunt ad Annibalem poſt prælium Cannenſe 119.91
Samnio memoria antiquorum cladium renouatur 127.74
Samnites Pœnum allocuti ſunt. 127.75.
Samnitium ager publicus Po.Romani factus 195.43
Samnis ſemper defecit 196.12
Samij populi 199.86.⁊ 270.79
Samus oppidum 240.87
Sangarius piſcoſus amnis 252.44
Sangarius fluuius 252.40.41
Samij op.ſitus 254.7.⁊ 254.27
Samij defecerunt 254.7
Samij op.oppugnatur 254.10
Samios funditores cohibuerunt. 254.23.
Samij obſidionẽ ſuſtinent quatuor menſes 264.25
Samiorũ oppidum capitur 254.27
Sambuciſtriæ Romam venerunt. 261.5.
Samnium 276.75
Samnio inducti Ligures 276.26
Samnites ſæpius acie fuſi victiq;. Flo. 75
Samnites Cinnæ ⁊ Mario ſe coniunxerunt.Flo. 80
Samnitibus pugnatum ante portaꝫ Collinam Romæ.Flo. 88
Sappinia tribus 195.22.⁊ 213.17
Sardinia ad defectionem ſpectat. 125.109.
Sardorum animi feſſi imperio Romano 125.111
Sardi ſubacti ſunt.Flo. 20
Sardiniæ ſtipendium impoſitum a Romanis 98.15
Sardinia perdomita a T.Manlio. 127.62.
Sardiniæ proprætor 106.34
Sardiniam optinebat M.Porcius Cato 207.102
Sardiniæ ꝑtor 125.70.⁊ 138.56 ⁊ 158.77.⁊ 165.3.⁊ 170.25.et 175.79.⁊ 180.85.⁊ 207.112.⁊ 211.65.⁊ 221.68.⁊ 222.102.⁊ 227.7.⁊ 232.31.⁊ 246.114.et 255.8.⁊ 256.49.⁊ 268.18.et 266.34.⁊ 267.47.⁊ 269.5.et 272.14.⁊ 274.73.⁊ 276.15.
Sardi 210.59
Sari fluminis capita 214.88
Sariſſophori 255.37
Sardiniæ imperium 214.10
Sardeis 241.116.⁊ 242.61
Sardeis ſe recepit Antio. 244.19
Sariſſæ haſtæ 245.90.⁊ 250.42
Sardibus conſul,⁊ P.Scipio erat. 246.15.
Sarpedoniũ promonto. 255.61
Saſſula vrbs capta 66.37
Satricum Ro.ademptum 17.60
Sarnij gens Alpina.Flo. 62
Satrico noua hoſtis veteri adiunctus 56.51
Satricum oppidũ captum 56.82
Satricum duo millia ciuium deducti 58.1
Satricum colonia expugnatũ a Uolſcis 59.7
Satricum venit Camillus cũ exercitu 59.17
Satricum exercitus longe validiſſimus adductus 60.90
Satricum conclamatum 60.101
Satyræ impletæ modis 63.35
Satricuꝫ ab Antiatibus colonia deducta 67.89
Satricũ reſtitutũ a Uolſcis 67.95
Satricũ dirutũ atq; icẽſum 68.102
Satricula 68.88
Satriculam profectus Cornelius cõſul 69.25
Satriculani laudati a Po.Romano 159.8.
Satricani ad Samnites defecerunt 81.57.⁊ 82.26.
Satricanus captus 82.40
Satricanis arma adempta 82.42
Saturno ædes dedicata 14.59
Saturnalia feſtus dies inſtitutus. 14.59.
Saturnalia per vrbem 109.38
Saturnalium dies feſtus in perpetuum ſeruari iuſſus 109.39
Saturni ædes 203.19
Saturnia colonia ciuium Romanorum 268.103
Saxa rubra 19.79
Saxum ingens multos oppreſſit. 227.24.
Sauone op.Mago prædam impoſuit 277.99
Scaptia tribus 74.75
Scæuolæ cognomentum inditum. 13.33.
Sceleratus vicus 9.25
Scenicorum ludoꝝ initium 63.28
Scelerat⁹ cāpus vnde dictus 74.35
Scipio legatus 91.78
Scipionis candidati conſulatus ſeditio.Flo. 107
Scotini cognomen 127.24
Scopas prætor Aetolorum 151 96.⁊ 152.24.
Scerdiletus 151.100.⁊ 164.41 ⁊ 168.113.
Scopas cũ iuuẽtute Aetoloꝝ Acarnaniæ bellũ inferre parat 152.9
Scorpiones maiores ⁊ minores. 156.19.
Scotuſſa 169.6.10.⁊ 233.70
Scipio proconſul Africæ 195.41 49.⁊ 196.28.
Scyrus inſula 197.45.⁊ 202.1. 5.⁊ 212.35.
Sciathum op.nobile dirutum 199 30.⁊ 202.6.15.⁊ 230.88.
Scopas ꝑnceps Aegyp.101.86.89
Scylleum 201.91.⁊ 238.55
Scipio Naſica vir optimus 225.61
Scotuſſa expugnatur ab Antiocho. 233.87.
Scotuſſa dedita Romanis 234.70
Scordiſci 277.92.93
Scordiſci po.Thraciæ.Flo.56.63
Scordiſci gẽs Thraciæ a Gallis oriunda.Flo. 63
Scutati oẽs iſignib⁹ armis 72.81
Scuta auro argẽtoq; cælata 87.28
Scuti forma 87.28
Secures illigatæ faſcibus 27.98
Seceſſio a decenuiris facta 30.22
Seditio domeſtica 17.111
Seditio inter armatos 18.83
Seditio inteſtina 47.69
Seditioſi milites T. Quintium imperatorẽ vi eſſe coegerunt 70.51
Seditio militũ Romanoꝝ in Campania exorta 70.18.35
Sedetanus ager 202.84
Seditio plebis 16.44
Seceſſio militum a T. Quintio diſſipata 70.93
Setia depopulata 70.115
Segeſtia oppidum capit 217.103
Sella curulis ab Hetruſcis 2.76
Sella curulis vbi poſita 16.24
Sellularij minime idoneum genus militiæ 75.11
Seleucus frater Antiochi mortuus Flo. 41
Selymbria oppidum 251.73.74
Seleus oppidum 210.68
Sellæ locus 219.26
Seleucus pauus Antiochi 223.30
Seleuc⁹ filius Antiochi in læuo cornu 245.61
Seleucus filius Cleopatræ interfectus eſt.Flo. 60
Seleucia oppidum 213.92
Seleuc⁹ Phocæã recepit 240.116
Seleucus Antiochi filius Eumenis regnum inuadit 241.119
Seleucus expulſus agro Pergameno 242.58
Seleucus filius Antiochi 213.75 77.⁊ 213.83.⁊ 226.43.⁊ 233. 41.⁊ 240.48.⁊ 242.22.⁊ 246. 8.⁊ 251.25.⁊ 252.74.
Seiuges ĩ Capitolio aurati 254.114
Semonis Jani ædes 75.20
Semonis Janus 75.19
Semigermanæ gentes 104.69
Sempronius Blæſus quæſtor amiſſus cum mille hominum 134.69
Sempronianus exercitus 142.34
Semimares in mare deportati. 197.110.
Senatuſconſulta facta 25.85.⁊ 127.36.⁊ 175.79.
S.C.in æde Cereris 30.107
Senatorum ſtudia in iuuanda rep. 154.9.
Senatus conſulendi mos intermiſſus 28.19
Senatus in Martium campum euocatus 52.32
Senatus in curiam Hoſtiliam vocatus de vrbis cuſtodia 218.35
Senatus Romanus ex regibus conſtare dicitur 82.80
Senatus a populo ſecretus quando ſpectauit ludos primum 121.72
Senatores.LXIIII.ſenatu moti.Fl.
Senatus veſtem mutauit obconuitia ſublata a Catone tri.pl.Flo. 105
Sena 232.53
Sepulchra trigeminum 5.48
Senectutis incommoda 48.70
Senones 51.51.⁊ 51.65

Senonas Cluſium Romamq; veniſſe 51.66
Serum vici 94.67
Seniores auguſtiſſima veſte, triumphantibus, ſimiles in eburneis ſellis ſederunt 53.67
Senectarij campi 73.75
Sentinatium ager 94.43
Sepinum expugnatum 97.107 & 98.11.
Sepinum expugnandum 98.14
Sena colonia deducta. Flo. 11
Seppius Leſius Mediaſtuticus Campanorum 148.43.49
Seppius Leſius ſenatum conuocat Capuæ 149.59
Senenſis populus ad ſenatum venit 165.36.
Semilixa 173.83
Sepulchrum virutum loci nomen. 190.67.
Seniores ſenat⁹ dicti apud Carthaginienſes 223.87
Senectus ſoluit omnia 266.90
Serpens portentoſæ magnitudinis in Africa repertus. Flo. 21
Sergius Cornelius Maluginenſis ſecundum tri. militum 58.25
Serapion cognomen. Flo. 55
Sempronia lex. Flo. 58
Sempronia vxor Africani ſuſpecta fuit tanq̄ venenū dediſſet Fl. 59
Setiæ Carthaginienſium obſides cuſtodiebantur 207.76.77.80
Setinus ager 207.79
Setia capta 207.80
Setiam Lentulus venit 207.87
Sergius Sulpitius Camerinus conſul 50.78
Sergius Galba damnatus duos filios prætextatos in iudicium tulit Flo. 49
Sergius Galba a Catone in iudiciū tractus 266.91
Sergius Cornelius Maluginenſis magiſter equitum 64.58
Stertini⁹ Hiſpaniæ prætor 211.78
Seruilij 6.19
Seruio Tullio caput arſit 7.80
Seruio Tullio Tarquinius filiā deſpondit 7.88
Seruij Tullij ortus 7.94
Seruius Tullius quo honore habitus 7.97
Seruius Tullius cū Trabea & lictoribus prodijt 8.8
Seruius primus iniuſſu populi regnauit 8.12
Seruius duas filias filijs Tarquinij iungit 8.15. & 8.9
Seruij Tullij virtus Hetruſco bello enituit 8.18
Seruius Tullius claſſes quinque & XII. centurias inſtituit 8.24
Ser. Tullius rex declaratus 8.86
Ser. Tullius a Tarquinijs miſſis interficitur 9.20
Ser. Tullius regnauit annos quatuor & XL. 9.28
Ser. Tullij cōmentaria 10.116
Ser. Tullius ordinum omnium conditor 8.11
Ser. Tullius Tarquinium increpat 9.13.
Seruilius Sulpitius conſul 14.17
Seruus quidam cæſus ſub furca. 17.13.
Seruilius Cornelius conſul 18.9
Ser. Sulpitius curio Maxim⁹ moritur 23.41
Ser. Sulpitius conſul 23.99
Seruile bellum exortum 24.41
Ser. Tullius captiua natus regnum tenuit 34.69
Ser. Tullius cenſus, centurias claſſes deſcripſit 34.83
Seruitia parte diurni cibi fraudata 36.46.
Seruorum coniuratio 41.89
Seruilius Hala magiſter equitum. 42.10.
Ser. Romanus proditor fuit 44.78
Ser. Tullius rex ædem matris Matutæ dedicauit 48.95
Ser. Sulpitius tribunus militum. 51.8.
Seruius Sulpitius Rufus tri. militum 55.88
Ser. Sulpitius Camerinus iterrex. 56.12.
Seruilius Cornelius Maluginenſis tri. militum 56.21
Ser. Sulpitius tertium tri. militum 58.100.
Ser. Sulpitius Rufus iterū tri. militum 58.26
Ser. Cornelius Maluginenſis 59 105.
Ser. Sulpitius tribunus militum. 51.8. & 60.81. & 60.109.
Ser. Sulpitius maiorem filiā M. Fabij Ambuſti duxit 61.10
Ser. Sulpitij tri. militum in domo Fabiæ ſorores erant 61.13
Ser. Sulpitius tri. militum 61.49 & 61.94.
Ser. Cornelius tri. militū 61.39 & 61.94.
Ser. Tullius miles 65.27. & 65.101.
Ser. Tullium militem dictator percunctatur 65.50
Ser. Tullij militis verba ad dictatorem 65.30
Ser. Tullium militem dictator increpat 65.70
Ser. Sulpitius Camerinus conſul. 71.55.
Seruilia patritia epoto medicamento interijt 74.91
Ser. Cornelius conſul 89.1
Ser. Tullius Fortis Fortunæ ædē dedicauit 98.38
Serui. XXV. Romæ in crucem acti 114.94.
Serui duo Annibalis dolum Coſſ. aperiunt 116.52
Serui ad pileum vocati 134.113
Ser. Cornelius Lentulus ædilis curulis 170.21
Ser. Sulpiti⁹ Galba legatus ad Attalum 180.35
Ser. Sulpitius Galba Pont. in locum Q. Fabij ſuffectus 190.86
Ser. Sulpiti⁹ Galba cōtradixit triūpho L. Aemylij Pauli. Flo. 45
Ser. Sulpitius prætor male aduerſus Luſitanos pugnauit. Flo. 48
Sergius Galba prætor male aduerſus Luſitanos pugnauit. Flo. 48
Ser. Sulpitius Galba conſul 195 46.52.54. & 196.27. & 221.74. vide Sulpitius.
Seruio Sulpitio Macedonia prouincia ſorte euenit 195.67
Ser. Sulpitius paludatus profect⁹ ab vrbe 197.13
Sergius 203.12
Seruius Sulpitius Pont. moritur 204.36.
Seruorum duorum egregia opera. 207.82.88.
Ser. Sulpitius Galba prætor 256 44.48. & 256.98. & 258.73.86.
Seruius Galba a Lucanis comprehenſus vnius fœminæ opera exēptus eſt. Flo. 72
Ser. Sulpitius Pelignos fudit. Fl. 73.
Seruus manumiſſus ob ſcelus domini proditi de ſaxo deiectus eſt. Flo. 77
Seruius Sulpitius cōſul. Flo. 108
Seſtus oppidum 208.92
Seſti oppugnatio 240.64
Seſtus dedita 240.67
Setini nuntij Romam venerunt. 71.1.
Sextus Tarquinius filius Superbi Gabios transfugit 9.98
Sex. Tarquinius a Gabinis dux belli legitur 9.114
Sex. Tarquinius ſciſcitatum ad patrem Romā nuntium miſit 10.2
Sex. Tarquinius primores Gabinorum interficit 10.8
Sex. Tarquinius Superbi filius. 10.57.
Sex. Tarquinij ad Ardeam conuiuium 10.58
Sex. Tarquinius a Gabijs benigne excipitur 10.68
Sex. Tarquinius libido ſtuprandæ Lucretiæ capit. 10.66
Sex. Tarquinius Lucretiæ vim intulit 10.70.85
Sex. Tarquinius Gabijs interfect⁹. 10.114.
Sex. Pōpeius in Aſia a legatis Antonij oppreſſus eſt. Flo. 131
Sex. Aelius Pætus triūuir 203.34
Sex. Furius conſul 17.63
Sex. Manilius præfectus tribunorum militum 30.28
Sex. Quintilius conſul 27.36
Sex. Cornelius flamen Quirinalis mortuus 27.39
Sex. Quintilius Coſ. mortuus 27 39.
Sex. Ticinius tri. plebis necē Melij indigne tulit 37.8
Sex. Iulius Tullus trib. militum. 40.19.
Sex. Tempanius decurio equitum. 40.68.81. & 40.88.104.
Sex. Tempanij tēperantia 40.114
Sex. Tempanius tri. pl. 41.19
Sex. Furius Medullinus iterū tribunus militum 41.63
Sex. Pompilij frater petit quæſturam 41.65.
Sextius primus de plebe conſul. 90.62.
Sextilia virgo Veſtalis viua defoſſa eſt. Flo. 14
Sextus Pomponius legatus Vibonenſem agrum tuetur 106.81
Sex. Digitius pro murali corona cō tendit 156.34
Sex. Digitius murali corona donatus a Scipione 156.47
Sex. Iulius Cæſar prætor 162.6
Sex. Iulio Cæſari Sicilia prouincia euenit 162.22
Sex. Iulio Cæſari exercitus Cannēſis eſt datus 162.34
Sex. Iulius Cæſar legatus ad Criſpinum conſulem 163.68
Sex. Antiſtius legatus 164.104
Sex. Cornelius tri. militum 178

16.61.
Ser.Aelius Pætus ædilis curulis. 202.94.
Ser.Aelius Pætus conſul 104.88 24.⁊207.71.104.
Ser.Digitius prætor 211.47.⁊ 211.59.⁊224.1.26.29.
Ser.Aelius Pætus cenſor 221 69.⁊221.53.
Ser.Digitius legatus 239.64
Ser.Iulius Cæſar tribunus militū 273.41.
Ser. Licinius ſenator a C. Mario de ſaxo deijci iuſſus.Flo. 78
Sextus Pompeius filius in Cyprū refugit.Flo. 112
Ser.Cæſar, qui ad Baſſam tranſierat, occiſus eſt. Flo. 114
Ser.Pompeius ad Mundam a C. Cæſare victus effugit.Flo. 115
Ser.Pōpeius Magni filius Meſſanam oppidum Siciliæ primū, deinde totam prouinciam occupauit.Flo. 123
Ser.Pompeius pacem cum Cæſare ⁊ Antonio fecit ita, vt Siciliā haberet.Flo. 127
Ser.Pompeius pace fracta duob⁹ prælijs naualibus cū Cæſare pugnauit.Flo. 128
Ser.Pōpeium naualibus certaminibus Cæſar impugnat.Fl. 129
Ser.Pompeius prælio nauali victus in Siciliam fugit.Flo. 129
¶Sibaris oppidum 154.58
Sibylla poſt Euandrum in Italiam venit 2.58
Sibyllini libri aditi 47.92.⁊67.89.⁊108.57.⁊208.65.⁊109.30.⁊210.76.⁊215.36.et 119.71.⁊140.81.⁊180.23.et 227.96.⁊Flo. 49
Sibyllæ carmina 256.106
Sicinio authore plebs in Sacrum montem receſſit 16.46
Sicinius collega tribunoꝝ 16.67
Siccitate laboratum eſt 39.32
Siciliæ tyranni 67.86
Siciliæ prætores 125.70.⁊146 214.⁊162.22.⁊165.2.⁊170. 24.⁊175.78.⁊180.85.⁊186. 28.⁊190.102.⁊192.56.⁊195 70.⁊196.33.⁊207.112.⁊111 65.⁊214.2.⁊221.60.et 122. 202.⁊227.7.⁊232.30.⁊239. 26.⁊246.114.⁊255.8.⁊256. 47.⁊266.33.⁊267.47.⁊269.5 ⁊272.14.⁊274.73.⁊276.15.
Sicilius author defectionis Hirpinorum ſecuri percuſſus 126.116
Siciliæ repetendæ ſpes Carthaginienſibus fuit 235.49
Sicilia ⁊ claſſis M.Marcello conſuli euenit 152.89
Siciliæ pdita.XX. oppida Romanis 154.110
Siciliæ ſex oppida capta, ⁊ quadraginta voluntaria deditione in fidem venerunt 154.110
Sicilia bello ⁊ pace Romanis fidiſſimum annonæ ſubſidiū 158.5
Sicyonio in agro pugna 164.39
Sicilia Scipioni extra ſortem conceſſa 175.76
Siciliæ maritima ora quadraginta nauibus cuſtodita 186.24
Sicilia prouincia Romanorum. 219.96.
Sicyon oppidum 206.7.⁊207. 27.⁊207.30.⁊209.76.
Sicilia obtenta a M.Marcello. 207.101.
Siciliæ bellum aduerſus fugitiuos narratur.Flo. 58
Sicyon honoribus Attalum auxit. 209.100.
Sicyone ꝯcilium habitū 217.81
Sitella allata ad ſuffragiū 138.71
Sica oppidum 226.11
Siculi 213.106
Siculum frumentum 249.35
Siculi in ſenatum introducti verba fecerunt 152.106
Siculi Marcellū accuſant 152.113
Siculi exanimati ſorte conſulum. 152.90.
Siculorum ſeditiones 39.20
Siculorum tyrāni benigne frumentis iuuerunt Romanos 45.9
Siculorum querelæ 152.92
Siculoꝝ colloquiū de dedēdis Syracuſis Marcel. 144.15.⁊ 144.19.
Siculi peſtem fugientes in propinquas vrbes dilapſi ſunt 143.99
Sidicini Campanis ſeſe coniungūt 68.15.
Sidicini 71.17.19
Sidicinorum deditionem Romani aſpernati ſunt 71.30
Sidicinorum deditio ad Latinos. 71.30.
Sidicinis cum Auruncis bellum ortum 74.25
Sidicini Auruncorum antiqua mœnia deleuerunt 74.28
Sidicinis finitimis Auſones arma coniunxerant 74.19
Sidicini orant in fidem accipi a Romanis 74.98
Sidicinus ager deuaſtatur ab Annibale 148.83
Sidonij 231.43
Sida 242.89
Signiam coloni miſſi. 10.32
Signia colonia iterum deducta. 14.24.
Signia colonia Romanoꝝ 71.58
Signia oppidum 203.30
Signa collata cum hoſte bis abſente dictatore 76.112
Signa in hoſtes iacta 211.109
Signini laudati a Po.Ro. 159.50
Sigoueſus Ambigati Gallorum regis ſororis filius 51.48.50
Signinorum ager 75.44
Silenus author Græcus 156.53
Silo Popedius dux Marſorum in prælio cecidit.Flo. 76
Silpia oppidum 170.82
Simulacra infantium conditorum vrbis ſub vberibus lupæ 93.65
Sinueſſa a Romanis colonia appellata 92.91
Sinueſſanæ aquæ 211.62
Sinueſſæ colonorum tecta exuſta. 211.70.
Sinueſſanus populus ad ſenatū venit 265.36
Sinueſſa 232.53
Sinus maris inter Prienen ⁊ Miletū Mæandrum excipit 251.24
Sipyrrhicas Aetolorum princeps. 202.17.
Sipuntum colonia deducta eſt 221 82.
Sipūtum Brutioꝝ colonia 95.97
Sipylus 238.75
Sipylus dedita Romanis 246.6
¶Smyrna 223.37.38.⁊230.63
Smyrnæorum legatio 247.89
Smyrnæi agro donati 255.93
¶Soboleſcens 178.93
Solonis leges inclytas deſcribere miſſi 27.34
Solitaurilia 73.38
Sol ruber fuit tota die 196.105
Soli oppidum 210.67
Soli vrbs Ciliciæ 248.43.47
Solis ara in Aemo monte 272.82
Solennæ luſtrādi exercitus 269.90
Sontinius miniſter Alexandrum regem admonet 75.111
Sophoniſba vxor Syphacis, filia Aſdrubalis Pœni Maſiniſſæ occurrit 188.25
Sophoniſba poculuꝫ veneni a Maſiniſſa impauide hauſit 188.94
Sophoniſba genib⁹ aduoluta Maſiniſſæ precatur 188.17
Sopater dux quatuor millia militū in Africam traiecit 190.73
Sopater dux Macedonū apud Annibalem mercede militauit 193 92.96.
Sopater Acarnan præfectus interficitur 198.43
Sopater abſens prætor creatus. 133.35.
Sopater inconcione verba fecit. 133.71.
Sororium tigillum 5.68
Sora ex hoſtibus capta 67.115
Sora ad Samnites defecit 83.82
Soræ oppidi ſitus 83.110
Soranus tranſfuga 83.111
Sora prodita 84.13
Sorani defectionis authores ſecuri percuſſi 84.16
Sora recepta ab Sānitibus 88.62
Sora colonia deducta 89.3
Sora expugnata 87.114
Soranum agrum Volſci ⁊ Samnites poſſederunt 89.3
Surrentini deficiunt ad Annibalē poſt Cannenſe prælium 219.92
Soſpitæ Iunonis ædes communis Lanuuinis municipibus cū Po. Romano 74.8
Soſitheus Magnes legatus Philippi ad Annibalem 117.24
Soſis regio equo Syracuſas contēdit 131.103
Soſis interfector Hieronymi tyranni 133.30
Soſia dux Syracuſanoꝝ 134.59
Soſippus legatus Hieronymi ad regem Ptolemæum voluntariū exilium ſibi conſciuit 133.89
Soſis a Marcello ad Philodemū mittitur 143.58
Soſis Syracuſan⁹ in triūpho Marcelli ſpectaculo fuit 151.34
Soſia faber ærarius tradidit Syracuſas 153.116
Soſpitæ Iunonis in templo Lanuuij ſtrepitus 196.106
Soſpitæ Iunoni ædes vota 208.45
Soſilaus Rhodius 219.76
¶Sp.Antias legatus interfectus. 37.10.
Sp.Caſſius primo conſul 13.103
Sp.Caſſius magiſter equitum primus 14.4
Sp.Caſſius iterū conſul 16.69.82
Sp.Caſſius tertium conſul 17.104
Sp.Caſſius damnatus necatuſq;. 18.6.
Sp.Caruilius Q.filius Mar.ædilis curulis 90.98

Sp. Caruilius conſul 96.90.96
Sp. Caruilius ſuos damnauit laudauitq; 97.95
Sp. Caruilio Hetruria euenit 98.10.
Sp. Caruilius de Samnitibus ⁊ Hetruſcis triumphauit 98.35
Sp. Caruilius de paucitate ciuium conqueſtus 124.2
Sp. Caruilius tri. pl. 138.6
Sp. Caruilius Max. augur mortuus 151.84.
Sp. Caſſius in diſcrimine a plebe deſtitutus 58.7
Sp. Caſſius pœna affectus 36.98
Sp. Furius conſul 18.33
Sp. Furius ſiue Fuſius Coſ. 22.55
Sp. Furius conſul in Equos profectus 22.65
Sp. Furius ab Equis circunſeſſus. 22.69.
Sp. Furius conſul vulnus accepit. 22.85.
Sp. Furius 24.30
Sp. Furius tri. militum 60.62.69
Sp. Furius M. Filius Camillus prętor 63.4
Sp. Fuſius pater patratus 5.11
Sp. Herminius conſul 32.67
Sp. Icilius tri. ple. 20.115
Sp. Lucretius cõſul creatus 12.91
Sp. Lucretius 10.77
Sp. Lucretius præfectus vrbis. 10.107
Sp. Lucretius ſocer Collatini 11.43
Sp. Lucretius moritur 12.51
Sp. Lucretius 12.87
Sp. Largius 22.112
Sp. Licinius tri. ple. 18.36
Sp. Lucretius prætor 175.74
Sp. Lucretij literæ ad ſenatum. 173.103.
Sp. Lucretio prorogatum imperium vt Genuam dirutam exædificaret 186.19
Sp. Lucretius legatus 196.96
Sp. Lucretio prorogatum imperiũ Galliæ 180.46
Sp. Melius equeſter largitiões frumenti facere inſtituit 36.51
Sp. Melius priuatim annonæ curationem agebat 36.60
Sp. Melius regni cõſilia egit 36.62
Sp. Melius vocatus a dictatore. 36.81.
Sp. Melius obtruncatur a Seruilio Hala 36.87
Sp. Melius iure cæſus 36.91
Sp. Melij ædes diſſipatæ bonaq; publicata 36.108
Sp. Melij tri. pl. fauore ſeditiones motæ 37.87
Sp. Melius in diſcrimine a plebe deſtitutus 58.7
Sp. Metilius quartum tri. ple. 42 27.⁊ 42.44.
Sp. Nautius conſul 17.68
Sp. Nautius tri. militum 41.87
Sp. Nautius Rutilius iterum tri. militum 42.26
Sp. Nautius Rutilius tertium tri. militum 42.68
Sp. Nautius conſul 83.48
Sp. Nautius multos circunducit. 97.11.
Sp. Nautius dux alaribus cohortibus fuit 97.34
Sp. Nautius a Papyrio aurea corona donatus 97.96
Sp. Oppius decemuir Ap. Claudio adiutor decretus 28.90.⁊ 30.96
Sp. Oppius Cornicem decemuir. 27.91.
Sp. Oppius ſenatum habet 30.9
Sp. Oppius ductus in vincula finem vitæ fecit 31.58
Sp. Oppius arreptus a P. Numitorio 31.54
Sp. Oppij bona publicata 31.58
Sp. Papyrius filius fratris cõſulis 97.15.
Sp. Papyrius a Papyrio patris fratre corona aurea donatus 97.96
Sp. Papyrius tri. militum 58.216
Sp. Poſthumius conſul 22.17
Sp. Poſthumius decemuir 27.49
Sp. Poſthumius Albus tri. militum 38.40.
Sd. Poſthumius Albus lega. 27 34.⁊ 33.58.⁊ 38.94.
Sp. Poſthumius Albus ictus ſaxo acie exceſſit 39.2
Sp. Poſthumius tri. militum 50.3 ⁊ 50.59.
Sp. Poſthumius Regillenſis cẽſor. 59.108.
Sp. Poſthumius conſul 74.57 ⁊ 79.1.
Sp. Poſthumius cenſor 74.75
Sp. Poſthumius magiſter equitum 75.82.
Sp. Poſthumius ad conſules 80 74.
Sp. Poſthumius conſul ſub iugum miſſus 80.30.80.85
Sp. Poſthumij miſeratio inceſſit homines 80.89
Sp. Poſthumius de deditiõe in Caudinis ad P. C. 80.96.⁊ 80.112
Sp. Poſthumius laudibus in cælum ferebatur 81.16
Sp. Poſthumius laxe vinctus adducere lorum iuſſit 81.23
Sp. Poſthumius per fæcialem Sãnitibus deditus 81.26
Sp. Poſthumij prætoris literæ. 248.57.
Sp. Poſthumius Albinus conſul. 261.25.⁊ 262.6.⁊ 262. 103.et 263.51.⁊ 274.104.
Sp. Poſthumius comitia habuit. 263.50.
Sp. Poſthumius conſul Bacchanalium inquiſitor 261.81
Sp. Poſthumius Albinus prætor. 267.43.47.
Sp. Poſthumius Albinus augur creatus 267.52
Sp. Poſthumius Albinus augur deceſſit 275.109
Sp. Rutilius Craſſus tri. militum. 42.24.
Sp. Tarpeius Romanæ arcis præſes 3.26
Sp. Tarpeij filia armis necat 3.28
Sp. Tarpeius conſul 27.26
Sp. Tarpeius tri. ple. 32.66
Sp. Tarpeius legatus 30.12
Sp. Seruilius conſul 19.108
Sp. Seruilij caſtra Veientes adorti 19.114.
Sp. Seruilius reus tribunitios impetus tulit 20.12
Sp. Seruilius vir feruidi animi plebem refutauit 20.15
Sp. Seruilius Priſcus cẽſor 60.63
Sp. Seruilius tri. militum 61.94
Sp. Verginius conſul 27.18
Sparta quondam ſine muris fuit 220.202.⁊ 266.8.
Spartanum bellum 222.37
Spartacus dux belli ſeruilis Fl. 95
Spartacus L. Lentulum, ⁊ L. Gellium, ⁊ Q. Arium prætorem acie vicit. Flo. 96
Spartacus cæſus a M. Craſſo prætore. Flo. 97
Sparta ſine muris per octingentos annos fuit 266.8
Specus duorum millium abſumptorum fumo ⁊ vapore 89.23
Spei fanum 277.7
Spei templum 19.106
Spei ædes refecta 139.64
Spei ædes fulmine icta 108.53
Sperchius flu. 234.78.⁊ 239.78
Sperchiæ 205.22
Spoletum colonia deducta. Flo. 20
Spoletum venit Annibal 110.63
Sponſoribus veſtis detrahi ⁊ manus vinciri iuſſum 81.22
Spoletani laudati a Po. Romano. 159.52.
Spolia opima Coſſus in triumpho tulit 37.62
Spolia vide Opima
Sponſio quæ neminem præter ſpõſorem obligat 119.77
Stator Iuppiter 3.41
Statuæ equeſtres in foro poſitæ. 73.107.
Statius Cælius imperator Samnitium captus 88.57
Statius Minatius dux Samnitium 92.106.
Statius Metius præerat præſidio Annibalis ad Caſilinum 132.50
Statoris Iouis in æde virgines carmen diſcebant 165.27
Statarij ſemilixæ milites Syphacis 190.116.
Statius pollicitus Conſam traditurum Annibali 120.3
Status Romanorum ad Helleſpontum 244.55
Statuæ tres Scipionum 258.113
Stellatina tribus 56.16
Stellates campi 88.45.⁊ 95.27 ⁊ 211.56.
Stellatis ager 95.27
Stenius hoſpes Annibalis Capuæ 121.40.
Stena 203.69
Stiſſum oppidum Hiſpaniæ expugnat a Cn. Scipione 108.24
Stimon 205.27
Stobi oppidum Pæoniæ 222.2 ⁊ 268.73.⁊ 272.52.
Stolo gener M. Fabij 61.56. vide C. Licinius.
Storia ⁊ arundine hybernacula Numidæ texunt 186.56
Stratonienſis ager 220.22.24
Stratonice oppidum 220.25.42 ⁊ 220.43.⁊ 212.34.
Stratonice obſeſſa 210.44
Stratonides quidam 211.107
Strato quidam comes fugæ rogatus a Bruto vt gladium ſibi adijceret. Flo. 124
Strati 234.20.⁊ 249.74.⁊ 249.89.
Stuberra 202.6
Sublitius pons 22.79
Subitarij milites qui 22.74
Suburra vicus 24.43
Suburrana tribus libertinorum. Flo. 20
Sucronis caſtrorum furor 172.98
Sudertano in foro ſanguinis guttæ

fluxerunt 251.81
Sue, oue, tauro luſtratur exercitus. 8.54.
Sueſſanorum legationes auditæ. 70.15.
Sueſſulani eiuſdem conditionis cuius Capua 74.21
Sueſſa colonia deducta 84.107
Sueſſa colonia Romana 159.25
Sueſſa vi capta a Tarquinio 9 93.⁊15.26.
Sueſſanorum leg. auditæ 70.15
Sueſſiones Belgarum populi a C. Cæſare in deditionem accepti. Flo. 104
Sueſſetani 218.11.⁊218.21.⁊ 266.107.
Sueſſetana iuuentus 218.18
Suffragia viritim data ſunt 8.42
Suffragia per gradus facta 8.43
Suffragij ſortiendi modus 138.71
Suffetes ſūmus Pœnis magiſtratus 275.44.⁊187.18.⁊188.107.
Suiſmontium 260.28
Sulpitius tribunus militū nō litauit poſtridie Idus Quintiles 55.28
Sulpitij Galli tutor Sergius Galba fuit. Flo. 49
Sulmo oppidum 149.26
Sulpitius conſul 199.7.⁊203.21 ⁊206.70.⁊208.3.25. vid Ser. Sulpitius
Sulpitia grauis fœmina 261.75
Sulpitius Galba candidatus 265 26.
Sulpitius legatus ab exercitu ſuo interfectus. Flo. 75
Sulpitius legatus Marrucinos cecidit. Flo. 76
Summouendi verba more maiorum 20.96.
Summani ædes tacta 208.17
Sunium Claudius peruenit 198.34
Sunium promontorium Atticæ 198 29.⁊205.81.
Superbi cognomen Tarquinio a factis fuit 9.32.50
Superſtitione capti animi 30.38
Supplicationes 31.29.⁊49.59. ⁊93.14.47.⁊97.110.⁊98.53. ⁊109.29.⁊110.79.95.⁊131. 21.⁊139.68.⁊157.93.⁊158. 69.⁊159.69.⁊162.49.⁊165. 20.⁊167.87.⁊169.109.⁊170 41.⁊180.103.⁊186.21.⁊189 14.⁊193.51.
Supplicatio ad ædem Herculis. 100.90.
Supplicatio ad aram Veſtæ habita 170.45.
Supplicatio indicta 196.21.⁊225 41.⁊227.19.⁊232.28.
Supplicationes habitæ 196.46.⁊ 202.72.⁊222.98.⁊230.44.
Supplicatio decreta 198.20.⁊203 24.⁊204.50.⁊208.59.⁊211. 39.⁊218.35.⁊221.42.⁊235. 97.⁊157.98.⁊237.112.⁊179. 51.⁊246.72.⁊247.23.⁊248. 85.⁊255.14.⁊256.94.⁊263. 38.⁊266.38.⁊267.59.⁊268. 112.⁊269.25.⁊271.96.⁊272 28.30.⁊173.68.⁊274.108.⁊ 116.276.30.⁊277.29.
Sutrium obſeſſum ab Hetruſcis. 55.55.
Sutrini ſocij populi Romani 55 55.
Sutrini dediderunt ſeſe Hetruſcis. 56.59.
Sutrium iterum eodē die a Camillo capitur 55.66
Sutrinis oppidum inuiolatum redditum eodem die 55.75
Sutrium receptum a Camillo 56 104.
Succenturionem ſibi primipilus legit 72.102
Sutrium clauſtra Hetruriæ 85.65
Sutrium oppugnatum ab Hetruſcis 85.66.
Sutrium ab Hetruſcis obſidetur. 86.27.
Sutrianis quid factum 153.68
Sutriū colonia Romana 159.25
Surenas dux Parthorum Craſſum interemit. Flo. 106
¶ Sydō cognomē Epicidis 144.62
Syluius Aſcanij filius 1.55
Syluij cognomen Albæ regnantibus 1.57.
Syluani vox audita 12.25
Sylua Ciminia 86.40.42.⁊ 187.10.
Syluæ regiæ 248.34
Sylenæ come 251.65
Sylla dictator factus cum. XXIIII. faſcibus proceſſit. Flo. 89
Syllæ Felicis cognomen vnde. 194.55.
Synope Græca vrbs vbi fuit 93 18.
Sypuntū colonia deſerta 263.56
Synopenſium clades 269.29
Syphax magno prælio victus in Maurusios refugit 137.101
Syphax rex Numidarum Carthaginienſibus hoſtis factus 137.71
Syphax legatum Romanum magiſtrum rei militaris petit 137.78
Syphax ignarus rei militaris in cōparatione Romanorum 137.76
Syphacis legati Romam venerunt. 157.77.
Syphacem Maſæſulorum regē Scipio ſtatuit tentare 171.63
Syphax amicitiam Romanorum accipere annuit 171.69
Syphaci magnificum viſum duos duces Aſdrubalem ⁊ Scipionem ad ſe venire 171.83
Syphax Aſdrubalem ⁊ Scipionem in hoſpitium inuitat 171.84
Syphax poſt colloquium Scipionis alienatus a Carthaginienſibus. 178.95.
Syphax duxit filiam Aſdrubalis. 182.101.
Syphax cum Carthaginienſibus fœdus percutit 182.105
Syphax a Scipione monitus ne iura hoſpitij ⁊ initæ ſocietatis cum populo Romano fallat 183.5
Syphax ab Aſdrubale incitatus Maſiniſſæ bellum infert 184.48
Syphax per literas ac legatos Carthaginem accerſitur 184.106
Syphax cum. L. millibus peditum, X. equitum aduenit Carthaginem 185.34.
Syphaci ſpes pacis vt Romāi Africa, Pœni Italia excederēt 186 51.
Syphaci caſtra incenſa 186.84
Syphax octo millium ſpatio conſedit ex fuga 187.25
Syphacis vxor non blanditijs, ſed precibus ⁊ miſericordia pro patre obteſtatur 187.24
Syphax Carthaginienſibus animus crexit 187.26
Syphax vetere ſe regno continebat 187.101.
Syphax æger ſtimulatur amore vxoris 187.101
Syphax exercitu nouo in Romanos ire pergit 187.106
Syphax equo effuſus capitur viuus 182.2.
Syphacem velut ſpectaculum triumphi viderunt in caſtris 188.29
Syphax in prætorium ad Scipionem eſt perductus 188.49
Syphacis animū matrona Carthag. delinimentis alienauit 188.56
Syphax cum alijs captiuis Romam miſſus 188.104
Syphax inconditæ barbariæ rex. 190.115.
Syphax morte ſubtractus triūphantis gloriæ Scipionis 194.51
Syphacum deſecit 189.82
Syphax Tybure mortuus 194.51
Syphax Galā agro expulit 271.113
Syphax ex amico hoſtis factus. 196.90.
Syphax 243.19.⁊247.77
Syracuſani legati in ſenatum introducti 115.43
Syracuſani legati ab Ap. ad Marcellum miſſi 134.7
Syracuſanis Romana ſocietas ſuadetur 134.21
Syracuſani dolo militis concitati in Romanos 134.97
Syracuſæ cœptæ oppugnari 135 14.
Syracuſarum murus qualis 135 20.⁊135.38.
Syracuſarum oppugnatio ad finem venit 142.112
Syracuſas vi cape nō poterat Marcellus 142.115
Syracuſas introductus ſeruus exulum pro transfuga 143.6
Syracuſarum proditio compoſita. 143.9.
Syracuſarum proditores necati omnes, ⁊ cruciati ſunt 143.10
Syracuſarum murus per ſcalas aſcēditur 143.29
Syracuſæ omnium vrbium pulcherrimæ 143.45
Syracuſæ prædatæ 143.69
Syracuſarum oratores ad Marcellum miſſi 144.31
Syracuſarum prætores obtruncantur a militibus 144.46
Syracuſis militum tumultus 244 40.
Syracuſani oratores a Marcello nihil petebant aliud quam incolumitatem ſibi ſuiſque 144.76
Syracuſæ diripiendæ militi datæ. 144.86.
Syracuſarum captarum ingens præda 144.92
Syracuſanorum fami in tempore ſubuentum 144.98
Syracuſarum ornatus per Marcellum Romam inuectus 151.30
Syracuſæ horreum atque ærarium quondam Po. Romani 153.38
Syracuſæ op. Siciliæ 299.48
Syracuſani ſeruire tyrannis quam capi a Romāis maluerūt 199.95
Syracuſarum ſigna infeſta Romanis 215.68
Syracuſana hyberna 258.10
Syrtis minor 188.100.⁊283.92

Syri leuiſſimi homines 135.15
Syriæ motus. Flo. 46
Syria claſſis 142.72
Syri 245.55
Syriæ reges ſtipendium Gallis ſoluerunt 251.13
Syria ex ſtirpe Perſei ſimilem regẽ habebat Pruſiæ. Flo. 50
Syriæ motus, & bella inter reges geſta referuntur. Flo. 52
Syriæ motus referuntur. Flo. 60
Syriæ regnũ motus. Fl. 62.68.70
Syria Tigrani adempta. Flo. 101
T Abulinus ager vnde dictus 197.12
Tabulæ priſcæ artis. 105.75.
Tabe oppidum 251.29
Tabarum feroces viri. 251.31.
Tabæ deditæ 251.34
Tabernæ factæ a L. Tarqnio Priſco 7.34
Tabula in templo ædium permarinum 277.18
Tabula in æde Iouis in Capitolio. 277.23.
Tatius rex Sabinorum maximi nominis 3.1
Tatius filiam Sp. Tarpeij corrumpit 3.26
Tagus fluuius 199.34.& 161.66 & 187.44.& 264.96.99.
Tanaquil vxor Lucumonis 6.113 & 8.115.
Tanaquil augurium læta accipit. 7.7.
Tanaquil perita cœleſtiũ prodigiorum 7.7
Tanaquil viro ſuo de puero Seruio Tullio 7.83
Tanaquil virum moribundum curat 7.113
Tanaquil Seruium Tullium orat. 7.114.
Tanaquil populũ alloquitur 8.5
Tanticeris locus 202.2
Tantiani 210.20
Tanagra 211.107.& 131.96
Tapſus capi[t] a Maſiniſſa 124.21
Tapſus oppidum 214.72.77
Tarquinij oppidum 6.109.& 7.3
Tarquinijs Lucumo relictis Romã cõmigrauit 7.4
Tarquinij reges duo pater & filius. 10.13. Vide L.
Tarquinia ſoror Superbi 10.38
Tarquinij nomen inuiſum ciuitati. 10.116.
Tarquinij vt regno aſſueſcerent initium a Priſco factum 10.115
Tarquiniorum nomen periculoſum libertati 10.115
Tarquiniorum ſodales proditionẽ moliti 11.51
Tarquiniorum bona diripiẽda plebi data 11.77
Tarquiniorum ager Marti cõſecratus 11.78
Tarquinienſes moti a Tarqnio Superbo 12.9
Tarquinienſes Romanos pepulerunt 12.22
Tarquinij ad Lartem Porſenã Cluſinum regem pfugerunt 12.62
Tarquinijs reſtitutio regni negatur 13.37.
Tarquinijs ſpes redit⁹ inciſa 13.83
Tarquinius exulatum ad generum abijt 13.84
Tarquinij in exercitu Latinorũ fuere 14.11
Tarquinius Superbus equũ in Poſthumium miſit 14.16
Tarquinius Collatinus conſul exulare iuſſus 36.97
Tarquinienſes noui hoſtes exorti. 48.30.
Tarquinienſes oppreſſi 48.30
Tarquinio Priſco rege Galli in Italiam venerunt 51.44
Tarquinienſes populati Romanos fines 65.7
Tarquinienſes. CCCVII. milites Romanos captos immolauerunt 65.25.
Tarquienſes & Faliſci duces ad Salinas perueniunt 66.5
Tarquinienſes captiui in medio foro virgis cæſi, ac ſecuri percuſſi. 66.41.
Tarquinienſe bellũ iniit Sulpitius 65.101.
Tarquinienſes in. XL. annis inducias impetrauerunt 66.104
Tarquinienſes ſubacti inducias in XL. annos petierunt 87.67
Tarracinæ Anxur dictæ 44.18
Tarracinæ moles a Lepido ſtructæ. 176.116.
Tarpeio ſaxo deiectus Manlius. 58.91.
Tarentum oppidum 76.17
Tarentinorum iuuentus 76.18
Tarentini Palæpolitanos increpãt 76.46.
Tarentini denuntiant Romanis, et Samnitibus, vt bellum omittant 81 91.
Tarentini claſſem Romanam diripuerunt. Flo. 12
Tarentinis victis libertas datur. Flo. 15
Tarracone relictũ præſidium a Scipione 108.35
Tarracinæ ſaltus 112.1
Tarentini deficiunt ad Annibalem poſt Cannenſe prælium 119.92
Tarẽti quinq; iuuenes Annibali patriã tradunt 131.40.& 132.89
Tarẽtum maritima vrbs 132.48
Tarentinorum defectionis cauſſa. 139.70.
Tarentini obſides 139.72
Tarentini obſides a fuga retracti de ſaxo deijciunt 139.77.& 141.40
Tarentini nobiles. XIII. coniurauerunt 139.79
Tarentum ſpecie venationis Annibali proditur 139.86
Tarentinorũ leges ſancitæ 139.87
Tarenti proditi ſignum 139.110
Tarentum proditum Annibal ingreditur 140.4
Tarentina arx peninſula 140.25 45.
Tarentum excluſum maritimis cõmeatibus 140.46
Tarentinorum defectio quo anno. 140.61.
Tarraconem P. Scipio pedib⁹ profectus 150.114
Tarentina arce cõmeatus arcuit Punica claſſis 152.13
Tarentinæ arcis vix tolerabilis inopia 154.50
Tarentum per proditionẽ a Q. Fabio capitur 161.16
Tarentini cum Carthaginienſib⁹ cæduntur 160.95
Tanais fluuius 255.58
Taygetus 238.49
Tarenti ingens vis argenti ſignaq; capiuntur 160.98
Tarentinorum legati pacem petierunt 161.10
Tarentinorum contentio in ſenatu. 161.75.
Tarracinæ matrem Idæam eſſe nũtius recens venit 180.106
Tarentum oppidum 160.97
Tarraco oppidum 217.80.86.& 175.35.& 275.67.
Tarracina 231.53
Tarentini 245.58
Tarenti prætor 256.49.& 264.82
Tarentini agri latrocinijs depopulati 272.14
Tarracinæ moles a Lepido ſtructa 276.115.
Taurini 51.58
Taurea Iubellius Campanus inclamat nomine Fuluium 150.16. vide Iubellius
Taurea Iubellius gladio per aduerſum pectus tranſfixus ante pedes imperatoris pcubit 150.23
Taurus mons 216.9
Taurus mons terminus imperij Romani 248.8
Taurus fluuius 251.65
Tauri montis loca gelida 253.118
Tauri montis accolæ 255.28
Taurilia ludi facti 163.32
Taurini populi Gallis proximi. 104.64.
Taurinis aduerſus Inſubres motũ bellum erat 104.72
Taurasini 275.29
Tectoſagi Galli 251.100
Tectoſagis bellũ infertur 252.32
Tectoſagi montem Magaba petierunt 252.57
Tectoſagi impugnantur 253.36
Tectoſagum oratores 253.54
Tectoſagi & Trocini aciẽ tenent mediam 253.85
Tectoſagi & Trocini cæſi 253 101.
Tegeæ cõcilium Achæorũ 254.99
Tegea 228.225
Teium op. 243.58.65.& 249.22
Teij 243.52
Teiorum oratores 241.67
Teiorum promontorium 241.18
Telluris ædes 18.9
Telleni capti 6.92
Telo deuoti hoſtẽ potiri fas non eſt 73.37.
Telluri ac dijs manibus Galli Samnitesq; voti 94.83
Teleſia oppidum ab Annibale captum 112.47
Telega 228.8
Telmeſſicus ſinus 241.82
Telmeſſus 248.38
Telmeſſium caſtra 248.38
Telmiſſus 255.80.96
Telmiſſus Eumeni data 255.109
Telmenſes Iſiondenſes oppugnant 251.60.
Telmeſſo pax data 251.63
Templum primum Romæ conſecratum Ioui eſt 3.22
Tempe Theſſalica 205.50.& 212.100.
Tempeſtas fœda 207.94.& 213 88.& 269.19.& 277.104.
Tempſanus ager 222.84
Tempe vbi. 233.108

Tempſa colonia Romana deducta. 211.83.86.
Tempe Theſſalica concilium indictū 263.90.
Temenitis Tarenti porta 139.111
Tenorem pugnæ ſeruabāt ordines 189.58.
Tenedo ſtetit claſſis Rhodiorum. 197.60.
Tenedus 235.86
Tergemini fratres 4.117
Tergeminum conflictus 5.22.⁊ 5.25.
Termini fanum 10.18
Terminus deus 10.18.⁊54.106
Termeſtini in Hiſpanis ſubacti. Fl. 54.
Terra mater omnium mortalium. 10.50.
Terræmotus 23.100
Terræ mſi exercitū deberi 72.24
Terræmotus in pugna non auditus 110.20.
Terentina tribus addita 90.93
Teſſerarum iactus proſper 36.105
Teſſera data 69.51.⁊69.83.⁊85 70.⁊166.87.⁊179.110.
Teſtulæ datæ ad ſuffragiū 138.71
Tetraphylia 249.15
Tetradrachma 221.65
Teutomalius Saluiorum rex fuit. Flo. 61
Teutonis bellicoſis Cimbri ſe coniunxerunt. Flo. 67
¶ Thabuſion caſtellum 251.35
Thalaſſus 2.105
Thalaſſio nuptialis vox 2.106
Thaſus 212.24.⁊ 222.94.⁊ 213.58.
Thaſij populi 199.86
Thaumaſti 203.53.⁊234.73.⁊ 240.35.
Thaumaſti vnde dicti 203.53
Thaumaſos Philip. oppu. 203.46
Theanenſes in deditionem venerūt 83.37.
Theates Appuli fœdus petitum ad conſules venerunt 83.40
Theanus Sidicin⁹ tri. mi. 118.77
Theanum in hyberna dictator rediit 124.39.
Thebæ fumantes ruinæ 82.99
Thebæ Phthioticæ 169.58
Thebæ Phthiæ 208.105.⁊209 27.⁊212.86.⁊263.103.
Thebæ dirutæ. Flo. 58
Theodorus interfector Hieronymi tyranni 133.30
Theodorus vnus ex coniuratis Andronodoro torquendus traditur 130.11.⁊132.103.
Theloſis vi capta a Fabio 132.75
Thenſæ ductæ 132.75
Theorenuſus Dinocrates 210.23
Theuma vicus 205.16
Theſpienſium emporium 235.91
Thebes ager Homeri carmine nobilitatus 242.23
Theudoria 249.16
Theorena aſpnata nuptias 269.3
Theatri proſcenium ad Apollinis ædem ſtructum 277.1
Themiſtio Gelonis filia nupta erat. 133.56.
Themiſtus interfectus 133.61
Theodorus ꝓceptor Ptolemæi mortis Pompeij author. Flo. 112
Theodorus caput Pompeij ⁊ annulos Cæſari optulit. Flo. 112
Thermopylarum ſaltus 268.115
Thermopylas cōuentus Græciæ indicitur 112.101
Thermopylarum ſaltum inſidet Antiochus 234.88
Thermopylarum iugum Græciā diuidit 234.90
Thermopylæ vnde appellantur. 234.98.
Thermopylæ 235.88.⁊257.88
Thermopylarum anguſtiæ Græciā claudunt 198.48
Theſprotius ſinus 75.95
Theſſali adſcripti fœderi a Philippo 180.77
Theſſalia a Pſeudophilippo ꝑ Romanos defenſa eſt. Flo. 50
Theſſalica tempe concilium indictū 263.90.
Theſſali accuſatores Philippi. 263.91.
Theſſalonice oppidum 264.24 ⁊269.53.
Theſſali 263.91.⁊204.74
Theſſalia 204.111.116.⁊205 108.
Theſſalia vaſtatur 205.29
Theſſaliæ campi 205.44
Theſſaliæ vrbes 208.105
Theſſalorum auxilia 210.25
Theſſalonica op. 210.52.⁊272 112.
Theſſali gens inquieto ingenio. 222.55.
Theſſali liberi 212.60.86
Theſſaliam percenſuit Quintius. 222.58.
Theſſalos Antiochus tētat 233.11
Theſſalos Philippus incitare poſſe credebat 152.3
Theſſalorum ⁊ Perrhæbiorum querelæ 263.77
Theſſaliæ ſitus 234.90
Theſſalorum concilium 233.57
Thimarum 205.27
Thica pars Syracuſarum 235 108.⁊104.97.
Thoas Chalcidem miſſus 229.42 ⁊129.106.
Thoas ab Aſia flauit 250.53
Thoantem Aetolum Romani depoſcunt 246.39.⁊255.74
Thoantem legatum Antiochus retinuit 236.52.58
Thoas prætor Aetolorum 225.92 ⁊218.104.⁊229.7.28.⁊230. 67.⁊236.52.
Thoas ab oppreſſiōe Chalcidis domum rediit 234.14
Thoas Antiochum inflat 230.67
Thoantis ⁊ Phaneæ contentio. 231.108.
Thraſo quidam Hieronymi familiaris ad Romanos tendit 130.8
Thraſo inter coniuratos nominatus 130.16.
Thraſo emedio ſublatus inſons. 130.19.
Thracum ſeges 151.100
Thraces Lyſimachiam incenderunt 213.50.
Thraces ferociſſimæ gentes 235 11.⁊256.30.31.
Thracum inſidiæ 255.112
Thracum ⁊ Ro. pugna 255.152
Thranſi populi 256.21
Thraces difficiles cōmercio 277 99.
Thraces in montem conceſſerunt. 277.102.
Thraces domiti a Scipione. Flo. 138.
Thraſimenus lacus 108.85
Thronium 229.111.⁊230.19. ⁊235.30.
¶ Thuriæ in Salentinis captæ. 158.87.
Thuriæ redditæ veteri colono 89 21.
Thurini in fidē Po. Romanū redieré 158.6
Thus ac vinum publice præbitum. 93.47.
Thurini Metapōtinis natione iuncti ex Achæis oriundi ſunt 141 39.
Thurinorum literæ ad Hannonem 141.40.
Thurinam iuuentutem centuriauit M. Attilius 141.44
Thurini proditores Romanos præbuere hoſti ad cædem 141.56
Thurini Carthaginienſes in vrbem accipiunt 141.60
Thurini prædarunt Romanas naues 154.79
Thurrus regulus 276.97
Thurri filij duo 276.97
Thyatira 240.51.⁊242.61.⁊ 244.109.
Thyatira dedita Ro. 246.6
Thyrtis Staburcus Demetrio ſpiritum incluſit 273.3
Thyca pars Syracuſarum 143.62
¶ T. Aemylius conſul 21.41
T. Aemylius conſul cū Sabinis bellum geſſit 21.61
T. Aemylius iterum conſul 22.1
T. Aemylius prætor 71.21
T. Aemy. Mamercus Coſ. 73.73
T. Aemyli. Mamercus triumphum ante victoriam flagitauit 73.80
T. Aemylius Mamercus ſeditioſum conſulatum geſſit 73.82
T. Aemylius quinquevir menſarius 66.89.
T. Antonius Merenda decemuir. 27.90.⁊28.90.
T. Attilius Craſſus in Siciliam miſſus 126.10. vide Attilius
T. Apulius ædilis plebis 138.45
T. Apuſtius legatus 199.8
T. Aurunculeius legatus Cæſaris a Gallis cū exercitu cæſus Fl. 106
T. Anius Milo Clodium interfecit Flo. 107
T. Anij Milonis candidati conſulatus ſeditioſus. Flo. 107
T. Anius Milo iudicio damnatus in exilium actus eſt. Flo. 107
T. Anius Milo fugitiuorum exercitu contracto interēptus eſt. Flo. 111
T. Anio Milone tri. pl. rogāte Ciceſo ab exilio liberat⁹ eſt Flo. 104
T. Cæcilius tri. plebis 35.50
T. Ciuilius Suculus triūuir 36.25
T. Claudi⁹ Aſellus tri. mi. 165.112
T. Claud. Aſellus ꝓtor 170.16.25
T. Claud. Aſel. ædilis pl. 180.50
T. Claudius Nero prætor Sardiniæ 180.85.⁊185.43
T. Claudius Nero conſul 190.70
T. Claudius ſenatu cōuocato de ꝓuincijs retulit 190.91
T. Claudio conſuli Africa euenit. 190.96.⁊193.63.
T. Claud. Coſ. iuſſus in Siciliā claſſem ducē 193.19.21.⁊197.11
T. Claudius Coſ. tempeſtate verat⁹ cum claſſe 195.35
T. Claudius priuatus claſſem Ro-

manam reduxit 193.38
T. Claud. Nero ptor 272.11.13
T. Coruncanus pmus ex plebe Pont. Max. creatus. Flo. 18
T. Ebutius conſul 14.17
T. Ebutius magiſter eqtum 14.20
T. Ebutius in Octauium Maniliuz impetum fecit 14.29
T. Ebutius ſaucius brachio pugna exceſſit 14.31
T. Ebutius Carus triũuir 268.102
T. Fonteius legat⁹ Scipionis 145.22.& 145.71.& 145.84.
T. Fõteius Capito prætor 278.5
¶ T. Geganius conſul 16.87
T. Genutius author agrariæ legis. 20.7.
T. Genutius tribunus plebis conſules arripuit 20.36
T. Genutius decẽuir 27.48
T. Genutius conſul DES. 27.50
T. Gracchus ex Lucanis ad Beneuentum vocatur 141.65
T. Gracchus a Flauio Lucano proditus 141.92
T. Graccho ſacrificanti triſte prodigium factum eſt 141.67
T. Gracchus equo deſiliens ad ſuos venit 141.92
T. Gracchum exanimem Mago ad Annibalem miſit 141.104
T. Gracchus in Lucanis ad veteres campos pergit 141.106
T. Gracchi mortis ac funeris varia fama 141.106.110
T. Herminius 12.87.& 12.112
T. Herminius legatus Maniliũ obtruncat 14.48
T. Herminius expirauit 14.49
T. Iuuentius 211.15
T. Iuuentius Alua prætor 221.47.& 221.59.
¶ T. Largius conſul 15.113
T. Largius pmus dictator 14.4
T. Largius conſul 14.58
T. Largij ſentẽtia de plebe commota 15.101
T. Latini ſomnium 17.15
T. Liuius repetit hiſtoriam a ſeptingenteſimo anno. in prolo. 10
T. Liuij pmium laboris in plo. 14
T. Liuius Romanas, non Græcas res perſcribere operæ pretiuz duxit 230.33
T. Liuius ſtatuam Scipionis Africani diſiectam vidit 258.112
T. Liuius ſtatuit non vltra attingere externa, niſi qua Romanis cohærent rebus 267.103
T. Liuius ſacrilegium ratus Auguſtum Cæſarem templi authorez & Coſſum teſtem ſpoliorum ſuoruz ſubtractum 37.71
T. Liuius alo ſuo requiem p amœna diuerticula quærit 82.58
T. Lucretius conſul factus 12.62
T. Lucretius iterum conſul 13.88
¶ T. Manlio conſule Ianus ſecundo clauſus 4.47
T. Manlius L. filius a tribuno patrem liberauit 63.80
T. Manlius M. Manlij Capitolini frater 58.70
T. Manlius Gallum torque ſpoliauit 62.99
T. Manlius L. filius Gallum prouocatorem aggreditur 64.83
T. Manlius L. filius Gallum occiſum torque ſpoliauit 64.88
T. Manlio dictator coronaz aureã donat 64.92
T. Mãlius Torquatus dictator dictus 67.79.& 190.107
T. Manlius Torquatus primũ cõſul 67.92
T. Manl. Torqua. II. Coſ. 68.1
T. Manlius Torquatus. III. conſul 71.52.& 90.30.
T. Manlius cõſul ad prætores Latinorum 71.87.& 72.4
T. Manlius Torquatus ad L. Anniũ iacentẽ in gradibus 72.15
T. Manli. cõſulis filius 72.37
T. Manlij & Genutij colloquium. 72.40.
T. Manlius Genutium Metiũ trãſfixum ſpoliat 72.54
T. Manlius ad patrem 72.55
T. Manlius conſul ad Manlium filium 72.57
T. Manlius filium ſecuri percuſſit. 72.68.
T. Manlius ab aruſpice egregie litaſſe dicitur 72.106
T. Manlius conſul lachrymis & laudibus collegæ mortem proſecut⁹ 73.13.
T. Manlius ad triarios 73.18
T. Manlius vtrius partis dux fuiſſet, eius victoria futura 73.27
T. Manlius funus cõpar morti collegæ celebrauit 73.30.
T. Manlius Romã rediit 73.66
T. Manlio venienti ſeniores obuiã exiuerunt 73.66
T. Manlium iuuentus omni vita auerſata & execrata eſt 73.67
T. Manlij facta laudata 77.7
T. Manlius Torquatus Syllanũ filiũ cõmẽdauit abdicauitq; Fl. 54
T. Manlius Torquatus Alexãdro Magno opponitur 83.69.77
T. Manlio Torquato Hetruria ſorte euenit 90.113
T. Manlij Torquati conſulis vitæ finis 90.115
T. Manlius Torquatus cõtra æſtimatos ad Cãnas ab Annibale milites 119.12
T. Manlius Torquatus in Sardiniam miſſus 126.51
T. Mãli. Torquat. prærogatiua iuniorũ conſul declaratus 151.52
T. Manlius Torq. oculorũ valitudine conſulatũ excuſauit 151.55
T. Manlij Torquati ſentẽtia de Syracuſis 153.35
T. Manlius Torquatus ludos magnos vouit 186.35
T. Mãl. L. F. dictator dict⁹ 66.55
T. Manlius Torquatus Pontifex Max. fieri petit 139.3
T. Manl. Torquatus Coſ. 90.85
T. Manlius prætor Sardiniæ res adminiſtrare cœpit 127.33
¶ T. Menenius conſul 19.102
T. Menenio dies dicta 20.8
T. Menenius morbo abſumptus. 20.12.
T. Menius tri. militum 274.64
T. Menius prætor 268.91.26.& 262.85.& 263.8.& 263.56.
T. Metilius Croto legatus 125.80
T. Minutius Melliculus prætor. 274.61.64.
T. Minutius ptor morit 174.122
T. Minutius conſul 88.42
T. Minutius Coſ. mortuus 88.59
¶ T. Numitius Priſcus conſul 12.66.20.
¶ T. Octacilius in Africam tranſuectus 127.64
T. Octacilius conſul dictus ex prærogatiua iuniorum 130.54
T. Octacili⁹ ſororis Q. Fabij Maximi filiã vxorẽ habuit 130.71
T. Octacilij increpatio 130.79.& 130.80.85.
T. Octacilius claſſis prætor iterum 130.94.& 138.55.
T. Octacili⁹ claſſi aduerſus Carthagiñ. præfuit 130.112.& 131.37.
T. Octacilius cum claſſe in Siciliaz profectus 231.20
T. Octacilio claſſis imperiuz prorogatum 136.109
T. Octacilio Sicilia, Græciæq; ora cum claſſibus decreta 147.22
T. Octacilius prærogatiua Iuniorũ conſul declaratus 151.52
T. Octacil. Craſſus mortuus in Sicilia 148.42.52.& 158.54
T. Octacili⁹ cũ. LXXV. quinqueremibus Vticã tranſmiſit 144.93
¶ T. Pedanius princeps 141.10
T. Pedani⁹ donat⁹ a Coſſ. 241.23
T. Pinarius magiſter equitum dictus 63.51
T. Poſthumius gubernator claſſis Scipioni ait 183.77
T. Pontificius tri. plebis 18.52
T. Popilius legatus elephantos in vallo confecit 148.23
T. Publius augur de plebe 90.74
¶ T. Quintius triũuir 22.13
T. Quintius Coſ. 22.19.& 22.45
T. Quintius proconſul 22.75
T. Quintius Sp. Furio conſuli ſubuenit 22.88
T. Quintius Capitolinus ter conſul fuit 24.27
T. Quint. Capitolin⁹ q̃ſtor 16.35
T. Quintius Capitolinus. IIII. conſul 32.85.& 34.15
T. Quintij conſulis oratio ad Quirites 32.96
T. Quint. Barbat⁹ interrex 35.67
T. Quintius Capitolinus quintum conſul 35.75
T. Quintius Coſ. togat⁹ armati collegæ gloriã æquauit 36.12
T. Quint. Capitoli. vi. Coſ. 36.57
T. Quintius Capitolinus dictatorẽ creat L. Quintium 36.72
T. Quint. Capitolinus leg. 37.26
T. Quint. L. F. Cincinnatus 38.57
T. Quintius Pœnus conſul 37.76
T. Quintio Cincinnato conſuli dictatoris dicendi ſors fuit 38.76
T. Quintio conſuli brachium abſciſſum 39.3
T. Quintij cõſulis ſtrategema 39.7
T. Quint. Pœnus iterũ Coſ. 39.28
T. Quint⁹ Pœnus tri. mi. 39.93
T. Quintius Pœnus legat⁹ 39.84
T. Quin. tri. pl. diẽ dixerũt 40.100
T. Quintium omnes tribus abſoluerunt 41.16
T. Quin. pſ venerabilis vir 41.17
T. Quintius Capitolinus filius Capitolini conſul 41.36
T. Quintius Capito. tri. mi. 44.61
T. Quint. Cincinnat. tri. mi. 55.87
T. Quintius duumuir ſacris faciundis 56.16
T. Quintius Capitolinus 57.5
T. Quintius Capitolinus magiſter equitum 57.28
T. Quintius Cincinnatus ſecundum tribunus militum 58.36

T. Quint. Cicinna. dictator 60.15
T. Quintius dictator ad A. Sempronium magiſtrũ equitum 60.29
T. Quintius Cicinnatus nouem oppida vi cepit 60.41
T. Quintius Cicinnatus triũphans vrbem ingreſſus 60.43
T. Quintij dictatoris tabula ſub ſigno Jouis fixa 60.44
T. Quintius tri. militum 61.94
T. Quintius Pœnus magiſter equitum 62.97
T. Quint. Pœnus dictator 64.57
T. Quint. magiſter eqtum 64.104
T. Quintius conſul 66.36
T. Quintius Pœnus Coſ. 66.100
T. Quintius qualis vir 70.46
T. Quintius imperator coactus fieri 70.52
T. Quintius plenus lachrymarum ad ſuos 70.83
T. Quintius triumuir 74.60
T. Quintio Criſpino Badius Campanus hoſpes erat 142.8
T. Quintiũ Criſpinum cunctantem turmales perpulere 142.22
T. Quintius cum magna laude a cõſulibus donatus 142.29
T. Quintius Criſpinus Capuaz ſortitus 158.77
T. Quintius Criſpi. ꝑtor 158.49
T. Quint. Criſpin⁹ Coſ. collega M. Marcelli 162.5.18.& 190.107
T. Quintius Criſpinus conſul cum exercitu in Lucanos eſt profectus 162.84.
T. Quintius Criſpinus duobus iaculis ictus effugit 163.18
T. Quintius Criſpinus in montes ꝓfectus 163.32
T. Quintius proximis ciuitatib⁹ nũciat occiſum collegam, & Annulo eius hoſtem potitum 163.36
T. Quintius Criſpinus Capuã profectus cum legionibus 163.60
T. Quintij Criſpini literæ de morte collegæ Romã venere 163.64.66
T. Quintius Criſpinus ex vulnẽ moritur 164.44
T. Quintius Tarentum proprætor optinet 180.92
T. Quintius Flaminius ædilis curulis 195.48
T. Quin. Flamini⁹ triũuir 202.39
T. Quintius conſul 203.81.& 203.88.& 204.8.& 204.44.& 218.39
T. Quintius Flamininus Coſ. creat⁹ 204.13.18.& 204.53.
T. Quintij poſtulata a Philippo. 204.66.
T. Quintius Philip. cædit 204.105
T. Quintius obſidionem Eretriæ intermiſit 205.105
T. Quintius conſul 206.71
T. Quintius oppugnat Cenchreas. 207.17.
T. Quint. Coſ. Elatia potit 207.48
T. Quintio prorogatum imperium 208.9.& 211.61.& 214.4.
T. Quintio ſupplementum decretũ. 206.33.
T. Quintij & Philippi colloquium. 208.77.& 209.24.
T. Quintio arbitrium pacis & belli permiſſum 209.52
T. Quintij & Nabidis congreſſus. 209.82.
T. Quintius Corinthum profectus 209.94.
T. Quintij lſæ 211.36.& 227.83
T. Quintij leges pacis Philippo datæ 211.42
T. Quintius Athenis hybernauit. 211.81.
T. Quintius Bœotiorum latrocinia multa vindicat 212.8.11
T. Quintius omnem Græciam liberat 212.46
T. Quintius legationes regũ audit. 212:78:
T. Quinti⁹ Flaminius 214.31.53
T. Quintij cum Nabide conflictus. 219.31.
T. Quintius pacis conditiones præſcribit Nabidi 220.59
T. Quint. ludis præficitur 221.28
T. Quinti⁹ Elatiæ iure dicendo hyemẽ conſumpſit 222.10
T. Quintius alloquitur legatos ciuitatum 221.14
T. Quintius ſenator acclamatus. 222.46.
T. Quintius Romã venit 222.60
T. Quintius ad Aetolos 237.58
T. Quintius triduum triumphauit. 222.60.
T. Quintius poſtulat cum decem legatis audiri 223.7
T. Quintij & P. Scipionis comparatio 225.51
T. Quintius ira exarſit 228.105
T. Quintius in Panætolico cõcilio 229.23.
T. Quintius 232.37
T. Quintio exprobratur 231.54
T. Quintij reſponſio 231.57
T. Quintius Meſſenẽ obſidione liberat 237.3
T. Quintius aduerſantibus aſper, & cedentibus placabilis 237.19
T. Quint. iratus Aetolis 237.40
T. Quintij & M. Atilij conſulis colloquium 237.48
T. Quintius ex Græcia Romam redijt 239.4
T. Quintius Philippum iugis montium deiecit 257.90
T. Quintius Flaminius cenſurã petit 248.67
T. Quint. Flaminius cenſor 248.79.& 253.112.
T. Quintius Varus legatus 264.212.& 266.36.
T. Quintius legatus ad Pruſiam. 268.18.& 268.115.
T. Quintius Flaminius Pruſiæ Annibalem ſuſpectũ fecit 268.18
T. Quintij Flaminĳ literæ ad Philippum 270.95
T. Quintij adulterino ſigno literæ ſignatæ 272.105.110
T. Quintius Criſpinus præficitur claſſi ab Appio Claudio 136.20
¶ T. Romulius conſul 27.20
T. Romulio dies dicta a Claudio Cicerone tri. pl. 27.27
T. Romulius decemuir 27.49
T. Romulei⁹ triũuir Epulo 213.94
T. Romuleius tri. plebis 215.5
¶ T. Sergi⁹ Fidenas tri. mi. 40.19
T. Sempronius Lõgus Coſ. 99.54.& 101.12.& 101.32.
T. Sempronius Lõgus conſul qb⁹ copĳs miſſus in Siciliã 101.39
T. Sempronius Gracchus magiſter eqtũ 118.79.& 123.58.& 124.35
T. Semp. Gracchus conſul DES. 124.37.& 125.65.& 129.71.
T. Sempronius Gracchus ſenatum habuit 124.80
T. Sempronius Gracchus conſul DES. ædilis curulis fuit 125.65
T. Sempronius Gracchus in ædilitate magiſter eqtum fuit 125.65
T. Sempronius Gracchus magiſtratum inqt 125.68
T. Sẽpronius Gracchus conſul Cales diem edicit 125.75
T. Sempronius Gracchus cõſul ad P. C. 125.83
T. Sempronius conſul Vulturnum tranſgreſſus 126.61
T. Sempronius Gracchus crebro decurrẽ milites cogebat 126.63
T. Sẽpronius Gracchus ad Hamas Cãpanoꝝ caſtra inuadit 126.82
T. Sẽpronius Gracchus Cumis in obſidiõe ab Anni. retẽt⁹ 126.99
T. Sempronius Lõgus cum Hãnone Pœno ꝓſpere pugnat 126.9
T. Semproni⁹ Gracchus a Cumis Luceriã legiones duxit 128.79
T. Semproni⁹ Gracchus Luceriæ prætor 130.109.& 131.14.35
T. Sempronius Gracchus Beneuẽtum intrauit 131.63
T. Sempronius concionem militũ habuit 131.65.& 131.106
T. Semproni⁹ Gracchus Volones liberos eſſe iubet 131.108
T. Sempronius Gracchus egregie animaduertit in volones, qui ſeceſſionem fecerunt 131.113
T. Sempronius Gracchus iterũ cõſul 137.98.& 138.53
T. Sempronius Gracchus cõſul in Lucanos profectus 137.3
T. Sẽpronius Gracchus prælia parua cõmiſit, & ignobilia oppida in Lucanis expugnauit 138.13
T. Sempronio Graccho imperium prouinciæ prorogatum 138.53
T. Sempronius ſeruorum exercitũ diſciplina atqꝫ imperio inſtruxit. 147.39.
T. Sempronius T. filius Lõgus decemuir ſacroꝝ mortuus 158.56
T. Sempronius C. F. Longus decemuir ſacroꝝ ſuffectus 158.56
T. Sempronius Gracchus admodũ adoleſcẽs augur factus 185.103
T. Sempronio conſuli bellum initũ poſt tres & XX. annos primi belli punici 194.27
T. Sempronius proconſul Celtiberos in deditionẽ accepit. Flo. 41
T. Semp. Lõgus tri. pl. 197.110
T. Sempronius Longus triumuir. 228.24.
T. Sempronius Longus prætor. 211.35.& 211.65.& 214.10.
T. Sempronius Gracchus præfectus 212.116
T. Sẽpronius Tuditan⁹ 213.102
T. Sempronius conſul 215.5.& 216.37.
T. Sempronius Longus Coſ. 211.46.& 221.45.51.& 222.68.80.95.& 237.85.90.
T. Sempronius Longus legatus. 224.60.63.& 215.28.& 235.112
T. Sempronĳ literæ 222.115
T. Sempronius iuuenum acerrim⁹ 201.106.
T. Sempronius Gracchus tri. ple. 258.46.
T. Sempronĳ Gracchi, & P. Scipionis inimicitiæ 258.46
T. Sẽpronio Graccho gratiæ actæ. 258.60.

T. Sempronio Gracchp filia Africani nupta 259.16
T. Sempronius Rutilius vitricus Ebutij 261.43
T. Sempronius legatus 263.90 & 265.41.
T. Sempronius Longus cenſuram petit 266.78
T. Sempronius Gracchus triumuir 268.104.
T. Sempronius Gracchus prætor. 264.60.74.& 275.34.
T. Sempronius Gracchus Celtiberiam depopulatur 276.90
T. Sempronius Longus ædilis curulis 207.109
T. Sempronius prætor ad L. Minutium legatum 274.75
T. Sempronius Gracchus gratulatus Fuluio 276.87
T. Sempronius quo exercitu in Hiſpaniam profectus 274.100
T. Sēpronio Gracchp prætori imperium prorogatum 276.10
T. Sempronius ædilis ludos ſumptu effuſo fecit 276.22
T. Sempronius proprætor Hiſpaniæ 277.61
T. Sempronius Gracchus Celtiberum legato 276.72
T. Sempronius Gracchus. CIII. oppida l deditionē accepit 276.91
T. Sempronius Gracchus tri. ple. legem agrariam tulit. Flo. 58
T. Sempronius Gracchus ſe triumuirum creauit. Flo. 58
T. Sempronius Gracchus in Capitolio fragmentis ſubſelliorp ictus eſt. Flo. 58
T. Sicinius conſul 28.103
T. Sicinius tribunus ple. 49.98
T. Statius tri. ple. 49.98
T. Sulpitius Potitus Coſ. 63.23
¶ T. Tarquinius a patre Delphos miſſus 10.43
T. Tatij propinqui Laurentuꝫ legatos pulſant 3.68
T. Tatius Lauiaq; interficit 3.70
T. Tatius a Romulo in ſocietatē regni acceptus 34.70
T. Tatius 276.49
¶ T. Valerius a M. Valerio præſidio Calabriæ relictus 136.29
T. Valerius conſul 74.77
T. Veturius conſul 74.57
T. Veturius conſul ſub iugum miſſus 80.30.& 80.86
T. Veturius Caluinus Coſ. 79.2
T. Verginius conſul 14.60
T. Vetuſius conſul 15.70.& 16.6.
T. Verginius iterum cōſul 16.33
T. Verginius Rutilius augur moritur 23.41
T. Veturius Geminus Coſ. 23.49
T. Veturius Geminus Volſcis bellum infert 23.52
T. Veturius Geminus conſul ouās vrbem ingreſſus 23.98
T. Verginius Cælimontanus conſul 32.87
T. Veturius Philo flamen Martialis ſuffectus in locum M. Aemylii Regilli 185.100
¶ Tibicines prohibiti in æde Iouis veſci 85.22
Tibicines Tybur abierant 85.23
Tibicines plauſtris Romam deportati 85.28
Tiferno L. Poſthu. petijt 88.46
Tibicines auidi vini 85.28
Tibicinibus quid datum vt Romæ manerent 85.30
Tiberius Gracchus triūuir ad diuidūdū agrū a ſfe creatus. Flo. 58
Titienſes a T. Tatio 4.66.& 7.39 & 90.21.
Ticinus fluuius 52.59.83
Tiferni vallem Samnites inſident. 92.86.
Tifernus mons 95.15.37
Tifata Annibal ſe recepit in caſtra. 126.93.
Tifata Capuæ colles 68.18.19
Tifata mons Capuæ imminens. 147.94.
Titulus bona hoſtiliter vendendi. 13.58.
Tigranes rex Armeniæ. Flo. 97 & 103.
Tigranes rex Armeniæ cum Phraate bellum gerit. Flo. 100
Tigranes in deditionem acceptus a Cn. Pompeio. Flo. 101
Tigrani regnum Armeniæ reſtitutū Flo. 101
Timor externus maximum concordiæ vinculum 17.66
Timaſitheus princeps Liparenſiuꝫ 50.53.
¶ Toga ꝓtexta ab Hetruſcis 2.76
Togæ mille ducētæ & XII. millia tunicaꝫ in Africā miſſa 185.46
Togæ ꝓtextæ ius habēdæ 214.26
Togæ quingētæ imperatæ 240.58
Tolumnius pugnam indicit Romanis 37.31. vide Lar.
Toletum oppidum 225.17.& 227.45.47.& 264.88.
Toletani 227.46
Toliſtobogij Galli 251.80.& 251.99.
Toliſtobogij Aeolida & Ioniam ſortiti 251.100
Toliſtobogij Olympum ceperunt. 252.58.
Torquati cognomen T. Manlio additum 64.91
Toronem profectus Philippus. 169.54.
¶ Tragici ſceleris exēplum 8.89
Tragica ars apud Græcos nō eſt pudori 133.58
Tralleis op. Eumeni datum 255 100.
Tralli Illyricorum gens 200.49 & 245.31.
Tralleis oppidum 245.50.& 245 59.& 246.44.
Tranſfugæ Italici 207.27
¶ Trebium captū a Volſcis 17.62
Trebonia lex 47.26.28
Trebulanis ciuitas data 89.5
Trebonius leg. 97.12.& 97.41
Trebia flu. 106.83.86
Trebius Conſanus 120.4
Trebulā Fabius vi cepit 127.28
¶ Tribuni plebis duo primuꝫ creati 16.66
Tribuni tres ſibi collegas crearerūt 16.87.
Tribuni duo in Sacro monte creati 18.82.
Tribunitiæ pt̄atis hoſtis 16.101
Tribunitia poteſtas ſalubris reipublicæ 18.60
Tribuni plebem agitarūt agraria lege 20.6
Tribunus domi mortuus inuentus 20.51.
Tribunos pauor inuaſit 20.52
Tribunitia poteſtas cū Genutio mortua 20.58
Tribunitijs comitijs plebeij magiſtratus fiebant 20.78
Tribuni plebis, & conſulis certamen 20.98.
Tribuni tribunitijs comitijs creati primum 20.113
Tribunoꝝ numerꝰ auctus 20.113
Tribunorum querelæ 23.109
Tribuni pulſi foro 24.14
Tribuni patribus inſtant 25.35
Tribunatus idem quartum cōtinuatur 26.28
Tribunatus quintum continuatus. 27.3.
Tribuni plebis decē creati 27.14
Tribuni ijdem refecti 27.19
Tribunoꝝ ſilētium ꝑpetuum 27.36
Tribunos militum decem creari placet 30.17
Tribuni pl. tres mortui 27.41
Tribuni militares. X. creati 30.21
Tribuni militares alij decem creati. 30.26.
Tribunis militum. XX. negotiuꝫ datum 30.27
Tribuni plebis iteꝝ creati 30.82
Tribunitijs rogationibus telū acerrimum datum 30.93
Tribunitia ptās fundata 30.111
Tribunal caſtellum omnium ſcelerū 31.12.
Tribuni pl. quinque creati 32.58
Tribunorum cōciones aduerſus nobiles ſedatæ 32.72
Tribuni regnatur magis, quam regunt 33.92
Tribunus populum in conſules incitat 34.28
Tribuni militum promiſcue ex patribus ac plebe creati 33.40
Tribuni ꝯſulari poteſtate tres creantur 33.41
Tribunos patritios creauit populus 35.47.
Tribuni militū quo anno ꝓmuꝫ pro Coſſ. magiſtratū inciuit 35.50
Tribuni militum tertio menſe magiſtratu abiere 35.35
Tribuni tres cōſulari poteſtate creati 37.8.& 40.14.& 41.21.& 41 86.96.& 42.24.25.
Tribuni militu omnes patritij creati 38.33.39
Tribunorum plebis ſuper tri. mili. querelæ 38.45
Tribuni conſulibus vincula minati. 39.72.
Tribuni mili. quatuor ꝯſulari ptāte creati 39.49.& 40.17.& 41.61 & 42.64.& 43.213.44.20.
Tribunoꝝ plebis ſeditio 40.18
Tribuni mili. compararunt, vt alternis diebus ſummaꝫ imperij haberent 41.110
Tribuni plebis tres creati 43.40 & 43.51.58.
Tribuni militum conſulari poteſtate tres patritij creati 43.74
Tribuni plebis læti diſcordia patrū 43.89.
Tribuni plebis concordiæ impatiētes 44.48
Tribuni militum conſulari poteſtate ſex creati 44.61.& 44.88.& 46.79.& 47.5.& 47.75.& 48.30.& 48.28.& 49.73.& 50.2.& 51.6 & 52.97.& 55.18.& 55.87.& 56.20.& 58.24.& 58.102.& 58.216.59.9.& 59.104.& 60.46.& 60.61.81.& 61.49.53.& 61.93

62.94.
Tribuni militum conſulari poteſtate quinque creati 42.55.⁊47 88.⁊56.13.⁊57.6.
Tribuni militum conſulari poteſtate octo creati 45.4
Tribuni plebis concitatores plebis 45.24.
Tribuni plebis ſeditionem concitāt 47.14.⁊49.112.
Tribuni mili. conſulari poteſtate ex plebe creati 47.75.⁊47.88
Tribunorum plebis actiones finem non inuenerunt 50.75
Tribunum militum ex plebe neminem annis quadraginta quatuor creatum 61.75
Tribuni plebis ad plebem. 62.13
Tribuni ijdem plebis Sextius ⁊ Licinius decimum refecti 62.91
Tribunitiæ rogationes acceptæ. 62.106.
Tribuni plebis capite ſanxerunt, ne quis populū ſeuocaret 65.108
Tribuni militū ſenideni in quatuor regiones creati 85.17
Tribuni militum. XXI. cæſi ad Cannas 117.54
Tribuni fugati ex caſtris 172.112
Tribus a tributo appellat 8.50
Tricipitinus Lucretiæ pater 10 100. vide Sp. Lucretius.
Triarij Ro. prælium renouāt 19.14
Triumuiri creati 22.13.⁊74.60
Tricaſtini 52.52
Triarij 67.11
Triarij qui 72.85
Triarij ſub vexillis conſidebant. 72.89.
Triarij ſiniſtro crure porrecto ſcuta tenentes pugnabant 72.89
Triarij genu dextero inixi 73.10
Triarij tempus conſurgendi ſpectāt 73.11.14.
Triarij Latinoꝝ excitati 73.16
Triarij conſurgere iuſſi 73.18.20
Trifanum locus inter Sinueſſam et Minturnas 73.55
Tribus. XXXV. 8.47
Tribus vna ⁊. XXX. factæ 14.69
Tribus quatuor ex nouis ciuibus. 56.16.
Tribus. xxxv. expletæ 56.17
Tribus duæ additæ 65.88
Tribus Scaptia 74.75
Tribus duæ Romæ additæ 83.40 ⁊ 90.93.⁊ Flo. 19.
Tribus vrbanæ 88.114
Tribus tres antiquæ 90.31
Triballi Illyricoꝝ genus 164.21
Tribus Pollia 185.76
Tribus Marnienſis 185.39
Tribus Metia 74.75.⁊185.84
Tribus quatuor ⁊ triginta Po. Romani 185.85.87
Tribus quinqꝫ ⁊. xxx. impium Africæ P. Scip. decreuerūt 194.65
Tribus oēs iuſſerūt pacem dare P. Scipionem Carthagiñ. 194.9
Tribus Sappinia Umbria dicta. 195.21.
Trigemina porta 225.67.⁊230.62
Tricaſtini 103.63
Tricorij 103.64
Tritonon oppidū Doridis Philippus cepit 169.60
Tripudium ſoliſtimum auſpicium egregium 97.6
Trientius ager vnde dictus 197.12
Triphylia 269.80.⁊203.62.63
⁊204.155.⁊213.89.
Tricca 205.4.⁊234.46
Triticum diuiſū populo 213.105
Tripolis 228.6
Tripolitanus ager depopulatus. 233.99.
Triumuiri capitales primum creati. Flo. 11
Triumuiri Romani fugati a Boijs. 108.54.
Triumuiri deducēdæ coloniæ creati 84.109
Triumuiri menſarū facti 123.108 ⁊132.43.
Triumuiros binos creari iuſſi, q ætatem militarem eligerent 139.8 12.⁊139.63.
Triūuiri creati 208.80.⁊205.34 ⁊208.23.⁊222.74.⁊263.55.⁊ 246.64.⁊268.99.⁊275.112.
Triumuiri carceris 207.94
Triumuiri Epulones primum facti. 213.94.
Triūuiri 221.80.83.85.⁊225.43
Triumuiri capitales 261.18
Triumuiroꝝ ſeditiones de agro diuidundo excitatæ. Flo. 59
Triumphus L. Tarquinij Priſci de Sabinis 7.70
Triumphus conſulum M. Ualerij, ⁊ P. Poſthumij 13.86
Triūpharūt Coſſ. 13.95.102.113
Triumphus dictatoris, ⁊ magiſtri equitum 14.58
Triumphus dictatoris 16.13
Triumphorum locus in circo ad ſpectaculum datus 16.24
Triumphus depoſitus oī acto triūpho clarior 19.26
Triumphus L. Lucretij Tricipitini de Uolſcis Equiſqꝫ 23.97
Triumphus conſulum 26.26
Triumph⁹ L. Quintij Cicinnati de Equis 26.110
Triumphus Coſſ. negatus 32.35
Triumphatum iuſſu populi ſine authoritate ſenatus 32.43
Triūp. M. Geganij ꝯſulis 36.10
Triumphus M. Aemylij dictatoris 37.61.⁊40.9.
Triumphus A. Poſthumij Tuberti 39.11.
Triūphus M. Furij Camilli clarior quam gratior fuit 49.63.66
Triūph⁹ L. Ualerij Potiti 50.114
Triūp. Camilli de Gallis 54.107
Triumphus Camilli de tribus hoſtibus Uolſcis, Equis, Hetruſcis. 55.76.
Triūphus A. Cornelij de Uolſcis. 57.114.
Triumphus T. Quintij Cicinnati. 60.43.
Triumphus Camilli de Gallis 62 104.
Triūphus gemin⁹ Q. Petilij Balbi de Gallis, Tyburtibuſqꝫ 64.110
Triumphus C. Sulpitij dictatoris de Gallis 65.82
Triumphus C. Martij de Priuernatibus 65.104
Triumph. C. Martij Rutilij 66.11
Triūphus de Tyburtibus 66.38
Triumph⁹ M. Popilij Lenatis de Gallis 67.35
Triūphus M. Ualerij Coruini de Uolſcis 67.103
Triūphos Samnitium plures quā annos ab vrbe condita numeres. 68.98.
Triumphus caſtrenſis P. Decij 69 85.
Triumphus M. Ualerij Coruini, ⁊ A. Cornelij Coſſi de Samnitibus 70.13.
Triumphus L. Furij Camilli de Latio ſubacto 73.106
Triumphus C. Menij de Latio. 73.106.
Triūphus M. Ualerij Coruini de Auſonibus 74.54
Triumphus L. Plautij Uenocis de Priuernatibus 75.18.22
Triumphus P. Philonis de Samnitibus 76.42
Triumphus L. Papyrij de Samnitibus 78.34
Triumphus A. Cornelij Aruinæ dictatoris de Samnitibus 78.108
Triumphus iuſtiſſimus ſecundū Furium Camillum 82.20
Triumphus L. Papyrij de Samnitibus 87.49
Triūphus Q. Fabij conſulis 87.58
Triumphus Q. Martij Tremuli de Hernicis 88.32
Triumphus L. Poſthumij, ⁊ T. Minutij de Samnitibus 88.59
Triump. conſulū de Equis 88.90
Triumphus C. Iunij Bubulci de Equis 89.18
Triumph⁹ M. Ualerij Maximi dictatoris de Hetruſcis 90.5
Triumphus Cn. Fuluij conſulis de Samnitibus 91.37
Triūphus Q. Fabij de Gallis, Samnitibus, Hetruſciſqꝫ 95.17
Triumphus M. Poſthumij Megelli de Sānitibus, ⁊ Hetruſcis 96 60.
Triumphus L. Papyrij conſulis de Samnitibus 98.17
Triumphus Sp. Caruilij de Hetruſcis, ⁊ Samnitibus 98.35
Triumphum naualem quis primus duxit. Flo. 17
Triūphus Cæcilij Metelli de Pœnis. Flo. 19
Triūphus M. Liuij conſulis de Aſdrubale victo 170.5
Triumphus C. Claudij conſulis de Aſdrubale victo 170.6
Triumphus omniū clariſſimus P. Scipiōis deuicta Africa 194.53
Triūph⁹ Poſthumij Albini de Uacceis ⁊ Luſitania. Flo. 41
Triūph⁹ L. Aemylij Pauli de Perſeo cum tribus filijs deuictis. Fl. 45.
Triūphus M. Marcelli de captis Syracuſis 151.30
Triūpho qui dignabant 197.107
Triump. negatus L. Furio 202.56
Triūph. L. Furij de Gallis 202.75
Triumphus Cn. Cornelij de Gallis 211.24.
Triumphus Q. Minutij de Liguribus 211.29
Triūphus Marcelli de Inſubrib⁹, Comenſibuſqꝫ 213.31
Triumphus de Boijs 213.38
Triumphus M. Porcij Catonis de Hiſpanis 221.93
Triumphus triduanus T. Quintij. 222.61.
Triumphus P. Cornelij Scipionis de Boijs 238.28
Triūphus M. Atilij de Antiocho, ⁊ Aetolis 246.50
Triūp. L. Aemylij Regilli 248.82

Triumphus L. Scipionis Aſiatici. 248.93.
Triumphi plures de Gallis, quã de toto orbe terrarum 252.1
Triumphus Cn. Manlio decretus. 257.111.
Triumphus M. Fuluij 260.81
Triũphus Cn. Manlij Volſonis de Gallis, qui Aſiã incolũt 260.93
Triumphus C. Calpurnij de Luſitanis, & Celtiberis 266.109
Triũphus L. Aemylij Pauli de Ingaunis 274.46
Triumphi primi nullo bello geſto. 275.28.
Triumphus L. Quintij Criſpini de Luſitanis, & Celtiberis 266.109
Triumphus Q. Fuluij Flacci 276 1.& 278.2.
Triumphus Q. Fuluij Flacci de Liguribus 277.115
Triumphus Q. Cæcilij Metelli de Andriſco. Flo. 52
Triumphus P. Scipionis Aemyliani de Carthag. & Aſdrub. Flo. 52
Triũphus L. Mummij de Achæis Flo. 52
Triumphus P. Scipionis Aemyliani de Numantia. Flo. 59
Triumphus Cn. Pompeij ex Africa Flo. 89
Triumphus Cn. Pompeij de Tigrane, & Tigranis filio. Flo. 103
Triumphi quatuor C. Cæſaris ex Gallia, ex Aegypto, ex Ponto, ex Africa. Flo. 115
Triumphus quintus C. Cæſaris ex Hiſpania. Flo. 116
Triumphi tres Cæſaris Auguſti de Illyrico, Actiaca victoria, & Cleopatra. Flo. 133
¶ Troia capta 2.2
Troiani 2.3
Troia locus dictus 1.14.17
Troianus pagus 1.14
Troianis nihil pter arma, et naues ſuperfuit 1.18
Troiani oppidũ condunt Lauiniũ 1.30.
Troiani bello petiti 1.1
Troia decem annis ob vnam mulierem oppugnata 1.31
Trocini Galli 251.99
Trocinis Helleſpõt⁹ data 151.108
Trocini Toliſtobogija auxilium ferunt 152.59
Troilum oppugnatum 98.31
Troilum vi captum 98.33
Trogilorum portus 143.15
¶ Tucia virgo Veſtalis inceſti damnata. Flo. 20
Tullus Hoſtilius nepos Hoſtilij, rex 4.84.
Tulli Hoſtilij mores 4.85
Tullus Hoſtilius materiã belli quærebat 4.87
Tullus Metio imperat 5.43
Tullus Metium acciuit cum exercitu 5.74
Tulli vota 5.82
Tullus ad Metium 5.111
Tullus in Cælio monte habitat 6 17.
Tullij in patres lecti. 6.19
Tullus Hoſtilius Sabinis bellũ indicit 6.22
Tulli atrox pugna cum Sabinis. 6.31.
Tullus Hoſtilius morbo implicitus 6.43.
Tullus Hoſtilius ſuperſtitionib⁹ obnoxius 6.45
Tullus Hoſtil. fulmine ictus 6.50
Tullus Hoſtilius regnauit ãnos duos & XXX. 6.50
Tullia vxor L. Tarquinij 8.99
Tulliæ duæ Seruij filiæ Tarquinijs nupſerant 8.93
Tullia ferox angebatur nihil cupiditatis regni in viro eſſe 8.95
Tulliæ maioris funus 8.13
Tullia ferox ad virum 8.106
Tullia virum regem prima appellauit 9.22
Tullia carpentum per patris corpus egit 9.26
Tullia Superbi vxor domum profugit 10.108
Tullus Hoſtilius rex prouocationi ceſſit 77.69
Tuneta locum P. Scipio occupat. 187.65.& 188.105.
Turba oppidum 214.16
Turdetani infeſti Saguntinis 175 93.98.
Tunicæ verſicolores 87.30
Turdetania 217.83.& 217.89.111
Turdetani Hiſpa. imbelles 217.90
Turduli 217.92
Turdulum bellum 218.13
Turdulorũ op. oppugnaẽ 218.14
Turdetani ſub corona venditi 136 90.
Turnus rex Rutulorum 1.31
Turno Lauinia pacta fuerat 1.31
Turia fluuius 149.19
Turnus ad Hetruſcos ꝯfugit 1.34
Turnus Herdonius in Tarquiniũ inuectus 9.49
Turnus Herdonius Tarquiniũ Superbum increpat 9.61
Turnus Herdonius ſaxis congeſtis mergitur 9.80
Tuſcus vicus 13.70
Tuſcis deſperatio rabiem accendit 19.17.
Tuſci victoria elati male pugnauerunt 19.103
Tuſci fuſi fugatiq; 20.26
Tuſculanus ager opimus copijs. 23.33.
Tuſculana arx capta 26.1
Tuſculani legati præſidium orant. 28.14.
Tuſcorum imperium ante Romanorum fuit 51.35
Tuſcum mare 51.37
Tuſcorũ duodecim vrbes 51.39
Tuſcorum regio 51.39
Tuſculani a ſocietate Romana deſciuerunt 59.68
Tuſculani cõſtanti pace vim Romanam arcuerunt 59.76
Tuſculũ a Latinis captum 60.106
Tuſculum recuperatum a Latinis. 61.1.
Tuſco more motus dabant Scenici 63.30.
Tuſculanis ſeruata ciuitas 74.10
Tuſculani cum coniugibus ac liberis Romam veniunt 79.49
Tuſci conſciuerant bellum 92.34
Tuſcorum prætor 239.26
Tuſcis fœdus renouatur 10.12
¶ Tyberis Albula quandoq; dictus 1.55.
Tyberinus rex in Albula ſubmerſus 1.58.
Tyberis effuſio 41.56.& 130.97 & 193.28.
Tyberis inſauigabilis fuit 47.84
Tyberis inundatio 225.36.& 254.1.
Tyberis oſtia 67.41
Tyburtes clauſere portas Romanis 64.56.
Tyburti populo bellum indictum. 64.57.
Tyburtes benigne cõmeatũ Gallis dederunt 64.94
Tyburtes irriſere triumphum Petilij 64.111
Tyburtes nocte infeſto agmine ad vrbem Ro. veniunt 64.115
Tyburtes ad deditionem pugna coacti 66.37
Tyburtes agro multati 74.16
Tyburtini tibicines hortati ſunt vt Romam reuerterentur 85.25
Tyrrheni. Flo. 11
Tybur ad conueniendum diem Fabius edixit 171.12
Tyrrhenum mare Græci vocãt Tuſcum 51.37
Tympani cognomen L. Poſthumij. 221.312.
Tyrij 231.43
Tyndarium 232.39
Tyſto vicus 252.29
Tymber fluuius 252.42
Tympira locus 256.19
Tyberius Nero Græciam domuit. Flo. 136
Acceis motũ bellum ab Annibale 199.31
Vaccei populi 225. 18.& 276.61.
Vaccei obſeſſi liberis & coniugibus trucidatis ſe interemerunt Flo. 57
Vades publici primũ dati 24.56
Vadmonis lacus 87.15
Valerius Antias 22.95.& 37.116 & 146.60.& 156.53.56.& 185. 20.& 186.53.& 289.84.& 191. 30.& 203.82.& 211.30.33.& 213.11.& 216.113.& 217.74.& 224.32.& 235.68.& 237.87.& 237.109.& 246.79.& 248.112 & 257.113.& 258.99.& 263.42 & 266.101.& 268.39.& 268. 114.& 276.82. Vide Antias Valerius.
Valerius Antias intẽperans in augẽdo nũero 237.110.& 253.29
Valerius Antias refellitur 268.42
Valerius Flaccus tri.mi. 141.8
Valeria lex 90.79
Valerius Leuinus conſul cum Pyrrho pugnauit. Flo. 33
Valerius Mar. cenſor. Flo. 28
Valerius Publicola tri.mi. 50.3
Valerius Flaccus 202.93
Valerium plebiſcitum 155.24
Valentia op. Hiſpaniæ. Flo. 55
Varro legatus Pompeij in poteſtatem Cæſaris venit. Flo. 110
Vaſcetani 246.52
Vaticano agro exercitus impoſitus 94.41.
Vatinius prælatus in prætura Catoni eſt. Flo. 205
Vardei populi Illyrici. Flo. 56
¶ Vecilius mons 29.108
Vectius Meſſius rex Volſcus 38 108.
Vectio Meſſio regi fortuna hoſtiũ innititur 38.116
Vectiones po. 285.18.& 287 45.46.

Vectigalia instituta 177.10
Veiens bellum motum 44.10
Veientes regem creauere 45.8
Veientes septies rebellarunt 45.85
Veientes agros Romanos millies populati sunt 45.85
Veientū facinora in Romanos enumerantur 45.85. & sequētib.
Veiens senior quidam vates 48.10
Veiens bellū incerti exitus 48.43
Veiens senior quidam vates captiuus 48.18.48
Veientium rege immolante aruspicis vox 49.20
Veiorum opulentissimæ vrbis occasus 49.5
Veientanus ager plebi diuisus 50.107.
Veientes iritati 3.90
Veientibus pax & induciæ datæ 8.100.
Veientes pacem petiit a Ro. 3.99
Veientes Hetruscorum proximi. 6.27.
Veientes moti a Tarquinio Superbo 12.8
Veientes victi a Ro. facti 13.21
Veientes agrum Romanum populantur 18.32
Veiens bellum initum 18.25
Veientes Romā oppugnaturos minantur 18.34
Veiens hostis prouocat Ro. 18.78
Veiens hostis cladē intulit 19.40
Veiens hostis assiduus magis, quā grauis 19.46
Veientes præsidium Cremeræ oppugnant 19.73
Veientes supplices pacem petunt. 20.78.
Veientes insidijs Fabios captant. 19.83.
Veientes in Ianiculum se receperūt 19.114.
Veiens bellum oppressum 20.3
Veiens bellum exortum 20.20
Veientes & Sabini, potentissimæ gētes, eadem hora superati 20.27
Veientibus induciæ in annos quadraginta datæ 20.33
Veientibus bellum exortū 37.18
Veientes excursiones in agrum Romanum fecerunt 39.18
Veientium pugna 39.50
Veientica victoria elati 39.59
Veiens hostis septies victus 39.71
Veientes fusi 39.113
Veientibus .XX. annorum induciæ datæ 40.15
Veientes cōsanguinei Clusinorum 51.70
Veij vrbs valida 4.97
Veientes aggerem & vineas Romanorū incendunt 46.77
Veientium facinora in Ro. enumerantur 45.85. & sequentibus
Veij capti 49.28
Veij pulcherrima vrbs 49.83
Veiorum obsidio 46.55
Veijs pugnatū prælio ācipiti 47.100
Veios Galli in animo habuerūt oppugnare 53.21
Veij reuocati in vrbem 55.81
Veios fata appetebant 48.87
Veios melius non capere, quā Romam deserere 50.104
Velabrum 165.29
Velia 11.32.44
Velina tribus adiecta. Flo. 19
Velitaris pugna ad Capuā 147.83
Velitræ colonia deducta 16.25
Velitræ op. 16.17.& 57.35.57
Velitræ deficiunt 58.102
Velitræ expugnatæ 60.40
Velitræ obsessæ 61.52
Veliterni Tusculū oppugnare adorti 61.46
Velitrarum obsidio 62.95
Veliterni vastarunt Romanū agrum 65.87.
Velitræ colonia Romanorum 71.58
Velitræ speciem antiquæ frequentiæ receperunt 74.15
Velitris auctus numerus colonorum. 16.97.
Veliterni muri deiecti, & senatus abductus 74.12
Veliterni iussi trans Tyberim habitare 74.12
Veneficiorum quæstiones habitæ. Flo. 48
Veneris templum 108.89.& 109.4
Venefici quæstio primū orta 74.49
Venefici quæstio 276.14
Veneris ædes prope circum facta. 95.33.
Veneri Erycinæ ædes vouendæ. 110.78.
Veneri Erycinæ ædē Fabi⁹ Max. dictator vouit 111.4.& 125.87
Veneris Erycinæ ædes extra portā Collinam 193.28
Veneri, Erycinæ ædes dedicata. 274.41.
Venetiam ingressi Galli 263.42
Veneti vnde appellati 1.15
Venetorum angulus 51.41
Venetorum littora 89.26
Veneti Siracis fugientibus obsistūt 89.38.
Venetorum ingens via 107.95.102
Venusini 202.81
Venusinorum benignitas erga Romanos profligatos 118.16
Venusia oppidum 202.82
Ver sacrum 110.79.& 214.11 & 221.10.20.
Ver quod attulerit ex suillo, ouillo, caprino grege Ioui fieri 110.87
Ver sacrum quod sit 211.67
Ver procellosum 269.18
Vercellius defectionis Hirpinorum author securi percussus 216.116
Verginia L. Verginij filia vindicatur 29.50
Verginiæ auunculus 30.83
Verginiæ manes felices 32.61
Vergæ defecere 189.81
Vergestanus princeps 218.27
Vergestani venditi 218.33
Vergiliarum occasus 104.22
Veris sacri rogatio ad pp̄lm 110.83
Verona op. 51.62
Vermina F. Syphacis 184.8.& 186
Vermina Syphacis filius cum exercitu Carthaginiēsibus auxilio venit 192.93.& 193.10
Vermina cū paucis effugit 192.97
Verminæ Syphacis filij legati ad Romanos 196.86
Vermina petit rex, socius, & amicus a senatu appellari 196.92
Vermina legatis pacis conditiones permisit 197.103
Vercingentorix Auernorum dux cū suis defecit. Flo. 107
Verrugo amissa 44.3
Verrugo op. 50.60
Verrugo communita 34.12
Verrugo recepta 43.71
Verulanus 87.13
Verulano populo suæ leges redditæ 88.33
Versus inconditi militari licētia iactati in consulem 43.33
Vestalis compressa 1.66
Vestæ virgines lectæ 4.61
Vestæ sacerdotum Alba oriundus 4.62.
Vestæ ignes æterni 54.46
Vestales virgines ad Ianiculum fugiunt 52.50
Vestalium sedes 51.19
Vestæ ædes 51.17
Vesuuij montis in radicibus pugna tum cum Latinis 73.104
Vesuuius mons 227.52
Vescia vrbs receptaculum fuit dissipatorum Latinorum 73.45
Vectius vel Vecturius 23.52
Vescens 72.104
Vestinus populus Samnitibus coniunctus 76.79
Vestinis bellum illatum 76.87
Vestinorum agri vastati 76.94
Vestinorum fuga 76.96
Vestinorum op. expugnata 76.97
Vestina oppidum 84.22
Vestinis petentibus fœdus datum. 89.47.
Vestæ ædes vix defensa ab incēdio 151.45.
Vestæ in æde ignis extinctus 170 43.& Flo. 40.
Vestalis virgo flagro cæsa 170.43
Vescellia oppidum 227.43
Veteranus miles 72.85
Veturia mater ad Coriolanum. 17.83.
Veturia mater Coriolani 17.76
Vexillarium vnum habebat ordo. 72.77.
Vexillum. clxxxvij. homines erant. 72.84.
Vexillum primum triarios ducebat 72.85.
Vexillum secundum rorarios ducebat 72.85
Vexillum tertium accensos ducebat 72.86.
¶ Vfens fluuius 51.66
Vfentina tribus addita 83.40
Vffugum defecit 189.82
Vibonēsis ager depopulat⁹ 106.77
Vibius Virrius author defectiōis Capuæ 149.62
Vib. Virri⁹ suos iuitat ad epulas instructas, & poculū mortis 149.92
Vibij Virrij, cum septem & viginti senatoribus epulæ, & poculū mortis 149.100
Vibius Pelignus donatus a consulibus 141.23
Vibius frater Pactij Brutiorum generis nobilissimus 160.55
Vibi⁹ pfect⁹ Peligni cohortis 141.6
Vibo 295.35
Vibo colonia deducta 230.39
Vicerius filius patris 48.78
Vicarij equites Siculorum egregia ala euasit 178.21
Vicilini Iouis templum in Campsano agro est 137.2
Vicus Iugarius 165.27
Vicus Tuscus 165.29
Victoriæ mons 136.60
Victricus pditam it pudicitiam, famā, spem, vitam priuigni 162.57
Vindiciæ nomen 11.94
Viscumias emporiū oppugnandas pergit Annibal 107.82

Vicanuiæ ab Annibale in deditionem acceptæ, ⁊ direptæ 107.89
Victoriã aureã pondo. CCCXX. attulit Hiero ſenatui 115.48
Victoriæ ædes dedicata 95.70
Victoriæ virginis ædicula 225.41
Victoria dea 225.41
Viminalis collis vrbi adiectus 8 57.
Vindicta qui primum liberatus. 11.93.
Vindicius ſeruus 11.94
Vindiciæ leges ab Ap. dictæ 31 2.5.
Vini largioris vſus in feſto 271.44
Vindallium oppidum Allobrogũ. Flo. 61
Villa publica refecta 221.73
Virbius clivus 9.23
Viridomarus dux Gallorum Inſubrium occiditur. Flo. 20
Viriatus paſtor deinde venator ⁊ latro vniuerſam Luſitaniã occupauit. Flo. 52
Viriatus a proditoribus conſilio Seruilij Cæpionis interemptus eſt. Flo. 54
Virius Subius legatus Capuanus Italiæ imperio potiri poſſe Campanos exiſtimat 121.23
Viromandui Belgarũ populi a C. Cæſare in deditionem accepti. Flo. 104
Vigil ſenis de ſaxo deijcitur 53 74.
Virginia A. filia patritia a ſacris mota 93.50
Virginia A. filia patritia aram pudicitiæ plebeiæ dedicat 93.57
Virgines ter nouenæ per vrbẽ carmen cecinerunt 163.16
Virgines ternouenæ carmen canere iuſſæ 196.113
Virgines. XXVII. Junoni reginæ carmen cecinerunt 165.16
Virgines decẽ patrimæ matrimæq; 239.52.
Virginem vnam petiere duo iuuenes 35.93
Virtuti ædes vota a Marcello 162 86.
Virtutis ædes dedicata ad portam Capenam 180.51
Vitellij fratres 21.62.70
Vitellia capta a Volſcis 17.61
Vitelliam coloniam Romanã Equi expugnant 50.81
Vitelliorũ ſoror Bruto nup. 11.63
Vitrubius Vaccus Fundanus dux 74.101.
Vitrubius Vaccus victus 74.108
Vitrubium viuum in poteſtatem veniſſe 75.25
Vitrubius in carcere necari iuſſus. 75.18; 23.
Vitrubij Vacci ædes dirutæ 75 19.
Vlyſſis ⁊ Circes filius 9.45
Vmbros Galli pellunt agro 5.1 65.
Vmbrorum acies depugnanda. 87.14.
Vmbrorum defectio 87.72
Vmbrorũ bellum Romæ non ſpernebatur 88.77
Vmbri exterriti 87.81
Vmbri deduntur 87.94
Vmbriæ expeditio 89.8.
Vmbriæ populi 92.34
Vmbri ad defectionem vocati 93.9.
Vmbriam tribum Sappiniam vocant 195.21
Vnus homo nobis cunctando reſtituit rẽ, inquit Ennius 190.84
Vocanus ager 214.72
Vocontij 203.64
Volana expugnanda 97.107
Volana capta 98.6
Volciani 101.83
Volcianus maximus natu ad legatos Romanorum 102.85
Volcarum gens valida vtranq; ripã Rhodani colit 202.84
Volaterræ oppidum 91.17
Volaterrani armamenta nauium, ⁊ frumentum dederunt 177.
Volæ expugnantur 177.77
Volæ receptæ 42.63
Volæ captæ 42.67
Volani 42.57
Volero appellat tribunos 20.63
Volero ad populum prouocat 20 64.
Volero præualens lictorem repulit 20.66.
Voleroni lictor miſſus 20.62
Volero tri. ple. creatur 20.74
Volero rogationem tulit ad populum 20.77
Volones 125.100.⁊ 126.64.⁊ 130.109.⁊ 165.45.47.
Volonum dux legiones 131.14
Volones libertatem mereri, quã poſtulare maluerunt 131.66
Volones capite hoſtis libertatẽ q̃ſiuerunt 131.72
Volones, qui pugnã detrectarunt, ſtantes cibum potumq; capere adacti 131.214
Volones pilcati, aut lana alba velatis capitibus epulati ſunt 132.7
Volonum exercitus, velut Gracchi morte exauthoratus, ab ſignis diſceſſit 242.61
Volero inuentor legis 20.85
Volero tribunus refectus 21.82
Voti verba 232.25
Volſci 12.71
Volſcorũ pugna cum Ro. 14.72 ⁊ 16.8. ⁊ 21.84. ⁊ 25.107.
Volſci obſides dant. 15.73
Volſci bellum parant 14.70.78
Volſci ad oppugnandam vrbem veniunt 15.1
Volſci fugati ⁊ cæſi 15.24. ⁊ 16 16.
Volſcum bellum 16.72
Volſcæ legiones ab Antio profectæ 16.75.
Volſci Antiates fuſi 16.81
Volſci arma mouent 16.96
Volſci Cn. Martium benigne excepere 17.6
Volſci ad ludos veniunt 17.28
Volſci vrbe excedere iuſſi 17.39
Volſci deficiunt 17.56
Volſci ⁊ Equi victi 217.103.⁊ 218.10.
Volſci rebellarunt 18.213
Volſci Equiq; Latinum agrum populantur 20.28
Volſci contumelia affecti 20.32
Volſcum bellum coortum 20.215
Volſci Romanos adorti 21. 24
Volſci fuſi 21.72.⁊ 23.54.62
Volſci perculſi 21.98
Volſcorum fuga 21.210
Volſci Hernicorum fines depopulantur 30.40
Volſci æterni hoſtes 24.95
Volſci ad mœnia vſq; Ro. populãtur 32.94
Volſci exciti a plebe ad oppugnandam Ardeam 35.106
Volſcorum imperator circunuallatus a Romanis 35.112
Volſci dedito imperatore ſubiugũ miſſi 36.5
Volſci inermes a Tuſculanis oppreſſi 36.7
Volſcorum caſtra capta 39.9
Volſci Hernicorum agros prædati 40.42.⁊ 42.112.
Volſci bellum parant ſumma cura. 40.53.
Volſcorum ⁊ Romanorum ardentiſſima pugna 40.59
Volſci mercede ſecuti militiam. 43.14.
Volſci prædantur Romanũ agrum 43.55.
Volſci cæſi ad Antium 43.104
Volſcis dimicatum 44.68
Volſcinienſes agros Ro. incurſare 52.1
Volſcinienſis prouincia cui euenit. 51.10.
Volſcinienſes fugati 51.18
Volſci arma ceperent 55.30
Volſci fuſi cæſiq; a Camillo 55.49
Volſci ſeptuageſimo anno ad deditionem ſubacti 55.51
Volſcorum animis nihil terribilius quam Camilli ſpecies 56.70
Volſci mœnibus Satrici ſe iclududũt 56.77.
Volſcis abiectis armis ſeſe dediderunt 56.82
Volſcorum bellum 57.6.21
Volſcentes M. Fuluio ſeſe dedidere 160.53
Volſcis toties victis vnde ſuffecerit militeſ 57.28
Volſcorum caſtra direpta 57.54
Volſci in æternũ exercendo Romano militi dati 59.108
Volſcum bellum Camillo decretus. 59.10.
Volſcorum ⁊ Ro. pugna 59.48
Volſci in fugam effuſi 59.65
Volſcorũ legiones populatæ agrum Romanum 60.65
Volſcinijs claui fixi indices numeri annorum ſunt 63.56
Volſci ferociores ad rebellandum 67.99.
Volſci certamine victi 67.99
Volſcorum exercitus ad Satricum conſedit 71.4
Volſci ad arma exciti 71.59
Volſcorum ager 75.45
Volſcinienſium caſtra capta ac diruta 87.67
Volſcinien. ager vaſtat 96.41
Volſcini pacem petiere 96.46
Volſcinienſes rebellarũt Flo. 11
Volucres ad terrã delapſas clamorem militũ P. Scipionis 183.34
Vox cœlo emiſſa de aduentu Gallorum 51.17.⁊ 54.26
Vox emiſſa, Signifer ſtatue ſignum hic manebimus optime 54.208 110.
Vrbani motus excitati 23.68
Vrbanæ tribus 88.114
Vulcani votum 7.61
Vulcano ad arma deuotorum vouẽtur 73.36.⁊ 228.47
Vulcani inſula 106.35.⁊ 106.74

Vulcano ac Veſtæ quintum puluinar fuit 111.4
Vulcano arma ſacrata incendit P. Scipio 187.11
Vulcani caput arſit 221.87
Vulturnus oppidum Hetruſcum a Samnitibus captum 40.47
Vulturnus oppidum, quod nũc Capua dicitur 40.48
Vulturnus flu. 73.59.⁊92.103 ⁊95.23.⁊111.65.⁊111,104.⁊123.23.⁊208.21.
Vulturnus vetus 116.72.⁊116 115.
Vulturnus Caſilinũ diuidit 123.25
Vulturnus amnis inflatus Marcellũ remoratur ab Caſilini auxilio 123.59.
Vulturnũ op. colonia Ro. 221.79
Uticæ ager populat a Ro. 144.95
Utica a Scipione obſidet 185.26
Uticenſes legati Romam venerunt ſe ſuaq; omnia dedentes Flo. 49
Xantippus Lacedæmoniorũ dux Flo. 18.⁊177.15
Xenoclides Chalcidenſis dux 231.91.106.
Xenophon Achæus 208.74
Xenophanes pnceps legationis Philippi 231.19
Xenophanes fœdus ⁊ amicitiã cum Annibale iungit 87.59
Xenophanes in mendacio a M. Valerio depꝛehenſus 126.36
Xychus compꝛehenſus 277.49
Xychi indicium 277.57
Xyniæ op. 205.17.19.⁊264.4
Zacynthus inſula 99.28.⁊151.108.⁊237.9.10.
Zacynthus oppidum pꝛopinquum Ætoliæ 151.108
Zacynthus Achæis tradita 248.51
Zacynthus Ro. traditur 237.26
Zacynthus depopulatur 238.54
Zama inſula 205.55
Zelaſium pꝛomontoꝛium 202.25
Zeno Magnetũ pꝛinceps 228.106
Zenoni Sardium cuſtodia tradita. 246.9.
Zeno pfectus Philip. 249.22.29
Zeno cum paucis euaſit 249.45
Zephyrium 210.67
Zeuſippus 211.89.99.100.105
Zeuſippi fuga 211.106
Zeuſis præfectus Lydiæ 245.62.⁊246.18.
Zoylus Hieronis gener 129.79
Zoylus Hieronymi familiarĩ ad carthaginienſes ſpectabat 130.6
Zyboca deuictus a Nicomede. 251.94.94.
HAEC QVAE SEquunt vel erroꝛe male poſita, aut numero paginas ſuperante intermiſſa, ad indicis oꝛdinẽ p teipſũ redigere poteris.
Aerarium defecit 216.42
Aequimeliũ vnde appellatũ 36.111 quod male inter ea, quæ ſimplici e notantur poſitum eſt.
Bargillæ oppidum 210.40
Capite humano volones libertatem adepti 131.72
Cimbꝛos ⁊ Cinnam quære in fine literæ C. ante y male ſcriptum Intercalaris menſis 4.56
T. Brutus conſulis filius 11.63.
DE P. QVAE SVO loco compꝛehendi nequiuerant.
Phthiotarum litus 234.90
P. Scipio receptas Hiſpanias paruum ducebat inſtar eoꝝ quæ animo concepiſſet 171.62
P. Scipio C. Læliũ oꝛatorẽ ad Syphacem cum donis miſit 171.68
P. Scipio a Carthagie noua ad Syphacẽ in Africã traiecit 171.76
P. Scipio atq; Aſdrubal codẽ lecto apd Syphacẽ accubuerũt 171.89
P. Scipionis comitas ⁊ naturalis ĩgenij dexteritas 171.90
P. Sci. hoꝛtaſ milites ſuos 171.110
P. Scipio M. Syllanum ad Colcã mittit 170.86
P. Scip. Hiſpa. expulit Pœnos. 171.57.
P. Scipio aduerſus Hannonẽ M. Syllanum miſit 168.9
P. Scipio in vltimam Hiſpaniã aduerſus Aſdrubalẽ pergit 168.63
P. Valerius Publicola. IIII. Coſ. 13.87.
P. Melius tri. militum 47.76
P. Domitius cenſoꝛ pꝛimus ex plebe. Flo. 13
P. ⁊ Cn. Coꝛnelijs Scipionibus Hiſpaniæ pꝛouincia pꝛoꝛogatur. 138.50.
P. Pompilius legatus ad Syphacẽ 157.81.
P. Scipionem Aemylianum multæ tribus conſulem ſcripſerũt, quod per ætatem non licuit. Flo. 49
P. Scipio African⁹ lega. 223.112
P. Minutius tri. militum 224.62
P. Scipio ad leg. Antiochi 244.89
P. Poꝛci⁹ Lenas triumuir 275.112
P. Scipio Africanus triumphauit de Numantia. Flo. 59
P. Rutilius repetundarum damnatus in exilium miſſus eſt. Flo. 70
SIMILIA 16.63.⁊39.97 ⁊45.53.56.⁊46.18.23.⁊100.1.⁊111.45.⁊130.73.⁊134.33 ⁊149.88.⁊155.43.⁊167.31.⁊173.65.⁊194.37.⁊194.9. et 203.51.⁊214.36.⁊215.69. et 215.91.⁊115.77.⁊218.77. et 221.32.⁊231.65.⁊233.37. et 237.22.⁊250.94.⁊252.8. et 252.15.⁊252.23.⁊252.100.⁊257.13.⁊264.12.⁊277.62.

Conſules qui annorum ſerie in Liuio
& Floro continentur.

1 L. Junius Brutus.
L. Tarquinius Collatinus.
P. Valerius
Sp. Lucretius
M. Horatiꝰ Puluil.
2 P. Valerius iterum.
T. Lucretius.
3 P. Lucretius
P. Valeriꝰ Publicola. III.
4 M. Valerius
P. Poſthumius
5 P. Valerius. IIII.
T. Lucretius iterum
6 Agrippa Menenius
P. Poſthumius
7 Opiter Verginius
Sp. Caſſius.
8 Poſthum. Cominius
T. Largius
9 Seruilius Sulpitius
M. Mălius Tullus
10 T. Ebutius
Cn. Veturius.
11 Q. Chloelius.
T. Lartius
12 A. Sempronius.
M. Minutius
13 A. Poſthumius
T. Verginius
14 Ap. Claudius.
P. Seruilius.
15 A. Verginius.
T. Veturius
16 Sp. Caſſius.
Poſthu. Cominius.
17 T. Geganius.
P. Minutius.
18 M. Minutius.
A. Sempronius.
19 Sp. Nautius.
Ser. Furius
20 T. Sicinius
C. Aquilius.
21 Sp. Caſſius
Proculus Verginius
22 Seruilius Cornelius
Q. Fabius.
23 L. Aemylius.
Cæſo Fabius
24 M. Fabius Cæſonis frater.
L. Valerius.
25 Q. Fabius
C. Tullius.
26 Cæſo Fabius.
Sp. Furius
27 M. Fabius
Cn. Manlius.
28 Cæſo Fabius.
T. Verginius.
29 L. Aemylius.
C. Seruilius.
30 C. Horatius
T. Menenius.
31 A. Verginius
Sp. Seruilius.
32 C. Nautius
P. Valerius.
33 L. Furius
C. Manlius
34 L. Aemylius.
Opiter Verginius
35 L. Pinarius.
P. Furius
36 Ap. Claudiꝰ Ap. F.
Quintius
37 L. Valerius
T. Aemylius
38 T. Numiciꝰ Priſcus.
A. Verginius
39 P. Quintius.
Quintius Seruilius
40 T. Aemylius.
Q. Fabius.
41 Q. Seruilius.
Sp. Poſthumius
42 Q. Fabius.
T. Quintius
43 Poſthumius Albus.
Sp. Furiꝰ ſiue Fuſius
44 L. Ebutius
P. Seruilius.
45 L. Lucretius Tricipitinus
T. Veturius Gemin.
46 P. Volumnius
Seruius Sulpitius
47 C. Claudius Ap. F.
P. Vale. Publicola.
L. Quintius Cicinnatus pro Cæſonis ſubrogatus.
48 Q. Fabius tertium.
L. Cornelius Maluginenſis.
49 L. Minutius
L. Nautius.
50 Quintius Minutius
M. Horatius Puluillus
51 M. Valerius.
Sp. Verginius.
52 T. Romulius.
C. Veturius.
53 Sp. Tarpeius
A. Aeternius.
54 P. Curiatius
Ser. Quintilius.
55 L. Valerius
M. Horatius.
56 Sp. Herminius
T. Verginius Cælimontanus
57 M. Geganiꝰ Macri.
C. Junius
58 T. Quintius Capitolinus. iiij.
A. Furius
59 M. Genutius
P. Curiatius.
60 L. Papyrius Mugillanus
L. Semp. Atracinus
61 M. Geganiꝰ Macrinus iterum
T. Quintius Capitolinus quintum
62 M. Fabius Fibulanꝰ
Poſthumius Ebutiꝰ Cornicen.
63 C. Furius Pacilius.
M. Papyr. Craſſus
64 Proculus Geganius Macrinus
L. Meneniꝰ Lanat.
65 T. Quintius Capitolinus. VI.
Agrippa Menenius Lanatus
66 M. Geganius Macrinus. ij.
L. Sergius Fidenas
67 T. Quintius Pœnus
A. Cornelius Coſſus
68 M. Cor. maluginenſ.
L. Papyriꝰ Craſſus.
69 Claudius Julius iterũ
L. Verginius.
70 Claudius Julius. iij.
L. Verginius iterũ
M. Manlius.
Q. Sulpitius
71 T. Quintius L. F. Cicinnatus.
Cn. Julius Mento
72 L. Papyrius Craſſus
L. Julius.
73 L. Sergius Fidenas iterum.
Hoſtius Lucretius Tricipitinus.
74 A. Cornelius Coſſus
T. Quintius Pœnus iterum.
75 C. Seruilius Hala.
L. Papyrius Mugillanus.
76 A. Sempronius.
Q. Fabius Fibulanꝰ
77 Cn. Fab. Fibulanus.
T. Quintius Capitolinus F. Capitolini.
78 A. Cornelius Coſſus
L. Furiꝰ Medullinꝰ
79 Q. Fab. Ambuſtus.
C. Furius Pecilius
80 P. Atracinus.
C. Nautius Rutilius
81 Martius Aemylius
P. Valerius Potitꝰ.
82 Cn. Cornelius Coſſ.
L. Furiꝰ Medullinꝰ iterum.
83 L. Lucretius Flauiꝰ
Sergius Sulpitiꝰ Camerinus.
84 L. Valerius Potitus
M. Mălius Capito.
85 L. Sextius.
L. Aemyli. Mamer.
86 L. Genutius
Q. Seruilius.
87 T. Sulpitius Potitꝰ.
C. Licinius Stolo
88 C. Genutius.
L. Aemyliꝰ Mamercus. ij.
89 Q. Seruilius Hala
L. Genutius
90 L. Sulpitius.
C. Licinius Caluus.
91 C. Petilius Balbus
M. Fabi. Ambuſtus
92 M. Popilius Lenas
Cn. Manlius.
93 C. Fabius.
C. Plautius.
94 C. Martius.
Cn. Manlius.
95 M. Fab. Ambuſtꝰ. ij
M. Popiliꝰ Lenas. ij
96 C. Sulpi. Potitꝰ. iij.
M. Vale. Publicola
97 M. Fab. Ambuſt. iij.
T. Quintius
98 C. Sulp. Potitꝰ. iiij.
M. Valerius Publicola iterum
99 P. Vale. Publicola.
C. Martius Rutiliꝰ
100 C. Sulpitius Potitꝰ
T. Quintius Pœnꝰ.
101 M. Popil. Lenas. iij
L. Corneliꝰ Scipio.
102 L. Furius Camillus
Ap. Claudiꝰ Craſſus
103 M. Valerius Coruí.
M. Popil. lenas. iiij
104 T. Măliꝰ Torqua. I.
C. Plautius
105 M. Vale. Coruí. ij.
C. Petilius.
106 M. Fabius Dorſus
Ser. Sul. Camerinꝰ
107 C. Mar. Rutilius. iij
T. Măli. Torquat. ij
108 M. Vale. Corui. iij.
A. Cornelius Coſſus
109 Cl. Martius Rutiliꝰ
Q. Seruilius
110 C. Plautius. ij.
L. Aemy. Mamercꝰ
111 T. Manlius Torquatus. iij.
P. Decius Mus
112 T. Aemy. Mamercꝰ
P. Philo
113 L. Furius Camillus.
C. Menenius.
114 C. Sulpitius Lõgus
P. Aelius Pætus.
115 L. Papyriꝰ Craſſus
Cæſo Duillius
116 M. Val. Coruí. iiij.
M. Amiliꝰ Regulus
117 T. Veturius
Sp. Poſthumius.
118 L. Cornelius. ij.
Cn. Domitius.
119 M. Clau. Marcellꝰ.
T. Valerius
120 L. Papy. Craſſus. ij.
L. Plautius Venox
121 L. Aemy. Mamercꝰ
Cn. Plautius
122 P. Plautiꝰ Proculus
P. Cornel. Scapula.
123 L. Cornel. Lentulus
P. Philo iterum.
124 C. Petilius
L. Papi. Mugillanꝰ
125 L. Furius Camil. ij.
Junius Brutꝰ Scæua
126 Claudius Sulpitius Longus. ij.
Q. Aemyl. Cæritanꝰ
127 Q. Fabius
L. Fuluius.
128 T. Vetur. Caluinus.
Sp. Poſthumius
129 Q. Publius Philo.
L. Papy. Curſor. ij.
130 L. Flaccus
L. Plautius Venox
131 C. Junius Bubulcus
Q. Aemyl. Barbula.
132 Sp. Nautius
M. Popilius
133 M. Petilius
C. Sulpitius
134 L. Papyrius Curſor
C. Junius Bubulcꝰ. ij
135 M. Valerius
P. Decius
136 C. Junius Bubul. iij.
Q. Aemyl. Barbu. ij.
137 Q. Fabius. ij.
C. Martius Rutiliꝰ.
138 Q. Fabius. iij.
P. Decius. ij.

139 Ap. Claudius.
L. Volumnius.
140 P. Corneli. Aruina.
Q. Martiꝰ Tremu.
141 L. Poſthumius
T. Minutius
142 P. Sulpitiꝰ Auerrio
P. Sépronīꝰ Sophꝰ
143 L. Genutius
Ser. Cornelius
144 M. Liuius
Q. Aemylius
145 M. Valerius.
Q. Apuleius
146 M. Fuluius Pætus.
T. Māliꝰ Torquatꝰ.
147 L. Corneliꝰ Scipio.
Cn. Fuluius.
148 Q. Fabius. iiij.
P. Decius. iij.
149 L. Volumnius
Ap. Claudius
150 Q. Fabius. v.
P. Decius. iiij.
151 M. Poſth. Megillꝰ
M. Attiliꝰ Regulus
152 L. Papyrius Curſor
Sp. Caruilius
153 Q. Fabius Maximi
F. Gurges
Junius Brutꝰ Scæua

Ex Flori Epitome a libro. XI. ad XXI.

Curiꝰ Dētatꝰ Flo. 22
Valerius Leuinꝰ 23
C. Fabritius 23
Cn. Cornelius 27
Cn. Duillius 27
L. Cornelius 27
Attilius Calatinꝰ 27
Attilius Regulus 27
Claudiꝰ Pulcher 19
A. Poſthumius 29
C. Luctatius 29
M. Clau. marcel. 30
154 P. Corneliꝰ Scipio.
T. Sépron. Longus
155 Cn. Seruilius
C. Flaminius
156 M. Attiliꝰ Fabianꝰ.
Cn. Ser. Muſitanus
157 C. Terentius Varro.
L. Aemyliꝰ Paulus
158 L. Poſthumius iij.
T. Sépro. Gracchus
159 Q. Fabius Max. iiij.
M. Marcellus. iij.
160 Q. Fabius Maximꝰ conſulis filius.
T. Sépro. Gracchus
161 Fuluius Flaccus
Ap. Claud. Pulcher
162 Cn. Ful. Cētimalus.
P. Sulpitius Seruilius Q. F. Galba
163 M. Marc. Caruili.
M. Valerius
164 Q. Fabius Maxi. v.
Q. Fului. Flaccus. iij
165 M. Marcellus
T. Quintius Criſpi.
166 C. Claudius
M. Liuius.
167 L. Veturius
Q. Cæcilius
168 P. Scipio
P. Licinius Craſſus
169 M. Corn. Cethegus
P. Sépro. Tuditan.
170 Cn. Seruilius Cepio
Cn. Serui. Geminus
171 M. Serui. Geminus
T. Claudius Nero
172 Cn. Corne. Lentulus
P. Aelius Pætus
173 Seruius Sul. Galba
C. Aurelius Cotta
174 L. Corneliꝰ Lētulus
P. Julius Appulus
175 Sex. Aelius Pætus
T. Quint. Flaminius
176 Cn. Corn. Cethegus
Q. Minutius Rufus
177 L. Furius Purpurio
M. Claud. Marcel.
178 L. Valerius Flaccus
M. Porcius Cato
179 P. Cornelius Scipio Africanus iterum
T. Sépronius Lōgꝰ
180 L. Corneli. Merula
Q. Minu. Thermus
181 L. Quint. Flaminius
Cn. Domitius Aenobarbus.
182 P. Corn. Cn. F. Sci.
M. Attilius Glabrio
183 L. Cornelius Scipio
C. Lælius.
184 M. Fului. Nobilior
Cn. Manlius Volſo
185 M. Valeriꝰ Meſal.
C. Liuiꝰ Salinator.
186 M. Aemyl. Lepidus
C. Flaminius
187 Sp. Poſthu. Albinꝰ
Q. Mart. Philippꝰ
188 Ap. Claudi. Pulcher
M. Sépr. Tuditan.
189 L. Porcius Licinius
P. Claudiꝰ Pulcher.
190 M. Clau. Marcellꝰ.
Q. Fabius Labeo
191 C. Bebius Pāphilus
L. Aemylius Paulus
192 P. Corne. Lentulus
M. Bebius Pāphi.
193 A. Poſthumius Albinus Luſcus.
C. Calpurnius Piſo.
194 Q. Fuluius Flaccus conſul ſuffectus.
L. Manl. Accidinus
195 M. Junius Brutus
M. Attilius Volſo

Ex Flori Epitome Lib. XLI. Et ſequentibus.

P. Lici. Craſſus Flo. 43
L. Aemylius Paulus 44
M. Clau. Marcellus 46
C. Sulpitius Gallus 46
C. Martius 47
P. Cornelius Naſica 47
Q. Opimius 47
L. Licinius Lucullus 48
A. Poſthum. Albinus 48
L. Martius 49
P. Corn. Scip. Aemy. 50
L. Mumius 52
Ap. Claudius 53
Q. Pompeius 54
P. Cornelius Naſica 55
D. Junius Brutus 55
C. Hoſtilius Mācinꝰ 55
C. Fuluius Flaccus 56
C. Antonius 58
P. Attilius 59
P. Licinius Craſſus 59
M. Perpenna 59
C. Sempronius 59
Aurelius 60
Q. Metellus 60
L. Opimius 61
Q. Fabius Max. Pauli nepos 62
Cn. Martius 62
Cato Porcius 63
Papyrius Carbo 63
Liuius Druſus 63
Calpurnius Beſtia 64
Q. Cæciliꝰ Metellus 65
M. Junius Syllanus 65
L. Caſſius 65
C. Marius. iiij. 67
C. Marius. v. 68
C. Marius. vj. 69
M. Aquilius 69
L. Cæſar 73
P. Rutilius 73
Cn. Pompeius 74
L. Porcius 75
Q. Pompeius 77
Cn. Pompeius 79
Octauius 80
C. Marius. vij. 80
L. Valerius Flaccus 82
L. Cinna 83
Cn. Papyrius Carbo 83
L. Scipio 85
C. Mariꝰ C. Marij F. 86
M. Aurelius Cotta 93
L. Lucullus 94
C. Lentulus 96
Cn. Pompeius 97
M. Bibulus 103
Cn. Pompeius. iij. 107
Seruius Sulpitius 108
M. Marcellus 108
C. Cæſar 116
M. Antonius 116. & 117
L. Panſa 119
A. Hircius 119
C. Cæſar Octauius 119
L. Antonius 125

Finis.

Regiſtrum.

aa bb cc dd ee ff gg a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO Omnes ſunt quaterni præter b M OO. qui ſunt quinterni, & LL MM qui ſunt terni & gg qui eſt duernus.

L. FLORI EPITOME IN QVATTVORDECIM DECADAS, SIVE C. ET XL. LIBROS HISTORIARVM T. LIVII PATAVINI.

EX LIBRO PRIMO.

ADVENTVS AENEAE in italiam, & res ab eo geſtæ, Aſcanii regnum Albæ, & Syluii Aneæ, ac deinceps Syluiorum regum primo libro continentur. Numitoris filia a Marte compreſſa, nati Romulus & Remus, Amulius obtruncatus, urbs a Romulo cõdita, ſenatus lectus, cum Sabinis bellatum, opima ſpolia Ioui Feretrio lata, in centurias populus diuiſus, Fidenates & Veientes uicti, Romulus conſecratus. Numa Pompilius ritus ſacrorum tradidit, Iano templum cõſtituit, eiusq́ portam, pacatis omnibus circa populis, primus clauſit, cum dea Aegeria ſibi congreſſus nocturnos eſſe ſimulans, feroces populi animos ad religionem perpulit. Tullius Hoſtilius Albanos bello petiit, poſt hæc trigeminorum pugna, Horatius abſolutus, Metii Suffetii ſupplicium, Alba diruta, Albani in ciuitatem recepti, Sabinis bellum indictum. ad poſtremum fulmine abſumptus eſt. Ancus Martius cærimonias a Numa inſtitutas renouauit, Latinis uictis, & ad ciuitatem aſcitis montem Auentinum aſſignauit, Politorium urbem Latinorum bello repetitam, quam priſci Latini occupauerant, diruit, pontem ſublicium in Tyberim fecit, Ianiculum collem urbi addidit, fines imperii protulit, Oſtiam cõdidit. Tarquinius Priſcus in Anci amicitiam receptus centum additis patrum numerum auxit, Latinos ſubegit, circum deſignauit, ludos edidit, Sabinorum bello potitus equitum centurias ampliauit, tentandæ ſcientiæ cauſſa Actii Nauii auguris conſuluiſſe fertur, an id, de quo cogitaret, effici poſſet, quod quum ille fieri poſſe reſpondiſſet, iuſſiſſe eũ nouacula cotem præcidere, idq́ protinus factum, Sabinos præterea acie uicit, urbem muro circundedit, cloacas fecit. Seruius Tullius natus eſt captiua Corniculana, cui puero in cunis poſito caput arſiſſe traditum eſt, Veientes atq́ Hetruſcos prælio fudit, cenſum primus omnium egit, luſtrum condidit, claſſes centuriaſq́ deſcripſit, pomœrium protulit, colles urbi Quirinalẽ, Viminalem, Eſquilinumq́ adiecit, templum Dianæ cum Latinis in Auentino fecit. L. Tarquinius Superbus, occiſo Seruio eius ſocero, inuaſit regnum, quo die ſcelerata Tullia per patris iacentis corpus carpentum egit, armatos circa ſe ad cuſtodiam corporis ſui habuit, Turnum Herdonium fraude interemit, bellum cum Volſcis geſſit, & ex eorum præda templum Ioui in Capitolio fecit, Terminus & Iuuentas non addixere, quorum aræ moueri non potuerunt, filius Sex. Tarquinius dolo Gabios in poteſtatem ſuã redegit, huius filiis Delphos profectis, & conſulentibus, quis eorum regnaturus eſſet Romæ, dictum eſt eum regnaturum, qui primũ matrem oſculatus eſſet, quod reſponſum quum ipſi aliter interpretarentur, Iunius Brutus, qui cum iis profectus erat, plapſum ſe ſimulauit, & terram oſculatus eſt, idq́ factũ eius euentum rei comprobauit, nam quũ impotenter ſe gerendo Tarquinius Superbus oẽs in odium ſuum adduxiſſet, ad ultimũ propter expugnatam nocturna ui a Sex. filio eius Lucretiæ pudicitiam, quæ uocato patre ad ſe Tricipitino, & uiro Collatino obteſtata, ne inulta mors eius eẽt, cultro ſe interemit, Bruti opera maxime expulſus eſt, quum regnaſſet annos. XXV. tũc COSS. primum creati ſunt, L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus.

EX LIBRO SECVNDO.

BRutus iureiurando populũ aſtrixit neminem regnare Romæ paſſurum, Tarquinium Collatinum collegam ſuum propter affinitatẽ Tarquiniorũ ſuſpectum coegit conſulatu ſe abdicare, & ciuitate cedere, bona regum diripi iuſſit, agrum Marti conſecrauit, qui Campus Martius nominatus eſt, adoleſcentes nobiles, in quibus ſuos quoq́, & fratris filios, quia coniurauerant de recipiendis regibus, ſecuri percuſſit, ſeruo indici, cui Vindicius nomen fuit, libertatem dedit, ex cuius nomine uindicta eſt appellata. Quum aduerſus reges, qui, cõtractis Veientium & Tarquinioꝝ copiis, bellum intulerant, exercitum duxiſſet Brutus, in acie cum Arunte filio Superbi commortuus eſt, eumq́ matronæ annum luxerunt. L. Valerius COS. legem de prouocatiõe ad populum tulit, Capitolium dedicatum: eſt. Porſena rex Cluſinorum, bello pro Tarquiniis ſuſcepto, quum ad Ianiculum ueniſſet, ne Tyberim tranſiret, uirtute Coclitis Horatii prohibitus eſt, qui dum alii pontem ſublicium reſcindũt, ſolus Hetruſcos ſuſtinuit, & ponte rupto armatus ſe in flumen miſit, & ad ſuos tranauit. Alterum acceſſit uirtutis exemplum a Mutio, qui, quũ ad feriendũ Porſenam caſtra hoſtiũ intraſſet, occiſo ſcriba, quẽ regem eſſe putabat, comprehẽſus impoſitam altaribus manum, in quibus ſacrificatum erat, exuri paſſus eſt, dixitq́ tales trecentos eſſe cõiuratos in mortẽ ipſius regis, quorum

admiratione coactus Porſena pacis conditiones ferre, bellum omiſit, acceptis obſidibus, ex quibus uirgo una Chloelia deceptis cuſtodibus per Tyberim ad ſuos tranauit, & quũ reddita eſſet, a Porſena honorifice remiſſa, equeſtriq́ſtatua donata eſt. Aduerſus Tarquinium Superbũ cum Latinoꝝ exercitu bellũ inferentem A. Poſthumius dictator proſpere pugnauit apud lacum Regillum. Ap. Claudius ex Sabinis Romam tranſfugit, ob hoc Claudia tribus adiecta eſt. Numerus tribuũ ampliatus eſt, ut eſſent trigintauna. Dictator primus creatus, & magiſter equitum dictus. Celebratur Valerii, & Manilii interitus. Romani: Latiniq́ officiis intendunt. Plebs, quũ propter nexos ob æs alienum Sacrũ in montem ſeceſſiſſet, conſilio Menenii Agrippæ a ſeditione reuocata eſt, idem Agrippa quũ deceſſiſſet propter paupertatem publico impẽdio elatus. Tribuni plebis quinque creati ſunt, Oppidum Volſcorum Corioli captum eſt uirtute, & opera Cn. Martii, qui ob hoc Coriolanus uocatus eſt. T. Latinus uir de plebe, quũ in uiſu admonitus eſſet, ut de quibuſdam religionibus ad ſenatũ perferret, & neglexiſſet, amiſſo filio, debilis factus, poſtea quã delatus ad ſenatũ lectica eadem illa indicauerat, uſu pedum recepto domũ reuerſus eſt. Quum Cn. Martius Coriolanus, qui in exiliũ pulſus, dux Volſcoꝝ factus, exercitum hoſtium urbi primo admouiſſet, & miſſi ad eum primum legati, poſtea ſacerdotes fruſtra deprecati eſſent, ne bellum patriæ inferret, Veturia mater, & Volumnia uxor impetrauerũt ab eo, ut recederet. Lex agraria primũ lata eſt. Sp. Caſſius conſularis regni crimine dãnatus eſt, necatuſq́. Oppia uirgo ueſtalis ob inceſtum uiua defoſſa eſt. Quum uicini hoſtes Veientes incõmodi magis, quam graues eſſent, familia Fabioꝝ id bellum gerendum depopoſcit, miſitq́ in id trecẽtos ſex armatos, qui ad Cremeram ad unũ ab hoſtibus cæſi ſunt, uno impubere domi relicto. Ap. Claudius COS, quum aduerſus Volſcos contumacia exercitus male pugnatũ eſſet, decimũ quẽq́ militũ fuſte percuſſit. Res præterea aduerſum Volſcos, & Hernicos, & Veientes, & ſeditiones inter patres; plebẽq́ continet.

EX LIBRO TERTIO.

Seditiones de agrariis legibus factæ, Capitolium ab exulibus & ſeruis occupatum cæſis iis receptum eſt, cenſus bis actus eſt, priore luſtro cenſa ſunt ciuium capita octoginta millia. DCC. XIIII. præter orbos orbaſq́, ſequenti. CXVII. millia. CCXLVIII. Quum aduerſus Equos res male geſta eſſet, L. Quintius Cicinnatus dictator factus, quum rure intentus ruſtico operi eſſet, ad bellum gerendum accerſitus eſt, is uictos hoſtes ſub iugum miſit. Tribunoꝝ pl. numerus ampliatus eſt, ut eſſent decem XXXVI. anno a primis tribunis ple. Petitis per legatos & allatis atticis legibus ad conſtituendas eas: proponendaſque decenuiri pro COSS. ſine ullis aliis magiſtratibus creati, altero & trecenteſimo anno quam Roma condita erat, & ut a regibus ad COSS, ita a COSS. ad decenuiros tranſlatum imperium. Ii decem tabulis legum poſitis, quum modeſte ſe in honore geſſiſſent, & ob id in alteꝝ quoq́ annũ eundem eſſe magiſtratum placuiſſet, quum cõplura impotenter feciſſent, magiſtratum noluerunt deponere, & in tertiũ annũ detinuerunt, donec inuicto eoꝝ imperio finem attulit libido Ap. Claudii, qui quũ in amorem uirginis incidiſſet, ſummiſſo, qui eam in ſeruitutẽ peteret, neceſſitatem patri eius Virginio impoſuit, rapto ex taberna proxima cultro, ut filiã interimeret, quum aliter eam tueri nõ poſſet, ne in poteſtatẽ ſtuprũ illaturi ueniret. Hoc tam magnæ luxuriæ exẽplo plebs incitata montem Auentinũ occupauit, coẽgitque decenuiros abdicare ſe magiſtratu, ex quibus Appius, & unus collegaꝝ, qui præcipue pœnam meruerant, in carcerem coniecti, cæteri in exilium acti. Res præterea contra Sabinos, & Volſcos proſpere geſtas continet, & paꝝ honeſtũ Po. Romani iudiciũ, qui iudex inter Ardeates & Aricinos ſumptũ agrũ, de quo ambigebatur, ſibi adiudicauit.

EX LIBRO QVARTO.

Lex de conubio patrũ & plebis, cõtẽtione magna patribus repugnãtibus, perlata eſt a tri. ple. Aliquot ãnis res Po. Romani domi militiæq́ per hoc genus magiſtratus adminiſtratæ ſunt, itẽ cẽſores tunc primũ creati ſunt, ager Ardeatinis Romani Po. iudicio ablatus, miſſis in eũ colonis, reſtitutus eſt. Quũ fame Po. Romanus laboraret, Sp. Melius eques Romanus frumentũ populo ſuo impẽſa largitus eſt, & ob id factũ, conciliata ſibi plebe, regnũ affectãs a C. Seruilio Hala magiſtro equitũ, iuſſu Quintii Cicinnati dictatoris occiſus eſt, T. Minutius index boue aurata donatus eſt. Legatis Romanis a Fidenatibus occiſis, quoniã ob rẽpublicã occubuerant, ſtatuæ in roſtris poſitæ ſunt. Cornelius Coſſus tribunus militũ, occiſo Volumnio rege Veientiũ, opima ſpolia ſecũda retulit mamercus Aemylius dictator, cẽſuræ honore, qui antea p quinquẽniũ gerebantur, anni & ſex mẽſiũ ſpatio finito, ob eã rẽ a cẽſoribus notatus eſt. Fidenæ in ptãtem redactæ, eoq́ coloni miſſi ſunt, quibus occiſis, Fidenates quũ defeciſſent a Po. Romano, a Mamerco Aemylio dictatore uicti ſunt, & Fidenæ captæ. Cõiuratio ſeruoꝝ oppſſa eſt. Poſthumius tribunus militũ pp crudelitatem ab exercitu occiſus eſt. Stipẽdiũ ex ærario tũ primũ militibus datũ eſt. Res ꝑterea geſtas aduerſum Volſcos. Fide-

nates,& Faliſcos continet.

EX LIBRO QVINTO.

IN obſidione Veiorum tabernacula militibus facta ſunt,ea res quum eſſet noua, indignationem tribunoꝝ pl.mouit querentium non dari plebi nec per hyemem militiæ requiem, equites tum primũ equis ſuis merere cœperũt.Quũ inundatio in lacu Albano facta eſſet, uates,qui eam rem interpretaretur,ab hoſtibus captus eſt.Furius Camillus dictator decẽ annos obſeſſos Veios cepit,ſimulacrũ Romam tranſtulit,decimam partem prædæ Delphos Apollini miſit.Idem tribunus militum,quũ Faliſcos obſideret,proditos hoſtium filios parentibus remiſit, ſtatimq; deditione facta Faliſcorum,uictoriam iuſtitia conſecutus eſt.Quum alter ex cenſoribus Iulius deceſſiſſet,in locum eius M.Cornelius ſuffectus eſt,nec id poſtea factum eſt,quoniam eo luſtro a Gallis Roma capta eſt.Furius Camillus,quũ ei dies a L.Apuleio tribuno ple.dicta eſſet,in exiliũ abiit. Quum Senones Galli Cluſinum obſiderent,& legati a ſenatu miſſi ad componendum inter eos,& Cluſinos pacem,pugnantes contra Gallos in acie Cluſinorum ſtetiſſent,hoc facto eorum concitati Senones urbem infeſto exercitu petierũt,fuſiſq; ad Alliam flumen Romanis cepere urbem,præter Capitolium:in quod ſe iuuenes contulerant.Maiores natu cum inſignibus honoꝝ,quos quiſq; geſſerat, in ueſtibulis ædium ſedentes occiderunt,& quũ per auerſam partem Capitolii iam in ſummũ euaſiſſent,proditi clangore anſerum M.Manilii præcipue opera deiecti ſunt:Coactis deinde propter famem Romanis deſpondere,ut mille pondo auri darent,& hoc pretio finẽ obſidionis emerent, Furius Camillus dictator abſens creatus inter pendendum aurum cum exercitu uenit,& Gallos poſt ſextum menſem urbe expulit,ceciditq; Aedes Ioui Capitolino facta quo loco ante urbem captam uox audita erat,aduentare Gallos.Dictum eſt ad Veios migrandum eſſe propter incenſam & dirutam urbem,quod conſilium Camillo authore diſcuſſum eſt.Mouit populum uocis quoq; omen ex centurione auditæ,qui,quum in foꝝ ueniſſet,manipulariis ſuis dixerat,ſta miles,hic optime manebimus.

EX LIBRO SEXTO.

REs aduerſus Equos,& Volſcos,& Præneſtinos proſpere geſtas continet,quattuor tribus additæ ſunt,Stellatina,Sabbatina,Pomentina,Arnienſis.M.Manlius,qui Capitolium a Gallis defenderat,quũ obſtrictos ære alieno liberaret,nexos exolueret,crimine affectati regni damnatus de ſaxo Tarpeio deiectus eſt,in cuius notam S.C.factum eſt,necui de Manlia gente Marco cognomen eſſet.C.Licinius,& L.Seſtius tri.pl.legem promulgarũt,ut COSS.etiam ex plebe fierent,qui ex patribus creabantur,eam legem,cum magna contentione repugnantibus patribus, quũ iidem tri.pl.per quiquennium ſoli magiſtratus fuiſſent,pertulerunt,& primus omnium ex plebe COS.L.Seſtius creatus eſt.Lata eſt altera lex,ne cuiquã plus quingẽtis iugeribus agri liceret poſſidere.

EX LIBRO SEPTIMO.

DVo noui magiſtratus adiecti ſunt,prætura & ædilitas curulis.Peſtilentia ciuitas laborauit, eamq; inſignem fecit mors Furii Camilli,cuius remediũ,& finis quũ per nouas religiones quæreretur,ludi ſcenici tunc primũ facti ſunt.Quum dies L.Manlio dicta eſſet a M.Pompeio,tri.pl.propter delectum acerbe factum,& ob T.Manliũ filium relegatum ſine ullo crimine,adoleſcens ipſe,cuius relegatio patri obiiciebatur,uenit in cubiculum tribuni, ſtrictoq; gladio coegit eum in uerba ſua iurare,non perſeueraturum ſe in accuſatione,tunc omnia pernicioſa omiſſa ſunt.In patentem uoraginẽ urbis Romæ Curtius armatus equo ſe præcipitauit,eaq; expleta eſt.Manlius adoleſcens,qui patrem a tribunitia uexatione liberauerat,contra Gallum prouocantem aliquem ex militibus Romanis in ſingulare certamen deſcendit,eiq; occiſo torquem aureum detraxit, quem ipſe poſtea tulit,& ex eo Torquatus eſt nuncupatus.Duæ tribus additæ,Pompeiana,& Publitia.Licinius Stolo lege ab ipſo lata damnatus eſt,quod plus quingentoꝝ iugerũ agri poſſideret.M.Valerius, tribunus militum,Gallum,a quo prouocatus erat,inſidente galea coruo,& unguibus,roſtroq; infeſtãte hoſtem,interemit,& ex eo Coruini nomen accepit,conſulq; proximo anno creatus eſt ob uirtutẽ, quum uigeſimum tertium haberet annũ.Amicitia cum Carthaginienſibus iuncta. Campani quũ urgerentur a Samnitibus bello,auxilio aduerſus eos a ſenatu petito,quũ id non impetrarent,urbẽ atq; agros Po.Romano dediderunt,ob quam cauſſam ea,quæ Po.Romani facta eſſent, defendi bello aduerſus Samnites placuit.Quum ab A. Cornelio conſule exercitus in iniquũ locum deductus in magno diſcrimine eſſet,P.Decii tribuni militum opera ſeruatus eſt,qui occupato colle ſuper id iugum, in quo Samnites ſederant,occaſionem conſuli in æquiorem locum euadendi dedit, ipſe ab hoſtibus circũſeſſus erupit.Milites Romanos,qui Capuæ in præſidio erant relicti, quũ de ea occupanda urbe

conſpiraſſent,& detecto conſilio,metu ſupplicii a Po.Romano defeciſſent,per M. Valerium Coruinum dictatorẽ,qui conſilio ſuo eos a furore reuocauerat,patriæ reſtituti ſunt.

EX LIBRO OCTAVO.

LAtini cum Campanis defecerũt,& miſſis legatis ad ſenatũ conditionem tulerunt,ut ſi pacẽ habere uellent,alterq; ex Latinis conſulem facerent,qua legatione perlata, prætor eoꝝ Annius de Capitolio ita prolapſus eſt,ut examinaretur. T.Manlius COS.filium ſuũ,quod contra edictũ pugnauerat aduerſum Latinos,quãuis proſpere pugnaſſet,ſecuri percuſſit. Laborantibus Romanis P.Decius tunc cũ Manlio deuouit ſe pro exercitu,& concitato equo quũ in medios hoſtes ſe intuliſſet,interfectus morte ſua Romanis uictoriam reſtituit,Latini in deditionem uenerunt. T.Manlio in urbem reuerſo nemo ex iuuentute obuiam proceſſit. Minutia uirgo Veſtalis inceſti damnata eſt. Auſonibus uictis in oppidũ Cales colonia deducta eſt. Item Fregellæ coloniæ deductæ ſunt. Veneficiũ compluriũ matronaꝝ comprehenſum,quarũ plurimæ ſtatim epotis medicaminibus perierunt,lex de ueneficio tunc primũ conſtituta eſt. Priuernatibus,quum rebellaſſent,uictis ciuitas data eſt. Palæpolitani uicti bello,& obſidione in deditionẽ uenerũt,Quintio Publio,qui eos obſederat,primũ imperium prolatum,& per COSS.ei decretus triũphus. Plebs nexu liberata eſt propter L.Papyrii creditoris libidinem,qui C.Publio debitori ſuo ſtuprũ inferre uoluerat. Quũ L. Papyrius dictator reuerſus in urbem ab exercitu eſſet propter auſpicia repetenda, Q.Fabius magiſter equitum occaſione rei bene gerẽdæ inuitatus contra edictũ eius præliatus eſt,qui proſpere aduerſus Samnites pugnauit,ob eam cauſſam quũ dictator de magiſtro equitũ ſupplicium ſumpturus uideretur,Fabius Romã profugit,& quũ cauſſa parũ proficeret,populi precibus donatus eſt. Res præterea contra Samnites proſpere geſtas continet.

EX LIBRO NONO.

TItus Veturius,& Sp.Poſthumius apud Caudinas furcas,deducto in locum iniquũ exercitu, quũ nulla ſpes euadendi eſſet,fœdere cũ Samnitibus facto,& ſexcentis equitibus Romanis obſidibus datis,ita exercitũ abduxerunt,ut omnes ſubiugum mitterentur,iidemq; authore Sp.Poſthumio conſule,qui in ſenatu ſuaſerat,ut eoꝝ deditioni, quoꝝ culpa tam deforme fœdus ictum erat,publica fides liberaretur,cũ duobus tri.ple.& omnibus, qui per fœdus ſpoponderant,dediti Samnitibus non ſunt recepti,nec etiã multo poſtea fuſis a Papyrio curſore Samnitibus,& ſub iugũ miſſis,receptiſq; ſexcentis equitibus Romanis, qui obſides dati erant,pudor prioris flagitii abolitus. Tribus duæ adiectæ ſunt, Vfentina,& Faleria. Sueſſa & pontiæ coloniæ deductæ ſunt. Appius Claudius cenſor aquam Claudiã perduxit,uiam ſtrauit,quæ appia uocata eſt,libertinorum filios in ſenatũ legit,ideoq;,quoniam is ordo uidebatur inquinatus indignis,ſequentis anni cenſores in ſenatu legendo obſeruauerunt,quẽadmodum ante per proximos cenſores obſeruatũ fuerat. Res præterea contra Appulos,Hetruſcos, Vmbros,Marſos,Pelignos,Equos,& Samnites,quibus fœdus erat reſtitutũ,proſpere geſtas continet. In hoc libro mentionem habet Alexandri,qui temporibus his fuit, & æſtimatis Po.Romani uiribus,quæ tunc erant,colligitur,ſi Alexander in Italiam traieciſſet, non tã facilem ei uictoriam de Po.Romano fore,quam de iis gentibus,quas ad orientem imperio ſuo ſubiecerat. Flauius Scriba libertino patre natus ædilis curulis fuit,per forenſem factionẽ creatus, quæ, quũ comitia & campum turbaret, & in iis propter nimias uires dominaretur,a Q. Fabio cenſore in quattuor tribus redacta eſt,eaq; res Fabio Maximo nomen dedit.

EX LIBRO X.

COloniæ deductæ ſunt Sora & Alba,Carſeoli,Marſi,in deditionem accepti ſunt, collegium augurũ ampliatum eſt,ut eſſent nouem, quũ antea quaterni fuiſſent. Lex de prouocatione ad populũ a Valerio conſule tunc primum lata eſt. Duæ tribus adiectæ ſunt Anienſis & Terentina. Samnitibus bellum indictum,& aduerſus eos proſpere pugnatum eſt. Quum aduerſus Hetruſcos, Vmbros,Samnites,Gallos P.Decio,& Q.Fabio ducibus pugnaretur, Romanuſq; exercitus in maximo eſſet diſcrimine,P.Decius,ſecutus exemplum patris,deuouit ſe pro exercitu,& morte ſua uictoriam eius pugnæ Po.Romano dedit. Papyrius Curſor Samnitium exercitum,qui iureiurando aſtrictus ſuo,quo maiore conſtantia uirtutis in aciem deſcẽderet,fudit. Cenſus actus eſt,luſtrum conditum,cenſa ſunt ciuium capita ducenta ſeptuagintaduo millia,& trecenta uiginti.

EX LIBRO

EX LIBRO XI.

QVVM FABIVS Gurges COS. male aduerſum Sãnites pugnaſſet, & ſenatus de remouẽdo eo ab exercitu ageret, Fabius Maximus pater deprecatus hãc filii ignominiam, eo maxime ſenatum mouit, quod iturum ſe filio legatum pollicitus eſt, idq́ʒ præſtitit, atq́ʒ eius conſiliis, & opera filius COS. adiutus, cæſis Samnitibus triumphauit, C. Pontiũ imperatorem Samnitium ductum in triumpho ſecuri percuſſit. Quũ ciuitas peſtilẽtia laboraret, miſſis legatis, ut Aeſculapii ſignum Romã ab Epidauro tranſferrent, anguem, qui ſe in nauem eorum contulerar, in quo ipſum numen eſſe conſtabar, deportauere, eoq́ʒ in inſulam Tyberis egreſſo, eodem loco ſedes Aeſculapii cõſtituta eſt. L. Poſthumius conſularis quoniam, quum exercitui præeſſet, opera militum in agro ſuo uſus, eſſet, damnatus eſt. Cum Sammitibus pacem petentibus fœdus quarto renouatum eſt. Curius Dentatus COS. Samnitibus cæſis, & Sabinis, qui rebellauerãt, uictis, & in deditionem acceptis, bis in eodem magiſtratu triumphauit. Coloniæ deductæ ſunt Caſtrũ, Sena, Adria. Triunuiri capitales tunc primum creati ſunt. Cenſus actus eſt, luſtrum conditum, cenſa ſunt ciuium capita. CCLXXIII. millia. Plebs propter æs alienum, & graues & longas ſeditiones ad ultimum ſeceſſit in Ianiculum, unde a Q. Hortenſio dictatore deducta eſt, iſq́ʒ in ipſo magiſtratu deceſſit. Res præterea contra Volſcinienſes geſtas continet, item aduerſus Lucanos, cõtra quos auxilium Tyrrhenis ferre placuerat.

EX LIBRO XII.

QVum legati Romanorum a Gallis Senonibus interfecti eſſent, bello ob id Gallis indicto, L. Cæcilius prætor cum legionibus ab iis cæſus eſt. Quum a Tarentinis claſſis Romana direpta eſſet, duce, qui præerat claſſi, occiſo, legati ad eos a ſenatu, ut de iis iniuriis quererentur, miſſi, pulſati ſunt, ob id bellum iis indictum eſt. Samnites defecerunt, aduerſus eos, & Lucanos, & Brutios, & Hetruſcos aliquot prælııs a compluribus ducibus bene pugnatũ eſt. Pyrrhus Epirotarum rex, ut auxilium ferret Tarentinis, in Italiam uenit. Quum in præſidiũ Rheginorum legio Campana cum præfecto Decio Iubelio miſſa eſſet, occiſis Rheginis, Rhegium occupauit.

EX LIBRO XIII.

VAlerius Leuinus COS. parum proſpere aduerſus Pyrrhum pugnauit, elephãtorum maxime inuſitata facie territis militibus, poſt id prælium quum corpora Romanorum, qui in acie teciderant, Pyrrhus inſpiceret, omnia uerſa in hoſtem inuenit, populabunduſq́ʒ ad urbem Romam proceſſit. C. Fabricius miſſus ad eum, ut de redimendis captiuis ageret, fruſtra, ut patriam deſereret, a rege tẽtatus eſt, captiui ſine precio remiſſi ſunt. Cyneas legatus a Pyrrho ad ſenatum miſſus petiit, ut componendæ pacis cauſſa rex in urbem reciperetur, de qua re quum ad frequentiorem ſenatum referri placuiſſet, Ap. Claudius, qui propter inualitudinem oculorum iãdiu a conſiliis publicis abſtinuerat, uenit in curiam, & ſententia ſua tenuit, ut id Pyrrho negaretur. P. Domitius cenſor primus ex plebe luſtrum condidit, cenſa ſunt ciuium capita CCLXXVIII. millia, CCXXII. Iterum aduerſus Pyrrhum dubio euentu pugnatũ eſt. Cum Carthaginienſibus quarto fœdus renouatum eſt. Quum C. Fabricio conſuli is, qui ad eum a Pyrrho trãſfugerat, polliceretur ſe regi uenenum daturum, cum indicio ad regem remiſſus eſt. Res præterea cõtra Hetruſcos, Lucanos, & Brutios, & Samnites proſpere geſtas continet.

EX LIBRO XIIII.

PYrrhus in Siciliam traiecit. Quum inter alia prodigia fulmine deiectum eſſet in Capitolio Iouis ſignum, caput eius per aruſpices inuentum eſt. Curius Dentatus, quum delectum haberet, eius, qui citatus nõ reſponderat, bona uendidit Pyrrhum iterum ex Sicilia in Italiam reuerſum uicit, & Italia expulit. Fabritius cenſor P. Cornelium Rufinum conſularem ſenatu mouit, quod decem argenti pondo facti haberet. Luſtro a cenſoribus condito, cenſa ſunt capita ciuium CCLXXI. millia, CCXXIIII. Cum Ptolemæo Aegypti rege ſocietas iuncta eſt. Sextilia uirgo ueſtalis damnata inceſti uiua defoſſa eſt. Coloniæ deductæ ſunt Poſidonia, & Coſa Carthaginienſium claſſis auxilio Mamertinis uenit, quo facto ab iis fœdus uiolatum eſt. Res preterea contra Lucanos, Samnites, & Brutios feliciter geſtas, & Pyrrhi mortem continet.

EX LIBRO XV.

VIctis Tarentinis pax & libertas data eſt. Legio Campana, que Rhegiũ occupauerat, obſeſſa, deditione facta, ſecuri percuſſa eſt. Quum legatos Apolloniatium ad ſenatum miſſos quidam iuuenes pulſaſſent, dediti ſunt Apolloniatibus. Picẽtibus uictis pax data. Coloniæ deductæ Ariminum in Piceno, Beneuentum in Samnio. Tunc primum Po. Romanus argẽto uti cœpit, Vmbri, & Salerni uicti in deditionem accepti ſunt. Quæſtorum numerus ampliatus eſt.

EX LIBRO XVI.

ORigo Carthaginienſium, & primordia urbis referuntur, contra quos, & Hieronem regẽ Syracuſanorum auxilium Mamertinis ferendum cenſuit ſenatus. Quum de ea re inter ſuadẽtes, ut id fieret, diſſuadenteſq; contentio fuiſſet, tranſgreſſis tum primũ mare equitibus Romanis aduerſus Hieronem ſæpius bene pugnatum, petenti pax data eſt. Luſtrum a cenſoribus conditum, cenſa ſunt ciuium capita CCCLXXII. millia, CCXXIIII. D. Iunius Brutus munus gladiatorium in honorem defuncti patris edidit primus. Colonia Eſernia deducta eſt. Res præterea contra Pœnos, & Volſcos proſpere geſtas continet.

EX LIBRO XVII.

CN. Cornelius COS, a claſſe Punica circunuentus, & per fraudem, ueluti in colloquium euocatus captus eſt. Cn. Duilius COS. aduerſus claſſem Pœnorum proſpere pugnauit, primuſque omnium Romanorum ducum naualis uictoriæ duxit triumphum, ob quam cauſſam ei perpetuus honos habitus eſt, ut reuertenti a cœna tibicines canerent, & funale præferretur. L. Cornelius COS. in Sardinia contra Sardos, & Corſos, & Hannonem Pœnorum ducem feliciter pugnauit. Attilius Calatinus COS, quum in locum iniquum a Pœnis circunſeſſum temere duxiſſet exercitum, M. Calpurnii tribuni militum uirtute, & opera euaſit, qui cum trecentis militibus eruptione facta, hoſtes in ſe conuertit. Annibal dux Pœnorum uicta claſſe, cui præfuerat, a militibus ſuis in crucem ſublatus eſt. Attilius Regulus COS, uictis nauali prælio Pœnis, in Africam traiecit.

EX LIBRO XVIII.

ATtilius Regulus in Africa ſerpentem portentoſæ magnitudinis cum maxima militum clade occidit, & quum aliquot præliis aduerſum Carthaginienſes pugnaſſet, ſucceſſorq; a ſenatu proſpere bellum gerenti non mitteretur, idipſum per litteras ad ſenatum miſſas conqueſtus eſt, in quibus inter cauſſas petendi ſucceſſoris erat, quod agellus eius a mercennarus deuaſtaretur. Quærẽte deinde fortuna, ut magnum utriuſq; caſus exemplum in Regulo proderetur, accerſito a Carthaginienſibus Xantippo Lacedæmoniorum duce uictus prælio, & captus eſt. Res deinde a ducibus Romanis omnibus terra mariq; proſpere geſtas deformauere naufragia claſſium. T. Coruncanus primus ex plebe pontifex maximus creatus eſt. M. Sempronius Scopus, Valerius Maximus cenſores quum ſenatum legerent, XIII. ſenatu mouerunt, luſtrum condiderunt, quo cenſa ſunt ciuium capita CCCXVII. millia. CCXVII. Regulus miſſus a Carthaginienſibus ad ſenatum, ut de pace, & ſi eam minime impetraret, de captiuis cõmutandis ageret, iureiurando aſtrictus eſt rediturũ ſe Carthaginem, ſi commutari captiuos non placuiſſet, utrũq; negandi author ſenatui fuit, & quum fide cuſtodita reuerſus eſſet, ſupplicio a Carthaginienſibus de eo ſumpto, periit.

EX LIBRO XIX.

CAecilius Metellus, rebus aduerſus Pœnos proſpere geſtis, ſpecioſiſſimum egit triumphũ, XIII. ducibus hoſtium, & centum uiginti elephãtis in eo ductis. Claudius Pulcher COS, qui contra auſpicia profectus iuſſit imergi pullos, qui cibari nolebant, inſeliciter aduerſus Carthaginienſes claſſe pugnauit, & reuocatus a ſenatu, iuſſuſq; dictatorem dicere, C. Glauciam dixit, ſortis ultimæ hominẽ, qui coactus abdicare ſe magiſtratu, poſtea ludos prætextatus ſpectauit. Attilius Calatinus primus dictator extra Italiam exercitum duxit. Cum pœnis captiuorum commutatio facta eſt. Coloniæ deductæ ſunt, Fregellæ in agro Salentino, Brunduſium. Luſtrum a cẽſoribus conditum eſt, cenſa ſunt ciuium capita CCLI. Millia CCXXII. Claudia ſoror P. Claudii, qui contempris auſpiciis male pugnauerat, a ludis diuertens, quum turba premeretur, dixit, utinam frater meus uiueret, iterumq; claſſem duceret, ob eam cauſſam multata eſt. Duo prætores tum primum creati

ſunt. Cæcilius Metellus pontifex maximus A. Poſthumium conſulem, quoniam idem & flamẽ Martialis erat, quum ille ad bellum gerendum proficiſci uellet, in urbe tenuit, nec paſſus eſt a ſacris recedere. Rebus aduerſus Pœnos pluribus ducibus geſtis, ſummam uictoriæ C. Luctatius COS, uicta ad Aegates inſulas claſſe Pœnorum, finem bello impoſuit, petentibus Carthaginienſibus pax data eſt. Quũ templum Veſtæ arderet, Cæcilius Metellus pontifex maximus ex incendio ſacra rapuit. Duæ tribus adiectæ ſunt, Velina, & Eſquilina. Faliſci, quum rebellaſſent, ſexto die domiti in deditionem uenerunt.

EX LIBRO XX.

SPoletum colonia deducta eſt. Aduerſum Ligures tunc primum exercitus promotus eſt. Sardi & Corſi, quum rebellaſſent, ſubacti ſunt. Tutia uirgo Veſtalis inceſti damnata eſt. Bellum Illyricis propter unum ex legatis, qui ad eos miſſi erant, occiſum indictum eſt, ſubactiq; in deditionem uenerunt. Prætorum numerus ampliatus eſt, ut eſſent quattuor. Galli tranſalpini, qui in Italiam eruperant, cæſi ſunt, eo bello Po. Romanus ſociorum, Latiniq; nominis trecenta millia armatorum habuiſſe dicitur. Exercitibus Romanis tum primum trans Padum ductis, Galli Inſubres aliquot preliis in deditionem uenerunt. M. Claudius Marcellus COS. occiſo Inſubrium Gallorum duce Viridomaro, opima ſpolia retulit. Iſtri ſubacti ſunt, iterum Illyrici, quum rebellaſſẽt, domiti in deditionem uenerunt. Luſtrum a cenſoribus conditum eſt, ex quo cenſa ſunt ciuium capita CCLXX. millia. Libertini in quattuor tribus redacti ſunt, quum antea diſperſi fuiſſent, Eſquilinã, Palatinam, Suburranam, Collinam, muniuit, & circum flaminium extruxit. Coloniæ deductæ ſunt in agro a Gallis capto Placentia, & Cremona.

EX LIBRO XXI.

IN ITALIA BELLI PVNICI SECVNDI ACTA narrantur, & Annibalis Pœnorum ducis contra fœdus per Iberum amnem tranſitus, a quo Saguntus ſociorum Po. Romani ciuitas octauo menſe capta eſt, de quibus iniuriis miſſi legati ad Carthaginienſes, qui quererentur, & quum ſatiſfacere nollent, bellum iis indictum eſt. Annibal, ſuperato Pyrenæo ſaltu, per Gallias fuſis, qui obſiſtere ei conati erant, ad alpes uenit, & laborioſo per eas tranſitu quum montanos quoq; Gallos obuios aliquot præliis repuliſſet, deſcẽdit in Italiam, & ad Ticinum amnem Romanos equeſtri prælio fudit, in quo uulneratum P. Cornelium Scipionem protexit filius, qui Africani poſtea nomen accepit, iterumq; exercitu Romano ad flumen Trebiam fuſo, Annibal Appenninum per maximam militum uexationem propter uim tempeſtatum tranſiit. Cn. Cornelius Scipio in Hiſpania contra Pœnos proſpere pugnauit, duce hoſtium Magone capto.

EX LIBRO XXII.

ANnibal per continuas uigilias in paludibus oculo amiſſo, uenit in Hetruriam, per quas paludes quatriduo, & tribus noctibus, ſine ulla requie iter fecit. C. Flaminius COS. homo temerarius contra auſpicia pfectus, ſignis militaribus Effoſſis, quæ tolli non poterant, & ab equo, quem conſcenderat, per caput deuolutus, inſidiis ab Annibale circunuentus ad Thraſimenum lacum cum exercitu cæſus eſt, ſex millia, quæ eruperant, fide ab Maharbale data, perfidia Annibalis uincta ſunt. Quum ad nuntium cladis Romæ luctus eſſet, duæ matres, inſperato receptis filiis, gaudio mortuæ ſunt. Ob hanc cladem ex Sibyllinis libris uer ſacrum uotum. Quum deinde. Q. Fabius Maximus dictator aduerſus Annibalem miſſus nollet acie cum eo confligere, ne contra ferocem tot uictoriis hoſtem aduerſis preliis militem pugnæ committeret, & opponendo ſe tantummodo conatus Annibalis impediret, M. Minutius magiſter equitum ferox, & temerarius, criminando dictatorem, tanquam timidum & ſegnem, effecit, ut populi iuſſu ei imperium cum dictatore æquaretur diuiſoq; exercitu, quum in iniquum locum confixiſſet, & in maximo diſcrimine legiones eius eſſent, ſuperueniente cum exercitu Fabio Maximo ex diſcrimine liberatus ẽ, quo beneficio uictus caſtra cũ, eo iunxit, & patrem eum ſalutauit, idemq; milites facere commilitonibus iuſſit. Annibal uaſtata Campania inter Caſilinum oppidum, & Calliculam montem a Fabio clauſus, ſarmentis ad cornua boum alligatis, & incenſis præſidium Romanorum, quod Calliculam inſidebat, fugauit, & ſic tranſgreſſus ẽ ſaltum, idemq; Fabii Maximi dictatoris, quum circumpoſita ureret, agro pepercit, ut illum tanquam

proditorem ſuſpectum faceret. Aemylio deinde Paulo, & Terentio Varrone COSS. & ducibus cũ maxima clade aduerſus Annibalem ad Cannas pugnatum ẽ, cæſaq; eo prælio Romanorum quadragintaquinque millia cum Paulo conſule, & ſenatoribus nonaginta, cõſularibus atq; prætoriis aut ædilitiis triginta, poſt quam cladem quum a nobilibus adoleſcentibus propter deſperationem conſilium de relinquenda Italia iniretur. P. Cornelius Scipio, tribunus militum, qui poſtea Africanus nuncupatus eſt, ſtricto ſuper capita deliberantium ferro, iurauit pro hoſte ſe habiturum eum, qui in uerba ſua non iuraſſet, effecitq;, ut omnes minime relicturi a ſe Italiam iureiurando aſtringerentur. Propter paucitatem uero militum ſeruorum octo millia armata ſunt, captiui, quum poteſtas eſſet redimendi, redempti non ſunt. Præterea trepidationem urbis, & luctum, & res in Hiſpania meliore euẽtu geſtas continet. Oppia & Florentia ueſtales uirgines inceſti damnatæ ſunt. Varroni obuiam itum eſt, & gratiæ actæ, quod de rep. non deſperaſſet.

EX LIBRO XXIII.

Campania ad Annibalem defecere. Nuncius Cannẽſis uictoriæ Mago Carthaginem miſſus annulos aureos a digitis occiſorum Romanorum detractos in ueſtibulo curiæ fudit, quos exceſſiſſe modii menſuram traditur, poſt quem quidem nuntium Hanno ex Pœnis uir nobiliſſimus ſuadebat ſenatui Carthaginienſium, ut pacem a Po. Romano peteret, nec tenuit, obſtrepente Barchina factione, Claudius Marcellus prætor ad Nolam, eruptione aduerſus Annibalem ex oppido facta, proſpere pugnauit. Caſilinum a Pœnis obſeſſum ita fame uexatum eſt, ut lora, & pelles ſcutis detractas, item mures eſſent, & nucibus per Vulturnum amnem a Romanis miſſis uixerint. Senatus ex equeſtri ordine hominibus centum nonaginta ſeptem ſuppletus eſt. L. Poſthumius prætor a Gallis cum exercitu cæſus eſt. Cn. & P. Scipiones in Hiſpania Aſdrubalem uicerunt, & Hiſpaniam ſuam fecerunt. Reliquiæ Cannenſis exercitus in Siciliam relegatæ ſunt, ne recederent inde, niſi finito bello. Sempronius Gracchus COS. Campanos cecidit. Claudius Marcellus prætor Annibalis exercitum ad Nolam prædio ſudit, & uicit, primuſq; omnium tot cladibus feſſis Romanis meliorem ſpem belli dedit. Inter Philippum macedonum regem, & Annibalem ſocietas iuncta eſt. Præterea in Sardinia feliciter a P. & Manlio pretoribus aduerſus Pœnos res geſtas continet, a quibus Aſdrubal dux, & Mago, & Hanno capti. Exercitus Annibalis per hyberna Capuæ ita luxuriatus eſt, ut corporum uiribus, atq; animorum eneruaretur.

EX LIBRO XXIIII.

Hieronymus Syracuſanorum rex, cuius pater Hiero amicus Po. Romano fuerat, ad Carthaginienſes defecit, & propter crudelitatem, ſuperbiamq; a ſuis interfectus eſt. T. Sempronius Gracchus proconſul proſpere aduerſus Pœnos; & Annibalem ducem ad Beneuentum pugnauit ſeruorum maxime opera, quos liberos eſſe iuſſit. Claudius Marcellus COS. in Sicilia, quæ prope tota ad Pœnos defecerat, Syracuſas obſedit. Philippo Macedonum regi bellum indictum eſt, qui ad Appolloniam nocturno prælio oppreſſus, fugatuſq; in Macedoniam, cum prope inermi exercitu profugit, ad id bellum gerendum Valerius prætor miſſus eſt Celtiberi quoq; in amicitiam recepti ſunt, quorum auxiliis accitis tunc primum mercennarium militem Romana caſtra habuerunt. Res præterea in Hiſpania a P. & Cn. Scipionibus aduerſus Carthaginienſes geſtas continet. Syphax rex Numidarum in amicitiam aſcitus contra Maſiniſſam regem Maſæſylorum pro Carthaginienſibus pugnans uictus, in Hiſpaniam ad Scipionem cum maxima manu tranſit contra Gades, ubi anguſto freto Africa & Hiſpania dirimuntur.

EX LIBRO XXV.

Publius Cornelius Scipio, poſtea Africanus, ante legitimos annos ædilis factus eſt. Annibal urbem Tarentum præter arcem per Tarentinos iuuenes, qui ſe noctu uenatum ire ſimulauerant, cepit. Ludi Apollinares ex Martiis carminibus, quibus Cãnenſis clades prædicta fuerat, inſtituti ſunt. A. Q. Fuluio, & Ap. Claudio COSS. aduerſus Hannonem, Pœnorum ducem, proſpere pugnatum eſt. T. Sempronius Gracchus proconſul ab hoſpite ſuo Lucano in iſidias ductus a Magone interemptus eſt. Centenius Penula, qui centurio militauerat, quum petiſſet a ſenatu, ſibi exercitus daretur, pollicituſq; eſſet, ſi hoc impetraſſet, de Annibale uictoriam, octo millibus acceptis militum dux factus conflixit acie cum Annibale, qui cum exercitu eum cecidit. Capua obſeſſa eſt a Q. Fuluio, & ab Ap. Claudio COSS. Cn. Fuluius prætor male aduerſus Annibalem pugnauit, in quo prælio hominum uiginti millia ceciderunt, ipſe cum equitibus ducentis effugit. Claudius Marcellus Syracuſas expugnauit anno tertio, & ingentem ſe uirum geſſit, in eo tumultu urbis captæ Archimedes intentus formis, quas in puluere deſcripſerat, interfectus eſt. P. & Cn. Scipiones in Hiſpania tot tantarumq; rerum feliciter geſtarum triſtem exitum tulerunt, prope cum totis exercitibus cæſi anno octauo, quam in Hiſpaniam iuerant, amiſſaq; eius prouinciæ poſſeſſio foret, niſi L. Martii equi-

tis Romani uirtute & induſtria, contractis exercituũ reliquiis, eiuſdẽ hortatu bina caſtra hoſtiũ expugnata eſſent, ad uiginti ſeptẽ millia cæſa ex mille octigẽtis ꝑda ingẽs capta, dux Martius appellatus ẽ.

EX LIBRO XXVI.

ANnibal ad tertiũ ab urbe Roma lapidẽ ſuper Anienem caſtra poſuit, ipſe uero cum duobus millibus equitum uſque ad portam Capenã, ut urbis ſitum exploraret, obequitauit, & quũ per triduũ in aciem utrinq; exercitus omnis deſcendiſſet, certamen tempeſtas diremit, nam quum in caſtra rediiſſent, ſtatim ſerenitas erat. Capua capta eſt a Q. Fuluio, & Ap. Claudio COSS, principes Campani ueneno ſibi conſciuerunt mortẽ. Quũ ſenatus Campanoꝝ deligatus eẽt ad palos, ut ſecuri feriretur, litteras a ſenatu miſſas Q. Fuluius COS, quibus iubebatur parcere, antequam legeret, in ſinu poſuit, & lege agi iuſſit, & ſupplicium peregit. Quum in comitiis apud populũ quæreretur, cui mandaretur Hiſpaniarum imperium, nullo id uolẽte ſuſcipere P. Scipio, P. filius, qui in Hiſpania ceciderat, profeſſus eſt ſe iturũ, & ſuffragio populi, conſenſuq; omnium miſſus, nouã Carthaginem uno die expugnauit, quum ageret uigeſimũ quartum annũ, uidereturq; diuina ſtupe creatus, quoniam & ipſe, poſteaquã togam acceperat, quotidie in Capitolio erat, & in cubiculo matris eius anguis ſæpenumero uiſus eſt. Res præterea in Sicilia geſtas continet, & amicitiam cũ Aetolis iunctã, bellumq; geſtum aduerſum Acarnanas, & Philippum Macedonum regem.

EX LIBRO XXVII.

CN. Fuluius proconſul cum exercitu ab Annibale cæſus eſt, meliore euẽtu a Claudio Marcello conſule aduerſus eundem ad Numiſtronẽ pugnatũ eſt, inde Annibal noctu receſſit, Marcellus inſecutus eſt, & ſubinde cedentẽ preſſit, donec effugeret, priore pugna Annibal ſuperior fuit, Marcellus inſequenti. Fabius Maximus pater COS. Tarentinos per deditionem accepit. Claudius Marcellus, T. Quintius Criſpinus COSS. ſpeculandi cauſſa egreſſi a caſtris inſidiis ab Annibale circũuenti ſunt, Marcellus occiſus fuit, Criſpinus fugit. Luſtrum a cenſoribus cõditum eſt, cenſa ſunt ciuiũ capita centũ uiginti ſeptẽ millia, & centũ octo, ex quo numero apparuit quãtũ hominum tot prælioꝝ aduerſa fortuna Po. Romano abſtuliſſet. In Hiſpania ad Betuliã Scipio cũ Aſdrubale & Amilcare conflixit, & uicit, inter alia captũ pueꝝ regalẽ eximiæ formæ ad auunculũ Maſiniſſam cum donis miſit. Aſdrubal, qui cũ exercitu nouo trãſcenderat alpes, ut ſe Annibali coniungeret, cum millibus hoĩum LVI. cæſus eſt M. Liuii conſulis ductu, nõ minore opera Claudii Neronis cõſulis, qui quũ Annibali oppoſitus eſſet, relictis caſtris, ita ut inimicũ falleret, electa manu profectus Aſdrubalẽ circũuenit. Res præterea a P. Scipiõe in Hiſpania, & a P. Sulpitio prætore aduerſus Philippũ, & Achæos geſtas continet.

EX LIBRO XXVIII.

REs in Hiſpania proſpere geſtæ a Syllauo Scipionis legato, & a L. Scipione fratre aduerſus Poenos, a Sulpitio procõſule, & ab Attalo, rege Aſiæ, aduerſus Philippũ regem Macedonũ pro Aetolis referuntur. Quum M. Liuio, & Claudio Neroni COSS. triũphus decretus eſſet, Liuius, qui in prouincia ſua rẽ geſſerat, quadrigis inuectus eſt, Nero, qui in collegæ prouinciã, ut uictoriã eius adiuuaret, uenerat, equo eſt ſecutus, & in hoc habitu plus gloriæ, reuerẽtiæq; habuit, nã & plus in bello quã collega fecerat. Ignis in æde Veſtæ negligẽtia uirginis, que non cuſtodierat, extinctus eſt, uirgo cæſa eſt flagro P. Scipio in Hiſpania cum Pœnis bellauit XIIII. annos, eius belli anno quinto poſteaquã ierat, excluſiſq; in totũ poſſeſſione eius hoſtibus, Hiſpaniã recepit, & a Tarracone in Africã ad Syphacẽ regẽ Numidaꝝ duobus nauigiis trãſuectus fœdus iunxit. Aſdrubal Giſgonis ibi cũ eo in eodẽ lecto cœnauit, munus gladiatoriũ in honorẽ patris, patruiq; Carthagini nouæ dedit, nõ ex gladiatoribus, ſed ex iis, qui aut in honorẽ ducis, aut ex prouocatiõe in certamẽ deſcẽdebant, in quo reguli fratres de regno ferro contenderunt. Quũ Aſtapa urbs ab Romanis oppugnaret, oppidani liberos & cõiuges rogo extructo occiderũt, ſe inſup ꝑcipitauerũt. Ipſe Scipio dũ graui morbo ĩplicitus eẽt, ſeditionẽ in pte exercitus motã cõfirmatus diſcuſſit, rebellãteſq; Hiſpanie populos coegit ĩ deditionẽ uenire. Et amicitia facta eſt cũ Maſiniſſa rege Numidaꝝ, qui illi quidẽ auxiliũ, ſi in Africã traieciſſet, pollicebat. Cũ Gaditanis quoq; poſt diſceſſum inde Magonis, cui ex Carthagine ſcriptũ erat, ut in Italiã traiiceret, Romã reuerſus, cõſulq; creatus Africã ꝓuinciã petẽti, cõtradicẽte Q. Fabio Maximo, Sicilia data ẽ, ꝑmiſſũq;, ut ĩ Africã traiiceret, ſi ex repub. eẽ cẽſeret. Mago Amilcaris filius a mĩore Baleari ĩſula, ubi hyemarat, in Italiã traiecit.

EX LIBRO XXIX.

EX Sicilia C. Lælius in Africã a Scipione miſſus ingentem prædã reportauit, & mandata Maſiniſſæ Scipioni expoſuit conquerentis, quod non exercitum in Africam traieciſſet. Bellũ in Hiſpania finitum uictore Romano, quod Indibilis excitauerat, ipſe in acie occiſus, Mandonius expoſcentibus Romanis a ſuis deditus eſt. Magoni, qui in Galliam, & Liguriam ierat ex Africa,

& militum ampla manus miſſa, & pecuniæ, quibus auxilia conduceret, præceptumq;, ut ſe Annibali iungeret. Scipio a Syracuſis in Brutios traiecit, & Locros, pulſo Punico præſidio, fugatoq; Annibale recepit. Pax cum Philippo facta eſt. Idæa mater deportata eſt Romam a Peſinunte oppido Phrygiæ carmine in libris Sibyllinis inuẽto, pelli Italia alienigenam hoſtem poſſe, ſi mater Idæa deportata Romã eſſet, tradita autem eſt Romanis per Attalum regem Aſiæ. Lapis erat, quem matrẽ deum incolæ dicebãt, excepit P. Scipio Naſica, Cn. filius eius, qui in Hiſpania perierat, uir optimus a ſenatu iudicatus, aduleſcens nõdum quæſtorius, quoniam ita reſponſum habebatur, ut numen id ab optimo uiro reciperetur, conſecraretur q;. Locrenſes legatos Romam miſerunt, qui de impudentia Q. Pleminii legati quererentur, quod pecuniam Proſerpinæ abſtulerat, & liberos eorum, & cõiuges ſtuprauerat. Pleminius in catenis Romam perductus in carcere mortuus eſt. Quum falſus rumor de P. Scipione procõſule, qui in Sicilia erat, in urbem perlatus eſſet, tanquã luxuriaretur, miſſis ob hoc legatis a ſenatu, qui explorarent, an ea uera eſſent, purgatus infamia Scipio in Africam traiecit ſenatus permiſſu. Syphax, accepta filia in matrimonium Aſdrubalis Giſgonis, amicitiæ, quam cum Scipione ipſe iunxerat, renũciauit. Maſiniſſa rex Maſæſulorũ, dum pro Carthagine in Hiſpania militat, amiſſo patre Gala de regno exciderat, quo per bellum ſæpe repetito, aliquot præliis a Syphace rege Numidarũ uictus, in totum priuatus eſt, & cum ducentis equitibus exul Scipioni ſe iunxit, & cum eo primo ſtatim bello Hãnonem Amilcaris filium cum ampla manu interemit. Scipio aduẽtu Aſdrubalis & Syphacis, qui prope cum centum milibus armatorum uenerant, ab obſidione Vticæ depulſus hyberna communiuit. Sempronius COS. in agro Crotonienſi proſpere aduerſus Annibalem pugnauit. Inter cenſores M. Liuium, & Claudium Neronem notabilis diſcordia fuit, nam & Claudius Liuio collegæ equũ ademit, quod a Po. Romano damnatus, actusq; in exilium fuerat, & Liuius Claudio, quod falſum in ſe teſtimonium dixiſſet, & quod minime bona fide ſecum in gratiam rediſſet, idem omnes tribus extra unã ærarias reliquit, & quod innocentem ſe damnaſſent, & poſtea conſulem cenſorem que feciſſent. Luſtrum a cenſoribus conditum eſt, cenſa ſunt ciuium capita CCXIIII. millia.

EX LIBRO XXX.

IN Africa Scipio Carthaginienſes, & eundem Syphacem Numidarũ regem, Aſdrubalemq;, pluribus præliis uicit, adiuuante Maſiniſſa, binaq; hoſtiũ caſtra expugnauit, in quibus XL. millia hominum ferro igniq; cõſumpta ſunt. Syphacem per C. Lælium cepit. Maſiniſſa Sophoniſbam uxorem Syphacis, filiam Aſdrubalis, captam ſtatim adamauit, & nuptiis factis uxorem habuit, caſtigatuſq; a Scipione uenenum ei tranſmiſit, quo quidẽ hauſto illa deceſſit, effectũq; eſt multis Scipionis uictoriis, ut Carthaginienſes in deſperationem acti in auxiliũ publicæ ſalutis Annibalem ex Italia reuocarent, iſq; anno decimoſexto Italia diſcedens in Africã traiecit, tentauitq; per colloquium pacem cum Scipione componere, & quũ de conditionibus pacis non conueniſſet, acie uictus eſt, pax Carthaginienſibus data eſt petentibus Annibal Giſgonem pacem diſſuadẽtem manu ſua detraxit, excuſata deinde temeritate facti ipſe pacem ſuaſit. Reuerſus in urbem Scipio ampliſſimum, nobiliſſimumq; egit triumphum, quem Q. Terentius Culleo ſenator pileatus ſecutus eſt. Scipio Africanus, incertum militari prius fauore, an populari aura ita cognominatus ſit, primus certe hic imperator uictæ a ſe nomine gentis nobilitatus eſt. Mago bello, quo in agro Inſubrium cum Romanis confixerat, uulneratus dum in Africam per legatos reuocatus reuerteretur, ex uulnere mortuus eſt.

EX LIBRO XXXI.

BELLI ADVERSVS Philippum Macedoniæ regem, quod intermiſſum erat, repetiti cauſſæ feruntur hæ. Tempore initiorum duo iuuenes Acarnanes, qui non initiati erant, Athenas uenerunt, & in ſacrarium Ceteris cum aliis pluribus ſuis intrauerunt, ob hoc tanquam nefas ſummum commiſiſſent, ab Athenienſibus cæſi ſunt, Acarnanes mortibus ſuorum commoti ad uindicandum illos auxilium a Philippo petierunt. Poſt pacem Carthaginienſibus datam quingenteſimo anno ab urbe condita paucis menſibus porta Iani clauſa, coeptum eſt autem anno quingẽteſimo quinto. Quum Athenienſium, qui obſidebantur a Philippo, legati auxilium a ſenatu petiſſent, & ſenatus id cenſuiſſet ferendum, plebe, quod tot bellorum continuus labor grauis erat, diſſentiẽte, tenuit authoritas patrum, ut ſociæ ciuitati ferre quoq; opem populus iuberet. Bellũ id P. Sulpitio conſuli mandatum eſt, qui exercitu in Macedoniam ducto, equeſtribus præliis cũ Philippo proſpere pugnauit, Abydeni a Philippo obſeſſi ad exemplum Saguntinorum ſuos, ſeq; occiderunt. L.

runt.L.Furius prætor Gallos Inſubres rebellantes,& Amilcarem Penum bellum in ea parte molientem acie uicit,Amilcar eo in bello occiſus eſt,& millia hominũ XXXVI.Præterea expeditiones Philippi regis,& Sulpitii conſulis,expugnationeſq; urbium ab utroq; factas continet.Sulpitius COS.adiuuantibus rege Attalo,& Rhodiis bellum gerebat,triumphauit de Gallis L.Furius prætor.

EX LIBRO XXXII.

COmpluta prodigia ex diuerſis regionibus nuntiata referuntur,inter quæ in Macedonia in puppi longæ nauis lauream eſſe natam.T.Quintius Flaminius COS.aduerſus Philippum feliciter pugnauit in faucibus Epiri,fugatumq; coegit in regnum reuerti.Ipſe Theſſaliã,quæ eſt uicina Macedoniæ,ſociis Aetolis,& Acarnanibus,uexauit.L.Quintius Flaminius,conſulis frater,nauali prælio,Attalo rege,& Rhodiis adiuuantibus,Euboeam,& maritimam orã cepit.Achæi in amicitiam recepti ſunt.Prætorum numerus ampliatus eſt,ut ſeni crearentur.Coniuratio ſeruorum facta de ſoluendis Carthaginienſibus obſidibus oppreſſa eſt,duo millia necati ſunt.Cornelius COS.Gallos Inſubres prælio fudit.Cum Lacedæmoniis,& tyranno eorum Nabide amicitia iũcta eſt.Præterea expugnationes urbiũ in Macedonia referuntur.

EX LIBRO XXXIII.

TItus Quintius Flaminius proconſul cum Philippo ad Cynocephalas in Theſſalia acie uicto debellauit.L.Quintius Flaminius,frater proconſulis,Acarnanes,Leucade urbe,quæ caput eſt Acarnaniæ,expugnata,in deditionem accepit.Pax petenti Philippo,Græciæ libertas data eſt.Attalus a Thebis ob ſubitam in ualitudinem tranſlatus deceſſit.C.Sempronius Tuditanus prætor a Celtiberis cum exercitu cæſus eſt.L.Furius,& Claudius Marcellus COS.Boios,& Inſubres Gallos ſubegerunt,Marcellus triumphauit.Annibal fruſtra in Africa bellum molitus,& ob hoc Romanis per epiſtolas aduerſæ factionis principum delatus,propter metum Romanorum,qui legatos ad Carthaginienſium ſenatum de eo miſerant,profugus ad Antiochum regem Syriæ ſe contulit bellum contra Romanos parantem.

EX LIBRO XXXIIII.

LEx Oppia,quam Cn.Oppius tribunus plebis bello Punico de ſtringendis cultibus matronarum tulerat,cum maxima contentione abrogata eſt,quum Porcius Cato author fuiſſet,ne ea lex aboleretur.Is in Hiſpaniam profectus bello,quod Emporiis orſus eſt,citeriorem Hiſpaniam pacauit.T.Quintius Flaminius bellum aduerſus Lacedæmonios,& tyrannũ eorum Nabidem proſpere geſtum,data iis pace,qualem ipſe uoluit,liberatiſq; Argis,qui ſub ditione tyranni erant,finiuit.Res præterea in Hiſpania,atq; aduerſus Boios,& Inſubres Gallos feliciter geſtæ referuntur.Senatus tũc primum ſecretus a populo ludos ſpectauit,ut id fieret,Sex.Aelius Pætus,& L.Cornelius Cethegus cenſores interuenerunt cum indignatione plebis.Coloniæ pleræq; deductæ ſunt.M.Porcius Cato de Hiſpania triumphauit.T.Quintius Flaminius,qui Philippum Macedonum regem,& Nabidem Lacedæmoniorũ tyrannum uicerat,Græciamq; omnem liberauerat,ob hanc rerum factarum multitudinem triduo triumphauit.Legati Carthaginienſium nuntiauerunt Annibalem,qui ad Antiochum confugerat,bellnm cum eo moliri,tentauerat autem per Ariſtonem Tyrium ſine litteris Carthaginem miſſum ad rebellãdum Poenos concitare.P.Scipio Africanus legatus miſſus ad Antiochum Epheſi cum Annibale,qui ſe Antiocho iũxerat,collocutus eſt,ut ſi fieri poſſet,metum uitæ quem ex Po.Romano conceperat,eximeret.Inter alia cum quæreretur ab Annibale,quem fuiſſe maximum imperatorem Annibal crederet,reſpondit Alexandrum Macedonum regẽ,quod parua manu innumerabiles exercitus fudiſſet,quodq; ultimas oras,quas uiſere ſupra fidem humanam eſſet,peragraſſet,quærenti deinde quem ſecundum poneret,inquit Pyrrhum,eo quod caſtra metari docuiſſet,ad hæc neminem elegantius loca cepiſſe,præſidia diſpoſuiſſe,exequenti quem tertium diceret,ſemet dixit,ridens Scipio quidnam tu diceres,ſi me,inquit,uiciſſes?tũc uero inquit,me & ante Alexandrum,& ante Pyrrhum,& ante alios poſuiſſem.

EX LIBRO XXXV.

INter ea prodigia,quæ plurima fuiſſe traduntur,bouẽ,Cn.Domitio conſule,locutũ,Roma caue tibi,referũt.Apparãt in Antiochũ bellũ Romani.Nabis Lacedæmonioꝝ tyrãnus incitatus ab Aetolis,qui & Philippũ,& Antiochũ ad inferẽdũ bellũ Po.Romano ſollicitabãt,a Po.

Romano deſciuit, & bello aduerſus Philopoemenem Achæorum prætorem geſto, ab Aetolis interfectus eſt. Aetoli quoq; ab amicitia po. Romani defecerunt, cum quibus ſocietate iuncta Antiochus Syriæ rex, quum bellum Græciæ intuliſſet, complures urbes occupauit, inter quas Chalcidem, & totam Euboeam. Res præterea in Liguribus geſtas, & apparatum belli ab Antiocho continet.

EX LIBRO XXXVI.

MArcus Attilius Gilabrio COS. Antiochum apud Thermopylas, Philippo rege adiuuãte, uictum Græcia expulit, idemque Aetolos ſubegit. P. Cornelius Scipio Naſica COS. ædem matris deum, quam ipſe in Palatium intulerat, uir optimus a ſenatu iudicatus, dedicauit, idẽque Boios, & Gallos uictos in deditionem accepit, & de iis triumphauit. Præterea naualia certamina proſpera aduerſus præfectos Antiochi regis referuntur.

EX LIBRO XXXVII.

COrnelius Scipio COS, legato P. Scipione Africano, qui ſe fratris legatum futurum dixerat, ſi ei Græcia, & Aſia prouincia decerneretur, quum C. Lælio, qui multum in ſenatu poterat, ea prouincia dari uideretur, profectus ad bellum aduerſus Antiochum gerendum, in Aſiã primus omnium Romanorum ducum traiecit. Aemylius Regillus aduerſus regiam claſſem Antiochi feliciter pugnauit ad Myonneſum, Rhodiis adiuuantibus. Filius Africani ab Antiocho captus patri remiſſus eſt. Victo deinde Antiocho a L. Cornelio Scipione, adiuuante Eumene rege, Attali Pergamen filio, pax data ea conditione, ut omnibus prouinciis citra Taurum montem cederet. L. Cornelius Scipio, qui cum Antiocho bellauerat, cognomine fratri coæquatus, Aſiaticus appellatus eſt. Colonia deducta eſt Bononia. Eumeni, quo iuuante Antiochus uictus erat, regnum ampliatum, Rhodiis quoque, qui & ipſi iuuerant, quædam ciuitates conceſſæ. Aemylius Regillus, qui præfectos Antiochi nauali certamine uicerat, naualem triumphum duxit. M. Attilus Glabrio de Antiocho, quem Græcia expulerat, & de Aetolis triumphauit.

EX LIBRO XXXVIII.

MArcus Fuluius COS. in Epiro Ambraciẽſes obſeſſos per deditionem accepit, Cephaleniam ſubegit, Aetolis perdomitis pacẽ dedit. Cn. Manlius COS. collega eius, Gallogræcos, Aetolos, Regios, Tectoſagos, & Trocinos, qui Brenno duce in Aſiam tranſierant, quum ſoli citra Taurum montem minime parerent, uicit, eorum origo, & cum eo loca, quæ tenent, occupauerantq;, referuntur. Exemplum quoq; uirtutis, & pudicitiæ in foemina traditur, quæ, quum regis Gallogræcorum uxor fuerat, capta centurionem, qui ei uim intulerat, occidit. Luſtrum a cenſoribus conditum eſt, cenſa ſunt ciuium capita CCLIX. millia, & CCCXXX. Cum Ariarathe rege Cappadociæ amicitia iuncta eſt. Cn. Manlius, contradicentibus decem legatis, ex quoꝝ conſilio foedus cum Antiocho cõſcripſerat, de Gallogræcis, acta per ſe cauſſa in ſenatu, triumphauit. Scipio Africanus, die ei dicta, ut quidam aiunt, a Petilio Acteo trib. ple. ut quidam a Næuio, quod præda cum Antiocho capta ærarium fraudaſſet, poſteaquam is dies uenit, euocatus in roſtra, hac die, inquit, Quirites Carthaginem uici, & proſequente populo, Capitolium aſcendit, inde ne amplius tribunitiis iniuriis uexaretur, in uoluntarium exilium Liternum conceſſit, incertum ibi, an Romæ defunctus, nam eius monimentum utrobique fuit. L. Scipio Aſiaticus, frater Africani, eodẽ peculatus crimine accuſatus, damnatusque, quũ in uincula, & carcerem duceretur, T. Sempronius Gracchus tribunus plebis, qui antea Scipiõibus inimicus erat, interceſſit, & ob id beneficium Africani filiam duxit. Quum populus quæſtores in bona eius publice poſſidenda miſiſſet, non modo in iis nullum ueſtigium pecuniæ regiæ apparuit, ſed nequaquam tantum in ærarium redactum, quantæ ſummæ erat damnatus, collatam a cognatis, & amicis innumerabilem pecuniam accipere noluit, quæ neceſſitati ei erat ad cultũ retenta.

EX LIBRO XXXIX.

AEmylius COS. Liguribus ſubactis, uiam a Placentia uſq; Ariminum perductam Flaminiæ iunxit. Initia luxuriæ introducta ab exercitu Aſiatico referuntur. Ligures quicunque circa Appẽninum erant, ſubacti ſunt Bacchanalia ſacrum Græcum, & quidem nocturnum, ſcelerum omnium maximum ſeminarium, quum ad ingentis turbæ coniurationem perueniſ-

ſet,a conſule inueſtigatum,& multorum pœna ſublatū eſt.A cenſoribus L.Valerio Flacco.& M.Porcio Catone,uir & belli & pacis artibus maximus,motus eſt ſenatu L.Quintius.Flaminius,T.Quintii frater,eo quod quum Galliam prouinciam COS.optinuerat,rogatus a Penio Philippo,quē amabat,ſcorto nobili,Gallum quendam ſua manu occiderat,ſiue,ut quidam tradiderunt,unum damnatorum ſecuri percuſſerat,rogatus a meretrice Placentina,cuius amore deperibat,extat in eū.M.Catonis oratio.Scipio Literni deceſſit,& tanquam iungente fortuna circa id tempus duo funera maximorum uirorum,Annibal a Pruſia Bithyniæ rege,ad quem uicto Antiocho confugerat,quum dederetur Romanis,qui ad expoſcendum illum.T.Quintium Flaminium miſerāt,ueneno ſibi mortem conſciuit.Philopœmenes quoque,dux Achæorum,uir maximus, eſt a Meſſeniis interemptus ueneno,quum ab iis bello captus eſſet.Coloniæ Pollentia,& Piſaurū,& Mutina,& Parma deductæ ſunt. Præterea res aduerſum Celtiberos proſpere geſtas,& initia,cauſſaſꝗ belli Macedonici continet, cuius origo inde uenit,quod Philippus ægre ferebat regnum ſuum minui a Romanis,eo quod cogeretur a Thracibus,aliiſque locis præſidia deducere.

EX LIBRO XL.

QVum Philippus liberos eorum,quos in uinculis nobiliſſimorum quidem hominum habebat,conquiri ad mortem iuſſiſſet,Theoxena pro liberis ſuis,& ſororis uerita admodū pueris regis libidinem,prolatis in medium gladiis,& poculo,in quo erat uenenum,ſuaſit iis,ut imminens ludibrium morte effugerent,& quum perſuaſiſſet,ipſa etiam ſe interemit. Certamina inter Philippi Macedoniæ regis liberos Perſeum & Demetrium referuntur,& ut fraude fratris ſui Demetrius confictis criminibus,inter quæ accuſationem parricidii,& affectationem regni primum ferro petitus,ad ultimum,quoniam Po.Romani amicus erat,ueneno necatus eſt,regnūꝗ Macedoniæ mortuo Philippo ad Perſeum deuenit.Item res in Liguribus,& Hiſpania contra Celtiberos a compluribus feliciter geſtas continet.Colonia Aquileia deducta eſt. Libri Numæ Pompilii in agro L.Petilii ſcribæ ſub Ianiculo a cultoribus agri in arca lapidea clauſi & Græci & Latini inuenti ſunt, in quibus plura, quæ diſſoluendarum religionum erant,prætor,ad quem delati erant,quum legiſſet,iurauit ſenatui contra rempub.eſſe,ut legerentur,ſeruarenturque,& ex S.C.in comitio exuſti ſunt. Philippus ægritudine animi confectus,quod Demetrium filium falſis alterius filii in eundem delationibus impulſus ueneno ſuſtuliſſet,& de pœna Perſei cogitauit,uoluitque Antigonum potius amicum ſuum ſucceſſorem regni ſui relinquere,ſed in hac cogitatione morte raptus eſt,regnū Perſeus accepit.

EX LIBRO XLI.

IGNIS IN AEDE Veſtæ éxtinctus eſt.T.Sempronius Gracchus proconſul Celtiberos uictos in deditionem accepit,monimentumque operum ſuorum Gracchorum oppidum in Hiſpania conſtituit,& a Poſthumio Albino proconſule Vaccei ac Luſitani ſubacti ſunt, de utriſꝗ triumphauit.Antiochus Antiochi filius obſes Romanis a patre datus, mortuo fratre Seleuco,qui patri defuncto ſucceſſerat, in regnū Syriæ ab urbe dimiſſus.Luſtrum a cenſoribus conditum eſt, cenſa ſunt ciuiū capita CCLXIII.millia,CCXCIIII.Q.Volumnius Saxa tribu ple. legē tulit,ne quis hæredem mulierem inſtitueret,ſuaſit legem M.Cato, extat oratio eius.Præterea res cōtra Ligures,Iſtros,Sardos,& Celtiberos a compluribus ducibus geſtas cōtinet,& initia belli Macedonici, quod Perſeus Philippi filius moliebatur,miſerat enim ad Carthaginienſes legationem,& ab iis nocte audita erat,ſed & alias Græciæ ciuitates ſollicitabat,qui præter religionem,quod quam multa templa magnifica multis locis erexit,Athenis Iouis Olympii & Antiochiæ,uiliſſimum regem egit.

EX LIBRO. XLII.

FVluius Flaccus cenſor templum Iunonis Laciniæ tegulis marmoreis ſpoliauit, ut ædem, quā dedicauerat,tegeret,tegulæ ex.S.C.reportatæ.Eumenes Aſiæ rex in ſenatu de Perſeo Macedoniæ rege queſtus eſt, cuius iniuriæ in populū Romanū referuntur,ob quas bello ei indicto,P.Licinius Craſſus COS.cui Macedonia decreta erat,i Macedoniā trāſiit,lembuſꝗ

expeditionibus, equeſtribus prælijs in Theſſalia cũ Perſeo felici euentu pugnauit. Inter Maſiniſſam & Carthaginienſes de agro fuit dies ad diſceptandum a ſenatu datus. Legati miſſi ad ciuitates ſocias, & reges rogandos, ut in fide permanerent dubitantibus Rhodiis. Luſtrum a cenſoribus conditum, eſt, cenſa ſunt ciuium capita CCLVII. millia, CCXXXI. Res præterea aduerſus Corſos, & Ligures proſpere geſtas continet.

EX LIBRO XLIII.

PRætores nonnulli, eo quod auare & crudeliter prouincias adminiſtraſſent, damnati ſunt. P. Licinius Craſſus proconſul complures in Græcia urbes expugnauit, & crudeliter diripuit, ob id captiui, qui ab eo uænierant, ex S.C. poſtea reſtituti ſunt. A præfectis claſſium Romanorum multa impotenter in ſocios facta. Res præterea a Perſeo rege ĩ Thracia proſpere geſtas continet, & uictis Dardanis, & Illyrico, cuius rex erat Gentius. Motus qui in Hiſpania ab Oloníco factus erat, ipſo iteremptο conſedit. M. Aemylius Lepidus a cenſoribus princeps in ſenatu lectus.

EX LIBRO XLIIII.

QAius Martius Philippus per ſaltus penetrauit in Macedoniam, compluresque urbes occupauit. Rhodii miſere legatos Romam minantes, ut Perſeo eſſent auxilio, niſi Po. Romanus cũ eo pacem atq; amicitiam coniungeret, indigne id latum. Quum id bellum L. Aemylio Paulo ſequentis anni conſuli iterum mandatum eſſet, Paulus in concionẽ precatus eſt, ut quicquid diri Po. Romano immineret, ſupra domum ſuam conuerteretur, & in Macedoniam profectus Perſeum uicit, uniuerſamque Macedoniam in poteſtatem redegit, antequam confligeret, dixit exercitui ne miraretur, quod luna nocte proxima defectura eſſet, Gentius quoque rex Illyricorum quum rebellaſſet, a Licinio prætore uictus uenit in deditionem, & cum uxore, & liberis, & propinquis Romá miſſus. Ab Alexandria legati a Cleopatra, & Ptolemæo regibus uenerunt querentes de Antiocho rege Syriæ, quod is bellum inferret, Perſeus ſollicitatis in auxilium Eumene rege Pergami, & Gẽtio rege Illyricorum, quia iis pecuniam, quam promiſerat, minime dabat, ab eis relictus eſt.

EX LIBRO XLV.

PErſeus ab Aemylio Paulo in Samothracia captus eſt. Quũ Antiochus Syriæ rex Ptolemæũ & Cleopatram, Aegyptii reges, obſideret, & miſſis ad eum a ſenatu legatis, qui iuberent ab obſidione ſocii regis abſiſteret, editiſq; mandatis conſideraturũ ſe ille, quid faciũdum eſſet, reſpondiſſet, unus legatorum Popilius uirga regem circũſcripſit, iuſſitq;, antequam circulo excederet, reſponſum daret, qua aſperitate effecit, ut Antiochus bellum omitteret. Legationes gratulantium populorum, ac regum in ſenatum admiſſæ, Rhodiorum, quia eo bello cõtra Po. Romanum fuerát, excluſa, poſtero die, quum de eo quæretur, ut iis bellum indiceretur, cauſſam in ſenatu patriæ ſuæ legati egerunt, nec tanquam hoſtes, nec tanquam ſocii dimiſſi. Macedonia in prouinciæ formam redacta eſt. Aemylius Paulus repugnantibus militibus eius propter minorem predam, & contradicẽte Seruio Sulpitio Galba triumphauit, & Perſeum cum tribus filiis ante currum, duxit, cuius triumphi lætitia ne ſolida ei contingeret, duorum filiorum funeribus inſignita eſt, quorum alterius mors patris triumphum præceſſit, alterius ſecuta eſt. Luſtrum conditum eſt a cenſoribus, cẽſa ſunt ciuium capita CCCXII. millia, DCCCV. Pruſias Bithyniæ rex Romam, ut ſenatui gratias ageret ob uictoriam ex Macedonia partam, uenit, & Nicomedem filium ſuũ ſenatui commendauit, rex plenus adulationis libertum ſe Po. Romani eſſe dicebat.

EX LIBRO XLVI.

EVmenes rex Romam uenit, qui, quia Macedonico bello ſe medium egerat, ne aut inimicus iudicatus uideretur, ſi excluſus eſſet, aut liberatus crimine, ſi admitteretur, in comitio lex lata eſt, ne cuiquam regi Romam uenire liceret. Claudius Marcellus COS. alpinos Gallos, C. Sulpitius Gallus Ligures ſubegit. Legati Pruſiæ regis conqueſti ſunt de Eumene, quod fines ſuos popularetur, dixeruntque eum conſpiraſſe cum Antiocho contra Po. Romanum. Societas cũ deprecãtibus Rhodiis iũcta ẽ. Luſtrũ a cẽſoribus cõditũ eſt, cẽſa eo ſunt ciuiũ capita CCCXXVII. millia, XXII. Prĩceps ſenatus lectus M. Aemylius Lepidus. Ptolemæus Aegyptioq; rex a mĩore fratre e regno pulſus, miſſis ad eũ legatis, in regnũ reſtitutus eſt. Ariarathe Cappadociæ rege mortuo, filius eius Ariarathes accepit regnum, & amicitiam per legatos cum Po. Romano renouauit. Res præterea aduerſus Ligures, Corſos, & Luſitanos uario euentu geſtas, & motus Syriæ, mortuo Antiocho, qui filium

qui filium Antiochum puerum admodum reliquerat, cõtinet. Hunc Antiochum puerum cum Lyſia tutore Demetrius Seleuci filius, qui Romæ obſes miſſus fuerat, clã, quia minime dimittebãt a Romanis, interemit, & ipſe in regnũ receptus. L. Aemylio Paulo, qui Perſeũ uicerat, mortuo, cuius tanta abſtinẽtia fuit, ut quũ ex Hiſpania & Macedonia maximas opes retuliſſet, uix ex auctione bonorum eius redactum eſt, unde dos uxori eius redderetur. Pontinæ paludes a Cornelio Cethego conſule, cui ea prouincia euenerat, ſiccatæ, agerque ex iis factus.

EX LIBRO XLVII.

CNeo Tremelio tribu. pl. multa dicta eſt, quod cũ M. Aemylio Lepido, põtifice maximo, iniurioſe cõtẽderat, ſacroꝝ quoq; magiſtratuũ ius potentius fuit. Lex de ambitu lata. Luſtrũ a cẽſoribus cõditũ eſt, cẽſa ſunt ciuiũ capita CCCXXVIII. millia, CCCXIIII. & pricipes ſenatus lectus Aemylius Lepidus. Inter Ptolemæos fratres, qui diſſidebant, fœdus ictũ, ut alter in Aegypto, alter Cyrenis regnaret. Ariarathes Cappadociæ rex conſilio Demetrii regis Syriæ, & uiribus pulſus regno a ſenatu reſtitutus eſt. Miſſi a ſenatu legati, qui inter Maſiniſſam, & Carthaginiẽſes de agro iudicarent. C. Martius COS. aduerſum Dalmatas parum proſpere primum, poſtea fœliciter pugnauit, cum quibus bello confligendi cauſſa fuit, quod Illyricos Po. Romani ſocios uaſtauerãt, eandemq; gẽtem Cornelius Naſica COS. domuit. Q. Opimius COS. tranſalpinos Ligures, qui Maſſilienſium oppidum Antipolim, & Nicæam uaſtabant, ſubegit. Præterea in Hiſpania a cõpluribus parum proſpere res geſtas continet. COSS. anno quingenteſimo nonageſimo octauo ab urbe cõdita magiſtratum, peractis comitiis, inſequentisque anni COSS. creatis, inire cœperunt, mutãdi comitia cauſſa fuit, quod Hiſpani rebellabant. Legati ad diſceptandum inter Maſiniſſam, & Carthaginienſes miſſi nuntiauerunt uim naualis materiæ ſe Carthagine deprehendiſſe. Quidam prætores a prouinciis auaritiæ nomine accuſati, & damnati ſunt.

EX LIBRO. XLVIII.

LVſtrum a cenſoribus conditum eſt, cenſa ſũt ciuium capita. CCCXXIIII. millia. Semina belli tertii Punici referuntur, quum in finibus Carthaginienſium maximus Numidarum exercitus, Archobarzane duce, Syphacis nepote, diceretur eſſe, M. Porcius Cato ſuaſit, ut Carthaginienſibus, qui exercitum ſpecie contra Maſiniſſam regem, ſed re uera contra Romanos accitum in finibus haberent, bellum indiceretur, contradicente P. Cornelio Naſica, placuit legatos mitti Carthaginem, qui ſpecularentur, quid ageretur, caſtigato ſenatu Carthaginienſium, quod contra fœdus exercitum, & nauales materias haberent, pacem inter Maſiniſſam, & eos facere uoluerũt, Maſiniſſa agro, de quo lis erat, cedente, ſed Giſgo Amilcaris filius, homo ſeditioſus, qui tunc ĩ magiſtratu erat, quum ſenatus pariturum ſe iudicio legatorum dixiſſet, ita bellũ aduerſus Romanos ſuadendo concitauit, ut legatis, quo minus uiolarentur, fugam explicuerit, id nuntiantes infeſtum iã ſenatum Carthaginienſibus infeſtiorem fecerũt. M. Porcius Cato funus mortui filii in prætura tenuiſſimo, ut ualuit (nam pauper erat) ſumptu fecit. Andriſcus, qui ſe Perſei filium, regis quondam Macedoniæ, ingenti aſſeueratione mentiretur, Romam miſſus. M. Aemylius Lepidus, qui princeps ſenatus ſextis iam cenſoribus erat lectus, antequam expiraret, præcepit filiis lecto ſe ſtrato ſine linteis, ſine purpura efferrent, in reliquum funus ne plusquam æris denos conſumerent, imaginũ ſpecie non ſumptibus nobilitari maximorum uirorum funera ſolere. De ueneficiis quæſitum, Publia, & Licinia nobiles fœminæ, quæ uiros ſuos necaſſe inſimulabantur, cognita cauſſa, quum prætori predes, uadesque dediſſent, cognatorum decreto necatæ ſunt. Gulusſa Maſiniſſæ filius denuntiauit Carthagine delectus agi, claſſem comparari, & haud dubium bellum ſtrui, quum Cato ſuaderet, ut iis bellum indiceretur, P. Cornelio Naſica dicente nihil temere faciundum, placuit decem mitti legatos exploratũ. L. Licinius Luculus, A. Poſthumius Albinus COSS. quum delectum ſeuere agerẽt, nec quẽquam gratia dimitterent, a trib. plebis, qui pro amicis ſuis uacationem impetrare non potuerunt, in carcerem coniecti ſunt. Hiſpanienſe bellum quum parum proſpere aliquoties geſtum ita confudiſſet ciuitatem Romanam, ut ne ii quidem inuenirentur, qui aut tribunatũ exciperent, aut legati ire uellent, P. Cornelius Aemylianus proceſſit, & excepturum militiæ genus, quodcũq; imperatum eſſet, profeſſus eſt, quo exemplo ad militãdi ſtudiũ oẽs incitauit. L. Lucullus COS, cui Claudius Marcellus ſucceſſerat, pacaſſe oẽs Celtiberiæ populos quũ uideret, Vacceos, Cãtabros, & alias regiões, & itẽ alias incognitas natiões in Hiſpania ſubegit. Ibi P. Cornelius Africanus Scipio Aemylianus, L. Pauli filius, Africani nepos, & adoptiuus, prouocatorẽ barbaꝝ tribunus militũ occidit, & in expugnatione captæ urbis maius multo ẽt periculũ adiit, nã muꝝ primus oĩum tranſcendit. Seruius Sulpitius Galba prætor male aduerſus Luſitanos pugnauit. Quum legati ex Africa cum Carthaginienſium oratoribus, & Guluſſa

Maſiniſſæ filio rediiſſent, dicerent que & exercitum, & claſſem Carthagine deprehendiſſe, prorogari ſententiá placuit, Catone, & aliis principibus ſenatus ſuadentibus, ut in Africá confeſtim tranſportaretur exercitus, quia uero Cornelius Naſica dicebat nondũ ſibi iuſtam cauſſam belli uideri, placuit, ut bello abſtineretur, ſi Carthaginienſes claſſem exuſſiſſent, & exercitũ dimiſiſſent, ſi minus, proximi COSS. de bello punico referrent. Quum locatũ a cenſoribus theatrum extrueretur, P. Cornelio Naſica authore, tanquam inutile & nocituꝝ publicis moribus, ex S.C. deſtructum eſt, populusque aliquádiu ſtans ludos ſpectauit. Carthaginienſes tum aduerſum fœdus bellum Maſiniſſæ intulerũt, uicti ab eo nonageſimũ ſecundum annum habente, & ſine pulpamine mandere, & guſtare cibũ tantũ modo ſolito, inſuper Romanum bellum meruerunt.

EX LIBRO .XLIX.

TErtii Punici belli initium altero & ſexcenteſimo anno ab urbe cõdita intra quintum annũ, quam erat cœptum, conſummatũ omnino eſt. Inter M. Porcium Catoné, & Scipionem Naſicam, quoꝝ alterum ſapientiſſimũ uirũ in ciuitate habebant, alter uir optimus a ſenatu iudicatus erat, diuerſis certatum eſt ſententiis, Catone ſuadẽte bellũ, & ut omnino deleretur Carthago, Naſica diſſuadente, placuit nihilominus eo quod contra foedus naues haberent, & extra fines exercitũ duxiſſent, quodque ſocio Po. Romani, & amico Maſiniſſæ arma intuliſſent, & quod filiũ eius Guluſſam, qui cum legatis Romanis erat, in oppidum minime recepiſſent, bellũ iis indici. Prius quá ullæ copiæ in naues imponerẽtur, Vticenſes legati Romá uenerunt, ſe ſuaq; oía dedẽtes, ea legatio, ueluti maximũ belli omen grata patribus, acerba Carthaginienſibus fuit. Diti patri ludi ad Tarẽtum ex præcepto libroꝝ Sibyllinoꝝ facti, qui anno primo primi Punici belli quingenteſimo & altero anno ab urbe condita facti erant. Legati triginta Romam uenerũt, per quos Carthaginienſes ſe debebant. Catonis ſententia peruicit, ut decreto perſtaretur, & ut COSS. quáprimũ proficiſcerẽtur ad bellum, qui ubi in Africam tranſierũt, acceptis, quos imperauerant, trecentis obſidibus, & armis, omnibusque inſtrumentis belli, ſi qua Carthagine erant. Tunc quum ex authoritate patrũ iuberent, ut in alio loco procul a mari decẽ millia paſſuũ, nec minus remoto, oppidũ facerent, indignitate rei ad bellandum Carthaginienſes cõpulerunt. Obſideri oppugnariq; cœpta eſt Carthago a L. Martio, M. Manlio COSS, in qua oppugnatione, quũ neglectos ab una parte muros duo tribuni temere cum cohortibus irrupiſſent, & ab oppidanis grauiter cæderentur, a Scipione Africano expliciti ſunt, per quem & caſtellũ Romanoꝝ, quod nocte expugnabant, paucis equitibus iuuãtibus, liberatũ eſt, caſtrisque, quæ Carthaginiẽſes omnibus copiis pariter ab urbe egreſſi oppugnabant, liberatis, is præcipuam gloriam tulit. Præterea quũ ab irrita oppugnatione Carthaginis COS. (alter enim Romam ad comitia ierat) exercitũ ducere aduerſus Aſdrubalé ueller, qũi cũ altera manu iniquũ ſaltum inſederat, ſuaſit primo conſuli, ne tam iniquo loco confligeret, uictus deinde complurimũ, qui & prudentiæ eius, & uirtuti inuidebant, ſententiis, & ipſe ſaltum ingreſſus eſt, cunque, ſicut prædixerat, fuſus fugatuſq; eſſet Romanus exercitus, & duæ cohortes ab hoſte obſiderentur, cum exiguis equitũ turmis in ſaltum reuerſus liberauit eas, & incolumes reduxit. Quam uirtuté eius & Cato, uir promptioris multo ad uituperandũ linguæ, in ſenatu ſic proſecutus eſt, ut diceret reliquos, qui in Africa militarent, umbris militare, Scipioné uigore, & Po. Romanus eo fauore illũ cõplexus eſt, ut comitiis cõplurimæ eum tribus cõſulem ſcriberẽt, quũ hoc per ætaté minime liceret. Quum L. Scribonius tribunus plebis rogationem promulgaſſet, ut Luſitani, qui ex fœdere Po. Romano. dediti a Sergio Galba in Galliam ueniſſent, in libertaté reſtituerẽtur, M. Cato acerrime ſuaſit, extat oratio in annalibus eius incluſa. Q. Fuluius Nobilior etiam ab eo in ſenatu laceratus reſpõdit pro Galba, ipſe quoq; Galba, quũ ſe damnari uideret, complexus duos filios prætextatos, & filium Galli Sulpitii, cuius tutor erat, ita miſerabiliter pro ſe locutus eſt, ut rogatio antiquaretur, extant tres oratiões eius, duæ aduerſum Libonem tribunũ plebis, rogationesq; eius habitæ de Luſitanis, una contra L. Corneliũ Cethegum, in qua Luſitanos propter ſeſe caſtra habẽtes cæſos fatetur, quod compertũ habuerit, equo atque homine ſuo immolatis per ſpeciem pacis, adoriri exercitum ſuũ in animo habuiſſe. Andriſcus quidam ultimæ ſortis homo, Perſei regis ſe filium ferens, & mutato nomine Philippus uocatus, quũ ab urbe Roma, quo illum Demetrius Syriæ rex ob hoc ipſum mẽdacium miſerat, clam profugiſſet, multis ad falſam eius famam uelut ad ueram euntibus, contracto exercitu, totam Macedoniam aut uoluntate incolentium, aut armis occupauit. Fabulam autem huiuſmodi finxerat, ex pellice ſe Perſeo rege ortum, traditum educandũ Cyrtheſæ cuidam eſſe, ut in belli caſus, quod ille cum Romanis ageret. aliquod uelut ſemen ſtirpis regiæ extaret, Perſeo demortuo Idramiti ſe educatum uſq; ad duodecimũ annum ætatis, patrem eius eſſe credenté a quo educaretur, ignaꝝ generis fuiſſe ſui, affecto deinde eo, quũ prope ad uitæ finé ultimũ eſſet, detectam tandem ſibi originem ſuam, falſæq; matri libellum datũ ſigno Perſei regis ſignatum, quem ſibi traderet, quum ad puberem ætatem ueniſſet, obteſtationesque ultimas adiectas, ut res in

occulto

occulto ad id tempus ſeruaretur, pubeſcenti libellum tradidit, in quo relicti ſibi duo theſauri a patre dicerentur, tum ſciẽtem mulierem ſubdititium ſe eſſe, ueram ſtirpem ignoranti edidiſſe genus, atq; obteſtatam, ut prius quam ad Eumenem manaret res, Perſeo inimicum, excederet iis locis, ne interfi ceretur, eo ſe exterritum, ſimul ſpirantem aliquod auxilium a Demetrio, in Syriam ſe cõtuliſſe, atq; ibi primum quis ipſe omnino eſſet, palam expromere auſum.

EX LIBRO L.

THeſſalia, quum & illam inuadere armis, atq; occupare Pſeudo philippus uellet, per Romanorum legatos auxiliis Achæorum defenſa eſt. Pruſias rex Bithyniæ omnium humillimorum fautor atq; uitiorum, a Nicomede filio, adiuuante Attalo, rege Pergami, occiſus eſt. Habebat alium filium, qui pro ſuperiore ordine dentium enatum habuiſſe unum os cõtinens dicitur. Quum legatos ad pacem inter Nicomedem & Pruſiam faciẽdam Romani miſiſſent, & unus ex iis multis cicatricibus ſparſum caput haberet, alter pedibus æger eſſet, tertius ingenio ſecors haberetur, dixit Cato eam legationem nec caput, nec pedes, nec cor habere. In Syria, quæ eo tẽpore ex ſtirpe generis Perſei regis Macedonum inertia, ſecordiaq; ſimilem Pruſiæ regem habebat, iacente eo in ganeo & luſtris, Ammonius regnabat, per quẽ & amici omnes regis, & Laodice regina, & Antigonus Demetrii filius occiſi. Maſiniſſa Numidiæ rex maior nonaginta annis uir inſignis deceſſit, inter cætera opera iuuenilia, quæ ad ultimum edidit, adeo etiam uerſus in ſenectam uiguit, ut poſt ſextum & octogeſimum annum genuerit unum filium. Inter tres liberos maximũ natu Mycipſam, Guluſſam, & Manaſtabalem, qui etiam græcis litteris erat eruditus, P. Scipio Aemylianus, quum commune eis pater regnum reliquiſſet, & diuidere eos arbitrio Scipionis iuſſiſſet, adminiſtrationem regni diuiſit, item Phaniæ Hamilconis præfecto equitum Carthaginienſiũ, uiro forti, & cuius opera præcipua Pœni utebantur, ſuaſit, cum equitatu ſuo ad Romanos tranſire. Trium legatorũ, qui ad Maſiniſſam miſſi fuerant, Claudius Marcellus, coorta tempeſtate, fluctibus obrutus eſt. Carthaginiẽſes Aſdrubalem Maſiniſſæ nepotem, quem prætorem habebant, proditionis ſuſpectum, in curia interemerunt, quæ ſuſpicio inde emanauit, quod propinquus eſſet Guluſſæ, auxilia Romanorũ iuuantis. P. Scipio Aemylianus quum ædilitatem peteret, COS. a populo dictus, quoniam per X. annos cõſulem fieri minime licebat, cum maximo certamine ſuffragantibus plebeiis. & repugnantibus aliquantulum patribus, legibus ſolutus, & COS. creatus eſt. M. Aemylius nonnullas urbes circunpoſitas Carthagini expugnauit. Pſeudo philippus in Macedonia, cæſo cum exercitu M. Iuuencio prætore, a Q. Cæcilio uictus, captusq; eſt, relicta Macedonia.

EX LIBRO LI.

CARTHAGO VIGINTI Tria millia quidem paſſuum in circuitu labore maximo obſeſſa, & per partes capta eſt, primum a Mancino legato, deinde a Scipione conſule, cui extra ſortem prouincia Africa data eſt. Carthaginienſes portu nouo, quia uetus a Scipione erat obſtructus, facta, & contracta exiguo tempore ampla claſſe, nauali prælio infeliciter pugnauerunt. Aſdrubalis quoq; eorum ducis caſtra ad Neſentum oppidum loco difficillimo ſita cum exercitu deleta ſunt a Scipione, qui tandem urbem expugnauit ſeptingenteſimo anno, quã erat condita, ſpoliorum maior pars Siculis, quibus ablata erant, reddita. Vltimo urbis excidio, quum ſe Aſdrubal Scipioni dediſſet, uxor eius, quæ paucis ante diebus de marito minime impetrare potuerat, ut ad uictorem tranſfugeret, ſe flagrantis in medium urbis incendium duobus cum liberis ex arce præcipitauit. Scipio exemplo patris eius Aemylii Pauli, qui Macedoniam uicerat, ludos fecit, tranſfugas atq; fugitiuos beſtiis obiecit. Belli Achaici ſemina referuntur hæc, quod legati Po. Romani ab Achaicis pulſati ſunt. Corinthum miſſi erant, ut eas ciuitates, quæ ſub ditiõe Philippi fuerant, ab Achaico concilio ſecernerent.

EX LIBRO LII.

CVm Achæis, qui in auxilium Bœotios, & Chalcidenſes habebant, Q. Cæcilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit, quibus uictis, dux eorum Critolaus ueneno ſibi mortem conſciuit, in cuius locum Dræus Achaici motus primus author ab Achæis dux creatus, ad Iſthmon a L. Mumio conſule uictus eſt, qui, omni Achaia in deditionem accepta, Corin-

thum ex S.C.diruit,quia ibi legati Romanorum uiolati erant, Thebæ quoq; & Chalcis, quæ auxilio fuerant,dirutæ.Ipſe L.Mumius ſe abſtinentiſſimum uirum egit,nec quicquam ex iis opibus ornamẽtisq;,quæ prædiues Corinthus habuit,in domum eius peruenit.Q.Cæcilius Metellus de Andriſco triumphauit,P.Cornelius Africanus Scipio Aemylianus de Carthagine & Aſdrubale. Viriatus primum in Hiſpania ex paſtore uenator,& ex uenatore latro,mox iuſti quoq; exercitus dux factus uniuerſam Luſitaniam occupauit,M.Vetilium prætorem,fuſo eius exercitu,cepit,poſt quem C.Plautius prætor nihilo felicius rem geſſit,tantumq; terrorem is hoſtis intulit,ut aduerſus eũ conſulari opus eſſet & duce,& exercitu.Præterea motus Syriæ,& bella inter reges geſta referuntur.Alexãder homo ignotus,& incertæ ſtirpis,occiſo(ſicut ante dictum eſt)Demetrio rege,in Syria regnabat,hunc Demetrius,Demetrii filius,qui a patre quondam ob incertos belli caſus ablegatus in Gnidon fuerat,contẽpta ſecordia inertiaq; eius,adiuuante Ptolemæo Aegypti rege,cuius filiam Cleopatram, acceperat in matrimoniũ,bello interemit.Ptolemæus in caput grauiter uulneratus,inter curationẽ,dum oſſa medici terebrare contendunt,expirauit,atq; in locum eius frater minor Ptolemæus,qui Cyrenis regnabat,ſucceſſit.Demetrius ob crudelitatem,quam per tormenta in ſuos exercebat,a Diodoro quodam uno ex ſubiectis,qui Alexãdri filio bimulo admodum regnum aſſerebat, bello ſuperatus, Seleuciam fugit.L.Mumius de Achæis triũphauit,ſigna ærea,marmoreaq;,& tabulas pictas in triumpho tulit.

EX LIBRO LII.

AP.Claudius COS.Salaſſos,gentem alpinam,domuit,alter Pſeudophilippus in Macedonia a L.Tremelio quæſtore cum exercitu cæſus eſt.Q.Cæcilius Metellus procõſul Certiberos cecidit,a Q.Fabio ꝓcõſule pars maxima Luſitaniæ,expugnatis multis urbibus,recepta eſt, C.Iulius ſenator græce res Romanas ſcripſit.

EX LIBRO LIIII.

QVintus Pompeius COS.in Hiſpania Termeſtinos ſubegit,cum eiſdem quidem,& Numantinis pacem ob infirmitatem fecit.Luſtrum a cenſoribus conditum eſt;cenſa ſunt ciuium capita.CCCCXXVIII.millia,CCCXLII. Quum Macedonum legati conqueſtum ueniſſent de Iunio Syllano prætore,quod acceptis pecuniis prouinciam ſpoliaſſet,& ſenatus de querelis eorum uellet cognoſcere,T.Manlius Torquatus,Syllani pater,petiit, impetrauitq;,ut ſibi huiuſmodi cognitio mandaretur,& domi cauſſa cognita filium condemnauit,abdicauitq;,ac ne funeri quidem eius(quum ſuſpendio uitam finiſſe)interfuit,ſedenſq; domi poteſtatem conſultantibus ex inſtituto fecit.Q.Fabius proconſul,rebus in Hiſpania proſpere geſtis,labem impoſuit,pace cum Viriato æquis conditionibus facta.Viriatus a proditoribus conſilio Seruilii Cepionis interemptus eſt, & ab exercitu eius multum imploratus ac nobiliſſime tumulatus,uir duxq; maximus,per quattuordecim annos,quibus cum Romanis bellum geſſit,frequentius ſuperior.

EX LIBRO LV.

PVblio Cornelio Naſica,cui cognomen Serapion fuit ab irridente Curiatio tribuno pl. impoſitum,& D.Iunio Bruto COSS.delectum habentibus in conſpectu tyronum res ſaluberrimi exempli facta eſt,nam C.Matienus accuſatus eſt apud tribunos pl.quod exercitum in Hiſpania deſeruiſſet,dãnatuſq; ſub furca diu uirgis cæſus eſt, & ſeſtertio nummo uæniit, tribuni pl.quia non impetrarunt,ut ſibi denos,quos uellent,milites eximere liceret,COSS.in carcerẽ mitti iuſſerunt.Iunius Brutus COS.in Hiſpania iis,qui ſub Viriato militauerant,agros oppidũq; dedit,quod Valentia uocatum eſt.M.Popilius a Numantinis,cum quibus pacem factam ſenatus irritam cenſuerat,cum exercitu fuſus fugatuſq;.C.Hoſtilio Mancino conſule ſacrificante, pulli ex cauea euolauerunt,conſcendenti deinde in nauim,ut in Hiſpaniã proficiſceretur,accidit audiri mane,mane Mancine,Mancino auſpicia triſtia fuiſſe probatum eſt,uictus enim a Numãtinis,& caſtris exutus, quum ſpes nulla ſeruãdi exercitus eſſet,pacem cum iis fecit ignominioſam,quam ratam eſſe ſenatus uetuit,triginta millia Romanorum a Numantinorum millibus quattuor uicta erant.D.Iunius Luſitaniam urbium expugnationibus uſq; ad oceanum perdomuit,& quum fluuium Obliuionem tranſire nollent,raptum ſignifero ſignum ipſe tranſtulit,& ſic,ut tranſgrederentur,perſuaſit.Alex.filius, rex Syriæ,decem annos admodum habens,a Diodoro,qui Triphõ cognominabatur,tutore ſuo, per fraudem occiſus eſt,corruptis quidem medicis,qui eum calculi dolore conſumi ad populum mentiti, dum ſecant illum,occiderunt.

EX LIBRO LVI.

D Ecius Iunius Brutus in ulteriore Hiſpania feliciter aduerſus Gallecos pugnauit, diſſimili euentu M. Aemylius Lepidus proconſul, aduerſus Vacceos rem geſſit, cladem que ſimilem Numantiæ paſſus eſt. Ad exoluendum Numantini fœderis religione populū, Mancinus, quum huius rei author fuiſſet, deditus Numantinis, minime eſt receptus. Luſtrum a cenſoribus conditum eſt, cenſa ſunt ciuium capita CCCXXIII millia. Fuluius Flaccus COS. Vardeos in Illyrico ſubegit. M. Cæſonius prætor in Thracia cum Scordiſcis proſpere pugnauit. Cum uitio ducum bellum Numantinum nō ſine publico pudore duraret, delatus eſt ultro Scipioni Africano a ſenatu, populoque Romano conſulatus, quem quum ille capere ob legem, quæ uetabat quēquam intra decem annos iterum conſulem fieri licere, minime uellet, ſicuti priori conſulatu, legibus ſolutus eſt. Bellum ſeruile in Sicilia ortum quum opprimi a prætoribus minime ualuiſſet, C. Fuluio conſuli mandatum eſt, cuius belli initium fuit Eunus ſeruus, natione Syrus, qui, contracta agreſtium ſeruorum manu, & ſolutis ergaſtulis, iuſti exercitus numerum impleuit, Cleon quoque alter ſeruus ad LXX. millia ſeruorum contraxit, & copiis iunctis contra Po. Romanum, exercitumque eius bellū ſæpenumero geſſerūt.

EX LIBRO LVII.

S Cipio Africanus Numantiam obſedit, & corruptum licentia, luxuriaque exercitum ad generoſiſſimam militiæ diſciplinam reuocauit, omnia enim delitiarum inſtrumēta recidit, duo millia ſcortorum a caſtris eiecit, militem omni die in opere habuit, & triginta dierū frumentum, ac ſeptenos uallos ferre cogebat ægre propter onus incedenti dicebat, quum gladio te uallare ſcieris, uallum ferre deſinito. Alii nimirum parum habiliter ſcutum ferenti eum ſcutum amplius iuſto ferre iuſſit, neque id ſe reprehēdere, quoniam melius ſcuto, quam gladio uteretur. Quē militem extra ordinem deprehendit, ſi Romanus eſſet, uitibus, ſi extraneus, uirgis cecidit. Iumenta quidem omnia, ne exoneraret milites, uendidit, multoties contra hoſtium eruptiōes feliciter pugnauit. Vaccei obſeſſi, liberis & coniugibus trucidatis, ipſi ſe interemerunt. Scipio ampliſſima munera ſibi ab Antiocho rege Syriæ, quum cælare aliis imperatoribus regum munera mos eſſet, pro tribunali ea accepturum ſe eſſe dixit, eaque omnia referre quæſtori in publicas tabulas iuſſit, ex iis uiris fortibus munera ſe daturum. Quum undique Numantiam obſidione clauſiſſet, & oppreſſos fame uideret urgeri, hoſtes qui pabulatum exierant, uetuit interimi, quod diceret uelocius eos abſumpturos frumētum, quod haberent, ſi plures quidem fuiſſent.

EX LIBRO LVIII.

T Itus Sempronius Gracchus tri. pleb. quum agrariam legem ferret aduerſus uoluntatem ſenatus, & equeſtris ordinis, ne quis ex publico agro plus quam decem iugera poſſideret, in eum furorem exarſit, ut M. Octauio collegæ cauſſam diuerſæ partis defendenti poteſtatē lege lata abrogaret, ſeque, & fratrem Gracchum, & Ap. Claudium ſocerum triumuiros ad diuidundum agrum crearet. Promulgauit & aliam legem agrariam, qua ſiquis latius agrum pateſaceret, ut iidem omnino triumuiri iudicarent qua publicus ager, qua priuatus eſſet. Deinde quum minus agri eſſet, quam quod diuidi poſſet, ſine offenſa etiam plebis, quoniam eos ad cupiditatem amplam modo ſperandi incitauerat, legem ſe promulgaturum oſtendit ob id, ut iis, qui Sempronia lege agrū accipere deberent, pecunia, quæ regis Attali fuiſſet, diuideretur. Hæredem autem Po. Romanum reliquerat Attalus, rex Pergami, Eumenis filius. Tot indignationibus commotus grauiter ſenatus ante omnes C. Antonius COS. qui quum in ſenatu in Gracchum peroraſſet, raptus ab eo ad populum, delatuſque plebi, rurſus in eum pro roſtris concionatus eſt. Quum iterum tribunos pl. creari uellet Gracchus, authore P. Cornelio Naſica in Capitolio a primatibus occiſus eſt, ictus primum fragmentis ſubſelliorum, & inter alios, qui in eadē ſeditione occiſi erant, inſepultus, & in flumen proiectus. Res præterea in Sicilia uario euentu aduerſum fugitiuos geſtas continet.

EX LIBRO LIX.

N Vmantini fame maxīe coacti, ipſi ſe per uices trucidauerūt. Captā urbē Scipio Africanus deleuit, & de ea triumphauit, quartodecimo anno poſt Carthaginē deletā. P. Attilius COS. in Sicilia cū fugitiuis debellauit. Ariſtonicus, regis Eumenis filius, Aſiā occupauit, quū teſtamēto Attali regis legata Po. Romano libera eſſe deberet, aduerſus eū P. Licinius Craſſus COS.

quum idem pontifex maximus eſſet, quod nũquam antea factum erat, extra Italiam profectus, prælio uictus, & interemptus eſt. M. Perpenna COS. uictum Ariſtonicum in deditionem accepit. Q. Põpeius, & Q. Metellus tunc primum uterq; ex plebe cenſores facti. Luſtrum a cenſoribus eſt conditũ, cenſa ſunt capita CCCXIII. millia, DCCCXXIII. præter pupillos & uiduas. Q. Metellus cenſor cenſuit, ut ducere uxores omnes cogerentur omnino liberorum creandorum cauſſa, extat oratio eius, quam Auguſtus Cæſar, quum de maritandis ordinibus ageret, uelut eo tempore ſcriptam in ſenatu recitauit. C. Attilius Labeo tri. ple. Q. Metellum cenſorem, a quo in ſenatu legendo præteritus erat, de ſaxo deiici iuſſit, quod ne fieret, cæteri tri. ple. auxilio quam maxime fuerunt. Quum Carbo tri. ple. rogationem tuliſſet, ut eundem tri. ple. quoties quidem uellet, creari liceret, rogationem eius P. Africanus grauiſſima oratione diſſuaſit, in qua dixit, T. Gracchum iure cæſum uideri, Gracchus contra ſuaſit rogationem, ſed Scipio cenſuit. Bella inter Antiochum regem Syriæ, & Phraatem Parthorũ regem geſta, nec magis quietæ res Aegypti referuntur. Ptolemæus Euergetes cognominatus ob nimiam eius crudelitatem ſuis inuiſus, incenſa a populo regia, clam in Cyprum profugit, & quum ſorori eius Cleopatræ, quam eius uirgine filia per uim compreſſa, & in matrimonium ducta, repudiauerat, regnum a populo datum eſſet, infenſus filium, quem ex illa habebat, in Cypro occidit, caputq; eius, & manus, & pedes matri miſit. Seditiones a triumuiris Fuluio Flacco, C. Graccho, & C. Carbone de agro diuidundo creatis excitatæ, quibus quum P. Scipio Africanus aduerſaretur, fortiſq; ac ualidus pridie domum ſe recepiſſet, mortuus in cubiculo inuentus eſt, ſuſpecta fuit, tanquam uenenum ei dediſſet Sempronia uxor, hinc maximæ, quod ſoror eſſet Gracchorum, cum quibus ſimultas Africano fuerat, de morte tamen eius nulla quæſtio acta, quo defuncto ſeditiones triũuirales actius exarſerũt. C. Sempronius COS. contra Iapygas primo male rem geſſit, mox uictoria cladem acceptam emendauit, uirtute D. Iunii Bruti eius, qui Luſitaniam ſubegerat.

EX LIBRO LX.

AVrelius COS. Sardos ſubegit, Fuluius Flaccus primus omnium tranſalpinos Ligures bello domuit, miſſus in auxilium Maſſilienſibus aduerſus Falanios Gallos, qui populabantur fines Maſſilienſium. L. Opimius prætor Fregellanos, qui defecerant in deditionem accepit, Fragellas diruit. Peſtilentia in Africa a maxima multitudine locuſtarum, & deinde necatarum ſtrage fuiſſe traditur. Luſtrum a cenſoribus conditum eſt, cenſa ſunt ciuium capita CCCXC. millia. DCCXXXVI. Gracchus, Tyberii frater, tri. ple. eloquentior quam frater pernicioſas aliquas leges tulit, inter quas frumentariam, ut ſemiſſe & triente frumentum plebi daretur, alteram legem agrariam, quam frater eius tulerat, tertiam, qua equeſtrem ordinem cum ſenatu conſentientem corruperat. Trecenti ſenatores erant, ſexcenti equites, ut trecentis ſenatoribus admiſcerentur, id eſt, ut equeſter ordo bis tantum uirium in ſenatu haberet, & continuato in alterum annum tribunatu legibus agrariis latis effecit, ut complures coloniæ in Italia deducerentur, & una in ſolo dirutæ Carthaginis, quo ipſe triumuir creatus coloniam deduxit. Præterea res a Q. Metello cõſule aduerſus Baleares geſtas continet, quas Græci Gymneſias appellant, quia æſtatem nudi exigant, Baleares a teli miſſu appellati, uel a Baleo Herculis comite ibi relicto tunc, quum Hercules ad Geryonen nauigaret. Motus quoque Syriæ referuntur, in quibus Cleopatra Demetrium uirum ſuum, & Seleucum filium, multum indignata, quod occiſo patre eius a ſe, iniuſſu ſuo diadema ſumpſiſſet, interemit.

EX LIBRO LXI.

CAIVS SESTIVS PROCONSVL uicta Saluiorum gente, coloniam Aquas Seſtias condidit ob aquarum copiam & calidis & frigidis fontibus, atq; a nomine ſuo ita appellatas. Cn. Domitius proconſul contra Allobroges ad oppidum Vindalium multum feliciter pugnauit, quibus bellum inferendi cauſſa fuit, quod Teutomalium Saluiorum regẽ fugientem recepiſſent, & omni ope iuuiſſent, quodque Heduorũ agros, ſociorum Po. Romani, uaſtauiſſent. C. Gracchus, ſeditioſo tribunatu acto, quum Auentinum armata quoq; multitudine occupauiſſet, a L. Opimio conſule ex S. C. uocato ad arma populo, pulſus interemptuſq; eſt, & cũ eo Fuluius Flaccus ſocius eiuſdẽ. Q. Fabius Maximus COS. Pauli nepos, aduerſus Allobroges, & Bituitum Aruernorum regem feliciter pugnauit, ex Bituiti exercitu cæſa millia hominum cen

tum uiginti

tum uiginti,& quum ipſe ad ſatiſfaciendum ſenatui Romam profectus eſſet,Albæ cuſtodiendus datus eſt,quia contra pacem uidebatur , ut in Galliam remitteretur,decretum quoq; eſt, ut Congentiatus,filius eius,comprehenſus Romam mitteretur. Allobroges in deditionem accepit . L. Opimius accuſatus apud populum a. Q. Decio tribuno plebis,quod indemnatos ciues in carcerem conieciſſet,liberatus eſt.

EX LIBRO LXII.

CNeus Martius COS. Samios gentem alpinam expugnauit. Micipſa Numidarum rex mortuus,regnum tribus filiis reliquit Adherbali,Hyempſali,& Iugurthæ fratris filio,quem in filium adoptauerat. L. Cæcilius Metellus Dalmatas obſedit,Iugurtha. Hyempſalem fratrem bello petiit,quem uictum interemit,Adherbalem regno expulit,qui a ſenatu reſtitutus eſt. L. Cæcilius Metellus, Cn. Domitius Aenobarbus cenſores,duos & triginta ſenatu amouerunt. Præterea motus Syriæ regum continet .

EX LIBRO LXIII.

CAto Porcius COS. in Thracia male aduerſus Scordiſcos pugnauit. Luſtrum a cenſoribus conditum eſt,cenſa ſunt ciuium capita CCCXCIIII. millia, CCCXXXVI. Aemylia Licinia,& Martia uirgines Veſtales inceſti damnatæ ſunt,idq; inceſtum quemadmodum cōmiſſum,deprehenſum,& iudicatum ſit refertur. Cimbri gens uaga populabundi in Illyricū uenerunt,ab iis Papyrius Carbo COS. cū exercitu fuſus eſt. Liuius Druſus COS. aduerſus Scordiſcos gentē a Gallis oriundam in Thracia feliciter pugnauit,magnumq; honorē tulit.

EX LIBRO LXIIII.

ADherbal bello petitus a Iugurtha,& in oppido Cirta obſeſſus,contra denuntiationem ſenatus ab eo occiſus eſt,ob hoc ipſi Iugurthæ bellum indictum ,idq; etiam Calpurnius Beſtia COS. gerere iuſſus pacem cum Iugurtha iniuſſu populi & ſenatus fecit. Iugurtha fide publica euocatus ad indicandum conſiliorum ſuorum authores,quod multos pecunia in ſenatu corrupiſſe dicebatur,Romam uenit,& propter cædem admiſſam in regulum quēdam nomine Maſiniſſam,qui regnum eius Po. Romano inuiſi appetebat,interfectum,Romæ quum periclitaretur,cauſſam capitis dicere iuſſus clam profugit,& diſcedens urbe fertur dixiſſe. O urbem uænalē,& cito perituram,ſi emptorem inuenerit. A. Poſthumius legatus infeliciter prælio aduerſus Iugurtham geſto conflixit,pacemque etiam multum ignominioſam adiecit,quam quidem minime eſſe ſeruandam ſenatus cenſuit .

EX LIBRO LXV.

QVintus Cæcilius Metellus COS. duobus præliis Iugurtham fudit, & uniuerſam Numidiā uaſtauit. M. Iunius Syllanus COS. aduerſum Cimbros infeliciter pugnauit,legatis Cimbrorum ſedē & agros,in quibus conſiderent,poſtulantibus ſenatus negauit. M. Minutius proconſul contra Thracas feliciter quidē pugnauit. L. Caſſius COS. a Tigurinis Gallis pago Heluetiorum,qui a ciuitate ſeceſſerant,in finibus Allobrogū cum exercitu cæſus eſt,milites,qui ex ea clade ſuperauerant,obſidibus datis,& dimidia rerum omnium parte,ut incolumes dimitterētur, cum hoſtibus pacti ſunt.

EX LIRO LXVI.

IVgurtha pulſus a C. Mario ex Numidia,auxilio Bochi Maurorum regis adiutus eſt , & cæſis prælio Bochi quoq; copiis,nolente Bocho bellum infeliciter ſuſceptum diutius ſuſtinere, uinctus ab eo,& traditus Mario eſt,in qua re præcipua opera L. Cornelii Syllæ, quæſtoris Marii fuit.

EX LIRO LXVII.

AVrelius Scaurus legatus conſulis a Cimbris,fuſo exercitu,captus eſt, & quum in conſilium ab iis euocatus deterreret eos,ne alpes tranſirent Italiam perituri,eo quod diceret Romanos uinci minime poſſe,a Bolo rege feroci iuuene occiſus eſt. Ab iiſdem hoſtibus C. Manlius,& Q. Seruilius Cepio proconſules uicti prælio,caſtriſq; binis exuti ſunt,octoginta millia militum occiſa,calonum ac lixarum quadraginta millia. Secūdum Po. Romani iuſſionem, Cepionis, cuius temeritate clades accepta erat,damnati bona publicata ſunt, primoq; poſt regem Tarquiniū imperium ei abrogatum. In triumpho C. Marii ductus ante currum eius Iugurtha cum duobus filiis, & in carcere necatus. Marius triumphali ueſte in ſenatum uenit , quod nemo ante eum fecerat, eiq; propter Cimbrici belli metū cōtinuatus per cōplures annos magiſtratus eſt,cōſulatu ſecūdo & tertio abſens COS. creatus, quartum conſulatum diſſimulanter captans conſecutus eſt. Cn. Domitius pontifex maximus populi ſuffragio creatus eſt. Cimbri,uaſtatis omnibus,quæ circa Rhodanum,& Pyreneum ſunt,per ſaltum in Hiſpaniam tranſgreſſi,ibiq; multa loca populati,a Celtiberis fugati ſunt,reuerſiq; in Galliam bellicoſis quidem ſe Teutonis coniunxerunt.

EX LIBRO LXVIII.

ANronius prætor in Sicilia maritimos prædones perſecutus eſt. C. Marius COS. ſumma ui oppugnata a Teutonis, & Ambronibus caſtra defendit, duobus deinde præliis circa Aquas Seſtias eos hoſtes deleuit, in quibus cæſa traduntur hoſtium ducenta millia, capta nonaginta. Marius abſens quintum COS. creatus eſt, triumphum oblatum, donec Cimbros uincerer, diſtulit. Cimbri repulſo ab alpibus, fugatoq; Q. Catulo proconſule, qui fauces alpium obſederat, & ad flumen Atheſim caſtellum editum inſederat, reliqueratq;, ubi uirtute ſua explicata fugientem proconſulem, exercitumq; proſecuti in Italiam traieciſſent, iunctis eiuſdem Catuli, & C. Marii exercitibus, prælio uicti ſunt ab eis, in quo cæſa traduntur hominum centum quadraginta millia, capta ſexaginta. Marius totius ciuitatis conſenſu receptus pro duobus triumphis, qui offerebantur, uno contentus fuit, primores ciuitatis, qui aliquantulum, ut nouo homini ad tantos honores euecto, inuiderant, conſeruatam ab eo rempublicam fatebantur. P. Malleolus, matre interempta, primus omnium inſutus culleo in mare præcipitatus eſt. Ancylia cum ſtrepitu mota eſſe, antequam Cimbricum bellum conſummaretur, referuntur, bella præterea inter Syriæ reges continet.

EX LIBRO LXIX.

CNeus Apuleius Saturninus, adiuuante C. Mario, & per milites occiſo A. Numio competitore, tribunus plebis per uim creatus non minus uiolenter tribunatum, quam petierat, geſſit, & quum legem agrariam per uim tuliſſet, Metello Numidico, eo quod in eam minime iuraſſet, diem dixit, qui quum a bonis ciuibus defenderetur ne cauſſa malorũ certaminum eſſet, in uoluntarium exilium Rhodum profectus eſt, ibiq; legendo & audiendo magnos uiros aduocabat. Profecto C. Marius ſeditionis author, qui ſextum quidem conſulatum per tribus ſparſa pecunia emerat, aqua & igni interdixit. Idem Apuleius Saturninus tribunus plebis C. Memmium candidatum conſulatus petitorem, maximum quem aduerſarium actionibus ſuis timebat, interemit, quibus rebus concitato quamplurimum ſenatu in eius cauſſam, & C. Marius homo mutabilis, & uarii conſilii, ingeniiq;, qui ſemper ſecundam fortunam tranſierat, quum eum tueri minime poſſet, oppreſſus armis cum Glaucia prætore, & aliis eiuſdem furoris ſociis bello quodam interfectus ẽ. Q. Cæcilius Metellus ab exilio ingẽti totius fauore ciuitatis reductus eſt. M. Aquilius COS. in Sicilia bellum ſeruile concitatum confecit.

EX LIBRO LXX.

QVum M. Aquilius de pecuniis repetundis cauſſam diceret, ipſe rogare iudices noluit. M. Antonius, qui pro eo perorabat, tunicam a pectore eius diſcidit, ut honeſtas cicatrices oſtenderet, quibus conſpectis, indubitanter abſolutus eſt, Cicero eius rei ſolus author. Didius ꝓconſul aduerſum Celtiberos feliciter pugnauit. Ptolemæus Cyrenarum rex, cui cognomentum Appionis fuit, mortuus hæredem Po. Romanum reliquit, & eius regni ciuitates ſenatus liberas eſſe iuſſit. Ariobarzanes in regnum Cappadociæ a L. Cornelio Sylla reductus eſt Parthorum legati a rege Arſace miſſi ad Syllam uenerunt, ut amicitiam a Po. Romano peterent. P. Rutilius, uir ſũmæ innocentiæ, qui legatus C. Marii proconſulis a publicanorum iniuriis Aſiam defenderat, inuiſus equeſtri ordini, penes quem iudicia erant, repetundarum damnatus in exilium miſſus eſt. C. Geminius pretorem contra Thracas infeliciter pugnauit. Senatus quum impotentiam equeſtris ordinis in iudiciis exercendis ferre nollet, omni ui niti cœpit, ut ad ſe iudicia transferentur, ſuſtinente cauſſam eius M. Liuio Druſo tribuno plebis, qui, ut uires ſibi acquireret, pernicioſa ſpe largitionis plebem concitauit. Præterea motus Syriæ regum continet.

EX LIBRO LXXI.

MARCVS LIVIVS DRVSVS tribunus plebis, ut maioribus uiribus ſenatus cauſſam ſuſceptam tueretur, ſocios & Italicos populos ſpe ciuitatis Romanæ ſollicitauit, iiſq; adiuuantibus, per uim legibus agrariis, frumentariiſq; latis, legem quoq; iudicialem tulit, ut æqua parte iudicia penes ſenatum, & equeſtrem ordinem eẽnt. Quũ deinde promiſſa ſociis ciuitas præſtari non poſſet, irati Italici defectionem cœperunt agitare, eorum coitus, coniurationes, orationeſq; in conciliis principum referuntur, propter quæ Liuius Druſus etiam ſenatui inuiſus factus, uelut ſocialis belli author, incertum a quo, domi occiſus eſt.

EX LIBRO LXXII.

ITalici populi defecerunt, Picentes, Veſtini, Marſi, Peligni, Marrucini, Lucani, Samnites, initio belli a Picentibus moto. Q. Seruilius proconſul in oppido Aſculo cum omnibus ciuibus Romanis, qui in eo oppido erant, occiſus eſt, ſaga populus ſumpſit. Seruilius Galba a Lucanis comprehenſus, unius fœminæ opera, ad quam diuertebatur, captiuitate exemptus eſt. Eſernia, & Alba coloniæ ab Italicis obſeſſæ ſunt. Auxilia demum Latini nominis, externarūq; gentium miſſa Po. Romano, & expeditiones inuicem, urbiumq; expugnationes referuntur.

EX LIBRO LXXIII.

LVcius Cæſar COS. male aduerſus Samnites pugnauit. Nola colonia in poteſtatem Samnitium cum L. Poſthumio prætore uenit, qui interemptus eſt, complures populi ad hoſtes defecerunt. Quum P. Rutilius COS. parum proſpere contra Marſos pugnaſſet, & in prælio cecidiſſet, C. Marius legatus eius meliore quidem euentu cum hoſtibus conflixit. Ser. Sulpitius Pelignos fudit. Q. Cepio legatus Rutilii quum obſeſſus proſpere in hoſtes irrupiſſet, & ob eum ſucceſſum æquatum ei cum C. Mario eſſet imperium, temerarius factus, & circunuentus inſidiis, fuſo exercitu, cecidit. L. Cæſar COS. feliciter contra Samnites pugnauit, ob eam uictoriam Romæ ſaga poſita ſunt, & ut uaria belli fortuna eſſet, Eſernia colonia cum M. Marcello in poteſtatem Samnitium uenit, ſed & C. Marius prælio Marſos fudit. Hirnio Aſinio prætore Marrucinorum occiſo. C. Cæcilius in Gallia tranſalpina Saluios rebellantes uicit,

EX LIBRO LXXIIII.

CNeus Pompeius Picentes prælio fudit, & obſedit, propter quam uictoriam Romæ prætextæ, aliaq; magiſtratuum ornamenta inſignia ſumpta ſunt. C. Marius cum Marſis dubio euentu pugnauit, libertini tum primum militare cœperunt. Aurelius Plotius legatus Vmbros, L. Porcius prætor Marſos, quum uterque populus defeciſſet, prælio uicerunt. Nicomedes in Bythiniæ, Ariobarzanes in Cappadociæ regnum reducti ſunt. Cn. Pompeius COS. Marſos acie uicit. Quum ære alieno oppreſſa eſſet Ciuitas. A. Sempronius Aſellius prætor, quoniam ſecundum debitores ius dicebat, ab iis, qui fœnerabantur, in foro occiſus eſt. Præterea incurſiones Thracum in Macedoniam, populationeſq; continet.

EX LIBRO LXXV.

AVlus Poſthumius Albinus legatus in obſidione caſtrorum hoſtilium cecidit. Sulpitius legatus, quum claſſi præeſſet, infamis crimine proditionis ab exercitu ſuo interfectus. L. Cornelius Sylla legatus Samnites prælio uicit, & bina caſtra eorum expugnauit. Cn. Pompeius Veſtinos in deditionem accepit. L. Porcius COS. rebus proſpere geſtis, fuſiſq; aliquoties Marſis, dum caſtra eorum expugnat, cecidit, ea res hoſtibus uictoriam eius prælii dedit. Coſconius, & Luceius Samnites acie uicerunt, Marium Egnatium, nobiliſſimum hoſtium ducem occiderunt, compluraq; eorum oppida in deditionem acceperunt. L. Sylla Hirpinos domuit, Samnites multis præliis fudit, aliquot populos recepit, quantiſq; raro quiſquam ante conſulatum rebus geſtis, ad petitioné conſulatus Romam eſt profectus.

EX LIBRO LXXVI.

AVlus Gabinius legatus, rebus aduerſum Lucanos proſperè geſtis, multis oppidis expugnatis, in obſidione caſtrorum hoſtilium cecidit. Sulpitius legatus Marrucinos cecidit, uniuerſamq; eam regionem recepit. Cn. Pompeius proconſul Veſtinos & Pelignos in deditionem accepit, Marſi quoq; a L. Murena, & Cæcilio Pinna legatis aliquot præliis fracti pacem petierunt. Aſculum a Cn. Pompeio captum eſt, cæſis a Mamerco Aemylio legato Italicis, Silo Popedius, dux Marſorum, author huius rei, in prælio cecidit. Ariobarzanes Cappadociæ, Nicomedes Bithyniæ regno a Mitridate, ponti rege, pulſi ſunt. Præterea incurſiones Thracum in Macedoniam continet.

EX LIBRO LXXVII.

QVum P. Sulpitius tribunus plebis, authore C. Mario, pernicioſas leges promulgaſſet, ut exules reuocarentur, & noui ciues libertiniq; diſtribuerentur in tribus, & ut Marius aduerſus Mithridatem, Ponti regem, dux crearetur, & aduerſantibus COSS. Q. Pompeio, & L. Syllæ uim intuliſſet, occiſoq; Pompeii conſulis filio, genero Syllæ, L. Sylla COS. cum exercitu in urbem uenit, & aduerſus factionem Sulpitii & Marii in ipſa urbe pugnauit, eáq; expulit, ex quo duodecim a ſenatu hoſtes, inter quos C. Marius pater, & filius iudicati ſunt. P. Sulpitius quum in quadam uilla lateret, iudicio ſerui, ſui retractus, & occiſus eſt, ſeruus, ut præmium promiſſi indi-

tii haberet, manumiſſus eſt, & obſcelus domini proditi de ſaxo deiectus eſt. C. Marius filius in Africā traiecit. C. Marius pater, quum in paludibus Minturnenſium lateret, extractus eſt ab oppidanis, & quum ad occidendum eum miſſus ſeruus natione Gallus, maieſtate tanti uiri perterritus receſſiſſet, impoſitus publice in nauim delatus eſt in Africam. L. Sylla ciuitatis ſtatum ordinauit, exinde colonias deduxit. Q. Pompeius COS. ad capiendum a Cn. Pompeio proconſule exercitum profectus, conſilio eius occiſus eſt. Mitridates, Ponti rex, Bithynia & Cappadocia occupatis, & pulſo Aquilio legato, Phrygiam prouinciam Po. Romani cum ingenti exercitu intrauit.

EX LIBRO LXXVIII.

MIthridates Aſiam occupauit, Q. Oppium proconſulem, item Aquilium legatum in uincula coniecit, iuſſuq; eius quicquid ciuium Romanorum in Aſia fuit, uno die trucidatum eſt, urbem Rhodum, quæ ſola in fide permanſerat, oppugnauit, & aliquot prælijs naualibus uictus receſſit. Archelaus præfectus regis in Græciam cū exercitu uenit, Athenas occupauit. Præterea trepidationem urbium, inſularumq;, alijs ad Mithridatem, alijs ad Po. Romanum ciuitates ſuas trahentibus continet.

EX LIBRO LXXIX.

CAius Cornelius Cinna quum pernicioſas leges per uim ferret, pulſus urbe a Cn. Octauio, collega cum Sex. tribuno plebis, imperioq; ei abrogato, corruptum Ap. Claudij exercitum in poteſtatem ſuam redegit, & bellum urbi intulit, acerſito C. Mario cum alijs exulibus ex Africa, in quo bello duo fratres, alter ex Pompeij exercitu, alter ex Cinnæ, ingnorantes concurrerunt, & quum uictor mortuuum ſpoliaret, agnito fratre, ingenti lamentatione edita, rogo ei extructo, ipſe ſupra rogum ſe tranſfodit, & eodem igni conſumptus eſt, & quum opprimi inter initia potuiſſet, Cn. Pompeij fraude, qui utranque partem fouendo uires Cinnæ dedit, nec niſi profligatis optimatium rebus auxilium tulit, & conſulis ſegnitie confirmati Cinna & Marius quattuor exercitibus, quorum duo Q. Sertorio, & Carboni dati ſunt, urbem circunſederunt. Oſtiam coloniā Marius expugnauit, & crudeliter diripuit.

EX LIBRO LXXX.

ITalicis populis a ſenatu ciuitas data eſt, Samnites, qui ſoli arma recipiebant, Cinnæ & Mario ſe coniunxerunt, ab iis Plancius cum exercitu cæſus eſt. Cinna & Marius cum Carbone & Sertorio Ianiculum occupauerunt, & fugati ab Octauio conſule receſſerunt. Marius Antium quidem, & Ariciam, & Lauinium colonias deuaſtauit. Quum nulla omnino ſpes eēt optimatibus reſiſtendi propter ſegnitiem & perfidiam & ducum, & militum, qui corrupti aūt pugnare nolebant, aut ad diuerſas partes tranſibant. Cinna & Marius in urbem recepti ſunt, qui uelut captam eam cædibus & rapinis uaſtarunt, Cn. Octauio conſule occiſo, & omnibus aduerſæ partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio eloquentiſſimo uiro, & C. Cæſare, quorum capita in roſtris poſita. Craſſus filius ab equitibus Fimbriæ interemptus, pater Craſſus, nequid indignum uirtute ſua pateretur, gladio ſe tranſfixit. Et citra ulla comitia COSS. inſequentem annum ſeipſos renuntiauerunt, eodemq; die, quo magiſtratum inierant, Marius ſex. Licinium ſenatorem de ſaxo deiici iuſſit, editiſq; multis ſceleribus Idibus Ianuariis deceſſit, uir, cuius ſi examinentur cum uirtutibus uitia, haud facile ſit dictu, utrum bello melior, an pace pernicioſior fuerit, adeo quam rempublicam armatus ſeruauit, eam primo togatus omni genere fraudis, poſtremo armis euertit.

EX LIBRO LXXXI.

LVcius Sylla Athenas, quas Archelaus, præfectus Mithridatis, occuparat, circunſedit, & cum maximo labore expugnauit, urbi libertatem, & ciuibus quæ habuerant reddidit. Magneſia, quæ ſola in aſia ciuitas in fide manſerat, ſumma uirtute aduerſus Mithridatem defenſa eſt, præterea a Thraciis in Macedonia geſta continet.

EX LIBRO LXXXII.

SYlla copias regis, quæ Macedonia occupata, in Theſſaliam uenerant, prelio uicit, ceſis hoſtium centum millibus, caſtris quoq; expugnatis, renouato deinde bello iterum exercitum eius fudit, ac deleuit, Archelaus cum claſſe regia Syllæ ſe tradidit. L. Valerius Flaccus COS. collega Cinnæ miſſus, ut Syllæ ſuccederet, propter auaritiam inuiſus exercitui ſuo a C. Fimbria legato ipſius, ultimæ audaciæ homine, occiſus eſt, & imperium ad Fimbriam tranſlatum. Præterea expugnatæ in Aſia urbes a Mithridatæ, & crudeliter direpta prouincia, incurſioneſq; Thracum in Macedoniam referuntur.

EX LIBRO LXXXIII.

Caius

CAius Fimbria in Aſia fuſis aliquot copiis Mithridatis, urbem Pergamum cepit, obſeſſum ꝙ regem non abfuit multum qui caperet, urbem Ilion, quæ ſe poteſtati Syllæ reſeruabat, expugnauit, ac deleuit, & magnam partem Aſiæ recepit, Sylla multis prælíis Thracas cecidit. Quum L. Cinna, & Cn. Papyrius Carbo a ſeipſis COSS. per biennium creati, bellum contra Syllam pararent, effectum quidem eſt per L. Valerium Flaccum principem ſenatus, qui orationem in ſenatu habuit, & per eos, qui concordiæ ſtudebant, ut legati ad Syllam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu ſuo, quem inuitum cogebat, naues conſcendere, & aduerſus Syllam proficiſci, interemptus eſt, conſulatum Carbo ſolus geſſit. Sylla quum in Aſiam traiecıſſet, pacem cum Mithridate fecit, ita ut his cederet prouinciis, Aſia, Bithynia, Cappadocia. Fimbia deſertus ab exercitu, qui ad Syllam tranſierat, ipſe ſe percuſſit, impetrauitq; a ſeruo præbens ceruicem, ut eum omnino interficeret.

EX LIBRO LXXXIIII.

SYlla legatis, qui a ſenatu miſſi erant, futurum ſe in poteſtatem ſenatus reſpõdit, ſi ciues, qui a Cinna pulſi ad ſe confugerant, reſtituerentur, quæ conditio quum iuſta ſenatui uideretur, per Carbonem, factionemq; eius, cui bellum uidebatur utilius, ne conueniret, effectum eſt. Idem Carbo, quum ab omnibus oppidis Italiæ obſides exigere uellet, ut fidem illorum contra Syllam obligaret, conſenſu ſenatus prohibitus. Nouis ciuibus S. C. ſuffragium datum eſt. Q. Metellus Pius, qui partes optimatium ſecutus erat, quum in Africa bellum moliretur, a C. Fabio prætore pulſus eſt, ſenatuſq; conſultum per factionem Carbonis, & Marianarum partium factum eſt, ut omnes ubiq; exercitus dimitterentur. Libertini in quinq; & triginta tribus diſtributi ſũt. Præterea belli apparatum contra Syllam, quod plurimum excitabatur, continet.

EX LIBRO LXXXV.

SYlla in Italiam cum exercitu traiecit, miſſiſq; legatis, qui de pace agerent, & a conſule Cn. Carbone, & C. Norbano uiolatis, eundem Norbanum prælio uicit. Et quum L. Scipionis alterius conſulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem iungeret, nec potuerat, caſtra oppugnaturus eſſet, uniuerſus exercitus conſulis ſollicitatus per emiſſos a Sylla milites ſigna ad Syllam tranſtulit, Scipio quum interimi poſſet, dimiſſus eſt. Cn. Pompeius, Cn. Fl. eius, qui Aſculum ceperat, conſcripto quidem uoluntariorum exercitu, cum tribus legionibus ad Syllam uenerat, ad quem ſe nobilitas omnis conferebat, ita, ut deſerta urbe ad caſtra ueniretur. Præterea expeditiones per uniuerſam Italiam utriuſq; partis ducum referuntur.

EX LIBRO LXXXVI.

QVum C. Marius, C. Marii filius COS. ante annos uiginti per uim creatus eſſet, C. Fabius in Africam propter crudelitatem & auaritiam in prætorio ſuo uiuus exuſtus eſt. L. Philippus, legatus Syllæ, Sardiniam. Q. Antonio prætore pulſo, & occiſo, occupauit. Sylla cum Italicis populis, ne timeretur ab iis uelut erepturus ciuitatem, & ſuffragii ius nuper datum, fœdus percuſſit, it emque ex fiducia iam certæ uictoriæ litigatores, a quibus adhibebantur uadimonia, Romam deferre iuſſit. Quum a parte diuerſa urbs adhuc teneretur, L. Damaſcius prætor ex uoluntate C. Marii conſulis, quum ſenatum contraxiſſet, omnem, quæ in urbe erat, nobilitatem trucidauit, ex cuius quidem numero Q. Mutius Scæuola pontifex maximus fugiens in ueſtibulo ædis Veſtæ occiſus eſt. Præterea bellum a L. Murena aduerſus Mithridatem in Aſia renouatum continet.

EX LIBRO LXXXVII.

SYlla C. Marium, exercitu eius fuſo, deletoq;, ad Sacriportum in oppido Præneſte obſedit, urbem Romam ex inimicorum manibus recepit, Marium erumpere tentantem repulit. Præterea res a legatis eius eadem ubiq; fortuna partium geſtas continet.

EX LIBRO LXXXVIII.

SYlla Carbonẽ, exercitu eius ad Cluſiũ, ad Fauentiá, Fidentiáq; cæſo, Italia expulit, cũ Samnitibus, qui ſoli Italicorũ populorũ nondũ arma depoſuerát, iuxta urbẽ Romá ante portá Collíná debellauit, recuperataq; rep. pulcherrimá uictoriam crudelitate, quanta in nullo homine unquam fuit, inquinauit, octo millia deditorum in uia publica trucidauit, tabulam proſcriptionis poſuit, urbem, & uniuerſam Italiá cædibus repleuit, inter quos omnes Præneſtinos inermes interimi iuſſit, Marium ſenatorii ordinis uirum cruribus, brachiiſq; fractis, auribus præſectis, & defoſſis oculis necauit. C. Marius Præneſte obſeſſus a Lucretio Aſella, Syllanarum partium uiro, quũ per cuniculum captaret euadere, ſeptus ab exercitu mortem ſibi conſciuit in ipſo cuniculo, quum ſentiret ſe euadere minime poſſe, cum Pontio Teleſino fugæ comite, ſtricto utrinq; gladio occurrit, quẽ quum occidiſſet, ſaucius a ſeruo impetrauit, ut ſe occideret.

EX LIBRO LXXXIX.

L Vcius Brutus a Cn. Papyrio Carbone, qui Corcyram appulerat, miſſus naue piſcatoria Lilybæum, ut exploraret, an ibi Pompeius eſſet, & circũuentus a nauibus, quas Pompeius miſerat, in ſe mucrone uerſo ad tranſtrum nauis obnixus corporis pondere occubuit. Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio a ſenatu miſſus Cn. Carbonem, qui flens muliebriter mortẽ tulit, captum occidit. Sylla dictator factus, quod nemo quidem unquam fecerat, cũ faſcibus uiginti quattuor proceſſit, rebuſq; nouis reip. ſtatum confirmauit, tribunorum plebis poteſtatem minuit, & omne ius legum ferendarum ademit, pontificum, augurumq; collegium ampliauit, ut eſſent quindecim, ſenatum ex equeſtri ordine ſuppleuit, proſcriptorum liberis ius petendorũ honorum eripuit, & bona eorum uendidit, ex quibus primo multa rapuit, redactum eſt ſeſtertiũ ter millies quingentieſq;. Lucretium Aſellam conſulatum contra uoluntatem ſuam petere auſum iuſſit interimi in foro, & quum indigne ferret Po. Romanus, concione uocata ſe iuſſiſſe dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proſcriptum, & Hieram regem Numidarum bellum molientes, uictos interimit, & IIII. & XX. annos natus adhuc eques Romanus, quod quidem nemini contigerat, ex Africa triumphauit. Cn. Norbanus conſularis proſcriptus in urbe Rhodo, quum comprehenderetur, ſe ipſe interemit. Metellus ex proſcriptis unus clam, capite adoperto, ad poſticum ædis Baſtiæ uxoris quum acceſſiſſet, admiſſus minime eſt, quia illum proſcriptum diceret, itaq; ſe trãſfodit, & ſanguine ſuo fores reſperſit. Sylla Nolam in Samnio recepit, XLVII. legiones in agros captos deduxit, & eos iis diuiſit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obſeſſum in deditionem accepit, Mitylenæ quoque in Aſia, quæ ſola urbs poſt uictum Mithridatem arma retinebat, expugnatæ dirutæq; ſunt.

EX LIBRO XC.

S Ylla deceſſit, honoſq; ei a ſenatu habitus eſt, ut in campo Martio ſepeliretur. M. Lepidus, quum acta Syllæ tentaret reſcindere bellũ excitauit, & a Q. Catulo collega Italia pulſus eſt, & in Sardinia fruſtra bellum molitus periit. M. Brutus, qui ciſalpinam Galliam tenebat, a Cn. Pompeio occiſus eſt. Q. Sertorius proſcriptus in ulteriore Hiſpania ingens bellum excitauit. L. Manlius proconſul, & M. Antonius legatus ab Herculeio quæſtore prælio uicti ſunt. Præterea a P. Seruilio proconſule aduerſus Cilicas res geſtas continet.

EX LIBRO XCI.

C Neus Pompeius, quum adhuc quæſtor eſſet, cum imperio conſulari aduerſus Sertoriũ miſſus eſt, Sertorius aliquot urbes expugnauit, plurimaſq; ciuitates in poteſtatem ſuã redegit, Ap. Claudius proconſul Thracas pluribus præliis uicit. Q. Metellus procõſul L. Herculeiũ, quæſtorem Sertorii, omnino cum exercitu cecidit.

EX LIBRO XCII.

C Neus Pompeius adhuc dubio euentu cum Sertorio pugnauit, ita ut ſingula ex utraq; parte cornua uicerint. Q. Sertorius Metellum, & Perpennam cum duobus exercitibus prælio fudit, cuius uictoriæ partẽ cupiens auferre Põpeius parũ proſpere pugnauit, obſeſſus deinde Calagurii Sertorius aſſiduis eruptionibus non leuiora dãna obſidentibus tulit. Præterea a P. Curſore proconſule in Thracia res geſtas aduerſus Dardanos, & Q. Sertorii multa crudelia in ſuos facta continet, qui plurimos amicorũ, & ſecũ proſcriptorũ crimine proditiõis inſimulatos interemit.

EX LIBRO XCIII.

P Vblius Seruilius procõſul in Cilicia Iſauros domuit, & aliquot urbes piratarũ expugnauit. Nicomedes Bithyniæ rex moriẽs Po. Romanum fecit hæredem, regnumq; eius in prouinciæ formam redactum eſt. Mithridates, fœdere cum Sertorio icto, bellum Po. Romano intulit. Apparatus deinde regiarum copiarum pedeſtrium naualiumq;, & occupata Bithynia, M. Aurelius Cotta COS. ad Chalcedoniam prælio a rege uictus eſt, rexq; a Põpeio & Metello uictus, & ut contra Sertorium egerunt, qui omnibus belli militiæq; artibus par fuit, quos etiam ab obſidione Calagurii oppidi depulſos coegit diuerſas regiones petere, Metellum ulteriorem Hiſpaniam, Põpeium Galliam.

EX LIBRO XCIIII.

L Vcius Lucullus COS. aduerſus Mithridatem equeſtribus præliis feliciter pugnauit, & expeditiones aliquot proſperas fecit, poſcenteſq; pugnam milites a ſeditione inhibuit. Deiotarus, Gallogræciæ tetrarches, præfectos Mithridatis bellũ in Phrygia mouentes, cecidit. Præterea res a Pompeio in Hiſpania contra Sertorium proſpere geſtas continet.

EX LIBRO XCV.

C Aius Curio proconſul Dardanos in Thracia domuit. Quattuor & ſeptuaginta gladiatores Capuæ ex ludo Lentuli profugerunt, & congregata ſeruorum & ergaſtulorum multitudine, Chryſo, & Spartaco ducibus bello excitato, Claudium Pulchrum legatum, & P. Vorenum prætorem prælio uicerunt. L. Lucullus proconſul ad Cyzicum urbem exercitum Mithridatis fame ferroq; deleuit, pulſumq; a Bithynia regem, uariis belli ac naufragiorum caſibus fractum,

ctum,coegit in Pontum profugere.

EX LIBRO XCVI.

QVintus Arius prætor Chryſum,fugitiuorũ ducem,cum uiginti millibus hominum cecidit C.Lentulus COS.male aduerſus ſpartacum pugnauit,ab eodẽ L.Gellius,& Q.Arius prætor acie uicti ſunt.Sertorius a M.Antonio,& M.Perpenna,& aliis coniuratis in conuiuio interfectus eſt octauo ducatus ſui anno,magnus dux,& aduerſus duos imperatores Pompeium & Metellum ſæpe par,ut frequẽtius uictor,ad ultimum deſertus & proditus. Imperium partiũ ad Marium tralatum eſt,quem Cn.Pompeius uictum,captumq; interemit,ac recepit Hiſpanias decimo fere anno,quam ceptum erat bellum.C.Caſſius proconſul,Cn.Manlius prætor male aduerſus Spartacum pugnauerunt,idq; bellum M.Craſſo prætori mandatum eſt.

EX LIBRO XCVII.

MArcus Craſſus prætor primum cum parte fugitiuorum,quæ ex Gallis,Germaniſq; conſtabat,feliciter pugnauit,cæſis inimicorum XXXV.millibus,& duce eoꝝ Granico,cum Spartaco deinde bellauit,cæſis cum ipſo millibus quadraginta.M.Antonius prætor bellum aduerſus Cretẽſes paꝝ proſpere geſtũ morte ſua finiuit.M.Lucullus proconſul Thracas ſubegit.L.Lucullus in Ponto aduerſus Mithridatem feliciter pugnauit,cæſis hoſtium amplius quam ſexaginta millibus.M.Craſſus,& Cn.Pompeius COSS.facti ſunt,ſicut Pompeius ante quam quæſturam gereret ex equite Romano,tribunitiam poteſtatem reſtituerunt, iudicia quoq; per M.Aureliũ Cottam prætorem ad equites Romanos tranſlata ſunt,Mithridates deſperatione rerum ſuarum coactus ad Tigranem Armeniæ regem confugit.

EX LIBRO XCVIII.

LAchares filius Mithridatis,Boſpori rex,a L.Lucullo in amicitiã receptus eſt.C.Lentulus,& L.Gellius cenſores aſperã cẽſurã egerũt,quattuor & ſexaginta ſenatu motis,a quibus luſtrũ cõditũ eſt,cẽſa ſunt ciuiũ capita CCCCL.millia.L.Metellus prætor in Sicilia aduerſum piratas,pſpere rẽ geſſit.Tẽplũ Iouis in capitolio,quod incẽdio cõſumptũ erat,refectũ a Q.Catulo dedicatũ eſt.L.Lucullus in Armenia Mithridatẽ,& Tigranẽ,& imẽſas utriuſq; regis copias multis certaminibus fudit.Q.Metellus procõſul,bello ſibi aduerſum Cretẽſes mandato,Cydoniã urbẽ obſedit.C.Triarius legatus Luculli aduerſus Mithridatẽ paꝝ proſpere pugnauit.Lucullum,ne perſequeretur Mithridatem,ac Tigranẽ,ſummãq; uictoriæ imponeret,ſeditio militũ tenuit,qui ſequi nolebant,quia legiones Valerianæ,impleta a ſe ſtipendia dicentes,Lucullum reliquerunt.

EX LIBRO XCIX.

QVintus metellus proconſul Gnoſon,& Lyctum,& Cydoniam, & alias plurimas ciuitates expugnauit,L.Roſcius tribunus plebis legem tulit,ut equitibus Romanis in theatro quattuordecim gradus proximi aſſignarentur.Cn.Pompeius lege ad populum lata perſequi piratas iuſſus,qui cõmercium annonæ intercluſerant,intra quadrageſimum diem toto mari eos expulit,belloq; cum iis in Cilicia confecto,acceptis in deditionẽ piratis,agros & urbes dedit. Præterea res a Q.Metello aduerſus Cretenſes continet,& epiſtolas Metelli,& Cn.Pompeii inuicẽ miſſas,querit Metellus gloriã reꝝ a ſe geſtaꝝ a Pompeio ſublatã præteriri, qui in Cretã miſerit legatũ ſuũ ad accipiendas urbium deditiones,Põpeius Romæ rationẽ reddit hoc ſe facere debuiſſe.

EX LIBRO C.

CAius Manlius tribunus plebis indignatione maxima nobilitatis legẽ tulit,ut Pompeio bellum Mithridaticũ mãdaretur,concio eius bona.Q.Metellus domitis Cretenſibus,liberæ in id tempus inſulæ legem tulit.Cn.Pompeius ad gerendum bellum aduerſus Mithridatem profectus,cum rege Parthorum Phraate amicitiam renouauit,equeſtri prælio Mithridatem uicit.Præterea bellum inter Phraatem regem Parthorum,& Tigranem Armeniorum regem, ac demum inter filium Tigranem,patremq; geſtum continet.

EX LIBRO CI.

CNEVS POMPEIVS Mithridatem nocturno prælio uictũ coegit Boſporon profugere,Tigranem in deditionem accepit,eiq;, ademptis Syria,Phœnicia,& Cilicia,regnum Armeniæ reſtituit. Coniuratio eorum,qui in petitione conſulatus ambitus damnati erant,facta de interficiendis COSS.oppreſſa eſt. Cn.Pompeius quũ Mithridatem perſequeretur,in ultimas ignotaſq; gentes penetrauit,Iberos,Albanos,qui tranſitum minime dabant,prælio uicit.Præterea fugam Mithridatis p Colchos Hemochoſq;,& res ab eo in Boſporo geſtas continet.

EX LIBRO CII.

CNeus Pompeius in prouinciæ formam Pontum redegit. Pharnaces filius Mithridatis bellum patri intulit, ab eo Mithridates obſeſſus, in regia quum ueneno ſumpto parum profeciſſet ad mortē, a milite Gallo, nomine Bithoco, a quo, ut adiuuaretur, petierat, interfectus eſt. Cn. Pompeius Iudæos ſubegit, fanum eorum in Hieroſolyma inuiolatū ante id tempus cepit. L. Catilina bis repulſam in petitione conſulatus paſſus, cum Lentulo prætore, & Cethego, & pluribus coniurauit de cæde conſulum, & ſenatus, incendiis urbis, opprimenda republica, exercitu quoq; in Hetruria comparato. Ea cōiuratio induſtria M. Tullii Ciceronis eruta eſt. Catilina urbe pulſo, de reliquis coniuratis omnino ſumptum ſupplicium eſt.

EX LIBRO CIII.

CAtilina a C. Antonio proconſule cū exercitu cæſus eſt. P. Clodius accuſatus, quod in mulieris habitu ſacrariū, in quod uiris intrare nefas eſt, intraſſet, cumq; uxorē Metelli Pontificis ſtuprauiſſet, abſolutus. Cn. Potitius prætor Allobroges, qui rebellauerāt, ad Solonem domuit. P. Clodius ad plebem tranſiit. C. Cæſar Luſitanos ſubegit, eoq; conſulatus candidato, & captante rempublicā inuadere, conſpiratio inter tres principes ciuitatis facta eſt, Cn. Pompeium, M. Craſſum, & C. Cæſarem. Leges agrariæ a Cæſare conſule cum maxima contentione, inuito ſenatu, & altero conſule M. Bibulo latæ ſunt. C. Antonius proconſul in Thracia parum proſpere rem geſſit. M. Cicero lege ab P. Clodio tribuno plebis lata, quia indēnatos ciues necauiſſet, in exilium miſſus eſt. Cæſar in prouinciam Galliam profectus Heluetios, gentem uagam, domuit, quæ ſedem quærens per prouinciam Cæſaris Narbonem iter facere uolebat. Præterea ſitum Galliarū continet. Pōpeius de liberis Mithridatis Tigrane, & Tigranis filio triūphauit, Magnusq; a tota cōciōe cōſalutatus ē.

EX LIBRO CIIII.

PRima pars libri ſitum Germaniæ, moreſq; continet. C. Cæſar contra Germanos qui Arioiuiſto duce in Galliam deſcenderant, quum exercitū ducerent, rogatus ab Heduis & Sequanis, quorum ager poſſidebatur, trepidatiōem militum propter metum nouorum hoſtium ortam allocutione exercitus inhibuit, & uictos prælio Germanos Gallia omni expulit. M. Cicero, Pompeio inter alios orante, & T. Annio Milone tribuno plebis, ingēti gaudio ſenatus, ac uniuerſæ Italiæ, ab exilio reductus eſt. Cn. Pompeio Per quinquennium annonæ cura mādata eſt. Cæſar Ambianos, Sueſſiones, Viromanduos, Atrebates, Belgarum populos, quorum quidem maxima multitudo erat, prælio euictos in deditionem accepit, ac deinde cōtra Neruios unam harum ciuitatū cum maximo diſcrimine pugnauit, eamq; gentem deleuit, quæ bellum geſſit, donec ex ſexaginta millibus armatorum trecenti ſupereſſent, ex nonaginta quinq; ſenatoribus tres tantūmodo euaderēt. Lege lata de redigenda in prouinciæ formam Cyprō, & publicanda pecunia regia, M. Catoni adminiſtratio eiuſdē rei mandata eſt. Ptolemæus Aegypti rex ob iniurias, quas patiebantur, a ſuis regno pulſus Romam uenit. C. Cæſar gentem oceano iunctam, ſcilicet Venetos, nauali prælio uicit. Præterea a legatis eius eadem fortuna res geſtas continet.

EX LIBRO CV.

QVum M. Catonis tribuni plebis interceſſionibus comitia tollerentur, ſenatus ueſtem mutauit. M. Cato in petitione præturæ, prælato Vatinio repulſam tulit, idem quum legem impediret, qua prouinciæ conſulares in quinquennium, Pompeio Hiſpaniæ, Craſſo Syria & Parthicum bellum, Cæſari Gallia & Germania dabantur, a C. Trebonio tribuno plebis legis authore in uincula ductus eſt. A. Gabinius proconſul Ptolemæum in regnum reduxit Aegypti, reiecto Archelao, quem ſibi regem aſciuerant. Cæſar, uictis Germanis, & in Gallia cæſis, Rhenum trāſcendit, proximam partem Germaniæ domuit, ac deinde oceano in Britanniam parum proſpere tempeſtatibus aduerſis traiecit, iterumq; parum felicius, maximaq; hominum multitudine cæſa, reliquam partem inſulæ in poteſtatem redegit.

EX LIBRO CVI.

IVlia Cæſaris filia, Pōpeii uxor, deceſſit, honoſq; maximus ei a Populo habitus eſt, ut in Cāpo Martio ſepeliretur. Gallorum multi populi, Ambiorige duce Eburonum defecerunt, a quibus Cotta, & T. Aurunculeius legati Cæſaris inſidiis circunuenti, cum exercitu, cui præerāt, cæſi ſunt, & quum aliarum quoq; legionum caſtra oppugnata maximo labore defenſa eſſent, interq; eos, qui in Treuiris præerat, Q. Cicero, ab ipſo Cæſare hoſtes prælio fuſi ſunt. M. Craſſus bellum Parthis illaturus Euphratem fluuium tranſiuit, uictuſq; prælio, in quo & filius eius cecidit, quum reliquias exercitus in collem recepiſſet, euocatus in colloquiū ab hoſtibus, ut de pace acturus, quorum dux erat Surenas comprehenſus, & nequid uiuus pateretur repugnās interemptus eſt, & ita periit.

EX LIBRO CVII.

Caius

CAius Cæſar Treueris in Gallia uictis,iterum in Germaniam tranſit,nulloq; ibi inuēto hoſte,reuerſus in Galliam Eburones,& alias ciuitates,quæ conſpirauerant,uicit,& regē Ambiorigem in fuga perſecutus P.Clodii a T.Annio Milone,cādidato conſulatus,Appia uia ad Bouillas occiſi corpus plebs in curia cremauit. Quum ſeditiones inter candidatos conſulatus Hypſeum,Scipionem,& Milonem eſſent,qui armis ac ui contendebant, ad comprimendas eas Cn.Pompeius legatus a ſenatu COS.tertium factus eſt abſens,& ſolus,quod nemini unquam cōtigit,quæſtione decreta de morte P.Clodii Milo iudicio damnatus in exilium actus eſt.Lex dicta eſt, ut ratio abſentis Cæſaris in petitione conſulatus haberetur,inuito,& contradicente M.Catone.Præterea res geſtas a C.Cæſare aduerſum Gallos,qui prope uniuerſi,Vercingentorige Aruerno duce,defecerunt,& laborioſas obſidiones urbiū continet,inter quas Auarici Biturigū,Gergonis Aruernorū.

EX LIBRO CVIII.

CAius Cæſar Gallos ad Alexiam uicit,omneſq; Galliæ ciuitates,quæ in armis fuerāt,in deditionem accepit.C.Cæſius,quæſtor M.Craſſi,Parthos,qui in Syriam tranſcenderant,cecidit.In petitione conſulatus M.Cato repulſam tulit, creatis COSS. Ser. Sulpitio, & M. Marcello.C.Cæſar Bellouacos cum aliis Gallorum populis domuit.Præterea cōtinet inter COSS.de ſucceſſore C.Cæſari mittendo,agente in ſenatu M.Marcello conſule,ut Cæſar ad petitionem conſulatus ueniret,quum is,lege lata in id tempus conſulatus,prouincias optinere deberet, reſq; a M.Bibulo geſtas in Syria continet.

EX LIBRO CIX.

CAuſſæ ciuilium armorum,& initia referuntur,cōtentioneſq; de ſucceſſore C.Cæſari mittendo,quum ſe dimiſſurum exercitum negaret,niſi a Pompeio dimitteretur,& C.Curionis tribuni plebis primum aduerſus Cæſarem actiones continet. Quum S.C.factum eſſet ut ſucceſſor Cæſari omnino mitteretur,M.Antonio,& Q.Caſſio tribunis plebis, quoniā interceſſionibus id S.C.impediebant,urbe pulſis,mādatumq; a ſenatu COSS.& Cn.Pompeio,ut uiderent,nequid reſpublica detrimēti caperet.C.Cæſar bello inimicos perſecutus cum exercitu in Italiam uenit,Corphinum cum L.Domitio,& L.Lentulo cepit,eoſq; dimiſit, Cn. Pompeium, uniuerſoſq; eius partium Italia omnino expulit.

EX LIBRO CX.

CAius Cæſar Maſſiliam,quæ portas ipſi clauſerat,obſedit,& relictis in obſidione C.Trebonio,& D.Bruto,profectus in Hiſpaniam L.Afranium,& C.Petreiū legatos Cn.Pompeii cum ſeptem legionibus ad Ilerdam in deditionē accepit,omneſq; incolumes dimiſit, Varrone quoq; legato Pompeii cum exercitu in poteſtatem ſuam redacto , Gaditanis ciuitatē dedit,Maſſilienſes duobus naualibus prælius uicti,poſt longam obſidionem in poteſtatem Cæſaris ſe permiſerunt.C.Antonius legatus Cæſaris male contra Pompeianos pugnauit,& in Illyrico captus eſt,in quo bello Opitergini tranſpadani Cæſaris auxiliares rate ſua ab hoſtilibus nauibus clauſa, potius quā in poteſtatem inimicorum uenirent, inter ſe occurrentes occubuerunt.C.Curio legatus Cæſaris in Africa,quum aduerſus Pompeianarum partium ducem Varronem pugnaſſet , a Iuba rege Mauritaniæ cum exercitu cæſus eſt.C.Cæſar in Græciam traiecit.

EX LIBRO CXI.

CAIVS CAECILIVS Rufus prætor quum ſeditiones in urbe quā maxime concitaret,nouarum tabularum ſpe plebe ſollicitata, abrogato magiſtratu pulſus urbe Miloni exuli,qui fugitiuorum exercitum cōtraxerat,ſe coniunxit,uterq;,quum bellum molirētur,interēpti ſunt Cleopatra Aegypti regina a Ptolemæo fratre regno pulſa eſt.Propter Q.Caruli prætoris auaritiam,crudelitatemq; Cordubenſes in Hiſpania cum duabus Varianis legionibus a partibus Cæſaris deſciuerunt.Cn.Pompeius ad Brunduſium obſeſſus a Cæſare,& præſidiis eius cum magna clade diuerſæ partis expugnatis,obſidione liberatus,trāſlato in Theſſaliam bello,apud Pharſaliam acie uictus eſt,Cicero in caſtris remanſit,uir nihil minus,quā ad bella natus,omnibuſq; aduerſarum partium,qui ſe poteſtati uictoris permiſerunt,Cæſar ignouit.

EX LIBRO CXII.

TRepidatio uictarum partium per diuerſas orbis terrarum partes,& fuga referūtur.Cn.Pōpeius,quum Aegyptum petiſſet,iuſſu Ptolemæi regis pupilli,& authore Theodoro præceptore,cuius apud regem maxima erat authoritas,& Photino,occiſus eſt ab Achilla,cui delegatum id facinus erat,in nauicula ante quam in terram exiret.Cornelia uxor,& Sex.Pōpeius filius in Cyprum refugerunt.Cæſar poſt tertium diem inſecutus,quum ei Theodorus caput pōpeii,& annulum obtuliſſet,infenſus eſt,& illachrymauit,ſine periculo Alexandriam tumultuantem

intrauit. Cæſar dictator creatus Cleopatram in regnum Aegypti reduxit, & inferentem bellũ iiſdem authoribus Ptolemæum, quibus Pompeium interfecerat, cum maximo ſuo diſcrimine uicit. Ptolemæus dum fugit, in Nilo nauicula ſubſedit. Præterea laborioſum M. Catonis in Africa per deſerta cũ legionibus iter, & bellũ a Cn. Domitio contra Phraatem Partum proſpere geſtum continet.

EX LIBRO CXIII.

COnfirmatis in Africa Pompeianis partibus, earum imperiũ P. Scipioni delatum eſt, Catone, cui ex æquo deferebatur imperiũ, cedente. Et quum de diruenda urbe Vtica propter fauorem ciuitatis eius in Cæſarem deliberaretur, idque ne fieret M. Cato tenuiſſet, Iuba ſuadente, ut dirueretur, tutela eius, & cuſtodia mandata eſt Catoni. Pompeii Magni filius in Hiſpania contractis uiribus, quaꝝ ducatum nec Afranius, nec Petreius excipere uolebant, bellum aduerſus Cæſarem renouauit. Pharnaces, Mithridatis filius, rex Ponti, ſine ulla belli mora uictus eſt. Quum ſeditiones Romæ a P. Dolabella tribuno ple. legem ferente de nouis tabulis excitatæ eſſent, & ex ea cauſſa plebs tumultuaretur, inductis a M. Antonio magiſtro equitum in urbẽ militibus octingentis, a plebe cæſi ſunt. Cæſar ueteraniſcum ſeditione miſſionem poſtulantibus dedit, & quum in Africam traieciſſet, contra copias Iubæ regis cum diſcrimine maximo pugnauit.

EX LIBRO CXIIII.

BEllum in Syria Cæcilius Baſſus eques Romanus Pompeianarum partium excitauit, & relicto a legione Sexto Cæſare, qui ad Baſſum tranſierat, occiſoque eo Cæſar Scipionem prætorem, Afranium, Iubamq; uicit ad Tapſum caſtris eorum expugnatis. Cato audita re, quum ſe percuſſiſſet Vticæ, & interueniẽte filio curaretur, inter ipſam curationem reſciſſo uulnere expirauit, anno ætatis quadrageſimonono. Petreius Iubam, ſeq; interemit. P. Scipio in naue circumuentus honeſtæ morti uocem quoq; adiecit, quærentibus enim hoſtibus imperatorem, dixit, imperator bene ſe habet. Fauſtus & Afranius occiſi, Catonis filio uenia data. Brutus legatus Cæſaris in Gallia Bellouacos rebellantes uicit.

EX LIBRO CXV.

CAeſar quattuor triumphos duxit, ex Gallia, ex Aegypto, ex Põto, & Africa, epulum, & omnis generis ſpectacula edidit. M. Marcello conſulari, ſenatu rogante conceſſit redditum, qui Marcellus beneficio eius frui minime potuit, a P. Magio Chilone cliente ſuo Athenis occiſus, & cenſum egit, quo cenſa ſunt ciuium capita centum quinquaginta millia. Profectus in Hiſpaniam contra Sex. Pompeium, utrinq; multis expeditionibus factis, & aliquot urbibus expugnatis, ſummã uictoriã cũ maximo diſcrimine ad Mundã urbẽ conſecutus eſt, Pompeius Sex. effugit.

EX LIBRO CXVI.

CAeſar ex Hiſpania quintum triumphum egit, & quũ multi, quã maximiq; honores ei a ſenatu decreti eſſent, inter quos, ut pater patriæ appellaretur, & ſacroſanctus, ac dictator in perpetuum eſſet, inuidiæ cauſſam aduerſus eum præſtiterũt, quod ſenatui deferenti hos honores, quum ante ædem Veneris genitricis ſederet, minime aſſurrexit, & quod M. Antonio conſule collega ſuo inter Lupercos currente diadema capiti ſuo impoſitum in ſella repoſuit, & quod Epidio Marulo, & Cæſeceo Flauo tribunis plebis inuidiã ei tanquã regnum affectanti mouentibus poteſtas abrogata eſt. Ex iis cauſſis, conſpiratione in eum facta, cuius capita fuerunt, M. Brutus, & C. Trebonius, & Caſſius, & ex Cæſaris partibus D. Brutus, in curia Põpeii occiſus eſt uiginti tribus uulneribus, occupatumq; ab interfectoribus eius Capitolium. Obliuione deinde cædis eius a ſenatu decreta, obſidibus Antonii, & Lepidi liberis acceptis, coniurati a Capitolio deſcenderunt. Teſtamento Cæſaris hæres ex parte dimidia inſtitutus C. Octauius ex ſorore nepos, & in nomen adoptatus eſt. Cæſaris corpus quum in campum Martium ferretur a plebe, ante roſtra crematum eſt. Dictaturæ honos in perpetuum ſublatus eſt. Chamaces humillimæ ſortis homo, qui ſe C. Marii filium ferebat, quũ apud credulam plebem ſeditiones moueret, interfectus eſt.

EX LIBRO CXVII.

CAius Octauius Romam ex Epiro uenit, eo enim illum Cæſar præmiſerat, bellum in Macedonia geſturus, omnibuſq; proſpere exceptis, etiam nomen Cæſaris ſumpſit, in confuſione reꝝ, ac tumultu Lepidum pontificem maximũ interemit. Sed M. Antonius COS. quum impotenter dominaretur, legemq; de prouinciarum permutatiõe tuliſſet per uim, & Cæſarem quoq; petentẽ, ut ſibi aduerſum auunculi percuſſores adeſſet, magnis iniuriis affecit. Cæſar, ut ſibi & reip. uires contra eũ paraturus, deductos in colonias ueteranos excitauit. Legiones quoq; quarta, & Martia ſigna ab Antonio ad Cæſarem tulerunt, deinde plures ſeuitia M. Antonii paſſim in caſtris ſuis trucidati, quia & ſuſpecti erant, & ad Cæſarem deſciuerunt. D. Brutus, ut petent ciſalpinã Galliam Antonio obſiſteret, Mutinam cum exercitu occupauit. Præterea diſcurſus utriuſq; partis, uirorum ad accipiendas prouincias, apparatuſq; belli continet.

EX LIBRO CXVIII.

Marcus

MArcus Brutus in Græcia ſub prætextu reipublicæ, & ſuſcepti contra M. Antoniũ belli, exercitum, cui Vatinius præerat, cũ prouincia in poteſtaté ſuam redegit. C. Cæſari, qui primus reipu. arma ſumpſerat pro Po. Romano imperium a ſenatu datum eſt cum conſularibus ornamẽtis, adiectumq;, ut ſenator eſſet. M. Antonius D. Brutum Mutinæ obſedit, miſſiq; ad eum legati a ſenatu de pace parum ad eam componendam ualuerunt, Po. Romanus ſaga ſumpſit. M. Brutus in Epiro C. Antonium prætorem cum exercitu poteſtati ſuæ ſubegit.

EX LIBRO CXIX.

CAius Trebonius in Aſia fraude P. Dolabellæ occiſus eſt, ob id facinus Dolabella a ſenatu inimicus iudicatus eſt. Quum Panſa COS. male aduerſus Antonium pugnaſſet, A. Hircius COS. cum exercitu ſuperueniens, fuſis M. Antonii copiis, fortunam utriuſq; partis æquauit. Victus deinde ab Hircio & Cæſare Antonius in Calliam cõfugit, & M. Lepidum cum legionibus, quæ ſub ipſo erant, ſibi iunxit, hoſtiſq; a ſenatu cũ omnibus, qui intra præſidia eius erant, iudicatus eſt. A. Hircius, qui poſt uictoriam ipſius in inimicorum caſtris erant, & L. Panſa e uulnere, quod in aduerſo prælio exceperat, defuncti in Campo Martio ſepulti ſunt, Aduerſus C. Cæſaré, qui ſolus e tribus ducibus ſupererat, parum gratus ſenatus fuit, qui D. Bruto obſidione Mutinenſi a Cæſare liberato, honore triumphi decreto, Cæſaris, militumq; eius mẽtionem non ſatis gratam habuit, ob quæ C. Cæſar, recõciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Romam cum exercitu uenit, & perculſis aduentu eius iis, qui in eum iniqui erant, quũ annos XVIIII. haberet, COS. creatus eſt.

EX LIBRO CXX.

CAius Cæſar COS. legem tulit de quæſtione habenda in eos, quorum opera pater occiſus eſſet, poſtulatiq; ea lege M. Brutus, C. Caſſius, D. Brutus, abſentes damnati ſunt. Cum M. Antonio uires Aſinius quoq; Pollio, & Munacius Plancus cum exercitibus ſuis adiũcti amplia ſſent, & D. Brutus, cui ſenatus, ut perſequeretur Antonium, mandauit, relictus a legionibus ſuis profugiſſet, iuſſu Antonii, in cuius poteſtaté uenerat, a Capeno Sequano interemptus eſt. C. Cæſar pacem cum Antonio & Lepido fecit, ita ut tres uiri reipu. conſtituendæ quidem per quinquennium præeſſent, ipſe Lepidus & Antonius ſtatuerunt, ut ſuos quiſq; inimicos proſcriberent, in qua proſcriptione plurimi equites, CXXX. ſenatorum nomina fuerãt, & inter eos L. Pauli fratris M. Lepidi, & L. Cæſaris Antonii auunculi, M. Ciceronis, cuius occiſi a Popilio legionario milite, quum haberet annos LXIII. caput quoq; cum manu dextra in Roſtris poſitum eſt. Præterea res a M. Bruto in Græcia geſtas continet.

EX LIBRO CXXI.

CAius Caſſius, cui mandatum a ſenatu erat, ut Dolabellam inimicum iudicatũ bello perſequeretur, authoritate reipub. adiutus Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadé prouincia erãt, in poteſtatem ſuam redegit, Dolabellam in urbe Laodicea obſeſſum mori coegit, M. quoq; Bruti iuſſu C. Antonius captus occiſus eſt.

EX LIBRO CXXII.

MArcus Brutus aduerſus Thracas parum proſpere rem geſſit, omnibuſq; tranſmarinis prouinciis, exercitibuſq; in poteſtate eius, & C. Caſſii redactis, coierunt Smyrnæ uterq; ad ordinanda futuri belli conſilia, M. Meſſallæ Publicolam fratrem iunctum cõmuni conſilio omnino condemnauerunt.

EX LIBRO CXXIII.

SEx. Pompeius, Magni filius, lectis ex Epiro proſcriptis ac fugitiuis, cum exercitu diu ſine ulla loci cuiuſquam poſſeſſione prædatus in mari, Meſſanam oppidum in Sicilia primum, deinde totam prouinciam occupauit, occiſoq; a Pompeio A. Bithynico prætore, Saluidenum legatum Cæſaris nauali prælio uicit. Cæſar & Antonius cum exercitibus in Græciam traiecerunt, bellum contra Brutum, & Caſſium geſturi. Q. Cornificius in Africa T. Seſtium, Caſſianarum partium ducem, prælio uicit.

EX LIBRO CXXIIII.

CAius Cæſar, & Antonius apud Philippos uario euẽtu contra Brutum & Caſſium pugnauerunt, ita ut utriuſq; dextera cornua uicerint, & caſtra quoq; utrinq; ab iis, qui uicerãt, expugnarentur, ſed inæqualem fortunam partium mors quidem Caſſii fecit, qui quum in eo cornu fuiſſet, quod pulſum erat, totum exercitum fuſum ratus, mortem ſibi conſciuit. Altero deinde prælio uictus M. Brutus & ipſe uitam finiuit, exorato Stratone fugæ comite, ut ſibi gladium adiiceret, annorum erat circiter ætatis XL. inter quos Q. Hortenſius occiſus eſt.

EX LIBRO CXXV.

CAius Cæſar, relicto Antonio (tranſmarinæ prouinciæ ex parte imperium ei ceſſit) reuerſus in Italiam ueteranis agros diuiſit, ſeditiones exercitus ſui, quas corrupti a Fuluia, M. Antonii uxore, milites contra imperatorem ſuum concitauerant, cum grandi periculo in

hibuit. L. Antonius COS. M. Antonii frater, eadem Fuluia conſulente, bellum Cæſari intulit, receptis in partes ſuas populis, quorum agri ueteranis aſſignati erant, & M. Lepido, qui cuſtodiæ urbis cum exercitu præerat, ſciſſo hoſtiliter, in urbem irrupit.

EX LIBRO CXXVI.

CAius Cæſar, quum eſſet annorum XXIIII, obſeſſum in oppido Peruſia L. Antonium, conatumq; aliquoties erumpere, & repulſum fame coegit in deditionẽ uenire, ipſiq;, & omnibus quidem militibus eius ignouit, Peruſiam diruit, redactiſq; in poteſtatem ſuam omnibus diuerſæ partis exercitibus, bellum citra ullum ſanguinem confecit.

EX LIBRO CXXVII.

PArthi, Labieno, qui Pompeianarum partium fuerat, duce, in Syriam irruperunt, uictoque Didio Saxa, M. Antonii legato, uniuerſam eam prouinciam occupauerunt. M. Antonius, quum ad bellum contra Cæſarem gerendum incitaretur, uxore Fuluia dimiſſa, ne concordiæ ducum obſtaret, pace facta cum Cæſare, ſororem eius Octauiam in matrimonium duxit, Q. Saluidemum conſilia nefaria contra Cæſarem molitum indicio ſuo detexit, iſq; dãnatus mortem ſibi cõſciuit. P. Ventidius, Antonii legatus, Parthos prælio uictos Syria expulit, Labieno eorum duce occiſo. Cum uicinus Italiæ hoſtis Sex. Pompeius Siciliam teneret, & annonæ commeatum impediret, cum eo poſtulatam pacem Cæſar, & Antonius quidem fecerunt, ita ut Siciliam prouinciam habere. Præterea motus Africæ, & bella geſta continet.

EX LIBRO CXXVIII.

QVum Sex. Pompeius rurſum latrociniis mare infeſtum redderet, nec pacem, quam acceperat, præſtaret, Cæſar neceſſario bello cõtra eum ſuſcæpto, duobus naualibus præliis dubio euentu pugnauit. L. Ventidius, legatus M. Antonii, Parthos in Syria uicit, regemq; eorum interemit, Iudæi quoq; a legatis Antonii ĩterẽpti ſunt. Præterea belli Siculi apparatũ cõtinet.

EX LIBRO CXXIX.

ADuerſus Sex. Pompeium uario euentu naualibus certaminibus pugnatum eſt, ita ut duarũ claſſium, Cæſaris altera, cui Agrippa præerat, uinceret, altera, quam Cæſar duxerat, deleta, expoſiti in terram, quum in quámaximo periculo eſſent, uictus deinde Pompeius in Siciliá profugit. M. Lepidus qui ex Africa uelut ad ſocietatem belli contra Sex. Pompeium a Cæſare gerendi traiecerat, ei bellum quũ Cæſar quoq; inferret, relicto exercitu, abrogato triunuiratus honore, uitam impetrauit. M. Agrippa nauali corona a Cæſare donatus eſt, qui honos nemini ante eum habitus eſt.

EX LIBRO CXXX.

MArcus Antonius, dum cum Cleopatra luxuriaretur, Mediam prouinciam ingreſſus bellũ cum legionibus XVIII, & XVI, millibus equitum Parthis intulit, & quum, duabus legionibus amiſſis, nulla re proſpere cedente, retro rediret, inſecutis ſubinde Parthis, & ingenti trepidatione, & magno totius exercitus periculo, in Armeniam reuerſus eſt, XXI. die, trecenta millia fuga emenſus circa octo millia hominum tempeſtatibus amiſit, tempeſtates quoq; infeſtas ſuper infeliciter ſuſceptum Parthicum bellum culpa ſua paſſus eſt, quia hyemare in armenia nolebat, dum ad Cleopatram feſtinat.

EX LIBRO CXXXI.

SEx. Pompeius, quum in fidem M. Antonii ueniret, bellum aduerſus eum in Aſia moliens a legatis eius oppreſſus eſt. Cæſar ſeditionem ueteranorum cum magna pernicie motam inhibuit, Iapidas, Dalmatas, & Pannonios ſubegit, Antonius Artiniridem, Armeniæ regem, fide data, perductum in uincula coniici iuſſit, regnumq; Armeniæ filio ſuo ex Cleopatra nato dedit, quam uxoris loco, iampridem captus amore eius, habere cœperat.

EX LIBRO CXXXII.

CAius cæſar in Illyrico Dalmatas domuit. Quum M. Antonius ob amorem Cleopatræ, ex qua duos filios habebat, Philadelphum, & Alexãdrum, neq; in urbem uenire uellet, neq; finito eius tempore triunuiratus imperiũ deponere, bellumq; moliretur, quod urbi, Italiæq; inferret, ingentibus tam naualibus, quã terreſtribus copiis ob hoc contractis, remiſſoq; Octauiæ, ſorori Cæſaris, repudio, Cæſar in Epirum cum exercitu traiecit. Pugnæ deinde nauales, & prælia equeſtria ſecunda Cæſaris referuntur.

EX LIBRO CXXXIII.

MArcus Antonius ad Actium claſſe uictus Alexandriam profugit, obſeſſuſq; a Cæſare in ultima rerum deſperatione, præcipue occiſæ Cleopatræ falſo rumore impulſus, ſe ipſe interemit, Cæſaris Alexandria in poteſtatem redacta, Cleopatra, ne in arbitrium uictoris ueniret, uoluntaria morte occubuit. In urbem reuerſus tres triumphos egit, unum ex Illyrico, alterum ex Actiaca uictoria, tertium ex Cleopatra. Impoſito fine ciuilibus bellis, altero & trigeſimo anno M.

no M.Lepidus,qui Lepidi triumuiri fuerat filius,coniuratione contra Cæſarem facta,bellum moliẽs oppreſſus,& occiſus eſt.

EX LIBRO CXXXIIII.

CAius Cæſar rebus compoſitis,& omnibus prouinciis in certam formã redactis, Auguſtus quoq; cognóminatus eſt,& menſis Sextilis in honorem eius appellatus eſt. Quum ille conuentum Narbonæ egit,cenſus a tribus Galliis,quas Cæſar pater uicerat,actus.Bellum contra Baſtarnas,& Moeſos,& alias gentes a M.Craſſo refertur.

EX LIBRO CXXXV.

BEllum a M.Craſſo aduerſus Thracas,& a Cæſare aduerſus Hiſpanos geſtum refertur ,& Salaſſi,gentes alpinæ perdomiti.

EX LIBRO CXXXVI.

GRæcia a Tyberio Nerone,& Druſo Cæſaris priuigno domita,Agrippa Cæſaris gener mortuus,& a Druſo cenſus actus eſt.

EX LIBRO CXXXVII.

CIuitates Germaniæ cis Rhenum,& trans Rhenum poſitæ oppugnãtur a Druſo, & tumultus,qui ob cenſum exortus in Gallia erat,compoſitus.Ara Cæſari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata,ſacerdoteq; creato C.Iulio Vercondari dubio Heduo.

EX LIBRO CXXXVIII.

THraces domiti a Scipione,item Cheruſci,Cenchrei,Cauci,aliæq; Germanorum trans Rhenum gentes ſubactæ a Druſo referuntur.Octauia ſoror Auguſti defuncta,ante amiſſo filio Marcello,cuius monimenta ſunt theatrum,& porticus eius nomini dicata.

EX LIBRO CXXXIX.

BEllum contra tranſrhenanas gentes a Druſo geſtum refertur,in quo inter primores pugnauerunt,T.Senectius,& Anectius tribuni ciuitatis Neruiorum.Dalmatas,& Pannonios Nero,frater Druſi,ſubegit.Pax cum Parthis facta eſt, ſignis a rege eorum , quæ ſub Craſſo, & poſtea ſub Antonio,capta erant redditis.

EX LIBRO CXL.

BEllum aduerſus Germanorum trans rhenum ciuitates geſtum a Druſo refertur,ipſe ex fractura equo ſuper crus eius collapſo,XXX.die,quam id acciderat,mortuus eſt,corpus a Nerone fratre,qui nuntio ualitudinis euocatus raptim occurrerat, Romam reuectũ,& in C. Iulii tumulo conditum.Laudatus a Cæſare Auguſto uictrico , & ſupremis illius funeribus plures honores dedit.

HVIVS OPERIS LIBRORVM INITIA.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI, primæ decadis præfatio. Factururſne.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB urbe condita decadis primæ.

Liber primus.	Iam primum
Liber ſecundus.	Liberi iam.
Liber tertius.	Antio capto.
Liber quartus.	Hos ſecuti.
Liber quintus.	Pace alibi.
Liber ſextus.	Quæ ab.
Liber ſeptimus	Annus hic.
Liber octauus.	Iam COSS.
Liber nonus.	Sequitur nunc.
Liber decimus.	L.Genutio.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI TERTIAE DECADIS præfatio. In parte.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO bello Punico decadis tertiæ.

Liber primus.	Miſſus Annibal.
Liber ſecundus.	Iam uer.
Liber tertius.	Annibal poſt.
Liber quartus.	Vt ex Campania.
Liber quintus.	Quum hæc.
Liber ſextus.	Cn.Ful.
Liber ſeptimus.	Hic ſtatus.
Liber octauus.	Quum tranſitu.
Liber nonus.	Scipio.
Liber decimus.	Cn.Seruilius.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI QVARTAE DEcadis præfatio. Me quoque.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO Macedonico,& Aſiatico decadis quartæ

Liber primus.	Pacem.
Liber ſecundus.	Conſules.
Liber tertius.	Iis partibus.
Liber quartus.	Inter.
Liber quintus.	Principio.
Liber ſextus.	P.Cornelium.
Liber ſeptimus.	L.Cornelio.
Liber octauus.	Dum in Aſia.
Liber nonus.	Dum hæc.
Liber decimus.	Principio.

L. FLORI EPITOME DECADVM QVATTVORDEcim T.Liuii Patauini Hiſtorici in centum & quadraginta libros diſtributa.

AVTHORVM SIVE LIBRORVM CATALOGVS,

quos,quum curioſius indicem conquireremus,Liuium aut in teſti monium condendæ hiſtoriæ prouocaſſe,aut ſuperſtitio ſam aliquoꝝ fidem dãnaſſe deprehendimus.

Annales
Commentaria pontificum
Libri lintei ad Monetam,
Libri magiſtratuum
Polybius
Valerius Antias
Piſo uetuſtioꝝ annalium author
L.Cincius Alimentius
Silenus author Græcus
Q.Tubero
Q.Fabius pictor
Ennius poeta
Cicero
Martii poete carmen

Sybillini libri
Commentaria Seruii Tullii
Licinius Macer
C.Iulius ſenator,qui Græcæ res R
manas ſcripſit
Clodius Licinius li,tertio reꝝ Re
C.Lælius
Cælius
Claudius
Rutilius
Catonis Origines

Quoties,quoue loco quenque rep
ries,indicem conſulito.

PATAVII IN PALATIO MAIORI SVB IMAGINE
T. LIVII HOC POSITVM EST
EPITAPHIVM.

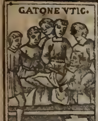
T. LIVII PATAVINI
VNIVS OMNIVM MOR
TALIVM IVDICIO DI
GNI CVIVS PROPE IN
VICTO CALAMO INVI
CTI P. R. RES GESTAE
CONSCRIBERENTVR.

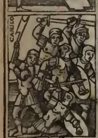
Fragmētū Epithaphii T.Liuii,Patauii in ueſtibulo diuæ Iuſtinæ in lapide uetuſtiſſimo.

T. LIVIVS T.F. QVARTAE LEGIONIS
ALIS CONCORDIALIS
PATAVII SIBI ET SVIS
OMNIBVS.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI PRIMAE DECADIS PRAEFATIO.

FACTVRVS NE OPERAE PRETIVM SIM, SI A primordio urbis res Po. Romani perſcripſero, nec ſatis ſcio, nec, ſi ſciam, dicere auſim, quippe qui quum ueterem, tum uulgatam eſſe rem uideam, dum noui ſemper ſcriptores aut in rebus certius allaturos aliquid ſe, aut ſcribendi arte rudem uetuſtatem ſuperaturos credunt. Vtcunq; erit, iuuabit tamen rerum geſtarum memoriæ principis terrarum populi pro uirili parte & meipſum conſuluiſſe. Et ſi in tanta ſcriptorum turba mea fama in obſcuro eſſet, nobilitate, ac magnitudine eorum, qui nomini officient meo, me conſoler. Res eſt præterea & immenſi operis, ut quæ ſupra ſeptingenteſimum annum repetatur, & quæ ab exiguis profecta initiis eo creuerit, ut iam magnitudine laboret ſua. Et legentium pleriſq; haud dubito quin primæ origines, & proxima originibus minus præbitura uoluptatis ſint, feſtinantibus ad hæc noua, quibus iam pridem p̄ualentis populi uires ſe ipſæ conficiunt. Ego contra hoc quoq; laboris præmium petam, ut me a conſpectu malorum, quæ noſtra per tot annos uidit ætas, tantiſper certe, dum priſca illa tota mente repeto, auertam, omnis expers curæ, quæ ſcribentis animum & ſi non flectere a uero, ſollicitum tamen efficere poteſt. Quæ ante conditam condendamue urbem poeticis magis decora fabulis, quam incorruptis rerum geſtarum monimentis traduntur, ea nec affirmare, nec refellere in animo eſt. Datur hæc uenia antiquitati, ut miſcendo humana diuinis primordia urbium auguſtiora faciat. Et ſi cui populo licere oportet conſecrare origines ſuas, & ad deos referre authores, ea belli gloria eſt Po. Romano, ut quum ſuum, conditoriſq; ſui parentem Martem potiſſimum ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quam imperium patiuntur. Sed hæc & his ſimilia utcūq; animaduerſa, aut æſtimata erunt, haud equidem in magno ponam diſcrimine, ad illa mihi pro ſe quiſq; acriter intendat animum, quæ uita, qui mores fuerint, per quos uiros, quibuſq; artibus domi, militiæq; & partum, & auctum imperium ſit, labente deinde paulatim diſciplina, uelut deſidenteis primo mores ſequatur animo, deinde ut magis magiſq; lapſi ſint, tum ire cœperint præcipites, donec ad hæc tempora, quibus nec uitia noſtra, nec remedia pati poſſumus, peruentum eſt. Hoc illud eſt præcipue in cognitione rerum ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri poſita monimento intueri, unde tibi tuæq; reip. quod imitere, capias, unde fœdum incœptu, fœdum exitu quod uites. Cæterum aut me amor negotii ſuſcepti fallit, aut nulla unquam reſpu. nec maior, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quā tam ſero auaritia, luxuriaq; immigrauerint, nec ubi tantus, ac tam diu paupertati, ac parſimoniæ honos fuerit, adeo quanto rerum minus, tanto minus cupiditatis erat. Nuper diuitiæ auaritiam, & abundantes uoluptates deſiderium per luxum, atq; libidinem pereundi, perdendiq; omnia, inuexere. Sed querelæ ne tum quidem gratæ futuræ, quum forſitan neceſſariæ erunt, ab initio certe tantæ ordiendæ rei abſint, quum bonis potius ominibus, uotiſq; ac precationibus deorum dearumq;, ſi, ut poetis, nobis quoq; mos eſſet, libentius inciperemus, ut orſis tanti operis ſucceſſus proſperos darent.

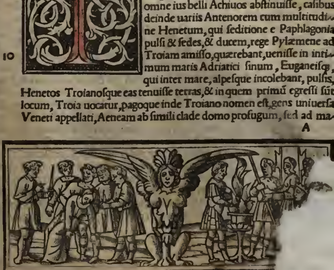

T. LIVII PATAVINI HISTORI CI AB VRBE CONDITA LIBER PRIMVS.

IAM PRIMVM OMNIVM SA tis conſtat, Troia capta, in cæteros ſæuitum eē Troianos, duobus, Aenea, Antenoreque & uetuſti iure hoſpitii, & quia pacis, redden dæque Helenæ ſemper authores fuerunt, omne ius belli Achiuos abſtinuiſſe, caſibus deinde uariis Antenorem cum multitudine Henetum, qui ſeditione e Paphlagonia pulſi & ſedes, & ducem, rege Pylæmene ad Troiam amiſſo, quærebant, ueniſſe in intimum maris Adriatici ſinum, Euganeiſq;, qui inter mare, alpeſque incolebant, pulſis, Henetos Troianoſque eas tenuiſſe terras, & in quem primū egreſſi ſūt locum, Troia uocatur, pagoque inde Troiano nomen eſt, gens uniuerſa Veneti appellati, Aeneam ab ſimili clade domo profugum, ſed ad ma-

A

ſitientem ex montibus,qui circa ſunt,ad puerilem uagitum curſum flexiſſe,eam ſummiſſas infantibus adeo mitem præbuiſſe mammas,ut lingua lambentem pueros magiſter regii pecoris inuenerit, Fauſtulo fuiſſe nomen ferunt,ab eo ad ſtabula delatós Laurentiæ uxori educandos datos. Sunt qui Laurentiam uulgato corpore lupam uocatam inter paſtores putent,inde locum fabulæ, ac miraculo datum.Ita geniti atque educati,quum primum adoleuit ætas,nec in ſtabulis,nec hi ad pecora ſegnes, uenando peragrare ſaltus.Hinc robore animis corporibuſque ſumpto,iam non feras tantũ ſubſiſtere,ſed in latrones præda onuſtos impetum facere,paſtoribuſq; capta diuidere,& cum his, creſcente indies grege iuuenum,ſeria,ac iocos celebrare.Iam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuiſſe ludicrum ferunt,& a Paláteo urbe Arcadica Palantium,deinde Palatinum montem appellatum.Ibi Euádrum,qui ex eo genere Arcadum multis ante tempeſtatibus ea tenuerit loca,ſolenne allatum ex Arcadia inſtituiſſe,ut nudi iuuenes Lycæum Pana uenerantes per luxum atq; laſciuiam currerent qué Romani deinde uocauerunt Inuum.Huic deditis ludrico,quum ſolenne uotum eſſet, inſidiatos ob iram prædæ amiſſæ latrones,quum Romulus ui ſe defendiſſet,Remum cepiſſe,captum Amulio regi tradidiſſe ultro,accuſántes crimini maximæ dabant in Numitoris agrum ab his impetum fieri,inde eos collecta iuuenum manum hoſtilem in modum prædas agere,ſic Numitori ad ſupplicium Remus deditur.Iam inde ab initio Fauſtulo ſpes fuerat regiam ſtirpem apud ſe educari,nam & expoſitos iuſſu regis infantes ſciebat,& tempus,quo ipſe eos ſuſtuliſſet,ad id ipſum congruere,ſed rem immaturam,niſi aut per occaſiõem,aut per neceſſitatem aperire noluerat,neceſſitas prior uenit,ita metu ſubactus Romulo rem aperit.Forte & Numitori,quum in cuſtodia Remum haberet,audiſſetque geminos eſſe fratres,comparando ætatem eorum,& ipſam minime ſeruilem indolem,tetigerat animum memoria nepotum,ſciſcitandoque eodem peruenit,ut haud procul eſſet quin Remum agnoſceret,Ita undique regi dolus nectitur,Romulus non cum globo iuuenum(nec enim erat ad uí apertam par)ſed aliis alio itinere iuſſis certo tpe ad regiam uenire paſtoribus,ad regem impetum facit,& a domo Numitoris alia comparata manu adiuuat Remus,ita regem obtruncant.Numitor inter primum tumultum hoſtes inuaſiſſe urbem,atque adortos regiam dictitans,quum pubem Albanam in arcem præſidio armiſque optinendam aduocaſſet,poſteaquam iuuenes perpetrata cæde pergere ad ſe gratulantes uidit,extemplo aduocato concilio,ſcelera in ſe fratris,originem nepotum,ut geniti,ut educati,ut cogniti eſſent,cædem deinceps tyranni,ſeque eius authorem oſtendit.Iuuenes per mediá concionem agmine ingreſſi quum auum regem ſalutaſſent,ſecuta ex oí multitudine uox conſentiés ratum nomen,imperiumque regi effecit.Ita Numitori Albana re pmiſſa,Romulum,Remũque cupido cepit in iis locis,ubi expoſiti,ubi educati erant,urbis condendæ,& ſupererat multitudo Albanoꝝ Latinorumque,ad id paſtores quoque acceſſerant,qui oés facile ſpem facerent,paruam Albam, paruum Lauinium præ ea urbe,quæ conderet,fore.Interuenit deinde his cogitatiõibus auitum malum,regni cupido,atque inde fœdum certamen coortum a ſatis miti principio.Quoniam gemini eſſent,nec ætatis uerecundia diſcrimen facere poſſet,ut dii,in quoꝝ tutela ea loca eſſent,auguriis legerent eum,qui nomen nouæ urbi daret,qui conditam imperio regeret;Palatinum Romulus,Remus Auentinum ad inaugurãdum templa capiunt;priori Remo augurium fert ſex uultures,iamque nũtiato augurio,quum duplex numerus Romulo ſeſe oſtendiſſet,utrũque regem ſua multitudo conſalutauerat,tpe illi præcepto,at hi numero auium regnum trahebant.Inde cum altercatione congreſſi certamine iraꝝ,ad cædem uertunt,ibi in turba ictus Remus cecidit.Vulgatior fama eſt, ludibrio fratris Remum nouos tranſiliiſſe muros,inde ab irato Romulo,quum uerbis quoque increpitás adieciſſet,ſic deinde,quicũque alius tráſiliet mœnia mea,ĩterfectum; Ita ſolus potitus imperio Romulus,condita urbs conditoris noíe appellatã,Palatinum primum,in quo ipſe erat educatus,muniit, ſacra diis aliis Albano ritu;Græco Herculi,ut ab Euandro inſtituta erant,facit.Herculé in ea loca Geryone interempto boues mira ſpecie abegiſſe memorant,ac prope Tyberim fluuium,qua præ ſe armentum agens nando traiecerat,loco herbido,ut quiete,& pabulo læto reficeret boues,& ipſum feſſum uia procubuiſſe.Ibi quum eum cibo,uinoque grauatum ſopor oppreſſiſſet,paſtor,accola eius loci,noíe Cacus,ferox uiribus,captus pulchritudine boum quum auertere eam prædam uellet,quia,ſi agendo armentum in ſpelũcam compuliſſet,ipſa ueſtigia quærentem dominum eo deductura erát, auerſos boues,eximium quéque pulchritudine,caudis in ſpeluncam traxit.Hercules ad primam auroram excitus quum gregem perluſtraſſet oculis,& partem abeſſe numero ſenſiſſet,pergit ad proximam ſpeluncam,ſi forte eo ueſtigia ferrét,quæ ubi omnia foras uerſa uidit,nec in partem aliam ferre,confuſus atque incertus animi ex loco infeſto agere porro armentum occœpit.Inde quum actæ boues quædam ad deſiderium,ut fit,relictaꝝ mugiſſent,reddita incluſaꝝ ex ſpelunca boum uox Herculem conuertit,quem quum uadentem ad ſpeluncam Cacus ui pꝛhibere conatus eſſet,ictus claua,fidem paſtoꝝ nequiq̃ inuocans,morte occubuit.Euander tum ea,pfugus ex Peloponneſo, authoritate magis quam imperio regebat loca,uenerabilis uir miraculo litteraꝝ,rei nouæ inter rudes artiũ homines,uenerabilior diuinitate credita Carmentæ mr̃is,quam fatiloq̃ ante Sibyllæ in Italiam aduen

tum miratæ hæ gentes fuerant, is tum Euander concurſu paſtoꝝ trepidantium circa aduenam, manifeſtæ reum cædis, excitus, poſteaꝗ facinus, facinoriſq; cauſſam audiuit, habitũ formamq; uiri aliquantum ampliorẽ, auguſtioremq; humana intuens, rogitat, qui uir eſſet: Vbi nomen, pr̃emq;, ac pr̃iam accepit, Ioue nate Hercules ſalue, inquit, te mihi mr̃ ueridica interpres deum auctuꝝ cæleſtium numeꝝ cecinit, tibiq; aram hic dicatum iri, quã opulentiſſima olim in terris gens Maximã uocet, tuoq; ritu colat. Dextra Hercules data accipe ſe omen, impleturumq; fata arã condita atq; dicata, ait. Ibi tum primum, boue eximia capta de grege, ſacꝝ, adhibitis ad miniſterium, dapemq; Potitiis, ac Pinariis, quæ tum familiæ maxĩe inclytæ ea loca incolebant, factum. Forte ita euenit, ut Potitii ad tp̃s præſto eſſent, iiſq; exta apponerent, Pinarii extis adeſis ad cæteram uenirent dapem, inde inſtitutũ manſit, donec Pinarium genus fuit, ne extis ſolẽnibus ueſcerent. Potitii ab Euandro edocti antiſtites ſacri eius p multas ætates fuerunt, donec tradito ſeruis publicis ſolenni familiæ miniſterio genus oẽ Potitioꝝ interiit. Hæc tum ſacra Romulus una ex oĩbus pegrina ſuſcepit. Iam tum ĩmortalitatis uirtute parta, ad quã eum ſua fata ducebant, fautor rebus diuinis rite ppetratis, uocataq; ad concilium multitudine, quæ coaleſcere in populi unius corpus nulla re, præterꝗ legibus, poterat, iura dedit, quæ ita ſctã generi hoĩum agreſti ratus fore, ſi ſe ipſe uenerabilem inſignibus imperii feciſſet; quum cætero habitu ſe auguſtiorẽ, tũ maxime lictoribus duodecĩ ſumptis, fecit. Alii ab numero auiũ, quæ augurio regnũ portenderant, eũ ſecutum numeꝝ putant, me haud pœnitet eoꝝ ſniæ eſſe, quibus & apparitores, & hoc genus, ab Hetruſcis finitimis, unde ſella curulis, unde toga prætexta ſũpta ẽ, numeꝝ quoq; ipſum ductum placet, & ita habuiſſe Hetruſcos, qđ ex XII. populis cõiter rege creato, ſingulos ſinguli populi lictores dederint. Creſcebat interim urbs munitionibus, & alia atq; alia appetendo loca, quum in ſpem magis futuræ multitudinis, quã ad id qđ tum hoĩum erat, munirent. Deinde ne uana urbis magnitudo eſſet, adiiciendæ multitudinis cauſſa, ueteri conſilio condentium urbes, qui obſcuram atq; humilem conciendo ad ſe multitudinem, natam e terra ſibi plem mentiebant, locus qui nunc ſeptus denſis ſentibus inter duos lucos eſt, aſylum aperit, eo ex finitimis populis turba oĩs ſine diſcrimine, liber an ſeruus eſſet, auida nouaꝝ reꝝ pfugit, idq; primum ad cœptam magnitudinem roboris fuit. Quum iam uirium haud pœniteret, conſilium deinde uiribus parat, centum creat ſenatores, ſiue quia is numerus ſatis erat, ſiue quia ſoli centum erant, qui creari pr̃es poſſent, pr̃es certe ab honore, patritiiq; pgenies eoꝝ appellati. Iam res Romana adeo erat ualida, ut cuilibet finitimaꝝ ciuitatum bello par eſſet, ſed penuria mulieꝝ hoĩs ætatem duraturã magnitudo erat, quippe quibus nec domi ſpes plis, nec cum finitimis connubia eſſent. Tum ex conſilio patꝝ Romulus legatos circa uicinas gentes miſit, qui ſocietatem connubiũmq; nouo populo peterent, urbes quoq;, ut cætera, ex ĩfimo naſci, deinde quã ſua uirtus ac dii iuuent, magnas opes, magnumq; nomen ſibi facere, ſatis ſcire origini Romanæ & deos affuiſſe, & non defuturam uirtutem, proinde ne grauarent hoĩes cum hoĩbus ſanguinem, ac genus miſcere. Nuſꝗ benigne legatio audita eſt, adeo ſimul oẽs ſpernebant, ſimul tantam in medio creſcentem molem ſibi ac poſteris ſuis metuebant, pleriſq; rogitantibus dimiſſi, ecquid fœminis quoq; aſylum aperuiſſent? id n. demum compar connubium fore. Aegre id Romana pubes paſſa, & haud dubie ad uim ſpectare res cœpit, cui tp̃s, locumq; aptũ, ut daret Romulus, ægritudinem aĩ diſſimulans ludos ex induſtria parat Neptuno equeſtri ſolennes, Conſualia uocat. Indici deinde finitimis ſpectaculum iubet, quantoq; apparatu tum ſciebant, aut poterant, concelebrant, ut rem claram expectatamq; facerent. Multi mortales conuenere ſtudio ẽt uidendæ nouæ urbis, maxime proximi quiq; Ceninẽſes, Cruſtumini, Antemnates, iam Sabinoꝝ oĩs multitudo cum liberis ac coniugibus uenit. Inuitati hoſpitaliter p domos, quũ ſitum, mœniaq;, & frequentẽ tectis urbẽ uidiſſet, mirant tã breui rẽ Romanã creuiſſe. Vbi ſpectaculi tp̃s uenit, deditæq; eo mẽtes cũ oculis erant, tũ ex cõpoſito orta uis, ſignoq; dato iuuentus Romana ad capiẽdas uirgines diſcurrit, magna pars forte in quem quæq; inciderat raptæ, quaſdã forma excellentes primoribus patꝝ deſtinatas, ex plebe hoĩes, quibus datum negotium erat domos deferebant. Vnam longe ante alias ſpecie ac pulchritudine inſignem a globo Thalaſſii cuiuſdam raptam ferunt, multiſq; ſciſcitantibus, cuinam eam ferrent, identidem, nequis uiolaret, Thalaſſio ferri clamitatum, inde nuptialem hanc uocem factam. Turbato p metum ludicro mœſti parentes uirginum profugiunt, incuſantes uiolati hoſpitii fœdus, deumq; inuocantes, cuius ad ſolenne, ludoſq; per fas, & fidem decepti ueniſſent; Nec raptis aut ſpes de ſe melior, aut indignatio eſt minor, ſed ipſe Romulus circumibat, docebatq; patꝝ id ſupbia factum, qui connubium finitimis negaſſent, illas tamen in mr̃imonio, in ſocietate fortunaꝝ oĩum, ciuitatiſq;, & quo nihil carius humano generi ſit, libeꝝ fore, mollirent mõ iras, & quibus ſors corpora dediſſet, darent aĩos, ſæpe ex iniuria poſtmodum gr̃am ortam, eoq; melioribus uſuras uiris, qđ annixurus pro ſe quiſq; ſit, ut quum ſuam uicem functus offo ſit, parentum ẽt patriæq; expleat deſiderium. Accedebant blanditiæ uiroꝝ factum purgantium cupiditate atq; amore, quæ maxime ad muliebre ingeniũ preces efficaces ſunt. Iam admodum mitigati aĩ raptis erant, at raptaꝝ parentes tum maxime ſordida ueſte, lachrymiſq;, & querelis ciuitates cõcitabant, nec domi tantum indignationes continebant,

ſed congregabant̃ undiq; ad Tatium regem Sabinoꝝ,& legationes eo,q̃d Tatii maximum nomẽ in his regionibus erat,conueniebant,Ceninenſes,Cruſtuminiq;,& Antemnates erant ad quos eius iniuriæ pars ꝑtinebat.Lente agere iis Tatius,Sabiniq; uiſi ſunt,inter ſe tres populi cõiter bellum parãt, nec Cruſtumini quidem atq; Antemnates,præ ardore,in iraq; Ceninenſium,ſatis ſe impigre mouent,ita ꝑ ſeipſum nomen Ceninum in agrum Romanum impetum facit,ſed effuſe uaſtantibus fit obuius cum exercitu Romulus,leuiq; certamine docet uanam ſine uiribus iram, exercitum fundit fugatq;,fuſum ꝑſequit̃,regem in prælio obtruncat,& ſpoliat,duce hoſtium occiſo urbem primo impetu capit,inde exercitu uictore reducto,ipſe tum factis uir magnificus,tum factoꝝ oſtentator haud minor,ſpolia ducis hoſtium cæſi ſuſpenſa fabricato ad id apte ferculo gerens in Capitolium aſcẽdit, ibiq; quum ea ad quercum paſtoribus ſacram depoſuiſſet,ſimul cum dono deſignauit templo Iouis fines,cognomenq; addidit deo.Iuppiter Feretri,inquit,hæc tibi uictor Romulus rex regia arma fero,templumque his regionibus,quas modo aĩo metatus ſum,dedico,ſedem opimis ſpoliis, quæ, regibus,ducibuſq; hoſtium cæſis,me authore ſequentes poſteri ferent.Hæc templi eſt origo,quod primum oĩum Romæ ſacratum eſt.Ita deinde diis uiſum,nec irritam conditoris templi uocem eſſe, q̃ laturos eo ſpolia poſteros nuncupauit,nec multitudine compotum eius doni uulgari laudem , bina poſtea inter tot annos,tot bella,opima parta ſunt ſpolia,adeo rara eius fortuna decoris fuit.Dum ea ibi Romani gerunt, Antemnatium exercitus ꝑ occaſionem ac ſolitudinem hoſtiliter in fines Romanos incurſionem facit,raptim ad hos Romana legio deducta palatos oppreſſit,fuſi igit̃ primo impetu & clamore hoſtes,oppidum captum,duplíciq; uictoria ouantem Romulum Herſilia coniunx precibus raptaꝝ fatigata orat,ut parentibus eaꝝ det ueniam,& in ciuitatem accipiat,ita rem coaleſcere concordia poſſe,facile impetratum.Inde contra Cruſtuminos profectus bellum inſerentes, ubi minus ẽt,eo q̃d alienis cladibus ceciderant animi,certaminis fuit,utroq; coloniæ miſſæ,plures inuenti, qui ꝑꝑ ubertatem terræ in Cruſtuminium noĩa darent,& Romam inde frequenter migratum eſt a parentibus,ac propinquis raptaꝝ.Nouiſſimum bellum ab Sabinis ortum,multoq; id maximum fuit,nihil.n.ꝑ iram aut cupiditatem actum eſt,nec oſtenderunt bellum prius quam intulerunt,conſilio ẽt additus dolus.Sp.Tarpeius Romanæ præerat arci,huius filiam uirginem auro corrumpit Tatius, ut armatos in arcem accipiat.Aquam ea forte tum ſacris extra mœnia petitum ierat , accepti obrutã armis necauerunt,ſeu ut ui capta potius arx uideret̃,ſeu prodendi exempli cauſſa, nequid uſq̃ fidũ proditori eſſet.Addit̃ fabulæ,q̃d uulgo Sabini aureas armillas magni ponderis brachio læuo , gẽmatoſq; magna ſpecie annulos habuerint,pepigiſſe eam q̃d in ſiniſtris manibus hérent,eo ſcuta illi pro aureis donis congeſta.Sunt qui eam ex pacto tradendi q̃d in ſiniſtris manibus eſſet,decreto arma petiiſſe dicant,& fraude uiſam agere ſua ipſam peremptam mercede.Tenuere tamen arcem Sabini, atq; inde poſtero die,quum Romanus exercitus inſtructus q̃d inter capitolinum collem , Palatinumq; campi eſt compleſſet,non prius deſcenderunt in æquum Sabini,quam ira & cupiditate recuperãdæ arcis ſtimulante aĩos,in aduerſum Romani ſubiere.Principes utrinq; pugnã ciebant,ab Sabinis Metius Curtius,ab Romanis Hoſtius Hoſtilius,hic rem Romanam iniquo loco ad prima ſigna aĩo , atq; audacia ſuſtinebat.Vt Hoſtius cecidit,confeſtim Romana inclinat̃ acies,fuſáq; eſt ad ueterem portam Palatii.Romulus & ipſe turba fugientium actus arma ad cælum tollens,Iuppiter tuis,ĩquit, auibus iuſſus hic in Palatio prima urbi fundamenta ieci,arcem iam ſcelere emptã Sabini hẽnt, inde huc armati ſupata ualle media tendunt,at tu pr̃ deũm hoĩumq; hinc ſaltem arce hoſtes,deme terrorem Romanis,fugamq; fœdam ſiſte,Hic ego tibi templum Statori Ioui,q̃d monimẽtum ſit poſteris tua præſenti ope ſeruatam urbem eſſe,uoueo.Hæc precatus,ueluti ſi ſenſiſſet auditas preces,hic, inquit, Romani Iuppiter OPT.MAX.reſiſtere,atq; iterare pugnam iubet.Reſtitere Romani , tanq̃ cæleſti uoce iuſſi,ipſe ad primores Romulus uolat.Metius Curtius ab Sabinis princeps ab arce decurrerat, & effuſos egerat Romanos toto,quantum foro ſpatium eſt,nec procul iam a porta Palatii erat , clamitans,uicimus ꝑfidos hoſpites,imbelles hoſtes,iam ſciunt longe aliud eſſe uirgines rapere,aliud pugnare cum uiris.In eum hæc gloriantem cum globo ferociſſimoꝝ iuuenum Romulus impetum facit,ex equo tum forte Metius pugnabat,eo pelli facilius fuit,pulſum Romani ꝑſequunt̃,& alia Romana acies,audacia regis accenſa,fundit Sabinos.Metius in paludem ſeſe,ſtrepitu ſequentium trepidante equo,coniecit,auerteratq; ea res ẽt Sabinos tanti ꝑiculo uiri.Et ille quidem annuẽtibus,ac uocantibus ſuis,fauore multoꝝ addito aĩo,euadit.Romani Sabiniq; in media conualle duoꝝ montiũ redintegrãnt prælium,ſed res Romana erat ſupior.Tum Sabinæ mulieres,quaꝝ ex iniuria bellum ortum erat,crinibus paſſis,ſciſſaq; ueſte,uicto malis muliebri pauore,auſæ ſe inter tela uolantia inferre,ex tranſuerſo impetu facto,dirimere infeſtas acies,dirimere iras,hinc pr̃es,hinc uiros orantes, ne ſe ſanguine nefando ſoceri,generiq; reſpergerent,ne parricidio macularent partus ſuos,nepotum illi,liberoꝝ hi progeniem.Si affinitatis inter uos,ſi connubii piget,in nos uertite iras,nos cauſſa belli,nos uulneꝝ,ac cædium uiris ac parentibus ſumus,melius peribimus,quam ſine alteris ueſtrum uiduæ,aut orbæ uiuamus.Mouet res tum multitudinem,tum duces,ſilẽtium,& repentina fit quies.

Inde ad fœdus faciendum duces ꝓdeunt, nec pacem mõ, ſed ciuitatem unam ex duabus faciunt, regnum conſociant, imperium oẽ conferunt Romam. Ita geminata urbe, ut Sabinis tamen aliquid daret̃, Quirites ab Curibus appellati. Monimentum eius pugnæ, ubi primum ex profunda emerſus palude eques Curtius in uado ſtatuit, Curtium lacum appellarunt. Ex bello tam triſti læta repente pax cariores Sabinas uiris ac parentibus, & ante omneis Romulo ipſi fecit, itaq; quum populum in curias triginta diuideret, noĩa eaꝝ curiis impoſuit. Id non tradit̃, quum haud dubie aliquanto numerus maior hoc mulieꝝ fuerit, ætatæ, an dignitatibus ſuis, uirorúmue, an ſorte lectæ ſint, quæ curiis noĩa darent. Eodem tp̃e & centuriæ tres equitum conſcriptæ ſunt, Rãnenſes a Romulo, a Tito Tatio Tiẽſes appellati, Luceꝝ noĩs, & originis cauſſa incerta eſt. Inde non mõ cõe, ſed concors ẽt regnum duobus regibus fuit. Poſt aliquot annos propinqui regis Tatii legatõs Laurentium pulſant, quumq; Laurẽtes iure gentium agerent, apud Tatium gr̃a ſuoꝝ & preces plus poterant, igit̃ illoꝝ pœnam in ſe uertit, nam Lauinii, quum ad ſolenne ſacrificium eo ueniſſet, concurſu facto interficit̃. Eam rem minus ægre, quã dignum erat, tuliſſe Romulum ferunt, ſeu ob infidam ſocietatem regni, ſeu quia haud iniuria cæſum credebat. Itaq; bello quidem abſtinuit, ut tamen expiarent̃ legatoꝝ iniuriæ, regiſq; cædes, fœdus inter Romam Lauiniumq; urbes renouatum eſt. Et cum his quidem inſperata pax erat, aliud multò propius, atq; in ipſis propè portis bellum ortum. Fidenates nimis uicinas prope ſe conualeſcere opes rati, priuſquã tantum roboris eſſet, quantum futuꝝ apparebat, occupant bellum facere, iuuentute armata immiſſa uaſtat̃ agri qđ inter urbem, ac Fidenas eſt. Inde ad læuã uerſi, quia dextera Tyberis arcebat, cum magna trepidatione agreſtium populant̃, tumultuſq; repens ex agris in urbem allatus pro nuntio fuit. Excitus Romulus (neq;.n. dilatiõem pati tam uicinum bellum poterat) exercitum educit, caſtra a Fidenis mille paſſuũ locat, ibi modico ꝑſidio relicto, egreſſus oĩbus copiis partem militum locis (circa denſa obſita uirgulta) obſcuris ſubſidere in inſidiis iuſſit, cum parte maiore atq; oĩ equitatu profectus, qđ q̃rebat, tumultuoſo & minaci genere pugnæ, obequitando ipſis prope portis, hoſtem exciuit, fugæ quoq;, quæ ſimulanda erat, eadẽ eq̃ſtris pugna cauſſam minus mirabilẽ dedit, & quũ uelut inter pugnã, fugæq; conſilium trepidante equitatu, pedes quoq; referret gradum, plenis repente portis effuſi hoſtes impulſa Romana acie, ſtudio inſtandi, ſeq̃ndiq; trahunt̃ ad locum inſidiaꝝ, inde ſubito exorti Romani tranſuerſam inuadunt hoſtium aciem, addunt pauorem mota e caſtris ſigna eoꝝ, qui in ꝑſidio relicti fuerant. Ita multiplici terrore ꝑculſi Fidenates, prius pœne quã Romulus, quiq; cum eo equites erant, circumagerent frenis equos, terga uertunt, multoq; effuſius, quippe uera fuga, qui ſimulantes paulo ante ſecuti erant, oppidum repetebant, non tamen eripuere ſe hoſti. Hærens in tergo Romanus, priuſq̃ fores portaꝝ obiicerent̃, uelut agmine uno irrumpit. Belli Fidenatis contagione iritati Veientium aĩ, & conſanguinitate, nam Fidenates quoq; Hetruſci fuerunt, & propinquitas loci, ſi Romana arma oĩbus ĩfeſta finitimis eſſent, ſtimulabat, in fines Romanos excurrerunt, populabundi magis, quam iuſti more belli. Itaq; non caſtris poſitis, non expectato hoſtium exercitu, raptam ex agris ꝑdam portantes Veios rediere. Romanus contra, poſteaq̃ hoſtẽ in agris non inuenit, dimicationi ultimæ inſtructus, intentuſq; Tyberim tranſit, quem poſteaq̃ caſtra ponere, & ad urbem acceſſuꝝ Veientes audiere, obuiam egreſſi, ut potius acie decernerent, quam incluſi de tectis mœnibuſq; dimicarent, ibi uiribus nulla parte adiutus, tantum ueterani robore exercitus rex Romanus uicit, ꝑſecutuſq; fuſos ad mœnia hoſtes, urbe ualida muris, ac ſitu ipſo munita abſtinuit, agros rediens uaſtat ulciſcendi magis, quã ꝑdæ ſtudio. Ea quoq; clade haud minus quã aduerſa pugna ſubacti Veientes pacem petitum oratores Romam mittunt, agri parte multati ſunt, in centum annos induciæ datæ. Hæc ferme Romulo regnante, domi militiæq; geſta, quoꝝ nihil abſonum fidei, diuinæ originis, diuinitatiſq; poſt mortem creditæ fuit, non aĩus in regno auito recuperando, non condendæ urbis conſilium, non bello ac pace firmandæ, ab illo.n. profecto uiribus datis tantum ualuit, ut in XL. deinde annos tutam pacem haberet. Multitudini tamen gratior fuit, quam p̃ribus, longe ante alios acceptiſſimus militum aĩs; trecentóſq; armatos ad cuſtodiam corporis, quos Celeres appellauit, non in bello ſolũ, ſed ẽt in pace habuit. His imortalibus editis opibus, quum ad exercitum recenſendum concionẽ in campo ad Capræ paludem hẽret, ſubito coorta tempeſtas cum magno fragore, tonitribuſq; tam denſo regẽ operuit nimbo, ut conſpectum eius concioni abſtulerit; nec deinde ĩ terris Romulus fuit. Romana pubes ſedato tãdem pauore, poſteaq̃ ex tam turbido die ſerena & trãquilla lux rediit, ubi uacuã ſedem regiã uidit, & ſi ſatis credebat p̃ribus, qui proximi ſteterant, ſublimẽ raptum procella, tamen uelut orbitatis metu icta, mœſtum aliquandiu ſilentium obtinuit, deinde a paucis initio facto, deum deo natum, regem parentẽq; urbis Romanæ ſaluere uniuerſi Romulum iubent, pacẽq; expoſcunt, uti uolens, propitius ſuã ſoſpitet progeniẽ. Fuiſſe credo tum quoq; aliquos qui diſcerptũ regem patꝝ manibus taciti arguerent, manauit.n. hæc quoq;, ſed obſcura fama, illam alterã admiratio uiri, & pauor ꝑſens nobilitauit, & conſilio ẽt unius hoĩs addita rei dr̃ fides. Nã q; Proculus Iulius ſollicita ciuitate deſiderio regis & infenſa p̃ribus, grauis, ut tradit̃, quãuis magnæ rei, author, in concionem prodiit. Romulus (inquit) Quirites, parens urbis huius, primã hodierna lu

te cælo

œ cælo repente delapſus ſe mihi obuium dedit, quũ pfuſus horrore, uenerabũduſq; aſtitiſſem, petés
precibus, ut cõtra ſe intueri fas eſſet, abi, nuntia(inquit) Romanis cæleſtes ita uelle, ut mea Roma ca
put orbis terra℞ ſit, ꝓinde rem militaré colát, ſciántque, & ita poſteris tradát, nullas opes humanas ar
mis Romanis reſiſtere poſſe. Hæc(inquit) locutus, ſublimis abiit. Mi℞ q̃tum illi uiro nuntianti hæc,
fides fuerit, quáq̃ue deſideriũ Romuli apud plebé, exercitumq;, facta fide ĩmortalitatis, lenitũ ſit. Pa/
trum igit᷑ aíos certamé regni, ac cupido uerſabat, necdũ a ſingulis (quia nemo magnope eminebat in
nouo populo) ꝓuenerant factiões, inter ordines certabat᷑. Oriundi ab Sabinis, ne(quia poſt Tatii mor
tem ab ſua pte non erat regnatũ) in ſocietate æqua poſſeſſioné imperii amitterét, ſui corpis creari re/
gem uolebát, Romani ueteres peregrinũ regé aſpernabant᷑, in uariis uoluntatibus regem tamen oés
uolebát, libertatis dulcedine nondũ expta. Timor deinde pr̃es inceſſit, ne ciuitaté ſine ĩperio, exerci/
tum ſine dúce, multa℞ circa ciuitatũ irritatis aís, uis aliqua externa adoriret᷑, & eé igit᷑ aliquod caput
placebat, & nemo alteri cõcedere in aíum inducebat. Ita rem inter ſe cétũ pr̃es(decem decuriis factis,
ſingulíſque in ſingulas decurias creatis, qui ſummæ re℞ præeſſent)cõſociant, decé ĩperitabant, unus
cum inſignibus imperii & lictoribus erat, quinq; die℞ ſpatio finiebat᷑ imperium, ac p oés in orbé ibat,
annuũque interuallũ regni fuit, id ab re, qđ nũc quoq; tenet nomé, interregnũ appellatum. Fremere
deinde plebs multiplicatá ſeruituté, centũq; prò uno, dominos factos, nec ultra niſi regem, & ab ipſis
creatum, uidebant᷑ paſſuri. Quũ ſenſiſſent ea moueri pr̃es, offerendum ultrò rati qđ amiſſuri erant,
ita gr̃am ineunt, ſumma ptáte populo pmiſſa, ut nõ plus darent iuris, quá detinerét. Decreuerunt. n.
ut quũ populus regé iuſſiſſet, id ſic ratum eſſet, ſi pr̃es authores fierent, hodiéque in legibus, magiſtra
tibuſq; rogádis uſurpat᷑, id enim ius ui adépta, priuſq̃ populus ſuffragium ineat, in incertũ comitio℞
euentum pr̃es authores fiunt. Tum interrex cõcione aduocata. Quod bonũ, fauſtũ, felixq; ſit, inquit,
Quirites regé create, ita pr̃ibus uiſum eſt, pr̃es deinde ſi dignum, qui ſecundus a Romulo numeret᷑,
creatitis, authores fient. Adeo id gratũ plebi fuit, ut ne uicti beneficio uiderent᷑, id mõ ſciſcerent, iube
rentq;, ut ſenatus decerneret, qui Romæ regnaret. Inclyta iuſtitia religioq; ea tépeſtate Numæ Põpi/
lii erat, Curibus ſabinis habitabat, cõſultiſſimus uir, ut ĩ illa quiſq̃ ætate eé poterat, oís diuini atq; hu
mani iuris, authoré doctrinæ eius, quia nõ extat alius, falſo famiũ Pythagorá edunt qué Seruio Tul/
lio regnáte Romæ cétum poſt annos & amplius in ultima Italiæ ora circa Metapontũ, Heracleáq;, &
Crotoná iuuenũ æmulátium ſtudia coetus habuiſſe cõſtat, ex quibus locis, etſi eiuſdé ætatis fuiſſet, q̃
fama in Sabinos, aut quo linguæ cõmercio quéq̃ ad cupiditaté diſcendi exciuiſſet? quóue ꝑſidio unus
per tot gentes diſſonas ſermone, moribuſq; ꝑueniſſet? Suopte igit᷑ ingenio téperatũ aíum uirtutibus
fuiſſe opinor magis, inſtructũmq; nõ tá peregrinis artibus, q̃ diſciplina tetrica ac triſti uete℞ Sabino℞,
quo genere quõdá nullũ incorruptius fuit. Audito noíe Numæ, pr̃es Romani, quáq̃ inclinari opes ad
Sabinos, rege inde ſumpto, uidebant᷑, tamé neq; ſe quiſq̃, nec factiõis ſuæ aliũ, nec deniq; pr̃um aut ci
uium quenq̃ ꝑferre illi uiro auſi, ad unum oés Numæ Põpilio regnũ deferédum decernunt. Accitus,
ſicut Romulus augurato urbe cõdéda regnum adeptus eſt, de ſe quoq; deos cõſuli iuſſit, inde ab au
gure, cui deinde honoris gr̃a publicũ id, ꝑpetuũq; ſacerdotium fuit, deductus in arcé, in lapide ad me
ridié uerſus cõſedit, augur ad læuá eius capite uelato ſedé cepit, dextra manu baculũ ſine nodo adun
cum tenés, qué Lituũ appellarunt, inde ubi ꝓſpectu in urbé agrũq; capto deos ꝓcatus, regiões ab orié
te ad occaſum determinauit, dexteras ad meridié ptes, læuaſq; ad ſeptétrioné eé dixit, ſignum cõtra,
quo lõgiſſime cõſpectum oculi ferebát, aío finiuit, tum lituo in læuá manũ tráſlato, dextra in capite
Numæ ĩpoſita ꝓcatus ita eſt. Iuppiter pr̃, ſi eſt fas, hunc Numá Põpilium, cuius ego caput teneo, regé
Romæ eſſe, uti tua ſigna nobis certa ac clara ſint inter eos fines, quos feci. tum pegit uerbis auſpicia, q̃
mitti uellet, quibus miſſis, declaratus rex Numa de téplo deſcédit. Qui regno ita potitus urbé nouá
cõditá ui & armis, iure legibuſq; ac moribus deitegro cõdere parat, quibus quũ inter bella aſſueſcere
uideret nõ poſſe, quippe efferatis militia aís, mitigádum ferocé pplm armo℞ deſuetudine ratus, Ianũ
ad infimũ Argiletum indicé pacis belliq; fecit, aptus ut in armis eé ciuitaté, clauſus pacatos circa oéis
populos ſignificaret. Bis deíde poſt Numæ regnũ clauſus fuit, ſemel Tito Mãlio cõſule, poſt primum
Punicũ pfectũ bellũ, ite℞ qđ nr̃æ ætati dii dederunt ut uideremus, poſt bellũ Actiacum ab ĩpatore
Cæſare Auguſto pace terra mariq; parta. Clauſo eo quũ oíum circa finitimo℞ ſocietate. ac fœde/
ribus iunxiſſet aíos, poſitis externo℞ piculo℞ curis, ne luxuriarét otio aí, quos metus hoſtium diſcipli
naq; militaris cõtinuerat, oíum primũ ré ad multitudiné ĩperitá, & illis ſæculis rudé, efficaciſſimam,
deo℞ metũ iniiciédum ratus eſt, qui quũ deſcédere ad aíos ſine aliquo cõméto miraculi nõ poſſet, ſi/
mulat ſibi cũ dea Aegeria cõgreſſus nocturnos eé, eius ſe monitu, q̃ acceptiſſima diis eént, ſacra inſti/
tuere, ſacerdotes ſuos cuiq; deo℞ ꝑficere; atq; oíum primũ ad curſum lunæ in XII. méſes deſcribit an
num, qué(quia tricenos dies ſingulis méſibus luna nõ explet, deſuntq; dies ſolido anno, qui ſolſtitiali
circũagit᷑ orbe) intercalares méſes interponédo ita diſpéſauit, ut uigeſimoq̃rto quoq; anno ad metá
eandé ſolis, unde orſi eént, plenis anno℞ oíum ſpatiis dies cõgruerent. Idé nefaſtos dies, faſtoſq; fecit,
qđ aliquádò nihil cũ populo agi utile futuro℞ erat. Tũ ſacerdotibus creádis aíum adiecit, q̃q̃ ipſe plurima

ſacra obibat,ea maxīe,q̃ nūc ad Dialē flaminē ꝑtinēt,ſed quia in ciuitate bellicoſa plures Romuli,q̃ Numæ ſimiles putabat fore,ituroſq; ipſos ad bella,ne ſacra regiæ uicis deſererēt,flaminē Ioui aſſiduum ſacerdotē creauit,īſigniq; eū ueſte,& curuli regia ſella adornauit,huic duos flamīes adiecit, Marti unū,alterū Quirino,uirgineſq; Veſtæ legit,Alba oriūdū ſacerdotiū,& gēti cōditoris haud alienū his,ut aſſiduæ tēpli āntiſtites eēnt,ſtipēdiū de publico ſtatuit,uirgitate aliiſq; cerimōiis uenerabiles ac ſcās fecit.Salios itē duodeci Marti Gradiuo legit,tunicæq; pictæ īſigne dedit,& ſup tunicā æneū pectori tegumē,cœleſtiaq; arma,q̃ Ancylia appellāť,ferre,ac ꝑ urbē ire canētes carmina cū tripudiis,ſolēniq; ſaltatu iuſſit.Pōtificē deide Numa Martiū,Marci filiū,ex pribus legit,eiq; ſacra oīa excripta,exignataq; attribuit,qbus hoſtiis,qbus diebus,ad q̃ tēpla ſacra fierēt,atq; un̄ ī eos ſūptus pecunia erogareť,cæteraq; oīa,publica,ꝑuataq; ſacra pōtificis ſcitis ſubiecit,ut eēt,quò cōſultū plebs ueniret,ne qd diui iuris,negligēdo pr̄ios ritus,pegrinoſq; aſciſcēdo,turbareť,nec cœleſtes mō cærimōias,ſed iuſta quoq; funebria,placādoſq; māes,ut idē pōtifex edocēt,q̃q; prodigia fulmībus,alioue quouis mō miſſa ſuſcipenť,atq; curarēť,ad ea eliciēda e mētibus diuis,Ioui Elicio arā ī Auētino dicauit,deūq; cōſuluit auguriis q̃ ſuſcipiēda eēnt.Ad hæc cōſultāda,ꝓcurādaq; multitudie oīa ui & armis cōuerſa,& aī aliqd agēdo,occupati erāt,& deoꝶ aſſidua īſidēs cura,quū intereē rebus hūanis,cœleſte numē uidereť,ea pietate oīm pectora ībuerat,ut fides ac iuſiurādū ꝓxio legū ac pœnaꝶ metu ciuitatē regerēt,& quū ipſi ſe hoīes ī r̄gis uelut unici exēpli mor̄s formarēt,tū finitimi ēt ppl̄i,q añ caſtra,ñ urbē poſitā ī medio ad ſollicitādā oīm pacē crediderāt,ī eā uer̄cundiā adducti ſunt,ut ciuitatē icītum uerſā deoꝶ uiolari ducerēt nefas.Lucus erat,quē medium ex opaco ſpecu fōs penni rigabat aq̄,quo q̄a ſe pſæpe Numa ſine arbitris,uelut ad ꝯgreſſum dæ īferebat,Camœnis eum lucum ſacrauit,q; deaꝶ ſibi cōcilia cum ꝯiuge ſua Aegeria eēnt,& ſoli fidei ſolēne īſtituit,ad id ſacrarium flamīes bigis curru arcuato uehi iuſſit,mānq; ad digitos uſq; iuoluta,rē diuinā facē,ſignificātes fidē tutādā,ſedēq; eius ēt ī dxtris ſacratā eē.Mlta alia ſacrificia,locaq; ſacris faciēdis,q̃ Argeos pōtifices uocāt,ꝺdicauit,oīm tñ maxium eius opm fuit tutela p oē r̄gni tp̄s haud mīor pacis q̃ r̄gni.Itaq; duo deīceps r̄ges,alius alia uia,ille bello,hic pace ciuitatē auxeř.Romulus ſeptē & tr̄gīta r̄gnauit ānos,Numa tres & q̄dragita.Numæ morte ad intertegnum res r̄diit,Inđ Tullum Hoſtiliu̅m nepotē Hoſtilii,cuius ī īfima arce clara pugna aduerſus Sabios fuerat,r̄gē ppl̄s iuſſit pr̄es authores fcī.Hic ñ ſolum proxīo r̄gi diſſilis,ſed ferocior ēt q̄ Romulus fuit tum ætas uireſq; tum auita quoq; gl̄ia aīum ſtīulabat.ſeneſcē igiť ciuitatē ocio ratus,undiq; mām excitādi belli q̄rebat.Forte euēit,ut agreſtes Romāi ex Albano agro,Albāi ex Romāo ꝑdas īuicē agēnt.īperitabat tum C.Ciuilius Albæ,utriq; legati feř ſub idē tp̄s ad res repetēdas miſſit.Tullus ꝑcepat ſuis,ne qd ꝑter mādata agēnt,ſatis ſciebat negatuꝶ Albanum,ita piē bellum īdici poſſe,ab Albanis ſecordius res acta,excepti hoſpitio ab Tullo blāde ac bēigne,comiter r̄gis ꝯuiuium celebrāt,tātiſp Romāi & res r̄petiuerāt pores,& neganti Albāo bellum ī trigeſimum diē īdixerāt,hæc renunciāt Tullo.Tum legatis Tullus dicēdi ptātē,qd petētes uenerit,fač,illi oīum ignari prīum purgādo terunt tp̄s,ſe īuitos qcq̄,qđ mīus placeat Tullo,dicturos,ſed īperio ſubigi,res r̄petitum ſe uēiſſe,ni r̄ddāť,bellum īdicē iuſſos.Ad hæc Tullus.nunciate,iqt,r̄gi uřo,r̄gē Romāuꝫ đos faceř teſtes,uter ꝑus ppl̄s res r̄petētes legatos aſpnatus dimiſerit,ut ī eum oēs expetāt huiuſce clads belli.Hæc nuntiāt domum Albāi,& bellum utriq; ſumma ope pabať,ciuili ſimillimum bello,ꝓpe īter pentes natoſq;,Troianā utrāq; ꝓlē,quum Lauinium ab Troia,ab Lauinio Alba,ab Albanoꝶ ſtirpe r̄gum oriūdi Romāi eēnt.Euētus tñ belli mīus miſerabilē dimicationē feč,q; nec acie certatum ē,& tectis mō dirutis alterius urbis,duo populi ī unum ꝯfuſi ſunt.Albāi pōr̄s īgēti exercitu ī agꝶ Romāum īpetum fecē,caſtra ab urbe haud plus q̄nq; millia paſſuum locāt,foſſa circundāt,foſſa Ciuilia ab noīe ducis p aliquot ſcl̄a appellata ē dōcc cum re nomē quoq; uetuſtate aboleuit,ī his caſtris Ciuilius Albāus rex moriť,dictatorē Albāi Metium Suffetium creāt.Interī Tullus ferox ꝑcipue morte r̄gis,magnumq; deoꝶ omē ab ipſo capite orſum,ī oē nomē Albāum expetituꝶ pœnas ob bellum īpium dictitās,nocte præteritis hoſtium caſtris ī Albāum agꝶ pgit.ea res ab ſtatiuis exciuit Metium,ducit exercitum quā ꝓxīe ad hoſtē pōt,ide legatum ꝑmiſſum nuntiař Tullo iubet,ꝑuſq̄ dimicēt,opus eē colloqo,ſi ſecum ꝯgreſſus ſit ſatis ſciř ea ſe allatuꝶ,q̃ nihilo mīus ad rē Romanā,q̃ ad Albanā ꝑtineāt,haud aſpnatus Tullus,tāetſi uana afferebāť,ī aciē educ,exeunt ꝯtra & Albāi.Poſteaq̄ īſtructi utriq; ſtabāt,cum paucis pceꝶ ī medium duces ꝓcedunt,ibi īfit Albāus.Iniurias,& ñ r̄dditas res ex fœdē,q̃ r̄petitæ ſint,& ego r̄gē nr̄m Ciuilium cauſſā huiuſce eē belli audiſſe uidor,nec te dubito Tulle eadē ꝑ te ferř,ſed ſi uera potius,q̄ dictu ſpecioſa dicēda ſunt,cupido īperii duos cognatos uicioſq; ppl̄os ad arma ſtimulat,neq; r̄cte an ꝑꝑerā interꝑtor,fuerit iſta eius đliƀatio,q bellum ſuſcepit,me Albāi gerēdo bello ducē creauē.Illđ te Tulle mōitum ueli,Hetruſca res q̄ta circa nos,teq; maxie ſit,quo ꝓpior Volſcis,hoc magis ſcis,multum illi terra,plurium mari pollēt,mēor eſto iā quum ſignum pugnæ dabis,has duas acies ſpectaulo fore,ut feſſos ꝯfectoſq; ſil uictorē ac uictum aggrediāť.Itaq;,ſi nos dii amāt,q ñ cōtēti liƀtate certa,ī dubiā īpii ſuitiiq; aleā imus,īeamus aliq̄ uiā,q̄ utri utris īperēt,ſiñ magna clađ,ſine multo ſāguīe utriuſq; ppl̄i,ꝺcerni poſſit.Haud diſplicet res Tullo q̄q̄ tū īdole aī,tū ſpe uictorie ferotior erat,q̄rētibus utriq; rō inīť,cui & fortūa ipſa ꝑbuit mām.Fōte ī duobus tū exercitib⁹ erāt tergemī frēs,nec ætate,nec uiribus

diſpes, Horatios Curiatioſq; fuiſſe ſatis cõſtat, nec fere ãtiq̃ res alia ẽ nobilior, tñ ĩ re tã clara noĩm error mãet, utrius ppl'i Horatii, utrius Curiatii fuerit authores utroq; trahũt, pl'es tñ ĩuenio, qui Romanos Horatios uocẽt, hos ut ſeq̃r ĩclinat aĩus. Cũ tergeminis agũt reges, ut pro ſua quiſq; p̃ria dimicet ferro, ibi ĩperiũ fore, uñ uictoria fuerit, nihil recuſat̃, tp̃s & locus cõueniũt. Priuſq̃ dimicarent fœdus ĩctũ ĩter Romãos & Albanos ẽ his legibus, ut cuius ppl'i ciues eo certamine uiciſſent, is alteri ppl'o cũ bõa pace ĩperitaret. Fœdera alia aliis legibus, cæteꝝ eodẽ mõ oĩa fiunt, tũ ita factũ accepimus, nec ullius uetuſtior fœd̃ris mẽoria ẽ. Fœcialis regẽ Tullũ ita rogauit. Iubeſne me rex cũ p̃ep̃rato ppl'i Albani fœdus ferir̃? iubẽte rege, ſagmĩa ĩq̃t te rex poſco, rex ait, pura tollito, fœcialis ex arce gramĩs herbã purã attulit, poſtea regẽ ĩterrogauit, rex, facisne me tu r̃giũ nũtiũ pplĩq; Romãi Quiritiũ, uaſa, comiteſq; meos? Rex rñdit, qd̃ ſine fraude mea, pplĩq; Romãi Quiritiũ fiat, facio. Fœcial' erat Marcus Valerius, p̃rem p̃ratũ Sp. Fuſiũ fecit. Verbẽa caput capilloſq; tãgẽs p̃rp̃ratus (ad iuſiurãdũ patrãdũ, id ẽ faciẽdũ fit) fœdus, multiſq; id uerbis, q̃ lõgo effata carmĩe nõ opæ ẽ r̃ferre, pagit. Legibus deĩde recitatis, audi, ĩq̃t, Iuppit̃, audi p̃rp̃rate ppl'i Albãi, audi tu ppl's Albãus, ut illa palã p̃ria poſtrẽaue ex illis tabul' ceraue recitata ſũt ſine dolo malo, utiq; ea h̃ hodie r̃ctiſſime ĩtellecta ſunt, illis legib⁹ ppl's Romanus prior ñ d̃ficiet, ſi prior d̃fecerit, publico ↄſilio, dolo malo, tu illo die Iuppit̃ ppl'm Romanũ ſic ferito, ut ego hũc porcũ hodie feriã, tãtoq; magis ferito, q̃to magis potes, polleſq;, ubi id dixit, porcũ ſaxo ſilice p̃cuſſit. Sua ĩtẽ carmĩa Albãi, ſuũq; iuſiurãdũ p ſuũ dictatorẽ, ſuoſq; ſacerdotes p̃egerunt. Fœder̃ ĩcto tergemini, ſic̃ ↄuenerãt, arma capiũt, quũ ſui utroſq; adhortarẽt̃, deos p̃rios, p̃riam, atq; p̃entes, q̃cq̃d ciuiũ domi, q̃cq̃d ĩ exercitu ſit, illoꝝ tũc arma, illoꝝ ĩtueri mãus, feroces ſuopte ĩgenio, & pleni adhortãtiũ uocibus ĩ mediũ ĩter duas acies p̃cedũt. Cõſederãt utriq; p caſtris duo exercitus p̃iculi magis p̃ſ̃tis, q̃ curæ expertes, q̃ppe ĩpiũ agebat̃ ĩ tã paucoꝝ uirtute atq; fortũa poſitũ, itaq; erecti ſuſpẽſiq; ĩ minie gratũ ſpectaculũ aĩo ĩtẽdũt̃, dat̃ ſignũ, ĩfeſtiſq; armis, uelut acies, terni iuuenes magnoꝝ exercituũ aĩos gerẽtes ↄcurrũt, neq; his, neq; illis p̃iculũ ſuũ publicũ ĩpiũ ſ̃uitiũq; obuerſat̃ aĩo, futuraq; ea deĩd p̃riæ fortũa, q̃ ipſi feciſſẽt. Vt p̃rio ſtati cõcurſu ĩcrepuer̃ arma, micãteſq; fulſere gladii, horror ĩgẽs ſpectantes p̃ſtrĩgit, & neutro ĩclinata ſpe torpebat uox ſpũſq;. Cõſertis deĩde mãib⁹, quũ iã nõ motus tñ corpoꝝ, agitatioq; ãceps teloꝝ armorũq;, ſed uulnera quoq; & ſãguis ſpectaculo eẽnt, duo Romãi ſup aliũ alius, uulneratis tribus Albanis, expirãtes corruerunt, ad quoꝝ caſum quũ clamaſſet gaudio Albanus exercitus, Romanas legiões iã ſpes tota nõdũ cura deſeruerat, exaĩes uice unius, quẽ tres Curiatii circũſteterãt. Forte is integer fuit, ut uniuerſis ſolus nequaq̃ par, ſic aduerſus ſingulos ferox ergo ut ſegregaret pugnã eoꝝ, capeſſit fugã, ita ratus ſecuturos, ut quẽq; uulnere affectũ corpus ſineret. Iã aliq̃tum ſpatii ex eo loco, ubi pugnatũ ẽ, aufugerat, quũ reſpiciẽs uidit magnis ĩteruallis ſequẽtes, unum haud p̃cul ab ſeſe abeſſe, ĩ eũ magno ĩpetu rediit, & dum Albãus exercitus ĩclamat Curiatiis, uti opẽ ferãt f̃ri, iã Horatius uictor cæſo hoſte ſc̃dam pugnã petebat, tunc clamore (q̃lis ex ĩſperato fauẽtiũ ſolet) Romãi adiuuãt militẽ ſuũ, & ille deſungi p̃lio feſtinat, prius itaq; q̃ alter, q nec p̃cul aberat, cõſeq̃ poſſet, & alteꝝ Curiatiũ cõficit. Iãq; æq̃to marte ſinguli ſuperãt, ſed nec ſpe, nec uiribus pares, alteꝝ ĩtactũ ferro corpus, & gemĩata uictoria ferocẽ ĩ certamẽ tertiũ dabat, alter feſſum uulnere, feſſum curſu trahẽs corpus, uictuſq; fratꝝ añ ſe ſtrage uictori obiicit̃ hoſti. Nec illud p̃liũ fuit, Romãus exultãs duos, ĩquit, fratꝝ mãibus dedi, tertiũ cauſſã belli huiuſce, ut Romãus Albão ĩperet, dabo, male ſuſtinẽti arma gladiũ ſup̃ne iugulo defigit, iacẽtẽ ſpoliat. Romãi ouãtes ac gratulãtes Horatiũ accipiunt eo maiore cũ gaudio, quo p̃pe metũ res fuerat. Ad ſepulturã ĩde ſuoꝝ neq̃q̃ paribus aĩs uertunt̃, q̃ppe ĩperio alteri aucti, alteri ditiõis alienæ f̃ci. Sepulchra extãt, quo q̃ſq; loco cecidit, duo Romana uno loco p̃pius Albã, tria Albana Romã uerſus, ſed diſtãtia locis, ut pugnatũ ẽ. Priuſq̃ ĩde digrederẽt̃, rogãti Metio ex fœder̃ ĩcto q̃d ĩparet? ĩpat Tullus, uti iuuẽtutẽ ĩ armis hẽat, uſuꝝ ſe ĩpoꝝ opa, ſi bellũ cum Veiẽtibus foret. ita exercitus inde domos abducti. Horatius ibat tergemĩa ſpolia p̃ ſe gerẽs, cui ſoror uirgo, q̃ deſpõſata uni ex Curiatiis fuerat, obuia añ portã Capenã fuit, cognitoq; ſup hũeros f̃ris paludamẽto ſpõſi, qd̃ ip̃a cõfecerat, ſoluit crines, & flebilr̃ noĩe ſpõſũ mortuũ appellat. mouet feroci iuuẽi aĩum cõploratio ſororis ĩ uictoria ſua, tãtoq; gaudio publico, ſtricto itaq; gladio ſil' uerbis ĩcrepãs trãſfigit puellã. Abi hĩc cũ ĩmaturo amor̃ ad ſpõſũ, ĩq̃t, oblita fratꝝ mõtuoꝝ, uiuiq;, & oblita p̃riæ, ſic eat, q̃cũq; Romanũ lugebit hoſtẽ. Atrox uiſũ id facinus p̃ribus plebiq;, ſed recẽs meritũ f̃cõ obſtabat, tñ raptus ĩ ius ad regẽ. Rex, ne ip̃e tã triſtis, ĩgratiq; ad uulgus iudicii, aut ſc̃dm iudiciũ ſupplicii author eẽt cõcilio ppl'i aduocato, duũuiros, ĩq̃t, q Horatio p duellionẽ iudicẽt, ſc̃dm legẽ facio. Lex horrẽdi carmis erat, duũuiri p duellionẽ iudicẽt, ſi a duũuiri p̃uocarit, p̃uocatiõe certato, ſi uicẽt, caput obnubito, ĩfelici arbori r̃ſte ſuſpẽdito, uerbato ul' ĩtra pomœriũ, ul' ex̃ pomœriũ. Hac lege duũuiri creati, q ſe abſoluẽ ñ rebãt̃ ea legẽ ne ĩnoxiũ q̃dẽ poſſe, quũ cõdẽnaſſẽt. Tũ al' ex iis P. Horati tibi p duellionẽ iudico, ĩq̃t, lictor colliga mãus, acceſſerat lictor, iniiciebatq; laq̃ũ, tũ Horati⁹, authore Tullo clemẽte legis ĩterp̃te, p̃uoco, ĩq̃t, ita d̃ p̃uocatiõe certatũ ad ppl'm ẽ. Moti hoĩes ĩ eo iudicio, maxĩe P. Horatio p̃re p̃clamãte ſe filiã iur̃ cæſã iudicar̃, ni ita eẽt, p̃rio iur̃ ĩ filiũ aĩaduerſuꝝ fuiſſe, orabat d̃ĩde, ne ſe, quẽ paulo añ cũ egregia ſtirpe ↄſpexiſſẽt, orbũ l'ibis facerẽt, ĩter hæc ſenex iuuenẽ ãplex⁹, ſpolia Curiatioꝝ fixa eo loco, q nũc Pila Horatia appellat̃, oñtãs, hũccie, quẽ mõ decoratũ ouãtẽq; uictoria ĩcedẽtẽ uidiſtis Quiri

tes, eum ſub furca uictũ inter uerbera & cruciatus uidere poteſtis? qđ uix Albanoꝝ oculi tã deforme ſpectaculũ ferre poſſent. I lictor, colliga manus, quæ pauloante armatæ ĩperium populo Romano pepererunt. I, caput obnube liberatoris huius urbis, arbori infelici ſuſpẽde, uerbera uel intra pomœriũ, mõ inter illa pila & ſpolia hoſtium, uel extra pomœriũ, mõ intra ſepulchra Curiatioꝝ. quo enim ducere hunc iuuenẽ poteſtis, ubi non ſua decora eum a tanta fœditate ſupplicii uindicent? Non tulit populus, nec pr̃is lachrymas, nec ipſius parem in oĩ periculo aĩum, abſoluerũtq; magis admiratione uirtutis, quã iure cauſſæ. Itaq; ut cædes manifeſta aliquo tamẽ piaculo lueret, ĩperatũ pr̃i, ut filium expiaret pecunia publica, is, quibuſdam piacularibus ſacrificiis factis, quæ deinde genti Horatiæ tradita ſunt, trãſmiſſo ꝑ uiã tigillo, capite adoperto uelut ſub iugo miſit iuuenẽ, id hodie publice quoq; ſemper refectũ manet, ſororium tigillũ uocant. Horatiæ ſepulchrũ, quo loco corruerat icta, conſtructum eſt ſaxo quadrato. Nec diu pax Albana manſit, inuidia uulgi, quod tribus militibus fortuna publica cõmiſſa fuerit, uanum ingeniũ dictatoris corrumpit, & quoniã recta cõſilia haud bene euenerãt, prauis reconciliare populariũ aĩos cœpit. Igit̃ ut prius in bello pacẽ, ſic in pace bellum quærens, quia ſuæ ciuitati aĩoꝝ plus q̃ uirium cernebat eſſe, ad bellum palã atq; ex edicto gerendũ alios cõcitat populos, ſuis per ſpẽm ſocietatis reſeruat ꝓditionẽ. Fidenates, colonia Romana, Veiẽtibus ſociis cõſilii aſſumptis, pacto tranſitionis Albanoꝝ, ad bellum atq; arma incitant̃. Cũ Fidenæ aperte deſciſſent, Tullus, Metio exercituq; eius ab Alba accito, cõtra hoſtes ducit, ubi Aniene trãſiit, ad cõfluenteis collocat caſtra, inter eum locũ & Fidenas Veientiũ exercitus Tyberim tranſierat, hi & in acie ꝓpe flumen tenuere dexteꝝ cornu, in ſiniſtro Fidenates ꝓpius montes cõſiſtunt, Tullus aduerſus Veientẽ hoſtem dirigit ſuos, Albanos cõtra legionẽ Fidenatium collocat. Albano non plus animi erat, quam fidei, nec manere ergo, neq; trãſire aperte auſus, ſenſim ad mõtes ſuccedit, inde ubi ſatis ſubiſſe ſeſe ratus eſt, erigit totã aciem fluctuanſq; aĩo, ut tereret tẽpus, explicat ordines, cõſilium erat, qua fortuna rẽ daret eo inclinare uires, miraculo primo eſſe Romanis, qui ꝓximi ſteterant, ut nudari latera ſua ſocioꝝ digreſſu ſenſerũt, inde eques citato equo nuntiat regi abire Albanos, Tullus in re trepida XII. uouit Salios, fanaq; Pallori, ac Pauori, equitẽ clara increpans uoce, ut hoſtes exaudirent, redire in ꝓlium iubet, nihil trepidatione opus eſſe, ſuo iuſſu circũduci Albanum exercitũ, ut Fidenatium nuda terga inuadant. Idẽ imperat, ut haſtas equites erigere iubeat, id factũ magnæ parti peditum Romanoꝝ conſpectum abeuntis Albani exercitus interſepſit, qui uiderãt, id, quod ab rege auditũ erat, rati, eo acrius pugnant. Terror ad hoſtes tranſit, & audiuerant clara uoce dictũ, & magna pars Fidenatium, ut qui coloni additi Romanis eſſent, latinè ſciebant. Itaq; ne ſubito ex collibus decurſu Albanoꝝ intercluderẽtur ab oppido, terga uertũt, inſtat Tullus, fuſoq; Fidenatiũ cornu in Veientẽ alieno pauore ꝑculſum ferociter redit, nec illi tulere impetũ, ſed ab effuſa fuga flumẽ obiectũ a tergo arcebat, quò poſteaq̃ fuga inclinauit, alii arma fœde iactãtes in aquã cæci ruebant, alii dum cunctant̃ in ripis, inter fugæ pugnæq; cõſilium oppreſſi, non alia ante Romana pugna atrocior fuit. Tum Albanus exercitus ſpectator certaminis deductus in cãpos. Metius Tullo deuictos hoſtes gratulat̃, contra Tullus Metium benigne alloquit̃, quod bene uertat, caſtra Albanos Romanis caſtris iũgere iubet, ſacrificium luſtrale in diem poſteꝝ parat. Vbi illuxit, paratis oĩbus, ut aſſolet, uocari ad concionẽ utrunq; exercitum iubet, præcones ab extremo orſi primos exciuere Albanos, hi nouitate ẽt rei moti ut regẽ Romanũ concionantẽ audirent, ꝓxime cõſtitere, ex cõpoſito arma circundat Romana legio, centurionibus datum negotium erat, ut ſine mora imperia exeq̃rent̃. Tũ ita Tullus infit. Romani, ſi unq̃ ante alias ullo in bello fuit, quod diis ĩmortalibus gratias ageretis, deinde ueſtræ ipſoꝝ uirtuti, heſternum id ꝓlium fuit, dimicatũ eſt. n. nõ magis cũ hoſtibus, q̃ (quæ dimicatio maior ac periculoſior eſt) cũ ꝓditione ac perfidia ſocioꝝ, nam ne uos falſa opinio teneat, iniuſſu meo Albani ſubiere ad montes, nec imperiũ illud meũ, ſed cõſiliũ & imperii ſimulatio fuit, ut nec uobis ignorãtibus deſeri uos auerteret̃ a certamine aĩus, & hoſtibus circũueniri ſe ab tergo ratis terror ac fuga iniiceret̃. Nec ea culpa, quã arguo, oĩum Albanoꝝ eſt, ducẽ ſecuti ſunt, ut & uos, ſiquo ego inde agmen declinare uoluiſſem, feciſſetis. Metius ille eſt ductor itineris huius, Metius idem huius machinator belli, Metius fœderis Romani Albaniq; ruptor. audeat deinde talia alius, niſi hũc inſigne iã documẽtũ mortalibus dedero. Centuriones armati Metiũ circũſiſtunt, rex cætera, ut orſus erat, ꝑagit. Quod bonũ, fauſtũ, felixq; ſit populo Romano, ac mihi, uobiſq; Albani, ppl̃m oẽm Albanum Romã traducere in aĩo eſt, ciuitatẽ dare plebi, primores in pr̃es legere, unã urbem, unam rem publicã facere, ut ex uno quõdã in duos populos diuiſa Albana res eſt, ſic nunc in unũ redeat. Ad hæc Albana pubes inermis ab armatis ſepta in uariis uoluntatibus, cõi tñ metu cogẽte, ſilentiũ tenet, tũ Tullus, Meti Suffeti, inquit, ſi ipſe diſcere poſſes fidẽ ac fœdera ſeruare, uiuo tibi ea diſciplina a me adhibita eſſet, nunc quoniam tuum inſanabile ingenium eſt, tu tuo ſupplicio doce humanũ genus ea ſancta credere, quæ a te uiolata ſunt. Vt igit̃ pauloante aĩum inter Fidenatẽ Romanãq; rem ancipitẽ geſſiſti, ita iam corpus paſſim diſtrahendũ dabis. Exinde duabus admotis quadrigis, in currus eaꝝ diſtentum alligat Metium, deinde in diuerſum equi cõcitati laceꝝ in utroq; curru corpus, qua inhæſerant uinculis mẽbra, portantes, auertere oẽs a tanta fœditate

ſpectaculi

ſpectaculi oculos. Primũ ultimũmq; illud ſupplicium apud Romanos exẽpli parꝝ memoris legũ humanarum fuit, in aliis gloriari licet nulli gentium mitiores placuiſſe pœnas. Inter hæc iam præmiſſi erant Albani equites, qui multitudinẽ traducerent Romã, legiones deinde ductæ ad diruendã urbẽ, quæ ubi intrauere portas, non quidẽ fuit tumultus ille nec pauor, qualis captarꝝ eſſe urbiũ ſolet, quũ effractis portis, ſtratiſue ariete muris, aut arce ui capta, clamor hoſtilis, & curſus per urbem armatorꝝ, oĩa ferro flãmaq; miſcet, ſed ſilentium triſte, ac tacita mœſtitia ita defixit oĩum aĩos, ut præ metu obliti quid relinquerent, quid ſecũ ferrent, deficiente cõſilio, rogitantéſq; alii alios, nunc in liminibus ſtarent, nunc errabundi domos ſuas ultimum illud uiſuri peruagarent. Vt uerò iam equitum clamor exire iubentium inſtabat, iam fragor tectorꝝ, quæ diruebant, ultimis urbis partibus audiebatur, puluiſq; ex diſtantibus locis ortus, uelut nube inducta oĩa impleuerat, raptim quibus quiſq; poterat elatis, quũ larem ac penates tectáq;, in quibus natus quiſq; educatúſq;, eſſet, relinquẽtes exirent. Iã continens agmen migrãtiũ ĩpleuerat uias, & conſpectus aliorꝝ mutua miſeratiõe integrabat lachrymas, uocéſq; ẽt miſerabiles exaudiebant mulierꝝ, ꝓcipue cum obſeſſa ab armatis tẽpla auguſta ꝓterirent, ac ueluti captos relinquerent deos. Egreſſis urbẽ Albanis, Romanus paſſim publica priuatáq; oĩa tecta adæquat ſolo, unáq; hora quadringentorꝝ opus annorꝝ, quibus Alba ſteterat, excidio ac ruinis dedit, tẽplis tantũ deũ (ita enim edictum ab rege fuerat) tẽperatũ eſt. Roma interim creſcit Albæ ruinis, duplicat ciuiũ numerus, Cœlius addit urbi mons, & quo frequentius habitaret, eandem ſedem Tullus regiæ capit, ibíq; habitauit, prĩcipes Albanorꝝ in pr̃es, ut ea quoq; pars reipublicæ creſceret, legit, Tullios, Seruilios, Quintios, Geganios, Curiatios, Chloelios, tẽplúmq; ordini ab ſe aucto curiã fecit, quæ Hoſtilia uſq; ad pr̃um nr̃orꝝ ætatem appellata eſt, & ut oĩum ordinum uiribus aliquid ex nouo populo adiiceret, equitum decẽ turmas ex Albanis legit, legiones ueteres eodẽ ſupplemẽto expleuit, & nouas ſcripſit. Hac fiducia uirium Tullus Sabinis bellũ indicit, genti ea tẽpeſtate ſecundũ Hetruſcos opulẽtiſſimæ uiris armiſq;, utrinq; iniuriæ factæ, ac res nequiquã erant repetitæ. Tullus ad Feroniæ fanũ mercatu frequenti negociatores Romanos cõprehenſos querebat, Sabini ſuos prius in lucũ confugiſſe, ac Romæ retentos. hæ cauſſæ belli ferebant. Sabini haud parꝝ memores & ſuarꝝ uiriũ partẽ Romæ ab Tatio locatã, & Romanã rem nuper ẽt adiectione populi Albani auctã, circũſpicere & ipſi externa auxilia. Hetruria erat uicina, ꝓximi, Hetruſcorꝝ Veientes, inde ob reſiduas bellorꝝ iras maxime ſollicitatis ad defectionẽ animis uoluntarios traxere, & apud uagos quoſdã ex inopi plebe ẽt merces ualuit, publico auxilio nullo adiuti ſunt, ualuítq; apud Veientes, nam de cæteris minus mirꝝ eſt, pacta cũ Romulo induciarꝝ fides. Quũ bellũ utriq; ſumma ope pararẽt, uertiq; ĩ eo res uideret, utri prius arma inferrẽt, occupat Tullus in agrũ Sabinũ trãſire. Pugna atrox ad ſyluã Malicuſam fuit, ubi & peditũ quidẽ robore, cæterꝝ equitatu aucto nuꝑ plurimũ Romana acies ualuit, ab equitibus repente inuectis turbati ordines ſunt Sabinorꝝ, nec pugna deinde illis cõſtare, nec fuga explicari ſine magna cæde potuit. Deuictis Sabinis quũ in magna gloria, magniſq; opibus regnũ Tulli, ac tota res Romana eſſet, nuntiatũ regi patribuſq; eſt, in mõte Albano lapidibus pluiſſe, quod quũ credi uix poſſet, miſſis ad id uiſendũ ꝓdigiũ, ĩ cõſpectu haud aliter, quã quũ grãdinẽ uẽti glomeratã in terras agũt, crebri cecidere cælo lapides, uiſi ẽt audire uocẽ ingentẽ ex ſummi cacuminis luco, ut pr̃io ritu ſacra Albani facerẽt, q̃ uelut diis quoq; ſimul cum pr̃ia relictis obliuiõi dederãt, & aut Romana ſacra ſuſceperãt, aut fortunæ, ut fit, obirati cultũ reliq̃rant deũ. Romanis quoq; ab eodẽ ꝓdigio nouendiale ſacrũ publice ſuſceptũ eſt, ſeu uoce cæleſti ex Albano monte miſſa, nã id quoq; tradit, ſeu aruſpicũ monitu. Manſit certe ſolẽne, ut q̃ id quidẽ ꝓdigiũ nuntiaret, feriæ ꝑ nouẽ dies agerent. Haud ita multo poſt peſtilẽtia laboratũ eſt, unde quũ pigritia militãdi oriret, nulla tamẽ ab armis quies dabat a bellicoſo rege, ſalubriora ẽt credẽte militiæ, quã domi iuuenũ corpa eẽ, donec ipſe quoq; lõgiquo morbo eſt ĩplicitus, túc adeo fracti ſimul cũ corpe ſunt ſpũs illi feroces, ut qui nihil ante ratus eẽt minus regiũ, q̃ ſacris dedere aĩum, repente oĩbus magnis paruiſq; ſuꝑſtitiõibus obnoxius degeret, religiõibuſq; ẽt ppl̃m impleret. Vulgò iã hoĩes eũ ſtatum rerꝝ, qui ſub Numa rege fuerat, requirẽtes, unã opẽ ægris corpibus relictã, ſi pax ueniáq; ab diis ĩpetrata eſſet, credebãt. Ipſum regẽ tradunt uoluentẽ cõmentarios Numæ, quũ ibi q̃dã occulta ſolẽnia ſacrificia Ioui Elicio facta inueniſſet, operatum iis ſacris ſe abdidiſſe, ſed non rite initũ, aut curatũ eſſe id ſacrũ, nec ſolũ nullã ei oblatã cæleſtium ſpẽm, ſed ira Iouis ſollicitati praua religiõe fulmine ictum cũ domo flagraſſe. Tullus magna gloria belli regnauit annos duos & triginta. Mortuo Tullo res, ut inſtitutum iam inde ab initio erat, ad patres redierat, hiq; inter regem nominauerant, quo comitia habente Ancum Martium regem populus creauit, patres fuẽre authores Numæ Pompilii nepos, filia ortus, Ancus Martius erat, qui, ut regnare cœpit, & auitæ gloriæ memor, & quia proximum regnum ob cætera egregium, ab una parte haud ſatis proſperum fuerat, ſacris aut neglectis aut praue cultis, longéq; antiquiſſimum ratus ſacra publica, ut a Numa inſtituta erant, facere, omnia ea ex commentariis regis pontificem in album relata proponere in publico iubet, inde & ciuibus otii cupidis, & finitimis ciuitatibus facta ſpes in aui mores atq; inſtituta regẽ abituꝝ. Igitur Latini, cum quibus regnante Tullo ictum fœdus erat, ſuſtulerant aĩos, & quum incur-

ſionem in agrum Romanum feciſſent, repetentibus res Romanis ſupbè reſponſum reddunt, deſidẽ Romanum regẽ inter ſacella & aras actuꝝ eſſe regnum rati. Medium erat in Anco ingenium, & Numæ & Romuli memor, & (præterꝗ quod aui regno magis neceſſariã fuiſſe pacẽ credebat, cum in nouo tum feroci populo) quod illi cõtigiſſet otium ſine iniuria, id ſe haud facile habituꝝ, tentari patiẽtiam, & tentatã contẽni, ꝗpꝗ; eſſe Tullo regi aptiora, quàm Numæ, ut tamen (quoniã Numa in pace religiones inſtituiſſet) a ſe bellicæ cærimoniæ proderent̃, nec gererent̃ ſolum, ſed ẽt indicerent̃ bella aliquo ritu, ius ab antiqua gente Equiculis, quod nunc fœciales habent, deſcripſit, quo res repetũtur. Legatus ubi ad fines eoꝝ uenit, unde res repetuntur, capite uelato filo, lanæ uelamen eſt, audi Iuppiter, inquit, audite fines (cuiuſcũꝗ; gentis ſunt noĩat) audiat fas, ego ſum publicus nuntius populi Romani, iuſte pieꝗ; legatus uenio, uerbiſꝗ; meis fides ſit, peragit inde poſtulata, inde Iouem teſtem facit, ſi ego iniuſte impieꝗ; illos hoĩes, illaſꝗ; res dedier populo Romano, mihiꝗ; expoſco, tũ patriæ cõpotem me nunꝗ̃ ſinas eſſe. Hæc quum fines ſupra ſcandit, hæc quicunꝗ; ei primus uir obuius fuerit, hæc portã ingrediens, hæc foꝝ ingreſſus, paucis uerbis carminis, concipiendiꝗ; iuriſiurandi mutatis, peragit, ſi non dedunt̃, quos expoſcit, diebus tribus & triginta (tot enim ſolẽnes ſunt) peractis, bellũ ita indicit. Audi Iuppiter, & tu Iuno, Quirine, diĩꝗ; cæleſtes, uoſꝗ; terreſtres, uoſꝗ; ĩferni audite, ego uos teſtor, populum illum (quicunꝗ; eſt noĩat) iniuſtum eſſe, neꝗ; ius perſoluere, ſed de iſtis rebus in pr̃ia maiores natu cõſulemus, quo pacto ius nr̃m adipiſcamur. Quum is nuntius Romã ad cõſulendum redit, cõfeſtim rex ex his ferme uerbis pr̃es conſulebat, quaꝝ reꝝ, litium, cauſſaꝝ cõdixit pater patratus populi Romani Quiritium patripatrato priſcoꝝ Latinoꝝ, hoĩbúſꝗ; priſcis Latinis, quas res dari, fieri, ſolui oportuit, eas res nec dederunt, nec ſoluerunt, nec fecerunt, dic, inquit ei, quẽ primum ſn̄iam rogabat, quid cenſes? tum ille puro pioꝗ; duello quærendas cenſeo, itaꝗ; cõſentio, conſciſcóꝗ;, inde ordine alii rogabant̃, quandoꝗ; pars maior eoꝝ, qui aderant, in eãdẽ ſn̄iam ibant, bellũ erat conſenſu fieri ſolitum, ut fœcialis haſtam ferratã, aut ſagmineã præuſtam ad fines eoꝝ ferret, & non minus tribus puberibus præſentibus diceret, quod populi priſcoꝝ Latinoꝝ hoĩéſue priſci Latini Populo Romano Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod Populus Romanus Quiritium bellum cũ priſcis Latinis iuſſit eſſe, ſenatúſue Populi Romani Quiritium cenſuit, conſenſit, cõſciuit, ut bellũ cum priſcis Latinis fieret, ob eam rem, ego Populúſꝗ; Romanus populo priſcoꝝ Latinoꝝ hoĩbúſꝗ; priſcis Latinis bellum indico, facióꝗ;, id ubi dixiſſet, haſtã in fines eoꝝ emittebat. Hoc tum modo ab Latinis repetitæ res, ac bellum indictum, moréꝗ; eum poſteri acceperunt. Ancus demandata cura ſacroꝝ flaminibus, ſacerdotibúſꝗ; aliis, exercitu nouo conſcripto, ꝓfectus Politorium, urbẽ Latinoꝝ, ui cepit, ſecutuſꝗ; morem regum prioꝝ, qui rem Romanã auxerant hoſtibus in ciuitatem accipiendis, multitudinem oĩm Romam traduxit, & quũ circa Palatium ſedẽ ueteres Romani, Sabini Capitoliũ atꝗ; arcem, Cælium montẽ Albani impleſſent, Auentinũ nouæ multitudini datum, additi eidẽ haud ita multo poſt, Tellenis Ficanáꝗ; captis, noui ciues. Politorium inde rurſus bello repetitum, quod uacuũ occupauerant priſci Latini, eáꝗ; cauſſa diruendæ urbis eius fuit Romanis, ne hoſtium ſemꝑ receptaculũ eſſet. Poſtremo oĩ bello Latino Medulliã cõpulſo, aliquãdiu ibi marte incerto, uaria uictoria, pugnatum eſt, nã & urbs tuta munitionibus, præſidióꝗ; firmata ualido erat, & caſtris in apto poſitis aliquoties exercitus Latinus cõminus cum Romanis ſigna contulerat. Ad ultimum oĩbus copiis connixus Ancus acie primum uincit, inde ingenti præda potitus Romã redit. Tum quoꝗ; multis millibus Latinoꝝ in ciuitatẽ acceptis, quibus, ut iungeret̃ Palatio Auentinum, ad Murtiæ datæ ſedes. Ianiculũ quoꝗ; adiectum, non inopia loci, ſed nequãdo ea arx hoſtium eſſet, id nõ muro ſolũ, ſed ob cõmoditatem itineris, põte ſublicio tum primum in Tyberim facto cõiugi urbi placuit, Quiritium quoꝗ; foſſa, haud paruũ munimẽtum a planioribus additum locis, Anci regis opus eſt. Ingenti incremento rebus auctis, quũ in tãta multitudine hoĩum, diſcrimine recte an ꝑperam facti cõfuſo, facinora clãdeſtina fierent, carcer ad terrorẽ increſcentis audaciæ media urbe, imminens foro ædificat̃. Nec urbs tantum hoc rege creuit, ſed ẽt ager, fineſꝗ;, ſylua Meſia Veientibus adẽpta, uſꝗ; ad mare imperium prolatum, & in ora Tyberis Hoſtia urbs condita, ſalinæ circa factæ, egregiéꝗ; rebus bello geſtis ædes Iouis Feretrii amplificata. Anco regnante Lucumo, uir impiger, ac diuitiis potens Romã cõmigrauit, cupidine maxime ac ſpe magni honoris, cuius adipiſcendi Tarquiniis (nã ibi quoꝗ; peregrina ſtirpe oriũdus erat) facultas non fuerat. Demarathi Corinthii filius erat, qui ob ſeditiones domo ꝓfugus, quũ Tarquiniis forte conſediſſet, uxore ibi ducta duos filios genuit, noĩa his Lucumo, atꝗ; Aruns fuerũt, Lucumo ſuperfuit patri, bonoꝝ oĩum hæres, Aruns, priuſꝗ̃ pr̃ morit̃, uxore grauida relicta, nec diu manet ſupſtes filio pr̃, qui quum ignorãs nuꝝ uentrẽ ferre, immemor in teſtãdo nepotis deceſſiſſet, puero poſt aui mortẽ in nullã fortẽ bonoꝝ nato, ob inopiã Egerio inditũ nomẽ. Lucumoni cõtra omnium hæredi bonoꝝ quũ diuitiæ iam aĩos facerẽt, auxit ducta in matrimoniũ Tanaquil, ſummo loco nata, & quæ haud facile iis, in quibus nata erat, humiliora ſineret. ea quum illi nupſiſſet, ſpernentibus Hetruſcis Lucumonẽ exulẽ, aduena ortũ, ferre indignitatẽ nõ potuit, oblitáꝗ; ingenitæ erga pr̃iã caritatis, dũmõ uiꝝ honoratũ uideret, conſiliũ migrãdi ab Tarquiniis cepit. Roma ẽ ad id potiſſimũ

uiſa in

uiſa, in nouo populo, ubi omnis repentina atqꝫ ex uirtute nobilitas ſit, futuꝶ locum forti ac ſtrenuo uiro, regnaſſe Tatiú Sabinú, accerſitum in regnum Numá a Curibus, & Ancum Sabina mr̃e ortum, nobiléqꝫ una imagine Numæ eſſe, facile pſuadet, ut cúpido honoꝶ, & cui Tarquinii mr̃na tãtum patria eẽt. Sublatis itaqꝫ rebus cõmigrat Romá. Ad Ianiculú forte uẽtum erat, ibi ei carpẽto ſedẽti cum uxore aquila ſuſpenſis demiſſa leniter alis pileum aufert, ſupqꝫ carpentum cum magno clãgore uolitans, rurſus (uelut miniſterio diuinitus miſſa) capiti apte reponit, inde ſublimis abiit. Accepiſſe id auguriú læta dr̃ Tanaquil, perita (ut uulgo Hetruſci) cæleſtium pdigioꝶ mulier, excelſa & alta ſperare cõplexa uiꝶ iubet eá alitẽ ea regione cæli, & eius dei nuntiá ueniſſe, circa ſummú culmẽ hoīs auſpiciú feciſſe, leuaſſe humano ſuppoſitú capiti decus, ut diuinitus eidẽ redderet. Has ſpes cogitatiõeſqꝫ ſecú portantes urbẽ ingreſſi ſunt, domicilióqꝫ ibi cõparato L. Tarquiniú Priſcum edidere nomẽ. Iam Romanis conſpicuú eum nouitas diuitiǽqꝫ faciebát, & ipſe fortuná benigno alloquio, comitate inuitádi, beneficiíſqꝫ, quos poterat, ſibi cõciliando adiuuabat, donec in regiá quoqꝫ de eo fama plata eſt, notitiaqꝫ eú breui apud regẽ, liberaliter dexteréqꝫ obeundo officia, in familiaris amicitiæ adduxerat iura, ut publicis pariter ac priuatis cõſiliis, bello domíqꝫ intereſſet, & per oía expertus, poſtremo tutor ẽt liberis regis teſtamẽto inſtitueret. Regnauit Ancus is quattuor & XX. annos, cuilibet ſuperioꝶ regú belli, paciſqꝫ & artibus & gloria par. Iá filii ppe puberẽ ætatẽ erant, eò magis Tarquinius inſtare, ut quáprimum comitia regi creádo fierẽt, quibus indictis ſub tẽpus pueros uenatum ablegauit, iſqꝫ primus & petiſſe ambitioſe regnum, & orationẽ dr̃ habuiſſe ad cõciliandos plebis aíos cõpoſitá, quú ſe non rẽ nouá petere, quippe qui non primus, quod quiſq̃ indignari mirariue poſſet, ſed tertius Romæ peregrinus regnum affectet, & Tatiú non ex peregrino ſolú, ſed ex hoſte regẽ factum, & Numá ignaꝶ urbis non petentem, in regnú ultro accitum, ſe ex quo ſui potens fuerit, Romá cum coniuge ac fortunis oíbus cõmigraſſe, maiorem partẽ ætatis eius, qua ciuilibus officiis fungant hoíes, Romæ ſe quá in uetere patria uixiſſe, domi militiæqꝫ ſub haud pœnitendo magiſtro, ipſo Anco rege, Romana ſe iura, Romanos ritus didiciſſe, obſequio, & obſeruantia in regẽ cum oíbus, bonitate erga alios cum rege ipſo certaſſe. Hæc eum haud falſa memorantẽ ingenti conſenſu Populus Romanus regnare iuſſit; ergo uiꝶ cætera egregium ſecuta, quá in petendo habuerat, ẽt regnantẽ ambitio eſt, nec minus regni ſui firmandi, quá augendæ reipublicæ memor, centum in pr̃es legit, qui deinde minoꝶ gentium ſunt appellati, factio haud dubia regis, cuius beneficio in curiá uenerant. Bellum primum cum Latinis geſſit, & oppidú ibi Apiolas ui cepit, prædáqꝫ inde maiore, quá quanta belli fama fuerat, reuecta, ludos opulentius inſtructiúſqꝫ, quá priores reges, fecit. Tum primú circo, qui núc maximus dr̃, deſignatus eſt locus, loca diuiſa patribus equitibúſqꝫ, ubi ſpectacula ſibi quiſqꝫ facerent, fori appellati. Spectauere furcis duodenos ab terra ſpectacula alta ſuſtinentibus pedes, ludicrú fuit, equi pugiléſqꝫ ex Hetruria maxime acciti, ſolẽnes deinde annui máſere ludi Romani, magníqꝫ uarie appellati. Ab eodẽ rege & circa foꝶ priuatis ædificáda diuiſa ſunt loca, porticus, tabernǽqꝫ factæ, muro quoqꝫ lapideo circundare urbem parabat, quú Sabinum bellum cœptis interuenit, adeóqꝫ ſubita res fuit, ut prius Aniẽnẽ tráſierint hoſtes, quá obuiam ire ac phibere exercitus Romanus poſſet, itaqꝫ trepidatum Romæ eſt, & primo dubia uictoria, magna utrinqꝫ cæde pugnatú eſt, reductis deinde in caſtris hoſtium copiis, datóqꝫ ſpatio Romanis ad cõparandum de integro bellum, Tarquinius equitẽ maxime ſuis deeſſe uiribus ratus, ad Ramnẽſes, Titienſes, Luceres, q̃s centurias Romulus ſcripſerat, addere alias cõſtituit, ſuóqꝫ inſignes relinquere noíe, id quia inaugurato Romulus fecerat, negare Actius Nauius, inclytus ea tẽpeſtate augur, neqꝫ mutari, neqꝫ nouú conſtitui, niſi aues addixiſſent, poſſe. Ex eo ira regi mota, eludenſqꝫ artẽ, ut ferunt, agedú, inquit, diuina inaugurato, fierine poſſit, quod nunc ego mente cõcipio? quú ille in augurio rem exptus pfecto futuram dixiſſet, atqui hoc aío agitaui, inquit, te nouacula cotem diſciſſuꝶ, cape hæc, & perage, quod aues tuæ fieri poſſe portẽdunt. Tum illum haud cunctanter diſcidiſſe cotem ferunt. Statua Actii capite uelato, quo in loco res acta eſt, in comitio in gradibus ipſis ad læuam curiæ fuit, cotem quoqꝫ eodem loco ſitam fuiſſe memorant, ut eſſet ad poſteros miraculi eius monimentú. Auguriis certe, ſacerdotióqꝫ auguꝶ tantus honos acceſſit, ut nihil belli domíqꝫ poſtea, niſi auſpicato gereretur, cõcilia populi, exercitus uocati, ſumma reꝶ, ubi aues non admiſiſſent, dirimerẽtur, neqꝫ tum Tarquinius de equitum centuriis quicq̃ mutauit, numero tátum alteꝶ adiecit, ut mille & CCC equites in tribus centuriis eſſent, poſteriores mõ ſub iiſdẽ noíbus, qui additi erant, appellati ſunt, quas nunc, quia geminatæ ſunt, ſex uocant cẽturias. Hac parte copiaꝶ aucta, iteꝶ cum Sabinis cõfligitur, ſed præterq̃ quod uiribus creuerat Romanus exercitus, ex occulto etiá additur dolus, miſſis qui magnam uim lignoꝶ in Anienis ripa iacentem ardentem in flumen conicerẽt, uẽtoqꝫ adiuuante accenſa ligna, & pleraqꝫ in ratibus impacta ſublicis quum hærerent, pontem incendunt, ea quoqꝫ res in pugna terrorem attulit Sabinis effuſis, eadem fugam impediuit, multiqꝫ mortales quú hoſtem effugiſſent, in flumine ipſo periere, quorú fluitantia arma ad urbem cognita in Tyberi prius pœne, quam nuntiari poſſet, inſignem uictoriá fecere. Eo prælio præcipua equitú gloria fuit, utrinqꝫ ab cornibus poſitos, quú iam pelleret media peditú ſuoꝶ acies, ita incurriſſe ab lateribus ferút, ut nõ

ſiſterent modo Sabinas legiones ferociter inſtantes cedentibus,ſed ſubito in fugá uerterent, montes Sabini curſu effuſo petebant,& pauci tenuere,maxima pars,ut ante dictum eſt,ab equitibus in flumé acti ſunt. Tarquinius inſtandū perterritis ratus,præda,captiuiſq; Romá miſſis,ſpoliis hoſtiū(uotum id Vulcano erat)ingenti cumulo accenſis,pergit porro in agrum Sabinū exercitum inducere,& quáq̄ male geſta res erat,nec geſturos melius ſperare poterant,tamé,quia cōſulendi res non dabat ſpatium, iere obuiá Sabini tumultuario milite,iterūq; ibi fuſi,perditis iam prope rebus,pacé petiere. Collatia & quicquid circa Collatiá agri erat,Sabinis ademptū. Egerius(hic fratris filius erat regis)Collatiæ in præſidio relictus,deditoſq; Collatinos ita accipio, eamq; deditionis formulá eſſe. Rex interrogauit. Eſtiſne uos legati oratoreſq; miſſi a populo Collatino,ut uos populumq; Collatinum dederitis? Sumus. Eſtne populus Collatinus in ſua poteſtate? Eſt. Deditiſne uos,populumq; Collatinum, urbem, agros,aquá,terminos,delubra,utenſilia,diuina,humanaq; omnia in meam populiq; Romani ditionem? Dedimus. Et ego recipio. Bello Sabino perfecto, Tarquinius triumphans Romá redit,inde priſcis Latinis bellū fecit,ubi nuſq̄ ad uniuerſæ rei dimicationem uentum eſt,ad ſingula oppida circūferendo arma omne nomé Latinū domuit,Corniculū,Ficulnea Vetus,Cameria,Cruſtumeriū, Ameriola,Medullia,Nomen tum,hæc de priſcis Latinis,aut qui ad Latinos defecerant,capta oppida, pax deinde eſt facta. Maiore inde aío pacis opera inchoata,quá quanta mole geſſerat bella,ut non quietior populus domi eſſet,quá militiæ fuiſſet,ná & muro lapideo,cuius exordiū operis Sabino bello turbatum erat,urbé,quá nōdum munierat,cingere parat,& infima urbis loca circa foꝝ,aliaſq; interiectas collibus cōualles,quia ex planis locis haud facile euehebát aquas,cloacis faſtigio in Tyberim ductis ſiccat,& aream ad ædé in Capitolio Iouis,quá uouerat bello Sabino,iam præſagiente aío futuram olim amplitudiné loci,occupat fundamentis. Eo tempore in regia prodigiū uiſum, euétuq; mirabile fuit. puero dormienti,cui Seruio Tullio nomen fuit,caput arſiſſe ferunt,multoꝝ in cōſpectu,plurimo igitur clamore inde ad tantæ rei miraculū orto excitum regem,& quū quidá familiarium aquam ad extinguédum ferret,ab regina retétum,ſedatoq; iam tumultu,moueri uetuiſſe pueꝝ,donec ſua ſpōte experrectus eſſet,mox cum ſōno flámá abiſſe. Tū adducto in ſecretū uiro, Tanaquil, Videſne tu puerum hunc,inquit,qué tam humili cultu educamus? Scire licet hunc lumen quondá rebus noſtris dubiis futuꝝ,præſidiumq; regiæ afflictæ,proinde materiá ingentis publice priuatimq; decoris oí indulgentia noſtra nutriamus,inde pueꝝ liberꝝ loco cœptum haberi,erudiriq; artibus,quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultū excitant. Euenit facile,quod diis cordi eſſet,iuuenis euaſit uere indolis regiæ, nec,quū quæreret gener Tarquinio,quiſq̄ Romanæ iuuentutis ulla arte conferri potuit,filiáq; ei ſuá rex deſpōdit. Hic quacūq; de cauſſa tátus illi honos habitus credere prohibet ſerua natū eū, paruūq; ipſum ſeruiſſe,eoꝝ magis ſníæ ſum,qui Corniculo capto,Seruii Tullii,qui princeps in illa urbe fuerat,grauidá,uiro occiſo,uxoré,quū inter reliq̄s captiuas cognita eét,ob unicá nobilitaté,ab regina Romana ꝓhibitá ferunt ſeruitio,partū Romæ edidiſſe Priſci Tarquinii domo,inde táto beneficio & inter mulieres familiaritaté auctá,& pueꝝ,ut in domo a paruo educatū, in caritate atq; honore fuiſſe, fortuná matris,qđ capta patria in hoſtiū manus uenerit,ut ſerua natus crederet, feciſſe. Duodequadrageſimo ferme anno,ex quo regnare cœperat Tarquinius,nō apud regé mō, ſed apud patres plebemq; lōge maximo honore Seruius Tullius erat. Tū Anci filii duo,& ſi antea ſemꝑ pro idigniſſimo habuerát,ſe patrio regno tutoris fraude pulſos,regnare Romæ aduená,non mō nō uicinæ,ſed ne italicæ quidé ſtirpis,tūc ipenſius his indignitas creſcere,ſi ne ab Tarquinio quidé ad ſe rediret regnum, ſed ꝓceps inde porro ad ſeruitia caderet,ut i eadé ciuitate poſt cēteſimū fere ánū, quá Romulus deo prognatus,deus ipſe,tenuerit regnū,donec in terris fuerit,id ſeruus ſerua natus poſſideat,tū cōe Romani nois,tū Præcipue id domus ſuæ dedecus fore,ſi Anci rĝis uirili ſtirpe ſalua,nō mō aduenis,ſed etiá ſeruis Romanū regnū pateret. Ferro igit eá arcere contumeliá ſtatuūt,ſed iniuriæ dolor in Tarquiniū ipſum magis,q̄ in Seruiū eos ſtimulabat,& quia grauior ultor cædis,ſi Supereſſet,rex futurus erat,quá priuatus,tum Seruio occiſo,quécūq; aliū geneꝝ delegiſſet,eundé regni hæredé facturus uidebat. Ob hoc ipſi regi inſidiæ parantur. Ex paſtoribus duo ferociſſimi delecti,ad facinus qui cōſueti erát,uterq; agreſtibus ferraméttis in ueſtibulo regiæ,quá potuere tumultuoſiſſime,ſpecie rixæ i ſe oés apparitores regios cōuertunt,inde,quū ambo regé appellarét,clamorq; eoꝝ penitus in regiá perueniſſet,uocati ad regé pergunt,primo uterq; uociferari,& certatim alter alteri obſterpere,coerciti a lictore, ac iuſſi inuicé dicere,tandé ob loqui deſiſtunt,unus ré ex cōpoſito ordit,dum intétus in eū ſe rex totus auerteret,alter elatá ſecurim in caput deiecit,relictoq; in uulnere telo, ambo ſe foras eiiciunt. Tarquiniū moribundum quū qui circa erát excepiſſent,illos fugientes lictores cōprehédunt. clamor inde cōcurſuſq; populi mirantium quid rei eſſet. Tanaquil inter tumultū claudi regiá iubet,arbitros eiecit,ſimulq;,quæ curádo uulneri opus ſunt,tanquá ſpes ſubeſſet,ſedulo cōparat,ſimul, ſi deſtituat ſpes,alia ꝑſidia molit. Seruio ꝓpere accito,quū pœne exangué uiꝝ oſtédiſſet,dextrá tenens orat, ne inultá morté ſoceri,ne ſocrū inimicis ludibrio eſſe ſinat. Tuū eſt,inquit,Serui,ſi uir es, regnū,nō eorū,qui alienis manibus peſſimū facinus fecere,erige te,deoſq; duces ſequere,qui claꝝ hoc fore caput

diuino

diuino quondam circunfuſo igni portenderunt, nunc te illa cæleſtis excitet flamma, nunc expergiſcere uere, & nos peregrini regnauimus, qui ſis, non unde natus ſis, reputa, ſi tua re ſubita conſilia torpent, at tu mea conſilia ſequere. Quum clamor impetuſꝗ multitudinis uix ſuſtineri poſſet, ex ſuperiore parte ædium per feneſtras in nouã uiam uerſus (habitabat enim rex ad Iouis Statoris ædem) populum Tanaquil alloquit̃. Iubet bono animo eſſe, ſopitum regem fuiſſe ſubito ictu, ferrum haud alte in corpus deſcendiſſe, iam ad ſe rediſſe, inſpectum uulnus abſterſo cruore, omnia ſalubria eſſe, cõſidere propediem ipſum eos uiſuros. Interim Seruii Tullii iubere populum dicto audientem eſſe, eum iura redditurum, obiturumꝗ alia eius munia eſſe. Seruius cum trabea, & lictoribus prodit, ac ſede regia ſedens alia decernit, de aliis conſulturum ſe regem eſſe ſimulat. Itaꝗ per aliquot dies, quũ iam expiraſſet Tarquinius, cælata morte, per ſpeciem alienæ fungendæ uicis ſuas opes firmauit, tum demum palam facta ex comploratione in regia orta, Seruius præſidio firmo munitus, primus iniuſſu populi, uoluntate patrum, regnauit. Anci liberi iam tum comprehenſis ſceleris miniſtris, ut uiuere regem, & tantas eſſe opes Seruii nuntiatum eſt, Sueſſam Pomeriam exulatum ierant. Nec iam publicis magis conſiliis Seruius, quam priuatis munire opes, & ne qualis Anci liberum animus aduerſus Tarquinium fuerat, talis aduerſus ſe Tarquinii liberꝫ eſſet, duas filias iuuenibus regiis Lucio atꝗ Arunti Tarquiniis iungit. Nec tamen rupit fati neceſſitatem humanis conſiliis, quin inuidia regni etiam inter domeſticos infida omnia atꝗ infeſta faceret. Peropportune ad præſentis quietem ſtatus bellum cum Veientibus (iam enim induciæ exierant) aliiſꝗ Hetruſcis ſumptum, in eo bello & uirtus, & fortuna enituit Tullii, fuſoꝗ ingenti hoſtium exercitu, haud dubius rex, ſeu patrum, ſeu plebis animus periclitaretur, Romam rediit. Aggrediturꝗ inde pacis longe maximum opus, ut quemadmodum Numa diuini author iuris fuiſſet, ita Seruium conditorem omnis in ciuitate diſcriminis ordinumꝗ, quibus inter gradus dignitatis, fortunæꝗ aliquid interlucet, poſteri fama ferrent. Cenſum enim inſtituit, rem ſaluberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli paciſꝗ munia non uiritim, ut ante, ſed pro habitu pecuniarum fierent. Tum claſſes centuriaſꝗ, & hunc ordinem ex cenſu deſcripſit, uel pace decorum, uel bello. Ex iis qui centum millium æris, aut maiorem cenſum haberent, LXXX. confecit centurias, quadragenas ſeniorum ac iuniorum, prima claſſis omnes appellati, ſeniores ad urbis cuſtodiam ut præſto eſſent, iuuenes ut foris bella gererent, arma his imperata galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære, hæc ut tegumenta corporis eſſent, tæla in hoſtem haſtaꝗ, & gladius, additæ huic claſſi duæ fabrum centuriæ, quæ ſine armis ſtipendia facerent, datum munus, ut machinas in bello ferrent. Secunda claſſis intra centum uſꝗ ad quinꝗ & ſeptuaginta millium céſum inſtituta, & ex his ſenioribus iunioribuſꝗ uiginti conſcriptæ centuriæ, arma imperata ſcutum pro clypeo, & præter loricam omnia eadem. Tertiæ claſſis in quinquaginta millium cenſum eſſe uoluit, totidem centuriæ, & eæ eodem diſcrimine ætatum factæ, nec de armis quicꝗ̃ mutatum, ocreæ tantum adéptæ. In quarta claſſe cenſus quinꝗ & uiginti millium, totidem centuriæ factæ, arma mutata, nihil præter haſtam & uerutum datum. Quinta claſſis aucta, céturiæ triginta factæ, fundas lapideſꝗ miſſiles hi ſecum gerebant, in his accenſi, cornicines, tibicineſꝗ in tres centurias diſtributi, undecim millibus hæc claſſis cenſebatur. Hic minor cenſus reliquam multitudinem habuit, inde una centuria facta eſt immunis militia, Ita pedeſtri exercitu ornato diſtributoꝗ, equitum ex primoribus ciuitatis XII. ſcripſit centurias, ſex item alias centurias tribus ab Romulo inſtitutis, ſub iiſdem, quibus inauguratæ erant, nominibus fecit. Ad equos emendos dena millia æris ex publico data, & quibus equos alerent, uiduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent. Hæc omnia in, dites a pauperibus inclinata onera, deinde eſt honos additus, nõ enim ut ab Romulo traditum cæteri ſeruauerant reges, uiritim ſuffragium eadem ui, eodemꝗ iure promiſcue omnibus datum eſt, ſed gradus facti, ut neꝗ excluſus quiſꝗ̃ ſuffragio uideretur, & uis omnis penes primores ciuitatis eſſet, equites enim uocabantur primi LXXX. inde primæ claſſis centuriæ peditum uocabantur, ibi, ſi uariaret, quod raro incidebat, ut ſecũdæ claſſis uocarentur, nec fere unquam infra ita deſcenderent, ut ad infimos peruenirent. Nec mirari oportet hunc ordinem, qui nunc eſt, poſt expletas quinꝗ & XXX. tribus, duplicato eoꝝ numero centuriis iuniorum ſeniorumꝗ, ad inſtitutam a Seruio Tullio ſummam non conuenire, quadrifariam enim urbe diuiſa regionibus collibuſꝗ, qui habitabant, partes eas tribus appellauit (ut ego arbitror) ab tributo, nam eius quoꝗ æqualiter ex cenſu conferendi ab eodem inita ratio eſt, neꝗ hæ tribus ad centuriarum diſtributionem, numerúmꝗ quoquã pertinuere. Cenſu perfecto, quem maturauerat metu legis de incenſis latæ, cum uinculorum minis, mortíſꝗ, edixit, ut omnes ciues Romani equites peditéſꝗ in ſuis quiſꝗ centuriis in campo Martio prima luce adeſſent, ibi inſtructum exercitum omnem ſue, oue, tauríſꝗ luſtrauit, ídꝗ conditum luſtrum appellatum, quia in cenſendo finis factus eſt. Millia LXXX. eo luſtro ciuium cenſa dicuntur. Adiicit ſcriptorum antiquiſſimus Fabius Pictor eorum, qui ferre arma poſſent, eum numerum fuiſſe. Ad eam multitudinem urbs quoꝗ amplificanda uiſa eſt, addit duos colles, Quirinalem, Viminalemꝗ inde, deinceps auget Eſquilias, ibiꝗ ipſe, ut loco dignitas fieret, habitat. Aggere & foſſis & muro urbem circũdat, item pomoerium profert. Pomoe

rium uerbi uim ſolum intuentes poſtmœnium interpretantur eſſe, eſt autem magis circa murum locus, quem, in condendis urbibus quondam Hetruſci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conſecrabant, ut neq; interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc uulgo etiam coniungunt, & extrinſecus puri aliquid ab humano cultu pateret ſoli, hoc ſpatium, quod neq; habitari, neq; arari fas erat, non magis quod poſt murum eſſet, quam quod murus poſt id, pomœriũ Romani appellarunt, & in urbis incremento ſemper quantum mœnia proceſſura erant, tantum termini hi conſecrati proferebantur. Aucta ciuitate magnitudine urbis, formatis omnibus domi & ad belli & ad pacis uſus, ne ſemper armis opes acquirerentur, conſilio augere imperium conatus eſt, ſimul & aliquod addere urbi decus. Iam tum erat inclytum Dianæ Epheſiæ fanum, id communiter a ciuitatibus Aſiæ factum fama ferebat. Quum conſenſum, deoſq; conſociatos laudaret mire Seruius inter proceres Latinorum, cum quibus publice priuatimq; hoſpitia amicitiaſq; de induſtria iũxerat, ſæpe iterando eadem perpulit tandem, ut Romæ fanum Dianæ populi Latini, cum populo Romano facerent, ea erat confeſſio, caput rerum Romam eſſe, de quo toties armis certatum fuerat, id quãquam omiſſum iam ex omnium cura Latinorum ob rem toties infeliciter tentatam armis uidebatur, uni ſe ex Sabinis ſors dare uiſa eſt priuato conſilio imperii recuperandi. Bos in Sabinis nata cuidã patrifamiliæ dicitur, miranda magnitudine ac ſpecie, fixa per multas ætates cornua in ueſtibulo templi Dianæ monimentum ei fuere miraculo, habita (ut erat) res prodigii loco eſt, & cecinere uates, cuius ciuitatis eam ciues Dianæ immolaſſent, ibi fore imperium. Id carmen peruenerat ad antiſtitẽ fani Dianæ. Sabinus, ut primum apta dies ſacrificio eſt uiſa, bouem Romam actam deducit ad fanum Dianæ, & ante aram ſtatuit. Ibi antiſtes Romanus, quũ eum magnitudo uictimæ celebrata fama mouiſſet, memor reſponſi, Sabinum ita alloquitur, Quidnam tu hoſpes paras, inquit, inceſtum ſacrificium Dianæ facere? quin tu ante uiuo perfunderis flumine? infima ualle perfluit Tyberis. Religione tactus hoſpes, qui omnia, ut prodigio reſponderet euentus, cuperet rite facta, extemplo deſcendit ad Tyberim, interea Romanus immolat Dianæ bouem, id mire gratũ regi ac ciuitati fuit. Seruius quãquam iam uſu haud dubie regnum poſſederat, tamen quia interdum iactari uoces a iuuene Tarquinio audiebat, ſe iniuſſu populi regnare, conciliata prius uoluntate plebis, agro capto ex hoſtibus uiritim diuiſo, auſus eſt ferre ad populum, uellent, iuberentne ſe regnare, tantoq; conſenſu, quanto haud quiſquã alius ante, rex declaratus eſt, neq; ea res Tarquinio ſpem affectãdi regni minuit, immo eo impenſius, quia de agro plebis aduerſum patrum uoluntatem ſenſerat agi, criminandi Seruii apud patres, creſcendiq; in curia ſibi occaſionem datam ratus eſt, & ipſe iuuenis ardentis animi, & domi uxore Tullia inquietum animum ſtimulante. Tulit enim Romana regia ſceleris tragici exemplum, ut tedio regum maturior ueniret libertas, ultimũq; regnum eſſet, quod ſcelere partum foret. Hic L. Tarquinius, Priſci Tarquinii regis filius nepoſue fuerit, parum liquet, plurimis tamen authoribus filium crediderim, fratrem habuerat Aruntem Tarquinium mitis ingenii iuuenem. His duobus, ut ante dictum eſt, duæ Tulliæ regis filiæ nupſerant, & ipſæ longe diſpares moribus. Forte ita inciderat, ne duo uiolenta ingenia matrimonio iungerẽtur, fortuna credo populi Romani, quo diuturnius Seruii regnum eſſet, conſtituiq; ciuitatis mores poſſent. Angebatur ferox Tullia, nihil materiæ in uiro neq; ad cupiditatem, neq; ad audaciam eſſe, tota in alterum uerſa Tarquinium, eum uirum dicere, ac regio ſanguine ortum, ſpernere ſororem, quod uirum nacta muliebri ceſſaret audacia. Contrahit celeriter ſimilitudo eos, ut fere fit, malum malo aptiſſimum, ſed initium turbandi omnia a fœmina ortũ eſt, ea ſecretis uiri alieni aſſuefacta ſermonibus, nullis uerborum contumeliis parcere de uiro ad fratrem, de ſorore ad uirum, & ſe rectius uiduam, & illum cælibem futurum fuiſſe contendere, quàm cum impari coniungi, haud elangueſcendum aliena ignauia eſſe, ſi ſibi eum, quo digna eſſet, dii dediſſent uirum, domi ſe propediem uiſuram regnum fuiſſe, quod apud patrem uideat, celeriter adoleſcentem ſuæ temeritatis implet. Aruns Tarquinius & Tullia maior prope cõtinuatis funeribus, quũ domos uacuas nouo matrimonio feciſſent, iunguntur nuptiis, magis non prohibente Seruio, quã approbante. Tum uero indies infeſtior Tulli ſenectus, infeſtius cœpit regnum eſſe, iam enim ab ſcelere ad aliud ſpectare mulier ſcelus, nec nocte, nec interdiu uirum conquieſcere pati, ne gratuita præterita parricidia eſſent, non ſibi defuiſſe, cui nupta diceretur, nec cum quo tacita ſeruiret defuiſſe, qui ſe regno dignum putaret, qui meminiſſet ſe eſſe Priſci Tarquinii filium, qui habere, quam ſperare regnũ mallet, ſi tu is es, cui nuptam me eſſe arbitror, & uirum & regem appello, ſin minus, eo nũc peius mutata eſt res, quod iſthic cũ ignania eſt ſcelus. Quin accingeris? non tibi a Corintho, nec a Tarquiniis (ut patri tuo) peregrina regna moliri neceſſe eſt, dii te penates, patriiq;, & patris imago, & domus regia, & in domo regale ſolium, & nomẽ Tarquinium creat, uocatq; regem, aut ſi ad hæc parum eſt animi, quid fruſtraris ciuitatem? quid te ut regium iuuenem conſpici ſinis? faceſſe hinc Tarquinios, aut Corinthum, deuoluere retro ad ſtirpem fratri ſimilior, quam patri. His aliiſq; increpando iuuenem inſtigat, nec conquieſcere ipſa poteſt, ſi quum Tanaquil peregrina mulier tantum moliri potuiſſet animo, ut duo continua regna uiro, ac deinceps genero dediſſet, ipſa regio ſemine orta nullum momen

tū in dādo adimendoqꝫ regno facēt. His muliebribus īſtinctus furiis Tarq̄nius circūire, & ꝓhenſare minoꝝ maxīe gentiū pr̄es, admonē pr̄ni bn̄ficii, ac ꝑ eo gr̄am repetē, allicē donis iuuenes, tū de ſe in gentia pollicitādo, tū regis criminibus oībus locis creſcē, poſtremo ut iā agendæ rei tp̄s uiſum eſt, ſtipatus agmine armatoꝝ in foꝝ irrupit, inde oībus ꝑculſis pauore, in regia ſede ꝓ curia ſedens pr̄es in curiam ꝑ præconē ad regē Tarq̄nium citari iuſſit. Cōuenere extēplo alii iā ante ad hoc præꝑati, alii metu, ne nō ueniſſe fraudi eēt, nouitate ac miraculo attoniti, ēt de Seruio actū rati. Ibi Tarq̄nius maledicta ab ſtirpe ultīa orſus, ſeruū ſerua natū, poſt mortē indignā pentis ſui, nō interregno (ut antea) inito, nō comitiis habitis, nō ꝑ ſuffragiū populi, nō authoribus pr̄ibus, muliebri dolo occupaſſe regnū, ita natū, ita creatū regē fautorē infimi gn̄is hoīum, ex quo ipſe ſit, odio alienæ honeſtatis, ereptū prīoribus agꝛ ſordidiſſimo cuiqꝫ diuiſiſſe, oīa onera, q̄ cōia quondā fuerūt, inclinaſſe in priores ciuitatis, inſtituiſſe cēſum, ut īſignis ad inuidiā locupletioꝝ fortuna eēt & parta, ubi uellet, egētiſſimis largiret̄. Huic ōroni Seruius quū interueniſſet, trepido nūtio excitatus, extēplo a ueſtibulo curiæ magna uoce, Quid hoc, inq̄t, Tarquini rei eſt? q̄ tu audacia me uiuo uocare auſus es patres, aut in ſede cōſidere mea? Quū ille ferociter ad hæc, ſe pr̄is ſui tenere ſedē, multo, quā ſeruū, potiorē filiū regis, regni hæredē, ſatis diu illū ꝑ licentiā eludentē inſultaſſe dn̄is, clamor ab utriuſqꝫ fautoribus orit̄, & concurſus populi fiebat in curiā, appebatqꝫ regnaturū, q uiciſſet. Tū Tarq̄nius neceſſitate iam ēt ipſa cogēte ultīa audere, multo & ætate & uiribus ualidior mediū arripit Seruiū, elatūqꝫ e curia in inferiorē partē ꝑ gradus deiicit, inde ad cogendū ſenatū in curiā redit, fit fuga regis apparitoꝝ atqꝫ comitū, ipſe ꝓpe exāguis quū ſemianimis regio comitatu domū ſe reciperet, ꝑueniſſetqꝫ ad ſūmū Cypriū uicū, ab iis, q miſſi a Tarq̄nio fugientē conſecuti erāt, interficit̄. Creditur, q̄a non abhorret a cætero ſcelere, admonitu Tulliæ id factū, carpēto certe, id q̄d ſatis cōſtat, in foꝝ inuecta, nec reuerita coetū uiroꝝ, euocauit uirū e curia, regēqꝫ prīa appellauit, a quo faceſſere iuſſa ex tāto tumultu, quū ſe domū reciperet, ꝑueniſſetqꝫ ad ſūmū Cypriū uicum, ubi Dianiū nuꝑ fuit, flectenti carpentū dextera in Virbiū cliuum, ut in collē Eſq̄liaꝝ eueheret̄, reſtitit pauidus, atqꝫ inhibuit frenos is, q iumēta agebat, iacentēqꝫ dn̄æ Seruium trucidatū oſtēdit, foedū, inhumanūqꝫ inde tradit̄ ſcelus, monimentoqꝫ locus eſt, Sceleratū uicum uocant, quo amens, agitātibus furiis ſororis ac uiri, Tullia ꝑ pr̄is corpus carpētum egiſſe fert̄, partēqꝫ ſanguinis ac cædis pr̄næ cruento uehiculo cōtaminata ipſa reſpſaqꝫ tuliſſe ad penates ſuos uiriqꝫ ſui, quibus iratis malo regni pricipio, ſimiles ꝓpe diē exitus ſeq̄rent̄. Seruius Tullius regnauit annos q̄ttuor & q̄draginta, ita ut bono ēt, moderatoqꝫ ſuccedēti regi difficilis æmulatio eēt. Cæteꝝ id quoqꝫ ad gloriā acceſſit, q̄d cum illo ſimul iuſta ac legitīa regna occiderūt, idipſū tā mite ac moderatū imperium, tn̄, q̄a unius eēt, deponere eū in aīo habuiſſe, q̄dam authores ſunt, ni ſcelus inteſtinū liberādæ prīæ cōſilia agitāti interueniſſet. Inde L. Tarq̄nius regnare coepit, cui Sup̄bo cognomē facta indiderunt, q̄a ſoceꝝ gener ſepultura ꝓhibuit, Romulū quoqꝫ inſepultū ꝑiſſe dictitans, primores patꝝ, quos Seruii rebus fauiſſe credebat, interfecit. Cōſcius deide male q̄rendi regni à ſeipſo aduerſus ſe exēplum capi poſſe, armatis corpus circūſepſit, neqꝫ.n. ad ius regni q̄cq̄ præter uī habebat, ut q nec populi iuſſu, neqꝫ authoribus pr̄ibus regnaret, eò accedebat, ut in caritate ciuiū nihil ſpei reponēti, metu regnū tutandū eſſet, quē ut pluribus icuteret, cognitiōes capitaliū reꝝ ſine cōſiliis ꝑ ſe ſolus exercebat, ꝑqꝫ eā cauſſam occidere, in exiliū agere, bonis multare poterat, nō ſuſpectos mō aut inuiſos, ſed un̄ nihil aliud, q̄ prædā ſperare poſſet. Præcipue ita patꝝ numero īminuto, ſtatuit nullos in pr̄es legere, quò cōtemptior paucitate ipſa ordo eēt, minuſqꝫ ꝑ ſe nihil agi indignarent̄. Hic.n. regum prius, ut tradit̄, à prioribus, morē de oībus ſenatum cōſulendi ſoluit, rēpublicā domeſticis cōſiliis admīſtrauit, bellum, pacē, foedera, ſocietateſqꝫ ꝑ ſeipſe, cum q̄bus uoluit, iniuſſu populi ac ſenatus fecit, diremitqꝫ. Latinoꝝ ſibi maxīe gentem cōciliabat, ut ꝑegrinis quoqꝫ opibus tutior īter ciues eēt, neqꝫ hoſpitia mō cum prioribus eoꝝ, ſed affinitates quoqꝫ iūgebat. Octauio Mamilio Tuſculano, is lōge princeps Latini noīs erat, ſi famæ credimus, ab Vlyſſe deaqꝫ Circe oriūdus, ei Mamilio filiā nuptū dat, ꝑqꝫ eas nuptias multos ſibi cognatos amicoſqꝫ eius cōciliat. Iā magna Tarq̄nii authoritas īter Latinoꝝ ꝓceres erat, quū in diem certā, ut ad lucū Ferētinæ cōueniāt, indicit, eſſe q̄ agere de rebus cōibus uelit. Cōueniunt freq̄ntes prima luce, ipſe Tarq̄nius diē q̄dem ſeruauit, ſed pauloante, quā ſol occideret, uenit, multa ibi toto die in cōcilio uariis iactata ſermōibus erāt. Turnus Herdonius ab Aricia ferociter in abſentē Tarquiniū erat īuectus, haud miꝝ eē Sup̄bo inditū Romæ cognomē (iam.n. ita clā q̄dam muſſitātes, uulgò tamē eū appellabāt) an q̄cq̄ ſup̄bius eē, quā ludificari ſic oē nomen Latinū? principibus longè ab domo excitis, ipſum qui concilium indixerit, non adeſſe, tentari profectò patientiam, ut ſi iugū accepint, obnoxios premat, cui enim non appareret affectare eum imperium in Latinos? Quod ſi ſui bene crediderint ciues, aut ſi creditum illud, & non raptū pricidio ſit, credere & Latinos, quāq̄ ne ſic q̄dem alienigenæ dēbent, ſin ſuos eius poeniteat, q̄ppe q alii ſup alios trucident̄, exulatū eant, bona amittāt, quid ſpei melioris Latinis portēdi? Si ſe audiāt, domū ſuam quēqꝫ inde abituros, neqꝫ magis obſeruaturos diē cōcilii, quā ipſe, q indixit, obſeruet. Hæc atqꝫ alia eodē ꝑtinētia, ſeditioſus facinoroſuſqꝫ hō, hiſqꝫ artibus opes domi nactus, quū maxīe diſſereret, interuenit Tarquinius. Is finis ōroni fuit. Auerſi oēs ad

Tarqniū ſalutādum,q ſilētio facto monitus à pximis,ut purgaret ſe,qđ id tpis ueniſſet,diſceptatorē ait ſe ſumptū inter pfem & filiū,cura recōciliādi eos in grām moratū eſſe,& qa ea res exemiſſet illū diē,poſtero die acturū quæ cōſtituiſſet. Ne id quidē ab Turno tuliſſe tacitū ferunt,dixiſſe enī nullam breuiorē eſſe cognitionē,quā inter pfem & filiū,paucis trāſigi uerbis poſſe,ni pareat pri, habituꝝ infortuniū eē. Hæc Aricinus in regē Romanū increpās ex cōcilio abiit. Quā rem Tarquinius aliquāto,quā uidebatur,ægrius ferens,cōfeſti Turno necē machinat̄,ut eundē terrorē,quo ciuiū aīos domi oppſſerat,Latis inniceret, & Quia,p īperio palā interfici nō poterat,oblato falſo crimīe īſontē oppſſit,p aduerſæ factiōis quoſdā Aricinos ſeruū Turni auro corrupit,ut in diuerſoriū eius uim magnā gladiorū inferri clā ſineret, ea quū una nocte pfecta eēnt,Tarqnius pauloante lucē accitis ad ſe pricipibus Latinoꝝ,q̄ſi re noua pturbatus,morā ſuā heſternā,uelut deoꝝ quadā puidētia illatā,ait ſaluti ſibi atq illis fuiſſe,ab Turno dici ſibi,& prioribus populoꝝ parari necē,ut latinoꝝ ſolus īperium teneat,aggreſſuꝝ fuiſſe heſterno die in cōcilio,dilatā rem eē,qđ author cōcilii abfuerit,quē maxīe peteret,inde illā abſentis īſectationē eſſe natā,qđ morādo ſpem deſtituerit,nō dubitare,ſi uera deferant̄,quī prima luce,ubi in cōciliū uentū ſit,iſtructus cū cōiuratoꝝ manu armatúſq uēturus ſit,dici gladioꝝ ingentē numeꝝ eē ad eū cōuectū,id uanū nec ne ſit,extēplo ſciri poſſe,rogare eos,ut inde ſecū ad Turnū ueniāt. Suſpectā fecit rē & īgeniū Turni ferox,& orō heſterna,& mora Tarqnii,qđ uidebat̄ ob eā differri cædes potuiſſe,Eūt inclinatis qdē ad credēdū animis,tñ,niſi gladiis dephēſis,cætera uana extiſtimaturi,ubi ē eo uētum,Turnū ex ſōno excitatū circūſiſtunt cuſtodes,cōptehēſiſq ſeruis,q caritate dñi ui parabāt,quū gladii abditi ex oībus locis diuerticuli ptraherent̄ (.n.uero manifeſta res uiſa) iniectæ Turno catenæ,& cōfeſti Latinoꝝ cōciliū magno cum tumultu aduocat̄. ibi tā atrox īuidia orta ē,gladiis in medio poſitis,ut īdicta cauſſa,nouo gne lœti,deiectus ad caput aq̄ Ferētinæ crate ſupne iniecta,ſaxiſq cōgeſtis,mergeretur. Reuocatis deīde ad cōcilium Latinis,Tarqnius,collaudatiſq,qui Turnum nouātē res,p manifeſto pricidio merita pœna affeciſſēt,ita uerba fecit,Poſſe qdē ſe uetuſto iure agē,qđ quum oēs Latini ab Alba oriūdi ſint,in eo fœdere teneant̄,quo ab. Tullo oīs res Albana cū colonis ſuis in Romanū ceſſerit īperiū,ceteꝝ ſe utilitatis id magis oīum cauſſa cēſere,ut renouet̄ id fœdus,ſcdāq potius fortuna populi Romani ut pricipes Latini fruant̄,quā urbiū excidia,uaſtationeſq agroꝝ,q̄s Anco prius,pr̄e deīde ſuo regnāte ppeſſi ſint,ſemp aut expectēt,aut patiant̄. Haud difficulter pſuaſum Latinis,q̄q̄ in eo fœdē ſupior Romana res erat,cæteꝝ & capita nois Latini ſtare,ac ſentire cū rege uidebant̄,& Turnus ſui cuiq piculi,ſi aduerſatus eēt,recens erat documentū. Ita renouatū fœdus,indictūq iunioribus Latinoꝝ,ut ex fœdere die certa ad lucū Ferētinæ armati freq̄ntes adeſſent. Qui ubi ad edictū Romani regis ex oībus populis cōuenere,ne ducē ſuū,neue ſecretū imperiū,ppaq ſigna hērēt,miſcuit manipulos ex Latīs Romaniſq,ut ex binis ſingulos facēt,binóſq ex ſingulis,ita geminatis manipulis cēturiōes īpoſuit. Nec ut iniuſtus rex in pace,ita dux belli prauus fuit,qn ea arte æq̄ſſet ſupiores reges,ni degeneratū in aliis huic quoq decori offeciſſet. Is prius Volſcis bellū in ducētos āplius poſt ſuā ætatē ānos mouit,Sueſſāq Pometiā ex his ui cepit,ubi quū diuēdita pda XL. talēta argēti auriq cepiſſet,cōcepit aīo eā āplitudinē Iouis tēpli,q̄ digna deū hoīūmq rege,q̄ Romano īperio,q̄ ipſius ēt loci maieſtate eēt,captiuā pecuniā in ædificationē eius tēpli ſepoſuit. Excepit deīde eū lentius ſpe bellū,quo Gabios,ppinq̄ urbē neq̄q̄ ui adortus,quū obſidēdi quoq urbem ſpes pulſo a mœnibus adēpta eēt,poſtremo minīe arte Romana fraude ac dolo aggreſſus ē,nā quum uelut poſito bello,fūdamētis tēpli faciēdis,aliiſq urbanis opibus ītētum ſe eē ſimularet,Sextus filius eius,q minor ex tribus erat,trāſſugit ex cōpoſito Gabios,pr̄is in ſe ſæuitiā intollerabilē conq̄rēs,iā ab alienis in ſuos uertiſſe ſupbiā,& liberoꝝ quoq eum freq̄ntiæ tædere,ut quā in curia ſolitudinē fecerit,domi quoq faciat,neq̄ ſtirpē,ne quē hæredē regni relinq̄t,ſe qdē iter tela & gladios pr̄is elapſum,nihil uſq̄ ſibi tutum,niſi apud hoſtē L. Tarqnii credidiſſe,nam ne erraret̄,manere iis bellum,qđ poſitum ſimulet̄,& p occaſionē eum īcautos īuaſuꝝ. Qđ ſi apud eos ſupplicibus locus nō ſit, pererratuꝝ ſe oē Latium,Volſcoſq ſe inde,& Equos,& Hernicos petituꝝ,donec ad eos pueniat,q a patꝝ crudelibus atq īpiis ſuppliciis tegere liberos ſciāt,forſitā ēt ardoris aliqđ ad bellum armaq ſe aduerſus ſupbiſſimum regē,ac ferociſſimum populum īuentuꝝ. Quum,ſi nihil mouerent̄,īſenſus ira porrō īde abiturus uideret̄,benigne ab Gabinis excipit̄. Vetant mirari,ſi q̄lis in ciues,q̄lis in ſocios,talis ad ultimū in liberos eēt,in ſeipm poſtremo ſæuituꝝ,ſi alia deſint,ſibi uero gratū aduentū eius eē,futurumq credē breui,ut illo adiuuāte ab portis Gabis ſub Romana mœnia bellū trāſſerat̄. Inde in conſilia publica adhiberi,ubi quū de aliis rebus aſſentire ſe ueteribus Gabis dicēt,qbus hæ notiores eēnt,ſpe idētidē belli author eēt,in eo ſibi prudētiā pcipue aſſumē,qđ utriuſq populi uires noſſet,ſciretq īuiſā pfecto ſupbiā regiā ciuibus eē,quā ferre ne liberi qdē potuiſſēt. Ita quū ſenſim ad rebellādum priores Gabinoꝝ īcitaret,ipſe cū prōptiſſimis iuuenū pdatū atq in expeditiōes iret,ut dictis factiſq oībus ad fallēdū īſtructis uana accreſcēt fides,dux ad ultimum belli legit̄,ibi quū inſcia multitudine qd ageret̄,plia pua iter Romā Gabioſq fierēt,qbus plerūq Gabina res ſupior eēt,tū certati ſūmi īfimiq Gabinoꝝ Sex. Tarqniū dono deū ſibi miſſū ducē credē,apud milites uerò obeundo picula ac labores,piter

res,piter p̃dá munifice largiẽdo,tãta caritate eẽ,ut ñ pr̃ Tarq̃nius potẽtior Romæ,q̃ filius Gabiis eẽt. Itaq; poſteaq̃ ſatis uiriũ collectũ ad oẽs conatus uidebat,tũ ex ſuis unũ ſciſcitatũ Romã ad p̃rem mittit,qdná ſe facẽ uellet:q̃nq̃dẽ,ut oĩa unus Gabiis poſſet,ei dii dediſſẽt.Huic nũtio,qa(credo)dubiæ fidei uidebat̃,nihil uoce r̃ñſũ ẽ,rex uelut deliberãdus ĩ hortũ ædiũ trãſit ſeq̃nte nũtio filii,ibi inãbulãs tacitus ſũma papauerũ capita dr̃ baculo decuſſiſſe.Interrogãdo expectãdoq; r̃ñſũ nũtius feſſus,ut re,ĩpfecta redit Gabios,q̃ dixerit ip̃e,q̃q; uiderit,refert,ſeu ira,ſeu odio,ſeu ſupbia inſita ĩgenio nullã eũ uocẽ emiſiſſe.Sexto ubi qd uellet parẽs,qd ue p̃cipet,tacitis ãbagibus patuit,priores ciuitatis criminando,alios apud pp̃lm,alios ſua ĩpos ĩuidia opportunos ĩterimit,multi palã,qdã,in q̃bus minus ſpecioſa criatio erat futura,clã ĩterfecti,patuit q̃buſdã uolẽtibus fuga,aut ĩ exiliũ acti ſũt,abſẽtiũq; bõa iuſta atq; ĩterẽptorũ diuiſa fuẽ.Largitiõis ĩde p̃dæq; & dulcedĩe p̃uati cõmodi ſẽſus malorũ publicorũ adimi,dõec orba cõſilio auxilioq; Gabia res regi Romão ſine ulla dimicatiõe ĩ manũ tradit̃.Gabiis receptis, Targnius pacẽ cũ Equorũ gẽte fecit,fœduſcũ Tuſcis renouauit,ĩde ad negotia urbana aĩum cõuertit,quorũ erat priũum,ut Iouis tẽplũ ĩ mõte Tarpeio mõimẽtũ regni ſui, noĩſq; relinq̃ret.Targnios reges ãbos,p̃rem uouiſſe,filiũ pfeciſſe.Et ut lĩba à cæteris religiõibus arx ea eẽt,tota Iouis templiq; eius, qd inædificaret̃,exaugurare fana ſacelláq; ſtatuit,q̃ aliquot ibi à Tatio rege primũ ĩ ipſo diſcrimĩe aduerſus Romulũ pugnæ uota,cõſecrata,inaugurataq; poſtea fuerãt.Inter p̃ricipia cõdendi huius opis mouiſſe numẽ ad ĩdicãdũ tãti ĩperii molẽ tradit̃ deos,nã quũ oĩum ſacellorũ exauguratiões admitterẽt aues,ĩ Termi ſano ñ addixere,idq; omẽ auguriũq; ita acceptũ ẽ,ñ motã Termini ſedẽ,unũq; eũ deorũ ñ euocatũ,ſacratis ibi finibus firma ſtabiliaq; cũcta portẽdeř.Hoc p̃petuitatis auſpicio accepto, ſecutũ aliud,magnitudinẽ ĩperii portẽdẽs,p̃digiũ ẽ,caput humanũ ĩtegra facie apiẽtibus fũdamenta tẽpli dr̃ appuiſſe,q̃ uiſa ſpẽs haud p ãbages arcẽ eã ĩperii,caputq; regũ fore portẽdebat,idq; ita cecinere uates,q̃q; ĩ urbe erãt,quoſq; ad eã rẽ cõſultãdã ex Hetruria acciuerat.Augebat̃.ad ĩpẽſas regis aĩus,itaq; Pometinæ manubiæ,quæ p̃ducẽdo ad culmẽ opi deſtinatæ erant,uix in fundamẽta ſuppeditauere. Eò magis Fabio Pictori,p̃terq̃ qd antiq̃or eſt,crediderim,XL.ea talenta ſola fuiſſe,quã Piſoni,qui XL.millia pondo argẽti ſepoſita in eã rem ſcribit,quã ſummã pecuniæ neq; ex unius tum urbis p̃da ſperandã,& nullius,ne horũ q̃dem magnificentiæ operũ,fundamenta nõ exuperaturã.Intẽtus p̃ficiendo,tẽplo fabris ex Hetruria undiq; accitis,non pecunia ſolũ ad id publica eſt uſus,ſed opis ẽt ex plebe,cui quum haud p̃uus & ipſe militiæ adderet̃ labor,minus t̃ñ plebs grauabat̃ ſe tẽpla deũ ædificare ſuis manibus,Quæ poſteaq̃ & ad alia,ut ſpecie minora,ſic laboris aliq̃to maioris traducebant̃ op̃a,foros in circo faciẽdos,cloacãq; maximã,receptaculũ oĩum purgamentorũ urbis,ſub terrã agendã, q̃bus duobus opibus uix noua hæc magnificentia quicq̃ adæq̃re potuit.His laboribus exercita plebe,qa & urbi multitudinẽ,ubi uſus nõ eſſet,oneri rebat̃ eẽ,& colonis mittendis occupari latius ĩperii fines uolebat, Signiã,Circeioſq; colonos miſit,p̃ſidia urbi futura terra mariq; .Hæc agẽti portentũ terribile uiſum, anguis ex colũna lignea elapſus,quũ terrorẽ ac fugã in regiã feciſſet,ipſius regis nõ tam ſubito pauore p̃culit pectus,quã anxiis ĩpleuit curis.Itaq; quũ ad publica p̃digia Hetruſci t̃m uatẽs adhiberentur, hoc uelut domeſtico exterritus uiſu,Delphos ad maxĩe inclytũ in terris oraculũ mittere ſtatuit,neq; r̃ñſa ſortiũ ulli alii cõmittere auſus,duos filios p ignotas ea tẽpeſtate terras,ignotiora maria,in Græciã miſit.Titus & Aruns p̃fecti,comes iis additus L.Iunius Brutus,Targnia ſorore regis natus, iuuenis lõgẽ alius ingenio,q̃ cuius ſimulationẽ induerat.Is quũ primores ciuitatis, in quibus f̃rẽm ſuũ ab auũculo interfectũ audiſſet,neq; in aĩo ſuo quicq̃ regi timẽdum,neq; in fortuna cõcupiſcẽdum relinquere ſtatuit,cõtẽptuq; tutus eſſe,ubi in iure parũ p̃ſidii eẽt.Ergo ex induſtria factus ad imitationem ſtultitiæ,quũ ſe ſuáq; p̃dæ eẽ regi ſineret,Bruti quoq; haud abnuit cognomẽ,ut ſub eius obtentu cognominis,liberator ille Po.Ro.aĩus latẽs aperiret̃ t̃pe ſuo.Is tũ a Tarquiniis ductus Delphos,ludibriũ uerius,q̃ comes,aureũ baculum incluſum corneo,cauato ad id,baculo tuliſſe donum Apollini dr̃,p ambages effigiẽ ingenii ſui.Quò poſteaq̃ uẽtum eſt,p̃fectis p̃ris mãdatis,cupido inceſſit aĩos iuuenũ ſciſcitãdi,ad quẽ eorũ regnum Romanũ eẽt uenturũ.Ex infimo ſpecu uocẽ redditã ferunt,ĩperiũ ſummum Romæ hẽbit,qui ueſtrũ prius ò iuuenes oſculũ m̃ri tulerit.Tarquinii,ut Sextus,qui Romæ relictus fuerat,ignarus r̃ñſi,expſq; ĩperii eſſet,rem ſumma ope taceri iubẽt,ipſi inter ſe uter prior, quũ Romã rediſſent,m̃ri oſculũ daret,ſorti p̃mittunt.Brutus aliò ratus ſpectare Pythicã uocẽ,uelut ſi p̃lapſus cecidiſſet,terrã oſculo cõtigit.ſ.qd ea cõis m̃r oĩum mortaliũ eẽt.Reditum inde Romã,ubi aduerſus Rutulos bellũ ſumma ui parabat̃.Ardeã Rutuli hẽbant,gens,ut in ea regiõe,atq; in ea ætate, diuitiis p̃pollẽs,eaq; ipſa cauſſa,belli fuit,qd rex Romãus,quũ ipſe ditari exhauſtus magnificẽtia publicorũ operũ,tũ p̃da delinire populariũ aĩos ſtudebat,p̃ter aliã ſupbiã regno ĩfeſtos ẽt,qd ſe in fabrorũ miniſteriis,ac ſeruili tã diu habitos ope ab rege indignabant̃.Tẽtata res eſt primum,ſi p̃rio ĩpetu capi Ardea poſſet,ubi id parũ p̃ceſſit,obſidiõe munitiõibuſq; cœpti p̃mi hoſtes.In his ſtatiuis,ut fit , lõgo magis,q̃ acri bello ſatis liberi cõmeatus erant,prioribus tamẽ magis,q̃ militibus,regii quidẽ iuuenes ĩterdũ otiũ cõuiuiis comeſſatõibuſq; ĩter ſe terebãt.Forte potãtibus iis apud Sex.Targniũ,ubi & Collatius cœnabat Targnius,Egerii filius,ĩcidit de uxoribus mẽtio,ſuã q̃ſq; laudar̃ miris modis,inde cer

tamie accenſo, Collatinus negat uerbis opus eé, paucis id qdé horis poſſe ſciri, q̃tum cæteris præſtet Lucretia ſua, quin, ſi uigor iuuétæ ineſt, cõſcédimus equos, inuiſimúſq; pñres noſtraꝝ igenia, id cuiq; ſpectatiſſimũ ſit, qđ inopinato uiri aduẽtu occurrerit oculis. Incaluerãt uino, age ſane oés citatis equis aduolãt Romã, quò quũ primis ſe itédétibus tenebris pueniſſent, pgũt inde Collatiã, ubi Lucretiam haud quaq̃ ut regias nurus, q̃s in cõuiuio luxúq; cũ eq̃libus uiderant tp̃s terẽtes, ſed nocte ſera deditã lanæ, iter lucubrãtes ãcillas in medio ædiũ ſedẽtẽ iueniũt. Muliebris certaminis laus penes Lucretiã fuit. Adueniẽs uir, Tarquiniiq; bẽigne ſuſcepti, uictor maritus comiter íuitat regios iuuenes, ibi Sex. Tarqniũ mala libido Lucretiæ p uim ſtuprãdæ capit, tum forma, tũ ſpectata caſtitas icitat, & tũ qdé a nocturno iuuenili ludo i caſtra redeũt. Paucis íteriectis diebus, Sex. Tarqnius íſcio Collatino cum comite uno Collatiã uenit, ubi exceptus benigne ab ignaris cõſilii, quũ poſt cœnã in hoſpitale cubiculũ ductus eẽt, amore ardens, poſteaq̃ ſatis tuta circa, ſopitiq; oẽs uidebanť, ſtricto gladio ad dormiẽtẽ Lucretiã uenit, ſiniſtráq; manu mulieris pectore oppſſo ſtace Lucretia, inqt, Sex. Tarqnius ſũ, ferꝝ in manu é, morieris, ſi emiſeris uocẽ. Quum pauida é ſõno mulier ppẽ morté iminẽtem uideret, tũ Tarqnius fateri amoré, orare, miſcere p̃cibus minas, uerſare in oẽs ptes muliebré aĩum, ubi obſtinatã uidebat, & ne mortis qdẽ metu íclinari, addit ad metũ dedecus, cũ mortua iugulatũ ſeruũ nudũ poſituꝝ ait, ut íſordido adulterio necata dicať. Quo terrore quũ uiciſſet obſtinatã pudicitiã uelut uictrix libido, pfectúſq; íde Tarqnius, ferox expugnato decore muliebri eẽt, Lucretia mœſta tãto malo Romã nũtiũ, eũdẽ ad p̃rem, Ardeã́q; ad uiꝝ mittit, ut cũ ſingulis amicis fidelibus ueniãt, ita fcõ maturatóq; opus eé, ré atrocẽ incidiſſe. Sp. Lucretius cũ P. Valerio Valeſi filio, Collatinus cũ L. Iunio Bruto uenit, cũ quo forte Romã rediẽs ab nũtio uxoris erat cõuẽtus. Lucretiã mœſtã i cubiculo ſedẽtẽ iueniũt, ad uẽtu ſuoꝝ lachrymæ obortæ, q̃rẽtiq; uiro ſati ſaluæ: Minie, iqt, qđ.n. ſalui é mulieri amiſſa pudicitia? ueſtigia uiri aliẽi Collatiẽ i lecto ſũt tuo, cæteꝝ corpus é tãtũ uiolatũ, aĩus íſõs, mors teſtis erit, ſed date đxtras fidẽq; haud ípune adultero fore, Sex. é Tarqnius, q hoſtis p hoſpite priore nocte, ui armatus, mihi, ſibiq;, ſi uos uiri eſtis, peſtiferꝝ hĩc abſtulit gaudiũ. Dãt ordĩe oẽs fidẽ, cõſolãť ægram aĩ, auertẽdo noxã a coacta i authoré đlicti, mẽtẽ peccare ñ corpus, & uñ cõſiliũ abſuerit, culpã abeẽ. Vos, inqt, uideritis, qd illi đbeať, ego me & ſi pcõ abſoluo, ſupplicio ñ libo, nec ulla dẽide ípudica Lucretiæ exẽplo uiuet, cultꝝ, quẽ ſub ueſte abditũ hẽbat, eũ i cord defigit, plapſáq; i uulnus moribũda cecidit. Cõclamãt uir p̃rq;, Brutus, illis luctu occupatis, cultꝝ ex uulnere Lucretiæ extractũ manãtẽ cruore p̃ ſe tenẽs, p hũc, iqt, caſtiſſimũ ãte regiã iniuriã ſãguiné iuro, uoſq; dii teſtes facio, me L. Tarqniũ Supbũ cũ ſcelerata cõiuge, & oĩ liboꝝ ſtirpe, ferro igníq;, q̃cũq; dehĩc ui poſſi, exactuꝝ, nec illos, nec aliũ quẽq̃ rgnarẽ Romæ paſſuꝝ, cultꝝ deĩde Collatino tradit, íde Lucretio, & Valerio ſtupẽtibus miraculo rei, uñ nouũ i Bruti pectorẽ igeniũ, ut p̃ceptũ erat, iurãt, totiq; a luctu uerſi i irã, Brutũ iã íde ad expugnãdũ regnũ uocãtẽ, ſequũť ducẽ. Elatũ domo Lucretiæ corpus i foꝝ đferũt, cõciẽtq; miraculo, ut fit, rei nouæ atq; idignitate hoĩes, p ſe qſq; ſcelus regiũ ac ui q̃rũť. Mouet tũ p̃ris mœſtitia, tũ Brutus caſtigator lachrymaꝝ atq; íertiũ q̃relaꝝ, authórq; qđ uiros, qđ Romãos decẽt arma capiendi aduerſus hoſtilia auſos. Ferociſſĩus qſq; iuuenũ cũ armis uolũtarius adeſt, ſeqť & cætera iuuẽtus, íde pĩ p̃ſidio relicto Collatiæ ad portas, cuſtodibúſq; datis, neqs eũ motũ regibus nũtiaret, cæteri armati, duce Bruto, Romã pfecti. Vbi eo uẽtũ é, q̃cũq; icedit armata multitudo, pauoré ac tumultũ facit, rurſus ubi ãteire priores ciuitatis uidẽt, qcqd ſit, haud temẽ eé renť, nec mĩoré motũ aĩoꝝ Romæ tã atrox res facit, q̃ Collatiæ fecerat. Ergo ex oĩbus locis urbis i foꝝ curriť, quò ſimul uẽtũ é, p̃co ad tribunũ celeꝝ, i quo tũ magſratu forte Brutus erat pplm aduocauit. Ibi oro hita neq̃q̃ eius pectoris igeniiq;, qđ ſimulatũ ad eã diẽ fuerat, de ui ac libidĩe Sex. Tarqnii, de ſtupro iſãdo Lucretiæ, & miſabili cæde, de orbitate Tricipitinĩ, cui morte filiæ cauſſa mortis idignior ac miſerabilior eẽt, addita ſupbia ipius regis, miſeriæq; & labores plebis i foſſas, cloacaſq; exhauriẽdas demerſæ. Romãos uictores oĩm circa pploꝝ opifices ac lapidicidas p bellatoribus fcõs, idigna Seruii Tullii regis memorata cædes, & iuecta corpi p̃ris nefando uehiculo filia iuocatiq; ultores pentũ dii. His, atrocioribúſq;, credo, aliis, q̃ p̃ñs reꝝ idignitas haud q̃q̃ relatu ſcriptoribus facilia ſubiicit, mẽoratis, icẽſã multitudiné ppulit, ut ipiũ rgi abrogaret, exulẽſq; eé iubẽt L. Tarqniũ cũ cõiuge, ac libis. Ipe iunioribus, q ultro noĩa dabãt, lectis, armatíſq;, ad cõcitandũ íde aduerſus regẽ exercitũ Ardeã i caſtra é pfectus, ipiũ i urbe Lucretio p̃fecto urbis, iã añ ab rege iſtituto, reliqt. Inter hũc tumultũ Tullia domo pfugit, execrãtibus, q̃cũq; icedebat, iuocãtibúſq; pentũ furias uiris mulieribúſq;. Haꝝ reꝝ nũtiis in caſtra platis, quũ re noua trepidus rex pgẽt Romã ad cõprimẽdos motus, flexit uiã Brutus (ſẽſerat.n. aduẽtum) ne obuius fieret, eodẽq; fere tpe diuerſis itineribus Brutus Ardeã, Tarquinius Romã uenère. Tarquinio clauſæ portæ, exilium idictũ, liberatorem urbis læta caſtra accepe, exactiq; iude liberi regis, duo p̃rem ſecuti ſũt, qui exulatũ Cære in Hetruſcos ierũt, Sex. Tarquinius Gabios, tanq̃ in ſuum regnum, pfectus, ab ultoribus ueteꝝ ſimultatum, q̃s ſibi ipe cædibus rapiníſq; cõcitauerat, eſt interfectus. L. Tarquinius Supbus regnauit annos V. & XX. Regnatum Romæ ab cõdita urbe ad libertatẽ annos CCXLIIII. Duo COSS. inde comitiis cẽturiatis a p̃fecto urbis ex cõmẽtariis Seruii Tullii creati ſũt. L. Iunius Brutus, & L. Tarqnius Collatinus.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER SECVNDVS.

LIBERI IAM HINC POPVLI romani res bello paceq; geſtas, annuos magiſtratus, imperiaq; legum, potentiora quam hoīum, peragā, quæ libertas, ut lætior eſſet, ꝓximi regis ſuꝑbia fecerat, nam priores ita regnauerunt, ut haud īmerito deinceps oēs conditores partium cœptæ urbis, quas nouas ipſi ſedes ab ſe auctæ multitudini addiderunt, numerentur. Neq; ābigitur, qn Brutus idē, qui tātum gloriæ Suꝑbo exacto rege meruit, peſſimo publico id facturus fuerit, ſi libertatis īmaturæ cupidine priori regum alicui regnum extorſiſſet. Quid.n.futuꝝ fuit, ſi illa paſtoꝝ, aduenarumq; plebs tranſfuga ex ſuis populis ſub tutela inuiolati tēpli, aut libertatē, aut certe īpunitatē adepta, ſoluta regio metu, agitari cœpta eſſet tribunitiis ꝓcellis, & in aliena urbe cū patribus ſerere certamina, priuſq̄ pignora coniugum ac liberoꝝ, caritaſq; ipſius ſoli, cui longo tpe aſſueſcitur, aīos eoꝝ conſociaſſet: diſſipatæ res nondum adultæ diſcordia forēt, quas fouit trāquilla tꝑatio imperii, eoq; nutriendo ꝑduxit, ut bonā frugem libertatis, maturis iā uiribus, ferre poſſet. Libertatis autē originem inde magis, qa annuum īperium conſulare factum eſt, quam qđ diminutum quicquā ſit ex regia poteſtate numeres, oīa iura, oīa inſignia primi COSS. retinuere, id modo cautum eſt, ne, ſi ambo faſces haberent, duplicatus terror uideretur. Brutus prior concedente collega faſces habuit, q non acrior uindex libertatis fuerat, quā deinde cuſtos. Oīum primum auidum nouæ libertatis populum, ne poſtmodum flecti precibus, aut donis regiis poſſet, iureiurando adegit, neminem Romæ paſſuros regnare; deinde quo plus uirium in ſenatu etiam frequentia ordinis faceret, cædibus regis diminutum patꝝ numeꝝ, primoribus equeſtris gradus electis, ad trecentoꝝ ſummā expleuit, traditumq; deinde fertur, ut in ſenatum uocarentur, qui patres, quiq; conſcripti eſſent, conſcriptos uidelicet in nouum ſenatum appellabant lectos. Id miꝝ quantum profuit ad concordiam ciuitatis, iungendoſq; patribus plebis aīos. Rerum inde diuinaꝝ cura habita, & quia quædam publica ſacra per ipſos reges factitata erant, necubi deſyderium regum eſſet, regem ſacrificulum creant, id ſacerdotium pontifici ſubiecere, ne additus nomini honos aliquid libertati, cuius tunc prima erat cura, officeret, ac neſcio, an nimis eā undiq; minimis quoq; rebus muniendo modum exceſſerint, conſulis enim alterius, quum nihil aliud offenderit, nomen inuiſum ciuitati fuit, nimium Tarquinios regno aſſueſcere, initium a Priſco factum, regnaſſe deinde Seruium Tullium, ne interuallo quidē facto, oblitum tanq̄ alieni regni, Suꝑbum Tarquinium uelut hæreditatē gentis ſcelere ac ui repetiſſe, pulſo Superbo penes Collatinum imperium eſſe, neſcire Tarquinios priuatos uiuere, non placere nomen, periculoſum libertati eſſe. Hic primo ſenſim tentantium animos ſermo per totam ciuitatem eſt datus, ſollicitatamq; ſuſpicione plebem Brutus ad concionem uocat, ibi omnium primum iuſiurandum populi recitat, neminem Romæ regnare paſſutos, nec eſſe Romæ, unde periculum libertati foret, id ſumma ope tuendum eſſe, neq; ullam rem, quæ eo ꝑtineat, contemnendam, inuitum ſe dicere hominis cauſſa, nec dictuꝝ fuiſſe, ni caritas reipublicæ uinceret, non credere Populum Romanum ſolidā libertatē recuperatā eſſe, regiū genus, regiū nomen non ſolū in ciuitate, ſed ēt in īperio eſſe, id officere, id obſtare libertati. Hunc tu, inquit, tua uoluntate L. Tarqni remoue metum, meminimus, fatemur, eie

ciſti reges, abſolue beneficium tuum, aufer hinc regium nomen, res tuas tibi non ſolum reddũt ciues tui, authore me, ſed ſi q̃d deeſt, munifice augebũt, amicus abi, exonera ciuitatẽ uano forſan metu, ita ꝑſuaſum eſt aĩs cum gente Tarq̃nia hinc regnum abituꝶ. Conſuli primo tam nouæ rei ac ſubitæ admirario incluſerat uocẽ, dicere deinde incipientẽ primores ciuitatis circunſiſtunt, eadẽ multis precibus orant, & cæteri q̃dẽ mouebant minus, poſteaꝗ SP. Lucretius maior ætate ac dignitate, ſocer præterea ipſius, agere uarie, rogando alternis, ſuadendoq; cœpit, ut uinci ſe conſenſu ciuitatis pateretur, timens COS. ne poſtmodum priuato ſibi eadẽ illa cum bonoꝶ amiſſione, additaq; inſup alia ignominia, acciderent, abdicauit ſe conſulatu, rebuſq; ſuis oĩbus Lauinium trãſlatis, ciuitate exceſſit. Brutus ex ſenatuſconſulto ad populum tulit, ut oẽs Tarq̃niæ gentis exules eſſent, collegã ſibi comitiis centuriatis creauit P. Valerium, quo adiutore reges eiecerat. Quum haud cuiꝗ in dubio eſſet, bellum ab Tarq̃niis ĩminere, id q̃dem ſpe oĩum ſerius fuit, cæteꝶ id q̃d non timebant, ꝑ dolum ac ꝓditionem ꝓpe libertas amiſſa eſt. Erant in Romana iuuentute adoleſcentes aliquot, nec ii tenui loco orti, quoꝶ in regno libido ſolutior fuerat, æq̃les ſodaleſq; adoleſcentium Tarq̃nioꝶ, aſſueti more regio uiuere, eam tum eq̃to iure oĩum licentiam q̃rentes, libertatẽ alioꝶ in ſuam uertiſſe ſeruitutẽ inter ſe conq̃rebantur, regem hoĩem eſſe a quo ĩpetres, ubi ius, ubi iniuria opus ſit, eſſe gratiæ locum, eſſe beneficio, & iraſci & ignoſcere poſſe, inter amicum & inimicum diſcrimen noſſe, leges rem ſurdam, inexorabilẽ eſſe, ſalubriorẽ melioreq; inopi, quam potenti, nihil laxamenti, nec ueniæ habere, ſi modum exceſſeris, periculoſum eſſe in tot humanis erroribus ſola innocentia uiuere. Ita iam ſua ſpõte ægris animis legati ab regibus ſupueniunt, ſine mentione reditus, bona tantum repetentes. Eoꝶ uerba poſteaq̃ in ſenatu audita ſunt, ꝑ aliquot dies ea conſultatio tenuit, ne non reddita belli cauſſa, reddita belli materia, & adiumentum eſſent. Interim legati cum aliis alia moliri, aꝑte bona repetentes. clam recuperandi regni conſilia ſtruere, & tanq̃ ad id, q̃d agi uidebatur, ãbientes, nobilium adoleſcentium animos ptentabant. A quibus placide oratio accepta eſt, his literas ab Tarq̃niis reddunt, & de accipiẽdis clam nocte in urbem regibus colloquuntur. Vitelliis Aq̃liiſq; fratribus prĩo commiſſa res. Vitellioꝶ ſoror conſuli nupta Bruto erat, iãq; ex eo m̃rimonio adoleſcentes erant liberi Titus, Tiberiuſq;, eos quoq; in ſocietatẽ conſilii auunculi aſſumunt, præterea & nobiles aliquot adoleſcentes conſcii aſſumpti, quoꝶ uetuſtate memoria abiit. Interĩ quum in ſenatu uiciſſet ſñia, q̃ cenſebat reddenda bona, eãq; ipſam cauſſam moræ in urbe hẽrent legati, q̃d ſpatium ad cõparanda uehicula a COSS. ſumpſiſſent, q̃bus regum aſportarent res, oẽ id tp̃s cum coniuratis conſultando abſumunt, euincuntq; inſtando, ut literæ ſibi ad Tarquinios darent̃, non aliter q̃dem credituros eos, non uana ab legatis ſup rebus tantis afferri. Datæ literæ, ut pignus fidei eſſent, manifeſtum facinus fecerunt. Nã pridie quã legati ad Tarq̃nios ꝓficiſcerent̃, & cœnati forte apud Vitellios eẽnt, coniuratiq; ibi, remotis arbitris, multa inter ſe de nouo, ut fit, conſilio egiſſent. Sermonẽ eoꝶ ex ſeruis unus excepit, q iã antea id ſenſerat agi, ſed eã occaſionẽ, ut literæ legatis darent̃, quæ deprehenſæ rẽ coarguere poſſent, expectabat. Poſteaꝗ datas ſenſit, rẽ ad COSS. defert. COSS. ad deprehendendos legatos cõiuratoſq; ꝓfecti domo, ſine tumultu rem oẽm oppreſſere, literaꝶ in primis hita cura ne intercciderent, ꝓditoribus extẽplo in uincula cõiectis, de legatis paulum addubitatum eſt, & quãquã uiſi ſunt cõmiſiſſe, ut hoſtium loco eẽnt, ius tamẽ gentiũ ualuit. De bonis regis, q̃ reddenda ante cẽſuerant, res integra refert̃ ad p̃res, ibi uicti ira uetuere reddi, uetuere in publicũ redigi, diripienda plebi ſunt data, ut cõtacta regia præda ſpem ĩ ꝑpetuum cũ iis pacis amitteret. Ager Tarq̃nioꝶ, q inter urbẽ ac Tyberim fuit, cõſecratus Marti, Martius deinde cãpus fuit. Forte ibi tũ ſeges farris dr̃ fuiſſe matura meſſi, quẽ campi fructum q̃a religioſum erat cõſumere, deſectam cum ſtramẽto ſegetẽ magna uis hoĩum ſimul ĩmiſſa corbibus fudere ĩ Tyberi, tenui fluentẽ aqua, ut mediis ſolet caloribus, ita in uadis hæſitantis frumenti aceruos cõſediſſe illitos limo, inſulã inde paulatĩ & aliis, q̃ fert temere flumen, eodẽ inuectis, factã, poſtea additas credo moles, manuq; adiutũ, ut tã eminens area, firmaq; tẽplis quoq;, ac porticibus ſuſtinẽdis eẽt. Direptis bonis regũ, dãnati ꝓditores, ſumptũq; ſuppliciũ, conſpectius eo q̃d pœnæ capiundæ miniſteriũ p̃ri de liberis cõſulatus ĩpoſuit, & q ſpectator erat amouendus, eũ ip̃m fortuna exactorẽ ſupplicii dedit. Stabãt ad palũ deligati nobiliſſimi iuuenes, ſed a cæteris, uelut ab ignotis capitibus, cõſulis liberi oĩum in ſe auerterãt oculos, miſerebatq; nõ pœnæ magis hoĩes, quã ſceleris, quo pœnã meriti eẽnt, illos eo potiſſimũ anno p̃riam liberatã, p̃rem liberatorẽ, conſulatum ortũ ex domo Iunia, p̃res, plebẽ, q̃cq̃d hoĩum deorũq; Romanoꝶ eẽt, ĩduxiſſe in aĩum, ut ſupbo quondã regi, tunc infeſto exuli ꝓderent. COSS. in ſedẽ ꝓceſſere ſuã, miſſiq; lictores ad ſumendũ ſuppliciũ, nudatos uirgis cædunt, ſecuriq; feriunt, quum inter omne tempus pater, uultuſq;, & os eius ſpectaculo eẽt, eminente patrio animo inter publicæ pœnæ miniſterium ſecundum penã nocentium, ut in utrãq; partem arcendis ſceleribus exẽplum nobile eſſet. Præmium indici pecunia ex ærario, libertas, & ciuitas data. Ille primum dicitur uindicta liberatus, q̃dam uindictæ quoq; nomen tractũ ab illo putant, Vindicio ipſi nomen fuiſſe, poſt illum ſeruatũ, ut q ita liberati eſſent, in ciuitatẽ accepti uiderent̃. His ſicut acta erant, nunciatis, incenſus Tarquinius non dolore ſolum tantæ ad irritum cadentis ſpei, ſed etiam ira odioq;,

poſteaꝗ

poſteaq̄ dolo uiam obſeptam uidit, bellum aperte molliendum ratus, circumire ſupplex Hetruriæ urbes, orare maxime Veientes, Tarquinienſeſq́, ne ſe ortum eiuſdem ſanguinis extorrem, egētem, ex tanto modo regno cum liberis adoleſcētibus ante oculos ſuos perire ſinerent, alios peregre in regnum Romam accitos, ſe regē augentē bello Romanum īperium a ꝓximis ſcelerata cōiuratione pulſum: eos īter ſe, q̄a nemo unus ſatis dignus regno uiſus ſit, partes regni rapuiſſe, bona ſua diripienda populo dediſſe, neq́ expers ſceleris eēt, patriā ſe regnumq́ ſuum repoſcere, & pſeq ingratos ciues uelle, ferrent opē, adiuuarent, ſuas quoq́ ueteres iniurias ultum irent, toties cæſas legiōes, agꝛ adēptum. Hæc mouerunt Veiētes, ac ꝓ ſe q̄ſq́ Romano ſaltē duce ignominias demēdas, belloq́ amiſſa repetēda minaciter fremunt. Tarqnienſes nomen ac cognatio mouet, pulchꝛ uidebatᷓ ſuos Romæ regnare. Ita duo duaꝛ ciuitatum exercitus ad repetendum regnum, belloq́ perſequendos Romanos ſecuti Tarqnium. Poſteaq̄ in agꝛ Romanum uētum eſt, obuiā hoſti COSS. eunt. Valerius q̄drato agmine peditē ducit, Brutus ad explorādum cum eq̄tatu anteceſſit. Eodē modo primus eques hoſtium agminis fuit, præerat Aruns Tarqnius, filius regis, rex ipſe cum legionibus ſeq̄batur. Aruns ubi ex lictoribus ꝓcul conſulem eſſe, deinde iā ꝓpius ac certius facie quoq́ brutum cognouit, inflāmatus ira, ille eſt uir inquit, qui nos extorres expulit pr̄ia, ipſe en ille nr̄is decoratus inſignibus magnifice incedit, dii regum ultores adeſte, cōcitat calcaribus equum, atq́ in ipſum infeſtus conſulē dirigit. Senſit in ſe iri Brutus, decoꝛ erat tum ipſis capeſſere pugnā ducibus, auide itaq́ ſe certamini offert, adeoq́ infeſtis animis cōcurrerunt, ut neuter, dum hoſtem uulneraret, ſui ꝓtegendi corporis memor, cōtrario ictu per parmā uterq́ tranſfixus, duabus hærētes haſtis moribundi ex equis lapſi ſint, ſimul & cætera eq̄ſtris pugna cœpit, neq́ ita multo poſt & pedites ſupuenīunt. Ibi uaria uictoria, & uelut æquo marte pugnatum eſt, dextera utrinq́ cornua uicere, læua ſupata. Veientes uinci ab Romano milite ſueti, fuſi fugatiq́ ſunt, Tarquinienſis & nouus hoſtis nō ſtetit ſolum, ſed etiam ab ſua parte Romanum pepulit. Ita quum pugnatum eſſet, tantus terror Tarquinium atq́ Hetruſcos inceſſit, ut omiſſa irrita re, nocte ambo exercitus Veiens Tarqnienſiſq́ ſuas quiſq́ abirent domos. Adduciunt miracula huic pugnæ, ſilentio ꝓximæ noctis ex ſylua Arſia ingentem editā uocem, Syluani uocem eā creditam, hæc dicta, uno plus Hetruſcoꝛ cecidiſſe in acie, uincere bello Romanum, ita certe inde abiere Romani, ut uictores, Hetruſci ꝓ uictis, nā poſteaq̄ illuxit, nec quiſq̄ hoſtium in cōſpectu erat. P. Valerius COS. ſpolia legit, triumphanſq́ inde Romā rediit, collegæ funus, quanto tum potuit apparatu, fecit, ſed multo maius morti decus publica fuit mœſtitia, eo ante oīa inſignis, quia matronæ annum, ut parentem, eum luxerunt, quod tam acer ultor uiolatæ pudicitiæ fuiſſet. Conſuli inde, qui ſupfuerat, ut ſunt mutabiles uulgi aī, ex fauore non inuidia mō, ſed ſuſpitio ēt cum atroci crimine orta, regnum eum affectare fama ferebat, q̄a nec collegā ſubrogauerat in locum Bruti, & ædificabat in ſumma Velia, ibi alto atq́ munito loco arcem inexpugnabilem fore. Hæc dicta uulgo, creditaq́ quum indignitate quoq́ angerent animum conſulis, uocato ad concilium populo, ſummiſſis faſcibus, in conciōnē aſcendit. Gratum id multitudini ſpectaculum fuit, ſummiſſa ſibi eſſe imperii inſignia, cōfeſſionemq́ factam, populi, quam conſulis, maieſtatem, uimq́ maiorem eſſe. Vbi audire iuſſi. COS. laudare fortunā collegæ, q̄d liberata patria, in ſummo honore, pro re publica dimicans, matura gloria, necdum ſe uertēte in inuidiā, mortem occubuiſſet, ſe ſuperſtitem gloriæ ſuæ ad crimen, atq́ inuidiam ſupeſſe, ex liberatore pr̄iæ ad Aquilios, Vitellioſq́ recidiſſe. Nunq̄ ne ergo, inq̄t, ulla adeo a uobis ſpectata uirtus erit, ut ſuſpicione uiolari neq̄at? Ego me, illum acerrimum regum hoſtē, ipſum cupiditatis regni crimen ſubituꝛ timerem? Ego, ſi in ipſa arce Capitolioq́ habitarē, metui me credere poſſem a ciuibus meis? Tam leui momento mea apud uos fama pendet? Adeo ne eſt fundata leuiter fides, ut ubi ſim, quā qui ſim, magis referat? Non obſtabunt P. Valerii ædes libertati ueſtræ Quirites, tuta erit uobis Velia, deferā non in planum mō ædes, ſed colli ēt ſubiiciam, ut uos ſupra ſuſpectum me ciuem habitetis, in Velia ædificent, quibus melius quā P. Valerio crediṫ libertas. Delata confeſtim materia oīs infra Veliam, & ubi nunc uicus publicus eſt, domus in infimo cliuo ædificata. Latæ deinde leges nō ſolum quæ regni ſuſpicione COS. abſoluerent, ſed quæ adeo in contrarium uerterent, ut popularē etiam facerent. Inde cognomen factum Publicolæ eſt. Ante oēs de prouocatione aduerſus mag̃ratus ad populum, ſacrandoq́ cum bonis capite eius, q regni occupandi conſilia iniſſet. Gratæ in uulgus leges fuere, q̄s quum ſolus ꝓtuliſſet, ut ſua unius in his gr̄a eſſet, tum deinde comitia collegæ ſubrogando habuit. Creatus Sp. Lucretius COS. qui magno natu, non ſufficientibus iā uiribus ad conſularia munera obeunda, intra paucos dies moritᷓ, ſuffectus in Lucretii locū M. Horatius Puluillus. Apud quoſdam ueteres authores non inuenio Lucretium COS. Bruto ſtatim Horatium ſuggerunt, credo, quod nulla geſta res inſignē fecerit conſulatum, memōria intercidiſſe. Nondum dedicata erat in Capitolio Iouis ædes, Valerius, Horatiuſq́ COSS. ſortiti uter dedicaret. Horatio ſorte euenit, Publicola ad Veientum bellum ꝓfectus. Aegrius, quā dignum erat, tulere Valerii neceſſarii dedicationem tā inclyti tēpli Horatio dari, id oībus modis impedire conati, poſteaq̄ alia fruſtra tentata erant, poſtem iā tenenti COS. fœdum inter precationē deum nuntium incutiunt, mortuum eius filium eſſe, funeſtaq́ fami-

ſia dedicare eum templum non poſſe. Non crediderit factum, an tantum roboris aĩo fuerit, nec traditᷣ certum, nec iterpretatio eſt facilis, nihil aliud ad eum nũtiũ a ꝓpoſito auerſus, quã ut cadauer efferri iuberet, tenens poſtẽ precationẽ peragit, & dedicat tẽplum. Hæc poſt exactos reges domi militiæq̃ geſta prĩo anno. Inde P. Valerius iteꝝ, T. Lucretius COSS. facti. Iam Tarqnii ad Lartẽ Porſenã Cluſinum regẽ pfugerant, ibi miſcendo cõſilium preceſq̃, nunc orabant, ne ſe oriundos ex Hetruſcis eiuſdẽ ſanguinis noĩſq̃ egentes exulare paterec̃, nunc monebant ẽt, ne orientẽ morem pellẽdi reges inultum fineret, ſatis libertatẽ ipſam habere dulcedinis, niſi quanta ui ciuitates eã expetant, tanta regna reges defendant, æquari ſumma infimis, nihil excelſum, nihil, qđ ſup cætera emineat, in ciuitatibus fore, adeſſe finẽ regnis, rei inter deos hoĩeſq̃ pulcherrimæ. Porſena tum regem eſſe Romæ, tum Hetruſcæ gentis regẽ amplum Tuſcis ratus, Romã infeſto exercitu uenit. ¶Non unq̃ alias ante tantus terror ſenatum inuaſit, adeo ualida res tum Cluſina erat, magnũq̃ Porſenæ nomẽ, nec hoſtes modo timebant, ſed ſuos metipſos ciues, ne Romana plebs metu pculſa, receptis in urbem regibus, uel cum ſeruitute pacẽ acciperet. ¶Multa igitᷣ blandimenta plebi p id tp̃s ab ſenatu data, annonæ imprimis habita cura, & ad frumentum cõparandum miſſi, alii in Volſcos, alii Cumas, ſalis quoq̃ uændendi arbitrium, qa ĩmenſo prætio uænibat in publicum, oĩ ſumptu adẽptum priuatis, portoriis quoq̃ & tributo plebe liberata, ut diuites cõferrent, q̃ oneri ferendo eſſent, pauperes ſatis ſtipendii pendere, ſi liberos educent. Itaq̃ hæc indulgẽtia patꝝ aſpetis poſtmodum rebus in obſidione ac fame adeo concordem ciuitatẽ tenuit, ut regium nomen non ſummi magis, quã infimi horrerẽt, nec qſq̃ unus malis artibus poſtea tã popularis eſſet, quantum bene ĩperando uniuerſus ſenatus fuit. Quum hoſtes adeſſent, p ſe qſq̃ in urbẽ ex agris demigrant, urbẽ ipſam ſepiunt præſidiis, alia muris, alia Tyberi obiecto uidebantᷣ tuta, pons Sublicius iter pœne hoſtibus dedit, ni unus uir fuiſſet Horatius Cocles, id munimentum illo die fortuna urbis Romanæ habuit, q̃ poſitus forte in ſtatione pontis, quum captum repentino ĩpetu Ianiculum, atq̃ inde citatos decurrere hoſtes uidiſſet, trepidãq̃ turbã ſuoꝝ arma ordineſq̃ relinq̃re, reprehenſans ſingulos, obſiſtens, obteſtanſq̃, deum & hoĩum fidẽ teſtabatᷣ, nequiq̃ deſerto p̃ſidio eos fugere, ſi tranſitum pontẽ a tergo reliq̃ſſent, iã plus hoſtium in Palatio Capitolioq̃, quã in Ianiculo fore. Itaq̃ monere, prædicare, ut pontẽ ferro, igni, quacũq̃ ui poſſint, interrumpant, ſe impetum hoſtium, quantum corpore uno poſſet obſiſti, excepturꝝ. Vadit inde in prĩum ãditum pontis, inſigniſq̃ inter conſpecta cedentium pugnæ terga, obuerſis cõminus ad ineundum prælium armis, ipſo miraculo audaciæ obſtupefecit hoſtes, duos tamen cum eo pudor tenuit. Sp. Laertium, ac T. Herminium, ambos claros genere, factiſq̃. Cum his prĩam periculi pcellam, & q̃ẟ tumultuoſiſſimum pugnæ erat, parump ſuſtinuit, deinde eos quoq̃ ipſos, exigua pte pontis relicta, reuocantibus q̃ reſcindebãt, cedere in tutum coegit. ¶Circunferens inde minaciter truces oculos ad pceres Hetruſcoꝝ, nunc ſingulos puocare, nunc increpare oẽs, ſeruitia regum ſupboꝝ, ſuæ libertatis ĩmemores, alienam oppugnatum uenire. Cunctati aliquandiu ſunt, dum alius alium, ut prælium incipiant, circunſpectant, pudor deinde cõmouit aciẽ, & clamore ſublato undiq̃ in unum hoſtẽ tela coniiciunt, q̃ quum in obiecto cuncta ſcuto hæſiſſent, neq̃ ille minus obſtinatus ingẽti pontẽ obtineret gradu, iam ĩpetu detrudere conabantur uirum, quum ſimul fragor rupti pontis, ſimul clamor Romanorum alacritate perfecti operis ſublatus, pauore ſubito impetum ſuſtinuit. ¶Tum Cocles Tyberine, inquit, pater, te ſancte precor, hæc arma, & hunc militem propitio flumine accipias. ¶Ita ſic armatus in Tyberim deſiluit, multiſq̃ ſuper incidentibus telis, incolumis ad ſuos tranauit, rem auſus plus famæ habituram ad poſteros, quã fidei, Grata erga tantam uirtutem ciuitas fuit. ¶Statua in comitio poſita, agri quantum uno die circumarauit datum. Priuata quoq̃ inter publicos honores ſtudia eminebant, nam in magna inopia pro domeſticis copiis unuſquiſq̃ ei aliquid, fraudans ſe ipſe uictu ſuo, contulit. Porſena primo conatu repulſus, conſiliis ab oppugnanda urbe ad obſidendam uerſis, præſidio in Ianiculo locato, ipſe in plano ripiſq̃ Tyberis caſtra poſuit, nauibus undiq̃ accitis, & ad cuſtodiendum, nequid Romam frumenti ſubuehi fineret, & ut prædatum milites trans flumen per occaſionem aliis atq̃ aliis locis traiicerent, breuiq̃ adeo infeſtum omnem Romanum agrum reddidit, ut non cætera ſolum ex agris, ſed pecus quoq̃ oẽ in urbem compelleretur, neq̃ quiſq̃ extra portas propellere auderet. Hoc tantum licentiæ Hetruſcis non metu magis, quã conſilio cõceſſum. ¶Nãq̃ Valerius COS. intentus in occaſionẽ multos ſimul & effuſos iprouiſo adoriendi, in paruis rebus negligens ultor, grauẽ ſe ad maiora uindicẽ ſeruabat. Itaq̃ ut eliceret prædatores, edicit ſuis poſtero die freq̃ntes porta Eſquilina, q̃ auerſiſſima ab hoſte erat, expellerent pecus, ſcituros id hoſtes ratus quod in obſidione & fame ſeruitia infida transfugerẽt, & ſciere pfugæ indicio, multoq̃ plures ut in ſpem uniuerſæ p̃dæ, flumen traiiciunt. P. Valerius inde T. Herminiũ cum modicis copiis ad ſcdm lapidẽ Gabina uia occultum conſidere iubet, Sp. Largium cũ expedita iuuẽtute ad portam Collinam ſtare, donec hoſtis prætereat, inde ſe obiicere, ne ſit ad flumẽ reditus. Cõſulũ alter T. Lucretius porta Næuia cũ aliquot manipulis militũ egreſſus, ipſe Valerius Cælio mõte cohortes delectas educit, hiq̃ p̃mi appuere hoſti. Herminius, ubi tumultũ ſẽſit, cõcurrit ex inſidiis, uerſiſq̃ in Lucretium Hetruſcis, terga cædit, dextera læuaq̃ hĩc a porta Collina, illic ab

Næuia redditus clamor, ita cæſi in medio prædatores, neq; ad pugnam uiribus pares, & ad fugam, ſeptis omnibus uiis, finiſq; ille tam effuſe uagandi Hetruſcis fuit. Obſidio erat nihilo minus, & frumenti cum ſumma caritate inopia, ſedẽdoq; expugnaturum ſe urbem ſpem Porſena habebat, quum C. Mutius adoleſcens nobilis, cui indignum uidebatur Po. Romanum ſeruientem, quum ſub regibus eſſet, nullo bello nec ab hoſtibus ullis obſeſſum eſſe, liberum eundem populum ab iiſdem Hetruſcis obſideri, quorum ſæpe exercitus fuderit. Itaq; magno audaciq; aliquo facinore eam indignitatem uindicandam ratus, primo ſua ſponte penetrare in hoſtium caſtra conſtituit, deinde metuẽs, ne ſi conſulum iniuſſu, & omnibus ignaris iret, forte deprehenſus a cuſtodibus Romanis retraheretur ut transfuga, fortuna tum urbis crimen affirmante, ſenatum adiit. Tranſire, inquit, Tyberim patres, & intrare, ſi poſſim, caſtra hoſtium uolo, non prædo, nec populationum inuicem ultor, maius, ſi dii iuuant, in animo eſt facinus. Approbant patres, abdito intra ueſtem ferro proficiſcitur, ubi eo uenit, in confertiſſima turba prope regium tribunal conſtitit, ibi quum ſtipendium forte militibus daretur, & ſcriba cum rege ſedens pari fere ornatu, multa ageret, quum milites uulgo adirent, timens ſciſcitari uter Porſena eſſet, ne ignorando regem, ſemet ipſe aperiret, quis eſſet, quo temere traxit fortuna facinus, ſcribam pro rege obtruncat. Vadentem inde qua per trepidam turbam, cruento mucrone ſibi ipſe fecerat uiam, quum concurſu ad clamorem facto comprehenſum regii ſatellites retraxiſſent, ante tribunal regis deſtitutus, tum quoq; inter tantas fortunæ minas metuendus magis, quam metuens, Romanus ſum, inquit, ciuis, C. Mutium uocant, hoſtis hoſtem occidere uolui, nec ad mortẽ minus animi eſt, quam ad cædem fuit, & facere, & pati fortia Romanum eſt, nec unus ego in te hos animos geſſi, longus poſt me ordo eſt idem petentium decus, proinde in hoc diſcrimen, ſi iuuat, accingere, ut in ſingulas horas capite dimices tuo, ferrum hoſtemq; in ueſtibulo habeas regiæ, hoc tibi iuuẽtus Romana indicimus bellum, nullam aciem, nullum prælium timueris, uni tibi & cum ſingulis res erit. Quum rex ſimul ira infenſus, periculoq; conterritus circũdari ignes minitabundus iuberet, niſi expromeret propere, quas inſidiarum minas per ambages iaceret, en tibi, inquit, ut ſentias, quam uile corpus ſit iis, qui magnam gloriam petunt, dexteramq; accenſo ad ſacrificium foculo inicit, quam quum uelut alienato ab ſenſu torreret animo, prope attonitus miraculo rex, quum ab ſede ſua proſiluiſſet, amouerique ab altaribus iuuenem iuſſiſſet, tu uero abi, inquit, in te magis, quam in me hoſtilia auſus, iuberem macte uirtute eſſe, ſi pro mea patria iſta uirtus ſtaret, nunc iure belli liberum te, intactum, inuiolatumq; hinc dimitto. Tunc Mutius quaſi remunerans meritum, Quandoquidem, inquit, eſt apud te uirtuti honos, ut beneficio tuleris a me quod minis nequiſti, CCC. coniurauimus principes iuuentutis Romanæ, ut in te hac uia graſſaremur, mea prima ſors fuit, cæteri, utcunq; cecidetit, primi quoad te opportunum fortuna dederit, ſuo quiſq; tẽpore aderunt. Mutium dimiſſum, cui poſtea Scæuolæ a clade dextræ manus cognomentum inditum, legati a Porſena Romam ſecuti ſunt, adeo mouerat eum & primi periculi caſus, quo nihil ſe, præter errorem inſidiatoris texiſſet, & ſubeunda dimicatio toties, quot coniurati ſupereſſent, ut pacis conditiones ultro ferret Romanis. Iactatum in conditionibus nequiq̃ de Tarquiniis in regnum reſtituendis, magis quia id negare ipſe nequiuerat Tarquiniis, quam quod negatum iri ſibi a Romanis ignoraret, de agro Veientibus reſtituẽdo impetratum, expreſſaq; neceſſitas obſides dandi Romanis, ſi Ianiculo præſidium deduci uellent. His conditionibus compoſita pace, exercitum ab Ianiculo deduxit Porſena & agro Romano exceſſit.

Patres C. Mutio uirtutis cauſſa trans Tyberim agrum dono dedere, quæ poſtea ſunt Mutia prata appellata. Ergo ita honorata uirtute, fœminæ quoq; ad publica decora excitatæ. Chloelia uirgo, una ex obſidibus, quum caſtra Hetruſcorum forte haud procul ripa Tyberis locata eſſent, fruſtrata cuſtodes, dux agminis uirginum, inter tela hoſtium Tyberim tranauit, ſoſpiteſq; omnes Romam ad propinquos reſtituit. Quod ubi regi nuntiatum eſt, primo incenſus ira oratores Romam miſit ad Chloeliã obſidem depoſcendam, alias haud magni facere, deinde in admirationem uerſus ſupra Coclites Mutioſq; dicere id facinus eſſe, & præ ſe ferre, quemadmodum ſi non dedatur obſes, pro rupto ſe fœdus habiturum, ſic deditam inuiolatamq; ad ſuos remiſſurum. Vtrinq; conſtitit fides, & Romani pignus ex fœdere reſtituerunt, & apud regem Hetruſcum non tuta ſolum, ſed honorata etiam uirtus fuit, laudataq; uirgine partem obſidum ſe donare dixit, ipſa, quos uellet, legeret. Productis omnibus legiſſe impuberes dicitur, quod & uirginitati decorum, & conſenſu obſidum ipſorum probabile erat, eam ætatem potiſſimum liberari ab hoſte, quæ maxime opportuna iniuriæ eſſet. Pace redintegrata Romani nouam in fœmina uirtutem nouo genere honoris, ſtatua equeſtri, donauere, in ſumma Sacra uia fuit poſita uirgo inſidens equo. Huic tam pacatæ profectioni ab urbe regis Hetruſci abhorrẽs mos traditus ab antiquis uſque ad noſtram ætatem inter cætera ſolennia manet, bona Porſenæ regis uendendi, cuius originem moris neceſſe eſt aut inter bellum natam eſſe, neq; omiſſam in pace, aut amiciore creuiſſe principio, quam hic præ ſe ferat titulus bona hoſtiliter uendendi. Proximum uero eſt ex iis, quæ traduntur, Porſenã diſcedentem a Ianiculo caſtra opulenta, conuecto ex propinquis ac fertilibus Hetruriæ aruis cõmeatu, Romanis dono dediſſe, inopi tum urbe ab lõginqua obſidione, ea

deinde, ne populo immiſſo diriperentur hoſtiliter, uænisſe, bonaq; Porſenæ appellata, gratiam muneris magis ſignificante titulo, quam auctionem fortunæ regiæ. quæ ne in poteſtate quidem Po. Romani eſſet, Omiſſo Romano bello Porſena, ne fruſtra in ea loca exercitus adductus uideretur ¶ cum parte copiarum filium Aruntem Ariciam oppugnatum mittit. Primo Aricinos res necopinata perculerat, accerſita deinde auxilia & a Latinis populis, & a Cumis tantum ſpei fecere, ut acie decernere auderent Prælio inito adeo concitato impetu ſe intulerant Hetruſci, ut funderent ipſo incurſu Aricinos. Cumanæ cohortes arte aduerſus uim uſæ declinauere paululum, effuſeq; prælatos hoſtes conuerſis ſignis a tergo adortæ ſunt ¶ ita in medio ꝓpe iam uictores cæſi Hetruſci, pars exigua, duce amiſſo, quia nullum propius perfugium erat, Romam inermes, fortuna ac ſpecie ſupplicum delati ſunt, ibi benigne excepti, diuiſiq; in hoſpitia, curatis uulneribus alii profecti domos nuntii hoſpitalium beneficiorum, multos Romæ hoſpitum urbiſq; caritas tenuit, iis locus ad habitandum datus, quem deinde Tuſcum uicum appellauere. P. Lucretius inde, & P. Valerius Publicola COSS. facti ¶ Eo anno poſtremum legati a Porſena de reducendo in regnum Tarquinio uenerunt, quibus quum reſponſum eſſet, miſſuꝝ ad regem ſenatum legatos, miſſi confeſtim honoratiſſimus, quiſq; e patribus. Non quin breuiter reddi reſponſum potuerit non recipi reges, ideo delectos potius patrum ad eum miſſos, quã legatis eius Romæ daretur reſponſum, ſed ut in perpetuum eius rei mentio finiretur, neu in tantis mutuis beneficiis animi ſollicitarentur, quum ille peteret, quod contra libertatem Po. Ro. eſſet. Romani, niſi in perniciem ſuam faciles eſſe uellent, negarent, cui nihil negatum uellent, non in regno Populum Romanum, ſed in libertate eſſe, ita induxiſſe in animum, hoſtibus potius, quam portas regibus patefacere, eam eſſe uoluntatem omnium, ut qui libertati erit in illa urbe finis, idem urbi ſit, proinde, ſi ſaluam eſſe uellet Romam, ut patiatur liberam eſſe, orare. Rex uerecundia uictus, ¶ quando id certum atq; obſtinatum eſt, inquit, neq; ego obtundam ſæpius eadem nequiquã agendo, nec Tarquinios ſpe auxilii, quod nullum in me eſt, fruſtrabor, aliũ hinc, ſeu bello opus eſt, ſeu quieto exilio quærant locum, nequid meam uobiſcum pacem diſtineat. Dictis facta amiciora adiecit, obſidum quod reliquum erat reddidit, agrum Veientem, fœdere ad Ianiculum icto ademptum, reſtituit. ¶ Tarquinius ſpe omni reditus inciſa, exulatum ad generum Mamilium Octauium Tuſculum abiit, Romanis pax fida ita cum Porſena fuit. COSS. deinde M. Valerius, P. Poſthumius, eo anno bene pugnatum cum Sabinis, COSS triumpharũt. Maiore inde mole Sabini bellum parabant aduerſus eos, & nequid ſimul ab Tuſculo, unde etſi non apertum, ſuſpectum tamen bellum erat, repentini periculi oriretur ¶ P. Valerius quartum, T. Lucretius iterũ COSS. facti. Seditio inter belli paciſq; authores orta in Sabinis aliquantum uirium tranſtulit ad Romanos, nanq; Ap. Clauſus, cui poſtea Ap. Claudio fuit Romæ nomen, quum pacis ipſe author a turbatoribus belli premeretur, nec par factioni eſſet, ab urbe Regillo magna clientium comitatus manu, Romam urbẽ tranſfugit, iis ciuitas data, agerq; trans Anienem, uetus Claudia tribus, poſtea nouis additis tribulibus, qui ex eo uenirent agro, appellata. Appius inter patres lectus, haud ita multo poſt in principum dignationem ꝑuenit. COSS. infeſto exercitu in agrũ Sabinum profecti quum ita uaſtatione, deinde prælio afflixiſſent opes hoſtium, ut diu nihil inde rebellionis timere poſſent, triumphantes Romã redierunt. P. Valerius, omnium conſenſu princeps belli paciſq; artibus, anno poſt, Agrippa Menenio, P. Poſthumio COSS. moritur, gloria ingenti, copiis familiaribus adeo exiguis, ut funeri ſumptus deeſſet, de publico eſt datus, luxere matronæ ut Brutũ. Eodem anno duæ coloniæ Latinæ ¶ Pometia & Cora, ad Auruncos deficiunt, cum Auruncis bellum initum, fuſoq; ingenti exercitu, qui ſe ingredientibus fines COSS. ferociter obtulerat, omne Auruncum bellum Pometiam compulſum eſt. Nec magis poſt prælium, quam in prælio cædibus temperatum eſt, & cæſi aliquanto plures erant, quã capti, & captos paſſim trucidauerunt, ne ab obſidibus quidem, qui CCC. accepti numero erant, ira belli abſtinuit, & hoc anno Romæ triumphatum ¶ Secuti COSS Opiter Verginius, Sp. Caſſius primo Pometiam ui, deinde uineis, aliiſq; operibus oppugnauerunt, in quos Aurunci magis iam inexpiabili odio, quam ſpe aliqua, aut occaſiõe coacti, quum plures igni, quam ferro armati excurriſſent, cæde incendioq; cuncta complent, uineis incenſis, multis hoſtiũ uulneratis & occiſis, conſulum quoq; alterum, ſed uerum nomen authores non adiiciunt, graui uulnere ex equo deiectum prope interfecerunt. Romam inde male geſtare reditum, inter multos faucios COS. ſpe incerta uitæ, relictus Interiecto deinde haud magno ſpatio, quod uulneribus curãdis, ſupplendoq; exercitui ſatis eſſet, quum ira maiore, tum uiribus etiam auctis ¶ Pometiæ arma illata, & quũ uineis refectis, aliaq; mole belli, iam in eo eſſet, ut in muros euaderet miles, deditio eſt facta, cæterũ nihilo minus fœde dedita urbe, quam ſi capta foret, Aurunci paſſim principes ſecuri percuſſi, ſub corona uænierunt coloni alii, oppidum dirutum, ager uæniit. COSS. ob iras magis grauiter ultas, quam ob magnitudinem perfecti belli triumpharunt ¶ Inſequens annus Poſthumium Cominium, & T. Largium COSS habuit, eo anno Romæ quum per ludos ab Sabinorum iuuentute per laſciuiam ſcorta raperentur, cõcurſu hominum rixa, ac prope prælium fuit, paruaq; ex re ad rebellionem ſpectare res uidebatur. Supra belli Latini metum id quoq; acceſſerat, quadrãginta iam coniuraſſe populos, conci-

tante

tante Octauio Mamilio,ſatis conſtabat.In hac tantarum expectatione rerum ſollicita ciuitate,dictatoris primum creandi mentio orta,ſed nec quo anno,nec quibus factis COSS.quia ex factione Tarquiniana eſſent(id quoq; enim traditur)parum creditum ſit,nec quis primum dictator ſit creatus, ſatis conſtat,apud ueterrimos tantum authores T.Largium dictatorem primum,Sp.Caſſium magiſtrum equitum creatos inuenio,conſulares legere,ita lex iubebat de dictatore creando lata,eo magis adducor,ut credam,Largium,qui cõſularis erat,potius quam M.Valerium Fuſium,Valeſii nepotem,qui nondum COS.fuerat,moderatorem & magiſtrum COSS.appoſitum , qui ſi maxime ex ea familia legi dictatorem uellent,patrem multo potius M.Valerium,ſpectatæ uirtutis conſularem uirum,legiſſent.Creato dictatore primum Romæ,poſteaquã præferri ſecures uiderunt,magnus plebem metus inceſſit,ut intentiores eſſent ad dicto parendum,neq; enim,ut in COSS. qui pari poteſtate eẽnt,alterius auxilium , neq; prouocatio erat,neq; ullum uſquam,niſi in cura parendi, auxilium , Sabinis etiam creatus Romæ dictator eo magis,quod propter ſe creatum crediderant,metum incuſſit,itaq; legatos de pace mittunt,quibus orantibus dictatorem ſenatumq;,ut ueniam erroris hominibus adoleſcentibus darent,reſponſum,ignoſci adoleſcentibus poſſe,ſenibus non poſſe,qui bella ex bellis ſererent.Actum tamen eſt de pace,impetrataq; foret,ſi quod impenſæ factum in bellum erat,præſtare Sabini(id enim poſtulatum erat,) in animum ĩduxiſſent,bellum indictum,tacitæ induciæ quietum annum tenuere.COSS.Seruilius Sulpitius,M.Manlius Tullus,nihil dignũ memoria actum.T.Ebutius deinde,& Cn.Vetuſius.His COSS.Fidenæ obſeſſæ,Cruſtumeria capta,Præneſte ab Latinis ad Romanos deſciuit,nec ultra bellum Latinum,gliſcens iam per aliquot annos,dilatum.A. Poſthumius dictator,T.Ebutius magiſter equitum magnis copiis peditum equitumq; profecti ad lacum Regillum in agro Tuſculano agmini hoſtium occurrerunt,& quia Tarquinios eſſe in exercitu Latinorũ auditum eſt,ſuſtineri ira non potuit,quin extemplo cõfligerent.Ergo etiam prælium aliquanto, quã cætera grauius atq; atrocius fuit,non enim duces ad regendam modo conſilio rem affuere, ſed ſuiſmetipſis corporibus dimicantes miſcuere certamina,nec quiſq; procerum ferme hac aut illa ex acie ſine uulnere,præter dictatorem Romanum,exceſſit.In Poſthumium prima in acie ſuos adhortantem inſtruentemq; Tarquinius Superbus,quanquã iam ætate & uiribus erat grauior,equum infeſtus admiſit,ictuſq; a latere concurſu ſuorum receptus in tutum eſt.Et ad alterum cornu Ebutius magiſter equitum in Octauium Mamilium impetum dederat,nec fefellit ueniens Tuſculanum ducem, contra quem & ille concitat equum,tantaq; uis infeſtis uenientium haſtis fuit,ut brachium Ebutio traiectum ſit,Mamilio pectus percuſſum,hunc quidem in ſecundam aciem Latini recepere, Ebutius quũ ſaucio brachio tenere telum nõ poſſet,pugna exceſſit.Latinus dux nihil deterritus uulnere prælium ciet,& quia ſuos perculſos uidebat,accerſit cohortem exulum Romanorũ,cui L.Tarquinii filius præerat.Ea,quoniam maiore pugnabat ira ob erepta bona,patriamq; ademptam,pugnam parumper reſtituit.Referentibus iam pedem ab ea parte Romanis,M.Valerius,Publicolæ frater, conſpicatus ferocem iuuenem Tarquinium,oſtentantem ſe in prima exulum acie,domeſtica etiam gloria accẽſus, ut cuius familiæ decus eiecti reges erant,eiuſdem interfecti forent,ſubdit calcaria equo,& Tarquiniũ infeſto ſpiculo petit,Tarquinius retro in agmen ſuorum infenſo ceſſit hoſti,Valerium inuectum temere in exulum aciem,ex tranſuerſo quidam adortus,tranſfigit,nec quicquam equitis uulnere equo retardato,moribundus Romanus labentibus ſuper corpus armis ad terram defluxit. Dictator Poſthumius , poſteaquã cecidiſſe talem uirum,exules ferociter citato agmine inuehi , ſuos perculſos cedere,animaduertit,cohorti ſuæ,quam delecta manu præſidii cauſſa circa ſe habebat,dat ſignum , ut quem ſuorum fugiẽtem uiderint,pro hoſte habeant,ita metu ancipiti uerſi a fuga Romani in hoſtẽ, & reſtituta acies.Cohors dictatoris tum primum prælium iniit, integris corporibus animiſq; feſſos adorti exules,cædunt.Ibi alia inter proceres coorta pugna,imperator Latinus,ubi cohortem exulum a dictatore Romano circumuentam uidit,ex ſubſidiariis manipulos aliquot in primam aciem ſecum rapit,hos agmine uenientes T.Herminius legatus conſpicatus,inter eos inſignem ueſte,armiſq; Mamilium noſcitans, tanto ui maiore,quam pauloante magiſter equitum cum hoſtium duce prælium iniit,ut & uno ictu tranſfixum per latus occiderit Mamilium , & ipſe inter ſpoliandum corpus hoſtis ueruto percuſſus,quum uictor in caſtra eſſet relatus,inter primam curationem expirauerit. Tum ad equites dictator aduolat obteſtans,ut feſſo iam pedite deſcendant ab equis,& pugnam capeſſant, dicto paruere,deſiliunt ex equis,prouolant in primum,& pro anteſignanis parmas obiiciunt,recipit extemplo animum pedeſtris acies,poſteaq̃ iuuentutis proceres æquato genere pugnæ ſecum partem periculi ſuſtinẽtes uidit.Tum demũ impulſi Latini,perculſaq; inclinauit acies, equitibus admoti equi, ut perſequi hoſtem poſſent,ſecuta & pedeſtris acies.Ibi nihil nec diuinæ , nec humanæ opis dictator prætermittens,ædem Caſtori uouiſſe fertur,ac pronuntiaſſe militi præmia,qui primus , qui ſecundus caſtra hoſtium intraſſet,tantuſq; ardor fuit,ut eodem impetu,quo fuderant hoſtem Romani,caſtra caperent.Hoc modo ad lacum Regillum pugnatum eſt.Dictator,& magiſter equitum triũphantes in urbem rediere.Triennio deinde,nec certa pax,nec bellum fuit.COSS.Q.u.Chloelius,& T.Lar

tius, inde A. Sempronius, & M. Minutius. ¶ His conſulibus ædes Saturno dedicata, Saturnalia inſtitus feſtus dies. A. deinde Poſthumius & T. Verginius COSS. facti. Hoc demum anno ad Regillum lacū pugnatum apud quoſdam inuenio, A. Poſthumium, quia collega dubiæ fidei fuerat, ſe conſulatu abdicaſſe, dictatorem inde factum. Tanti errores implicant temporum, aliter apud alios ordinatis magiſtratibus, ut nec qui COSS. ſecundum quoſdam, nec quid quoq; anno factum ſit, in tanta uetuſtate non rerum modo, ſed etiam authorum digerere poſſis. Ap. Claudius deinde, & P. Seruilius COSS. facti. Inſignis hic annus eſt nuntio Tarquinii mortis. ¶ Mortuus eſt Cumis, quo ſe poſt fractas opes Latinorum ad Ariſtodemum tyrannum contulerat. Eo nuntio erecti patres, erecta plebes, ſed patribus nimis luxurioſa fuit lætitia, plebi, cui ad eam diem ſumma ope inſeruitum erat, iniuriæ a primoribus fieri cœpere. Eodem anno Signia colonia, quam rex Tarquinius deduxerat, ſuppleto numero colonorum iterum deducta eſt. ¶ Romæ tribus una & XXX. factæ. Aedes Mercurii dedicata eſt Idibus Maiis. Cum Volſcorum gente Latino bello neq; pax, neq; bellum fuerat, nam & Volſci comparauerant auxilia, quæ mitterent Latinis, ni maturatum ab dictatore Romano eſſet, & maturauit Romanus, ne prælio uno cum Latino Volſcoque contenderet. Hac ira COSS. in Volſcum agrum legiones duxere, Volſcos conſilii pœnam metuētes nec opinata res perculit, armorum immemores obſides dant, CCC. principum a Cora, atq; Pometia liberos, ita ſine certamine inde abductæ legiones. Nec ita multo poſt Volſcis leuatis metu ſuum rediit ingenium, rurſus occultum parant bellum, Hernicis in ſocietatem armorum aſſumptis, legatos quoq; ad ſollicitandum Latium paſſim dimittunt, ſed recens ad Regillum lacum accepta clades, Latinos ira odioq; eius, quicunq; arma ſuaderet, ne ab legatis quidem uiolandis abſtinuit. ¶ Comprehenſos Volſcos Romam duxere, ibi traditi COSS. indicatūque eſt Volſcos Hernicoſq; parare bellum Romanis. Relata re ad ſenatum, adeo fuit gratum patribus, ¶ ut & captiuorum ſex millia Latinis remitterent, ¶ & de fœdere, quod prope in perpetuum negatum fuerat, rem ad nouos magiſtratus traiicerent. Enimuero tū Latini gaudere facto, pacis authores in ingenti gloria eē, ¶ coronam auream Ioui donum in Capitolium mittūt, cum legatis donoq; qui captiuorum remiſſi ad ſuos fuerant, magna circūfuſa multitudo uenit, pergunt domos eorum apud quem quiſq; ſeruierāt, gratias agunt, liberaliter habiti cultiq; in calamitate ſua, inde hoſpitia iungunt. Nunquam alias ante publice priuatimq; Latinum nomen Romano imperio coniunctius fuit. Sed & bellum Volſcum imminebat, & ciuitas ſecum ipſa diſcors, inteſtino inter patres plebemq; flagrabat odio, maxime ꝓpter nexos ob æs alienum, fremebant ſe foris pro libertate & imperio dimicantes domi a ciuibus captos & oppreſſos eſſe, tutioremque in bello, quam in pace, inter hoſtes, quam inter ciues libertatem plebis eſſe, inuidiamq; eam ſua ſponte gliſcentem inſignis uniuscalamitas accendit. ¶ Magno natu quidam cum omnium maiorum ſuorum inſignibus ſe in forum proiecit, obſita erat ſquallore ueſtis, fœdior corporis habitus pallore ac macie perempti, ad hoc prolixa barba, & capilli efferauerant ſpeciem oris, noſcitabatur tamen in tanta deformitate, & ordinem duxiſſe aiebant, aliaq; militiæ decora uulgo miſerantes eum iactabant, ipſe teſtes honeſtarum aliquot locis pugnarum cicatrices aduerſo pectore oſtētabat. Sciſcitantibus, unde ille habitus? unde deformitas? quum circūfuſa turba eſſet, prope in cōcionis modum, Sabino bello, ait, ſe militantem, quia propter populationes agri non fructu modo caruerit, ſed uilla incenſa fuerit, direpta omnia, pecora abacta, tributum iniquo ſuo tempore imperatū, æs alienum feciſſe, id cumulatum uſuris primo ſe agro paterno auitoq; exuiſſe, deinde fortunis aliis, poſtremo uelut tabem perueniſſe ad corpus, ductum ſe ab creditore non in ſeruitium, ſed in ergaſtulum & carnificinam, inde oſtentare tergum fœdum recentibus ueſtigiis uerberum. ¶ Ad hæc uiſa auditaq; clamor ingens oritur, non iam foro ſe tumultus continet, ſed paſſim totam urbem peruadit, nexu uincti ſolutiq; ſe undiq; in publicum proripiunt, implorant Quiritium fidem, nullo loco deeſt ſeditionis uoluntarius comes, multis paſſim agminibus per omnes uias cum clamore in forum curritur. Magno cum periculo ſuo, qui forte patrum in foro erant, in eam turbam inciderunt, nec temperatum manibus foret, ni propere COSS. P. Seruilius & Ap. Claudius ad comprimendam ſeditionem interueniſſent. In eos multitudo uerſa oſtentare uincula ſua, deformitatēq; aliam, hæc ſe meritos dicere exprobrātes ſuam, quiſq; alius alibi, militiā, poſtulare magis minaciter, quā ſuppliciter, ut ſenatum uocarēt, curiamq;, ipſi futuri arbitri moderatoreſq; publici conſilii, circūſiſtunt. Pauci admodum patrum, quos caſus obtulerat cōtracti a COSS. cæteros metus non curia modo, ſed etiā foro arcebat, nec agi quicq̄ per infrequentiam poterat ſenatus. Tum uero eludi atq; extrahi ſe multitudo putare, & patrum qui abeſſent, nō caſu, non metu, ſed impediendæ rei cauſſa abeſſe, & COSS. ipſos tergiuerſari, nec dubie ludibrio eſſe miſerias ſuas. Iam prope erat, ut nec conſulum quidem maieſtas coerceret iras hominum, quū incerti morando, an ueniēdo plus periculi contraherent, tandem in ſenatum ueniūt, frequētiq; tandē curia non modo inter patres, ſed ne inter COSS. quidē ipſos ſatis cōueniebat. Appius, uehementis ingenii uir, imperio conſulari rēm agēdam cenſebat, uno aut altero arrepto quieturos alios, Seruilius lenibus remediis aptior, cōcitatos animos flecti, quam frangi putabat quū tutius, tū facilius eſſe. Inter hæc maior alius terror. ¶ Latini equites cū tumultuoſo aduolāt nūtio,

Volſcos infeſto exercitu ad urbem oppugnandam uenire,quæ audita(adeo duas ex una ciuitate diſcordia fecerat)lōge aliter patres ac plebem affecere(exultare gaudio plebes,ultores ſuperbiæ patrum adeſſe dicere deos,alius alium confirmare,ne nomina darent,cum omnibus potius,quā ſolos perituros,patres militarent,patres arma caperent,ut penes eoſdem pericula belli,penes quos præmia,eēnt. At uero curia mœſta ac trepida ancipiti metu & ab ciue,& ab hoſte, Seruilium COS. cui ingenium magis populare erat,orare,ut tantis circumuentam terroribus expediret rempublicam.(Tum COS. miſſo ſenatu in concionem prodiit,ibi curæ eſſe patribus oſtendit,ut conſulatur plebi,cæterum deliberationi de maxima quidem illa,ſed tamen parte ciuitatis,metum pro uniuerſa republica interueniſſe,nec poſſe,quum hoſtes prope ad portas eſſent,bello præuertiſſe quicquā.nec ſi ſit laxamenti aliquid,aut plebi honeſtum eſſe,niſi mercede prius accepta,arma pro patria nō cepiſſe,neq; patribus decorum ſatis,per metum potius,quam poſtmodum uoluntate afflictis ciuibus ſuorum fortunis conſuluiſſe.(Concioni deinde edicto addidit fidem,quo edixit,nequis ciuem Romanum uinctū,aut clauſum teneret,quo minus ei nominis edendi apud COSS.poteſtas fieret,neu quis militis,donec in caſtris eſſet,bona poſſideret,aut uænderet,liberos nepoteſue eius moraretur.Hoc propoſito edicto, & qui aderant nexi profiteri extemplo nomina,& undiq; ex tota urbe proripiētium ſe ex priuato, quū retinendi ius creditori non eſſet,concurſus in forum,ut ſacramentum dicerent,fieri. Magna ea manus fuit,neq; aliorum magis in Volſco bello uirtus atq; opera enituit.COS.copias contra hoſtē educit,paruo dirimēte interuallo caſtra ponit,proxima inde nocte Volſci diſcordia Romana freti,ſiqua nocturna tranſitio proditione fieri poſſet,tentāt & caſtra,ſenſere uigiles,excitatus exercitus, ſigno dato cōcurſum eſt ad arma.Ita fruſtra id incœptum Volſcis fuit,reliquum noctis utrinq; quieti datum. Poſtero die prima luce Volſci foſſis repletis uallum inuadunt.Iamq; ab omni parte munimenta uellebantur,quum COS.quanquam cuncti undiq;,& nexi ante omnes,ut ſignum daret,clamabant,experiendi animos militum cauſſa parumper moratus,poſteaq; ſatis apparebat ingens ardor, dato tandem ad erumpendum ſigno,militem auidum certaminis emittit,primo ſtatim incurſu pulſi hoſtes, fugientibus,quoad inſequi pedes potuit,terga cæſa,eques uſq; ad caſtra pauidos egit,mox ipſa caſtra legionibus circundatis,quum Volſcos etiam pauor inde expuliſſet,capta direptaq; Poſtero die ad Sueſſam Pometiam,quo confugerant hoſtes,legionibus ductis,intra paucos dies oppidum capitur, captum prædæ datum,inde paulum recreatus egens miles.COS.cum magna gloria ſua uictorem exercitum Romam reducit,decedentem Romam Mecetranorum Volſcorum legati rebus ſuis timentes poſt Pometiam captam adeunt.His ex ſenatuſconſulto data pax,ager ademptus.Confeſtim & Sabini Romanos territauere,tumultus enim fuit uerius,quam bellum,nocte in urbe nuntiatum eſt exercitum Sabinum prædabundum ad Anienem perueniſſe,ibi paſſim diripi atq; incendi uillas,miſſus ex templo eo cum oībus copiis equitum A.Poſthumius,qui dictator bello Latino fuerat, ſecutus COS. Seruilius cum delecta peditum manu,pleroſq; palantes eques circumuenit, nec aduenienti peditum agmini reſtitit Sabina legio,feſſi tum itinere,tum populatione nocturna,magna pars in uillis repleti cibo uinoq;,uix fugæ quod ſatis eſſet uirium habuere.Nocte una audito perfectoq; bello Sabino,poſtero die in magna iam ſpe undiq; partæ pacis,legati Aurunci ſenatum adeunt,ni decedatur Volſco agro,bellum indicentes.Cum legatis ſimul exercitus Auruncorum domo profectus erat,cuius fama haud procul iam ab Aricia uiſi tanto tumultu conciuit Romanos,ut nec conſuli ordine patres, nec pacatum reſponſum arma inferentibus arma ipſi capientes dare poſſent. Ariciam infeſto agmine itur, nec procul inde cum Auruncis ſigna collata,prælioq; uno debellatum eſt. Fuſis Auruncis, uictor tot intra paucos dies bellis Romanus,promiſſa COS.fidemq; ſenatus expectabat,(cum Appius, & inſita ſuperbia animo,& ut collegæ uanam faceret fidem,quam aſperrime poterat, ius de creditis pecuniis dicere,deinceps & qui ante nexi fuerant,creditoribus tradebantur,& nectebātur alii. Quod ubi cui militi inciderat,collegam appellabat,concurſus ad Seruilium fiebat,illius promiſſa iactabant, illi exprobrabant ſua quiſq; belli merita,cicatriceſq; acceptas,poſtulabāt,ut aut referret ad ſenatum, aut ut auxilio eſſet COS.ciuibus ſuis,imperator militibus.Mouebant COS.hæc,ſed tergiuerſari res cogebat,adeo in alteram cauſſam non collega ſolum præceperat,ſed omnis factio nobilium,ita medium ſe gerendo,nec plebis uitauit odium,nec apud patres gratiam iniit, patres mollem COS.& ambitioſum rati, plebs fallacem,breuiq; apparuit æquaſſe eum Appii odium.(Certamen COSS. inciderat, uter dedicaret Mercurii ædem,ſenatus a ſe rem ad populum reiecit, utri eorum dedicatio iuſſu populi data eſſet, eum præeſſe annonæ, mercatorum collegium inſtituere,ſolennia pro pontifice iuſſit ſuſcipere.(Populus dedicationem ædis dat M.Lectorio primi pili centurioni, quod facile appareret non tam ad honorem eius,cui curatio altior faſtigio ſuo data eſſet, factum,quā ad conſulum ignominiam. Sæuire inde utiq; conſulum alter,patreſq;,ſed plebi creuerant animi,& longe alia, quam primo inſtituerant,uia graſſabantur,deſperato enim conſulum ſenatuſq; auxilio,quum in ius duci debitorē uidiſſent,undiq; conuolabant,neq; decretum exaudiri COS.præ ſtrepitu,& clamore poterat, neq; quum decreuiſſet,quiſq; obtēperabat, ui agebatur,metuſq; oīs & periculum libertatis, quum in

conſpectu COS. ſinguli a pluribus uiolarent, in creditores a debitoribus uerterant. ¶ Super hæc timor inceſſit Sabini belli, delectuq; decreto. nemo nomen dedit, ¶ furente Appio, & inſectante ambitionem collegæ, qui populari ſilentio rempublicam proderet, & ad id, quod de credita pecunia ius non dixiſſet, adiiceret, ut ne delectum quidem ex ſenatus conſulto haberet, non eſſe tamen omnino deſertam rempublicam, neq; proiectum conſulare imperium, ſe unum & ſuæ, & patrum maieſtatis uindicem fore. Quum circunſtaret quotidiana multitudo licentia accenſa, arripi unum inſignem ducem ſeditionum iuſſit, ille quum a lictoribus iam traheretur, prouocauit, nec ceſſiſſet prouocatiõi COS. quia non dubium erat populi iudicium, niſi ægre uicta pertinacia foret conſilio magis & authoritate principum, quam populi clamore, adeo ſupererant animi ad ſuſtinendam inuidiam. Creſcere inde malũ indies non clamoribus modo apertis, ſed, quod multo pniciosius erat, ſeceſſione occultiſq; colloquiis. Tandẽ inuiſi plebi COSS. magiſtratu abeunt, Seruilius neutris, Appius patribus mire gratus. ¶ A. Verginius inde, & T. Vetuſius cõſulatum ineunt. ¶ Tum uero plebs incerta, quales habitura COSS. eſſet, cœtus nocturnos, pars Eſquiliis, pars in Auentino facere, ne in foro ſubitis trepidaret conſiliis, & omnia temere ac fortuito ageret. Eam rem COSS. rati, ut erat, pernicioſam, ad patres referunt, ſed delatam conſulere ordine non licuit, adeo tumultuoſe excepta eſt clamoribus undiq; & indignatione patrum, ſi quod imperio conſulari exequendum eſſet, inuidiam eius COSS. ad ſenatum reiicerẽt, profecto, ſi eſſent in republica magiſtratus, nullum futurum fuiſſe Romæ, niſi publicum concilium, nũc in mille curias concioneſq;, quum alia in Eſquiliis, alia in Auentino fiant concilia, diſperſam & diſſipatam eſſe rempublicam, unum hercule uirum (id enim plus eſſe quã COS.) qualis Ap. Claudius fuerit, momento temporis diſcuſſurum illos cœtus fuiſſe. Correpti COSS. quũ quid ergo ſe facere uellent, nihil enim ſegnius molliuſue, quam patribus placeat, acturos, percunctarentur, decernunt, ut delectum quam acerrimum habeant, otio laſciuire plebem. ¶ Dimiſſo ſenatu, COSS. in tribunal aſcendunt, citant nominatim iuniores, quum ad nomen nemo reſponderet, circunfuſa multitudo in concionis modum negaret ultra decipi plebem poſſe, nunq̃ unum militem habituros, ni præſtaretur fides publica, libertatem unicuiq; prius reddendam eſſe, quam arma danda, ut pro patria ciuibuſq;, nõ pro dominis pugnent. COSS. quid mandatum eſſet a ſenatu, uidebant, ſed eorum, qui intra parietes curiæ ferociter loquerentur, neminem adeſſe inuidiæ ſuæ participem, & apparebat atrox cum plebe certamen, prius itaq;, quam ultima experirentur, ſenatum iterum conſulere placuit. ¶ Tum uero ad ſellas conſulum propere conuolauere minimus quiſq; natu patrum, abdicare conſulatu iubentes, & deponere imperium, ad quod tuendum animus deeſſet. Vtraq; re ſatis experta, ¶ tum demum COSS. ne prædictum negetis patres conſcripti, adeſt ingens ſeditio, poſtulamus, ut ii, qui maxime ignauiam increpant, adſint nobis habentibus delectum, cuiuſq; acerrimi arbitrio, quando ita placet, rem agemus. Redeunt in tribunal, citari nominatim unum ex iis, qui in conſpectu erant, dedita opera iubent, quũ ſtaret tacitus, & circa eum aliquot hominum, ne forte uiolaretur, conſtitiſſet globus, lictorem ad eũ COSS. mittunt, quo repulſo, tum uero indignum facinus clamitantes, qui patrum COSS. aderant, deuolant de tribunali, ut lictori auxilio eſſent, ſed ab lictore nihil aliud, quam prehendere prohibito, quum conuerſus in patres impetus eſſet, conſulum intercurſu rixa ſedata eſt, in qua tamen ſine lapide, ſine telo plus clamoris, quam iniuriæ fuerat. Senatus tumultuoſe uocatus, tumultuoſius conſulitur. quæſtionẽ poſtulantibus iis, qui pulſati fuerant, decernente ferociſſimo quoq; non ſententiis magis, quam clamore & ſtrepitu. Tandem quum iræ reſediſſent, exprobrantibus COSS. nihilo plus ſanitatis in curia, quam in foro eſſe, ordine conſuli cœpit. ¶ Tres fuere ſententiæ, P. Verginius rem nõ uulgabat, de iis tantum, qui fidem ſecuti P. Seruilii conſulis Volſco, Aurũco, Sabinoq; militaſſent bello, agendum cenſebat. T. Largius non id tempus eſſe, ut merita tantummodo exoluerentur, totam plebem ære alieno demerſam eſſe, nec ſiſti poſſe, ni omnibus conſulatur, quin ſi alia aliorum ſit cõditio, accẽdi magis diſcordiam, quam ſedari. Ap. Claudius & natura immitis, & efferatus, hinc plebis odio, illinc patrum laudibus, non miſeriis, ait, ſed licentia tantum concitum turbarum, & laſciuire magis plebem, quam ſæuire, id adeo malum ex prouocatione natum, quippe minas eſſe conſulum, non imperium, ubi ad eos, qui una peccauerint, prouocare liceat. ¶ Agedum, inquit, dictatorem, a quo prouocatio non eſt, creemus, iam hic, quo nunc omnia ardent, conticeſcet furor, pulſet tum mihi lictorem, qui ſciet ius de tergo uitaq; ſua penes unum illum eſſe, cuius maieſtatem uiolauit. Multis, ut erat, horrida & atrox uidebatur Appii ſententia, rurſus Verginii Largiiq; exemplo, haud ſalubrem utiq; Largii putabant ſentẽtiam, quæ totam fidem tolleret, medium maxime & moderatum utroq; conſilium Verginii habebatur, ſed factione reſpectuq; rerum priuatarum, quæ ſemper offecere, officientq; publicis conſiliis, ¶ Appius uicit, ac prope fuit, ut dictator ille idem crearetur, quæ res utique alienaſſet plebem periculoſiſſimo tempore, quum Volſci, Equiq;, & Sabini forte una omnes in armis eſſent, ſed curæ fuit COSS. & ſenioribus patrum, ut imperium ſuo uæhemens, manſueto permitteret ingenio. ¶ M. Valerium dictatorem Valeſi filium creant. Plebs, etſi aduerſus ſe creatum dictatorem uidebat, tamen quum prouocationem fratris lege haberet, nihil ex ea familia triſte,

nec ſuperbũ

nec ſuperbum timebat,edictum deinde a dictatore propoſitum confirmauit animos,Seruilii fere cōſulis edicto conueniens,ſed & homini,& poteſtati melius rati credi,omiſſo certamine nomina dedere. Quantus nunq̄ ante exercitus,legiones decem effectæ,ternæ inde datæ COSS.quatuor dictatori,nec poterat iam bellum differri.Equi Latinum agrum inuaſerant,oratores Latinorum a ſenatu petebant,ut aut mitterent ſubſidium,aut ſeipſos tuendorum finium cauſſa capere arma ſinerent. Tutius uiſum eſt defendi inermes Latinos,quam pati retractare arma. Vetuſius COS.miſſus eſt, is finis populationibus fuit. Ceſſere Equi campis,locoq; magis,q̄ armis freti,ſummis ſe iugis montium tutabātur. Alter COS.in Volſcos profectus,ne & ipſe tereret tempus,uaſtandis maxime agris hoſtē ad conferenda propius caſtra,dimicādumq; acie,exciuit,medio inter caſtra campo ante ſuum quiſq; uallum infeſtis ſignis conſtitere,multitudine aliquantum Volſci ſuperabant.itaq; effuſe & contemptim pugnam iniere.COS.Romanus nec promouit aciem,nec clamorem reddi paſſus,defixis pilis ſtare ſuos iuſſit. Vbi ad manum ueniſſet hoſtis,tum cohortes tota ui gladiis rem gerere. Volſci curſu & clamore feſſi,quum ſe uelut ſtupentibus metu intuliſſent Romanis,poſteaq̄ impreſſionē ſenſere ex aduerſo factam,& ante oculos micare gladios,haud ſecus,quam ſi ī iſidias incidiſſent,turbati , uertunt terga,& ne ad fugam quidem ſatis uirium fuit,quia curſu in prælium ierant.Romani cōtra,quia in principio pugnæ quieti ſteterant,uigentes corporibus facile adepti feſſos,& caſtra impetu ceperunt,& caſtris exutum hoſtem Velitras perſecuti,uno agmine uictores cum uictis in urbem irrupere,pluſq; ibi ſanguinis,promiſcua omnium generum cæde,quam in ipſa dimicatione factum . Paucis data uenia, qui inermes in deditionem uenerunt.Dum hæc in Volſcis geruntur,dictator Sabinos,ubi longe plurimum belli fuerat,fundit,fugatq;,exuitq; caſtris,equitatu miſſo mediam turbauerat hoſtium aciē, qua dum ſe cornua latius pandunt,parum apte introrſus ordinibus aciem firmauerant,turbatos pedes inuaſit,eodem impetu caſtra capta,debellatumq; eſt.Poſt pugnam ad Regillum lacum non alia illis annis pugna clarior fuit.Dictator triumphans Romam inuehitur. Super ſolitos honores locus in circo ipſi,poſteriſq; ad ſpectaculum datus,ſella in eo loco curulis poſita. Volſcis deuictis Veliternus ager ademptus. Velitras coloni ab urbe miſſi,& colonia deducta. Cum Equis poſt aliquanto pugnatum eſt,inuito quidem COS.quia loco iniquo ſubeūdum erat ad hoſtes,ſed milites extrahi rem criminātes,ut dictator prius,quam ipſi redirent in urbem,magiſtratu abiret,irritaq;(ſicut ante COS.) promiſſa eius caderent,perpulerunt,ut forte temere in aduerſos montes agmen erigeret. Id male cōmiſſum ignauia hoſtium in bonum uertit,qui priuſquā ad coniectum teli ueniretur,obſtupefacti audacia Romanorum,relictis caſtris,quæ munitiſſimis tenuerant locis,in aduerſas ualles deſiluere,ubi ſatis prædæ,& uictoria incruenta fuit.Ita trifariam re bello bene geſta de domeſticarum rerum euentu,nec patribus nec plebi cura deceſſerat,tanta quum gratia,tum arte præparauerāt fœneratores, quod non modo plebē,ſed ipſum etiā dictatorem fruſtrarentur.Nanq; Valerius poſt Vetuſii COS. reditū omnium actionum in ſenatum primam habuit pro uictore populo,retulitq;,quid de nexis fieri placeret. Quæ quū reiecta relatio eſſet,non placeo,inquit,cōcordiæ author,optabitis mediuſfidius propediem,ut mei ſimiles Romana plebs patronos habeat,quod ad me attinet, neq; fruſtrabor ultra ciues meos,neque ipſe fruſtra dictator ero. Diſcordiæ inteſtinæ bellum externum fecere,ut hoc magiſtratu egeret reſpublica,pax foris parta eſt,domi impeditur,priuatus potius,quam dictator ſeditioni intero.ita curia egreſſus dictatura ſe abdicauit. Apparuit cauſſa plebis ſuam uicem indignantē magiſtratu abiſſe,itaq;,uelut perſoluta fide,quoniam per eum non ſtetiſſet,quin præſtaretur,decedentē domum cum fauore ac laudibus proſecuti ſunt. Timor inde patres inceſſit,ne ſi dimiſſus exercitus foret,rurſus cœtus occulti,coniurationeſq; fierent,itaq;,quanq̄ per dictatorem delectus habitus eſſet, tamen quia in conſulū uerba iuraſſent,ſacramento teneri militē rati,per cauſſam renouati ab Equis belli educi ex urbe legiones iuſſere,quo facto maturata eſt ſeditio,& primo agitatum dicitur de conſulum cæde,ut ſoluerentur ſacramento,doctos deinde nullam ſcelere religionē exolui. Sicinio quodam authore,iniuſſu conſulum in Sacrum montem receſſiſſe trans Anienem amnē tria ab urbe millia paſſuum. Ea frequentior fama eſt,quam cuius Piſo author eſt, in Auentinum ſeceſſionem factam eſſe. Ibi ſine ullo duce,uallo,foſſaq; cōmunitis caſtris,quieti,rem nullam,niſi neceſſariam ad uictum, ſumendo,per aliquot dies,neq; laceſſiti,neq; laceſſentes ſeſe tenuere. Pauor ingens in urbe , metuq; mutuo ſuſpenſa erant omnia,timere relicta ab ſuis plebes uiolentiam patrum , timere patres reſidē in urbe plebem,incerti manere eam,an abire mallent,quamdiu enim tranquillā,quæ ſeceſſerat,multitudinem fore? quid futurum deinde,ſiquod externum interim bellum exiſtat? nullā profecto niſi in concordia ciuium ſpem reliquam ducere,eam per æqua,per iniqua reconciliandā ciuitati eſſe. Placuit igitur oratorem ad plebem mitti Menenium Agrippam,facundum uirum,&,quod inde oriundus erat,plebi carum. Intromiſſus in caſtra,priſco illo dicendi,& horrido modo nihil aliud , quā hoc, narraſſe fertur. Tempore,quo in homine,non (ut nunc) omnia in unum conſentiebant, ſed ſingulis membris ſuum cuiq; conſilium,ſuus ſermo fuerat,indignatas reliquas partes , ſua cura , ſuo labore, ac miniſterio uentri omnia quæri , uentrem in medio quietum nihil aliud, quam datis uoluptati-

r

bus frui, conſpiraſſe inde, ne manus ad os cibum ferrent, nec os acciperet datum, nec dentes conficerent, hac ira dum uentrem fame domare uellent, ipſa una membra, totumq; corpus ad extremam tabem ueniſſe, inde apparuiſſe uentris quoq; haud ſegne miniſterium eſſe, nec magis ali, q̃ alere eum, reddentem in omnes corporis partes hunc, quo uiuimus uigemuſq;, diuiſum pariter in uenas, maturum confecto cibo ſanguinem, comparando hinc quam inteſtina corporis ſeditio ſimilis eſſet iræ plebis in patres, flexiſſe mentes hominum. Agi deinde de concordia cœptum ¶ conceſſumq; in conditiones, ut plebi ſui magiſtratus eſſent ſacroſancti, quibus auxilii latio aduerſus COSS. eſſet, neue cui patrum capere eum magiſtratum liceret ¶ ita tribuni plebeii creati duo, C. Licinius, & L. Albinus. Hi tres collegas ſibi creauerunt, in his Sicinium fuiſſe ſeditionis authorem, de duobus, qui fuerint, minus cõuenit. Sunt, qui duos in Sacro monte creatos tribunos eſſe dicant, ibi ſacratam legem latam. Per ſeceſſionem plebis ¶ Sp. Caſſius, & Poſthumius Cominius conſulatum inierunt, his COSS. cum Latinis populis ictum fœdus, ad id feriendum COS. alter Romæ manſit, alter ad Volſcum bellum miſſus, Antiates Volſcos fundit fugatq; compulſos in oppidum Longulam perſecutus, mœnibus potitur, inde protinus Mucamitem Volſcorum capir, tum magna ui adortus eſt Coriolos. Erat tum in caſtris inter primores iuuenum Cn. Martius adoleſcens, & conſilio, & manu promptus, cui cognomen poſtea Coriolano fuit. Quum ſubito exercitum Romanum Coriolos obſidentem, atq; in oppidanos, quos intus clauſos habebat, intentum, ſine ullo metu extrinſecus imminentis belli, Volſcæ legiones profectæ ab Antio inuaſiſſent, eodẽq; tempore ex oppido erupiſſent hoſtes ¶ forte in ſtatione Martius fuit, is cum delecta militum manu non modo impetum erumpẽtium retudit, ſed per patentem portam ferox irrupit, cædeq; in proximo urbis facta, ignem temere arreptum imminentibus muro ædificiis iniecit. Clamor inde oppidanorum miſtus puerili, muliebrique ploratu, ad terrorem, ut ſolet, primo ortus & Romanis auxit animum, & turbauit Volſcos, utpote capta urbe, cui ad ferendam opem uenerant. Ita fuſi Volſci Antiates, Corioli oppidum captum, tantumq; ſua laude obſtitit famæ conſulis Martius, ut niſi fœdus cum Latinis columna ænea inſculptum monimento eſſet, ab Sp. Caſſio uno (quia collega abfuerat) ictum C. Poſthumium Cominium bellum geſſiſſe cum Volſcis memoria ceſſiſſet ¶ Eodem anno Agrippa Menenius moritur, uir oĩ uita pariter patribus ac plebi carus, poſt ſeceſſionem plebi carior factus. Huic interpreti arbitroq; cõcordiæ ciuium, legato patrum ad plebẽ, reductori plebis Romanæ in urbem ſumptus funeri defuit, extulit eum plebs ſextantibus collatis in capita ¶ COSS. deinde T. Geganius, P. Minutius facti, eo anno quum & foris quieta omnia bello eẽnt, & domi ſanata diſcordia, aliud multo grauius malum ciuitatem inuaſit ¶ caritas primum annonæ ex incultis per ſeceſſionem plebis agris, fames deinde, qualis clauſis ſolet, uentumq; ad interitum ſeruitiorum utiq;, & plebis eſſet, ni COSS. prouidiſſent, dimiſſis paſſim ad frumentum coemendum nõ in Herruriã modo, dexteris ab Hoſtia littoribus, læuoque per Volſcos mari uſq; ad Cumas, ſed quæſitum in Sicilia quoq;, adeo finitimorum odia longinquis coegerant indigere auxiliis ¶ Frumentum quum Cumis coemptum eſſet ¶ naues pro bonis Tarquiniorum ab Ariſtodemo tyrannno, qui hæres erat, retentæ ſunt. In Volſcis, Pomptinoq; ne emi quidem potuit, periculum quoq; ab impetu hoĩum ipſis frumentatoribus fuit. Ex Herruſcis frumentum Tyberi uenit, eo ſuſtentata eſt plebs. Incõmodo bello in tam arctis cõmeatibus uerſati forent, ni Volſcos iam mouentes arma peſtilentia ingens inuaſiſſet, ea clade conterritis hoſtium animis, ut etiam, ubi ea remiſiſſet, terrore aliquo tenerẽtur, & Velitris auxere numerum colonorum Romani, & Norbæ in montes nouam coloniam, quæ arx in Pomptino eſſet, miſerunt ¶ M. Minutio deinde, & A. Sempronio COSS. ¶ magna uis frumenti ex Sicilia aduecta, agitatumq; in ſenatu, quantum plebi daretur. Multi ueniſſe tempus premẽdæ plebis putabãt, recuperandiq; iura, quæ extorta ſeceſſione, ac ui patribus eſſent. In primis Martius Coriolanus hoſtis tribunitiæ poteſtatis ¶ ſi annonam, inquit, ueterem uolunt, ius priſtinum reddãt patribus, cur ego plebeios magiſtratus, cur Sicinium pollentem uideo ſub iugum miſſus, tanquam a latronibus redẽptus? egone has indignitates diutius patiar, quam neceſſe eſt? Tarquinium regem qui non tulerim, Siciniũ feram? ſecedat nunc, auocet plebem, patet uia in Sacrum montem, alioſq; colles, rapiant frumẽta ex agris noſtris, quemadmodum tertio anno rapuere, utantur annona, quam furore ſuo fecere, audeo dicere hoc malo domitos ipſos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per ſeceſſionem coli prohibeant. Haud tam facile dictu eſt, faciendumne fuerit, quam potuiſſe arbitror fieri, ut conditionibus laxandi annonam, & tribunitiam poteſtatem, & omnia inuitis iura impoſita patres demerent ſibi Et ſenatui nimis atrox uiſa ſententia eſt ¶ & ira plebem prope armauit, fame iam ſe ſicut hoſtes peti, cibo uictuq; fraudari, peregrinum frumentum, quæ ſola alimenta ex inſperato fortuna dederit, ab ore rapi, niſi Cn. Martio uincti dedãtur tribuni, niſi de tergo plebis Romanæ ſatiſfiat, eum ſibi carnificem nouum exortum, qui aut mori, aut ſeruire iubeat. In exeuntem e curia impetus factus eſſet, ni peropportune tribuni diem dixiſſent. Ibi ira eſt ſuppreſſa, ſe iudicem quiſq;, ſe dominum uitæ neciſque inimici factum uidebat ¶ Contemptim primo Martius audiebat minas tribunitias, auxilii nõ pœnæ ius datum illi poteſtati, plebiſq; non patrum tribunos eſſe, ſed adeo coorta erat infenſa plebs, ut unius

pœna deſungendum eſſet p̄ribus, reſtiterunt tamen aduerſa inuidia, uſiq; ſunt qua ſuis quiſq;, qua totius ordinis uiribus, ac primo tentata res eſt, ſi diſpoſitis clientibus abſterrendo ſingulos a cōcionibus conſiliiſq; diſiicere rē poſſent, uniuerſi deinde p̄ceſſere, q̄q̄d erat patꝝ reos diceres, precibus plebē exposcentes unum ſibi ciuē, unum ſenatorē, ſi innocentē abſoluere nollent, p̄ nocente darent. Ipſe, quū die dicta non adeſſet, p̄ſeueratum in ira eſt, dānatus abſens in Volſcos exulatum abiit, minitans patriæ, hoſtileſq; iā tum ſpiritus gerens. Venientē Volſci benigni excepere, benigniuſq; indies colebāt, quo maior ira in ſuos eminebat, crebræq; nunc q̄relæ, nunc minæ percipiebantur. Hoſpitio utebatur Actii Tullii, longe is tum princeps Volſci nōis erat, Romanis ſemper infeſtus. Ita quum alteꝝ uetus odium, alteꝝ ira recens ſtimularet, conſilia conferunt de Romano bello, haud facile credebant plebē ſuam īpelli poſſe, ut toties infeliciter tentata arma caperent, multis ſæpe bellis, peſtilentia poſtremo amiſſa iuuentute, fractos ſpiritus eſſe, arte agendum in exoleto iam uetuſtate odio, ut recenti aliqua ira exacerbarent animi. Ludi forte ex inſtauratione magni Romæ parabant, inſtaurandis hæc cauſſa fuerat ludis. Mane ſeruum quidam paterfamiliæ nōdum commiſſo ſpectaculo ſub furca cæſum medio egerat circo, cœpti inde ludi, uelut ea res nihil ad religionem pertinuiſſet, haud ita multo poſt T. Latino, de plebe homini, ſomnium fuit, uiſus Iuppiter dicere, ſibi ludi præſultorem diſplicuiſſe, niſi magnifice inſtaurarentur ii ludi, periculum urbi fore, iret ea COSS. nuntiaret. Quanq̄ haud ſane liber erat religione animus, uerecundia tamen maieſtatis magiſtratuum timorem uicit, ne in ora hominum pro ludibrio abiret. Magno illi ea cunctatio ſtetit, filium nanq; intra paucos dies amiſit, cuius repente cladis, ne cauſſa dubia eſſet, ægro animi eadem illa in ſomnis obuerſata ſpecies uiſa eſt rogare, ſatin magnam ſpreti numinis haberet mercedē? maiorē inſtare, ni eat propere, ac nuntiet COSS. Iam præſentior res erat, cunctantem tamen ac prolatantē ingens uis morbi adorta eſt debilitate ſubita, tum eninuero deorum ira admonuit. Feſſus igitur malis præteritis, inſtantibuſq;, conſilio propinquorum adhibito, quum uiſa atq; audita, & obuerſatum toties ſomno Iouem, minas iraſq; celeſtes repræſentatas caſibus ſuis, expoſuiſſet, conſenſu inde haud dubio omnium, qui aderant, in forum ad COSS. lectica defertur. Inde in curiam iuſſu conſulum delatus, eadem illa quum patribus ingenti oīum admiratione enarraſſet, ecce aliud miraculum, qui captus omnibus membris delatus in curiam eſſet, eum functum officio pedibus ſuis domum rediſſe traditum memoriæ eſt. Ludi quam ampliſſimi ut fierēt, ſenatus decernit, ad eos ludos authore Actio Tullio uis magna Volſcorum uenit. Priuſq̄ committerentur ludi, Tullius, ut domi compoſitum cum Martio fuerat, ad COSS. uenit, dicit eſſe, quæ ſecreto agere de rep. uelit, arbitris remotis. Inuitus, inquit, q̄d ſequius ſit, de meis ciuibus loquor, non tamen admiſſum quicquam ab iis criminatum uenio, ſed cautum ne admittant, nimio plus, quā uelim, noſtrorum ingenia ſunt mobilia, multis id cladibus ſenſimus, quippe qui non uoſtro merito, ſed ueſtra patientia incolumes ſumus. Magna hic Volſcorum multitudo eſt, ludi ſunt, ſpectaculo intenta ciuitas erit, memini, quid per eandem occaſionem ab Sabinorum iuuentute in hac urbe cōmiſſum ſit, horret animus, nequid inconſulto ac temere fiat. hæc noſtra ueſtraq; cauſſa primum dicenda uobis COSS. ratus ſum, quod ad me attinet, extemplo hinc domum abire in animo eſt, necuius facti dictiq; contagione præſens uiolet. hæc locutus abiit. COSS. quum ad patres rem dubiam ſub authore certo detuliſſent, author magis, ut fit, quam res ad præcauendum, uel ex ſuperuacuo, mouit, factoq; ſenatus conſulto, ut urbe excederent Volſci, præcones dimittuntur, qui omnes proficiſci ante noctem iuberent. Ingens pauor primo diſcurrentes ad ſuas res tollendas in hoſpitio perculit, proficiſcentibus deinde indignatio oborta, ut conſceleratos contaminatoſq; ab ludis, feſtis diebus, cœtu quodāmodo hominum deorumq; abactos. Quum prope continuato agmine irent, prægreſſus Tullius ad caput Ferentinum, ut quiſq; eueniret, primores eorum excipiens querendo indignādoq;, & eos ipſos ſedulo audientes ſecunda iræ uerba, & per eos multitudinem aliam in ſubiectum uiæ campum deduxit. Ibi in concionis modum orationem exorſus. Veteres Po. Romani iniurias, cladeſq; gentis Volſcorum, ut omnia inquit, obliuiſcamini alia, hodiernam hanc contumeliam quo tandem animo fertis? qua per noſtram ignominiam ludos commiſere! an non ſenſiſtis triumphatum hodie de uobis eſſe? uos omnibus ciuibus, peregrinis, tot finitimis populis ſpectaculo abeuntes fuiſſe? ueſtras coniuges, ueſtros liberos traductos per ora hominum, quid eos, qui audiuere uocem præconis? quid q uos uidere abeuntes? quid eos, qui huic ignominioſo agmini fuere obuii, exiſtimaſſe putatis? niſi aliquod p̄fecto nefas eſſe, quod, ſi interſimus ſpectaculo, uiolaturi ſimus ludos, piaculumq; merituri, ideo nos ab ſede piorum, cœtu, concilioq; abigi, quid deinde, illud nō ſuccurit? uiuere nos qui maturauimus, proficiſci? ſi hæc profectio, & non fuga eſt, & hanc urbē uos non hoſtium ducetis? ubi, ſi unum diē morati eſſetis, moriendum omnibus fuit, & bellum uobis indictum eſt magno illorum malo, qui indixere, ſi uiri eſtis. Ita & ſua ſponte iraꝝ pleni, & incitati, domos inde digreſſi ſunt, inſtigandoq; ſuos quiſq; populos effecere, ut oē Volſcum nomen deficeret. Imperatores ad id bellum de oīum populorū ſententia lecti Actius Tullius, & Cn. Martius exul Romanus, in quo aliquanto plus ſpei repoſitum, quam ſpem nequaq̄ fefellit, ut facile appareret ducibus ualidiorem, quam exercitu rem Romanam

eſſe. Circeios profectus primum colonos inde Romanos expulit, libetamq; eam urbem Volſcis tradidit, inde in Latiná uiam tranſuerſis tramitibus tranſgreſſus, Satricum. Longulá, Polluſtiá, Coriolos, Nouellá, hæc Romanis oppida ademit, inde Lauinium recepit, tunc deinceps Corbioné, Vitelliam, Trebium, Labicos, Pedum cepit, poſtremum ad urbé a Pedo ducit, & ad foſſas Cluilias qnq; ab urbé millia paſſuum caſtris poſitis, populatur inde agꝝ Romanum, cuſtodibus inter populatores miſſis, q patritioꝝ agros intactos ſeruarent, ſiue infenſus magis plebi, ſiue ut diſcordia inter patres plebemq; orriretur, quæ profecto orta eſſet, adeo tribuni feroce per ſe plebem criminando in primores ciuitatis inſtigabant, ſed externus timor, maximum concordiæ uinculum, quamuis ſuſpectos infeſtoſq; inter ſe iungebat animos. Id modo non conueniebat, quod ſenatus COSS. q; nuſq́ alibi ſpem, quam in armis ponebant, plebs omnia, quam bellum malebat. Sp. Naucius iam, & Sex. Furius COSS. erant, eos recenſentes legiones, præſidia per muros, aliaq;, in qbus ſtationes uigiliaſq; eſſe placuerat, loca diſtribuentes, multo ingens pacem poſcentium multitudo primum ſeditioſo clamore conterruit, deinde uocare ſenatum, referre de legatis ad Cn. Martium mittendis coegit. Acceperunt relationem patres, poſteaq́ apparuit labare plebis animos, miſſiq; de pace ad Martium oratores, atrox reſponſum retulerunt. Si Volſcis ager redderetur, poſſe agi de pace, ſi præda belli per otium frui uelint, memorem ſe & ciuium iniuriæ, & hoſpitum beneficii, anniſuꝝ, ut appareat exilio ſibi iritatos, non fractos aios eſſe. Iteꝝ deinde iidem miſſi non recipiuntur in caſtra, ſacerdotes quoq; ſuis inſignibus uelatos iſſe ſupplices ad caſtra hoſtium traditum eſt, nihilo magis, quá legatos flexiſſe aium. Tum matronæ ad Veturiam mr̄em Coriolani, Volumniamq; uxoré frequétes coeunt, id publicum conſilium, an muliebris timor fuerit, paꝝ inuenio, peruicere certe, ut & Veturia magno natu mulier, & Volumnia duos paruos ex Martio ferens filios, ſecum in caſtra hoſtium irent, & quam armis uiri defendere urbem non poſſent, mulieres precibus, lachrymiſq; defenderent. Vbi ad caſtra uentum eſt, nuntiatumq; Coriolano eſt, adeſſe ingens mulieꝝ agmen, ut qui nec publica maieſtate in legatis, nec in ſacerdotibus tanta offuſa oculis aioq; religione motus eſſet, multo obſtinatior aduerſus lachrymas muliebres erat, deinde familiarium quidam, qui inſignem mœſtitia inter cæteras cognouerat Veturiam inter nuꝝ, nepoteſq; ſtanté, niſi me fruſtrantur, inqt, oculi, mater tibi, coniuxq; adſunt, & liberi. Coriolanus ꝓpe ut amens, conſternatus ab ſede ſua, quum ferret matri obuiæ cóplexum, mulier in irá ex precibus uerſa, ſine, priuſquá complexum accipio, ſciam, inqt, ad hoſté, an ad filium uenerim, captiua, materne in caſtris tuis ſim? In hoc me longa uita, & infelix ſenecta traxit, ut exulé te, deinde hoſtem uiderem? Potuiſti populari hanc terrá, quæ te genuit, atq; aluit? Non tibi (quáuis infeſto aio, & minaci perueneras) ingredienti fines ira cecidit? Non quum in conſpectu Roma fuit, ſuccurrit, intra mœnia illa domus, ac penates mei ſunt? mater, coniux liberiq;? Ergo, ego niſi peperiſſem, Roma non oppugnaretur? niſi filium haberé, libera in libera p̄ria mortua eſſem? Sed ego nihil iá pati, nec tibi turpius, quá mihi, miſerius poſſum, nec ut ſim miſerrima, diu futura ſum de his uideris, quos, ſi ꝑgis, aut imatura mors, aut longa ſeruitus manet. Vxor deinde, ac liberi amplexi, fletuſq; ab oi turba mulieꝝ ortus, & comploratio ſui, p̄riæq; fregere tandem uiꝝ, complexus inde ſuos dimittit, ipſe retro ab urbe caſtra mouit. Abductis deinde legionibus ex agro Romano, inuidia rei oppreſſum periſſe tradút, alii alio leto. Apud Fabium, longe antiquiſſimum authoré, uſq; ad ſenectuté eundem uixiſſe inuenio. Refert certe hanc ſæpe eum exacta ætate uſurpaſſe uocé, multo miſerius ſeni exilium eſſe. Non inuiderunt laudes ſuas mulieribus uiri Romani, adeo ſine obtrectatione gloriæ alienæ uiuebatur, monimento quoq; qd eſſet, téplum muliebri Fortunæ ædificatum, dedicatumq; eſt. Rediere deinde Volſci adiunctis Eqs in agꝝ Romanum, ſed Equi Actium Tullium haud ultra tulere ducé. Hinc ex certamine Volſci Equine imperatoré coniuncto exercitui darent, ſeditio, deinde atrox prælium ortum. Ibi fortuna Populi Romani duos hoſtium exercitus haud minus ꝑnicioſo, quam ꝑtinaci certamine cófecit. COSS. T. Sicinius, & C. Aquilius, Sicinio Volſci, Aquilio Hernici (nam ii quoq; in armis erant) ꝓuincia euenit. Eo anno Hernici deuicti, cum Volſcis æquo marte diſceſſum eſt. SP. Caſſius deinde, & Proculus Verginius COSS. facti, cum Hernicis fœdus ictum, agri partes ademptæ, inde dimidium Latinis, dimidium plebi diuiſurus COS. Caſſius erat. Adiiciebat huic muneri agri aliquantum, qué publicum poſſideri a priuatis criminabatur. Id multos quidé patrum, ipſos poſſeſſores, periculo rerum ſuarum terrebat, ſed & publica patribus ſollicitudo inerat, largitione cóſulem periculoſas libertati opes ſtruere. Tum primum lex agraria promulgata eſt, nunq́ deinde uſq; ad hác memoriam ſine maximis motibus rerum agitata. COS alter largitioni reſiſtebat, authoribus patribus, nec omni pleue aduerſante, quæ primo cœperat faſtidire munus uulgatum a ciuibus iſſe in ſocios. Sæpe deinde & Verginium conſulé in concionibus, uelut uaticinanté, audiebat, peſtilens collegæ munus eſſe, agros illos ſeruituté iis, qui acceperant, laturos, regno uiam fieri. Quid enim ita aſſumi ſocios, nomenq; Latinum? quid attinuiſſet Hernicis, paulo ante hoſtibus, capti agri tertiam partem reddi? niſi ut hæ gentes pro Coriolano duce Caſſium habeant. Popularis iam eſſe diſſuaſor, & interceſſor legis agrariæ cœperat. Vterq; deinde COS. certati plebi indulgere, Verginius dicere paſſurum ſe aſſignari agros, dum necui, niſi ciui Romano,

ni Romano, Aſſignentur. Caſſius, quia in agraria largitione ambitioſus in ſocios, eoq; ciuibus uilior erat, ut alio munere ſibi reconciliaret ciuium aīos, iubere pro ſiculo frumento pecuniá acceptam retribui populo. Id uero haud ſecus, quá præſentem mercedé regni aſpernata plebs, adeo ꝓpter ſuſpicioné inſitá regni, uelut abundarent oīa, munera eius in aīs hoīum reſpuebantur. Qué, ubi primum magiſtratu abiit, dánatum necatumq; conſtat. Sunt q patrem authoré eius ſupplicii ferant, eum cognita domi cauſſa uerberaſſe, ac necaſſe, peculiumq; filii Cereri conſecrauiſſe, ſignum inde factum eſſe, & inſcriptum ex Caſſia familia datum. Inuenio apud quoſdam, idq; propius fidei eſt, a quæſtoribus, Cæſone Fabio, & L. Valerio dié dictam ꝑduellionis, dánatumq; populi iudicio, dirutas publice ædes. Ea eſt area ante Telluris ædé. Cæteꝝ ſiue illud domeſticum, ſiue publicum fuit iudicium dánatur, Seruilio Cornelio, Q. u. Fabio COSS. Haud diuturna ira populi in Caſſium fuit, dulcedo agrariæ legis ipſa ꝑ ſe, dempto authore, ſubibat aīos, accenſaq; ea cupiditas eſt malignitate patꝝ, qui deuictis eo áno Volſcis, Eqſq; milité præda fraudauere, qcquid captum ex hoſtibus eſt, uændidit Fabius COS. ac tedegit in publicú. Inuiſum erat Fabium nomen plebi ꝓpter nouiſſimum conſulem, tenuere tamen patres, ut cum L. Aemylio Cæſo Fabius COS. crearetur, eo infeſtior facta plebes. Seditio domeſtica bellum externum exciuit, bello deinde ciuiles diſcordiæ intermiſſæ, uno animo pr̄es ac plebs rebelátes Volſcos, & Equos duce Aemylio, ꝓſpera pugna uicere. Plus tamen hoſtium fuga, quá prælium abſumpſit, adeo ꝑtinaciter fuſos inſecuti ſunt eqtes. Caſtoris ædes eodé anno Idibus Quintilibus dedicata eſt. Vota erat Latino bello, Poſthumio dictatore, filius eius, duumuir ad idipſum creatus, dedicauit. Sollicitati & eo anno ſunt dulcedine agrariæ legis aī plebis, tribuni plebis popularé poteſtaté lege popularí celebrant, patres ſatis ſupq; gratuiti furoris in multitudine credentes eſſe, largitiones, temeritatiſq; inuitamenta horrebant, acerrimi pr̄ibus duces ad reſiſtendum COSS. fuere. Ea igitur pars reipublicæ uicit, nec in præſens modo, ſed inuenienté etiam annum M. Fabium Cæſonis fratré, & magis inuiſum alteꝝ plebi, accuſatione Sp. Caſſii, L. Valerium Conſulé dedit. Certatum eo quoq; anno cum tribunis eſt, uana lex, uaniq; legis authores, iactando irritum munus, facti. Fabium inde nomen ingens poſt tres continuos conſulatus, unoq; uelut tenore oés expertos tribunitiis certaminibus habitum, itaq; ut bene locatus, manſit in ea familia aliquádiu honos. Bellum inde Veiens initum, & Volſci rebellarunt, ſed ad bella externa prope ſupererant uires, abutebanturq; iis inter ſemetipſos certádo. Acceſſere ad ægras iam omnium mentes ꝓdigia cæleſtia, prope quotidianas in urbe, agriſq; oſtétantia minas, motiq; ira numinis cauſſam nullá aliam uates canebant, publice priuatimq; nunc extis, nunc ꝑ aues conſulti, quá haud rite ſacra fieri, q terrores eo euaſere, ſur Oppia uirgo Veſtalis dánata inceſti pœnas dederit. Q. u. Fabius inde, & C. Tullius COSS. facti, eo anno non ſegnior diſcordia domi, & bellum foris atrocius fuit. Ab Eqs arma ſumpta, Veientes quoq; agrum Romanoꝝ populantes inierunt. Quoꝝ belloꝝ creſcente cura Cæſo Fabius, & SP. Furius COSS, fiunt. Artonam, Latiná urbem, Equi oppugnabant, Veientes pleni iá populationum, Romam ipſam ſe oppugnaturos minitabantur, q terrores quum compeſcere deberent, auxere inſuper aīos plebis, redibatq; non ſua ſponte plebi mos detrectandi militiam, ſed SP. Licinius, tribunus plebis, ueniſſe tp̄s ratus, per ultimam neceſſitaté legis agrariæ patribus iniungendæ, ſuſceperat rem militaré impediendam, cæteꝝ tota inuidia tribunitiæ poteſtatis uerſa in authoré eſt, nec in eum COS. acrius, quam ipſius eius collegæ cooti ſunt, auxilioq; eoꝝ delectum COSS. habent. Ad duo ſimul bella exercitus ſcribitur ducendus, Fabio in Veientes, in Equos Spurio datur, & in Equis quidé nihil dignum memoria geſtum eſt, Fabio aliquanto plus negotii cum ciuibus, quam cum hoſtibus fuit. Vnus ille uir ipſe COS. rempublicá ſuſtinuit, quam exercitus odio conſulis, quantum in ſe fuit, prodebat. Nam quum COS. præter cæteras imperatorias artes, quas parando gerendoq; bello edidit plurimas, ita inſtruxiſſet aciem, ut ſolo equitatu emiſſo exercitum hoſtium funderet, inſequi fuſos pedes noluit, nec illos, etſi non adhortatio inuiſi ducis, ſuum ſaltem flagitiú, & publicum in præſentia dedecus, poſtmodum ꝑiculum, ſi animus hoſti rediſſet, cogere potuit gradum acceletare, aut ſi aliud nihil, inſtare inſtructos. Iniuſſu ſigna referunt, mœſtiq;, credetes uictos, execrantes nunc íperatorem, nunc nauatam ab equite operam, redeunt in caſtra. Nec huic tam peſtilenti exemplo remedia ulla ab imperatore quæſita ſunt, adeo excellentibus ingeniis citius defuerit ars, qua ciué regant, quam qua hoſtem ſuperent. COS. Romá redüt, non tam belli gloria aucta, quam iritato, exacerbatoq; in ſe militum odio, obtinuere tamé pr̄es, ut in Fabia genté conſulatus maneret. M. Fabium COS. creant, Fabio collega Cn. Manilius datur. Et hic annus tribunum, authorem legis agrariæ, habuit. T. Pontificius fuit. Is eandé uiam, uelut ꝓceſſiſſet Sp. Licinio, ingreſſus, delectum pauliſper impediit. Perturbatis iteꝝ patribus, Ap. Claudius uictá tribunitiam poteſtaté dicere priore anno, in præſentia reipublicæ exemplo in perpetuum, quando inuétum ſit ſuis ipſam uiribus diſſolui, neq; enim unq̄ defuturum, qui ex collega uictoriam ſibi, & gratiam melioris partis bono publico uelit eſſe quæſitam, & plures, ſi pluribus opus ſit, tribunos ad auxilium conſulum paratos fore, & unum uel aduerſus oés ſatis eſſe, darent modo & COSS. & primo res patrum operam, ut, ſi minus omnes, aliquos tamen ex tribunis reip, ac ſenatui conciliarent. Præceptis

Appii moniti patres,uniuerſi comiter ac benigne tribunos appellare,& conſulares,ut cuiq; eorũ priuatim aliqd iuris aduerſus ſingulos erat,partim gratia,partim authoritate obtinuere, ut tribunitiæ poteſtatis uires ſalubres uellent reipublicæ eſſe,nouemq; tribunorum aduerſus unum moratorẽ publici commodi auxilio.Delectum COSS.habent.inde ad Veiens bellum profecti,quo undiq; ex Hetruria auxilia conuenerant,non tam Veientium gratia concitata , quam quod in ſpem uentum erat, diſcordia inteſtina diſſolui rem Romanam poſſe.principeſq; in omnium Hetruriæ populorum conciliis fremebant,æternas opes eſſe Romanas,niſi inter ſemetipſi ſeditionibus ſæuiant, id unum uenenum,eam labem ciuitatibus opulentis repertam,ut magna imperia mortalia eſſent , diu ſuſtentatum id malum partim patrum conſiliis,partim patientia plebis,iam ad extrema uenitte,duas ciuitates ex una factas,ſuoſq; cuiq; parti magiſtratus , ſuas leges eſſe , primum in delectibus ſæuire ſolitos, eoſdem in bello tamen parere ducibus,qualicunq; urbis ſtatu,manente diſciplina militari,ſiſti potuiſſe,iam non parendi magiſtratibus morem in caſtra quoq; Romanum militem ſequi, proximo bello in ipſa acie,in ipſo certamine,conſenſu exercitus traditam ultro uictoriam uictis Equis, ſigna deſerta,imperatorem in acie relictum,iniuſſu in caſtra reditum,profecto,ſi inſtetur , ſuo milite uinci Romam poſſe,nihil aliud opus eſſe,quam indici,oſtendiq; bellum, cætera ſponte ſua fata,& deos geſturos.Has ſpes Hetruſcos armauerant,multis inuicem caſibus uictos,uictoreſq;.COSS.quoq; Romani nihil præterea aliud,quam ſuas uires,ſua arma horrebant,memoria peſſimi proximo bello exempli terrebar,ne rem committerent eo,ubi duæ ſimul acies timendæ eſſent.Itaq; caſtris ſe tenebant tam ancipiti periculo auerſi,diem tempuſq; forſitan ipſum leniturum iras, ſanitatemq; animis allaturũ. Veiens hoſtis Hetruſciq; eo magis præpropere agere,laceſſere ad pugnam primo , obequitando caſtris,prouocandoq;,poſtremo ut nihil mouebat tam COSS.ipſos,quam exercitum,increpando ſimulationem inteſtinæ diſcordiæ remedium timoris inuentum,& COSS.magis non confidere , quã nõ credere ſuis militibus,nouum ſeditionis genus ſilentium,otiumq; inter armatos. Ad hæc in nouitatem generis originiſq; tam falſa,quam uera iacere.Hæc quum ſub ipſo uallo, portiſq; ſtreperẽt, haud ægre COSS.pati,at imperitæ multitudini nunc indignatio,nunc pudor pectora uerſare,& ab inteſtinis auertere malis,nolle inultos hoſtes,nolle ſucceſſum,non patribus,non COSS.externa & domeſtica odia certare in animis,tandem ſuperant externa,adeo ſuperbe inſolenterq; hoſtis eludebat, frequentes in prætorium conueniunt,poſcunt pugnam,poſtulant,ut ſignum detur.COSS.uelut deliberabundi capita conferunt,diu colloquuntur,pugnare cupiebant,ſed retro reuocanda & addenda cupiditas erat,ut aduerſando remorandoq; incitato ſemel militi adderent impetum.Redditur reſponſum immaturam rem agi,nondum tempus pugnæ eſſe,caſtris ſe tenerent,edicunt inde, ut abſtineãt pugna,ſiquis iniuſſu pugnauerit,ut in hoſtem animaduerſuros.Ita dimiſſis,quo minus COSS. uelle credunt,creſcit ardor pugnandi, accendunt inſuper hoſtes ferocius multo , ut ſtatuiſſe non pugnare COSS. creditum eſt,quippe impune ſe inſultaturos,non credi militi arma,rem ad ultimum ſeditionis erupturam,finemq; ueniſſe Romano imperio.His freti occurſant portis, ingerunt probra , ægre abſtinent,quin caſtra oppugnent.Enimuero non ultra contumeliam pati Romanus poſſe, totis caſtris undiq; ad COSS curritur,non tam ſenſim,ut ante,per centurionum principes poſtulant,ſed paſſim omnes clamoribus agunt,matura res erat,tergiuerſantur tamen.Fabius deinde ad creſcẽtem tumultum iam metu ſeditionis collega concedente,quum ſilentium claſſico feciſſet,ego iſtos Manili poſſe uincere ſcio,uelle ne ſcirem ipſi fecerunt.Itaq; certum atq; decretum eſt non dare ſignum,niſi uictores ſe redituros ex hac pugna iurent COS Romanum miles ſemel in acie feſellit,deos nunquam fallet.Centurio erat.M.Flauoleius inter primores pugnæ flagitator.Victor, inquit, M. Fabi reuertar ex acie,ſi fallat,Iouem patrem,Gradiuumq; Martem,alioſq; iuratus inuocat deos,inde deinceps omnis exercitus in ſe quiſq; iurat.Iuratis datur ſignum,arma capiunt,eunt in pugnam irarum ſpeiq; pleni, nunc iubent Hetruſcos probra iacere , nunc armato ſibi quiſq; lingua promptum hoſtẽ offerri. Omnium illo die,qua plebis,qua patrum eximia uirtus fuit,Fabia gens maxime enituit,multis ciuilibus certaminibus infenſos plebis animos illa pugna ſibi reconciliare ſtatuunt.Inſtruitur acies,nec Veiens hoſtis Hetruſcæq; legiones detrectant,prope certa ſpes erat,non magis ſecum pugnaturos,quam pugnauerint cum Equis,maius quoq; aliquod in tam irritatis animis,& occaſione ancipiti haud deſperãdum eſſe facinus.Res aliter longe euenit,nam nõ alio ante bello infeſtior Romanus (adeo hinc contumeliis hoſtes,hinc COSS.mora exacerbauerant) prælium iniit. Vix explicandi ordinis ſpatium Hetruſcis fuit,quum pilis inter primam trepidationem abiectis temere magis,quam emiſſis, pugna iã ad manus, iam ad gladios,ubi mars eſt atrociſſimus,uenerat.Inter primores genus Fabium inſigne ſpectaculo,exemploq; ciuibus erat,ex his Q.Fabiũ (tertio hic anno ante COS. fuerat) principem in confertos Veientes euntem ferox uiribus,& armorum arte Tuſcus incautum,inter multas uerſantem hoſtium manus, gladio per pectus tranſfigit,telo extracto præceps Fabius in uulnus abiit.Senſit utraq; acies unius uiri caſum,cedebat inde Romanus,quũ M.Fabius COS.tranſiliit iacentis corpus, obiectaq; parma,hoc iuraſtis,inquit,milites,fugientes uos in caſtra redituros?adeo ignauiſſimos hoſtes magis

ſtes magis timetis,quàm Iouem,Martemꝗ,per quos iuraſtis! At ego iniuratus, aut uictor reuertar, aut prope te hic. Q.Fabi dimicans cadã. Conſuli tum Cæſo Fabius,prioris anni COS. uerbis ne iſtis frater,ut pugnent,te impetraturꝝ credis? dii impetrabunt,per quos iurauere,& nos,ut decet proceres,ut fabio nomine eſt dignum,pugnando potius,quam adhortando accédamus militum animos, ſic in primum infeſtis haſtis prouolant duo Fabii,totamꝗ mouerunt ſecum aciem.Prælio ex pte una reſtituto nihilo ſegnius in altero cornu Manilius COS.pugnam ciebat,ubi prope ſimilis ſortuna eſt uerſata,nam ut altero cornu.Q.Fabium,ſic in hoc ipſum COS. Manilium iam uelut fuſos agentem hoſtes,& impigre milites ſecuti ſunt,& ut ille graui uulnere ictus ex acie ceſſit,interfectum rati gradum retulere,ceſſiſſentꝗ loco,ni COS. alter cum aliquot turmis eqtum in eam partem cirato equo aduectus,uiuere clanitans collegam,ſe uictorem effuſo altero cornu adeſſe,rem inclinatam ſuſtinuiſſet.Manilius quoꝗ ad reſtituendam aciem ſe ipſe coram offert,duorum conſulum cognita ora accendunt militum animos,ſimul & uanior iam erat hoſtium acies,dum abundáte multitudine freti ſubtracta ſubſidia mittunt ad caſtra oppugnanda,in quæ haud magno certamine facto impetu , dum p̄dæ magis,quam pugnæ memores tererent tempus,triarii Romani,qui primam irruptionem ſuſtinere non potuerant,miſſis ad COSS. nuntiis,quo loco res eſſent,conglobati ad p̄torium redeunt, & ſua ſponte p̄lium ipſi renouant,& Manilius COS. reuectus in caſtra,ad omnes portas milite oppoſito,hoſtibus uiam clauſerat.Ea deſperatio Tuſcis rabiem magis,quam audaciam accendit,nam quum incurſantes,quacunꝗ exitum oſtenderet ſpes,uano aliquoties impetu iſſent,globus iuuenum in ipſũ COS. inſignem armis inuadit,prima excepta a circunſtátibus tela,ſubſtineri deinde uis neqt, COS. mortifero uulnere ictus cadit, fuſiꝗ circa omnes. Tuſcis creſcit audacia,Romanos terror per tota caſtra trepidos agit,& ad extrema uentum foret,ni legati rapto COS. corpore pateſeciſſent una porta hoſtibus uiam,ea erumpunt,conſternatoꝗ agmine abeuntes in uictorem alterꝝ incidunt COS. ibi iterꝝ cæſi fuſiꝗ paſſim,uictoria egregia parta,triſtis tamen duobus tam claris funeribus. Itaꝗ COS. decernente ſenatu triumphum,ſi exercitus ſine imperatore triumphare poſſit, pro eximia belli opera ſe paſſurꝝ,reſpondit ſe Familia funeſta Q.Fabii fratris morte,rep.ex parte orba,cõſule altero amiſſo,publico priuatoꝗ deformé luctu lauream non accepturꝝ. Omni acto triumpho depoſitus triumphus clarior fuit,adeo ſpreta in tempore gloria interdum cumulatior redit. Funera deinde duo,collegæ,fratriſꝗ ducit.Idem in utroꝗ laudatur,quum concedendo illis ſuas laudes,ipſe maximam partem earum ferret.Neꝗ immemor eius,quod initio conſulatus imbiberat,reconciliádos animos plebis, ſaucios milites curandos diuidit patribus,Fabiis plurimi dati,neꝗ alibi maiore cura habiti, inde populares iam eſſe Fabii,nec hoc ulla re,niſi ſalubri reip.parte. Igitur non patrꝝ magis,quá plebis ſtudiis Cæſo Fabius cum T. Verginio COS. factus,neꝗ bella,neꝗ delectus,neꝗ ullam aliam priorem curam agere,quam ut iam aliqua ex parte inchoata concordiæ ſpæ,primo quoꝗ tempore cum patribus coaleſcerent animi plebis. Itaꝗ principio anni cenſuit,priuſquá quiſquá agrariæ legis author tribunus exiſteret,occuparét patres ipſi ſuum munus facere,captiuum agrum plebi quam maxime æq̄liter darent,æquum eſſe habere eos,quorum ſanguine ac ſudore partus ſit,aſpernati patres ſunt, q̄ſti quoꝗ quidam nimia gloria luxuriare,& euaneſcere uiuidum illud quondam Cæſonis ĩgenium,nullæ deinde urbanæ factiões fuere. Vexabantur incurſionibus Equorum Latini,eo cum exercitu Cæſo miſſus in ipſorꝝ Equorꝝ agrum depopulandum tranſit.Equi ſe in oppida receperunt,muriſꝗ ſe tenebant,eo nulla pugna memorabilis fuit,at a Veiente hoſte clades accepta temeritate alterius COS. actumꝗ de exercitu foret,ni Cæſo Fabius in tempore ſubſidio ueniſſet.Ex eo tempore neꝗ pax, neꝗ bellum cum Veientibus fuit.Res proxime in formam latrocinii uenerat,legionibus Romanis cedebant in urbem, ubi abductas ſenſerant legiones,agros incurſabant,bellum quiete , quietem bello inuicem eludentes,ita neꝗ omitti tota res,neꝗ perfici poterat,& alia bella aut p̄ſentia inſtabant , ut ab Equis Volſciſꝗ non diutius, quam dolor recens proximæ cladis tranſiſſet,quieſcentibus,aut mox moturos ſe apparebat Sabinos ſemper infeſtos. Hetruriamꝗ omnem.Sed Veiens hoſtis aſſiduus magis,quá grauis,contumeliis ſæpius,quam periculo animos agitabat,quod nullo tempore negligi poterat,aut auerti alio ſinebat. Tum Fabia gens ſenatum adiit,COS.pro gente loquitur. Aſſiduo magis quá magno præſidio, ut ſcitis patres conſcripti,bellum Veiens eget.Vos alia bella curate , Fabios hoſtes Veientibus date,authores ſumus tutam ibi maieſtatem Romani nominis fore,noſtrum id nobis,uelut familiare bellum,priuato ſumptu gerere in animo eſt,reſpublica & milite illic & pecunia uacet.Gratiæ ingentes actæ.COS.e curia egreſſus,comitante Fabiorum agmine,qui in ueſtibulo curiæ ſenatuſconſultum expectantes ſteterant, domum rediit,iuſſi,armati poſtero die ad limen conſulis adeſſe,domos inde diſcedunt. Manat tota urbe rumor, Fabios ad cælum laudibus ferunt,familiam unam ſubiſſe ciuitatis onus,Veiens bellum in priuatam curam,in priuata arma uerſum,ſi ſint duæ roboris eiuſdem in urbe gentes,depoſcant,hæc Volſcos ſibi,illa Equos , Populo Romano pacem tranquillam agente,omnes finitimos ſubigi populos poſſe. Fabii poſtero die arma capiunt, quo iuſſi erant,conueniunt,COS. paludatus egrediens in ueſtibulo gentem omnem ſuam inſtructo agmi

ne uidet, acceptus in medium ſigna ferri iubet. Nunquam exercitus neq; minor numero, neque clarior fama, & admiratione hominum per urbem inceſſit. Sex & CCC. milites omnes patritii, omnes unius gentis, quorum neminem ducem ſperneret egregius quibuſlibet temporibus ſenatus, ibant unius familiæ uiribus, Veienti populo peſtem minitantes, ſequebatur turba, ꝓpria alia cognatorum ſodaliumq;, nihil medium, nec ſpem, nec curam, ſed immenſa omnia uoluentium animo, alia publica, ſollicitudine excitata, fauore & admiratione ſtupens, ire fortes, ire felices iubent, incœptis euentus pares reddere, conſulatus inde ac triumphos, omnia præmia ab ſe, omnes honores ſperare. Prætereuntibus Capitolium arcemq;, & alia templa, quicquid deorum oculis, quicquid animo occurrit, precantur, ut illud agmen fauſtum atq; felix mittant, ſoſpites breui in patriam ad parentes reſtituant. In caſſum miſſæ preces, infelici uia a dextero Iano portæ Carmentalis profecti ad Cremeram flumen perueniunt, is opportunus uiſus locus cōmuniendo præſidio. L. Aemylius inde, & C. Seruilius COSS. facti, & donec nil aliud, quam in populationibus res fuit, non ad præſidium modo tutandum Fabii ſatis erant, ſed tota regione, qua Tuſcus ager Romano adiacet, ſua tuta omnia, infeſta hoſtium uagantes per utrumq; finem facere. Interuallum deinde haud magnum populationibus fuit, dum & Veientes, accito ex Hetruria exercitu, præſidium Cremeræ oppugnant, & Romanæ legiones ab L. Aemylio COS. abductæ comminus cum Hetruſcis dimicant acie, quanquam uix dirigendi aciem ſpatium Veientibus fuit, adeo inter primam trepidationem, dum poſt ſigna ordines introeunt, ſubſidiaq; locant, inuecta ſubito ab latere Romana ala equitum non pugnæ modo incipiendæ, ſed conſiſtendi ademit locum, ita fuſi retro ad ſaxa rubra (ibi caſtra habebant) pacem ſupplices petunt, cuius impetratæ ab inſita animis leuitate ante deductum Cremera Romanum præſidium pœnituit. Rurſum cum Fabiis erat Veienti populo ſine ullo maioris belli apparatu certamen, nec erant incurſiones modo in agros, aut ſubiti impetus incurſantium, ſed aliquoties æquo campo, collatiſq; ſignis certatum, genſq; una Ppopuli Romani ſæpe ex opulentiſſima (ut tum res erant) Hetruſca ciuitate uictoriam tulit. Id primo acerbum indignumq; Veientibus eſt uiſum. inde conſilium ex re natum inſidiis ferocem hoſtem captandi, gaudere etiam multo ſucceſſu Fabiis audaciam creſcere. Itaq; & pecora prædantibus aliquoties, uelut caſu incidiſſent, obuiam acta, & agreſtium fuga uaſti relicti agri, & ſubſidia armatorum ad arcendas populationes miſſa, ſæpius ſimulato, quam uero pauore refugerunt. Iamq; Fabii adeo contempſerant hoſtem, ut ſua inuicta arma neq; loco, neq; tempore ullo crederent ſuſtineri poſſe. Hæc ſpes adeo prouexit, ut ad conſpecta procul a Cremera magno campi interuallo pecora, quanquam rara hoſtium apparerent arma, decurrerent, & quum improuidi effuſo curſu inſidias circa ipſum iter locatas ſuperaſſent, palanteſq; paſſim uaga, ut fit, pauore iniecto raperent pecora, ſubito ex inſidiis cōſurgitur, & aduerſi, & undique hoſtes erant. Primo clamor circunlatus exterruit, deinde tela ab omni parte accedebant, coeuntibuſq; Hetruſcis, iam continenti agmine armatorum ſepti, quo magis ſe hoſtis inferebat, cogebantur breuiore ſpatio & ipſi orbem colligere, quæ res paucitatem eorum inſignem, & multitudinem Hetruſcorum, multiplicatis in arcto ordinibus, faciebat, tum omiſſa pugna, quam in omnes partes parem intenderant, in unum locum ſe omnes inclinant, eo niſi corporibus armiſq; rupere cuneo uiam, duxit uia in editum leniter collem, inde primo reſtitere, mox ut reſpirandi ſuperior locus ſpatium dedit, recipiendiq; a pauore tanto animum, pepulere etiam ſubeuntes, uincebatq; auxilio loci paucitas, ni iugo circummiſſus Veiens in uerticem collis euaſiſſet. Ita ſuperior rurſus hoſtis factus. Fabii cæſi ad unum omnes, præſidiumq; expugnatum, CCC. VI. periſſe ſatis conuenit, unum prope puberem ætate relictum, ſtirpem genti Fabiæ, dubiiſq; rebus Populo Romano ſæpe domi belliq; maximum futurum auxilium. Quum hæc accepta clades eſſet, iam C. Horatius, & T. Menenius COSS. erant. Menenius aduerſus Tuſcos uictoria elatos confeſtim miſſus, tum quoq; male pugnatum eſt, & Ianiculum hoſtes occupauere, obſeſſaq; urbs foret, ſuper bellum annona premente, tranſierant enim Hetruſci Tyberim, ni Horatius COS. e Volſcis eſſet reuocatus, adeoq; id bellum ipſis inſtitit mœnibus, ut primo pugnatum ad Spei ſit æquo marte, iterum ad portam Collinam, ibi quanquam paruo momento ſuperior Romana res fuit, meliorem tamen militem (recepto priſtino animo) in futura prælia id certamen fecit. A. Verginius, & SP. Seruilius COSS. fiunt. Poſt acceptam proximam pugnæ cladem Veientes abſtinuere acie, populationes erant, & uelut ab arce Ianiculi paſſim in Romanum agrum impetus dabant, non uſquam pecora tuta, non agreſtes erant, capti deinde eadem arte ſunt, qua ceperant Fabios. Secuti dedita opera paſſim ad illecebras, propulſa pecora præcipitauere in inſidias, quo plures erant, maior cædes fuit. Ex hac clade atrox ira maioris cladis cauſſa, atq; initium fuit traiecto enim nocte Tyberi, caſtra Seruilii COSS. adorti ſunt oppugnare, inde fuſi magna cæde in Ianiculum ſe ægre receperunt. Confeſtim COS. & ipſe tranſit Tyberim, caſtra ſub Ianiculo communit, poſtero die luce orta non nihil & heſterna felicitate pugnæ ferox, magis tamen inopia frumenti, quamuis præcipitia

uis præcipitia

uis præcipitia,dum celeriora eſſent,agebat conſilia,temere aduerſo Ianiculo ad caſtra hoſtium aciem erexit,fœdiuſq; inde pulſus,quã pridie pepulerat,interuentu collegæ ipſe exercituſq; eſt ſeruatus, inter duas acies Hetruſci,quum inuicẽ his atq; illis terga darent,occidione occiſi,ita oppreſſum temeritate felici Veiens bellum. Vrbi cum pace laxior & annona redit,& aduecto ex Cãpania frumento, & poſteaq̃ timor ſibi cuiq; futuræ inopiæ abiit,eo,qđ abditum fuerat,ꝓlato.Ex copia deinde otioq; laſciuire rurſus aĩ,& priſtina mala,poſteaq̃ foris deerant,domi q̃rere,tribuni plebẽ agitare ſuo ueneno,agraria lege in reſiſtentes incitare p̃res,nec in uniuerſos mõ,ſed in ſingulos,Q. Conſidius & T.Genutius authores agrariæ legis T.Menenio diem dicunt,inuidiæ erat amiſſum Cremeræ præſidium, quum haud ꝓcul inde ſtatiua COS. habuiſſet,eã oppreſſit,quum & p̃res haud minus quam ꝓ Coriolano ãnixi eſſent,& p̃ris Agrippæ fauor haud dum exoleuiſſet.In multa tẽperarunt tribuni,cum capitis anq̃ſiſſent,duo millia æris dãnato multam edixerunt,ea in caput uertit,negant tuliſſe ignominiã, ægritudineq;,inde morbo abſumptum eſſe.Alius inde reus SP.Seruilius,ut conſulatu abiit,C.Nautio,& P.Valerio COSS.initio ſtati anni ab L.Cæditio,& T.Statio tribunis die dicta,non ut Menenius precibus ſuis,aut patrũ,ſed cum multa fiducia innocentiæ,gratiæq; tribunitios ĩpetus tulit,& huic prælium cum Tuſcis ad Ianiculum erat crimini,ſed feruidi aĩ uir,ut in publico periculo ante,ſic tum in ſuo,non tribunos mõ,ſed plebẽ oratione feroci refutando,exprobrandoq; T.Menenii dãnationẽ, mortẽq;,cuius p̃ris munere reſtituta quondã plebs,eos ipſos,q̃bus tum ſæuiret mag̃ratus, eas leges haberet,ꝑiculum audacia diſcuſſit.Iuuit & Verginius collega,teſtis ꝓductus,participando laudes,magis tamen Menenianum(adeo mutauerant aĩum)profuit iudicium.Certamina domi finita,Veiens bellum exortum,q̃bus Sabini arma coniunxerant.P.Valerius COS. accitis Latinorũ Hernicorumq; auxiliis,cum exercitu Veios miſſus caſtra Sabina,quæ ꝓ mœnibus ſociorũ locata erant,confeſtĩ aggreditur,tantãq; trepidationẽ iniecit,ut dum diſperſi aliĩ,alii manipulatim excurrunt ad arcendã hoſtium uim,ea porta,ubi ſignum intulerat,caperetur.Intra uallum deinde cædes magis,quã prælium eſſe,tumultus e caſtris & in urbẽ penetrat,tanq̃ Veiis captis,ita pauidi Veientes ad arma currunt, pars Sabinis eunt ſubſidio,pars Romanos toto impetu intentos in caſtra adoriuntur,pauliſper auerſi turbatiq; ſunt,deinde & ipſi utroq; uerſis ſignis reſiſtunt,& eq̃s ab COS.immiſſus Tuſcos fundit fugatq;,eadẽq; hora duo exercitus,duæq; potentiſſimæ & finitimæ gentes ſuperatæ ſunt.Dum hæc ad Veios geruntur,Volſci Equiq; in Latino agro poſuerant caſtra,populatiq; fines erant,eos ꝑ ſe ipſi Latini,aſſumptis Hernicis,ſine Romano aut duce aut auxilio,caſtris exuerũt,ingenti præda præter ſuas recuperatas res potiti ſunt,miſſus tamen ab Roma COS. in Volſcos C.Nautius,mos,credo,non placebat ſine Romano duce,exercituq;,ꝓpriis ſocios uiribus,conſiliiſq; bella gerere.Nullum genus calamitatis contumeliæq; non editum in Volſcos eſt,nec tamen perlici potuere,ut acie dimicarent.L.Furius inde,& C.Manilius COSS. Manilio Veientes ꝓuincia euenit,non tamen bellatum, induciæ in annos XL. petentibus datæ frumento ſtipendioq; ĩperato.Paci externæ confeſtim continuatur diſcordia domi,agrariæ legis tribunitiis ſtimulis plebs furebat,COSS. nihil Menenii dãnatione,nihil periculo deterriti Seruilii,ſumma ui reſiſtunt,abeuntes mag̃ratu COSS. Genutius tribunus plebis arripuit.L.Aemylius,& Opiter Verginius conſulatum ineunt. Vopiſcum Iulium,ꝓ Verginio in quibuſdam annalibus COS. inuenio.Hoc anno,quoſcunq; COSS. habuit,rei ad populum Furius,& Manilius circũeunt ſorditati non plebem magis,quã iuniores patrum,ſuadent,monent,honoribus & adminiſtratione reipublicæ abſtineant,conſulares uero faſces,prætextam,curulemq; ſellam,nihil aliud quã pompam funeris,putent,claris inſignibus uelut infulis uelatos ad mortem deſtinari,q; ſi conſulatus tanta dulcedo ſit,iam nunc ita in aĩum inducant,conſulatum captum & oppreſſum ab tribunitia poteſtate eſſe,conſuli(uelut apparitori tribunitio)omnia ad nutum imperiumq; tribuni agenda eſſe,ſi ſe cõmouerit,ſi reſpexerit patres,ſi aliud,quam plebem eſſe in republica crediderit,exilium Cn. Martii,Menenii damnationem,& mortem ſibi proponant ante oculos.His accenſi uocibus patres, conſilia inde non publica,ſed in priuato,ſeductaq; a plurium conſcientia habuere,ubi quum id modo conſtaret iure an iniuria eripiendos eſſe reos,atrociſſima quæq; maxime placebat ſentẽtia,nec author quãuis audaci facinori deerat.Igitur iudicii die,quum plebs in foro erecta expectatione ſtaret,mirari primo,quod non deſcenderet tribunus,deinde quum iam mora ſuſpectior fieret, deterritum a primoribus credere,& deſertam ac ꝓditam publicam cauſſam queri,tandem,qui obuerſati ueſtibulo tribuni fuerant,nuntiant domi mortuum inuẽtum,quod ubi in totam concionẽ pertulit rumor, ſicut acies funditur,duce occiſo,ita dilapſi paſſim alii alio,præcipuus pauor tribunos inuaſerat, quam nihil auxilii ſacratæ leges haberent morte collegæ monitos.Nec ſatis patres moderate ferre lætitiam, adeoq; neminem noxæ pœnitebat,ut etiã inſontes feciſſe uideri uellent,palamq; ferretur,malo domandam tribunitiam poteſtatem.Sub hac peſſimi exempli uictoria delectus edicitur,pauẽtibuſq; tribunis ſine interceſſione ulla COSS. rem peragunt.Tum uero iraſci plebs tribunorum magis ſilẽtio, quam conſulum ĩperio,& dicere actum eſſe de libertate ſua,rurſus ad antiq̃ reditum, cum Genutio una mortuam ac ſepultam tribunitiam poteſtatem,aliud agendum ac cogitandum q̃uo reſiſtatur pa

tribus,id hoc unum conſilium eſſe,ut ſe ipſa plebs,quando aliud nihil auxilii hẽat,defendat, quattuor & uiginti lictores apparere COSS. eos ipſos plebis hoies,nihil cõteptius neq; infirmius,ſi ſint,q contẽnant,ſibi quenq; ea magna atq; horrenda facere. His uocibus alii alios quum incitaſſent,ad Voleronẽ Publium,de plebe hoiem,qa qd ordines duxiſſet,negaret ſe militẽ fieri debere,lictor miſſus ẽ a COSS. Volero appellat tribunos,quum auxilio nemo eſſet,COSS. ſpoliari hoiem,& uirgas expediri iubent,ꝓuoco,inqt,ad populum Volero,quoniã tribuni ciuem Romanum in conſpectu ſuo uirgis cædi malunt,quã ipſi in lecto ſuo a uobis trucidari. Quo ferocius clamitabat,eo infeſtius circunſcindere,& ſpoliare lictor,tum Volero & prævalens ipſe,& adiuuantibus aduocatis repulſo lictore, ubi indignantium ꝑ ſe acertimus erat clamor,eo ſe in turbã confertiſſimã recipit, clamitans ꝓuoco, & fidẽ plebis iploro,adeſte ciues, adeſte cõmilitones,nihil eſt qd expectetis tribunos,quibus ipſis ueſtro auxilio opus eſt. Concitati hoies uelnti ad prælium ſe expediunt,apparebatq; oẽ diſcrimen ãdeſſe,nihil cuiquã ſanctum non publici fore,non priuati iuris. Huic tante tẽpeſtati quum ſe COSS. obtuliſſent,facile experti ſunt paꝝ tutã maieſtatẽ ſine uiribus eſſe,uiolatis lictoribus,faſcibus fractis e foro in curiã compelluntur incerti q̃tenus Volero exerceret uictoriã. Conticeſcente deinde tumultu, quũ ſenatum uocari iuſſiſſent,q̃runtur iniurias ſuas,ui plebis, Voleronis audaciã. Multis ferociter dictis ſententiis uicere ſeniores,qbus ira patꝝ aduerſus temeritatẽ plebis certari non placuit. Voleronẽ amplexa plebs ꝓximis comitiis tribunum creat in eum annum,q L. Pinarium,P. Furium COSS. habuit,contraq; oĩum opinionẽ,qui eum uexandis prioris anni COSS. adminiſtratuꝝ tribunatum credebant,poſt publicã cauſſam priuato dolore habito,ne uerbo qdem uiolatis COSS. rogationẽ tulit ad populum,ut plebeii magr̃atus tribunitiis comitiis fierent. Haud parua res ſub titulo prĩa ſpecie minime atroci ferebatur,ſed quæ patritiis oẽm poteſtatẽ per clientium ſuffragia creandi,quos uellent, tribunos auferret. Huic actioni gratiſſimæ plebi quum ſumma ui reſiſterent pr̃es,nec (quæ una uis ad reſiſtendum erat) ut intercederet aliquis ex collegio,authoritate aut conſulum,aut principum adduci poſſet,res tamen ſuo ipſa molimine grauis certaminibus in annum extrahitur. Plebs Voleronẽ tribunum reficit,pr̃es ad ultimum dimicationis rati rẽ uenturã,Ap. Claudium,Appii filium,iã inde a pr̃nis certaminibus inuiſum infeſtumq; plebi,COS. faciunt,collega ei Quintius datur. Principio ſtatim anni nihil prius,quã de lege agebatur,ſed ut inuentor legis Volero,ſic Lectorius collega eius author tum recẽtior,tum acrior erat,ferocẽ faciebat belli gloria ingens,qd ætatis eius haud quiſq̃ manu prõptior erat. Is quum Volero nihil prætereq̃ de lege loq̃retur,inſectatione abſtinẽs conſulum in accuſationẽ Appii,familiæq; ſupbiſſimæ ac crudeliſſimæ in plebẽ Romanã exorſus,quum a pr̃ibus non COS. ſed carnificẽ ad uexandã & lacerandã plebẽ creatum eſſe contenderet,rudis in militari hoie lingua non ſuppetebat libertati aĩoq;. Itaq; deficiente or̃one,quandoqdem non tã facile loquor, inquit, Quirites,quam qd locutus ſum, Præſto craſtina die adeſte,aut hic ego in conſpectu ueſtro moriar, aut pſeram legẽ. Occupant tribuni tẽplum poſtero die,COSS. nobilitaſq; ad ĩpediendã legem in concione conſiſtunt,ſum moueri Lectorius iubet,præterq̃ qui ſuffragium ineant , adoleſcentes nobiles ſtabant nihil cedẽtes uiatori,tum ex his ꝓhendi quoſdã Lectorius iubet,COS. Appius negare ius eſſe tribuno in quenq̃,niſi in plebeium,non enĩ populi,ſed plebis eum magr̃atum eſſe,nec illum ĩpm ſummouere pro ĩperio poſſe more maioꝝ,quia ita dicatur, Si uobis uidetur,diſcedite Quirites. Facile & cõtẽptim de iure diſſerendo ꝑturbare Lectorium poterat,ardens igitur ira tribunus uiatorẽ mittit ad conſulẽ,COS. lictorẽ ad tribunum,priuatum eſſe clamitans,ſine ĩperio,ſine magr̃atu,uiolatuſq; eſſet tribunus,ni concio omnis atrox coorta pro tribuno in conſulem eſſet,& concurſus hominum in forum ex tota urbe concitatæ multitudinis fieret,ſuſtinebat tamen Appius pertinacia tantam tempeſtatem,certatumq; haud incruento prælio foret,ni Quintius COS. alter conſularibus negotio dato,ut collegam ui,ſi aliter non poſſent,de foro abducerent,ipſe nunc plebẽ ſæuientem precibus leniſſet,nunc oraſſet tribunos,ut concilium dimitterẽt,darent iræ ſpatium,non ui ſuam illis tẽpus adẽpturum,ſed conſilium uiribus ad ditũꝝ & pr̃es in populi,& conſulẽ in patrum fore poteſtate. Aegre ſedata ab Quintio plebs,multo ægrius COS. alter a pr̃ibus. Dimiſſo tandẽ concilio plebis, ſenatum COSS. hñt,ubi quum timor atq; ira inuicẽ ſententias uariaſſent,quo magis ſpatio ĩterpoſito ab ĩpetu ad conſultandum aduocabantur,eo plus abhorrebant a certatione aĩ, adeo ut Quintio gr̃as agerent,qd eius opa mitigata diſcordia eẽt,ab Appio petit̃,ut tantã conſularẽ maieſtatẽ eſſe uellet,q̃nta in concordi ciuitate eẽ poſſet,dum tribuni & COSS. ad ſe qſq; oĩa trahant,nihil relictum eſſe uiriũ in medio,diſtractã laceratãq; remp. ꝑ magr̃atus,magis quoꝝ in manu ſit,quã ut ĩcolumis ſit, q̃ri. Appius contra teſtari deos atq; hoies remp. ꝓdi per metum,ac deſeri,non conſulẽ ſenatui,ſed ſenatum conſuli deeſſe,grauiores accipi leges,quã in Sacro monte acceptæ ſint, uictus tamen patrum conſenſu q̃euit,lex ſilentio pfertur. Tum primm tribunitiis comitiis creati tribuni ſũt,numero ẽt additos tres,perĩde ac duo antea fuerĩt,Piſo author eſt,noiat quoq; tribunos Cn. Siccium,L. Numitorium,M. Duelliũ,SP. Iliciũ,L. Meciliũ. Volſcũ,Eqcũq; ĩter ſeditionẽ Romanã ẽ bellũ coortũ, uaſtauerant agros,ut ſiq̃ ſeceſſio plebis fieret,ad ſe receptum haberent,compoſitis deinde rebus caſtra retro mouere.

mouere.Ap.Claudius in Volſcos miſſus,Quintio Equi prouincia euenit. Eadem in militia ſæuitia Appii quæ domi eſſe eo liberior,quod ſine tribunitiis uinculis erat,odiſſe plebẽ pluſq̃ paterno odio, quod ſe uictum uidebat ab ea,ſe unico COS.obiecto aduerſus tribunitiam poteſtatẽ, perlatam legẽ eſſe,quam minore conatu,nequaq̃ tanta patrũ ſpe,priores impedierant COSS.Hæc ira indignatioq; ferocem aĩum ad uexandũ ſæuo imperio exercitum ſtimulabat,nec ulla ui domari poterat, tantum certamen aĩs imbiberat,ſegniter,otioſe,negligenter,contumaciter oĩa agere,nec pudor,nec metus coercebat,ſi citius agi uellet agmen,tardius ſedulo incedere,ſi adhortator operis adeſſet, oẽs ſua ſponte motam remittere induſtriam,præſenti uultus demittere,tacite prætereuntem execrari, ut inuictus ille odio plebeio aĩus interdum moueretur,omni nequiquã acerbitate prompta,nihil iam cum militibus agere,a centurionibus corruptum exercitũ dicere,tribunos plebeios cauillans,interdum & Volerones uocare.Nihil eoꝝ Volſci neſciebant,inſtabantq; eo magis,ſperantes idem certamen animoꝝ aduerſus Appium habituꝝ exercitum Romanũ,quod aduerſus Fabiũ COS.habuiſſet.Cæteꝝ multo Appio,quã Fabio uiolentior fuit,non enim uincere tantũ noluit,ut Fabianus,ſed uinci uoluit,productus in aciẽ turpi fuga petit caſtra,nec ante reſtitit,quã ſigna inferentem Volſcum munimentis uidit,fœdamq; extremi agminis cædem,tum expreſſa uis ad pugnãdum,ut uictoriam a uallo ſummo ueteret hoſtis,ſatis tamen appareret,capi tãtum caſtra militem Romanum noluiſſe,alii gaudere ſua clade atq; ignominia.Quibus nihil infractus ferox Appii aĩus,quum inſup ſæuire uellet,concionẽq; aduocaret,concurrunt ad eum legati tribuniq; monẽtes,ne utiq; experiri uellet imperium,cuius uis omnis in conſenſu obedientium eſſet,negare milites uulgo ſe ad concionem ituros paſſimq; exaudiri uoces poſtulantium,ut caſtra ex Volſco agro moueãtur,hoſtem uictorẽ paulo ante prope in portis ac uallo fuiſſe,ingentiſq; mali non ſuſpitionẽ modo,ſed apertam ſpeciem obuerſari ante oculos. Victus tandẽ,quandoquidem nihil præter tempus noxæ lucrarentur.remiſſa concione iter in inſequentem diem pronũtiari quum iuſſiſſet prima luce claſſico ſignum profectionis dedit.Quum maxime agmẽ e caſtris explicaretur,Volſci,ut eodem ſigno excitati,nouiſſimos adoriuntur,a quibus perlatus ad primos tumultus eo pauore ſignaq;,& ordines turbauit,ut neq; imperia exaudiri,neq; inſtrui acies poſſet,nemo ulliꝰ niſi fugæ memor,ita effuſo agmine per ſtragem corpoꝝ armorũq; euaſere, ut prius hoſtis deſiſteret ſequi,q̃ Romanus fugere.Tandem collectis ex diſſipato curſu militibus,COS. quum reuocando nequiquam ſuos perſecutus eſſet,in pacato agro caſtra poſuit,aduocataque concione inuectus haud falſo in proditorem exercitum militaris diſciplinæ,deſertorẽ ſignoꝝ, ubi ſigna , ubi arma eſſent ſingulos rogitans,inermes milites,ſigno amiſſo ſigniferos,ad hoc centuriones,dupliciarioſque, qui reliquerant ordines,uirgis cæſos ſecuri percuſſit,cætera multitudo ſorte decimus quiſque ad ſupplicium lecti.Contra ea in Equis inter COS.ac militem comitate ac beneficiis certatum eſt,& natura Quintius erat lenior,& ſæuitia infelix collegæ,quo is magis gauderet ingenio ſuo,effecerat.Huic tãtæ concordiæ ducis,exercituſq; non auſi offerre ſe Equi,uagari populabundum hoſtem per agros paſſi,nec ullo ante bello latius inde actæ prædæ,omnis militi data eſt,addebanẽ & laudes, quibus haud minus,quã præmio gaudẽt militum animi.Tum duci,tum propter ducem patribus quoq; placatior exercitus rediit,ſibi parentẽ,alteri exercitui dominum datum ab ſenatu memorans.Variatum fortuna belli,atroci diſcordia domi foriſq; annum exactum inſignẽ maxime comitia tribunitia efficiunt, res maior uictoria ſuſcepti certaminis,quã uſu,plus enim dignitatis comitiis ipſis detractum eſt patribus ex conſilio ſummouendis,quam uirium aut plebi additum,aut demptum patribus.Turbulẽtior inde annus excepit L.Valerio,T.Aemylio COSS.tum propter certamina ordinum de lege agraria,tum propter iudiciũ Ap.Claudii,cui acerrimo aduerſario legis, cauſſamq; poſſeſſoꝝ publici agri tanquam tertio COS.ſuſtinẽti M.Duellius,& Cn.Siccius diem dixere.Nunquã ante tam inuiſus plebi reus ad iudicium uocatus populi eſt,plenus ſuarum,plenus paternarum irarum,patres quoq; non temere pro ullo æque annixi ſunt,propugnatorem ſenatus,maieſtatiſq; uindicem ſuæ ad omnes tribunitios plebeioſq; oppoſitum tumultus,modum dũtaxat in certamine egreſſum obiici iratæ plebi. Vnus e patribus ipſe Appius Claudius & tribunos,& plebem,& ſuum iudicium pro nihilo habebat, illum non minæ plebis,non ſenatus preces perpellere unquam potuere non modo ut ueſtem mutaret,aut ſupplex prehenſaret homines,ſed ne ut ex conſueta quidem aſperitate orationis,quum ad populum agenda cauſſa eſſet,aliquid leniret atq; ſummitteret.Idem habitus oris,eadem cõtumacia in uultu,idem in oratione ſpiritus erat,adeo ut magna pars plebis Appium non minus reum timeret, quã conſulem timuerat.Semel cauſſam dixit,quo ſemper agere omnia ſolitus erat,accuſatorio ſpiritu,adeoq; conſtantia ſua & tribunos obſtupefecit,& plebem,ut diem ipſi ſua uoluntate producerẽt, trahi deinde rem ſinerent,haud ita multum interim temporis fuit,ante tamen,quam prædicta dies ueniret,morbo moritur,cuius quum laudationem tribuni plebis impedire conarentur,plebs fraudari ſolẽni honore ſupremum diem tanti uiri noluit,& laudationem tam æquis auribus mortui audiuit,quam uiui accuſationem audierat,& exequias frequens celebrauit. Eodem anno Valerius COS. cum exercitu in Equos profectus,quum hoſtem ad prælium elicere non poſſet,caſtra oppugnare eſt

adortus,prohibuit fœda tempeſtas cum grandine ac tonitribus cælo deiecta, admirationem deinde auxit,ſigno receptui dato,adeo trãquilla ſerenitas reddita,ut uelut numine aliquo defenſa caſtra oppugnare iterum religio fuerit,omnis ira belli ad populationem agri uertitur. Alter COS. Aemylius in Sabinis bellum geſſit,& ibi,quia hoſtis mœnibus ſe tenebat,uaſtati agri ſunt.Incendiis deinde non uillarum modo,ſed etiam uicorum,quibus frequenter habitabatur, Sabini exciti quum prædatoribus occurriſſent,ancipiti prælio digreſſi,poſtero die retulere caſtra in tutiora loca. Id ſatis conſuli uiſum,quum pro uicto relinqueret hoſtem,integro inde decedens bello. Inter hæc bella manẽte diſcordia domi,T. Numitius Priſcus,A. Verginius COSS. facti. Non ultra uidebatur latura plebs dilationẽ agrariæ legis,ultimaq; uis parabatur,quum Volſcos adeſſe fumo ex incendiis uillarum fugaq; agreſtium cognitum eſt,ea res maturam iam ſeditionem,ac prope erumpentem oppreſſit. COSS. coacti extemplo ab ſenatu,ad bellum educta ex urbe iuuentute,tranquilliorem cæteram plebem fecerunt, &,hoſtes quidem nihil aliud,quam perfuſis uano timore Romanis citato agmine abeunt. Numitius Antium aduerſus Volſcos,Verginius contra Equos profectus,ibi ex inſidiis prope magna accepta clade,uirtus militum rem prolapſam negligentia COS. reſtituit. Melius in Volſcis imperatum eſt , fuſi primo prælio hoſtes,& in urbem Antium,ut tum res erant,opulentiſſimam,acti,quam COS. oppugnare non auſus,Cenonem aliud oppidum,nequaquam tam opulentum,ab Antiatibus cepit. Dum Equi Volſciq; Romanos exercitus tenent, Sabini uſq; ad portas urbis populantes inceſſere , deinde ipſi paucis poſt diebus a duobus exercitibus(utroq; per iram COS. ingreſſo in fines)plus cladium,q̃ intulerant,acceperunt. Extremo anno pacis aliquid fuit,ſed,ut ſemper alias,ſollicitæ pacis certamine pattrum,& plebis,irata plebs intereſſe conſularibus comitiis noluit,per patres cliẽteſq; patrũ COSS. creati P. Quintius,& Quintius Seruilius,ſimilem annum priori COSS. habent,ſeditioſa initia, bello deinde externo tranquilla. Sabini Cruſtuminos campos citato agmine tranſgreſſi, quum cædes & incendium circũ Anienem flumen feciſſent,a porta prope Collina mœnibuſq; pulſi, ingentes tamen prædas hominum pecudumq; egere,quos Seruilius COS. infeſto exercitu inſecutus, ipſum quidem agmen adipiſci æquis locis non potuit,populationem adeo effuſe fecit,ut nihil bello intactum relinqueret,multiplicíq; capta præda rediret. Et in Volſcis reſpublica egregie geſtatum ducis , tum militũ opera,primum æquo campo ſignis collatis pugnatum,ingenti cæde utrinq;,plurimo ſanguine,& Romani,quia paucitas damno ſentiendo propior erat,gradum retuliſſent,ni ſalubri mendacio COS. fugere hoſtes a cornu altero clamitans concitaſſet aciẽ,impetu facto,dum ſe putant uinci,uicere. COS. metuens ne nimis inſtando renouaret certamen,ſignum receptui dedit. Interceſſere pauci dies,uelut tacitis induciis utrinq; quiete ſumpta,per quos ingens uis hominum ex omnibus Volſcis,Equiſq; populis in caſtra uenit,haud dubitans,ſi ſenſerint,Romanos nocte abituros,itaque tertia fere uigilia ad caſtra oppugnanda ueniunt. Quintius,ſedato tumultu,quem terror ſubitus exciuerat,quum manere in tentoriis quietum militem iuſſiſſet,Hernicorum cohortem in ſtationem educit,cornicines tibicineſq; in equos impoſitos canere ante uallum iubet,ſollicitumq; hoſtem ad lucem tenere,reliquum noctis adeo tranquilla omnia in caſtris fuere,ut ſomni quoq; Romanis copia eſſet. Volſcos ſpecies armatorum peditum,quos & plures eſſe,& Romanos putabant,fremitus hinnituſq; equorum,qui inſueto ſedente equite,& inſuper aures agitante ſonitu,ſæuiebãt,intentos uelut ad impetum hoſtium tenuit. Vbi illuxit,Romanus integer,ſatiatuſq; ſomno,productus in aciem feſſum ſtando & uigiliis Volſcum primo impetu perculit,quanquam ceſſere magis,quam pulſi hoſtes ſunt,quia a tergo erant cliui,in quos poſt principia integris ordinibus tutus receptus fuit. COS. ubi ad iniquum locum uentum eſt,ſiſtit aciẽ,miles ægre teneri, clamare & poſcere,ut perculſis inſtare liceat,ferocius agunt equites circunfuſi duci,uociferantur ſe ante ſigna ituros. Dum cunctatur COS. uirtute militum fretus,loco parum fidens,conclamant ſe ituros,clamoremq; res eſt ſecura,fixis in terram pilis,quo leuiores ardua euaderent,curſu ſubeunt,Volſcus effuſis ad primum impetum miſſilibus telis , ſaxa obiacentia pedibus ingerit in ſubeuntes turbatoſq; ictibus crebris urget ex ſuperiore loco , ſic prope oneratum eſt ſiniſtrum Romanis cornu,ni referentibus gradum COS. increpando ſimul temeritatem, ſimul ignauiam,pudore metum excuſſiſſet, Reſtitere primo obſtinatis animis,deĩde ut obtinẽtes locum uires ferebant,audent ultro gradum inferre,& clamore renouato , commouent aciem , tum rurſus impetu capto enituntur,atq; exuperãt iniquitatem loci. Iam prope erat, ut in ſummum cliui iugum euaderent,quum terga hoſtes dedere,effuſoq; curſu pœne agmine uno fugientes ſequenteſq; caſtris incidere,in eo pauore caſtra capiuntur,qui Volſcorum effugere potuerunt,Antium petũt, Antium & Romanus exercitus ductus, paucos circunſeſſum dies deditur , nulla oppugnantium ui noua,ſed quod iam inde , ab infelici pugna caſtris amiſſis ceciderant animi.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER TERTIVS.

ANTIO CAPTO, T. AEMYLIVS, Q. FABIVS COSS ſiunt, hic erat Fabius Q.uintus, qui unus extinctæ ad Cremerá genti ſupfuerat. Iam priore cõſulatu Aemylius dandi agri plebi fuerat author, itaq; ſecundo quoq; cõſulatu eius & agrarii ſe in ſpé legis erexerát, & tribunirem cõtra COSS. ſæpe tentatá adiutore utiq; cõſule obtineri poſſe rati ſuſcipiunt, & COS. manebat in ſententia ſua. Poſſeſſores, & magna pars patrum tribunitiis ſe iactare actionibus principem ciuitatis, & largiendo de alieno popularé fieri querentes, totius inuidiá rei a tribunis in COS. auerterát. atrox certamen aderat, ni Fabius cõſilio neutri partium acerbo rem expediſſet. L. Q.uintii ductu & auſpicio agri capti priore anno aliquátulú a Volſcis eſſe, Antium propiquá, opportuná, & maritimá urbem coloniá deduci poſſe, ita, ſine q̃relis poſſeſſoꝝ, plebé in agros iturá, ciuitaté in concordia fore. Hæc ſñia accepta eſt, triumuiros agro dando creat T. Q.uintiú, A. Verginium, P. Furium. Iuſſi noia dare, qui agꝝ accipere uellent. Fecit ſtatim, ut fit, faſtidium copia, adeoq; pauci noia dedere, ut ad explendum numeꝝ coloni Volſci adderent, cætera multitudo poſcere Romæ, agrú malle, quá alibi accipere. Equi a Q. Fabio (is eo cum exercitu uenerat) pacem petiere, itritamq; eam ipſi ſubita incurſióe in agrum Latinum fecere. Q. Seruilius inſequenti anno (is enim cum SP. Poſthumio COS. fuit) in Equos miſſus, in latino agro ſtatiua habuit quies neceſſaria morbo implicitum exercitum tenuit. Extractum in tertium annum bellum eſt, Q. Fabio, & T. Q.uítio COSS. Fabio extra ordiné, quia is uictor pacem Equis dederat, ea prouincia data, qui haud dubia ſpe profectus famá nois ſui pacaturam Equos, legatos in cõcilium gentis miſſos nuntiare iuſſit, Q. Fabium COS. dicere ſe ex Equis Romá pacem tuliſſe, ab Roma Equis bellum afferre eadé dextra armata, quá pacatá illis antea dederat, quoꝝ id periurio & pfidia fiat deos nunc teſtes eſſe, mox fore ultores, ſe tamen, utcunq; ſit, etiá nunc pœnitere ſua ſpõte Equos, quá pati hoſtilia malle, ſi pœniteat tutum receptum ad expertá clemétiá fore, ſin periurio gaudeát, diis magis iratis, quá hoſtibus geſturos bellum. Hæc dicta adeo nihil mouerunt quenquá, ut legati prope uiolati ſint, exercituſq; in Algidum aduerſus Romanos miſſus. Quæ ubi Romá ſunt nunciata, indignitas rei magis quá periculum conſulem alterum ab urbe exciuit, ita duo conſulares exercitus ád hoſtem acceſſere acie inſtructa, ut confeſtim dimícarent. Sed quum forte haud multum diei ſupereſſet, unus ab ſtatione hoſtium exclamat. Oſtentare hoc eſt Romani, non gerere bellum, in noctem imminentem aciem inſtruitis, longiore luce ad id certamen, quod inſtat, nobis opus eſt, craſtino die oriente ſole redite in aciem, erit copia pugnandi, ne timete. His uocibus iritatus miles in diem poſterum in caſtra reducitur, longa uenire noctem ratus, quæ moram certamini faceret, tum quidem corpora cibo ſomnoq; curant. Vbi illuxit poſtero die prior aliquanto conſtitit Romana acies, tandem & Equi proceſſere. Prælium fuit utrinq; uæhemens, quod & Romanus ira odioq; pugnabat, & Equos conſcientia contracti culpa periculi, & deſperatio futuræ ſibi poſtea fidei ultima audere, & experiri cogebat, non tamen ſuſtinuere aciem Romanam Equi, pulſique, quum in fines ſuos ſe recepiſſent, nihilo íclinatioribus ad pacem animis, ferox multitudo increpare du

tes,quod in aciem, qua pugnandi arte Romanus excellat, commiſſa res ſit, Equos populationibus incurſionibuſq; meliores eẽ, & multas paſſim manus,quam magnã molẽ unius exercitus rectius bella gerere. Relicto itaq; caſtris p̃ſidio egreſſi tãto cũ tumultu inuaſere fines Romãos,ut ad urbẽ quoq; terrorẽ ptulerint,nec opinata etiã res plus trepidatiõis fecit.qd nihil minus,quã ne uictus ac ꝓpe ĩ caſtris obſeſſus hoſtis memor populatiõis eẽt,timeri poterat,agreſteſq; pauidi incidẽtes portis nõ populationẽ,nec p̃donũ paruas manus,ſed oĩa uano augentes timore,exercitus & legiões adeſſe hoſtium,& infeſto agmine tuere ad urbẽ clamabant.Ab his ꝓxime audita,incerta,eoq; uaniora,ferre ad alios,curſus clamorq; uocãtium ad arma haud multũ a pauore captæ urbis abeſſe.Forte ab Algido Quintius COS.redierat Romã,id remedium timori fuit,tumultuq; ſedato uictos timeri increpãs hoſtes,præſidia portis impoſuit,uocato deinde ſenatu,quũ ex authoritate patꝝ iuſtitio ĩdicto, profectus ad tutãdos fines eẽt,Q.Seruilio præfecto urbis relicto,hoſtem in agris nõ inuenit.Ab altero conſule res geſta egregie eſt,q qua uenturum hoſtẽ ſciebat,grauem p̃da,eoq; impeditiori agmine incedentem,aggreſſus,funeſtam ei populationẽ fecit,pauci hoſtium euaſere ex inſidiis,p̃da oĩs recepta eſt,ſic finẽ iuſtitio,quod quatriduum fuit,reditus Quintii COS.in urbem fecit.Cenſus deinde actus,& cõditum a Quintio luſtrum,cenſa ciuiũ capita centũ quattuor & XX.millia,CCXIIII.dicunt̃,p̃ter orbos orbaſq;.In Eqs nihil deinde memorabile actum,in oppida ſua ſe recepere, uri ſua populatiq; paſſi . COS. quum aliquoties p oẽm hoſtium agrũ infeſto agmine populabundus iſſet,cũ ingẽti laude p̃daq; Romã rediit.COSS.ĩde Poſthumius Albus,SP.Furius ſiue Fuſius.Fuſios Furios Fabius & qdã ſcripſere. Id admoneo, neq; ĩmutationẽ ipſoꝝ uiroꝝ eſſe,q̃ nominum,eſt,putet.Haud dubium erat, qn cum Equis alter conſulũ bellum gereret,itaq; Eq ab Ecetranis Volſcis p̃ſidium petiere,quo cupide oblato (adeo ciuitates hæ ꝑpetuo in Romanos odio certauere)bellum ſumma ui parabat̃.Sentiunt Hernici,& p̃dicunt Romanis,Ecetranum ad Equos deſciſſe,ſuſpecta & colonia Antiũ fuit,qd magna uis hominũ inde,quum oppidum captũ eſſet,cõfugiſſet ad Equos,is que miles p bellum Eqcum uel acerrimus fuit. Cõpulſis deinde in oppida Eqs,multitudo dilapſa,quum Antium rediſſet,ſua ſpõte iam infidos colonos Romanis abalienauit.Necdum matura re,quũ defectionẽ parari delatum ad ſenatũ eẽt,datũ negotium eſt COSS.ut prĩcipibus coloniæ Romã excitis q̃rerent,quidnã rei eſſet,qui quũ haud grauare ueniſſent,introducti a COSS.ad ſenatũ ita reſpõderũt ad interrogata,ut magis ſuſpecti,quã uenerãt,dimitterent̃.Bellũ ĩde haud dubiũ haberi.SP.Furius cõſulũ alter,cui ea prouĩcia euenerat,profectus in Equos,Hernicorum in agro populabundũ hoſtẽ inuenit, ignaruſq; multitudinis,qa nuſquã uniuerſa cõſpecta fuerat,imparem copiis exercitum temere pugnæ cõmiſit,primo cõcurſu pulſus ſe in caſtra recepit,Neq; is finis piculi fuit,nãq; & proxima nocte,& poſtero die tanta ui caſtra ſunt circũſeſſa atq; oppugnata,ut ne nuntius qdẽ inde Romã mitti poſſet.Hernici & male pugnatũ,& COS.exercitũq; obſideri nuntiauerunt,tantũq; terrorẽ incuſſere p̃ribus,ut(q̃ forma ſenatuſconſulti ultimæ ſemp neceſſitatis habita eſt) Poſthumio alteri cõſulũ negotium daret̃,uideret,neqd detrimẽti reſp.caperet.Ipm COS.Romæ manere ad cõſcribendos oẽs,q arma ferre poſſent,optimũ uiſum eſt,procõſulẽ T. Quĩtium ſubſidio caſtris cũ ſociali exercitu mitti,ad eũ explẽdum Latini Herniciq; & colonia Antiũ dare Quintio ſubitarios milites(ita tum repentina auxilia appellabant)iuſſi. Multi p eos dies motus,multiq; ĩpetus hinc atq; illinc facti,qa ſupante multitudine hoſtes carpe multifariã uires Romanas,ut nõ ſuffectutas ad oĩa,aggreſſi ſunt,ſimul caſtra oppugnabant̃,ſimul ps exercitus ad populandum agrũ Romanũ miſſa,urbẽq; ipſam,ſiqua fortuna daret,tentãdã.L.Valerius ad præſidium urbis relictus,COS.Poſthumius ad arcẽdas populatões finium miſſus.Nihil remiſſum ab ulla pte curæ aut laboris,uigiliæ in urbe,ſtatiões ante portas,p̃ſidiaq; in muris diſpoſita,& qd neceſſe erat in tãto tumultu,iuſtitium p aliquot dies ſeruatum.Interim in caſtris Furius COS.quum primo quietus obſidionẽ paſſus eẽt,in ĩcautum hoſtẽ decumana porta erupit,& quum perſequi poſſet,metu ſubſtitit,neq̃ ex pte ĩ caſtra uis fieret.Furium legatum(fr̃ idẽ conſulis erat)longius extulit curſus,nec ſuos ille redeuntes pſequẽdi ſtudio,neq; hoſtium a tergo incurſum uidit,ita excluſus multis ſæpe fruſtra conatibus captis, ut uiã ſibi ad caſtra faceret,acriter dimicãs cecidit.Et COS.nuntio circunuẽti fratris cõuerſus ad pugnãdum,ſe temere magis,quã ſatis caute in mediã dimicationẽ ĩfert.Vulnere accepto ægre a circunſtantibus ereptus,& ſuoꝝ aĩos turbauit,& ferociores hoſtes fecit,qui cæde legati, & COS.uulnere accẽſi nulla deinde ui ſuſtineri potuere.Quum cõpulſi ĩ caſtra Romani rurſus obſiderent̃,nec ſpe,nec uiribus pes, ueniſſetq; ĩ piculum ſumma reꝝ,ni T. Quĩtius pegrinis copiis cum Latino Hernicoq; exercitu ſubueniſſet.Is intẽtos in caſtra Romana Equos,legatiq; caput ferociter oſtentãtes,a tergo adortus,ſimul ad ſignum a ſe procul editum ex caſtris eruptiõe fcã,magnã uim hoſtium circunuenit.Minor cædes,fuga effuſior Equorum in agro fuit Romano,in quos palantes prædã agẽtes Poſthumius aliquot locis,qbus opportuna ĩpoſuerat p̃ſidia ĩpetũ ddit.Ii uagi diſſipato agmĩe fugiẽtes,ĩ Quĩtiũ uictorẽ a ſaucio COS.reuertẽtẽ ĩcidere.Tũ cõſularis exercitus egregia pugna COS.uulnus,legati & cohortiũ ultus ẽ cædẽ.Magnæ clades ultro citroq; illis dieb⁹ & illatæ & acceptæ.Difficile ad fidẽ ẽ,ĩ tã antiq̃ re,quot pugnauerint ceciderĩtue,exacto affirmare nũero,audet tñ Antias Valerius

concipere

concipere ſummas,Romanos cecidiſſe in Hernico agro mille,& CCC. ex prædatoribus Equorum, qui populabundi in finibus Romanis uagabantur,ab COS.Poſthumio CCCC.cæſos,cæteram multitudinem prædam agentem,quæ inciderit in Quintium,nequaquam pari defunctam eſſe cæde,interfecta inde quattuor millia,& (exequendo ſubtiliter numerum) CC.ait,& XXX. Ut Romam reditum eſt,iuſtitium remiſſum eſt. Cælum uiſum eſt ardere plurimo igni,portentaq́ alia aut obuerſata oculis,aut uanas exterritis oſtentauere ſpecies. His auertendis terroribus in triduū feriæ indictæ, per quas omnia delubra pacem deum expoſcentium uirorum,mulierumq́ turba implebantur. Cohortes inde Latinæ Hernicæq́,ab ſenatu gratiis,ob impigram militiam,actis,remiſſæ domos. Antiates mille milites, quia ſerum auxilium poſt prælium uenerant,prope cum ignominia dimiſſi. Comitia inde habita,creati COSS. L. Ebutius,P. Seruilius Calendis Sextilibus,ut tunc principium anni agebatur,conſulatum ineunt. Graue tempus,& forte annus peſtilēs erat urbi agriſq́,nec hominibus magis,quam pecori,& auxere uim morbi terrores populationis,pecoribus agreſtibuſq́ in urbē acceptis. Ea colluuio miſtorum omnis generis animantium ,ex odore inſolito urbanos,& agreſtem confertū in arcta tecta,æſtu ac uigiliis angebat,miniſteriaq́ inuicem, ac contagio ipſa uulgabant morbos. Vix inſtantes ſuſtinentibus clades,repente legati Hernici nuntiant,in agro ſuo Equos Volſcoſq́ coniunctis copiis caſtra poſuiſſe,inde ingenti exercitu fines ſuos depopulari. Præter quam quod infrequens ſenatus indicio erat ſociis afflictam ciuitatem peſtilentia eſſe,mœſtum etiam reſponſum tulere , ut per ſe ipſi Hernici cum Latinis res ſuas tutarentur,urbem Romanam ſubita deum ira morbo populari,ſiqua eius mali quies ueniat,ut anno ante,ut ſemp alias,ſociis opem laturos. Diſceſſere ſocii pro triſti nuntio triſtiorem domum referentes,quippe quibus per ſe bellum ſuſtinendum erat,quod uix Romanis fulti uiribus ſuſtinuiſſent. Non diutius ſe in Hernico hoſtis continuit , pergit inde infeſtus in agros Romanos,etiam ſine belli iniuria uaſtatos. Ubi quum obuius nemo,ne inermis quidem,fieret,perq́ omnia non præſidiis modo deſerta,ſed etiam cultu agreſti,tranſirent,uenere ad tertium lapidem Gabina uia Mortuus Ebutius erat Romanus COS quum collega eius Seruilius exigua i ſpe trahebat animam,affecti pleriq́ principum,patrum maior pars,militaris ferè ætas omnis,ut non modo ad expeditiones,quas in tanto tumultu res poſcebat,ſed uix ad quietas ſtatiōes uiribus ſufficerēt, munus uigiliarum ſenatores,qui per ætatem ac ualitudinem poterant,per ſe ipſi obibāt, circuitio ac cura ædilium plebis erat,ad eos ſumma rerum ac maieſtas conſularis imperii uenerat. Deſerta omnia,ſine capite,ſine uiribus,dii præſides,ac fortuna urbis tutata eſt,quæ Volſcis,Equiſq́ prædonum potius mentem,quam hoſtium dedit,adeo enim nulla ſpes non potiundi modo,ſed ne adeundi quidem Romana mœnia animos eorum cepit,tectaq́ procul uiſa atq́ imminentes tumuli auertere mētes eorum,ut totis paſſim caſtris fremitu orto,quid in uaſto ac deſerto agro inter tabem pecorum hominumq́ deſides ſine præda tempus tererent,quum integra loca,Tuſculanum agrum,opimum copiis,petere poſſent?ſigna repente conuellerent,tranſuerſiſq́ itineribus per Labicanos agros in Tuſculanos colles tranſirent,eo uis omnis tempeſtaſq́ belli conuerſa eſt. Interim Hernici Latiniq́ pudore etiam,non miſericordia ſolum moti,ſi nec obſtitiſſent communibus hoſtibus,infeſto agmine Romanam urbem petentibus,nec opem ullam obſeſſis ſociis ferrent,coniuncto exercitu Romam pergūt, ubi quum hoſtes non inueniſſent,ſecuti famam ac ueſtigia obuiam fiunt deſcendentibus a Tuſculano in Albanam uallem,ibi haud quaquam æquo prælio pugnatum eſt fides ſua ſociis parum felix in præſentia fuit. Haud minor & Romæ ſtrages,quam quanta ferro ſociorum facta erat. COS. qui unus ſupererat,moritur,mortui & alii clari uiri,M. Valerius,T. Verginius Rutilius,augures,Seruius Sulpitius curio maximus,& per ignota capita late uagata eſt uis morbi. Inops ſenatus auxilii humani ad deos populum ac uota uertit,iuſſi cum cōiugibus ac liberis ſupplicatum ire,pacemq́ expoſcere deū. Ad id,quod ſua quéq́ mala cogebant,authoritate publica euocati omnia delubra implent,ſtratæ paſſim matres crinibus templa uerrentes,ueniam irarum cæleſtium,finemq́ peſti expoſcunt. Inde paulatim ſiue pace deum impetrata,ſeu grauiore tempore anni iam circūacto,defuncta morbis corpora ſalubriora eſſe cœpere,uerſiſq́ animis iam ad publicam curam, quum aliquot interregna exiſſent,P. Valerius Publicola tertio die,quam in terregnum inierat,COSS.creat L. Lucretium Tricipitinum, & T. Veturium Geminum , ſiue ille Vetuſius fuit, ante III. Idus Sextilis conſulatum ineunt,iam ſatis ualida ciuitate, ut non ſolum arcere bellum, ſed ultro etiam inferre poſſet. Igitur nuntiantibus Hernicis, fines ſuos tranſcendiſſe hoſtes,impigre promiſſum auxilium,duo conſulares exercitus ſcripti. Veturius miſſus in Volſcos ad bellum ultro inferendum , Tricipitinus populationibus arcendis ſociorum agro oppoſitus, non ultra , quam in Hernicos,procedit. Veturius primo prælio hoſtes fundit , Lucretium , dum in Hernicis ſedet , prædonum agmen feſellit ſupra montes Præneſtinos ductum,inde dimiſſum in campos , uaſtauere agros , Præneſtinum , Gabinumq́ , ex Gabino in Tuſculanos flexere colles,urbi quoq́ Romæ ingens præbitus terror,magis in re ſubita , quam quod ad arcendam uim parum uirium eſſet. Q. Fabius præerat urbi,is armata iuuentute,diſpoſitiſq́ præſidiis,tuta oīa ac trāquilla fecit,Itaq́ hoſtes,præda ex proximis locis rapta,appropinquare urbi nō auſi,

quum circũacto agmine redirent, quanto longius ab urbe hoſtium abſcederent, eo ſolutiore cura in Lucretium incidunt COS. iam ante exploratis itineribus ſuis inſtructum, & ad certamen intentum. Igitur præparatis animis repentino pauore perculſos adorti aliquanto pauciores, multitudinem ingentem fundunt, fugantq;, & compulſos in cauas ualles, quum exitus haud in facili eſſet, circumuenijunt, ibi Volſcum nomen prope deletum eſt. Decem millia, CCCCLXX. cecidiſſe in acie ac fuga, mille & CCL. captos uiuos, ſigna XIIII. militaria relata in quibuſdam annalibus inuenio. Ibi, etſi adiectũ numero aliquid eſt, magna certe cædes fuit. Victor COS. ingenti præda potitus eodem in ſtatiua rediit, tum COSS. caſtra coniũgunt, & Volſci, Equiq; afflictas uires ſuas in unum contulere, tertia illa pugna eo anno fuit, eadem fortuna uictoriam dedit, fuſis hoſtibus etiam caſtra capta. Sic res Romana in antiquum ſtatum rediit, ſecundæq; belli res extemplo urbanos motus excitauerunt. C. Terentillus Arſa tribunus plebis eo anno fuit, is COSS. abſentibus, ratus locum tribunitiis actiõibus datum, per aliquot dies patrum ſuperbiam ad plebem criminatus, maxime in conſulare imperium, tanquam nimium nec tolerabile liberæ ciuitati, inuehebatur, nomine enim tantum minus inuidioſum, re ipſa prope atrocius, quam regnum eſſe, quippe duos pro uno dominos acceptos, immoderata infinita poteſtate, qui ſoluti atq; effrenati ipſi omnis metus legum, omniaq; ſupplicia uerterent in plebem, quæ ne æterna licentia ſit, legem ſe promulgaturum, ut quinq; uiri creentur legibus de imperio conſulari ſcribendis, quod populus in ſe ius dederit, eo conſulem uſurum, non ipſos libidinem ac licentiam ſuam pro lege habituros. Qua promulgata lege quum timerent patres, abſentibus COSS. iugum accipere, ſenatus a præfecto urbis Q. Fabio uocatur, qui adeo atrociter in rogationem, latoréq; ipſum eſt inuectus, ut nihil, ſi ambo COSS. infeſti circũſtarent tribunum, relictum minarum atq; terroris ſit, inſidiatum eum, & tempore capto adortum remp. ſiquem ſimilem eius priore anno inter morbũ bellumq; irati dii tribunum dediſſent, non potuiſſe ſiſti, mortuis duobus COSS. iacente ægra ciuitate, in colluuione omnium rerum, ad tollendum reipublicæ conſulare imperium laturum leges fuiſſe, ducem Volſcis Equiſq; ad oppugnandam urbem futurum. Quid tandem illi non licere? ſiquid COSS. ſuperbe in aliquem ciuium aut crudeliter fecerint, diem dicere, accuſare his ipſis iudicibus, quorum in aliquem ſæuitum ſit, non illũd cõſulare imperium, ſed tribunitiam poteſtatem inuiſam intolerandamq; facere, quam pacatam reconciliatamq; patribus de integro in antiqua redigi mala, neq; illũ ſe deprecari, quo minus pergat, ut cœperit, uos, inquit Fabius, cæteri tribuni oramus, ut primum omnium cogiteris, poteſtatem iſtam ad ſingulorum auxilium, nõ ad perniciem uniuerſorum comparatam eſſe, tribunos plebis uos creatos, non hoſtes patribus, nobis miſerum, inuidioſum uobis eſt, deſertam rempublicam inuadi, nõ ius ueſtrum, ſed inuidiam minueritis, agite cum collega, ut rẽ integram in aduentum conſulum differat, ne Equi quidem ac Volſci, morbo abſumptis priore anno COSS. ſuperbo crudeliq; nobis bello inſtitere. Agunt cum Terentillo tribuni, dilataq; in ſpeciẽ actione, re ipſa ſublata, COSS. extemplo accerſiti. Lucretius cum ingenti præda, maiore multo gloria rediit, & auget gloriam aduenĩẽs, expoſita omni in campo Martio præda, ut ſuum quiſq; per triduum cognitum abduceret, reliqua uændita, quibus domini non extitere. Debebatur omnium conſenſu cõſuli triumphus, ſed dilata res eſt tribuno de lege agente, id antiquius conſuli fuit iactata per aliquot dies tum in ſenatu res, tum ad populum eſt, ceſſit ad ultimum maieſtati conſulis tribunus, & deſtitit. Tum imperatori, exercituiq; honos ſuus redditus, triumphauit de Volſcis Equiſq;, triumphantem ſecutæ ſuæ legiones. Alteri conſuli datum, ut ouans ſine militibus urbem iniret. Anno deinde ſequẽti lex Terentilla ab toto relata collegio, nouos aggreſſa COSS. eſt. Erant COSS. P. Volumnius, Seruius Sulpitius. Eo anno cælum ardere uiſum, terra ingenti concuſſa motu eſt, bouem locutam, cui rei priore anno fides non fuerat, creditum eſt. Inter alia prodigia carne pluit, quem imbrem ingens numerus auium uolitando rapuiſſe fertur, quod intercidit ſparſum ita iacuiſſe per aliquot dies, ut nihil odor mutaret libri per duumuiros ſacrorum aditi, pericula a conuentu alienigenarum prædicta, nequi in loca ſumma urbis impetus, cædeſq; inde fierent, inter cetera monitum, ut ſeditionibus abſtineretur. Id factum ad impediendam legem tribuni criminabantur, ingenſq; aderat certamen. Ecce, ut idem in ſingulos annos orbis uolueretur, Hernici nuntiãt Volſcos, & Equos, etſi acciſæ res ſint, reficere exercitus, Antii ſummam rei poſitam, cæteros Antiates colonos palam concilia facere, id caput, eas uires belli eſſe. Vt hæc dicta in ſenatu ſunt, delectus edicitur, COSS. belli adminiſtrationem inter ſe diſpertiri iuſſi, alteri ut Volſci, alteri ut Equi prouincia eſſet. Tribuni coram in foro perſonare fabulam compoſitam Volſci belli, Hernicos ad partes paratos, iam ne uirtute quidem premi libertatem populi Romani, ſed arte ludi, quia occidione prope occiſos Volſcos, & Equos mouere ſua ſponte arma poſſe iam fides abierit, nouos hoſtes quæri, coloniam fidam, propinquam, infamem fieri, bellum innoxiis Antiatibus indici, geri cum plebe Romana, quam oneratam armis ex urbe præcipiti agmine acturi eſſent, exilio & relegatione ciuium ulciſcẽtes tribunos, ſic, nequid aliud actum putent, uictam legem eſſe, niſi dum in integro res ſit, dum domi, dum togati ſunt, caueant, ne poſſeſſione urbis pellantur, ne iugum accipiant, ſi animus ſit, non defore auxilium, conſentire omnes tribunos,

bunos,nullum terrorem externum,nullum periculum eſſe,cauiſſe deos priore anno, ut tuto libertas defendi poſſet.Hæc tribuni.At ex parte altera COSS.in conſpectu eorum poſitis ſellis, delectum habebant,eo decurrunt tribuni,concionemꝗ ſecum trahunt citati pauci,uelut rei experiundæ cauſſa,& ſtatim uis coorta quencunque lictor iuſſu conſulis prehendiſſet,tribunus mitti iubebat, neque ſuum cuiꝗ ius modum faciebat,ſed uirium ſpe,ſed manu obtinendum erat,quod intenderes quemadmodum tribuni geſſiſſent in prohibendo delectu,ſic patres in lege,quæ per omnes comitiales dies ferebatur,impedienda gerebãt.Initium erat rixæ,quum diſcedere populum iuſſiſſent tribuni, quod patres ſe ſummoueri haud ſinebant,nec fere ſeniores rei intererant,quippe quæ non conſilio regenda,ſed permiſſa temeritati,audaciæꝗ eſſet multum & COSS. ſe abſtinebant,necui in colluuione rerum maieſtatem ſuam contumeliæ offerrent.Cæſo erat Quintius, ferox iuuenis tam nobilitate gentis,quam corporis magnitudine,ac uiribus,ad ea munera data a diis & ipſe addiderat multa belli decora,facundiamque in foro,ut nemo nõ lingua,non manu promptior in ciuitate haberetur.Hic, quũ in medio patrum agmine conſtitiſſet eminens inter alios,uelut omnes dictaturas conſulatuſque gerens in uoce ac uiribus ſuis,unus impetus tribunitios,populareſꝗ procellas ſuſtinebat,hoc duce ſæpe pulſi foro tribuni, fuſa ac fugata plebs eſt,qui obuius fuerat,multatus nudatuſque abibat, ut ſatis appareret,ſi ſic agi liceret,uictam legẽ eſſe.Tum,prope iam perculſis aliis tribunis,A.Verginius ex collegio unus Cæſoni capitis diem dicit,atrox ingenium accenderat eo facto magis,quam conterruerat, eo acrius obſtare legi,agitare plebem,tribunos uelut iuſto perſequi bello.Accuſator pati reum ruere, inuidiæꝗ flammam ac materiam criminibus ſuis ſuggerere,legem interim non tam ad ſpem perferendi,quem ad laceſſendam Cæſonis temeritatem ferre.Ibi multa ſæpe a iuuentute inconſulto dicta factaꝗ in unius Cæſonis ſuſpectum incidunt ingenium, tamen legi reſiſtebatur.A. Verginius identidem plebi,ecquid ſentitis uos Quirites Cæſonem ſimul ciuem,& legem,quam cupitis habere, non poſſe? quanquam,quid ego legem loquor? libertati obſtat,omnes Tarquinios ſuperbia exuperat, expectate,dum COS.aut dictator fiat,quem priuatum uiribus & audacia regnantem uidetis.Aſſentiebant multi pulſatos ſe querentes,& tribunum ad rem peragendã incitabant.Iam aderat iudicio dies, apparebatꝗ uulgo homines in damnatione Cæſonis libertatem agi credere,tum demum coactus cũ multa indignitate prehenſabat ſingulos,ſequebantur neceſſarii,principes ciuitatis.T.Quintius Capitolinus,qui ter COS.fuerat,quum multa referret ſua familiæꝗ decora, affirmabat neque in Quintia gente,neque in ciuitate Romana tantam indolem tam maturæ uirtutis unquam extitiſſe, ſuum primum militem fuiſſe,ſe ſæpe uidente pugnaſſe in hoſtem.Sp. Furius & ipſum miſſum ab Quintio Capitolino,ſibi eum in dubiis ſuis rebus ueniſſe ſubſidio,neminem unum eſſe, cuius magis opera putet rempublicã reſtitutam.L.Lucretius COS.anni prioris recenti gloria nitens,ſuas laudes participare cũ Cæſone,memorare pugnas,referre egregia facinora,nunc in expeditionibus,nunc in acie, ſuadere & monere iuuenem egregium,inſtructum naturæ fortunæꝗ omnibus bonis,maximũ momentum rerum eius ciuitatis in quancunꝗ ueniſſet,ſuum quam alienum mallent ciuem eſſe, quod offendat in eo,feruorem & audaciam ætatem quotidie auferre,quod deſideretur cõſilium,id indies creſcere,ſeneſcentibus uitiis,matureſcente uirtute,ſinerent tantum uirum ſenem in ciuitate fieri.Pater inter hos L.Quintius,cui Cicinnato cognomen erat,nõ iterando laudes,ne cumularet inuidiam, ſed ueniam errori atque adoleſcentiæ petendo,ſibi qui non dicto,qui non facto quẽquam offendiſſet,ut condonarẽt filium,orabat,ſed alii auerſabantur preces aut uerecundia, aut metu, alii ſe ſuoſꝗ multatos querentes atroci reſponſo iudicium ſuum præferebant.Premebat reum præter uulgatam inuidiam crimẽ unum,quod M.Volſcius Fictor,qui ante aliquot annos tribunus plebis fuerat, teſtis extiterat,ſe haud multo poſt,quam peſtilentia in urbe fuerat,in iuuentutem graſſantem in Suburra incidiſſe,ibi rixam natam eſſe,fratrẽꝗ ſuũ maiorẽ natu,necdum ex morbo ſatis ualidum pugno ictũ a Cæſone cecidiſſe ſemianimẽ,inter manus domũ allatum,mortuũꝗ inde arbitrari,nec ſibi rem exequi tam atrocem per COSS.ſuperiorum annorum licuiſſe.Hæc Volſcio clamitante adeo cõcitati homines ſunt,ut haud multum abfuerit,quin impetu populi Cæſo interiret.Verginius arripi iubet hominem,& in uincula duci,patritii ui contra uim reſiſtũt,L. Quintius clamitat, cui reo capitalis dies dicta ſit,& de quo futurum propediem iudicium,eum indemnatum indicta cauſſa non debere uiolari,tribunus ſupplicium negat ſumpturum ſe de indemnato,ſeruaturum tamẽ eſſe in uinculis ad iudicii diem,ut qui hominem necauerit,de eo ſupplicii ſumendi copia Populo Romano fiat. Appellati tribuni medio decreto ius auxilii ſui expediunt, in uincula coniici uetant, ſiſti reum, pecuniamque, niſi ſiſtatur, populo promitti placere pronuntiant,ſummam pecuniæ quantam æquum eſſet promitti ueniebat in dubium,id ad ſenatum reiicitur reus, dum conſulerentur patres, retentus in publico eſt uades dare placuit,unum uadem trium millium æris obligarunt,quot darẽtur tribunis permiſſum eſt,decem finierunt, tot uadibus accuſator uadatus eſt reum hic primus uades publicos dedit dimiſſus e foro nocte proxima iuſſu conſulum in Tuſcos in exilium abiit.Iudicii die quum excuſaretur ſolum uertiſſe exilii cauſſa,nihilo minus Verginio comitia habente collegæ appellati di

miſere concilium pecunia a patre exacta crudeliter, ut diuænditis omnibus bonis aliquãdiu trans Tyberim, ueluti relegatus, agello quodam in tugurio uiueret. Hoc iudicium & promulgata lex exercuit ciuitatem, ab externis armis otium fuit. quum uelut uictores tribuni, perculſis patribus, Cæſonis exilio prope perlatam eſſe crederent legem, & quod ad ſeniores patrum pertineret, ceſſiſſent poſſeſſiõe reipublicæ. Iuniores, id maxime quod Cæſonis ſodalium fuit, auxere iras in plebem, non minuerunt animos, ſed ibi plurimum profectum eſt, quod modo quodam temperauere impetus ſuos. Quũ primo poſt Cæſonis exilium lex cœpta ferri eſt, inſtructi paratiq; cum ingenti clientium exercitu, ſic tribunos, ubi primum ſummouentes præbuere cauſſam, adorti ſunt, ut nemo unus inde præcipuum quicquã gloriæ domũ inuidiæ ue ferret, mille pro uno Cæſones extitiſſe plebes quereretur. Mediis diebus, quibus tribuni de lege non agerent, nihil eiſdem illis placidius, aut quietius erat, benigne ſalutare, alloqui plebis homines, domum inuitare, adeſſe in foro, tribunos ipſos cætera pati ſine interpellatione concilia habere, nũquam ulli neq; publice, neq; priuatim truces eſſe, niſi, quum de lege agi cœptum eſſet, alibi popularis iuuentus erat. Nec cætera modo tribuni trãquille peregere, ſed refecti quoque in ſequentem annum, ne uoce quidem incommoda, nedum ut ulla uis fieret, paulatim permulcendo tractandoque manſuefecerant plebem. His per totum annum artibus lex eluſa eſt. Accipiunt ciuitatem placidiorem COSS. C. Claudius Appii filius, & P. Valerius Publicola. Nihil noui nouus annus attulerat, legis ferendæ, aut accipiendæ cura ciuitatem tenebat. Quantum iuniores patrũ plebi ſe magis inſinuabant, eo acrius contra tribuni tendebant, ut plebi ſuſpectos eos criminando facerent, coniurationem factam, Cæſonem Romæ eſſe, interficiendorum tribunorum, trucidandæ plebis cõſilia inita, id negotium datum ab ſenioribus patrum, ut iuuentus tribunitiam poteſtatem e republica pelleret, formaq; eadem eſſet ciuitatis, quæ ante Sacrum mõtem occupatum fuerat, & ab Volſcis, & Equis ſtatutum iam, & prope ſolẽne in ſingulos annos, bellum timebatur, propiuſq; aliud nouum malum, nec opinato exortum. Exules ſeruiq; ad quattuor millia & quingenti hominũ, duce Ap. Herdonio Sabino nocte Capitolium atq; arcem occupauerunt, confeſtim in arce facta cædes eorum, qui coniurare, & ſimul capere arma noluerant, alii inter tumultum præcipites pauore in forũ deuolant, alternæ uoces ad arma, & hoſtes in urbe ſunt, audiebantur. COSS. & armare plebem, & inermem eẽ pari timebant, incerti, quod malum repentinum, externum, an inteſtinum, ab odio plebis, an a ſeruili fraude urbem inuaſiſſet, ſedabant tumultus, ſedando interdum mouebant, nec enim poterat pauida & conſternata multitudo regi imperio, dant tamen arma non uulgo, tantum ut incerto hoſte præſidium ſatis fidum ad omnia eſſet, ſollicitit reliquum noctis, incertique, qui homines, quantus numerus hoſtium eſſet, in ſtationibus diſponendis ad opportuna omnia urbis loca egere. Lux deinde aperuit bellum, ducemque belli, ſeruos ad libertatem Ap. Herdonius ex Capitolio uocabat, ſe miſerrimi cuiuſq; ſuſcepiſſe cauſſam, ut exules iniuria pulſos in patriam reduceret, & ſeruitutis graue iugũ demeret, id malle Populo Romano authore fieri, ſi ibi ſpes non ſit, ſe Volſcos, & Equos, & omnia extrema tentaturum, & concitaturum. Diluceres res magis patribus, atq; COSS. præter ea tamen, quæ denuntiarentur, ne Veientium, neu Sabinorum id conſilium eſſet, timere, & quum tantum in urbe hoſtium eſſet, mox Sabinæ Hetruſcæq; legiones excompoſito adeſſent, tum æterni hoſtes Volſci, & Equi non ad populandos, ut ante, fines, ſed ad urbem ut ex parte captam uenirent. Multi & uarii timores, inter cæteros eminebat terror ſeruilis, ne ſuus cuique domi eſſet hoſtis, cui nec credere, nec non credendo ne infeſtior fieret, fidem abrogare ſatis erat tutum, uixq; concordia ſiſti uidebatur poſſe, tantum ſuperannibus aliis ac emergentibus malis, nemo tribunos ac plebem timebat, manſuetum id malum, & per aliorum quietem malorum ſemper exoriens, tumq; eſſe peregrino terrore ſopitum uidebatur, ad id prope unum maxime inclinatis rebus incubuit, tantus enim tribunos furor tenuit, ut non bellum, ſed uanam imaginem belli ad auertendos ab legis cura plebis animos, Capitolium inſediſſe cõtẽderent, patritiorum hoſpites clienteſq;, ſi perlata lege fruſtra tumultuatos ſe ſentiant, maiore, quam uenerint, ſilentio abituros, concilium inde legi perferendæ habere auocato populo ab armis. Senatum interim COSS. habent alio ſe maiore a tribunis metu oſtendẽte, quam quem nocturnus hoſtis intulerat. Poſteaquam arma poni, & diſcedere homines a ſtationibus nuntiatum eſt, P. Valerius, collega ſenatum retinente, ſe ex curia proripit, inde in templum ad tribunos uenit. Quid hoc rei eſt, inquit, tribuni? Ap. Herdonii ductu & auſpicio rempublicam euerſuri eſtis? tã felix uobis corrumpendis fuit, qui ſeruitia non commouit, author? quum hoſtes ſupra caput ſint, diſcedi ab armis, legeſq; ferri placet? Inde ad multitudinem oratione conuerſa, ſi uos urbis Quirites, ſi ueſtri nulla cura tangit, at uos ueremini deos ueſtros ab hoſtibus captos. Iuppiter Opt. Max, Iuno regina, & Minerua, alii dii, deæq; obſidentur, caſtra ſeruorum publicos noſtros penates tenent, hæc uobis forma ſane ciuitatis uidetur? tantum hoſtium non ſolum intra muros, ſed in arce ſupra forum curiamq;, comitia interim in foro ſunt, ſenatus in curia eſt, uelut quum otium ſuperat, ſenator ſententiam dicit, alii Quirites ſuffragium ineunt. non quicquid patrum, plebiſque eſt COSS. tribunos, deos, homineſque omnes armatos opem ferre, in Capitolium currere, liberare ac pacare auguſtiſſimam illam domum

louis,

Iouis.Opt.Max.decuit?Romule pater,tu mentem tuam,qua quondam arcem ab his iiſdem Sabinis, auro captam recepiſti,da ſtirpituæ,iube hanc ingredi uiam, quam tu dux,q̃ tuus ingreſſus exercitus eſt,primus en ego COS. quantum mortalis deum poſſum,te ac tua ueſtigia ſequar. Vltimum orationis fuit,ſe arma capere,uocare omnes Quirites ad arma,ſiquis impediat, iam ſe conſularis imperii, iam tribunitiæ poteſtatis ſacrarumq; legum oblitum,quiſquis ille ſit,ubicunq; ſit,in Capitolio,in foro,pro hoſte habiturum.Iuberent tribuni,quoniam in Ap.Herdonium uetarent,in P.Valeriũ COS. ſumi arma,auſurum ſe in tribunis,quod princeps familiæ ſuæ auſus in regibus eſſet. Vim ultimam apparebat futuram,ſpectaculoq; ſeditionem Romanam hoſtibus fore,nec lex tamen ferri, nec ire in Capitolium COS.potuit,nox certamina cœpta oppreſſit,tribuni ceſſere nocti timentes conſulum arma.Amotis inde ſeditionis authoribus patres circũire plebem,inſerenteſq; ſe in circulos ſermones tẽpori aptos ſerere,admonere,ut uiderent,in quod diſcrimen rempublicam adducerent,non inter patres & plebem certamen eſſe,ſed ſimul patres,plebemq;,arcem urbis,templa deorum,penates publicos,priuatoſq; hoſtibus dedi.Dum hæc in foro ſedandæ diſcordiæ cauſſa aguntur,COSS.interim,ne Sabini,ne Veiens hoſtis moueretur circa portas muroſq;,diſceſſerant.Eadem nocte & Tuſculum de arce capta,Capitolioq; occupato,& alio turbatæ urbis ſtatu nuntii ueniunt.L.Manlius Tuſculi tum dictator erat,is confeſtim conuocato ſenatu,atq; introductis nuntiis,magnopere cẽſet, ne expectent, dum ab Roma legati auxilium petentes ueniant,periculum ipſum diſcrimenq;,ac ſociales deos, fidẽ fœderum id poſcere,demerendi beneficio tam potentem,tam propinquam ciuitatem nunquam parem occaſionem daturos deos.Placet ferri auxilium,iuuentus cõſcribitur,arma dantur.Romani prima luce uenietes procul ſpeciem hoſtium præbuere,Equi aut Volſci uenire uiſi ſunt,deinde,ubi uanus terror abiit,accepti in urbem,agmine in forum deſcendunt,ibi iam P.Valerius relicto ad portarũ præſidia collega,inſtruebat aciem.Authoritas uiri mouerat affirmantis,Capitolio recuperato, & urbe pacata,ſi ſe doceri ſiuiſſent,quæ fraus ab tribunis occulta in lege ferretur,memorem ſe maiorum ſuorum,memorem cognominis,quod populi colendi uelut hæreditaria cura ſibi a maioribus tradita eſſet,concilium plebis non impediturum.Hunc ducem ſecuti,nequiquam reclamãtibus tribunis, in cliuum Capitolinum erigunt aciem,adiungitur & Tuſculana legio,certare ſocii ciueſque,utri recuperatæ arcis ſuum decus facerent,dux uterq; ſuos adhortatur.Trepidare tum hoſtes,nec ulli ſatis rei, præterquam loco,fidere,trepidantibus inferunt ſigna Romani ſociique.Iam in ueſtibulum perrumperant templi,quum P.Valerius inter primores pugnam ciens interficitur.P.Volumnius conſularis uidit cadentem,is dato negotio ſuis,ut corpus obtegerent,ipſe in locum uicemq; conſulis prouolat præ ardore,impetuque tantæ rei ſenſus non peruenit ad militem,prius uicit,quam ſe pugnare ſine duce ſentiret.Multi exulum cæde ſua fœdauere templum,multi uiui capti,Herdonius interfectus,ita Capitolium recuperatum.De captiuis,ut quiſque liber,aut ſeruus eſſet,ſuæ fortunæ a quoque ſumptũ ſupplicium eſt,Tuſculanis gratiæ actæ,Capitolium purgatum,atque luſtratum.In Cõſulis domum plebes quadrantes,ut funere ampliore efferretur,iactaſſe fertur.Pace parta,inſtare tum tribuni patribus,ut P.Valerii fidem exoluerent,inſtare Claudio,ut collegæ deos manes fraude liberaret,agi de lege ſineret.COS.antequam collegam ſibi ſubrogaſſet,negare paſſurum agi de lege hæ tenuere contentiones uſque ad comitia conſulis ſubrogandi.Decembri menſe ſummo patrum ſtudio L. Quintius Cincinnatus,pater Cæſonis,COS.creatur,qui magiſtratum ſtatim occiperet.Perculſa erat plebes conſulem habitura iratum,potentem fauore patrum,uirtute ſua,tribus liberis,quorũ nemo Cæſoni cedebat magnitudine animi,conſilium & modum adhibendo,ubi res poſceret,priores erant.Is,ut magiſtratum iniit,aſſiduis concionibus pro tribunali non in plebe coercenda,quam ſenatu caſtigãdo uehementior fuit,cuius ordinis langore perpetuo iam tribuni plebis,non ut in republica Populi Romani,ſed ut in perdita domo lingua criminibuſque regnarent,cum Cæſone filio ſuo uirtutem, conſtantiam,omnia iuuentutis belli domique decora pulſa ex urbe Romana,& fugata eſſe,loquaces, ſeditioſos,ſemina diſcordiarum iterum ac tertium tribunos,peſſimis artibus,regia licẽtia uiuere.A,inquit, ille Verginius,quia in Capitolio non fuit,minus ſupplicii,quam Ap.Herdonius meruit? plus hercule aliquanto,qui uere rem æſtimare uelit.Herdonius ſi nihil aliud,hoſtẽ ſe fatendo,ꝓpe denuntiauit, ut arma caperetis,hic negando bella eſſe,arma uobis ademit,nudoſq; ſeruis ueſtris,& exulibus obiecit,& uos(cum C.Claudii pace,& P.Valerii mortui loquar)prius in cliuum Capitolinum ſigna intuliſtis,quã hos hoſtes de foro tolleretis pudet deorũ hoĩumq;,quum hoſtes in arce,in Capitolio eſſent, exulum & ſeruorũ dux ꝓfanatis oĩbus in cella Iouis Opt.Max.habitaret,Tuſculi anteq̃ Romæ ſumpta ſunt arma,in dubiũ fuit,utrũ L.Manilius Tuſculanus dux,an P.Valerius,& C.Claudius COSS. Romanã arcem liberarent,& qui ante Latinos ne pro ſe quidẽ ipſis,quũ in finibus hoſtẽ haberent, attingere arma paſſi ſumus,Latini nunc niſi ſua ſponte arma ſumpſiſſent,capti & deleti eramus. Hoc eſt tribuni auxilium plebi ferre,inermem eam hoſti trucidandã obiicere?ſcilicet ſiquis uobis humillimus hõ de ueſtra plebe (q̃ ꝑtẽ ueluti abruptam a cætero populo ueſtrã patriam, peculiaremq; rẽpublicã feciſtis)ſiquis ex his domũ ſuam obſeſſam a familia armata nuntiaret,ferendũ auxiliũ puta-

retis, Iuppiter Opt. Max. exulum atq; ſeruoꝝ ſeptus armis nulla humana ope dignus erat? & hi poſtulant, ut ſacroſcti habeantur, qbus ipſi dii neq; ſacri, neq; ſci ſunt. Eteni diuinis humaniſq; obruti ſcelere tribus legẽ uos hoc anno laturos dictitatis? tum hercule illo die, quo ego COS. ſum creatus, male geſta reſp. eſt, peius multo, quã quum P. Valerius COS periit, ſi tuleritis. Iã primum oĩum, inqt, Quirites in Volſcos & Equos mihi atq; collegæ legiones ducere in aĩo eſt, neſcio quo fato magis bellantes, quã pacati, ꝓpitios habeamus deos, quantum piculum ab illis fuerit, ſi Capitolium ab exulibus obſeſſum ſciſſent, ſuſpicari, quã re ipſa experiri eſt melius. Mouerat plebẽ oratio conſulis, erecti pr̃es reſtitutã credebant rem publicam, COS. alter comes aĩoſior, quam author, ſuſcepiſſe collegã priorẽ actionem tã grauis rei facile paſſus, peragendi cõſularis officii partẽ ad ſe uendicabat. Tum tribuni eludentes uelut uana dicta pſequi quærẽdo, quonãmodo exercitum educturi COSS. eſſent quos delectum hẽre nemo paſſurus ſit? Nobis uero, inqt Quintius, nihil delectu opus eſt, quum quo tpe P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, oẽs in uerba iurauerint, conuẽturos ſe iuſſu COS. nec iniuſſu abituros. Edicimus itaq; oẽs, qui in uerba iuraſtis, craſtina die armati ad lacum Regillum adſitis. Cauillari tum tribuni, & populum exoluere religione uelle, priuatum eo tpe Quintium fuiſſe, quum ſacro adacti ſunt, ſed nondum hæc, q̃ nunc tenet ſæculum, negligentia deum uenerat, nec interpretando ſibi qſq; iuſiurandum & leges aptas faciebat, ſed ſuos potius mores ad eas accommodabat. Igitur tribuni, ut ĩpediendæ rei nulla ſpes erat, de ꝓferendo exercitu agere, eo magis, qđ & augures iuſſos adeſſe ad Regillum lacum fama exierat, locumq; inaugurari, ubi auſpicato cũ populo agi poſſet, ut qcqd Romæ ui tribunitia rogatum eſſet, id comitiis ibi abrogaretur, oẽs id iuſſuros, quod COSS. uellent, neq; n. ꝓuocationẽ eſſe longius ab urbe mille paſſuum, & tribunos, ſi eo ueniant, in alia turba Quiritium ſubiectos fore conſulari ĩperio. Terrebant hæc, ſed ille maxius terror aĩos agitabat, qđ ſæpius Quintius dictitabat ſe conſulum comitia non habituꝝ, non ita ciuitatẽ ægrã eſſe, ut conſuetis remediis ſiſti poſſet, dictatore opus eſſe reſp. ut q ſe mouerit ad ſollicitandum ſtatum ciuitatis, ſentiat ſine ꝓuocatione dictaturã eſſe. Senatus in Capitolio erat, eo tribuni cum perterrita plebe ueniunt, multitudo clamore ingenti nunc conſulum, nunc patꝝ fidẽ implorant, nec ante mouerunt de ſententia COS. q̃ tribuni ſe authoritate patrũ futuros eſſe polliciti ſunt. Tunc referente conſule de tribunoꝝ & plebis poſtulatis ſenatuſcõſulta fiunt, ut neq; tribuni legẽ eo ãno ferrẽt, neq; COSS. ab urbe exercitum educerẽt, in reliquum magſtatus continuari, & eos tribunos refici, iudicare ſenatũ contra rẽp. eſſe. COSS. fuere in patꝝ poteſtate, tribuni reclamantibus conſulibus refecti, pr̃es quoq; neqd cederent plebi, & ipſi L. Quintium COS. reficiebant. Nulla toto anno uæhementior actio conſulis fuit. Mirer, inqt, ſi uana ueſtra pr̃es conſcripti ad plebẽ authoritas eſt? uos eleuatis eã quippe qa plebs ſenatuſconſultum in continuandis magſtatibus ſoluit, ipſi quoq; ſolutum uultis, ne temeritati multitudinis cedatis, tanq̃ id ſit plus poſſe in ciuitate, plus leuitatis ac licentiæ hẽre, leuius. n. uaniuſq; eſt, pfecto ſua decreta & conſulta tollere, quam alioꝝ. Imitamini pr̃es conſcripti turbã inconſultã, & q aliis exẽplo eſſe debetis, alioꝝ exemplo peccatis potius, quã alii ueſtro recte faciant, dum ego ne imiter tribunos, nec me contra ſenatuſconſultum conſulẽ renuntiari patiar. Te uere C. Claudi adhortor, ut ipſe Populum Romanum hac licẽtia arceas, & de me hoc tibi pſuadeas, me ita accepturum, ut non honorẽ meum a te ĩpeditum, ſed gloriã ſpreti honoris auctã, inuidiamq;, quæ ex continuato eo ĩpenderet, leuatã putem. Cõmuniter inde edicunt, neqs L. Quintium conſulẽ faceret, ſiquis feciſſet, ſe id ſuffragium non obſeruaturos, COSS. creati Q. Fabius tertium, & L. Cornelius Maluginenſis. Cenſus actus eo anno, luſtrum ꝓpter Capitolium captum, conſulem occiſum, condi religioſum fuit. Q. Fabio, & L. Cornelio COSS. principio anni ſtati res turbulentæ, inſtigabant plebẽ tribuni, bellũ ingens a Volſcis & Eqs Latini atq; Hernici nuntiabant, iã Antii Volſcoꝝ legiones eſſe, & ipſam coloniam ingens metus erat defecturã, ægreq; ĩpetratum a tribunis, ut bellum præuerti ſinerent. COSS. inde partiti ꝓuincias, Fabio, ut Antium legiones duceret, datum, Cornelio, ut Romæ pſidio eẽt, neq pars hoſtium, q Eqs mos erat, ad populandum ueniret. Hernici & Latini iuſſi milites dare ex fœdere, duæq; ptes ſocioꝝ in exercitu, tertia ciuium fuit. Poſteaq̃ ad diẽ pſtitutum uenerunt ſocii, COS. extra portã Capenam caſtra locat, inde luſtrato exercitu Antium pfectus, haud pcul oppido ſtatiuiſq; hoſtium conſedit. Vbi quum Volſci, qa nondum ab Eqs ueniſſet exercitus, dimicare non auſi, quẽadmodum qeti uallo ſe tutarent, pararẽt, poſtero die Fabius non pmiſtũ unam ſocioꝝ ciuiumq;, ſed trium populoꝝ tres ſeparati acies circa uallum hoſtiũ iſtruxit, ipſe erat medius cũ legionibus Romanis, inde ſignũ obſeruare iuſſit, ut pariter & ſocii rẽ inciperẽt, referrentq; pedẽ, ſi receptui cecinisſet, equites itẽ ſuæ cuiq; parti poſt pricipia collocat. Ita trifariã adortus caſtra circũuenit, & quum undiq; inſtaret, non ſuſtinẽtes ĩpetum Volſcos uallo deturbat, trãſgreſſus inde munitiões pauidã turbam, inclinatãq; in partẽ unã, caſtris expellit, inde effuſe fugientes eqs, cui ſupare uallum haud facile fuerat, quũ ad id ſpectator pugnæ aſtitiſſet, libero cãpo adeptus, parte uictoriæ fruitur, territos cædendo. Magna in caſtris, & extra munimẽta cædes fugientiũ fuit, ſed præda maior, qa uix arma ſecum efferre hoſtis potuit, deletuſq; exercitus foret, ni fugientes ſyluæ texiſſent. Dum ad Antium hæc gerunt, interi Eq

robore

robore iuuētutis præmiſſo,arcē Tuſculanā improuiſo nocte capiunt,reliquo exercitu haud ꝓcul moenibus Tuſculi cōſidunt,ut diſtinerent hoſtium copias.Hæc celeriter Romā,ab Roma in caſtra Antiū plata mouent Romanos haud ſecus,quā ſi Capitoliū captum nuntiaret,adeo & recens erat Tuſculanoꝝ meritū,& ſimilitudo ipſa ꝑiculi repoſcere datū auxiliū uidebat.Fabius,omiſſis oībus, prædā ex caſtris rapti Antium cōuehit,ibi modico ꝓſidio relicto,citatū agmen Tuſculū rapit,nihil ꝓter arma,& qđ cocti ad manū fuit cibi,ferre militi licuit,cōmeatum ab Roma COS. Cornelius ſubuehit. Aliquot mēſes Tuſculi bellatū,ꝑte exercitus COS. caſtra Equoꝝ oppugnabat,partē Tuſculanis dederat ad arcē recuperandā,ui nunꝗ eos ſubigere potuit,fames poſtremo inde detraxit hoſtē,ꝙ poſteaꝗ uentū ad extremū eſt,inermes undiꝗ oēs ſub iugū ab Tuſculanis miſſi.Hos ignominioſa fuga domū ſe recipiētes,Romanus COS.in Algido cōſecutus ad unum oēs occidit.Victor ad Columē(id loco nomē eſt)exercitu relicto caſtra locat,& alter COS.poſteaꝗ moenibus Romanis iā pulſo hoſte ꝑiculum eē deſierat,& ipſe ab Roma ꝓfectus,ita bifariā COSS.īgreſſi hoſtiū fines ingēti certamine,hinc Volſcos,hic Equos populant.Eodē anno deſciſſe Antiates apud plæroſꝗ authores iuenio,L. Cornelium conſulē id bellum geſſiſſe,oppidūꝗ cepiſſe,certū affirmare,qa nulla apud uetuſtiores ſcriptores eius rei mētio eſt,non auſim.Hoc bello ꝓfecto tribunitiū domi bellū patres īritat,clamāt fraude fieri, qđ foris teneat exercitus,fruſtrationē eam legis tollēdæ eē,ſe nihilo minus rē ſuſceptam peracturos,obtinuit tamē P.Lucretius ꝓfectus urbis,ut actiōes tribunitiæ in aduētu conſulū differrent.Erat & noua exorta cauſſa motus,A.Cornelius,atꝗ Seruilius ꝗſtores,M.Volſcio,qđ falſus haud dubie teſtis ī Cæſonē extitiſſet,diē dixerant,multis.n.emanabat indiciis,neꝗ frēm Volſcii,ex quo ſemel fuerit æger,unꝗ non mō uiſum in publico,ſed ne aſſurrexiſſe qdē ex morbo,multorūꝗ tabe menſiū mortuum,nec his tꝑibus,in ꝗ teſtis crimē coniecīſſet,Cæſonē Romæ uiſū,affirmantibus,q una meruerāt, ſecū eū tum,freꝗntemꝗ ad ſigna ſine ullo cōmeatu fuiſſe,ita eſſe multi priuati ferebant Volſcio iudices,quū ad iudiciū ire nō auderet.Oēs hæ res in unū congruētes haud magis dubiā damnationē Volſcii,quā Cæſonis Volſcio teſte fuerat,faciebāt.In mora tribuni erāt,q comitia ꝗſtores hēre de reo,niſi prius hīta de lege eēnt,paſſuros negabāt,ita extracta utraꝗ res in conſulū aduentū eſt.Qui ubi triumphātes uictore cū exercitu urbē inierunt,qa ſilentium de lege erat,ꝑculſos magna pars credebat tribunos,at illi(eteni extremū anni iā erat)quartū affectantes tribunatū,in comitioꝝ diſceptationē ab lege certamē auerterāt,& quū COSS. nihilo mīus aduerſus cōtinuationē tribunatus,quā ſi lex minuēdæ ſuæ maieſtatis cauſſa ꝓmulgata ferret,tetendiſſent,uictoria certamis penes tribunos fuit.Eodem āno Eqs pax ē petentibus data.Cēſus,res priore āno inchoata,ꝑficit,idꝗ luſtrū ab origine urbis decimum conditū fuit,cēſa ciuiū capita centū trigīta duo millia CCCCXIX.Conſulū magna domi belliꝗ eo āno gloria fuit,qđ & foris pacē peperere,& domi,etſi non cōcors,minus tamē quā alias infeſta ciuitas fuit.L.Minutius idē,& L.Nautius COSS. fci,duas reſiduas āni prioris cauſſas exceperunt,eodēmō COSS.legē,tribuni iudiciū de Volſcio īpediebāt,ſed ī ꝗſtoribus nouis maior authoritas erat.Cū M.Valerio,Valerii filio,Valeſi nepote,ꝗſtor erat. T. Quintius Capitolinus,q ter COS. fuerat.Is quoniā neꝗ Quītiæ familiæ Cæſo,neꝗ reipublicæ maxius iuuenū reſtitui poſſet, falſum teſtē, q dicēdæ cauſſæ īnoxio poteſtatē ademiſſet,iuſto ac pio bello ꝑſeꝗbat,quum Verginius maxime ex tribunis de lege ageret,duū menſium ſpatiū COSS datū eſt ad inſpiciendā legem,ut quū edocuiſſent populū,qđ fraudis occultæ ferret,ſinerēt deīde ſuffragiū inire,hoc īteruallī datū res tranqllas in urbe fecit.Nec diuturnā qetem Eq dederunt,q rupto foedere,qđ ictum erat priore āno cū Romanis, īperiū Ad Gracchū Chloeliū deferūt,is tū longe pricepſ in Eqs erat.Graccho duce in Latinū agrū,inde in Tuſculanū hoſtili populatiōe ueniūt,plenīꝗ ꝓdæ in Algido caſtra locāt.In ea caſtra Q.Fabius,P.Volūuius,A Poſthumius legati ab Roma ueniunt ꝗſtum iniurias,& ex eo foedere res repetitum,eos Equoꝝ īperator,ꝗ mandata hēant ab ſenatu Romano ad ꝗrcum iubet dicere,ſe alia interī acturꝰ,ꝗrcus ingēs arbor ꝓtorio īminebat,cuius umbra opaca ſedes erat.Tū ex legatis unus abiēs,& hæc,inqt,ſacrata ꝗrcus,& qcqd deoꝝ eſt,audiāt foedus a uobis ruptū,nr̄iſꝗ & nunc ꝗrelis adſint,& mox armis,quū deoꝝ hoīumꝗ ſimul uiolata iura exeꝗmur.Romā rediere legati Senatus iuſſit alterꝝ conſulem cōtra Gracchū in Algidū exercitū ducere,alteri populationē finium Equoꝝ ꝓuinciā dedit.Tribuni ſuo more īpedire delectū,& forſitan ad ultimū īpediſſent,ſed nouus ſubito additus terror eſt, uis Sabinoꝝ ingens ꝓpe ad moenia urbis īfeſta populatiōe uenit,foedati agri terror iniectus urbi eſt,tum plebes benigne arma cepit,reclamātibus fruſtra tribunis magni duo exercitus ſcripti, alterꝝ Nautius cōtra Sabinos duxit,caſtriſꝗ ad Eretū poſitis,ꝑ expeditiōes paruas plerūꝗ nocturnis īcurſiōibus,tantā uaſtitatē in Sabino agro reddidit,ut cōparati ad eā ꝓpe intacti bello fines Romanoꝝ uiderent. Minutio neꝗ fortuna,neꝗ uis aīi eadē ī gerēdo negotio fuit,nā quū haud ꝓcul ab hoſte caſtra poſuiſſet,nulla magnope clade accepta,caſtris ſe pauidus tenebat,qđ ubi ſenſerūt hoſtes,creuit ex metu alieno ut fit,audacia,& nocte adorti caſtra,poſteaꝗ paꝝ uis apta ꝓfecerat,munitiōes poſtero die circūdant.Quæ,ꝓrius quā undiꝗ uallo obiectæ clauderēt exitus,qnꝗ eqtes inter ſtatiōes hoſtiū emiſſi,Romā ꝑtulere,conſulē,exercitūꝗ obſideri.Nihil tā nec inopinatū,nec inſperatū accidere potuit, itaꝗ tātus

pauor, tãta trepidatio fuit, q̃nta ſi urbẽ, non caſtra, hoſtes obſiderent, Nautium conſulẽ accerſunt, in quo quũ parũ pſidii uideretur, dictatorẽq; dici placeret, q rem pculſam reſtitueret, L. Q. uĩtius Cicinnatus cõſenſu oĩum dr̃. Opæ pretium eſt audire, q oĩa præ diuitiis humana ſpnunt, neq; honori magno locũ, neq; uirtuti putãt eſſe, niſi effuſe affluãt opes. Spes unica imperii Po. Romani, L. Quintius, trans Tyberi contra eũ ipſum locũ, ubi nunc naualia ſunt, q̃tuor iugeꝝ colebat agꝝ, quæ pata Quintia uocant. Ibi a legatis, ſeu foſſam fodiens bipalio inixus, ſeu quũ araret, opi certe, id qd conſtat agreſti itentus, ſalute data inuicem redditaq;, rogatus, ut qd bene uerteret ipſi, reiq; publicæ mãdata ſenatus audiret, admiratus, rogitanſq; ſatiſne ſalua eẽnt oĩa, togam ppere e tugurio pferre uxorẽ Raciliã iubet, q̃ ſimul abſterſo puluere ac ſudore uelatus pceſſit. Dictatorẽ eum legati gratulantes conſalutãt, in urbẽ uocant, q terror ſit in exercitu exponũt. Nauis Q. uĩtio publice parata fuit, trãſuectumq; tres obuiã egreſſi filii excipiũt, inde alii ppinq atq; amici, tum patꝝ maior pars, ea freq̃ntia ſtipatus, antecedentibus lictoribus deductus eſt domũ, & plebis cõcurſus ingẽs fuit, ſed ea nequaq̃ tam læta Quintium uidit, & iperii nimium, & uiꝝ in ipſo iperio uæhementiorẽ rata. Et illa qdem nocte nihil præterq̃ uigilatũ eſt in urbe. Poſtero die dictator, quũ ante lucẽ in foꝝ ueniſſet, magr̃m eqtum dicit L. Tarquinium pr̃itiæ gentis, ſed q tum ſtipendia pedibus propter pauptatẽ feciſſet, bello tamen primus longe Romanæ iuuẽtutis habitus eẽt. Cum magr̃o eqtum in concionẽ uenit, iuſtitium edicit, claudi tabernas tota urbe iubet, uetat quẽquã priuatæ qcq̃ rei agere. Tũ quicũq; ætate militari eſſent, armati cũ cibariis in dies qnq; coctis, ualliſq; duodenis, ante ſolis occaſum Martio in cãpo adeſſent, qbus ætas ad militandũ grauior eſſet, uicino militi, dũ is arma pararet, uallũq; peteret, cibaria coq̃re iuſſit. Sic iuuẽtus diſcurrit ad uallũ petendum, ſũpſere unde cuiq; proximum fuit, prohibitus nemo eſt, ipigreq; oẽs ad edictũ dictatoris pſto fuere. Inde cõpoſito agmine non itineri magis apto, quã prælio, ſi res ita tuliſſet, legiões ipſe dictator, magr̃ equitum ſuos eqtes ducit. In utroq; agmine, q̃s tps ipſum poſcebat, ad hortatiões erant, ut adderẽt gradum maturato opus eẽ, ut nocte ad hoſtẽ peruenire poſſent, cõſulem exercitũq; Romanũ obſideri, tertiũ diem iã clauſos eẽ, qd quæq; nox, aut dies ferat, incertũ eſſe, puncto ſæpe tpis maximaꝝ reꝝ momenta uerti. Accelera ſignifer, ſeq̃re miles, inter ſe gratificantes ducibus clamabãt. Media nocte in Algidum pueniunt, ut ſenſere ſe iã prope hoſtes eẽ, ſigna conſtituũt. Ibi dictator quantũ nocte proſpici poterat, equo circũuectus, contẽplatuſq;, q tractus caſtroꝝ, q̃ forma eſſet, tribunis militum iperauit, ut ſarcinas in unũ coniici iubeant, militẽ cum armis, uallcq; redire in ordines ſuos, facta q̃ iperauit. Tum quo ordine fuerant in uia, exercitũ oẽm longo agmine circundat hoſtiũ caſtris, & ubi ſignũ datum ſit, clamorẽ oẽs tollere iubet, clamore ſublato ante ſe quẽq; ducere foſſam, & iacere uallũ. Edito iperio ſignũ ſecutum eſt, iuſſa miles exeq̃tur, clamor hoſtes circũſonat, ſupat inde caſtra hoſtiũ, & in caſtra cõſulis uenit, alibi pauorẽ, alibi gaudiũ ingens facit. Romani ciuilem eſſe clamorẽ, atq; auxiliũ adeſſe inter ſe gratulantes, ultro ex ſtatiõibus ac uigiliis territant hoſtẽ, COS. differendũ negat, illo clamore non aduẽtum mõ ſignificari, ſed rẽ ab ſuis cœptã, mirumq; eſſe, ni iã exteriori parte caſtra hoſtiũ oppugnent, itaq; arma ſuos capere, & ſe ſubſeq iubet. Nocte initum pliũ eſt, legiõibus dictatoris clamore ſignificãtibus ab ea quoq; parte rem in diſcrimine eẽ. Iam ſe ad prohibẽda circundari opa Equi parabant, quũ ab interiore hoſte plio cœpto, ne p media ſua caſtra fieret eruptio, a muniẽtibus ad pugnantes itrorſum uerſi, uacuã noctẽ operi dedere, pugnatũq; cum cõſule ad lucẽ eſt. Luce pria iam circũuallati ab dictatore erant, & uix aduerſum unũ exercitum pugnã ſuſtinebãt, tum a Q. uĩtiano exercitu, q confeſti a pfecto ope ad arma rediit. inuadit uallum, hic inſtabat noua pugna, illa nihil remiſerat prior, tum ancipiti malo urgẽte a prælio ad pces uerſi, hinc dictatorẽ, hinc COS. orare, ne in occidione uictoriã ponerent, ut inermes ſe inde abire ſinerẽt. Ab conſule ad dictatorẽ ire iuſſis ignominiã incenſus addidit, Gracchũ Chloelium ducẽ, principeſq; alios uinctos ad ſe adduci iubet, oppido Corbione decedi, ſanguinis ſe Eqnoꝝ non egere, licere abire. ſed ut exprimat tandẽ confeſſio, ſubactã domitãq; eſſe gentẽ, ſub iugũ abituros. Tribus haſtis iugum fit, humi fixis duabus, ſupq; eas una trãſuerſa deligata, ſub hoc iugo dictator Equos miſit. Caſtris hoſtium receptis, plenis oĩum reꝝ (nudos. n. emiſerat) prædam oẽm ſuo tãtum militi dedit cõſularẽ exercitũ conſulẽq; ipſum increpãs, carebis, inqt, prædæ parte miles ex eo hoſte, cui prope prædæ fuiſti, & tu L. Minuti, donec conſularẽ aĩum incipias hẽre, legatus ſis, legionibus pẽris. Ita ſe Minutius abdicat cõſulatu iuſſuſq;, ad exercitum manet. Sed adeo tum iperio meliori aĩus mãſuete obediẽs erat, ut beneficii magis, quã ignominiæ hic exercitus memor, & coronã aureã dictatori libræ põdo decreuerit, & proficiſcẽtẽ eum pr̃onum ſalutauerit. Romæ a Q. Fabio pfecto urbis ſenatus hĩtus triumphantẽ Quintium, quo ueniebat agmine, urbẽ ingredi iuſſit, Ducti ante curꝝ hoſtium duces, militaria ſigna plata, ſecutus exercitus pda onuſtus, epulæ iſtructæ dicunt fuiſſe ante oĩum domos, epulãteſq; cum carmine triumphali, & ſolennibus iocis, comeſſãtium mõ, curꝝ ſecuti ſunt. Eo die L. Manilio Tuſculano, approbãtibus cunctis, ciuitas data eſt, cõfeſtiq; ſe dictator magr̃atu abdicaſſet, ni comitia M. Volſci falſi teſtis tenuiſſent, ea ne ipedirent tribuni, dictatoris obſtitit metus. Volſcius dãnatus Lanuuium exulatum abiit, Q. uĩtius ſextodecio die dictatura ĩ ſex menſes accepta ſe abdicauit. Per eos dies COS. Nau

tius ad

tius ad Eretū cum Sabinis egregie pugnat, ad uaſtatos agros ea quoq; clades acceſſit Sabinis, Minutio Fabius Q.uītius ſucceſſor in algidū miſſus. Extremo āno agitatū de lege ab tribunis eſt, ſed quia duo exercitus aberāt, neq̄ ferreť ad populum pr̄es tenuere, plebes uicit, ut qntum eoſdē tribunos crearēt. Lupos uiſos in Capitolio ferūt a canibus fugatos, ob id ꝓdigiū luſtratum Capitoliū eſſe. Hæc eo anno geſta. Sequunť COSS. Q.uītius Minutius, M. Horatius Puluillus, cuius initio anni quū foris otium eēt, domi ſeditiōes iidē tribuni, eadem lex faciebat, ulteriuſq; foret uentū, adeo exarſerant aīs, ni uelut dedita opa nocturno īpetu Equoꝝ Corbiōe amiſſū præſidiū nuntiatū eſſet. Senatū COSS. uocant, iubenť ſubitariū ſcribere exercitū, atq; in Algidū ducere. Inde, poſito legis certamine, noua de delectu cōtentio exorta, uincebaturq; conſulare īperiū tribunitio auxilio, quū alius terror addiť, Sabinū exercitum ꝑdatum deſcēdiſſe in agros Romanos, īde ad urbem uenire. Is metus ꝑculit, ut ſcribi militē tribuni ſinerēt, non ſine pactiōe tamen, ut quoniā ipſi qnquenniū eluſi eēnt, parumq; id plebi ꝑſidium foret, decē deinde tribuni plebis crearenť. Expreſſit hoc neceſſitas pr̄ibus, id mō excepe, ne poſtea eoſdē tribunos iuberēt. Tribunitia comitia, ne id quoq; poſt bellū, ut cætera, uanū eſſet, extēplo hīta. Trigeſimo ſexto āno a primis tribunis plebis decē creati ſunt, bini ex ſingulis claſſibus, itaq; cautū eſt ut poſtea crearenť. Delectu deīde habito, Minutius cōtra Sabinos ꝓfectus non īuenit hoſtē. Horatius, quū iam Eq. Corbione iterfecto præſidio, Hortanā etiam cepiſſent, in Algido pugnat, multos mortales occidit, fugat hoſtē non ex Algido mō, ſed a Corbione Hortanaq;, Corbionē etiā diruit ꝓpter ꝑditum præſidium. Deinde M. Valerius, SP. Verginius COSS. facti, domi foriſq; otiū fuit, annona ꝓpter aquaꝝ intēperiem laboratū eſt. De Auentino publicādo lata lex eſt, tribuni plebis iidem refecti, hi ſeq̄nte anno, T. Romulio, & C. Veturio COSS. legē omnibus cōcionibus ſuis celebrāt. Pudere ſe numeri ſui nequiq̄ aucti, ſi ea res æq̄ ſuo biēnio iaceret, ac toto ſupiore luſtro iacuiſſet. Q.uum maxīe hæc agerēt, trepidi nuntii a Tuſculo ueniūt, Equos in agro Tuſculano eē. Fecit pudorē recens eius populi meritū morandi auxilii, ambo COSS. cū exercitu miſſi, hoſtē in ſua ſede in Algido inueniunt, ibi pugnatū, ſupra quattuor millia hoſtium cæſa, alii fugati, ꝑda parta ingens, eā propter inopiam ærarii COSS. uēdiderunt, inuidiæ tamen ad exercitum fuit, ea deniq; tribunis materiā criminādi ad plebē COSS. præbuit. Ita ergo, ut magr̄atu abiere, SP. Tarpeio, & A. Aternio COSS. dies dicta Romulio ab C. Claudio Cicerone tribuno plebis, Veturio ab L. Halieno ædili plebis, uterq; magna patꝝ indignatiōe dānatus, Romulius decē millibus æris, Veturius XII. millibus. Nec hæc prioꝝ calamitas conſulum ſegniores nouos fecerat COSS. & ſe dānari poſſe aiebant, & plebē, & tribunos legē ferre non poſſe. Tū abiecta lege, q̄ promulgata conſenuerat, tribuni lenius agere cū patribus, finē tandem certaminū facerent, ſi plebeiæ leges diſplicerent, at illi cōiter legum latores & ex plebe, & ex patribus, qui utriſq; utilia ferrent, quæq; æquandæ libertatis eſſent, ſinerēt creari. Rē non aſpnabanť patres, daturꝝ legem neminē niſi ex pr̄ibus aiebant. Q.uū de legibus cōueniret, de latore tantū diſcreparēt, miſſi legati Athenas, SP. Poſthumius Albus, P. Sulpitius Camerinus, A. Mālius, iuſſiq; inclytas leges Solonis deſcribere, & aliaꝝ Græciæ ciuitatū inſtituta, mores, iuraq; noſcere. Ab externis bellis qetus ānus fuit, qetior inſeq̄ns, P. Curiatio, & Sex. Q.uītilio COSS. ꝑpetuo ſilētio tribunoꝝ, qđ primo legatoꝝ, q Athenas ierāt, legumq; ꝑegrinaꝝ expectatio ꝑbuit, deinde duo ſimul mala ingentia exorta, fames peſtilētiaq; fœda hoī, fœda pecori, uaſtati agri ſūt, urbs aſſiduis exhauſta funeribus, multæ & claræ lugubres domus. Flamē Q.uirinalis Sex. Cornelius mortuus, augur C. Horatius Pulullus, in cuius locū C. Veturiū eo cupidius, qa dānatus a plebe erat, augures legere, mortuus COS. Q.uintilius, tres tribuni plebis, multiplici clade fœdatus ānus, ab hoſte otiū fuit, domi motus orti. Iā redierant legati cū atticis legibus, eo intētius inſtabāt tribuni, ut tandē ſcribendaꝝ legum initium fieret. Placet creari decēuiros ſine ꝓuocatiōe, & neq; eo anno alius magr̄atus eſſet, ne admiſcerenť plebeii controuerſia aliq̄ndiu fuit. Poſtremo cōceſſum pr̄ibus, mō ne lex Acilia de Auētino, aliæq; ſacratæ leges abrogarenť. Anno trecēteſimo altero, quā condita Roma erat, iteꝝ mutať forma ciuitatis ab COSS. ad decēuiros, quēadmodū ab regibus ante ad COSS. uenerat. Trāſlato iperio minus inſignis, qa nō diuturna mutatio fuit, læta.n. principia magr̄atus eius nimis luxuriauere, eo citius lapſa res eſt, repetitūq; duobus uti mādareť conſulū nomen īperiumq;. Decēuiri creati, Ap. Claudius, T. Genutius, P. Seſtius, L. Veturius, C. Iulius, A. Mālius, P. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romulius, SP. Poſthumius. Claudio, & Genutio, q deſignati COSS. in eū annum fuerant, ꝓ honore honor redditus, & Seſtio alteri cōſulū prioris āni, quod eā rem, collega inuito, ad pr̄es retulerat, his ꝓximi legati tres hīti, q Athenas ierāt, ſimul ut ꝓ legatione tā longinq̄ præmio eēt honos, ſimul peritos legū peregrinaꝝ ad condēda noua iura uſui fore credebāt, ſuppleuere cæteri numeꝝ graues quoq; ætate, electos nouiſſimis ſuffragiis ferunt, quo minus ferociter alioꝝ ſcitis aduerſarenť. Regimē totius magr̄atus penes Appiū erat fauore plebis, adeoq; nouū ſibi ingeniū induerat, ut plebicola repēte, oīſq; auræ popularis captator, euaderet, ꝓ truci ſæuoq; in ſectatore plebis. Decio die ius populo ſinguli reddebāt, eo die penes ꝓfectū iuris faſces duodeci erant, collegis nouē ſinguli accēſi apparebāt, & unica cōcordia inter ipſos, q cōſenſus in priuatis interdū inutilis eēt, ſumma aduerſus alios æqtas erat. Moderatiōis eoꝝ argumentū exem

plo unius rei notaſſe ſatis erat,quũ ſine ꝓuocatiõe creati eẽnt,defoſſo cadauere domi apud P. Seſtiũ, pͣtritiæ gẽtis uiꝝ,inuẽto,platoq; in concionẽ,in re iuſta manifeſta atq; atroci C. Iulius decẽuir diẽ Seſtio dixit,& accuſator ad populũ extitit,cuius rei iudex legitius erat,deceſſit q; iure ſuo,ut dẽptum de ui magſtatus populi libertati adiiceret. Quũ promptũ hoc ius uelut ex oraculo,icorruptũ pariter ab his ſũmi infimiq; ferrẽt,tum legibus cõdendis opã dabaꝰ,ingẽtiq; hoium expectatiõe ,ꝓpoſitis decẽ tabulis,populũ ad cõcionẽ aduocauerũt,& qd bonũ,fauſtũ,felixq; reipublicæ,ipſis,liberiſq; eoꝝ eẽt, ire & legere leges ꝓpoſitas iuſſere,ſe,quantũ decẽ hoium igeniis ꝓuideri potuerit,oibus ſũmis infimiſq; iura æqſſe,plus pollere multoꝝ igenia,cõſiliaq;,uerſarẽt in aïs ſecũ unáquáq; rẽ, agitarent deinde ſermõibus,atq; in mediũ quid in q̃q; re plus minuſue eẽt,cõferrent,eas leges hituꝝ populũ Romanum,q̃ conſenſus oium non iuſſiſſe latas magis,quá tuliſſe uideri poſſet. Quũ ad rumores hoium de uno quoq; legũ capite edito ſatis correctæ uiderenꝰ,cẽturiatis comitiis X. tabulaꝝ leges platæ ſunt,q̃ nũc quoq; in hoc imenſo aliaꝝ ſup alias aceruataꝝ legũ cumulo,fons oĩs publici priuatiq; ẽ iuris. Vulgaꝰ deinde rumor duas deeſſe tabulas,q̃bus adiectis abſolui poſſe uelut corpus oĩs Romani iuris. Ea expectatio quũ dies comitioꝝ appropinq̃ret,deſideriũ decẽuiros iteꝝ creandi fecit. Iá plebs,p̃terq̃ qd conſulũ nomẽ haud ſecus quá regũ poſa erat,ne tribunitiũ quidẽ auxiliũ,cedẽtibus inuicẽ appellatione decẽuiris,q̃rebat. Poſteaq̃ uero comitia decẽuiris creádis in trinundinũ indicta ſũt,táta exarſit ambitio,ut priores quoq; ciuitatis,metu credo,ne táti poſſeſſio iperii,uacuo ab ſe relicto loco, haud ſatis dignis pateret,p̃henſarẽt hoies,honorẽ ſũma ope ab ſe ipugnatũ ab ea plebe,cũ q̃ contẽderát, ſuppliciter petẽtes. Dimiſſa iá in diſcrimẽ dignitas ea ætate,hiſq; honoribus actis ſtimulabat Ap. Claudiũ, ne ſcires utꝝ iter decẽuiros,an iter cádidatos numerares,ꝓpior iterdũ petendo,quá gerẽdo magſtatui erat,criminari optiates,extollere cádidatoꝝ leuiſſimũ quẽq;,humillimũq;,ipſe medius iter tribunitios Duilios,Iciliosq; in foro uolitare,p illos ſe plebi uendicare,donec collegæ quoq;,q unice illi dediti fuerát ad id tp̃s,cõiecere in eũ oculos,mirátes qd ſibi uellet,appere nihil ſynceri eẽ,pfecto haud grauitá in táta ſupbia comitatẽ fore,nimiũ in ordinẽ ſeipſm cogere,& uulgari cũ priuatis non tam ꝓperátis abire magſtatu,quá uiá ad cõtinuádũ magſtatũ q̃rentis eſſe. Propalá obuiá ire cupiditati paꝝ auſi, obſecũdádo mollire ipetũ aggrediunꝰ. Comitioꝝ illi habendoꝝ,q̃ndo minimus natu ſit,munus cõſenſu iniũgunt,ars hec erat,ne ſemetipſe creare poſſet,qd p̃ter tribunos plebis,& idipſũ peſſimo exẽplo, nemo unq̃ feciſſet. Ille eniuero,qd bene uertat.hituꝝ ſe comitia pfeſſus,ipedimentũ pro occaſiõe arripuit,deiectiſq; honore p cõcionẽ duobus Q.uſtiis,Capitolino,& Cicinato,& patruo ſuo C. Claudio, cõſtátiſſimo uiro in optiatiũ cauſſa,& aliis eiuſdẽ faſtigii ciuibus,nequaq̃ ſplẽdore uitæ pes decẽuiros creat,ſe in primis,qd haud ſecus factũ iprobát boni,quá nemo facere auſuꝝ crediderat. Creati cũ eo M. Cornelius Maluginẽſis,M. Sergius,L. Minutius,Q. Fabius Vibulanus, Q. Petilius,T. Antonius Merẽda,Cæſo Duilius,Sp. Oppius Cornicẽ,M. Robuleius. Ille finis alienæ pſonæ ferẽdæ Appio fuit,ſuo iá inde uiuere igenio cœpit,nouoſq; collegas iá,priuſq̃ iniret magſtatũ,in ſuos mores formare. Quotidie coibát,remotis arbitris,ide ipotẽtibus iſtructi cõſiliis,q̃ ſecreto ab aliis coq̃bát,iá haud diſſimuládo ſupbiá,rari additus,colloq̃ntibus difficiles,iá ad Idus Maias rẽ pduxere. Idus tũ Maiæ ſolẽnes ineũdis magſtatibus erát. Initio igiꝰ magſtatus primum honoris diẽ denũciatiõe ingẽtis terroris inſignẽ fecere,ná quũ ita priores decẽuiri ſeruaſſẽt,ut unus faſces hẽret,& hoc iſigne regiũ in orbẽ ſuá cuiuſq; uicẽ p oẽs iret,ſubito oẽs cũ duodenis faſcibus prodiere,cẽtum uigiti lictores foꝝ iplerát,& cum faſcibus ſecures illigatæ p̃ferebanꝰ,nec attinuiſſe demi ſecuri,quũ ſine prouocatiõe creati eẽnt,iterp̃tabáꝰ,decẽ regũ ſpẽs erat. Multiplicatus terror nõ iſimis ſolũ,ſed prioribus patꝝ,ratis cædis cauſſam ac principiũ q̃ri,ut ſiqs memorẽ libertatis uocẽ aut in ſenatu,aut in populo miſiſſet, ſtatí uirgæ ſecureſq; ẽt ad cæteroꝝ metũ expedirenꝰ. Ná præterq̃ qd in populo nihil erat p̃ſidii ſublata prouocatõe, itercesſionẽ quoq; cõſenſus ſuſtulerat,quũ priores decẽuiri appellatione collegæ corrigi reddita ab ſe iura tuliſſẽt,& q̃dam,q̃ ſui iudicii uideri poſſẽt,ad populum reieciſſent. Aliq̃ndiu æq̃tus inter oẽs terror fuit,paulati totus uertere in plebẽ cœpit,abſtinebaꝰ a p̃ribus,in humiliores libidinoſe crudeliterq; cõſulebaꝰ,hoium,nõ cauſſaꝝ toti erát,ut apud quos gr̃a uim æq hẽret,iudicia domi conflabát,pronuntiabát in foro,ſiqs collegá appellaſſet,ab eo,ad quẽ uenerat,ita diſcedebat,ut pœniteret nõ prioris decreto ſtetiſſe. Opinio ẽt ſine authore exierat,nõ in p̃ſentis mõ tp̃is eos iniuriá cõſpiraſſe,ſed fœdus cládeſtinũ inter ipos iureiurádo ictũ,ne comitia hẽrent ꝑpetuoq; decẽuiratu poſſeſſũ ſemel obtinerent iperiũ. Circũſpectaꝰ tum p̃ritioꝝ uultus plebeii,& ide libtatis captare aurá,unde ſeruitutẽ timẽdo in eum ſtatũ remp. adduxerát. Priores patꝝ odiſſe decẽuiros,odiſſe plebẽ,nec probare q̃ fierẽt, & credere haud idignis accidere,auide ruẽdo ad libertatẽ i ſeruitutẽ elapſos iuuare nolle, cumulare quoq; iniurias,ut tedio p̃ſentium COSS. duo tádem & ſtatus priſtinus reꝝ in deſideriũ ueniant. Iá & proceſſerat ps maior áni,& duæ tabulæ legũ ad prioris áni decẽ tabulas erant adiectæ, nec quicq̃ iá ſuperat,ſi hæ quoq; leges,cẽturiatis comitiis platæ eẽnt,cur eo magſtatu reip. opus eſſet. Expectabant quá mox cõſulibus creádis comitia edicerenꝰ,id mõ plebs agitabat,quoná mõ tribunitiá p̃tatem,munimentum libertatis,rem intermiſſam reparent,quum interim mentio comitioꝝ nulla fieri, & de

cenuiri,qui

cẽuiri,q̃ prio tribunitios hoĩes,q̃a id populare hẽbatur,circũ ſe oſtẽtarãt plebi,pͥtiis iuuenibus ſepſe rãt latera,eoꝝ catervæ tribunalia obſederãt.Hi fere agere plebẽ,plebiſcꝗ res,quũ fortuna,q̃ qcqd ca pitũ ſoret,potẽtioris eẽt,ẽt ne tergo q̃dẽ abſtinebat̃,uirgis cædi aliũ,alii ſecuri ſubiici,& ne gratuita cru delitas eẽt,bonoꝝ donatio ſeq domĩ ſuppliciũ.Hac mercede iuuẽtus nobilis corrupta,nõ,mõ nõ ire obuiã iniuriæ,ſed ppalã licẽtiã ſuã malle,quã oĩum libertatẽ.Idus Maiæ uenere nullis ſubrogatis ma giſtratibus,priuati,p deceuiris, neq aĩs ad iperium ĩhibẽdum iminutis,neq ad ſpẽm honoris inſigni bus,pdeunt,Id uero regnũ haud dubie uideri,deplorat̃ in ppetuũ libertas,nec uindex qſq̃ exiſtit, aut futurus uidet̃.Nec ipſi ſolũ deſpõderãt aĩos,ſed cõtẽni cœpti erãt a finitimis populis,iperiumꝗ ibi eſ ſe,ubi nõ eẽt lĩbtas,indignabãtur.Sabini magna manu incurſionẽ in agꝝ Romanũ fecere,lateꝗ popu lati quũ hoĩum atꝗ pecudũ multi pdas egiſſẽt,recepto ad Eretũ,q̃d paſſim uagatum erat,agmine,ca ſtra locãt,ſpem in Romana diſcordia ponẽtes,eã impedimentũ delectui fore.Nõ nuntii ſolũ,ſed per urbẽ agreſtiũ fuga trepidationẽ iniecit,deceuiri cõſultãt,q̃d facto opus ſit,deſtitutis inter patꝝ & ple bis odia addit terrorẽ inſup aliũ fortuna.Eq alia ex pte caſtra in Algido locãt,depopulãturꝗ inde ex curſioĩbus Tuſculanũ agꝝ,legatiꝗ ab Tuſculo pͤſidium orãtes nuntiãt.Is pculit pauor deceuiros,ut ſe natũ ſimul duobus circunſtãtibus urbẽ bellis cõſulerent,citari iubent in curiã pr̃es,haud ignari quãta inuidiæ iminere tẽpeſtas,oẽs uaſtati agri,piculorũꝗ iminentiũ cauſſas in ſe cõgeſturos,tentationẽꝗ eã fore abolẽdi ſibi magr̃atus,ni cõſenſu reſiſterẽt,impioꝗ inhibẽdo acriter in paucos pferocis aĩ co natus alioꝝ cõprimerẽt.Poſteaq̃ audita in foro uox eſt pconis pr̃es in curiã ad decenuiros uocãtis, ue lut noua res(q̃a intermiſerãt iãdiu morem cõſulendi ſenatus)mirabundã plebem cõuertit,q̃d nã inci diſſet,cur ex tãto interuallo rẽ deſuetã uſurparẽt:hoſtibus belloꝗ gr̃am hẽndã,q̃d ſolitũ q̃cq̃ liberæ ciuitatis fieret.Circũſpectare oĩbus fori ptibus ſenatorẽ,raroꝗ uſq̃ noſcitare,curiã inde ac ſolitudinẽ circa deceuiros intueri,quũ & ipſi cõſenſu iuiſum iperium,& plebs,q̃a priuatis ius nõ eſſet uocãdi ſe natũ,nõ cõuenire pr̃es interpͣtarent̃.Iã caput fieri libertatẽ repetentiũ,ſi ſe plebs comitẽ ſenatui det, & queãdmodũ pr̃es uocati nõ coeãt in ſenatũ,ſic plebs abnuat delectũ,hæc fremit plebs.Patꝝ haud fere qſq̃ in foro,in urbe rari erãt,indignitate reꝝ ceſſerãt in agros,ſuarũꝗ reꝝ erãt amiſſa publica,tã tũ ſe abeſſe ab iniuria rati,q̃tum a cœtu cõgreſſuꝗ ĩpotẽtium dominoꝝ ſe amouiſſent.Poſteaq̃ citati nõ cõueniebãt,dimiſſi circa domos apparitores ſimul ad pignora capienda, ſuſcitãdũꝗ nũ cõſulto de trectarẽt:referũt ſenatũ in agris eẽ.Lætius id deceuiris accidit,quã ſi pͤſentes detrectare imperiũ refer rẽt.Iubent acciri oẽs,ſenatũꝗ in diẽ poſteꝝ edicunt,q aliq̃nto ſpe ipſoꝝ freq̃ntior cõuenit. Quo fcõ pditã a pr̃ibus plebs lĩbtatem rata,q̃d iis,q iã magr̃atu abiſſent,tanq̃ iure cogentibus ſenatus paruiſ ſet.Sed magis obediẽter uentũ in curiã eſt,quã obnoxie dictas ſñias accepimus.L.Valeriũ Potitum,p ditũ memoriæ eſt poſt relationẽ Ap.Claudii,priuſq̃ ordine ſententiæ rogarent̃,poſtulãdo ut de repu blica liceret dicere,,phibentibus minaciter decenuiris,,pditurꝝ ſe ad plebẽ denuntiãtem,tumultũ ex ciuiſſe,nec minus ferociter M.Horatiũ Barbatũ iſſe in certamen X.Tarq̃nios appellãtem,admonen temꝗ Valeriis,& Horatiis ducibus pulſos reges,nec nominis homines tũ pertæſũ eſſe,q̃ppe quo Iouẽ appellari fas ſit,quo Romulũ cõditorem urb,deincepſꝗ reges appellatos,q̃d ſacris etiã ut ſolenne re tentũ ſit,ſupbiã,uiolentiãꝗ tũ peroſos regis,q̃ ſi in rege tũ eodẽ,aut in filio regis,ſetenda nõ fuerit, quem latuꝝ in tot priuatis:uiderent ne uetãdo in curia libere homines loq extra curiã etiã mouerẽt uocem,neꝗ ſe uidere,q ſibi minus priuato ad cõciõem populũ uocare,quã illis ſenatũ cogere liceat, ubi uellent,expirent̃,q̃nto fortior dolor in lĩbtate ſua uindicãda,quã cupiditas in iniuſta dominatõe eſſet.De bello Sabino eos referre,tanq̃ maius ullum populo Ro.bellum ſit,quã in iis,q legum feren daꝝ cauſſa creati,nihil iuris in ciuitate reliq̃rint,q comitia,q ãnuos magr̃atus,q uiciſſitudinem impi tãdi,q̃d unum exæq̃ndæ ſit lĩbtatis,ſuſtulerint,q priuati faſces & regium impium habeãt.Fuiſſe regi bus exactis pͤtios magr̃atus creatos,poſtea poſt ſeceſſiõem plebis plebeios,cuius illi ptis eſſent rogi tare,populares:q̃d.n.eos p populum egiſſe:optimates:q ãno,ppe iã ſenatum nõ habuerint , tunc ita habeãt,ut de republica loq,phibeãt,ne nimium in metu alieno ſpei ponerent,grauiora,q̃ patiant̃,ui deri iã hominibus,quam q̃ metuãt.Hæc uociferãte.Horatio quum decenuiri nec iræ,nec ignoſcendi modum repirent,nec quo euaſura res eſſet,cernerent,C.Claudii,q pͤuus Appii decenuiri erat , orõ fuit pcibus,quã iurgio ſimilior,orãtis p ſui fratris pentiſꝗ eius manes,ut ciuilis potius ſocietatis, in q̃ natus eſſet,quam fœderis nefarie icti cum collegis meminiſſet.Multo,id magis ſe illius cauſſa orare, quã reipublicæ,q̃ppe remp.ſi a uolentibus neq̃at,ab inuitis ius expetituram,ſed ex magno certamine magnas excitari ferme iras,eaꝝ euentum ſe horrere.Q uum aliud,pͭerq̃ de quo retuliſſent,decenui ri dicere,phiberent Claudiũ,interpellandi uerecundia fuit,ſententiã igit̃ pegit.Nullum placere ſena tuſcõſultum fieri,omneſꝗ ita accipiebant,priuatos eos a Claudio iudicatos,multiꝗ ex conſularibus uerbo aſſenſi ſunt.Alia ſententia aſpͥor in ſpeciem,uim minorem aliq̃nto habuit,q̃ pͤtios coire ad pdendũ interregem iubebat,cenſendo.n.quoſcunꝗ magr̃atus eſſe,q ſenatum haberent , iudicabat, quos priuatos fecerat author nullius ſenatuſcõſulti faciendi.Ita labente iã cauſſa decenuiroꝝ,L. Cor nelius Maluginenſis,M.Cornelii decenuiri frater,quum ex cõſularibus ad ultimum dicendi locum

cõſulto ſeruatus eſſet, ſimulãdo curã belli, fratrem collegaſq́ eius tuebaṫ. Quonã fato incidiſſet mirari ſe dictitãs, ut decenuiros, q decenuiratũ petiſſent, aut ſocii, aut hi maxime oppugnarent? aut qd ita ꝑ tot menſes uacua ciuitate, nemo, iuſtine magr̃atus ſummæ reꝝ p̃eſſent, cõtrouerſiam fecerit? demum quum hoſtes ꝓpe ad portas ſint, ciuiles diſcordias ſerãt, niſi qđ ĩ turbido minus ꝑſpicuum fore putent, qd agaṫ? cæteꝝ neminem, maiore cura occupatis animis, ueꝝ ex ſe p̃iudicium rei tãtæ afferre, ſibi placere de eo, qđ Valerius Horatiuſq́ ante Idus Maias đcenuiros abiſſe magr̃atu inſimulent, bellis, q̃ immineãt, ꝑfectis, republica in tranqllum redacta, ſenatu diſceptãte agi, etiã nunc ita ſe parare Ap. Claudium, ut comitioꝝ, q̃ decenuiris creandis decenuir ip̃e habuit, ſciat ſibi rõnem reddendã eſſe, utꝝ in unum ãnum creati ſint, an donec leges, q̃ deeſſent, ꝑferanṫ, in p̃ſentia omnia, p̃ter bellũ, mitti placere, cuius ſi falſo famã uulgatã, uanãq́ nõ nuntios ſolum, ſed Tuſculanoꝝ etiã legatos attuliſſe putẽt, ſpeculatores mittendos cenſere, q certius explorata referãt, ſin fides & nuntiis, & legatis habeaṫ, delectum primo quoq́ tp̃e haberi, & decenuiros, quo cuiq́ eorum uideaṫ, exercitus ducere, nec rem aliã p̃uerti. In hãc ſententiã ut diſcedereṫ, iuuenes patꝝ euincebãt, ferocioreſq́ iteꝝ coorti Valerius, Horatiuſq́ uociferari, ut de republica liceret dicere, dicturos ad populum, ſi in ſenatu per factionem nõ liceat, neq́.n. ſibi priuatos aut in curia, aut in cõciõe poſſe obſtare, neq́ ſe imaginariis faſcibus eoꝝ ceſſuros eſſe. Tum Ap. iã prope eſſe ratus, ut ni uiolentiæ eoꝝ pari reſiſtereṫ audacia, uictũ impium eſſet, nõ erit melius, inqt, niſi de quo cõſulimus uocem miſiſſe, & ad Valerium negãtem ſe priuato reticere, lictorem accedere iuſſit. Iã Quiritium fidem implorãte Valerio, a curiæ limine L. Cornelius cõplexus Appium, nõ qđ ſimulabat cõſulendo, diremit certamen, factaq́ ꝑ Cornelium Valerio dicendi gr̃a, q̃ uellet, quum libertas nõ ultra uocem exceſſiſſet, decenuiri propoſitum tenuere. Conſulares quoq́ ac ſeniores, ab reſiduo tribunitiæ ptãtis odio, cuius deſiderium plebi multo acrius, quam cõſularis imperii rebanṫ eſſe, prope malebãt poſtmodum ip̃os decenuiros uoluntate abire magr̃atu, quã inuidia eoꝝ exurgere rurſus plebem, ſi leniter ducta res ſine populari ſtrepitu ad COS. rediſſet, aut bellis interpoſitis, aut moderatiõe cõſulum in imp̃iis exercendis poſſe in obliuionem tribunoꝝ adduci. Silentio patꝝ edicıṫ delectus. iuniores quum ſine prouocatiõe imp̃ium eſſet, ad noĩa reſpondent Legiõibus ſcriptis inter ſe decenuiri cõparabãt, quos ire ad bellum, quos p̃eſſe exercitibus oporteret. Principes inter decenuiros erãt Q. Fabius, & Ap. Claudius, bellum maius domi, quã foris appebat. Appii uiolentiã aptiorem rati ad cõprimendos urbãos motus, in Fabio minus in bono conſtans quã ignauum ingenium in militia eſſe, hunc.n. uiꝝ egregiũ olim domi militiæq́ decemuiratus collegæq́ ita mutauerãt, ut Appii, q̃ ſui ſimilis mallet eſſe, huit bellũ in Sabinis, M. Robuleio, & Q. Petilio, additis collegis, mãdatum, M. Cornelius in Algidum miſſus cum L. Minutio, & Cæſõe Duillio, & T. Antõio, & M. Sergio, SP. Oppium Ap. Claudio adiutorem ad urbem tuendã æquo omnium đcenuiroꝝ imp̃io đternunt. Nihilo militiæ, q̃ domi melius reſp. adminiſtrata eſt, illa mõ in ducibus culpa, qđ, ut odio eſſent ciuibus, fecerãt, alia omnis penes milites noxa erat, q neqd ductu atq́ auſpicio decẽuiroꝝ ꝑſpe uſq̃ gerereṫ, uinci ſe ꝑ ſuum atq́ illoꝝ dedecus patiebantur. Fuſi & ab Sabinis ad Eretũ, & in Algido ab Eqs exercitus erãt. Ab Ereto ꝑ ſilentiũ noctis ꝑfugi, ꝓpius urbẽ inter Fidenas Cruſtumeriãq́ loco edito caſtra cõmũierãt, ꝑſecutis hoſtibus nuſq̃ ſe æquo certamĩe cõmittẽtes natura loci ac uallo, nõ uirtute, aut armis tutabanṫ. Maius flagitium in Algido, maior ẽt clades accepta, caſtra quoq́ amiſſa erãt, exutuſq́ oĩbus utẽſilibus miles, Tuſculũ ſe, fide miaq́ uicturus hoſpitum, q̃ tamen nõ fefellet ũt, cõtulerat. Romã tãti erãt terrores allati, ut poſito iã decẽuirali odio, p̃res uigilias ĩ urbe hẽndas cẽſerent, oẽs, q ꝑ ætatem arma ferre poſſẽt, cuſtodire mœnia, ac pro portis ſtatiões agere iuberẽt, arma Tuſculũ ad ſupplemẽtũ decernerẽt, decẽuiroſq́ ab arce Tuſculi digreſſos in caſtris militem hẽre, caſtra alia a Fidenis in Sabinũ agꝝ trãſferri, belloq́ ultro ĩferẽdo deterreri hoſtes a cõſilio urbis oppugnãdæ. Ad Clades ab hoſtibus acceptas duo nefãda facinora decẽuiri belli domiq́ adiiciunt. L. Sicciũ in Sabinis ꝑ ĩuidiã decenuiralẽ tribunoꝝ creãdoꝝ ſeceſſiõiſq́ mentiões ad uulgus militũ ſermõibus occultis ſerẽtẽ, ſpeculatũ ad locũ caſtris capiendũ mittunt, daṫ negotiũ militibus, quos miſerãt expeditiõis eius comites, ut eũ opportuno adorti loco ĩterficerent, haud inultũ ĩterfecere, nã circa repugnãtẽ aliquot ĩſidiatores cecidere, quũ ip̃e ſe p̃ualidus pari uiribus aĩo circũuentus tutareṫ. Nũtiãt in caſtra cæteri p̃cipitatũ in inſidias eſſe Sicciũ egregie pugnantẽ, militeſq́ quoſdã cũ eo amiſſos. Prĩo fides nũtiãtibus fuit, ꝑfecta deĩde cohors ad ſepeliendos, q ceciderãt, decenuiroꝝ p̃miſſu, poſteaq̃ nullũ ſpoliatũ ibi corpus, Sicciumq́ ĩ medio iacentem, armatũq́, oĩbus ĩ eum uerſis corpibus, uidere, hoſtium neq́ corpus ullum, nec ueſtigia abeuntium, ꝑfecto a ſuis ĩterfectum memorãtes retulere corpus, ĩuidiæq́ plena caſtra erãt, & Romã ferri Sicciũ, ꝓtinus placebat, niſi decenuiri funus militare ei publica ĩpenſa facere maturaſſent. Sepultus ĩgenti militum mœſtitia, peſſima decenuiroꝝ in uulgus fama eſt. Sequiṫ aliud in urbe nefas, ab libidine ortum, haud minus fœdo euentu, quã quod per ſtuprum cædemq́ Lucretiæ urbe regnoq́ Tarquinios expulerat, ut non finis ſolum idem decenuiris, qui regibus, ſed cauſſa etiam eadem imp̃ii amittendi eſſet. Ap. Claudiũ uirginis plebeiæ ſtuprandæ libido cepit, pater uirginis L. Verginius honeſtum ordinem in Algido ducebat, uir exem-

pli recti militiæ, domiq;,perinde uxor inſtituta fuerat,liberiq; inſtituebantur.Deſpõderat filiam L. Icilio tribunitio,uiro acri,& ꝓ cauſſa plebis expertæ uirtutis,hãc uirginem adultam,forma excellẽtẽ, Appius amore amens ꝑtio ac ſpe pellicere adortus,poſteaquã oĩa pudore ſepta aĩaduerterat,ad crudelem,ſuꝑbamq; uim animum cõuertit.M.Claudio clienti negotiũ dedit,ut uirginẽ in ſeruitutem aſſereret,neq; cederet ſecundum libertatem poſtulãtibus uindicias,qđ pr̃ puellæ abeſſet,locum iniuriæ eſſe ratus. Virgini uenienti ĩ foꝝ(ibi nãq; in tabernis lr̃aꝝ ludi erãt)miniſter decenuiri libidinis manum iniecit,ſerua ſua natã,ſeruãq; appellãs ſeq iubebat,cunctãtem ui abſtractuꝝ.Pauida puella ſtupente ad clamorẽ nutricis fidem Quiritium implorantis fit cõcurſus.Verginii pr̃is,ſponſiq; Icilii populare nomen celebrat̃, notos gr̃a eoꝝ,turbã indignitas rei uirgini conciliat.Iã a ui tuta erat,quum aſſertor nihil opus eſſe multitudine cõcitata ait,ſe iure graſſari,nõ ui,uocat puellam in ius,authoribus, qui aderãt,ut ſequeret̃,ad tribunal Appii peruentum eſt,notã iudici fabulã petitor,quippe apud ipſum authorẽ argumẽti,ꝑagit,puellã domi ſuæ natam,furtoq; inde tranſlatam in domũ Verginii,ſuppoſitam ei eſſe,id ſe indicio compertum afferre,ꝓbaturumq; uel ipſo Verginio iudice,ad quẽ maior pars iniuriæ eius ꝑtineat,interim dñm ſequi ancillam æquũ eſſe.Aduocati puellæ quum Verginium reip.cauſſa abeſſe dixiſſent,biduo affuturũ,ſi nuntiatũ ei ſit,iniquum eſſe abſentẽ de liberis dimicare, poſtulant,ut rem integrã in pr̃is aduentũ differat,lege ab ipſo lata uindicias det ſecundum libertatẽ, neu patiat̃ uirginẽ adultam famæ prius,quã libertatis periculum adire.Appius decreto ꝓ̃fatus,quam libertati fauent,eam ipſam legem declarare,quã Verginii amici poſtulationi ſuæ ꝑtendant,cæterum ita in ea libertatis fore ꝓ̃ſidium,ſi nec cauſſis,nec perſonis uariet,in his enim, q̃ aſſerant̃ in libertatẽ, quia quis lege agere poſſit,id iuris eſſe,in ea,quæ in patris manu ſit,neminẽ eſſe aliũ,cui dñs poſſeſſione cedat,placere itaq; patrem accerſiri,interea iuris ſui iacturam aſſertorem non facere,quin ducat puellam,ſiſtendamq; in aduẽtum eius,qui pater dicatur,ꝓmittat.Aduerſus iniuriã decreti quũ multi magis fremerent,quã quiſquam onus recuſare auderet,P.Numitorius puellæ auunculus,& ſponſus Icilius interueniunt,dataq; inter turbam uia,quum multitudo Icilii maxĩe interuentu reſiſti poſſe Appio crederet,lictor decreſſe ait,uociferantemq; Icilium ſummouet(placidum quoq; ingenium tam atrox iniuria accendiſſet)ferro tibi hinc ſummouendus ſum Appi,inquit,ut tacitum feras,quod cælari uis,uirginem ego hanc ſum ducturus, nuptam pudicam habiturus,proinde oẽs collegaꝝ quoq; lictores conuoca,expediri uirgas & ſecures iube,nõ manebit extra domũ pr̃is ſponſa Icilii.Nõ ſi tribunitium auxilium & prouocatiõem plebi Romanæ,duas arces libertatis tuendæ ademiſtis,ideo in liberos quoq; nr̃os cõiugeſq; regnum ueſtræ libidini datum eſt,ſæuite in tergum & in ceruices noſtras,pudicitia ſaltem in tuto ſit.Huic ſi uis afferetur,ego præſentium Quiritium pro ſponſa, Verginius militum pro unica filia,omnes deoꝝ hominumq; implorabimus fidem,neq; tu iſtud unquã decretum ſine cæde noſtra referes.Poſtulo Appi etiam atq; etiam conſideres,quo ꝓgrediare,Verginius uiderit de filia,ubi uenerit,quid agat,hoc tantum ſciat,ſi ipſe huius uindiciis ceſſerit,conditionem filiæ quærendam eſſe,me uindicantem ſponſam in libertatem uita citius deſeret,quam fides.Concitata multitudo erat,certamenq; inſtare uidebat̃,lictores Icilium circunſteterant,nec ultra minas tamen proceſſum eſt,quum Appius uirginem non defendi ab Icilio, ſed ĩquietũ hominem,& ad tribunatũ etiam nunc ſpirantem locum ſeditiõis q̃rere diceret,nõ ꝓ̃bituꝝ ſe illi eo die materiam,ſed ut iam ſciret nõ id petulantiæ ſuæ,ſed Verginio abſenti,& pr̃io nomini,& libertati datum,ius eo die ſe nõ dictuꝝ,neq; decretum interpoſituꝝ,a M.Claudio petituꝝ,ut decederet iure ſuo,uindicariq; puellam in poſteꝝ diem pateret̃,qđ niſi pr̃ poſtero die affuiſſet,denuntiare ſe Icilio,ſimilibuſq; Icilii, neq; legi ſuæ latorem,neq; decenuiro cõſtantiam defore,nec ſe utiq; collegaꝝ lictores cõuocatuꝝ ad coercendos ſeditionis authores,cõtentum ſe ſuis lictoribus fore.Quum dilatum t̃ps iniuriæ eẽt, ſeceſſiſſent q; aduocati puellæ,placuit omnium primum fratrem Icilii,filiumq; Numitorii impigros iuuenes ꝑgere inde recta ad portam,& quantum accelerari poſſet,Verginium acciri e caſtris,in eo uerti puellæ ſalutem,ſi poſtero die uindex iniuriæ ad t̃ps ꝓ̃ſto eſſet.Iuſſi ꝑgunt,citatiſq; eq̃s nuntium ad pr̃em ꝑ̃ſerunt.Quum inſtaret aſſertor puellæ,ut uindicaret,ſpõſoreſq; daret,atq; idipſum agi diceret Icilius, ſedulo t̃ps terens, dum ꝓ̃ripent iter nuntii miſſi in caſtra,manus tollere undiq; multitudo,& ſe q̃ſq; paratum ad ſpõdendum Icilio oſtendere,atq; ille lachrymabundus gratum eſt, inquit,craſtino die ueſtra opera utar,ſponſorum nunc ſatis eſt.Ita uindicatur Verginia ſpondentibus propinquis. Appius paulisper moratus,ne eius cauſſa ſediſſe uideretur,poſteaquam omiſſis rebus aliis præ cura unius nemo eum adibat, domum ſe recepit, collegiſq; in caſtra ſcribit, ne Verginio commeatum dent, atqui etiam in cuſtodia habeãt. Improbum conſilium ſerum,ut debuit, fuit, & iam commeatu ſumpto profectus Verginius prima uigilia erat, quum poſtero die mane de retinendo eo nequiquam literæ redduntur. At in urbe prima luce,quum ciuitas in foro expectatione erecta ſtaret,Verginius ſordidatus filiam ſecum obſoleta ueſte,comitantibus aliquot matronis,cũ ingenti aduocatione in foꝝ adducit,circũire ibi,& ꝓ̃henſare hoĩes cœpit,& non orare ſolum ꝓ̃cariã opem,ſed pro debita petere,ſe pro liberis coꝝ ac cõiugibus quotidie in acie ſtare,nec alium uiꝝ eſſe,cuius ſtrenue ac fero

citet facta in bello plura memorari poſſent, quid ꝓdeſſe, ſi incolumi urbe, q̃ capta ultima timeantur, libis ſuis ſint patienda? Hæc prope cõcionabundus circuibat hoies. Similia his ab Icilio iactabanť, comitatus muliebris plus tacito fletu, quã ulla uox mouebat. Aduerſus q̃ oia obſtinato aio Appius (tanta uis amẽtiæ uerius, quã amoris mentẽ turbauerat) in tribunal aſcẽdit, & ultro q̃rente pauca petitore, qđ ius ſibi pridie ꝑ ãbitionẽ dictũ nõ eẽt, priuſquã ille poſtulatũ ꝑageret, aut Verginio rñdendi daretur locus, Appius interfať. Quẽ decreto ſermõem ꝓtenderit, forſan aliquẽ ueꝝ authores antiq̃ tradiderint, quia nuſquã ullum in tanta fœditate decreti ueriſimilẽ inuenio, id, qđ cõſtat, nudũ uř ꝓponẽdum, decreuiſſe uindicias ſecundum ſeruitutẽ. Prĩo ſtupor oẽs admiratiõe rei atrocis defixit, ſilentiũ inde aliquãdiu tenuit, đinde quũ M. Claudius, circũſtantibus matronis, iret ad cõprehendendã uirginẽ, lamẽtabiliſq; eũ mulieꝝ cõploratio excepiſſet, Verginius intentans in Appium manus, Icilio, inquit, Appi, nõ tibi filiã deſpondi, & ad nuptias, nõ ad ſtupꝝ educaui. Placet pecudum ferarumq; ritu promiſcue in cõcubitus ruere? paſſurine hoc iſti ſint, neſcio, nõ ſpero eẽ paſſuros illos, q arma habent. Quum repelleret aſſertor uirginis a globo mulieꝝ, circunſtantiũq; aduocatoꝝ, ſilentium factum ꝑ præconẽ. Decenuir, alienato ad libidinẽ aio, negat heſterno tantum cõuitio Icilii, uiolẽtiaq; Verginii, cuius teſtem Romanum pplm̃ habeat, ſed certis quoq; indiciis cõpertum ſe hẽre, nocte tota coetus in urbe factos eſſe ad mouẽdã ſeditionẽ, itaq; ſe haud inſcium eius dimicationis cum armatis deſcẽdiſſe, nõ ut quẽquã qetum uiolaret, ſed ut turbantes ciuitatis otium pro maieſtate imperii coerceret, proinde quieſſe erit melius, inquit lictor ſummoue turbã, & da uiam dño ad ꝓhendendum mancipium. Quũ hæc intonuiſſet plenus iræ, multitudo ipſa ſe ſua ſpõte dimouit, deſertaq; præda iniuriæ puella ſtabat. Tum Verginius, ubi nihil uſquã auxilii uidit, q̃ſo, inq̃t, Appi primũ ignoſce pr̃io dolori, ſiq̃d in clementius in te ſum inuectus, deinde ſinas hic corã uirgine nutricẽ ꝑcunctari, quid hoc rei ſit, ut ſi falſo pr̃ dictus ſum, æquiore hinc aio diſcedã. Data uenia ſeducit filiã ac nutricem ꝓpe Cloacinæ, ad tabernas, q̃bus nũc nouis eſt nomẽ, atq; ibi ab lanio cultro arrepto, hoc te uno, quo poſſum, ait, modo filia in libertatem uendico, pectus deinde puellæ tranſfigit, reſpectanſq; ad tribunal, te, inquit, Appi, tuumq; caput ſanguine hoc cõſecro. Clamore ad tam atrox facinus orto, excitus Appius cõprehẽdi Verginiũ iubet, ille ferro, quacũq; ibat, uiam facere, donec multitudine etiã proſequentiũ iuuenum tuente ad portã ꝓrexit. Icilius Numitoriuſq; exangue corpus ſublatũ oſtẽtant pplo, ſcelus Appii, puellæ infelicẽ formã, neceſſitatem pr̃is deplorant, ſequentes clamitãt matronæ, eãne liberoꝝ procreandorum cõditionem, ea pudicitiæ ꝑmia eſſe? cæteraq;, q̃ in tali re muliebris dolor, quo eſt mœſtior imbecillo aĩo, eo miſerabilia magis q̃rentibus ſubiicit. Viroꝝ & maxĩe Icilii uox tota tribunitiæ ꝑtãtis, ac prouocationis ad pplm̃ ereptæ, publicarũq; indignationũ erat. Cõcitať multitudo partim atrocitate ſceleris, parti ſpe ꝑ occaſionẽ repetẽdæ libertatis. Appius nũc uocari Iciliũ, nũc retractantẽ arripi, poſtremo quum locus adeundi appitoribus nõ dareť, ipſe cum agmine pꝛ̃tioꝝ iuuenum per turbã uadens in uincla duci iubet. Iam circa Icilium nõ ſolum multitudo, ſed duces quoq; multitudĩs erãt L. Valerius, M. Horatius, q repulſo lictore, ſi iure agerẽt, uindicare ſe a priuato Iciliũ aiebant, ſi uim afferre conarentur, ibi quoq; ſe haud ĩpares fore. Hinc atrox rixa oritur, Valerium Horatiumq; lictor decemuiri inuadit, franguntur a multitudine faſces In contionem Appius aſcendit, ſequuntur Horatius Valeriuſq; eos cõcio audit. decenuiro obſtrepitur. Iã pro impio Valerius diſcedere a priuato lictores iubebat, quum fractis aĩs Appius uitæ metuens ĩ domũ ſe propinquã foro, inſciis aduerſariis, capite obuoluto recepit. Sp. Oppius, ut auxilio collegæ eſſet, in foꝝ ex altera ꝑte irrumpit, uidet imperium ui uictũ. Agitatus deinde cõſiliis, atq; ex oĩ ꝑte aſſentiendo multis authoribus trepidus, ſenatũ poſtremo uocari iuſſit. Ea res. qđ magnæ ꝑti patꝝ diſplicere acta decẽuiroꝝ uidbãtur, ſpe ꝑ ſenatũ finiendæ ꝑtãtis eius, multitudinem ſedauit. Senatus nec plebem iritãdam cenſuit, multo magis prouidendum, neq̃d Verginii aduentus in exercitu motus faceret, itaq; miſſi iuniores patꝝ in caſtra, quæ tũ in monte Vecilio erãt, nuntiant decenuiris, ut oĩ ope ab ſeditiõe milites cõtineant, ubi Verginius maiorem, quam reliq̃rat in urbe. motũ exciuit. Nã ꝓter quã qđ agmine prope q̃dringẽtoꝝ hoĩm ueniẽs, q ab urbe indignitatẽ rei accenſi comites ei ſe dederãt. cõſpectus eſt, ſtrictũ etiam telũ, reſpſuſq; ipſe cruore, tota ĩ ſe caſtra cõuertit, & togæ multifariam ĩ caſtris uiſæ maioris aliquãto, quã erat, ſpeciem urbanæ multitudinis fecerãt. Quærentibus qđ rei eſſet flens diu uocem nõ emiſit, tandem ut iam ex trepidatiõe concurrentiũ turba cõſtitit, ac ſilentiũ fuit, ordine cuncta, ut geſta erant, expoſuit, ſupinas deide tendens manus, cõmilitões appellãs, orabat, ne qđ ſcelus Ap. Claudii eſſet, ſibi attribuerẽt, neu ſe ut parricidã liberꝝ auerſarentur, ſibi uitam filiæ ſua cariorem fuiſſe, ſi libere ac pudice uiuere licitũ fuiſſet, quum uel ut ſeruam ad ſtupꝝ rapi uideret, morte amitti melius ratum, quam cõtumelia liberos, miſericordia ſe in ſpeciẽ crudelitatis lapſum, nec ſuperſtitem filiæ futuꝝ fuiſſe, niſi ſpem ulciſcẽdæ mortis eius in auxilio cõmilitonũ habuiſſet, illis quoq; filias, ſorores, cõiuges eſſe, nec cũ filia ſua libidinẽ. Ap. Claudii extinctã eſſe, ſed quo ĩpunitior ſit, eo effrenatiorẽ fore, aliena calamitate documẽtum datũ illis cauẽdæ ſiliis iniuriæ, qđ ad ſe attĩeat uxorẽ ſibi fato raptã, filiã, q̃a nõ ultra uictura pudica fuerit, miſera, ſed honeſta morte occubuiſſe, nõ eſſe iam Appii libidini locum in domo ſua, ab alia uiolentia eius eo

dem ſe

dem ſe aío corpus uidicatuꝫ,quo uindicauerit filiæ,cæteri ſibi,ac liberis ſuis cõſulerent.Hæc Vergi nio uociferáti ſucclamabat multitudo,nec illius dolori,nec ſuæ libertati ſe dſuturos.Et ímiſti turbæ militum togati,quum eadem illa qrendo docẽdoq quáto uiſa,quá audita idigniora potuerint uide ri,ſimul,pſligatá rem iá nuntiádo Romæ eé,inſecutoſq q Appiũ,ppe interẽptũ in exilium abiſſe dice rent,ppulerunt,ut ad arma cõclamaret,uellerẽtq ſigna,& Romá pficiſcerenť.Decẽuiri ſimul iis,q̃ ui debant,iiſq,quæ acta Romæ audierant,perturbati,alius in aliá ptem caſtroꝝ ad ſedandos motus di ſcurrit.& leniter agẽtibus reſpõſum nõ reddiť,iperium ſiqs inhiberet,& uiros,& armatos ſe eé rñde rũt.Eunt agmine ad urbem,& Auentinum inſidunt,ut quiſq occurrerat,plebẽ ad repetendá liberta tem,creádoſq tribunos plebis adhortátes,nulla alia uox uiolenta audita eſt.Senatũ Sp.Oppius hét,ni hil placet aſpere agi,quippe ab ipſis datum locum ſeditionis eſſe.Mittunť tres legati conſulares C.Iu lius,P.Sulpitius,Sp.Tarpeius,qui quærerẽt ſenatus uerbis,cuius iuſſu caſtra deſeruiſſent:aut qd ſibi uellẽt,qui armati Auẽnnum obſediſſent:belloq auerſo ab hoſtibus pñam ſuá cepiſſent:Nõ deſuit, quid reſponderetur,deerat,qui daret rñſum,nullodum certo duce,nec ſatis audentibus ſingulis inui diæ ſe offerre,id mõ a multitudine cõclamatum eſt,ut L.Valerium,& M.Horatium ad ſe mitterẽt, his ſe daturos rñſum.Dimiſſis legatis admonet milites Verginius,in re nõ maxima paulo ante trepi datum eſſe,quia ſine capite multitudo fuerit,reſpõſumq quanq̃ non inutilr,fortuito tñ magis con ſenſu,quá cõi conſilio eſſe,placere decem creari,q ſummæ rei pẽſſent,militariq honore tribunos mi litũ appellare.Quum ad eum ipm primũ is honos deferretur,melioribus meis,ueſtriſq rebus reſer uate,inquit,iſta de me iudicia,nec mihi filia in uita honorem ullum iucundum eſſe patitur,nec in p turbata re eos utile eſt præeſſe uobis,qui primi inuidiæ ſint,ſiquis uſus mei eſt,nihilo minor ex pri uato capietur.Ita decem numero tribunos militares creát.Neq in Sabinis quieuit exercitus,ibi quo q authore Icilio,Numitorioq ſeceſſio a decenuiris facta eſt,nõ minore motu aíoꝝ,Sicii cædis me moria renouata,quá q noua fama de Vergiñia adeo fœde ad libidinem petita accenderat.Icilius ubi audiuit tribunos militum ĩ Auentino creatos,ne comitioꝝ militarium progatiuá urbana comitia iiſ dem tribunis plebis creandis ſequerenť,peritus reꝝ populariũ,iminenſq ptáti,& ipſe priuſq̃ iretur ad urbem,pari ptáte eundem numeꝝ ab ſuis creandum curat.Porta Collina urbem intrauere ſub ſi gnis,mediaq urbe agmine in Auẽtinum pgunt,ibi cõiuncti alteri exercitui,xx.tribunis militum ne gotium dederunt,ut ex ſuo numero duos crearent,qui ſummæ reꝝ pẽſſent,M.Oppium,Sex.Mani lium creát.Pres ſolliciti de ſumma reꝝ,quum ſenatus quotidie eſſet,iurgiis ſæpius terunt tpſ,quá cõ ſiliis.Sicii cædes decenuiris,& Appiana libido,& dedecora militiæ obiiciebantur,placebatq Valeri um,Horatiumq ire in Auentinum.Illi negabát ſe alr ituros,quá ſi decenuiri deponerent inſignia ma giſtratus eius,quo anno iá ante abiſſent.Decenuiri qrentes ſe in ordinem cogi,nõ ante quá platis legi bus,quaꝝ cauſſa creati eſſent,depoſituros iperium ſe aiebant.Per Duillium,qui tribunus plebis fue rat,certior facta plebs,cõtentiõibus aſſiduis nihil tráſigi,in Sacꝝ montem ex Auentino tráſit,affirmá te Duillio,nõ priuſq̃ deſeri urbem uideát,curá in aíos patꝝ deſcenſurá,admonituꝝ Sacꝝ montem cõſtantiæ plebis,ſcituros qd ſine reſtituta ptáte redigi ĩ cõcordiá res neqánt.Via Nomentana,cui tum Ficulenſi nomen fuit,profecti,caſtra in mõte Sacro locauere.modeſtiá patꝝ ſuoꝝ nihil uiolando imi tati.Secuta exercitum plebs,nullo,qui p ætatem ire poſſet,retractáte,proſequuntur cõiuges,liberiq, cuiná ſe relinquerent in ea urbe,in qua nec pudicitia,nec libertas ſctá eſſet:miſerabil rogitátes.Quũ uaſta oía Romæ inſueta ſolitudo feciſſet,in foro,pter paucos ſenioꝝ,nemo eſſet,uocatis utiq in ſena tum pribus,quum deſertum appuiſſet foꝝ,pluresq iá,quá Horatius & Valerius,uociferabantur,qd expectabitis P.C.ſi decenuiri finem prinaciæ non faciunt,ruere & deflagrare oía paſſuri eſtis:Qd aút iſtud iperium eſt decenuiri,qd amplexi tenetis:tectis ac pietibus iura dicturi eſtis:non pudet lictoꝝ ueſtroꝝ maiorem prope numeꝝ ĩ foro cõſpici,quá togatoꝝ aliorumq:Quid,ſi hoſtes ad urbem ue niant,facturi eſtis:quid ſi plebs mox ubi paꝝ ſeceſſiõe moueamur,armata ueniat:occaſune urbis uul tis finire iperium:atqui aut plebs nõ eſt habenda,aut habendi ſunt tribuni plebis,nos citius carueri mus pñtiis magiſtratibus,q̃ illi plebeſiis,nouá in exptáq eá ptátem eripuere pribus nñis,ne nunc dul cedine ſemel capti ferát deſiderium:quum pſerti nec nos tempemus iperiis,quo minus illi auxilii egeát.Quum hæc ex oí pte iactarentur,uicti cõſenſu decenuiri,futuros ſe,qñ ita uideatur,ĩ ptáte pa trum affirmant,id mõ ſimul orát ac monent,ut ipſis ab inuidia caueatur,ne ſuo ſanguine ad ſuppli cia patꝝ plebem aſſuefaciát.Tum Valerius,Horatiuſq miſſi ad plebem cõditiõibus,qbus uideretur, reuocádá,cõponendaſq res,decenuiris quoq ab ira & ipetu multitudis pcauere iubentur.Profecti gaudio ingenti plebis accipiunt in caſtra,quippe liberatores haud dubie,& motus initio,& exitu rei, ob hæc iis aduenientibus gratiæ actæ.Icilius pro multitudine uerba facit,idem quum de conditioni bus agitaretur,quærentibus legatis,quæ poſtulata plebis eſſent,compoſito iam ante aduentum lega torum conſilio,ea poſtulauit,ut appareret in æquitate rerum plus quam in armis reponi ſpei,po teſtatem enim tribunitiam,prouocationemq repetebant,quæ ante decenuiros creatos auxilia plebis fuerát,& necui fraudi eſſet cõciſſe milites,aut plebem ad repetendá p ſeceſſionem libertatem.De de

tenuiroꝝ mō ſupplicio atrox poſtulatū fuit,dedi q̄ppe eos equum cenſebāt,uiuoſq̄ igni crematuros minabāť.Legati ad ea.Quæ cōſilii fuerunt,adeo æqua poſtulaſtis,ut ultro deferenda fuerint,libertati enim ea ꝑſidia petitis,nō licentiæ ad impugnandū alios,ire ueſtræ magis ignoſcendum,quā indulgendū eſt,quippe q̄ crudelitatis odio in crudelitatem ruitis,& prius poene,quā ipſi liberi ſitis,dominari iā in aduerſarios uultis.Nunquāne q̄eſcet ciuitas nr̄a a ſuppliciis,aut patꝝ in plebē Romanā,aut plebis in p̄res?Scuto magis nobis,quā gladio opus eſt,ſatis ſupq̄ humilis eſt,qui iure æquo in ciuitate uiuit,nec inferendo iniuriam,nec patiendo etiam,ſiquando metuendos uos prebituri eſtis,quum recuperatis magiſtratibus legibuſq̄ ur̄is,iudicia penes uos erunt,de capite nr̄o fortuniſq̄ tunc,ut quæq̄ cauſſa erit ſtatuetis,nūc libertatem repeti ſatis eſt.Facerent,ut uellet,ꝑmittētibus cunctis,mox redituros ſe legati rebus ꝑfectis affirmant.Profecti quū mandata plebis p̄ribus expoſuiſſent,alii decēuiri(q̄n q̄dem p̄ter ſpē ipſoꝝ ſupplicii ſui nulla mentio fieret)haud q̄q̄uā abnuere.Appius truci ingenio & inuidia ꝑcipua,odium in ſe alioꝝ ſuo in eos metiēs odio,haud ignaro,inq̄t,iminet fortuna,uideo,donec arma aduerſariis tradanť differri aduerſus nos certamē,dandus inuidiæ eſt ſanguis,nihil ne ego quidem moror,quo minus decenuiratu abeā.Factū ſenatuſcōſultū,ut decenuiri ſe primo quoq̄ tp̄e magiſtratu abdicarent,& necui fraudi eſſet ſeceſſio militum plebiſq̄.His ſenatuſcōſultis ꝑfectis,dimiſſo ſenatu,decenuiri ꝓdeunt in concionē,abdicantq̄ ſe magiſtratu ingenti hoīum lætitia.Nuntianť hæc plebi ꝑ legatos,quicquid in urbe hominū ſuperat,ꝓſequiť,huic multitudini læta alia turba ex caſtris occurrit,gratulanť libertatē,concordiāq̄ ciuitati reſtitutā.Legati ꝓ cōcione,q̄d bonū,felix,fauſtūq̄ ſit uobis,reiq̄ publicæ,redite in p̄riam ad penates,cōiuges,liberoſq̄ ueſtros,ſed qua hic modeſtia fuiſtis,ubi nullus ager in tot uſu reꝝ neceſſario tātæ multitudini eſt uiolatus,eā modeſtiā ferte in urbem,in Auentinū ite,unde ꝓfecti eſtis,ibi felici loco,ubi p̄ria initia inchoaſtis libertatis ueſtræ,tribunos plebis creabitis,p̄ſto erit pontifex maximus,qui comitia hēat.Ingēs aſſenſus alacritaſq̄ cuncta approbātium fuit,cōuellunt inde ſigna,ꝓfectiq̄ Romā certant cū obuiis gaudio,armati ꝑ urbem ſilentio in Auētinū perueniunt.ibi extēplo,pōtifice comitia habente,tribunos plebis creauerūt,primū oīm A.Virginiū,inde L.Iciliū,& P.Numitoriū auunculum Virginiæ,authores ſeceſſiōis,tū C.Sicinniū,ꝓgeniē eius quē primū tribunū plebis creatū in Sacro mōte ꝓditum memoriæ eſt,& M.Duilliū,qui tribunatū iſignē ante decēuiros creatos geſſerat,nec in decēuiralibus certaminibus plebi defuerat,ſpe deinde magis,quā meritis electi M.Titinius,M.Pōponius,C.Apronius,Ap.Iulius,C.Oppius.Tribunatu inito,L.Icilius extēplo plebē rogauit,& plebs ſciuit,necui fraudi eēt ſeceſſio a decēuiris facta,cōfeſtim de COSS.creādis cū ꝓuocatiōe,M.Duillius rogationē ꝑtulit.Ea oīa in pratis Flaminiis cōcilio plebis acta,quē nūc circū Flaminiū appellāt.Per interregē deinde COSS.creati L.Valerius,M.Horatius,qui extēplo magiſtratū acceperunt,quoꝝ cōſulatus popularis ſine ulla patrum iniuria,nec ſine offenſiōe fuit,q̄cq̄d enim libertati plebis caueref,id ſuis decedere opibꝰ credebāt.Oīum primum,quum uel uti in cōtrouerſo iure eſſet,tenerentur ne p̄res plebiſcitis?legē centuriatis comitiis tulere,ut q̄d tribuni plebis iuſſiſſent,populus teneret,qua lege tribunitiis rogatiōibus telum acerrimum datum eſt.Aliā deinde cōſularem legē de ꝓuocatione,unicum p̄ſidium libertatis,decenuirali ꝑtāte euerſam nō reſtituunt mō,ſed etiā in poſteꝝ muniunt ſaciendo nouā legem,nequis ullum magiſtratū ſine ꝓuocatiōe crearet q̄ creaſſet,eū ius faſq̄ eēt occidi,neue ea cædes capitali noxæ hēreť.Et quum plebem hinc ꝓuocatiōe,hinc tribunitio auxilio ſatis firmaſſent,ipſis quoq̄ tribunis ut ſacroſancti uiderenť,cuius rei ꝓpe iā memoria aboleuerat,relatis q̄buſdā ex magno interuallo cærimōiis,renouarunt,& quū religiōe īuiolatos eos,tū lege ēt fecerūt,ſanciendo,ut qui tribunis plebis,ædilibus,iudicibus,decenuiris nocuiſſet,eius caput Ioui ſacꝝ eſſet,familia ad ædem Cereris,liberi,liberæq̄ uænū irent.Hac lege iuris interp̄tes negāt quenq̄ ſacroſanctum eſſe,ſed eum q̄ deoꝝ cuiquā nocuerit,id ſacꝝ ſanciri.Itaq̄ ædilē ꝓhendi,duciq̄ a maioribus magiſtratibus,q̄d etſi nō iure fiat,noceri enī ei,cui hac lege nō liceat,tn̄ argumentum eſt,nō hēri ꝓ ſacroſancto ædilem,tribunos ueteres iureiurādo plebis,quum primum eā ꝑtātem creauit,ſacroſanctos eſſe.Fuerunt,qui interp̄tarenť eadem hac Horatia lege COSS.quoq̄,& p̄toribus,quia eiſdem auſpiciis,quibus COSS.crearenť,cautum eſſe.Iudicem enim cōſulem appellari.Quæ refelliť interp̄tatio,quod his tp̄ibus nōdum conſulem iudicem,ſed p̄torem appellari mos fuerit.Hæc cōſulares leges fuere.Inſtitutum etiā ab iiſdem COSS.ut ſenatus cōſulta in ædem Cereris ad ædiles plebis deferrenť,quæ ante arbitrio conſulum ſupprimebanť,nuntiabūturq̄,M.Duillius deīde tribunus plebis plebē rogauit,plebēſq̄ ſciuit,qui plebem ſine tribunis reliquiſſet,quiq̄ magiſtratum ſine ꝓuocatiōe creaſſet,tergo ac capite puniref.Hæc oīa ut inuitis,ita nō aduerſantibus patritiis trāſacta,quia nōdum in quenq̄ unum ſæuiebať.Fundata deīde & ꝑtāte tribunitia,& plebis libertate,tum tribuni aggredi ſingulos tutum maturumq̄ iā rati,accuſatorem primum Virginiū,& Appiū reū deligunt.Quū diē Appio Virginius dixiſſet,& Appius ſtipatus p̄tritiis iuuenibus in foꝝ deſcendiſſet,redintegrata eſt extēplo oīs memoria foediſſimæ ꝑtātis,quū ipm ſatellitesq̄ eius uidiſſent.Tum Virginius,oratio,inquit,rebus dubiis inuēta eſt,itaq̄ neq̄ ego accuſando apud uos eum tp̄s terā,a cuius crudelitate uoſmetipſi armis uindicaſtis,nec iſtū ad cætera ſcelera impudentiam

pudentiã in defendendo ſe adiicere patiar,oium igit tibi Ap.Claudi,q̃ impie nefarieq; ꝑ bienniũ alia ſup alia es auſus,grãm facio,unius tantum criminis,niſi te uindices ab libertate in ſeruituté contra leges uindicias nõ dediſſe,in uincula te duci iubeo.Nec in tribunitio auxilio Appius,nec in iudicio populi ullã ſpem hẽbat,attamen & tribunos appellauit,& nullo morante arreptus a uiatore ꝓuoco,inquit.Audita uox una libertatis,ex eo miſſa ore,quo uindiciæ nup ab libertate dictæ erant,ſilentiũ fecit.Et dum ꝓ ſequiſq;,deos & non negligere humana fremunt,& ſupbiæ crudelitatiq;,etſi ſeras,non leues tamen uenire poenas,ꝓuocare,q ꝓuocationem ſuſtuliſſet,& implorare p̃ſidiũ ppli,q omnia iura populi obtriſſet,rapiq; in uincula egẽtem iure libertatis,q liberũ corpus in ſeruitutem addixiſſet, Ipſius Appii inter concionis murmur fidem Po.Ro.implorantis uox audiebatur,maiorum merita in remp.militiæq; cõmemorabat,ſuũ infelix erga plebẽ Romanam ſtudiũ,coæquandarum legum cauſſa,quũ maxima offenſione patrũ conſulatu abiſſet,ſuas leges,qbus manentibus lator eatũ in uincula ducat.Cæterum ſua ꝓpria bona malaq;,quũ cauſſæ dicendæ data facultas ſit,tum ſe experturum,in præſentia ſe cõi iure ciuitatis ciuẽ Romanũ dicta die poſtulare,ut dicere liceat,ut iudiciũ Po. Romani expiri.non ita ſe inuidiã ptimuiſſe,ut nihil in æquitate,& miſericordia ciuium ſuorum ſpei hẽat. Quod ſi indicta cauſſa in uincula ducatur,iterum ſe tribunos plebis appellare,& monere ne imitentur,quos oderint.Quod ſi tribuni eodẽ fœdere obligatos ſe fateant,tollendæ appellatiõis cauſſa,in quã cõſpiraſſe decẽuiros criminati ſint,at ſe ꝓuocare ad populum,implorare leges de ꝓuocatione & cõſulares & tribunitias eo ipſo anno latas.Quẽ enim ꝓuocaturũ,ſi hoc indẽnato,indicta cauſſa non liceat?cui plebeio & humili præſidium in legibus ſore,ſi Ap.Claudio non ſit?ſe documẽto futurum, utrũ nouis legibus dominatio,an libertas firmata ſit,& appellatio ꝓuocatioq; aduerſus iniuriã magiſtratuum oſtẽtata tantum inanibus lr̃is,an uere data ſit.Contra ea Verginius,unum Ap.Claudiũ & legum expertem,& ciuilis & humani fœderis eẽ aiebat,reſpicerent tribunal hoies,caſtellum omniũ ſcelerum,ubi decenuir ille ꝑpetuus,bonis,tergo,ſanguini ciuium infeſtus,uirgas ſecureſq; oibus minitans,deorum hominumq; contẽptor,carnificibus nõ lictoribus ſtipatus,iam ab rapinis, & cædibus animo ad libidinem uerſo,uirginẽ ingenuam in oculis Po.Romani,uellut bello captam, a complexu patris abreptã,miniſtro cubiculi ſui cliẽti dono dederit,ubi crudeli iudicio,nefandiſq; uĩdicias dextrã pr̃is in filiã armauerit,ubi tollenteis corpus ſemianime uirginis ſponſum auunculumq; in carcerem duci iuſſerit,ſtupro interpollato magis,quam cæde motus,& illi carcerem ædificatum eſſe,quod domicilium plebis Romanæ uocare ſit ſolitus.Proinde ut ille iterum ac ſæpius ꝓuocet,ſic ſe iterũ ac ſæpius iudicem illi ferre,ne uindicias in ſeruitutem ab libertate dederit,ſi ad iudicem non eat,ꝓ damnato in uincula duci iubere.Vt haud quoquã improbante,ſic magno motu aiorum,cum tãti uiri ſupplicio ſua & plebi iam nimia libertas uideretur,in carcerẽ eſt coniectus,tribunus ei diem prædixit.Inter hæc a Latinis,& Hernicis legati gratulatum de concordia patrum,ac plebis Romam uenerunt,donumq; ob eam Ioui Opt.Max.coronam aureã in Capitolio tulere parui ponderis,ꝓut res haud opulentæ erant,colebanturq; religiones pie magis,quam magnifice.Iiſdẽ authoribus cognitũ Equos Volſcoſque ſumma ui bellum apparare.Itaq; partiri ꝓuincias COSS.iuſſi,Horatio Sabini,Valerio Equi euenere.Quum ad ea bella delectum edixiſſent,fauore plebis nõ iuniores mõ,ſed etiam emeritis ſtipendiis,pars magna uoluntariorum ad nomina danda p̃ſto fuere,eoq; non copia mõ,ſed genere etiã militum,ueteranis admiſtis,firmior exercitus fuit.Priuſquam urbem egrederent, leges decem uirales,quibus tabulis duodecim eſt nomen,in æs inciſas in publico ꝓpoſuerunt.Sunt q iuſſu tribunorum ædiles functos eo miniſterio ſcribant.C.Claudius,q peroſus decenuirorum ſcelera,& ante omneis fratris filii ſupbiæ infeſtus,Regillum antiquã in p̃riam ſe contulerat.Is magno iam natu quũ ad pericula eius deprecanda rediſſet,cuius uitia fugerat,ſordidatus cum gentilibus,cliẽtibuſq; in foro p̃henſabat ſingulos,orabatq; ne Claudiæ genti eam inuſtam maculã uellent,ut carcere & uinculis uiderent digni,uirum honoratiſſimæ imaginis,futurum ad poſteros legũ latorem,conditoremq; Romani iuris iacere uinctum inter fures nocturnos ac latrones.auerterent ab ira parump ad cognitionem cogitationemq; aios,& potius unum tot Claudiis deprecantibus condonarent,quã pp unius odium multorum p̃ces aſpernarent,ſe quoq; id generi ac nomini dare,nec cum eo in grãm rediſſe,cuius aduerſæ fortunæ uelit ſuccurſum,uirtute libertatem recuperatã eſſe,clementia concordiam ordinũ ſtabiliri poſſe.Erant quos moueret magis ſua pietate,quam eius,ꝓ quo agebat,cauſſa,ſed Verginius ut ſui potius miſererent,orabat,filiæq;,nec gẽtis Claudiæ regnũ in plebe ſortitæ,ſed neceſſariorũ Verginea triũ tribunorũ p̃ces audirent,q ad auxilium plebis creati,ipſi plebis fidẽ atq; auxiliũ implorarent.Iuſtiores hæ lachrymæ uidebant,itaq; ſpe inciſa,priuſq̃ p̃dicta dies adeſſet,Appius ſibi mortem conſciuit.Subinde arreptus a P.Numitorio SP.Oppius inuidiæ ꝓximus,qd in urbe fuerat,cũ iniuſtæ uindiciæ a collega dicerent,plus tñ fcã iniuria Oppio,quã nõ ꝓhibita inuidiæ fecit,teſtis productus,q VII.&.XX.enumeratis ſtipẽdiis,octies extra ordinẽ donatus,donaq; ea gerẽs in cõſpectu ppli, ſciſſaq; ueſte tergũ laceratũ uirgis oñdit,nihilũ dep̃cãs,qn, ſiquã ſuã noxã reus dicere poſſet,priuatus i ſe iterũ ſæuiret.Oppius quoq; duct⁹ i uincula ẽ,& añ iudicii diẽ finẽ ibi uitæ fecit.Bona Claudii Opiiq; tri

buni publicauere, collegæ eoꝝ exilii cauſſa ſolum uerterunt, bona publicata ſunt, & M. Claudius aſſector Vergineæ die dicta dānatus, ipſo remittente Verginio ultimam pœnā, dimiſſus Tybur exulatum abiit, maneſq; Vergineæ mortuæ, q̄ uiuæ feliciores, per tot penas uagati, nullo relicto ſonte, tandem quieuerunt. Ingens metus inceſſerat p̄res, uultuſq; iam inde tribunoꝝ erant, qui decēuiroꝝ fuerāt, quum M. Duillius tribunus plebis inhibito ſalubriter modo nimiæ poteſtatis. Et libertatis, inq̄t, noſtræ, & pœnaꝝ ex inimicis ſatis eſt, itaq; hoc anno nec diem dici cuiquā, nec in uincula duci quenq̄ ſum paſſutus, nam neq; uetera peccata repeti iam obliterata placet, quum etiam noua expiata ſint decenuiroꝝ ſuppliciis, & nihil admiſſum iri, quod uim tribunitiam deſideret, ſpondet p̄petua cōſulum amboꝝ in libertate ueſtra tuenda cura. Ea primum moderatio tribuni metum patribus dempſit, eandemq; auxit cōſulum inuidiam, quod adeo toti plebis fuiſſent, ut patrum ſalutis, libertatiſque prior plebeio magiſtratui, quā patritio cura, fuiſſet, & ante inimicos ſatietas pœnaꝝ ſuarum cepiſſet, quam obuiam ituros licentiæ eoꝝ COSS. appareret. Multiq; erant. qui melius conſultum dicerent, quod legum ab iis lataꝝ patres authores fuiſſent, neq; erat dubium, quin, turbato reipublicæ ſtatu, tempori ſuccubuiſſent. COSS. rebus urbanis compoſitis, fundatoq; plebis ſtatu, in p̄uincias diuerſi abiere. Valerius aduerſus coniunctos iam in Algido exercitus Equoꝝ, Volſcorumq; ſuſtinuit conſilio bellum. Quod ſi extemplo rem fortunæ commiſiſſet, haud ſcio, an qui tum animi ab decenuiroꝝ infelicibus auſpiciis Romanis hoſtibuſq; erant, magno detrimento certamen ſtaturum fuerit. Caſtris mille paſſuum ab hoſte poſitis, copias continebat, hoſtes medium inter bina caſtra ſpatium acie inſtructa complebant, prouocantibuſq; ad prælium reſponſum Romanus nemo reddebat. Tandem fatigati ſtando, ac nequiquam expectando certamen, Equi Volſciq;, poſteaq̄ conceſſum prope modum de uictoria credebant, pars in Hernicos, pars in Latinos p̄datum abeunt, relinquitur magis caſtris præſidium, q̄ ſatis uirium ad certamen. Quod ubi ſenſit COS. reddit illatum antea terrorem, inſtructaq; acie ultro hoſtem laceſſit, ubi illi conſcientia, quid abeſſet uirium, detrectauere pugnā, creuit extemplo Romanis aius, & pro uictis habebant pauentes intra uallum. Quum per totum diem ſtetiſſent intenti ad certamen, nocti ceſſere, & Romani quidem pleni ſpei corpora curabant, haud quaquā pari hoſtes animo nuntios paſſim trepidi ad reuocandos prædatores dimittunt, recurritur ex proximis locis, ulteriores non inuēti. Vbi illuxit, egreditur caſtris Romanus uallum inuaſurus, ni copia pugnæ fieret & poſteaquam multa iam dies erat, neq; mouebatur quicquā ab hoſte, iubet ſigna inferri COS. motaq; acie indignatio Equos, & Volſcos inceſſit, ſi uictores exercitus uallum potius, quam uirtus & arma tegerent, igitur & ipſi efflagitatum ab ducibus ſignum pugnæ accepere. Iamq; pars egreſſa portis erat, deinceps alii ſeruabant ordinem in ſuum quiſq; locum deſcendentes, quum COS. Romanus, priuſquā totis uiribus fulta conſtaret hoſtium acies, intulit ſigna, adortuſq; nec omnes dum eductos, nec qui erant, ſatis explicatis ordinibus, prope fluctuantem turbam trepidantium huc atq; illuc, circūſpectantiumq; ſe ac ſuos, addito turbatis mentibus clamore atq; impetu inuadit. Retulere primo pedem hoſtes, deinde, quum animos collegiſſent, & undiq; duces uictiſne ceſſuri eſſent, increparent, reſtituitur pugna. COS. ex altera parte Romanos meminiſſe iubebat, illo die primum liberos pro libera urbe Romana pugnare, ſibimetipſis uicturos non, ut decēuiroꝝ uictores præmium eſſent, non Appio duce rē geri, ſed conſule Valerio a liberatoribus Po Ro. orto, liberatore ipſo, oſtenderent prioribus præliis per duces non per milites ſtetiſſe, ne uincerent, turpe eſſe contra ciues plus animi habuiſſe, quam contra hoſtes, & domi, quam foris ſeruitutem magis timuiſſe. Vnam Vergineam fuiſſe, cuius pudicitiæ in pace periculum eſſet. Vnum Appium ciuem periculoſæ libidinis, atſi fortuna belli inclinet ab tot millibus hoſtium periculū fore. Nolle ominari, quæ nec Iuppiter, nec Mars pater paſſuri ſint, iis auſpiciis conditæ urbi accidere. Auentini Sacriq; montis admonebat, ut ubi libertas parta eſſet paucis ante menſibus, eo imperium illibatum referrent, oſtenderentq; eandem indolem militibus Romanis poſt exactos decēuiros eſſe, quæ ante creatos fuerit, nec æquatis legibus imminutā uirtutem Po. Ro. eſſe. Hæc ubi inter ſigna peditum dicta dedit, aduolat deinde ad equites. Agite iuuenes, inquit, præſtate uirtute peditem, ut honore atq; ordine præſtatis, primo concurſu pedes mouebit hoſtem, pulſum uos immiſſis equis exigite campo, non ſuſtinebunt impetum, & nunc cunctantur magis, q̄ reſiſtūt. Concitāt equos, p̄mittuntq; in hoſtē pedeſtri iam turbatū pugna, p̄ruptis ordinibus elati ad nouiſſimā aciem, pars libero ſpatio circūuecti iam fugam undiq; capeſſentes pleroſq; a caſtris auertunt, p̄ter eq̄tanteſq; abſterrent peditū acies, & COS. ipſe uiſq; oīs belli fert̄ in caſtra, captiſq; cū ingenti cæde maiore p̄da potit̄. Huius pugnæ fama p̄lata non in urbem mō, ſed in Sabinos ad alterū exercitū, in urbe mō lætitia celebrata eſt, in caſtris aīos militū ad æmulandū decus accendit. Iam Horatius eos excurſionibus ſufficiēdo, p̄liiſq; leuibus experiundo, aſſueſecerat ſibi potius fidere, q̄ meminiſſe ignominiæ decēuiroꝝ ductu acceptæ, paruaq; certamina in ſummā totius p̄fecerāt ſpei. Nec ceſſabant Sabini feroces ab re priore anno bene geſta laceſſere atq; inſtare, rogitantes quid latrocinii modo procurſantes pauci, recurrenteſq; tererent tempus? & in multa prælia paruaque carperēt ſummā

unius

unius belli? quin illi congrederentur acie, inclinandamque ſemel fortunæ rem darent? Ad id, quod ſua ſponte ſatis collectum animorum erat, indignitate etiam Romani accendebantur, iam alterum exercitum uictorem in urbem rediturum, ſibi, ultro per contumelias hoſtem inſultare, quando autē ſe, ſi tum non ſint, pares hoſtibus fore! Vbi hæc fremere militem in caſtris COS. ſenſit, contione aduocata. Quemadmodum, inquit, in Algido res geſta ſit, arbitror uos milites audiſſe, qualem liberi populi exercitum decuit eſſe, talis fuit, conſilio collegæ, uirtute militum uictoria parta eſt. Quod ad me attinet, id conſilii animiq; habiturus ſum, quod uos milites mihi effeceritis, & trahi bellum ſalubriter & mature perfici poteſt. Si trahendum eſt, ego, ut indies ſpes uirtuſq; ueſtra creſcat, eadem, qua inſtitui diſciplina, efficiam, ſi ſatis animi eſt, decerniq; placet, agitedum clamorem, qualem in acie ſublaturi eſtis, tollite hic, indicem uoluntatis uirtutiſq; ueſtræ. Poſteaquā ingenti alacritate clamor eſt ſublatus, quod bene uertat geſturum ſe illis morem, poſteroq; die in aciem deducturum affirmat, reliquū diei apparandis armis conſumptum eſt. Poſtero die ſimul inſtrui Romanam aciem uidere Sabini, & ipſi iampridem auidi certaminis procedunt. Prælium fuit, quale inter fidentes ſibimet ambos exercitus, ueteris perpetuæq; uictoriæ alterꝫ gloria, alterum nuper noua uictoria elatum. Conſilio etiam Sabini uires adiuuere, nam quum æquaſſent aciem, duo extra ordinem millia, quæ in ſiniſtrum cornu Romanorum in ipſo certamine impreſſionem facerent, tenuere, quæ ubi illatis ex tranſuerſo ſignis degrauabant prope circunuentum cornu, equites duarum legionum ſexcenti fere ex equis deſiliunt, cedentibuſq; ſuis prouolant in primum, ſimulq; & hoſti ſe opponunt, & æquato primum periculo, pudore deinde animos peditum accendunt, uerecūdiæ erat equitem ſuo alienoq; marte pugnare peditem ne ad pedes quidem digreſſo equiti parem eſſe. Vadunt igitur in prælium ab ſua parte omiſſum, & locum, ex quo exceſſerant, repetunt, momentoque non reſtituta modo pugna, ſed inclinatur etiam Sabinis cornu, eques inter ordines peditum tectus ſe ad equos recipit. Tranſuolat inde in partē alteram ſuis uictoriæ nūtius, ſimul & in hoſtes iam pauidos, quippe fuſo ſuæ partis ualidiore cornu, impetum facit, non alioꝝ eo prælio uirtus magis enituit, COS. prouidere omnia, laudare fortes, increpare ſicubi ſegnior pugna eſſet, caſtigati fortium ſtatim opera edebant, tantumq; hos pudor, quantum alios laudes excitabant. Redintegrato clamore, undiq; omnes connixi hoſtem auertunt, nec deinde Romana uis ſuſtineri potuit. Sabini fuſi paſſim per agros caſtra hoſti ad prædam relinquunt, ibi non ſociorum, ſicut in Algido, res, ſed ſuas Romanus populationibus agrorum amiſſas recepit. Gemina uictoria duobus biſariam præliis parta, maligne ſenatus in unum diem ſupplicationes conſulū nomine decreuit, populus iniuſſu & altero die frequens iniit, ſupplicatumq; eſt, & hæc uaga populariſq; ſupplicatio ſtudiis prope celebratior fuit. COSS. ex compoſito eodem biduo ad urbem acceſſere, ſenatumq; in Martium campum euocare, ubi quum de rebus a ſe geſtis agerent, queſti primores patrum ſenatum inter milites dedita opera terroris cauſſa haberi, itaq; inde COSS. ne criminatiōi locus eſſet, in prata Flaminia, ubi nunc ædes Apollinis, iam tum Apollinarem appellabant, auocauere ſenatum, ubi quum ingenti conſenſu patrum negaretur triumphus, L. Icilius tribunus plebis tulit ad populum de triumpho conſulum, multis diſſuaſum prodeuntibus, maxime C. Claudio uociferāte, de patribus, non de hoſtibus COSS. triumphare uelle, gratiamq; pro priuato merito in tribunū, non pro uirtute honorem peti, nunquam ante de triumpho per populum actum, ſemper æſtimationem arbitriumq; eius honoris penes ſenatum fuiſſe, ne reges quidem maieſtatem ſummi ordinis imminuiſſe, ne ita omnia tribuni poteſtatis ſuæ implerent, ut nullum publicum conſilium ſinerent eſſe, ita demum liberam ciuitatē fore, ita æquatas leges, ſi ſua quiſque iura ordo, ſuam maieſtatem teneat. In eandē ſniam multa & a cæteris ſenioribus patrum quum eſſent dicta, omnes tribus eam rogationē acceperūt. Tum primū ſine authoritate ſenatus, populi iuſſu triumphatū eſt Hæc uictoria tribunoꝝ plebiſq; ꝓpe in haud ſalubrē luxuriam uertit, conſpiratione inter tribunos facta, ut iidem tribuni reficerent, & quo ſua minus cupiditas emineret, conſulibus quoq; cōtinuarent magiſtratū, conſenſum patrū cauſſabant, quo per contumeliā conſulum iura plebis labefactata eſſent, quid futuꝝ nondū firmatis legibus, ſi nouos tribunos per factiones ſuas COSS. adorti eſſent? nō enim ſemp Valerios, Horatioſq; COSS. fore, qui libertati plebis ſuas opes poſtferrent. Forte quadam utili ad tp̄s, ut comitiis præeſſet, potiſſimum M. Duillio forte euenit, uiro prudenti, & ex continuatione magiſtratus inuidiā imminentē cernenti, qui quum ex ueteribus tribunis negaret ullius ſe rōnem habituꝝ, pugnarentq; collegæ, ut liberas tribus in ſuffragium mitteret, aut concederet ſortem comitioꝝ collegis habituris e lege potius comitia, quā ex uoluntate patrum. Iniecta contentione Duillius COSS. ad ſubſellia accitos quum interrogaſſet, quid de comitiis conſularibus in animo haberent, reſpondiſſentq; ſe nouos COSS. creaturos, authores popularis ſententiæ haud populares nactus in contionem cum iis ꝓceſſit; ubi quum COSS. producti ad populum, interrogatiq; ſi eos po[illegible]manus memor libertatis per illos receptæ domi, memor militiæ rerumque geſtarum COSS. [illegible] faceret, quidnam facturi eſſent? nihil ſententiæ ſuæ mutaſſent? Collaudatis COSS. quod per[illegible]ent ad ultimum, diſſimiles decēuirorum eſſe, comitia habuit, & quinq; tribunis plebis creatis, cum ꝓ̄tæ ſtudiis aperte petentiū nouē

tribunorum alii candidati tribus non explerent, concilium dimiſit, nec deinde comitioꝝ cauſſam habuit. Satiſfactũ legi aiebat, quæ numero nuſq̃ p̃finito. tribuni modo ut relinquerent, ſanxiſſet, & ab iis, qui creati eſſent, cooptari collegas iuberet, recitabatq; rogationis carmen, in quo, ſi tribunos plebis fecerint decẽ, rogabo, ſiqui uos minus hodie decem tribunos plebis fecerint ut hi tum utiq;, quos ſibi collegas cooptaſſent, ut illi legitimi ea lege tribuni plebei ſint, ut illi quos hodie tribunos plebei feceritis. Duillius quum ad ultimum perſeueraſſet negando, xv. tribunos plebei rempublicam habere poſſe, uicta collegarũ cupiditate, pariter patribus plebiq; acceptus magiſtratu abiit. Noui tribuni plebis in cooptandis collegis patrum uoluntatem fouerunt, duos etiam patritios, conſulareſq;, Sp. Tarpeiũ, & A. Aeternium cooptauere. COSS. creati Sp. Herminius, & T. Verginius Cælimontanus, nihil magnopere ad patrum, aut plebis cauſſam inclinati, otium foris ac domi habuere. L. Trebonius tribunus plebis infeſtus patribus, quod ſe ab iis in cooptandis tribunis fraude captum, proditumque a collegis aiebat, rogationem tulit, ut qui plebem Romanã tribunus plebis rogaret, is uſq; eo rogaret, dũ x. tribunos plebei faceret, inſectandiſq; patribus (unde Aſpero etiam inditum eſt cognomẽ) tribunatum geſſit. Inde M. Geganius Macrinus, & C. Iunius COSS. facti conciones tribunoꝝ aduerſus nobiliũ iuuentutem ortas, ſine inſectatione poteſtatis eius, conſeruata maieſtate patrum, ſedauere. Plebem decreto ad bellum Volſcorum, & Equoꝝ delectu ſuſtinendo, rem ab ſeditionibus continuere. Vrbano quoq; otio foris omnia tranquilla eſſe, affirmantes per diſcordias ciuiles externos tollere animos. Cura pacis concordiæ quoq; inteſtinæ cauſſa fuit. Sed alter ſemper ordo grauis alterius modeſtiæ erat, quieſcenti plebi ab iunioribus patrum iniuriæ fieri cœptæ, ubi tribuni auxilio humilioribus eſſent, in primis parum proderat, deinde ne ipſi quidem inuiolati erant, utique poſtremis menſibus, quum & per coitiones potentiorum iniuria fieret, & uis poteſtatis omnis aliquanto poſteriore anni parte languidior ferme eſſet, iamq; plebs ita in tribunatu poneret ſpei aliquid, ſi ſimiles Icilio tribunos haberet, nõia tantum ſe biennio habuiſſe. Seniores cõtra patrum ut nimis feroces ſuos credere iuuenes, ita malle, ſi modus excedendus eſſet, ſuis quã aduerſariis ſupereſſe animos, adeo moderatio tuendæ libertatis, dum æquari uelle ſimulando ita ſe quiſq; extollit, ut deprimat alium, in difficili eſt, cauendoque ne metuant homines metuendos ultro ſe efficiunt, & iniuriam a nobis repulſam, tanquã aut facere, aut pati neceſſe ſit, iniungimus aliis. T. Quintius Capitolinus quartum, & A. Furius COSS. facti nec ſeditionem domi, nec foris bellum acceperunt, ſed imminebat utrunq;. Iam non ultra diſcordia ciuium reprimi poterat, & tribunis & plebe incitata in patres, quum dies alicui nobilium dicta nouis ſemper certaminibus conciones turbaret, ad quarum primum ſtrepitum, uelut ſigno accepto, arma cepere Equi, & Volſci, ſimul quod perſuaſerant iis duces cupidi prædarum, biẽnio ante delectum indictum haberi non potuiſſe, abnuente iam plebe imperium, eo aduerſus ſe non eſſe miſſos exercitus, diſſolui licentia militandi morem, nec pro communi iam patria Romam eſſe, quicquid iraꝝ ſimultatumq; cum externis fuerit, in ipſos uerti, occæcatos lupos inteſtina rabie opprimendi occaſionẽ eſſe. Coniunctis exercitibus Latinum primum agrum populati ſunt, deinde poſteaquam ſibi nemo uindex occurrebat, tum uero exultantibus belli authoribus ad mœnia ipſa Romæ populabundi regione portæ Eſquilinæ acceſſere, uaſtationem agrorum urbi per contumeliam oſtentantes. Vnde poſteaquam multi prædam præ ſe agentes retro ad Corbionem agmine iere, Quintius COS. ad cõtionem populum uocauit, ibi in hanc ſententiam locutum accipio. Etſi mihi nullius noxæ conſcius Quirites ſum, tamen cum pudore ſummo in contionem ueſtram proceſſi, hoc uos ſcire, hoc poſteris memoriæ traditum iri, Equos & Volſcos uix Hernicis modo pares, T. Quintio quartũ COS. ad mœnia urbis Romæ impune armatos ueniſſe, hanc ego ignominiam (quãquam iãdiu ita uiuitur, is ſtatus rerum eſt, ut nihil boni diuinet animus) ſi huic potiſſimum imminere anno ſciſſem, uel exilio, uel morte, ſi alia fuga honoris non eſſet, uitaſſem. Ergo ſi illa arma uiros habuiſſent, quæ in portis fuere noſtris, capi Roma me COS. potuit? Satis honoꝝ, ſatis ſuperq; uitæ erat, mori COS. tertium oportuit. Quem tandem ignauiſſimi hoſtium contempſere, nos COSS. an uos Quirites? Si culpa in nobis eſt, auferte imperium indignis, & ſi parum eſt, inſuper pœnas expetite, ſi in uobis nemo deorum nec hoĩum ſit, qui ueſtra puniat peccata Quirites, uoſmet tantum pœniteat. Non illi ueſtram ignauiam contempſere, nec ſuæ uirtuti cõfiſi ſunt, quippe toties fuſi fugatiq;, caſtris exuti, agro mulctati, ſubiuga miſſi, & ſe, & uos nouere. Diſcordia ordinum eſt uenenum urbis huius, patrum & plebis certamina, dum nec nobis imperii, nec uobis libertatis eſt modus, dum tedet uos patritiorum, hos plebeiorum magiſtratuum, ſuſtulere animos. Pro deum fidem quid uobis uultis? tribunos plebis concupiſtis, cõcordiæ cauſſa conceſſimus, decemuiros deſideraſtis, creari paſſi ſumus, decemuirorum uos perteſum eſt, abiere magiſtratu, manente in eoſdem priuatos ira ueſtra, mori atq; exulare nobiliſſimos uiros atq; honoratiſſimos paſſi ſumus, tribunos ple. iterum creare uoluiſtis, creaſtis, COSS. facere ueſtrarum partiũ, etſi patribus uidebamus iniquum, patritium quoq; magiſtratum plebi donum fieri uidimus, auxiliũ tribunitium, prouocationem ad populum, ſcita plebis iniuncta patribus ſub titulo æquandarum legum, noſtra iura oppreſſa tulimus, & ferimus. Qui finis erit diſcordiarum? & quando unam urbem

habere,

habere,& quando communem hanc patriam eſſe licebit? Victi nos æquiore animo quieſcimus, quã uos uictores. Satiſne eſt uobis uos metuendos eſſe? Aduerſus nos Auentinum capitur, aduerſus nos Sacer occupatur mons, Eſquilias quidẽ ab hoſte prope captas,& ſcandentem in aggerem Volſcum hoſtem nemo ſubmouit, in nos uiri, in nos armati eſtis. Agitedum ubi hic curiam circunſederitis,& forum infeſtum feceritis,& carcerem principibus impleueritis, hiſdem iſtis ferocibus animis egredimini extra portam Eſquilinam, aut ſine hoc quidem audetis, ex muris uiſite agros ueſtros ferro igniqꝫ uaſtatos, prædam abigi, fumare incenſa paſſim tecta. At enim communis res per hæc loco eſt peiore, ager uritur, urbs obſidetur, belli gloria penes hoſtes eſt. Quid tandem priuatæ res ueſtræ quo in ſtatu ſunt? iam unicuiqꝫ ex agris ſua damna nuntiabuntur. Quid eſt tãdem domi, unde ea expleatis? tribuni uobis amiſſa reddent ac reſtituent? uocis uerborumqꝫ, quantum uoletis, ingerent,& criminum in principes,& legum aliarum ſuper alias,& contionum, ſed ex illis contionibus nunquam ueſtrum quiſquam re, fortuna domum auctior rediit. Et quis retulit aliquid ad coniugem & liberos præter odia, offenſiones, ſimultates publicas priuataſqꝫ, a quibus ſemper nõ ueſtra uirtute innnocentiaqꝫ, ſed auxilio alieno tuti ſitis. At hercules quum ſtipendia nobis COSS. nõ tribunis ducibus,& in caſtris, nõ in foro faciebatis,& in acie ueſtrum clamorem hoſtes, non in concióe patres Romani horrebant, præda parta, agro ex hoſte capto, pleni fortunarum gloriæqꝫ ſimul publicæ ſimul priuatæ, triumphantes domum ad penates redibatis, nunc oneratum ueſtris fortunis hoſtem abire ſinitis. Hærete affixi contionibus,& in foro uiuite, ſequitur uos neceſſitas militandi, quam fugitis. Graue erat in Equos & Volſcos proficiſci? ante portas eſt bellum, ſi inde non pellitur, iam intra mœnia erit,& arcem & Capitolium ſcandent,& in domos ueſtras uos perſequentur. Biennio ante ſenatus delectum haberi,& educi exercitum in Algidum iuſſit, ſedemus deſides domi, mulierũ ritu altercantes inter nos, præſenti pace læti, nec cernentes ex otio illo breui multiplex bellum rediturum. His ego gratiora alia dictu ſcio, ſed me uera pro gratis loqui,& ſi meum ingenium non monet, neceſſitas cogit. Vellem equidem uobis placere Quirites, ſed multo malo uos ſaluos eſſe, qualicunqꝫ erga me animo futuri eſtis. Natura hoc ita comparatum eſt, ut qui apud multitudinem ſua cauſſa loquitur, gratior eo ſit, cuius mens nihil præter publicum commodum uidet, niſi forte aſſentatores publicos plebicolas iſtos, qui uos nec in armis, nec in otio eſſe ſinunt, ueſtra uos cauſſa incitare & ſtimulare putatis. Concitati aut honori, aut quæſtui illis eſtis,& quia in concordia ordinum nullos ſe uſquam eſſe uident, malæ rei ſe, quam nullius, turbarum ac ſeditionum duces eſſe uolunt. Quarum rerum ſi uos tedium tãdem capere poteſt,& partũ ueſtroſqꝫ antiquos mores uultis pro his nouis ſumere, nulla ſupplicia recuſo, niſi paucis diebus hos populatores agrorum noſtrorum fuſos fugatoſqꝫ caſtris exuero,& a portis noſtris mœnibuſqꝫ ad illorum urbes hunc belli terrorem. quo nunc uos attõiti eſtis, tranſtulero. Raro alias tribuni popularis oratio acceptior plebi, quam tunc ſeueriſſimi conſulis fuit. Iuuentus quoqꝫ, quæ inter tales metus detrectationem militiæ, telum accerrimum aduerſus patres habere ſolita erat, bellũ & arma ſpectabat,& agreſtium fuga, ſpoliatiqꝫ in agris & uulnerati, fœdiora iis, quæ ſubiiciebantur oculis, nuntiantes, totam urbem ira impleuere. In ſenatum ubi uentum eſt, ibi uero in Quintium omnes uerſi, ut unum uindicem maieſtatis Romanæ intueri,& primores patrum dignam dicere concionem imperio conſulari, dignam tot conſulatibus anteactis, dignam omni uita plena honorũ ſæpe geſtorum, ſæpius meritorum, alios COSS. aut per proditionem dignitatis patrum plebi adulatos, aut acerbe tuendo iura ordinis, aſperiorem domando multitudinem feciſſe, T. Quintium orationem memorem maieſtatis patrum, concordiæqꝫ ordinum,& temporum imprimis habuiſſe, orare eum, collegamqꝫ, ut capeſſerent rempub. orare tribunos, ut uno animo cum COSS. bellum ab urbe ac mœnibus propulſari uellent, plebemqꝫ obedientem in re tam trepida patribus præberent, appellare tribunos cõmunem patriam, auxiliumqꝫ eorum implorare. Vaſtatis agris, urbe prope oppugnata, conſenſu omnium delectus decernitur, habeturqꝫ. COSS. quum in concione pronuntiaſſent tempus nõ eſſe cauſſas cognoſcendi, omnes iuniores poſtero die prima luce in campo Martio adeſſent, cognoſcendis cauſſis eorum, qui nomina non dediſſent, bello perfecto ſe daturos tempus, pro deſertore futurum, cuius non probaſſent cauſſam, omnis iuuentus affuit, poſtero die cohortes ſibi quæqꝫ centuriones legerunt, bini ſenatores ſingulis cohortibus præpoſiti. Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus, ut ſigna eo ipſo die a quæſtoribus ex ærario prompta, delataqꝫ in campum, quarta diei hora mota ex campo ſint, exercituſqꝫ nouus (paucis cohortibus ueterum militum uoluntate ſequentibus) manſerit ad decimum lapidem, inſequens dies hoſtem in conſpectu dedit, caſtraqꝫ ad Corbionem caſtris ſunt coniuncta. Tertia die, quum ira Romanos, illos, quum toties rebellaſſent, conſcientia culpæ, ac deſperatio iritaret, mora dimicandi nulla eſt facta. In exercitu Romano, quum duo COSS. eſſent poteſtate pari (quod ſaluberrimum in adminiſtratione magnarum rerum eſt) ſumma imperii, concedente Agrippa, penes collegam erat,& prælatus ille facilitati ſummittentis ſe comiter reſpondebat, communicando conſilia laudeſqꝫ,& æquando imparem ſibi. In acie Quintius dexterum cornu, Agrippa ſiniſtrum tenuit, Sp. Poſthumio Albo legato datur media acies tuenda, legatum alte-

rum P. Sulpitium equitibus præficiunt. Pedites a dextero cornu egregie pugnauere, haud ſegniter reſiſtentibus Volſcis. P. Sulpitius per mediam hoſtium aciem cum equitatu perrupit, unde quum eadē reuerti poſſet ad ſuos, priuſq̄ hoſtes turbatos ordines reficerent, terga impugnare hoſtium ſatius uiſum eſt, momentoq; temporis in auerſam incurſando aciem ancipiti terrore diſſipaſſet hoſtes, ni ſuo proprio eum prælio equites Volſcoꝝ & Equoꝝ exceptum aliquandiu tenuiſſent. Ibi uero Sulpitius negare cunctandi tempus eſſe, circunuentos interclusoſq; ab ſuis uociferans, ni equeſtre prælium cōnixi omni ui perficerent, nec fugare equitem integrum ſatis eſſe, conficerent equos uiroſq;, nequis reueheretur inde ad prælium, aut integraret pugnam, non poſſe illos reſiſtere ſibi, quibus conferta peditum acies ceſſiſſet. Haud ſurdis auribus dicta, impreſſione una totum equitatum fudere, magnam uim ex equis præcipitauere, ipſos equoſq; ſpiculis confodere. Is finis pugnæ equeſtris fuit, tunc adorti peditum aciem nuntios ad conſules rei geſtæ mittunt, ubi iam inclinabatur hoſtium acies nuntius deinde & uincentibus Romanis animos auxit, & referentes gradum perculit Equos. In media primum acie uinci cœpti, qua præmiſſus equitatus turbauerat ordinem, ſiniſtrum deinde cornu a Quintio conſule pelli cœptum, in dextero plurimum laboris fuit. Ibi Agrippa ætate uiribuſq; ferox, quū omni parte pugnæ melius rem geri, quam apud ſe uideret, accepta ſigna a ſigniferis ipſe inferre, quædam iacere etiam in confertiſſimos hoſtes cœpit, cuius ignominiæ metu concitati milites inuaſere hoſtem, ita æquata ex omni parte uictoria eſt. Nuntius tum a Quintio uenit, uictorem iam ſe imminere hoſtium caſtris, nolle irrumpere antequam ſciat debellatum & in ſiniſtro cornu eſſe, ſi iam fudiſſet hoſtes, conferret ad ſe ſigna, ut ſimul omnis exercitus præda potiretur. Victor Agrippa cū mutua gratulatione ad uictorem collegam caſtraq; hoſtium uenit, ibi paucis defendentibus, momentoq; fuſis, ſine certamine in munitiones irrumpunt, prædaq; ingenti compotem exercitum, ſuis etiam rebus recuperatis, quæ populatione agroꝝ amiſſæ erant, reducunt. Triumphum nec ipſos poſtulaſſe, nec delatum iis ab ſenatu accipio, nec traditur cauſſa ſpreti, aut non ſperati honoris, ego quantum in tanto interuallo temporum conicio, quum Valerio, atq; Horatio COSS. qui præter Volſcos & Equos Sabini etiam belli perfecti gloriam pepererant, negatus a ſenatu triūphus eſſet, uerecundiæ fuit, pro parte dimidia reꝝ COSS. petere triumphum, ne, etiam ſi impetraſſent, magis hominum ratio, quam meritoꝝ habita uideretur. Victoriam honeſtam ex hoſtibus partam turpe domi de finibus ſocioꝝ iudicium populi deformauit. Aricini atq; Ardeates de ambiguo agro quum ſæpe bello certaſſent, multis inuicem cladibus feſſi iudicem populum Romanum cepere. Quum ad cauſſam orandam ueniſſent, concilio populi a magiſtratibus dato, magna contentione actum. Iamq; editis teſtibus, quum tribus uocari, & populum inire ſuffragium oporteret, conſurgit P. Scaptius de plebe magno natu. Et ſi licet, inquit, COSS. de rep. dicere, errare ergo populum in hac cauſſa non patiar. Quum, ut uanum, eum negarent COSS. audiendum eſſe, uociferantemq; prodi publicam cauſſam ſummoueri iuſſiſſent, tribunos appellat. Tribuni, ut fere ſemper, reguntur a multitudine magis, quam regunt, dedere cupidæ audiendi plebi, ut quæ uellet, Scaptius diceret. Ibi infit, annum ſe tertium & nonageſimum agere, & in eo agro, de quo agitur, militaſſe non iuuenem uigeſima iam ſtipendia merentem, quum ad Coriolos ſit bellatum, eo ſe rem uetuſtate obliteratam, cæterum ſuæ memoriæ infixam, afferre. Agrum, de quo ambigitur, finium Coriolanorum fuiſſe, captiſq; Coriolis iure belli publicum populi Romani factum, mirari ſe quonam more Ardeates Aricinique, cuius agri ius nunquam uſurpauerint incolumi Coriolana re, eum ſe a populo Romano, quem pro domino iudicem fecerint, intercepturos ſperent? Sibi exiguum uitæ tempus ſupereſſe, non potuiſſe ſe tamen inducere in animum, quin quem agrum miles pro parte uirili manu cepiſſet, eum ſenex quoq; uoce, qua una poſſet, uindicaret, magnopere ſe ſuadere populo, ne inutili pudore ſuam ipſe cauſſam damnaret. COSS. quum Scaptium non ſilentio modo, ſed cum aſſenſu & audiri animaduertiſſent, deos hominesq; teſtantes flagitium ingens fieri, patrum primores acceſſunt, cum his circumire tribunos, orare ne peſſimum facinus peiore exemplo admitterent iudices, in ſuam rem litem uertendo, quum præſertim, etiam ſi fas ſit, curam emolumenti ſui iudici eſſe, nequaquam tantum agro intercipiendo acquiratur, quantum amittatur alienandis iniuria ſocioꝝ animis. Nam famæ quidem ac fidei damna maiora eſſe, quam q̄ æſtimari poſſent. Hoc legatos referre domū? hoc uulgari? hoc ſocios audire? hoc hoſtes? quo cum dolore hos? quo cum gaudio illos? Scaptione hoc concionali ſeni aſſignaturos putarent finitimos populos? clarum hoc fore imagine Scaptii? Populum Romanum quadruplatoris & interceptoris litis alienæ perſonam laturū. Quem enim hoc priuatæ rei iudicem feciſſe, ut ſibi controuerſioſam adiudicaret rem? Scaptium ipſum id quidem, & ſi præmortui iam ſit pudoris, non facturū. Hæc COSS. hæc patres uociferabantur, ſed plus cupiditas, & author cupiditatis Scaptius ualet, uocatæ tribus iudicauerunt agrum publicum populi Romani eſſe, nec abnuitur ita fuiſſe, ſi ad iudices alios itum foret, nunc haud ſane quicquam cauſſa bona leuatur dedecus iudicii, idq; non Aricinis Ardeatibuſq;, quam patribus Romanis fœdius atq; acerbius uiſum. Reliquū anni qetū ab urbanis motibus, & ab externis māſit.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER QVARTVS.

HOS SECVTI. M. GENVTIVS, &P.Curiatius COSS. Fuit annus domi foriſq; infeſtus, nam anni principio & de connubio patrum & plebis C. Canuleius, tribunus plebis, rogationem promulgauit, qua cõtaminari ſanguinem ſuum patres, confundiq; iura gentium rebantur. Et mentio primo ſenſim illata a tribunis. ut alterum ex plebe conſulem liceret fieri, eo proceſſit deinde, ut rogationem nouem tribuni promulgarét, ut populo poteſtas eſſet, ſeu de plebe, ſeu de pr̃ibus uellet, COSS. faciendi. Id uero, ſi fieret, non uulgari modo cum infimis, ſed prorſus auferri a primoribus ad plebem ſummum imperium credebant. Læti ergo audiere patres Ardeatium populum ob iniuriam agri abiudicati deſciſſe, & Veientes depopulatos extrema agri Romani, & Volſcos, Equosq; ob communitam Verruginem fremere, adeo uel infelix bellum ignominioſæ paci præferebant. His itaq; in maius etiam acceptis, ut inter ſtrepitum tot belloꝝ conticeſcerent actiones tribunitiæ, delectus haberi, bellum armaq; ui ſumma appari iubent, ſi quo intẽtius poſſit, quam T. Quintio conſule apparatum ſit. Tum C. Canuleius pauca in ſenatu uociferans, nequiquã territando COSS. auertere plebem a cura nouaꝝ legum, nunquam eos ſe uiuo delectum habituros, antequam ea, quæ promulgata ab ſe collegiſq; eſſent, plebes ſciuiſſet, & cõfeſtim ad concionem aduocauit. Eodem tempore & COSS. ſenatum in tribunum, & tribunus populũ in COSS. incitabat. Negabant COSS. iam ultra ferri poſſe furores tribunitios, uentum iam ad finem eſſe, domi plus belli cõcitari, quam foris, id adeo non plebis, quam patꝝ, neq; tribunoꝝ magis, quam conſulum culpa accidere, cuius rei præmium ſit in ciuitate, eam maximis ſemper auctibus creſcere, ſic pace bonos, ſic bello fieri, maximum Romæ præmium ſeditionũ eſſe, id & ſingulis, uniuerſiſq; ſemper honori fuiſſe. Reminiſcerentur, quam maieſtatem ſenatus ipſi a patribus accepiſſent, quam liberis tradituri eſſent, ut quemadmodum plebs gloriari poſſet auctiorem ampliorem q; eſſe, finem ergo non fieri, nec futuꝝ, donec quam felices ſeditiones, tam honorati ſeditionum authores eſſent, quas quantaſq; res C. Canuleium aggreſſum? colluuione gẽtium perturbationem auſpicioꝝ publicoꝝ priuatorumq; afferre, nequid ſynceri, nequid incontaminati ſit, ut diſcrimine omni ſublato, nec ſe quiſquam, nec ſuos nouerit, quam enim aliam uim connubia promiſcua habere, niſi ut feraꝝ prope ritu uulgentur concubitus plebis patrumq;? ut qui natus ſit, ignoret cuius ſanguinis, quoꝝ ſacroꝝ ſit, dimidius patꝝ ſit, dimidius plebis, ne ſecum quidem ipſe concors. Paꝝ id uideri, quod omnia diuina humanaq; turbentur, iam ad conſulatum uulgi turbatores accingi, & primo, ut alter COS. ex plebe fieret, id modo ſermonibus tentaſſe, nunc rogari, ut ſeu ex patribus, ſeu ex plebe uelit populus, COSS. creet, & creaturos haud dubie ex plebe ſeditioſiſſimum quenq;. Canuleios igitur, Iciliosq; COSS. fore, ne id Iuppiter Opt. Max. ſineret, regiæ maieſtatis imperium eo recidere, & ſe millies morituros potius, quam ut tantum dedecoris admitti patiantur, certum habere, maiores quoq; ſi diuinaſſent, concedendo oĩa non mitiorem in ſe plebem, ſed aſperiorem, alia ex aliis iniquiora poſtulando, quum prima impetraſ

ſet,futuram,primo quamlibet dimicationem ſubituros fuiſſe potius,quam eas leges ſibi imponi paterentur,quia tum conceſſum ſit de tribunis,iteꝝ conceſſum eſſe. Sinere non fieri poſſe,in eadem ciuitate tribunos plebis,& patres eſſe,aut hunc ordinem,aut illum magiſtratum tollendum eſſe, potiuſq; ſero,quam nunquam obuiam eundum audaciæ temeritatiq;,illi ne ut impune primo diſcordias ferentes concitent finitima bella,deinde aduerſus ea,quæ concitauerint,armari ciuitatem defendiq; prohibeant? & quum hoſtes tantum non accerſierint,exercitus conſcribi aduerſus hoſtes non patiantur? Sed audeat Canuleius in ſenatu proloqui,ſe niſi ſuas leges,tanquam uictoris,patres accipi ſinant,delectum haberi prohibituꝝ,quid eſſe aliud,quam minari ſe proditurꝝ patriam, oppugnari atq; capi paſſurꝝ? quid eam uocem animoꝝ,non plebi Romanæ,ſed Volſcis & Equis & Veientibus allaturam? nonne Canuleio duce ſe ſperaturos Capitolium,atq; arcem ſcandere poſſe,ſi patribus tribuni,cum iure ac maieſtate adempta,animos etiam eripuerint? COSS. paratos eſſe duces prius aduerſus ſcelus ciuium,quam aduerſus hoſtium arma. Quum maxime hæc in ſenatu agerentur, Canuleius pro legibus ſuis,& aduerſus COSS. ita diſſeruit. Quantopere uos Quirites contemnerent pr̄es, quam indignos ducerent,qui una ſecum urbe intra eadem mœnia uiueretis,ſæpe equidē & ante uideor animaduertiſſe,nunc tamen maxime,quod adeo atroces in has rogationes noſtras coorti ſunt,qbus quid aliud,quam admonemus,ciues nos eorum eſſe? etſi non eaſdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Altera connubium petimus,quod finitimis,externiſq; dari ſolet,nos quidem ciuitatem,quæ plus quam connubium eſt,hoſtibus etiam uictis dedimus. Altera nihil noui ferimus, ſed id,quod populi eſt,repetimus,atq; uſurpamus,ut,quibus uelit,Populus Romanus honores mandetur. Quid tandem eſt,cur cælum ac terras miſceant? cur in me impetus modo pœne in ſenatu ſit factus? negent ſe manibus temperaturos,uiolaturoſq; denuntiēt ſacroſanctam poteſtatem? ſi Po. Romano libeꝝ ſuffragium datur,ut,quibus uelit,conſulatum mandet,& non præcidit ſpes plebeio quoq;,ſi dignus ſummo honore erit adipiſcendi ſummi honoris,ſtare urbs hæc non poterit? de imperio actum eſt? & perinde hoc ualet plebeius ne COS. fiat,tanquam ſeruum,aut libertinum aliquis COS. futurꝝ dicat. Ecquid ſentitis,in quanto contemptu uiuatis? Lucis uobis huius partem,ſi liceat,adimāt, quod ſpiratis,quod uocem mittitis,quod formam hominum habetis,indignantur,quin etiam,ſi dis placet,nefas aiunt eſſe COS. plebeium fieri. Obſecro uos ſi non ad faſtos,non ad cōmentarios pontificum admittimur,ne ea quidem ſcimus,quæ omnes peregrini etiam ſciunt? COSS. in locum regum ſucceſſiſſe,nec aut iuris,aut maieſtatis quicquam habere,quod non in regibus ante fuerit. En unquam creditis fando auditum eſſe Numam Pompilium non modo non patritium,ſed ne ciuem qdem Romanum ex Sabino agro accitum,populi iuſſu,patribus authoribus,Romæ regnaſſe? L. deinde Tarquinium non modo Romanæ,ſed ne italicæ quidem gentis,Demarati Corinthii filium,incolam a Tarquiniis,uiuis liberis Anci,regem factum? Seruium tullium poſt hunc,captiua Corniculana natum,patre nullo,matre ſerua,ingenio & uirtute regnum tenuiſſe? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam? quem ipſe Romulus,parens urbis,in ſocietatem regni accepit? Ergo dum nullum faſtiditur genus,in quo eniteret uirtus,creuit imperium Romanum. Pœniteat uos nunc plebeii conſulis,quum maiores noſtri aduenas reges non faſtidierint,& ne regibus quidem exactis,clauſa urbs fuerit peregrinæ uirtuti. Claudiam gentem certe poſt reges exactos ex Sabinis non in ciuitatem modo accepimus, ſed etiam in patritioꝝ numeꝝ. Ex peregrinone patritius,deinde COS. fiat,ciuis Romanus ſi ſit ex plebe,præciſa conſulatus ſpes erit? Verum tandem non credimus fieri poſſe,ut uir fortis ac ſtrenuus, pace belloq; bonus,ex plebe Numæ ſit,L. Tarquinio,Seruio Tullio ſimilis? an ne ſi ſit quidem,ad gubernacula reip. accedere eum patiemur? potiuſq; decenuiris,teterrimis mortalium, qui tum omnes ex patribus erant,quam optimis regum,nouis hominibus ſimiles COSS. ſimus habituri? At eni nemo poſt reges exactos de plebe COS. fuit,quid poſtea? nullane res noua inſtitui debet? & quod nondum eſt factum,multa.n. nondum ſunt facta in nouo populo,eane,ſi utilia quidem ſint, fieri oportet? Pontifices,augures Romulo regnante nulli erant,ab Numa Pōpilio creati ſunt. Cenſus in ciuitate,& deſcriptio centuriaꝝ,claſſiumq; nō erat,ab Seruio Tullio eſt facta. COSS. nunquā fuerant,regibus exactis creati ſunt. Dictatoris nec imperium,nec nomen fuerat,apud patres eſſe cœpit. Tribuni plebis,ædiles,quæſtores nulli erant,inſtitutum eſt ut fierent. Decenuiros legibus ſcribendis intra decem hos annos & creauimus,& e republica ſuſtulimus. Quis.n. dubitat,quin in æternum urbe condita,& in immenſum creſcente,noua imperia,ſacerdotia,iura gentium,hominumq; inſtituant? Hoc ipſum,ne connubium patribus cum plebe eſſet,non decenuiri tulerunt paucis his annis, peſſimo exēplo,cum ſumma iniuria plebis? An eſſe ulla maior aut inſignior contumelia poteſt,quam partem ciuitatis,uelut contaminatam,indignam connubio haberi? Quid eſt aliud, quam exilium intra eadē mœnia,quam relegationem pati? ne affinitatibus,ne propinquitatibus immiſceamur. Cauetur ne ſocietur ſanguis. Quid? hoc ſi polluit nobilitatē iſtam ueſtram,quam pleriq; oriundi ex Albanis, & Sabinis,non genere,nec ſanguine,ſed per cooptationem in patres habetis,aut ab regibus lecti , aut poſt reges exactos iuſſu populi,ſincerā ſeruare priuatis conſiliis non poteratis,nec ducendo ex plebe , neq;

ueſtras

ueſtras filias,ſororeſq; etiam,enubere ſinendo e patribus? Nemo plebeius patritiæ uirgini uim afferret,patritioꝝ iſta libido eſt, nemo inuitum pactionem nuptialem quenquam facere coegiſſet. Verum enimuero lege id prohiberi,& connubium tolli patꝝ ac plebis id demum contumelioſum plebi eſt, Cur.n.non confertis,ne ſit connubiū diuitibus ac paupibus? Quod priuatoꝝ conſilioꝝ ubiq; ſemp fuit,ut in quancunq; fœmina conueniſſet domum,nuberet,ex qua pactus eſſet uir domo,in matrimonium duceret,id uos ſub legis ſuperbiſſimæ uincula conicitis,qua dirimatis ſocietatem ciuilem, duaſq; ex una ciuitate faciatis. Cur non ſancitis,ne uicinus patritio ſit plebeius,ne eodem itinere eat? ne idem conuiuium ineat? ne in foro eodem conſiſtat? Quid.n.in re eſt aliud, ſi plebeiam patritius duxerit,ſi patritiam plebeius? Quid iuris tandem mutatur? nempe patrem ſequuntur liberi. Nec quod nos ex connubio ueſtro petamus,quicquam eſt,præterquā ut hominum,ut ciuium numero ſimus,nec uos(niſi in contumeliam,ignominiamq; noſtram certare iuuat)quod contendatis,quicquā eſt. Deniq; utꝝ tandem Populi Romani,an ueſtꝝ ſummum imperium eſt? regibus exactis utꝝ uobis dominatio,an omnibus æqua libertas parta eſt? Oportet licere Po. Romano(ſi uelit) iubere legem? an ut quæq; rogatio ꝓmulgata erit,uos delectum pro pœna decernetis? & ſimul ego tribunus uocare tribus in ſuffragium cœpero,tu ſtatim COS. ſacramento iuniores adiges, & in caſtra educes? & minaberis plebi? minaberis tribuno? Quid? ſi non,quantum iſtæ minæ aduerſus plebis conſenſum ualerent,bis iam experti eſſetis? Scilicet,quia nobis conſultum uolebatis,certamine abſtinuiſtis? an ideo non eſt dimicatum,quod quæ pars firmior,eadem modeſtior fuit? Nec nunc erit certamen Quirites,aíos ueſtros illi tentabunt ſemper,uires non experientur. Itaq; ad bella iſta ſeu falſa,ſeu uera ſunt COSS. parata uobis plebs eſt,ſi connubiis redditis unam hanc ciuitatem tandem facitis,ſi coaleſcere,ſi iungi,miſceriq; uobis priuatis neceſſitudinibus poſſunt,ſi ſpes,ſi aditus ad honores uiris ſtrenuis & fortibus datur,ſi in conſortio,ſi in ſocietate reipublicæ eſſe,ſi quod æque libertatis ē, inuicem annuis magiſtratibus parere atq; imperitare licet. Si hæc impediet aliqs,ferite ſermonibus, & multiplicate fama bella,nemo eſt nomen daturus,nemo arma capturus,nemo dimicaturus pro ſuperbis dominis,cum qbus nec in repub.honor,nec in priuata connubii ſocietas eſt. Quum in concionem COS. ꝓceſſiſſet,& res a ꝑpetuis orationibus in altercatiōem uertiſſet,interroganti tribuno cur plebeium COS. fieri non oporteret? ut fortaſſe uere,ſic paꝝ utiliter in præſens certamen reſpondit, quod nemo plebeius auſpicia hēret,ideoq; decemuiros connubium diremiſſe,ne incerta ꝓle auſpicia turbarentur. Plebes ad id maxime indignatione exarſit,quod auſpicari,tanquam inuiſi diis immortalibus,negarentur poſſe. Nec ante finis contentionum fuit(quum & tribunum acerrimum authorem plebes nacta eſſet;& ipſa cum eo ꝑtinacia certaret)quam uicti tandem patres,ut de connubio ferretur conſenſere,ita maxime rati contentionem de plebeiis COSS. tribunos aut totam depoſituros, aut poſt bellum dilaturos eſſe,contentamq; interim cōnubio plebem paratam delectui fore. Quum Canuleius uictoria de patribus,& plebis fauore ingens eſſet,accenſi alii tribuni ad certamen ꝓ rogatione ſua ſumma ui pugnant,& creſcente indies fama belli delectum impediunt. COSS. quum ꝑ ſenatū(intercedētibus tribunis)nihil agi poſſet,cōſilia principū domi hēbāt. apparebat aut hoſtibus aut ciuibus de uictoria concedendum eſſe. Soli ex conſularibus Valerius,atq; Horatius non intererāt cōſiliis,C. Claudii ſnia COSS. armabat in tribunos,Quintioꝝ,Cicinnatiq;,& Capitolini abhorrebāt a cæde,uiolandiſq; quos,fœdere ictocum plebe,ſacroſanctos accepiſſent. Per hæc conſilia eo deducta res eſt,ut tribunos militum conſulari ꝑtāte ꝑmiſcue ex pr̄ibus ac plebe creari ſinerent,de COSS. creādis nihil mutaret̄,eoq; contenti tribuni,contenta plebs fuit. Comitia tribunis conſulari ꝑtāte tribus creandis indicuntur,qbus indictis extemplo qcunq; aliqd ſeditioſe dixerat,aut fecerat,hunc quā maxime tribunitii & prehenſare hoíes,& concurſare toto foro candidati cœpere,ut patritios deſperatio primo irritata plebe adipiſcendi honoris,deinde indignatio,ſi cum his gerendus eſſet honos,deterreret. Poſtremo coacti tamen a prioribus petiere,ne ceſſiſſe poſſeſſione reip.uiderentur. Euentus eoꝝ comitioꝝ docuit alios aíos in contentione libertatis,dignitatiſq;,alios ſcdm depoſita certamina incorrupto iudicio eſſe,tribunos.n.oēs patritios creauit populus,contentus eo quod ratio habita plebeioꝝ eſſet. Hanc modeſtiam æqtatemq; & altitudinem aí,ubi nunc in uno inueneris,q̄ tum populi uniuerſi fuit? Anno trecenteſimo decimo,quam urbs Romana condita erat,primū tribuni militū pro COSS. magr̄atum ineunt,A. Sempronius Atracinus,L. Atilius,T. Cæcilius,quoꝝ in magiſtratu cōcordia domi pacem ēt foris præbuit. Sūt q ꝓpter adiectum Equoꝝ Volſcorumq; bello & Ardeatium defectioni Veiens bellum,qa duo COSS. obire tot ſimul bella neqrent,tribunos militum tres creatos dicāt, ſine mentione ꝓmulgatæ legis de COSS.creandis ex plebe,& iperio,& inſignibus conſularibus uſos, non tamen ꝓ firmato iam ſtetit magr̄atus eius ius,qa tertio menſe poſtq̄ inierunt,auguꝝ decreto ꝑinde ac uitio creati,honore abiere,qd P. Curiatius,q comitiis eoꝝ præfuerat,paꝝ recte tabernaculum cepiſſet. Legati ab Ardeatibus Romam uenerunt,ita de iniuria q̄rentes,ut ſi demeretur ea,in fœdere atq; amicitia manſuros reſtituto agro apperet. Ab ſenatu reſponſum eſt,iudicium populi reſcindi ab ſenatu non poſſe,præterq̄ quod nullo,nec exemplo,nec iure fieret,concordiæ ēt ordinum cauſſa.

Si Ardeátes ſua tpa expectare uelint, arbitriumq; ſenatui leuandæ iniurie ſuæ permittant, fore ut poſtmodum gaudeant ſe iræ moderatos, ſciantque patribus æque curæ fuiſſe, nequa iniuria in eos oriretur, ac ne orta diuturna eſſet. Ita legati, quum ſe rem integram relaturos dixiſſent, comiter dimiſſi. Patritu, quum ſine curuli magiſtratu reſp. eſſet, coiere, & interregem creauere, contentio conſulesne, an tribuni militum crearentur in interregno rem dies complures tenuit. Interrex ac ſenatus conſulum comitia, tribuni plebis & plebs tribunorum militum ut habeantur tendũt. Vicerũt patres, quia plebs patritus ſeu hunc, ſeu illum delatura honorem, fruſtra certare ſuperſedit, & principes plebis ea comitia malebant, quibus non haberetur ratio ſua, quam quibus ut indigni præterirentur, tribuni quoq; plebis certamen ſine effectu in beneficio apud primores patrum reliquere. T. Quintius Barbatus interrex COSS. creat L. Papyrium Mugillanum, L. Sempronium Atracinum. His COSS. cum Ardeatibus fœdus renouatum eſt, idq; monimenti eſt, COSS. eos illo anno fuiſſe, qui neq; in annalibus priſcis, neq; in libris magiſtratuum inueniuntur. Credo, quod tribuni militum initio anni fuerunt, eo, perinde ac ſi totum annum in imperio fuerint, ſuffectis his COSS. prætermiſſa nomina cõſulum horum, Licinius Macer author eſt, & in fœdere Ardeatino, & in linteis libris ad Monetæ inuenta. Et foris quum tot terrores a finitimis oſtentati eſſent, & domi otium fuit. Hunc annum, ſeu tribunos modo, ſeu tribunis ſuffectos COSS. quoq; habuit, ſequitur annus haud dubiis COSS. M. Geganio Macrino iterum, T. Quintio Capitolino quintum COS. Idem hic annus cenſuræ initium fuit, rei a parua origine ortæ, quæ deinde tanto incremẽto aucta eſt, ut morum, diſciplinæq; Romanæ penes eam regimen ſenatus, equitumq; centuriæ, decoris decoriſq; diſcrimen ſubditione eius magiſtratus, publicorum ius, priuatorumq; locorum, uectigalia Po. Romani ſub nutu atq; arbitrio eſſent. Ortum autẽ initium rei eſt, quod in populo per multos annos incenſo neq; differri cenſus poterat, neq; COSS. quum tot populorum bella imminerent, operæ erat id negotium agere. Mentio illata ab ſenatu eſt, rem operoſam, ac minime conſularem ſuo proprio magiſtratu egere, cui ſcribarum miniſterium, cuſtodiæq;, & tabularum cura, cui arbitrium formulæ cenſendi ſubiiceretur. Patres quanquam rem paruam, tamen quo plures patritii magiſtratus in rep. eſſent, læti accepere, id quod euenit, futurum etiã credo rati mox, ut ope eorum, qui præeſſent ipſi honori, ius maieſtatemq; adiicerent, & tribuni id quod tunc erat magis neceſſarium, quam ſpecioſi miniſterii procurationem intuentes, ne in paruis quoq; rebus incommode aduerſarentur, haud ſane tetendere. Quum a primoribus ciuitatis ſpretus honor eſſet, Papyrium, Semproniumq;, quorum de conſulatu dubitatur, ut eo magiſtratu parum ſolidum conſulatum explerent, cenſui agendo populus ſuffragiis pfecit, cenſores ab re appellati ſunt. Dum hæc Romæ geruntur, legati ab Ardea ueniunt pro ueterrima ſocietate, renouatoq; fœdere recenti auxilium prope euerſæ urbi implorantes, frui namq; pace, optimo conſilio cum Po. Ro. ſeruata, per inteſtina arma nõ licuit, quorum cauſſa atq; initium traditur ex certamine factionum ortum, quæ fuere eruntq; pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbiue, quæque alia in deum iras, uelut ultima publicorũ malorum uertunt. Virginem plebeii generis maxime forma notam petiere iuuenes, alter uirgini genere par, tutoribus fretus, qui & ipſi eiuſdẽ corporis erãt, nobilis alter, nulla re, præterquam forma, captus, adiuuabant eum optimatiũ ſtudia, per quæ in domum quoq; puellæ certamen partium penetrauit, nobilis ſuperior iudicio matris eſſe, quæ quã ſplẽdidiſſimis nuptiis iungi puellam uolebat, tutores in ea quoq; re partium memores ad ſuum tendere. Quum res peragi intra parietes nequiſſet, uentum in ius eſt, poſtulatu audito matris tutorumq;, magiſtratu ſecundum parentis arbitrium dant ius nuptiarum, ſed uis potentior fuit, nanq; tutores inter ſuæ partis homines de iniuria decreti palã in foro cõcionati, manu facta, uirginem ex domo matris rapiunt, aduerſus quos infeſtior coorta optimatium acies ſequitur accenſum iniuria iuuenem, fit prælium atrox, pulſa plebs nihil Romanæ plebi ſimilis, armata ex urbe profecta, colle quodam capto, in agros optimatium cum ferro ignique excurſiones facit, urbem quoq; omnis etiam expertem ante certaminis, multitudine opificũ ad ſpem prædæ euocata, obſidere parat, nec ulla ſpecies, cladeſq; belli abeſt, uelut contacta ciuitate rabie duorum iuuenum funeſtas nuptias ex occaſu patriæ petentium. parum parti utriq; domi armorum belliq; ẽ uiſum, optimates Romanos ad auxilium urbis obſeſſæ, plebs ad expugnandam ſecũ Ardeam Volſcos exciuere. Priores Volſci, duce Equo Cluilio, Ardeam uenerunt, & mœnibus hoſtium uallum obiecere. Quod ubi Romam eſt nunciatum, extemplo M. Geganius COS. cum exercitu profectus, tria millia paſſuum ab hoſte locum caſtris cepit, præcipitiq; iam die curare corpora milites iubet, quarta deinde uigilia ſigna profert, cœptumq; opus adeo approperatum eſt, ut ſole orto Volſci firmiore ſe munimẽto ab Romanis circumuallatos, quam a ſe urbem uiderẽt, & alia pte COS. muro Ardeæ brachium iniunxerat, qua ex oppido ſui cõmeare poſſent. Volſcus imperator, qui ad eam diem nõ cõmeatu pparato, ſed ex populatione agroꝝ rapto in diẽ frumẽto aluiſſet militẽ, poſteaquã ſeptus uallo repente inops omniũ rerum erat, ad colloquium cõſule uocato, ſi ſoluẽdæ obſidionis cauſſa uenerit Romanus, abducturũ ſe inde Volſcos ait. Aduerſus ea COS. uictis conditiones accipiendas eſſe, non ferendas, reſpondit, neq; ut uenerint ad oppugnandos ſocios

Po.Romani ſuo arbitrio,ita abituros Volſcos eẽ,dedi impatorem,arma poni iubet,fatentes uictos ſe eẽ,& impio parere,aliter tã abeuntibus,quã manentibus ſe hoſtẽ infenſum uictoriã potius ex Volſcis,quã pacem infidã Romam relaturũ. Volſci exiguã ſpem in armis(alia undiq; abſciſſa)quũ tentaſſent,ꝑter cætera aduerſa loco quoq; iniquo ad pugnã congreſſi,iniqore ad fugã,quum ab oĩ parte cæderentur,ad ꝑces a certamine uerſi,dedito impatore,traditiſq; armis,ſub iugũ miſſi cum ſingulis ueſtimẽtis,ignominiæ cladiſq; pleni dimittũtur,& quum haud ꝓcul urbe Tuſculo cõſediſſent , uetere Tuſculanoꝝ odio inermes oppſſi dederunt pœnas,uix nũtiis cædis relictis.Romanus COS. Ardeæ turbatas ſeditiõe res, principibus eius motus ſecuri ꝑcuſſis,boniſq; eoꝝ in publicum Ardeatiũ redactis,cõpoſuit,demptãq; iniuriã iudicii tãto beneficio Po.Romani Ardeates credebant,ſenatui ſupeſſe aliqd ad delendũ publicæ auaritiæ monimentũ uidebatur.COS. triumphans in urbẽ redit,Ciuilio Volſcoꝝ duce ante curꝝ ducto,ꝓlatiſq; ſpoliis,qbus dearmatũ exercitum hoſtium ſub iugũ miſerat. Aeq̃uit,qd haud facile eſt,Q.uĩtius COS. togatus armati gloriã collegæ,qua concordiæ paciſq; domeſticam curã,iura infimis ſũmiſq; moderando,ita tenuit,ut eum & pr̃es ſeueꝝ conſulẽ,& plebs ſatis comẽ crediderint,& aduerſus tribunos authoritate plura,quã certamine tenuit. Quinq; conſulatus eodẽ tenore geſti,uitaq; oĩs conſulariter acta,uerendũ pœne ipſum magis quã honorabilẽ faciebat,eo tribunoꝝ militarium nulla mẽtio his COSS. fuit. COSS. creant M.Fabium Vibulanũ.Poſthumium Ebutium Cornicinẽ.Fabius,& Ebutius COSS. quo maiori gloriæ reꝝ domi foriſq; geſtarum ſuccedere ſe cernebãt,maxime aũt memorabilem annum apud finitimos ſocios hoſteſq; eſſe,qđ Ardeatibus in re ꝑcipiti tanta foret cura ſubuentũ,eo impenſius,ut delerent ꝓrſus ex aĩs hoĩum infamiã iudicii,ſenatuſconſultũ fecerunt,ut quoniã ciuitas Ardeatiũ inteſtino tumultu redacta ad paucos eẽt,coloni eo ꝓſidii cauſſa aduerſus Volſcos ſcriberẽtur.Hoc palã relatum in tabulas, ut plebem tribunoſq; falleret iudicii reſcindẽdi conſilium initum.Cõſenſerant ãt,ut multo maiore ꝑte Rutuloꝝ colonoꝝ,quam Romanoꝝ ſcripta,nec ager ullus diuideretur,niſi is,q interceptus iudicio infami erat,nec ulli prius Romano ibi,quã oĩbus Rutulis diuiſus eẽt,gleba ulla agri aſſignaretur.Sic ager ad Ardeates rediit,triumuiri ad coloniã Ardeam deducendã creati,Agrippa Menenius, T. Ciuilius Suculus,M.Ebutius Helua,q præter minime populare miniſterium,agro aſſignãdo ſociis,quem Po. Romanus ſuũ iudicaſſet,quũ plebem offendiſſent,nec primoribus qdem patꝝ ſatis accepti,qđ nihil gr̃æ cuiuſq̃ dederant,uexationes(ad populũ iam die dicta ab tribunis)coloni adſcripti remanendo in colonia,quã teſtem integritatis iuſtitiæq; hẽbant,uitauere.Pax domi foriſq; fuit,& hoc,& inſeq̃nti ãno,C.Furio Pacilio,& M.Papyrio Craſſo COSS. Ludi ab decẽuiris ꝑ ſeceſſionẽ plebis a pr̃ibus ex ſenatuſcõſulto uoti eo ãno facti ſunt.Cauſſa ſeditionũ nequiq̃ a Petilio q̃ſita,q tribunus plebis iteꝝ eã ipſa denuntiãdo factus,neq; ut de agris diuidẽdis plebi referrẽt COSS.ad ſenatum,ꝑuincere potuit, & quũ magno certamine obtinuiſſet,ut cõſulerentur pr̃es,cõſulum an tribunoꝝ placeret comitia hẽri,COSS.creari iuſſi ſunt.Ludibrio erãt minæ tribuni denuntiãtis ſe delectũ impeditureꝝ,quum gentis finitimis neq; bello,neq; belli appatu opus eſſet.Seqtur hãc tranqllitatem reꝝ annus,Proculo Geganio Macrino,L.Menenio Lanato COSS. multiplici clade ac ꝑiculo inſignis,ſeditiõibus,fame, regno ꝓpe ꝑ largitiõis dulcedinẽ ĩ ceruices accepto. Vnũ abfuit,bellum externũ,quo ſi aggrauatæ res eſſet,uix ope deoꝝ oĩum reſiſti potuiſſet. Cœpe a fame mala,ſeu aduerſus ãnus frugibus fuit,ſeu dulcedine concionũ & urbis deſerto agroꝝ cultu,nam utrũq; traditur,& pr̃es plebẽ deſidem,& tribuni plebis nunc fraudẽ,nunc negligentiã conſulum accuſabãt.Poſtremo ꝑpulere plebem haud aduerſante ſenatu,ut L.Minutius ꝑfectus annonæ crearetur,felicior in eo magr̃atu ad cuſtodiã libertatis futurus quã ad curationẽ miniſterii ſui,quanq̃ poſtremo annonæ quoq; leuatæ haud ĩmeritam gr̃am , & gloriã tulit. Qui quũ multis circa finitimos populos legationibus terra mariq; nequiq̃ miſſis, niſi qđ ex Hetruria haud ita multũ frumẽti aduectũ eſt,ut nullũ momentum ãnonæ feciſſet,& reuolutus ad diſpenſationẽ inopiæ,ꝓfiteri cogendo frumentũ,& uendere qđ uſui menſtruo ſupeſſet,fraudandoq; ꝑte diurni cibi ſeruitia,criminãdo inde & obiiciẽdo iræ populi frumẽtarios acerba inquiſitione apiret magis,quã leuaret inopiã. Multi ex plebe ſpe amiſſa potius,quã ut cruciarẽtur trahendo aĩam, capitibus obuolutis ſe in tyberi præcipitauerunt. Tum Sp.Melius ex eq̃ſtri ordine,ut illis tꝑibus,prædiues,rẽ utilem peſſimo exẽplo,peiore conſilio,eſt aggreſſus.frumento nãq; ex Hetruria priuata pecunia ꝑ hoſpitum clientiũq; miniſteria coẽpto,quæ(credo)ipſa res ad leuandã publica cura ãnonam ĩpedimento fuerat,largitiões frumenti facere ĩſtituit,plebẽq; hoc munere delinitã,quacũq; ĩcederet cõſpectus,elatuſq; ſupra modum hoĩs priuati,ſecum trahere,haud dubiũ conſulatum ei fauore , ac ſpe deſpondentẽ.Ipſe(ut eſt aĩus humanus inſatiabilis)eo qđ fortuna ſpondet ad altiora & non conceſſa tendere,& quoniã conſulatus quoq; eripiendus inuitis pr̃ibus eſſet,de regno agitare,id unũ dignum tãto apparatu conſilioꝝ & certaminum,qđ ingens exudandũ eſſet,præmium fore.Iã comitia conſularia inſtabãt,quæ res eum,necdũ compoſitis maturiſue ſatis cõſiliis,oppreſſit. Conſul ſextum creatus T. Q.uĩtius Capitolinus,minime opportunus uir nouanti res,collega additur ei Agrippa Menenius,cui Lanato erat cognomen,& L.Minutius ꝑfectus annonæ ſeu refectus,ſeu qđ id res poſcebat

ret in incertum creatus, nihil enim conſtat, niſi in libros linteos utroꝗ anno relatum inter magiſtratus præfecti nomen. Hic Minutius eandem reip. curationem agens, quam Melius priuatim agēdam ſuſceperat, quum in utraꝗ domo genus idem hominum uerſaretur, rem compertam ad ſenatum refert, tela in domum Melii conferri, eumꝗ conciones domi habere, ac non dubia regni conſilia eſſe, tēpus agendæ rei nondum ſtare, cætera iam conueniſſe, & tribunos mercede emptos ad prodendam libertatem, & partita ducibus multitudinis miniſteria eſſe, ſerius ſe poene, quam tutum fuerit, ne cuius incerti uaniꝗ author eſſet, ea deferre. Quæ poſteaquam ſunt audita, & undiꝗ primores patrum, & prioris anni COSS. increparent, quod eas largitiones, cœtuſꝗ plebis in priuata domo paſſi eſſent fieri, & nouos COSS. quod expectaſſet, donec a præfecto annonæ tanta res ad ſenatum deferretur, quæ conſulem non authorem ſolum deſideraret, ſed etiam uindicem, tunc Quintius, COSS. immerito increpari ait, qui conſtricti legibus de prouocatione ad diſſoluendum imperium latis, nequaquam tantum uirium in magiſtratu ad eam rem pro atrocitate uindicandam, quantum animi haberent, opus eſſe non forti ſolum uiro, ſed etiam libero, exolutoque legum uinculis. Itaque ſe dictatorem L. Quintium dicturum, ibi animum parem tantæ poteſtati eſſe. Approbantibus cunctis primo Quintius abnuere, & quid ſibi uellent, rogitare, qui ſe ætate exacta tantæ dimicationi obiicerent? Dein quum undiꝗ plus in illo ſenili animo non conſilii modo, ſed etiam uirtutis eſſe, quam in omnibus aliis dicerent, laudibuſꝗ haud immeritis onerarent, & COS. nihil remitteret, precatus tandem deos immortales Cicinnatus, ne ſenectus ſua in tam trepidis rebus damno dedecoriꝗ reip. eſſet, dictator a COS. dicitur. Ipſe deinde C. Seruilium Halam magiſtrum equitum dicit. Poſtero die, diſpoſitis præſidiis, quum in forum deſcendiſſet, conuerſaꝗ in eum plebs nouitate rei ac miraculo eſſet, & Meliani, & ipſe dux eorum in ſe intentam uim tanti imperii cernerent, expertes conſiliorum regni, qui tumultus, quod bellum repens aut dictatoriam maieſtatem, aut Quintium poſt octogeſimū annum rectorem reipublicæ quæſiſſet, rogitarent, miſſus ab dictatore Seruilius magiſter eqtum ad Melium, uocat te, inquit, dictator. Quum pauidus ille quid uellet? quæreret, Seruiliuſꝗ cauſſam dicendam eſſe proponeret, crimenꝗ a Minutio delatum ad ſenatum diluendum, tunc Melius recipere ſe in cateruam ſuorum, & primum circunſpectans tergiuerſari, poſtremo quum apparitor iuſſu magiſtri equitum eum duceret, ereptus a circunſtantibus, fugienſꝗ fidem plebis Romanæ imploraret, & opprimi ſe conſenſu patrum diceret, quod plebi benigne feciſſet, orare, ut opem ſibi ultimo in diſcrimine ferrent, neue ante oculos ſuos trucidari ſinerent. Hæc eum uociferantem aſſecutus Hala Seruilius obtruncat, reſperſuſꝗ cruore obtruncati, ſtipatuſꝗ caterua patritiorum iuuenum dictatori renūciat, uocatum ad eum Melium, repulſo apparitore, concitantem multitudinem pœnam meritam habere. Tum dictator macte uirtute, inquit, Seruili eſto, liberata republica. Tumultuantem deinde multitudinem incerta exiſtimatione facti ad concionem uocari iuſſit, & Melium iure cæſum pronuntiauit, etiam ſi regni crimine inſons fuerit, qui uocatus a magiſtro equitum ad dictatorem non ueniſſet, ſe ad cauſſam cognoſcendam conſcendiſſe, qua cognita habiturum fuiſſe Melium ſimilem cauſſæ fortunam, uim parantem, ne iudicio ſe committeret, ui coercitum eſſe. Nec cum eo tanquam cum ciue agendum fuiſſe, qui natus in libero populo, inter iura legeſꝗ, ex qua urbe reges exactos ſciret, eodemꝗ anno ſororis filios regis, & liberos conſulis liberatoris patriæ propter pactionem indicatam recipiendorum in urbem regum a patre ſecuri eſſe percuſſos, ex qua Collatinum Tarquinium COS. nominis odio abdicare ſe magiſtratu atꝗ exulare iuſſum, in qua de SP. Caſſio poſt aliquot annos, propter conſilia inita de regno, ſupplicium ſumptum, in qua nuper decenuiros bonis, exilio, capite mulctatos ob ſuperbiam regiam, in ea SP. Melius ſpem regni conceperit, & quis homo? quanquam nullā nobilitatē, nullos honores, nulla merita, cuiquam ad dominationem pandere uiam, ſed tamen Claudios, Caſſios conſulatibus, decenuiratibus ſuis, maiorumꝗ honoribus, ſplendore familiarum ſuſtuliſſe animos, quod nefas fuerit, SP. Melium, cui tribunatus plebis magis optandus, quam ſperādus fuerit, frumentarium diuitem bilibra farris ſperaſſe libertatem ſe ciuium ſuorum emiſſe, ciboꝗ obiiciēdo ratum uictorem finitimorum omnium populum in ſeruitutem perlici poſſe, ut quem ſenatorem concoquere ciuitas uix poſſet, regem ferret, Romuli conditoris ab diis orti, recepti ad deos, inſignia atꝗ imperium habentem, non pro ſcelere id magis, quam pro monſtro habendum? Nec ſatis eſſe ſanguine eius expiatum, niſi tecta, parieteſꝗ intra quæ tantum amentiæ conceptum eſſet, diſſiparentur, bonaꝗ contacta pretiis regni mercandi publicarentur. Iubere itaꝗ quæſtores uændere ea bona, atꝗ in publicum redigere, domum deinde, ut monimento area eſſet oppreſſæ nefariæ ſpei, dirui extemplo iuſſit, id Aequimelium appellatum eſt. L. Minutius boue aurato extra portam Trigeminam eſt donatus, ne plebe quidem inuita, quia frumentum Melianum aſſibus in modios æſtimatum plebi diuiſit. Hunc Minutium apud quoſdam authores trāſiſſe a patribus ad plebem, undecimumꝗ tribunum plebis cooptatum, ſeditionem motam ex Meliana cæde ſedaſſe inuenio, cæteꝝ uix credibile numerum tribunorum patres augeri paſſos, idꝗ potiſſimum exemplum a patritio hoīe introductū, nec deinde id plebi conceſſum ſemel obtinuiſſe, aut certe tentaſſe. Sed ante omnia refellit falſum

imaginis

imaginis titulum paucis ante annis lege cautum,ne tribunis collegam cooptare liceret. Q. Cæcilius, Q. Iunius,Sex.Titinius ſoli ex collegio tribunorum neq; tulerant de honoribus Minutii legē, & criminari nunc Minutium,nunc Seruilium apud plebem,querique indignam necem Melii nō deſtiterant,peruicerūt igit,ut tribunorū militum potius,quam cōſulum comitia haberentur, haud dubii, quin ſex locis(tot enim iam creari licebat)& plebeii aliqui profitendo ſe ultores fore.Melianæ cædis crearentur.Plebs,quanquam agitata multis eo anno & uariis motibus erat,nec plures,quam tres tribunos conſulari poteſtate creauit,& in iis L.Quintiū,Cicinnati filium,ex cuius dictaturæ inuidia tumultus quærebatur,prælatus ſuffragiis Quintio.M.Aemylius uir ſummæ dignitatis, L.Iulium tertium creant.In horum magiſtratu Fidenæ,colonia Romana,ad Lartem Tolumniū, Veientiū regē, ac Veientes defecere.Maius additum defectiōi ſcelus,C.Fulcinum,Cœlium Tullium,Sp. Antium, L.Roſcium legatos Romanos,cauſſam noui conſilii quærentes,iuſſu Tolumnii,interfecerūt.Leuāt quidam regis facinus,in teſſeraꝝ proſpero iactu uocē eius ambiguā,ut occidi iuſſiſſe uideretur,a Fidenatibus exceptam,cauſſam mortis legatis fuiſſe,rem incredibilem,interuentu Fidenatiū nouoꝝ ſocioꝝ,conſulentium de cæde ruptura ius gentium,non auerſum ab intentione luſus animum, nec deinde in horrorem uerſum facinus.Propius eſt,fidem obſtringi Fidenatium populum,ne reſpicere ſpem ulla ab Romanis poſſet conſcientia tanti ſceleris,uoluiſſe.Legatoꝝ,qui Fidenis cæſi erant, ſtatuæ publicæ in roſtris poſitæ ſunt.Cū Veientibus Fidenatibuſq;,præterquā finitimis populis, ab cā etiam tam nefanda bellum exorſis,atrox dimicatio inſtabat.Itaq; ad curam ſummæ rerū,quieta plebe,tribuniſq; eius,nihil controuerſiæ fuit,quin COSS.crearentur,M.Geganius Macrinus tertium, & L.Sergius Fidenas,a bello,credo,quod deinde geſſit,appellatus,hic enim primus cis Anienem cū rege Veientium ſecundo prælio conflixit,nec incruentam uictoriam retulit. Maior itaq; ex ciuibus amiſſis dolor,quam lætitia ſuſis hoſtibus fuit, & ſenatus,ut in trepidis rebus, dictatorem dici Mamercum Aemylium iuſſit.Is magiſtrum equitum ex collegio prioris anni,quo ſimul tribuni militū conſulari poteſtate fuerant,L.Quintium Cicinnatū,dignum parente iuuenem dixit. Ad delectum a COSS.habitum,centuriones ueteres belli periti adiecti,& numerus amiſſorum proxima pugna expletus.Legatos Quintium Capitolium,& M.Fabium Vibulanum ſequi ſe dictator iuſſit.Tum poteſtas maior,tum uir quoq; poteſtati par.Hoſtes ex agro Romano trans Anienem ſubmouere,colleſq; intra Fidenas atq; Anienem ceperunt referentes caſtra,nec ante in cāpos digreſſi ſunt, quam legiōes auxilio Faliſcorum uenerunt,tum demū caſtra Hetruſcorum pro mœnibus Fidenarū poſita. Et dictator Romanus haud procul inde ad confluentes conſedit in utriuſque ripis amnis,qua ſequi munimento poterat uallo interpoſito,poſtero die in aciem eduxit.Inter hoſtes uariæ fuere ſentētiæ, Faliſcus procul ab domo militiam ægre patiens,ſatiſq; fidens ſibi,poſcere pugnam, Veienti Fidenatiq; plus ſpei in trahendo bello eſſe. Tolumnius,quanquam ſuorum magis placebant cōſilia,ne longinquā militiam nō paterentur Faliſci,poſtero die ſe pugnaturum dicit.Dictatori ac Romanis, quod detrectaſſet pugnā hoſtis,animi acceſſere.Poſtero die iā militibus caſtra urbemq; ſe oppugnaturos frementibus, ni copia pugnæ fiat,utrinq; acies inter bina caſtra in mediū campi procedunt. Veiens multitudine abundans,qui inter dimicationē caſtra Romana aggrederentur, poſt montes circummiſit, trium populorum exercitus ita ſtetit inſtructus,ut dexterum cornu Veientes,ſiniſtrum Faliſci tenerent,medii Fidenates eſſent.Dictator dextero cornu aduerſus Faliſcos,ſiniſtro contra Veientem Capitolinus Quintius intulit ſigna,ante mediā aciem cum equitatu magiſter equitum proceſſit. Parū per ſilentium & quies fuit,nec Hetruſcis,niſi cogerentur,pugnam inituris,& dictatore arcē Romanam reſpectante,ut ex auguribus ſimul aues rite admiſſæ eſſent,ex cōpoſito tolleretur ſignū. Quod ſimul ubi conſpexit,primos equites,clamore ſublato,in hoſtem emiſit, ſecuta peditum acies ingenti ui conflixit,nulla parte legiones Hetruſcæ ſuſtinuere impetum Romanorum, eques maxime reſiſtebat,equitumq; longe fortiſſimus ipſe rex ab omni parte effuſe ſequentibus obequitans Romanis trahebat certamen.Erat tum inter equites tribunus militum A.Cornelius Coſſus,eximia pulchritudine corporis,animo ac uiribus par,memorq; generis, quod ampliſſimum acceptū maius auctiuſque reliquit poſteris.Is quum ad impetum Tolumnii,quacunq; ſe intendiſſet,trepidātes Romanas uideret turmas,inſignemq; eum regio habitu uolitantem tota acie cognouiſſet,hiccine eſt,inquit, ruptor fœderis humani,uiolatorq; gentium iuris?iam ego hanc mactatam uictimam, ſi modo ſancti quicquā in terris eſſe dii uolūt,legatorum manibus dabo,calcaribus ſubditis,infeſta cuſpide in unum fertur hoſtem,quem,quum ictum equo deieciſſet,confeſtim & ipſa haſta innixus ſe in pedes excipit, aſſurgentem ibi regem um bone reſupinat,repetitumq; ſæpius cuſpide ad terram affixit,tum exangui detracta ſpolia,caputq; abſciſſum uictor ſpiculo gerens terrore cæſi regis hoſtes fundit, ita equitum quoq; fuſa acies,quæ una fecerat anceps certamen.Dictator fugatis legionibus inſtat, & ad caſtra cōpulſos cædit,Fidenatium plurimi locorum notitia effugere in montes.Coſſus Tyberim cum equitatu trāſuectus,ex agro Veientano ingentē detulit prædam ad urbem.Inter prælium & ad caſtra Romana pugnatum eſt,aduerſus partem copiarum ab Tolumnio, ut ante dictum eſt,ad caſtra miſſam,

Fabius Vibulanus corona primũ uallum defendit,intentos deinde hoſtes in uallum egreſſus dextera principali cum triariis repente inuadit,quo pauore iniecto cædes minor,quia pauciores erant, fuga non minus trepida,quam in acie fuit.Omnibus locis re bene geſta,dictator ſenatuſconſulto,iuſſuque populi triumphans in urbem redit.Longe maxium triũphi ſpectaculũ fuit Coſſus,ſpolia opima regis,interfecti gerens,in eum milites carmina in condita æquantes eum Romulo canere. Spolia in æde Iouis Feretrii prope Romuli ſpolia,quæ prima opima appellata ſola ea tempeſtate erant,cum ſolenni dedicatione dono fixit,auerteratq; in ſe a curru dictatoris ciuium ora, & celebritatis eius dici fructum prope ſolus tulerat.Dictator coronã auream libræ pondo ex publica pecunia populi iuſſu in capitolio Ioui donum poſuit.Omnes ante me authores ſecutus A.Cornelium Coſſum tribunum militum ſecunda ſpolia opima Iouis Feretrii templo intuliſſe expoſui,cæterum præterquam quod ea rite opima ſpolia habentur,quæ dux duci detraxerit,nec,ducem nouimus,niſi cuius auſpicio bellum geritur,titulus ipſe ſpoliis inſcriptus illos meque arguit,conſulem ea Coſſum cepiſſe. Hoc ego quum Auguſtum Cæſarem(templorum omnium conditorem,aut reſtitutorem)ingreſſum ædem Feretrii Iouis,quam uetuſtate dilapſam refecit,ſeipſum in thorace linteo ſcriptum legiſſe audiſſem, prope ſacrilegium ratus ſum Coſſum ſpoliorum ſuorum,Cæſaremq; ipſius templi authorem ſubtrahere teſtem. Qui ſit ea in re error,quod tam ueteres annales,quodque magiſtratuum libri, quos linteos in æde repoſitos Monetæ Macer Licinius citat identidem authores,ſeptimo poſt demum anno cum T.Quintio Pœno A.Cornelium Coſſum conſulem habeant, extimatio communis omnibus eſt.Nam etiam illud accedit,ne tam clara pugna in eum annum transferri poſſet,quod imbelle triennium ferme peſtilentia,inopiaq; frugum circa M.Cornelium conſulem fuit, adeo, ut quidam annales uelut funeſti nihil præter nomina conſulum ſuggerant.Tertius ab conſulatu Coſſi annus tribunum eum militum conſulari poteſtate habet,eodem anno magiſtrum equitum, quo in imperio alteram inſignem edidit pugnam equeſtrem,ea libera coniectura eſt.Sed, ut ego arbitror, uana uerſare in omnes opiniones licet,quum author pugnæ recentibus ſpoliis in ſacra ſede poſitis,Iouem prope ipſum,cui uota erãt,Romulumq; intuens,haud ſpernendos falſi tituli teſtes,ſeſe A. Cornelium conſulem ſcripſerit.M.Cornelio Maluginenſe, L. Papyrio Craſſo COSS.exercitus in agrum Veientem ac Faliſcum ducti,prædæ abactæ hominum pecorũq;,hoſtis in agris nuſquam inuentus,neq; pugnandi copia facta,urbes tamen non oppugnatæ,quia peſtilentia populum inuaſit,& ſeditiones domi quæſitæ ſunt,nec motæ tamen,ab Sp.Melio tri.ple.qui fauore nominis moturum ſe aliquid ratus,& Minutio diem dixerat,& rogationem de publicandis bonis Seruilii Halæ tulerat,falſis criminibus a Minutio circumuentum Melium arguens,Seruilio cædem ciuis indemnati obiiciens,quæ uaniora ad populum ipſo authore fuere.Cæterum magis uis morbi ingraueſcens curæ erat,terroreſq; ac prodigia,maxime quod crebris motibus terræ ruere in agris nunciabantur tecta,obſecratio itaq; a populo duumuiris præeuntibus facta.Peſtilentior inde annus Claudio Iulio iterum,& L. Verginio COSS. tantum metum uaſtitatis in urbe agriſq; fecit,ut non modo prædandi cauſſa quiſquam ex agro Romano non exiret,belliue inferendi memoria patribus aut plebi eſſet, ſed ultro Fidenates, qui ſe primo aut oppido,aut montibus,aut muris tenuerant,populabundi deſcenderent in agrum Romanum,deinde Veientium exercitu accito,nam Faliſci perpelli ad inſtaurandum bellum neq; clade Romanorum, neq; ſociorum precibus potuere.Duo populi tranſiere Anienem,atq; haud procul Collina porta ſigna habuere,trepidatum itaq; non in agris magis,quam in urbe eſt.Iulius COS. in aggere muriſq; explicat copias,ab Verginio ſenatus in æde Quirini conſulitur, dictatorem dici Q.Seruilium placet,cuiq; Priſco alii,alii Structo fuiſſe cognomen tradunt. Verginius, dum collegam conſuleret, moratus,permittente eo nocte dictatorem dixit,is ſibi magiſtrum equitum Poſthumium Ebutium Heluium dicit. Dictator omnes luce prima extra portam Collinam adeſſe iubet, quibuſcunq; uires ſuppetebant ad arma ferenda,preſto fuere,ſigna ex ærario prompta feruntur ad dictatorem,quæ quum agerentur,hoſtes in loca altiora conceſſere,eo dictator agmine infeſto ſubit, nec procul Nomento,ſignis collatis,fudit Hetruſcas legiones,compulit inde in urbem Fidenas,ualloq; circundedit,ſed neq; ſcalis capi poterat urbs alta & munita,neq; in obſidione uis ulla erat, quia frumentum non ceſſitati modo ſatis,ſed copiæ quoq; abunde ex ante conuecto ſufficiebat.Itaq; expugnandi pariter cogendiq; ad deditionem ſpe amiſſa,dictator in locis propter propinquitatem notis abuerſa parte urbis maxime neglecta, quia ſuapte natura tutiſſima erat, agere in arcem cuniculum inſtituit. Ipſe, diuerſiſſimis locis ſubeundo ad moenia, quadrifariam diuiſo exercitu, qui alii aliis ſuccederent ad pugnam, continenti die ac nocte prælio, ab ſenſu operis hoſtes auertebat,donec perfoſſo a caſtris monte, erecta in arcem uia eſt, intentiſq; Hetruſcis ad uanas certo periculo minas,clamor ſupra caput hoſtilis captam urbem oſtendit. Eo anno C. Furius, P. Acilius, & M. Geganius Macrinus cenſores uillam publicam in campo Martio probauerunt,ibique primum cenſus populi eſt actus. Eoſdem COSS. inſequenti anno refectos Iulium tertium, Verginium iterum apud Macrum Licinium inuenio. Valerius Antias,& Q. Tubero M. Manilium, & Q. Sulpitium

Sulpitium COSS. in eum annum edunt. cæterum in tam diſcrepanti editione & Tubero & Macer libros linteos authores profitentur, neuter tribunos militum eo anno fuiſſe traditum a ſcriptoribus antiquis diſſimulat. Licinio libros haud dubie ſequi linteos placet, & Tubero incertus ueri eſt, ſed inter cætera uetuſtate incomperta hoc quoq; in incerto poſitum. Trepidatum in Hetruria eſt poſt Fidenas captas, non Veiẽtibus ſolum exterritis metu ſimilis excidii, ſed etiam Faliſcis memoria initi primo cum iis belli, quanquam rebellantibus non affuerant. Igitur quum duæ ciuitates, legatis circa XII. populos miſſis, impetraſſent, ut ad Voltumnæ fanum indiceretur omni Hetruriæ concilium, uelut magno inde tumultu imminente, ſenatus Mamercum Aemylium dictatorem iterum dici iuſſit, ab eo Aurelius Poſthumius Tubero magiſter equitum eſt dictus, bellumq; tanto maiore, quam proximo conatu apparatum eſt, quanto plus erat ab omni Hetruria periculi, quam ab duobus populis fuerat. Ea res aliquanto expectatione omnium tranquillior fuit. Itaq; quum renunciatum a mercatoribus eſſet, negata Veientibus auxilia, iuſſoſq; ſuo conſilio bellum initum ſuis uiribus exequi, nec aduerſarum rerum quærere ſocios, cum quibus ſpem integram communican non ſint, tum dictator ne nequiquam creatus eſſet, materia quærendæ bello gloriæ adempta, in pace aliquid operis edere, quod monimentum eſſe dictaturæ, cupiens, cenſuram minuere parat, ſeu nimiam poteſtatem ratus, ſeu non tam magnitudine honoris, quam diuturnitate offenſus. Concione itaq; aduocata, rempublicam foris gerendam ait, tutaq; omnia præſtanda deos immortales ſuſcepiſſe, ſe (quod intra muros agendum eſſet) libertati Po. Romani conſulturum, maximam autem eius cuſtodiam eſſe, ſi magna imperia diuturna non eſſent, & temporis modus imponeretur, quibus iuris imponi non poſſet. Alios magiſtratus annuos eſſe, quinquennalem cenſuram grauem eſſe, iiſdem per tot annos magna parte uitæ obnoxios uiuere, ſed legem laturum, ne plus quam annua ac ſemeſtris cenſura eſſet. Conſenſu ingenti populi legem poſtero die pertulit. Vt re ipſa, inquit, ſciatis Quirites, quam mihi diuturna non placeant imperia, dictatura me abdico, depoſito ſuo magiſtratu, modo aliorum magiſtratui impoſito, fine alteri, congratulatione ac fauore ingenti populi domum eſt reductus. Cenſores ægre paſſi Mamercum, quod magiſtratum Po. Romani minuiſſet, tribu mouerunt, octuplicatoq; cenſu ærarium fecerunt. Quam rem ipſum ingenti animo tuliſſe ferunt, cauſſam potius ignominiæ intuentem, quam ignominiam, primores patrum, quanquam diminutũ cenſuræ ius uoluiſſent, exemplo acerbitatis cenſoriæ offenſos, quippe quum ſe quiſque diutius ac ſæpius ſubiectum cenſoribus fore cerneret, quam cenſuram geſturum. Populi certe tanta indignatio coorta dicitur, ut uis a cenſoribus nullius authoritate, præterquam ipſius Mamerci, deterreri quiuerit. Tribuni plebis aſſiduis concionibus prohibendo cõſularia comitia, quum res prope ad interregnum perducta eſſet, euicere tandem, ut tribuni militum conſulari poteſtate crearentur. Victoriæ præmium, quod petebatur, ut plebeius crearetur, nullum fuit, omnes patritii creati ſunt, M. Fabius Vibulanus, M. Folius, L. Sergius Fidenas. Peſtilentia eo anno aliarum rerum otium præbuit, ædes Apollini pro ualitudine populi uota eſt, multa duumuiri ex libris placandæ deum iræ, auertendæq; a populo peſtis cauſſa fecere, magna tamen clades in urbe agriſq; promiſcue hominum pecorumque pernicie accepta, famem cultoribus agrorum timentes in Hetruriam, Pomptinumq; agrum, & Cumas, poſtremo in Siciliam quoq; frumenti cauſſa miſere. Conſularium comitiorum nulla mentio habita eſt, tribuni militum conſulari poteſtate omnes patritii creati ſunt, L. Pinarius Mamercus, L. Furius Medullinus, Sp. Poſthumius Albus. Eo anno uis morbi leuata, neq; a penuria frumenti, quia ante prouiſum erat, periculum fuit. Conſilia admouenda bella in Volſcorum, Equorumq; conciliis, & in Hetruria ad fanum Voltumnæ agitata. Ibi prolatæ in annum res, decretoq; cautum, nequid ante concilium fieret, nequiquam Veiente populo querente, eandem, qua Fidenæ deletæ ſint, imminere Veiis fortunam. Interim Romæ principes plebis iam diu nequiquam imminente ſpe maioris honoris, dum foris otium eſſet, coetus indicere in domos tribunorum plebei. Ibi ſecreta conſilia agitare, queri ſe a plebe ſpretos, ut quum per tot annos tribuni militum conſulari poteſtate creentur, nulli unquam plebeio ad eum honorem aditus fuerit, multum prouidiſſe ſuos maiores, qui cauerint, necui patritio plebeii magiſtratus paterent, aut patritios habendos fuiſſe tribunos plebis, adeo ſe ſuis etiam ſordere, nec a plebe minus, quam a patribus contemni. Alii purgare plebem, culpam in patres uertere, eorum ambitione artibuſq; fieri, ut obſeptum plebi ſit ad honorem iter, ſi plebi reſpirare ab eorum miſtis precibus minisq; liceat, memorem eam ſuorum inituram ſuffragia eſſe, & parto auxilio imperium quoq; aſcituram. Placet tollendæ ambitionis cauſſa tribunos legem promulgare, necui album ueſtimentum addere petitionis cauſſa liceret, parua nunc res, & uix ſerio agenda uideri poſſit, quæ tunc ingenti certamine patres ac plebem accendit. Vicere tamen tribuni, ut legẽ perferrent, apparebatq; iritatis animis plebem ad ſuos ſtudia inclinaturam, quæ ne libera eſſent, ſenatuſconſultum factum eſt, ut conſularia comitia haberentur, tumultus cauſſa fuit, quem ab Equis, & Volſcis Latini, atq; Hernici nuntiarant. T. Quintius, L. filius, Cincinnatus, eidem & Poeno cognomen additur, & Cn. Iulius Mento COSS. facti, nec ultra terror belli eſt dilatus. Lege ſacrata, quæ ma-

xima apud eos uis cogendæ militiæ erat, delectu habito, utrinq; ualidi exercitus profecti in Algidum conuenere, ibiq; ſeorſum Equi, ſeorſum Volſci caſtra communiuere, intentiorq;, quam unquam ante, muniendi exercendiq; militem cura ducibus erat, eo plus nuntii terroris Romam attulere. Senatui dici dictatorem placuit, quia & ſi ſæpe uicti populi, maiore tamen conatu, quam alias unquam, rebellarent, & aliquantum Romanæ iuuentutis morbo abſumptum erat. Ante omnia prauitas conſulum, diſcordiaq; inter ipſos, & certamina in cõſiliis omnibus terrebant. Sunt qui male pugnatum ab his COSS. in Algido authores ſint, eamq; cauſſam dictatoris creandi fuiſſe. Illud ſatis conſtat, ad alia diſcordes, in uno aduerſus patrum uoluntatem conſenſiſſe, ne dicerent dictatorem, donec quum alia aliis terribiliora afferrentur, nec in authoritate ſenatus conſules eſſent, Q. Seruilius Priſcus, ſummis honoribus egregie uſus, uos, inquit, tribuni plebis, quoniam ad extrema uentum eſt, ſenatus appellat, ut in tanto diſcrimine reipublicæ dictatoré dicere COSS. pro poteſtate ueſtra cogatis. Qua uoce audita, occaſionem oblatam rati tribuni augendæ poteſtatis ſecedunt, proque collegio pronuntiant, placere COSS. ſenatui dicto audientes eſſe, ſi aduerſus conſenſum ampliſſimi ordinis ultra tendant, in uincula ſe duci eos iuſſuros. COSS. a tribunis quam a ſenatu uinci maluerunt, proditum a patribus ſummi imperii ius, datumq; ſub iugum tribunitiæ poteſtati conſulatum memorantes, ſiquidem cogi aliquid pro poteſtate ab tribuno COSS. & (quo quid ulterius priuato timendum foret) in uincula etiam duci poſſent. Sors ut dictatorem diceret (nam ne id quidem inter collegas conuenerat) T. Quintio euenit. Is A. Poſthumium Tubertum, ſocerum ſuum, ſeueriſſimi imperii uirum, dictatorem dixit, ab eo L. Iulius magiſter equitum eſt dictus, ſimul edicitur & iuſtitium, neque aliud tota urbe agi, quam bellum apparari, cognitio uacantium militiæ munere poſt bellum differtur, ita dubii quoque inclinant ad nomina danda, & Hernicis Latiniſque milites imperati, utrinque obnixe obeditum dictatori eſt. Hæc omnia celeritate ingenti acta, relictoq; Cn. Iulio conſule ad præſidium urbis, & L. Iulio magiſtro equitum ad ſubita belli miniſteria, nequa res, qua eguiſſent in caſtris, moraretur, dictator præeunte A. Cornelio pontifice maximo ludos magnos tumultus cauſſa uouit, profectuſq; ab urbe, diuiſo cum Quintio conſule exercitu, ad hoſtes peruenit. Sicut bina caſtra hoſtium paruo inter ſe ſpatio diſtantia uiderant, ipſi quoq; mille ferme paſſus ab hoſte, dictator Tuſculo, conſul Lanuuio propiorem locum caſtris ceperunt. Ita quattuor exercitus, totidem munimenta, planiciem in medio non paruis modo excurſionibus ad prælia, ſed uel ad explicandas utrinq; acies ſatis patentem habebant. Nec ex quo caſtris caſtra collata ſunt, ceſſatum a leuibus præliis eſt, facile patiente dictatore, conferendo uires, ſpem uniuerſæ uictoriæ, tentato paulatim euentu certaminum, ſuos præcipere. Itaq; hoſtes nulla in prælio iuſto relicta ſpe, nocte adorti caſtra conſulis, rem in caſum ancipitis euentus committunt. Clamor ſubito ortus non conſulis modo uigiles, exercitum deinde omnem, ſed dictatorem quoq; ex ſomno exciuit. Vbi præſenti ope res egebant, conſul nec animo deficit, nec cõſilio, ps militũ portaꝝ ſtatões firmant, ps corona uallũ cigunt. In alteris apud dictatorem caſtris quo minus tumultus eſt, eo plus animaduertitur, quid opus facto ſit, miſſum extemplo ad caſtra ſubſidium, cui Sp. Poſthumius Albus legatus præficitur, Ipſe parte copiarum paruo circuitu locum maxime ſecretum ab tumultu petit, unde ex necopinato aduerſum hoſtem inuadat. Q. Sulpitium legatum præfecit caſtris, M. Fabio legato aſſignat equites, nec ante lucem mouere iubet manum, inter nocturnos tumultus moderatu difficilem. Omnia, quæ uel alius imperator prudens & impiger in tali re præciperet ageretq;, præcepit ordine, atq; egit. Illud eximium cõſilii animiq; ſpecimen, & neutiquam uulgatæ laudis, quod ultro ad oppugnanda caſtra hoſtium, unde maiore agmine profectos exploratum fuerat, M. Geganium cum cohortibus delectis miſit. Qui poſteaquam intentos homines in euentum periculi alieni, pro ſe incautos, neglectis uigiliis ſtationibuſq; eſt adortus, prius poene cepit caſtra, quam oppugnari hoſtes ſatis ſcirent. Inde fumo, ut conuenerat, datum ſignum, ubi conſpectum a dictatore eſt, exclamat, capta hoſtium caſtra, nuntiariq; paſſim iubet. Et iam luceſcebat, omniaq; ſub oculis erant, & Fabius cum equitatu impetum dederat, & conſul eruptionem e caſtris intrepidos iam hoſtes fecerat. Dictator autem parte altera ſubſidia, & ſecundam aciem adortus, circum agenti ſe ad diſſonos clamores, ac ſubitos tumultus hoſti undiq; obiecerat uictorem equitem peditemq;. Circunuenti igitur iam in medio ad unum omnes poenas rebellionis dediſſent, ni Vectius Meſſius rex Volſcus, nobilior uir factis quam genere, iam orbem uoluentes ſuos increpás clara uoce. Hic perituri, inquit, uos telis hoſtium eſtis, indefenſi, inulti? quid igitur arma habetis? aut quid ultro bellum intuliſtis? in otio tumultuoſi, in bello ſegnes, quid hic ſtantibus ſpei eſt? an deum aliquem protecturum uos, rapturumq; hinc putatis? ferro uia faciéda eſt hac, qua me progreſſum uideritis, agite, qui uiſuri domos, parentes, coniuges, liberos eſtis, ite mecum, non murus nec uallum, ſed armati armatis obſtant, uirtute pares, neceſſitate, quæ ultimum ac maximum telum eſt, ſuperiores eſtis. Hæc locutum exequentemq; dicta, redintegrato clamore, ſecuti dant impreſſionem, qua Poſthumius Albus chortes obiecerat, & mouerunt uictorem, donec dictator pedem iam referentibus ſuis aduenit, eo qué omne prælium uerſum eſt. Vni uiro Meſſio fortuna hoſtium innititur;

multa

multa utrinq; uulnera,multa paſſim cædes eſt.Iam ne duces quidem Romani incruenti pugnant, ibi Poſthumius ictus ſaxo,perfracto capite,acie exceſſit. Non dictatorem humerus uulneratus,non Fabium prope affixum equo femur,non brachium abſciſſum conſulem ex tam ancipiti prælio ſummouit.Meſſium impetus per ſtratos cæde hoſtes cum gl bo fortiſſimorum iuuenũm extulit ad caſtra Volſcorum,quæ nondum capta erant, eodem omnis acies inclinatur.Conſul effuſos uſq; ad uallum perſecutus,ipſa caſtra uallumq; aggreditur , eodẽ & dictator alia parte copias admouet, non ſegnior opugnatio eſt,quam pugna fuerat conſulem ſignum quoq; intra uallum inieciſſe ferunt,quo milites acrius ſubirent,repetendoq; ſigno primam impreſſionem factam,& dictator proruto uallo iam in caſtra bellũ intulerat, tum abiici arma paſſim,ac dedi hoſtes cœpti, caſtriſq; & his captis,hoſtes, præter ſenatores,omnes uænundati ſunt.Prædæ pars ſua cognoſcentibus Latinis atq; Hernicis reddita, partem ſub haſta dictator uændidit,præpoſitoq; conſule caſtris,ipſe triumphans inuectus urbem dictatura ſe abdicauit. Egregiæ dictaturæ triſtem memoriã faciunt,qui filium ab A. Poſthumio ,quod occaſione bene pugnandi captus,iniuſſu diſceſſerit præſidio,uictorem ſecuri percuſſum tradunt, nec libet credere,& (licet in uariis opinionibus) argumento eſt,quod imperia Malliana,non Poſthumiana appellata ſint,quoniam qui prior author tam ſæui exempli foret, occupaturus inſignem titulum crudelitatis fuerit,imperioſo quoque Mallio cognomen inditum,Poſthumius nulla triſti nota eſt inſignitus.Cn.Iulius conſul ædem Apollinis,abſente collega,ſine ſorte dedicauit,ægre id paſſus Q.uintius,quum dimiſſo exercitu in urbem rediſſet,nequiquam in ſenatu eſt conqueſtus.Inſigni magnis rebus anno additur,nihil tum ad rem Romanam pertinere uiſum,quod Carthaginenſes tanti hoſtes futuri,tum primum per ſeditiones Siculorum,ad partis alterius auxilium in Siciliam exercitum traiecere.Agitatum in urbe a tribunis plebis,ut tribuni militum conſulari poteſtate crearentur,nec obtineri potuit,COSS.fiunt,L.Papyrius Craſſus,L.Iulius.Equorũ legati fœdus ab ſenatu quũ petiſſent, & pro fœdere deditio oſtentaretur,inducias annorum octo impetrauerunt. Volſcorum res,ſuper acceptam in Algido cladem,pertinaci certamine inter pacis belliq; authores in iurgia & ſeditiones uerſa,undiq; otium fuit Romanis.Legem de multarum æſtimatiõe pergratam populo,quum ab tribunis parari COSS. unius ex collegio proditione,excepiſſent,ipſi præoccupauerunt ferre.COSS. L. Sergius Fidenas iterum,Hoſtius Lucretius Tricipitinus,nihil dignum dictu actum his conſulibus.Secuti eos COSS. A.Cornelius Coſſus,T.Q.uintius Pœnus iterum.Veientes in agrum Romanum excurſiones fecerunt.Fama fuit quoſdam ex Fidenatium iuuentute participes eius populationis fuiſſe, cognitio eius rei L.Sergio,& Q.Seruilio, & Mamerco Aemylio permiſſa,quidam Hoſtiam relegati, quod cur per eos dies a Fidenis abfuiſſent,parum conſtabat,colonorum additus numerus, agerq; iis bello interemptorum aſſignatus.Siccitate eo ãno plurimum laboratum eſt,nec cæleſtes modo defuerunt aquæ,ſed terra quoq; ingenito humore egens uix ad pennes ſuffecit amnes,defectus alibi aquarum circa torridos fontes riuoſq; ſtragem ſiti pecorum morientium dedit,ſcabie alia abſumpta, uulgatique attactu in homines morbi,& primo inagreſtes ingruerant ſeruitiaque , urbs deinde impletur.Nec corpora modo affecta tabo, ſed animos quoq; multiplex religio,& pleraq; externa,inuaſit,nouos ritus ſacrificandi uaticinando inferentibus in domos,quibus quæſtui ſunt capti ſuperſtitione animi,donec publicus iam pudor ad primores ciuitatis peruenit,cernentes in omnibus uicis ſacelliſque peregrina atq; inſolita piacula pacis deum expoſcendæ,datum inde negotiũ ædilibus,ut animaduerterent,ne qui,niſi Romani,dii,neu quo alio more ,quam patrio colerentur, Iræ aduerſus Veientes in inſequentem annum, C. Seruilio Hala, L. Papyrio Mugillano COSS. dilatæ ſunt. Tunc quoq; ne confeſtim bellum indiceretur,neue exercitus mitterentur , religio obſtitit,fœciales prius mittendos ad res repetendas cenſuere.Cum Veientibus nuper acie dimicatum ad Nomentum, & Fidenas fuerat, induciæq; inde non pax facta,quarum & dies exierat,& ante diem rebellauerant,miſſi tamen fœciales,nec, quum more patrum iurati repeterent res, uerba ſunt audita. Controuerſia inde fuit, utrum populi iuſſu indiceretur bellum, an ſatis eſſet ſenatuſconſultum? peruicere tribuni denunciando impedituros ſe delectum , ut Q.uintius conſul de bello ad populum ferret, omnes centuriæ iuſſere. In eo,quoque plebs ſuperior fuit,quod tenuit, ne COSS. in proximum annum crearentur, tribuni militum conſulari poteſtate quattuor creati, T. Q.uintius Pœnus ex conſulatu, C. Furius M. Poſthumius,& A. Cornelius Coſſus,ex iis Coſſus ꝑfuit urbi,tres delectu hito ꝓfecti ſunt Veios, documentoq; fuere quam plurium imperium bello inutile eſſet,tendendo ad ſua quiſque conſilia, quum alii aliud uideretur, aperuerunt ad occaſionem locum hoſti, incertam nanque aciem (ſignum aliis dari receptui, aliis cani iubentibus) inuaſere oportune Veientes, caſtra proquinqua turbatos ac terga dantes accepere. Plus itaque ignominiæ, quam cladis eſt acceptum. Mœſta ciuitas fuit uinci inſueta , odiſſe tribunos , poſcere dictatorem, in eo uerti ſpes ciuitatis,& quum ibi quoque religio obſtaret,ne poſſet niſi a conſule dici dictator,augures conſulti eam religionem exemere. A. Cornelius dictatorem Mamercum Aemylium dixit, & ipſe ab eo magiſter equitum eſt dictus,adeo ſimul fortuna ciuitatis uirtute uera eguit, quod nihil cenſoria animaduerſio effecit, quo minus

regimina rerum ex notata indigne domo peterent. Veientes re ſecunda elati, miſſis circum Hetruriæ populos legatis, iactando tres duces Romanos a ſe uno prælio fuſos, quum tamen nullam publici conſilii ſocietatem mouiſſent, uoluntarios undique ad ſpem prædæ acciuerant. Vni Fidenatium populo rebellare placuit, & tanquam niſi abſcelere bellum ordiri nefas eſſet, ſicut legatorum antea, ita tum nouorum colonorum cæde imbutis armis, Veientibus ſeſe coniungunt. Conſultare inde principes duorum populorum, Veios an Fidenas ſedem belli caperēt? Fidenæ uiſæ opportuniores. Itaque traiecto Tyberi Veientes Fidenas tranſtulerunt bellum, Romæ terror ingens erat, accito exercitu a Veiis, hoſtibus poſitis ad fidenas, eoq; ipſo ob rem male geſtam perculſa caſtra locantur ante portam Collinam, & in muris armati diſpoſiti, & iuſtitium in foro, tabernæque clauſæ, fiūtquæ omnia caſtris, quam urbi ſimiliora. Tum trepidam ciuitatem, præconibus per uicos dimiſſis, dictator ad concionem aduocatam increpauit, quod animos ex tam leuibus fortunæ momentis ſuſpenſos gererent, ut parua iactura accepta, quæ ipſa non uirtute hoſtium, nec ignauia Romani exercitus, ſed diſcordia imperatorum accepta ſit, Veientem hoſtem ſepties uictum pertimeſcant, Fidenaſq; prope ſæpius captas, quam oppugnatas. Eoſdem & Romanos, & hoſtes eſſe, qui per tot ſæcula fuerint, eoſdem animos, eaſdem corporis uires, eadem arma gerere, ſequoque eundem dictatorem Mamercum Aemylium eſſe, qui ante Veientium Fidenatiumq;, adiunctis Faliſcis, Ad Momentum exercitus ſuderit, & magiſtrum equitum A. Cornelium eundem in acie fore, qui priore bello tribunus militum. Larte Tolumnio rege Veientium in conſpectu duorū exercituum occiſo, ſpolia opima Iouis Feretrii templo intulerit. Proinde memores ſecum triumphos, ſecum ſpolia, ſecum uictoriam eſſe, cum hoſtibus ſcelus legatorum contra ius gentium interfectorum, cædem in pace Fidenatiū colonorum, inducias ruptas, ſeptimam infelicem defectionem, arma caperent, ſimul caſtra caſtris coniunxiſſent, ſatis confidere, nec ſceleratiſſimis hoſtibus diutinum ex ignominia exercitus Romani gaudium fore, & Po. Romanum intellecturum quanto melius de republica meriti ſint, qui ſe dictatorem tertium dixerint, quam eos, qui ob ereptum cenſuræ regnum, liberā ſecundæ dictaturæ ſuæ impoſuerint. Votis deinde nuncupatis profectus, mile & D. paſſus citra Fidenas caſtra locat, dextera montibus, læua Tyberi amne ſeptos, T. Quintium Pœnum legatum occupare montes iubet, occultumq; id iugum capere, quod a tergo hoſtibus foret. Ipſe poſtero die, quum Hetruſci pleni animorū, ac priſtini diei meliore occaſione, quam pugna, in aciem proceſſiſſent, cunctatus parumper, dum ſpeculatores referrent, Quintium euaſiſſe in iugum propinquum arci Fidenarum, ſigna profert, peditumq; aciem inſtructam pleno gradu in hoſtem inducit, magiſtro equitum præcipit, ne iniuſſu pugnam incipiat, ſe, quum opus ſit equeſtri auxilio, ſignum daturum, tum ut memor regiæ pugnæ, memor opimi doni, Romuliq;, ac Iouis Feretrii rem gereret. Legiones impetu ingenti cōfligunt, Romanus odio accenſus impium Fidenatem, prædonem Veiētem, ruptores induciarum, cruentos legatorum infanda cæde, reſperſos ſanguine colonorum ſuorum, perfidos ſocios, imbelles hoſtes compellans, factis ſimul dictiſq; odium explet. Concuſſerat primo ſtatim congreſſu hoſtem, quum repente, patefactis Fidenarum portis, noua erupit acies. Inaudita ante id tempus, inuſitataq;, ignibus armata ingens multitudo, facibuſq; ardentibus tota collucens, uelut phanatico inſtincta curſu, in hoſtem ruit, formaq; inſolitæ pugnæ Romanos parumper exterruit. Tum dictator, magiſtro equitum, equitibuſq;, tum ex montibus Quintio accito, prælium ciens, ipſe in ſiniſtrum cornu, quod incendio ſimilius, quam prælio territum ceſſerat flammis, occurrit, claraq; uoce, ſumone uicti, inquit, uelut examen apum loco ueſtro exacti, inermi cedetis hoſti? non ferro extinguitis ignes? non faces has ipſas pro ſe quiſq;, ſi igni non telis pugnandum eſt, ereptas ultro inferetis? Agite nominis Romani & uirtutis patrum, ueſtræque memores, uertite incendium hoc in hoſtium urbem, & ſuis flammis delete Fidenas, quas ueſtris beneficiis placare non potuiſtis, legatorum hoc uos ueſtrorum, colonorumque ſanguis, uaſtatiq; fines monent. Ad imperium dictatoris mota cuncta acies, faces partim emiſſæ excipiunt, partim ui eripiuntur, utraque acies armatur igni. Magiſter equitum & ipſe nouat pugnam equeſtrem, frenos ut detrahant equis imperat, & ipſe princeps calcaribus ſubditis euectus effreno equo in medios ignes infertur, & alii concitati equi libero curſu ferunt equitem in hoſtem. Puluis elatus, miſtuſque fumo lucem ex oculis uirorum equorumque aufert. Ea quæ militem terruerat ſpecies, nihil terruit equos, ruinæ igitur ſimilem ſtragem eques, quacunque peruaſerat, dedit. Clamor deinde accidit nouus, qui quum utramque mirabundam in ſe aciem uertiſſet, dictator exclamat, Quintium legatum, & ſuos ab tergo hoſtem adortos, ipſe redintegrato clamore infert acrius ſigna. Quum duæ acies, duo diuerſa prælia circumuentos Hetruſcos & a fronte & a tergo urgerent, neque in caſtra retro, neque in montes, unde ſe nouus hoſtis obiecerat, iter fugæ eſſet, & equitem paſſim liberi frenis diſpuliſſent equi, Veientium maxima pars Tyberim effuſi petunt, Fidenatium qui ſuperſunt, ad urbem Fidenas tendunt, infert pauidos fuga in mediam cædem, obtruncantur in ripis, alios in aquam compulſos gurgites ferunt, etiam peritos nandi laſſitudo, & uulnera, & pauor degrauant, alterum agmen fertur per caſtra in urbem, eodem & Romanos ſequentes impetus rapit, Quintium maxime, &

me,& cum eo digreſſos modo de montibus,recentiſſimum ad laborem militem, quia ultimo prælio aduenerant.Hi poſteaquam miſſi hoſtibus portam intrauere,muros inuadunt, ſuiſq; capti oppidi ſignum ex muris tollunt.Quod ubi dictator conſpexit,iam enim & ipſe in deſerta hoſtium caſtra penetrauerat,cupientem militem diſcurrere ad prædam, ſpe iniecta maioris in urbe prædæ,ad portam ducit, receptuſque intra muros, in arcem, quo ruere fugientium turbam uidebat,pergit. Nec minor cædes in urbe, donec abiectis armis, nihil præter uitam petentes dictatori deduntur, urbs, caſtraq; diripiuntur. Poſtero die ſingulis captiuis ab equite ad centurionem ſorte ductis, & quorum eximia uirtus fuerat binis,aliis ſub corona uænditis,exercitum uictorem, opulentumq; præda triumphans dictator Romam reduxit, iuſſoq; magiſtro equitum abdicare ſe magiſtratu,ipſe deinde abdicat die ſextodecimo,reddito in pace imperio,quod in bello trepidiſq; rebus acceperat.Claſſibus quoq; ad Fidenas pugnatum cum Veientibus quidam annales retulere,rem æque difficilem atq; incredibilem,nec nunc lato ſatis ad hoc amne, & tum aliquanto, ut a ueteribus accipimus,arctiore, niſi in traiectu forte fluminis prohibendo aliquarum nauium concurſum,in maius,ut fit,celebrantes, naualis uictoriæ uanum titulum appetiuere. Inſequens annus tribunos militares conſulari poteſtate habuit, A.Sempronium Atracinum, L. Quintium Cincinnatum,L.Horatium Barbatum. Veientibus annorum XX. induciæ datæ, & Equis triennū,quum plurium annorum potiſſent,& a ſeditionibus urbanis otium fuit. Annum inſequentem neq; bello foris,neq; domi ſeditione inſignem,ludi bello uoti celebrem,& tribunorum militum apparatu, & finitimorum cōcurſu,fecere. Tribuni conſulari poteſtate erant, C.Craſſus,Sp.Næuius Rutilius,T.Sergius Fidenas,& Sex.Iulius Tullus. Spectaculum comitate etiam hoſpitum,ad quod publico conſenſu uenerant,aduenis gratius fuit.Poſt ludos ſeditiones tribunorum plebis fuerunt,obiurgantium multitudinem,quod admiratiōe eorum, quos odiſſent,ſtupens æterno ſe ipſa teneret ſeruitio,& non modo ad ſpem conſulatus in partem reuocandam aſpirare non auderet,ſed ne in tribunis quidem militum creandis communia eſſent comitia patrum ac plebis,aut ſui ac ſuorum meminiſſet,deſineret ergo mirari, cur nemo de commodis plebis ageret,eo impendi laborem ac periculum,unde emolumentum atq; honos ſperetur. Nihil non aggreſſuros homines,ſi magnis conatibus magna præmia proponantur,ut quid enim aliquis tribunus plebis ruat cæcus in certamina periculo ingenti,fructu nullo?ex quibus pro certo habeat, patres,aduerſus quos tenderet,bello inexpiabili ſe perſecuturos,apud plebem,pro qua dimicauerit,nihilo ſe honoratiorem fore,neq; ſperandum,neq; poſtulandum eſſe,magnos animos niſi magnis honoribus fieri,neminem ſe plebeum contempturum, ubi contemni deſiſſent. Experiendam rem denique in uno,aut in altero eſſe,ſitne aliquis plebeius ferendo magno honori,an portento ſimile,miraculoq; ſi fortem ac ſtrenuum aliquem exiſtere ortum ex plebe crederent.Summa ui expugnatū eſſe, ut tribuni militum conſulari poteſtate & ex plebe crearētur,petiſſe uiros domi militiæq; ſpectatos, primis annis ſugillatos,repulſos,riſui patribus fuiſſe,deſiſſe poſtremo præbere ad contumeliam os. Nec ſe uidere,cur non lex quoq; abrogetur,qua id liceat,quod nunquam futurū ſit, minorem quippe ruborem fore in iuris iniquitate,quam ſi per indignitatem eorum prætereantur. Huius generis orationes cum aſſenſu auditæ incitauere quoſdam ad petendum tribunatum militum, alium alia de commodis plebis laturum ſe in magiſtratu profitentem,agri publici diuidendi,coloniarumq; deducendarū oſtentatæ ſpes,& uectigali poſſeſſoribus agrorum impoſito in ſtipendium militum erogādi æris.Captatum deinde tempus ab tribunis militū,quo p diſceſſum hominū ab urbe,quū pſes clandeſtina denuntiatiōe reuocati ad diem certū eſſent,ſenatuſcōſultū fieret abſentibus tribunis plebis,ut quoniā Volſcos in Hernicoꝝ agros pdatum exiſſe fama eſſet,ad rem inſpiciendam tribuni militum pficiſcerent,cōſulariaq; comitia haberent.Profecti A.Claudium,filium decenuiri,præfectum urbis reliquerunt, impigrum iuuenem, etiam inde ab incunabulis imbutum odio tribunorum plebis,nec cum abſentibus iis,qui ſenatuſconſultum fecerant,nec cum Appio,tranſacta re,quod contenderent,fuit.Creati COSS. A.Sempronius, & Q.Fabius Vibulanus. Peregrina res, ſed memoria digna traditur eo anno facta.Vulturnum Hetruſcorum urbem,quæ nunc Capua eſt,ab Samnitibus captam,Capuamq; ab duce eorum Capy,uel(quod propius uero eſt) a campeſtri agro appellatam. Cepere autem, prius bello fatigatis Hetruſcis, in ſocietatem urbis agrorumq; accepti, deinde feſto die grauatos uino epuliſq; incolas ueteres noui coloni nocturna cæde adorti. His rebus actis COSS. ii,quos diximus,Idibus Decembris magiſtratum occœpere.Iam non ſolum, qui ad id miſſi erant,retulerunt imminere Volſcum bellum,ſed legati quoq; ab Latinis & Hernicis nuntiabant, non ante unquam Volſcos nec ducibus legendis,nec exercitui ſcribendo intentiores fuiſſe.Vulgo fremere, aut in perpetuum bellum armaq; obliuioni danda,iugumq; accipiendum,aut iis,cum quibus de imperio certetur,nec uirtute,nec patientia,nec diſciplina rei militaris cedendum eſſe.Haud uana attulere, ſed nec perinde patres moti ſunt, & A.Sempronius, cui ea prouincia ſorte euenit,tanquam conſtantiſſimæ rei fortuna fretus,quod uictoris populi exercitum aduerſus uictos duxiſſet, omnia temere ac negligenter egit,adeo ut diſciplinæ Romanæ plus in Volſco exercitu, quam in Romano eſſet.Er-

go fortuna, ut ſæpe alias, uirtutem eſt ſecuta. Primo prælio, quod a Sempronio incaute inconſulteq; commiſſum eſt, non ſubſidiis firmata acie, non equite apte locato concurſum eſt, clamor indicium primum fuit, quo res inclinatura eſſet, excitatior crebriorq; ab hoſte ſublatus, ab Romanis diſſonus, impar, ſegnis, ſæpe iteratus, incerto clamore prodidit pauorem animorum, eo ferocior illatus hoſtis urgere ſcutis, micare gladiis. altera ex parte nutant circunſpectantibus galeæ, & incerti trepidant, applicantq; ſe turbæ, ſigna nunc reſiſtentia deferuntur ab anteſignanis, nunc inter ſuos manipulos recipiuntur. Nondum fuga certa, nondum uictoria erat, tegi magis Romanus, quam pugnare. Volſci inferre ſigna, urgere aciem, plus cædis hoſtium uidere, quam fugæ. Iam in omnibus locis ceditur, nequiquam Sempronio conſule obiurgante, atq; hortante, nihil nec imperium, nec maieſtas ualebat, dataq; mox terga hoſtibus forent, ni Sex. Tempanius decurio equitum labente iam re, præſenti animo ſubueniſſet, qui quum magna uoce exclamaſſet, ut equites, qui ſaluam rem publicam uellent eſſe, ex equis deſilirent, omnium turmarum equitibus, uelut ad conſulis imperium motis, niſi hæc, inquit, armata cohors ſiſtat impetum hoſtium, actum de imperio eſt, ſequimini pro uexillo cuſpidem meam, oſtendite Romanis, Volſciſq; neq; equtibus uobis ullos eqtes, neq; peditibus eſſe pedites pares. Quũ clamore approbata adhortatio eſſet, uadit alte cuſpidem gerens, quacunq; incedunt, ui uiam faciunt, eo ſe inferunt obiectis parmis, ubi ſuorum plurimum laborem uident, reſtituunt omnibus locis pugnam, in quæ eos impetus tulit, nec dubium erat, quin, ſi tam pauci ſimul obire omnia poſſent, terga daturi hoſtes fuerint. Et quum iam parte nulla ſuſtinerentur, dat ſignum Volſcus imperator, ut parmatis, nouæ cohorti hoſtium, locus detur, donec impetu illati ab ſuis excludantur. Quod ubi factum eſt, intercluſi equites quum nec prorumpere eadem, qua tranſierant, poſſent, ibi maxime cõfertis hoſtibus, qua uiam fecerant, & conſul legioneſq; Romanæ, quum quod tegimen modo omnis exercitus fuerat nuſquam uiderent, ne tot fortiſſimos uiros intercluſos opprimeret hoſtis, tendunt in quencũq; caſum. Diuerſi Volſci hinc conſulem, ac legiones ſuſtinere, altera fronte inſtare Tempanio atq; eqtibus. Qui quum ſæpe conati nequiſſent perrumpere ad ſuos, tumulo quodam occupato, in orbem ſe tutabãtur, nequaquam multi, nec pugnæ finis ante noctem fuit. Conſul quoq;, nuſquam remiſſo certamine, dum quicquam ſuperfuit luminis, hoſtem tenuit, nox incertos diremit, tantuſq; ab imprudentia, euentus utraq; caſtra tenuit pauor, ut relictis ſauciis, & magna parte impedimentorum, ambo pro uictis exercitus ſe in montes ꝓximos reciperent. Tumulus tamen circunſeſſus ultra mediam eſt noctem, quo quum circunſedentibus denuntiatum eſſet caſtra deſerta eſſe, uictos rati ſuos, & ipſi, q̃quenque in tenebris pauor tulit, fugerunt. Tempanius metu inſidiarum ſuos ad lucem tenuit, digreſſus deinde ipſe cum paucis ſpeculatum, quum ab ſauciis hoſtibus ſciſcitando comperiſſet caſtra Volſcorum deſerta eſſe, lætus ab tumulo ſuos deuocat, & in caſtra Romana penetrat. Vbi quum uaſta deſertaq; omnia, atq; eandem quam apud hoſtes fœditatem inueniſſet, priuſquam Volſcos cognitus error reduceret, quibus poterat ſauciis ductis ſecum, ignarus quam regionem COS. petiſſet, ad urbem proximis itineribus pergit. Iam eo fama pugnæ aduerſæ, caſtrorumq; deſertorum perlata erat, & ante omnia deplorati erant equites non priuato magis, quam publico luctu, Fabiuſq; COS. terrore urbi quoq; iniecto, ſtationes ante portas agebat, quum equites procul uiſi non ſine terrore ab dubiis quinam eſſent, mox cogniti tantam ex metu lætitiam fecere, ut clamor urbem peruaderet gratulantium, ſaluos uictoreſq; rediſſe equites, & ex mœſtis paulo ante domibus, quæ complorauerant ſuos, procurreretur in uias, pauidæq; matres ac coniuges, oblitæ præ gaudio decoris, obuiam agmini occurrerent, in ſuos quæque ſimul corpore atq; animo (uix præ gaudio compotes) effuſæ. Tribunis plebis, qui M. Poſthumio, & T. Quintio diem dixerant, quod ad Veios eorum opera male pugnatum eſſet, occaſio uiſa eſt, per recens odium Sempronii conſulis, renouandæ in eos inuidiæ. Itaq; aduocata concione, quum proditam Veiis rempub. eſſe ab ducibus, proditum deinde, qa illis impune fuerit, in Volſcis ab conſule exercitum, traditos ad cædem fortiſſimos equites, deſerta fœde caſtra, uociferati eſſent, C. Iunius, unus ex tribunis, Tempanium equitem uocari iuſſit, coramq; eis Sexte Tempani, inquit, quæro de re, arbitreriſne A. Sempronium conſulem aut in tempore pugnam iniſſe, aut firmaſſe ſubſidiis aciem? aut ullo boni conſulis functum officio? & quum ipſe uictis legionibus Romanis tuo conſilio equitem ad pedites deduxeris, reſtitueriſq; pugnam, excluſo deinde ab acie noſtra tibi atq; equitibus, num aut COS. ipſe ſubuenerit, aut miſerit præſidium? poſtero deniq; die ecquid præſidii uſquam habueris? an tu cohorſq; in caſtra ueſtra uirtute pro ruperitis? ecquem in caſtris conſulem, ecquem exercitum inueneritis? an deſerta caſtra? relictos ſaucios milites? Hæc pro uirtute tua fideq;, qua una hoc bello reſpub. ſtetit, dicẽda tibi ſunt hodie. Deniq; ubi A. Sempronius, ubi legiones noſtræ ſint? deſertus ſis, an deſerueris conſulem exercitũq;? uicti deniq; ſimus, an uicimus? Aduerſus hæc Tempanii oratio incompoſita fuiſſe dicitur, cæterum militariter grauis, non ſuis uana laudibus, non crimine alieno læta. Quanta prudentia rei bellicæ in A. Sempronio eẽt, non militis de imperatore æſtimationem eſſe, ſed po. Romani fuiſſe, quum eum comitiis conſulem legeret. Itaq; ne ab ſe imperatoria conſilia, nec conſulares artes exquirerent, quæ penſitanda quoq; magnis

magnis animis atq; ingeniis eſſent,ſed quod uiderit referre poſſe. Vidiſſe autem ſe, prius quam ab acie intercluderetur,conſulem in prima acie pugnantem,adhortantem,inter ſigna Romana, telaq; hoſtium uerſantem,poſtea ſe ab conſpectu ſuorum ablatum ex ſtrepitu & clamore ſenſiſſe uſq; ad noctem extractum certamen,nec ad tumulum,quem ipſe tenuerat,præ multitudine hoſtium perrumpi potuiſſe. Exercitus ubi eſſet,ſe neſcire,arbitrari,uelut ipſe in re trepida loci præſidio ſe ſuoſq; ſit tutatus,ſic conſulem ſeruandi exercitus cauſſa loca tutiora caſtris cepiſſe. Nec Volſcorum meliores res eſſe credere,quam Po. Romani fortunam,noctemq; omnia terroris mutui impleſſe, precantemq; demum ne ſe feſſum labore ac uulneribus tenerent,cum ingenti laude non uirtutis magis, quam moderationis dimiſſum accipio. Quum agerentur hæc,iam COS. uia Labicana ad fanum Quietis erat,eo miſſa plauſtra,iumentaq; alia ab urbe,exercitum affectum prælio,ac uia nocturna, excepere. Paulo poſt in urbem eſt ingreſſus COS. non ab ſe magis enixe amouens culpam,quam Tēpanium meritis laudibus ferens. Mœſtæ ciuitati ab re male geſta,& iratæ ducibus M. Poſthumius reus obiectus,qui tribunus militum pro COS. ad Veios fuerat,decem millibus æris grauis damnatur. T. Quinnum collegam eius,quia in Volſcis COS. auſpicio dictatoris Poſthumii Tuberti,& ad Fidenas legatus dictatoris alterius Mamerci Aemilii res proſpere geſſerat,totam culpam eius temporis in prædamnatum collegam transferentem,omnes tribus abſoluerunt. Profuiſſe ei Cicinnati patris memoria dicitur,uenerabilis uiri,& exactæ iam ætatis,Capitolinus Quitius ſuppliciter orās, ne ſe breui reliquo uitæ ſpatio tā triſtem nuntium ferre ad Cicinnatum paterentur Plebs tribunos plebis abſentes,Sex. Tempanium,A. Sellium,& Antiſtium,& Spurilium fecit,quos & pro centurionibus ſibi præfecerant,Tempanio authore,equites. Senatus,quum odio Sempronii conſulare nomē offenderet,tribunos militum conſulari poteſtate creari iuſſit. Creati ſunt L. Manilius Capitolinus, Q. Antonius Merenda,L. Papyrius Mugillanus Principio ſtatim anni L. Hortenſius tribunus plebis A. Sempronio COS. anni prioris diem dixit,quem quum quattuor collegæ inſpectante Po. Romano orarent,ne imperatorem ſuum obnoxium,in quo nihil præter fortunam reprehendi poſſet, uexaret,ægre Hortenſius pati,tentationem eam credens eſſe perſeuerantiæ ſuæ,nec precibus tribunorum,quæ in ſpeciem modo iactentur,ſed auxilio confidere reum. Itaque modo ad eum conuerſus,ubi illi patritii ſpiritus,ubi ſubnixus & fidens innocentiæ animus eſſet? quærebat,ſub tribunitia umbra conſularem uirum delituiſſe,modo ad collegas,uos autem,ſi reū perago, quid acturi eſtis? an erepturi quidem ius populo,& euerſuri tribunitiam poteſtatem? Quum illi,& de Sempronio, & de omnibus ſummam Po. Romani poteſtatem eſſe,dicerent,nec ſe iudiciū populi tollere aut uelle,aut poſſe,ſed ſi preces ſuæ pro imperatore,qui ſibi parentis eſſet loco,non ualuiſſent,ſe ueſtem cū eo mutaturos,tum Hortenſius,non uidebit,inquit,plebs Romana ſordidatos tribunos ſuos,A. Sēpronium nihil moror,quando hoc eſt in imperio conſecutus,ut tam carus eſſet militibus, nec pietas minus quattuor tribunorum,quam Hortenſii tam placabile ad iuſtas preces ingenium pariter plebi patribuſque gratior fuit. Non diutius fortuna Equis indulſit,qui ambiguam uictoriam pro ſua amplexi fuerant. Proxio anno,Cn. Fabio Vibulano,& T. Quintio Capitolino filio Capitolini, COSS. ductu Fabii,cui ſorte ea prouincia euenerat,nihil dignum memoratu actum,quum trepidam tantū oſtendiſſent aciem Equi,turpi fuga fuduntur,haud magno conſulis decore. Itaq; triūphus negatus, cæterum ob Sempronianæ cladis eleuatam ignominiam,ut ouans urbem intraret conceſſum eſt.

Quemadmodum bellum minore,quam timuerant,dimicatione erat perfectum,ſic in urbe ex trāquillo nec opinata moles diſcordiarum inter plebem,ac patres exorta eſt,cœpta a duplicando quæſtorum numero,quam rem(præter duos urbanos quæſtores,duo qui COSS. ad miniſteria belli p̄ſto eſſent)a COSS. relatam,quum & patres ſumma ope approbaſſent,COSS. tribuni plebis certamen intulerunt,ut pars quæſtorum(nam ad id tempus patritii creati erant)ex plebe fieret,aduerſus quam actionem primo & COSS. & patres ſumma ope annixi ſunt,concedendo deinde,ut quemadmodum in tribunis conſulari poteſtate creandis uſi ſunt,id æque in quæſtoribus liberum eſſet arbitrium Po. Romani,quum parum proficerent,totam rem de augendo quæſtorum numero omittūt. Excipiunt omiſſam tribuni,aliæq; ſubinde,inter quas & agrariæ legis,ſeditioſæ actiones exiſtunt,p quos motus quum ſenatus COSS. quam tribunos creari mallet,neq; poſſet per interceſſiones tribunitias ſenatuſconſultum fieri,reſp. a COSS. ad interregnum,neq; id ipſum(nam coire patritios tribuni prohibebant)ſine certamine ingenti,redit. Quum pars maior inſequentis anni per nouos tribunos plebis,& aliquot interreges certaminibus extracta eſſet,modo prohibentibus tribunis patritios coire ad prodendum interregem,modo interregem interpellantibus,ne ſenatuſconſultum de comitiis conſularibus faceret,poſtremo L. Papyrius Mugillanus proditus interrex,caſtigando nunc patres,nunc tribunos plebis,deſertam omiſſamque ab hominibus remp. deorum prouidentia curaq; exceptam memorabat,Veientibus induciis,& cunctatione Equorum ſtare,unde ſiquid inſtrepat terroris,ſine patritio magiſtratu placere remp. opprimi,non exercitum,non ducem ſcribendo exercitui eſſe? an bello inteſtino bellum externum propulſaturos? quæ ſi in unum conueniant,uix deorū opi

bus,quin obruatur Romanà res,reſiſti poſſe. Quin illi remittendo de ſumma quiſq; iuris,mediis diis copularent concordiam,patres patiendo tribunos militum pro COSS. fieri,tribunos plebis non intercedendo quo minus quattuor quæſtores ꝓmiſcue de plebe ac patribus libero ſuffragio populi fierent. Tribunitia primum comitia ſunt habita,creati tribuni conſulari poteſtate oẽs patritii,L. Quintius Cicinnatus tertium,Sex.Furius Medullinus iterum,Martius Manlius,& A.Sempronius. Hoc tribuno quæſtorum comitia habente,petentibuſq; inter aliquot tribunos plebeios filio Antiſtii tribuni plebis,& fratre alterius tribuni plebis Sex.Pompilii,nec poteſtas nec ſuffragatio eorum ualuit,quin,quotum patres auoſq; COSS. uiderant,eos nobilitate præferrent. Furere omnes tribuni plebis,ante omnes Pompilius Antiſtiuſq;,qui repulſa ſuorum accenſi,quidnam id rei eſſet? non ſuis beneficiis,non patrum iniuriis,non denique uſurpandi libidine,quum liceat,quod non ante licuerit,ſi non tribunum militarem,ne quæſtorem quidem quenquam ex plebe factum? non ualuiſſe patris ꝓ filio,fratris pro fratre preces tribunorum plebis,poteſtatis ſacroſanctæ,ad auxilium libertatis creatæ? Fraudem profecto in re eſſe,& A.Sempronium comitiis plus artis adhibuiſſe,quam fidei,eius iniuria queri ſuos honore deiectos. Itaq; quum in ipſum & innocentia tutum,& magiſtratu, in quo tũc erat,impetus fieri non poſſet,flexere iras in C.Sempronium,patruelem A.Sempronii,eiq; ob ignominiam Volſci belli,adiutore collega M.Canuleio,diem dixere. Subinde ab eiſdem tribunis mentio in ſenatu de agris diuidendis illata eſt,cui actioni ſemper acerrime C.Sempronius reſtiterat,ratus id,quod erat,aut depoſita cauſſa leuiorem futurum apud pares reum,aut perſeuerantem ſub iudicii tempus plebem offenſurum,aduerſæ inuidiæ obiici maluit,& ſuæ nocere cauſſæ,quam publicæ deeſſe,ſtetitq; in eadem ſententia,nequa largitio ceſſura in trium gratiam tribunorum fieret,nec tum agrum plebi,ſed ſibi inuidiam quæri,ſe quoq; ſubiturum eam tempeſtatem forti animo,nec ſenatui tanti ſe ciuem,aut quenquam alium debere eſſe,ut in parcendo uni malum publicum fiat. Nihilo demiſſiore animo,quum dies uenit,cauſſa ipſa pro ſe dicta,nequiquam omnia expertis patribus, ut mitigarent plebem,quindecim millibus æris damnatur. Eodem anno Poſthumia uirgo ueſtalis de inceſtu cauſſam dixit,crimini obnoxia ob ſuſpicionem propter cultum amœniorem,ingeniumq; liberius,quam uirginem decet,parum abhorrẽs famam. Ampliatam,deinde abſolutam pro collegii ſententia pontifex maximus abſtinere iocis,colíq; ſancte potius,quam ſcite iuſſit. Eodem anno a Campanis Cumæ,quam Græci tum urbem tenebant,capiuntur. Inſequens annus tribunos militum conſulari poteſtate habuit Agrippam Menenium Lanatum,P.Lucretium Tricipitinum, & Sp. Nautiũ. Annus felicitate Po.Romani periculo potius ingenti,quam clade inſignis. Seruitia,urbem ut incenderent diſtantibus locis,coniurarunt,populoque ad opem paſſim ferendam tectis intento,ut arcem Capitoliumq; armati occuparent. Auertit nefanda conſilia Iuppiter,indicioq; duorum comprehenſi ſontes pœnas dederunt,indicibus dena millia grauis æris,quæ tum diuitiæ habebãtur,ex ærario numerata,& libertas,præmium fuit. Bellum inde ab Equis reparari cœptum,& nouos hoſtes Labicanos conſilia cum Veientibus iungere haud incertis authoribus Romam eſt allatum. Equorum iam uelut anniuerſariis armis aſſueuerat ciuitas. Labicos legati miſſi quum reſponſa inde retuliſſent dubia,quibus nec tunc bellum parari,nec diuturna pacem fore appareret,Tuſculanis negotium datũ, aduerterent animos,nequid noui tumultus Labicis oriretur. Ad inſequentis anni tribunos militum conſulari poteſtate,inito magiſtratu,ab Tuſculo legati uenerunt,L.Sergium Fidenatem,M.Papyriũ Mugillanum,& Claudium Seruilium,Q. Seruilii Priſci filium,quo dictatore Fidenæ captæ fuerãt, nuntiabant legati Labicanos arma cepiſſe,& cum Equorum exercitu depopulatos agrum Tuſculanũ caſtra in Algido poſuiſſe. Tum Labicanis bellum indictum,factoq; ſenatuſconſulto,ut duo ex tribunis ad bellum proficiſcerentur,unus res Romæ curaret,certamen ſubito inter tribunos exortum, ſe quiſq; belli ducem potiorem ferre,curam urbis,ut ingratam ignobilemq;,aſpernari. Quum parum decorum inter collegas certamen mirabundi patres conſpicerent, Q. Seruilius, quando nec ordinis huius ulla,inquit,nec reip. eſt uerecundia,patria maieſtas altercationem iſtam dirimet,filius meus extra ſortem præerit urbi,bellum utinam qui appetunt,conſyderatius concordiuſq;,quam cupiunt,gerant. Delectum haberi non ex toto paſſim populo placuit,decem tribus ſorte ductæ ſunt,ex his ſcriptos iuniores duo tribuni ad bellum duxere. Cœpta inter eos in urbe certamina cupiditate eadem imperii multo impenſius in caſtris accendi,nihil ſentire idem,pro ſententia pugnare,ſua conſilia uelle,ſua imperia ſola rata eſſe,contemnere inuicem & contemni,donec caſtigantibus legatis tandẽ ita comparatum eſt,ut alternis diebus ſummam imperii haberent. Quæ quum allata Romam eſſent, dicitur Q. Seruilius,ætate & uſu doctus,precatus ab diis immortalibus,ne diſcordia tribunorum lachrymoſior reipublicæ eſſet,quam ad Veios fuiſſet,&,uelut haud dubia clade imminente,intimaſſe filio,ut milites ſcriberet,& arma pararet. Nec falſus uates fuit,nam ductu L.Sergii,cuius dies imperii erat,loco iniquo ſub hoſtium caſtris,quum (quia ſimulato metu receperat ſe hoſtis ad uallũ) ſpes uana expugnandi caſtra eo traxiſſet,repentino impetu Equorum per ſupinam uallem fuſi ſunt, multiq; in ruina maiore,quam fuga oppreſſi obtruncatiq;. Caſtra eo die ægre retenta,poſtero die, circũfuſis iam

fuſis iam

fuſis iam magna ex parte hoſtibus,per auerſam portam fuga turpi deferũtur,duces legatiq;,& quod circa ſigna roboris de exercitu fuit,Tuſculum petiere, palantes alii per agros paſſim, multis itineribus,maioris,quam accepta erat,cladis nuntii,Romam contenderunt.Minus trepidationis fuit,quod euentus timori hominum congruens fuerat,& ꝙ ſubſidia,quæ reſpicerent in re trepida, præparata erant ab tribuno militum,iuſſuq; eiuſdem per minores magiſtratus ſedato in urbe tumultu, ſpeculatores propere miſſi nuntiauere Tuſculi duces exercitumq; eſſe,hoſtem caſtra loco non mouiſſe, & quod plurimum animorum fecit,dictator ex ſenatuſconſulto dictus,Q.Seruilius Priſcus, uir cuius prouidentiam in rep.quum multis aliis tẽpeſtatibus ante experta ciuitas erat,tum euentu eius belli, quod uni certamen tribunorum ſuſpectum ante rem male geſtam fuerat.Magiſtro equitum creato, a quo ipſo tribuno militum dictator erat dictus,filio ſuo,ut tradidere quidam,nam alii Halam Seruilium magiſtrum equitum eo anno fuiſſe ſcribunt,nouo exercitu ꝓfectus ad bellum,accitis,q Tuſculi erant,duo millia paſſuum ab hoſte locum caſtris cepit.Tranſierat ex re bene geſta negligentia,ſuperbiaq; ad Equos,quæ in Romanis ducibus fuerat.Itaq; primo ſtatim prælio,quum dictator equitatu anteſignanos hoſtium turbaſſet,legionum inde ſigna inferri propere iuſſit,ſigniferum quoq; ex ſuis unum cunctantem occidit.Tantus ardor ad dimicandum fuit, ut impetum Equi non tulerint, uictiq; acie quum fuga effuſa petiſſent caſtra,breuiore tempore & certamine minor caſtrorum oppugnatio fuit,quam prælium fuerat,direptiſq; caſtris,quum prædam dictator militi conceſſiſſet,ſecutiq; fugientem ex caſtris hoſtem equites renũtiaſſent omnes Labicanos uictos,magnam partem Equorum Labicos confugiſſe,poſtero die ad Labicos ductus exercitus,oppidumq; corona circũdatum,ſcalis captum ac direptum eſt.Dictator,exercitu uictore Romam reducto,die octaua,quã creatus erat, magiſtratu ſe abdicauit,& opportune ſenatus,priuſquam a tribunis plebis agrariæ ſeditionis mentiones illatæ de agro Labicano diuidendo fierent,cenſuit frequens,coloniam Labicos deducendam, coloni ab urbe mille quingenti miſſi bina iugera acceperunt.Captis Labicis,ac deinde tribunis militum conſulari poteſtate Agrippa Menenio Lanato,& P.Lucretio Tricipitino,iterum omnibus his, & Sp. Rutilio Craſſo,& inſequenti anno,A.Sempronio Atracino tertium,& duobus iterum,M. Papyrio Mugillano,& Sp.Nautio Rutilio,biennium tranquillæ externæ res,diſcordia domi ex agrariis legibus fuit.Turbatores uulgi erat,Sp.Mecilius quartum,& Metilius tertium tribuni plebis, ambo abſentes creati,& quum rogatiõem promulgaſſent,ut ager ex hoſtibus captus uiritim diuideretur,magnæq; partis nobilium eo plebiſcito publicarentur fortunæ , nec enim ferme quicquam agri (ut in urbe alieno ſolo poſita)non armis partum erat,nec quod uæniſſet,aſſignatumue publice eſſet, ullus præterquam plebs habebat.Atrox plebi patribuſq; ꝓpoſitũ uidebatur certamen,nec tribuni militũ, nunc in ſenatu,nunc in conſiliis priuatis principum cogendis,uiã conſilii inueniebant,tunc Ap.Claudius,nepos eius,quid decemuir legibus ſcribendis fuerat,minimus natu ex patrum conſilio, dicitur dixiſſe,Vetus ſe ac familiare conſilium domo afferre, proauum ſuum Ap.Claudium oſtẽdiſſe uiam unam diſſoluẽdæ tribunitiæ poteſtatis,per collegarum interceſſionem,facile homines nouos authoritate principum de ſententia deduci,ſi temporum interdum potius,quam maieſtatis memor adhibeatur oratio,pro fortuna illis animos eſſe,ubi uideant collegas principes agendæ rei gratiam omnẽ ad plebem præoccupaſſe,nec locum in ea relictum ſibi,haud grauate acclinaturos ſe ad cauſſam ſenatus,per quam uniuerſo ordini cum primoribus ſe patrum concilient.Approbantibus cunctis,& ante omneis Q.Seruilio Priſco,quod non degeneraſſet ab ſtirpe Claudia collaudante iuuenem,negotium datur,ut quos quiſq; poſſet ex collegio tribunorum ad interceſſionem perlicerent.Miſſo ſenatu prenſantur ab principibus tribuni,ſuadendo,monẽdo,pollicendoq; gratum id ſingulis priuatim,gratum uniuerſo ſenatui fore,ſex ad interceſſionem comparauere.Poſtero die, quum ex compoſito relatum ad ſenatum eſſet,de ſeditione,quam Mecilius Metiliuſq; largitiõe peſſimi exempli concirent, hæ orationes a primoribus patrum habitæ ſunt,ut pro ſe quiſq; iam nec conſilium ſibi ſuppetere diceret,nec ſe ullam opem cernere aliam uſquam,præterquam in tribunitio auxilio, in eius poteſtatis fidem circumuentam remp.tãquam priuatam,inopem,confugere,preclarum ipſis poteſtatiq; eſſe nõ ad uexandum ſenatum,diſcordiamq; ordinum mouendam plus in tribunatu uirium eſſe,quam ad reſiſtendum improbis collegis.Fremitus deinde uniuerſi ſenatus ortus,quum ex omnibus partibus curiæ tribuni appellarentur,tum ſilentio facto,ii,qui præparati erant gratia principum,quam rogationem a collegis promulgatam ſenatus cenſeat diſſoluendæ reip.eſſe,ei ſe interceſſuros oſtendunt. Gratiæ interceſſoribus a ſenatu actæ.Latores rogationis,concione aduocata, proditores commodorum plebis,ac ſeruos conſularium appellantes,aliaq; truci oratione in collegas inuecti,actionem depoſuere.Ardua bella inſequens annus habuiſſet,quo P.Cornelius Coſſus,C.Valerius Potitus,Quintius Cicinnatus,C.Martius,& M.Fabius Vibulanus tribuni militum conſulari poteſtate fuerãt, niſi Veiens bellum religio principum diſtuliſſet,quorum agros Tyberis ſuper ripas effuſus,maxime ruinis uillarum,uaſtauit,ſimul Equos triennio ante accepta clades prohibuit Volanis,ſuæ gentis populo,præſidium ferre.Excurſiones inde in confinem agrum Labicanum factæ,nouiſq; colonis bellum

illatum. Quam noxam quum ſe conſenſu omnium Equorum defenſuros ſperaſſent, deſerti ab ſuis, nec memorabili quidem bello, per obſidionem leuem & unam pugnam, oppidum & fines amiſere. Tentatum ab L. Decio tribuno plebis, ut rogationē ferret, qua Volas quoq;, ſicut Labicos coloni mitterentur, per interceſſionem collegarum, qui nullum plebiſcitum, niſi authoritate ſenatus, paſſuros ſe perferri oſtenderunt, diſcuſſum eſt. Volis inſequente anno receptis, Equi, coloniaq; eo deducta, nouis uiribus oppidum firmarunt, tribunis militum Romæ conſulari poteſtate Cn. Cornelio Coſſo, L. Valerio Potito, Q. Fabio Vibulano iter℞, & M. poſthumio Regillēſi, huic bellum aduerſus Equos permiſſum eſt, prauæ mentis homini, quam tamen uictoria magis, quam bellum oſtendit. Nam exercitu impigre ſcripto, ductoq; ad Volas, quum leuibus prælijs Equorum animos fregiſſet, poſtremo in oppidum irrupit, deinde ab hoſtibus in ciues certamen uertit, & quum inter oppugnationem prædam militis fore edixiſſet, capto oppido fidem mutauit. Eam magis adducor, ut credam iræ cauſſā exercitui fuiſſe, quam quod ī urbe nuper direpta, coloniaque noua minus prædicatione tribuni prædæ fuerit. Auxit eam iram, poſteaquam ab collegis acceſſitus propter ſeditiones tribunitias, in urbē reuertit, audita uox eius in concione ſtolida, ac prope uecors, qua M. Feſto tribuno plebis legem agrariam ferenti, ſimul, Volas quoq; ut mitterentur coloni, laturum ſe dicenti, dignos enim eſſe, qui armis cepiſſent, eorum urbem, agrumq; Volanum eſſe, malum quidem militibus meis, inquit, niſi quierint, quod auditum non concionem magis quam mox patres offendit. Tribunus plebis acer, nec infacundus, nactus inter aduerſarios ſuperbum ingenium, immodicamq; linguam, quam irritando, agitandoque in eas impelleret uoces, quæ inuidiæ non ipſi tantum, ſed cauſſæ atq; uniuerſo ordini eſſent, neminem ex collegio tribunorum militum ſæpius, quam poſthumiū in diſceptationem trahebat. Tum uero ſecundum tam ſæuum atq; inhumanum dictum, auditis, inquit, Quirites ſicut ſeruis malum minantem militibus? tamen hæc bælua dignior uobis tāto honore uidebitur, quam qui uos urbe agriſq; donatos in colonias mittunt, qui ſedem ſenectuti ueſtræ proſpiciunt, qui pro ueſtris commodis aduerſus tam crudeles ſuperboſq; aduerſarios depugnāt. Incipite deinde mirari, cur pauci iam ueſtram ſuſcipiant cauſſam, quid aut a uobis ſperent? an honores, quos aduerſarijs ueſtris potiuſquam propugnatoribus datis? Ingemuiſtis modo uoce huius audita, quid id refert? iam ſuffragiū ſi detur, hunc, qui malum uobis minatur, iis qui agros, ſedeſq;, ac fortunas ſtabilire uolunt, præferetis. Perlata hæc uox Poſthumii ad milites multo in caſtris maiorem indignationem mouit, prædæne interceptorem, fraudatoremq; etiam malum minari militibus? Itaq; quum fremitus aperte eſſet, & q̄ſtor P. Seſtius eadem uiolentia coercere ſeditionem putaret poſſe, qua mota erat, miſſo ad uociferantem quendam militem lictore, quum inde clamor & iurgium oriretur, ſaxo ictus turba excedit. Inſuper increpante, qui uulneraueṙat, habere quæſtorem, quod īperator eſſet militibus minatus. Ad hūc tumultum accitus Poſthumius aſperiora omnia fecit acerbis quæſtionibus, crudelibus ſupplicijs, poſtremo quum modum iræ nullum faceret, ad uociferationem eorum, quos necari ſub crate iuſſerat, concurſu facto, ipſe ad interpellantes pœnam uecors de tribunali decurrit, ibi quum ſummouētes paſſim lictores, centurioneſq; uexarent turbam, eo indignatio erupit, ut tribunus militum ab exercitu ſuo lapidibus cooperiretur. Quod tam atrox facinus poſteaquam eſt Romam nunciatum, tribunis militum de morte collegæ quæſtiones decernentibus, tribuni plebis intercedebant, ſed ea contētio ex certamine alio pendebat, quod cura inceſſerat patres, ne metu quæſtionum plebs iraq; tribunos militum ex plebe crearet, tendebantque ſumma ope, ut COSS. crearentur. Quum ſenatuſconſultum fieri tri. pl. ſe. non paterentur, iidem intercederent conſularibus comitiis, res ad interregnum rediit. Victoria deinde penes patres fuit, quod Q. Fabio Vibulano interrege comitia habēte, COSS. creati ſunt A. Cornelius Coſſus, & L. Furius Medullinus. His COSS. principio anni ſenatuſconſultū factum eſt, ut de quæſtione Poſthumianæ cædis tribuni primo quoq; tempore ad plebem ferrent, plebſq; præficeret quæſtioni quem uellet, a plebe conſenſu populi COSS. negotium mandatur, qui ſumma moderatione, ac lenitate per paucorum ſupplicium, quos ſibimet ipſos conſciſſe mortem ſatis creditum eſt, tranſacta re, nequiuere tamen conſequi, ut non ægerrime id plebs ferret, iacere tandiu irritas ſanctiones, quæ de ſuis commodis ferrentur, quum interim de ſanguine ac ſupplicio ſuo latam legem confeſtim exerceri, & tantam uim habere. Aptiſſimum tempus erat, uindicatis ſeditionibus, delinimentum animis Volani agri diuiſionem obiici, quo facto minuiſſent deſiderium agrariæ legis, quæ poſſeſſo per iniuriam agro publico patres pellebat. Tunc hæc ipſa indignitas augebat animos, non in retinendis modo publicis agris, quos ut teneret pertinacem nobilitatem eſſe, ſed ne uacuum quidem agrum nuper ex hoſtibus captum plebi diuidere, mox paucis, ut cætera, futurum p̄dæ. Eodem anno aduerſus Volſcos populantes Hernicorum fines legiones ductæ a Furio conſule. Quum hoſtem ibi non inueniſſent, Ferentinum, quo magna multitudo Volſcorum ſe contulerat, cepere. Minus prædæ, quam ſperauerant, fuit, quod Volſci, poſteaquam ſpes tuendi exigua erat, ſublatis rebus, nocte oppidum reliquerunt, poſtero die prope deſertum capitur, Hernicis ipſe ager dono datus. Annum modeſtia tribunorum quietum excepit tri. ple. Licinius, Q. Fabio Ambuſto, C. Furio

Petilio

Petilio COSS. Is quum principio ſtatim anni, uelut penſum nominis familiæq; , ſeditiones agrariis legibus promulgandis cieret, peſtilentia coorta, minacior tamen, quam pernicioſior, cogitationes hominum a foro, certaminibuſq; publicis ad domum curáq; corporum nutriendorum auertit, minuſq; eam damnoſam fuiſſe, quam ſeditio futura fuerit, credunt. Defuncta ciuitate plurimorum morbis, perpaucis funeribus, peſtilentem ãnum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, ut plerumq; fit, excepit, P. Atracino, C. Nautio Rutilio COSS. Iam fames, quam peſtilẽtia triſtior erat, ni dimiſſis circa omnes populos legatis, qui Hetruſcum mare, quiq; Tyberim accolunt, ad frumentum mercandũ, annonæ foret ſubuentum, ſuperbe a Samnitibus, qui Capuam habebant, Cumaſq; , legati prohibiti commercio ſunt. Contra ea benigne ab Siculorum tyrannis adiuti, maximos commeatus, ſummo Hetruriæ ſtudio, Tyberis deuexit. Solitudinem in ciuitate ægra experti COSS. ſunt, quum in legationes non plus ſingulis ſenatoribus inuentis, coacti ſunt binos equites adiicere. Præterquã ab morbo annonaq;, nihil eo biennio inteſtini externiue incommodi fuit. At ubi hæ ſollicitudines diſceſſere, omnia quibus turbari ſolita erat ciuitas, domi diſcordia, foris bellum exortum. Mattio Aemylio, P. Valerio Potito COSS. Equi bellum parabant, Volſcis (quanquam non publico conſilio capeſſentibus arma) uoluntariis mercede ſecutis militiam, ad quorum famam hoſtium (iam enim in Latinũ Hernicumq; deſcenderant agrum) delectum habentem Valerium conſulem Martius Menenius tribunus plebis legis agrariæ lator quum impediret, auxilioq; tribuni nemo inuitus ſacramento diceret, repente nuntiatur arcem Caruentanam ab Hoſtibus occupatam eſſe. Ea ignominia accepta quũ apud pr̃es inuidiæ Menenio fuit, tũ cæteris tribunis, iã ante præparatis interceſſoribus legis agrariæ, præbuit iuſtiorem cauſſam reſiſtendi collegæ. Itaq; quum res diu ducta per altercationẽ eẽt, COSS. deos homineſq; teſtantibus, quicquid ab hoſtibus cladis, ignominiæq; aut iam acceptũ eſſet, aut immineret, culpam penes Menenium fore, qui delectum impediret, Menenio uociferante, ſi iniuſti domini poſſeſſione agri publici cederent, ſe moram delectui non facere. Decreto interpoſito, nouem tribuni ſuſtulerunt certamen, pronuntiaueruntq; ex collegii ſententia, P. Valerio conſuli ſe damnũ, aliamq; coercitionem aduerſus interceſſionem collegæ, delectus cauſſa, detrectantibus militiam indicenti auxilio futuros eſſe. Hoc decreto COS. armatus quum paucis appellantibus tribunum collum torſiſſet, metu cæteri ſacramento dixere. Ductus exercitus ad Caruentanam arcem, quanquam inuiſus infeſtuſq; conſuli erat, impigre primo ſtatim aduentu, deiectis, qui in præſidio erant, arcem recepit. Prædatores ex præſidio per negligentiam dilapſi occaſionem aperuere ad inuadendum, prædæ ex aſſiduis populationibus, quod omnia in locum tutum congeſta erant, fuit aliquantum, uænditum ſub haſta COS. in ærarium redigere quæſtores iuſſit, tũ predicans participem prædæ fore exercitum, quum militiam non abnuiſſet. Auctæ inde plebis ac militum in conſulem iræ, itaq; quum ex ſenatuſconſulto urbem ouans introiret, alternis inconditi uerſus militari licentia iactati, q̃bus COS. increpitus, Menenii celebre nomen laudibus fuit, quum ad omnem mentionem tribuni fauor circũſtantis populi, plauſuq; & aſſenſu cum uocibus militum certaret, pluſq; ea res, quam prope ſolennis militum laſciuia in conſulem, curæ patribus iniecit, & tãquam haud dubius inter tribunos militum honos Menenii, ſi peteret, conſularibus comitiis eſt excluſus Creati COSS. ſunt, Cn. Cornelius Coſſus, & L. Furius Medullinus iterum. Non alias ægrius tulit plebs tribunitia ſibi comitia non commiſſa, eum dolorem quæſtoriis comitiis ſimul oſtendit, & ulta eſt, tunc primuum plebeiis quæſtoribus creatis, ita ut in quattuor creandis uni patritio, Claudio Fabio Ambuſto, relíqueretur locus, tres plebeii Quintius Silius, P. Aelius, & P. Pipius clariſſimatũ familiarum iuuenibus præferrentur. Authores fuiſſe tam liberi populo ſuffragii Icilios accipio, ex familia infeſtiſſima patribus tres in eum ãnum tribunos plebis creatos, hi multarum magnarumque rerum molem auidiſſimo adeo populo oſtentantes, quum affirmaſſent nihil ſe moturos ſine quæſtoriis quidem comitiis, quæ ſola promiſcua plebi patribuſq; reliquiſſet ſenatus, ſatis animi populo eſſe, ad id quod tandin uellent, & per leges liceret. Pro ingenti itaq; uictoria id fuit plebi, quæſturamq; eam non honoris ipſius finem æſtimabant, ſed patefactus ad conſulatum ac triumphos locus nouis hominibus uidebatur. Patres contra non ꝑ communicatis, ſed pro amiſſis honoribus fremere, negare, ſi ea ita ſint, liberos tollendos eſſe, qui pulſi maiorum loco, cernenteſq; alios in poſſeſſione dignitatis ſuæ, ſalii, flamineſq; nuſquam alio, quam ad ſacrificandum pro populo, ſine imperiis ac poteſtatibus relinquantur. Iritatis utriuſq; partis animis, quum & ſpiritus plebes ſumpſiſſet, & tres ad popularem cauſſam celeberrimi nominis haberet duces, patres omnia quæſtoriis comitiis, ubi utrunq; plebi liceret, ſimilia fore cernentes, tendere ad conſulum comitia, quæ nondum promiſcua eſſent, Icilii contra tribunos militum creandos dicerẽt, & tandem aliquando impertiendos plebi honores. Sed nulla erat conſularis actio, quam impediẽdo, id quod petebant, expri merent, quum mira opportunitate Volſcos, & Equos prædatum extra fines exiſſe in agrum Latinum Hernicumq; affertur, ad quod bellum, ubi ex ſenatuſconſulto COSS. delectum habere occipiunt, obſtare tunc enixe tribuni, ſibi plebiq; eam fortunam oblatam memorãtes. Tres erant, & omnes accerrimi uiri, generoſiq; iam, ut inter plebeios, duo ſinguli ſingulos ſibi COSS.

aſſeruandos aſſidua opera deſumunt, uni concionibus data nunc detinenda, nunc concienda plebs, nec delectum COSS. nec comitia, quæ petebant tribuni, expediebant. Inclinante ſe deinde fortuna ad cauſſam plebis, nuntii ueniunt, arcem Caruentanam, dilapſis ad prædam militibus, qui in præſidio erant, Equos interfectis paucis cuſtodibus arcis inuaſiſſe, alios recurrentes in arcem, alios palantes in agris cæſos. Ea aduerſa ciuitati res uires tribunitiæ actioni adiecit, nequiquam enim tẽtati, ut tum demq; deſiſterent impediendo bello, poſteaquam non ceſſere nec publicæ tempeſtati, nec ſuæ inuidiæ, peruincunt, ut ſenatuſconſultum fiat de tribunis militum creandis, certo tamẽ pacto, necuius ratio haberetur, qui eo anno tribunus plebis eſſet, neue quis reficeretur in ãnum tribunus plebis, haud dubie Icilios denotante ſenatu, quos mercedem ſeditioſi tribunatus petere cõſulatum inſimulabãt. Tum delectus haberi, bellumq; omnium ordinum conſenſu apparari cœptum. COSS. ambo profecti ad arcem Caruentanam, an alter ad comitia habenda ſubſtiterit, incertum diuerſi authores faciũt, illa pro certo habenda, in quibus non diſſentiunt, ab arce Caruentana, quum diu nequiquam oppugnata eſſet, receſſum, Verruginem in Volſcis eodem exercitu receptam, populationeſq; & prædas in Equis, & in Volſco agro ingentes factas. Romæ ſicut plebis uictoria fuit in eo, ut quæ mallent, comitia haberent, ita euentu comitiorum patres uicere, nam tribuni militũ conſulari poteſtate cõtra ſpes omnium tres patritii creati ſunt, C. Iulius Tullus, Cn. Cornelius Coſſus, C. Seruilius Hala. Artẽ adhibitam ferunt a patritiis, cuius eos Icilii tum quoq; inſimulabant, quod turbam indignorum candidatorum intermiſcendo dignis, tedio ſordium in quibuſdam inſignium populum a plebeiis auertiſſẽt. Volſcos deinde & Equos, ſeu Caruentana arx retenta in ſpem, ſeu Verrugine amiſſum præſidiũ ad iram quum impuliſſet, fama affertur ſumma ui ad bellum coortos, caput rerum Antiates eſſe, eorũ legatos utriuſq; gentis populos circũiſſe caſtiganteſq; ignauiam, quod abditi intra muros populabundos in agris uagari Romanos priore anno, & opprimi Verruginis præſidium paſſi eſſent, iã non exercitus modo armatos, ſed colonias in ſuos fines mitti, nec ipſos modo Romanos ſua diuiſa habere, ſed Ferentinum etiam de ſe captum Hernicis donaſſe. Ad hæc quum inflammarentur animi, ut ad quoſdam uentum erat, numerus iuniorum conſcribebatur, ita omnium populorum iuuentus Antium contracta, ibi caſtris poſitis hoſtem operiebãtur. Quæ ubi tumultu maiore etiã quam res erat, nuntiantur Romam, ſenatus extemplo (quod in rebus trepidis ultimum cõſilium erat) dictatorem dici iuſſit. Quam rem ægre paſſos Iulium, Corneliumq; ferunt, magnoq; certamine animorum rem actam, quum primores patrum nequiquam conqueſti, non eſſe in authoritate ſenatus tribunos militum, poſtremo etiam tribunos plebis appellarent, & conſulis quoque ab ea poteſtate uim ſuper tali re inhibitam referrent. Tribuni p'ebis læti diſcordia patrum, quum nihil eſſe in his auxilii dicerent, qui non ciuium, non deniq; hominum numero eſſent, tantum ſe animaduerſuros, ne qua ſuperbia magiſtratuum irrita ſenatuſconſulta eſſent, interim patritii ſoluti legum magiſtratuumque uerecundia per ſe quoq; tribunitiam poteſtatem agerent. Hæc contentio minime idoneo tempore, quum tantum belli in manibus eſſet, occupauerat cogitationes hominum, donec ubi diu alternis Iulius, Corneliuſq;, quum ad id bellum ipſi ſatis idonei duces eſſent, non eſſe æquum, mandatum ſibi a populo eripi honorem, diſſeruere. Tum uero Hala Seruilius tribunus militum tacuiſſe ſe tandiu ait, non quia incertus ſententiæ fuerit, quem enim bonum ciuem ſecernere ſua a publicis cõſilia? ſed quia maluerit collegas ſua ſponte cedere authoritati ſenatus, quam tribunitiam poteſtatem aduerſus ſe implorari paterentur, tum quoq;, ſi res fineret, libenter ſe daturum iis tempus fuiſſe ad receptum nimis pertinacis ſententiæ, ſed quum belli neceſſitates non expectent humana conſilia, potiorem ſibi collegarum gratia rempublicam fore, & ſi maneat in ſententia ſenatus, dictatorem nocte proxima dicturum, at ſiquis intercedat, ſenatuſconſulti authoritate ſe fore contentum. Quo facto quum haud ĩmeritam laudem, gratiamq; apud omnes tuliſſet, dictatore P. Cornelio dicto, ipſe ab eo magiſter equitum creatus eſt. Exemplo fuit collegis eum intuentibus, quam gratia atque honos opportuniora interdum non cupientibus eſſent. Bellum haud memorabile fuit, uno, atq; eo facili prælio cæſi ad Antium hoſtes, uictor exercitus depopulatus Volſcum agrum, caſtellum ad lacum Fucinum ui expugnatum, atq; in eo tria millia hominum capta, cæteris Volſcis intra mœnia compulſis, nec defendẽtibus agros. Dictator bello ita geſto, ut tantum non defuiſſe fortunæ uideretur, felicitate, quam gloria maior in urbem rediit, magiſtratuq; ſe abdicauit. Tribuni militum mentione nulla comitiorum conſularium habita (credo ob iram dictatoris creati) tribunorum militum comitia edixerũt. Tum uero grauior cura patribus inceſſit, quippe quum prodi cauſſam ab ſuis cernerent. Itaq; ſicut priore anno p indigniſſimos ex plebeiis candidatos, omnium etiam dignorum tedium fecerãt, ſic tum primoribus patrum ſplendore, gratiaq; ad petendum præparatis, omnia loca obtinuere, necui plebeio aditus eſſet, quattuor creati ſunt, omnes iam functi honore, L. Furius Medullinus, C. Valerius Potitus, Cn. Fabius Vibulanus, C. Seruilius Hala, hic refectus continuato honore, tum ob alias uirtutes, tum ob recentem fauorem, unica moderatione partum. Eo anno, quia tempus induciarum cum Veienti populo exierat, per legatos, Fœcialeſq; res repeti cœptæ, quibus uenientibus ad finem legatio Veientium

obuiam

obuiam fuit,petiere,ne priuſquam ipſi ſenatum Romanum adiſſent,Veios iretur.Ab ſenatu impetratum,quia diſcordia inteſtina laborarent Veientes,ne res ab iis repeterentur,tantum abſuit, ut ex ĩcommodo alieno ſua occaſio peteretur.Et in Volſcos accepta clades,amiſſo Verrugine præſidio, ubi tantum in tempore fuit momenti,ut quum precantibus militibus opem,qui ibi a Volſcis obſidebãtur,ſuccurri,ſi maturatum eſſet,potuiſſet.ad id uenerit exercitus ſubſidio miſſus,ut ab recenti cæde palantes ad prædandum hoſtes opprimerentur.Tarditatis cauſſa in ſenatu magis fuit,quam in tribunis,qui,quia ſumma ui reſiſtere nuntiabantur,parum cogitauerunt nulla non uirtute ſuperari humanarum uirium modum,fortiſſimi milites non tamen nec uiui,nec poſt mortem inulti fuere,Inſequenti anno,P.& Cn.Corneliis Coſſis,Claudio Fabio Ambuſto,L.Valerio Potito tribunis militũ conſulari poteſtate,Veiens bellum motum ob ſuperbum reſponſum Veientis ſenatus,qui legatis repetentibus res,ni faceſſerent propere urbe finibuſq;,daturos pœnas,quas Larti Tolumnio dediſſẽt, reſponderi iuſſit.Id patres ægre paſſi decreuerunt,ut tribuni militum de bello indicendo Veientibus primo quoq; die ad populum ferrent.Quod ubi primo promulgatum eſt,fremere iuuentus nõdum debellatum cum Volſcis eſſe,modo duo præſidia occidione occiſa,cum periculo retineri,nullum annum eſſe,quo non acie dimicetur,& tanquam pœniteat laboris,nouum bellum cum finitimo populo,& potentiſſimo parari,qui omnem Hetruriam ſit conciraturus Hæc ſua ſponte agitata inſuper tribuni plebis accendunt,maximum bellum patribus cum plebe eſſe dictitant,eam de induſtria uexandam militia,trucidandamq; hoſtibus obiici,eam procul urbe haberi,atq; ablegari,ne domi per otium memor libertatis,coloniarum,aut agri publici,aut ſuffragii libere ferendi conſilia agitaret,prehenſanteſq; ueteranos,ſtipendia cuiuſq;,& Vulnera,& cicatrices numerabant.Quid iam eſſe integri in corpore loci ad noua uulnera accipienda? quid ſupereſſe ſanguinis,qui dari pro republica poſſet? rogitantes.Hæc quum in ſermonibus,concionibuſq; interdum agitanres auertiſſent plebẽ ab ſuſcipiendo bello,profertur tempus ferundæ legis,quam,ſi ſubiecta inuidiæ eſſet,antiquari apparebat.Interim tribunis militum in Volſcum agrum ducere exercitum placuit, Cn. Cornelius unus Romæ relictus.Tres tribuni poſteaquam nullo loco caſtra Volſcorum eſſe,nec commiſſuros ſe. prælio apparuit,tripertito ad deuaſtandos fines diſceſſere, Valerius Antium petit, Cornelius Egitras Quacunq; inceſſere,late populati ſunt tecta agroſq;,ut diſtinerẽt Volſcos.Fabius,quod maxime petebatur,ad Anxur oppugnandum ſine ulla populatiõe acceſſit.Anxur fuir,quæ nunc Tarracinæ ſũt, urbs prona in paludes,ab ea parte Fabius oppugnationem oſtẽdit.Circum miſſæ quattuor cohortes cum C.Seruilio Hala quum imminentem urbi collem cepiſſent,ex loco altiore,quia nullum erat ꝓſidium,ingenti clamore ac tumultu mœnia inuaſere,ad quẽ tumultum obſtupefacti,q aduerſus Fabium urbem infimam tuebantur,locum dedere ſcalas admouendi,plenaq; hoſtium cũcta erant, & ĩ muris diu cædes pariter fugientium ac reſiſtentium,armatorum atque inermium fuit. Cogebantur itaq; uicti,quia cedentibus ſpei nihil erat,pugnam inire.Quum pronuntiatum repente nequis præter armatos uiolaretur,reliquam omnem multitudinem uoluntariam exuit armis,quorum ad duo millia & quingenti uiui capiuntur,a cætera præda Fabius militem abſtinuit,donec collegæ uenirẽt, ab illis quoq; exercitibus captum Anxur dictitans eſſe,qui cæteros Volſcos a præſidio eius loci auertiſſent.Qui ubi uenerunt,oppidum uetere fortuna opulentum tres exercitus diripuere,eaq; primũ benignitas imperatorum plebem patribus conciliauit.Additum deinde omnium maxime tempeſtiue præcipuum in multitudinem munus,ut ante mentionem ullam plebis,tribunorumue decerneret ſenatus,ut ſtipendium miles de publico acciperet,quum ante id tempus de ſuo quiſq; functus eo munere eſſet.Nihil acceptum unquam a plebe tanto gaudio traditur,concurſum itaq; ad curiam eſſe,prehenſataſq; exeuntium manus,& patres uere appellatos,effectum eſſe fatentibus,ut nemo pro tam munifica patria,donec quicquam uirium ſupereſſet,corpori aut ſanguini ſuo parceret,quum cõmoditas iuuaret rem familiarem,ſaltem acquieſcere eo tempore,quo corpus addictum atq; operatum reipub.eſſer,tum quod ultro ſibi oblatum eſſet,non a tribunis plebis unquam agitatum,nõ ſuis ſermonibus efflagitatum,id efficiebat multiplex gaudium,cumulatioremq; gratiam.Tribuni plebis communis ordinum lætitiæ,concordiæq; ſoli expartes,negaret tam id lætum partibus uniuerſis,nec proſperum fore,quam ipſi crederẽt,conſilium ſpecie prima melius fuiſſe,quam uſu apparitu rum,unde enim eam pecuniam confici poſſe,niſi tributo populo indicto? ex alieno igitur aliis largitos,neq; id etiam,ſi cæteri ferant,paſſuros eos,quibus iam emerita ſtipendia eſſenr,meliore conditione alios militare,quam ipſi militaſſent,& eoſdem in ſua ſtipendia impenſas feciſſe,& in aliorum facere.His uocibus mouerunt partem plebis,poſtremo indicto iam tributo , edixerunt etiam tribuni auxilio ſe futuros,ſiquis in militare ſtipendium tributum non contuliſſet.Patres bene cœptam rem perſeueranter tueri,conferre ipſi primi.Et quia nondum argentum ſignatum erat,æs graue plauſtris quidam ad ærarium conuehentes,ſpecioſam etiam collationem faciebant.Quum ſenatus ſumma fide ex cenſu contuliſſet,primores plebis,nobilium amici,excompoſito conferre incipiunt , quos quũ

& a patribus collaudari,& a militari ætate tanquam bonos ciues conſpici uulgus hominum uidit, repente ſpreto tribunitio auxilio,certamen conferendi eſt ortum,& lege perlata de indicendo Veientibus bello,exercitum magna ex parte uoluntarium noui tribuni militum conſulari poteſtate Veios duxere. Fuere autem tribuni, T. Q. uintius Capitolinus, Q. Q. uitius Cicinnatus, C. Iulius Tullus iterum, A. Manlius, L. Furius Medullinus tertium, M. Aemylius Mamercus. Ab his primum circunſeſſi Veii ſunt, ſub cuius initium obſidionis, quum Hetruſcorum conſilium ad fanum Voltumnæ frequenter habitum eſſet, parum conſtitit, bellone publico gentis uniuerſæ tuendi Veientes eſſent. Ea oppugnatio ſegnior in ſequenti anno fuit, parte tribunorum, exercituſque ad Volſcum aduocata bellum. Tribunos militum conſulari poteſtate is annus habuit. C. Valerium Potitum tertium, M. Sergium Fidenatem, P. Cornelium Maluginenſem, Cn. Cornelium Coſſum, Claudium Fabium Ambuſtum, Sp. Nautium Rutilium iterum. Cum Volſcis inter Ferentinum atque Ecetram ſignis collatis dimicatum, Romanis ſecunda fortuna pugnæ fuit. Artena inde, Volſcorum oppidum, ab tribunis obſideri cœpta, inde inter eruptionem tentatam, compulſo in urbem hoſte, occaſio data eſt Romanis irrumpendi, præterquam arcem, cætera capta, in arcem munitam natura globus armatorũ conceſſit, infra arcem cæſi, captiq; multi mortales. Arx deinde obſidebatur, nec aut ui capi poterat, quia pro ſpatio loci ſatis præſidii habebat, aut ſpem dabat deditionis, omni publico frumento prius, quam urbs caperetur, in arcem conuecto, tedioq; receſſum inde foret, niſi ſeruus arcem Romanis prodidiſſet. Ab eo milites per locum arduum accepti cepere, a quibus quum cuſtodes trucidarentur, cætera multitudo repentino clamore oppreſſa in deditionem uenit. Diruta & arce, & urbe Artena, reductæ legiones ex Volſcis, omnisq; uis Romana Veios conuerſa eſt. Proditori præter libertatem duarum familiarum bona in præmium data. Seruius Romanus uocitatus. Sunt qui Artenam Veientium, non Volſcorum fuiſſe credant, præbet errorem, quod eiuſdem nominis urbs inter Cære, atq; Veios fuit, ſed eam reges Romani deleuere, cæterum, quæ non Veientium fuerat, altera hæc nomine eodẽ in Volſco agro fuit, cuius excidium eſt dictum.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA EXPLICIT LIBER QVARTVS.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB VR- BE CONDITA LIBER QVINTVS.

PACE ALIBI PARTA, ROMANI VEIIQVE IN armis erant, tanta ira odioque, ut uictis finem adeſſe appareret. Comitia utriuſqꝫ populi longe diuerſa ratione facta ſunt, Romani auxere tribunorum militum conſulari poteſtare numerum, octo (quot nunquam antea) creati, Martius Aemylius Mamercus iterum, L. Valerius Potitus tertium, Ap. Claudius Craſſus, M. Quintilius Varus, M. Iulius Rullus, M. Poſthumius, M. Furius Camillus, M. Poſthumius Albinus. Veiẽtes cõtra tedio ãnuæ ãbitiõis, q̃ interdũ diſcordiaꝶ cauſſa erat regẽ creauere. Offendit ea res populorum Hetruriæ animos, non maiore odio regni, quam ipſius regis, grauis iam is antea genti fuerat opibus ſuperbiaque, quia ſolennia ludorum, quos intermitti nefas eſt, uiolenter diremiſſet, quum ob iram repulſæ, quod ſuffragio XII. populorum alius ſacerdos ei prælatus eſſet, artifices, quorum magna pars ipſius ſerui erãt, ex medio ludicro repente abduxit. Gens itaqꝫ ante omnes alias eo magis dedita religionibus, quod excelleret arte colendi eas, auxilium Veientibus negandum, donec ſub rege eſſent, decreuit, cuius decreti ſuppreſſa fama eſt Veiis, propter metum regis, quia à quo tale quid dictum referretur, pro ſeditionis eum principe, non noui ſermonis authorem habebat. Romanis & ſi quietæ res ex Hetruria nuntiabantur, tamen quia omnibus conciliis eam rem agitari afferebatur, ita muniebant, ut ancipita munimenta eſſent, alia in urbem & contra oppidanorum eruptiones uerſa, alia frons in Hetruriam ſpectans auxiliis, ſi qua forte inde uenirent, obſtruebatur. Quum ſpes maior imperatoribus Romanis in obſidione, quam in oppugnatione eſſet, hybernacula etiam (res noua militi Romano) ædificari cœpta, conſiliumqꝫ erat hyemando continuare bellum, quod poſteaquam tribunis plebis iandiu nullam nouandi res cauſſam inuenientibus eſt allatum, in concionem proſiliunt, ſollicitant plebis animos, hoc illud eſſe dictantes, quod æra militibus ſint conſtituta, nec ſe feſelliſſe id donum inimicorum ueneno illitum fore, uæniſſe libertatem plebis, remotam in perpetuum & ablegatam ab urbe, & a repub. iuuentutem, iam ne hyemi quidem aut tempori anni cedere, ac domos & res inuiſere ſuas. Quam putarent continuatæ militiæ cauſſam eſſe? nullam profecto aliam inuenturos, quam nequid per frequentiam iuuenum eorum, in quibus uires omnes plebis eſſent, agi de commodis eorum poſſet, uexari præterea & ſubigi multo acrius, quam Veientes, quippe illos hyemem ſubtecti ſuis agere, egregiis muris ſituque naturali urbem tutantes, militem Romanum in opere ac labore pruiniſque obrutum ſub pellibus durare, ne hyemis quidem ſpatio, quæ omnium bellorum terra marique ſit quies, arma deponentem. Hoc neqꝫ reges, neqꝫ ante tribunitiam poteſtatem creatam ſuperbos illos COSS. neqꝫ triſte dictatoris imperium, neqꝫ importunos decenuiros iniunxiſſe ſeruitutis, ut perrennem militiam facerent, quod tribuni militum in plebe Romana regnum exercerent. Quidnam illi COSS. dictatoresue facturi eſſent, q̃ ꝓ conſularem imaginem tam ſæuam ac trucem fecerint? Sed id accidere haud

immerito, non fuiſſe ne in octo quidem tribuniſmilitum locum ulli plebeio. Ante trina loca cum contentione ſumma patritios explere ſolitos, nunc iam octoiuges ad imperia obtinenda ire, & ne in turba quidem hærere plebeium quemquam, qui, ſi nihil aliud, admoneat collegas, liberos & ciues eorum, non ſeruos militare, quos hyeme ſaltem in domos ac tecta reduci oporteat, & aliquo tempore anni parentes, liberoſque, ac coniuges inuiſere, & uſurpare libertatem, & creare magiſtratus. Hæc taliaque uociferantes aduerſarium haud imparem nacti ſunt Ap. Claudium, relictum a collegis ad tribunitias ſeditiones comprimēdas, uirum imbutum ab iuuenta iam certaminibus plebeiis, quem authorem aliquot annis ante fuiſſe memoratum eſt per collegarum interceſſionem tribunitiæ poteſtatis diſſoluendæ. Is tum iam non promptus ingenio tantum, ſed etiam uſu exercitatus talem orationem habuit. Si unquam dubitatum eſt Quirites, utrum tribuni plebis ueſtra, an ſua cauſſa ſeditionum ſemper authores fuerint, id hoc anno deſiſſe dubitari certum habeo, & quum lætor tandem longi erroris uobis finem factum eſſe, tum quod ſecundis potiſſimum ueſtris rebus hic error eſt ſublatus, & uobis, & propter uos reip. gratulor. An eſt quiſquam, qui dubitet nullis iniuriis ueſtris (ſi quæ forte aliquando fuerunt unquam) æque quam munere patrum in plebem, quum æra militantibus conſtituta ſunt, tribunos plebis offenſos & concitatos eſſe? Quid illos aliud aut tum timuiſſe creditis, aut hodie turbare uelle, niſi concordiam ordinum? quam diſſoluendæ maxime tribunitiæ poteſtatis rentur eſſe. Sic Hercule, tanquam artifices improbi opus quærunt, qui & ſemper ægri aliquid eſſe in repub. uolunt, ut ſit, ad cuius curationem a uobis adhibeantur. Vtrum enim defenditis, an impugnatis plebem? Vtrum militantium aduerſarii eſtis, an cauſſam agitis? niſi forte hoc dicitis, quicquid patres faciunt, diſplicet, ſiue illud pro plebe, ſeu contra plebem eſt. Et quemadmodum quum ſeruis ſuis uetant domini quicquam rei cum alienis hominibus eſſe, pariterque in iis beneficio ac maleficio abſtineri æquum cenſent, ſic uos interdicitis patribus cōmercio plebis, ne nos comitate ac munificentia noſtra prouocemus plebem, nec nobis plebs dicto audiens atq; obediēs ſit. Quanto tandem, ſi quicquam in uobis, non dico ciuilis, ſed humani eſſet, fauere uos magis, &, quantum in uobis eſſet, indulgere potius comitati patrum, atq; obſequio plebis oportuit? Quod ſi perpetua concordia ſit, quis non ſpondere auſit, maximum hoc imperium inter finitimos breui futurū? Atqui ego, quantum hoc conſilium collegarum meorum, quo abducere infecta re a Veiis exercitum noluerunt, non utile ſolum, ſed etiam neceſſarium fuerit, poſtea ediſſeram, nunc de ipſa conditione dicere militantium libet, quam orationem non apud uos ſolum, ſed etiam in caſtris, ſi habeatur, ipſo exercitu diſceptante, æquam arbitror uideri poſſe, in qua, ſi mihiipſi nihil, quod dicerem, in mentem uenire poſſet, aduerſariorum certe orationibus contentus eſſem. Negabant nuper æra danda militibus, quia nunquam data eſſent, quonammodo igitur nunc indignari poſſunt, quibus aliquid noui adiectum commodi ſit, eis laboris etiam nouum proportione iniūgi? Nuſquam nec opera ſine emolumento, nec emolumentum ferme ſine impenſa opera eſt, labor uoluptaſq; diſſimillima natura, ſocietate quādam inter ſe naturali ſunt innexa. Moleſte ante ferebat miles ſe ſuo ſumptu operam reipu. præbere, gaudebat idem partem anni ſe agrum ſuum colere, quærereq; unde domi militiæq; ſe ac ſuos tueri poſſet, gaudet nunc fructui ſibi remp. eſſe, & lætus ſtipendium accipit, æquo igitur animo patiatur ſe ab domo, ab re familiari, cui grauis impenſa nō eſt, paulo diutius abeſſe. An ſi ad calculos eum reſpu. uocet, non merito dicat, annua æra habes, annuam operam ede? an tu æquum cenſes militia ſemeſtri ſolidum te ſtipendium ānuum accipere? Inuitus in hac parte orationis Quirites moror, ſic enim agere debent, qui mercenario milite utuntur, nos tanquam cum ciuibus agere uolumus, agiq; tanquam cum patria uobiſcum æquum cenſemus. Aut non ſuſcipi bellum oportuit, aut geri pro dignitate Po. Romani, & perfici quam primum oportet, perficietur autem, ſi urgemus obſeſſos, ſi non ante abſcedimus, quam ſpei noſtræ finem captis Veiis impoſuerimus. Si hercule nulla alia cauſſa, ipſa indignitas perſeuerantiam imponere debuit, Decem quondam annos urbs oppugnata eſt ob unam mulierem ab uniuerſa Græcia, quam procul ab domo, quot terras, quot maria diſtās, nos intra uigeſimum lapidem in conſpectu prope urbis noſtræ annuam oppugnationem perferre piget, ſcilicet quia leuis belli cauſſa eſt, nec ſatis quicquam iuſti doloris eſt, quod nos ad perſeuerandum ſtimulet. Septies rebellarunt, & in pace nunquam fidi fuerunt, agros noſtros millies depopulati ſunt, Fidenates deficere a nobis coegerūt, colonos noſtros ibi interfecerūt, authores fuere cōtra ius cædis impiæ legatorū noſtrorū, ac Hetruriam oēm aduerſus nos concitare uoluerunt, hodieq; id moliūt, res repetentes legatos noſtros haud ꝓcul abfuit, quin uiolarent, cum his molliter, & per dilatiōes bellū geri oportet? Si nos tā iuſtum odium nihil mouet, ne illa quidem, oro, uos mouent? operibus ingentibus ſepta urbs eſt, quibus intra muros coercetur hoſtis, agrum non coluit, & culta euaſtata ſunt bello. Si reducimus exercitū, qs ē q dubitet illos, nō cupiditate ſolum ulciſcēdi, ſed etiā neceſſitate impoſita ex alieno prædandi, quum ſua amiſerint, agrum noſtrum inuaſuros? Non differimus igitur bellum iſto conſilio, ſed intra fines noſtros accipimus. Quid illud? quod proprie ad milites pertinent,

quibus boni tribuni plebis quum ſtipendium extorquere uoluerunt, nunc conſultum repente uolunt, qualeeſt? uallum foſſamq; (ingentis utranq; rem operis) per tantum ſpatium duxerunt, caſtella primo pauca, poſtea exercitu aucto creberrima fecerunt, munitiones non in nrbem modo, ſed in Hetruriam etiam ſpectantes, ſi qua inde auxilia ueniant, oppoſuere. Quid turres, quid uineas teſtudineſq;, & talium oppugnandarum urbium apparatum loquar? quum tantum laboris exhauſtum ſit, & ad finem iam operis tandem peruentum, relinquenda ne hæc cenſetis, ut ad æſtatem rurſus nouus de integro his inſtituendis exudetur labor? Quanto eſt minus opera tueri facta, & inſtare atq; perſeuerare, defungiq; cura? Breuis enim profecto res eſt, ſi uno tenore peragitur, nec ipſi per intermiſſiones has interuallaq; lentiorem ſpem noſtram facimus. Loquor de opere, & de temporis iactura. Quid? periculi, quod differendo bello adimus, num obliuiſci nos hæc tam crebra Hetruriæ conſilia de mittendis Veios auxiliis patiuntur? Vt nunc res ſe habent, irati ſunt, oderunt, negant miſſuros, quantum in illis eſt, capere Veios licet. Quis eſt, qui ſpondeat eundem, ſi differtur bellum, animum poſtea fore? quum ſi laxamentum dederis, maior frequentiorq; legatio itura ſit, quũ id, quod nunc offendit Hetruſcos, rex creatus Veiis, ſpatio mutari interpoſito poſſit, uel conſenſu ciuitatis, ut eo reconcilient Hetruriæ animos, uel ipſius uolũtate regis, qui obſtare regnum ſuum ſaluti ciuium nolit? Videte, quot res, quam inutiles ſequantur illam uiam conſilii, iactura operum tanto labore factorum, uaſtatio imminẽs finium noſtrorum, Hetruſcum bellum pro Veiente concitatũ. Hæc ſunt tribuni conſilia ueſtra non hercule diſſimilia, ac ſiquis ægro, qui curari ſe fortiter paſſus, exẽplo conualeſcere poſſit, cibi gratia præſentis aut potionis longinquum forſitan & inſanabilem morbum efficiat. Si mediusfidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad diſciplinam certe militiæ plurimum intererat, inſueſcere militem noſtrum non ſolum parua uictoria frui, ſed, ſi res etiam lentior ſit, pati tedium, & quamuis ſeræ ſpei exitum expectare, &, ſi non ſit æſtate perfectum bellum, hyemem operiri, nec ſicut æſtiuas aues ſtatim autumno tecta ac receſſum circũſpicere. Obſecro uos, uenandi ſtudium ac uoluptas homines per niues ac pruinas in montes ſyluaſq; rapit, belli neceſſitatibus eam patientiã non adhibemus, quam uel luſus ac uoluptas elicere ſolet? Adeone effœminata corpora militum noſtrorum eſſe putamus, adeo molles animos, ut hyemem unam durare in caſtris, abeſſe ab domo non poſſint? ut tanquam nauale bellum tempeſtatibus captandis, & obſeruando tempore anni gerant? non æſtus, non frigora pati poſſint? Erubeſcant profecto, ſiquis eis hoc obiiciat, contendantque & animis, & corporibus ſuis uirilem patiẽtiam ineſſe, & ſe iuxta hyeme atq; eſtate bella gerere poſſe, nec ſe patrocinium mollitiæ inertiæq; mãdaſſe tribunis, & meminiſſe hanc ipſam poteſtatem non in umbra, nec in tectis maiores ſuos creaſſe. Hæc uirtute militum ueſtrorum, hæc Romano nomine ſunt digna, non Veios tantum, nec hoc bellum intueri quod inſtat, ſed famam & ad alia bella, & ad cæteros populos in poſterum quærere. An mediocre diſcrimen opinionis ſecuturum ex hac re putatis? Vtrum tandem finitimi Po. Romanum eſſe putent, cuius ſi qua urbs primum illum breuiſſimi temporis ſuſtinuerit impetum, nihil deinde timeat, an his ſit terror nominis noſtri, ut exercitum non tedium longinquæ oppugnationis, non uis hyemis ab urbe circunſeſſa ſemel amouere poſſit? nec finem ullum alium belli, quam uictoriam nouerit? nec impetu potius bella, quam perſeuerãtia gerat? quæ in omni quidem genere militiæ, maxime tamen in obſidendis urbibus neceſſaria eſt, quarum pleraſq; munitiõibus ac naturali ſitu inexpugnabiles fame ſitiq; tempus ipſum uincit atq; expugnat, ſicut Veios expugnabit, niſi auxilio hoſtibus tribuni plebis fuerint, & Romæ inuenerint præſidia Veientes, quæ nequiquam in Hetruria quærunt An eſt quicquam, quod Veientibus optatum æque contingere poſſit, quam ut ſeditionibus primum urbs Romana, deinde uelut ex contagione caſtra impleantur? At Hercule apud hoſtes tanta modeſtia eſt, ut non obſidionis tedio, non deniq; regni, quicquam apud eos nouatum ſit, non negata auxilia ab Hetruſcis iritauerint animos, motietur enim extemplo, quicunq; erit ſeditionis author, nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud uos impune dicuntur, fuſtuarium meretur, qui ſigna relinquit, aut præſidio decedit, authores ſigna relinquendi, & deſerendi caſtra non uni aut alteri militi, ſed uniuerſis exercitibus palam in concione audiuntur, adeo quicquid tribunus plebis loquitur, & ſi prodendæ patriæ, diſſoluendæque reip. eſt, aſſueſcitis audire, & dulcedine poteſtatis eius capti quælibet ſub ea ſcelera latere ſinitis. Reliquum eſt, ut quæ hic uociferantur, eadem in caſtra & apud milites agant, & exercitus corrumpant, ducibuſque parere non patiantur, quoniam ea demum Romæ libertas eſt, non ſenatum, non magiſtratus, non leges, non mores maiorum, non inſtituta patrum, non diſciplinam uereri militiæ. Par iam etiam in concionibus erat Appius tribunis plebis, quum ſubito, unde minime quis crederet, accepta calamitas apud Veios, & ſuperiorem Appium in cauſſa, & concordiam ordinum maiorem, ardoremque ad obſidendos pertinacius Veios fecit. Nam quum agger promotus ad urbem, uineæque tantum non iam iniunctæ mœnibus eſſent, dum opera interdiu fiunt intentius, quã nocte cuſtodiuntur, patefacta repente porta, ingens multitudo facibus maxime armata ignes coniecit, horæque momento aggerem ac uineas, tam longi temporis opus, incendium hauſit, multique

ſibi mortales nequiquam opem ferentes ferro igniqꝫ abſumpti ſunt. Quod ubi Romæ eſt nuntiatum, mœſtitiam omnibus, ſenatui curam metumq; iniecit, ne tum uero ſuſtineri, nec in urbe ſeditio, nec in caſtris poſſet, & tribuni plebis uelut ab ſe uictæ reip. inſultarent, quum repente quibus cenſus equeſter erat (equi publice non erant aſſignati) conſilio prius inter ſeſe habito, ſenatum adeúr, factaque dicendi poteſtate equis ſe ſuis ſtipendia facturos promittunt. Quibus quum ampliſſimis uerbis gratiæ ab ſenatu actæ eſſent, famaq; ea forum atq; urbem peruaſiſſet, ſubito ad curiam concurſus fit plebis, pedeſtris ordinis ſe aiunt nũc eſſe, operamq; reipublicæ extra ordinem polliceri, ſeu Veios, ſeu quo alio ducere uelint. Si Veios ducti ſint, negant ſe inde prius, quam capta urbe hoſtium, redituros. Tum uero iam ſuperfundenti ſe lætitiæ uix temperatum eſt, non enim ſicut equites, dato magiſtratibus negotio, laudari iuſſi, neque aut in curiam uocati, quibus reſponſum daretur, aut limine curiæ continebatur ſenatus, ſed pro ſe quiſque ex ſuperiore loco ad multitudinem in comitio ſtantem, uoce manibuſque ſignificare publicam lætitiam, beatam urbem Romanam, & inuictam, & æternam illa concordia dicere, laudare equites, laudare plebem, diem ipſum laudibus ferre, uictam eſſe fateri comitatem, benignitatemque ſenatus. Certatim patribus, plebique manare gaudio lachrymæ, donec reuocatis in curiam patribus ſenatuſconſultum factum eſt, ut tribuni militares, concione aduocata, peditibus equitibuſque gratias agerent, memorem pietatis eorum erga patriam dicerent ſenatum fore, placere autem omnibus his uoluntariam extra ordinem profeſſis militiam æra procedere, & equiti certus numerus æris eſt aſſignatus, tum primum equis merere equites cœperunt. Voluntarius ductus exercitus Veios non amiſſa modo reſtituit opera, ſed noua etiam inſtituit. Ab urbe commeatus intentiore, quam antea, ſubuehi cura, nequid tam benemerito exercitui ad uſum deeſſet. Inſequens annus tribunos militum conſulari poteſtate habuit C. Seruilium Halam tertium, Q. Seruilium, P. Verginium, Q. Sulpitium, A. Manilium iterum, M. Sergium iterum. His tribunis dum cura omnium in Veiens bellum intenta eſt, neglectum Anxuri præſidium uagationibus militum, & Volſcos mercatores uulgo receptando, proditis repente portarum cuſtodibus, oppreſſum eſt. Minus militum perüt, quia præter ægros lixarum in modum per agros, uicinaſque urbes negotiabantur. Nec Veiis melius geſta res, quod tum caput omnium curarum publicarum erat. Nam & duces Romani plus inter ſe irarum, quam aduerſus hoſtes animi habuerunt, & auctum eſt bellum aduentu repentino Capenatium & Faliſcorum. Hi duo Hetruriæ populi, quia proximi regione erant, de uictis Veiis, bello quoque Romano ſe proximos fore credentes, Faliſci propria etiam cauſſa infeſti, quod Fidenati bello ſe iam antea immiſcuerant, per legatos ultro citroque miſſos iureiurando inter ſe obligati cum exercitibus nec opinato ad Veios acceſſere. Forte ea regione, qua Sergius tribunus militum præerat, caſtra adorti ſunt, ingentemq; terrorem intulere, quia Hetruriam omnem excitam ſedibus magna mole adeſſe Romani crediderant, eadem opinio Veientes in urbe concitauit, ita ancipiti prælio caſtra Romana oppugnabantur. Concurſantes quum huc atque illuc ſigna transferrent, nec Veientem ſatis cohibere intra munitiones, nec ſuis munimentis arcere iam uim, ac tueri ſe ab exteriore poterant hoſte, una ſpes erat, ſi ex maioribus caſtris ſubueniretur, ut diuerſæ legiones aliæ aduerſus Capenatem ac Faliſcum, aliæ contra eruptionem oppidanorum pugnarent. Sed caſtris præerat Verginius priuatim Sergio inuiſus infeſtuſque, is quum pleraq; caſtella oppugnata, ſuperatas munitiones, utrinque inuehi hoſtem nuntiaretur, in armis milites tenuit, ſi opus foret auxilio collegam dictitans ad ſe miſſurum. Huius arrogantiam pertinacia alterius æquabat, qui nequam opem ab inimico uideretur petiſſe, uinci ab hoſte, quam uincere per ciuem maluit. Diu in medio cæſi milites, poſtremo deſertis munitionibus perpauci in maiora caſtra, pars maxima atque ipſe Sergius Romam pertenderunt. Vbi quum omnem culpam in collegam inclinaret, acciri Verginium ex caſtris, interea præeſſe legatos, placuit. Acta deinde in ſenatu res eſt, certatumq; inter collegas maledictis, pauci reip. huic atq; illi, ut quoſq; ſtudium priuatim aut gratia occupauerunt, adſunt. Primores patrum ſiue culpa, ſiue infelicitate tam ignominioſa clades accepta eſſet, cenſuere non expectandum iuſtum tempus comitiorum, ſed extemplo nouos tribunos militum creandos eſſe, quia Calendis Octobribus magiſtratum occiperent. In quam ſententiam quum pedibus iretur, cæteri tribuni militum nihil contradicere, at enim uero Sergius Verginiuſq;, propter quos pœnitere magiſtratuum eius anni ſenatum apparebat, primo deprecari ignominiam, deinde intercedere ſenatuſconſulto, negare ſe ante Idus Decembris, ſolemnem ineundis magiſtratibus diem, honore abituros eſſe. Inter hæc tribuni plebis, quum in cõcordia hominum, ſecundiſque rebus ciuitatis inuiti ſilentium tenuiſſent, feroces repente minari tribunis militum, niſi in authoritate ſenatus eſſent, ſe in uincula eos duci iuſſuros eſſe. Tum C. Seruilius Hala tribunus militum, quod ad uos attinet tribuni plebis, minaſq; ueſtras, næ ego libẽter experirer, quã non plus in his iuris, quam in uobis animi eſſet, ſed nefas eſt tẽdere aduerſus authoritatem ſenatus, p̃inde & uos deſinite inter noſtra certamina locũ iniuriæ quærere, & collegæ aut facient, quod cenſet ſenatus, aut ſi pertinacius tendent, dictatorem extemplo dicam, qui eos abire magiſtratu cogat. Quum omnium

aſſenſu

aſſenſu comprobata oratio eſſet, gauderentque patres, ſine tribunitiæ poteſtatis terriculis, inuentam eſſe aliam uim maiorem ad coercendos magiſtratus, uicti conſenſu omnium comitia tribunorum militum habuere, qui Calendis Octobribus magiſtratum occiperent, ſeq; eam ante diem magiſtratu abdicauere. L. Valerio potito quartum, M. Furio Camillo iterum, M. Aemylio Mamerco tertium, Cn. Cornelio Coſſo iterum, Claudio Fabio Ambuſto, L. Iulio Tullo tribunis militum conſulari poteſtate multa domi militiæq; geſta. Nam & bellum multiplex fuit eodem tempore ad Veios, & ad Capenam, & ad Falerios, & in Volſcis, ut Anxur ab hoſtibus recuperaretur, & Romæ ſimul de delectu, ſimul de tributo conferendo laboratum eſt, & de tribunis plebis cooptandis contentio fuit, & haud paruum motum duo iudicia eorum, qui paulo ante conſolari poteſtate fuerant, exciuere. Omnium primum tribunis militum fuit delectum haberi, nec iuniores modo conſcripti, ſed ſeniores etiam coacti nomina dare, ut urbis cuſtodiam agerent. Quanto autem augebatur militum numerus, tanto maiore pecunia in ſtipendium opus erat, eaq; tributo conferebatur, inuitis conferentibus, qui domi remanebant, quia tuentibus urbem opera quoque militari laborandum, ſeruiendumq; reipublicæ erat. Hæc per ſe grauia, indigniora q; ut uiderentur, tribuni plebis ſeditioſis concionibus faciebant, ideo æra militibus conſtituta eſſe arguendo, ut plebis partem militia, partem tributo conficerent. Vnum bellum annum iam tertium trahi, & conſulto male geri, ut diutius gerant, in quattuor deinde bella uno delectu exercitus ſcriptos, & pueros quoque ac ſenes extractos. Iam non æſtatis, nec hyemis diſcrimen eſſe, ne ulla quies unquam miſeræ plebi ſit, quæ etiam uectigalis ad unum facta ſit, ut quum confecta labore, uulneribus, poſtremo ætate corpora retulerint, incultaque omnia diutino dominorum deſiderio domi inuenerint, tributum affecta re familiari pendant, æraque militaria uelut fœnore accepta multiplicia reipublicæ reddant. Inter delectum, tributumq;, & occupatos animos maiorum rerum curis, comitiis tribunorum plebis numerus expleri nequit. Pugnatum inde in loca uacua, ut patritii cooptarentur, poſteaquam obtineri non poterat, tamen labefactandæ legis tribunitiæ cauſſa effectum eſt, ut cooptarentur tribuni plebis Claudius Lacerius, & M. Acutius, haud dubie patritiorum opibus. Sors ita tulit, ut eo anno tribunus plebis C. Trebonius eſſet, qui nomini ac familiæ debitum præſtare uideretur Treboniæ legis patrocinium. Is (quod petiſſent patres quidam, primo incœpto repulſi, quum tribunos militum expugnaſſent) uociferans legem Treboniam ſublatam, & cooptatos tribunos plebis non ſuffragiis populi, ſed imperio patritiorum, & eo deuolui rē, ut aut patritii, aut patritiorum aſſeclæ habendi tribuni plebis ſint, eripi ſacratas leges, extorqueri tribunitiam poteſtatem, id fraude patritiorum, ſcelere, ac proditione collegarum factum arguere. Quum arderent inuidia non patres modo, ſed etiam tribuni plebis cooptati pariter, & qui cooptauerant, tum ex collegio tres, P. Curiatius, M. Metilius, & M. Minutius trepidi rerum ſuarum, in Sergium Verginiumq; prioris anni tribunos militares incurrunt. In eos ab ſe iram plebis inuidiamq; die dicta auertunt, quibus delectus, quibus tributum, quibus diuturna militia, longinquitaſque belli ſit grauis, qui clade accepta ad Veios doleant, qui amiſſis liberis, fratribus, propinquis, affinibus lugubres domos habeant, iis publici priuatique doloris exequendi ius poteſtatemque ex duobus noxiis capitibus datam ab ſe memorant, omnium nanq; malorum in Sergio Verginioque cauſſas eſſe, nec id accuſatorem magis arguere, quam fateri reos, qui noxii ambo alter in alterum cauſſam conferant, fugam Sergii Verginius, Sergius proditionem increpans Verginii, quorum adeo incredibilem amentiam fuiſſe, ut multo ueriſimilius ſit, compacto eam rem, & communi fraude patritiorum actam. Ab his & prius datum locum Veientibus ad incendenda opera, belli trahendi cauſſa, & nunc proditum exercitum, tradita Faliſcis Romana caſtra, omnia fieri, ut conſeneſcat ad Veios iuuentus, nec de agris, nec de aliis commodis plebis ferre ad populum tribuni, frequentiaque urbana celebrare actiones, & reſiſtere conſpirationi patritiorum poſſint. Præiudicium iam de reis & ab ſenatu, & a Po. Romano, & ab ipſorum collegis factum eſſe, nam & ſenatuſconſulto eos ab republica remotos eſſe, & recuſantes abdicare ſe magiſtratu dictatoris metu ab collegis coercitos eſſe, & Po. Ro. tribunos creaſſe, qui non Idibus Decembribus, die ſolenni, ſed extemplo Cal. Octobribus magiſtrum occiperent, quia ſtare diutius reſpublica, his manentibus in magiſtratu, non poſſet, & tamen eos tot iudiciis confoſſos, prædamnatoſq; uenire ad populi iudicium, & exiſtimare defunctos eſſe ſe, ſatiſque pœnarum dediſſe, quod duobus menſibus citius priuati facti ſunt, neq; intelligere nocendi ſibi diutius tum poteſtatem ereptam eſſe, non pœnam irrogatam, quippe & collegis abrogatum imperium, qui certe nihil deliquiſſent. Illos repeterent animos. Quirites, quos recenti accepta clade habuiſſent, quum fuga trepidum, plenum uulnerum ac pauore, incidentem portis exercitum uiderunt, non fortunam aut quenquam deorum, ſed hos duces accuſantem. Pro certo habere neminem in concione ſtare, qui illo die non caput, domum, fortunaſq; L. Verginii, ac M. Sergii ſit execratus deteſtatuſq;, minime conuenire, quibus iratos quiſque deos precatus ſit, in iis ſua poteſtate quum liceat, & oporteat, non uti. Nunquam deos ipſos admouere nocentibus manus, ſatis eſſe, ſi occaſione ulciſcendi læſos arment. His orationibus incitata

plebs denis millibus æris grauis reos condemnat, nequiquam Sergio martem communem belli, fortunãq; accuſante, Verginio deprecãte, ne infelicior domi, quam militiæ eſſet. In hos uerſa ira populi, cooptationis tribunorũ, fraudiſq; cõtra legem Treboniam factæ memoriam obſcuram fecit. Victores tribuni, ut præſentem mercedem iudicii plebes haberet, legem agrariam promulgant, tributum conferre prohibent, quum tot exercitibus ſtipendio opus eſſet, reſq; militiæ ita proſpere gererent, ut nullo bello ueniretur ad exitum ſpei. Nanq; Veiis caſtra, quæ amiſſa erant, recuperata, caſtellis præſidiiſq; firmantur, præerant tribuni militum M. Aemylius, Cl. Fabius. M. Furio in Faliſcis, & Cn. Cornelio in Capenate agro, hoſtes nulli extra moenia inuenti, prædæ actæ, incendiis uillarum ac frugum uaſtati fines, oppida oppugnata, nec obſeſſa ſunt. At in Volſcis de populato agro Anxur oppugnatum nequiquam, loco alto ſitum, & poſteaquam uis irrita erat, uallo foſſaq; obſideri cœptum. Valerio Potito Volſci prouincia euenerat. Hoc ſtatu militarium rerum ſeditio inteſtina maiore mole coorta, quam bella tractabantur. Et quum tributum conferri per tribunos non poſſet, nec ſtipendium imperatoribus mitteretur, æraque militaria flagitaret miles, haud ꝓcul erat, quin caſtra quoq; urbanæ ſeditionis contagione turbarentur. Inter has iras plebis in patres, quum tribuni plebis nunc illud tempus eſſe dicerent ſtabiliendæ libertatis, & ab Sergiis Verginiiſq; ad plebeios uiros fortes ac ſtrenuos trãſferendi ſummi honoris, non tamen ultra proceſſum eſt, quam unus ex plebe uſurpãdi iuris cauſſa, P. Licinius Caluus tribunus militum conſulari poteſtate crearetur, cæteri patritii creati, P. Manlius, & P. Titinius, P. Melius, L. Furius Medullinus, L. Popilius Volſcus. Ipſa plebes mirabatur ſe tantam rem obtinuiſſe, nõ is modo, qui creatus erat, uir nullis ante honoribus uſus, uetus tantũ ſenator, & ætate iam grauis, nec ſatis conſtat, cur primus ac potiſſimus ad nouum delibandum honorem ſit habitus? Alii Cn. Cornelii fratris, qui tribunus militum priore anno fuerat, triplexq; ſtipendium equitibus dederat, gratia extractum ad tantum honorem credunt, alii oratiõem ipſum tempeſtiuam de concordia ordinum, patribus plebiq; gratam, habuiſſe. Hac uictoria comitiorum exultantes tribuni plebis, quod maxime rempublicã impediebat, de tributo remiſerũt, collatum obedienter, miſſumq; ad exercitum eſt. Anxur in Volſcis breui receptum eſt, neglectis die feſto cuſtodiis urbis. Inſignis annus hyeme gelida, ac niuoſa fuit, adeo ut uiæ clauſæ, Tyberis innauigabilis fuerit. Annona ex ante cõuecta copia nihil mutauit. Et quia P. Licinius, ut cœperat, haud tumultuoſe magiſtratum maiore gaudio plebis, quam indignatione patrum, ita etiam geſſit, dulcedo inuaſit proximis comitiis tribunorum militũ plebeios creandi, unus M. Veturius ex patritiis candidatis locum tenuit, plebeios alios tribunos militum conſulari poteſtate omnes fere centuriæ dixere, L. Titinium, P. Menenium, Cn. Genutium, L. Racilium. Hyemem triſtem, ſeu ex intemperie cæli raptim mutatione in contrarium facta, ſiue alia quacunq; de cauſſa, grauis, peſtilenſq; omnibus animalibus æſtas excepit, cuius inſanabili pernicie quando nec cauſſa, nec finis inueniebatur, libri Sibyllini ex ſenatuſconſulto aditi ſunt, duumuiri ſacris faciundis (lectiſternia tunc primum in urbe Romana facta) per dies octo Apollinem Latonamq;, & Dianam, Herculem, Mercurium, atq; Neptunum tribus, quam ampliſſime tum apparari poterat, ſtratis lectis placauere. Priuatim quoq; id ſacrum celebratum eſt, tota urbe patentibus ianuis, promiſcuoq; uſu rerum omnium in propatulo poſito, notos ignotoſq; paſſim aduenas in hoſpitium ductos ferunt, & cum inimicis quoque benigne ac comiter ſermones habitos, iurgiis ac litibus temperatum, uinctis quoque dempta in eos dies uincula, religioni deinde fuiſſe, quibus eam opem detuliſſent, uinciri. Interim ad Veios terror multiplex fuit, tribus in unum bellis collatis, nanq; eodem, quo antea modo circa munimenta (quum repente Capenates Faliſciq; ſubſidio ueniſſent) aduerſus tres exercitus ancipiti prælio pugnatum eſt, ante omnia adiuuit memoria damnationis Sergii & Verginii. Itaq; maioribus caſtris, unde antea ceſſatum fuerat, breui ſpatio circunductæ copiæ Capenates in uallum Romanum uerſos ab tergo aggrediuntur. Inde pugna cœpta Faliſcis intulit terrorem, trepidanteſq; eruptio ex caſtris opportune facta auertit, repulſos deinde inſecuti uictores ingentem ediderunt cædem. Nec ita multo poſt iam palantes ueluti forte oblati populatores Capenatis agri reliquias pugnæ abſumpſere, & Veientium refugientes in urbem multi ante portas cæſi, dum præ metu, ne ſimul Romanus irrumperet, obiectis foribus extremos ſuorum excluſere. Hæc eo anno acta. Et iam comitia tribunorum militum aderant, quorum prope maior patribus, quam belli cura erat, quippe non communicatum modo cum plebe, ſed prope amiſſum cernentibus ſummum imperium. Itaq; clariſſimis uiris ex compoſito præparatis ad petendum, quos prætereundi uerecundiam crederent fore, nihilo minus ipſi (perinde ac ſi omnes candidati eſſent) cuncta experientes, non homines modo, ſed deos etiam excipiebant, in religionem uertentes comitia biennio habita, priore anno intolerandam hyemem, prodigiiſq; diuinis ſimilem coortam, proximo non prodigia, ſed iam euentus, peſtilentiam agris urbiq; illatam, haud dubia ira deum, quos peſtis eius arcendæ cauſſa placandos eſſe in libris fatalibus inuentum ſit, comitiis, quæ auſpicato fierent, indignum diis uiſum honores uulgari, diſcriminaq; gentium confundi. Prætetquam maieſtate petentium, religione etiam attoniti homines patritios omnes, partem magnam honoratiſſimũ

quenq;

quenq; tribunos militũ conſulari poteſtate creauere, L. Valeriũ Potitum, Q. Valerium Maximum, M. Furium Camillum iterum, L. Furium Medullinum tertium, Q. Seruilium Fidenatem iterum, Q. Sulpitium Camerinum iterum. His tribunis ad Veios nihil admodum memorabile actum eſt, tota uis in populationibus fuit. Duo ſummi imperatores Potitus a Faleriis, Camillus a Capena prædas ingẽtes egere, nulla incolumi relicta re, cui ferro aut igni noceri poſſet. Prodigia interim multa nunciari, quorum pleraq; & quia ſinguli authores erant, parum credita ſpretaq;, & quia hoſtibus Hetruſcis, per quos ea procurarent, aruſpices non erant, in unum omnium curæ uerſæ ſunt, quod lacus in Albano nemore ſine ullis cæleſtibus aquis, cauſſaue qua alia, quæ rem, miraculo eximeret, in altitudinem inſolitam creuit, quidnam eo dii portenderent prodigio, miſſi ſciſcitatum oratores ad Delphicum oraculum, ſed propior interpres oblatus fatis. Senior quidam Veiens, qui inter cauillantes in ſtationibus ac cuſtodiis milites Romanos, Hetruſcoſq; uaticinantis in modum cecinit, priuſquam ex lacu Albano aqua emiſſa foret nunquam potiturum Veiis Romanum, quod primo uelut temere iactum ſperni, agitari deinde ſermonibus cœptum eſt, donec unus ex ſtatione Romana percunctatus proximum oppidanoꝝ, iam per longinquitatem belli commercio ſermonum facto, quiſnam is eſſet, qui per ambages de lacu Albano iaceret, poſteaquam audiuit aruſpicem eſſe, uir haud intacti religione animi cauſſatus de priuati portenti procuratione, ſi operæ illi eſſet, conſulere uelle, ad colloquium uatem elicuit, cumq; progreſſi ambo a ſuis longius eſſent, inermes, ſine ullo metu, præualens iuuenis Romanus ſenem infirmum in conſpectu omnium raptum, ne quiquam tumultuantibus Hetruſcis, ad ſuos tranſtulit, qui quum productus ad imperatorem, inde Romam ad ſenatum miſſus eſſet, ſciſcitantibus, quidnam id eſſet, quod de lacu Albano docuiſſet, reſpondit ꝑfecto iratos deos Veienti populo illo fuiſſe die, quo ſibi eam mentem obieciſſent, ut excidium patriæ fatalæ ꝑderet. Itaq; q̃ tum cecinerit diuino ſpiritu inſtinctus, ea ſe nec ut indicta ſint reuocare poſſe, & tacendo forſan quod dii immortales uulgari uelit, haud minus quam cælanda effando nefas cõtrahi. Sic igitur libris fatalibus, ſic diſciplina Hetruſca traditum eſſe, ut quando aqua Albana abundaſſet, tum ſi eam Romanus rite emiſiſſet, uictoriam de Veientibus dari, anteq̃uam id fiat, deos mœnia Veientium deſerturos non eſſe. Exequebatur inde quæ ſolẽnis deriuatio eſſet, ſed authorem leuem, nec ſatis fidum ſuper tanta re eſſe patres rati, decreuere legatos, ſorteſq; oraculi Pythici expectandas. Priuſquam a Delphis oratores redirent, Albaniue prodigii piacula inuenirentur, noui tribuni militum conſulari poteſtate, L. Iulius Tullus, P. Furius Medullinus quartum, L. Sergius Fidenas, Aurelius Poſthumius Regillenſis, P. Cornelius Maluginẽſis, A. Manlius magiſtratum inierunt. Eo anno tarquinienſes noui hoſtes exorti, quia multis ſimul bellis, Volſcorum ad Anxur, ubi præſidium obſidebatur, Equoꝝ ad Labicos, qui Romanam ibi coloniam oppugnabant, ad hoc Veienti quoq;, & Faliſco, & Capenati bello occupatos uidebant Romanos, nec intra muros quietiora negotia eſſe certaminibus patrũ ac plebis. Inter hæc locum iniuriæ rati eſſe, prædatũ in agrũ Romanũ cohortes expeditas mittunt, aut enim paſſuros inultam eam iniuriam Romanos, ne nouo bello ſe onerarent, aut exiguo, eoq; parꝝ ualido, exercitu perſecuturos. Romanis indignitas maior, quã cura populationis Tarquinienſiũ fuit, eo nec magno conatu ſuſcepta, nec in longũ dilata res eſt. Aurelius Poſthumius, & L. Iulius non iuſto delectu (etenim a tribunis plebis impediebantur) ſed ꝑpe uoluntarioꝝ, quos adhortando incitauerant, coacta manu, ꝑ agrũ Cæretẽ obliqs tramitibus egreſſi, redeuntes a populationibus, grauesq; præda Tarquiniẽſes oppreſſere multos mortales obtruncant, oẽs exuũt impedimẽtis, & receptis agroꝝ ſuoꝝ ſpoliis Romam reuertuntur. Biduum ad recognoſcendas res datum dominis, tertioq; incognita (erant aũt pleraq; hoſtiũ ipſoꝝ) ſub haſta uænierũt, quodq; inde redactum militibus eſt diuiſum. Cætera bella, maximeq; Veiens incerti exitus erant. Iamq; Romani, deſperata ope humana, fata & deos expectant, quum legati ab Delphis uenerũt ſortẽ oraculi afferentes congruentẽ reſponſo captiui uatis. Romane aquam Albanam caue lacu contineri, caue in mare manare, ſuo flumine ſinas, emiſſam per agros rigabis, diſſipatamq; riuis extingues, tum tu inſiſte audax hoſtium muris, memor quam per tot ãnos obſides urbẽ ex ea tibi his, quæ nunc panduntur, fatis uictoriam datam, bello perfecto donum amplum uictor ad mea templa portato, ſacraq; patria, quoꝝ omiſſa cura eſt, inſtaurata, ut aſſolet, facito. Ingens inde haberi captiuus uates cœptus, eumq; adhibere tribuni militum Cornelius, Poſthumiuſq; ad prodigii Albani procurationem, ac deos rite placandos cœpere. Inuentumq; tandem eſt, ubi neglectas cærimonias, intermiſſumue ſolẽne dii arguerẽt, nihil profecto aliud eſſe, quam magiſtratus uitio creatos, latinas, ſacrumq; in Albano monte non rite concepiſſe, unam expiationem eorum eſſe, ut tribuni militum abdicarent ſe magiſtratu, auſpicia de integro repeterentur, & interregnum iniretur. Ea ita facta ſunt ex ſenatuſcõſulto. Interreges tres deinde fuere, L. Valerius, Q. Seruilius Fidenas, M. Furius Camillus, nunquam deſitũ interim turbari comitia, interpellantibus tribunis plebis, donec cõueniſſet prius, ut maior pars tribunoꝝ militũ ex plebe crearet. Quæ dum agũt, concilia Hetruriæ ad fanum Voltũnæ habita, poſtulantibuſq; Capenatibus ac Faliſcis, ut Veios cõi aio conſilioq; oẽs Hetruriæ populi ex obſidione eriperent, reſponſum eſt, ante ſe Veientibus negaſſe, quia unde conſilium non

petiſſent ſuper tanta re, auxilium petere nō deberent, nūc iam pro ſe fortunam ſuam illis negare, maxime, in ea parte Hetruriæ gentē inuſitatā, nouos accolas Gallos eſſe, cum quibus nec pax ſatis fida, nec bellum pro certo ſit, ſanguini tamen, nominiq;, & præſentibus periculis conſanguineoꝝ id dari, ut ſiqui iuuentutis ſuæ uoluntarii ad id bellum eant, nō impediant. Tum magnum aduenisse hoſtiū numeꝝ fama Romæ erat, eoq; miteſcere diſcordiæ inteſtinæ metu cōmuni, ut fit, cœptæ. Haud inuitis patribus P. Liciniū Caluum prærogatiua tribunum militum non petentem creant, moderationis expertæ in priore magiſtratu uirum, cæteꝝ iam tū exactæ ætatis, omneſq; deinceps ex collegio eiuſdem anni refici apparebat, L. Titinium, P. Menenium, Cn. Genutiū, L. Raciliū, qui priuſquā renuntiarentur, iure uocatis tribubus, permiſſu interregis, P. Licinius Caluus ita uerba fecit. Omen concordiæ Quirites (rei maxime in hoc tempus utili) memoria noſtri magiſtratus uos his comitiis petere in ſequētem annum uideo, ſi & collegas eoſdem reficitis etiā uſu meliores factos, me iam non eundē, ſed umbrā, nomenq; P. Licinii relictū uidetis, uires corporis effoetæ, ſenſus oculoꝝ atq; aurium hebetes, memoria labat, uigor animi obtuſus, en uobis, inquit (iuuenem filium tenēs) effigiē atq; imaginē eius quē uos antea tribunū militū ex plebe feciſtis, hunc ego inſtitutum diſciplina mea uicarium pro me reip, do dicoq;, uoſq; quæſo Quirites, delatū mihi ultro honorem huic petēti, meiſq; pro eo adiectis precibus mandetis. Datum id petenti patri, filiuſq; eius, P. Licinius tribunus militū conſulari ptāte cū iis, quos ſupra ſcripſimus, declaratus. Titinius, Genutiuſq; tribuni militū, pfecti aduerſus Faliſcos Capenateſq;, dum bellū maiore animo gerūt, quam conſilio, præcipitauere ſe inſidias. Genutius morte honeſta temeritatem luens ante ſigna inter primores cecidit, Titinius, in editū tumulū ex multa trepidatione militibus collectis, aciē reſtituit, nec ſe tamen æquo loco hoſti commiſit. Plus ignominiæ erat quā cladis acceptum, quæ prope in cladem uertit ingentē, tantū inde terroris non Romæ modo, quo multiplex fama peruenerat, ſed in caſtris quoq; fuit ad Veios, ægre ibi miles retentus a fuga eſt, quū peruaſiſſet caſtra rumor, ducibus exercituq; cæſo, uictorem Capenatē ac Faliſcum, Hetruriæq; oēm iuuentutē haud pcul inde abeſſe. His tumultuoſiora, Romæ, iam caſtra ad Veios oppugnari, iam partem hoſtium tendere ad urbem agmine in feſto crediderant, cōcurſumq; in muros eſt, & matronaꝝ, quas ex domo cōciuerat publicus pauor, obſecrationes in templis factæ, precibuſq; a diis petitum, ut exitium ab urbis tectis, templiſq;, ac mœnibus Romanis arcerent, Veioſq; eum auerterent terrorē, ſi ſacra renouata rite, ſi pcurata prodigia eſſent. Iam ludi, latinæq; inſtaurata erant, iam ex lacu Albano aqua emiſſa in agros, Veioſq; fata appetebant. Igitur fatalis dux ad excidium illius urbis, ſeruandæq; patriæ, M. Furius Camillus dictator dictus magiſtrum equitum P. Cornelium Scipionem dixit. Omnia repente mutauerat imperator mutatus, alia ſpes, alius animus hominum, fortuna quoq; alia urbis uideri. Omnium primum in eos, qui a Veiis in illo pauore fugerant, more militari animaduertit, effecitq;, ne hoſtis maxime timendus militi eſſet, deinde indicto delectu in diem certam, ipſe interim Veios ad confirmandos militum animos intercurrit, inde Romam ad ſcribendum nouum exercitum redit, nullo detrectante militiam. Peregrina etiam iuuentus, Latini Herniciq;, operā ſuam pollicentes ad id bellum uenere, quibus quum gratias in ſenatu egiſſet, ludos magnos ex ſenatuſconſulto uouit Veiis captis ſe facturum, ædemque Matutæ matris refectam dedicaturum, iam ante ab rege Seruio Tullio dedicatā. Profectus cum exercitu ab urbe expectatione maiore hominū quam ſpe, in agro primum Nepeſino cum Faliſcis & Capenatibus ſigna confert, omnia ibi ſumma ratione conſilioq; acta, fortuna etiam, ut fit, ſecuta eſt, non prælio tātum fudit hoſtes, ſed caſtris quoque exuit, ingentique præda eſt potitus, cuius pars maxima ad quæſtorem redacta eſt, haud ita multum militi datum. Inde ad Veios exercitus ductus, denſioraq; caſtella facta, & a procurſationibus, quæ multæ temere inter murum, atq; uallum fiebant, edicto nequis iniuſſu pugnaret, ad opus milites traducti. Operum fuit omnium longe maximum ac laborioſiſſimum, cuniculus in arcem hoſtium agi cœptus, quod ne intermitteretur opus, neu ſub terra continuus labor eoſdem conficeret, in parte ſex munimentorum numerum diuiſit, ſenæ horæ in orbem operi attributæ ſunt, nocte ac die nūquam ante omiſſum, quam in arcem uiam facerent. Dictator, quum iam in manibus uideret uictoriam eſſe, urbem opulentiſſimam capi, tantumq; prædæ fore, quantum nō omnibus in unum collatis ante bellis fuiſſet, ne inde aut militum iram ex malignitate prædæ partitæ, aut inuidiam apud patres ex prodiga largitione caperet, literas ad ſenatum miſit, deum immortalium benignitate, ſuis conſiliis, patientia militum, Veios iam fore in poteſtate Po. Romani, quid de præda faciendum cenſerent? Duæ ſenatum diſtinebant ſententiæ, ſenis P. Licinii, quem primum dixiſſe a filio interrogatum ferunt, edici palam placere populo, ut qui particeps eſſe prædæ uellent, in caſtra Veios iret. Altera Ap. Claudii, qui largitiōem nouam, prodigam, inæqualem, inconſultam arguens, ſi ſemel nefas ducerent captam ex hoſtibus in ærario exhauſto bellis pecuniam eſſe, author erat ſtipendii ex ea pecuniam militi numerādi, quo minus tributi plebes conferret, eius enim doni ſocietatem ſenſuras æqualiter omnium domos, non auidas in direptiones manus ocioſorum urbanorum prærepturas fortium bellatorum præmia eſſe, quum ita ferme eueniat, ut ſegnior ſit prædator, ut quiſq;

laboris

laboris periculiq; præcipuam petere partem ſoleat.Licinius contra ſuſpectam,& inuiſam ſemper cã pecuniam fore aiebat,cauſſaſq; criminum ad plebem,ſeditionum inde ac legum nouarum præbituram,ſatius igitur eſſe reconciliari eo dono plebis animos,exhauſtis atq; exinanitis tributo tot annorũ ſuccurri,& ſentire prædæ fructum in eo bello,in quo prope conſenuerunt,gratius id fore lætiuſq;, quod quiſq; ſua manu ex hoſte captum domum retulerit,quam ſi multiplex alterius arbitrio accipiat,ipſum dictatorem fugere inuidiam ex eo,criminaq; eo delegaſſe ad ſenatum,ſenatum quoq; debere reiectam rem ad ſe permittere plebi,ac pati habere,quod cuiq; ſors belli dederit.Hæc tutior uiſa ſententia eſt,quæ popularem ſenatum faceret.Edictum itaq; eſt,ad prædam Veientem,quibus uideretur,in caſtra ad dictatorem proficiſcerentur,ingens profecta multitudo repleuit caſtra. Tum dictator auſpicato egreſſus quum edixiſſet,ut arma milites caperent,tuo ductu,inquit,Pythice Apollo,tuoq; numine inſtinctus pergo ad delendam urbem Veios,tibiq; hinc decimam partẽ prædæ uoueo,te ſimul Iuno regina,quæ nunc Veios colis,precor,ut nos uictores in noſtram,tuamq; mox futuram urbem ſequare,ubi te dignum amplitudine tua templum accipiat.Hæc precatus,ſuperãte multitudine,ab omnibus locis urbem aggreditur,quo minor ab cuniculo ingruentis periculi ſenſus eẽt. Veientes ignari ſe iam ab ſuis uatibus,iam ab externis oraculis proditos,iam in partem prædæ ſuæ uocatos deos,alios uotis ex urbe ſua euocatos,hoſtium templa nouaſq; ſedes ſpectare,ſeq; ultimum illum diem agere,nihil minus timentes,quam ſubrutis cuniculo mœnibus arcem iam plenam hoſtium eſſe,in muros pro ſe quiſq; armati diſcurrunt,mirantes quidnam id eſſet,quod quum tot per dies nemo ſe ab ſtationibus Romanis mouiſſet,tum uelut repentino icti furore improuidi currerẽt ad muros.Inſeritur huic loco fabula,Immolante rege Veientium,uocem aruſpicis dicentis,qui eius hoſtiæ exta proſecuiſſet,ei uictoriam dari,exauditam in cuniculo mouiſſe Romanos milites,ut adaperto cuniculo exta raperent,& ad dictatorem ferrent.Sed in rebus tã antiquis,ſi quæ ſimilia ueri ſint, pro ueris accipiantur,ſatis habeam,hæc ad oſtentationem ſcenæ gaudẽtis miraculis aptiora,quam ad fidem,neq; affirmare,neq; refellere eſt operæ pretium.Cuniculus delectis militibus eo tempore plenus in æde Iunonis,quæ in Veientana arce erat,armatos repente edidit,& pars auerſos in muris inuadunt hoſtes,pars clauſtra portarum reuellunt,pars,quum ex tectis ſaxa tegulæq; a mulieribus ac ſeruitiis iacerentur,inferunt ignes.Clamor omnia uariis terrentium ac pauentiũ uocibus,mixto mulierum ac puerorum ploratu,complet.Momento temporis deiectis ex muro undiq; armatis,pateſactiſq; portis,quum alii agmine irruerent,alii deſertos ſcanderent muros,urbs hoſtibus impletur,oĩbus locis pugnatur.Deĩde multa iam edita cæde,ſeneſcit pugna,& dictator p̃cones edicere iubet, ut ab inermi abſtineatur.Is finis ſanguinis fuit,deinde inermes capti,& ad prædam miles permiſſu dictatoris diſcurrit.Quæ quum ante oculos eius aliquantum ſpe atq; opinione maior,maioriſq; pretii rerum ferretur, dicitur manus ad cælum tollens precatus eſſe dictator,ut ſicui hominum,deorumq; nimia ſua fortuna populiq; Ro.uideretur,ut eam inuidiam lenire ſuo priuato incommodo,quam minimo publico Ro.Populi liceret.Conuertem ſe inter hanc uenerationem traditur memoriæ prolapſum cecidiſſe,idq; omen pertinuiſſe poſtea euentu rem coniectantibus uiſum ad damnationẽ ipſius Camilli,captæ deinde urbis Romæ,quod poſt paucos accidit ános,cladem.Atq; ille dies cæde hoſtium,ac direptione urbis opulentiſſimæ eſt conſumptus.Poſtero die libera corpora dictator ſub corona uændidit,ea ſola pecunia in publicum redigitur,haud ſine ira plebis.Et quod retulere ſecum p̃dæ,nec duci,qui ad ſenatum,malignitatis auctores quærendo,rem arbitrii ſui reieciſſet,nec ſenatui, ſed Liciniæ familiæ,ex qua filius ad ſenatum retuliſſet,pater tam popularis ſentẽtiæ author fuiſſet, acceptum referebant.Quum iam humanæ opes egeſtæ a Veiis eſſent,amoliri tum deum dona,ipſoſq; deos,ſed colentium magis,quam rapientium modo cœpere.namq; delecti ex omni exercitu iuuenes pure lautis corporibus,candida ueſte,quibus deportanda Romam regina Iuno aſſignata erat,uenerabundi templum iniere,primo religioſe admouentes manus,quod id ſignum more uetuſto niſi certæ gentis ſacerdos attrectare non eſſet ſolitus,deinde quum quidam,ſeu ſpiritu diuino tactus,ſeu iuuenili ioco,uis ne Romam ire Iuno?dixiſſet,annuiſſe cæteri Romani conclamauerunt,inde fabulæ adiectum eſt uocem quoq; dicentis,uelle,auditam motam certe ſede ſua parui momenti adminiculis,ſequentis modo accipimus leuem ac facilem tranſlatu fuiſſe,integramq; in Auentinum æternã ſedem ſuam,quo uota Romani dictatoris uocauerant,perlatam,ubi templum ei poſtea idẽ,qui uouerat,Camillus dedicauit.Hic Veiorum occaſus fuit,urbis opulentiſſimæ Hetruſci nominis,magnitudinem ſuam uel ultima clade indicantis,quod decem æſtates hyemeſq; continuas circumſeſſa,quũ plus aliquanto cladium intuliſſet,quam accepiſſet,poſtremo iam fato quoq; urgente,operibus tamẽ non ui expugnata eſt.Romam ut nuntiatum eſt Veios captos,quanquam & prodigia procurata fuerant,& uatum reſponſa,& Pythicæ ſortes notæ,& quantum humanis adiuuari cõſiliis potuerat res, ducem M.Furium maximum imperatorum omnium legerant,tamen quia tot annis uarie ibi bella tum erat,multæq; clades acceptæ,uelut ex inſperato immenſum gaudium fuit,& priuſquam ſenatus decerneret,plena omnia templa Romanarum matrum gratias diis a gẽtium erant,ſenatus qua-

triduum (quod dierum nullo ante bello) ſupplicationes decernit. Aduentus quoq; dictatoris omnibus ordinibus obuiam effuſis celebratior, quam ullius unquam antea fuit, triumphuſq; omnem conſuetum honorandi illius diei modum aliquantum exceſſit, maxime conſpectus ipſe eſt, curru equis albis iuncto urbem inuectus, parumq; id non ciuile modo, ſed humanum etiam uiſum. Iouis ſoliſq; equis æquiperatum dictatorem in religionem etiam trahebant, triumphuſq; ob eam unam maxime rem clarior, quam gratior fuit. Tum Iunoni reginæ templum in Auentino locauit, dedicauitq; Matutæ matris, atq; his diuinis, humaniſq; rebus geſtis, dictatura ſe abdicauit. Agide inde de Apollinis dono cœptum, cui ſe decimam uouiſſe prædæ partem quum diceret Camillus, pontificeſq; ſoluendum religione populum cenſerent, haud facile inibatur ratio iubendi referre prædam populum, ut ex ea pars debita in ſacrum ſecerneretur, tandem eo, quod leuiſſimum uidebatur, decurſum eſt, ut qui ſe domumq; religione exoluere uelet, quum ſibimetipſi prædam æſtumaſſet ſuam, decimæ pretiũ partis in publicum deſerret, ut ex eo donum aureum, dignum amplitudine templi, ac numine dei, ex dignitate po. Romani fieret, ea quoq; collatio plebis animos a Camillo alienauit. Inter hec pacificatum legati a Volſcis & Equis uenerunt, impetrataq; pax, magis ut feſſa tam diutino bello acquieſceret ciuitas, quam quod digni peterent. Veiis captis ſex tribunos militum conſulari poteſtate inſequens annus habuit, duos P. Cornelios, Coſſum & Scipionem, M. Valerium Maximum iterum, Cæſonem Fabium Ambuſtum iterum, L. Furium Medullinum quintum, Q. Seruilium tertiũ. Cornelijs Faliſcum bellum, Valerio ac Seruilio Capenas ſorte euenit, ab his non urbes ui, aut operibus tẽtatæ, ſed ager eſt depopulatus, prædæq; rerum agreſtium actæ, nulla felix arbor, nihil frugiferum in agro relictum. Ea clades Capenatem populum ſubegit, pax petentibus data, in Faliſcis bellum reſtabat. Romæ interim multiplex ſeditio cuius leniendæ cauſſa coloniam in Volſcos, quo tria milia ciuium Romanorum ſcriberentur, deducendam cenſuerant, triumuiriq; ad id creati terna iugera & ſeptunces uiritim diuiſerant. Ea largitio ſperni cœpta, quia ſpei maioris auertendæ ſolatium obiectum cenſebant. Cur enim relegari plebem in Volſcos, quum pulcherrima urbs Veii, agerq; Veientanus in conſpectu ſit, uberior amplior q; Romano agro? urbem quoq; urbi Romæ uel ſitu, uel magnificentia publicorum priuatorumq; tectorum, ac locorum præponebant. Quin illa quoq; actio mouebatur, q̃ poſt captam utiq; Romam a Gallis celebratior fuit, tranſmigrandi Veios. Cæterum partem plebis, partem ſenatus deſtinabant habitandos Veios, duaſq; urbes communes reipu. incoli a Ro. Po. poſſe. Aduerſus quæ quum optimates ita tenderent, ut morituros ſe citius dicerent in conſpectu Romani Po. quam quicquam earum rerum rogaretur, quippe nunc in una urbe tãtum diſſenſionum eſſe, q̃d in duabus urbibus fore? uictamne ut quiſquã uictrici patriæ præferret? fineretq; maiorem fortunã captis eſſe Veiis, quam incolumibus fuerat, poſtremo ſe relinqui a ciuibus in patria poſſe, ut relinq̃nt patriam, atq; ciues nullam uim unquam ſubacturam, & T. Sicinium (is enim ex tribunis plebis rogationis eius lator erat) conductorem Veios ſequantur, relicto deo Romulo, dei filio, parente, & authore urbis Romæ. Hæc quum fœdis certaminibus agerentur (nam partem tribunorum plebis patres in ſuam ſententiam traxerant) nulla res alia manibus temperare plebem cogebat, quam quod ubi rixæ comittendæ cauſſa clamor ortus eſſet, principes ſenatus primi turbæ offerentes ſe peti, feriri, atq; occidi iubebant. Ab eorum ætatibus dignitatibuſq; & honoribus uiolandis dum abſtinebatur, & ad reliquos ſimiles conatus uerecundia iræ obſtabat. Camillus identidem omnibus locis cõcionabatur, haud mirum id quidem eſſe furere ciuitatem, quæ damnata uoti omnium rerum potiorem curã, quam religione ſe exoluendi, habeat. Nihil de collatione dicere, ſtipis uerius, quam decimæ quando ea ſe quiſq; priuatim obligauerit, liberatus ſit populus. Eninuero illud ſe tacere ſuam conſcientiã nõ pati, quod ex ea tantum præda, quæ rerum mouentium ſit, decima deſignetur, urbis atq; agri capti, quæ & ipſa uoto contineatur, mentionem nullam fieri. Quum ea diſceptatio anceps ſenatui uiſa, delegata ad pontifices eſſet, adhibito Camillo, uiſum collegio, quod eius ante conceptum uotum Veientium fuiſſet, & poſt uotum in poteſtatem Po Romani ueniſſet, eius partem decimam Apollini ſacratam eſſe. Ita in æſtimationem urbs agerq; uenit, pecunia ex ærario prompta, & tribunis militum conſularibus, ut aurum ex ea coemerẽt, negotium datum, cuius quum copia non eſſet, matronæ, cœtibus ad eam rem conſultandam habitis, & communi decreto pollicitæ tribunis militum, aurum, & omnia ornamenta ſua in ærarium detulerunt. Grata ea res ut quæ maxime ſenatui unquam fuit, honoremq; ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, ut pilento ad ſacra ludoſq;, carpentis feſto profeſtoq; uterentur. Pondere ab ſingulis auro accepto, æſtimatoq;, ut pecuniæ ſoluerentur, cratetam auream fieri placuit, quæ donum Apollini Delphos portaretur. Simul ab religione animos remiſerunt, integrant ſeditionem tribuni plebis, incitatur multitudo in omnes principes, ante alios in Camillum, eum prædam Veientanam publicando ſacrandoque ad nihilum redegiſſe, abſentes ferociter increpant, præſentium, quum ſe ultro iratis offerrent, uerecundiam habent. Simul extrahi rem ex eo anno uiderunt, tribunos plebis latores legis in annum eoſdem reficiunt, & patres hoc idem de ĩterceſſoribus legis annixi, ita tribuni plebis magna ex parte iidem refecti. Comitiis tribunorum mi

litum patres ſumma ope euicerunt, ut M. Furius Camillus crearetur. Propter bella ſimulabant parari ducem, ſed rogationi tribunitiæ aduerſarius quærebatur. Cum Camillo creati tribuni militum cōſulari poteſtate L. Furius Medullinus ſextum, Claudius Aemylius. Valerius Publicola, Sp. Poſthumius, P. Cornelius iterum. Principio anni tribuni plebis nihil mouerūt, donec M. Furius Camillus in Faliſcos, cui id bellum mandatum erat, proficiſceretur, differendo deinde elanguit res, & Camillo, quē aduerſarium maxime metuerant, gloria in Faliſcis creuit, nam quum primo mœnibus ſe hoſtes tenerent, tutiſſimum id rati, populatione agrorum, atq; incendiis uillarum coegit eos egredi urbe, ſed timor longius progredi prohibuit. Mille fere paſſuum ab oppido caſtra locant, nulla re alia fidentes ea ſatis tuta eſſe, quam difficultate aditus, aſperis cōfragoſiſq; circa, & partim arctis, parti arduis uiis. Cæterum Camillus captiuum indicem ex agris ſecutus ducem, caſtris multa nocte motis, prima luce aliquanto ſuperioribus locis ſe oſtendit. Trifariam Romani muniebant, alius exercitus prælio intentus inſtabat, ibi impedire opus conantes hoſtes fundit, fugatq;, tantumq; inde pauoris Faliſcis iniectum eſt ut effuſa fuga caſtra ſua, quæ propiora erant, prælati urbem peterent, multi cæſi uulneratiq; priuſquam pauentes portis inciderent, caſtra capta, præda ad quæſtores redacta cum magna militum ira, ſed ſeueritate imperii uicti eandem uirtutem & oderant, & mirabantur. Obſidio inde urbis, & munitiones, & interdum per occaſionem impetus oppidanorum in Romanas ſtationes, prælia q; parua fieri, & teri tempus, neutro inclinata ſpe, quum frumentum copiæq; aliæ ex ante conuecto largius obſeſſis, quam obſidentibus ſuppeterent, uidebaturq;, æque diuturnus futurus labor, ac Veiis fuiſſet, ni fortuna imperatori Romano, ſimul ac cognitæ rebus bellicis uirtutis ſpecimen maturam uictoriam dediſſet. Mos erat Faliſcis eodem magiſtro liberorum & comite uti, ſimulq; plures pueri (quod hodie quoq; in Græcia manet) unius curæ demandabantur, principum liberos ſicut fere fit) qui ſcientia uidebatur præcellere, erudiebat. Is quum in pace inſtituiſſet pueros ante urbem luſus, exercendiq; cauſſa producere, nihil eo more per belli tempus intermiſſo, dum modo breuioribus, modo longioribus ſpatiis trahendo eos a porta, luſu ſermonibuſq; uariatis, longius ſolito (ubi res dedit) progreſſus, inter ſtationes eos hoſtium, caſtraq; inde Romana in prætorium ad Camillum perduxit. Ibi ſcelcſto facinori ſceleſtiorem ſermonem addidit, Faliſcos ſe in manus tradidiſſe Romanis, quod eos pueros, quorum parentes capita ibi rerum ſint, in poteſtate dediderit. Quæ ubi Camillus audiuit, Non ad ſimilem, inquit, tui nec populum, nec imperatorem ſceleſtus ipſe cū ſceleſto munere uenisti. Nobis cum Faliſcis, quæ pacto fit humano, ſocietas non eſt, quā ingenerauit natura utriſq;, eſt, eritq;. Sunt & belli, ſicut pacis iura, iuſteq; ea non minus, quam fortiter didicimus gerere. Arma habemus non aduerſus eam ætatem, cui etiam captis urbibus pacitur, ſed aduerſus armatos, & ipſos, qui nec læſi, nec laceſſiti a nobis caſtra Romana ad Veios oppugnauerunt, eos tu, quantum in re fuit, nouo ſcelere uiciſti, ego Romanis artibus, uirtute, opere, armis, ſicut Veios, uincam. Denudatum deinde eum, manibus poſt tergum illigatis, reducendum Faliſcos pueris tradidit, uirgaſq; eis, q bus proditorem agerent in urbem uerberantes, dedit. Ad quod ſpectaculum concurſu populi primo facto, deinde a magiſtratu de re noua uocato ſenatu, tāta mutatio animis eſt iniecta, ut qui modo efferati odio, iraq;, Veientium exitum pœne, quam Capenatium pacem mallent, apud eos pacem uniuerſa poſceret ciuitas, fides Romana, iuſtitia imperatoris in foro, & curia celebrantur, conſenſuq; oīum legati ad Camillum in caſtra, atq; inde permiſſu Camilli Romam ad ſenatum, qui dederent Faliſcos, proficiſcuntur. Introducti ad ſenatum ita locuti traduntur. P. C. uictoria, cui nec deus, nec homo quiſquam inuideat, uicti a uobis & imperatore ueſtro dedimus nos uobis, rati, quo nihil uictori pulchrius eſt, melius nos ſub imperio ueſtro, quam legibus noſtris uicturos. Euentu huius belli duo ſalutaria exempla prodita humano generi ſunt, uos fidem in bello, quam præſentem uictoriam maluiſtis, nos fide prouocati uictoriam ultro detulimus, ſub ditione ueſtra ſumus. Mittite, qui arma, q obſides, qui urbem patentibus portis accipiant, nec uos fidei noſtræ, nec nos imperii ueſtri pœnitebit. Camillo & ab hoſtibus, & a ciuibus gratiæ actæ. Faliſcis in ſtipendium militum eius anni, ut po. Romanus tributo uacaret, pecunia imperata. Pace data, exercitus Romam reductus. Camillus meliore multo laude, quam quum triumphantem albi per urbem ue xerant equi, inſignis iuſtitia fideq;, hoſtibus uictis quum in urbem rediſſet, tacite eius uerecundiam non tulit ſenatus, quin ſine mora uoti liberaretur, crateramq; auream donum Appollini legati, qui ferrent, L. Valerius, L. Sergius, A. Manlius miſſi longa una naue, haud procul freto ſiculo a piratis Liparenſium excepti deuehuntur Liparas. Mos erat ciuitatis (uelut publico latrocinio) partam prædam diuidere. Forte eo anno in ſūmo magiſtratu erat Timaſitheus quidam, Romanis uir ſimilior, quam ſuis, qui legatorum nomē donumq;, & deum, cui mitteretur, & doni cauſſam ueritus, ipſe multitudinem quoq;, quæ ſemper ſerme regenti eſt ſimilis, religionis iuſtæ impleuit, adductoſq; in publicum hoſpitium legatos, cum præſidio etiam nauium Delphos proſecutus, Romā inde ſoſpites reſtituit. hoſpitium cum eo ſenatuſcōſulto eſt factum, donaq; publice data. Eodem anno in Eqs uarie bellatum, adeo ut in incerto fuerit & apud ipſos exercitus, & Romæ, uiciſſent, uictine eēnt. Imperatores Romani fuere ex tribunis mi

litum Aemylius, Sp. Poſthumius, primo rem cõiter geſſerunt, fuſis inde acie hoſtibus, Aemylium pſidio Verrugine optinere placuit, Poſthumiũ fines uaſtare, ibi eum incompoſito agmine negligentius ab re bene geſta euntẽ adorti Eq, terrore iniecto, in pximos compulere tumulos, pauorq; inde Verruginem ẽt ad præſidiũ alteꝝ eſt perlatus. Poſthumius ſuis in tutum receptis, quum concione aduocata terrorẽ increparet ac fugam, fuſos eſſe ab ignauiſſimo & fugaciſſimo hoſte, conclamat uniuerſus exercitus merito ſe ea audire, & fateri admiſſum flagitium, ſed eoſdẽ correcturos eſſe, neq; diuturnũ id gaudium hoſtibus fore, poſcentes ut cõfeſtim inde ad caſtra hoſtiũ duceret, & ea in conſpectu erãt poſita in plano, nihil pœnæ recuſabant, ni ea ante noctẽ expugnaſſent. Collaudatos corpora curare, paratoſq; eſſe q̃rta uigilia iuber, & hoſtes nocturnã fugã ex tumulo Romanoꝝ, ut ab ea uia, quæ ferebat Verruginẽ, excluderent, fuere obuii, prælium q; ante lucem (ſed luna pernox erat) commiſſum eſt, & haud incertius diurno præliũ fuit. Sed clamor Verruginẽ perlatus, quũ caſtra Romana crederent oppugnari, tantũ iniecit pauoris, ut nequiq̃ retinente, atq; obſecrãte Aemylio, Tuſculũ palantes fugerent, inde fama Romã perlata eſt Poſthumiũ, exercitũq; occiſum. Qui ubi prima lux metũ inſidiaꝝ effuſe ſeq̃ntibus ſuſtulit, quum pereq̃taſſet aciẽ, pmiſſa repetens, tantũ iniecit ardoris, ut non ultra ſuſtinuerint ĩpetum Eq. Cædes inde fugientiũ, qualis ubi ira magis, quã uirtute res gerit, ad pniciẽ hoſtium facta eſt, triſtẽq; ab Tuſculo nuntiũ, nequiquã exterrita ciuitate, literæ a Poſthumio laureatæ ſequunt, uictoriã po. Romani eſſe, Equoꝝ exercitum deletum. Tribunoꝝ plebis actiones, q̃a nondũ in uenerant finẽ, & plebs cõtinuare latoribus legis tribunatũ, & p̃res reficere interceſſores legis annixi ſunt, ſed plus ſuis comitiis plebs ualuit, quẽ dolorẽ ulti p̃res ſunt, ſenatuſconſulto facto, ut COSS. (inuiſus plebi mag̃ratus) crearent. Annum poſt q̃ntum decimũ creati COSS. L. Lucretius Flauius. Sergius Sulpitius Camerinus. Principio huius anni ferociter (q̃a nemo ex collegio interceſſurus erat) coortis ad perferendã legem tribunis plebis, nec ſegnius ob idipſum COSS. reſiſtentibus, oĩq; ciuitate in unã eam curã conuerſa, Vitelliã coloniam Romanã in ſuo agro Eq expugnant, colonoꝝ pars maxima incolumis (q̃a nocte, pditione oppidũ captum liberã per auerſa urbis fugã dederat) Romã perfugere. L. Lucretio cõſuli ea, puincia euenit, is cũ exercitu, pfectus acie hoſtes uicit, uictorq; Romã ad maius aliquãto certamen redit. Dies dicta erat tribunis plebis biennii ſuperioris A. Verginio, & Q. Põponio, quos defendi patrũ conſenſu ad fidẽ ſenatus pertinebat, neq; n. eos aut uitæ ullo crimine alio, aut geſti mag̃ratus quiſquã arguebat, præterquã quod gratificantes p̃ribus rogationi tribunitiæ interceſſiſſent, uicit tamẽ gratiam ſenatus plebis ira, & peſſimo exẽplo innoxii denis millibus grauis æris cõdemnati ſunt, id ægre paſſi p̃res. Camillus palã ſceleris plebẽ arguere, quæ iã in ſuos uerſa nõ intelligeret ſe prauo iudicio de tribunis interceſſionẽ ſuſtuliſſe, quod interceſſione ſublata tribunitiam poteſtatẽ euertiſſent. Nã quod illi ſperarent effrenatã licentiam eius mag̃ratus patres laturos, falli eos, ſi tribunitia uis tribunitio auxilio repelli neq̃at, aliud telum p̃res inuenturos eſſe, conſuleſq; increpabat, quod fide publica decipi tribunos eos taciti tuliſſent, q̃ ſenatus authoritatem ſecuti eſſent. Hæc palã concionabundus indies magis augebat iras hoĩum, ſenatum uero incitare aduerſus legem haud deſiſtebat, ne aliter deſcenderent in foꝝ, quum dies ferendæ legis ueniſſet, quã ut q̃ meminiſſent, ſibi p aris fociſq;, & deũ templis ac ſolo, in quo nati eſſent, dimicandũ fore. Nam q̃d ad ſe priuatim attineat, ſi ſuæ gloriæ ſibi inter dimicationẽ patriæ meminiſſe ſit fas, ſibi ãplum quoq; eſſe, urbẽ ab ſe captã frequentari, quotidie ſe frui monimento ſuæ gloriæ, & ante oculos urbem habere latam in triumpho ſuo, inſiſtere oẽs ueſtigiis laudum ſuaꝝ. Sed nefas ducere deſertã ac relictam a diis ĩmortalibus incoli urbẽ, & in captiuo ſolo hoſpitari Po. Romanum, & uictricem patriam uicta mutari. His adhortationibus prĩcipes concitati, p̃res, ſenes iuueneſq;, quũ ferretur lex, agmine facto, in foꝝ uenerunt, diſſipatiq; p tribus, ſuos q̃ſq; tribules prehenſantes orare cum lachrymis cœpere, ne eã patriã, p qua fortiſſime feliciſſimeq; ipſi, ac p̃res eoꝝ dimicaſſent, deſererent, Capitolium, ædẽ Veſtæ, cætera circa templa deoꝝ oſtentantes, ne exulẽ, extorrem Po. Romanũ a ſolo patrio, ac diis penatibus in hoſtium urbem agerent, eoq; rem adducerent, ut melius fuerit non capi Veios, ne Roma deſereretur. Quia non ui agebant, ſed precibus, & inter preces multa deorum mẽtio erat, religioſum parti maximæ fuit, & legẽ unam plures tribus antiq̃runt, quã iuſſerunt. Adeoq; ea uictoria læta p̃ribus fuit, ut poſtero die referẽtibus COSS. ſenatuſconſultũ fieret, ut agri Veientani ſeptena iugera plebi diuiderent, nec p̃ribus familiæ tantũ, ſed ut oĩum in domo liberoꝝ capitum rõ haberet, uellentq; ĩ eã ſpem liberos tollere. Eo munere delinita plebe nihil certatũ eſt, quo minus cõſularia comitia haberentur, creati COSS. L. Valerius Potitus, M. Manlius, cui Capitolino poſtea fuit cognomen. Hi COSS. magnos ludos fecere, quos M. Furius dictator uouerat Veienti bello. Eodẽ anno ædes Iunonis reginæ ab eodẽ dictatore, eodẽq; bello uota dedicat, celebratãq; dedicationẽ ingenti matronarũ ſtudio tradunt. Bellũ haud memorabile in Algido cũ Equis geſtum ẽ, fuſis hoſtibus prius pœne quã manus cõſererẽt. Valerio, q̃d pſeuerantior cædẽdis in fuga fuit triũphus, Manlio, ut ouans ingrederet urbem, decretum eſt. Eodẽ anno nouum bellũ cum Volſinienſibus exortũ, quo, ppter famẽ peſtilentiãq; in agro Romano ex ſiccitate caloribuſq; nimis ortã, exercitus duci nequit, ob quæ Volſinienſes,

enſes, Salpinatibus adiunctis, ſuperbia elati ultro agros Romanos incurſauere. Bellum inde duobus populis indictum. C. Iulius cenſor deceſſit, in eius locum M. Cornelius ſuffectus, quæ res poſtea religioni fuit, quia eo luſtro Roma capta eſt, nec deinde unquam in demortui locum cenſor ſufficit. Conſulibuſq; morbo implicitis placuit per interregnum renouari auſpicia. Itaq; quum ex ſenatuſconſulto COSS. ſe magiſtratu abdicaſſent, interrex creatur M. Furius Camillus, qui P. Cornelium Scipionẽ is deinde L. Valerium Potitũ interregem prodidit. Ab eo creati ſex tribuni militum conſulari poteſtate, ut etiam, ſicui eorum incõmoda ualitudo fuiſſet, copiam magiſtratuũ reipublicæ eſſet, Calẽdis Quintilibus magiſtratũ occœpere, L. Lucretius, Seruius Sulpitius, M. Aemylius, L. Furius Medullinus ſeptimũ, Agrippa Furius, Claudius Aemylius iterum. Ex his L. Lucretio, & Claudio Aemylio Volſinienſis prouincia euenit, Salpinates Agrippæ Furio, & Seruio Sulpitio. Prius cum Volſiniẽſibus pugnatum eſt, bellum numero hoſtium ingens, certamen haud ſane aſperum fuit. Fuſa concurſu primo acies in fugam, millia octo armatorum ab equitibus intercluſa (poſitis armis) in deditionem uenerunt. Eius belli fama effecit, ne ſe pugnæ cõmitterent Salpinates, mœnibus armati ſe tutabantur. Romani prædas paſſim & ex Salpinati agro, & ex Volſinienſi, nullo eam uim arcente, egerũt, donec Volſinienſibus feſſis bello ea conditione, ut res Po. Romano redderent, ſtipendiumq; illius anni exercitui præſtarent, in uiginti annos induciæ datæ. Eodem anno M. Cæditius de plebe nũtiauit tribunis, ſe in noua uia, ubi nũc ſacellum eſt ſupra ædem Veſtæ, noctis ſilentio audiſſe uocem clariorem humana, quæ magiſtratibus dici iuberet, Gallos aduentare. Id (ut fit) propter authoris humilitatem ſpretum, & quod longinqua, eoq; ignotior gens erat. Neq; deorum modo monita ingruẽte fato ſpreta, ſed humanam quoq; opem, quæ una erat, M. Furiũ ab urbe amouere, qui die dicta ab L. Apuleio tribuno plebis propter prædam Veientanã, filio quoq; aduleſcente per idem tempus orbatus, quũ accitis domum tribulibus clientibuſq; (magna pars plebis erat) percunctatus animos eorum reſponſum tuliſſet, ſe collaturos quãti damnatus eſſet, abſoluere eum non poſſe, in exilium abiit, precatus ab diis immortalibus, ſi innoxio ſibi ea iniuria fieret, primo quoq; tempore deſideriũ ſui ciuitati ingratæ facerent. Abſens quindecim millibus grauis æris damnatur. Expulſo ciue, quo manente, ſi quicquam humanorum eſt certi, capi Roma non potuerit, aduẽtante fatali urbs clade legati a Cluſinis ueniunt, auxilium aduerſus Gallos petentes. Eam gentem traditur fama dulcedine frugum, maximeq; uini, noua tum uoluptate, captã alpes tranſiſſe, agroſq; ab Hetruſcis ante cultos poſſediſſe, & inuexiſſe in Galliã uinum illiciendæ gentis cauſſa. Aruntem Cluſinũ, ira corruptæ uxoris ab Lucumone, cui tutoris fuerat, ipſo præpotente iuuene, & a quo expeti pœnæ, niſi externa uis quæſita eſſet, nequirent, hũc tranſeuntibus alpes ducem authorẽq; Cluſium oppugnandi fuiſſe. Equidem haud abnuerim Cluſiũ Gallos ab Arunte, ſeu quo alio Cluſino adductos, ſed eos, qui expugnauerũt Cluſium, nõ fuiſſe, qui primi alpes tranſierint, ſatis conſtat, ducentis quippe annis, antequã Cluſium oppugnarẽt, urbemq; Romam caperent, in Italiam Galli traſcenderunt. Nec cum his primũ Hetruſcorũ, ſed multo ante cũ iis, qui inter Appẽninũ, alpeſq; incolebant, ſæpe exercitus Gallici pugnauere. Tuſcorum ante Romanorũ imperium late terra mariq; opes patuere, mari ſupero inferoq; quibus Italia inſulæ modo cingitur, quãtum potuerint, nomina ſunt argumento, quod alterum Tuſcum cõmuni uocabulo gentis, alterum Adriacum mare ab Adria Tuſcorũ colonia uocauere italicæ gentes, Græci eadẽ Tyrrhenũ atq; Adriaticum uocant. In utrũq; mare uergẽtes incoluere urbibus duodenis terras, prius cis Appenninum ad inferum mare, poſtea trãs Appenninũ totidem, quot capita originis erãt, coloniis miſſis, quæ trãs Padum oĩa loca, excepto Venetorum angulo, qui ſinũ circuncolunt maris, uſq; ad alpes tenuere. Alpinis quoq; ea gentibus haud dubie origo eſt, maxime Rhetiis, quos loca ipſa efferarũt, nequid ex antiquo præter ſonum linguæ, nec eum incorruptum, retinerent. De tranſitu in Italiam Gallorũ hæc accepimus. Priſco Tarquinio Romæ regnãte, Celtarum, quæ pars Galliæ tertia ẽ, penes Bituriges ſumma imperii fuit, ii regẽ Celtico dabant, Ambigatus is fuit uirtute fortunaq; tum ſua, tũ publica præpollens, quod imperio eius Gallia adeo frugum hominũq; fertilis fuit, ut abundãs multitudo uix regi uideretur poſſe. Hic magno natu ipſe iam exonerare prægrauãte turba regnũ cupiẽs, Belloueſum, & Sigoueſum, ſororis filios, impigros iuuenes, miſſurum ſe eſſe, in quas dii dediſſent auguriis ſedes, oſtendit, quantũ ipſi uellent numerum hominũ excirent, nequa gens arcere aduenientes poſſet. Tum Sigoueſo ſortibus dati Hercynei ſaltus, Belloueſo haud paulo lætiorẽ in Italiam uiam dii dabãt. Is, quod eis ex populis abundabat, Bituriges, Aruernos, Senones, Heduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos exciuit, profectus ingentibus peditum equitumq; copiis in Tricaſtinos uenit. Alpes inde oppoſitæ erãt, quas inexpugnabiles uiſas haud equidem miror, nulladũ uia, quod quidem continens memoria ſit (niſi de Hercule fabulis credere libet) ſuperatas. Ibi quũ uelut ſeptos montiũ altitudo teneret Gallos, circumſpectarentq; quanam per iuncta cælo iuga in alium orbem terrarũ tranſirent, religio etiã tenuit, quod allatũ eſt, aduenas quærẽtes agrũ ab Saluuiorũ gente oppugnari. Maſſilienſes erant in nauibus a Phocide profecti, id Galli fortunæ ſuæ omen rati adiuuere, ut quem primũ in terrã egreſſi occupauerant locum, parẽtibus ſyluis cõmunirent, ipſi per Taurinos, ſaltuſq; Iuliæ alpis tranſcenderũt, fuſiſq;

acie Tuſcis,haud ꝑcul Ticino flumine,cum,in quo cōſederāt,agꝝ Inſubrium appellari audiſſent cognomine Inſubribus pago Heduoꝝ,ibi omen ſeq̄ntes loci cōdidere urbē,Mediolanum appellarunt. Alia ſubinde manus Germanoꝝ Elitouio duce ueſtigia prioꝝ ſecuta,eodē ſaltu(fauente Belloueſo) quum trāſcendiſſet alpes,ubi nunc Brixia ac Verona urbes ſunt,locos tenuere Libui,conſidunt, poſt hos Salluuii,q ꝑpe antiquā gentē Leuos ligures incolentes circa Ticinum amnē petiere Pēninum,deinde Boii Ligureſq; trāſgreſſi,quum iā inter Padum atq; alpes oīa tenerent,Pado ratibus traiecto,nō Hetruſcos mō,ſed ēt Vmbros agro pellunt,intra Appenninum tamē ſeſe tenuere. Tum Senones recentiſſimi aduenaꝝ ab Vtente flumine uſq; ad Atheſim fines habuere. Hāc gentem Cluſium, Romāq; deinde ueniſſe cōperio. Id paꝝ certum eſt ſolāne,an ab oībus ciſalpinoꝝ Galloꝝ populis adiutam. Cluſini nouo bello exterriti quum multitudinē,tum formas hoīum inuſitatas cernerent,& genus armoꝝ,audirentq; ſæpe ab iis cis Padum,ultraq;,Hetruſcoꝝ regiões fuſas,quāquam aduerſus Romanos nullum eis ius ſocietatis amicitiæue erat,niſi q̄d Veientes cōſanguineos aduerſus po. Romanum nō defendiſſent,legatos Romā,q auxilium ab ſenatu peterent,miſere. De auxilio nihil impetratum, legati tres,M. Fabii Ambuſti filii,miſſi,q ſenatus & po. Romani noīe agerent cum Gallis,ne a quibus nullā iniuriā accepiſſent,ſocios po. Romani atq; amicos oppugnarēt,Romanis eos quoq; bello, ſi res cogat,tuendos eē,ſed melius uiſum bellum ipſum amoueri,ſi poſſet,& Gallos nouā gentem pace potius cognoſci,quā armis. Mitis legatio,ni ꝑferoces legatos,Galliſq; magis,quam Romanis ſimiles habuiſſet,q̄bus,poſteaq̄ mandata ediderunt in cōcilio Galloꝝ,datur reſpōſum. Etſi nouum nomen audiant Romanoꝝ,tamen credere uiros fortes eſſe,quoꝝ auxilium a Cluſinis in re trepida ſit imploratum,& quoniā legatiōe aduerſus ſe maluerint,quā armis tueri ſocios,ne ſe q̄dem pacem,quā illi afferant,aſpnari,ſi Gallis egentibus agro,quē latius poſſideant,quā colant,Cluſini partem finium cōcedant,aliter pacem impetrari nō poſſe,& reſponſum corā Romanis ſe accipere uelle,& ſi negeť ager corā iiſdem Romanis dimicaturos,ut nuntiare domum poſſint,quātum Galli uirtute cæteros mortales ꝑſtarent. Quodnā id ius eſſet,agꝝ a poſſeſſoribus petere,aut minari arma? Romanis q̄rentibus, ecq̄d in Hetruria rei Gallis eēt? quum ſe in armis ius ferre,& oīa fortium uirorum eſſe halbferociter dicerent,accenſis utrinq; aīs ad arma diſcurriť,& ꝑlium cōſeritur. Ibi,iā urgentibus Romanā urbem fatis,legati cōtra ius gentium arma capiunt,nec id clā eſſe potuit,quum ante ſigna Hetruſcoꝝ tres nobiliſſimi,fortiſſimiq; Romanæ iuuentutis pugnarent,tantum eminebat peregrina uirtus, q̄n etiam Q. Fabius euectus extra aciem equo,ducem Galloꝝ ferociter in ipſa ſigna Hetruſcoꝝ incurſantem pluſtrans fixum haſta occidit,ſpoliaq; eius legentem Galli agnouere,perq; totā aciem Romanum legatum eſſe ſignum datum eſt. Omiſſa inde in Cluſinos ira,receptui canunt minātes Romanis. Erāt, q extemplo Romā eundum cenſerent,uicere ſeniores,ut legati prius mitterenť q̄ſtum iniurias, poſtulatumq; ut ꝓ iure gentium uiolato Fabii dederenť. Legati Galloꝝ quum ea,ſicut erant mandata, expoſuiſſent,ſenatui nec factum placebat Fabioꝝ,& ius poſtulare barbari uidebātur, ſed ne id,q̄d placebat,decerneret, in tātæ nobilitatis uiris ambitio obſtabat. Itaq; ne penes ipſos culpa eſſet cladis forte Gallico bello acceptæ,cognitiōem de poſtulatis Galloꝝ ad populum reiiciunt,ubi tāto plus gratia atq; opes ualuere,ut quoꝝ de pœna agebať,tribuni militum conſulari poteſtate in ſeq̄ntem annum crearenť,quo facto haud ſecus,quā dignum erat,inſenſi Galli bellum,ꝓpalam minitātes ad ſuos redeunt. Tribuni militum cum tribus Fabiis creati,Q. Sulpitius Longus,Q. Seruilius q̄rtum,P. Seruilius Maluginenſis. Quum tāta moles mali inſtaret(adeo occæcat aīos fortuna,ubi uim ſuā ingruentē refringi non uult)ciuitas,q̄ aduerſus Fidenatem ac Veientem hoſtem,alioſq; finitimos populos ultima experiens auxilia,dictatorē multis tēpeſtatibus dixiſſet,ea tunc inuſitato atq; inaudito hoſte ab oceano,terrarumq; ultimis oris bellum ciente,nihil extraordinarii īperii aut auxilii q̄ſiuit. Tribuni, quoꝝ temeritate bellum cōtractum erat,ſummæ reꝝ præerāt,delectumq; nihilo accuratiorem, quā ad media bella haberi ſolitus erat,extenuātes etiā famā belli,habebant. Interi Galli,poſteaq̄ accepere ultro honorem habitum uiolatoribus iuris humani,eluſāq; ſuā legatiōem eſſe,flagrātes ira,cuius impatiens eſt gens,cōfeſtim ſignis cōuulſis citato agmine iter ingrediunť,ad quoꝝ ꝑtereuntium raptim tumultum,quum exterritæ urbes ad arma cōcurrerent,fugaq; agreſtium fieret,Romā ſe ire magno clamore ſignificabant,q̄cunq; ibant eq̄s uiriſq; lōge ac late fuſo agmine immenſum obtinentes loci. Sed antecedente fama,nuntiiſq; Cluſinoꝝ,deinceps inde alioꝝ populoꝝ,plurimum terroris Romā celeritas hoſtium tulit,q̄ppe q̄bus,uelut tumultuario exercitu raptim ducto,ægre ad undecimum lapidem occurſum eſt,q̄ flumen Allia e Cruſtuminis mōtibus præ alto defluens alueo,haud multo infra uiā Tyberino amni miſceť. Iam omnia cōtra circaq; hoſtium plena erāt,& nata inuanos tumultus gens,truci cantu,clamoribuſq; uariis,horrendo cuncta cōpleuerat ſono. Ibi tribuni militum nō loco caſtris antecapto,nō præmunito uallo,quo receptus eēt,nō deoꝝ ſaltem,ſi nō nominum,memores, nec auſpicato,nec litato inſtruunt aciem deductā in cornua,ne circumueniri a multitudine hoſtium poſſent,nec tamē æq̄ri frōtes poterāt,quum extenuādo infirmā & uix cohærentem mediā aciem haberent. Paulum erat a dextera editi loci,quem ſubſidiariis repleri placuit,eaq̄ res ut initium pauoris

ac fugæ,

ac fugæ,ſic una ſalus fugientibus fuit,nã Brennus regulus Galloꝝ in paucitate hoſtium artem maxime timens,ratus ad id captum ſupiorem locum,ut ubi Galli cum acie legionum recta frõte cõcurriſſent,ſubſidia in auerſos trãſuerſoſq; impetum darent,ad ſubſidiarios ſigna cõuertit,ſi eos loco depuliſſet,haud dubius facilem in æquo cãpi(tãtum ſuperãte multitudine)uictoriã fore,adeo nõ fortuna mõ,ſed rõ etiam cum barbaris ſtabat.In altera acie nihil ſimile Romanis,nõ apud duces,nõ apud milites erat,pauor fugaq; occupauerat aĩos,& tanta hoĩum obliuio,ut multo maior pars Veios in hoſtium urbem,quum Tyberis arceret,quã recto itinere Romã ad coniuges ac liberos fugerent. Parũper ſubſidiarios tutatus eſt locus,in reliq̃ acie ſimul ẽ clamor,ꝓximis a latere,ultimis ab tergo , auditus, ignotum hoſtem prius pœnæ,quã uiderent,nõ mõ nõ tentato certamine,ſed ne clamore qdem reddito,integri intactiq; fugerunt.Nec ulla cæde pugnatum fuit,terga cæſa ſuometipſoꝝ certamine in turba impedientium fugã.Circa ripam Tyberis,quo armis abiectis totum ſiniſtrum cornu defugit, magna ſtrages facta eſt,multoſq; imperitos nandi,aut inualidos,graues loricis,aliiſq; tegminibus hauſere gurgites,maxima tamen ps incolumis Veios pfugit,unde non mõ præſidii qcq̃, ſed ne nuntius qdem cladis Romã eſt miſſus.Ab dextero cornu,qd ꝓcul a flumine,& magis ſub mõte ſteterat , Romam oẽs petiere,& ne clauſis quidem portis urbis in arcem cõfugerunt.Gallos quoq; obſtupefactos miraculum uictoriæ tã repentinæ tenuit,& ipſi pauore defixi ſteterunt,uelut ignari,qd accidiſſet,deinde inſidias uereri,poſtremo cæſoꝝ ſpolia legere,armorũq; cumulos,ut mos eis eſt,coaceruare. Tũ demum,poſteaq̃ nihil uſq̃ hoſtile cernebať,uiam ingreſſi haud multo ante ſolis occaſum ad urbem Romam ꝑueniunt.Vbi,quum ꝓgreſſi eqtes nõ portas clauſas,nõ ſtatiõem,ꝓ portis excubare, non armatos eſſe in muris,retuliſſent,aliud priore ſimile miraculum eos ſuſtinuit,noctemq; ueriti, & ignotæ ſitum urbis,inter Romam atq; amnem cõſedere,exploratoribus miſſis circa mœnia,aliaſq; portas,q̃nam hoſtibus in ꝑdita re cõſilia eſſent.Romani,quum pars maior ex acie Veios petiſſet,quam Romam,nec ſupeſſe quenq̃ præter eos,q Romam refugerant,crederent,cõplorati omnes ꝑiter uiui mortuiq; totam ꝓpe urbem lamentis impleuerunt.Priuatos deĩde luctus ſtupefecit publicus pauor, poſteaq̃ hoſtes adeſſe nuntiatum eſt,mox ululatus cantuſq; diſſonos,uagantibus circa mœnia turmatim barbaris,audiebant,omne inde tpſ ſuſpenſos ita tenuit aĩos uſq; ad lucem alteram,ut identidẽ iam in urbem futurus uidereť impetus,prio aduentu quo acceſſerant ad urbem,manſuros.n.ad Alliam fuiſſe, niſi hoc cõſilii foret,deĩde ſub occaſum ſolis,qa haud multum diei ſuperat,ante noctem rati ſe inuaſuros,tum in noctem dilatum cõſilium eſſe,quo plus pauoris ĩferrent.Poſtremo lux appropinq̃ns exanimare,timoriq; ꝑpetuo ipſum malum continens fuit.Tum ſigna infeſta portis illata ſunt,nequaq̃ tamen ea nocte,nec ĩſeq̃nti die ſimilis illi,q̃ ad Alliam tam pauide fugerat, ciuitas fuit. Nam quum defendi urbem poſſe,tam parua relicta manu,ſpes nulla eſſet,placuit cum cõiugibus ac liberis iuuentutem militarem,ſenatuſq; robur in arcem,Capitoliumq; cõcedere,armiſq; & frumento collatis,ex loco inde munito deos hoĩeſq; & Romanum nomen defendere, flaminẽ, ſacerdoteſq; ueſtales,ſacra publica,a cæde,ab incendiis,ꝓcul auferre,nec ante deſeri cultum eoꝝ,quam non ſupereſſent,q colerent.Si arx Capitoliumq; ſedes deoꝝ,ſi ſenatus,caput publici cõſilii,ſi militaris iuuẽtus ſupfuerit iminenti ruinæ urbis,facilem iacturã eſſe ſenioꝝ,relictæ in urbe utiq; perituræ turbæ, & quo id æqore aĩo de plebe multitudo ferret,ſenes triumphales cõſulareſq; ſimul ſe cum illis palã dicere obituros,nec his corꝑibus,qbus nõ arma ferre,nõ tueri pr̃iam poſſent,oneraturos inopiã armatoꝝ.Hæc inter ſeniores morti deſtinatos iactata ſolatia. Verſæ inde adhortatiões ad agmen iuuẽnum,quos in Capitolium atq; in arcẽ ꝓſeq̃banť,cõmendãtes uirtuti eoꝝ,iuuentæq; urbis ꝑ trecẽtos ſexaginta ãnos oĩbus bellis uictricis,q̃cunq; reliq̃ eſſet,fortunã.Digredientibus q ſpem omnem, atq; opem ſecum ferebãt,ab iis q captæ urbis nõ ſupereſſe ſtatuerãt exitio,tum ipſa res,ſpecieſq; miſerabilis erat,tum muliebris fletus,& cõcurſatio incerta nunc hos,nunc illos ſeq̃ntium rogãtiumq; uiros natoſq;,cui ſe fato darent,nihil,qd humanis ſupeſſet malis,relinq̃bant,magna pars tamen eaꝝ in arcem ſuos ꝓſecutæ ſunt,nec ꝓhibente ullo,nec uocante,qa qd utile obſeſſis ad minuendã imbellem multitudinẽ,id paꝝ humanum erat.Alia maxĩe plebis turba,quã nec capere tã exiguus collis,nec alere in tãta inopia frumenti poterat,ex urbe effuſa uelut agmine iã uno petiit Ianiculum,inde pars ꝑ agros dilapſi,pars urbes petunt finitimas ſine ullo duce,aut cõſenſu,ſuam qſq; ſpem,ſua cõſilia,communibus deploratis,exeq̃ntes Flamen interi Quirinalis,uirgineſq; Veſtales omiſſa reꝝ ſuaꝝ cura quæ ſecum ferenda ſacroꝝ,quæ(quia uires ad oĩa ferenda deerant)relinquenda eſſent,conſultãtes, quiſue ea locus fideli aſſeruaturus cuſtodia eſſet,optimum ducunt cõdita in doliolis ſacello ꝓximo ædibus flaminis Quirinalis,ubi nunc deſpui religio eſt,defodere,cætera,inter ſe onere partito, feruntur uia,q̃ ſublicio ponte ducit ad Ianiculum.In eo cliuo eas quum L.Albinus, de plebe romana hõ,conſpexiſſet,plauſtro cõiugem ac liberos habens,inter cæteram turbam,quæ inutilis bello ex urbe excedebat,ſaluo etiam tum diſcrimine diuinaꝝ humanarumq; reꝝ,irreligioſum ratus ſacerdotes publicos,ſacraq; po.Ro.pedibus ire,feriq; ſe ac ſuos uehiculo cõſpici,deſcendere uxorem ac pueros iuſſit,uirgines ſacraq; in plauſtrum ĩpoſuit,& Cære,quo iter erat ſacerdotibus,ꝑuexit.Rome in-

terim ſatis iam oibus, ut in tali re, ad tuendá arcem cõpoſitis, turba ſenioꝝ domos regreſſa, aduētum hoſtium obſtinato ad mortem aio expectabat, q eoꝝ curules geſſerant magiſtratus, ut in fortunæ priſtinæ honorumqꝫ, aut uirtutis inſignibus morerentur, quæ auguſtiſſima ueſtis eſt thenſas ducētibus, triumphantibuſue. ea ueſtiti medio ædium eburneis ſellis ſedere. Sunt q M. Fabio pontifice maxio præfante carmen, deuouiſſe eos ſe pro patria. Quiritibuſqꝫ Romanis tradant. Galli, & qa interpoſita nocte a cõtentione pugnæ remiſerant aios, & quod nec in acie ancipiti uſquã certauerant prælio, nec cum ĩpetu, aut ui capiebant urbem, ſine ita ſine ardore animoꝝ ingreſſi poſtero die urbem, patēte Collina porta, in foꝝ perueniunt, circunferentes oculos ad templa deum, arcemqꝫ ſolam belli ſpeciem tenentem, inde modico relicto præſidio, neqꝫ in diſſipatos ex arce, aut Capitolio ĩpetus fieret, dilapſi ad prædam uacuis occurſu hominum uiis, pars in proxima quæqꝫ tectorum agmine ruunt, pars ultima (uelut ea demum intacta & referta præda) petunt. Inde rurſus ipſa ſolitudine abſterriti, nequa fraus hoſtilis uagos exciperet, in forum, ac propinqua foro loca conglobati redibant, ubi eos, plebis ædificiis obſeratis, patentibus atriis principum, maior prope cunctatio tenuit aperta quam clauſa inuadendi, adeo haud ſecus, quam uenerabundi intuebantur in ædium ueſtibulis ſedentes uiros, præter ornatum habitumqꝫ humano auguſtiorem, maieſtate etiam, quam uultus grauitaſqꝫ oris præ ſe ferebat, ſimillimos diis. Ad eos uelut ſimulacra uerſi quum ſtarent, M. Papyrius, unus ex his, dicitur Gallo barbam ſuam (ut tum omnibus promiſſa erat) permulcenti, ſcipione eburneo in caput incuſſo, iram mouiſſe, atqꝫ ab eo initium cædis ortum, cæteros in ſedibus ſuis trucidatos. Poſt principum cædem nulli deinde mortalium parci, diripi tecta, exhauſtis inici ignes. Cæterum ſeu non omnibus delendi urbem libido erat, ſeu ita placuerat principibus Gallorum, & oſtentari quædam incendia terroris cauſſa, ſi compelli ad deditionem caritate ædium ſuarum obſeſſi poſſent, & non omnia concremari tecta, ut quodcunqꝫ ſupereſſet urbis, id pignus ad flectendos hoſtium animos haberent. Nequaquam perinde atqꝫ capta urbe prima die aut paſſim, aut late uagatus eſt ignis. Romani ex arce plenam hoſtium urbem cernentes, uagoſqꝫ per uias omnes curſus, quum alia atque alia parte noua aliqua clades oriretur, non mentibus ſolum concipere, ſed ne auribus quidem atque oculis ſatis conſtare poterant. Quocunque clamor, ſonitus hoſtium, mulierum puerorumque ploratus, ſonitus flāmæ, & fragor ruentium tectorum auertiſſet, pauentes ad omnia animos, oraque, & oculos flectebāt, uelut ad ſpectaculum a fortuna poſiti occidentis patriæ, nec ullius rerum ſuarum relicti præterquam corporum uindices, tanto ante alios miſerandi magis, qui unquam obſeſſi ſunt, quod interclusi a patria obſidebantur, omnia ſua cernentes in hoſtium poteſtate. Nec tranquillior nox diem tam fœde actum excepit. Lux deinde noctem inquietam inſecuta eſt, nec ullum erat tempus, quod a nouæ ſemper cladis alicuius ſpectaculo ceſſaret, nihil tamen tot onerati atque obruti malis flexerunt animos, quin (etſi omnia flammis ac ruinis æquata uidiſſent) quamuis inopem paruumque; quem tenebant collem, libertati relictum uirtute defenderent, & iam quum eadem quotidie acciderent, uelut aſſueti malis, abalienauerant ab ſenſu rerum ſuarum animos, arma tantum ferrumque in dextris, uelut ſolas reliquias ſpei ſuæ, intuentes. Galli quoque per aliquot dies in tecta modo urbis nequiquam bello geſto, quum inter incendia ac ruinas captæ urbis nihil ſupereſſe, præter armatos hoſtes, uiderent, nequiquam tot cladibus territos, nec flexuros ad deditionem animos, ni uis adhiberetur, experiri ultima, & impetum facere in arcem ſtatuunt. Prima luce ſigno dato multitudo omnis in foro inſtruitur, inde clamore ſublato, ac teſtudine facta, ſubeunt, aduerſus quos romani nihil temere, nec trepide, ad omnes aditus ſtationibus firmatis, qua ſigna ferri uidebant, ea robore uirorum oppoſito ſcādere ſinunt hoſtem, quo ſucceſſerint magis in arduum, eo pelli poſſe per procliue facilius rati. Medio fere cliuo reſtitere, atqꝫ inde ex loco ſuperiore; qui prope ſua ſponte in hoſtem inferebat, impetu facto, ſtrage ac ruina fudere Gallos, ut nunquam poſtea nec pars, nec uniuerſi tentauerint tale pugnæ genus. Omiſſa itaqꝫ ſpe per uim atqꝫ arma ſubeundi, obſidionem parant, cuius ad id tempus immemores, & quod in urbe fuerat frumentum incendiis urbis abſumpſerant, & ex agris per ipſos dies raptum omne Veios erat. Igitur exercitu diuiſo partim per finitimos populos prædari placuit, partim obſideri arcem, ut obſidentibus frumentum populatores agrorum præberent. Proficiſcentes Gallos ab urbe ad Romanam experiendam uirtutem fortuna ipſa Ardeam, ubi Camillus exulabat, duxit. Qui mœſtior ibi fortuna publica, quam ſua, quum diis hominibuſqꝫ accuſandis ſeneſceret, indignando mirandoqꝫ, ubi uiri eſſent, qui ſecum Veios Falerioſqꝫ cepiſſent, qui alia bella fortius ſemper, quam felicius geſſiſſent, repente audit Gallorum exercitum aduentare, atqꝫ de eo pauidos Ardeates cõſultare. Nec ſecus quam diuino ſpiritu tactus, quum ſe in mediam concionem intuliſſet, abſtinere ſuetus ante talibus conſiliis, Ardeates, inquit, ueteres amici, noui etiam ciues mei, quando & ueſtrum beneficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea, nemo ueſtrum cõditionis meæ oblitum me huc ꝓceſſiſſe putet, ſed res ac periculum commune cogit, quod quiſqꝫ poſſit in re trepida præſidii in medium cõferre, & quãdo ego uobis ꝓ tantis ueſtris in me meritis grãm referã, ſi nunc ceſſauero? aut ubi uſus erit mei uobis, ſi in bello non fuerit? hac arte in patria ſteti, & inuictus bello, in pace ab ingratis

ab ingratis ciuibus pulſus ſum. Vobis autem Ardeates fortuna oblata eſt, & pro tantis priſtinis Po.Roma. beneficiis, quanta ipſi meministis, nec enim exprobranda apud memores ſunt, gratiæ referendæ, & huic urbi decus ingens belli ex hoſte communi pariendi. Quæ effuſo agmine aduentat, gens eſt, cui natura corpora animoſque magna magis,quam firma dederit,eo in certamen omne plus terroris,quam uirium ferunt. Argumento ſit clades Romana,patétem cepere urbem, ex arce Capitolioq;,quod his exigua reſiſtitur manu, iam obſidionis tedio uicti abſcedunt, uagiq; per agros palantur,cibo uinoq; raptim hauſto repleti ubi nox appetit,prope riuos aquarum ſine munimento,ſine cuſtodiis paſſim ferarum ritu ſternuntur,nunc ab ſecundis rebus magis etiam ſolito incauti.Si uobis in animo eſt tueri mœnia ueſtra,nec pati hæc omnia Galliam fieri,prima uigilia capite arma frequentes,me ſequimini ad cædem,non ad pugnam,niſi uictos ſomno uelut pecudes trucidãdos tradidero,nõ recuſo eundẽ Ardeæ rerum mearum exitum,quem Romæ habui Aequis iniquiſq; perſuaſum erat,tantum bello uirum neminem uſquam ea tempeſtate eſſe.Concione dimiſſa,corpora curant,intenti quam mox ſignum daretur,quo dato primæ noctis ſilentio ad portas Camillo pſto fuere.Egreſſi haud procul urbe,ſicut prædictum fuerat,caſtra Gallorum in tuta neglectaq; ab omni parte nacti cum ingenti clamore inuadunt,nuſquam prælium,omnibus locis cædes eſt,nuda corpora & ſoluta ſomno trucidãtur,extremos tamen pauor cubilibus ſuis excitos,quæ aut unde uis eẽt ignaros,in fugã,& quoſdã in hoſtem ipſum improuidos tulit.Magna pars i agrum Antiatem delati incurſione ab oppidanis in palantes facta,circunueniuntur.Similis in agro Veienti Tuſcorum facta ſtrages eſt,qui urbis iam prope quadringenteſimum annum uicinæ,oppreſſæ ab hoſte inuſitato inauditoq;,adeo nihil miſerti ſunt,ut in agrum Romanum eo tempore incurſiones facerent, pleniq; prædæ Veios etiam,præſidiumq; & ſpem ultimam Romani nominis in animo habuerint oppugnare.Viderant eos milites Romani uagantes per agros,& congregatos agmine prædam præ ſe agentes, & caſtra cernebant haud procul Veiis poſita,inde primum miſeratio ſui,deinde indignitas,atq; ex ea ira animos cepit,Hetruſcis etiã,a quibus bellum Gallicum in ſe auertiſſent,ludibrio eſſe clades ſuas, uix temperauere animis,quin extẽplo impetũ facerent,compreſſiq; a Cæditio centurione,quem ſibimet ipſi præfecerãt,rem in noctem ſuſtinuere,tantum par Camillo defuit author,cætera eodem ordine,eodemq; fortunæ euentu geſta,quin etiã ducibus captiuis,qui cædi nocturnæ ſuper fuerant,ad aliã manum Tuſcorum ad Salinas profecti nocte inſequenti ex improuiſo maiorem cædem ediderunt,publicaq; uictoria ouantes Veios redeunt. Romæ interim plerũq; obſidio ſegnis,& utrinq; ſilẽtium eſſe,ad id tãtum Gallis intentis,nequis hoſtium euadere inter ſtationes poſſet,quum repẽte iuuenis Ro.admiratione in ſe ciues,hoſteſq; cõuertit. Sacrificium erat ſtatum in Quirinali colle Fabiæ gẽti,ad id faciendum C.Fabius Dorſus Gabino ritu cinctus,ſacra manibus gerens,quum de Capitolio deſcendiſſet,per medias hoſtium ſtationes egreſſus,nihil ad uocem cuiuſquã,terroréue motus in Quirinalem collem peruenit,ibiq; omnibus ſolẽniter peractis,eadem reuertens ſimiliter conſtanti uultu graduq;,ſatis ſperãs propitios eſſe deos,quorum cultũ,ne mortis qdem metu prohibitus, deſeruiſſet,in Capitolium ad ſuos redit,ſeu attonitis Gallis miraculo audaciæ,ſeu religione etiã motis, cuius haud quaquã neligens gens eſt. Veiis interim nõ animi tãtum indies,ſed etiã uires creſcebant, nec Romanis ſolum eo conuenientibus ex agris,qui aut prælio aduerſo,aut clade captæ urbis fugati fuerãt,ſed etiã ex Latio uolũtariis confluentibus,ut in parte prædæ eſſent. Maturum iam uidebatur repeti patriã,eripiq; ex hoſtiũ manibus,ſed corpori ualido caput deerat.Locus ipſe admõebat Camilli,& magna pars militum erat,qui ductu auſpicioq; eius res proſpere geſſerãt,& Cæditius negare ſe cõmiſſurum,cur ſibi aut deorum,hominumue quiſquam imperium finiret potius,quã ipſe memor ordinis ſui poſceret imperatorem.Conſenſu omnium placuit ab Ardea Camillum acciri,ſed ante cõſulto ſenatu,qui Romæ eſſet,adeo regebat omnia pudor,diſcriminaq; rerum prope perditis rebus ſeruabant. Ingenti periculo tranſeundum per hoſtium cuſtodias erat,ad eam rem Pontius Cominus,impiger iuuenis,operam pollicitus,incubans cortici ſecundo Tyberi ad urbem defertur, inde, qua proximum fuit, a ripa per præruptum,eoque neglectum hoſtium cuſtodia, ſaxum in Capitolium euadit,& ad magiſtratus ductus mandata exercitus edit. Accepto inde ſenatus decreto, ut & comitiis curiatis reuocatus de exilio iuſſu Po. Romani Camillus dictator ex templo diceretur, militeſque haberent imperatorem,quem uellent. Eadem digreſſus nuntius Veios contendit,miſſique Ardeam legati ad Camillum,Veios eum perduxere,ſeu quod magis credere libet,non prius profectum ab Ardea,quam comperit legem latam,quod nec iniuſſu populi mutari finibus poſſet,nec niſi dictator dictus auſpicia in exercitu habere.Lex curiata lata eſt,dictatorq; abſens dictus.Dum hæc ad Veios agebantur,interim arx Romæ Capitoliumq; in ingenti periculo fuit,nam Galli ſeu ueſtigio notato humano,qua nuntius a Veiis peruenerat,ſeu ſua ſponte animaduerſo,ad Carmentis ſaxum aſcenſu æquo nocte ſubluſtri,quum primo inermem,qui tentaret uiam præmiſiſſent, tradentes inde arma, ubi quid iniqui eſſet,alterni innixi, ſubleuanteſque inuicem, & trahentes alii alios, prout poſtularet locus, tanto ſilentio in ſummum euaſere, ut non cuſtodes ſolum fallerent, ſed ne

canes quidem, ſollicitum animal ad nocturnos ſtrepitus, excitarent, anſeres non fefellere, quibus ſacris Iunoni in ſumma inopia cibi tamen abſtinebatur, quæ res ſaluti fuit. Nanque clangore eorum alarumꝗ crepitu exercitus M. Manlius, qui triennio ante COS. fuerat, uir bello egregius, armis arreptis ad arma cæteros ciens uadit, & dum cæteri trepidant, Gallum, q iá in ſummo conſtiterat, umbone ictum deturbat, cuius caſus ꝓlapſi quũ ꝓximos ſterneret, trepidantes alios, armiſꝗ omiſſis ſaxa, quibus adhærebát, manibus amplexos trucidat. Iamꝗ & aliis conglobatis telis miſſilibuſꝗ ſaxis perturbare hoſtes, ruinaꝗ tota ꝓlapſa acies in p̄ceps deferri, ſedatoꝗ deinde tumultu, reliquũ noctis, quantum in turbatis mẽtibus poterat, quũ præteritũ quoꝗ periculũ ſollicitaret, quieti datũ eſt Luce orta, uocatis claſſico ad cõcilium militibus ad tribunos, quũ & recte & perperá facto pretiũ deberet. Manlius primũ ob uirtutem laudatus, donatuſꝗ nõ a tribunis ſolũ militũ, ſed conſenſu etiá militari, cui uniuerſi ſe libras farris, & quartarios uini ad ædes eius, quæ in arce erant, contulerũt, ré dictu paruá, cæteꝝ inopia fecerat eá argumentũ ingens caritatis, quũ ſe quiſꝗ uictu ſuo defraudás, detractũ corpori atꝗ uſibus neceſſariis ad honoré unius uiri cõferret. Tum uigiles eius loci, quos fefellerat aſcendens hoſtis, citati, & quũ in oés more militari ſe animaduerſurum P. Sulpitius tribunus militũ ꝓnũtiaſſet, conſentiente clamore militũ in unũ uigilem cõiicientium culpam, deterritus a cæteris abſtinuit, reum haud dubiũ eius noxæ, approbátibus cunctis, de ſaxo deiecit. Inde intẽtiores utrinꝗ cuſtodiæ eſſe, & apud Gallos, qa uulgatũ erat inter Veios, Romáꝗ nuntios cõmeare, & apud Romanos, ob nocturni periculi memoriá. Sed ante oía obſidionis belliꝗ mala fames utrinꝗ exercitũ urgebat, Gallos peſtilentia ẽt, tum loco iacente inter tumulos caſtra habẽtes, tũ ab incendiis torrido & uaporis pleno, cineremꝗ nõ puluerem mõ ferente, quum quid uenti motum eſſet, quoꝝ intoleráriſſima gens eſt, humoriꝗ ac frigori aſſueta, tum æſtu & angore uexata uulgatis ueluti in pecora morbis morerẽtur. Iam pigritia ſingulos ſepeliẽdi ꝓmiſcue aceruatos cumulos hominũ urebant, buſtorũꝗ ide Gallicoꝝ noie inſigné locũ fecere. Induciæ deinde cũ Romanis factæ, & colloquia ꝑmiſſu imperatoꝝ habita, in qbus quũ identidem Galli famé obiicerẽt, eaꝗ neceſſitate ad deditioné uocarẽt, dicit̃ auertendæ eius opinionis cauſſa multis locis panis de Capitolio iactus eẽ in hoſtiũ ſtatiões. Sed iam neꝗ diſſimulari, neꝗ ferri ultra fames poterat, itaꝗ dũ dictator delectũ per ſe Ardeæ habet, magiſtrũ equitum L. Valeriũ a Veiis abducere exercitũ iubet, parat inſtruitꝗ, qbus haud impar adoriat̃ hoſtes. Interim Capitolinus exercitus ſtationibus uigiliiſꝗ feſſus, ſupatis tñ humanis oibus malis, quũ famem uná natura uinci nõ fineret, diem de die ꝓſpectans, ſi qd auxilium a dictatore appareret, poſtremo ſpe quoꝗ iá nõ ſolũ cibo deficiẽte, & quum ſtationibus ꝓcederẽt ꝓpe obruẽtibus infirmũ corpus armis, uel dedi uel redimi ſe, quacũꝗ pactione poſſent, iuſſit, iactátibus nõ obſcure Gallis, haud magna mercede ſe adduci poſſe, ut obſidioné relinquant. Tũ ſenatus habitus, tribuniſꝗ militũ datũ negotiũ, ut paciſcerẽtur. Inde iter P. Sulpitiũ tribunũ militum, & Brennũ regulũ Galloꝝ colloquio tráſacta res eſt, & mille pondo auri pretiũ populi, gentibus mox imperaturi, factũ. Rei fœdiſſimæ per ſe adiecta indignitas eſt, põdera ab Gallis allata iniqua, & tribuno recuſante additus ab inſolẽte Gallo ponderi gladius, auditaꝗ intolerãda Romanis uox Veh uictis eſſe. Sed diiꝗ & homines ꝓhibuere redẽptos uiuere Romanos, ná forte quadá prius, quá infanda merces perficeret̃, ꝑ altercationé nondũ oí auro appẽſo, dictator interuenit, auferriꝗ auꝝ de medio, & Gallos ſubmoueri iubet. Quũ illi retinẽtes pactos dicerẽt ſeſe, negat eá pactioné ratá eſſe, q̃ poſteaꝗ ipſe dictator creatus eſſet, iniuſſu ſuo ab inferioris iuris magiſtratu facta eſſet, denuntiatꝗ Gallis, ut ſe ad præliũ expediant, ſuos in aceruũ coniicere ſarcinas, & arma aptare, ferroꝗ nõ auro recupar̃ p̃riá iubet, i cõſpectu hẽntes fana deũ, & cõiuges, & libos & ſolũ p̃riæ deforme belli malis, & oía, q defendi repetiꝗ, & ulciſci fas ſit. Inſtruit deinde acié, ut loci natura patiebat̃, in ſemirutæ ſolo urbis, & natura inæquali, & oía, q̃ arte belli ſecunda ſuis eligi præparatiue poterant, prouidit. Galli noua re trepidi arma capiunt, ira magis, quá conſilio in Romanos incurrunt. Iam uerterat fortuna, iam deorum opes, humanaꝗ conſilia rem Romanam adiuuabant. Igitur primo concurſu haud maiore momento fuſi ſunt Galli, quá ad Alliam uicerant. Iuſtiore altero deinde prælio ad octauũ lapidem Gabina uia, quo ſe ex fuga contulerant, eiuſdem ductu, auſpicioꝗ Camilli uincuntur, ibi cædes omnia optinuit, caſtra capiuntur, & ne nuntius quidem cladis relictus. Dictator recuperata ex hoſtibus patria, triumphans in urbem redit, interꝗ iocos militares, quos incõditos iaciunt, Romulus, ac parens patriæ, conditorꝗ alter urbis, haud uanis laudibus appellabatur. Seruatam deinde bello patriam, iterum in pace haud dubie ſeruauit, quum prohibuit migrari Veios, & tribunis rem intentius agẽtibus poſt incenſam urbem, & per ſe inclinata magis plebé ad id cõſilium, eaꝗ cauſſa fuit non abdicandæ poſt triũphum dictaturæ, ſenatu obſecrãte, ne rem publicá in incerto relinqueret ſtatu. Omnium primum, ut erat diligentiſſimus religionũ cultor, quæ ad deos immortales ꝑtinebant, retulit, & ſenatuſconſultum facit, fana omnia, quod ea hoſtis poſſediſſet, reſtituerentur, terminarentur, expiarenturꝗ, expiatioꝗ eorum in libris per duumuiros quæreretur. tum Cæretibus publice hoſpitium fieret, quod ſacra Po. Romani, ac ſacerdotes recepiſſent, beneficioque eius populi non intermiſſus honos deum immortalium eſſet. Iudi Capitolini fierent,

quod

quod Iuppiter Opt.Max.ſuam ſedem,atq; arcem Po. Romani in re trepida tutatus eſſet, collegiũq; ad eam rẽ M.Furius dictator conſtitueret,ex iis,qui in Capitolio atq; arce habitarẽt.Expiandæ etiam uocis nocturnæ,q̃ nuntia cladis ante bellum Gallicum audita,neglectaq; eſſet,mẽtio illata, iuſſumq; templum in noua uia Allocutio fieri.Aurum,quod Gallis ereptum erat,quodq; ex aliis templis in/ ter trepidationẽ in Iouis cellam collatum,quum in quæ referre oporteret confuſa memoria eſſet,ſa/ crum omne iudicatum,& ſub Iouis ſella poni iuſſum.Iam ante in eo religio ciuitatis apparuerat, q̃d quũ in publico deeſſet auꝝ,ex quo ſumma pactæ mercedis Gallis cõfieret,a matronis collatum acce perãt,ut eaꝝ ſicut uiroꝝ poſt mortẽ ſolẽnis laudatio eſſet.Iis peractis,quæ ad deos ꝑtinebant, quæq; per ſenatũ agi poterãt,tum demũ agitantibus tribunis plebẽ aſſiduis cõcionibus,ut relictis ruinis in urbẽ paratã Veios trãſmigrarent,in cõcionẽ uniuerſo ſenatu ꝓſequente aſcendit,atq; ita uerba fecit. Adeo mihi acerbæ ſunt Quirites cõtentiones cũ tribunis plebis,ut nec triſtiſſimi exilii ſolatiũ aliud habuerim,quo ad Ardeæ uixi,quã quod procul ab his certaminibus eram,& ob eadem hæc nõ,ſi me ſenatuſconſulto populiq; iuſſu reuocaretis,rediturus unquã fuerim,nec nũc me ut redirem mea uo luntas mutata,ſed ueſtra fortuna ꝑpulit,quippe ut in ſua ſede maneret patria,id agebatur, nõ ut ego utiq; in patria eſſem,& nunc quieſcerem,& tacerem libenter,niſi hæc quoq; pro patria dimicatio eẽt, cui deeſſe,quoad uita ſuppetat,aliis turpe,Camillo etiam nefas eſt.Quid enim repetimus? q̃d obſeſ ſam ex hoſtium manibus eripimus,ſi recuperatam ipſi deſerimus? & quũ uictoribus Gallis capta to ta urbe,Capitoliũ tamen,atque arcem diiq;,& homines Romani tenuerint,habitauerint,uictoribus Romanis recuperata urbe,arx quoq; & Capitoliũ deſeret? & plus uaſtitatis huic urbi ſecunda noſtra fortuna faciet,quam aduerſa fecerit? Equidẽ ſi nobiſcum urbe ſimul poſitæ,traditæq; per manus re ligiones nullæ eſſent,tamen tam euidens numen hac tẽpeſtate rebus affuit Romanis,ut omnẽ negli/ gentiam diuini cultus exemptam hominibus putem.Intuemini enim horum deinceps annorum uel ſecundas res,uel aduerſas,inuenietis oĩa proſpere eueniſſe ſequentibus deos, aduerſa ſpernentibus. Iam omnium primum Veiens bellum per quot annos,quanto labore geſtum,non ante cepit finem, quam monitu deorum aqua ex lacu Albano emiſſa eſt.Quid hæc tandem urbis noſtræ clades noua, num ante exorta eſt,quã ſpreta uox cælo emiſſa de aduentu Gallorum? quã gentium ius a legatis no ſtris uiolatum? quã a nobis quũ uindicari deberet,eadem negligentia deoꝝ prætermiſſum? Igitur ui cti,captiq;,ac redempti tantum pœnarum diis hominibuſq; dedimus,ut terrarum orbi documento eſſemus.Aduerſæ deinde res admouerũt religionum.Confugimus in Capitolium ad deos, ad ſedẽ Iouis Opt.Max.ſacra in ruina rerum noſtrarum alia terræ cælauimus,alia auecta in finitimas urbes amouimus ab hoſtium oculis, deoꝝ cultũ deſerti ab diis hominibuſq; tamen nõ intermiſimus,red/ didere igitur patriam,& uictoriam,& antiquum belli decus amiſſum,& in hoſtes,qui cæci auaritia in pondere auri fœdus ac fidẽ fefellerunt,uerterũt terrorem,fugamq;, & cædem. Hæc culti neglectiq; numinis tãta monimẽta in rebus humanis cernẽtes,ecq̃d ſentitis Quirites,quãtum uixdum ex nau/ fragiis prioris culpæ,cladiſq; emergentes paremus nefas? Vrbem auſpicato,inauguratoq; cõditã ha/ bemus,nullus locus in ea non religionum,deorumq; eſt plenus,ſacrificiis ſolennibus non dies magis ſtati,quam loca ſunt,in quibus fiant,Hos oẽs deos publicos,priuatoſq; Quirites deſerturi eſtis? Quã par ueſtrum factum eſt,quod in obſidione nuper in egregio adoleſcente Fabio non minore hoſtium admiratione,quã ueſtra conſpectum eſt,quum inter gallica tela digreſſus ex arce ſolenne Fabiæ gẽtis in colle Quirinali obiit,An gentilia ſacra,ne in bello quidem intermitti,publica ſacra & Ro.deos etiã in pace deſeri placet? & pontifices flamineſq; negligentiores publicarum religionum eſſe,quã priua/ tus in ſolenni gentis fuerit? Forſitan aliq̃s dicat,aut ea nos Veiis facturos,aut huc inde miſſuros ſacer dotes noſtros,qui faciãt,quorum neutrum fieri,ſaluis cærimoniis,poteſt.Et ne omnia generatim ſa/ cra,oẽſq; percenſeã deos,in Iouis epulo num alibi,quam in Capitolio puluinar ſuſcipi poteſt? Quid de æternis Veſtæ ignibus,ſignoq;,quod imperii pignus cuſtodia eius templi tenet̃,loquar? Quid de ãcylibus ũris? Mars Gradiue,tu q̃ Quirine pr̃,hæc oĩa ꝓſano deſeri placet ſacra,æq̃lia urbi, q̃dã ue tuſtiora origĩe urbis? Et uidete q̃d iter nos,& maiores iterſit,illi ſacra q̃dã i mõte Albano Lanuuioq; nobis facienda tradiderũt.An ex hoſtium urbibus Romã ad nos trãſferri ſacra religioſum fuit , hinc ſine piaculo in hoſtium urbem Veios tranſferemus? Recordamini agitedum,quoties ſacra inſtauren tur,quia aliquid ex patrio ritu negligẽtia,caſuue prætermiſſum eſt.Modo quæ res poſt ꝓdigium Al/ bani lacus,niſi inſtauratio ſacroꝝ,auſpiciorumq; renouatio affectæ Veiẽti bello reipublicæ remedio fuit? At etiam tanquã ueterum religionũ memores,& peregrinos deos tranſtulimus Romã, & inſti/ tuimus nouos.Iuno regina tranſuecta a Veiis nuper in Auentino,quã inſigni ob excellẽs matronarũ ſtudium,celebriq; dedicata eſt die.Allocutio templum propter cæleſtem uocem exauditam in noua uia iuſſimus fieri,Capitolinos ludos ſolẽnibus aliis addidimus,collegiũq; ad id nouum,authore ſe/ natu,cõdidimus.Quid hoꝝ opus fuit ſuſcipi,ſi una cũ Gallis urbẽ Romanã relicturi ſumus? ſi nõ uo luntate manſimus in Capitolio ꝑ tot mẽſes obſidiõis? ſi ab hoſtibus metu retẽti ſumus? De ſacris lo/ quimur,& de templis,quid tandem de ſacerdotibus? nonne in mentẽ uenit,quantũ piaculi commit/

tatur? Veſtalibus nempe illa una ſedes eſt, ex qua nihil unquam, prætetquã urbs capta mouit, flamini Diali noctem unam manere extra urbem nefas eſt, hos Veientes ꝓ Romanis facturi eſtis ſacerdotes? & ueſtales tuæ te deſerent Veſta? & flamen peregre habitando in ſingulas noctes, tantum ſibi reiq; p. piaculum contrahet? Quid alia, quæ auſpicato agimus omnia fere intra pomœrium, cui obliuioni, aut cui negligentiæ damus? Comitia curiata, quæ rem militarem continent, comitia centuriata, quibus COSS. tribunoſq; militares creatis, ubi auſpicato, niſi ubi aſſolent, fieri poſſunt? Veioſne hæc traſſeremus? an comitiorum cauſſa populus tanto incõmodo in deſertam hanc ab diis hominibuſq; urbem conueniet? Sed res ipſa cogit uaſtam incendiis ruiniſq; relinquere urbem, & ad integra omnia Veios migrare, nec hic ædificando inopem plebem uexare. Hanc autẽ iactari magis cauſſam, quã ueram eſſe, ut ego non dicam, apparere uobis Quirites puto, q̃ meminiſtis ante Galloꝝ aduentum, ſaluis tectis publicis, priuatiſq;, ſtãte incolumi urbe, hanc tandem rem actam eſſe, ut Veios trãſmigraremus. Et uidete quantum inter meam ſententiam ueſtrãq; interſit tribuni, uos etiam, ſi tunc faciendum nõ fuerit, nũc utiq; faciẽdum putatis, ego contra, nec id mirati ſitis prius, quã quale ſit, audiueritis. Etiã ſi tunc migrandum fuiſſet incolumi tota urbe, nunc has ruinas relinquendas non cenſerem, quippe tum cauſſa nobis in urbem captã migrãdi, uictoria eſſet glorioſa nobis ac poſteris noſtris, nunc hæc migratio nobis miſera ac turpis, Gallis glorioſa eſt, non enim reliquiſſe uictores, ſed amiſiſſe uicti patriam uidebimur. Hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs, hoc circũ ſeſſum Capitolium neceſſitatis ĩpoſuiſſe, ut deſereremus penates noſtros, exiliumq; ac fugam nobis ex eo loco conſciſceremus, quẽ tueri nõ poſſemus? & Galli euertere potuerunt Romam, quã Romani reſtituere non uidebuntur potuiſſe? Quid reſtat, niſi ut ſi iam nouis copiis ueniant (conſtat enim uix credibilem multitudinem eſſe) & habitare in capta ab ſe, deſerta a uobis hac urbe, uelint, ſinatis? Quid ſi non Galli hoc, ſed ueteres hoſtes noſtri Equi Volſciq; faciãt, ut cõmigrent Romã? uelitiſne illos Romanos, uos Veientes eſſe? an malitis hãc ſolitudinem ueſtram, quã urbem hoſtiũ eſſe? nõ equidem uideo, quid magis nefas ſit. Hæc ſcelera, q̃a pigetæ dificare, hæc dedecora pati parati eſtis? Si tota urbe nullũ melius ãpliuſue tectũ fieri poſſit, q̃ caſa illa conditoris eſt noſtri, non in caſis ritu paſtoꝝ agreſtiumq; habitare eſt ſatius, inter ſacra penateſq; ueſtros, quã exulatum publice ire? Maiores noſtri conuenæ paſtoreſq;, quum in his locis nihil, præter ſyluas paludeſq; eſſet, nouam urbẽ tam breui ædificauerunt, nos Capitolio, arce incolumi, ſtantibus templis deorum, ædificare incenſam piget? & quod ſinguli facturi fuimus, ſi ædes noſtræ deflagraſſent, hoc in publico incendio uniuerſi recuſamus facere? Quid tandem? ſi fraude, ſi caſu Veiis incendium ortum ſit, uentoque, ut fieri poteſt, diffuſa flamma magnam partem urbis abſumat, Fidenas inde, aut Gabios, aliamue quam urbem quæſituri ſumus, quo tranſmigremus? Adeo nihil tenet ſolum patriæ, nec hæc terra, quam matrem appellamus? ſed in ſuperficie, tigniſq; caritas nobis patriæ pendet? Et quidem fatebor uobis (etſi minus iniuriæ ueſtræ, quã meæ calamitatis meminiſſe iuuat) quum ab eſſem, quotieſcunque patria in mẽtem ueneirat, hæc omnia occurebant, colles, campique, & Tyberis, & aſſueta oculis regio, & hoc cælum, ſub quo natus, educatuſq; eſſem, quæ uos Quirites nunc moueant potius caritate ſua, ut maneatis in ſede ueſtra, q̃ poſtea, quũ reliq̃ritis ea, macerent deſiderio. Non ſine cauſa dii, hoĩeſq; condendæ locum hunc urbi elegerũt, ſaluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges deuehãtur, quo maritimi commeatus accipiantur, mare uicinum ad commoditates, nec expoſitum nimia propinquitate ad pericula claſſium externarum regionum, Italiæ medium. Ad incrementum urbis natum unice locũ argumẽto eſt ipſa magnitudo tã nouæ urbis. Trecenteſimus ſexageſimus quintus annus urbis Quirites agitur, inter tot ueterrimos populos tandiu bella geritis, quũ interea, ne ſingulas loquar urbes, non coniuncti cũ Equis Volſci, tot tam ualida oppida, non uniuerſa Hetruria, tantum terra mariq; pollens, atq; inter duo maria latitudinẽ optinens Italiæ, bello uobis par eſt. Quod quũ ita ſit quæ (malum) ratio eſt expertis alia experiri? quum iam, ut uirtus ueſtra tranſire alio poſſit, fortuna certe loci huius trãſferri nõ poſſit. Hic Capitolium eſt, ubi quondam, capite humano inuento, reſponſum eſt, eo loco caput rerum, ſummamq; imperii fore. Hic quũ augurato liberaretur Capitolium, Iuuentas, Terminuſq;, maximo gaudio patrum noſtrorum, moueri ſe nõ paſſi. Hic ueſtæ ignes, hic cælo ancilia demiſſa, hic omnes propitii manentibus uobis dii. Mouiſſe eos Camillus tum alia ratione, tum ea, quæ ad religiones pertinebat, maxime dicit. Sed rem dubiam decreuit uox opportũe emiſſa, quod quũ ſenatus poſt paulo de his rebus in curia Hoſtilia haberetur, cohorteſq; ex præſidiis reuertentes forte agmine forũ tranſirent, centurio in comitio exclamauit, ſignifer ſtatue ſignum, hic manebimus optime. Qua uoce audita, & ſenatus accipe ſe omẽ ex curia egreſſus cõclamauit, & plebs circunfuſa approbauit. Antiquata deinde lege, promiſcue urbs ædificari cœpta, tegula publice præbita eſt, ſaxi materiæq; cædẽdæ, unde q̃ſq; uellet, ius factũ, ꝓdibus acceptis eo anno ædificia ꝑfecturos. Feſtinatio curã exemit uicos dirigẽdi, dum omiſſo ſui alieniq; diſcrimine in uacuo ædificant, ea eſt cauſſa. ut ueteres cloacæ primo per publicum ductæ, nunc priuata paſſim ſubeãt tecta, formaq; urbis ſit occupatæ magis, quam diuiſæ ſimilis.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER SEXTVS.

QVAE AB CONDITA VRBE ROMA AD CAptam eandem urbem Romani ſub regibus primum, COSS. deinde ac dictatoribus, decenuiriſque, ac tribunis conſularibus geſſere foris bella, domi ſeditiones, quinque libris expoſui, res quum uetuſtate nimia obſcuras, uelut quæ magno ex interuallo loci uix cernuntur, tum quod paruæ, & raræ per eadem tempora literæ fuere, una cuſtodia fidelis memoriæ rerum geſtarum, & quod etiam, ſi quæ in commentariis pontificum, aliiſque publicis priuatiſqꝫ erant monimentis, incenſa urbe pleræqꝫ interiere, clariora deinceps, certioraqꝫ ab ſecunda origine, uelut ab ſtirpibus latius feraciuſqꝫ renatæ urbis geſta domi, militiæqꝫ exponenſ. Cæterum primo, quo adminiculo erecta erat, eodem innixa, M. Furio principe ſtetit, neqꝫ eũ abdicare ſe dictatura, niſi anno circumacto, paſſi ſunt. Comitia in inſequentem annum tribunos habere, quorum in magiſtratu capta urbs eſſet, non placuit, res ad interregnum rediit. Quum ciuitas in opere ac labore aſſiduo reficiendæ urbis teneretur, iterim Q. Fabio ſimul primũ magiſtratu abiit, ab Cn. Mario tribuno plebis dicta dies eſt, quod legatus in Gallos, ad quos miſſus erat orator, cõtra ius gentium pugnaſſet, cui iudicio eũ mors adeo opportuna, ut uoluntariam magna pars crederet, ſubtraxit. Interregnũ tamen iniit P. Cornelius Scipio, interrex poſt eum M. Furius Camillus iterum. Is tribunos militum conſulari poteſtate creat, A. Valerium Publicolam iterum, L. Verginium, P. Cornelium, A. Manlium, L. Aemylium, L. Poſthumium, ii ex interregno quum extemplo magiſtratum iniſſent, nulla de re prius quam de religionibus ſenatum cõſuluere. In primis fœdera ac leges (erant autem eæ duodecim tabulæ, & quædam regiæ leges) conquiri, quæ comparerent, iuſſerunt, alia ex aliis edita etiam in uulgus. Quæ autem ad ſacra pertinebant, a pontificibus maxime, ut religione obſtrictos haberent multitudinis animos, ſuppreſſa. Tum de diebus religioſis agitari cœptum, diem ad XV. Calendas Sextiles duplici clade inſignem, quo die ad Cremeram Fabii cæſi, quo deinde ad Aliam cum exitio urbis fœde pugnatum, a poſteriore clade Allienſem appellarunt, inſignemqꝫ rei nullius publice priuatimqꝫ agendæ fecerunt. Quidam, quod poſtridie Idus Quintiles non litaſſet Sulpitius tribunus militum, neqꝫ inuenta pace deum poſt diem tertium obiectus hoſti exercitus Romanus eſſet, etiam poſtridie Idus rebus diuinis ſuperſederi iuſſum, inde ut poſtridie Calendas quoqꝫ ac Nonas eadem religio eſſet, traditum putant. Nec diu licuit quietis conſilia erigendæ ex tam graui caſu reipublicæ ſecum agitare, hinc Volſci, ueteres hoſtes, ad extinguendum nomen Romanum arma cœperant, hinc Hetruriæ principum ſex oĩbus populis cõiurationẽ ad fanũ Voltũnæ factã mercatores afferebãt. Nouus quoqꝫ terror acceſſerat defectiõe Latinoꝝ Hernicorũqꝫ, q̃ poſt pacẽ ad lacũ Regillum factã p̃ annos ꝓpe centũ nunquã ãbigua fide in amicitia Po. Romani fuerãt. Itaqꝫ quũ tãti undiqꝫ terrores circũſtarent, appereteqꝫ omnibus, nõ odio ſolũ apud hoſtes, ſed cõtẽptu ẽt inter ſocios nomẽ Romanũ laborare, placuit eiſdẽ auſpiciis defendi rẽpublicã, q̃bus recuperata eẽt, dictatorẽqꝫ dici M. Furiũ Camillũ. Is dictator Claudiũ Seruiliũ Halam magiſtrum equitum dixit, iuſtitioque indicto, delectum iunioꝝ habuit, ita ut ſeniores quoque, q̃bus aliquid ſupeſſet roboris, in uerba ſua iuratos centuriaret. Exercitum conſcri-

ptum armatumq; trifariam diuiſit, partem unam in agro Veiente Hetruriæ oppoſuit, alteram ante urbem caſtra locare iuſſit, tribunus militum his A. Manlius, illis, qui aduerſus Hetruſcos mittebantur, L. Aemylius præpoſitus, tertiam partem ipſe ad Volſcos duxit, nec procul ab Lauinio (Admetium is locus dicitur) caſtra oppugnare eſt adortus, quibus ab contemptu (quod prope omnem deletam a Gallis Romanam iuuentutem crederent) ad bellum profectis, tantum Camillus auditus imperator terroris intulerat, ut uallo ſe ipſi, uallum congeſtis arboribus ſepirent, ne qua intrare ad munimenta hoſtis poſſet. Quod ubi animaduertit Camillus, ignem in coniectam ſepem coniici iuſſit, & forte erat uis magna uenti uerſa in hoſtem. Itaque non aperuit ſolum incendio uiam, ſed flammis in caſtra tendentibus uapore etiam, ac fumo, crepituq; uiridis materiæ flagrantis ita conſternauit hoſtes, ut minor moles ſuperantibus uallum in caſtra Volſcorum Romanis fuerit, quam tranſcedentibus ſepem incendio abſumptam fuerat. Fuſis hoſtibus cæſiſque, quum caſtra impetu cepiſſet dictator, prædam militi dedit, quo minus ſperatam minime largitore duce, eo militi gratiorem. Profectus deinde fugientes, quum omnem Volſcum agrum depopulatus eſſet, ad deditionem Volſcos ſeptuageſimo demum anno ſubegit. Victor ex Volſcis in Equos tranſit, & ipſos bellum moliẽtes, exercitum eorum ad Bolas oppreſſit, nec caſtra modo, ſed urbem etiam aggreſſus impetu primo cepit. Quum in ea parte, in qua caput rei Romanæ Camillus erat, ea fortuna eſſet, aliam in partem terror ingens ingruerat, Hetruria prope omnis armata Sutrium, ſocios Po. Romani, obſidebat, quorum legati opem rebus affectis orantes quum ſenatum adiſſent, decretum tulere, ut dictator primo quoque tempore auxilium Sutrinis ferret, cuius ſpei moram quum pati fortuna obſeſſorum non potuiſſet, confectaque paucitas oppidanorum opere, uigiliis, uulneribuſque, quæ ſemper eoſdem urgebant, per pactionem urbe hoſtibus tradita, inermes cum ſingulis ueſtimentis miſerabili agmine penates reliquerunt. Eo forte tempore Camillus cum exercitu Romano interuenit, cui quũ ſe moeſta turba ad pedes prouoluiſſet, principumque orationem neceſſitate ultima expreſſam fletus mulierum ac puerorum, qui exilii comites trahebantur, excepiſſet, parcere lamentis Sutrinos iuſſit, Hetruſcis ſe luctum lachrymaſque ferre, ſarcinas inde deponi, Sutrinoſque ibi conſidere modico præſidio relicto, arma ſecum militem ferre iubet. Ita expedito exercitu profectus ad Sutrium, id quod rebatur, ſoluta omnia rebus, ut fit, ſecundis inuenit, nullam ſtationem ante moenia, patentes portas, uictorem uagum prædam ex hoſtium tectis egerentem. Iterum igitur eodem die Sutrium capitur, uictores Hetruſci paſſim trucidantur ab nouo hoſte, neque ſe conglobandi, cocundique in unum, aut arma capiendi datur ſpatium, quum pro ſe quiſque tenderet ad portas, ſi qua forte ſe in agros eiicere poſſent, clauſas (id enim primum dictator imperauerat) portas inueniunt. Inde alii arma capere, alii, quos forte armatos tumultus occupauerat, conuocare ſuos, ut prælium inirent, quod accenſum a deſperatione hoſtium fuiſſet, ni præcones per urbem dimiſſi, poni arma, & parci inermi iuſſiſſent, nec, præter armatos, quenquam uiolari. Tum etiam quibus animi in ſpe ultima obſtinati ad certandum fuerant, poſteaquam data ſpes uitæ eſt, iactari paſſim arma, inermeſque, quod tutius fortuna fecerat, ſe hoſti offerre. Magna multitudo in cuſtodias diuiſa, oppidum ante noctem redditũ Sutrinis inuiolatum integrumque ab omni clade belli, quia non ui captum, ſed traditum per conditiones fuerat. Camillus in urbem triumphans rediit, trium ſimul bellorum uictor, longe plurimos captiuos ex Hetruſcis ante currum duxit, quibus ſub haſta uænundatis tantum æris redactum eſt, ut, pretio pro auro matronis per ſoluto, ex eo, quod ſupererat, tres pateræ aureæ factæ ſint, quas cũ titulo nominis Camilli ante Capitolium incenſum in Iouis cella conſtat ante pedes Iunonis poſitas fuiſſe. Eo anno in ciuitatem accepti, qui Veientium, Capenatiumque, ac Faliſcorum per ea bella tranſfugerant ad Romanos, agerque iis nouis ciuibus aſſignatus, reuocati quoque in urbẽ ſenatuſcõſulto a Veiis, qui ædificandi Romæ pigritia, occupatis ibi uacuis tectis, Veios ſe contulerant, & primo fremitus fuit aſpernantium imperium, dies deinde præſtituta capitaliſque poena, qui non remigraſſet Romam, ex ferocibus uniuerſis ſingulos (metu ſuo quenq;) obedientes fecit. Et Roma quũ frequentia creſcere, tum tota ſimul exurgere ædificiis, & rep. impenſas adiuuante, & ædilibus uelut publicum exigentibus opus, & ipſis priuatis (admonebat enim deſiderium uſus) feſtinantibus ad effectum operis, intraque annum noua urbs ſtetit. Exitu anni comitia tribunorum militum conſulari poteſtate habita, creati T. Quintius Cicinnatus, Q. Seruilius Fidenas, Q. Iulius Tullius, L. Aquilius Coruus, L. Lucretius Tricipitinus, Seruius Sulpitius Ruffus, exercitum alterum in Equos non ad bellum (uictos namque ſe fatebantur) ſed ab odio ad peruaſtandos fines, nequid ad noua conſilia relinquerent uirium, duxere, alterum in agrum Tarquinienſem, ibi oppida Hetruſcorum Cortuoſa, & Contenebra ui capta, dirutaque. Ad Cortuoſam nihil certaminis fuit, improuiſo adorti primo clamore atque impetu cepere, direptum oppidum, atque incenſum eſt. Contenebra paucos dies oppugnationem ſuſtinuit, labor continuus non die, non nocte remiſſus ſubegit eos, quum in ſex partes diuiſus exercitus Romanus ſenis horis in orbem ſuccederet prælio, oppidanos eoſdẽ integro ſemp certamini paucitas feſſos obiiceret, ceſſere tandẽ, locuſq; in

uadendi

uadendi urbē datus eſt Romanis. Publicari p̄dam tribunis placebat, ſed imperiū, quā conſilium ſegnius fuit, dum cunctant, iam militum p̄da erat, nec niſi p inuidiā adimi poterat. Eodē anno, ne priuatis tantū operibus creſceret urbs, Capitoliū quoq; ſaxo quadrato ſubſtructum eſt, opus uel in hac magnificētia urbis cōſpiciendū. Iā & tribuni plebis, ciuitate ædificādo occupata cōciones ſuas freqntare legibus agrariis conabant, oſtētabat in ſpē Pometinus ager tūc primū poſt accīſas a Camillo Volſcorū res poſſeſſionis haud ambiguæ, criminabant multo eū infeſtiorem agrū ab nobilitate eſſe, quā a Volſcis fuerit, ab illis enim tantum, quoad uires & arma habuerunt, incurſiones factas, nobiles homines in poſſeſſionem agri publici graſſari, nec, niſi antequam omnia præripiant, diuiſus ſit, locum ibi plebi fore. Haud magnopere plebem mouerant, & infrequentem in foro propter ædificandi curam, & eandem exhauſtam impenſis, eoq; agri immemorem, ad quem inſtruendum uires non eſſent. In ciuitate plena religionum, tunc etiam ab recenti clade ſuperſtitioſis principibus ut renouarentur auſpicia, res ad interregnum redit. Interreges deinceps M. Manlius Capitolinus, Seruius Sulpicius Camerinus, L. Valerius Potitus, hic demum tribunorum militum conſulari poteſtate comitia habuit, L. Papyrium, Cn. Sergium, L. Aemylium iterum, Licinium Menenium, L. Valerium Publicolam tertiū creat, hi ex interregno magiſtratum occœpere. Eodem anno ædes Martis Gallico bello uota dedicata eſt a T. Quintio, duumuiro ſacris faciundis. Tribus quattuor ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Sabbatina, Pometina, Narnienſis, eæq; XXXV. tribuum numerum expleuere. De agro Pometino a L. Sicinio tribuno plebis actum ad frequentiorem iam populum, mobilioremq; ad cupiditatem agri quam fuerat, & de Latino Hernicoq; bello mentio facta in ſenatu, maioris belli cura, quod Hetruria in armis erat, dilata eſt. Res ad Camillum tribunum militum conſulari poteſtate redit, collegæ additi quinq;, Seruilius Cornelius Maluginenſis, Q. Seruilius Fidenas ſextum, L. Quintius Cicinnatus, L. Horatius Puluillus, P. Valerius. Pricipio anni auerſæ curæ ſunt hominum a bello Hetruſco, quod fugiētium ex agro Pometino agmen repente illatum in urbem attulit Antiates in armis eſſe, Latinorumq; populos iuuentutem ſummiſiſſe ad id bellum, eo abnuentes publicum fuiſſe conſilium, quod non prohibitos tantummodo uoluntarios dicerent militare, ubi uellent. Deſierant iam ulla cōtemni bella, itaq; ſenatus diis agere gratias, quod Camillus in magiſtratu eſſet, dictatorem quippe dicendum eum fuiſſe, ſi priuatus eſſet, & collegæ fateri regimen omnium rerum, ubi quid bellici terroris ingruat, in uiro uno eſſe, ſibiq; deſtinatum in animo eſſe Camillo ſummittere imperium, nec quicquam de maieſtate ſua detractum credere, quod maieſtati eius conceſſiſſent. Collaudatis a ſenatu tribunis, & ipſe Camillus confuſus animo gratias egit. Ingens inde ait onus a Po. Romano ſibi, qui ſe dictatorem quartum iam creaſſet, magnum a ſenatu talibus de ſe iudiciis eius ordinis, maximum tam honorato collegarum obſequio iniungi. Itaq; ſiquid laboris uigiliarūq; adiici poſſit, certātem ipſum ſecum annixurum, ut tanto conſenſu ciuitatis opinionem, quæ maxima ſit, etiam conſtātem efficiat. Quod ad bellum, atq; Antiates attineat, plus ibi minarum, quam periculi eſſe, ſe tamen ut nihil timendi, ſic nihil contemnendi authorem eſſe. Circunſederi urbem Romanam ab inuidia & odio finitimorum, itaq; & ducibus pluribus, & exercitibus adminiſtrandam remp. eſſe. Te inquit, P. Valeri ſocium imperii, conſiliiq; legiones mecum aduerſus Antiatem hoſtem ducere placet, teq; Seruili alter o exercitu inſtructo paratoq; in urbe caſtra habere intentum, ſiue Hetruria ſe interim, ut nuper, ſiue noua hæc cura Latini, atq; Hernici mouerint, p certo hēo ita rē geſturū, ut pr̄e, auo, teq; ipſo, ac ſex tribunatibus dignū eſt, tertius exercitus ex cauſſariis ſenioribuſq; a L. Quintio ſcribatur, qui urbi mœnibuſq; præſidio ſit, L. Horatius arma, tela, frumentum, quæque belli alia tempora poſcent, puideat, te Seruili Corneli præſidem huius publici conſilii, cuſtodem religionum, comitiorum, legum, rerum omnium urbanarum collegam facimus. Cunctis in partes muneris, ſui benigne pollicentibus operam, Valerius ſocius imperii lectus adiecit M. Furium ſibi pro dictatore, ſeque ei pro magiſtro equitum futurum, proinde quam opinionem de unico imperatore, eam ſpem de bello haberēt, ſe uero bene ſperare. Patres & de bello, & de pace, uniuerſaq; rep. erecti gaudio fremunt, nec dictatore unquam opus fore reipub. ſi tales uiros in magiſtratu habeat, tam concordibus iunctos animis, parere atque imperare iuxta paratos, laudemque conferentes potius in medium, quam ex communi ad ſe trahentes. Iuſtitio indicto, delectuque habito, Furius, ac Valerius ad Satricum profecti, quo non Volſcorum modo iuuentutem Antiates ex noua ſobole lectam, ſed ingentem latinorum Hernicorumque conciuerant, ex integerrimis diutina pace populis. Itaq; nouus hoſtis ueteri adiūctus commouit animos militis Romani. Quod ubi aciem iam inſtruenti Camillo centuriones renunciauerunt, turbatas militum mentes eſſe, ſegniter arma capta, cunctabundoſque & reſiſtentes egreſſos caſtris eſſe, quin uoces quoque auditas, cum centenis hoſtibus ſingulos pugnaturos, ægre inermem tantam multitudinem, nedum armatam, ſuſtineri poſſe, in equum inſilit, & ante ſigna obuerſus in aciem ordines interequitans. Quæ triſtitia milites hæc, quæ inſolita cunctatio eſt? hoſtem, an me, an uos ignoratis? hoſtis eſt, quid aliud quam perpetua materia uirtutis gloriæque ueſtræ? uos contra me duce, ut Falerios, Veioſq; captos, & in capta patria Gallorum legiones cæſas taceam, mō tergeminæ uictoriæ

triplicem triumphum de his ipſis Volſcis,& Equis,& ex Hetruria egiſtis. An me,quod non dictator uobis,ſed tribunus ſignum dedi,non agnoſcitis ducem? neq; ego maxima imperia in uos deſidero, & uos in me nihil præter me ipſum intueri decet,neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne auxilium quidem ademit. Idem igitur omnes ſumus,& quum eadem omnia in hoc bellum afferamus,quæ in priora attulimus, euentum eundem belli expectemus. Simul concurreritis, quod quiſq; didicit,ac conſueuit,faciet,uos uincetis,illi fugient. Dato inde ſigno,ex equo deſilit, & proximum ſigniferum manu arreptum ſecum in hoſtem rapit,infer miles clamitans ſignum,qui ubi uidere ipſum Camillum (iam ad munera corporis ſenecta inualida)uadentem in hoſtes, procurrunt pariter omnes clamore ſublato, ſequere imperatorem pro ſe quiſq; clamantes,emiſſum etiam ſignũ Camilli iuſſu in hoſtium aciem ferunt,idque ut repeteretur cõcitatos anteſignanos. Ibi primum pulſum Antiatem,terroréq; nõ in primam tantum aciẽ, ſed etiam ad ſubſidiarios perlatũ,nec uis tantum militum mouebat excitata præſentia ducis,ſed quod Volſcorum animis nihil terribilius erat, quam ipſius Camilli forte oblata ſpecies,ita quocunq; ſe intuliſſet, uictoriam ſecum haud dubiam trahebat. Maxie id euidens fuit,quũ in læuũ cornu prope iam pulſum arepto,repente equo,cum ſcuto pedeſtri aduectus, conſpectu ſuo præliũ reſtituit,oſtentans uincentem cæteram aciem. Iam inclinata res erat,ſed turba hoſtiũ & fuga impediebat & lõga cæde cõficiẽda multitudo tãta feſſo militi erat,quũ repẽte ĩgẽtibus ꝓcellis fuſus ĩber certã magis uictoriam,quam prælium diremit. Signo deinde receptui dato,nox inſecuta quietis Romanis perfecit bellum, Latini namq; & Hernici relictis Volſcis domos profecti ſunt,malis conſiliis pares adepti euentus. Volſci ubi ſe deſertos ab eis uidere,quorum fiducia rebellauerant,relictis caſtris,mœnibus Satricis ſe includunt,quos primo Camillus circundare uallo,& aggere,atq; operibus oppugnare eſt adortus. Quæ poſteaquam nulla eruptione impediri uidet,minus eſſe animi ratus in hoſte,quam ut in eo tam lentæ ſpei uictoriam expectaret, cohortatus milites, ne tanquã Veios oppugnantes in opere longinquo ſeſe tenerent,uictoriam in manibus eſſe,ingenti militum alacritate mœnia undiq; aggreſſus,ſcalis oppidum cepit, Volſci abiectis armis ſeſe dediderunt. Cæterum animus ducis rei maiori,Antio imminebat, id caput Volſcorum, eam fuiſſe originem proximi belli,ſed quia niſi magno apparatu,tormentis, machiniſq; tam ualida urbs capi non poterat,relicto ad exercitum collega,Romam eſt profectus,ut ſenatum ad excidẽdum Antium hortaretur. Inter ſermonem eius(credo rem Antiatem diuturniorẽ manere diis cordi fuiſſe) legati a Nepete ac Sutrio auxilium aduerſus Hetruſcos petentes ueniunt, breuem occaſionem eſſe ferendi auxilii memorantes,eo uim Camilli ab Antio fortuna auertit,nam quum ea loca oppoſita Hetruriæ,& uelut clauſtra inde portæ eſſent,& illis occupandi ea,quum quid noui molirentur, & Romanis recuperandi tuendiq; cura erat. Igitur ſenatui cum Camillo agi placuit,ut omiſſo Antio bellum Hetruſcum ſuſciperet. Legiones urbanæ,quibus Quintius præfuerat,ei decernuntur,quanquam expertum exercitum aſſuetũq; imperio,qui in Volſcis erat,mallet,nihil recuſauit, Valerium tantummodo imperii ſocium depopoſcit, Quintius & Horatius ſucceſſores Valerio in Volſcis miſſi. Profecti ab urbe Sutrium Furius,& Valerius partem oppidi iam captam ab Hetruſcis inuenere,ex parte altera interceptis itineribus ægre oppidanos uim hoſtium ab ſe arcentes,tum Romani auxilii aduentus,tum Camilli nomen celeberrimum apud hoſtes ſocioſq;, & in præſentia rem inclinatam ſuſtinuit,& ſpatium ad opem ferendam dedit. Itaq; diuiſo exercitu, Camillus collegam in eam partem circunductis copiis, qua hoſtes tenebant, mœnia aggredi iubet, non tanta ſpe ſcalis capi urbem poſſe,quam ut auerſis eo hoſtibus,& oppidanis iam pugnando feſſis,laxaretur labor,& ipſe ſpatium intrandi ſine certamine mœnia haberet. Quod quum ſimul utrinq; factum eẽt,ancepſq; terror Hetruſcos circunſtaret,& mœnia ſumma ui oppugnari,& intra mœnia eſſe hoſtem uiderent,porta ſe, quæ una forte non obſidebatur,trepidi uno agmine eiecere. Magna cædes fugientium & in urbe,& per agros eſt facta,plures a Furianis intra mœnia cæſi, Valeriani expeditiores ad perſequendos fuere,nec ante noctem,quæ conſpectum ademit, finẽ cædendi fecere. Sutrio recepto,reſtitutoq; ſociis, Nepete exercitus ductus,quod per deditionem acceptum iam totum Hetruſci habebant. Videbatur plus in ea recipienda laboris fore,non in eo ſolum,quod tota hoſtium erat,ſed etiã quod parte Neperſinorum prodente ciuitatem,facta erat deditio,mitti tamen ad principes eorum placuit, ut ſecernerent ſe ab Hetruſcis,& fidem,quam imploraſſent ab Romanis,ipſi præſtarent. Vnde quũ reſponſum allatum eẽt, nihil ſuæ poteſtatis eſſe,Hetruſcos mœnia cuſtodiaſq; portarum tenere,primo populationibus agri terror eſt oppidanis admotus,deinde poſteaquam deditiõis,quam ſocietatis fides ſanctior erat,faſcibus ſarmentorum ex agro collatis,ductus ad mœnia exercitus, completiſq; foſſis ſcalæ admotæ,& clamore primo impetuque oppidum capitur. Nepeſinis inde edictum ut arma ponant,parciq; iuſſũ inermi, Hetruſci pariter armati atq; inermes cæſi, Nepeſinorum quoque authores deditionis ſecuri percuſſi,innoxiæ multitudini redditæ res,oppidumq; cum præſidio relictum. Itaq; duabus ſociis urbibus ex hoſte receptis,uictorem exercitum tribuni cum magna gloria Romã reduxerunt. Eodem anno ab Latinis Herniciſq; res repetitæ,quæſitũq; cur per eos annos militem

ex inſtituto

ex inſtituto non dediſſent? Reſponſum freq̄nti utriuſq; gentis cõcilio, nec culpã in eo publicã, nec cõſilium ſuiſſe, qđ ſuæ iuuẽtutis aliq apud Volſcos militauerint, eos tamẽ ipſos praui cõſilii pœnã habere, nequenquã ex his reducẽ eſſe. Militis autẽ non dati cauſſã, terrorẽ aſſiduum a Volſcis fuiſſe, quã peſtẽ adhærentẽ lateri ſuo, tot ſup alia aliis bellis, exhaurire neq̃ſſe. Quæ relata p̃ribus magis tẽpus, quã cauſſã nõ uiſa belli hẽre. Inſeq̄nti anno, A. Manlio, P. Cornelio, T. & L. Q̄uītiis Capitolinis, L. Papyrio Curſore tribunis cõſulari p̃tãte, graue bellum foris, grauior domi ſeditio exorta. Bellum a Volſcis, adiuncta Latinoꝝ, atq; Hernicoꝝ defectiõe, ſeditio unde minĩe timeri debuit, a p̃tritiæ gentis uiro, & īclytæ familiæ M. Mãlio Capitolino, q nimius aĩ, quũ alios principes ſperneret, uni īuideret, eximio ſimul honoribus atq; uirtutibus, M. Furio, ægre ferebat ſolũ eum in magr̃atibus, ſolũ apud exercitus eẽ, tãtum iã eminere, ut iiſdem auſpiciis creatos nõ p collegis, ſed p miniſtris hẽat, quum ſ terim (ſiqs uere exiſtimare uelit) a M. Furio recupari p̃ria ex obſidiõe hoſtium non potuerit, niſi a ſe prius Capitolium, atq; arx ſeruata eẽt, & ille inter aurum accipiẽdum, & ſpem pacis ſolutis aĩs Gallos aggreſſus ſit, ipſe armatos capiẽteſq; arcẽ depulerit, illius gloriæ ps uirilis apud oẽs milites ſit, q ſimul uicerunt, ſuæ uictoriæ neminem oĩum mortalium ſociũ eſſe. His opiniõibus inflato aĩo, ad hoc uitio quoq; ingenii uehemẽs & īpotens, poſteaq̃ inter p̃res, nõ quãtum æquum cẽſebat, excellere ſuas opes aĩaduertit, primũ oĩum ex p̃ribus popularis factus, cũ plebeiis magr̃atibus cõſilia cõicare, criminãdo p̃res, alliciẽdo ad ſe plebeiã aurã, nõ cõſilio ferri, famæq; magnæ malle, quã bonæ eẽ, & nõ contentus agrariis legibus, q̃ materia ſemp tribunis plebis ſeditĩoum fuiſſet, idẽ moliri cœpit, acriores qppe æris alieni ſtimulos eſſe, q non egeſtatem mõ, atq; ignominiã minent, ſed neruo ac uinculis corpus liberꝫ territent, & erat æris alieni magna uis, res dãnoſiſſima etiã diuitibus, ædificãdo cõtracta. Bellum itaq; Volſcum graue p ſe, oneratum Latinoꝝ atq; Hernicoꝝ defectõe in ſpeciem cauſſæ iactatũ, ut maior p̃tãs q̃reref, ſed noua cõſilia Manlii magis cõpulere ſenatum ad dictatorem creãdum, creatus A. Cornelius Coſſus magr̃m eqtum dixit T. Quintium Capitolinum. Dictator etſi maiorẽ dimicationem ppoſitã domi, quã foris cernebat, tamẽ ſeu qa celeritate ad bellum opus erat, ſeu uictoria trium phoq; dictaturæ ipſi uires ſe additurꝫ ratus, delectu habito, in agꝫ Pometinũ, quo a Volſcis exercitũ induci indictum audierat, pgit. Nõ dubito p̃ter ſacietatem tot iã libris aſſidue bella cum Volſcis geſta legentibus, illud quoq; ſuccurſurꝫ, qđ mihi pcenſenti ppiores tp̄ibus harꝫ rerꝫ authores miraculo fuit, unde toties uictis Volſcis & Eqs ſuffecerĩt milites? Qđ quum ab antiqs tacitum p̃termiſſumq; ſit, cuius tãdem ego rei p̃ter opiniõem, q̃ ſua cuiq; cõiectãti eſſe põt, author ſim? Simile ueri eſt, aut interuallis belloꝝ, ſicut nunc in delectibus fit Romãis, alia atq; alia ſobole iunioꝝ ad bella inſtauranda toties uſos eſſe, aut nõ ex iiſdem ſemp populis exercitus ſumptos, quãquã eadem ſemp gens bellum ītulerit, aut innumerabilem multitudinem liberoꝝ capitum in eis fuiſſe locis, q̃ nunc uix, ſeminario exiguo militum relicto, ſeruitia Romana ab ſolitudine uindicant. Ingens certe, qđ inter oẽs authores cõuenit, quãquã nup Camilli ductu atq; auſpicio acciſæ res erãt, Volſcoꝝ exercitus fuit, ad hoc Latini Hernicıq; acceſſerãt, & Circeienſium qdã, & coloni etiã a Velitris. Romanus dictator, caſtris eo die poſitis, poſtero quũ auſpicato pdiſſet, hoſtiaq; cæſa pacem deum adoraſſet, lætus ad milites iã arma ad ppoſitum pugnæ ſignum, ſicut edictum erat, luce p̃ria capientes, pceſſit. Nr̃a uictoria eſt milites, inqt, ſiqd dii uateſq; eoꝝ in futurꝫ uident, itaq; ut decet certæ ſpei plenos, & cum īparibus manus cõſerturos, pilis ante pedes poſitis, gladiis tantũ dextras armemus, nec pcurri qdem ab acie ueli, ſed obnixos uos ſtabili gradu īpetum hoſtiũ excipere, ubi illi uana iniecerĩt miſſilia, & effuſi ſtãtibus uobis ſe ītulerint, tũ micent gladii, & ueniat in mentẽ unicuiq;, deos eẽ, q Romanũ adiuuent, deos, qui ſecundis auibus in p̃lium miſerint. Tu Q̄uīti eqtem ītentum ad primum initiũ moti certaminis teneas, ubi hærere iã aciem collato pede uideris, tũ terrorem eq̃ſtrem occupatis alio pauore infer, īuectus ordines pugnantium diſſipa. Sic pedes, ſic eq̃s, ut p̃ceperat, pugnat, nec dux legiões, nec fefellit fortuna ducẽ. Multitudo hoſtiũ nulli rei, præterq̃ numero, fræta, oculis utrãq; metiens aciẽ temere prælium iniit, temere omiſit, clamore tãtum, miſſilibuſq; telis, & p̃rio īpetu ferox, gladios, & collatũ pedem, & uultũ hoſtis ardore aĩ micantẽ ferre nõ potuit. Impulſa frons p̃ria, & trepidatio ſubſidiis illata, & ſuũ terrorem ītulit eq̃s, rupti inde multis locis ordines, motaq; oĩa, & fluctuãti ſimilis acies erat. Deinde poſteaq̃ cedẽtibus primis iã ad ſe qſq; puenturã cædem cernebat, terga uertũt, ſtare Romanus, & donec armati cõfertiq; abibãt, peditũ labor in pſeq̄ndo fuit. Poſteaq̃ iactari arma paſſim, fugaq; per agros ſpargi aciem hoſtiũ aĩaduerſum eſt, tum eqtum turmæ emiſſæ ſigno dato, ne in ſinguloꝝ morãdo cæde, ſpatiũ ad euadendũ interi multitudini darent, ſatis eſſe miſſilibus ac terrore īpediri curſum, obeqtandoq; agmen teneri, dũ aſſeq pedes, & iuſta cæde cõficere hoſtẽ poſſet, fugæ ſeq̄ndiq; nõ ante noctẽ finis fuit. Capta quoq; ac direpta eodẽ die caſtra Volſcoꝝ, p̃daq; oĩs (p̃ter libera corpora) militi cõceſſa eſt, ps maxima captiuoꝝ ex Latinis, atq; Hernicis fuit, nec hoĩum de plebe, ut credi poſſet mercede militaſſe, ſed p̃cipes qdã iuuentutis īuenti, manifeſta fides publica ope Volſcos hoſtes adiutos. Circeienſiũ quoq; qdã cogniti, & coloni a Velitris, Romãq; oẽs miſſi, pcunctãtibus prioribus p̃rm, eademq; dictatori, defectiõem ſui qſq; populi, haud pplexe īdicauere. Dictator exercitũ in ſtati-

nis tenebat, minime dubius bellũ cũ his populis patres iuſſuros, quũ maior domi exorta moles cocgit acciri Romã eũ, gliſcente indies ſeditiõe, quã ſolito magis metuendã authot faciebat, nõ enim iam orõnes mõ M. Mãlii, ſed facta popularia ĩ ſpeciẽ tumultuoſa eadẽ qua mẽte fierẽt, intuẽda erãt. Cẽturionẽ, nobilẽ militaribus factis, iudicatũ pecuniæ, quũ duci uidiſſet medio foro, cũ caterua ſua accurrit, & manũ iniecit, uociferatuſq; de ſupbia patrum, ac crudelitate fœneratoꝝ, & miſeriis plebis, uirtutibus eius fortunaq;, tũ uero ego, inqt, nequiq̃ hac dextera Capitoliũ arcẽq; ſeruauerim, ſi ciuẽ commilitonẽq; meũ tanq̃ Gallis uictoribus captũ in ſeruitutẽ ac uincula duci uideã. Inde rem creditori palã pplo ſoluit, libraq; & ære liberatũ emittit, deoſq; atq; hoĩes obteſtãtẽ, ut M. Manlio liberatori ſuo, parẽti plebis Romanæ grãm referãt. Acceptus extẽplo in tumultuoſam turbã & ipſe tumultũ augebar, cicatrices acceptas Veiẽti, Gallico, aliiſq; deinceps bellis oſtentãs, ſe militantẽ, ſe reſtituẽtem euerſos penates, multiplici iã ſorte exoluta, mergẽtibus ſup ſortẽ uſuris, obrutũ fœnore eẽ, uidere lucem, foꝝ, ciuiũ ora, M. Manlii opa, oĩa parẽtum bñficia ab illo ſe hẽre, illi ſe deuouere corporis, uitæq;, ac ſanguinis qd ſupſit, quodcũq; ſibi cũ p̃ria, penatibus publicis, ac priuatis iuris fuerit, id cũ uno hoĩe eſſe. His uocibus inſtincta plebes, quũ iã unius hoĩs eſſet, addita alia cõmotioris ad oĩa turbãda conſilii res. Fundũ in Veienti, caput p̃rimonii, ſubiecit p̃coni, neminẽ ueſtrũ, inqt, Quirites donec quicq̃ in re mea ſuperetit, iudicatũ, addictumq; duci patiar. Id uero ita accendit aĩos, ut p oẽ fas ac nefas ſecuturi uindicem libertatis uiderent̃. Ad hoc domi cõcionantis in modũ ſermones pleni criminũ in p̃res, inter quos quũ omiſſo diſcrimine uera an uana iaceret, theſauros Gallici auri occultari a p̃ribus iecit, nec iã poſſidendis publicis agris cõtentos eſſe, niſi pecuniã quoq; publicã auertãt, ea res ſi palã fiat, exolui plebem ære alieno poſſe. Quæ ubi obiecta res eſt, enim uero indignũ facinus uideri, quũ cõferẽdum ad redimendã ciuitatẽ a Gallis auꝝ fuerit, tributo collationẽ factã, idem auꝝ ex hoſtibus captũ in paucoꝝ p̃dam ceſſiſſe, itaq; exequebant̃ quærendo, ubi tantæ rei furtũ occultaret̃? differenteq; & tpe ſuo ſe iudicatuꝝ dicente, cæteris omiſſis, eo uerſæ erãt oĩm curæ, apparebatq; nec ueri indicii gratiã mediã, nec falſi offenſionẽ fore. Itaq; ſuſpenſis rebus dictator accitus ab exercitu in urbẽ uenit, poſtero die ſenatu habito, quũ ſatis piclitatus uolũtates hoĩm diſcedere ſenatũ ab ſe uetuiſſet, ſtipatus ea multitudine, ſella in comitio poſita, uiatorẽ ad M. Manliũ miſit, q dictatoris iuſſu uocatus, quũ ſignũ ſuis dediſſet adeſſe certamen, agmine ingenti ad tribunal uenit, hinc ſenatus, hinc plebs ſuũ qſq; intuentes ducẽ, uelut in acie cõſtiterãt. Tũc dictator ſilẽtio facto, utinã, inqt, mihi p̃ribuſq; Romanis ita de cæteris rebus cũ plebe cõueniat, quẽadmodũ qd ad te attinet, eãq; rẽ, quã de te ſum q̃ſiturus, cõuenturꝝ ſatis cõfido. Spẽ factã a te ciuitati uideo, fide incolumi ex theſauris Gallicis, quos primores patrũ occultent, creditũ ſolui poſſe, cui ego tantũ rei abeſt ut ĩpedimẽto ſim, ut cõtra te M. Manli adhortor, liberes fœnore plebem Romanã, & iſtos incũbentes theſauris publicis ex p̃da clãdeſtina euoluas, qd niſi facis, ſiue ut & ipſe in parte p̃dæ ſis, ſiue qa uanũ indiciũ eſt, in uincla te duci iubebo, nec diutius patiar a te multitudinẽ fallaci ſpe concitari. Ad ea Manlius, nec ſe feſelliſſe, ait, non aduerſus Volſcos toties hoſtes, quoties p̃ribus expediat, nec aduerſus Latinos Hernicosq̃, quos falſis criminibus in arma agãt, ſed aduerſus ſe & plebẽ Romanã dictatorẽ creatũ eſſe, iam omiſſo bello, qd ſimulatũ ſit, in ſe ĩpetũ fieri, iã dictatorẽ ꝓfiteri p̃ociniũ fœneratoꝝ aduerſus plebẽ, iã ſibi ex fauore multitudinis crimẽ & perniciẽ quæri. Offendit, inqt, te A. Corneli, uoſq; P. C. circũfuſa turba lateri meo, quin eã deducitis a me ſinguli ueſtris bñficiis, intercedẽdo, eximẽdo de neruo ciues ueſtros, ꝓhibẽdo iudicatos addictoſq; duci, ex eo qd affluit opibus ueſtris ſuſtinẽdo neceſſitates alioꝝ? Sed qd ego uos de ueſtro impendatis hortor? ſortẽ aliquã ferte de capite, deducite, qd uſuris ꝑnumeratũ eſt, iã nihilo mea turba, quã ullius cõſpectior erit. Atenim qd ita ſolus ego ciuiũ curã ago? nihilo magis qd r̃ndeã habeo, quã ſi q̃ras, qd ita ſolus Capitoliũ arcẽq; ſeruauerim? & tum uniuerſis, quã potui, opem tuli, & nũc ſingulis ferã? Nã qd ad theſauros Gallicos attinet, rem ſuapte natura facilem, difficilem ĩterrogatio facit, cur enim q̃ritis, qd ſcitis? cur qd in ſinu ueſtro eſt, excuti iubetis, potius quã ponatis? niſi aliq̃ fraus ſubeſt, quo magis argui p̃ſtigias iubetis ueſtras, eo plus uereor, ne abſtuleritis obſeruãtibus etiã oculos Itaq; nõ ego uobis, ut indicẽ p̃das ueſtras, ſed uos id cogẽdi eſtis, ut in mediũ ꝓferatis. Quũ mittere ambages dictator iuberet, & aut pagere ueꝝ indiciũ cogeret, aut fateri facinus inſimulati falſo crimine ſenatus, oblatæq̃ uani furti inuidiæ, negantẽ arbitrio inimicoꝝ ſe locuturꝝ in uincula duci iuſſit. Arreptus a uiatore Iuppiter, inqt, OPT. MAX. Iunoq; regina, ac Minerua, cæteriq; dii, deæq;, q Capitoliũ arcemq; incolitis, ſiccine ueſtrꝝ militem ac p̃ſidem ſinitis uexari ab inimicis? hæc dextra, q̃ Gallos fudi a delubris ueſtris, iã in uinculis & catenis erit? Nullius nec oculi, nec aures indignitatẽ ferebãt, ſed inuicta ſibi q̃dã patiẽtiſſima iuſti imperii ciuitas fecerat, nec aduerſus dictatoriam uim aut tribuni plebis, aut ipa plebs attollere oculos, aut hiſcere audebãt. Coniecto in carcere Manlio, ſatis cõſtat magnã partem plebis ueſtem mutaſſe, multos mortales capillum ac barbã ꝓmiſiſſe, obuerſatãq; ueſtibulo carceris mœſtam turbã. Dictator de Volſcis trũphauit, inuidiæq; magis triũphus, quã gloriæ fuit, quippe domi nõ militiæ partũ eum, actumq; de ciue, non de hoſte fremebant, unũ defuiſſe tantum ſuperbiæ, quod non M. Manlius ante currum ſit ductus. Iamque haud procul ſeditione res erat,

erat,cuius leniendæ cauſſa,poſtulante nullo,largitor uoluntarius repente ſenatus factus, Satricum coloniam duo millia ciuium Romanorum deduci iuſſit,bina iugera & ſemiſſes agri aſſignati. Quod quum & paruum, & paucis datum,& mercedem eſſe prodendi M.Manlii interpretarentur, remedio irritatur ſeditio,& magis inſignis & ſordibus & facie reorum turba Manliana erat, amotuſq; poſt triũphum abdicatione dictaturæ terror & linguam,& animos liberauerat hominum, audiebantur itaq; ꝓpalã uoces exprobrantiũ multitudini,qđ defenſores ſuos ſemp in præcipitem locũ fauore tollat, deinde in ipſo diſcrimine ꝑiculi deſtituat,ſic Sp.Caſſium in agros plebem uocantem, ſic Sp. Meliũ ab ore ciuiũ famẽ ſuis ĩpenſis ꝓpulſantẽ oppreſſos,ſic M.Manliũ merſam & obrutã fœnore partẽ ciuitatis in libertatẽ ac lucẽ extrahentẽ,ꝓditum inimicis,ſaginare plebẽ populares ſuos, ut iugulent.Hoccine patiendũ fuiſſe,ſi ad nutũ dictatoris nõ reſponderit uir cõſularis?fingeret mentitũ ante,atq; iõ non habuiſſe qđ tum reſpõderet,cui ſeruo unq̃ mendacii pœnã uincula fuiſſe?Non obuerſatã eſſe memoriã noctis illius,q̃ pœnæ ultia atq; æterna noĩ Romano fuerit?nõ ſpeciẽ agminis Gallorum ꝑ Tarpeiã rupem ſcãdentis?nõ ipſius M.Manlii,q̃lem eũ armatũ,plenum ſudoris ac ſanguinis, ipſo pœnæ Ioue erepto ex hoſtiũ manibus,uidiſſent?ſe libriſne farris gr̃am ſeruatori pr̃ie relatã? & quem ꝓpe cæleſtẽ cognomine certe Capitolino Ioui parẽ fecerint,eũ pati uinctum in carcere, in tenebris obnoxiã carnificis arbitrio ducere aĩam?adeo in uno oĩbus ſatis auxilii fuiſſe,nullã opem in tã multis uni eſſe?Iam ne nocte q̃dem turba eo loco dilabebaẗ,refracturoſq; carcerẽ minabanẗ, quum remiſſo, id qđ erepturi erãt,ex ſenatuſcõſulto Mãlius uinculis liberatur,quo facto nõ ſeditio finita, ſed dux ſeditiõi datus eſt.Per eoſdẽ dies Latinis & Hernicis,ſimul colonis Circeiẽſibus,& a Velitris purgãtibus ſe Volſci crimine belli,captiuoſq; repetẽtibus,ut ſuis legibus in eos aĩaduerterẽt, triſtitia reſpõſa reddita,triſtiora colonis,qđ ciues Romani pr̃iæ oppugnãdæ nefãda conſilia iniiſſent. Non negatũ itaq; tantũ de captiuis,ſed(in quo ab ſociis tamen tpauerãt)denuntiatũ ſenatus uerbis, faceſſerent ꝓpere ex urbe ab ore,atq; oculis populi Romani,ne nihil eos legatiõis ius,externo nõ ciui cõparatũ,tegeret.Recrudeſcẽte Manliana ſeditiõe,ſub exitu anni comitia habita, creati tribuni militum cõſulari ꝑtãte Sergius Cornelius Maluginẽſis ſecundũ,P.Valerius Potitus iterũ,M.Furius Camillus q̃ntum,Seruius Sulpitius Ruffus iterũ,Claudius Papyrius Craſſus,T.Quĩtius Cicinnatus ſcđm.Cuius prĩcipio anni & pr̃ibus,& plebi peropportune externa pax data,plebi,quod non auocata delectu ſpem cepit,dũ tam potentẽ haberet ducem fœnoris expugnãdi,pr̃ibus,ne quo externo terrore auocarentur aĩ ab ſanandis domeſticis malis.Igiẗ quum ꝑs utraq; acrior aliq̃nto coorta eſſet,iã in ꝓpinquo certamẽ aderat,& Mãlius,aduocata domũ plebe,cũ principibus nouandarũ rerũ interdiu noctuq; cõſilia agitat,plenior aliq̃nto aĩorũ irarũq;,quã antea fuerat.Irã accendit ignominia recens in aĩo ad contumeliã inexpto,ſpũs dabat,qđ nec auſus eſſet idẽ in ſe dictator,qđ in Sp.Melio Cicinatus Quintius feciſſet,& uinculorũ ſuorũ inuidiã non dictator mõ abdicando dictaturã fugiſſet,ſed ne ſenatus q̃dẽ ſuſtinere potuiſſet.His ſimul ĩflatus,exacerbatuſq; iã per ſe accẽſos incitabat plebis aĩos.Quouſq; tãdem ignorabitis uires ur̃as,quas natura ne bæluas q̃dem ignorare uoluit,numerate ſaltẽ,quot ipſi ſitis,quot aduerſarios hẽatis,ſi ſinguli ſingulos aggreſſuri eẽtis,tamen acrius crederem uos ꝓ libertate, quã illos ꝓ dominatione certaturos,quot.n.clientes circa ſingulos fuiſtis patronos,tot nunc aduerſus unum hoſtes eritis,oſtẽdite mõ bellum,pacem hẽbitis.Videãt uos paratos ad ui,ius ipſi remittẽt, audendũ eſt aliq̃d uniuerſis,aut oĩa ſingulis patiẽda.Quouſq; me circũſpectabitis?ego q̃dem nulli ueſtrũ deero,ne fortuna mea deſit,uidete.Ipſe uidex ueſter,ubi uiſum inimicis eſt,nullus repẽte fui,& uidiſtis in uĩcula duci uniuerſi eũ,qui a ſingulis uobis uincula depulerã.Quid ſperẽ,ſi plus in me audeãt inimici?an exitũ Caſſii Meliiq; expectẽ?benefacitis quod abominamini,dii ꝓhibebunt hæc,ſed nunq̃ ꝓpter me de cælo deſcẽdent,uobis dent mentẽ oportet,ut ꝓhibeatis,ſicut mihi dederũt armato togatoq;,ut uos a barbaris hoſtibus,a ſuꝑbis defenderẽ ciuibus. Tam paruus aĩus tanti populi eſt. ut ſemp uobis auxiliũ aduerſus inimicos ſatis ſit,nec ullũ,niſi q̃tenus ĩperari uobis ſinatis, certamen aduerſus pr̃es noritis?nec hoc natura uobis inſitũ eſt,ſed uſu poſſidemini.Cur.n. aduerſus externos tantũ aĩorũ geritis,ut ĩperare illis æquũ cenſeatis?q̃a conſueuiſtis cum eis ꝓ imperio certare,aduerſus hos tentare magis,quã tueri libertatem,tamen q̃leſcũq; duces habuiſtis,q̃leſcunq; ipſi fuiſtis, omnia adhuc,q̃ntacunq; petiſtis,obtinuiſtis ſeu ui,ſeu fortuna ur̃a,tp̃s eſt etiã maiora conari,experimĩ modo & ur̃am felicitatem,& me,ut ſpero,feliciter expertũ,minore negotio q̃ imperet pr̃ibus,imponetis,quã qui reſiſterent ĩperantibus,ĩpoſuiſtis.Solo æq̃ndæ ſunt dictaturæ cõſulatuſq;,ut caput attollere Romana plebs poſſit Proinde adeſte,ꝓhibete ius de pecuniis dici,ego me pr̃onum ꝓfiteor plebis, qđ mihi cura mea,& fides nomen induit,uos,ſi quo ĩſigni magis ĩperii honoriſue noĩe ur̃m appellabitis ducem,eo utemini potẽtiore ad obtinenda ea,q̃ uultis.Inde de regno agendi ortũ initium dr̃, ſed nec cũ quibus,nec quem ad finem cõſilia ꝑuenerint,ſatis planum traditur.At in parte altera ſenatus de ſeceſſione in domũ priuatã plebis,forte etiã in arce poſitã,& ĩminenti mole libertatis agitat,magna ꝑs uociferanẗ Seruilio Hala opus eſſe,q̃ non in uincula duci iubendo irritet publicũ hoſtem, ſed unius iactura ciuis finiat inteſtinũ bellum,decurriẗ ad leuiorem uerbis ſn̄iam,uim tamen eandem

habentem, ut uideāt magr̄atus, neqd ex pniciofis conſiliis M. Manlii reſp. detrimenti capiat. Tunc tribuni cōſulari poteſtate, tribuniq; plebis, nā & (qa eundem & ſuæ ptāris, quem libertatis oīum finem cernebant) patꝝ authoritati ſe dediderāt, hi tum oés, quid opus facto ſit, cōſultant. Quum præter uí & cædem nihil cuiquá occurreret, eā autem īgentis dimicanōis fore apperet, tum & M. Menenius, & Q. Publius tribuni plebis, qd patꝝ & plebis certamen facimus, qd ciuitatis eé aduerſus unum peſtiferꝝ ciuem debet? qd cum plebe aggredimur eū, quem p ipſam plebem tutius aggredi eſt? ut ſuis ipſe oneratus uiribus ruat, diem dicere ei nobis in aīo eſt, nihil minus populare, quā regnū eſt, ſimul multitudo illa nō ſecum certari uiderint, & ex aduocatis iudices facti erunt, & accuſatores de plebe pſtitium reum intuebunt, & regni crimen in medio, nulli magis quā libertati ſauebunt ſuæ. Approbantibus cunctis, diem Mālio dicunt, qd ubi eſt factū, primo cōmota plebs eſt, utiq; poſteaq̄ ſordidatum reum uiderunt, nec cū eo non mō patꝝ quenq̄, ſed ne cognatos qdem aut affines, poſtremo ne fratres qdem, A. & T. Manlios, qd ad eum dié nunqam uſu ueniſſet, ut in tāto diſcrimine nō & proximi ueſtem mutarent. Appio Claudio in uincula ducto, C. Claudiū inimicum, Claudiáq; oém gentem ſordidatá fuiſſe, cōſenſu opprimi popularem uiꝝ, qd primus a pr̄ibus ad plebem defeciſſet. Quū dies uenit, q̄ præter coetus multitudinis, ſeditioſaſq; uoces, & largitionem, & fallax indiciū, pertinentia p prie ad regni crimen, ab accuſatoribus obiecta ſunt reo, apud neminen authorem īuenio, nec dubito haud pua fuiſſe, quū damnandi mora plebi nō in cauſſa, ſed in loco fuerit. Illud notandū uidet, ut ſciant hoies, quæ & q̄nta decora fœda cupiditas regni nō ingrata ſolū, ſed inuiſa etiá reddiderit. Hoies ppe CCCC. pduxiſſe dr̄, qbus ſine fœnore expenſas pecunias tuliſſet, quoꝝ bona uænire, quos duci addictos phibuiſſet, ad hæc decora quoq; belli non cōmemoraſſe tantū, ſed ptuliſſe etiá conſpicienda ſpolia hoſtiū cæſoꝝ ad XXX. dona īperatoꝝ ad XL. in qbus inſignes duas murales coronas, ciuicas octo, ad hoc ſeruatos ex hoſtibus ciues pduxit, inter quos C. Seruiliū magr̄m eqtum abſentem nominatū, & quum ea quoq;, quæ bello geſta eſſent, p faſtigio reꝝ oratione etiá magnifica, facta dictis æqndo, memoraſſet, nudaſſe pectus īſigne cicatricibus bello acceptis, & identidem Capitolium ſpectans Iouem, deoſq; alios deuocaſſe ad auxiliū fortunaꝝ ſuarum, precatūq; eſſe, ut quá mentem ſibi Capitoliná arcem ptegenti ad ſalutem Po. Romani dediſſent, eá Po. Romano in ſuo diſcrimine darent, & oraſſe ſingulos uniuerſoſq;, ut Capitoliū atq; arcem intuentes, ut ad deos īmortales uerſi de ſe iudicarent. In cāpo Martio quū centuriatí populus citaret, & reus ad Capitoliū manus tendens ab hoībus ad deos p̄ces auertiſſet, appuit tribunis, niſi hoīum quoq; oculos liberaſſent tāti memoria decoris, nunq̄ fore in p̄occupatis beneficio aīs ue to crimini locū. Ita pducta die in Petelinū lucum, extra portá frumentariá, unde cōſpectus in Capitoliū non eſſet, cōcilium populi indictū eſt, ibi crimen ualuit, & obſtinatis aís triſte iudiciū, inuiſumq; etiá iudicibus factū. Sunt q duumuiros, q de pduellio ne anqrerent, creatos authores ſint Dánatum tribuni de ſaxo Tarpeio deiecerūt, locuſq; idem ī uno hoīe & eximiæ gloriæ monimentū, & pœnæ ultīæ fuit. Adiectæ mortuo notæ ſunt, publica una, q̄, quum domus eius fuiſſet, ubi nūc ædes, atq; officina Monetæ eſt, latū ad populū eſt, nequis pſtitius ī arce, aut Capitolio hītaret, gentilitia altera, qd gentis Manliæ decreto cautū eſt, neqs M. Manlius uocaret. Hunc exitū habuit uir, niſi in libera ciuitate natus eſſet, memorabilis. Populū breui, poſteaquá periculū ab eo nullū erat, p ſe ipſas recordantem uirtutes, deſideriū eius tenuit, Peſtilentia etiá breui cōſecuta, nullis occurrentibus tātæ cladis cauſſis, ex Manliano ſupplicio magnæ parti uideri orta, uiolatū Capitolium eſſe ſanguine ſeruatoris, nec diis cordi fuiſſe pœná eius oblatá prope oculis ſuis, a quo ſua templa erepta e manibus hoſtiū eſſent. Peſtilentiá, inopiá frugum, & uulgatá utriuſq; mali famá anno inſeq̄nte multiplex bellū excepit. L. Valerio IIII, A. Mālio III, Seruio Sulpitio III, L. Lucretio, L. Aemylio III, M. Trebonio tribunis militū conſulari ptáte, hoſtes noui, p̄ter Volſcos, uelut ſorte q̄dam ppe in æternum exercendo Romano militi datos, Circeioſq;, & Velitras, colonias iádiu molientes defectiōem & ſuſpectū Latium, Lanuuini ét, quæ fideliſſima urbs fuerat ſubito exorti. Id pr̄es rati cōtemptu accidere, qd Veliternis, ciuibus ſuis, tádiu impunita defectio eſſet, decreuerunt, ut primo quoq; tpe ad populū ferretur de bello eis indicendo, ad quā militiá, quo paratior plebes eſſet, qnq; uiros Pometino agro diuidendo, & triūuiros Nepete coloniæ deducendæ creauerūt. Tum ut bellum iuberent, latū ad populū eſt, & nequiq̄ diſſuadentibus tribunis plebis oés tribus bellū iuſſerūt. Apparatū eo anno bellū eſt, exercitus ppter peſtilentiá non eductus, ea cūctatio colonis ſpatiū dederat dep̄candi ſenatū, & magna hoīum pars eo, ut legatio ſupplex Romá mitteret, inclinabat, niſi priuato (ut fit) periculo publicū implicitum eſſet, authoreſq; defectionis ab Romanis metune ſoli criminí ſubiecti piacula iræ Romanoꝝ dederent, auertiſſent colonias a cōſiliis pacis, neq; in ſenatū ſolū p eos legatio īpedita eſt, ſed magna ps plebis incitata, ut p̄datum in agꝝ Romanum exirent, hæc noua iniuria exturbauit oém ſpem pacis. De Prænestinoꝝ quoq; defectione eo áno primum fama exorta, arguentibuſq; eos Tuſculanis, & Gabinis, & Labicanis, quoꝝ in fines incurſatū erat, ita placide ab ſenatu reſponſum eſt, ut minus credi de criminibus, qa nollent ea uera eſſe, appareret. Inſeq̄nti anno SP. & L. Papyrius duo noui tribuni militū conſulari ptáte Velitras legiones duxere, q̄ttuor collegis

Sergio

Sergio Cornelio Malugineñ III. Q. Seruilio, C. Sulpitio, L. Aemylio q̃ttuor tribunis ad præſidiũ urbis, & ſiq ex Hetruria noui motus nunciarentur (oia.n.inde ſuſpecta erát) relictis, Ad Velitras aduerſus maiora auxilia Præneſtinoꝝ, quá ipſam colonoꝝ multitudinem ſcđo prælio pugnatum eſt, ita ut ꝓpinqtas urbis hoſti & cauſſa maturioris fugæ, & unũ ex fuga receptaculũ eſſet. Oppidi oppugnatione tribuni abſtinuere, qa & anceps erat, nec in ꝑniciem coloniæ pugnandũ cenſebant. Literæ ad ſenatum Romá cum uictoriæ nuntiis, acrioreſq; in Præneſtinum, quá in Veliternũ hoſtem miſſæ, Itaq; & ſenatuſcõſulto populiq; iuſſu bellũ Præneſtinis indictum, q coniuncti Volſcis anno inſeq̃nte Satricum coloniá Po. Romani ꝑtinaciter a colonis defenſá ui expugnauerunt, fœdeq; in captis exercuere uictoriá. Eam rem ægre paſſi Romani M. Furium Camillũ III. tribunum militũ creauere, additi collegæ, A. & L. Poſthumii Regillenſes, ac L. Furius cũ L. Lucretio, & M. Fabio Ambuſto. Volſcum bellum M. Furio extra ordiné decretum, adiutor ex tribunis ſorte L. Furius daẽ, non tam e republica, quá ut collegæ materia ad oém laudem eſſet, & publice, rem.n. temeritate eius ꝓlapſam reſtituit, & priuatim, qđ ex errore gr̃am potius eius ſibi, quá gloriam ſuá petiit. Exactæ iá ætatis Camillus erat, comitiiſq; iurare parato in uerba excuſandæ ualitudinis ſolitæ cõſenſus populi reſtiterat, ſed uegetũ ingeniũ in uiuido pectore uigebat, uirebatq; ĩtegris ſenſibus, & ciuiles iá res haud magnoꝑe obeuntem bella excitabát. Quattuor legiõibus quaternũ millium ſcriptis, exercitu indicto ad portá Eſquilinam in poſterá diem, ad Satricum ꝓfectus, ibi eum expugnatores coloniæ haud quaq̃ perculſi, fidentes militũ numero, quo aliq̃ntum præſtabant, opperiebanẽ, poſteaq̃ appropinquare Romanos ſenſerunt, extẽplo in aciem ꝓcedunt, nihil moraturi, qn periculum ſũmæ reꝝ facerent, ita paucitati hoſtiũ nihil artes imꝑatoris unici, qbus ſolis cõfiderent, ꝓfuturas eſſe. Idẽ ardor & in Romano exercitu erat, & in altero duce, nec ꝓ̃ſentis dimicatiõis fortunam ulla res, præterq̃ unius uiri conſilium atq; imperium, morabaẽ, qui occaſionem iuuandaꝝ ratione uiriũ trahendo bello q̃rebat, eo magis hoſtis inſtare, nec iá pro caſtris tantũ ſuis explicare aciem, ſed ꝓcedere in mediũ campi, & uallo ꝓpe hoſtium ſigna inferendo ſuꝑbam fiduciam oſtentare. Id ægre patiebaẽ Romanus miles, multo ægrius alter ex tribunis militũ L. Furius ferox tum ætate & ingenio, tum multitudinis ex ĩcertiſſimo ſumentis aíos ſpe inflatus. Hic ꝑ ſe iam milites incitatos inſuꝑ inſtigat eleuando, q̃ una poterat, ætate authoritatem collegæ, iuuenibus bella data dictitans, & cũ corporibus uigere & defloreſcere aíos, cunctatorem ex acerrimo bellatore factũ, & qui adueniens caſtra urbeſq; prĩo impetu capere ſit ſolitus, eũ reſidem, intra uallum tp̃s terere, qd acceſſu ꝝ ſuis, deceſſurumue hoſtiũ uiribus ſperantẽ? quam occaſionem? qđ tempus? quẽ inſidiis inſtruentẽ locum? frigere ac torpere ſenis conſilia. Sed Camillo tũ uitæ ſatis, tũ gloriæ eſſe, qd attinere cum mortali corpore uno, ciuitatis, quá immortalem eſſe deceat, pati conſeneſcere uires? His ſermonibus tota in ſe auertit caſtra, & quum oíbus locis poſcereẽ pugna, ſuſtinere, inq̃t, M. Furi nõ poſſumus militũ impetum, & hoſtis, cuius aíos cunctando auximus, iá minime toleranda ſuꝑbia inſultat, cede unus oíbus, & patere te uinci cõſilio, ut maturius bello uincas. Ad ea Camillus q̃ bella ſuo unius auſpicio geſta ad eá diem eſſent, negare in eis neq; ſe, neq; Po. Romanũ aut cõſilii ſui, aut fortunæ pœnituiſſe, nunc ſcire ſe collegá habere, imperioq; paré, uigore ætatis præſtantem, itaq; ſe, qđ ad exercitum attineat, regere cõſueuiſſe, non regi, collegæ ĩperium ſe non poſſe impedire, diis bene iuuãtibus ageret, qđ e republica duceret, ætati ſuæ ſe etiá ueniam petere, ne in prima acie eſſet, q̃ ſenis munia in bello ſint, iis ſe non defuturꝰ. Id a diis ĩmortalibus precari, neq; caſus ſuum conſiliũ laudabile efficiant. Nec ab hoíbus ſalutaris ſnĩa, nec a diis tá piæ præces auditæ ſunt, primam aciem author pugnæ inſtruit, ſubſidia Camillus firmat, ualidáq; ſtationem ꝓ caſtris opponit, ipſe edito loco ſpectator intentus in euentu alieni cõſilii conſtitit. Simul prĩo concurſu cõcrepuere arma, hoſtis dolo, nõ metu pedem retulit. Lenis a tergo cliuus erat ĩter aciem & caſtra, & qđ multitudo ſuppeditabat, aliquot ualidas cohortes in caſtris armatas ĩſtructaſq; reliq̃rant, quo inter cõmiſſum iam certamen, ubi uallo appropinq̃ſſet hoſtis, erũperent. Romanus cedentẽ hoſtem effuſe ſequendo, in locum iniquum ꝑtractus, opportunus huic eruptioni fuit, uerſus itaq; in uictorem terror, & nouo hoſte, & ſupina ualle Romaná inclinauit aciẽ. Inſtant Volſci recentes, q e caſtris ĩpetum fecerant, integrant & illi pugná, qui ſimulata ceſſerant fuga. Iam nõ recipiebat ſe Romanus miles, ſed ĩmemor præſentis ſe rociæ, ueteriſq; decoris, terga paſſim dabat, atq; effuſo curſu caſtra repetebat, quum Camillus ſublatus a circũſtantibus in equum, & rapti ſubſidiis oppoſitis, hæc eſt, inq̃t, milites pugna, quá popoſciſtis? qs homo, qs deus eſt, quem accuſare poſſitis? ur̃a illa temeritas, ur̃a ignauia hæc eſt, ſecuti alium ducem ſeq̃mini nunc Camillum, & qđ ductu meo ſoletis, uincite. Quid uallum & caſtra ſpectatis? neminem ur̃m illa, niſi uictorem, receptura ſunt. Pudor prĩo tenuit effuſos, inde ut circũagi ſigna, obuertiq; aciem uiderũt in hoſtem, & dux præterq̃ tot inſignis triũphis, etiam ætate uenerabilis inter prĩa ſigna, ubi plurimus labor ꝑiculumq; erat, ſe offerebat, increpare ſinguli ſe qſq; & alios, & adhortatio in uicẽ totam alacri clamore ꝑuaſit aciem. Neq; alter tribunus rei defuit, ſed miſſus a collega reſtituente peditũ aciem ad eq̃tes, non caſtigando, ad quá rem leuiorem authorẽ eum culpæ ſocietas fecerat, ſed ab ĩperio totus ad preces uerſus, orare ſingulos uniuerſoſq;, ut ſe reum fortunæ eius diei crimi-

ne eximerent, abnuente ac ꝓhibente collega temeritatis me oium potius ſociũ, quam unius prudentiæ dedi. Camillus in utraq; uĩa fortuna ſuam gloriã uidet, ego, ni reſtituit pugna, quod miſerrimũ eſt, fortunã cum oibus, infamiam ſolus ſentiã. Optimum uiſum eſt in fluctuãtem aciem tradi equos, & pedeſtri pugna iuadere hoſtes, eunt inſignes armis aiſq;, qua premi parte maxie peditum copias uident, nihil neq; apud duces, neq; apud milites remittit a ſummo certamine ai. Senſit ergo euẽtus uirtutis enixe opẽ, & Volſci, qua mõ ſimulato metu ceſſerant, eunt in uerã fugam effuſi. Magna pars & in ipſo certamine, & poſt in fuga cæſi, cæteri in caſtris, q̃ capta eodem impetu ſunt, plures tamẽ capti, quã occiſi, ubi in recẽſendis captiuis quũ Tuſculani aliquot noſcitarent, ſecreti ab aliis ad tribunos adducunt, percunctãtibuſq; faſſi publico cõſilio militaſſe. Cuius tã uicini belli metu Camillus motus, extẽplo ſe Romã captiuos ductuꝝ ait, ne pr̃es ignari ſint Tuſculanos ab ſocietate deſciſſe, caſtris exercituiq; interi, ſi uideat, præſit collega. Documẽto unus dies fuerat, ne ſua cõſilia melioribus præferret, nec tamen aut ipſi, aut in exercitu cuiq̃ ſatis placato aio Camillus laturus culpã eius uidebatur, q̃ data in tã præcipitem caſum reſpublica eſſet, & tũ in exercitu, tum Romæ cõſtans omniũ fama erat, quum uaria fortuna in Volſcis geſta res eſſet, aduerſæ pugnæ fugæq; in L. Furio culpam, ſecundæ decus oẽ penes M. Furiũ eſſe. Introductis in ſenatũ captiuis, quum bello perſequendos Tuſculanos pr̃es cenſuiſſent, Camilloq; id bellum mãdaſſent, adiutorẽ ſibi ad eã rem unum petit, ꝑmiſſoq; ut ex collegis optaret, quẽ uellet, contra ſpem oium L. Furium optanit, q̃ moderatione ai tum collegæ leuauit infamiã, tum ſibi gloriã ingentem peperit. Nec fuit cũ Tuſculanis bellum, pace cõſtanti uim Romanam arcuerunt, quã armis non poterãt. Intrantibus fines Romanis, nõ demigratum ex ꝓpinquis itineri locis, nõ cultus agroꝝ intermiſſus, patẽtibus urbis portis togati obuiã frequentes iperatoribus proceſſere, cõmeatus exercitui comiter in caſtra ex urbe, & ex agris deuehiť. Tum Camillus caſtris ante portas poſitis, eadẽ ne forma pacis, q̃ in agris oſtẽtaretur, etiã intra moenia eſſet, ſcire cupiens, ingreſſus urbẽ, ubi patentes ianuas, & tabernis apertis ꝓpoſita oia in medio uidit, intẽtoſq; opifices ſuo quẽq; operi, & ludos literaꝝ ſtrepere diſcentiũ uocibus, ac repletas ſemitas, inter uulgus aliud, pueroꝝ & mulieꝝ, huc atq; illuc euntiũ, qua quenq; ſuoꝝ uſuum cauſſa ferret, nihil uſq̃ non pauidis modo, ſed ne mirantibus qdem ſimile circunſpiciebat, oia inqrens oculis, ubi nã bellum fuiſſet, adeo nec amotæ rei uſq̃, nec oblatæ ad tp̃s ueſtigium ullũ erat, ſed ita oia conſtanti tranqlla pace, ut eo uix fama belli perlata uideri poſſet. Victus igiť patientia hoſtium, ſenatum eoꝝ uocari iuſſit. Soli adhuc, inquit, Tuſculani uera arma ueraſq; uires, qbus ab ira Romanoꝝ ueſtra tutaremini, iueniſtis. Ite Romam ad ſenatum, exiſtimabunt pr̃es, utrum plus ante poenæ, an nunc ueniæ meriti ſitis, non præripiã gratiam publici beneficii, deprecandi ꝑtãtem a me habueritis, ꝑcibus euentum uĩis ſenatus, quem uidebitur dabit. Poſteaq̃ Romam Tuſculani uenerunt, ſenatuſq; paulo ante fidelium ſocioꝝ moeſtus in ueſtibulo curiæ eſt cõſpectus, moti extemplo pr̃es uocari eos, iã tum hoſpitaliter magis, quã hoſtiliter iuſſere. Dictator Tuſculanus ita uerba fecit. Quibus bellum indixiſtis intuliſtiſq; P. C. ſicut nunc uidetis nos ſtantes in ueſtibulo curiæ uĩæ, ita armati paratiq; obuiã imperatoribus legionibuſq; uĩis proceſſimus, hic nĩ, hic plebis nĩæ habitus fuit, eritq; ſemp, niſi quando a uobis, proq; uobis arma acceperimus. Gr̃as agimus & ducibus uĩis, & exercitibus, qd oculis magis quã auribus crediderunt, & ubi nihil hoſtile erat, neq; ipſi qdem fecerunt, pacem, quã nos præſtitimus, eã a uobis petimus, bellum eo, ſicubi eſt, auertatis, ꝑcamur. In nos qd arma polleant uĩa, ſi patiendo experiundũ eſt, inermes experiemur. Hæc mens nĩa eſt, dii imortales faciant tam foelix, quã pia. Quod ad crimina attinet, qbus moti bellum indixiſtis, etſi reuicta rebus uerbis cõfutare nihil attinet, tamen etiam, ſi uera ſint, uel fateri nobis ea, quum tã euidenter poenituerit, tutum cenſemus, peccetur in uos, dum digni ſitis, qbus ita ſatiſfiat. Tantũ fere uerboꝝ ab Tuſculanis factum, pacem in ꝑſentia, nec ita multo poſt ciuitatẽ etiam ĩpetrauerunt, ab Tuſculo legiones reductæ. Camillus cõſilio & uirtute in Volſco bello, foelicitate in tuſculana expeditione, utrobiq; ſingulari aduerſus collegã patientia & moderatiõe inſignis, magĩatu abiit, creatis militaribus tribunis in inſeq̃ntem annum, L. & P. Valeriis, L. V. P. III. & C. Sergio III. Licinio Menenio. II. P. Papyrio, Seruio Cornelio Maluginenſe. Cenſoribus quoq; eguit ãnus, maxime propter incertã famam æris alieni, aggrauantibus ſummã etiam inuidiæ eius tribunis plebis, quũ ab iis eleuaretur, qbus fide magis, quã fortuna debentiũ laborare creditum uideri expediebat. Creati cenſores Claudius Sulpitius Camerinus, Sp. q; poſthumius Regillenſis, coeptaq; iam res morte Poſthumii, qa collegam ſuffici religio erat, interpellata eſt. Igitur quum Sulpitius abdicaſſet ſe magĩatu, cenſores alii uitio creati nõ geſſerunt magĩatũ, tertios creari, uelut diis non accipiẽtibus in eum annum cenſurã, religioſum fuit. Eã uero ludificationẽ plebis tribuni ferendã negabant, fugere ſenatũ teſtes, tabulas publicas cenſus cuiuſq;, qa nolint conſpici ſummã æris alieni, quæ indicatura ſit demerſam ꝑtem a parte ciuitatis, quum interi obæratam plebem obiectari aliis atq; aliis hoſtibus, paſſim iam ſine ullo diſcrimine bella q̃ri, ab Antio Satricum, a Satrico Velitras, inde Tuſculum legiones ductas, Latinis, Herticis, Præneſtinis iã intentari arma ciuiũ magis, quam hoſtium odio, ut in armis terant plebem, nec reſpirare in urbe, aut potium libertatis meminiſſe ſinant, aut cõſiſtere in concione, ubi ali-

quando audiant uocem tribunitiam de leuando fœnore, & fine aliarum iniuriarum agẽtem. Quod ſi ſit animus plebi memor patrũ libertatis, ſe nec addici ciuem Romanũ ob creditam pecuniam paſſuros, neq; delectum haberi, donec inſpecto ære alieno, initaq; rõne minuendi eius, ſciat unuſquiſq;, quid ſui, quid alieni ſit, ſuperſit ſibi liberum corpus, an id quoq; neruo debeat. Merces ſedinonis propoſita cõfeſtim ſeditioné excitauit, nam & addicebantur multi, & ad Præneſtini famá belli nouas legiones ſcribendas pr̃es cenſuerant, quæ utraq; ſimul auxilio tribunitio, & cõſenſu plebis impediri cœpta, nam neq; duci addictos tribuni ſinebant, neq; iuniores noĩa dabát. Quũ pr̃ibus minor p̃ſens cura creditæ pecuniæ iuris exequẽdi, quá delectus eſſet, quippe iam a Præneſte ꝓfectos hoſtes in agro Sabino cõſediſſe nuntiabat, interim tribunos plebis fama ea ipſa iritauerat magis ad ſuſceptũ certamẽ, quá deterruerat, neq; aliud ad ſeditioné extinguẽdam in urbe quá ꝓpe illatum mœnibus ipſis bellũ ualuit. Nam quum eſſet Præneſtinis nuntiatũ nullum exercitum cõſeriptum Romæ, nullum ducem certum eſſe, patres ac plebé in ſemetipſos uerſos, occaſionem rati duces eorũ, raptim agmine facto, ꝑ uaſtatis protinus agris, ad portam Colliná ſigna intulere. Ingens in urbe trepidatio fuit, cõclamatum ad arma, concurſumq; in muros atq; portas eſt, tandemq; ab ſeditione ad bellum uerſi, dictatoré T. Quintiũ Cicinnatũ creauere, is magr̃m equitum A. Sempronium Atracinum dixit. Quod ubi auditum eſt (tátus eius magiſtratus terror erat) ſimul hoſtes a mœnibus receſſere, & iuniores Romani ad edictum ſine detrectatione conuenere. Dum Romæ cõſcribitur exercitus, caſtra interim hoſtiũ haud procul Allia flumine poſita, inde agrũ late populátes fatalem ſe urbi Romanæ locum cepiſſe inter ſe iactabant, ſimilé pauorem inde, ac fugam fore, ac bello Gallico fuerat. Etenim ſi diem cõtactũ religione, inſignẽq; nomine eius loci timeant Romani, quanto magis Allienſi die Alliam ipſam, monimẽtũ tantæ cladis, reformidaturos? ſpecies ꝓfecto his ibi truces Galloꝝ, ſonoſq; uoci in oculis atq; auribus fore. Has inanium rerum inanes ipſas uoluentes cogitationes fortunæ loci delegauerant ſpes ſuas. Romani contra, ubicunq; eſſet Latinus hoſtis, ſatis ſcire eum eſſe, quem ad Regillum lacum deuictũ centum annoꝝ pace obnoxia tenuerint, locum inſignem memoria cladis iritaturum ſe potius ad delendá memoriá dedecoris, quá ut timoré faciat, nequa terra ſit nefaſta uictoriæ ſuæ, quin ipſi ſibi Galli, ſi offerantur, illo loco ſe ita pugnaturos, ut Romæ pugnauerint in repetenda p̃ria, ut poſtero die ad Gabios, tunc quũ effecerint, nequis hoſtis, qui mœnia Romana intraſſet, nuntium ſecundæ aduerſæq; fortunæ domum perferret. His utrinq; animis ad Alliam uentum eſt. Dictator Romanus, poſteaq̃ in conſpectu hoſtes erant inſtructi, intentiq;, uides ne tu, inquit, A. Semproni, fortuna illos fretos ad Alliam conſtitiſſe? nec illis dii immortales certioris quicquá fiduciæ, maioriſue quod ſit auxilii dederint? at tu fretus armis animiſq; cõcitatis equis inuade mediam aciem, ego cum legionibus in turbatos trepidáteſq; inferam ſigna. Adeſte dii teſtes fœderis, & expetite pœnas debitas ſimul uobis uiolatis, nobiſq; per ueſtrũ numen deceptis. Non equitem, nõ peditem ſuſtinuere præneſtini, primo impetu ac clamore diſſipati ordines ſunt, deinde poſteaq̃ nullo loco conſtabat acies, terga uertunt, conſternatiq; & præter caſtra etiam ſua pauore prælati, nõ prius ſe ab effuſo curſu ſiſtunt, quam in conſpectu Præneſte fuit, ibi ex fuga diſſipati locũ, quem tumultuario opere cõmunirent, capiũt, ne ſi intra mœnia ſe recepiſſent, extéplo ureret ager, depopulatiſq; oĩbus, obſidio urbi inferretur. Sed poſteaq̃ direptis ad Alliá caſtris uictor Romanus aderat, id quoq; munimentũ relictũ, & uix mœnia tuta rati oppido ſe Præneſte includunt. Octo præterea oppida erant ſub ditione Præneſtinoꝝ, ad ea circũlatum bellum, deincepſq; haud magno certamine captis, Velitras exercitus ductus, eæ quoq; expugnatæ, tũ ad caput belli Præneſte uẽtum, id nõ ui, ſed per deditionem receptum eſt. T. Quintius ſemel acie uictor, binis caſtris hoſtium, nouem oppidis ui captis, Præneſte in deditionem accepto, Romam reuertit, triumphanſq; ſignũ Præneſte deuectum Iouis imperatoris in Capitolium tulit, dedicatum eſt inter cellam Iouis & Mineruæ, tabulaq; ſub eo fixa, monimẽtum rerum geſtarũ, his ferme inciſa literis fuit. Iuppiter, atq; dii oẽs hæc dederũt, ut T. Quintius dictator oppida nouem caperet. Die XX. quam creatus erat, dictatura ſe abdicauit. Comitia inde habita tribunoꝝ militum conſulari poteſtate, qbus æquatus patritioꝝ, plebeiorumq; numerus, ex patribus creati, P. & C. Manlii cum L. Iulio, plebes C. Sextiliũ, M. Albinum, L. Antiſtium dedit. Manliis, quod genere plebeios, gratia Iuliũ anteibant, Volſci prouincia ſine ſorte, ſine comparatione extra ordinem data, cuius & ipſos poſtmodo, & patres, qui dederát, pœnituit, Inexplorato pabulatum cohortes miſere, quibus uelut circũuentis (cũ id falſo nũtiatum eſſet) dum, præſidio ut eſſent, citati feruntur, nec authore quidem aſſeruato, qui eos hoſtis Latinus pro milite Romano fruſtratus erat, ipſi in inſidias præcipitauere. Ibi dum iniquo loco ſola uirtute militum reſiſtẽtes cæduntur cæduntq;, caſtra interim Romana iacentia in campo ab altera parte hoſtes inuaſere: Ab ducibus utrobiq; proditæ temeritate atq; inſcitia res, quicquid ſuperfuit fortunæ populi Romani, id militum etiam ſine rectore ſtabilis uirtus tutata eſt. Quæ ubi Romá ſunt relata, primum dictatorem dici placebat, deinde poſteaquá quietæ res ex Volſcis afferebantur, & apparuit neſcire eos uictoria, & tempore uti, reuocati etiam inde exercitus ac duces, otiumq; inde, quantum a Volſcis fuiſſet, fuit, id modo extremo anno tumultuatum, quod Præneſtini concitatis Latinorũ po-

pulis rebellarunt. Eodẽ anno etiã ipſis ꝗrentibus penuriam hoĩum noui coloni aſcripti, rebuſq; haud ꝓſperis bello, domeſtica qes, quã tribunoꝝ militum ex plebe gr̃a, maieſtaſq; inter ſuos obtinuit, ſolatium fuit. Inſeqñtis anni prĩcipia ſtatim ſeditione ingenti arſere, tribunis militũ conſulari poteſtate, SP. Furio, Q. Seruilio II Licinio Menenio III. P. Chloelio, M. Horatio, L. Geganio. Erat aũt & materia, & cauſſa ſeditiõis æs alienum, cuius noſcendi gr̃a SP. Seruilius Priſcus, Q. Chloelius Siculus cenſores facti, ne rẽ agerent bello ĩpediti ſunt, nãq; trepidi nuntii prĩo, ſuga deinde ex agris, legiones Volſcoꝝ ingreſſas fines, populariq; paſſim Romanum agꝝ attulere. In q̃ trepidatione tantũ abſuit, ut ciuilia certamina terror externus cohiberet, ut cõtra eo inſolẽtior tribunitia ptãs impediendo delectui eẽt, donec conditiões impoſitæ pr̃ibus, nequis, quoad bellatũ eſſet, tributũ daret, aut ius de pecunia credita diceret, eo laxamẽto plebis ſumpto, mora delectui nõ eſt facta. Legiõibus nouis ſcriptis placuit duos exercitus in agꝝ Volſcum legiõibus diuiſis duci, SP. Furius, M. Horatius dextrorſus maritimã oram, atq; Antium, Q. Seruilius, & L. Geganius læua ad montes Ecetrã pergũt. Neutra parte hoſtis fuit obuius, populatioq; nõ illi uagæ ſimilis, quã Volſcus latrocinii more diſcordia hoſtiũ fretus, & uirtutẽ metuens, ꝑ trepidationẽ raptim fecerat, ſed ab iuſto exercitu, iuſta ira fcã, ſpatio quoq; tpis grauior, qppe a Volſcis timẽtibus ne interi exercitus ab Roma exiret, ĩcurſiones in extrema finiũ factæ erãt, Romano cõtra etiã in hoſtico cõmorandi cauſſa erat, ut hoſtẽ ad certamen alliceret. Itaq; oĩbus paſſim tectis agroꝝ, uiciſq; ẽt quibuſdã exuſtis, nõ arbore ſrugiſera, nõ ſatis in ſpem frugum relictis, oĩ, quæ extra moenia fuit, hoĩum pecudumq; præda abacta, Romã utriq; reducti exercitus Paruo ĩteruallo ad reſpirandũ debitoribus dato, poſteaq̃ quietæ res ab hoſtibus erant, celebrari deintegro iuriſdictio, & tantũ abeſſe ſpes ueteris leuandi ſœnoris, ut tributo nouũ fœnus contraheretur ĩn muꝝ a cenſoribus locatũ ſaxo quadrato faciundũ, cui ſuccumbere oneri coacta plebes, qa quem delectum ĩpedirent, non hẽbant tribuni plebis, tribunos ẽt militares pr̃itios omneis coacta principũ opibus fecit, L. Aemyliũ, P. Valerium IIII. C. Veturiũ, Seruium Sulpitium, L. & C. Quĩtios Cicinnatos. Iiſdẽ opibus obtinuere, ut aduerſus Latinos Volſcoſq;, q coniunctis legionibus ad Satricũ caſtra habebant, nullo ĩpediente, oĩbus iunioribus ſacro adactis, tres exercitus ſcriberent, unũ ad præſidium urbis, alteꝝ, q, ſiq alibi motus extitiſſent, ad ſubita bella mitti poſſet, tertiũ longe ualidiſſimũ P. Valerius, & L. Aemylius ad Satricũ duxere, ubi quũ aciem inſtructã hoſtium loco æquo ĩueniſſent, extẽplo pugnatũ, & ut nondũ ſatis claram uictoriã, ſic proſperæ rei pugnã imber ingẽtibus procellis ſuſus diremit. Poſtero die iterata pugna, & aliq̃ndiu æqua uirtute fortunaq;, Latinæ maxime legiones longa ſocietate militiã Romanam edoctæ reſtabant, eq̃s immiſſus ordines turbauit, turbatis ſigna peditum illata, q̃ntumq; Romana ſe inuexit acies, tantũ hoſtes gradu demoti, & ut ſemel inclinauit pugna, iã intolerabilis Romana uis erat. Fuſi hoſtes, quũ Satricum, qd duobus millibus inde aberat, non caſtra peterẽt, ab equite maxĩe cæſi, caſtra capta direptaq;. Ab Satrico nocte, quæ prælio proxima fuit, fugæ ſimili agmine petũt Antium, & quũ Romanus exercitus, ꝓpe in ueſtigiis ſequeretur, plus tamẽ timor, quã ira celeritatis habuit, prius itaq; moenia ĩtrauere hoſtes, quã Romanus extrema agminis capere, aut morari poſſet. Inde aliquot dies uaſtãdo agro abſũpti, nec Romanis ſatis ĩſtructis apparatu bellico ad moenia aggrediẽda, nec illis ad ſubeundũ pugnæ caſum. Seditio tũ inter Antiates Latinoſq; coorta, quũ Antiates uicti malis, ſubactiq; bello, in quo & nati erãt & cõſenuerãt, ad deditionem ſpectarẽt, Latinos ex diutina pace noua defectio, recẽtibus adhuc aĩs, ferociores ad ꝑſeuerãdũ in bello faceret. Finis certaminis fuit, poſteaq̃ utriſq; appuit, nihil ꝑ alteros ſtare, quo minus ĩcœpta ꝑſeq̃rent̃, Latini ꝓfecti ab ſocietate pacis, ut rebant̃, inhoneſte ſeſe uindicauerunt, Antiates, incõmodis arbitris ſalutariũ cõſilioꝝ remotis, urbẽ agroſq; Romanis dedunt. Ita & rabies Latinoꝝ, qa nec Romanos bello lædere, nec Volſcos in agris retinere potuerãt, eo erupit, ut Satricũ urbẽ, quæ receptaculũ primũ eis aduerſæ pugnæ fuerat, igni cõcremarẽt, nec aliud tectũ eius ſupfuit urbis, quũ faces pariter ſacris ꝓfaniſq; inicerẽt, quã mr̃is Matutæ tẽplum, inde eos nõ ſua religio, nec uerecũdia deũ arcuiſſe dicit̃, ſed uox horrẽda edita tẽplo cũ triſtibus minis, ni nefãdos ignes ꝓcul delubris amouiſſent. Incenſos ea rabie ĩpetus Tuſculũ tulit, ob irã qd deſerto cõi conſilio Latinoꝝ, nõ in ſocietatẽ modo Romanã, ſed etiã in ciuitatẽ ſe dediſſent, patẽtibus portis quũ ĩprouiſo incidiſſent, prĩo clamore oppidũ præter arcem captũ eſt, in arcẽ oppidani refugere cũ cõiugibus ac liberis, nũtioſq; Romã, q certiorẽ de ſuo caſu ſenatũ ſacerẽt, miſere. Haud ſegnius, q̃ fide Po. Romani dignum fuit, exercitus Tuſculũ ductus, L. Quĩtius, & Seruius Sulpitius tribuni militũ duxere clauſas portas Tuſculi, Latioſq; ſimul obſidẽtiũ atq; obſeſſoꝝ aĩo, hic moenia tueri uidẽt, illic arcẽ oppugnare, terrere una ac pauere. Aduẽtus Romanoꝝ mutauerat utriuſq; partis animos, Tuſculanos ex ingenti metu in ſummam alacritatem, Latinos ex prope certa fiducia mox capiendæ arcis, quoniã oppido potirentur, in exiguã de ſe ipſis ſpem uerterat. Tollitur ex arce clamor ab Tuſculanis, excipitur aliquanto maior ab exercitu Romano, utriſq; urgentur Latini, nec impetus Tuſculanorum decurrentium ex ſuperiore loco ſuſtinent, nec Romanos ſubeuntes moenia, molienteſq; obices portarum arcere poſſunt. Scalis prius moenia capta, inde effracta clauſtra portarum, & quum anceps hoſtis & a fronte & a tergo urgeret, nec ad pugnam ulla uis,

la uis,nec ad fugam loci quicq̃ ſupereſſet,in medio cæſi ad unú oés.Recuperato ab hoſtibus Tuſculo, exercitus Romam eſt reductus.Quáto magis ꝓſperis eo anno bellis tranquilla oia foris erant, tanto in urbe uis patꝝ indies,miſeriæq; plebis creſcebant,quú eo ipſo,quod neceſſe erat ſolui,facultas ſoluendi impediretur.Itaq; quum ex re iam nihil dari poſſet,fama & corpore iudicati atq; addicti creditoribus ſatiſfaciebant,pœnaq; in uicem fidei ceſſerat.Adeo ergo obnoxios ſummiſerant aíos non infimi ſolum,ſed principes ét plebis,ut nõ mõ ad tribunatum militum inter patritios petendum, quod tanta ui,ut liceret,tetenderát,ſed ne ad plebeios quidem magiſtratus capeſſendos,petendoſq; ulli uiro acri experientiq; animus eſſet,poſſeſſionemq; honoris uſurpati mõ a plebe per paucos annos recuperaſſe in perpetuum patres uiderentur.Ne id nimium lætú parti alteri eſſet,parua(ut plerunq; ſolet)rem ingentem moliundi cá interuenit.M.Fabii Ambuſti potentis uiri,tum inter ſui corporis homines,tum etiá ad plebem,quod haud quaq̃ inter id genus contemptor eius habebať,filiæ duæ nuptæ Seruio Sulpitio maior,minor C.Licinio Stoloni erat,illuſtri quidem uiro,ſed tamen plebeio,eaq; ipſa affinitas haud ſpreta gratiam Fabio ad uulgus q̃ſierat.Forte ita incidit,ut in Seruii Sulpitii tribuni militum domo ſorores Fabiæ quú inter ſe,ut fit,ſermonibus tp̃s tererent,lictor Sulpitii,quum is de foro ſe domum reciperet,forem,ut mos eſt,uirga percuteret,quum ad id(moris eius inſueta) expauiſſet minor Fabia,riſui ſorori fuit,miranti ignorare id ſororem.Cæteꝝ is riſus ſtimulos paruis mobili rebus animo muliebri ſubdidit,frequentia quoq; proſequentium,rogantiumq; núquid uellet?Credo fortunatum matrimonium ei ſororis uiſum,ſuiq; ipſam malo arbitrio,quo a ꝓximis quiſq; minime anteiri uult,pœnituiſſe.Confuſam eam ex recenti morſu animi quú pater forte uidiſſet,percunctatus ſatin ſalue?auertentem cauſſam doloris,quippe nec ſatis piam aduerſus ſororé,nec admodum in uirum honorificam,elicuit comiter ſciſcitando,ut fateretur,eam eſſe cauſſam doloris,qđ iuncta eſſet impari,nupta in domo,quam nec honos,nec gratia intrare poſſet.Conſolans inde filiam Ambuſtus bonum animum habere iuſſit,eoſdem propediem domi uiſuram honores,quos apud ſororé uiderat.Inde conſilia inire cum genero cœpit,adhibito L. Sextio ſtrenuo adoleſcéte,& cuius ſpei nihil præter genus patritium deeſſet.Occaſio uidebatur rerum nouádarú propter ingentem uim æris alieni,cuius leuamen mali plebes,niſi ſuis in ſummo imperio locatis,nullum ſperaret, accingendum ad eam cogitatiõem eſſe conando agendoq;,iam eo gradum feciſſe plebeios,unde ſi porro annitantur peruenire ad ſumma,& patribus æquari tá honore,quam uirtute poſſent.In præſentia tribunos plebis fieri placuit,quo in magiſtratu ſibimet ipſi uiam ad cæteros honores aperirent, creati tribuni C. Licinius,& L.Sextius promulgauere leges,omnes aduerſus opes patritiorum,& pro cõmodis plebis, unam de ære alieno,ut deducto eo de capite,quod uſuris pernumeratú eſſet,id quod ſupereſſet triénio æquis portionibus perſolueretur,alteram de modo agrorum,nequis plus quingenta iugera agri poſſideret,tertiam,ne tribunorum militum comitia fierent,conſulumq; utiq; alter ex plebe crearetť, cuncta ingentia,& quæ ſine certamine maximo obtineri nõ poſſent.Omnium igitur ſimul rerú, quarum immodica cupido inter mortales eſt,agri,pecuniæ,honorum diſcrimine propoſito,conterriti patres quum trepidaſſent publicis priuatiſq; conſiliis,nullo remedio alio præter expertam multis iam ante certaminibus interceſſionem,collegas aduerſus tribunitias rogationes comparauerunt, qui ubi tribus ad ſuffragium ineundum citari a Licinio Sextioq; uiderunt,ſtipati patrum præſidiis,nec recitari rogationes,nec ſolenne quicquam aliud aſciſcendum plebi fieri paſſi ſunt.Iam fruſtra ſæpe concilio aduocato,quú pro antiquatis rogationes eſſent,bene habet,inquit Sextius,quando quidem interceſſionem pollere placet,iſto ipſo telo tutabimur plebem,agitedum comitia indicite patres tribunis militum creandis,ſaxo ne iuuet uox iſta uos,qua nunc concinentes collegas noſtros tá læti auditis.Haud irritæ cecidere minæ,comitia ꝑter ædiliú tribunorúq; plebis nulla ſunt habita,Licinius Sextiuſq; tribuni plebis refecti nullos curules mag̃ratus creari paſſi ſút,eaq; mag̃ratuú ſolitudo,& plebe reficiéte duos tribunos,& his comitia tribunoꝝ militú tolléribus,ꝑ q̃nquéniú urbé tenuit.Alia bella ꝑopportune queuerút,Veliterni coloni geſtiétes otio,qđ nullus exercitus Romanus eét, & agꝛ Romanú aliquoties incurſauere,& Tuſculú oppugnare adorti ſút,eaq; res(Tuſculanis ueteribus ſociis,nouis ciuibus opé orátibus)uerecúdia maxíe nõ p̃res mõ,ſed ét plebé mouit,remittétibus tribúis plebis,comitia p inter regé ſunt hita,creatiq; tribuni militú L.Furius,A.Manlius,Seruius Sulpitius,Seruius Cornelius,A.& C.Valerii haud quaq̃ tá obediété í delectu,quá in comitiis plebé habuere, ingétiq; cõtentiõe exercitu ſcripto ꝓfecti,nõ ab Tuſculo mõ ſubmouere hoſté,ſed intra ſuamet ipm mœnia cõpulere,obſidebáturq; haud paulo ui maiore Velitræ,quá Tuſculú obſeſſum fuerat,nec tñ ab eis,a q̃bus obſideri cœptæ erát,expugnari potuere,añ noui creati ſunt tribúi militú Q.Seruilius,C. Veturius, A.& M.Cornelii,Q.Quintius,M.Fabius,nihil ab his q̃dé tribunis ad Velitras factú memorabile.In maiore diſcrimine res domi uertebanť,ná ꝑter Sextiú Liciniúq; latores legú iá octauú tribunos plebis refectos,Fabius quoq; tribunus militú,Stolonis ſocer,quaꝝ legum author fuerat,eaꝝ ſuaſoré ſe haud dubiú ferebat,& quum octo ex collegio tribunorum plebis primo interceſſores legum fuiſſent, quinq; ſoli erant,&(ut ferme ſolent,qui a ſuis deſciſcunt)capti & ſtupétes animi,uocibus alienis id

modo,quod domi præceptum erat,interceſſioni ſuæ ꝑtendebant,Velitris in exercitu plebis magnã partẽ eſſe,in aduentum militum comitia differri debere,ut uniuerſa plebs de ſuis cõmodis ſuffragiũ ferret.Sextius Liciniuſꝗ cũ parte collegaꝝ,& uno ex tribunis militum Fabio,artifices iã tot annoꝝ uſu tractandi aĩos plebis,primores patrum,ꝑductos interrogando de ſingulis,quæ ferebant ad populum,fatigabant,auderent ne poſtulare,ut quũ bina iugera agri plebi diuiderent,ipſis plus quingenta iugera habere liceret?ut ſinguli ꝑpe trecentoꝝ ciuium poſſiderent agros,plebeio homini uix ad tectũ neceſſariũ,aut locum ſepulturæ ſuus pateret ager?an placeret fœnore circũuentam plebẽ,ni potius,quã ſortem creditam ſoluat,corpus in neruum ac ſupplicia dare?& gregatim quotidie de foro addictos duci,& repleri uinctis nobiles domos,& ubicũꝗ ꝑ̄itius habitet,ibi carcerem priuatũ eẽ?Hæc indigna miserãdaꝗ auditu quũ apud timentes ſibimetipſis maiore audientiũ indignatione,quã ſua ĩcrepuiſſent,at qui nec agros occupandi modum,fœnore trucidandi plebem,alium ꝑ̄ibus unq̃ fore affirmabant,niſi alteꝝ ex plebe COS.cuſtodem ſuæ libertatis plebs feciſſet,cõtẽni iam tribunos plebis,quippe quæ poteſtas iã ſuã ipſa uim frangat intercedẽdo,non poſſe æquo iure agi,ubi imperium penes illos,penes ſe auxilium tantum ſit,niſi imperio communicato nunq̃ in parte plebẽ pari reipublicæ fore,nec eſſe quod quiſquã ſatis putet,ſi plebeioꝝ ratio comitiis conſularibus habeat,niſi alteꝝ COS.utiꝗ ex plebe fieri neceſſe ſit,neminem fore.An iam memoria exiſſe,quum tribunos militum iccirco potius quã COSS.creari placuiſſet,nt & plebeiis pateret ſummus honos,IIII.& XL.ãnis neminem ex plebe tribunũ militũ creatum eſſe?qui crederent duobus nunc in locis ſua uolũtate imperturos plebi honorẽ,qui octona loca tribunis militũ creandis occupare ſoliti ſint?& ad cõſulatum uiã fieri paſſuros,qui tribunatũ ſeptum tãdiu habuerint?lege obtinẽdũ eſſe,quod comitiis per gratiam neq̃at,& ſe ponendũ extra certamen alteꝝ conſulatum,ad quem plebi ſit aditus,quoniã in certamine relictus,præmiũ ſemper potentioris futurus ſit.Nec iam poſſe dici id,quod iã antea iactare ſoliti ſint,nõ eſſe in plebeiis idoneos uiros ad curules magiſtratus,nũquid enim ſecordius,aut ſegnius reſpublica adminiſtrata poſt P.Licinii Calui tribunatũ,qui primus ex plebe creatus ſit,quã per eos ãnos geſta ſit,quibus præter patritios nemo tribunus militum fuerit?quin contra patritios aliquot damnatos poſt tribunatũ,neminẽ plebeium.Quæſtores quoꝗ,ſicut tribunos militum paucis ante annis ex plebe cœptos creari,nec ullius eorũ Po.Romanum pœnituiſſe,cõſulatum ſupereſſe plebeiis,eam eẽ arcem libertatis,id columen,ſi eo peruentum ſit,tum Po.Romanũ uere exactos ex urbe reges,& ſtabilem libertatem ſuam exiſtimaturꝝ.Quippe ex illa die in plebem uentura omnia,quibus patritii excellant,imperium,atꝗ honorem,gloriam belli,genus,nobilitatem,magna ipſis fruenda,maiora liberis relinquenda.Huius generis orationes ubi accipi uidere,nouam rogationẽ promulgant,ut ꝑ duumuiris ſacris faciundis decenuiri creentur,ita ut pars ex plebe,pars ex patribus fiat,omniumꝗ earũ rogationum comitia in aduentum eius exercitus differunt,qui Velitras obſidebat.Prius cricunactus eſt annus,quam a Velitris reducerentur legiões.Ita ſuſpenſa de legibus res ad nouos tribunos militum dilata,nam plebis tribunos eoſdẽ duos utiꝗ,quia legum latores erant,plebes reficiebat.Tribuni militum creati T.Quintius,Seruius Cornelius,Seruius Sulpitius,Sp.Seruilius,L.Papyrius,L. Veturius.Principio ſtatim anni ad ultimam dimicationem de legibus uentum,& quũ tribus uocarẽtur,nec interceſſio collegarum latoribus obſtaret,trepidi patres ad duo ultima auxilia ſummum imperiũ,ſummumꝗ ad ciuẽ decurrũt,dictatorem dici placet.Dicitur M.Furius Camillus,q magiſtrum equitum L.Aemylium cooptat.Legum quoꝗ latores aduerſus tantũ apparatũ aduerſarioꝝ & ipſi cauſſam plebis ingentibus animis armant,concilioꝗ plebis indicto,tribus ad ſuffragium uocant.Quum dictator ſtipatus agmine patritiorũ,plenus iræ minatũꝗ cõſediſſet,atꝗ ageretur res ſolito primum certamine inter ſe tribunorum plebis ferentium legem,intercedentiumꝗ,& quanto iure potentior interceſſio erat,tantum uinceret fauore legum ipſarum,latorumꝗ,& uti rogatiões primæ tribus dicerent,tum Camillus quãdoquidem,inquit,Quirites iam uos tribunitia libido,non poteſtas regit,& interceſſionẽ ſeceſſione quondã plebis partã uobis eadẽ ui facitis irritã,qua peperiſtis,non reipublicæ magis uniuerſæ,quã ueſtra cã dictator itercesſiõi adero,euerſumꝗ ueſtꝝ auxiliũ imperio tutabor. Itaꝗ ſi C.Licinius,& L.Sextius interceſſiõi collegaꝝ cedũt,nihil ꝑ̄itiũ magiſtratũ ĩſerã cõſilio plebis,ſi aduerſus interceſſionẽ tanq̃ captæ ciuitati leges ĩponere tendent,uim tribunitiã a ſe ipſa diſſolui nõ patiar.Aduerſus ea quũ contẽpti tribuni plebis rẽ nihilo ſegnius pagerẽt,tũ percitus ira Camillus,lictores,q de medio plebẽ emouerẽt,miſit,& addidit minas,ſi peagerent,ſacro oẽs iuniores adacturum,exercitũq̃ extẽplo ex urbe eductuꝝ.Terrorẽ ingẽtẽ incuſſerat plebi,ducibus plebis accẽdit magis certamine aĩos,quã minuit,ſed re neutro inclinata magiſtratu ſe abdicauit,ſeu qa uitio creatus erat, ut ſcripſere qdam,ſeu qa tribuni plebis tulerũt ad plebẽ,idꝗ plebs ſciuit,ut ſi M.Furius ꝑ dictatore qd egiſſet,qngentũ milliũ æris multa eẽt.Sed auſpiciis magis,quã noui exẽpli rogatiões deterritũ,tũ ipſius uiri facit ingeniũ,tum quod ei ſuffectus eſt extemplo P.Manlius dictator,quem quid creari attinebat ad id certamen, quo M.Furius uictus eſſet? & quod eundem M.Furium dictatorem inſequens annus habuit, haud ſine pudore certe fractum priore anno in ſe imperium repetiturum, ſimul,

mul qđ eo tpe,quo ꝓmulgatum de multa eius tradiť,aut & huic rogationi,qua ſe in ordinem cogi uidebat,obſiſtere potuit,aut ne illas qdem ꝓpter quas & hæc lata erat,impedire,& qđ uſq; ad memoriá nr̃am tribunitiis conſularibuſq; certatũ uiribus eſt,dictaturæ ſemp altius faſtigium fuit.Inter priorem dictaturam abdicatam,nouamq; a Manlio initam,ab tribunis,uelut ꝑ interregnũ,cõcilio plebis habito,apparuit quæ ex ꝓmulgatis plebi,q̃ latoribus gratiora eſſent,nam de fœnore atq; agro rogationes iubebant,de plebeio conſulatu antiqbant,& perfecta utraq; res eſſet, ni tribuni ſe in oĩa ſimul conſulere plebem dixiſſent.P.Manlius deinde dictator rem in cauſſam plebis inclinauit,C.Licinio,q tribunus militum fuerat,magiſtro equitum de plebe dicto.Id ægre paſſos patres accipio,dictatorem propinqua cognatione Licinii ſe apud patres excuſare ſolitum,ſimul negantem magiſtri equitũ maius,quá tribuni conſularis imperiũ eſſe.Licinius Sextiuſq; quũ tribunoꝝ plebis creandoꝝ indicta comitia eſſent,ita ſe gerere,ut negando iam ſibi uelle continuare honoré,acerrime accenderent ad id,quod diſſimulando petebant,plebem.Nonum ſe annũ iam uelut in aciem aduerſus optimates maximo priuatum periculo,nullo publico emolumento ſtare,conſenuiſſe iam ſecum & rogationes promulgatas,& uim omnem tribunitiæ pt̃átis,primo interceſſione collegarum in leges ſuas pugnatũ eé,deinde ablegatione iuuentutis ad Veliternum bellum,poſtremo dictatorium fulmen in ſe intentatum,iam nec collegas,nec bellum,nec dictatorem obſtare,quippe qui etiam omen plebeio cõſuli,magiſtro equitũ ex plebe dicendo,dederit,ſeipſam plebem & cõmoda morari ſua,liberam urbem ac forum a creditoribus,liberos agros ab iniuſtis poſſeſſoribus extemplo,ſi uelit,habere poſſe,q̃ munera quando tandem ſatis grato aĩo æſtimaturos,ſi inter accipiendas de ſuis commodis rogationes ſpé honoris latoribus eaꝝ incidant?non eſſe modeſtiæ Po.Romani id poſtulare,ut ipſe fœnore leueť,& in agrum iniuria poſſeſſum a potentibus inducatur,ꝑ quos ea cõſecutus ſit,ſenes tribunitios nõ ſine honore tantum,ſed etiá ſine ſpe honoris relinquat.Proinde ipſi primum ſtatuerent apud animos quid uellẽt,deinde comitiis tribunitiis declararẽt uolũtatem,ſi coniunctim ferre ab ſe promulgaras rogationes uellent,eſſe quod eoſdẽ reficerẽt tribunos plebis,perlaturos enim q̃ ꝓmulgauerint.ſin qđ cuiq; priuatim opus ſit,id mõ accipi uelint,opus eſſe nihil inuidioſa cõtinuatiõe honoris,nec ſe tribunatum,nec illos ea,quæ ꝓmulgata ſint habituros.Aduerſus tá obſtinatá orationẽ tribunoꝝ quum præ indignitate rerum ſtupor ſilentiumq; inde cæteros patrum defixiſſet,Ap.Claudius Craſſus,nepos decemuiri,diciť odio magis itaq;,quá ſpe ad diſſuadendum ꝓceſſiſſe,& locutus in hanc ſniam eſſe.Neq; nouum,neq; inopinatum mihi ſit Quirites,ſi quod unũ familiæ noſtræ ſemp obiectum eſt ab ſeditioſis tribunis,id nũc ego quoq; audiam,Claudiæ genti iam inde ab initio nil antiquius in rep. patrũ maieſtate fuiſſe,ſemper plebis commodis aduerſatos eſſe,quorum alteꝝ neq; nego,neq; inficias eo,nos,ex quo aſciti ſumus ſimul in ciuitatem & pr̃es,enixe operam dediſſe,ut per nos aucta potius,quá imminuta maieſtas eaꝝ gentium,inter quas nos eſſe uoluiſtis,dici uere poſſet.Illud alteꝝ pro me maioribuſq; meis contendere auſim Quirites (niſi quæ pro uniuerſa rep.fiant,ea plebi tanq̃ aliam incolenti urbem aduerſa quis putet)nihil nos neq; priuatos,neq; in magiſtratibus,quod incõmodum plebi eſſet,ſcientes feciſſe,nec ullum factum dictumue noſtrũ contra utilitatem ueſtram,etſi quædá cõtra uoluntatem fuerint,uere referri poſſe.An hoc ſi Claudiæ familiæ non ſim,nec ex patritio ſanguine ortus,ſed unus Quiritiũ quilibet,qui modo me duobus ingenuis ortum,& uiuere in libera ciuitate ſciam,reticere poſſum L.illum Sextium,& C.Licinium perpetuos,ſi diis placet,tribunos,tátum licentiæ nouem annis,quibus regnant,ſumpſiſſe,ut uobis negent poteſtatem liberam ſuffragii nõ in comitiis,nõ in legibus iubendis permiſſuros eſſe?Sub conditione,inquit,nos reficietis decimum tribunos,quid eſt aliud dicere?quod petunt alii nos adeo faſtidimus,ut ſine mercede magna nõ accipiamus,ſed quæ tandem iſta merces eſt,qua uos ſemper tribunos plebis habeamus?ut rogationes,inqt,noſtras,ſeu placent,ſeu diſplicent,ſeu utiles,ſeu inutiles ſunt,omnes coniunctim accipiatis. Obſecro uos Tarquinii tribuni plebis putate me ex media concione unum ciuem ſuccLamare, bona uenia ueſtra liceat ex his rogationibus legere,quas ſalubres nobis cenſemus eſſe,antiquare alias,non , inquit,licebit,tu de fœnore,atq; agris,quod ad nos omnes ꝑtinet,iubeas,& hoc portenti non fiat in urbe Romana,uti illum L.Sextium,atq; hunc C.Liciniũ COSS. quod indignaris,quod abominaris , uideas?aut omnia accipe,aut nihil fero,ut ſi quis ei,quem urgeat fames,uenenum ponat cum cibo,& aut abſtinere eo,quod uitale ſit,iubeat,aut mortiferum uitali admiſceat.Ergo,ſi eſſet libera hæc ciuitas,nõ frequentes ſucclamaſſent,abi hinc cum tribunatibus & rogationibus tuis? Quid ſi tu non tuleris,qđ commodum eſt populo accipere,nemo erit,qui ferat illud?Siquis patritius,ſiquis(quod illi uolũt inuidioſius eſſe)Claudius diceret,aut omnia accipe,aut nihil fero,quis ueſtrum Quirites ferret?nunquáne uos res potius quá authores ſpectabitis?ſed omnia ſemper quæ magiſtratus ille dicet,ſecundis auribus,q̃ ab noſtrum aliquo dicentur,aduerſis accipietis?At hercule ſermo ẽ minime ciuilis.Quid?rogatio qualis eſt,quá a uobis indignantur antiquatam?ſermoni Quirites ſimillima?COSS,inquit,rogo ne uobis,quos uelitis,facere liceat , an aliter rogat,qui utique alterum ex plebe fieri conſulem iubet,nec duos patritios creandi poteſtatem uobis permittit? Si hodie bella ſint,quale Hetruſcum

fuit,quum Porſena Ianiculum inſedit,quale Gallicum modo,quum præter Capitolium atq; arcem omnia hæc hoſtiũ erant,& cõſulatũ cũ hoc M.Furio,& quolibet alio ex pr̃ibus L.ille Sextius peteret, poſſetis ne ferre Sextiũ haud ꝓ dubio COS.eſſe:Camillũ de repulſa dimicare?Hoccine ẽ in cõe honores uocare,ut duos plebeios fieri COSS.liceat,duos pr̃itios nõ liceat?& alteꝝ ex plebe creari neceſſe ſit,utrunq; ex pr̃ibus p̃terire liceat?Quænã iſta ſocietas,q̃nã cõſortio eſt?parũ eſt,ſi cuius ps tua adhuc nulla fuit,in partẽ eius uenis,niſi partẽ petẽdo totũ traxeris?Timeo,inq̃t,ne ſi duos licebit creari pr̃itios,neminẽ creetis plebeiũ.Quid eſt aliud dicere,q̃a indignos ueſtra uolũtate creaturi nõ eſtis,neceſſitatẽ uobis creandi,quos nõ uultis imponã?quid ſequit̃,niſi ut ne beneficiũ quidẽ debeat pplo,ſi cũ duobus pr̃itiis unus petierit plebeius,& lege ſe nõ ſuffragio creatũ dicat?Quõ extorqueãt,non quõ petãt honores,q̃runt,& ita maxĩa ſunt adepturi,ut nihil ne ꝓ minimis q̃dẽ debeant,& occaſionibus potius,quã uirtute petere honores malunt.Eſt aliq̃s,q ſe inſpici,qui æſtimari faſtidiat?qui certos ſibi uni honores inter dimicãtes cõpetitores æquũ cenſeat,eẽ?q ſe arbitrio ueſtro eximat?q ueſtra neceſſaria ſuffragia ꝓ uoluntariis,& ſerua ꝓ liberis faciat?Omitto Liciniũ,Sextiũq;,quoꝝ annos in ppetua ptãte tanq̃ regnũ in Capitolio numeratis,qs ẽ hodie in ciuitate tã humilis,cui nõ uia ad cõſulatũ facilior per iſtius legis occaſionẽ,quã nobis ac liberis nr̃is fiat?ſiq̃dẽ nos,ne quũ uolueritis q̃dem,creare interdũ poteritis,iſtos ẽt ſi nolueritis,neceſſe ſit.De indignitate ſatis dictũ eſt,etenim dignitas ad hoĩem pertinet,quid de religionibus atq; auſpiciis,q̃ ꝓpria deoꝝ ĩmortaliũ cõtemptio atq; iniuria ẽ,loquat̃?Auſpiciis hanc urbẽ cõditã eſſe,auſpiciis bello & pace,domi militiæq; oĩa geri,qs eſt qui ignoret?Penes quos igit̃ ſunt auſpicia more maioꝝ?nempe penes pr̃es,nã plebeius q̃dem magiſtratus nullus auſpicato creat̃,nobis adeo ꝓpria ſunt auſpicia,ut nõ ſolũ,quos populus creat,pr̃itios magiſtratus,nõ aliter,quã auſpicato creet,ſed nos quoq; ipſi ſine ſuffragio populi auſpicato interregem ꝓdamus,& priuatim auſpicia habeamus,q̃ iſti ne in magiſtratibus quidẽ habeãt.Quid igit̃ aliud,quã tollit ex ciuitate auſpicia,q plebeios COSS.creãdo,a pr̃ibus,q ſoli ea habere poſſunt,aufert?Eludãt nũc licet religiões,q̃d enim ẽ,ſi pulli nõ paſcent̃?ſi ex cauea tardius exierint?ſi occinuerit auis?Parua ſunt hæc ſed parua iſta nõ contemnẽdo maiores nr̃i maximã hãc rem fecerunt.Nunc nos tanq̃ iam nihil pace deoꝝ opus ſit,oẽs cærimonias polluimus,uulgo ergo pontifices,augures,ſacrificuli reges creent̃,cuilibet apicẽ dialem,dũmõ hõ ſit,imponamus,tradamus ancylia,penetralia,deos,deorũq; curã,quibus nefas eſt,nõ leges auſpicato ferant̃,nõ magiſtratus creent̃,nec cẽturiatis,nec curiatis comitiis pr̃es authores fiant,Sextius & Licinius tanq̃ Romulus,ac Tatius ĩ urbe Romana regnẽt,q̃a pecunias alienas,quia agros dono dant,tanta dulcedo eſt ex alienis fortunis prædãdi,nec in mentem uenit altera lege ſolitudines uaſtas in agris fieri pellendo finibus dñ̃os,altera fidẽ abrogari,cũ qua oĩs humana ſocietas tollit̃,Oĩm reꝝ cauſſa uobis antiquandas cenſeo ĩſtas rogatiões,q̃d faxitis,deos uelim fortunare,Orõ Ap.ad id mõ ualuit,ut tp̃s rogationũ iubẽdaꝝ ꝓferret̃,refecti decimũ iidẽ tribuni Sextius & Licinius,de decẽ uiris ſacroꝝ ex parte de plebe creãdis legẽ ptulere,creati q̃nq; pr̃m,q̃nq; plebis,graduq; eo iã uia facta ad conſulatũ uidebat̃.Hac uictoria contenta plebes ceſſit pr̃ibus,ut in præſentia cõſulum mentione omiſſa tribuni militũ crearent̃,creati A.& M.Cornelii iteꝝ,M. Geganius,P. Manlius,L. Veturius P.Valerius VI.Quũ p̃ter Velitraꝝ obſidionẽ tardi magis reꝝ exitus,quã dubii,quietæ externæ res Romanis eſſent,fama repens belli Gallici allata perpulit ciuitatẽ,ut M.Furius dictator quintum diceret̃,is T.Quintiũ Pœnũ magiſtrũ equitũ dixit.Bellatũ cũ Gallis eo anno circa Aniené flumen author eſt Cincius,inclytamq; in ponte pugnam,qua T.Manlius Gallum,cũ quo ꝓuocatus manus conſeruit,in conſpectu duorum exercituũ cæſum torque ſpoliauit,tũ pugnatã.Pluribus authoribus magis adducor,ut credam decẽ haud minus poſt annos ea acta,hoc aũt anno in Albano agro cum Gallis dictatore M.Furio ſigna collata.Nec dubia,nec difficilis Romanis,quanq̃ ingentẽ Galli terrorẽ memoria priſtinæ cladis attulerãt,uictoria fuit,multa millia barbaroꝝ in acie,multa captis caſtris cæſa,palati alii,Appuliam maxime petẽtes,quũ fuga ſe longinqua,tum quod paſſim eos ſimul pauor terrorq; diſtulerant,ab hoſte ſeſe tutati ſunt,Dictatori conſenſu patrum plebiſq; triũphus decretus.Vix dum perfunctũ eũ bello atrocior domi ſeditio excepit,& per ingentia certamina dictator ſenatuſq; uictus,ut rogationes tribunitiæ acciperentur,& comitia conſulum aduerſa nobilitate habita,q̃bus L.Sextius de plebe primus COS.factus,& in his quidam finis certaminũ fuit.Quia patritii ſe authores futuros negabant,prope ſeceſſionem plebis res,terribileſq; minas alias ciuiliũ certaminum uenit,quum tamen per dictatorem conditionibus ſedatæ diſcordiæ ſunt,conceſſumq; ab nobilitate plebi de COS.plebeio,a plebe nobilitati de prætore uno,qui ius in urbe diceret,ex patribus creando.Ita ab diutina ira tandem in concordiam redactis ordinibus,quum dignam eã rem ſenatus cenſeret eẽ,meritoq; id,ſi quando unquam alias,deum immortalium cauſſa libenter facturos fore,ut ludi maximi fierent,& dies unus ad triduum adiiceretur,recuſantibus id munus ædilibus plebis,cõclamatum a patritiis eſt iuuenibus,ſe id honoris deorum immortaliũ cauſſa libenter acturos,ut ædiles fierẽt,q̃bus quũ uniuerſis gratiæ actæ eſſent,factum ſenatus conſultum,ut duos uiros ædiles ex patribus dictator populum rogaret,patres authores omnibus eius anni comitiis fierent.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER SEPTIMVS.

ANNVS HIC ERIT INSIGNIS NOVI HOMINIS conſulatu, inſignis nouis duobus magr̃atibus, ꝑtura & curuli ædilitate, hos ſibi pr̃ini q̃ſiuere honores ꝓ cõceſſo plebi altero cõſulatu. Plebes cõſulatũ L. Sextio, cuius lege partus erat, dedit, pr̃es ꝑturã SP. Furio, M. filio, Camillo, ædilitatẽ Cn. Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipiõi, ſuaꝝ gentium uiris, gr̃a cãpeſtri dederũt, L. Sextio collega ex pr̃ibus datus L. Aemylius Mamercus. Principio anni & de Gallis, quos primo palatos p Appuliã cõgregari iam fama erat, & Hernicoꝝ defectione agitata mentio. Quũ de induſtria oĩa, neqd per plebeium conſulem ageret, proferrentur ſilentiũ omniũ rerũ, ac iuſtitio ſimile otiũ fuit, niſi quod non patientibus tacitum tribunis, pro cõſule uno plebeio tres patritios magiſtratus curulibus ſellis ꝑtextatos, tanq̃ COSS. ſedẽtes nobilitas ſibi ſumpliſſer, ꝑtorem quidem ẽt iura reddentem, & collegam COSS. atq; iiſdem auſpiciis creatum. Verecundia inde impoſita eſt ſenatui ex patribus iubendi ædiles curules creari, primo, ut alternis annis ex plebe fierent, conuenerat, poſtea promiſcuum fuit. Inde L. Genutio, & Q. Seruilio COSS. & ab ſeditione, & a bello quietis rebus, ne quando a metu ac periculis uacarent, peſtilentia ingens orta, cenſorem, ædilem curulem, tres tribunos plebis mortuos ferunt, pro portione & ex multitudine alia multa funera fuiſſe, maximeque eam peſtilentiam inſignem mors quam matura tam acerba M. Furii fecit, fuit enim uere uir unicus in omni fortuna, princeps pace belloq; priuſquam exulatum iret, clarior in exilio uel deſiderio ciuitatis, quæ capta abſentis implorauit opem, uel felicitate, qua reſtitutus in patriam ſecum patriam ipſe reſtituit. Par deinde per quinque & XXX. annos (tot enim poſtea uixit) titulo tantæ gloriæ fuit, dignuſque habitus, quem ſecundum a Romulo conditorem urbis Romanæ ferrent. Et hoc, & inſequenti anno T. Sulpitio Potito, C. Licinio Stolone COSS. peſtilentia fuit, eo nihil dignum memoria actum, niſi quod pacis deum expoſcendæ cauſſa tertio tum poſt conditam urbem lectiſternium fuit. Et quum uis morbi nec humanis conſiliis, nec ope diuina leuaretur, uictis ſuperſtitione animis, ludi quoque ſcenici, noua res bellicoſo populo, nam circi modo ſpectaculum fuerat, inter alia cæleſtis iræ placamina inſtituti dicuntur. Cæterum parua quoque (ut ferme principia omnia) & ea ipſa peregrina res fuit, ſine carmine ullo, ſine imitandorum carminum actu, ludiones ex Hetruria acciti ad tibicinis modos ſaltantes, haud indecoros motus more Tuſco dabant. Imitari deinde eos iuuentus, ſimul inconditis inter ſe iocularia fundentes uerſibus, coepere, nec abſoni a uoce motus erant. Accepta itaque res, ſæpiuſque uſurpando excitata uernaculis artificibus, quia hiſter Tuſco uerbo ludio uocabatur, nomen hiſtrionibus inditum, qui non ſicut ante Feſcennino uerſu ſimilem, incompoſitum, temere ac rudem alternis iaciebant, ſed impletas modis ſatyras, deſcripto iam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Liuius poſt aliquot annos (qui ab ſatyris auſus eſt primus argumento fabulam facere, idem ſcilicet, id quod omnes tum erant, ſuorum carminum actor) dicitur, quum ſæpius reuocatus uocem obtudiſſet, uenia petita puerum ad canendum ante tibicinẽ quũ ſtatuiſſet, canticum egiſſe aliquanto

magis uigente motu, q̃a nihil uocis uſus impediebat, inde ad manũ cantari hiſtrionibus cœptum, diuerbiaq; tantum ipſoꝝ uoci relicta. Poſteaq̃ lege hac fabulaꝝ ab riſu ac ſoluto ioco res auocabať, & ludus in artem paulatim uerterat, iuuẽtus, hiſtrionibus fabellarum actu relicto, ipſa inter ſe more antiquo ridicula intexta uerſibus iactare cœpit, q̃ exodia poſtea appellata, conſertaq; fabellis potiſſimum Attellanis ſunt, qđ genus ludoꝝ ab Oſcis acceptũ tenuit iuuentus, nec ab hiſtrionibus pollui paſſa eſt eo inſtitutum manet, ut actores Attellanaꝝ nec tribu moueanť, & ſtipendia, tanq̃ expertes artis ludicræ, faciant. Inter aliaꝝ parua principia reꝝ, ludoꝝ quoq; prima origo ponenda uiſa eſt, ut appareret, quã ab ſano initio res in hãc uix opulentis regnis tolerabilẽ inſaniam uenerit. Nec tamen ludoꝝ primum initium procurandis religionibus datum, aut religione animos, aut corpora morbis leuauit, qn etiam quum medios forte ludos circus Tyberi ſuperfuſo irrigatus impediſſet, id uero, uelut auerſis iam diis, aſpernantibuſq; placamina iræ, terrorem ingentem fecit. Itaq; C. Genutio, L. Aemylio Mamerco ſecundum COSS. quum piaculorum magis conquiſitio animos, quam corpora morbi afficerent, repetitum ex ſeniorum memoria dicitur, peſtilentiam quondam clauo ab dictatore fixo ſedatã. Ea religione ad ductus ſenatus dictatorẽ claui figẽdi cauſſa iuſſit, dictus L. Manlius Imperioſus, is T. Pinarium magiſtrum equitum dixit. Lex uetuſta eſt priſcis literis uerbiſq; ſcripta, ut qui prætor maximus ſit, Idibus Septembribus clauũ pangat. Fixus fuit dextero lateri ædis Iouis OPT. MAX. ea parte qua Mineruæ templum eſt, eum clauum, quia raræ per ea tempora literæ erãt, notam numeri annorum fuiſſe ferunt, eoq; Mineruæ templo dicatam legem, quia numerus Mineruæ inuentum ſit. Volſiniis quoq; clauos, indices numeri annoꝝ, fixos in templo Nortiæ, Hetruſcæ deæ, cõparere, diligens talium monimentoꝝ author Cincius affirmat. M. Horatius COS. ex lege templum Iouis OPT, MAX. dedicauit, anno poſt reges exactos. A COSS. poſtea ad dictatores, quia maius imperium erat, ſolenne claui figendi tralatum eſt. Intermiſſo deinde more, digna etiam per ſe uiſa eſt res, propter q̃ dictator crearetur, qua de cauſſa creatus L. Manlius perinde ac rei gerendæ, ac non ſoluendæ religionis gratia creatus eſſet, bellum Hernicum affectans, delectu acerbo iuuentutem agitauit, tandẽq; omnibus in eum tribunis plebis coortis, ſeu ui, ſeu uerecundia uictus dictatura abiít. Neq; eo minus principio inſequẽtis anni, Q. Seruilio Hala, L. Genutio COSS. dies Manlio dicitur a M. Pomponio tribuno plebis. Acerbitas in delectu non damno modo ciuium, ſed etiam laceratione corpoꝝ lata, partim uirgis cæſis, qui ad nomina nõ reſpondiſſent, partim in uincula ductis, inuiſa erat, & ante omnia inuiſum ipſum ingenium atrox, cognomenq; Imperioſi, graue liberæ ciuitati, ab oſtentatiõe ſæuitiæ aſcitum, quã non magis in alienis, quã proximis, ac in ſanguine ipſo ſuo exerceret, criminiq; ei tribunus inter cætera dabat, quod filium iuuenem nullius probri compertum extorrem urbe, domo, penatibus foro, luce, congreſſu æqualium prohibitum, in opus ſeruile prope in carcerem atq; in ergaſtulum dederit, ubi ſummo loco natus dictatorius iuuenis quotidiana miſeria diſceret uere imperioſo patre ſenatum eſſe, at quã ob noxam? quod infacundior ſit, & lingua imprõptus, quod naturæ dãnum utrũ nutriendũ patri, ſi quicquam in eo humani eſſet, an caſtigandum ac uexatione inſigne faciendũ fuiſſe? Ne mutas quidem beſtias minus alere ac fouere, ſi quid ex progenie ſua parum proſperum ſit, at hercule L. Manlium malum malo augere filii, & tarditatem ingenii inſuper premere, & ſi quid in eo exiguum naturalis uigoris ſit, id extinguere uita agreſti, & ruſtico cultu, inter pecudes habendo. Oĩm potius his criminationibus, quã ipſius iuuenis iritatus eſt animus, quin cõtra ſe quoq; parenti cauſſam inuidiæ atq; criminum eſſe ægre paſſus, ut omnes dii homineſq; ſcirent ſe parenti opem latam, quã inimicis eius malle, capit conſiliũ rudis qdẽ atq; agreſtis animi, & quanquã non ciuilis exempli, tamẽ pietate laudabile. Inſcientibus cunctis cultro ſuccinctus mane in urbem, atq; a porta domũ confeſtim ad M. Pomponiũ ꝑgit tribunũ, ianitori opus eſſe ſibi dn̄o eius cõuento extẽplo ait, nũtiaret T. Manliũ L. filiũ eſſe, mox introductus, (eteni percitũ ira in patrẽ ſpes erat, aut criminis aliqd noui, aut cõſilii ad rẽ agendã deferre) ſalute accepta redditaq;, eſſe ait, quæ cũ eo agere arbitris remotis uelit, ꝓcul inde oĩbus abire iuſſis, cultrũ ſtringit, & ſup lectũ ſtans ferro intẽto, niſi, in q̃ ipſe cõcepiſſet uerba, iuraret, ſe p̃ris eius accuſandi cauſſa cõciliũ plebis nũq̃ habituꝝ, ſe eũ extẽplo trãſfixuꝝ minať. Pauidus tribunus, qppe q ferꝝ ante oculos micare, ſe ſolũ, inermẽ, & illũ ꝑualidũ iuuenẽ, &, qđ haud minus timẽdũ erat, ſtolide ferocẽ uiribus ſuis cerneret, adiurat, in q̃ adactus eſt uerba, & p̃ ſe deinde tulit, ea ui ſubactũ ſe incœpto deſtitiſſe, nec ꝑinde, ut maluiſſet plebs, ſibi ſuffragii ferẽdi de tã crudeli & ſupbo reo ꝑtãtem fieri, ita ægre habuit filiũ id ꝓ parente auſum, eoq; id laudabilius erat, qđ aĩm eius tanta acerbitas p̃ria nihil a pietate auertiſſet. Itaq; nõ p̃ri mõ remiſſæ cauſſæ dictio eſt, ſed ipſi ẽt adoleſcẽti ea res honori fuit, & quũ eo anno primũ placuiſſet tribunos militũ ad legiões ſuffragio fieri, nam & antea, ſicut nũc quos ruffulos uocãt, ĩperatores ipſi faciebãt, ſecũdũ in ſex locis tenuit, nullis domi militiæq; ad cõciliandam grãm meritis, ut qui rure & ꝓcul cœtu hominũ iuuentã egiſſet. Eodem anno ſeu motu terræ, ſeu qua ui alia, forum medium ferme ſpecu uaſto collapſum in immenſam altitudinem dicitur, nec eam uoraginem coniectu terræ, quum pro ſe quiſq; gereret, expleri potuiſſe, priuſquam deum monitu quæri cœptum, quo plurimum Po. Romanus poſſet, id enim illi loco dicandum uates

dum uates

dum uates canebãt,ſi rẽp. Romanã perpetuã eſſe uellent,tum M.Curtium, iuuenem bello egregiũ, caſtigaſſe ferunt dubitantes,an ullum magis Romanum bonum,quã arma uirtuſq; eſſet?ſilentio facto,templa deoꝝ immortaliũ,q̃ foro imminẽt,Capitoliumq; intuentẽ,& manus nũc in cælum, nũc in parẽtes terræ hiatus ad deos manes porrigentẽ ſe deuouiſſe,equo deinde quã poterat maxime exornato inſidentem armatum ſe in ſpecum immiſiſſe,donaq; ac fruges ſup eum a multitudine uiroꝝ ac mulierũ cõgeſtas,lacumq; Curtium non ab antiquo illo T.Tatii milite,Curtio Metio, ſed ab hoc appellatum.Cura nõ deeſſet,ſi qua ad ueꝝ uia inquirentem ferret,nunc famæ rerũ ſtandum eſt, ubi certam derogat uetuſtas fidem,& lacus nomen ab hac recentiore inſignius fabula eſt poſt tanti ꝓdigii ꝓcurationẽ.Eodẽ anno de Hernicis cõſultus ſenatus, quum fœciales ad res repetendas nequiquam miſiſſet,primo quoq; die ferendum ad populũ de bello indicendo Hernicis cenſuit,populuſq; id bellum freques iuſſit,L.Genutio conſuli ea ꝓuincia ſorte euenit.In expectatione ciuitas erat,qđ primus ille de plebe COS.bellũ ſuis auſpiciis geſturus eſſet,perinde ut eueniret res,ita communicatos honores ꝓſpere aut ſecus cõſultos habitura.Forte ita tulit caſus,ut Genutius ad hoſtes magno conatu ꝓfectus in inſidias præcipitaretur,legiõibus que nec opinato pauore ſuſis,COS. circunuentus ab inſciis, quem interfeciſſent,occideretur,quod ubi eſt Romam nuntiatum, nequaquam tantum publica calamitate mœſti patres,quantum feroces infelici conſulis plebeii ductu,fremunt oĩbus locis,irẽt, crearent COSS.ex plebe,transferrent auſpicia,quo nefas eſſet,potuiſſe patres plebiſcito pelli honoribus ſuis,non etiã in deos ĩmortales inauſpicatam legem ualuiſſe,uindicaſſe ipſos ſuũ numen,ſua auſpicia quæ ut primum cõtacta ſunt ab eo,a quo nec fas,nec ius fuerit,deletũ cũ duce exercitũ documento fuiſſe,ne deinde turbato gentium iure comitia haberent.His uocibus curia & foꝝ ꝑſonat,Ap. Claudium,qa diſſuaſerat legẽ,maiore nũc authoritate euẽtum reprehenſi ab ſe conſilii incuſantem, dictatorem cõſenſu patritioꝝ Seruilius COS.dicit,delectuſq; & iuſtitium indictum.Priuſquã dictator legioneſq; nouæ in Hernicos uenirent,ductu C.Sulpitii legati res per occaſionẽ geſta egregie eſt.In Hernicos morte conſulis contemptim ad caſtra Romana cum haud dubia expugnãdi ſpe ſuccedẽtes,hortante legato,& plenis iræ ac indignitatis militũ animis,eruptio eſt facta,multum ab ſpe adeundi ualli res Hernicis abſuit,adeo turbatis inde ordinibus abſceſſere.Dictatoris deinde aduentu nouus ueteri exercitus iungit,& copiæ duplicant,& ꝓ concione dictator laudibus legati militumq;,quoꝝ uirtute caſtra defenſa erãt,ſimul audiẽtibus laudes meritas tollit aĩos,ſimul cæteros ad æmulãdas uirtutes acuit.Neq; ſegnius ad hoſtes bellũ apparat,qui & parti ante decoris memores,neq; ignari auctaꝝ uirium hoſtis,ſuas quoq; uires augent,omne Hernicum nomen,oĩs militaris ætas accitur. quadragenariæ octo cohortes,lecta robora uiroꝝ ſcribunt.Hunc eximium florem iuuentutis,eo etiã quod,ut duplex acciperent ſtipendiũ,decreuerãt,ſpei aĩorumq; inpleuere,immunes quoq; opeꝝ militariũ erãt, ut in unũ pugnæ laborẽ reſeruati plus ſibi,quã pro uirili parte annitendum ſcirent,extra ordinem ẽt in acie locati,quo conſpectior uirtus eſſet.Duum millium planities caſtra Romana ab Hernicis dirimebat,ibi pari ferme utrinq; ſpatio in medio pugnatũ eſt,primo ſtetit ambigua ſpe pugna,nequiquã ſæpe conatis equitibus Romanis impetu turbare hoſtium aciẽ,poſteaquam equeſtris pugna effectu, quã conatibus uanior erat,cõſulto prius dictatore equites,ꝑmiſſu deinde eius,relictis eqs,clamore ingenti ꝓuolãt ante ſigna,& nouam integrant pugnam,neq; ſuſtineri poterãt,ni extraordinariæ cohortes pari corporum animorumq; robore ſe obieciſſent.Tunc inter primores duorum populorum res geritur,quicquid hinc aut illinc cõmunis mars bello aufert,multiplex quam pro numero damnum eſt,uulgus aliud armatorum(uelut delegata primoribus pugna) euentum ſuum in uirtute aliena ponit,multi utrinq; cadunt,plures uulnera accipiunt. Tandem equites alius alium increpantes,quid deinde reſtaret quærendo,ſi neq; ex equis pepuliſſent hoſtem,neq; pedites quicquam momenti facerent,quam tertiam expectarent pugnam? quid ante ſigna feroces proſiluiſſent, & alieno pugnarent loco?His inter ſe uocibus concitati,clamore renouato,inferunt pedem,& primum gradu mouerũt hoſtem,deinde pepulerunt,poſtremo iam haud dubie auertunt, neq; tam uires pares, quæ ſuperauerit res,facile dictu eſt,niſi quod perpetua fortuna utriuſq; populi,& extollere animos,& minuere potuit. Vſq; ad caſtra fugientes Hernicos Romanus ſequitur,caſtrorum oppugnatione,quia ſerum erat diei,abſtinuere,diu non perlitatum tenuerat dictatorem,ne ante meridiem ſignum dare poſſet,eo in noctem tractum erat certamen.Poſtero die deſerta fuga caſtra Hernicorum,& ſaucii relicti quidam inuenti,agmen quoq; fugientium ab ſignis,quum præter mœnia eorum infrequentia ſigna conſpecta eſſent,fuſum ac per agros trepida fuga palatum eſt,nec Romanis incruenta uictoria fuit, quarta pars militum amiſſa, & ubi haud minus iacturæ fuit,aliquot equites Romani cecidere. Inſequenti anno, quum L.Sulpitius, & C. Licinius Caluus COSS.in Hernicos exercitum duxiſſent,neque inuentis in agro hoſtibus Ferentinum urbem eorum ui cepiſſent,reuertentibus inde eis Tyburtes clauſere portas, ea ultima fuit cauſſa, quum multæ ante querimoniæ ultro citroque iactatæ eſſent,cur per fœciales rebus repetitis bellum Tyburti populo indiceretur.Dictatorem T. Quintium Pœnum eo anno fuiſſe ſatis conſtat, & magiſtrum equitum Sergium Cornelium Maluginen-

ſem. Macer Licinius comitiorum habendorum cauſſa, & ab Licinio COS. dictum ſcribit, quia collega comitia bello præferre feſtinãte, ut continuaret cõſulatũ, obuiam eũ dum prauæ cupiditati fuerit. Quæſita ea ꝓpriæ familiæ laus leuiorem authorem Licinium facit, quũ mentionem huius rei in ueruſtioribus annalibus nullã inueniã, magis ut belli Gallici cauſſa dictatorẽ creatũ arbitrer inclinat animus, eo certe anno Galli ad tertium lapidem ſalaria uia trans pontem Anienis caſtra habuere. Dictator quum tumultus Gallici cauſſa iuſtitiũ edixiſſet, oẽs iuniores ſacramẽto adegit, ingentiq; exercitu ab urbe ꝓfectus in citeriore ripa Anienis caſtra poſuit. Pons in medio erat, neutris erũpentibus, ne timoris incidiũ eſſet, ꝓlia de occupando ponte crebra erãt, nec qui potirent̃ incertis uiribus ſatis diſcerni poterat, tũc eximia corporis magnitudine in uacuum pontem Gallus ꝓceſſit, & quãtum maxima uoce potuit, quem nunc, inqt, Roma fortiſſimum uirum habet, ꝓcedat agedum ad pugnã, ut noſter duoꝝ euentus oſtendat, utra gens bello ſit melior. Diu inter primos tum iuuenum Romanoꝝ ſilentium fuit, quũ & abnuere certamẽ uererent̃, & præcipuã ſortẽ periculi petere nollent, tũ T. Manlius, L. filius, q patrem a uexatione tribunitia uindicauerat, ex ſtatiõe ad dictatorem pergit. Iniuſſu tuo, inquit, imperator extra ordinem nunq̃ pugnauerim, nõ ſi certam uictoriã uideam, ſi tu permittis, uolo ego illi bæluæ oſtendere, quãdo adeo ferox præſultat hoſtium ſignis, me ex ea familia ortũ, q̃ Galloꝝ agmen ex rupe Tarpeia deiecit. Tum dictator macte uirtute, inquit, hac pietate in patrem, patriãq; T. Manli eſto, perge, & nomen Romanum inuictũ iuuantibus diis præſta. Armãt inde iuuenem æquales, pedeſtre ſcutum capit, Hiſpano cingit̃ gladio ad ꝓpiorem habili pugnam, armatum adornatũq; aduerſus Gallum ſtolide lætum, & quoniã id quoq; memoria dignum uiſum antiquis eſt, linguam etiam ab irriſu exerentem, producũt. Recipiunt inde ſe ad ſtationẽ, & duo in medio armati ſpectaculi magis more, quã lege belli deſtituunt̃, nequaquã uiſu ac ſpecie æſtimãtibus pares, corpus alteri magnitudine eximium, uerſicolori ueſte, pictiſq; & auro cælatis refulgens armis, media in altero militaris ſtatuta, modicaq; in armis habilibus magis, quã decoris ſpecies. Nõ cantus, nõ exultatio, armorũq; agitatio uana, ſed pectus animoſum, iræq; tacitæ plenum, omnẽ ferociam ĩ diſcrimẽ ipm certaminis diſtulerat. Vbi conſtitere inter duas acies, tot circa mortaliũ animis ſpe metuq; pendentibus, Gallus uelut moles ſuperne imminens, proiecto læua ſcuto, in aduenientis arma hoſtis uanũ cæſim cum ingenti ſonitu enſem deiecit. Romanus mucrone ſurrecto, quum ſcuto ſcutum imum perculiſſet, totoq; corpore interior periculo uulneris factus inſinuaſſet ſe inter corpus armaq;, uno alteroq; ſubinde ictu uẽtrem atq; inguina hauſit, & in ſpatium ingens ruentem porrexit hoſtem, iacens inde corpus ab omni alia uexatione intactum uno torque ſpoliauit, quem reſperſum cruore collo circundedit ſuo. Defixerat pauor cum admiratiõe Gallos, Romani alacres ab ſtatione obuiã militi ſuo ꝓgreſſi, laudantes, gratulanteſq; ad dictatorem perducunt, in carminũ ꝓpe modum incondita quædam militaliter iocullantes, Torquati cognomen additum, celebratum deinde poſteris etiam familiæq; honori fuit. Dictator coronam aureã addit donum, mirifiq; ꝓ concione eam pugnam laudibus tulit. Et hercule tanti ea ad uniuerſi belli euentum momẽti dimicatio fuit, ut Gallorum exercitus proxima nocte relictis trepide caſtris in Tyburtem agrum, atq; inde ſocietate belli facta, cõmeatuq; benigne ab Tyburtibus adiutus, mox in Campaniam trãſierit. Ea fuit cauſſa, cur proximo anno C. Petilius Balbus COS. quũ collegæ eius M. Fabio Ambuſto Hernici ꝓuincia eueniſſet, aduerſus Tyburtes iuſſu populi exercitũ duceret, ad quoꝝ auxiliũ quũ Galli ex Cãpania rediſſent, fœdæ populatiões in Labicano Tuſculanoq; & Albano agro haud dubie Tyburtibus ducibus ſunt factæ, & quũ aduerſus Tyburtem hoſtẽ duce conſule contenta reſpublica eſſet, Gallicus tumultus dictatorẽ creari coegit. Creatus Q. Seruilius Hala T. Quintiũ magiſtrum equitũ dixit, & ex authoritate patrũ, ſi proſpere id bellum eueniſſet, ludos magnos uouit. Dictator ad continendos ꝓprio bello Tyburtes cõſulari exercitu iuſſo manere, oẽs iuniores, nullo detrectante militiam, ſacramẽto adegit. Pugnatũ haud ꝓcul porta Collina eſt totius uiribus urbis, in conſpectu parentũ cõiugumq; ac liberoꝝ, quæ magna ẽt abſentibus hortamẽta animi, tum ſubiecta oculis ſimul uerecũdia, miſericordiaq; militẽ accendebant. Magna utrinq; edita cæde auertitur tãdem acies Gallorũ, fuga Tybur (ſicut arcẽ belli Gallici) petũt, palati a COS. Petilio haud procul Tybure excepti, egreſſis ad opem ferendã Tyburtibus ſimul cũ his intra portas cõpelluntur. Egregie tum ab dictatore, tum ab COS. geſta eſt res, & COS. alter Fabius præliis primũ paruis, poſtremo una inſigni pugna, quũ hoſtes totis adorti copiis eſſent, Hernicos deuincit. Dictator COSS. in ſenatu & apud populum magnifice collaudatis, & ſuaꝝ quoq; reꝝ illis remiſſo honore, dictatura ſe abdicauit. Petilius de Gallis Tyburtibuſq; geminũ triumphũ egit, Fabio ſatis uiſum, ut ouãs urbẽ iniret. Irridere Petilii triũphũ Tyburtes, ubi enim eũ ſecũ acie cõflixiſſe? ſpectatores paucos fugæ trepidationiſq; Galloꝝ extra portas egreſſos, poſteaq̃ in ſe quoq; fieri impetũ uiderint, & ſine diſcrimine obuios cædi, recepiſſe ſe in urbẽ, eã rẽ triũpho dignã uiſã Romanis, ne nimis miꝝ magnũq; cẽſerent, tumultũ excire in hoſtiũ portis, maiorẽ ipſos trepidationẽ añ moenia ſua uiſuros. Itaq; inſequẽti anno M. Popilio Lenate, Cn. Manlio COSS. prĩo ſilẽtio noctis, ab Tybure agmine infeſto ꝓfecti ad urbem Romã uenerunt. Terrorẽ repente ex ſomno excitatis ſubita res, & nocturnus pauor ꝓbuit, & ad hoc

multorum

multoꝝ inſcitia,q aut unde hoſtes aduenïſſent,cõclamatum tamẽ celeriter ad arma,eſt,& portæ ſtatiõibus muriq; p̃ſidiis firmati,& ubi pría lux mediocrẽ multitudinẽ ante mœnia,neq; alium quam Tyburtẽ hoſtem oſtẽdit,duabus portis egreſſi COSS. utriq; aciem ſubeuntiũ iam muros aggrediũtur,apparuitq; occaſiõe magis,quã uirtute fretos ueniſſe,adeo uix primũ impetum Romanoꝝ ſuſtinuere. Quin et bono fuiſſe Romanis aduentũ eoꝝ conſtabat,orientẽq; iam ſeditionem inter p̃res & plebẽ metu tã propinqui belli cõpreſſam. Alius aduentus hoſtiũ fuit,p̃ximo bello,agris quã ubi terribilior,populabũdi Targnienſes fines Romanos,maxĩe qua ex parte Hetrutiã adiacent,peragrauere, rebus nequiq̃ repetitis noui COSS. C.Fabius,& C.Plautius iuſſu populi bellũ indixere,Fabioq; ea p̃uincia,Plautio Hernici euenere,Gallici quoq; belli fama ĩcrebreſcebat. Sed ĩter multos terrores ſolatio fuit pax Latinis petẽtibus data,& magna uis militũ ab iis fœdere uetuſto,qđ multis intermiſerãt ãnis,accepta. Quo p̃ſidio quum fulta res Romana eẽt,leuius fuit,qđ Gallos mox Præneſte ueniſſe, atq; inde circa Pedũ conſediſſe auditũ eſt. Dictatorẽ dici C.Sulpitium placuit,COS.ad id accitus C. Plautius dixit,magiſter eq̃tum dictatori additus M.Valerius,ii robora militum ex duobus cõſularibus exercitibus electa aduerſus Gallos duxerũt. Lentius id aliquantũ bellum,quã parti utriq; placebat,fuit,quũ primo Galli tantũ auidi certaminis fuiſſent,deinde Romanus miles ruẽdo in arma ac dimicationẽ aliquantum Gallicã ferociam uinceret,dictatori neutiq̃ placebat,q̃ndo nulla cogeret res, fortunæ ſe cõmittere aduerſus hoſtẽ,quem tp̃s deteriorẽ indies & locus alienus faceret,ſine p̃parato cõmeatu,ſine firmo munimẽto morantẽ,ad hoc ũs aĩs corporibuſq;,quoꝝ oĩs in impetu uis eẽt, par ua eadẽ langueſceret mora. His cõſiliis dictator bellũ trahebat,grauẽq; edixerat pœnã,ſiquis iniuſſus in hoſtẽ pugnaſſet. Milites ægre id patiẽtes primo in ſtatiõibus uigiliiſq; inter ſe dictatorem ſermonibus carpere,interdũ patres cõiter increpare,qđ non iuſſiſſent p COSS. geri bellũ,electum eſſe eximium ĩperatorem,unicũ ducem,q nihil agenti ſibi de cælo deuolaturã in ſinum uictoriã cenſeat. Eadẽ deinde hæc interdiu p̃palam,ac ferociora his iactare,ſe iniuſſu ĩperatoris aut dimicaturos,aut agmine Romã ituros,imiſceriq; iã militibus cẽturiones,nec in circulis mõ fremere,ſed iã in principiis ac p̃torio in unũ ſermones cõfundi,atq; in cõcionis magnitudinẽ creſcere turba,& uociferari ex oĩbus locis,ut extẽplo ad dictatorẽ iretur,uerba p exercitu faceret Seruius Tullius,ut uirtute eius dignũ eſſet Septimũ primipilum iã Tullius ducebat,neq; erat in exercitu,q quidem pedeſtria ſtipendia feciſſet,uir factis nobilior. Is p̃cedens militum agmen ad tribunal pergit,mirantiq; Sulpitio non turbam magis,quã turbæ principẽ Tullium,ĩperiis obediẽtiſſimũ militem. Scilicet dictator,inq̃t,condemnatum ſe uniuerſus exercitus a te ignauiæ ratus,& p̃pe ignominiæ cauſſa deſtitutum ſine armis orauit me,ut ſuã cauſſam apud te agerẽ. Equidem ſicubi loco ceſſum,ſi terga data hoſti,ſi ſigna fœde amiſſa obiici nobis poſſent,tamẽ hæc a te ĩpetrari æquũ cenſerem,ut nos uirtute culpã noſtram corrigere,& abolere flagitii memoriã noua gloria patereris. Etiã ad Alliam fuſæ legiões eandem,quã per pauorem amiſerant p̃riam,profectæ poſtea ab Veiis uirtute recuperauere,nobis deum benignitate,fœlicitate tua Po.q; Romani,& res & gloria ẽ integra,quãquã de gloria uix dicere auſim,ſi nos & hoſtes haud ſecus,quã fœminas abditas intra uallum oĩbus contumeliis eludunt,& tu ĩperator noſter,qđ ægrius patimur,exercitũ tuum ſine armis,ſine aĩs,ſine manibus iudicas eſſe,& priuſq̃ expertus nos eſſes,de nobis ita deſperaſti,ut te mancoꝝ ac debilium ducẽ iudicares eſſe,qd.n.aliud eſſe cauſſæ credamus? cur ueteranus dux fortiſſimus bello cõpreſſis (qđ aiunt) manibus ſedeas? utcunq;.n.res hẽat,te de noſtra uirtute dubitaſſe uideri,quã nos de tua uerius eſt. Sin aũt non tuum iſtud,ſed publicũ eſt conſilium,& conſenſus aliq;s patꝝ,non Gallicum bellũ nos ab urbe,a penatibus nr̃is ablegatos tenet, quæſo,ut quæ dicã,non a militibus ĩperatori dicta cenſeas,ſed a plebe p̃ribus,quæ ſicut uos ur̃a habeatis conſilia,ſic ſe ſua habiturã dicat. Quis tandẽ ſuccenſeat,milites nos eſſe,non ſeruos ur̃os? ad bellum, non in exiliũ miſſos? ſiquis det ſignũ,in aciem educat,ut uiris ac Romanis dignũ ſit,pugnaturos? ſi nihil armis opus ſit,otiũ Romæ potius,quã in caſtris acturos? hæc dicta ſint p̃ribus. Te imperator milites tui oramus,ut nobis pugnãdi copiam facias,quũ uincere cupimus,tũ duce te uincere, tibi laureã inſignẽ deferre,tecum triũphantes urbem inire,tuũ ſequentes curꝝ Iouis OPT.MAX. tẽplum gratantes ouanteſq; adire. Orationẽ Tullii exceperũt preces multitudinis,& undiq;,ut ſignũ daret,ut capere arma iuberet,clamabãt. Dictator quãquã rem bonam exemplo haud p̃babili actam cenſebat, tamen facturꝝ,quod milites uellent,ſe recepit,Tulliũq; ſecreto,quænam res hæc ſit,aut quo acta more p̃cũctatur. Tullius magnop̃e a dictatore petere,ne ſe oblitũ diſciplinæ militaris,ne ſui,neue imperatoriæ maieſtatis crederet,multitudini cõcitatæ,quæ ferme authoribus ſimilis eſſet,nõ ſubtraxiſſe ſe ducem,neq; alius,qualẽ mota creare multitudo ſoleret,exiſteret,nã ſe quidem nihil non arbitrio imperatoris acturꝝ. Illi quoq; tamen uidendũ magnopere eſſe,ut exercitum in poteſtate hẽret, differri non poſſe,adeo cõcitatos aĩos,ipſos ſibi locũ ac tempus pugnandi ſumpturos,ſi ab ĩperatore non detur. Dum hæc loquunt̃,iumenta forte paſcẽtia extra uallum Gallo abigẽti duo milites Romani ademerunt,in eos ſaxa cõiecta a Gallis,deinde ab Romana ſtatiõe clamor ortus,ac p̃curſum utrinq; eſt. Iãq; haud p̃cul iuſto prælio res erant,ni celeriter direptum certamen p centuriones eſſet, Affirmata

certe eo caſu Tullii apud dictatoré fides eſt, nec recipiéte iam dilationem re, in poſteꝝ diem edicitur acie pugnaturos. Dictator tamé, ut q magis aïs, quam uiribus fretus ad certamé deſcenderet, oïa circũſpicere atq; agitare cœpit, ut arte aliq̃ terrorem hoſtibus incuteret, ſoletti aïo rem nouã excogitat, qua deinde multi nr̃i atq; externi ĩperatores noſtra quoq; qdam ætate uſi ſunt, mulis ſtrata detrahi iubet, biniſq; tantũ centunculis relictis, agaſones parti captiuis, partim ægroꝝ armis ornatos ĩponit, his fere mille effectis, centũ admiſcet eqtes, & nocte ſup caſtra in montes euadere, ac ſyluis ſe occultare iubet, neq; inde ante mouere, quã ab ſe acciperent ſignũ. Ipſe, ubi illuxit, in radicibus montiũ extendere acié cœpit ſedulo, ut aduerſus montes cõſiſteret hoſtis. Inſtructo iã uani terroris apparatu, q qdem terror plus pœnæ ueris uiribus pfuit, primo credere duces Galloꝝ non deſcenſuros in æquũ Romanos, deinde ubi digreſſos repente uiderunt, & ipſi certaminis auidi in præliũ ruunt, priuſq; pugna cœpit, quã ſignum ab ducibus dareť. Acrius inuaſere Galli dexteꝝ cornu, neq; ſuſtineri potuiſſent, ni forte eo loco dictator fuiſſet, Seruium Tullium noïe increpans, rogitanſq; ſicine pugnaturos milites ſpopõdiſſet? ubi illi clamores ſint arma poſcentiũ? ubi minæ iniuſſu ĩperatoris prælium inituros? en ipſum ĩperatorem clara uoce uocare ad præliũ, & ire armatũ ante prima ſigna, ecq̃s ſequeretur eoꝝ, qui mõ ducturi fuerint, in caſtris feroces, in acie pauidi? Vera audiebant, itaq; tantos pudor ſtimulos admouit, ut ruerét in hoſtium tela, alienatis a memoria periculi aïs. Hic primo ĩpetus, prope uecors, turbauit hoſtes, eq̃s deinde emiſſus turbatos auertit. Ipſe dictator poſteaq̃ labanté una parte uidit acié, ſigna in læuũ cornu confert, quo turbã hoſtium congregari cernebat, & iis, qui in monte erant, ſignum, qđ conuenerat, dedit. Vbi inde quoq; nouus clamor ortus, & tendere obliquo monte ad caſtra Galloꝝ uiſi ſunt, tum metu ne excluderenť, omiſſa eſt pugna, curſuq; effuſo ad caſtra fereбanť, ubi quum occurriſſet eis M. Valerius magr̃ equitum, q profligato dextero cornu obeqtabat hoſtium munimétis, ad montes ſyluaſq; uertunt fugã, plurimiq; ibi a fallaci eqtum ſpecie, agaſonibuſq; excepti ſunt, & eoꝝ, quos pauor ptulerat in ſyluas, atrox cædes poſt ſedatũ prælium fuit. Nec alius poſt M. Furium, quã C. Sulpitius, iuſtioré de Gallis egit triũphum, auri quoq; ex Gallicis ſpoliis ſatis magnũ pondus ſaxo q̃drato ſeptum in Capitolio ſacrauit. Eodé anno & a COSS. uario euentu bellatum, nã Hernici a C. Plautio deuicti ſubactiq; ſunt, Fabius, collega eius, incaute atq; inconſulte aduerſus Tarquinienſes pugnauit, nec in acie tantũ ibi cladis acceptũ, quam quod CCCVII. milites Romanos captos Tarquinienſes ĩmolauerunt, qua fœditate ſupplicii aliq̃nto ignominia Po. Romani inſignior fuit. Acceſſit ad eã cladem & uaſtatio Romani agri, quã Priuernates, Veliterni deinde incurſiõe repentina fecerunt. Eodé anno duæ tribus Põponiana & Publicia additæ. Ludi uotiui, quos M. Furius dictator uouerat, facti, & de ambitu a C. Petilio tribuno plebis, authoribus pr̃ibus, tum primũ ad populum latum eſt, eaq; rogatione nouoꝝ maxime hoïum ambitionem, q nundinas, & cõciliabula obire ſoliti erant, cõpreſſam credebant, Haud æque pr̃ibus læta inſequenti anno C. Martio, Cn. Manlio COSS. de unciario fœnore a Martio Duillio, L. Menenio tribunis plebis rogatio eſt perlata, & plebs aliq̃nto eam cupidius ſciuit accepitq;. Ad bella noua priore ãno deſtinata, Faliſci quoq; hoſtes exorti duplici crimine, qđ cum Tarquinienſibus iuuentus eoꝝ militauerat, & eos, q Falerios pfugerant, quũ male pugnatũ eſt, repetentibus fœcialibus Romanis non reddiderant, ea puincia Cn. Manlio obuenit. Martius exercitũ in agrum Priuernaté integrum pace loginq̃ induxit, militemq; præda ĩpleuit, ad copiam reꝝ addidit munificentiã, quod nihil in publicũ ſecernendo, augenti rem priuatã militi fauit. Priuernates quũ ante mœnia ſua caſtris permunitis cõſediſſent, uocatis ad concioné militibus, caſtra nunc, inqt uobis hoſtium urbemq; prædæ do, ſi mihi pollicemini uos fortiter in acié operam naturos, nec prædæ magis, quã pugnæ paratos eſſe. Signũ poſcunt ingenti clamore, celſiq;, & ſpe haud dubia feroces in præliũ uadunt, ibi ante ſigna Seruius Tullius, de quo ante dictũ eſt, exclamat, aſpice ĩperator, inqt quemadmodum exercitus tuus tibi pmiſſa præſtet, piloq; poſito, ſtrictoq; gladio in hoſtem ĩpetum facit, ſequunť Tullium anteſignani oẽs, primoq; impetu auertere hoſté fuſum, inde ad oppidum pſecuti, quum iam ſcalas mœnibus admouerent, in deditioné urbem acceperunt, triũphus de Priuernatibus actus. Ab altero cõſule nihil memorabile geſtũ, niſi qđ legem nouo exéplo ad Sutrium in caſtris tributĩ de uiceſima eoꝝ, qui manu mitterenť, tulit, patres, qa ea lege haud paruum uectigal inopi ærario additũ eſſet, authores fuerunt. Cæteꝝ tribuni plebis non tam lege, quã exemplo moti, neq; poſtea populum ſeuocaret, capite ſanxerunt, nihil. n. non p milites iuratos in conſulis uerba, quãuis pernitioſum populo, ſi id liceret, fieri poſſe. Eodé anno C. Licinius Stolo a M. Popilio Lenate ſua lege decé millibus æris eſt dãnatus, quod mille iugeꝝ agrum cum filio poſſideret, emancipandoq; filium fraudé legi feciſſet, phibitũ deinceps p tribunos plebis leges in caſtris ferri. Noui COSS. inde M. Fabius Ambuſtus II. & M. Popilius Lenas II. duo bella habuere, facile alteꝝ cum Tyburtibus, qđ Lenas geſſit, q hoſte in urbem cõpulſo agros uaſtauit, Faliſci Tarquinienſeſq; alteꝝ COS. prĩa pugna fuderũt, inde terror maxius fuit, quod ſacerdotes eoꝝ facibus ardentibus, anguibuſq; prælatis, inceſſu furiali milité Romanum inſueta turbauerunt ſpecie, & tunc qdem uelut lymphati, & attoniti munimétis ſuis trepido agmine inciderunt, deinde ubi COS. legatiq;, ac tribuni pueroꝝ ritu

uana miracula pauētes irridebant increpabātq;,uertit aīos repente pudor & in ea ipſa,q̄ ſugerant,uelut cæci ruebant,diſcuſſo itaq; uano apparatu hoſtiū,quum in ipſos armatos ſe intuliſſent,auertere totā aciem,caſtriſq; ēt eo die potiti,præda ingenti parta,uictores reuerterunt,militaribus iocis quū apparatū hoſtium,tum ſuum increpantes pauorē.Concitatur deinde oē nomen Hetruſcum,& Tarquinienſibus Faliſciſq; ducibus ad Salinas pueniunt.Aduerſus eū terrorem dictator C. Martius Rutilius prius de plebe dictus magr̄m eqtū itē de plebe C.Plautiū dixit.Id uero pr̄ibus idignū uideri,ēt dictaturā in pmiſcuo eſſe,oiq; ope ipediebāt,neqd dictatori ad id bellū decerneref,paratrturue,eo proptius cūcta,ferēte dictatore,populus iuſſit.Profectus ab urbe utraq; parte Tyberis ratibus exercitu,quocūq; fama hoſtiū ducebat,traiecto,multos populatores agroꝝ uagos palanteſq; oppreſſit,caſtra quoq; nec opinato aggreſſus cepit,& VIII. millibus hoſtiū captis,cæteris aut cæſis,aut agro Romano fugatis,ſine authoritate patꝝ,populi iuſſu,triūphauit.Quia nec p dictatorē plebeiū,nec p Popilium COS.comitia cōſularia hēri uolebāt & alter COS.Fabius bello retinebat,res ad iterregnū redit. Interreges deiceps Q.Seruilius Hala,M.Fabius,Cn. Manlius,C.Fabius,C.Sulpitius,L.Aemylius,Q.Seruilius,M.Fabius Ambuſtus.In ſcdo iterregno orta cōtētio ē,qd duo pr̄itii COSS. creabāt,intercedētibuſq; tribunis interrex Fabius aiebat i XII. tabulis legē eē,ut qdcūq; poſtremū populus iuſſiſſet,id ius ratūq; eſſet,iuſſum populi & ſuffragia eſſe.Quum intercedendo tribuni nihil aliud,quam ut differrent comitia,ualuiſſent,duo pr̄itii COSS. creati ſunt,C.Sulpitius Potitus tertiū, M. Valerius Publicola,eodēq; die magr̄atum inierunt.Quadringenteſimo anno,quā urbs Romana cōdita erat,qnto & triceſimo,quā a Gallis recepta,ablato poſt nonū annum a plebe cōſulatu,patritii COSS. ambo ex iterregno magr̄atum inierunt,C Potitus tertiū,M.Valerius Publicola.Empulium eo anno ex Tyburtibus haud memorādo certamine captum,ſiue duoꝝ cōſulum auſpicio bellū ibi geſtum eſt,ut ſcripſere qdam,ſeu p idem tempus Tarquinienſium quoq; ſunt uaſtati agri a Sulpitio COS. quo Valerius aduerſus Tyburtes legiōes duxit.Domi maius certamen COSS. cū plebe ac tribunis erat. Fidei iā ſuæ,non ſolū uirtutis ducebant,ut accepiſſent duo pr̄itii conſulatum,ita ambobus pr̄itiis mandare,qn aut toto cedendū eſſet,ſi plebeius iā magiſtratus fiat cōſulatus,aut poſſidendū totum,quā poſſeſſionē integram a pr̄ibus accepiſſent.Contra plebs fremit,qd ſe uiuere,quid in parte ciuiū cenſeri,ſiquod duoꝝ hominum uirtute,L.Sextii,ac C.Licinii partū ſit,id obtinere uniuerſi non poſſint? uel reges,uel decēuiros,uel ſiquod triſtius ſit īperii nomen,patiendū eſſe potius, quam ambos patritios COSS. uideāt,nec inuicem pareaf atq; imperef,ſed pars altera in æterno īperio locata,plebem nuſquam alio natā,quam ad ſeruiendū putet.Non deſunt tribuni authores turbaꝝ,ſed inter concitatos p ſe omnes uix duces eminēt.Aliquoties fruſtra in cāpum deſcenſum quū eſſet,multiq; p ſeditiones acti comitiales dies,poſtremo uicta pſeuerantia conſulū plebe,eo dolor erupit,ut tribunos actū eſſe de libertate uociferātes,relinquendumq; non cāpum iam ſolum,ſed ēt urbem captam atq; oppreſſā regno patritioꝝ,mœſta plebs ſequeref. COSS. relicti a parte populi p infrequentiam comitia nihilo ſegnius pficiunt,creati COSS. ambo pr̄itii M.Fabius Ambuſtus tertiū,T.Quintius. In qbuſdam annalibus p T.Quintio M.Popiliū COS. inuenio.Duo bella eo anno,pſpere geſta,cum Tyburtibus q; ad deditionē pugnatum,Saſſula ex his urbs capta,cæteraq; oppida eandē fortunam habuiſſent, ni uniuerſa gens,poſitis armis,in fidē conſulis ueniſſet,triūphatum de Tyburtibus,alioq mitis uictoria fuit.In Tarquinienſes acerbe ſæuitū,multis mortalibus in acie cæſis, ex ingenti captiuorum numero CCCXLVIII. delecti nobiliſſimus qſq;,qui Romā mitteretur,uulgus aliud trucidatū, nec populus in eos,q miſſi Romā erant,mitior fuit,medio in foro oēs uirgis cæſi,ac ſecuri pcuſſi, id pro imolatis in foro Tarquinienſium Romanis pœnæ hoſtibus redditū.Res bello bene geſtæ,ut Sānites quoq; amicitiam peterēt,effecerunt,legatis eoꝝ comiter ab ſenatu reſponſum,fœdere in ſocietatē accepti.Non eadē domi,quæ militiæ fortuna erat plebi Romanæ,nā etſi unciario fœnore facto,leuata uſura erat,ſorte ipſa obruebanf inopes,nexumq; inibāt,eo nec pr̄itios ambos COSS. nec comitioꝝ curam,publicaue ſtudia præ priuatis incōmodis plebs ad aīum admittebat.Conſulatus uterq; apud pr̄itios manet,COSS. creati C.Sulpitius Potitus quartū,M.Valerius Publicola iteꝝ.In bellum Hetruſcū intētam ciuitatē(quia Cæritem populum miſericordia cōſanguinitatis Tarquinienſibus adiunctum fama ferebat)legati Latini ad Volſcos cōuertere,nuntiātes exercitum conſcriptū armatumq; iam ſuis finibus iminere,inde populabūdos in agrum Romanū uenturos eſſe.Cenſuit igif ſenatus neutrā negligendam rē eſſe,utroſq; legiones ſcribi, COSS. q; ſortiri puincias iuſſi.Inclinauit deinde pars maior curæ in Hetruſcū bellum,poſteaq; literis Sulpitii cōſulis,cui Tarquiniū,puincia euenerat,cognitū eſt depopulatum agꝝ circa Salinas Romanas,prædæq; partē in Cæritum fines auectā,& haud dubie iuuētutē eius populi inter pdatores fuiſſe.Itaq; Valerium COS. Volſcis oppoſitū,caſtraq; ad finem Tuſculanū habentem,reuocatū inde ſenatus dictatorē dicere iuſſit,T.Manlium,L.filium,dixit. Is quū ſibi magr̄m equitum A.Corneliū Coſſum dixiſſet,cōſulari exercitu cōtentus ex authoritate patrū, ac populi iuſſu Cæritibus bellū indixit.Tum primum Cærites(tanq in uerbis hoſtium uis maior ad bellū ſignificandū,quam in ſuis factis,q per populationē Romanos laceſſierant,eſſet) uerus belli ter

ror inuaſit,& quam non ſuarum uirium ea dimicatio eſſet,cernebant,pœnitebatꝗ populationis, & Tarquinienſes execrabantur defectionis authores,nec arma aut bellum quiſquam apparare,ſed ꝓ ſe quiſꝗ legatos mitti iubebat ad petendam errotis ueniam.Legati ſenatum quum adiſſent,ab ſenatu reiecti ad populum rogauerunt deos,quorum ſacra bello Gallico accepta rite procuraſſent,ut Romanos florentes ea ſui miſericordia caperet,quæ ſe rebus afflictis quondam Po.Romani cepiſſet,conuerſiꝗ ad delubra Veſtæ hoſpitium flaminum,ueſtaliumꝗ ab ſe caſte ac religioſe cultum inuocabát, ea ne meritos crederet quiſquam,hoſtes repente ſine cauſſa factos:aut ſiquid hoſtiliter feciſſent,conſilio id magis,quam furore lapſos feciſſe,ut ſua uetera beneficia locata præſertim apud tam gratos nouis corrumperent maleficiis:florentemꝗ Po.Romanum ac feliciſſimum bello ſibi deſumerent hoſtem, cuius afflicti amicitiam cepiſſent:ne appellarent conſilium,quæ uis ac neceſſitas appellāda eſſet, tráſeútes agmine infeſto per agrum ſuum Tarquinienſes,quum præter uiá nihil petiſſent,traxiſſe quoſdam agreſtium populatiōis eius,quæ ſibi crimini detur,comites,eos ſeu dedi placeat,dedere ſe paratos eſſe,ſeu ſupplicio affici,daturos poenas.Cære ſacrarium Po.Romani,diuerſorium ſacerdotum,ac receptaculum Romanorum ſacrorum,intactú inuiolatúꝗ crimine belli,hoſpitio Veſtæ,cultiſꝗ diis darent.Mouit populum nō tam cauſſa præſens,quá uetus meritú,ut maleficii,quá bñficii potius immemores eſſent,itaꝗ pax populo Cæriti data,induciaſꝗ in centú annos factas ſenatuſcōſulto referri placuit.In Faliſcos eodem noxios crimine uis belli conuerſa eſt,ſed hoſtes nuſquá inuéti.Quú populatione peragrati fines eſſent,ab oppugnatione urbium temperatú,legionibuſꝗ Romam reductis, reliquum anni muris turribuſꝗ reficiendis cōſumptú,& ædes Apollinis dedicata eſt.Extremo anno comitia cōſularia certamé patrú ac plebis diremit,tribunis negantibus paſſuros comitia haberi,niſi ſecúdum Liciniá legem haberentur,dictatore obſtinato tollere potius totum e rep.conſulatum,quam ꝓmiſcuum patribus ac plebi facere.Prolatádis igitur comitiis,quum dictator magiſtratu abiſſet,res ad interregnum rediit.Infeſtam inde patribus plebé interreges quum accepiſſent,ad undecimum interregem ſeditionibus certatum eſt.Legis Liciniæ patrocinium tribuni iactabát,propior dolor plebi ſœnoris ingraueſcentis erat,curæꝗ priuatæ in certaminibus publicis erumpebát,quoꝝ tedio patres L. Cornelium Scipionem,interregem,concordiæ cauſſa obſeruare legem Liciniam comitiis conſularibus iuſſere,P.Valerio Publicolæ datus a plebe collega C.Martius Rutilius Inclinatis ſemel in concordiam animis,noui C O S S.fœnebrem quoꝗ rem,quæ deſtinere unanimos uidebatur,leuare aggreſſi,ſolutionem alieni æris in publicam curam uerterunt,quinꝗ uiris crearis,quos mēſarios ab diſpenſatione pecuniæ appellarunt.Ii meriti æquitate curaꝗ ſunt,ut per omnium annalium moniméta celebres nominibus eſſent,fuere autem C.Duillius,P.Decius Mus,M.Papyrius,Q.Publius,& T. Aemylius,qui rem difficillimam tractatu,& plerunꝗ patri utriꝗ,ſemper certe alteri grauem , tum alia moderatione,tum impendio magis publico,quam iactura ſuſtinuerunt,tarda enim nomina & impeditiora inertia debitorum quam facultatibus,aut ærarium (menſis cum ære ī foro poſitis) diſſoluit, ut populo prius caueretur,aut æſtimatio æquis rerum pretiis,liberauit,ut nō modo ſine iniuria, ſed etiam ſine querimoniis partis utriuſꝗ exhauſta uis ingens æris alieni ſit.Terror inde uanus belli Hetruſci,quum coniuraſſe duodecim populos fama eſſet,dictatoré dici coegit,dictus in caſtris (eo enim ad C O S S.miſſum ſenatuſconſultum eſt) C.Iulius,cui magiſter eqtum adiectus L.Aemylius.Ceterú foris tranquilla omnia fuere,tentatú domi per dictatorem,ut ambo patritii C O S S. crearentur, rem ad interregnum perduxit.Duo interreges,C.Sulpitius,& M.Fabius interpoſiti obtinuere,quod dictator fruſtra retenderat,mitiore iam plebe ob recens meritum æris alieni,ut ambo pr̄itii C O S S. crearentur.Creati ipſe C.Sulpitius Potitus,qui prior interregno abiit,& T.Quintius Pœnus, qdam Cæſonem cognomen Quintio adiiciunt.Ad bellum ambo profecti, Faliſcum Quintius , Sulpitius Tarquinienſe,nuſquá acie congreſſo hoſte,cum agris magis,quam hominibus urendo populandoꝗ geſſerunt bella,cuius lentæ tabis ſenio uicta utriuſꝗ pertinacia populi eſt,ut primum a C O S S.deinde permiſſu eoꝝ ab ſenatu inducias peterét,in quadraginta annos impetrauerút.Ita poſita duoꝝ belloꝝ,q̃ imminebát,cura,dú aliqua ab armis quies eſſet,quia ſolutio æris alieni multaꝝ reꝝ mutauerat dominos,cenſum agi placuit,ceterú quum cenſoribus creandis indicta comitia eſſent , profeſſus ſe petere cenſuram C.Martius Rutilius,qui primus dictator de plebe fuerat,concordiam ordinum turbauit,ꝗd uidebatur quidem tempore alieno feciſſe,quia ambo tum ſorte patritii C O S S.erant,q rationem eius ſe habituros negabant,ſed & ipſe conſtantia incœptum obtinuit,& tribuni omni ui recuperando ius conſularibus comitiis amiſſum adiuuerút,& tum ipſius uiri maieſtas nullius honoris ſuffragiú nō æquabat,quú ꝑ eundé,qad dictaturá aperuiſſet uiá,cenſurá quoꝗ in parté uocari plebs uolebat.Nec uariatum comitiis eſt,quin cum Manlio Næuio cenſor Martius crearetur. Dictatorem quoꝗ hic annus habuit M.Fabiú nullo terrore belli,ſed ne Licinia lex comitiis conſularibus obſeruaref,magiſter eqtum dictatori additus Quintius Seruilius,nec tamen dictatura potentioré eú cōſenſum patꝝ cōſularibus comitiis fecit,quá céſoriis fuerat.M.Popilius Lenas a plebe C O S.a pr̄ibus L. Cornelius Scipio datus.Fortuna quoꝗ illuſtriorem plebeium conſulem fecit,nam quum ingentem

Galloꝝ exercitum in agro Latino caſtra poſuiſſe nunciatū eſſet, Scipione graui morbo īplicito, Gallicum bellū Popilio extra ordinē datum. Is īpigre exercitu ſcripto, quum oēs extra portam Capenam ad Martis ædē conuenire armatos iuniores iuſſiſſet, ſignaq; eodē quæſtores ex ærario dferre, quattuor expletis legiōibus, quod ſupſuit militum P. Valerio Publicolæ prætori tradidit, author pſibus ſcribendi alterius exercitus, qđ ad incertos belli euentus ſubſidiū reipublicæ eſſet. Ipſe iam ſatis oībus inſtructis, cōparatiſq; ad hoſtē pergit, cuius ut prius noſceret uires, quā periculo ultimo tentaret, in tumulo, quem ꝓximum caſtris Galloꝝ capere potuit, uallū ducere cœpit. Gens ferox, & īgenii auidi ad pugnā, quum procul uiſis Romanoꝝ ſignis ut extemplo præliū initura explicuiſſet aciem, poſteaquā neq; in æquum dimitti agmē uidit, & tum loci altitudine, tū uallo etiam integi Romanos, pculſos pauore rata, ſimul opportuniores, qđ intenti tum maxime opi eſſent, truci clamore aggredit̄. Ab Romanis nec opus itermiſſum, triarii erant, q muniebant, & ab haſtatis pricipibuſq;, qui pro munitiōibus intenti armatiq; ſteterāt, prælium initum, præter uirtutē locus quoq; ſupior adiuuit, ut pila oīa, haſtæq; non (tanq̄ ex æquo miſſa) uana, qđ plerunq; fit, caderent, ſed oīa librata ponderibus figerent, oneratiq; telis Galli qbus aut corpora traſfixa, aut prægrauata inhærētibus gerebant ſcuta, quū curſu pœnæ in aduerſum ſubiſſent, prīo incerti reſtitere, deinde quū ipſa cunctatio & his aīos minuiſſet, & auxiſſet hoſti, īpulſi retro ruere alii ſup alios, ſtragemq; inter ſecæde ipſa fœdiorē dare, adeo præcipiti turba obtriti plures, quā ferro necati. Necdum certa Romanis uictoria erat, alia in cāpum digreſſis ſupererat moles, nanq; multitudo Galloꝝ ſenſum oēm talis damni exuperans, uelut noua rurſus exoriēte acie, integrum militē aduerſus uictorem hoſtē ciebat, ſtetitq; ſuppreſſo impetu Romanus, & qa itez̄ feſſis ſubeunda dimicatio erat, & qđ COS. dum inter primores incautus agitat, læuo humero machæra ꝓpe traiecto, ceſſerat parūper ex acie. Iamq; omiſſa cunctando uictoria erat, quum COS. uulnere alligato, reuectus ad prīa ſigna, quid ſtas, inqt, miles? non cum Latino Sabinoq; hoſte res eſt, quē uictum armis ſociū ex hoſte facias, in bæluas ſtrinximus ferꝝ, hauriendus aut dandus eſt ſanguis, ꝓpuliſtis a caſtris, ſupina ualle p̄cipites egiſtis, ſtratis corporibus hoſtiū ſuperſtatis, complete eadē ſtrage cāpos, qua montes repleſtis, nolite ſpectare dū ſtantes nos fugiant, inferenda ſunt ſigna, & uadēdū in hoſtē. His adhortationibus itez̄ coorti pellunt loco prios manipulos Galloꝝ, cuneis deinde in medium agmen perrūpunt. Inde barbari diſſipati, qbus nec certa īperia, nec duces eſſent, uertunt impetum in ſuos, fuſiq; per cāpos, & præter caſtra ēt ſua fuga prælati, qđ editiſſimum inter æquales tumulos occurrebat oculis, arcē Albanam petunt. COS. non ultra caſtra inſecutus, quia & uulnus degrauabat, & ſubiicere exercitū pugnæ feſſum nouo labori nolebat, a pſequendo hoſte continuit, tumulis ab hoſte occupatis. Præda oī caſtroꝝ militi data, uictorē exercitum, opulentumq; Gallicis ſpoliis, Romā reduxit, morā triumpho uulnus conſulis attulit, eadēq; cauſſa dictatoris deſideriū fecit ſenatui, ut eſſet, q ægris COSS. comitia hēret. Dictator L. Furius Camillus dictus, addito magr̄o equitum P. Cornelio Scipione, reddidit pſibus poſſeſſionem priſtinā conſulatus, ipſe ob id meritū ingenti patꝝ ſtudio creatus COS. collegā Ap. Claudium Craſſum dixit. Priuſq̄ inirent noui COSS. magr̄atum, triūphus a Popilio de Gallis actus, magno fauore plebis, muſſitanteſq; inter ſe rogitabant, nunquē plebeii cōſulis pœniteret? ſimul dictatorē increpabant, q Licinīæ legis ſpretæ mercedē, conſulatum priuata cupiditate, quā publica iniuria fœdiorē cepiſſet, ut ſe ipſe conſulē dictator crearet. Annus hic multis, uariiſq; motibus fuit inſignis. Galli ex Albanis montibus, qa hyemis uim pati nequi erāt, per campos maritimaq; loca uagi populabant̄. Mare infeſtū claſſibus Græcoꝝ erat, oraq; littoris Antiatis, Laurēſq; tractus, & Tyberis oſtia, ut prædones maritimi cū terreſtribus cōgreſſi ancipiti prælio ſemel decertarent, dubiiq; diſceſſerint in caſtra Galli, Græci retro ad naues uictos ſe, an uictores putarent. Inter hos maxius longe extitit terror, concilia populoꝝ Latinoꝝ ad lucum Ferentinæ habita, reſponſumq; haud ambiguū imperantibus milites Romanis datū, abſiſterent īperare iis, quoꝝ auxilio egerent, Latinos ꝓ ſua libertate potius, quā pro alieno īperio laturos arma. Inter duo ſimul bella externa defectione etiam ſocioꝝ ſenatus anxius, quū cerneret metu tenendos, quos fides nō tenuiſſet, extendere oēs imperii uires COSS. delectu hēndo iuſſit, ciuilī quippe ſtandū exercitu eſſe, quādo ſocialis cœtus deſereret. Vndiq; nō urbana tātum, ſed ēt agreſti iuuentute decē legiones ſcriptæ dicunt̄, quaternū millium & ducentoꝝ peditum, equitumq; trecentoꝝ, quem nunc nouū exercitum, ſiqua externa uis ingruat, hæ uires Po. Romani, qs uix terraꝝ capir orbis, contractæ in unū haud facile efficiant, adeo in q̄ laboramus ſola creuimus, diuitias luxuriāq;. Inter cætera triſtia eius anni C O S. alter Appius Claudius in ipſo belli apparatu morit̄, redierantq; res ad Camillū, cui unico conſuli, uel ob aliam dignatione haud ſubiiciendā dictaturæ, uel ob omen fauſtū ad Gallicum tumultū cognominis, dictaturē arrogari haud ſatis decoꝝ uiſum ē pſibus. C O S duabus legiōibus urbi præpoſitis, octo cum L. Pinario prætore diuiſis, memor pſnæ uirtutis Gallicū ſibi bellum extra ſorte ſumit, prætorem maritimam orā tutari, Græcoſq; arcere littoribus iuſſit, & quū in agrum Pometinū deſcendiſſet, quia neq; in cāpis congredi (nulla cogente re) uolebat, & phibendo populationibus, quos rapto uiuere neceſſitas cogebat, ſatis domari credebat hoſtē, locum idoneum ſtatiuis delegit. Vbi quū ſtationibus quieti

tẽps tererent, Gallus ꝓceſſit magnitudine atq; armis inſignis, q̃tienſq; ſcutũ haſta quum ſilentiũ feciſſet, ꝓuocat per interpretẽ unum ex Romanis, qui ſecum ferro decernat. M. erat Valerius tribunus militũ, adoleſcens, qui haud indigniorẽ eodem decore ſe, quam T. Manliũ ratus, prius ſciſcitatus conſulis uoluntatẽ, in medium armatus ꝓceſſit. Minus inſigne certamen humanũ (numine interpoſito deoꝝ) factum, nam cõſerenti iam manũ Romano coruus repente in galea cõſedit in hoſtem uerſus, qđ primo, ut auguriũ cælo miſſum, lætus accepit tribunus, ꝑcatus deinde, ſi diuus, ſi diua eſſet, qui ſibi præpetẽ miſiſſet, uolens ꝓpitiuſq; adeſſet. Dictu mirabile, tenuit non ſolũ ales captam ſemel ſedẽ, ſed quotieſcũq; certamen initum eſt, leuans ſe alis os oculoſq; hoſtis roſtro & unguibus appetit, donec territum ꝓdigii talis uiſu, oculiſq; ſimul ac mente turbatũ Valerius obtruncat, coruus e cõſpectu elatus orientẽ petit. Hactenus quiete utrinq; ſtatiões fuere, poſteaq̃ ſpoliare corpus cæſi hoſtis tribunus cœpit, nec Galli ſe ſtatiõe tenuerunt, & Romanoꝝ curſus ad uictorem ẽt ocyor fuit, ibi circa iacẽtis Galli corpus cõtracto certamine pugna atrox cõcitatur. Iam non manipulis proximaꝝ ſtationum, ſed legiõibus utrinq; effuſis res geriť. Camillus lætum militẽ uictoria tribuni, lætum tã præſentibus ac ſcdis diis ire in prelium iubet, oſtẽtanſq; inſignem ſpoliis tribunũ, hunc imitare miles aiebat, & circa iacentem ducem ſterne Galloꝝ cateruas. Dii hoíeſq; illi affuere pugnæ, depugnatũ haud quaquã certamine ambiguo cũ Gallis eſt, adeo duoꝝ militum euentum, inter quos pugnatũ erat, utraq; acies aĩs præceperat. Inter primos, quoꝝ concurſus alios excitauerat, atrox præliũ fuit, alia multitudo, priuſq̃ ad coniectum teli ueniret, terga uertit, prĩo per Volſcos Falernũq; agrum diſſipati ſunt, inde Appuliã ac mare infeꝝ petierunt. C O S. concione aduocata, laudatũ tribunum decẽ bobus aureaq; corona donat, ipſe iuſſus ab ſenatu bellũ maritimum curare, cũ prætore iũxit caſtra. Ibi, q̃a res trahi ſegnitia Græcoꝝ non committentiũ ſe in aciem uidebanť, dictatorem comitioꝝ cauſſa T. Manlium Torquatũ ex authoritate ſenatus dixit, dictator magr̃o equitum A. Cornelio Coſſo dicto, conſularia comitia habuit, æmulũq; decoris ſui abſentẽ M. Valerium Coruinum (id. n. illi deinde cognominis fuit) ſummo fauore populi treis & uiginti natũ annos conſulem renuntiauit, collega Coruino de plebe M. Popilius Lenas IIII. C O S. futurus datus eſt. Cum Græcis a Camillo nulla memorabilis geſta res, nec illi terra, nec Romanus bellator mari erat. Poſtremo, quũ littoribus arcerenť, aqua etiam præter alia neceſſaria uſui deficiẽte, Italiam reliquere. Cuius populi ea, cuiuſq; gentis, claſſis fuerit, nihil certi eſt, maxĩe Siciliæ fuiſſe tyrannos crediderim, nã ulterior Græcia ea tẽpeſtate inteſtino feſſa bello iam Macedonũ opes horrebat. Exercitibus dimiſſis, quũ & foris pax, & domi cõcordia ordinum otiũ eſſet, ne nimis lætæ res eẽnt, peſtilentia ciuitatem adorta, coegit ſenatũ imperare duumuiris, ut libros Sibyllinos inſpicerent, eorũq; monitu lectiſternium fuit. Eodẽ anno Satricum ab Antiatibus colonia deducta, reſtitutaq; urbs, quã Latini diruerant, & cũ Carthaginenſibus legatis Romæ fœdus ictum, cum amicitiã & ſocietatem petentes ueniſſent. Idẽ otium domi foriſq; manſit, T. Manlio Torq̃to ſecundum, C. Plautio C O S S. ſemiunciariũ tantum exunciario factũ fœnus, & in penſiones æq̃s triennii, ita ut quarta præſens eſſet, ſolutio æris aheni diſpenſata eſt, & ſic quoq; parte plebis affecta, fides tamen publica priuatis difficultatibus potior ad curã ſenatui fuit. Leuatæ maxĩe res, quia tributo ac delectu ſupſeſſum. Tertio anno poſt Satricum reſtitutũ a Volſcis, M. Valerius Coruinus ſcđm C O S. cum C. Petilio factus, quũ ex Latio nuntiatũ eſſet legatos ab Antio circuire populos Latinoꝝ ad concitandum bellum, priuſq̃ plus hoſtium fieret, Volſcis arma inferre iuſſus, ad Satricũ exercitu infeſto pergit, quo quũ Antiates aliiq; Volſci, præparatis iã ante, ſiqđ ab Roma moueręť, copiis occurriſſẽt, nulla mora inter inſenſos diutino odio dimicãdi facta eſt, Volſci (ferocior ad rebellandum, quam ad bellandũ gens) certamine uicti, fuga effuſa Satrici mœnia petũt, & ne in muris q̃dem ſatis firma ſpe, quum corona militũ cincta iam ſcalis capereť urbs, ad quattuor millia (præter multitudinem imbellem) ſeſe dedidere, oppidũ dirutũ atq; incenſum, ab æde tantũ matris Matutæ abſtinuere ignẽ. Præda oĩs militi data, extra prædam q̃ttuor millia deditoꝝ habiti, eos uinctos C O S. ante curꝝ triumphans egit, uænditis deinde magnã pecuniam in ærarium redegit. Sunt q̃ hanc multitudinem captiuam ſeruoꝝ fuiſſe ſcribant, id magis ueriſimile eſt, quã deditos uæniiſſe. Hos C O S S. ſecuti fũt M. Fabius Dorſus, Seruius Sulpitius Camerinus. Auruncũ deinde bellum ab repentina populatiõe cœptum, metuq; ne id factũ populi unius cõſilium oĩs nominis Latini eſſet, dictator uelut aduerſus armatũ iam Latium L. Furius creatus, magr̃m equitum C. Manlium Capitolinũ dixit, & quum (quod per magnos tumultus fieri ſolitũ erat) iuſtitio in dicto delectus ſine uacatiõibus habitus eſſet, legiones quantũ maturari potuit, in Auruncos ductæ, ibi prædonũ magis, quam hoſtiũ animi inuenti, prima itaq; acie debellatũ eſt. Dictator tamen, quia & ultro bellũ intulerant, & ſine detrectatione ſe certamini offerebant, deoꝝ quoq; opes adhibendos ratus, inter ipſam dimicationẽ ædem Iunoni Monetæ uouit, cuius dãnatus uoti, quum uictor Romã reuertiſſet, dictatura ſe abdicauit. Senatus duumuiros ad eandẽ ædem pro amplitudine Po. Romani faciendã creari iuſſit, locus in arce deſtinatus, quæ area ædium M Manlii Capitolini fuerat. C O S S. dictatoris exercitu ad bellũ Volſcum uſi, Soram ex hoſtibus (incautos adorti) ceperunt. Anno, poſteaq̃ uota erat ædes Monetæ, dedicatur, C. Martio

Rutilio III. T. Manlio Torquato II. COSS. Prodigium extemplo dedicationem ſecutum, ſimile uetuſto montis Albani ꝓdigio, nanq; & lapidibus pluit, & nox interdiu uiſa intendi, libriſq; inſpectis, quum plena religione ciuitas eſſet, ſenatui placuit dictatorem feriaꝝ conſtituẽdaꝝ cauſſa dici, dictus P. Valerius Publicola, magiſter equitum ei Q. Fabius Ambuſtus datus eſt. Non tribus tantum ſupplicatum ire placuit, ſed finitimos ẽt populos, ordoq; iis, quo q́ſq; die ſupplicarẽt, ſtatutus. Iudicia eo anno populi triſtia in fœneratores facta, q́bus ad ædilibus dicta dies eſſet, tradũtur. Et res, haud ulla inſigni ad memoriam cauſſa, ad interregnum rediit, ex interregno, ut id actum uideri poſſet, ambo patritii COSS. creati ſunt, M. Valerius Coruinus tertium, A. Cornelius Coſſus. Maiora iam hic bella & uiribus hoſtium, & longinq́tate uel regionum, uel tempoꝝ ſpatio, quibus bellatum eſt, dicẽtur. Nãq; eo anno aduerſus Samnites, gentem opibus armiſq; ualidam, mota arma. Samnitium bellũ ancipiti marte geſtũ, Pyrrhus hoſtis, Pyrrhũ Pœni ſecuti, q̃nta reꝝ moles? quoties in extrema periculoꝝ uentum, ut in hanc magnitudinẽ, quæ uix ſuſtinetur, erigi imperium poſſet? Belli autem cauſſa cum Samnitibus Romanis, quũ ſocietate amicitiaq; iuncti eſſent, extrinſecus uenit, non orta inter ipſos ẽ. Samnites Sidicinis iniuſta arma, q́a uiribus plus poterant, quũ intuliſſent, coacti inopes ad opulentiorum auxilium cõfugere, Campanis ſeſe cõiungunt. Campani magis nomen ad præſidium ſociorum, quam uires quũ attuliſſent, fluentes luxu ab duratis uſu armoꝝ in Sidicino pulſi agro, in ſe deinde molem oẽm belli uerterunt. Nanq; Samnites, omiſſis Sidicinis, ipſam arcem finitimoꝝ Campanos adorti, unde æque facilis uictoria, prædæ atq; gloriæ plus eſſet. Tiſata, iminentes capuæ colles, quum præſidio firmo occupaſſent, deſcẽdunt inde quadrato agmine in planitiẽ, quæ Capuam Tiſataq; interiacet, ibi rurſus acie dimicatũ, aduerſoq; prælio Campani intra mœnia pulſi, quum, robore iuuentutis ſuæ occiſo, nulla ſpes eſſet ꝓpinqua, coacti ſunt ab Romanis petere auxilium, legati introducti in ſenatum maxime in hanc ſniam locuti ſunt. Populus nos Campanus legatos ad uos P. C. miſit, amicitiam in perpetuum, auxilium præſens a uobis petitum, quam ſi ſecundis nr̃is rebus petiſſemus, ſicut cœpta celerius, ita infirmiore uinculo cõtracta eſſet, tunc. n. ut qui ex æquo nos ueniſſe in amicitiam meminiſſemus, amici forſitan pariter ac nunc, ſubiecti atq; obnoxii uobis minus eſſemus, nunc, miſericordia ueſtra cõciliati, auxilioq; in dubiis rebus defenſi, beneficium quoq; acceptum colamus oportet, ne ingrati atq; oĩ ope diuina humanaq; indigni uideamur. Neq; hercule q́d Samnites priores amici ſociiq; nobis facti ſunt, ad id ualere arbitror, ne nos in amicitiã ſuſcipiamur, ſed ut uetuſtate & gradu honoris nos præſtent, neq;. n. fœdere Samnitium, nequa noua iungeretis fœdera, cautũ eſt. Fuit q́dem apud uos ſemp iuſta cauſſa amicitiæ, uelle eũ uobis amicum eſſe, qui uos appeteret. Campani, etſi fortuna præſens magnifice loq prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate ulli populo, præterq̃ uobis, cedentes, haud parua, ut arbitror, acceſſio bonis rebus ur̃is, in amicitiam uenimus ueſtram, Equis, Volſciſq; æternis hoſtibus huius urbis, quandocunq; ſe mouerint, ab tergo erimus, & q́d uos pro ſalute noſtra priores feceritis, id nos pro imperio ur̃o, & gloria ſemper faciemus. Subactis iis gentibus, quæ inter nos uoſq; ſunt, quod propediem futuꝝ ſpondet & uirtus & fortuna ueſtra, cõtinens imperium uſq; ad nos habebitis. Acerbum & miſeꝝ eſt, quod fateri nos fortuna noſtra cogit, eo uentum eſt P. C. ut aut amicoꝝ aut inimicoꝝ Campani ſimus, ſi defenditis ueſtri, ſi deſeritis, Sãnitium erimus. Capuam ergo, & Campaniam oẽm ueſtris an Samnitiũ uiribus accedere malitis, deliberate. Oĩbus quidem Romani ur̃am miſericordiam, ueſtrumq; auxilium æquum eſt petere, is tamen maxĩe, qui eam implorantibus aliis auxilium dum ſupra uires ſuas præſtant, oẽs in hanc neceſſitatem uenerunt, quãquã pugnauimus uerbo ꝓ Sidicinis, re pro nobis, quum uideremus finitimũ populum nefario latrocinio Sãnitium peti, & ubi conflagraſſent Sidicini ad nos traiectuꝝ illud incendium eſſe. Nec. n. nunc, quia dolent iniuriam acceptam Samnites, ſed q́a gaudent ſibi oblatam eſſe cauſſam, oppugnatum nos ueniunt. An ſi ultio iræ hæc, & nõ occaſio cupiditatis explendæ eſſet, paꝝ fuit, quod ſemel in Sidicino agro, iteꝝ in Campania ipſa legiones nr̃as cecidere? quæ eſt iſta tã infeſta ira, quam per duas acies fuſus ſanguis explere nõ potuerit? adde huic populatiõem agroꝝ, prædas hominum atq; pecudum actas, incendia uillaꝝ ac ruinas, omnia ferro igniq; uaſtata. Hiſcine ira expleri nõ potuit? Sed cupiditas explenda eſt, ea ad oppugnandã Capuam rapit, aut delere urbem pulcherrimã, aut ipſi poſſidere uolunt. Sed uos potius Romani beneficio ueſtro occupate eam, quam illos habere per maleficium ſinatis. Non loquor apud recuſantem iuſta bella populum, ſed tamen, ſi oſtenderitis auxilia ueſtra, ne bello q́dem arbitror uobis opus fore, uſq; ad nos contẽptus Samnitium ꝑuenit, ſupra non aſcendit, itaq; umbra ueſtri auxilii Romani tegi poſſumus, q́cq́d deinde habuerimus, quicq́d ipſi fuerimus, ueſtꝝ id omne exiſtimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, uobis Capua urbs frequentabitur, conditoꝝ, parentum, deoꝝ immortalium numero nobis eritis, nulla colonia ueſtra erit, quæ nos obſequia erga uos, fideque ſuperet. Annuite P. C. nutum numenq; ur̃m inuictum Campanis, & iubete ſperare incolumem Capuam futurã. Qua frequentia omnium geneꝝ multitudinis ꝓſequente creditis nos illinc ꝓfectos? quam omnia uotoꝝ & lachrymaꝝ plena reliq́ſſe? in qua nunc expectatione ſenatum, populumq; Campanũ, coniuges, liberoſq; noſtros eſſe? ſtare oẽm multitudinem ad por-

rebat.Itaq; uniuerſus exercitus incredibili alacritate adhortationem proſecutus ducis caſtris egreditur,prælium(ut quod maxime unquam)pari ſpe,utrinq; æquis uiribus,cum fiducia ſui,ſine cõtemptu hoſtium commiſſum eſt.Samnitibus ferociã augebant nouæ res geſtæ,& paucos ante dies geminata uictoria,Romanis contra q̃dringentorũ annorũ decora,& conditæ urbi æq̃lis uictoria,utriſq; tamen nouus hoſtis curam addebat.Pugna indicio fuit,quos geſſerint animos,nanq; ita conflixerũt, ut aliquandiu in neutram partem inclinaret acies. Tum C O S. trepidationem iniiciendam ratus, quãdo ui pelli non poterant,equitibus ĩmiſſis turbare prima ſigna hoſtium conatur, quos ubi nequiquã tumultuantes in ſpatio exiguo uoluere turmas uidit,nec poſſe aperire in hoſtes uiam,reuectus ad ante ſignanos legionum,quum deſiluiſſet ex equo,noſtrum,inquit,peditum illud(milites)eſt opus,agitedum ut me uideritis,quacunq; ĩceſſero ĩ aciem hoſtium,ferro uiam facientem,ſic pro ſe quiſq; obuios ſternite,illa nunc omnia,qua nunc erectæ micant haſtæ,patefacta ſtrage uaſtata cernetis.Hæc dicta dederat,quum equites conſulis iuſſu diſcurrunt in cornua,legionibuſq; in mediam aciem aperiũt uiam.Primus omnium CO S. inuadit hoſtem,& cum quo forte contulit gradum,obtrũcat Hoc ſpectaculo accenſi dextra læuaq; ante ſe quiſq; memorandum prælium ciet,ſtant obnixi Samnites, quãquam plura accipiunt,quam inferunt uulnera.Aliquandiu iam pugnatum erat, atrox cædes circa ſigna Samnitium,fuga a nulla dum parte erat,adeo morte ſola uinci deſtinauerãt animis.Itaq; Romani quum effluere iam laſſitudine uires ſentirent,& diei haud multum ſupereſſe,accenſi ira concitant ſe in hoſtem.Tum primum referri pedem,atq; inclinari rem in fugam apparuit,tũ capi,occidi Samnis,nec ſuperfuiſſent multi,ni nox uictoriam magis,quam prælium diremiſſet.Et Romani fatebantur nunquam cum pertinatiore hoſte conflictum,& Samnites,quũ quæreretur,quænã prima cauſſa tam obſtinatos mouiſſet in fugam?oculos ſibi Romanorum ardere uiſos aiebant,uæſanoſq; uultus,& furentia ora,inde plus quam ex alia ulla re terroris ortum,quem terrorem non pugnæ ſolum euẽtu,ſed nocturna profectione confeſſi ſunt.Poſtero die uacuis hoſtium caſtris Romanus potitur, quo ſe omnis Campanorum multitudo gratulabunda effudit.Cæterum hoc gaudium magna prope clade in Samnio fœdatum eſt,nam ab Satricula profectus Cornelius C O S. exercitum incaute in ſaltũ caua ualle peruium,circaq; inſeſſum ab hoſte induxit,nec priuſquam recipi tuto ſigna non poterant, imminentem capiti hoſtem uidit. Dum id moræ Samnitibus eſt,quoad totum in uallem infimam dimitteret agmen,P.Decius tribunus militum conſpicit unum editum in ſaltu collem, imminẽtem hoſtium caſtris,aditu arduum impedito agmini,expeditis haud difficilem,itaq; conſuli territo animi uideſne tu,inquit,A.Corneli cacumen illud ſupra hoſtem?arx illa eſt ſpei ſalutiſq; noſtræ,ſi eã(quoniam cæci reliquere Samnites)impigre capimus,nec tu mihi pluſquam unius legionis principes haſtatos dederis,cum quibus ubi euaſero in ſummum,perge hinc omni liber metu,teque & exercitum ſerua,neq; enim moueri hoſtis ſubiectus nobis ad omnes ictus ſine ſua pernicie poterit,nos deinde aut fortuna Po.Romani,aut noſtra uirtus expediet. Collaudatus a conſule,accepto præſidio,uadit occultus per ſaltum,nec prius ab hoſte eſt uiſus,quam loco,quem petebat,appropinquauit.Inde admiratione pauentibus cunctis,quum omnium in ſe uertiſſet oculos,& ſpatium conſuli dedit ad ſeducendum agmen in æquiorem locum,& ipſe in ſummo conſtitit uertice. Samnites dum huc illuc ſigna uertunt,utriuſq; rei omiſſa occaſione,neq; conſequi conſulem,niſi per eandem uallem,in qua paulo ante ſubiectum eum telis ſuis habuerant,poſſunt,nec erigere agmen in captum ſuper ſe ab Decio tumultum.Sed cum ira ĩ hos magis,qui fortunam gerẽdæ rei eripuerant tum propinquitas loci atq; ipſa paucitas incitat,& nunc circundare undiq; collem armatis uolunt,ut a conſule Decium intercludant,nunc uiam patefacere,ut digreſſos in uallem adoriantur,incertos quid agerent,nox oppreſſit. Decium primum ſpes tenuit cum ſubeuntibus in aduerſum collem ex ſuperiore loco ſe pugnaturum,deinde admiratio iceſſit,qđ nec pugnã inirẽt,nec ſi ab eo cõſilio iniq̃tate loci deterrerent,opere ſe ualloq; circũdarent.Tũ cẽturionibus ad ſe uocatis,quænã illa inſcitia belli ac pigritia eſt?aut quonã mõ iſti ex Sidicinis Cãpaniſq; uictoriã pepererũt?huc atq; illuc ſigna moueri,ac mõ in unũ conferri,mõ educi uidetis,opus q̃dẽ incipit nemo,quũ iã circundari uallo potuerimus eẽ.Tum uero nos ſimiles iſtorũ ſimus,ſi diutius hic moremur,quã cõmodũ ſit,agitedum ite mecum, ut dum lucis aliquid ſupereſt,quibus locis præſidia ponant,qua pateant hinc exitus exploremus.Hæc omnia ſagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium habitu militum ductis, ne ducem circumire hoſtes notarent,perluſtrauit.Vigiliis deinde diſpoſitis,cæteris omnibus teſſeram dari iubet,ubi ſecũdæ uigiliæ buccinæ datum ſignum eſſet,armati cum ſilentio ad ſe cõuenirent.Quo ubi,ſicut edictũ erat, taciti conuenerunt,hoc ſilentium milites,inquit,omiſſo militari aſſenſu in me audiendo ſeruandum eſt.Vbi ſententiam meam uobis peregero,tum quibus eadem placebunt,in dexteram partem taciti tranſibitis,quæ pars maior erit,eo ſtabitur conſilio.Non fuga delatos,nec inertia relictos hic uos circũuenit hoſtis,uirtute cepiſtis locum,uirtute hinc oportet euadatis,ueniendo huc exercitum egregium Po.Romani ſeruaſtis,erumpendo hinc uoſmetipſos ſeruate,digni eſtis,qui pauci pluribus opem tuleritis,ipſi nullius auxilio egueritis.Cũ eo hoſte res eſt,qui heſterno die delendi omnis exercitus for-

tma per ſecordiam uſus non ſit,hunc tam opportunum collem imminentem capiti ſuo non ante uiderit,quam captum a nobis,nos tam paucos tot ipſi millibus hominũ,nec aſcenſu arcuerit,nec tenentes locum,quum diei tantum ſupereſſet,uallo circundederit,quem uidentem ac uigilantem ſic eluſeritis,ſopitum oportet fallatis,imo neceſſe eſt,in eo enim loco res ſunt noſtræ,ut ego uobis magis neceſſitatis ueſtræ index,quã cõſilii author ſim,neq; enim maneatis an abeatis hinc deliberari põt, quũ præter arma & animos armorũ memores,nihil uobis fortuna reliqui fecerit,fame & ſiti moriẽdũ ſit, ſi plus quam uiros ac Romanos decet,ferrũ timeamus.Ergo una eſt ſalus erumpere hinc atq; abire, aut id interdiu aut nocte faciamus,oportet.Ecce hoc aliud minus dubiũ,qppe ſi lux expectet̃, q̃ ſpes ẽ non uallo perpetuo foſſa que nos ſepturũ hoſtem,qui nũc corporibus ſuis ſubiectis undiq; cinxerit, ut uideris,collem?atqui ſi nox opportuna eſt eruptioni,ſicut eſt,hæc ꝑfecto noctis aptiſſima hora eſt. Signo ſecũdæ uigiliæ conueniſtis,quod tp̃s mortales ſomno altiſſimo premit,per corpora ſopita uadetis,uel ſilentio incautos fallentes,uel ſentientibus clamore ſubito pauorem iniecturi,me modo ſequimini,quem ſecuti eſtis,ego eandem,quæ duxit huc,ſequar fortunam.Quibus hæc ſalutaria uidẽtur,agitedum in dexteram partem pedibus tranſite.Oẽs tranſierũt,uadentemq; per intermiſſa cuſtodiis loca Decium ſecuti ſunt.Iam euaſerãt media caſtra,quum ſuper ſcandens uigilum ſtrata ſomno corpora miles offenſo ſcuto p̄buit ſonitum,quo excitatus uigil quũ proximũ mouiſſet , erectiq; alios concitarent,ignari ciues an hoſtes p̄ſidium erumperent,an C O S. caſtra cepiſſet,Decius,quoniam nõ fallerent,clamorẽ tollere iuſſis militibus torpidos ſomno ĩſuper pauore exanimat,quo impediti nec arma impigre capere,nec obſiſtere,nec inſequi poterant.Inter trepidatiõem tumultumq; Samnitiũ præſidium Romanũ obuiis cuſtodibus cæſis ad caſtra conſulis peruadit.Aliquantulum ſupererat noctis,iãq; in tuto uidebantur eſſe,macti uirtute,inquit,milites Romani,etenim ueſtrum iter ac reditũ oĩa ſæcula laudibus ferent,ſed ad conſpiciendam tantam uirtutem luce ac die opus eſt,nec uos digni eſtis,quos quum tanta gloria in caſtra reduces ſilentium ac nox tegat,hic lucem quieti operiamur.Dictis obtemperatum,atq; ubi primũ illuxit,præmiſſo nuntio ad conſulem,in caſtra ingenti gaudio cõcitantur,& teſſera data incolumes reuerti,qui ſua corpora pro ſalute omniũ haud dubio periculo obieciſſent,pro ſe quiſq; obuiam effuſi laudant,gratulantur,ſingulos uniuerſoſq; ſeruatores ſuos uocãt, diis laudes gratiaſq; agunt,Decium in cælũ ferũt.Hic Decii caſtrenſis trimphus fuit incedentis p media caſtra cum armato præſidio,coniectis in eum omniũ oculis,& omni honore tribunũ cõſuli æquãtibus.Vbi ad prætorium uentum eſt, C O S. claſſico ad concionẽ uocat,orſuſq; meritas Decii laudes, interfante ipſo Decio , diſtulit concionem , qui author omnia poſthabendi,dum occaſio in manibus eſſet,perpulit conſulem,ut hoſtes & nocturno pauore attonitos,& circa collem caſtellatim diſſipatos aggrederetur,credere etiam aliquos ad ſe ſequendum emiſſos per ſaltum uagari. Iuſſæ legiões arma capere,egreſſæq; caſtris,quũ per exploratores notior iam ſaltus eſſet,uia patentiore ad hoſtẽ ducuntur,quem incautum improuiſo adortæ(quũ palati paſſim Samnitiũ milites pleriq; inermes nec coire in unum,nec arma capere,nec recipere intra uallum ſe poſſent)pauentem primum intra caſtra cõpellunt,deinde caſtra ipſa turbatis ſtationibus capiũt,perfertur circa collem clamor,fugatq; ex ſuis queq; p̄ſidiis,ita magna ꝑs abſẽti hoſti ceſſit.Quos intra uallũ egerat pauor(fuere autẽ ad XXX.millia)oẽs cæſi,caſtra direpta.Ita rebus geſtis, C O S. aduocata cõcione,P.Decii non coeptas ſolum ante, ſed cumulatas noua uirtute laudes peragit,& p̄ter militaria alia dona,aurea corona eum,& centũ bobus,eximioq; uno,albo,opimo,auratis cornibus donauit.Milites,q in p̄ſidio ſimul fuerãt,duplici frumento in perpetuũ,in præſentia ſingulis bobus,biniſq; tunicis donati.Secũdũ conſulis donationem, legiones gramineã coronã obſidionalẽ,clamore donum approbantes,Decio imponunt,altera corona, eiuſdẽ honoris index a p̄ſidio ſuo impoſita eſt.His decoratus inſignibus bouem eximiũ Marti imolauit,centũ boues militibus dono dedit,qui ſecũ in expeditione fuerãt.Hiſdem militibus legiones libras farris,& ſextarios uini contulere,oiaq; ea ingenti alacritate per clamorem militarem indicẽ omnium aſſenſus gerebantur.Tertia pugna ad Sueſſulam commiſſa eſt,qua fugatus a M. Valerio Samnitium exercitus,omni robore iuuentutis domo accito,certamine ultimo fortunam experiri ſtatuit, ab Sueſſula nuntii trepidi Capuam, inde equites citati ad Valerium conſulem opem oratum ueniunt. Confeſtim ſigna mota, relictis impedimentis, caſtrorum cum ualido præſidio, raptim agitur agmen,nec procul ab hoſte locum exiguum,ut quibus præter equos cæterorum iumentorum calonumq; turba abeſſet ; caſtris cepit. Samnitium exercitus uelut haud ulla mora pugnæ futura eſſet, aciem inſtruit,deinde poſteaquam nemo obuius ibat,infeſtis ſignis ad caſtra hoſtium ſuccedit, ibi ut militem in uallo uidit,miſſique ab omni parte exploratum quam in exiguum orbem contracta caſtra eſſent,paucitatem inde hoſtium colligentes,retulerunt fremere omnis acies,complendas eſſe foſſas,ſcindendũq; uallum,& in caſtra irrumpendũ,tranſactũq; ea temeritate bellum foret,ni duces cõtinuiſſent ĩpetũ militũ.Cæteꝝ qa multitudo ſua cõmeatibus grauis,& prius ſedẽdo ad Sueſſulam, & tum certaminis mora haud procul ab rerum omnium inopia eſſet,placuit , dum incluſus maneret hoſtis, frumentatum per agros militem duci, interim & Romano, qui expeditus, quantum humeris

meris inter arma geri poſſet, fruméti ſecum attuliſſet, de futura oía. C O S. palátos per agros quum uidiſſet hoſtes, ſtationes infreqnétes relictas, paucis milites ad hortatus ad caſtra oppugnáda ducit, q́ quū primo clamore atq; impetu cepiſſet, pluribus hoſtiū í tétoriis ſuis, quá í portis ualloq; cæſis, ſigna captiua in unū locū conferri iuſſit, relictiſq; duabus legióibus cuſtodiæ & præſidii cá, graui edicto monitis, ut donec ipſe reuertiſſet, p̃da abſtinerét, pfectus agmine inſtructo, quū p̃miſſus eques uelut idagine diſſipatos Samnites ageret, cædé ingenté fecit, nam neq; ſigno coire inter ſe, neq; utrū caſtra peterent, an longioré intenderent fugam, territis conſtare poterat, tantūq; fugæ ac formidinis fuit, ut ad XL. millia ſcutoꝶ, nequaq̃ tot cæſis, & ſigna militaria cū iis, quæ in caſtris capta erát, ad CLXX. ad cōſulem deferrentur. Tum in caſtra hoſtiū reditū, ibiq; oís præda militi data. Huius certaminis fortūa & Faliſcos, quū in induciis eſſent, fœdus petere ab ſenatu coegit, & Latinos iá exercitibus cōparatis, ab Romano in Pelignū uertit bellum. Neq; ita rei geſtæ fama Italiæ ſe finibus tenuit, ſed Carthaginiēſes quoq; legatos gratulatū Romá miſere cū coronæ aureæ dono, q́ in Capitolio in Iouis cella ponerent, fuit pondo XXV. C O S S. ambo de Samnitibus triūpharūt, ſequéte Decio inſigni cū laude donisq;, quū incondito militari ioco, haud minus tribuni celebre nomé, quá conſulū eſſet. Campanorū deinde Sueſſanorūq; auditæ legatióes, precantibus datū, ut præſidiū eo in hyberna mitteret, quo Sánitiū excurſiones arcerent. Iam tū minime ſalubris militari diſciplinæ Capua, inſtruméto omniū uoluptatū delinitos militū aíos auertit a memoria patriæ; inibanturq; conſilia in hybernis eodé ſcelere adimendæ Cápanis Capuæ, per quod illi eá antiqs cultoribus ademiſſent, neq; immerito ſuum ipſorum exemplū in eos uerſurū. Cur aút potius Campani agrū Italiæ uberrimū, digná agro urbé, q nec ſe, nec ſua tutari poſſint, quá uictor exercitus haberet, q ſuo ſudore & ſanguine inde Samnites depuliſſet? An æquū eſſe dedititios ſuos illa felicitate atq; amœnitate perfrui, ſe militádo feſſos in peſtilenti atq; arido circa urbem ſolo luctari, aut in urbe inſidenté labem creſcétis indies fœnoris pati? Hæc agitata occultis cōiuratióibus, necdū uulgata in oés conſilia inuenit nouus CO S. Claudius Martius Rutilius, cui Campania ſorte puincia euenerat, Q. Seruilio collega ad urbé relicto. Itaq; quū oía, ſicut geſta erát, p tribunos cōperta & ætate haberet & uſu doctus, quippe qui iá quartū C O S. eſſet, dictatorq; & cenſor fuiſſet, optimū ratus (differendo ſpem qñcunq; uellent cōſilii exequédi) militaré impetū fruſtrari, rumoré diſſipat in hiſdem oppidis, & anno poſt præſidia hybernatura, diuiſa enim erát per Campaniæ urbes, manaueratq; a Capua cōſilia in exercitū oém. Eo laxaméto cogitatióibus dato, quieuit in p̃ſentia ſeditio, C O S. educto in æſtiua milite, dum quietos Samnites habebat, exercitū purgare miſſionibus turbulentoꝶ hominū inſtituit, aliis emerita dicédo ſtipendia eſſe, alios graues iá ætate eſſe, aut uiribus paꝶ ualidos, quidam in cōmeatus mittebantur. Singuli primo, deinde & cohortes quædá, quia pcul ab domo & rebus ſuis hybernaſſent, p ſpeciem militarium uſuum magna pars ablegati, quá multitudiné C O S. alter Romæ, p̃torq;, alias ex aliis fingédo moras, retinebat. Et primo quidem ignari ludificatióis minime inuiti domos reuiſebát, poſteaq̃ neq; reuerti ad ſigna primos, nec ferme aliū, quá qui in Cápania hybernaſſent, p̃cipueq; ex iis ſeditionis authores mitti uiderūt, primum admiratio, deinde haud dubius timor inceſſit aíos, cōſilia ſua emanaſſe, iam q̃ſtiones, iá indicia, iá occulta ſinguloꝶ ſupplicia, impotenſq; & crudele conſilium, ac patrū in ſe regnū paſſuros. Hæc, q in caſtris erant, occultis ſermonibus ferunt, neruos cōiuratióis eiectos arte cōſulis cernentes. Cohors una, quū haud procul Anxur eſſet, ad Lautulas ſaltu anguſto inter mare ac montes cōſedit, ad excipiédos quos C O S. aliis atq; aliis, ut ante dictū eſt, cauſſis mittebat. Iam ualida admodū numero manus erat, nec quicq̃ ad iuſti exercitus formá, præter ducé, deerat, incōpoſiti itaq; prædantes in agrū Albanū peruenūt, & ſubiugo Albæ Longæ caſtra uallo cingunt, pfecto deinde opere reliquum diei de imperatore ſumendo ſentétiis decertát, nulli ex præſentibus ſatis fidentes, qué aūt ab domo poſſe acciri? quem patrū aut plebis eſſe, qui aut ſe táto periculo ſciens offerat, aut cui ex iniuria inſaniétis exercitus cá recte cōmittatur? Poſtero die quū eadé deliberatio teneret, ex prædatoribus uagis quidam compertū attulerūt, T. Quintiū in Tuſculano agrum colere, urbis honorūq; immemoré. Patritiæ hic uir gentis erat, cui quū militiæ magna cū gloria actæ finé pes alter ex uulnere claudus feciſſet, ruri agere uitá pcul ambitione ac foro cōſtituit. Noíe audito, extéplo agnouere uirū, & quod bene uerteret, acciri iuſſerūt, ſed parū ſpei erat uolūtate quicq̃ facturꝶ, uim adhibere ac metū placuit. Itaq; ſilétio noctis quū tectum uillæ, qui ad id miſſi erant, intraſſent, ſomno graui Quintium oppreſſum, nihil medium, aut imperium atq; honorem, aut ubi reſtaret, mortem, ni ſequeretur, denuntiantes, in caſtra ptraxerunt. Imperator extemplo adueniens appellatus, inſigniaq; honoris exterrito ſubitæ rei miraculo deferunt, & ad urbem ducere iubent. Suo magis inde impetu, quam conſilio ducis conuulſis ſignis, infeſto agmine ad lapidem octauum uiæ, quæ nunc Appia eſt, perueniunt, iſſentque confeſtim ad urbem, ni uenire contra exercitum, dictatoremque aduerſus ſe M. Valerium Coruinum dictum audiſſent, & magiſtrum equitum L. Aemylium Mamercum. Vbi primo in conſpectu uentum eſt, arma ſignaque agnouere, extemplo omnibus memoria patriæ iras permulſit, nondum erant tam fortes ad ſanguinem ciuilem, nec (præter externa) nouerant bella, ultimaq; rabies ſeceſſio ab ſuis habe-

batur.Itaq; iam duces,iam milites utrinq; congreſſus q̃rere ad colloquia,Quintius,quem armoꝝ & pro patria ſatietas teneret,nedũ aduerſus patriã,Coruinus oẽs caritate ciues,præcipue milites,& ante alios ſuũ exercitũ cõplexus,ad colloquium proceſſit,cognito ei extẽplo haud minor ab aduerſariis uerecundia quã ab ſuis ſilentiũ datum.Deos,inquit,imortales,milites,ueſtros publicos meoſq; ab urbe proficiſcẽs ita adoraui,ueniãq; ſupplex popoſci,ut mihi de uobis cõcordiæ partæ gloriã,nõ uictoriã darent,ſatis fuit eritq;,unde belli decus pariatur,hinc pax petenda eſt,quod deos imortales inter nũcupãda uota expopoſci,eius me cõpotẽ uoti uos facere poteſtis,ſi meminiſſe uultis,non uos in Sãnio,nec in Volſcis,ſed in Romano ſolo caſtra habere,ſi illos colles,quos cernitis,patriæ ueſtræ eſſe,ſi hũc exercitum ciuium ueſtroꝝ,ſi me conſulem ueſtrũ,cuius ductu auſpicioq; priore anno bis legiões Sãnitiũ fudiſtis,bis caſtra ui cepiſtis.Ego ſum M.Valerius Coruinus,milites,cuius uos nobilitarẽ beneficiis erga uos nõ iniuriis ſenſiſtis,nullius ſuperbæ in uos legis,nullius crudeli ſenatuſcõſulti author,in omnibus meis imperiis in me ſeuerior,quã in uos.Ac ſicui gens,ſicui ſua uirtus,ſicui etiam maieſtas,ſicui honores ſubdere ſpiritus potuerũt,is erã natus,id ſpecimẽ mei dederam,ea ætate cõſulatũ adeptus eram,ut potuerim treis & uiginti annos natus C O S.patribus quoq; ferox eſſe,nõ ſolum plebi.Quod meũ factum dictumue conſulis grauius,quam tribuni audiſtis?eodem tenore duos inſequentes conſulatus geſſi,eodẽ hæc imperioſa dictatura geretur,ut neq; in hos meos & patriæ meæ milites mitior,quã in uos(horreo dicere)hoſtes.Ergo uos prius in me ſtrinxeritis ferꝝ,quã in uos ego,iſthic ſigna canẽt,iſthinc clamor prius incipiet atq; impetus,ſi dimicandũ eſt.Inducite in aĩm,qđ nõ induxerũt patres auiq; ueſtri,non illi,q in Sacrũ montem ſeceſſerũt,nõ,hi qui poſtea Auentinũ inſederunt,expectate dum uobis ſingulis,ut olim Coriolano matres coniugeſq; crinibus paſſis obuiæ ab urbe ueniant,tum Volſcorũ legiones,quia Romanũ habebant ducẽ,quieuerũt,uos Romanus exercitus non deſtiteritis impio bello?T.Quinti quocũq; iſthic loco ſeu uolẽs,ſeu inuitus cõſtitiſti,ſi dimicãdũ erit,tum tu in nouiſſimos re recipito,fugeris ẽt honeſtius,tergũq; ciui dederis,quã pugnaueris cõtra pr̃ã,nunc ad pacificandũ bene atq; boneſte inter primos ſtabis,& colloquii huius ſalutaris ĩterpres fueris,poſtulate æqua & ferte,quanq̃ uel iniquis ſtandũ potius,quã impias inter nos conſeramus manus.T.Quintius plenus lachrymaꝝ ad ſuos uerſus,me quoq;,inquit,milites,ſi quis uſus mei eſt,meliorẽ pacis,quã belli habetis ducẽ,nõ enim illa mõ Volſcus aut Sãnis,ſed Romãus uerba fecit,ueſter C O S.ueſter imperator milites,cuius auſpicia ꝓ uobis experta,nolite aduerſus uos uelle experiri.Qui pugnarẽt uobiſcũ infeſtius & alios duces ſenatus habuit;q maxime ſuis militibus placeret,cui plurimũ uos imperatori ueſtro crederetis,eũ elegit,pacẽ ẽt,q uincere poſſunt,uolũt,qđ uos uelle oportet?quin omiſſis ira & ſpe,fallacibus authoribus,noſipſos,noſtraq; oĩa cognitæ permittimus fidei?Approbantibus clamore multis,T.Quintius ante ſigna ꝓgreſſus,ĩ poteſtate dictatoris milites fore dixit,orauit ut cãm miſeroꝝ ciuiũ ſuſciperet,ſuſceptãq; eadẽ fide,qua rẽp.adminiſtrare ſolitus eſſet,tueret,ſibi ſe priuatim nihil cauere,nolle alibi,quã in inocẽtia ſpem habere,militibus cauendum,qđ apud p̃res ſemel plebi,iterũ legiõibus cautum ſit,ne fraudi ſeceſſio eſſet.Quintio collaudato,cæteris bonũ animum hẽre iuſſis,dictator equo citato ad urbem reuectus,authoribus patribus tulit ad populũ in luco Petillini,ne cui militũ fraudi ſeceſſio eſſet,orauit ẽt bona uenia Quirites,ne quis eã rẽ ioco ſerioue cuiquã exprobraret.Lex quoq; ſacrata militaris lata eſt,ne cuius militis ſcripti nomẽ,niſi ipſo uolẽte,deleret,additumq; legi,ne quis ubi tribunus militũ fuiſſet,poſtea ordinũ ductor eſſet.Id ꝓpter.P.Salonium poſtulatũ eſt a coniuratis,qui alternis ꝓpe annis & tribunus militũ,& primus centurio erat,quẽ nũc primipilũ appellant,huic infenſi milites erãt,quod ſemp aduerſatus nouis conſiliis fuiſſet,& nec particeps eoꝝ eſſet,qui ad Lautulas fugiſſent.Itaq; quum hoc unũ ꝓpter Salonium ab ſenatu nõ impetraret,tũ Salonius obteſtatus patres cõſcriptos,ne ſuũ honorẽ pluris,quã cõcordiã ciuitatis æſtimarẽt,ꝑpulit ut id quoq; ferret.Aeq; ĩpotens poſtulatũ fuit,ut de ſtipẽdio equitũ(merebant aũt triplex ea tempeſtate)æra demerent,qđ aduerſati cõiuratiõi fuiſſent.Præter hæc inuenio apud quoſdã,L.Genutiũ tribunũ plebis tuliſſe ad pplm,ne fœnerare liceret.Itẽ aliis plebiſcitis cautũ,neq; eũdem magr̃atũ intra decẽ annos caperet,neu duos magr̃atus uno ãno gereret,utiq; liceret C O S S.ambos plebeios creari,q ſi oĩa cõceſſa ſunt plebi,apparet haud ꝑuas uires defectionẽ habuiſſe.Aliis annalibus ꝓditũ ẽ,neq; dictatorẽ Valeriũ dictũ,ſed ꝑ cõſulẽ oẽm rẽ actã,neq; anteq̃ Romã ueniret,ſed Romæ eã multitudinẽ cõiuratoꝝ ad arma cõſternatã eẽ,nec in T.Quintii uillã,ſed in ædes C.Manlii nocte ĩpetũ factũ,eũq; a cõiuratis cõprehẽſum,ut dux fieret,ĩde ad quartũ lapidẽ ꝓfectos loco munito cõſediſſe,nec ab ducibus mentionem concordiæ ortam,ſed repente quum in aciem armati exercitus proceſſiſſent,ſalutationem factam,& permiſtos dextras iungere ac complecti inter ſe lachrymantes milites cœpiſſe,coactoſq; C O S S.quũ uiderẽt auerſos a dimicatiõe militũ aĩos,retuliſſe ad p̃res de cõcordia reconcilianda.adeo nihil ꝑterq̃ ſeditionẽ fuiſſe,eamq; cõpoſitã inter antiquos reꝝ authores cõſtat.Et huius fama ſeditionis,& ſuſceptũ cum Samnitibus graue bellũ,aliquot populos a Romana ſocietate auertit,& præter Latinorum infidũ iandiu fœdus,Priuernates etiam,Norbam,atq; Setiã,finitimas colonias Romanas incurſione ſubita depopulati ſunt.

T, LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER OCTAVVS.

IAM COSS. ERANT C. PLAVTIVS SECVNDVM, L. Aemylius Mamercus, quū Setini Norbaniq; Romā nuntii defectionis Priuernatium cum querimoniis acceptæ cladis uenerunt, Volſcorū item exercitū duce Antiati populo cōſediſſe ad Satricū allatū eſt, utrūq; bellū Plautio ſorte uenit. Prius ad Priuernum prouectus extēplo acie conflixit, haud magno certamine deuicti hoſtes, oppidum captū, redditumq; Priuernatibus, præſidio ualido impoſito, agri partes duæ adem ptæ. Inde uictor exercitus Satricum contra Antiates ductus, ibi magna utrinq; cæde atrox prælium fuit, & quū tempeſtas eos neutro inclinata ſpe dimicantes diremiſſet, Romani nihil eo certamine tā ambiguo feſſi, in poſterū diē ꝑlium parant. Volſcis recenſentibus quos uiros in acie amiſiſſent, haud quaq̄ idē animus ad iterandū ꝑliū fuit, nocte ꝓ uictis Antiū agmine trepido, ſauciis ac pte impedimētoꝝ relicta abierūt. Armoꝝ magna uis rū inter cæſa corpora hoſtiū, tū caſtris inuēta eſt, ea Luæ matri date ſe CO S. dixit, fineſq; hoſtiū uſq; ad orā maritimā eſt depopulatus. Alteri cōſuli Aemylio ingreſſo ad Sabellū agrū nō caſtra Samnitiū, nō legiones uſquā oppoſitæ, ferro igniq; uaſtantē agros legati Samnitiū pacē orantes adeūt, a quo reiecti ad ſenatum, ptāte facta dicendi, poſitis ferocibus aīs, pacē ſibi ab Romanis, belliq; ius aduerſus Sidicinos petierūt, q̄ ſe eo iuſtius petere, qd in amicitiam Po. Romani ſecundis ſuis rebus, nō aduerſis, ut Campani, ueniſſent, & aduerſus Sidicinos ſumerent arma, ſuos ſemper hoſtes, Po. Romani nunquam amicos, qui nec ut Samnites in pace amicitiam, nec ut Campani auxilium in bello petiſſent, nec in fide Po. Romani, nec in ditione eſſent. Quum de poſtulatis Samnitium T. Aemylius prætor ſenatum cōſuluiſſet, reddendumq; his fœdus patres cenſuiſſent, prætor Samnitibus reſpondit. Nec quo minus perpetua amicitia eſſet per Po. Romanū ſtetiſſe, nec contradici, quin, quoniā ipſos belli culpa ſua contracti tediū ceperit, amicitia de integro reconcilietur. Quod ad Sidicinos attinet, nihil intercedi, quo minus Samniti populo pacis belliq; liberum arbitrium ſit. Fœdere icto, quum domum reuertiſſent, extemplo inde exercitus Romanus ductus, annuo ſtipendio, & trium menſium frumento accepto, quod pepigerat CO S. ut tēpus induciis daret, quo ad legati rediſſent. Samnites copiis iiſdem, quibus uſi aduerſus Romanū bellum fuerant, contra Sidicinos profecti haud in dubia ſpe erant, mature hoſtium urbis potiundæ. Tum ab Sidicinis deditio prius ad Romanos cœpta fieri eſt, deinde poſteaquā patres ut ſeram eam ultimaq; tandem neceſſitate expreſſam aſpernabantur, ad Latinos iam ſua ſponte in arma motos facta eſt, nec Campani quidem (adeo iniuriæ Samnitiū, quam beneficii Romanoꝝ memoria præſentior erat) his ſe armis abſtinuere. Ex his tot populis ingens exercitus duce Latino fines Samnitium ingreſſus plus populationibus, quam præliis cladium fecit, & quanquam ſuperiores certaminibus Latini erant, haud inuiti, ne ſæpius dimicandum foret, agro hoſtium exceſſere. Id ſpatium Samnitibus datum eſt Romam legatos mittendi, qui quum adiſſent ſenatum, conqueſti eadem ſe fœderatos pati, quæ hoſtes eſſent paſſi, precibus infimis petiere, ut ſatis ducerent Romani uictoriam, quam Samnitibus ex Campano Sidicinoque hoſte eripuiſſent, ne uinci etiam ſe ab ignauiſſimis populis ſinerent, Latinos Campanoſq;, ſi ſub ditione Po. Romani eſſent, pro imperio arcerent

Samniti agro, ſin imperium abnuerent, armis coercerent. Aduerſus hæc reſpõſum anceps datum, q̃a fateri pigebat in ptãte ſua Latinos iam nõ eſſe, timebantq; ne arguendo abalienarent, Campanoꝝ aliam conditionem eſſe, qui non fœdere, ſed per deditionem in fidem ueniſſent, itaq; Cãpanos ſeu uelint, ſeu nolint quieturos, in fœdere Latino nihil eſſe, quod bellare, cum quibus ipſi uelint, prohibeantur. Quod reſponſum ſicut dubios Samnites, quidnam facturꝰ Romanũ cenſerent, dimiſit, ita Campanos metu ab alienauit, Latinos (uelut nihil iam non concedentibus Romanis) ferociores fecit. Ita ꝑ ſpeciem aduerſus Samnites belli parãdi crebra concilia indicentes, omnibus conſultationibus inter ſe principes occulte Romanũ coquebant bellum, huic quoq; aduerſus ſeruatores ſuos bello Campanus aderat. Sed quanq̃ oĩa de induſtria cælabantur, priuſq;, quã mouerentur Romani, tolli ab tergo Samnitem hoſtem uolebant, tamen per quoſdã priuatis hoſpitiis neceſſitudinibuſque coniunctos indicia coniurationis eius Romã emanarunt, iuſſiſq; ante tempus C O S S. abdicare ſe magiſtratu, quo maturius noui C O S S. aduerſus tantã molem belli crearentur, religio inceſſit ab eis, quoꝝ imminutũ imperium eſſet, comitia haberi, itaq; interregnum initum, duo interreges fuerunt M. Valerius, M. Fabius, creauere C O S S. T. Manlium Torquatũ tertium, P. Decium Murem. Eo anno Alexandrũ Epiri regem Italiã claſſe appuliſſe conſtat, quod bellũ, ſi prima ſatis proſpera fuiſſent, haud dubie ad Romanos ꝑueniſſet. Eadẽ ætas regꝫ magni Alexandri eſt, quem ſorore huius ortũ in alio tractu orbis inuictum bellis iuuenẽ fortuna morbo extinxit. Cæterũ Romani, etſi defectio socioꝝ nominiſq; Latini haud dubia erat, tamen tanquã de Samnitibus, nõ de ſe curã agerent, decem principes Latinoꝝ Romam euocauerũt, quibus imperarent, quæ uellent. Prætores tum duos Latini hẽbant, L. Annium Setinum, & L. Numitium Circeienſem, ambo ex coloniis Romanis, per quos præter Signiã, Velitraſq;, & ipſas colonias Romanas, Volſci ẽt exciti ad arma erant, eos noĩatim euocari placuit. Haud cuiq̃ dubium erat, ſuper qua re accirentur, itaq;, concilio prius habito, prætores quã Romam proficiſcerent, euocatos ſe ab ſenatu docent Romano, & quæ actũ iri ſecũ credant, quid nã ad ea r̃nderi placeat referunt. Quũ aliud alii cenſerent, tũ Annius, quanq̃ ipſe ego retuli, quid reſponderi placeret, tñ magis ad ſummã reꝝ noſtraꝝ pertinere arbitror, quid agendũ nobis, quã quid loquẽdũ ſit, facile erit explicatis conſiliis accõmodare rebus uerba. Nam ſi ẽt nũc ſub umbra fœderis æqui ſeruitutem pati poſſumus, quid abeſt, quin ꝓditis Sidicinis nõ Romanoꝝ ſolũ, ſed Samnitiũ quoq; dicto pareamus? r̃ndeamuſq; Romanis nos, ubi innuerint, poſituros arma? Sin aũt tandẽ libertatis deſideriũ mordet aĩos, ſi fœdus eſt, ſi ſocietas æquatio iuris eſt, ſi conſanguineos nos Romanoꝝ eſſe, quod olim pudebat, nũc gloriari licet, ſi ſocialis ullus exercitus iis eſt, quo adiuncto duplicẽt uires ſuas, quẽ ſecernere C O S S. ab ſe bellis ꝓpriis ſumẽdis ponendiſq; nolint, cur nõ oĩa æquantur? cur nõ alter a Latinis C O S. dat? ubi pars uirium, ibi & imperii pars eſt. Eſt quidem nobis hoc per ſe haud nimis amplum, quippe concedentibus Romam caput Latio eſſe, ſed, ut amplum uideri poſſet, diuturna patientia fecimus. At ſi quando unq̃ conſociãdi imperii, uſurpandæ libertatis tempus optaſtis, en hoc tp̃s adeſt, & uirtute ueſtra, & benignitate deũ uobis datum. Tentaſtis patientiam negando militem, q̃s dubitat exarſiſſe eos, quum plus ducentorum ãnoꝝ morem ſoluerimus? pertulerunt tamen hũc dolorem, bellum noſtro nomine cum Pelignis geſſimus, qui ne nr̃oꝝ quidem finium per nos tuendoꝝ ius antea dabant, nihil interceſſerunt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ad nos ab ſe deſciſſe, exercitus nos parare aduerſus Samnites fœderatos ſuos audierũt, nec mouerunt ſe ab urbe, unde hæc illis tãta modeſtia, niſi conſcientia uiriũ & noſtraꝝ & ſuaꝝ? Idoneos authores habeo querẽtibus de nobis Samnitibus ita reſponſum ab ſenatu Romano eſſe, ut facile appareret, ne ipſos quidem iam poſtulare, ut Latium ſub Romano imperio ſit, uſurpate modo poſtulando, & quod illi uobis taciti concedunt. Siquem hoc metus dicere prohibet, en ipſe audiente nõ Po. Romano modo ſenatuq;, ſed Ioue ipſo, q̃ Capitoliũ incolit, profiteor me dicturum, ut ſi nos in fœdere ac ſocietate eſſe uelint, cõſulẽ alterũ a nobis ſenatuſq; partem accipiant. Hæc ferociter non ſuadenti ſolum, ſed pollicenti clamore & aſſenſu oẽs ꝑmiſerũt, ut ageret, diceretq; quæ e republica noĩs Latini fideq; ſua uiderentur. Vbi eſt Romam uentum, in Capitolio ei ſenatus datus eſt, ibi quum T. Manlius C O S. egiſſet cum eis ex authoritate patrum, ne Samnitibus fœderatis bellum inferrent, Annius tanquam uictor armis Capitolium cepiſſet, nõ legatus iure gentium loqueretur, tempus erat, inquit T. Manli. uoſq; P. C. tandem iam uos nobiſcum nihil pro imperio agere, quum florentiſſimum deum benignitate nũc Latium armis uiriſq;, Samnitibus bello uictis, Sidicinis Campaniſq; ſociis, nunc etiam Volſcis adiunctis uideretis, colonias quoque ueſtras Latinum Romano prætuliſſe imperium, ſed quoniam uos, regno impotenti finem ut imponatis, non inducitis in animum, nos quanquam armis poſſumus aſſerere Latium in libertatem, conſanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditiones pacis feramus æquas utriſq;, quoniam uires quoque æquari diis immortalibus placuit, conſulem alterum Roma, alterum ex Latio creari oportet, ſenatus partem æquam ex utraque gente eſſe, unum populum, unam rempublicã fieri, & ut imperii eadẽ ſedes ſit, idemq; omnibus nomen, quoniam ab alterutraq; parte concedi neceſſe eſt, quod utriſq; bene uertat, ſit hæc ſane patria potior, & Romani oẽs uocemur. Forte ita accidit, ut parem ferociæ huius &

Romani

Romani conſulem,T.Manlium haberent,qui adeo non tenuit iram,ut ſi tanta demẽtia P.C.cepiſſet, ut ab Setino homine leges acciperent,gladio cinctum in ſenatum ſe eſſe uenturum palam diceret, & quencunq; in curia Latinum uidiſſet,ſua manu interempturum,& conuerſus ad ſimulacrum Iouis, audi Iuppiter hæc ſcelera,inquit,audite ius faſq;,peregrinos C O S S.& peregrinum ſenatum in tuo Iuppiter augurato templo captus,atq; ipſe oppreſſus uiſurus es? hæccine fœdera Tullus Romãus rex cum Albanis patribus ueſtris Latini? hæc L.Tarquinius uobiſcum poſtea fœdera fecit? Non uenit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium ueſtrarum ueterũ,& beneficiorum noſtrorum erga uos obliti eſtis? Quum conſulis uocem ſubſecuta patrũ indignatio eſſet, proditur memoriæ aduerſus crebram implorationem deum,quos teſtes fœderum ſæpius inuocabant C O S S.uocẽ Annii ſpernentis numina Iouis Romani auditam,certe quum commotus ira ſe ab uæſtibulo templi citato gradu proriperet,lapſus per gradus,capite grauiter offenſo,impactus imo ita eſt ſaxo,ut ſopiretur,ex animatum authores quoniam non omnes ſunt,mihi quoq; in incerto relictum ſit , ſicut inter fœderum ruptorum teſtationem ingenti fragore cæli procellam effuſam,nam & uera eſſe,& apte ad repræſentandam iram deum ficta poſſunt. Torquatus miſſus ab ſenatu ad dimittendos legatos, quũ iacentem Annium uidiſſet,exclamat,ita ut populo patribuſq; audita uox pariter ſit, bene habet, dii pium mouete bellum,eſt cæleſte numen,es magne Iuppiter,haud fruſtra te patrem deum hominũq; hac ſede ſacrauimus. Quid ceſſatis Quirites,uoſq; P.C.arma capere diis ducibus? ſic ſtratas legiones Latinorum dabo,quemadmodum legatum iacentem uidetis. Aſſenſu populi excepta uox conſulis tãtum ardoris animis fecit,ut legatos proficiſcentes cura magiſtratuum magis,qui iuſſu conſulis proſequebantur,quam ius gentium ab ira impetuq; hominum tegeret. Cõſenſit & ſenatus bellũ, C O S S. q; duobus ſcriptis exercitibus per Marſos,Pelignoſq; ꝓfecti,adiuncto Samnitiũ exercitu, ad Capuã, quo iam Latini ,ſociiq; cõuenerant,caſtra locãt. Ibi in quiete utriq; conſuli eadem dicitur uiſa ſpecies uiri maioris quam humano habitu,auguſtioriſq; dicentis,ex una acie imperatorem,ex altera exercitum diis manibus,matriq; Terræ deberi,utrius exercitus imperator legiones hoſtiũ ſuperq; eas ſe deuouiſſet,eius populi partis que uictoriam fore. Hos ubi nocturnos uiſus inter ſe C O S S.contulerũt, placuit ad auerũcandam deum iram uictimas cædi,ſimul ut ſi ex eis eadem,quæ ſomno uiſa fuerãt, portenderentur,alteruter conſulum fata impleret. Vbi reſponſa aruſpicum inſidenti iam animo tacite religioni congruerũt,tum adhibitis legatis tribuniſq;,& imperiis deũ propalã expoſitis, ne mors uoluntaria conſulis exercitum in acie terreret,comparant inter ſe,ut ab utra parte cedere Romanus exercitus cœpiſſet,inde ſe C O S.deuoueret pro Po.Romano, Quiritibuſq;. Agitatum etiam in concilio eſt,ut ſi quando unquam ſeuero ullum imperio bellum adminiſtratum eſſet,tunc uti diſciplina militaris ad priſcos redigeretur mores. Curam acuebat,quod aduerſus Latinos bellandum erat , lingua,moribus,armorum genere,inſtitutis ante omnia militaribus congruentes milites militibus,centurionibus centuriones,tribuni tribunis compares,collegæq; iiſdem præſidiis,ſæpe iiſdem manipulis permiſti fuerant. Per hæc nequo errore milites caperentur,edicunt C O S S. nequis extra ordinẽ in hoſtem pugnaret. Forte iter cæteros turmarum præfectos,qui exploratum in omnes partes dimiſſi erant,T.Manlius,conſulis filius,ſuper caſtra hoſtiũ cũ ſuis turmalibus euaſit,ut uix teli iactu ab ſtatione ꝓxima abeſſet,ibi Tuſculani erant eqtes,præerat Genutius Metius,uir tum genere inter ſuos, tum factis clarus. Is ubi Romanos equites,inſignemq; inter eos præcedentem conſulis filium (nã oẽs inter ſe utiq; illuſtres uiri nouerant)cognouit,unane,ait,turma Romani cum Latinis ſociiſq; bellum geſturi eſtis? quid interea C O S S. quid duo exercitus conſulares agẽt? Aderũt in tempore, Manlius inquit,& cum illis aderit Iuppiter ipſe,fœderum a uobis uiolatorum teſtis,qui plus poteſt polletq;. Si ad Regillum lacum ad ſatietatẽ ueſtram pugnauimus,hic quoq; efficiemus ꝓfecto,ne nimis acies uobis,& collata ſigna nobiſcum cordi ſint. Ad ea Genutius paululum ab ſuis equo prouectus,uis ne igitur,dum dies iſta uenit,qua magno conatu exercitus moueatis,interea tu ipſe congredi mecũ,ut noſtro duorum iam hinc euentu cernatur quantum eques Latinus Romano præſtet? Mouet ferocẽ animum iuuenis ſeu ira,ſeu detrectandi certaminis pudor,ſeu inexuperabilis uis fati,oblitus itaq; imperii patrii,conſulumq; edicti,præceps ad id certamen agitur,quo uinceret an uinceretur haud multũ intereſſet Eqtibus cæteris uelut ad ſpectaculũ ſummotis,ſpatio,qđ uacui interiacebat cãpi , aduerſos cõcitãt equos,& quũ infeſtis cuſpidibus cõcurriſſent,Manlii cuſpis ſubter galeã hoſtis Metii , trãs ceruicẽ eq elapſa eſt Circũactis deinde eqs,quũ prior ad iterãdũ ictũ Manlius cõſurrexiſſet,ſpiculũ inter aures eq fixit,ad cuius uulneris ſenſum quũ equus prioribus pedibus erectis magna ui caput q̃teret, excuſſit eqtẽ,quẽ cuſpide parmaq; innixũ attollẽtẽ ſe a graui caſu,Manlius a iugulo ita,ut ꝑ coſtas ferrũ emineret,terræ affixit,ſpoliiſq; lectis ad ſuos reuectus cũ ouãte gaudio turma ĩ caſtra,atq; deinde ad ꝑtoriũ ad patrẽ tẽdit ignarus fati futuri,q̃ laus an pœna merita eẽt. Vt me oẽs,inqt,pr̃,tuo ſanguine ortũ uere ferrẽt,ꝓuocatus eqſtria hæc ſpolia capta ex hoſte cæſo porto. Quod ubi audiuit C O S. extemplo filium auerſatus cõcionem claſſico aduocari iuſſit quæ,ubi frequens conuenit, quandoquidem,inquit, tu T. Manli, neq; imperium conſulare,neq; maieſtatem patriam ueritus aduerſus edi-

ctum noſtrum extra ordinem in hoſtem pugnaſti,& quantum in te fuit,diſciplinā militarem,qua ſteterit ad hanc diem Romana res,ſoluiſti,meq; in eā neceſſitatē adduxiſti,ut aut reip.mihi,aut mei meorūq; obliuiſcēdū ſit,nos potius noſtro delicto plectemur,quā reſpublica tāto ſuo damno noſtra peccata luat,triſte exemplū,ſed in poſterū ſalubre iuuētuti erimus.Me quidē quum in genita caritas liberum,tū ſpecimē iſtud uirtutis,deceptū uana imagine decoris,in te mouet,ſed quū aut morte tua ſanciēda ſint conſulū imperia,aut impunitate in perpetuū abrogāda,nec te quidē,ſi qd ī te noſtri ſanguinis eſt,recuſare cenſeā,quin diſciplinā militarē culpa tua ꝓlapſam poena reſtituas.Lictor deliga ad palum.Exanimati oēs tam atroci imperio,nec aliter,quam in ſe quiſq; diſtrictā cernentes ſecurim, metu magis,quā modeſtia quieuere.Itaq; uelut emerſo ab admiratione aīo,quū ſilētio defixi ſtetiſſent, repēte poſteaq̄ ceruice cæſa fuſus eſt cruor,tum libero conqueſtu coortæ uoces ſunt,ut neq; lamētis, neq; execrationibus parceretur,ſpoliiſq; contectum iuuenis corpus,quantum militaribus ſtudiis funus ullum concelebrari poteſt,ſtructo extra uallum rogo,concremaret̃,Manliana imperia nō in præſentia modo horrenda,ſed exempli etiam triſtis in poſterum eſſent,fecit tamen atrocitas poenæ obedientem duci militem.Præterquam quod uigiliæ cuſtodiæq;,& ordo ſtationū intentioris ubiq; curæ erant,& in ultimo etiam certamine,quum deſcenſum in aciem eſt,ea ſeueritas profuit. Fuit enim ciuili maxime bello pugna ſimilis,adeo nihil apud Latinos diſſonū ab Romana republica,præter aīos erat.Clypeis antea Romani uſi ſunt,deinde,poſteaquā ſtipēdiarii facti,ſcuta pro clypeis fecere, & qd antea phalāges ſimiles Macedonicis,hoc poſtea manipulatim ſtructa acies cœpit eſſe,poſtremo in plures ordines inſtruebatur.Ordo enim ſexagenos milites,duos centuriones,uexillarium unum habebat.Prima acies haſtati erant,manipuli quindecim,diſtāres inter ſe modicum ſpatium,manipulus leuis uicenos milites,aliam turbam ſcutatorū habebat,leues autē,qui haſtam tantum geſſaq; gererēt, uocabantur.Hæc prima frons in acie florem iuuenum pubeſcentium ad militiam habebat,robuſtior inde ætas totidem manipulorum,quibus principibus eſt nomen,hos ſequebantur ſcutati omnes inſignibus maxime armis,hoc XXX.manipulorum agmē ante pilanos appellabant,quia ſub ſignis iā alii quindecim ordines locabātur,ex quibus ordo unuſquiſq; tres partes habebat,earum unamquāq; primum pilū uocabāt,tribus ex uexillis conſtabat,uexillum CLXXXIII.homines erant.Primum uexillum triarios ducebat,ueteranum militem ſpectatæ uirtutis,ſecundum rorarios minoris roboris ætate factiſq;,tertium accenſos minimæ fiduciæ manum,eo & in poſtremam aciem reiiciebant̃.Vbi his ordinibus exercitus inſtructus eſſet,haſtati omnium primi pugnam inibant. Si haſtati ꝓfligare hoſtē non poſſent,pede preſſo eos retro cedentes in interualla ordinum principes recipiebāt,tum principū pugna erat,haſtati ſequebantur,triarii ſub uexillis conſidebant,ſiniſtro crure porrecto ſcuta inixa humeris,haſtas ſubrecta cuſpide in terra fixas,haud ſecus,quam uallo ſepta inhorreret acies,tenentes.Si apud principes quoq; haud ſatis ꝓſpere eſſet pugnatum,a prima acie ad triarios ſenſim referebant̃, inde rem ad triarios rediſſe,quū laboratur,prouerbio increbuit.Triarii cōſurgentes ubi in interualla ordinū ſuoꝝ principes & haſtatos recepiſſent,extēplo cōpreſſis ordinibus uelut claudebant uias,unoq; continēre agmine,iā nulla ſpe poſt relicta,in hoſtē īcidebāt.Id erat formidoloſiſſimū hoſti,quū uelut uictos inſecuti,nouā repente aciē exurgentem auctā numero cernebāt.Scribebant̃ hæ quattuor ferre legiōes quinis millibus peditū,equitibus in ſingulas legiones trecentis,alteꝝ tantū ex Latino delectu adiiciebatur,qui ea tempeſtate hoſtes erant Romanis,eodēq; ordine inſtruxerāt aciē.Tum nec uexilla cum uexillis tantum,uniuerſi haſtati cum haſtatis,pricipes cum principibus,ſed centurio quoq; cum centurione,ſi ordines turbati non eſſent,concurrendum ſibi eſſe ſciebat.Duo primipili ex utraq; acie inter triarios erāt.Romanus corpe haud quaq̄ ſatis ualidus,cæteꝝ ſtrenuus uir,perituſq; militiæ,Latinus uiribus ingens,bellatorq; primus,notiſſimi inter ſe,quia ſemper pares ordines duxerūt. Romano haud ſatis fidenti uiribus iam Romæ permiſſum erat ab C O S S. ut ſubcenturionem ſibi, quem uellet,legeret ,qui tutaretur eum ab uno deſtinato hoſte,iſq; iuuenis in acie oblatus ex centurione Latino uictoriam tulit.Pugnatum eſt haud procul a radicibus Veſuuii montis,qua uia ad Veſerim ferebat.Romani C O S S. priuſquā educerent in aciem,immolauerunt.Decio caput iecinoris a familiari parte cæſum aruſpex dicitur oſtendiſſe,alioqui acceptam diis hoſtiam eſſe,Manlium egregie litaſſe.Atqui bene habet,inquit Decius,ſi a collega litatum eſt.Inſtructis,ſicut ante dictum eſt, ordinibus proceſſere ī aciē,Manlius dextero,Decius læuo cornu præerat.Primo utrinq; æquis uiribus, eodem ardore aīorum gerebatur res,deinde ab læuo cornu haſtati Romani non ferentes impreſſionē Latinoꝝ ſe ad principes recepere. In hac trepidatione Decius C O S. M.Valeriū magna uoce inclamat.Deorum,inqt,ope Valeri opus eſt,agedū pontifex publicus Po.Romani præi uerba, quibus me ꝓ legionibus deuoueam.Pontifex eū togā ꝑtextā ſumere iuſſit,& uelato capite,manu ſubter togam ad mētum exerta,ſuper telū ſubiectū pedibus ſtantem ſic dicere,Iane,Iuppiter,Mars pr̄,Quirine,Bellona,Lares,diui nouēſiles,dii indigetes,diui quoꝝ eſt ptās nroꝝ hoſtiūq;,diiq; manes uos precor,ueneror,ueniā peto feroq;,uti Po.Romano Quiritiū uim uictoriāq; ꝓſperetis,hoſteſq; Po. Romani Quiritiū terrore,formidine,morteq; afficiatis.Sicut uerbis nūcupaui,ita ꝓ rep.Quiritū,exercitu,

citu,legiōibus,auxiliis Po.Romani Quiritium,legiões,auxiliaq; hoſtiū mecum diis manibus deuoueo. Hæc ita ꝓcatus lictores ire ad T.Manlium iubet,matureq; collegæ ſe deuotum pro exercitu nūtiare,ipſe incinctus cinctu Gabino armatus in equum inſiluit,ac ſe in medios hoſtes immiſit. Conſpectus ab utraq; acie aliquanto auguſtior humano uiſu,ſicut cælo miſſus,piaculū omnis deorum iræ,q peſtem ab ſuis auerſam in hoſtes ferret. Ita omnis terror pauorq; cum illo latus ſigna primo Latinoꝝ turbauit,deinde in totam penitus aciem peruaſit. Euidentiſſimum id fuit,quod quacunq; equo inuectus eſt,ibi haud ſecus,quam peſtifero ſydere icti pauebāt. Vbi uero corruit obrutus telis, inde iam haud dubie conſternatæ cohortes Latinorum fugam ac uaſtitatē late fecerūt,ſimul & Romani,exolutis religione animis,uelut tum primum ſigno dato coorti pugnam integram ediderūt,nā & rorarii ꝓcurrebāt inter antepilanos, addiderantq; uires haſtatis ac principibus,& triarii genu dextero innixi nutum conſulis ad conſurgendum expectabant,procedente deinde certamine quū aliis partibus multitudo ſuperaret Latinoꝝ,Manlius C O S. audito euētu collegæ,quum (ut ius faſq; erat) lachrymis non minus,quam laudibus proſecutus tam memorabilem mortem eſſet,pauliſper addubitauit , an conſurgendi triariis tempus eſſet,deinde melius ratus integros eos ad ultimū diſcrimen ſeruari, acceſos a nouiſſima acie ante ſigna procedere iubet. Qui ubi ſubiere,extemplo Latini,tanquā idē aduerſarii feciſſent,triarios ſuos excitauerunt,qui aliquandiu pugna atroci,quum & ſemet ipſi fatigaſſēt,& haſtas,aut ꝑfregiſſēt, aut hebetaſſēt, īpellerēt ui tū hoſtē,debellatū iā rati,ꝑuētūq; ad extremam aciem,tum C O S. triariis conſurgite nunc,inquit,integri aduerſus feſſos,memores patriæ, parentūq;,& coniugum ac liberorum,memores conſulis pro ueſtra uictoria morte occubantis. Vbi triarii cōſurrexerunt,integri refulgentibus armis,noua ex improuiſo orta acies,receptis in interualla ordinū antepilanis,clamore ſublato,principia Latinorum perturbant,haſtiſq; ora fodiētes,primo robore uirorum cæſo,per alios manipulos,uelut inermes,ꝓpe intacti euaſere,tantaq; cæde perrupere cuneos, ut uix quartā partem relinquerēt hoſtiū,Samnites quoq; ſub radicibus montis procul inſtructi ꝓbuere terrorem Latinis. Cæterum inter omnes ciues ſocioſq; præcipua eius laus belli penes COS S. fuit, quorum alter oēs minas periculaq; ab diis ſuperis inferiſq; in ſe unum uertit,alter ea uirtute, eoque cōſilio in prælio fuit,ut facile conuenerit inter Romanos Latinoſque,qui eius pugnæ memoriam poſteris tradiderunt,utrius partis T.Manlius dux fuiſſet,eius futuram haud dubie fuiſſe uictoriam. Latini ex fuga ſe Minturnas contulerunt,caſtra ſecundum prælium capta,multiq; mortales ibi uiui oppreſſi,maxime Campani. Decii corpus ne eo die inueniretur,nox quærentes oppreſſit,poſtero die inuentum inter maximam hoſtium ſtragem coopertum telis,funuſq; compar morti celebrāte collega factum. Illud adiiciendum uidetur,licere conſuli,dictatoriq;,& prætori quum legiões hoſtium deuoueat,non utiq; ſe,ſed quem uelit ex legione Romana ſcriptum ciuem deuouere,ſi is homo,qui deuotus eſt,moritur,ꝓbe factum uideri,ni morit̃,tum ſignū ſeptē pedes altū, aut maius in terrā deſodi, & piaculum hoſtiam cædi,ubi illud ſignum defoſſum erit,eo magiſtratum Romanū deſcendere fas non eſt. Sin autem ſeſe deuouere uolet,ſicuti Decius deuouit,ni moritur,neq; ſuum,neq; publicum diuinū pure faciet. Qui ſeſe deuouerit, Vulcano arma,ſiue cui alii diuo uouere uolet,ſiue hoſtia,ſiue quo alio uolet,ius eſto. Telo ſuper quod ſtans C O S. precatus eſt,hoſtem potiri fas nō eſt,ſi potiatur, Marti ſoli taurilibus piaculum fieri. Hæc etſi omnis diuini humaniq; moris memoria aboleuit , noua peregrinaq; oīa priſcis ac patriis præferendo,haud ab re duxi uerbis quoq; ipſis,ut tradita nūcupataq; ſunt,referre. Romanis poſt prælium demum factum Samnites ueniſſe ſubſidio,expectato euentu pugnæ,apud quoſdā authores inuenio. Latinis quoq; ab Lauinio auxiliū,dum deliberando terūt tēpſ,uictis demū ferri cœptū,& quū iam portis prima ſigna,& pars agminis eſſet egreſſa,nuntio allato de clade Latinoꝝ,quum cōuerſis ſignis retro in urbem rediretur,prætorem eoꝝ nomine Milionium dixiſſe ferunt,pro paulula uia magnam mercedē Romanis eſſe ſoluendam. Qui Latinoꝝ pugnæ ſuperfuerāt,multis itineribus diſſipati,quū ſe in unum conglobaſſent, Veſcia urbs eis receptaculum fuit. Ibi in conciliis. Numitius imperator eoꝝ affirmando cōem uere martem belli utrāq; aciē pari cæde proſtrauiſſe,uictoriæq; nomen tantū penes Romanos eſſe,& cæteram pro uictis fortunā illos gerere. Funeſta duo conſulum prætoria,alterum parricidio filii,alterum conſulis deuoti cæde,trucidatum exercitum oēm,cæſos haſtatos principeſq;,ſtragē & ante ſigna & poſt ſigna factā,triarios poſtremo rē reſtituiſſe,Latinoꝝ etſi pariter acciſæ copiæ ſint,tamen ſupplemento uel Latiū propius eē, uel Volſcos,quā Romā. Itaq;,ſi uideatur eis,ſe ex Latinis & ex Volſcis populis iuuētute ꝓpere excita, rediturum infeſto exercitu Capuam eſſe,Romanoſq; nihil tum minus,quam prælium expectantes nec opinato aduentu ꝑculſuꝝ. Fallacibus literis circa Latiū nomenq; Volſcū miſſis,quia,q non interfuerūt pugnæ,ad credēdū temere faciliores erāt,tumultuarius undiq; exercitus raptim cōſcriptus cōuenit. Huic agmini Torquatus C OS. ad Triſanū (inter Sinueſſam Minturnaſq; is locus eſt) occurrit priuſq̄ caſtris locus caperet̃,ſarcinis utrinq; in aceruū cōiectis,pugnatū debellatūq;.eſt,adeo enim acciſæ res ſunt,ut conſuli uictorem exercitum ad populandos agros eorum ducenti dederent ſe omnes Latini,deditionemq; eam Campani ſequerentur. Latium Capuaq; agro multati,Latinus ager Pri-

uernati addito agro, & Falernus, q populi Campani fuerat, uſq; ad Vulturnum flumen plebi Romanæ diuiduntur, bina in Latio iugera, ita ut dodrantem ex Priuernati complerent, data, terna in Falerno, quadrantibus ẽt pro longinquitate adiectis. Extra pœnam fuere Latinoꝝ Laurentes, Campanorumq; equites, quia non deſciuerant. Cum laurentibus renouari fœdus iuſſum, renouaturq; ex eo quotannis poſt diem decimum Latinaꝝ, equitibus Campanis ciuitas data, monimentumq; ut eſſet, æneam tabulam in æde Caſtoris Romæ fixerunt. Vectigal quoq; eis Campanus populus iuſſus pendere in ſingulos quotannis, fuere aũt mille & ſexcenti denarii nũmi, quadrageni quini. Ita bello geſto, pecuniis, pœnaq; p cuiuſq; merito pſolutis, T. Manlius Romam redit, cui uenienti ſeniores tantum obuiam exiſſe conſtat, iuuentutem & tunc & oĩ uita deinde auerſatam eum execratamq;. Antiates in agꝝ Hoſtienſem, Ardeatem, Soloniũ incurſiones fecerunt. Manlius C O S. qa ipſe per ualitudinem id bellum exeq; nequierat, dictarorem L. Papyrium Craſſum, q tum forte erat prætor, dixit, ab eo magiſter eqtum L. Papyrius Curſor dictus. Nihil memorabile aduerſus Antiates ab dictatore geſtum eſt, quum aliquor menſes ſtatiua in agro Antiate habuiſſet. Anno inſigni uictoria de tot ac tã potentibus populis, ad hoc conſulum alterius nobili morte, alterius ſicut truci itá claro ad memoriá. Imperio ſucceſſere C O S S. T. Aemylius Mamercus, & P. Philo, neq; in ſimilem materiá reꝝ, & ipſi aut ſuaꝝ reꝝ, aut partium in rep. magis, quam pr͞iæ memores Latinos ob iram agri amiſſi rebellantes in cápis ſenectatis fuderunt, caſtriſq; exuerunt. Ibi P. cuius ductu auſpicioq; res geſtæ erant, in deditionem accipiente Latinos populos, quoꝝ ibi iuuentus cæſa erat, Aemylius ad Pedum exercitũ duxit. Pedanos tuebatur Tyburs, Prænestinus, Veliternuſq; populus, uenerant, & ab Lanuuio Antioq; auxilia. Vbi quum prælis qdem ſuperior Romanus eſſet, ad urbẽ ipſam Pedum, caſtraq; ſocioꝝ populoꝝ, quæ urbi adiũcta erant, dum integer labor reſtaret, bello infecto repente omiſſo. C O S. quia collegæ decretũ triumphum audiuit, ipſe quoq; triũphi ante uictoriam flagitator Romá redit. Qua cupiditate offenſis p͞ribus, negantibuſq; niſi Pedo capto, aut dedito triũphum, hinc alienatus ab ſenatu Aemylius ſeditioſum, ſimilẽ tribunatibus deinde conſulatũ geſſit. Ná neq;, quoad fuit C O S. criminari apud populũ patres deſtitit, collega haud quaq̃ aduerſante, qa & ipſe de plebe erat, materiam aũt præbebát criminibus ager in Latino Falernoq; agro maligne plebi diuiſus, & poſteaq̃ ſenatus finire imperiũ C O S S. cupiens dictatorẽ aduerſus rebellantes Latinos dici iuſſit, Aemylius, cuius tũ faſces erant, collegá dictatorem dixit, ab eo magiſter eqtum Iunius Brutus dictus. Dictatura popularis, & orationibus in p͞res criminoſis fuit, & qd tres leges ſecundiſſimas plebi, aduerſas nobilitati tulit, unam ut plebiſcita oẽs Quirites tenerent, alterá, ut legum, quæ comitiis centuriatis ferrent, ante initum ſuffragiũ patres authores fierent, tertiá, ut alter utiq; ex plebe, quũ eo uentum ſit, ut utrunq; plebeiũ fieri liceret, cenſor crearet. Plus eo anno domi acceptũ cladis a C O S S. ac dictatore, quam ex uictoria eoꝝ bellicisq; rebus foris auctum imperiũ, patres credebant. Anno inſeqnti L. Furio Camillo, C. Menio C O S S. quo inſignitius omiſſa res Aemylio ſupioris anni conſuli exprobraretur, Pedũ armis uiribuſq;, & oĩ ui expugnandum ac delendũ ſenatus fremit, coactiq; noui C O S S. oĩbus eam rem præuerti pficiſcuntur. Iam latio is ſtatus erat reꝝ, ut neque bellum, neque pacem pati poſſent, ad bellum opes deerant, pacẽ ob agri adempti dolorẽ aſpernabantur, mediis cõſiliis ſtandum uidebat, ut oppidis ſe tenerent, ne laceſſitus Romanus cauſſam belli hẽret, & ſicuius oppidi obſidio nuntiata eſſet, undique ex oĩbus populis auxilium obſeſſis ferret. Neque tamen, niſi admodum a paucis populis, Pedani adiuti ſunt, Tyburtes, Præneſtiniq;, quoꝝ ager ppior erat, Pedum peruenere, Aricinos, Lanuuinoſque, & Veliternos Antiatibus Volſcis ſe cõiungentes ad Aſturæ flumen Menius ĩprouiſo adortus fudit. Camillus ad Pedũ cum Tyburtibus maxĩe ualido exercitu, maiore mole, quáq̃ æque pſpero euentu, pugnat. Tumultũ maxime repentina inter prælium eruptio oppidanoꝝ fecit, in quos parte exercitus cõuerſa, Camillus non cõpulit ſolum eos intra mœnia, ſed eodem ẽt die, quum ipos auxiliaque eoꝝ pculiſſet, oppidum ſcalis cepit. Placuit inde iá maiore conatu, aĩoque, ab unius expugnatione urbis, ad pdomandum Latium uictorẽ circunducere exercitũ, nec quieuere ante quam expugnando, aut in deditionẽ accipiendo ſingulas urbes, Latium oẽ ſubegere. Præſidiis inde diſpoſitis p recepta oppida. Romá ad deſtinatum oĩum conſenſu triũphũ deceſſere, additus triũpho honos, ut ſtatuæ eqſtres eis (rara illa ætate res) in foro ponerent, priuſq̃ comitia in inſequentẽ annum C O S S. rogarent. Camillus de Latinis populis ad ſenatũ retulit, atque ita diſſeruit. P. C. qd bello armiſque in Latio agendũ fuit, id iam deũ benignitate, ac uirtute milirũ ad finem uenit, cæſi ad Pedũ Aſturáque ſunt exercitus hoſtium, oppida Latina oĩa, & Antium ex Volſcis aut ui capta, aut recepta in deditionem præſidiis tenent ueſtris. Reliqua conſultatio eſt, quoniá rebellando ſæpius nos ſollicitant, quonámodo perpetua pace qetos obtineamus. Dii ĩmortales ita uos potentes huius conſilii fecerunt, ut ſit Latiũ, deinde an non ſit, in ueſtra manu poſuerint. Itaque pacẽ uobis, quod ad Latinos attinet, parare in ppetuum uel ſæuiendo, uel ignoſcendo poteſtis. Vultis crudeliter conſulere in deditos uictoſque, licet delere oẽ Latium, uaſtas inde ſolitudines facere, unde ſociali egregio exercitu per multa magnaque ſæpe uſi eſtis. Vultis exẽplo maioꝝ augere rem Romaná, uictos in ciuitatem accipiendo, ma-

teria

teria creſcendi ꝑ ſummam gloriam ſuppeditat. Certe id firmiſſimum longe īperium eſt, quo obediētes gaudent. Sed maturato opus eſt, qcqd ſtatuere placet. Tot populos inter ſpem metumq; ſuſpenſos aīs habetis, & ueſtram itaq; de eis curā quamprimum abſolui, & illoꝝ aīos, dum expectatione ſtupēt, ſeu pœna, ſeu beneficio præoccupari oportet. Noſtrum.n. fuit efficere, ut oīum reꝝ uobis ad conſulēdum poteſtas eſſet, uſm eſt decernere, qd optimum uobis reiq; publicæ ſit. Principes ſenatus relationem conſulis de ſumma reꝝ laudare, ſed quum alioꝝ cauſſa alia eſſet, ita expediri poſſe conſilium dicere, ut ꝑ merito cuiuſq; ſtatueretur, ſi de ſingulis noīatim referrent populis. Relatum igit̄ de ſingulis, decretūq;, Lanuuinis ciuitas data, ſacraq; ſua reddita, cū eo, ut ædes locuſq; Soſpitæ Iunonis communis Lanuuinis municipibus cū Po. Romano eſſet, Aricini, Nomentaniq;, & Pedani eodem iure, quo Lanuuini ciuitatē adepti, Tuſculanis ſeruata ciuitas, quā habebant, crimenq; rebellionis a publica fraude in paucos authores uerſum. In Veliternos ueteres ciues Romanos, qd toties rebellaſſēt, grauiter ſæuitum, & muri deiecti, & ſenatus inde abductus, iuſſiq; trans Tyberi habitare, ut eius, qui cis Tyberi deprehenſus eſſet, uſq; ad mille pondo clarigatio eſſet, nec priuſq̄ ære perſoluto, is q cepiſſet, extra uincula captū haberet. In agrum ſenatoꝝ coloni miſſi, qbus aſcriptis ſpeciem antiquæ frequentiæ Velitræ receperunt. Et Antiū noua colonia miſſa, cum eo ut Antiatibus ꝑmitteret̄, ſi & ipſi aſcribi coloni uellēt, naues inde longæ abactæ, interdictumq; mare Antiati populo eſt, & ciuitas data. Tyburtes, Præneſtiniq; agro multati, neq; ob recens tantū rebellionis commune cū aliis Latinis crimē, ſed qd tedio imperii Romani cū Gallis, gente efferata, arma quondam conſociaſſent. Cæteris Latinis populis connubia, comerciaq;, & conſilia inter ſe ademerunt. Cāpanis equitibus honoris cauſſa, quia cum Latinis rebellare noluiſſent, Fundaniſq; & Formianis, qd per fines eoꝝ tuta pacataq; ſemꝑ fuiſſet uia, ciuitas ſine ſuffragio data. Cumanos Sueſſulanoſq; eiuſdē iuris conditioniſq;, cuius Capuam, eſſe placuit. Naues Antiatiū partim in naualia Romæ ſubductæ, partim incenſæ, roſtriſq; eaꝝ ſuggeſtum in foro extructum adornari placuit, roſtraq; id tēplum appellatū C. Sulpitio Lōgo, P. Aelio Pæto C O S S. quum oīa non opes magis Romanæ, quā beneficiis parta gr̄a bona pace obtinerent, inter Sidicinos Auruncoſq; bellum ortum. Aurunci a T. Manlio conſule in deditionē accepti nihil deinde mouerant, eo perendi auxilii ab Romanis cauſſa iuſtior fuit, ſed priuſq̄ C O S S. ab urbe (iuſſerat.n. ſenatus defendi Auruncos) exercitū adducerent, fama affertur Auruncos oppidū deſeruiſſe, profugoſq; cum cōiugibus ac liberis Sueſſam cōmuniſſe, quæ nunc Aurunca appellata, mœnia antiqua eorum, urbemq; a Sidicinis deletā. Ob ea inſenſus C O S S. ſenatus, quoꝝ cunctatione proditi ſocii eſſent, dictatorē dici iuſſit, dictus eſt Claudius Regillenſis magr̄m equitum C. Claudium Hortatorē dixit. Religio inde iniecta de dictatore, & quū augures uitio creatū uideri dixiſſent, dictator magiſter q; eqtum ſe magiſtratu abdicarunt. Eo anno Minutia ueſtalis, ſuſpecta primo propter mūdiorem iuſto cultum, inſimulata deinde apud pontifices ab indice ſeruo, quum decreto eoꝝ iuſſa eſſet ſacris abſtinere, familiāq; in poteſtate habere, facto iudicio uiua ſub terram ad portam Collinam dextera uia ſtrata defoſſa, Scelerato cāpo, ab inceſto id ei loco nomen factum. Eodem anno Q. Publius Philo prætor primū de plebe, aduerſante Sulpitio conſule, q negabat rationem eius ſe habituꝝ, eſt factus, ſenatuq;, quum in ſummis īperiis id non obtinuiſſet, minus in prætura intendente. Inſequens annus L. Papyrio Craſſo, Cæſone Duillio C O S S. Auſonum magis nouo, quam magno bello fuit inſignis. Ea gens Cales urbē incolebat, Sidicinis finitimis arma cōiunxerat, unoq; prælio, haud ſane memorabili, duoꝝ populoꝝ exercitus fuſus, propinquitate urbium ad fugam pronior, & in fuga ipſa tutior fuit, nec tamen omiſſa eius belli cura p̄ribus, quia toties iam Sidicini aut ipſi mouerant bellum, aut mouentibus auxiliū tulerant, aut cauſſa armoꝝ fuerant. Itaq; omni ope annixi ſunt, ut maximum ea tēpeſtate imperatoꝝ M. Valerium Coruinum conſulem quartum facerent, collega additus Coruino M. Attilius Regulus, & ne forte caſu erraret̄, petitum a C O S S. ut extra ſortē Coruini ea ꝓuincia eſſet. Exercitu uictore a ſupioribus C O S S. accepto, ad Cales, unde bellum ortum erat, ꝓfectus, quū hoſtes ab ſupioris etiam certaminis memoria pauidos clamore atq; īpetu primo fudiſſet mœnia ipſa oppugnare eſt aggreſſus, & militum qdem is erat ardor, ut iā inde cū ſcalis ſuccedere ad muros uellēt euaſuroſq; contēderent. Coruinus, qa id arduum factu erat, labore militū potius, quā periculo peragere inceptū uoluit. Itaque & aggerem, & uineas egit, turreſque muro admouit, quaꝝ uſum forte oblata opportunitas præuertit, nanque M. Fabius captiuus Romanus, quū per negligentiam cuſtodum feſto die uinculis ruptis per muꝝ inter opera Romanoꝝ a religata ad pinnam muri reſte ſuſpenſus manibus ſe dimiſiſſet, perpulit īperatorem, ut uino epuliſque ſopitos hoſtes aggrederet̄, nec maiore certamine capti cum urbe Auſones ſunt, quā acie fuſi erant, præda capta ingens eſt, præſidioque īpoſito Calibus, reductæ Romā legiones. C O S. ex ſenatuſconſulto triumphauit, & ne Attilius expers gloriæ eſſet, iuſſi ambo C O S S. aduerſus Sidicinos ducere exercitum. Dictatorem ante ex ſenatuſconſulto comitioꝝ habendoꝝ cauſſa dixerunt L. Aemylium Mamercum, is magr̄m equitū Q. Publium Philonem dixit. Dictatore comitia habente, C O S S. creati ſunt T. Veturius, SP. Poſthumius. Etſi belli pars cum Sidicinis reſtabat, tamen ut beneficio præuenirent deſiderium plebis, de colonia

deducenda Cales retulerunt, factoq; ſenatuſconſulto, ut duo millia qngenti hoies conſcriberentur, tres uiros coloniæ deducendæ, agroq; diuidundo creauerunt, Cæſonem Duillium, T. Quitium, M. Fabium, nam deinde C O S S. a ueteribus exercitu accepto, ingreſſi hoſtium fines populádo uſq; ad moenia atq; urbem puenerunt. Ibi qa ingenti exercitu cõparato, Sidicini & ipſi pro extrema ſpe dimicaturi enixe uidebantur, & Samnium fama erat conciri ad bellum, dictator a C O S S. ex authoritate ſenatus dictus P. Cornelius Ruffinus, magiſter eqtum M. Antonius. Religio deinde inceſſit uitio hos creatos, magiſtratuq; ſe abdicauerunt, & qa peſtilentia inſecuta eſt, uelut oíbus eo uitio contactis auſpiciis, res ad interregnum rediit, ab interregno inito p quintum demum interregem M. Valeriũ Coruinũ creati C O S S. L. Cornelius iterũ, & Cn. Domitius. Tranqllis rebus fama Gallici belli pro tumultu ualuit, ut dictatoré dici placeret, dictus M. Papyrius Craſſus, & magiſter eqtum P. Valerius Publicola, a qbus quum delectus intentius, quam aduerſus finitima bella héretur, exploratores miſſi attulerunt quieta oia apud Gallos eſſe. Samnium quoq; iam alterũ annum turbari nouis conſilus ſuſpectũ erat, eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non eſt deductus. Cæterũ Samnites Bellum Alexandri Epirenſis in Lucanos traxit, q duo populi aduerſus regem excurſionem a Pæſto facientem ſignis collatis pugnauerunt, eo certamine ſupior Alexander, incertum qua fide culturus, ſi perinde cætera pceſſiſſent, pacem cum Romanis fecit. Eodem anno cenſus actus, nouiq; ciues cenſi, tribus propter eos additæ Metia, & Scaptia, cenſores addiderunt Q. Philo, Sp. Poſthumius. Romani facti Acerrani lege ab L. Papyrio prætore lata, qua ciuitas ſine ſuffragio data. Hæc eo anno domi militiæq; geſta. Fœdus inſequens annus ſeu intéperie cæli, ſeu humana fraude fuit, M Claudio Marcello, T. Valerio C O S S. Flaccum, Potitumq; uarie in annalibus cognomen C O S S. inuenio, cæterũ in eo paruí refert, qd ueri ſit, illud per uelim, nec oés authores ſunt, proditum falſo eſſe, uenenis abſumptos, quorũ mors infamem annum peſtilentia fecerit, ſicut pditur, tamen res, necui authorũ abrogauerim fidem, exponenda eſt. Quum primores ciuitatis ſimilibus morbis eodem ferme oés euentu morerétur, ancilla quædam ad Q. Fabium Maximum ædilem curulem indicaturam ſe cauſſam publicæ peſtis pfeſſa eſt, ſi ab eo ſibi fides data eſſet, haud futurũ noxæ indicium. Fabius confeſti rem ad C O S S. C O S S. ad ſenatum referunt, cõſenſuq; ordinis fides indici data. Tum patefactũ muliebri fraude ciuitatem premi, matronaſq; ea uenena coquere, & ſi ſe ſeq extemplo uelint, manifeſto deprehendi poſſe. Secuti indicem & coquentes quaſdam medicamenta, & recondita alia inuenerunt, qbus in forũ delatis, & X X. mrõnis, apud quas deprehenſa erant, p uiatorem accitis, duæ ex eis Cornelia ac Seruilia, patritiæ utraq; gentis, quum ea medicamenta ſalubria eſſe contenderent, ab confutante indice bibere iuſſæ, ut ſe falſum commentum arguerent, ſpatio ad colloquendum ſumpto, quum ſummoto populo in conſpectu oium rem ad cæteras retuliſſent, haud abnuentibus & illis bibere, epoto medicamento ſuametipſæ fraude oés interierunt, comprehenſæ extemplo earũ comites magnum numerũ matronarũ indicauerunt, ex qbus ad C L X X. damnatæ. Neq; de ueneficiis ante eam diem Romæ quæſitum eſt, pdigii ea res loco habita, captiſq; magis mentibus, quam conſceleratis ſimilis uiſa. Itaq; memoria ex annalibus repetita in ſeceſſionibus quondá plebis clauum ab dictatore fixum, alienataſq; diſcordia mentes hoium eo piaculo compotes ſui feciſſe, dictatorem claui figendi cauſſa creari placuit. Creatus C. Quintilius magr̃m equitum L. Valerium dixit, qui fixo clauo magiſtratu ſe abdicarunt. Creati C O S S. L. Papyrius Craſſus iterũ, L. Plautius Venox, cuius principio anni legati ex Volſcis Sidicini & Lucani Romam uenerunt, orantes ut in fidem acciperentur, ſi a Samnitium armis defenſi eſſent, ſe ſub imperio Po. Romani fideliter atq; obedienter futuros. Miſſi tum ab ſenatu legati, denuntiatumq; Samnitibus, ut eorũ populorũ finibus uim abſtinerét, ualuitq; ea legatio non tam qa pacem uolebant Samnites, quam qa nondum parati erant ad bellum. Eodem anno Priuernas bellũ initum, cuius ſocii Fundani, dux etiá Fundanus fuit Vittubius Vaccus, uir non domi ſolum, ſed etiá Romæ clarus, ædes fuere in palatio eius, quæ Vacci prata diruto ædificio, publicatoq; ſolo, appellata. Aduerſus hunc uaſtantem effuſe Setinum, Norbanumq;, & Coranum agrũ L. Papyrius pfectus haud pcul caſtris eius conſedit. Vitrubio nec ut uallo ſe teneret aduerſus ualidiorem hoſtem ſana conſtare mens, nec ut longius a caſtris dimicaret aíus ſuppetere, uix tota extra portam caſtrorũ explicata acie, fugam magis retro, quam prælium, aut hoſtem ſpectante milite, ſine conſilio, ſine audacia depugnat, & ut leui momento nec ambigue eſt uictus, ita breuitate ipſa loci faciliq; receptu in tam ppinqua caſtra, haud ægre militem a multa cæde eſt tutatus, nec fere quiſq̃ in ipſo certamine, pauci in turba fugæ extremæ, quum in caſtra ruerent, cæſi, primiſq; tenebris Priuernum inde petitum agmine trepido, ut muris potius, quam uallo ſeſe tutarentur. A priuerno Plautius alter C O S. peruaſtatis paſſim agris, prædaq; abacta, in agrũ Fundanum exercitum inducit, ingredienti fines ſenatus Fundanorũ occurrit, negant ſe p Vitrubio ſectamq; eius ſecutis precatum ueniſſe, ſed p Fundano populo, quem extra culpam belli eſſe ipſum Vitrubium indicaſſe, quum receptaculum fugæ Priuernum habuerit, nõ patriam Fundos. Priuerni igitur hoſtes Po. Romani quærendos pſequendoſq; eſſe, qui ſimul a Fundanis ac Romanis, utriuſq; patriæ imemores defecerunt, Fundanis pacem eſſe, & animos Romanos,

& gratam

& gratam memoriam acceptæ ciuitatis,orare ſe conſulem,ut bellum ab innoxio populo abſtineat, agros,urbem,corpora ipſoꝝ,coniugumq;,ac liberoꝝ ſuoꝝ in poteſtate Po.Romani eſſe,futuraq;.Col laudatis Fundanis,C O S. literiſq; Romã miſſis,in officio Fundanos eſſe,Ad priuernum flexit iter, prius aiaduerſum in eos,q capita coniurationis fuerant a cõſule,ſcribit Claudius ad C C C L. ex con iuratis uinctos Romã miſſos,eamq; deditionẽ a ſenatu non acceptam,qd egentium atq; humiliũ poe na defungi uelle Fundanũ populum cenſuerint.Priuernũ duobus conſularibus exercitibus quum ob ſideretur,alter C O S. comitioꝝ cauſſa Romam reuocatus.Carceres eo anno in circo primum ſtatu ti.Nondum pſunctos cura Priuernatis belli tumultus Gallici fama atrox inuaſit,haud ferme unquã neglecta pribus.Extemplo igitur C O S S. noui L.Aemylius Mamercus,& Cn.Plautius eo ipſo die Cal.Quintilibus,quo magratus inierunt,comparare inter ſe puincias iuſſi,Mamercus,cui Gallicum bellum euenerat,ſcribere exercitũ ſine ulla uacationis uenia,qn opificum quoq; uulgus,& ſellularii, minime militiæ idoneum genus,exciti dicunt,Veioſq; ingens exercitus contractus,ut inde obuiam Gallis iref,lõgius diſcedi,ne alio itinere hoſtis falleret ad urbẽ icedens,nõ placuit.Paucos deinde poſt dies ſatis explorata tpis eius qete a Gallis,Priuernum ois conuerſa uis.Duplex inde fama eſt,alii uĩ ca ptam urbem,Vitrubiumq; uiuum in poteſtatẽ ueniſſe,alii priuſq ultima adhiberetur uis, ipſum ſe in deditionẽ conſulis caduceum præferentis pmiſiſſe authores ſunt,Vitrubiumq; ab ſuis traditum. Senatus de Vitrubio Priuernatibuſq; cõſultus,conſulem Plautium,dirutis Priuerni muris,præſidioq; ualido impoſito,ad triũphum accerſit,Vitrubium in carcerem aſſeruari iuſſit,quo ad C O S. te diſſet,tum uerberatũ necari,ædes eius,quæ eſſent in Palatio,diruẽdas,bona Semoni Iano cenſuerũt conſecranda,qdq; æris ex eis redactũ eſt,ex eo ahenei orbes facti,poſiti in ſacello Semonis Iani aduer ſus ædem Quirini.De ſenatu Priuernate ita decretum,ut q ſenator Priuerni poſt defectionẽ ab Ro manis manſiſſet,trans Tyberim eadẽ lege,qua Veliterni,habitaret.His ita decretis uſq; ad triumphũ Plautii ſilentiũ de Priuernatibus fuit,poſt triumphum C O S.necato Vitrubio,ſociiſq; eius noxæ, apud ſaciatos iã ſuppliciis nocentium tutã mentionem de Priuernatibus ratus,quoniã defectionis au thores,inqt,meritas pœnas & ab diis imortalibus,& a uobis habent P.C.qd placet de innoxia multi tudine fieri:eqdem etſi meæ partes exqrendæ magis ſententiæ,quam dandæ ſunt,tamen quum ui deam Priuernates uicinos Samnitibus eſſe,unde nunc nobis incertiſſima pax eſt,quam minimũ iraꝝ inter nos illoſq; relinq uelim.Quum ipſa per ſe res anceps eſſet,put cuiuſq; ingenium erat,atrocius mitiuſue ſuadẽtibus,tum incertiora oĩa unus ex Priuernatibus legatis fecit,magis cõditionis,in q na tus eſſet,quã præſentis neceſſitatis memor,q interrogatus a quodam triſtioris ſniæ authore,quã pœ nam meritos Priuernates cenſeret,eam,inqt,quam merentur,qui ſe libertate dignos cenſent.Cuius quum feroci reſponſo infeſtiores factos uideret C O S. eos,q ante priuernatium cauſſam impugna bant,ut ipſe benigna interrogatione mitius reſponſum eliceret,qd ſi pœnam,inquit, remittimus uo bis,qualem nos pacem uobiſcũ habituros ſperemus?Si bonam dederitis,inqt,& fidelem & perpetu am,ſi malam haud diuturnã.Tum uero minari,nec id ambigue,Priuernatẽ quidam,& illis uocibus ad rebellandũ incitari pacatos populos.Pars melior ſenatus ad meliora reſponſa trahere,& dicere ui ri & liberi uocem auditã,an credi poſſe ullum populum,aut hoiem deniq; in ea conditione,cuius eũ pœniteat,diutius,quã neceſſe ſit,manſuꝝ?ibi pacem eſſe fidam,ubi uoluntarii pacati ſint,neq; eo lo co,ubi ſeruitutẽ eſſe uelint,fidem ſperandã eſſe.In hanc ſniam maxime C O S. ipſe inclinauit aĩos, identidem ad principes ſententiaꝝ conſulares,uti exaudiri poſſeta pluribus,dicendo eos demum, q nihil præterq de libertate cogitant,dignos eſſe,q Romani fiant.Itaq; & in ſenatu cauſſam obtinuere, & ex authoritate patꝝ latum ad populum eſt,ut Priuernatibus ciuitas daretur.Eodem anno Anxur trecenti in coloniã miſſi ſunt,bina iugera agri acceperunt.Secutus eſt annus nulla re belli domiue inſi gnis,P.Plautio Proculo,P.Cornelio Scapula C O S S. præterq quod Fregellas(Signinoꝝ is ager, dein de Volſcoꝝ fuerat)colonia deducta,& populo uiſceratio data a M. Flauio in funere matris. Erant, qui per ſpeciem honorandæ parentis meritam mercedem populo ſolutam interpretarentur, quod eum,die dicta ab ædilibus,crimine ſtupratæ matriſſamiliæ,abſoluiſſet.Data uiſceratio in præteritã iudicii gratia honoris ẽt cauſſa fuit,tribunatuq; plebei pximis comitiis abſens petentibus præfertur. Palæpolis fuit,haud pcul inde,ubi nunc Neapolis ſita eſt,duabus urbibus populus idem habitabat, Cumis erant oriundi,Cumani Chalcide Euboica originẽ trahunt.Claſſe,qua aduecti ab domo fue rant,multum in ora maris eius,qd accolunt,potuere.Primo in inſulas Aenariam & Pithecuſas egreſ ſi,deinde in continentẽ auſi ſedes transferre.Hæc ciuitas tum ſuis uiribus,tum Samnitium infida ad uerſus Romanos ſocietate freta,ſiue peſtilẽtia,quæ Romanam urbem adorta nunciabatur, fidens, multa hoſtilia aduerſus Romanos agrum Campanum Falernumq; incolentes fecit.Igitur L. Corne lio Lentulo,P.Philone iteꝝ C O S S. fœcialibus Palæpolin ad res repetendas miſſis,quum relatũ eſ ſet a Græcis,gẽte lingua magis ſtrenua,quam factis,ferox reſponſum, ex authoritate patꝝ populus Palæpolitanis bellum fieri iuſſit.Inter C O S S. puinciis comparatis,bello Græci perſequendi Publio euenerunt.Cornelius altero exercitu Samnitibus,ſiqua ſe mouerent,oppoſitus.Fama autem erat de

fectioni Campanorum imminentes admoturos caſtra, ibi optimum uiſum Cornelio ſtatiua habere. Ab utroq; cõſule exiguam ſpem pacis cum Samnitibus eẽ certior fit ſenatus. Publius duo millia Nolanorum militum, & quartuor Samnitiũ (magis Nolanis cogentibus, quam uoluntate Græcorum recepta) Palæpolin miſerat. Romæ cõpertum eſt delectum indictum a magiſtratibus, uniuerſum Sãniũ erectum, ac uicinos populos Priuernatem, Fũdanumq;, & Formianum haud ambigue ſollicitari. Ob hæc quũ legatos mitti placuiſſet prius ad Samnites, quam bellum fieret, reſpõſum redditur a Samnitibus ferox, ultro incuſabant iniurias Romanorũ, neq; eo negligentius ea, quæ ipſis obiicerentur, purgabant, haud ullo publico cõſilio auxilioue iuuari Græcos, nec Fundanum, Formianumue a ſe ſollicitatos, quippe minime pœnitere ſe uirium ſuarun, ſi bellum placeat, cæterum non poſſe diſſimulare, ægre pati ciuitatem Samnitiũ, quod Fregellas ex Volſcis captas dirutaſq; ab ſe reſtituerit Romanus populus, coloniamq; in Samnitium agro impoſuerit, quam coloni eorum Fregellas appellent, eam ſe contumeliam iniuriamq; (niſi ab iis, qui fecerint, dematur) ipſos omni ui depulſuros eſſe. Quum Romanus legatus ad diſceptandũ eos ad cõmunes ſocios atq; amicos uocaret, quid perplexe agimus? inquit, noſtra certamina Romani nõ uerba legatorum, nec hominũ quiſquam diſceptator, ſed cãpus Campanus, in quo concurrendum eſt, & arma, & cõmunis mars belli decernet. Proinde inter Capuã Sueſſulamq; caſtra caſtris conferamus, & Samnis Romanuſne imperio Italiam regat, decernamus. Legati Romanorum tum ſe non quo hoſtis uocaſſet, ſed quo imperatores ſui duxiſſent, ituros eſſe reſpõderũt. Iam Publius, inter Palæpolin Neapolimq; loco opportune capto, diremerat hoſtibus ſocietatem auxilii mutui, qua, ut quiſq; locus premeretur, inter ſe uſi fuerant. Itaq; quum & comitiorum dies inſtaret, & Publium imminẽtem hoſtium muris auocari ab ſpe capiẽdæ indies urbis haud e republica eſſet, actum cum tribunis eſt, ad populũ ferrent, ut quum P. Philo conſulatu abiſſet, proconſul rem gereret, quoad debellatum cum Græcis eſſet. L. Cornelio, quia ne eum quidem in Samnium iam ingreſſum reuocari ab impetu belli placebat, literæ miſſæ, ut dictatorem comitiorũ cauſſa diceret, dixit M. Claudium Marcellum, ab eo magiſter equitum dictus, SP. Poſthumius. Nec tamen ab dictatore comitia ſunt habita, quia uitiõe creatus eſſet, in diſquiſitinem uenit, cõſulti augures uitioſum uideri dictatorem pronuntiauerũt. Eam rem tribuni ſuſpectam infamemq; criminando fecerunt, nam neq; facile fuiſſe id uitium noſci, quum C O S. oriẽte nocte ſilentio diceret dictatorem, neque ab conſule cuiquam publice priuatimq; de ea reſcriptum eſſet, nec quenquam mortalium extare, qui ſe uidiſſe, aut audiuiſſe quid dicat, quod auſpicium dirimeret, neq; augures diuinare Romæ ſedentes potuiſſe, qd in caſtris conſuli uiti eueniſſet, cui non apparere quod plebeius dictator ſit dictus, id uitium auguribus uiſum? Hæc aliaq; ab tribunis nequiquam iactata, tamẽ ad interregnũ res redit, dilatiſq; alia atq; alia cauſſa comitiis, quartuſdecimus demum interex L. Aemylius C O S S. creat, C. Petilium, L. Papyrium Mugillanum, Curſorem in aliis annalibus inuenio. Eodem anno Alexandriam in Aegypto proditum conditam, Alexandrumq; Epiri regẽ ab exule Lucano interfectũ ſortes Dodonæi Iouis euentu affirmaſſe. Accito ab Tarentinis in Italiã data dictio erat, caueret Acheruſiam aquam, Pandoſiamq; urbem, ibi fatis eius terminũ dari, eoq; ocyus tranſmiſit in Italiam, ut quã maxime procul abeſſet urbe Pandoſia in Epiro & Acheronte amni, quem ex Moloſſide defluentẽ in ſtagna inferna accipit Theſprotius ſinus. Cæterum (ut ferme) fugiendo in media fata ruitur, quũ ſæpe Brutias Lucanaſq; legiones fudiſſet, Heracleã Tarentinorũ coloniam, Conſentiam ex Lucanis, Sipontũq; Brutiorũ coloniã, ac Erniam, alias inde Meſſapiorum & Lucanorum cepiſſet urbes, & trecentas familias illuſtres in Epirum, quas obſidũ numero haberet, miſiſſet, haud procul Pandoſia urbe, iminẽte Lucanis ac Brutiis finibus, treis tumulos aliquantum inter ſe diſtantes inſedit, ex quibus excurſiones in omnẽ partem agri hoſtilis faceret, & ducentos ferme Lucanorũ exules circa ſe pro fidis habebat, ut pleraq; eius generis ingenia ſunt, cum fortuna mutabilẽ gerentes fidem. Imbres continui cãpis omnibus inundantes quum interclusiſſent trifariam exercitum a mutuo inter ſe auxilio, duo præſidia, quæ ſine rege erant, improuiſo hoſtium aduentu opprimuntur, deletiſq; eis ad ipſius obſidionem omnes conuerſi, inde ab Lucanis exulibus ad ſuos nuntii miſſi ſunt, pactoq; reditu promiſſum eſt regem aut uiuũ aut mortuũ in poteſtatem daturos. Cæterũ cũ delectis ipſe egregium facinus auſus per medios erumpit hoſtes, & ducem Lucanorum cõminus congreſſum obtruncat, contrahenſq; ſuos ex fuga palatos peruenit ad amnem ruinis recentibus pontis, quem uis aquæ abſtulerat, indicantem iter, quem quum incerto uado tranſiret agmen, feſſus metu ac labore miles, increpans nomen abominandũ fluminis, iure Acheros uocaris inquit. Quod ubi ad aures accidit regis, adiecit extemplo animũ fatis ſuis, ſubſtititq; dubius, an tranſiret. Tum Sotinius miniſter ex regiis pueris, quid in tanto diſcrimine periculi cunctaretur? interrogans, indicat Lucanos inſidiis quærere locum, quos ubi reſpexit rex procul grege facto uenientes, ſtringit gladium, & per mediũ amnẽ tranſmittit equũ. Iamq; in uadum egreſſum eminus ueruto Lucanus exultans figit, lapſum inde cum inhærente telo corpus examine detulit amnis in hoſtiũ præſidia. Ibi fœda laceratio corporis facta, nanq; præciſo medio, partem Conſentiam miſere, pars ipſis retenta ad ludibrium, quæ quum iaculis ſaxiſq; procul inceſſeretur, mulier una ultra humanarum

iratum

itaꝝ fidem ſæuienti turbæ immiſſa,ut parumper ſuſtinerent precata,flens ait uiꝝ ſibi liberoſq; captos apud hoſtes eſſe,ſperare corpore regio utcunq; multato ſe ſuos redempturam.Is finis lacerationi fuit,ſepultũq; Conſentiæ,quod membroꝝ reliquum fuit,cura mulieris unius,oſſaq; Metapontum ad hoſtes remiſſa,inde Epiꝝ deuecta ad Cleopatram uxorem,ſororemq; Olympiadem , quaꝝ mater magni Alexandri altera,ſoror altera fuit.Hæc de alexandri Epirenſis triſti euentu, quanquam Romano bello fortuna eum abſtinuit,tamen qa in Italia bella geſſit,paucis dixiſſe ſatis ſit.Eodem anno lectiſternium Romæ qnto poſt conditam urbem,iiſdem,quibus ante,placandis habitum eſt diis. Noui deinde C O S S. iuſſu populi quum miſiſſent,q indicerent Samnitibus bellum,ipſi maiore conatu,quam aduerſus Græcos cuncta parabant,& alia noua nihil tum aio tale agitantibus acceſſerũt auxilia,Lucani atq; Appuli,qbus gentibus nihil ad eam diem cum Romano Po.fuerat,in fidem uenerunt arma uiroſq; ad bellum pollicentes,fœdere ergo in amicitiam accepti.Eodem tẽpore etiam in Samnio res proſpere geſta,tria oppida in poteſtatem uenerunt,Aliſe,Calliriſe,Rufrium, Aliſanuſq; ager primo aduentu conſulum longe lateq; eſt ꝑuaſtatus.Hoc bello tam ꝓſpere commiſſo,bello quoq; alteri,quo Græci obſidebantur,iam finis aderat,nam præterq̃ quod interſeptis munimentis hoſtium pars parti abſciſſa eſſet,fœdiora aliquanto intra muros iis,qbus hoſtis territabat,patiebantur , & uelut capti a ſuiſmetipſis præſidiis indigna iam liberis quoq; ac coniugibus,& quæ captaꝝ urbium extrema ſunt,patiebantur.Itaq; qũ & a Tarento,& a Samnitibus fama eſſet noua auxilia uentura, Sãnitium pluſquam uellent intra mœnia eſſe rebantur,Tarentinoꝝ iuuentutem Græci Græcos haud minus ꝑ quos Samniti Nolanoq;,quam ut Romanis hoſtibus reſiſterent,expectabant,poſtremo leuiſſimum maloꝝ deditio ad Romanos uiſa.Charilaus & Nymphius principes ciuitatis , communicato inter ſe conſilio,partes ad rem gerendam diuiſere,ut alter ad imperatorem Romanoꝝ tranſfugeret, alter ſubſiſteret ad præbendam opportunam conſilio urbem.Charilaus fuit,q ad P.Philonem uenit, & quod bonum fauſtum felixq; Palæpolitanis Po.q; Romano eſſet,tradere ſe ait mœnia ſtatuiſſe,eo facto utꝝ ab ſe ꝑdita an ſeruata patria uideatur,in fide Romana poſitum eſſe,ſibi priuatim nec paciſci quicq̃,nec petere,Publice petere,quam paciſci magis,ut,ſi succeſſiſſet inceptum,cogitaret Po.Romanus potius cum quanto ſtudio periculoq; reditum in amicitiam ſuam eſſet,quam qua ſtultitia & temeritate de officio deceſſum.Collaudatus ab imperatore tria millia militum ad occupandam eam partem urbis,quam Samnites inſidebant,accepit,præſidio ei L.Q.uintius tribunus militum præpoſitus.Eodem tpe & Nymphius prætorem Samnitium arte aggreſſus perpulerat,ut quoniam oĩs Romanus exercitus aut circa Palæpolim,aut in Samnio eſſet,ſineret ſe claſſe circunuehi ad Romanum agꝝ,non oram modo maris,ſed ipſi urbi propinqua loca depopulatuꝝ,ſed ut falleret nocte ꝓficiſcendum eſſe,extemploq; naues deducendas.Q.uod quo maturius fieret,oĩs iuuentus Samnitium,præter neceſſarium urbis præſidium,ad littus miſſa.Vbi dum Nymphius in tenebris,& multitudine ſe metipſa impediente,ſedulo aliis alia imperia turbans terit tempus,Charilaus ex compoſito ab ſociis in urbem receptus,quum ſumma urbis Romano milite impleſſet,tolli clamorem iuſſit,ad quẽ Græci,ſigno accepto a principibus,qeuere.Nolani per auerſam partem urbis uia Nolam ferente effugiunt,Samnitibus excluſis ab urbe,ut expeditior in preſentia fuga,ita fœdior poſteaq̃ periculo euaſerunt,uiſa,quippe qui inermes nulla reꝝ ſuaꝝ non relicta inter hoſtes,ludibrium non externis modo,ſed etiam popularibus,ſpoliati atq; egentes domos rediere.Haud ignarus opinionis alterius , qua hæc ꝑditio a Samnitibus facta traditur,quum authoribus hoc dedi,quibus dignius credi eſt,tum fœdus Neapolitanum(eo.n.deinde ſumma rei Græcoꝝ uenit)ſimilius uero facit,ipſos in amicitiá rediſſe.Publio triumphus decretus,quod ſatis credebatur obſidione domitos hoſtes in fidem ueniſſe. Duo ſingularia hæc ei uiro primum contigere,prorogatio imperii non ante in ullo facta, & acto honore triumphus.Aliud ſubinde bellum cum alterius oræ Græcis exortum , namq; quum Tarentini rem Palæpolitanam uana ſpe auxilii aliquandiu ſuſtinuiſſent,poſteaq̃ Romanos urbe potitos accepere,uelut deſtituti,ac non qui ipſi deſtituiſſent,increpare Palæpolitanos,ira atq; inuidia in Romanos furere,eo etiam quod Lucanos & Appulos(nãq; utraq; eo anno ſocietas cœpta eſt) in fidem Po. Romani ueniſſe allatum eſt,quippe propemodum peruentum ad ſe eſſe,iamq; in eo rem eſſe,ut Romani aut hoſtes,aut domini habendi ſint.Diſcrimen profecto reꝝ ſuaꝝ in bello Samnitium, euentuq; eius uerti,eam ſolam gentem reſtare,nec eam ipſam ſatis ualidam,quando Lucanus defecerit, quẽ reuocari adhuc,impelliq; ad abolendam ſocietatem Romanã poſſe,ſiqua ars ſerendis diſcordiis adhibeatur.Hæc conſilia quum apud cupidos reꝝ nouandaꝝ ualuiſſent,ex iuuentute quidam Lucanorũ pretio acciti,clari magis inter populares,quam honeſti,inter ſe multati ipſi uirgis,quum corpora nuda intuliſſent in ciuium cœtum,uociferati ſunt,ſe,quod caſtra Romana ingredi auſi eſſent,a conſule uirgis cæſos,ac prope ſecuri percuſſos eſſe.Deformis ſuapte natura res quum ſpeciem iniuriæ magis, q̃ doli præ ſe ferret,cõcitati hoĩes cogunt clamore ſuo magr̃atus ſenatũ uocare,& alii circũſtãtes cõcilium bellũ i Romanos poſcũt,alii ad cõcitãdã in arma multitudinẽ agreſtiũ diſcurrũt,tumultuq; ẽt ſanos cõſternãte aĩos decernit̃,ut ſocietas cum Samnitibus renouaret̃,legatiq; ad eã rẽ mittant̃,Repẽ

tina res,quia quam cauſſam nullam,tam ne fidem quidem habebat,coacti a Samnitibus obſides dare,& præſidia in loca munita accipere,cæci fraude,& ira,nihil recurſarunt.Dilucere deinde breui fraus cœpit,poſteaq̄ criminum falſorum authores Tarentum commigrauere,ſed amiſſa omni de ſe poteſtate,nihil ultra,quam ut pœniteret fruſtra,reſtabat.Eo anno plebi Romanæ uelut aliud initium libertatis factum eſt,quod necti deſierunt,mutatum autem ius ob unius fœneratoris ſimul libidiné,ſimul crudelitatem inſignem,L.Papyrius is fuit,cui quum ſenatuſconſulto Publius ob æs alienū paternum nexum dediſſet,quem ætas formaq; ad miſericordiam elicere poterant,ad libidinem & cōtumeliam animum accenderunt,& florem ætatis eius fructum aduentitium crediti ratus,primo perlicere adoleſcentem ſermone inceſto eſt conatus,deinde poſteaquam aſpernabantur flagitium aures,minis territare,atq; identidem admonere fortunæ,poſtremo quum ingenuitatis magis,quam præſentis conditionis memorem uideret,nudari iubet uerberaq; afferri,quibus laceratus iuuenis quum ſe in publicum proripuiſſet,libidinem crudelitatemq; conquerens fœneratoris,ingens uis hominum quum ætatis miſeratione atq; indignitate iniuriæ accenſa,tum ſuæ conditionis liberumque ſuorum reſpectu,in forum,atque inde agmine facto ad curiam concurrit,& quum C O S S. tumultu repentino coacti ſenatum uocarent,introeuntibus in curiam patribus laceratum iuuenis tergum procumbentes ad ſingulorum pedes oſtentabant. Victum eo die ob impotentem iniuriam unius ingens uinculum fidei,iuſſiq; C O S S. ferre ad populum,nequis(niſi qui noxám meruiſſet,donec pœná lueret)in compedibus aut in neruo teneretur,pecuniæ creditæ bona debitoris non corpus obnoxium eſſet.Itaq; nexi ſoluti,cautūq; in poſterum ne necterentur.Eodem anno quum ſatis perſeipſum Samnitium bellum,& defectio repens Lucanorum,authoreſq; defectionis Tarentini ſollicitos haberent patres,acceſſit,ut & Veſtinus populus Samnitibus ſeſe coniungeret.Quæ res ſicut eo anno ſermonibus magis paſſim hominum iactata,quam in publico ullo concilio eſt,ita inſequentis anni C O S S. L.Furio Camillo iterum,Iunio Bruto Scæuæ nulla prior potiorq; uiſa eſt,de qua ad ſenatum referrent,& quanquam noua res erat,tamen tanta cura patres inceſſit,ut pariter eam ſuſceptam neglectámq; timerent,ne aut impunitas eorum laſciuia ſuperbiaq;,aut bello pœnæ expetitæ metu propinquo atq; ira concirent finitimos populos.Et erat genus omne abunde bello Samnitibus par,Marſi,Pelignique,& Marrucini,quos ſi Veſtinus attingeret,omnes habendos hoſtes.Vicit tamen pars,quæ in pſentia uideri potuit maioris animi quam conſilii,ſed euentus docuit fortes fortunam iuuare.Bellum ex authoritate patrum populus aduerſus Veſtinos iuſſit,prouincia ea Bruto,Samnium Camillo ſorte euenit,exercitus utroq; ducti,& cura tuendorum finium hoſtes prohibiti coniungere arma.Cæterum alterum conſulem L.Furium,cui maior moles rerum impoſita erat,morbo graui implicitū fortuna bello ſubtraxit,iuſſuſq; dictatorem dicere rei gerendæ cauſſa,longe clariſſimum bello ea tempeſtate dixit L.Papyrium Curſorem,a quo Q.Fabius Maximus Rutilianus magiſter equitum eſt dictus,par nobile rebus in eo magiſtratu geſtis,diſcordia tamen,qua prope ad ultimum dimicationis uentum eſt,nobilius.Ab altero conſule in Veſtinis multiplex bellum,nec uſquam uario euentu geſtum eſt,nam & peruaſtauit agros,& populando atq; urendo tecta hoſtium ſataque in aciem inuitos extraxit,& ita prælio uno accidit Veſtinorum res (haud quaquam tamen incruento milite ſuo) ut non in caſtra ſolum refugerent hoſtes,ſed iam ne uallo quidem ac foſſis freti dilaberentur in oppida,ſitu urbium mœnibuſq; ſe defenſuri. Poſtremo oppida quoq; ui expugnare adortus,primo Curinam ingenti ardore militum,aut uulnerum ira,quod haud fere quiſquam integer prælio exceſſerat,ſcalis cepit,deinde Cingiliam. Vtriuſq; urbis prædam militibus,quod eos neq; portæ,neq; muri hoſtium arcuerant,conceſſit.In Samnium incertis itum auſpiciis eſt,cuius rei uitium non in belli euentum,quod proſpere geſtum eſt,ſed in rabiem atq; iras imperatorum uertitur.Namque Papyrius dictator a pullario monitus,quum ad auſpicium petendum Romam proficiſceretur,magiſtro equitum denuntiauit,ut ſeſe loco teneret,neu abſente ſecum hoſte manum confereret. Fabius,quū poſt profectionem dictatoris per exploratores cōperiſſet,perinde omnia ſoluta apud hoſtes,ac ſi nemo Romanus in Samnio eſſet,ſeu ferox adoleſcens indignitate accenſus,quod omnia in dictatore uiderentur repoſita eſſe,ſeu occaſione bene gerendæ rei inductus,exercitu inſtructo paratoq;,pfectus ad Imbrinium(ita uocant locum)acie cum Sánitibus conflixit.Ea fortuna pugnæ fuit,ut nihil relictum ſit,quo,ſi affuiſſet dictator,res melius geri potuerit,non dux militi,nō duci miles defuit,eques ét authore L.Cominio tribuno,q aliquoties impetu capto perrumpere non poterat hoſtium agmen,detraxit frenos equis,atq; ita concitatos calcaribus permiſit,ut ſuſtinere eos nulla uis poſſet,per arma,per uiros late ſtragem dedere,ſecutus pedes ípetum equitum turbatis hoſtibus intulit ſigna,uiginti millia hoſtiū cæſa eo die traduntur.Authores habeo bis cum hoſte ſigna collata dictatore abſente,bis ré egregie geſtá,apud antiqſſimos ſcriptores una hæc pugna inuenitur,in qbuſdam ánalibus tota res ptermiſſa eſt.Magiſter eqtum,ut ex tanta cæde multis potitus ſpoliis,cōgeſta in ingenté aceruū hoſtilia arma ſubdito igne cōcremauit,ſeu uotū id deorum cuipiá fuit,ſeu credere libet Fabio authori eo factū,ne ſuæ gloriæ fructū dictator caperet,nomēq; ibi ſcriberet,aut ſpolia in triūpho ferret,Literæ

quoq;

quoq; de re ꝓſpe geſta ad ſenatū, nō ad dictatorē miſſæ, argumentū fuere minīe cum eo cōicantis laudem. Ita certe dictator id factum accepit, ut lætis aliis uictoria parta, præ ſe ferret iram triſtitiamque, miſſoq; repente ſenatu, ſe excuria proripuit. Tum uero non Samnitium magis legiones, quam maieſtatem dictatoriam & diſciplinam militarem a magiſtro equitum uictam, & euerſam dictitans, ſi illi impune ſpretum imperium fuiſſet. Itaq; plenus minarum iræq; profectus in caſtra, quum maximis itineribus iſſet, non tamen præuenire famam aduentus ſui potuit, præcurrerant enim ab urbe, qui nuntiarent dictatorem auidum pœnæ uenire, alternis pœnæ uerbis T. Manlii facta laudantem. Fabius extemplo, cōcione aduocata, obteſtatus milites eſt, ut qua uirtute remp. ab infeſtiſſimis hoſtibus defendiſſent, eadem ſe, cuius ductu auſpicioq; uiciſſent, ab impotenti crudelitate dictatoris tutarentur. Venire amentem inuidia, iratum uirtuti alienæ felicitatique, furere quod ſe abſente reſp. geſta egregie eſſet, malle, ſi mutare fortunam poſſet, apud Samnites, quam Romanos uictoriam eſſe, imperium dictitare ſpretum, tanquam non eadem mente pugnari uetuerit, qua pugnatum doleat, & tunc inuidia impedire uirtutem alienam uoluiſſe, cupidiſſimiſq; ablaturū arma fuiſſe militibus, ne ſe abſente moueri poſſent, & nunc id furere, id ægre pati, quod ſine L. Papyrio nō inermes, non manci milites fuerint, quod ſe Q. Fabius, magiſtrum equitum duxerit, ac non accenſum dictatoris. Quid illū facturum fuiſſe, ſi (quod belli caſus ferunt, marſq; communis) aduerſa pugna eueniſſet? qui ſibi deuictis hoſtibus, rep. bene geſta, ita ut non ab illo unico duce melius geri potuerit, ſupplicium magiſtro equitum, & tunc uictori minetur? Neq; illum magiſtro equitum infeſtiorem, quam centurionibus, quam militibus eſſe, ſi poſſet, in omnes ſæuiturum fuiſſe, quia id nequeat, in unum ſæuire, & iam inuidiam tanquam ignem ſumma petere, in caput conſilii, in ducem incurrere. Si ſe ſimul cum gloria rei geſtæ extinxiſſet, tunc uictorem, uelut in capto exercitu dominantem, quicquid licuerit in magiſtro equitum, in militibus auſurum. Proinde adeſſent in ſua cauſſa oīum libertati, ſi conſenſum exercitus eundem, qui in prælio fuerit, intuenda uictoria uideat, & ſalutem unius omnibus curæ eſſe, inclinaturum ad clementiorem ſententiam animum, poſtremo ſe uitam fortunaſq; ſuas illorum fidei uirtutiq; permittere. Clamor e tota concione ortus, uti bonum animum haberet, neminem illi uim allaturum, ſaluis legionibus Romanis. Haud multo poſt dictator aduenit, claſſicoq; extemplo ad concionem aduocauit. Tum ſilentio facto, præco Q. Fabium magiſtrum equitum citauit, qui ſimul ex inferiore loco ad tribunal acceſſit, tum dictator quæro, inquit, de te Q. Fabi, quum ſummum imperium dictatoris ſit, pareantque ei C O S S. regia poteſtas, prætoreſq; iiſdem auſpiciis, quibus C O S S. creati, æquum cenſeas nec ne magiſtrum equitum dicto audientem eſſe? itemq; illud interrogo, quū me incertis auſpiciis profectum ab domo ſcirem, utrum mihi turbatis religionibus reſpublica in diſcrimen committenda fuerit, an auſpicia repetenda, nequid diis dubiis agerem? ſimul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam fuerit, num ea magiſter equitum ſolutus ac liber potuerit eſſe? Sed quid ego hæc interrogo? quum ſi ego tacitus abiſſem, tamen tibi ad uoluntatis interpretationem meæ dirigenda tua ſententia fuerit, quin tu reſpondeas uetuerimne quicquam rei me abſente agere? uetuerimne ſigna cum hoſtibus conferre? quo tu imperio meo ſpreto, incertis auſpiciis, turbatis religionibus, aduerſus morem militarem, diſciplinamq; maiorum, & numen deorum auſus es cum hoſte confligere? Ad hæc, quæ interrogatus es, reſponde, extra ea caue uocem mittas. Accede lictor accede. Aduerſus ſingula Q. Fabio quum reſpondere haud facile eſſet, & nunc quereretur accuſatorem eundem capitis ſui ac iudicem eſſe, modo uitam ſibi eripi citius, quam gloriam rerum geſtarum poſſe uociferaretur, purgaretque ſe inuicem, atque ultro accuſaret, tunc Papyrius redintegrata ira, ſpoliari magiſtrum equitum, ac uirgas & ſecures expediri iuſſit. Fabius fidem militum implorans, lacerantibus ueſtem lictoribus, ad triarios tumultum iam in concionem miſcentes ſe ſe recepit, inde clamor per totam concionem eſt perlatus, alibi preces, alibi minæ audiebantur. Qui proximi forte tribunali ſteterant, quia ſubiecti oculis imperatoris noſcitari poterant, orabant, ut parceret magiſtro equitum, neu cum eo exercitum damnaret. Extrema concio, & circa Fabium globus increpabant inclementem dictatorem, nec procul ſeditione aberant. Ne tribunal quidem ſatis quietum erat, legati circunſtantes ſellam orabant, ut rem in poſterum diem differret, & iræ ſuæ ſpatium, & conſilio tempus, daret, ſatis caſtigatam adoleſcentiam Fabii eſſe, ſatis deformatam uictoriam, ne ad extremum finem ſupplicii tenderet, neu unico iuueni, neu patri eius clariſſimo uiro, neu Fabiæ genti eam inureret ignominiam. Quum parum precibus, parum cauſſa proficerent, intueri ſæuientem concionem iubebant, ita iritatis militum animis ſubdere ignem ac materiam ſeditioni non eſſe ætatis, nō prudentiæ eius, neminem id Q. Fabio pœnam deprecanti ſuam uitio uerſurum, ſed dictatori, ſic occæcatus ira infeſtam multitudinem ī ſe prauo certamine mouiſſet. Poſtremo, ne id ſe grãæ dare Q. Fabii crederet, ſe iuſiurandum dare paratos eſſe non uideri reip. expedire in Q. Fabium eo tēpore animaduerti. His uocibus quum in ſe magis cōcitarēt dictatorem, quam magiſtro equitum placarent, iuſſi de tribunali deſcendere legati, & ſilentio nequiquam per præconem tentato, præ ſtrepitu ac tumultu nec ipſius dictatoris, nec apparitorum eius uox audiret, nox, uelut in prælio, certamini

finem fecit. Magiſter eqtum iuſſus poſtero die adeſſe, quũ oẽs affirmarent infeſtius Papyriũ exarſuꝝ, agitatum cõtentione ipſa exacerbatũq;, clam ex caſtris Romã ꝓfugit, & pr̃e authore M. Fabio, q ter iã C O S. dictatorq; fuerat, uocato extẽplo ſenatu, quũ maxime cõquereref apud pr̃es uim atq; iniuriã dictatoris, repente ſtrepitus ante curiam lictoꝝ ſubmouẽtiũ audit, & ipſe inſenſus aderat, poſteaq̃ cõperit ꝓfectũ ex caſtris, cũ expedito equitatu ſecutus. Iterata deinde cõtentione prehendi Papyrius Fabium iuſſit, ubi quũ deprecãtibus primoribus patꝝ, atq; uniuerſo ſenatu, ꝑſtaret incœpto imitis animus, tum pr̃ M. Fabius, q̃nquidem, inquit, apud te nec authoritas ſenatus, nec ætas mea, cui orbitatẽ paras, nec uirtus nobilitaſq; magiſtri equitũ a te ipſo noĩati ualet, nec preces, q̃ ſæpe hoſtem mitigauere, q̃ deoꝝ iras placant, tribunos plebis appello, & ꝓuoco ad populum, eũq; tibi ſugiẽti exercitus tui, fugiẽti ſenatus iudiciũ, judicẽ fero, qui certe unus pluſq̃ tua dictatura põt, polletq;, uidero ceſſuruſne ꝓuocationi ſis, cui rex Romanus Tullus Hoſtilius ceſſit? Ex curia in cõcionem itur, quo ubi cũ paucis dictator, cũ oĩ agmine principium magiſter eqtum aſcendiſſet, deduci eum de roſtris Papyrius in partem inferiorem iuſſit, ſecutus pr̃, bene agis inquit, quũ eo nos deduci iuſſiſti, unde priuati uocẽ mittere poſſemus. Ibi primo nõ tam perpetuæ orationes, quã altercationes exaudiebantur, uicit deinde ſtrepitum uox & indignatio Fabii ſenis, increpãtis ſuperbiam, crudelitatẽq; Papyrii, ſe quoq; dictatorem Romæ fuiſſe, nec a ſe quenquã nec plebis qdem hoiem, non centurionem, nõ militem uiolatũ, Papyrium tanq̃ ex hoſtium ducibus, ſic ex Romano imperatore uictoriã & triumphum petere. Quantum intereſſet inter moderationem antiquoꝝ, & nouã ſuperbiam crudelitatemq;? dictatorẽ Quintiũ Cincinnatum in L. Minutiũ conſulem ex obſidione a ſe abreptũ non ultra ſæuiſſe, quã ut legatũ ad exercitum pro cõſule relinqueret, M. Furium Camillum in L. Furio, qui cõtempta ſua ſenectute & authoritate fœdiſſimo cum euentu pugnaſſet, nõ ſolum in præſentia moderatũ iræ eſſe, nequid de collega ſecus populo, aut ſenatui ſcriberet, ſed quum reuertiſſet potiſſimũ ex tribunis conſularibus habuiſſe, quem ex collegis, optiõe a ſenatu data, ſocium ſibi imperii delegerit. Nam populi quidem, penes quẽ poteſtas oĩm rerum eſſet, ne iram quidẽ unq̃ atrociorẽ in eos fuiſſe, qui temeritate atq; inſcitia exercitus amiſiſſent, quam ut pecunia eos multaret, capite anquiſitum ob rem bello male geſtã de imperatore nullo ad eam diem eſſe, nũc ducibus Po. Romani, q̃ ne uictis quidẽ bello fas fuerit, uirgas & ſecures uictoribus, & iuſtiſſimos meritis triumphos intẽtari. Quid enim tandem paſſurũ fuiſſe filiũ ſuũ, ſi exercitum amiſiſſet? ſi ſuſus, ſugatus, caſtris exutus fuiſſet? quo ultra iram uiolentiãq; eius exceſſurã fuiſſe, quã ut uerberaret caretq;? Quã conueniens eſſe propter Q. Fabium ciuitatem in lætitia, uictoria, ſupplicationibus, ac gratulationibus eſſe, eũ ꝓpter quẽ deum delubra pateant, aræ ſacrificiis ſument, honore, donis cumulẽtur, nudatum uirgis lacerari in conſpectu Po. Romani, intuentẽ Capitoliũ, atq; arcẽ, deoſq; ab ſe duobus præliis haud fruſtra aduocatos? quo id aio exercitũ, qui eius ductu auſpiciiſq; uiciſſet, laturũ? quem luctum in caſtris Romanis, quam letitiam inter hoſtes fore? Hæc ſimul iurgans, querenſq;, deũ hominũq; fidem obteſtans, & complexus filium plurimis cũ lachrymis agebat. Stabat cum eo ſenatus maieſtas, fauor populi, tribunitium auxiliũ, memoria abſentis exercitus, ex altera parte imperium inuictum Po. Romani, & diſciplina rei militaris, & dictatoris edictum pro numine ſemper obſeruatum, & Manliana ĩperia, & poſthabita filii caritas publicæ utilitati iactabantur. Hoc etiam L. Brutũ, cõditorem Romanæ libertatis, antea in duobus liberis feciſſe, nunc pr̃es comes, & ſenes faciles, de alieno imperio ſpreto, tanq̃ rei paruæ diſciplinæ militaris euerſæ, iuuentuti gratiam facere, ſe tñ per ſtaturum incœpto, nec ei, qui aduerſus edictũ ſuum, turbatis religionibus, ac dubiis auſpiciis pugnaſſet, quicquam ex iuſta pœna remiſſurum. Maieſtas imperii perpetua ne eſſet, non eſſe in ſua poteſtate, L. Papyriũ nihil de eius iure diminuturum, optare ne poteſtas tribunitia inuiolata ipſa uiolet interceſſione ſua Romanum imperium, neu Po. Romanus in ſe potiſſimum dictatorem, & ius dictaturæ extinguat. Quod ſi feciſſet, non L. Papyriũ, ſed tribunos, ſed prauũ populi iudiciũ nequiquã poſteros accuſaturos, quũ polluta ſemel militari diſciplina, nõ miles centurionis, non centurio tribuni, nõ tribunus legati, nõ legatus cõſulis, non magiſter equitum dictatoris pareat imperio, nemo hominũ, nemo deorum uerecundiam habeat, non edicta imperatoꝝ, nõ auſpicia obſeruẽtur, ſine cõmeatu uagi milites in pacato in hoſtico errent, ĩmemores ſacramẽti licentia ſola, ubi uelint, exauthorent, infrequẽtia deſeranf ſigna, neq; conueniatur ad edictum, nec diſcernaf interdiu, nocte, æquo, iniquo loco, iniuſſu imperatoris pugnent, & nõ ſigna, nõ ordines ſeruent, latrocinii mõ cæca & fortuita ꝓ ſolẽni & ſacrata militia ſit. Hoꝝ criminũ uos reos in oĩa ſæcula offerte tribũi plebis, ueſtra obnoxia capita pro licentia Q. Fabii obiicite. Stupentes tribunos & ſuam iam uicem magis ãxios, quã eius, cui auxilium ab ſe petebatur, liberauit onere cõſenſus Po Romani, ad preces & obteſtationẽ uerſus, ut ſibi pœnam magiſtri equitum dictator remitteret, tribuni quoq; inclinatam rem in preces ſubſecuti, orare dictatorem inſiſtunt, ut ueniam errori humano, ueniam adoleſcentiæ Q. Fabii daret, ſatis eum pœnarum dediſſe, iam ipſe adoleſcens, iam pater M. Fabius, contentionis obliti, procumbere ad genua, & iram deprecari dictatoris. Tum dictator ſilentio facto bene habet, inquit, Quirites, uicit diſciplina militaris, uicit imperii maieſtas, q̃ in diſcrimine fuerũt, an ulla poſt hãc diẽ eſſent, non

noxæ

noxæ eximitur Q. Fabius,qui cõtra edictũ imperatoris pugnauit,ſed noxæ damnatus donaẽ Po.Romano,donatur tribunitiæ poteſtati,precariũ nõ iuſtum auxilium ferenti. Viue Q. Fabi felicior hoc conſenſu ciuitatis ad tuẽdũ te,quam in qua pauloante exultabas uictoria,uiue id facinus auſus, cuius tibi ne parens quidem,ſi eodẽ loco fuiſſet,quo fuit L.Papyrius,ueniam dediſſet.Mecum,ut uoles, reuerteris in grãm,Po Romano,cui uitam debes,nihil maius præſtiteris,quã ſi hic tibi dies ſatis documenti dederit,ut bello ac pace pati legitima imperia poſſis.Quum ſe nihil morari magiſtrum equitum pronuntiaſſet,digreſſum eũ templo lætus ſenatus,lætior populus circũfuſi, ac gratulantes hinc magiſtro equitũ,hinc dictatori,proſecuti ſunt,firmatumq; imperium militare haud minus periculo Q. Fabii,quam ſupplicio miſerabili adoleſcentis Manlii uidebatur.Forte ita eo anno euenit,ut quotieſcunq; dictator ab exercitu receſſit,hoſtes in Samnio mouerentur,cæterum in oculis exemplo erat Q.Fabius M.Valerio legato,qui in caſtris præerat,nequam uim hoſtium magis,quam trucem dictatoris iram timeret.Itaq; frumẽtatores, quum circunuenti ex inſidiis,cæſi loco iniquo eſſent , creditũ uulgo eſt ſubueniri eis a legato potuiſſe,ni triſtitia edicta exhorruiſſet,ea quoq; ira alienauit a dictatore militũ animos,iam ante infenſos,quod implacabilis Q. Fabio fuiſſet,& quod ſuis precibus negaſſet,ei Po.Romano ueniã dediſſet.Poſteaquã dictator,præpoſito in urbe L. Papyrio Craſſo magiſtro equitũ , Q. Fabio uetito quicquã pro magiſtratu agere,in caſtra rediit,neq; ciuibus ſatis lætus aduentus eius fuit,nec hoſtibus quicquam attulit terroris.Nãq; poſtero die,ſeu ignari ueniſſe dictatorẽ,ſeu adeſſet an abeſſet paruifacientes , inſtructa acie ad caſtra acceſſerunt , cæterum tantum momenti in uno uiro L. Papyrio fuit , ut ſi ducis conſilia fauor ſubſecutus militum foret, debellari eo die cum Samnitibus potuiſſe pro haud dubio habitũ ſit,ita inſtruxit aciem loco ac ſubſidiis,ita omni arte bellica firmauit.Ceſſatum a milite,ac de induſtria,ut obtrectaretur laudibus ducis,impedita uictoria eſt.Plures Samnitiũ cecidere,plures Romani uulnerati ſunt.Senſit peritus dux,quæ rẽs uictoriæ obſtaret,tpandum ingenium ſuum eſſe,& ſeueritatem,miſcẽdã comitati,itaq; adhibitis legatis ipſe circum ſaucios milites inſerens in tentoria caput,ſingulos,ut ſeſe haberent,rogitans,curã eorũ noiatim legatis tribuniſq; & præfectis de mandabat,rem per ſe popularem ita dexter egit, ut medendis corporibus animi multo plus militum imperatori reconciliarentur,nec quicquam ad ſalubritatem efficacius fuerit,q̃ quod grato aĩo ea cura accepta eſt.Refecto exercitu,cũ hoſte cõgreſſus haud dubia ſpe ſua militũq;,ita fudit fugauitq; Samnites,ut ille ultimus eis dies conferendi ſigna cum dictatore fuerit.Inceſſit deinde,qua duxit prædæ ſpes,uictor exercitus,perluſtrauitq; hoſtium agros,nulla arma, nullam uim nec apertam nec inſidiis expertus.Addebat alacritatem,qđ dictator prædã oẽm edixerat militibus,nec ira magis publica,quam priuatũ compendiũ in hoſtem acuebat.His cladibus ſubacti Sãnites pacẽ a dictatore petiere,cũ quo pacti,ut ſingula ueſtimẽta militibus,& annuũ ſtipendiũ darent. Quum ire ad ſenatũ iuſſi eſſent,ſecuturos ſe dictatorẽ reſponderunt,unius eius fidei uirtutiq; cãm ſuam cõmendantes,ita deductus ex Samnitibus exercitus.Dictator triumphans urbem eſt ingreſſus, & quum ſe dictatura abdicare uellet,iuſſu patrũ,priuſquã abdicaret,C O S S. creauit Claudium Sulpitium Longum iterum,Q. Aemylium Cæritanum.Samnites,infecta pace, quia de conditionibus agebaẽ,inducias annuas ab urbe retulerũt,nec earũ ipſarũ ſanctafides fuit,adeo poſteaq̃ Papyriũ abiſſe magiſtratu nuntiatum eſt,attrecti ad bellandũ animi ſunt. Claudio Sulpitio,Q.Aemylio(Aulum quidã annales habent conſulẽ)ad defectionẽ Samnitium Appulũ nouũ bellum acceſſit,utroq; exercitus miſſi,Sulpitio Samnites,Appulia Aemylio ſorte euenerũt.Sunt qui non ipſis Appulis bellum illatum,ſed ſocios eius gentis populos ab Samnitium ui atq; iniuriis defenſos ſcribant.Cæterũ fortuna Samnitiũ uix a ſeipſis eo tempore propulſantium bellum,propius ut ſit uero facit, non Appulis ab Samnitibus arma illata,ſed cum utraq; ſimul gente bellũ Romanis fuiſſe.Nec tamen res ulla memorabilis acta,ager Appulus Samniumq; euaſtatum,hoſtes nec hic,nec illic inuẽti.Romæ nocturnus terror ita ex ſomno trepidam repẽte ciuitatem exciuit,ut Capitolium atq; arx mœniaq; & portæ plena armatorũ fuerint,& quum concurſatum clamatũq; ad arma oĩbus locis eſſet,prima luce nec author, nec cauſſa terroris cõparuit.Eodem anno de Tuſculanis Flauia rogatiõe fuit iudicium.M.Flauius tribunus plebis tulit ad populũ,ut in Tuſculanos aĩaduerteretur,quorum ope ac conſilio Veliterni Priuernateſq; Po.Romano bellum feciſſent. Populus Tuſculanus cum coniugibus ac liberis Romam uenit, ea multitudo ueſte mutata,& ſpecie reorum tribus circuit , genibus ſe omnium aduoluens. Plus itaque miſericordia ad pœnæ ueniam, quam cauſſa ad crimen purgandum ualuit. Tribus omnes,præter Polliam , antiquarunt legem. Polliæ ſententia fuit, puberes uerberatos necari, coniuges liberoſque ſub corona lege belli uænire, memoriamq; eius iræ Tuſculanis in pœnæ tam atrocis authores manſiſſe ad patrum ætatem conſtat, nec quenquam ex Pollia tribu candidatum ferme datum ſuffragia ferre ſolitum. In ſequenti anno , Q. Fabio , L . Fuluio C O S S. A. Cornelius Aruina dictator, & M. Fabius Ambuſtus magiſter equitum, metu grauioris in Samnio belli, conducta enim pretio a finitimis iuuentus dicebatur , intentiore delectu habito , egregium exercitum aduerſus Samnites duxerunt . Caſtra in hoſtico incurioſe ita poſita, tanquam procul ab-

ẽt hoſtis, quum ſubito aduenere Samnitiũ legiones tanta ferocia, ut uallũ uſqꝫ ad ſtationẽ Romanã inferrent. Nox iam appetebat, id prohibuit munimẽta adoriri, nec diſſimulabát orta luce poſtero die facturos. Dictator ubi propiorem ſpe dimicationẽ uidit, ne militũ uirtuti dãno locus eſſet, ignibus crebris relictis, q conſpectũ hoſtiũ fruſtrarentur, ſilẽtio legiones educit, nec tamẽ fallere ꝑpter ꝑpinquitatem caſtroꝝ potuit, eques extemplo iſecutus ita inſtitit agmini, ut donec luceſceret ꝑlio abſtineret, nec pedeſtres qdem copiæ ante lucem caſtris egreſſæ. Eques luce demum auſus incurſare in hoſtẽ, carpendo nouiſſimos, premendo que iniquis ad tranſitum locis agmen, detinuit, interim pedes equitẽ aſſecutus, & totis iam copiis Samnis urgebat, tum dictator poſteaq̃ ſine magno incõmodo ꝑgredi non poterat, eum ipſum, in quo conſtiterat, locũ caſtris cõmuniri iuſſit. Id uero circunfuſo undiqꝫ equitatu, ut uallum peteref, opuſqꝫ inciperet, fieri nõ poterat. Itáqꝫ quum neqꝫ eundi neqꝫ manendi copiam eſſe uidet, inſtruit aciẽ, impedimentis ex acie remotis, inſtruuntur cõtra & hoſtes & animis, & uiribus pares. Auxerat id maxime aĩos, quod ignari loco iniquo nõ hoſti ceſſum, uelut fugiẽtes ac territos terribiles ipſi ſecuti fuerant. Id aliquandiu æquauit pugnã, iampridẽ deſueto Samnite clamorem Romani exercitus pati. At hercule illo die ab hora diei tertia ad octauam ita anceps dicitur certamẽ ſtetiſſe, ut neqꝫ clamor, ut primo ſemel concurſum eſt, ſublatus iteratus ſit, neqꝫ ſigna promota loco, retroue recepta, neqꝫ recurſum ab ulla ſit parte, in ſuo quiſqꝫ gradu obnixi, urgẽtes ſcutis, ſine reſpiratione ac reſpectu pugnabát, fremitus æqualis tenorqꝫ idem pugnæ in defatigationem ultimam, aut noctem ſpectabat. Iam uiris uires, iam ferro ſua uis, iam ducibus conſilia deerãt, quum ſubito Samnitiũ eqtes, quũ (turma una longius prouecta) accepiſſent impedimenta Romanoꝝ ꝓcul ab armatis ſine ꝑſidio, ſine munimẽto ſtare, auiditate prædæ impetum faciunt. Quod ubi dictatori nuntius trepidus attulit, ſine mõ, inquit, ſe præda præpediant, alii deinde ſuper alios diripi paſſim, ferriqꝫ fortunas militũ uociferabãtur. Tum magiſtro equitum accito, uides tu, inquit, M. Fabi ab hoſtium equite omiſſam pugnã? hærent impediti impedimẽtis nr̃is, aggredere (quod inter ꝑdandum oĩ multitudini euenit) diſſipatos, raros equis inſidentes, raros, quibus ferrũ in manu ſit, inuenies, equoſqꝫ, dum ꝑda onerãt, cæde inermes, cruentamqꝫ illis prædam redde, mihi legiones peditũqꝫ pugna curæ erũt, penes te equeſtre ſit decus. Equitũ acies, qualis q̃ eſſe inſtructiſſima poteſt, inuecta in diſſipatos impeditoſqꝫ hoſtes cæde oĩa replet, inter ſarcin[illegible] omiſſas repẽte obiacentes pedibus fugientium cõſternatorũqꝫ equorũ neqꝫ pugnæ, neqꝫ fugæ ſatis p[illegible]ntes cæduntur. Tum deleto ꝑpe equitatu hoſtiũ, M. Fabius, circunductis paulum alis, a tergo pede[illegible]rem aciẽ adoritur, clamor inde nouus accedens & Samnitiũ aĩos terruit, & dictator ubi reſpectãtes hoſtiũ anteſignanos, turbataqꝫ ſigna, & fluctuantem aciem uidit, tũ appellare, tum adhortari milites, tribunos, principeſqꝫ ordinum noĩatim ad iterandam ſecum pugnam uocare. Nouato clamore ſigna inferũtur, & quocũqꝫ ingrediebanť, magis magiſqꝫ turbatos hoſtes cernebãt. Eques ipſe iam primis erat in cõſpectu, & Cornelius reſpiciens ad manipulos militũ, quod manu, quod uoce poterat, monſtrabat uexilla ſe ſuoꝝ parmaſqꝫ cernere equitũ. Quod ubi auditũ, ſimul qꝫ uiſum eſt, adeo repente laboris per diem poene totũ tolerati, uulnerũqꝫ obliti ſunt, ut haud ſecus, quã ſi tum integri ẽ caſtris ſignũ pugnæ accepiſſent, concitauerint ſe in hoſtẽ, nec ultra Samnis tolerare terrorẽ equitũ, peditũqꝫ uim potuit, partim in medio cæſi, partim in fuga diſſipati ſunt. Pedeſtres reſtantes ac circũuentos cædunt, ab equite fugientiũ ſtrages eſt facta, inter quos & ipſe imperator cecidit. Hoc demũ prælũ Samnitiũ res ita infregit, ut oĩbus cõciliis fremerent, minime id quidem miꝝ eſſe, ſi impio bello, & cõtra foedus ſuſcepto, infeſtioribus merito diis, quã hoĩbus, nihil proſpere agerent, expiandũ id bellũ magna mercede luendũqꝫ eſſe. Id referre tantũ, utrũ ſupplicia noxio paucoꝝ, an omnium innoxio præbeãt ſanguine, audebantqꝫ iam quidẽ nominare authores armoꝝ. Vnũ maxime nomen per conſenſum clamantiũ Brutuli papyrii exaudiebatur. Vir nobilis potẽſqꝫ erat, haud dubie proximarum induciaꝝ ruptor, de eo coacti referre prætores decretũ fecerũt, ut Brutulus Papyrius Romanis dederetur, & cum eo præda omnis Romana, captiuiqꝫ Romã mitterentur, quæqꝫ res per fœciales ex fœdere repetitæ eſſent, ſecundum ius faſqꝫ reſtituerentur. Fœciales Romam, ut cẽſuerũt, miſſi, & corpus Brutuli exanime, ipſe morte uolũtaria ignominiæ ſe ac ſupplicio ſubtraxit, placuit cũ corpore bona eius quoqꝫ dedi, nihil tamen earũ rerum, præter captiuos, & ſiqua cognita ex præda ſunt, acceptũ eſt ſed cæteraꝝ rerum irrita fuit deditio. Dictator ex ſenatuſconſulto triũphauit. Hoc bello a COS S. bellatũ quidam authores ſunt, eoſqꝫ de Samnitibus triumphaſſe, Fabiũ etiam in Appuliã proceſſiſſe, atqꝫ inde magnas prædas egiſſe, nec diſcrepant qn dictator eo anno A. Cornelius fuerit. Id ambigiť, belline gerendi cauſſa creatus ſit, an ut eſſet qui ludis Romanis, quia L. Plautius prætor graui morbo forte implicitus erat, ſignum mittendis quadrigis daret, functuſqꝫ eo haud ſane memorandi imperii miniſterio, ſe dictatura abdicaret, nec facile eſt aut rem rei, aut authorem authori præferre. Viriatã memoriam funebribus laudibus reor, falſiſqꝫ imaginum titulis, dum familia ad ſe quæqꝫ famam rerum geſtarum honorumqꝫ fallente mendacio trahunt, inde certe & ſingulorum geſta, & publica monimenta rerum confuſa, nec quiſquam æqualis temporibus illis ſcriptor extat, quo ſatis certo authore ſtetur.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER NONVS.

SEQVITVR HVNC ANNVM NOBILIS CLADE Romana Caudina pax, T. Veturio Caluino, SP. Poſthumio COSS. Samnites eo anno imperatorē Claudium Pontium, Herenii filium, habuerunt, patre longe prudentiſſimo natum, primum ipſum bellatorem ducemque. Is ubi legati, qui ad dedendas res miſſi erant, pace infecta redierunt, ne nihil actū, inquit, hac legatione cenſeatis, expiatum eſt quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cæleſtium fuit. Satis ſcio, quibuſcunque diis cordi fuit ſubigi nos ad neceſſitatem dedendi res, quæ a nobis ex fœdere repetitæ fuerant, iis non fuiſſe cordi tam ſuperbe ab Romanis fœderis expiatiōem ſpretam. Quid enim ultra fieri ad placandos deos mitigandoſque homines potuit, quam quod nos fecimus? Res hoſtium in præda captas, quæ belli iure noſtræ uidebantur, remiſimus, authores belli, quia uiuos non potuimus, perfunctos iam fato dedimus, bona eorum, nequid ex contagione noxæ remaneret penes nos, Romam portauimus. Quid ultra tibi Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœderis debeo? quem tibi tuarum irarum, quem meorum ſuppliciorum iudicem feram? neminem neque publicum, neque priuatum fugio. Quod ſi nihil cum potentiore iuris humani relinquitur inopi, at ego ad deos uindices intollerandæ ſuperbiæ confugiam, & precabor, ut iras ſuas uertant in eos, quibus non ſuæ redditæ res, non alienæ accumulatæ ſatis ſint, quorum ſæuitiam non mors noxiorum, non deditio ex animatorum corporum, non bona ſequentia domini deditionem exatient, placari nequeant, niſi hauriendum ſanguinem, lanianda uiſcera noſtra præbuerimus. Iuſtum eſt bellum Samnites, quibus neceſſarium, & pia arma, quibus nulla, niſi in armis relinquitur ſpes. Proinde quum rerum humanarum maximum momentum ſit, quam propitiis rem, quam aduerſis agant diis, pro certo habete priora bella aduerſus deos magis, quam homines geſſiſſe, hoc quod inſtat ducibus ipſis diis geſturos. Hæc non læta magis, quam uera uaticinatus, exercitu educto circa Caudium, caſtra, quam poteſt occultiſſime, ducit, inde ad Calatiam, ubi iam COSS. Romanos caſtraque eſſe audiebat, milites decem paſtorum habitu mittit, pecoraque diuerſos alium alibi haud procul Romanis paſcere iubet præſidiis, ubi inciderint in prædatores, ut idem omnibus ſermo conſtet, legiones Samnitium in Appulia eſſe, Luceriam omnibus copiis circunſedere, nec procul abeſſe quin ui capiant. Iam & is etiam rumor ante de induſtria uulgatus uenerat ad Romanos, ſed fidem auxere captiui eo maxime, quod ſermo inter omnes congruebat. Haud erat dubium, quin Lucerinis opem Romanus ferret, bonis ac fidelibus ſociis, ſimul ne Appulia omnis ad præſentem terrorem deficeret, ea modo, qua irent, conſultatio fuit. Duæ ad Luceriam ferebant uiæ, altera propter oram ſuperi maris patens apertaque, ſed quanto tutior, tanto uere longior, altera per furcas Caudinas breuior, ſed ita natura loci eſt, ſaltus duo alti ſyluoſique ſunt, montibus circa ſe perpetuis inter ſe iuncti, iacet inter eos ſatis patens clauſus in medio campus herbidus aquoſuſque, per quem medium iter eſt, ſed antequam

uenias ad eum, intrandæ primæ anguſtiæ ſunt, & aut eadem, qua te inſinuaueris, retro uia repetenda, aut ſi ire porro pergas, per alium ſaltum arctiorem, impeditioremque euadendum. In eum campum uia alia per cauam rupem Romani remiſſo agmine, quum ad alias anguſtias protinus pergerent, ſeptas deiectu arborum, ſaxorumq; ingentiũ obiacente mole, inuenere. Quum fraus hoſtilis apparuiſſet, præſidium etiam in ſummo ſaltu conſpicitur, citati inde retro, qua uenerant, pergunt repetere uiam, eam quoq; clauſam ſua obice armiſq; inueniunt, ſiſtunt inde gradum ſine ullius imperio, ſtupor omnium animos, ac uelut torpor quidam inſolitus mẽbra tenet, intuenteſque alii alios, quum alterum quiſque magis mentis compotem ac conſilii ducerent, diu immobiles ſilent, deinde ubi prætoria conſulum erigi uidere, & expedire quoſdam utilia operi, quanquam ludibrio fore munientes, perditis rebus ac ſpe omni adempta cernebant, tamen ne culpam malis adderent, pro ſe quiſque, nec hortante ullo, nec imperante, ad muniendum uerſi, caſtra prope aquam uallo circundant, ſua ipſi opera laboremque irritum, præterquam quod hoſtes ſuperbe increpabant, cum miſerabili confeſſione eludentes. Ad COSS. mœſtos, ne aduocantes quidem in conſilium (quando nec conſilio, nec auxilio locus eſſet) ſua ſponte legati ac tribuni conueniunt, militeſque in prætorium uerſi, opem, quam uix dii immortales ferre poterant, ab ducibus expoſcunt. Querentes magis, quam conſulentes nox oppreſſit, quum pro ingenio quiſque fremerent, alius per obices uiarum, alius per diuerſa montium, per ſyluas, qua ferri arma poterant, eamus, modo ad hoſtem peruenire liceat, quem per annos iam prope XX. uicimus, omnia æqua ac plana erũt Romano in perfidum Samnitem pugnanti. Alius quo, aut qua eamus? num montes moliri ſede ſua paramus? dum hæc imminebunt iuga, qua tu ad hoſtem uenies? armati, inermes, fortes, ignaui, pariter omnes capti atq; uicti ſumus, ne ferrũ quidem ad bene moriendũ oblaturus eſt hoſtis, ſedens bellum conficiet. His inuicẽ ſermonibus, tanq̃ quietis immemores, nox traducta eſt. Ne Samnitibus quidem conſilium in tam lætis ſuppetebat rebus, itaq; uniuerſi Herennium Pontium patrẽ imperatoris per literas conſulendũ cenſuerunt. Iam is grauior annis non militaribus ſolũ, ſed ciuilibus quoq; abſceſſerat muneribus, in corpore tamen affecto uigebat uis animi cõſiliiq;. Is ubi accepit ad furcas Caudinas inter duos ſaltus clauſos exercitus Romanos, cõſultus ab nuntio filii cenſuit omnes inde quãprimum inuiolatos dimittẽdos, quæ ubi ſpreta ſententia eſt, iterumq; eodem remeãte nuntio cõſulebatur, cenſuit ad unũ omnes interficiendos. Quæ ubi tam diſcordia inter ſe uelut ex ancipiti oraculo reſponſa data ſunt, quãquam filius ipſe in primis iam animum quoq; patris conſenuiſſe in affecto corpore rebatur, tamen conſenſu omniũ uictus eſt, ut ipſum in conſilium acciperet. Nec grauatus ſenex plauſtro in caſtra ducitur, aduectus uocatuſq; in cõciliũ ita ferme locutus eſt, ut nihil ſententiæ ſuæ mutaret, cauſſas tantum adiiceret. Priore ſe conſilio, quod optimum duceret, cum potentiſſimo populo per ingens beneficiũ perpetuam firmare pacẽ amicitiamq;, altero conſilio in multas ætates, quibus (amiſſis duobus exercitibus) haud facile receptura uires Romana res, bellũ differre, tertiũ nullum conſiliũ eſſe. Quũ filius aliiq; principes percunctando exquirerent, quid ſi media uia conſiliũ caperetur, ut & dimitterentur incolumes, & leges his iure belli uictis imponerentur? Iſta quidẽ ſentẽtia, inquit, ea ẽ, quæ neq; amicos parat, neq; inimicos tollit, ſeruate mõ quos ignominia irritaueritis. Ea eſt Romana gens, q̃ uicta quieſcere neſciat, uiuet ſemper in pectoribus illoꝝ quicquid iſthuc præſens neceſſitas iniunxerit, neq; eos ante multiplices pœnas expetitas a nobis quieſcere ſinet. Neutra ſentẽtia accepta, Herennius domum aduectus. Et in caſtris Romanis quũ fruſtra multi conatus ad erumpẽdum capti eſſent, etiam omnium rerum inopia eſſet, uicti neceſſitate legatos mittunt, qui primũ pacem peterent æquam, ſi pacem non impetrarent, prouocarent ad pugnam. Tum Pontius debellatum eſſe reſpondit, & quoniam ne uicti quidem ac capti fortunam fateri ſcirent, inermes cũ ſingulis ueſtimẽtis ſub iugum miſſurum, alias cõditiones pacis æquas uictis ac uictoribus fore, ſi agro Samnitium decederetur, coloniæ abducerentur, ſuis inde legibus Romanum ac Samnitẽ æquo fœdere uicturũ, his cõditionibus paratũ ſe eſſe fœdus cum COSS. ferire, ſiquid eorum diſpliceat, legatos iam redire ad ſe uetuit. Hæc quũ legatio renũciaret, tantus gemitus omniũ ſubito exortus eſt, tantaq; mœſtitia inceſſit, ut non grauius accepturi uiderentur, ſi nuntiaretur oĩbus eo loco mortem oppetẽdam eẽ. Quum diu ſilentiũ fuiſſet, nec COSS. aut pro fœdere tam turpi, aut contra fœdus tam neceſſariũ hiſcere poſſent, tum L. Lentulus, qui tum princeps legatorum uirtute atq; honoribus erat, patrem, inquit, meum COSS. ſæpe audiui memorãtem, ſe in Capitolio unum non fuiſſe authorem ſenatui redimendæ auro a Gallis ciuitatis, quando nec foſſa ualloq; ab ignauiſſimo ad opera ac muniendum hoſte clauſi eſſent, & erumpere ſi non ſine periculo magno, tamen ſine certa pernitie poſſent. Quod ſi illis, ut decurrere ex Capitolio armatis in hoſtem licuit, quo ſæpe modo obſeſſi in obſidentes eruperunt, ita nobis æquo, aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoſte copia eſſet, non mihi paterni animi indoles in cõſilio dando deeſſet. Equidẽ mortẽ ꝑ patria præclarã eſſe fateor, & me uel deuouere pro Po. Romano, legionibuſq;, uel in medios me mittere hoſtes paratus ſum, ſed hic patriam uideo, hic quicquid Romanarum legionum eſt, quæ ſi pro ſeipſis ad mortem ruere uolunt, quid habent,

bent,quod morte ſua ſeruēt? tecta urbis dicat aliquis & mœnia,& eam turbam,a qua urbs incolitur, immo hercule produntur ea magis omnia deleto hoc exercitu,non ſeruantur. Quis enim ea tuebit? imbellis uidelicet atq; inermis multitudo? tā hercule,quam a Gallorū īpetu defendit,an a Veiis exercitū,Camillūq; ducem implorabunt? Hic oīs ſpes opeſq; ſunt,quas ſeruādo patriam ſeruamus, dedēdo ad necem patriam deſerimus ac ꝑdimus. At fœda atq; ignominioſa deditio eſt, ſed ea caritas patriæ eſt,ut tam ignominia eam,quā morte noſtra,ſi opus ſit,ſeruemus. Subeat̃ ergo iſta, quātacūq; ē, indignitas,& pareatur neceſſitati,quā ne dii quidē ſuperant. Ite C O S S. redimite armis ciuitatē,quā auro maiores noſtri redemerūt. C O S S. profecti ad Pontiū in colloquiū,quū de fœdere uictor agitaret,negarūt iniuſſu populi fœdus fieri poſſe,nec ſine fœcialibus cærimoniaq; alia ſolenni. Itaq; nō, ut uulgo credunt,Claudiuſq; etiam ſcribit,fœdere pax Caudina,ſed per ſponſionem facta eſt, quid enim aut ſponſoribus in fœdere opus eſſet,aut obſidibus,ubi precatione res tranſigit? per quē populum fiat,quo minus legibus dictis ſtetur,ut eum ita Iuppiter feriat,quēadmodū a fœcialibus porcus feriat? Spoponderūt C O S S. præfecti,legati,q̃ſtores,tribuni militū,noīaq; omniū, q ſpoponderūt, extant,ubi ſi ex fœdere acta res eſſet,præterquā duorū fœcialiū nō extarent,& ꝓpter neceſſariam fœderis dilationem,obſides etiam ſexcenti equites imperati,qui capite luerent,ſi pacto non ſtaretur,tēpus inde ſtatutum tradendis obſidibus,exercituq; inermi mittendo. Redintegrauit luctum in caſtris cōſulum aduētus,ut uix ab iis abſtinerent manus,quorum temeritate in eum locum deducti eſſent, quorum ignauia fœdus inde,quam ueniſſent,abituri. Illis non ducem locorum,nō exploratorē fuiſſe,bæluarum modo cæcos in foueam miſſos,alii alios intueri,contemplari arma mox tradenda,& inermes futuras dextras,obnoxiaque corpora hoſti. Proponere ſibimet ipſi ante oculos iugum hoſtile, & ludibria uictoris,& uultus ſuperbos,& per armatos inermiū iter,inde fœdi agminis miſerabilem uiam per ſociorum urbes,reditum in patriam ac parentes,quo ſæpe ipſi maioreſq; eorum triumphātes ueniſſent. Se ſolos ſine uulnere,ſine ferro,ſine acie uictos,ſibi non ſtringere licuiſſe gladios,nō manum cū hoſte conferre,ſibi nequiquam animos datos. Hæc fremētibus hora fatalis ignominiæ aduenit,omnia triſtiora experiundo factura,quam quæ præceperant animis. Iam primū cū ſingulis ueſtimentis inermes extra uallum exire iuſſi,& primi traditi obſides , atq; in cuſtodiam abducti. Tum a C O S S. abire lictores iuſſi,paludamentaq; detracta tantam inter eos,qui pauloante eos execrantes dedendos lacerādoſq; cenſuerant,miſerationem fecit,ut ſuæ quiſq; conditionis oblitus ab illa deformatione tātæ maieſtatis,uelut a nefando ſpectaculo,auerteret oculos. Primi C O S S. prope ſeminudi ſub iugum miſſi,tum ut quiſq; gradu proximus erat,ita ignominiæ obiectus,tū deinceps ſingulæ legiones. Circumſtabant armati exprobrantes eludenteſq;,gladii etiā pleriſq; intentati,uulnerati quidā necatiq;,ſi uultus eorū indignitate rerum acrior uictorem offendiſſet. Ita traducti ſub iugum,& quod pœne grauius erat,per hoſtium oculos,quum ex ſaltu euaſiſſent,ac ſi uelut ab inferis extracti,tū primum lucem aſpicere uiſi ſunt,tamen ipſa lux ita deforme intuētibus agmē omni morte triſtior fuit. Itaq; quum ante noctem Capuam peruenire poſſent incerti de fide ſociorum,& quod pudor præpediebat,circa uiam haud procul Capua omnium egena corpora humi proſtrauerūt. Quod ubi eſt Capuam nuntiatum,euicit miſeratio iuſta ſociorū ſuperbiā ingenitam Campanis,confeſtim inſignia ſua C O S S. faſces,lictores,arma,equos,ueſtimenta,cōmeatus militibus benigne mittunt,& uenientibus Capuā cunctus ſenatus populuſq; obuiam egreſſus,iuſtis omnibus hoſpitalibus priuatiſq; & publicis fungitur officiis,neq; illis ſociorū comitas,uultuſq; benigni,& alloquia nō mō ſermonem elicere , ſed ne ut oculos quidem attollerent,aut conſolantes amicos contra intuerentur, efficere poterant, adeo ſuper mœrorem pudor quoq; effugere colloquia,& cœtus hominū,cogebat. Poſtero die quum iuuenes nobiles miſſi a Capua,ut proficiſcentes ad finem Campanum proſequerentur,reuertiſſent,uocatiq; in curiam percūctantibus maioribus natu,multo ſibi mœſtiores,& abiectiores animi uiſos referrent,adeo ſilens ac prope mutum agmen inceſſiſſe,tacere indolem illam Romanam,ablatoſq; cū armis animos,non reddere ſalutem,non ſalutantibus dare reſponſum,non hiſcere quēquam præ metu potuiſſe,tanquam ferentibus adhuc ceruicibus iugum,ſub quod emiſſi eſſent. Habere Samnites uictoriam non præclaram ſolum,ſed etiam perpetuam,cepiſſe enim eos non Romam,ſicut ante Gallos,ſed quod multo bellicoſius fuerit,Romanam uirtutem ferociamque. Quum hæc dicerentur audirenturq;,& deploratum pœne Romanum nomen in conſilio ſociorum fideliū eſſet,dicitur Ouillius Acalauius,Oui filius,clarus genere factiſq;,tum etiam ætate uerēdus,longe aliter ſe habere rem dixiſſe,ſilentium illud obſtinatum,fixoſq; in terrā oculos,& ſurdas ad omnia ſolatia aures,& pudorem intuendæ lucis,ingentē molem irarum ex alto animi cientis indicia eſſe,aut Romana ſe ignorare ingenia,aut ſilentium illud Samnitibus flebiles breui clamores gemituſq; excitaturum, Caudinæq; pacis aliquāto Samnitibus,quā Romanis triſtiorē memoriā fore,qppe ſuos quēq; eorū animos habiturum,ubicunq; congreſſuri ſint,ſaltus Caudinos non ubiq; Samnitibus fore. Iam Romæ & ſua infamis clades erat, obſeſſos primum audierunt, triſtior deinde ignominioſæ pacis, quam periculi nuntius fuit. Ad famam obſidionis delectus haberi cœptus erat , dimiſſus deinde auxiliorum

apparatus, poſteaꝗ deditioné tam fœde factam acceperũt, extéploq; ſine ulla publica authoritate concessum in oém formã luctus eſt. Tabernæ circa foꝶ clauſæ, iuſtitiũq; in foro ſua ſpõte cœptũ, priuſꝗ indictũ, lati claui, ãnuli aurei poſiti, pœne mœſtior exercitu ipſo ciuitas eſſe, nec ducibus ſolũ atq; authoribus ſponſoribuſq; pacis iraſci, ſed innoxios ét milites odiſſe, & negare urbe tectiſue accipiendos. Quam concitationem animoꝶ fregit aduentus exercitus, etiam iratis miſerabilis, non enim tanquã in patriam reuertentes ex inſperato incolumes, ſed captorum habitu uultuq; ingreſſi ſero in urbé, ita ſe, in ſuis quiſq; tectis abdiderunt, ut poſtero die atq; inſequentibus diebus nemo eoꝶ foꝶ aut publicum aſpicere uellet. C O S S. in priuato abditi nihil pro magiſtratu agere, niſi quod expreſſum ſenatuſconſulto eſt, ut dictatorem dicerent comitioꝶ cã. Q. Fabium Ambuſtum dixerunt, & P. Aemyliũ Pætum magiſtrũ equitũ, quibus uitio creatis, ſuffecti M. Aemylius Pappus dictator, L. Valerius Flaccus magiſter equitũ, nec per eos comitia habita, & quia tedebar populum omnium magiſtratuũ eius anni, res ad iterregnũ rediit, interreges Q. Fabius Maximus, M. Valerius Coruinus, is C O S S. creauit Q. Publiũ Philonem, & L. Papyrium Curſorem iterum, haud dubio conſenſu ciuitatis, quod nulli ea rempeſtate duces clariores eſſent. Quo creati ſunt die, eo (ſic enim placuerat patribus) magiſtratum interunt, ſolennibuſq; ſanctis perfectis, de pace Caudina retulerunt, & Publius, penes qué faſces erant, dic Sp. Poſthumi, inquit, qui ubi ſurrexit, eodem illo uultu, quo ſub iugum miſſus erat, haud ſum ignarus, inquit, C O S S. ignominiæ non honoris cã me primũ excitatũ, iuſſumq; dicere, nõ tanquã ſenatorem ſed tanꝗ reum tam infelicis belli, quã ignominioſæ pacis. Ego tamen quando neq; de noxa noſtra, neq; de pœna retuliſtis, omiſſa defenſione, quæ non difficillima eſſet apud haud ignaros fortunarum humanaꝶ neceſſitatumq;, ſententiam de eo, de quo retuliſtis, paucis peragã, quæ ſententia teſtis erir, mihine an legionibus ueſtris pepercerim, quũ me ſeu turpi, ſeu neceſſaria ſponſione obſtrinxi, qua tamen (quando iniuſſu populi facta eſt) non tenetur Po. Romanus, nec quicquã ex ea prærerꝗ corpora nr̃a, debentur Samnitibus. Dedamur per fœciales nudi uinctiq;, exoluamus religiõe populum, ſiqua obligauimus, nequid diuini aut humani obſtet, quominus iuſtũ piumq; de integro ineatur bellum, iretea C O S S. exercitum ſcribere, armare, educere placet, nec prius ingredi hoſtiũ fines, quam omnia iuſta in deditionem noſtram perfecta erunt. Vos dii immortales precor, quæſoq;, ſi uobis nõ fuit cordi SP. Poſthumiũ, T. Veturiũ C O S S. cum Samnitibus ꝓſpere bellum gerere, at uos ſatis habeatis uidiſſe nos ſub iugũ miſſos, uidiſſe ſponſione infami obligatos, uidere nudos uictoſque hoſtibus deditos, omnem iram hoſtium noſtris capitibus excipientes, nouos C O S S. legioneſq; Romanas ita cum Samnite gerere bellum uelitis, ut omnia ante nos C O S S. bella geſta ſunt. Quæ ubi dixit, tanta ſimul admiratio miſeratioq; uiri inceſſit homines, ut mõ uix crederent illum eundem eẽ SP. Poſthumium, qui author tam fœdæ pacis fuiſſet, modo miſerarentur, quod uir talis etiam præcipuum apud hoſtes ſuppliciũ paſſurus eſſet ob irã diremptæ pacis. Quum oẽs laudibus modo proſequentes uirum in ſententiam eius pedibus irent, tentata pauliſper interceſſio eſt a L. Liuio, & Q. Melio tribunis plebis, qui neq; exolui religione populum aiebant deditione ſua, niſi omnia Samnitibus qualia apud Caudium fuiſſent, reſtituerentur, neque ſe pro eo, quod ſpondendo pacem ſeruaſſent, exercitum Po. Romani pœnã ullã meritos eſſe, neq; ad extremũ, quum ſacroſancti eſſent, dedi hoſtibus uiolariue poſſe. Tum Poſthumius interea dedite, inquit, ꝓfanos nos, quos ſalua religiõe poteſtis, dedetis deinde & iſtos ſactoſanctos, quum primũ magiſtratu abierint, ſed ſi me audiatis, priuſquã dedantur hic in comitio uirgis cæſos, hanc iam ut intercalatæ pœnæ uſurã habeãt. Nam quod deditiõe noſtra negãt exolui religiõe populum, id iſtos magis ne dedantur, quam quia ita res habeat, dicere, qs adeo iuris fœcialium expers eſt, qui ignoret? neq; ego inficias eo P.C. tam ſponſiones, quam fœdera ſancta eſſe apud eos homines, apud quos iuxta diuinas religiones fides humana colitur, ſed iniuſſu populi nego quicquam ſanciri poſſe, quod populum teneat. An ſi eadem ſuperbia, qua ſponſionem iſtã expreſſerũt nobis Samnites, coegiſſent nos uerba legitima dedentium urbes nuncupate, deditũ Po. Romanũ uos tribuni diceretis? & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas Samnitium eſſe? omitto deditionem, quoniã de ſponſione agitur. Quid tandé? ſi ſpopõdiſſemus urbé hãc relicturũ Po. Romanum? ſi incenſurum? ſi magiſtratus, ſi ſenatum, ſi leges non habituꝶ? ſi ſub regibus futurum? Dii meliora, inquis, atqui nõ indignitas rerum ſponſioni uinculũ leuat. Siquid eſt, in quo obligari populus poſſit, in omnibus põt, & ne illud quidé, quod quoſdam forſitan moueat, refert, C O S. an dictator, an prætor ſpoponderit, & hoc ipſi etiã Samnites iudicauerũt, quibus nõ fuit ſatis C O S S. ſpondere, ſed legatos, quæſtores, tribunos militum ſpondere coegerunt. Nec a me nunc quiſquam quæſiuerit, quid ita ſpopõderim, quum id nec conſulis ius eſſet, nec illis ſpondere pacem, quæ mei nõ erat arbitrii, nec pro uobis, qui nihil mandaueratis, poſſem. Nihil ad Caudium P.C. humanis conſiliis geſtum eſt, dii immortales & ueſtris, & hoſtiũ imperatoribus mentem ademerunt, nec nos in bello ſatis cauimus, & illi male partam uictoriam male perdiderunt, dum uix locis, quibus uicerant, credũt, dum quacũq; conditiõe arma uiris in arma natis auferre feſtinãt. An ſi ſana mens fuiſſet, difficile illis fuit, dũ ſenes ab domo ad cõſultãdum acceſſunt, mittere Romã legatos, cũ ſenatu, cũ pplo de pace

& fœdere

& fœdere agere? tridui iter expeditis erat, interea in induciis res fuiſſet, donec ab Roma legati aut uictoriam illis certã, aut pacem afferrent, ea demum ſponſio eſſet, qua populi iuſſu ſpopõdiſſemus, ſed neq; uos tuliſſetis, nec nos ſpopondiſſemus, nec fas fuit alium reꝝ exitum eſſe, quam ut illi uelut ſõnio lætiore, quam qđ mentes eoꝝ capere poſſent, nequiquam eluderentur, & noſtrum exercitum eadem, quæ impedierat, fortuna expediret, uanam uictoriam uanior irritam faceret pax, ſponſio interponeretur, quæ neminem præter ſponſorem obligaret. Quid.n. uobiſcum P.C.? quid cum Po. Romano actum eſt? qs uos appellare poteſt? qs ſe a uobis dicere deceptum? hoſtis an ciuis? hoſti nihil ſpopõdiſtis, ciuem neminem ſpondere pro uobis iuſiſtis, nil ergo uobis, nec nobiſcum eſt, quibus nihil mãdaſtis, nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egiſtis. Samnitibus ſponſores nos ſumus, rei ſatis locupletes in id, quod noſtrum eſt, in id quod præſtare poſſumus, corpora noſtra & aĩos, in hæc ſeuiant, in hoc ferꝛ, in hæc iras acuant. Quod ad tribunos plebis attinet, conſulite utꝝ præſens deditio eoꝝ fieri poſſit, an in diem differatur, nos interim T. Veturi, uoſq; cæteri uilia hæc capita luendæ ſponſioni feramus, & noſtro ſupplicio liberemus Romana arma. Mouit P.C. tum cauſſa, tum author, nec cæteros ſolum, ſed tribunos etiam plebei, ut ſe in ſenatus dicerent fore poteſtate, magiſtratu inde ſe extẽplo abdicauerunt, traditiq; fœcialibus cum cæteris Caudium ducendi. Hoc facto ſenatuſcõſulto lux quædam affulſiſſe ciuitati uiſa eſt, Poſthumius in ore erat, eum laudibus ad cælum ferebãt, deuotioni P. Decii conſulis, & aliis claris facinoribus æquabant, emerſiſſe ciuitatem ex obnoxia pace illius cõſilio & opera, ipſum ſe cruciatibus & hoſtium iræ offerre, piacula pro Po. dare Romano, arma cuncti ſpectant & bellum, quod deſiderant futurum, ut congredi armatis cum Samnite liceat. In ciuitate ira odioq; ardente delectus oĩum prope uoluntarioꝝ fuit, reſcriptæ ex eodem milite nouæ legiones, ductuſq; ad Caudium exercitus. Progreſſi fœciales, ubi ad portam uenere, ueſtem detrahi pacis ſponſoribus iubent, manus poſt tergum uinciri. Quum apparitor uerecundia maieſtatis Poſthumium laxe uinceret, quin tu, inquit, adduces loꝝ, ut iuſta fiat deditio? Tum ubi in cœtum Samnitium, & ad tribunal Pontii uentum eſt, A. Cornelius Aruina fœcialis ita uerba fecit. Quandoquidem hiſce hoĩes iniuſſu Po. Romani Quiritium fœdus ictum iri ſpoponderunt, atq; ob eam rem noxam nocuerũt, ob eam rem, quo Po. Romanus ſcelere impio ſit ſolutus, hoſce homines uobis dedo. Hæc dicente fœciali Poſthumius genu, ſemur, quanta maxime potuit ui, perculit, & clara uoce ait, ſe Samnitem. ciuẽ eſſe, illum legatum fœcialem a ſe contra ius gentium uiolatum, eo iuſtius bellum geſturos. Tum Põtius, nec ego iſtam deditionem accipiam, inqt, nec Samnites ratam habebunt, quin tu Sp. Poſthumi, ſi deos eſſe cenſes, aut oĩa irrita facis, aut pacto ſtas? Samniti populo oẽs, quos in poteſtate habuit, aut pro iis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te captum uictori, cum qua potes fide, reſtituis? Po. Romanum, appello quem ſi ſponſionis ad furcas Caudinas factæ pœnitet, reſtituat legiones intra ſaltum, quo ſeptæ fuerunt, nemo quenquã deceperit, omnia pro infecto ſint, recipiant, arma, quæ ꝑ pactionem tradiderunt, redeant in caſtra ſua, quicquid pridie habuerunt, quam in colloqum eſt uentũ, habeant, tum bellum, & fortia conſilia placeant, tunc ſponſio & pax repudictur, ea fortuna iis locis, q̃ ante pacis mentionem habuimus, geramus bellũ, nec Po. Romanus conſulũ ſponſionem, nec nos fidem Po. Romani accuſemus. Nunquamne cauſſa defiet, cur uicti pacto nõ ſtetis? Obſides Porſenæ dediſtis, furto eos ſubduxiſtis, auro ciuitatẽ a Gallis redemiſtis, inter accipiendum auꝝ cæſi ſunt, pacem nobiſcum pepigiſtis, ut legiones uobis captas reſtitueremus, eã pacem irritam facitis, & ſemp aliquã fraudi ſpeciẽ iuris imponitis. Non ꝓbat Po. Romanus ignominioſa pace legiones ſeruatas? pacem ſibi hẽat, legiones captas uictori reſtituat. Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fœcialibus cerimoniis dignũ erat, ut qdem tu, qđ petiſti, per pactionẽ hẽas tot ciues incolumes, ego pacem, quã hoſti tibi remittendo pactus ſum, non hẽam? hoc tu A. Corneli, hoc uos fœciales iuris gentiũ dicitis? Ego uero iſtos, quos dedi ſimulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror, quo minus in ciuitatẽ obligatam ſponſione cõmiſſa iratis oĩbus diis, quoꝝ eluditur numen, redeant, geratur bellum, quando SP. Poſthumius modo legatum fœcialẽ genu perculit, ita dii credent Samnitẽ ciuem Poſthumium, non ciuem Romanũ eſſe, & a Samnite Romanũ legatum uiolatum, eo uobis iuſtũ in nos factum bellum. Hæc ludibria religionũ non pudere in lucem ꝓferre? & uix pueris dignas ambages ſenes ac cõſulares fallendæ fidei exqrere? I lictor, deme uincula Romanis, moratus ſit nemo, quo minus, ubi uiſum fuerit, abeant. Et illi quidem forſitan & publica, ſua certe liberata fide, ab Caudio in caſtra Romana inuiolati redierunt Samnitibus pro ſupba pace infeſtiſſimũ cernentibus renatum bellum, oĩa, quæ deinde uenerũt, non in aĩs ſolum, ſed ꝓpe in oculis eſſe, & ſero ac nequiq̃ laudare ſenis Pontii utraq; conſilia, inter quæ ſe media lapſos uictoriæ poſſeſſionẽ pace incerta mutaſſe, & beneficii & maleficii occaſione amiſſa, pugnaturos cũ eis, quos potuerint in ꝑpetuum uel inimicos tollere, uel amicos facere, adeoq; nullo dũ certamine inclinatis uiribus poſt Caudinã pacem aĩ mutauerant, ut clariorem inter Romanos deditio Poſthumium, quã Pontium incruenta uictoria inter Sãnites faceret, & geri poſſe bellũ Romani ꝓ uictoria certa hẽrent, Samnites ſimul rebellaſſe & uiciſſe crederent Romanũ. Inter hæc Satricani ad Samnites defecerant, & Frægellæ colonia nec opinato aduentu Samnitiũ (fuiſſe & Satricanos cũ iis

ſatis conſtat) nocte occupata eſt, timor inde mutuus utroſq; uſq; ad lucẽ quietos tenuit, lux pugnæ initium fuit, quam aliquandiu æquam & q̃a pro aris & focis dimicabant, & q̃a ex tectis adiuuabat imbellis multitudo, tamen Fregellani ſuſtinuerunt. Fraus deinde rem inclinauit, quod uocẽ audiri præconis paſſi ſunt incolumem abituꝝ, qui arma poſuiſſet, ea ſpes remiſit a certamine aĩos, & paſſim arma iactari cœpta. Pertinacior pars armata ꝑ auerſam portam erupit, tutiorq; eis audacia fuit, quam incautus ad credendũ cæteris pauor, quos circundatos igni, nequĩq̃ deos fidemq; inuocantes Samnites concremauerunt. C O S S. inter ſe partiti ꝓuincias, Papyrius in Appuliam ad Luceriã pergit, ubi eq̃tes Romani obſides ad Caudiũ dati cuſtodiebant̃, Publius in Samnio ſubſtitit adducens Caudinas legiones. Diſtendit ea res Samnitium aĩos, quod nec ad Luceriã ire, ne a tergo inſtaret hoſtis, nec manere, ne Luceria interim amitteret̃, ſatis audebant, optimũ uiſum eſt committere rem fortunæ, & tranſigere cum Publio certamen, itaq; in aciẽ copias ducunt, aduerſus quos Publius C O S. quũ dimicaturus eſſet, prius alloq̃ndos milites ratus concionẽ aduocari iuſſit, cæteꝝ ſicut ingenti alacritate ad prætorium cõcurſum eſt, ita præ clamore poſcentiũ pugnam nulla adhortatio ĩperatoris audita eſt, ſuus cuiq; animus memor ignominiæ adhortator aderat. Vadunt igitur in prælium urgentes ſigniferos, & ne mora in concurſu pilis emittendis, ſtringẽdiſq; inde gladiis eſſet, pila uelut dato ad id ſigno abiciunt, ſtrictiſq; gladiis curſu in hoſtẽ feruntur; nihil illic ĩperatoriæ artis ordinibus, aut ſubſidiis locandis fuit, oĩa ira militaris ꝓpe ueſano ordine egit. Itaq; non fuſi modo hoſtes ſunt, ſed ne caſtris quidẽ ſuis fugã impedire auſi, Appuliam diſſipati petiere, Luceriã tamen coacto rurſus in unum agmine eſt peruentum. Romanos ira eadẽ, quæ per mediam hoſtiũ aciem intulerat, & in caſtra ꝑtulit, ibi plus q̃ in acie ſanguinis ac cædis factũ, prædæq; pars maior ira corrupta. Exercitus alter cum Papyrio conſule, locis maritimis ꝑuenerat Arpos per oĩa pacata Samnitum magis iniuriis & odio, quam beneficio ullo Po Romani, nã Samnites ea tempeſtate in montibus uicatĩ habitantes cãpeſtria & maritima loca contemptu cultoꝝ molliore, atq; (ut euenit fere) locis ſimili genere, ipſi montani atq; agreſtes depopulabant̃, quæ regio ſi fida Samnitibus fuiſſet, aut ꝑuenire Arpos exercitus Romanus neq̃ſſet, aut interiecta inter Romã & Arpos penuria reꝝ oĩum excluſos a cõmeatibus abſumpſiſſet. Tum quoq; ꝓfectos inde ad Luceriam iuxta obſidentes obſeſſoſq; inopia uexauit, oĩa ab Arpis Romanis ſuppeditabantur, cæteꝝ adeo exigue, ut militi occupato ſtationibus uigiliiſq; & ope, eques folliculis in caſtra ab Arpis frumentum ueheret, interdum occurſu hoſtiũ cogeretur abiecto ab equo frumento pugnare, & obſeſſis priuſq̃ alter C O S. uictore exercitu aduenit, & commeatus ex mõtibus Samnitiũ inuecti erant, & auxilia intromiſſa. Arctiora oĩa aduentus Publii fecit, q̃ obſidione delegata in curam collegæ uacuus ꝑ agros cuncta infeſta commeatibus hoſtiũ fecerat. Itaq; quum ſpes nulla eſſet diutius obſeſſos inopiam laturos, coacti Samnites, q̃ ad Luceriam caſtra hẽbant, undiq; contractis uiribus ſigna cum Papyrio conferre. Per id tp̃s parantibus utriſq; ſe ad præliũ, legati Tarentini interueniunt denunciantes Samnitibus, Romaniſq;, ut bellum omitterent, ꝑ utros ſtetiſſet, quo minus diſcederetur ab armis, aduerſus eos ſe ꝓ alteris pugnaturos. Ea legatione Papyrius audita perinde ac motus dictis eoꝝ cum collega ſe communicatuꝝ reſpondit, accitoq; eo, quum tempus oẽ in apparatu conſumpſiſſet, collocutus de re haud dubia ſignũ pugnæ ꝓpoſuit. Agentibus diuina humanaq;, quæ aſſolent quũ acie dimicandum eſt C O S S. Tarentini legati occurſare reſponſum expectantes, q̃bus Papyrius ait, auſpicia ſecunda eſſe Tarentini pullarius nuntiat, litatum præterea eſt egregie authoribus diis, ut uidetis, ad rem agendam ꝓficiſcimur. Signum inde ferri iuſſit, & copias eduxit, uaniſſimã increpans gentem, quæ ſuaꝝ impotens reꝝ præ domeſticis ſeditionibus diſcordiiſq; aliis modum pacis ac belli facere æquum cenſeret. Samnites ex parte altera quum oẽm curam belli remiſiſſent, q̃a aut pacem uere cupiebant, aut expediebat ſimulare, ut Tarentinos ſibi conciliarent, quũ inſtructos repente ad pugnã Romanos conſpexiſſent, uociferari ſe in authoritate Tarentinoꝝ manere, nec deſcendere in aciẽ, nec extra uallum arma ferre, deceptos potius quodcunq; caſus ferat paſſuros, quam ut ſpreuiſſe pacis authores Tarentinos uideantur. Accipere ſe omen C O S S. aiunt, & eam precari mentem hoſtibus, ut ne uallum q̃dem defendant, ipſi inter ſe partitis copiis ſuccedunt hoſtium munimentis, & ſimul undiq; adorti quum pars foſſas explerent, pars uellerent uallum, atq; in foſſas ꝓruerent, nec uirtus modo inſita, ſed ira etiam exulceratos ignominia ſtimularet aĩos, caſtra inuaſere, & pro ſe quiſq; non hæc furcas, nec Caudium, nec ſaltus inuios eſſe, ubi errorem fraus ſuperbe uiciſſet, ſed Romanam uirtutem, quam nec uallum, nec foſſæ arcerent memorantes, cædunt pariter reſiſtentes, fuſoſq;, inermes, atq; armatos, ſeruos, liberos, puberes, impuberes, hoĩes, iumentaq;, nec ullum ſuperfuiſſet animal, ni C O S S. receptui ſignum dediſſent, auidoſq; cædis milites e caſtris hoſtium imperio ac minis expuliſſent. Itaq; apud infenſos ob interpellatã dulcedinem iræ confeſtim oratio habita eſt, ut doceret̃ miles minime cuiquam militum C O S S. odio in hoſtes ceſſiſſe aut ceſſuros, quin duces ſicut belli, ita inſatiabilis ſupplicii futuros fuiſſe, ni reſpectus equitum ſexcentoꝝ, qui Luceriæ obſides tenerentur, præpediſſet aĩos, ne deſperata uenia hoſtes cæcos in ſupplicia eoꝝ ageret, perdere prius, quam perire optantes. Laudare ea milites, lætariq; obuiam itum iræ ſuæ eſſe, fateri omnia patienda prius quam ꝓ

deretur

deretur ſalus tot principum Romanæ iuuentutis.Dimiſſa concione cõſilium habitũ,omnibuſne copiis Luceriam premerent,an altero exercitu & duce Appuli circa gens dubiæ ad id uoluntatis,tentarentur.Publius C O S. ad peragrandam profectus Appuliam aliquot expeditione una populos aut ui ſubegit,aut conditionibus in ſocietatem accepit.Papyrio quoq;,qui obſeſſor Luceriæ reſtiterat, breui ad ſpé euentus reſpondit,nam inſeſſis omnibus uiis,per quas cõmeatus ex Samnio ſubuehebatur,fame domiti Samnites,qui Luceriæ in præſidio erant,legatos miſere ad conſulem Romanum,ut receptis equitibus,qui cauſſa belli eſſent,abſiſteret obſidione.His Papyrius ita reſpõdit,debuiſſe eos Pontium,Herennii filium,quo authore Romanos ſubiugum miſiſſent conſulere,quid uictis patiendum cenſeret,cæterum quoniam ab hoſtibus in ſe æqua ſtatui,quam in ſe ipſi ferre maluerint, nũtiare Luceriam iuſſit,arma,ſarcinas,iumenta,multitudinem omnem imbellem intra mœnia relinquerent, militem ſe cum ſingulis ueſtimentis ſub iugum miſſurum,ulciſcẽté illatam,non nouam inferentem iniuriam.Nihil recuſatum,ſeptem millia militum ſub iugum miſſa,prædaq; ingẽs Luceriæ capta,receptis oĩbus ſignis armiſq;,quæ ad Caudium amiſerant,&(quod omnia ſuperabat gaudia)equitibus recuperatis,quos pignore pacis cuſtodiendos Luceriam Samnites dederãt.Haud ferme alia mutatione ſubita rerum clarior uictoria Po.Romani eſt.ſiquidem etiam(quod quibuſdam in annalibus inuenitur)Pontius,Herennii filius,Samnitium imperator,ut expiaret cõſulum ignominiam ſub iugum cum cæteris eſt miſſus.Cæterum id minus miror,obſcurum eſſe de hoſtium duce dedito, miſſoque ſub iugum,id magis mirabile eſt,ambigi L.ne Cornelius dictator cum L.Papyrio Curſore magiſtro equitum eas res ad Caudium,atq; ĩde Luceriam geſſerit,ultorq; unicus Romanæ ignominiæ, haud ſciam an iuſtiſſimo triumpho ad eam ætatem ſecundum Furium Camillum triumphauerit,an conſulis Papyrii præcipuum id decus ſit.Sequitur hũc errorem alius error,Curſor ne Papyrius proximis comitiis cũ Q.Aurelio Cæretano iterum,ob rem bene geſtã Luceriæ,continuato magiſtratu C O S. tertium creatus ſit,an L.Papyrius Mugillanus,& in cognomine erratum ſit? Conuenit iam inde per C O S S. reliqua belli perfecta.Aurelius cum Ferẽtanis uno ſecundo prælio debellauit,urbẽq; ipſam, quo ſe fuſa contulerat acies,obſidibus imperatis,in deditionem accepit.Pari fortuna C O S. alter cũ Satricanis,qui ciues Romani poſt Caudinam cladem ad Samnites defecerãt,præſidiumq; eorum in urbem acceperant,rem geſſit,nã quum ad mœnia Satricæ admotus eſſet exercitus,legatiſq; miſſis ad pacem cum precibus petendam triſte reſponſum a conſule redditum eſſet,niſi præſidio Samnitium interfecto aut tradito ne ad ſe remearent,plus ea uoce,quam armis illatis terroris colonis iniectũ.Itaq; ſubinde quum exequerentur quærendo a conſule legati,quonam ſe pacto paucos & infirmos crederet præſidio tam ualido & armato uim allaturos? ab iiſdem cõſilium petere iuſſi,quibus authoribus præſidium in urbem accepiſſent,diſcedunt,ægreq; impetrato,ut de ea re conſuli ſenatum,reſponſaq; ad ſe referri ſineret,ad ſuos redeunt.Duæ factiões ſenatum diſtrahebant,una,cuius principes erãt defectionis a Po.Romano authores,altera fidelium ciuium,certatum ab utriſq; tamen eſt,ut ad recõciliandam pacem conſuli opera nauaretur.Pars altera, quum præſidium Samnitium,quia nihil ſatis præparati erat ad obſidionem tolerandam,excurſurum proxima nocte eſſet,nuntiare conſuli ſatis habuit,qua noctis hora,quãq; per portam,& quam in uiam egreſſurus hoſtis foret,altera,quibus inuitis deſcitum ad Samnites erat,eadem nocte portam etiam C O S S. aperuerunt.Ita duplici proditione & præſidium Samnitium,inſeſſis circa uiam ſylueſtribus locis,nec opinato oppreſſum eſt,& ab urbe plena hoſtium clamor ſublatus,momentoq; unius horæ Samnis cæſus,Satricanus captus,& omnia in poteſtate cõſulis erant,qui quæſtiõe habita,quorum opera defectio eſſet facta,quos ſõtes comperit, uirgis cæſos ſecuri percuſſit,præſidioq; ualido impoſito arma Satricanis ademit.Inde ad triumphum deceſſiſſe Romam Papyrium Curſorem ſcribunt,qui eo duce Luceriam receptam,Samniteſq; ſub iugum miſſos authores ſunt,& fuit uir haud dubie dignus omni bellica laude,nõ animi ſolum uigore, ſed etiam corporis uiribus excellens.Præcipua pedum pernicitas inerat,quæ cognomen etiam dedit, uictoremq; curſu omnium ætatis ſuæ fuiſſe ferunt,& ſeu uirium ui,ſeu exercitatione multa,cibi,uiniq; eundem capaciſſimum,nec cum ullo aſperiorem,quia ipſe inuicti ad laborem corporis eſſet,fuiſſe militiam pediti pariter equitiq;,equites etiã aliquando auſos ab eo petere,ut ſibi pro re bene geſta laxaret aliquid laboris,quibus ille,ne nihil remiſſum dicatis,remitto,inquit,ne utiq; dorſum demulceatis,quum exequis deſcendetis,& uis erat in eo uiro imperii ingens pariter in ſocios ciueſq;.Prænestinus prætor per timorem ſegnius ex ſubſidiis ſuos duxerat in primã aciem,quẽ quum inambulans ante tabernaculum uocari iuſſiſſet,lictorẽ expedire ſecurim iuſſit,ad quam uocẽ exanimi ſtante Prænestino,agedum lictor excide radicem hãc,inquit,incommodam ambulantibus, perfuſumq; ultimi ſupplicii metu multa dicta dimiſit.Haud dubie illa ætate,qua nulla uirtutũ feracior fuit,nemo unus erat uir,quo magis innixa res Romana ſtaret,quin eum parẽ deſtinant animis magno Alexandro ducem,ſi arma,Aſia pdomita,in Europã uertiſſet.Nihil minus quæſitũ a principio huius operis uideri põt,quã ut plus iuſto ab rex ordine declinarẽ,uarietatibuſq; diſtinguendo opere & legentibus uelut diuerticula amœna,& requiem animo meo quærerem,tamen tanti regis ac ducis mentio,qbus ſæpe

tacitis cogitationibus uolutauit aium, eas seuocat in medium, ut quærere libeat, qui nã euentus Romanis rebus, si cum Alexandro foret bellatum, futurus fuerit. Plurimum in bello pollere uidenť militum copia & uirtus, ingenia imperatoꝝ, fortuna per omnia humana, maxime in res bellicas, potẽs. Ea & singula intuenti & uniuersa, sicut ab aliis regibus gentibusq;, ita ab hoc quoq; facile præstant inuictum Romanum imperium. Iam primum, ut ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem abnuo egregium ducem fuisse Alexandrum, sed clariorem eum tamen facit, quod unus fuit, quod adulescens in incremento reꝝ, nondum alteram fortunam expertus, decessit. Vt alios reges claros, ducesq; omittam, magna exempla casuum humanoꝝ, Cyꝝ, quem maxime Græci laudibus celebrant, qd nisi longa uita, sicut Magnum modo Pompeium, uertenti præbuit fortunæ? Ne recẽseam duces Romanos, nec omnes omnium ætatum, sed ipsos eos, cum quibus C O S S. aut dictatoribus Alexãdro fuit bellandum, M. Valerium Coruinum, C. Claudium, M. Rutilium, Claudium Sulpitium, T. Mãlium Torquatum, Q. Publium Philonem, L. Papyrium Cursorem, Q. Fabium Maximum, duos Decios, L. Volumnium, M. Curium, deinceps ingentes sequuntur uiri, si Punicum Romano præuertisset bellum, seniorq; in Italiam traiecisset. Horum in quolibet tum indoles eadem, que in Alexandro erat, animi ingeniiq;, tum disciplina militaris iam inde ab initiis urbis tradita per manus, in artis perpetuis præceptis ordinatæ modum uenerat. Ita reges gesserant bella, ita deinde exactores regum Iunii, Valeriiq;, ita deinceps Fabii, Quintii, Cornelii, ita Furius Camillus, quem iuuenes duo, quibus cum Alexandro dimicandum erat, senem uiderant. Militaria opera pugnando obeunti Alexandro, nam ea quoq; haud minus claꝝ eum faciunt, cessisset uidelicet in acie oblatus par Manlius Torquatus, aut Valerius Coruinus, insignes ante milites, quam duces? cessissent Decii deuotis corporibus in hostem ruentes? cessisset Papyrius Cursor illo corporis robore, illo animi? uictus esset consiliis iuuenis unius, ne singulos nominem, senatus ille, quem qui ex regibus constare dixit, unus ueram speciem Romani senatus cepit? Id uero erat periculum, ne solertius, quam quiuis unus ex iis, quos nominaui, castris locum caperet, commeatus expediret, ab insidiis præcaueret, tempus pugnæ eligeret, aciem instrueret, subsidiis firmaret. Non iam cum Dario rem esse dixisset, quem mulieꝝ ac spadonum agmẽ trahẽtem, inter purpuram atq; auꝝ eneruatum fortunæ suæ apparatibus, prædam uerius, quam hostem, nihil aliud quam bene ausus uana contemnere incruentus deuicit. Longe alius Italiæ, quam indiæ per quam temulento agmine commessabundus incessit, uisus illi habitus esset, saltus Appuliæ, ac montes Lucanos cernenti, & uestigia recentia domesticæ cladis, ubi auunculus eius nuper, Epiri rex Alexander, absumptus erat. Et loquimur de Alexandro nondum merso secundis rebus, quaꝝ nemo intolerantior fuit, qui si ex habitu nouæ fortunæ nouiq;, ut ita dicam, ingenii, quod sibi uictor induerat, spectetur, Dario magis similis, quam Alexandro in Italiam uenisset, & exercitũ Macedoniæ oblitum degenerantemq; iam in Persaꝝ mores adduxisset. Referre in tanto rege piget superbam mutationem uestis, & desideratas humi iacẽtium adulationes, etiam uictis graues, ne dum Macedonibus uictoribus, & fœda supplicia, & inter uinum & epulas cædes amicoꝝ, & uanitatem ementiendæ stirpis. Quid si uini amor indies fieret acrior? quid si trux ac præferuida ira? nec quicquam dubium inter scriptores refero, nullane hæc damna imperatoriis uirtutibus ducimus? Id uero periculum erat, quod leuissimi ex Græcis, qui parthoꝝ quoq; contra nomen Romanum gloriæ fauent, dictitare solent, ne maiestatem nominis Alexandri, quem ne fama quidem illis notum arbitror fuisse, sustinere non potuerit Po. Romanus, & aduersus quem Athenis in ciuitate fracta Macedonum armis, cernentem tum maxime prope fumantes Thebaꝝ ruinas, cõcionari libere ausi sint homines, id quod ex monimentis orationum patet, aduersus eum nemo ex tot proceribus Romanis uocem liberam missurus fuerit? Quantalibet magnitudo hominis concipiatur animo, unius tamen ea magnitudo hominis erit, collecta paulo plus decem annoꝝ felicitate, quam qui eo extollunt, quod Po. Romanus etsi nullo bello, multis tamen præliis uictus sit, Alexandro nullius pugnæ non secunda fortuna fuerit, non intelligit se hominis res gestas, & eius iuuenis, cum populi iam octingentesimum bellantis ãnum rebus conferre, miremur, si quum ex hac parte sæcula plura numerentur, quam ex illa anni, plus in tam longo spatio, quam in ætate X I I I. annoꝝ fortuna uariauerit. Quin tu hominis cum homine, & ducis cum duce, fortunam cum fortuna confers? Quot Romanos duces nominem, quibus nũquã aduersa fortuna pugnæ fuit? paginas in annalibus magistratuum fastisq; percurrere licet consulum, dictatorumq;, quorum nec uirtutis, nec fortunæ ullo die Po. Romanum pœnituit. Et quo sint mirabiliores, quam Alexander, aut quisquam alius rex, denos uicenosq; dies quidem dictaturam, nemo plusquam annum consulatum gessit, a tribunis plebis delectus impediti sunt, post tempus ad bella ierunt, ante tempus comitioꝝ caussa reuocati sunt, in ipso conatu rerum circumegit se annus, collegæ nunc temeritas, nunc prauitas impedimento aut damno fuit, male gestis rebus alterius successum ẽ, tyronem, aut mala disciplina institutum exercitum acceperunt. At hercule reges non liberi solum impedimentis omnibus, sed domini reꝝ temporumq; trahunt consiliis cuncta, non sequuntur. Ergo inuictus Alexander cum inuictis ducibus bella gessisset, & eadem fortunæ pignora in discrimen detulisset,

liſſet,immo etiam eo plus periculi ſubiſſet,quod Macedones unum Alexandrum habuiſſent multis caſibus non ſolum obnoxium,ſed etiam offerentem ſe,Romani multi fuiſſent Alexandro uel gloria,uel reꝝ magnitudine pares, quoꝝ ſuo quiſq; fato,ſine publico diſcrimine,uiueret moreretur q;. Reſtat,ut copiæ copiis comparentur uel numero,uel militum genere,uel multitudine auxiliorum. Cenſebantur eius ætatis luſtris ducena quinquagena millia capitum,itaq; in omni defectione fecioꝝ Latini nominis urbano prope delectu decem ſcribebantur legiones,quaterni quiniq; exercitus ſæpe per eos annos in Hetruria,in Vmbria,Gallis hoſtibus adiunctis,in Samnio,in Lucanis gerebatur bellum.Latium deinde omne cum Sabinis & Volſcis,& Equis,& omni Cápania,& parte Vmbriæ Hetruriæq;,& Picentibus,& Marſis Pelignisq; ac Veſtinis,atq; Appulis,adiunctaq; omnis ora Græcorũ inferi maris a Thuriis Neapolin & Cumas,& inde Antio atq; Hoſtiatenus,Samnites aut ſocios ualidos Romanis,aut fractos bello inueniſſet hoſtes. Ipſe traieciſſet mare cum ueteranis Macedonibus non plus triginta millibus hominum,& quattuor millibus equitum maxime Theſſaloꝝ,hoc enim roboris erat,Perſas,Indos,aliaſq; ſi adiunxiſſet gentes,impedimentum maius,quam auxilium traheret.Adde quod Romanis ad manum domi ſupplementum eſſet,Alexandro,quod poſtea Annibali accidit,alieno in agro bellanti exercitus conſenuiſſet.Arma,clypeus, fariſſæq; illis, Romano ſcutum maius corpori tegumentum,& pilum haud paulo quam haſta uæhementius ictu miſſuq; telum, ſtatarius uterq; miles ordines ſeruans,ſed illa phalanx immobilis unius generis, Romana acies diſtinctior,ex pluribus partibus conſtans,facilis partienti,quacunq; opus eſſet,facilis iungenti.Iam in opere quis par Romano miles? quis ad tolerandum labore melior? Vno prælio uictus Alexander bello uictus eſſet,Romanum,quem Caudium,quem Cannæ non fregerunt,quæ fregiſſet acies? Næ ille ſæpe etiam ſi prima ꝓſpere eueniſſent,Perſas,& Indos,& imbellem Aſiam quæſiſſet,& cum fœminis ſibi bellum fuiſſe dixiſſet,qđ Epiri regem Alexandrum mortifero uulnere ictum dixiſſe ferunt, ſorté belloꝝ in Aſia geſtoꝝ ab hoc ipſo iuuene cum ſua conferentem.Eqdem,quum per annos quattuor & uiginti primo Punico bello claſſibus certatum cum Pœnis recordor,uix ætatem Alexandri ſuffecturam fuiſſe reor ad unum bellum,& forſitan quum & fœderibus uetuſtis iuncta res Punica Romanæ eſſet,& timor par aduerſus communem hoſtem duas potentiſſimas armis uiriſq; urbes armaret, ſimul Punico Romanoq; obrutus bello eſſet.Non quidem Alexandro duce,nec integris Macedonum rebus,ſed experti tamẽ ſunt Romani Macedonem hoſtem aduerſus Antiochum,Philippum, & Perſen,non modo cum clade ulla,ſed ne cum periculo qdem ſuo(abſit inuidia uerbo,& ciuilia bella ſileant)nunquam ab equite hoſte,nunquam a pedite,nunquam aperta acie,nunquam æquis utiq;, nũquam iniquis locis laborauimus.Equitem,ſagittas,ſaltus impeditos, auia commeatibus loca, grauis armis miles timere poteſt? mille acies grauiores,quam Macedonum atq; Alexandri auertit auertetq;,modo ſit perpetuus huius,qua uiuimus,pacis amor,& ciuilis cura concordiæ.Inde L.Flaccus,& L. Plautius Venox C O S S. facti.Eo anno a frequentibus Samnitium populis de fœdere renouando legati,quum ſenatum humiſtrati mouiſſent,reiecti ad populum haud quaquam tam efficaces habebant preces.Itaq; de fœdere negatum,induciæ biẽnii, quum per aliquot dies fatigaſſent ſingulos precibus,impetratæ.Et ex Appulia Theanenſes,Cannuſiniq; populationibus feſſi, obſidibus L. Plautio conſuli datis,in deditionem uenerunt.Eodem anno primum præfecti Capuæ creari cœpti, legibus ab L.Furio prætore datis,quum utrunq; ipſi ꝓ remedio ægris rebus diſcordia inteſtina petiſſent, & duæ Romæ additæ tribus Vfentina & Falerina.Inclinatis ſemel ĩ Appulia rebus,Theates quoq; Appuli ad nouos conſules C.Iunium Bubulcum,Q.Aemylium Barbulam fœdus petitum uenerũt, pacis per oẽm Appuliam præſtandæ Po.Romano authores id audacter ſpondendo ĩpetrauerunt,ut fœdus dareť,neq; ut æquo tamen fœdere,ſed in ditione Po.Ro.eſſent.Appulia ꝑdomita,nam Florento quoq;,ualido oppido,Iunius potitus erat,in Lucanos bellum porrectum,inde repentino aduentu Aemylii conſulis Nerulum ui captum.Et poſteaq̃ res Capuæ ſtabilitas Romana diſciplina fama ꝑ ſocios uulgauit,Antiatibus quoq;,q ſe ſine legibus certis,ſine magiſtratibus agere q̃rebantur,dati ab ſenatu ad iura ſtatuenda ipſius coloniæ patroni,nec arma modo,ſed iura ét Romana late pollebát. C. Iunius Bubulcus,& Q.Aemylius Barbula C O S S. exitu anni non nouis C O S S. a ſe creatis, SP. Nautio.& M.Popilio,cæteꝝ dictatori L.Aemylio legiones tradiderunt.Is cum L.Fuluio magiſtro equum,Satriculam oppugnare adortus rebellandi cauſſam Samnitibus dedit.Duplex inde terror illatus Romanis,hinc Samnis magno exercitu coacto ad eximendos obſidione ſocios haud ꝓcul caſtris Romanoꝝ caſtra poſuit,hinc Satricani magno cum tumultu patefactis repente portis in ſtationes hoſtium incurrerunt.Inde pars utraq; ſpe alieni magis auxilii,quam uiribus freta ſuis,iuſto mox prælio inito Romanos urgent,& quanq̃ anceps dimicatio erat,tamen utrinq; tutam aciem dictator habuit, qa locum haud facilem ad circunueniendum cepit,& diuerſa ſtatuit ſigna.Infeſtior tamen in erumpẽtes inceſſit,nec magno certamine intra mœnia compulit,tum totam aciem in Samnites obuertit,ibi plus certaminis,uictoria ſicut ſera,ita nec dubia,nec uaria fuit,fuſi in caſtra Samnites,extinctis nocte ignibus,tacito agmine abeunt,& ſpe abiecta Satriculæ tuendæ,Poſtiam,Pliſtiam, ſocios Romanoꝝ,

ut parem dolorem hoſti redderent,circunſidunt.Anno circũacto bellum deinceps ab dictatore Q. Fabio geſtum. C O S S. noui,ſicut ſupiores,Romæ manſerunt,Fabius ad accipiendum ab Aemylio exercitum ad Satriculam cum ſupplemento uenit,neq;.n. Samnites ad Pliſtiam manſerant, ſed accitis ab domo nouis militibus multitudine freti caſtra eodem,quo ante,loco poſuerunt,laceſſenteſq; p̄lio Romanos auertere ab obſidione conabant̃.Eo intentius dictator in mœnia hoſtium uerſus,id bellum tanti ducere qd urbem oppugnabat,ſecurior ab Samnitibus agere ſtationibus mõ oppoſitis, nequa in caſtra uis fieret,eo ferocius adeqtare Samnites uallo,neq; otium pati,& quum iam ppe in portis caſtroꝝ eſſet hoſtis,nihil conſulto dictatore magiſter equitum Q.Aurelius Cæretanus magno tumultu cum omnibus turmis equitum euectus ſummouit hoſtem,tum in minime pertinaci genere pugnæ ſic fortuna exercuit opes,ut inſigneis utrinq; clades,& clara ipſorum ducum ederet funera.Prior Samnitium imperator ægre patiens qd tam ferociter adeqtaſſet,inde ſe fundi fugariq;,orando hortãdoq; eqtes prælium iterauit,in quem inſignem inter ſuos,cientem pugnam,magiſter eqtum Romanus infeſta cuſpide ita pmiſit equum,ut uno ictu exanimem equo præcipitaret,nec,ut fit,adducis caſum perculſa magis,quam irritata eſt multitudo oĩs.Qui circa erant,in Aurelium temere inuectum per hoſtium turmas tela coniecerunt,fratriq; præcipuum decus ulti Samnitium imperatoris dederũt. Is uictorem detractum ex equo magr̃m equitum plenus mœroris atq; iræ trucidauit,nec multũ abfuit,qn corpore etiam,qa inter hoſtiles ceciderat turmas.Samnites potirent̃,ſed extemplo ad pedes deſcenſum ab Romanis eſt,coactiq; idem Samnites facere,& repentina acies circa corpora ducum pedeſtre prælium iniit,quo haud dubie ſupat Romanus,recuperatumq; Aurelii corpus(mixta cum dolore lætitia)uictores in caſtra referunt.Samnites,duce amiſſo,& p equeſtre certamẽ tentatis uiribus, omiſſa Satricula,quam nequiquam defendi rebant̃,ad Pliſtiæ obſidiõem redeunt,intraq; paucos dies Satricula Romanus p deditionem,Pliſtia p uim Samnis potitur.Mutata inde belli ſedes eſt, ad Soram e Samnio Appuliaq; traductæ legiones.Sora ad Samnites defecerat,interfectis colonis Romanorum,quo quum prior Romanus exercitus,ad ulciſcendam ciuium necem,recuperandamq; coloniã, magnis itineribus pueniſſet,ſparſi per uias ſpeculatores ſeq legiones Samnitium,nec iam pcul abeſſe, quum alii ſup alios nuntiarent,obuiã itum hoſti,atq; ad Lautulas ancipiti prælio dimicatum eſt,non cædes,non fuga alterius partis,ſed nox incertos,uicti uictoreſne eſſent,diremit.Inuenio apud quoſdã aduerſam eam pugnam Romanis fuiſſe,atq; in eq cecidiſſe Q.Aurelium magr̃m equitum.Suffectus in locum Aurelii Claudius Fabius magiſter eqtum cum exercitu nouo ab Roma aduenit,& per præmiſſos nuntios conſulto dictatore ubi ſubſiſteret,quoue tpe,& qua ex parte hoſtem aggrederet̃, ſubſtitit occultus ad oĩa ſatis exploratis conſiliis.Dictator quum per aliquot dies poſt pugnam continuiſſet ſuos intra uallum obſeſſi magis,quam obſidentis modo,ſignum repente pugnæ pponuit,& efficacius ratus ad accendendos uiroꝝ fortium aĩos,nullam alibi quam in ſemetipſo cuiquam relictam ſpem,de magiſtro eqtum nouoq; exercitu militem cælauit,& tanquam nulla niſi in eruptione ſpes eſſet,Locis,inqt,anguſtis milites deprehenſi,niſi quam uictoria patefecerimus,uiam nullam habemus, ſtatiua nr̃a munimento ſatis tuta ſunt,ſed inopia eadẽ infeſta,nam & circa oĩa defecerunt,unde ſubuehi commeatus poterant,& ſi oẽs iuuare uelint,iniqua loca ſunt.Itaq; non fruſtrabor ego uos caſtra hic relinquendo,in quæ infecta uictoria,ſicut priſtino die,uos recipiatis,armis munimenta,non munimentis arma tuta eſſe debent,caſtra hẽant repetantq;,qbus operæ eſt trahere bellum,nos oĩum rerum reſpectum,præterq̃ uictoriæ,nobis abſcindamus,ferte ſigna in hoſtẽ,ubi extra uallum ceſſerit agmen,caſtra,qbus imperatum eſt,incendant,damna noſtra milites oĩum circa,qui defecerunt,populoꝝ præda ſarcientur.Ea oratione dictatoris,quæ neceſſitatis ultimæ index erat,milites accenſi uadũt in hoſtem,& reſpectus ipſe ardentium caſtroꝝ,quanquam proximis tantum(ita.n.iuſſerat dictator) ignis eſt ſubditus,haud paruum irritamentum fuit.Itaq; uelut uecordes illati,ſigna primo impetu hoſtium turbant,& in tpe poſteaquam ardentia pcul uidit caſtra magiſter eqtum(id conuenerat ſignũ) hoſtium terga inuadit.Ita circumuenti Samnites,qua poteſt q̃ſq;,fugam p diuerſa petunt.Ingens multitudo in unum metu conglobata,ac ſemetipſam turba impediens,in medio cæſa,caſtra hoſtiũ capta direptaq;,quoꝝ præda honuſtum militem in Romana caſtra dictator reducit,haud quaquam tã uictoria lætum,quam qd præter exiguam deformatam incendio partem cætera contra ſpem ſalua inuenit.Ad Soram inde reditum, nouiq; C O S S. M.Petilius,C.Sulpitius exercitum ab dictatore Fabio accipiunt,magna parte ueteꝝ militum dimiſſa,nouiſq; cohortibus in ſupplementum adductis. Cæteꝝ quum,pter difficilem urbis ſitum,nec oppugnandi ſatis certa ratio iniretur,& aut tpe longinqua,aut præceps periculo uictoria eſſet,Soranus tranſfuga clam ex oppido profectus,quum ad uigiles Romanos penetraſſet,duci ſe extemplo ad C O S S. iubet,deductuſq; traditurũ urbem pmittit. Viſus inde,quum quonam modo id præſtaturus eſſet pcunctantes doceret,haud uana afferre, perpulit ppe adiuncta mœnibus Romana caſtra,ut ſex millia ab oppido remouerent̃,fore ut minus intentæ in cuſtodiam urbis diurnæ ſtationes,ac nocturnæ uigiliæ eſſent.Ipſe inſequenti nocte,ſub oppido ſylueſtribus locis cohortibus inſidere iuſſis,decem milites delectos ſecum p ardua ac ppe inuia in arcẽ ducit,

ducit,pluribus quam ꝓ numero uiroꝝ miſſilibus telis eo collatis. Ad hæc ſaxa erant & temere iacentia,ut fit,in aſpretis,& de induſtria etiã,quo locus tutior eſſet,ab oppidanis congeſta,ubi quum conſtituiſſet Romanos,ſemitãq; anguſtã & arduam erectã ex oppido in arcem oſtendiſſet , hoc quidem aſcenſu,inquit, uel tres armati quamlibet multitudinẽ arcuerint,uos & decem numero,& (qđ plus eſt)Romani,Romanorumq; fortiſſimi,uiri eſtis,& locus ꝓ uobis & nox erit,quæ oĩa ex incerto maiora territis oſtẽtat,ego iam terrore oĩa implebo,uos aũt arcem intenti tenete.Decurrit inde, quanto maxĩe poterat cũ tumultu ad arma,& pro u̅ram fidem ciues,clamitans,arx ab hoſtibus capta eſt,defendite,ite.Hæc incedens principũ foribus,hæc obuiis,hæc excurrentibus in publicum pauidis increpat.acceptũ ab uno pauorem plures ꝑ urbem ferunt.Trepidi magr̃atus miſſis ad arcem exploratoribus,quum tela & armatos tenere arcẽ multiplicato numero audirent,auertunt aĩos a ſpe recuperandæ arcis,fuga cuncta cõplentur,portæq; a ſemiſomnis,ac maxĩa parte inermibus,refringuntur, quarum ꝑ unam præſidium Romanũ clamore excitatum irrumpit,& cõcurſantes per uiam pauidos cædit.Iã Sora capta erat,quum C O S S . prima luce aduenere,& quos reliquos fortuna ex nocturna cæde ac fuga fecerat,in deditionẽ accipiunt,ex his C C X X V.(qui oĩum conſenſu deſtinabant̃ & infãdæ colonoꝝ cædis,& defectionis authores) uinctos Romã deducunt,cæteram multitudinem incolumen præſidio ĩpoſito Soræ relinquunt,oẽs,qui Romam deducti erant,uirgis in foro cæſi,ac ſecuri ꝑcuſſi ſummo gaudio plebis,cuius maxĩe intererat,tutam ubiq;,quæ paſſim in colonias mitteret̃,multitudinem eſſe. C O S S. ab Sora ꝓfecti in agros atq; urbes Auſonum bellũ intulerunt, mota nanq; oĩa aduentu Samnitium,quũ apud Lautulas dimicatũ eſſet,fuerant,coniurationeſq; circa Campaniam paſſim factæ,nec Capua ipſa crimine caruit,qn Romam quoq; & ad principũ,quoſdam inquirendos uentum eſt.Cæteꝝ Auſonum gens ꝓditione urbium,Sicut Sora,in poteſtatem uenit.Auſona & Minturnæ & Veſtina urbes erãt,ex quibus principes iuuentutis duodecĩ numero in proditione urbium ſuaꝝ coniurati ad C O S S. ueniunt,docent ſuos iãpridem exoptantes Samnitium aduentum,ſimul ad Lautulas pugnatum audierunt,ꝓ uictis Romanos habuiſſe,iuuentute & armis Samnites iuuiſſe,fugatis inde Sãnitibus incerta pace agere,nec claudentes portas Romanis ne accerſerent bellũ, obſtinatos claudere,ſi exercitus admoueat̃,in ea fluctuatione aĩoꝝ opprimi incautos poſſe.His authoribus mota ꝓpius caſtra,miſſiq; eodem tp̃e circa tria oppida milites,partim armati,q̃ occulti ꝓpinqua mœnibus inſiderent loca,partim togati tectis ueſte gladiis,q̃ ſub lucem apertis portis urbes ingrederẽtur,ab iis ſimul cuſtodes trucidari cœpti,ſimul datum ſignum armatis,ut ex inſidiis cõcurrerent , ita portæ occupatæ,triaq; oppida eadẽ hora,eodemq; conſilio capta,ſed q̃a abſentibus ducibus impetus eſt factus,nullus modus cædibus fuit,deletaq; Auſonũ gens uix certo defectionis crimine,perinde ac ſi internecino bello certaſſet.Eodem anno,ꝓdito hoſtibus Romano præſidio,Luceria Samnitium facta,nec diu ꝓditoribus impunita res fuit,haud ꝓcul inde exercitus Romanus erat,cuius primo impetu urbs ſita in plano capit̃,Lucerini ac Samnites ad internicionẽ cæſi,eoq; ira ꝓceſſit,ut Romæ,quum de colonis mittendis Luceriã conſuleretur ſenatus,multi delendam urbem cenſerent.Præter odium quod execrabile in bis captos erat,longinq̃tas quoq; adhorrere a relegandis tam procul ab domo ciuibus inter tam infeſtas gentes cogebat,uicit tamen ſententia,ut mitterent̃ coloni,duo millia & quingenti miſſi.Eodem anno,quum oĩa infida Romanis eſſent,Capuæ quoq; occultæ principũ coniurationes factæ,de quibus quum ad ſenatum relatum eſſet,haud quaquam neglecta res eſt , quæſtiones decretæ,dictatoremq; quæſtionibus exercendis dici placuit,C.Menenius dictus,is M.Follium magiſtrum equitum dixit.Ingens erat magiſtratus eius terror,itaq; ſiue timore,ſeu conſcientiæ ui Calobium,Obuium,Nouiumq;(ea capita coniurationis fuerant) priuſquam nominarentur apud dictatorem,mors haud dubie ab ipſis conſcita iudicio ſubtraxit.Deinde ut quæſtioni Campanæ materia deceſſit,uerſa Romam interpretando res,non nominatim qui Capuæ,ſed in uniuerſum , qui uſquam coiſſent,coniuraſſentue aduerſus Romanũ Po.quæri ſenatum iuſſiſſe,& coitiones honoꝝ adipiſcendorum cauſſa factas aduerſus remp.eſſe.latiorq; & re,& perſonis quæſtio fieri,haud abnuente dictatore,ſine fine ullo quæſtionis ſuæ ius eſſe.Poſtulabantur ergo nobiles homines,appellantibuſq; tribunos nemo erat auxilio,quin nomina reciperentur,inde nobilitas nec modo in quos crimen intendebatur,ſed uniuerſi ſimul negare nobilium id crimen eſſe,quibus,ſi nulla obſtetur fraude , pateat uia ad honorem,ſed hominum nouoꝝ,ipſos adeo,dictatorem magiſtrumq; equitum reos magis, quam quæſtores idoneos eius criminis eſſe,intellecturoſq; ita id eſſe ſimul magiſtratu abiſſent.Tum enimuero Menenius iam famæ magis,quam imperii memor,progreſſus in concionem ita fecit uerba.Etſi omnes ante actæ uitæ uos conſcios habeo Quirites,& hic ipſe honos delatus ad me teſtis eſt innocẽtiæ meæ,neq; enim(quod ſæpe alias)quia ita tempora poſtulabant reip . qui bello clariſſimus eſſet, ſed qui maxime procul ab his conditionibus uitam egiſſet,dictator deligendus exercendis quæſtionibus fuit.Sed quoniam quidam nobiles homines(qua de cauſſa uos exiſtimare,quam me pro magr̃atu quicquam incompertum dicere melius eſt)primum ipſas expugnare quæſtiones omni ope annixi ſunt,deinde poſteaquam ad id parum potentes erant,ne cauſſam dicerent,in præſidia aduerſarioꝝ,

appellationem & tribunitium auxilium patritii confugerunt, poſtremo repulſi inde (adeò omnia tutiora, quam ut innocentiam ſuam purgarent, uiſa) in nos irruerunt, & priuatis dictatorem poſcere reum uerecundiæ non fuit, ut omnes dii homineſꝗ ſciant, ab illis etiam, quæ non poſſint, tentari, ne rationem uitæ reddant, me obuiam ire crimini, & offerre me inimicis reum, dictatura abdico. Vos quæſo COSS. ſi uobis datum ab ſenatu negotium fuerit, in me primum, & hunc M. Follium quæſtiones exerceatis, ut appareat innocentia noſtra, nos non maieſtate honoris tutos a criminibus iſtis eſſe. Abdicat ſe inde dictatura, & poſt eum confeſtim Follius magiſterio equitum, primiꝗ apud COSS. (iis enim ab ſenatu mandata res eſt) rei facti, aduerſus nobilium teſtimonia egregie abſoluuntur. P. etiam Philo, multiplicatis ſummis honoribus, poſt res tot domi belloꝗ geſtas, cæterum inuiſus nobilitati, dixit cauſſam, abſolutuſꝗ eſt. Nec diutius (ut fit) quam dum recens erat, quæſtio per clara nomina reorum uiguit, inde labi cœpit ad uiliora capita, donec factionibus coitionibuſꝗ, aduerſus quas comparata erat, oppreſſa eſt. Earum fama rerum, magis tamen ſpes Campanæ defectionis, in quam coniuratum erat, Samnites in Appuliam uerſos rurſus ad Caudium reuocauit, ut inde ex propinquo, ſi qui motus occaſionem aperirent, Capuam Romanis eriperent, Eo COSS. cum ualido exercitu uenerunt, & primo circa ſaltus, quum utrinꝗ ad hoſtem iniqua uia eẽt, cunctati, caſtra metatiꝗ ſunt, deinde Samnites per aperta loca breui circuitu in loca plana Campanos campos agmen dimittunt, ibiꝗ primum caſtra in cõſpectu hoſtibus data, deinde leuibus prælíis equitũ ſæpius, quam peditum utrinꝗ periculum factum, nec aut euentus eorum Romanum, aut moræ, qua trahebant bellum, pœnitebat. Samnitium contra ducibus, & carpi quotidie paruis damnis, & feneſcere dilatione belli uires ſuæ uidebantur, itaꝗ in aciem procedunt, equitibus in cornua diuiſis, quibus præceptum erat, intentiores eſſe ad reſpectum caſtrorum, nequa eo uis fieret, quum ad prælium ſtarent, aciem peditum tutam fore. COSS. Sulpitius in dextro, Petilius in læuo cornu conſiſtunt, dextera pars (qua & Samnites raris ordinibus, aut ad circũeundos hoſtes, aut ne ipſi cricunuenirentur, conſtiterant) latius patefacta ſtetit, ſiniſtris, præterquam quod confertiores ſteterant, repentino conſilio Petilii conſulis additæ uires, qui ſubſidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnæ caſus reſeruabantur, in primam aciẽ extemplo emiſit, uniuerſiſꝗ hoſtem primo impetu uiribus impulit. Commota pedeſtri acie Samnitium eques in pugnam ſuccedit, in hunc tranſuerſo agmine inter duas acies ſe inferentem Romanus equitatus concitat equos, ſignaꝗ & ordines peditum atꝗ equitum confundit, donec uniuerſam ab ea parte auertit aciem. In eo cornu non Petilius ſolus, ſed Sulpitius etiam hortator affuerat, auectus ab ſuis nondum conſerentibus manus, ad clamorem ab ſiniſtra parte prius exortum. Vnde haud dubiam uictoriam cernens, quum ad ſuum cornu tenderet cum milleducentis uiris, diſſimilem ibi fortunam inuenit, Romanos loco pulſos, uictorem hoſtẽ ſigna in perculſos inferẽtem, cæterum omnia mutauit repente conſulis aduentus nam & conſpectu ducis refectus militum eſt animus, & maius, quam pro numero auxilium aduenerat, mille fortes uiri, & partis alterius uictoria audita, mox uiſa etiam prælium reſtituit. Tota deinde iam uincere acie Romanus, & omiſſo certamine cædi capique Samnites, niſi qui Maleuentum (cui nunc urbi Beneuentum nomen ẽ) perfugerunt. Ad triginta millia cæſa, aut capta Samnitium proditum memoriæ eſt. COSS. egregia uictoria parta protinus inde ad Bouianum oppugnandum legiones ducunt, ibiꝗ hyberna egerunt, donec ab nouis COSS. L. Papyrio Curſore, C. Iunio Bubulco iterum nominatus dictator Claudius Petilius cum M. Follio magiſtro equitum exercitum accepit. Is quum audiſſet arcem Fregellanam ab Samnitibus captam, omiſſo Bouiano, ad Fregellas pergit, unde nocturna Samnitium fuga, ſine certamine receptis Fregellis, pſidioque ualido impoſito, in Campaniam reditum, maxime ad Nolam armis repetendam, eo ſe intra mœnia ſub aduentum dictatoris & Samnitium omnis multitudo & Nolani agreſtes contulerant. Dictator urbis ſitu circunſpecto, quo apertior aditus ad mœnia eſſet, omnia ædificia (& frequenter ibi habitabatur) circuniecta muris incendit, nec ita multo poſt ſiue a Petilio dictatore, ſiue ab C. Iunio conſule (nam utrunque traditur) Nola eſt capta. Qui captæ decus Nolæ ad conſulem trahũt, adiiciunt Atinam, & Calatiam ab eodem captas, Petilium autem peſtilentia orta, claui figendi cauſſa dictatorem dictum Sueſſa & Pontiæ eodem anno coloniæ deductæ ſunt. Sueſſa Auruncorum fuerat, Volſci Pontias inſulam ſitam in conſpectu littoris ſui incoluerunt. Minturna & Caſſinum ut deducerentur coloniæ, ſenatus conſultum factum eſt, triunuiros creauere, ac miſere colonorum quattuor millia. Inſequentes COSS. M. Valerius, P. Decius, profligato fere Samnitium bello, prius quam ea cura decederet patribus Romanis, Hetruſci belli fama exorta eſt, nec erat ea tempeſtate gens alia, cuius ſecundum Gallicos tumultus arma terribiliora eſſent, tum propinquitate agri, tum multitudine hominum. Itaque altero conſule in Samnio reliquias belli perſequente, P. Decius, qui grauiter æger Romæ reſtiterat, authore ſenatu dictatorem C. Iunium Bubulcum dixit. Is prout rei magnitudo poſtulabat, omnes iuniores ſacramento adigit, arma, quæque alia res poſcit, ſumma induſtria parat, nec tantis apparatibus elatus de inferendo bello agitat, quieturus haud dubie, niſi ultro

arma

arma Hetruſci inferrent. Eadem in comparando cohibendoque bello cōſilia & apud Hetruſcos fuere, neutri finibus egreſſi. Et cenſura clara eo anno Ap. Claudii, & C. Plautii fuit, memoriæ tamen felicioris ad poſteros nomen Appii, quod & uiā muniuit, & aquam in urbem duxit, eaque unus perfecit, quia ob infamem atque inuidioſam ſenatus lectionem uerecundia uictus collega magiſtratu ſe abdicauerat, Appius, iam deinde antiquitus inſitam pertinaciam familiæ gerendo, ſolus cenſuram obtinuit. Eodem Appio authore Potitia gens, cuius ad aram maximam Herculis familiare ſacerdotium fuerat, ſeruos publicos miniſterii delegandi cauſa ſolennia eius ſacri docuerat. Traditur inde dictu mirabile, & quod dimouendis ſtatu ſuo ſacris religionem afferre facile poſſet, quum duodecim familiæ ea tempeſtate Potitiorum eſſent, puberes ad triginta, omnes intra annum cum ſtirpe extinctos, nec nomen tantum Potitiorum interiiſſe, ſed cenſorem etiam Appium memori deū ira poſt aliquot annos luminibus captum. Itaque COSS. qui eum annum ſecuti ſunt, C. Iunius Bubulcus tertium, & Q. Aemylius Barbula iterum, initio anni queſti apud populum deformatum ordinem parua lectione ſenatus, qua potiores aliquot lectis præteriti eſſent, negauerunt eam lectionē ſe, quæ ſine recti prauique diſcrimine ad gratiam ac libidinem facta eſſet, obſeruaturos, & ſenatum extemplo citauerunt eo ordine, quo ante cenſores Ap. Claudium, & C. Plautium fuerat. Et duo imperia eo anno dari cœpta per populum, utraque pertinentia ad rem militarem, unum ut tribuni militum ſenideni in quattuor legiones a populo crearentur, quæ antea (per quam paucis ſuffragio populi relictis locis) dictatorum & conſulum ferme fuerant beneficia, tulere eam rogationem tribuni plebei L. Attilius, Claudius Martius, alterum ut duumuiros nauales claſſis ordinandæ reficiendæque cauſſa idem populus iuberet, lator huius plebiſciti fuit M. Decius tribunus plebis. Eiuſdem anni rem dictu paruam præterirem, ni ad religionem eſſet uiſa pertinere, tibicines, quia prohibiti a proximis cenſoribus erant in æde Iouis ueſci, quod traditum antiquitus erat, ægri paſſi Tybur uno agmine abierunt, adeo ut nemo in urbe eſſet, qui ſacrificiis præcineret. Eius rei religio tenuit ſenatum, legatoſque Tybur miſerunt, ut darent operam, ut hi homines Romanis reſtituerentur. Tyburtini benigne polliciti, primum accitos eos in curiam hortati ſunt, ut reuerterentur Romam, poſteaquam perpelli nequibant, conſilio haud abhorrente ab ingeniis hominum eos aggrediuntur, die feſto alii alios per ſpeciem celebrandarum cantu epularum cauſſa inuitant, & uino, cuius auidum ferme genus eſt, oneratos ſopiunt, atque ita in plauſtra ſomno uictos coniiciunt, ac Romam deportant, nec prius ſenſere, quam, plauſtris in foro relictis, plenos crapulæ eos lux oppreſſit. Tunc concurſus populi factus, impetratoque, ut manerent, datum ut triduum quotannis ornati cum cantu atque hac, quæ nunc ſolennis eſt, licentia per urbem uagarentur, reſtitutumque in æde ueſcendi ius iis, qui ſacris præcinerent. Hæc inter duorum ingentium bellorum curam gerebantur. COSS. inter ſe prouincias partiti, Iunio Samnites Aemylio nouum bellum Hetruria ſorte euenit. In Samnio Cluuiani præſidium Romanum, quia nequiuerat ui capi, obſeſſum fame in deditionem acceperant, Samnites uerberibus fœdum in modum laceratos occiderant deditos. Huic infenſus crudelitati Iunius nihil antiquius oppugnatione Cluuiana ratus, quo die aggreſſus eſt mœnia, ui cepit, atque omnes puberes interfecit. Inde uictor exercitus Bouianum ductus, caput hoc erat Pentrorum Samnitium longe ditiſſimum atque opulentiſſimum armis uiriſque. Ibi quia haud tantum irarum erat, ſpe prædæ milites accenſi oppido potiuntur, minus itaque ſæuitum in hoſtes eſt, prædæ plus pœne, quam ex omni Samnio unquam egeſtum, benigneque omnis militi conceſſa, & poſteaquam præpotentem armis Romanum nec acies ſubſiſtere ullæ, nec caſtra, nec urbes poterant, omnium principum in Samnio eo curæ ſunt intentæ, ut inſidiis quæreretur locus, ſiqua licentia populando effuſus exercitus excipi ac circumueniri poſſet. Tranſfugæ agreſtes, & captiui quidam, pars conſilio, pars forte oblati congruentia ad conſulem afferentes, quæ & uera erant, pecoris uim ingentem in ſaltum auium compulſam eſſe, perpulerunt, ut prædatum eo expeditæ ducerentur legiones, ibi ingens hoſtium exercitus itinera occultus inſederat, & poſteaquam intraſſe Romanos uidit ſaltum, repente adortus cum clamore ac tumultu incautos inuadit, & primo noua res trepidationem fecit, dum arma capiunt, ſarcinas congerunt in medium, deinde poſteaquam, ut quiſque liberauerat ſe onere, aptaueratque armis, ad ſigna undique coibant, & notis ordinibus in ueteri diſciplina militiæ iam ſine præcepto ullius ſua ſponte ſtruebatur acies. COS. ad ancipitem maxime pugnam aduectus deſilit ex equo, & Iouem Martemque atque alios teſtatur deos, ſe nullam ſuam gloriam inde, ſed prædam militi quærentem in eum locum deueniſſe, neque in ſe aliud, quam nimiā ditandi ex hoſte militis curam reprehendi poſſe, ab eo ſe dedecore nullam rem aliam, quam uirtutem militum uindicaturam, connīterentur modo uno animo inuadere hoſtem, uictum acie, caſtris exutum, nudatum urbibus, ultimam ſpem furto inſidiarum tentantem, & loco non armis fretum. Sed quem eſſe iam uirtuti Romanæ inexpugnabilem locum? Fregellana arx Soranaque, & ubicunque iniquo ſucceſſum erat loco, commemorabatur. His accenſus miles omnium

immemor difficultatum uadit aduerſus imminentem hoſtium aciem, ibi paululum laboris fuit, dũ in aduerſum cliuum erigitur agmen, cæterum poſteaquã prima ſigna planitiẽ ſummam ceperũt, ſenſitq; acies æquo ſe iam inſtitiſſe loco, uerſus extemplo eſt terror in inſidiatores, eaſdemq; latebras, q̄bus ſe paulo ante texerãt, palati atq; inermes fuga repetebãt, ſed loca difficilia hoſtibus quæſita ipſos tum ſua fraude impediebãt, itaq; ægre perpaucis effugium patuit, cæſa ad uiginti millia hominum, uictorq; Romanus ad oblatam ab hoſte prædam pecoꝝ diſcurrit. Dum hæc gerũtur in Samnio, iam oẽs Hetturiæ populi, ꝑter Arretinos, ad arma ierãt, ab oppugnãdo Sutrio (quæ urbs ſocia Romanis uelut clauſtra Hetruriæ erat) ingens orſi bellũ. Eo alter C O S. Aemylius cũ exercitu ad liberãdos obſidione ſocios uenit, aduenientibus Romanis Sutrini cõmeatus benigne in caſtra ante urbẽ poſita aduexere. Hetruſci diem primũ cõſultãdo, maturarent traherentne bellum traduxerũt, poſtero die ubi celeriora, quã tutiora conſilia magis placuere ducibus, ſole orto ſignum pugnæ propoſitũ ẽ, armatiq; in aciem procedũt. Quod poſteaq̃ cõſuli nũtiatum eſt, extemplo teſſerã dari iubet, ut prãdeat miles, firmatiſq; cibo uiribus arma capiat, dicto paret. C O S. ubi armatos paratoſq; uidit, ſigna extra uallũ proferri iuſſit, & haud procul hoſte inſtruxit aciem. Aliquandiu utrinq; intenti ſteterũt expectãtes, ut ab aduerſariis clamor & pugna incipet, & prius ſol meridie ſe inclinauit, quã telũ hinc aut illinc emiſſum eſt, inde ne infecta re abiretur, clamor ab Hetruſcis oritur, concinuntq; tubæ, & ſigna inferũtur, nec ſegnius ab Romanis pugna inititur, cõcurrunt infenſis animis, numero hoſtis, uirtute Romanus ſuperat, anceps præliũ multos utrinq;, & fortiſſimũ quenq; abſumit, nec prius inclinata res eſt, quã ſecunda acies Romana ad prima ſigna, feſſis integri ſucceſſerunt. Hetruſci, quia nullis recentibus ſubſidiis fulta prima acies fuit, ante ſigna circaq; oẽs ceciderũt, nullo unquã prælio fugæ minus, nec plus cædis fuiſſet, ni obſtinatos mori Tuſcos nox texiſſet, ita ut uictores priuſquã uicti pugnãdi finẽ facerent. Poſt occaſum ſolis ſignum receptui datum eſt, nocte ab utroq; in caſtra reditũ, nec deinde quicquã eo anno rei memoria dignæ apud Sutriũ geſtũ eſt, quia & ex hoſtiũ exercitu prima tota acies deleta uno prælio fuerat, ſubſidiariis modo relictis, uix quod ſatis eſſet ad caſtroꝝ præſidium, & apud Romanos tantũ uulneꝝ fuit, ut plures poſt præliũ ſaucii deceſſerint, quã ceciderãt in acie. Q. Fabius inſequẽtis anni C O S. bellũ ad Sutriũ excepit, collega Fabio C. Martius Rutilius datus eſt, cæteꝝ & Fabius ſupplementũ ab Roma adduxit, & nouus exercitus domo accitus Hetruſcis uenit. Permulti iã anni erãt, quũ inter patritios magiſtratus tribunoſq; nulla certamina fuerãt, quũ ex ea familia, q̃ uelut fatalis cũ tribunis ac plebe erat, certamẽ orit̃. Ap. Claudius cẽſor circũactis decem & octo mẽſibus (quod Aemylia lege finitũ cenſuræ ſpatium tẽporis erat) quũ C. Plautius collega eius magiſtratu ſe abdicaſſet, nulla ui cõpelli, ut abdicaret, potuit. P. Sẽpronius erat tribunus plebis, qui finiendæ cenſuræ intra legitimũ tempus actionẽ ſuſceperat, nõ popularẽ magis, quã iuſtã, nec in uulgus, quã optimo cuiq; gratiorẽ. Is quũ identidem legẽ Aemyliã recitaret, authorẽq; eius Mamercũ Aemyliũ dictatorẽ laudibus ferre, qui quinquennalẽ ante cenſurã, & longinquitate poteſtatẽ dominãtem intra ſex menſium & anni coegiſſet ſpatiũ. Dic agedũ, inq̄t, Ap. Claudi, quidnã facturus fueris, ſi eo tẽpore, quo C. Furius, & M. Geganius cenſores fuerũt, cenſor fuiſſes? Negare Appius interrogationẽ tribuni magnopere ad cãm pertinere ſuã, nã etſi tenuerit lex Aemylia eos cẽſores, quoꝝ in magiſtratu lata eſſet, quia poſt illos cẽſores creatos eam legem populus iuſſiſſet, quodq; poſtremũ iuſſiſſet, id ius ratũq; eẽt, nõ tamẽ aut ſe, aut eoꝝ quẽquã, qui poſt eam legẽ latam creati cẽſores eſſent, teneri ea lege potuiſſe. Hæc ſine ullius aſſenſu cauillãte Appio, & hic eſt, inq̄t, Quirites illius Appii ꝓgenies, q decẽuir in annũ creatus altero anno ſe ipſe creauit, tertio nec ab ſe, nec ab ullo creatus priuatus faſces & imperiũ optinuit, nec ante cõtinuãdo abſtitit magiſtratu, quã obruerẽt eũ male parta, male geſta, male retenta imperia. Hæc eſt eadem familia Quirites, cuius ui atq; iniuriis compulſi, extorres patria, Sacrum montẽ cepiſtis, hæc aduerſus quam tribunitium auxilium uobis cõparaſtis, hæc propter quam duo exercitus Auentinũ inſediſtis, hæc quæ fœnebres leges, hæc quæ agrarias ſemper impugnauit, hæc cõnubia patrum & plebis interrupit, hæc plebi ad curules magiſtratus iter obſepſit, hoc eſt nomen multo, quam Tarquiniorum, infeſtius ueſtræ libertati. Itane tandem Ap. Claudi, quum centeſimus iam annus ſit ab Mamerco Aemylio dictatore, tot cẽſores fuerint nobiliſſimi fortiſſimiq; uiri, nemo eoꝝ duodecim tabulas legit, nemo id ius eſſe, quod poſtremo populus iuſſiſſet, ſciit? immo uero omnes ſciuerunt, ideo Aemyliæ potius legi paruerũt, quã illi antiquæ, qua primũ cẽſores creati erãt, quia hãc poſtremã iuſſerat populus, quia ubi duæ contrariæ leges ſunt, ſemp antiquæ abrogat noua. An hoc dicis Appi, nõ teneri Aemylia lege populum? an populũ teneri, te unũ extra legẽ eẽ? Tenuit Aemylia lex uiolẽtos illos cẽſores C. Furiũ, & M. Geganiũ, quicq̄d iſte magiſtratus in republica male facere poſſet, indicarunt, quũ ira finitæ poteſtatis Mamercum Aemylium, principem ætatis ſuæ belli domiq;, ærarium fecerunt, tenuit deinceps omnes cenſores intra centum annorum ſpatium, tenet C. Plautium, collegam tuum, iiſdem auſpiciis, eodẽ iure creatũ. An hunc, non ut q optimo iure cenſor creatus eẽt, populus creauit? tu unus eximius es, in quo hoc ꝑcipuũ ac ſingulare ualeat, quẽ tu regem ſacrificioꝝ crees amplexus regni nomen? ut qui optimo iure rex Romæ creatus ſit, creatum ſe dicet, Quem ſemeſtri dictatura, quem

interregno

interrégno quinq; diebus contentum fore putes? quem claui figendi aut ludorum cauſſa dictatorem audacter crees? Quam iſti ſtolidos ac ſecordes uideri creditis eos, qui intra uiceſimum dié, ingétibus rebus geſtis, dictatura ſe abdicauerũt? aut qui uitio creati abierunt magiſtratu? Quid ego antiqua repetam? nuper intra decẽ annos C. Menenius dictator, quia quum quæſtiones ſeuerius, quam quibuſdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio eius, quod quærebat, ipſi criminis obiecta ab inimicis eſt, ut priuatus obuiá iret crimini, dictatura ſe abdicauit. Nolo ego iſtá in te modeſtiam, ne degeneraueris a familia imperioſiſſima & ſuperbiſſima, nõ die, nõ hora citius quam neceſſe eſt, magiſtratu abieris, modo ne excedas finitũ tempus, ſatis eſt aut diem, aut menſem cenſuræ adiicere. Triénium, inquit, & ſex méſes ultra, quá licet Aemylia lege, céſuram geram, & ſolus, hoc quidé iá regno ſimile é, an collegam ſubrogabis, quem ne in demortui quidé locum ſubrogari fas eſt? pœnitet enim quod antiquiſſimum ſolenne, & ſolum ab ipſo, cui ſit inſtitutum deo, ab nobiliſſimis antiſtibus eius ſacri ad ſeruoꝝ miniſteriũ religioſus céſor deduxiſti, gens antiquior originibus urbis huius, hoſpitio deorum immortalium ſancta propter te ac tuam cenſurá intra annũ ab ſtirpe extincta eſt, niſi uniuerſam rem publicá eo nefario obſtrinxeris, quot ominari ét reformidat animus. Vrbs eo luſtro capta eſt, quo demortuo collega C. Iunio cenſore, L. Papyrius Curſor, ne abiret magiſtratu, M. Cornelium Maluginéſem collegam ſubrogauit, & quáto modeſtior illius cupiditas fuit, quá tua Appi? Nec ſolus, nec ultra finitum lege tépus L. Papyrius cenſuram geſſit, tamen neminem inuenit, qui ſe poſtea authoré ſequeretur, omnes deinceps cenſores poſt mortem collegæ ſe magiſtratu abdicarũt. Te nec quod dies exiit cenſuræ, nec quod collega magiſtratu abiit, nec lex, nec pudor coercet, uirtutem in ſuperbia, audaciam in contemptu deorum hominumq; ponis. Ego te Ap. Claudi pro iſtius magiſtratus maieſtate ac uerecundia, quem geſſiſti, nõ modo manu uiolatum, ſed ne uerbo quidem inclementiori a me appellatũ uellé, ſed & hæc, quæ adhuc egi, peruicacia tua & ſuperbia coegit me loqui, & niſi Aemyliæ legi parueris in uincula duci iubebo, atq; (quũ ita cõparatũ a maioribus ſit, ut comitiis cenſoriis, niſi duo confecerint legitima ſuffragia, nõ renũciato altero, comitia differátur) ego te, qui ſolus cenſor creari nõ poſſis, ſolum cenſurá gerere nõ patiar. Hæc taliaq; quũ dixiſſet, prehendi cenſorem, & in uincula duci iuſſit. Approbantibus ſex tribunis actioné collegæ, tres appellati Appio auxilio fuerũt, ſummaq; inuidia omnium ordinum ſolus cenſuram geſſit. Dum ea Romæ geruntur, iam Sutriũ ab Hetruſcis obſidebatur, cõſuliq; Fabio imis montibus ducenti ad ferendá opem ſociis, tentandaſq; munitiones, ſiqua poſſet, acies hoſtium inſtructa occurrit, quoꝝ ingentem multitudinem quum oſtenderet ſubiecta late planities, C O S. ut loco paucitatem ſuorum adiuuaret, flectit paululum in cliuos agmen, aſpreta erát ſtrata ſaxis, inde ſigna in hoſtem obuertit. Hetruſci omnium, præterquam multitudinis ſuæ, qua ſola freti erát, immemores, prælium ineunt adeo raptim & auide, ut abiectis miſſilibus, quo celerius manus conſererent, ſtringerét gladios uadentes in hoſtem, Romanus contra nunc tela, nunc ſaxa, quibus eos affatim locus ipſe armabat, ingerere. Igitur ſcuta galeæq; icta quum etiam quos non uulnerauerant, turbarent, neq; ſubire erat facile ad propiorem pugná, neq; miſſilia habebát, qbus eminus ré gererent, ſtantes & expoſitos ad ictus, quũ iam ſatis nihil tegeret, quoſdam etiá pedem referentes fluctuanteſq;, & inſtabilem aciem redintegrato clamore ſtrictis gladiis haſtati & principes inuadũt, eum impetũ non tulerunt Hetruſci, uerſiſq; ſignis fuga effuſa caſtra repetunt. Sed equites Romani præuecti per obliqua campi quum ſe fugientibus obtuliſſent, omiſſo ad caſtra itinere, montes petunt, inde inermi pœné agmine, ac uexato uulneribus, in ſyluam Ciminiam penetrát. Romanus multis millibus Hetruſcoꝝ cæſis, duodequadraginta ſignis militaribus captis, caſtris etiam hoſtium cum præda ingenti pótitur, tum de perſequendo hoſte agitari cœptum. Sylua erat Ciminia magis tũ inuia atq; horrenda, quá nuper fuere Germanici ſaltus, nulli ad eá diem (ne mercatorum quidem) adita, eá intrare haud fere quiſquá, præter ducé ipſum, audebat, aliis omnibus cladis Caudinæ nondũ memoria aboleuerat, tum ex iis, qui aderát, conſulis fratrem M. Fabium Cæſonem, alii C. Claudium, quidá matre eadem, qua conſulem genitum, tradunt, ſpeculatũ ſe iturum profeſſum, breuiq; omnia certa allaturum. Cære educatus, apud hoſpites Hetruſcis literis eruditus erat, linguamq; Hetruſcam probe nouerat. Habeo authores uulgo tum Romanos pueros, ſicut nunc Græcis, ita Hetruſcis literis erudiri ſolitos, ſed propius eſt uero, præcipuum aliquid fuiſſe in eo, qui ſe tá audaci ſimulatione hoſtibus immiſcuerit. Seruus ei dicitur comes unus fuiſſe nutritus una, eoque haud ignarus linguæ eiuſdem, nec quicquam aliud proficiſcentes, quam ſummatim regionis, quæ intráda erat, naturam, ac nomina principum in populis accepere, ne qua inter colloquia inſigni nota hæſitantes deprehendi poſſent, iere paſtorali habitu, agreſtibus telis, geſſiſq; binis armati. Sed neq; commercium linguæ, nec neſtis armorumue habitus ſic eos texit, quam quod adhorrebat a fide quenquam externum Ciminios ſaltus intraturum. Vſq; ad Camertes Vmbros penetraſſe dicuntur, ibi qui eſſent fateri Romanum auſum, introductumq; in ſenatum conſulis uerbis egiſſe de ſocietate amicitiaq;, atq; inde comi hoſpitio acceptũ, nuntiare Romanis iuſſum cõmeatum exercitui dieꝝ XXX. præſto fore. ſi ea loca intraſſet, iuuentutemque Camertium Vmbrorum in armis paratam imperio futuram. Hæc quum relata cõſuli

eſſent, impedimentis prima uigilia præmiſſis, legionibus poſt impedimenta ire iuſſis, ipſe ſubſtitit cum equitatu, & luce orta poſtero die obequitauit ſtationibus hoſtium, quæ extra ſaltum diſpoſitæ erant, & quum ſatis diu tenuiſſet hoſtẽ, in caſtra ſeſe recepit, portaq́ altera egreſſus ante noctẽ agmẽ aſſequitur. Poſtero die luce prima iuga Ciminii montis tenebat, inde contemplatus opulenta Hetruriæ arua milites emittit. Ingenti iã abacta præda tumultuariæ agreſtium Hetruſcorum cohortes, repente a principibus eius regionis concitatæ, Romanis occurrunt adeo incompoſitæ, ut uindices prædarum prope ipſi prædæ fuerint. Cæſis fugatiſq́ iis, late depopulato agro, uictor Romanus, opulentuſq́ rerum omnium copia, in caſtra redit. Eo forte V. legati cum duobus tribunis plebis uenerãt denuntiatum Fabio ſenatus uerbis, ne ſaltum Ciminium tranſiret, lætati ſerius ſe, quam ut impedire bellum poſſent, ueniſſe, nuntii uictoriæ Romam reuertuntur. Hac expeditione conſulis motum latius erat, quam profligatum bellum, uaſtationem nãq́ ſub Ciminii montis radicibus iacens ora ſenſerat, concitauerat indignatione non Hetruriæ modo populos, ſed Vmbriæ finitima. Itaq́ quantus nũquam antea exercitus ad Sutrium uenit, neq́ e ſyluis tantummodo promota caſtra, ſed etiam auiditate dimicandi quã primũ in cãpos delata, acies deinde inſtructa primo ſuo ſtare loco, relicto hoſtibus ad inſtruendum contra ſpatio, deinde poſteaquã detrectare hoſtem ſenſere pugnã, ad uallum ſubeũt, ubi poſteaq̃ ſtationes quoq́ receptas intra munimenta ſenſere, clamor repẽte circa duces ortus, ut eo ſibi e caſtris cibaria eius diei deferri iuberent, mãſuros ſe ſub armis, & aut nocte, aut certe luce prĩa caſtra hoſtium inuaſuros. Nihilo quietior Romanus exercitus imperio ducis continetur, decima erat fere diei hora, quũ cibum capere C O S. milites iubet, præcipit, ut in armis ſint, quacũq́ diei noctiſue hora ſignũ dederit, paucis milites alloquitur, Sãnitiũ bellum extollit, eleuat Hetruſcos, nec hoſtem hoſti, nec multitudinẽ multitudini ait cõparandã eſſe, præterea telum aliud occultum ſcituros in tẽpore, interea taceri opus eſſe. His ambagibus prodi ſimulabat hoſtes, quo animus militum multitudine territus reſtitueretur, & quod ſine munimento cõſtiterant, uerisſimilius erat, quod ſimulabatᷣ. Curati cibo, corpora quieti dant, & quarta fere uigilia ſine tumultu excitati arma capiũt, dolabræ calonibus diuidũtur ad uallum proruendum, foſſaſq́ implendas, intra munimẽta inſtruitur acies, delectæ cohortes ad portarum exitus collocantur, dato deinde ſigno paulo ante lucem, quod æſtiuis noctibus ſopitæ maxime quietis tempus eſt, ꝓruto uallo erupit acies, ſtratos paſſim inuadit hoſtes, alios immobiles, alios ſemiſomnes in cubilibus ſuis, maximã partem ad arma trepidantes cædes oppreſſit, paucis armandi ſe datum ſpatiũ eſt, eos ipſos non ſignum certum, non ducem ſequẽtes fundit Romanus, fugatoſq́ ꝑſequitur ad caſtra, ad ſyluas diuerſi tendebant, ſyluæ tutius dedere refugiũ, nã caſtra in cãpis ſita eodẽ die capiuntᷣ, aurũ argentũq́ iuſſum referri ad conſulem, cætera ꝑda militis fuit, cæſa aut capta eo die hoſtiũ millia ad ſexaginta. Eam tam claram pugnã trans Ciminiam ſyluam ad Peruſiam pugnatam quidã authores ſunt, metuq́ in magno ciuitatẽ fuiſſe, ne interclusus exercitus tã infeſto ſaltu, coortis undiq́ Tuſcis Vmbriſq́ oppmeretᷣ, ſed ubicunq́ pugnatum eſt, res Romana ſuperior fuit, itaq́ a Peruſia & Cortona & Arretio, quæ ferme capita Hetruriæ populoꝝ ea tempeſtate erant, legati pacem fœduſq́ ab Romanis petentes inducias in triginta annos impetrauerũt. Dũ hæc in Hetruria geruntur, C O S. alter C. Martius Rutilius Aliſas de Sãnitibus ui cepit, multa alia caſtella uiciq́, aut deleta hoſtiliter, aut integra in poteſtatem uenere. Per idem tempus & claſſis Romana a P. Cornelio, quẽ ſenatus maritimæ oræ præfecerat, in campaniã acta, quũ appulſa Pompeios eſſet, ſocii inde nauales ad populandum agrum Nucerinũ profecti, proximis raptim uaſtatis, unde reditus tutus ad naues eẽt, dulcedine, ut fit, prædæ longius ꝓgreſſi exciuere hoſtes, palatis per agros nemo obuius fuit, quũ occidione occidi poſſent, redeũtes agmine incauto haud ꝓcul nauibus aſſecuti agreſtes exuerũt præda, partem etiã occiderunt, quæ ſuperfuit cædi trepida multitudo ad naues compulſa eſt. Profectio Q. Fabii trãs Ciminiã ſyluã quantum Romæ terrorem fecerat, tã lætã famam in Samnium ad hoſtes tulerat, interclusum Romanum exercitum obſideri, cladiſq́ imaginem furcas Caudinas memorabãt, eadem temeritate auidam ulteriorum ſemper gentem in ſaltus inuios deductã, ſeptã non hoſtium magis armis, quã locorum iniquitatibus eſſe. Iam gaudium inuidia quadã miſcebatur, quod belli Romani decus ab Sãnitibus fortuna ad Hetruſcos auertiſſet, itaq́ armis uiriſq́ ad obterendum C. Martium conſulem concurrunt, protinus inde Hetruriã per Marſos ac Sabinos petituri, ſi Martius dimicãdi poteſtatem non faciat. Obuius iis C O S. fuit, dimicatũ ꝓlio utrinq́ atroci, atq́ incerto euentu eſt, & quũ anceps cædes fuiſſet, aduerſæ tamen rei fama in Romanos uertit, ob amiſſos quoſdam equeſtris ordinis, tribunoſq́ militum, atque unum legatum, &, quod inſigne maxime fuit, conſulis ipſius uulnus. Ob hæc etiam aucta fama, & (ut ſolet) ingens terror patres inuaſit, dictatoremque dici placebat, nec quin Curſor Papyrius diceretur, in quo tum ſumma rei bellicæ ponebatur, dubium cuiquã erat, ſed nec in Samnium nuntium perferri omnibus infeſtis tuto poſſe, nec uiuere Martium conſulem ſatis fidebãt. Alter C O S. Fabius infeſtus priuatim Papyrio erat, quæ ne ira obſtaret bono publico, legatos ex conſularium numero mittendos ad eum ſenatus cenſuit, qui ſua quoq́ eũ non publica ſolum authoritate mouerẽt, ut memoriã ſimultatũ patriæ remitteret. Pro

fecti

fecti legati ad Fabium conſulem, quum ſenatuſconſultum tradidiſſent, adieciſſentq; orationem conuenientem mandatis, C O S. demiſſis in terram oculis, tacitus ab incertis, quidnam eſſet acturus, legatis receſſit, noctis deinde ſilentio, ut mos eſt, L. Papyrium dictatorem dixit, cui quum ob animum agregie uictum legati gratias agerent, obſtinatum ſilentium obtinuit, ac ſine reſponſo ac mentione facta ſui legatos dimiſit, ut appareret inſignem dolorem ingenti cōprimi animo. Papyrius D. Iuniũ Bubulcum magiſtrum equitum dixit, atq; ei legem curiatam de imperio ferenti triſte omen diem diffidit, quod fauſta curia fuit principiũ duabus inſignibus cladibus, captæ urbis, & Caudinæ pacis, quod utroq; anno eiuſdem curiæ fuerat principium. Macer Licinius tertia etiam clade, quæ ad Cremeram accepta eſt, abominandam eam curiã facit. Dictator poſtero die auſpiciis repetitis pertulit legem, & profectus cum legionibus ad terrorem traducti ſyluam Ciminiam exercitus nuper ſcripti, ad Longulam peruenit, acceptiſq; a Martio conſule ueteribus militibus in aciem copias eduxit, nec hoſtes detrectare uiſi pugnam, inſtructos deinde armatoſque, quũ ab neutris prælium inciperetur, nox oppreſſit. Quieti aliquandiu nec ſuis diffidentes uiribus, nec hoſtem ſpernẽtes ſtatiua in ꝓpinquo habuere, nã & cum Vmbrorum acie depugnatum eſt, fuſi tamen magis, quã cæſi hoſtes, quia cœptam acriter non tolerarunt pugnam, & ad Vadimonis lacum Hetruſci lege ſacrata coacto exercitu, quũ uir uirum legiſſet, quãtis nunquã alias ante, ſimul copiis, ſimul animis dimicarunt, tantoq; irarum certamine geſta res eſt, ut ab neutra parte emiſſa ſint tela, gladiis pugna cœpit, & acertime cõmiſſa ipſo certamine, quod aliquandiu anceps fuit, accenſa eſt, ut non cum Hetruſcis toties uictis, ſed cum aliqua noua gente uideretur dimicatio eſſe. Nihil ab ulla parte mouetur fugæ, cadunt anteſignani, & ne nudentur pugnatoribus ſigna, fit ex ſecũda prima acies, ab ultimis deinde ſubſidiis cietur miles, adeoq; ad ultimũ laboris ac periculi uentum eſt, ut equites Romani omiſſis equis ad proximos peditum per arma, per corpora euaſerint. Ea uelut noua inter feſſos ex orta acies turbauit ſigna Hetruſcorum, ſecuta deinde impetum eorum, utcunq; affecta fuerat, cætera multitudo tandem perrumpit ordines hoſtium. Tũc uinci pertinacia cœpta, & auerti manipuli quidam, & ut ſemel dedere terga etiam certiorem capeſſere fugam. Ille primũ dies fortuna ueteri abundantes Hetruſcorũ fregit opes, cæſum in acie quod roboris fuit, caſtra eo impetu capta direptaq;. Pari ſubinde periculi gloriæq; euentu bellum in Samnitibus erat, qui præter cæteros belli apparatus, ut acies ſua fulgeret nouis armorum inſignibus, fecerũt. Duo exercitus erant, ſcuta alterius auro, alterius argento cælauerunt. Forma erat ſcuti ſummum latius, qua pectus atq; humeri teguntur, faſtigio æquali, ad imum cuneatior mobilitatis cauſſa, ſpongia pectori tegumentum, & ſiniſtrum crus ocrea tectum, galeæ criſtatæ, quæ ſpeciem magnitudini corporum adderent, tunicæ auratis militibus uerſicolores, argentatis linteæ candidæ, his dexterum cornu datum, illi in ſiniſtro conſiſtunt. Notus iam Romanis apparatus inſignium armorum fuerat, doctiq; a ducibus erant horridum militem eſſe debere, non cælatum auro argentoq;, ſed ferro & animis fretum, quippe illa prædam uerius, quã arma eſſe, nitentia ante rem, deformia inter ſanguinem & uulnera, uirtutem eſſe militis decus, & omnia illa uictoriã ſequi, & ditem hoſtem, quãuis pauperis uictoris præmiũ eſſe. His Curſor uocibus inſtinctos milites in prælium ducit, dextero ipſe cornu conſiſtit, ſiniſtro præfecit magiſtrum equitum. Simul eſt concurſum, ĩgens fuit cũ hoſte certamen, non ſegnius inter dictatorem & magiſtrum equitum ab utra parte uictoria inciperet. Prior forte Iunius commouit hoſtem, læuo dexterum cornu, ſacratos more Samnitium milites, eoq; cãdida ueſte & paribus candore armis inſignes, eos ſe Orco mactare Iunius dictitãs, quũ intuliſſet ſigna, turbauit ordines, & haud dubie impulit aciem. Quod ubi ſenſit dictator, ab læuone cornu uictoria incipiet? inquit, & dexterũ cornu, dictatoris acies, alienã pugnã ſequetur? non partem maximã uictoriæ trahet? concitat milites. Nec peditum uirtuti equites, aut legatorum ſtudia ducibus cedũt. M. Valerius a dextero, P. Decius a læuo cornu, ambo conſulares, ad equites in cornibus poſitos uehuntur, adhortatiq; eos, ut partem ſecum capeſſerent decoris, in tranſuerſa latera hoſtium incurrunt. Is nouus terror additus, quũ ex utraq; pte circunuaſiſſet aciẽ, & ad terrorem hoſtium legiones Romanæ redintegrato clamore intuliſſent gradum, tum fuga ab Sãnitibus cœpta. Iã ſtrage hominũ armorumq; inſignium campi repleri, ac primo pauidos Samnites caſtra ſua accepere, deinde ne ea quidem retenta, captis direptiſq; ante noctem iniectus ignis. Dictator ex ſenatuſconſulto triumphauit cuius, triumpho longe maximã ſpeciem captiua arma præbuere, tantum magnificentiæ uiſum in iis, ut aurata ſcuta dominis argentariorũ ad forum ornãdum diuiderentur, inde natum initium dicitur fori ornãdi ab ædilibus, quũ thenſæ ducerentur. Et Romani quidem ad honorem deum inſignibus armis hoſtium uſi ſunt, Campani ab ſuperbia & odio Samnitium gladiatores, quod ſpectaculum inter epulas erat, eo ornatu armarunt, Samnitiumque nomine appellarunt. Eodem anno cum reliquis Hetruſcorum ad Peruſiam, quæ ipſa induciarum fidem ruperat, Fabius C O S. nec dubia, nec difficili uictoria dimicat. Ipſum oppidum, nam ad mœnia uictor acceſſit, cepiſſet, ni legati dedentes urbem exiſſent. Præſidio Peruſiæ impoſito, legationibus Hetruriæ, amicitiam petentibus præ ſe Romam ad ſenatum miſſis, C O S. præſtantiore etiam quam dictator uictoria triumphans urbem eſt inuectus. Quin etiã deuictorum

Samnitium decus magna ex parte ad legatos P. Decium, & M. Valerium eſt uerſum, quos populus proximis comitiis ingenti conſenſu conſulem alterum, alterum prætorem declarauit. Fabio ob egregie perdomitam Hetruriam continuatur conſulatus, Decio collega datur, Valerius prætor quartum creatus. C O S S. partiti prouincias, Hetruria Decio, Samnitium Fabio euenit. Profectus ad Nuceriá, Aliſates iam tum pacem petentes, quod uti ea quú daretur, noluiſſent, aſpernatus, oppugnando ſubegit. Cum Samnitibus acie dimicatum, haud magno certamine hoſtes uicti, neq; eius pugnæ memoria tradita foret, ni Marſi eo primum prælio cum Romanis bellaſſent, ſecuti Marſorum defectioné Peligni eandem fortunam habuerunt. Decio quoq; alteri conſuli ſecunda belli fortuna erat. Tarquinienſem metu ſubegerat frumentú exercitui præbere, atq; inducias in XL. annos petere. Volſinienſiú caſtella aliquot ui cepit, quædam exiis diruit, ne receptaculo hoſtibus eſſent, circunferendoq; paſſim bello tantum terrorem ſui fecit, ut nomen omne Hetruſcum fœdus a conſule peteret, ac de eo quidem nihil impetratum, induciæ annuæ datæ, ſtipédium exercitui Romano ab hoſte in eum annum penſum, & binæ tunicæ in militem exactæ, ea merces induciarum fuit. Tráquillas res iam Hetruſcis turbauit repentina defectio Vmbrorum, gentis itegræ a cladibus belli, niſi quod tranſitú exercitus ager ſenſerat. Ii concitata omni iuuentute ſua, & magna parte Hetruſcorú ad rebellionem compulſa, tantú exercitum fecerant, ut relicto poſt ſe in Hetruria Decio, ad oppugnandum inde Romam ituros magnifice de ſe, ac contemptim de romanis loquentes iactarent. Quod incœptum eorum ubi ad Deciú conſulem perlatum eſt, ad urbem ex Hetruria magnis itineribus pergit, in agro Pipinienſi ad famá inrentus hoſtium conſedit. Nec Romæ ſpernebatur Vmbrorum bellú, & ipſe minæ metum fecerant expertis a Gallica clade, quam intutam urbem incolerent. Itaq; legati ad Fabium cóſulem miſſi ſunt, ut ſiquid laxamenti a bello Samnitium eſſet, in Vmbriam propere exercitum duceret. Dicto paruit C O S. magniſq; itineribus ad Meuaniam, ubi tum copiæ Vmbrorum erant, perrexit. Repens aduétus conſulis, qué procul Vmbria in Samnio bello alio occupatum crediderant, ita exterruit Vmbros, ut alii recedendum ad urbes munitas, quidam bellú omittendum cenſerent. Plaga una (Materinam ipſi appellant) non continuit modo cæteros in armis, ſed confeſtim ad certamen egit, caſtra uallanté Fabium adorti ſunt, quos ubi effuſos ruere in munimenta C O S. uidit, reuocatos milites ab opere, prout loci natura tempuſq; patiebatur, ita inſtruxit, cohortatuſq; prædicatione uera, qua in Tuſcis, qua in Samnio partorum decorum, exiguam appendicem Hetruſci belli conficere iubet, & uocis impiæ pœnas expetere, qua ſe urbem Romaná oppugnaturos minati ſunt. Hæc tanta ſunt alacritate militum audita, ut clamor ſua ſponte ortus loquentem interpellauerit ducem, ante imperiú deinde cócentu tubarum ac cornuum curſu effuſo in hoſtem feruntur, non tanquam in uiros aut armatos ícurrunt, mirabile dictu, ſigna primo eripi cœpta ſigniferis, deinde ipſi ſigniferi trahi ad cóſulem, armatique milites ex acie in aciem transferri, & ſicubi eſt certamen, ſcutis magis quam gladiis geritur res & umbonibus, incuſſaq; ala ſternunt hoſtes, plus capitur hominum, quam cæditur, atq; una uox ponere arma iubentium per totam fertur aciem. Itaq; inter ipſum certamen facta deditio eſt a primis authoribus belli, poſtero inſequentibuſq; diebus & cæteri Vmbrorum populi dedútur, Ocriculani ſponſione in amicitiam accepti, Fabius alienæ ſortis uictor belli in ſuam prouinciam exercitum reduxit, itaq; ei ob res tam feliciter geſtas, ſicut priore anno populus continuauerat conſulatum, ita ſenatus in in ſequentem annum, quo Ap. Claudius, L. Volumnius C O S S. fuerunt, prorogauit (maxime Appio aduerſante) imperium. Appium cenſorem petiſſe conſulatum, comitiaq; eius ab L. Furio tribuno plebis interpellata, donec ſe cenſura abdicauit, in quibuſdam annalibus inuenio. Creatus C O S. quú collegæ nouum bellum Salentini hoſtes decernerentur, Romæ manſit, ut urbanis artibus opes augeret, quando belli decus penes alios eſſet. Volumnium prouinciæ haud pœnituit, multa ſecunda prælia fecit, aliquot urbes hoſtiú ui cepit, p̄dæ erat largitor, & benignitaté p ſe gratá comitate adiuuabat, militéq; iis artibus fecerat & piculi & laboris auidú. Q. Fabius, pcóſul ad urbé Aliſas cú Sánitiú exercitu ſignis collatis cóflígit, minime ambigua res fuit, fuſi hoſtes atq; in caſtra cópulſi, nec caſtra forét retenta, ni exiguú ſupfuiſſet diei, an̄ nocté tn̄ ſunt circúſeſſa, & nocte cuſtodita, neqs labi poſſet, poſtero die uix dú luce certa deditio fieri cœpta, & pacti, q Sánitiú forét, ut cú ſingulis ueſtimétis emitterentur, ii oés ſub iugú miſſi, ſociis Samnitium nihil cautum, ad quattuor millia ſub corona uæniere, qui ſe ciuem Hernicum dixerat, ſeorſum in cuſtodia habitus, eos omnes Fabius Romam ad ſenatú miſit, & quum quæſitum eſſet, delectu an uoluntarii pro Samnitibus aduerſus Romanos bellaſſent, per Latinos populos cuſtodiendi dantur, iuſſique eam integram rem noui C O S S. P. Cornelius Aruina, Q. Martius Tremulus (ii enim iam creati erant) ad ſenatum referre. Id ægre paſſi Hernici concilium populorum omnium habentibus Anagninis in circo, quem maritimum uocant, præter Alattinatem Ferétinatemque & Verulanum, omnes Hernici nominis Po. Romano bellum índuxerunt. In Samnio quoq;, quia deceſſerat inde Fabius, noui motus exorti, Calatia & Sora præſidiaq;, quæ in iis Romana erant, expugnata, & in captiuorum corpora militum fœde ſæuitum. Itaque eo P. Cornelius cum exercitu miſſus, Martio noui hoſtes (iam enim Anagninis Herniciſque aliis bellum iuſſum

lum iuſſum erat)decernuntur.Primo ita omnia opportuna & loca hoſtes inter conſulum caſtra interceperunt,ut peruadere expeditus nuntius non poſſet,perꝗ aliquot dies incerti rerum omnium, ſuſpenſiꝗ de ſtatu alterius,uterꝗ C O S. ageret,Romāꝗ is metus manaret, adeo ut omnes iuniores ſacramento adigerentur,atꝗ ad ſubita rerum duo iuſti ſcriberentur exercitus.Cæterum Hernicum bellum nequaquam pro præſenti terrore ac uetuſtate gentis gloriæ fuit,nihil uſquam dictu dignum auſi,trinis caſtris inter paucos dies exuti,triginta dierum inducias,ita ut ad ſenatum Romam legatos mitterent,pacti ſunt bimeſtri ſtipendio frumentoꝗ & ſingulis in militem tunicis.Ab ſenatu ad Martium reiecti,cui ſenatuſconſulto permiſſum de Hernicis erat,iſꝗ gentem in deditionem accepit. Et in Samnio alter C O S. ſuperior uiribus,locis impeditior erat,omnia itinera obſepſerant hoſtes, ſaltuſꝗ peruios ceperāt,nequa ſubuehi commeatus poſſent,neꝗ eos,quū quotidie ſigna in aciē C O S. proferet,elicere ad certamen poterat,ſatiſꝗ apparebat,neꝗ Samnitem certamen præſens, nec Romanum dilationem belli laturum.Aduentus Martii,qui Hernicis ſubactis maturauit collegæ uenire auxilio,moram certaminis hoſti exemit,nam ut qui alteri quidem exercitui ſe ad certamen crediſſent pares,coniungi utiꝗ paſſi duos conſulares exercitus nihil crederent ſupereſſe ſpei,aduenientem incompoſito agmine Martium aggrediuntur.Raptim collatæ ſarcinæ in medium,& prout tēpus patiebatur,inſtructa acies,clamor primum in ſtatiua perlatus,deinde cōſpectus puluis tumultum apud alterum conſulem in caſtris fecit,iſꝗ confeſtim arma capere iuſſis,raptimꝗ eductis in aciē militibus,tranſuerſam hoſtium atque alio certamine occupatam inuadit,clamitans ſummum flagitium fore,ſi alterum exercitum utriuſꝗ uictoriæ compotem ſinerent fieri, nec ad ſe ſui belli uindicarent decus. Qua impetum dederat,perrumpit,aciemꝗ per mediam in caſtra hoſtium tendit,& uacua defenſoribus capit,atꝗ incendit.Quæ ubi flagrantia Martianus miles conſpexit,& hoſtes reſpexere,tū paſſim fuga cœpta Samnitium fieri,ſed omnia optinet cædes,nec in ullam partem tutum perfugiū eſt. Iam XXX.millibus hoſtium cæſis ſignum receptui C O S S.dederant,colligebātꝗ in unum copias,inuicem inter ſe gratantes,quum repente uiſæ procul hoſtium nouæ cohortes, quæ in ſupplementum ſcriptæ fuerant,integrauere cædem,in quas nec iuſſu conſulum,nec ſigno accepto uictores uadūt,malo tyrocinio imbuendum Samnitem clamitantes.Indulgent C O S S. legionum ardori,ut qui probe ſcirent nouum militem hoſtium inter perculſos fuga ueteranos ne tentando quidem ſatis certamini fore,nec eos opinio ſefellit,omnes Samnitium copiæ,ueteres nouæꝗ,montes proximos fuga capiunt,eo & Romana erigitur acies,nec quicquam ſatis tuti loci uictis eſt,& de iugis,quæ ceperant, funduntur,iamꝗ una uoce omnes pacem petebant,tum trium menſium frumento imperato,& annuo ſtipendio,ac ſingulis in militem tunicis,ad ſenatum pacis oratores miſſi. Cornelius in Samnio relictus,Martius de Hernicis triumphans in urbem rediit,ſtatuaꝗ equeſtris in foro decreta eſt,quæ ante templum Caſtoris poſita eſt.Hernicorū tribus populis Alatrinati Verulano Ferentinati,quia maluerunt quam ciuitatem,ſuæ leges redditæ,cōnubiumꝗ inter ipſos(quod aliquandiu ſoli Hernicorum habuerunt)permiſſum,Anagninis,quiꝗ arma Romanis intulerant,ciuitas ſine ſuffragii latione data,concilia cōnubiaꝗ adempta,& magiſtratibus,prætetquam ſacrorum curatione,interdictum.Eodem anno ædes Salutis a C.Iunio Bubulco cēſore locata eſt,quam C O S. bello Samnitium uouerat, ab eodem collegaꝗ eius M.Valerio Maximo uiæ per agros publica impenſa factę,& cum Carthaginienſibus eodem anno fœdus tertium renouatum,legatiſꝗ eorum,qui ad id uenerant,comiter munera miſſa.Dictatorem idem annus habuit P.Cornelium Scipiōem cum magiſtro equitum P. Decio Mure,ab iis,propter quæ creati erant,comitia conſularia habita,quia neuter conſulum potuerat bello abeſſe.Creati C O S L.Poſthumius,T.Minutius,hos C O S S. Piſo Q.Fabio,& P.Decio ſuggerit, biennio exempto,quo Claudium Volumniumꝗ,& Cornelium cum Martio C O S S. factos tradidimus,memoriæne fugerit in annalibus digerendis,an conſulto binos C O S S. falſos ratus,traſcenderit,incertum eſt.Eodem anno in campum Stellatem agri Campani Samnitium incurſiones factæ,itaque ambo C O S S. in Samnium miſſi,quum diuerſas regiones,Tiſernū Poſthumius, Bouianū Minutius petiſſēt, Poſthumii prius ductu ad Tifernum pugnatum.Alii haud dubie Samnites uictos, ac triginta millia inde hominum capta tradūt,alii marte æquo diſceſſum,& Poſthumium metū ſimulantem nocturno itinere clam in montes copias adduxiſſe,hoſtes ſecutos,duo millia inde locis munitis & ipſos conſediſſe.C O S. ut ſtatiua tuta copioſaꝗ,& ita erant,petiſſe uideretur,poſteaquā & munimentis caſtra firmauit,& omni apparatu rerum utilium inſtruxit,relicto firmo præſidio uigilia tertia,qua duci proxime poteſt,expeditas legiones ad collegam & ipſum aduerſus alios ſedentem ducit, ſibi authore Poſthumio Minutius cum hoſtibus ſigna confert,& quum anceps prælium in multū diei proceſſiſſet,integris legionibus defeſſam iam aciem hoſtium improuiſo inuadit.itaque quum laſſitudo ac uulnera fugam quoque præpediſſent,occiſi hoſtes, ſigna unum & trigīta capta, atque inde ad caſtra Poſthumii perrectum,ibi duo uictores exercitus perculſum iam fama hoſtem adorti fundūt fugantꝗ,ſigna militaria ſex & uiginti capta,& impator Sānitiū Statius Gellius,multiꝗ alii mortales,& caſtra utraꝗ capta,& Bouianū,ubi poſtero die cœptū oppugnari,breui capitur,magnaꝗ gloria rerū

geſtarum C O S S. triumpharũt. Minutium conſulem cum uulnere graui relatum in caſtra mortuũ quidam authores ſunt, & L. Fuluium in locũ eius ſuffectum, & ab eo, quum ad exercitũ Minutii miſſus eſſet, Bouianũ captum. Eodem anno Sora, Arpinum, Coſentia recepta ab Sãnitibus, Herculis magnum ſimulacrum in Capitolio poſitum dedicatumq;. P. Sulpitio Auerrione, P. Sempronio Sopho C O S S. Samnites ſeu finem, ſeu dilationem belli quærentes legatos de pace Romã miſere, quibus ſuppliciter agentibus reſponſum eſt, niſi ſæpe bellum parantes pacem petiſſent Samnites, oratione ultro citroq; habita de pace, tranſigi potuiſſe, nunc quando uerba uana ad locorum fuerint, rebus ſtandum eſſe, P. Sempronium conſulem cum exercitu breui in Samnio fore, eum ad bellum pacemue inclinent animi falli non poſſe, comperta omnia ſenatui relaturum, decedentem in Samnio conſulem legati ſequerentur. Eo anno quum pacatum Samnium exercitus Romanus, benigne præbito cõmeatu, peragraſſet, fœdus antiquum Samnitibus redditum. Ad Equos inde hoſtes, cæterum per multos annos ſub ſpecie in fidæ pacis quietos, uerſa arma Romana, quod incolumi Hernico nomine miſſitauerãt ſimul cum iis Samniti auxilia, & poſt Hernicos ſubactos uniuerſa prope gens, ſine diſſimulatione conſilii publici, ad hoſtes deſciuerat, & poſteaquam icto Romæ cum Samnitibus fœdere fœciales uenerant res repetitum, tentationem aiebant eſſe, ut terrore incuſſo belli Romanos ſe fieri paterentur, quod quantopere optandum foret, Hernicos docuiſſe, cum quibus licuerit, ſuas leges Romanæ ciuitati præoptauerint, quibus legendi quid mallent copia non fuerit, pro pœna neceſſariam ciuitatem fore. Ob hæc uulgo in conciliis iactata Po. Romanus bellum fieri Equis iuſſit, C O S S. q; ambo ad nouum profecti bellum quattuor millia a caſtris hoſtium cõſederunt. Equorum exercitus (ut qui ſuo nomine per multos annos imbelles egiſſent) tumultuario ſimilis, ſine ducibus certis, ſine imperio trepidare, alii exeundum in aciem, alii caſtra tuenda cenſent, mouet pleroſq; uaſtatio futura agrorũ, ac deinceps cum leuibus præſidiis urbium relictarum excidia, itaq; poſteaquam inter mulras ſententias una, quæ omiſſa cura communium ad reſpectum ſuarum quenq; rerum auertiſſet, audita, ut prima uigilia diuerſi e caſtris ad deportanda omnia, tuendaſque mœnibus in urbes abirent, cuncti eam ſententiam ingenti aſſenſu accepere. Palatis hoſtibus per agros, prima luce Romani ſignis prolatis in acie conſiſtunt, & ubi nemo obuius ibat, pleno gradu ad caſtra hoſtium tendunt. Cæterum poſteaquã nec ſtationes pro portis, nec quenquam in uallo, nec fremitum conſuetum caſtrorum animaduertere, inſolito ſilentio moti metu inſidiarum ſubſiſtunt, tranſgreſſi deinde uallum, quum deſerta omnia inueniſſent, pergunt hoſtem ueſtigiis ſequi, ſed ueſtigia in omnes æque ferentia partes, ut in dilapſis paſſim, primo errorem faciebant, poſt per exploratores compertis hoſtium conſiliis, ad ſingulas urbes circunferendo bello, unum & triginta oppida intra dies quinquaginta omnia oppugnando ceperunt, quorum pleraq; diruta, atq; incẽſa, nomenq; Equorum prope ad internitionem deletum. De Equis triumphatum, exemploq; eorum clades fuit, ut Matrucini, Marſi, Peligni, Ferentini mitterẽt Romam oratores pacis petendæ amicitiæq;, iis populis fœdus petentibus datum. Eo anno C. Flauius, C. F. ſcriba, patre libertino, humili fortuna ortus, cæterum callidus uir & facundus, ædilis curulis fuit. Inuenio in quibuſdam annalibus quum appareret ædilibus, fieriq; ſe pro tribuno ædilem uideret, neq; eius accipi nomen, quod ſcriptum faceret, tabulam poſuiſſe, & iuraſſe ſe ſcriptum non facturum, quẽ aliquanto antea deſiſſe ſcriptum facere arguit Macer Licinius, tribunatu ante geſto, triumuiratibuſq;, nocturno altero, altero coloniæ deducendæ. Cæterum, id quod haud diſcrepat, contumacia aduerſus contemnentes humilitatem ſuam nobiles certauit, ciuile ius repoſitũ in penetralibus pontificũ euulgauit, faſtoſq; circa forum in albo propoſuit, ut quãdo lege agi poſſet, ſciretur, ædem Concordiæ in area Vulcani, ſumma inuidia nobilium, dedicauit, coactuſq; conſenſu populi Cornelius Barbatus põtifex maximus uerba præire, quum more maiorum negaret niſi conſulem, aut imperatorem poſſe templum dedicare. Itaque ex authoritate ſenatus latum ad populum eſt, nequis templum aramue, iniuſſu ſenatus, aut tribunorum plebis partis maioris, dedicaret. Haud memorabilem rem per ſe, niſi documentum ſit aduerſus ſuperbiam nobilium plebeiæ libertatis referam. Ad collegam ægrum uiſendi cauſſa Flauius quum ueniſſet, conſenſuque nobilium adoleſcentium, qui ibi aſſidebãt, aſſurrectum ei non eſſet, curulem afferri ſellam eo iuſſit, ac ſede honoris ſui anxios inuidia inimicos ſpectauit. Cæterum Flauium dixerat ædilem forẽſis factio, Ap. Claudii cenſura uires nacta, qui ſenatũ primus, libertinorum filiis lectis, inquinauerat, & poſteaquam eam lectionem nemo ratam habuit, nec in curia adeptus erat, quas petierat opes urbanas, humilibus per omnes tribus diuiſis, forum & campum corrupit, tantumque Flauii comitia indignitatis habuerunt, ut plerique nobilium aureos annulos, & phaleras deponerenr. Ex eo tempore in duas partes diſceſſit ciuitas, aliud integer populus, fautor & cultor bonorum, aliud forenſis factio tenebat, donec Q. Fabius, & P. Decius cenſores facti. Fabius ſimul concordiæ cauſſa, ſimul ne humiliorum in manu comitia eſſent, omnem forenſem turbã excretam in quattuor tribus coniecit, urbanaſque eas appellauit, adeoq; eam rem acceptam gratis animis ferunt, ut Maximi cognomen, quod tot uictoriis non pepererat, hac ordinum temperatione pararet, ab eodem inſtitutum dicitur, ut equites Idibus Quintilibus tranſueherentur.

PVBLII DECII DEVOTIO

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER DECIMVS.

LVCIO GENVTIO, SER. CORNELIO COSS. AB externis ferme bellis otium fuit, Sora atq; Alba coloniæ deductæ, Albã in Equos ſex millia colonoꝝ ſcripta, Sora agri Volſci fuerat, ſed poſſederant Sãnites, eo quattuor millia hoĩum miſſa. Eodem anno Arpinatibus Trebulaniſq; ciuitas data, Fruſinates tertia parte agri dánati, qđ Hernicos ab eis ſollicitatos cõpertum, capitaq; cõiurationis eius, quæſtione ab COSS. ex ſenatuſcõſulto habita, uirgis cæſi, ac ſecuri pcuſſi, tamen ne prorſus imbellem gererent annũ, parua expeditio in Vmbria facta eſt, qđ nuntiabatur ex ſpelunca quadã excurſiones armatoꝝ in agros fieri. In eam ſpeluncam penetratũ cum ſignis eſt, & ex eo loco obſcuro multa uulnera accepta, maximeq; lapidũ ictu, donec altero eius ſpecus ore (nã peruius erat) inuento, utræq; fauces cõgeſtis lignis accenſæ, ita intus fumo ac uapore ad duo millia armatoꝝ ruentia nouiſſime in ipſas flãmas, dũ euadere tentant, abſumpta. M. Liuio, & Q. Aemylio COSS. redintegratũ Equicum bellum. Coloniá Equi, ægre patientes uelut arcé ſuis finibus ĩpoſitam, ſumma ui expugnare adorti ab ipſis colonis pelluntur, cæteꝝ tantũ Romæ terroré fecerũt, qa uix credibile erat tã affectis rebus ſolos p ſe Equos ad bellum cohortos, ut tumultus eius cauſſa dictator diceret. C. Iunius Bubulcus cum M. Titinio magiſtro eqtum profectus prio congreſſu Equos ſubegit, ac die octauo triũphans in urbem quum rediſſet, ædem Salutis, quam COS. uouerat, cẽſor locauerat, dictator dedicauit. Eodé anno claſſis Græcoꝝ Cleonymo, duce Lacedæmonio, ad Italiæ littora appulſa Thurias urbé in Salentinis cepit, aduerſus hunc hoſtem COS. Aemylius miſſus prælio uno fugatum cõpulit in naues, Thuriæ redditæ ueteri cultori, Salentinoq; agro pax parta. C. Iunius Bubulcum dictatorem miſſum in Salentinos in qbuſdam annalibus inuenio, & Cleonymũ prius, quam cõfligendũ eſſet cum Romanis, Italia exceſſiſſe, circũuectus inde Brũduſii pmontorium, medioq; ſinu Adriatico uentis latus, quũ læua importuoſa Italiæ littora, dextra Illyrici Liburniq; & Iſtri, gẽtes feræ, & magna ex parte latrociniis maritimis infames terrerent, penitus ad littora Venetoꝝ puenit. Ibi expoſitis paucis, q loca explorarent, quũ audiſſet tenue ita prætentum littus eſſe, qđ trãſgreſſis ſtagna ab tergo ſint irrigua æſtibus maritimis, agros haud pcul proxios cãpeſtres cerni, ulteriora colles uideri eſſe, oſtium prealti fluminis, quo circumagi naues in ſtationem tutam poſſint uidiſſe, Meduacus amnis erat, eo inuectã claſſem ſubire flumine aduerſo iuſſit. Grauiſſimas nauiũ nec pertulit alueus fluuii, & leuiora nauigia tranſgreſſa, multitudo armatoꝝ ad frequentes agros tribus maritimis Patauinoꝝ uicis, colẽtibus eam horam, puenit. Ibi egreſſi, leui præſidio nauibus relicto, uicos ui expugnant, inflãmant tecta, hoĩum pecudumq; prædas agunt, & dulcedine prædandi longius uſq; a nauibus pcedunt. Hæc ubi Patauium ſunt nuntiata, ſemp autem eos in armis accolæ Galli habebant, in duas partes iuuentuté diuidunt, altera in regionem, qua effuſſa populatio nũtiabatur, altera, ne cui prædonum obuia fieret, altero itinere ad ſtationem nauium (millia aũt. XIIII. ab oppido aberant) ducta. In naues paruas, ignaris cuſtodibus interemptis, repẽtinus impetus factus, territiq; nautæ coguntur naues in alterá ripá ãnis traiicere, & in terra pſpeꝝ æque in palatos pdatores pliũ fuerat, refugientibuſq; ad ſtationẽ Græcis Veneti obſiſtunt. Ita in medio circumuenti hoſtes cæ

M

iqꝫ,pars capti claſſem indicat,regemqꝫ Cleonymum tria millia abeſſe.Ibi captiuis proximo uico in cu todiam datis,pars fluuiatiles naues ad ſuperanda uada ſtagnorum apte planis alueis fabricatas, pars aptiua nauigia armatis complent,profectique ad claſſem,immobiles naues,& loca ignota plus quã oſtem timentes circunuadunt,fugienteſqꝫ in altum,ac nuſquam repugnantes,uſque ad oſtium am is perſecuti,captis quibuſdam incenſiſqꝫ nauibus hoſtium,quas trepidatio in uada intulerat, uicto es reuertuntur.Cleonymus,uix quinta parte nauium incolumi,nulla regione maris Adriatici pro pere adita,diſceſſit,roſtra nauium ſpoliaqꝫ Græcorum in æde Iunonis uetere fixa multi ſuperſunt, ui uiderunt.Patauii monimentum naualis pugnæ,eo die,quo pugnatum eſt,quot annis ſolenni cer amine nauium in flumine oppidi medio exercetur.Eodem anno Romæ cum Veſtinis petentibus micitiam ictum eſt fœdus.Multiplex deinde exortus terror,Hetruriam rebellare(ab Arretinorum editionibus motu orto)nuntiabatur,ubi ciuium Licinium genus præpotens,diuitiarũ inuidia pel i armis cœptum,ſimul Marſorum gentem agrum ui tueri,in quem colonia Carſeoli deducta erat, uattuor millibus hominum ſcriptis.Itaqꝫ ꝓpter eos tumultus dictus M.Valerius Maximus dicta or magiſtrum equitum ſibi legit M.Aemylium Paulum,id magis credo,quam Q.Fabium ea æta e,atqꝫ eis honoribus Valerio ſubiectum,cæterum ex Maximi communi cognomine ortum errorẽ aud abnuerim.Profectus dictator cum exercitu prælio uno Marſos fudit,compulſis deinde in ur bes munitas,Miloniam,Pliſtiam,Freſiliam intra paucos dies cepit,& parte agri multatis Marſis fœ dus reſtituit,tum in Hetruſcos uerſum bellum.Quum dictator auſpiciorum repetundorum cauſſa rofectus Romam eſſet,magiſter equitum pabulatum egreſſus ex inſidiis circunuenitur,ſigniſqꝫ ali quot amiſſis,fœda militum cæde ac fuga in caſtra eſt compulſus,qui terror non eo tantum a Fabio bhorret,quod ſiqua alia parte cognomen ſuum æquauit,tum maxime bellicis laudibus, ſed etiã qđ memor Papyrianæ ſeuitiæ nunquam,ut dictatoris iniuſſu dimicaret,adduci potuiſſet. Nuntiata ea lades Romam maiorem,quam res erat,terrorem exciuit,nam ut exercitu deleto,ita iuſtitium indi tum,cuſtodiæ in portis,uigiliæ uicatim exactæ,arma,tela in muros cõgeſta.Omnibus iunioribus ſa ramento adactis,dictator ad exercitum miſſus omnia ſpe tranquilliora,& compoſita magiſtri equi um cura,caſtra in tutiorem locum redacta,cohortes,quæ ſigna amiſerant,extra uallum ſine tẽtoriis eſtitutas inuenit,exercitum auidum pugnæ,quo maturius ignominia aboleretur.Itaqꝫ confeſtim ĩ e in agrum Ruſellanum caſtra promouit,eo & hoſtes ſecuti,quanquam ex bene geſta re ſummam n aperto certamine uirium ſpem habebant,tamen inſidiis quoque,quas feliciter experti erant, hoſtẽ entant.Tecta ſemiruta,uici per uaſtationem agrorũ deſtituti haud procul caſtris Romanorum abe ant,ibi abditis armatis pecus in conſpectu præſidii Romani,cui præerat C.Fuluius legatus, propul um,ad quam illecebram quum commoueretur nemo ab Romana ſtatione,paſtorum unus progreſ us ſub ipſas munitiones inclamat alios cunctanter ab ruinis uici pecus propellentes, quid ceſſarent; uum per media caſtra Romana tuto agere poſſent? Hæc quum legato Cærites quidam interpreta entur,& per omnes militum manipulos ingens eſſet indignatio,nec tamen iniuſſu mouere ſe aude ent,iubet peritos linguæ attendere animum,paſtorũ ſermo agreſti,an urbano propior eſſet? Quũ eferrent ſonum linguæ,& corporum habitum,& nitorem cultiora,quam paſtoralia eſſe, ite igitur, icite,inquit,detegant nequiquam conditas inſidias,omnia ſcire Romanum,nec magis iam capi do o,quam armis uinci poſſe.Hæc ubi audita ſunt,& ad eos,qui conſederant in inſidiis,per lata,conſur ectum repente ex latebris eſt,& in patentem ad conſpectum undiqꝫ campum prolata ſigna.Viſa le gato maior acies,quam quæ ab ſuo præſidio ſuſtineri poſſet,itaqꝫ propere ad dictatorem auxilia acci um mittit,interea ipſe impetum hoſtium ſuſtinet.Nuntio allato,dictator ſigna ferri,ac ſequi arma os iubet,ſed celeriora prope omnia imperio erant,rapta extemplo ſigna armaqꝫ,& uix ab impetu & urſu tenebantur,quum ira ab accepta nuper clade ſtimulabat,tum concitatior accedens clamor ab ĩ creſcente certamine,urgent itaqꝫ alii alios,hortanturqꝫ ſigniferos,ut ocyus eant.Quo magis feſtinan es uidet dictator,eo impenſius retentat agmen,ac ſenſim incedere iubet.Hetruſci cõtra principio ex citi pugnæ omnibus copiis aderant,& ſuper alios alii nuntiant dictatori,omnes legiones Hetruſcorũ capeſſiſſe pugnam,neqꝫ iam ab ſuis reſiſti poſſe,& ipſe cernit ex ſuperiore loco in quanto diſcrimine præſidium eſſet,cæterum ſatis fretus eſſe etiam nunc tolerando certamini legatum,nec ſe procul ab eſſe periculi uindicem,quam maxime uult fatigari hoſtem,ut integris adoriatur uiribus feſſos.Quã quam lente procedunt,iam tamen ad impetum capiendum equiti utiqꝫ modicum erat ſpatium, pri ma incedebant ſigna legionum,nequid occultum aut repentinum hoſtis timeret,ſed reliquerat in terualla inter ordines peditum,qua ſatis lato ſpatio equi præmitti poſſent.Pariter ſuſtulit clamorem acies,& emiſſus eques libero curſu in hoſtem inuehitur,incompoſitiſqꝫ aduerſus equeſtrem procel lam ſubitum pauorem effundit,itaqꝫ ut prope ſerum auxilium iam pœnæ circumuentis,ita uniuer ſis requies data eſt.Integri accepere pugnam,nec ea ipſa longa,aut anceps fuit,fuſi hoſtes caſtra repe tunt,inferentibuſqꝫ iam ſigna Romanis cedunt,& in ultima caſtrorum parte conglobantur, hærent fugientes in anguſtiis portarum,pars magna uallum aggeremqꝫ conſcendunt,ſi aut ex ſuperiore loco

tueri

tueri ſe,aut ſuperare aliqua & euadere poſſent.Forte quodam loco male denſatus agger pondere ſupra ſtantium in foſſam procubuit,atq; ea quum deos pandere uiam fugæ conclamaſſent,plures inermes,quam armati euadunt.Hoc prælio fractæ iterum Hetruſcorum uires,& pacto annuo ſtipendio,& duum menſium frumento imperato,pmiſſum ab dictatore,ut de pace legatos mitterent Romã,pax negata,induciæ biennii datæ,dictator triumphans in urbem redit.Habeo authores ſine ullo memorabili prælio pacatam ab dictatore Hetruriam eſſe,ſeditionibus tantum Arretinorum compoſitis,& Licinio genere cum plebe in gratiam reducto.Conſulem ex dictatura factum M.Valerium nõ petentem,atq; adeo abſentem etiam creatum credidere quidam,& per interregem ea comitia facta,id unum non ambigitur,cõſulatum cum Apuleio Panſa geſſiſſe.M.Valerio,& Q.Apuleio COSS. ſatis pacatæ res foris fuere,Hetruſcum aduerſa belli res,& induciæ quietum tenebant,Samnitẽ multorum annoꝝ cladibus domitum haud dum fœderis noui pœnitebat.Romæ quoq; plebem quietã & exoneratam deducta in colonias multitudo præſtabat,tamen ne undiq; tranquillæ res eſſent,certamen incœptum inter priores ciuitatis patritios plebeioſq; ab tribunis plebis Q.& Cn. Oguiniis, q undique criminandoꝝ patrum apud plebem occaſionibus quæſitis,poſteaquam alia fruſtra tentata erant,eam actionem ſuſceperunt,qua non infimam plebem accenderent,ſed ipſa capita plebis conſulares triumphaleſq; plebeios,quoꝝ honoribus nihil præter ſacerdotia,quæ nondum promiſcua erãt,deeſſet.Rogationem quoq; promulgarunt,ut quum quattuor augures,quattuor pontifices ea tempeſtate eſſent,placeretq; augeri ſacerdotum numerum.quattuor pontifices,quinq; augures(de plebe omnes)allegerentur.Quemadmodum ad quattuor augurum numerum(niſi morte duorum)id redigi collegium potuerit,non inuenio,quum inter augures conſtet,imparem numerum debere eſſe,ut tres antiquæ tribus Ramnenſes,Titienſes,Luceres ſuum quenq; augurem habeãt,aut ſi pluribus ſit opus,pari inter ſe numero ſacerdotes multiplicent,ſicut multiplicati ſunt,quum ad quattuor quinq; adiecti nouem numerum,ut terni in ſingulas eſſent,expleuerunt.Cæterum quia de plebe allegebantur,iuſta eam rem ægre paſſi patres,quam quum conſulatum uulgari uiderent,ſimulabant ad deos id magis,quam ad ſe pertinere,ipſos uiſuros ne ſacra ſua polluantur,id ſe optare tantum,nequa in remp.clades ueniat.Minus autem tetendere,aſſueti iam tali genere certãminum uinci, & cernebant aduerſarios non id,quod olim uix ſperauerint,affectantes magnos honores,ſed omnia iam, in quoꝝ ſpem dubiam erat certatum,adeptos,multiplices conſulatus,cenſuraſq;,& triumphos.Certatum tamen ſuadenda diſſuadendaq; lege inter Ap.Claudium maxime ferunt,& inter P.Decium Murem; qui quum eadem ferme de iure patrum ac plebis,quæ pro lege Licinia quondam,contraq; eam dicta erant,quum plebeiis conſulatus rogabatur,diſſeruiſſent,retuliſſe dicitur Decius parentis ſui ſpeciẽ,qualem eum multi,qui in concione erant,uiderant,incinctum Gabino cultu ſuper telum ſtantẽ,quo ſe habitu pro populo ac legionibus Romanis deuouiſſet,tum P. Decium conſulem purum piumq; diis immortalibus uiſum æque ac ſi T.Manlius collega eius deuoueretur,eundem P.Decium,qui ſacra publica Po.Romani faceret,legi rite non potuiſſe? Id eſſe periculum,ne ſuas preces minus audirent dii,quam Ap.Claudii? caſtius eum ſacra priuata facere,& religioſius deos colere,quam ſe? quem pœnitere uotoꝝ,quæ pro rep.nuncupauerint tot COSS. plebeii,tot dictatores,aut ad exercitus eũtes,aut inter ipſa bella? Numerarentur duces eorum annorum,quibus plebeiorum ductu & auſpicio res geri cœptæ ſunt,numerarentur triumphi,iam ne nobilitatis quidem ſuæ plebeios pœnitere,pro certo habere,ſiquod repẽs bellum oriatur,non plus ſpei fore ſenatui Po.q; Romano in patritiis, quã in plebeiis ducibus.Quod quum ita ſe habeat,cui deorum hominumue indignum uideri poteſt, inquit,eos uiros,quos uos ſellis curulibus,toga prætexta,tunica palmata,& toga picta,& corona triumphali,laureaq; honoraretis,quorum domos ſpoliis hoſtium affixis inſignes inter alias feceritis,pontificalia atq; auguralia inſignia attingere? Qui Iouis Opt.Max.ornatu decoratus,curru aurato per urbẽ uectus in Capitolium aſcenderit,ſi conſpiciatur cum capide ac lituo,capite uelato uictimam cædet,auguriumue ex arce capiet,cuius imaginis titulo conſulatus cenſuraq; & triumphus æquo animo legetur,ſi auguratum aut pontificatum adieceritis,non ſuſtinebunt legentium oculi? Equidem (pace dixerim deum)eos nos iam Po.Romani beneficio eſſe ſpero,qui ſacerdotiis non minus reddamus dignatione noſtra honores,quam acceperimus,& deorum magis,quã noſtra cauſſa expetamus, ut quos priuatim colimus,publice colamus.Quid autem ego ſic adhuc egi,tanquam integra ſit cauſſa patritiorum de ſacerdotiis,& non nos iam in poſſeſſione unius ampliſſimi ſimus ſacerdotii? Decemuiros ſacris faciundis, carminum Sibyllæ, ac fatorum populi huius interpretes, antiſtites eoſdem Apollinis ſacri,cærimoniarumq; aliarum plebeios uidemus,nec ut tum patritiis ulla iniuria facta eſt,quum duũuiris ſacris faciundis adiectus eſt propter plebeios numerus, & nunc tribunus uir fortis ac ſtrenuus quinq; augurum loca,quattuor pontificum adiecit,in quæ plebeii nominentur, non ut uos(Appi)ueſtro loco pellant,ſed ut adiuuent uos homines plebeii diuinis quoq; rebus procurãdis,ſicut in cæteris humanis pro parte uirili adiuuant.Noli erubeſcere Appi collegam in ſacerdotio habere,quem in cenſura,quem in conſulatu collegam habere potuiſti,cuius tam dictatoris magiſter equi-

tum,quam magiſtri equitum dictator eſſe potes.Sabinum aduenam pricipem nobilitatis ueſtræ, ſeu Ap.Clauſum,ſeu Ap.Claudium mauultis,illi átiqui patritii in ſuum numerum acceperunt,ne faſtidieris nos in ſacerdotum numerum accipere,multa nobiſcum decora afferimus,immo omnia eadé, quæ uos ſuperbos fecerunt,Sextius primus de plebe C O S. eſt factus,Claudius Licinius Stolo primus magiſter equitum,C.Martius Rutilius primus & dictator & cenſor,Q.Publius Philo primus ꝑtor.Semper iſta audita ſunt eadem,penes uos auſpicia eſſe,uos ſolos gentes habere, uos ſolos iuſtum imperium & auſpicium domi militiæq;,æque adhuc plebeium proſperum,ut patritium fuit,porroq; erit.En unquam fando audiſtis,patritios primo eſſe factos,non de cælo demiſſos:ſed qui patrem ciere auumq; poſſent,id eſt nihil ultra quam ingenuos,conſulem iam patrem ciere poſſum, auumq; iam poterit filius meus.Nihil eſt aliud in re Quirites,niſi ut omnia negata adipiſcamur,certamen tã tum patritii petunt,neq; curant,quem euentum certaminum habeant.Ego hanc legem,quod bonú, fauſtum,felixq; ſit uobis ac reip.uti rogaſtis,ſubeundam cenſeo.Vocare tribus extemplo populus iubebat,apparebatq; accipi legem,ille tamen dies eſt interceſſione ſublatus,poſtero die,deterritis tribunis,ingenti conſenſu accepta eſt.Pontifices creãtur,ſuaſor legis P.Decius Mus,P.Sempronius Sophus, C.Martius Rutilius,M.Liuius Denter,quinq; augures item de plebe,Claudius Genutius,P. Aelius Pætus,M Minutius Feſſus,C.Claudius Martius,T.Publius.Ita octo pontificum,nouem augurú numerus factus.Eodem anno M.Valerius C O S. de prouocatione legem tulit diligentius ſanctam,tertium ea tum poſt reges exactos lata eſt,ſemper a familia eadem,cauſſam renouandæ ſepius haud aliam fuiſſe reor,quam quod plus paucorum opes,quam libertas plebis poterant.Portia tamen lex ſola pro tergo ciuium lata uidetur, quod ea graui poena, ſiquis uerberaſſet, necaſſetue ciuem Romanum ſanxit, Valeria lex quum eum,qui prouocaſſet,uirgis cædi,ſecuriq; necari uetuiſſet,ſiqs aduerſus ea feciſſet,nihil ultra,quam improbe factum adiecit,id(qui tum pudor hominum erat) uiſú credo uinculum ſatis ualidum legis,nunc uix ſeruo ſuo ita minetur quiſquam.Bellum ab eodem cõſule haud quaquam memorabile aduerſus rebellantes Equos,quum præter animos feroces nihil ex antiqua fortuna haberent,geſtum eſt.Alter C O S. Apuleius in Vmbria Nequinum oppidum circũ ſedit,locus erat arduus atq; in parte una præceps,ubi nunc Narnia ſita eſt,nec ui nec munimento capi poterat,itaq; eam infectam rem M.Fuluius Pætus,T.Manlius Torquatus noui C O S S. acceperũt. In eum annum quum Fabium conſulem non petentem omnes dicerent centuriæ,ipſum authorem fuiſſe Macer Licinius,ac Tubero tradunt,differendi ſibi conſulatus in bellicoſiorem annum,eo anno maiori ſe uſui reipublicæ fore urbano geſto magiſtratu,ita nec diſſimulantem quid mallet,nec petentem tamen,ædilem curulem cum L.Papyrio Curſore factum.Id ne pro certo ponerem,uetuſtior annalium author Piſo effecit,qui eo anno ædiles curules fuiſſe tradit C.Domitium,Cn.F.Caluinum,& Sp.Caruilium,Q.F.Maximum,id crèdo cognomen errorem in ædilibus feciſſe,ſecutamq; fabulam miſtam ex ædilitiis & conſularibus comitiis,conuenientem errori.Et luſtrum eo anno conditum a P.Sulpitio Sopho,& P.Sempronio Auerrione cenſoribus,tribuſq; additæ duæ Anienſis & Terentina.Hæc Romæ geſta,cæterum ad Nequinum oppidum quum ſegni obſidiõe tempus tereret, duo ex oppidanis,quorum erant ædificia iuncta muro,ſpecu facto ad ſtationes Romanas itinere occulto perueniunt,inde ad conſulem deducti præſidium armatum ſe intra moenia & muros accepturos cõfirmant.Nec aſpernanda res uiſa,neq; incaute credenda,cum altero eorum(nam alter obſes retentus)duo exploratores per cuniculum miſſi,per quos ſatis comperta re trecenti armati,tranſfuga duce,in urbem ingreſſi nocte portam,quæ proxima erat,cepere,qua refracta C O S. exercituſq; Romanus ſine certamine urbem inuaſere,ita Nequinum in ditionem Po.Romani uenit,colonia eo aduerſus Vmbros miſſa a Nare flumine Narnia appellata,exercitus cum magna præda Romam reductus. Eodem anno ab Hetruſcis aduerſus inducias paratum bellum,ſed eos talia molientes Gallorum ingens exercitus,fines ingreſſus,pauliſper a propoſito auertit,pecunia deinde,qua multum poterant, freti,ſocios ex hoſtibus facere Gallos conantur,ut eo adiuncto exercitu cum Romanis bellarét.De ſocietate haud abnuunt barbari,de mercede agitur,qua pacta acceptaq; cum parata cætera ad bellum eſſent,ſequiq; Hetruſcus iuberet,inficias eunt mercedem ſe belli Romanis inferendi pactos, quicquid acceperint accepiſſe,ne agrum Hetruſcum uaſtarent,armiſq; laceſſerent cultores,militaturos tamen ſe,ſi utiq; Hetruſci uelint,ſed nulla alia mercede,quam ut in parté agri accipiantur,tandemq; aliqua ſede certa conſiſtant.Multa de eo conſilia populorum Hetruriæ habita,nec perfici quicquam potuit, non tam quia imminui agrum,quam quia accolas ſibi quiſq; adiungere tam efferatæ gentis homines horrebat.Ita dimiſſi Galli pecuniam ingentem ſine labore ac periculo paratam retulerunt.Romæ terrorem præbuit fama Gallici tumultus ad bellum Hetruſcú adiecti,eo minus cunctanter foedus ictú cum Picenti populo eſt.T.Manlio conſuli Hetruria prouincia ſorte euenit,qui uix dum ingreſſus hoſtium fines,quum exerceretur inter equites ab rapido curſu circumagendo equo effuſus, extemplo ꝓpe expirauit,tertius ab eo caſu dies finis uitæ conſuli fuit.Quo uelut omine belli accepto, deos pro ſe commiſiſſe bellum memorantes Hetruſci,ſuſtulere animos.Romæ quum deſiderio uiri, tum in

cõmoditate

commoditate temporis triſtis nuntius fuit,ut patres ab iubendo dictatore conſulis ſubrogandi comitia ex ſententia principum habita deterruerint.M.Valerium conſulé omnes ſententiæ centuriæq; dixere,qué ſenatus dictatorem dici iuſſurus fuerat,tú extemplo in Hetruriam ad legiões proficiſci iuſſit,aduentus eius cõpreſſit Hetruſcos adeo,ut nemo extra muniméta egredi auderet , timorq; obſidioni ſimilis eſſet,neq; illos nouus C O S. uaſtandis agris urendiſq; tectis,quú paſſim nõ uillæ ſolú, ſed frequétes quoq; uici incendiis fumarent,ad certamen elicere potuit.Quú hoc ſegnius bellú opinione eſſet,alterius belli,quod multis inuicé cladibus haud immerito terribile erat,fama Picentiú,ſociorum nouoꝝ,indicio exorta eſt,Sãnites arma & rebellioné ſpectare,ſeque abiis ſollicitatos eſſe.Picétibus gratiæ actæ,& magna pars curæ patribus ab Hetruria in Samnites uerſa eſt.Caritas ét annonæ ſollicitam ciuitatem habuit,uentumq; ad inopiæ ultimú foret,ut ſcripſere,qbus ædilem fuiſſe eo anno Fabiú Maximú placet,ni eius uiri cura,qualis in bellicis rebus multis tépeſtatibus fuerat,talis domitum in annonæ diſpenſatione,præparando ac conuehendo fruméto,fuiſſet.Eo anno,nec traditur cauſſa,interregnú initum,interreges fuere Ap.Claudius,deinde P.Sulpitius,is comitia cõſularia habuit,creauit L.Cornelium Scipionem,& Cn.Fuluiú C O S S. Principio huius anni oratores Lucanorum ad nouos conſules uenerant queſtú,quia conditionibus plicere ſe nequierint ad ſocietaté armorum,Samnites infeſto exercitu ingreſſos fines ſuos uaſtare,belloq; ad bellú cogere,Lucano populo ſatis ſuperq; erratú quondá,nunc ita obſtinatos aíos eſſe,ut oïa ferre ac pati tolerabilius ducant, quá ut unq̃ poſtea nomé Romanú uiolent.Orare patres,ut & Lucanos in fidem accipiant, & uim atq; iniuriam ab ſe Samnitiú arceát,ſe quanquá bello cum Samnitibus ſuſcepto neceſſaria iam facta aduerſus Romanos fides ſit,tñ obſides dare paratos eſſe.Breuis conſultatio ſenatus,ad unú oés iungendú foedus cum Lucanis,reſq; repetendas ab Samnitibus cenſent.Benigne reſpõſum Lucanis, ictúq; foedus. Foeciales miſſi,qui Samnitem decedere agro ſociorum,ac deducere exercitú finibus Lucanis,iuberét quibus obuiam miſſi ab Samnitibus,qui denuntiarét,ſiquod adiſſent in Samnio conciliú,haud inuiolatos abituros.Hæc poſteaquá audita ſunt Romæ,bellú Samninbus & patres cenſuerunt, & populus iuſſit.C O S S. inter ſe prouincias partiti(Scipioni Hetruria,Fuluio Samnites obuenerút) diuerſi ad ſuum quiſq; bellum proficiſcútur.Scipioni ſegne bellum,& ſimile prioris anni militiæ expectanti hoſtes ad Volaterras inſtructo agmine occurrút,pugnatum maiore parte diei magna utrinq; cæde, nox incertis,qua data uictoria eſſet,interuenit.Lux inſequens uictorem,uictumq; oſtendit,nam Hetruſci ſilentio noctis caſtra reliquerunt,Romanus egreſſus in aciem,ubi profectione hoſtiú conceſſam uictoriam uidet,progreſſus ad caſtra uacuis cum plurima præda,nam & ſtatiua trepide deſerta fuerát,potitur,inde in Faliſcum agrum copiis reductis,quum impedimenta Faleriis cum modico præſidio reliquiſſet,expedito agmine ad populádos hoſtium fines intendit,oïa ferro igniq; uaſtant,prædæ undiq; actæ,nec ſolum modo uaſtatum hoſti relictum,ſed caſtellis etiá uiciſq; illatus ignis,urbibus oppugnádis temperatum,in quas timor Hetruſcos compulerat.Cn.Fuluii conſulis clara pugna in Samnio ad Bouianum haud quaquam ambiguæ uictoriæ fuit,Bouianum inde aggreſſus nec ita multo poſt Aufidená ui cepit.Eodé anno Carſeolos colonia in agrum Equicolorum deducta,Fuluius C O S. de Samnitibus triumphauit.Quum comitia conſularia inſtarent,fama exorta Hetruſcos Samniteſq; ingétes conſcribere exercitus,palam omnibus conciliis uexari principes Hetruſcorú,quod non Gallos quacunq; conditione traxerint ad bellum,increpari magiſtratus Samnitium,quod exercitú aduerſus Lucanum hoſtem cõparatum obiecerint Romanis,itaq; ſuis ſociorúq; uiribus conſurgere hoſtes ad bellum,& haud quaquam pari defungendú eſſe certamine.Hic terror,quú illuſtres uiri conſulatum peterent,omnes in Q.Fabium Maximum primo non petentem,deinde,ut inclinata ſtudia uidit , etiá recuſantem conuertit.Quid ſe iam ſené,ac perfunctum laboribus,laborumq; præmiis ſollicitarent? neq; corporis,nec animi uigorem remanere eundem,& fortunam ipſam uereri necui deorú nimia iam in ſe & conſtantior,quam uelint humanæ res,uideatur,& ſe gloriæ ſeniorú ſuccreuiſſe,& ad ſuá gloriam conſurgentes alios lætum aſpicere,nec honores magnos fortiſſimis uiris Romæ,nec honoribus deeſſe fortes uiros.Acuebat hac moderatione tam iuſta ſtudia,quæ uerecundia legum reſtinguéda ratus,legem recitari iuſſit,qua intra decem annos eundem conſulem refici non liceret,uix præ ſtrepitu audita lex eſt , tribuniq; plebis nihil id impedimenti futurum aiebant,ſe ad populum laturos uti legibus ſolueretur,& ille quidem in recuſando perſtabat,quid ergo attinet leges ferri rogitans,qbus per eoſdem,qui tuliſſent,fraus fieret? iam regi leges non regere.Populus nihilo minus ſuffragia inibat,& ut quæq; intro uocata erat centuria,conſulem haud dubie Fabium dicebat. Tum demum conſenſu ciuitatis uictus,dei approbent,inquit,quod agitis,acturiq; eſtis Quirites, cæterum quoniá in me quod uos uultis,facturi eſtis,in collega ſit meæ apud uos gratiæ locus,P.Decium,expertum mihi concordi collegio uirum,uobis dignum,dignum parente ſuo,quæſo mecum conſulem faciatis.Iuſta ſuffragatio uiſa,omnes,quæ ſuperant centuriæ,Q.Fabium,P.Decium C O S S. dixere. Eo anno pleriſq; dies dicta ab ædilibus,quia plus,quam quod legem finitum erat, agri poſſiderent , nec quiſquam ferme eſt purgatus,uinculumq; ingens immodicæ cupiditatis iniectum eſt. C O S S. noui Q.

Fabius Maximus quartum,& P.Decius Mus tertium,quum inter ſe agitarent, uti alter Samnites hoſtes,alter Hetruſcos deligeret,quantæq; in hanc,aut in illam prouinciam copiæ ſatis eſſent,& uter ad utrum bellum dux idoneus magis eſſet,ab Sutrio & Nepete & Faleriis legati authores concilia Hetruriæ populoꝝ de petenda pace haberi,totam belli molem in Sánium auerterunt.Profecti C O S S. quo expeditiores commeatus eſſent,& incertior hoſtis qua uenturum bellum foret,Fabius per Soranum,Decius per Sidicinum agrum in Samnium legiones ducunt.Vbi in hoſtium fines uentum eſt, uterq; populabundus effuſo agmine incedit,explorant tamen latius,quam populantur.Igitur non ſefellere ad Tifernum hoſtes in occulta ualle inſtructi,qua ingreſſos Romanos ex ſuperiore loco adoriri parabant.Fabius,impedimentis in locum tutum remotis,præſidioq; modico impoſito, præmonitis militibus adeſſe certamen,quadrato agmine ad prædictas hoſtium latebras ſuccedit.Samnites deſperantes improuiſo tumultu quando in apertum ſemel diſcrimen euaſura eſſet res,& ipſi acie iuſta maluerunt concurrere,itaq; in æquum deſcendunt,ac fortunæ ſe maiore animo,quam ſpe committunt.Cæteꝝ ſiue quia ex omnium Samnitium populis quodcunq; roboris fuerat contraxerant , ſeu quia diſcrimen ſummæ reꝝ augebat animos,aliquantum quoq; aperta pugna præbuerunt terroris. Fabius ubi nulla ex parte hoſtem loco moueri uidet,M.Fuluium,& L.Valerium tribunos militum, cum quibus ad primam aciem procurrerat,ire ad equites iubet,& adhortari,ut ſi quando unquam equeſtri ope adiutam remp.meminerint,illo die annitantur,ut ordinis eius gloriam inuictam præſtent,peditum certamine immobilem hoſtem teſtare,omnem reliquam ſpem in impetu eſſe equitum,& ipſos nominatim iuuenes pari comitate,utrunq; nunc laudibus,nunc promiſſis onerat.Cæterum quando nec eá quoq; tentata uis proficeret,conſilio graſſandum,ſi nihil uires iuuarent,ratus,Scipionem legatum haſtatos primæ legionis ſubtrahere ex acie,& ad montes proximos,quam poſſet occultiſſime,circunducere iubet,inde aſcenſu abdito a conſpectu erigere in montes agmen,auerſoq; hoſti ab tergo repente ſe oſtendere.Equites ducibus tribunis haud multo plus hoſtibus,quam ſuis eximprouiſo ante ſigna euecti præbuerunt tumultus,aduerſus incitatas turmas ſtetit immota Samnitiū acies,nec parte ulla pelli,aut perrumpi potuit,& poſteaquam irritum inceptum erat,recepti poſt ſigna prælio exceſſerunt.Creuit ex eo hoſtium animus,nec ſuſtinere frons prima tá longum certamé, increſcentemq; fiducia ſui uim potuiſſet,ni ſecunda acies iuſſu conſulis in primum ſucceſſiſſet.Ibi integræ uires ſiſtunt inuehentem ſe iam Samnitem,& tempore improuiſa ex montibus ſigna, clamorq; ſublatus,non uero tantum metu terruere Samnitium animos,nam & Fabius Decium collegá appropinquare exclamauit,& pro ſe quiſq; miles adeſſe alteꝝ conſulem,adeſſe legiones gaudio alacres fremunt,errorq; utilis Romanis oblatus fugæ formidiniſq; Samnites impleuit , maximeq; territos ne ab altero exercitu integro,intactoq; feſſi opprimerentur , & quia paſſim in fugam diſſipati ſunt, minor cædes,quam pro tanta uictoria fuit,tria millia & C C C C .cæſi,capti treceni ferme & triginta,ſigna militaria capta tria & uiginti.Samnitibus Appuli ſe ante prælium coniunxiſſent,ni P.Decius C O S. iis ad Maleuentum caſtra obieciſſet,extractoſq; deinde ad certamé fudiſſet.Ibi quoq; plus fugæ fuit,quam cædis,duo millia Appuloꝝ cæſa,ſpretoq; eo hoſte Decius in Samnium legiones duxit.Ibi duo conſulares exercitus,diuerſis uagati partibus,omnia ſpatio quinq; menſium euaſtarunt, quadraginta & quinq; loca in Samnio fuere,in qbus Decii caſtra fuerunt,alterius conſulis ſex & octoginta,nec ualli tantum ac foſſaꝝ ueſtigia relicta,ſed multo illis inſigniora monimenta uaſtitatis circa, regionumq; depopulataꝝ.Fabius etiam urbem Gimeram cepit,ibi capta armatorum duo millia , & C C C C. cæſi ferme pugnantes ad quadringentos triginta.Inde comitioꝝ cauſſa Romam profecturus maturauit eam rem agere,quum primo uocatum Q.Fabium conſulem dicerent omnes centuriæ,Ap.Claudius conſularis candidatus,uir acer & ambitioſus,non ſui magis honoris cauſſa , quá ut patritii recuperatent duo conſularia loca,quum ſuis,tum totius nobilitatis uiribus incubuit,ut ſe cū Q.Fabio conſulem dicerent.Fabius primo de ſe eadem fere,quæ priore anno,dicendo abnuere, circunſtare ſellam omnis nobilitas,orare,ut ex cœno plebeio conſulatum extraheret,maieſtatemq; priſtinam tum honori,tum patritiis gentibus redderet.Fabius,ſilentio facto media oratione, ſtudia hominum ſedauit,factuꝝ enim ſe fuiſſe dixit,ut duorum patritioꝝ nomina reciperet,ſi alium quam ſe conſulem fieri uideret,nunc ſe ſui rationem comitiis(quum contra legem futuꝝ ſit peſſimo exemplo)non habituꝝ.Ita L.Volumnius de plebe cum Appio Claudio C O S. eſt factus,priore item conſulatu inter ſe comparati.Nobilitas obiectare Fabio,fugiſſe eum Appium Claudium collegam , eloquentia ciuiliboſq; artibus haud dubie præſtantem.Comitiis perfectis ueteres C O S S. iuſſi bellū in Samnio gerere,prorogato in ſex menſes imperio Itaq; inſequenti quoq; ãno,L.Volumnio,& Ap. Claudio C O S S. P.Decius,qui C O S. in Samnio relictus a collega fuerat,proconſul idem populari non deſtitit agros,donec Samnitum exercitum nuſquam ſe prælio committentem poſtremo expulit finibus.Hetruriam pulſi petieruńt,& qd legationibus nequiquam ſæpe tentauerant,id ſe tanto agmine armatoꝝ,miſtis terrore precibus,acturos efficacius rati,poſtulauerunt principum Hetruriæ concilium.Quo coacto,per quot annos pro libertate dimicent cum Romanis exponunt , omnia

expertos eſſe,ſi ſuiſmetipſorum uiribus tolerare tantam molem belli poſſent, tentaſſe etiam haud magni momenti finitimarum gentium auxilia,petiſſe pacem a Po.Romano, quum bellum tolerare non poſſent,rebellaſſe quod pax ſeruientibus grauior,quam liberis bellum eſſet,unam ſibi ſpem reliquam in Hetruſcis reſtare,ſcire gentem Italiæ opulentiſſimam armis,uiris,pecunia eſſe,habere accolas Gallos inter ferrum & arma natos,feroces quum ſuopte ingenio, tum aduerſus Romanum Po. quem captum a ſe,auroq; redemptum(haud uana iactantes)memorent. Nihil abeſſe, ſi ſit animus Hetruſcis,qui Porſenæ quondam maioribuſq; eorum fuerit,quin Romanos omni agro cis Tyberim pulſos dimicare pro ſalute ſua,non de intolerando Italiæ regno cogant. Samnitem illis exercitum paratum,inſtructum armis ſtipendio ueniſſe,confeſtim ſecuturos,uel ſi ad ipſam Romanam urbem oppugnandam ducant.Hæc eos in Hetruria iactantes molienteſq; bellum domi Romanum urebat, nam P.Decius ubi comperit per exploratores profectum Samnitium exercitum, aduocato concilio quid per agros,inquit,uagamur,uicatim circunferentes bellum? quin urbes ac mœnia aggredimur? nullus iam exercitus Samnio præſidet,ceſſere finibus ac ſibimet ipſi exilium conſciuere. Approbantibus cunctis ad Murgantiam,ualidam urbem,oppugnandam ducit,tantuſq; ardor militum fuit & caritate ducis,& ſpe maioris,quam ex agreſtibus populationibus,prædæ,ut uno die ui atq; armis urbẽ caperent,ibi duo millia Samnitium,& centum pugnantes circunuenti captiq;,& alia præda ingens capta eſt,quæ ne impedimentis grauibus agmen oneraret,conuocari milites Decius iubet.Haccine,inquit,uictoria ſola,aut hac præda contenti eſtis futuri? ſi uultis uos pro uirtute ſpes gerere,omnes Sãnitium urbes fortunæq; in urbibus derelictæ ueſtræ ſunt,quando legiones eorum tot præliis fuſas poſtremo finibus expuliſtis,uændite iſta,& illicite lucro mercatorem,ut ſequatur agmen,ergo ſubinde ſuggeram,quæ uendatis.Ad Romuleám urbem hic eamus,ubi uos labor haud maior, præda potior manet.Diuændita præda,ultro adhortantes imperatorem ad Romuleam pergunt.Ibi quoque ſine opere,ſine tormentis,ſimul admota ſunt ſigna,nulla ui deterriti a muris, qua cuique proximum fuit,ſcalis raptim admotis in mœnia euaſere,captum oppidum ac direptum eſt,ad duo millia & trecenti occiſi,& ſex millia hominum capta.Et miles ingenti præda potitus,quam uændere, ſicut priorem coactus,Ferentinum inde,quanquam nihil quietis dabatur,tamen ſumma alacritate ductus, cæterum ibi plus laboris ac periculi fuit,& defenſa ſumma ui mœnia ſunt,& locus munimento erat,naturaq; tutus,ſed euicit omnia aſſuetus prædæ miles,ad tria millia hoſtiũ circa muros cæſa,præda militis fuit.Huius oppugnatarum urbium decoris pars maior in quibuſdam annalibus ad Maximũ trahitur,Murgantiam ab Decio,a Fabio Ferentinum Romuleamq; oppugnatas tradunt. Sunt qui nouorum conſulum hanc gloriam faciant,quidam non amborum,ſed alterius Volumnii,ei Samnium prouinciam eueniſſe.Dum ea in Samnio(cuiuſcunq; ductu auſpicioq;)gererentur,Romanis interim in Hetruria bellum ingens multis ex gentibus concitur,cuius author Gelius Egnatius ex Samnitibus erat, Tuſci uero omnes conſciuerant bellum,traxerat contagio proximos Vmbriæ populos,& Gallica auxilia mercede ſollicitabantur,omnis multitudo ad caſtra Samnitium conueniebat. Qui tumultus repens poſteaquam Romam perlatus eſt,quum iam L.Volumnius COS. cum legione ſecunda ac tertia,ſociorumq; millibus quindecim profectus in Samnium eſſet,Ap.Claudium primo quoque tempore in Hetruriam ire placuit,duæ Romanæ legiones ſecutæ,prima & quarta,& ſocioꝝ duodecim millia,caſtra haud procul ab hoſte poſita.Cæteꝝ magis eo profectum eſt, quod mature uentum erat,ut quoſdam ſpectãtes iam arma Hetruriæ populos metus Romani nominis comprimeret, quã quod ductu conſulis quicquam ibi ſatis ſcite aut fortunate geſtum ſit.Multa prælia locis & temporibus iniquis commiſſa,ſpeſq; indies grauiorem hoſtem faciebat,& iam prope erat,ut nec duci milites, nec militibus dux ſatis fideret.Literas ad collegam accerſendum ex Samnio miſſas in trinis annalibus inuenio,piget tamen incertum ponere,quum ea ipſa inter COSS. Po.Romani iam iterum eũdem honorem fungentes diſceptatio fuerit,Appio abnuente miſſas,Volumnio affirmante Appii ſe literis accitum.Iam Volumnius in Samnio tria caſtella ceperat,in quibus ad tria millia hoſtium cæſa erant,dimidium fere eius captum,& Lucanoꝝ ſeditiones a plebeiis & egentibus ducibus ortas, ſumma optimatiũ uoluntate ꝑ Q.Fabium ꝓconſulem,miſſum eo cum ueteri exercitu,cõpreſſerat. Decio populandos hoſtium agros relinquit,ipſe cum ſuis copiis in Hetruriam ad collegam pergit,quem aduenientem læti omnes accepere.Appium ex conſcientia ſua credo animum habuiſſe haud immerito iratum,ſi nihil ſcripſerat,illiberali & ingrato animo,ſi eguerat ope diſſimulantem,uix enim ſalute mutua reddita,quum obuiã egreſſus eſſet,ſatin ſalue,inquit,L.Volumni? ut ſeſe in Samnio res habent? que te cauſſa,ut prouincia tua excederes,induxit? Volũnius in Samnio res proſperas eſſe ait,literis eius accitum ueniſſe,quæ ſi falſæ fuerint,nec uſus ſui ſit in Hetruria, extemplo conuerſis ſignis abituꝝ.Tu uero abeas,inquit,nec te quiſquam moratur,etenim minime conſentaneũ eſt,quum bello tuo forſitan uix ſufficias,hic te ad opẽ ferendam aliis gloriari ueniſſe.Bene hercules uerteret dicere Volũnius,malle fruſtra operam inſumptã,quam quicquã incidiſſe,cur nõ ſatis eſſet Hetruriæ unus conſularis exercitus.Digredientẽ iam conſulem legati tribuniq; ex Appiano exercitu circunſiſtunt,

pars imperatorem ſuum orare, ne collegæ auxilium, quod acciendum ultro fuerit, ſua ſponte oblatū ſperneretur, plures abeunti Volumnio obſiſtere, atq; obteſtari, ne prauo cum collega certamine rempublicam perdat, ſiqua clades incidiſſet, deſertori magis, quam deſerto noxæ fore, eo rem adductam, ut omnis rei bene, aut ſecus geſtæ in Hetruria decus dedecuſq; ad L. Volumnium delegetur, neminē quæſiturum quæ uerba Appii, ſed quæ fortuna exercitus fuerit, dimitti ab Appio eum, ſed ab rep, & ab exercitu retineri, experiretur modo uoluntatem militum. Hæc monendo obteſtandoq; prope reſiſtentes C O S S. in concionem pertraxerunt, ibi orationes longiores habitæ in eandem ferme ſentētiam, in quam inter paucos certatum uerbis fuerat. Et quum Volumnius cauſſa ſuperior, ne infacundus quidem aduerſus eximiam eloquentiam collegæ uiſus eſſet, cauillanſq; Appius ſibi acceptum referre diceret debere, quod ex muto atq; elingui facundum etiam conſulem haberent, priore conſulatu primis utique menſibus hiſcere nequiſſe, nunc iam populares orationes ſerere. Quam mallem inquit Volumnius, tu a me ſtrenue facere, quam ego abs te ſcite loqui didiciſſem, poſtremo conditionē ferre, quæ decretura ſit, non orator, neq; enim id deſiderare remp. ſed imperator uter ſit melior, Hetruriam & Samnium ꝓuincias eſſe, utram mallet, eligeret, ſuo exercitu ſe in Hetruria, uel in Samnio rem geſturū. Tum militum clamor ortus, ut ſimul ambo bellum Hetruſcum ſuſciperēt, quo animaduerſo conſenſu Volumnius, quoniam in collegæ, inq̄t uoluntate interpretanda erraui, non committam, ut quid uos uelitis, obſcurū ſit, manere an abire me uelitis, clamore ſignificate. tum uero tantus eſt clamor exortus, ut hoſtem ex caſtris exciret, armis arreptis in aciem deſcendunt, & Volumnius ſigna canere, ac uexilla efferri e caſtris iuſſit. Appium addubitaſſe ferunt cernentem ſeu pugnante, ſeu quieto ſe fore collegæ uictoriam, deinde ueritum ne ſuæ quoq; legiones Volumnium ſequerentur, & ipſum flagitantibus ſuis ſignum dediſſe. Ab neutra parte ſatis commode inſtructi fuerunt, nam & Samnitium dux Gelius Egnatius cum cohortibus pabulatum paucis ierat, ſuoq; impetu magis milites, quam cuiuſquam ductu aut imperio pugnam capeſſebāt, & Romani exercitus nec pariter ambo ducti, nec ſatis tp̄is ad inſtruendum fuit. Prius concurrit Volumnius, quam Appius ad hoſtem perueniret, itaq; forte inæquali concurſum eſt, & uelut ſorte quadam mutante aſſuetos inter ſe hoſtes, Hetruſci Volumnio, Samnites parū percūctati, quia dux aberat, Appio occurrere. Dicitur Appius in medio pugnæ diſcrimine, ita ut inter prima ſigna, manibus ad cælum ſublatis, conſpiceretur, ita precatus eſſe. Bellona, ſi hodie nobis uictoriam duis, aſt hic ego tibi templum uoueo. Hæc precatus, uelut inſtigante dea, & ipſe collegæ, & exercitus uirtutem adæquauit ducis, imperatoria opera exequitur, & milites, ne ab altera parte prius uictoria incipiat, annituntur, ergo fundunt fugantq; hoſtes maiorē molem haud facile ſuſtinentes, quam cum qua manus conſerere conſueti fuerāt, urgendo cedentes, inſequendoq; effuſos compulere ad caſtra, ibi interuētu Gelii, cohortiumq; Sabellorū pauliſper recrudduit pugna, iis quoq; mox fuſis iam a uictoribus caſtra oppugnabātur, & quum Volumnius ipſe portæ ſigna inferret, Appius Bellonam uictricem identidem celebrans accenderet militum animos, per uallum, per foſſas irruperunt, caſtra capta direptaq;, præda ingens parta, & militi conceſſa eſt, ſeptem millia ac trecenti hoſtium cæſi, duo millia & centum uiginti capti. Dum ambo C O S S. omniſq; Romana uis in Hetruſcum bellum magis inclinat, in Samnio noui exercitus exorti ad populandos imperii Romani fines per Veſtinos in Campaniam, Falernumq; agrum tranſcendunt, ingenteſq; prædas faciunt. Volumnium magnis itineribus in Samnium redeuntem (iam enim Fabio Decioq; prorogati imperii finis aderat) fama de Samnitium exercitu, populationibuſq; Campani agri ad tuēdos ſocios conuertit. Vt in Calenum uenit, & ipſe cernit recentia cladis ueſtigia, & Caleni narrant tātum iam prædæ hoſtes trahere, ut uix explicare agmen poſſint, itaq; iam propalam duces loqui eundū in Samnium eſſe, ut relicta ibi præda, in expeditionem redeant, nec tam oneratum agmen dimicationi committant. Ea quanquam ſimilia ueris erant, certius tamen exploranda ratus dimittit equites, q̄ uagos prædatores in agris palantes excipiant, ex quibus inquirendo cognoſcit ad Vulturnū flumen ſedere hoſtem, inde tertia uigilia moturū iter in Samnium eſſe. His ſatis exploratis, ꝓuectus tanto interuallo ab hoſtibus conſedit, ut nec aduentus ſuus ꝓpinquitate nimia noſci poſſet, & egredientem e caſtris hoſtem opprimeret, aliquanto ante lucem ad caſtra acceſſit, gnaroſq; Oſcæ linguæ exploratum, q̄d agatur, mittit. Intermiſti hoſtibus, quod facile erat, in nocturna trepidatione, cognoſcunt infrequētia armatis ſigna egreſſa ad prædam, prædæq; cuſtodes exire, ignobile agmen, & ſua quenq; molientem, nullo inter alios conſenſu, nec ſatis certo imperio. Tempus aggrediendi aptiſſimum uiſum eſt, & iam lux appetebat, itaque ſigna canere iuſſit, agmenq; hoſtium aggreditur. Samnites præda impediti infrequentes armati, pars addere gradum, ac præ ſe agere prædam, pars ſtare incerti, utrum progredi an regredi in caſtra tutius foret, inter cunctationem opprimuntur, & Romani iam tranſcenderant uallum, cædeſq; ac tumultus erat in caſtris. Samnitium agmen præterquam hoſtili tumultu captiuorū etiam repentina defectione turbatum erat, qui partim ipſi ſoluti uinctos ſoluebāt, partim arma in ſarcinis deligata rapiebant, tumultumq; prælio ipſo terribiliorem intermiſti agmini præbebāt, memorandum deinde edidere facinus, nam ſtatim Minatium ducem adeuntem ordines, hortantemq;

remq; inuadunt, diſſipatis inde equitibus, qui cum eo aderant ipſum circunſiſtunt; inſidentemq; equo captum ad conſulem Romanum rapiunt. Reuocata eo tumultu prima ſigna Samnitium, prelium q; integratum eſt, nec diutius ſuſtineri potuit. Cæſa ad ſex millia hominum, duo millia & quingenti capti, in eis tribuni militum quattuor, ſigna militaria triginta, & quod lætiſſimum uictoribus fuit, captiuorum recepta millia ſeptem & CCCC. præda ingens socioꝝ, accitiq; edicto domini ad res ſuas noſcendas recipiendaſq; præſtituta die, quaꝝ reꝝ non extitit dominus militi conceſſæ, coactiq; uændere prædam, ne alibi, quam in armis animum haberent. Magnum ea populatio Campani agri tumultum Romæ præbuerat, & per eos forte dies ex Hetruria allatum, poſt deductum inde Volumnianũ exercitum Hetruriam concitam in arma, & Gelium Egnatium, Samnitium ducem, & Vmbros ad defectionem uocari, & Gallos pretio ingenti ſollicitari. His nuntiis ſenatus conterritus iuſtitium indici, delectum omnis generis hominum haberi iuſſit, nec ingenui modo aut iuniores ſacramẽto adacti, ſed ſenioꝝ etiam cohortes factæ, libertiniq; centuriati, & defendendæ urbis conſilia agitabantur, ſummæq; reꝝ prætor P. Sempronius præerat. Cæteꝝ parte curæ exonerarunt ſenatũ L. Volumnii conſulis literæ, quibus cæſos fuſoſq; populatores Campaniæ cognitum eſt. Itaq; & ſupplicationes ob rem bene geſtam conſulis nomine decernunt, iuſtitium remittunt, quod fuerat dies decem & octo, ſupplicatioq; perlæta fuit. Tum de præſidio regionis depopulatæ a Samnitibus agitari cœptum, itaq; placuit, ut duæ coloniæ circa Veſtinum & Falernum deducerẽtur, una ad oſtium Lyris fluuij, quæ Minturnæ appellata, altera in ſaltu Veſtino Falernum contingente agrum, ubi Sinope dicitur græca urbs fuiſſe, Sinueſſa deinde a Romanis colonis appellata. Tribunis plebis negotium datum eſt, ut plebiſcito iuberetur P. Sempronius prætor triumuiros in ea loca colonis deducendis creare, nec qui nomina darent facile inueniebantur, quia in ſtationem ſe prope perpetuã infeſtæ regionis, non in agros mitti rebantur. Ab eis auertit curis ſenatum Hetruriæ ingraueſcens bellum, & crebræ literæ Appii monentis, ne regionis eius motum negligerent, quattuor gentes cõferre arma, Hetruſcos, Samnites, Vmbros, Gallos, iam caſtra bifariam facta eſſe, quia unus locus capere tantam multitudinem nõ poſſet. Ob hác (etiam appetebat tempus comitioꝝ) cauſſam L. Volumnius COS. Romam reuocatus, qui priuſquam ad ſuffragium centurias uocaret, in concionem aduocato populo, multa de magnitudine belli Hetruſci diſſeruit, iam tum quum ipſe ibi cum collega rem pariter geſſerit, fuiſſe tantum bellum, ut nec duce uno, nec exercitu geri potuerit, acceſſiſſe iis poſtea dici Vmbros, & ingentem exercitum Galloꝝ, aduerſus quattuor populos & duces COSS. illo die deligi meminiſſent, ſe niſi confideret, eum conſenſu Po. Romani conſulem declaratum iri, qui haud dubie tum primus omnium ductor habeatur, dictatorem fuiſſe extemplo dictuꝝ. Nemini dubium erat, quin Q. Fabius omnium conſenſu deſtinaretur, eumq; & prærogatiuæ, & primo uocatæ omnes centuriæ conſulem cum L. Volumnio dicebant. Fabii oratio fuit, qualis biennio ante, deinde ut uincebatur conſenſu, uerſa poſtremo ad collegam P. Decium poſcendum, id ſenectuti ſuæ adminiculum fore, cenſura duobuſq; conſulatibus ſimul geſtis expertum, ſe ſcire nihil concordi collegio firmius ad remp. tuẽdam eſſe, nouo imperii ſocio uix iam aſſueſcere ſenilem animum poſſe, cum moribus notis facilius ſe communicaturum conſilia. Subſcripſit orationi eius COS. tum meritis P. Decii laudibus, tum quod ex cõcordia conſulum bona quæq;, ex diſcordia mala in adminiſtratione rerum militarium euenirent, memorando quam prope ad ultimum diſcrimen ſuis & collegæ certaminibus nuper uentum foret, admonendo Decium Fabiumq;, ut uno animo, una mente uiuerent. Eſſe præterea uiros gnaros militiæ, factis magnos, ad uerborum linguæq; certamina rudes, eam ingenia conſularia eſſe; callidos ſolerteſq; iuris atq; eloquentiæ conſultos, qualis Ap. Claudius eſſet, urbis ac foro præſides habendos, prætoreſq; ad reddenda iura creandos eſſe. His agendis dies eſt conſumptus, poſtridie ad præſcriptum conſulis & conſularia & prætoria comitia habita. COSS. creati Q. Fabius, & P. Decius, Ap. Claudius prætor, omnes abſentes, & L. Volumnio ex ſenatuſconſulto & ſcito plebis prorogatum in annum imperium eſt. Eo anno prodigia multa fuerunt; quorum auertuncandorum cauſſa ſupplicationes in biduum ſenatus decreuit, publice uinum ac thus præbitum, ſupplicatum iere frequentes uiri fœminæq;. Inſignem ſupplicationem fecit certamen in ſacello Pudicitiæ Patritiæ, quæ in Foro Boario eſt, ad ædem rotundam Herculis, inter matronas ortum, Virgineam, A. filiam, patritiam, plebeio nuptam, L. Volumnio conſuli, matronæ, quod e patribus enupſiſſet, ſacris arcuerant. Breuis altercatio inde ex iracundia muliebri in contentionem animorum exarſit, quum ſe Virginia & patritiam, & pudicam in patritiæ Pudicitiæ templum ingreſſam, & uni nuptam, ad quem uirgo deducta ſit, nec ſe uiri, honorumue eius, ac rerum geſtarum pœnitere; uero gloriaretur. Facto deinde egregio magnifica uerba adauxit, in uico longo, ubi habitabat, ex parte ædium, quod ſatis eſſet loci modico ſacello, excluſit, aramq; ibi poſuit, & conuocatis plebeiis matronis conqueſta iniuriam patritiarum: hanc ego aram, inquit, Pudicitiæ plebeiæ dedico, uoſq; hortor, ut quod certamen uirtutis uiros in hac ciuitate tenet, hoc pudicitiæ inter matronas ſit, detiſq; operam, ut hæc ara, quam, illa ſiquid poteſt, a ſanctio-

ribus & caſtioribus coli dicatur. Eodem ferme ritu & hæc ara, quo illa antiquior culta eſt, ut nulla niſi ſpectatæ pudicitiæ matrona, & quæ uni nupta fuiſſet, ius ſacrificandi haberet. Vulgata deinde religio a pollutis, nec matronis ſolum, ſed omnis ordinis fœminis, poſtremo in obliuionem uenit. Eodem anno Cn. & Q. Ogulnii ædiles curules aliquot fœneratoribus diem dixerunt, quorum bonis multatis ex eo quod in publicum redactum eſt, ænea in capitolio limina, & trium menſarum argentea uaſa in cella Iouis, Iouemq; in culmine cum quadrigis, & ad ficum ruminalem ſimulacra infantium conditorum urbis ſub uberibus lupæ poſuerunt, ſemitamq; ſaxo quadrato a Capena porta ad Martis ædem ſtrauerunt, & ab ædilibus plebeiis, L. Aemylio Pæto, & C. Fuluio Curuo ex multatitia item pecunia, quam exegerunt pecuariis damnatis, ludi facti, pateræq; aureæ ad Cereris ædem poſitæ. Q. Fabius inde quintum, & P. Decius quartum conſulatum ineunt, tribus conſulatibus cenſuraq; collegæ, nec gloria magis rerum, quæ ingens erat, quam concordia inter ſe clari, quæ ne perpetua eſſet, ordinum magis, quam ipſorum inter ſe certamen interueniſſe reor, patritiis, tendentibus ut Fabius Hetruriam extra ordinem prouinciã haberet, plebeiis authoribus, Decio ut ad ſortem reuocaret. Fuit certe contentio in ſenatu, & poſteaquam ibi Fabius plus poterat, reuocata res ad populum eſt, in concione (ut inter militares uiros, & factis potius, quam dictis fretos) pauca uerba habita. Fabius quam arborem conſeruiſſet ſub ea legere alium fructum indignum eſſe dicere, ſe aperuiſſe Ciminiam ſyluam, uiamq; per deuios ſaltus Romano bello feciſſe. Quid ſe id ætatis ſollicitaſſent, ſi alio duce bellum geſturi eſſent? Nimirum aduerſarium ſe, non ſocium imperii, legiſſe ſenſim exprobrat, & inuidiſſe Decium concordibus collegiis tribus. Poſtremo ſe tendere nihil ultra, quam ut ſi ſe dignum prouincia ducerent, in eam mitterent, in ſenatus arbitrio ſe fuiſſe, & in poteſtate populi futurum. P. Decius ſenatus iniuriam querebatur, quoad potuerint patres annixos, ne plebeiis aditus ad magnos honores eſſet, poſteaquam ipſa uirtus peruicerit, ne in ullo genere hominum inhonorata eſſet, quæri quemadmodum irrita ſint non ſuffragia modo populi, ſed arbitria etiã fortunæ, & in paucorum poteſtatem uertantur. Omnes ante ſe C O S S. ſortitos prouincias eſſe, nũc extra ſortem Fabio ſenatum prouinciam dare. Si honoris eius cauſſa, ita eum de ſe, deq; rep. meritum eſſe, ut faueant Q. Fabii gloriæ, quæ modo non ſua contumelia ſplendeat, cui autem dubium eſſe, ubi unum bellum ſit aſperum ac difficile, quum id alteri extra ſortem mandetur, quin alter C O S. pro ſuperuacuo atq; inutili habeatur? gloriari Fabiũ rebus in Hetruria geſtis, uelle & P. Deciũ gloriari, & forſitan quem ille obrutum ignem reliquerit, ita ut toties nouum ex improuiſo incendium daret, eum ſe extincturum. Poſtremo ſe collegæ honores præmiaq; conceſſurum, uerecundia ætatis eius, maieſtatiſq;, quum periculum, quum dimicatio propoſita ſit, neq; cedere ſua ſponte, nec ceſſurum, & ſi nihil aliud ex eo certamine tulerit, illud certe laturum, ut quod populi ſit, populus iubeat potius, quam patres gratificentur. Iouem O P T. M A X. deoſq; immortales ſe præcari, ut ita ſortem æquam ſibi cum collega dent, ſi eandem uirtutem felicitatemq; in bello adminiſtrando daturi ſint, certe & id natura æquum, & exemplo utile eſſe, & ad famam Po. Romani pertinere, eos C O S S. eē, quorum utrolibet duce bellum Hetruſcum geri recte poſſit. Fabius nihil aliud precatus populum, quam ut priuſquam intro uocarentur ad ſuffragium tribus, Ap. Claudii prætoris allatas ex Hetruria literas audirent, comitio abiit, nec minore populi conſenſu, quam ſenatus prouincia Hetruria extra ſortem Fabio decreta eſt. Concurſus inde ad conſulem factus omnium ferme iuniorum, & pro ſe quiſque nomina dabant, tanta cupido erat ſub eo duce ſtipendia faciendi. Qua circunfuſus turba, quattuor millia, inquit, peditum, & ſexcentos equites duntaxat ſcribere in animo eſt hodierno & craſtino die, qui nomina dederitis, mecum ducã, maiori mihi curæ eſt, ut omnes locupletes reducam, quã ut multis rem geram militibus. Profectus apto exercitu, & eo plus fiduciæ ac ſpei gerente, quod non deſiderata multitudo erat, ad oppidum Aharnam (unde haud procul hoſtes erant) ad caſtra Appii prætoris pergit, paucis citra millibus lignatores ei cum præſidio occurrunt, qui ut lictores prægredi uiderunt, Fabiumq; eſſe conſulem accepere, læti atq; alacres diis Populoq; Romano gratias agunt, quod eum ſibi imperatorem miſiſſent. Circunfuſi deinde quum conſulem ſalutarent, quærit Fabius, quo pergerent, reſpondentibuſq; lignatum ſe ire, an tandem, inquit, num caſtra uallata non habetis? ad hoc quum ſuclamatum eſſet, duplici quidem uallo & foſſa, & tamen in ingenti metu eſſe, habetis igitur, inquit, affatim lignorum, redite & uellite uallum. Redeunt in caſtra, terroremq; ibi uellentes uallum, & iis, qui in caſtris remanſerant, militibus, & ipſi Appio fecerunt, tum pro ſe quiſq; alii aliis dicere, conſulis ſe Q. Fabii facere iuſſu. Poſtero inde die caſtra mota, & Appius prætor Romam dimiſſus, inde nuſquam ſtatiua Romanis fuere. Negabat utile eſſe uno loco ſedere exercitum, itineribus & mutatione locorum nobiliorem ac ſalubriorem eſſe, fiebant auté itinera quanta fieri ſinebat hyems haud dum exacta. Vere inde primo relicta ſecunda legione ad Cluſium (quod Camars olim appellabant) præpoſitoq; caſtris L. Scipione proprætore, Romam ipſe ad conſultandum de bello rediit, ſiue ipſe ſponte ſua, quia bellum ei maius in conſpectu erat, quam quartum eſſe famæ crediderat, ſiue ſenatus conſulto accitus, nam in utrunq; authores ſunt. Ab Ap. Claudio prætore retractum quidam

uideri

uideri uolunt, quum in ſenatu, & apud populum, id quod per literas aſſidue fecerat, terrorem belli Hetruſci augeret, non ſuffecturum ducem unum, nec exercitum unum aduerſus quattuor populos, periculum eſſe ſiue iuncti unum premant, ſiue diuerſi gerant bellum, ne ad omnia ſimul adire & obire unus non poſſit, duas ſe ibi legiones Romanas reliquiſſe, & minus quinq; millia peditum equitumq; cum Fabio ueniſſe, ſibi placere P. Decium conſulem primo quoq; tempore in Hetruriam ad collegam proficiſci, L. Volumnio Samnium prouinciam dari, ſi C O S. malit in ſuam prouinciam ire, L. Volumnium in Hetrutiam ad conſulem cum exercitu iuſto conſulari proficiſci. Quum magnam partem moueret oratio prætoris, P. Decium cenſuiſſe ferunt, ut omnia integra ac libera Q. Fabio ſeruarentur, donec uel ipſe, ſi per commodum reipublicæ poſſet, Romam ueniſſet, uel aliquem ex legatis miſiſſet, a quo diſceret ſenatus, quantum in Hetruria belli eſſet, quantiſq; adminiſtrandum copiis, & per quot duces eſſet. Fabius ut Romam rediit, & in ſenatu, & productus ad populum mediam orationem habuit, ut nec augere, nec minuere uideretur belli famam, magiſq; in alteroaſſumendo duce aliorum indulgere timori, quam ſuo, aut reipu. periculo conſulere. Cæterum ſi ſibi adiutorem belli ſociumq; imperii darent, quonammodo ſe obliuiſci P. Decii conſulis, per tot collegia experti poſſe? neminem omnium ſecum coniungi malle, & copiarum ſibi ſatis cum P. Decio, nunquam nimium hoſtium fore. Si collega quid aliud malit, at ſibi L. Volumnium darent adiutorem. Omnium rerum arbitrium & a populo, & a ſenatu, & ab ipſo collega Fabio permiſſum eſt, & quum Decius ſe in Samnium, uel in Hetruriam proficiſci paratum eſſe oſtendiſſet, tanta lætitia & gratulatio fuit, ut præciperetur uictoria animis, triumphuſq;, non bellum decretū C O S S. uideretur. Inuenio apud quoſdam extemplo, conſulatu inito, profectos in Hetruriam Fabium Deciumq;, ſine ulla mentione ſortis prouinciarum, certaminumq; inter collegas, quæ expoſui. Sunt quibus nec hæc quidem certamina exponere ſatis fuerit, adiecerint & Appii criminationes de Fabio abſente ad populum, & pertinaciam aduerſus præſentem conſulem prætoris, contentionemq; aliam inter collegas, tendente Decio, ut ſuæ quiſq; prouinciæ ſortem tueretur. Conſtare res incipit ex eo tempore, quo profecti ambo C O S S. ad bellum ſunt. Cæterum antequam C O S S. in Hetruriam peruenirent, Senones Galli multitudine ingenti ad Cluſium uenerunt, legionem Romanam, caſtraq; oppugnaturi. Scipio, qui caſtris præerat, loco adiuuandam paucitatem ſuorum militum ratus, in colle, qui inter urbem & caſtra erat, aciem erexit, ſed (ut in re ſubita) parum explorato itinere ad iugum perrexit, quod hoſtes ceperant, parte alia aggreſſi, ita cæſa ab tergo legio, atq; in medio, quum hoſtis undiq; urgeret, circunuenta. Deletam quoque ibi legionem ita, ut nuntius non ſupereſſet, quidam authores ſunt, nec ante ad C O S S. qui iam haud procul a Cluſio aberant, famam eius cladis perlatam, quam in conſpectu fuere Gallorum equites, pectoribus equorum ſuſpenſa geſtantes capita, & lanceis infixa, ouanteſq; moris ſui carmine. Sunt qui Vmbros fuiſſe, non Gallos tradant, nec tantum cladis acceptum, & circunuentis pabulatoribus, cum L. Manlio Torquato legato Scipionem proprætorem ſubſidium e caſtris tuliſſe, uictoreſq; Vmbros redintegrato prælio uictos, captiuoſq; eis ac prædam ademptam. Similius uero eſt a Gallo hoſte, quam Vmbro eam cladem acceptam, quod quum ſæpe alias, tum eo anno Gallici tumultus præcipuus terror ciuitatem tenuit. Itaq; præter quam quod ambo C O S S. profecti ad bellum erant, cum quattuor legionibus, & magno equitatu Romano, Campaniſq; mille equitibus delectis, ad id bellum miſſis, & ſociorum nominiſq; Latini maiore exercitu quam Romani, alii duo exercitus haud procul urbe Hetruriæ oppoſiti, unus in Faliſco, alter in Vaticano agro. Cn. Fuluius, & L. Poſthumius Megillus proprætores ambo ſtatiua in eis locis habere iuſſi. C O S S. ad hoſtes, tranſgreſſo Appennino, in agrum Sentinatem peruenerunt, ibi quattuor millia ferme interuallo caſtra poſita. Inter hoſtes deinde conſultationes habitæ, atq; ita conuenit, ut ne uniscaſtris miſcerentur omnes, neue in aciem deſcenderent ſimul, Samnitibus Galli, Hetruſcis Vmbri adiecti, dies indicta pugnæ, Samnitibus Galliſque delegata pugna, inter ipſum certamen Hetruſci Vmbrique iuſſi caſtra Romana oppugnare. Hæc conſilia turbarunt transfugæ Cluſini tres, clam nocte ad Fabium conſulem tranſgreſſi, qui editis hoſtium conſiliis, dimiſſi cum donis, ut ſubinde, ut quæque res noua decreta eſſet, exploratam perferrent, C O S S. Fuluio, ut ex Faliſco, Poſthumio, ut ex Vaticano exercitum ad Cluſium admoueant, ſummaque ui fines hoſtium depopulentur, ſcribunt, huius populationis fama Hetruſcos ex agro Sentinate ad ſuos fines tuendos mouit. Inſtare inde C O S S. ut abſentibus iis pugnaretur, per biduum laceſſiere prælio hoſtem, biduo nihil dignum dictu actum, pauci utrinque cecidere, magiſque iritati ſunt ad iuſtum certamen animi, quam ad diſcrimen ſumma rerum adducta, tertio die deſcenſum in campum omnibus copiis eſt. Quum inſtructæ acies ſtarent, cerua fugiens lupum e montibus acta per campos inter duas acies decurrit, inde diuerſæ feræ, cerua ad Gallos, lupus ad Romanos curſum deflexit, lupo data inter ordines uia, ceruam Galli confixere. Tum ex anteſignanis Romanus miles, illac fuga, inquit, & cædes uertit, ubi ſacram Dianæ feram iacentem uidetis, hinc uictor Martius lupus integer & intactus gentis nos Mar

tiæ & conditoris noſtri admonuit. Dextero cornu Galli, ſiniſtro Samnites conſtiterunt, aduerſus Samnites Fabius primam ac tertiam legionem pro dextero cornu, aduerſus Gallos pro ſiniſtro Decius quintam & ſextam inſtruxit, ſecunda & quarta cum L. Volumnio proconſule in Samnio gerebat bellum. Prio concurſu adeo æquis uiribus geſta res eſt, ut ſi affuiſſent Hetruſci & Vmbri, aut in acie, aut in caſtris, quocunq; ſe inclinaſſent, accipieuda clades fuerit. Cæterum quanquam communis adhuc mars belli erat, necdum diſcrimen fortuna fecerat, qua datura uires eſſet, haud quaquam ſimilis pugna in dextero læuoq; cornu erat, Romani apud Fabium arcebant magis, quam inferebant pugnam, extrahebaturq; in quam maxime ſerum diei certamen, quia ita perſuaſum erat duci, & Samnites & Gallos primo impetu feroces eſſe, quos ſuſtineri ſatis ſit, longiore certamine ſenſim reſidere Samnitium animos, Galloꝝ quidem etiam corpora intolerãtiſſima laboris atq; æſtus fluere, primaq; eorum prælia pluſquam uirorum, poſtrema minus quam fœminarum eſſe. In id tempus igitur, quo uinci ſolebat hoſtis, quam integerrimas uires militi ſeruabat. Ferocior Decius & ætate & uigore animi quãtũcunq; uirium habuit, certamine primo effudit, & quia lentior uidebatur pedeſtris pugna, equitatũ in pugnã concitat, & ipſe fortiſſime iuuenũ turmæ imiſtus hortaẜ, pceres iuuentutis ut ſecũ in hoſtẽ impetũ faciãt, duplicem illoꝝ gloriã fore, ſi ab læuo cornu & ab equite uictoria incipiat. Bis auertere Gallicum equitatum, iterũ longius euectos, & iam inter media equitũ agmina prælium cientes nouum pugnæ conterruit genus, eſſe dis carriſq; ſuperſtans armatus hoſtis ingẽti ſonitum equoꝝ rotarumq; aduenit, & inſolitos eius tumultus Romanoꝝ cõterruit equos. Ita uictorẽ equitatum uelut lymphaticus pauor diſſipat, ſternit inde equos ruentes uiroſq; improuida fuga, turbata etiã hinc ſigna legionum, multiq; impetu equoꝝ ac uehiculoꝝ raptorum per agmen obtriti anteſignani, & in ſecuta, ſimul territos hoſtes uidit, Gallica acies, nullum ſpatium reſpirãdi recipiendiq; ſe dedit. Vociferare Decius quo fugerent? quãue in fuga ſpẽ haberent? obſiſtere cedentibus ac reuocare fuſos, deinde, ut nulla ui perculſos ſuſtinere poterat, patrem P. Decium nomine cõpellans, quid ultra moror? inquit, familiare fatũ datum hoc noſtro generi eſt; ut luendis periculis publicis piacula ſimus. Iam ego mecum legiones hoſtium mactandas Telluri ac diis manibus dabo. Hæc locutus M. Liuium pontificem, quẽ deſcendens in aciem digredi uetuerat ab ſe, præire iuſſit uerba, quibus ſe legioneſq; hoſtium pro exercitu Po. Romani Quiritium deuoueret, deuotus inde eadem precatiõe eodẽq; habitu, quo pater Decius ad Veſerim bello Latino ſe iuſſerat deuoueri, quum ſecundum ſolennes precationes adieciſſet præſe agere ſeſe formidinem, ac fugam, cædemq; ac cruorem, cæleſtium, inferorum iras, contacturum funebribus diris ſigna, tela, arma hoſtium, locumq; eũdẽ ſuæ peſtis & Gallorum ac Samnitium fore. Hæc execratus in ſe hoſteſq;, qua confertiſſimã cernebat Gallorum aciem, concitat equum, inferenſq; ſe ipſe infeſtis telis interfectus eſt. Vix humanæ inde opis uideri pugna potuit, Romani, duce amiſſo, quæq; res terrori alias eſſe ſolet, ſiſtere fugam, ac nouã deintegro uelle inſtaurare pugnam. Galli, & maxime globus circũſtans conſulis corpus, uelut alienata mẽte uana in caſſum iactare tela, torpere quidã, nec pugnæ meminiſſe, nec fugæ. At ex parte altera põtifex Litius, cui lictores Decius tradiderat, iuſſeratq; pro prætorem eſſe, uociferari uiciſſe Romanos defũctos cõſulis fato, Gallos Samniteſq; Telluris matris ac deorum manium eſſe, rapere ad ſe ac uocare Decium deuotam ſecum aciem, furiarumq; ac formidinis plena oĩa ad hoſtes eſſe. Superueniunt deinde his reſtituẽtibus pugnã Cornelius Scipio, & C. Martius cũ ſubſidiis ex nouiſſima acie iuſſu Q. Fabii cõſulis, ad præſidiũ collegæ miſſi, ibi auditur P. Decii euentus, ingens hortamen ad omnia pro republica audenda. Itaq; quũ Galli, ſtructis ante ſe ſcutis, cõferti ſtarent, nec facilis pede collato uideretur pugna, iuſſu legatorum collecta humi pila, quæ ſtrata inter duas acies iacebant, atq; in teſtudinem hoſtium coniecta, quibus pleriſq; in ſcuta, pleriſq; uerutis in corpora ipſa fixis ſternitur cuneus, ita ut magna pars integris corporibus attoniti conciderent. Hæc in ſiniſtro cornu Romanorum fortuna uariauerat, Fabius in dextero cornu primo, ut ante dictum eſt, cunctãdo extraxerat diem, deinde poſteaquam nec clamor hoſtium, nec impetus, nec tela miſſa eandem uim habere uiſa, præfectis equitum iuſſis ad latus Samnitium circunducere alas, ut ſigno dato in tranſuerſos, quanto maximo poſſent impetu, incurrerent, ſenſim ſuos ſigna inferre iuſſit, & commouere hoſtem. Poſteaquam non reſiſti uidit, & haud dubiam laſſitudinem eſſe, tum collectis omnibus ſubſidiis, quæ ad id tempus reſeruauerat, & legiones concitauit, & ſignum ad inuadendos hoſtes equitibus dedit. Nec ſuſtinuerunt Samnites impetum, præterquam aciem ipſam Gallorum, relictis in dimicatione ſociis, ad caſtra effuſo curſu ferebantur, Galli teſtudine facta conferti ſtabant. Tum Fabius, audita morte collegæ, Campanorum alam, quingentos fere equites, excedere iubet acie, & circunuectos a tergo Gallicam inuadere aciem, tertiæ deinde legionis ſubſequi principes, & qua turbatum agmen hoſtium uiderent, impetu equitum inſtare ac territos cædere. Ipſe ædem Ioui uictori, ſpoliaque hoſtium quum uouiſſet, ad caſtra Samnitium perrexit, quo multitudo omnis conſternata agebatur, ſub ipſo uallo, quia tantam multitudinem portæ non recepere, tentata ab excluſis turba ſuorum pugna eſt, ibi Gellius imperator Samnitium cecidit, compulſi deinde intra uallum Samnites, paruoque certamine capta

ne capta

ne capta caſtra,& Galli a tergo circunuenti.Cæſa eo die hoſtium XXIIII. millia,octo capta, nec incruenta uictoria fuit,nam ex P.Decii exercitu cæſa ſeptem millia,ex Fabii mille ac trecẽti.Fabius dimiſſis ad quærẽdum collegæ corpus,ſpolia hoſtiũ cõlecta in aceruũ Ioui uictori cremauit,cõſulis corpus eo die,quia obrutũ ſuper ſtratis Galloꝝ cumulis erat,inueniri nõ potuit,poſtero die inuentum,relatũq; eſt cũ multis militũ lachrymis.Intermiſſa inde omniũ aliarũ reꝝ cura,Fabius collegæ funus omni honore,laudibuſq; meritis celebrat.Et in Hetruria ꝑ eos dies ab Cn.Fuluio ꝓ p̃tore res ex ſententia geſta,& præter ingentẽ illatã populatiõibus agroꝝ hoſti cladẽ pugnatũ etiã egregie eſt, Peruſinorũq; & Clauſinoꝝ cæſa amplius tria millia,& ſigna militaria ad XX. capta Samnitiũ agmen , quũ per Pelignum agrũ fugeret,circunuentum a Pelignis eſt,ex millibus quinq; ad mille cæſi.Magna eius diei,quo in Sentinati agro bellatũ fama eſt,ẽt uero ſtãti,ſed ſuperiecere quidã augendo fidem,qui in hoſtiũ exercitu peditum millia quadraginta & trecẽtum triginta,equitũ ſex & quadraginta,mille carpentorũ ſcripſere fuiſſe,ſcilicet cum Vmbris Tuſciſq;,quos & ipſos pugnæ affuiſſe. Et ut Romanoꝝ quoq; augerent copias,L. Volumnium ꝓcõſulem ducem COSS. exercitumq; eius legionibus cõſulum adiiciũt.In pluribus annalibus duoꝝ ea conſulũ ꝓpria uictoria eſt.Volumnius in Sãnio interim res gerit,Samnitiumq; exercitũ in Tifernum montem cõpulſum,non deterritus iniqtate loci,fundit fugatq;.Fabius Deciano exercitu relicto in Hetruſcis præſidio,ſuis legionibus deductis ad urbem,de Gallis Hetruſciſq; ac Samnitibus triũphauit , milites triumphantem ſecuti ſunt,celebrata inconditis carminibus militaribus nõ magis uictoria Q. Fabii,quam præclara mors P.Decii eſt , excitataq; memoria parẽtis,æquata euentu publico priuatoq; filii laudibus.Data ex præda militibus æris octogenibini,ſagaq; & tunicæ,præmia illa tempeſtate militiæ haud quaquã ſpernenda.His ita rebus geſtis,nec in Samnitibus adhuc,nec in Hetruria pax erat,nam & Peruſinis authoribus,poſt deductum ab conſule exercitum,rebellatũ in Hetruria fuerat,& Samnites prædatum in agrum Veſtinum Formianũq;, & parte alia in Eſerniacum quoq;,qua Vulturno adiacet flumini,deſcẽdere.Aduerſus eos Ap. Claudius prætor cum exercitu Deciano miſſus , Fabius in Hetruria rebellante denuo quattuor millia & quingentos Peruſinorum occidit , cepit ad mille ſeptingentos quadraginta , qui redempti ſinguli æris trecẽtis decẽ,præda alia oĩs militibus cõceſſa.Samnitium legiones,quũ partim Appius ꝓror, partim L.Volũnius proconſul ſequereẽ,in agrum Stellatem cõuenerũt,ibi & Samnitiũ legiones oẽs conſidunt,& Appius Volumniuſq; caſtra cõiungunt,pugnatũ infeſtiſſimis aĩs,hinc ira ſtimulante aduerſus rebellãtes toties,illinc ab ultima iã dimicantibus ſpe.Cæſa ergo Sãnitium XVI.millia trecenti, capta duo millia ſeptingẽti,ex Ro.exercitu duo millia ſeptingenti.Felix annus bellicis rebus,peſtilentia grauis,prodigiiſq; ſollicitus,nam & terrã multifariã pluuiſſe,& in exercitu Appii Claudii pleroſq; fulmine ictos nũciatum eſt,libriq; ob hæc aditi.Eo anno Q.Fabius Gurges,conſulis filius,aliquot matronas,ad populũ ſtupri damnatas,pecunia multauit,ex quo multatio ære Veneris ædẽ,q̃ ꝓpe circũ eſt,faciendã curauit.Superſunt etiã nũc Samnitiũ bella,q̃ cõtinua per quartum iam uolumẽ , annũq; ſextum & quadrageſimũ a M.Valerio,A.Cornelio COSS. qui primi Samnio arma intulerũt, agimus,& ne tot annoꝝ cladem utriuſq; gentis laboreſq; actos nũc referã,quibus nequiuerũt tamen dura illa pectora uinci,ꝓximo anno Samnites in Sentinati agro Pelignis ad Tifernum Stellatibus cãpis ſuis ipſi legionibus,miſti alienis,ab quattuor exercitibus,quattuor ducibus Romanis cæſi fuerãt,imperatorem clariſſimum gentis ſuæ amiſerãt,ſocios belli Hetruſcos,Vmbros,Gallos in eadẽ fortuna uidebãt,qua ipſi erãt,nec ſuis,nec externis uiribus iam ſtare poterãt,tamen bello nõ abſtinebãt, adeo ne infeliciter quidẽ defenſæ libertatis tedebat,& uinci,quã nõ tentare uictoriã malebant.Q uinã ſit ille,quẽ nõ pigeat longinqtatis belloꝝ ſcribendo legendoq;,quæ gerẽtes nõ fatigauerũt? Q. Fabium, Publium Deciũ,M.Poſthumius Megellus,& Marcus Attilius Regulus COSS. ſecuti ſunt.Samniũ ambobus decreta ꝓuincia eſt,quia tres ſcriptos hoſtium exercitus,uno Hetruriam,altero populationem Cãpaniæ repeti,tertium tuendis parari finibus fama erat.Poſthumiũ ualitudo aduerſa Romæ tenuit,Attilius ex templo profectus,ut in Samnio hoſtes(ita enim placuerat patribus) nondũ egreſſos opprimeret,uelut excompoſito ibi obuium habuere hoſtem,ubi & intrare,nedũ uaſtare,ipſi Samnitium agrũ prohiberentur,& regredi inde in pacata,ſociorumq; Po.Romani fines Samnites prohiberent.Q uũ caſtra caſtris collata eſſent,quod uix Romanus toties uictor auderet,auſi Samnites ſunt (tantum deſperatio ultima temeritatis facit)caſtra Romana oppugnare,& quanquam non uenit ad finem tam audax incœptum,tamen haud omnino uanum fuit.Nebula erat ad multum diei denſa adeo,ut lucis uſum eriperet,non ꝓſpectu modo extra uallum adempto,ſed propinquo etiam cõgredientium inter ſe conſpectu,hac uelut latebra inſidiarum freti Samnites,uixdum ſatis certa luce , & eam ipſam premente caligine,ad ſtationem Romanam in portam ſegniter agentẽ uigilias perueniũt, Improuiſo oppreſſis nec animi ſatis ad reſiſtendum nec uirium fuit , ab tergo caſtrorum decumana porta impetus factus,itaq; captum quæſtorium,quæſtorq; ibi L.Opimius Panſa occiſus.Conclamatũ inde ad arma, COS. tumultu excitus cohortes duas ſociorum Lucanam Sueſſanamq;, quæ proximæ forte erant , tueri prætorium iubet , manipulos legionum principali uia inducit , uix dum

ſatis armis aptatis in ordines eunt,& clamore magis,quã oculis hoſtem noſcũt, nec quãtus numerus ſit,æſtimari poteſt,cedunt primo incerti fortunæ ſuæ,& hoſtem introrſum in media caſtra accipiũt, inde quum C O S. uociferaret,expulſine extra uallum caſtra deinde ſua oppugnaturi eſſent?rogitãs, clamore ſublato connixi primo reſiſtunt,deinde inferunt pedem,urgentq́,& impulſos ſemel terrore eodem agunt,quo cœperunt,expellunt extra portam uallumq́,inde pergere ac proſequi,quia turbida lux metum circa inſidiarum faciebat,non auſi,liberatis caſtris contenti,receperũt ſe intra uallũ, trecentis ferme hoſtium occiſis,Romanoꝝ ſtationis primæ,uigilũq́,& eoꝝ,qui circa quæſtorium oppreſſi,periere ad CCXXX. Animos inde Samnitibus non infelix audacia auxit,& non modo proferte inde caſtra Romanum,ſed ne pabulari quidem per agros ſuos patiebãtur, retro in pacatum Soranum agrum pabulatores ibãt. Quarum rerũ fama,tumultuoſior ẽt,quã res erãt,perlata Romã, coegit L. Poſthumium conſulẽ uix dũ ualidum proficiſci ex urbe,prius tamen quã exiret , militibus edicto Soram iuſſis conuenire,ipſe ædem Victoriæ,quã ædilis curulis ex multatitia pecunia faciendam curauerat,dedicauit.Ita ad exercitum profectus ab Sora in Samniũ ad caſtra collegæ perrexit,inde poſteaquã Samnites diffiſi duobus exercitibus reſiſti poſſe receſſerũt,diuerſi C O S S. ad uaſtãdos agros urbeſq́ oppugnãdas diſcedũt.Poſthumius Miloniã oppugnare adortus ui primo atq́ impetu, deinde poſteaq̃ ea parum procedebãt,opere ac uineis demum iniunctis muro cepit.Ibi capta iam urbe ab hora quarta uſq́ ad octauam fere horã omnibus partibus,diu incerto euentu,pugnatum eſt, poſtremo potitur oppido Romanus,Samnitiũ cæſi tria millia trecẽti,capti quattuor millia ac DCC. ꝑter prædam aliã.Inde Ferentinum ductæ legiones,unde oppidani cũ oĩbus rebus,quæ ferri agiq́ potuerũt,nocte per auerſam portã ſilentio exceſſerũt.Igitur ſimul aduenit C O S. primo ita compoſitus inſtructuſq́ mœnibus ſucceſſit tanq̃ idem,quod ad Miloniã fuerat,certaminis foret,deinde ut ſilẽtiũ uaſtum in urbe,nec arma,nec uiros in turribus ac muris uidit,auidũ inuadẽdi deſerta mœnia militem detinet,nequã occultã in fraudem incautus rueret,duas turmas ſocioꝝ noĩs Latini circumequitare mœnia,atq́ explorare omnia,iubet,equites portã unã alterãq́ eadem regione in propinquo patentes conſpiciunt,itineribuſq́ iis nocturnæ hoſtium fugæ ueſtigia,adequitant deinde ſenſim portis, urbemq́ ex tuto rectis itineribus peruiam conſpiciunt,& conſuli referunt exceſſum urbe, ſolitudine haud dubia id perſpicuum eſſe.& recẽtibus ueſtigiis fugæ,ac ſtrage rerũ in trepidatione nocturna paſſim relictarum.His auditis C O S. ad eam partem urbis,quã adierãt equites,circunducit agmen, conſtitutiſq́ haud procul porta ſignis,quinq́ equites iubet itrare urbẽ,& modicũ ſpatium ꝑgreſſos treis manere eodem loco,ſi tuta uideantur,duos explorata ad ſe referre.Qui ubi redierũt, retulerũtq́ eo ſe progreſſos,unde in omneis partes circunſpectus eſſet,longe lateq́ ſilentium ac ſolitudinem uidiſſe. extemplo C O S. cohortes expeditas in urbem eduxit,cæteros interim caſtra cõmunire iuſſit.Ingreſſi milites,refractis foribus,paucos graues ætate aut inualidos inueniũt,relictaq́,quæ migratu difficilia eſſent,ea direpta,& cognitum ex captiuis eſt cõi conſilio aliquot circa urbes cõſciſſe fugam,ſuos prima uigilia profectos,credere eãdem in aliis urbibus ſolitudinẽ inuenturos.Dictis captiuoꝝ fides extitit,deſertis oppidis C O S. potitur.Alteri conſuli M.Attilio nequaquã tam facile bellum fuit,quum ad Luceriam duceret legiões,quã oppugnari ab Samnitibus audierat,ad finem Lucerinũ ei hoſtis obuius fuit,ibi ita uires æquauit,prælium uarium & anceps fuit,triſtius tamen euentu Romanis,& q̃a inſueti erãt uinci,& q̃d digrediẽtes magis,quã in ipſo certamine ſenſerũt,quãtum ĩ ſua parte plus uulnerum ac cædis fuiſſet.Itaq́ is terror in caſtris ortus,qui ſi pugnãtes cepiſſet,inſignis accepta clades foret,tũ quoq́ ſollicita nox fuit iam inuaſurũ caſtra Samnitem credentibus,aut prima luce cum uictoribus cõſerendas manus.Minus cladis,cæterum nõ plus animoꝝ ad hoſtes erat,ubi primũ illuxit,abire ſine certamine cupiunt.Sed uia una,& ea ipſa præter hoſtes erat,quã ingreſſi præbuere ſpeciẽ recta tendentiũ ad caſtra oppugnãda. C O S. arma capere milites iubet,& ſequi extra uallũ,legatis, tribunis,præfectis ſocioꝝ imperat,quod apud quẽq́ facto opus eſt.Oẽs affirmant ſe quidem omnia facturos,ſed militũ iacere animos,tota nocte inter uulnera & gemitus morientiũ uigilatũ eſſe.Si ante lucẽ ad caſtra uentum foret,tantũ pauoris fuiſſe,ut relicturi ſigna fuerint,nunc pudore a fuga contineri, alioqui pro uictis eſſe.Quæ ubi C O S. accepit,ſibimetipſi circũeundos alloquendoſq́ milites ratus, ut ad quoſq́ uenerat,cunctantes arma capere increpabat,quid ceſſarẽt,tergiuerſarenturq́? hoſtẽ in caſtra uenturum,niſi illi extra caſtra exiſſent,pro tentoriis ſuis pugnaturos,ſi pro uallo nollẽt , armatis ac dimicãtibus dubiã uictoriã eſſe,qui nudus atq́ inermis hoſtẽ maneat,ei aut mortem, aut ſeruitutem patiendam.Hæc iurgãti increpantiq́ reſpondebãt confectos ſe pugna heſterna,nec uirium quicquam,nec ſanguinis ſupereſſe,maiorẽ multitudinem hoſtium apparere,quã pridie fuerit. Inter hæc appropinquabat agmẽ,& iam breuiore interuallo certiora intuentes uallum ſecum portare Samnitem affirmãt,nec dubiũ eſſe,quin caſtra circunuallaturi ſint. Tunc eninuero C O S. indignũ facinus eſſe uociferari,tantã contumeliam,ignominiamq́ ab ignauiſſimo accipi hoſte,etiamne circunſedebimur,inquit,in caſtris? ut fame potius per ignominiã,quam ferro,ſi neceſſe eſt, per uirtutem moriamur? Dii bene uerterẽt,facerentq́,quod ſe dignũ quiſq́ ducerent,conſulẽ M. Attiliũ uel ſolũ, ſi nemo alius

mo alius ſequatur, ituꝝ aduerſus hoſtes,caſurumq; inter ſigna Samnitiũ potius,quã circũuallari caſtra Romana uideat.Dicta cõſulis legati,tribuniq;,oẽs turmæ equitũ,& cẽturiones primoꝝ ordinum approbauere,tum pudore uictus miles ſegniter arma capit,& ſegniter e caſtris egreditur,longo agmine,nec cõtinenti mœſti ac ꝑpe uicti ꝓcedũt aduerſus hoſtẽ,nec ſpe, nec animo certiorẽ.Itaq; ſimul cõſpecta ſunt Romana ſigna,extemplo a primo Samnitiũ agmine ad nouiſſimũ fremitus perfertur, exire(id quod timuerunt)ad impediendũ iter Romanos,nullã inde(ne fugæ quidẽ) patere uiam, illo loco aut cadẽdũ eſſe,aut ſtratis hoſtibus per corpora eoꝝ euadendũ.In medio ſarcinas cõiiciũt,armatis ſuis quiſq; ordinibus inſtruũt aciem.Iam exiguũ inter duas acies erat ſpatium,& ſtabãt expectãtes,dũ ab hoſtibus prius impetus,prius clamor inciperet,neutris animus eſt ad pugnãdum.Diuerſi integri atq; intacti abiſſent,ni cedẽti inſtatuꝝ alteꝝ timuiſſent,ſua ſpõte inter inuitos tergi uerſanteſq; ſegnis pugna clamore incerto atq; impari cœpit,nec ueſtigio quiſquam mouebať.Tum C O S. Romanus,ut rem excitaret,equitũ paucas turmas extra ordinẽ immiſit,quoꝝ quũ pleriq; delapſi ex eqs eſſent,& alii turbati,& ab Sãnitium acie ad opprimẽdos eos,qui ceciderãt,& ad ſuos tuendos ab Romanis procurſum eſt.Inde paululũ iritata pugna eſt,ſed aliquãto & impigre magis,& plures procurrebãt Samnites,& turbatus eques ſua ipſa ſubſidia territis eqs proculcauit,hinc fuga cœpta totã auertit aciẽ Romanã.Iamq; in terga fugientiũ Samnites pugnabãt,quũ C O S. equo præuectus ad portã caſtroꝝ ac ſtatione equitũ ibi oppoſita,edictoq;, ut quicũq; ad uallũ tenderet,ſiue ille Romanus,ſiue Samnis eſſet,pro hoſte haberetur,hæc ipſa minitans obſtitit profuſe cedentibus ſuis in caſtra. Quo pergis, inquit,miles? & hic arma, & uiros inuenies,nec uiuo cõſule tuo,niſi uictor,caſtra intrabis,ꝓinde elige cũ ciue,an hoſte pugnare malis? Hæc dicente conſule equites infeſtis cuſpidibus circunfunduntur,ac pedites in pugnam redire iubent.Non uirtus ſolum conſulis,ſed ſors etiam adiuuit,quod nõ inſtiterũt Samnites,ſpatiumq; circũagendi ſigna,uertendiq; aciem a caſtris in hoſtẽ fuit . Tum alii alios hortari ut repeterent pugnam,centuriones ab ſigniferis rapta ſigna inferre,& oſtendere ſuis paucos & ordinibus incompoſitis effuſe uenire hoſtes.Inter hæc C O S. manus ad cælum attollens uoce clara,ita ut exaudiretur,templum Ioui Statori uouet,ſi cõſtitiſſet a fuga Romana acies,redintegratoq; prælio cecidiſſet,uiciſſetq; legiones Samnitium.Oẽs undiq; annixi ad reſtituendam pugnã duces,milites,peditum equitumq; uis,numen etiã deoꝝ reſpexiſſe nomen Romanum uiſum,adeo facile inclinata res, repulſiq; a caſtris hoſtes,mox & iam redacti ad eũ locũ,in quo cõmiſſa pugna erat.Ibi obiacente ſarcinarum cumulo,quas coniecerãt in mediũ,hæſere impediti,deinde ne diriperentur res,orbem armatorum ſarcinis circundãt.Tum uero eos a fronte urgere pedites,ab tergo circũuecti equites,ita in medio cæſi captiq;. Captiuoꝝ numerus fuit ſeptem millia ac DCC. q oẽs nudi ſubiugum miſſi, cæſos retulere ad quattuor millia DCCC. Nec Romanis quidẽ læta uictoria fuit,recenſcente cõſule biduo acceptam cladem,amiſſorum militum numerus relatus ſeptem millia ac trecenti.Dũ hæc in Appulia gerebãtur,altero exercitu Samnites Interamnem,coloniã Romanã,quæ uia Latina ẽ,occupare conati,urbem nõ tenuerunt,agros depopulati quũ prædam aliam inde miſtã hominum atq; pecudum colonoſq; captos agerent,in uictorẽ incidunt conſulem,ab Luceria redeuntem,nec prædã ſolũ amittunt,ſed ipſi longo atq; impedito agmine incompoſiti cæduntur. C O S. Interamnem edicto dominis ad res ſuas noſcendas recipiendaſq; reuocatis,& exercitu ibi relicto,comitioꝝ cã Romã eſt profectus,cui de triumpho agenti negatus honos,& ob amiſſa tot millia militum,& quod captiuos ſine pactione ſub iugum miſiſſet. C O S. alter poſthumius,quia in Samnitibus materia belli deerat,in Hetruriã traducto exercitu primum peruaſtauerat Volſinienſem agrum,deinde cum egreſſis ad tuẽdos fines,haud ꝓcul mœnibus ipſoꝝ,depugnat,duo millia trecẽti Hetruſcoꝝ cæſi,cæteros propinquitas urbis tutata eſt.In Roſellanum autem agrum exercitus traductus,ibi non agri tãtum uaſtati,ſed oppidum etiã expugnatũ,capta amplius duo millia hominum,minus duo millia circa muros cæſa.Pax tñ clarior maiorq;,quã bellũ in Hetruria eo anno fuerat,parta ẽ.Tres ualidiſſimæ urbes,Hetruriæ capita,Volſinii,Peruſia,Arretiũ pacẽ petiere,& ueſtimẽtis militũ frumẽtoq; pacti cũ cõſule,ut mitti Romã oratores liceret,ĩducias in XL.annos ĩpetrauerũt,multa pſens qngentũ milliũ æris in ſingulas ciuitates ĩpoſita.Ob haſce res geſtas C O S. quũ triũphũ ab ſenatu,moris magis cã,quã ſpe ĩpetrãdi petiſſet,uideretq; alios,qđ tardius ab urbe exiſſet,alios qđ iniuſſu ſenatus ex Sãnio in Hetruriã trãſiſſet, partim ſuos inimicos,partim collegæ amicos,ad ſolatiũ æquatæ repulſæ,ſibi quoq; negare triũphũ, non ita,inquit,P.C.ueſtræ maieſtatis meminero,ut me cõſulem eſſe obliuiſcar,eodem iure imperii, quo bella geſſi,bellis feliciter geſtis,Samnio atq; Hetruria ſubactis,uictoria & pace parta, triũphabo. ita ſenatum reliquit.Inde inter tribunos plebis contentio orta eſt,pars interceſſuros, ne nouo exẽplo triumpharet,aiebãt,pars auxilio ſe aduerſus collegas triumphanti futuros. Iactata res eſt ad populũ, uocatuſq; eo C O S. quũ L.Horatium,M.Valeriũ C O S S. C. Martiũ Rutilium,nuper patrẽ eius, qui tunc cenſor eſſet, non ex authoritate ſenatus, ſed iuſſu populi triumphaſſe diceret , adiiciebat ſe quoq; laturum fuiſſe ad populum,ni ſciret,mancipia nobilium,tribunos plebis legem impedituros,uoluntatẽ ſibi ac fauorem conſentientis populi pro omnibus iuſſis affutura. Poſtero die auxi

lio tribunoꝝ plebis, aduerſus trium interceſſioné, VI. tribunorum, & conſenſum ſenatus, celebrante populo diem, triũphauit. Et huius anni parum conſtans memoria eſt, Poſthumium author eſt Claudius, in Samnio captis aliquot urbibus, in Appulia fuſum fugatumq;, ſaucium ipſum cum paucis Luceriam cõpulſum, ab Attilio in Hetruria res geſtas, eumq; triumphaſſe. Fabius ambos C O S S. in Samnio, & ad Luceriam res geſſiſſe ſcribit, traductũq; in Hetruriá exercitũ, ſed ab utro conſule nõ adiecit, & ad Luceriá utrinq; multos occiſos, in eaq; pugna Iouis Statoris ædem uotam, ut Romulus ante uouerat, ſed fanum tantum, ideſt locus templo iam ſacratus, effatus fuerat. Cæterum hoc demum anno, ut ædé etiam fieri ſenatus iuberet, bis eiuſdem uoti damnata reſp. in religionem uenit. Sequitur hunc annum & C O S. inſignis, L. Papyrius Curſor, tam paterna gloria, quá ſua, & bellum ingens, uictoriaq;, quantam de Samnitibus nemo ad eam diem, præter L. Papyrium patrem cõſulis, pepererat. Et forte eodem conatu apparatuq;, omni opulentia inſigniũ armoꝝ bellum adornauerant, & deorũ etiam adhibuerát opes, ritu quodá ſacraméti uetuſto uelut initiatis militibus, delectu per oẽ Samniũ habito noua lege, ut qui iunioꝝ nõ cõueniſſet ad imperatorem, quiq; iniuſſu abiſſet, caput Ioui ſacratum erat. Tum exercitus oĩs Aquiloniá eſt indictus, ad XL. millia militum, quod roboris in Samnio erat, conuenerunt. Ibi mediis fere caſtris locus eſt cõſeptus cratibus, pluteiſq;, & linteis cõtectus, patẽs ducentos maxime pedes in oẽs pariter ptes. Ibi ex libro uetere linteo lecto ſacrificatũ, ſacerdote Ouio Paccio quodam, homine magno natu, qui ſe id ſacrum petere affirmabat ex uetuſta Samnitũ religione, qua quondam uſi maiores eoꝝ fuiſſent, quum adimédæ Hetruſcis Capuæ cládeſtinũ cepiſſent cõſilium. Sacrificio perfecto, per uiatoré imperator acciri iubebat nobiliſſimũ quéq; genere factiſq;, ſinguli introducebanť. Erat tum alius apparatus ſacri, qui perfundere religione animum poſſet, quũ ĩ loco circa omni contecto additæ aræ in medio, uictimæq; circa cæſæ, & circunſtantes centuriões ſtrictis gladiis, admouebatur altaribus miles magis ut uictima, quá ut ſacri particeps, adigebaturq; iureiurádo, quæ uiſa auditaq; in eo loco eſſent, non enuntiaturũ, dein iurare cogebatur diro quodá carmine in execrationem capitis, familiæq;, & ſtirpis cõpoſito, niſi iſſet in præliũ, quo imperatores duxiſſent, & ſi aut ipſe ex acie fugiſſet, aut ſiquem fugientem uidiſſet, nõ extemplo occidiſſet. Id primo quidam abnuentes iuraturos ſe obtruncati circa altaria ſunt, iacentes deinde inter ſtragem uictimaꝝ documéto cæteris fuere, ne abnuerent. Primoribus Samnitium ea deteſtatiõe obſtrictis, decem nominatis ab imperatore, eis dictũ, ut uir uirum legeret, donec ſexdecim milliũ numeꝝ cõfeciſſent, ea legio linteata ab integumento conſepti, quo ſacrata nobilitas erat, appellata eſt, his arma inſignia data, & criſtatæ galeæ, ut inter cæteros eminerét. Paulo plus uiginti millium alius exercitus fuit, nec corpoꝝ ſpecie, nec gloria belli, nec apparatu linteatæ legiõi diſpar, hic hominum numerus, quod roboris erat, ad Aqloniam conſedit. C O S S. profecti ab urbe, prior SP. Caruilius, cui ueteres legiones, quas M. Attilius ſuperioris anni C O S. in agro Interamnati reliquerat, decretæ erant, cum eis in Samnium ꝓfectus, dum hoſtes operati ſuperſtitionibus concilia ſecreta agunt, Amiternum oppidum de Samnitibus ui cepit, cæſa ibi millia hominũ duo ferme atq; octingenti, capta quattuor millia ducenti ſeptuaginta. Papyrius nouo exercitu (ita uero decretum erat) ſcripto, Duroniam urbem expugnauit, minus quá collega cepit hominum, plus aliquanto occidit, præda opulenta utrobiq; eſt parta. Inde ꝑuagati Sániũ C O S S. maxime depopulato Attinate agro, Caruilius ad Cominium, Papyrius ad Aquiloniá, ubi ſumma rei Samnitium erat, peruenit. Ibi aliquandiu nec ceſſatum ab armis eſt, nec gnauiter pugnatũ, laceſſendo quietos, reſiſtentibus cedendo, comminandoq; magis quam inferédo pugná dies abſumebatur, quod quum inciperetur, remittereturq;, omnium rerum etiam paruaꝝ euentus proferebatur indies. Altera Romana caſtra uiginti millium ſpatio aberant, & abſentis collegæ conſilia omnibus gerendis intererant rebus, intentiorq; Caruilius, quo maiore diſcrimine res uertebať in Aquiloniá, quá ad Cominiũ, quod obſidebat, erat. L. Papyrius iá per oĩa ad dimicandum ſatis paratus nuntiũ eo ad collegam mittit, ſibi in aĩo eẽ poſtero die, ſi ꝑ auſpicia liceret, cõfligere cũ hoſte, opus eẽ & illũ, quanta maxima ui poſſet, Cominiũ oppugnare, neqd laxaméti ſit Sánitibus ad ſubſidia Aqloniam mittéda. Dié ad ꝓficiſcédũ nũtius habuit, nocte rediit approbare collegá cõſulta referés. Papyrius nũtio miſſo extéplo cõcioné habuit, multa de uniuerſo genere belli, multa de ꝑſenti hoſtiũ apparatu uana magis ſpecie, quá efficaci ad euétum diſſeruit. Nõ enim criſtas uulnera facere, & ꝑ picta atq; aurata ſcuta tráſire Romanũ pilũ, & cádore tunicaꝝ fulgenté acié, ubi res ferro gerať, cruentari. Aureá olim atq; argéteá Samnitũ acié a parente ſuo occidione occiſam, ſpoliaq; ea honeſtiora uictori hoſti, quá ipſis arma fuiſſe. Datũ hoc forſan nomini familiæq; ſuæ, ut aduerſus maximos conatus Samnitium opponerentur duces, ſpoliaq; ea referrét, q̃ inſignia etiam publicis locis decorádis eẽnt. Deos immortales adeſſe propter toties petita fœdera, toties rupta, tum ſiqua coniectura mentis diuinæ ſit, nulli unquá exercitui fuiſſe infeſtiores, quam qui nefando ſacro, miſta hominum pecudumq; cæde reſperſus, ancipiti deum iræ deuotus, hinc fœderum cum Romanis ictorum teſtes deos, hinc iuriſiurandi aduerſus fœdera ſuſcepti execrationes horrens, inuitus iurauerit, oderit ſacramẽtũ, uno tempore deos, ciues, hoſtes metuat. Hæc comperta per fugarum indiciis quum apud infenſos iam ſua ſpõte milites diſſeruiſſet, ſimul

ſet,ſimul diuinæ humanæq; ſpei pleni,clamore conſentienti,pugnam poſcũt,pœniret ĩ poſterum dié dilatum certamen,moram diei noctiſq; oderunt. Tertia uigilia noctis,iam relatis literis a collega,Papyrius ſilentio ſurgit,& pullarium in auſpicium mittit. Nullum erat genus hominum in caſtris intactum cupiditate pugnæ,ſummi infimiq; æque intenti erant,dux militum,miles ducis ardoré ſpectabat. Is ardor omnium etiam ad eos,qui auſpicio intererant,peruenit,nam quum pulli non paſcerentur,pullarius auſpicium mentiri auſus tripudium ſoliſtimum conſuli nuntiauit. C O S. lætus auſpicium egregium eſſe,& deis authoribus rem geſturos pronuntiat, ſignũq; pugnæ proponit. Exeunti iam forte in aciem nuntiat perfuga uiginti cohortes Samnitium(quadragenariæ ferme erant)Cominium profectas,quod ne ignoraret collegã,extemplo nuntium mittit,ipſe ſigna ocyus proferri iubet, ſubſidiaq; ſuis quæq; locis,& p̃fectos ſubſidiis attribuerat,dextero cornu L. Volumnium, ſiniſtro L. Scipionem,equitibus legatos alios,C. Cæditium,& Trebonium præfecit,SP. Nautium mulos,detractis clitellis,cum cohortibus alariis ĩ tumulum conſpectum propere circunducere iubet,atque inde inter ipſam dimicationem,quanto maxime poſſet,moto puluere oſtendere. Dum his intentus imperator erat,altercatio inter pullarios orta de auſpicio eius diei,audita q; ab equitibus Romanis,qui rem haud ſpernendam rati, SP. Papyrio,fratris filio conſulis,ambigi de auſpicio nuntiauerũt. Iuuenis ã doctrinam deos ſpernenté natus,rem inquiſitam,nequid incompertum deferret,ad conſulem detulit,cui ille,tu quidem macte uirtute diligentiaq; eſto,cæterum qui auſpicio adeſt,ſi quid falſi nuntiat, in ſemetipſum religionem recipit,mihi quidem tripudium nuntiatum Po. Romano exercituiq; egregium auſpicium eſt,centurionibus deinde imperauit,ut pullarios inter prima ſigna conſtituerét. Promouent & Samnites ſigna,inſequitur acies ornata armataq;,ut hoſtium quoq; magnificum ſpectaculum eſſet. Priuſquã clamor tolleret concurreretur q;,emiſſo temere pilo,ictus pullarius ante ſigna cecidit,quod ubi conſuli nuntiatũ eſt,dii in prælio ſunt,inquit,habet pœnam noxium caput. Ante conſulem hæc dicentem coruus uoce clara occinuit,quo lætus augurio C O S. affirmans nunquã humanis rebus magis præſentes affuiſſe deos,ſigna canere,& clamorem tolli iuſſit. Prælium cõmiſſum atrox, cæterum longe diſparibus animis,Romanos ira,ſpes,ardor certaminis,auidos hoſtium ſanguinis in prælium rapit,Samnitium magnam partem neceſſitas,ac religio inuitos magis reſiſtere,quam inferre pugnam cogit,nec ſuſtinuiſſent primum clamorem atque impetum Romanoꝝ ꝑ aliquot iam annos uinci aſſueti,ni potétior alius metus inſidens pectoribus a fuga retineret,qppe in oculis erat omnis ille occulti paratus ſacri,& armati ſacerdotes,& promiſcua hominũ pecudumq; ſtrages,& reſperſæ fando nefandoq; ſanguine aræ,& dira execratio,ac furiale carmen deteſtandæ familiæ ſtirpiq; cõpoſitum. His uinculis fugæ obſtricti obſtabant,ciuem magis,quam hoſtem timétes. Inſtare Romanus a cornu utroq;,a media acie,& cædere deorum hominumq; attonitos metu,repugnatur ſegniter, ut ab his,quos timor moraretũr a fuga. Iam prope ad ſigna cædes peruenerat,quũ ex tranſuerſo puluis, uelut ingétis agminis inceſſu motus,apparuit. SP. Nautius (Octauiũ Metium quidã eũ tradũt) dux alaribus cohortibus erat,puluerem maiorem,quam pro numero excitabant, inſidétes mulis calones frondoſos ramos per terram trahebant,arma ſignaq; per turbidam lucem in primo apparebant,poſt altior denſiorq; puluis equitum ſpeciem cogentium agmen dabat,feſellitq; non Samnites mõ,ſed ét Romanos,& C O S. affirmauit errorem clamitans inter prima ſigna ita,ut uox,etiam ad hoſtes accederet,captum Cominium,uictorem collegam adeſſe,anniterétur uincere,priuſquam gloria alterius exercitus fieret. Hæc inſidens equo inde tribunis cẽturionibuſq; imperat,ut uiã equitibus patefaciãt, ipſe Trebonio Cæditioq; prædixerat,ut ubi ſe cuſpidem erectam quatientem uidiſſent,quanta maxima ui poſſent,concitarent equites in hoſtem. Ad nutum omnia,ut ex ante præparato,fiunt, pandũtur inter ordines uiæ,prouolat eques,atq; infeſtis cuſpidibus in medium agmé hoſtiũ ruit,perrũpitq; ordines,quacunq; impetum dedit,inſtant Volumnius,& Scipio,& perculſos ſternũt. Tum iã deorum hominũq; uicta uis,fundũtur linteatæ cohortes,pariter iurati iniuratiq; fugiunt, nec quéquam præter hoſtes metuunt. Peditum agmé,quod ſuperfuit pugnæ,in caſtra ad Aquiloniam compulſum eſt,nobilitas equiteſq; Bouianum profugerũt,equitem eques ſequitur,peditem pedes,ac diuerſa cornua,dexterum ad Caſtra Samnitium,læuum ad urbem tendit. Prior aliquãto Volumnius caſtra cepit,ad urbé Scipioni maiore reſiſtitur ui,nõ quia plus animi uictis eſt,ſed melius muri, quã uallũ armatos arcét,iidem lapidibus ꝑpulſant hoſtem. Scipio niſi in primo pauore,priuſquã colligerentur animi,trãſacta res eſſet,lentiorem fore munitæ armis urbis oppugnationé ratus,ĩterrogat milites, ſatin æquo animo paterent ab altero cornu caſtra capta eſſe,ſe uictores pelli a portis urbis? Reclamantibus uniuerſis,primus ipſe,ſcuto ſup caput elato,pergit ad portã, ſecuti alii,teſtudine facta,in urbé perrũpunt,perturbatiſq; Sãnitibus,qui circa portã erãt,muros occupauere,penetrare ĩteriora urbis,qa pauci admodũ erãt,non audent. Hæc primo ignorare C O S. & intétus recipiédo exercitui eẽ,iã enim p̃ceps in occaſum ſol erat,& appetens nox periculoſa,& ſuſpecta oĩa etiã uictoribus faciebat, progreſſus longius ab dextera caſtra capta uidet,ab læua clamorem in urbe miſtum pugnantium ac pauentium fremitu eſſe,& tum forte certamen ad portam erat,aduectus deinde equo propius,ut ſuos in muris

uidet, nec iam integri quicquam eſſe, quin temeritate paucorum magnæ rei parta occaſio eſſet, acciti quas receperat copias, ſignaq; in urbem ferri iuſſit, ingreſſi ex parte proxima, quia nox appropinquabat, quieuere, nocte oppidum ab hoſtibus deſertum, cæſa illo die ad Aquiloniam Samnitium millia XXX. CCCXL. capta quattuor millia DCCC. & LXX. ſigna militaria XCVII. Cæterum illud memoriæ traditur non ferme alium ducem lætiorem in acie uiſum, ſeu ſuopte ingenio, ſeu fiducia bene gerendæ rei. Ab eodem robore animi neq; controuerſo auſpicio reuocari a prælio potuit, & in ipſo diſcrimine, quo templa diis immortalibus uoueri mos erat, uouerat Ioui Victori, ſi legiones hoſtium fudiſſet, pauxillum mulſi prius, quã temetum biberet, ſeſe facturum, id uotũ diis cordi fuit, & auſpicia in bonum uerterunt. Eadem fortuna ab altero cõſule ad Cominium geſta res, prima luce ad moenia omnibus copiis admotis, corona cixit urbem, ſubſidiaq; firma, nequa eruptio fieret, portis oppoſuit. Iam ſignum dantem eum nuntius a collega trepidus de uiginti cohortiũ aduentu & ab impetu moratus eſt, & partem copiarũ reuocare inſtructam intentãq; ad oppugnandum coegit. D. Brutum Scæuã legatum cum legione prima, & uiginti cohortibus alariis, equitatuq; ire aduerſus ſubſidium hoſtium iuſſit, quocunq; in loco fuiſſet obuius, obſiſteret ac moraretur, manũq;, ſi forte ita res poſceret, cõferret, modo ne ad Cominium eæ copiæ admoueri poſſent, ipſe ſcalas ferri ad muros ab omni parte urbis iuſſit, ac teſtudine ad portas ſucceſſit, ſimul ut refringebãtur portæ, & uis undiq; in muros fiebat. Samnites, ſicut antequam in muris uiderent armatos, ſatis animi habuerunt ad ꝓhibendos urbis aditu hoſtes, ita poſteaquam iam non ex interuallo, nec miſſilibus, ſed comminus gerebantur res, & quia ægre ſucceſſerant ex plano in muros, loco, quem magis timuerant, uicto, facile in hoſtem imparem ex æquo pugnabant, relictis turribus muriſq;, in forum omnes compulſi pauliſper inde tentauerunt extremam pugnæ fortunam, deinde abiectis armis ad XI. millia hominum & trecenti in fidem conſulis uenerunt, cæſa ad quattuor millia ac CCCLXXX. Sic ad Cominium, ſic ad Aquiloniam geſta res. In medio inter duas urbes ſpatio, ubi tertia expectata erat pugna, hoſtes non inuenti, ſeptem millia paſſuum quum abeſſent a Comitio, reuocati ab ſuis, neutri ꝑlio occurrerunt, primis ferme tenebris, quum in conſpectu iam caſtra ad Aquiloniam habuiſſent, clamor eos utrinque par accidens ſuſtinuit, deinde e regione caſtrorum, quæ incenſa ab Romanis erant, flãma late fuſa certioris cladis indicio progredi longius prohibuit. Eo ipſo loco prope temere ſub armis ſtrati paſſim inquietum omne tempus noctis expectando timendoq; lucem egere, prima luce incerti quam in partem intenderent iter, repẽte in fugam conſternantur, conſpecti ab equitibus, qui egreſſos nocte ab oppido Samnites perſecuti, uiderant multitudinem non uallo, non ſtationibus firmatam, conſpecta & ex muris Aquiloniæ ea multitudo erat, iam etiam legionariæ cohortes ſequebantur, cæterum nec pedes fugientes pſequi potuit, ab equite nouiſſimi agminis ducenti ferme & octogita iterfecti, arma multa pauidi ac ſigna militaria duodeuiginti reliquere, alio agmine incolumi uix ex tanta trepidatione Bouianum peruentũ eſt. Lætitiam utriuſq; exercitus Romani auxit & ab altera parte feliciter geſta res, uterq; ex alterius ſententia C O S. captum oppidum diripiendum militi dedit, exhauſtis deinde tectis ignem iniecit, eodẽq; die Aquilonia, & Cominium deflagrauere, & C O S S. cum gratulatione mutua legionũ ſuaq;, caſtra coniunxere. In conſpectu duorum exercituum & Caruilius ſuos pro cuiuſq; merito laudauit, donauitq;, & Papyrius (apud quem multiplex in acie circa caſtra, circa urbem fuerat certamen) SP. Nautium, SP. Papyrium fratris filium, & quattuor centuriões, manipulumq; haſtatorum armillis aureiſq; coronis donauit. Nautium, propter expeditionem, quia magni agminis modo terruerat hoſtes, iuuenẽ Papyrium, propter nauatam cum equitatu & in prælio operam, & nocte, quia fugam infeſtam Samnitibus ab Aquilonia clam egreſſis fecit, centuriones militeſq;, quia primi portam murumq; Aquiloniæ ceperant, equites omnes ob inſignem multis locis operam corniculis, armilliſq; argenteis donat. Conſiliũ inde habitũ, quum iã tẽps eſſet deducendi ab Samnio exercitus aut utriuſq;, aut certe alterius, optimũ uiſum, quo magis fractæ res Samnitiũ eſſent, eo ꝑtinacius & infeſtius agere cætera, & pſequi, ut ꝑdomitũ Samniũ inſequẽtibus C O S S. tradi poſſet, qñ iam nullus eſſet hoſtium exercitus, q ſignis collatis dimicaturus uideret, unũ ſupereſſe belli genus, urbiũ expugnationes, quaꝝ per excidia militẽ locupletare ꝑda, & hoſtẽ ꝓ aris ac focis dimicantem conficere poſſent. Itaq; literis miſſis ad ſenatum Populumq; Romanum de rebus ab ſe geſtis, diuerſi Papyrius ad Sepinũ, Caruilius ad Volanã oppugnandam legiones ducunt. Literæ cõſulum ingenti lætitia & in curia, & in concione auditæ; & quatriduisupplicatione publicum gaudium priuatis ſtudiis celebratum eſt, neq; Po. Ro. magna ſolũ, ſed peropportuna etiam ea uictoria fuit, quia per idem forte tempus rebellaſſe Hetruſcos allatũ eſt. Subibat cogitatio animũ, quonã modo tolerabilis futura Hetruria fuiſſet, ſiqd in Samnio aduerſi eueniſſet, quæ coniuratione Samnitium erecta; quoniam ambo C O S S. oiſq; Romana uis uerſa in Samnium eſſet, occupationem Po. Ro. ꝓ occaſione rebellandi habuiſſet. Legationes ſociorũ a M. Attilio prætore in ſenatum introductæ, querebantur uri & uaſtari agros a finitimis Hetruſcis, quod deſciſcere Po. Romano nollent, ob teſtabanturque P. C. ut ſe a ui atque iniuria communium hoſtium tutarentur. Reſponſum legatis, curæ ſenatui futurum, ne ſocios fidei ſuæ poeniteret, Hetruſcoꝝ propediem eam

dem fortunam,quā Samnitium fore. Segnius tamen quod ad Hetruriā attinebat,acta res eſſet,ni Faliſcos quoq;,qui per multos annos in amicitia fuerāt,allatum foret,arma Hetruſcis iunxiſſe. Huius ꝓpinquitas populi acuit curam patribus,ut fœciales mittendos ad res repetendas cenſerent,quibus nō redditis,ex authoritate patrum,iuſſu populi,bellum Faliſcis indictū eſt,iuſſiq; C O S S. ſortiri, uter ex Samnio in Hetruriam cum exercitu tranſiret. Iam Caruilius Volanam & Palumbinum,& Herculaneum ex Samnitibus ceperat. Volanam intra paucos dies,Palumbinum eodem,quo ad muros acceſſit,ad Herculaneum bis etiam ſignis collatis,ancipiti prælio,& cum maiore ſua,quā hoſtiū iactura dimicauit,caſtris deinde poſitis mœnibus hoſtem incluſit,oppugnatum oppidū captumq;. In his tribus urbibus capta ac cæſa ad decem millia hominum,ita ut pauore admodū plures caperent. Sortientibus prouincias C O S S. Hetruria Caruilio euenit,ſecundū uota militū,qui uim frigoris iā in Samnio nō patiebant,Papyrio ad Sepinū maior uis hoſtium reſtitit,ſæpe in acie,ſæpe in agmine,ſæpe circa ipſam urbem aduerſus eruptiones hoſtium pugnatum,neq; obſidio,neq; bellum ex æquo erat, nō enim muris magis ſe Samnites,quam armis ac uiris mœnia tutabantur,tandē pugnādo in obſidionē iuſtam coegit hoſtes,obſidēdoq; ui atq; operibus urbē expugnauit. Itaq; ab ira plus cædis editū , capta urbe ſeptem millia CCC. cæſi,capta minus tria millia hominum,præda,quæ plurima fuit, congeſtis Samnitium rebus in urbes paucas,militi conceſſa eſt. Niues iam oīa oppleuerant,nec habitari extra tecta poterat,itaq; C O S. de Samnio exercitum eduxit. Venienti Romam triumphus omnium cōſenſu eſt delatus,triumphauit in magiſtratu inſigni,ut illoꝝ tempoꝝ habitus erat,triumpho,pedites equeſq; inſignes donis tranſiere ac trāſuecti,multæ ciuicæ coronæ,uallareſq;,ac murales cōſpectæ, inſpecta ſpolia Samnitiū,& decore ac pulchritudine paternis ſpoliis,quæ nota publicoꝝ frequenti ornatu locoꝝ erāt,comparabātur,nobiles aliquot captiui clari ſuis patrūq; factis ducti,æris grauis tranſuecta uicies centū millia pondo,& auri triginta tria millia,id enim redactū ex captiuis dicebat, argenti, qđ captū ex urbibus erat,ad trecenta XXX. millia,omne æs argentūq; in ærarium conditum, militibus nihil datū ex præda eſt,auctaq; inuida eſt ea ad plebē,quod tributū etiam in ſtipendiū militum collatum eſt,quum ſi ſpreta gloria fuiſſet captiuæ pecuniæ in ærarium illatæ,& militi tum dari ex ꝑda, & ſtipendium militare ꝑſtari potuiſſet. Aedem Quirini dedicauit,quā in ipſa dimicatione uotā apud neminē authorē ueterē inuenio,neq; hercules tam exiguo tēpore perficere potuiſſet,ab dictatore patre uotam filius C O S. dedicauit,exornauitq; hoſtium ſpoliis,quoꝝ tanta multitudo fuit,ut nō templum tantum forumq; his ornaretur,ſed ſociis etiam coloniſq; finitimis ad temploꝝ locorumq; publicorum ornatum diuiderētur. A triumpho exercitum in agrum Veſtinum,quia regio ea infeſta ab Samnitibus erat,hybernatum duxit. Inter hæc Caruilius C O S. in Hetruria primum Troilum oppugnare adortus trecētos ſeptuaginta ditiſſimos,pecunia grandi pactos,ut abire inde liceret,dimiſit, cæteram multitudinem oppidūq; ipſum ui cepit,inde quinq; caſtella locis ſita munitis expugnauit, cæſa ibi hoſtiū duo millia quadringenti,minus duo millia capti,& Faliſcis pacem petētibus annuas inducias dedit,pactus centum millia grauis æris,& ſtipendium eius anni militibus. His rebus actis ad triūphum deceſſit,ut minus clarum de Samnitibus,quā collegæ triumphus fuerat, ita cumulo Hetruſci belli æquatum,æris grauis tulit in ærarium trecenta nonaginta millia, de reliquo ære ædem Fortis Fortunæ de manubiis faciendā locauit,prope ædē eidem deæ ab rege Seruio Tullio dedicatam,& militibus ex præda centenos binos aſſes,& alterum tantum centurionibus atq; equitibus , malignitate collegæ gratius accipientibus munus,diuiſit. Fauor conſulis tutatus ad populū eſt L. Poſthumiū legatū eius,q(dicta die a M. Cancio tribuno plebis)fugerat in legationē,ut fama ferebat,populi iudiciū, iactariq; magis,quam peragi accuſatio eius poterat. Exacto iam anno noui tribuni plebis magiſtratum inierāt,iiſq; ipſis , quia uitio creati erant,duos poſt dies alii ſuffecti. Luſtrum cōditum eo anno eſt a P. Cornelio Aruina,C. Martio Rutilio cēſoribus,cenſa capitū millia C C L I I. C C C X X. Cenſores uiceſimi ſexti a primis cenſoribus,luſtrū undeuiceſimū fuit. Eodem anno coronati primum ob res bello bene geſtas ludos Romanos ſpectauerunt,palmæq;,tum primum tranſlato e Græcia more,uictoribus datæ. Eodem anno ab ædilibus curulibus,qui eos ludos fecerūt,damnatis aliquot pecuariis,uia a Martis ſilice ad Bouillas perſtrata eſt. Comitia conſularia L. Papyrius habuit,creauit C O S S. Q. Fabium,Maximi filium,Gurgitem,Iunium Brutum Scæuam,ipſe Papyrius ꝓtor factus. Multis rebus lætus annus uix ad ſolatium unius mali peſtilentiæ urentis ſimul urbem atq; agros ſuffecit,portentoq; iam ſimilis clades erat,& libri aditi,quinam finis,aut quod remedium eius mali ab diis daretur,inuentum in libris Aeſculapium ab Epidauro Romam accreſcendū,neq; eo anno, quia bello occupati C O S S. erant,qoquā de ea re actum,prætérquā quod unum diē Aeſculapio ſupplicatio habita eſt,

T. LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBRI DECIMI ET VLTIMI FINIS.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI III. DECADIS PRAEFATIO.

IN PARTE OPERIS MEI LICET PRAEFARI MIhi, quod in principio ſummæ totius ꝓfeſſi ſunt plerique rerum ſcriptores, bellum maxime memorabile omnium, quæ unquã geſta ſunt, me ſcripturum, quod Annibale duce Carthaginienſes cũ Po. Romano geſſere, nám neq; ualidiores opibus ullæ inter ſe ciuitates, genteſq; contulerunt arma, neq; iiſipſis tantum unquam uiriũ, aut roboris fuit, & haud ignotas belli artes inter ſeſe, ſed expertas primo Punico conſerebant bello, & adeo uaria belli fortuna, ancepſque Mars fuit, ut propius periculo fuerint, qui uicere. Odiis etiam prope maioribus certarunt, quam uiribus, Romanis indignantibus, quod uictoribus uicti ultro inferrent arma, Pœniſq;, quod ſuperbe, auareq; crederét imperitatum uictis eſſe. Fama etiam eſt Annibalem annoꝶ ferme nouem pueriliter blãdiẽtem patri Amilcari, ut duceretur in Hiſpaniã, quũ perfecto Africo bello exercitũ eo traiecturus ſacrificaret, altaribus ad motum, tactis ſacris, iureiurãdo adactum, ſe, quum primum poſſet, hoſtem fore Po. Romano. Angebát ingentis ſpiritus uirum Sicilia, Sardiniaq; amiſſæ, nã & Siciliã nimis celeri deſperatione reꝶ conceſſam, & Sardiniam inter motum Africæ, fraude Romanoꝶ, ſtipendio etiã ſuperimpoſito, interceptã. His anxius curis ita ſe Africo bello, quod fuit ſub recentem Romanam pacem per V. annos, ita deinde nouem annis in Hiſpania augendo Punico imperio geſſit, ut appareret maius eum, quam quod gereret, agitare in animo bellum, & ſi diutius uixiſſet, Amilcare duce Pœnos arma Italiæ illaturos fuiſſe, qui Annibalis ductu intulerunt. Mors Amilcaris peropportuna, & pueritia Annibalis diſtulerunt bellũ. Medius Aſdrubal inter patrem & filiũ octo ferme ãnos imperium optinuit, flore ætatis, uti ferunt, primo Amilcari conciliatus, gener inde ob altam in dolem profectus animi aſcitus, & quia gener erat, factionis Barchinæ opibus, quæ apud milites, plebemq; pluſquã modicæ erát, haud ſane uoluntate principum imperio potitus. Is plura conſilio, quam ui gerens, auſpiciis regulorũ magis, conciliandiſq; per amicitiam principum nouis gentibus, quam bello, aut armis rem Carthaginienſem auxit. Cæterum nihilo ei pax tutior fuit, barbarus eum quidam ob iram palam interfecti ab eo domini obtruncauit, prehenſuſq; a cricunſtantibus, haud alio, quam ſi euaſiſſet, uultu, tormentis quoq; quum laceraretur, eo fuit habitu oris, ut ſuperante lætitia dolores, ridentis etiam ſpeciem præbuerit. Cum hoc Aſdrubale, quia miræ artis in ſollicitandis gentibus, imperioq; iungẽdis ſuo fuerat, fœdus renouauerat Po. Romanus, ut finis utriuſq; imperii eſſet amnis Iberus, Sagũtiniſq; mediis inter imperia duoꝶ populorum libertas ſeruaretur. In Aſdrubalis locum haud dubia res fuit, quin prærogatiuam militarem, qua extemplo iuuenis Annibal intra prætorium delatus, imperatorq; ingenti omnium clamore atq; aſſenſu appellatus erat, fauor etiam plebis ſequeretur. Hũc uix dum puberem Aſdrubal ad ſe acerſierat, actaq; res in ſenatu etiam fuerat, Barchinis nitentibus, ut aſſueſceret militiæ Annibal, atq; in paternas ſuccederet opes. Háno alterius factionis princeps, & æquũ poſtulare uidetur, inquit, Aſdrubal, & ego tamen non cenſeo, quod petit, tribuendum. Quum admiratione tam ancipitis ſententiæ in ſe omnes conuertiſſet, florem ætatis, inquit, Aſdrubal, quem ipſe patri Annibalis fruendum præbuit, iuſto iure eum a filio repeti cenſet, nos tamen minime decet iuuentutem noſtram pro militari rudimento aſſuefacere libidini prætorũ. An hoc timemus, ne Amilcaris filius nimis ſero imperia immodica, & regni paterni ſpeciem uideat? & cuius regis genero hæreditarii ſint relicti exercitus noſtri, eius filio parum mature ſeruiamus? ego iſtũ iuuenẽ domi tenendũ ſub legibus, ſub magiſtratibus, docendum uiuere æquo iure cum cæteris cenſeo, ne quandoq; paruus hic ignis incendium ingens exuſcitet. Pauci, ac ferme optimus quiſq;, Hannoni aſſentiebantur, ſed (ut plerunq; fit) maior pars meliorem uicit.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI SECVNDI BELLI PVNICI LIBER PRIMVS.

MISSVS ANNIBAL IN HISPANIAM PRIMO STAtim aduentu omnem exercitum in ſe conuertit, Amilcarem uiuentē redditum ſibi ueteres milites credere, eundem uigorem in uultu, uimque in oculis, habitum oris, lineamentaque intueti deinde breui effecit, ut pater in ſe minimum momentum ad fauorem conciliandum eſſet. Nunquam ingenium idem ad res diuerſiſſimas, parendum, atq; imperandum habilius fuit, itaque haud facile diſcerneres, utrum imperatori, an exercitui carior eſſet, neque Aſdrubal alium quenquam præficere malle, ubi quid fortiter, ac ſtrenue agendum eſſet, neque milites alio duce plus confidere aut audere, plurimum audaciæ ad pericula capeſſenda, plurimū conſilii inter ipſa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus uinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par, cibi potioniſque deſiderio naturali, non uoluptate modus finitus, uigiliarum ſomniq; nec die, nec nocte diſcriminata tempora, id, quod gerendis rebus ſupereſſet, quieti datum, ea neque molli ſtrato, neque ſilentio accerſita. Multi ſæpe militari ſagulo opertum, humi iacentem, inter cuſtodias, ſtationeſque militum conſpexerunt, ueſtitus nihil inter æquales excellens, arma atq; equi conſpiciebantur, equitum peditumque idem longe primus erat, princeps prælium inibat, ultimus conſerto prælio excedebat. Has tantas uiri uirtutes ingentia uitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica, nihil ueri, nihil ſancti, nullius dei metus, nullum iuſiurandum, nulla religio. Cum hac indole uirtutum ac uitiorum triennio ſub Aſdrubale imperatore militauit, nulla re, quæ agenda audendaque magnó futuro duci eſſet, prætermiſſa. Cæterum ex quo die dux eſt declaratus, uelut Italia ei prouincia decreta, bellumque Romanum mandatum eſſet, nihil prolatandum ratus, ne ſe quoque, ut patrem Amilcarem, deinde Aſdrubalem, cunctantem caſus aliquis opprimeret, Saguntinis inferre bellum ſtatuit, quibus expugnandis, quia haud dubie Romana arma mouebantur, in Olcadum fines prius (ultra Iberum ea gens in parte magis, quam in ditione Carthaginienſium erat) induxit exercitum, ut non petiſſe Saguntinos, ſed rerum ſerie finitimis domi-

tis gentibus, iungendoque, tractus ad id bellum uideri poſſet Carteiam, urbem opulentam, caput eius gentis, expugnat, diripitque, quo metu perculſæ minores ciuitates, ſtipendio impoſito imperium acceperunt, uictor exercitus, opulentuſque præda Carthaginem nouam in hyberna eſt deductus. Ibi large partiendo prædam, ſtipendia præterita cum fide exoluendo, cunctis ciuium ſociorumque animis in ſe firmatis, uere primo in Vacceos motum bellum. Hermándica & Arbacala Carteiorum urbes ui captæ, Arbacala & uirtute, & multitudine oppidanorum diu defenſa, Ab Hermandica profugi exulibus Olcadum, priore eſtate domitæ gentis, quum ſe iunxiſſent, concitant Carpetanos, adortique Annibalẽ, regreſſum ex Vacceis, haud procul Tago flumine agmen graue præda turbauere Annibal prælio abſtinuit, caſtriſque ſuper ripam poſitis, quum prima quies ſilentiumque ab hoſtibus fuit, agmen uado traiecit, ualloque ita producto, ut locum ad tranſgrediendum hoſtes haberent, inuadere eos tranſeuntes ſtatuit, equitibus præcepit, ut quum ingreſſos aquam uiderent, adorirentur peditum agmen, in ripa elephantes quadraginta diſpoſuit. Carpetanorum cum appendicibus Olcadum, Vacceorumq; centum millia fuere, inuicta acies, ſi æquo dimicaretur campo. Itaq; & ingenio feroces, & multitudine freti, & quod metu ceſſiſſe credebant hoſtem, id morari uictoriam rati, quod intereſſet amnis, clamore ſublato paſſim ſine ullius imperio, qua cuique proximum erat, in amnem ruunt. Ex parte altera ripæ uis ingens equitum in flumen immiſſa, medioque alueo haudquaquam pari certamine concurſum, quippe ubi pedes inſtabilis, ac uix uado fidens uel inermi equite equo temere acto peruerti poſſet, eques corpore armiſque liber, equo uel per medios gurgites ſtabili comminus eminuſque rem gereret. Pars magna flumine abſumpta, quidam uorticoſo amni delati in hoſtes ab elephantis obtriti ſunt. Poſtremi, quibus ingreſſus in ſuam ripam tutior fuit, ex uaria trepidatione quum in unum colligerentur, priuſquam tanto ex pauore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnem ingreſſus fugam ex ripa fecit uaſtatiſque agris intra paucos dies Carpetanos quoque in deditionem accepit. Et iam omnia trans Iberum præter Saguntinos Carthaginienſium erant, cum Saguntinis bellum nondum erat. Cæterum belli cauſſa certamina cum finitimis ſerebantur, maxime Turdetanis, quibus quum adeſſet idem, qui litis erat ſator, nec certamen iuris, ſed uim quæri appareret legati a Saguntinis Romam miſſi, auxilium ad bellum iam haud dubie imminens orantes. C O S S. tunc Romæ erant P. Cornelius Scipio, & T. Sempronius Longus, qui quum legatis in ſenatum introductis de rep. retuliſſent, placuiſſetque mitti legatos in Hiſpaniam ad res ſociorum inſpiciendas, quibus, ſi uideretur digna cauſſa, & Annibali denuntiarent, ut a Saguntinis ſociis Po. Romani abſtineret, & Carthaginem in Africam traiicerent, ac ſociorum Po. Romani querimonias deferrent. Hac legatione decreta, necdum miſſa, omnium ſpe celerius Saguntum oppugnari allatum eſt, tunc delata ex integro res ad ſenatum, & alii prouincias C O S S. Hiſpaniam atque Africam decernentes, terra marique rem gerendam cenſebant, alii totum in Hiſpaniam Annibalemque intendebant bellum. Erant qui non temere mouendam rem tantam, expectandoſque ex Hiſpania legatos cenſerent. Hæc ſententia, quæ tutiſſima uidebatur, uicit legatique eo maturius miſſi P. Valerius Flaccus, & Q. Fabius Pamphilus Saguntum ad Annibalem, atque inde Carthaginem, ſi non abſiſteretur bello, ad ducem ipſum in pœnam fœderis rupti depoſcendum. Dum ea Romani parant, conſultantque, iam Saguntum ſumma ui oppugnabatur ciuitas ea longe opulentiſſima ultra Iberum fuit, ſita paſſus mille ferme a mari, oriundi a Zacyntho inſula dicuntur, miſtique etiam ab Ardea Rutulorum quidam generis. Cæterum in tantas breui creuerant opes ſeu maritimis, ſeu terreſtribus fructibus, ſeu multitudinis incremento, ſeu ſanctitate diſciplinæ, qua fidem ſocialem uſque ad perniciem coluerunt. Annibal infeſto exercitu ingreſſus fines, peruaſtatis paſſim agris, urbem tripertito aggreditur. Angulus muri erat in planiorem patentioremque, quam cætera circa, uallem uergens, aduerſus eum uineas agere inſtituit, per quas aries mœnibus admoueri poſſet. Sed ut locus procul muro ſatis æquus agendis uineis fuit, ita haud quaquam proſpere, poſteaquam ad effectum uentum eſt operis, cœptis ſuccedebat, & turris ingens imminebat, & murus, ut in ſuſpecto loco, ſupra cæteræ modum altitudinis emunitus erat. Et iuuentus delecta ubi plurimum periculi ac laboris oſtendebatur, ibi ui maiore obſiſtebant, ac primo miſſilibus ſummouere hoſtem, nec quicquam ſatis tutum munientibus pati. Deinde iam non pro mœnibus modo, atque turri tela micare, ſed ad erumpendum etiam in ſtationes operaque hoſtium animus erat quibus tumultuariis certaminibus haud ferme plures Saguntini cadebant, quam Pœni Vt uero Annibal ipſe (dum murum incautius ſubit) aduerſum femur tragula grauiter ictus cecidit, tanta circa fuga atq; trepidatio fuit, ut non multum abeſſet, quin opera ac uineæ deſererentur. Obſidio deinde per paucos dies magis, quam oppugnatio fuit, dum uulnus ducis curaretur, per quod tempus ut quies certaminum erat, ita ab apparatu operum, ac munitionum nihil ceſſatum. Itaque acrius de integro obortum eſt bellum, pluribuſque partibus (uix accipientibus quibuſdam opera locis) uineæ cœptæ agi, admouerique aries. Abundabat multitudine hominum Pœnus ad centum enim quinquaginta millia habuiſſe in armis creditur. Oppi-

dani ad omnia tuenda obeundaque multimoda arte diſtineri cœpti ſunt, & non ſufficiebant. Iam enim feriebantur arietibus muri, quaſſatæ quoque multæ partes erant. Vna continentibus ruinis nudauerat urbem [tres deinceps turres, quantumque inter eas muri erat, cum fragore ingenti prociderant, captumque oppidum ea ruina crediderant Pœni, qua, uelut ſi pariter utroſq; murus texiſſet, ita utrinque in pugnam procurſum eſt. Nihil tumultuariæ pugnæ ſimile erat, quales in oppugnationibus urbium per occaſionem partis alterius conſeri ſolent, ſed iuſtæ acies, uelut patenti campo, inter ruinas muri, tectaque urbis modico diſtantia interuallo, conſtiterant. Hinc ſpes, hinc deſperatio animos irritat, Pœno cepiſſe iam ſe urbem, ſi paululum adnitatur, credente, Saguntinis ꝓ nudata mœnibus patria corpora opponentibus, nec ullo pedem referente, ne relicto a ſe loco hoſtem immitteret. Itaque quo acrius, & confertim magis utrinque pugnabatur, eo plures uulnerabantur, nulloque inter arma corporaque uano intercidente telo [Falarica erat Saguntinis, miſſile telum, haſtili oblongo, & cætera tereti, præterquam ad extremum, unde ferrum extabat, id, ſicut in pilo, quadratum ſtuppa circumligabant, linebantque pice. Ferrum autem tres in lõgum habebat pedes, ut cum armis tranſfigere corpus poſſet, ſed id maxime, etiam ſi hæſiſſet in ſcuto, nec penetraſſet in corpus, pauorem faciebat, quod quum medium accenſum mitteretur, conceptumque ipſo motu multo maiorem ignem ferret, arma omitti cogebat, nudumque militem ad inſequentes ictus præbebat. Quum ergo diu anceps fuiſſet certamen, & Saguntinis, quia præter ſpem reſiſterent, creuiſſent animi, Pœnus, quia non uiciſſet, pro uicto eſſet, clamorem repẽte oppidani tollunt, hoſtemque in ruinas muri expellunt; inde impeditum trepidantemque exturbant, poſtremo fuſum fugatumque in caſtra redigunt. Interim a Roma legatos ueniſſe nunciatum eſt, quibus obuiam ad mare miſſi ab Annibale, qui dicerent, nec tuto eos adituros inter tot tam effrenatarum gentium arma, nec Annibali in tanto diſcrimine rerum operæ eſſe legationes audire, apparebatque non admiſſos protinus Carthaginem ituros [Literas igitur nuntioſque ad principes factionis Barchinæ præmittit, ut præparent ſuorum animos, nequid pars altera gratificari pro Romanis poſſet. Itaque præterquam quod admiſſi, auditique non ſunt, ea quoq; uana atque irrita legatio fuit. Hãno unus aduerſo ſenatu cauſſam fœderis rupti magno ſilentio propter authoritatem ſuam cum aſſenſu audientium egit [Per deos fœderum arbitros ac teſtes monuiſſe, prædixiſſe, ne Amilcaris progeniem ad exercitum mitterent, non manes, non ſtirpem eius conquieſcere uiri, nec unquam (donec ſanguinis nominiſque Barchini quiſquam ſupereſſet) quietura Romana fœdera. Iuuenem flagrantem cupidine regni, uiamque unam ad id cernentem, ſi ex bellis bella ſerendo, ſuccinctus armis legionibuſque uiuat, uelut materiam igni præbentes ad exercitus miſiſtis. Aluiſtis ergo hoc incendium, quo nunc ardetis. Saguntum ueſtri circumſedent exercitus, unde arcentur fœdere, mox Carthaginem circumſedebunt Romanæ legiones, ducibus diis iiſdem, per quos priore bello rupta fœdera ſunt ulti. Vtrum hoſtem, an uos, an fortunam utriuſq; populi ignoratis? Legatos a ſociis, & pro ſociis uenientes bonus imperator ueſter in caſtra non admiſit, ius gentium ſuſtulit, hi tamen unde ne hoſtium quidem legati arcentur, pulſi ad uos ueniunt [res ex fœdere repetuntur, publica fraus abſit, authorem culpæ, & reum criminis depoſcunt, quo lenius agunt, ſegnius incipiunt, eo quum cœperint, uereor, ne perſeuerantius ſæuiant [Aegates inſulas, Erycemq; ante oculos proponite, quæ terra marique per quattuor & uiginti annos paſſi ſitis [nec puer hic dux erat, ſed pater ipſe Amilcar, Mars alter, ut iſti uolunt, ſed Tarento tum in Italia non abſtinueramus ex fœdere, ſicut nunc Sagunto non abſtinemus, uicerunt ergo dii hominesque, & id de quo uerbis ambigebatur, uter populus fœdus rupiſſet, euentus belli, uelut æquus iudex, unde ius ſtabat, ei uictoriam dedit [Carthagini nunc Annibal uineas turreſque admouit, Carthaginis mœnia quatit ariete. Sagunti ruinæ (falſus utinam uates ſim) noſtris capitibus incident, ſuſceptumque cum Saguntinis bellum habendum cum Romanis eſt [Dedemus ergo Annibalem? dicet aliquis, ſcio meam leuem eſſe in eo authoritatem, propter paternas inimicitias, ſed & Amilcarem eo periſſe lætatus ſum, quod ſi ille uiueret, bellum iam cum Romanis haberemus, & hunc iuuenem tanquam furiam facemque huius belli odi ac deteſtor, nec dedendum ſolum ad piaculum rupti fœderis, ſed (ſi nemo depoſcat) deuehendum in ultimas maris terrarumque oras, ablegandumque eo, unde nec ad nos nomen famaque eius accedere, nec ſollicitare quietæ ciuitatis ſtatum poſſit [Ego autem ita cenſeo legatos extemplo Romam mittendos, qui ſenatui ſatiſfaciant, alios, qui Annibali nuntient, ut exercitum a Sagunto abducat, ipſumque Annibalem ex fœdere Romanis dedant, tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno. Quum Hanno peroraſſet, nemini omnium certare oratione cum eo neceſſe fuit, adeo prope omnis ſenatus Annibalis erat, infeſtiuſque locutum arguebant Hannoné, quam Flaccum Valerium legatum Romanum [Reſponſum inde Romanis legatis eſt, bellum ortum a Saguntinis, non ab Annibale eſſe, Po. Romanum iniuſte facere, ſi Saguntinos uetuſtiſſimæ Carthaginienſium ſocietati præponat. Dum Romani tempus terunt legationibus mittendis, Annibal, quia feſſum militem prælis operibuſque habebat, paucorum iis dierum quietem dedit, ſtatio

nibus ad cuſtodiam uinearum, aliorumque operum diſpoſitis, interim animos eorum, nunc ira in hoſtes ſtimulando, nunc ſpe præmiorum accendit. Vt uero pro concione prædam captæ urbis edixit militum fore, adeo accenſi omnes ſunt, ut ſi extemplo ſignum datum eſſet, nulla ui reſiſti uideretur poſſe. Saguntini ut a prælns quietem habuerant, nec laceſſentes, nec laceſſiti per aliquot dies, ita non nocte, non die unquam ceſſauerant ab opere, ut nouum murum ab ea parte, qua patefactũ oppidum ruinis erat, reficerent. Inde oppugnatio eos aliquanto atrocior, quam ante adorta eſt, nec qua primum, aut potiſſimum parte ferrent opem, quum omnia uariis clamoribus ſtreperent, ſatis ſcire poterant. Ipſe Annibal, qua turris mobilis (omnia munimenta urbis ſuperans altitudine) agebatur, hortator aderat; quæ quum admota, catapultis, baliſtiſque p omnia tabulata diſpoſitis, muros cuſtodibus nudaſſet, tum Annibal occaſionem ratus, quingentos ferme Afros cum dolabris ad ſubruendum ab imo murum mittit. Nec erat difficile opus, quod cæmenta non calce durata erant, ſed interlita luto, ſtructuræ antiquæ genere. Itaque, antequam cæderetur, ruebat, perque patentia ruinis agmina armatorum in urbem uadebant. locum quoque editum capiunt, collatiſque eo catapultis baliſtiſque, ut caſtellum in ipſa urbe, uelut arcem imminentem, haberent, muro circundant, & Saguntini murum interiorem a nondum capta urbis parte ducunt. Vtrinque ſumma ui & muniunt, & pugnant, ſed interiora tuendo, minorem indies urbem Saguntini faciunt, ſimul creſcit inopia omnium longa obſidione, & minuitur expectatio externæ opis, quum tam procul Romani, unica ſpes, circa omnia hoſtium eſſent. paulisper tamen affectos animos recreauit repentina profectio Annibalis in Oretanos Carpetanoſque, qui duo populi delectus acerbitate conſternati, retentis conquiſitoribus, metum defectionis quum præbuiſſent, oppreſſi celeritate Annibalis, omiſerũt mota arma. Nec Sagunti oppugnatio ſegnior erat, Maharbale, Himilconis filio, quem præfecerat Annibal, ita impigre rem agente, ut ducem abeſſe nec ciues, nec hoſtes ſentirent. Is & prælia aliquot ſecunda fecit, & tribus arietibus aliquantulum muri diſcuſſit, ſtrataque omnia recentibus ruinis aduenienti Annibali oſtendit. Itaque ad ipſam arcem extemplo ductus exercitus, atroxque prælium cum multorum utrinque cæde initum, & pars arcis capta eſt. Tentata deinde per duos exigua pacis ſpes, Alconem Saguntinum, & Alorcum Hiſpanum. Alcon, inconſciis Saguntinis precibus aliquid moturum ratus, quum ad Annibalem noctu tranſiſſet, poſteaquam nihil lachrymæ mouebant, conditioneſque triſtes, ut ab irato uictore ferebantur, tranſfuga ex oratore factus apud hoſtẽ manſit, moriturum affirmans, qui ſub conditionibus his de pace ageret. Poſtulabatur autem, redderent res Turdetanis, traditoque omni auro atque argento, egreſſi urbe cum ſingulis ueſtimentis ibi habitarent, ubi Pœnus iuſſiſſet. Has pacis leges abnuente Alcone accepturos Sagũtinos, Alorcus, uinci animos ubi alia uincantur, affirmans, ſe pacis eius interpretem fore pollicetur. Erat autem tum miles Annibalis, ceterum publice Saguntinis amicus, atque hoſpes. Tradito palam telo cuſtodibus, hoſtium tranſgreſſus munimenta, ad prætorem Saguntinum, & ipſe ita iubebat, eſt deductus, quo quum extemplo concurſus hominum omnis generis eſſet factus, ſummota cætera multitudine, ſenatus Alorco datus eſt, cuius talis oratio fuit. Si ciuis ipſe Alcon, ſicuti ad pacem petendam ad Annibalem uenit, ita pacis conditiones ab Annibale ad uos retuliſſet, ſuperuacaneum hoc mihi fuiſſet iter, quo nec orator Annibalis, nec tranſfuga ad uos ueniſſem, quum uero ille aut ueſtra, aut ſua culpa manſerit apud hoſtem, ſi metum ſimulauit, ſua, ueſtra, ſi periculum eſt ad uos uerum referentibus ego ne ignoraretis eſſe aliquas & ſalutis & pacis uobis conditiones, pro ueruſto hoſpitio, quod mihi uobiſcum eſt, ad uos ueni. Veſtra autem cauſſa me, nec ullius alterius, loqui, quæ loquor apud uos, uel ea fides ſit, quod neque dum ueſtris uiribus reſtitiſtis, neque dum auxilia a Romanis ſperaſtis, pacis unquam apud uos mentionem feci, poſteaquam nec a Romanis uobis ulla ſpes eſt, nec ueſtra iam aut arma uos, aut mœnia ſatis defendunt, pacem affero ad uos magis neceſſariam quam æquam, cuius ita aliqua ſpes eſt, ſi eam, quemadmodum uictor fert Annibal, ſic uos ut uicti audiatis, ſi non id, quod amittitur, in damno, quum omnia uictoris ſint, ſed quicquid relinquitur, pro munere habituri eſtis. Vrbem uobis, quam ex magna iam parte dirutam, captam fere totam habet, adimit, agros relinquit, locum aſſignaturus, in quo nouum oppidum ædificetis, aurum argentumque omne publicum & priuatum ad ſe iubet deferri, coniugum ueſtraque corpora, ac liberorum ueſtrorum ſeruat inuiolata, ſi inermes cũ binis ueſtimentis a Sagunto uelitis exire. Hæc uictor hoſtis imperat, hæc (quanquam ſint grauia atque acerba) fortuna ueſtra uobis ſuadet. Equidem haud deſpero, quum omnium poteſtas ei a uobis facta ſit, aliquid ex his rebus remiſſurum. Sed hæc patienda cenſeo potius, quam trucidari corpora ueſtra, rapi trahique ante ora ueſtra coniuges, ac liberos belli iure ſinatis. Ad hæc audienda quum, circunfuſa paulatim multitudine, permiſtum ſenatui eſſet populi conſilium, repente primores, ſeceſſione facta, priuſquam reſponſum daretur, argentum, aurumque omne ex publico priuatoque in forum collatum, in ignẽ ad id raptim factum coniicientes, eodem plerique ſemetipſos præcipitauerunt. Quum ex eo pauor ac trepidatio totam urbem peruaſiſſet, alius inſuper tumultus ex arce auditur. Turris diu quaſſata

prociderat,perq; ruinam eius cohors Pœnorum impetu facto,quum ſignum imperatori dediſſet,nudatam ſtationibus,cuſtodiiſq; ſolitis hoſtium eſſe urbem,non cunctãdum in tali occaſione ratus Annibal,totis uiribus aggreſſus,urbem momento cœpit,ſigno dato, ut omnes puberes interficerentur,quod imperium crudele,cæterum prope neceſſarium cognitum in ipſo euentu eſt,cui enim parci potuit ex iis,qui aut incluſi cum coniugibus ac liberis domos ſuper ſeipſos concremauerunt?aut armati nullum ante finem pugnæ quam morientes fecerunt?Captum oppidum cum ingenti præda,quãquam pleraq; a dominis de induſtria corrupta erant,& in cædibus uix ullum diſcrimen ætatis ira fecerat,& captiui militum præda fuerant,tamen ex pretio rerum uænditarum aliquãtum pecuniæ redactum eſſe conſtat, & multam precioſam ſupellectilem, ueſtemq; miſſam Carthaginem. Octauo menſe,quam cœptum oppugnari,captum Saguntum quidam ſcripſere, inde Carthaginem nouam in hyberna Annibalem conceſſiſſe,quinto deinde menſe,quam a Carthagine profectus ſit,in Italiam perueniſſe,quæ ſi ita ſunt,fieri non potuit, ut P.Cornelius,T.Sempronius C O S S. fuerint,ad quos in principio oppugnationis legati Saguntini miſſi ſunt,& qui in ſuo magiſtratu cum Annibale, alter ad Ticinum amnem, ambo aliquanto poſt ad Trebiam pugnauerint,aut omnia breuiora aliquanto fuere,aut Saguntum principio anni,quo P.Cornelius,T.Sempronius C O S S. fuerunt,non cœptum oppugnari,ſed captum eſt. Nam exceſſiſſe pugna ad Trebiam in annum Cn. Seruilii,& C. Flaminii non poteſt,quia Flaminius Arimini conſulatum iniit,creatus ab T.Sempronio conſule, qui poſt pugnam ad Trebiam ad creandos C O S S. Romam quum ueniſſet, comitiis perfectis ad exercitum in hyberna rediit. Sub idem fere tempus & legati,qui redierant a Carthagine Romam,retulerũt omnia hoſtilia eſſe,& Sagunti excidium nuntiatum eſt,tantuſq; mœror miſericordiaq; patres peremptorum ſociorum indigne,& pudor non lati auxilii,& ira in Carthaginienſem, metuſq; de ſumma rerum cœpit,uelut ſi iam ad portas hoſtis eſſet,ut tot uno tempore motibus animi turbati trepidarent magis,quam conſulerent, nanq; neq; hoſtem acriorem,bellicoſioremq; ſecum congreſſum, nec rem Romanam tam deſidem unquam fuiſſe atq; imbellem. Sardos,Corſoſq;,& Iſtros,atq; Illyricos laceſſiſſe magis,quam exercuiſſe Romana arma,& cum Gallis tumultuatum magis,quam belligeratum, Pœnum hoſtem ueteranum,trium & uiginti annorum militia duriſſima inter Hiſpanas gentes ſemper uictorem,primum Amilcare,deinde Aſdrubale,nunc Annibale,duce acerrimo,aſſuetum,recentem ab excidio opulentiſſimæ urbis Iberum tranſire, trahere ſecum tot excitos Hiſpanorum populos,conciturum auidas ſemper armorum Gallicas gentes, cum orbe terrarum bellum gerendum in Italia,ac pro mœnibus Romanis eſſe. Nominatæ iam antea C O S S. prouinciæ erãt,tum ſortiri iuſſi,Cornelio Hiſpania,Sempronio Africa cum Sicilia euenit. Sex in eum annum decretæ legiones, & ſociorum,quantum ipſis uideretur,& claſſis quanta parari poſſet, quattuor & uiginti peditum Romanorum millia ſunt ſcripta,mille & octingenti equites,ſociorum XLIIII. peditum,& IIII. equitum, naues CCXX. quinqueremes,celoces uiginti deductæ. Latum inde ad populum,uellent,iuberent populo Carthaginienſi bellum indici,eiuſq; belli cauſſa ſupplicatio per urbem habita, atq; adorati dii, ut bene,ac feliciter eueniret,quod bellũ Po. Romanus iuſſiſſet. Inter C O S S. ita copiæ diuiſæ, Sempronio datæ legiones duæ,ea quaterna millia erant peditum,& treceni equites, & ſociorum ſexdecim millia peditum,equites mille octingenti,naues longæ CLX. celoces duodecim. Cum his terreſtribus maritimiſq; copiis T.Sempronius miſſus in Siciliam,ita in Africam tranſmiſſurus,ſi ad arcẽdum Italia Pœnum C O S. alter ſatis eſſet, Cornelio minus copiarum datum,quia L. Manilius prætor, & ipſe cum haud inualido præſidio in Galliam mittebatur. Nauium maxime Cornelio numerus diminutus, LXV. quinqueremes datæ, neq; enim mari uenturum,aut ea parte belli dimicaturum hoſtem putabant,& duæ Romanæ legiones cum ſuo iuſto equitatu, & quattuordecim millibus ſociorum peditum,equitibus ſexcentis. Duas legiones Romanas,quattuordecim millia & quadringentos quinquaginta ſociorum peditum,mille equites ſocios DC. Romanos Gallia prouincia eodem anno uerſa in punicum bellum habuit. His ita comparatis,ut omnia iuſta ante bellum fierent, legatos maiores natu Q.Fabium,M.Liuium,L.Aemylium,C.Licinium, Q.Bœbium in Africam mittunt ad percunctandos Carthaginienſes,publicone conſilio Annibal Saguntum oppugnaſſet? & ſi id,quod facturi uidebantur, faterentur,ac defenderent publico conſilio factum,ut indicerent populo Carthaginienſi bellum. Romani poſteaquã Carthaginem uenerunt,quum ſenatus datus eſſet,& Q.Fabius nihil ultra quam unum,quod mãdatum erat,percunctatus eſſet,tum ex Carthaginienſibus unus,princeps uana Romani,inquit,& prior legatio fuit,quum Annibalem, tanquam ſuo conſilio Saguntum oppugnantem,depoſcebatis,cæterum hæc legatio uerbis adhuc lenior,re aſperior, tunc enim Annibal & inſimulabatur,& depoſcebatur,nunc a nobis & confeſſio culpæ exprimitur,& ut a confeſſis res extemplo repetuntur,ego autem non,publico priuatoue conſilio Saguntum oppidum oppugnatum ſit,quærendum cenſeo,ſed utrum iure an iniuria. Noſtra enim hæc quæſtio atq; animaduerſio in ciuem noſtrũ eſt,noſtro an ſuo fecerit arbitrio? uobiſcum una diſceptatio eſt,licueritne per fœdus fieri? Itaq;,quoniam diſcerni placet, quid publico cõſilio,quid ſua ſponte imperatores faciant,nobis uo

biſcum fœdus eſt a Luctatio conſule ictum, in quo cauetur utrorumque ſociis, nihil de Saguntinis (necdum enim erant ſocii ueſtri) cautum eſt. At enim fœdere, quod cum Aſdrubale ictum é, Saguntini excipiuntur, aduerſus quod nihil ego dicturus ſum, niſi quod a uobis didici, uos eni, quod C. Luctatius C O S. primo nobiſcum fœdus icit, quia neque authoritate patrum, nec populi iuſſu ictum erat, negaſtis uos eo teneri, itaque aliud de integro fœdus publico conſilio ictum eſt, ſi uos non tenent ueſtra fœdera, niſi ex authoritate aut iuſſu ueſtro icta, nec nos quidem Aſdrubalis fœdus, quod nobis inſciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu parturit animus ueſter, aliquando pariat. Tum Romanus ſinu ex toga facto, hic, inquit, uobis bellum & pacem portamus, utrum placet ſumite. Sub hanc uocem haud minus ferociter, daret utrum uellet, ſucclamatum eſt. Et quum is ſinu iterum effuſo bellum dare dixiſſet, accipere ſe omnes reſponderunt, & quibus acciperent animis, iiſdem ſe geſturos. Hæc directa percunctatio, ac denunciatio belli magis ex dignitate Po. Romani uiſa eſt, quam de fœderum iure uerbis diſceptare, quum ante, tum maxime Sagunto exciſa. Nam ſi uerborum diſceptationis res eſſet, qđ fœdus Aſdrubalis cum Luctatii priore fœdere permutatum eſt, comparandum non erat, quum in Luctatii fœdere diſerte additum eſſet, ita id ratum fore, ſi populus cenſuiſſet, in Aſdrubalis fœdere, nec exceptum tale quicquam fuerit, & tot annorum ſilentio ita uiuo eo comprobatum ſit fœdus, ut ne mortuo quidem authore quicquam mutaretur. Quanquam, & ſi priore fœdere ſtaretur, ſatis cautum erat Saguntinis, ſociis utrorumque, exceptis, nam neque additum erat iis, qui tunc eſſent, nec qui poſtea aſſumerentur, & quum aſſumere nouos liceret ſocios, quis æquum cenſeret, aut ob nulla quenquam merita in amicitiam recipi, aut receptos in fidem non defendi? tantũne Carthaginienſium ſocii aut ſollicitarentur ad defectionem, aut ſua ſponte deſciſcentes reciperentur. Legati Romani a Carthagine, ſicut his Romæ imperatum erat, in Hiſpaniam, ut adirent ciuitates, ut in ſocietatem pellicerent, aut auerterent a Pœnis, traiecerunt, ad Barguſios primum peruenere, a quibus benigne excepti, quia tædebat imperii Punici, multos trans Iberum populos ad cupidinem nouæ fortunæ erexerunt, ad Volcianos inde eſt uentum, quorum celebre per Hiſpaniam reſponſum cæteros populos a ſocietate Romana auertit, ita enim maximus natu ex iis in concilio reſpondit. Quæ uerecundia eſt, uos Romani poſtulare, ut ueſtram Carthaginienſium præponamus amicitiæ? quum, qui id fecerunt, Saguntinos crudelius quam Pœnus hoſtis perdidit, uos ſocii prodideritis, ibi quæratis ſocios cenſeo, ubi Saguntina clades ignota eſt, Hiſpanis populis ſicut lugubre, ita inſigne documentum Sagunti ruinæ erunt, ne quis fidei Romanæ aut ſocietati confidat, inde extemplo abire finibus Volcianorum iuſſi, a nullo deinde concilio Hiſpaniæ benigniora uerba tulere. Itaque nequicquam peragrata Hiſpania, in Galliam tranſeunt. In his noua terribiliſque ſpecies uiſa eſt, quod armati (ita mos gentis erat) in concilium uenerunt. Quum uerbis extollẽtes uirtutem gloriamque Po. Romani, ac magnitudinem imperii, petiſſent, ne Pœno bellum Italiæ inferenti per agros, urbeſque ſuas tranſitum darent, tãtus cum fremitu riſus dicitur ortus, ut uix a magiſtratibus maioribuſque natu iuuentus ſedaretur, adeo ſtolida impudenſque poſtulatio uiſa eſt, cẽſere ne in Italiam tranſmittant Galli bellum, ipſos id auertere in ſe, agroſque ſuos pro alienis populandos obiicere. Sedato tandem fremitu, reſponſum legatis eſt, neque Romanorum in ſe meritũ eſſe, neque Carthaginienſium iniuriam, ob quæ aut pro Romanis, aut aduerſus Pœnos ſumant arma. Contra audire ſeſe gentis ſuæ homines agris finibuſque Italiæ pelli a Po. Romano, ſtipendiumque pendere, & cætera indigna pati. Eadem ferme in cæteris Galliæ conciliis dicta auditaque, nec hoſpitale quicquam, pacatumue ſatis prius auditum, quam Maſſiliam uenerunt. Ibi omnia a ſociis inquiſita cum cura, ac fide cognita, præoccupatos iam ab Annibale Gallorum animos eſſe, ſed ne illi quidem ipſi ſatis mitem gentem fore, adeo ferocia, atque indomita ingenia eſſe, ni ſubinde auro, cuius auidiſſima gens eſt, principum animi concilientur. Ita peragratis Hiſpaniæ & Galliæ populis, legati Romam redeunt, haud ita multo poſtea quam C O S S. in prouincias profecti erant, ciuitatem omnem in expectationem belli erectam inuenerunt, ſatis conſtante fama, iam Iberum Pœnos tranſiſſe. Annibal Sagunto capto, Carthaginem nouam in hyberna conceſſerat, ibique auditis, quæ Romæ, quæque Carthagine acta, decretaque forent, ſe non ducem ſolum, ſed cauſſam eſſe belli, partitis diuenditiſque reliquiis prædæ, nihil ultra differendum ratus, Hiſpani generis milites conuocat. Credo ego uos, inquit ſocii, & ipſos cernere, pacatis omnibus Hiſpaniæ populis, aut finiendam uobis militiam, exercituſque dimittendos eſſe, aut in alias terras transferendum bellum, ita enim hæ gentes non pacis ſolum, ſed etiam uictoriæ bonis florebunt, ſi ex aliis gentibus prædam & gloriam quæremus. Itaque quum longinqua a domo inſtet militia, incertumque ſit quando domos ueſtras, & quæ cuique ibi ſunt cara, uiſuri ſitis, ſiquis ueſtrum ſuos uiſere uult, commeatum do, prio uere, edico, adſitis, ut, diis bene iuuantibus, bellum ingentis gloriæ, prædæque futurum incipiamus. Omnibus fere uiſendi domos oblata ultro poteſtas grata erat, & iam deſiderantibus ſuos, & longius in futurum prouidentibus deſiderium. Per totum tempus hyemis quies inter labores aut iã exhauſtos,

exhauſtos,aut mox exhauriendos renouauit corpora animoſque ad omnia deintegro patienda, uere primo ad edictum conuenere. Annibal, quum recenſuiſſet omnium auxilia gentium, Gadeis profectus Herculi uota exoluit, nouiſque ſe obligat uotis, ſi cætera proſpera eueniſſent. Inde partiens curas ſimul inferendi atque arcendi belli, ne, dum ipſe terreſtri per Hiſpaniam Galliaſque itinere Italiam peteret,nuda apertaque Romanis Africa ab Sicilia eſſet,ualido præſidio eam firmare ſtatuit, pro eo ſupplementum ipſe ex Africa, maxime iaculatorum leuium armis, petit, ut Afri in Hiſpania, Hiſpani in Africa, melior procul a domo futurus uterque miles,uelut mutuis pignoribus obligati,ſtipendia facerent.Tredecim millia octingentos quinquaginta pedites cetratos miſit in Africam, & funditores Baleares octingentos ſeptuaginta,equites miſtos ex multis gentibus mille,& has copias partim Carthagini præſidio eſſe,partim diſtribui per Africam iubet,ſimul conquiſitoribus in ciuitates miſſis,quatuor millia deſcripta delectæ iuuentutis,præſidium eoſdem & obſides Carthaginẽ duci iubet.Neque Hiſpaniam negligendam ratus,atque ideo haud minus, quod haud ignarus erat, circuitam a Romanis eam legatis, ad ſollicitandos principum animos,Aſdrubali fratri, uiro ĩpigro, eam prouinciam deſtinat,firmatque eum Africis maxime præſidiis,peditum Afrorum XI.millibus, octingentis quinquaginta Liguribus,trecentis Balearibus. Ad hæc peditum auxilia additi equites Libyphœnices,miſtum Punicum Afris genus,trecenti,& Numidiæ Maurique,accolæ oceani ad mille octingentos,& parua Ilergetum manus.Ex Hiſpania ducenti equites,& nequod terreſtris deeſſet auxilii genus,elephanti XIIII. claſſis præterea parata ad tuendam maritimã oram,quia qua parte belli uicerant,ea tum quoque rem geſturos Romanos credi poterat,quinquaginta quinqueremes, quadriremes duæ,triremes quinque,ſed aptæ inſtructæque remigio,triginta & duæ quinqueremes erant, & triremes quĩque. A Gadibus Carthaginem ad hyberna exercitus rediit,atque inde profectus præter omiſſam urbem ad Iberum maritimam oram ducit.Ibi fama eſt,in quiete uiſum ab eo iuuenem diuina ſpecie,qui ſe a Ioue diceret ducem in Italiam Annibali miſſum,proinde ſequeretur,neque uſquam a ſe deflecteret oculos,pauidum primo nuſquam circumſpicientem aut reſpicientem ſe ſecutũ, deinde cura humani ingenii,quum quidnam id eſſet,quod reſpicere uetitus eſſet,agitaret animo,tẽperare oculis nequiuiſſe,tum uidiſſe poſt ſe ſerpentem mira magnitudine cum ingenti arborum, ac uirgultorum ſtrage ferri,ac poſt inſequi cum fragore cæli nimbum,tum quæ moles ea,quidue prodigii eſſet,quærentem audiuiſſe uaſtitatem Italiæ eſſe,pergeret porro ire,nec ultra inquireret,fineretque fata in occulto eſſe.Hoc uiſu lætus tripertito Iberum copias traiecit,præmiſſis,qui Gallorum animos,qua traducendus exercitus erat,donis conciliarent.alpiumque tranſitus ſpecularentur.Nonaginta millia peditum,duodecim millia equitum Iberum traduxit.Ilergetes inde,Barguſioſque, & Auſetanos,& Aquitaniam quæ ſubiecta eſt Pyreneis montibus,ſubegit,oræque huic omni præfecit. Hãnonem,ut fauces,quæ Hiſpanias Gallis iungunt,in poteſtate eſſent,X. millia peditum Hannoni ad præſidium optinendæ regionis data,& mille equites.Poſteaquam per Pyreneum ſaltũ traduci exercitus cœptus eſt,rumorque per barbaros manauit certior de bello Romano,tria millia inde Carpetanorum peditum iter auerterunt,conſtabat non tam bello motos,quam longinquitate uiæ, inſuperabilique alpium tranſitu.Annibal,quia reuocare,aut ui retinere eos anceps erat,ne cæterorum etiam feroces animi iritarentur,ſupra ſeptem millia hominum domos remiſit,quos & ipſe grauari militia ſenſerat,Carpetanos quoque a ſe dimiſſos aſſimulans.Inde ne mora atque otium animos ſollicitaret, cum reliquis copiis Pyreneum tranſgreditur,& ad oppidum Illiberum caſtra locat.Galli, quanquam Italiæ bellum inferri audiebant,tamen quia ui ſubactos tranſpyreneos Hiſpanos fama erat, præſidiaque ualida impoſita,metu ſeruitutis ad arma conſternati Ruſcinonem aliquot populi conueniunt, quod ubi Annibali nuntiatum eſt,moram magis,quam bellum metuens,oratores ad regulos eorũ miſit,colloqui ſemetipſum uelle cum iis,& uel illi propius Illiberum accederent,uel ſe Ruſcinonem proceſſurum,ut ex propinquo congreſſus,facilior eſſet,nam & accepturum eos in caſtra ſua ſe lætũ, nec cunctanter ſeipſum ad eos uenturum,hoſpitem enim ſe Galliæ,non hoſtem aduenifſe, nec ſtricturum ante gladium,ſi per Gallos liceat,quam in Italiam ueniſſet,& per nũtios quidem hæc. Vt uero reguli Gallorum,caſtris ad Illiberum extemplo motis,haud grauate ad Pœnum uenerunt, capti donis,cum bona pace exercitum per fines ſuos præter Ruſcinonem oppidum,tranſmiſerunt in Italiam.Interim nihil ultra quam Iberum tranſiſſe Annibalem a Maſſilienſium legatis Romam perlatũ erat,quum perinde ac ſi alpes iam tranſiſſet,Boii,ſollicitatis Inſubribus,defecerunt,neque tam ob ueteres in Po.Romanum iras,quam quod nuper circa Padum,Placentiam,Cremonamque colonias in agrum Gallicum deductas ægre patiebantur.Itaque armis repente arreptis,in eum ipſum agrum impetu facto,tantum terroris ac tumultus fecerunt,ut non agreſtis modo multitudo, ſed ipſi triumuiri Romani,qui ad agrum uenerant aſſignandum,diffiſi Placentiæ mœnibus, Mutinam confugerint, C.Luctatius,A.Seruilius,M.Annius Luctatii nomen haud dubium eſt,pro A.Seruilio,& M.Annio Q.Acilium,& C.Herennium habent quidam annales,alii P.Cornelium Aſinam, & G.Papyrium Naſonem,id quoq; dubium eſt.Legati ad expoſtulandum miſſi ad Boios uiolati ſint incertum, an in

triumuiros agrum metantes impetus ſit factus, Mutinæ quum obſiderentur, & gens ad oppugnandarum urbium artes rudis, pigerrima eadem ad militaria opera, ſegnis intactis aſſideret muris, ſimulari cœptum de pace agi, euocatique ab Gallorum principibus legati ad colloquium, non contra ius modo gentium, ſed uiolata etiam, quæ data in id tempus fide erat, comprehenduntur, negãtibus Gallis, niſi obſides ſibi redderentur, eos ſe dimiſſuros. Quum hæc de legatis nuntiata eſſent, & Mutina præſidiumque in periculo eſſet, L. Manlius imperator ira accenſus effuſum agmen ad Mutinã ducit. Syluæ tunc circa uiam erant pleriſque incultis, ibi inexplorato profectus, in inſidias præcipitatus, multa cum cædæ ſuorum ægre in apertos campos emerſit. Ibi caſtra communita, & quia Gallis ad tentanda ea defuit ſpes, refecti ſunt militum animi, quanquam accíſas res ſatis conſtabat. Iter deinde de integro cœptum, necdum per parentia loca ducebatur agmen, quum apparuit hoſtis. Vbi rurſus ſyluæ intratæ, tum poſtremos adorti cum magna trepidatione, ac pauore omnium octingentos milites occiderunt, ſex ſigna ademere, finis & Gallis territandi, & pauendi Romanis fuit, ut ex ſaltu inuio, atque impedito euaſere. Inde apertis locis facile tutantes agmen Romani Cannetum, uicum propinquum Pado, contendere. Ibi ſe munimento ad tempus commeatibuſque fluminis, & Brixanorum Gallorum auxilio aduerſus creſcentem indies multitudinem hoſtium tutabantur. Qui tumultus repens poſteaquam eſt Romam perlatus, & Punicum inſuper Gallico bello auctum patres percepere, C. Attilium prætorem cum una legione Romana, & quinque millibus ſociorum, delectu nouo a conſule conſcriptis, auxilium ferre Manlio iubent, qui ſine ullo certamine (abſceſſerant enim metu hoſtes) Cannetum peruenit. Et P. Cornelius in locum eius, quæ miſſa cum prætore fuerat, tranſcripta legione noua profectus ab urbe L X. longis nauibus præter oram Hetruriæ, Ligurumque, & íde Sallyum, mox peruenit Maſſiliam, & ad proximum oſtium Rhodani (pluribus enim diuiſus amnis in mare decurrit) caſtra locat, uixdum ſatis credẽs Annibalem ſuperaſſe Pyreneos monteis, quem ut de Rhodani quoque tranſitu agitare animaduertit, incertus quonam ei loco occurreret, necdũ ſatis refectis ab iactatione maritima militibus, trecentos interim delectos equites, ducibus Maſſilienſibus, & auxiliaribus Gallis ad exploranda omnia, uiſendoſque ex tuto hoſtes, præmittit. Annibal cæteris metu pacatis, aut pretio, iam in Volcarum peruenerat agrum, gentis ualidæ. Colunt autem circa utranque ripam Rhodani, & diffiſi citeriore agro arceri Pœnum poſſe, ut flumen pro munimento haberent, omnibus ferme ſuis trans Rhodanum traiectis, ulteriorem ripam amnis optinebãt. Cæteros accolas fluminis Annibal, & eos ipſos, qui ipſas ſedes tenuerant, ſimul perlicit donis ad naues undique contrahendas, fabricandaſque, ſimul & ipſi traiici exercitum, leuarique quamprimum regionem ſuam tanta hominum urgente turba cupiebant. Itaque ingens coacta uis nauium eſt, lyntriumque temere ad uicinalem uſum paratarum, nouaſque alias primum Galli inchoantes cauabant ex ſingulis arboribus, deinde & ipſi milites ſimul copia materiæ, ſimul facilitate operis inducti, alueos informes, nihil (dũmodo innare aquæ, & capere onera poſſent) curantes raptim faciebant, quibus ſe ſuaque tranſueherent. Iamque omnibus ſatis paratis ad traiiciendum, terrebãt ex aduerſo hoſtes omnem ripam equis uiriſque optinentes, quos ut auerteret, Hannonem Bomilcaris filium, uigilia prima noctis cum parte copiarum, maxime Hiſpanis, aduerſo flumine ire iter unius diei iubet, & ubi primo poſſit, quam occultiſſime traiecto amni, circunducere agmen, ut quum facto opus ſit, adoriatur a tergo hoſtem, ad id dati duces Galli educunt inde millia qnque & X X. ferme, ſupra paruæ inſulæ circunfuſum amnẽ latiorem ubi diuidebatur, eoque minus alto alueo tranſitum oſtendere, ibi raptim cæſa materia, rateſque fabricatæ, in quibus equi uirique, & alia onera traiicerentur. Hiſpani ſine ulla mole in utres ueſtimentis coniectis, ipſi ceteris ſuperpoſitis incubantes flumen tranſnatauere, & alius exercitus, ratibus iunctis traſuectus, caſtris prope flumen poſitis, nocturno itinere, atque operis labore feſſus, quiete unius diei reficitur, intento duce ad conſilium opportune exequendum. Poſtero die profecti ex loco prodito fumo ſignificante tranſiſſe, & haud procul abeſſe, quod ubi accepit Annibal (ne tempori deeſſet) dat ſignum ad traiiciendum, iã paratas aptataſque habebat pedes lyntres, eques fere (propter equos nantes) nauium agmen ad excipiendum aduerſi impetum fluminis, parte ſuperiore tranſmittens, tranquillitatem infra traiicientibus lyntribus præbebat, equorum pars magna nantes loris a puppibus trahebantur, præter eos, quos inſtructos frenatoſque, ut extemplo egreſſo in ripam equiti uſui eſſent, impoſuerunt in naues. Galli occurſant in ripam cum uariis ululatibus, cantuque moris ſui, quatientes ſcuta ſuper capita, uibranteſque dextris tela, quanquam & ex aduerſo terrebat tanta uis nauium, cum ingenti ſono fluminis, & clamore uario nautarum, & militum, qui nitebantur perrumpere impetum fluminis, & qui ex altera ripa traiicientes ſuos hortabantur. Iam ſatis pauentes aduerſo tumultu terribilior a tergo adortus clamor, caſtris ab Hannone captis, mox & ipſe aderat, ancepſque terror circumſtabat, & e nauibus tanta uis armatorum in terram euadens, & a tergo improuiſa premebat acies. Galli poſteaquam uim facere conati ſunt, ultro pellebantur, qua patere uiſum maxime iter perrumpunt, trepidique in uicos paſſim ſuos diffugiunt. Annibal, cæteris copiis per otium traiectus, ſpernens iam Gallicos tumultus caſtra

tus caſtra

tus caſtra locat. Elephantorum & traiiciendorum uaria conſilia fuiſſe credo, certe uariata memoria eſt actæ rei. Quidam, congregatis ad ripam elephantis, tradunt ferociſſimum ex iis irritatum, a rectore ſuo, quum refugientem in aquam nantem ſequeretur, traxiſſe gregem, ut quemque timentem altitudinem deſtituerat uadum, impetu ipſo fluminis in alteram ripam rapiente. Cæterum magis conſtat ratibus traiectos, id ut tutius conſilium ante rem foret, ita acta re ad fidem pronius eſt. Ratem unam C C. longam pedes, L. latam a terra in amnem porrexerunt, quam, ne ſecunda aqua deferretur, pluribus retinaculis ualidis parte ſuperiore ripæ religatam pontis in modum humo coniecta conſtrauerant, ut beluæ audacter, uelut per ſolum, ingrederentur. Altera ratis æque lata, longa pedes C. ad traiiciendum flumen apta, huic copulata eſt, & quum elephanti per ſtabilem ratem tanq̃ uiam (progredientibus fœminis) acti, in minorẽ applicatam tranſgreſſi ſunt, ea extẽplo reſolutis, quibus leuiter annexa erat, uinculis, ab actuariis aliquot nauibus ad alteram ripam pertrahitur. Ita primis expoſitis, alii deinde repetiti ac traiecti ſunt. Nihil ſane trepidabãt, donec continenti uelut ponte agerentur, primis erat pauor, quum ſoluta a cæteris rate, in altum raperentur, ibi urgentes inter ſe cedẽtibus extremis ab aqua, trepidationẽ aliquantum edebant, donec quietem ipſe timor circũſpicientibus aquam feciſſet. Excidere etiam ſæuientes qdam in flumen, ſed pōdere ipſo ſtabiles, deiectis rectoribus, quærẽdis pedetẽtim uadis in terram euaſere. Dum elephanti traiiciuntur, interim Annibal Numidas equites quingentos ad caſtra Romana miſerat ſpeculatũ, ubi, & quantæ copiæ eſſent, & quid pararẽt. Huic alæ equitum miſſi (ut ante dictum eſt) ab oſtio Rhodani trecẽti Romanorum equites occurrũt, prælium atrocius, quam pro numero pugnãtium editur, nam p̃ter multa uulnera cædes etiã pro par, utrinq; fuit, fugaq; & pauor Numidaꝝ Romanis iam admodum feſſis, uictoriam dedit. Victores ad CLX. nec omnes Romani, ſed pars Gallorum, uicti amplius ducentis ceciderunt. Hoc principium, ſimulq; omen belli, ut ſummæ rerum proſperum euentum, ita haud ſane incruentam, ancipitiſq; certaminis uictoriam Romanis portendit. Re ita geſta ad utrunq; ducem ſui redierunt, nec Scipionis ſtare ſententia poterat, niſi ut ex conſiliis cœptiſq; hoſtis & ipſe conatus caperet, & Annibalem incertum, utrum cœptum in Italiam intenderet iter, an cum eo, qui primus ſe obtuliſſet Romanus exercitus, manus confereret, auertit a præſenti certamine Boiorum legatio, reguliq; Matali aduentus, qui ſe duces itinerum, ſocios periculi fore affirmantes, integro bello, nuſquam ante libatis uiribus, Italiam aggrediendam cenſent. Multitudo timebat quidem hoſtem, nondum obliterata memoria ſuperioris belli, ſed magis iter, immenſum, alpeſq;, rem fama utique inexpertis horrendam, metuebat. Itaq; Annibal, poſteaquam ipſi ſententia ſtetit pergere ire, atque Italiam petere, aduocata concione, uarie militum uerſat animos, caſtigando, adhortandoq;. Mirari ſe quiſnam pectora ſemper impauida repens terror inuaſerit? per tot annos uincenteis eos ſtipendia facere, neq; ante Hiſpania exceſſiſſe, quam omnes gentes, & terræ hæ, quas duo diuerſa maria amplectantur, Carthaginienſium eſſent, indignatos deinde, quod quicunq; Saguntum obſediſſent, uelut ob noxam ſibi dedi poſtularet Populus Romanus, Iberum traieciſſe, ad delendum nomen Romanorum, liberandumq; orbem terrarum, tum nemini uiſum id longum, quum ab occaſu ſolis ad exortus intenderent iter, nunc poſteaquam multo maiorem partem itineris emenſam cernant, Pyrenæum ſaltum inter ferociſſimas gentes ſuperatum, Rhodanum tantum amnem, tot millibus Gallorum prohibentibus, domita etiam ipſius fluminis ui, traiectum, in conſpectu alpes habeant, quarum alterum latus Italia ſit, in ipſis portis hoſtium fatigatos ſubſiſtere. Quid aliud alpes eſſe credentes, quam montium altitudines? fingerent altiores Pyrenæis iugis, nullas profecto terras cœlum contingere, nec inexuperabiles humano generi eſſe. Alpes quidem habitari, coli, gignere, atq; alere animantes, peruias paucis eſſe exercitibus, eos ipſos, quos cernant, legatos non pennis ſublime elatos alpes trãſgreſſos, nec maiores quidem eorum indigenas, ſed aduenas Italiæ cultores has ipſas alpes ingentibus ſæpe agminibus cum liberis, ac coniugibus, migrantium modo, tuto tranſmiſiſſe. Militi quidem armato, nihil ſecum præter inſtrumenta belli portanti, quid inuium, aut inexuperabile eſt? Saguntum ut caperetur, quid per octo menſes periculi, quid laboris exhauſtum eſt? Romam orbis terrarum caput petentibus quicquam adeo aſperum atq; arduum uideri, quod inceptum moretur, cœpiſſe quondam Gallos ea, quæ adiri poſſe Pœnus deſperet. Proinde aut cederent animo atq; uirtute genti, per eos dies toties ab ſe uictæ, aut itineris finem ſperent campum interiacentem Tyberi, ac mœnibus Romanis. His exhortationibus incitatos corpora curare, atq; ad iter ſe parare iubet. Poſtero die profectus aduerſa ripa Rhodani mediterranea Galliæ petit, non quia rectior ad alpes uia eſſet, ſed quantum a mari receſſiſſet, minus obuiam fore Romanum credens, cum quo, priuſquam in Italiam uentum foret, non erat in animo manus conſerere. Quartis caſtris ad inſulam peruenit, ubi Arar Rhodanuſq; amnis diuerſis ex alpibus decurrentes, agri aliquantulum amplexi, confluunt in unum, mediis campis inſulæ nomen inditum, accolunt prope Allobroges, gens iam inde nulla Gallica gente opibus aut fama inferior, tum diſcors erat, regni certamine ambigebant fratres, maior, & qui prius imperitarat, Brancus nomine, minore a fratre & cœtu iuniorum,

qui iure minus, ui plus poterat, pellabatur. Huius ſeditionis peropportuna diſceptatio quum ad Annibalem reiecta eſſet, arbiter regni factus, quod erat ſenatus principumq; ſententia futurum, imperium maiori reſtituit, ob id meritum commeatu, copiaq; rerum omnium & ueſtimentis eſt adiutus, quæ infames frigoribus alpes præparare cogebant. Sedatis certaminibus Allobrogum, quum iam alpes peteret, non recta regione iter inſtituit, ſed ad læuam in Tricaſtinos flexit, inde per extremã oram Vocontiorum agri tetendit in Tricorios, haud uſquam impedita uia, priuſquam ad Druentiam flumen peruenit. is & ipſe alpinus amnis, longæ omnium Galliæ fluminum difficillimus tranſitu eſt, nam quum aquæ uim uehat ingentem, non tamen nauium patiens eſt, quia nullis coercitus ripis, pluribus ſimul, neq; iiſdem alueis fluens, noua ſemper uada, nouoſq; gurgites faciens, & ob eadem pediti quoq; incerta uia eſt, ad hæc ſaxa globoſa uoluens nihil ſtabile, nec tutum ingredienti præbet, & tum forte imbribus auctus ingentem tranſgredientibus tumultum fecit, quum ſuper cætera trepidatione ipſi ſua, atq; incertis clamoribus turbarentur. P. Cornelius C O S. triduo fere, poſteaquam Annibal a ripa Rhodani mouit, quadrato agmine ad caſtra hoſtium uenerat, nullam dimicandi moram facturus, cæterum, ubi deſerta munimenta, nec facile ſe tantum progreſſos aſſecuturum uidet, ad mare ad naues rediit, tutius faciliuſq; ita deſcendenti ab alpibus Annibali occurſurus. Ne tamen nuda auxiliis Romanis Hiſpania eſſet, quam prouinciam ſortitus erat, Cn. Scipionem fratrem cum maxima parte copiarum aduerſus Aſdrubalem miſit, non ad tutandos tantummodo ueteres ſocios, conciliandoſq; nouos, ſed etiam ad pellendum Hiſpania Aſdrubalem, ipſe cum admodum exiguis copiis Placentiam repetit, eo, qui circa Padum erat, exercitu Italiam defenſurus. Annibal ab Druentia campeſtri maxime itinere, cum bona pace ad alpes incolentium ea loca Gallorum, peruenit. Tum quanquam fama prius (quæ quidem incerta in maius uero ferri ſolent) percepta res erat, tamen ex propinquo uiſa montium altitudo, niueſq; cœlo prope immiſtæ, tecta informia impoſita rupibus, pecora iumentaq; torrida frigore, homines intonſi & inculti, animalia inanimaq; omnia rigentia gelu, cætera uiſu, quam dictu fœdiora, terrorem renouauere. Erigentibus in primos agmen cliuos apparuerunt imminentes tumulos inſidentes montani, qui, ſi ualles occultiores inſediſſent, cohorti in pugnam repente ingentem fugam, ſtragemq; dediſſent. Annibal conſiſtere ſigna iubet, Galliſq; ad uiſenda loca præmiſſis, poſteaquam comperit tranſitum ea non eſſe, caſtra inter confragoſa omnia præruptaq;, quam extentiſſima poteſt ualle, locat. Tum per eoſdem Gallos, haud ſane multum lingua moribuſq; abhorrentes, quum ſe immiſcuiſſent colloquiis montanorum, edoctus, interdiu tantum obſideri ſaltum, nocte in ſua quenq; dilabi tecta, luce prima ſubiit tumulos, ut ex aperto, atq; interdiu uiam per anguſtias facturus, die deinde, ſimulando aliud quam quod parabatur, conſumpto, quum eodem, quo conſtiterat, loco, caſtra communiſſet, ubi primum digreſſos tumulis montanos, laxataſq; ſenſit cuſtodias, pluribus ignibus, quam pro numero manentium, in ſpeciem factis, impedimentiſq; cum equite relictis, & maxima parte peditum, ipſe cum expeditis acerrimo quoq; uiro, raptim anguſtias euadit, iiſq; ipſis tumulis, quos hoſtes tenuerant, conſedit. Prima deinde luce caſtra mota, & agmen reliquum incedere cœpit. Iam montani, ſigno dato ex caſtellis, ad ſtationem ſolitam conueniebant, quum repente conſpiciunt alios arce occupata ſua ſuper caput imminenteis, alios uia tranſire hoſtes. Vtraq; ſimul obiecta res oculis, animis immobiles parumper eos defixit, deinde, ut trepidationem in anguſtiis, ſuoq; ipſo tumultu Annibalis miſceri agmen uidere, equis maxime conſternatis, quibus quicquid adieciſſent ipſi terroris ſatis ad perniciem fore rati, peruerſis rupibus, iuxta in uia, ac deuia aſſueti decurrunt. Tum uero ſimul ab hoſtibus, ſimul ab iniquitate locorum Pœni oppugnabantur, pluſq; inter ipſos, ſibi cuiq; tendenti ut periculo prius euaderet, quam cum hoſtibus certaminis erat. Equi maxime infeſtum agmen faciebant, qui & clamoribus diſſonis, quos nemora etiam, repercuſſæq; ualles augebant, territi trepidabant, & icti forte aut uulnerati adeo conſternati ſunt, ut ſtragem ingentem ſimul hominum ac ſarcinarum omnis generis, facerent, multoſq; turba, quum præcipites diruptæq; utrinq; anguſtiæ eſſent, in immenſum altitudinis deiecit, quoſdam & armatos, inde, ruinæ maximæ modo, iumenta cum oneribus deuoluebantur. Quæ quanquam fœda uiſu erant, ſtetit parumper tamen Annibal, ac ſuos continuit, ne tumultum ac trepidationem augeret. Deinde poſteaquam interrumpi agmen uidit, periculumq; eſſe, ne exutum impedimentis exercitum nequiquam incolumem traduxiſſet, decurrit ex ſuperiore loco, & quum impetu ipſo fudiſſet hoſtem, ſuis tumultum auxit. Sed is tumultus momento temporis, poſteaquam liberata itinera fuga mõtanorum erant, ſedatur, nec per otium modo, ſed prope ſilentio mox omnes traducti. Caſtellũ inde, quod caput eius regionis erat, uicoſq; circumiectos capit, & captiuorum pecoribus per triduum exercitum aluit. Et q̃a nec mõtanis prĩo perculſis, nec loco magnopere impediebantur, aliquãtulum eo triduo uiæ confecit. Peruẽtum inde ad frequẽtem cultoribus alium, ut inter montana, populum, ibi non bello aperto, ſed ſuis artibus, fraude, deinde inſidiis, eſt prope circũuentus. Magno natu principes caſtellorum oratores ad Pœnum ueniunt, alienis malis, utili exemplo, doctos memorantes, amicitiam malle, quam uim experiri Pœnorum, itaq; obedienter imperata facturos,

cõmeatum,

cõmeatum,itineriſꝗ duces,& ad fidem promiſſorum obſides acciperet.Annibal,nec temere credendo,nec aſpernando,ne repudiati aperte hoſtes fierent,benigne quum reſpondiſſet,obſidibus,quos dabant,acceptis,cõmeatu,quem in uia ipſi detulerant,uſus,nequaquam , ut inter pacatos, incompoſito agmine duces eorum ſequitur.Primum agmen elephanti,& equites erant , ipſe poſt cum robore peditum circunſpectans ſollicitus omnia,incedebat. Vbi in anguſtiorem uiam,ex parte altera ſubiectã iugo inſuper imminenti,uentum eſt[undiꝗ ex inſidiis Barbari a fronte,& a tergo cohorti , cõminus eminuſꝗ petunt , ſaxa ingentia in agmen deuoluunt , maxima a tergo uis hominum urgebat, in eos uerſa peditum acies haud dubium fecit,quin niſi firmata extrema agmina fuiſſent,ingens in eo ſaltu accipienda clades fuerit,tunc quoꝗ ad extremum periculi,ac prope perniciem uentum eſt.Nam dum cunctaretur Annibal dimittere in anguſtias agmen,quia non,ut ipſe equitibus præſidio erat,ita peditibus quicquam ab tergo auxilii reliquerat , occurſantes per obliqua montani erupto medio agmine uiam inſedere[noxꝗ una Annibali ſine equitibus ac impedimentis acta eſt . Poſtero die iam ſegnius intercurſantibus barbaris,iunctæ copiæ,ſaltuſꝗ haud ſine clade , maiore tamen iumentorum,quam hominum pernicie ſuperatus,inde montani pauciores iam,& latrocinii magis,quam belli more,concurſabant modo in primum,modo in nouiſſimum agmen,ut cuiꝗ aut locus opportunitatem daret, aut progreſſi moratiue aliquam occaſionem feciſſent . Elephanti ſicut præcipites per arctas uias magna mora agebantur,ita tutum ab hoſtibus,quacunꝗ incederent , quia inſuetis adeundi propius metus erat,agmen præbebant[Nono die in iugum alpium peruentum eſt per inuia pleraꝗ , & errores, quos aut ducentium fraus,aut ubi fides iis non eſſet, temere initæ ualles a coniectantibus iter , faciebant.Biduum in iugis ſtatiua habita,feſſiſꝗ labore ac pugnando quies data militibus , iumentaꝗ aliquot,quæ prolapſa in rupibus erant,ſequendo ueſtigia agminis in caſtra puenere.Feſſis tedio tot malorum,niuis etiam caſus,occidente iam ſydere Vergiliarum,ingentem terrorem adiecit , per omnia niue completa.Quum ſignis prima luce motis ſegniter agmen incederet , pigritiaꝗ & deſperatio in omnium uultu emineret[prægreſſus ſigna Annibal in promontorio quodam,unde longe ac late proſpectus erat,conſiſtere iuſſis militibus Italiam oſtentat,ſubiectoſꝗ alpinis montibus circumpadanos campos,mœniaꝗ eos tum tranſcendere,non Italiæ modo,ſed etiam urbis Romæ,cætera plana procliuia fore uno,aut ad ſummam altero prælio , arcem,& caput Italiæ in manu habituros . Procedere inde agmen cœpit,iam nihil ne hoſtibus quidem,præter parua furta per occaſionem,tentantibus,cæterum iter multo quã in aſcenſu fuerat(ut pleraꝗ alpium ab Italia ſicut breuiora,ita arrectiora ſunt) difficilius fuit . Omnis enim ferme uia præceps,anguſta,lubrica erat,ut neꝗ ſuſtinere ſe a lapſu poſſent,nec ſiqui paululum titubaſſent,hærere afflicti ueſtigio ſuo,aliiꝗ ſuper alios,& iumenta & homines occiderent. Ventum deinde ad multo anguſtiorem rupem,atꝗ ita rectis ſaxis,ut ægre expeditus miles tentabundus,manibuſꝗ retinens uirgulta,ac ſtirpes circa eminentes,demittere ſeſe poſſet. Natura locus iam ante præceps , recenti terræ lapſu in pedum mille admodum altitudinem abruptus erat,ibi ueluti quum ad finem uiæ equites conſtitiſſent[miranti Annibali,quæ res moraretur agmẽ, nunciatur rupem inuiam eſſe. Digreſſus deinde ipſe ad locum uiſendum,haud dubia res uiſa , quin per inuia circa,nec trita antea , quãuis longo ambitu,circunduceret agmen. Ea uero uia inſuperabilis fuit,nam quum ſuper ueterem niuem intactam noua modicæ altitudinis eſſet,molli nec præaltæ niui facile pedes ingredientium inſiſtebant , ut uero tot hominum iumentorumꝗ inceſſu dilapſa eſt, per nudam infra glaciem fluentemꝗ labem liqueſcentis niuis ingrediebantur. Tetra ibi luctatio erat, ut a lubrica glacie non recipiente ueſtigium,& in prono citius pede ſe fallente , & ſeu manibus in aſſurgendo,ſeu genu ſe adiuuiſſent,ipſis adminiculis prolapſi iterum corruiſſent,nec ſtirpes circa radiceſue,ad quas pede,aut manu quiſquam eniti poſſet,erant,itaꝗ in leui tantum glacie , tabidaꝗ niue uolutabantur iumenta,ſecabantur interdum,etiam tum infirmam ingredientia niuem , & prolapſa iactandis grauius in continendo ungulis, pœnitus perfringebant,ut pleraꝗ,uelut pedica capta , hærerent in dura & alta concreta glacie . Tandem nequiquam iumentis atꝗ hominibus fatigatis [caſtra in iugo poſita,ægerrime ad idipſum loco purgato,tantum niuis fodiendum , atꝗ egerendũ fuit. Inde ad rupem minuendam , per quam uia una eſſe poterat , milites ducti,quum cædendum eſſet ſaxum , arboribus circa ĩmanibus deiectis,detruncatiſꝗ, ſtruem ingentem lignorum faciunt,eamꝗ, quum & uis uenti apta faciendo igni cohorta eſſet,ſuccendunt[ardentiaꝗ ſaxa infuſo aceto putrefaciunt. Ita torridam incendio rupem ferro pandunt , molliuntꝗ anfractibus modicis cliuos , ut non iumenta ſolum , ſed elephanti etiam deduci poſſent . Quatriduum ſuper rupem conſumptum,iumenta prope fame abſumebantur.Nuda enim fere cacumina ſunt , & ſiquid eſt pabuli , obruunt niues,inferiora uallis apricos quoſdam colles habent ,riuoſꝗ prope ſyluas etiam humano cultu digniora loca,ibi iumenta in pabulũ miſſa,& quies muniendo feſſis hoĩbus data triduo.Inde ad planũ deſcẽſum eſt,etiam locis molliotibus & accolaꝝ ĩgeniis[Hoc maxime modo peruẽtum eſt in Italiam quinto menſe a Carthagine noua,ut qdam authores ſunt[quintodecimo die alpibus ſuperatis[Quãtæ copiæ tranſgreſſo in Italiam Annibali fuerint,nequaquã inter authores conſtat,qui plurimum,centum

millia peditum,uiginti equitum fuiſſe ſcribunt,qui minimum,uiginti millia peditum,ſex equitum. L.Cincius Alimentius,qui captum ſe ab Annibale ſcribit,maxime author moueret me,niſi confunderet numerum Gallis,Liguribuſq; additis.Cum his ſcribit LXXX.millia peditum,X.equitum adducta in Italiam,magis affluxiſſe ueriſimile eſt,& ita quidam authores ſunt,ex ipſo autem audiuiſſe Annibale,poſteaquam Rhodanum tranſierit,XXXVI.millia hominū,ingentemq; numerum equorum & aliorum iumentorum amiſiſſe in Taurinis,quæ Gallis proxima gens erat in Italiam digreſſo. Id quum inter omnes conſtet,eo magis miror ambigi,quanam alpes tranſierit,& uulgo credere Pennino,atq; inde nomen & iugo alpium inditum,tranſgreſſum, Cœlius per Cremonis iugum dicit tranſiſſe,qui ambo ſaltus eum non in Taurinos,ſed per ſaltus montanos ad Libuos Gallos deduxiſſent.Nec ueriſimile eſt,ea tum ad Galliam patuiſſe itinera,utiq; quum quæ ad Peninum ferant, obſepta gentibus ſemigermanis fuiſſent,neq; Herculi montibus his, ſiquem forte id mouet a tranſitu Pœnorum ullo,ſeu ab uno uel acri incola iugi eius,norunt nomen inditū,ſed ab eo,quem,in ſummo ſacratum uertice Penninum montani appellant.Peropportune ad principium rerum Taurinis, proximæ genti,aduerſus Inſubres motum bellum erat,ſed armare exercitum Annibal,ut parti alteri auxilio eſſet,in reficiendo maxime ſentientem contracta ante mala,non poterat,otium etenim ex labore,copia ex inopia,cultus ex illuuie tabeq;, ſqualida & prope efferata corpora uarie mouebant. Ea P.Cornelio conſuli cauſſa fuit,quum Piſas nauibus ueniſſet,exercitu a Manlio, Attilioq; accepto tyrone,& in nouis ignominiis trepido,ad Padum feſtinandi,ut cum hoſte,nondum refecto,manum conſereret.Sed quum Placentiam C O S.uenit,iam ex ſtatiuis mouerat Annibal,Taurinorumq; unā urbem,caput gentis eius,quia uolens in amicitiam non ueniebat,ui expugnauit.Iunxiſſet ſibi,nō metu ſolum,ſed etiam uoluntate Gallos accolas Padi,ni eos circunſpectantes defectionis tempus ſubito aduentus conſulis oppreſſiſſet,& Annibal mouit ex Taurinis,incertus quæ pars ſequenda eſſet, Gallos præſentem ſe ſecuturos ratus.Iam prope in conſpectu erant exercitus,conuenerantq; duces, ſicut uterq; inter ſe nondum ſatis noti,ita iam imbutus uterq; quadam admiratione alterius.Nam Annibalis & apud Romanos iam ante Sagunti excidium celeberrimum nomen erat,& Scipionem Annibal eo ipſo,quod aduerſus ſe dux potiſſimum lectus eſſet, præſtantem uirum credebat, & auxerant inter ſe opinionē,Scipio,quod relictus in Gallia obuius fuerat in Italiam tranſgreſſo Annibali,& Annibal cunatu tam audaci traiiciendarum alpium,& effectu occupauit,tamen Scipio Padum traiecit, & ad Ticinum amnem motis caſtris,priuſquam educeret in aciem,adhortandorum militum cauſſa talem orationem exorſus eſt.Si eum exercitum milites educerem in aciem , quem in Gallia mecum habui,ſuperſediſſem loqui apud uos.Quid enim adhortari referret,aut eos equites, qui equitatum hoſtium ad Rhodanum flumen uiciſſent egregie,aut has legiones,cum quibus fugientem hūc ipſum hoſtem ſecutus cōfeſſionem cedentis ac detrectantis certamen pro uictoria habui,nunc quia ille exercitus Hiſpaniæ prouinciæ ſcriptus,ibi cum fratre Gn. Scipione meis auſpiciis rem gerit, ubi eum gerere ſenatus Populuſq; Romanus uoluit, ego, ut conſulem ducem aduerſus Annibalem ac Pœnos haberetis,ipſe me huic uoluntario certamini optuli.Nouo imperatori apud nouos milites pauca uerba facienda ſunt,ne genus belli,neue hoſtem ignoretis, cum iis eſt uobis milites pugnandum, quos terra mariq; priore bello uiciſtis,a quibus ſtipendium per.XX.annos exegiſtis,a quibus capta belli præmia Siciliam,ac Sardiniam habetis.Erit igitur in hoc certamine is uobis,illiſq; animus,qui uictoribus & uictis eſſe ſolet.Nec nunc illi,quia audent,ſed quia neceſſe eſt,pugnaturi ſunt,niſi creditis,qui exercitu incolumi pugnam detrectauere,eos duabus partibus peditum equitumq; in tranſitu alpiū amiſſis,qui plures pœne perierint,quam ſuperſint,plus ſpei nactos eſſe. At enim pauci quidem ſunt, ſed ingentes animis corporibuſq;, quorum robora, ac uires ſuſtinere uis ulla uix poſſit, effigies immo umbræ hominum, fame,frigore, illuuie,ſqualore enecti,contuſi, ac debilitati inter ſaxa rupeſq;, ad hæc peruſti artus, niue rigentes nerui, membra torrida gelu,quaſſata fractaq; arma,claudi ac debiles equi,cum hoc equite,cum hoc pedite pugnaturi eſtis,reliquias extremas hoſtium,non hoſtes habebitis.Ac nihil magis uereor,ne antequam uos cum hoſte pugnaueritis, Annibalem alpes uiciſſe uideantur, ſed ita forſitan decuit cum fœderum ruptore duce ac populo deos ipſos ſine ulla humana ope committere ac profligare bellum, nos autem, qui ſecundum deos uiolati ſumus, commiſſum ac profligatum conficere.Non uereor, nequis me hoc ueſtri adhortandi cauſſa magnifice loqui exiſtimet, ipſum aliter animo affectum eſſe.Licuit in Hiſpaniam prouinciam meam ire, quo iam profectus eram cum exercitu meo, ubi & fratrem, conſilii participem, ac periculi ſocium haberem, & Aſdrubalem potius, quam Annibalem hoſtem, & minorem haud dubie molem belli, tamen quum præterueherer nauibus Galliæ oram, ad famam huius hoſtis in terram egreſſus, præmiſſo equitatu ad Rhodanum moui caſtra, equeſtri prælio, qua parte copiarum conferendi manum fortuna data eſt,hoſtem fudi,peditum agmen,quod in modum fugientium raptim agebatur, quia aſſequi terra non poteram, neq; regreſſus ad naues erat, quanta maxime celeritate potui, tanto maris terrarumq; circuitu,in radicibus alpium obuius fui.Huic timendo hoſti,utrū quum declinarem

certamen

certamen, improuiſus uideor incidiſſe, an occurrere in ueſtigiis eius, laceſſere, ac trahere ad decernendum? Experiri iuuat, utrum alios certe repente Carthaginienſes per uiginti annos terra ediderit, an iidem ſint qui ad Aegates pugnauere inſulam, & quos ab Eryce duodeuigenis denariis æſtimatos emiſiſtis, & utrum Annibal hic ſit æmulus itinerum Herculis, ut ipſe fert, an uectigalis ſtipendiariuſq; & ſeruus Populi Romani a patre relictus, quem niſi Saguntinum ſcelus agitaret, reſpiceret profecto ſi non patriam uictam, domum certe, pacemq;, & fœdera Amilcaris ſcripta manu, qui iuſſus a conſule noſtro præſidium deduxit ab Eryce, qui graues impoſitas uictis Carthaginienſibus legis fremens mœrenſq; accepit, qui decedere Sicilia, qui ſtipendium Populo Romano dare pactus eſt. Itaq; uos ego milites, non eo ſolum animo, quo aduerſus alios hoſtes ſoletis, pugnare uelim, ſed cum indignatione quadam, atq; ira, uelut ſi ſeruos uideatis ueſtros arma repente contra uos ferentes. Licuit, ſi uoluiſſemus, ad Erycem clauſos, ultimo ſupplicio humanorum, fame interficere, licuit claſſem uictricem in Africam traiicere, atq; intra paucos dies ſine ullo certamine Carthaginem delere, ueniam dedimus precantibus, emiſimuſq; ex obſidione, pacem cum uictis fecimus, tutelæ noſtræ deinde duximus quum Africo bello urgerentur. Pro his impertitis furioſum iuuenem ſequẽtes oppugnatum patriam noſtram ueniunt, atq; utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro ſalute, eſſet certamen. Non de poſſeſſione Siciliæ ac Sardiniæ, de quibus quondam agebatur, ſed pro Italia uobis eſt pugnãdum, nec eſt alius a tergo exercitus, qui, niſi nos uincimus, hoſti obſiſtat, nec alpes aliæ ſunt, quas dum ſuperant, comparari noua poſſint præſidia, hic eſt obſtãdum milites, uelut ſi ante Romana mœnia pugnemus, unuſquiſq; ſe non corpus ſuum, ſed coniugem ac liberos paruos armis protegere putet, nec domeſticas ſolum agitet curas, ſed identidem hoc animo reputet, noſtras nunc intueri manus ſenatum Populumq; Romanum, qualis noſtra uis uirtuſq; fuerit, talem deinde fortunam illius urbis, ac Romani imperii fore. Hæc apud Romanos C O S. Annibal rebus prius, quam uerbis adhortandos milites ratus, circundato ad ſpectaculum exercitu captiuos montanos uinctos in medio conſtituit, armiſq; Gallicis ante pedes eorum proiectis, interrogare interpretem iuſſit, qs, ſi uinculis leuaretur, armaq; & equum uictor acciperet, decertare ferro uellet? Quum ad unum omnes ferrum pugnamq; poſcerent, & deiecta eſſet in id ſors, ſe quiſq; eum optabat, quem fortuna in id certamen eligeret. Vt cuiuſq; ſors exciderat, alacer inter gratulantes, gaudio exultans, cum ſui moris tripudiis arma raptim capiebat, ubi uero dimicarent, is habitus animorum, non inter eiuſdẽ modo conditionis homines erat, ſed etiam inter ſpectantes uulgo, ut non uincentium magis, quam bene morientium fortuna laudaretur. Dum ſic aliquot ſpectatis paribus affectos dimiſiſſet, concione inde aduocata, ita apud eos locutus fertur. Si, quem animum in alienæ ſortis exemplo pauloante habuiſtis, eundem mox in æſtimanda fortuna ueſtra habueritis, uicimus milites, neq; enim ſpectaculum modo illud, ſed quædam ueluti imago ueſtræ conditionis erat, ac neſcio an maiora uincula, maioreſq; neceſſitates uobis, quam captiuis ueſtris fortuna circũdederit (dextera, læuaq; duo maria claudunt) nullam ne ad effugium quidem nauem habentibus, circa Padus amnis maior ac uiolentior Rhodano, a tergo Alpes urgent, uix integris uobis, ac uigentibus tranſitæ. Hic uincendum, aut moriendum milites eſt, ubi primum hoſti occurriſtis. Et eadem fortuna, quæ neceſſitatem pugnãdi impoſuit, præmia uobis ea uictoribus proponit, quibus ampliora homines ne a diis quidem immortalibus optare ſolent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam parentibus noſtris ereptas noſtra uirtute recuperaturi eſſemus, ſatis tamen ampla pretia eſſent. Quicquid Romani tot triumphis partum congeſtumq; poſſident, id omne cum ipſis dominis noſtrum futurum eſt, in hanc tam opimam mercedem agite cum diis bene iuuantibus arma capite. Satis adhuc in uaſtis Luſitaniæ Celtiberiæq; collibus pecora conſectando nullum emolumentum tot laborum periculorumq; ueſtrorum uidiſtis, tempus eſt opulenta uos ac ditia ſtipendia facere, & magna operæ pretia mereri, tantum itineris per tot montes fluminaq;, & tot armatas gentes emenſos. Hic uobis terminum laborum fortuna dedit, hic dignam mercedem emeritis ſtipendiis dabit, nec quam magni nominis bellum eſt, tam difficilem exiſtimaueritis uictoriam fore. Sæpe & contemptus hoſtis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regeſq; perleui momento uicti ſunt. Vnde adempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid eſt, quod illi uobis comparãdi ſint? Vt uiginti annorum militiam ueſtram cum illa uirtute, cum illa fortuna taceam, ab Herculis columnis, ab oceano, terminiſq; ultimis terrarum, per tot ferociſſimos Hiſpaniæ & Galliæ populos uincentes huc perueniſtis, pugnabitis cum exercitu tyrone, hac ipſa æſtate cæſo, uicto, circunſeſſo a Gallis, ignoto adhuc duci ſuo, ignorantiq; ducem. An me in prætorio patris, clariſſimi imperatoris, prope natum, certe educatum, domitorem Hiſpaniæ, Galliæq; uictoré, eundem non alpinaꝝ modo gentium, ſed ipſarum (quod multo maius eſt) alpium, cũ ſemeſtri hoc cõferã duce, deſertore exercitus ſui? cui ſiqs, demptis ſignis, Pœnos Romanoſq; hodie oſtendat, ignoraturum certũ habeo utrius exercitus ſit C O S. Non ergo illud parui æſtimo milites, qđ nemo ueſtrum eſt, cuius nõ ante oculos ipſe ſæpe militare aliqđ ediderim facinus, cui non idẽ ego uirtutis ſpectator, ac teſtis notata tpib⁹ lociſq; referre ſua poſſim decora. Tũ laudaſtis me milites, donaſtis, alũnus prius

omnium ueſtrum, quam imperator, procedam acie aduerſus ignotos inter ſe, ignorantéſq;. Quocunq; circuntuli oculos, plena omnia uideo animoꝝ ac roboris, ueteranum peditem, generoſiſſimaꝝ gentium equites frenatos & infrenatos, uos ſocios fideliſſimos fortiſſimoſq;, uos Carthaginienſes quum ob patriam, tum ob iram iuſtiſſimam pugnaturos. Inferimus bellum, infeſtiſq; ſignis deſcédimus in Italiam, tanto audacius fortiuſq; pugnaturi, quanto maior ſpes, maiorq; animus inferentis eſt uim, quam arcentis. Accendit præterea animos, & ſtimulat, dolor, iniuria, indignitas, ad ſupplicium depopoſcere me ducem primum, deinde uos omnes, qui Saguntum oppugnaſſetis, deditos ultimis cruciatibus affecturi fuere. Crudeliſſima, ac ſuperbiſſima gens ſua omnia, ſuiq; arbitrii facit, cũ quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, ſe modum imponere æquum cenſet, circunſcribit, includitq; nos terminis montium fluminũq;, quos ne excedamus, neq; eos, quos ſtatuit, terminos obſeruat. Ne tranſieris Iberum, nequid rei tibi ſit cum Saguntinis, ad Iberum eſt Saguntum, nuſquã te ueſtigio moueris, parum eſt, quod ueterrimas prouincias noſtras, Siciliam ac Sardiniam, ademit, niſi adimat etiam Hiſpaniam, ſi inde ceſſero, in Africam tranſcendet, tranſcédiſſe autem dico, duos C O S S. huius anni, unum in Africam, alterum in Hiſpaniam miſere. Nihil uſquã nobis relictum eſt, niſi quod armis uindicauerimus, illis timidis & ignauis licet eſſe, qui receptum habent, quos ſuus ager, quos ſua terra per tuta ac pacata itinera fugientes, accipient, uobis neceſſe eſt fortibus uiris eſſe, & omnibus inter uictoriam mortẽue certa deſperatione abruptis, aut uincere, aut ſi fortuna dubitabit, in prælio potius, quam in fuga mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus, deſtinatumq; in animo eſt, iterum dicam, uiciſtis, nullum incitamentum ad uincẽdum homini a diis immortalibus acrius datum eſt. His adhortationibus quum utrinq; ad certamen accenſi militum animi eſſent, Romani ponte Ticinũ iungunt, tutandiq; pontis cauſſa caſtellum ſuperimponunt, Pœnus opere occupatis hoſtibus, Maharbalẽ cum ala Numidarum, equitibus quingentis, ad depopulãdos ſociorum Po. Romani agros mittit, Gallis parci quã maxime iubet, principumq; animos ſollicitare ad defectionem. Ponte perfecto, traductus Romanus exercitus in agrum Inſubrium, quinque millia paſſuum a uico tumulis conſedit, ibi Annibal caſtra habebat, reuocatoq; propere Maharbale atq; equitibus, quum inſtare certamen cerneret, nihil unquam ſatis dictum monitumq; ad cohortandos milites ratus, uocatis ad concionem certa præmia pronuntiat, in quorum ſpem pugnarent, agrum ſeſe daturum in Italia eſſe, Africa, Hiſpania, ubi quiſq; uelit, imunem ipſi, qui accepiſſet, liberiſq;, qui pecuniam quam agrum maluiſſet, ei ſe argento ſatiſſacturum, qui ſociorum ciues Carthaginienſes fieri uellent, poteſtatem facturum, qui domos redire mallent, daturum ſe operam, necuius ſuorum popularium mutatam ſecum fortunam eſſe uellent, ſeruis quoq; dominos proſecutis libertatem proponit, binaq; pro his mancipia dominis ſe redditurum, eaq; ut rata ſcirent fore, agnum læua manu, dextera ſilicem retinens, ſi falleret, Iouem cæteroſq; præcatus deos, ita ſe mactarent, quemadmodum ipſe agnum mactaſſet, & ſecundum precationem caput pecudis ſaxo eliſit. Tum uero uelut diis authoribus omnes, in ſpem ſuam quiſq;, acceptis, id moræ, quod nõdum pugnarent, ad potienda ſperata rati, prælium uno animo, & una uoce poſcũt. Apud Romanos haudquaquã tanta alacritas erat, ſup cætera recentibus etiam territos prodigiis, nam & lupus intrauerat caſtra, laniatiſq; obuiis, ipſe intactus euaſerat, examen apum in arbore prætorio iminente conſederat. Quibus procuratis, Scipio cum equitatu iaculatoribuſq; expeditis profectus ad caſtra hoſtium, ex colle ꝓpinquo ad copias quantæ, & cuius generis eſſent, ſpeculandas, obuius fit Annibali, & ipſi cum equitibus ad exploranda circa loca progreſſo. Neutri alteros primo cernebant, denſior deinde inceſſu tot hominum, equorumq; oriens puluis ſignum propinquantium hoſtium fuit. Conſtitit utrunq; agmen, & prælio ſeſe expediebant. Scipio iaculatores & Gallos equites in fronte locat, Romanos, ſociorumq; quod roboris fuit, in ſubſidiis, Annibal frenatos equites in medium accipit, cornua Numidis firmat. Vixdum clamore ſublato, iaculatores fugere inter ſubſidia ad ſecundam aciem, inde equitum certamen erat aliquandiu anceps, deinde, quia turbabant equos pedites intermiſti, multis labentibus ex equis, aut deſilientibus, ubi ſuos premi circũuentos uidiſſent, iam magna ex parte anceps erat, donec Numidæ, qui in cornibus erant, circunuecti paululum a tergo ſe oſtendere. Is pauor perculit Romanos, auxitq; pauorem conſulis uulnus, periculumq; incurſu tum primum pubeſcentis filii propulſatum. Hic erat iuuenis, penes quem perfecti huiuſce belli laus eſt, Africanus, ob egregiam uictoriã de Annibale, & de Pœnis, appellatus. Fuga tñ effuſa iaculatoꝝ maxime fuit, quos primos Numidæ inuaſerũt. Alius conſertus eqtatus conſulẽ in medio acceptum, nõ armis modo, ſed & corporibus ſuis ꝓtegens, in caſtra, nuſq̃ trepide neq; effuſe cedendo, reduxit. Seruati conſulis decus Cælius ad ſeruum natione Ligurem delegat, malim eqdem de filio uerum eſſe, quod & plures tradidere authores, ſeruum fama optinuit. Hoc primũ cum Annibale prælium fuit, quo facile apparuit, & equitatu meliorem Pœnum eſſe, & ob id cãpos patentes, quales ſunt inter Padum Alpeſq;, bello gerẽdo Romanis aptos non eſſe. Itaq; proxima nocte, iuſſis militibus uaſa ſilentio colligere, caſtra ab Ticino mota, feſtinatumq; ad Padum eſt, ut ratibus, quibus iunxerat flumen, nondum reſolutis, ſine tumultu, atq; inſectatione hoſtis copias traiiceret. Prius Placentiam ꝑuenere, quã ſatis ſciret Annibal ab

Ticino

Ticino profectos,tamen aliquot moratorum in citeriore ripa ſegniter ratem ſoluentes cepit,tranſire non potuit pontem,ut extrema reſoluta erant, tota rate in ſecundam aquam labente.Cælius author eſt Magonem cum equitatu & Hiſpanis peditibus flumen extemplo tranſnataſſe,ipſum Annibalem per ſuperiora Padi uada exercitum traduxiſſe,elephantis in ordinem, ad ſuſtinendum impetum fluminis,oppoſitis.Ea periti amnis eius uix fecerint,namq; equites,armis equiſq; ſaluis,tantam uim fluminis ſuperaſſe non uetiſimile eſt,ut iam Hiſpanos omneis inflati tranſuexerint utres, ſed multorũ dierum circuitu Padi uada petenda fuerint,quam exercitus grauis impedimentis traduci poſſet. Potiores apud me authores ſunt,qui biduo uix locum rate iungendo flumini inuentum tradunt,eo cũ Magone eqtes Hiſpanorum expeditos præmiſſos.Dum Annibal citra flumen legationibus Gallorum audiendis moratus traiicit grauius peditum agmen,interim Mago,equiteſq; ab tranſitu fluminis diei unius itinere Placentiam ad hoſtes contendunt.Annibal paucis poſt diebus ſex millia a Placentia caſtra communiuit,& poſtero die in conſpectu hoſtium acie directa, poteſtatem pugnæ fecit. Inſequenti nocte cædes in caſtris Romanis,tumultu tamen,quam re maior, ab auxiliaribus Gallis facta eſt.Ad duo millia peditum,& ducenti equites, uigilibus ad portas trucidatis, ad Annibalem tranſfugiunt,quos Poenus benigne allocutus,& ſpe ingentium donorum accenſos,in ciuitates quenq; ſuas,ad ſollicitandum popularium animos dimiſit. Scipio cædem eam ſignum defectionis omnium Gallorum eſſe ratus,contactoſq; eo ſcelere uelut iniecta rabie,ad arma ituros, quanquam grauis adhuc uulnere erat,tamen quarta uigilia noctis inſequentis,tacito agmine profectus ad Trebiam fluuium,in loca altiora,colleſq; impeditiores equiti,caſtra mouet.Minus quam ad Ticinum fefellit, miſſiſq; Annibal primum Numidis,deinde omni equitatu, turbaſſet utiq; nouiſſimum agmen , ni auiditate prædæ in uacua Romana caſtra diuertiſſent.Ibi,dum perſcrutantes loca omnia caſtrorum nullo ſatis digno moræ pretio tempus terunt,emiſſus eſt hoſtis de manibus.Et quum iam tranſgreſſos Trebiam Romanos,metanteſq; caſtra,conſpexiſſent,paucos moratorum occiderunt,citra flumẽ interceptos.Scipio nec uexationem uulneris in uia iactantis ultra patiens, & collegam (iam enim reuocatum ex Sicilia audierat)ratus expectandum,locum,qui prope flumen tutiſſimus ſtatiuis eſt uiſus,delectum communiuit.Nec procul inde Annibal quum conſediſſet, quantum uictoria equeſtri elatus,tantum anxius inopia,quæ per hoſtium agros euntem,nuſquam præparatis cõmeatibus, maior indies excipiebat,ad Claſtidium uicum, quo magnum frumenti numerum congeſſerant Romani,mittit.Ibi,quum uim pararent,ſpes facta proditionis,nec ſane magno pretio,nummis aureis quadringentis datis,P.Brunduſino præfecto præſidii corrupto,traditur Annibali Claſtidium,id horreum fuit Poenis ſedentibus ad Trebiam. In captiuos ex tradito præſidio,ut fama clementiæ in principio rerum colligeretur,nihil ſæuitum eſt.Quum ad Trebiam terreſtre conſtitiſſet bellum, interim circa Siciliam,inſulaſq; Italiæ imminentes,& a Sempronio conſule,& ante aduentum eius terra mariq; res geſtæ.Viginti quinqueremes cum mille armatis ad depopulandam oram Italiæ a Carthagnienſibus miſſæ,nouem Liparas, octo ad inſulam Vulcani tenuerunt, tres in fretum auertit æſtus. Ad eas conſpectas a Meſſana duodecim naues ab Hierone,rege Syracuſanorum, miſſæ,qui tum forte Meſſanæ erat,conſulem Romanum operiẽs,nullo repugnante,captas naues Meſſanam in portũ deduxerunt.Cognit[illegible] ex captiuis præter uiginti naues,cuius ipſi claſſis eſſent,in Italiam miſſas,quinq; & triginta alias quinqueremes Siciliam petere,ad ſollicitandos ueteres ſocios, Lilybæi occupandi præcipuam curam eſſe,credere eadem tempeſtate,qua ipſi diſiecti forent,eam quoq; claſſem ad Aegates inſulam deiectam.Hæc ſicut audita erant,rex Meſſanæ Aemylio prætori,cuius Sicilia erat prouincia,præſcribit,monetq; Lilybæum firmo teneret præſidio,extemplo & circa prætorem ad ciuitates miſſi legati tribuniq;,qui ſuos ad curam cuſtodiæ intenderent, ante omnia Lilybæum teneri ad apparatum belli,edicto propoſito,ut ſocii nauales X. dierum cocta cibaria ad naues deferrent,ubi ſignum datum eſſet,nequid moram conſcendendi faceret,perq; omnem oram,qui erant, ex ſpeculis conſpicerent aduentantem hoſtium claſſem.Simul itaq;, quanquam de induſtria morati curſum nauium erant Carthaginienſes,ut ante lucem accederent Lilybæum,præſenſum tamen eſt , quia & luna pernox erat,& ſublatis armamentis ueniebant,extẽplo datũ eſt ſignũ e ſpeculis,& in oppido ad arma conclamatũ eſt,& in naues cõſcenſum,pars militũ in muris portarũq; ſtatiõibus,pars in nauibus erãt,& Carthaginiẽſes,qa rem fore haud cũ imparatis cernebãt,uſq; ad lucẽ portu ſe abſtinuerũt demendis armamentis eo tempore,aptãdaq; ad pugnam claſſe abſumpto. Vbi illuxit, recepere claſſem in altum,ut ſpatium pugnæ eſſet , exitumq; liberum e portu naues hoſtium haberent,nec Romani detrectauere pugnã,& memoria circa ea ipſa loca geſtarum rerum freti, & militum multitudine ac uirtute.Vbi in altum euecti ſunt,Romanus conſerere pugnam,& ex propinquo uires conferre uelle,cõtra eludere Pœnus,& arte,non uí rem gerere,nauium,quam uirorum,aut armorum malle certamen facere.Nam,ut ſociis naualibus affatim inſtructam claſſem, ita inopem milite habebat, & ſicubi conſerta manus eſſet,haud quaquam par numerus armatorũ ex ea pugnabat.Quod ubi animaduerſum eſt,& Romanis multitudo ſua auxit animũ,& paucitas illis minuit,extemplo ſeptẽ na-

ues Punicæ circumuentæ, fugam cæteræ ceperunt. Mille. & DCC. fuere in nauibus capti milites, nautæq; in iis tres nobiles Carthaginienſium, claſſis Romana incolumis, una tantum perforata naui, ſed ea quoq; ipſa reduce, in portum rediit. Secundum hanc pugnam, nondum gnaris eis, qui Meſſanæ erant, L. Sempronius C O S. Meſſanam uenit, & fretum intranti ex Hiero claſſem ornatam obuiam duxit, tranſgreſſuſq; ex regia in prætoriam nauem, gratulatus ſoſpitem cum exercitu & nauibus aduenisſe, precatuſq; proſperum ac felicem in Siciliam tranſitum, ſtatum deinde inſulæ, & Carthaginienſium conata expoſuit, pollicituſq; eſt, quo animo priore bello Po. Romanum iuuenis adiuuiſſet, eo ſenem adiuturum, frumenta, ueſtimentaq; ſe legionibus conſulis, ſociiſq; naualibus gratis præbiturū, grande periculum Lilybeorum, maritimiſq; ciuitatibus eſſe, quibuſdam uolentibus nouas res fore. Ob hoc conſuli nihil cunctandum uiſum, quin Lilybæum claſſe peteret. Et rex regiaq; claſſis una profecti, nauigantes inde, pugnatum ad Lilybæum, fuſaſq; & captas hoſtium naues accepere. A Lilybæo C O S. Hierone cum claſſe regia dimiſſo, relictoq; prætore ad tuēdam Siciliæ oram, ipſe in inſulam Melitam, quæ a Carthaginienſibus tenebatur, traiecit. Aduenienti Amilcar, Giſgonis filius, præfectus præſidii cum paulo minus duobus millibus militum, oppidumq; cum inſula traditur, inde poſt paucos dies reditum Lilybæum, captiuiq; & a conſule, & a prætore, præter inſignes nobilitate uiros, ſub corona uænierunt. Poſteaquam ab ea parte ſatis tutam Siciliam cenſebat C O S. ad inſulas Vulcani, quia fama erat ſtare ibi punicam claſſem, traiecit, nec quiſquam hoſtium circa eas inſulas inuentus, iam forte tranſmiſerant ad uaſtandam Italiæ oram, depopulatoq; Vibonenſi agro, urbem etiam terrebant. Repetenti Siciliam conſuli excurſio hoſtium in agrum Vibonenſem facta nuntiatur, literæq; a ſenatu de tranſitu in Italiam Annibalis, & ut primo quoq; tempore collegæ ferret auxilium, miſſæ traduntur. Multis ſimul anxius curis exercitum extemplo in naues impoſitum Ariminū ſupero mari miſit, Sex. Pomponio legato cum uiginti quinq; longis nauibus Vibonenſem agrum, maritimamq; oram Italiæ tuendam attribuit, M. Aemylio prætori quinquaginta nauium claſſem expleuit. Ipſe cōpoſitis Siciliæ rebus, decem nauium claſſe oram Italiæ legens, Ariminum peruenit, inde cum exercitu ſuo profectus ad Trebiam flumen collegæ coniungitur. Iam ambo C O S S. & quicquid Romanarum uirium erat, Annibali oppoſitum, aut illis copiis defendi poſſe Romanum imperium, aut ſpem nullam aliam eſſe ſatis declarabatur, tamen C O S. alter equeſtri prælio uno, & uulnere ſuo minutus trahi rem malebat, recentis animi alter, eoq; ferocior, nullam dilationē patiebatur. Quod inter Trebiam Padumq; agri eſt Galli tum incolebant, in duorum præpotentium populorum certamine per ambiguum fauorem haud dubie gratiam uictoris ſpectantes, id Romani nequid modo mouerent, æquo ſatis, Pœnus periniquo animo ferebat, a Gallis accitum ſe ueniſſe ad liberandum eos dictitans. Ob eam iram, ſimul ut præda militem aleret, duo millia peditū, & mille equites Numidas pleroſq; miſtos, quoſdam & Gallos populari omnē deinceps agrum, uſq; ad Padi ripas iuſſit. Egentes ope Galli, quum ad id dubios ſeruaſſent animos, coacti ab authoribus iniuriæ ad uindices futuros declinant, legatiſq; ad conſulem miſſis, auxilium Romanorum terræ, ob nimiam cultorum fidem in Romanos laboranti, orant. Cornelio nec cauſſa, nec tempus agendæ rei placebat, ſuſpectaq; ei gens erat, tum ob infida multa facinora, tum, ut alia uetuſtate obſoluiſſent, ob recentem Boiorum perfidiam, Sempronius contra, continendis in fide ſociis maximum uinculum eſſe, primos, qui coiſſent, ope defenſos, cēſebat. Tum collega cunctante, equitatum ſuum, mille peditum, iaculatoribus ferme admiſtis, ad defendendum Gallicum agrum trans Trebiam mittit. Ii ſparſos, & incompoſitos, oneratoſq; præda pleroſq; quum inopinantes inuaſiſſent, ingentem terrorem, cædemq; ac fugam uſq; ad caſtra, ſtationeſq; hoſtium fecere, unde multitudine effuſa pulſi, rurſus ſubſidio ſuorum prælium reſtituere. Varia inde pugna ſequentes, quanquam ad extremum æquaſſent certamen, maior tamen hoſtium Romanis fama uictoriæ fuit. Cæterum nemini omnium maior, iuſtiorq; quam ipſi conſuli uideri, gaudio efferri, qua parte copiarum alter C O S. uictus foret, ea ſe uiciſſe, reſtitutos ac refectos militum animos, nec quēquam eſſe, præter collegam, qui dilatam dimicationem uellet, eum animo magis, quam corpore ægrum, memoria uulneris aciem ac tela horrere, ſed non eſſe cum ægro ſeneſcendū. Quid enim ultra differri, ac teri tempus? quem tertium conſulem? quem alium exercitum expectari? caſtra Carthaginienſium in Italia, ac prope in conſpectu urbis eſſe, non Siciliam, ac Sardiniam uictis ademptas, nec cis Iberum Hiſpaniam peti, ſed ſolo patrio terraq;, in qua geniti forent, pelli Romanos. Quantū ingemiſcant, inquit, patres noſtri circa mœnia Carthaginis bellare ſoliti, ſi uideant nos, progeniem ſuam, duos C O S S. conſulareſq; exercitus in media Italia pauentes intra caſtra, Pœnum quod inter alpes Appēninumq; agri ſit, ſuæ ditionis feciſſe? Hæc aſſidens ægro collegæ, hæc in prætorio prope cōcionabundus agere. Stimulabat & tempus propinquum comitiorum, ne in nouos C O S S. bellū differretur, & occaſio in ſe unum uertendæ gloriæ, dum æger collega erat, itaq; nequiquam diſſentiente Cornelio, parari ad propinquum certamen milites iubet. Annibal, quum quid optimū foret hoſti cerneret, uix ullam ſpem habebat, temere atq; improuide quicquam C O S S. acturos, ſed quum alterius ingenium fama prius, deinde re cognitum, percitum ac ferox ſciret eſſe, ferociuſq; factum ex

proſpero

proſpero cum prædatoribus ſuis certamine crederet, adeſſe gerendæ rei fortunam haud diffidebat, cuius nequod prætermitteret tempus, ſollicituſque & intentus erat, dum tyro hoſtium eſſet miles, dum meliorem ex ducibus inutilem uulnus faceret, dum Gallorum animi uigerent, quorum ingentem multitudinem ſciebat ſegnius ſecuturam, quanto longius a domo traherentur. Quum ob hæc taliaque ſperaret propinquum certamen, & facere, ſi ceſſaretur, cuperet, ſpeculatoreſque Galli ad ea exploranda, quæ uellet, tutiores, quia in utriſque caſtris militabant, paratos pugnæ eſſe Romanos retuliſſent, locum inſidiis circunſpectare Pœnus cœpit. Erat in medio riuus, utrinque præaltis clauſus ripis, & circa obſitus paluſtribus herbis, & (quibus inculta ferme ueſtiuntur) uirgultis, uepribuſque, quem ubi ad equites quoque tegendos ſatis latebroſum locum circunuectus ipſe oculis perluſtrauit, hic erit locus Magoni fratri ait, quem teneas. Delige centenos uiros ex omni equite, ac pedite, cum quibus ad me uigilia prima uenias, nunc corpora curare tempus eſt. Ita prætorium miſſum, mox cum delectis Mago aderat. Robora uirorum cerno, inquit Annibal, ſed ut & numero etiam non animis modo ualeatis, ſingulis uobis nouenos ex turmis, manipuliſque ueſtris ſimiles eligite, Mago locum monſtrabit, quem inſideatis, hoſtem cæcum ad has belli artes habetis. Ita mille equitibus Magoni, mille peditibus dimiſſis, Annibal prima luce Numidas equites, tranſgreſſos Trebiam flumen, obequitare iubet hoſtium portis, iaculandoque in ſtationes, elicere ad pugnam hoſtem, iniecto deinde certamine, cedendo ſenſim citra flumen pertrahere. Hæc mādata Numidis, cæteris peditum ducibus equitumque præceptum, ut prandere omnes iuberent, armatos deinde inſtratiſque equis ſignum expectare. Sempronius ad tumultum Numidarum primum omnem equitatum, ferox ea parte uirium, deinde ſex millia peditum, poſtremo omnes copias ad deſtinatum locum iam ante conſilio, auidus certaminis, eduxit. Erat forte brumæ tempus, & niualis dies in locis alpibus Appenninoque interiectis, propinquitate etiam fluminum ac paludum prægelidis, ad hæc raptim eductis hominibus, atque equis, non capto ante cibo, non ope ulla ad arcendū frigus adhibita, nihil caloris inerat, & quicquid auræ fluminis appropinquabat, afflabat acrior frigoris uis. Vt uero refugientes Numidas inſequentes aquam ingreſſi ſunt, & erat pectoribus tenus aucta, nocturno imbri, tum utique egreſſis rigere omnibus corpora, ut uix armorum tenēdorum potentia eſſet, & ſimul procedente iam die ſame etiam deficere. Annibalis interim miles, ignibus ante tentoria factis, oleoque per manipulos, ut mollirent artus, miſſo, & cibo per otium capto, ubi tranſgreſſos flumen nuntiatum eſt hoſtes, alacer animis, corporibuſque arma capit, in aciemque procedit. Baleares locat ante ſigna, leuem armaturam, octo ferme millia hominum, deinde grauiorem armis peditem, quod uirium, quod roboris erat in cornibus, circunfudit, decem millia equitū, & a cornibus in utranque partem diuiſos elephantes ſtatuit. COS. effuſos ſequentes equites, quum ab reſiſtentibus ſubito Numidis incauti exciperentur, ſigno receptui dato reuocatos, circundedit peditibus. Duodeuiginti millia Romanorum erant, ſocium nominis Latini XX. auxilia præterea Cenomanorum, ea ſola in fide Gallica manſerat gens. His copiis concurſum eſt, prælium a Balearibus ortum eſt, quibus quum maiore robore legiones obſiſterent, deductæ propere in cornua leues armaturæ ſunt, quæ res effecit, ut equitatus Romanus extemplo urgeretur. Nam quum uix iam per ſe reſiſterent decem millibus equitum quattuor millia, & feſſi Romani, pleriſque integris Pœnis, obruti ſunt inſuper uelut nube iaculorum a Balearibus coniecta, ad hoc elephanti eminentes ab extremis cornibus, equis maxime non uiſu modo, ſed odore inſolito territis, fugam late faciebant. Pedeſtris pugna par animis magis, quam uiribus erat, quas recentes Pœnus, pauloante curatis corporibus, in prælium attulerat, contra ieiuna, feſſaque corpora Romanis, & rigentia gelu torpebant. Reſtitiſſent tamen animis, ſi cum pedite ſolum foret pugnatum, ſed & Baleares, pulſo equite, iaculabantur in latera, & elephanti iam in mediam peditum aciem ſeſe tulerant, & Mago, Numidæque, ſimul latebras eorum improuida præterlata acies eſt, exorti a tergo ingentem tumultum, ac terrorem fecere, tamen in tot circunſtantibus malis manſit aliquandiu immota acies, maximæ, præter ſpem omnium, aduerſus elephantos, eos pedites ad idipſum locati, ueritis coniectis, & auertere, & inſecuti auerſos ſub caudis, qua maxime molli cute uulnera accipiunt, fodiebant. Trepidanteis propeque iam in ſuos conſternatos media acie in extremam, ad ſiniſtrum cornu aduerſus Gallos auxilia res agi iuſſit Annibal, extemplo haud dubiam fecere fugam, additus quoque nouus terror Romanis, ut fuſa auxilia ſua uiderunt. Itaque quum iam in orbem utrinque pugnarent, decem millia ferme hominum, quum alio euadere nequiuiſſent, media Afrorum acie, quæ Gallicis auxiliis firmata erat, cum ingenti cæde hoſtium perrupere. Et quum neque in caſtra reditus eſſet flumine intercluſis, neque præ imbri ſatis diſcernere poſſent, qua ſuis opem ferrent, Placentiam recto itinere pertexere. Plures deinde in omnes parteis eruptiones factæ, & qui flumen petiere, aut gurgitibus abſumpti ſunt, aut inter cunctationem ingrediendi ab hoſtibus oppreſſi, qui paſſim per agros fuga ſparſi erant, ueſtigia cedentis ſequentes agminis, Placentiam contendere, aliis timor hoſtium audaciam ingrediendi flumen fecit, tranſgreſſique in caſtra peruenere. Imber niue miſtus, &

intoleranda uis frigoris & homines multos, & iumenta, & elephantos prope omneis conſumpſit. Finis inſequendi hoſtis Pœnis flumen Trebia fuit, & ita torpentes gelu in caſtra rediere, ut uix lætitiam uictoriæ ſentirent. Itaque nocte inſequenti quum præſidium Romanorum caſtrorum, & quod reliquum ex magna parte militum erat, ratibus Trebiam traiicerent, aut nihil ſenſere Pœni obſtrepente pluuia, aut quia iam moueri præ laſſitudine nequibant, ac uulneribus ſeſe ſentire diſſimularunt, quietiſque Pœnis, tacito agmine a Scipione conſule exercitus Placentiam eſt perductus, inde Pado traiectus Cremonam, ne duorum exercituum hybernis una colonia premeretur. Romam tātus terror ex hac clade perlatus eſt, ut iam ad urbem Romam crederent infeſtis ſignis hoſtem uenturum, nec quicquam ſpei aut auxilii eſſe, quo portis mœnibuſque uim arcerent, uno conſule ad Ticinum uicto, altero ex Sicilia reuocato, duobus COSS. duobus conſularibus exercitibus uictis, quos alios duces, quas alias legiones eſſe, quæ acceſſerentur? Ita territis Sempronius COS. aduenit, ingenti periculo per effuſos paſſim ad prædandum hoſtium equites, audacia magis, quam conſilio, aut ſpe fallendi, reſiſtendiue, ſi non falleret, tranſgreſſus, id quod unum maxime in præſentia deſiderabatur. Comitiis conſularibus habitis, in hyberna rediit, creati COSS. Cn. Seruilius, & C. Flaminius. Cæterum ne hyberna quidem Romanis quieta erant, uagantibus paſſim Numidis equitibus, & quæ his impeditiora erant, Celtiberis Luſitaniſque. Omnes igitur clauſi undique cōmeatus erant, niſi quos Pado naues ſubueherent. Emporium prope Placentiam fuit & opere ualido, & magno munitum præſidio. Eius caſtelli oppugnandi ſpe, cum equitibus ac leui armatura pfectus Annibal, quum plurimum in cælando incœpto ad effectum ſpei habuiſſet, nocte adhortus nō fefellit uigiles. Tantus repente clamor eſt ſublatus, ut Placentiæ quoque audiretur. Itaque ſub lucem cum equitatu COS. aderat, iuſſis quadrato agmine legionibus ſequi. Equeſtre prælium interim commiſſum. In quo, quia Annibal ſaucius pugna exceſſit, pauore hoſtibus iniecto, defenſum egregie præſidium eſt. Paucorum deinde dierum quiete ſumpta, & uixdum ſatis percurato uulnere, ad Vicumuias ire pergit oppugnandas. Id emporium a Romanis Gallico bello fuerat munitum, inde locum frequentauerant accolæ miſti undique ex finitimis populis, & tunc populationum terror eo pleroſque ex agris compulerat. Huius generis multitudo fama impigre defenſi ad Placentiam præſidii accenſa, armis arreptis, obuiam Annibali procedit magis agmine, quam acie, in uia concurrerunt. Et quum ex altera parte nihil præter inconditam turbam eſſet, in altera & dux militi, & duci miles fidens, ad triginta quinque millia hominum a paucis fuſa. Poſtero die, deditione facta, præſidium intra mœnia accepere, iuſſique arma tradere, quum dicto paruiſſent, ſignum repente uictoribus datur, ut tanquam ui captam urbem diriperent. Neque ulla, quæ in tali rememorabilis ſcribentibus uideri ſolet, prætermiſſa clades eſt, adeo omnis libidinis crudelitatiſque & inhumanæ ſuperbiæ editum in miſeros eſt exemplum. Hæ fuerunt hybernæ expeditiones Annibalis. Haud longis inde temporibus, dum intolerabilia frigora erant, quies militi data eſt, & ad prima ac dubia ſigna ueris profectus ex hybernis in Hetruriam ducit, eam quoque gentem ſicut Gallos, Ligureſque aut ui, aut uoluntate adiuncturus. Tranſeuntem Appenninum adeo atrox tempeſtas adorta eſt, ut alpium fœditatem prope ſuperauerit. Vento miſtus imber quum ferretur in ipſa ora, primum, quia aut arma ommittenda erant, aut contra enitentes uertice intorti affligebantur, conſiſtere, deinde, quum iam ſpiritum intercluderet, nec reciprocare animam ſineret, auerſi a uento parumper conſedere, tum uero ingenti ſono cælum ſtrepere, & inter horrendos fragores micare ignes, capti auribus & oculis metu omnes torpere. Tandem effuſo imbre, quum eo magis accenſa uis uenti eſſet, ipſo illo, quo deprehenſi erant, loco caſtra ponere neceſſarium uiſum eſt. Id uero laboris uelut deintegro initium fuit, nam nec explicare quicquam, nec ſtatuere poterant, nec, quod ſtatutum eſſet, manebat, omnia perſcindente uento, & rapiente, & mox aqua, leuato uento, quum ſuper gelida montium cacumina concreta eſſet, tantum niuoſæ grandinis deiecit, ut omnibus omiſſis, procumberent homines, tegminibus ſuis magis obruti, quam tecti, tantaque uis frigoris inſecuta eſt, ut ex illa miſerabili hominum, iumentorumque ſtrage, quum ſe quiſque attollere, ac leuare uellet, diu nequiret, quia, torpentibus rigore neruis, uix flectere artus poterant, deinde ut tandem agitando ſeſe mouere, ac recepere animos, & raris locis ignis fieri eſt cœptus, ad alienam opem quiſque inops tendere. Biduum eo loco, uelut obſeſſi, manſere, multi homines, multa iumenta, elephanti quoque ex his, qui prælio ad Trebiam facto ſuperfuerant, ſeptem abſumpti. Digreſſus Appennino retro ad Placentiam caſtra mouit, & ad decem millia progreſſus conſedit. Poſtero die XII. millia peditum, quinque equitum aduerſus hoſtem ducit. Nec Sempronius COS. (iam enim redierat ab Roma) detrectauit certamen, atque eo die tria millia paſſuum inter bina caſtra fuere. Poſtero die, ingentibus animis, uario euentu, pugnatum eſt. Primo concurſu adeo res Romana ſuperior fuit, ut non acie uincerent ſolum, ſed perculſos hoſtes in caſtra perſequerentur, mox caſtra quoque oppugnarent. Annibal paucis propugnatoribus in uallo, portiſque poſitis, cæteros confertos in media caſtra recepit, intentoſque ſignum ad erumpendum ſpectare iubet. Iam no-

na ferme

na ferme diei hora erat, quum Romanus nequiquam fatigato millite, poſteaquam nulla ſpes erat potium di caſtris, ſignum receptui dedit. Quod ubi Annibal accepit, laxatamque pugnam, & receſſum a caſtris uidit, extemplo equitibus dextera læuaque emiſſis in hoſtem, ipſe cum peditum robore de iis caſtris erupit. Pugna raro ulla magiſæua, & cum utriuſque partis pernicie clarior fuiſſet, ſi extendi a die in longum ſpatium quiuiſſet, nox accenſum ingentibus animis prælium diremit. Itaque acrior concurſus fuit, quam cædes, & ſicut æquata ferme pugna erat, ita clade pari diſceſſum eſt, ab utraque parte ſexcentis plus peditibus, & dimidium eius equitum cecidit. Sed maior Romanis, quam pro numero iactura fuit quia equeſtris ordinis aliquot, & tribuni militum quinque, & præfecti ſociorum tres ſunt interfecti. Secundum eam pugnam Annibal in Ligures, Sempronius Lucam conceſſit Venienti in Ligures Annibali per inſidias intercepti duo quæſtores Romani, C. Fuluius, & L. Lucretius cum duobus tribunis militum, & quinque equeſtris ordinis ſenatorum ferme liberis, quo magis ratam fore cum his pacem, ſocietatemque crederet, traduntur. Dum hæc in Italia geruntur, Cn. Scipio in Hiſpaniam cum claſſe, & exercitu miſſus, quum ab oſtio Rhodani profectus, Pyreneoſque montes circunuectus, Emporiis appuliſſet claſſe, expoſito ibi exercitu orſus a Lacetanis uſque ad Iberum flumen, partim renouandis ſocietatibus, partim nouis inſtituẽdis Romanæ ditionis fecit. Inde conciliata clementiæ fama, non ad maritimos modo populos, ſed in mediterraneis quoque ac montanis ad ferociores iam gentes ualuit, nec pax modo apud eos, ſed ſocietas etiam armorum parata eſt, ualidæque aliquot auxiliorum cohortes ex iis conſcriptæ ſunt. Hãno non inſcius erat, eum reliquerat Annibal ad regionis eius præſidium, itaque priuſquam alienarentur omnia, obuiam eundum ratus, caſtris in conſpectu hoſtium poſitis, i aciem eduxit, nec Romano differendum certamen uiſum, quippe qui ſciret cum Hannone, & Aſdrubale ſibi dimicandum eſſe, malletque aduerſus ſingulos ſeparatim, quam aduerſus duos ſimul rem gerere, nec magni certaminis ea dimicatio fuit Sex millia hoſtium cæſa, duo capta cum præſidio caſtrorum, nam & caſtra expugnata ſunt, & ipſe dux militum cum aliquot præſidiis capitur, & Stiſſum propinquum caſtris oppidum expugnatur, cæterum præda oppidi parui pretii rerum fuit, ſuppellex barbarica, ac uilium mancipiorum. Caſtra militem ditauere, non eius modo exercitus, qui uictus erat, ſed & eius, qui cum Annibale in Italia militabat, omnibus fere caris rebus, ne grauia impedimenta ferentibus eſſent, circa Pyreneum relictis. Priuſquam certa huius cladis fama accederet, tranſgreſſus Iberum Aſdrubal cum octo millibus peditum, mille equitibus, tanquam ad primum aduentum Romanorum occurſurus, poſteaquam perditas res, amiſſaque caſtra accepit, iter ad mare conuertit. Haud procul Tarracone claſſicos milites, naualeſque ſocios uagos palanteiſque per agros, qđ ferme fit (ut ſecundæ res creent negligentiam) equite paſſim dimiſſo, cum magna cæde, maiore fuga ad naues compellit. Nec diutius circa ea loca morari auſus, ne a Scipione opprimeretur, trans Iberum ſeſe recepit, & Scipio raptim ad famam nouorum hoſtium agmine acto, quum in paucos præfectos paululum animaduertiſſet, præſidio Tarracone modico relicto, Emporias cum claſſe rediit. Vixdum digreſſo eo Aſdrubal aderat, & Ilergetum populo, qui obſides Scipioni dederat, ad defectionem impulſo, cum eorum ipſorum iuuentute agros fidelium Romanis ſociorum uaſtat. Excito deinde Scipione hybernis, hoſtis cis Iberum Tarraconem uerſus cedit agros Scipio relictos ab authore defectionis, & Ilergetiam gentem quum infeſto exercitu inuaſiſſet, compulſis omnibus, Athanagiam urbem, quæ caput eius populi erat, circunſedit, intraque dies paucos pluribus, quam ante obſidibus imperatis Ilergetes pecunia etiam multatos in ius ditionemque recepit. Inde in Auſetanos prope Iberum, ſocios & ipſos Pœnorum, procedit, atque urbe eorum obſeſſa Lacetanos auxilium finitimis ferentes nocte, haud procul iam urbe, quum intrare uellent, excepit inſidiis. Cæſa ad XII. millia, exuti pœne omnes armis, domos palantes paſſim per agros diffugere, nec obſeſſos alia ulla res, quam iniqua oppugnantibus hyems tutabatur XXX. dies obſidio fuit per quos raro unquam nix minus quattuor pedes alta iacuit, adeoque pluteos, ac uineas Romanorum operuerat, ut ea ſola, ignibus aliquoties coniectis ab hoſte, etiam tutamentum fuerit. Poſtremo quũ Amuſitus princeps eorum ad Aſdrubalem profugiſſet, XX. argenti talentis pacti deduntur. Tarraconẽ in hyberna reditum eſt Romæ autem & circa urbem multa ea hyeme prodigia facta, aut (quod euenire ſolet motis ſemel in religionem animis) multa nuntiata, & credita temere ſunt in quis ingenuum infantem ſemeſtrem in foro olitorio triumphum clamaſſe & foro boario bouem in tertiam contignationem ſua ſponte ſcandiſſe) atque inde tumultu habitatorum territum ſeſe deieciſſe, & nauium ſpeciem de cælo affulſiſſe & ædem Spei, quæ in foro olitorio eſt, fulmine ictam & Lanuuii haſtam ſe commouiſſe & coruum in ædem Iunonis deuolaſſe, atque in ipſo puluinario conſediſſe & in agro Amiternino multis locis hominum ſpecie procul candida ueſte uiſos, nec tamen illos congreſſos & in Piceno lapidibus pluuiſſe & Cære ſortes extenuatæ & in Gallia lupum uigili gladium e uagina raptum abſtuliſſe Ob cætera prodigia libros adire decemuiri iuſſi ſunt quod autem lapidibus pluuiſſet in Piceno, nouendiale ſacrum edictum, & ſubinde aliis pcurandis prope to

ta ciuitas operata fuit. Iam primum omnium urbs luſtrata eſt, hoſtiæque maiores, quibus edictum eſt, diis cæſæ, & donum ex auri pondo XL. Lanuuium Iunoni portatum eſt, & ſignum æneũ matronæ Iunoni in Auentino ædificauerunt, & lectiſternium Cære, ubi ſortes extenuatæ erant, imperatum, & ſupplicatio fortunæ in Algido. Romæ quoque & lectiſternium Iuuentæ, & ſupplicatio ad ædem Herculis nominatim deinde uniuerſo populo circa omnia puluinaria indicta, & Genio maiores hoſtiæ cæſæ quinque, & C. Attilius Seranus prætor uota ſuſcipere iuſſus, ſi in X. annos Romanus Po. eodem ſtetiſſet loco. Hæc procurata uota, quæ ex libris Sibyllinis magna ex parte leuauerant animum religione. Conſulum deſignatorum alter Flaminius, cui eæ legiones, quæ Placentiæ hybernabant, ſorte euenerant, edictum & literas ad conſulem miſit, ut is exercitus Idibus Martiis Arimini eſſet in caſtris. Huic in prouincia conſulatum inire conſilium erat, memori ueterum certaminum cum patribus, quæ tribunus plebis poſtea C O S. prius de conſulatu, qui abrogabatur, deinde triumpho habuerat, inuiſus etiam ſenatui ob nouam legem, quam inique Q. Claudius tribunus plebis aduerſus ſenatum, uno patrum adiuuante C. Flaminio, tulerat, ne quis ſenator, quiue ſenatoris pater fuiſſet, maritimam nauem, quæ plus, quam trecentarum amphorarum eſſet, haberet, id ſatis habitum ad fructus ex agris uectandos, quæſtus omnis patribus indecorus uiſus eſt. Res per ſummam contentionem acta inuidiam apud nobilitatem ſuaſori legis Flaminio, fauorem apud plebem, alterumque inde conſulatum peperit. Ob hoc ratus auſpiciis ementiendis, Latinarumque feriarum mora, & conſularibus aliis impedimentis retenturos ſe in urbe, ſimulato itinere, priuatus clam in prouinciam abiit. Ea res ubi palam facta eſt, nouam inſuper iram infeſtis iam patribus mouit. Non cum ſenatu modo, ſed cum diis immortalibus C. Flaminium bellum gerere, conſulem ante inauſpicato factum, reuocantibus ex ipſa acie diis, atque hominibus non paruiſſe, & nunc comitia prætorum, & Capitolium, & ſolennem uotorum nuncupationem fugiſſe, ne die initi magiſtratus Iouis omne templum adiret, ne ſenatum inuiſus ipſe & ſibi ipſi uni inuiſum uideret, conſuleretque, ne Latinas indiceret, Iouique Latiali ſolenne ſacrum in monte Albano faceret, ne auſpicato profectus in Capitolium ad uota nuncupanda, paludatus inde ad prouinciam iret, lixæ modo ſine inſignibus, ſine lictoribus profectum clam, furtim, haud aliter, quam ſi exilii cauſſa ſolum uertiſſet, magis pro maieſtate uidelicet imperii Arimini, quam Romæ magiſtratum initurum, & in diuerſorio hoſpitali, quam apud penates ſuos prætextam ſumpturum. Reuocandum uniuerſi, retrahendumque cenſuerunt, & cogendũ omnibus prius præſentem in deos hominesque fungi officiis, quam ad exercitum, & in prouinciam iret. In eam legationem legatos omnium mitti placuit, Q. Terentius, & M. Antiſtius profecti nihilo magis eũ mouere, quam priori conſulatu literæ mouerant a ſenatu miſſæ. Paucos poſt dies magiſtratum iniit, immolantique ei, uitulus iam ictus e manibus ſacrificantium quũ ſeſe proripuiſſet, multos circunſtantes cruore reſperſit. Fuga procul, etiam maior apud ignaros, qd trepidaretur, & concurſatio fuit, id a pleriſque in omen magni terroris acceptum. Legionibus inde duabus a Sempronio prioris anni conſule, duabus a C. Attilio acceptis prætore, in Hetruriam iam per Appennini tramites exercitus duci eſt cœptus.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI SECVNDI BELLI PVNICI LIBER SECVNDVS.

IAM VER APPETEBAT, QVVM ANNIBAL EX hybernis mouit, & nequiquam ante conatus tranſcendere Appenninum, intolerandis frigoribus, & cum ingenti periculo moratus ac metu. Galli, quos prædæ populationumque conciuerat ſpes, poſteaquam pro eo, ut ipſi ex alieno agro raperent, agerentq;, ſuas terras ſedem belli eſſe, premiq; utriuſq; partis exercituum uiderunt hybernis, uerterũt retro ad Annibalem ab Romanis odia, petitusq; eſt ſæpe principum inſidiis, ipſorumq; inter ſe fraudem eadem leuitate qua conſenſerant, conſenſu indicantium ſeruatus erat, & mutando nunc ueſtem, nunc tegumenta capitis, errore etiam ſeſe ab inſidiis munierat, cæterũ hic quoq; ei timor cauſſa fuit maturius mouendi ex hybernis. Per idem tempus Cn. Seruilius Romæ Idibus Martiis magiſtratum iniit, ibi quum de rep. retuliſſet, redintegrata in C. Flaminiũ inuidia eſt, duos ſe COSS. creaſſe, unum habere. Quod enim illi iuſtum imperium, quod auſpicium eēt magiſtratus, id a domo, publicis, priuatiſq; penatibus, Latinis feriis actis, ſacrificio in monte perfecto, uotis rite in Capitolio nuncupatis, ſecum ferre, nec priuatum auſpicia ſequi, nec ſine auſpiciis profectum in externo ea ſolo noua atq; integra concipere poſſe. Augebant metum prodigia ſimul ex multis locis nuntiata, in Sicilia militibus aliquot ſpicula, in Sardinia autem in muro circuneunti uigilias equiti ſcipionem, quem manu tenuerat, arſiſſe, & littora crebris ignibus fulſiſſe, & ſcuta duo ſanguinem ſudaſſe, & milites quoſdam ictos fulminibus, & ſolis orbem minui uiſum, & Præneſte ardentes lapides cælo cecidiſſe, & Arpis palmas in cælo uiſas, pugnantemq; cum luna ſolem, & Capenæ duas interdiu lunas ortas, & aquas Cærete ſanguine miſtas fluxiſſe, fontemq; ipſum Herculis cruentis manaſſe ſparſum maculis, & Antii metentibus cruentas in corbem ſpicas cecidiſſe, & Faleriis cælum findi uiſum uelut magno hiatu, quaq; patuerit ingens lumen effulſiſſe, ſortes ſua ſponte attenuatas, unamq; excidiſſe ita ſcriptam. Mauors telum ſuum concutit, & per idem tempus Romæ ſignum Martis Appia uia ad ſimulacra luporum ſudaſſe, & Capuæ ſpeciem cæli ardentis fuiſſe, lunæq; inter imbrem cadentis. Inde minoribus etiam dictu prodigiis fides habita, capras lanatas quibuſdam factas, & gallinam in marem, gallum in fœminã ſeſe uertiſſe. His, ſicut erant nuntiata, expoſitis, authoribuſq; in curiam introductis, COS. de religione patres conſuluit. Decretum eſt, ut ea prodigia partim maioribus hoſtiis, partim lactentibus procurarentur, & uti ſupplicatio per triduum ad omnia puluinaria haberetur. Cætera, quum decenuiri libros inſpexiſſent, ut ita fierent, quemadmodum cordi eſſe diui carminibus præfarentur, id decenuirorũ monitu decretũ eſt. Ioui primum donum fulmen aureum pondo quinquaginta fieret, Iunoni, Mineruæq; ex argento daretur, & Iunoni Reginæ in Auentino, Iunoniq; Soſpitæ Lanuuii maioribus hoſtiis ſacrificaretur, matronæq;, pecunia collata, quantum conferre cuiq; commodum eſſet, donum Iunoni Reginæ in Auentinum ferrent, lectiſterniumq; fieret, quin ut libertinæ & ipſæ, unde Feroniæ donum daretur, pecuniam pro facultatibus ſuis conferrent. Hæc ubi facta, decenuiri Ardeæ in foro maioribus hoſtiis ſacrificarunt, poſtremo ex libris Decembri iam menſe ad ædem Saturni Romæ immolatum eſt, le-

ctiſterniumq; imperatum,& eum lectum ſenatores ſtrauerunt,& cõuiuium publicum,ac per urbem ſaturnalia,die ac nocte clamatum,populuſq; eum diem feſtum habere,ac ſeruare in perpetuum iuſſus. Dum C O S. placandis Romæ diis,habendoq; delectu dat operam,Annibal profectus ex hybernis,quia iam Flaminium conſulem Arretium perueniſſe fama erat, quum aliud longius, cæterum commodius oſtenderetur iter, propiorem uiam per paludem petit, qua fluuius Arnus per eos dies ſolito magis inundauerat. Hiſpanos,& Afros,& omne quod ueterani erat robur exercitus,admiſtis ipſorum impedimentis,necubi conſiſtere coactis neceſſaria ad uſus deeſſent, primos ire iuſſit, ſequi Gallos,ut id agminis medium eſſe,nouiſſimos ire equites,Magonem inde cum expeditis Numidis cogere agmen,maxime Gallos,ſi tedio laboris longæq; uiæ(ut eſt mollis ad talia gens)dilaberentur, aut ſubſiſterent,cohibentem.Primi,qua modo præirent duces, per præaltas fluuii ac profundas uoragines,hauſti pœne limo,immergenteſq; ſe,tamen ſigna ſequebantur. Galli neq; ſuſtinere ſe prolapſi,neq; aſſurgere ex uoraginibus poterant,aut corpora animis,aut animos ſpe ſuſtinebant, alii feſſa ægre trahentes membra,alii,ubi ſemel uictis tedio animis procubuiſſent,inter iumenta & ipſa iacentia paſſim morientes,maximeq; omnium uigiliæ conficiebant,per quatriduum iam,& tres noctes toleratæ. Quum omnia optinentibus aquis,nihil,ubi in ſicco feſſa ſternerent corpora,inueniri poſſet, cumulatis in aquas ſarcinis inſuper incumbebant.Iumẽtorum itinere toto proſtratorum paſſim aceruí tantum quod extaret aqua, quærentibus ad quietem parui temporis neceſſarium cubile dabant. Ipſe Annibal æger oculis,ex uerna primum intẽperie uariante calores frigoraq;, elephanto,qui unus ſuperfuerat,quod altius ex aqua extaret,uectus,uigiliis tamen & nocturno humore, paluſtriq; cœlo grauante caput,& quia medendi nec locus,nec tempus erat,altero oculo capitur. Multis hominibus, iumentiſq; fœde amiſſis,quum tandem de paludibus emerſiſſet,ubi primum in ſicco potuit, caſtra locat,certumq; per præmiſſos exploratores habuit,exercitum Romanum circa Arretii mœnia eſſe. Conſulis deinde conſilia,atq; animum,& ſitum regionum,itineraq;,& copias,atq; commeatus expediendos,& cætera,quæ cognoſcenda in re erant,ſumma omnia cum cura inquirendo exequebatur. Regio erat in primis Italiæ fertilis,Hetruſci campi,qui Feſulas inter,Arretiumq; iacent,frumenti ac pecoris & omnium copia rerum opulenti. C O S. ferox a conſulatu priore,& non modo legum aut patrum maieſtatis,ſed ne deorum quidem ſatis metuẽs erat,hanc inſitam ingenio eius temeritatem fortuna proſpero ciuilibus bellicíſq; rebus ſucceſſu aluerat,itaq; ſatis apparebat nec deos, nec homines cõſulentem ferociter omnia ac præpropere acturum,quoq; pronior eſſet in uitia ſua,agitare eum atq; irritare Pœnus parat,& læua relicto hoſte Feſulas petens,Hetruriæ agros prædatum profectus, quantam maximam uaſtitatem poteſt,cædibus,incendiiſq; conſuli procul oſtendit. Flaminius, qui nec quieto quidem hoſte ipſe quieturus erat,tum uero, poſteaquam res ſociorum ante oculos prope ſuos ferri agiq; uidit,ſuum id dedecus ratus,per mediam iam Italiam uagari Pœnum,atq; obſiſtente nullo ad ipſa Romana mœnia oppugnanda ire,cæteris omnibus in conſilio ſalutaria magis,quam ſpecioſa ſuadentibus,collegam expectandum,ut coniunctis exercitibus communi animo,conſilioq; rem gererent,interim equitatu,auxiliiſq; leuium armorum ab effuſa prædandi licentia hoſtem cohibendum,iratus ſe ex concilio proripuit,ſignumq; ſimul itineris,pugnæq; propoſuit. Quinimmo Arretii ante mœnia ſedeamus,inquit,hic enim patria,& penates ſunt, Annibal emiſſus e manibus perpopuletur Italiam,uaſtandoq;,& urendo omnia ad Romana mœnia perueniat,nec ante nos hinc mouerimus,quàm(ſicut olim Camillum ab Veiis)C. Flaminium ab Arretio patres acciuerint. Hæc ſimul increpans,quum ocyus ſigna conuelli iuberet,& ipſe in equum inſiluiſſet,equus repente corruit, conſulemq; lapſum ſuper caput effudit. Territis omnibus,qui circa erãt,uelut fœdo omine incipiendæ rei,inſuper nuntiatur,ſignum,omni ui moliente ſignifero,cõuelli nequire,conuerſus ad nũtium. Num literas quoq;,inquit,a ſenatu affers,quæ me rem gerere uetent? Abi,nuntia,ſignum effodiant, ſi ad conuellendum manus præ metu obtorpuerint.Incedere inde agmen cœpit,primoribus, ſuper quam quod diſſenſerant a conſilio,territis etiam duplici prodigio,milite in uulgus læto ferocia ducis, quum ſpem magis ipſam,quam cauſſam ſpei intueretur. Annibal,quód agri eſt inter Cortonam urbem,Thraſimenumq; lacum omni clade belli peruaſtat, quo magis iram hoſti ad uindicandas iniurias ſociorum acuat. Et iam peruenerant ad loca inſidiis nata,ubi maxime montes Cortonenſes Thraſimenus ſubit,uia tantum intereſt perangusta,uel ad ipſum de induſtria relicto ſpatio, deinde paulo latior pateſcit campus,inde colles aſſurgunt,ibi caſtra in aperto locat,ubi ipſe cum Afris modo Hiſpaniſq; conſideret,Baleares cæteramq; leuem armaturam poſt montes circunducit,equites ad ipſas fauces ſaltus,tumulis apte tegentibus,locat,ut ubi intraſſent Romani,obiecto equitatu,clauſa omnia lacu ac montibus eſſent.Flaminius quum pridie ſolis occaſu ad lacum perueniſſet,inexplorato poſtero die,uixdum ſatis certa luce,anguſtiis ſuperatis,poſteaquã in patentiorem campum pandi agmen cœpit,id tantum hoſtium,quod ex aduerſo erat,aſpexit,a tergo,ac ſuper caput detectæ inſidiæ. Pœnus ubi,id quod petierat,clauſum lacu montibuſq;,& circunfuſum ſuis copiis habuit hoſtem, ſignũ omnibus dat inuadendi,qui ubi,qua cuiq; proximum fuit,decurrere,eo magis Romanis ſubita atq; improuiſa

prouiſa res fuit,quod orta ex lacu nebula campo,quam montibus denſior ſederat,agminaq; hoſtium ex pluribus uallibus ipſa inter ſe ſatis conſpecta,eoq; magis pariter decurrerunt. Romanus, clamore prius undiq; orto,quam ſatis cerneret,ſe circunuentum eſſe ſenſit,& ante circa frontem lateraq; pugnare coeptum eſt,quam ſatis strueretur acies,aut expediri arma,ſtringiq; gladii poſſent COS. perculſis omnibus,ipſe ſatis,ut in trepida re,impauidus,turbatos ordines,uertenteſq; ſe quoq; ad diſſonos clamores inſtruit,ut tempus locuſq; patitur,& quacunq; poteſt adhortatur,ac ſtare,& pugnare iubet,nec enim inde uotis,aut imploratione deum,ſed ui,ac uirtute euadendum eſſe,per medias acies ferro uiam fieri,& quo timoris minus ſit,eo minus ferme periculi eſſe. Cæterum præ ſtrepitu ac tumultu nec conſilium,nec imperium accipi poterat,tantumq; aberat,ut ſua ſigna,atq; ordinem, & locum noſceret miles,ut uix ad arma capienda,aptandaq; pugnæ competeret animus, opprimerenturq; quidam onerati magis his,quam tecti.Et erat in tanta caligine maior uſus aurium,quam oculorum, ad gemitus uulnerum ictuſq; corporum,aut armorum, & miſto ſtrepentium pauentiumq; clamore circunferebant ora oculoſq;,alii fugientes,pugnantium globo illati,hærebant,alios redeuntes in pugnam auertebat fugientium agmen,deinde ubi in omneis partes nequiquam impetus factus, & ab lateribus montes, ac lacus, a fronte,& a tergo hoſtium acies claudebat, apparuit quæ nullam niſi in dextra,ferroq; ſalutis ſpem eſſe,tum ſibi unuſquiſq; dux adhortatorq; factus ad rem gerẽdam, & noua de integro pugna exorta eſt,non illa ordinata per principes,haſtatoſq;,ac triarios,nec ut pro ſignis anteſignanus,poſt ſigna alia pugnaret acies,nec ut in ſua legione miles,aut cohorte, aut manipulo eſſet,ſors conglobabat,& animus ſuus cuiq; ante,aut poſt pugnãdi ordinem dabat,tantuſq; fuit ardor animorum,adeo intentus pugnæ animus,ut eum terræ motum, qui multarum urbium Italiæ magnas partes proſtrauit,auertitq; curſu rapido amnes,mare fluminibus inuexit,montes lapſu ingenti proruit,nemo pugnantium ſenſerit. Tres ferme horas pugnatum eſt,& ubiq; atrociter,circa conſulẽ tamen acrior infeſtiorq; pugna eſt,cum & robora uirorum ſequebãtur,& ipſe,quacunq; in parte premi ad laborem ſenſerat ſuos,impigre ferebat opem,inſigniſq; armis & hoſtem ſumma ui petebat,& tuebatur ſuos ciues,donec inſuper eques,Ducario nomen erat,faciemq; noſcitans conſulis,inquit hic eſt popularibus ſuis,qui legiones noſtras cecidit,agroſq; & urbem eſt depopulatus, iam ego hanc uictimam manibus peremptorum foede ciuium dabo,ſubditiſq; calcaribus equo, per confertiſſimam hoſtium turbam impetum facit,obtruncatoq; prius armigero,qui ſe infeſto uenienti obiecerat,conſulem lancea tranſfixit,ſpoliare cupientem triarii,obiectis ſcutis,arcuere.Magnæ partis fuga inde primum coepit,& iam nec lacus,nec montes obſtabant pauori,per omnia arcta, præruptaq;,uelut cæci, euadunt,armaq; & uiri ſuper alium alii præcipitantur, pars magna,ubi locus fugæ deeſt, per prima uada paludis in aquam progreſſi,quo ad capitibus,humeriſq; extare poſſunt,ſeſe immergunt. Fuere quos inconſultus pauor nando etiam capeſſere fugam impulerit,quæ ubi immenſa,ac ſine ſpe erat, aut deficientibus animis hauriebantur gurgitibus,aut ubi nequiquam feſtinauerant,retro ægerrime terram repetebant,atq; ibi ab ingreſſis aquam hoſtium equitibus paſſim trucidabantur. Sex millia ferme primi agminis per aduerſos hoſteis eruptione impigre facta,ignari omnium,quæ poſt ſe agerentur,ex ſaltu euaſere.Et quum in tumulo quodam conſtitiſſent,clamorem modo ac ſonum armorum audientes,quæ fortuna pugnæ eſſet,nec perſpicere præ caligine poterant,neq; ſcire. Inclinata ad iniqua re,quum caleſcente ſole depulſa nebula aperuiſſet diem, tum liquida iam luce montes campiq; perditas res,ſtratamq; oſtendere foede Romanam aciem,itaq; ne in conſpectos procul immitteretur eques,ſublatis raptim ſignis,quam citatiſſimo poterant agmine,ſeſe abripuerunt. Poſtero die quum ſuper cætera extrema fames etiam inſtaret,fidem dante Maharbale, qui cum omnibus equeſtribus copiis nocte conſecutus erat,ſi arma tradidiſſent,abire cum ſingulis ueſtimentis paſſurum,ſeſe dediderunt,quæ Punica religione ſeruata eſt fides ab Annibale,atq; in uincula omnes coniecti. Hæc eſt nobilis ad Thraſimenum pugna,atq; intra paucas memorata Populi Romani clades,quindecim millia Romanorum in acie cæſa ſunt,decem millia ſparſa fuga per omnem Hetruriam, diuerſis itineribus Romam petiere,mille & quingenti hoſtium in acie,multi poſtea utrinq; ex uulneribus periere. Multiplex cædes utrinq; facta traditur ab aliis,ego præterquam quod nihil hauſtum ex uano uelim, quo nimis inclinant ferme ſcribentium animi,Fabium,æqualem temporibus huiuſce belli, potiſſimum authorem habui.Annibal captiuorum,qui Latini nominis eẽnt,ſine pretio dimiſſis,Romanis in uincula datis,ſegregata ex hoſtium coaceruatorum tumulis corpora ſuorum quum ſepeliri iuſſiſſet,Flaminii quoq; corpus,funeris cauſſa magna cum cura inquiſitum,non inuenit.Romæ ad primum nuntium cladis eius cum ingenti terrore ac tumultu concurſus in forum populi eſt factus. Matronæ uagæ per uicos,quæ repens clades allata,quæue fortuna eſſet exercitus,obuios percunctantur,& quum frequentis concionis modo turba in comitium & curiam uerſa magiſtratus uocaret, tandem haud multo ante ſolis occaſum.M.Pomponius prætor pugna,inquit,magna uicti ſumus,& quanquam nihil certius ex eo auditum eſt,tamen alius ab alio impleti rumoribus,domos referunt conſulem cum magna parte copiarum cæſum,ſupereſſe paucos,aut fuga paſſim per Hetruriam ſparſos, aut captos

ab hoſte. Quot caſus exercitus uicti fuerant, tot in curas diſpertiti eoꝝ animi erant, quoꝝ propinqui ſub C. Flaminio conſule meruerant, ignorantium quæ cuiuſq; ſuoꝝ fortuna eſſet, nec quiſquam ſatis certum habet, quid aut ſperet, aut timeat. Poſtero die ac deiceps aliquot diebus, ad portas maior mulieꝝ prope, quam uiroꝝ multitudo fuit, aut ſuoꝝ aliquem, aut nuntium de his opperiens, circunfundebanturq; obuiis ſciſcitantes, neq; auelli utiq; a notis, priuſquam ordine omnia iquiſiſſent, poterát. Inde uarios uultus digredientium ab nuntiis cerneres, ut cuiq; aut læta, aut triſtia nuntiabantur, gratulanteiſq;, aut conſolanteis redeuntibus domos circunfuſos. Fœminaꝝ præcipue, & gaudia inſignia erant, & luctus, unam in ipſa porta, ſoſpite filio repente oblato, in conſpectu eius expiraſſe ferunt, alteram, cui mors filii falſo nuntiata erat, mœſtam ſedentem domi, ad primum conſpectum redeuntis filii gaudio nimio exanimatam. Senatum prætores per dies aliquot ab orto uſq; ad occidentem ſolem in curia retinent, conſultantes quonam duce, aut quibus copiis reſiſti, uictoribus Pœnis poſſet. Priuſquam ſatis certa conſilia eſſent, repens alia nuntiatur clades, quattuor millia eqtum cum C. Centronio proprætore miſſa ad collegam a Seruilio conſule in Vmbria, quo poſt pugnam ad Thraſimenum auditam auerterant iter, ab Annibale circunuenta. Eius rei fama uarie homines affecit, pars, occupatis maiore ægritudine anis, leuem ex comparatione prioꝝ ducebant recentem equitum iacturá, pars non id, quod acciderat, per ſe æſtimare, ſed ut in affecto corpore quanuis leuis cauſſa magis, quam ualido grauior ſentiretur, ita tum ægræ & affectæ ciuitati quodcunq; aduerſi inciderit, non reꝝ magnitudine, ſed uiribus extennatis, quæ nihil, quod aggrauaret, pati poſſent, æſtimandum eſſe. Itaque ad remedium iádiu deſideratum, nec adhibitum, dictatorem dicendum ciuitas confugit, & quia & C O S. aberat, a quo dici poſſe uidebatur, nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat aut nũtium, aut literas mitti, nec dictatorem populus creare poterat, quod nunquam ante eam diem factũ erat, prodictatorem populus creauit Q. Fabium Maximum, & magiſtrum equitum M. Rufum Minutium, hiſq; negotium ab ſenatu datum, ut muros, turreſq; urbis firmarent, & præſidia diſponerent, quibus locis uideretur, ponteſq; reſcinderent fluminum, ac tum pro penatibus, pro urbe dimitandum eſſe, quando Italiam tueri nequiuiſſent. Annibal interim recto itinere per Vmbriam uſque ad Spoletum uenit, inde quum, perpopulato agro, urbem adortus eſſet oppugnare, cum magna cæde ſuoꝝ repulſus, & coniectans ex unius coloniæ, haud nimis proſpere tentatæ, uiribus, quanta moles Romanæ urbis eſſet, in agrum Picenum auertit iter, non copia ſolum omnis generis frugum abũdãtem, ſed refertum præda, quam effuſæ auidæq; hæ gentes rapiebant. Ibi per dies aliquot ſtatiua habita, refectuſq; miles, hybernis itineribus, ac paluſtri uia, prælioq; magis ad euentum ſecundo, quam leui ac facili affectus. Vbi ſatis qeti datum, præda ac populationibus magis, quam otio aut requie gaudentibus, profectus, Prætutianum, Adrianumq; agrum, Marſos inde, Marrucinoſq;, & Pelignos deuaſtat, circaq; arpos, & Luceriam proximam Appuliæ regionem Cn. Seruilius C O S. leuibus præliis cum Gallis actis, & uno oppido ignobili expugnato, poſteaquam de collega, & exercitus cæde audiuit, iam mœnibus patriæ metuens, ne abeſſet in diſcrimine extremo, ad urbem iter intendit. Q. Fabius Maximus dictator iteꝝ quo die magiſtratum iniit, uocato ſenatu, a diis orſus, quum edocuiſſet patres plus negligentia cærimoniaꝝ, auſpiciorumq; temeritate, atq; inſcitia peccatum a C. Flaminio conſule eſſe, quæq; piacula iræ deum eſſent, ipſos deos conſulendos eſſe, peruicit, ut, quod non ferme decernitur, niſi quum tetra prodigia nuntiata ſunt, decenuiri libros Sibyllinos adire iuberentur, qui, inſpectis fatalibus libris, retulerunt patribus, quod eius belli cauſſa uotum Marti foret, id non rite factum, deintegro atq; amplius faciendum eſſe, & Ioui ludos magnos, & ædes Veneri Erycinæ, ac deæ Menti uouendas eſſe, & ſupplicationem, lectiſterniumq; habendum, & uer ſacrum uouendum, ſi bellatum proſpere eſſet, reſq; publica in eodem, quo erat ante bellum, ſtatu permanſiſſet. Senatus quoniam Fabium belli cura occupatura eſſet, M. Aemylium prætorem ex collegii põtificum ſententia oía ea, ut mature fiant, curare iubet. His ſenatuſconſultis perfectis, L. Cornelius Lentulus pontifex maximus, conſulente collegio prætoꝝ, omnium primum populum conſulendum de uere ſacro cenſet, in iuſſu populi uoueri non poſſe. Rogatus in hæc uerba populus. Velitis, iubeatiſne hoc ſic fieri, ſi res Po. Romani Quiritium Romanoꝝ ad quinquennium proximum, ſicut uelim, eam, ſalua ſeruata erit hiſce duellis, datum donum duit Po. Romanus Quiritiũ, quod duellum Po. Romano cum Carthaginienſi eſt, quæq; duella cum Gallis ſunt, qui cis alpes ſunt, quod uer attulerit ex ſuillo, ouillo, caprino grege, quæq; prophana erunt, Ioui fieri, ex qua die ſenatus populuſque iuſſerit. Qui faciet, quando uolet, quaque lege uolet, facito, quomodo faxit, probe factum eſto, ſi id moritur, quod fieri oportebit, prophanum eſto, neque ſcelus eſto. Siquis rumpet occidetue inſciens, ne fraus eſto. Siquis clepſit, ne populo ſcelus eſto, neue cui cleptum erit. Si atro die faxit inſciens, probe factum eſto. Si nocte ſiue luce, ſi ſeruus, ſiue liber faxit, probe factum eſto. Si ante id ea ſenatus populuſque iuſſerit fieri, ac faxit, eo populus ſolutus liber eſto. Eiuſdem rei cauſſa ludi magni uoti æris C C XX X I I I. millibus, triente, præterea bubus Ioui C C C. multis aliis diuis bubus albis atq; cæteris hoſtiis. Votis rite nũcupatis, ſupplicatio edicta, ſupplicatumque iit cum coniugibus, ac liberis non urbana multitudo tantum, ſed

tum, ſed

tum,ſed agreſtium etiam, quos in aliqua ſua fortuna publica quoq; contingebat. Curatum lectiſternium,& per triduum habitum, decenuiris ſacrorum curantibus, & puluinaria in conſpectu fuere, Ioui & Iunoni unum, alterum Neptuno & Mineruæ, tertium Marti ac Veneri, quartum Apollini ac Dianæ, quintum Vulcano ac Veſtæ, ſextum Mercurio & Cereri. Tum ædes uota Veneri Erycinæ,ædemq; Fabius Max.dictator uouit, quia ita ex fatalibus libris edictum erat,ut is uoueret,cuius maximum imperium in ciuitate eſſet. Menti ædem Attilius prætor uouit.Ita rebus diuinis peractis,tum de bello req; p.dictator retulit,quibus quotue legionibus uictori hoſti obuiam eundum eſſet,patres cenſerent. Decretum,ut a Cn.Seruilio conſule exercitum acciperet, ſcriberet præterea ex ciuibus,ſociiſq; quantum equitum,ac peditum uideretur,cætera omnia ageret,faceretq;,ut e rep.duceret.Fabius duas legiones ſe adiecturum ad Seruilianum exercitum dixit,his per magiſtrum equitum ſcriptis,Tybur diem ad conueniendum edixit,edictoq; propoſito,ut quibus oppida caſtellaq; immunita eſſent,in loca tuta commigrarent,ex agris quoq; uti demigrarent omnes regionis eius, qua Annibal iturus eſſet,tectis prius incenſis,ac frugibus corruptis,necuius rei copia eſſet, ipſe uia Flaminia profectus obuiam conſuli exercituiq;,quum ad Tyberim circa Otriculum proſpexiſſet agmen,conſulemq; cum equitibus ad ſe progredientem,uiatorem miſit,qui conſuli nuntiaret,ut ſine lictoribus ad dictatorem ueniret, qui quum dicto paruiſſet, congreſſuſq; eorum ingentem ſpeciem dictaturæ apud ſocios, ciueſq;(uetuſtate iam prope oblitos eius imperii)feciſſet,literæ ab urbe allatæ ſunt,naues onetarias commeatum ab Hoſtia in Hiſpaniam ad exercitum portantes a claſſe Punica circa portum Conſanum captas eſſe. Itaq; extemplo C O S. Hoſtiam proficiſci iuſſus, nauibus, quæ ad urbem Romanam aut Hoſtiæ eſſent,completis milite ac naualibus ſociis, perſequi hoſtium claſſem,ac littora Italiæ tutari. Magna uis hominum conſcripta Romæ erat,libertini etiam,quibus liberi eſſent & ætas militaris in uerba iurauerant. Ex hoc urbano exercitu, qui minores quinque & triginta annis erant,nauibus impoſiti,alii,ut urbi præſiderent,relicti. Dictator, exercitu conſulis accepto a Fuluio Flacco legato,per agrum Sabinum Tybur,quo diem ad conueniendum edixerat nouis militibus uenit,inde Præneſte tranſuerſis tramitibus in uiam Latinam eſt regreſſus, unde,itineribus ſumma cum cura exploratis, ad hoſtem ducit,nullo loco,niſi quantum neceſſitas cogeret, fortunæ ſe cõmiſſurus. Quo primum die haud procul Arpis in conſpectu hoſtium poſuit caſtra,nulla mora facta,qn Pœnus educeret in aciem,copiamq; pugnandi faceret,ſed ubi quieta omnia apud hoſtes,nec caſtra ullo tumultu mota uidet,increpans quidem uictos tandem martios animos Romanorum,quia debellatum atq; conceſſum ei propalam de uirtute,ac gloria eſſet,in caſtra rediit, cæterum tacita cura animum incenſus,quod cum duce haudquaquam Flaminio Semprotioq; ſimili futura ſibi res eſſet, ac tum demum edocti malis Romani parem Annibali ducem quæſiſſent,& prudentiam quidem non uim dictatoris extemplo timuit, conſtantiamq; eius(hauddum expertus)agitare,ac tentare animũ, mouendo crebro caſtra,populandoq; in oculis eius agros ſociorum cœpit,& modo cito agmine e conſpectu abibat, modo repente in aliquo flexu uiæ,ſi excipere digreſſum in æquum poſſet,occultus obſiſtebat. Fabius per loca alta agmen ducebat, modico ab hoſte interuallo,ut neq; omitteret eum,neque congrederetur, caſtris,niſi quantum uſus neceſſario cogeret,tenebatur miles, pabulum,& ligna nec pauci petebant, nec paſſim,equitum leuiſq; armaturæ ſtatio compoſita inſtructaq; in ſubitos tumultus,& ſuo militi tuta omnia,& infeſta effuſis hoſtium populatoribus præbebat,neq; uniuerſo periculo ſumma rerum cõmittebatur,& parua momenta leuium certaminum ex tuto cœptorum,finitimorum receptu aſſueſaciebant territum priſtinis cladibus militem minus iam tandem aut uirtutis,aut fortunæ pœnitere ſuæ. Sed non Annibalem magis infeſtum tam ſanis conſiliis habebat,quã magiſtrum equitum,qui nihil aliud, quam quod non imperabat,moræ ad rempublicam præcipitandam habebat,ferox rapiduſq; in conſiliis,ac lingua ĩmodicus,primo iter paucos,deinde ad propalam in uulgus pro cunctatore ſegnem,pro cauto timidum affingens, uicina uirtutibus uitia compellabat, premendorũq; ſuperiorum arte(quæ peſſima ars nimis proſperis multorum ſucceſſibus creuit)ſeſe extollebat. Annibal ex Arpis in Samnium tranſit,Beneuẽtanum depopulatur agrum,Teleſiam urbem capit,iritat etiam de induſtria ducem,ſi forte accẽſum tot indignitatibus,cladibuſq; ſociorum,trahere ad æquũ certamen poſſit.Inter multitudinem ſociorum Italici generis,qui ad Thraſimenũ capti ab Annibale,dimiſſiq; fuerãt,tres Cãpani equites erãt,multis iam illecti donis,promiſſiſq; Annibalis ad conciliandos popularium animos,hi nũtiantes,ſi in Cãpaniam exercitum admouiſſet,Capuæ potiẽdæ copiam fore,quũ res maior,quam authores eſſent,dubiũ Annibalem,alterniſq; fidẽtem,ac diffidẽtem, tamen ut Campanos ex Samnio peteret,mouerunt. Monitos,ut etiam atq; etiam promiſſa rebus cõfirmarent,iuſſoſq; cum popularibus,& aliquibus principum redire ad ſe, dimiſit,ipſe imperat duci, ut ſe in agrum Caſinatem ducat, edoctus a peritis regionum, ſi eum ſaltum circuiſſet, exercitum Romanum ad opem ferendam ſociis intercluſurum. Sed Punicum abhorrens ab Latino nomen, Caſilinum pro Caſino ducem accipere fecit, auerſuſq; ab itinere per Aliſanum, Calatinumque, & Calenum agrum in campum Stellatem deſcendit, ubi quum montibus,fluminibuſq; clauſam re-

gionem circunſpexiſſet, uocatum ducem percunctatur, ubi terrarum eſſet, quum is Caſilini eo die manſurum eſſe dixiſſet, tum demum cognitus eſt error, & Caſinum longe inde alia regione eſſe, ſuirgiſq; cæſo duce, & ad reliquorum terrorem in crucem ſublato, caſtris communitis Maharbalem cum equitibus in agrum Falernum prædatum dimiſit, uſq; ad aquas Sinueſſanas populatio ea peruenit. Ingentem cladem, fugam tamen, terroremq; latius Numidæ fecerunt, nec tamen terror, quum omnia bello flagrarent, fide ſocios dimouit, uidelicet quia iuſto, & moderato regebantur imperio, nec abnuebant, quod unum uinculum fidei eſt, melioribus parere. Vt uero ad Vulturnū flumen caſtra ſunt poſita, exurebaturque amœniſſimus Italiæ ager, uillæq; paſſim incendiis fumabant, per iuga Maſſici montis Fabio ducente, prope de integro eſt orta ſeditio, ac duces ſeditionis accêſi quidam, fuerat enim ſilentium per paucos dies, quia, quum celerius ſolito ductum agmen fuiſſet, feſtinari ad prohibēdam populationibus Campaniam crediderant, ut uero in extrema iuga Maſſici montis uentū eſt, hoſteſq; ſub oculis erant, Falerni agri, colonorumq; Sinueſſæ tecta urentes, nec ulla erat mentio pugnæ, Spectatumne huc, inquit Minutius, ad rem fruendam oculis, ſociorum cædes, & incendia uenimus? nec ſi nullius alterius nos, ne ciuium quidem horum pudet? quos in Sinueſſam colonos patres noſtri miſerunt, ut ab Samnite hoſte tuta hæc ora eſſet, quam non uicinus Samnis urit, ſed Pœnus aduena ab extremis orbis terrarum terminis noſtra cunctatione, & ſecordia iam huc progreſſus. Tātum (pro dolor) degeneramus a parentibus noſtris, ut præterquam, quod per oram illi ſuam Punicas uagari claſſes dedecus eſſe imperii ſui duxerint, eam nos nunc plenam Numidarum hoſtium, ac Maurorū iam factam uideamus? Qui modo Saguntum oppugnari indignando non homines tantum, ſed fœdera, & deos ciebamus, tendentem ad mœnia Romanæ coloniæ Annibalem lenti ſpectamus. Fumus ex incendiis uillarum, agrorumq; in oculos atq; ora uenit, ſtrepunt aures clamoribus plorantium ſociorum, ſæpius nos quam deorum inuocantium opem, nos hic pecorum more per æſtiuos ſaltus, deuioſq; colles exercitū ducimus, conditi nubibus ſyluiſq;. Si hoc modo peragrando cacumina, ſaltuſq;, Furius recipere urbem a Gallis uoluiſſet, quo hic, nouus Camillus, nobis dictator unicus in rebus afflictis quæſitus, Italiam ab Annibale recuperare parat, Gallorum Roma eſſet, quam uereor ne, ſic cunctantibus nobis, Annibali, ac Pœnis toties ſeruauerint maiores noſtri. Sed uir, ac uere Romanus, quo die dictatorem eum ex authoritate patrum iuſſuq; populi dictum Veios allatus eſt nuntius, quū eſſet ſatis altum Ianiculum, ubi ſedens proſpectaret hoſtem, deſcendit in æquum, atq; illo ipſo die media in urbe, qua nunc buſta Gallorum ſunt, & poſtero die citra Gabios cecidit Gallorum legiones. Quid poſt multos annos, quum ad furcas Caudinas ab Samnite hoſte ſub iugum miſſi ſumus, utrum tandem L. Papyrius Curſor iuga Samnii perluſtrando, an Luceriam premens obſidendo, & laceſſendo uictorem hoſtem, depulſum ab Romanis ceruicibus iugum ſuperbo Samniti impoſuit? modo conſuli Luctatio quæ alia res, quam celeritas uictoriam dedit? quod poſtero die, quam hoſtē uidit, claſſem grauem commeatibus, impeditam ſuo & ipſam inſtrumenro atq; apparatu oppreſſit. Stultitia eſt ſedendo, aut uotis debellari credere poſſe, armari copias oportet, & deducendas in æquum, ut uir cum uiro congrediaris. Audendo agendoq; res Romana creuit, non his ſenſibus, cōſiliiſue, quæ timidi cauta uocant. Hæc uelut concionanti Minutio circunfundebatur tribunorum equitumq; Romanorum multitudo, & ad aures quoq; militum dicta ferocia uoluebātur, ac ſi militaris ſuffragii eſſet res, haud dubie ferebant Minutium Fabio duci prælaturos. Fabius pariter in ſuos haud minus, quam in hoſtes intentus, prius ab aliis inuictum animum præſtans, quanquam probe ſcit, non in caſtris modo ſuis, ſed iam etiam Romæ ſuam cunctationem infamem eſſe, obſtinatus tamen eodem conſiliorum tenore æſtatis reliquum extraxit, ut Annibal deſtitutus ab ſpe ſumma appetiti certaminis iam hybernis locum ſpectaret, quia ea regio præſentis erat copiæ, non perpetuæ, arbuſta, uineæq;, & conſita omnia magis amoenis, quam neceſſariis fructibus. Hac per exploratores relata fama Fabio, quum ſatis ſciret per eaſdem anguſtias, quibus intrauerat Falernum agrum, rediturum, Gallicanum montem, & Caſilinum occupat modicis præſidiis, quæ urbs Vulturno flumine dirempta, Falernum a Campano agro diuidit, ipſe iugis iiſdem exercitum reducit, miſſo exploratū cū CCCC. equitibus ſociorum L. Hoſtilio Mancino, qui ex turba iuuenum audientium ſæpe ferociter concionantem magiſtrum equitum, progreſſus primo exploratoris modo, ut ex tuto exploraret hoſtem, ubi uagos per uias paſſim Numidas uidit, per occaſionem etiam paucos occidit, extemplo occupatus certamine eſt animus, exciderunt q; præcepta dictatoris, qui, quantum tuto poſſet, progreſſum prius recipere ſeſe iuſſerat, quam in conſpectum hoſtium ueniret. Numidæ alii atq; alii occurſantes, refugienteſq; ad caſtra prope ipſum cum fatigatione equorum, atq; hominum pertraxere. Inde Cartalo, penes quem ſumma equeſtris imperii erat, concitatis equis, inuectus, quum, priuſquam ad coniectū teli ueniret, auertiſſet hoſtem, quinque millia ferme continenti curſu ſecutus eſt fugientes Mancinus, poſteaquam nec hoſtem deſiſtere ſequi, nec ſpem uidit fugiendi eſſe, cohortatus ſuos in prælium rediit, omni parte uirium impar. Itaq; ipſe, & delecti equum circunuenti occidunt, cæteri effuſo rurſus curſu Cales primum, inde prope inuiis collibus ad dictatorē refugerūt. Eo forte die Minutius ſe

coniunxerat

coniunxerat Fabio, miſſus ad firmãdum præſidio ſaltum, qui ſuper Tarracinam in arctas coactus ſauces imminet mari, ne immunito Appiæ limite Pœnus peruenire in agrum Romanum poſſet. Coniunctis exercitibus dictator, ac magiſter equitum caſtra in uiam deferunt, qua Annibal ducturus erat, duo inde millia hoſtes aberant. Poſtero die Pœni, quod uiæ inter bina caſtra erat, agmine compleuere, quum Romani ſub ipſo conſtitiſſent uallo, haud dubie æquiore loco, ſucceſſit tamen Pœnus cum expeditis equitibus, atq; ad laceſſendum hoſtem raptim & procurſando, recipiendoq; ſeſe pugnauere. Reſtitit ſuo loco Romana acies, lenta pugna & ex dictatoris magis, quam Annibalis fuit uoluntate. Ducenti ex Romanis, DCC. hoſtium cecidere. Incluſus inde uideri Annibal, & ad Caſilinum obſeſſus, quum Capua & Samnium, & tantum a tergo diuitum ſociorum Romanis commeatus ſubueheret, Pœnus contra intra Formiana ſaxa, ac Linterni harenas, ſtagnaq; per horrida ſitu hybernaturus eſſet. Nec Annibalem ſefellit ſuis ſe artibus peti, itaq; quum per Caſilinum euadere non poſſet, petendiq; montes, & iugum Calliculæ ſuperandum eſſet, necubi Romanus incluſum uallibus agmen aggrederetur, ludibrium oculorum, ſpecie terribile, ad fruſtrandum hoſtem cõmentus, principio noctis furtim ſuccedere ad montes ſtatuit. Fallacis conſilii talis apparatus fuit, faces undiq; ex agris collectæ, faſceſq; uirgarum, atq; arida ſarmẽta præligantur cornibus boum, quos domitos indomitoſq; multos inter cæteram agreſtem prædam agebat. Ad duo millia ferme boum effecta, Aſdrubaliq; negocium datum, ut primis tenebris noctis id armentum, accenſis cornibus, ad montes ageret, maxime, ſi poſſet, ſuper ſaltus ab hoſte inſeſſos. Primis tenebris ſilentio mota caſtra, boues aliquanto ante ſigna acti, ubi ad radices montium, uiaſq; anguſtas uentum eſt, ſignum extemplo datur, ut accenſis cornibus armenta in aduerſos concitentur montes, & metus ipſe relucentis flammæ ex capite, calorq; iam ad uiuum, ad imaq; cornuum adueniens, uelut ſtimulatos furore, agebat boues. Quo repente diſcurſu, haud ſecus quam ſyluis, montibuſq; accenſis, omnia circum uirgulta ardere, capitũq; inquietatio excitans flammam, hominum paſſim diſcurrentium ſpeciem præbebat. Qui ad tranſitus ſaltus inſidendos locati erant, ubi in ſummis montibus, ac ſuper ſe quoſdam ignes conſpexerunt, circumuentos ſe eſſe rati, præſidio exceſſere, qua ingens emicabat flamma, uelut tutiſſimum iter, petentes ſumma montium iuga, tum in quoſdam boues palantes a ſuis gregibus inciderunt, & primo, quum procul cernerent, ueluti flammas ſpirantium miraculo attoniti, conſtiterunt, deinde, ut humana apparuit fraus, tum uero inſidias rati eſſe, cum multo maximoq; ſtrepitu concitant ſe in fugam, leuiq; armaturæ hoſtium incurrere. Cæterum nox, æquato timore, neutros pugnam incipientes ad lucem tenuit, interea toto agmine Annibal traducto per ſaltum, & quibuſdam in ipſo ſaltu hoſtium oppreſſis, in agro Aliſano poſuit caſtra. Hunc tumultum ſenſit Fabius, cæterum & inſidias eſſe ratus, a nocturno utiq; abhorrens certamine, ſuos munimento tenuit. Luce prima ſub iugo montis prælium fuit, quo intercluſam a ſuis leuem armaturam facile (etenim numero aliquantulum præſtabant) Romani ſuperaſſent, niſi Hiſpanorum cohors ad idipſum remiſſa ab Annibale præueniſſet, ea aſſuetior montibus, & ad concurſandum inter ſaxa rupeſq; aptior, ac leuior tum uelocitate corporum, tum armorum habitu, campeſtrem hoſtem grauem armis, ſtatariumq;, pugnæ genere facile eluſit. Ita haudquaquam pari certamine digreſſi, Hiſpani fere omnes incolumes, Romani, aliquot ſuis amiſſis, in caſtra contenderunt. Fabius quoq; mouit caſtra, tranſgreſſuſq; ſaltum ſuper Aliſas loco alto ac munito conſedit, tum per Samnium Romam ſe petere ſimulans Annibal, uſq; in Pelignos populabundus rediit. Fabius mediis inter hoſtium agmen, urbemq; Romã iugis ducebat, nec abſiſtens, nec cõgrediens, ex Pelignis Pœnus flexit iter, retroq; Appuliam repetens. Gleremum peruenit ad urbem, metu, quia collapſa pars mœnium erat, a ſuis deſertam. Dictator in Larinati agro caſtra cõmuniit, inde ſacrorum cauſſa Romam reuocatus, non imperio modo, ſed conſilio etiam ac prope precibus agens cum magiſtro eqtum, ut plus conſilio, quã fortunæ confidat, & ſe potius ducem, quã Sempronium Flaminiũq; imitetur, ne nihil actum cenſeret, exacta prope æſtate per ludificationẽ hoſtis, medicos quoq; plus interdũ quiete, quam mouẽdo atq; agendo proficere, haud paruam rem eſſe a toties uictore hoſte uinci deſiſſe, & a continuis cladibus reſpiraſſe. Hoc nequiq̃ præmonito magiſtro eqtum, Romam eſt profectus. Principio æſtatis, quo hæc gerebãt, in Hiſpania quoq; terra mariq; cœptũ bellum eſt. Aſdrubal ad eum nauium numeꝝ, quẽ a fratre inſtructum paratũq; acceperat, decem adiecit, quadraginta nauium claſſem Himilconi tradit, atq; ita Carthagine ꝓfectus nauibus prope terram, exercitũ in littore ducebat, paratus confligere, quacunq; parte copiaꝝ hoſtis occurriſſet. Cn. Scipioni, poſteaq̃ mouiſſe ex hybernis hoſtem audiuit, primo idem conſilii fuit; deinde minus terra, propter ingẽtem famam nouorum auxilioꝝ, concurrere auſus, delecto milite in naues impoſito, quinq; & triginta nauium claſſe ire obuiam hoſti pergit. Altero a Tarracone die ad ſtationem XX. millia paſſuum diſtantem ab oſtio peruenit amnis Iberi, inde duæ Maſſilienſiũ ſpeculatoriæ miſſæ retulerunt claſſem Punicam ſtare in oſtio fluminis, caſtraq; in ripa poſita, itaq; ut improuidos incautoſq; uniuerſo ſimul effuſo terrore opprimeret, ſublatis anchoris ad hoſtẽ uadit. Multas & locis altis poſitas, turres Hiſpania habet, quibus & ſpeculis, & propugnaculis aduerſus latrones utuntur, inde primo conſpectis hoſtium nauibus,

datum ſignum Aſdrubali eſt,tumultuſq; prius in terra & caſtris,quam ad mare & ad naues eſt ortus Nondum aut pulſu remorum,ſtrepituq; alio nautico exaudito,aut aperientibus claſſem promontoriis,quum repēte alius ſuper alium ab Aſdrubale miſſus , quietos uagoſq; in littore,in tentoriis ſuis, nihil minus quam hoſtem , aut prælium eo die expectantes,conſcendere naues propere,atq; arma capere iubet,claſſem Romanam iam haud procul a portu eſſe.Hoc equites dimiſſi paſſim imperabant, mox Aſdrubal ipſe cum omni exercitu aderat,uarioq; omnia tumultu ſtrepunt,ruentibus in naues ſimul remigibus , militibuſq;,fugientium magis e terra,quam in pugnam euntium modo. Vixdum omnes conſcenderant ,quum alii reſolutis loris , ut anchoram euellerent , alii,nequid teneat anchora,lora,incidunt , raptimq; omnia præpropere agendo militum apparatu nautica miniſteria impediuntur , trepidatione nautarum capere ,& aptare arma miles prohibebatur . Et iam Romanus nō appropinquabat modo,ſed direxerat etiam in pugnam naues,itaq; non ab hoſte & prælio magis Poeni,quam ſuometipſi tumultu turbabantur,& tentata uerius pugna,quam inita in fugam auerterunt claſſem , & quum auerſi,ac diuerſo late agmine a tam multis ſimul uenientibus haud ſane impenetrabiles eſſent,in littus paſſim naues egerunt,atq; alii uadis,alii ſicco littore excepti , partim armati, partim inermes ad inſtructam per littus aciem ſuorum perfugere , duæ tamen primo concurſu captæ erant Punicæ naues , quattuor ſuppreſſæ.Romani,quanquam terra hoſtium erat , armatamque aciem toto prætentam in littore cernebant , haud cunctanter tamen inſecuti trepidam hoſtium claſſem,naues omnes , quæ non aut perfregerant proras littore illiſas , aut carinas fixerant uadis,religatas puppibus in altum extraxere , ad V.& XX. naues ex XXX. cœpere . Neq; id pulcherrimum eius uictoriæ fuit,ſed quod una leui pugna toto eius oræ mari potiti erant,itaq; ad onuſtam claſſem profecti,aſcenſu a nauibus in terram facto , quum urbem ui cœpiſſent,captamq; diripuiſſent,Carthaginem inde petunt,atq; omnem agrum circa depopulati , poſtremo tecta quoq; coniuncta muro , portiſq; incenderunt , inde iam præda grauis ad Longunticam peruenit claſſis,ubi uis magna ſparti fuit, ad rem nauticam collecta ab Aſdrubale,quod ſatis in uſum fuit ſublato , cæterum omne incenſum eſt.Nec continentis modo proiectas oras prætervecta , ſed in Ebuſum inſulam tranſmiſſum, ubi urbe , quæ caput inſulæ eſt,biduum nequiquam ſummo labore oppugnata , ubi in ſpem irritam fruſtrari tempus animaduerſum eſt,ad populationem agri uerſi,direptis aliquot incenſiſq; uicis , maiore quam ex continenti præda parta,quum in naues ſeſe recepiſſent,ex Balearibus iſulis legati pacem petentes ad Scipionem uenerunt,inde flexa retro claſſis,reditumq; in citeriora prouinciæ , quo omnium populorum,qui ad Iberum incolunt,multorum & ultimæ Hiſpaniæ legati concurrerunt . Sed qui uere ditionis imperiiq; Romani facti ſunt,obſidibus datis , amplius populi fuerunt centum uiginti.Igitur terreſtribus quoq; copiis ſatis fidens Romanus,uſq; ad ſaltum Caſtulonenſem eſt ꝓgreſſus,Aſdrubal in Luſitaniam ac propius Oceanum conceſſit.Quietum inde fore uidebatur reliquum æſtatis tempus , fuiſſetq; per Pœnum hoſtem,ſed præter quam quod ipſorum Hiſpanorum inquieta,auidaq; in nouas res ſunt ingenia,Mandonius uir nobilis,qui antea Ilergetum regulus fuerat,poſteaquam Romani a ſaltu receſſere ad maritimā oram,concitis popularibus , in agrum pacatum Romanorum ſociorum ad populandum uenere.Aduerſus eos tribus millibus cum expeditis auxiliis a Scipione miſſis,leui certamine , ut tumultuariam manum , fudere,multis occiſis,quibuſdam captis, magna pars armis exuta . Hic tamen tumultus cedentem ad Oceanum Aſdrubalem cis Iberum ad ſocios tutandos retraxit . Caſtra punica in agro Ilercaonenſium , caſtra Romana ad nouam claſſem erant,quum fama repens alio uertit bellum . Celtiberi principes , qui regionis ſuæ legatos obſideſq; dederant Romanis,nuntio miſſo a Scipione exciti arma capiunt , prouinciamq; Carthaginienſium ualido exercitu inuadunt , tria oppida ui expugnant,inde cum ipſo Aſdrubale duobus præliis egregie pugnantes XV.millia hoſtium occiderūt,quattuor millia cum multis militaribus ſignis capiunt. Hoc ſtatu rerum in Hiſpania P. Scipio in prouinciam uenit , prorogato poſt conſulatum imperio a ſenatu , miſſus cum X X X. longis nauibus , & octo millibus militum , magnoq; commeatu adiecto . Ea claſſis , ingens agmine onerariarum , procul uiſa,cum magna lætitia ciuium ſociorumq; portum Tarraconis ex alto tenuit . Ibi milite expoſito , profectus Scipio fratri coniūgitur,ac deinde communi animo , conſilioque gerebant bellum . Occupatis igitur Carthaginienſibus Celtiberico bello, haud cunctanter Iberum tranſgrediuntur , nec ullo uiſo hoſte Saguntum pergunt ire , quod ibi obſides totius Hiſpaniæ cuſtodiæ traditos ab Annibale fama erat modico in arce cuſtodiri præſidio, id unum pignus inclinatos ad Romanam ſocietatem omnium Hiſpaniæ populorum animos morabatur , ne ſanguine liberorum ſuorum culpa defectionis lueretur . Eo uinculo Hiſpaniam uir unus ſolertia magis , quam fideli conſilio exoluit . Acedux erat Sagunti , nobilis Hiſpanus fidus ante Pœnis,tum , qualia pleraq; ſunt barbarorum ingenia , cum fortuna mutauerat fidem , cæterum tranſfugam ſine magnæ rei proditione uenientem ad hoſtes,nihil aliud,quam unum uile atq; infame corpus eſſe ratus,id agebat,ut quāmaximum emolumentum nouis ſociis eſſet. Circumſpectis igiť oībus, quæ fortuna poteſtatis eius poterat facere,obſidibus potiſſimū tradēdis animū adiecit,eā unam rem

maxie

maxime ratus conciliaturam Romanis principum Hiſpaniæ amicitiam. Sed quum iniuſſu Boſtaris præfecti ſciret nihil obſidum cuſtodes facturos eſſe, Boſtarem ipſum arte aggreditur. Caſtra extra urbem in ipſo littore habebat Boſtar, ut aditum intercluderet ex portu Romanis, ibi eum in ſecretum abductum, uelut ignorantem, monet, in quo ſtatu ſit res, metum continuiſſe ad eam diem Hiſpanorum animos, quia procul Romani abeſſent, nunc cis Iberum caſtra Romana eſſe, arcem tutam p̄fugiumq; nouas uolentibus res, itaq;, quos metus non teneat, beneficio & gratia deuinciendos eſſe. Miranti Boſtari percunctantiq;, quodnam id ſubitum tantæ rei donum poſſit eſſe, obſides, inquit, in ciuitates remitte, id priuatim parentibus, quorum maximum nomen in ciuitatibus eſt, ſuis, & publice populis gratum erit. Vult ſibi quiſq; credi, & habita fides ipſam plerunq; obligat fidem. Miniſterium reſtituendorum domos obſidum mihimet depoſco, ipſe, ut opera quoq; impenſa conſilium adiuuem meum, & rei ſuapte natura gratæ, quantam inſuper gratiam poſſim, adiiciam. Homini non ad cætera Punica ingenia callido ut perſuaſit, nocte clam progreſſus ad hoſtium ſtationes, conuentis quibuſdam auxiliaribus Hiſpanis, & ab iis ad Scipionem perductus, quid afferret, exprimit, fide accepta dataq;, ac loco ac tempore conſtituto ad obſides tradendos, Saguntum redit, diem inſequentem abſumpſit cum Boſtare, mandatis ad rem gerendam accipiendis, dimiſſus, quum ſe nocte iturum, ut cuſtodias hoſtium falleret, conſtituiſſet, ad compoſitam cum iis horam, excitatis cuſtodibus puerorum, profectus, ueluti ignarus, in præparatas ſua fraude inſidias ducit. In caſtra Romana perducti, cætera omnia de reddendis obſidibus, ſicut cum Boſtare conſtitutum erat, acta per eundem ordinem, quaſi Carthaginienſium nomine ſic agerentur. Maior aliquãto Romanorum gratia fuit in re pari, quam quanta futura Carthaginienſium fuerat, illos enim graues ſuperboſq; in rebus ſecundis expertos fortuna & timor mitigaſſe uideri poterat, Romanus primo aduentu, incognitus ante, a re clementi liberaliq; initium fecerat, & Acedux uir prudẽs haud fruſtra uidebatur ſocios mutaſſe. Itaq; ingenti conſenſu ad defectionem omnes ſpectare, armaq; extemplo mota forent, ni hyems, quæ Romanos quoq; & Carthaginienſes concedere in tecta coegit, interueniſſet. Hæc in Hiſpania quoq; ſecunda æſtate Punici belli geſta, quum in Italia paululum interualli cladibus Romanis ſolers cunctatio Fabii feciſſet, quæ ut Annibalem non mediocri ſollicitum cura habebat, tãdem eum militiæ magiſtrum delegiſſe Romanos cernentem, qui bellum ratione, non fortuna gereret, ita cõtempta erat inter ciues armatos pariter togatoſq;, utiq; poſteaquam abſente eo temeritate magiſtri equitum, læto, ut uerius dixerim, quam proſpero euentu pugnatum fuerat. Acceſſerant duæ res ad augendam inuidiam dictatoris, una fraude ac dolo Annibalis, quod quum a profugis ei monſtratus ager dictatoris eſſet, omnibus circa ſolo æquatis, ab eo uno ferrum ignemq;, & uim omnem hoſtium abſtineri iuſſit, ut occulti alicuius pacti ea merces uideri poſſet, altera ipſius facto, primo forſitan dubio, quia non expectata in eo ſenatus authoritas eſt, ad extremum haud ambigue in maximam laudem uerſo, in permutandis captiuis, quod, ſicut primo Punico bello factum erat, conuenerat inter duces Romanos Pœnumq;, ut quæ pars plus reciperet, quam daret, argenti pondo bina, & ſelibras in militem præſtaret, CCXLVII. quum plures Romanus, quam Pœnus recepiſſet, argentumq; pro eis debitum, ſæpe iactata in ſenatu re, quoniam non conſuluiſſet patres, tardius rogaretur, inuiolatum ab hoſte agrum, miſſo Romam filio, uændidit, fidemq; publicam impendio priuato exoluit. Annibal pro Geryonis mœnibus, cuius urbis capte atq; incenſæ a ſe in uſum horreorum pauca reliquerat tecta, ſtatiua habebat, inde frumentatum duas exercitus partes mittebat, cum tertia ipſe expedita in ſtatione erat, ſimul caſtris præſidio, & circunſpectans necunde impetus in frumentatores fieret. Romanus tunc exercitus in agro Larinati erat, præerat Minutius magiſter equitum, profecto, ſicut ante dictum eſt, ad urbem dictatore. Cæterum caſtra, quæ in monte alto ac tuto loco poſita fuerunt, iam in planum deferuntur, agitabanturq; pro ingenio ducis conſilia callidiora, ut impetus aut in frumentatores palantes, aut in caſtra relicta cum leui manu præſidioq; fieret. Nec Annibalem fefellit, cum duce mutatam eſſe belli rationem, & ferocius quam conſultius rem hoſtes geſturos. Ipſe autem, quod minime quis crederet, quum hoſtis propius eſſet, tertiam partem militum frumentatum, duabus retentis in caſtris, dimiſit, deinde caſtra ipſa propius hoſtem mouit, duo ferme a Geryone millia, in tumulum hoſti conſpectum, ut intentum ſciret eſſe ad frumentatores, ſiqua uis fieret, tutãdos. Propior inde ei atq; ipſis iminens Romanorum caſtris tumulus apparuit, ad quem capiẽdum, ſi luce palam iretur, quia haud dubie hoſtibus breuiore uia præuentus eſſet, nocte clam miſſi Numidæ cœperunt, quos tenentes locum contẽpta paucitate Romani poſtero die quũ eieciſſent, ipſi eo transferunt caſtra Tum itaq;, ut exiguum ſpatii uallũ a uallo aberat, & idipſum tot prope compleuerat Romana acies, ſimul & per auerſa caſtra a caſtris Annibalis equitatus cum leui armatura emiſſus in frumentatores late cædem fugamq; hoſtium palantium fecit. Nec acie certare Annibal auſus, quia tanta paucitate uix caſtra, ſi oppugnarentur, tutari poterat, iamq; artibus Fabii pars exercitus aberat, iam ferme ſedendo & cunctando bellum gerebat, receperatq; ſuos in priora caſtra, quæ pro Geryonis mœnibus erant. Iuſta quoq; acie, & collatis ſignis dimicatum q̄dam authores ſunt, primo cõcurſu Pœnũ uſq; ad

caſtra fuſum, inde eruptione facta repente uerſum terrorem in Romanos, Numerii Decimi Samnitis deinde aduentu prælium reſtitutum, hunc principem genere ac diuitiis non Bouiani modo, unde erat, ſed toto Samnio, iuſſu dictatoris octo millia peditum & equites ducentos adducẽtẽ in caſtra, ab tergo quum apparuiſſet Annibali, ſpem parti utriq; tribuiſſe noui ſubſidii, tumq; Fabio ab Roma ueniente Annibalem inſidiarum quoq; aliquid timentem recepiſſe ſuos, Romanum ĩſecutum, adiuuante Samnite, duo caſtella eo die expugnaſſe. Sex millia hoſtium cæſa, quinq; admodum Romanorum nuntiatum eſt, tamen in tam pari prope clade fama egregiæ uictoriæ cum uanioribus literis magiſtri equitum Romam perlata. De iis rebus perſæpe & in ſenatu, & in concione actum eſt, quum læta ciuitate dictator unus nihil nec famæ, nec literis crederet, ut ſi uera omnia eſſent, ſecunda ſe magis quam aduerſa timere diceret, tum M. Metellus tribunus plebis, id unum enimuero ferendum eſſe negat, non præſentem ſolum dictatorem obſtitiſſe rei bene gerendæ, ſed abſentem etiam geſtæ obſtare, & in ducendo bello ſedulo tempus terere, quo diutius in magiſtratu ſit, ſoluſq; & Romæ & in exercitu imperium habeat, quippe conſulum alterum in acie cecidiſſe, alterum ſpecie claſſis Punicæ perſequendæ procul ab Italia ablegatum, duos prætores Sicilia atq; Sardinia occupatos, quarum neutra hoc tempore prouincia prætore egeat, M. Minutium magiſtrum equitum, ne hoſtem uideret, ne quid reip. gereret, prope in cuſtodia habitum. Itaq; Hercule non Samnium modo, quo iam tanquam trans Iberum agro Pœnis conceſſum ſit, ſed Campanum Calenumq; & Falernum peruaſtatos eſſe, ſedente Caſilini dictatore, & legionibus Populi Romani agrum ſuum tutãte, exercitum cupientem pugnare, & magiſtrum equitum clauſos prope intra uallum retentos, tanquam hoſtibus captiuis arma adempta, tandem ut abſceſſerit inde dictator, ut obſidione liberatos extra uallum egreſſos fudiſſe ac fugaſſe hoſtes, quas ob res, ſi antiquus animus plebi Romanæ eſſet, audacter ſe laturum fuiſſe de abrogando Q. Fabii imperio, nunc modicam rogationem promulgaturum de æquando magiſtri equitum & dictatoris iure, nec tamen ne ita quidem prius dimittendum ad exercitum Q. Fabium, quam conſulem in locum C. Flaminii ſuffeciſſet. Dictator concionibus ſe abſtinuit in actione minime popularis, nec in ſenatu quidem ſatis æquis auribus audiebatur tunc, quum hoſtem extolleret uerbis, bienniiq; clades per temeritatem atq; inſcitiam ducum acceptas referret, magiſtroq; equitum, quod contra edictum ſuum pugnaſſet, rationem diceret reddendam eſſe, ſi penes ſe ſumma imperii conſiliiq; ſit, propediem effecturum, ut ſciant homines, bono imperatori haud magni fortunam momẽti eſſe, mentem rationemq; dominari, ſe ſæuo tempore, & ſine ignominia ſeruaſſe exercitum, quam multa millia hoſtium occidiſſe, ducere maiorem gloriam eſſe. Huius generis orationibus fruſtra habitis, & conſule creato M. Attilio Regulo, ne præſens de iure Imperii dimicaret, pridie quam rogationis ferendæ dies adeſſet, nocte ad exercitum abiit. Luce orta, quum plebis concilium eſſet, magis tacita inuidia dictatoris, fauorq; magiſtri equitum animos uerſabat, quam ſatis audebant homines ad ſuadẽdum, quod uulgo placebat, prodire, & fauore ſuperante, authoritas tamen deerat rogationi. Vnus inuentus eſt ſuaſor legis C. Terentius Varro, qui priore anno prætor fuerat, loco non humili ſolum, ſed etiam ſordido ortus, patrem lanium fuiſſe ferunt, ipſum inſtitorem mercis, filioq; hoc ipſo in ſeruili eius artis miniſterio uſum. Is iuuenis ubi, ex eo genere quæſtus pecunia a patre relicta, animũ ad ſpem liberalioris fortunæ adiecit, togaq; & forum placuere, proclamando pro ſordidis hominibus, cauſſiſq; aduerſus rem & famam bonorum, primum in notitiam populi, deinde ad honorem peruenit, quæſtura quoq; & duabus ædilitatibus, plebeia & curuli, poſtremo & prætura perfunctus, iam ad conſulatus ſpem quum attolleret animos, haud parum callide auram fauorabilis populi ex dictatoria inuidia petit, ſicq; plebis unus gratiam tulit. Omnes eam rogationem, quiq; Romæ, quiq; in exercitu erant, æqui atq; iniqui, præter ipſum dictatorem, in contumeliam eius latã acceperunt, ipſe, qua grauitate animi criminantes ſe ad multitudinem inimicos tulerat, eadem & populi in ſe ſæuientis iniuriam tulit, acceptiſq; in ipſo itinere literis ſenatusconſulti de æquato imperio, ſatis fidens haudquaquam cum imperii iure artem imperandi æquatam, cũq; inuicto a ciuibus hoſtibuſq; animo ad exercitum rediit. Minutius uero quum iam ante uix tolerabilis fuiſſet ſecũdis rebus ac fauore uulgi, tum utiq; ĩmodice ĩmodeſteq; non Annibale magis uicto a ſe, quam Fabio gloriari, illum in rebus aſperis unicum ac parem ducẽ quæſitum Annibali maiorẽ minori, dictatorẽ magiſtro equitum, quod nulla memoria habeat annalium, iuſſu populi æquatum in eadẽ ciuitate, in qua magiſtri equitum uirgas ac ſecures dictatoris timere atq; horrere ſoliti ſunt, in tantum ſuam felicitatem uirtutẽq; enituiſſe, ergo ſecuturũ ſe fortunam ſuam, ſi dictatoris cunctatio in ſegnitie (deorũ hominũq; iudicio damnata) perſtaret. Itaq; quo die primum congreſſus eſt cum Fabio, ſtatuendum primum omnium eſſe ait, quẽadmodum imperio adæquato utantur, ſe optimum ducere, aut diebus alternis, aut ſi maiora interualla placerent, partitis tẽporibus alterius ſũmum ius imperiumq; eſſe, ut par hoſti nõ ſolum cõſilio, ſed uiribus etiam eẽt, ſiquam occaſionẽ rei gerẽdæ habuiſſet. Q. Fabio haudquaq̃ id placere, omnia enim fortunam habituram quæcunq; temeritas collegæ habuiſſet, ſibi communicatum cum illo, ſed non ademptum imperium eſſe, itaq; ſe nunquam uolentem parte, qua poſſet, rerum conſilio gerẽdarum ceſſurum,

ceſſurum,nec ſe tempora aut dies imperii cum eo,ſed exercitus diuiſurum,ſuiſq; conſiliis,quoniam omnia non liceret,quæ poſſet ſeruaturum. Ita optinuit,ut legiones,ſicut C O S S. mos eſſet,inter ſe diuiderent,prima & quarta Minutio,ſecunda & tertia Fabio euenerunt,item equites pari numero, ſociumq;,& Latini nominis auxilium diuiſerunt, caſtris ſe quoq; ſeparari magiſter equitum uoluit. Duplex inde Annibali gaudium fuit, neq; enim quicquam eorum,quæ apud hoſtes gerebãtur,eum fallebat,& profugis multa indicantibus,& per ſuos explorantem, nam & liberam Minutii temeritatem ſe ſuo modo capturum,& ſolertiæ Fabii dimidium uirium deceſſiſſe.Tumulus erat inter caſtra Minutii & Pœnorum, qui eum occupaſſet, haud dubie iniquiorem erat hoſti locum facturus, eum non tam capere ſine certamine uolebat Annibal,quanquam id operæ pretium erat,quam cauſſam certaminis cum Minutio,quem ſemper occurſurum ad obſiſtendum ſatis ſciebat,& contra iturum.Ager omnis medius erat prima ſpecie inutilis inſidiatori,quia non modo ſyluestre quicquam, ſed ne ue pribus quidem ueſtitum habebat,re ipſa natus detegendis inſidiis eo magis, quod in nuda ualle nulla talis fraus timeri poterat,& erant in anfractibus cauæ rupes, ut quædam earum ducenos armatos poſſent capere,in has latebras,quot quenq; locum apte inſidere poterant,quinq; millia conduntur peditum equitumq;.Necubi tamen aut motus alicuius temere egreſſi, aut fulgor armorum fraudem in ualle tam aperta detegeret,miſſis paucis prima luce ad capiendum,quem ante diximus, tumulum,auertit oculos hoſtium.Primo ſtatim conſpectu contempta paucitas,ac ſibi quiſq; depoſce re pellendos inde hoſteis,ad locum capiendum. Dux ipſe inter ſtolidiſſimos ferociſſimoſq; ad arma uocat,& uanis animis, & minis increpat hoſtem,principio leuem armaturam dimittit, deinde conferto agmine mittit equites,poſtremo cum omnibus ſubſidia quoq; itura mitti iubet,inſtructiſq; legionibus procedit. Et Annibal laborantibus ſuis, alia atq; alia (creſcente certamine) mittens auxilia peditum equitumq;,iam iuſtam explicuerat aciem,ac totis utrinq; uiribus certabatur.Prima leuis armatura Romanorum præoccupatum inferiore loco ſuccedens tumulum pulſa, detruſaq; terrorem in ſuccedentem intulit equitem,& ad ſigna legionum refugit,peditum acies inter perculſos impauida ſola erat,uidebaturq;,ſi iuſta aut recta pugna eſſet,haudquaquam impar futura, tantum animorum fecerat proſpere ante paucos dies res geſta,ſed exhorti repente inſidiatores eum tumultum,terroréq; in latera utrinq;,ab tergoq; incurſantes,fecerunt,ut neq; animus ad pugnam,neq; ad fugam cuiquam ſpes ſupereſſet. Tunc Fabius primo clamore pauentium audito, deinde cõſpecta procul turbata acie, ita eſt, inquit,non celerius,quam timui,deprehendit fortuna temeritatem, Fabio æquatus imperio Annibalem & uirtute,& fortuna ſupiorem uidet,ſed aliud iurgandi ſuccenſendiq; tempus erit,nunc ſigna extra uallum proferte,uictoriam hoſti extorqueamus,confeſſionem erroris ciuibus.Iam magna ex parte aliis cæſis,aliis circunſpectantibus fugam,Fabiana ſe acies repente,uelut cœlo demiſſa,ad auxilium oſtendit, itaq; priuſquam ad coniectum teli ueniret,aut manum conſereret,ſuos a fuga effuſa,& a feroci pugna hoſteis continuit. Qui ſolutis ordinibus uage diſſipati erant,undiq; confugerunt ad integram aciem,qui plures ſimul terga dederant,conuerſi in hoſtem,uoluenteſq; orbem,nũc ſenſim referre pedem,nunc conglobatim reſtare,ac iam prope una acies facta erat uicti atq; integri exercitus,inferebantq; ſigna in hoſtem,quum Pœnus receptui cecinit,palam ferente Annibale ad ſe Minutium,ſe a Fabio uictum. Itaq; per uariam fortunam diei maiore parte exacta,quum in caſtra reditum eſſet,Minutius conuocatis militibus. Sæpe ego,inquit,audiui milites,eum primum eſſe uirum, qui ipſe conſulat quid in re ſit,ſecundum eum,qui bene monenti obediat,qui nec ipſe conſulere,nec alteri parere ſcit,eum extremi ingenii eſſe,nobis quoniam prima animi ingeniiq; negata ſors eſt,ſecũdam ac mediam teneamus,& dum imperare diſcimus,parere prudenti in animum inducamus,caſtra cum Fabio iungamus,ad prætorium eius ſigna quum tulerimus,ubi ego eum parẽtem appellauero, quod beneficio eius erga nos,ac maieſtate eius dignum eſt,uos milites eos, quorum uos modo arma dextræq; texerunt,patronos ſalutabitis,& ſi nihil aliud, gratorum certe nobis animorum gloriam, dies hæc dederit. Signo dato, conclamatur inde, ut colligantur uaſa. Profecti agmine incedentes ad dictatoris caſtra in admirationem & ipſum & omnes,qui circa erant,cõuerterunt. Vt conſtituta ſunt ante tribunal ſigna,progreſſus ante alios magiſter equitum,quum patrem Fabium appellaſſet,circunfuſoſq; militum eius patronos totum agmen conſalutaſſet,parẽtibus,inquit,dictator meis,quibus te modo nomine,quo fando poſſum,æquaui,uitam tantum debeo,tibi quum meam ſalutem,tum omnium horum.Itaq; plebiſcitum,quo oneratus magis,quam honoratus ſum,primus antiquo,abrogoq; & quod tibi mihiq;,quod meo,exercituiq; tuo conſeruato,ac conſeruatori ſit felix,ſub imperium auſpiciumq; tuum redeo,& ſigna hæc legioneſq; reſtituo. Tu quæſo placatus me magiſtrum equitum, hos ordinibus ſuis quenq; teneri iubeas. Tum dextræ interiunctæ,mil iteſq; concione dimiſſa,a noris ignotiſq; benigne atq; hoſpitaliter inuitati, lætuſq; dies ex admodum triſti paulo ante ac prope execrabili factus. Romæ, ut eſt perlata fama rei geſtæ, deinde literis non magis ipſorum imperatorum, quam uulgo militum ex utroq; exercitu affirmata, pro ſe quiſq; Maximum laudibus in cœlum ferre. Par gloria apud Annibalem, hoſteiſq; Pœnos erat, actum demum ſentire cum Roma-

nis, atq; Italia bellum eſſe, nam biennio antea adeo & duces Romanos, & milites ſpreuerant, ut uix cum eadem gente bellum eſſe crederent, cuius terribilem eam famam a patribus accepiſſent. Annibalem quoq; ex acie redeuntem dixiſſe ferunt, tandem eam nubem, quæ ſederet in iugis montium, ſollicitatam procellæ imbrem dediſſe. Dum hæc geruntur in Italia, Cn. Seruilius Geminius C O S. cum claſſe nauium circunuectus Sardiniæ & Corſicæ oram, & obſidibus utrinq; acceptis, in Africam tranſmiſit, & priuſquam in continentem deſcenſiones faceret, Meninge inſula uaſtata, & ab incolentibus circa eam, ne & ipſorum ureretur, diripereturq; ager, X. talentis argenti acceptis, ad littora Africæ acceſſit, copiaſq; expoſuit, inde ad populādum agrum ducti milites, naualeſq; ſocii iuxta effuſi, ac ſi inſulas cultorum egenteis prædarentur, itaq; in inſidias temere illati, quum a frequentibus palantes, & locorum ignari, circūuenirentur, cum multa cæde, ac fœda fuga retro ad naues compulſi ſunt. Ad mille hominum, cum his Sempronio Blæſo quæſtore amiſſo, claſſis a littoribus hoſtium plenis trepide ſoluta in Siciliam curſum tenuit, traditaq; Lilybæi tota Attilio prætori, ut a legato eius P. Sura Romam reduceretur, ipſe per Siciliā pedibus profectus freto in Italiam traiecit, literiſq; Fabii accitus, & ipſe & collega eius M. Attilius, ut exercitum a ſe, exacto iam prope ſemeſtri imperio, acciperēt. Omnium prope annales Fabium dictatorem aduerſus Annibalem rem geſſiſſe tradunt, Cœlius etiā eum primum a populo creatum dictatorem ſcribit, ſed & Cœlium, & cæteros fugit, uni conſuli Cn. Seruilio, qui tunc procul in Gallia prouincia aberat, ius fuiſſe dicendi dictatoris, quam moram quia expectare ciuitas iam territa clade non poterat, eo decurſum eſt, ut a populo crearetur, qui pro dictatore eſſet, res inde geſtas, gloriamq; inſignem ducis, & augendæ titulum imaginis poſteris, ut dictator pro prodictatore diceretſ, facile optinuiſſe. Adeoq; inopia eſt coactus Annibal, ut niſi tum fugæ ſpeciem abeundo timuiſſet, Galliam repetiturus fuerit, nulla relicta ſpe alendi exercitus in eis locis, ſi in ſequentes C O S S. eiſdem artibus bellum gererēt. C O S S. M. Attilius Fabianus, Cn. Seruilius Muſitanus exercitu accepto, hybernaculis mature cōmunitis (tum enim autumni erat tempus) Fabii artibus, cum ſumma inter ſe concordia bellum geſſerunt. Frumentatum exeunti Annibali diuerſis locis opportune aderant carpentes agmen, palanteſq; excipiētes, in caſum uniuerſæ dimicationis, quam omnibus artibus petebat hoſtis, non ueniebant. Quum ad Geryonem iam hyeme impendente conſtitiſſet bellum, Neapolitani legati Romam uenere, ab iis quadraginta pateræ aureæ magni ponderis in curiam illatæ, atq; ita uerba facta, ut dicerent, ſcire ſe Romani populi ærarium bello exhauriri, & [illegible] n iuxta pro urbibus agriſq; ſociorum, ac pro capite, atq; arce Italiæ, urbe Romana, atq; imperio, geratur, æquum cenſuiſſe Neapolitanos quod auri ſibi quum ad ipſorum ornatū, tum ad ſubſidium fortunæ a maioribus relictum foret, eo iuuare Populum Romanum, ſiquam opem in ſeſe crederent, eodem ſtudio fuiſſe oblaturos, gratum ſibi patres Romanos, populumq; facturum, ſi omnes res Neapolitanorum ſuas duxiſſent, dignoſq; iudicauerint, a quibus donum animo ac uoluntate eorum, qui libenter darent, quam re, maius ampliuſq; reciperent. Legatis gratiæ actæ pro munificentia curaq;, patera, quæ ponderis minimi fuit, accepta. Per eoſdem dies ſpeculator Carthaginienſis, qui per bienniū fefellerat, Romæ deprehēſus, præciſis manibus dimittitur, & ſerui quinque & uiginti in crucem acti, quod in campo Martio coniuraſſent, indici data libertas, & æris grauis XX. millia. Legati & ad Philippum, Macedonum regem, miſſi ad depoſcendum Demetrium Phalerium, qui bello uictus ad eum fugiſſet, & alii in Ligures ad expoſtulandum, quod Pœnum opibus auxiliiſq; ſuis iuuiſſent, ſimul ad uiſendum ex propinquo, quæ in Boiis atq; Inſubribus gererentur. Ad Pineum quoq; regem in Illyricos legati miſſi ad ſtipendium, cuius dies exierat, poſcendum, aut ſi diem proferre uellet, obſides accipiendos, adeo etſi bellum eſſet ingens in ceruicibus, nullius uſquam terrarum rei cura Romanos, ne longinqua quidem, effugiebat. In religionem etiam uenit, ædem Concordiæ, quam per ſeditionē militarem biennio ante L. Manlius prætor in Gallia uouiſſet, locatam ad id tempus non eſſe, itaq; duumuiri ad eam rem creati ab Aem[illegible]o prætore urbis, Cn. Pupius, & Cæſo Quintius Flaminius, ædem in arce faciendam locauerunt, Ab eodem prætore ex ſenatuſconſulto literæ ad C O S S. miſſæ, ut ſi iis uideretur, alter eorum ad C O S S. creandos Romam ueniret, ſe in eam diem, qua iuſſiſſent, comitia edicturum. Ad hæc a C O S S. reſcriptum, ſine detrimēto reipublicæ abſcedi non poſſe ab hoſte, itaq; per interregem comitia habenda eſſe potius, quam conſulum alter a bello uocaretur. Patribus rectius uiſum eſt, dictatorem a conſule dici comitiorum habendorum cauſſa, dictus L. Veturius Philo M. Pomponium Mathonem magiſtrum equitum dixit, his uitio creatis, iuſſiſq; die quartodecimo ſe magiſtratu abdicare, ad interregnum res rediit. C O S S. prorogatum in annum imperium, interreges proditi a patribus Cn. Claudius, Appii filius, Cento, inde P. Cornelius Aſina, in eius interregno comitia habita magno certamine plebis ac patrum. C. Terentium Varronem, quem ſui generis hominem plebs inſectatione principum, popularibuſq; artibus conciliatum ab Q. Fabii opibus ex dictatorio imperio concuſſum, aliena inuidia ſplendentem, uulgus etiam extrahere ad conſulatum nitebatur, patres ſumma ope obſtabant, ne ſe inſectando ſibi æquari aſſueſcerēt homines, Bœbius Herennius tribunus plebis cognatus C. Terentii criminando non ſenatum modo, ſed etiam augures,

goud

quod dictatorem prohibuiſſent comitia perficere, per inuidiam eorum fauorem candidato ſuo conciliabat. Ab hominibus nobilibus per multos annos bellum quærentibus Annibalem in Italiam adductum, ab iiſdem, quum debellari poſſit, fraude id bellum trahi, quum quattuor militum legionibus uniuerſis pugnari poſſe apparuiſſet eo quod M. Minutius abſente Fabio proſpere pugnaſſet, duas legiones hoſti ab eodem obiectas, deinde ex ipſa cæde ereptas, ut pater patronuſque appellaretur, qui prius uincere prohibuiſſet Romanos, quam uinci, C O S S. deinde Fabianis artibus, quum debellari poſſet, bellum traxiſſe, id fœdus inter omnes nobiles ictum, nec finem ante belli habituros, quam conſulem uere plebeium, id eſt hominem nouum feciſſent. Nam plebeios nobiles iam eiſdem initiatos eſſe ſacris, & contemnere plebem, ex quo contemni deſierint a patribus cœpiſſe. Cui non id appareret, id actum & quæſitum eſſe, ut interregnum iniretur, ut in patrum poteſtate comitia eſſent, id C O S S. ambos ad exercitum morando quæſiſſe, id poſtea, quia inuitis iis dictator eſſet dictus, comitiorum cauſſa expugnatum eſſe, ut uitioſus dictator per augures fieret. Abhorrere igitur interregnū eos, conſulatum unum certe plebis Romanæ eſſe, populum liberius habiturum, ac daturum ei, q magis uincere, quam diu imperare malit. Quum his orationibus accenſa plebes eſſet, tribus patritiis petentibus, P. Cornelio Merenda, L. Manlio Volſone, M. Aemylio Lepido, duobus nobilibus iam familiaribus plebei, C. Attilio Serrano, & Acilio Pæto, quorum alter pontifex, alter augur erat, C. Terentius C O S. unus creatur, ut in manu eius eſſent comitia rogando collegæ, tum quum experta eſſet nobilitas parum fuiſſe uirium in competitoribus eius. L. Aemylius Paulus, qui cum M. Lælio C O S. fuerat, & damnatione collegæ, & ſua prope ambuſtus euaſerat, infeſſus plebi diu ac multum recuſans ad petitionem compulſus uiribus proximo comitiali die, concedentibus omnibus, qui cum Varrone certauerant, pars magis in aduerſando, quam collega datur conſuli. Inde prætoria comitia habita, creati M. Pomponius Matho, & P. Furius Philo. Romæ urbana ſors iuris dicundi Pomponio inter ciues Romanos, & inter peregrinos P. Furio Philoni euenit, additi duo prætores, M. Claudius Marcellus in Siciliam, L. Poſthumius Albinus in Galliam, omnes abſentes creati ſunt, nec quiſquam eorum, præter Terentium conſulem, erat, cui iam antea mandatus honos non fuiſſet, præteritis aliquot fortibus ac ſtrenuis uiris, quia in tali tempore nullus nouis magiſtratus uidebatur dandus, exercitus quoque multiplicati ſunt. Quantæ autem peditum equitumque additæ ſint copiæ, adeo numero & genere copiarum uariant authores, ut uix quicquam ſatis certum affirmare auſim, decem millia nouorum militum alii ſcripta in ſupplementum, alii nouas quattuor legiones quinque legionibus additas, ut nouem legionibus rem gererent, numero quoque peditum equitumque legiones auctas, millibus peditum, & centenis equitibus in ſingulas adiectis, ut quina millia peditum, treceni equites eſſent, ſociiſque, ut duplicem numerum equitum darent, pedites æquarent, ſeptem & octoginta quinque millia armatorum, & C C. in caſtris Romanis, quum pugnatum eſſet ad Cannas, quidam authores ſūt. Illud haud quaquam diſcrepat, maiore conatu atque impetu rem actam, quam prioribus annis, quia ſpem poſſe uinci hoſtem dictator præbuerat. Cæterum priuſquam ſigna nouæ legiones ab urbe mouerent, decemuiri libros adire, ac inſpicere iuſſi propter territos uulgo homines nouis prodigiis. Nam & Romæ in Auentino, & Ariciæ nuntiatum erat ſub idem tempus lapidibus pluuiſſe, & multo cruore ſigna in Sabinis cædis, aquas e fonte calidas manaſſe, id quidem & quod ſæpius acciderat, magis terrebat, & in uia Fornicata, quæ ad campum erat, aliquot homines de cælo tacti, exanimatique fuerant, ea prodigia ex libris procurata. Legati a Peſto pateras aureas Romam attulere, iis ſicut Neapolitanis gratiæ actæ, aurum non acceptum. Per eoſdem dies ab Hierone claſſis Oſtiam cum magno apparatu acceſſit, legati Syracuſani in ſenatum introducti nuntiarunt cædem C. Flaminii, exercituſque allatam adeo affeciſſe regem Hieronem, ut nulla ſui propria regnique ſui clade moueri magis potuerit, itaque, quāquam probe ſciat magnitudinem Po. Romani admirabiliorem prope aduerſis rebus, quam ſecundis eſſe, miſſa tamen a ſe omnia, quibus a bonis fidelibuſque ſociis bella iuuari ſoleant, quæ ne accipere abnuant, magnopere ſe P. C. orare. Iam omnium primum ominis cauſſa uictoriam auream pondo C C C X X. afferre ſeſe, acciperent eam, tenerentque, & haberent propriam & perpetuam, aduexiſſe etiam trecenta millia modiorum tritici, ducenta hordei, ne commeatus deeſſent, & quantum præterea opus eſſet, quo iuſſiſſent, ſubuecturos, milite atque equite ſcire niſi Romani Latinique nominis non uti Po. Romanum, leuium armatorum auxilia etiam externa uidiſſe in caſtris Romanis, itaque miſiſſe mille ſagittariorum, ac funditorum, aptam manum aduerſus Baleares funditores, ac Mauros, pugnaceſque alias gentes. Ad ea dona conſilium quoque addebant, ut prætor, cui Sicilia prouincia eſſet, claſſem in Africam traiiceret, ut & hoſtes in terra ſua bellum haberent, minuſque laxamenti daretur iis ad auxilia Annibali ſummittenda. Ab ſenatu ita reſpōſum regi eſt, Virum bonum, egregiumque ſocium Hieronem eſſe, atque uno tenore, ex quo in amicitiam Po. Romani uenerit, fidem tenuiſſe, ac rem Romanam omni tempore, omni loco, munifice adiuuiſſe, id perinde ac deberet pergratum Po. Romano eſſe. Aurum & a ciuitatibus quibuſ-

dam allatum non accepiſſe Po. Romanum, gratia regis uictoriam omenque accipere, ſedemque ei ſe diuæ dare dicareue Capitolium, templum Iouis O P T. M A X. in ea arce urbis Romæ. ſacratā uolentem, propitiamque firmam ac ſtabilem fore Po. Romano. Funditores ſagittariique & frumentum traditum C O S S. quinqueremes ad nauium claſſem, quæ cum M. Octacilio proprætore in Sicilia erant, quinque & uiginti addite, permiſſumque eſt, ut ſi e republica cenſeret eſſe, in Africam trāiceret. Delectu perfecto, C O S S. paucos morati dies, dum ſocii a nomine Latino uenirēt. Milites tunc, quod nunquam antea factum erat, iureiurando a tribunis militum adacti iuſſu conſulum conuenturos, neque iniuſſu abituros, nam ad eam diem nihil præter ſacramentum fuerat, & ubi ad decuriatum & centuriatum conueniſſent, ſua uoluntate ipſi inter ſe equites decuriati, centuriati pedites coniurabant, ſeſe fugæ, atque formidinis cauſſa non abituros, neque ex ordine receſſuros, niſi teli ſumendi, aut petendi, aut hoſtis feriendi, aut ciuis ſeruandi cauſſa, id ex uoluntario inter ipſos fœdere a tribunis ad legitimam iuriſiurandi adactionem tranſlatum. Conciones, priuſquam ab urbe ſigna mouerentur, conſulis Varronis multæ ac feroces fuerunt, denuntiantes bellū accerſitum in Italiam a nobilibus, manſurumque in uiſceribus reipublicæ, ſi plures Fabios imperatores haberet, ſe quo die hoſtem uidiſſet profligaturum. Collegæ eius Pauli una, pridie quam ex urbe proficiſcerentur, concio fuit uerior, quam gratior populo, quia nihil inclementer in Varronem dictum, niſi id modo, Mirari ſe quomodo quis dux, priuſquam aut ſuum, aut hoſtium exercitū, locorum ſitum, naturam regionis noſſet, iam nunc locatus in urbe, ſciret quæ ſibi agenda armato forent, & diem quoque prædicere poſſet, qua cum hoſte ſignis collatis eſſet dimicaturus? ſe quæ conſilia magis res dent hominibus, quam homines rebus, ea ante tempus immatura non præcepturum, optare, ut quæ caute atque conſulte geſta eſſent, ſatis proſpere euenirent, temeritatem præterquam quod ſtulta ſit, infelicem etiam ad id locorum fuiſſe. Quum ſua ſponte apparebat tuta celeribus conſiliis præpoſiturum, & quo id conſtantius perſeueraret, Fabius Maximus ſic eum proficiſcentem allocutus fertur (Si aut collegam, id quod mallem, tui ſimilem L. Aemyli haberes, aut tu collegæ tui ſimilis eſſes, ſuperuacanea eſſet oratio mea, nam & duo boni C O S S. etiam me tacente omnia e rep. fide ueſtra faceretis, & mali nec mea uerba auribus ueſtris, nec conſilia animis reciperetis, nunc & collegam tuum, & te talem uirum intuenti mihi tecum omnis oratio eſt, quem uideo nequiquam & uirum bonum, & ciuem fore, ſi altera parte claudicet reſpublica, malis conſiliis idem ac bonis iuris & poteſtatis erit. Erras enim L. Paule, ſi tibi minus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibale futurum cenſes. Neſcio an infeſtior hic aduerſarius, quam ille hoſtis maneat, & cum illo in acie tantum, cum hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es, & aduerſus Annibalem legioneſque eius tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi eſt, Varro dux tuis militibus te eſt oppugnaturus. Omni etiam tibi cauſſa adſit C. Flaminii memoria, tum ille C O S. demum, & in prouincia, & ad exercitum cœpit furere, hic priuſquam peteret conſulatum, deinde in petendo conſulatu, nunc quoque C O S. priuſquam caſtra uideat, aut hoſtem, inſanit, & qui tantas iam nunc procellas, prælia, atque acies inter togatos ciet, quid inter armatam iuuentutem cenſes facturum, & ubi extemplo uerba res ſequitur? Atqui ſi hic, quod facturum ſe denuntiat, extemplo pugnauerit, aut ego rem militarem, belli hoc genus, hoſtem hunc ignoro, aut nobilior alius Thraſimeno locus noſtris cladibus erit. Nec gloriandi tempus aduerſus unum eſt, ut ego contemnēdo potius, quam appetendo gloriam modum exceſſerim, ſed ita res habet, una ratio belli gerendi aduerſus Annibalem eſt, qua ego geſſi, nec euentus docet hoc, ſtultorum iſte magiſter eſt, ſed eadem ratio, que fuit futura, quæ donec res eædem manebunt, immutabilis erit. In Italia bellum gerimus, in ſede ac ſolo noſtro, omnia circa plena ciuium, ac ſociorum ſunt, armis, uiris, equis, commeatibus iuuant, iuuabuntque. Id iam fidei documentum in aduerſis rebus noſtris dederunt, meliores, prudentiores, conſtantiores nos tempus dieſque facit, Annibal contra in aliena, in hoſtili ē terra, inter omnia inimica infeſtaque, procul a domo, procul a patria, neque illi terra, neque mari eſt pax, nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia, nihil uſquam ſui uidet, in diem rapto uiuit, partem uix tertiam eius exercitus habet, quo Iberum amnem traiecit, plures fames, quam ferrum abſumpſit, nec his paucis iam uictum ſuppeditat. Dubitas ergo, quin eum ſedendo ſuperaturi ſimus, qui ſeneſcit indies? Non commeatus, non ſupplementum, non pecuniam habet, quamdiu pro Geryonis caſtelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus pugnatum eſt? Sed ne aduerſus te quidem ego gloriabor, Cn. Seruilius, atque Attilius proximi C O S S. uide, quemadmodū eū ludificati ſunt, hæc una ſalutis eſt uia L. Paule, quam difficilem infeſtamque ciues magis, quam hoſtes facient. Idem enim tui quod hoſtium milites uolunt, idem Varro C O S. Romanus, quod Annibal Pœnus imperator cupit, duobus ducibus unus reſiſtat oportet, reſiſtes autem, aduerſus famā rumoreſque hominum ſi ſatis firmus ſteteris, ſi te neque collegæ uana gloria, neque tua falſo infamia mouerit. A ueritate laborare nimis ius ſæpe aiunt, extingui nunquam. Gloriam qui ſpreuerit, ueram habebit, ſine timidum pro cauto, tardum pro conſiderato, imbellem pro perito belli uocent,

malo te ſapiens hoſtis metuat, quam ſtulti ciues laudent, omnia audentem contemnet Annibal, nil temere agentem metuet. Nec ego, ut nihil agatur, ſed ut agentem te ratio ducat, non fortuna, tuæ poteſtatis ſemper, tuaque omnia ſint, armatus, intentuſque ſis, neque occaſioni tuæ deſis, neque ſuam occaſionem hoſti des, omnia non properanti clara certaque erunt, feſtinatio improuida ē & cæca. Aduerſus ea oratio conſulis haud ſane læta fuit, magis fatentis ea quæ diceret, uera, quam facilia actu eſſe, dictatori magiſtrum equitum intolerabilem fuiſſe, quid conſilii aduerſum collegā ſeditioſum, ac temerarium uirum, atque authoritatis fore? ſe populare incendium priore conſulatu ſemiuſtum effugiſſe, optare, ut omnia proſpere euenirent, at ſi quid aduerſi caderet, hoſtium ſe telis potius, quam ſuffragiis iratorum ciuium caput obiecturum. Ab hoc ſermone profectum Paulum tradunt, proſequentibus primoribus patrum, plebeium conſulem ſua plebs proſecuta, turba quam dignitate conſpectior. Vt in caſtra uenere, permiſto nouo exercitu ac uetere, caſtris bifariam factis, ut noua minora eſſent propius Annibali, in ueteribus maior pars, & omne robur uirorum eſſet, tum anni prioris conſulem M. Attilium ætatem excuſantem Romam miſerunt, Cn. Seruilium in minoribus caſtris legioni Romanæ, & ſocium peditum equitumque duobus millibus præficiunt. Annibal, quanquam parte dimidia auctas hoſtium copias cernebat, tamen aduentu conſulum mire gaudere, non ſolum enim nihil ex raptis in diem commeatibus ſuperabat, ſed ne unde raperet quidem quicquam reliqui erat, omni undique frumento, poſteaquam ager parum tutus erat, in urbes munitas conuecto, ut uix decem dierum, quod compertum poſtea eſt, frumentum ſupereſſet, Hiſpanorumque ob inopiam tranſitio parata fuerit, ſi maturitas temporum expectata foret. Cæterum temeritati conſulis ac præpropero ingenio materiam etiam fortuna dedit, quod in prohibendis prædatoribus tumultuario prælio ac procurſu magis militum, quam ex præparato aut iuſſu imperatorum, orto, haudquaquam par Pœnis dimicatio fuit. Ad M. & CC. cæſis, non plus Romanorum ſociorumque C. occiſis, cæterum uictoribus effuſe ſequentibus, metu inſidiarum, obſtitit Paulus COS. cuius eo die (nam alternis imperitabant) imperium erat, Varone indignante ac uociferante emiſſum hoſtem e manibus, debellarique, ni ceſſatum foret, potuiſſe. Annibal id damnum haud ægerrime pati, quin potius credere, uelut ineſcatam temeritatem ferocioris conſulis, ac nouorum militum eſſe, & omnia ei hoſtium haud ſecus quam ſua nota, diſſimiles diſcordeſque imperitare, duas prope partes tyronum militum in exercitu eſſe, itaque locum & tempus inſidiis aptū ſe habere ratus, nocte proxima nihil præter arma ſecum ferenteis milites ducens, caſtra plena omnis fortunæ publicæ priuatæque reliquit, tranſque proximos montes læua pedites inſtructos cōdit, dextera equites, impedimenta per cornua in medium agmen traducit, ut diripiendis (uelut deſertis fuga dominorum) caſtris occupatum, impeditumque hoſtem opprimeret. Crebri relicti in caſtris ignes, ut fides fieret, dum ipſe longius ſpatium fuga præriperet, falſa imagine caſtrorum (ſicut Fabium priore anno fruſtratus fuerat) in locis tenere COSS. uoluiſſe. Vbi illuxit, ſubductæ primo ſtationes, deinde propius adeuntibus inſolitum ſilentium admirationem fecit. Iam ſatis cōperta ſolitudine in caſtris, concurſus fit ad prætoria conſulum, nuntiantium fugam hoſtium adeo trepidam, ut tabernaculis ſtantibus caſtra reliquerint, quoque fuga obſcurior eſſet, crebros etiam relictos ignes. Clamor inde ortus, ut ſigna proferri iuberent, ducerentque ad perſequendos hoſtes, ac protinus caſtra diripienda, & COS. alter uelut unus turbæ militaris erat. Paulus etiam atque etiam dicere prouidendum præcauendumque eſſe, poſtremo quum aliter neque ſeditionem, neque ducem ſeditionis ſuſtinere poſſet, M. Statilium præfectum cum turma Lucanorum exploratum miſit, qui ubi adequitauit portis, ſubſiſtere extra munimenta cæteris iubet, ipſe cum duobus equitibus uallum intrauit, ſpeculatuſque omnia cum cura renuntiat inſidias profecto eſſe, ignes in parte caſtrorum, quæ uergant in hoſtem, relictos, tabernacula aperta, & omnia cara in promptu relicta, argentum quibuſdam in locis temere peruias obiectum ad prædam uidiſſe. Quæ ad detinendos a cupiditate animos nuntiata erant, ea accenderunt, & clamore ſublato a militibus, niſi ſignum detur, ſine ducibus ituros, haudquaquam defuit, nam extemplo Varro ſignum dedit proficiſcendi. Paulus, quum ei ſua ſponte cunctanti pulli quoque auſpicio non addixiſſent, obnuntiari iam efferēti porta ſigna collegæ iuſſit, quod quanquam Varro ægre eſt paſſus, Flaminii tamen recens caſus, Claudiique conſulis primo Punico bello memorata naualis clades, religiōem animo incuſſit. Dii prope ipſi eo die magis diſtulere, quam prohibuere imminentem peſtem Romanis, nam forte ita euenit, ut quum referri ſigna in caſtra iubenti conſuli milites non parerent, ſerui duo, Formiani unus, alter Sidicini equitis, qui Seruilio, atque Attilio COSS. inter pabulatores excepti a Numidis fuerant, profugerent eo die ad dominos, qui deducti ad COSS. denuntiant omnem exercitum Annibalis trans proximos montes ſedere in inſidiis. Horum opportunus aduentus COSS. imperii potentes fecit, quum ambitio alterius ſuam primum apud eos praua indulgentia maieſtatem ſoluiſſet. Annibal poſteaquam motos magis inconſulte Romanos, quam ad ultimum temere euectos uidit, nequiquam detecta fraude in caſtra rediit. Ibi plures dies propter inopiam frumēti manere ne-

quibat,nouaq; conſilia indies non apud milites ſolum miſtos ex colluuione oīum gentium,ſed etiam apud ipſum ducem oriebantur,nam quum initio fremitus, deinde aperta uociferatio fuiſſet expoſcentium ſtipendium debitum,querētiumq; annonam primo,poſtremo famem,& mercenarios milites,maxime Hiſpani generis,de tranſitione cœpiſſe conſilium fama eſſet,ipſe etiam Annibal interdum de fuga in Galliam dicitur agitaſſe,ita ut relicto peditatu oī,cum equitatu ſe proriperet. Quum hæc conſilia,atq; hic habitus animoꝝ eſſet in caſtris,mouere inde ſtatuit in calidiora,atq; eo maturiora meſſibus Appuliæ loca,ſimul quo longius ab hoſte receſſiſſet,tranſfugia impeditiora leuibus ingeniis eſſent.Profectus eſt nocte ignibus ſimiliter factis tabernaculiſq; paucis relictis in ſpeciem, ut inſidiarum par priori metus contineret Romanos,ſed per eundem Lucanum Statilium omnibus ultra caſtra tranſq; montes exploratis,quum relatum eſſet,uiſum procul hoſtium agmen,tum die ſequenti eius inſequendi conſilia agitari cœpta. Quum utriuſq; conſulis eadem,quæ ſemper ante fuiſſet ſententia,cæterum Varroni fere omnes,Paulo nemo,præter Seruilium,prioris anni conſulem, aſſentirent,maioris partis ſententia ad nobilitandas clade Romana Cannas urgente fato profecti ſunt.Prope eum uicum Annibal caſtra poſuerat auerſa a Vulturno uento, qui campis torridis ſiccitate nubes pulueris uehit,id quum ipſis caſtris percōmodum fuit,tum ſalutare præcipue futurum erat, quum aciem dirigerent ipſi auerſi,terga tantum afflante uento,in occæcatum puluere effuſo hoſtem pugnaturi. C O S S. ſatis exploratis itineribus ſequentes Pœnum,ut uentum ad Cannas eſt,ubi in conſpectu Pœnum habebant,bina caſtra cōmuniunt,eodem ferme interuallo,quo ad Geryonem,ſicut ante copiis diuiſis.Aufidus amnis utriſq; caſtris affluens aditum aquatoribus ex ſua cuiuſq; opportunitate haud ſine certamine dabat,ex minoribus tamen caſtris,quæ poſita trans Aufidum erant, liberius aquabantur Romani,quia ripa ulterior nullum habebat hoſtium præſidium. Annibal ſpem nactus loci ad equeſtrem pugnam,qua parte uirium inuictus erat,facturus copiam pugnandi C O S S. dirigit aciem,laceſſitq; Numidaꝝ procurſatione hoſtes.Inde rurſus ſollicitari ſeditione militari,ac diſcordia conſulum Romana caſtra,quum Paulus Aemylius Sempronii & Flaminii temeritatem Varroni Varro ſpecioſum timidis ac ſegnibus ducibus exemplum Fabii obiiceret,teſtatetur q; deos & homines,hic nullam penes ſe culpam eſſe,quod Annibal uelut ſuam cœpiſſet Italiam,ſe conſtrictum a collega teneri,ferrum atq; arma iratis,& pugnare cupientibus adimi militibus,ille ſiquid proiectis,ac proditis ad inconſultam,atq; improuidam pugnam legionibus accideret,ſe omnis culpæ exortem, omnis tamen euentus participem fore diceret,uideret,ut qbus lingua prompta,ac temeraria eſſet,æque in pugnam uigerent manus Dum altercationibus magis, quam conſiliis tempus teritur,Annibal ex acie,quam ad multum diei tenuerat iſtructam,quum in caſtra cæteras reciperet copias, Numidas ad inuadendos ex minoribus caſtris Romanorum aquatores trans flumen mittit,quam inconditam urbem,quum uixdum in ripam egreſſi clamore ac tumultu fugaſſent,in ſtationem quoq; pro uallo locatam,atq; ipſas prope portas euecti ſunt,id uero indignum uiſum a tumultuario auxilio,iam etiam caſtra Romana terreri,ut ea modo una cauſſa,ne extemplo tranſirent flumen,dirigerentq; aciem,tenuerit Romanos,quod ſūma imperii eo die penes Paulum fuerit,itaq; Varro poſtero die,cuius ſors eius diei imperii erat,nihil conſulto collega,propoſitum ſignum dedit,inſtructiſq; copiis flumen tranſiuit,ſequente Paulo,quia magis non probare,quam non adiuuare conſilium poterat. Tranſgreſſi flumen eas quoq;,quas in caſtris minoribus habuerant copias,ſuis adiungūt,atq; ita inſtructa acie in dextero cornu (id erat flumen propius) Romanos equites locant,deinde pedites. Læuum cornu externi equites ſociorum,inter pedites ad medium iuncti legionibus Romanis tenuerunt iaculatores, ex cæteris leuium armorum auxiliis prima acies facta, C O S S. cornua tenent,Terentius læuū,Aemylius dexterum,Cn. Seruilio media pugna tuenda data. Annibal luce prima,Balearibus leuiq; armatura præmiſſa,tranſgreſſus flumen,ut quoſq; traduxerat,ita in acie locabat. Gallos Hiſpanoſq; equites prope ripam læuo in cornu aduerſus Romanum equitatum,dexterum cornu Numidis equitibus datum,media acie peditibus firmata ita,ut Afrorum utraq; cornua eſſent, interponerentur his medii Galli atq; Hiſpani. Afros Romanam magna ex parte crederes aciem,ita armati erāt armis,& ad Trebiam,cæterum magna ex parte ad Thraſimenum captis. Gallis Hiſpaniſq; ſcuta eiuſdem formæ fere erant,diſpares ac diſſimiles gladii, Gallis prælongi ac ſine mucronibus,Hiſpano punctim magis, quā cæſim aſſueto petere hoſtem,breuitate habiles,& cum mucronibus,ante cetris armati. Is gentium harum habitus,tum magnitudine corporum,tum ſpecie terribilis erat,Galli ſuper umbilicum erāt nudi,Hiſpani linteis prætextis purpura tunicis candore miro fulgentibus,conſtiterant. Numerum omnium,qui tum peditum equitumq; in acie ſtetere,illum ferunt,uidelicet quadraginta peditum millia,decem equitum. Duces cornibus præerant,ſiniſtrum Aſdrubal,dexterum regebat Maharbal,mediam aciem Annibal ipſe cum fratre Magone tenuit ſolus,ſeu de induſtria ita locatus,ſeu quod forte ita ſtando per opportune utriq; parti obliquus erat. Romanis in meridiem,Pœnis in ſeptentrionem uerſis,uentus (quem Vulturnum incolæ regionis uocant) aduerſus Romanos coortus,multo puluere in ipſa ora uoluendo,proſpectum ademit, Clamore ſublato procurſum ab auxiliis, & pugna leuibus primum

bus primum armis cõmiſſa, deinde equitum Gallorum Hiſpanorumq; læuum cornu cum dextero Romano concurrit, minime equeſtris more pugnæ, frontibus enim aduerſis concurrendum erat, quia nullo circa ad euagandum relicto ſpatio, hinc amnis, hinc peditum acies claudebant, in directum utrinque nitentes, ſtantibus ac conſertis, poſtremo turbatis equis, uir uirum amplexus detrahebat equo. Pedeſtre magna iam ex parte certamen factum erat, acrius tamen, quam diutius pugnatum, pulſique Romani equites terga uertunt. Sub equeſtris finem certaminis coorta eſt peditum pugna, primo & uiribus & animis pares conſtabant ordines Gallis Hiſpaniſque, tandem Romani diu ac ſæpe conſilio agitabant, qua fronte acieque denſa impellerent hoſtium cuneum, nimis tenuem, eoque parum ualidum a cætera prominentem acie, impulſis deinde, ac trepide referentibus pedem inſiſtere, ac tenore uno per præceps pauore fugientium agmen in mediam primum aciem illati, poſtremo nullo reſiſtente, ad ſubſidia Afrorum peruenerunt, qui utrinque reductis alis conſtiterant, mediique Galli, Hiſpanique ſteterunt aliquantum prominente acie, qui cuneus ut pulſus æquauit frontem primum, deinde nitendo etiam ſinum in medio dedit, Afri circa iam cornua uim fecerant, irruentibuſque incaute in medium Romanis circundedere alas, mox cornua extendendo clauſere & a tergo hoſtes. Hinc Romani defuncti nequiquam prælio uno, omiſſis Gallis Hiſpaniſque, quorum terga ceciderant, etiam aduerſus Afros pugnam ineunt, non tantum eo iniquã, quod incluſi aduerſus Numidas circunfuſos, ſed etiam quod feſſi cum recentibus ac uegetis pugnabant. Iam & in ſiniſtro cornu Romano, ubi ſociorum equites aduerſus Numidas ſteterant, conſertum prælium erat, ſegne primo, & a Punica cœptum fraude. Quingenti ferme milites Numidæ præter conſueta arma telaque gladios occultos ſub loricis habentes ſpecie transfugarum, quum ab ſuis parmas poſt terga habentes adequitaſſent, repente ex equis deſiliunt, parmiſque & iaculis ante pedes hoſtium proiectis, in mediam aciem accepti, ductique ad ultimos conſidere a tergo iubentur, ac dum prælium ab omni parte conſeritur, quieti manſerunt. Poſteaquam omnium oculos, animoſque occupauerat certamen, tum arreptis ſcutis, quæ paſſim inter aceruos cæſorum corporum ſtrata erant, auerſam adoriuntur Romanam aciem, tergaque ferientes, ac poplites cædentes, ſtragem ingentem dederunt, ac maiorem aliquanto pauorem ac tumultum fecerunt. Quum alibi terror ac fuga, alibi pertinax in mala iam ſpe prælium eſſet, Aſdrubal, qui ea parte præerat, ſubductos ex media acie Numidas, quia ſegnis eorum cum aduerſis pugna erat, ad perſequendos paſſim fugientes mittit, Hiſpanos & Gallos pedites, Afris iam prope feſſis cæde magis, quam pugna, adiungit. Parte altera pugnæ Paulus, quamquam primo ſtatim prælio funda grauiter ictus fuerat, tamẽ & occurrit ſæpe cum confertis Annibali, & aliquot locis prælium reſtituit, protegentibus eum equitibus Romanis, omiſſis poſtremo equis, quia conſulem ad regendum equum uires deficiebant, tũ denuntianti cuidam iuſſiſſe conſulem ad pedes deſcendere equites, dixiſſe Annibalem ferunt, quã mallem uinctos mihi traderet equites, tum pedeſtre prælium, quale iam haud dubia hoſtium uictoria, fuit, quum uicti mori in ueſtigio mallent, quam fugere, uictores morantibus uictoriam irati trucidarent, quos pellere non poterant, pepulerunt tamen iam paucos ſuperatos, & labore ac uulneribus feſſos, inde diſſipati omnes ſunt, equoſque ad fugam, qui poterant, repetebant. Cn. Lentulus, tribunus militum, quum præteruehens equo ſedentem in ſaxo cruore oppletum conſulem uidiſſet, L. Aemyli, inquit, quem unum inſontem culpæ cladis hodiernæ dii reſpicere debent, cape hunc equum, dum & tibi uirium aliquid ſupereſt, comes ego te tollere poſſum, ac protegere, ne funeſtam hanc pugnam morte conſulis feceris, etiam ſine hoc lachrymarum ſatis luctuſque eſt. Ad ea C O S. tu quidem Cn. Corneli macte uirtute eſto, ſed caue fruſtra miſerando, exiguum tempus e manibus hoſtium euadendi abſumas. Abi, nuntia publice patribus, urbem Romam muniant, ac priuſquam hoſtis uictor adueniat, præſidiis firment, priuatimque Q. Fabio, L. Aemylium præceptorum eius memorem extitiſſe, & uixiſſe, & adhuc mori, & tu me in hac ſtrage militum meorum patere expirare, ne ut reus interea, cauſſaque conſulatus accuſator collegæ exiſtam, ut alieno crimine innocentiam meam protegam. Hæc exigentem prius turba fugientium ciuium, deinde hoſtes oppreſſere conſulem, ignorantes quis eſſet, obrueruntque telis, Lentulum in tumulum abripuit equus, tum inde effuſe fugiunt. Septem millia hominum in minora caſtra, decem in maiora, duo ferme in uicum ipſum Cannas perfugerunt, qui ex templo a Cartalone, atque equitibus, nullo munimento regente uicum, circunuenti ſunt. C O S. alter ſeu ſorte, ſeu conſilio nihil fugientium infeſtus agmini, cum quinquaginta fere equitibus Venuſiam profugit. Quadraginta millia peditum, duo millia ſeptingenti equites, & tanta prope ciuium ſociorumque pars cæſi dicuntur, in his alter conſulum, quæſtores L. Acilius, & L. Furius Bibaculus, XXI. tribuni militum, conſulares quidam, prætoriique & ædilitii, inter eos Cn. Seruilius, & C. Minutius Numatius, qui magiſter equitum priore anno aliquot diebus ante fuerat, LXXX. præterea ſenatores, aut qui eos magiſtratus geſſiſſent, unde in ſenatum legi deberent, quum ſua uoluntate in legionibus milites facti eſſent. Capta eo prælio tria millia peditum, & equites trecenti dicuntur. Hæc eſt pugna Cannenſi clade no

bilitata, par cætera Allienſi, utque hæc illa iis, quæ poſt pugnam accidere, leuior quia ab hoſte ceſſarum eſt, ſic ſtrage exercitus grauior, fœdiorque fuit fuga, nanque ad Alliam fuga ſicut urbem prodidit, ita exercitum ſeruauit; ad Cannas fugientem conſulem uix quinquaginta ſecuti ſunt, alterius morientis prope totus exercitus fugit. Binis in caſtris quum multitudo ſemiermis ſine ducibus eſſet, nuntium qui maioribus præerant mittunt, dum prælio, deinde ex lætitia epulis fatigatos quies nocturna hoſtes premeret, ut ad ſe tranſirent; uno agmine Cannuſium abituros eſſe. Eam ſententiam alii totam aſpernari, cur enim illos, qui ad ſe acceſſant, ipſos non uenire, quum æque coniungi poſſent? quia uidelicet plena hoſtium omnia in medio eſſent; & aliorum quam ſua periculo corpora tanto mallent obiicere, aliis non tam ſententia diſplicere, quam animus deeſſe. P. Sempronius Tuditanus, tribunus militum, Capi ergo mauultis, inquit, ab auariſſimo & crudeliſſimo hoſte, æſtimarique capita ueſtra pretio, & exquiri ab interrogantibus, Romanus ciuis ſis, an Latinus ſocius? ut ex tua contumelia & miſeria alteri honos quæratur, non tibi. Non uos quidem L. Aemylii, qui ſe bene mori, quam turpiter uiuere maluit; & tot fortiſſimorum uirorum, qui circa eum cumulati iacent, ſimiles eſtis, ſed anteaquam opprimat lux, maioraque hoſtium agmina obſepiant iter, per hos, qui inordinati atque incompoſiti obſtrepunt, porta erumpamus, ferroque atque audacia iter fiat, quamuis per conſertos hoſtes cuneo quidem hoc laxum atque ſolutum agmen, ac ſi nihil obſtet, tranſibimus, itaque ite mecum, qui & uoſmetipſos, & remp. ſaluam uultis. Hæc ubi dicta dedit; ſtringit gladium, cuneoque facto per medios uadit hoſtes; & quum in latus dexterum, quod patebat, Numidæ iacularentur, tranſlatis in dexteram partem ſcutis, in maiora caſtra ad tria millia & ſexcentos euaſerunt, atque inde protinus, alio magno agmine adiuncto, Cannuſium incolumes perueniunt. Hæc apud uictos magis impetu animorum, quem ingenium ſuum cuique, aut ſors dabat, quam ex conſilio ipſorum, aut imperio cuiuſquam agebantur. Annibali uictori quum cæteri circunfuſi gratularentur, ſuaderentque, ut tanto perſunctus bello, diei quod reliquum eſſet, noctiſque inſequentis quietem & ipſe ſibi ſumeret, & feſſis daret militibus. Maharbal præfectus equitum minime ceſſandum ratus, immo, ut quid hac pugna ſit actum, ſcias, die quinti, inquit, uictor in Capitolio epulaberis, ſequere cum equite, ut prius te ueniſſe, quam uenturum ſciant. Præcedat, Annibal inquit, nuntii, læta res eſt, ſed tua maior; quam ut eam ſtatim capere animo poſſim, itaque uoluntatem ſe laudare Maharbalis ait, ad conſilium prenſandum tempus opus eſſe. Tum Maharbal. Non omnia eidem dii dedere, uincere ſcis Annibal, uictoria uti neſcis. Mora eius die ſatis creditur ſaluti fuiſſe urbi, atque imperio. Poſtero die ubi primum illuxit, ad ſpolia legenda, fœdamque hoſtibus ſpectandam ſtragem inſiſtunt. Iacebant tot Romanorum millia, pedites & equites paſſim, ut quem cuique ſors, aut pugna iunxerat, aut fuga, aſſurgentes quidam ex ſtrage media cruenti, quos ſtricta matutino tempore excitauerant uulnera, ab hoſte oppreſſi ſunt, quoſdam & iacentes uiuos ſucciſis feminibus poplitibuſque inuenerunt nudantes ceruicem, iugulumque & reliquum ſanguinem inuitantes hauriri. Inuenti ſunt quidam; merſis in effoſſam terram capitibus, quos ſibi ipſos feciſſe foueas, obruentes ora ſubiecta, ſuperque humo iniecta intercluſiſſe ſpiritum apparebat. Præcipue conuertit omnes ſubſtratus Numida mortuo ſuperincumbenti Romano uiuus, naſo auribuſque laceratis, quum, manibus ad capiendum telum inutilibus, in rabiem ira uerſus, laniando dentibus hoſtem, expiraſſet. Spoliis ad multum diei lectis, Annibal ad minora ducit caſtra oppugnanda, & omnium primum brachio fluminis obiecto, eos excludit. Cæterum ab omnibus, labore, uigiliis, uulneribus etiam feſſis maturior ipſius ſpe deditio eſt facta, pacti ut arma atque equos traderent, in capita Romana trecenis nummis quadrigatis, in ſocios ducenis, in ſeruos centenis, & eo pretio perſoluto cum ſingulis abirent ueſtimentis, in caſtra hoſteis acceperunt, traditique in cuſtodiam omnes ſunt, ſed ſeorſum ciues, ſociique. Dum ibi tempus teritur, interea quum ex maioribus caſtris, quibus ſatis uirium aut animi fuit, ad quattuor millia hominum, & C.C. equites, alii agmine, alii palantes paſſim per agros, quod haud minus tutum erat, Cannuſium perfugiſſent, caſtra ipſa a ſauciis & timidis eadem conditione, qua altera tradita hoſti. Præda ingens parta eſt, & præter equos uiroſque, & ſiquid argenti, quod plurimum in faleris equorum erat (nam ad ueſtiendum facto perexiguo utique militantes utebantur) omnis cætera præda diripienda data eſt, tum ſepeliendi cauſſa in unum corpora ſuorum conferri iuſſit, ad octo millia dicuntur fuiſſe fortiſſimorum uirorum, conſulem conquiſitum, ſepultumque quidam authores ſunt. Eos, qui Cannuſium perfugerant, mulier Paula nomine, Buſa genere, clara diuitiis, mœnibus tantum, tectiſque a Cannuſinis acceptos frumento, ueſte, uiatico etiam iuuit, pro qua ei munificentia poſtea bello perfecto a ſenatu honores habiti ſunt. Cæterum quum ibi tribuni militum quattuor eſſent, Fabius Maximus de legione prima, cuius pater priore anno dictator fuerat, & de legione ſecunda L. Publius Bibulus, & P. Cornelius Scipio, & de legione tertia Ap. Claudius Pulcher, qui proxime ædilis fuerat, omnium conſenſu ad P. Scipionem admodum adoleſcentem, & ad Ap. Claudium ſumma imperii delata eſt, quibus conſultantibus inter paucos de ſumma rerum nuntiat. P. Furius Philus, conſu-

laris uiri filius, nequiquam eos conſultare, ſpem perditam fore, deſtitutam, comploratamque rē eſſe publicam, nobiles iuuenes quoſdam, quorum principem L. Cæcilium Metellum, mare ac naues ſpectare, ut deſerta Italia ad regum aliquem transfugiant. Quod malum, præterquā quod atrox ſuper tot clades, etiam nouum, quum ſtupore ac miraculo torpidos defixiſſet, & qui aderant, concilium aduocandum de eo cenſerent, negat conſilii rem eſſe Scipio, iuuenis fatalis dux huiuſce belli, audendum atque agendum, non conſultandum eſſe in tanto malo ait. Irent ſecum extemplo armati, qui remp. ſaluam uellent; nuſquam uerius, quam ubi ea cogitentur, hoſtium caſtra eſſe. Pergit deinde ire ſequentibus paucis in hoſpitium Metelli, & quum concilium ibi iuuenum, de quibus allatum erat, inueniſſet, ſtricto ſuper capita conſultantium gladio, ex mei animi ſententia, inquit, iuro, ut ego remp. non deſeram, neque alium ciuem Romanum deſerere patiar, ſi ſciens fallo, tū me Iuppiter OPT. MAX. domum, familiam, remque meam peſſimo leto afficias. In hæc uerba L. Cæcili iures, expoſtulo; cæterique, qui adeſtis, qui non iurauerit, in ſe hunc gladium ſtrictum eſſe ſciat. Haud ſecus pauidi, quam ſi uictorem Annibalem cernerent, iurant omnes, cuſtodiendoſque ſemetipſos contra Annibalem Scipioni tradunt. Eo tempore, quo hæc Cannuſii agebantur, Venuſiam ad conſulem ad quattuor millia peditum equitumque, qui ſparſi fuga per agros fuerant, peruenere, eos omnes Venuſini per familias benigne accipiendos, curandoſque quum diuiſiſſent, in ſingulos equites togas, & tunicas, & quadrigatos nummos quinoſuicenos, & peditibus denos, & arma, quibus deerant, dederunt, cæteraque publice ac priuatim hoſpitaliter facta, certatūque, ne a muliere Cannuſina populus Venuſinus officiis uinceretur, ſed in ſe grauius onus Buſæ multitudo faciebat, & iam ad decem millia hominum erant, Appiuſque & ſcipio, poſteaquam incolumen eſſe alterum conſulem acceperunt, nuntium extemplo mittunt, quantæ ſecum peditum equitumque copiæ eſſent, ſciſcitatumque ſimul utrum Venuſiam adduci exercitum, an manere iuberet Cannuſii. Varro ipſe copias Cannuſium traduxit, & iam aliqua ſpecies conſularis exercitus erat, moenibuſque ſe tueri, etſi non armis ab hoſte uidebantur defenſuri. Romamne has quidem reliquias ſupereſſe ciuium, ſociorumque, ſed occidione occiſum cum duobus exercitibus conſulem, deletaſque omnes copias allatum fuerat. Nunquam ſalua urbe tantum pauoris tumultuſque intra moenia Romana fuit, itaque ſuccumbam oneri, neque aggrediar narrare, quæ diſſerendo minora uero facio. Conſule exercituque ad Thraſimenum priore anno amiſſo, non uulnus ſuper uulnus, ſed multiplex clades, cum duobus COSS. conſulares exercitus amiſſi nuntiabantur, nec ulla iam caſtra Romana, nec ducem, nec militem eſſe, Annibalis Appuliam & Samnium eſſe, ac iam prope totā Italiam factam, nulla profecto alia gens tanta mole cladis non obruta eſſet. Comparem cladem ad Aegateis inſulam Carthaginienſium prælio nauali acceptam, qua fracti Sicilia, ac Sardinia ceſſere, hinc uectigales, ac ſtipendiarios fieri ſe paſſi ſunt, cæteræ clades pugnæ aduerſæ in Africa, cui poſtea Annibal ſuccubuit, nulla ex parte comparandæ ſunt, niſi, quod minore animo latæ ſunt. P. Furius Philo, & M. Pomponius prætores ſenatum in curiam Hoſtiliam uocauerunt, ut de urbis cuſtodia conſulerent, neque enim dubitabant, deletis exercitibus, hoſtem ad oppugnandam Romam, quod unum opus belli reſtaret, uenturum. Quum malis ſicut ingentibus, ita ignotis, nec conſilium quidem ſatis expedirent, obſtreperetque clamor lamentantium mulierum, & nondum palam facti uiui, mortuique per omnes poenæ domos comploraréntur promiſcue, tum Fabius Maximus cenſuit equites expeditos & Appia & Latina uia mittendos, qui obuiam euntes percunctarentur aliquos pfectos ex fuga, paſſim diſſipatos, forte referant, quæ fortuna conſulum atque exercituum ſit, & ſi quid dii immortales miſeri imperii reliquum Romano nomini fecerint, ubi eæ copiæ ſint, quo ſe Annibal poſt prælium contulerit, quid paret, quid agat, acturuſque ſit, hæc exploranda, noſcendaque per impigros iuuenes eſſe, illud per patres ipſos agendum, quoniam magiſtratuum parū ſit, ut tumultum ac trepidationem in urbe tollant, matronaſque publico arceant, continerique intra ſuum quanque limen cogant, comploratus familiarum coerceant, ſilentium per urbem faciant, nuntios rerum omnium ad prætores deducendos curent, ſuæ quiſque fortunæ domi authorem expectet, cuſtodes præterea ad portas ponant, qui prohibeant quenquam egredi urbem, cogantque homines, nullam, niſi urbe ſalua ac moenibus, ſalutem ſperare, ubi conticuerit tumultus recte tum in curiam patres reuocandos, conſulendumque de urbis cuſtodia eſſe. Quum in hanc ſententiam pedibus oēs iſſent, ſummotaq; foro per magiſtratus turba, patres diuerſi ad ſedādos tumultus diſceſſiſſent, tum demum literæ a Terentio conſule allatæ ſunt, L. Aemylium conſulem, exercitumq; cæſum, Cannuſiiq; ſe eſſe, reliquias tantæ cladis, uelut ex naufragio, colligentem, ad X. millia militū ferme eſſe incompoſitoꝝ, inordinatorumq;, ſed Annibalem nunc ſedere ad Cannas, in captiuoꝝ pretiis, prædaq; alia uictoriam nec uictoris animo, nec magni ducis more metientem. Tum priuatæ quoq; per domos clades uulgaræ ſunt, adeoq; totam urbem compleuit luctus, ut ſacrum anniuerſarium Cereris intermiſſum ſit, quia nec lugentibus id facere eſt fas, nec ulla in illa tēpeſtate matrona luctus expers fuerat. Itaq; ne ob eandem cauſſam alia quoq; ſacra publica, aut priuata desererentur, ſenatuſ

conſulto diebus XXX. luctus eſt finitus. Cæterum, quum ſedato urbis tumultu reuocati in curiam patres eſſent, aliæ inſuper ex Sicilia literæ allatæ ſunt a M. Octacilio prætore, regnum Hieronis claſſe Punica uaſtari, cui quum opem imploranti ferre uellet, nuntiatum ſibi eſſe, aliam claſſem ad Aegateis inſulas ſtare paratam inſtructamq;, ut ubi ſe uerſum ad tuēdam Syracuſanam oram Pœni ſenſiſſent, Lilybæum extēplo, prouinciamq; aliam Romanā aggrederentur, itaq; claſſe opus eſſe, ſi regē ſocium, Siciliāq; tueri uellent. Literis cōſulis prætoriſq; lectis, Appiū Claudium, qui claſſi ad Oſtiam ſtanti præeſſet, Cannuſiū ad exercitum mittendū, ſcribendumq; conſuli, ut quū prætori exercitū tradidiſſet, primoquoq; tpe, quantum per cōmodum reip. fieri poſſet, Romam ueniret. Territi ēt ſuper tantas clades, tū cæteris prodigiis, tum qđ duæ ueſtales eo anno Opimia, atq; Floronia ſtupri compertæ, & altera ſub terrā, ut mos eſt, ad portā Collinam necata fuerat, altera ſibimet ipſa mortē conſciuerat. L. Cantilius ſcriba pontificū, quos nunc minores pontifices appellant, q cum Floronia ſtuprum fecerat, a pontifice maximo eo uſq; uirgis in comitio cæſus erat, ut inter uerbera expiraret. Hoc nefas quū inter tot, ut fit, clades in prodigiū uerſum eſſet, decenuiri libros adire iuſſi ſunt, & Fabius pictor Delphos ad oraculū miſſus ſciſcitatū, quibus precibus, ſupplicationibuſq; deos poſſent placare, & q̄nā futura finis tātis cladibus foret, interi ex fatalibus libris ſacrificia aliquot extra ordinaria facta, inter q̄ Gallus & Galla, Græcus & Græca in foro Boario ſub terra uiui dimiſſi ſunt, in locū ſaxo conſeptum ibi ante hoſtiis humanis minie Romano ſacro imbutū. Placatis ſatis, ut rebanť, deis, Ap. Claudius Marcellus ab Oſtia milites, quos in claſſem ſcriptos hēbat, Romam, ut urbi præſidio eſſent, mittit; ipſe legiōe claſſis (ea tertia legio erat) cū Tri. mili. Theano Sidicino ꝓmiſſa, claſſe tradita P. Furio collegæ, paucos poſt dies Cannuſiū magnis itineribus cōtendit. Dictator ex authoritate patꝝ dictus D. Iunius, & T. Sēpronius magiſter eqtum, delectu edicto, iuniores ab annis XVII. & quoſdā prætextatos ſcribunt, q̄ttuor ex his legiōes, & mille equites effecti, itē ad ſocios Latinumq; nomē ad milites ex formula accipiēdos mittunt, arma, tela, alia parari iubent, & hoſtiū ſpolia uetera detrahunt tēplis porticibuſq;, & aliam formā noui delectus inopia liberoꝝ capitum, ac neceſſitas dedit. Octo millia iuuenum ualidoꝝ ex ſeruitiis, prius ſciſcitātes ſingulos uellentne militare, empta publice armauerūt. Hic miles magis placuit, quū pretio minore redimendi captiuos copia fieret, nanq; Annibal ſcđm tam ꝓſperā ad Cannas pugnam, uictoris magis, quā bellū gerentis intētus curis, quū captiuis ꝓductis, ſeparatiſq; ſociis, eos, ſicut ante ad Trebiam, Thraſimenūq; lacum benigne allocutus, ſine ꝓtio dimiſiſſet, Romanos quoq; uocatos, qđ nunq̄ alias antea, miti ſatis ſermone alloqtur. Non internitione ciuiū ſibi eſſe cum Romanis bellū, de dignitate atq; iperio certare, & p̄res uirtuti Romanæ ceſſiſſe, & ſe id adniti, ut ſuæ inuicē ſimul felicitati, & uirtuti cedať, itaq; redimēdi ſe captiuis copiā facere, pretiū fore in capita eqti quingenos q̄drigatos nūmos, trecenos pediti, ſeruo centum. Quanq̄ aliquantum adiiciebat eqtibus ad id pretiū, quod pepigerant dedentes ſe, læti tn̄ quancunq; conditionē paciſcendi acceperūt. Placuit ſuffragio eoꝝ decem eligi, q Romam ad ſenatū irent, nec pignus aliud fidei acceptū, quam ut iurarēt ſe redituros. Miſſus cū his Carthalo nobilis Carthaginiēſis, q, ſi forte ad pacē inclinarent aīos, conditionē ferret. Quū egreſſi caſtris eēnt, unus ex iis minie Romani ingenii hō, uelut aliqd oblitus, iuriſiurādi ſoluendi cauſſa, quū in caſtra rediſſet, ante noctē comites aſſeqtur. Vbi eos Romam uenire nuntiatū eſt, Carthaloni obuiā lictor miſſus, q dictatoris uerbis nuntiaret, ut ante noctē excederet finibus Romanis. Legatis captiuoꝝ ſenatus ab dictatore datus eſt, quoꝝ princeps M. Iunius. P. C. inqt, nemo uřm ignorat, nulli unq̄ ciuitati uiliores fuiſſe captiuos, quā nřæ, cæteꝝ, niſi nobis plus iuſto nřa placet cauſſa, non alii unq̄ minus negligendi uobis, quā nos in hoſtiū poteſtatem uenerunt, non. n. in acie ꝑ timorem arma tradidimus, ſed quū prope ad noctē ſuperſtantes tumulis cæſoꝝ corpoꝝ, prælīū extraxiſſemus, in caſtra recepimus nos, diei reliquū ac noctem inſequentē, feſſi labore ac uulneribus, uallū ſumus tutati, poſtero die quū circunſeſſi ab exercitu uictore, aq̄ arceremur, nec ulla alia iā per cōfertos hoſtes erūpendi ſpes eſſet, nec eſſe nefas duceremus qnquaginta millibus hoīum ex acie trucidatis nřa, aliquem ex Cannenſi pugna Romanū militem reſtare, tunc demū pacti pretium, quo redēpti dimitteremur, arma, in qbus nihil iam auxilii erat, hoſti tradidimus. Maiores nřos quoq; acceperamus ſe a Gallis auro redemiſſe, & p̄res nřos aſperrimos illos ad conditionē pacis, legatos tn̄ captiuoꝝ redimendoꝝ gratia Tarentū miſiſſe, atq; in Italia cum Gallis, & ad Heracleam cum Pyrrho, utraq; non tā clade infamis, quā pauore & fuga pugna fuit. Cannenſes cāpos acerui Romanorum corpoꝝ tegunt, nec ſupſumus pugnæ, niſi in qbus trucidandis ferꝝ, & uires hoſti defecerūt. Sūt ēt de noſtris quidam, q nec in acie qdem refugerunt, ſed præſidio caſtris relicti, quū caſtra traderenť, in poteſtatem hoſtiū uenerunt. Haud eqdem ullius ciuis, aut cōmilitonis fortunæ, aut cōditioni inuideo, nec ꝑmendo aliū me extuliſſe uelī uideri, ne illi qdem (niſi uelocitatis pedū, & curſus aliqđ præmium eſt) q pleriq; inermes ex acie fugientes non priuſq̄ Venuſiæ, aut Cannuſii cōſtiterunt, ſe nobis merito prætulerūt, gloriatiq; ſunt, in ſe plus quā in nobis præſidii reip. eſſe, ſed illis, ut bonis & fortibus uřis uterni, & nobis iā prōptioribus ꝑ patria, quod beneficio ueſtro redempti, atq; in patriam reſtituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortuna habetis, octo millia armati ſeruorum audio,

non minor

non minor numerus noſter eſt, nec maiori pretio redimi poſſumus, quam hi emuntur, nam ſi conferam nos cum illis, iniuriam Romano nomini faciam. Illud etiam in tali conſilio uobis animaduertendum P.C. cenſeam, ſi tam durioris eſſe uelitis, quod nullo noſtro merito faciatis, cui nos hoſti relicturi ſitis, Pyrrho uidelicet, qui nos hoſpitũ numero habuit captiuos? an barbaro ac Pœno? qui utrũ auarior, an crudelior ſit, uix exiſtimari poteſt. Si uideatis catenas, ſqualloré, deformitatemq; ciuium ueſtrorum, non minus profecto uos ea ſpecies moueat, quam ſi ex altera parte cernatis ſtratas Cannenſibus campis legiones ueſtras. Intueri poteſtis ſollicitudinem, & lachrymas in ueſtibulo curiæ ſtantium cognatorum noſtrorum, expectantiumq; reſponſum ueſtrum, quum ii pro nobis, proq; iis, qui abſunt, ita ſuſpenſi ac ſolliciti ſunt? Quem cenſetis animum ipſorum eſſe, quorum in diſcrimine uita libertaſq; eſt? Si mediuſfidius ipſe in nos mitis Annibal contra naturam ſuam eſſe uelit, nihil tamẽ nobis uita opus eſſe cenſeamus, quum idigni, ut a uobis redimeremur, uiſi ſumus. Rediere Romam quondam remiſſi a Pyrrho ſine pretio capti, ſed rediere cum legatis, primoribus ciuitatis, ad redimẽdos ſeſe miſſis, redeam ergo in patriam trecentis nummis nunc æſtimatus ciuis. Suum quiſq; habet animum. P.C. ſcio in diſcrimine eſſe uitam corpuſq; meum, magis me famæ periculum mouet, ne a uobis damnati, ac repulſi habeamur, neq; enim uos homines pretio pepercilſe credent. Vbi is finem fecit, extemplo ab ea turba, quæ in comitio erat, clamor flebilis eſt ſublatus, manuſq; ad curiam tendebant orantes, ut ſibi liberos, fratres, cognatos redderent, fœminas quoq; metus, ac neceſſitas turbæ huic uirorum in foro immiſcuerat. Senatus ſummotis arbitris, conſuli cœpit, ibi quum ſententiis uariaretur, & alii redimendos de publico, alii nullam publicam impenſam faciendam, nec prohibendos ex priuato redimi, ſi quibus argentum in præſentia eſſet, alii dandam ex ærario pecuniam mutuam, prædiis, prædibuſq; cauendum populo cenſerent, tum T. Manlius Torquatus, priſcæ ac nimis duræ, ut pleriſq; uidebatur, ſeueritatis, interrogatus ſententiam ita locutus fertur. Si tantummodo poſtulaſſent legati pro iis, qui in hoſtium poteſtate ſunt, ut redimerẽtur, ullius ſine inſectatione eorum breui ſententiam peregiſſem, quid enim aliud, quam admonẽdi eſſetis, ut morem traditum a patribus, neceſſario ad rem militarem exemplo ſeruaretis? nunc autem quum prope gloriati ſint, quod ſe hoſtibus dediderint, præferriq; non captis modo in acie ab hoſtibus, ſed etiam iis, qui Venuſiam Canuſiumq; peruenerunt, atq; ipſi C. Terentio conſuli, æquum cenſuerint, nihil uos eorum P.C. quæ illic acta ſunt, ignorare patiar. Atq; utinam hæc, quæ apud uos acturus ſum, Cannuſii apud ipſum exercitum agerem, optimum teſtem ignauiæ cuiuſq; & uirtutis, aut unus hic ſaltem adeſſet P.C. Sempronius, quem ſi iſti ducem ſecuti eſſent milites, hodie in caſtris Romanis, non captiui in hoſtium poteſtate eſſent, & quum feſſis pugnando hoſtibus, tum uictoria lætis, & ipſis pleriſq; regreſſis in caſtra ſua, noctem ad erumpendum liberam habuiſſent, & ſeptena armatoꝝ hominum millia erumpere etiam inter confertos hoſtes potuiſſent. Neq; enim per ſe ipſi hoc facere conati ſunt, neq; alium ſequi uoluerunt. Nocte prope tota P. Sempronius Tuditanus non deſtitit admonere adhortariq; eos, dum paucitas hoſtium circa caſtra, dum quies, ac ſilentium eſſet, dum nox incœptum tegeret, ſe ducem ſequerentur, ante lucem peruenire in tuta loca, in ſociorum urbes poſſe, ſicut auorum memoria P. Decius tribunus militum in Samnio, ſicut nobis adoleſcentibus priori Punico bello Calpurnius Flamma, trecentis uoluntariis, quum ad tumulum eos capiendum, ſitum inter medios hoſtes, duceret, dixit. Moriamur milites, & morte noſtra eripiamus ex obſidione circunuentas legiones. Si hoc nec P. Sempronius diceret, nec uiros quidem, nec Romanos uos duceret, ſi nemo tantæ uirtutis exiſteret comes, ſi uiam non ad gloriam magis, quam ad ſalutem ferentem demonſtraret, ducem ſe in patriam, ad parentes, ad coniuges, ac liberos facit, ut ſeruemini, deeſt uobis animus? Quid, ſi moriendum pro patria eſſet, faceretis? quinquaginta millia ciuium ſociorumq; circa uos eo ipſo die cæſa iacẽt, ſi tot exempla uirtutis non mouent, nihil unquam mouebit. Si tanta clades uobis uilem uitam non fecit, nulla faciet. Et liberi, atq; incolumes deſiderate patriam, imo deſiderate, dum patria eſt, dum ciues eius eſtis, ſero nunc deſideratis, diminuti capite, abalienati iure ciuium, ſerui Carthaginienſium facti, pretio redituri eſtis eo, unde ignauia, ac nequitia abiſtis? P. Sempronium ciuem ueſtrum non audiſtis arma capere, ac ſe iubentem ſequi, Annibalẽ pauloue poſt audiſtis, caſtra prodi, & arma tradi iubentẽ. Quam ego ignauiam iſtoꝝ accuſo, quũ ſcelus poſſim accuſare? non enim modo ſequi recuſarunt bene monẽtem, ſed obſiſtere ac retinere conati ſunt, ni ſtrictis gladiis uiri fortiſſimi inerteis ſummouiſſent, prius inquã. P. Sempronio per ciuium agmen, quã per hoſtium fuit erũpendum. Hos ciues patria deſideret quoꝝ, ſi cæteri ſimiles fuiſſent, neminẽ hodie ex iis, qui ad Cãnas pugnauerunt, ciuẽ haberet? Ex millibus ſeptem armatoꝝ ſexcenti extiterunt, qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atq; armati redirent, neq; iis ſexcenta millia hoſtium obſtitere, quam tutum iter duaꝝ prope legionũ agmini futurum cenſetis fuiſſe? Haberetis hodie uiginti millia armatoꝝ Cannuſii fortia, fidelia P.C. Nunc autem quẽadmodum hi boni fideleſq; (nam fortes ne ipſi quidem dixerint) ciues eſſe poſſunt? niſi quis credere poteſt fuiſſe, qui erũpentibus, quin erũperent, obſiſtere conati ſint, aut non inuidere eos tum incolumitati, tum gloriæ illoꝝ per uirtutem partæ, quum ſibi timorem, ignauiamq; ſeruitutis igno-

minioſæ cauſſam eſſe ſciant? maluerunt in tentoriis latentes ſimul lucém atq; hoſtem expectare, quũ ſilentio noctis erumpendi occaſio eſſet. At enim ad erumpendum e caſtris defuit animus, ad tutanda fortiter caſtra animum habuerunt, dies ac noctes aliquot obſeſſi, armati ſe ipſi tutati uallo ſunt, tandem ultima auſi, paſſiq;, quum omnia ſubſidia uitæ deeſſent, affectiſq; fame uiribus arma iam ſuſtinere nequirent, neceſſitatibus magis humanis, quam armis uicti ſunt. Orto ſole hoſtis ad uallum acceſſit, ante ſecundam horam nullam fortunam certaminis experti tradiderunt arma, ac ſeipſos. Hæc uobis ipſorum per biduum militia fuit, quum acie ſtare ac pugnare decuerat, tum in caſtra refugerũt quum pro uallo pugnãdum erat, caſtra tradiderunt, neq; in acie, neq; in caſtris utiles. Quos redimã? quum erumpere caſtris oportet, cunctamini, ac manetis, quum manere, & caſtra tutari armis neceſſe eſt, & caſtra, & arma, & uoſipſos traditis hoſti. Ego non magis iſtos redimendos P.C. cenſeo, quam illos dedendos Annibali, qui per medios hoſteis e caſtris eruperunt, ac per ſũmam uirtutem ſe patriæ reſtituerunt. Poſteaquam Manlius dixit, quanquam patrum quoq; pleroſq; captiui cognatione attingebant, præter exẽplum ciuitatis minime in captiuos iam inde antiquitus indulgentis, pecuniæ quoque ſumma homines mouit, quia nec ærarium exhaurire, magna iam ſũma erogata in ſeruos ad militiam emendos armandoſq;, nec Annibalem maxime huiuſce rei, ut fama erat, egentem locupletari uolebant. Quum triſte reſponſum non redimi captiuos redditum eſſet, nouuſq; ſuper ueterem luctus, tot iactura ciuium adiectus eſſet, cum magnis fletibus quæſtubuſq; ad portam legatos proſecuti ſunt. Vnus ex iis domum abiit, quod fallaci reditu in caſtra iureiurando, ſe exoluiſſet, quod ubi innotuit, relatumq; eſt ad ſenatum, omnes cenſuerunt comprehendendum, & cuſtodibus publice datis, deducendum ad Annibalem. Eſt & alia de captiuis fama, X. primos ueniſſe, de eis quum dubitatum in ſenatu eſſet, admitterentur in urbem nec ne, ita admiſſos eſſe, ne tamen iis ſenatus daretur, morãtibus deinde longius omnium ſpe, alios inſuper tres legatos ueniſſe, L. Scribonium, & C. Calpurniũ, & L. Manlium, tum demum ab cognato Scribonii tribuno plebis de redimendis captiuis relatũ eſſe, nec cenſuiſſe redimendos ſenatum, & nouos legatos tres ad Annibalem reuertiſſe, decem ueteres remanſiſſe, quod per cauſſam recognoſcendi nomina captiuorum ad Annibalem ex itinere regreſſi, religione exoluiſſent ſeſe, de iis dedendis magna contentione actum in ſenatu eſſe, uictoſq; paucis ſententiis, qui dedendos cenſuerint, cæterum proximis cenſoribus adeo omnibus notis, ignominiiſq; cõfectos eſſe, ut quidam eorum mortem ſibi ipſi conſciuerint, cæteri non foro ſolum omni deinde uita, ſed prope luce ac publico caruerint. Mirari magis, adeo diſcrepare inter authores, quam quid ueri ſit, diſcernere queas. Quanto autem maior hæc clades ſuperioribus cladibus fuerit, uel ea res indicio eſt, quod qui ſociorum ad eam diem firmi ſteterant, tum labare cœperunt, nulla profecto alia de re, quam quod deſperare cœperant de imperio. Defecere autem ad Pœnos hi populi, Attellani, Galatini, Hirpini, Appulorum pars, Samnites, præter Pennos, Brutii omnes, Lucani, præter hos Surrentini, & Græcorum omnis ferme ora, Tarentini, Metapontini, Crotonẽſes, Locriq;, & ciſalpini omnes Galli, nec tamen hæc clades defectioneſq; ſociorum mouerunt, ut pacis unquam mẽtio apud Romanos fieret, neq; ante conſulis Romani aduentum, nec poſteaquam is rediit, renouauitq; memoriam acceptæ cladis. Quo in tempore ipſo adeo magno animo ciuitas fuit, ut conſuli Varroni ex tãta clade, cuius ipſe maxima cauſſa fuiſſet, redeunti & obuiam itum frequẽter ab oĩbus ordinibus ſit, & gratiæ actæ, quod de rep. nõ deſperaſſet, cui, ſi Carthaginiẽſium ductor fuiſſet, nihil recuſandũ ſupplicii foret.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI SECVNDI BELLI PVNICI LIBER TERTIVS.

ANNIBAL POST CANNENSEM PVGNAM, CAſtra capta ac direpta, confeſtim ex Appulia in Samnium mouerat, accitus in Hirpinos a Statio pollicente ſe Conſam traditurũ. Conſanus erat Trebius nobilis inter ſuos, ſed premebat eum Conſanoꝝ factio familiæ per gratiam Romanoꝝ potentis. Poſt famam Cannenſis pugnæ, uulgatumq; crebris ſermonibus aduentum Annibalis, quum Conſani urbe exceſſiſſent, ſine certamine tradita urbs Pœno, præſidiũq; acceptum eſt. Ibi præda omni, atq; impedimentis relictis, exercitu partito, Magonem regionis eius urbes aut deficientes a Romanis accipere, aut detrectantes cogere ad defectionem iubet, ipſe per agrum Cãpanum mare inferum petit, oppugnaturus Neapolim, ut urbem maritimã haberet. Vbi fines Neapolitanorum intrauit, Numidas partim in inſidiis (& pleræq; cauæ ſunt uiæ, ſinuſq; occulti) quacũq; arte poterat, diſponit, alios præ ſe actam prædam ex agris oſtentanteis ob equitare portis iuſſit, in quos, quia nec multi, & in cõpoſiti uidebantur, quum turma equitum erupiſſet, a cedentibus cõſulto tracta in inſidias, ac circũuenta eſt, nec euaſiſſet quiſq̃, ni mare propinquum, & haud procul littore naues piſcatoriæ pleræq; cõſpectæ peritis nandi dediſſent effugium, aliquot tñ eo prælio nobiles iuuenes cæſi ſunt, inter quos & Aegeas, p̃fectus equitum, intẽperantius cedentes ſecutus cecidit. Ab urbe oppugnãda Pœnum abſterruere conſpecta mœnia, haudquaq̃ prompta oppugnãti. Inde Capuã flectit iter, luxuriantem longa felicitate, ac indulgẽtia fortunæ, maxime tñ inter corrupta oĩa licentia plebis, ſine modo libertatem exercẽtis. Senatum & ſibi & plebi obnoxium fecerat Pacuuius Calaninus nobilis idem ac popularis homo, cæteꝝ malis artibus nactus opes. Is quũ eo ſorte anno, quo res male geſta ad Thraſimenũ eſt, in ſũmo magiſtratu eſſet, iamdiu infeſtam ſenatui plebem ratus, per occaſionẽ nouãdi res magnum auſurã facinus, ut ſi in ea loca Annibal cum exercitu uictore ueniſſet, trucidato ſenatu traderet Capuã Pœnis, improbus homo, ſed non ad extremum perditus, quũ mallet incolumi, quã euerſa repu. dñari, nullam aũt incolumẽ eſſe orbatã publico cõſilio crederet, rõnem iniit, qua & ſenatũ ſeruaret, & obnoxiũ ſibi, ac plebi faceret. Vocato ſenatu, qũum ſibi defectionis a Romanis cõſilium placituꝝ nullo modo, niſi neceſſariũ fuiſſet, præfatus eſſet, qppe qui liberos ex Appii Claudii filia haberet, filiãq; Romæ nuptũ Liuio dediſſet, cæteꝝ maiorẽ multo rem magiſq; timẽdam inſtare, nõ enim per defectionẽ ad tollendũ ex ciuitate ſenatũ plebẽ ſpectare, ſed per cædẽ ſenatus uacuã remp. tradere Annibali, ac Pœnis uelle, eo ſe piculo poſſe liberare eos, ſi ſe permittãt ſibi, & certaminũ in rep. obliti credant. Quum oẽs uicti metu pmitterent, Claudam in curia uos, inquit, & tanq̃ & ipſe cogitati facinoris particeps, approbando cõſilia, quibus nequiq̃ aduerſarer, uiam ſaluti ueſtræ inueniã, in hoc fidem, quã uultis ipſi, accipite. Fide data egreſſus claudi curiam iubet, p̃ſidiumq; in ueſtibulo reliquit, nequis adire curiam iniuſſu ſuo, neue inde egredi poſſit; tunc uocato ad concionẽ populo, quod ſæpe, inquit, optaſtis Cãpani, ut ſupplicii ſumendi uobis ex improbo, ac deteſtabili ſenatu poteſtas eſſet, eam nunc non per tumultũ expugnantes domos ſingulorum, quas præſidiis clientium ſeruorũq; tuenť cum ſũmo ueſtro periculo, ſed tutã habetis ac liberã. Clau-

ſos omnes in curiam accipite,ſolos,inermes,nec quicq̃ raptim,aut forte temere egeritis,de ſinguloꝝ capite uobis ius ſententiæ dicendæ faciam,ut quas quiſq; emeritus eſt poenas,pendat. Sed ante oīa,ita uos iræ indulgere oportet,ut potiorē ira ſalutem,atq; utilitatē ueſtram habeatis.Etenim hos,ut opinor odiſtis ſenatores,nam ſenatum oīno non habere non uultis,quippe aut rex,quod abominādum,aut,quod unū liberæ ciuitatis conſilium eſt,ſenatus habēdus eſt.Itaq; duæ res ſimul agendæ ſunt uobis,ut & ueterē ſenatum tollatis,& nouum cooptetis,citari ſingulos ſenatores iubebo,de quoꝝ capite uos conſulam,quod de quoq; cenſueritis fiet,ſed prius in eius locum uirum fortē,ac ſtrenuum nouum ſenatorem cooptabitis,quam de noxio ſupplicium ſumat.Inde conſedit,& nominibus in urnā coniectis,citari,quod primum ſorte nomen excidit,ipſumq; e curia ꝑduci iuſſit. Vbi auditum eſt nomen,malum & improbū pro ſe quiſq; clamare,& ſupplicio dignum,tum Pacuuius uideo,quæ ſententia de hoc ſit data,eiicitur pro malo,ac improbo,bonum ſenatorē,& iuſtum eligite. Primo ſilentium erat inopia potioris ſubiiciundi,deinde,quum aliqui omiſſa uerecundia quēpiam nominaſſent,multo maior extēplo clamor oriebatur,quum alii negarent noſſe,alii nunc probra,nunc humilitatē,ſordidamq; inopiam,& pudēdæ artis,aut quæſtus genus obiicerent,hoc multo magis in ſecundo ac tertio citato ſenatore eſt factum,ut ipſius poenitere homines appareret,quē autem in eius ſubſtituerent locum deeſſe,qa nec eoſdem noiari attinebat,nihil aliud quā ad audienda probra nominatos,& multo humiliores,obſcurioreſq; cæteri erant eis,qui primi memoriæ occurrebant. Ita dilabi hoīes,notiſſimum quodq; malū maxime tolerabile dicentes eſſe,iubēteſq; ſenatum ex cuſtodia dimitti.Hoc modo Pacuuius quum obnoxium uitæ bñficio ſenatum multo ſibi magis,quam plebi feciſſet,ſine armis iam oībus concedentibus dominabat.Hinc ſenatores omiſſa dignitatis,libertatiſq; memoria plebem affari,ſalutare,benigne inuitare,apparatis accipere epulis,eius cauſſas ſuſcipere,ei ſemp parati adeſſe,ſecundum eam in lite iudicē dare,qui magis popularis aptiorq; in uulgus fauori cōciliando eſſet. Iam uero nihil in ſenatu actum aliter,quā ſi plebis ibi eſſet cōcilium.Prona ſemp ciuitas in luxuriam,non ingenioꝝ modo uitio,ſed affluenti copia uoluptatum,& illecebris oīs amœnitatis maritimæ,terreſtriſq;,tum uero ita obſequio principū,& licentia plebes laſciuire,ut nec libidini,nec ſumptibus modus eſſet.Ad contēptum legum,magiſtratuū,ſenatuſq; acceſſit tum poſt Cānenſem cladem,ut(cuius aliqua erat uerecūdia)Romanum quoq; imperium ſpernerent,id modo erat in mora,ne id extemplo efficerent,quod cōnubium uetuſtum multas familias claras,ac potentes Romanis miſcuerat,& quod quum militarent aliquot annos apud Romanos,maximū uinculum erant trecenti equites(nobiliſſimus quiſq; Campanoꝝ)in præſidia Siculaꝝ urbium delecti a Romanis,ac miſſi.Horum parentes,cognatiq; ægre peruicerunt,ut legati ad cōſulem Romanum mitterent,miſſi nōdum Cānuſium profectum,ſed Venuſiæ cum paucis,ac ſemiermibus cōſulem inuenerunt,quā poterat maxime miſerabilē bonis ſociis,ſupbis atq; infidelibus,ut erant Cāpani,ſpernēdum,& auxit rerum ſuaꝝ,ſuiq; contemptum C O S. nimis detegēdo cladem,nudandoq;,nam quum legati ægre ferre ſenatum populumq; Cāpanum aduerſi quicq̃ eueniſſe Romanis nūtiaſſent,pollicerēturq; oīa,quæ ad bellum opus eſſent,Morem,inquit,magis loquēdi cum ſociis ſeruaſtis Cāpani,iubentes,quæ opus eſſent ad bellum,imperitare,quam cōuenienter ad pſentem fortunæ noſtræ ſtatū locuti eſtis. Quid enim nobis ad Cannas relictū eſt,ut quaſi aliqd habeamus,id quod deeſt expleri a ſociis uelimus?pedites uobis imperemus,tanq̃ equites habeamus?pecuniā deeſſe dicamus,tanq̃ ea tantum deſit?Nihil ne quod ſuppleremus qdem,nobis reliquit fortuna,legiones,eqtatus,arma,ſigna,equi,uiriq;,pecunia,cōmeatus aut in acie,aut in ruinis poſtero die amiſſis caſtris,perierūt.Itaq; non iuuetis nos in bello oportet Cāpani,ſed cum Pœno bellum pro nobis ſuſcipiatis.Veniat in mētem,ut trepidos quōdam maiores ueſtros ītra mœnia cōpulſos,nec Samnitē modo hoſtem,ſed Sidicinū pauentes,receptos in fidē apud Saticulam defenderimus,cœptum ꝑpter uos cum Samnitibus bellum per cētum,ꝓpe annos,uariante fortuna euētum,tulerimus.Adiicite ad hæc,quod fœdus æquum dedimus,quod leges noſtras,quod ad extremum,id quod ante Cānenſem certe cladē maximum fuit,ciuitatē noſtram magnæ parti ueſtrū dedimus,cōmunicauimuſq; uobiſcū.Itaq; cōmunem uos hanc cladem quæ accepta eſt,credere Campani oportet,cōmunem patriam tuendam arbitrari eſſe.Non cum Samnite,aut Hetruſco res eſt,ut quum a nobis ablatum ſit,in Italia tamen imperium maneat.Pœnus hoſtis,ne Africæ quidem indigena,ab ultimis terraꝝ oris,freto Oceani,Herculiſq; columnis expertem oīs iuris,& conditionis,& linguæ prope humanæ militem trahit. Hunc natura īmitem,moribuſq; ferum,inſuper dux ipſe efferauit,pontibus ac molibus ex humanoꝝ corpoꝝ ſtrue faciendis,& quod proloqui etiam piget,ueſci humanis corporibus docendo.Hos infandis paſtos epulis,quos cōtingere etiam nefas ſit,uidere atq; habere dominos,& ex Africa,& a Carthagine iura petere,& Italiam Numidarum & Mauroꝝ pati ꝓuinciam eſſe,cui non,genito modo in Italia,deteſtabile ſit?Pulchrum erit Campani ꝓlapſum clade Romanum imperium ueſtra fide,ueſtris uiribus retentum,ac recuperatum eſſe. Triginta millia peditum,quattuor equitum arbitror ex Campania uos ſcripſiſſe,iam pecuniæ affatim eſſe frumentiq;,qui ſi parem fortunæ ueſtræ habetis fidem,nec Annibal ſe uiciſſe ſentiet,nec Romani ſe uictos eſſe. Hac oratione

conſulis dimiſſis,redeuntibuſq; domum legatis,unus ex iis Virius Subius tẽpus ueniſſe ait,quo Campani non agrum ſolum a Romanis quõdam per iniuriam adẽptum recuperare,ſed Imperio Italiæ potiri poſſint,fœdus enim cum Annibale,quibus uelint legibus,facturos,neq; cõtrouerſiam fore, quin ipſe,confecto bello,Annibal uictor in Africam hinc decebat,exercitumq; deportet,Italiæ imperium Campanis relinquatur.Hæc Virio loquenti aſſenſi omnes,ita renuntiant legationem,uti deletũ omnibus uideretur nomen Romanum,extemplo plebes ad defectionem,ac pars maxima ſenatus ſpectare.Extracta tamen authoritatibus ſeniorum per paucos dies eſt res,poſtremo uicit ſententia plurium ut iidem legati,qui ad conſulem Romanũ ierant,ad Annibalem mitterentur,quoꝰ priuſq̃ iretur,certumq; defectionis conſilium eſſet,Romam legatos miſſos a Campanis in qbuſdam annalibus inuenio,poſtulantes,ut alter C O S. Campanus fieret,ſi rem Romanam adiuuari uellent,ĩdignatione orta ſummo ueri a curia iuſſos eſſe,miſſumq; lictorem,qui ex urbe educeret eos,atq; eo die manere extra fines Romanos iuberet.Quia nimis cõpar Latinorum quondam poſtulationi erat,Cœliuſq;,& alii, quia haud ſine cauſſa prætermiſerant ſcriptores,ponere pro certo ſum ueritus.Legati ad Annibalem uenerunt,pacemq; cum eo his conditionibus fecerũt,nequis imperator magiſtratuſue Pœnorum ullum ius in ciuem Cãpanum haberet,neue ciuis Campanus iuitus militaret,munuſue faceret,ut ſuæ leges,ſui magiſtratus Campanis eſſent, ut trecentos ex Romanis captiuos Pœnus daret Campanis, quos ipſi elegiſſent,cum quibus equitum Campanorum,qui in Sicilia ſtipendia facerent,permutatio fieret.Hæc pacta,alia inſuper,quam quæ pacta eſſent,facinora Campani ediderunt, nam præfectos ſocium,ciueſq; Romanos alios partim aliquo militiæ munere occupatos,partim priuatis negotiis implicitos plebs repente omneis comprehenſos,uelut cuſtodiæ cauſſa balneis includi iuſſit, ubi feruore atq; æſtu anima intercluſa,fœdum in modum expirarent. Ea ne fierent,neue legatio mitteretur ad Pœnum ſumma ope Decius Magius,uir,cui ad ſummam authoritatem nihil, præter ſanam ciuium mentem,defuit,reſtiterat. Vt uero præſidium mitti ab Annibale audiuit,Pyrrhi ſuperbam dominationem,miſerabilemq; Tarentinorum ſeruitutem exempla referens,primo,ne reciperetur præſidium, palam uociferatus eſt,deinde,ut receptum,aut eiiceretur,aut ſi malum facinus,quod a uetuſtiſſimis ſociis,conſanguineiſq; defeciſſent,forti ac memorabili facinore purgare uellent, ut interfecto Punico præſidio reſtituerent ſe Romanis.Hæc(neq; enim occulte agebantur) quum relata Annibali eſſent, qui uocarent Magium ad ſeſe in caſtra primo miſit,deinde quum is ferociter negaſſet ſe iturum(nec enim Annibali ius eſſe in ciuem Campanum)concitatus ira Pœnus comprehendi hominẽ, uinctũq; attrahi ad ſe iuſſit.Veritus deinde nequid inter uim tumultus,atq; excitationem animorum inconſulti certaminis oriretur,ipſe præmiſſo nuntio ad Marium Bloſium prætorem Campanum poſtero die ſe Capuæ futurum,proficiſcitur e caſtris cum modico præſidio.Marius concione aduocata edicit, ut frequentes cum coniugibus ac liberis obuiam irent Annibali Ab uniuerſis id non obedienter modo, ſed enixe,fauore etiam uulgi,& ſtudio uiſendi tot iam uictoriis clarum imperatorem,factum eſt,Decius Magius nec obuiam egreſſus eſt,nec,quo timorem aliquem ex conſcientia ſignificare poſſet, priuatim ſe tenuit,in foro cum filio,clientibuſq; paucis otioſe inambulauit, trepidante tota ciuitate ad excipiẽdum Pœnum,uiſendũq;.Annibal ingreſſus urbẽ ſenatum extẽplo poſtulat,precantibuſq; inde primoribus ciuitatis Campanorum,nequid eo die fere gereret,diemq; ut ipſe aduentu ſuo feſtũ lætus ac libens celebraret,quanq̃ præceps ingenio in iram erat,tñ nequid in principio negaret, uiſendo urbem magnã diei partem cõſumpſit.Diuerſatus eſt apud Munios Celeres,Stenium, Pacuuiũq;,inclytos nobilitate ac diuitiis Eo Pacuuius Calanius,de quo ante dictum eſt,princeps factionis eius,quæ attraxerat rem ad Pœnos,filium iuuenẽ adduxit,abſtractũq; ab ſe a Decii ait latere,cum quo ferociſſime pro Romana ſocietate aduerſus Punicũ fœdus ſteterat,nec eum aut inclinata in partẽ alterã ciuitas,aut patria maieſtas ſentẽtia depulerat.Huic tum pater iuueni Annibalẽ magis depcando,quã purgando placauit,uictuſq; patris precibus,lachrymiſq; etiam ad cœnam eum cum patre uocari iuſſit,cui cõuiuio neminem Cãpanum,præterq̃ hoſpites,Iubelliumq; Tauteam,inſignẽ bello uirum,adhibiturus erat.Cœperunt epulari de die,& cõuiuium nõ ex more Punico,aut militari diſciplina eſſe,ſed ut in ciuitate,atq; etiã modo diu ad uarias oĩum uoluptatum illecebras iſtructum. Vnus nec dominorum inuitatione,nec ipſius interdum Annibalis Calanii filius Perolla uinci potuit,ipſiq; ualitudinem excuſans patri,animi quoq; eius mirabilem interturbationẽ quum quæreret,ante ſolis ferme occaſum patrem Calanium ex conuiuio egreſſum ſecutus filius,ubi in ſecretum(hortus erat poſticis ædiũ partibus)puenerunt,Conſilium,inquit,affero pater,quo non ueniam ſolũ peccati,quo defecimus ad Annibalem,impetrare ab Romanis,ſed in multo maiore dignitate,& gratia ſimus Campani,quam fuimus unquã.Quum mirabundus pater,quidnam id eſſet cõſilii,quæreret,toga reiecta ab humero,latus ſuccinctum gladio nudat,iam ego,inquit, ſanguine Annibalis ſanciam Romanum fœdus. Te id prius ſcire uolui,ſi forte adeſſe,dum facinus patratur,malles.Quæ ubi uidit,audiuitq; ſenex,uelut ſi iam agendis,quæ audiebat,intereſſet cum metu.Per ego te,inquit,fili,quecunq; iura liberos iungunt parentibus,precor,quæſoq;,ne ante oculos patris facere,& pati omnia iſanda uelis,paucæ horæ ſunt,

ĩtra quas iurantes per quicquid deorum eſt, dextras dextræ iungentes fidem obſtrinximus, ut ſacratis de menſis eſſemus, digreſſi a colloquio extemplo in eum armamur? Surgis ab hoſpitali menſa, ad quam tertius Campanoꝝ adhibitus ab Annibale es, eam ipſam mẽſam cruentare uis hoſpitis ſanguine? Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali nõ poſſum? Sed ſi nihil ſancti, nõ fides, non pietas, non religio, audiantur infanda, ſi non ꝑniciem nobis cum ſcelere afferunt. Vnus aggreſſurus es Annibalem? ꝗd illa turba tot liberoꝝ ſeruorũq;? quid in unum intẽti oĩum oculi? quid tot dextræ? torpeſcentne in amentia illa? uultum ipſius Annibalis, quẽ armati exercitus tremunt, quẽ horret Po. Romanus, tu ſuſtinebis? & ſi alia auxilia deſunt, meipſm ferire, corpus meũ opponentem pro corpe Annibalis, ſuſtinebis? Atqui per meũ pectus petẽdus ille tibi atq; traſſigendus eſt, deterreri hic ſine te potius, quã illic uinci, ualeant ꝓces apud te meæ, ſicut pro te hodie ualuerũt. Lachrymãtem inde iuuenem cernẽs medium cõplectitur, atq; oſculo hærens, non ante ꝓcibus abſtitit, quam peruicit, ut gladiũ poneret, fidẽq; daret, nihil factuꝝ tale. Tum iuuenis ego qdẽ, inquit, quã patriæ debeo pietatem, exoluã patri, tuam doleo uicem, cui ter ꝓditæ patriæ ſuſtinẽdum crimen eſt, ſemel quum defectionẽ iniſti ab Romanis, iteꝝ quum pacis cum Annibale fuiſti author, tertiũ hodie, quum reſtituẽdæ Romanis Capuæ mora, atq; impedimẽtum tu es. O patria, ferrum, quo pro te armatus hanc arcẽ defendere uolebã, hoſti minime parcens, quando parens extorquet, recipe. Hæc quum dixiſſet, gladiũ in publicũ trans maceriã horti abiecit, & quo minus res ſuſpecta eſſet, ſeipſe cõuiuio reddidit. Poſtero die ſenatus freqũes datur Annibali, ubi prima eius oratio perblãda ac benigna fuit, qua gratias egit Cãpanis, quod amicitiam ſuã Romanæ ſocietati ꝓpoſuiſſent, & inter cætera ꝓmiſſa magnifica pollicitus, breui caput Italiæ oĩs Capuam fore, iuraq; inde cum cæteris populis Romanũ etiam petiturũ, unum eſſe exortẽ Punicæ amicitiæ, fœderiſq; ſecũ facti, quem neq; eſſe Cãpanum, neq; dici debere, Magiũ Decium, eũ poſtulare, ut ſibi dedatur, ac ſe ꝑſente de eo referat, ſenatuſq; cõſultum fiat. Oẽs in eam ſniam ierunt, quanq̃ magnæ parti & uir indignus ea calamitate, & haud paruo initio minui uidebatur ius libertatis. Egreſſus curia in tẽplo magiſtratus conſedit, cõprehendiq; Magium Deciũ, atq; ante pedes deſtitutũ cauſſam dicere iuſſit, qui quum manẽte ferocia animi, negaret lege fœderis id cogi poſſe, tum iniectæ catenæ, duciq; ante lictorem in caſtra eſt iuſſus. Quoad capite aperto eſt ductus, cõcionabundus inceſſit, ad circũfuſam undiq; multitudinẽ uociferans, Habetis libertatẽ Cãpani, quã petiſtis, foro medio, luce clara, uidẽtibus uobis, nulli Campanoꝝ ſecũdus uinctus ad mortem rapior. Quid uiolẽtius Capua capta fieret? Ite obuiam Annibali, exornate urbem, diẽq; aduentus eius cõſecrate, ut hũc triũphum de ciue ueſtro ſpectetis. Hæc eo uociferante, quũ moueri uulgus uideret, obuolutum caput eſt, ocyuſq; rapi extra portã iuſſus eſt. Ita in caſtra ꝑducitur, extemploq; impoſitus in nauim, & Carthaginẽ miſſus, ne motu aliquo Capuæ ex ĩdignitate rei orto, ſenatũ quoq; pœniteret dediti principis, & legatione miſſa ad repetẽdũ eum, ne aut negãdo rem, quã primum peterẽt, offendendi ſibi noui ſocii, aut tribuẽdo hñdus Capuæ eſſet ſeditionis ac turbaꝝ author. Nauẽ Cyrenas detulit tẽpeſtas, quæ tum in ditione regum erãt, ibi quum Magius ad ſtatuã Ptolemæi regis cõfugiſſet, deportatus a cuſtodibus Alexandriam ad Ptolemæũ, dum eũ docuiſſet contra ius fœderis uinctũ ſe ab Annibale eſſe, uinculis liberatꝰ. Permiſſumq;, ut rediret ſeu Romã, ſeu Capuã mallet. Nec Magius Capuã ſibi tutam dicere, & Romã eo tpe, quo inter Romanos, Cãpanoſq; bellũ ſit, tranſſugæ magis, quã hoſpitis fore domiciliũ, nuſq̃ magis malle, quã in regno eius uiuere, quẽ uindicem atq; authorem hẽat libertatis. Dum hæc geruntꝰ, Q. Fabius Pictor legatus a Delphis Romam rediit, rñſumq; ex ſcripto recitauit, diuina quoq; in eo erant, qbus quoq; modis ſupplicaretꝰ. Tum ſi ita facitis Romani, ueſtræ res meliores, fortioreſq; erũt, magiſq; ex ſnia reſpu. ueſtra uobis ꝓcedet, uictoriaq; duelli Po. Romani erit Pythio Apollini repu. ueſtra bene geſta, ſeruataq;, lucris meritis donũ mittitote, deq; ꝓda, manubiis, ſpoliiſq; honorẽ habetote. Hæc ubi ex Græco carmine ĩterꝓtata recitauit, tum dixit, ſe oraculo egreſſum extẽplo his oĩbus diuis rem diuinã thure, ac uino feciſſe, iuſſumq; ab antiſtite, ſicut coronatus laurea corona, & oraculũ adiſſet, & rem diuinã feciſſet, ita coronatũ nauim aſcẽdere, nec ante deponere eam, quã Romã perueniſſet, ſe quæcũq; imperata ſint, cum ſũma religione ac diligẽtia executũ, coronã Romæ in ara Apollinis depoſuiſſe. Senatus decreuit, ut hæ res diuinæ ſupplicationeſq; primo quoq; tẽpore cum cura fierent. Dum hæc Romæ, atq; in Italia geruntur, nuntius uictoriæ ad Cãnas Carthaginem uenerat Mago, Amilcaris filius, non ex ipſa acie a fratre miſſus, ſed retentus aliquot dies in recipiendis ciuitatibus Brutioꝝ, quæ deficiebãt. Is, quum ei ſenatus datus eſſet, res geſtas in Italia a fratre expoſuit, cum ſex impatoribus eum, quoꝝ quattuor C O S S. duo dictator ac magr eqtũ fuerint, cũ ſex cõſularibus exercitibus cõflixiſſe, occidiſſe ſupra ducenta millia, ſupra L. millia hoſtium cœpiſſe, ex quattuor C O S S. duos occidiſſe, ex duobus ſaucium alteꝝ, alterum toto exercitu amiſſo, uix cum L. hoĩbus effugiſſe, magiſtrum eqtum, qui conſularis poteſtatis ſit, fuſum fugatumq;, dictatorem, quia ſe in aciem nunq̃ commiſerit, unicum haberi imperatorem, Brutios Appuloſq;, partem Samnitum, ac Lucanorum defeciſſe ad Pœnos, Capuam quod caput non Campaniæ modo, ſed poſt afflictam rem Romanam Cãnenſi pugna Italiæ ſit, Annibali ſe tradidiſſe, pro his tot, tan-

tiſq;

tiſq; uictoriis rerum ſacrum diis imortalibus agi, haberiq;. Ad fidem deinde tam lætarum rerum effundi iuſſit in ueſtibulo curiæ annulos aureos, qui tantus aceruus fuit, ut metientibus dimidium ſuper tres modios expleſſe ſint qdam authores, fama tenuit, quæ propior uero eſt, haud plus fuiſſe modio, adiecit deinde uerbis, quo maioris cladis indicium eſſet, neminem niſi equitem, atq; ipſorum primores id gerere iſigne. Sũma fuit orõnis, quo ꝓpius ſpes belli ꝑficiẽdi ſit, eo magis ope iuuandũ Anibalẽ eẽ, ꝓcul.n.a domo militiã eſſe, in media hoſtiũ terra, magnã uim frumenti pecuniæq; abſumi, & tot actis, ut hoſtium exercitus deleſſet, ita uictoris etiam copias parte aliqua minuiſſe. Mittendum igitur ſupplemẽtum eſſe, mittendam in ſtipendium pecuniam, frumẽtumq; tam benemeritis de nomine Punico militibus. Secundum hæc dicta Magonis lætis omnibus, Himilco, uir factionis Barchinæ, locum Hannonis increpandi eſſe ratus, Quid eſt Hanno, inquit, etiam nunc pœnitet belli ſuſcepti aduerſus Romanos? iube dedi Annibalem, ueta in tam proſperis rebus gratias diis imortalibus agi, audiamus Romanum ſenatorem in Carthaginienſium curia. Tum Hanno tacuiſſem hodie P.C. nequid in cõmuni omnium gaudio minus lætum quod eſſet uobis, loquerer, nunc interroganti ſenatori, pœniteatne me adhuc ſuſcepti aduerſus Romanos belli? ſi reticeam, aut ſuperbus, aut obnoxius uidear, quoꝝ alterum eſt hominis alienæ libertatis obliti, alterum ſuæ. Reſpondeam, inquit, Himilconi, non deſiſſe pœnitere me belli, neq; deſiturum eſſe ante inuictum noſtrum imperatorem incuſare, quam finitum aliqua tolerabili conditione bellum uidero, nec mihi pacis antiquæ deſiderium ulla alia res, quam pax noua, finiet. Itaq; iſta, quæ modo Mago iactauit, Himilconi, cæteriſq; Annibalis ſatellitibus iam læta ſunt, mihi poſſunt læta eſſe, quia res bello bene geſtæ, ſi uolumus fortuna uti, pacem nobis æquiorem dabunt, nam ſi prætermittimus hoc tempus, quo magis dare, quam accipe poſſumus uideri pacem, uereor ne hæc quoq; lætitia luxuriæ nobis, ac uana euadat, quæ tamẽ nũc quoq; qualis eſt? occidi exercitus hoſtium, mittite milites mihi, qd aliud rogares, ſi eſſes uictus? Hoſtium cœpi bina caſtra, prædæ uidelicet plena, & commeatuum, frumentum & pecuniam date, quid aliud inquam, ſi ſpoliatus, ſi exutus caſtris eſſes, peteres? Et ne omnia ipſe mirer, mihi quoq;, quoniam reſpondi Himilconi, interrogare ius faſq; eſt. Velim ſeu Himilco, ſeu Mago reſpondeat, quum ad internitionem Romani imperii pugnatum ad Cãnas ſit, conſtetq; in defectionem totam Italiam eſſe, primum ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde ecquis homo ex V. & XXX. tribubus ad Annibalem tranſſugerit? Quum utrunq; Mago negaſſet, hoſtium quidem Romæ, inquit, adhuc multũ supereſt, ſed multitudo ea, quid animorum, quidue ſpei babeat, ſcire uelim. Quum id neſcire ſe Mago diceret. Nihil facilius ſcitu eſt, inquit, Ecquos legatos ad Annibalem Romani miſerunt de pace? ecquam deniq; mentionem pacis Romæ factam eſſe allatum ad uos eſt, quum id quoq; negaſſet, Bellum igitur tam, inquit, integrum habemus, quam habuimus, qua die Annibal in Italiam eſt igreſſus. Quam uaria uictoria priore Punico bello fuerit, pleriq;, qui meminerimus, ſuperſumus, nunquã terra mariq; magis proſpere res noſtræ uiſæ ſunt, quã ante COSS. Luctatium, & A. Poſthumium fuerunt. Luctatio & Poſthumio COSS. deuicti ad Aegateis inſulas ſumus. Quod ſi (id quod dii omen auertant) nunc quoq; fortuna aliquid uariauerit, tum pacem ſperatis, quum uincimur, quam nunc, quum uincimus, dat nemo? Ego, ſiquis cõſultet ſeu de ferẽda hoſtibus pace, ſeu accipienda, habeo qd ſententiæ dicam, ſed de iis, quæ Mago poſtulat, refertis. Nec uictoribus mitti attinere puto, & fruſtrãtibus nos falſa atq; inani uictoria multo minus cenſeo mittenda eſſe. Haud multos mouit Hannonis oratio, nam & ſimultas cum familia Barchina leuiorem authorem faciebat, & occupati animi præſenti lætitia, nihil, quo uanius fieret gaudium ſuũ, auribus admittebant, debellatũq; mox fore, ſi adniti paululum uoluiſſent, rebantur. Itaq; ingẽti conſenſu fit ſenatuſcõſultum, ut Annibali XL. Numidaꝝ millia in ſupplemẽtum mitterentur, & XL. elephanti, & argẽti multa talenta, dictatorq; cũ Magone in Hiſpaniam ꝑmiſſus eſt ad conducenda XX. millia peditum, quattuor equitum, qbus exercitus, qui in Italia, quiq; in Hiſpania erant, ſupplerentur. Cæteꝝ hæc, ut in ſecundis rebus ſegniter otioſeq; geſta ſunt, Romanos ꝑter inſitam induſtriam aĩs fortuna etiam cunctari ꝓhibebat, nam nec COS. ulli rei, quæ per eum agẽda eſſet, deerat, & dictator D. Iunius rebus diuinis ꝑfectis, latoq; (ut ſolet) ad populum, ut equũ aſcẽdere liceret, ꝑter duas urbanas legiones, quæ principio anni a COSS. conſcriptæ fuerant, & ſeruoꝝ delectũ, cohorteſq; ex agro Piceno, & Gallico collectas, ad ultimum ꝓpe deſperatæ reip. auxiliũ, quũ honeſta utilibus cedunt, deſcẽdit equo, dixitq;. Qui capitalẽ fraudẽ auſi, quiq; pecuniæ iudicati in uinculis eſſent, qui eoꝝ apud ſe milites fierent, eos noxa pecuniaq; ſe exolui iuſſurũ, & ſex millia hoĩum Gallicis ſpoliis, quæ triũpho C. Flaminii trãſlata erãt, armauit, itaq; cum XXV. millibus armatoꝝ ab urbe proficiſcitur. Annibal Capua recepta, quum iteꝝ Neapolitanoꝝ aĩos partim ſpe, partim metu nequiq̃ tentaſſet, in agrum Nolanũ exercitum traducit, & ut nõ hoſtiliter ſtatim, qa non deſpabat uolũtariam deditionẽ, ita ſi morarentꝰ ſpem, nihil eoꝝ, quæ pati, aut timere poſſent, ꝑtermiſſurus. Senatus, ac maxime primores eius in ſocietatẽ Romana perſtare, plebs nouaꝝ (ut ſolet) reꝝ auida, atq; Annibalis tota eſſe, metumq; agroꝝ populationis, & patienda in obſidione multa grauia indignaq; proponere animo, neq; authores defectionis deerant. Itaq; ubi ſenatum metus acce-

pit,ſi palam contra tenderent,reſiſti multitudini concitatæ non poſſe,clam ſimulando dilationē mali inueniunt,placere enim ſibi defectionē ad Annibalem ſimulant,quibus autem conditionibus in foedus,amicitiamq; nouam tranſeant,parum conſtare.Ita ſpatio ſumpto,legatos propere ad prætorem Romanum Marcellū Claudium,qui Caſilini cum exercitu erat,mittunt,docentq; quāto in diſcrimine ſit Nolana res,agrum Annibalis eſſe,& Poenoꝝ urbem extēplo futuram,niſi ſubueniatur,cōciliando plebi ſenatum,ubi uelint defecturos,ſenatū ſe,ne deficere præ feſtinarent,effeciſſe.Marcellus collaudatis Nolanis,eadē ſimulatione extrahi rem in ſuum aduentum iuſſit,interim cælari,quæ ſecum acta eſſent,ſpemq; oēm auxilii Romani.Ipſe a Caſilino Calatiā petit , inde Vulturno amne traiecto, perq; agrum Sarticulanū,Trebianūq; ſuper Sueſſulam per montes Nolam peruenit.Sub aduentum prætoris Romani Poenus agro Nolano exceſſit,& ad mare proxime Neapolin deſcendit,cupidus marini oppidi potiundi,quo curſus nauibus tutus ex Africa eſſet . Cæterū poſteaꝗ Neapolin a præfecto Romano teneri accepit(M.Iunius Syllanus erat,ab ipſis Neapolitanis accitus) Neapolin quoq; ſicut Nolam non admiſſus,petit Nuceriam,eam quū aliquandiu circunſediſſet,ſæpe ui,ſæpe ſollicitandis nequiꝗ nunc plebe,nunc principibus,fame demum in deditionē accepit,pactus,ut inermes cum ſingulis abirent ueſtimētis,deinde,ut qui a principio mitis oībus Italicis,præter Romanos,uideri uellet præmia atq; honores iis ,qui remanſiſſent,ac militare uellent ſecum,ꝓpoſuit,nec ea ſpes quenquam tenuit,dilapſi omnes quocunq; hoſpitia,aut ſortuitus animi impetus tulit,per Cāpaniæ urbes,maxime Nolam Neapolinq;.Quum ferme triginta ſenatores,ac forte primus quiſq; Capuam petiſſet,excluſi inde,quod portas Annibali clauſerūt,Cumas ſe cōtulerunt.Nuceriæ præda militi data eſt,urbs direpta atq; incenſa.Nolam Marcellus non ſui magis fiducia præſidii,quam uoluntate principum tenebat,plebes timebatur,& ante oēs L.Bantius,quem conſenſus attentatæ defectionis,ac metus a prætore Romano,nunc ad ꝓditionem patriæ,nunc ſe ea die fortuna defuiſſet,ad tranſfugiēdum ſtimulabat.Erat iuuenis acer,& ſocioꝝ ea tempeſtate nobiliſſimus eques,ſeminecē eum ad Cānas in aceruo occiſoꝝ corpoꝝ inuentum,curatumq; benigne etiam cum donis Annibal domum remiſerat , ob eius gratiam meriti rem Nolanam in ius ditionemq; dare uoluerat Poeno,anxiumq; eum & ſollicitū cura nouandi res prætor cernebat,cæteꝝ quum aut poena cohibendus eſſet , aut beneficio conciliandus,ſibi aſſumpſiſſe,quam hoſti ademiſſe fortem ac ſtrenuum maluit ſocium , accitumq; ad ſe benigne appellat.Multos cum inuidos inter populares habere inde exiſtimatu facile eſſe,quod nemo ciuis Nolanus ſibi indicauerit , quam multa eius egregia facinora militaria eſſent , ſed qui in Romanis militauerit caſtris,non poſſe obſcuram eius uirtutē eſſe,multos ſibi qui cum eo ſtipendia fecerint,referre,qui uir eſſet ille,quæq; & toties pericula pro ſalute ac dignitate Po.Romani adiſſet,utiq; Cānenſi pugna non prius prælio abſtiterit,quam prope exanguis ruina ſuperincidētium uiroꝝ , equoꝝ,armorūq; ſit oppreſſus.Itaq; macte uirtute eſto,inquit,apud me,cui oīs honor,atq; omne p̄mium erit, & quo frequētius mecum fueris,ſenties eam rem tibi dignitati,atq; emolumento eſſe , lætoq; iuueni promiſſis equum eximiū dono dat,bigatoſq; quingētos quæſtorem numerare iubet,lictoribus imperat,ut ſe adire,quoties uelit,patiant̄.Hac comitate Marcelli ferocis iuuenis animus adeo eſt mollitus, ut nemo inde ſocioꝝ rem Romanā fortius ac fidelius iuuerit.Quum Annibal ad portas eſſet (Nolam enim rurſus a Nuceria mouerat caſtra)plebes quoq; Nolana de integro ad defectionē ſpectare. Marcellus ſub aduentu hoſtium intra muros ſe recepit,non caſtris metuens,ſed ne prodēdæ urbis occaſionem nimis multis in eam iminētibus daret,inſtrui deinde utrinq; acies coeptæ , Romanoꝝ pro moenibus Nolæ,Poenoꝝ ante caſtra ſua,prælia hinc parua inter urbem caſtraq; , & uario euentu fiebant,quia duces nec prohibere paucos temere rogantes,nec ſignum dare uniuerſæ pugnæ uolebant. In hac comitiaria iam duoꝝ exercituum ſtatione pricipes Nolanoꝝ nuntiant Marcello,nocturna colloquia inter plebem ac Poenos fieri,ſtatutūq; eſſe,ut quum Romana acies egreſſa portis iret,impedimenta eoꝝ ac ſarcinas diriperent,claudetētq; deinde portas,muroſq; occuparent,ut potientes rerum ſuaꝝ,atq; urbis,Poenum inde pro Romano acciperēt.Hæc ubi nuntiata ſunt Marcello,collaudatis ſenatoribus Nolanis,priuſꝗ aliquis motus in muris oriretur,fortunam pugnæ experiri ſtatuit,ad treis portas in hoſtes uerſas tripertito exercitū inſtruxit,impedimēta ſubſequi iuſſit,calones,lixaſq; , & inualidos milites uallū ferre,media porta robora legionū,& Romanos equites,duabus circa portis nouos milites,leuēq; armaturā,ac ſocioꝝ equites ſtatuit.Nolani muros portaſq; adire uetiti , ſubſidiaq; deſtinata impedimētis data,ne occupatis prælio legionibus,in ea impetus fieret,ita inſtructi intra portas ſtabant.Annibali ſub ſignis,id quod per aliquot dies fecerat,ad multū diei in acie ſtanti primo miraculo eſſe,quod nec exercitus Romanus porta egrederet̄,nec armatus quiſꝗ in muris eſſet,ratus deinde prodita colloquia eſſe,metuq; reſides factos,partem militū in caſtra remittit,iuſſos ꝓpere apparatum oēm oppugnādæ urbis in primā aciem afferre,ſatis fidens,ſi cunctātibus inſtaret,tumultū aliquem in urbe plebē moturam,moxq; dum in ſua quiſq; miniſteria diſcurſu trepidat ad prima ſigna, ſucceditq; ad muros acies,patefacta repēte porta,Marcellus ſigna canere,clamoremq; tolli,ac pedites primum,deinde equites,quāto maximo poſſent impetu,in hoſtē erūpere iubet.Satis terroris tumultuſq; in

ruſq; in aciem mediam intulerunt,quum duabus circa portis P. Valerius Flaccus,& C. Aurelius legati in cornua hoſtium erupere. Addidere clamorẽ lixæ caloneſq;,& alia turba cuſtodiæ impedimẽtorum appoſita,ut paucitatẽ maxime ſpernentibus Pœnis,ingentis repente exercitus ſpeciem fecerint. Vix eqdem auſim affirmare quod qdam authores ſunt,duo millia,& CCC. hoſtium cæſos,nõ plus uno Romanos amiſiſſe. Siue tanta,ſiue minor uictoria fuit,ingens eo die res,ac neſcio,an maxima,illo bello geſta ſit,non uinci enim ab Annibale uincẽtibus difficilius fuit,quã poſtea uincere. Annibal ſpe potiundæ Nolæ adẽpta,quum Acerras receſſiſſet,Marcellus extẽplo clauſis portis,cuſtodibuſq; diſpoſitis,nequis egrederetur,quæſtionẽ in foro de iis,qui clam in colloquiis hoſtium fuerant,habuit. Supra LXX. dãnatos ꝓditionis ſecuri percuſſit,bonaq; eorum iuſſit publica eſſe,& ſũma rerum ſenatui tradita, cum exercitu oĩ profectus,ſupra Sueſſulã caſtris poſitis,conſedit. Pœnus Acerras primum ad uolũtariam deditionẽ conatus perlicere,poſteaq̃ uidit obſtinatos,obſidere inde atq; oppugnare parat,cæterum Acerranis plus animi,quã uirium erat,itaq; deſperata tutela urbis,ut circunuallari mœnia uiderunt, priuſq̃ continuarent hoſtium opa,per intermiſſa munimẽta,neglectaſq; cuſtodias, ſilentio noctis,dilapſi,per uias inuiaq;,qua quenq; aut cõſilium,aut terror tulit,in urbes Cãpaniæ,quas ſatis certũ erat non mutaſſe fidem,ꝑfugerunt. Annibal Acerris direptis,atq; incenſis,quum a Caſilino dictatorẽ Romanum legioneſq; nuntii accipi nuntiaſſent, ne quiſq̃ tam in ꝓpinquis hoſtium caſtris Capuã quoq; recurrat,exercitum ad Caſilinum ducit. Caſilinum eo tpe Prænestini habebant cum Romanis paucis Latiniſq; nõis,quos eodem audita Cãnenſis clades contulerat,hi non confecto Præneſte ad diem delectu,ſerius ꝓfecti domo,quum Caſilinum ante aduerſæ pugnæ famam ueniſſent,& aliis aggregarent Romanis ſeſe,ſociiſq;,ꝓfecti a Caſilino,quum ſatis magno agmine irent,auertit eos retro Caſilinum nuntius Cãnenſis pugnæ. Ibi quum dies aliquot ſuſpecti Cãpanis,timenteſq; cauendis ac ſtruendis in uicem inſidiis traduxiſſent,iamq; de Capuæ defectione agi,accipiq; Annibalem ſatis pro certo habuere,interfectis nocte oppidanis,partẽ urbis,quæ citra Vulturnũ eſt (eo enim diuidit amni) occupauere,idq; ꝑſidium Caſilini habebant Romani. Additur & Peruſina cohors,hoĩes CCCC. & LX. eodẽ nũtio,quo Præneſtini paucos ante dies Caſilinum cõpulſi,& ſatis ferme armatorum ad tam exigua mœnia,& flumine altera parte cincta,tuenda erat,penuria frumenti nimium etiam ut uideretur hoĩum, efficiebat. Annibal quum iam inde haud procul eſſet,Getulos cum ꝑfecto nomine Iſalca præmittit, ac primo,ſi fiat colloquii copia,uerbis benignis ad portas aperiendas,præſidiũq; accipiendum pellicere iubet,ſin in ptinacia perſtent,rem gerere,ac tentare,ſiqua parte urbem iuadere poſſit. Vbi ad mœnia acceſſere,quia ſilẽtium erat,ſolitudo uiſa,metuq; cõceſſum barbarus ratus moliri portas & ſeras, clauſtraq; effringere parat,quum patefactis repente portis cohortes duæ,ad idipſum inſtructæ intus, ingenti cum tumultu erũpunt,ſtragẽq; hoſtium faciunt,ita primis repulſis,Maharbal cum maiore robore uirorum miſſus,nec ipſe eruptionem cohortium ſuſtinuit,poſtremo Annibal caſtris ante ipſa mœnia oppoſitis,paruam urbem,paruumq; præſidium,ſumma ui,atq; oĩbus copiis oppugnare parat,ac dum inſtat,laceſſitq;,corona undiq; circundatis mœnibus,aliquot milites,& prõptiſſimum quenq;,e muro,turribuſq; ictos amiſit. Semel ultro erũpenteis agmine elephantorum oppoſito prope interclufit, trepidoſq; compulit in urbem,ſatis multis,ut ex tanta paucitate,interfectis,plures cecidiſſent,ni nox prælio interueniſſet. Poſtero die oĩum,animi ad oppugnãdum accenduntur,utiq; poſteaq̃ corona aurea muralis ꝓpoſita eſt,atq; ipſe dux caſtelli plano loco poſiti ſegnem oppugnationem Sagunti expugnatoribus exprobrat,Cãnarum,Thraſimeniq;,& Trebiæ ſingulos monens,uniuerſoſq;. Inde uineæ quoq; cœptæ agi,cuniculiq;,nec ad uarios conatus hoſtium aut uis ulla,aut ars deerat. Socii Romanorum ꝓpugnacula aduerſus uineas ſtatuere,trãſuerſis cuniculis hoſtium cuniculos excipere, & palã,& clam cœptis obuiam ire,donec pudor etiam Annibalẽ ab incœpto auertit. Caſtris cõmunitis ac præſidio modico impoſito,ne omiſſa res uideret,in hyberna Capuam conceſſit. Ibi partem maiorem hyemis exercitum in tectis habuit,aduerſus oĩa humana mala ſæpe ac diu durãtem,bonis inexpertum, atq; inſuetum,itaq; quos nulla mali uicerat uis,perdidere nimia bona,ac uoluptates imodicæ, & eo impenſius,quo auidius ex inſolentia in eas ſe imiſerant. Somnus enim,& uinũ,& epulæ,& ſcorta,balneaq;,& otium,cõſuetudine in dies blandius,ita eneruauerunt corpora aĩoſq;,ut magis deinde præteritæ uictoriæ eos,quã præſentes tutarent uires,maiuſq; id peccatũ ducis apud peritos artium militarium habet,quam quod non ex Cãnenſi acie protinus ad urbẽ Romam duxiſſet, illa enim cunctatio diſtuliſſe modo uictoriam uideri potuit,hic error uires ademiſſe ad uincẽdum. Itaq; Hercule uelut ſi cum alio exercitu a Capua exiret,nihil uſq̃ priſtinæ diſciplinæ tenuit, nam & redierunt pleriq; ſcortis impliciti,& ubi primum ſub pellibus haberi cœpti ſunt, uiaq; & alius labor militaris excepit, tyronum modo corpibus animiſq; deficiebant,& deinde per omne æſtiuorum tempus magna pars ſine cõmeatibus ab ſignis dilabebant,neq; aliæ latebræ,quam Capua deſertoribus erant. Cæterum miteſcẽte iam hyeme,ducto ex hybernis milite,Caſilinum redit,ubi quanq̃ ab oppugnatione ceſſatum erat, obſidio tñ continuata oppidanos,præſidiumq; ad ultimum inopiæ adduxerat. Caſtris Romanis tunc Sempronius præerat,dictatore auſpiciorum repetendorum cauſſa ꝓfecto Romam. Marcellum & ipſum

cupienté ferre auxilium obſeſſis Vulturnus amnis inflatus aqs,& preces Nolanoꝝ, atq; Acerranorũ tenebant Cãpanos timentiũ,ſi præſidium Romanũ abſceſſiſſet,Gracchus aſſidens tantũ Caſilino,qa prædictũ erat dictatoris,neqd abſente eo rei gereret,nihil mouebat,q̃q̃ que facile oẽm patientiam uicerent,nuntiabanť a Caſilino,nã & præcipitaſſe ſe quoſdã non tolerantes famem conſtabat, & ſtare inermes in muris,nuda corpora ad miſſiliũ teloꝝ ictus præbentes.Ea ægre patiẽs Gracchus, quũ neque pugnã conſerere dictatoris iniuſſu auderet,pugnandũ autem eſſe,ſi palã frumentum importare uellet,uideret,neq; clã importandi ſpes eẽt,farre ex agris circa undiq; cõuecto,quum quãplura dolia cõpleſſet,nuntium ad magĩratum Caſilinũ miſit,ut exciperẽt dolia,quæ amnis deferret. Inſeq̃nti nocte,intentis oĩbus in flumen,ac ſpem ab nuntio Romano factã,dolia medio amni miſſa defluxerunt, æqualiter inter oẽs frumentũ diuiſum.Id poſtero quoq; die ac tertio factũ eſt,nocte & mittebanť & peruemebant,eo cuſtodias hoſtium fallebant.Imbribus deinde cõtinuis citatior ſolito amnis trãſuerſo uertice dolia ĩpulit ad ripam,quã hoſtes ſeruabant,ibi hærentia ĩter obnata ripis ſalicta aſpiciuntur, nuntiatũq; Annibali eſt,& deinde intẽtiore cuſtodia cautũ,nequid fallerer Vulturno ad urbem miſſum.Nuces inde fuſæ a Romanis caſtris,quũ medio amni ad Caſilinũ defluerent,cratibus excipiebãtur.Poſtremo ad id uentũ inopiæ eſt,ut lora,detractaſq; ſcutis pelles,ubi feruida molliſſent aq̃,mandere conarenť,nec muribus,alioue aĩali abſtinerent,& oẽ herbaꝝ radicumq; genus aggeribus ĩfimis muri eruerent,& quũ hoſtes obaraſſent,qcqd herbidi terreni extra muꝝ erat,raparum ſemen iniecerunt,ut Annibal,eone uſq;,dũ ea naſcantur,ad Caſilinũ ſeſſurus ſum? exclamaret. Qui nullã ante pactionẽ auribus admiſerat,tũ demum ſecũ agi eſt paſſus de redẽptione liberoꝝ capitum. Septũces auri in ſingulos pretiũ cõuenit,fide accepta ſeſe tradiderunt,donec oẽ auꝝ perſolutũ eſt,in uinculis habiti,tũ remiſſi Cumas cũ fide,id uerius eſt,quã ab equite in abeũteis immiſſo interfectos. Præneſtini maxĩa pars fuere,ex qngentis ſeptuaginta,q in præſidio fuerunt,minus dimidium ferꝝ fameſq; abſumpſit,cæteri ĩcolumes Præneſte cũ prætore ſuo Manitio,ſcriba is ãtea fuerat,redierũt. Statua eius indicio fuit Præneſte in foro ſtatuta,loricata,amicta toga,uelato capite,& tria ſigna cũ titulo laminæ æneæ inſcripto,Manitiũ pro militibus,q Caſilini in præſidio fuerint,uotũ uouiſſe,idẽ titulus tribus ſignis in æde Fortunæ poſitis ſubiectus.Caſilinũ oppidum redditũ Campanis eſt,firmatũ ſeptingentoꝝ militum de exercitu Annibalis p̃ſidio,ne ubi Pœnus inde abſceſſiſſet,Romani ĩpugnarent.Præneſtinis militibus Romanus ſenatus duplex ſtipendiũ,& quinquẽnii militiæ uacationẽ decreuit,ciuitate quũ donarentur ob uirturẽ,non mutauerunt.Peruſinoꝝ caſus obſcurior fama eſt, qa nec ipſoꝝ monimento ullo ẽ illuſtratus,nec decreto Romanoꝝ.Eodem tpe Petellinos,q uni ex Brutiis manſerant in amicitia Romana,nõ Carthaginienſes mõ,qui regionẽ obtinebant,ſed Brutii quoq; cæteri, ob ſeparata a ſe cõſilia,oppugnabant,qbus quum obſiſtere malis neqrent Petellini, legatos Romã ad præſidium petendũ miſerunt,quoꝝ preces lachrymæq;(in q̃ſtus.n.flebiles,quũ ſibimet ipſi conſulere iuſſi ſunt,ſeſe in ueſtibulo curiæ pfuderunt)ingentẽ miſericordiam pr̃ibus,ac populo mouerunt, conſultiq; iteꝝ a M. Aemylio p̃tore patres,circũſpectis omnibus ĩperii uiribus,fateri coacti, nihil iam longinqs ſociis in ſe p̃ſidii eſſe,redire domũ,fideq; ad ultimũ expleta,conſulere ſibimet ipſos in pñti fortuna iuſſerũt.Hæc poſteaq̃ renuntiata legatio Petellinis eſt,tantus repente mœror pauorq; ſenatum eoꝝ cepit,ut pars pfugiendi,qua qſq; poſſet,ac deſerendæ urbis authores eẽnt,pars adiungendi ſe cæteris Brutiis,ac per eos dedendi Annibali. Vicit tñ ea pars,quæ nihil rapti,nec temere agendũ,conſulendũq; deintegro cenſuit.Relaxata,poſtero die p minorem trepidationẽ retinuerunt optimates, ut conuectis oĩbus ex agris,urbẽ ac muros firmarent.Per idẽ fere tempus literæ ex Sicilia Sardiniaq; Romã allatæ,priores ex Sicilia Octacilii pprætoris in ſenatu recitatæ ſunt,L.Furiũ prætorem cũ claſſe ex Africa Lilybæũ ueniſſe,ipſum grauiter ictũ,faucium in diſcrimine eſſe uitæ ultĩo,militiæ naualibus ſociis neq; ſtipendiũ,neq; frumentũ ad diem dari,neq; unde detur,eſſe,magnopere ſuadere,ut quãprimum ea mittanť,ſibiq;,ſi ita uideať,ex nouis prætoribus ſucceſſorẽ mittant, eademq; ferme de ſtipendio,frumẽtoq; ab A.Cornelio Mãmula proprætore ex Sardinia ſcripta. Rñſum utriſq; non eſſe unde mittereť,iuſſiq; ipſi claſſibus ac exercitibus ſuis cõſulerent. Octacilius ad unicũ ſubſidium Po.Romani Hieronẽ legatos quum miſiſſet,in ſtipendiũ quantum argentum opus fuit,& ſex menſium frumentũ accepit,Cornelio in Sardinia ciuitates ſociæ benigne cõtulerunt.Et Romæ quoq; propter penuriã argenti triunuiri mẽſarii rogatione Minutii tribuni plebis facti,L. Aemylius,q C O S. cenſorq; fuerat,& M.Attilius Regulus,q bis C O S.fuerat,& L.Scribonius Libo,q tum tribunus plebis erat,& duumuiri creati M.& C.Attilius ædẽ Concordiæ,quam L.Manlius prætor uouerat, dedicauerunt,& tres põtifices creati Q.Cæcilius Metellus, Q.Fabius Maximus,& Q.Fuluius Flaccus in locũ P.Scantinii demortui,& L.Aemylii Pauli cõſulis,& Q.Aelii Pæti,q ceciderunt pugna Cannenſi. Quũ cætera,quæ continuis cladibus fortuna minuerat,quantum conſiliis humanis aſſequi poterant,patres expleſſent,tandẽ ſe quoq;,& ſolitudinem curiæ, paucitatẽq; conuenientium ad publicũ conſilium reſpexerunt,non enĩ poſt L.Aemylium,& C. Flaminium cenſores ſenatus lectus fuerat, quum tantum ſenatoꝝ aduerſæ pugnæ,ad hoc ſui quenq; caſus per quinquennium abſumpſiſſent.

Quum

Quum de ea re M. Aemylius prætor, dictatore poſt Caſilinum amiſſum profecto iam ad exercitũ, expoſcentibus cunctis retuliſſet, tum SP. Carbilius, quum longa oratione non ſolũ inopiam, ſed paucitaté etiam ciuiũm, ex qbus in patres legerent, conqueſtus eſſet, explendi ſenatus cauſſa, & iungendi arctius Latini nois quum pro magna re ſe ſuadere dixiſſet, ut ex ſingulis populis Latinoꝝ binis ſenatoribus, ſi pr̃es Romani cenſuiſſent, ciuitas daretur, atq; in demortuoꝝ locum in ſenatum legerétur, eam ſententiá haud æquioribus aís, quam ipſoꝝ quondam poſtulatum Latinoꝝ patres audierunt, & quum fremitus indignantiũ tota curia eſſet, & præcipue Manlius, eſſe & nũc ſtirpis eius uiꝝ diceret, qui quondá in Capitolio COS. minatus eſſet, qué Latinum in curia uidiſſet, eum ſua manu ſe interfectuꝝ, Q. Fabius Maximus nunq̃ rei ullius alieniore tp̃e mentionem factam in ſenatu dixit, quam inter tam ſuſpenſos ſocioꝝ animos, incertáq; fidem, id tactum, quod inſup ſollicitaret eos, eam unius hoís temerariam uocé ſilentio oíum extinguendam eſſe, & ſiquid unq̃ arcani ſanctiue ad ſilendũ in curia fuerit, id oíum maxime tegendum, occulendũ, obliuiſcendum, ꝓ non dicto habendum eſſe, ita eius rei oppreſſa métio eſt. Dictatoré, qui cenſor ante fuiſſet, uetuſtiſſimuſq; ex iis, q uiuerent, cenſoriis eſſet, creari placuit, qui ſenatũ legeret, acciriq; C. Terentiũ conſulem ad dictatorem dicendũ iuſſerunt, qui quũ ex Appulia, relicto ibi præſidio, magnis itineribus Romá rediſſet, nocte proxima (ut mos erat) M. Fabium Buteoné ex S.C. ſine magr̃o equitum dictatorem in ſex menſes dixit. Is, ubi cũ lictoribus in roſtra aſcendit, neque duos dictatores tp̃e uno, quod nunq̃ antea factum eſſet, probare ſe dixit, neq; dictatorem ſe ſine magr̃o equitum, nec cenſoriá uim permiſſam uni & eidem iteꝝ, nec dictatori, niſi rei gerendæ cauſſa creato in ſex menſes datum íperium, quæ immoderata ſors, tempus, ac neceſſitas fecerint, iis ſe modum impoſituꝝ, nam neq; ſenatu quenq̃ motuꝝ ex iis, quos C. Flaminius, L. Aemylius cenſores in ſenatũ legiſſent, tranſcribi tantũ recitariq; eos iuſſuꝝ, ne penes unum hoiem iudicium arbitriumq; de fama ac moribus ſenatoris fuerit, & ita in demortuoꝝ locum ſublectuꝝ, ut ordo ordini, non homo hoi prælatus uideretur. Recitato uetere ſenatu, inde primum in demortuoꝝ locum legit, qui poſt L. Aemylium, & C. Flaminiũ cenſores curulé magiſtratum cepiſſent, necdũ in ſenatum lecti eſſent, ut quiſq; eoꝝ ſenator primus creatus erat, tum legit, q ædiles, tribuni, prætores, q̃ſtoreſue fuerant, tum ex iis, q ſpolia ex Romano hoſte fixa domi hérent, aut ciuicam coronam accepiſſent. Ita CLXXVII. cum ingenti approbatione oíum in ſenatum lectis, extéplo ſe magiſtratu abdicauit, priuatuſq; de roſtris deſcendit, lictoribus abire iuſſis, turbæq; ſe ímiſcuit priuatas agentium res, tépus hoc ſedulo terens, ne deducendi ſui cauſſa pp̃lm de ſoro abduceret, neq; tamen elanguit cura hoíum ea mora, freq̃nteſq; eum deduxerunt domũ. COS. nocte inſeq̃nti ad exercitũ redit, non facto certiore ſenatu, ne comitioꝝ cauſſa in urbe retineret. Poſtero die conſultus a M. Põponio prætore ſenatus decreuit dictatori ſcribendũ, uti ſi e rep. cenſeret eſſe, ad COSS. ſubrogãdos ueniret cũ magiſtro equitum, & prætore M. Marcello, ut ex iis præſentibus noſcere pr̃es poſſent, quo ſtatu reſp. eſſet, conſiliaq; ex rebus caperent. Qui acciti erant, oés uenerunt, relictis legatis, qui legionibus præeſſent. Dictator de ſe pauca ac modice locutus, in magr̃m equitum T. Semproniũ Gracchum magná partem gloriæ uertit, comitia edixit, quibus L. Poſthumius III. abſens, qui tum Galliam prouinciá obtinebat, & T. Sempronius Gracchus, qui tum magiſter equitum, & eo occurrerat, COSS. crearentur. Prætores ide creati, M. Valerius Leuinus, Ap. Claudius Pulcher, Fuluius Flaccus, Q. Mutius Scæuola. Dictator, creatis magr̃atibus, Theanũ in hyberna ad exercitũ redit, relicto magiſtro equitum Romæ, qui quũ poſt paucos dies magr̃atum initurus eſſet, de exercitibus ſcribendis comparandiſq; in annum patres conſuleret. Quum eæ res maxime agerentur, noua clades nuntiata, alia ſuper alia cumulante in eum annum fortuna, L. Poſthumium conſulem DES. in Gallia ipſum, atq; exercitum deletos. Sylua erat uaſta, Litaná Galli uocant, qua exercitum traducturus erat, eius ſyluæ dextera læuaq; circa uiam Galli arbores ita inciderant, ut ímotæ ſtarent, momento leui ípulſæ occiderent. Legiones duas Romanas habebat Poſthumius, ſociorumq; ab ſupero mari tantum conſcripſerat, ut XXV. millia armatoꝝ in agros hoſtium induxiſſet. Galli oras extremæ ſyluæ quum circunſediſſét, ubi intrauit agmen ſaltum, tum extremas arborum ſucciſaꝝ impellunt, aliam in aliam inſtabilem per ſe ac male hærentem incidentes ancipiti ſtrage, arma, uiros, equos obruerunt, ut uix decem homines effugerent. Nam quum exanimati pleriq; eſſent arboꝝ truncis, fragmentiſq; ramoꝝ, cæterá quoque multitudinem inopinato malo trepidam Galli ſaltum omnem armati circunſidentes interfecerunt, paucis e tanto numero captis, qui fluminis pontem petentes, obſeſſo ante ab hoſtibus ponte, interclufi ſunt. Ibi Poſthumius, omni ui ne caperetur obnixus, occubuit, ſpolia corporis, caputq; ducis p̃ciſum Boii ouantes templo, quod ſanctiſſimum eſt apud eos, intulerunt, purgato inde capite, ut mos eſt iis, caluam auro cælauerunt, idq; ſacrum uas erat, quo ſolennibus libarent, poculumq; idem ſacerdons eſſe, ac templi antiſtitibus. Præda quoq; haud minor Gallis, quam uictoria fuit, nam etſi magna pars animalium ſtrage ſyluæ oppreſſa erat, tamen cæteræ res, quia nihil diſſipatum fuga eſt, ſtratæ p omnem iacentis agminis ordinem inuentæ ſunt. Hac nuntiata clade, quum per dies multos in tanto pauore fuiſſet ciuitas, ut tabernis clauſis, uelut nocturna ſolitudine per urbem acta, ſenatus ædilibus

negotium daret, ut urbẽ circumirent, apeririq; tabernas, & mœſtitiæ publicæ ſpeciẽ urbi demi iuberent, tum T. Sẽpronius ſenatum habuit, cõſolatuſq; patres eſt, & adhortatus, neq; Cannenſi ruinæ nõ ſuccubuiſſent, ad minores calamitates aı̃os ſummitterent, quod ad Carthaginienſes hoſtes, Annibalem ꝗ attinet, ꝓſpera modo eſſet, ſicut ſperaret, ſortuna, Gallicũ bellum & omitti tuto, & differri poſſe, ultionẽq; eam fraudis in deoꝝ ac Po. Romani poteſtate fore, de hoſte Pœno exercitibuſq;, ꝑ quos id bellum gereretur, conſultandũ, atq; agitandum. Ipſe primũ quid peditum equitumq;, quid ciuiũ, quid ſocioꝝ in exercitu eſſet dictatoris, diſſeruit, tum Marcellus ſuaꝝ copiaꝝ ſummam expoſuit, ꝗd in Appulia cum C. Terentio conſule eſſet, a peritis quæſitum eſt, duone conſulares exercitus ſatis firmati tantum bellum efficerent, inibatur ratio, itaq; Galliam, quanq̃ ſtimulabat iuſta ira, omitti eo anno placuit. Exercitus dictatoris conſuli decretus eſt, de exercitu, eos, ꝗ ex fuga Cannenſi eſſent, in Siciliæ caſtra duci, atq; ibi militare, donec in Italia bellũ eſſet, placuit, eodem ex dictatoris legionibus reiici militem, minimi quenq; roboris, nullo præſtituto militiæ tempore, niſi quod ſtipendiorum legitimorum eſſet. Duæ legiones urbanæ alteri conſuli, qui in locum L. Poſthumii ſuffectus eſſet, decretæ ſunt, eumque quum primum ſaluis auſpiciis poſſet, creari placuit, legiones præterea duas primo quoq; tꝑe ex Sicilia acciri, atq; inde C O S. cui legiones urbanæ eueniſſent, militum ſumeret, quantum opus eſſet, C. Terentio conſuli ꝓrogari in annum imperium, neq; de eo exercitu, quem ad præſidium Appuliæ haberet, quicq̃ minui. Dum hæc geruntur in Italia, apparanturq;, nihilo ſegnius in Hiſpania bellum erat, ſed ad eam diem magis proſpeꝝ Romanis. P. & Cn. Scipiones inter ſe partiti copias, ut Cn. terra, P. mari nauibuſq; rem gereret, Aſdrubal, Pœnoꝝ imperator, neutri parti uirium ſatis fidens, procul ab hoſte interuallo, ac locis tutis tenebat ſe, cui multum ac diu obteſtanti quattuor millia peditum & quingenti equites in ſupplementum miſſi ex Africa ſunt, tum refecta tandẽ ſpe, caſtra propius hoſtẽ mouit, claſſemq; & ipſe inſtrui parariq; iubet ad inſulas, maritimamq; oram tutandum. In ipſo impetu mouendaꝝ de integro reꝝ perculit eum præfectoꝝ nauium tranſitio, qui poſt claſſem ad Ibeꝝ per pauorem deſertã grauiter increpiti, nunq̃ deinde ſatis fidi aut duci, aut Carthaginienſium rebus fuerant. Fecerant ii tranſfugæ motum in Carpeſioꝝ gentem, deſciuerantque iis authoribus urbes aliquot, una etiam ab ipſis ui capta fuerat. In eam gentem uerſum ab Romanis bellum eſt, infeſtoq; exercitu Aſdrubal ingreſſus agrum hoſtium pro captæ ante dies paucos urbis mœnibus Galbum nobilem Carpeſioꝝ ducem cum ualido exercitu caſtris ſe detinentem aggredi ſtatuit. Præmiſſa ergo leui armatura, quæ eliceret hoſteis ad pugnam, peditum partem ad depopulãdum per agros paſſim dimiſit, ut palantes exciperent, ſimul & ad caſtra tumultus erat, & per agros fugaq; & cædes. Deinde undiq; diuerſis itineribus quum in caſtra ſe recepiſſẽt, adeo repente deceſſit animis pauor, ut non ad munimenta modo defendenda ſatis animoꝝ eſſet, ſed etiam ad laceſſendum hoſtẽ prælio. Erumpunt igitur agmine e caſtris tripudiantes more ſuo, repentinaq; eoꝝ audacia terrorem hoſti pauloante ultro laceſſenti incuſſit, itaq; & ipſe Aſdrubal in collem ſatis arduum, tutumq;, flumine etiam obiecto, tum copias ſubducit, & præmiſſam leuem armaturam, equiteſq; palantes eodẽ recepit, nec aut colli, aut flumini ſatis fidens uallo caſtra ꝓmuniit. In hoc alterno pauore certamina aliquot ſunt contracta, nec Numida Hiſpano eques par fuit, nec iaculator Maurus cetrato uelocitate pari, robore animi uiriumq; aliquantum præſtanti. Poſteaquam nec illicere Pœnum ad certamẽ obuerſati caſtris poterant, neque caſtroꝝ oppugnatio facilis erat, urbem Aſenam, quo fineis hoſtium ingrediens Aſdrubal frumentum, commeatuſq; alios conuexerat, ui capiunt, omniq; circa agro potiuntur, nec iam aut in agmine, aut in caſtris ullo imperio contineri. Quam ubi negligentiam ex re (ut fit) bene geſta oriri ſenſerat Aſdrubal, cohortatus milites, ut palantes ſine ſignis hoſtes aggrederentur, digreſſus colle pergit ire acie inſtructa ad caſtra. Quẽ ut adeſſe tumultuoſi nũtii refugientes ex ſpeculis ſtationibuſq; attulere, ad arma conclamatum, ut quiſque arma ceperat, ſine ſigno, ſine imperio, incompoſiti, inordinati in prælium ruunt. Iam primi conſeruerant manus, quum alii cateruatim currerẽt, alii nondum e caſtris exiſſent, tum primo ipſa audacia terruere hoſtem, deinde rari in confertos illati, quum paucitas parum tuta eſſet, reſpicere alii alios, & undique pulſi coire in orbem, & dum corporibus applicantur, armaque armis iungunt, in arctum compulſi, quum uix mouendis armis ſatis ſpatii eſſet, corona militum cincti ad multum diei cæduntur. Exigua, pars eruptione facta, ſyluas ac montes petit, parique terrore & caſtra ſunt deſerta, & uniuerſa gens poſtero die in deditionem uenit, nec diu in pacato manſit. Nam ſubinde ab Carthagine allatum eſt, ut Aſdrubal primo quoque tempore in Italiam exercitum duceret, quæ uulgata res per Hiſpaniam omniũ fere animos ad Romanos auertit. Itaque Aſdrubal extemplo literas Carthaginem mittit, indicans quanto fama profectionis ſuæ dãno fuiſſet. Si uero inde pergeret, priuſq̃. Iberꝝ tranſiret, Romanoꝝ Hiſpaniam fore, nam præterquã quod nec præſidium, nec ducem haberet, quem relinqueret pro ſe, eſſe imperatores Romanos, quibus uix æquis uiribus reſiſti poſſet, itaque, ſi ulla Hiſpaniæ cura eſſet, ſucceſſorem ſibi cũ ualido exercitu mitterent, cui, ſi omnia proſpere euenirent, non tamen otioſam prouinciam fore. Hæ literæ quã quam primo admodum mouerunt ſenatum, tamen, quia Italiæ cura prior erat, nihil de Aſdrubale,

neque de copiis eius mutatum eſt, Himilco cum exercitu iuſto & aucta claſſe ad retinendã terra marique, ac tuendam Hiſpaniã eſt miſſus, qui ut pedeſtres naualeſq; copias traiecit, caſtris cõmunitis, nauibuſq; ſubductis, & uallo circundatis, cum eqtibus delectis ipſe, quantum maxime accelerare poterat, ꝑ dubios infeſtoſq; populos iuxta intentus ad Aſdrubalẽ peruenit. Quum decreta ſenatus mandataq; expoſuiſſet, atq; edidiciſſet ipſe inuicem, quẽadmodum tractandum bellum in Hiſpania foret, retro in ſua caſtra rediit, nulla re, quam celeritate tutior, quod undiq; abierat, anteq̃ populi conſentirẽt. Aſdrubal, priuſq̃ moueret caſtra, pecunias imperat populis oĩbus ſuæ ditionis, ſatis gnarus Annibalẽ tranſitus quoſdam pretio mercatum, nec auxilia Gallica aliter, quam conducta habuiſſe, inopem tantum iter ingreſſum uix penetraturꝝ ad alpes fuiſſe. Pecuniis igitur raptim exactis, ad Iberꝝ deſcendit. Decreta Carthaginienſium, & Aſdrubalis iter ubi ad Romanos ſunt perlata, oĩbus omiſſis rebus, ambo duces, iunctis copiis, ire obuiam cœptis, atq; obſiſtere parant, rati, ſi Annibali uix per ſe ipſi tolerando Italiæ hoſti Aſdrubal dux, atq; Hiſpanienſis exercitus eſſet iunctus, illico Romani finem imperii fore. His anxii curis ad Iberꝝ contrahunt copias, & tranſito amne, quum diu conſultaſſent, utrꝝ caſtra caſtris conferrent, an ſatis haberent ſociis Carthaginienſium oppugnandis morari ab itinere propoſito hoſtem, urbem a propinquo flumine Iberã appellatam, opulentiſſimam ea tẽpeſtate regionis eius, oppugnare parant, quod ubi ſenſit Aſdrubal, pro ope ferenda ſociis pergit ipſe ire ad urbem, deditã nuper in fidem Romanoꝝ, oppugnandam. Ita iam cœpta obſidio omiſſa a Romanis eſt, & uerſum ĩ ipſum Aſdrubalem bellum, quinq; millium interuallo caſtra diſtantia habuere paucos dies, nec ſine leuibus præliis, nec ut in aciem exirent. Tandẽ uno eodemq; die, uelut ex compoſito, utrinq; ſignum pugnæ propoſitum eſt, atq; omnibus copiis in campum deſcenſum eſt. Triplex ſtetit acies Romana, peditum pars ante ſigna locata, pars poſt ſigna accepta, equites cornua cinxere. Aſdrubal mediam aciẽ Hiſpanis firmat, in cornibus dextero Pœnos locat, læuo Afros, mercenariorũq; auxilia equitum, Numidas Pœnoꝝ peditibus, cæteros Afros pro cornibus opponit. Nec oẽs Numidæ in dextero locati cornu, ſed quibus deſultoꝝ in modum binos trahentibus equos inter acerrimam ſæpe pugnam, in recentem equum ex feſſo armatis tranſſultare mos erat, tanta uelocitas ipſis, tamq; docile equoꝝ genus eſt. Quum hoc mõ inſtructi ſtarent, imperatoꝝ utriuſq; partis haud ferme diſpares ſpes erant, nam neq; multum quidem aut numero, aut genere militum hi aut illi p̃ſtabãt, militibus longe diſpar animus. Romanis enim, quanquam procul a patria pugnarent, facile perſuaſerant duces pro Italia, atque urbe Roma eos pugnare, itaq; uelut quibus reditus in patriam eo diſcrimine pugnæ uerteretur, obſtinauerant animis, uincere, aut mori, minus pertinaces uiros habebat altera acies, nam maxima pars Hiſpani erant, q uinci in Hiſpania, quam uictores in Italiam trahi malebant. Primo igitur concurſu, quum uix pila coniecta eſſent, media acies retulit pedem, inferentibuſq; ſeſe magno impetu Romanis, terga uertit. Nihilo ſegnius in cornibus prælium fuit, hinc Pœnus, hinc Afer urget, & uelut in circunuentos prælio ancipiti pugnant. Sed quum in medium tota iam coiſſet Romana acies, ſatis uiriũ ad dimouendum hoſtium cornua habuit, ita duo diuerſa prælia erant, utroq; Romani, ut qui pulſis tandem mediis, & numero, & robore uiroꝝ præſtarent, haud dubiẽ ſuperarunt. Magna uis hoium ibi occiſa, & niſi Hiſpani, uix dum conſerto prælio, tam effuſe fugiſſent, perpauci ex tota ſuperfuiſſẽt acie. Equeſtris pugna nulla admodum fuit, quia, ſimul inclinatam aciem mediam Mauri Numidæq; uiderunt, extemplo fuga effuſa nuda cornua, elephantis quoq; præſe actis, deſeruere, & Aſdrubal uſq; ad ultimũ euentum pugnæ moratus e media cæde cum paucis effugit, caſtra Romani cepere, atq; diripuere. Ea pugna, ſiqua dubia in Hiſpania erant, Romanis adiunxit, Aſdrubaliq; non modo in Italiam traducendi exercitus, ſed ne manendi qdem ſatis tuto in Hiſpania ſpem reliquit. Quæ poſteaq̃ literis Scipionum Romæ ſunt uulgata, non tam uictoria, quam prohibito Aſdrubalis in Italiam tranſitu lætabantur. Dum hæc in Hiſpania geruntur, Petellia in Brutiis aliquot poſt menſibus quam cœpta oppugnari erat, ab Himilcone, præfecto Annibalis, expugnata eſt, multorumq; ſanguine ac uulneribus ea Pœnis uictoria ſtetit, nec ulla magis uis obſeſſos, quam fames expugnauit, abſumptis enĩ frugum alimentis, carniſq; oĩs generis quadrupedum, ſutrinæq; poſtremo coriis, herbiſq;, & radicibus, & corticibus teneris, ſtrictiſq; rubis uixere, nec antequam uires ad ſtandum in muris, ferendaq; arma deerant, expugnati ſunt. Recepta Petellia, Pœnus ad Conſentiam copias traducit, quam minus pertinaciter defenſam intra paucos dies in deditionem accepit. Iiſdem ferme diebus & Brutioꝝ exercitus Crotonem, græcam urbem, circunſedit, opulentam quondam armis uiriſque, iam tum adeo multis magniſque cladibus afflictam, ut omnis ætatis minus uiginti millia ciuium ſupereſſent, itaque urbe defenſoribus uaſtata facile potiti ſunt hoſtes, arx tantum retenta, in quam inter tumultum captæ urbis e media cæde quidam effugere. Et Locrenſes deſciuere ad Brutios Pœnoſque, prodita multitudine a principibus. Rhegini tantummodo regionis eius, & in fide erga Romanos, & poteſtatis ſuæ ad ultimum manſerunt. In Siciliam quoque eadem inclinatio animorum peruenit, & ne domus quidem Hieronis tota ab defectione abſtinuit, nanque Gelo maximus ſtirpis, contempta ſimul ſenectute patris, ſimul poſt Cannenſem cladem Romana ſocietate, ad Pœnos deficit, mouiſſetque in Sicilia res, ni

ſi mors adeo opportuna, ut patrem quoque ſuſpicione aſpergeret, armantem eum multitudinem, ſollicitantemq; ſocios abſumpſiſſet. Hæc eo anno in Italia, in Africa, in Sicilia, in Hiſpania uario euentu acta, exitu anni Q. Fabius Maximus a ſenatu poſtulauit, ut ædē Veneris Erycinæ, quam dictator uouiſſet, dedicari liceret, ſenatus decreuit, ut T. Sempronius C O S. D E S. quum primum magiſtratum iniſſet, ad populum ferret, ut duumuiros eſſe iuberent ædis dedicandæ cauſſa. Et M. Aemylio Lepido, qui bis C O S. & augur fuerat, filii tres L. M. Q. ludos funebres per triduum, & gladiatorum paria duo & X X. per triduum in foro dederant. Aediles curules C. Lectorius, & T. Semptonius Gracchus CO S. D E S. qui in ædilitate magiſter equitum fuerat, ludos Romanos fecerant, qui per tridum inſtaurati ſunt, plebeii ludi a M. Aurelio Cotta, & M. Claudio Marcello ter inſtaurati ſunt. Circunacto tertio anno Punici belli, T. Sempronius C O S. Idibus Martiis magiſtratum init, prætoreſq; Fuluius Flaccus, qui ante C O S. cenſorq; fuerat, urbanam, M. Valerius Leuinus peregrinam ſortem in iuriſdictione habuit, Ap. Claudius Pulcher Siciliam, Q. Mutius Scæuola Sardiniam ſortiti ſunt, M. Marcello pro conſuli imperium eſſe populus iuſſit, quod poſt Cānenſem cladem unus Romanoꝝ imperatorum in Italia proſpere rem geſſit. Senatus, quo die primum eſt in Capitolio conſultus, decreuit, ut quo anno duplex tributum imperaretur, ſimplex confeſtim exigeretur, ex quo ſtipēdium præſens omnibus militibus daretur, præterq̄ qui milites ad Cannas fuiſſent. Inde de exercitibus ita decretum eſt, ut duabus legionibus urbanis T. Sempronius C O S. Cales ad cõueniendum dié ediceret, inde ſex legiones in caſtra Claudiana ſupra Sueſſulam deducerent, quæ ibi legiones eſſent (erat auté Cānenſis maxime exercitus) eas Ap. Claudius Pulcher prætor in Siciliam traiiceret, quæq; in Sicilia eſſent, Romam deportarent. Ad exercitum, cui ad cõueniendum Cales dies edicta erat, M. Marcellus Claudius miſſus, iſq; iuſſus in caſtra Claudiana deducere urbanas legiones, ad ueteré exercitum accipiendum deducēdumq; in Siciliam T. Metilius Groto legatus ab Ap. Claudio eſt miſſus. Taciti primo expectauerant homines, uti C O S. comitia collegæ creando haberet, deinde ubi ablegatum, uelut de induſtria, M. Marcellum uiderũt, quem maxime cõſulem in eum annũ, ob egregie in prætura res geſtas, creari uolebant, fremitus in curia eſt ortus, quod ubi ſenſit C O S. Vtrũq;, inquit, e rep. fuit P. C. & M. Claudium ad ꝑmutandos exercitus in Campaniam ꝓficiſci, & comitia non prius edici, quam is idem confecto, quod mādatum eſt, negotio, reuertiſſet, ut uos conſulem quem tēpus reip. poſtularet, quéq; maxime uultis haberetis. Ita de comitiis, donec rediit Marcellus, ſilētium fuit, interea duumuiri creati ſunt Q. Fabius Maximus, & Attilius Craſſus ædibus dedicandis, Menti Attilius, Fabius Veneri Erycinæ, utraq; in Capitolio eſt, canali uno diſcretæ. Et de trecentis equitibus Cāpanis, qui in Sicilia cum fide ſtipendiis emeritis Romam uenerant, delatum ad populum, ut ciues Romani eſſent, item uti municipes Cumani eſſent, pridie quā populus Cāpanus a Po. Romano defeciſſet. Maxime, ut hoc ferretur, mouerat, quod quoꝝ hominum eſſent, ſcire ſe ipſi negabant, uetere patria relicta in eam, in quam redierant, nōdum aſciti. Poſteaq̄ Marcellus ab exercitu rediit, comitia uni conſuli rogādo in locum L. Poſthumii edicuntur, creatur ingenti conſenſu Marcellus, qui extemplo magiſtratum occiperet, cui ineunti cõſulatum q̃uum tonuiſſet, uocati augures uitio creatum uideri ꝓnuntiauerũt, uelle quoq; patres (ita fama ferebant, quod tum primo duo plebeii C O S S. facti eſſent) id deis cordi non eſſe. In locum Marcelli, ubi is ſe magiſtratu abdicauit, ſuffectus Fabius Maximus I I I. Mare arſit eo anno, ad Sinueſſam bos equuleum peperit, ſigna Lanuuii ad Iunonis Soſpitæ cruore manauere, lapidibuſq; circa id templum pluuit, ob quem imbrem nouendiale (ut aſſolet) ſacrum fuit, cæteraq; prodigia cum cura expiata. C O S S. exercitus inter ſe diuiſerunt, Fabio exercitus, cui D. Iunius dictator præfuerat, euenit. Sempronio uolonum quod fuerat, & ſocioꝝ X X V. millia, M. Valerio ꝓtori legiones, quæ ex Sicilia rediſſent, decretæ. M. Claudius pro conſul ad eum exercitum, qui ſupra Sueſſulam Nolæ præſideret, miſſus, prætores in Siciliam ac Sardiniam ꝓfecti. C O S S. edixerunt, quoties ſenatum uocaſſent, uti ſenatores, quibuſq; in ſenatu dicere ſentētiam liceret, ad portam Capenā conuenirent, prætores, quoꝝ iuriſdictio erat, tribunalia ad uillam publicā poſuerunt, eo uadimonia fieri iuſſerunt, ibiq; eo anno ius dictum eſt. Interim Carthaginem, unde Mago frater Annibalis XXII. millia peditum, & eq̄res mille quingētos, elephantes XL. argenti talenta multa in Italiā trāſmiſſurus erat, cum præſidio LX. nauium longaꝝ, nũnius defert in Hiſpania rem male geſtam, omneſq; ferme eius prouinciæ populos ad romanos defeciſſe. Erant qui Magonem cum claſſe ea copiiſq;, omiſſa Italia, in Hiſpaniam auerterent, quum Sardiniæ recipiendæ repentina ſpes affulſit, paruum ibi exercitum Romanum eſſe, ueteré prætorem inde Cornelium, ꝓuinciæ peritum decedere, nouum expectari, ad hoc feſſos iam animos Sardoꝝ eſſe diuturnitate imperii, & proximo iis anno acerbe atq; auare imperatũ graui tributo, & collatione iniqua frumēti oppreſſos, nihil deeſſe aliud, quam authorem, ad quē deficerent. Hæc clandeſtina legatio per principes miſſa erat, maxime eam rem moliente Harſicora, qui tũ authoritate atq; opibus longe primus erat. His nuntiis prope uno tpe turbari, erectiq; Magonem cũ claſſe ſua copiiſq; in Hiſpaniam mittũt, in Sardiniam Aſdrubalé, cognomēto Caluum, deligũt ducē, & tātum ferme copiaꝝ, quātum Magoni decernũt. Et Romæ C O S S. tranſactis rebus, quæ in urbe

agendæ

agendæ erant, mouebant ſeſe iam ad bellum. T. Sépronius militibus Sinueſſam diem ad conueniendum edixit, & Q. Fabius, cõſulto prius ſenatu, ut frumenta oés ex agris ante Calédas Iulias primas in urbes munitas conueherent, qui non inuexiſſent, eoꝝ ſe agrum populatuꝝ, ſeruos ſub haſta uænditurum, uillas incenſuꝝ. Ne prætoribus qdem, qui ad ius dicendum creati eranr, uacatio a belli adminiſtratione data eſt, Valerium prætorem in Appuliam ire placuit ad exercitũ a Terentio accipiendum, quum ex Sicilia legiones ueniſſent, iis potiſſimũ uti ad regionis eius præſidium, Terentianum mitti cum aliquo legatoꝝ, & XXV. naues M. Valerio datæ ſunt, qbus oram maritimam inter Brunduſium & Tarentum tutari poſſet, par nauium numerus Q. Fuluio prætori urbis decretus ad ſuburbana littora turanda, C. Terentio ꝓconſuli negotium datum, ut in Piceno agro conqſitionem militũ haberet, lociſq; iis præſidio eſſet, & T. Attilius Craſſus, poſteaq̃ ædem Mentis in Capitolio dedicauit, in Siciliam cum imperio, qui claſſi præeſſet, miſſus. In hanc dimicationem duoꝝ opulentiſſimoꝝ in terris populoꝝ omnes reges genteſq; animos intenderanr, inter quos Philippus rex Macedonum eo magis, quo propior Italiæ, ac mari tantum Ionio diſcretus erat. Is ubi primum fama accepit Annibalem alpes tranſgreſſum, ut bello inrer Romanos Pœnumq; orto lætus erat, ita utrius populi mallet uictoriam eſſe, incertis adhuc uiribus fluctuatus aío fuerat, poſteaq̃ tertia iam pugna, tertia uictoria cũ Annibale & Pœnis erat, ad fortunam inclinauit, legatoſq; ad Annibalé miſit, qui uitantes portus Brũduſinum Tarentinumq;, qa cuſtodiis nauium Romanaꝝ tenebantur, ad Laciniæ Iunonis templum in terram egreſſi ſunt, inde per Appuliam petentes Capuam media in præſidia Romana illati ſunt, deductiq; ad M. Valerium Leuinum prætorem, circa Nuceriam caſtra habentem, ibi intrepide Xenophanes, legationis princeps, a Philippo rege ſe miſſum ait ad amicitiam ſocietatemq; iungendá cum Po. Romano, mandata habere ad COSS. ſenatum, Po. q; Romanum. Inter defectiones ueteꝝ ſociorum Valerius noua ſocietate tam clari regis lætus admodum, hoſté pro hoſpite comiter accepit, dat qui proſequantur, itineraq; cum cura demonſtrent, quæ loca, quoſq; ſaltus aut hoſtes, aut Romani teneant. Xenophanes per præſidia Romana in Cápaniam, inde, qua proximum fuit, in caſtra Annibalis peruenit, fœduſq; cum eo, atq; amicitiá iungir legibus his, ut Philippus rex quá maxima claſſe (ducentas autem naues uidebatur effecturus) in Italiam traiiceret, & uaſtaret maritimam oram, bellum ꝓ parte ſua terra mariq; gereret, ubi debellatũ eſſet, Italia oís cum ipſa urbe Roma Carthaginienſiũ, atq; Annibalis eſſet, prædaq; oís Annibali cederet, perdomita Italia nauigarent in Græciá, bellumq; cum qbus regibus placeret, gererent, quæ ciuitates cõtinenris, quæ inſulæ ad Macedoniam uergunt, eæ Philippi, regniq; eius eſſent. In has ferme leges iter Pœnum ducé, legatoſq; Macedonũ ictum fœdus, miſſiq; cũ iis ad regis ipſius firmãdam fidem legati Giſco, & Boſtar, & Mago, eodéq; ad Iunonis Laciniæ téplum, ubi nauis occulta in ſtatione erar, ꝑueniunt, inde ꝓfecti, quum iam altum tenerent, conſpecti a Claſſe Romana ſunt, q̃ præſidio erat Calabriæ littoribus. Q. Valerius Flaccus Corcyreos ad ꝓſequendam trahendáq; nauim quum miſiſſet, prío fugere regii conati, deinde ubi celeritate uicti ceſſerunt, tradũt ſe Romanis, & ad præfectũ claſſis adducti, quum q̃reret, qui, & unde, & quo tenderent curſum, Xenophanes prío ſatis iam ſemel felix mendaciũ ſtruere, a Philippo ſe ad Romanos miſſum, ad M. Valeriũ, ad quem unum iter fuit, tutũ perueniſſe, Campaniam ſupare nequiſſe, ſeptá hoſtiũ præſidiis. Deinde ut punicus cultus, habituſq; ſuſpectos legatos fecit Annibalis, interrogatoſq; ſermo ꝓdidit, tum comitibus eoꝝ ſeductis, ac metu territis, literæ quoq; ab Annibale ad Philippum inuentæ, de pace inter regé Macedonum Pœnũque ducem. Quibus ſatis cognitis, optimũ uiſum eſt captiuos comiteſque eoꝝ Romam ad ſenatũ aut COSS. ubicũque eſſenr, quamprimũ deportare. Ad id celeriter qnque naues delectæ, ac L. Valerius Antias, q præeſſet, miſſus, eique mandatũ, ut in omneis naues legatos parti cuſtodiendos diuideret, daretque operá, nequod iis colloquum inter ſe, neue cõicatio conſilii eſſet. Per idem tp̃s Romæ quum A. Cornelius Mámula ex Sardinia ꝓuincia decedens retuliſſet, q ſtatus reꝝ in inſula eſſet, ad bellũ ac defectionem omneis ſpectare, Q. Mutiũ, q ſucceſſiſſet ſibi, grauitate cæli, aquarũque aduenienté exceptum, non tá in periculoſum, quá longũ morbum implicitũ, diu ad belli uim ſuſtinendá inutilem fore, exercitũque ibi, ut ſatis firmũ pacatæ prouinciæ præſidem eſſe, ita paꝝ bello, qd motum iri uideret, decreuerunt pr̃es, ut Fuluius Flaccus qnque millia peditũ, equites trecentos ſcriberet, eáque legionem prío quoque tp̃e in Sardiniam traiiciédam curaret, mitteretque cũ imperio quem ipſi uideret, qui rem gereret, quo ad Mutius conualuiſſet. Ad eam ré miſſus eſt T. Manlius Torquatus, qui bis COS. cenſorque fuerat, ſubegeratque in cõſulatu Sardos. Sub idé fere tempus & a Carthagine in Sardiniam claſſis miſſa, duce Aſdrubale, cui Caluo cognomen erat, fœda tépeſtate uexata ad Baleares inſulas ducit, ibique (adeo non armamenta mõ, ſed etiam aluei nauiũ quaſſati erant) ſubductæ naues dũ reficiuntur, aliquãtum tp̃is triuerũt. In Italia quũ poſt Cannéſem pugná fractis partis alterius uiribus, alterius mollitis animis ſegnius bellum eſſet, Cápani per ſe adorti ſunt ré Cumanam ſuæ ditionis facere, prío ſollicitantes, ut ab Romanis deficerent, ubi id paꝝ proceſſit, dolum ad capiendos eos cõparant. Campanis oíbus ſtatutum ſacrificiũ ad Hamas, eo ſenatũ Campanum uentuꝝ certiores Cumanos fecérunt, petieruntque, ut Cuma

nus eo ſenatus ueniret, ad conſultandũ communiter, ut eoſdẽ uterque populus ſocios, hoſteſque haberet, præſidiũ ibi armatum ſeſe habituros, neqꝫ ab Romanis noui periculi eſſet. Cumani, quanquã ſuſpecta fraus erat, nihil abnuere, itaqꝫ tegi fallax conſiliũ poſſe rati, interim T. Sempronius COS. Romanus Sinueſſæ, quo ad conueniendũ diem edixerat, exercitu luſtrato tranſgreſſus flumen Vulturnum, circa Linternũ caſtra poſuit. Ibi, qꝛ otioſa ſtatiua erant, crebro decurrere milites cogebat, ut tyrones (ea maxima pars uolonũ erat) aſſueſcerent ſigna ſeq, & in acie agnoſcere ordines ſuos, inter quæ concordiæ maxĩa erat cura duci, itaqꝫ legatis tribuniſqꝫ præceperat, neq̃ exprobratio cuiquam ueteris fortunæ diſcordiã inter ordines ſereret, uetus miles tyroni, liber uoloni ſeſe exæquari ſineret, omneis ſatis honeſtos generoſoſqꝫ ducerent, qbus arma ſua, ſignaqꝫ Po. Romanus cõmiſiſſet, quæ fortuna coegiſſet ita fieri, eandem cogere tueri factũ. Ea non maiore cura præcepta a ducibus ſunt, quã a militibus obſeruata, breuiqꝫ tanta cõcordia coaluerant oĩum animi, ut ꝓpe in obliuionẽ uenirent, qua ex conditione qſqꝫ eſſet miles factus. Hæc agenti Graccho legati Cumani nũciarunt, quæ a Cãpanis legatio paucos ante dies ueniſſet, & qꝫ iis ipſi reſpondiſſent, triduum poſt eũ diem feſtum eſſe, non ſenatum ſolum oẽm ibi futuꝝ, ſed caſtra etiam & exercitũ Campanum. Gracchus iuſſit Cumanis oĩa ex agris in urbem cõuehere, & manere intra muros, ipſe pridie quã ſtatutum ſacrificium Cãpanis eſſet, Cumas mouet caſtra, Hamæ inde tria millia paſſuũ abſunt. Iam Campani eo freq̃ntes excompoſito cõuenerant, nec procul inde in occulto Marius Alfius, q ſummus magiſtratus erat Cãpanis, cũ XIIII millibus militũ habebat caſtra, is ſacrificio apparando, & inter id inſtruendæ fraudi aliq̃nto intentior, quã muniendis caſtris, aut ulli militari opi fuit. Triduum ſacrificatum ad Hamas, nocturnũ erat ſacꝝ, ita ut ante mediam noctem cõpleretur, huic Gracchus inſidiandum tpi ratus, cuſtodibus ad portas poſitis, neqꝫ enuntiare poſſet, a ſexta ad decimã diei horam coactis militibus corpora curare, ſomnoqꝫ operã dare, ut primis tenebris cõuenire ad ſignum poſſent, uigilia ferme pria tolli iuſſit ſigna, ſilentiqꝫ profectus agmine, quum ad Hamas media nocte ꝑueniſſet, caſtra Campana, ut in ꝑuigilio neglecta, ſimul omnibus portis inuadit, alios ſomno ſtratos, alios ꝑpetrato ſacro inermes redeuntes obtruncat. Hominum eo tumultu nocturno cæſa plus duo millia cũ ipſo duce Mario Alfio, capta ſunt ſigna militaria q̃ttuor & triginta, Gracchus minus C. militum iactura caſtris hoſtiũ potitus Cumas ſe ꝓpere recepit, Annibalem metuens, qui ſup Capuam ad Tifata hẽbat caſtra. Nec eũ prouida uiri fefellit opinio, nã ſimul Capuã ea clades ẽ nuntiata, ratus Annibal ab re bñ geſta, inſolenter lætũ exercitũ tyronũ magna ex pte, ſeruorũqꝫ, ſpoliantẽ uictos, prædaſqꝫ agentem ad Hamas ſe inuentuꝝ, citatum agmen præter Capuã rapit, obuioſqꝫ ex fuga Campanoꝝ per duo præſidia Capuam duci, ſaucios uehiculis tolli portariqꝫ iubet, ipſe ad Hamas uacua ab hoſtibus caſtra, nec quicq̃, præter recẽtis ueſtigia cladis, ſtrataqꝫ paſſim corpora ſocioꝝ, inuenit. Authores erant qdam, ut protinus inde Cumas traiiceret, urbẽqꝫ oppugnaret, id quanq̃ haud modice Annibal cupiebat, ut qꝛ Neapolin non potuerat, Cumas ſaltẽ maritimam urbem haberet, tamen qꝛ præter arma nihil ſecũ miles raptim acto agmine extulerat, retro in caſtra ſupra Tifata ſe recepit. Inde fatigatus Campanoꝝ precibus ſequẽti die cum oĩ apparatu oppugnãdæ urbis Cumas redit, ꝑpopulatoqꝫ agro Cumano, mille paſſus ab urbe caſtra locat, tum Gracchus magis uerecũdia in tali neceſſitate deſerendi ſocios, iplorantes fidem ſuam, Poqꝫ Romani ſubſtitit, quã ſatis fidens exercitui. Nec alter COS. Fabius, qui ad Cales caſtra habebat, Vulturnum traducere audebat exercitũ, occupatus prio auſpiciis repetendis Romæ, dein prodigiis, quæ alia ſuper alia nuntiabantur, expiantiqꝫ ea haud facile litari auruſpices reſpondebant. Hæ cauſſæ quum Fabiũ tenerent, Sempronius in obſidione erat, & iam opibus oppugnabatur. Aduerſus ligneã ingentem turrim admotã urbi aliam turrim ex ipſo muro excitauit COS. Romanus, aliquanto altiorem, qꝛ muro ſatis per ſe alto ſubiectis ualidis ſublicis pro ſolo uſus erat, inde primũ ſaxis ſudibuſqꝫ, & cæteris miſſilibus ꝓpugnatores urbem ac mœnia tuebant̃, poſtremo, ubi promoueri adiunctam muro uiderunt turrim, Facibus ardentibus plurimũ ſimul ignem coniecerunt, quo incendio trepida armatoꝝ multitudo, quum de turri ſeſe præcipitaret, eruptio ex oppido ſimul duabus portis facta, ſtationes hoſtiũ fudit, fugauitqꝫ in caſtra, ut eo die obſeſſo, quam obſidenti ſimilior eſſet Poenus. Ad mille CCCC. Carthaginienſiũ cæſi, undequadraginta uiui capti, q circa muros, & in ſtationibus ſolute ac negligenter agentes, quum nihil minus, quam eruptionẽ timuiſſent, ex improuiſo oppreſſi ſũt. Gracchus, prius quam ſe hoſtes ab repentino pauore colligerent, receptui ſignum dedit, ac ſuos intra muros recepit. Poſtero die Annibal ſecunda re elatum conſulem iuſto prælio ratus certatuꝝ, aciem inter caſtra, atqꝫ urbem inſtruxit, cæteꝝ poſteaq̃ neminem moueri ab ſolita cuſtodia urbis uidit, nec cõmitti quicq̃ temerariæ ſpei, ad Tifata redit infecta re. Quibus diebus Cumæ liberatæ ſunt obſidione, iiſdem diebus & in Lucanis ad Grumentum T. Sempronius, cui Longo cognomen erat, cum Hannone Poeno proſpere pugnat, ſupra duo millia hominum occidit, & CCLXXX. milites amiſit, ſigna militaria ad XLI. cepit. Pulſus finibus Lucanis Hanno retro in Brutios ſeſe recepit, & ex Hirpinis oppida tria, quæ a Po. Romano defecerant, ui recepta per M. Valerium prætorem, Vercellius, Siciliuſqꝫ, authores defectionis ſecuri percuſſi, ſupra mille captiuoꝝ ſub haſta uænierunt, alia militi præ

da cõceſſa,

da conceſſa, exercituſq; Cumas reductus. Dum hæc in Lucanis, atq; in Hirpinis geruntur, quinq; naues, quæ Macedonum atq; Pœnorum captos legatos Romam portabant, a ſupero mari ad inferum circumuectæ prope omnem Italiæ oram, quum præter Cumas uelis feruntur, neq; hoſtium, an ſociorum eſſent, ſatis ſciretur, Gracchus obuiam ex claſſe ſua naues miſit, quum percunctando inuicem cognitum eſſet conſulem Cumis eſſe, naues Cumas appulſæ, captiuiq; ad cõſulem deducti, & literæ datæ. C O S. literis Philippi atq; Annibalis perlectis, conſignata omnia ad ſenatum itinere terreſtri miſit. Quum eodem fere die literæ legatiq; Romam ueniſſent, & percunctatione facta, dicta cum ſcriptis congruerent, primo grauis cura patres inceſſit, cernentes quanta uix tolerantibus Punicum bellũ Macedonici belli moles inſtaret, cui tamen adeo non ſuccubuerunt, ut extemplo agitaretur, quemadmodum ultro inferendo bello auerterent ab Itala hoſtem. Captiuis in uincula conditis, comitibuſq; eorum ſub haſta uænditis, ad naues X X V. quibus P. Valerius Flaccus præfectus præerat, uiginti paratas alias decernunt. His comparatis deductiſq;, & additis quinque nauibus, quæ aduexerant captiuos legatos, L. naues ab Oſtia Tarentum profectæ, iuſſuſq; Valerius militibus Varronianis, quibus L. Appius legatus Tarenti præerat, in naues impoſitis L I I. nauium claſſe non tueri modo Italiæ orã ſed explorare de Macedonico bello, ſi congruentia literis legatorumq; indicus Philippi cõſilia eſſent, ut M. Valerium prætorem literis certiorem faceret, iſq;, L. Apuſtio legato exercitui præpoſito, Tarentum ad claſſem profectus, primo quoq; tempore in Macedoniam tranſmitteret, daretq; operam, ut Philippum in regno contineret. Pecunia ad claſſem tuendam, bellumq; Macedonicum ei decreta eſt, quæ Ap. Claudio in Siciliam miſſa erat, ut redderetur Hieroni regi, & hæc per L. Apuſtium legatum Tarentum eſt deuecta, ſimul ab Hierone miſſa ducenta millia modium tritici, & hordei centũ. Dum hæc Romani parant, aguntq;, ad Philippum captiua nauis una ex iis, quæ Romam miſſæ erant, excuſſa fugit, inde ſcitum legatos cum literis captos, itaq; ignarus de iis, quæ cum Annibale legatis ſuis conueniſſent, quæue legati eius ad ſe allaturi fuiſſent, legationem aliam cum eiſdem mandatis mittit. Legati ad Annibalem miſſi Heraclitus, cui Scotino cognomen erat, & Crito Boreuſetis, & Soſitheus Magnes, hi proſpere tulerunt, ac retulerunt mandata. Sed primo ſe æſtas circũegit, quam mouere, ac moliri quicquam rex poſſet, tantum nauis una capta cum legatis momenti fecit ad dilationem iminentis Romanis belli. Et circa Capuam tranſgreſſo Vulturnum Fabio, poſt expiata tandem prodigia ambo C O S S. rem gerebant. Combulteriam & Trebulam & Auſticulam urbes, quæ ad Pœnum defecerant, Fabius ui cœpit, præſidiaq; in iis Annibalis, Campani permulti capti. Et Nolæ, ſicut priore anno, ſenatus Romanorum, plebs Annibalis erat, conſiliaq; occulta de cæde principum, & proditione urbis inibantur, quibus ne incœpta perficerent, inter Capuam caſtraq; Annibalis, quæ in Tiſatis erant, traducto exercitu, Fabius ſuper Veſuuium in caſtris Claudianis conſedit, inde M. Marcellum proprætorem cum iis copiis, quas habebat, Nolam in præſidium miſit Et in Sardinia res per T. Manlium prætorem adminiſtrari cœptæ, quæ omiſſæ erant, poſteaquam Q. Minutius prætor graui morbo eſt implicitus. Manlius nauibus longis ad Calareis ſubductis, naualibuſq; ſocis armatis, ut terra rem gereret, & a prætore exercitu accepto, duo & uiginti millia peditum, mille & ducentos equites confecit. Cum iis equitum peditumq; copiis profectus in agrum hoſtium, haud procul ab Harſicoræ caſtris caſtra poſuit. Harſicora forte profectus erat in Pellidos Sardos ad iuuentutem armandam, qua copias augeret. Filius eius nomine Hioſtus caſtris præerat, is adoleſcentia ferox, temere prælio inito fuſus fugatuſq;, ad X X X. millia Sardorum eo prælio cæſa, mille trecẽti ferme uiui capti. Alius exercitus primo per agros ſyluaſq; fuga agitatus, dein quo ducem fugiſſe fama erat, ad urbẽ nomine Cornum, caput eius regionis, confugit; debellatumq; eo prælio in Sardinia eſſet, ni claſſis Punica cum duce Aſdrubale, quæ tempeſtate deiecta ad Baleares erat, in tempore ad ſpem rebellandi aduenisſet. Manlius poſt famam appulſæ Punicæ claſſis Calareis ſe recepit, ea occaſio Harſicoræ data Pœno ſe iungendi. Aſdrubal copiis in terram expoſitis, & claſſe remiſſa Carthaginem, duce Harſicora ad ſociorum Po. Romani agrum populandum profectus Calareis peruenturus erat, ni Manlius obuio exercitu ab effuſa eum populatione continuiſſet. Primo caſtra caſtris modico interuallo ſunt obiecta, deinceps procurſationes, leuiaq; certamina uario euentu inita, poſtremo deſcenſum in aciem, ſignis collatis iuſto prælio per quattuor horas pugnatum, diu pugnam ancipitem Pœni, Sardis facile uinci aſſuetis, fecerunt, poſtremo & ipſi, quum omnia circa ſtrage ac fuga Sardorum repleta eſſent, fuſi, cæterum terga dantes circũducto cornu, quo pepulerat Sardos incluſit Romanus, cædes magis inde, quam pugna fuit. Duodecim millia hoſtium cæſa, Sardorum ſimul Pœnorumq; ferme I I I. millia, & C C. capti, & ſigna militaria ſeptem & X X. Ante omnia claram & memorabilẽ pugnam fecit Aſdrubal imperator captus, & Hanno, & Mago nobiles Carthaginienſes, Mago ex gente Barchina ꝓpinqua cognatione Annibali iunctus, Hanno author rebellionis Sardis, bellíq; eius haud dubie concitator. Nec Sardorum duces minus nobilem eam pugnam cladibus ſuis fecerunt, nam & filius Harſicoræ Hioſtus in acie cecidit, & Harſicora cum paucis equitibus fugiens, ut ſuper afflictas res necem quoq; filii audiuit, nocte, ne cuiuſquam interuentus cœptum impediret, mortem ſibi conſciuit, cæteris urbs Cornus

eadem,quæ ante,fugæ receptaculum fuit,quam Manlius uictor exercitu aggreſſus inter paucos dies cœpit.Deinde aliæ quoq; ciuitates,quæ ad Harſicoram Pœnoſq; defecerant,obſidibus datis,dediderunt ſeſe,qbus ſtipédio,fruméto q; imperato,pro cuiuſq; aut uiribus,aut delicto, Calareis exercitum reduxit,ibi nauibus longis deductis,impoſitoq;,qué ſecum adduxerat,milite,Romam nauigat,Sardiniamq; pdomitam nunciat patribus,& ſtipédium quæſtoribus,frumétum ædilibus, captiuoſq; Fuluio prætori tradidit.Per idem tépus T.Octacilius prætor L.nauium a Lilybæo claſſe in Africá tranſuectus,depopulatuſq; agrum Carthaginiéſem,quum Sardiniam inde peteret,quo fama erat Aſdrubalem a Balearibus nuper traieciſſe, claſſi Africam repetenti occurrit,leuiq; armatura certamine in alto cõmiſſo,ſepté inde naues cum ſociis naualibus cœpit,cæteras metus haud ſecus, quá tempeſtas paſſim diſiecit.Per eoſdem forte dies & Bomilcar cum militibus ad ſupplemétum Carthagine miſſis quadragintaq; elephantis,& cõmeatu Locros acceſſit,quem ut incautú opprimeret Ap.Claudius per ſimulationem puinciæ circúeundæ,Meſſanam raptim exercitu ducto,æſtu ſecundo Locros traiecit, iam inde Bomilcar ad Hannoné in Brutios pfectus erat,& Locrenſes portas Romanis clauſerút, Appius magno conatu nulla re geſta,Meſſaná repetit.Eadem æſtate Marcellus ab Nola,quá præſidio obtinebat,crebras excurſiones in agrum Hirpinú & Samnites Caudinos fecit,adeoq; oia ferro,atq; igni uaſtauit,ut antiquaꝝ cladium Samnio memoriá renouaret,itaq; extéplo legati ad Annibalé miſſi ſimul ex utraq; gente ita Pœnum allocuti ſunt.Hoſtes Po.Romani Annibal fuimus primum per nos ipſi,quoad noſtra arma,noſtræ uires nos tutari poterant,poſteaq́ iis paꝝ fidebamus, Pyrrho regi nos adiunximus,a quo relicti pacem neceſſariá accepimus,fuimuſq; in ea per annos ppe quinquaginta,ad id tempus,quo in Italiam ueniſti,tua nos non magis uirtus fortunaq;,quam unica comitas ac benignitas erga ciues noſtros,quos captos nobis remiſiſti,ita conciliauit tibi,ut te ſaluo atq; incolumi amico nõ modo Po.Romanum,ſed ne deos qdem iratos(ſi dici fas eſt)timeremus.At hercule non ſolum incolumi & uictore,ſed præſente te,quum ploratu prope coniugum ac liberoꝝ noſtroꝝ exaudite, & flagrantia tecta poſſes conſpicere,ita ſumus aliquoties hac æſtate deuaſtati,ut M.Marcellus,non Annibal,uiciſſe ad Cánas uideatur,glorienturq; Romani,te ad unum modo ictum uigétem, uelut iaculo emiſſo,torpere.Per centum ppe an nos cum Po.Romano bellum geſſimus,nullo externo adiuti nec duce,nec exercitu,niſi quod per biénium Pyrrhus noſtro magis milite ſuas auxit uires,quam uiribus ſuis nos defendit.Non ego ſecúdis rebus noſtris gloriabor,duos C O S S. ac duos cõſulatés exercitus a nobis ſub iugum miſſos,& ſiqua alia aut læta,aut mortifera,aut glorioſa nobis euenerút,quæ aſpera aduerſaq; tunc acciderút minori indignatione referre poſſumus,quá quæ hodie eueniunt. Magni dictatores cum magiſtro eqtum binis conſularibus exercitibus ingrediebant fines noſtros,ante explorato,& ſubſidiis poſitis,& ſub ſignis ad populádum ducebant,nunc ppe unius & parui ad tuendam Nolam præſidii præda ſumus.Iam ne manipulatim qdem, ſed latronú modo pcurſant totis finibus noſtris neglıgétius, quá ſi in Romano agro uagarent. Cauſſa autem hæc eſt,quod neq; tu defendis, & noſtra iuuentus,quæ ſi domi eſſet,tutaretur,oís ſub ſignis militat tuis,nec te,nec exercitum tuum norim,niſi a quo tot Romanas acies fuſas ſtrataſq; eſſe ſciam,ei facile eſſe ducam opprimere populatores noſtros uagos,ſine ſignis palantes,quo quéq; trahit quáuis uana prædæ ſpes,Numidaꝝ paucoꝝ illi qdem præda erunt,præſidiúq; miſſum nobis erit,& Nolæ ademeris,ſi modo quos ut ſocios haberes dignos duxiſti,haud idignos iudicas,quos in fidé receptos tuearis.Ad ea Annibal rńdit,oía ſimul facere Hirpinos Samniteſq;,& indicare clades ſuas,& petere præſidium,& queri indefenſos ſe neglectoſq;,indicádum autem fuiſſe primum,deinde petédum præſidium,poſtremo ni impetraret, tum deniq; querédum fruſtra opem imploratá.Exercitum ſe non eſſe in agrum Hirpinum Samnitemue, ne & ipſe oneri eſſet,ſed in proxima loca ſocioꝝ Po.Romani adducturum,iis populandis & militem ſuum repleturum ſe,& metu procul ab iis ſummoturꝝ hoſtes. Quod ad bellum Romanú attineret, ſi Thraſimeni,quam Trebiæ,ſi Cannaꝝ,quam Thraſimeni pugna nobilior eſſet,Cannarum ſe quoq; memoriam obſcurá maiore uictoria facturum.Cum hoc reſponſo,muneribuſq; amplis legatos dimiſit,ipſe,præſidio modico relicto in Tifatis, pfectus cum cætero exercitu ire Nolam pergit,eodé Hanno ex Brutiis cum ſupplemento Carthagine aduecto,atq; elephantis uenit,ibi caſtris haud procul poſitis,longe alia oía inquirenti comperta ſunt,quam quæ a legatis ſocioꝝ audierat,nihil enim Marcellus ita gerebat,ut aut fortunæ,aut temere hoſti cõmiſſum dici poſſet.Exploratu quum firmiſq; præſidiis tuto receptu,prædatum ierat,omniaq; uelut aduerſus Annibalé præſentem cauta puiſaq; fuerunt, tum ubi ſenſit hoſtem aduentare,copias intra mœnia tenuit,per muros inambulare ſenatores Nolanos iuſſit,& omnia circa explorare,quæ apud hoſtes fierent.Ex iis Hanno quú ad murum ſucceſſiſſet, Herénium Baſſum,& Herium Petrium ad colloquiú euocatos,pmiſſuq; Marcelli egreſſos,per interpretem alloquit,Annibalis uirtutem fortunáq; extollit,Po.Romani obterit ſeneſcétem cum uiribus maieſtaté,quæ ſi paria eſſent,ut quondá fuiſſent,tamen expertis quá graue Romanum imperium ſociis,quanta indulgentia Annibalis etiam in captiuos omneis italici nominis fuiſſet, Punicam Romanæ ſocietatem atq; amicitiam præoptádam eſſe,ſi ambo C O S S, cú ſuis exercitibus ad Nolá eſſent,

tamen

tamen non magis pares Annibali futuros,quam ad Cannas fuiſſent,nedum prætor unus cum paucis & nouis militibus Nolam tutari poſſit.Ipſoꝝ magis quã Annibalis itereſſe,capta,an tradita Nola potiretur,potituꝝ enim,ut Capua Nuceriaq; potitus eſſet, ſed qd inter Capuæ Nuceriæq; fortunã intereſſet,ipſos ꝓpe in medio ſitos Nolanos ſcire,nolle ominari,quæ captæ urbi ceſſura forent,ſed potius ſpondere,ſi Marcellũ cum præſidio,ac Nolam tradidiſſent,neminem alium quã ipſos legẽ, quã in ſocietatẽ amicitiamq; Annibalis uenirent,dicturos.Ad ea Herẽnius Baſſus reſpõdit,multos annos iam inter Romanum Nolanũq; populũ amicitiam eſſe,cuius neutros ad eã diem pœniteret, & ſibi, ſi cum fortuna mutãda fides fuerat,ſero iam eſſe mutare eam,dedituris ſe Annibali non fuiſſe acceſſendum Romanũ præſidium,cum iis,qui ad ſe tuendos ueniſſent,& oĩa ſibi eſſe cõſociata,& ad ultimum fore.Hoc colloquium abſtulit ſpem Annibali per ꝓditionem accipiẽdæ Nolæ,itaq; oppidũ corona circũ dedit,ut ſimul ab omni parte mœnia aggrederet,quem ut ſucceſſiſſe muris Marcellus uidit,inſtructa intra portam acie,cum magno tumultu erupit.Aliquot primo impetu ꝑculſi cæſiq; ſunt deinde cõcurſu ad pugnam facto,æquatiſq; uiribus atrox eſſe cœpit pugna,memorabiliſq; inter paucas fuiſſet,ni ingẽtibus procellis effuſus imber diremiſſet pugnantes.Eo die cõmiſſo modico certamine,atq; irritatis animis in urbẽ Romani,Pœni in caſtra ſeſe receperunt, tñ Pœnoꝝ prima eruptione perculſi ceciderũt haud pluſq̃ triginta,Romanoꝝ nullus.Imber cõtinens per noctẽ totam uſq; ad horam tertiam diei inſequẽtis tenuit,itaq;,quanq̃ utraq; pars auida certaminis erat,tñ eo die tenuerunt ſeſe munimẽtis.Tertio die Annibal partem copiaꝝ prædatum in agrũ Nolanum miſit,quod ubi animaduertit Marcellus,extẽplo in aciem copias eduxit,neq; Annibal detrectauit. Mille fere paſſuũ inter urbem erãt,caſtraq;,eo ſpatio(& ſunt oĩa cãpi circa Nolam)cõcurrerunt. Clamor ex parte utraq; ſublatus ꝓximos ex iis cohortibus,quæ in agros prædatũ exierant,ad prælium iam cõmiſſum reuocauit,& Nolani aciem Romanã auxerunt,quos collaudatos Marcellus in ſubſidiis ſtare iubet,& ſaucios efferre,pugna abſtinerent,niſi ab ſe ſignum accepiſſent.Prælium erat anceps,& ſũma ui & duces hortabantur,& milites pugnabãt.Marcellus uictis ante diem tertiũ,fugatiſq; ante paucos dies a Cumis,pulſis priore anno a Nola ab ſe duce,milite alio inſtare iubet,non oẽs eſſe in acie,prædantes uagari in agro,ſed qui pugnent,marcere Cãpana luxuria,uino,ſcortis,oĩbuſq; luſtris per totam hyemẽ cõfectos,abiſſe illam uim uigorẽq;,dilapſa eſſe robora corpoꝝ animorũq;,quibus Pyrenei alpiumq; ſuperata ſint iuga,reliquias illoꝝ uirorum uix arma,membraq; ſuſtinenteis pugnare, Capuã Annibali Cãnas fuiſſe,ibi uirtutẽ bellicam,ibi militarẽ diſciplinam,ibi præteriti tẽporis famam,ibi ſpem futuri extinctã.Quum hæc exprobrando hoſti Marcellus ſuorum militum aĩos erigeret,Annibal multo grauioribus probris increpabat.Arma ſignaq; eadẽ ſe aiebat noſcere,quæ ad Trebiam,Thraſimenũq; poſtremo ad Cãnas uiderit,habueritq;,militẽ alium ꝓfecto ſe in hyberna Capuã duxiſſe,alium inde eduxiſſe,legatum Romanũ,& legionis unius atq; alæ magno certamine uix tolerantis pugnam,quos binæ acies conſulares nunq̃ ſuſtinuerunt.Marcellus tyrone milite,ac Nolanis ſubſidiis fultus nos iam iteꝝ laceſſit.Vbi ille meus miles eſt,qui erepto ex equo C.Flaminio conſuli caput abſtulit? ubi qui L.Paulum ad Cãnas occidit? ferrũ num hebet? an dextræ torpent? an quid ꝓdigii eſt aliud? Qui pauci plures uincere ſoliti eſtis,nunc paucis plures uix reſiſtitis.Romam uos expugnaturos ſiqs duceret,fortes lingua iactabaris,en nunc minor res eſt,hic experiri uim,uirtutemq; uolo,expugnate Nolam,campeſtrem urbem,non flumine,non mari ſeptam,hinc uos ex tam opulenta urbe præda ſpoliiſq; onuſtos uel ducam,quo uoletis,uel ſequar.Nec bene,nec male dicta ꝓfuerunt ad confirmandos animos; quum omni parte pellerentur,Romaniſq; creſcerent animi,nõ duce ſolum adhortante,ſed Nolanis etiam per clamorem,fauoris indicem,accendẽtibus ad ardorem pugnæ,terga Pœni dederunt,atq; in caſtra compulſi ſunt,quæ oppugnare cupiẽtes milites Romanos Marcellus Nolam reduxit cum magno gaudio,& gratulatione etiam plebis,quæ ante inclinatior ad Pœnos fuerat. Hoſtium plus mille cæſi eo die,capti mille D C. & ſigna militaria uiginti duo,elephanti quattuor in acie occiſi,Romanorum minus mille interfecti.Poſterum diem,induciis datis,ſepeliendo uterq; ſuos cæſos in acie, conſumpſerunt,ſpolia hoſtium Marcellus Vulcano uotum cremauit.Tertio poſt die, ob iram credo aliquã,aut ſpem liberalioris militiæ,mille C C L X X II.equites,miſti Numidæ Hiſpaniq; ad Marcellũ tranſfugerunt,eoꝝ forti,fideliq; opera in eo bello uſi ſunt ſæpe Romani.Ager Hiſpanis in Hiſpania, & Numidis in Africa poſt bellum uirtutis cauſſa latus datus eſt.Annibal,ab Nola remiſſo in Brutios Hãnone cum quibus uenerat copiis,ipſe Appuliæ hyberna petit,circaq; Arpos cõſedit. Q.Fabius,ut profectum in Appuliam Annibalem audiuit,frumento a Nola,Neapoliq; in ea caſtra conuecto,quæ ſuper Sueſſulam erant,munimentiſq; firmatis, & præſidio,quod per hyberna ad tutandum locum ſatis eſſet, relicto,ipſe Capuam propius mouit caſtra,agrumq; Campanum ferro igniq; eſt depopulatus, donec coacti ſunt Campani,nihil admodum uiribus ſuis fidentes, egredi portis,& caſtra ante urbem in aperto cõmunire.Sex millia armatoꝝ habebant,peditem imbellem,eqtatu plus poterant, itaq; equeſtribus præliis laceſſebant hoſtem.Inter multos nobiles equites Campanus acerrimus erat Iubellius,cognomine Taurea,ciuis ibidem erat longe omnium Campanoꝝ fortiſſimus eques, adeo,

ut quum apud Romanos militaret, unus eum Romanus Claudius Aſellus gloria equeſtri æquaret. Hic Taurea quum diu pluſtrans oculis obeqtaſſet hoſtium turmis, tãdem facto ſilẽtio, ubi eſſet Claudius Aſellus quæſiuit, & qm̃ uerbis ſecum de uirtute ambigere ſolitus eſſet, cur nõ ferro decerneret? dateretq; opima ſpolia uictus, aut uictor caperet? Hæc ubi Aſello nunciata ſunt in caſtra, id modo moratus, ut conſulem ꝑcunctaret̃, liceretne extra ordinẽ in ꝓuocantem hoſtẽ pugnare? permiſſu eius arma extẽplo cœpit, ꝓfectuſq; ante ſtationes equo, Tauream noĩe cõpellauit, congrediq; ubi uellet, iuſſit. Iam Romani ad ſpectaculũ pugnæ eius frequentes exierant, & Cãpani non uallum modo caſtroꝝ ſed mœnia etiam urbis ꝓſpectantes repleuerũt. Quum iam ante ferocibus dictis rem nobilitaſſent, infeſtis haſtis cõcitarunt equos, deinde libero ſpatio inter ſe ludificantes ſine uulnere pugnã extrahebant, tum Cãpanus Romano equoꝝ inquit hoc, non eqtum, erit certamẽ, niſi e cãpo in cauam hanc uiam demittimus equos, ibi nullo ad euagãdum ſpatio cõminus conferent̃ manus. Dicto ꝓpe citius equũ in uiam Claudius duxit, Taurea uerbis ferocior, quam re, minime ſis, inquit, cãterium in foſſa, quæ uox in ruſticum inde ꝓuerbium ꝓdita. Claudius, quum ex uia longe pereqtaſſet nullo obuio hoſte in cãpum rurſus euectus, increpãs ignauiam hoſtis, cum magno gaudio & gratulatione uictor in caſtra redit. Huic pugnæ equeſtri rem, quã ſatis certam cõis exiſtimatio eſt, mirabilẽ adiiciunt qdam annales, quum refugiẽtem ad urbẽ Tauream Claudius ſequeret̃, patenti hoſtium portæ inuectũ, per alteram ſtupẽtibus miraculo hoſtibus intactũ euaſiſſe. Quieta inde ſtatiua fuere, ac retro etiam C O S. mouit caſtra, ut ſemẽtem Cãpani facerent, nec ante uiolauit agrum Cãpanum, quã iam alte in ſegetibus herbæ præbere pabula poterãt. Id cõuexit in Claudiana caſtra ſup Sueſſulam, ibiq; ædificauit hyberna, M. Claudio pro cõſuli impauit, ut retento Nolæ neceſſario ad tuẽdam urbem ꝓſidio, cæteros milites dimitteret Romã, ne oneri ſociis, & ſumptui reip. eſſent. Et T. Gracchus a Cumis Luceriã in Appuliã legiones quum duxiſſet, M. Valerium inde prætorẽ Brunduſium cũ eo, quem Luceriæ habuerat, exercitu miſit, tueriq; oram agri Salentini, & ꝓuidere quod ad Philippum, bellũq; Macedonicum attineret, iuſſit. Exitu æſtatis eius, qua hæc geſta cõſcripſimus, literæ a P. & Cn. Scipionibus uenerunt, quantas, quãq; ꝓſperas in Hiſpania res geſſiſſent, ſed pecuniam in ſtipẽdium, ueſtimẽtaq;, & frumẽtum exercitui, & ſociis naualibus oĩa deeſſe, quod ad ſtipẽdium attineat, ſi ærarium inops eſſet, ſe aliquam rõnem ædituros, quõ ab Hiſpanis ſumant, cætera utiq; ab Roma mittenda eſſe, nec aliter aut exercitum, aut ꝓuinciam teneri poſſe. Literis recitatis, nemo omniũ erat, quin & uera ſcribi, & poſtulari æqua fateret̃, ſed occurrebat animis, quãtos exercitus terreſtres, naualeſq; tuerentur, quantaq; noua claſſis mox parãda eſſet, ſi bellũ Macedonicum moueret̃, Siciliam ac Sardiniam, quæ ante bellũ uectigales fuiſſent, uix præſides ꝓuinciaꝝ exercitus alere, tributo ſumptus ſuppeditari, ueꝝ quum ipſum tributum cõferentium numeꝝ tantis exercituũ ſtragibus & ad Thraſimenũ lacum, & ad Cãnas imminutum, tum qui ſupeſſent pauci, ſi multiplici grauarent̃ ſtipẽdio, alia perituros peſte, itaq; niſi fide ſtaret reſpublica, opibus nõ ſtaturam, ꝓdeundum in concionẽ Fuluio prætori eſſe, indicandaſq; populo publicas neceſſitates, exhortandoſq;, qui redẽpturis auxiſſent patrimonia, ut reipublicæ ex qua creuiſſent ad tẽpus cõmodarent, conducerẽtq; ex lege præbẽda, quæ ad exercitũ Hiſpanienſem opus eẽnt, ut quum pecunia in ærario eſſet, iis pmis ſolueret̃. Hæc prætor in cõcione edixit, qua die ueſtimẽta, frumẽtum Hiſpanienſi exercitui præbẽda, quæq; alia opus eſſent naualibus ſociis, eſſet locaturus. Vbi ea dies uenit, ad conducẽdum tres ſocietates aderant hoĩum undeuiginti, quoꝝ duo poſtulata fuere, unum, ne alii triennio eo publicani eſſent, alteꝝ, ut quæ nauibus impoſuiſſent, ab hoſtiũ tẽpeſtatiſq; ui publico piculo eſſent. Vtroq; impetrato, cõduxerũt, priuataq; pecunia reſpublica adminiſtrata. Hi mores, eaq; caritas patriæ per oẽs ordines, uelut tenore uno, ꝑtinebat. Quemadmodum cõducta oĩa magno aĩo ſunt, ſic ſũma fide præbita, nec quicq̃ deſideratum, ac ſi ex opulẽto ærario (ut quondã) alerentur. Quum hi cõmeatus uenerunt, Illiturgũ oppidum ab Aſdrubale, atq; Magone, & Amilcare, Bomilcaris filio, ob defectionem ad Romanos oppugnabat̃. Inter hæc terna caſtra hoſtium Scipiones, quum in urbem ſocioꝝ magno certamine, ac ſtrage obſiſtẽtium ꝑueniſſent, frumentum, cuius inopia erat, adduxerunt, cohortatiq; oppidanos, ut eodem aĩo mœnia tutarentur, quo pro ſe pugnãtem Romanum exercitum uidiſſent, ad caſtra maxima oppugnãda, quibus Aſdrubal præerat, ducunt, eodẽ & duces, & duo exercitus Carthaginienſium, ibi rem ſummam agi cernentes, conuenerunt, itaq; eruptione e caſtris pugnatum eſt. L X. hoſtium millia eo die in pugna fuerunt, ſedecim circiter Romanis, tamen adeo haud dubia uictoria fuit, ut plures numero, quam ipſi erant Romani, hoſtium occiderint, cœperint amplius tria millia hominum, paulominus equorum, unde ſexaginta militaria ſigna, elephantis V. in prælio occiſis, terniſq; caſtris eo die potiti ſunt. Illiturgo obſidione liberato, ad Incibili oppugnãdum Punici exercitus traducti, ſuppletis copiis ex prouincia, ut quæ maxime omnium belli auida, modo præda aut merces eſſet, & tum iuuentute abundante. Iterum ſignis collatis eadem fortuna utriuſq; partis pugnatum, ſupra X I I. millia hoſtium cæſa, ſupraq; tria capta cum ſignis duobus & X L. & nouem elephantis, tum uero omnes prope Hiſpaniæ populi ad Romanos defecerunt, multoq; maiores ea æſtate in Hiſpania, quam in Italia res geſtæ.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI SECVNDI BELLI PVNICI LIBER QVARTVS.

ET EX CAMPANIA IN BRVTIOS REDITVM EST, Hanno adiutoribus & ducibus Brutiis Græcas urbes tẽtauit, eo facilius in ſocietate manenteis Romana, quod Brutios, quos & oderant & metuebant, Carthaginienſium partis factos cernebant. Rhegium primum tentatum eſt, dieſq; aliquot ibi nequiquã abſumpti, itaq; Locrenſes frumentum, lignaq;, & cætera neceſſaria uſibus ex agris in urbẽ rapere etiã, nequid relictum prædæ hoſtibus eſſet, & indies maior omnibus portis multitudo effundi, poſtremo ii modo relicti in urbe erant, qui reficerẽt muros ac portas, telaq; in propugnacula congerere cogebantur. In permiſtam omnium ætatum ordinũq; multitudinem, & uagantem in agris magna ex parte inermem Amilcar Pœnus eqtes emiſit, qui uiolare quẽquam uetiti, tantum, ut excluderẽt ex urbe fuga diſſipatos, turmas obiecere. Dux ipſe loco ſuperiore caſtra ponit, unde agros urbemq; poſſit conſpicere, Brutiorum cohortem adire muros, atq; uocare principes Locrenſium ad colloquium iuſſit, & pollicentes amicitiã Annibalis, adhortari ad urbem tradendam, Brutiis in colloquio nullius rei primo fides eſt, deinde ut Pœnus apparuit in collibus, & refugientes pauci aliam omnem multitudinem in poteſtate hoſtium eſſe aſſerebant, tum metu uicti conſulturos ſe populum reſponderunt, aduocataq; extemplo concione, quum & leuiſſimus quiſq; nouas res, nouamq; ſocietatem mallet, & quorum propinqui extra urbem interclusi ab hoſtibus erant, uelut obſidibus datis, pignoratos haberent animos, pauci magis taciti probarent conſtantem fidem, quam probatam tueri auderent, haud dubio in ſpem conſenſu fit ad Pœnos deditio. L. Attilio præfecto præſidii, quiq; milites cum eo Romani erant, clam in portum deductis atq; impoſitis in nauibus, ut Rhegium deueherentur, Amilcarem Pœnoſq; ea conditione, ut fœdus extemplo æquis legibus fieret, in urbem acceperunt, cuius rei prope non ſeruata fides eſt deditis, quum Pœnus dolo dimiſſum Romanum incuſaret, Locrenſes profugiſſe ipſum cauſſarentur. Inſecuti etiam equites ſunt, ſiquo caſu in freto æſtus morari, aut deferre naues in terram poſſent, & eos quidem, quos ſequebantur, non ſunt adepti, alias a Meſſana traiicienteis freto Rhegium naues conſpexerunt. Milites erant Romani a Claudio prætore miſſi ad optinendam urbem præſidio, itaq; Rhegio extemplo abſceſſum eſt. Locrenſibus iuſſu Annibalis data pax, ut legibus ſuis liberi uiuerent, urbs pariter & portus in poteſtate Locrenſium eſſet, ſocietas eo iure ſtaret, ut Pœnus Locrenſem, Locrenſiſque Pœnum pace ac bello iuuaret. Sic a freto Pœni reducti frementibus Brutiis, quia Rhegium ac Locros, quas urbes direpturos ſe deſtinauerant, intactas reliquiſſent. Itaque per ſe ipſi conſcriptis armatiſque iuuentutis ſuæ millibus X V. ad Crotonem oppugnandum pergunt ire, Græcam & ipſam urbem, & maritimam, plurimum acceſſuræ opibus, ſi in ora maris portum, ac urbem mœnibus ualidam tenuiſſent, credẽtes. Ea cura angebat, quod neq; nõ acerſere ad auxilium Pœnos ſatis audebãt, neq; non pro ſociis egiſſe uiderent, & ſi Pœnus rurſus magis arbiter pa-

cis,quam adiutor belli fuiſſet,ne in libertatem Crotonis,ſicut ante Locrorum,fruſtra pugnaret,itaq; optimum uiſum eſt ad Annibalem mitti legatos,cauerentq; ab eo,ut receptus Croto Brutioꝝ eſſet. Annibal,quum ꝑſentium eam cōſultationem eſſe reſpondiſſet , & ad Hannonem eos reiecíſſet,ab Hannone nihil certi allatum,nec enim diripi uolebat nobilem atq; opulentam,urbem,& ſperabat,quum Brutii oppugnarent,Pœnos nec probare,nec iuuare eam oppugnationē appareret,eo maturius ad ſe defecturos. Crotone nec conſilium unū inter populares,nec uolūtas erat,unus uelut morbus inuaſerat omnes Italiæ ciuitates,ut plebs ab optimanbus diſſentiret,ſenatus Romanis faueret,& plebs ad Pœnos retraheret,eam diſſenſionem in urbe nuntiat perfuga quis Brutiis,Ariſtomachum eſſe principem plebis,tradendæq; authorē urbis,& in uaſta urbe lataq; oībus diſiectis mœnibus partitas ſtationes,cuſtodiaſq; ſenatoꝝ ac plebis eſſe,quacunq; cuſtodiant homines plebis,ea patere aditum. Authore ac duce perfuga Brutii corona cinxerunt urbem,acceptiq; a plebe primo impetu locos oēs , præter arcem,cœpere,arcem optimates tenebant,præparato iam ante ad talē caſum ꝑfugio,eodem Ariſtomachus perfugit,tanq̄ Pœnis,non Brutiis author urbis tradendæ fuiſſet. Vrbs Croto murum in circuitu patentem XII.millia paſſuum habuit ante Pyrrhi aduētum in Italiam,poſt uaſtitatem eo bello factam uix pars dimidia habitabatur. Flumen,quod medio oppido fluxerat,extra frequentia tectis loca præterfluebat muros,procul iis,qui inhabitabant. Sex millia abetat ab urbe nobile tēplum,ipſa urbe nobilius,Laciniæ Iunonis,ſanctum oībus circa populis. Lucus ibi frequenti ſylua,& proceris abietis arboribus ſeptus,læta in medio paſcua habuit,ubi omnis generis ſacrum deæ paſcebatur pecus ſine ullo paſtore,ſeparatimq; egreſſi cuiuſq; generis greges nocte remeabant ad ſtabula,nunq̄ inſidiis ferarum,non fraude uiolati hominū,magni ergo fructus ex eo pecore capti,colūnaq; inde aurea ſolida facta,& ſacrata eſt,inclytumq; templum diuitiis etiam,non tātum ſanctitate,fuit. Ac miracula aliqua affinguntur plerūq; tam inſignibus locis,fama eſt aram eſſe in ueſtibulo templi,cuius cinerem nullus unq̄ moueat uentus. Et arx Crotonis una parte īminens mari,altera uergente in agrum ſitu tantū naturali quondam munita,poſtea & muro cincta,qua per auerſas rupes ab Dionyſio Siciliæ tyrāno per dolum fuerat capta,eam tum arcem ſatis,ut uidebatur,tutam Crotoniatum optimates tenebant,circūſedente cum Brutiis eos etiam plebe ſua,poſtremo Brutii,quum ſuis uiribus inexpugnabilē uiderent arcem,coacti neceſſitate Hannonis auxilium implorant. Is conditionibus ad deditionem cōpellere Crotoniatas conatus,ut coloniam Brutioꝝ eo deduci,antiquamq; frequētiam eorum recipere uaſtam ac deſertam bellis urbem paterētur,omnium neminem præter Ariſtomachum mouit,morituros ſe affirmabant citius,quam īmiſti Brutiis in alienos mores,ritus,legeſq;,& mox linguā uerterentur. Ariſtomachus unus quando nec ſuadendo ad deditionem ſatis ualebat,nec ſicut urbem prodiderat,locum prodendæ arcis inueniebat,transfugit ad Hannonem Locrenſes breui poſt legati quū permiſſu Hannonis arcem intraſſent,perſuadent,ut traduci ſe in Locros paterentur,nec ultima experiri uellent. Iam hoc,ut ſibi liceret,impetrauerant & ab Annibale,miſſis ad idipſum tum legatis,ita Crotone exceſſum eſt,deductiq; Crotoniatæ ad mare naues conſcendunt,Locros oīs multitudo abeunt.

In Appulia ne hyems qdem quieta īter Romanos atq; Annibalem erat,Luceriæ Sempronius COS. Annibal haud procul Arpis hybernabat,inter eos leuia prælia ex occaſione,aut opportunitate huius aut illius partis oriebantur,meliorq; eis Romanus,& indies cautior,tutiorq; ab inſidiis fiebat. In Sicilia Romanis omnia mutauerat mors Hieronis , regnūq; ad Hieronymum nepotē eius tranſlatum puerum uixdum libertatē,nedum dominationem modice laturū,læte id ingenium tutores atq; amici ad præcipitādum in omnia uitia acceperunt. Quæ ita futura cernens Hiero,ultima ſenecta uoluiſſe dicitur liberas Syracuſas relinquere,ne ſub dominatu puerili per ludibrium, bonis artibus partū, firmarūq; interiret regnum. Huic conſilio eius ſumma ope obſiſtere filiæ,nomen regium penes puerum futurum ratæ,regimen reꝝ omnium penes ſe,uiroſq; ſuos Andronodoꝝ & Zoylum , nam ii tutorum primi relinquebant. Non facile erat nonageſimū iam agenti annum circūſeſſo dies nocteſq; muliebribus blanditiis liberare animum,& cōuertere ad publicam priuatāq; curam,itaq; tutores numero quindecim puero reliquit,quos precatus eſt moriens,ut fidem erga Po Romanum L.annos ab ſe cultam inuiolatā ſeruarent,iuuenēq; ſuis potiſſimum ueſtigiis inſiſtere uellent,diſciplinæq;,in qua edoctus eſſet. Poſt hæc mandata quum expiraſſet,tutores prodeunt,teſtamēto prolato,pueroq; in cōcionem producto (erat autem tunc XV.ferme annorum) paucis,qui per concionem ad excitādos clamores diſpoſiti erant,approbantibus teſtamētum,cæteris,uelut patre amiſſo, in orba ciuitate omnia timentibus,funus fit regium magis amore ciuium & caritate,quam cura ſuorum celebre. Deinde cæteros tutores ſummouet Andronodotus,iuuenem iam eſſe dictitans Hieronymum,ac regni potentem,deponendaq; tutela,quæ ipſi cum pluribus cōmunis erat,in ſe unum omnium uires conuertit. Vix qdem ulli bono,moderatoq; regi facilis erat fauor apud Syracuſanos,ſuccedēti tāta caritate Hieronis,uerum eninuero Hieronymus,uelut ſuis uitiis deſiderabilem efficere uellet auum , primo ſtatim conſpectu oīa,quam diſparia eſſent,oſtendit,nam qui per tot annos Hieronem,filiumq; eius Gelonem nec ueſtis habitu,nec alio ullo inſigni differentes a ciuibus cæteris uidiſſent,& aſpexere purpuram,ac

ram,ac diadema,ac ſatellites armatos,quadrigiſq; etiam alborum equorum ex regia procedenté,more Dionyſii tyrāni.Hunc tam ſuperbum apparatum habitūq; conuenientes ſequebantur mores,contemptus omnium hominum,ſuperbæ aures,contumelioſa dicta,aditus non alienis modo,ſed tutoribus etiam difficilis,libidines nouæ,inhumana crudelitas,itaq; tantus omneis terror inuaſerat,ut quidam ex tutoribus aut morte uoluntaria,aut fuga præuerterét metum ſuppliciorũ. Tres ex iis,quibus ſolis aditus in domum familiarior erat,Andronodorus & Zoilus,generi Hieronis,& Thraſo quidam,de aliis quidem rebus haud magnopere audiebantur,tendendo autem duo ad Carthaginiéſes,Thraſo ad ſocietatem Romanam,certamine ac ſtudiis interdum in ſe conuertebant animum adoleſcentium.Coniuratio in tyrāni caput facta indicatur per calonem quendam æqualem Hieronymi,& iam inde a puero in omnia familiaria iura aſſuetum.Index unum ex coniuratis Theodorum,a quo ipſe appellatus erat,nominare potuit,qui comprehenſus,extépſoq; traditus Andronodoro torquendus, de ſe ipſe haud cunctanter faſſus,conſcios celabat,poſtremo quum omnibus intolerandis patientiæ humanæ cruciatibus laceraretur,uictum malis ſe ſimulans auertita conſciis in inſontes indicium, Thraſonem eſſe authorem conſilii mentitur,nec niſi tam potenti duce confiſus rem tantam auſuros,ab latere inde eos nominat tyrāni,quorum capita uiliſſima fingéti inter dolores gemituſq; occurrere. Maxime animo tyrāni credibile indicium Thraſo nominatus fecit,itaq; extemplo traditur ad ſuppliciũ, adiectiq; pœnæ cæteri iuxta inſontes.Conſciorũ nemo,quum diu ſocius conſilii torqueretur, aut latuit,aut fugit,tantum illis in uirtute ac fide Theodori fuit fiduciæ , tantumq; ipſi Theodoro uirĩũ ad arcana occultāda.Itaq;(quod unum uinculum cum Romanis ſocietatis erat)Thraſone ſublato e medio,extemplo haud dubie ad defectionem res ſpectabat,legatiq; ad Annibalem miſſi,acremiſſi ab eo cum Annibale,nobili adoleſcentulo,Hippocrates & Epicides,nati Carthagine,ſed oriundi a Syracuſis,exule auo,Pœni ipſi materno genere,per hos iuncta ſocietas Annibali ac Syracuſano tyrāno,nec inuito Annibale apud tyrānum manſerunt.Ap.Claudius prætor,cuius Sicilia prouincia erat, ubi ea accepit,extemplo legatos ad Hieronymum miſit,qui quum ſeſe ad renouandam ſocietatem,quæ cum auo fuiſſet,ueniſſe dicerent,per ludibrium auditi,dimiſſiq; ſunt,perqrente per iocum Hieronymo, Quæ fortuna eis pugnæ ad Cannas fuiſſet?uix credibilia enim legatos Annibalis narrare, uelle,qd ueri ſit,nuntiari,ſcireq;,ut ex eo utiam ſpem ſequatur conſilium capiat.Romani,quum ſerio legationes audiri cœpiſſent,redituros ſe ad eum dicentes eſſe,monito magis eo,quam rogato,ne fidé temere mutaret,proficiſcunť,Hieronymus legatos Carthaginem miſit ad fœdus ex ſocietate cum Annibale faciédum.Pacto conuenit,ut quum Romanos Sicilia expuliſſent (id autem breui fore, ſi naues atq; exercitum miſiſſent)Himera amnis,qui ferme inſulam diuidit,finis regni Syracuſani,ac Punici imperii eſſet.Aliam deinde inflatus aſſentationibus eorũ,qui eum nō Hieronis tm̃, ſed Pyrrhi etiam regis materni aui iubebant meminiſſe,legationé miſit,qua æquum cenſebat Siciliam ſibi oēm cedi, Italiæ imperium ꝓprium quæri Carthaginienſi populo.Hanc leuitaté animi,ac iactationé neq; mitabantur in iuuene furioſo,neq; arguebant,dũmodo auerterent eum ab Romanis.Sed oīa in eo præcipitia ad exitium fuerũt,nam quum ꝑmiſſis Hippocrate,atq; Epicide cum binis millibus armatorũ ad tentandas urbes,quæ præſidiis tenebanť Romanorũ,& ipſe in Leontinos cum cætero oī exercitu (erant aũt ad XV.millia peditum eqtumq;)ꝓfectus eſſet,liberas ædes coniurati,& oēs forte militabant,iminentes uiæ anguſtæ,qua deſcédere ad forum rex ſolebat,ſumpſerunt,ibi quum inſtructi armatiq; cæteri tranſitum expectantes ſtarent,uni ex eis(Indigemini fuit nomen) quia cuſtos corporis erat,partes datæ ſunt,ut quum appropinquaret ianuæ rex,per cauſſam aliquā in anguſtiis ſuſtineret a tergo agmen.Ita,ut conuenerat,factum eſt,tanquā laxaret elatum pedem abſtricto nodo moratus turbam Indigemines,tantum interualli fecit,ut quum in prætereuntem ſine armatis regem impetus fieret,confoderetur aliquot prius uulneribus,quam ſuccurri poſſet.Clamore & tumultu audito, in Indigeminem iam haud dubie obſtanté tela coniiciuntur,per quæ tamen,duobus acceptis uulneribus, euaſit,fuga ſatellitum,ut iacentem uidere regem,facta eſt.Interfectores pars in forum in multitudiné lætam libertate,pars Syracuſas pergunt ad præoccupanda Andronodori,regiorumq; aliorũ conſilia. Incerto rerum ſtatu,Ap. Claudius bellum oriens ex propinquo quum cerneret,ſenatum literis certiorem fecit,Siciliam Carthaginienſi populo & Annibali conciliari,ipſe aduerſus Syracuſana conſilia, prouinciam,regniq; fines omnia conuertit præſidia.Exitu anni eius Q.Fabius ex authoritate ſenatus Puteolos,per bellum cœptum frequentari emporium,communiit,præſidiumq; impoſuit,inde Romam comitiorum cauſſa ueniens in eum,quem primũ diem comitialem habuit,comitia edixit,atq; ex itinere præter urbem in campum deſcédit,eo die quum ſors prærogatiuæ ante iuniorum exiſſet, eaq; T.Octacilium,& M.Aemylium Regulum C O S S. diceret,tum Q.Fabius,ſilétio facto,tali oratione eſt uſus.Si aut pacem in Italia,aut bellum cum eo hoſte haberemus,in quo negligentiæ,aut errori locus eſſet,qui ueſtris ſtudiis,quæ in campum ad mandandos,quibus uelitis,honores affertis,morā ullam offerret,is mihi parum meminiſſe uideretur ueſtræ libertatis,ſed quum in hoc bello,cum hoc hoſte nunquam ab ullo duce ſine ingéti ueſtra clade erratum ſit,eadem uos cura,qua armati in aciem

deſcendiris,inire ſuffragium ad creandos C O S S. decet,& ſibi ſic quenq; dicere,Annibali imperatori parem cõſulem nomino.Hoc anno ad Capuam Iubellio Taureæ Campano ſũmo equiti prouocanti ſũmus Romanus eques Aſellus Claudius oppoſitus,aduerſus Gallum quõdam,ꝓuocantem in ponte Anienis Manlium,fidẽtem & animo & uiribus,miſere maiores noſtri,ob eandem cauſſam haud multis annis poſt fuiſſe non negauerim,quum M.Valerio non diffideret aduerſus ſimiliter ꝓuocantem capienti Gallum arma ad certamen,quẽadmodũ pedites equiteſq; optamus ut ualidiores,ſi minus ut pares hoſti habeamus,ita duci hoſtium parẽ imꝑatorem quæramus,quum qui eſt ſũmus in ciuitate dux,eum legerimus,tum repẽte lectus,in annum creatus aduerſus ueterẽ ac ꝑpetuum imperatorem cõparabitur,nullis neq; tẽporis,neq; iuris incluſum anguſtiis,quo minus ita oĩa gerat,adminiſtretq;,ut tẽpora poſtulabunt belli,nobis autem in apparatu ipſo,ac tantũ inchoantibus res,annus circũagitur.Quoniam quales uiros creare uos C O S S. deceat,ſatis eſt dictum,reſtat,ut pauca de eis,in quos prærogatiuæ fauor inclinauit dicã.M.Aemylius Regulus flamẽ eſt Quirinalis,quẽ neq; mittere a ſacris,neq; retinere poſſumus,ut nõ deum aut belli deſeramus curam. Octacilius ſororis meæ filiam uxorẽ,atq; ex ea liberos,habet,cæteꝝ non ea ueſtra in me,maioreſq; meos merita ſunt , ut non potiorẽ priuatis neceſſitudinibus remp.habeã.Quilibet nautaꝝ,uectorũq; tranquillo mari gubernare põt,ubi ſæua orta tempeſtas eſt,ac turbato mari rapit̃ uento nauis,tum uiro,& gubernatore opus eſt.Non tranqllo nauigamus,ſed iam aliquot ꝓcellis ſubmerſi pœne ſumus,itaq; quis ad gubernacula ſedeat,ſũma cura ꝓuidendum,ac præcauẽdum nobis eſt.In minore re experti T. Octacili operam tuam ſumus,haud ſane,cur ad maiora tibi fidamus documẽti quicq̃ dediſti.Claſſem hoc anno,cui tu præfuiſti,trium reꝝ,cauſſa parauimus,aut Africæ oram popularet,ut tuta nobis Italiæ littora eſſent,ante oĩa ne ſupplementum cum ſtipendio,cõmeatuq; ab Carthagine Annibali tranſportaret. Create conſulem T.Octacilium,non dico ſi oĩa hæc,ſed ſi aliquid eoꝝ reip.præſtitit. Sin aũt te claſſem optinente,& uelut placato mari quælibet Annibali tuta atq; integra ab domo uenerunt,ſi ora Italiæ infeſtior hoc anno,quam Africæ fuit,quid dicere potes,cur te potiſſimũ ducem Annibali hoſti opponãt? ſi C O S. eſſes,dictatorẽ dicendum exemplo maioꝝ noſtroꝝ cenſeremus,neq; tu id indignari poſſes, aliquem in ciuitate Romana meliorem bello haberi,quam te. Magis nullius intereſt , quam tua T. Octacili,non imponi ceruicibus tuis onus,ſub quo concidas.Ego magnopere ſuadeo eodem aĩo,quo ſi ſtantibus uobis in aciem armatis repente deligendi duo imperatores eſſent,quoꝝ ductu atq; auſpicio dimicaretis,hodie quoq; C O S S.creetis,quibus ſacramẽta liberi noſtri dicant , ad quoꝝ edictũ conueniant,ſub quoꝝ tutela atq; cura militent.Lacus Thraſimenus,& Cannæ triſte ad recordationẽ exẽplar,at ad præcauendum ſimile,utiles documento ſunt.Prærogatiua iunioꝝ in ſuffragium reuocata, quum T.Octacilius ferociter eum continuare conſulatum uelle uociferaretur,atq; obſtreperet,lictores ad eum accedere CO S. iuſſit,& quia in urbem nõ inierat,protinus in Cãpum ex itinere ꝓfectus admonuit cum ſecuribus ſibi faſces præferri,interim p̃rogatiua ſuffragium init , creati in ea C O S S. Q.Fabius Maximus quartũ,M.Marcellus tertium,eoſdem C O S S. cæteræ cẽturiæ ſine uariatione ulla dixerũt,& prætor unus refectus Q.Fuluius Flaccus nonũ,alii creati T. Octacilius Craſſus iteꝝ, Q.Fabius conſulis filius,qui tum ædilis curulis erat,P.Cornelius Lentulus.Comitiis prætoꝝ perfectis,S.C.factũ eſt,ut Q.Fuluio extra ordinẽ urbana eſſet ꝓuĩcia,iſq; potiſſimũ C O S S. ad bellum profectis urbi præeſſet.Aquæ magnæ & niues eo anno fuerunt, Tyberiſq; agros inundauit cum magna ſtrage tectoꝝ,pecorũq; & hominum pernicie.Quinto anno ſecundi Punici belli Q. Fabius Maximus quartũ,M.Claudius Marcellus tertium cõſulatum ineuntes plus ſolito cõuerterant in ſe ciuitatis animos,multis enim annis tale cõſulum par non fuerat.Referebãt ſenes,ſic T.Manlium cum P. Decio ad bellũ Gallicum,ſic poſtea Papyrium & Coruinũ aduerſus Samnites , Brutioſq; , & Lucanũ cum Tarẽtino populum C O S S. declaratos.Abſens Marcellus C O S. creatus,quum ad exercitum eſſet,præſenti Fabio,atq; ipſo comitia habẽte,conſulatus continuatus.Tẽpus ac neceſſitas belli ad diſcrimen ſummæ reꝝ faciebant,nequis aut in exẽplum exqreret,aut ſuſpectum cupiditatis imperii cõſulem haberet,quin laudabãt potius magnitudinem animi,quod quum ſũmo imperatore eſſe opus reip.ſciret,ſeque tum haud dubie eſſe,minoris inuidiam ſuam,ſiqua ex re oriretur,quam utilitatem reip.feciſſet.Quo die magiſtratũ inierunt C O S S. ſenatus in Capitolio eſt habitus,decretumq; omnium primum,ut C O S S. ſortirentur,compararentq; inter ſe,uter cenſoribus creandis comitia haberet,priuſq̃ ad exercitum proficiſceretur.Prorogatum deinde imperium omnibus , qui ad exercitũ erant,iuſſiq; in prouinciis manere,T.Gracchus Luceriæ,ubi cum uolonũ exercitu erat,Terẽtius Varro in agro Piceno,M.Pomponius in Gallico,ex prætoribus prioris anni proprætor Q.Minutius obtineret Sardiniam,M.Valerius ad Brunduſium oræ maritimæ,intentus aduerſus oẽs motus Philippi Macedonum regis,præeſſet,P.Cornelio Lẽtulo prætori Sicilia decreta prouincia,T. Octacilio claſſis eadem,quam aduerſus Carthaginienſes priore anno habuiſſet . Prodigia eo anno multa nuntiata ſunt,quæ quo magis credebant ſimplices ac religioſi hoĩes,eo etiam plura nuntiabantur . Lanuuii in æde intus Soſpitæ Iunonis coruos nidum feciſſe,in Appulia palmã uiridem arſiſſe,Mantuæ ſtagnum

effuſum

effuſum Mintio amni cruẽtum uiſum,& Calibus cretam,& Romæ in foro Boario ſanguinem pluiſſe,& in uico Iſtrico fontẽ ſub terra tanta ui aquaꝝ fluxiſſe,ut ſerias doliaq;,quæ in eo loco erant, prouoluta,uelut ĩpetus torrentis tulerit,tactum de cælo atrium publicũ in Capitolio,ædem in Campo Vulcani,nucem in Sabinis,publicãq; uiam,muꝝ ac portam Gauiſiam. Alia uulgata miracula erant, haſtam Martis Præneſte ſua ſponte promotã,bouem in Sicilia locutum,infantem in utero matris in Marrucinis lo triũphe clamaſſe,ex muliere Spoleti uiꝝ factum, Adriæ aram in cælo,ſpecieſq; hominum circum eam cum candida ueſte uiſas eſſe,qn Romæ quoq; in ipſa urbe ſcdm apum examen uiſum eſſe in foro,quod mirabile eſt,quia raꝝ. Affirmantes qdam,legiones ſe armatas in Ianiculo uidere,concitauerunt ciuitatẽ ad arma,qui quũ in Ianiculum iuiſſent,negarunt quenquã ibi,præter aſſuetos collis eius cultores,apparuiſſe. Hæc ꝓdigia hoſtiis maioribus procurata ſunt ex aruſpicũ reſponſo, & ſupplicatio oĩbus diis,quoꝝ puluinaria Romæ ſint,indicta eſt. Præparatis q̃ ad pacem deum pertinebant,de rep.belloq; gerendo,& quantum copiaꝝ,& ubi quæq; eſſent, C O S S. ad ſenatũ retulerunt. Duodeuiginti legiõibus bellum geri placuit,binas C O S S. ſibi ſumere placuit,binis Galliam, Siciliamq;,ac Sardiniã obtineri,duabuſq; Q. Fabium prætorẽ Appuliæ,duabus uolonũ T. Gracchũ circa Luceriã præeſſe,ſingulas C. Terentio ꝓconſuli ad Picenum,& M. Valerio ad claſſem circa Brundiſium,& duas urbi præſidium relinq. Hic ut numerus legionum compleretur,ſex nouæ legiones erant ſcribendæ,eas primo quoq; tpe ſcribere iuſſi,& claſſem parare,ut cũ eis nauibus,quæ pro Calabriæ littoribus in ſtatione eſſent, C L. Longaꝝ nauium claſſis eo anno expleret̃. Delectu habito, & nauibus nouis deductis, Q. Fabius comitia cenſoribus creãdis habuit,creati M. Attilius Regulus, & P. Curius Philus. Quum increbeſceret rumor bellũ in Sicilia eſſe, T. Octacilius eo cum claſſe proficiſci iuſſus eſt. Quũ deeſſent nautæ, C O S S. ex ſenatuſcõſulto edixerunt,ut q L. Aemylio, C. Flaminio cenſoribus millibus æris L. ipſe aut pr̃ eius cenſus fuiſſet uſq; ad centũ millia,aut cui poſtea res tãta eſſet facta,nautã unum cum ſex menſium ſtipendio daret,qui ſupra centum millia uſq; ad C C C. millia,treis nautas cum ſtipendio annuo,q ſupra trecenta millia uſq; ad decies æris,qnq; nautas, qui ſupra decies,ſeptẽ,ſenatores octo nautas cum ãnuo ſtipendio darent. Ex hoc edicto dati nautæ armati inſtructiq; ab dñis cum triginta dieꝝ coctis cibariis naues conſcenderunt,tum primũ eſt factum,ut claſſis Romana,ſociis naualibus priuata ĩpenſa paratis,compleret̃. Hic maior ſolito apparatus præcipue conterruit Cãpanos,ne ab obſidione Capuæ bellum eius anni Romani inciperent, itaq; legatos ad Annibalem oratũ miſerunt,ut Capuã exercitum admoueret,ad eam oppugnandã nouos exercitus ſcribi Romæ,nec ullius urbis defectioni magis infenſos eoꝝ animos eſſe: Id qa tam trepidi nuntiabant,maturandũ Annibal ratus,ne præuenirent Romani, ꝓfectus Arpis,ad Tifata ĩ ueteribus caſtris ſuper Capuam conſedit,inde Numidis Hiſpaniſq; ad præſidium ſimul caſtroꝝ,ſimul Capuæ relictis,cum cætero exercitu ad lacũ Auerni per ſpeciem ſacrificandi,re ĩpſa,ut tentaret Puteolos,quiq; ibi præſidio erant,deſcendit. Maximus,poſteaq̃ Annibalem Arpis profectum,& regredi in Campaniam allatum eſt,nec die,nec nocte intermiſſo itinere,ad exercitũ redit,& T. Gracchum a Luceria Beneuentum copias admouere, Q. Fabium prætorẽ (is filius conſulis erat) Luceriam Graccho ſuccedere iubet. In Siciliam eodem tpe duo prætores profecti, P. Cornelius ad exercitũ, Octacilius,qui maritimæ oræ,rei que nauali præeſſet,& cæteri in ſuas qſq; prouincias profecti,& qbus prorogatum imperium erat,eaſdem quas priore anno regiones obtinuerunt. Ad annibalẽ,quum ad lacum Auerni eẽt, quinq; nobiles iuuenes a Tarento uenerunt,partim ad Thraſimenum lacum,partim ad Cannas capti,dimiſſiq; domos cum eadẽ,qua uſus comitate aduerſus omnes Romanoꝝ ſocios Pœnus fuerat, ii memores beneficioꝝ eius perpuliſſe magnam partẽ ſe iuuentutis Tarentinæ referunt,ut Annibalis amicitiam ac ſocietatem,quam Po. Romani mallent,legatoſq; ab ſuis miſſos rogare Annibalem,ut exercitum propius Tarentum admoueat,ſi ſigna eius,ſi caſtra cõſpecta a Tarento ſint,haud ullam interceſſuram moram,quin urbs dedatur,in poteſtate iunioꝝ plebem,in manu plebis rem Tarentinã eſſe. Annibal collaudatos eos,oneratoſq; ingentibus ꝓmiſſis domum ad cœpta maturanda redire iubet,ſe in tempore affutuꝝ eſſe. Hac cum ſpe dimiſſi Tarentini,ipſum ingens cupido inceſſerat Tarenti potiundi. Vrbem eſſe uidebat tum opulentam nobilemq;,tum maritimam,& in Macedoniã opportune uerſam,regemq; Philippum hunc portum,ſi tranſiret in Italiam,quum Brũduſium Romani haberent,petituꝝ. Sacro inde perpetrato,ad quod uenerat,& dum ibi morat̃,peruaſtato agro Cumano uſq; ad Miſeni ꝓmontorium, Puteolos repente agmen conuertit,ad opprimendũ præſidium Romanum. Sex millia hoĩum erant,& locus munimento quoq;,non modo natura tutus. Triduũ ibi moratus Pœnus,ab omni parte tentato præſidio,deinde,ut nihil procedebat, ad populandum agrũ Neapolitanum magis ira,quam potiundæ urbis ſpe,proceſſit. Aduentu eius in propinquum agrum Nolana mota eſt plebs,iamdiu auerſa a Romanis,& infeſta ſenatui ſuo,itaq; legati ad acerſendũ Annibalem cum haud dubio ꝓmiſſo tradendæ urbis uenerunt. Præuenit incœptum eorum Marcellus C O S. a primoribus acitus,die uno Sueſſulam a Calibus,quum Vulturnus amnis traiicientem moratus eſſet,contenderat,inde proxima nocte ſex millia peditum,equiteſq; C C C. qui præſidio ſena

tui eſſent, Nolam intromiſit. Et uti a conſule omnia impigre facta ſunt ad præoccupandam Nolam, ita Annibal tempus terebat, bis iam ante nequiq̄ tentata re ſegnior ad credendum Nolanis factus. Iiſdem diebus & Q. Fabius C O S. ad Caſilinū tentandum, quod præſidio Punico tenebatur, uenit, & ad Beneuentum, uelut ex cōpoſito, parte altera Hanno ex Brutiis cū magna peditum equitumq; manu, altera T. Gracchus a Luceria acceſſit, qui primo oppidum intrauit, deinde ut Hannoné ferme tria millia ab urbe ad Calorem fluuiú caſtra poſuiſſe, & inde agrú populari audiuit, & ipſe egreſſus mœnibus mille ferme paſſus ab hoſte caſtra locat, ibiq; cōcionem militum habuit. Legiões magna ex p̄te uolonum habebat, qui iam alteꝝ annum libertatem tacite mereri, quá poſtulare palam maluerant. ſenſerat tñ hybernis egrediens murmur in agmine eſſe, quærentium nunq̄ ne liberi militaturi eēnt. ſcripſeratq; ſenatui, non tam quid deſiderarent, quam quid metuiſſent, bona fortiq; opera eoꝝ ſe ad eam diem uſum, neq; ad exemplum iuſti militis quicq̄ eis, præter libertatem, deeſſe. De eo permiſſū ipſi erat, faceret qđ e rep. duceret eſſe, itaq;, priuſq̄ cum hoſte manum confereret, pronuntiat, tempus ueniſſe libertatis eius, quá diu ſperaſſent, potiundæ, poſtero die ſignis collatis dimicatuꝝ puro ac patenti campo, ubi ſine ullo inſidiaꝝ metu uera uirtute geri res poſſet, q caput hoſtis retuliſſet, eū ſe extemplo libeꝝ iuſſuꝝ eſſe, qui loco ceſſiſſet, in eum ſeruili ſupplicio animaduerſuꝝ, ſuam cuiq; fortunam in manu eē, libertatis authoré eis non ſe fore ſolum, ſed conſulé M. Marcellum, & uniuerſos patres, q conſulti a ſe de libertate eoꝝ ſibi permiſiſſent. Literas inde cōſulis, ac ſenatuſconſultum recitauit, ad quæ clamor cum ingenti aſſenſu eſt ſublatus, pugnã poſcebant, ſignumq; ut daret extemplo, ferociter inſtabant. Graccus, prælio in poſteꝝ diem pronuntiato, concionem dimiſit, milites læti, præcipue quibus merces nauatæ in unum diem opæ libertas futura erat, armis expediendis quod reliquū diei fuit, conſumpſerunt. Poſtero die, ubi ſigna cœperunt canere, primi oīum parati, inſtructiq; ad p̄torium conueniūt, ſole orto, Gracchus in acié copias eduxit, nec hoſtes moram dimicandi fecerūt. Decem & ſeptem millia peditum erant, maxima ex parte Brutii ac Lucani, equites M C C. inter quos pauci admodum Italici, cæteri Numidæ fere omnes, Mauriq;. Pugnatū eſt acriter & diu, quattuor horis neutro inclinata eſt pugna, nec alia magis Romanū impediebat res, quam capita hoſtium, pretia libertati facta. Nam ut quique impigre hoſtem occiderant, primum capita ægre iter turbam tumultūque abſcindendo tempus terebant, deinde occupata dextra tenendo caput, fortiſſimus quiſque pugnator eſſe deſierat. Qđ ubi tribuni militum Graccho nuntiauerunt, neminem ſtanté iam uulnerari hoſtem, carnificari iacentes, & in dextris militum pro gladiis humana capita eſſe, ſignum dari properé iuſſit, proiicerent capita, inuaderentq; hoſté, claram ſatis & inſignem uirtuté eſſe, nec dubiam libertatem futuram ſtrenuis uiris, tum redintegrata pugna eſt, & eques ét in hoſtem emiſſus, quibus quū impigre Numidæ occurriſſent, nec ſegnior equitum, quam peditum pugna eſſet, iteꝝ in dubium adducta res, quū utrinq; duces, Romanus Brutium Lucanumq; toties a maioribus ſuis uictos, ſubactoſq;, Pœnus mancipia Romana, & ex ergaſtulo milité uerbis obtereret. Poſtremo pronuntiat Gracchus eſſe nihil, quod de libertate ſperarent, niſi eo die fuſi fugatiq; hoſtes eſſent, ea demum uox ita aios accendit, atq; renouato clamore uelut alii repente facti, tanta ui ſe in hoſtem intulerunt, ut ſuſtineri ultra non poſſent. Primo anteſignani Pœnoꝝ, deinde ſigna p̄turbata, poſtremo tota impulſá acies, inde haud dubie terga data, ruuntq; fugientes in caſtra adeo pauidi, trepidiq;, ut ne in portis quidé, aut uallo quiſq̄ reſtiterit, ut prope continenti agmine Romani inſecuti nouú deintegro prælium incluſi hoſtium uallo ediderint, ibi ſicut pugna impeditior in anguſtiis, ita cædes atrocior fuit, & adiuuere captiui, qui rapto inter tumultum ferro conglobati, & a tergo ceciderunt Pœnos, & fugam impedierunt. Itaque minus duo millia hominum ex tanto exercitu, & eo maior pars equitum cum ipſo duce effugerunt, alii omnes cæſi, aut capti, capta & ſigna duodequadraginta, ex uictoribus duo millia ferme cecidere, præda omnis, præterquam hominum captorum, militi conceſſa eſt, & pecus exceptum eſt, quod intra dies triginta domini cognouiſſent. Quum præda onuſti in caſtra rediſſent, quatuor millia ferme uolonum militum, qui pugnauerant ſegnius, nec in caſtra irruperant, ſimul metu pœnæ collem haud procul caſtris ceperunt, poſtero die p tribunos militum inde deducti, concione militum aduocata a Gracccho, ſuperueniunt, ubi quum proconſul ueteres milites primum, prout cuiuſque uirtus atque opera in ea pugna fuerat, militaribus donis donaſſet, tunc quod ad uolones attineret, omnes ait, male laudatos a ſe dignos indignoſque, quam quenquam eo die caſtigatum eſſe, quod bonū, fauſtum, felixque reip. ipſiſque eſſet, omnes eos liberos eſſe iubet. Ad hanc uocem quum clamor ingenti alacritate ſublatus eſſet, ac nunc complexi inter ſe gratulanteſque, nunc manus ad cælum tollentes bona omnia Po. Romano, Gracchoque ipſi precarentur, tum Gracchus, priuſquam omnes iure libertatis æquaſſem, inquit, neminem nota ſtrenui aut ignaui militis notaſſe uolui, nunc perſoluta iam fide publica, ne diſcrimen omne uirtutis ignauiæque pereat, nomina eorum, qui detrectatæ pugnæ memores ſeceſſionem pauloante fecerunt, referri ad me iubebo, citatoſque ſingulos iureiurando adigam, niſi quibus morbus cauſſa erit, non aliter, quam ſtantes cibum potumque, quoad ſtipendia facient, capturos eſſe. Hanc multam ita æquo animo feretis, ſi reputabitis, nulla ignauiæ nota leuiore uos

deſignari

deſignari potuiſſe. Signum deinde colligendi uaſa dedit, militeſque prædam portantes, agenteſq; per laſciuiam ac iocum ita ludibundi Beneuentum rediere, ut ab epulis celebrem feſtumq; in diem actis, non ex acie reuerti uiderentur. Beneuentani omnes, turba effuſa, quum obuiam ad portas exiſſent, complecti milites, gratulari, uocare in hoſpitium. Apparata omnia omnibus in propatulo ædium fuerant, ad ea inuitabant, Gracchumq; orabant, ut epulari permitteret militibus, & Gracchus ita permiſit, in publico epularentur omnes, ante ſuas quibuſq; fores prolata omnia. Pileati aut lana alba uelatis capitibus uolones epulati ſunt, accubantes alii, aliiq; ſtantes, qui ſimul miniſtrabant, ueſcebanturq;, digna res uiſu. Id ſimulachrum celebrati eius diei Gracchus, poſteaq̃ Romam rediit, pingi iubet in æde libertatis, quam pater eius in Auentino ex multaticia pecunia faciendam curauit, dedicauitq;. Dum hæc ad Beneuentum geruntur, Annibal depopulatus agrum Neapolitanum ac Nolam caſtra mouet, quem ubi aduẽtare C O S. ſenſit, Pomponio proprætore cum eo exercitu, qui ſuper Sueſſulam in caſtris erat, accito, ire obuiam hoſti parat, ne moram dimicandi faceret, Claudium Neronem cum robore equitum ſilentio noctis per auerſam maxime ab hoſte portam emittit, circunuectumq; occulte ſubſequi agmen hoſtium iubet, ut quum cœptum prælium uideret, a tergo ſe obiiceret. Id errore uiatũ, an exiguitate temporis Nero exequi non potuerit, incertum eſt. Abſente eo quum prælium commiſſum eſſet, ſuperior quidem haud dubie Romanus erat, ſed quia equites non affuere in tempore, ratio compoſitæ rei turbata eſt. Non auſus inſequi cedentes Marcellus, uincẽtibus ſuis ſignum receptui dedit, plus tamen duo millia hoſtium eo die cæſa traduntur, Romanorum minus C C C C. Solis ſere occaſu Nero diem noctemq; nequiquã fatigatis equis hominibuſq;, ne uiſo quidem hoſte rediens, adeo eſt grauiter a conſule increpatus, ut per eum ſtetiſſe diceret, quo minus accepta ad Cannas redderetur hoſti clades. Poſtero die Romanus in aciem deſcendit, Pœnus tacita etiam confeſſione uictus caſtris ſe tenuit. Tertio die ſilentio noctis, omiſſa ſpe Nolæ potiundæ (rei nunquam proſpere tẽtatæ) Tarentum ad certiorem ſpem proditionis proficiſcitur. Nec minore animo res Romanæ domi, quam militiæ gerebantur. Cenſores uacui ab operum locandorum cura, propter inopiam ærarii, ad mores hominum regendos animum aduerterunt, caſtigandaq; uitia, quæ, uelut diutinis morbis ægra corpora ex ſeſe gignunt, nata bello erant. Primum eos citauerunt, qui poſt Cannenſem pugnam remp. deſeruiſſe, Italiaq; exceſſiſſe uelle dicebantur, princeps eorum M. Cæcilius Metellus, qui quæſtor tũ forte erat, iuſſo deinde eo, cæteriſq; eiuſdem noxæ reis cauſſam dicere, quum purgari nequiſſent, pronuntiarunt uerba orationemq; eos aduerſus remp. habuiſſe, quo coniuratio deſerendæ Italiæ cauſſa fieret. Secundum eos citati nimis callidi exoluendi iuriſiurandi interpretes, qui captiuorum ex itinere regreſſi clam in caſtra Annibalis, ſolutum, quod iurauerant redituros, rebantur. His ſuperioribuſq; illis equi adempti, qui publicum equum habebant, tribuq; moti, ærarii omnes facti. Neq; ſenatu modo, aut equeſtri ordine regendo cura ſe cenſorum tenuit, nomina omnium ex iuniorum tabulis excerpſerunt, qui quadriennio non militaſſent, quibus neq; uacatio iuſtæ militiæ, neq; morbus cauſſa fuiſſet, & ea ſupra duo millia hominum in ærarios relata, tribuq; omnes moti, aditumq; inerti cenſoriæ notæ triſte ſenatus conſultum, ut ii omnes, quos cenſores notaſſent, pedibus mererent, mitterenturq; in Siciliam ad Cannenſis exercitus reliquias, cui generi militum non priuſq̃ pulſus Italia omnis hoſtis eſſet, finitum ſtipendiorum tempus erat. Quum cenſores ob inopiam ærarii ſe iam locationibus abſtinerent, ædium ſacrarum tuendaꝶ curuliumq; equorum præbendoꝶ, ac ſimilium his reꝶ, conuenere ad eos frequentes, qui haſtæ huius generis aſſueuerant, hortatiq; cenſores, ut omnia perinde agerent, locarentq;, ac ſi pecunia in ærario eſſet, neminem niſi bello confecto ab ærario pecuniã petiturum eſſe. Conuenere deinde domini eorum, quos T. Sempronius ad Beneuentum manu emiſerat, arceſſitoſq; ſe ab triumuiris menſariis eſſe dixerunt, ut pretia ſeruoꝶ acciperent, cæterum non antequam bello confecto accepturos eſſe. Quum hæc inclinatio animoꝶ plebis ad ſuſtinendam inopiã ærarii fieret, pecuniæ quoq; pupillares primo, deinde uiduarum cœptæ conferri, nuſquam eas tutius ſanctiuſq; deponere credentibus, qui deferebant, quam in publicam fidem, inde ſiquid emptum, paratumq; pupillis ac uiduis foret, a quæſtore perſcribebatur. Manauit ea priuatorum benignitas ex urbe etiam in caſtra, ut non eques, non centurio ſtipendium acciperent, mercẽnariumq; increpantes uocarent, qui accepiſſet. Q. Fabius C O S. ad Caſilinum caſtra habebat, quod duum millium Campanorum, & ſeptingentoꝶ militum Annibalis tenebatur præſidio, præerat Statius Metius, miſſus ab Cn. Magio Attellano, qui eo anno Mediaſtuticus erat, ſeruitiaq; & plebem promiſcue armabat, ut caſtra Romana inuaderet, intento Romano conſule ad Caſilinum oppugnandum. Nihil eorum Fabium ſefellit, itaq; Nolam ad collegam mittit, altero exercitu, dum Caſilinũ oppugnaret, opus eſſe qui Campanis opponatur, uel ipſe relicto Nolæ præſidio modico ueniret, uel ſi eum Nola teneret, & necdum ſecuræ res ab Annibale eſſent, T. Gracchum proconſulem a Beneuento acciturum. Hoc nuntio Marcellus duobus militum millibus Nolæ in præſidio relictis, cum cætero exercitu Caſilinum uenit, aduentuq; eius Campani iam mouentes ſeſe quieuerunt, ita a duobus C O S S. Caſilinum oppugnari cœptum, ubi quum multa ſuccedentes temere mœnibus Romani milites acciperent uulnera, neq;

ſatis inceptis ſuccederet, Fabius omittendam rem paruam, ac iuxta magnis difficilem, abſcedendum ꝗ inde cenſebat, quum res maiores inſtarent, Marcellus multa magnis ducibus ſicut non aggredienda, ita ſemel aggreſſis non dimittenda eſſe dicendo, quia magnæ famæ momenta in utranque partē fierent, tenuit, ne incœpto abiretur. Vineæ inde, omniaque alia operum machinationumque genera quum admouerentur, Campanique Fabium orarent, ut abire Capuam tuto liceret paucis egreſſis, Marcellus portam, qua egrediebantur, occupauit, cædeſque promiſcue circa portam primo, deinde irruptione facta, etiam in urbe cœpta eſt fieri. Quinquaginta fere primo egreſſi Campanorum, quū ad Fabium confugiſſent, præſidio eius Capuam peruenerunt. Caſilinum inter colloquia, cunctationē ꝗ petentium fidem per occaſionem captum eſt captiui, quique Campanorum, quiue Annibalis militum erant, Romam miſſi, atque ibi in carcere incluſi ſunt, oppidanorum turba per finitimos populos in cuſtodiam diuiſa. Quibus diebus a Caſilino re bene geſta receſſum eſt, eis Gracchus in Lucanis aliquot cohortes in ea regione conſcriptas cum præfecto ſociorum in agros hoſtium prædatum miſit, eos effuſe palantes Hanno adortus, haud multo minorem, quam a Beneuento acceperat, reddidit hoſti cladem, atque in Brutios raptim, ne Gracchus aſſequeretur, conceſſit. C O S S. Marcellus retro; unde uenerat, Nolam redit, Fabius in Samnium ad populandos agros, recipiendaſque armis, quæ defecerant, urbes, proceſſit. Caudinus Samnis grauius deuaſtatus, peruſti populatique late agri, prædæ pecudum hominumque actæ, oppida ui capta, Compulteria, Teleſia, Compſa, Melæ, Fuiſulæ, & Orbitanium, ex Lucanis Blandæ, Appulorum Ancæ oppugnatæ. Millia hoſtium in his urbibus X X V. capta, aut occiſa, & recepti pſugæ C C C L X X. quos quum Romam miſiſſet C O S. uirgis in comitio cæſi omnes, ac de ſaxo deiecti. Hæc a Q. Fabio inter paucos dies geſta, Marcellum agerendis rebus ualitudo aduerſa Nolæ tenuit, & a prætore Q. Fabio, cui circa Luceriam prouincia erat, Accua oppidum per eos dies ui captum, ſtatiuaque ad Ardoneas communita. Dum hæc aliis locis ab Romanis geruntur, iam Tarentum peruenerat Annibal cum maxima omnium, quacunque ierat, clade. In Tarentino demum agro pacatum incedere agmen cœpit, nihil ibi uiolatum, neque uſquam uia exceſſū eſt, apparebatque id non modeſtia militum, aut ducis, niſi ad conciliandos Tarentinorum animos fieri. Cæterum quum prope iam mœnibus acceſſiſſet, nullo ad conſpectum primi agminis, ut rebatur, motu facto, caſtra ab urbe ferme paſſus mille locat. Tarentum triduo antequam Annibal ad mœnia accederet, a M. Valerio proprætore, qui claſſi ad Brunduſium preærat, miſſus, is primorum iuuentute conſcripta, diſpoſitiſque ad omnes portas, circaque muros, qua res poſtulabat, ſtationibus, die ac nocte plurimum intentus, neque hoſtibus, neque dubiis ſociis loci quicquam præbuit attendādum, ſicque diebus aliquot ibi fruſtra conſumptis, Annibal, quum eorum nemo qui ad lacum Auerni adiſſent, aut ipſi uenirent, aut literas, nuntiumue emitterent, uana promiſſa ſe temere ſecutum cernens, caſtra inde mouet. Tum quoque intacto agro Tarentino, quanquam ſimulata lenitas nondum profuerat, tamen ſpe labefactandæ fidei haud abſiſtens Salapiam tendit, eoque frumentum ex agris Metapontino, atque Heraclienſi (iam media æſtas exacta erat, & hybernis placebat locus) comportat. Prædatum inde Numidæ, Maurique per Salentinum agrum, proximoſque Appuliæ ſaltus dimiſſi, unde cæteræ prædæ haud multum, equorumque greges maxime abacti, e quibus ad quatuor millia domanda equitibus diuiſa. Romani, quum bellum nequaquam contēnendum in Sicilia oriretur, morſque tyranni duces magis impigros dediſſet Syracuſanos, quā cauſſam, aut animos mutaſſet, M. Marcello alteri conſulum eam prouinciam decernunt. Secundum Hieronymi cædem primo tumultuatum in Leontinis apud milites fuerat, uociferatumque ferociter, parentandum regi ſanguine coniuratorum eſſe, deinde libertatis reſtitutæ dulce auditum nomen crebro uſurpatum, ſpes facta ex pecunia regia largitionis militi, ac fungendi potioribus ducibus, & relata tyranni fœda ſcelera, fœdioreſque libidines adeo mutauere animos, ut inſepultum iacere corpus pauloante deſiderati regis paterētur. Quum cæteri ex coniuratis ad exercitum optinendum remanſiſſent, Theodorus & Soſis regiis equis, quanto maximo curſu poterant, ut ignaros omnium regios opprimerent, Syracuſas contēdūt, cæterum præuenerat non fama ſolum, qua nihil in talibus rebus eſt celerius, ſed nuntius etiam ex regiis ſeruis, itaque Andronodorus & inſulam, & arcem, & alia, quæ poterat, quæque opportuna erant, præſidiis firmatat. Hexaphoro Theodorus, & Soſis poſt ſolis occaſum obſcura luce inuecti, quum cruentam regiam ueſtem, atque inſigne capitis oſtentarent, tranſuecti per Thincam ſimul ad libertatē, ſimul ad arma uocantes in Acradinam conuenire iubent. Multitudo pars procurrit in uias, pars in ædium ueſtibulis ſtat, pars ex tectis, feneſtriſque proſpectant, & quid rei ſit, rogitant, omnia luminibus collucent, ſtrepituque uario complentur. Armati locis patentibus congregant, inermes ex Olympii Iouis templo ſpolia Gallorum Illyricorumque dono data Hieroni a Po. Romano, fixaque ab eo, detrahunt, precantes Iouem, ut uolens propitius præbeat ſacra arma pro patria, pro deum delubris, pro libertate ſeſe armantibus, hæc quoque multitudo ſtationibus per principes regionum urbis diſpoſitis adiungitur. In inſula inter cætera Andronodorus præſidiis firmat horrea publica, locus ſaxo q̄drato ſeptus, atque arcis in modum emunitus, capitur a iuuentute, quæ præſidio eius loci attributa erat,

erat, mittuntque nuntios in Acradinam, horrea frumentumque in ſenatus poteſtate eſſe. Luce prima populus omnis armatus inermiſque in Acradinam ad curiam conuenit, ibi pro Concordiæ ara, quæ in eo ſita loco erat, ex principibus unus nomine Polyneus concionem & liberam, & moderatam habuit. Sæuitudinis indignitatiſque homines expertos aduerſus notum malum iritatos eſſe, diſcordia ciuilis quas importet clades, audiſſe magis a patribus Syracuſanos, quam ipſos uidiſſe. Arma quod impigre cepiſſent, laudare, magis laudaturum, ſi non utantur, niſi ultima neceſſitate coacti, in præſentia legatos ad Andronodorum mitti placere, ut in poteſtate ſenatus ac populi ſit, portæ inſulæ pateant, reddat præſidium, ſi tutelam alieni regni ſuum regnum uelit facere, eundem ſe cenſere, multo acrius ab Andronodoro, quam ab Hieronymo repeti libertatem. Ab hac concione legati miſſi ſunt, ſenatus haberi inde cœptus eſt, quod ſicut regnante Hierone manſerat publicum conſiliū, ita poſt mortem eius ante eam diem nulla de re neque conuocati, neque conſulti fuerant. Vt euentum ad Andronodorum eſt, ipſum quidem mouebat & ciuium cōſenſus, & quum aliæ occupatæ urbis partes, tum pars inſulæ uelut munitiſſima prodita, atque alienata a ſe. Euocatum eum a legatis Demarata uxor, filia Hieronis, inflata adhuc regiis animis, ac muliebri ſpiritu, admonet ſæpe uſurpatæ Dionyſii tyranni uocis, qua pedibus tractum, non inſidentem equo relinquere tyrannidem dixerit debere, facile eſſe momento, quo quis uelit cedere poſſeſſione magnæ fortunæ, facere & parare eam difficile atq; arduum eſſe, paulum ſumeret ſpatii ad conſultandum ab legatis, eo uteretur ad accerſendos ex Leōtinis milites, quibus ſi pecuniam regiam pollicitus eſſet, omnia in poteſtate eius futura. Hæc muliebria conſilia Andronodorus neque tota aſpernatus eſt, neque extemplo accepit, tutiorem ad opes affectandas ratus eſſe uiam, ſi in præſentia tempori ceſſiſſet, itaque legatos renuntiare iuſſit, futurum ſe in ſenatus ac populi poteſtate. Poſtero die luce prima, pateſactis inſulæ portis, in forum Acradinæ uenit, ibi in aram Concordiæ, ex quo pridie Polyneus concionatus erat, aſcendit, orationemque eam orſus eſt, qua primum cunctationis ſuæ ueniam petiuit, ſe enim clauſas habuiſſe portas, non ſeparātem ſuas res a publicis, ſed ſtrictis ſemel gladiis timentem quis finis cædibus eſſet futurus, utrum, quod ſatis libertatis foret, contenti nece tyranni eſſent, an quicūq; aut propinquitate, aut affinitate, aut aliquibus miniſteriis regiam contigiſſent, alienæ culpæ rei trucidarentur. Poſteaquam animaduertit eos, q liberaſſent patriam, ſeruare etiam libertatem uelle, atque undique conſuli in medium, non dubitaſſe quin & corpus ſuum, & cætera omnia, quæ ſuæ fidei tutelæque eſſent, quando eum, qui mandaſſet, ſuus furor abſumpſiſſet, patriæ reſtitueret. Conuerſus inde ad interfectores tyrāni, ac nomine appellans Theodorum, ac Soſim, facinus, inquit, memorabile feciſtis, ſed mihi credite, ichoata ueſtra gloria nondum perfecta eſt, periculumque ingens manet, niſi communi concordiæ conſulitis, ne libera efferatur res. Poſt hanc orationem claues portarum, pecuniæque regiæ ante pedes eorum poſuit, atq; illo quidem die dimiſſi ex concione læti, circa omnia fana deum ſupplicauerunt, cum coniugibus ac liberis, poſtero die comitia prætoribus creādis habita, creatus inprimis Andronodorus, cæteri magna ex parte interfectores tyranni, duos etiam abſentes Sopatrum, ac Deomenem fecerūt, qui auditis iis, quæ Syracuſis acta erant, pecuniam regiam, quæ in Leontinis erat, Syracuſas deuectam, quæſtoribus ad idipſum creatis tradiderunt, & ea, quæ in inſula erat, & Acradina, tradita eſt, murique ea pars, quæ a cætera urbe nimis firmo munimento interſepiebat inſulam, conſenſu omnium deiecta eſt, ſecutæ cæteræ res hanc inclinationem animorum ad libertatem. Hippocrates & Epicides audita morte tyrāni, quam Hippocrates, etiam nuntio interfecto, cælare uoluerat, deſerti a militibus, quia id tutiſſimū ex præſentibus uidebatur, Syracuſas rediere, ubi ne ſuſpecti obſeruarentur, tanquam nouandi res aliquam occaſionem quærentes, prætores primum, deinde ſenatum per eos adeunt, ab Annibale ſe miſſos prædicant ad Hieronymum, tanquam amicum, ac ſocium, paruiſſe imperio eius, cuius imperator ſuus uoluerit, uelle ad Annibalem redire, cæterum quum iter tutum non ſit, uagantibus paſſim per totam Siciliam Romanis armis, petere, ut præſidii dent aliquid, quo Locros in Italiam perducantur, gratiam magnam eos parua opera, apud Annibalem inituros. Facile res impetrata, abire enim duces regios quum peritos militiæ, tum egentes eoſdem, atque audaces cupiebant, ſed quod uolebant, non quam maturato opus erat, gnauiter expediebant, interim iuuenes militares, & aſſueti militibus nunc apud eos ipſos, nunc apud tranſfugas, quorum pars maxima ex naualibus ſociis Romanorum erat, nunc etiam apud infimæ plebis homines crimina ferebant in ſenatum, optimateſque, clā moliri eos, atque ſtruere, ut Syracuſæ per ſpeciem reconciliandæ ſocietatis in ditione Romanorum ſint, dein factio, & pauci authores fœderis dominentur. His audiendis, credendiſque opportuna multitudo maior iam indies Syracuſas confluebat, nec Hippocrati & Epicidi ſolum ſpem nouandarum rerum, ſed Andronodoro etiam præbebat, qui feſſus tandem uxoris uocibus monentis nunc illud eſſe tempus occupandi res, dum turbata omnia, noua, atque incognita libertate eſſent, dum regis ſtipendiis paſtus obuerſaretur miles, dum ab Annibale miſſi duces, aſſueti militibus, iuuare poſſent icœpta, cum Themiſtio, cui Gelonis filia nupta erat, conſociatam rem, paucos poſt dies Ariſtoni cuidam tragico actori, cui & alia committere aſſuera t, incaute aperit, huic & genus & fortuna honeſta erant, nec ars, quia ni

hil tale apud Græcos pudori eſt,ea deformabat.Itaque fidem potiorem ratus,quam patriæ debebat, indicium ad prætores defert,qui ubi rem haud uanam eſſe certis indiciis compererunt,conſultis ſenioribus,& authoritate eorum præſidio ad fores poſito,ingreſſos curiam Themiſtium atque Andronodorum interfecerunt.Et quum tumultus ab re in ſpeciem atrociore cauſſam ignorantibus ortus eſſet,ſilentio tandem facto,indicem in curiam introduxerunt,qui quum ordine omnia edocuiſſet,& principium coniurationis factum ab Harmoniæ Gelonis filiæ nuptiis,quibus Themiſtio iuncta eét, Afrorum,Hiſpanorumque auxiliares inſtructos ad cædem prætorum,principumque aliorum, bonaque eorum prædæ futura interfectoribus pronuntiatum,iam mercennariorum manum , aſſuetā imperiis Andronodori,paratam fuiſſe ad inſulam rurſus occupandam,ſingula deinde,quæ per quoſque agerentur,totamque uiris armiſque inſtructam coniurationem ante oculos poſuit,& ſenatui quidem tam iure cæſi,quam Hieronymus uidebantur.Ante curiam uariæ atque incertæ rerum multitudinis clamor erat uarius,quam ferociter minitantem in ueſtibulo curiæ,corpora coniuratorum eo metu compreſſerunt,ut ſilentes integram plebem in concionem ſequerentur. Sopatro mandatum a ſenatu,& collegis,ut uerba faceret,is tanquam reos agebat,ab ante acta uita orſus,quæcunq; poſt Hieronis mortem ſceleſte,atque impie facta eſſent,Andronodorum ac Themiſtium arguit feciſſe.Quid enim ſua'ſponte feciſſe Hieronymum puerum,ac uixdum pubeſcenté facere potuiſſe? tutores ac magiſtratus eius ſub aliena inuidia regnaſſe,itaque aut ante Hieronymum,aut certe cum Hieronymo perire eos debuiſſe.At illos debitos iam morti,deſtinatoſque alia noua ſcelera poſt mortem tyranni molitos,palam primo quum clauſis Andronodorus inſulæ portis hæreditate regni creuerit,quæque procurator tenuerat,pro domino poſſederit,proditus deinde ab eis,qui in inſula erant , circunſeſſus ab uniuerſa ciuitate,quæ Acradinam tenuerit,nequiquam palam,atque aperte petitum regnū clam & dolo affectare conatus ſit.Et beneficio quidem,atque honore potuerit uinci,quum inter liberatores patriæ inſidiator ipſe libertatis creatus eſſet prætor,ſed animos eis regios regias coniuges feciſſe, alteri Hieronis,alteri Gelonis filias nuptas.Sub hanc uocem ex omnibus partibus concionis clamor oritur,nullam earum uiuere debere,nec quenquam ſupereſſe tyrannorum ſtirpis.Hæc natura multitudinis eſt,aut ſeruit humiliter,aut ſuperbe dominatur,libertatem,quæ media ē,nec ſpernere modice,nec habere ſciunt,& non ferme deſunt irarum indulgentes miniſtri,qui auidos,atque intemperantes publicanorum animos ad ſanguinem & cædes iritent.Sic extemplo tum prætores rogationé promulgarunt,acceptaque pœnæ priuſquam promulgata eſt,ut omnis regia ſtirps interficeretur,miſſique a prætoribus Demaratam Hieronis,& Harmoniam Gelonis filiam,coniuges Andronodori & Themiſthi interfecerunt.Heraclia erat filia Hieronis,uxor Soſippi,qui legatus ab Hieronymo ad regem Ptolemæum miſſus,uolunrarium cōſciuerat exilium,ea quum ad ſe quoque uenire præſciſſet, in ſacrarium ad pœnates confugit cum duabus filiabus uirginibus,crinibus reſolutis , miſerabilique alio habitu,& ad ea addidit preces,nunc per memoriam Hieronis patris,Geloniſque fratris, ne ſe in nouam inuidiam Hieronymi conflagrare ſinerent,nihil ex regno illius præter exilium uiri habere, neque fortunam ſuam eandem uiuo Hieronymo fuiſſe,quam ſororis,neque interfecto eo cauſſam eandem eſſe.Quod ſi Andronodoro conſilia proceſſiſſent,illa cum uiro fuerit regnatura,ſibi cum cæteris ſeruiendum,ſiquis Soſippo nuntiet interfectum Hieronymum,ac liberatas Syracuſas,cui dubium eſſe,quin extemplo conſcenſurus ſit nauim,atque in patriam rediturus? Quantum ſpes hominū fallit,in liberata patria coniugem eius,ac liberos de uita dimicare? quid obſtantes libertati aut legibus? quod a ſe cuiquam periculum,a ſola ac prope uidue,& puellis in orbitatem degentibus eſſe? At enim periculi quidem nihil a ſe timeri,inuiſam tantum regiam ſtirpem eſſe , ablegarent ergo procul ab Syracuſis Siciliaque,& aſportari Alexandriam iuberent ad uirum uxorem,ad patrem filias. Auerſis auribus animiſque,caſſe ne tempus tereretur (ferrum enim quoſdam expedientes cernebat) tum omiſſis pro ſe precibus,puellis ut ſaltem parcerent,orare inſtitit,a qua ætate etiam hoſtes irati abſtinerent,ne tyrannos ulciſcendo,quæ odiſſent ſcelera ipſi imirarentur.Inter hæc abſtractam a penetralibus iugulant,in uirgines deinde reſperſas matris cruore impetum faciunt,quæ alienata mente ſimul luctu,metuque,uelut captæ furore,occurſu ſe ex ſacrario proripuerūt,ut ſi effugium patuiſſet in publicum,impleturæ urbem tumultu fuerint.Tum quoque haud magno ædium ſpatio inter medios tot armatos aliquoties integro corpore euaſerunt,tenentibuſque,quum tot ac tam ualidæ eluctādæ manus eſſent,ſeſe eripuerunt,tandem uulneribus confectæ,quum omnia repleſſent ſanguine, exanimes corruerunt,cædemque per ſe miſerabilem miſerabiliorem caſus fecit,quod paulo poſt nuntius uenit,mutatis repente ad miſericordiam animis,ne interficerentur.Ira demum ex miſericordia orta,quod ad eo feſtinatum ad ſupplicium,neque locus pœnitendi,aut regreſſus ab ira relictus eſſet,ita q; fremere multitudo,& in locum Andronodori ac Themiſtii,nam ambo prætores fuerunt,comitia poſcere,quæ nequaquam ex ſententia prætorum futura eſſent.Statutus eſt comitiis dies,quo nec opinantibus omnibus,unus ex ultima turba Epicidem nominauit,tum inde alius Hippocratem, crebriores deinde eæ uoces,& cū haud dubio aſſenſu multitudinis eſſe.Et erat confuſa concio non populari,

modo,

modo,ſed militari quoq; turba,magna ex parte ẽt perfugis,qui omnia nouare cupiebant, permiſtis. Prætores diſſimulare primo, & trahendam rem eſſe,poſtremo uicti conſenſu,& ſeditionẽ metuentes,pnuntiant prætores,nec illi ſtati creati nudare q̃d uellent,quanquam ægre ferebant & de induciis dieꝝ decem legatos iſſe ad Appiũ Claudium,& ĩpetratis eis,alios,q̃ de fœdere antiquo renouãdo agerent,miſſos.Ad Murgantiã tum claſſem nauiũ centum Romanus hẽbat, quo euaderent motus ex cædibus tyrannoꝝ orti Syracuſis,quoue eos ageret noua atque inſolita libertas opperiens.Per eoſdem dies quum ad Marcellum uenienrẽ in Siciliam legati Syracuſani miſſi ab Appio eſſent, auditis cõditionibus pacis,Marcellus poſſe rẽ conuenire ratus,& ipſe legatos Syracuſas,q̃ coram cum prætoribus de renouãdo fœdere agerent,miſit.Etiã ibi nequaq̃ eadem q̃es,ac tranq̃llitas erat,poſteaq̃ Punicam claſſem acceſſiſſe Pachynũ allatum eſt.Dẽpto timore Hippocrates & Epicides nũc apud mercennarios milites,nũc apud tranſfugas prodi Romanis Syracuſas criminabant,at uero Appius naues ad hoſtiũ portus,quid aliæ partis hoĩbus animi accederet,opperiẽs,in ſtatione hẽre cœpit.Ingens in ſpeciem criminibus uanis acceſſerat fides,ac prĩo etiam tumultuoſe decurrerat multitudo ad p̃hibẽdos, ſi in terrã egrederentur.In hac turbatione reꝝ in concionem uocari placuit,ubi quũ alii alio tenderent, nec p̃cul a ſeditione res eſſet,Apollinides prĩcipũ unus orationem ſalutarẽ,ut in tali t̃pe, habuit. Nec ſpem ſalutis,nec perniciẽ propiorem unq̃ ciuitatum ulli fuiſſe,ſi enĩ uno animo omnes uel ad Romanos,uel ad Carthaginiẽſes inclinent,nullius ciuitatis ſtatũ fortunatiorem,gratiorẽue fore, ſi alia alio trahat res,non inter Pœnos Romanoſq; bellũ atrocius fore,quam inter ipſos Syracuſanos,quũ intra eoſdẽ muros Pars una quæq; ſuos exercitus,ſua arma,ſuos habitura ſit duces.Itaq;,ut idem oẽs ſentiant,ſumma ui agendũ eſſe utra ſocietas ſit utilior,longe minoris adeo rẽ momenti conſultatiõis eſſe, ſed t̃n Hieronis potius,quã Hieronymi authoritatẽ ſequendam in ſociis legendis,uel q̃nquaginta annis feliciter expertã amicitiam nunc incognitæ,quondã infideli præferendã,eſſe etiam momenti aliquid ad conſilium,q̃d Carthaginienſibus ita pax negari poſſit,ut non utiq; in p̃ſentia bellũ cum eis geratur,cum Romanis extẽplo aut pacem,aut bellũ habendum.Quo minus cupiditatis ac ſtudii uiſa ẽ oratio habere,plus eo authoritatis habuit.Adiectum eſt p̃toribus ac delectis ſenatoꝝ militare etiam cõſilium,iuſſi & duces ordinũ,præfectiq; auxilioꝝ ſimul conſulere. Quũ ſæpe acta res eſſet mediis certaminibus,poſtremo,q̃a belli cum Romanis gerendi ratio nulla apparebat,pacẽ fieri placuit,mittiq; cum eis legatos ad rem confirmandã.Dies haud ita multi interceſſerant,quum ex Leontinis legati præſidiũ finibus ſuis orantes uenerunt,legatio peropportuna uiſa ad multitudinẽ inconditam, ac tumultuoſam exonerandã,duceſq; eius ablegandos.Hippocrates prætor ducere eo tranſfugas iuſſus,ſecuti multi ex mercẽnariis auxiliis,quatuor millia armatoꝝ effecerũt.Et mittentibus & miſſis ea læta expeditio fuit,nam & illis,quod iamdiu cupiebant,nouandi res occaſio data eſt,& hi ſentinam quandam urbis rati exhauſtam lætabantur,cæterum leuauerunt modo in præſentia uelut corpus ægrũ, quo mox in grauiorem morbum reciderent.Hippocrates enim finitima prouinciæ Romanæ primo furtiuis excurſionibus uaſtare cœpit,deinde,quum ad tuendos ſociorum agros miſſum ab Appio p̃ſidium eſſet,omnibus copiis impetum in oppoſitam ſtationem cum cæde multorum fecit.Quæ quũ eſſent nuntiata Marcello,legatos extemplo Syracuſas miſit,qui pacis fidem ruptam eſſe dicerent,nec belli defuturam unq̃ cauſſam,niſi Hippocrates,atq; Epicides non ab Syracuſis modo,ſed tota procul Sicilia ablegarentur.Epicides ne aut reus criminis abſentis fratris præſens eſſet,aut deeſſet pro parte ſua concitando bello,profectus & ipſe in Leontinos,quia ſatis eos aduerſus Po. Romanum cõcitatos cernebat,auertere etiam ab Syracuſis cœpit,nam ita eos pacem pepigiſſe cum Romanis, ut quicũq; populi ſub regibus fuiſſent,& ſuæ ditionis eſſent,nec iam libertatis contentos eſſe,niſi etiam regnẽt, aut dominent,renunciandum igitur eis eſſe,Leontinos quoq; æquum cenſere liberos eſſe, uel quod in ſolo urbis ſuæ tyrannus ceciderit,uel quod ibi primum conclamatum ad libertatem,relictiſq; regis ducibus Syracuſas ſit concurſum,ita aut eximendũ id de fœdere eſſe,aut legẽ eam fœderis non accipiendã.Facile multitudini p̃ſuaſum,legatiſq; Syracuſanoꝝ & de cæde ſtationis Romanoꝝ querẽtibus,& Hippocratẽ,atq; Epicidem abire,ſeu Locros,ſeu quo alio mallent,dũ modo Sicilia cederent, iubẽtibus ferociter rñſum eſt,neq; mandaſſe ſeſe Syracuſanis ut pacẽ pro ſe cum Romanis facerent, neq; teneri alienis fœderibus.Hæc ad Romanos Syracuſani detulerũt abnuentes Leontinos in ſua poteſtate eſſe,itaq; integro ſecũ fœdere bellum Romanos cũ iis geſturos,neq; ſeſe defuturos ei bello, ita ut in poteſtatẽ redacti ſuæ rurſus ditionis eſſent,ſicut pax conueniſſet.Marcellus cum omni exercitu profectus in Leõtinos,Appio quoq; accito,ut altera parte aggrederet,tanto ardore militũ ẽ uſus ob iram inter cõditiones pacis interfectæ ſtationis,ut primo ĩpetu urbem expugnarent. Hippocrates atq; Epicides,poſteaq̃ capi muros,refringiq; portas uiderunt,in arcẽ ſeſe cum paucis recepere, ĩde clã nocte Herbeſum perfugiunt.Syracuſanis octo milliũ armatoꝝ agmine profectis domo, ad Milliam flumẽ occurrit nuntius captã urbem eſſe, cætera miſta falſa ueris ferens,cædem promiſcuam militũ, atq; oppidanorum factam,nec queñq̃ puberem arbitrari ſupereſſe,direptam urbem, bona locupletum donata. Ad nuntium tam atrocem conſtitit agmen, concitatiſque omnibus,duces erant tunc

Soſis ac Dionyſius, quid agerent conſultabant. Erroris ſpeciem haud uanam mendacio præbuerant uerberati, ac ſecuri percuſſi tranſfugæ ad duo millia hominum, cæterum Leontinoꝝ militumq; aliorum nemo poſt captam urbem uiolatus fuerat, ſuaq; omnia cum eis, niſi quæ primus tumultus captæ urbis abſumpſerat, reſtituebatur, nec ut Leontinos irent proditos ad cædem cõmilitones querentes perpelli potuere, nec ut eodem loco certiorem nuntium expectarent. Quum ad defectionẽ inclinatos animos cernerent prætores, ſed eum motum haud diuturnum fore, ſi duces amentiæ ſublati eſſent, exercitum ducunt Megaram, ipſi cum paucis equitibus Herbeſum proficiſcuntur, ſpe territis oĩbus per proditionem urbis potiundæ. Quod ubi fruſtra eis fuit inceptum, ui agendum rati, poſtero die Megaris caſtra mouent, ut Herbeſum omnibus copiis oppugnarẽt. Hippocrates & Epicides non tam tutum prima ſpecie, quam unum (ſpe undiq; abſciſſa) conſilium eſſe rati, ut ſe militibus permitterent, & aſſuetis magna ex parte ſibi, & tum fama cædis cõmilitonum accenſis, obuiam agmini procedunt. Prima fronte ſigna ſexcentoꝝ Cretenſium erant, qui apud Hieronymum meruerant ſub eis, & Annibalis beneficium habebant, capti ad Thraſimenum inter Romana auxilia, dimiſſiq;, quos ubi ex ſignis armorum habituq; cognouere Hippocrates atq; Epicides, ramos oleæ ac uelamenta alia ſupplicum porrigentes orare, ut reciperent ſeſe, receptoſq; tutarentur, neu proderent Syracuſanis, a quibus mox ipſi trucidandi Po. Romano dederentur. Enimuero conclamant, bonum ut animum haberent, omnem ſe cum illis fortunam ſubituros. Inter hæc colloquia ſigna conſtiterant, tenebaturq; agmen, necdum, quæ moræ cauſſa foret, peruenerat ad duces. Poſteaq̃ Hippocratem & Epicidem adeſſe peruaſerat rumor, fremituſq; toto agmine erat, haud dubie approbantium aduẽtum eorum, extemplo prætores citatis equis ad prima ſigna perrexerunt. Qui mos ille, quæ licentia Cretenſiũ eſſet, rogitantes, colloquia ſerendi cum hoſte, iniuſſuq; prætorum miſcendi eos agmini ſuo, comprehendi uinciriq; catenis iuſſerunt Hippocratem, ad quam uocem tantus extemplo primum a Cretẽſibus clamor eſt exortus, deinde exceptus ab aliis, ut facile ſi ultra tenderent, appareret eis timẽdum eſſe. Solliciti incertiq; rerum ſuaꝝ Megaram, unde profecti erant, referri ſigna iubent, nuntioſq; de ſtatu præſenti Syracuſas mittunt. Fraudem quoq; Hippocrates addit, inclinatis ad omnem ſuſpicionẽ animis, & Cretenſium quibuſdam ad itinera inſidenda miſſis, uelut interceptas literas, quas ipſe cõpoſuerat, recitat. Prætores Syracuſani Marcello ſuo ſalutem, ſecundum ſalutem (ut aſſolet) ſcriptum erat, recte eum atq; ordine feciſſe, quod in Leontinis nulli pepercisſet, ſed omnium mercennarioꝝ militũ eandem eſſe cauſſam, nec Syracuſas quieturas, donec quicquam externoꝝ auxiliorum, aut in urbe, aut in exercitu ſuo eſſet, itaq; daret operam, ut eos, qui cum ſuis prætoribus caſtra ad Megaram haberent, in ſuam poteſtatem redigeret, ac ſupplicio eorum liberaret tãdem Syracuſas. Hæc quum recitata eſſent, tanto clamore ad arma diſcurſum eſt, ut prætores inter tumultum pauidi obequitauerint Syracuſas, & ne fuga quidem eorum ſeditio compreſſa eſt, impetuſq; in Syracuſanos milites fiebant, nec ab ullo temperatum foret, ni Epicides atq; Hippocrates iræ multitudinis obuiam iſſent. Non a miſericordia aut humano conſilio, ſed ne ſpem reditus præciderent ſibi, & quum ipſos ſimul milites fidos haberẽt ſimul obſides, tum cognatos quoq; eoꝝ atq; amicos tanto merito primum, deinde pignore ſibi conciliarent, expertiq;, quam uana, aut leui aura mobile uulgus eſſet, militem nacti ex eo numero, qui in Leontinis circunſeſſi eſſent, ſubornant, ut Syracuſas perferret nuntium conuenientem eis, quæ ad Milam falſo nuntiata erant, authoremq; ſe exhibendo, & uelut uiſa, quæ dubia erant, narrando, concitaret iras hominum. Huic non apud uulgum modo fides fuit, ſed ſenatum quoq; in curiam introductus mouit, ut uani quidam homines palam ferrent per bene detectam in Leontinis eſſe auaritiam & crudelitatem Romanorum, eadem ſi intraſſent Syracuſas, aut fœdiora etiam, quo maius ibi auaritiæ præmium eſſet, facturos fuiſſe, itaq; claudendas cunctis portas, & cuſtodiendam urbem cenſere. Sed non ab eiſdem omnes timere, nec eoſdem omneis odiſſe, ad militares pœne omnes, partemq; magnã plebis inuiſum eſſe nomen Romanum, prætores optimatiumq; pauci, quanquam inflati uano nuntio erant, tamen ad propius præſentiuſq; malum cautiores eſſe. Et iam ad Hexapylum erant Hippocrates atq; Epicides, ſerebanturq; colloquia per propinquos popularium, qui in exercitu erant, ut portas aperirent, ſinerentq; cõmunem patriam defendi ab impetu Romanorum. Iam unis foribus Hexapyli apertis cœpti erant recipi, quum prætores interuenerunt, & primo imperio minisq;, deinde authoritate deterrendo, poſtremo ut omnia uana erant, obliti maieſtatis precibus agebãt, ne proderent patriam tyrãnorum ante ſatellitibus, & tum corruptoribus exercitus. Sed ſurdæ adeo omnium aures concitatæ multitudinis erant, quod non minore intus ui, quam foris portæ effringerentur, effractiſq; omnibus tuto in Hexapylo agmen receptum eſt. Prætores in Acradinam cum iuuẽtute popularium confugiunt, mercẽnarii milites perfugæq;, & quicquid regioꝝ militum Syracuſis erat, agmẽ hoſtium augent, ita Acradina quoq; primo impetu capitur, prætoreſq;, niſi qui inter tumultũ effugerunt, omnes interficiuntur, noxq; cædibus finem fecit. Poſtero die ſerui ad pileum uocati, & carcere uincti emiſſi, confuſaq; omnis multitudo Hippocratem atq; Epicidem creant prætores, Syracuſæq;, quum breue tempus libertas affulſiſſet, in antiquam ſeruitutem reciderunt. Hæc nuntiata quum eſſent Romanis, ex

nis,ex Leontinis mota ſunt extemplo caſtra ad Syracuſas,& ab Appio legati per portum miſſi, forte in quinqueremi erant,præmiſſa quadriremis quum intraſſet fauces portus, capitur,legati ægre effugerunt. Et iam non modo pacis,ſed ne belli qđē iura relicta erant,tunc Romanus exercitus ad Olympium(Iouis id tēplum eſt)mille & quingentis paſſibus ab urbe caſtra poſuit,inde quoq; legatos præmitti placuit,quibus ne intrarent urbem,extra portam Hippocrates, atq; Epicides obuiam cum ſuis proceſſerunt. Romanus orator non bellum ſe Syracuſanis,ſed opem auxiliumq; afferre ait,& iis,qui ex media cæde elapſi perfugerint ad ſe,& eis,qui metu oppreſſi,fœdiorē non exilio ſolum,ſed etiam morte ſeruitutem patiātur,nec cædem nefandam socioꝝ inultam Romanos paſſuros. Itaq; ſi eis,qui ad ſe perfugerunt,tutus in patriam reditus pateret,ac cædis authores dedantur,& libertas,legeſq; Syracuſanis reſtituantur,nihil armis opus eſſe,ſi ea non fiant,quicunq; in mora ſint,bello perſecuturos. Ad ea Epicides,ſiqua ad ſe mandata haberent,reſpōſum eis ait ſe daturum fuiſſe,quum in eorum,ad quos uenerint,manu res Syracuſana eſſet,tum reuerterent,ſi bello laceſſant,ipſa re intellecturos,nequaq̄ idem eſſe Syracuſas ac Leontinos oppugnare,ita legatis relictis,portas clauſit. Inde terra mariq; ſimul cœptæ oppugnari Syracuſæ,terra ab Hexapylo,mari ab Acradina,cuius murus fluctu abluitur. Et quia ſicut Leontinos terrore ac primo impetu cœperant,non diffidebant uaſtam diſiectamq; ſpatio urbem parte aliqua ſe inuaſuros,omnem apparatum oppugnandaꝝ urbium muris admouerūt,& habuiſſet tanto impetu cœpta res fortunam,niſi unus homo Syracuſis ea tempeſtate fuiſſet Archimedes,Is erat unicus ſpectator cœli,ſyderumq;,mirabilior tamē inuentor,ac machinator bellicorum tormentoꝝ operumq;,qui ea,quæ hoſtes ingenti mole agerent,ipſe perleui momento ludificaretur. Murum per inæquales ductum colles,pleraq; alta,& difficilia aditu,ſūmiſſa quædam, & quæ planis uallibus adiri poſſent,ut cuicunq; aptum uiſum eſt loco,ita omni genere tormentoꝝ inſtruxit. Acradinæ murum,qui(ut ante dictum eſt)mari abluitur,ex quinqueremibus Marcellus oppugnabat,ex cæteris nauibus ſagittarii,funditoreſq;,& uelites etiam,quoꝝ telum inhabile ad remittendum imperitis eſt,uix quēquam ſine uulnere conſiſtere in muro patiebantur. Hi,quia ſpatio miſſilibus opus eſt,procul muro tenebant naues,iunctæ aliæ binæ ad quinqueremes,demptis interioribus remis,ut latus lateri applicaretur,quum exteriore ordine remorum,uelut naues agerentur, turres cōtabulatas,machinamentaq; alia quatiendis muris portabāt. Aduerſus hunc naualē apparatum Archimedes uariæ magnitudinis tormēta in muris diſpoſuit,in eas,quæ ꝓcul erant,naueis ſaxa ingenti pōdere emittebat,ꝓpiores leuioribus,eoq; magis crebris petebat telis. Poſtremo,ut ſui uulnere intacti,tela in hoſtem ingererēt,murum ab imo ad ſūmum crebris cubitalibus fere cauis aperuit,per quæ caua pars ſagittis,pars ſcorpionibus modicis & occultis petebant hoſtē. Quæ propius qdem ſubibant naues,quo interiores ictibus tormentoꝝ eſſent,in eas tollendas,& ſup murum eminentem ferrea manus firmæ catenæ illigata,quum iniecta proræ eſſet,grauiq; librāmēto plumbi recelleret ad ſolum,ſuſpēſa prora nauim in puppim ſtatuebat. Deinde ſubito uelut ex muro remiſſa,cadētem nauim,cum ingēti trepidatione nautaꝝ,ita undæ affligebant,ut etiam,ſi recta recideret,aliquātum aquæ acciperet. Ita maritima oppugnatio eſt eluſam,omniſq; uis eſt auerſa,ut totis uiribus terra aggrederentur. Sed ea quoq; pars eodem oī apparatu tormētoꝝ inſtructa erat Hieronis impēſis,curaq; per multos annos, Archimedis unica arte. Natura etiā adiuuabat loci,quod ſaxum,cui impoſita muri fundamēta ſunt,magna parte ita ꝓcliue eſt,ut nō ſolum miſſa tormenta,ſed etiam,quæ pondere ſuo ꝓuoluta eſſent,grauiter in hoſtē inciderent,eadē cauſſa ad ſubeūdum arduum aditum,inſtabilēq; ingreſſum præbebat. Ita cōſilio habito,quum oīs conatus ludibrio eſſet,abſiſtere oppugnatione,atq; obſidēdo tantū arcere terra mariq; cōmeatibus hoſtē placuit. Interim Marcellus cum tertia fere parte exercitus ad recipiendas urbes ꝓfectus,quæ in motu reꝝ ad Carthaginienſes defecerant,Peloꝝ atq; Herbeſum,dedētibus ipſis,recepit,Megaram ui captam diruit,atq; diripuit ad reliquoꝝ,ac maxime Syracuſanoꝝ terrorem. Per idem fere tempus & Himilco,qui ad Pachyni promōtorium diu claſſem tenuerat,ad Heracleā, quā uocant Minoam,quinq; & uiginti millia peditum,tria eqtum, XII. elephantos expoſuit. Nequaquā cum tantis copiis ante tenuerat ad Pachynum claſſem,ſed poſteaq̄ ab Hippocrate occupatæ Syracuſæ erant,profectus Carthaginem, adituſq; ibi & ab legatis Hippocratis, literiſq; Annibalis,qui ueniſſe tempus aiebat Siciliæ per ſummum decus repetendæ,& ipſe haud uanus præſens monitor facile perpulerat,ut quantæ maxime poſſent,peditum equitumq; copiæ in Siciliam traiicerentur. Adueniens Heracleam intra paucos dies,inde Agrigentum recipit,aliarumq; ciuitatum,quæ partis Carthaginienſium erant,adeo accenſæ ſunt ſpes ad pellendos Sicilia Romanos,ut poſtremo etiam,qui obſidebantur Syracuſis,animos ſuſtulerint,& parte copiarum ſatis defendi urbem poſſe rati,ita inter ſe munera belli partiti ſunt,ut Epicides præeſſet cuſtodiæ urbis, Hippocrates Himilconi coniunctus bellum aduerſus conſulem Romanum gereret,cum decem millibus peditum,quingētis equitibus nocte per intermiſſa cuſtodiis loca profectus, caſtra circa Acillas urbem ponebat. Munientibus ſupuenit Marcellus ab Agrigento iam occupato, quum fruſtra eo præuenire hoſtem feſtinans tetendiſſet, rediens nihil minus ratus,quam illo tempore Syracuſanum ſibi exercitum obuiam fore,ſed tñ metu Himil-

conis,Pœnorumq;,ut quibus nequaq̃ eis copiis,quas habebat,par eſſet,quã poterat maxime intētus, atq; agmine ad omnes caſus compoſito,ibat.Forte cura,quæ erat aduerſus Pœnos præparata,aduerſus Siculos uſui fuit,caſtris ponendis incompoſitos,ac diſperſos nactus eos,& pleroſq; inermes, quod peditum fuit,circunuenit,eques,leui certamine inito cum Hippocrate,Acras perfugit.Ea pugna deſugientes ab Romanis quum cohibuiſſet Siculos,Marcellus Syracuſas redit,& poſt paucos dies Himilco,adiuncto Hippocrate,ad flumen Anatim,octo ferme inde millia caſtra poſuit.Sub idem fere tempus & naues longæ quinque & quinquaginta Carthaginienſium cum Bomilcare, claſſis præfecto, in magnum portum Syracuſas ex alto decurrere,& Romana item claſſis, XXX. quinqueremes,legionem primam Panormi expoſuere,uerſumq; ab Italia bellum,adeo uterq; populus in Siciliam intentus fuiſſe uideri poterat.Legionem Romanam,quæ expoſita Panormi erat,uenietē Syracuſas prædæ haud dubiæ ſibi futuram Himilco ratus,uia decipitur , mediterraneo nãq; Pœnus itinere duxit, legio maritimis locis,claſſe proſequente,ad Appium Claudium Pachynum,cum parte copiarum obuiam progreſſum,peruenit,nec diutius Pœni Syracuſis morati ſunt.Et Bomilcar ſimul parum fidēs nauibus ſuis,duplici facile numero claſſe aduentantibus Romanis, ſimul inutilem moram cernens nihil aliud ab ſuis,quam inopia aggrauari ſocios,uelis in altum datis,in Africam tranſmiſit.Et Himilco ſecutus nequiquam Marcellum Syracuſas,ſiqua prius,quam maioribus copiis iungeretur,occaſio pugnandi eſſet,poſteaquam ea nulla contigerat,tutumq; ad Syracuſas & munimento, & uiribus hoſtem cernebat,ne fruſtra aſſidendo,expectandoq; obſidionem ſociorum tempus tereret , caſtra inde mouit,ut quocunq; uocaſſet defectionis ab Romanis ſpes,admoueret exercitum,ac præſens ſuas res fouentibus adderet animos. Murgantiam primum,prodito ab ipſis præſidio Romano,recepit , ubi frumenti magna uis,commeatuſq; omnis generis conuecti erant a Romanis.Ad hanc defectionē erecti ſunt & aliarum ciuitatum animi,præſidiaq; Romana aut pellebantur arcibus,aut prodita per fraudem opprimebantur.Aenna in excelſo loco & prærupto undiq; ſita , tum loco inexpugnabilis erat, tum præſidium in arce ualidum,præfectumq; præſidii haud ſane opportunum inſidiantibus habebat,L.Pinarius erat,uir acer , & qui plus in eo,ne poſſet decipi,quam in fide Siculorum reponeret , & tum intenderant eum ad cauendum omni cura auditæ tot proditiones defectioneſq; urbium,& clades præſidiorum.Itaq; nocte dieq; iuxta parata,inſtructaq; omnia cuſtodiis ac uigiliis erant,nec ab armis,aut loco ſuo miles abſcedebat.Quod ubi Aennēſium principes iam pacti cum Himilcone de proditione præſidii animaduerterunt,nulli occaſioni fraudis Romanum patere,aperte ac propalam placuerat agendum,urbem arcemq; ſuæ poteſtatis aiunt debere eſſe,ſi liberi in ſocietatem,non ſerui in cuſtodiam traditi eſſent Romanis . Itaq; claues portarum reddi ſibi æquum cenſent , bonis ſociis fidem ſuam maximum uinculum eſſe , & ita ſibi Po.Romanum ſenatumq; gratias habiturum , ſi uolentes,ac non coacti manſiſſent in amicitia . Ad ea Romanus,ſe in præſidio impoſitum eſſe dicere ab imperatore ſuo,claueſq; portarum,& cuſtodiam arcis ab eo accepiſſe,quæ nec ſuo , nec Aennenſium arbitrio haberet,ſed eius , qui commiſiſſet.Præſidio decedere apud Romanos capitale eſſe,& hoc liberorum etiam ſuorum cauſſa parentes ſanxiſſe,conſulem Marcellum haud procul eſſe,ad eum mitterent legatos,cuius iuris atq; arbitrii eſſet.Se uero negare illi miſſuros,teſtari,ſi uerbis nihil agerent, uindictam aliquam libertatis ſuæ quæſituros,tum Pinarius ait illis,ſi ad conſulem grauarentur mittere,ſibi ſaltem darent populi concilium,ut ſciretur , utrum paucorum ea denuntiata , an uniuerſæ ciuitatis eſſent.Conſenſu in poſterum diem concio edicitur , poſteaquam ab eo colloquio in arcem ſeſe recepit,conuocatis militibus,Credo ego uos audiſſe milites,inquit,quemadmodum præſidia Romana ab Siculis circunuenta,& oppreſſa ſint per hos dies,eam uos fraudem deum primo benignitate,deinde ueſtra ipſi uirtute,dies nocteſq; perſtando,ac peruigilando in armis uitaſtis. Vtinam reliquum tempus nec patiendo infanda,nec faciendo traduci poſſit,hæc occulta fraude cautio eſt,qua qa adhuc minus cuiquam ſucceſſit,aperte ac propalam claues portarum repoſcunt , quas ſimul ut tradiderimus,Carthaginiēſium extemplo Aenna erit,fœdiuſq; hic trucidabimur,quam Murgantiæ præſidium interfectum eſt.Noctem unam ægre ad conſultandum ſumpſi , qua uos certiores periculi inſtantis facerem,orta luce concionem habituri ſunt ad criminandum me,concitandumq; in uos populum,itaq; craſtino die aut noſtro,aut Aennenſium ſanguine Aenna inundabitur,nec præoccupati peculii,nec occupantes periculi quicquam habebitis,qui prior ſtrinxerit ferrum,eius uictoria erit.Intenti ergo omnes armati ſignum expectabitis,ego in cōcione ero,& tempus,quoad omnia inſtructa ſint, locando altercandoq; traham . Quum toga ſignum dedero,tum undiq;,clamore ſublato,turbam inuadite,ac ſternite omnia ferro,& cauete,ne quiſquam ex iis ſuperſit,a quibus aut uis , aut fraus timeri poſſit. Vos Ceres mater,ac Proſerpina precor,cæteri inferni ſuperniq; dii,qui hanc urbem , hos ſacratos lacus,locoſq; colitis,ut ita nobis uolentes propitii adſitis,ſi uitandæ,non ferendæ fraudis cauſſa hoc conſilii capimus.Pluribus uos milites hortarer,ſi cum armatis dimicatio futura eſſet,inermes, incautos ad ſacietatem trucidabitis,& conſulis caſtra in propinquo ſunt,nequid ab Himilcone & Carthaginienſibus timeri poſſit. Ab hac adhortatione dimiſſi corpora curant , poſtero die alii aliis lo-

cis

cis ad obſidenda itinera, claudendoſq; oppidanis exitus, pars maxima ſuper theatrum, circaq; aſſueti, & ante ſpectaculum concionem conſiſtunt. Productus ad populum a magiſtratibus præfectus Romanus, quum conſulis de ea re ius, ac poteſtatem eſſe, non ſuam, & pleraq; eadem, quæ pridie prius dixiſſet, primo ſenſim, ac plures reddere claues, deinde iam una uoce omnes id iuberent, cũctantiq; ac differenti ferociter minarentur, nec uiderent ultra uim dilaturi, tum præfectus ſignum toga, ut conuenerat, dedit, militeſq; intenti dudum ac parati, alii ſuperne in aduerſam concionem, clamore ſublato decurrunt, alii ad exitus theatri conſerti obſiſtunt. Cæduntur Aennenſes cauea incluſi, coaceruãturq; non cæde ſolum, ſed etiam fuga, quum alii ſuper aliorum capita ruerent, atq; integri ſauciis, uiui mortuis incidentes cumularentur. Inde paſſim diſcurritur, & urbis captæ modo fugaq; & cædes omnia tenent, nihilo remiſſiore militum ira, quod iure turbam inermem cædebant, quam ſi periculum par, & ardor certaminis eos iritaret. Ita Aenna aut malo, aut neceſſario facinore retenta. Marcellus nec factum improbauit, & prædam Aennenſium militibus cõceſſit, ratus timore deterritos temperaturos proditionibus præſidiorũ Siculos. Atq; ea clades, ut urbis in media Sicilia ſitæ claræq;, uel ob ĩſignem munimento naturali locum, uel ob ſacrata omnia ueſtigiis raptæ quondam Proſerpinæ, ꝓpe uno die omnem Siciliam peruaſit. Et quia cæde inſanda rebantur, non hominum tantum, ſed etiam deorum ſedem uiolatam eſſe, tum uero qui etiam ante dubii fuerant, defecere ad Pœnos. Hippocrates inde Murgantiam, Himilco Agrigentum ſeſe recepit, quum acciti a proditoribus nequiquã Aennam exercitum admouiſſent. Marcellus retro in Leontinos redit, frumentoq; & cõmeatibus aliis in caſtra conuectis, præſidio ibi modico relicto, ad Syracuſas obſidendas uenit. Inde Appio Claudio Romã ad conſulatum petendum miſſo, T. Quintium Criſpinum in eius locum claſſi caſtriſq; præfecit ueteribus, ipſe hybernacula quinq; millia paſſuum Hexapylo (Leontiam uocãt) locum cõmuniuit, ædificauitq;. Hæc in Sicilia uſq; ad principium hyemis geſta. Eadem æſtate & cum Philippo rege, quod iam ante ſuſpectum fuerat, motum bellum eſt. Legati ab Orico ad M. Valerium prætorem uenerunt præſidentem claſſi, Brunduſio, Calabriæq; circa littoribus, nuntiantes Philippum primum Apolloniam tẽtaſſe, leuibus biremibus C X X. flumine aduerſo ſubuectũ, deinde, ut ea res tardiore ſpe fuerit, ad Oricum nocte exercitum admouiſſe, eamq; urbem ſitam in plano, neq; mœnibus, neq; uiris, neq; armis ualidam primo impetu oppreſſam eſſe. Hæc nuntiantes orabant, ut opem ferret, hoſtemq; haud dubium Romanis terra, aut maritimis uiribus arceret, qui ob nullam aliam cauſſam, niſi quod imminerer Italiæ, peterentur. M. Valerius præſidio loci eius relicto T. Valerio legato, cum claſſe inſtructa parataq;, & quod longæ naues militum capere non poterant, in onerarias impoſitis, altera die Oricum peruenit, urbemq; eam leui tenente præſidio, quod recedens inde reliquerat Philippus, haud magno certamine recepit. Legati eo ab Apollonia uenerunt nuntiantes in obſidione ſeſe, quod deficere ab Romanis nollent, eſſe, neq; ſuſtinere ultra uim Macedonum poſſe, niſi præſidium mittatur Romanum, facturos ſe, quæ uellent, pollicitos. C O S. delectorum militum trecentos nauibus longis mittit ad oſtium fluminis cum præfecto ſocium Næuio Criſpo, uiro impigro, & perito militiæ. Is expoſitis militibus in terram, nauibuſq; Oricum retro, unde uenerat, ad cæteram claſſem remiſſis, milites procul a flumine per uiam minime ab regiis obſeſſam duxit, & nocte, ita ut nemo hoſtium ſentiret, urbem eſt ingreſſus. Die inſequenti quieuere, dum præfectus iuuentutem Apolloniatum, armaq;, & urbis uires inſpiceret. Vbi ea uiſa, inſpectaq; ſatis animorum fecere, ſimulq; ab exploratoribus comperit, quanta ſecordia ac negligentia apud hoſtes eſſet, ſilentio noctis ab urbe ſine ullo tumultu egreſſus caſtra hoſtium adeo neglecta, atq; aperta intrauit, ut ſatis conſtaret prius plus mille hominum uallum intraſſe, quam quiſquam ſentiret, ac ſi cæde abſtinuiſſent, peruenire ad tabernaculum regium potuiſſe. Cædes proximorum porte excitauit hoſtes, inde tantus terror, pauorq; omnes occupauit, ut non modo alius quiſquam arma caperet, aut caſtris pellere hoſtem conaretur, ſed etiam ipſe rex, ſicut ſomno excitus erat, prope ſeminudus fugiens, militi quoq;, nedum regi, uix decoro habitu, ad flumen, naueſq; perfugerit. eodem & alia turba effuſa eſt. Paulo minus tria millia militum in caſtris aut capta, aut occiſa, plus tamen hoſtium aliquanto captum, quam cæſum eſt. Caſtris direptis, Apolloniatæ catapultas, baliſtas, tormentaq; alia, quæ oppugnandæ urbi comparata erant, ad tuenda mœnia, ſiquando ſimilis fortuna ueniſſet, Apolloniam deuexere, cætera omnis præda caſtrorum Romanis conceſſa eſt. Hæc quum Oricum eſſent nuntiata, M. Valerius claſſem extemplo ad oſtium fluminis duxit, ne nauibus capeſſere fugam rex poſſet. Ita Philippus neq; terreſtri, neq; nauali certamine ſatis fore parem ſe fidens, ſubductis aut incenſis nauibus, terra Macedoniam petiit, magna ex parte inermi exercitu ſpoliatoq;, Romana claſſis cum M. Valerio Orici hybernauit. Eodem anno in Hiſpania uariæ res geſtæ, nam priuſquam Romani amnem Iberum tranſirent, ingentes copias Hiſpanorum Mago & Aſdrubal fuderunt, defeciſſetq; ab Romanis ulterior Hiſpania, ni P. Cornelius raptim traducto exercitu Iberum, dubiis ſociorum animis, in tempore aduenifſet. Primo ad caſtrum altum (locus eſt ĩſignis cæde magni Amilcaris) caſtra Romani habuere, arx erat munita, & eo conuexerant ante frumẽtum, tamẽ, quia circa oĩa hoſtium plena erant, agmenq; Romanum impune

incurſatum ab equitibus hoſtium fuerat,& ad uiginti millia aut moratoꝝ,aut palãtium per agros interfecta,ceſſere inde Romani propius pacata loca,& ad montem Victoriæ caſtra cõmuniuere. Eo Cn. Scipio cum oĩbus copiis,& Aſdrubal,Giſgonis filius,tertius Carthaginienſium dux,cum exercitu iuſto aduenit,contraq; caſtra Romana trans fluuium oẽs conſedere. P. Scipio cum expeditis clam profectus ad loca circa uiſenda haud fefellit hoſtes,oppreſſiſſentq; eum in patentibus campis , ni tumulum in propinquo cœpiſſet,ibi quoq; circunſeſſus aduentu fratris obſidione eximitur. Caſtulo urbs Hiſpaniæ ualida ac nobilis,& adeo coniuncta ſocietate Pœnis,ut uxor inde Annibali eſſet,ad Romanos defecit. Carthaginienſes Illiturgum oppugnare adorti,quia p̄ſidium ibi Romanum erat , uidebanturq; inopia eum locum maxime expugnaturi,Cn. Cornelius Scipio,ut ſociis præſidioq; ferret opem,cum legione expedita profectus inter bina caſtra cum magna cæde hoſtium urbem eſt ingreſſus,& poſtero die eruptione æque felici pugnauit,ſupra duodecim millia hominum cæſa duobus præliis , plus decem millia capta cum ſex & XXX. militaribus ſignis,itaq; ab Illiturgi receſſum eſt obſidione. Bigerra inde urbs,ſocia & hæc Romanorum erat,a Carthaginienſibus oppugnari cœpta erat,eam obſidionem ſine certamine adueniens Cn. Scipio ſoluit. Ad Mundam exinde caſtra Punica mota, & Romani confeſtim eo cõſecuti ſunt,ibi ſignis collatis pugnatum eſt per quatuor ferme horas,egregieq; uincentibus Romanis ſignum receptui eſt datum,quod Cornelii Scipionis femur tragula cõfixum erat, pauorq; circa eum cœperat milites,ne mortiferum eſſet uulnus. Cæterum haud dubium fuit , quin, niſi ea mora interueniſſet,caſtra eo die Punica capi potuerint,iam enim nõ milites ſolum,ſed elephãti etiam uſq; ad uallum acti erant,ſuperq; ipſo nouem & triginta elephanti pilis cõfixi. Hoc prælio ad duodecim millia hominum dicũtur cæſa,prope tria millia capta cum ſignis militaribus ſeptem & L. Ad Auringen inde urbem Pœni receſſere,& ut territis inſtaret ſecutus Romanus,ibi iterum Scipio lecticula in aciem illatus conflixit,nec dubia uictoria fuit,minus tamẽ dimidio hoſtium,quam antea, quia pauciores ſuperfuerant,qui pugnarent,occiſum, Sed gens nata inſtaurandis , reparandiſq; bellis, Magone ad conquiſitionem militum fratre miſſo breui repleuit exercitum,animoſq; ad tentandum de integro certamen fecit. Alii pleriq; milites,ſicut pro parte toties ĩtra paucos dies uicta,eiſdem animis,quibus prius,eodemq; euentu pugnauere Plus octo millia hominum cæſa , haud multo minus quam mille capta,& ſigna militaria LVIII. & ſpolia plurima Gallica fuere,annuli aurei,torques,armillæq;,magnus numerus,duo etiam inſignes reguli Galloꝝ(Mœnicapto & Ciuiſmaro noĩa erant) eo prælio ceciderunt,octo elephanti capti,tres occiſi. Quum iam res proſpere in Hiſpania eſſent,uerecundia Romanos tandem cœpit, Saguntum oppidum,quod cauſſa belli eſſet,octauum iam annum ſub hoſtium poteſtate eſſe,itaq; id oppidum ui pulſo præſidio Punico receperunt, & cultoribus antiquis,quos uis reliquerat belli,reſtituerunt,& Turdetanos,qui contraxerant eis cum Carthaginienſibus bellum,in poteſtatem redactos ſub corona uændiderunt,urbemq; eoꝝ deleuere. Hæc in Hiſpania Q. Fabio,M. Claudio COSS. geſta,Romæ quum tribuni plebis noui magiſtratum iniſſent,extemplo cenſoribus P. Furio,& M. Attilio a L. Metello tribuno plebis dies dicta ad populum eſt. Quæ ſtorem eum ꝓximo anno,adẽpto equo,tribu mouerãt,atq; ærarium fecerant,ꝓpter coniurationem deſerendæ Italiæ ad Cãnas factam,ſed nouoꝝ tribunoꝝ auxilio uetiti ne cauſſam in magiſtratu dicerent,dimiſſiq; fuerant,ne luſtrum p̄ficerent,mors ꝓhibuit P. Furii,M. Attilius magiſtratu ſeſe abdicauit Cõſularia comitia habita a Fabio Maximo conſule,creati COSS. ambo abſentes,Q. Fabius Maximus,cõſulis filius,& T. Sempronius Gracchus iteꝝ. Prætores fiunt M. Attilius,&,qui tum ædiles curules erant,P. Sempronius Tuditanus,& Cn. Fuluius Centumalus, & M. Aemylius Lepidus . Ludos ſcenicos per quatriduũ eo anno primũ factos ab curulibus ædilibus memoriæ ꝓditur,ædilis Tuditanus hic erat,qui ad Cãnas,pauore aliis in tanta clade torpẽtibus,per medios hoſtes erupit. Comitiis ꝑfectis ab augure Q. Fabio cõſule,deſignati COSS. Romã accerſiti magiſtratũ inierunt , ſenatũq; de bello atq; ꝓuinciis ſuis,prætorũq;,& de exercitibus,quibus quiq; præeſſent,cõſuluerunt,itaq; ꝓuinciæ atq; exercitus diuiſi. Bellum undecũq; cum Annibale COSS. mãdatum,& exercitus unus,quẽ ipſe Sempronius habuerat,alter quẽ Fabius COS. eæ binæ erant legiones. M. Aemylius prætor,cuius ꝑegrina ſors erat,iuriſdictionẽ Attilio collegæ prætori urbano mãdarat,ut Luceriã ꝓuinciam haberet,legioneſq; duas,qbus Q. Fabius,qui tum COS. erat,prætor præfuerat , prætori Sempronio prouincia Ariminũ,Cn. Fuluio Sueſſula cum binis iiſdem legionibus euenerunt,ut Fuluius urbanas legiones duceret, Tũditanus a M. Põponio acciperet. Prorogata imꝑia,ꝓuinciæq; , M. Claudio Sicilia, finibus eis,quibus regnum Hieronis fuiſſet,Lentulo ꝓprætori ꝓuincia uetus,Octacilio claſſis,exercitus nulli additi noui,M. Valerio Græcia,Macedoniaq; cum legione & claſſe,quam haberet,M. Minutio cum ueteri exercitu(duæ aũt legiones erant) Sardinia,C. Terentio legio una,cui iãdiu præerat,Picenum,ſcribi p̄terea duæ legiones urbanæ iuſſæ,& uiginti millia ſociorum. His ducibus,his copiis aduerſus multa ſimul aut mota,aut ſuſpecta bella munierũt Romanum imꝑium. COSS. duabus urbanis legionibus ſcriptis,ſupplemẽtoq; in alias lecto,priuſq̃ ab urbe mouerẽt,ꝓdigia ꝓcurarunt,quæ nuntiata erãt. Murus & portæ tactæ,& Ariciæ etiam Iouis ædes de cœlo tacta fuerat , & alia ludibria

oculorum

oculorum auriumq; credita pro ueris. Nauium longarum ſpecies in flumine Tarracinæ, quæ nullæ erant,uiſæ,& in Iouis Vicilini templo,quod in Compſano agro eſt,arma concrepuiſſe,& flumē Amiterni cruentum fluxiſſe.His procuratis ex decreto pontificum profecti C O S S. Sempronius in Lucanos,in Appuliam Fabius.Pater filio legatus ad Sueſſulam in caſtra uenit, quum obuiam filius progrederetur,lictoreſq; uerecundia maieſtatis eius anteirent taciti non ſūmouentes patrem,præter undecim faſces equo prouectus ſenex,ut C O S. animaduertere proximum lictorem iuſſit, &,ut is deſcenderet ex equo,conclamauit,tum demum deſiliens,experiri,inquit,uolui fili,ſatin,ſcires conſulē te eſſe.In ea caſtra Claſſius Altinius Arpinas clam nocte cum tribus ſeruis uenit promittēs,ſi ſibi præmio foret,ſe Arpos proditurum eſſe,quum eam tunc rem ad cōſilium retuliſſet Fabius,Altinius pro tranſfuga uerberandus necanduſq; uideri,ancipitis animi,communis hoſtis,qui poſt Cannenſem cladem,tanquam cum fortuna fidem ſtare oporteret,ad Annibalem diſceſſiſſet, traxiſſetq; ad defectionem Arpos,tum poſteaquā res Romana contra ſpem,uotaq; eius uelut reſurgeret, turpius uideatur nouam referre proditionem,ut proditio pro ſeptenuirali iudicio eſſet,ſemperq; aliud ſentiret, infidus ſocius,uanus hoſtis,ad Faleriorum,Pyrrhiue proditorem tertium tranſfugis documentum eſſet. Contra ea conſulis pater Fabius,temporum oblitos homines,in medio ardore belli,tanquam in pace,libera de quoq; arbitrari & agere aiebat,quum illud potius agendum,atq; eis cogitandum ſit,ſiquo modo fieri poſſit,ne qui ſocii a Po.Romano deſciſcant,& non uocitent,documentum autem ducant ſtatui oportere,ſiquis reſipiſcat,& antiquam ſocietatem reſpiciat. Quod ſi abire ab Romanis liceat,redire ad eos non liceat,quid dubium eſſet,quin breui deſerta a ſociis Romana res fœderibus Punicis omnia in Italia iuncta uiſura ſit?ſe tamen non eum eſſe,qui Altinio fidei quicq̄ cenſeat habendū ſed, mediam conſecuturum conſilii uiam,neq; eum pro hoſte,neq; pro ſocio in præſentia habitum, libera cuſtodia haud procul a caſtris placere in aliqua fida ciuitate eum ſeruari per belli tempus,perpetrato bello,tum conſultandum utrum defectio prior plus merita ſit pœnæ,an hic reditus ueniæ. Fabio aſſenſum eſt,cateniſq; ligatus traditur & ipſe,& comites,& auri ſatis magnum pondus, quod ſecum tum attulerat,ei ſeruari iuſſum.Calibus eum interdiu ſolutum cuſtodes ſequebantur,nocte clauſum aſſeruabant.Arpis domi primum deſiderari quærîq; eſt cœptus,dein fama per totam urbem uulgata,tumultum pro principe amiſſo fecit,metuq; rerum nouarum extemplo nuntii ad Annibalē miſſi,quibus nequaquā offenſus Pœnus,quia & ipſum,ut ambiguæ fidei uirum,ſuſpectum iampridem habuit,& cauſſam nactus erat,tam ditis hominis bona poſſidendi, uændendiq;.Cæterum ut iræ magis,quam auaritiæ datum crederent homines,crudelitati quoq; grauitatem addidit,coniugemq; eius, ac liberos in caſtra accitos,quæſtione habita,primum de fuga,deinde quātum auri argentiq; relictum eſſet,ſatis cognitis omnibus,uiuos combuſſit.Fabius ab Sueſſula profectus, Arpos primum inſtituit oppugnare,ubi quum a mille fere paſſibus caſtra poſuiſſet,contēplatus ex ꝓpinquo ſitum urbis mœniaq;,quæ pars tutiſſima mœnibus erat,quia maxime neglectam cuſtodia uidet,eam potiſſimū aggredi ſtatuit.Comparatis oībus,quæ ad urbes oppugnādas uſui ſunt,centurionum robora ex toto exercitu delegit,tribunoſq;(uiros fortes)eis præfecit,& milites ſexcentos,quantum ſatis uiſum eſt,attribuit,eoſq;,ubi quartæ uigiliæ ſignum cecini ſſet,ad eum locū ſcalas iuſſit ferre.Porta ibi humilis,& anguſta erat,uia infrequēti per deſertam partē urbis,eam portam ſcalis prius trāſgreſſos ad murum pergere,& ex interiore parte clauſtra refringere iubet,& tenētes partem urbis cornu ſignum dare,ut cæteræ copiæ admouerent,parata oīa,atq; inſtructa ſeſe eſſe habituꝝ,ea impigre facta,& quod impedimētum agentibus fore uidebat,id maxime ad fallēdum iuuit.Imber a nocte media coortus,cuſtodes uigileſq; dilapſos ex ſtationibus ſuffugere in tecta coegit,ſonituq; largioris procellæ ſtrepitum demolientium portas exaudiri prohibuit,lentior deinde æqualiorq; accedēs auribus magnā partem hoīum ſopiuit.Poſteaq̄ portam tenuerunt,cornicines in uia paribus interuallis diſpoſitos canere iubent,ut cōſulem excitarent.Id ubi factum excōpoſito eſt,ſigna efferri iubet C O S. ac paulo ante lucē per effractam portam urbē ingreditur,tum demum hoſtes excitati ſunt,iam & imbre cōquieſcente,& propinqua luce.Præſidium in urbe erat Annibalis quinq; ferme millia armatoꝝ,& ipſi Arpini tria millia hominum armabāt,eos primos Pœni,ne quid ab tergo fraudis eſſet,hoſti oppoſuerunt,pugnatū primo in tenebris,anguſtiſq; uiis eſt,quum Romani nō uias tm̄,ſed tecta etiam proxima portæ occupaſſent, ne peti ſuperne,aut uulnerari poſſent.Cogniti inter ſe qdā Arpini & Romani,atq; inde colloquia cœpta fieri,percūctantibus Romanis,qd ſibi uellent Arpini?quā obnoxam Romanoꝝ,quod ob meritum Pœnoꝝ pro alienigenis ac barbaris Italici aduerſus ueteres ſocios Romanos bellū gererēt?& uectigalē ac ſtipēdiariam Italiā Africæ facerent?Arpinis purgātibus ignaros oīum ſe uænū a principibus datos,pœne captos oppreſſoſq; a paucis eſſe.Initio orto plures cū pluribus colloqui,poſtremo prætor Arpinus ab ſuis ad cōſulem deductus,fideq; data inter ſigna,acieſq;, Arpini repēte pro Romanis aduerſus Carthaginiēſes arma uerterūt.Hiſpani quoq;, paulominus mille hoīes,nihil ꝑterea cum cōſule pacti,quā ut ſine fraude Punicū emitteret præſidium,ad cōſulem trāſtulerunt ſigna Carthaginienſibus portæ patefactæ,emiſſiq; cum fide īcolumes Salapiā ad Annibalē uenerūt.Arpi ſine clade ullius,

præterquam unius ueteris proditoris,noui perfugæ,reſtituti Romanis,Hiſpanis duplicia cibaria dari iuſſa,operaq; eorum forti ac fideli perſæpe reſp.uſa eſt. Quum conſulum alter in Appulia , alter in Lucanis eſſet,equites C.duodecim,nobiles Campani,per ſpeciem prædandi ex hoſtium agro , pmiſſum magiſtratuum,profecti a Capua ad caſtra Romanorum,quæ ſuper Sueſſulam erant , uenerunt, ſtationi militum,qui eſſent,dixerunt,colloqui ſeſe cum prætore uelle.Cn. Fuluius caſtris præerat,cui ubi nuntiatum eſt,X.ex eo numero iuſſis inermibus duci ad ſe,ubi quæ poſtularent,audiuit(nihil autem aliud petebant,quam ut Capua recepta bona ſibi reſtituerẽtur)in fidem omnes accepti.Et ab altero prætore Sempronio Tuditano oppidum Cliternum expugnatũ,amplius ſeptuaginta millia hominum capta,& æris argentique ſignati aliquantum, Romæ fœdum incendium per duas noctes,ac diem unum tenuit,ſolo æquata omnia inter Salinas ac portam Carmentalem cum Aequimelio , Iugarioq; uico,in templo Fortunæ,ac matris Matutæ,& Spei extra portam late uagans ignis ſacra profanaq; multa abſumpſit,eodemq; anno P.& Cn.Cornelii,quum in Hiſpania res proſperæ eſſent,multoſq; & ueteres reciperent ſocios,& nouos adiicerent , in Africam quoq; ſpem extenderunt . Syphax erat rex Numidarum,ſubito Carthaginienſibus hoſtis factus, ad eum centuriones tres legatos miſerunt,qui cum eo amicitiam ſocietatemq; facerent,& pollicerentur,ſi perſeueraret urgere bello Carthaginiẽſes,gratam eam rem fore ſenatui Po.q; Romano,& annixuros,ut in tempore & bene cumulatam gratiam referant.Grata ea legatio barbaro fuit,collocutuſq; cum legatis de ratione belli gerendi,ut ueterum militum uerba audiuit,quam multarum rex ipſe ignarus eſſet,ex comparatione tam ordinatæ diſciplinæ animaduertit,tum primum ut pro bonis ac fidelibus ſociis facerent , orauit , ut duo legationem referrent ad imperatores ſuos,unus apud ſeſe magiſter rei militaris remaneret , rudem ad pedeſtria bella Numidarum gentem eſſe,equis tantum habilem,ita iam inde a principiis gentis maiores ſuos bella geſſiſſe,ita ſe a pueris inſuetum,ſed habere hoſtem pedeſtri fidẽtem marte,cui ſe æquari robore uirium uelit,& ſibi pedites comparandos eſſe , & ad id multitudine hominum regnum abundare,ſed armandi,ornandiq;,& inſtruendi eos artem ignorare,omnis(uelut forte cõgregata)turba ſui inſcia & temeraria eſſet . Facturos ſe in præſentia,quod uellet legati reſponderunt,fide accepta,ut remitteret extemplo eum,ſi imperatores ſui non comprobaſſent factum , Q. Statorio nomen fuit,qui ad regem remanſit.Cum duobus Romanis relata Numida,legatoſq; in Hiſpaniam miſit ad capiendam fidem ab imperatoribus Romanis,iiſdem mandauit,ut protinus Numidas,qui intra portas ſeu præſidia Carthaginienſium auxiliares eſſent,ad trãſitionem perlicerent.Et Statorius ex multa iuuentute regi pedites conſcripſit,ordinatoſq; proxime morem Romanũ inſtruendo,& decurrendo ſigna ſequi,& ſeruare ordines docuit,& operi,aliiſq; inſtitutis militaribus ita aſſuefecit , ut breui rex non equiti magis fideret,quam pediti , collatiſq; æquo campo ſignis iuſto prælio Carthaginienſem hoſtem ſuperaret.Romanis quoq; in Hiſpania legatorum regis aduentus magno emolumẽto fuit,nãq; ad famam eorum tranſitiones crebræ ab Numidis cœptæ fieri . Ita cum Syphace Romanis iuncta amicitia eſt. Quod ubi Carthaginienſes acceperunt,extemplo ad Galam in parte altera Numidiæ(Maſſyla ea gens uocatur)regnantem legatos mittunt. Filium Gala Maſſiniſſam habebat,ſeptem & decem annos natum,cæterum iuuenem ea indole,ut iam tum appareret,eius regnum opulentius,quam quod accepiſſet,facturum.Legati,quoniam Syphax ſe Romanis iunxiſſet , ut potentior ſocietate eorum aduerſus reges,populoſq; Africæ eſſet,docent melius fore Galæ quoq; Carthaginiẽſibus iungi quãprimum,antequam Syphax in Hiſpaniam,aut Romani in Africam tranſeant , opprimi Syphacem,nihildum præter nomen ex fœdere Romano habentem,poſſe . Facile perſuaſum Galæ,filio depoſcente,ad id bellum ut mitteret exercitum,qui Carthaginiẽſium legionibus coniunctis magno prælio Syphacem deuicit. X X X . millia eo prælio hominum cæſa dicuntur,Syphax cum paucis equitibus in Mauruſios ex acie Numidas(extremi prope Oceanum aduerſus Gadeis colunt) refugit,affluentibuſq; ad famam eius undiq; barbaris,ingenteis breui copias armauit,cum quibus,anteq̃ in Hiſpaniam(anguſto ditemptam freto)traiiceret,Maſſiniſſa cum uictore exercitu aduenit,iſq; ibi cum Syphace ingenti gloria per ſe,ſine ullis Carthaginiẽſium opibus,geſſit bellum . In Hiſpania nihil memorabile geſtum,præterq̃ quod Celtiberum iuuẽtutem eadem mercede,quæ pacta cum Carthaginienſibus erat,imperatores Romani ad ſe perduxerunt,& nobiliſſimos Hiſpanos ſupra C C C. inde in Italiam ad ſollicitandos populares,qui inter auxilia Annibalis erant,miſerunt.Id modo eius anni in Hiſpania ad memoriam inſigne eſt,quod mercennarium militem in caſtris neminem,antequã tum Celtiberos,Romani habuerunt.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI SECVNDI BELLI PVNICI LIBER QVINTVS.

CVVM HAEC IN AFRICA, ATQVE IN HISPAnia geruntur, Annibal in agro Tarentino æſtatem conſumpſit, ſpe per proditionem urbis Tarentinorum potiundæ, ipſorum interim Salentinorum ignobiles urbes ad eum defecerunt. Eodem tempore in Brutiis ex XII. populis, qui anno priore ad Pœnos deſciuerant, Conſentini & Thurini in fidem Po. Romani redierunt, & plures rediſſent, ni L. Pomponius Veientanus præfectus ſocium aliquot proſperis populationibus, & in agro Brutio iuſti ducis ſpeciem nactus, tumultuario exercitu coacto, cum Hannone conflixiſſet. Magna ibi uis hominum, ſed inconditæ turbæ agreſtium, ſeruorumq; cæſa aut capta eſt, minimumq; iacturæ fuit, quod præfectus inter cæteros eſt captus, & tum temerariæ pugnæ author, & ante publicanus omnibus malis artibus & reip. & ſocietatibus infidus, damnoſuſq;. Sempronius COS. in Lucanis multa prælia parua, haud ullum dignum memoratu fecit, & ignobilia oppida Lucanorum aliquot expugnauit. Quo diutius trahebatur bellum, & uariabant ſecundæ aduerſæq; res non fortunam magis, quam animos hominum, tanta religio, & ea magna ex parte externa, ciuitatem inceſſit, ut aut homines, aut dii repente alii uiderentur facti, nec iam in ſecreto modo, atq; intra parietes, ab hoſteq; temnebantur Romani ritus, ſed in publico etiam, ac foro, Capitolioq; mulierum turba erat, nec ſacrificantium, nec precantium deos patrio more. Sacrificuli ac uates cœperant hominum mentes, quorum numerum auxit ruſtica plebs ex incultis diutino bello, infeſtiſq; agris, egeſtate & metu in urbem compulſa, & quæſtus ex alieno errore facilis, quem uelut ex conceſſæ artis uſu exercebant. Primo ſecretæ bonorum indignationes exaudiebantur, deinde ad patres etiam, & ad publicam querimoniam acceſſit res. Incuſati grauiter ab ſenatu ædiles, triumuiriq; capitales, qui non prohiberent, quum emoueri eam multitudinem e foro, ac diſiicere apparatus ſacrorum conati eſſent, haud procul abſuit, quin uiolarentur. Vbi potentius iam eſſe id malum apparuit, quam ut minores per magiſtratus ſedaretur, M. Aemilio, prætori urbis, negotium ab ſenatu datum eſt, ut etiam his religionibus populum liberaret. Is & in concione ſenatus conſultum recitauit, & edixit, ut quicunque libros uaticinos, precationeſue, aut artem ſacrificandi conſcriptam haberet, eos libros omneis, literaſque ad ſe ante Calendas Apriles deferret, neu quis in publico ſacroue loco, nouo, ac externo ritu ſacrificaret. Et aliquot publici ſacerdotes eo anno mortui ſunt, L. Cornelius Lentulus PONT. MAXI. & C. Papyrius, C. F. Maſſo pontifex, & P. Furius Philus augur, & C. Papyrius Lamaſſo decemuir ſacrorum. In Lentuli locum M. Cornelius Cethegus, in Papyrii Cn. Seruilius Cepio pontifices ſuffecti ſunt, augur creatus L. Quintius Flaminius, decemuir ſacrorum L. Cornelius Lentulus. Comitiorum conſularium iam appetebat tempus, ſed quia COSS. a bello intentos auocare non placebat, T. Sempronius COS. comitiorum cauſſa dictatorem dixit C. Claudium Centonem, ab eo magiſter equitum eſt dictus Q. Fuluius Flaccus, Dictator primo comitiali die creauit COSS. Fuluium Flaccum magiſtrum

equitum, Ap. Claudium Pulchrum, cui Sicilia prouincia in prætura fuerat, tum prætores creati Cn. Fuluius Flaccus, Claudius Nero, M. Iulius Syllanus, P. Cornelius Sulla, comitiis perfectis dictator magiſtratu abiit, Aedilis curulis fuit eo anno cum M. Cornelio Cethego, P. Cornelius Scipio, cui poſt Africanus fuit cognomen, huic petenti ædilitatem quum obſiſterent tribuni plebis, negantes rationem eius habendam eſſe, quod nondum ad petendum legitima ætas foret. Si me, inquit, homines Quirites ædilem facere uolunt, ſatis annoꝝ habeo, tanto inde fauore ad ſuffragium ferẽdum in tribus diſcurſum eſt, ut tribuni repente incœpto deſtiterint. Aedilitia largitio hæc fuit, Ludi Romani pro tẽporis illius copiis magnifice facti, & diem unum inſtaurati, & congii olei in uicos ſingulos dati. L. Iulius, T. Appulius, & M. Fundanius ædiles plebeii aliquot matronas apud populum probri accuſarunt, quaſdam ex eis dãnatas in exilium egerunt, ludi plebeii per biduum inſtaurati, & Iouis epulũ fuit ludoꝝ cauſſa. Q. Fuluius Flaccus, Ap. Claudius tertium cõſulatum ineunt, & prætores ꝓuincias ſortiti ſunt, P. Cornelius Sulla urbanam, & peregrinam, quæ duoꝝ ante ſors fuerat, Cn. Fuluius Flaccus Appuliam, Claudius Nero Sueſſulam, M. Iulius Syllanus inter C O S S. C O S S. bellũ cum Annibale, & binæ legiones decretæ, alter a Fabio ſuperioris anni conſule, alter a Fuluio Centumalo acciperet. Prætoꝝ, Fuluii Flacci, quæ Luceriæ ſub Aemylio prætore, Neronis Claudii, quæ in Piceno ſub C. Terentio fuiſſent, legiones, eſſent supplemẽtum in eas quiſq; ſcriberet ſibi, M. Iulio inter C O S S. legiones urbanæ prioris anni datæ, T. Sempronio Graccho, & P. Sempronio Tuditano imperium prouinciæq; Lucani, & Galliæ cum ſuis exercitibus prorogatæ, item P. Lentulo, qua uetus ꝓuincia in Sicilia eſſet, M Marcello Syracuſæ, & quã Hieronis regnum fuiſſet, T. Octacilio claſſis, Græcia M. Valerio Sardinia Q. Mutio Scæuolæ, Hiſpaniæ P. & Cn. Corneliis. Ad ueteres exercitus duæ legiones urbanæ a C O S S. ſcriptæ, ſummaq; trium & uiginti legionum eo anno effecta eſt. Delectum conſulum M. Poſthumius Pyrgenſis cum magno prope motu rerum factum impedit, publicanus erat Poſthumius, qui multis annis parem fraudẽ auaritiaq; neminem in ciuitate habuerat, præter L. Põponium Veientanum, quẽ populantem temere agros in Lucanis ductu Hãnonis priore anno cœperant Carthaginienſes. Hi, quia publicum ꝑiculum erat ui tẽpeſtatis, in iis, quæ portarẽt ad exercitus, & ementiti erant facta naufragia, & ea ipſa, quæ uera nuntiauerant, fraude ipſoꝝ facta erant, non caſu, in ueteres quaſſatas naues paruis & pauci pretii rebus impoſitis, quum merſiſſent eas in alto, exceptis in præparatas ſcaphas nautis, multiplices fuiſſe merces ementiebantur. Ea fraus indicata M. Aemylio prætori priore anno fuerat, ac per eum ad ſenatũ delata, nec tamen ullo ſenatuſconſulto notata, quia patres ordinem publicanoꝝ in tali tẽpore offenſum nolebant, populus ſeuerior uindex fraudis erat, excitatiq; tandem duo tribuni plebis, SP. & L. Caruilii, quum rem inuiſam, infamẽq; cernerent, ducentum millũ æris multam M. Poſthumio dixerunt, cuius certandæ quum dies aduenisset, concilium q; tam frequens plebis adeſſet, ut multitudinem area Capitolii uix caperet, perorata cauſſa, ſpes una uidebatur eſſe, ſi C. Seruilius Caſca tribunus plebis, qui ꝓpinquus erat, cognatuſq; Poſthumio, priuſquã ad ſuffragium tribus uocarent, interceſſiſſet. Teſtulis datis, tribuni populum ſũmouerunt, ſitellaq; allata eſt, ut ſortirentur, ubi Latini ſuffragium ferrent. Interim publicani Caſcæ inſtare, ut cõcilio diem eximeret, populus reclamare, & forte in cœtu primus ſedebat Caſca, cui ſimul metus, pudorq; aĩum uerſabat. Quum in eo parum præſidii eſſet, turbandæ rei cauſſa publicani per uacuum ꝗui ſũmo occupato loco in eos irruperũt iurgantes ſimul cum populo tribuniſq;, nec procul dimicatione res erat, tum Fuluius C O S: tribunis. Videtis ne, inquit, uos in ordinem coactos eſſe? & rem ad ſeditionẽ ſpectare, ni propere dimittitis populi concilium? Plebe dimiſſa, ſenatus uocatur, & C O S S. referunt de concilio plebis turbato ui, atq; audacia publicanoꝝ. M. Furium Camillum, cuius exilium ruina urbis fuerit ſecuta, damnari ſe ab ingratis ciuibus paſſum eſſe, decenuiros ante, quoꝝ legibus ad eam diem uiuerent, multos poſtea principes ciuitatis iudicium de ſe populi paſſos, Poſthumium Pyrgenſem ſuffragium populo per uim extorſiſſe, cõcilium plebis ſuſtuliſſe, tribunos in ordinem coegiſſe, cõtra Po. Romanum aciem introduxiſſe, locum occupaſſe, ut tribunos a plebe intercluderet, tribus in ſuffragiũ uocari prohiberet, nihil aliud a cæde ac dimicatione continuiſſe hoĩes, niſi patientiam magiſtratuum, quod ceſſerint in præſentia furori atq; audaciæ paucoꝝ, uinciq; ſe ac Po. Romanum paſſi ſint, & comitia, quæ reus ui atq; armis ꝓhibiturus erat, ne cauſſa quærentibus dimicationem daretur, uoluntate ipſius ſuſtulerunt. Hæc quum ab optimo quoq; pro atrocitate rei acta eſſent, uimq; eam contra remp. pernicioſo exemplo factam ſenatus decerneret, confeſtim Caruilii tri. plebis omiſſa multæ certatione rei capitalis diem Poſthumio dixerũt, ac ni uades daret, prehendi a uiatore, atq; in carcerem duci iuſſerunt. Poſthumius, uadibus datis, non affuit. Tribuni uocauerunt plebem, quæ ita ſciuit, ſi M. Poſthumius ante Calen. Maias non prodiſſet, citatuſq; eo die nõ ueniſſet, neq; excuſatus eſſet, uideri eum in exilium iſſe, bonaq; eius uænire, ipſi aqua & igni placere interdici. Singulis deinde eoꝝ, qui turbæ ac tumultus concitatores fuerant, rei capitalis diem dicere, ac uades poſcere cœperunt, primo non dantes, deinde & eos, qui dare poſſent, in carcerem coniiciebant, cuius rei ꝑiculum uitantes pleriq; in exilium abierunt. Hunc publica fraus publicanoꝝ, deinde fraudem audacia protegens, exitum habuit.

Comitia

Comitia inde pontifici maxio creando ſunt habita,ea comitia nouus pōtifex M.Cornelius Cethegus habuit,tres īgenti certamine petierūt,Fuluius Flaccus C O S.q & ante bis C O S.& cēſor fuerat,& T.Manlius Torqtus,& ipſe duobus cōſulatibus & cenſura inſignis,& Licinius Craſſus,q ædilitatem curulē petiturus erat,hic ſenes honoratoſq; iuuenis in eo certamine deuicit.Ante hunc intra centū an nos & uiginti nemo ptet P.Corneliū Caluſſam pontifex maxius creatus fuerat,q ſella curuli non ſediſſet.C O S S.quū ægre delectum cōficerent,qd inopia iunioꝝ non facile in utrūq;,ut & nouæ urbanæ legiones,& ſupplementū ueteribus ſcriberet,ſufficiebat,ſenatus abſiſtere eos incœpto uetuit,& triūuiros binos creari iuſſit,alteros,q ultra,alteros,q citra quinquageſimū lapidem in plateis foriſq;,& in conciliabulis oēm copiam ingenuoꝝ inſpicerent,& ſiq roboris ſatis ad ferēda arma habere uiderentur,ēt,ſi nondum militari ætate eēnt,milites facerent,tribuni plebis,ſi iis uideret,ad populum ferrent,ut q minores ſeptē & decem annis ſacro dixiſſent,iis perinde ſtipendia pcederent,ac ſi ſeptē & uiginti annoꝝ,aut maiores milites facti eēnt.Ex hoc ſenatus cōſulto creati triūuiri bini,qui conqſitionem ingenuoꝝ per agros fecerunt.Eodem tpe ex Sicilia literæ M.Marcelli de poſtulatis militū,q cum P.Lentulo militabāt,in ſenatu recitatæ ſunt.Cannēſis reliquiæ cladis is exercitus erat,relegatus in Siciliā,ſicut ante dictū eſt,ne ante Punici belli finē in Italiam reportaret.Hi permiſſu Lentuli priores equitum,centurionūq;,& robora ex legionibus peditum legatos in hyberna ad M.Marcellū miſerunt,e qbus unus poteſtate dicēdi facta,Conſulē te M.Marcelle in Italiā adiſſemus,quum primū de nobis,etſi non iniquū,certe triſte ſenatuſcōſultum factū eſt,niſi hoc ſperaſſemus,in pruinciā nos mittere regū turbatam ad graue bellū aduerſus Siculos ſimul Pœnoſq; mitti,& ſanguine nr̄o uulneribuſq; magiſtratibus ſatiſfacturos eſſe,ſicut patrū memoria,qui capti a Pyrrho ad Heracleā erant,aduerſus Pyrrhū ipſum pugnātes ſatiſfecerunt.Quanq̄ quod ob meritum nr̄m ſuccenſuiſtis P.C.nobis,ac ſuccenſetis?Ambos mihi C O S S.& uniuerſum ſenatū intueri uideor,quū te M.Marcelle intueor,quē ſi ad Cannas conſulē habuiſſemus,melior & reſpublica,& nr̄a fortuna eſſet.Sine,qſo,priuſquam de conditione nr̄a queror,noxā,cuius arguimur,nos purgare.Si non deū ira,nec fato,cuius lege imobilis reꝝ humanaꝝ ordo ſeritur,ſed culpa periimus ad Cānas,cuius tandem ea culpa fuit?militum,an imperatoꝝ?Equidem miles nihil unq̄ dicam de imperatore eo,cui præſertim ſciā gratias a ſenatu actas qd non deſperauerit de republica,cui poſt fugā actam ſit per annos omneis,progatum iperium,cæteros item ex reliqs cladis eius,quos tribunos militum habuimus,honores petere,& gerere,& puinci as optinere audiuimus.An uobis,uīſq; liberis ignoſcitis facile P.C.?in hæc uilia capita ſæuitis?& conſuli,prioribuſq; aliis ciuitatis fugere,quū ſpes alia nulla eſſet,turpe non fuit?milites utiq; morituros in aciē miſiſtis?Ad Alliā prope ois exercitus fugit,ad Furcas Caudinas ne expertus qdem certamen arma tradidit hoſti,ut alias pudēdas clades exercitū taceam,tamen tantū abfuit ab eo,ut illa ignominia iis exercitibus inureret,ut ea urbs Roma p eū exercitū,qui ab Allia in Veios tranſfugerat,recuperaret.Et Caudinæ legiones,quæ ſine armis redierant Romā,armatæ remiſſæ in Samniū,eundem illum hoſtē ſub iugū miſerunt,qui hac ſua ignominia lætaus fuerat,Cannēſem uero quiſq̄ exercitū fugæ,aut pauoris inſimulare pōt?ubi plus quinqginta millia hoīum ceciderunt?unde C O S.cum eqtibus ſeptuaginta fugit?unde nemo ſupereſſet,niſi quē hoſtis cædendo feſſus reliqt?Quum captiuis redēptio negabat,nos uulgo hoīes laudabant,quod reipublicæ nos ſeruaſſemus,qd ad conſulem Venuſiam rediſſemus,& ſpeciē iuſti exercitus feciſſemus,nunc deteriore cōditione ſumus,quā apud patres nr̄os fuetant captiui,qppe illis arma tantū,atq; ordo militandi,locuſq;,in quo tenderent,in caſtris eſt mutatus,quem tū ſemel nauata reip.opera,& uno felici prælio recuperarūt.Nemo eoꝝ relegatus in exiliū eſt,nemini ſpes emerendi ſtipendia eſt adēpta.Hoſtis deniq; eſt datus,cū quo dimicātes aut uitā ſemel,aut ignominiā finirent.Nos,qbus,niſi quod cōmiſimus,ut quiſq̄ ex Cannenſi pugna,ſiue acie miles Romanus ſupeſſet,nihil obiici pōt,non ſolum a patria,pcul,Italiaq;,ſed ab hoſte ēt relegati ſumus,ubi ſeneſcamus in exilio,nequa ſpes,nequa occaſio abolendæ ignominiæ,neq̄ placādæ ciuiū iræ,nequa deniq; bene moriēdi ſit.Neq; ignominiæ finē,nec uirtutis præmiū petimus,modo experiri aīum,& uirtutem exercere liceat,laborē & periculum petimus,ut uiroꝝ,ut militum officio fungamur.Bellū ī Sicilia iam alteꝝ annum ingenti dimicatione gerit,urbes alias Pœnus,alias Romanus expugnat,peditū & equitum acies cōcurrunt,ad Syracuſas terra mariq; res geritur,clamores pugnantiū,crepitumq; armoꝝ exaudimus deſides ipſi & ſegnes,tanq̄ nec arma nec manus hēamus.Seruoꝝ legionibus T.Sēpronius C O S.toties iā cum hoſte ſignis collatis pugnauit,opæ pretium habent libertatem,ciuitateq;,pro ſeruis ſaltem ad hoc bellū emptis nobis ſimul cōgredi cum hoſte liceat,& pugnando qrere libertatem.Vis tu mari,uis terra,uis acie,uis urbibus oppugnādis experiri uirtutē?aſperrima quæq; ad laborē,periculumq; depoſcimus,ut qd ad Cannas faciundum fuit,quā primum fiat,quoniā quicquid poſtea uiximus,id oē deſtinatum ignominiæ eſt.Sub hæc dicta ad genua Marcelli pcubuerunt.Marcellus id nec iuris,nec poteſtatis ſuæ eſſe dixit,ſenatui ſcriptuꝝ ſe,omniaq; de ſententia patrum factuꝝ eſſe.Hæ literæ ad nouos C O S S.allatæ,ac per eos in ſenatu recitatæ ſunt,conſultuſq; de his literis ita decreuit ſenatus,militibus,q ad Cannas cōmilitones ſuos pugnātes

S

deſeruiſſent,ſenatui nihil uideri remp.cõmittendam eſſe,ſi M.Claudio,pconſuli aliter uideref,faceret qđ e rep. fideq; ſua duceret,dũ neq; eoꝝ muneri uacaret,neue dono militari uirtutis gr̃a donaretur,non in Italiã reportaretur,donec hoſtis intra Italiã eſſet.Comitia deinde a prætore urbano de ſenatus ſnĩa,plebiſq; ſcito ſunt habita,qbus creati ſunt quinq; uiri muris turribuſq; reficiendis,& triunuiri bini,uni ſacris conqrendis,doniſq; perſignandis,alteri reficiendis ædibus Fortunæ, & matris Matutæ intra portã Carmentalẽ,ſed & Spei extra portã,quæ priore anno incendio cõſumptæ fuerant.Tẽpeſtates fœdæ fuere,in Albano monte biduo cõtinenter lapidibus pluuit,tacta de cælo multa,duæ in Capitolio ædes,uallũ in caſtris multis locis ſupra Sueſſulã,& duo uigiles exanimati,murus turreſq; quedã Cumis non ictæ mõ fulminibus,ſed etiã decuſſæ,Reate ſaxũ ingens uiſum uolitare,ſol rubere ſolito magis,ſanguineoq; ſimilis.Hoꝝ prodigioꝝ cauſſa diem unum ſupplicatio fuit, & p aliquot dies C O S S. rebus diuinis operã dederunt,& per eoſdẽ dies ſacrum nouendiale fuit. Quũ Tarentinoꝝ defectio iamdiu & in ſpe Annibali,& in ſuſpicione Romanis eſſet,cauſſa forte extrinſecus maturandæ eius interuenit.Phileas Tarẽtinus diu iam per ſpeciẽ legationis Romæ quum eſſet, uir inqeti animi,& minime otiũ,quo tum diutino ſeneſcere uidebaſ,patientis,aditum ſibi ad obſides Tarentinos inuenit.Cuſtodiebanſ in atrio Libertatis minore cura,quia nec ipſis,nec ciuitati eorum fallere Romanos expediebat.Hos crebris colloquiis ſollicitat,corruptis æditius duobus, q quũ eos primis tenebris cuſtodia eduxiſſent,ipſe comes occulti itineris factus,pſugit.Luce prima uulgata p urbem fuga eſt,miſſiq; q ſequerentur a Tarracina cõprehenſos oẽs retraxerunt,deducti i comitio,uirgiſq; approbante pplo,cæſi,de ſaxo deiiciunẽ.Huius atrocitas poenæ duaꝝ poenæ nobiliſſimarũ in Italia Græcaꝝ ciuitatum aĩos iritauit tum publice,tum ẽt ſingulos priuatim,ut qſq; tam fœde interemptos aut ppinquitate,aut amicitia contingebant.Ex iis tredecĩ feræ nobiles Tarentini coniurauerunt,quoꝝ principes Nico & Philomenes erant.Ii prius quã aliquid mouerent, colloquendũ cum Annibale rati,nocte p ſpeciem uenandi urbẽ egreſſi ad eum proficiſcuntur,& quũ haud procul caſtris abeſſent,cæteri ſylua,ppe uiam ſeſe occuluerunt,Nico & Philomenes,pgreſſi ad ſtationes,comprehẽſiq; ultro id petentes ad Annibalẽ deducti ſunt,qui,quum & cauſſas conſilii ſui,& quid pararent,expoſuiſſent,collaudati,oneratiq; ,pmiſſis,iubentur,ut fidem popularibus facerent,prædandi cauſſa ſe urbe egreſſos pecora Carthaginienſiũ,quæ paſtum propulſa eſſent,ad urbem agere,tuto,ac ſine certamine id facturos promiſſum eſt.Conſpecta ea præda iuuenũ eſt,minuſq; iteꝝ ac ſæpius id eos audere miraculo fuit.Congreſſi cum Annibale rurſus fide ſanxerunt, liberos Tarentinos leges, ſuaq; oĩa habituros,neq; ullum uectigal Pœno penſuros,præſidiũue inuitos recepturos,prodita præſidia Carthaginienſiũ fore.Hæc ubi conuenerunt,tunc uero Philomenes conſuetudinẽ nocte egrediundi redeundiq; in urbem frequentiorẽ facere,& erat uenandi ſtudio inſignis,caneſq; & alius apparatus ſeqbatur,captumq; fermæ aliquid,aut ab hoſte ex præparato allatũ reportando,donabat aut præfecto,aut cuſtodibus portaꝝ,nocte maxime commeare propter metũ hoſtium credebant. Vbi iam eo conſuetudinis adducta res eſt,ut quocũq; noctis tempore ſibilo dediſſet ſignum,porta aperiref, tempus agendæ rei Annibali uiſum eſt. Tridui uia aberat,ubi,quo minus miꝝ eſſet,uno eodemq; loco ſtatiua eum tandiu habere,ægrum ſimulabat,Romanis quoq;,qui in præſidio Tarenti erant, ſegnis eius mora ſuſpecta eſſe deſierat. Cæteꝝ poſteaquam Tarentum ire cõſtituit,decem millibus peditum atq; equitum,quos in expeditione uelocitate corpoꝝ ac leuitate armoꝝ aptiſſimos eſſe ratus eſt,electis,quarta uigilia noctis ſigna mouit,præmiſſiſq; octoginta fermæ Numidis equibus præcepit,ut diſcurrerent circum uias,perluſtrarentq; oĩa oculis,nequis agreſtium procul ſpectator agminis falleret,progreſſos retraherent,obuios occiderent,ut prædonũ magis,quam exercitus accolis ſpecies eſſet. Ipſe,raptim agmine facto,quindecim ferme milliũ ſpatio caſtra a Tarento poſuit,& ne ibi quidem nuntiato,quo pergerent,tantum conuocatos milites monuit,uia oẽs irent,nec diuerti quenquã,aut excedere ordine agminis paterenſ,& in primis intenti ad imperia accipienda eſſent,nequid niſi ducũ iuſſu facerent,ſe in tempore edituꝝ,quæ uellet agi. Eadem ferme hora Tarentũ fama peruenerat,Numidas equites paucos populari agros,terroremq; late agreſtibus inieciſſe,ad quem nuntium nihil ultra motus præfectus Romanus,quam ut partem equitũ poſtero die luce prima iuberet exire ad arcendũ populationibus hoſtem,interea adeo nihil obedienter curatũ eſt,ut contra pro argumento fuerit illa procurſatio Numidaꝝ,Annibalem exercitũq; caſtris non mouiſſe. Annibal concubia nocte mouit, dux Philomenes erat cum ſolito captæ uenationis onere,cæteri proditores ea,quæ cõpoſita erant,expectabant. Conuenerat aũt,ut Philomenes portula aſſueta uenationẽ inferens armatos iduceret,parte alia portam Temenitida adiret Annibal,ea mediterranea regione orientẽ ſpectabat, aliquantum intra mœnia includitur. Quum portæ appropinquaret,editus ex cõpoſito ignis ab Annibale eſt, reſulſitq;,idem redditum ab Nicone ſignũ,extinctæ deinde utrinq; flãmæ ſunt. Annibal ſilentio ducebat ad portã,Nico ex improuiſo ad portas ſopitos uigiles in cubilibus ſuis obtrũcat, portamq; aperit. Annibal cum peditũ agmine ingreditur,equites ſubſiſtere iubet,ut quo res poſtulet,occurrere libero campo poſſent,& Philomenes portulæ parte alia,qua commeare aſſuerat,appropinquabat, nota uox eius,&

eius,& familiare iam ſignum quum excitaſſet uigilẽ dicentis uix ſuſtinere grandis beſtiæ onus, portula aperitur, inferentes aprũ duos iuuenes ſecutus ipſe cum expedito uenatore uigilẽ incautius, miraculo magnitudinis in eos, qui inferebant, uerſum, uenabulo traiicit. Ingreſſi deinde triginta fere armati cæteros uigiles obtruncant, refringuntq; portã maximam, & agmen ſub ſignis confeſtim irrupit, inde cum ſilentio in foꝝ ducti, Annibali ſeſe coniunxerunt. Tum duo millia Galloꝝ Pœnus in treis diuiſa partes per urbem dimittit, Tarentinos & Afros quã maxime frequentia occupare iubet, tumultu orto, Romanos paſſim cædi, oppidanis parci, ſed ut fieri id poſſet, præcipit iuuenibus Tarentinorum, ut ubi quem ſuoꝝ procul uidiſſent, quieſcere, & ſilere, ac bono aĩo eſſe iuberent. Iam tumultus erat, clamorq;, qualis eſſe in capta urbe ſolet, ſed qd̃ rei eſſet, nemo ſatis pro certo ſcire. Tarentini Romanos ad diripiendam urbẽ credere coortos, Romanis ſeditio aliqua cũ fraude uideri ab oppidanis mota. Præfectus prĩo excitatus tumultu in portũ effugit, inde acceptus ſcapha in arcem confugit. Terrorem & tuba audita ex theatro faciebat, nã & Romana erat, a proditoribus ad hoc ipſum præparata, & inſcienter a Græco inflata, quis, aut quibus ſignũ daret, incertum efficiebat. Vbi illuxit, & Romanis Punica & Gallica arma cognita, tum dubitationẽ exemerũt, & Romanos Græci paſſim cæde ſtratos cernentes ab Annibale captam urbem ſenſerunt. Poſteaq̃ lux certior erat, & Romani, qui cædibus ſupfuerant, in arcem confugerant, conticeſcebatq; paulatim tumultus, tum Annibal Tarentinos ſine armis conuocari iubet. Conuenerunt oẽs, præterquam qui cedenteis in arcem Romanos ad omnem adeundã ſimul fortunam perſecuti ſunt. Ibi Annibal benigne allocutus Tarentinos, teſtatuſq;, quæ ꝑſtitiſſet ciuibus eoꝝ, quos ad Thraſimenum, aut ad Cannas cepiſſet, ſimul in dominationẽ ſuperbam Romanoꝝ inuectus, recipere ſe in domos ſuas quenq; iuſſit, & foribus nomen ſuum inſcribere, ſe domos eas, quæ inſcriptæ non eſſent, ſigno extẽplo dato, diripi iuſſuꝝ. Siquis in hoſpitio ciuis Romani (uacuas aũt cernebat domos) nomen inſcripſiſſet, eum ſe pro hoſte habituꝝ. Concione dimiſſa, quũ titulis notatæ fores diſcrimen pacatæ ab hoſtili domo feciſſent, ſigno dato, ad diripienda hoſpitia Romana paſſim diſcurſum eſt, & fuit prædæ aliquantũ. Poſtero die ad oppugnandam arcem ducit, quã quum & mari, quo in peninſulæ modum pars maior circũluitur, & præaltis rupibus, & ab ipſa urbe muro & foſſa ingenti ſeptam uideret, eamq; nec ui, nec operibus expugnabilẽ eſſe, ne aut ſeipſum cura tuendi Tarentinos a maioribus rebus morareť, aut in relictos ſine ualido præſidio Tarentinos impetum, exire quum uellent, Romani ex arce facerent, & uallo urbem interſepire ſtatuit ab arce, non ſine ulla etiam ſpe, cum prohibentibus opus Romanis manum poſſe conſeri, & ſi ferocius procurriſſent, magna cæde ita attenuari præſidii uires, ut facile per ſe ipſi Tarentini urbẽ ab iis tueri poſſent. Vbi cœptum opus eſt, patefacta repente porta, in munientes impetum fecerunt Romani, pelliq; ſe ſtatio paſſa eſt, quæ pro opere erat, ut ſucceſſu creſceret audacia, pluresq; & longius pulſos perſequerentur. Tum, ſigno dato, coorti undiq; Pœni ſunt, quos inſtructos ad hoc Annibal tenuerat, nec ſuſtinuere impetum Romani, ſed ab effuſa fuga loci anguſtiæ eos, impedimentaq; alia, opere iam incœpto, alia apparatu operis morabantur, plurimi in foſſam præcipitati, occiſiq; ſunt, plures in fuga, quam in pugna. Inde & opus, nullo ꝓhibente, fieri cœptum, foſſa ingens ducta, & uallum intra eam erigitur, modicoq; poſt interuallo muꝝ etiam eadem regione addere parat, ut uel ſine præſidio tueri ſe aduerſus Romanos poſſent, reliquit tamen modicum præſidium, ut ſimul interfaciendo muro adiuuaret. Ipſe profectus cum cæteris copiis ad Galeſum flumẽ (quinq; millia ab urbe abeſt) poſuit caſtra. Ex iis ſtatiuis regreſſus ad inſpiciendum opus, quod aliq̃ntum opinione eius celerius creuerat, ſpem cepit etiam arcẽ expugnari poſſe, & eſt, non altitudine, ut cætera, tuta, ſed loco plano poſita, & ab urbe muro tantum, ac foſſa diuiſa. Quum iam machinaꝝ omni genere, & operibus oppugnarentur, miſſum a Metaponto præſidium Romanis fecit animũ, ut nocte eximprouiſo opera hoſtium inuaderẽt, alia diſiecerunt, alia igni corruperunt, iſq; finis Annibali fuit ea parte arcem oppugnandi. Reliqua erant ĩ obſidione ſpes, nec ea ſatis efficax, quia arcem tenẽtes, qua peninſula poſita imminet faucibus portus, mare libeꝝ habebant, urbs contra excluſa maritimis cõmeatibus propiuſq; inopiam erant obſidẽtes, quam obſeſſi. Annibal, conuocatis principibus Tarentinoꝝ, omnes præſentes difficultates expoſuit, neq; arcis tã munitæ expugnandæ uiã cernere, neq; in obſidione quicq̃ habere ſpei, donec mari potiãtur hoſtes, qd̃ ſi naues ſint, quibus commeatus inuehi ꝓhibeant, extemplo aut abſceſſuros, aut dedituros ſe hoſtes. Aſſentiebanť Tarentini, cæteꝝ ei, qui conſilium afferret, opem quoq; in eam rem afferẽdam eſſe cenſebant, Punicas.n. naues ex Sicilia accitas id poſſe facere, ſuas, quæ ſinu exiguo interclusæ eſſent, quum clauſtra portus hoſtis haberet, quẽadmodum inde in apertũ mare euaſuras? Euadent, inquit Annibal, multa, quæ impedita natura ſunt, conſilio expediuntur, urbem enim in campo ſitam habetis, planæ & ſatis latæ uiæ patẽt in omneis partes, uia, quæ in portum per mediam urbẽ ad mare tranſmiſſa eſt, plauſtris tranſueham naues haud magna mole, & mare nr̃m erit, quo nunc hoſtes potiuntur, & illinc mari, hinc terra circũſedebimus arcem, immo breui, aut relictam ab hoſtibus, aut cũ ipſis hoſtibus capiemus. Hæc oratio non ſpem modo effectus, ſed ingentem etiã ducis admirationem fecit. Contracta extemplo undiq; plauſtra, iunctaq; inter ſe, & machinæ ad ſubducendas naues admo

tæ, munitumq; iter, quo faciliora plauſtra, minorq; moles in tranſitu eſſet, iumenta inde & homines contracti, & opus impigre cœptum, paucoſq; poſt dies claſſis inſtructa atq; parata circunuehitur arcé, & ante ipſum portum anchoras iacit. Hunc ſtatum reꝝ Annibal Tarenti reliquit, regreſſus ipſe in hyberna. Cæreꝝ defectio Tarentinoꝝ utrum priore anno, an hoc facta ſit, in diuerſum authores trahūt, plures propioreſq; ætate memoriæ reꝝ hoc anno tradunt factā. Romæ C O S S. prætoreſq; uſq; ante diem quintum Caleñ. Maias latinæ tenuerunt, eo die ꝑpetrato ſacro in monte, in ſuas quiſq; proficiſcuntur prouincias. Religio deinde noua obiecta eſt ex carminibus Martianis, uates hic Martius illuſtris fuerat, & quum inquiſitio priore anno ex ſenatuſcōſulto talium libroꝝ fieret, in M. Aemylii ꝑtoris urbis, qui eam rem agebat, manus uenerant, is protinus nouo prætori Sullæ tradiderat. Ex huius Martii duobus carminibus alterius poſtea aucta declarato authoritas euentu, alteri quoq;, cuius nondum tp̄s uenerat, afferebat fidem. Priore carmine Cannéſis prædicta clades, in hæc fermæ uerba erat. Amnem troiugena Cannam Romane fuge, nec te alienigenæ cogant in campo Diomedis conſerere manus, ſed neq; credes tu mihi, donec compleris ſanguine campum, multaq; millia occiſa tua deferat amnis in pontum magnum ex terra frugifera piſcibus, atq; auibus, feriſq;, quæ incolunt terras, iis fiat eſca caro tua, nam mihi ita Iuppiter fatus eſt. Et Diomedis Argiui cāpos, & Cannam flumen q̄ militauerant in iis locis iuſta, atque ipſam cladem, agnoſcebant. Tum alteꝝ carmen recitatum, non eo tantū obſcurius, quia incertiora futura præteritis ſunt, ſed ꝑplexius etiam ſcripturæ genere. Hoſtes Romani ſi expellere uultis, uomicamque, quæ gentium uenit longe, Appollini uouendos cenſeo ludos, qui quotannis comiter Apollini fiant, quum populus dederit ex publico partem, priuati uti conferant ꝓ ſe, ſuiſque, iis ludis faciendis præerit prætor is, q̄ ius populo plebique dabit ſummum, decenuir Græco ritu hoſtiis ſacra faciant. Hæc ſi recte faxitis, gaudebitis ſemper, fietque res ueſtra melior, nam is diuus extinguet perduelles ueſtros, qui ueſtros campos paſcit placide. Ad id carmen explanandum diem unum ſumpſerunt, poſtero die ſenatuſconſultū factum eſt, ut decenuiri libros de ludis Appolini, reque diuina facienda, inſpicerent, ea quū inſpecta, reiectaque ad ſenatum eſſent, cenſuerunt patres ludos Apollini uouendos, faciendoſque, & quando ludi facti eſſent, duodecim millia æris prætori ad rē diuinam & duas hoſtias maiores dandas. Alteꝝ ſenatuſconſultum factum eſt, ut decenuiri ſacra Græco ritu facerent, iiſque hoſtiis, Appollini boue aurato, & capris duabus albis auratis, Latonæ fœmina boue aurata. Ludos prætor in circo maximo quum facturus eſſet, edixit ut populus per eos ludos ſtipem Appollini, quantum cōmodum eſſet, conferret. Hæc eſt origo ludorum Apollinarium, uictoriæ non ualitudinis ergo, ut plerique rentur, uotoꝝ, factoſque populus ſpectauit coronatus, matronæ ſupplicauere, uulgo apertis ianuis in propatulo epulati ſunt, celeberque dies omni cærimoniaꝝ genere fuit. Quum Annibal circa Tarentum, C O S S. ambo in Samnio eſſent, ſed circunſeſſuri Capuam uiderentur, quod malum diuturnæ obſidionis eſſe ſolet, iam famem Campani ſentiebant, quia ſementem facere prohibuerant eos Romani exercitus, itaque legatos ad Annibalem miſerunt orantes, ut priuſquam C O S S. in agros ſuos educerent legiones, uiæque omnes hoſtium præſidiis inſiderētur, frumentum ex propinquis locis conuehi iuberet Capuam. Annibal Hannonem ex Brutiis cum exercitu in Campaniam tranſire, & dare operam, ut frumenti copia fieret Campanis, iuſſit, Hāno ex Brutiis profectus cum exercitu uitabundus caſtra hoſtium, C O S S. q;, qui in Samnio erant, quum Beneuento iam appropinquaret, triginta paſſuum millia ab ipſa urbe loco edito caſtra poſuit. Inde ex ſociis circa populis, quod æſtate comportatum erat, deuehi frumentum in caſtra iubet, præſidiis datis, quæ commeatus eos proſequerentur, Capuam inde nuntium miſit, qua die ad accipiendum frumentum præſto eſſent, omni undique genere uehiculoꝝ iumentorūque ex agris contracto. Id pro cætera ſecordia, negligentiaque a Campanis actum, paulo plus trecenta uehicula miſſa, & pauca præterea iumenta. Ob id caſtigati ſunt ab Hannone, quod ne fames quidem, quæ mutas accederet beſtias, curā eorum ſtimulare poſſet, alia producta dies ad frumentum maiore apparatu petendum. Ea omnia, ſicut acta erant, quum enuntiata Beneuentanis eſſent, legatos decem extemplo ad C O S S. circa Bouianum, ubi caſtra Romanoꝝ erant, miſerunt, qui quum, auditis quæ ad Capuam agerentur, inter ſe comparaſſent, ut alter in Campaniam exercitū duceret, Fuluius, cui ea prouincia obuenerat, profectus nocte Beneuentum, mœnia eſt ingreſſus. Ex propinquo agnoſcit Hannonem cum exercitus parte profectum frumentatum, duo millia plauſtroꝝ, inconditam, inermemq; aliam turbam aduenisſe, per tumultū ac trepidationem omnia agi, caſtrorūq; formam, & militarem ordinem, imiſtis agreſtibus iis ex terris, ſublatum. His ſatis cōpertis, C O S. militibus edicit, ſigna tantum armaq; in proximam expedirent noctem, caſtra Punica expugnanda. Quarta uigilia profecti, ſarcinis omnibus impedimentiſq; Beneuenti relictis, pauloante lucem, quum ad caſtra perueniſſent, tantum pauoris iniecerunt, ut, ſi in plano caſtra poſita eēnt, haud dubie prīo impetu capi potuerint, altitudo loci, & munimenta defenderunt, quæ nulla ex parte adiri niſi arduo ac difficili aſcenſu poterant. Luce prima prælium ingens accenſum eſt, nec uallum mō tutantur Pœni, ſed ut quibus locus tutior eſſet, deturbant nitentes per ardua hoſtes, uicit tamen omnia pertinax uirtus, & aliquot ſimul partibus ad uallum, ac

foſſas,

foſſas peruentum eſt, ſed cum multis uulneribus, & militum pernicie, itaq; conuocatis tribunis militum, C O S. abſiſtẽdum temerario incœpto ait, tutius ſibi uideri, reduci eo die exercitum Beneuentum, deinde poſtero caſtris ſe hoſtium iungi, ne exire inde Căpani, neue Hanno regredi poſſet, id quo facilius obtineatur, collegam quoq; & exercitum ſe eius acciturum, totũq; eo uerſurum bellum. Hæc conſilia ducis, quum iam receptui caneret, clamor militum aſpernãtium tam ſegne imperium diſiecit. Proxima portæ hoſtium erat cohors Peligna, cuius præfectus Vibius ereptum uexillum trans uallum hoſtium traiecit, execratus inde ſe, & cohortem, ſi eius uexilli hoſtes potiti eſſent, princeps ipſe per foſſam, uallumq; in caſtra irrumpit. Iam intra uallum Peligni pugnabant, quum altera parte Valerio Flacco tribuno militum tertiæ legionis exprobrante Romanis ignauiam, qui ſociis captorũ caſtrorum concederent decus, T. Pedanius princeps, primus cẽturio quum ſignifero ſignum ademiſſet, iam hoc ſignum, & hic centurio, inquit, intra uallum hoſtium erit, ſequantur, qui capi ſignum ab hoſte prohibituri ſunt. Manipulares ſui primum tranſcẽdentem foſſam, deinde legio tota ſecuta eſt, iam & C O S. ad conſpectum tranſgredientium uallum, mutato conſilio, a reuocandis ad incitandos, hortãdoſq; uerſus milites oſtendere in quanto diſcrimine, ac periculo fortiſſima cohors ſocioꝝ & ciuium legio eſſet, itaq; pro ſe quiſq; omnes per æqua atq; iniqua loca, quum undiq; tela coniicerentur, armaq; & corpora hoſtes obiicerent, peruadũt, irrumpuntq;. Multi uulnerati, etiam quos uires ſanguiſq; deſereret, ut intra uallum hoſtium caderent, nitebantur, captaq; momento tẽporis, uelut plano ſita caſtra, nec permunita, cædes inde non iam pugna erat, oĩbus intra uallum permiſtis. Supra ſex millia hoſtium cæſa, ſupra ſeptem millia capiuntur, cum frumẽtatoribus Campanis, omniumq; plauſtroꝝ, & iumẽtorum apparatu, capta & alia ingens præda fuit, quam Hanno populabũdus paſſim quum iſſet, ex ſociorum Po. Romani agris traxerat. Inde, deiectis hoſtium caſtris, Beneuentum reditum eſt, prædamq; ibi ambo C O S S. nam & Ap. Claudius eo poſt paucos dies uenit, uændiderunt, diuiſerũtq;, & donati, quorum opera caſtra hoſtium capta erant, ante alios Vibius Pelignus, & T. Pedanius princeps tertiæ legionis. Hanno ab Comino Cerito, quo nuntiata clades eſt caſtroꝝ, cum paucis frumẽtatoribus, quos forte ſecum habuerat, fugæ magis modo, quam itineris, in Brutios rediit, eo Cãpani audita ſua, ſuorũq; pariter ſocioꝝ clade, legatos ad Annibalem miſerunt, qui nuntiarent duos C O S S. ad Beneuẽtum eſſe, diei iter a Capua tantũmodo ac portis & muris bellum eſſe, niſi propere ſubueniat, celerius Capuam, quam Arpos in poteſtatem hoſtium uẽturam, nec Tarentum quidem, non modo arcem tanti debere eſſe, ut Capuam, quam Carthagini æquare ſit ſolitus, deſertam, indefenſamq; Po. Romano tradat. Annibal curæ ſibi fore rem Cãpanam pollicitus, in præſentia duo millia equitum cũ legatis mittit, quo præſidio agros populationibus poſſent prohibere. Romanis interim, ſicut aliaꝝ rerum, arcis Tarẽtinæ præſidiiq;, quod ibi obſideref, cura eſſe. C. Seruilius legatus ex authoritate patrum a P. Cornelio prætore in Hetruriam ad frumẽtum coemendum miſſus, cum aliquot nauibus onuſtis in portum Tarẽtinum inter cuſtodias hoſtium peruenit, cuius aduentu, qui ante exigua ſpe uocati ſæpe ad tranſitionem ab hoſtibus per colloquia erant, ultro ad tranſeundum hoſtem uocabant, ſollicitabãtq;, & erat ſatis ualidum præſidium, traductis ad arcem Tarenti tuendã, qui Metaponti erant, militibus, itaq; Metapontini extemplo metu, quo tenebantur, liberati ad Annibalem defecerunt. Hoc idem eadem ora maris & Thurini fecerunt, mouit eos non Tarentinoꝝ magis defectio, Metapontinorumq;, quibus indidem ex Achæia oriundi etiam cognatione iuncti erant, quam ira in Romanos, ꝑpter obſides nuper interfectos, eoꝝ amici cognatiq; literas ac nuntios ad Hannonem, Magonẽq;, qui in propinquo in Brutiis erant, miſerunt, ſi exercitum ad mœnia admouiſſent, ſe in poteſtatem eoꝝ urbem tradituros eſſe. M. Attinius Thurinis cum modico præſidio præerat, quem facile elici ad certamen temere ineundum rebantur poſſe, non tam militum, quos per paucos habebat, fiducia, quã iuuentutis Thurinæ, eam ex induſtria centuriauerat, armaueratq; ad tales caſus. Diuiſis copiis inter ſe duces Pœni quum agrum Thurinum ingreſſi eſſent, Hanno cum peditum agmine infeſtis ſignis ad urbem pergit, Mago cum equitatu tectus collibus ad tegendas inſidias ſubſiſtit oppoſitis. Attinius peditum tantum agmine per exploratores comperto copias in aciem educit, fraudis inteſtinæ, & hoſtium inſidiaꝝ ignarus. Pedeſtre prælium fuit inſigne, paucis in prima acie pugnantibus Romanis, Thurinis expectantibus magis, quam adiuuantibus euentum, & Carthaginienſium acies de induſtria pedem referebat, ut ad terga collis ab equite ſuo inſeſſi hoſtem incautum pertraheret. Quo ubi uentum eſt, coorti cũ clamore equites propere inconditam Thurinoꝝ turbam, nec ſatis fido animo, unde pugnabat, ſtantẽ extemplo in fugam auerterunt. Romani quanq̃ circunuentos hinc pedites, hinc equites urgebant, tamen aliquandiu pugnam traxere, poſtremo & ipſi terga uertunt, atq; ad urbem fugiunt. Ibi proditores conglobati, quum popularium agmen patentibus portis accepiſſent, ubi Romanos fuſos ad urbem ferri uiderunt, conclamant inſtare Pœnum, permiſtoſq; hoſtes urbem inuaſuros, ni propere portas claudãt ita excluſos Romanos præbuere hoſti ad cædem, Attinius tamen cum paucis receptus. Seditio inde pauliſper tenuit, quum alii urbem tuendam, inde alii cedẽdum fortunæ, & tradendam urbem uictoribus cenſerent, cæterum, ut plerunq;, fortuna & conſilia mala uicerunt, Attinio cum ſuis ad mare, ac

naues deducto,magis quia ipſi ob imperium in ſe mite ac iuſtum conſultum uolebant,quam reſpectu Romanoꝝ,Carthaginienſes in urbem accipiunt. COSS. a Beneuento in Campanum agrum legiones ducunt,non ad frumenta modo,quæ iam in hybernis erant,corrumpenda,ſed ad Capuam oppugnandam,nobilem ſe conſulatum tam opulentæ urbis excidio rati facturos,ſimul & ingens flagitium imperio dempturos,quod urbi tam propinquæ tertium annum impunita defectio eſſet. Cæteꝝ ne Beneuentum ſine præſidio eſſet,& ut ad ſubita belli,ſi Annibal,quod facturum haud dubitabant,ad opem ferendam ſociis Capuam ueniſſet,equites uim ſuſtinere poſſent,T. Gracchum ex Lucanis cum equitatu,ac leui armatura Beneuentum uenire iubent,legionibus ſtatiuiſq; ad obtinẽdas res in Lucanis aliquem præficeret,Graccho,priuſquam ex Lucanis moueret,ſacrificanti triſte prodigium factum eſt,ad exta ſacrificio perpetrato angues duo ex occulto allapſi edere iecur,cõſpectiq; ex oculis repente abierunt,id quum aruſpicum monitu ſacrificium inſtauraretur,atq; intentius exta reſeruata ſeruarent,iteꝝ,ac tertio ueniſſe tradunt,libatoq; iocinore intactos angues abiiſſe. Quum aruſpices ad imperatorem id pertinere ꝓdigium præmonuiſſent,& ab occultis cauendum hominibus,conſiliiſq;,nulla tamen prouidentia fatum imminens moueri potuit. Flauius Lucanus fuit,caput partis eius Lucanoꝝ,cuius pars ad Annibalem defeciſſet,qui cum Romanis ſtabat,& iam anno in magiſtratu erat,ab eiſdem illis creatus prætor,is,mutata repente uoluntate,locum gratiæ apud Pœnum quærens,neq; tranſire ipſe,neque trahere ad defectionem Lucanos ſatis habuit,niſi imperatoris,& eiuſdem hoſpitis proditi capite,ac ſanguine fœdus cum hoſtibus ſanxiſſet,ad Magonẽ,qui in Brutiis præerat,clam in colloquium uenit,fideq; ab eo accepta,ſi Romanum is imperatorem tradidiſſet,liberos cum ſuis legibus uenturos in amicitiam Lucanos,deducit Pœnum in locum pacis Gracchũ adducturus,Magonem ibi equites pediteſq; armare,& capere eas latebras,ubi ingentem numeꝝ occuleret,iubet. Loco ſatis inſpecto,atq; undiq; explorato dies cõpoſita rei gerendæ eſt. Flauius ad Romanum imperatorem uenit. Rem ſe,ait,magnam inchoaſſe,ad quam perficiendam ipſius Gracchi opera opus eſſet,omnium populoꝝ prætoribus,qui ad Pœnum in illo communi Italiæ motu defeciſſent,perſuaſiſſe,ut redirent in amicitiam Romanoꝝ,quando res quoq; Romana,quæ prope exitium clade Cannenſi ueniſſet,indies melior,atq; auctior fieret,Annibalis uis ſeneſceret,ac prope ad nihilum ueniſſet,ueteri delicto haud implacabiles fore Romanos,nullam unquam gentem magis exorabilẽ,promptioremq; ueniæ dandæ fuiſſe,quoties rebellioni etiam maioꝝ ignotum ſuoꝝ? Hæc ab ſe ait dicta,cæteꝝ ab ipſo Graccho eadem hæc audire malle eos,præſentiſq; contingere dextram,id pignus fidei ſecum ferre,locum ſe conſiliis edixiſſe a conſpectu amotum,haud procul a caſtris Romanis,ibi paucis uerbis tranſigi rem poſſe,ut omne nomen Lucanum in fide ac ſocietate Romana ſit. Gracchus fraudem & ſermoni,& rei abeſſe credens,ac ſimilitudine ueri captus,cum lictoribus,ac turma equitũ e caſtris profectus,duce hoſpite in inſidias præcipitatus,hoſtes ſubito exorti,& ne dubia eſſet proditio,Flauius his ſe adiungit. Tela undiq; in Gracchum,atq; equites coniiciuntur,Gracchus ex equo deſilit,idem cæteros facere iubet,hortaturq;,ut quod unum reliquum fortuna feceriṫ,id oſtenderent uirtute,reliquum autem quid eſſet,paucis a multitudine in ualle ſylua,montibuſq; ſepta circũuentis,præter mortem? id referre,utrum præſenti torpore pecoꝝ modo inulti trucidentur,an toto aĩo patiendo expectandoq; euentu in impetum atq; iram uerſo,agentes,audenteſq; perfuſi hoſtium cruore,inter expirantium inimicoꝝ cumulata armaq;,& corpora caderent,Lucanum proditorem ac trãſfugam omnes peterent. Qui eam uictimam præ ſe ad inferos miſiſſet,eum decus eximium,egregiumq; ſolatium ſuæ morti inuenturꝫ. Inter hæc dicta paludamento circum læuum brachium intorto (nã nec ſcuta quidem ſecum extulerãt) in hoſtes impetum fecit. Maior quam pro numero hoĩum editur pugna,iaculis maxime aperta corpora Romanoꝝ,& quum undiq; de altioribus locis in cauam uallẽ cõiectus eſſet,transfiguntur. Gracchum iam nudatum præſidio uiuum capere Pœni nituntur,cæteꝝ ille conſpicatus Lucanum hoſpitem inter hoſtes adeo infeſtus conſertos inuaſit,ut parci ei ſine multorum pernicie non poſſet,exanimẽ eum Mago extemplo ad Annibalẽ miſit,poniq; cum captis ſimul faſcibus ante tribunal imperatoris iuſſit. Hæc uera fama eſt. Gracchus in Lucanis ad campos,qui ueteres uocantur,periit. Sunt qui in agro Beneuentano prope Calorem fluuium oſtendant a caſtris cum lictoribus,ac tribus ſeruis lauandi cauſſa progreſſum,quum forte inter ſalicta innata ripis laterent hoſtes,nudum atq; inermem ſaxiſq;,quæ uoluit amnis,propugnantem,interfectum. Sunt qui aruſpicũ monitu quingentos paſſus a caſtris progreſſum,uti loco puro,ea,quæ ante dicta prodigia ſunt,procuraret,ab inſidentibus forte locum duabus turmis Numidaꝝ circumuentum ſcribant,adeo nec locus,nec ratio mortis in uiro tam claro & inſigni conſtat. Funeris quoq; Gracchi uaria fama eſt,alii in caſtris Romanis ſepultum a ſuis,alii ab Annibale,& ea uulgatior fama eſt,tradunt in ueſtibulo Punicoꝝ caſtroꝝ rogum extructum eſſe,armatum exercitum decurriſſe cum tripudiis Hiſpanoꝝ,motibuſq; armoꝝ,& corpoꝝ,ſuæ cuiq; genti aſſuetis,ipſo Annibale omni reꝝ uerborumq; honore exequias celebrante. Hæc tradunt,qui in Lucanis rei geſtæ authores ſunt. Si illis,qui ad Calorem fluuium interfectum memorant,credere uelis,capitis tantum Gracchi hoſtes potiti ſunt,eo delato ad Annibalẽ,miſ-

ſus ab

ſus ab eo confeſtim Carthalo,q in caſtra Romana ad Cn.Cornelium quæſtorē deferret,is funus imperatoris in caſtris celebrantibus cum exercitu Beneuentanis fecit. C O S S. agrum Campanum ingreſſi quum paſſim popularenť,eruptione oppidanoꝝ,& Magonis cum eqtatu territi,ac trepidi ad ſigna milites palantes paſſim reuocarunt,& uixdum inſtructa acie fuſi,ſupra mille & qngentos milites amiſerunt.Inde ingens ferocia ſuperbæ ſuopte ingenio creuit genti,multiſq; prælijs laceſſebant Romanos,ſed intentiores ad cauendum C O S S. una pugna fecerat incaute atq; inconſulte inita.Reſtituit tamen his animos,& illis minuit audaciam parua una res,ſed in bello nihil tam leue eſt,quod nō magnæ interdum rei momentum faciat.T.Quintio Criſpino Badius Campanus hoſpes erat, perfamiliari hoſpitio iunctus,creuerat conſuetudo,quod æger Romæ apud Criſpinum Badius ante defectionem Campanam liberaliter comiterq; curatus fuerat.Tum Badius progreſſus ante ſtationes,quæ pro porta ſtabant,euocari Criſpinū iuſſit,quod ubi eſt Criſpino nunciatū,ratus colloquium amicum ac familiare quæri,manente memoria ēt in diſſidio publicoꝝ fœdeꝝ priuati iuris,paulum a cæteris proceſſit.Poſteaq̄ in conſpectum uenere,Prouoco te,inqt,ad pugnam Criſpine Badius, cōſcendamus equos,ſummotiſq; alijs,uter bello melior ſit,decernamus.Ad ea Criſpinus,nec ſibi,nec illi,ait,hoſtes deeſſe,in qbus uirtutem oſtendant,ſe ab eo ēt ſi in acie occurrat,declinatuꝝ,ne hoſpitali cæde dextrā uiolet,conuerſuſq; abibat,eninuero ferocius tum Campanus increpare mollitiē,ignauiamq;,& ſe digna probra in inſontem iacere,hoſpitalē hoſtem appellans,ſimulantēq; parcere,cui ſciat parem ſe nō eſſe,ſi paꝝ publicis fœderibus ruptis dirempta ſimul & priuata iura eſſe putet,Badium Campanum T.Quintio Criſpino Romano,palam omnibus,duobus exercitibus audientibus,renuntiare hoſpitium,nihil ſibi cum eo conſociatum,nihil fœderatum hoſpiti cum hoſte,cuius patriam ac penates publicos priuatoſq; oppugnatum ueniſſet,ſi uir eſſet,congrederet.Diu cunctantem Criſpinum perpulere turmales,ne impune inſultare Campanū pateretur,itaq; tantum moratus,dum imperatores conſuleret,pmitterentne ſibi extra ordinem in,puocantem hoſtem pugnare, permiſſu eoꝝ arma cepit, equumq; conſcendit,& Badium noīe compellans ad pugnam euocauit.Nulla mora a Campano fctā eſt,infeſtis equis concurrere.Criſpinus ſupra ſcutum ſiniſtrum humeꝝ Badio haſta tranſfixit, ſuper quem delapſum cum uulnere ex equo deſiliit,ut pedes iacentem conficeret.Badius priuſq̄ opprimeretur,parma atq; equo relicto,ad ſuos aufugit.Criſpinus equum armaq; capta,& cruentā cuſpidem inſignis ſpolijs oſtentans cum magna laude & gratulatione militū ad C O S S. eſt deductus,laudatuſq; ibi magnifice,& donis donatus.Annibal ex agro Beneuentano caſtra ad Capuā quum mouiſſet,tertio poſt die,quam uenit,copias in aciem eduxit,haud quaq̄ dubius,quod Campanis abſente ſe paucos ante dies ſecunda fuiſſet pugna,quin multo minus ſe ſuumq; toties uictorem exercitū ſuſtinere Romani poſſent,cæteꝝ poſteaq̄ pugnari cœptum eſt,eqtum maxime incurſu,quum iaculis obruerentur,laborabat Romana acies,donec ſignū equitibus datum eſt,ut in hoſtē admitterent equos, itaq; equeſtre præliū erat,quum procul uiſus Sēpronianus exercitus,cui Cn.Cornelius quæſtor præerat, utriq; parti parem metum præbuit,ne hoſtes noui aduentarent.Velut excōpoſito utrinq; ſignum receptui datum,reductiq; in caſtra propæ æquo marte diſceſſerunt,plures tamen a Romanis primo incurſu equitum ceciderunt.Inde C O S S. ut auerterent Capua Annibalem,nocte,quæ ſecuta eſt, diuerſi,Fuluius in agrum Cumanum,Claudius in Lucanos abiit.Poſtero die quum uacua caſtra Romanoꝝ nuntiatum Annibali eſſet,& duobus agminibus diuerſos abiiſſe,incertus primo utrum ſequeretur,Appium inſtituit ſeq,ille circunducto hoſte,qua uoluit,alio itinere ad Capuam rediit. Annibali alia in iis locis bene gerendæ rei fortuna oblata eſt,M.Centenius,cui fuit cognomen Penula, inſignis inter primipili centuriones magnitudine & corporis,& animi,is perfunctus militia per P.Cornelium Sullam prætorem in ſenatum introductus petit a patribus,uti ſibi quinq; millia militum darentur,ſe peritum & hoſtis,& regionum breui operæ pretium factuꝝ,& quibus artibus ad id locoꝝ noſtri & duces,& exercitus capti forent,iis aduerſus inuentorem uſuꝝ.Id non promiſſum magis ſtolide, quā ſtolide creditum,tanq̄ eædem militares,& imperatoriæ artes eſſent,data pro qnq; octo millia militum,pars dimidia ciues,pars ſocii,& ipſe aliquantum uoluntarioꝝ itinere in agris conciuit, ac prope duplicato exercitu in Lucanos puenit,ubi Annibal nequiq̄ ſecutus Claudium ſubſtiterat. Haud dubia res eſt,qppe inter Annibalem ducē,& centurionem,exercituſq;,alteꝝ uincendo ueteranum,alterum nouum totū,& magna ex parte etiam tumultuariū,ac ſemiermem,ut conſpecta inter ſe agmina ſunt,& neutra pars detrectauit pugnā,extemplo inſtructæ acies,pugnatum tñ ut in nulla pari re duas amplius horas,concitata ēt,donec dux ſtetiſſet,Romana acie.Poſteaq̄ is non pro uetere fama ſolum,ſed ēt metu futuri dedecoris,ſi ſua temeritate contractæ cladi ſupereſſet,obiectans ſe hoſtiū telis decidit,fuſa extemplo eſt Romana acies,ſed adeo ne fugæ qdem iter patuit,oībus uiis ab equite īſeſſis,ut ex tanta multitudine uix decē euaſerint,cæteri paſſim alii alia peſte abſumpti ſunt. Capua a C O S S. iteꝝ ſumma ui obſideri cœpta eſt,quæq; in eam rem opus erant,comportabantur,parabāturq;.Caſilinum frumentum conuectum ad Vulturni oſtium,ubi nunc urbs eſt,caſtellum communitum,ante Fabius Maximus munierat,præſidiū impoſitum,ut & mare proximum,& flumē in po-

teſtate eſſent. In ea duo maritima caſtella frumentũ, quod ex Sardinia nuper miſſum erat, quodq; Minutius prætor ex Hetruria coemerat, ab Oſtia conuectũ eſt, ut exercitui per hyemem copia eſſet. Cæteꝝ ſuper eam cladem, quæ in Lucanis accepta erat, uolonũ quoq; exercitus, qui uiuo Graccho ſũma fide ſtipẽdia fecerat, uelut exauthoratus morte ducis ab ſignis diſceſſit. Annibal non Capuã neglectã, neq; in tanto diſcrimine deſertos uolebat ſocios, ſed ꝓſpero ex temeritate unius Romani ducis ſucceſſu in alterius ducis, exercituſq; opprimendi occaſionẽ imminebat. Cn. Fuluium prætorẽ Appuli legati nuntiabant, prio dum urbes quaſdam Appuloꝝ, quæ ad Annibalẽ deciuiſſent, oppugnaret, intentius rem egiſſe, poſtea nimio ſucceſſu & ipſum, & milites præda impletos in tantã licentiam, ſecordiamq; effuſos, ut nulla diſciplina militiæ eẽt. Annibal quum ſæpe alias, tũ paucis diebus ante expertus, q̃lis ſub inſcio duce exercitus eſſet, in Appuliã caſtra mouit. Circa Herdoniam Romanæ legiones, & ꝓtor Fuluius erant, quo ubi allatũ eſt hoſtes aduentare, ꝓpe eſt factum, ut iniuſſu prætoris ſignis cõuulſis in aciẽ exirent, nec res ulla magis tenuit, quã ſpes haud dubia ſuo id arbitrio, ubi uellẽt, acturos. Nocte inſequenti Annibal quũ tumultuatum in caſtris, & pleroſq; ferociter, ſignum ut daret, inſtitiſſe duci, ad arma uocãreis ſciret, haud dubius ꝓſperæ pugnæ occaſionẽ dari, tria millia expeditoꝝ militũ in uillis circa uepribuſq; & Syluis diſponit, q ſigno dato ſimul oẽs e latebris exilirent, & Magonem, ac duo ferme millia eqtum, qua fugam inclinaturã credebat, omnia itinera inſidere iubet. His nocte præparatis prima luce in aciem copias educit, nec Fuluius eſt cunctatus, non tam ſua ulla ſpe, quam militum ĩpetu fortuito tractus, itaq; eadẽ temeritate qua proceſſum in aciem eſt, inſtruitur ipſa acies ad libidinem militũ forte percurrentium, conſiſtentiũq;, quo loco ipſorum tuliſſet animus, deinde per libidinem, aut metum deſerentiũ locum. Prima legio, & ſiniſtra ala primo inſtructæ, & in longitudinẽ protectæ acies, clamantibus tribunis nihil introrſus uirium, ac roboris eſſe, & quacunq; impetum feciſſent, hoſtes perrupturos. Nihil, quod ſalutare eſſet, non modo ad animum, ſed ne ad aures quidem admittebant, & Annibal quidem haudquaquam ſimili exercitu, neq; ita extructo aderat, ergo ne clamorem quidem atq; impetum Romani ſuſtinuere. Dux ſtultiria & temeritate Centenio par, animo nequaquam comparandus, ubi rem inclinatam, ac trepidantes ſuos uidit, equo arrepto, cum ducentis fermæ equitibus effugit, cætera a fronte pulſa, a tergo atq; alis circunuẽta acies, eo uſq; cæſa, ut ex duodeuiginti millibus hominum duo millia, haud amplius, euaſerint, caſtris hoſtes potiti ſunt. Hæ clades alia ſuper aliam Romã quum eſſent nuntiatæ, ingens quidẽ & luctus, & pauor ciuitatem cepit, ſed tamen, quia C O S S. ubi ſumma rerum eſſet, ad id locorum proſpere gererent, minus his cladibus cõmouebantur, legatos ad C O S S. mittunt C. lectoriũ, M. Metilium, qui nuntiarent, ut reliquias duorum exercituum cum cura colligerẽt, darentq; operam, ne per metum, ac deſperationem hoſti ſe dederent, id quod poſt Cannenſem accidiſſet cladem, & ut deſertores de exercitu uolonum conquirerent. Idem negotii P. Cornelio datum, cui & delectus mandatus erat, iſq; per fora conciliabulaq; edixit, ut conquiſitio uolonum fieret, iique ad ſigna reducerentur, hæc omnia intentiſſima cura acta. Ap. Claudius C O S. D. Iunio ad oſtium Vulturni, M. Aurelio Cotta Puteolis præpoſito, qui, ut quæque naues ex Hetruria ac Sardinia acceſſiſſent, extemplo in caſtra mitterent frumentum, ipſe ad Capuam regreſſus Q. Fuluium collegam inuenit in Caſilino omnia importantem, molientemq; ad oppugnãdam Capuam. Tum ambo C O S S. circunſederunt urbem, & Claudium Neronẽ prætorem a Sueſſula ex Claudianis caſtris exciuerunt, is quoq;, modico ibi præſidio ad tenendum locum relicto, cæteris cum omnibus copiis ad Capuam deſcendit, ita tria prætoria circa Capuam erecta, tres exercitus diuerſis partibus opus aggreſſi, foſſa ualloque circundare urbem parant, & caſtella excitant modicis interuallis, multiſque locis ſimul cum prohibentibus opera Campanis eo euentu pugnant, ut poſtremo portis, muroque ſe contineret Campanus, prius tamen, quam hæc continuarentur opera, legati ad Annibalem miſſi, qui quererentur deſertam ab eo Capuam, ac prope redditam Romanis, obteſtarenturque, ut tunc ſaltem opem non circunſeſſis modo, ſed etiam circunuallatis ferret. C O S S. literæ a P. Cornelio prætore miſſæ, ut priuſquam clauderent Capuam operibus, poteſtatem Campanis facerent, ut qui eorum uellent, exirent ab Capua, ſuaſque res ſecum auferrẽt, liberos fore, ſuaque omnia habituros, qui ante Idus Martias exiſſent, poſt eam diem quique exiſſent, quique ibi manſiſſent, hoſtium futuros numero. Ea pronuntiata Campanis, atque ita ſpreta, ut ultro minarentur, dicerentque contumelias. Annibal ab Herdonia Tarentum duxerat legiones ſpe, aut ui, aut dolo arcis Tarentinæ potiundæ, quod ubi parum proceſſit, ad Brunduſium flexit iter, prodi id oppidum ratus, ibi quoque quum fruſtra tereretur tempus, legati Campani ad eum uenerunt querentes ſimul, orantesque, quibus Annibal magnifice reſpondit, & antea ſoluiſſe obſidionem, & nunc aduentum ſuum C O S S. non laturos. Cum hac ſpe dimiſſi legati, uix regredi Capuam, iam duplici foſſa, ualloque cinctam, potuerunt. Quum maxime Capua circunuallaretur, Syracuſarum quoque oppugnatio ad finẽ uenit, præterquam ui, ac uirtute ducis, exercituſque inteſtina etiam proditione adiuta, nanque Marcellus initio ueris incertus utrum Agrigentum ad Himilconem, & Hippocratem uerteret bellum, an obſidione Syracuſas premeret, quanquam nec ui capi uidebat poſſe inexpugnabilem terreſtri ac

maritimo

maritimo ſitu urbem, nec fame, quam prope liberi ab Carthagine commeatus alerent, tamen ne quid inexpertum relinqueret, tranſfugas Syracuſanos (erãt autem apud Romanos aliqui nobiliſſimi uiri, inter defectionem ab Romanis, quia ab nouis conſiliis abhorrebant, pulſi) colloquiis ſuæ partis tentare animos hoium iuſſit, & fidẽ dare, ſi traditæ forent Syracuſæ, liberos eos, ac ſuis legibus uicturos eſſe. Non erat colloquii copia, quia multorũ animi ſuſpecti oium curam, oculoſq; conuerterant, ne quid falleret tale admiſſum. Seruus unus exulum pro tranſfuga intromiſſus in urbem, conuentis paucis, initium colloquendi de tali re fecit, deinde in piſcatoria quadam naui tectibus operti, circũuectiq; ita ad caſtra Romana, collocutiq; cum tranſfugis, & idem ſæpius eodem modo alii atq; alii, poſtremo ad octoginta facti, & quum iam cõpoſita omnia ad ꝓditionem eſſent, indicio delato ad Epicidem per Attalum quendam indignantem ſibi rem creditam non eſſe, necati oẽs & cruciati ſunt. Alia ſubinde ſpes, poſteaq; hæc uana euaſerat, excepit. Damaſippus qdã Lacedæmonius miſſus ab Syracuſis ad Philippum regem captus ab Romanis nauibus erat, huius utiq; redimendi & Epicidi cura erat ingens, nec abnuit Marcellus, iam tum Aetolorũ, cuius gentis ſocii Lacedæmonii erant, amicitiam affectantibus Romanis. Ad colloquium de redẽptione eius miſſis, medius maxime atq; utriſq; opportunus locus ad portus Trogilorũ propter turrim, quam uocant Galeagram, eſt uiſus, quo quum ſæpius cõmearent, unus ex Romanis ex ꝓpinquo murum contẽplatus, numerando lapides, æſtimandoq; ipſe ſecũ, qui in fronte paterent, ſimul altitudinem muri, quãtum proxime coniectura poterat, permenſus, humilioremq; aliquanto priſtina opinione ſua, & cæterorũ omnium ratus eſſe, & uel mediocribus ſcalis ſuperabilem, ad Marcellum rem defert. Haud ſpernenda res uiſa, ſed quum adiri locus, qui ob idipſũ intentius cuſtodiebat, non poſſet, occaſio quærebatur, quam obtulit tranſfuga, nuntians diem feſtum Dianæ per triduũ agi, & quia alia in obſidione deſint, uino largius epulas celebrari, & ab Epicide præbito uniuerſæ plebi, & per tribus ab principibus diuiſo. Id ubi accepit Marcellus, cum paucis tribunorum militum collocutus, electiſq; per eos ad rem tantam agẽdam, audendamq; idoneis centurionibus militibuſq;, & ſcalis in occulto comparatis, cæteris ſignum dari iubet, ut mature corpora curarẽt, quietiq; darent, nocte in expeditionẽ eundum eſſe. Inde ubi id tẽporis uiſum, quo die epulatis iam, uinoq; ſatiatis principium ſomni eſſet, ſigni unius milites ferre ſcalas iuſſit, & ad mille ferme milites armati tenui agmine per ſilẽtium eo deducti. Vbi ſine ſtrepitu, ac tumultu primi euaſerunt in murũ, ſecuti ordine alii, quum priorũ audacia dubiis etiam animũ faceret, iam mille armatorũ cœperãt partem, quum cæteræ admotæ, pluribuſq; ſcalis in murum euadebant, ſigno ab Hexapylo dato, quo per ingẽtem ſolitudinem erat ꝑuentum, quia magna pars in turribus epulati, aut ſopiti uino erant, aut ſemigraues potabant, paucos tamen eorũ cõprehenſos in cubilibus interfecerunt. Prope Hexapylon eſt portula, ea magna ui refringi cœpta, & e muro excõpoſito tuba datum ſignum erat, & iam undiq; nõ furtim, ſed ui aperte gerebatur res, quippe ad Epipolas, frequẽtem cuſtodiis locum, ꝑuentum erat, terrendiq; magis hoſtes erãt, quam fallendi, ſicut territi ſunt, nam ſimul ac tubarũ eſt auditus cantus, clamorq; tenẽtium muros, partemq; urbis, omnia teneri cuſtodes rati, alii per murum fugere, alii ſalire de muro, præcipitariq; turba pauentium, magna pars tamen ignara tanti mali erat, & grauatis oĩbus ſomno uinoq;, & in uaſtæ magnitudinis urbe partium ſenſu non ſatis pertẽdente in omnia. Sub luce, Hexapylo effracto, Marcellus oĩbus copiis urbem ingreſſus excitauit, conuertitq; omnes ad arma capienda, opẽq;, ſiquam poſſent, iam captæ prope urbi ferẽdam. Epicides ab inſula, quam ipſi Naſon uocant, citato ꝓfectus agmine haud dubius quin paucos per negligẽtiam cuſtodum tranſgreſſos murum expulſurus foret, occurrẽtibus pauidis, tumultũ augere eos dictitans, & maiora ac terribiliora afferre, poſteaq; conſpexit omnia certa, Epipolas armis completas, laceſſito tantum hoſte paucis miſſilibus, retro in Acradinam agmen conuertit, non tam uim multitudinẽ q; hoſtium metuens, quam ne qua inteſtina fraus per occaſionẽ orietur, clauſaſq; inter tumultum Acradinæ, atq; inſulæ inueniret portas. Marcellus, ut mœnia ingreſſus ex ſuperioribus locis, urbem ferme oĩum illa tempeſtate pulcherrimã, ſubiectam oculis uidit, illachrymaſſe partim gaudio dicitur tantæ perpetratæ rei, partim uetuſta gloria urbis. Athenienſium claſſes demerſæ, & duo ingentes exercitus cũ duobus clariſſimis ducibus deleti occurrebant, & tot bella cum Carthaginienſibus tanto cum diſcrimine geſta, tot ac tam opulẽti tyranni, regeſq;, præter cæteros Hiero, tum recentiſſimæ memoriæ rex, tum ante omnia, quæ uirtus ei fortunaq; ſua dederat, beneficiis in Po. Romanũ inſignis. Ea quum uniuerſa occurrerent animo, ſubiretq; cogitatio, iam illa momento horæ arſura omnia, & ad cineres reditura, priuſquam ſigna Acradinæ admoueret, præmittit Syracuſanos, qui inter præſidia Romana, ut ante dictum eſt, fuerant, ut alloquio leni perlicerent hoſtes ad dedendam urbem. Tenebant Acradinæ portas, muroſq; tranſfugæ maxime, quibus nulla erat per conditiones ueniæ ſpes, ii nec adire muros, nec alloqui quenquam paſſi, itaq; Marcellus poſteaquam inceptum irritum fuit, ad Euryalum ſigna referri iuſſit, tumulus eſt in extrema parte urbis uerſus a mari, uiæq; imminens ferenti in agros, mediterraneæq; inſulæ percommodus ad commeatus excipiendos. Præerat huic arci Philodemus Argiuus ab Epicide impoſitus, ad quem miſſus a Marcello Soſis, unus ex interfectoribus tyranni, quum, longo ſermone habito,

dilatus per fruſtrationem eſſet,retulit Marcello tpſ eum ad deliberandum ſumpſiſſe , quum is diem de die differret,dum Hippocrates atq; Himilco admouerent caſtra legioneſq;,haud dubius,ſi in arcé accepiſſet eos,delere Romanum exercitum íclusum muris poſſe.Marcellus ut Euryalum neq; tradi, neq; capi uidit poſſe,inter Neapolin & Thicam(nomina partium urbis,& inſtar urbium ſunt)poſuit caſtra,timens ne ſi frequétia intraſſet loca,contineri a diſcurſu miles auidus prædæ non poſſet.Legati eo ab Thica,& Neapoli cum infulis & uelamétis uenerunt,precantes ut a cædibus & ab incendiis parceretur.De quoꝝ precibus quam poſtulatis magis cõſilio habito,Marcellus ex oíum ſententia militibus edixit,nequis liberum corpus uiolaret,cætera prædæ futura , caſtraq; pro muro tectis parietum ſepta Portis regione plateaꝝ parentibus ſtationes,præſidiaq; diſpoſuit,nequis in diſcurſu militũ impetus in caſtra fieri poſſet,inde,ſigno dato,milites diſcurrere,refractiſq; foribus,quum oía terrore ac tumultu ſtreperent,a cædibus tamé temperatum eſt.Rapinis nullus ante modus fuit,quam oía diuturna felicitate cumulata bona egeſſere.Inter hæc & Philodemus,quum ſpes auxilii nulla eſſet,fide accepta,ut inuiolatus ad Epicidem rediret,reducto præſidio tradidit tumulum Romanis.Auerſis omnibus ad tumulum ex parte captæ urbis,Bomilcar noctem eam nactus,qua ꝓpter uim tépeſtatis ſtare ad anchoram in ſalo Romana claſſis non poſſet,cum trigintaquinq; nauibus e portu Syracuſano profectus,libero mari uela in altum dedit,quinq; & quinquaginta nauibus Epicidæ,& Syracuſis relictis, edoctiſq; Carthaginienſibus,in quanto res Syracuſana diſcrimine eſſet,cũ C.nauibus poſt paucos dies redit,multis,ut fama eſt,donis ex Hieronis gaza ab Epicide donatus.Marcellus,Euryalo recepto,ꝓſidioq; addito,una cura erat liber,nequa a tergo uis hoſtium in arcé accepta incluſos,impeditoſq; mœnibus ſuos turbaret,Acradinam ĩde ternis caſtris per idonea diſpoſitis loca,ſpe ad inopiam omnium reꝝ incluſos redacturum ſe,circũſedit.Quum per aliquot dies quietæ ſtationes utrinq; fuiſſent,repéte aduentus Hippocratis & Himilconis,ut ultro undiq; oppugnarentur Romani,fecit,nam & Hippocrates caſtris ad magnum portum cõmunitis,ſignoq; iis dato,qui Acradinam tenebant,caſtra uetera Romanoꝝ adortus eſt,quibus Criſpinus præerat.Et Epicides eruptionem in ſtationes Marcelli fecit, & claſſis Punica littori,quod inter urbé & caſtra Romana erat , appulſa eſt,nequid præſidii Criſpino ſubmitti a Marcello poſſet,tumultũ tamen maiorem hoſtes præbuerunt,quã certamen,nam & Criſpinus Hippocratem non repulit tm̃ a munimentis,ſed inſecutus etiam eſt trepide fugientem,& Epicidem Marcellus cõpulit in urbem,ſatiſq; iam etiam in poſteꝝ uidebatur prouiſum,nequid ab repétinis eoꝝ incurſionibus periculi foret.Acceſſit & peſtiléntia,cõmune malum,quod facile utrorũq; animos auerteret a belli conſiliis,nam tempore autumni,& locis natura grauibus(multo tamé magis extra urbem,quam in urbe)intoleranda uis æſtus,per utraq; caſtra omniũ ferme corpora mouit,& primo temporis ac loci uitio & ægri erant,& moriebantur,poſtea curatio ipſa & contactus ægroꝝ uulgabat morbos,ut aut neglecti deſertiq;,qui incidiſſent,morerentur,aut aſſidenteis curanteiſq; eadé uis morbi repletos ſecum traheret,quotidianaq; funera,& mors ob oíum oculos eſſet,& undiq; dies nocteſq; ploratus audirentur.Poſtremo ita aſſuetudine mali efferauerant animos,ut non modo non lachrymis,iuſtoq; comploratu ꝓſequerentur mortuos,ſed ne efferrent qdem,aut ſepelirent,iacerentq; ſtrata exanimata corpora in conſpectu ſimilem quoq; mortem expectantium , mortuiq; ægros,ægri ualidos tum metu,tum tabe,ac peſtifero odore corpoꝝ conficerent,& ut ferro potius morerent,quidam inuadebant ſoli hoſtium ſtationes Multo tamé maior uis peſtis Pœnoꝝ caſtra,quam Romana, diu circũſedendo Syracuſas cæde,aquiſq; affecerat magis.Ex hoſtium exercitu Siculi ut primum uidere ex grauitate loci uulgari morbos,in ſuas quiſq; ꝓpinquas urbes dilapſi ſunt,at Carthaginienſes,quibus nuſq̃ receptus erat,cum ipſis ducibus Hippocrate,atq; Himilcone ad ĩternicionem oés periérũt. Marcellus,ut tanta uis ingruebat mali,adduxerat in urbem ſuos,infirmaq; corpora , tecta & umbræ recreauerant,multi tamen ex Romano exercitu eadem peſte abſumpti ſunt. Deleto terreſtri Punico exercitu,Siculi,qui Hippocratis milites fuerant,haud in magna oppida,cæteꝝ & ſitu & munimentis tuta tria millia alteꝝ ab Syracuſis,alteꝝ quindecim ab Oſtio,& cõmeatus a ciuitatibus ſuis comportabant,& auxilia accerſebãt.Interea Bomilcar iteꝝ cum claſſe profectus Carthaginem ita fortuna expoſita ſocioꝝ,ut ſpem faceret,non ipſis modo ſalutarem opem ferri poſſe,ſed Romanos quoq; in capta quodãmodo urbe capi,perpulit ut onerarias naues quã plurimas omni copia reꝝ ſecum onuſtas mitterent,claſſemq; ſuam augerent.Igitur centum triginta nauibus longis,& ſeptuaginta onerariis profectus a Carthagine ſatis proſperos euentus ad traiiciendum in Siciliam habuit,ſed iidem uenti ſuperare eum Pachynum ꝓhibebant.Bomilcaris aduentus fama primo,deinde præter ſpem mora,quũ gaudium & metum inuicem Romanis,Syracuſaniſq; præbuiſſet,Epicides metuens,ne ſi pergerét iidem, qui tum tenebant,ab ortu ſolis flare per dies plures uenti,claſſis Punica Africã repeteret,tradita Acradina mercénarioꝝ militum ducibus,ad Bomilcarem nauigat,claſſem in ſtatione uerſam in Africam habentem , atq; timentem nauale prælium,non tam quod impar uiribus,aut numero nauium eſſet (quippe etiam plures habebat)quam quod uenti aptiores Romanæ,quam ſuæ claſſi flarent,perpulit tandem,ut fortunam naualis certaminis experiri uellet . Et Marcellus,quum Siculum exercitum ex

tota inſula conciri uideret,& cũ ingenti cõmeatu claſſem Punicam aduentarẽ,ne ſimul terra, mariq; incluſus urbe hoſtium urgeretur,quanq̃ impar numero nauium erat,prohibere aditu Syracuſaꝝ Bomilcarem conſtituit.Duæ claſſes infeſtæ circa ꝓmontorium Pachynum ſtabant,ubi primum tranquillitas maris in altum euexiſſet,concurſuræ,itaq; cadente iam euro,qui per dies aliquot ſæuierat,prior Bomilcar mouit,cuius prima claſſis petere altum uiſa eſt,quo facilius ſuperaret promontorium.Cæterum poſteaq̃ tendere ad ſe Romanas naues uidit,incertum qua ſubita territus re, Bomilcar uela in altum dedit,miſſiſq; nuntiis Heracleam,qui onerarias naues retro in Africam repetere iuberent,ipſe Siciliam prætervectus,Tarẽtum petit.Epicides tanta repente deſtitutus ſpe,ne in obſidionem magna ex parte capta urbe rediret,Agrigentum nauigat,expectaturus magis euẽtum,quam inde quicquam moturus.Quæ ubi in caſtra Siculoꝝ ſunt nuntiata,Epicidem Syracuſis exceſſiſſe, a Carthaginiẽſibus relictam inſulam,& prope iteꝝ Romanis traditam,legatos de conditionibus dedendæ urbis,explorata prius per colloquia uoluntate eoꝝ,qui obſidebantur,ad Marcellum mittunt.Quum haud diſcreparet, quinquæ ubiq; regum fuiſſent,Romanoꝝ eſſent, Siculis cætera cum libertate,ac legibus ſuis ſeruarentur,euocatis ad colloquium ĩis,quibus ab Epicide credita res erat,miſſos ſe ſimul ad Marcellum,ſimul ab eo ad exercitum Siculoꝝ aiunt,nt una oĩum,qui obſiderentur,quiq; extra obſidionem eſſent,fortuna eſſet,neue alteri proprie ſibi paciſcerentur quicq̃.Recepti deinde ab iis,ut neceſſarios hoſpiteſq; alloquerentur,expoſitis,quæ pacta iam cum Marcello haberent,oblata ſpe ſalutis perpulere eos,ut ſecum præfectos Epicidis Polycletum,& Philiſtionem,& Epicidem,cui Sydon cognomentũ eſt,aggrederent.Interfectis iis,& multitudine ad cõcionem aduocata,& inopiam,qua ipſi inter ſe fremere occulte ſoliti erant,conqueſti,& quanq̃ tot mala urgerent,negarẽt fortunam accuſandam eſſe,quod in ipſoꝝ eſſet poteſtate,quãdiu ea paterent,Romanis cauſſam oppugnandi Syracuſas fuiſſe caritatem Syracuſanoꝝ,nõ odium,nam ut occupatas res ab ſatellitibus Annibalis,deinde Hieronymi,Hippocrate atq; Epicide,audierint,tum bellum mouiſſe,& obſidere urbem cœpiſſe,ut crudeles tyrãnos eius,non ut ipſam urbem expugnarent,Hippocrate uero interempto,Epicide intercluſo ab Syracuſis,& præfectis eius occiſis,Carthaginiẽſibus omni poſſeſſione Siciliæ,terra mariq; pulſis,quam ſupereſſe cauſſam Romanis,cur non perinde ac ſi Hiero ipſe uiueret,unicus Romanæ amicitiæ cultor,ſic incolumes Syracuſas eſſe uelint?itaq; nec urbi nec hominibus aliud periculi,quã ab ſemetipſis eſſe,ſi occaſionem reconciliandi ſe Romanis non ꝓtermiſiſſent,eam autem,qualis illo momento horæ ſit nullam deinde fore,ſi ſimul libertas ab impotẽtibus tyrãnis apparuiſſet.Omniũ ingenti aſſenſu oratio audita eſt,prætores tamen prius creari,quam legatos nominari placuit. Ex ipſoꝝ deinde prætoꝝ numero miſſi oratores ad Marcellum,quoꝝ princeps.Neq; primo,inquit,Syracuſani a uobis defecimus,ſed Hieronymus,nequaq̃ tam in uos impius,quam in nos,nec poſtea pacem tyrãni cæde cõpoſitam Syracuſanus quiſq̃,ſed ſatellites regii Hippocrates atq; Epicides,oppreſſis nobis,hinc metu, hinc fraude turbauerunt, nec quiſq̃ dicere poteſt,aliquando nobis libertatis tempus fuiſſe,quod pacis uobiſcum non fuerit.Nunc certe cæde eoꝝ,qui oppreſſas tenebant Syracuſas,quum primum arbitrii noſtri eſſe cœpimus,extemplo uenimus ad tradenda arma,ad dedendos nos,urbẽ,mœnia,nullam recuſandam fortunã,quæ impoſita a uobis fuerit.Gloriam captæ nobiliſſimæ pulcherrimæq; urbis Græcarum dii tibi dederunt Marcelle,quicquid unq̃ terra mariq; memorandum geſſimus, id tui triumphi titulo accedit.Famæne credi malis,quanta urbs abs te capta ſit,quam poſteris quoq; eam ſpectaculo eſſe,quo quiſq; terra,quiſq; mari uenerit,nunc noſtra de Athenienſibus,Carthaginienſibuſq; trophæa,nunc tua de nobis oſtendat,incolumeſq; Syracuſas familiæ ueſtræ ſub clientela nominis Marcelloꝝ,tutelaq; habendas tradas,ne plus apud uos Hieronymi, quam Hieronis memoria momenti faciat,diutius ille multo amicus fuit,quã hic hoſtis,& illius etiam benefacta præſenſiſtis,huius amentia ad perniciem ipſius tantum ualuit.Omnia & impetrabilia & tuta erant apud Romanos, inter ipſos plus periculi,ac belli erat,nãq; tranſfugæ tradi ſe Romanis rati,mercennarioꝝ quoq; auxilia militum in eundem compulere metum,arreptiſq; armis prætores primum obtruncant,inde ad cædem Syracuſanoꝝ diſcurrunt,quoſq; ſors obtulit,irati interfecerũt,atq; omnia,quæ in promptu erant,diripuere,tum,ne ſine ducibus eẽnt,ſex præfectos creauere,ut trini Acradinæ,ac trini Naſo præeſſent. Sedato tandem tumultu exequentibus ſciſcitando mercennariis,quæ acta cum Romanis eſſent,dilucere id,quod erat,cœpit,aliam ſuam ac tranſfugarum cauſſam eſſe.In tempore legati ab Marcello redierunt,falſa eos ſuſpicione incitatos memorantes,nec cauſſam expetendæ pœnæ eorum ullam Romanis eſſe.Erat ex tribus Acradinæ præfectis Hiſpanus,Mericus nomine,ad eum inter comites legatorum de induſtria unus ex Hiſpanoꝝ auxiliaribus eſt miſſus,qui ſine arbitris Mericũ nactus, primũ quo in ſtatu reliquiſſet Hiſpaniam(& nuper inde uenerat)exponit,oĩa Romanis ibi optineri armis, poſſe eum,ſi operæ pretium faciat,principem popularium eſſe,ſeu militare cum Romanis,ſeu in patriam reuerti libeat.Contra,ſi malle obſideri pergat,quam ſpem eſſe terra,mariq; clauſo? Motus his Mericus quum legatos ad Marcellum mitti placuiſſet,fratrem inter eos miſit,qui per eundem illum Hiſpanum ſecreto ab aliis ad Marcellũ deductus,quũ fidẽ accepiſſet,cõpoſuiſſetq; agẽdæ rei ordinẽ,

Acradinam redit, tum Mericus, ut a ſuſpicione proditionis auerteret omnium animos, negat ſibi placere legatos cōmeare ultro citroq;, neq; recipiendum quenq̄, neq; mittendum, & quo intētius cuſtodiæ ſeruent, opportuna loca diuidenda præfectis eſſe, ut ſuæ quiſq; partis tutandæ reus ſit. Oēs aſſenſi ſunt partibus diuidendis, ipſi regio euenit ab Arethuſa fonte uſq; ad oſtium magni portus, id ut ſcirent Romani, fecit, itaq; Marcellus nocte nauim onerariam cum armatis remulco quadriremis trahi ad Acradinam iuſſit, exponiq; milites regione portæ, quæ ꝓpe fontem Arethuſam eſt. Hoc quū quarta uigilia factum eſſet, expoſitoſq; milites porta, ut cōuenerat, recepiſſet Mericus, luce prima Marcellus oībus copiis mœnia Acradinæ aggredit᷑, ita ut non eos ſolum, qui Acradinam tenebant, in ſe conuerteret, ſed ab Naſo etiam agmina armatoꝝ concurrerent, relictis ſtationibus ſuis, ad uim & impetum Romanoꝝ arcēdum. In hoc tumultu actuariæ naues inſtructæ iam ante, circūuectæq; ad Naſum armatos exponūt, qui improuiſo adorti ſemiplenas ſtationes, & adapertas fores portæ, qua paulo ante excurrerāt armati, haud magno certamine Naſum cœpere deſertam trepidatione & fuga cuſtodū, neq; ullis præſidii minus, aut ꝑtinaciæ ad manēdum, quam tranſfugis fuit, quia, ne ſuis qdem ſatis credentes ſe, medio certamine effugere. Marcellus, ut captam eſſe Naſum didicit, & Acradinæ regionem unam teneri, Mericumq; præſidio ſuis adiunctum, receptui cecinit, ne regiæ opes, quaꝝ fama maior, quam res erat, diriperent᷑. Suppreſſo impetu militum, & iis, qui in Acradina erāt, tranſfugis, ſpatium locuſq; fugæ datus eſt. Syracuſani tandem liberi metu, portis Acradinæ apertis, oratores ad Marcellū mittunt, nihil petentes aliud, quam incolumitatem ſibi, liberiſq; ſuis. Marcellus concilio aduocato, & adhibitis etiam Syracuſanis, qui per ſeditiones pulſi ab domo intra ꝑſidia Romana erant, ꝛn̄dit non plura per annos quinquaginta benefacta Hieronis, quam paucis his annis maleficia eoꝝ, qui Syracuſas tenuerint, erga Po. Romanum eſſe, ſed pleraq; eoꝝ quo debuerint, recidiſſe, fœderūq; ruptoꝝ ipſos ab ſe grauiores multo, quam Po. Romanus uoluerit, pœnas exegiſſe. Se qdem tertium annum circūſediſſe Syracuſas non ne populus reſeruatam ciuitatē haberet, ſed ne tranſfugaꝝ duces captam & oppreſſam tenerent. Quid potuerint Syracuſani facere, exemplo uel eos Syracuſanoꝝ eſſe, qui itra Romana præſidia fuerint, uel Hiſpanum ducē Mericum, qui ꝑſidium tradiderit, uel ipſoꝝ Syracuſanorum poſtremo ſerum qdem, ſed forte conſilium. Oīum ſibi laboꝝ periculorūq; circa mœnia Syracuſana terra, mariq; tandiu exhauſtoꝝ nequaq̄ tantum fructum eſſe, quam capere Syracuſas potuiſſe. Inde quæſtor cum præſidio ad Naſum ad accipiendam pecuniā regiam, cuſtodiendāq; miſſus, diripiendaq; urbs militi data eſt. Cuſtodibus diuiſis per domos eoꝝ, qui intra præſidia Romana fuerunt, quū multa iræ, multa inuidiæ, auaritiæq; fœda exēpla ederentur, Archimedem memoriæ ꝓditum eſt, in tanto tumultu (quātum capta urbs in diſcurſu diripientium militum ciere poterat) intētum formis, quas in puluere reſcripſerat, ab ignaro milite, quis eſſet īterfectum. Aegre id Marcellū tuliſſe, ſepulturæq; curam habitā, & ꝓpinquis etiam inquiſitis, honori præſidioq; nomen eius, ac memoriam fuiſſe. Hoc maxime modo Syracuſæ captæ, in qbus prædæ tantum fuit, quātum uix capta Carthagine tum fuiſſet, cum qua uiribus æquis certabat᷑. Paucis ante diebus, quam Syracuſæ caperent᷑, T. Octacilius cū quinqueremibus octoginta Vticam ab Lilybæo trāſmiſit, & quum ante lucē portum intraſſet, onerarias frumēto onuſtas cœpit, egreſſuſq; in terram depopulatus eſt aliquātum agri circa Vticā, prædāq; oīs generis retro ad naues egit, Lilybæum tertio die, quam ꝓfectus inde erat, cum C. triginta onerariis nauibus frumēto prædaq; onuſtis rediit, idq; frumētum extēplo Syracuſas miſit, quod ni tam in tpe ſubueniſſet, uictoribus uictiſq; pariter pernicioſa fames inſtabat. Eadē æſtate in Hiſpania quū ferme biennio nihil admodū memorabile factū eſſet, conſiliiſq; magis, quam armis bellum gereret᷑, Romani imꝑatores egreſſi hybernis copias cōiunxerunt, ibi cōſilium dicit᷑ aduocatum, oēſq; in unū congruere ſentētiæ, quādo ad id locoꝝ id modo actum eſſet, ut Aſdrubalē tendētem in Italiam retinerēt tempus eſſe id iam agi, ut bellum in Hiſpania finiret᷑, & ſatis ad id uirium credebāt acceſſiſſe, triginta millia Celtiberoꝝ ea hyeme ad arma excitata. Tres exercitus erāt, Aſdrubal Giſgonis filius, & Mago coniunctis caſtris, quinq; ferme dieꝝ iter ab Romanis aberāt. Propior erat Amilcaris filius Aſdrubal, uetus in Hiſpania imꝑator, ad urbē nomine Anitorgin exercitū habebat, eum uolebāt prius opprimi duces Romani, & ſpes erat ſatis ſuperq; ad id uirium eſſe, illa reſtabat cura, ne fuſo eo ꝑculſi alter Aſdrubal & Mago in auios ſaltus, monteſq; recipientes ſeſe bellum extraherēt. Optimum igit᷑ rati, diuiſis bifariam copiis, totius ſimul Hiſpaniæ amplecti bellum, id inter ſe ita diuiſerunt; ut P. Cornelius duas partes exercitus Romanoꝝ, ſociorūq; aduerſus Magonem duceret atq; Aſdrubalem, Cn. Cornelius cum tertia parte ueteris exercitus, Celtiberis adiunctis, cum Aſdrubale Barchino bellum gereret. Vna profecti ambo duces, exercituſq;, Celtiberis prægredientibus, ad urbem Anitorgin, in conſpectu hoſtium, dirimente amne, ponunt caſtra, ibi Cn. Cornelius Scipio, cum quibus ante dictum eſt copiis ſubſtitit, & P. Scipio profectus ad deſtinatam belli partē. Aſdrubal poſteaq̄ animaduertit exiguū Romanum exercitum in caſtris, & ſpem omnem in Celtiberoꝝ auxiliis eſſe, peritus omnis barbaricæ, & præcipue omnium gentium earum, in quibus per tot annos militabat, perfidiæ, facile linguæ cōmercio, quum utraq; caſtra plena Hiſpanorum eſſent, per occulta colloquia paciſcitur magna mer-

cedecum Celtiberorũ principibus, ut copias inde abducerent, nec atrox uiſum facinus, non enim, ut in Romanos uerterent arma, agebatur, & merces, quanta uel pro bello ſatis eſſet, dabatur, ne bellum gererent, & quum quies ipſa, tum reditus domũ fructuſq; uidendi ſuos, ſuaq; grata uulgo erant, itaq; non ducibus facilius, quam multitudini pſuaſum eſt, ſimul ne metus qdẽ ab Romanis ducibus erat (quippe tam paucis) ſibi ut timerent. Id qdem cauendum ſemp Romanis ducibus erit, exẽplaq; hæc uere pro documẽtis habenda, ne ita externis credant auxiliis, ut non plus ſui roboris, ſuarũq; uirium proprie in caſtris habeant. Signis repente ſublatis Celtiberi abeunt, nihil aliud quærentibus cauſſam, obteſtantibuſq;, ut manerent, Romanis rñdentes, quam domeſtico ſe auocari bello. Scipio poſteaq̃ ſocii nec precibus, ne ui retineri poterant, nec ſe aut parem ſine illis hoſti eſſe, aut fratri rurſus coniungi uidit poſſe, nec ullum aliud ſalutare cõſilium in promptu eſſe, retro, quãtum poſſet, cedere ſtatuit, in id omni cura intentus, necubi hoſti æquo ſe cõmitteret loco, qui trãſgreſſus flumẽ prope ueſtigiis abeuntium inſiſtebat. Per eoſdem dies P. Scipionem par terror, periculum maius a nouo hoſte urgebat. Maſiniſſa erat iuuenis, qui eo tpe erat ſocius Carthaginienſium, quem deinde clarum potẽtemq; Romana fecit amicitia, is tum cum equitatu Numidarũ aduenienti P. Scipioni occurrit, & deinde aſſidue dies noctesq; infeſtus aderat, ut non uagos tm̃ procul a caſtris lignarum, pabularũq; progreſſos exciperet, ſed ipſis obequitaret caſtris, inuectuſq; in medias ſtationes ſæpe oĩa ingenti tumultu turbaret. Noctibus quoq; ſæpe incurſu repẽtino in portis ualloq; trepidatum eſt, nec aut locus, aut tẽpus uacuum a metu ac ſollicitudine erat Romanis, cõpulſiſq; intra uallum, adempto oĩum rerũ uſu, quum prope obſidio eſſet, futuráq; arctiorem eam appareret, ſi ſe Indibilis, quem cum ſeptẽ millibus & quingentis Sueſſanorũ aduentare fama erat, Pœnis coniunxiſſet. Dux cautus & prudens Scipio, uictus neceſſitatibus, temerarium capit cõſilium, ut nocte Indibili obuiam iret, & quocũq; occurriſſet loco, præliũ confereret. Relicto igitur modico præſidio in caſtris, præpoſitoq; T. Fonteio legato, media nocte pfectus cum obuiis hoſtibus manus conſeruit, agmina magis, quam acies pugnabant, ſuperior tamẽ, ut in tumultuaria pugna, Romanus erat, cæterum & equites Numidæ repente, quos fefelliſſe ſe dux ratus erat, a lateribus circunfuſi magnum terrorem intulere. Contracto aduerſus Numidas certamine nouo, tertius inſuper aduenit hoſtis. Duces Pœni aſſecuti ab tergo iam pugnantes, ancepſq; præliũ Romanos circunſteterat, incertos in quem potiſſimũ hoſtem, quamue in partem conferti eruptionem facerent. Pugnanti hortantiq; impatori & offerenti ſe, ubi plurimus labor erat, latus dexterum lancea traiicitur, cuneuſq; hoſtium is, qui in confertos circa ducem impetum fecerat, ut exanimem labentẽq; ex equo Scipionem uidit, alacres gaudio cum clamore per totam aciem nuntiantes diſcurrerũt, imperatorem Romanum cecidiſſe. Hæc peruagata paſſim uox, ut & hoſtes haud dubie pro uictoribus, & Romani pro uictis eſſent, fecit, fuga confeſtim ex acie, duce amiſſo, fieri cœpta eſt. Cæterũ ut ad erumpendum inter Numidas, aliaq; leuium armatorum auxilia, haud difficilis res erat, ita effugere tantum equitum, æquantiumq; equos uelocitate peditum uix poterant, cæſiq; prope plures in fuga, quã in pugna ſunt, nec ſuperfuiſſet quiſquam, ni præcipiti iam ad ueſperum die nox interueniſſet. Haud ſegniter inde duces Pœni fortuna uſi, confeſtim e prælio, uix neceſſaria quiete data militibus, ad Aſdrubalem Amilcaris citatum agmen rapiunt, non dubia ſpe, quum copias coniunxiſſent, debellari poſſe. Quo ubi eſt uentum, inter exercitus duceſq; uictoria recenti lætos gratulatio ingens facta, imperatore tanto cum omni exercitu deleto, & alteram pro haud dubio parem uictoriam expectantes. Ad Romanos nondum quidem fama tantæ cladis peruenerat, ſed ñi mœſtũ quoddã ſilentium erat, & tacita diuinatio, qualis iam præſagientibus animis imminentis mali eſſe ſolet. Imperator ipſe, præterquam quod ab ſociis ſe deſertum, hoſtium tantum auctas copias ſentiebat, coniectura etiam & ratione ad ſuſpitionem acceptæ cladis, quam ad ullam bonam ſpem pronior erat. Quonam modo enim Aſdrubalem ac Magonem, niſi defuncto ſuo fratre, ullo ſine certamine adducere exercitum potuiſſe? Quomodo autem non obſtitiſſe, aut ab tergo non ſecutum fratrem, ut niſi prohibere, quominus in unum cogerentur duces & exercitus hoſtium, non poſſet, ipſe certe cum fratre coniungeret copias? His anxius curis id modo eſſe ſalutare etiam in præſens credebat, cedere inde quantum poſſet, & inde una nocte, ignaris hoſtibus, & ob id quietis, aliquantum emenſus eſt iter. Luce ut ſenſerunt profectos hoſtes, præmiſſis Numidis, quam poterant maxime citato agmine, ſequi cœperunt, ante noctem aſſecuti Numidæ, nunc ab tergo, nunc in latera concurſantes. Conſiſtere cœperunt, ac tutari agmen quantum poſſent, tamen tuto ut ſimul pugnarent, procederentq;, Scipio hortabatur, priuſquam pedeſtres copiæ aſſequerentur. Cæterum nunc agendo, nunc ſuſtinendo agmen, quum aliquandiu haud multum procederetur, & nox iam inſtaret, reuocauit e prælio ſuos Scipio, & collectos in tumulum quendam, non quidem ſatis tutum, præſertim agmini perculſo, editiorem tamen, quam cætera circa erant, ſubducit. Ibi primo, impedimentis & equitatu in medium receptis, circundati pedites haud difficulter impetus incurſantium Numidarum arcebant, deinde poſteaquam toto agmine tres imperatores cum tribus iuſtis exercitibus aderant, apparebatq; parum armis ad tuendum locum ſine munimento udituros eſſe, circunſpectare, atq; agitare dux cœpit, ſiquo

modo poſſet uallum circum iniicere,ſed erat adeo nudus tumulus,& aſperi ſoli,ut nec uirgulta uallo cædendo,nec terra cæſpiti faciundo,aut ducendæ foſſæ,aliue ulli operi apta inueniri poſſet,nec ferme quicq̃ ſatis arduum aut abſciſſum erat,quod hoſti aditum,aſcenſumue difficilem præberet, omnia faſtigio leui ſubnixa. Vt tñ aliquã imaginẽ ualli obiicerent,clitellas illigatas oneribus,uelut ſtruentes ad altitudinem ſolitam,circũdabant,cumulo ſarcinaꝝ omnis generis obiecto,ubi ad moliendum clitellæ defuerant. Punici exercitus poſteaq̃ aduenere,in tumulum quidem perfacile agmen erexere, munitionis uero facies noua primo eos miraculo quodam tenuit. Et quum duces undiq; uociferarentur,quid ſtarent? & non ludibrium illud,uix fœminis pueriſue morãdis ſatis ualidum,diſtraherent, diriperentq;? captum hoſtem teneri latẽtem poſt ſarcinas. Hæc contẽptim duces increpabant,cæterũ neq; trãſilire,neq; moliri onera obiecta,nec cædere ſtipatas clitellas,ipſiſq; obrutas ſarcinis facile erat. Tardatis diu quum amolita obiecta onera armatis dediſſent uiam,pluribuſq; idẽ partibus fieret, capta iam undiq; caſtra erant,pauci ab multis,perculſiq; a uictoribus paſſim cædebantur,magna pars tamen militum quum in ꝓpinquas refugiſſet ſyluas,in caſtra P. Scipionis,qbus T. Fonteius legatus præerat,perfugerunt. Cn. Scipionem alii in tumulo primo impetu hoſtium cæſum tradunt,alii cum paucis in ꝓpinquam caſtris turrim fugiſſe,hanc igni circũdatam,atq; ita exuſtis foribus,quas nulla moliri potuerunt ui,captam,omneſq; intus cum ipſo imꝑatore occiſos. Anno octauo,poſteaq̃ in Hiſpaniam uenerat Cn. Scipio,undetrigeſimo die poſt fratris mortem eſt interfectus. Luctus ex morte eoꝝ non Romæ maior,quam per totam Hiſpaniam fuit,quin apud ciues partem doloris & exercitus amiſſi, & alienata prouincia,& publica trahebat clades. Hiſpaniæ ipſos lugebant,deſiderabantq; duces,Cn. tñ magis,quod diutius præfuerat iis,priorq; & fauorem occupauerat,& ſpecimen iuſtitiæ,temperantiæq; Romanæ primus dederat. Quum deletus exercitus,amiſſæq; Hiſpaniæ uiderentur, uir unus has reſtituit. Erat in exercitu L. Martius Septimũ filius,eques Romanus,impiger iuuenis, animiq; & ingenii aliquãto quam pro fortuna,in qua erat natus,maioris,huius ad ſummam indolem acceſſerat Cn. Cornelii Scipionis diſciplina,ſub qua per tot annos omneis militiæ arteis edoctus fuerat. Hic & ex fuga collectis militibus,& qbuſdam de præſidiis deductis,haud contẽnendum exercitum fecerat,cõiunxeratq; cum T. Fonteio P. Scipionis legato,ſed tñ præſtitit eques Romanus authoritate inter milites atq; honore,ut caſtris citra Iberũ cõmunitis,quum ducem exercituum comitiis militaribus creari placuiſſet,ſubeũtes alii aliis in cuſtodiam ualli,ſtationeſq;,donec per oẽs ſuffragium iret,ad L. Martium cuncti ſũmam imꝑii detulerũt. Omne inde tp̃s (exiguum id fuit) muniendis caſtris,conuehendiſq; cõmeatibus cõſumptum,& oĩa imperia milites tum impigre,tum haudquaq̃ abiecto aĩo exequebantur. Cæteꝝ poſteaq̃ Aſdrubalem Giſgonis filium uenientẽ ad reliquias belli delendas trãſiſſe Iberum,& appropinquare allatũ eſt,ſignumq; pugnæ ꝓpoſitum a nouo duce milites uiderunt,recordati quos paulo ante imꝑatores habuiſſent,quibuſq; & ducibus,& copiis freti prodire in cãpum ad pugnã ſoliti eſſent,flere oẽs repente,& offenſare capita,& alii manus ad cœlum tendere,deos incuſantes,alii ſtrati humo ſuum quiſq; nominatim ducẽ implorare,neq; ſedari lamẽtatio poterat excitantibus centurionibus manipulares,& ipſo minitante & increpãte Martio,quod in muliebres & inutiles ſe proieciſſent fletus,potius quã ad tutandos ſemetipſos,& rẽpublicam ſecum acuerent aĩos,& ne inultos imperatores ſuos iacere ſinerent,quum ſubito clamor tubarumq; ſonus,iam enim prope uallum hoſtes erant,exauditur,inde,uerſo repente in iram luctu,diſcurrere ad arma,ac uelut accẽſi rabie diſcurrũt ad portas,& in hoſtẽ negligenter,atq; incõpoſite uenientem incurrunt. Extẽplo improuiſa res pauorẽ incutit Pœnis,mirabundiſq;,unde tot hoſtes tam ſubito exorti,ꝓpe deleto exercitu,forent,unde tanta audacia,tanta fiducia ſit iis uictis,atq; fugatis? quis imꝑator duobus Scipionibus cæſis extitiſſet? qs caſtris præeſſet? quis ſignum dediſſet pugnæ? Ad hæc tot iam nec opinata primo oĩum incerti,ſtupenteſq; referunt pedẽ,dein ualida impreſſione pulſi terga uertunt,& aut fugiẽtium cædes fœda fuiſſet, aut temerarius periculoſuſq; ſequẽtium impetus,ni Martius propere receptui dediſſet ſignum,obſiſtenſq; ad prima ſigna,quoſdãq; ipſe retinens,concitatam repreſſit aciem,inde in caſtra auidos adhuc cædis,ſanguiniſq; reduxit. Carthaginienſes trepide primo ad hoſtium uallum acti,poſteaq̃ neminem inſequi uiderunt,metu ſubſtitiſſe rati,contẽptim rurſus,& ſedato gradu,in caſtra abeunt. Par negligẽtia in caſtris cuſtodiendis fuit,nam etſi ꝓpinquus hoſtis erat, tñ reliquias eum eſſe duoꝝ exercituum ante paucos dies deletoꝝ ſuccurrebat,ob hoc quum oĩa neglecta apud hoſtes eſſent,exploratis iis Martius,ad cõſilium prima ſpecie temerarium magis,quam audax animũ adiecit,ut ultro caſtra hoſtium oppugnaret,ſimul facilius eſſe ratus unius Aſdrubalis expugnari caſtra,quã ſi ſe rurſus tres exercitus, ac tres duces iunxiſſent,ſua defendi ſimul,aut ſi ſucceſſiſſet cœptis,recepturum ſe afflictas res, aut ſi pulſus eſſet,tum ultro inferendo arma contemptum ſui dempturum. Ne tamen ſubita res,& nocturnus error,etiamnum ſuæ fortunæ conſilium perturbaret,alloquendos adhortandoſq; ſibi milites ratus,concione aduocata,ita diſſeruit. Vel mea erga imꝑatores noſtros uiuos mortuoſq; pietas,uel præſens omnium ueſtrum milites fortuna fidem cuiuis facere poteſt,mihi hoc imperium,ut amplum iudicio ueſtro,ita re ipſa graue,ac ſollicitum eſſe,quo enim tempore,niſi metus mœrorem obſtupefaceret,uix

ret,uix ita compos mei eſſem,ut aliqua ſolatia inuenire ægro animo poſſem,cogor ueſtram omnium uicem(quod difficillimum in luctu eſt)unus conſolari,& ne tum q̄dem,ubi quonam modo has reliquias duoꝝ exercituum patriæ conſeruare poſſim,cogitãdum eſt,auertere animum ab aſſiduo mœrore liber,præſto eſt enim acerba memoria,& Scipiones me ambo dies noctesq; curis inſomniisq; agitant,& excitant ſæpe ſomno,ueu ſe,neu inuictos per octo annos in iis terris milites ſuos,cõmilitones ueſtros,neu rẽpublicam patiar inultam,& ſuam diſciplinã,ſuaq; inſtituta ſequi iubent.Et ut imperiis uiuoꝝ nemo obedientior me uno fuerit,ita poſt mortẽ ſuam, quod q̄dem in quaq; re facturos illos fuiſſe maxime cenſeam,id optimũ ducere,uos quoq; uelim milites non lamẽtis lachrymisq; tanq̃ extinctos proſequi,uiuunt enim uigentq; fama reꝝ geſtaꝝ.Sed quotienſcunq; occurrit memoria illoꝝ, uelut ſi adhortantes,ſignumq; dantes uideatis eos,ita prælia inire,nec alia ꝓfecto ſpecies heſterno die oculis animiſq; ueſtris oblata memorabile illud edidit prælium,quo documẽtum ded.ſtis hoſtibus, non cum Scipionibus extinctum eſſe nomẽ Romanum,& cuius populi uis atq; uirtus non obruta ſit Cãnenſi clade,ex omni ꝓfecto ſæuitia fortunæ emerſuram eſſe Nunc,qui tm̃ auſi eſtis ſponte ueſtra, experiri libet,quãtum audeatis duce ueſtro authore,non enim heſterno die,quum ſignũ receptui dedi ſequentibus effuſe uobis turbatum hoſtẽ,frangere audaciam ueſtram,ſed differre in maiorem gloriam,atq; opportunitatẽ uolui,ut poſtmodum p̄parati incautos,armati inermes,atq; etiã ſopitos per occaſionem aggredi poſſetis,nec huius occaſionis ſpem milites forte temere,ſed ex re ipſa conceptam habeo. A uobis quoq; ꝓfecto ſiquis quærat,quonam modo pauci a multis,uicti a uictoribus caſtra tutati ſitis?nihil aliud rñdeatis,quam idipſum,timẽtes uos oĩa & operibus firmata habuiſſe,& ipſos paratos inſtructoſq; fuiſſe.Et ita res habet,ad id,quod ne timeat fortuna facit, minime tuti ſunt hoĩes, quia quod neglexeris,incautum,atq; apertum habeas.Nihil oĩum nunc metuunt minus hoſtes,quam ne obſeſſi modo ipſi,atq; oppugnati caſtra ſua ultro oppugnemus.Audeamus,quod credi non poteſt auſuros nos,eo ipſo,quod difficillimũ uidetur,facillimum erit.Tertia uigilia noctis ſilenti agmine ducam uos,exploratum habeo,non uigiliaꝝ ordinem,nõ ſtationes iuſtas eſſe, clamor in portis auditus, primus impetus caſtra cœperit,tum inter tot torpidos ſomno,pauenteiſq; ad nec opinatum tumultum,& inermes in cubilibus ſuis oppreſſos illa cædes edatur,a qua uos heſterno die reuocatos ægre ferebatis.Scio audax uideri conſilium,ſed in rebus aſperis,& tenuibus fortiſſima quæq; conſilia tutiſſima ſunt,quia ſi in occaſionis momento,cuius præteruolat opportunitas,cunctatus paulum fueris,nequiq̃ mox omiſſam queraris.Vnus exercitus in ꝓpinquo eſt,duo haud ꝓcul abſunt,nunc aggredientibus par aliqua opportunitas eſt,& iam tentaſtis ueſtras,atq; illoꝝ uires Si diem proferimus,& heſternæ eruptionis fama contenti deſierimus,periculum eſt,ne oẽs duces,omneſq; copiæ conueniant,tres deinde duces,tres exercitus ſuſtinebimus hoſtium,quos Cn.Scipio incolumi exercitu non ſuſtinuit. Vt diuidendo copias periere duces noſtri,ita ſeparati,ac diuiſi opprimi poſſunt hoſtes,alia belli gerendi uia nulla eſt,proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatẽ expectemus. Ite diis bene iuuantibus,corpora curate,ut integri uigenteſq; eodem animo in caſtra hoſtium irrumpatis,quo ueſtra tutati eſtis Læti & audiere ab nouo duce nouum conſilium, & quo audacius erat,magis placebat,reliquum diei expediendis armis,& curatione corpoꝝ conſumptum,& maior pars noctis quieti data eſt. quarta uigilia mouere.Erant ultra proxima caſtra ſex millium interuallo diſtantes aliæ copiæ Pœnorum,uallis caua intererat,condenſa arboribus,in huius ſyluæ medio ferme ſtadio cohors Romana arte Punica abditur,& equites,ita medio itinere intercepto,cæteræ copiæ ſilenti agmine ad proximos hoſtes ductæ. Et quum ſtatio nulla pro portis, neq; in uallo cuſtodiæ eſſent, uelut iu ſua caſtra,nullo uſquam obſiſtente,penetrauere,inde ſigna canunt,& tollitur clamor,pars ſemiſopitos hoſtes cædunt pars ignis eſcas ſtramenta arida tectis iniiciunt,pars portas occupant,ut fuga intercludatur. Hoſtis,ſimul ignis,clamor,cædes,uelut alienatos ſenſibus nec audire,nec prouidere quicquam ſinunt. Incidũt inermes inter cateruas armatorum,alii ruunt ad portas,alii obſeptis itineribus ſuper uallum ſaliunt, & ut quiſq; euaſerat, protinus ad caſtra altera fugiunt,ubi a cohorte & equitibus ex occulto prorumpentibus circunuenti, cæſiq; ad unum omnes ſunt, quanuis etiam ſiquis ex ea cæde effugiſſet, adeo raptim captis propioribus caſtris in altera tranſcurſum caſtra a Romanis eſt,ut præuenire nuntius cladis non poſſet. Ibi uero,quo longius ab hoſte aberant, & quia ſub luce pura pabulatum, lignatum, & prædatum quidam dilapſi fuerant, neglecta magis omnia,ac ſoluta inuenere, arma tantum poſita in ſtationibus,milites inermes, aut humi ſedentes,accubanteſq;,aut obambulantes ante uallũ portaſq;,cum his tam ſecuris,ſolutiſq; Romani,calentes adhuc ab recenti pugna,uictoriaq; feroces,prælium ineunt, itaq; nequaquam in portis potuit reſiſti.Intra portas concurſu ex caſtris ad primum clamorem,& tumultu facto, atrox prælium oritur, diuq; tenuiſſet, ni cruenta ſcuta Romanorum uiſa,indicium alterius cladis Pœnis, atq; inde pauorem inieciſſent.Hic terror in fugam uertit omnes, effuſiq;,qua iter eſt, niſi quos cædes oppreſſit, exuuntur caſtris, atq; ita nocte ac die bina caſtra hoſtium expugnata ductu L. Martii. Ad triginta ſeptem millia hoſtium cæſa author eſt Claudius, qui annales Acilianos ex Græco in Latinum ſermonem uertit,captos ad mille octingentos triginta, præ

dam ingentem partam, nec abſuiſſe clypeum argenteum pondo centum triginta octo cum imagi
ne Barchini Aſdrubalis. Valerius Antias una caſtra Magonis capta tradit, ſeptem millia cæſa hoſtium
altero prælio eruptione pugnarum cum Aſdrubale, decem millia occiſa, quatuor millia trecentos tri
ginta captos. Piſo quinq; millia hominum, quum Mago cedentes noſtros effuſe ſequeretur, cæſa ex in
ſidiis ſcribit. Apud oēs magnum nomen Martii ducis eſt, & ueræ gloriæ eius etiam miracula addunt,
flāmam ei concionanti fuſam e capite, ſine eius ſenſu, cum magno pauore circūſtantium militum, mo
nimentum uictoriæ eius de Pœnis uſq; ad incēſum Capitolium fuiſſe in templo clypeum, Martium
appellatum, cum imagine Aſdrubalis. Quietæ deinde aliquandiu res in Hiſpania fuere, utriſq; poſt
tantas acceptas inuicem, illataſq; clades cunctantibus periculum ſūmæ rerum facere. Dum hæc in Hi
ſpania geruntur, Marcellus captis Syracuſis, quum cætera in Sicilia tanta fide atq; integritate compo c 1
ſuiſſet, ut non modo ibi ſuam gloriam, ſed etiam maieſtatem Po. Romani augeret, ornamenta, ſigna
urbis, tabulaſq;, quibus abundabant Syracuſæ, Romam deuexit. Hoſtium quidem illa ſpolia, & parta
belli iure, cæterum inde primum initium mirandi Græcaꝶ artium opera, licentiæq; hinc ſacra profa
naq; omnia uulgo ſpoliandi factum eſt, quæ poſtremo in Romanos deos, templum idipſum primū,
quod a Marcello eximie ornatum eſt, uertit. Viſebantur enim ab externis ad portam Capenam dedi
cata a Marcello templa, propter excellentia eius generis ornamenta, quoꝶ perexigua pars comparet.
Legationes ferme omnium ciuitatum Siciliæ ad eum conueniebant, diſpar, ut cauſſa earum, ita con
ditio erat. Qui ante captas Syracuſas aut non deſciuerant, aut redierant in amicitiam, ut ſocii fideles
accepti cultiq;, quos metus poſt captas Syracuſas dediderat, ut uicti a uictore leges acceperunt. Erāt ta
men haud paruæ reliquiæ belli circa Agrigentum Romanis, Epicides & Hanno duces reliqui prioris c 2
belli, & tertius nouus ab Annibale in locum Hippocratis miſſus, Libyphœnicis generis Hipponatis,
Mutinem populares uocabant, uir impiger, & ſub Annibale magiſtro omnē belli artem edoctus, huic
ab Epicide & Hannone Numidæ dati auxiliares, cum quibus ita peruagatus eſt hoſtium agros, ita ſo
cios ad retinendum in fide animos eoꝶ, ferendumq; in tempore cuiq; auxilium adiit, ut breui tempo
re totam Siciliam impleret nominis ſui, nec ſpes maior alia apud fauentes rebus Carthaginienſium
eſſet. Itaq; incluſi ad tempus mœnibus Agrigenti dux Pœnus, Syracuſanuſq; non tam conſilio Muti
nis, quam fiducia magis auſi egredi extra muros ad Himeram amnem poſuerunt caſtra, quod ubi ad
Marcellum perlatum eſt, extēplo copias mouit, & ab hoſte quatuor ferme millium interuallo conſe
dit, quid agerent pararentue expectaturus. Sed nullum neq; locum, neq; tempus cunctationi conſilio
ue dedit Mutines tranſgreſſus amnem, ac ſtationibus hoſtium cum ingēti terrore atq; tumultu inue c 3
ctus. Poſtero die prope iuſto prælio compulit hoſtem intra munimenta, inde reuocatus, ſeditione Nu
midaꝶ in caſtris facta, quum trecenti ferme eoꝶ Heracleam Minoiam cōceſſiſſent, ad mitigandos re
uocandoſq; eos profectus magnopere monuiſſe duces dicitur, ne abſente ſe cum hoſte manus conſere
rent. Id ambo ægre paſſi duces, magis Hanno, iam anxius gloriæ eius, Mutinem modum ſibi facere,
degenerē Afrum imparori Carthaginienſi, miſſo ab ſenatu populoq;, is perpulit cunctantem Epicidē,
ut tranſgreſſi flumen in aciem exirent. Nam ſi Mutinem opperirent, & ſecundæ pugnæ fortuna eue
niſſet, haud dubie Mutinis gloriam fore. Eninuero indignum ratus Marcellus ſe, qui Annibalē ſubni
xum uictoria Cānenſi ab Nola repuliſſet, his terra mariq; uictis a ſe hoſtibus cedere, arma propere ca
pere milites, & efferri ſigna iubet. Ad inſtruēdum exercitum, decem effuſis equis aduolant ex hoſtium
agmine Numidæ, nuntiantes populares ſuos primum ea ſeditione motos, qua trecēti ex numero ſuo
conceſſerint Heracleam, deinde quod pſectum ſuum, obtrectantibus ducibus gloriæ eius, ſub ipſam
certaminis diem ablegatum uideant, quieturos in pugna, gens fallax promiſſi fidem præſtitit. Itaq; &
Romanis creuit animus, nuntio celeri per ordinē miſſo, deſtitutum ab equite hoſtem eſſe, quē maxi
me timuerant, & territi hoſtes, præterq; quod maxima parte uirium ſuarum non iuuabantur, timore
etiam icuſſo, ne ab ſuo ipſi equite oppugnarent, itaq; haud magna uis certaminis fuit, primus clamor,
atq; impetus rem decreuit. Numidæ quum in concurſu quieti ſteriſſent in cornibus, ut terga dantes
ſuos uiderunt, fugæ tantum parumper comites facti, poſteaq; omnes Agrigentum trepido agmine pe
tentes uiderunt, ipſi metu obſidionis paſſim in ciuitates proximas dilapſi. Multa millia hominū cæſa
captaq;, & VIII. elephanti. Hæc ultima in Sicilia Marcelli pugna fuit, uictor īde Syracuſas rediit. Iam
ferme in exitu annus erat, itaq; ſenatus decreuit Romæ, ut P. Cornelius prætor literas Capuam ad
COSS. mitteret, dum Annibal pcul abeſſet, nec ulla magni diſcriminis res ad Capuam gereret, al
ter eoꝶ, ſi ita uideretur, ad magiſtratus ſubrogandos Romā ueniret. Literis acceptis, inter ſe COSS.
compararunt, ut Claudius comitia perficeret, Fuluius ad Capuam maneret, ibiq; maneret. COSS.
Claudius creauit Cn. Fuluium Cētimalum, & P. Sulpitium Seruilium, Q. filium, Galbam, qui nullū
antea curulem magiſtratū geſſiſſet. Prætores deinde creati L. Cornelius Lentulus, Cethegus, C. Sulpi
tius, Piſo. Piſoni iuriſdictio urbana. Sulpitio Sicilia, Cethego Appulia, Lētulo Sardinia euēit, COSS.
prorogatum in annum imperium eſt.

ROMA AB ANNIBALE OBSESSA

T. LIVII PATAVINI HISTORICI SECVNDI BELLI PVNICI LIBER SEXTVS.

CNEVS FVLVIVS CENTIMALVS, P. SVLPITIVS Galba COSS. quũ Idibus Martiis magſtatum iniſſent, ſenatu in Capitoliũ uocato, de rep. de adminiſtratione belli, de ꝓuinciis, exercitibuſq; patres conſuluerunt. Fuluio, & Appio Claudio prioris anni COSS. ꝓrogatum imperium eſt, atq; exercitus, quos hẽbant, decreti, adiectumq;, ne a Capua, quã obſidebant, abſcederent, priuſq̃ expugnaſſent eã. Tum cura maxima intentos hẽbat Romanos, non tam ob irã, quæ in nullam unquam ciuitatẽ iuſtior fuit, quam q̃d urbs tam nobilis ac potens, ſicut defectione ſua traxerat aliquot populos, ita recepta ĩclinatura rurſus animos uidebatur ad ueteris imperii reſpectũ. Et prioris anni prætoribus, M. Iunio in Hetruria, P. Sempronio in Gallia, cum binis legiõibus, quas habuerant, prorogatum eſt imperium, prorogatum & M. Marcello, ut ꝓconſul in Sicilia reliquias belli perficeret eo exercitu, quem haberet, ſi ſupplemento opus eſſet, ſuppleret de legionibus, quibus P. Cornelius proprætor in Sicilia præeſſet, dum nequem militem legeret ex eo numero, quibus ſenatus miſſionem, reditumq; in patriam negaſſet ante belli finem. C. Sulpitio, cui Sicilia euenerat, duæ legiones, quas P. Cornelius habuiſſet, decretæ, & ſupplemẽtum de exercitu Cn. Fuluii, qui priore anno in Appulia fœde cæſus, fugatuſq; erat, huic generi militum ſenatus eundẽ, quem Cannenſibus, finẽ ſtatuerat militiæ. Additum etiam utrorũq; ignominiæ eſt, ne in oppidis hybernarent, neue hyberna ꝓpius ullam urbem decẽ millibus paſſuum ædificarent. L. Cornelio in Sardinia duæ legiones datæ, q̃bus Minutius præfuerat, ſupplementũ, ſi opus eſſet, COSS. ſcribere iuſſi. Octacilio, & M. Valerio Siciliæ Græciæq; ora cum legionibus claſſibuſq;, quibus præerãt, decretæ, q̃nquaginta Græci cum legione una, centũ Siculi cum duabus legionibus hẽbant naues. Tribus & triginta legionibus Romanis eo anno terra mariq; bellũ geſtum eſt. Principio eius anni, quũ de literis L. Martii referretur, res geſtæ magnifice ſenatui uiſæ, titulus honoris, q̃d (imperio non populi iuſſu, non ex authoritate patrũ dato) pro prætor ſenatui ſcripſerat, magnã partem hominum offendebat, rem mali exẽpli eſſe, imperatores legi ab exercitibus, & ſolenne auſpicatoꝝ comitioꝝ in caſtra & prouincias, procul ab legibus magiſtratibuſq;, ad militarẽ temeritatem transferri. Et quum quidã ad ſenatum referendum cenſerent, melius uiſum differri eam conſultationem, donec proficiſcerẽtur equites, qui ab Martio literas attulerant. Reſcribi de frumento, & ueſtimentis exercitus placuit, utrãq; rem eam curæ fore ſenatui, aſcribi aũt proprætori L. Martio non placuit, ne idipſum, quod conſultationi reliquerant, pro præ iudicato ferrent. Dimiſſis eq̃tibus de nulla re prius COSS. retulerunt, omnium in unum ſniæ congruebant, agendum cũ tribunis plebis eſſe, primo quoq; tpe ad plebẽ ferrent, quem cum imperio mitti placeret in Hiſpaniã ad eum exercitum, cui Cn. Scipio imperator præfuiſſet. Ea res cum tribunis acta, ꝓmulgataq; eſt, ſed aliud certamen occupauerat aĩos. C. Sempronius Blæſus die dicta Cn. Fuluium, ob exercitũ in Appulia amiſſum, in cõcionibus uexabat, multa ĩperatoris temeritate, atq; inſcitia exercitum in locũ præcipitem perduxiſſe dictitans, neminem, præter Cn. Fuluium, ante corrupiſſe omnibus uitiis legiones ſuas, quam proderet, itaq; uere dici poſſe, prius eos periſſe, quam uiderent hoſtem, nec ab Annibale, ſed ab imperatore ſuo uictos eſſe, neminem quũ ſuf

fragium incat,ſatis cernere,cui imperium,cui exercitum ꝑmittat.Quid interfuiſſe inter T.Sempronium,quum ei ſeruoꝝ exercitus datus eſſet,breui effeciſſe diſciplina atq; impio,ut nemo eoꝝ generis,aut ſanguinis ſui memor eſſet,in acie præſidio ſociis,hoſtibus terrori eſſent.Quum ad Beneuentum,aliaſq; urbes,eos uelut e faucibus Annibalis ereptos Po.Romano reſtituiſſet,Cn. Fuluiũ Quintium Romanoꝝ exercitum,honeſte genitos,liberaliter educatos ſeruilibus uitiis imbuiſſe, ergo effeciſſe,ut & feroces & inquieti inter ſocios,ignaui & imbelles ĩter hoſtes eſſent,nec impetũ modo Poenoꝝ,ſed ne clamoré qdem ſuſtinere poſſent.Nec hercule mirum eſſe milites in acie non ſtetiſſe,quũ primus oĩum imꝑator fugeret,magis mirari ſe aliquos ſtantes cecidiſſe,& non oẽs comites Cn.Fuluii fuiſſe pauoris,ac fugæ.C.Flaminium,L.Paulũ,L.Poſthumium,Cn.ac P.Scipiones cadere in acie maluiſſe,quá deſerere circũuentos hoſtibus ſuos exercitus,Cn.Fuluium ꝓpe unum nũtium deleti exercitus Romá rediſſe,facinus indignũ eſſe Cánenſem exercitũ,quod ex acie fugerit,in Siciliam deportatum,ne prius inde dimittat̃,quam hoſtis ex Italia diſceſſerit,& hoc idé in C.Fuluii legionibus nuper decretũ,Cn.Fuluii fugam ex prælio(ipſius temeritate cõmiſſo)impunitá eſſe,& eũ in ganea luſtriſq; ubi iuuentam egerit,ſenectuté acturum,milites,qui nihil aliud peccauerint,quá quod imꝑatoris ſimiles fuerint,relegatos prope in exilium ignominioſam pati militiá,adeo imparem libertaté Romæ diti ac pauperi,honorato atq; inhonorato eſſe.Reus ab ſe culpá in militem transferebat,eos ferociter pugnam poſcentes productos in aciem,non eo quo uoluerint,qa ſerum diei fuerit,ſed poſtero die & tpe & loco æque inſtructos ſeu famá,ſeu uim hoſtium non ſuſtinuiſſe,quũ effuſe oẽs fugerent , ſe quoq; turba ablatum,ut Varroné Cãnenſi pugna,ut multos alios imꝑatores.Quid auté ſolum ſe reſtátem prodeſſe reip,potuiſſe?niſi ſi mors ſua remedio publicis cladibus futura eſſe potuiſſet , non ſe inopia cõmeatus,non in loca iniqua incaute deductũ,non agmine inexplorato eunté inſidiis circumuentũ,ui aperta,armis,acie uictum,nec ſuoꝝ animos,nec hoſtium in poteſtaté habuiſſe,ſuum cuiq; ingenium, audaciam,aut pauoré facere.Bis eſt accuſatus,pecuniaq; an quiſitum,tertio teſtibus datis,quum ꝑterq̃ quod oĩbus probris onerabat̃,iurati permulti dicerẽt fugæ pauoriſq; initium a prætore ortum,ab eo deſertos milites,quum haud uanũ timorem crederent,terga dediſſe,tanta ira accenſa eſt,ut id capite anquirédum concio ſucclamaret.De eo quoq; nouũ certamen ortum,nam quum bis pecunia anquiſiſſet,tertio capitis ſe anqrere diceret,Tribuni plebis appellati,quum collegæ negarent ſe in mora eſſe quominus,quod ei more maioꝝ ꝑmiſſum eſſet,ſeu legibus,ſeu moribus mallet,anqreret,quoad uel capitis,uel pecuniæ iudicaſſet priuato,tũ Sempronius ꝑduellionis ſe iudicare Cn.Fuluio dixit , diéq; comitiis a C.Calpurnio prætore urbis petit.Inde alia ſpes ab eo tẽtata eſt,ſi adeſſe iudicio Q. Fuluius frater poſſet,florens tum & ſama reꝝ geſtaꝝ,& propinqua ſpe potiundæ Capuæ.Id quum per literas miſerabiliter pro fratris capite ſcriptas petiſſet Fuluius,negaſſentq; patres e republica eẽ abſcedi a Capua,priuſq̃ dies comitioꝝ aderat,Cn.Fuluius exulatũ Tarquinios abiit,id ei iuſtũ exilium eſſe ſciuit plebs.Inter hæc uis oĩs belli uerſa in Capuam eſt,obſidebat̃ tñ acrius,quam oppugnabatur,nec aut famé tolerare ſeruitia,ac plebes poterant,aut mittere nuntios ad Annibalé per cuſtodias tam arctas.Inuentus eſt autem qdam Numida,qui,acceptis literis,euaſuꝝ ſe ꝓfeſſus,ut ꝓmiſſum præſtaret,ꝑ media Romana caſtra nocte egreſſus,ſpem accẽdit Cãpanis,dum aliqd uirium ſupereſſet,ab omni parte eruptioné tentandi.Cæteꝝ in multis certaminibus equeſtria prælia ferme ꝓſpera faciebant,ſuperabãtur pedites,ſed nequaq̃ tam lætũ uincere,quá triſte uinci ulla parte erat ab obſeſſo,& ꝓpe expugnato hoſte,Inita tádem ratio eſt,ut quod uiribus deerat,arte æquaret̃.Ex oĩbus legionibus electi ſunt iuuenes maxime uigore ac leuitate corpoꝝ ueloces,eis parmæ breuiores , quá equeſtres,& ſeptena iacula, quaternos lõga pedes,data præfixa ferro,quale haſtis uelitaribus ineſt,& eos ſingulos in equis ſuis accipientes eqtes aſſuefecerunt,& uehi poſt ſeſe,& deſilire ꝑniciter,ubi datum ſignũ eſſet.Poſteaq̃ aſſuetudine cotidiana ſatis ĩtrepide eſt uiſum fieri,in cápum,qui medius inter caſtra, murũq; erat,aduerſus inſtructos Cápanoꝝ equites,ꝓceſſerunt,& ubi ad coniectum teli uẽtum eſt,ſigno dato uelites deſiliũt pedeſtris ĩde acies ex eqtatu repente in hoſtium eqtes incurrit,iaculaq; cum impetu alia ſup alia emittunt,qbus plurimis in equos uiroſq; paſſim coniectis,ꝑmultos uulnerauerũt,pauoris tñ plus in re noua,quá inopinata iniectũ eſt,& in ꝑculſum hoſtem eqtes inuecti fugam ſtragéq; eoꝝ uſq; ad portas fecerunt,inde eqtatu quoq; Romana acies ſupior fuit.Inſtitutũ,ut uelites in legionibus eſſent,authoré peditum equiti ĩmiſcendoꝝ cẽturioné Q.Nauium tradũt,honoriq; id ei apud imꝑatoré fuiſſe.Quũ in hoc ſtatu ad Capuá res eſſent,Annibalé in diuerſum Tarẽtinæ arcis potiũdæ, Capuæq; retinendæ trahebát curæ,uicit tádem reſpectus Capuæ,in quá oĩum ſocioꝝ hoſtiumq; cõuerſos uidebat aĩos,documẽto futuræ,qualẽcunq; euẽtum defectio ab Romanis habuiſſet . Igit̃ magna parte impedimẽtoꝝ relicta in Brutiis,& oĩ grauiore armatura,cum delectis exercitibus peditum equitũq; , quam poterat aptiſſimis,ad maturádum in Cãpaniam cõrendit,ſecuti tñ tá raptim eunté tres & XXX. elephanti, in ualle occulta poſt Tifata,mõtem ĩminẽtem Capuæ,conſedit.Adueniens,quum caſtellũ Galatiam, præſidio inde ui pulſo,cœpiſſet,in circũſedenteis Capuam cõuertit ſe,præmiſſis náq; nuntiis Capuá, quo tẽpore caſtra Romana aggreſſurus eſſet,ut eodé & illi ad eruptionem parati portis omnibus ſeſe effunderent,

effunderent,ingentē præbuit terrorē,nam alia parte ipſe ad ortus eſt,alia Cāpani omnes pedites ęquiteſq;,& cū iis Punicum præſidiū,cui Boſtar & Hāno præerant,erupit.Romani,ut in re trepida,ne ad unā concurrendo partē aliquid indefenſi relinq̄rent,ita inter ſe copias partiti ſunt,Appius Claudius Campanis,Fuluius Annibali eſt oppoſitus,C.Nero ꝓprætor cum eq̄tibus ſextæ legiōis uia,quæ Sueſſulam fert,C.Fuluius Flaccus legatus cū ſociali equitatu cōſtitit e regione Vulturni amnis.Præliū nō ſolito mō clamore ac tumultu eſt cœptum,ſed ad alium uiroꝝ,equoꝝ,armorumq; ſonum diſpoſita in muris Campanoꝝ imbellis multitudo tantū cum æris crepitu,qualis in defectu lunæ ſilenti nocte fieri ſolet,edidit clamorē,ut auerteret etiam pugnantium aīos.Campanos facile in uallo Appius arcebat,maior uis ab altera ꝑte Fuluium,Annibal & Pœni urgebant,legio ibi ſexta loco ceſſit,qua pulſa cohors Hiſpanoꝝ cum tribus elephantis uſq; ad uallū peruaſit,ruperatq; mediā aciem Romanoꝝ,& in ancipiti ſpe ac ꝑiculo erat,utrum in caſtra perrūperet,an intercluderet a ſuis.Quem pauorē legionis,periculumq; caſtroꝝ Fuluius ubi uidit,Q.Nauium primoreſq; alios centurionum hortatur,ut cohortē hoſtium ſub uallo pugnantē inuadant,ac trucident.In ſūmo diſcrimine rem uerti,aut uiam dandam iis eſſe,& minore conatu,quā condenſam aciē irrupiſſent,in caſtra irrupturos,aut conficiendos ſub uallo eſſe,nec magni certaminis fore rem,paucos eſſe,& a ſuis interclusos,& q̄ dum pauear,Romanis interrupta acies uideatur,ēt ſi ſe utrunq; in hoſtem uertat,ancipiti pugna medios circūuenturā.Nauius ubi hæc īperatoris dicta accepit,ſecundi haſtati ſignū ademptum ſignifero in hoſtes īfert,iacturꝫ in medios eos minitans,niſi ꝓpere ſequantur milites,& partē capeſſant pugnæ.Ingens corpus erat,& arma honeſtabāt,& ſublatum alte ſignū conuerterat ad ſpectaculū ciues hoſteſq;,cæteꝝ poſtea quam iā ad ſigna peruenerat Hiſpanoꝝ,tum undiq; in eum tragulæ cōiectæ,& propæ in eum unum tota acies uerſa,ſed neq; hoſtium multitudo,neq; teloꝝ uis arcere impetū eius uiri potuit,& M.Attilius legatus primi principis ex eadē legione ſignum inferri in cohortem Hiſpanoꝝ coegit,& q caſtris præerant,L.Pontius Licinius,& T.Popilius legatus,pro uallo acriter ꝓpugnabant,elephantoſq; tranſgredientes in ipſo uallo conficiunt,quoꝝ quum corporibus oppleta eſſet foſſa,uelut agere,aut ponte iniecto,tranſitū hoſtibus dedit,ibi ꝑ ſtragem iacentiū elephantoꝝ atrox edita cædes.Altera in parte caſtroꝝ iam pulſi erant Cāpani,Punicumq; præſidiū,& ſub ipſa porta Capuæ,quæ ad Vulturnū fert,pugnabaſ,neq; tam armati irrūpentibus Romanis reſiſtebant,quā quod porta baliſtis ſcorpionibuſq; inſtructa miſſilibus,ꝑcul hoſtes arcebat,& ſuppreſſit impetum Romanoꝝ uulnus imperatoris Appii Claudii,cui ſuos ante ꝑria ſigna adhortanti ſub læuo humero ſummū pectus geſſa ictum eſt,magna tn̄ uis hoſtium ante portā eſt cæſa,cæteri trepidi in urbem compulſi,& Annibal poſteaq̄ cohortis Hiſpanoꝝ ſtragem uidit,ſūmaq; ui caſtra hoſtium defendi,omiſſa oppugnatione canere ſigna,& conuertere agmina peditū,obiecto a tergo eq̄tatu,ne hoſtis inſtaret,cœpit.Legionū ardor ingens ad hoſtē inſequendū fuit,ſed Flaccus receptui cani iuſſit,ſatis ad utrūq; profectum ratus,ut & Cāpani,quam haud multū in Annibale præſidii eſſet,& ipſe Annibal ſentiret.Cæſa eo die,q huius pugnæ authores ſunt,octo millia hoīum de Annibalis exercitu,tria ex cāpanis tradunt,ſignaq; Carthaginienſibus q̄ndecim adēpta,duodeuiginti Cāpanis.Apud alios nequaq̄ tantam molem pugnæ inuenio,pluſq; pauoris,quā certaminis fuiſſe,quum inopinato in caſtra Romana Numidæ Hiſpaniq; cū elephantis irrupiſſent,elephanti ꝑ media caſtra uadentes ſtragē tabernaculoꝝ ingenti ſonitu ac fuga abrumpentiū uincula iumentoꝝ facerent,fraudem quoq; ſupra tumultum adiectā,immiſſus ab Annibale,qui habuit aliquem gnaꝝ Latinæ linguæ,q iuberet conſulum uerbis,qm̄ amiſſa caſtra eſſent,pro ſe quenq; militū in proximos montes fugere,ſed ea celeriter cognita fraus,oppreſſaq; magna cæde hoſtium ē,Elephantos igni e caſtris exactos.Hoc ultimum,utcūq; initum finitumq; eſt,ante deditionem Capuæ præliū.Mediaſtuticus(qui ſūmus magiſtratus apud Cāpanos eſt)eo āno Seppius Leſius erat,loco obſcuro tenuiq; fortuna ortus,matrē eius quondam pro pupillo eo ꝓcurantem familiare oſtētum,quū reſpondiſſet aruſpex,ſummū quod eſſet imperiū Capuæ peruenturꝫ ad eum pueꝝ,nihil ad eā ſpem agnoſcentē dixiſſe ferunt,næ tu prædicas ꝑditas res Campanoꝝ,ubi ſummus honos ad filium meū ꝑueniet.Ea ludificatio ueri,& ipſa in ueꝝ uertit,nam quū fame ferroq; urgerenſ,nec ſpes ulla ſupereſſet,iis qui in ſpem honoꝝ erant,honores detrectantibus,Leſius q̄rendo deſertam ac ꝑditam a primoribus Capuam,ſummū magiſtratum ultimus oīum Campanoꝝ cepit.Cæteꝝ Annibal ut nec hoſtes elici amplius ad pugnā uidit,nec per caſtra eoꝝ perrumpi ad Capuam poſſe,ne ſuos quoq; commeatus intercluderent noui C O S S.abſcedere irrito īcœpto,& mouere a Capua ſtatuit caſtra.Multa ſecum,quo iā ire pergeret,inde uoluenti ſubiit aīum impetus,caput ipſum belli Romā petendi,cuius rei ſemp cupitæ prætermiſſam occaſionē poſt Cannenſem pugnā & alii uulgo fremebant,& ipſe non diſſimulabat,necopinato pauore ac tumultu nō eſſe deſperandū aliquam partem urbis occupari poſſe.Si Roma in diſcrimine eſſet,Capuā extemplo miſſuros aut ambos īperatores Romanos,aut alteꝝ ex iis,q ſi diuiſiſſent copias,utrūq; infirmiorem factū aut ſibi,aut Campanis bene gerēdæ rei fortunam daturos eſſe.Vna ea cura angebat,ne ubi abſceſſiſſet,extēplo dederentur Campani.Numidā promptum ad oīa audenda donis perlicit,ut,literis acceptis,ſpecie tranſfugæ caſtra Romana ingreſ

ſus altera parte Capuã clam peruadat. Literæ aũt erant adhortatione plenæ, profectiõem ſuam, quæ ſalutaris illis foret, abſtracturã ad defendendam Romam ab oppugnãda Capua duces, atq; exercitus Romanos, ne deponerẽt aĩos, tolerando paucos dies totã ſoluturos obſidionẽ. Inde naues in flumine Vulturno cõprehenſas duci Caſilinum, qđ iam ante præſidii cauſſa fecerat caſtellum, iuſſit, quaꝝ ubi tantam copiã eſſe, ut una nocte exercitus traiici poſſet, allatũ eſt, cibariis decem dieꝝ præparatis, deductas nocte ad fluuiũ legiones ante lucem traiecit. Id priuſq̃ fieret, ita futuꝝ compertum ex tranſfugis Fuluius Flaccus ſenatui Romam quũ ſcripſiſſet, uarie hoĩum animi pro cuiuſq; ingenio affecti ſunt. Vt in re tam trepida, ſenatu extẽplo uocato, P. Cornelius, cui Aſinæ cognomẽ erat, exercitus, omneſq; duces ex tota Italia, neq; Capuæ, neq; ullius alterius rei memor, ad urbis præſidiũ reuocabat. Fabius Maxĩus abſcedi a Capua, terreriq; & circũagi ad nutus, cõminationeſq; Annibalis flagitioſum ducebat. Qui ad Cannas uictor, ire tñ ad urbem auſus non eſſet eũ a Capua repulſum ſpẽ potiundæ urbis cepiſſe Romæ? non ad Romã obſidendam, ſed ad Capuã liberandam obſidione ire Romã, cum eo exercitu, q ad urbem eſſet, Iouem fœdeꝝ ruptoꝝ ab Annibale teſtem, deoſq; alios defenſuros eſſe. Has diuerſas ſnĩas media ſententia P. Valerii Flacci uicit, q utriuſq; rei memor imperatoribus, qui ad Capuã eſſent, ſcribendum cenſuit, qđ ad urbem præſidii eſſet, quãtas Annibal copias duceret, aut quanto exercitu ad Capuã obſidendam opus eſſet, ipſos ſcire, ſi & Romã e ducibus alter, & exercitus pars mitti poſſet, ut ab reliquo & duce, & exercitu Capua rectæ obſideret̃, inter ſe compararent Claudius, Fuluiuſq;, utri obſidenda Capua, utri ad ꝓhibendam obſidione patriã, Romam ueniendum eſſet. Hoc ſenatuſcõſulto Capuam perlato, Q. Fuluius proconſul, cui (collega ex uulnere ægro) gradiendum Romã erat, e tribus exercitibus milite electo, ad X V. millia peditũ, mille equites Vulturnum traducit. Inde quũ Annibalem Latina uia ituꝝ ſatis comperiſſet, ipſe ꝑ Appiæ municipia, quæq; propter eam uiã ſunt, Setiam, Soram, Lauiniũ præmiſit, ut commeatus paratos & in urbibus hẽrent, & ex agris deuiis in uiam ꝓferrent, præſidiaq; in urbes contraherent, ut ſua cuiq; reſp. in manu eſſet. Annibal, quo die Vulturnũ eſt tranſgreſſus, haud procul a flumine caſtra poſuit, poſtero die ꝓter Cales in agrum Sidicinũ peruenit, ibi diem unũ populando moratus, per Sueſſulam, Aliphanũq;, & Caſinatem agrũ uia Latina ducit. Sub Caſinũ biduo ſtatiua habita, & paſſim populationes factæ, inde præter Interamnẽ, Nequinumq; in Fregellanũ agrum ad Lirim fluuiũ uentum, ubi interciſum pontẽ a Fregellanis, morãdi itineris cauſſa, inuenit. Fuluiũ Vulturnus tenuerat amnis, nauibus ab Annibale ĩcenſis, rates ad traiiciendũ exercitum magna inopia materiæ ægre cõparantem, traiecto ratibus exercitu, reliquũ Fuluio expeditum iter non per urbes mõ, ſed circa uiam expoſitis benigne cõmeatibus erat, alacreſq; milites, alius aliũ, ut adderet gradũ, memor ad defendendã ire patriam hortabantur. Romã Fregellanus nuntius, diem noctẽq; itinere cõtinuato, ingentẽ attulit terrorem, tumultuoſius, quam allatum erat, curſus hoĩum affingentium uana auditis totã urbem concitat. Ploratus mulierũ non ex priuatis ſolum domibus exaudiebat̃, ſed undiq; matronæ in publicũ effuſæ circa deum delubra diſcurrũt, crinibus ſparſis aras uerrẽtes, nixæ genibus, ſupinas manus ad cælũ ac deos tendentes, oranteſq; ut urbẽ Romam e manibus hoſtiũ eriperent, matreſq; Romanas, & liberos paruos inuiolatos ſeruarẽt. Senatus magr̃atibus in foro præſto eſt, ſiqđ conſulere uelint, alii accipiunt imperia, diſcedunt q; ad ſuas qſq; officioꝝ partes, alii offerunt ſe, ſiquo uſus ope ſit, præſidia in arce, in Capitolio, in muris, circa urbẽ, in monte etiam Albano, atq; arce Tuſculana ponunt̃. Inter hunc tumultũ Q. Fuluium proconſulẽ profectum a Capua affert̃, cui, ne minueret̃ imperium, ſi in urbem ueniſſet, decreuit ſenatus, ut Q. Fuluio par cũ C O S S. imperiũ eſſet. Annibal infeſtius, ꝑlato agro Fregellano, propter inciſos pontes ꝑ Fruſinatem, Ferentinatẽq;, & Anagninum agrũ in Labicanum uenit, inde Algido Tuſculũ petiit, nec receptus mœnibus, infra Tuſculũ dextrorſus Gabios deſcẽdit. Inde in Pupiniã exercitu demiſſo, octo millia paſſuũ a Roma poſuit caſtra. Quo ꝓpius hoſtis accedebat, eo maior cædes fiebat fugientiũ, procedentibus Numidis, pluresq; oĩum geneꝝ, atque ætatũ capiebant̃. In hoc tumultu Fuluius Flaccus porta Capena cum exercitu Romã ingreſſus, media urbe ꝑ Carinas Aeſquilias cõtendit, inde egreſſus inter Aeſqlinam Collinãq; portã poſuit caſtra, ædiles plebis commeatũ eo comportarũt, C O S S. ſenatuſque in caſtra uenerunt, ibi de ſumma reipublicæ conſultatum, placuit C O S S. circa portas Collinã Aeſquilinãque ponere caſtra, C. Calpurniũ prætorem urbanum Capitolio atque arci præeſſe, & ſenatũ frequentem in foro contineri, ſiquid in tam ſubitis rebus conſulto opus eſſet. Inter hæc Annibal ad Aniené fluuium, tria millia paſſuũ ab urbe, caſtra admouit, ibi ſtatiuis poſitis ipſe cum duobus millibus eqtum a porta Collina uſque ad Herculis tẽplum eſt progreſſus, atque, unde maxime poterat, mœnia ſitũque urbis obequitans contemplabatur. Id eum tam licẽter, atque ocioſe facere Flacco indignũ uiſum eſt, itaque immiſit eqtes, ſummouerique, atque in caſtra redigi hoſtium eqtatum iuſſit. Quum commiſſum præliũ eſſet, C O S S. tranſfugas Numidaꝝ, qui tũ in Auentino ad mille & trecentos erant, media urbe tranſire Aeſquilias iuſſerunt, nullos aptiores inter conualles tectaque hortoꝝ, & ſepulchra, & uacuas undique uias ad pugnandũ futuros rati, quos quum ex arce Capitolioque cliuo publico ip eqs decurrentes quidam uidiſſent, captum Auentinum cõclamauerunt.

conclamauerunt. Ea tantum res tumultũ ac fugam præbuit, ut niſi caſtra Punica extra urbem fuiſſent, effuſura ſe oĩs multitudo pauida fuerit. Tũc in domos atq; in tecta refugiebãt, uagoſq; in uiis ſuos pro hoſtibus lapidibus teliſq; inceſſebant, nec comprimi tumultus, apeririq; error poterat, refertis itineribus agreſtiũ turba, pecorũq;, quæ repentinus pauor in urbẽ compulerat. Equeſtre prælium ſecundũ fuit, ſubmotiq; hoſtes ſunt, & q̃a multis locis comprimendi erant tumultus, q̃ temere oriebãtur, placuit oẽs, qui dictatores, C O S S. cenſoreſue fuiſſent, cũ imperio eſſe, donec receſſiſſet a muris hoſtis. Et diei, q̃d reliquum fuit, & nocte inſeq̃nti multi temere excitati tumultus ſunt, oppreſſiq;. Poſtero die tranſgreſſus Aniẽnẽ Annibal in aciem oẽs copias eduxit, nec Flaccus, C O S S. ue certamẽ detrectauere. Inſtructis utrinq; exercitibus in eius pugnæ caſum, in q̃ urbs Roma præmium uictori eẽt, imber ingẽs grandine miſtus ita utrãq; aciem turbauit, ut uix armis retentis, in caſtra ſeſe receperint, nullius rei minore, quã hoſtium metu, & poſtero die eodẽ loco acies inſtructas eadem tempeſtas diremit, ubi recepiſſent ſe in caſtra, mira ſerenitas cũ tranquillitate oriebat̃. In religionem ea res apud Pœnos uerſa eſt, auditaq; uox Annibalis fert̃, potiundæ ſibi urbis Romæ mõ mentem non dari, mõ fortunam. Minuere ẽt ſpem eius & aliæ paruæ, magnæq; res, magna illa, q̃d quum ipſe ad mœnia urbis Romæ armatus ſederet, milites ſub uexillis in ſupplemẽtum Hiſpaniæ p̃fectos audiuit, parua autẽ, quod per eos dies eũ forte agrum, in quo ipſe hẽrer caſtra uæniſſe, nihil ob id diminuto pretio, cognitum ex quodã captiuo eſt. Id uero adeo ſupbum atq; indignum uiſum, eius ſoli, q̃d ipſe bello captum poſſideret, hẽretq;, inuentum Romæ emptorẽ, ut extemplo uocato p̃cone tabernas argentarias, quæ circa foꝝ Romanum tunc eſſent, iuſſerit uænire. His motus ad Turiã fluuium caſtra retulit, ſex millia paſſuũ ab urbe, inde ad Lucũ Feroniæ pergit ire, templũ ea tempeſtate inclytum diuitiis. Capenates aliq̃ accolæ eius erant, primitias eo frugũ, donaq; alia pro copia portantes multo auro argẽtoq; id exornatũ habebant. His oĩbus donis tum ſpoliatũ templum, æris acerui, quum rudera milites religione inducti iacerent, poſt profectionẽ Annibalis magni inuenti. Huius ꝓpl̃atio templi haud dubia inter ſcriptores eſt. Cælius Romã euntem a Ereto diuertiſſe Annibalẽ tradit, iterq; eius ab Reate, Cutiliiſq;, & ab Amiterno orditur ex Cãpania in Samnium, inde in Pelignos ꝑueniſſe, præterq; oppidũ Sulmonẽ inſtituit in Marrucinos tranſiſſe, inde Albenſi agro in Marſos, hinc Amiternũ Foruloſq; uicum ueniſſe. Neq; ibi error eſt, q̃d tanti exercitus ueſtigia intra tã breuis æui memoriã potuerint confundi, iſſe. n. ea conſtat, tantũ id intereſt, ueneritne eo itinere ad urbẽ, an ab urbe in Campaniã redierit. Cæteꝝ non quantum pertinaciæ ad præmendã obſidione Capuam Romanis fuit, tantũ ad defendam Annibali, nanq; ex Lucanis in Brutiũ agrum, ad fretum uero ac Rhegiũ tanto curſu contendit, ut ꝓpe repentino aduentu incautos oppreſſerit. Capua, etſi nihilo ſegnius oppreſſa ꝑ eos dies fuerat, tñ aduentum Flacci ſenſit, & admiratio orta eſt, nõ ſimul regreſſum Annibalẽ, inde per colloquia intellexerũt relictos ſe, deſertoſq;, & ſpem Capuæ retinendæ deploratam eſſe apud Pœnos. Acceſſit edictum ꝓconſulis ex ſenatuſconſulto, ꝓpoſitum, uulgatumq; apud hoſtes, ut q̃ ciuis Campanus ante certam diẽ tranſiſſet, ſine fraude eſſet, nec ulla facta eſt tranſitio, metu magis eos, quã fide continente, q̃a maiora in defectione deliquerant, quã quibus ignoſci poſſet. Cæteꝝ quemadmodum nemo priuato conſilio ad hoſtẽ tranſibat, ita nihil ſalutare in mediũ conſulebatur. Nobilitas rẽpublicam deſeruerat, neq; in ſenatum cogi poterat, in mag̃ratu autem erat, q̃ non ſibi honorem adieciſſet, ſed indignitate ſua uim ac ius mag̃ratui, quem gerebat, dempſiſſet. Iã ne in foro quidem, aut publico loco principũ quiſq̃ apparebat, domibus incluſi patriæ occaſum, cũ ſuo exitio indies expectabant. Summa curæ oĩs in Boſtarem, Hannonẽq; præfectos præſidii Punici uerſa erat, ſuo non ſocioꝝ periculo ſollicitos, hi conſcriptis ad Annibalẽ literis non libere mõ, ſed etiam aſpere, quibus non Capuã ſolum traditam in manum hoſtium, ſed ſe quoq; & præſidium in oẽs cruciatus proditos incuſabant, abiiſſe eum in Brutios, uelut auertentẽ ſe, ne Capua in oculis eius caperet̃. At hercule Romanos ne oppugnatione quidem urbis Romæ abſtrahi a Capua obſidenda potuiſſe, tanto conſtantiorẽ inimicum Romanũ, quã amicum Pœnum eſſe. Si redeat Capuã, bellumq; omne eo uertat, & ſe, & Campanos paratos eruptioni fore. Non cum Rheginis, neq; Tarentinis bellũ geſturos tranſiſſe alpes, ubi Romanæ legiones ſint, ibi & Carthaginienſiũ exercitus debere eſſe. Sic ad Cannas, ſic ad Thraſimenũ rem bene geſtã coeundo, conferendoq; cum hoſte caſtra, fortunã tentando. In hanc ſententiã literæ conſcriptæ Numidis, ꝓpoſita mercede iam ꝓfeſſis operam, dantur, hi ſpecie tranſfugaꝝ, quum ad Flaccum in caſtra ueniſſet, ut inde tp̃e captato abirent, fameſq;, quæ tandiu Capuæ erat, nulli non ꝓbabilem cauſſam tranſitiõis faceret, mulier repente Cãpana in caſtra uenit, ſcortum tranſfugaꝝ unius, indicatq; imperatori Romano Numidã fraude compoſita tranſiſſe, literaſq; ad Annibalẽ ferre, id unum ex iis, q̃ ſibi rem aperuiſſet, arguere ſeſe paratã eſſe. Productus primo ſatis cõſtanter ſe mulierẽ ignorare ſimulabat, paulatim deinde cõuictus ueris, quum tormenta poſci, & parari uideret, faſſus id ita eſſe, literæq; prolatæ, & additum etiam indicio, q̃d cælabatur, & alios ſpecie trãſfugaꝝ Numidas uagari in caſtris Romanis. Hi ſupra L X X. cõprehenſi, & cum tranſfugis nouis multati uirgis, manibuſque præciſis, Capuã rediguntur. Conſpectũ tam triſte ſupplicium aĩos fregit Campanoꝝ, concurſus ad curiã populi factus coe

git Leſium ſenatum uocare,& primoribus,q iandiu publicis conſiliis aberant,propalā minabantur,niſi uenirent in ſenatū,circa domos ituros ſe,& in publicū omnes ui extracturos eſſe. Is timor frequentem ſenatum magſtatui præbuit,ibi quum cæteri de legatis mittēdis ad imperatores Romanos agerent, Vibius Virrius,q defectionis ab Romanis author fuerat,interrogatus ſniam negat eos,qui de legatis & de pace ac deditione loquant̄,meminiſſe ſe nec quid facturi fuerint,ſi Romanos in poteſtate habuiſſent,nec qd ipſis patiendum ſit. Quid uos,inquit,eam deditionē fore cenſetis,qua quondā, ut aduerſus Sānites auxilium impetraremus,nos nr̄aq; omnia Romanis dedimus? Iā e memoria exceſſit,quo tpe,& in qua fortuna a Po. Romano defecerimus? iā quemadmodum in defectione præſidiū,quod poterat emitti,p cruciatum & ad contumeliā necauerimus? quoties in obſidenteis quā inimici eruperimus? caſtra oppugnauerimus? Annibalē uocauerimus ad opprimendos eos? hoc qd recentiſſimum eſt,ad oppugnandā Romam hinc eum miſerimus? Age cōtra,quæ illi infeſte in nos fecerint,repetite,ut ex eo,qd ſperetis,habeatis. Quum hoſtis alienigena in Italia eſſet,& Annibal hoſtis, & cūcta bello arderent,omiſſis oībus,omiſſo ipſo Annibale,ambos COSS. & duos conſulates exercitus ad Capuā oppugnandam miſerunt,alteꝝ annum circūuallatos incluſoſq; nos fame macerant,& ipſi nobiſcū ultima pericula,grauiſſimos labores perpeſſi,circa uallū ac foſſas ſæpe trucidati,& prope ad extremū caſtris exuti. Sed omitto hæc,uetus atq; uſitata res ē in oppugnāda hoſtiū urbe labores ac pericula pati,illud iræ atq; odii execrabilis indiciū eſt,Annibal ingentibus copiis peditū,equitumq; caſtra oppugnauit,& ex parte cepit,tanto periculo nihil moti ſunt ab obſidione,pfectus trans Vulturnum peruſſit Calenum agrū,nihil tanta socioꝝ clade auocati ſunt,ad ipſam urbem Romā infeſta ſigna ferri iuſſit,eam quoq; tēpeſtatem imminentem ſpreuerunt,tranſgreſſus Aniené tria millia paſſuum ab urbe caſtra poſuit,poſtremo ad mœnia ipſa,& ad portas acceſſit,Romā ſe ademptuꝝ eis,niſi omitterent Capuā,oſtendit,& non omiſerunt. Feras beſtias cæco impetu ac rabie cōcitatas,ſi ad cubilia & catulos eaꝝ ire pergas,ad opē ſuis ferendam auertas,Roma circūſeſſa Romanos coniuges,liberi,quoꝝ ploratus hic quoq; prope exaudiebatur,aræ,foci,deoꝝ delubra,ſepulchra maioꝝ uulſa,temerata,atq; uiolata a Capua nō auerterunt,tanta auiditas ſupplicii expetēdi,tanta ſanguinis nr̄i hauriendi eſt ſitis,nec iniuria forſitan,nos quoq; idē feciſſemus,ſi data fortuna eſſet. Itaq; quando aliter diis īmortalibus uiſum eſt,quū mortem nec recuſare quidē debeam,cruciatus contumeliaſq;,quas ſperat hoſtis,dum liber,dum mei potens ſum,effugere morte præterq̄ honeſta,etiam leui poſſum. Non uidebor apud Claudium,& Q. Fuluiū uictoria inſolenti ſubnixos,neq; uinctus per urbē Romam triumphi ſpectaculū trahar,ut deinde in carcerē,aut ad palum deligatus,lacerato uirgis tergo,ceruicē ſecuri Romanæ ſubiiciā,nec dirui incendiq; patriā uidebo,nec rapi ad ſtuprū matronas Campanas,uirgineſq;,& ingenuos pueros. Albā,unde ipſi oriundi erant,a fundamētis proruerunt,ne ſtirps,ne memoria originum ſuaꝝ extaret,nedum eos Capuæ parſuros credā,cui infeſtiores,quā Carthagini ſint. Itaq;,q bus uīm ante fato cedere,quā hæc tot & tam acerba uideant,in aīo eſt,iis apud me hodie epulæ īſtructæ,parataeq; ſunt,ſatiatis uino ciboq; poculū idem,quod mihi datū fuerit,circūferetur,ea potio corpus a cruciatu,aīum a cōtumeliis,oculos,aures a uidendis audiendiſq; oībus acerbis indigniſq;,q̄ manent uictos,uindicabit,poſtea parati erunt,q magno rogo in propatulo ædiū accenſo corpora exanimata iniciant. Hæc una uia & honeſta,& libera ad mortē,& ipſi uirtutē mirabuntur hoſtes, & Annibal fortes ſocios ſciet a ſe deſertos,ac proditos eſſe. Hanc orationē Vibii Virrii plures audierunt cum aſſenſu,quam forti aīo id,quod probabant,exeq potuerunt. Maior pars ſenatus multis ſæpe bellis expertā Po. Romani clementiā,haud diffidentes ſibi quoq; placabilē fore,legatos ad dedendā Romanis Capuā decreuerunt,miſerūtq;. Vibium Virriū ſeptem & uiginti ferme ſenatores domū ſecuti ſunt,epulatiq; cum eo & quantū facere potuerant,alienatis mētibus uino ab imminentis ſenſu mali, uenenum oēs ſumpſerunt. Inde omiſſo cōuiuio,dextris inter ſe datis,ultimoq; complexu collachrymātes ſuum patriæq; caſum,alii,ut eodem rogo cremarent̄,manſerunt,alii domos digreſſi ſunt. Impletæ uino cibiſq; uenæ minus efficacē in maturanda morte uim ueneni fecerunt,itaq; noctem totā pleriq; eoꝝ,& diei in ſequentis partem quum aīam egiſſent,omnes tamen priuſq̄ aperirentur hoſtibus portæ,expirarunt. Poſtero die porta Iouis,quæ aduerſus caſtra Romana erat,iuſſu proconſulis aperta eſt,ea intromiſſa legio una,& duæ alæ cum C. Fuluio legato,is quum oīum primum arma telaq;,quæ Capuæ erant,ad ſe conferenda curaſſet,cuſtodiis ad oēs portas diſpoſitis,neqs exire,aut emitti poſſet,præſidiū Punicum comprehendit,ſenatum Cāpanum ire in caſtra ad imperatores Romanos iuſſit,quo quum ueniſſent,extēplo his omnibus catenæ iniectæ,iuſſiq; ad quæſtores deferre qd auri argentique haberent,auri pondo LXX. fuit,argenti tria millia pondo,& CC. ſenatores quinque & uiginti Cales in cuſtodiā,duo de XXX. Theanum miſſi,quoꝝ de ſententia maxime deſcitū ab Romanis conſtabat. De ſupplicio Cāpani ſenatus haudquaq̄ inter Fuluium Claudiumque conueniebat,facilis īpetrandæ ueniæ Claudius,Fuluii durior ſnia erat,itaque Appius Romā ad ſenatū arbitrium eius rei totum reiiciebat,percūctandi etiam æquum eſſe poteſtatē fieri patribus, num communicaſſent conſilia cum aliquibus ſocioꝝ Latini nominis municipioꝝ,& num ope eoꝝ in bello fo-

rent municipioꝝ adiuti:' id uero minime cōmittendum eſſe Fuluius dicere, ut ſollicitarentur criminibus dubiis ſocioꝝ fidelium animi, & ſubiicerent indicibus, quis neq; quid facerent, neq; quid dicerét quicq̄ unquā penſi fuiſſet, itaq; ſe eam quæſtionem oppreſſuꝝ, extincturūq;. Ab hoc ſermone quum digreſſi eſſent, & Appius, quāuis ferociter loquētem collegam non dubitaret tamen literas ſuper tanta re a Roma expectatuꝝ, Fuluius ne idipſum impedimētum incœpto foret, dimittens prætorium tribunis militum, ac præfectis ſocioꝝ imperauit, uti duobus millibus equitum delectis denuntiarēt, ut ad tertiam buccinam præſto eſſent, cum hoc eq̄tatu nocte Theanum ꝓfectus prima luce portā intrauit, atq; in forum pertexit, concurſuq; ad primum eq̄tum ingreſſum facto, magiſtratū Sidicinū citari iuſſit, imperauitq;, ut ꝓduceret Campanos, quos in cuſtodia haberet, producti oēs, uirgiſq; cæſi, ac ſecuri percuſſi. Inde citato equo Cales percurrit, ubi quum in tribunali conſediſſet, ꝓductiq; Campani deligarentur ad palum, eques citus ab Roma uenit, literaſq; a C Calpurnio, Po.q; Romano Fuluio tradidit. Murmur a tribunali totam cōcionem peruaſit, deferri rem integram ad patres de Campanis, & Fuluius id ita eſſe ratus, acceptas literas, neq; reſolutas quum in gremio repoſuiſſet, præconi imperauit, ut lictoré lege agere iuberet. Ita quoq; de iis, qui Calibus erant, ſumptū ſupplicium, tum literæ lectæ, ſenatuſq; conſultum ſerum ad impediēdam rem actam, quæ ſūma ope approperata erat, ne impediri poſſet. Cōſurgentem iam Fuluium Taurea Iubellius Cāpanus per mediam uadens urbē turbam nomine īclamauit, & quum mirabūdus, quidnam ſeſe uellet, inquireret reſidens Flaccus, me quoq;, inquit, iube occidi, ut gloriari poſſis multo fortiorem, quam ipſe es, uirum abs te occiſum eſſe. Quum Flaccus negaret ꝓfecto ſatis compotem eſſe mentis, modo ꝓhiberi etiam ſe, ſi id uellet, S.C. diceret, tum Iubellius quando q̄dem, inquit, capta patria, ꝓpinquis, amiciſq; amiſſis, quum ipſe manu mea coniugem, liberoſq; īterfecerim, nequid indigni paterentur, mihine mortis q̄dem copia eadé eſt, quæ his ciuibus meis:' petatur a uirtute īuiſæ huius uitæ uindicta, atq; ita gladio, quem ueſte texerat, per aduerſum pectus tranſfixus ante pedes impatoris procubuit moribundus. Quia & quod ad ſupplicium attinet Campanoꝝ, & pleraq; alia de Flacci unius ſentētia acta erant, mortuum Appiū Claudium ſub deditionem Capuæ q̄dam tradunt, hunc quoq; ipſum Tauream neq; ſua ſpōte ueniſſe Cales, neq; ſua manu interfectum, ſed quum inter cæteros ad palum deligatus, q̄a parum inter ſtrepitus exaudiri poſſent, quæ uociferabatur, ſilentium fieri Flaccum iuſſiſſe, tum Tauream illa, quæ ante memorata ſunt, dixiſſe, uirum fortiſſimum a nequaq̄ pari ad uirtutem occidi, ſub hæc dicta iuſſu ꝓconſulis præconem ita ꝓnuntiaſſe, lictor uiro forti adde uirgas, & in eum primum lege age. Lectū quoq; ſenatuſconſultum priuſq̄ ſecuri feriret, quidam authores ſunt, ſed quia aſeriptum in ſenatuſconſulto fuerat, ſi ei uideretur, ītegram rem ad ſenatum reiiceret, interp̄tatum eſſe, quid magis e rep. duceret æſtimationem ſibi ꝑmiſſam. Capuam a Calibus reditum eſt, Attellaq;, & Galatia in deditionem acceptæ, ibi quoq; in eos, qui capita rei erant, animaduerſum eſt, ita ad L X X. principes ſenatus īterfecti, trecenti ferme nobiles Cāpani in carcerem conditi, alii per ſocioꝝ Latini nominis urbes īn cuſtodias dati, uariis caſibus interierunt, multitudo alia ciuium Campanoꝝ uænūdata. De urbe agroq; reliqua conſultatio fuit, q̄buſdam delendam cenſentibus urbem præualidam, ꝓpinquam, inimicam, cæteꝝ præſens utilitas uicit, nam ꝓpter agrum, quem omni fertilitate terræ ſatis conſtabat primum in Italia eſſe, urbs ſeruata eſt, ut eſſet aliqua aratoꝝ ſedes, urbi frequentandæ multitudo incolaꝝ, libertinorumq;, & inſtitoꝝ, opificumq; retenta. Ager oīs & tecta publica Po. Romani facta, cæteꝝ habitare tm̄, tanq̄ urbem Capuam frequentariq; placuit, corpus nullum ciuitatis, nec ſenatum, nec plebis conſiliū, nec magiſtratus eſſe, ſine conſilio publico, ſine imperio multitudinē nullius rei inter ſe ſociam ad conſenſum inhabilem fore, præfectum ad oīa iura reddenda ab Roma quotannis miſſuros. Ita ad Capuā res compoſitæ conſilio ab omni parte laudabili, ſeuere & celeriter in maxime noxios animaduerſum multitudo ciuium diſſipata in nullam ſpem reditus, non ſæuitum incendiis, ruiniſq; in tecta īnoxia, muroſq;, & cum emolumēto quæſita etiam apud ſocios lenitatis ſpecies incolumitate urbis nobiliſſimæ opulentiſſimæq;, cuius ruinis omnis Campania, omnes, qui Cāpaniam circa accolunt, populi īgemuiſſent. Confeſſio expreſſa hoſti, quanta uis in Romanis ad expetendas pœnas ab infidelibus ſociis, & quam nihil in Annibale auxilii eſſet ad receptos in fidem tuendos. Romani proconſules perſuncti, quod ad Capuam attinebat, cura, C. Neroni ex iis duabus legionibus, quas ad Capuam habuerant, ſex millia peditum & trecentos equites, quos ipſe legiſſet, & ſocium Latini nominis peditum numeꝝ parem, & octingentos equites decernūt, quem exercitum Puteolis in naues impoſitum Nero in Hiſpaniam tranſportauit. Quum Tarraconem nauibus ueniſſet, expoſitiſq; ibi copiis, & nauibus ſubductis, ſocios quoq; nauales multitudinis augēdæ cauſſa armaſſet, profectus ad Iberum flumen exercitum a T. Fonteio, & Martio accepit, inde pergit ad hoſtes ire. Aſdrubal Amilcaris ad Lapides atros caſtra habebat in Auſetanis, is locus eſt inter oppida Illiturgim, & Mentiſſam, huius ſaltus fauces Nero occupauit. Aſdrubal, ne in arcto res eſſet, caduceatorem miſit, qui promitteret, ſi inde miſſus foret, ſe omnē exercitum ex Hiſpania deportaturum, quam rem quum læto animo Romanus accepiſſet, diem poſterum Aſdrubal colloquio petiit, ut Romani leges conſcriberent de tradendis arcibus urbium, dieq;

ſtatuenda,ad quam præſidia deducerent,ſuaq; omnia ſine fraude Pœni deportarent,qđ ubi impetrauit,extēplo primis tenebris,atq; inde tota nocte,qđ grauiſſimum exercitus erat,Aſdrubal , quacunq; poſſet,euadere e ſaltu iuſſit.Data ſedulo opa eſt,ne multi ea nocte,exirent,ut ipſa paucitas tū ad hoſtem ſilentio fallendū aptior,tum ad euadendū per arctas ſemitas,ac difficiles eēt. Ventum inſequenti die ad colloquiū eſt,ſed loquendo plura,ſcribendoq; dedita opera quæ in rē non eſſent,die conſumpto,in poſteꝝ dilatum eſt,addita inſeq̄ns nox ſpatium dedit & alios emittēdi,nec poſtero die res finem inuenit.Ita aliquot dies diſceptando palā de legibus,nocteſq; emittendis clam e caſtris Carthagi nienſibus abſumptæ,& poſteaq̄ maior pars emiſſa exercitus erat,iā ne iis quidē,quæ ultro dicta erāt, ſtabatur,minuſq; ac minus,cū timore ſimul fide decreſcente,cōueniebat.Iam ferme pedeſtres oēs copiæ euaſerant e ſaltu, quū prima luce denſa nebula ſaltum oēm,campoſq; circa intexuit, qđ ubi ſenſit Aſdrubal,mittit ad Neronē,qui in poſteꝝ diem colloquium differat,illum diem religioſum Carthaginienſibus ad agendum quicq̄ rei eſſe,ne tum quidē ſuſpecta fraus. Quum data eſſet uenia eius diei,extemplo Aſdrubal cū equitatu,elephantiſq; caſtris egreſſus ſine ullo tumultu in tutū euaſit.Hora ferme q̄rta depulſa ſole nebula aperuit diē,uacuaq; hoſtium caſtra cōſpexerunt Romani, tum demum Claudius Punicā fraudem agnoſcens,ut ſe dolo captū ſenſit,proficiſcentem inſtitit ſequi,paratus cōfligere acie,ſed hoſtis detrectabat pugnā,leuia tamen prælia inter extremū Punicum agmē,præcurſoreſq; Romanoꝝ fiebant.Inter hæc Hiſpaniæ ppl̄i,nec qui poſt cladem acceptā defecerant, redibant ad Romanos,nec ulli noui deficiebāt,& Romæ ſenatui Po.q; poſt receptā Capuam non Italiæ iā maior,quam Hiſpaniæ cura erat,exercitū augeri,& imperatorē mitti placebat,nec tamen,quē mitterent,ſatis conſtabat,q̄m illuc,ubi duo ſummi īperatores intra dies X X X . cecidiſſent,qui in locum duoꝝ ſuccederet,extraordinaria cura deligendus eſſet. Quū alii alium noiarent, poſtremum eo decurſum eſt,ut ppl̄s proconſuli creando in Hiſpaniā comitia haberet,diemq; comitiis C O S S . edixerunt.Primo expectauerant,ut q ſe tanto imperio dignos crederent,noia profiterentur,quæ ut deſtituta expectatio eſt,redintegratus luctus acceptæ cladis,deſideriumq; imperatoꝝ amiſſoꝝ. Mœſta itaq; ciuitas prope inops conſilii comitioꝝ die tamen in campū deſcendit,atq; in magiſtratus uerſi,circunſpectāt ora principum,aliorumq; alios intuentiū,fremuntq; adeo perditas res,deſperatumq; de rep. eſſe,ut nemo audeat in Hiſpaniā imperium accipere,quū ſubito P. Cornelius,illius,q in Hiſpania ceciderat,filius,quatuor & ferme uiginti ānos natus,profeſſus ſe petere,in ſuperiore,unde conſpici poſſet,loco conſtitit,in quem poſteaq̄ omnium ora conuerſa ſunt,clamore ac fauore extēplo ominati ſūt felix,fauſtūq; imperium. Iuſſi deinde inire confuſum ſuffragium ad unum oēs non centuriæ modo, ſed etiam hoies P. Scipioni imperium eſſe in Hiſpaniā iuſſerunt. Cæteꝝ poſt rem actam,ut iam reſederat impetus aioꝝ ardorq;,ſilentium ſubito ortū, & tacita cogitatio,quidnā egiſſent noui, quod fauor plus ualuiſſet,quā ratio ætatis,maxime pœnitebat,qdam etiam fortunam domus horrebant,nomenq; ex funeſtis duabus familiis,in eaſq; puincias,ubi inter ſepulchra p̄ris,patruiq; res gerendæ eſſent,pficiſcentis. Quod ubi ab te tanto ipetu acta ſollicitudinē curamq; hominum auertit , aduocata concione,ita de ætate ſua īperioq; mandato, & bello,quod gerendū eſſet,magno elatoq; aio diſſeruit,ut ardorē eum,qui reſederat,excitaret rurſus,innouaretq; & impleret hoies certioris ſpei, quā quā tum fides pro miſſi humani,aut ratio ex fiducia reꝝ ſubiicere ſolet. Fuit.n. Scipio non ueris tantū uirtutibus mirabilis,ſed arte quoque quadā ab iuuenta in oſtētationem eaꝝ compoſitus,pleraque apud multitudinē ut per nocturnas uiſa ſpecies,aut uelut diuinitus mente monita agens,ſiue ut ipſi capti quadam ſuperſtitione animi,ſiue ut īperia conſiliaque,uelut ſorte oraculi miſſa,ſine cunctatiōe aſſeq̄rentur. Ad hæc iā inde ab initio præparans aio,ex quo togam uirilem ſumpſit,nullo die prius ullā publicam priuatamque rem egit,quā in Capitolium iret,ingreſſuſque ædē conſederet,& plerūque tempus ſolus in ſecretū ibi tereret,hic mos,q per omnem uitam ſeruabat,ſeu conſulto,ſeu temere uulgatæ opinioni fidē apud quoſdā fecit,ſtirps eū diuinæ uiꝝ eſſe,retulitque famam in Alexandro Magno prius uulgatā & uanitate,& fabula parē,anguis immanis concubitu cōceptum,& in cubiculo matris eius preſæpe uiſam prodigii eius ſpeciē,interuentuque hoium euolutam repente,atque ex oculis elapſam. His miraculis nunq̄ ab ipſo illuſa fides eſt,q̄n potius aucta arte quadā nec abnuendi tale quicquam,nec palā affirmandi, Multa alia eiuſdē generis alia uera,alia aſſimulata admirationis humanæ in eo iuuene exceſſerant modū,quibus freta tunc ciuitas ætati haudquaq̄ maturæ tantam molem rerum,tantumque imperium permiſit. Ad eas copias,quas ex uetere exercitu Hiſpania habebat, quæque a Puteolis cū C. Nerone traiectæ erant,decē millia peditum,& mille eq̄tes adduntur,& M. Iunius Syllanus proprætor adiutor ad res gerendas datus eſt. Ita cum X X X . nauiū claſſe (omnes autem q̄nqueremes erant)oſtiis Tyberinis,pfectus præter oram Tuſci maris alpes,atque Gallicū ſinum , & deinde Pyrenes circunuectus,pmontorium, Emporiis, urbe Græca(oriundi & ipſi a Phocea ſunt)copias expoſuit. Inde ſeq nauibus iuſſis, Tarraconē pedibus profectus,conuentum omnium ſocioꝝ(etenim legationes ad famam aduentus eius ex oī ſe prouincia effuderant)habuit,naues ibi ſubduci iubet,remiſſis quatuor triremibus Maſſilienſium,quæ officii cauſſa a domo profecutæ fuerant. Reſpō

ſa inde

ſa inde legationibus,ſuſpenſis uarietate tot caſuum,dare cœpit,ita elato ab ingenti uirtutum ſuaꝝ fiducia animo,ut nullum ferox uerbum excideret,ingenſq; oibus, quæ diceret, ineſſet tum maieſtas, tum fides.Profectus a Tarracone & ciuitates ſocioꝝ,& hyberna exercitus adiit,collaudauitq; milites, quod duabus tantis cladibus deinceps icti ꝓuinciam optinuiſſent,nec fructum ſecundaꝝ reꝝ ſentire hoſteis paſſi omni cis Iberum agro eos arcuiſſent,ſocioſq; eum fide tutati eſſent.Martium ſecū habebat cum tanto honore,ut facile appareret,nihil minus eum uereri,quam neqs obſtaret gloriæ ſuæ. Succeſſit inde Syllanus Neroni,& in hyberna noui milites deducti.Scipio oibus, quæ adeunda agendaq; erant,mature aditis peractiſq;,Tarraconem conceſſit.Nihilo minor fama apud hoſtes Scipionis erat,quam apud ciues ſocioſq;,& diuinatio quædam futuri,quo minus ratio timoris reddi poterat, eo opportune maiorem inferens metum.In hyberna diuerſi conceſſerunt,Aſdrubal Giſgonis uſq; ad Oceanum,& Gades,Mago in mediterranea,maxime ſupra Caſtulonēſem ſaltum,Aſdrubal Amilcaris filius proximus Ibero circa Saguntum hybernauit.Aeſtatis eius tēpore extremo,quo capta eſt Capua,& Scipio in Hiſpaniam uenit,Punica claſſis ex Sicilia Tarentum accita ad arcendos cōmeatus præſidii Romani,quod in arce Tarentina erat,clauſerat qdem omneis ad arcem a mari aditus,ſed aſſidēdo diutius,arctiorem annonam ſociis,quam hoſti faciebat,non enim tm̄ ſubuehi oppidanis per pacata littora,apertoſq; portus præſidio nauium Punicaꝝ poterat,quātum frumenti claſſis ipſa,turba nauali miſta ex omni genere hoīum,abſumebat,ut arcis præſidium etiam ſine inuecto, quia ibi pauci erant,ex ante præparato ſuſtentari poſſet,claſſiq; & Tarentinis ne inuectum qdem ſufficeret. Tādem maiore gratia,quam uenerat,claſſis dimiſſa eſt.Annona haud multum laxauerat,quia remoto maritimo præſidio,ſubuehi frumētum non poterat.Eiuſdem æſtatis exitu M.Marcellus ex Sicilia ꝓuincia quum ad urbem ueniſſet,a C.Calpurnio prætore ſenatus ei ad ædē Bellonæ datus eſt, ibi quum de rebus a ſe geſtis diſſeruiſſet,queſtus leniter non ſuam magis,quam militum uicem,quod ꝓuincia cōfecta,exercitum deportare non licuiſſet,poſtulauit,ut triumphanti urbem inire liceret,id non impetrauit,quum multis uerbis actum eſſet,utrum minus cōueniret,cuius nomine abſentis,ob res ꝓſpere ductu eius geſtas,ſupplicatio decreta foret,& diis īmortalibus habitus honos,ei præſenti negare triūphum,an quod tradere exercitum ſucceſſori iuſſiſſent,quod niſi manēte in prouincia bello decerneretur,eum quaſi de bello triumphare,quum exercitus teſtis meriti,atq; īmeriti triumphi abeſſet. Medium uiſum,ut urbem ouans iniret.Tribuni plebis ex authoritate ſenatus ad populum tulerunt, ut M.Marcello,quo die urbem ouans iniret,imperium eſſet.Pridie quam urbē iniret,in monte Albano triumphauit,inde ouans multam præ ſe prædam in urbem intulit,cum ſimulacro captaꝝ Syracuſarum catapultæ,baliſtæq;,& alia omnia inſtrumēta belli lata,& pacis diuturnæ,regiæq; opulentiæ ornamenta,argēti ærifq; fabrefacta uaſa,& alia ſupellex,pretioſaq; ueſtis,& multa nobilia ſigna,quibus inter primas Græciæ urbes Syracuſæ ornatæ fuerant.Punicæ quoq; uictoriæ ſignum octo ducti elephanti,& non minimum fuit ſpectaculum,cum coronis aureis præcedentes Soſis Syracuſanus,& Mericus Hiſpanus,quoꝝ altero duce nocturno Syracuſas introitum erat,alter Naſum,quodq; ibi præſidii erat,ꝓdiderat,his ambobus ciuitas data,& quingena iugera agri ſolidi in agro Syracuſano,qui aut regius,aut hoſtium Po.Romani fuiſſet,& ædes Syracuſis,cuius uellent eoꝝ,in quos belli iure aiaduerſum eſſet.Merico uero Hiſpaniſq;,qui cum eo trāſierant,urbs agerq; in Sicilia,ex iis,qui a Po.Romano defeciſſent,iuſſa dari,id M.Cornelio mādatum,ut ubi ei uideretur, urbem agrūq; eis aſſignaret, in eodem agro Belligeni,per quem illectus ad trāſitionem Mericus erat,CCCC. iugera agri decreta.Poſt ꝓfectionem ex Sicilia Marcelli Punica claſſis octo millia peditum,tria Numidaꝝ equitum expoſuit,ad eos Murgentinæ deſciuerunt terræ,ſecutæ defectionē eaꝝ Hybla & Manella ſunt,& ignobiliores quædam aliæ,& Numidæ præfecto Mutine uagi per totā Siciliam ſocioꝝ Po.Romani agros urebant,ſuper hoc exercitus Romanus iratus,partim, quod cum impatore non deuectus ex ꝓuincia eſſet,partim,quod in oppidis hybernare uetiti erant,ſegni fungebanť militia, magiſq; eis author ad ſeditionem,quā animus deerat.Inter has difficultates M.Cornelius prætor & militum aīos nunc conſolando,nunc caſtigando ſedauit,& ciuitates omnes,quæ defecerant,in deditionē redegit,atq; ex his Murgātiam Hiſpanis,qbus urbs agerq; debebatur,ex S.C.attribuit. COSS. quum ambo Appuliam prouinciam haberent,minuſq; iam terroris a Pœnis & Annibale eſſet,ſortiri iuſſi Appuliam, Macedoniamq; prouincias,Sulpitio Macedonia euenit,iſq; Leuino ſucceſſit,Fuluius Romam comitiorum cauſſa accerſitus quum comitia COSS. rogandis haberet, prærogatiua centuria iunioꝝ declarauit T.Manlium Torquatū,& T.Octacilium.Manlius,qui præſens erat,gratulādi cauſſa quum turba coiret,nec dubius eſſet cōſenſus populi,magna circūfuſus turba ad tribunal cōſulis uenit,petitq;,ut pauca ſua uerba audiret,centuriāq;,quæ tuliſſet ſuffragium,reuocari iuberet.Erectis omnibus expectatione,quidnam poſtulaturus eſſet,oculoꝝ ualitudinem excuſauit.Impudētem & gubernatorē, & imperatorem eſſe,qui quum alienis oculis ei oia agenda ſint,poſtulet ſibi alioꝝ capita,ac fortunas cōmitti, proinde,ſi uideretur,& redire in ſuffragium centuriam iuniorum iuberet, & meminiſſe in COSS. creandis belli,quod in Italia ſit,temporūq; reip.uix dum requieſcere aureis a ſtrepitu,& tumultu hoſti-

li,quo paucos ante menſes aſſederint prope mœnia Romana.Poſt hæc quum centuria frequens ſucclamaſſet,nihil ſe mutare ſentẽtiæ,eoſdẽq; C O S S. dicturos eſſe,tum Torquatus,Neq; ego ueſtros, inquit,mores C O S. ferre potero,neq; uos impium meum,redite in ſuffragium,& cogitate bellum Punicum in Italia,& hoſtium ducẽ Annibalem eſſe.Tum centuria & authoritate mota uiri,& admirātium circa fremitu petit a conſule,ut cẽturiam ſenioꝝ citaret,uelle ſeſe cum maioribus natu colloqui,& ex authoritate eoꝝ C O S S. dicere.Citatis cẽturiæ ſenioribus,datum ſecreto in Ouili cum his colloquendi tẽpus,ſeniores de tribus conſulẽdum dixerunt eſſe,duobus iam plenis honoꝝ,Q.Fabio,& M.Marcello,& ſi utiq; nouum aliquẽ aduerſus Pœnos cõſulem creari uellent,M. Valerium Leuinũ egregie aduerſus Philippum regẽ res geſſiſſe terra mariq;.Itaq; de tribus cõſultatione data,ſenioribus dimiſſis,iuniores ſuffragium ineunt,M.Marcellũ Claudium fulgẽtem tum Sicilia domita,& M.Valerium abſentes C O S S. dixerũt,authoritatem prærogatiuæ oẽs centuriæ ſecutæ ſunt.Eludant nũc antiqua admirãtes,non eqdem,ſiqua ſit ſapiẽtium ciuitas,quã docti fingunt magis,quam norunt,aut principes grauiores,tẽperatioreſq; a cupidine imperii,aut multitudinẽ melius moratam cenſeant fieri poſſe.Cẽturiam uero unioꝝ ſeniores conſulere uoluiſſe,qbus imperii ſuffragium mãdaret, uix,ut uerisimile ſit,parentum quoq; hoc ſæculo uilis leuiſq; apud liberos authoritas fecit. Prætoria inde comiria habita,P.Manlius Valens,& L.Manlius Acidinus,& C.Lectorius,& L.Cincius Alimentus creati ſunt.Forte ita incidit,ut comitiis pfectis nunciaret T.Octacilium,quẽ T.Manlio,omnis,ni interpellatus ordo comitioꝝ eſſet,collegam abſentẽ daturus fuiſſe uidebatur populus,mortuũ in Sicilia eſſe. Ludi Apollinares & priore anno fuerant,& ut eo anno fierent,repẽte Calpurnio prætori ſenatus decreuit,ut in ppetuum uouerentur.Eodẽ anno prodigia aliquor uiſa,nuntiataq; ſunt,in æde Concordiæ Victoria,quæ in culmine erat,fulmine icta decuſſaq; ad Victorias, quæ in arce fixæ erant,hæſit, neq; inde pcidit,& Anagnia & Fregellis nũtiatum eſt murum portaſq; de cœlo igne tactas,& in foro Sudertano ſanguinis riuos per diem totũ fluxiſſe,& Ereti lapidibus pluiſſe,& Reate mulã peperiſſe. Ea pdigia hoſtiis maioribus procurata ſunt,& obſecratio in unũ diem populo indicta,& nouendiale ſacrum. Sacerdotes publici aliquot eo anno mortui ſunt,nouiq; ſuffecti,in locũ M.Aemylii Numidæ decenuiri ſacroꝝ Aemylius Lepidus,in locum M.Põponii Mathonis pontificis Liuius,in locum SP. Caruilii maximi auguris M.Seruilius,T.Octacilius Craſſus pontifex , qa exacto anno mortuus erat, ideo nominatio in locũ eius non eſt facta,C.Claudius flamen Dialis,quod exta pperam dederat, flaminio abiit.Per idem tẽpus M.Valerius Leuinus,tentatis prius per ſecreta colloquia principũ animis ad indictum ante ad idipſum concilium Aetoloꝝ claſſe expedita uenit,ubi quum Syracuſas Capuãq; captas in fidem,in Italiaq; reꝝ ſecundaꝝ ſucceſſum oſtentaſſet,adieciſſetq; iam inde a maioribus traditum morem Romanis colendi ſocios,ex qbus alios in ciuitatem atq; æquum ſecum ius accepiſſent, alios in ea fortuna haberẽt,ut ſocii eſſe,quã ciues mallent,Aetolos eo in maiore futuros honore,quod gentium tranſmarinaꝝ in amicitiam primi ueniſſent,Philippũ eis & Macedonas graues accolas eſſe, quoꝝ ſe uim,ac ſpiritus fregiſſe,uigorẽ etiam eo redactũ eſſe,ut non his modo urbibus,quas per uim ademiſſet Aetolis,excedant,ſed ipſam Macedoniã infeſtam habeant,& Acarnanes,quos ægre ferrent Aetoli a corpore ſuo dirẽptos,reſtituꝝ ſe in antiquam formulã iuris ac ditionis eoꝝ. Hæc dicta promiſſaq; a Romano impatore Scopas,qui tum prætor gẽtis erat,& Dorimachus princeps Aetoloꝝ affirmauerunt authoritatem ſuam minore cum uerecundia , & maiore cum fide uim maieſtatẽq; Po. Romani extollẽtes,maxime tñ ſpes potiundæ mouebat Acarnaniæ.Igitur cõſcriptæ conditiones,quibus in amicitiam ſocietatẽq; Po.Romani uenirent,additũq;,ut,ſi placeret,uellentq;,eodem iure amicitiæ Elei,Lacedemoniiq;,& Attalus,& Pleuratus,& Scerdiletus eſſent,Aſiæ Attalus,hi Thracum & Illyricoꝝ reges,bellum ut extẽplo Aetoli cum Philippo terra gererent,nauibus ne minus X X. quinqueremibus adiuuarent Romanos,urbium Corcyra tenus ab Aetolia incipiente ſolum,tectaq;,& muri cum agris Aetoloꝝ,alia oĩs præda Po.Romani eſſent,darentq; operã Romani,ut Acarnaniã Aetoli haberent.Si Aetoli pacem cum Philippo facerent,fœderi aſcriberent,ita ratam eoꝝ pacem,ſi Philippus arma a Romanis ſociiſq;,quiq; eoꝝ ditionis eſſent,abſtinuiſſet.Item ſi Po.Romanus fœdere iungeretur regi,ut caueret,ne ius ei bellum inferendi Aetolis ſociiſq; eoꝝ eſſet.Hæc conuenerunt,cõſcriptaq; biennio poſt Olympiæ ab Aetolis,in Capitolio ab Romanis,ut teſtata ſacris monimẽtis eſſent, ſunt poſita.Moræ cauſſa fuerant retenti Romæ diutius legati Aetoloꝝ,nec tamen impedimẽto id rebus gerendis fuit,& Aetoli extẽplo mouerũt aduerſus Philippum bellũ,& Leuinus Zacynthũ(parua inſula eſt ppinqua Aetoliæ,urbem unam eodẽ,quo ipſa eſt nomine,habet,eam præter arcem excepit)& Oleniada,Naxũq; Acarnanum captas Aetolis contribuit,Philippum quoq; ſatis implicatũ bello finitimo ratus,ne Italiam Pœnoſq; & pacta cum Annibale poſſet reſpicere,Corcyram ipſe ſe recepit.Philippo Aetoloꝝ defectio Pellæ hybernãti allata eſt,itaq; quia primo uere moturus exercitũ in Græciam erat,Illyricos,finitimaſq; ei urbes alterno metu quietas,ut Macedoniã haberet,expeditionẽ ſubitam in Oricinoꝝ,atq; Apolloniatũ fines fecit,egreſſoſq; Apolloniatas cum magno terrore,ac pauore compulit intra muros, uaſtatis proximis Illyricis in Pelagoniam eadem celeritate uertit iter,

inde Dardanoꝝ urbem, ſitam in Macedonia, tranſitum Dardanis facturam, cœpit. His raptim actis, memor Aetolici iunctiq; cum eo Romani belli, per Pelagoniam, & Nympheũ, & Boleam in Theſſaliam deſcendit ad bellum ſecum aduerſus Aetolos capeſſendum. Incitari poſſe hoĩes credebat, & relicto ad fauces Theſſaliæ Perſeo cũ quatuor millibus armatoꝝ ad arcendos aditu Aetolos, ipſe priuſq̃ maioribus occuparet rebus, in Macedoniam, atq; inde in Thraciam exercitũ ac Medos eduxit, incutrere ea gens in Macedoniam ſolita erat, ubi regem occupatũ externo bello, ac ſine præſidio eẽ regnũ ſenſiſſet. Ad Phragandas igitur uaſtare agros, & urbẽ iam Pharniam, caput, arcẽq; Medicæ, oppugnare cœpit. Scopas ubi ꝓfectum in Thraciam regẽ, occupatũq; ibi bello audiuit, armata omni iuuentute Aetoloꝝ, bellum inferre Acarnaniæ parat, aduerſus quod ſe Acarnanũ gens & uiribus impar, & iam mœnia Oleniados, Naxũq; amiſſa cernens, Romanaq; inſup arma ingruere, ira magis inſtruit, quam conſilio bellum, coniugibus, liberiſq; & ſenioribus ſupra L X. annos in propinquam Epirum miſſis, a X X V. ad L X. annos coniurant, niſi uictores ſe non redituros, qui uictus acie exceſſiſſet, eum ne qs urbe, tecto, menſa, lare reciperet. Diram execrationẽ in populares, obteſtationẽq;, quam ſanctiſſimã potuerunt, aduerſus hoſpites cõpoſuerunt, precatiq; ſimul Epirotas ſunt, ut qui ſuoꝝ in acie occidiſſent, eos uno tumulo cõtegerent, adhiberẽtq; humatis titulum. Hic ſiti ſunt Acarnanes, qui aduerſus uim atq; iniuriam Aetoloꝝ pro patria pugnãtes mortem oppetierunt. Per hæc incitatis animis caſtra extremis finibus ſuis obuiam hoſti poſuerunt, nuntiis ad Philippum miſſis, quanto res in diſcrimine eſſet, omittere Philippũ id, quod in manibus erat, coegerunt bellum. Iam Pharnia per deditionẽ recepta, & proſpero alio ſucceſſu reꝝ Aetoloꝝ impetum tardauerat primo coniurationis fama Acarnaniæ, dein de auditus Philippi aduentus regredi etiam in intimos coegit fines. Nec Philippus, quanq̃ ne opprimerentur Acarnanes, itineribus magnis ierat, ultra Climenen ꝓgreſſus, inde quum audiſſet reditũ Aetoloꝝ ex Acarnania, & ipſe Pellam rediit. Leuinus ueris principio a Corcyra ꝓfectus nauibus, ſuperato Leucate ꝓmontorio, quum ueniſſet Naupactum, Anticyram inde ſe petituꝝ edixit, ut præſto ibi Scopas Aetoliq; eſſent. Sita Anticyra eſt in Locride, læua parte ſinum Corinthiacũ intrantibus breue terra iter, eo breuis nauigatio a Naupacto eſt, tertio ferme poſt die utrinq; oppugnari cœpta eſt. Grauior a mari oppugnatio erat, qa & tormenta, machinæq; oĩs generis in nauibus erant, & nauibus Romani inde oppugnabant, itaq; intra paucos dies recepta urbs per deditionẽ Aetolis traditur, præda ex pacto Romanis ceſſit. Leuino literæ redditæ, cõſulem eum abſentem declaratũ, & ſucceſſorẽ uenire P. Sulpitium, cæteꝝ diuturno ibi morbo implicitus ſerius ſpe oĩum uenit Romam. M. Marcellus quũ Idibus Martiis cõſulatum iniſſet, ſenatũ eo die (moris modo cauſſa) habuit, ꝓfeſſus nihil ſe abſente collega, neq; de republica neq; de ꝓuinciis acturum, ſcire ſe frequentes Siculos ꝓpe urbem in uillis obtrectatoꝝ factoꝝ ſuoꝝ eſſe, quibus tñ abeſſe, ut per ſe non liceat palam Romæ crimina edita fictaq; ab inimicis uulgare, ut ni ſimularent aliquẽ ſibi timorem, abſente collega, dicendi de conſule eſſe, ipſe eis extẽplo daturus ſenatum fuerit, ubi qdem collega ueniſſet, non paſſuꝝ quicq̃ prius agi, quam ut Siculi in ſenatum introducant, delectum ꝓpe a M. Cornelio per totã Siciliam habitũ, ut quãplurimi queſtum de ſe Romam uenirent, eundẽ literis falſis Romam impleſſe, bellum in Sicilia eſſe, ut ſuam laudem minuat. Moderati animi gloriã eo die adeptus C O S. ſenatum dimiſit, ac ꝓpe iuſtum iuſtitium omnium reꝝ futuꝝ uidebatur, donec alter C O S. ad urbem ueniſſet. Otium (ut ſolet) excitauit plebis rumores, belli diuturnitate & uaſtatos agros circa urbem, qua infeſto agmine iſſet Annibal, & exhauſtam delectibus Italiam, & pro te, quod Cãnenſis exercitus cæſus, querebantur & C O S S. bellicoſos ambos, uiros acres nimis, & feroces creatos, qui uel in pace tranqlla bellum excitare poſſent, nedũ in bello reſpirare ciuitatẽ forent paſſuri. Interrupit hos ſermones nocte, quæ pridie Quinquatrus fuit pluribus ſimul locis circa forum incẽdium ortum. Eodem tpe ſeptẽ tabernæ, quæ poſtea quinq;, & argentariæ, quæ nunc nouæ appellant, arſere, cõprehenſa poſtea priuata ædificia, neq; enim tunc baſilicæ erant, cõprehenſæ Lautumiæ, forũq; piſcatorium, & atriũ regium, ædes Veſtæ uix defenſa eſt, tredecim maxime ſeruoꝝ opera, qui in publicũ redempti, ac manumiſſi ſunt. Nocte & die continuatum incẽdium fuit, nec ulli dubium fuit, humana id fraude factum eſſe, quod pluribus ſimul locis, & iis diuerſis, ignes coorti eſſent, itaq; C O S. ex authoritate ſenatus pro concione edixit, qui, quoꝝ opera id conflatum incẽdium, ꝓfiteretur, præmium fore libero pecuniam, ſeruo libertatem, eo præmio inductus Campanoꝝ Calauioꝝ ſeruus (Mannus ei nomen erat) idicauit dominos, & quinq; præterea iuuenes nobiles Campanoꝝ, quoꝝ parentes a Fuluio percuſſi erant ſecuri, id incẽdium feciſſe, uulgoq; facturos alia, ni cõprehendantur, cõprehenſi, familiæq; eoꝝ. Primo eleuabatur index, indiciumq;, pridem eum uerberibus caſtigatũ a dominis diſceſſiſſe, per iram ac leuitatẽ ex re fortuita crimen cõmentum, cæteꝝ ut coram arguebantur, & quæſtio ex miniſtris facinoris foro medio haberi cœpta eſt, faſſi oẽs, atq; in dominos ſeruoſq; conſcios aĩaduerſum eſt, indici libertas data, & X X. millia æris. Conſuli Leuino Capuam prætereunti circũfuſa multitudo Campanoꝝ obſecrantium cum lachrymis, ut ſibi Romã ad ſenatum ire liceret oratum, ſiqua miſericordia tandẽ flecti poſſent, ne ſe ad ultimum perditum irent, nomenq; Campanoꝝ a Q. Flacco deleri ſinerent. Flaccus ſibi priuatam ſimultatem cum

Campanis negare ullā eſſe, publicas inimicitias & hoſtiles eſſe, & futuras, quoad eo animo in Po. Romanum eſſe ſciret, nullā enim in terris gentem eſſe, nullū infeſtioré populum nomini Romano, ideo ſe mœnibus incluſos tenere eos, qa ſiqui euaſiſſent aliquo, uelut feras beſtias per agros uagari, & laniare, & trucidare quodcūq; obuium detur, alios ad Annibalem tranſfugiſſe, alios ad Romam incendendam ꝓfectos, inuentuꝝ in ſemiuſto foro cōſulem ueſtigia ſceleris Cāpanoꝝ, Veſtæ ædem petitam, & æternos ignes, & cōditum in penetrali fatale pignus imperii Romani, ſe minime cenſere tutum eſſe Cāpanis poteſtatem intrandi Romana mœnia fieri. Leuinus Cāpanos iureiurando a Flacco adactos V. die, quam a ſenatu rñſum accepiſſent, Capuā redituros, ſequi ſe Romā iuſſit. Hac circūfuſus multitudine ſimul Siculis obuiam egreſſis poteſtaté Romam adeundi fecit, clariſſimaꝝ urbium excidio celeberrimis uiris uictos bello accuſatores in urbem adducens. De republica tñ primum, ac de ꝓuinciis ambo C O S S. ad ſenatū retulere, ibi Leuinus, quo ſtatu Macedonia, & Græcia, Aetoli, Acarnanes, Locriq; eſſent, quaſq; ibi res ipſe egiſſet terra mariq;, expoſuit, Philippū inferétem bellum Aetolis in Macedoniam retro a ſe cōpulſum ad intima penitus regni abiiſſe, legionéq; inde deduci poſſe, ſatis claſſem eſſe ad arcēdum Italia regé. Hæc de ſe, deq; ꝓuincia, cui præfuerat, cōſulum de ꝓuinciis communis relatio fuit, decreuere patres, ut alteri cōſulum Italia, bellūq; cum Annibale ꝓuincia eſſet, alter claſſem, cui T. Octacilius p̄fuiſſet, Siciliamq; ꝓuinciam cum L. Cincio prætore contineret. Exercitus eis duo decreti, qui in Hetruria Galliaq; eſſent, hæ quatuor erāt legiones urbanæ, duæ ſupioris anni in Hetruriam, duæ, qbus Sulpitius C O S. p̄fuiſſet, in Galliam mitterent, Galliæ & legionibus præeſſet, quem C O S. cuius Italia ꝓuincia eſſet, præfeciſſet, in Hetruriam C. Calpurnius poſt præturam, prorogato in annū impio, miſſus, & Q. Fuluio Capua ꝓuincia decreta, prorogatūq; in annum imperium, exercitus ciuium ſociorūq; minui iuſſus, ut ex duabus legionibus una legio, quinq; millia peditum, & C C C. eqtum eſſent, dimiſſis, qui plurima ſtipendia haberēt, & ſocioꝝ ſeptem millia peditum, & C C C. equites relinquerent. Eadé ratione ſtipendioꝝ habita in ueteribus militibus dimittēdis, Cn. Fuluio conſuli ſupioris anni, nec de ꝓuincia Appulia, nec de exercitu, qué habuerat, quicq̄ mutatum, tm̄ in annum ꝓgatum impium eſt. P. Sulpitius collega eius oém exercitum, præter ſocios nauales iuſſus dimittere eſt. Iré ex Sicilia, exercitus, cui M. Cornelius præeſſet, ubi C O S. in ꝓuinciam ueniſſet, dimitti iuſſus, L. Cincio ad optinēdam Siciliam Cānenſes milites dati, duaꝝ iſtar legionum. Totidem legiones in Sardiniā P. Manlio Vulſoni prætori decretæ, qbus L. Cornelius in eadé prouincia priore anno p̄fuerat. Vrbanas legiones ita ſcribere C O S S. iuſſi, nequé milité facerét, qui in exercitu M. Claudii, M. Valerii, Fuluiiq; fuiſſent, neue eo anno plures, quā una & X X. Romanæ legiones eſſent. His ſenatuſcōſultis p̄fectis, ſortiti ꝓuincias C O S S. Sicilia & claſſis Marcello, Italia cum bello aduerſus Annibalé Leuino euenit. Quæ ſors, uelut iteꝝ captis Syracuſis, ita exanimauit Siculos expectatione ſortis in cōſulum conſpectu ſtanteis, ut cōploratio eoꝝ flebileſq; uoces & extēplo oculos hominum cōuerterent, & poſtmodū ſermones præbuerint. Circūibant enim ſenatum cum ueſte ſordida affirmāres ſe non modo ſuā quiſq; patriam, ſed totā Siciliam relicturos, ſi eo Marcellus iteꝝ cum imperio rediſſet, nullo ſuo merito eum ante implacabilé in ſe fuiſſe, qd iratum, quod Romam de ſe queſtum ueniſſe Siculos ſciat, facturū? obrui ab Aetnæ ignibus, aut mergi freto ſatius illi inſulæ eſſe, quā uelut dedi noxæ inimico. Hæ Siculoꝝ querelæ domos primum nobilium circūlatæ, celebrataq; ſermonibus, quos partim miſericordia Siculoꝝ, partim inuidia Marcelli excitabat, in ſenatum etiam peruenerunt. Poſtulatum a C O S S. eſt, ut depermutādis prouinciis ſenatum cōſulerent, Marcellus, ſi iam auditi a ſenatu Siculi eſſent, aliam forſitan futuram fuiſſe ſentētiam ſuam dicere, nunc nequis timore frenari eos dicere poſſet, quo minus de eo libere querant, in cuius poteſtatem mox futuri ſint ſi collegæ nihil interſit, mutare ſe ꝓuinciam paratum eſſe, deprecari ſenatus præiudicium, nam quum extra ſortem collegæ optionem dare prouinciæ iniquum fuerit, quanto maiorem iniuriam, imo contumeliam eſſe, ſortem ſuam ad eum trāſferri? Ita ſenatus, quum quid placeret, magis oſtendiſſet, quā decreuiſſet, dimittitur. Inter ipſos C O S S. permuratio prouinciaꝝ, rapiente fato Marcellum ad Annibalem, facta eſt, ut ex quo primus aduerſæ gloriam pugnæ cœperat, in eius laudem poſtremus Romanorum imperatoꝝ proſperis tum maxime bellicis rebus caderet. Permutatis prouinciis Siculi in ſenatum introducti, multa de Hieronis regis fide perpetua erga Po. Romanum uerba fecerūt, in gratiam publicam auertentes Hieronymum, ac poſtea Hippocratem, atq; Epicidé tyrānos, tum ob aliaꝝ ciuitatum defectionem ab Romanis ad Annibalem inuiſos fuiſſe ſibi, ob eam cauſſam & Hieronymum a principibus iuuentutis prope publico interfectum cōſilio, & in Epicidis, Hippocratiſq; cædem ſeptuaginta nobiliſſimorum iuuenum coniurationem factam, quos mora deſtitutos, quia ad prædictum tempus exercitum ad Syracuſas non admouiſſent, omnes a tyrānis interfectos indicio facto. Eā quoq; Hippocratis atq; Epicidis tyrānidem Marcellum excitaſſe, Leontinis crudeliter direptis, nunq̄ deinde principes Syracuſanorum deſiſſe ad Marcellum tranſire, polliceriq; ſe urbem, quum uellet, ei tradituros, ſed eum primo ui capere maluiſſe, deinde quum id neq; terra, neq; mari, omnia expertus, potuiſſet, authores traditarum Syracuſaꝝ, fabrum ærarium Soſin, & Mericum Hiſpanū, quam

principes

principes Syracuſanoꝝ habere,toties id nequiquã ultro offerentes,præoptaſſe,quo ſcilicet iuſtiore de cauſſa uetuſtiſſimos ſocios Po.Romani trucidaret,ac diriperet.Si non Hieronymus ad Annibalẽ defeciſſet,ſed populus Syracuſanus & ſenatus,ſi portas Marcello Syracuſani publice,& nõ,oppreſſis Syracuſanis,tyrãni eoꝝ Hippocrates & Epicides clauſiſſent,ſi Carthaginiẽſium armis bellũ cum Po.Romano geſſiſſent,quid ultra,quã quod fecerit,niſi ut deleret Syracuſas,facere hoſtiliter Marcellum potuiſſe?Certe præter mœnia,& tecta exhauſta urbis,ſacra fracta,ac ſpoliata deum delubra,diis ipſis ornamentiſqꝫ eoꝝ ablatis,nihil relictum Syracuſis eſſe.Bona quoqꝫ multis adempta ita,ut ne nudo qdẽ ſolo reliquis direptis,alere ſeſe,ac ſuos poſſent.Orare ſe P.C.ut ſi nequeant oĩa,ſaltem quæ comparere,cognoſciqꝫ poſſint,reſtitui dominis iubeant.Talia cõqueſtos quum excedere extemplo,ut de poſtulatis eoꝝ patres conſuli poſſent,Leuinus iuſſiſſet,maneant,inquit Marcellus,ut coram his rñdeam,quando ea cõditione pro uobis P.C.bella gerimus,ut uictos armis accuſatores habeamus,duæ captæ hoc anno urbes,Capua Fuluium reum,Marcellũ Syracuſæ habeant.Reductis in curiam legatis,tum C O S.Non adeo maieſtatis,inquit,Po Romani imperiiqꝫ huius oblitus ſum P.C.ut ſi de meo crimine ambigeret,C O S.dicturus cauſſam accuſantibus Græcis fuerim,ſed non qd ego fecerim,in diſquiſitionem uenit,ſed quid iſti pati debuerint,qui ſi non fuerũt hoſtes,nihil intereſt nũc,an uiuo Hierone Syracuſas uiolauerim,ſin autẽ defeciuerunt,legatos noſtros ferro atqꝫ armis petierunt,urbem ac mœnia clauſerunt,exercituqꝫ Carthaginiẽſium aduerſus nos tutati ſunt,quis paſſos eſſe hoſtilia,quũ fecerint,indignatur?Tradẽtes urbem principes Syracuſanoꝝ auerſatus ſum,Soſim & Mericum Hiſpanum,qbus tantam rem crederẽ,potiores habui?Non eſtis extremi Syracuſanoꝝ(quippe qui aliis humilitatem obiiciatis)quis eſt ueſtrum,qui ſe mihi portas apturum,qui armatos milites meos in urbem acceptuꝝ promiſerit?Odiſtis & execramini eos,qui fecerunt,& ne hic qdem contumeliis in eos dicendis parcitis,tãtum abeſt,ut & ipſi tale quicqꝫ facturi fueritis.Ipſa humilitas eoꝝ P.C.quã iſti obiiciunt,maxime argumẽto eſt,me neminẽ,qui nauatam operam reip.ueſtræ uelit,auerſatum eſſe,& antequã obſiderem Syracuſas,nunc legatis mittẽdis,nunc ad colloquium eundo tentaui pacẽ,& poſtea quam neqꝫ legatos uiolandi uerecũdia erat,nec mihi ipſi congreſſo ad portas cum principibus reſponſum dabatꝫ,multis terra mariqꝫ exhauſtis laboribus,tãdem ui atqꝫ armis Syracuſas cœpi.Quæ captis acciderint,apud Annibalẽ & Carthaginienſes uictos ſeſe iuſtius,quam apud uictoris Po.Romani ſenatum quererentur.Ego P.C.Syracuſas ſpoliatas ſi negaturus eſſem,nunq̃ ſpoliis eaꝝ urbem Romã exornarem.Quæ autem ſingulis uictor aut ademi,aut dedi,quum belli iure,tum ex cuiuſcunqꝫ merito ſatis ſcio me feciſſe,ea uos rata habeatis P.C.necne magis reip intereſt quam mea,mea qppe fides exoluta eſt,ad remp.ptinet,ne acta mea reſcindẽdo,alios in poſteꝝ ſegniores duces faciatis.Et qm̃ coram & Siculoꝝ & mea uerba audiſtis P.C.ſimul templo excedemus,ut me abſente,liberius conſuli ſenatus poſſit.Ita dimiſſis Siculis,& ipſe in Capitolium ad delectũ diſceſſit,C O S.alter de poſtulatis Siculoꝝ ad patres retulit,ibi quum diu de ſentẽtiis certatum eſſet,& magna pars ſenatus,principe eius ſententiæ Manlio Torquato,cum tyrãnis bellum gerẽdum fuiſſe cenſerent,hoſtibus & Syracuſanoꝝ,& Po.Romani,& urbem recipi,non capi,& receptam legibus antiquis & libertate ſtabilire,non feſſam miſeranda ſeruitute bello affligi,inter tyrãnoꝝ & ducis Romani certamina præmium uictoris in medio poſitam urbem pulcherrimã,ac nobiliſſimam periſſe,horreum atqꝫ ærarium quondã Po.Romani,cuius munificentia ac donis multis tẽpeſtatibus,hoc deniqꝫ Punico bello adiuta,ornataqꝫ reſpu.eſſet.Si ab inferis exiſtat rex Hiero,fidiſſimus imperii Romani cultor,quo ore aut Syracuſas,aut Romam ei oſtendi poſſe,quum ubi ſemirutam ac ſpoliatã patriam reſpexerit,ĩgrediens Romam in ueſtibulo urbis prope in porta ſpolia patriæ ſuæ uiſurus ſit?Hæc taliaqꝫ quum ad inuidiam conſulis miſeratione Siculoꝝ dicerentꝫ,mitius tñ decreuerunt patres cauſſa Marcelli.Quæ is gerens bellum,uictorqꝫ egiſſet rata habẽda eſſe,in reliquum curæ ſenatui fore rem Syracuſanam,mandaturoſqꝫ conſuli Leuino,quod ſine iactura reip.fieri poſſet,fortunis eius ciuitatis conſuleret.Miſſis duobus ſenatoribus ad conſulem in Capitolium,uti rediret in curiam,& introductis Siculis S.C.recitatũ eſt,legatiqꝫ benigne appellati,ac dimiſſi ad genua ſe Marcelli cõſulis proiecerunt obſecrantes,ut quæ deplorãdæ ac leuandæ calamitatis cauſſa dixiſſent,ueniam eis daret,& in fidem,& clientelam ſe,urbẽqꝫ Syracuſas acciperet;poſt hæc C O S.clemẽter appellatos eos dimiſit.Cãpanis deinde ſenatus datus,quoꝝ oratio miſerabilior,cauſſa durior erat,neqꝫ enim meritas pœnas negare poterant,nec tyrãni erant,in quos culpam deferrent,ſed ſatis penſum pœnaꝝ tot ueneno abſumptis,tot ſecuri percuſſis ſenatoribus credebant paucos nobilium ſupſtites eſſe,quos nec ſua conſcientia,ut quicq̃ de ſe grauius cõſulerent,impulerit,nec uictoris ira capitis dãnauerit,eos libertatem ſibi,ſuiſqꝫ,& bonoꝝ aliquam partem orare,ciues Romanos affinitatibus pleroſqꝫ,& ꝓpinquis iamiam cognationibus & cõnubio uetuſto iunctos.Sũmotis deinde e tẽplo pauliſper dubitatũ eſt,an accerſendus a Capua Q.Fuluius eſſet(mortuus enim poſt captã Claudius C O S.erat)ut coram impatore,qui res geſſiſſet,ſicut inter Marcellũ,Siculoſqꝫ diſceptatum fuerat,diſceptaretꝫ,deinde quũ M.Attilium,C.Fuluiũ,fratrẽ Flacci,legatos eius,atqꝫ Minutium,& L.Veturiũ Philonẽ,item Claudii legatos,qui oĩbus gerendis rebus affuerant,in ſenatu uide-

rent,nec Fuluium auocari a Capua,nec differri Cāpanos uiſum,interrogatus ſniam M.Attilius Regulus,cuius ex iis,qui ad Capuam fuerant,maxima authoritas erat.In conſilio,inquit,arbitror me fuiſſe C O S S. Capua capta,quum quereret,qui Cāpanoꝝ de rep.noſtra bene meritus eſſet,duas mulieres cōpertum eſt Beſtiā Appiam Attellanā Capuæ habitātem,& Fauculā Cluuiam,quæ quōdā quæſtum corpe feciſſet,illā quotidie ſacrificaſſe pro ſalute,& uictoria Po.Romani,hāc captiuis egentibus alimēta clam ſuppeditaſſe,cæteroꝝ oium Campanoꝝ eundē erga nos animū,quem Carthaginiēſium fuiſſe,ſecuriq; pcuſſos a Q.Fuluio fuiſſe magis,quoꝝ dignitas inter alios,quā quoꝝ culpa eminebat, per ſenatū agi de Cāpanis,qui ciues Romani ſunt,iniuſſu populi non uideo poſſe , idq; & apud maiores noſtros in Sutrianis factū eſt,quū defeciſſent,ut M.Antiſtius tribunus ple.prius rogationē ferret,ſciretq; plebs,uti ſenatui de Sutrianis ſniæ dicendæ ius eſſet.Itaq; cenſeo cū tribunis plebis agēdum eſſe, ut eoꝝ unus,pluresue rogationē ferant ad plebē,qui nobis ſtatuendi de Campanis ius fiat.Attilius tribunus plebis ex authoritate ſenatus plebē in hæc uerba rogauit.Oēs Cāpani , Attellani, Calatini, Sabbatini,qui ſe dediderūt in arbitrium deditionēq; Po.Romani Fuluio pconſuli,quæq; ſecum una dediderunt,agrum,urbēq;,diuina humanaq;,utēſiliaq;,ſiue quicq̄ aliud dediderūt,de iis rebus,qd fieri uelitis,uos rogo Quirites.Plebs ſic iuſſit.Quod ſenatus maxima pars cēſeat,qui aſſidēs,id uolumus, iubemuſq;.Ex hoc plebiſcito,ſenatuſq; conſulto Appiæ Cluuiæq; primū bona,ac libertatē reſtituit,ſi qua alia præmia petere a ſenatu uellent,uenire eas Romā,Cāpanis in familias ſingulas decreta facta, quæ non opæ pretium eſt oia enumerare,alioꝝ bona publicāda,ipſos,liberoſq; eoꝝ,& coniuges uændendas,extra filias,quæ nupſiſſent,priuſq̄ in poteſtatē Po.Romani ueniſſent,alios in uincula condendos,ac de his poſterius cōſulendum,alioꝝ Cāpanoꝝ ſūmam etiam cenſus diſtraxerūt, publicāda necne bona eſſent,pecora captiua,p̄ter equos,& māncipia,præter puberes uirilis ſexus,& oia,quæ ſolo nō continerent ,reſtituēda cēſuerunt dominis,Cāpanos oēs Attellanos,Calatinos,Sabbatinos,extra quā qui eoꝝ aut ipſi,aut parētes eoꝝ apud hoſtes eſſent,liberos eſſe iuſſerūt,ita ut nemo eoꝝ ciuis Romanus,aut Latini nois,ſed neue quis eoꝝ,qui Capuæ fuiſſet,dum portæ clauſæ eſſent , in urbe agroue Cāpano intra certā diem maneret,locus,ubi habitarēt,trans Tyberim,qui non cōtingeret Tyberim, daret,qui nec Capuæ,nec in urbe Cāpana,quæ a Po.Romano defeciſſet per bellū,fuiſſent,eos cis Litim amnē Romā uerſus,qui ad Romanos trāſiſſent,priuſq̄ Annibal Capuā ueniret,eos cis Vulturnū emouēdos cēſuerunt,ne qs eoꝝ propius mare X V . millibus paſſuum agrum ædificiūq; haberet,qui eoꝝ trans Tyberim emoti eſſent,ne ipſi poſteriue eoꝝ uſpiam pararent,haberentue,niſi in Veiente, aut Sutrino,Nepeſinoue agro,dum necui maior,quā qnquaginta iugerū agri modus eſſet.Senatorum oium,quiq; magiſtratus Capuæ,Attellæ,Calatiæ geſſiſſent,bona uænite Capuæ iuſſerūt,libera corpora,quæ uænūdari placuerat,Romā mitti,ac Romæ uænite.Signa,ſtatuas æneas,quæ captæ de hoſtibus dicerent ,quæ eoꝝ ſacra,ac pſana eſſent,ad pōtificum collegium reiecerūt.Ob hæc decreta mœſtiores aliquāto,quam Romā uenerant,Cāpanos dimiſerūt,nec iam Q.Fuluii ſæuitiā in ſeſe,ſed iniquitatē deum,atq; exectabilē fortunam ſuā incuſabant.Dimiſſis Siculis Cāpaniſq; , delectus habitus, ſcripto deinde exercitu,de remigū ſupplemēto agi cœptum,in quā rem quū neq; hoium ſatis,nec ex qua pararent ,ſtipēdiumq; acciperēt,pecuniæ quicq̄ ea tēpeſtate in publico eſſet,edixerūt C O S S . ut priuato ex cēſu ordinibuſq;,ſicut antea,remiges darent cū ſtipēdio,datiq; his cibaria dieꝝ triginta.Ad id edictum tātus fremitus hoium,tanta indignatio fuit,ut magis dux quā materia ſeditionis deeſſet. Secūdum Siculos Cāpanoſq; plebem Romanā perdēdam lacerādāq; ſibi C O S S . ſumpſiſſe,per tot annos tributo exhauſtos,nil reliqui p̄ter terram nudā,ac uaſtam habere,tecta hoſtes incendiſſe,ſeruos agri cultores Romani Po.abduxiſſe,nunc ad militiā paruo ære emēdo,nunc remiges imperādo , ſiqd cui argenti ætiſue fuerit,ſtipēdio remigum,& tributis annuis ablatum,ſe ut dent,quod non habent, nulla ui,nullo imperio cogi poſſe,bona ſua uænderēt,in corpora,quæ reliqua eſſent,ſæuirent,ne,unde redimantur qdem quicq̄ ſupeſſe.Hæc non in occulto,ſed ppalam in foro,atq; oculis cōſulum ingens turba circūfuſa fremebant,nec eos ſedare C O S S . nunc caſtigādo,nunc cōſolando poterāt,ſpatium deinde his tribuere ſe,dareq; ad cogitādum dixerūt,quo ipſi ad rem inſpiciēdam,expediendāq; uſi ſunt.Senatum poſtero die habuerūt de remigum ſupplemēto,ubi quum multa diſſeruiſſent,quū æqua plebis recuſatio eſſet,uerterunt orationē eo,ut dicerent,priuatis id ſeu æquum,ſeu iniquū onus iniungēdum eſſe,nam unde,quum pecunia in ærario non eſſet,paraturos nauales ſocios? quomodo autem ſine claſſibus aut Siciliam obtineri,aut Italia Philippum auerti poſſe,aut tuta Italiæ littora eſſe? Quum in hac difficultate reꝝ conſilium hæreret,ac prope torpor qdam hominum mentes occupaſſet,tum Leuinus C O S. Magiſtratus ſenatui,& ſenatus populo ſicut honore præſtet , ita ad oia, quæ dura & aſpera eſſent,ſubeunda,ducē debere eſſe.Siquid iniungere inferiori uelis,id prius in te ac tuos ſi ipſe iuris ſtatueris,facilius omnes obedientes habeas,nec impēſa grauis eſt,quum ex ea pluſquā pro uirili parte ſibi quenq; capere principū uiderint,itaq;,ut claſſem habeat,quam ornare uolumus, Po.Romanus,priuatos ſine recuſatione remiges dare , nobiſmetipſis imperemus , primum aurum, argentum , æs ſignatum omnes ſenatores craſtina die in publicum conferamus , ita ut annulos ſibi

quiſque

quiſq;,& coniugi,& liberis,& filio bullam,& quibus uxor filiæue ſunt,ſingulas uncias auri,pondo relinquat argenti,qui curuli ſella ſederunt,equi ornaméta,& libras pondo,ut ſalinũ patellámq; (deorum cauſſa)habere poſſint,cæteri ſenatores libram argéti tm̃,æris ſignati quina millia in ſingulos patresfamiliæ relinquamus.Cæterũ omne aurum,argétum,æs ſignatum ad triumuiros menſarios extéplo deferamus,nullo ante ſenatuſcõſulto facto,ut uoluntaria collatio,& certamen adiuuádæ reip.excitet ad æmulándum aíos primum equeſtris ordinis,deinde reliquæ plebis,hác uná uiam,multa inter nos collocuti C O S S. inuenimus.Ingredimini dijs bene iuuátibus,reſp.icolumis & priuatas res facile ſaluas præſtat,publica ꝑdendo tua nequiq̃ ſerues.In hoc tanto aío cõſenſum eſt,ut gratiæ ultro C O S S.agerentur.Senatu inde miſſo pro ſe quiſq; aurũ,argétum,& æs in publicum conferunt,tanto certamine iniecto,ut prima iter primos nomina ſua uellent in publicis tabulis eſſe,ut nec triumuiri accipiendo,nec ſcribæ referédo ſufficerét.Húc cõſenſum ſenatus equeſter ordo eſt ſecutus,equeſtris ordinis plebs,ita ſine edicto,ſine cohortatione magiſtratus,nec remige in ſupplemétum,nec ſtipendio reſp.eguit,paratiſq; oíbus ad bellũ, C O S S. in ꝓuincias ꝓfecti ſunt.Neq; aliud magis belli tépus fuit,quo Carthaginienſes Romaniq; pariter uariis caſibus imiſti magis in ancipiti ſpe ac metu fuerint , nam Romanis & in ꝓuinciis hinc in Hiſpania aduerſæ res,hinc ꝓſperæ in Sicilia luctũ & lætitiam miſcuerunt,& in Italia tum Tarétum amiſſum dáno,& dolori,tum arce cum p̄ſidio retenta præter ſpem,gaudio fuit,& terroré ſubitum pauoréq; urbis Romæ obſeſſa & oppugnata Capua,& poſt dies paucos capta in lætitiam uertit,Tráſmarinæ quoq; res quadá uice penſatæ,Philippus hoſtis tpe haud ſatis opportuno factus,Aetoli noui aſciti ſocii,Attaluſq; Aſiæ rex,iam uel deſpondéte fortuna Romanis imperium orientis.Carthaginienſes quoq; Capuá amiſſam,& Tarétum captum æquabát,& ut ad mœnia urbis Romæ nullo ꝓhibente ſe perueniſſe in gloria ponebant,ita pigebat irriti incœpti, pudebatq; adeo ſe ſpretos,ut ſedétibus ipſis ad Romana mœnia alia porta exercitus Romanus in Hiſpaniam duceref. Ipſæ quoq; Hiſpaniæ,quo ꝓpius ſpem uenerát,tantis duobus ducibus exercitibuſq; cæſis,debellatũ ibi,ac depulſos inde Romanos eſſe,eo plus,a L.Martio tumultuario duce ad uanum & irritũ uictoriam redactam eſſe,idignationis p̄bebant.Ita æquante fortuna,ſuſpenſa oía utrinq; erant,integra ſpe , itegro metu,uelut illo tpe primum bellũ inciperét.Annibalem ante oía angebat,quod Capua ꝑtinacius oppugnata a Romanis,quá defenſa a ſe,multorũ Italiæ populorũ animos auerterat,quos neq; oés tenere præſidiis,niſi uellet in multas paruas partes carpere exercitũ,quod minime tum expediebat,poterat nec deductis p̄ſidiis ſpei liberá,uel obnoxiam timoris ſociorũ relinquere fidé. Præceps in auaritiam & crudelitaté animus ad ſpolianda,quæ tueri nequibat,ut uaſta hoſti relinquerenf,iclinauit. Id fœdum cõſilium tum incœpto,tum etiá exitu fuit,neq; enim idigna patientium modo abalienabanf animi, ſed cæterorũ etiam,qppe ad plures exépluni,quá calamitas ꝑtinebat.Nec C O S. Romanus tétandis urbibus,ſicunde ſpes aliqua ſe oſtendiſſet,deerat.Salapiæ principes erát Daſius & Blactius,Daſius Annibali amicus,Blactius,quátum ex tuto poterat,rem Romaná fouebat,& per occultos nuntios ſpem proditionis fecerat Marcello,ſed ſine adiutore Daſio res tranſigi nõ poterat.Multũ ac diu cunctatus, & tum quoq; inopia magis conſilii potioris,quá ſpe effectus,Daſium appellabat,at ille quũ ab re auerſus,tum æmulo potétatus inimicus rem Annibali aperit.Accerſito utroq;,Annibal quum pro tribunali quædá ageret,mox de Blactio cogniturus,ſtarentq; ſommoto populo accuſator & reus , Blactius de ꝓditione Daſium appellabat,enimuero ille uelut in manifeſta re exclamabat ſub oculis Annibalis ſecum de ꝓditione agi,Annibali atq; eis,qui aderát,quo audacior res erat,minus ſimilis ueri uiſa eſt, æmulationem profecto,atq; odium eſſe,& id crimen afferri,quod qa teſtem habere non poſſet , liberius fingeretur.Ita inde dimiſſi ſunt,nec Blactius ante abſtitit tam audaci incœpto,quam idem obtũdendo docendoq;,quam ea res ipſis,patriæq; ſalutaris eſſet,peruicit , ut præſidium Punicum (hi autem Numidæ erant)Salapiaq; traderetur Marcello,nec ſine cæde multa tradi potuit.Longe fortiſſimi equitum toto Punico exercitu erant,itaq;,quanquá improuiſa res fuit,nec uſus equorum in urbe erat,tamen armis inter tumultum captis,& eruptionem tentauerunt,& quum euadere nequirét,pugnantes ad ultimum procubuere,nec plus quinquaginta ex his in poteſtatem hoſtium uiui uenerunt. Plus aliquanto dáni hæc ala equitum Annibali amiſſa,quam Salapia fuit,nec deinde unquá Pœnus, quo longe plurimum ualuerat,equitatu ſuperior fuit.Per idem tempus quum in arce Tarentina uix inopia tolerabilis eſſet,ſpem oém præſidium,quod ibi erat,Romanum,præfectuſq; præſidii atq; arcis,M Liuius,in cõmeatibus a Sicilia miſſis habebant,qui ut tuto præteruehererenf oram Italiæ,claſſis uiginti ferme nauium Rhegii ſtabat,præerat claſſi,cõmeatibuſq; D. Quintius obſcuro genere ortus, cæterum multis fortibus factis, gloria militari illuſtris , primo quinq; naues,quarum maximæ duæ triremes a Marcello ei traditæ erant,habuit,poſtea rem impigre ſæpe gerenti tres additæ quinqueremes,poſtremo ipſe a ſociis Rheginiſq;,& a Velia,& a Peſto debitas ex fœdere exigendo,claſſem X X. nauium,ſicut ante dictum eſt , effecit,huic ab Rhegio profectæ claſſi Democrates cum pari claſſe nauium Tarentinarum numero,quindecim millia ferme ab urbe,ad Sacriportum obuius fuit. Velis tamen íprouídus futuri certaminis Romanus ueniebat,ſed circa Crotoné Sibarimq; ſuppleuerat remi-

gio naueis,inſtructamq; & armatam egregie pro multitudine nauium claſſem habebat,& tum forte ſub idem fere tempus & uentus omnis cecidit,& hoſtes in conſpectu fuere,ut ad componenda armamenta,expediēdumq; remigem ac militem ad īminens certamen ſatis tēporis eſſet. Raro alias tantis animis iuſtæ concurrerunt claſſes,quippe quum in maioris diſcrimine rei,quam ipſæ erant,pugnarēt. Tarentini ut recuperata urbe ab Romanis poſt centeſimum prope annum arcē etiam liberarēt,ſpem cōmeatus quoq; hoſtibus,ſi nauali prælio poſſeſſionem maris ademiſſent,intercluſuri, Romani ut, retenta poſſeſſione arcis,oſtenderent,non ui aut uirtute, ſed ꝓditione ac furto Tarentum amiſſum. Itaq; ex utraq; parte,ſigno dato,quum roſtris concurriſſent,neq; retro nauem inhiberent, nec dirimi a ſe hoſtem paterent,quam quis adeptus nauem erat,ferrea iniecta manu,ita conſerebant ex propinquo pugnam,ut non miſſilibus tm̄,ſed gladiis etiam,& prope collato pede præliarentur. Proræ inter ſe iunctæ hærebant,puppes alieno remigio circūagebantur,ita in arcto ſtipatæ erant naues, ut uix ullum telum in mari uanum intercideret,frontibus uelut pedeſtris acies urgebant, peruiæq; naues pugnantibus erant. Inſignis tamen inter cæteras pugna fuit duaꝶ,quæ primæ agminis concurrerant inter ſe,in Romana naue ipſe Quintius erat,in Tarentina Nico,cui Perconi fuit cognomen,non publico modo,ſed priuato etiam odio inuiſus atq; infeſtus Romanis,quod eius factionis erat,quæ Tarentum Annibali ꝓdiderat. Hic Quintium ſimul pugnantem,hortantēq; ſuos incautum haſta tranſfixit ille atq; præceps cum armis procidit ante portam,uictor Tarētinus in turbatam,duce amiſſo,nauem impigre tranſgreſſus quum ſūmouiſſet hoſtes,& prora iam Tarentinoꝶ eſſet, puppim male conglobati tuerentur Romani,repente & alia a puppi triremis hoſtium apparuit, ita in medio circumuenta Romana nauis capitur,hinc cæteris terror iniectus,ut prætoriam nauem captam uidere, fugienteſq; paſſim,aliæ in alto merſæ,aliæ in terra remis abreptæ mox prædæ fuerunt Thurinis Metapōtiniſq;, ex oneratiis,quæ cum cōmeatu ſequebantur,per paucæ in poteſtatem hoſtium uenere,aliæ ad incertos uentos hinc atq; illinc obliqua tranſferentes uela in altum euectæ ſunt. Nequaq̄ pari fortuna per eos dies Tarenti res geſta,nam ad quatuor millia hominum frumētatum egreſſa,quum in agris paſſim uagarentur,Liuius,qui arci præſidioq; Romano præerat,intentus in omnes occaſiones gerendæ rei,C.Perſium,impigrum uirum,cum duobus millibus armatoꝶ ex arce emiſit,qui uage effuſos per agros palatoſq; adortus quū diu paſſim cecidiſſet,paucos ex multis trepida fuga incedentes,ſemiapertis portaꝶ foribus,in urbem compulit,ne urbs eodem impetu caperetur. Ita æquatæ res ad Tarētum Romanis uictoribus terra,Tarentinis mari,frumenti ſpes,quæ in oculis fuerat,utroſq; fruſtrata pariter. Per idem tempus Leuinus C O S. iam magna parte anni circūacta,in Siciliam ueteribus nouiſq; ſociis expectatus'quum ueniſſet,primum ac potiſſimum ratus oīum Syracuſanis noua pace inconditas componere res,Agrigētum inde,quod belli reliquum erat,tenebaturq; a Carthaginiēſium ualido præſidio,duxit legiones,& affuit fortuna incœpto. Hanno erat imperator Carthaginienſium,ſed omnem in Mutine Numidiſq; ſpem repoſitam habebat,per totā Siciliam uagus prædas agebat ex ſociis Romanoꝶ,neq; intercludi ab Agrigento ui,aut arte ulla,nec quin erūperet,ubi uellet,prohiberi poterat. Hæc eius gloria quia iam impatoris quoq; famæ officiebat,poſtremo in inuidiam uertit, ut ne bene geſtæ ꝗdem res iam Hannoni ꝓpter authorem ſatis lætæ eſſent,ꝓpter quæ poſtremo præfecturam eius filio ſuo dedit,ratus cum impio authoritatem quoq; ei inter Numidas ereptuꝶ,quod longe aliter euenit,nam ueterē fauorem eius ſua inſuper inuidia auxit,neq; ille indignitatem iniuriæ tulit, confeſtimq; ad Leuinum occultos nuntios miſit,de tradendo Agrigento,per quos ur eſt facta fides,cōpoſituſq; rei gerēdæ modus,portam ad mare ferētem Numidæ quum occupaſſent,pulſis inde cuſtodibus,aut cæſis,Romanos,ad idipſum miſſos,in urbē acceperunt. Et quum agmine iam in mediā urbem,ac forum magno tumultu iretur,ratus Hanno non aliud quā tumultū ac ſeceſſionem (id quod & ante ceciderat)Numidaꝶ eſſe,ad cōprimendam ſeditionem proceſſit,atq; ille quum ei multitudo maior,quā Numidaꝶ procul uiſa,& clamor Romanus,haudquaq̄ ignotus,ad aures accidiſſet,priuſq̄ ad ictum teli ueniret,capeſſit fugam per auerſam portā emiſſus,aſſumpto comite Mœſto Epicide,cū paucis ad mare peruenit,nactiq; opportune paruum nauigium,relicta hoſtibus Sicilia,de qua per tot annos certatum erat,in Africam traiecerunt. Alia multitudo Pœnoꝶ Siculorumq;,ne tentato ꝗdem certamine,quum cæci in fugam ruerent,clauſiq; exitus eſſent,circa portas cæſa. Oppido recepto,Leuinus,qui capita reꝶ Agrigenti erant,uirgis cæſos ſecuri percuſſit,cæteros prædamq; uændidit, omnē pecuniam Romam miſit. Fama Agrigentinoꝶ cladis quum Siciliam peruaſiſſet,omnia repēte ad Romanos inclinauere. Prodita breui ſunt XX. oppida,ſex ui capta,uoluntaria deditione in fidem uenerunt ad quadraginta,quaꝶ ciuitatum principibus,quum pro cuiuſq; merito C O S. præmia pœnaſq; exoluiſſet,coegiſſetq; Siculos,poſitis tandem armis,ad agrum colendum animos conuertere, ut eſſet non incolaꝶ modo alimentis frugifera inſula,ſed urbis Romæ atq; Italiæ(id quod multis ſæpe tempeſtatibus fecerat)annonam leuaret,ab Agatirna inconditam multitudinē ſecum in Italiam tranſuexit. Quatuor millia hoīum erant miſti ex oī colluuione,exules,obærati,capitalia auſi pleriq; & quū in ciuitatibus ſuis ac ſub legibus uixerant,& poſteaq̄ eos ex uariis cauſſis fortuna ſimilis cōglobauerat,

Agatirnæ per latrocinia ac rapinā tolerantes uitā,hos neq; relinquere Leuinus in inſula, tum primū noua pace coaleſcēte,uelut materiā nouandis rebus,ſatis tutū ratus eſt.& Rheginis uſui futuri erant ad pplſandum Brutiū agrum aſſuetā latrociniis q̄rentibus manum.Et qd ad Siciliā attinet,eo anno dilatum bellū eſt,in Hiſpania principio ueris P.Scipio nauibus deductis,euocatiſq; edicto Tarraconē ſocioꝝ auxiliis,claſſē onerariaſq; oſtiū inde Iberi fluminis petere iubet,eodē legiones ex hybernis conuenire quū iuſſiſſet,ipſe cū qnq; millibus ſocioꝝ a Tarracone ꝑfectus ad exercitū eſt,quo quū ueniſſet, alloq̄ndos maxime ueteres milites,q tantis ſupfuerant cladibus,ratus,cōcione aduocata,ita diſſeruit.

Nemo añ me nouus iperator militibus ſuis priuſq̄ eoꝝ opa uſus eſſet,gr̄as agere iure ac merito potuit,me uobis,priuſq̄ prouinciā,aut caſtra uiderē,obligauit fortuna primū,quod ea pietate erga patrē, patruūq; meum uiuos,mortuoſq; fuiſtis,deinde,qd amiſſam tanta clade ꝓuinciæ poſſeſſionem integram & Po.Romano,& ſucceſſori mihi uirtute ur̄a optinuiſtis.Sed quū iam benignitate deū id paremus atq; agamus,nō ut ipſi maneamus in Hiſpania,ſed ne Pœni maneāt,nec ut pro ripa Iberi ſtātes arceamus tranſitū hoſtis,ſed ut ultra trāſeamus,transferamuſq; bellū,uereor, necui ur̄m maius id, audaciuſq; conſiliū,quam aut ꝑ memoria cladium acceptaꝝ nuper,aut ꝑ ætate mea uideaẗ.Aduerſæ pugnæ in Hiſpania nullius in aīo,quam meo minus obliterari poſſunt,quippe cui pr̄ & patruus intra XXX.dieꝝ ſpatium,ut aliud ſup aliud cumulareẗ familiæ nr̄æ funus,interfecti ſunt,ſed ut familiaris pœnæ orbitas,ac ſolitudo frangit aīum,ita publica tū fortuna,tū uirtus deſperare de ſumma reꝝ ꝓhibet eo fato,quo donata nobis ſors ē,ut magnis oībus bellis uicti uicerimus.Vetera omitto,Porſenam,Gallos,Sānites,a Punicis bellis incipiam.Quot claſſes?quot duces?quot exercitus priore bello amiſſi ſūt?iam qd hoc bello memorem?oībus aut ipſe affui cladibus,aut qbus abſui maxime unus oīum eas ſenſi.Trebia,Thraſimenus,Cānæq;,qd aliud ſunt,quā monimenta occiſoꝝ exercituum,cōſulumq; Romanoꝝ?adde defectionē Italiæ,Siciliæ,maioris ptis Sardiniæ,adde ultimū terrorem ac pauorē,caſtra Punica intra Anienē & mœnia Romana poſita,& uiſū ꝓpæ in portis uictorē Annibalem.In hac ruina reꝝ ſtetit una atq; itegra & imobilis uirtus Po.Romani,hæc oīa ſtrata humi erexit,ac ſuſtulit.Vos oīum primi milites,poſt Cannēſem cladē uadenti Aſdrubali ad alpeis Italiāq;,qui ſi ſe cū frē coniunxiſſet,nullū iam nomē eſſet Po.Romani,ductu auſpicioq; pr̄is mei obſtitiſtis,& hæ ſecundæ res illas aduerſas ſuſtinuerūt,nunc benignitate deū omnia ſeda,ꝓſpera,indies lætiora,ac meliora in Italia Siciliaq; geruntẗ.In Sicilia Syracuſæ,Agrigentū captū,pulſi tota iſula hoſtes,receptaq; ꝓuincia in ditiōe Po.Romani eſt.In Italia Arpi recepti,Capua capta,iter oē ab urbe Roma trepida fuga emenſus Annibal in extremū angulū agri Brutii cōpulſus,nihil iā maius ꝑcatur deos,quā ut incolumi cedere atq; abire ex hoſtiū terra liceat.Quid igiẗ minus cōueniat milites,quā quum aliæ ſup alias clades cumulareẗ,ac dii ꝓpæ ipſi cū Annibale ſtarēt,uos hic cum parentibus meis(æq̄ntur.n.ipſi ēt honore nois)ſuſtinuiſſe labentē fortunam Po.Romani,nūc eoſdem,qa illic oīa ſeda lætaq; ſunt,aīs deficere? Nup quoq; q̄ acciderunt,utinā tam ſine meo luctu,quā ur̄o tranſiſſent.Nunc dii imortales iperii Romani ꝑſides,centuriis oībus,ut mihi iperium iuberēt dari,fuere authores,iidē auguriis,auſpiciis,& ꝑ nocturnos ēt uiſus oīa læta ac ꝓſpera portendūt aīus quoq; meus(maxius mihi ad hoc tꝑs uates) præſagit,ur̄am Hiſpaniā eſſe breui tꝑe,hinc oē Punicum nomē maria,terraſq; fœda fuga ipleturꝫ,quod mens ſua ſpōte diuinat,idē ſubiicit rō haud fallax.Vexati ab his ſocii nr̄am fidē per legatos iplorant, tres duces,diſcrepātes ꝓpæ,ut defecerint alii ab aliis,trifariā exercitus in diuerſiſſimas regiōes diſtraxere,eadē in uiros igruit fortuna,q̄ nuper nos afflixit,nā & deſeruntẗ ab ſociis, ut prius ab Celtiberis nos diduxerūt exercitus,q̄ patri pr̄uoq; meo cauſſa exitii fuit,nec diſcordia iteſtina coire eos in unū ſinet,neq; ſinguli nobis reſiſtere poterūt.Vos mō milites fauete noī Scipionū,ſoboli imperatoꝝ ur̄orū,uelut acciſis recreſcēti ſtirpibus.Agite ueteres milites nouū exercitū,nouūq; ducē traducite Iberꝫ, traducite in terras cū multis fortibus factis ſæpe a uobis peragratas,breui faciā,ut quēadmodū nunc noſcitatis in me pr̄is patruiq; ſiītudinē oris uultuſq;,& liniamēta corporis,ita ingenii,fidei,uirtutiſq; exēplū,ac effigiē uobis reddā,ut reuixiſſe,aut renatū ſibi qſq; Scipionē imperatorē dicat.Hac or̄one accenſis militū aīs,relicto ad ꝑſidiū regionis eius M.Syllano cū tribus millibus peditū,& CCC.equitibus,cæteras oēs copias(erāt ad XXV.millia peditū,duo millia & qngenti eqtes)Iberꝫ traiecit,ibi qbuſdā ſuadentibus,ut qm̄ in treis tā diuerſas regiōes diſceſſiſſēt Punici exercitus,ꝓximū aggredereẗ, periculū eſſe ratus,ne eo facto in unū oēs contraheret,nec par eēt unus tot exercitibus,Carthaginē nonā interi oppugnare ſtatuit,urbē tum ipſā opulentā ſuis opibus,tū hoſtium oī bellico appatu plenā (ibi arma,ibi pecuniæ,ibi totius Hiſpaniæ obſides erāt)ſitā præterea tū opportune ad traiiciendū in Africā,tum ſup portū ſatis amplū quātæuis claſſi,& neſcio an unā Hiſpaniæ orā,quæ noſtro adiacet mari.Nemo oīum quo ireẗ ſciebat,ꝑter C.Lælium,is claſſe circūmiſſus ita moderari curſus nauiū iuſſus erat,ut eodē tꝑe exercitus oñderet,& claſſis portū intraret.Septio die ab Hiero Carthaginē uentū eſt,ſimul terra mariq; caſtra ab regiōe urbis,q̄ in ſeptentrionē uerſa eſt,poſita,his ab tergo,nam frons natura tuta erat,nullū uallū obiectū.Cæteꝝ ſita Carthago ſic ē.Sinus eſt maris media fere Hiſpaniæ ora maxīe Africo uēto oppoſitus,qngentos paſſus itrorſus retractus,paulo plus paſſuū in latitudinē

patens,huius in oſtio ſinus pua inſula obiecta ab alto portum ab oibus uentis,præterq̃ Africo,tutum facit,ab itimo ſinu peniſula excurrit,tumulus is ipſe,in quo cõdita urbs ē,ab ortu ſolis & a meridie cīcta mari,ab occaſu ſtagnū claudit patulū,& ad ſeptētrionē fuſum icertæ altitudinis utcūq; exæſtuat mare,cõtinēti urbē iugū C C. feræ & L. paſſus patēs cõiungit,uñ quū tā parui opis munitio eſſet,non obiecit uallū īperator Romanus,ſeu fiduciā hoſti ſupbe oñtās,ſiue ut ſubeūti ſæpe ad mœnia urbis recurſus pateret. Cætera,q̃ muniēda erāt,quū pfeciſſet,naues ēt in portu(uelut maritimā quoq; oñtās obſidionē)īſtruxit,circūuectuſq; claſſe quū monuiſſet pfectos nauiū,ut uigilias nocturnas interi ſeruarēt,oia ubiq; prīo obſeſſū hoſtē conari,regreſſus in caſtra,ut cõſilii ſui rationē,qd ad urbē potiſſimū oppugnandā bello orſus eēt,militibus oñderet,& ſpem potiūdæ hortādo faceret,concione aduocata ita diſſeruit.Ad urbē unā oppugnandā ſiqs uos adductos credit,is magis opis uſi,quā emolumēti rõnem milites habet,oppugnabitis.n.uere mœnia unius urbis,ſed in una urbe uniuerſā ceperitis Hiſpaniā.Hic ſūt obſides oium nobiliū regū,pplorumq;,q ſimul in ptāte uña erunt,extēplo oia,quæ nūc ſub Carthaginiēſibus ſūt,in ditionē nr̃am tradēt.Hic pecunia ois hoſtiū,ſine q neq; illi gerere bellum poſſūt,qppe q mercenarios exercitus alant,& q uobis maxio uſui ad cõciliandos aios barbarorū erit.Hic tormēta,arma,ois appatus belli eſt,q ſimul uos iſtruet,& hoſtes nudabit.Potiemur ꝑterea tū pulcherrima opulētiſſimaq; urbe,tū opportuniſſima,portu egregio,uñ terra mariq;,q̃ belli uſus poſcūt,ſuppeditent,q̃ quū magna ipſi hēbimus,tū dempſerimus hoſtibus multo maiora,hæc illis arx,hoc horreū,ærariū,armamētariū,hæc oium rerū receptaculū eſt,hinc rectus ex Africa curſus eſt,hæc una īter Pyreneū & Gades ſtatio,hinc ois Hiſpaniæ īminet Africa,Sed qm̃ uos iſtructos & ordinatos cognoſco,ad Carthaginē nouā oppugnandā totis uiribus,& bono aīo trāſeamus. Quū q; oēs una uoce hoc faciendū ſuclamarēt,eos Carthaginē duxit,tū terra mariq; eā oppugnari iubet,contra Mago Pœnorū dux,quū terra mariq; iſtrui oppugnationē uideret,& ipſe copias ita diſponit. Oppidanorum duo millia ab ea pte,q̃ caſtra Romana erāt,opponit,qngētis militibus arcē inſedit,qngentos tumulo urbis in orientē uerſo īponit,multitudinē aliā quo clamor,quoq; uis auocaſſet,reſiſtentē ad oia occurrere iubet,patefacta deīde porta,eos,quos in uia ferēte ad caſtra hoſtiū īſtruxerat,mittit. Romani duce ipſo pcipiente parūper ceſſere,ut ppiores ſubſidiis in certamine ipſo ſūmittēdis eēnt,& prīo haud ſpari ſtetere acie,ſubſidia deinde idētidē ſūmiſſa caſtris nō auerterūt ſolū in fugā hoſtes,ſed adeo effuſis iſtiterūt,ut niſi receptui cecīniſſet,pmiſti fugiētibus irrupturi fuiſſe in urbem uiderent,trepidatio uero nō prælio maior,quā tota urbe fuit.Multæ ſtatiōes pauore,atq; loca deſerta ſūt,relictiq; muri,quū,q̃ cuiq; erat pximū,diſſiluiſſet.Qd ubi Scipio in tumulū obuerſus,quē Mercuriū Teutatē appellāt,aduertit multis ptibus nudata defēſoribus mœnia eē,oēs e caſtris excitos ire ad oppugnādam urbē,& ferre ſcalas iubet,ipſe præ ſe triū iuuenū ualidorū ſcutis oppoſitis(īgens.n.iā uis ois gñis telorum e muris uolabat)ad urbē ſuccedit,hortat,īperat,q̃ in rē ſunt,qdq; plurimū ad accēdēdos aios militū intererat,teſtis ſpectatorq; uirtutis atq; ignauiæ cuiuſq; adeſt,itaq; in uulnera,ac tela ruunt,neq; illos muri,neq; ſupſtantes armati arcere qunt,qn certati aſcendāt. Et a nauibus eodē tpe ea,quæ mari abluit,pars urbis oppugnari cœpta ē,cœterū tumultus īde maior,quā uis uideri poterat,dū applicant,dū partim exponūt ſcalas,militeſq;,dū q̃ cuiq; pximū eſt,in terrā euadere pperanr,ipſa feſtinatiōe & certamine alii alios īpediūt. Inter hæc repleuerat iā Pœnus armatis muros,& uis magna,& ingens copia cõgeſta telorū ſuppeditabat,ſed neq; uiri,nec tela,nec qcq̃ aliud æq;,quā mœnia ipa ſeſe defendebāt.Raræ.n.ſcalæ altitudini æq̃ri poterāt,& quo q̃q; altiores,eo īfirmiores erāt,itaq; quū ſummus qſq; euadere nō poſſet,ſubirēt tñ alii,onere ipſo frāgebant. Quidā ſtantibus ſcalis,quū altitudo caliginē oculis offudiſſet,ad terrā delati ſūt.Et quū paſſim hoies ſcalæq; ruerēt,& ipſo ſucceſſu audacia,atq; alacritas hoſtiū creſceret,ſignū receptui datū eſt,qd ſpem nō ptis mō a tāto certamine ac labore qetis obſeſſis,ſed ēt in poſterū dedit,ſcalis & corona capi urbē nō poſſe,opa & difficilia eē,& tps daturū ad ferēdā opē īperatoribus ſuis. Vix prior tumultus cõticuerat,quū Scipio a dfeſſis,iā,uulneratiſq; recētes itegroſq; alios accipe ſcalas iubet,& ui maiore aggredi urbē.Ipſe,ut ei nūtiatū eſt æſtum decedere,qd p piſcatores Tarraconēſes nūc leuibus cymbis,nūc,ubi eæ ſederent,uadis puagatos p ſtagnū,cõpertū hēbat,facilē pedibus ad murū tranſitū dari,eo armatos duxit. Mediū fermæ diei erat,& ad id,qd ſua ſpōte cedēte in mare æſtu trahebat aqua,acer ēt ſeptētrio ortus inclinatū ſtagnū eodem,quo æſtus ferebat,& adeo nudauerat uada,ut alibi umbilicotenus aq eēt,alibi uix genua ſuparet. Hoc cura,ac rõne cõpertū,in pdigiū ac deos uertēs Scipio,q ad tranſitū Romanis mare uerteret,& ſtagna auferret,uiaſq; añ nunq̃ initas humano ueſtigio aperirēt,Neptunū iubebat ducē itineris ſeq,ac medio ſtagno euadere ad mœnia. A terra īgēs labor ſuccedētibus erat,nec altitudine tantū mœniū impediebant,ſed qd euntes ad ancipites utriq; ictus,ſubiectos hēbant Romanos,ut latera īfeſtiora ſubeuntibus,quā aduerſa corpa eēnt. At pte in alia qetus,& p ſtagnū facilis trāſitus,& in murū aſcēſus īde fuit,nā neq; ope emunitus erat,ut ubi ipſius loci ac ſtagni pſidio ſatis creditū foret,nec ulla armatorū ſtatio,aut cuſtodia oppoſita,itentis oibus ad opē ferēdā unde piculū oñdebat. Vbi urbē ſine certamine īntra uere,pergūt inde,q̃nto maxio curſu poterāt,ad eā portā,circa quā oē contractū certamen erat,in

qđ adeo intenti oíum non ſolũ animi fuere,ſed ẽt oculi aureſq; pugnantiũ,ſpectantiũq;,& adhortantium pugnãtes,ut nemo a tergo ſentiret ante captá urbem,quá tela in auerſos inciderũt,utrinq; ancipité hoſté habebãt. Tũ,turbatis defenſoribus metu,& mœnia capta,& porta ĩtus foriſq; pirer refringi cœpta,& mox cedẽdo cõfectis ac diſtractis,ne iter ĩpediret ſoribus,armati ĩpetũ fecerunt. Magna multitudo & muros trãſcendebat,ſed ipſi paſſim ad cædẽ oppidanoꝝ uerſi,illa,q̃ portã ingreſſa erat,iuſta acies cũ ducibus,cũ ordinibus media urbe in foꝝ ꝓceſſit. Inde quũ duobus itineribus fugiẽtes uiderẽt hoſtes,alios ad tumulũ in orienté uerſum,q tenebat q̃ngentoꝝ militũ præſidio,alios in arcé,in quá & ipſe Mago cũ oíbus fere armatis,q muris pulſi fuerãt,refugerat,parté copiaꝝ ad tumulũ expugnandũ mittit,parté ipſe ad arcé ducit,& tumulus prio ĩpetu eſt captus,& Mago arcé conatus defendere,quũ oĩa hoſtiũ plena uideret,neq; ſpem ullá eẽ,ſe arcẽq; & p̃ſidium dedidit. Quo ad dedita arx eſt,cædes tota urbe paſſim factæ,nec ulli puberũ,q obuius fuit,parcebat,tum ſigno dato,cædibus finis factus,ad p̃dá uictores uerſi,q̃ ingens oĩs gñis fuit. Liberoꝝ capitũ uirilis ſexus ad X. millia capta,inde,q ciues nouæ Carthaginis erãt,dimiſit,urbẽq;,& ſua oĩa q̃ reliq̃ eis bellũ fecerat,reſtituit. Opifices ad duo millia hoíum erãt,eos publicos fore Po.Romano edixit,cũ ſpe ꝓpinq̃ libertatis,ſi ad miniſteria belli operá enixe nauaſſent,cæterá multitudiné incolaꝝ iuuenũ ac ualidoꝝ ſeruoꝝ in claſſé ad ſupplementũ remigũ dedit,& auxerat nauibus octo captiuis claſſé. Extra hác multitudiné Hiſpanoꝝ obſides erãt,quoꝝ perinde,ac ſi ſocioꝝ liberi eẽnt,cura hĩta. Captus & apparatus ingẽs belli,catapultæ maximæ fermæ,centum uiginti,minores CCLXXXI. baliſtæ maiores XXIII. minores LII. ſcorpionũ maioꝝ minorũq;,armoꝝ,telorũq; ingẽs numerus. ſigna militaria LXXIIII. & aurei argẽtiq; relata ad ĩperatoré magna uis,pateræ aureæ fuerũt CCLXXVI. libræ fermæ oẽs pondo,argẽti facti ſignatiq; decé & octo millia,& CCC. põdo,uaſoꝝ argẽteoꝝ magnus numerus. Hæc oĩa C.Flaminio q̃ſtori appẽſa adnumerataq; ſũt. Tritici XL. millia modioꝝ,hordei CCLXX. At naues onerariæ LXIII. in portu expugnatæ,captæq; q̃dá cũ ſuis oneribus,frumẽto,armis,ære p̃terea,ferro,& linteis,& ſparto,& nauali alia materia ad claſſé ædificandá,ut minimũ oíum inter tantas opes bellicas Carthago ĩpa fuerit. Eo die Scipio,C.Lælio cũ ſociis naualibus urbẽ cuſtodire iuſſo,ipſe in caſtra legiões reduxit,feſſoſq; milites oíbus uno die belli opibus,q̃ppe & q acie dimicaſſẽt,& in capiẽda urbe tantũ laboris piculiq; adiſſẽt,& capta cũ iis,q in arcé cõfugerãt,iniquo ẽt loco pugnaſſẽt,curare corpa iuſſit. Poſtero die militibus,naualibuſq; ſociis cõuocatis,primũ diis ĩmortalibus laudes,gr̃aſq; egit,q ſe nõ urbis ſolũ opulẽtiſſimæ oíum in Hiſpania uno die cõpoté feciſſẽt,ſed añ eo cõgeſſiſſẽt oĩs pœnæ Africæ,atq; Hiſpaniæ opes,ut neq; hoſtibus q̃cq̃ relinq̃ret,& ſibi ac ſuis oĩa ſupeſſent. Militũ deĩde uirtuté collaudauit,qđ eos nõ eruptio hoſtiũ,nõ altitudo mœniũ,nõ inexplorata ſtagni uada,nõ caſtellũ in alto tumulo ſitũ,nõ munitiſſima arx deterruiſſet,quo minus trãſcẽderẽt oĩa,pṙuperẽtq;. Itaq;,quãq̃ oíbus oĩa deberet,p̃cipuũ tñ muralis coronæ decus eius eẽ,q prius muꝝ aſcẽdiſſet,ꝓfiteret,q ſe dignũ eo duceret dono. Duo ꝓfeſſi ſũt,Q. Tyberilius cẽturio legiõis q̃rtæ,& Sex. Digitius ſocius naual',nec ipſi tá acriter ĩter ſe cõtendebãt,quá ſtudia excitauerãt,uterq; ſui corpis hoíum,ſociis C.Lælius claſſicis,legionariis M.Sẽpronius Tuditanus aderat. Ea cõtẽtio quum ꝓpe ſeditioné ueniret,Scipio tres recupatores quũ ſe datuꝝ ꝓnũtiaſſet,q cognita cauſſa,teſtibuſq; auditis,iudicarent,uter prior in oppidũ tranſcẽdiſſet. C.Lælio,& M.Sẽpronio aduocatis ptis utriuſq;,Corneliũ Claudium de medio adiecit,eoſq; tres recupatores cõſidere,& cauſſam cognoſcere iuſſit. Dũ res eo maiore ageret certamine,qđ admoti tãtæ indignitatis nõ tam aduocati,quá moderatores ſtudioꝝ fuerãt,C.Lælius relicto cõſilio,ad tribunal ad Scipioné accedit,eũq; docet ré ſine mõ,ſine modeſtia agi,ac ꝓpe eẽ,ut manus ẽt inter ſe cõferãt,cæteꝝ,ſi uis abſit,nihilo minus deteſtabili exẽplo ré agi,q̃ppe ubi fraude,ac piurio decus petat uirtutis. Stare hĩc legionarios milites,hinc claſſicos,p oẽs deos appatos iurare magis q̃ uelint,quá quæ ſciãt uera eẽ,& obſtrigere periurio nõ ſe ſolũ,ſuumq; caput,ſed ſigna militaria,& aquilas,ſacr̃iq; religioné. Hæc ſe ad eũ de ſñia P.Cornelii,& M.Sẽpronii deferre. Scipio,collaudato Lælio,ad cõcioné aduocauit,ꝓnũtiauitq; ſe ſatis cõpertũ hẽre,Q. Tyberiliũ,& Sex.Digitiũ pariter in muꝝ aſcẽdiſſe,ſeq; eos ãbos uirtutis cauſſa coronis muralibus donare,tũ reliquos,ꝓ ut cuiuſq; meritũ,uirtuſq; erat,donauit,añ oẽs C.Læliũ præfectũ claſſis & oĩ genere laudis ſibimetipſi æquit,& corona aurea,ac XXX. bobus donauit. Tũ obſides ciuitatũ Hiſpaniæ uocari iuſſit,quoꝝ quantus numerus fuerit,piget ſcribere,q̃ppe ubi alibi CCC. fermæ,alibi DCC. uigintiq;q; fuiſſe inueniã. Aeq; & alia ĩter authores diſcrepãt,præſidiũ Punicum alius X. alius VII. alius nõ plus,quá duũ milliũ fuiſſe ſcribit,capta alibi decé millia capitũ,alibi ſupra V.& XX. ĩuenio. Scorpiões maiores minoreſue ad LX. captos ſcrípſeri,ſi authoré Græcum ſeq̃r Silenũ,ſi Valeriũ Antiaté,maioꝝ Scorpionũ ſex millia,minoꝝ XIII. adeo nullus mẽtiendi modus ẽ. Nec de ducibus q̃dem cõuenit pleriq; Lælium p̃fuiſſe claſſi,ſunt q M.Iuniũ Syllanũ dicant,Armẽ præfuiſſe Punico præſidio,deditũq; Romanis Antias Valerius,Magoné alii ſcriptores tradũt. Non de numero captaꝝ nauiũ,non de põdere auri atq; argẽti,& redactæ pecuniæ cõuenit. Si aliq̃bus aſſentire neceſſe ẽ,media ſimillima ueris ſũt. Cæteꝝ Scipio,uocatis obſidibus,primũ uniuerſos bonum aíum habere iuſſit,ueniſſe eos in Po.Romani

poteſtatem, qui beneficio quam metu obligare homines malit, exteraſꝗ gẽtes fide, ac ſocietate iunctas habere, quam triſti ſubiectas ſeruitio. Deinde acceptis nominibus ciuitatum, recẽſuit captiuos, qui cuiuſꝗ populi eſſent, & nuntios domum miſit, ut ad ſuos quiſꝗ recipiendos ueniret, ſiquaꝝ forte ciuitatum legati aderant, eis præſentibus ſuos reſtituit, cæteroꝝ curam benigne tuendorum C. Flaminio quæſtori attribuit. Inter hæc e media turba obſidum mulier magno natu, Mandonii uxor, qui frater Ilergetum Reguli erat, flens ad pedes imꝑatoris procidit, obteſtariꝗ cœpit, ut curam cultumꝗ fœminaꝝ impenſius cuſtodibus cõmendaret, quum Scipio nihil profecto defuturꝝ diceret, tum rurſus mulier, Haud magni iſta facimus, inquit, quid enim huic fortunæ non ſatis eſt? alia mihi cura ætatũ haꝝ intuenti, nam ipſa extra ꝑiculum iniuriæ muliebris ſum. Animũ ſtimulabant ætate & forma florẽtes circa eã Indibilis filiæ, æꝗ nobilitate pari, quæ eam oẽs pro parente colebãt. Tum Scipio, Meæ Po.ꝗ Romani diſciplinæ cauſſa facerem, inquit, nequid, quod ſanctum uſꝗ eſſet, apud nos uiolaret, nunc, ut id curem impenſius, ueſtra quoꝗ uirtus dignitaſꝗ facit, quæ nec in malis qdem oblitæ decoris matronalis eſtis. Spectatæ deinde integritatis uiro tradidit eas, tueriꝗ haud ſecus uerecunde atꝗ modeſte, quã ciuium coniuges, ac matres iuſſit. Captiua deinde a militibus adducitur adulta uirgo, adeo eximiæ formæ, ut, quacũꝗ ſe uerteret, oĩum conuerteret oculos. Scipio percunctatus patriam, parẽteſꝗ, inter cætera accepit deſpõſatam eam principi Celtiberoꝝ adoleſcenti, cui Luceio nomen erat. Extemplo igitur parentibus ſponſoꝗ a domo accitis, quum interim audiret deperire eũ ſponſæ amore, ubi primum uenit, accuratiore eum ſermone, quã parentes alloquitur. Iuuenis, inquit, iuuenem appello, minor ſit inter nos huius ſermonis uerecũdia. Ego, quum ſponſa tua uocata a militibus noſtris ad me deducta eſſet, audirẽꝗ eam tibi cordi eſſe, & forma faceret fidem, quia ipſe, ſi frui liceret, ludo ætatis præſertim illecto, & læto legitimoꝗ amore, & non reſp. animũ noſtrum occupaſſet, ueniam mihi dari ſponſam impẽſius amanti uellem, tuo, cuius ſponſa eſt, amori faueo. Fuit ſponſa tua apud me eadẽ, qua apud ſoceros tuos, parenteſꝗ ſuos uerecundia ſeruata eſt tibi, ut inuiolatũ, & dignum me teꝗ dari tibi donum poſſet, hanc mercedẽ unam pro eo munere paciſcor, amicus Po. Romani ſis, & ſi me uirum bonum credis eſſe, qualem patrem patruũꝗ meum, iam ante hæ gentes norant, ſcias multos noſtri ſimiles in ciuitate Romana eſſe, nec ullum in terris populum hodie dici poſſe, quẽ minus tibi hoſtem, tuiſꝗ eſſe uelis, aut amicũ malis. Adoleſcens ſimul pudore gaudioꝗ ꝑfuſus, dextram Scipionis tenens deos omneis inuocare ad gratiam illi pro ſe referẽdam, qm̃ ſibi nequaꝗ̃ ſatis facultatis pro ſuo aĩo, atꝗ illius erga ſe eſſet. Parentes inde cognatiꝗ uirginis appellati, qui, qm̃ gratis ſibi redderet uirgo, ad quã redimẽdam ſatis magnum attuliſſent auri pondus, orare Scipionem, ut id ab ſe donum acciperet, cœperunt, haud minorẽ eius rei apud ſe gratiam fore affirmãtes, quam redditæ inuiolatæ foret uirginis. Scipio (quãdo tantopere peterent) acceptuꝝ ſe pollicitus, poni ante pedes iuſſit, uocatoꝗ ad ſe Luceio, ſuper dotem, quam, inquit, accepturus a ſocero es, hæc tibi a me dotalia dona accedent, aurũꝗ tollere ac ſibi habere iuſſit. His lætus donis, honoribuſꝗ dimiſſus domum impleuit populares laudibus, & meritis Scipionis. Veniſſe diis ſimillimũ iuuenem, uincẽtem oĩa tum armis, tum benignitate ac beneficiis. Itaꝗ delectu clientium habito, cum mille & CCCC. equitibus ĩtra paucos dies ad Scipionem rediit. Scipio retento ſecum Lælio, dum captiuos obſideſꝗ & prædam ex conſilio eius diſponeret, ſatis oĩbus compoſitis, data quinquereme, captiuis (Magone, & qndecim fere ſenatoribus, qui ſimul cum eo capti erant) in naue impoſitis, nuntium uictoriæ Romam mittit, ipſe paucos dies, quibus morari Carthagine ſtatuerat, exercendis naualibus, pedeſtribuſꝗ copiis abſumpſit. Primo die legiones in armis quatuor millium ſpatio decurrerũt, ſecundo die arma curare, & tergere ante tentoria iuſſit, tertio die ſudibus inter ſe in modum iuſtæ pugnæ cõcurrerunt, præpilatiſꝗ miſſilibus iaculati ſunt, quarto die quies data, quinto iteꝝ in armis decurſum eſt, hunc ordinem laboris quietiſꝗ quoad Carthagine morati ſunt, ſeruauerunt. Remigio claſſis ciues, militeſꝗ tranqllo in altum euecti agilitatẽ nauium ſimulacris naualis pugnæ expiebantur. Hæc extra urbẽ terra mariꝗ corpa ſimul animoſꝗ ad bellũ acuebant, reſp. ipſa ſtrepebat apparatu belli. Fabris oĩum geneꝝ in publica officina incluſis data cũcta, quã pari cura ſubibat, nunc opibus aſpiciendis tp̃s dabat, quæꝗ in officinis, quæꝗ in armamentario, quæ ab naualibus ſocioꝝ fabroꝝ multitudo plurima in ſingulos dies certamine ingenti faciebat. His ita ĩchoatis, refectiſꝗ, quos quaſſauerant, muris, diſpoſitiſꝗ præſidiis ad cuſtodiã urbis, Tarraconẽ eſt ꝓfectus. A multis legationibus protinus in uia aditur, quas partim dato reſpõſo, ex itinere dimiſit, partim diſtulit Tarraconem, quo oĩbus nouis ueteribuſꝗ ſociis edixerat conuentum, & cuncti fere, qui cis Iberum colunt, populi, multiꝗ etiam ulterioris Hiſpaniæ conuenerunt. Carthaginienſium duces primo ex ĩduſtria famam captæ Carthaginis cõpreſſerant, deinde, ut clarior res erat, quam ut tegi, ac diſſimulari poſſet, eleuabant uerbis, nec opinato aduentu, ac ꝓpe furto unius diei urbem unam Hiſpaniæ ĩterceptam, cuius rei tam paruæ & præmio elatum inſolẽtem iuuenem ĩmodico gaudio ſpem magnæ uictoriæ impoſuiſſe, at ubi appropinquare tres duces, tres uictores hoſtium exercitus audiſſet, occurſuram ei extẽplo domeſticoꝝ funerum memoriam. Hæc in uulgus iactabãt, haudquaꝗ̃ ipſi ignari, quantum ſibi ad omnia uirium, Carthagine amiſſa, deceſſiſſet.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI SECVNDI BELLI PVNICI LIBER SEPTIMVS.

HIC STATVS RERVM HISPANIAE ERAT, in Italia autem COS. Marcellus, Salapia per proditionem receptа, Maroneam & Meles de Samnitibus ui cepit. Ad tria millia militum ibi Annibalis, quæ præſidii cauſſa relicta erant, oppreſſa, prædæ aliquantum eius militi fuit Conceſſum, tritici quoque CCXL. millia modium, & CX. millia hordei inuenta. Cæterum nequaquam inde tantum gaudii fuit, quanta clades intra paucos dies accepta eſt haud procul ab urbe Herdonea. Caſtra ibi Cn. Fuluius proconſul habebat ſpe recipiendæ Herdoneæ, quæ poſt Cannenſem cladem a Romanis defecerat, nec loco ſatis tuto poſita, nec præſidio firmata. Neglìgentiam inſitam ingenio ducis augebat ſpes ea, quod labare iis aduerſus Pœnum fidem ſenſerat, poſteaquam Salapia amiſſa, exceſſiſſe his locis Annibalem in Brutios auditum eſt. Ab Herdonea ea omnia per occultos nuntios delata Annibali ſimul curam ſociæ retinendæ urbis, & ſpem fecere incautum hoſtem aggrediendi. Exercitu expedito, ita ut famam prope præueniret, magnis itineribus ad Herdoneam contendit, & quo plus terroris hoſti obiiceret, acie inſtructa acceſſit. Pari audacia Romanus, conſilio & uiribus impar, copiis raptim eductis, conflixit, quinta legio & ſiniſtra ala acriter pugnam inierunt. Cæterum Annibal, ſigno equitibus dato, ut quum pedeſtres equiteſque occupaſſent, præſenti certamine oculos, animoſque, circiuecti pars caſtra hoſtium, pars terga oppugnantium inuaderent, ipſe Cn. Fuluii ſimilitudinem nominis, quod Cn. Fuluium prætorem biennio ante in his deuicerat locis, increpás, ſimilem euentum pugnæ fore affirmabat. Neque ea ſpes uana fuit, nam quum comminus acie & peditum certamine multi cecidiſſent Romanorum, ſtarent tamen ordines ſignaque, equeſtris a tergo tumultus, ſimul a caſtris clamor hoſtilis auditus, ſextam legionem ante, quæ in ſecunda acie poſita, prior a Numidis turbata eſt, quintam deinde, atque eos, qui ad prima ſigna erant, auertit. Pars in fugam effuſa, pars in medio cæſa, ubi & ipſe Cn. Fuluius cum duodecim tribunis militum cecidit. Romanorum ſociorumque quot cæſa in eo prælio millia ſint, quis pro certo affirmet? quum tredecim millia alibi, alibi haud plus quam ſeptem inueniam? Caſtris prædaque uictor potitur, Herdoneam, quia & defecturam fuiſſe ad Romanos comperit, nec manſuram in fide, ſi inde abſceſſiſſet, multitudine omni Metapontum ac Thurios traducta, incendit, occiditque principes, qui cum Fuluio colloquia occulta habuiſſe comperti ſunt. Romani, qui ex tanta clade euaſerant, diuerſis itineribus ſemiermes ad Marcellum conſulem in Samnium confugerunt, Marcellus nihil admodum tanta clade territus literas Romam ad ſenatum de duce, & exercitu ad Herdoneam amiſſo ſcribit, cæterum eundem ſe, qui poſt Cannenſem pugnam ferocem uictoria Annibalem contuderit, ire aduerſus eum, breuemque illi lætitiam, qua exultabat, facturum. Et Romæ quidem luctus tum ingens ex præterito, tum timor in futurú erat. COS. ex Samnio in Lucanos tranſgreſſus ad Numiſtronem in conſpectu Annibalis loco plano, quum Pœnus collem teneret, poſuit caſtra, addidit & aliam fidentis ſpeciem, quod prior in

aciem eduxit, nec detrectauit Annibal, ut ſigna portis efferri uidit, ita tamen aciem inſtruxerunt, ut Pœnus dexterum cornu in collem erigeret, Romani ſiniſtrum ad oppidum applicarent. Ab hora tertia quum ad noctem pugnam extendiſſent, feſſæque pugnando primæ acies eſſent, a Romanis prima legio, & dextera ala, ab Annibale Hiſpani milites, & funditores Baleares, elephanti quoque, commiſſo iam certamine, in prælium acti. Diu pugna neutro inclinata ſtetit, primæ legioni tertia, dexteræ alæ ſiniſtra ſubiit, & apud hoſtes integri a feſſis pugnam accepere. Nouum atque atrox prælium ex tam ſegni repente exarſit, recentibus animis, corporibuſque, ſed nox, incerta uictoria, diremit pugnantes. Poſtero die Romani a ſole orto in multum diei ſtetere in acie, ubi nemo hoſtium aduerſus prodiit, ſpolia per otium legere, & congeſtos in unum locum cremauere ſuos. Nocte inſequenti Annibal ſilentio mouit caſtra, & in Appuliam abiit, Marcellus, ubi lux fugam hoſtium aperuit, sauciis cum præſidio modico Numiſtrone relictis, præpoſitoque his L. Furio Purpurione tribuno militum, ueſtigiis inſtitit ſequi, ad Venuſiam eum adeptus eſt. Ibi per dies aliquot quum a ſtationibus procurſaretur, miſta equitum, peditumque tumultuoſa magis prælia, quam magna, & ferme omnia Romanis ſecunda fuerunt. Inde per Appuliam ducti exercitus ſine ullo memorato certamine, quum Annibal nocte ſigna moueret locum inſidiis quærens, Marcellus, niſi certa luce, & explorato ante, non ſequeretur. Capuæ interim Flaccus dum bonis principum uændendis, agro, qui publicatus fuerat, locando (locauit autem omne frumentum) tempus terit, ne deeſſet materia in Campanos ſæuiendi, nouum in occulto gliſcens per indicium protractum eſt facinus, milites ædificiis emotos, ſimul ut cum agro tecta urbis fruenda locarentur, ſimul metuens, ne ſuum quoque exercitum, ſicut Annibalis, nimia urbis amœnitas emolliret, in portis muriſque ſibimetipſis tecta militariter coegerat ædificare. Erant autem pleraque ex cratibus aut tabulis facta, alia arundine texta, ſtramento intecta, omnibus uelut de induſtria alimentis ignis. Hæc noctis una hora ut oīa incenderent, CLXX. Campani, principibus fratribus Bloſiis, coniurauerant. Indicio eius rei ex familia Bloſiorum facto, portis repente iuſſu proconſulis clauſis, quum ad arma ſigno dato milites concurriſſent, comprehenſi omnes, qui in noxa erant, & quæſtione acriter habita, damnati, necatique, indicibus libertas, & æris dena millia data. Nucerinos, & Acerranos querentes ubi habitarent non eſſe, Acerris ex parte incenſis, Nuceria deleta, Romam Fuluius ad ſenatum miſit. Acerranis permiſſum, ut ædificarent, quæ incenſa erant, Nucerini Atellam, quia id maluerant, Atellanis Galatiam migrare iuſſis, traducti. Inter multas magnaſque res quæ nunc ſecundæ, nunc aduerſæ occupabant cogitationes hominum, ne Tarentinæ quidem arcis excidit memoria. M. Ogulinus, & P. Aquilius in Hetruriam legati ad frumentum coemendum, quod Tarentum portaretur, profecti, & mille milites de exercitu urbano, par numerus Romanorum ſociorumque eodem in præſidium cum frumento miſſi ſunt. Iam æſtas in exitu erat, comitiorumque conſularium inſtabat tempus, ſed literæ Marcelli negantis e rep. eſſe, ueſtigium abſcedi ab Annibale, cui cedenti, certamenque abnuenti grauius ipſe inſtaret, curam iniicerant, ne aut conſulem Marcellum tum maxime res agentem a bello auocarent, aut in annum COSS. deeſſent. Optimum uiſum eſt, quanquam extra Italiam eſſet, potius Valerium conſulem ex Sicilia reuocare, ad eum literæ iuſſu ſenatus a L. Manlio prætore urbis miſſæ cum literis conſulis M. Marcelli, ut ex iis noſceret, quæ cauſſa patribus eum potius, quam collegam reuocandi ex prouincia eſſet. Eo forte tēpore Romam legati a rege Syphace uenerunt, quæ is prælia proſpera cum Carthaginienſibus feciſſet memorantes. Regem nec inimiciorem ulli populo, quam Carthaginienſi, nec amiciorem, quam Romano affirmabant eſſe, miſiſſe eum antea legatos in Hiſpaniam ad Cn. & P. Cornelios, imperatores Romanos, nunc ab ipſo uelut fonte petere Romanam amicitiam uoluiſſe. Senatus non legatis modo benigne reſpōdit, ſed ipſe legatos cum donis ad regem miſit, L. Geminum Perellium, P. Pompilium, dona tulere togam, & tunicam purpuream, ſellam eburneam, pateram ex quinque pondo auri factā. Protinus & alios Africæ Regulos iuſſit adire, iis quoque, que darentur, portatæ togæ prætextæ, & terna pondo pateræ aureæ. Et alexandriam ad Ptolemæum & Cleopatram reges M. Attilius, & M. Acilius legati ad commemorandam, reuocandamque amicinam miſſi dona tulere, regi togam, & tunicam purpuream cum ſella eburnea, reginæ pallam pictam cum amiculo purpureo. Multa ea æſtate, qua hæc facta ſunt, ex propinquis urbibus, agriſque nunciata ſunt prodigia. Tuſculi agnum cum ubere lactanti natum, Iouis ædis culmen fulmine ictum, ac prope omni tecto nudatum, iiſdem ferme diebus Anagniæ terram ante portam ictam diem ac noctem ſine ullo ignis alimento arſiſſe, & aues ad compitum Anagninum in luco Dianæ nidos in arboribus reliquiſſe, Tarracinæ in mare haud procul portu angues magnitudinis miræ, laſciuiētium piſcium more, exultaſſe, Tarquiniis porcum cum ore humano genitum, & in agro Capenate ad lucum Feroniæ IIII. ſigna ſanguine multo diem ac noctē ſudaſſe. Hæc prodigia hoſtiis maioribus procurata decreto pōtificum, & ſupplicatio diem unum Romæ ad omnia puluinaria, alterum & in Capenate agro ad Feroniæ lucum idicta. M. Valerius COS. literis excitus prouincia, exercituque mandato Cincio prætori, M. Valerio Meſſalla, ꝑfecto claſſis, cū parte nauium in Africam prædatum ſimul, ſpeculatumque, quæ populus Carthaginiēſis pararet, age

retq;,

retq;,miſſo,ipſe decem nauibus Romam profectus,quum proſpere perueniſſet,ſenatum habuit,ubi de ſuis rebus geſtis commemorauit,quum annos prope L X. in Sicilia terra mariq; magnis ſæpe cladibus bellatum eſſet,ſe eam prouinciam confeciſſe,neminem Carthaginienſem in Sicilia eſſe, neminem Siculum,qui metu inde fugati abſuerint,eſſe,omnes in urbes,agroſq; ſuos reductos arare, ſerere,deſertam recoli terram tandem,frugiferam ipſis cultoribus,Po.q; Romano pace ac bello fidiſſimũ annonæ ſubſidium.Exinde Murine,& ſiquorum aliorum merita erga Po.Romanum erant,in ſenatum introductis,honores omnibus ad exoluendam fidem a conſule habiti.Murines etiam ciuis Romanus factus,rogatione a tribuno ple.ex authoritate patrum ad plebem lata.Dum hæc Romæ gerũtur,M.Valerius Meſſalla L.nauibus quum ante lucem ad Africam acceſſiſſet, improuiſam in agro Vticenſi excurſionem fecit,eumq; depopulatus late,multis mortalibus cum alia omnis generis præda captis,ad naues rediit,& ad Siciliam tranſmiſit tertiodecimo die,quam profectus erat inde, Lilybæum reuectus.Ex captiuis,quæſtione habita,hæc comperta,conſuliq; Leuino omnia ordine perſcripta,ut ſciret quo ordine,uel quo in ſtatu Africæ res eſſent.Quinque millia Numidarum cum Maſiniſſa,Galæ filio,acerrimo iuuene Carthagine eſſe,& alios per totam Africam milites mercede conduci,qui in Hiſpaniam ad Aſdrubalem traiicerentur,ut is quam maximo exercitu primo quoq; tempore in Italiam tranſgreſſus iungeret ſe Annibali,in eo poſitam uictoriam credere Carthaginiẽſes,claſſem præterea ingentem apparari ad Siciliam repetendam,eamq; ſe credere breui traiecturam. Hæc recitata a conſule ita mouere ſenatum,ut non expectanda comitia conſuli cenſerent,ſed dictatore comitiorum habendorum cauſſa dicto,extemplo in prouinciam redeundum.Illa diſceptatio tenebat, quod C O S. in Sicilia ſe M.Valerium Meſſallam,qui tum claſſi præeſſet,dictatorem dicturum eſſe aiebat,patres extra Romanum agrum(eum autem Italia terminari)negabant dictatorem dici poſſe. M.Lucretius tribunus plebis quum de ea re conſuleret,ita decreuit ſenatus, ut C O S. prius quã ab urbe diſcederet,populum rogaret,quem dictatorem dici placeret,eũq;,quem populus iuſſiſſet, diceret dictatorem,ſi C O S. noluiſſet,prætor urbanus populum rogaret,ſi ne is quidem uellet, tum tribuni ad plebem ferrent.Quum C O S. ſe populum rogaturum negaſſet,quod ſuæ poteſtatis eſſet, prætoréq; uetuiſſet rogare,tribuni plebis rogarunt,plebeſq; ſciuit,ut Fuluius, qui tum ad Capuam erat,dictator diceretur.Sed quo die id plebis conſilium futurum erat,C O S. clam nocte in Siciliam abiit,deſtitutiq; patres literas ad M.Claudium mittendas cenſuerunt,ut deſertæ reip.a collega ſubueniret,diceretq;,quem populus iuſſiſſet,dictatorem,ita a Marcello conſule Fuluius dictator dictus, & ex eodem plebiſcito a Fuluio dictatore P.Licinius Craſſus,pontifex maximus, magiſter equitum dictus.Dictator poſteaquam Romam uenit,Cn.Sempronium Blæſum legatum, quem ad Capuam habuerat,in Herruriam prouinciam ad exercitum miſit,in locum Calpurnii prætoris,quem, ut Capuæ exercituiq; ſuo præeſſet,literis exciuit,ipſe comitia,in quem diem primum potuit, edixit, quæ certamine inter tribunos dictatoremq; iniecto,perfici non potuerant,Galeria iuniorum,quæ forte ꝓ rogatiua erat,Q.Fuluium,& Q.Fabium C O S S. dixerat,eodemq; iure uocatæ reliquæ inclinaſſẽt, ni tribuni ple.C.& L.Ariani ſe interpoſuiſſent,qui neq; magiſtratum cõtinuari ſatis ciuile eſſe aiebãt, & multo fœdioris exempli eum ipſum creari,qui comitia haberet,itaq; ſi ſuum nomen dictator acciperet,ſe comitiis interceſſuros,ſi aliorum(præterquam ipſius)ratio haberetur,comitiis ſe morã non facere.Dictator cauſſam comitiorum authoritate ſenatus,plebiſcito,exemploq; tutabat, nanq; Cn. Seruilio conſule,quum Flaminius alter C O S. ad Thraſimenum cecidiſſet, ex authoritate patrum ad plebem latum,plebemq; ſciuiſſe,ut quoad bellum in Italia eſſet,ex iis,qui C O S S. fuiſſent,quos, & quoties uellet,reficiendi C O S S. populo ius eſſet,exemplumq; ea in re uetus ſe habere L.Poſthumii Metelli,qui interrex iis comitiis,quæ ipſe habuiſſet,C O S. cum Cn.Iunio Bibulo creatus eſſet, recenſq; Q.Fabii,qui ſibi continuari cõſulatum, niſi id bono publico fieret,profecto nunquam ſciuiſſet.His orationibus quum diu certatum eſſet,poſtremo ita inter dictatorem & tribunos conuenit,ut eo,quod cenſuiſſet ſenatus,ſtaretur.Patribus id tempus reip.uiſum eſt,ut per ueteres,& expertos bellique peritos imperatores reſp.gereretur,itaq; moram fieri comitiis non placere.Concedentibus tribunis comitia habita,declarati C O S S. Q.Fabius Maximus quintum,Q.Fuluius Flaccus I I I. prætores creati L.Veturius Philo,& T.Quintius Criſpinus,C.Hoſtilius Tribulus,C.Aurunculeius.Magiſtratibus in annum creatis,Q.Fuluius dictatura ſe abdicauit.Extremo æſtatis eius claſſis Punica nauium X X X. cum præfecto Amilcare in Sardiniam traiecta,Olbienſem primo,deinde poſteaquam ibi P.Manlius Volſo prætor cum exercitu apparuit,circumacta inde ad alterum inſulæ latus,Calaritanum agrum uaſtauit,& cum præda omnis generis in Africam rediit.Sacerdotes Romani eo anno mortui aliquot,ſuffectiq;,C.Seruilius pontifex factus in locum T.Octacilii Craſſi,decenuiri item ſacris faciundis,in locum T.Sempronii,T.F.Longi T.Sempronius,C.F.Longus ſuffectus. M. Martius rex ſacrorum mortuus eſt,& M.Aemylius Pappus maxius curio, neq; in eoꝝ locũ ſacerdotes eo anno ſuffecti.Et cenſores hic annus habuit L.Veturium Philonem,& P.Licinium Craſſum pontificem maximum.Craſſus Licinius nec C O S. nec prætor ante fuerat,quam cenſor eſt effectus,ex ædilitate

gradum ad cenſuram fecit.Hi cenſores neq; ſenatum legerunt,nec quicquam reip.egerunt,mors diremit L.Veturii,ide & Licinius cēſura ſe abdicauit.Aediles curules Veturius, & P.Licinius Varus ludos Romanos diem unum inſtaurarunt,ædiles plebis Q.Cautius,& L.Porcius Licinius ex multatitio argento ſigna ænea ad Cereris dedere,& ludos pro temporis huius copia magnifici apparatus fecere.Exitu anni huius die IIII. & XXX. quam a Tarracone profectus erat,Lælius Romam uenit, legatus Scipionis,is cum agmine captiuorum ingreſſus urbem magnum concurſum hominum fecit, poſtero die in ſenatum itroductus captam Carthaginem,caput Hiſpaniæ,uno die,receptaſq; aliquot urbes,quæ defeciſſent,nouaſque in ſocietatem aſcitas expoſuit.Ex captiuis comperta his fere congruentia,quæ in literis fuerant M.Valerii Meſſallæ,maxime mouit patres Aſdrubalis tranſitus in Italiam uix Annibali atque eius armis ſubſiſtentem,productus in concionem Lælius eadem diſſeruit. Senatus ob res feliciter a Scipione geſtas ſupplicationes in unum diem decreuit,C.Lælium primo quoq; tempore,cum quibus uenerat nauibus redire in Hiſpaniam iuſſit.Carthaginis expugnationem in hunc annum contuli multis authoribus,haud neſcius quoſdam eſſe,qui anno inſequenti captam tradiderint,quod mihi minus ſimile ueri uiſum eſt,annum integrum Scipionem nihil gerendo in Hiſpania conſumpſiſſe.Q.Fabio Maximo quintum,Q.Fuluio Flacco III. C O S S.Idibus Martiis,quo die magiſtratum inierunt,Italia ambobus prouincia decreta,regionibus tamen partitum imperium, Fabius ad Tarentum,Fuluius in Lucanis ac Brutiis rem gereret,M.Claudio prorogatum in annum imperium,Prætores ſortiti prouincias,C.Hoſtilius Tribulus urbanam,L.Veturius Philo peregrinā cum Gallia,T.Quintius Criſpinus Capuam,C.Aurunculeius Sardiniam.Exercitus ita per prouincias diuiſi,Fuluio duæ legiões,quas in Sicilia Valerius Leuinus haberet,Q.Fabio,quibus in Hetruria C.Calpurnius præeſſet,exercitus urbanus ut in Hetruriam ſuccederet,C.Calpurnius eidem præeſſet prouinciæ exercituique,quem Q.Fuluius habuiſſet,Capuam exercitumque Q.uītius optineret, C.Hoſtilius ab C.Lectorio proconſule prouinciam exercitumque,qui tum iam Arimini erat,acciperet,M.Marcello,qui C O S. rem bene geſſerat,legiones decretæ,M.Valerio cum L.Cincio(his quoque eſt prorogatum in Sicilia imperium)Cannenſis exercitus datus,eumque ſupplere ex militibus, qui ex legionibus Cn.Fuluii ſupereſſent,iuſſi,conquiſitos eos C O S S. in Siciliam miſerunt,additaq; eadem militiæ ignominia,ſub qua Cannenſes militabant,quiq; ex prætoris Cn.Fuluii exercitu ob ſimilis iram fugæ miſſi eo ab ſenatu fuerant,C.Aurunculeio eædem in Sardiniam legiones,quibus P. Manlius Volſo,qui eam prouinciam optinuerat,decretæ,P.Sulpitio eadem legione, eademq; claſſe Macedoniam optinere iuſſo,prorogatum in annum imperium X X X. quiqueremes ex Sicilia Tarētum ad Fabium conſulem mitti iuſſæ,cætera claſſe placere prædatum in Africam & ipſum M.Valerium Leuinum traiicere,ſeu L.Cincium,ſeu M.Valerium Meſſallam uellet.Nec de Hiſpania quicquam mutatum,niſi quod non in annum Scipioni Syllanoque,ſed donec reuocati a ſenatu forent, prorogatum imperium eſt,ita prouinciæ exercituſque in eum locum partita imperia.Inter maiorum rerum curas comitia maximi curionis,quum in locum M.Aemylii ſacerdos crearetur, uetus excitauetunt certamen,patritiis negantibus C.Manlii Attelii,qui unus fuit ex plebe potens,rationem eſſe habendam,quia nemo ante eum,niſi ex patribus,id ſacerdotium habuiſſet.Tribuni appellati, ad ſenatum reiecerunt,ſenatus populo poteſtatem fecit, ita primus ex plebe creatus maximus curio C. Manlius Attelius,& flaminem Dialem inuitum augurari coegit P.Licinius pontifex maximus C.Valerium Flaccum decenuirum ſacris faciundis,creatus in locum Mutii Scæuolæ demortui C.Lectorius.Cauſſam inaugurare coacti flaminis libens reticuiſſem,ni ex mala fama in bonam uertiſſet. Ob adoleſcentiam negligentem,luxurioſamque C.Flaccus flamen captus a P.Licinio pontifice maximo, L.Flacco fratri germano,cognatiſque aliis ob eadem uitia inuiſus,is ut animum eius cura ſacrorum & cærimoniarum cepit,ita repente exuit antiquos mores,ut nemo tota iuuentute haberetur prior, nec probatior primoribus patrum,ſuis pariter alieniſque eſſet.Huius famæ conſenſu elatus ad iuſtam fiduciam ſui,rem intermiſſam per multos annos ob indignitatem flaminum priorum repetiuit, ut in ſenatum introiret,ingreſſum eum curiam quum L.Licinius prætor inde eduxiſſet, tribunos ple.appellauit flamen,uetuſtum ius ſacerdotii repetebat, datum id cum toga prætexta, & ſella curuli C.Flaminio eſſe,prætor non exoletis uetuſtate annalium exemplis ſtare ius, ſed recentiſſime cuiuſque conſuetudinis uſu uolebat, nec patrum, nec auorum memoria Dialem quenquam id ius uſurpaſſe. Tribuni rem inertia flaminum obliteratam ipſis, non ſacerdotio, damno fuiſſe quum æquum cenſuiſſent, ne ipſo quidem contra tendente prætore, & magno aſſenſu patrum plebiſque flaminem in ſenatum introduxerunt, omnibus ita exiſtimantibus, magis ſanctitate uitæ, quā ſacerdotii iure rem eam flaminem optinuiſſe. C O S S. priuſquam in prouincias irent, duas urbanas legiones in ſupplementum, quantum opus erat cæteris exercitibus, militum ſcripſerunt, urbanum ueterem exercitum Fuluius C O S. Cn. Fuluio Flacco legato, frater hic conſulis erat, in Hetruriam dedit ducendum, & legiones, quæ in Hetruria erant, Romam deducendas, & Fabius C O S.reliquias exercitus Fuluiani conquiſitas(fuerunt autē ad tria millia C C C X X X V I.)

Q.Maximū

Q. Maximum filium ducere in Siciliam ad M. Valerium proconſulem iuſſit, atque ab eo duas legiones, & triginta quinqueremes accipere. Nihil hæ eductæ ex inſula legiones minuerunt nec uiribus, nec ſpecie eius prouinciæ præſidium, nam quum præter egregie ſuppletas duas ueteres legiones transfugaꝝ etiam Numidaꝝ equitum, peditumq; magnam uim haberet, Siculos quoq;, qui in exercitu Epicidis, aut Poenoꝝ fuerant, belli peritos uiros milites ſcripſit. Ea externa auxilia quum ſingulis Romanis legionibus adiunxiſſet, duoꝝ ſpeciem exercituum ſeruauit, altero L. Cincium partem inſulæ, qua regnum Hieronis fuerat, tueri iuſſit, altero ipſe cæteram iſulam tuebatur, diuiſam quondam Romani imperii, Puniciq; finibus, claſſis quoq; nauium L X X. parata, ut omni ambitu littorũ præſidio oræ maritimæ eſſent, ipſe cum Mutinis equitatu ꝓuinciam peragrabat, ut uiſeret agros, cultaq; ab incultis notaret, & perinde dominos laudaret, caſtigaretq;. Ita tantum ea cura frumenti prouenit, ut & Romam mitteret, & Catanam conueheret, unde exercitui, qui ad Tarentum æſtiua acturus eſſet, poſſet præberi. Cæteꝝ tranſportati milites in Siciliam, & erat maior pars Latini nominis, ſociorumq;, prope magni motus cauſſa fuere, adeo ex paruis ſæpe magnaꝝ momenta reꝝ pendent. Fremitus enim inter Latinos, ſocioſq; in conſiliis ortus, decimum annum delectibus, & ſtipẽdiis exhauſtos eſſe, quot annis ferme clade magna pugnare, alios in acie occidi, alios morbo abſumi, magis perire ſibi ciuem, qui a Romano miles lectus ſit, quam qui a Poeno captus, quippe ab hoſte gratis remitti in patriam, a Romanis extra Italiam in exilium uerius, quã in militiam ablegari, octauum iam ſibi annum ſeneſcere Cãnenſem militem moriturum anteq̃ Italia hoſtis abſcedat, quippe nũc quum maxime florens uiribus excedat, ſi ueteres milites non redeant in patriam, noui legantur, breui neminem ſuperfuturum. Itaq; quod propediem res ipſa negatura ſit, prius quam ad ultimam ſolitudinem, atq; egeſtatem perueniant, negãdum Po. Romano eſſe, ſi conſentientes in hoc ſocios uideant Romani, profecto de pace cum Carthaginienſibus iungenda cogitaturos, aliter nunq̃, uiuo Annibale, ſine bello Italiã fore. Hæc acta in conciliis. Triginta tum coloniæ Po. Romani erant, ex iis X I I. quum omniũ legationes eſſent Romæ, negauerunt C O S S. eſſe, unde milites, pecuniamq; darent, eæ fuere Ardea, Nepete, Sutrium, Minturnæ, Iuturna, Alba, Carſeoli, Sueſſa, Cære, Lacates, Narnia, Interamna. Noua re C O S S. icti, quum absterrere eos a tam deteſtabili conſilio uellent, & caſtigando increpandoq; pluſq̃ leniter agendo, profecturos rati, eos auſos eſſe C O S S. dicere aiebãt, quod C O S S. in ſenatu ut ꝓnuntiarent, in animum inducere non poſſent, non enim detrectationem eam munerum militiæ, ſed apertam defectionem a Po. Romano eſſe. Redirent itaq; propere in colonias, & tanq̃ integra re locuti magis, quam auſi tm̃ nefas, cum ſuis cõſulerent, admonerent non Cãpanos, neq; Tarentinos eos eſſe, ſed Romanos, inde oriũdos, inde in colonias, atq; in agrum bello captum ſtirpis augendæ cauſſa miſſos, quæ liberi parẽtibus deberent, ea illos Romanis debere, ſi ulla pietas, ſi memoria antiquæ patriæ eſſet, conſulerent igitur de integro, nam tum quidem, quæ temere agitaſſent, ea ꝓdendi imperii Romani, tradendi Annibali uictori eſſe. Quum alternis hæc C O S S. diu iactaſſent, nihil moti legati, neq; ſe, quod domum renuntiarent, habere dixerunt, neq; ſenatum ſuum, quid noui conſuleret, ubi nec miles, qui legeretur, nec pecunia, quæ daretur in ſtipendium, eſſet. Quum obſtinatos eos uiderẽt C O S S. rem ad ſenatum detulerunt, ubi tantus pauor hominum animis eſt iniectus, ut magna pars actum de imperio diceret, idem alias colonias facturas, idem ſocios conſenſiſſe omnes ad prodendam Annibali urbem Romam, C O S S. hortari, & conſolari ſenatum, & dicere, alias colonias in fide atq; officio priſtino fore, eas quoq; ipſas, quæ officio deceſſiſſent, ſi legati circa eas colonias mittantur, qui caſtigent, non qui precentur, uerecundiam imperii habituras eſſe. Permiſſum a ſenatu iis quum eſſet, agerent, facerent, ut e repu. ducerent, tentatis prius aliarum coloniaꝝ animis, citauerunt legatos, quæſiueruntq; ab iis, ecquid milites ex formula paratos haberent? Pro duodeuiginti coloniis M. Sextilius Fregellanus reſpondit, & milites paratos ex formula eſſe, & ſi pluribus opus eſſet, pluteis daturos, & quicquid aliud imperaret, uelletq; Po. Romanus enixe facturos, ad id ſibi neq; opes deeſſe, animum etiam ſupereſſe. C O S S. ſibi parum uideri præfati pro merito eoꝝ ſua uoce collaudari eos, niſi uniuerſi patres in curia gratias egiſſent, ſequi in ſenatum eos iuſſerunt. Senatus, quam poterat honoratiſſimo decreto, allocutus eos, mandat C O S S. ut ad populum quoq; eos ꝓducerent, & iter multa alia præclara, quæ ipſis maioribuſq; ſuis præſtitiſſent, recens etiam meritum eoꝝ in rempu. cõmemorarent. Ne nunc qdem poſt tot ſæcula ſileantur, fraudenturue laude ſua, Signini fuere, & Nolani, & Norbani, Satriculaniq;, & Brunduſini, & Fregellani, & Nucerini, & Adriani, & Firmiani, & Ariminenſes, & altero mari Pontiani, & Peſtani, & Conſani, & mediterranei Beneuentani, & Eſernini, & Spoletani & Placentini, & Cremonenſes. Harum coloniaꝝ ſubſidio tum imperium Po. Romani ſtetit, iiſq; gratiæ & in ſenatu, & ad populum actæ, duodecim aliarum coloniarum, quæ detrectauerunt imperium, mentiones patres fieri uetuerunt, neq; illos dimitti, neq; retineri, neq; appellari a C O S S. ea tacita caſtigatio maxime ex dignitate Po. Romani uiſa eſt. Cætera expedientibus, quæ ad bellum opus erant, C O S S. aurum uiceſimarium, quod in ſanctiore ærario ad ultimos caſus ſeruabatur, promi placuit, prompta ad quatuor millia pondo auri, inde quingenta pondo data C O S S. & M. Marcello, & P.

Sulpitio procoſ. & L. Veturio prætori, qui Galliam prouinciam ſortitus erat, additumq; Fabio cõſuli C. pondo auri præcipuum, quod in arcem Tarentinam portaretur, cætero auro uſi ſunt ad ueſtimenta pecunia præſenti locanda exercitui, qui in Hiſpania bellum ſua ſecunda fama ducisq; gerebat. Prodigia quoq; prius quam C O S S. ꝑficiſcerentur, ꝓcurari placuit. In Albano monte tacta de cœlo erãt, ſignum Iouis, arborq; templo propinqua, & Oſtiæ lacus, & Capuæ murus, Fortunæq; ædes, & Sinueſſæ murus portaq;, hæc de cœlo tacta, cruentam etiam aquam fluxiſſe Albanam qdam authores erãt, & Romæ intra cellam ædis Fortunæ Fortis de capite ſignum, quod in corona erat, in manu ſponte ſua prolapſum, & Priuerni ſatis conſtabat bouem eſſe locutum, uulturéq; frequenti foro in tabernam deuolaſſe, & Sinueſſæ natum ambiguo inter marem & fœminam ſexu infantem, quos Androgynos uulgus, ut pleraq; faciliore ad duplicanda uerba Græco ſermone appellat, & lacte pluuiſſe, & cum elephanti capite puerum natum. Ea prodigia hoſtiis maioribus procurata, & ſupplicatio circa omnia puluinaria, obſecratio in unũ diem indicta, & decretum, ut C. Hoſtilius prætor ludos Apollinis, ſicut his annis uoti factiq; erant, uoueret, faceretq;. Per eos dies & cenſoribus creandis Q. Fuluius C O S. comitia habuit, creati cenſores ambo, qui nõdum C O S S. fuerant, M. Cornelius Cethegus, P. Sempronius Tuditanus. Cenſores ut agrum Cãpanum fruendum locarent, ex authoritate patrum latum ad plebem eſt, plebesq; ſciuit. Senatus lectioné contentio inter cenſores de principe legendo tenuit, Sempronii lectio erat, cæteꝝ Cornelius morem traditum a patribus ſequédum aiebat, ut qui primus cenſor ex iis, qui uiuerent, fuiſſet, eum principem legerent, is L. Manlius Torquatus erat, Sempronius, cui dii ſortem legendi dediſſent, & ius libeꝝ eoſdem dediſſe deos, ſe id ſuo arbitrio facturũ, lecturumq; Q. Fabium Maximum, qué tum principé Romanæ ciuitatis eſſe, uel Annibale iudice, dicturus eſſet. Quum diu certatum eſſet uerbis, concedente collega, lectus a Sempronio princeps in ſenatum Q. Fabius Maximus C O S. inde alius lectus ſenatus, octo præteritis, inter quos M. Cæcilius Metellus infamis author deſerédæ Italiæ poſt Cãnenſem cladem. In equeſtribus quoq; notis eadem ſeruata cauſſa, ſed erant perpauci, quos ea infamia attingeret, illis omnibus, & multi erant, adempti equi, qui Cannenſium legionum equites in Sicilia erant. Addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita ſtipendia procederent iis, qui equo publico meruerant, ſed dena ſtipendia equis priuatis facerent. Magnum præterea numerum eorum conquiſierunt, qui equo mereri deberent, atq; ex iis, qui principio eius belli ſedecim annos nati fuerant, neq; militauerant, omnes ærarios fecerunt. Locauerunt inde reficienda, quæ circa forum incendio conſumpta erant, X V II. tabernas, macellum, atrium regium. Tranſactis omnibus, quæ agenda Romæ erant, C O S S. ad bellum ꝓfecti, prior Fuluius prægreſſus Capuam, poſt paucos dies conſecutus Fabius, qui & collegam coram obteſtatus, & Marcellum per literas quam acerrimo bello detineret Annibalé, dum ipſe Tarentum oppugnaret, ea urbe adempta hoſti undiq; pulſo, nec ubi conſiſteret, nec quid fidum reſpiceret habenti, ne remorandi quidem cauſſam in Italia fore. Rhegium etiam nuntium mittit ad ꝑfectum præſidii, quod a Leuino C O S. aduerſus Brutios ibi locatum erat. Octo millia hominum, pars maxima ab Agatirna, ſicut antea dictum eſt, ex Sicilia traducta, rapto uiuere hominum aſſuetoꝝ, additi erant Brutiorum indidem perfugæ, & audacia, & audendi omnia neceſſitatibus pares Hanc manum ad Brutium agrum primum depopulandum duci iuſſit, inde ad Cauloniam urbem oppugnandam. Imperata non impigre ſolum, ſed etiam auide executi, direptis fugatisq; cultoribus agri, ſumma ui urbem oppugnabant. Marcellus & conſulis literis excitus, & quia in animum induxerat, neminem ducem Romanum tam parem Annibali, quam ſe eſſe, ut primum in agris pabuli copia fuit, ex hybernis profectus ad Cãnuſium Annibali occurrit. Sollicitabat ad defectionem Cãnuſinos Pœnus, cæteꝝ, ut appropinquare Marcellum audiuit, caſtra inde mouit. Aperta erat regio ſine ullis ad inſidias latebris, itaq; in loca ſaltuoſa cedere inde cœpit. Marcellus ueſtigiis inſtabat, caſtraq; caſtris conferebat, & opere perfecto extemplo in aciem legiones educebat, Annibal turmatim per equites, peditumq; iaculatores leuia certamine ferens, caſum uniuerſæ pugnæ non neceſſarium ducebat, tractus eſt tamen ad id, quod uitabat, certamen. Nocte prægreſſum eum aſſequitur locis planis ac parentibus Marcellus, caſtra inde ponentem, pugnando undiq; in munitores, operibus ꝓhibet, ita ſigna collata, pugnatumq; totis copiis, & iam, quum nox inſtaret, marte æquo diſceſſum eſt. Caſtra exiguo diſtantia ſpatio raptim ante noctem permunita, poſtero die luce prima Marcellus in aciem copias eduxit, nec Annibal detrectauit certamen, multis uerbis adhortatus milites, ut memores Thraſumeni, Cãnarumq; contunderent ferociam hoſtis, urgere atq; inſtare eum, non caſtra ponere pati, non reſpirare, aut circunſpicere, cotidie ſimul orientem ſolem, & Romanam aciem in campis uidendam eſſe; ſi uno prælio haud incruentus abeat, quietius deinde eum tranquilliusq; bellaturum. His iritati adhortationibus, ſimulq; tedio ferociæ hoſtium cotidie inſtantium, laceſſentiumq;, acriter prælium ineunt, pugnatum amplius duabus horis eſt, cedere inde a Romanis dextera ala, & extraordinarii cœpere, quod ubi Marcellus uidit, duodeuigeſimam legionem in primam aciem inducit. Dum alii trepidi cedunt, alii ſegniter ſubeunt, turbata tota acies eſt, deinde prorſus fuſa, &, uincente pudorem metu terga, dabant, cecidereq; in pugna duo

millia

millia & ſeptingenti ciuium ſociorumq́,in his quatuor Romani centuriones fuere,duo tribuni militum, M. Licinius, & M. Fuluius,ſigna militaria quatuor de ala prima,quæ fugit,duo de legione, quæ cedentibus ſociis ſucceſſerat,amiſſa,Marcellus poſteaq̃ in caſtra reditum eſt,concionem adeo ſæuam atq́ acerbam apud milites habuit,ut prælio per diem totum infeliciter tolerato,triſtior irati ducis oratio eſſet.Diis imortalibus,ut in tali re,grates laudeſq́,inquit,ago,quod uictor hoſtis cum tanto pauore incidentibus uobis in uallum,portaſq́ non ipſa caſtra eſt aggreſſus,deſeruiſſetis profecto eodem terrore caſtra,quo dimiſiſtis pugnam,qui pauor hic?qui terror?quæ repente qui,& cum quibus, pugnaretis,obliuio animos inuaſit?Nẽpe iidem ſunt ii hoſtes,quos uincendo,& uictos ſequendo,priore æſtate abſumpſiſtis,quibus dies nocteſq́ fugientibus per hos dies inſtitiſtis,quos leuibus præliis fugaſtis,quos heſterno die nec iter facere,nec caſtra ponere paſſi eſtis. Dimitto ea,qbus gloriari poteſtis, & cuius ipſius pudere,ac pœnitere uos oportet,referam,nempe æquis manibus heſterna die diremiſtis pugnam,quid hæc nox?quid hæc dies abſtulit?ueſtræ his copiæ iminutæ ſunt,an illoꝝ auctæ?Nõ equidem mihi cum exercitu meo loqui uideor,nec cum Romanis militibus,corpora tm̃,atq́ arma eadem ſunt,an ſi eoſdẽ animos habuiſſetis,terga ueſtra uidiſſet hoſtis?ſigna alicui manipulo,aut cohorti abſtuliſſet?non adhuc cæſis Romanis legionibus gloriabat̃,uos illi hodierno die primum fugati exercitus dediſtis decus.Clamor inde ortus,ueniam eius diei daret, ubi uellet deinde experiretur militũ ſuoꝝ animos.Ego uero experiar,inquit,milites,& uos craſtina die in aciem educã,ut uictores potius, quam uicti ueniam impetretis,quam petitis.Cohortibus,quæ ſigna amiſerant,hordeum dare iuſſit, centurioneſq́ manipuloꝝ,quoꝝ ſigna amiſſa fuerant,diſtrictis gladiis diſcinctos deſtituit,& ut poſtero die omnes pedites,equiteſq́ armati adeſſent,edixit,ita concio dimiſſa,fatendo iure ac merito ſeſe increpitos,neq́ illo die uirum quẽquam in acie Romana fuiſſe,præter unum ducẽ,cui aut morte ſatiſfaciendum,aut egregia uictoriã eſſet.Poſtero die ordinati armatiq́ ad edictum aderant,imperator eos collaudat,pronuntiatq́,a quibus orta pridie fuga eſſet,cohortes,quæ ſigna amiſiſſent,ſe in primã aciem eductuꝝ,edicere iam ſeſe oĩbus pugnandum,ac uincendum eſſe,& adnitẽdum ſingulis uniuerſiſq́,ne prius heſternæ fugæ,quam hodiernæ uictoriæ fama Romam perueniat,inde cibo corpora firmare iuſſi,ut ſi longior eſſet pugna,uiribus quoq́ ſufficerent.Vbi omnia dicta factaq́ ſunt,quibus excitarentur animi militũ,in aciem ꝓcedunt.Quod ubi Annibali nuntiatum eſt,cum eo nimirum,inquit,hoſte res eſt,qui nec bonam,nec malam ferre fortunam poteſt,ſeu uicit,ferociter inſtat uictis,ſeu uictus eſt,inſtaurat cum uictoribus certamen.Signa inde canere iuſſit,copias educit, pugnarũ utrinq́ aliquanto,quam pridie acrius eſt,Pœnis ad optinẽdum heſternum decus adnitentibus,Romanis ad demendam ignominiam.Siniſtra ala ab Romanis,& cohortes,quæ amiſerant ſigna,in prima acie pugnabant,& legio uiceſima a dextero cornu inſtructa,L.Cornelius Lentulus,& C.Claudius Nero legati cornibus præerant,Marcellus mediã aciem hortator,teſtiſq́ præſens firmabat,ab Annibale Hiſpani primam optinebant frontem,& id roboris in omni exercitu erat. Quum anceps pugna diu eſſet, Annibal elephantos in primã aciem induci iuſſit,ſiquẽ iniicere tumultum ea res ac pauorem poſſet,& primo turbarunt ſigna,ordineſq́,& partim conculcatis,partim diſſipatis terrore,qui circa erant,nudauerãt una parte aciem,latiuſq́ fuga manaſſet,ni C.Decimus Flauius,tribunus militum,ſigno arrepto primi haſtati,manipulum eius ſigni ſe ſequi iuſſiſſet,duxit,ubi maxime tumultum cõglobatæ bæluæ faciebant,pilaq́ in eas coniici iuſſit.Hæſere oĩa tela haud difficile ex propinquo in tanta corpora ictu, & tam conferta turba,ſed ut non oẽs uulnerati ſunt, ita in quoꝝ tergis pila fixa ſtetere,ut genus eſt anceps,in fugam uerſi & integros auertere,quum iam non unus manipulus, ſed pro ſe quiſq́ miles, qui modo aſſequi agmen fugientium elephantoꝝ poterat,pila coniiceret,eo magis ruere in ſuos bæluæ,tantoq́ maiorẽ ſtragem edidere,quã inter hoſtes ediderant,quãto acrius pauor conſternatas agit, quam inſidẽtis magiſtri imperio reguntur.In perturbatam tranſcurſu bæluaꝝ aciem ſigna inferũt Romani pedites,& haud magno certamine diſſipatos trepidanteſq́ auertunt,tum in fugientes eqtatum ĩmittit Marcellus,nec ante finis ſequendi eſt factus,quam in caſtra pauentes compulſi ſunt, nã ſuper alia,quæ terrorem trepidationẽq́ fecerant,elephanti forte duo in ipſa porta corruerant,coactiq́ erãt milites per foſſam uallũq́ ruere in caſtra,ibi maxima hoſtium cædes facta.Cæſa ad octo millia hominum,quinq́ elephanti,nec Romanis incruenta uictoria fuit,mille ferme & ſeptingenti de duabus legionibus,& ſocioꝝ ſupra M.& CCC. occiſi,uulnerati ꝑmulti ciuium,ſociorũq́,Annibal nocte proxima caſtra mouit,cupiẽtem inſequi Marcellum ꝓhibuit multitudo ſaucioꝝ.Speculatores,qui proſequerentur agmen,miſſi poſtero die retulerunt Brutios Annibalem petere.Iiſdem ferme diebus & ad Q.Fuluium conſulem Hirpini,& Lucani,& Volſcentes,traditis præſidiis Annibalis,quæ in urbibus habebant,dedidere ſeſe,clementerq́ a conſule cum uerboꝝ tm̃ caſtigatione ab errore præterito recepti ſunt.Et Brutiis ſimilis ſpes ueniæ facta eſt,quum ab iis Vibius,& Pactius,fratres,longe nobiliſſimi gentis eius,eandẽ,quæ data Lucanis erat,cõditionem deditionis petẽtes ueniſſent.Q.Fabius COS. oppidum in Salentinis Mãduriam ui cœpit,ibi ad quatuor millia hoĩum capta,& cæteræ prædæ aliquantum, inde Tarentum ꝓfectus in ipſis faucibus portus poſuit caſtra. Naues,quas Liuius tutandis

cõmeatibus habuerat, partim machinationibus onerat, apparatuq; mœnium oppugnandoꝝ, partim tormentis, & ſaxis, omniq; miſſilium, telorumq; genere inſtruit, onerarias quoq; non eas ſolum, quæ remis agerentur, ut alii machinas, ſcalaſq; ad muros ferrent, alii procul a nauibus uulnerarent mœnium ꝓpugnatores, eæ naues ab aperto mari, ut urbem aggrederent, inſtructæ parataq; erant, & erat liberum mare claſſe Punica, quum Philippus oppugnare Aetolos pararet, Corcyram trãſmiſſa. In Brutiis interim Cauloniæ oppugnatores ſub aduentum Annibalis, ne opprimerent, in tumulum a præſenti impetu tutum, ad cætera inopem, ſe recepere. Fabium Tarentum obſidẽtem leue dictu mométum ad rem ingẽtem potiundam adiuuit. Præſidium Brutioꝝ datum ab Annibale Tarentini habebant, eius præſidii præfectus deperibat amore mulierculæ, cuius frater in exercitu Fabii cõſulis erat, iscertior literis ſororis factus de noua conſuetudine aduenæ locupletis, atq; inter populares tam honorati, ſpem nactus per ſororem quolibet impelli poſſe amantem, qd ſperaret ad conſulem detulit, quæ quum haud uana cogitatio uiſa eſſet, pro transfuga iuſſus Tarentum tranſire, ac per ſororẽ præfecto conciliatus, primo occulte animum eius tentando, deinde ſatis explorata leuitate, blanditiis muliebribus perpulit eum ad ꝓditionem cuſtodiæ loci, cui præpoſitus erat, & ubi ratio agendæ rei tẽpus conuenit, miles nocte per interualla ſtationum clam ex urbe amiſſus, ea quæ acta erant, quæq;, ut agerentur, conuenerant, ad cõſulem refert. Fabius uigilia prima, dato ſigno iis, qui in arce erant, quiq; cuſtodiam portus habebant, ipſe circuito portu a regione urbis orientem uerſa occultus ſedebat. Canere inde tubæ ab arce ſimul, & a portu, & a nauibus, quæ aperto mari appulſæ erãt, clamorq; undiq; cum ingenti tumultu, unde minimum piculum erat, de induſtria ortus, C O S. interim ſilentio continebat ſuos. Igitur Democrates, qui præfectus claſſis fuerat, ſorte illi loco præpoſitus, poſteaq̃ quieta oĩa circa ſe uidit, alias partes eo tumultu perſonare (ut captæ urbis interdum excitat clamor) ueritus ne inter cunctationem ſuam C O S. aliquam uim faceret, ſignaq; inferret, præſidium ad arcẽ, unde maxime terribilis accedebat ſonus, traducit. Fabius quum & ex temporis ſpatio, & ex ſilentio ipſo, quod ubi paulo ante ſtrepebant, excitantes uocãteſq; ad arma, inde nulla accedebat uox, deductas cuſtodias ſenſiſſet, ferri ſcalas ad eam partem muri, qua Brutioꝝ præſidium eſſe agitatæ ꝓditionis conciliator nuntiauerat, iubet. Ea primum captus eſt murus, adiuuantibus, recipientibuſq; Brutiis, & tranſcẽſum in urbem eſt, inde & ꝓxima refracta porta, ut frequenti agmine ſigna inferrentur, tum clamore ſublato ſub ortum ferme lucis, nullo obuio armato, in forum ꝑueniunt, omneſq; undiq;, qui ad arcem portumq; pugnabant, in ſe conuerterunt. Prælium in aditu fori maiore impetu, quam perſeuerantia cõmiſſum eſt, non animo, non armis, non arte belli, non uigore, aut uiribus corporis par Romano Tarẽtinus erat. Igitur pilis tñ coniectis, prius pœne quam cõſererent manus, terga dederunt, dilapſiq; per nota urbis itinera in ſuas amicorũq; domos. Duo ex ducibus Nico, & Democrates fortiter pugnantes cecidere, Philomenes, qui proditionis ad Annibalem author fuerat, quum citato equo ex prælio auectus eſſet, uacuus paulo poſt equus uagans erranſq; per urbem cognitus, corpus nuſquã inuentum eſt; creditum uulgo eſt in puteum apertum ex equo præcipitatum eſſe, Carthalonem autem præfectum Punici præſidii cum cõmemoratione paterni hoſpitii, poſitis armis, uenientem ad cõſulem miles obuius obtruncat, alii alios paſſim ſine diſcrimine armatos inermeſq; cædunt Carthaginienſes Tarentinoſq; pariter, Brutii quoq; multi interfecti, ſeu per errorẽ, ſeu uetere in eos inſito odio, ſeu ad ꝓditionis famam, ut ui potius atq; armis captũ Tarẽtum uideretur, extinguẽdum, tum a cæde ad diripiendam urbẽ diſcurſum. Triginta millia ſeruilium capitũ dicunt capta, argenti uis ingens facti, ſignatiq;, auri L X X X I I I. millia põdo, ſigna tabulæq; prope ut Syracuſaꝝ ornamẽta æquarent. Sed & maiore aĩo generis eius præda abſtinuit Fabius, quã Marcellus, qui interrogãti ſcribæ, qd uellet fieri de ſignis ingentis magnitudinis, dii ſunt, ſuo quiſq; habitu in modũ pugnãtium formati, deos iratos Tarentinis relinqui iuſſit. Murus idẽ, qui urbem ab arce dirimebat, dirutus eſt, & diſiectus. Dum hæc Tarenti agunt, Annibal iis, qui Cauloniam obſidebãt, in deditionẽ acceptis, audita oppugnatione Tarẽti, dies nocteſq; curſim agmine facto, quum feſtinãs ad opẽ ferẽdam captam urbẽ audiſſet, & Romani, inqt, ſuum Annibalẽ habent, eadem, qua cœperamus, arte Tarẽtum amiſimus. Ne tñ fugientis modo uertiſſe agmen uideret, quo cõſtiterat loco, quinq; millia ferme ab urbe poſuit caſtra, ibi paucos moratus dies Metapontum ſeſe recepit, inde duos Metapõtinos cum literis principũ eius ciuitatis ad Fabium Tarentum mittit fidem a cõſule accepturos, impunita iis priora fore, ſi Metapõtum ei cum præſidio Punico ꝓdidiſſent. Fabius uera, quæ afferrent, eſſe ratus, diem, qua acceſſurus eſſet Metapõtum, conſtituit, literas ad principes miſit, quæ ad Annibalem delatæ ſunt, eninuero lætus ſucceſſu fraudis, ſi ne Fabius qdem dolo inuictus fuiſſet, haud procul Metapõto inſidias ponit. Fabio auſpicãti, priuſq̃ egrederetur a Tarẽto, aues ſemel atq; iteꝝ non addixere, hoſtia quoq; cæſa, conſulenti deos aruſpex cauendum a fraude hoſtili, & ab inſidiis, prædixit. Metapontini, poſteaq̃ ad conſtitutam non uenerat diem, remiſſi ut cunctantem hortarent, repente comprehenſi metu grauioris quæſtionis detegunt inſidias. Aeſtatis eius principio, qua hæc agebantur, P. Scipio in Hiſpania quum hyemem totam reconciliandis barbarorum animis partim donis, partim remiſſione obſidum captiuorumq; abſumpſiſſet, Edeſco ad

ſco ad eum, clarus inter duces Hiſpanos, uenit. Erant coniux, liberiq; eius apud Romanos, ſed præter eam cauſſam etiam uelut fortuita inclinatio animorum, quæ Hiſpaniam omnem auerterat ad Romanum a Punico imperio, traxit eum. Eadem cauſſa Indibili Mandonioq; fuit, haud dubie omnis Hiſpaniæ principibus, cum omni popularium manu, relicto Aſdrubale, ſecedendi in imminentes caſtris eius tumulos, unde per continentia iuga tutus receptus ad Romanos eſſet. Aſdrubal, quum hoſtium res augeſcere tantis incrementis cerneret, ſuas imminui, ac fore, ut niſi audendo aliquid moueret, qua cœpiſſent, ruerent, dimicare quàm primum ſtatuit. Scipio auidus etiam certaminis erat tum ea ſpe, quam ſucceſſus rerum augebat, tum quod priusquam iungerentur hoſtium exercitus, cum uno dimicare duce exercituq;, quam ſimul cum uniuerſis malebat, cæterum etiam ſi cum pluribus pariter dimicandum foret, arte quadam copias auxerat, nâ quum uideret nullum eſſe nauium uſum, quia uacua omnis Hiſpaniæ ora claſſibus Punicis erat, ſubductis nauibus Tarraconem, nauales ſocios terreſtribus copiis addidit. Et armorum affatim erat captorum Carthagine, & quæ poſt captam eam fecerat, tanto opificum numero incluſo, cum iis copiis Scipio ueris principio a Tarracone egreſſus (iam enim & Lælius redierat ab Roma, ſine quo nihil maioris rei motum uolebat) ducere ad hoſtem pergit. Per omnia pacata eunti, ut cuiuſq; populi fines tranſiret, proſequentibus excipientibuſq; ſociis, Indibilis & Mandonius cum ſuis copiis occurrerunt, Indibilis pro utroq; locutus, haud quaqua, ut barbarus, ſtolide incauteq;, ſed potius cum uerecunda grauitate, propiorq; excuſanti tranſitionē, ut neceſſariam, quam glorianti eam uelut primam occaſionem raptam. Scire enim ſe tranſfugæ nomen execrabile ueteribus ſociis, nouis ſuſpectum eſſe, neq; enim ſe reprehendere morem hominum, ſi tam anceps odium cauſſa, non nomen faciat, merita inde ſua in duces Carthaginienſes commemorauit, auaritiam contra eorum, ſuperbiamq;, & omnis generis iniurias in ſe, atq; populares. Itaq; corpus duntaxat ſuum ad id tempus apud eos fuiſſe, animum iam pridem ibi eſſe, ubi ius ac fas crederet coli, ad eos quoq; confugere ſupplices, qui nequeant hominum uim atq; iniurias pati, ſe id Scipionem orare, ut tranſitio ſibi nec fraudi apud eum, nec honori ſit, quales ex hac die experiundo cognouerit, perinde operæ eorum pretium faciat. Prorſus ita reſpondet facturum Romanus, nec pro tranſfugis habiturum, qui non duxerint ſocietatem ratam, ubi nec diuini quicquam, nec humani ſanctum eſſet. Productæ deinde in conſpectum iis coniuges, liberiq; lachrymantibus præ gaudio redduntur, atq; eo die in hoſpitium adducti, poſtero die fœdere accepta fides, dimiſſiq; ad copias adducendas, iiſdem deinde in caſtris tendebant, donec ducibus iis ad hoſtem peruentum eſt. Proximus Carthaginienſium exercitus Aſdrubalis prope urbem Betulam erat, pro caſtris equitum ſtationes habebat, in eas uelites, antesignaniq;, & qui primi agminis erant, aduenientes ex itinere, priuſquam caſtris locum caperent, adeo contemptim impetum fecerunt, ut facile appareret, quid utriq; parti animorum eſſet. In caſtra trepida fuga compulſi equites ſunt, ſignaq; Romana portis prope illata. Atq; illo quidem die irritatis tantum ad certamen animis, caſtra Romani poſuerunt, nocte Aſdrubal in tumulum copias recepit, plano campo in ſummo patentem, & fluuius ab tergo ante, circaq; uelut ripa præceps oram eius omnem cingebat, ſub erat & altera inferiore ſummiſſa faſtigio planities, eam quoq; alteram crepido haud facilior in aſcenſum ambibat, in hunc inferiorem campum Aſdrubal poſtero die, poſteaquam ſtantem pro caſtris hoſtium aciem uidit, equites Numidas, leuiumque armorum Baleares, & Afros dimiſit. Scipio circunuectus ordines ſignaq;, oſtendebat hoſtem, prædamnata ſpe dimicandi æquo campo, captantem tumulos loci fiducia, non uirtutis armorumque ſtare in conſpectu, ſed altiora mœnia habuiſſe Carthaginem, quæ tranſcendiſſet miles Romanus, nec tumulos, nec arcem, nec mare quidem armis obſtitiſſe ſuis, ad id fore altitudines, quas cœpiſſent hoſtes, ut per præcipitia, & prærupta ſalientes fugerent, eam quoq; ſe illis fugam clauſurum, cohorteſq; duas, alteram tenere fauces uallis, per quam deferretur amnis, iubet, alteram uiam inſidere, quæ ab urbe per tumuli obliqua in agros ferret, ipſe expeditos, qui pridie ſtationes hoſtium pepulerant, ad leuem armaturam in ſummo ſtantem ſupercilio ducit. Per aſpera primum nihil aliud, quam uia impediti iere, deinde, ut ſub iactum uenerunt, telorum primo omnis generis uis ingens effuſa eſt in eos, ipſi contra ſaxa (quæ locus ſtrata paſſim omnia ferme miſſilia præbet) ingerere non milites ſolum, ſed etiam turba calonum immiſta armatis, cæterum, quanquam aſcenſus difficilis erat, & prope obruebantur telis, ſaxiſq;, aſſuetudine tamen ſuccedendi muros, & pertinacia animi ſubierunt primi. Qui ſemel cœpere aliquid æqui loci, ubi firmo conſiſterent gradu, leuem & concurſatorem hoſtem, atque interuallo tutum, quum procul miſſilibus pugna eluditur, inſtabilem eundem ad comminus conferendas manus expulerunt loco, & eum cæde magna in aciem altiore ſuperſtantem tumulo impegere. Inde Scipio, iuſſis aduerſus mediam euadere aciem uictoribus, cæteras copias cum Lælio diuidit, atq; eum parte dextera tumuli circumire, donec mollioris aſcenſus uiam inueniret, iubet, ipſe a læua circuitu haud magno in tranſuerſos hoſtes incurrit. Inde primo turbata acies eſt, dum ad circunſonantem undiq; clamorem flectere cornua, & obuertere ordines uolunt. Hoc tumultu & Lælius ſubiit, & dum pedem referunt, ne ab tergo uulneraren-

tur, laxata prima acies, locuſq; ad euadendum mediis datus eſt, qui per tam iniquum locum ſtantibus integris ordinibus, elephantiſque ante ſigna locatis, nunquam euaſiſſent. Quum ab omni parte cædes fieret, Scipio, qui læuo cornu in dexterum incurrerat, maxime in nuda hoſtium latera pugnabat. Iam ne fugæ quidem patebat locus, nam & ſtationes utrinq; Romanæ dextera læuaq; inſederant uias, & caſtrorum portam ducis principumq; fuga clauſerat, addita trepidatione elephantorum, quos territos æque, atq; hoſtes timebant, cæſa ergo ad octo millia hominum. Aſdrubal iam antequam dimicaret, pecunia rapta, elephantoſq; præmiſſos quamplurimos poterat de fuga excipiés, præter Tagum flumen ad Pyrenæum tendit. Scipio caſtris hoſtium potitus, quum præter libera capita omnem prædam militibus conceſſiſſet, in recenſendis captiuis decem millia peditum, duo millia equitum inuenit, ex iis Hiſpanos ſine pretio omnes domum miſit, Afros uændere quæſtoré iuſſit. Circumfuſa inde omnis multitudo Hiſpanorum & ante deditorum, & pridie captorum regem eum ingenti conſenſu appellauit, tum Scipio, ſilentio per præconem facto, ſibi maximum nomen imperatoris eſſe dixit, quo ſe milites ſui appellaſſent, regium nomen alibi magnum, Romæ intolerabile eſſe, regalem animum in ſe eſſe, ſi id in hominis ingenio ampliſſimum ducerent, tacite iudicarent, uocis uſurpatione abſtinerent. Senſere etiam barbari magnitudinem animi, cuius miraculo nominis alii mortales ſtupent, id ex tam alto faſtigio aſpernantis. Dona inde regulis, principibuſq; Hiſpanorum diuiſa, & ex magna copia captorum equorum C C C. quos uellet, eligere Indibilem iuſſit. Quú Afros uænderet iuſſu imperatoris quæſtor, puerum adultum inter eos forma inſigni, quum audiſſet regii generis eſſe, ad Scipionem miſit, quem quum percunctaretur Scipio quis, & cuias, & cur id ætatis in caſtris fuiſſet? Numidam ſe eſſe ait, Maſſiuum populares uocare, orbum a patre relictú, apud maternum auum Galá regem Numidarum educatum, cum auunculo Maſiniſſa, qui nuper cú equitatu ſubſidio Carthaginienſibus ueniſſet, in Hiſpaniam traieciſſe, prohibitum propter ætatem a Maſiniſſa nunquam ante prælium iniſſe, eo die ſe, quo pugnatum cum Romanis eſſet, inſcio auunculo, clam armis, equoq; ſumpto, in aciem exiſſe, ibi prolapſo equo effuſum in præceps a Romanis captú eſſe. Scipio, quum obſeruari Numidam iuſſiſſet, quæ pro tribunali agenda erant, peragit, inde, quum ſe in prætorium recepiſſet, uocatum eum interrogat, uelletne ad Maſiniſſam reuerti? quum effuſis lachrymis gaudio cupere uero diceret, tum puero annulum aureum, tunicam lat oclauo cum Hiſpano cingulo & aurea fibula, equumq; ornatum donat, iuſſiſq; proſequi, quoad uellet, equitibus, dimiſit. De bello inde conſilium habitum, & authoribus quibuſdam, ut confeſtim Aſdrubalem conſequeretur, anceps id ratus, ne Mago, atq; Aſdrubal cum eo iungerent copias, præſidio tantum ad inſidendum Pyrenæum miſſo, ipſe reliquum æſtatis recipiendis in fidem Hiſpaniæ populis abſumpſit. Paucis poſt prælium factum ad Betulam diebus, quum Scipio rediens iam Tarraconem ſaltu Caſtulonenſi exceſſiſſet, Aſdrubal Giſgonis filius, & Mago imperatores ex ulteriori Hiſpania ad Aſdrubalem uenere, ſerum poſt male geſtam rem auxilium, conſilio in cætera exequéda belli haud parum opportuni. Ibi conferentibus quid in cuiuſq; prouinciæ regione animorum Hiſpanis eſſet, unus Aſdrubal Giſgonis ultimam Hiſpaniæ oram, quæ ad Oceanum & Gades uergit, ignaram adhuc Romanorum eſſe, eoq; Carthaginienſibus ſatis fidam cenſebat, inter Aſdrubalem alterum, & Magonem conſtabat, beneficiis Scipionis occupatos omnium animos publice, priuatimq; eſſe, nec tranſitionibus fore ante finem, quam omnes Hiſpani milites aut in ultima Hiſpaniæ amoti, aut traducti in Galliam forent, itaq; etiam, ſi ſenatus Carthaginienſium non cenſuiſſet, eundem tamen Aſdrubali fuiſſe in Italiam, ubi belli caput, & rerum ſumma eſſet, ſimul & Hiſpanos omnes procul ab nomine Scipionis ex Hiſpania abduceret, exercitum eius tum tranſitionibus, tum aduerſo prælio imminutum Hiſpanis repleri militibus, & Magonem Aſdrubali, Giſgonis filio, tradito exercitu, ipſum cum grandi pecunia ad conducenda mercede auxilia in Baleares traiicere, Aſdrubalem Giſgonis cum exercitu penitus in Luſitaniam abire, nec cum Romanis manus conſerere, Maſiniſſæ ex omni equitatu, quod roboris eſſet, tria millia equitum expleri, eumq; uagum per citeriorem Hiſpaniam ſociis opem ferre, hoſtium oppida atq; agros populari. His decretis ad exequenda, quæ ſtatuerunt, duces digreſſi. Hæc eo anno in Hiſpania acta, Romæ fama Scipionis indies creſcere, Fabio Tarentum captum ingenio magis, quam uirtute, gloriæ tamen eſſe, Fuluii ſeneſcere fama, Marcellus etiam aduerſo rumore eſſe, ſuper quam quod primo male pugnauerat, quia uagante per Italiam Annibale, media æſtate Venuſiam in tecta milites abduxiſſet. Inimicus erat ei C. Publitius Bibulus tri. ple. is iam a prima pugna, quæ aduerſa fuerat, aſſiduis concionibus in famem, inuiſumq; plebi Claudium fecerat, etiam de imperio abrogando eius agebat, quum tamen neceſſarii Claudii optinuerunt, ut relicto Venuſiæ legato, Marcellus Romam rediret ad purganda ea, quæ inimici obiicerent, nec de imperio eius abrogando, abſente ipſo, agerent. Forte ſub idem tempus & Marcellus ad deprecandá ignominiam, & Fuluius C O S. comitiorum cauſſa Romam uenit. Actum de imperio Marcelli in circo Flaminio eſt ingenti concurſu plebiſq;, & omnium ordinum, accuſauitq; tribunus ple. non Marcellum modo, ſed omnem nobilitatem, fraude eorum & cunctatione fieri, ut Annibal decimum iam annum

annum Italiam prouinciam habeat, diutiuſq; ibi, quam Carthagine uixerit, habere fructum imperii prorogati Marcello Populum Romanum, bis cæſum exercitum eius æſtiua Venuſiæ ſub tectis agere. Hanc tribuni orationem ita obruit Marcellus commemoratione rerum ſuarum, ut non rogatio ſolum de imperio eius abrogando antiquaretur, ſed poſtero die conſulem eum ingenti conſenſu centuriæ omnes crearent, additur collega T. Quintius Criſpinus, qui tum prætor erat. Poſtero die prætores creati P. Licinius Craſſus diues, pontifex maximus, P. Licinius Varus, Sex. Iulius Cæſar, Q. Claudius. Comitiorum ipſorum diebus ſollicita ciuitas de Hetruriæ defectione fuit, prĩcipium eius rei ab Arretinis fieri C. Calpurnius ſcripſerat, qui eam prouinciam proprætor optinebat, itaq; confeſtim eo miſſus Marcellus C O S. deſignatus, qui rem inſpiceret, ac ſi digna uideretur, exercitu acito, bellum eo ex Appulia in Hetruriam transferret, eo metu compreſſi Hetruſci quieuerunt. Tarentinorum legatis pacem petentibus cum libertate ac legibus ſuis reſponſum a ſenatu eſt, ut redirent, quum Fabius C O S. Romam ueniſſet. Ludi & Romani, & plebeii eo anno in ſingulos dies inſtaurati. Aediles curules fuere L. Cornelius Claudius, & Seruius Sulpitius Galba, Plebeii C. Seruilius, & Q. Cæcilius Metellus. Seruilium negabant iure aut tribunum ple. fuiſſe, aut ædilem eſſe, quod patrem eius, quem triumuirum agrarium occiſum a Boiis circa Mutinam eſſe, opinio per decem annos fuerat, uiuere, atq; in hoſtium poteſtate eſſe ſatis conſtabat. Vndecimo anno Punici belli conſulatum inierunt M. Marcellus quintum, ut numeretur conſulatus, quem uitio creatus non geſſit, & Q. Quintius Criſpinus, utriq; conſulum Italia decreta eſt prouincia, & duo conſulares prioris anni exercitus, tertius tum erat Venuſiæ, cui M. Marcellus præfuerat, ita, ut ex tribus eligerent duos, quos uellent, tertius ei traderetur, cui Tarentum & Salentini prouincia eueniſſet. Cæteræ prouinciæ ita diuiſæ prætoribus, P. Licinio Varo urbana, P. Licinio Craſſo pontifici maximo, peregrina, & quæ ſenatus cenſuiſſet, Sex. Iulio Cæſari Sicilia, Q. Claudio Flaminio Tarentum. Prorogatum imperium in annum eſt Q. Fuluio Flacco, ut prouinciam Capuam, in qua & T. Quintius prætor fuerat, cum una legione optineret, prorogatum & C. Hoſtilio Tribulo eſt, ut proprætor in Hetruriã ad duas legiones ſuccederet C. Calpurnio, prorogatum & L. Veturio Philoni eſt, ut proprætor Galliam eandem prouinciam cum iiſdem duabus legionibus optineret, quibus prætor optinuiſſet. Quod in L. Veturio, idem in C. Aurunculeio decretum ab ſenatu, latumq; de prorogando imperio ad populum eſt, qui prætor Sardiniam prouinciam cum duabus legionibus optinuerat, additæ ei ad præſidium prouinciæ quinquaginta longæ naues, quas P. Scipio ex Hiſpania miſiſſet, & P. Scipioni, & M. Syllano ſuæ Hiſpaniæ, ſuiq; exercitus in annum decreti. Scipio ex octoginta nauibus, quas aut ſecum ex Italia adductas, aut captas Carthagine habebat, quinquaginta in Sardiniam tranſmittere iuſſus, quia fama erat, magnum naualem apparatum eo anno Carthagine eſſe, C C. nauibus omnem oram Italiæ, Siciliæ, Sardiniæq; impleturos. Et in Sicilia ita diuiſa res eſt, Sex. Cæſari exercitus Cannenſis eſt datus, M. Valerius Leuinus (ei quoq; enim in annum prorogatum imperium eſt) claſſem, quæ ad Siciliam erat nauium L X X. optineret, adderet eo X X X. naues, quæ ad Tarentum priore anno fuerant, cum ea centum nauium claſſe, ſi uideretur ei, prædatum in Africam traiiceret. Et P. Sulpitio, ut eadem claſſe Macedoniam Græciamq; prouinciam haberet, prorogatum in annum imperium eſt. De duabus, quæ ad urbem Romam fuerant, legionibus nihil mutatum, ſupplementum, quo opus eſſet, ut ſcriberent, C O S S. permiſſum. Vna & uiginti legionibus eo anno defenſum imperium Romanum eſt, & P. Licinio Varo prætori urbis negotium datum, ut naues longas X X X. ueteres reficeret, quæ Oſtiæ erant, & uiginti nouas naues ſociis naualibus impleret, ut quinquaginta nauium claſſe oram maris uicinam urbi Romæ tueri poſſet. C. Calpurnius uetitus ab Arretio mouere exercitum, niſi quum ſucceſſor ueniſſet, idem & Tribulo imperatum, ut inde præcipue caueret, nequa noua conſilia orirentur. Prætores in prouincias profecti, C O S S. religio tenebat, quod, prodigiis aliquot nuntiatis, non facile litabant, ex Campania nuntiata erant, Capuæ duas ædes Fortunæ, &, Martis, & ſepulchra aliquot de coelo tacta, cum iis (adeo minimis etiam rebus praua religio inſerit deos) mures in æde Iouis aurum roſiſſe, Caſſini examen apum ingens in foro conſediſſe, & Oſtiæ murum, portamq; de coelo tactam, Cære uulturem uolaſſe in ædem Iouis, Vulſiniis ſanguine lacum manaſſe. Horum prodigiorum cauſſa diem unum ſupplicatio fuit, per dies aliquot hoſtiæ maiores ſine litatione cæſæ, diuque non impetrata pax deum, in capita conſulum, rep. incolumi, exitiabilis prodigiorum euentus uertit. Ludi Apollinares Q. Fuluio, Ap. Claudio C O S S. a P. Cornelio Sylla prætore urbis primum facti erant, inde omnes deinceps prætores urbani fecerant, ſed in unum annum uouebant, dieq; incerto faciebant. Eo anno peſtilentia grauis incidit in urbem agroſq;, quæ tamen magis in morbos longos, quam in perniciales euaſit, eius peſtilẽtiæ cauſſa & ſupplicatum per compita tota urbe eſt, & P. Licinius Varus prætor urbis legem ferre ad populum iuſſus, ut hi ludi in perpetuum in ſtatum diem uouerentur, itaq; ipſe primus ita uouit, fecitq; ante diem I I I. Nonas Quintiles, is dies deinde ſolennis ſeruatus. De Arretinis & fama indies grauior, & cura creſcere patribus, itaq; C. Hoſtilio ſcriptum eſt, ne differret obſides ab Arretinis acci-

pere,&,cui traderet Romam abducendos,C.Terentius Varro cum imperio miſſus, qui ut aduenit, extemplo Hoſtilius legionem unam,quæ ante urbem caſtra habebat,ſigna in urbem ferre iuſſit,præſidiaq; locis idoneis diſpoſuit,tum in foro,citatis ſenaroribus,obſides imperauit. Quum ſenatus biduum ad conſiderandum tempus peteret,aut ipſos extemplo dare,aut ſe poſtero die ſenatorum omneis liberos ſumpturum edixit,inde portas cuſtodire iuſſit tribunis militum, præfectiſq; ſocium,& centurionibus,nequis nocte urbe exiret. Id ſegnius negligentiuſq; factum, ſeptem principes ſenatus, priuſquam cuſtodiæ in portis locarentur,ante noctem cum liberis euaſerunt,poſtero die luce prima, quum ſenatus in forum citari cœptus eſſet,deſiderati,bonaq; eorum uænierunt, a cæteris ſenatoribus CXX. obſides,liberi ipſorum,accepti,traditiq; C.Terenno Romam deducendi. Is omnia ſuſpectiora,quam ante fuerant,in ſenatum fecit, itaq; iminente Hetruſco tumultu, legionem alteram ex urbanis Arretium ducere iuſſus ipſe C.Terentius,eamq; habere in præſidio urbis. C. Hoſtilium cum cætero exercitu placuit totam prouinciam peragrare,& cauere,nequa occaſio nouare cupientibus res daretur. C.Terentius,ut Arretium cum legione uenit,claues portarum quum magiſtratus popoſciſſet,negantibus iis comparere,fraude amotas magis ratus,quam negligentia intercidiſſe,ipſe alias claues omnibus portis impoſuit,cauitq; cum cura,ut omnia in poteſtate ſua eſſent,Hoſtilium intenſius monuit,ut in eo ſpem non moturos quicquam Hetruſcos poneret,ſi,nequid mouere poſſent,præcauiſſet. De Tarentinis inde magna contentione in ſenatu actum,coram Fabio defendente ipſos, quos cœperat armis,aliis infenſis,& pleriſq; æquantibus eos Campanorum noxæ,pœnæq;. S.C. in ſententiam M.Acilii factum eſt,ut oppidum præſidio cuſtodiretur,Tarentiniq; omnes intra mœnia continerentur,res integra poſtea referretur,quum tranquillior ſtatus Italiæ eſſet. Et de M. Liuio præfecto arcis Tarentinæ haud minore certamine actum eſt,aliis ſententiis notantibus præfectum, quod eius ſecordia Tarentum proditum hoſti eſſet,aliis præmia decernentibus, quod per quinquénium arcem tutatus eſſet,maximeq; quod unius eius opera receptum Tarentum foret,mediis ad cenſores,nõ ad ſenatum notionem de eo pertinere dicentibus,cuius ſententiæ & Fabius fuit, adiecit tamen fateri ſe opera Liuii Tarentum receptum,quod amici eius uulgo in ſenatu iactaſſent, neq; enim recipiendum fuiſſe,niſi amiſſum foret. Conſulum alter Quintius Criſpinus ad exercitum,quem Q. Fuluius Flaccus habuerat,cum ſupplemento in Lucanos eſt profectus,Marcellum aliæ atq; aliæ obiectæ animo religiones tenebant,in quibus,quod cum bello Gallico ad Claſtidium ædem Honori,& Virtuti uouiſſet,dedicatio eius a pontificibus impediebatur,quod negabant unam cellam duobus recte dedicari, quia,ſi de cœlo tacta,aut prodigii aliquid in ea factum eſſet,difficilis procuratio foret, quod utri deo diuina res fieret,ſciri non poſſet,neq; enim duobus,niſi certis,deis rite una hoſtia fieri. Ita addita Virtutis ædes approperato opere,neq; tamé ab ipſo ædes eæ dedicatæ ſunt,tum demum ad exercitum, quem priore anno Venuſiæ reliquerat,cum ſuppleméto proficiſcitur. Locros in Brutiis Criſpinus oppugnare conatus,quia magnam famam attuliſſe Fabio Tarentum ferebatur,omne genus tormentorum,machinarumq; ex Sicilia acceſſierat,& naues indidem accitæ erant,quæ uergentem ad mare partem urbis oppugnarent. Ea omiſſa oppugnatio eſt,quia Lacinium Annibal admouerat copias,& collegam eduxiſſe iam a Venuſia exercitum fama erat,cui coniungi uolebat. Itaq; in Appuliam ex Brutiis reditum eſt,& inter Venuſiam Bautiamq; minus trium millium paſſuum interuallo COSS. binis caſtris conſederant,in eandem regionem & Annibal rediit,auerſo ab Locris bello,ibi ambo COSS. ingenio feroces prope cotidie milites in aciem excire,haud dubiæ ſpei,ſi duobus exercitibus conſularibus iunctis cõmiſiſſent ſeſe hoſtes,debellari poſſe. Annibal quia cum Marcello bis priore anno congreſſus uicerat,uictuſq; erat,ut cum eodem,ſi dimicandum foret,nec ſpem,nec metum ex uano haberet,ita duobus COSS. haudquaquam ſeſe parem futurum credebat,itaq; totus in ſuas artes uerſus inſidiis locum quærebat,læuia tamen prælia inter bina caſtra uario euentu fiebant,quibus quum extrahi æſtatem poſſe COSS. crederent,nihilo minus oppugnari Locros poſſe rati, L. Cincio,ut ex Sicilia Locros cum claſſe traiiceret,ſcribunt,& ut a terra mœnia quoq; oppugnari poſſent, a Tarento partem exercitus,quæ in præſidio erat,duci eo iuſſerunt. Ea ita futura per quoſdam Thurinos comperta Annibali quum eſſent,mittit ad inſidédam ab Tarento uiam,ibi ſub tumulo Petiliæ equitum duo,peditum tria millia in occulto locata, in quæ inexplorato euntes Romani quum incidiſſent, ad duo millia armatorum cæſa,& mille & CC. ferme uiui capti,alii diſſipati fuga per agros,ſaltuſq; Tarentum rediere. Tumulus erat ſylueſtris inter Punica & Romana caſtra, a neutris primo occupatus, quia Romani,qualis pars eius,quæ uergeret ad hoſtium caſtra eſſet,ignorabãt,Annibal inſidiis,quam caſtris aptiorem eum crediderat, itaq; nocte ad id miſſas aliquot Numidarum turmas medio in ſaltu condiderat,quorum interdiu nemo ab ſtatione mouebatur,ne aut arma,aut ipſi procul conſpicerentur. Fremebant uulgo in caſtris Romanis occupandum eum locum eſſe,& caſtello firmandum,ne ſi occupatus ab Annibale foret,uelut in ceruicibus haberent,hoſtem,mouet ea res Marcellum,& collegæ,quin imus,inquit,ipſi cum equitibus paucis exploratum? ſubiecta res oculis noſtris certius dabit conſilium. Conſentiente Criſpino,cum equitibus ducentis & XX. ex quibus XL. Fregellani,cæ

teri

teri Hetruſci erant,proficiſcuntur,ſecuti M.Marcellus,cõſulis filius,& A.Manlius,tribuni militum, ſimul & duo præfecti ſocium L.Arénius,& M.Aulius. Immolaſſe eo die quidam prodidere memoriæ conſulem Marcellum,& prima hoſtia cæſa,iecur ſine capite inuentum,in ſecunda omnia comparuiſſe,quæ aſſolent,auctum etiam uiſum in capite,nec id ſane aruſpici placuiſſe,quod ſecũdum trunca & turpia exta nimis læta apparuiſſent.Cæterum conſulem Marcellum tanta cupiditas tenebat dimicandi cum Annibale,ut nunquam ſatis caſtra caſtris collata crederet,tum quoq; uallo egrediens ſignum dedit,ut ad locum miles eſſet paratus,ut ſi collis,in quem ſpeculatum irent,placuiſſet,uaſa colligerent ac ſequerentur.Exiguum campi ante ea caſtra erat,inde in collem aperta undiq; & conſpecta ferabat uia. Numidis ſpeculator nequaquam in ſpem tantæ rei poſitus,ſed ſiquos uagos pabuli,aut lignorum cauſſa longius a caſtris ꝓgreſſos poſſet excipere,ſignum dat,ut pariter ab ſuis quiſq; latebris exoriitentur,non ante apparuere,quibus obuiis ab iugo ipſo conſurgendum erat, quam circumiere, qui ab tergo includerent uiam,tum undiq; omnes exorti,& clamore ſublato,impetum fecerũt.Quũ in ea ualle COSS. eſſent,ut neq; euadere poſſent in iugum occupatum ab hoſte,nec receptum a tergo circunuenti haberent,extrahi tamen diutius certamen potuiſſet,ni cœpta ab Hetruſcis fuga pauorem cæteris inieciſſet,non tñ omiſere pugnam deſerti ab Hetruſcis Fregellani,donec itegri COSS. hortando,ipſiq; ex parte pugnando rem ſuſtinebant,ſed poſteaquá uulneratos ambos COSS. Marcellum etiam tranſfixum lancea prolabentem ex equo moribundum uidere,tum & ipſi(perpauci autem ſupererant)cum Criſpino conſule duobus iaculis icto,& Marcello adoleſcente ſaucio & ipſo effugerunt.Interfecti A.Manlius tribunus militum,& ex duobus præfectis ſocium M.Aulius occiſus, Arennius captus,& lictores conſulum quinq; uiui in hoſtium poteſtatem uenerunt,cæteri aut interfecti,aut cum conſule effugerunt,equitum tres & LX. aut in prælio,aut in fuga ceciderunt, duodeuiginti capti uiui,& tumultuatum in caſtris fuerat,ut COSS. irent ſubſidio,quum conſulé,& filium alterius conſulis ſaucios, exiguaſq; infelicis expeditionis reliquias ad caſtra uenientes cernunt. Mors Marcelli quum alioqui miſerabilis fuit,tum quod nec pro ætate (maior iam enim LX. annis erat) neq; pro ueteris prudentia ducis tam improuide iſſet,collegamq;,& prope totam rempu.in præceps dederat.Multos circa unam rem ambitus fecerim,ſi,quæ de Marcelli morte uariant authores,omnia exequi uelim.Vt omittam alios,C.Lælius triplicem rei geſtæ ordinem edit,unam traditam fama,alteram ſcriptam laudatione filii,qui rei geſtæ interfuit,tertiam quam ipſe pro inquiſita,ac ſibi comperta affert,cæterum ita fama uariat,ut tamen plerią; loci ſpeculandi cauſſa caſtris egreſſum,omnes inſidiis circunuentum tradant.Annibal magnum terrorem hoſtibus morte conſulis unius,uulnere alterius iniectum eſſe ratus,necui deeſſet occaſioni,caſtra in tumulum,in quo pugnarum erat,extemplo transfert,ibi inuentum Marcelli corpus ſepelit.Criſpinus & morte collegæ,& ſuo uulnere territus,ſilentio inſequentis noctis profectus,quos proximos nactus eſt montes,in iis loco alto,& tuto undiq; caſtra poſuit,ibi duo duces ſagaciter moti ſunt,alter ad inferendam,alter ad cauendam fraudem. Annulo Marcelli ſimul cum corpore Annibal potitus erat,eius ſigni errore,necui dolus necteretur a Pœno, metuens Criſpinus circa ciuitates proximas miſerat nuntios,occiſum collegam eſſe,annuloq; eius hoſtem potitum,nequibus literis crederent nomine Marcelli compoſitis. Pauloante hic nuntius,conſulis Salapiani uenerat,quum literæ ab Annibale allatæ ſunt Marcelli nomine compoſitæ,ſe nocte,quæ diem illum ſecutura eſſet,Salapiam uenturum,parati milites eſſent,qui in præſidio erant,ſiqua opera eorum opus eſſet. Senſere Salapiani fraudem,& ab ira non defectionis modo,ſed etiam equitũ interfectorum rati occaſionem ſupplicii patere,miſſo retro nuntio(perfuga autem Romanus erat)ut ſine arbitro milites,quæ uellent,agerent,oppidanos per muros,urbiſq; opportuna loca in ſtationibus diſponunt,cuſtodias,uigiliaſq; in eam noctem intentius inſtruunt,circa portam,qua uenturum hoſté rebantur,quod roboris in præſidio erat,opponunt. Annibal quarta uigilia ferme ad urbem acceſſit, primi agminis erant perfugæ Romanorum,& arma Romana habebant.Ii,ut ad portam eſt uentum, Latine omnes loquentes excitant uigiles,apeririq; portam iubent,cõſulem adeſſe,uigiles uelut ad uocem eorum excitati,tumultuari,trepidare,moliri portam,cataracta clauſa erat,eam partim uectibus leuant,partim funibus ſubducunt in tãtum altitudinis,ut ſubire recti poſſent. Vixdum ſatis patebat iter,quum perfugæ certatim ruunt per portam,& quum ſexcenti ferme intraſſent,remiſſo fune,quo ſuſpenſa erat catatacta,magno ſonitu cecidit,Salapiani alii perfugas negligenter ex itinere ſuſpenſa humeris,ut inter pacatos,gerentes arma,inuadunt,alii e turri eius portæ,muriſq; ſaxis,ſudibus,pilis abſterrent hoſtem,ita inde Annibal ſua & ipſe fraude captus abiit,profectuſq; ad Locrorum ſoluẽdam obſidionem,quam Cincius ſumma ui operibus,tormentorumq; omni genere ex Sicilia aduecto,oppugnabat. Magoni iam haud ferme fidenti retenturum,defenſurumq; ſe urbem,prima ſpes, morte nuntiata Marcelli,affulſit,ſecutus inde nũtius,Annibalem,Numidarum equitatu præmiſſo,ipſum, quantum accelerare poſſet,cum peditum agmine ſequi,itaq;,ubi primum Numidas, edito e ſpeculis ſigno,aduentare ſenſit,& ipſe patefacta repente porta,ferox in hoſtes erumpit. Et primo magis,quia improuiſo id fecerat,quam quod par uiribus eſſet,anceps certamen erat,deinde,ut ſuperuenere Nu-

midæ, tantus pauor Romanis eſt iniectus, ut paſſim ad mare, ac naues fugerent, relictis operibus, machiniſque, quibus muros quatiebant. Ita aduentu Annibalis ſoluta Locrorum obſidio eſt. Criſpinus, poſteaquam in Brutios profectum Annibalem ſenſit, exercitum, cui collega præfuerat, M. Marcellū tribunum militum Venuſiam adducere iuſſit, ipſe cum legionibus Capuam profectus, uix equi exagitationem præ grauitate uulnerum patiens, Romam literas de morte collegæ ſcripſit, quantoque ipſe in diſcrimine eſſet, ſe comitiorum cauſſa non poſſe Romam uenire, quia nec uiæ laborem paſſurus uideretur, & de Tarento ſollicitus eſſet, ne ex Brutiis Annibal eo cōuerreret agmen, legatos opus eſſe ad ſe mitti uiros prudentes, cum quibus, quæ uellet, de rep. loqueretur. Hæ literæ recitatæ, & magnum luctum morte alterius conſulis, & metum de altero ſecerūt, itaque Q. Fabium filium ad exercitum Venuſiam miſerunt, & ad conſulem tres legati miſſi, Sex. Iulius Cæſar, L. Licinius Pollio, L. Cincius Alimentius, quum paucis ante diebus ex Sicilia rediſſet. Hi nuntiare conſuli iuſſi, ut, ſi ad comitia ipſe Romam uenire non poſſet, dictatorem in agro Romano diceret comitioꝝ cauſſa, ſi COS. Tarentum profectus eſſet, Q. Claudium prætorem placere in eam regionem inde adducere legiões, in qua plurimas ſociorum urbes tueri poſſet. Eadem æſtate Valerius cum claſſe centum nauium ex Sicilia in Africam tranſmiſit, & ad Clupeam urbem excurſione facta, agrum late, nullo fermæ obuio, uaſtauit, inde ad naues raptim prædatores recepti, quia repente fama accidit claſſem Punicam aduentare, LXXX. erant & tres naues, cum iis haud procul Clupea proſpere pugnat Romanus, decem & octo nauibus captis, fugatis aliis, cum magna nauali, terreſtrique præda Lilybæum redit. Eadem æſtate & Philippus implorantibus Achæis auxilium tulit, quos & Machanidas tyrannus Lacedæmoniorum finitimo bello urebat, & Aetoli nauibus per fretum, quod Naupactum, & Patras interfluit, Rhion incolæ uocant, exercitu traiecto, depopulati erant, Attalum quoque regem Aſiæ, quia Aetoli ſummum gentis ſuæ magiſtratum ad eum proximo concilio detulerant, fama erat in Europam traiecturum, ob hoc Philippo in Græciam deſcendenti ad Lamiam urbem Aetoli, duce Phyſia, qui prætor in eum annum cum abſente Attalo creatus erat, occurrerunt. Habebant & ab Attalo auxilia ſecum, & fermæ mille ex Romana claſſe a præfecto Sulpitio miſſos. Aduerſus hunc ducem, atque has copias Philippus bis proſpero euentu pugnauit, multos admodum hoſtium utraq; pugna occidit. Inde quū Aetoli metu compulſi Lamiæ urbis mœnibus tenerent ſeſe, Philippus ad Phaleram exercitum reduxit. In Maliaco ſinuis locus eſt, quondam frequenter habitatus, propter egregium portum, tutaſque circa ſtationes, & aliam opportunitatem maritimam, terreſtremque, eo legati a rege Aegypti Prolemæo, Rhodiſque, & Athenienſibus, & Chiis uenerunt ad dirimendum iter Philippum, atque Aetolos bellum. Adhibitus ab Aetolis ex finitimis pacificator Aminander rex Athamanum. Omnium autem non tanta pro Aetolis cura erat ferocioribus quam pro ingeniis Græcorum gentis, quam ne Philippus, regnumque eius graue libertati futurum rebus Græciæ immiſceretur. De pace dilata conſultatio eſt in concilium Achæorum, concilioque ei & locus, & dies certa indicta, interim triginta dierū induciæ impetratæ. Profectus inde rex per Theſſaliam, Bœotiamque Calcidem Eubœæ uenit, ut Attalum, quem claſſe petiturum Eubœam audierat, portubus, & littorum appulſu arceret. Inde, præſidio relicto aduerſus Attalum, ſi forte interim traieciſſet, profectus ipſe cum paucis equitum leuis armaturæ Argos uenit. Ibi curatione Hereorum Nemeorumque ſuffragiis populi ad eum delata, quia ſe Macedonum reges ex ea ciuitate oriundos referunt, Hereis peractis, ab ipſo ludicro extemplo Rhium profectus eſt ad indictum multo ante ſociorum concilium. Ibi de Aetolico finiendo bello actum eſt, ne cauſſa aut Romanis, aut Attalo intrandi Græciam eſſet, ſed ea omnia uixdum induciarū tempore circunacto, Aetoli turbauere, poſteaquam & Attalum Aeginam ueniſſe, & Romanam claſſē ſtare ad Naupactum audiuere. Vocati enim in concilium Achæorum, in quo eædem legationes erant, quæ ad Phaleram egerant de pace, primi queſti ſunt quædam contra fidem conuentionis tempore induciaꝝ facta, poſtremo negarunt dirimi bellum poſſe, niſi Meſſeniis Achæi Pylum redderent, Romanis reſtitueretur Athamanis, Cordileo, Pleurato, & Archide. Eninuero indignum ratus Philippus uictos uictori ſibi ultro conditiones ferre, ne antea quidem ſe aut de pace audiſſe, aut inducias pepigiſſe dixit, ſpē nullam habentem quieturos Aetolos, ſed ut omnes ſocios teſtes haberet, ſe pacis, illos belli cauſſam quæſiſſe. Ita infecta pace concilium dimiſit, quatuor millibus armatorum relictis ad præſidium Acheorum, & quinque longis nauibus acceptis, quas ſi adieciſſet miſſæ nuper ad ſe claſſi Carthaginienſium, & ex Bithynia ab rege Pruſia uenientibus nauibus, ſtatuerat nauali prælio laceſſere Romanos, iamdiu in ea regione potentes maris. Ipſe ab eo concilio Argos regreſſus, iam enim Nemeorū appetebat tempus, quæ celebrari uolebat præſentia ſua. Occupato rege apparatu ludorum, & per dies feſtos licentius, quam intra belli tempora remittente animum, Sulpitius ab Naupacto prouectus claſſem appulit inter Sicyonem & Corinthum, agrumque nobiliſſimæ fertilitatis effuſe uaſtauit. Fama eius rei Philippum a ludis exciuit, raptimque cum equitatu profectus, iuſſis ſe ſubſequi peditibus, palatos paſſim per agros, graueſque præda, ut qui nihil tale metuerant, adortus Romanos compulit in naues, claſſis Romana haudquaquam læta præda Naupactum redit. Philippus quoque ludo-

rum, q

rum,qui reliqui erant,celebritate quantæcunque de Romanis tum uictoriæ partæ famam auxerat,letitiaque ingenti celebrati feſti dies,eo magis etiam,quod populariter dempto capitis inſigni,purpuraque,atque alio regio habitu,æquauerat cæteris ſe in ſpeciem,qua nihil gratius eſt ciuitatibus liberis, præbuiſſetque haud dubiam eo facto ſpem libertatis,niſi omnia intoleranda libidinæ fœda,ac deformia effeciſſet.Vagabaẽ enim cum uno,aut altero comite per maritas domos dies noctesq;,& ſubmittendo ſe in priuatum faſtigium,quo minus conſpectus,eo ſolutior erat,& libertatem quum aliis uanam oſtendiſſet,totam in ſuam licentiam uerterat.Neque enim omnia emebat,aut eblandiebatur, ſed uim flagitiis adhibebat,periculoſumque & uiris,& parentibus erat,moram incommoda ſeueritate libidini regiæ feciſſe,uni,etiam principi Achæorum Arato adempta uxor nomie Polycratia,ac ſpe regiarum nuptiarum in Macedoniam apportata fuerat.Poſt hæc flagitia,ſolenni Nemeorũ ludo peracto,paucisque additis diebus Dymas eſt profectus ad præſidium Aetolorum,quod ab Eleis accitum, acceptumque in urbem erat,eiiciendum.Cycliadas(penes eum ſumma imperii erat) Achæique ad Dymas regi occurrere,& Eleorum accenſi odio,quod a cæteris Achæis diſſentirent,& infenſi Aetolis,quos Romanur quoque aduerſus ſe mouiſſe bellum credebant,profecti a Dymis,coniũcto exercitu,tranſeunt Lariſum amnem,qui Eleum agrum a Dymæo dirimit.Primum diem,quo fines hoſtium ingreſſi ſunt,populando abſumpſerunt,poſtero die acie inſtructa ad urbem acceſſerunt, præmiſſis equitibus,qui obequitando portis promptum ad excurſiones genus laceſſerent Aetolorum. Ignorabant Sulpitium cum quindecim nauibus a Naupacto Cyllenen traieciſſe,& expoſitis in terrã quatuor millibus armatorum,ſilentio noctis,ne conſpici agmen poſſet,intraſſe Elim,itaque improuiſa res ingentem iniecit terrorem,poſteaquam Romana ſigna,atque arma inter Aetolos,Eleoſque cognouere.Et primo recipere ſuos uoluerat rex,deinde contracto iam inter Aetolos & Triballos(Illyricorum id eſt genus)certamine,quum urgeri uideret ſuos,& ipſe rex cum equitatu in cohortem Romanam incurrit,ibi equus pilo traiectus quum prolaſum in caput regem effudiſſet,atrox pugna utrĩque accenſa eſt,& a Romanis impetu in regem facto,& protegentibus regiis. Inſignis & ipſius pugna fuit,quum pedes inter equites coactus eſſet prælium inire,deinde quum iam impar certamen eſſet, caderentque prope eum multi,& uulnerarentur,raptus a ſuis,atque alteri equo iniectus fugit.Eo die caſtra quinque millia paſſuum ab urbe Eleorum poſuit, poſtero die omneis copias ad propinquum Eleorum caſtellum,quod Pyrgum uocant,duxit,quo agreſtium multitudinem cum pecoribus metu populationum compulſam audierat,eam incõditam,inermemque multitudinem primo ſtatim terrore adueniens cœpit,compenſaueratque ea præda quod ignominiæ ad Elim acceptum fuerat. Diuidenti prædam,captiuoſque(fuerãt autem quatuor millia hominum,pecorumque omnis generis ad millia uiginti)nuntius ex Macedonia uenit.Eropum quendam,corrupto arcis præſidiique præfecto, Lychnidum cepiſſe,tenere & Daſſaretiorum quoſdam uicos,& Dardanos etiam concire.Omiſſo igiẽ Achaico atq; Aetolico bello,relictis tamen duobus millibus & quingentis omnis generis armatorum, cum Menippo,& Polyphanta ducibus ad præſidium ſociorum profectus ab Dymis per Achæiam, Bœotiamque,& Eubœam decimis caſtris Demetriadem in Theſſaliam peruenit.Ibi alii maiorem afferentes tumultum nuntii occurrũt,Dardanos in Macedoniam effuſos Oreſtidem iam tenere,ac deſcendiſſe in Argeſtæum campum,Famamque inter barbaros celebrem eſſe,Philippum occiſum. Expeditione ea,qua cum populatoribus agri ad Sicyonem pugnauit,in arborem illatus impetu equi ad eminentem ramum cornu alterum galeæ perfregit,id inuentum ab Aetolo quodam, perlatumque in Aetoliam ad Scerdiletum,cui notum inſigne galeæ,famam interfecti regis uulgauit.Poſt profectionem ex Achaia regis Sulpitius Aeginam claſſe profectus cum Attalo ſeſe cõiunxit,Achæi cum Aetolis,Eleiſque haud procul Meſſene proſperam pugnam fecerũt,Attalus rex,& P.Sulpitius Aeginæ hybernarunt.Exitu huius anni T.Quintius C O S. dictatore comitiorum,ludorumque faciendorum cauſſa dicto L.Manlio Torquato,ex uulnere moritur,alii Tarenti,alii in Campania mortuum tradunt.Id quod nullo ante bello acciderat,duo C O S S. ſine memorando prælio interfecti,uelut orbã remp.reliquerant.Dictator Manlius magiſtrum equitum C.Seruilium quintum,qui tum ædilis curulis erat,dixit.Senatus,quo die primum eſt habitus,ludos magnos dictatorem facere iuſſit,quos M. Aemylius prætor urbis C.Flaminio,C.Seruilio C O S S. fecerat,& in quinquennium uouerat, tum dictator & ludos fecit,& inſequens luſtrum uouit.Cæterum quum duo conſulares exercitus tam prope hoſtem ſine ducibus eſſent,omnibus aliis omiſſis,una præcipua cura patres,populumque inceſſit, C O S S. primo quoque tempore creandi,ut eos potiſſimum crearẽt,quorum uirtus ſatis tuta a fraude Punica eſſet,quum toto eo bello damnoſa præpropera,ac feruida ingenia imperatorum fuiſſent, tum eo ipſo anno C O S S. nimia cupiditate conſerendi cum hoſte manum in necopinatam fraudẽ lapſos eſſe,cæterum deos immortales miſertos nominis Romani pepercisse innoxiis exercitibus, temeritatem ipſorum conſulum capitibus damnaſſe. Quum circũſpicerent patres quoſnam C O S S. facerent,longe ante alios eminebat C.Claudius Nero,ei collega quærebatur,& uirum quidem egregium ducebant,ſed promptiorem acrioremque,quam tempora belli poſtularent,aut hoſtis Annibal,

temperandum acre ingenium eius, moderato & prudenti uiro adiuncto collega, cenſebant. M. Liuius erat homo multis annis ante ex conſulatu populi iudicio damnatus, quam ignominiam adeo ægre tulerat, ut & rus migraret, & per multos annos & urbe, & omni cœtu careret hominum, octauo ferme poſt damnationem anno M. Claudius Marcellus, & M. Valerius Leuinus COSS. reduxerunt eum in urbem, ſed erat ueſte obſoleta, capilloque & barba prolixa, præ ſe referens uultu, habituque inſigné memoriam ignominiæ acceptæ. L. Veturius, & P. Licinius cenſores eum tondere, & ſquallorem deponere, & in ſenatum uenire, fungique aliis publicis muneribus coegerunt, ſed tum quoque aut uerbo aſſentiebat, aut pedibus in ſententiam ibat, donec cognati hominis eum cauſſa M. Liuii Macati, quũ de fama eius ageretur, ſtantem coegit in ſenatu ſententiam dicere, tum ex tanto interuallo auditus cõuertit ora hominum in ſe, cauſſamque ſermonibus præbuit, indigno iniuriam a populo factam, magnoque id damno fuiſſe, quod tam graui bello nec opera, nec conſilio talis uiri uſa reſp. eſſet. C. Neroni neque Q. Fabium, neque M. Valerium Leuinum dari collegas poſſe, quia duos patritios creari nõ liceret, eandem cauſſam in T. Manlio eſſe, præterquam quod recuſaſſet delatum conſulatum, recuſaturuſque eſſet, egregium par conſulum fore, ſi M. Liuium C. Claudio collegam adiunxiſſent, nec populus mentionem eius rei ortam a patribus eſt aſpernatus. Vnus eam rem in ciuitate, is, cui deferebatur honos, abnuebat, leuitatem ciuitatis accuſans, ſordidati rei non miſertos, candidam togam inuito offerri, eodem honores pœnaſque congeri, ſi bonum uirum ducerent, quid ita pro malo, ac noxio dãnaſſent? quid ita male credito priore conſulatu alterum crederent? Hæc, taliaque arguentem, & querentem caſtigabant patres, & M. Furium memorantes reuocatum de exilio patriam pulſum ſede ſua reſtituiſſe, ut parentum ſæuitiam, ſic patriæ patiendo ac ferendo leniendam eſſe, adnixi omnes cum C. Claudio conſulem M. Liuium fecerũt. Poſt diem tertium eius diei prætorum comitia habita, prætores creati, L. Porcius Licinius, C. Manlius, & C. Hoſtilius Catones. Comitiis ꝑfectis, ludiſque factis, dictator & magiſter equitum magiſtratu abierunt, C. Terentius Varro in Hetruriam proprætor miſſus, ut ex ea prouincia C. Hoſtilius Tarentum ad eum exercitum iret, quem T. Quintius COS. habuerat, & L. Manlius trans mare legatus iret, uiſeretque, quæ ibi gererentur, ſimul quod Olympiæ ludicrum ea æſtate futurum erat, quod maximo cœtu Græciæ celebraretur, ut ſi tuto per hoſtem poſſet, adiret id concilium, ut qui Siculi bello ibi profugi, aut Tarẽtini ciues relegati ab Annibale eſſent, domos redirent, ſcirẽtque omnia ſua iis, quæ ante bellum habuiſſent, reddere Po. Romanum. Quia periculoſiſſimus ánus imminere uidebatur, neque COSS. in rep. erant, in COSS. DES. omnes uerſi, quamprimum eos ſortiri prouincias, & præſciſcere, quam quiſque eorum prouinciam, quem hoſtẽ haberet, uolebant. De reconciliatione etiam gratiæ eorum in ſenatu actum eſt, principio facto a Q. Fabio Maximo. Inimicitiæ autem nobiles inter eos erant, & acerbiores eas, indignioreſque Liuio ſuo calamitas fecerat, quod ſpretum ſe in ea fortuna credebat, itaque is magis implacabilis erat, & nihil opus eſſe reconciliatione aiebat, acrius & intentius omnia geſturos, timentes ne creſcendi ex ſe inimico collegæ poteſtas fieret, uicit tamen authoritas ſenatus, ut poſitis ſimultatibus, communi animo cõſilioque adminiſtrarent remp. Prouinciæ iis non permiſtæ regionibus, ſicut ſuperioribus annis, ſed diuerſæ extremis Italiæ finibus, alteri aduerſus Annibalem Brutii, Lucani, alteri Gallia aduerſus Aſdrubalem, quem alpibus appropinquare fama erat, decreta Exercitum ex duobus, qui in Gallia, quique in Hetruria eſſent, addito urbano, eligeret, quem mallet, qui Galliam eſſet ſortitus, cui Brutii ꝓuincia eueniſſet, nouis legionibus urbanis ſcriptis, utrius mallet conſulum prioris anni exercitum ſumeret, relictum autem a conſule exercitum Q. Fuluius proconſul acciperet, eique in annum imperium eſſet, & C. Hoſtilio, cui pro Hetruria Tarentum mutauerant prouinciam, pro Tarento Capuam, legio una data eſt, cui Fuluius proximo anno præfuerat. De Aſdrubalis aduẽtu in Italiam cura indies creſcebat, Maſſilienſium primum legati nuntiauerant eum in Galliam tranſgreſſum, erectoſque aduentu eius, quia magnum pondus auri attuliſſe diceretur ad mercede auxilia conducenda, Gallorũ animos. Miſſi deinde cum iis legati ab Roma Sex. Antiſtius, & M. Retius ad rem inſpiciendam, qui retulerunt miſiſſe cum Maſſilienſium ducibus, qui per (hoſpites eorum) principes Gallorum omnia explorata referrent, pro comperto habere Aſdrubalem, ingenti iam coacto exercitu, proximo uere alpes traiecturum, nec tum eum quicquam aliud morari, niſi quod clauſæ hyeme alpes eſſent. In locum M. Marcelli L. Aquilius Pætus augur creatus, in auguratuſque, & Cn. Cornelius Dolabella, rex ſacrorum inauguratus eſt in locum M. Martii, qui biennio ante mortuus erat. Hoc eodem anno & luſtrũ conditum eſt a cenſoribus P. Sempronio Tuditano, & M. Cornelio Cethego, cenſa ciuium capita CXXXVII. millia C. & VIII. minor aliquanto numerus, quam qui ante bellum fuerat. Eo anno primum, ex quo Annibal in Italiam ueniſſet, comitium tectum eſſe memoriæ proditum eſt, & ludos Romanos ſemel inſtauratos ab ædilibus curulibus Q. Metello, & C. Seruilio, & plebeiis ludis biduum inſtauratũ eſt ab Q. Manlio, & M. Cæcilio Metello ædilibus plebis, & tria ſigna ad Cereris ædẽ dederunt, & Iouis epulum fuit ludorum cauſſa. Conſulatum inde ineunt C. Claudius Nero, & M. Liuius iterum, qui, quia iam deſignati prouincias ſortiti erant, prætores ſortiri iuſſerũt, C. hoſtilio ur

bana

bana iuriſdictio euenit,addita & peregrina,ut tres in ꝓuincias exire poſſent,Licinio Sardinia,C.Mãlio Sicilia,L.Porcio Gallia obuenit.Summa legionum trium & X X. ita pet prouincias diuiſa, ut binæ conſulum eſſent,quatuor Hiſpania haberet,tres prætores binas in Sicilia,in Sardinia,& Gallia,duas C.Terentius in Hetruria,duas Q.Fuluius in Brutiis,duas Q.Claudius circa Tarentum, & Salentinos,unam C.Hoſtilius Tribulus Capuæ,duæ urbanæ ut ſcriberentur, primis quatuor legionibus populus tribunos creauit,in cæteras C O S S. miſerunt.Prius quam C O S S. proficiſcerentur, nouédiale ſacrum fuit,quia Veiis de cælo lapidauerat.Sub unius prodigii,ut fit, mentionem alia quoque nunciata,Minturnis ædem Iouis,& lucum Maricæ,item Atellæ murum,& portam de cælo tactam. Minturnenſes terribilius quod eſſet,adiiciebant,ſanguinis riuum in porta fluxiſſe, & Capuæ lupus nocte portam ingreſſus uigilem laniauerat.Hæc procurata hoſtiis maioribus prodigia, & ſupplicatio diem unum fuit,& ex decreto pontificum iterum nouendiale inſtauratum,quod in Armiluſtrio lapidibus uiſum pluere.Liberas religione mentes turbauit rurſus nuntiatum Fruſinone infantem natum eſſe quadrimo parem,nec magnitudinem tam mirandum,quam quod is quoque , ut Sinueſſæ biennio ante,incertus animas, an fœmina eſſet,natus erat,id uero aruſpices ex Hetruria acciti fœdũ ac turpe prodigium dicere,extorrem agro Romano procul terræ contactu alto immergendum, uiuum in arcam condidere,profectumque in mare proiecerunt.Decreuere item pontifices,ut uirgines ternouenæ per urbem euntes carmen canerent,id tum in Iouis Statoris æde diſcerent,conditum ab Liuio poeta carmen. Tacta de cælo ædes in Auentino Iunonis Reginæ,prodigiumque id ad matronas pertinere aruſpices quum reſpondiſſent,donoque diuam placandam eſſe,ædilium curulium edicto in Capitolium conuocatæ,quibus in urbe Roma,intraquæ decimum lapidem ab urbe domicilia eſſent,ipſæ inter ſe quinque & X X. delegerunt,ad quas ex dotibus ſtipem conferrent, inde donum peluis aurea facta,lataque in Auentinum,pureque & caſte a Matronis ſacrificatum.Confeſtim ad aliud ſacrificium eidem diuæ ab decẽuiris edicta dies,cuius ordo talis fuit.Ab æde Apollinis boues foeminæ duæ albæ porta Carmẽtali in urbem ductæ,poſt eas duo ſigna cupreſſea Iunonis Reginæ portabantur,tum ſeptem & uiginti uirgines longam indutæ ueſtem carmen in Iunonem Reginam canẽtes ibant,illa tempeſtate forſitan laudabile rudibus ingeniis,nunc abhorrens & inconditum,ſi referatur,uirginum ordinem ſequebantur decenuiri coronati laurea,prætextatique,a porta Iugario uico in forum uenere,in foro pompa conſtitit,per manus reſte data,uirgines ſonum uocis pulſu pedum modulantes inceſſerunt,inde uico Tuſco,Velabroque per Boarium forum in cliuum publicum , atque ædem Iunonis Reginæ perrectum,ibi duæ hoſtiæ a decenuiris immolatæ, & ſimulacra cupreſſea in ædem illata.Diis rite placatis,delectum C,O S S. habebant acrius intentiuſque,quam prioribus annis quiſquam meminerat habitum,nam & belli terror duplicatus noui hoſtis in Italiam aduentu , & minus iuuentutis erat,unde ſcriberent milites,itaque colonos etiam maritimos,qui ſacroſanctã uacationem dicebantur habere,dare milites cogebant,quibus recuſantibus edixere in diem certam , ut quo quiſque iure uacatiõem haberet,ad ſenatum referret.Ea die hi populi ad ſenatum uenerũt Oſtienſis,Alſienſis,Antias,Anxuras,Minturnenſis,Sinueſſanus,& a ſupero mari Senenſis. Quum uacationes ſuas quiſque populus recitaret,nullius,quum in Italia hoſtis eſſet,præter Antiatem,Oſtiẽſemque uacatio obſeruata eſt,earumque coloniarum iuniores iureiurando adacti,ſuper dies triginta non pernoctaturos ſe extra moenia coloniæ ſuæ,donec hoſtis in Italia eſſet. Quum omnes cenſerent primo quoque tempore C O S S. eundum ad bellum(nam & Aſdrubali occurrendum eſſe deſcendenti ab alpibus,ne Gallos ciſalpinos,neue Hetruriam erectam in ſpem rerum nouarum ſollicitaret , & Annibalem ſuo proprio occupandum bello,ne emergeret ex Brutiis,atque obuiam fratri ire poſſet) Liuius cunctabatur,parum fidens ſuarum prouinciarum exercitibus,collegam ex duobus conſularibus egregiis exercitibus,& tertio cui Q.Claudius Tarenti præeſſet,electionem habere, intuleratque mentionem de uolonibus reuocandis ad ſigna.Senatus liberam poteſtatem C O S S. fecit & ſupplẽdi unde'uellent,& eligendi de omnibus exercitibus quos uellent,permutandique , & ex prouinciis, quos e rep.cenſerent eſſe,traducendi.Et oĩa cum ſumma concordia conſulum acta, uolones in undeuiceſimã, & uiceſimã legiões ſcripti,magni roboris auxilia,Ex Hiſpania quoq; a P.Scipiõe Liuio miſſa qdam ad id bellũ authores ſunt octo mill ia Hiſpanoꝝ,Gallorumque,& duo millia de legionibus militum,equitumque mille octingentos miſtos Numidas Hiſpanoſque,M.Lucretium has copias nauibus adduxiſſe,& ſagittariorum funditorũq; ad quatuor millia ex Sicilia C.Manlium miſiſſe.Auxerunt Romæ tumultum literæ ex Gallia miſſæ ab L.Porcio prætore,Aſdrubalem mouiſſe ex hybernis,& iam alpes tranſire,octo millia Ligurum cõſcripta, armataque,coniuncturaque ſe tranſgreſſo in Italiam eſſe,niſi mitteretur in Ligures,qui eos bello occuparet,ſecum inualido exercitu,quo ad tutum putaret,progreſſurum.Hæ literæ C O S S. raptim confecto delectu,maturius,quam conſtituerant, exire in prouincias coegerunt ea mente,ut uterque conſulum hoſtem in ſua prouincia contineret , ut neque coniungi,neque conferre in unum uires paterẽtur.Plutimum in eam rem adiuuit opinio Annibalis,qui etſi ea æſtate tranſiturum in Italiam fratrem crediderat,recordando quæ ipſe in tranſitu

nunc Rhodani, nunc alpium cum hominibus, locíſque pugnando, per quinque menſes exhauſiſſet, haudquaquam tam facilem, maturumque tranſitum expectabat, ea tardius mouēdi ex hybernis cauſſa fuit. Cæterum, Aſdrubali & ſua, & aliorum ſpe omnia celiora, & expeditiora fuere, non enim receperunt modo Aruerni eum, deincepſque aliæ Gallicæ, atque alpinæ gentes, ſed etiam ſecutæ ſunt ad bellum, & quum per munita pleraque tranſitu fratris, quæ antea inuia fuerant, ducebat, tum etiam duodecim annorum conſuetudine per uiis alpibus factis, inter mitiora iam hominum tranſibat ingenia. Inuſitati nanque antea alienigenis, nec uidere ipſi aduenam in ſua terra aſſueti, omni generi humano inſociales erant, & primo ignari, quo Pœnus pergeret, ſuas rupes, ſuaque caſtella, & pecorū hominumque prædam peti crediderant, fama deinde Punici belli, quo duodecimum annum Italia urebatur, ſatis edocuerat uiam tantum Alpeis eſſe, duas præualidas urbes, magno inter ſe maris, terrarūque ſpatio diſcretas, de imperio & opibus certare, hæ cauſſæ aperuerant alpes Aſdrubali. Cæterum quod celeritate itineris profectum erat, id mora ad Placentiam, dum fruſtra obſidet magis, quam oppugnat, corrupit. Crediderat campeſtris oppidi facilem expugnationem eſſe, & nobilitas coloniæ induxerat eum, magnum ſe excidio eius urbis terrorem cæteris ratum iniectuꝝ, non ipſum ſolū ea oppugnatio impedit, ſed Annibalem poſt famam tranſitus eius tanto ſpe ſua celeriorem iam mouentem ex hybernis cōtinuerat, quippe reputantem non ſolum, quam lenta urbium oppugnatio eſſet; ſed etiam quam ipſe fruſtra eandem illam coloniam ab Trebia uictor regreſſus tentaſſet. C O S S. diuerſis itineribus profecti ab urbe, uelut in duo pariter bella diſtenderant curas hominum ſimul recordantium, quas primus aduentus Annibalisītuliſſet Italiæ cladēs, ſimul quum illa angeret cura, quos tam propitios urbi atque īperio fore deos, ut eodē tempore utrobiq; reſp. proſpere gereretur, aduerſa ſecundis penſando rem ad id tempus extractam eſſe, quum in Italia ad Thraſimenum, & Cannas præcipitaſſet Romana reſp. proſpera bella in Hiſpania prolapſam eam erexiſſe, poſtea quum in Hiſpania alia ſuper aliam clades, duobus egregiis ducibus amiſſis, duos exercitus ex parte deleſſet, multa ſecunda in Italia, Siciliaque geſta quaſſatam remp. excepiſſe, & ipſum interuallum loci, quod in ultimis terrarum oris alterum gereretur bellum, ſpatium dediſſe ad reſpirandum, nunc duo bella in Italia accepta, duos celebertimi nominis duces circunſtare urbem Romam, & unum in locum totam periculi molem, omne onus incubuiſſe, qui eorum prior uiciſſet, intra paucos dies caſtra cum altero iuncturum, terrebat & proximus annus lugubris duorum conſulum funeribus. His anxii curis homines digredientes in prouincias C O S S. proſecuti ſunt. Memoriæ proditum eſt, plenum adhuc ira in ciues M. Liuium ad bellum proficiſcentem monenti Q. Fabio, ne prius quam genus hoſtium noſſet, temere manum conſereret, reſpondiſſe, ubi primum hoſtium agmē conſpexiſſet, pugnaturum. Quū quæreretur, quæ cauſſa eſſet feſtinandi, aut ex hoſte egregiam gloriam, inquit, aut ex ciuibus uictis gaudium meritum certe, etſi non honeſtum, capiam. Priuſquam Claudius C O S. in prouinciam perueniret, per extremum finem agri Larinatis ducentem in Salentinos exercitum Annibalem cum expeditis cohortibus adortus C. Hoſtilius Tribulus incompoſito agmine terribilem tumultum intulit, ad q̄tuor millia hominum occidit, nouem ſigna militaria cepit. Mouerat ex hybernis ad famam hoſtis Q. Fabius, qui per urbes agri Salentini caſtra diſpoſita habebat, itaque ne cum duobus exercitibus ſimul confligeret Annibal, nocte caſtra ex agro Tarentino mouit, atque in Brutios conceſſit. Claudius in Salētinos agmen conuertit, Hoſtilius Capuā petens, obuius ad Venuſiā fit conſuli Claudio, ibi ex utroq; exercitu electa peditū quadraginta millia, duo millia & q̄ngenti equites, q̄bus C O S. aduerſus Annibalē rem gereret, reliquas copias Hoſtilius Capuā ducere iuſſus, ut Q. Fuluio ꝓconſuli traderet. Annibal undiq; cōtracto exercitu, quē in hybernis, aut in p̄ſidiis agri Brutii habuerat, in Lucanos ad Grumentum uenit, ſpe recipiendi oppida, quæ per metum ad Romanos defeciſſent, eodem a Venuſia C O S. Romanus, exploratis itineribus, contendit, & mille fere & quingentos paſſus caſtra ab hoſte locat. Grumenti mœnibus prope iunctum uidebatur Pœnorum uallum, quingenti paſſus erāt inter caſtra Punica, ac Romana, interiacebat campus, colles imminebant nudi ſiniſtro lateri Carthaginienſium, dextero Romanorum, neutri ſuſuſpecti, quod nihil ſyluæ, neque ad inſidias latebrarum habebant, in medio campo ab ſtationibus procurſantes certamina haud ſatis digna dictu ſerebāt, id mō Romanū quærere appebat, ne abire hoſtē pateret. Annibal inde euadere cupiēs, totis uiribus in aciē deſcēdebat, tū C O S. igenio hoſtis uſus, quo minus in tā apertis collibus timeri iſidiæ poterant, q̄nq; cohortibus additis q̄nq; manipulis, nocte iugū ſupare, & in aduerſis uallibus cōſidere iubet, exurgendi tp̄s ex inſidiis, & aggredīēdi hoſtē T. Claudiū Aſellū tribunū militū, & P. Claudiū præfectū ſociū edocet, quos cū iis mittebat, ipſe luce pria copias oēs peditum, eq̄tū q; in aciē eduxit, paulo poſt & ab Annibale ſignū pugnæ ꝓpoſitū eſt, clamorq; ī caſtris ad arma diſcurrētium ē ſublatus, inde eq̄s pedeſq; certari portis ruere, ac palati p cāpū ꝓperare ad hoſtes, quos ubi effuſus C O S. uidet, tribuno militū tertiæ legiōis C. Aurūculeio īperat, ut eq̄tes legiōis, q̄nto maxīo īpetu poſſet, in hoſtē emittat, ita pecoꝝ mō icōpoſitos toto paſſi ſe cāpo fudiſſe, ut ſterni obteriq; , prius q̄ iſtruāt̄, poſſint. Nōdū Annibal e caſtris exierat, quū pugnātiū clamorē audiuit, itaq; excitus tumultu rapti ad hoſtē copias agit. Iā

primos

primos occupauerat equites terror,peditum etiam prima legio,& dextera ala prælium inibant,incōpoſiti hoſtes,ut quenq; aut pediti,aut equiti caſus optulit,ita cōſerunt manus,creſcit pugna ſubſidus,& procurrentium ad certamen numero augetur,pugnāteſq;(quod niſi in uetere exercitu,& duci ueteri haud facile eſt)inter tumultum ac terrorem inſtruxiſſet Annibal,ni cohortium,ac manipulorum decurrentium per colles clamor ab tergo auditus metum,ne includerentur a caſtris,inieciſſet.Inde pauor incuſſus,& fuga paſſim fieri cœpta eſt , minorque cædes fuit, quia propinquitas caſtrorum breuiorem fugam perculſis fecit, equites enim in tergo inhærebant , in tranſuerſa latera inuaſerant cohortes ſecundis collibus uia nuda,ac facili decurrentes,tamen ſupra octo millia hominum occiſa,ſupra ſeptingentos capti,ſigna militaria nouem adempta,elephanti etiam,quorum nullus uſus in repentina ac tumultuaria pugna fuit , quatuor occiſi,duo capti,& circa Romanorum ſociorumq; ductores ceciderūt.Poſtero die Pœnus quieuit,Romanus in aciem copiis ductis, poſteaquam neminem ſigna contra efferre uidit,ſpolia legi cæſorum hoſtium,& ſuorum corpora collata in unum ſepeliri iuſſit,inde inſequentibus continuis diebus aliquot ita inſtitit portis,ut prope inferre ſigna uideret,donec Annibal tertia uigilia crebris ignibus tabernaculiſq;,qua pars caſtrorum ad hoſtes uergebat , & Numidis paucis,qui in uallo portiſq; ſe oſtenderent,relictis,ꝓfectus,Appuliam petere intendit.Vbi illuxit,ſucceſſit uallo Romana acies,& Numidæ excompoſito pauliſper ſe in portis atq; uallo oſtentauere , fruſtratiq; aliquandiu hoſtes citatis equis agmen ſuorum aſſequuntur.C O S. ubi ſilentium in caſtris , & ne paucos quidem,qui prima luce obambulauerāt,parte ulla cernebat,duobus equitibus ſpeculatum in caſtra præmiſſis,poſteaquam tuta omnia ſatis eſſe exploratum eſt,inferri ſigna iuſſit , tantumq; ibi moratus,dum milites ad prædam diſcurrerent,receptui deinde cecinit,multoq; ante noctem copias reduxit.Poſtero die prima luce profectus,magnis itineribus famam,& ueſtigia agminis ſequens,haud procul Venuſia hoſtem aſſequitur,ibi quoq; tumultuaria pugna fuit , ſupra uiginti millia Pœnorum cæſa,inde nocturnis montaniſq; itineribus Pœnus,ne locum pugnandi daret , Metapontum petiit, Hanno inde(is enim præſidio eius loci præfuerat)in Brutios cum paucis ad exercitum nouum comparandum miſſus,Annibal copiis eius ad ſuas additis,Venuſiam retro,quibus uenerat itineribus,petit,atq; inde Cannuſium procedit,nunq̄ Nero ueſtigiis hoſtis abſtiterat,& Q. Fuluium,quum Metapontum ipſe proficiſceretur,in Lucanos,ne regio ea ſine præſidio eſſet,accerſierat.Inter hæc ab Aſdrubale,poſteaquam a Placentiæ obſidione abſceſſit , quatuor Galli equites,duo Numidæ cum literis ad Annibalem miſſi,quum per medium hoſtem totam ferme longitudinem Italiæ emenſi eſſent , dum Metapontum cedentem Annibalem ſequuntur,incertis itineribus Tarentum delati,a uagis ꝑ agros populatoribus Romanis ad Q. Claudium proprætorem deducuntur,eum primo incertis implicantes reſponſis,ut metus tormentorum admotus fateri uera coegit,edocuerunt literas ſe ab Aſdrubale ad Annibalem ferre,cum iis literis,ſicut erant,ſignatis L. Virginio tribuno militum ducendi ad Claudium conſulem traduntur,duæ ſimul turmæ Samnitium præſidii cauſſa miſſæ. Qui ubi ad conſulē peruenerunt,literæq; lectæ per interpretem ſunt,& ex captiuis percunctatio facta,tum Claudius non id tempus eſſe reip.ratus,quo conſiliis ordinariis prouinciæ ſuæ quiſq; finibus per exercitus ſuos cum hoſte deſtinato a ſenatu bellum gereret,audendum,ac nouandum aliquid improuiſum inopinatūq;,quod cœptum non minorem apud ciues,quam hoſtes terrorem faceret,perpetratum in magnam lætitiam ex magno metu uerteret,literis Aſdrubalis Romam ad ſenatum miſſis,ſimul & ipſos P. C. q̄d pararet,edocet,ut quum in Vmbria occurſurum ſe Aſdrubal fratri ſcribat,legionem a Capua Romā accerſant,delectum Romæ habeant,exercitum urbanum ad Narniam hoſti opponant . Hæc ſenatui ſcripta,præmiſſi inde per agrum Larinatem,Marrucinum,Ferentinum,Prætutianum,qua ducturus exercitum erat,ut omnes ex agris urbibuſq; cōmeatus paratos militi ad ueſcendum in uiam deferrēt,equos,iumentaq; alia producerent,ut uehiculorum feſſis copia eſſet,ipſe de toto exercitu ciuium,ſociorumq;,quod roboris erat,delegit ſex millia peditum,& mille equites,pronūtiat occupare ſe in Lucanis proximam urbē,Punicumq; in ea præſidium uelle,ut ad iter parati omnes eſſent.Profectus nocte flexit in Picenum,& C O S. quidem,quantis maximis itineribus poterat,ad collegam ducebat,relicto Q. Tatio legato,qui caſtris præeſſet. Romæ non minus terroris actu multus erat , quam fuerat biennio ante,quum caſtra Punica obiecta Romanis mœnibus,portiſq; fuerant,neq; ſatis cōſtabat animis,tam audax iter conſulis laudarent,uituperarentne,apparebat(quo nihil iniquius eſt) ex euentu famam habiturum:Caſtra prope Annibalem hoſtem relicta ſine duce cum exercitu,cui detractum fore omne,quod roboris,quod floris fuerat,& conſulem in Lucanos oſtendiſſe iter,quum Picenum,& Galliam peteret,caſtra relinquentem nulla alia re tutiora,quam errore hoſtis,qui ducē inde,atq; exercitus partem abeſſe ignoraret.Quid futurum,ſi id palam fiat?& aut inſequi Neronem cum ſex millibus armatorum ꝓfectum Annibal toto exercitu uelit,aut caſtra inuadere prædæ relicta,ſine uiribus,ſine imperio,ſine auſpicio.Veteres eius belli clades,duo C O S S. proximo anno interfecti terrebant,& ea omnia accidiſſe,quum unus imperator,unus exercitus hoſtium in Italia eſſet , nunc duo Punica bella facta,duos ingentes exercitus,duos prope Annibales in Italia eſſe,quippe & Aſdrubalem patre

eodem Amilcate genitum, æque impigrum ducem, per tot in Hiſpania annos Romano exercitatum bello, gemina uictoria inſignem, duobus ducibus cum clariſſimis exercitibus deletis, nã itineris quidẽ celeritate ex Hiſpania, concitatis ad arma Gallicis gentibus, multo magis quam Annibalem ipſũ gloriari poſſe, quippe in iis locis hunc coegiſſe exercitum, quibus ille maiorem partem militum fame ac frigore (quæ miſerrima mortis genera ſunt) amiſiſſet. Adiiciebant etiam periti rerũ Hiſpaniæ, haud cum ignoto eo duce C. Neronem congreſſurum, ſed quem quum in ſaltu impedito deprehenſus foret, haud ſecus, quam puerum conſcribendis fallacibus conditionibus pacis fruſtratus eluſiſſet, omnia maiora etiam uero præſidia hoſtium, minora ſua, metu interprete, ſemper in deteriora inclinato, ducebant. Nero poſteaquam iam tantum interualli ab hoſte fecerat, ut detegi conſilium ſatis tutum eſſet, paucis milites alloquitur. Negat ullius conſilium imperatoris in ſpecie audacius, re ipſa tutius fuiſſe, quam ſuum, ad certam eos ſe uictoriam ducere, quippe ad quod bellum collega non ante quam ad ſacietatem ipſius peditum, atq; equitum datæ ab ſenatu copiæ fuiſſent, maiores inſtructioreſq;, quã ſi aduerſus ipſum Annibalem iret, profectus ſit, eos ipſos, quantumcũq; uirtus momentum addiderit, rem omnem inclinaturos, auditum modo in acie (nam ne ante audiretur daturum operam) alterum conſulem, & alterum exercitum aduenisse, haud dubiam uictoriam facturum, famam bellum conficere, & parua momenta in ſpem, metumque impellere animos, gloriæ quidem ex re bene geſta partem, fructum prope omnem ipſos laturos, ſemper quod poſtremum adiectum ſit, id rem totam uideri traxiſſe, cernere ipſos quo concurſu, qua admiratione, quo fauore hominum iter ſuum celebretur. Et hercule per inſtructa omnia ordinibus uirorum, mulierũq;, undique ex agris effuſorum, inter uota, & preces, & laudes ibant, illos præſidia reip. uindices urbis Romæ, imperiiq; appellabant, in illorum armis, dextriſq; ſuam, & liberorum ſuorum ſalutem, ac libertatem repoſitam eſſe, deos deaſq; precabantur, ut illis fauſtum iter, fœlixq; pugna, matura ex hoſtibus uictoria eſſet, & damnarẽtur ipſi uotorum, quæ pro iis ſuſcepiſſent, ut quemadmodum ipſi nunc ſolliciti proſequerentur eos, ita paucos poſt dies læti ouantibus uictoria obuiam irent. Inuitare inde pro ſe quiſq;, & offerre, & fatigare p̄cibus, ut quæ ipſis, iumentiſq; uſui eſſent, ab ſe potiſſimum ſumerent, benigne omnia cumulata dare, modeſtia certare milites, nequid ultra uſum neceſſarium ſumerent, nihil morari, nec abſignis ſubſiſtere cibum capientes, diem ac noctem ire, uix quod ſatis ad naturale deſideriũ corporum eſſet, quieti dare. Et ad collegã præmiſſi erant, qui nuntiarent aduentum, percunctarenturq; clam an palam, interdiu an noctu uenire ſeſe uellet, iiſdẽ an aliis conſidere caſtris, nocte clã ingredi melius uiſum eſt. Teſſera ꝑ caſtra Liuio cõſule data erat, ut tribunus tribunũ, centurio centurionẽ, eques equitem, pedes peditem acciperet, neq; eni dilatari caſtra opus eſſe, ne hoſtis aduentum alterius cõſulis ſentiret, & coartatio pluriũ in anguſto tendentiũ facilis futura erat, qđ Claudianus exercitus nihil feræ præter arma ſecũ in expeditionẽ tulerat. Cæteꝝ in ipſo itinere auctũ uoluntariis agmen erat, offerentibus ſeſe ultro & ueteribus militibus, ꝑfunctis iam militia, & iuuenibus, quos certati nomina dantes, ſiquoꝝ corporis ſpecies, robutq; uirium aptum militiæ uidebatur, conſcripſerat. Ad Senam caſtra alterius conſulis erant, quingentos inde fermæ paſſus Aſdrubal aberat, itaq; quum iam appropinquaret, tectus montibus ſubſtitit Nero, ne ante noctem caſtra ingrederetur. Silentio ingreſſi, a ſui quiſq; ordinis hominibus in tentoria adducti, cum ſumma omnium lætitia hoſpitaliter excipiuntur. Poſtero die conſilium habitum, cui & L. Porcius Licinius prætor affuit, caſtra iuncta conſulum caſtris habebat, & ante aduentum eorum per loca alta ducendo exercitum, quum modo inſideret anguſtos ſaltus, ut tranſitum clauderet, modo ab latere aut tergo carperet agmen, ludificatus hoſtem omnibus artibus belli fuerat, is tum in conſilio aderat. Multorum eo inclinabant ſententiæ, ut dum feſſum uia ac uigiliis reficeret militem Nero, ſimul & ad noſcendum hoſtem paucos ſibi ſumeret dies, tempus pugnæ differretur, Nero non ſuadere modo, ſed ſumma ope orare inſtitit, ne conſilium ſuum quod tutum celeritas feciſſet, temerarium morando facerent, errore, qui non diuturnus futurus eſſet, uelut torpentem Annibalem, nec caſtra ſua ſine duce relicta aggredi, nec ad ſequendum iter intendiſſe, ante quã ſe moueat, deleri exercitum Aſdrubalis poſſe, rediręq; in Appuliam, Qui prolatando hoſti ſpatium det, eum & illa caſtra prodere Annibali, & aperire in Galliam iter, ut per otium, ubi uelit, Aſdrubali coniungatur, extemplo ſignum dandum, & exeundum in aciem, abutendumque errore hoſtium abſentium, præſentiumq;, dum neque illi ſciant cum paucioribus, nec hi cum pluribus, & ualidioribus rem eſſe. Conſilio dimiſſo, ſignum pugnæ proponitur, confeſtimq; in aciem procedunt. Iam hoſtes ante caſtra iſtructi ſtabant, moram pugnæ attulit, quod Aſdrubal, p̄fectus ante ſigna cum paucis equitibus ſcuta uetera hoſtiũ notauit, q̃ ante non uiderat, & ſtrigoſiores equos, multitudo quoq; maior ſolito uiſa eſt, ſuſpicatus id, quod erat, receptui propere cecinit, ac miſit ad flumen, unde aquabant, ubi & excipi aliqui poſſent, & notari oculis, ſiqui forte aduſtioris coloris, ut ex recenti uia eſſent, ſimul circũuehi caſtra iubet, ſpeculariq;, num auctũ aliqua parte ſit uallũ, & ut attendant, ſemel, biſne ſigna canant in caſtris. Ea quũ ordine oĩa relata eſſent, caſtra nihil aucta errorẽ faciebant, bina erant, ſicut ante aduentũ cõſulis alterius fuerant, una Liuii, altera L. Porcii, neutris quicquam, quo latius tenderetur,

ad munimẽta

ad munimẽta adiectum.Illud ueterem ducem,aſſuetumq; Romano hoſti mouit,quod ſemel in prætoriis caſtris ſignum,bis in conſularibus referebant cecinisſe,duos ꝑfecto C O S S. eſſe,& quonã modo alter ab Annibale abſceſſiſſet,cura angebat,minime id,quod erat,ſuſpicari poterat,tantæ rei fruſtratione Annibalem eluſum,& ubi dux,ubi exercitus eſſet,cum quo caſtra collata haberet,ignorare,profecto haud mediocri clade abſterritum,inſequi nõ auſum,magnope uereri,ne perditis rebus ſerũ ipſe auxilium ueniſſet,Romaniſq; eadẽ iam fortuna in Italia,quæ in Hiſpania eſſet. Interdum literas ſuas ad eum non ꝑueniſſe credere,interceptiſq; iis conſulem ad ſeſe opprimẽdum acceleraſſe.His anxius curis,extinctis ignibus,uigilia prima dato ſigno,ut taciti uaſa colligerent,ſigna efferri iuſſit. In trepidatione,& nocturno tumultu duces parum intenti iter aſſeruare,alter in deſtinatis iam inde ante aĩo latebris ſubſedit,alter per uada nota Metauꝝ flumen tranauit,ita deſertum a ducibus agmen primo per agros palatur,feſſiq; aliquot ſomno,ac uigiliis ſternunt corpora paſſim,atq; ĩ frequẽtia relinquunt ſigna.Aſdrubal dum lux uiã iã oſtenderet,ripa fluminis ſigna ferri iubet,& per tortuoſi amnis ſinus,flexuſq; cum errore uoluens haud multum ꝓceſſiſſet,ubi prima lux trãſitum opportunum oſtẽdiſſet,trãſiturus erat,ſed quum quãtum a mari abſcedebat,tanto altioribus coercẽtibus amnem ripis non ĩueniret uada,diem terẽdo ſpatium dedit ad ĩſequẽdum ſeſe hoſti.Nero primũ cum omni equitatu aduenit,L.Porcius deinde aſſecutus cum leui armatura,qui quum feſſum agmẽ carperent ab oĩ parte,incurſarentq;,& iam omiſſo itinere(quod fugæ ſimile erat)caſtra metari Pœnus in tumulo ſuper fluminis ripam uellet,aduenit Liuius peditum oĩbus copiis,nõ itineri modo,ſed ad conſerẽdum extẽplo prælium inſtructis armatiſq;.Sed ubi oẽs copias cõiunxerunt,directaq; acies eſt,Claudius dextero in cornu,Liuius ab ſiniſtro pugnã inſtruit,media acies prætori tuenda datur. Aſdrubal omiſſa munitione caſtroꝝ,poſteaq̃ pugnandum uidit,in prima acie ante ſigna elephãtos collocat,circa eos læuo in cornu aduerſus Claudium Gallos opponit,haud tãtum eis fidens,quantum ab hoſte timeri eos credebat,ipſe dextrum cornu aduerſus M.Liuium ſibi,atq; Hiſpanis,& ubi maxime in uetere milite ſpem habebat,ſumpſit,Ligures in medio poſt elephantos poſiti,ſed longior,quã latior acies erat,Gallos prominens collis tegebat.Ea frons,quam Hiſpani tenebant,cum ſiniſtro Romanoꝝ cornu concurrit,dextera omnis acies extra prælium eminens ceſſabat,collis oppoſitus arcebat,ne aut a fronte,aut a latere aggrederentũ.Inter Liuium,Aſdrubalẽq; ingens contractũ certamen erat,atrox cædes utrinq; edebatur,ibi duces ambo,ibi pars maior peditum,equitũq; Romanoꝝ,ibi Hiſpani,uetus miles,peritusq; Romanæ pugnæ,& Ligures,durum in armis genus,eodẽ uerſi elephanti,qui primo impetu turbauerant anteſignanos,& ſigna mouerant loco,deinde creſcẽte certamine & clamore,impotẽtes iam regi,inter duas acies uerſari,uelut incerti quoꝝ eſſent,haud diſſimiliter nauibus ſine gubernaculo uagis.Claudius,quid ergo præcipiti curſu tam longum iter emenſi ſumus,clamitans militibus,quum in aduerſum collem fruſtra ſigna erigere conatus eſſet,poſteaq̃ ea regione penetrari ad hoſtem non uidebat poſſe,cohortes aliquot ſubductas e dextro cornu,ubi ſtationem magis ſegnem,quam pugnam futuram cernebat,poſt aciem circũducit,& non hoſtibus modo,ſed etiam ſuis inopinantibus,in ſiniſtrũ hoſtium latus incurrit,tantaq; celeritas fuit,ut quum oſtendiſſent ſe a latere,mox in terga iam pugnarent.Ita ex omnibus partibus ab fronte,ab latere,ab tergo trucidantur Hiſpani,Liguresq;,& ad Gallos iam cædes peruenerat.Ibi minimum certaminis fuit,nam & pars magna ab ſignis aberat,nocte lapſi ſtratiq; ſomno paſſim per agros,& qui aderant itinere ac uigiliis feſſi,intolerãtiſſima laboris corpora,uix arma humeris geſtabant.Et iam diei medium erat,ſitiſq; & calor hiantes cædendos capiẽdoſq; affatim præbebat Elephanti plures ab ipſis rectoribus,quam ab hoſte interfecti,fabrile ſcalprum cum malleo habebant,id ubi ſæuire beluæ,ac ruere in ſuos cœperant,magiſter inter aures poſitum ipſa in compage,qua iungitur capiti ceruix,quanto maximo poterat ictu,adigebat,ea celerrima uia mortis in tantæ molis bælua inuenta erat,ubi regendi ſpem ui uiciſſet,primuſq; id Aſdrubal inſtituerat,dux,quum ſæpe alias memorabilis,tum illa præcipue pugna,ille pugnantes hortando,pariterq; adeundo pericula ſuſtinuit,ille feſſos abnuenteiſq; tedio,& labore nunc precãdo,nunc caſtigãdo accendit,ille fugientes reuocauit,omiſſamq; pugnam aliquot in locis reſtituit,poſtremo quũ haud dubia fortuna hoſtium eſſet,ne ſupeſſet tanto exercitui ſuum nomẽ ſecuto,concitato equo ſe in cohortem Romanã ĩmiſit,ibi,ut patre Amilcare,& Annibale fratre dignũ erat,pugnãs cecidit.Nunq̃ eo bello una acie tm̃ hoſtium interfectũ eſt,redditaq; æqua Cãnenſi clades uel ducis,uel exercitus ĩteritu uidebatur.Quinquaginta ſex millia hoſtiũ cæſa,capta V.millia,& quadringenti,præda magna alia tum omnis generis,tum auri argẽtiq;,ciuium etiã Romanoꝝ,qui capti apud hoſtes erant,ſupra quatuor millia capitũ recepta,id ſolatii fuit pro amiſſis eo prælio militibus,nam haudquaq̃ incruenta uictoria fuit,octo ferme millia Romanoꝝ,ſociorũq; occiſa,adeoq; etiã uictores ſanguinis,cædiſq; cœperat ſatietas,ut poſtero die,quum eſſet nuntiatum Liuio conſuli,Gallos ciſalpinos,Liguresq;,qui aut prælio non affuiſſent,aut inter cædem effugiſſent,uno agmine abire ſine certo duce,ſine ſignis,ſine ordine ullo,aut imperio,poſſe,ſi una equum ala mittatur,oẽs deleri,Superſint,inquit,aliqui nuntii & hoſtium cladis,& noſtræ uirtutis.Nero ea nocte,quæ ſecuta eſt pugnam,citatiore,quam inde uenerat,agmine,

die ſexta ad ſtatiua ſua, atq; ad hoſtem peruenit. Iter eius frequentia minore, quia nemo præceſſerat nuntius, lætitia uero tanta, uix ut compotes mentium præ gaudio eſſent, celebratum eſt, nam Romæ neuter animi habitus ſatis dici, enarrariq; poteſt, nec quo incerta expectatione euentus ciuitas fuerat, nec quo uictoriæ famam acceperit. Nunquam per omnes dies, ex quo Claudium cõſulem profectum fama attulit, ab orto ſole ad occidentem aut ſenator quiſquam a curia, atq; ab magiſtratibus abſceſſit, aut populus e foro. Matronæ, quia nihil in ipſis opis erat, in preces obteſtationeſq; uerſæ, per omnia delubra uagæ, ſupplicijs uotiſq; fatigare deos. Tam ſollicitæ ac ſuſpenſæ ciuitati fama icerta primo accidit, duos Narnienſes eqtes in caſtra, quæ in faucibus Vmbriæ oppoſita erant, ueniſſe ex prælio nuntiantes cæſos hoſtes, & primo magis auribus, quam animis id acceptum erat, ut maius lætiuſq;, quam quod mente capere, aut ſatis credere poſſent, & ipſa celeritas fidem impediebat, quod biduo ante pugnatum dicebatur. Literæ deinde ab L. Manlio Accidino miſſæ ex caſtris afferuntur de Narnienſium equitum aduentu, eæ literæ per forum ad tribunal perlatæ ſenatum in curiam exciuerant, tantoq; certamine ac tumultu populi ad fores curiæ concurſum eſt, ut adire nuntius non poſſet, trahereturq; a percunctantibus, uociferantibuſq;, ut in roſtris, prius quã in ſenatu literæ recitarentur, tãdem quum ſummoti, & coerciti a magiſtratibus, fuerũt, diſpenſariq; lætitia inter impotentes eius animos potuit, in ſenatu primum, deinde in concione literæ recitatæ ſunt, & pro cuiuſq; ingenio alijs iam certũ gaudium, alijs nulla ante futura fides erat, quam legatos conſulum uel literas audiſſent, ipſos deinde appropinquare legatos allatum eſt, tunc enimuero omnis ætas currere obuij, primus quiſq; oculis auribuſq; haurire tantum gaudium cupientes, ad Miluium uſq; pontem continens agmen peruenit. Legati erant L. Veturius Philo, P. Licinius Varus, Q. Cæcilius Metellus, circunfuſi omnis generis frequẽtia in forum peruenerunt, quum alij ipſos, alij comites eorum, quæ acta eſſent, percunctarentur, & ut quiſq; audierat, exercitum hoſtium, imperatoremq; occiſum, legiones Romanas incolumes, ſaluos COSS. eſſe, extemplo alijs porro impertiebant gaudium ſuum. Quum ægre in curiam peruẽtum eſſet, multo ægrius ſummota turba, ne patribus miſceretur. Literæ in ſenatu recitatæ ſunt, inde in cõcionem introducti legati, L. Veturius literis recitatis, ipſe planius omnia, quæ acta erant, expoſuit cum ingenti aſſenſu, poſtremo etiam clamore uniuerſæ concionis, quum uix gaudium animis caperẽt. Diſcurſum inde ab alijs circa templa deum, ut grates agerẽt, ab alijs domos, ut coniugibus, liberiſq; tam lætum nuntium impertirent. Senatus, quod M. Liuius, & C. Claudius COSS incolumi exercitu, ducem hoſtium, legioneſq; occidiſſent, ſupplicationem in triduum decreuit, eam ſupplicationem C. Hoſtilius prætor pro concione edixit, celebrata a uiris, fœminiſq; eſt. Omnia templa per totum triduum æqualem turbam habuere, quum matronæ ampliſſima ueſte, cum liberis perinde ac ſi debellatum foret, omni ſolutæ metu deis ĩmortalibus grates agerent. Statum quoq; ciuitatis ea uictoria mouit, ut iam inde haud ſecus, quam in pace res inter ſe contrahere uændendo, emendo, mutuum dando, argẽtum creditum ſoluendo auderẽt. C. Claudius COS. quum in caſtra rediſſet, caput Aſdrubalis, quod ſeruatum cum cura attulerat, proijci ante hoſtium ſtationes, captiuoſq; Afros uinctos, ut erant, oſtendi, duos etiam ex iis ſolutos ire ad Annibalem, & expromere, quæ acta eſſent, iuſſit. Annibal tanto ſimul publico, familiariq; ictus luctu agnoſcere ſe fortunam Carthaginis fertur dixiſſe, caſtris inde motis, omnia auxilia, quæ diffuſa latius tueri non poterat, in extremum Italiæ angulum Brutios contraxit, & Metapontinos, ciuitatem uniuerſam, excitos ſedibus ſuis, & Lucanos, qui ſuæ ditionis erant, in Brutium agrum traduxit,

T. LIVII PATAVINI HISTORICI SECVNDI BELLI PVNICI LIBER OCTAVVS.

QVVM TRANSITV ASDRVBALIS QVANTVM in Italiam declinauerat belli, tantum leuatæ Hiſpaniæ uiderentur, renatum ibi ſubito par priori bellum eſt. Et Hiſpanias ea tempeſtate ſic habebant Romani Pœniq́; Aſdrubal Giſgonis filius ad Oceanũ penitus, Gadesq́; conceſſerat, noſtri maris ora omniſq́; ferme Hiſpania, qua in orientem uergit, Scipionis ac Romanæ ditionis erat. Nouus impator Hanno, in locum Barchini Aſdcubalis cum nouo exercitu ex Africa tranſgreſſus, Magoniq́; iunctus, quum in Celtiberia, quæ media inter duo maria eſt, breui magnum hoīum numeꝝ armaſſet, Scipio aduerſus eum M. Syllanum cum decẽ millibus peditum, equitibus quingentis miſit. Syllanus quantis maximis potuit itineribus (impediebãt autem & aſperitates uiarũ & anguſtiæ ſaltibus crebris, ut pleraq́; Hiſpaniæ ſunt, incluſæ) tamen nõ ſolum nuntios, ſed etiam famam aduentus ſui prægreſſus, ducibus indidem ex Celtiberia tranſfugis ad hoſtem peruenit. Eiſdem authoribus comperrum eſt, quod decem circiter millia ab hoſte abeſſent, bina caſtra circa uiam, qua irent, eſſe, læua Celtiberos, nouum exercitum ſupra nouẽ millia hominum, dextera Punica tenere caſtra, hæc ſtationibus, uigiliis, omni iuſta militari cuſtodia tuta & firma eſſe, illa altera ſoluta neglectaque, ut barbarorum, & tyronum, & minus timentium, quod in ſua terra eſſent, ea prius aggredienda eſſe ratus Syllanus, ſigna quam maxime ad læuam iubebat ferri, necunde ab ſtationibus Punicis conſpiceretur, ipſe, præmiſſis ſpeculatoribus, citato agmine ad hoſtem pergit. Tria millia ferme aberat, quum hauddum quiſq̃ hoſtium ſenſerat, confragoſa loca, & obſita uirgultis tenebant colles, ibi in caua ualle, atq́; ob id occulta, cõſidere militem, & cibum capere iubet, interim ſpeculatores, tranſſugarum dicta affirmantes, uenerunt, tum, ſarcinis in mediũ coniectis, arma Romani capiunt, acieq́; iuſta in pugnam uadunt. Mille paſſuum aberant, quum ab hoſte conſpecti ſunt, repenteq́; trepidari cœptum, Mago ex caſtris citato equo ad primum clamorem, & tumultum aduehitur. Erant autem in Celtibero exercitu IIII. millia ſcutatorum, & CC. equites, hanc iuſtam legionem, & id ferme, quod roboris erat, in prima acie locat, leuem armaturam in ſubſidiis poſuit. Quum ita inſtructos educeret e caſtris, uixdum egreſſos uallo in eos Romani pila coniecerunt, ſubſidũt Hiſpani aduerſus emiſſa tela ab hoſte, inde ad emittenda ipſi cõſurgunt, quæ quum cõfertim Romani, ut ſolent, denſatis excepiſſent ſcutis, tum pes cum pede collatus, & gladiis res geri cœpta eſt. Cæterum aſperitas locorum Celtiberis, quibus in prælio concurſare mos eſt, uelocitatem inutilem faciebat, & haud iniqua eadem erat Romanis ſtabili pugnæ aſſuetis, niſi quod anguſtiæ & internata uirgulta ordines dirimebant, & ſinguli biniq́; uelut cum paribus conſerere pugnam cogebantur, quod ad fugam impedimento hoſtibus erat, id ad cædem eos, uelut uinctos, præbebat. Et iam ferme omnibus ſcutatis Celtiberorum interfectis, leuis armatura, & Carthaginienſes, qui ex alteris caſtris ſubſidio uenerant, perculſi cædebantur. Duo haud amplius millia peditum, equitatus omnis, uix inito prælio, cum Magone effugerunt, Hanno alter imperator cum eis, qui poſtremi, iam pro-

ſligato prælio,aduenerant,uiuus capitur,Magonemq; fugientem equitatus ferme oĩs,& quod ueterꝝ peditum erat,ſecuti,decimo die in Gaditanã ꝓuinciam ad Aſdrubalẽ ꝑuenerunt,Celtiberi,nouus miles,in ꝓximas dilapſi ſyluas inde domos diffugerũt.Peropportuna uictoria,nequaq̃ tñ iam cõflatum bellum,quanta futuri materia belli,ſi licuiſſet iis,Celtiberoꝝ gente excita,& alios ad arma ſollicitare populos,oppreſſum erat,itaq; collaudato benigne Syllano,Scipio ſpem debellãdi,ſi nihil etiam ipſe cũctando moratus eſſet,nactus,ad id,quod reliquũ belli erat,in ultimã Hiſpaniam aduerſus Aſdrubalem pergit.Pœnus quum caſtra ſua forte ad ſocioꝝ aĩos in Bætica continẽdos in fide haberet,ſignis repẽte ſublatis,fugæ magis,quã itineris modo penitus ad Oceanũ & Gades ducit.Cæterꝝ quoad cõtinuiſſet exercitũ,ꝓpoſitum bello ſe fore ratus,anteq̃ freto Gades traiiceret,exercitum oẽm paſſim in ciuitares diuiſit,ut & muris ſe ipſi,& armis muros tutarent̃.Scipio ubi aĩaduertit diſſipatũ bellum,& circũferre ad ſingulas urbes arma diutini magis,quã magni eſſe opis,retro uertit iter. Ne hoſtibus tñ eam relinqueret regionẽ,L.Scipionẽ fratrẽ cum decem millibus peditũ,& mille eqtum ad oppugnãdam opulẽtiſſimã in iis locis urbem,quã Oringin barbari appellabãt,mittit , in Meſeſſum finibus eſt ſita,Hiſpaniæ gẽtis ager frugifer,argẽtum etiã incolæ fodiunt,ea arx fuerat Aſdrubali ad excurſiones circa mediterraneos populos faciendas.Scipio,caſtris ꝓpe urbẽ poſitis,priuſq̃ uallaret urbem,miſit ad portas,qui ex ꝓpinquo colloquio aĩos tẽtarent,ſuaderẽtq; ut amicitiam potius,quã uim experirent̃ Romanoꝝ.Vbi nihil pacati r̃ndebatur,foſſa dupliciq; uallo circũdata urbe,in treis partes exercitũ diuiſit ut una ſemꝑ pars,quietis iterim duabus,oppugnaret.Prima pars quum adorta oppugnari eſt,atrox ſane,& anceps præliũ fuit,non ſubire,nõ ſcalas ferre ad muros præ incidẽtibus telis facile erat,& iã qui erexerãt ad murũ ſcalas,alii furcis ad idipſum factis detrudebant̃,in alios lupi ſuꝑne ferrei iniecti , ut in ꝑiculo eſſent,ne ſuſpenſi in murum extraherent̃,quod ubi aĩaduertit Scipio,nimia paucitate ſuoꝝ exæquatũ certamen eſſe,& iam eo ſuꝑare hoſtẽ,quod ex muro pugnaret,duabus ſimul partibus,prima recepta,urbẽ eſt aggreſſus,quæ res tñ pauorem iniecit feſſis iam cũ primis pugnando,ut & oppidani mœnia repẽtina fuga deſererẽt,& Punicum ꝑſidium metu,ne ꝑdita urbs eſſet,relictis ſtationibus in unum ſe colligeret.Timor inde oppidanos ĩceſſit,ne ſi urbẽ hoſtis ĩtraſſet,ſine diſcrimine,Pœnus an Hiſpanus eſſet,obuii paſſim cæderent̃,itaq; patefacta repente porta,frequentes ex oppido ſeſe eiecerũt,ſcuta præ ſe tenẽtes,nec tela procul conicerent̃,dextras nudas oſtẽdentes,ut gladios abiecisſe appareret.Id utrum parꝝ ex ĩteruallo ſit cõſpectum,an dolus aliqs ſuſpectus fuerit,incõpertum eſt, impetus hoſtilis in trãſfugas factus,nec ſecus quã aduerſa acies cæſi,eadẽq; porta ſigna ĩfeſta urbi illata,& aliis partibus ſecuribus,dolabriſq; cædebant̃,& refringebant̃ portæ,& ut quiſq; ĩtrauerat eques, ad forum occupãdũ(ita enim ꝑceptum erat)citato equo pergebat.Additũ erat & triarioꝝ equiti præſidium,legionarii cæteras partes ꝑuadunt,direptione & cæde obuioꝝ,niſi qui armis ſe tuebant̃,abſtinuerunt.Carthaginiẽſes oẽs in cuſtodiam dati ſunt,oppidanoꝝ quoq; CCC. ferme,qui clauſerant portas,cæteris traditũ oppidum,ſuæ redditæ res.Cecidere in urbis eius oppugnatione hoſtium duo millia ferme,Romanoꝝ haud amplius LXXX. Læta & ipſis,qui rem geſſere,urbis eius oppugnatio fuit,& imꝑatori,cæteroq; exercitui,ſpecioſum aduẽtum ſuũ ingẽtem turbam captiuoꝝ præſe agẽtes fecerũt Scipio collaudato fratre,quum,quãto poterat uerboꝝ honore,Carthagini a ſe captæ,captam ab eo Oringin æquaſſet,qa & hyems inſtabat,ut nec tentare Gades,nec diſiectũ paſſim per ꝓuinciam exercitũ Aſdrubalis cõſectari poſſet,in citeriorẽ Hiſpaniam oẽs ſuas copias reduxit.Dimiſſis in hyberna legionibus,L.Scipione fratre Romã miſſo,& Hãnone hoſtium imꝑatore,cæteriſq; nobilibus captiuis ipſe Tarraconẽ cõceſſit.Eodem anno claſſis Romana cũ M.Valerio Leuino ꝓconſule ex Sicilia in Africam trãſmiſſa in Vticenſi,Carthaginiẽſiq; agro late populationes fecit,extremis finibus Carthaginiẽſium,circa ipſa mœnia Vticæ prædæ adactæ ſunt.Repetẽtibus Siciliam claſſis Punica(LXX. erãt longe naues)occurrit,decẽq; & ſeptẽ naues ex iis captæ ſunt, quatuor in alto merſæ,cætera fuſa ac fugata claſſis,terra mariq; uictor Romanus cũ magna oĩs generis præda Lilybæum repetit,toto ĩde mari pulſis hoſtiũ nauibus magni cõmeatus frumẽti Romã ſubuecti.Principio æſtatis eius,qua hæc ſunt geſta,P.Sulpitius ꝓconſul,& Attalus rex quum Æginæ,ſicut ante dictũ eſt,hybernaſſent,Lemnũ inde claſſe iuncta(Romanæ V.& XX. qnqueremes,regiæ V.& XXX.)trãſmiſerunt.Et Philippus ut,ſeu terra,ſeu mari obuiã eũdum hoſti foret,paratus ad oẽs conatus eſſet,ipſe Demetriadem ad mare deſcẽdit,Lariſſam diem ad cõueniẽdum exercitui edixit. Vndiq; ab ſociis legationes Demetriadẽ ad famã regis cõuenerunt,ſuſtulerãt enim aĩos Aetoli,quũ ob Romanã ſocietatẽ,tum poſt Attali aduẽtum,finitimoſq; populabant̃,nec Acarnanes ſolũ Bœotiiq;,& qui Eubœam incolũt,in magno metu erant,ſed Achæi quoq;,quos ſuꝑ Aetolicum bellum Machanidas etiã Lacedæmonius tyrãnus,haud procul Argiuoꝝ fine poſitis caſtris,terrebat.Hi oẽs ſuis quiſq; urbibus,quæ ꝑicula terra mariq; portẽdebantur,memorãtes,auxilia regẽ orabant.Ne ex regno qdẽ ipſius tranqllæ nuntiabant̃ res,Scerdiletum,Pleuratũq; motos eſſe,& Thracũ maxime Medos,ſiquod lõginquum bellũ regẽ occupaſſet,ꝓxima Macedoniæ ĩcurſuros.Bœotii qdem & ĩteriores Græciæ populi Thermopylaꝝ ſaltum,ubi anguſtæ fauces coartant iter,foſſa ualloq; ĩtercludi ab Aetolis nũtiabãt,ne trãſitum ad urbes tuendas Phi

lippo

lippo darent. Vel ſegnem ducem tot excitare tumultus circũfuſi poterant, legationes dimittit, pollicitus, prout tẽpus, aut res ſe daret, oĩbus laturꝝ ſe auxilium, in præſentiã, quæ maxime urgebant res, pararent, tum p̄ſidium urbi mittit, unde allatũ erat, Attalum a Lemno claſſe tranſmiſſa, oẽm circa urbẽ agrum depopulatũ. Polyphãtem cum modica manu in Bœotiam, Menippũ item quendam ex regiis ducibus cum mille peltatis (pelta cetræ haud diſſimilis eſt) Chalcidẽ mittit, additi quingẽti Aenianũ, ut oẽs inſulæ partes tueri poſſent, ipſe Scotuſam eſt ꝓfectus, eodẽq; ab Lariſſa Macedonum copias traduci iuſſit. Eo nũtiatum eſt cõcilium Aetolis Heracleã indictum, regẽq; Attalum ad conſultãdum de ſũma belli uenturꝝ, hunc cõuentum ut turbaret ſubito aduentu, magnis itineribus Heracleã duxit, & concilio q̄dem dimiſſo iam uenit, ſegetibus tñ, quæ iam ꝓpe maturitatẽ erat, maxime in ſinu Aeniano euaſtatis, in Scotuſam copias reduxit, ibi exercitu oĩ relicto, cum cohorte regia Demetriadẽ ſeſe recepit. Inde ut ad oẽs hoſtium motus poſſet occurrere, etiam in Phocidẽ, atq; Eubœam, & Peparethum mittit, qui loca alia eligerent, unde editi ignes apparerent, ipſe in Ciſſeo (mons eſt in altitudinẽ ingentem cacuminis editi) ſpeculã poſuit, ut ignibus ꝓcul ſublatis ſignum, ubi q̄d molirenꝭ hoſtes, momẽto tẽporis accipet. Romanus imperator, & Attalus rex a Peparetho Nicæam traiecerunt, inde claſſem in Eubœam ad urbẽ Oreum trãſmittunt, quæ ab Demetriaco ſinu Chalcidẽ & Euripum petenti ad læuam prima urbiũ Eubœæ poſita eſt. Ita iter Attalum & Sulpitium cõuenit, ut Romani a mari, regii a terra oppugnarẽt. Quatriduo poſteaq̃ appulſa claſſis eſt, urbẽ aggreſſi ſunt, id tẽpus occultis cum Platore, qui a Philippo præpoſitus urbi erat, colloquiis abſumptũ eſt. Duas arces urbs habet, unã imminentem mari, altera urbis medio eſt, cuniculo inde uia ad mare ducit, quã a mari turris quinq; tabulatoꝝ, egregium ꝓpugnaculum, claudebat, ibi primo atrociſſimum cõtractum eſt certamen, & turre inſtructa oĩ genere teloꝝ, & tormentis machiniſq; ad oppugnãdam eam ex nauibus expoſitis. Quũ omnium aĩos oculoſq; id certamen auertiſſet, porta maritimæ arcis Plator Romanos accepit, momẽtoq; arx occupata eſt. Oppidani pulſi inde in mediam urbẽ ad alteram tẽdere arcem, & ibi poſiti erãt, qui fores portæ obiicerẽt, ita excluſi in medio cæduntur capiunturq;. Macedonũ præſidium cõglobatum ſub arcis muro ſtetit, nec fuga effuſe petita, nec pertinaciter prælio iterato, eos Plator uenia a Sulpitio impetrata, in naues impoſitos ad Demetriacũ Phthiotidis expoſuit, ipſe ad Attalum ſeſe recepit. Sulpitius iam facili ad Oreum ſucceſſu elatus, Chalcidẽ inde protinus uictrici claſſe petit, ubi haudquaq̃ ad ſpem euentus rñdit. Ex patenti utrinq; coactum in anguſtias mare ſpeciem intuenti primo gemini portus in ora duo uerſi præbuit, ſed haud facile alia infeſtior ſtatio claſſi eſt, nam & uenti ab utriuſq; terræ præaltis montibus ſubiti ac procelloſi deiiciunt, & fretum ipſum Euripi non ſepties die, ſicut fama fert, temporibus ſtatutis reciprocat, ſed temere in modum uenti, nunc huc, nunc illuc uerſo mari, uelut monte præcipiti deuolutus torrens, rapitur, ita nec nocte, nec die quies nauibus datꝭ. Quũ claſſem tam infeſta ſtatio accepit, tum & oppidum alia parte clauſum mari, alia a terra egregie munitum, præſidioq; ualido firmatum, & præcipue fide præfectoꝝ principumq;, quæ fluxa & uana apud Oreum fuerant, ſtabile atq; inexpugnabile fuit. Id prudenter, ut temere ſuſcepta re, Romanus fecit, quod circunſpectis difficultatibus, ne fruſtra tempus tereret, celeriter abſtitit incœpto, claſſemq; inde ad Cynum Locridis (emporium id eſt urbis Opuntiorum mille paſſuum a mari ſitæ) traiecit. Philippum & ignes ab Oreo editi mouerant, ſed ſerius Platoris fraude e ſpecula elati, & impari tum maritimis uiribus haud facilis erat in inſulam claſſi acceſſus, ita res per cũctationẽ omiſſa. Ad Chalcidis auxilium, ubi ſignum accepit, impigre eſt motus, nam & ipſa Chalcis, quanquam eiuſdem inſulæ urbs eſt, tamen adeo arcto interſcinditur freto, ut ponte continenti iungatur, terraq; aditum faciliorem, quam mari habeat. Igitur Philippus deiecto præſidio, fuſiſq; Aetolis, qui ſaltum Thermopylarum inſidebant, quum ab Demetriade Scotuſam, inde tertia uigilia profectus trepidos hoſtes Heracleam compuliſſet, ipſe uno die Phocidis Elatiam millia amplius L X. contẽdit. Eodem ferme die ab Attalo rege Opuntiorum urbs capta diripebatur, conceſſerat eam prædam regi Sulpitius, quia Oreum paucos ante dies ab Romano milite, expertibus regiis, direptum fuerat. Romana claſſis Oreũ ſeſe receperat, & Attalus ignarus aduentus Philippi pecuniis a principibus exigendis terebat tempus, adeoq; improuiſa res fuit, ut niſi Cretenſium forte quidam pabulatum ab urbe longius progreſſi agmen hoſtium procul conſpexiſſent, opprimi potuerit Attalus, inermis autem, atq; incompoſitus, curſu effuſus mare ac naues petit, & molientibus ab terra naues Philippus ſuperuenit, tumultumq; etiã ex terra nauticis præbuit, inde Opuntem rediit deos homineſq; accuſans, quod tantæ rei fortunam ex oculis prope raptam amiſiſſet. Opuntii quoq; ab eadem ira increpiti, quod quum trahere obſidionem in aduentum ſuum potuiſſent, uiſo ſtatim hoſte, prope in uoluntariam deditionẽ conceſſiſſent. Cõpoſitis circa Opũtem rebus, Toronem eſt ꝓfectus. Et Attalus primo Oreum ſe recepit, inde, quum fama accidiſſet Pruſiam Bithyniæ regẽ in fines regni ſui trãſgreſſum, omiſſis Romanis, atq; Aetolico bello, in Aſiam traiecit. Et Sulpitius Aeginam claſſem recepit, unde initio ueris profectus erat. Haud maiore certamine, quam Opuntem Attalus cœperat, Philippus Toronem cœpit. Incolebant eam urbem profugi ab Thebis Phthiotici, urbe ſua capta a Philippo, quum in fidem Aetolorum perfugiſ-

ſent,ſedem eis Aetoli eam dederant urbis uaſtatæ,ac deſertæ priore eiuſdem Philippi bello. Tum ab Torone,ſicut pauloante dictũ eſt,recepta ꝓfectus,Tritonon,& Drymas,Doridis parua atq; ignobilia oppida cœpit,ĩde Elatiam,iuſſis ibi ſe opperiri Ptolemæi Rhodiorũq; legatis,uenit,ubi quũ definiẽdo Aetolico bello ageret (affuerant enim legati nuper Heracleæ concilio Romanoꝝ Aetolorũq;) nũtius affertur,Machanidã olympioꝝ ſolenne ludicrum parãtes Eleos aggredi ſtatuiſſe. Præuertendum id ratus,legatis cum benigno reſpõſo dimiſſis,ſe neq; cauſſam huius belli fuiſſe,nec moram,ſi modo æqua & honeſta cõditione liceat,paci factuꝝ,cum expedito agmine ꝓfectus per Bœotiam Megaram,atq; ĩde Corinthum deſcẽdit,unde cõmeatibus ſumptis,Phliunta Pheneũq; petit,& iam quũ Eream ueniſſet,audit Machanidã fama aduẽtus ſui territum refugiſſe Lacedæmonẽ,Aegiumq; ſe ad concilium Achæoꝝ recepit,ſimul claſſem Punicã,ut mari quoq; aliqd poſſet,accitam,ibi ratus ſe inuẽtuꝝ. Paucis ante diebus inde Phocæas traiecerant Pœni,inde portus Acarnanũ petierãt,quum ab Oreo ꝓfectum Attalum Romanoſq; audiſſent,ueriti,ne in ſe iretur,& intra Rhium (fauces eæ ſunt Corinthiaci ſinus) opprimerent. Philippus qdem mœrebat,& angebat,quum ad oĩa ipſe raptim' iſſet,nulli tñ ſe rei in tpe occurriſſe,& rapientem oĩa ex oculis eluſiſſe celeritatẽ ſuam fortunã. In cõcilio autem,diſſimulans ægritudinẽ,elato aĩo diſſeruit,teſtatus deos hoĩeſq; nulli loco,nec tempori defuiſſe,quin ubi hoſtium arma cõcrepuiſſent,eo,quanta maxima poſſet celeritate,tẽderet,ſed uix rationem inite poſſe,utrum a ſe audacius,an fugacius ab hoſtibus gerat bellum,ſic ab Opunte Attalũ,ſic Sulpitium a Chalcide,ſic his ipſis diebus Machanidã e manibus ſuis elapſum. Sed non ſemp felicem eſſe fugam,nec pro difficili id bellũ habẽdum,in quo,ſi modo congreſſus cum hoſtibus ſis,uiceris,quod primum eſſet,cõfeſſionem ſe hoſtium habere,nequaq̃ pares eſſe eos ſibi,breui & uictoriã haud dubiam habituri,nec meliore euẽtu eos ſecum,quã ſpe pugnaturos. Læti regẽ ſocii audierunt. Reddit ĩde Achæis Eream,& Triphyliam,Alipheram autem Megalopolitis,quod ſuoꝝ fuiſſe finium ſatis ꝓbabant,reſtituit. Inde nauibus acceptis ab Achæis (erant aũt tres quadriremes,& biremes totidẽ) Anticyram traiecit,inde qnqueremibus ſeptẽ,& lembis uiginti amplius,quos ut adiungeret Carthaginiẽſium claſſi,miſerat in Corinthium ſinum,ꝓfectus ad Erythras Aetoloꝝ,quæ ꝓpe Eupalium ſunt,deſcẽſionẽ fecit. Haud fefellit Aetolos,nam hoĩum,quod aut in agris,aut in ꝓpinquis caſtellis Potidaniæ atq; Apolloniæ fuit,in ſyluas mõteſq; refugit. Pecora,quæ inter feſtinationẽ abigi nequiuerãt,ſunt direpta,& in naues cõpulſa,cum his,cæteraq; præda Nicia prætore Achæoꝝ Aegium miſſo,quum Corinthũ petiſſet,pedeſtres ĩde copias per Bœotiã terra duci iuſſit,ipſe ab Oenotriis præter terrã Atticam ſup ſinũ nauigãs inter medias ꝓpe hoſtium claſſes Chalcidẽ ꝑuenit. Inde collaudata fide,ac uirtute,quod neq; timor,neq; ſpes flexiſſet eoꝝ aĩos,hortatuſq; in poſteꝝ,ut eadem cõſtantia ꝑmanerent in ſocietate,ſi ſuam,quã Oreanoꝝ atq; Opuntioꝝ fortunam mallent,a Chalcide Oreum nauigat,principumq; iis,qui fugere capta urbe,quã ſe Romanis tradere maluerant,ſũma rerum,& cuſtodia urbis ꝑmiſſa,ipſe Demetriadẽ ab Eubœa,unde primũ ad opem ferẽdam ſociis ꝓfectus erat,traiecit. Caſandreæ deinde cẽtum nauium longaꝝ carinis poſitis,cõtractaq; ad effectũ eius operis multitudine fabroꝝ naualium quia res in Græcia tranqllas & ꝓfectio Attali fecerat,& in tpe laborãtibus ſociis latum a ſe auxilium,retro in regnũ cõceſſit,ut Dardanis bellũ inferret. Extremo æſtatis eius,qua in Græcia hæc geſta ſunt,quum Q. Fabius Maximus p̃tor legatus a M. Liuio conſule Romã ad ſenatũ miſſus nuntiaſſet conſulem ſatis præſidii Galliæ ꝓuinciæ credere L. Porcium cũ ſuis legionibus eſſe,diſcedere ſe ĩde,ac deduci exercitũ conſularem poſſe,patres non M. Liuium tñ redire ad urbẽ,ſed collegã quoq; eius C. Claudium iuſſerũt. Id modo in decreto ĩterfuit,quod M. Liuii exercitũ reduci,Neronis legiones Annibali oppoſitas manere in ꝓuincia iuſſerũt. Inter C O S S. ita per literas cõuenit,ut quẽadmodum uno aĩo remp. geſſiſſent,ita quanq̃ ex diuerſis regionibus conuenirent,uno quoq; tempore ad urbem accederent,Præneſte qui prior ueniſſet,collegam ibi opperiri iuſſus. Forte ita euenit,ut eodẽ die ambo Præneſte uenirent,unde præmiſſo edicto,ut triduo poſt frequens ſenatus ad ædem Bellonæ adeſſet,omni multitudine obuiam effuſa ad urbẽ acceſſere. Non ſalutabãt modo uniuerſi circũfuſi,ſed contingere pro ſe quiſq; uictrices dextras cõſulum cupientes,alii gratulabantur,alii gratias agebant,quod eorum opera incolumis reſp. eſſet. In ſenatu quum more omnium imperatorum,expoſitis rebus ab ſe geſtis,poſtulaſſent,ut pro rep. fortiter feliciterq; adminiſtrata & diis immortalibus haberetur honos,& ipſis triumphantibus urbem inire liceret,ſe uero ea,quæ poſtularent,decernere patres merito deorum primum,deinde ſecundum deos conſulum reſpõderunt,& ſupplicatione amboꝝ nomine,& triumpho utriq; decreto,inter ipſos,ne,quum bellum cõmuni animo geſſiſſent,triumphum ſepararent,ita conuenit,ut quoniam & in prouincia M. Liuii res geſta eſſet,& eo die,quo pugnatum foret,eius forte auſpicium fuiſſet,& exercitus Liuianus traductus Romam ueniſſet,Neronis deduci non potuiſſet de prouincia,ut M. Liuium quadrigis urbem ineuntem milites ſequerentur,C O S. Claudius equo ſine militibus inueheretur. Ita conſociatus triumphus quum utriq;,tum magis ei,qui quantum merito anteibat,tantum honore collegæ ceſſerat,gloriam auxit,illum equitem aiebant ſex dierum ſpatio trãſcurriſſe longitudinẽ Italiæ,& eo die cum Aſdrubale in Gallia ſignis collatis pugnaſſe,quo eum

caſtra

caſtra aduerſus ſeſe in Appulia poſita habere Annibal credidiſſet,ita unum conſulem pro utraq; parte Italiæ aduerſus duos duces,duos imperatores,hinc cõſilium ſuum,hinc corpus oppoſuiſſe,nomen Neronis ſatis fuiſſe ad continẽdum caſtris Annibalem,Aſdrubalẽ uero qua alia re , quã aduentu eius obrutum,atq; extinctum eſſe?itaq; iret alter C O S. ſublimis curru,multiiugis,ſi uellet,equis , unius equo per urbẽ uerum triumphum uehi,Neroniq;,etiam ſi pedes icedat,uel parto eo bello,uel ſpreto triumpho,gloriam memorabilẽ fore.Hi ſermones ſpectãtium Neronẽ uſq; in Capitolium proſecuti ſunt.Pecuniã in ærarium tulerũt ſeſtertium tricies octoginta millia æris,militibus M. Liuius qnquagenos ſenos aſſes diuiſit,tantũdem C.Claudius militibus abſentibus ſuis eſt pollicitus,quũ ad exercitum rediſſet.Notatũ eſt ea die plura carmina militaribus iocis in cõſulem Claudiũ,quam in cõſulem ſuum iactata,equites L. Veturiũ,& Q..Cæcilium legatos magnis tuliſſe laudibus,hortatoſq; eſſe plebem,ut eos C O S S. in ꝓximum annum crearẽt,adieciſſe eqtum prærogatiuæ authoritatẽ C O S S. poſtero die iu concione,quam forti fideliq; duoꝝ præcipue legatoꝝ opera uſi eſſent,cõmemorantes. Q.uum comitioꝝ tẽpus appeteret,& per dictatorẽ comitia haberi placuiſſet, C. Claudius C O S. M. Liuium collegã dictatorẽ dixit,Liuius Q. Cæcilium magiſtrum eqtum. A M.Liuio dictatore creati C O S S. L. Veturius,Q. Cæcilius,is ipſe,qui tum erat magiſter eqtum.Inde prætoꝝ comitia habita, creati C.Seruilius,M.Cæcilius Metellus,T.Claudius Aſellus, Q..Manlius Thurinus,qui tum ædilis plebis erat.Comitiis pfectis,dictator,magiſtratu abdicato,dimiſſoq; exercitu,in Hetruriam,puinciam ex S.C.eſt pfectus ad quæſtiones habendas,qui Hetruſcoꝝ, Vmbrorumue populi defectionis ab Romanis ad Aſdrubalẽ ſub aduentu eius conſilia agitaſſent,quiq; eum auxiliis,aut cõmeatu,aut ope aliqua iuuiſſent.Hæc eo anno domi militiæq; geſta,& ludi Romani ter toti inſtaurati ab ædilibus curulibus Cn.Seruilio Cepione,Seruio Cornelio Lentulo,item ludi plebeii ſemel toti inſtaurati ab ædilibus plebis M.Põponio Mathone,& Q..Manlio Thurino.Tertiodecimo anno Punici belli,L.Veturio Philone,& Q..Cæcilio Metello C O S S. ambobus,ut cum Annibale bellũ gererent,,puincia decreta. Præturas exinde ſortiti ſunt,M.Cæcilius Metellus urbanã,Q..Manlius peregrinã,C.Seruilius Siciliã, T.Claudius Sardiniã.Exercitus ita diuiſi,conſulum alteri,quẽ C.Claudius prioris anni C O S.alteri, quem Q..Claudius proprætor(eæ binæ legiones erãt)habuiſſet exercitũ,in Hetruria duas uolonum legiones a C.Terentio,pconſule Liuius proconſul,cui ,progatum in annum impium fuit acciperet,& Q..Manlio,ut collegæ iuriſdictione tradita,eum exercitũ,cui L.Porcius proprætor præfuerat,optineret,decretum eſt,iuſſuſq; populari agros Galloꝝ,qui ad Pœnos ſub aduentu Aſdrubalis defeciſſent, C.Seruilio cum Cãnenſibus duabus legionibus,ſicut P.Manlius tenuerat,Sicilia tuenda data,ex Sardinia uetus exercitus,cui A.Hoſtilius præfuerat,deportatus,nouam legionẽ,quam C.Claudius traiiceret ſecum, C O S S. cõſcripſerunt,Q..Claudio ut Tarẽtum,C Hoſtilio Tribulo,uti Capuam ,puinciam haberet,,progatum in annum eſt impium,M.Valerius ,pconſul,qui tuendæ circa Siciliam maritimæ oræ præfuerat, X X X. nauibus C.Seruilio traditis , cum cætera oĩ claſſe redire ad urbẽ iuſſus. In ciuitate tanto diſcrimine belli ſollicita,quum oĩum ſecundoꝝ aduerſorũq; cauſſas in deos uerterent,multa ,pdigia nuntiabant,Tarracinæ Iouis ædem,Satrici matris Matutæ de cœlo tactam,Satricanos haud minus terrebãt in ædẽ Iouis foribus ipſis duo ,plapſi angues,ab Antio nũtiatum eſt cruentas ſpicas metẽtibus uiſas eſſe,Cære porcus biceps,& agnus maſculus,idẽq; fœmina natus erat,Albæ duos ſoles uiſos ferebant,& nocte Fregellis lucẽ obortam,& bos in agro Romano locutus , & ara Neptuni multo manaſſe ſudore in circo Flaminio dicebant,& ædes Cereris,Salutis, Quirini de cœlo tactæ.Prodigia C O S S. hoſtiis maioribus ,pcurare iuſſi,& ſupplicationẽ unum diem habere,ea ex ſenatuſconſulto facta.Plus oĩbus aut nuntiatis peregre,aut uiſis domi ,pdigiis terruit aĩos hoĩum,ignis in æde Veſtæ extinctus,ob quã cauſſam cæſa flagro eſt Veſtalis uirgo , cuius cuſtodia eius noctis fuerat, iuſſu pontificis P.Licinii.Id quanq̃ nihil portẽdentibus deis,cæteꝝ negligẽtia humana acciderat , tñ & hoſtiis maioribus,pcurari,& ſupplicationẽ haberi ad Veſtæ aram placuit.Priuſq̃ pficiſcerent C O S S. ad bellum,moniti ab ſenatu ſunt,ut in agros reducẽdæ plebis curam haberẽt,deum benignitate ſubmotũ bellum ab urbe Roma,& Latio eſſe,poſſe ſine metu in agris habitari,minime cõuenire Siciliæ quã Italiæ colẽdæ maiorem curã eſſe,ſed res haudquaq̃ erat populo facilis , & liberis cultoribus bello abſumptis,& inopia ſeruitioꝝ,& pecore direpto,uilliſq; dirutis,aut incẽſis,magna tñ pars authoritate conſulum cõpulſa in agros remigrauit.Mouerant aũt huiuſce rei mẽtionem Placẽtinoꝝ,& Cremonenſium legati,querẽtes agrum ſuum ab accolis Gallis incurſari ac uaſtari,magnáq; partem colonoꝝ ſuoꝝ dilapſam eſſe,& frequẽtes ſe urbes,agrum uaſtatũ ac deſertum habere,Manlio prætori mãdatum,ut colonias ab hoſte tueretur, C O S S. ex.S.C.edixerũt,ut qui ciues Cremonẽſes,aut Placentini eſſent,ante certũ diem in colonias reuerterent,principio deinde ueris & ipſi ad bellum,pfecti ſunt, Q..Cæcilius C O S. exercitũ ab Claudio Nerone,L. Veturius ab Q..Claudio proprætore accepit,nouiſq; militibus,quos ipſe cõſcripſerat,ſuppleuit.Et in Cõſentinum agrum C O S S. exercitũ duxerũt paſſimq; depopulati,quũ agmen iam graue præda eſſet,in ſaltu anguſto a Brutiis,iaculatoribuſq; Numidis turbati ſunt,ita ut nõ præda tñ,ſed armati quoq; in piculo fuerint,maior tñ tumultus,quã pu

gna fuit,& præmiſſa præda incolumes,legiones in loca culta euaſere,inde in Lucanos profecti,ea ſine certamine tota gens in ditioné Po.Romani rediit.Cum Annibale nihil eo anno rei geſtú eſt, ná neq; ipſe ſe optulit in tam recéti uulnete publico priuatoq;,nec laceſſierút quietum Romani,tátam ineſſe uim,etſi oía alia circa eum ruerét,in uno illo duce cé[n]ſebant.Ac neſcio an mirabilior in aduerſis,quá ſecundis rebus fuerit,qppe qui quú & in hoſtium terra ꝑ annos tredecim iam,ꝓcul ab domo,uaria fortuna,bellú gereret,exercitu non ſuo ciuili,ſed miſto ex colluuione oíum gétium,quibus non lex,non mos,nõ lingua cõmunis,alius habitus,alia ueſtis,alia arma,alii ritus,alia ſacra, alii ꝓpe dii eſſent,ita quodá uno uinculo copulauerit eos,ut nulla nec íter ipſos,nec aduerſus ducé ſeditio extiterit,quum & pecunia ſæpe in ſtipédium,& cõmeatus in agro deeſſet,quoꝝ inopia priore Punico bello multa infanda íter duces,militeſq; cõmiſſa fuerát,poſt Aſdrubalis uero exercitú cum duce,in qbus ſpes oís uictoriæ repoſita fuerat,deletú,cedendoq; in angulú Brutium cætera Italia cõceſſum,cui nõ uideaẽ mirabile,nullum motú in caſtris factú:nam ad cætera id quoq; acceſſerat,ne alendi qdem exercitus,niſi ex Brutio agro,ſpes eſſet,qui ut oís coleret,exiguus tñ tanto alendo exercitui erat,quum magná parté iuuentutis abſtractá a cultu agroꝝ bellum occupauerat,& mos uitio etiá inſitus genti ꝑ latrocinia militiam exercédi,nec ab domo quicq̃ mittebaẽ,de Hiſpania retinéda ſollicitis,tanq̃ oía ꝓſpera in Italia eſſent.In Hiſpania res quadá ex parte eádem fortuná,quadam lõge diſparem habebát,eandem,quod prælio uicti Carthaginiéſes,duce amiſſo,in ultimá Hiſpaniæ oram uſq; ad Oceanú cõpulſi erant,diſparem aút,quod Hiſpania non quá Italia modo,ſed quá ulla pars terraꝝ bello reparando aptior erat locoꝝ hominúq; ingeniis.Itaq; ergo Romanis prima inita prouinciaꝝ,quæ qdem cõtinentis ſint,poſtrema oíum,noſtra demum ætate,ductu auſpicioq; Auguſti Cæſaris ꝑdomita eſt.Ibi tum Aſdrubal Giſgonis filius,maximus clariſſimuſq; eo bello,ſecúdum Barchinos,dux,regreſſus a Gadibus,rebellándi ſpem adiuuáte Magone,Amilcaris filio,delectibus per ulterioré Hiſpaniam habitis,ad qnquaginta millia peditú,& quatuor millia & quingétos eqtes armauit.De equeſtribus copiis ferme íter authores cõuenit,peditum L X X. millia qdam adducta ad Silpiam urbé ſcribunt,ibi ſup campos patentes duo duces Pœni ea méte,ne detrectarét certamen,cõſederunt.Scipio quum ad eum fama tanti cõparati exercitus perlata eſſet,neq; Romanis legionibus tátæ ſe fore parem multitudini ratus, ut in ſpeciem ſaltem opponerenẽ barbaroꝝ auxilia,neq; in iis tñ tantum uirium ponédum,ut mutando fidé,quæ cladis cauſſa fuiſſet patri patruoq;,magnum momẽtum facerent, præmiſſo Syllano ad Colcam duode X X X. oppidis regnantem,ut eqtes pediteſq; ab eo,quos ſe per hyemem conſcriptuꝝ pollicitus erat,acciperet,ipſe a Tarracone ꝓfectus,protinus a ſociis,qui accolút uiam,modica cõtrahendo auxilia Caſtulonem ꝑuenit,eo adducta a Syllano auxilia,tria millia peditum,& eqtes quingéti,inde ad Betulam urbem ꝓgreſſus cum oí exercitu ciuium,ſociorúq;,peditum eqtumq; V.& X L. millibus. Caſtra ponétes eos Mago,& Maſiniſſa cum oí eqtatu aggreſſi ſunt,turbaſſentq; munientes,ni abditi poſt tumulú,opportune ad id poſiti a Scipione,eqtes improuiſo in effuſos icurriſſent, & promptiſſimum quenq;,& ꝓxime uallú,atq; in ipſos munitores primú inuectum,uixdú prælio inito,fuderút,cú cæteris,qui ſub ſignis,atq; ordine agminis inceſſerát,lõgior & diu ambigua pugna fuit.Sed quú ab ſtationibus primú expeditæ cohortes,deinde ex ope deducti milites,atq; arma cape iuſſi plures & íntegri feſſis ſubirent,magnúq; iam agmé armatoꝝ a caſtris in prælium rueret,terga haud dubie uertút Pœni,Numidæq; primo turmatim abibát,nihil ꝓpter pauorem feſtinationemue cõfuſis ordinibus,deinde poſteaq̃ acrius ultimis icidebat Romanus,neq; ſuſtineri impetus poterat,nihil iam ordinú memores paſſim qua cuiq; ꝓximum fuit,in fugá effunduntẽ.Et quanq̃ eo prælio aliquátum & Romanis aucti,& diminuti hoſtibus animi erát,tñ nunq̃ aliquot inſequentes dies ab excurſionibus eqtum,leuiſq; armaturæ ceſſatú eſt.Vbi ſatis tentatæ per hæc leuia certamina uires ſunt,prior Aſdrubal in acié copias eduxit,deinde & Romani ꝓceſſere,ſed utraq; acies pro uallo ſtetit íſtructa,& quum a neutris pugna cœpta eſſet,iam die ad occaſum inclinante,a Pœno prius,deinde a Romano in caſtra copiæ reductæ,hoc idé per dies aliquot factú,prior ſemp Pœnus copias caſtris educebat,prior feſſis ſtando ſignú receptui dabat,a neutra parte ꝓcurſum,telumue miſſum,aut uox ulla orta,mediá aciem hinc Romani,illinc Carthaginiéſes miſti Afris,cornua ſocii tenebát,erant aút utrinq; Hiſpani pro cornibus,ante Punicam aciem elepháti caſtelloꝝ procul ſpeciem uiſu præbebát.Iam hoc in utriſq; caſtris ſermonis erat,ita,ut íſtructi ſtetiſſent,pugnaturos,medias acies Romanum Pœnúq;,quos íter belli cauſſa eſſet,pari robore animoꝝ armorúq; cõcurſuras,Scipio,ubi hoc obſtinate credi aíaduertit,oía de induſtria in eú diem,quo pugnaturus erat,mutauit,teſſerá ueſperi per caſtra dedit,ut ante lucé uiri equiq; quú pranſi eſſent,armatus eques frenatos ſtratoſq; teneret equos.Vixdú ſatis certa luce,eqtatum oém cum leui armatura in ſtationes Punicas ímiſit,ipſe cõfeſtim cum graui agmine legionú ꝓcedit,præter opinionem deſtinatá ſuoꝝ,hoſtiúq;,Romano milite cornibus firmatis,ſociis in mediá acié acceptis, ſed Aſdrubal clamore eqtum excitatus,ut ex tabernaculo ꝓſiluit,tumultúq; ante uallú,& trepidationé ſuorum,& ꝓcul ſigna legionú fulgétia,plenoſq; hoſtiú cápos uidit,eqtatum oém extéplo in eqtes emiſit,ipſe cú peditú agmine caſtris egrediẽ,nec ex ordine ſolito quicq̃ in acie ſtruenda mutat. Eqtum íádiu

anceps

anceps pugna erat, nec ipſa ꝑ ſe decerni poterat, ꝗ pulſis, quod ꝓpe inuicem fiebat, in aciem peditum tutus receptus erat, ſed ubi iá haud plus quingétos paſſus acies inter ſeſe diuiſæ aderant, ſigno receptui dato Scipio, patefactiſq; ordinibus, equitatum oém, leuemq; armaturá in medium acceptam, diuiſamq; in partes duas in ſubſidiis poſt cornua locat. Inde ubi incipiendæ iá pugnæ tempus erat, Hiſpanos (ea media acies fuit) ꝓ̄ſſo gradu incedere iubet, ipſe e dextero cornu (ibi náq; præerat) nuntiú ad Syllanú & Martium mittit, ut cornu extéderent in ſiniſtra parte, quéadmodum ſe tendentem ad dexteram uidiſſent, & cú expeditis peditú equitumq; prius pugná conſererent cú hoſte, quam coire inter ſe mediæ acies poſſent. Ita diductis cornibus cú ternis peditú cohortibus, terniſq; equitum turmis, ad hoc uelitibus citato gradu in hoſté ducebant, ſeq̄ntibus aliis in obliquú. Sinus in medio erat, ꝗ ſegnius Hiſpanoꝝ ſigna incedebant, & iá cōflixerant cornua, quú quod roboris in acie hoſtiú erat (Pœni ueterani Afriq;) nondum ad teli coniectum ueniſſent, neq; in cornua, ut adiuuarét pugnātes, diſcurre auderét, ne aperirent mediá aciem uenienti ex aduerſo hoſti, cornua ancipiti prælio urgebantur, eques leuiſq; armatura & uelites, circúductis alis, in latera incurrebát, cohortes a fronte urgebát, ut abrúperent cornua a cætera acie, & tú ab omni parte haud quaq̄ par pugna erat, q̄d turba Baleariú, tyronumq; Hiſpanoꝝ Romano, Latinoq; militi obiecta erat. Procedente iá die uires etiam deficere Aſdrubalis exercitú cœperant, oppreſſos matutino tumultu, coactoſq;, priuſq̄ cibo corpora firmarét, raptim in aciem exire. Ad id ſedulo dié extraxerat Scipio, ut ſera pugna eſſet, ná a ſeptima demú hora peditú ſigna cornibus incurrerút. Ad medias acies aliq̄nto ſerius peruenit pugna, ut prius æſtus a meridiano ſole, laborq; ſtandi ſub armis, & ſimul fames, ſitiſq; corpora afficerent, quá manus cum hoſte cōſererent, itaq; ſteterút ſcutis innixi, ná ſuper cætera elephanti ét tumultuoſo genere pugnæ eq̄tum uelitúq;, & leuis armaturæ cōſternati e cornibus in mediá aciem ſeſe intulerant. Feſſi igit̃ corporibus animiſq; retulere pedé, ordines tñ ſeruantes haud ſecus, quá ſi imperio ducis cederet integra acies. Sed quú eo ipſo acrius, ubi inclinatá ſenſere, uictores ſe undiq; inueherent, nec facile ípetus ſuſtineri poſſet, quanq̄ retinebat obſiſtebatq; cedétibus Aſdrubal, ab tergo eſſe colles, tutúq; receptum, ſi modice ſe reciperét, clamitans tñ uincente uerecundiá metu, quum ꝓximus quiſq; hoſtem cæderet, terga extéplo data, atq; in fugá ſeſe oés effuderunt. Ac pꝛío conſiſtere ſigna in radicibus colliú, ac reuocare in ordines milité cœperant, cunctātibus in aduerſum collé erigere acié Romanis, inde, ut inferri ípigre ſigna uiderút, integrata fuga, in caſtra pauidi ípelluntur, nec ꝓcul uallo Romanus aberat, cepiſſetq; tá to ípetu caſtra, niſi ex uæheméti ſole, qualis íter graues ímbre nubes effulget, táta uis aquæ deiecta eét, ut uix in caſtra ſua receperit ſe uictores, quoſdam ét religio cepit ulterius eo die quicq̄ conandi. Carthaginienſes quanq̄ feſſos labore, ac uulneribus nox, íberq; ad neceſſariá quietem uocabat, tñ quia metus & periculú ceſſandi non dabat tꝑs, prima luce oppugnaturis hoſtibus caſtra, ſaxis undiq; circa ex ꝓpinquis uallibus cōgeſtis augent uallú, munimento ſeſe, q̄ñ in armis paꝝ præſidii foret, defenſuri. Sed tráſitio ſocioꝝ, fuga ut tutior mora uideret̃, fecit, principiú defectionis ab Attane regulo Turdetanoꝝ factum eſt, is cú magna populariú manu transfugit, inde duo munita oppida cú præſidiis tradita a ꝓ̄fectis Romano. Et ne latius, íclinatis ſemel ad defectioné animis, ſerperet res, ſilentio ꝓximæ noctis Aſdrubal caſtra mouet. Scipio, ut pꝛía luce qui in ſtatióibus erant, retulerút profectos hoſtes, ꝓ̄miſſo eq̄tatu ſigna ferri iubet, adeoq; citato agmine educti ſút, ut ſi uia recta ueſtigia ſequentés iſſent, haud dubie aſſecuturi fuerit, ſed ducibus eſt creditú, breuius aliud eé iter ad Bætim fluuiú; ut tranſeuntes aggrederent̃. Aſdrubal clauſo tráſitu fluminis ad Oceanú flectit, & iá inde fugientiú modo effuſi abibát, idq; ab legióibus Romanis aliquantú interualli fecit, eques, leuiſq; armatura núc a tergo, núc a lateribus occurrédo fatigabat, morabaturq;. Sed quú ad crebros tumultus ſigna cōſiſterent, & nunc eq̄ſtria, nunc cú uelitibus, auxiliiſq; peditú prælia cōſererent, ſuperuenerút legiones, inde iá nō pugna, ſed trucidatio, uelut pecoꝝ, fieri, donec ipſe dux fugæ author in ꝓxíos colles cú ſepté millibus fermæ ſemiermiú euaſit, cæteri cæſi captiq;, caſtra tumultuaria rapti tumulo editiſſio cōierút, atq; íde quú hoſtis nequiq̄ ſubire iniquo aſcéſu conatus eét, haud difficulter ſeſe tutati ſút, ſed obſidio in loco nudo, atq; inopi uix in paucos dies tolerabilis erat, itaq; tráſitiones ad hoſtes fiebát, poſtremo dux ipſe, nauibus acceptis (nec ꝓcul inde aberat mare) nocte, relicto exercitu, Gades ꝓfugit. Scipio, fuga ducis hoſtiú audita, decé millia peditú, mille equites reliq̄t Syllano ad caſtroꝝ obſidionem, ipſe tú cæteris copiis, ſeptuageſimis caſtris, ꝓtinus cauſſis reguloꝝ, ciuitatúq; cognoſcédis, ut præmia ad uerá meritorum æſtimationé tribui poſſent, Tarraconé rediit. Poſt ꝓfectionem eius Maſiniſſa cú Syllano clam cōgreſſus, ut ad noua cōſilia gentem quoq; ſuá obedienté haberet, cú paucis ppꝉaribus in Africam traiecit, non tá euidenti eo tꝑe ſubitæ mutationis cauſſa, quá documento poſt id tꝑs conſtantiſſimæ ad ultimam ſenectá fidei, ne tum q̄dem eum ſine ꝓbabili cauſſa feciſſe. Mago inde, remiſſis ab Aſdrubale nauibus, Gades petit, cæteri deſerti ab ducibus, pars tráſitione, pars fuga diſſipati p ꝓximas ciuitates ſunt, nulla manus numero, aut uiribus íſignis. Hoc maxíe modo, ductu atq; auſpicio ꝓconſulis Scipionis, pulſi Hiſpania Carthaginiéſes ſunt q̄rtodecimo anno poſt bellú initum, q̄nto poſteaq̄ proconſul Scipio prouinciá & exercitú accepit. Haud multo poſt Syllanus debellatum referens, Tarraconem ad

Scipionem rediit, L. Scipio cum multis nobilibus captiuis, nũtius receptæ Hiſpaniæ Romam eſt miſſus. Et quum cæteri lætitia gloriaq; ingenti eam rem uulgo ferrent, unus, qui geſſerat, inexplebilis uirtutis, ueræq; laudis, paruum inſtar eorum, quæ ſpe ac magnitudine animi cõcepiſſet, receptas Hiſpanias ducebat, iam Africam, magnãq; Carthaginẽ, & in ſuum decus, nomẽq; uelut conſũmatã eius belli gloriam ſpectabat, itaq; præmoliendas ſibi ratus iam res, reconciliãdoſq; regum, gẽtiumq; aĩos, Syphacem primũ regem ſtatuit tentare, Maſæſuloꝝ is rex erat, Maſæſuli gens affinis Mauris regionem Hiſpaniæ, maxime qua ſita noua Carthago eſt, ſpectãt. Fœdus ea tẽpeſtate regi cum Carthaginiẽſibus erat, quod haud grauius ei ſanctiuſq;, quã uulgo barbaris, qbus ex fortuna pẽdet fides, ratus fore, oratorem ad eũ C. Lælium cum donis mittit, qbus barbarus lætus, & qa res tum ꝓſpere ubiq; Romanis, Pœnis aũt in Italia aduerſæ, in Hiſpania nullæ iam erãt, amicitiam ſe Romanoꝝ accipe annuit, firmãdæ eius fidẽ nec dare, nec accipe, niſi eum ipſo corã duce Romano, ita Lælius in id modo fide a rege accepta, tutum aduẽtum fore, ad Scipionem redit. Magnum in oĩa momẽtum Syphax affectãti res erat Africæ, opulẽtiſſimus eius terræ, bello iam exptus ipſos Carthaginienſes, finibus etiam regni apte ad Hiſpaniã, qua freto exiguo dirimunt̃, poſitis. Dignã itaq; rem Scipio ratus, quæ (qm̃ non aliter poſſet) magno piculo peteret̃, L. Martio Tarracone, Syllano Carthagine noua, quo pedibus a Tarracone itineribus magnis ierat, ad præſidium Hiſpaniæ relictis, ipſe cum C. Lælio duabus qnqueremibus ab Carthagine ꝓfectus, tranqllo mari, plurimũ remis, iterdum & leni adiuuãte uento, in Africã traiecit. Forte ita incidit, ut eo ipſo tpe Aſdrubal pulſus Hiſpania ſeptẽ triremibus portũ inuectus, anchoris poſitis, terræ applicaret naues, quum cõſpectæ duæ qnqueremes, haud cuiq̃ dubio, qn hoſtium eſſent, opprimiq; a pluribus, priuſq̃ portum intrarẽt, poſſent, nihil aliud quam tumultũ, ac trepidationẽ ſimul militum, ac nautaꝝ, nequiq̃ armaq; & naues expediẽtium fecerũt, ꝑculſa enim ex alto uela acriori uẽto prius in portum intulerũt qnqueremes, quã Pœni anchoras molirent̃, nec ultra tumultum edere quiſq̃ in regio portu audebat, itaq; prior in terrã Aſdrubal, mox Scipio, & Lælius egreſſi ad regẽ pergunt, magnificũq; id Syphaci, nec erat alias uiſum, duoꝝ opulentiſſimoꝝ ea tẽpeſtate duces populoꝝ uno die ſuam pacẽ, amicitiãq; petentes ueniſſe, utrũq; in hoſpitium inuitat. Et qm̃ ſors eos ſub uno tecto eſſe, atq; ad eoſdẽ penates uoluiſſet, cõtrahere ad colloquium dirimẽdaꝝ ſimultatum cauſſa eſt conatus. Scipione abnuẽte haud priuatũ ſibi ullum cum Pœno odium eſſe, quod colloquẽdo finiret, aut de rep ſe cum hoſte agere quicq̃ iniuſſu ſenatus poſſe, illud, magnoꝑe contẽdente rege, ne alter hoſpitum exeluſus menſa uideret̃, ut in animũ induceret ad eaſdẽ uenire epulas, haud abnuit cœnatumq; ſimul apud regẽ eſt, & eodẽ etiam lecto Scipio atq; Aſdrubal, qa ita cordi erat regi, accubuerũt. Tanta autem inerat comitas Scipioni, atq; ad oĩa naturalis ingenii dexteritas, ut non Syphacẽ modo barbaꝝ inſuetumq; oĩbus moribus Romanis, ſed hoſtẽ etiam infeſtiſſimum facunde alloquendo ſibi cõciliaret, mirabiliorẽ ꝑ ſibi eum uirum congreſſo corã uiſum præ ſe ferebat, quã bello rebus geſtis, nec dubitare, quin Syphax, regnũq; eius iam in Romanoꝝ eſſet poteſtate, eam artẽ illi uiro ad conciliandos animos eſſe, itaq; non quomodo Hiſpaniæ amiſſæ ſint quærẽdum magis Carthaginienſibus eſſe, quã quomodo Africã retineant cogitãdum, non peregrinãbũdum, neq; circa amœnas oras uagãtem tantum ducem Romanũ, relicta ꝓuincia nouæ ditionis, relictis exercitibus, duabus nauibus in Africam traieciſſe, & cõmiſiſſe ſeſe in hoſtilem terram, in poteſtatẽ regiam, in fidem inexpertam, ſed potiundæ Africæ ſpem affectãtem, hoc eum iãpridem uolutare in animo, hæc palam fremere, quod non quẽadmodum Annibal in Italia, ſic Scipio in Africa bellum gereret. Scipio, fœdere icto cum Syphace, profectus ex Africa, dubiiſq; & pleriſq; ſæuis in alto iactatus uentis, die quarto nouæ Carthaginis portum tenuit. Hiſpaniæ, ſicut a bello Punico quietæ erant, ita quaſdã ciuitates ꝑpter cõſcientiam culpæ metu magis, quam fide quietas eſſe apparebat, quaꝝ maxime inſignes & magnitudine, & noxa Illiturgia & Caſtulo erant. Caſtulonenſes quum ꝓſperis rebus ſocii fuiſſent, poſt cæſos cum exercitibus Scipiones defecerant ad Pœnos. Illiturgitani ꝓdendis, qui ex illa clade ad eos ꝑfugerunt, interficiendiſq; ſcelus etiam defectioni addiderunt. In eos populos primo aduentu, quum dubiæ Hiſpaniæ eſſent, merito magis, quam utiliter ſæuitum eſſet, tunc iam tranqllis rebus, quia tẽpus expetendæ pœnæ uidebatur ueniſſe, accitum ab Tarracone L. Martium cum tertia parte copiaꝝ ad Caſtulonem oppugnãdam mittit, ipſe cum cætero exercitu quintis ferme ad Illiturgiam caſtris ꝑuenit. Clauſæ erant portæ, omniaq; inſtructa & parata ad oppugnationem arcẽdam, adeo conſcientia, quid ſe meritos ſcirent, pro indicto eis bello fuerat. Hinc & hortari milites Scipio orſus eſt, ipſos claudendis portis indicaſſe Hiſpanos, quid ut timerent, meriti eſſent, itaq; multo infeſtioribus animis cum eis, quã cum Carthaginienſibus bellum gerendum eſſe, quippe cum illis ſine ira prope de imperio & gloria certari, ab iis perfidiæ, & crudelitatis, & ſceleris pœnas expetẽdas eſſe, eueniſſe tempus, quo & neſandam cõmilitonum necem, & in ſemetipſos, ſi eodem fuga delati forent, inſtructam fraudẽ ulciſcerentur, & in omne tempus graui documento ſancirent, nequis unquam Romanum ciuem, militemque in ulla fortuna opportunum iniuriæ duceret. Ab hac exhortatione ducis incitati ſcalas electis per manipulos uiris diuidunt, partito exercitu ita, ut parti alteri Lælius præeſſet legatus, duobus ſimul locis ancipiti ter-

rore urbem aggrediunt. Non dux unus, aut plures principes oppidanos, ſed ſua ipſoꝝ conſcientia, culpæ metu ad defendendã impigre urbem hortat, & meminerant, & monebant alios ſupplicium ex ſe, non uictoriã peti, ubi quiſq; mortem oppeteret, id referre, utrũ in pugna & in acie, ubi mars cõmunis, & uictum ſæpe erigeret, & affligeret uictoré, an poſtmodũ cremata & diruta urbe ante ora captaꝝ coniugum, liberorũq; inter uerbera, & uincula oĩa fœda, atq; indigna paſſi expirarent. Igitur non militaris modo ætas aut uiri tantũ, ſed fœminæ quoq;, puerıq; ſupra aĩ, corporiſq; uires adſunt, propugnantibus tela miniſtrant, ſaxa in muros muniẽtibus gerunt, non libertas ſola agebatur, quæ uiroꝝ fortium tantũ pectora acuit, ſed ultima oĩbus ſupplicia, & fœda mors ob oculos erat. Accedebantur aĩ, & certamine laboris, ac periculi, atq; ipſo inter ſe cõſpectu, itaq; tanto ardore certamen initũ eſt, ut domitor ille totius Hiſpaniæ exercitus ab unius oppidi iuuentute ſæpe repulſus a muris haud ſatis decoro pͥlio trepidaret. Id ubi uidit Scipio, ueritus ne uanis tot conatibus ſuoꝝ hoſtium creſceret aĩus, & ſegnior miles fieret, ſibimet conandũ ad hanc partem periculi capeſſendã eſſe ratus, increpita ignauia militum, ferri ſcalas iubet, & ſeipſum, ſi cæteri cunctent, aſcenſuꝝ minatur. Iam ſubierat haud mediocri periculo mœnia, quũ clamor undiq; ab ſollicitis uicem ĩperatoris militibus ſublatus, ſcalæq; multis partibus ſimul erigi cœptæ, & ex altera parte Lælius inſtitit, tum uicta oppidanoꝝ uis, deiectiſq; ꝓpugnatoribus occupantur muri, arx ẽt ab ea parte, qua inexpugnabilis uidebatur, inter tumultum capta eſt. Tranſſugæ Afri, q tum inter auxilia Romana erant, & oppidanis in ea tuẽda, unde periculum uidebat, uerſis, & Romanis ſubeuntibus ſcalis mœnia, q̃ adire poterant, conſpexerũt editiſſimam urbis partẽ, quæ rupe alta tegebat, neq; operẽ ullo munitã, & a defenſoribus uacuã, leuium corpoꝝ homines, & multa exercitatione perniciũ, clauos ſecum ferreos portantes, q̃ per inæquabiliter eminẽtia rupis poterant, ſcandunt, ſicubi nimis arduũ, & leue ſaxũ occurrebat, clauos per modica interualla figentes quũ uelut gradus feciſſent primi ſeq̃ntes extrahentes manu, poſtremi ſubleuãtes eos, qui præirent, in ſummũ euadunt, indẽ decurrunt cũ clamore in urbẽ iam captam ab Romanis. Tũ uero apparuit ab ira, & odio urbẽ oppugnatam eſſe, nemo capiendi uiuos, nemo patentibus ad direptionem oĩbus prædæ memor eſt, trucidant inermes iuſta atq; armatos, fœminas pariter ac uiros, uſq; ad infãtium cædem ira crudelis ꝑuenit, ignem deinde tectis iniiciunt, ac diruunt, quæ incendio abſumi nequeunt, adeo ueſtigia quoq; urbis extinguere, ac delere memoriã hoſtium ſedis cordi eſt. Caſtulonem inde Scipio exercitũ ducit, quam urbem non Hiſpani mõ conuenæ, ſed Punici ẽt exercitus ex diſſipata paſſim fuga reliquiæ tutabant, ſed aduentum Scipiones præuenerat fama cladis Illiturgitanoꝝ, terrorq; deinde, ac deſperatio inuaſerat, & in diuerſis cauſſis, quũ ſibi quiſq; conſultũ ſine alterius reſpectu uellet, prĩo tacita ſuſpicio, deinde aperta diſcordia ſeceſſionẽ inter Carthaginienſes, atq; Hiſpanos fecit, his Cerdubellus propalã deditionis author, Himilco Punicis auxiliaribus præerat, quos urbẽq;, fide clam accepta, Cerdubellus Romano ꝓdit. Mitior ea uictoria fuit, nec tantundẽ noxæ admiſſum erat, & aliquantũ iræ lenierat uoluntaria deditio. Martius inde in barbaros, ſiq nondum perdomiti erant, ſub ius deditionẽq; redigendos miſſus, Scipio Carthaginẽ ad uota ſoluenda diis, munuſq; gladiatorium, qđ mortis cauſſa patris, patruiq; parauerat, edẽdũ, rediit. Gladiatorium ſpectaculum fuit non ex eo genere hoĩum, ex quo laniſtis cõparare mos eſt, ſeruoꝝ delectu ac libertoꝝ, qui uænalẽ ſanguinẽ habent, uoluntaria oĩs, & gratuita opa pugnantium fuit, nã alii miſſi ab regulis ſunt ad ſpecimẽ inſitæ genti uirtutis oñdendum, alii ipſi ꝓfeſſi ſe pugnaturos in grãm ducis, alios æmulatio & certamen, ut ꝓuocarent, prouocatiue haud abnuerẽt, traxit, quidã, quas diſceptãdo controuerſias finire nequiuerãt, aut noluerant, pacti inter ſe, ut uictorẽ res ſequeretur, ferro decreuerunt. Neq; obſcuri gñis hoĩes, ſed clari illuſtreſq; Corbis & Orſua, patrueles fratres, de principatu ciuitatis, quã Ibem uocabãt, ambigentes, ferro ſe certaturos profeſſi ſunt, Corbis maior erat ætate, Orſuæ pr̃ princeps proxĩe fuerat, a fratre maiore poſt mortẽ eius principatu accepto. Quũ uerbis diſceptare Scipio uellet, ac ſedare iras, negatũ id, ambo dicere, cõmunibus cognatis, nec alium deoꝝ hominumue, quã Martem ſe iudicem habituros eſſe. Robore maior, minor flore ætatis ferox, mortẽ, in certamine, quã ut alter alterius ĩperio ſubigeret, præoptantes, quum ab tãta rabie dirimi neq̃rent, inſigne ſpectaculũ exercitui præbuere, documentũq; quantum cupiditas ĩperii malum inter mortales eſſet. Maior uſu armoꝝ, & aſtu facile ſtolidas uires minoris ſuperauit. Huic gladiatoꝝ ſpectaculo ludi funebres additi pro copia, & ꝓuinciali, & caſtrenſi apparatu. Res interĩ nihilo minus a legatis gerebant, Martius, ſupato Bæte amni, quem incolæ appellant Cirtim, duas opulentiſſimas ciuitates ſine certamine in deditionem accepit. Aſtapa urbs erat Carthaginienſiũ ſemper partis, neq; id tã dignum ira erat, quam qđ extra neceſſitates belli præcipuũ in Romanos gerebant odiũ, nec urbem ſitu, aut munimẽto tutam habebant, quæ ferociores iis aĩos faceret, ſed ingenia incolaꝝ latrocinio læta, ut excurſiones infinitimũ agrum ſociorum Po. Romani facerent, ſpulerant, & uagos milites Romanos, lixaſq;, & mercatores exciperẽt, magnum ẽt comitatum, quia paucis paꝝ tutum fuerat, tranſgredientẽ fines, poſitis inſidiis circumuentũ iniquo loco, interfecerũt. Ad hanc urbem oppugnandã quum admotus exercitus eſſet, oppidani conſcientia ſceleꝝ, quia nec deditio tuta ad tã infeſtos hoſtes uidebat, nec ſpes mœnibus, aut armis tuen-

dæ ſalutis erat, facinus in ſe, ac ſuos fœdum, ac ferꝝ conſciſcunt. Locū in foro deſtinant, quo pretioſiſſima reꝝ ſuaꝝ congererent, ſuper eum tumulum coniuges, ac liberos conſidere quū iuſſiſſent, ligna circa extruunt, faſceſq; uirgultoꝝ coniiciunt, quinq̄ginta deinde iuuenibus armatis præcipiunt, ut donec incertus euētus pugnæ eēt, præſidium eo loco fortunaꝝ ſuaꝝ corporumq;, quæ cariora fortunis eſſent, ſeruarent, ſi rem inclinatā uiderent, atq; in eo eſſe iā, ut urbs caperet̄, ſcirent oēs, quos euntes ī prælium cernerent, mortē in ipſa pugna obituros, illos ſe per deos ſuperos, inferoſq; orare, ut memores libertatis, quæ illo die aut morte honeſta, aut ſeruitute infami finienda eſſet, nihil relinq̄rent, in quod ſæuire iratus hoſtis poſſet, ferꝝ ignemq; in manibus eſſe, amicæ ac fideles potius ea, quæ peritura forent, abſumerēt manus, quā inſultarent ſupbo ludibrio hoſtes. His adhortationibus execratio dira adiecta, ſiquē a propoſito ſpes mollitiaue aī flexiſſet, inde cōcitato agmine, patentibus portis, ingenti cum tumultu erūpunt, neq; erat ulla ſatis firma ſtatio oppoſita, q̄a nihil minus, quam ut egredi mœnibus auderent, timeri poterat. Perpaucæ eq̄tum turmæ, leuiſq; armatura repēte e caſtris ad idipſum emiſſa occurrit, acrior īpetu atq; animis, quam cōpoſitior ullo ordine, pugna fuit, itaq; pulſus eques, q̄ primus hoſti ſe optulerat, terrorē intulit leui armaturæ, pugnatūq; ſub ipſo uallo foret, ni robur legionū, perexiguo ad inſtruendū dato tempore, aciē direxiſſet, ibi quoq; trepidatum parūper circa ſigna eſt, quū cæci furore in uulnera ac ferꝝ uecordi audacia ruerent, deinde uetus miles aduerſus temerarios ipetus pertinaci cæde primoꝝ inſequentes ſuppreſſit conatus, pauloPoſt ultro inferens pedem, ut neminē cedere, atq; obſtinatos mori in ueſtigio quenq; ſuo uidit, patefacta acie, qđ ut facere poſſet, multitudo armatoꝝ facile ſuppeditabat, cornua hoſtiū amplexus in orbē pugnantes ad unum oēs occidit. Atq; hæc tamen hoſtium iratoꝝ, ac tum maxime dimicantium iure belli in armatos repugnantes q̄ edebantur, fœdior alia in urbe trucidatio erat, quū turbam fœminaꝝ puerorumq; imbellem inermēque ciues ſui cæderent, & in ſuccēſum rogum ſemianima pleraque inicerēt corpora, riuique ſanguinis flāmam orientē reſtinguerent, poſtremo ipſi cæde miſeranda ſuoꝝ fatigati, cum armis medio incendio ſe iniecerunt. Iā cædi perpetratæ uictores Romani ſupuenere, ac primo conſpectu tā fœdæ rei mirabundi parūper obſtupuerunt, deinde quū auꝝ argentumque tumulo reꝝ aliaꝝ interfulgens, auiditate ingenii humani rapere ex igne uellēt, correpti alii flāma ſunt, alii ambuſti afflatu uaporis, quū receptus primis urgēte ingenti turba, non eſſet, ita Aſtapa ſine præda militū ferro igniqne abſumpta ē. Martius cæteris regiōis eius metu in deditionē acceptis, uictorē exercitum Carthaginem ad Scipionē reduxit. Per eos ipſos dies pfugæ a Gadibus uenerunt pollicentes urbē, Punicumque præſidiū, quod in ea urbe eſſet, & iperatorem præſidii cū claſſe prodituros eſſe. Mago ibi ex fuga ſubſtiterat, nauibuſque in oceano collectis, aliq̄ntum auxilioꝝ & trans ſretū ex Africa ora, & ex proximis Hiſpaniæ locis p Hannonem præfectū coegerat. Fide accepta, dataque pfugis, & Martius eo cū expeditis cohortibus, & Lælius cū ſeptem triremibus, q̄nquerēmi una, eſt miſſus, ut terra marique cōi conſilio rē gererent. Scipio ipſe graui morbo iplicitus, grauiore tñ fama, quum ad id, qđ quiſque audierat (inſita hoībus libidine alendi de induſtria rumores) adiiceret aliqd, puinciam oēm, ac maxie longinqua eius turbauit, appuitque quantā excitatura molē uera fuiſſet clades, quū uanus rumor tantas pcellas exciuiſſet. Non ſocii in fide, nō exercitus in officio māſit, Mandonius & Indibilis, q̄bus quia regnū ſibi Hiſpaniæ, expulſis inde Carthaginiēſibus, deſtinarant animis, nihil pſpere contingebat, concitatis popularibus (Lacetani aūt erant) & iuuentute Celtiberoꝝ excita, agrum Sueſſitanū, Sedetanūque ſociorum Po. Romani hoſtiliter deppl̄ati ſunt. Ciuilis alius furor in caſtris ad Sucronē ortus, octo ibi millia militum erant, p̄ſidium gentibus, quæ cis Iberꝝ incolunt, ipoſitum. Motæ eoꝝ autem mentes ſūt, non tum quū primum de uita iperatoris dubii rumores allati ſunt, ſed iā ante licentia ex diutino, ut fit, otio collecta, & non nihil, qđ in hoſtico laxius rapto ſuetis uiuere arctiores in pace res erant. Ac primo ſermones tantū occulti ſerebant̄, ſi bellum in puincia eſſet, qd ſeſe inter pacatos facere? ſi debellatum iā, & confecta puincia eſſet, cur in Italiā non reuehi? Flagitatū quoq; ſtipendium pcacius, quā ex more, & modeſtia militari erat, & a cuſtodibus pbra in circūeuntes uigilias tribunos iacta, & noctu q̄dam prædatū in agrum circa pacatū ierant, poſtremo interdiu, ac ppalam ſine cōmeatu ab ſignis abibant, oīa libidine ac licentia militū, nihil inſtituto, aut diſciplina militiæ, aut iperio eoꝝ, qui præerāt, gerebant̄, forma tñ Romanoꝝ caſtroꝝ conſtabat una ea ſpe, qđ tribunos ex contagione furoris haud expertes ſeditionis defectioniſq; rati forent, & iura reddere in principiis ſinebant, & ſignū ab eis petebant, & in ſtatiōes ac uigilias ordine ibāt, & ut uim īperii abſtulerant, ita ſpeciē dicto parentiū ultro ipſi iperantes ſeruabant. Erupit deinde ſeditio, poſteaq̄ reprehendere atq; iprobare tribunos ea, quæ fierent, & conari obuiā ire, & ppalam abnuere furoris eoꝝ ſe futuros ſocios ſenſerunt. Fugatis itaque ex principiis, ac paulo poſt e caſtris tribunis, ad principes ſeditiōis gregarios milites, C. Albium Calenum, C. Actiū Vmbrium delatū omnium cōſenſu imperiū, qui nequaq̄ tribunitiis contenti ornamētis, inſignia ēt ſummi imperii, faſces, ſecureſq; attrectare auſi, neq; iis uenit in mentē ſuis tergis, ſuiſq; ceruicibus uirgas illas, ſecureſque imminere, quas ad metum aliorum præferrent, mors Scipionis falſo credita occæcabat animos, ſub cuius uulgatam iam famam non dubitabant totam Hiſpaniam

ſpaniam

ſpaniam arſuram bello, in eô tumultu & ſociis pecunias imperari, & diripi propinquas urbes poſſe, & turbatis rebus, quum omnia omnes auderent, minus inſignia fore, quæ ipſi feciſſent. Quum alios ſubinde recentes nuntios non mortis modo, ſed etiam funeris expectarent, neq; ſuperueniret quiſq; euaneſceretq; temere ortus rumor, tum primi authores requiri cœpti, & ſubtrahentes ſe quoq;, ut crediſſe potius temere, quã finxiſſe rem talem uideri poſſent, deſtituti duces iá ſua ipſi inſignia, & pro uana imagine imperii quod gererẽt, ueram iuſtãq; mox in ſe uerſuram poteſtatẽ exhorrebant. Stupenti ita ſeditioni quũ uiuere primo, mox etiam ualere Scipionẽ certi authores afferrẽt, tribuni militum ſeptẽ, qui ab ipſo Scipione ſunt miſſi, ſupuenerunt, ad quoꝝ primum aduẽtum exaſperati aĩo, mox ipſis placido ſermone pmulcentibus notos, cum qbus cõgreſſi erant, leniti ſunt, circũeuntes enim tentoria primo, deinde in principiis prætorioq;, ubi ſermones ĩter ſe ſerẽtium circulos uidiſſent, alloquebanẽ, percũctantes magis, quæ cauſſa iræ conſternationiſq; ſubitæ foret, quã factum accuſantes. Vulgo ſtipẽdium non datum ad diem iactabaẽ, & quum eodem tpe, quo ſcelus Illiturgitanoꝝ extitiſſet, poſt duoꝝ imperatoꝝ, duorumq; exercituum ſtragem ſua uirture defenſum nomẽ Romanum, ac retenta ꝓuincia eſſet, Illiturgitanos pœnam noxæ meritam habere, ſuis recte factis gratiã qui exoluat, non eſſe. Talia querẽtes æqua orare, ſeq; ea relaturos ad impatorem rfidebant, lætari quod nihil triſtius, nec iſanabilius eſſet, & P. Scipionem ꝓconſulem deũ benignitate, & remp. eſſe gratiæ referendæ. Scipionem bellis aſſuetũ, ad ſeditionum ꝓcellas rudem, ſollicitũ habebat res, ne aut exercitus peccãdo, aut ipſe puniendo modũ excederet, in præſentia, ut cœpiſſet, leniter agi placuit, & miſſis circa ſtipẽdiarias ciuitates exactoribus, ſtipendii ſpem ꝓpinquam facere, edictũ ſub inde ꝓpoſitum, ut ad ſtipẽdium petendum cõuenirent Carthaginẽ, ſeu carptim partes, ſeu uniuerſi mallent. Tranqllam ſeditionem iam per ſe langueſcẽtem repẽtina quies rebellantium Hiſpanoꝝ fecit, redierant enim in fines, omiſſo incœpto, Mãdonius, & Indibilis, poſteaq̃ uiuere Scipionẽ allatum eſt, nec iam erat aut ciuis, aut externus, cum quo furorẽ ſuum cõſociarent, oĩa circũſpectantes conſilia nihil reliqui habebãt, præter unum tutiſſimũ a malis conſiliis receptum, ut impatoris uel iuſtæ iræ, uel non deſperãdæ clementiæ ſeſe cõmitterent, etiã hoſtibus eum ignouiſſe, cum qbus ferro dimicaſſet, ſuam ſeditionẽ ſine uulnere, ſine ſanguine, nec ipſam atrocẽ, nec atroci pœna dignam, ut ĩgenia humana ſunt ad ſuã cuiq; leuãdam culpam nimio plus facunda. Illa dubitatio erat, ſingulæne cohortes, an uniuerſi ad ſtipẽdium petendum irent, ĩclinauit eo ſnĩa, quod tutius cẽſebant, uniuerſos ire. Per eoſdẽ dies, qbus hæc illi conſultabant, cõſilium de iis Carthagine erat, certabaturq; ſententiis utrũ in authores tm̃ ſeditionis (erãt autem ii numero haud plus quã V. & XXX.) aĩaduerteretur, an plurium ſupplicio uindicãda tam fœdi exẽpli defectio magis, quã ſeditio eſſet. Vicit ſnĩa lenior, ut unde culpa eſſet orta, ibi pœna conſiſteret, ad multitudinẽ ſatis eſſe caſtigationẽ. Concilio dimiſſo, ut id actum uideretur, expeditio aduerſus Mãdonium, Indibilẽq; edicitur exercitui, qui Carthagine erat, & cibaria dieꝝ aliquot parare iubẽtur. Tribunis ſeptẽ, qui antea Sucronẽ ad leniendam ſeditionẽ ierant, obuiam exercitui miſſis (quina noĩa principum ſeditionis edita ſunt) ut eos per idoneos hoĩes benigno uultu ac ſermone in hoſpitiũ inuitatos, ſopitoſq; uino uincirẽt. Haud procul iam Carthagine aberant, quũ ex obuiis auditum poſtero die oẽm exercitum cum Syllano in Lacetanos ꝓficiſci, non metu modo oĩ, qui tacitus ĩſidebat animis, liberauit eos, ſed lætitiam ingẽtem fecit, quod magis habituri ſolum impatorem, quã ipſi futuri in poteſtate eius eſſent. Sub occaſu ſolis urbẽ ingreſſi ſunt, exercitũq; alteꝝ parantem oĩa ad iter uiderunt, excepti ſermonibus de ĩduſtria cõpoſitis, lætũ opportunũq; aduentũ eoꝝ impatori eſſe, qđ ſub ipſa ꝓfectiõe alterius exercitus ueniſſẽt, corpa curẽt. A tribunis ſine ullo tumultu authores ſeditionis per idoneos hoĩes ĩducti in hoſpitia, cõprehenſi ac uincti ſunt. Vigilia quarta impedimenta exercitus, cuius ſimulabaẽ iter, ꝓficiſci cœpere, ſub lucẽ ſigna mota, & ad portam retẽtum agmen, cuſtodeſq; circa oẽs portas miſſi, nequis egrederef, uocati deinde ad cõcionẽ, qui pridie uenerãt, ferociter in forũ ad tribunal impatoris, ut ultro territuri ſuclamationibus, concurrunt. Simul & impator aſcendit, & reducti armati a portis inermi ſe cõcioni ab tergo circunſuderunt, tum oĩs ferocia conſedit, & ut poſtea fatebantur, nihil æque eos terruit, quã præter ſpem robur & color impatoris, quem affectum uiſuros crediderãt, uultuſq;, qualem ne acie qdem aiebant meminiſſe. Sedit tacitus pauliſper, donec nuntiatũ eſt, deductos in forum authores ſeditionis, parata iam oĩa eſſe, tum ſilentio per præconẽ facto ita cœpit. Nunq̃ mihi defuturã orationem, qua exercitũ meum alloquerer, credidi, non quo uerba unq̃ potius, quã res exercuerim, ſed qa prope a pueritia in caſtris habitus aſſueuerã militaribus ingeniis, apud uos quẽadmodum loquar, nec cõſilium, nec oratio ſuppeditat, quos ne quo noĩe qdem appellare debeam, ſcio, ciues? qui a patria ueſtra deſciuiſtis, an milites? qui impium auſpiciũq; abnuiſtis, ſacramẽti religionẽ rupiſtis, hoſtes? corpa, ora, ueſtitum, habitũ ciuium cognoſco, facta, dicta, cõſilia, aĩos hoſtium uideo. Quid enim uos, niſi quod Illergetes, & Lacetani aut optaſtis aliud? aut ſperaſtis? & illi tñ Mandonium atq; Indibilem regiæ nobilitatis uiros duces furoris ſecuti ſunt, uos auſpicium & imperium ad Vmbrium Actium, & Calenum Albium detuliſtis. Negate uos omnes id feciſſe, aut factũ uoluiſſe milites, paucorum eum furorem, atq; amentiam eſſe, libenter credam negantibus, nec enim ea ſunt

commiſſa, quæ uulgata in oẽm exercitum ſine piaculis ingentibus expiari poſſint. Inuitus ea tanq̃ uulnera attingo, ſed niſi tacta tractataq; ſanari non poſſunt. Equidẽ pulſis Hiſpania Carthaginienſibus, nullum locũ tota prouincia, nullos hoĩes credebam eſſe, ubi uita inuiſa eſſet mea, ſic me non ſolũ aduerſus ſocios geſſerã, ſed etiam aduerſus hoſtes. In caſtris meis (heu quantũ me opinio fefellit) fama mortis meæ non accepta ſolũ, ſed etiam expectata eſt, non q̃d ego uulgari facinus per oẽs uelim, equidem ſi totũ exercitum meum mortẽ mihi optaſſe crederẽ, hic ſtatim ante oculos ur̃os morerer, nec me uita iuuaret inuiſa ciuibus, & militibus meis, ſed multitudo oĩs, ſicut natura maris, p ſe immobilis eſt, ut uenti & auræ cient, ita aut tranquillũ, aut procellæ in uobis ſunt, & cauſſa atq; origo oĩs furoris penes authores eſt, uos cõtagione inſaniſtis. Quin mihi ne hodie quidẽ ſcire uidemini, quo amẽtiæ progreſſi ſitis, q̃d facinoris in me, q̃d in patriam, parenteſq;, ac liberos ur̃os, quid in deos ſacramẽti teſtes, q̃d aduerſus auſpicia, ſub q̃bus militatis, q̃d aduerſus morem militiæ, diſciplinamq; maiorũ, quid aduerſus ſummi ĩperii maieſtatem auſi ſitis? de meipſo taceo, temere potius, quã auide credideritis. Is deniq; ego ſim, cuius ĩperii tedere exercitũ minime mirandũ ſit, patria q̃d de uobis meruerat, quã (cum Mandonio & Indibili cõſociando conſilia) prodebatis? Quid Po. Romanus, cuius ĩperium ablatum a tribunis, ſuffragio ppl'i creatis, ad hoĩes priuatos detuliſtis? quũ eo ipſo non contenti, ſi pro tribunis eos hẽretis, faſces imperatoris ur̃i ad eos, quibus ſeruus, cui imperarent, nunq̃ fuerat, Romanus exercitus detuliſtis. In prætorio tetenderunt Albius & Actius, claſſicum apud eos cecinit, ſignum ab iis petitũ eſt, ſederunt in tribunali pconſulis P. Scipionis, lictor apparuit, ſũmouente eo inceſſerũt, faſces cũ ſecuribus prælati ſunt. Lapides pluere, & fulmina iaci de cælo, & inſuetos fœtus aĩalia edere, uos portenta eſſe putatis, hoc eſt portentũ, quod nullis hoſtiis, nullis ſupplicatiõibus ſine ſanguine eorum, qui tantũ facinus auſi ſunt, expiari poſſit. Atq; ego, quanq̃ nullum ſcelus rationẽ habet, tamẽ ut in te nefaria, quæ mens, q̃d conſilium ur̃m fuerit, ſcire uelim. Rhegiũ quondam in præſidiũ miſſa legio, interfectis p ſcelus principibus ciuitatis, urbẽ opulentam per decẽ annos tenuit, ppter quod facinus tota legio, millia hoĩum quatuor, in foro Romano ſecuri pcuſſi ſunt, ſed illi tamen non Actium Vmbrium ſe milixã, nominis ẽt abominandi ducem, ſed D. Iubelliũ tri. militum ſecuti ſunt, nec cum Pyrrho, nec cũ Samnitibus, nec cum Lucanis, hoſtibus Po. Romani, ſe cõiunxerant, uos cum Mandonio & Indibili conſilia cõicaſtis, & arma conſociaturi fuiſtis. Illi, ſicut Campani Capuam Tuſcis, ueteribus cultoribus, ademptã, Mamertini in Sicilia Meſſanã, ſic tum Rhegium habituri ppetuam ſedem erant, nec Po. Romanũ, nec ſocios Po. Romani ultro laceſſituri bello. Sucro nemne uos domiciliũ habituri eratis? ubi ſi uos diſcedẽs, confecta prouincia, imperator relinquerẽ, deum hoĩumq; fidem implorare debeatis, q̃d non rediretis ad coniuges, liberoſq; ur̃os, ſed hor̃ quoq; memoriã, ſicut patriæ, meiq; eieceratis ex aĩs ueſtris. Viam conſilii ſcelerati, ſed non ad ultimũ dementis ex equi uolo, me ne uiuo, & cætero incolumi exercitu, cũ quo ego uno die Carthaginẽ cepi, cum quo quatuor ĩperatores, quatuor exercitus Carthaginienſiũ fudi, fugaui, Hiſpania expuli, uos octo millia hoĩum, maioris certe oẽs pretii, quam Albius & Vmbrius ſunt, q̃bus uos ſubiecitis, Hiſpaniã prouinciam Po. Romano erepturi eratis? Amolior & amoueo nomen meũ, nihil ultra facile creditã mortem meam a uobis uiolatus ſim, q̃d ſi ego morerer, mecum expiratura reſpublica, mecum caſur̃ imperiũ erat? ne iſtud Iuppiter OPT. MAX. ſinat, urbẽ auſpicato diis authoribus inæternũ conditam huic fragili, & mortali corpori æqualẽ eſſe. Flaminio, Paulo Aemylio, Gracccho, Poſthumio Albino, M. Marcello, T. Quĩtio Criſpino, C. Fuluio, Scipionibus meis, tot tã præclaris ĩperatoribus uno bello abſumptis, ſuperſtes eſt, eritq; reſp. mille aliis nunc ferro, nunc morbo moriẽtibus, meo unius funere elata Po. Romani reſpu. eſſet? Voſipſi hic in Hiſpania pr̃e, & patruo meo, duobus ĩperatoribus interfectis, Septimiũ Martium ducem uobis aduerſus exultantes recenti uictoria Pœnos delegiſtis, & ſic loquor tanq̃ ſine duce Hiſpaniæ futuræ fuerint. M. Syllanus eodẽ iure, eodem imperio mecum in prouinciam miſſus, L. Scipio frater meus, & C. Lælius, legati, uindices maieſtatis ĩperii deeſſent? utrum exercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an cauſſa cõparari poterat? quibus ſi oĩbus ſuperiores eſſetis, arma contra patriam, cõtra ciues ur̃os ferretis? Africam Italiæ, Carthaginẽ urbi Romæ imperare uelletis? quã obnoxam patriæ? Coriolanũ quondam damnatio iniuſta miſer̃ & indignum exilium, ut iret ad oppugnandã patriam, impulit, reuocauit tamen a publico parricidio priuata pietas, uos, qui dolor, quæ ira incitauit? ſtipẽdiumne (diebus paucis ĩperatore ægro) ſerius numeratũ ſatis digna cauſſa fuit, cur patriæ indiceretis bellũ? cur ad Illergetes diſciſceretis a Po. Romano? cur nihil diuinar̃ humanarumue rer̃ inuiolatum uobis eſſet? Inſaniſtis pfecto milites, nec maior in corpus meũ uis morbi, quam in ueſtras mentes inuaſit. Horret aĩus referre, quid crediderint hoĩes, quid ſperauerint, quid optauerint, auferat oĩa irrita obliuio, ſi poteſt, ſi non, utcunq; ſilentium tegat. Non negauerim triſtem, atrocẽq; uobis uiſam orationẽ meam, quanto creditis facta ueſtra atrociora eſſe, quã dicta mea? & me quod feciſtis pati æquũ cenſetis, uos ne dici quidem oĩa æquo animo feretis? ſed ne ea quidem ipſa ultra exprobabuntur, utinã tam facile uos obliuiſcamini eor̃, quam ego obliuiſcar. Itaq; quod ad uos uniuerſos attinet, ſi erroris pœnitet, ſatis ſuperq; pœnar̃ habeo. Albius Calenus, & Actius Vmbrius, & cæ-

teri

teri nefariæ ſeditionis authores ſanguine luent,qđ admiſerunt,uobis ſupplicii eoꝝ ſpectaculum,non modo non acerbũ,ſed lætum etiam,ſi ſana mens rediit,debet eſſe,de nullis enĩ,quam de uobis inſeſtius,aut inimicius cõſuluerunt. Vix finem dicendi fecerat,quũ ex præparato ſimul oĩum terror oculis auribusꝗ eſt offuſus.Exercitus,q corona concionem circunderat,gladiis ad ſcuta concrepuit,præconis audita uox citantis noĩa damnatoꝝ in concilio,nudi in medium ꝓtrahebantur,& ſimul oĩs apparatus ſupplicii expromebaẗ,deligati ad palum,uirgiſꝗ cæſi,& ſecuri ꝑcuſſi,adeo torpentibus metu,qui aderant,ut non modo ferocior uox aduerſus atrocitatẽ pœnæ,ſed ne gemitus quidẽ exaudiretur,tracti inde de medio oẽs,purgatoꝗ loco citati milites noĩatim apud tribunos militũ in uerba P. Scipionis iurauerunt,ſtipendiumꝗ ad nomẽ ſingulis perſolutum eſt.Hunc finẽ exitumꝗ ſeditio militũ cœpta apud Sucronẽ habuit.Per idem tẽpus ad Bætim fluuium Hanno præfectus a Magone miſſus a Gadibus cum parua manu Afroꝝ,mercede Hiſpanos ſollicitando ad IIII. millia iuuenũ armauit,caſtris deinde exutus ab L.Martio maxĩa parte militum inter tumultum captoꝝ caſtroꝝ,quibuſdam & in fuga amiſſis,palatos ꝑſequente equite,cum paucis ipſe effugit.Dum hæc ad Bætim fluuiũ geruntẽ.Lælius interim freto in Oceanũ euectus ad Carteiã claſſe acceſſit. Vrbs ea in ora Oceani ſita eſt,ubi primũ e faucibus anguſtis pandiẗ mare.Gadeis ſine certamine ꝑ deditionem recipiẽdi, ultro,qui eam rẽ pollicerenẗ,in caſtra Romana ueniẽtibus,ſpes,ſicut ante dictũ eſt,fuerat,ſed patefacta immatura ꝓditio eſt,comprehenſoſꝗ omnes Mago Adherbali prætori Carthaginẽ deuehendos tradit, Adherbal cõiuratis in quinqueremẽ impoſitis,præmiſſaꝗ ea,q̃ tardior quam triremis erat,ipſe cum octo triremibus modico interuallo ſequiẗ.Iam fretum intrabat q̃nqueremis,quum Lælius & ipſe in q̃nqueremi ex portu Carteiæ,ſeq̃ntibus ſeptem triremibus,euectus in Adherbalẽ,ac triremes inuehitur,q̃nqueremẽ ſatis credens deprehenſam rapido in freto in aduerſum æſtũ reciprocari non poſſe.Pœnus in re ſubita parũper incertus trepidauit,utrũ quinqueremẽ ſequeretur,an in hoſteis roſtra conuerteret,ipſa cunctatio facultatẽ detrectandæ pugnæ ademit,iam enim ſub ictu teli erant,& undiꝗ inſtabant hoſtes,æſtus quoque arbitriũ moderandi naues ademerat,neque erat nauali pugnæ ſimilis,q̃ppe ubi nihil uoluntariũ,nihil artis,aut conſilii eſſet,una natura freti æſtuſque,totius certaminis potens,ſuis alieniſque nauibus nequiq̃ remigio in contrariũ tendentes inuehebat,ut fugientẽ nauem uideres tetro uertice intortã,uictricibus illatam,& ſequentẽ ſi in contrarium tractũ incidiſſet maris, fugientis mõ ſeſe auertentem.Iam in ipſa pugna hæc quũ infeſto roſtro peteret hoſtiũ nauem, obliq̃ ipſa ictum alterius roſtri accipiebat,illa quũ tranſuerſa obuicereẗ hoſti,repente intorta in proram circumagebatur.Quũ inter triremes fortuna regente anceps prælium miſceretur,q̃nqueremis Romana,ſeu pondere tenacior,ſeu pluribus remoꝝ ordinibus ſcindentibus uertices,quũ facilius regereẗ, duas triremes ſuppreſſit,unius prælata impetu lateris alterius remos detersit,cæteraſque,q̃s adepta eſſet,multaſſet,ni cum reliq̃s quinque nauibus Adherbal uelis in Africam trãſmiſiſſet. Lælius uictor Carteiã reuectus,auditis quæ acta Gadibus erant,patefactã proditionem,coniuratoſque miſſos Carthaginem,ſpem ad irritũ redactam,qua ueniſſent,nuntiis ad L. Martium miſſis,niſi terere fruſtra tẽpus ſedendo ad Gades uellent,redeundũ ad imperatorem eſſe,aſſentiente Martio, paucos poſt dies ambo Carthaginẽ rediere,ad quoꝝ diſceſſum nõ reſpirauit modo Mago,quũ terra marique ancipiti metu urgeretur,ſed ẽt audita rebellione Illergerũ,ſpem recuperandæ Hiſpaniæ nactus,nuntios Carthaginem ad ſenatũ mittit,qui ſimul ciuilẽ ſeditionem in caſtris Romanis,ſimul defectionem ſociorum in maius uerbis extollentes horrareẗ,ut auxilia mitterent,q̃bus traditum a p̃ribus imperiũ repeti poſſet. Mandonius & Indibilis in fines regreſſi pauliſper,dũ quidnam de ſeditione ſtatuereẗ,ſcirent,ſuſpenſi quierunt,ſi ciuium errori ignoſcereẗ,non diffidentes ſibi quoque ignoſci poſſe.Poſteaq̃ uulgata eſt atrocitas ſupplicii,ſuã quoque noxam pœna pari æſtimatã rati,uocatis rurſus ad arma popularibus,contractiſque ẽt,quæ ante habuerant,auxiliis,in Sedetanum agrum,ubi principio defectionis ſtatiua habuerãt,cum XXV. millibus peditũ,duobus millibus equitũ & q̃ngentis tranſcenderunt.Scipio,cum fide ſoluendis pariter oĩbus noxiis innoxiiſque ſtipendiis,uultu ac ſermone in omnibus placato,facile recõciliatis militum animis,priuſquam caſtra a Carthagine moueret, conciõe aduocata,multis uerbis in perfidiam rebellantium reguloꝝ inuectus,nequaq̃ eodem animo ſe ire profeſſus eſt ad uindicandum id ſcelus,quo ciuilẽ errorem nuper ſanauerit,tum ſe haud ſecus,quam uiſcera ſecantem ſua,cum gemitu,& lachrymis triginta hoĩum capitibus expiaſſe octo millium ſeu imprudentiam,ſeu noxã,nunc læto,& erecto aĩo ad cædem Illergetum ire.Non enĩ eos neꝗ natos in eadem terra,nec ulla ſecũ ſocietate iunctos eſſe,eã,quæ ſola fuerat,fidẽ atꝗ amicitiam ipſos per ſcelus rupiſſe,in exercitu ſuo ſe,præterq̃ quod omnes ciues,ſeu ſocios,Latiniꝗ noĩs uideat,etiam eo moueri,quod nemo fere ſit miles,q non ex Italia,aut a patruo ſuo Cn. Scipione,q primus Romani nominis in eam prouinciã uenerit,aut a patre conſule,aut a ſeipſo ſit ex Italia aduectus, Scipionũ nomini auſpiciiſꝗ omneis aſſuetos,quos ſecum in patriã ad meritum triumphũ deducere uelit,quos conſulatum petenti,uelut ſi oĩum communis agaẗ honos,affuturos ſperet,quod ad expeditionẽ attineat, quæ inſtet,ĩmemorem eſſe reꝝ ſuaꝝ geſtaꝝ,qui bellum id ducat.Magonis hercule ſibi,qui extra or-

bẽni terrarũ in circũfuſam Oceano inſulã cum paucis ꝓfugerit nauibus, maiorẽ curam eſſe, quam Illergetũ, quippe illic & ducẽ Carthaginienſem, & ꝗntumcũq; Punicum præſidiũ eſſe, hic latrones, latronũq; duces, ꝗbus ut ad ꝑpopulandos finitimoꝝ agros, tectaq; urenda, & rapiẽda pecora aliꝗuis ſit, ita in acie ac ſignis collatis nullã eſſe, magis uelocitate ad fugã, quam armis fretos pugnaturos eẽ. Itaq; nõ ꝗd ullum inde periculũ aut ſemen maioris belli uideat, ideo ſeſe, priuſꝗ prouincia decedat, opprimendos Illergetes duxiſſe, ſed primũ, ne impunita tã ſcelerata defectio eẽt, deinde neq; in prouĩcia, ſimul uirtute tãta & felicitate ꝑdomita, relictus hoſtis dici poſſit, ꝓinde deis iuuantibus ſeꝗrentur non tam ad bellũ gerendum (neq; enĩ cum pari hoſte certamẽ eſſe) quam ad expetẽdas ab hoibus ſceleſtis pœnas. Ab hac orõne dimiſſos ad iter ſe cõparare in diem poſteꝝ iubet, ꝓfectuſq; decimis caſtris ꝑuenit ad Iberꝝ flumen, inde ſupato amne, die ꝗrto in conſpectu hoſtiũ poſuit caſtra. Cãpus autem mõtibus circũſeptus erat, in eã uallem Scipio, quũ pecora rapta pleraq; ex ipſoꝝ hoſtium agris ꝓpelli ad irritandam ferocitatẽ barbaroꝝ iuſſiſſet, uelites ſubſidio miſit, a ꝗbus ubi per ꝓcurſatores cõmiſſa pugna eſſet, Læliũ cum equitatu ĩpetum ex occulto facere iubet, mons opportun e ꝓminens equitum inſidias texit, nec ulla more pugnæ fcã eſt. Hiſpani in cõſpecta ꝓcul pecora, uelites in Hiſpanos ꝑda occupatos incurrere, prĩo miſſilibus territauere, deĩde miſſis leuibus telis, ꝗ irritare magis, quã decernere pugnã poterant, gladios nudãt, & collato pede res cœpta geri eſt. Anceps pedeſtre certamẽ erat, niſi equites ſuꝑueniſſent, neque ex aduerſo tantũ illati obuios obtriuere, ſed circũuecti etiã quidam ꝑ infima cliui ab tergo ſe, ut pleroſque itercluderent, obiecerũt, maiorque cædes fuit, quã quantã edere leuia ꝑ excurſiones ꝓlia ſolent. Ira magis accẽſa aduerſo prælio barbaris eſt, quã iminuta aĩ, itaque ne pulſi uiderent, prima luce poſtero die in aciẽ proceſſere. Non capiebat oẽs copias anguſta (ſicut ante dictũ eſt) uallis, duæ fermæ peditũ partes, & oĩs equitatus in aciẽ deſcendit, ꝗd reliquum peditũ erat, obliquo cõſtituerunt colle. Scipio ꝓ ſe eſſe loci anguſtias ratus, & ꝗd in arcto pugna Romano aptior, quã Hiſpano militi futura uidebat, & quod in eũ locum detracta hoſtium acies eſſet, ꝗ non omnem multitudinem coꝝ caperet, nouo ẽt conſilio adiecit aĩum, equitem nec poſſe circũdare cornibus in tã anguſto ſpatio, & hoſti, quẽ cum pedite eduxiſſet, inutilẽ fore, itaque ĩperat Lælio, ut ꝑ colles quã occultiſſimo itinere circũducat eꝗtes, ſegregetque, quantũ poſſit, equeſtrem a pedeſtri pugna, ipſe oĩa ſigna peditum in hoſtes uertit, ꝗtuor cohortes in fronte ſtatuit, ꝗa latius pandere aciẽ non poterat, morã pugnandi nullã fecit, ut ipſo certamine auerteret a cõſpectu tranſeuntiũ per colles equitũ, neque ante circũductos ſenſere, quã tumultum eꝗſtris pugnæ a tergo accepere. Ita duo diuerſa ꝓlia erant, duæ peditũ acies, duo eꝗtatus per longitudinẽ campi, ꝗa miſceri ex gñe utroque præliũ anguſtiæ non patiebant, pugnabant. Hiſpanoꝝ quum neque pedes eꝗti, neque eꝗs pediti auxilio eſſet, pedes fiducia equitis temere commiſſus campo cæderetur, eques circunuentus nec peditem a fronte (iam enim ſtratæ pedeſtres copiæ erant) nec ab tergo equitem ſuſtineret, & ipſi, quum diu in orbem ſeſe (ſtantibus equis) defendiſſent, ad unum omnes cæſi ſunt, nec quiſquam peditum equitumue ſuperfuit, qui in ualle pugnauerunt, tertia pars, quæ in colle ad ſpectaculum magis tutum, quam ad partem pugnæ capeſſendam ſte erat, & locum & tempus ad fugiendum habuit, inter eos & reguli ipſi fugerunt, priuſquam tota circunueniretur acies inter tumultum elapſi. Caſtra eodem die Hiſpanorum præter cæteram prædam cum tribus fermæ millibus hominum capiuntur, Romani ſociique ad mille C C C. eo prælio ceciderunt, uulnerata amplius tria millia hominum. Minus cruenta uictoria fuiſſet, ſi patentiore campo, & ad fugam capeſſendam facili foret pugnatum. Indibilis, abiectis belli conſiliis, nihil tutius in afflictis rebus experta fide, & clementia Scipionis ratus, Mandonium fratrem ad eum mittit, qui aduolutus genibus, fatalem rabiem temporis eius accuſat, quum uelut contagione quadam peſtifera non Illergetes modo & Lacetani, ſed caſtra quoque Romana inſanierint, ſuam quidem, & fratris, & reliquorum popularium eam conditionem eſſe, ut aut (ſi ita uideatur) reddant ſpiritum proconſuli P. Scipioni ab eodem illo acceptum, aut ſeruati bis uni debitam uitam pro eo in perpetuum deuoueant, antea in cauſſa ſua fiduciam ſibi fuiſſe, nondum experta clementia eius, nunc contra nullam in cauſſa, omnem in miſericordia uictoris ſpem poſitam habere. Mos uetuſtus erat Romanis, cũ quo nec fœdere, nec æquis legibus iungerentur amicitia, non prius imperio in eum tanquam pacatum uti, quam omnia diuina humanaque dedidiſſet, & obſides accepti, armaque adempta, & præſidia urbibus impoſita forent, Scipio multis inuectus in præſentem Mandonium, abſentemque Indibilem uerbis, illos quidem merito periiſſe ipſorum maleficio ait, uicturos ſuo, atque Po. Romani beneficio, cæterum ſe neque arma iis adempturum, quippe ea pignora timentium rebellionẽ eſſe, ſe libere arma relinꝗre, ſolutoſque metu animos, neque ſe in obſides innoxios, ſed in ipſos, ſi defecerint, ſæuituꝝ, nec ab inermi, ſed ab armato hoſte pœnas expetituꝝ, utrãque fortunam expertis ꝑmittere ſeſe, utrũ ꝓpitios, an iratos hẽre Romanos mallent. Ita dimiſſus Mãdonius, pecunia tantũmodo ĩperata, ex qua ſtipendium militi præſtari poſſet, ipſe, Martio in ulteriorẽ Hiſpaniam præmiſſo, Syllano Tarraconẽ remiſſo, paucos moratus dies, dũ imperatã pecuniã Illergetes pernumerarent, cũ expeditis Martiũ iã appropinꝗntẽ Oceano aſſequitur. Ideo inchoata res ante de Maſiniſſa aliis atque aliis

decauſſis dilata erat,quod Numida cum ipſo utiq; congredi Scipione uolebat,atq; eiuſdem dextra fidem ſancire,ea tum itineris tam lõgi,ac tam deuii cauſſa Scipioni fuit. Maſiniſſa,quum Gadibus eſſet, certior aduentare eum a Martio factus,cauſſando corrũpi equos in inſula incluſos,penuriamq; oĩum rerum & facere cæteris,& ipſos ſentire,ad hæc equitẽ marceſſere deſidia,Magonẽ ꝓpulit,ut ſe traiicere in cõtinentem ad populãdos ꝓximos Hiſpaniæ agros pateretur.Tranſgreſſus tres principes Numidaꝝ præmittit ad tẽpus,locũq; colloquio ſtatuẽdum,duos pro obſidibus retineri a Scipione iubet,& remiſſo tertio,qui,quo iuſſus erat,adduceret Maſiniſſam,cum paucis in colloquium uenerũt. Cœperat iam ante Numidã ex fama rerũ geſtaꝝ admiratio uiri,ſubſtituerat q; aĩo ſpeciem quoq; corporis amplam ac magnificã,cæteꝝ maior præſentis ueneratio cœpit,&,præterq̃ quod ſuapte natura multa maieſtas inerat,adornabat ꝓmiſſa cæſaries,habituſq; corporis,non cultus munditiis,ſed uirilis uere,ac militaris,& ætas erat in medio uirium robore,quod plenius nitidiuſq; ex morbo uelut renouatus flos iuuẽtæ faciebat.Prope attonitus ipſo congreſſu Numida gratias de fratris filio remiſſo agit , ex eo tẽpore affirmat eam ſe quæſiſſe occaſionem,quã tandem oblatã deum ĩmortalium beneficio nõ omiſerit,cupere ſe illi Po.q; Romano operã nauare , ita ut nemo unus externus magis enixe adiuuerit rẽ Romanam,id ſe etiam,ſi iampridẽ uellet,minus præſtare in Hiſpania,aliena atq; ignota terra,potuiſſe,in qua autem genitus educatuſq; in ſpem paterni regni eſſet,facile præſtaturum , ſiqdem eundem Scipionẽ ducem in Africam mittãt Romani,ſatis ſperare perbreuis æui Carthaginẽ eſſe . Lætus eum Scipio uidit audiuitq;,quum caput reꝝ in omni hoſtium equitatu Maſiniſſam fuiſſe ſciret,& ipſe iuuenis ſpecimen animi præ ſe ferret.Fide data,acceptaq;,ꝓfectus retro Tarraconẽ eſt,Maſiniſſa permiſſu Romanoꝝ,ne ſine cauſſa traieciſſe in continentem uideret̃,populatus ꝓximos agros Gades rediit. Magoni,deſperatis in Hiſpania rebus,in quaꝝ ſpem ſeditio primum militaris,deinde defectio Indibilis aĩos eius ſuſtulerant,paranti traiicere in Africam nũtiatum ab Carthagine eſt,iubere ſenatum,ut claſſem,quã Gadibus haberet,in Italiam traiiceret,conductaq; ibi Galloꝝ atq; Ligurum,quãtam maximam poſſet,iuuentute,cõiungeret ſe Annibali,neu ſeneſcere bellum maximo impetu,maiore fortuna cœptum,ſineret.Ad eam rem & a Carthagine pecunia Magoni aduecta eſt,& ipſe,quãtum potuit,a Gaditanis exegit,non ærario modo eoꝝ,ſed etiam tẽplis ſpoliatis,& priuatim oĩbus coactis aurum argẽtumq; in publicum cõferre. Quum præterueheretur Hiſpaniæ oram,haud procul Carthagine noua,expoſitis in terram militibus,ꝓximos depopulatus agros,inde ad urbem claſſem appulit, ibi quum interdiu milites in nauibus tenuiſſet,nocte in littus expoſitos ad partem eam muri,qua capta Carthago a Romanis fuerat,ducit,nec præſidio ſatis ualido urbem teneri ratus , & aliquos oppidanoꝝ ad ſpem nouandi res aliquid moturos,cæteꝝ nuntii ex agris trepidi ſimul populationẽ,agreſtiumq; fugam,& hoſtium aduẽtum attulerant,& uiſa interdiu claſſis erat,nec ſine cauſſa erectã ante urbem ſtationem apparebat,itaq; inſtructi armatiq; intra portã ad ſtagnum ac mare uerſam continebantur.Vbi effuſi hoſtes miſta inter milites nauali turma ad muros tumultu maiore,quam ui ſubierunt,patefacta repente porta,Romani cum clamore erũpunt,turbatoſq; hoſtes,& ad primum incurſum,coniectũq; teloꝝ auerſos uſq; ad littus cum multa cæde perſequunt̃,nec,niſi naues littori appulſæ trepidos accepiſſent,ſupfuiſſet fugæ ac pugnæ quiſq̃.In ipſis quoq; trepidatum nauibus eſt,dum ne hoſtes cum ſuis ſimul irrũperent,trahunt ſcalas oraſq;,& anchoras,ne in moliendo mora eſſet,præcidunt,multiq; adnatantes nauibus incerto præ tenebris quid aut peterent,aut uitarent,fœde interierunt.Poſtero die quum claſſis inde retro ad Oceanum,unde uenerat,fugiſſet,ad octingẽtos homines cæſi,inter murum littuſq; ad duo millia armatoꝝ inuenta. Mago quum Gades repetiſſet,excluſus inde ad Cimbim(haud procul a Gadibus is locus abeſt)claſſe appulſa,mittẽdis legatis,querẽdoq; quod portæ ſibi ſocio atq; amico clauſæ forent,purgãtibus iis multitudinis cõcurſu facto infeſte ob direpta quædam conſcẽdentibus naues militibus ad colloquium Suffetes eoꝝ,qui ſũmus Pœnis eſt magiſtratus,cum quæſtore elicuit,laceratoſq; uerberibus cruci affigi iuſſit , inde nauibus ad Pityuſam inſulam centum millia ferme a continẽti(Pœni tum eam incolebant)traiecit.Itaq; claſſis bona cum pace accepta eſt,nec cõmeatus modo benigne præbiti,ſed in ſupplemẽtum claſſis iuuentus,armaq; data,quoꝝ fiducia Pœnus in Baleares inſulas(quinquaginta millia abſunt)tranſmiſit.Duæ ſunt Baleares inſulæ, altera maior atq; opulentior armis uiriſq;,& portum habet,ubi cõmode hybernaturꝰ ſe(& iam extremum autumni erat)credebat,cæteꝝ haud ſecus,quam ſi Romani eam inſulam incolerent,hoſtiliter claſſi occurſum eſt.Fundis,ut nunc plurimũ,ita tunc ſolo eo telo utebantur,nec quiſq̃ alterius gentis unus tantum ea arte,quantum inter oẽs alios Baleares excellunt,itaq; tanta uis lapidum,creberrimæ grandinis modo,in appropinquãtem iam claſſem terræ effuſa eſt,ut intrare portum non auſi auerterent in altum naues.In minorem inde Balearium inſulam traiicerũt,fertilem agro,uiris , armis haud æque ualidã,itaq; egreſſi nauibus ſupra portũ loco munito caſtra locãt,ac ſine certamine urbe agroq; potiti,duobus millibus auxiliarium inde cõſcriptis,miſſiſq; Carthaginẽ ad hybernãdũ,naues ſubduxerunt.Poſt Magonis ab Oceani ora diſceſſum Gaditani Romanis deduntur.Hæc in Hiſpania P. Scipionis ductu auſpicioq; geſta,ipſe,L.Lentulo,& L.Manlio Accidino prouincia traditaq;,cum decẽ na-

uibus Romam rediit,& ſenatu extra urbem dato in æde Bellonæ,quas res in Hiſpania geſſiſſet,diſſeruit,quoties ſignis collatis dimicaſſet,quot oppida ex hoſtibus ui cœpiſſet,quas gẽtes in ditionẽ Po. Romani redegiſſet,aduerſus quatuor ſe imꝑatores, quatuor uictores exercitus in Hiſpaniam iuiſſe, neminẽ Carthaginiẽſem in iis terris reliquiſſe.Ob has res geſtas magis eſt tẽtata triumphi ſpes,quam petita ꝑtinaciter,quia neminẽ ad eam diem triũphaſſe,qui ſine magiſtratu res geſſiſſet,conſtabat. Senatu miſſo,urbem eſt ingreſſus,argẽtiq; præ ſe tulit in ærarium quatuordecim millia põdo C C C. X L I I. & ſignati magnum numerũ.Comitia īde creandis C O S S. habuit L. Veturius Philo, centuriæq; oẽs ingenti fauore P. Scipionẽ conſulem dixerũt,collega additur ei P. Licinius Craſſus,pontifex maximus.Cæterũ comitia maiore,quã ulla per id,bellum celebrata frequẽtia ꝓditum memoriæ eſt, conuenerant undiq; non ſuffragãdi modo,ſed etiam ſpectandi cauſſa P. Scipionis , concurrebantq; & domum frequẽtes,& in Capitolium ad imolãtem eum,quum cẽtum bobus uotis in Hiſpania Ioui, ſacrificaret,ſpondebantq; animis,ſicut C. Luctatius ſuꝑius bellum finiſſet Punicum,ita id,quod inſtaret,P. Cornelium finiturũ,atq; ut Hiſpania omni Pœnos expuliſſet,ſic Italia pulſurũ eſſe,Africamq; ei perinde,acſi bellatum in Italia foret,ꝓuinciam deſtinabant.Prætoria inde comitia habita,creati duo qui tum ædiles plebis erant, S P. Lucretius,& Cn. Octauius,& ex priuatis Cn. Seruilius Cepio, & L. Aemylius Pappus.Quartodecimo anno Punici belli P. Cornelius Scipio,& P. Licinius Craſſus ut cõſulatum inierunt,nominatæ C O S S. ꝓuinciæ ſunt,Sicilia Scipioni extra ſortem,concedẽte collega, quia ſacrorũ cura põtificem maximũ in Italia retinebat,Brutii Craſſo.Tum prætoriæ ꝓuinciæ in ſortem coniectæ,urbana Cn. Seruilio optigit,Ariminum(ita Galliam appellabãt)S P. Lucretio, Sicilia L. Aemylio,Cn. Octauio Sardinia.Senatus in Capitolio habitus,ibi referẽte P. Scipione ſenatuſcõſultum factum eſt,ut quos ludos inter ſeditionẽ militarem in Hiſpania uouiſſet,ex ea pecunia, quã ipſe in ærarium detuliſſet,faceret,tum Saguntinorũ legatos in ſenatum itroduxit,ex eis maximus natu.Et ſi,nihil ultra malorũ eſt P. C. quam quod paſſi ſumus,ut ad ultimum fidem uobis præſtaremus,tñ ea ueſtra merita,imperatorũq; ueſtrorũ erga nos fuerunt,ut nos cladium noſtrarũ non pœniteat,bellum propter nos ſuſcepiſtis,ſuſceptũq; quartũdecimum annum tam ꝑtinaciter geritis,ut ſæpe ad ultimũ diſcrimen & ipſi ueneritis,& populum Carthaginiẽſem adduxeritis.Quum in Italia tam atrox bellum,& Annibalẽ hoſtem haberetis, C O S S. cum exercitu in Hiſpaniã,uelut ad colligẽdas reliquias naufragii noſtri,miſiſtis P. & Cn. Cornelii,ex quo in ꝓuinciam uenerunt , nullo tpe deſtiterunt,quæ nobis ſecunda,quæq; aduerſa hoſtibus noſtris eſſent,facere.Iam oĩum primum oppidũ nobis reſtituerunt,per oẽm Hiſpaniam ciues noſtros uænundatos,dimiſſis qui conquirerent,ex ſeruitute in libertatem reſtituerunt,quum iam ꝓpe eſſet,ut optabilẽ eam ex miſerrima fortunã haberemus,P. & Cn. Cornelii imꝑatores ueſtri luctuoſius nobis prope,quã uobis perierunt,tum uero ad hoc retracti ex diſtantibus locis in ſedẽ antiquam uidebamur,ut iterũ periremus,& alterũ excidium patriæ uideremus nec ad ꝑniciem noſtram Carthaginienſi utiq; aut duce,aut exercitu opus eſſe,ab Turdetanis ueterrimis hoſtibus,qui prioris quoq; excidii cauſſa nobis fuerant,extingui poſſe,quum ex inꝑerato repẽte miſiſtis nobis hunc P. Scipionẽ,quem fortunatiſſimi oĩum Saguntinorũ uidemur,q̃a conſulem declaratum uidemus,ac uidiſſe nos,ciuibus noſtris renunciaturi ſumus,ſpem,opem,ſaluteq; noſtram,qui quum plurimas hoſtium ueſtrorũ cœpiſſet urbes,ubiq; ex captorũ numero exceptos Saguntinos in patriam remiſit,poſtremo Turdetaniam adeo infeſtã nobis,ut illa gẽte incolumi ſtare Sagũtum non poſſet,ita bello afflixit,ut non modo nobis(abſit uerbo inuidia)ſed ne poſteris quidem timenda noſtris eſſet.Deletam urbem cernimus eorũ,quorũ in gratiam Saguntum deleuerat Annibal,uectigal ex agro eorũ capimus,quod nobis non fructu iucũdius eſt,quã ultione.Ob hæc,q̃bus maiora nec ſperare , nec optare ab diis ĩmortalibus poteramus,gratias actum, X . legatos nos Sagũtinus ſenatus populuſq; ad uos miſit,ſimul gratulatũ quod ita res per hos annos in Hiſpania,atq; in Italia geſſiſtis,ut Hiſpaniam non Ibero amne tenus,ſed qua terrarũ ultimas finit Oceanus,domitam armis habeatis,Italiæ,niſi qua tenus uallum caſtrorũ cingit,nihil reliqueritis Pœno.Ioui O P T. M A X. præſidii Capitolinæ arcis non grates tñ ob hoc agere iuſſi ſumus,ſed donum hoc etiam, ſi uos ꝑmitteretis , coronam aureã in Capitolium uictoriæ ergo ferre.Id uti ꝑmittatis,quæſumus,utiq;,ſi uobis ita uideref,quæ nobis imperatores ueſtri cõmoda tribuerunt,ea rata atq; ꝑpetua authoritate ueſtra faciatis.Senatus legatis Saguntinis r̄ndit,& dirutum ac reſtitutum Saguntum fidei ſocialis utrinq; ſeruatæ documẽtum oĩbus gentibus fore,ſuos imperatores recte,& ordine ex uoluntate ſenatus feciſſe,quod Saguntum reſtituerint,ciueſq; Saguntinos ſeruitio exemerint,quæq; alia eis benigne fecerint,ea ſenatum ita uoluiſſe fieri,donum ꝑmittere,ut in Capitolio ponerent,locus inde lautiaq; legatis præberi iuſſa,& munera ergo in ſingulos dari ne minus dena millia æris.Legationes deinde cæteræ in ſenatum Romanũ introductæ,auditæq;,& petentibus Saguntinis,ut quatenus tuto poſſent,Italiam ſpectatũ irent,duces dati literæq; per oppida miſſæ,ut Hiſpanos comiter acciperent,tum de repu. de exercitibus ſcribendis , de prouinciis relatum,Quum Africã nouam ꝓuinciam extra ſortẽ P. Scipioni deſtinari hoies fama ferrent,& ipſe nulla iam modica gloria contẽtus,non ad gerẽdum modo bellum,ſed ad finiẽdum,diceret ſe

ret ſe conſulem declaratum eſſe,neq; aliter id fieri poſſe,quam ſi ipſe in Africam exercitum trãſportaret,& acturum ſe id per populum aperte ferret,ſi ſenatus aduerſaretur,id q; conſilium haudquaq̄ primoribus patrum conſcriptoꝝ placeret,cæteriq; per metum aut ambitioné muſſarent,Q.Fabius Maximus rogatus ſentẽtiam,Scio,inquit,multis ueſtrum uideri P.C.rem actam hodierno die agi,& fruſtra habituꝝ orationem,qui tanq̄,de integra re de Africa,ꝓuincia ſententiam dixerit,ego autem primum illud ignoro,quẽadmodum certa iam,ꝓuincia Africa conſulis uiri fortis ac ſtrenui ſit,quam nec ſenatus cenſuit in hunc annum ꝓuinciam eſſe,nec populus iuſſit,deinde,ſi eſt,conſulem peccare arbitror,qui de re tranſacta ſimulando ſe referre ſenatum ludibrio habet,non ſenatoré,qui,de quo conſulitur,ſuo loco dicit ſentẽtiam. Atq; ego certum habeo diſſentienti mihi ab iſta feſtinatione in Africam traiiciendi duaꝝ reꝝ ſubeundam opinionem eſſe,unius inſitæ ingenio meo cunctationis,quam metum pigritiamq; homines adoleſcẽtes ſane appellent,dum me non pœniteat adhuc alioꝝ ſpecioſiora primo aſpectu conſilia ſemper uiſa,mea uſu meliora,alterius,obtrectationis atq; inuidiæ aduerſus creſcentem indies gloriam fortiſſimi conſulis,a qua ſuſpicione,ſi me neq; uita acta,& mores mei,neq; dictatura cum quinq; conſulatibus,tantũq; gloriæ belli domiq; partum uindicat,ut propius faſtidium eius ſim,quã deſiderium,ætas ſaltem liberet. Quæ enim mihi æmulatio cum eo eſſe poteſt,qui ne filio q́dem meo æqualis ſit? Me dictatoré,quum uigerem adhuc uiribus,& in curſu maximaꝝ rerum eſſem,recuſantem nemo audiuit aut in ſenatu,ut apud populum,quo minus,inſectante me magiſtro equitum (quod ſando nunq̄ ante auditum erat) imperium æquaret meum,rebus quam uerbis aſſequi malui,ut qui aliquoꝝ iudicio mihi comparatus erat,ſua mox confeſſione me ſibi præferret,nedũ ego perfunctus honoribus certamina mihi,atq; æmulationem cum adoleſcente florentiſſimo proponam,uidelicet ut mihi iam uiuendo non ſolum rebus gerendis feſſo,ſi huic negata fuerit,Africa prouincia decernatur,cum ea gloria,quæ parta eſt,uiuendum atq; moriendum eſt. Vincere ego ꝓhibui Annibalem,ut a uobis,quoꝝ uigent nunc uires,etiam uinci poſſet. Illud te mihi ignoſcere P. Corneli æquum erit,ſi,quum in meipſo nunq̄ pluris famam hominum,quam rẽpublicam fecerim,ne tuam quidem gloriam bono publico præponam,quanq̄,ſi aut bellum nullum in Italia,aut is hoſtis eſſet,ex quo uicto nihil gloriæ quæreretur,qui te in Italia retineret,etſi id bono publico faceret ſimul,cum bello materiam gloriæ tuæ ire ereptum uideri poſſet,quum uero Annibal hoſtis,icolumi exercitu,quartumdecimum annum Italiam obſideat,pœnitebit te P. Corneli gloriæ tuæ,ſi hoſtem eum,qui tot funerum,tot cladium nobis cauſſa fuit,tu COS. Italia expuleris? & ſicut penes C. Luctatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit,ita penes te huius fuerit,niſi aut Amilcar Annibali dux eſt præferendus,aut id bellum huic,aut uictoria illa maior clariorq; quam hæc (modo contingat,ut te conſule uincamus) futura eſt. Ab Drepano atq; Eryce detraxiſſe Amilcarem,quam Italia expuliſſe Pœnos atq; Annibalem malis? Ne tu quidem (etſi magis partam,quam ſperatam gloriam amplecteris) Hiſpania potius,quam Italia bello liberata gloriatus fueris. Nondum is eſt Annibal,quem non magis timuiſſe uideatur,quam contempſiſſe,qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris,nec per iſtos circuitus,ut quum in Africam traieceris,ſecuturum te illuc Annibalem ſperes,potius quam recto hinc itinere,ubi Annibal eſt,eo bellum intendis? egregiam iſtam palmam belli Punici peracti petis? Hoc & natura prius eſt,tua quum defenderis,aliena ire oppugnatum,pax ante in Italia,quam bellum in Africa ſit,& nobis prius decedat timor,quam ultro aliis inferatur,ſi utrunq; tuo ductu auſpicioq; fieri poteſt,Annibale hic uicto,illic Carthaginem expugna,ſi alterutra uictoria nobis COSS. relinquenda eſt,prior quum maior clariorq;,tum cauſſa etiam inſequentis fuerit. Nã nunc quidem,præterquam quod & in Italia,& in Africa duos diuerſos exercitus alere ærarium non poteſt,præterquam quod unde claſſes tueamur,unde commeatibus ſufficiamus præbendis,nihil reliqui eſt,periculi tandem quantum adeatur quem fallit? P. Licinius in Italia,P. Scipio bellum in Africa geret,quid? ſi (quod omnes dii omen auertant,& dicere reformidat animus,ſed quæ acciderunt,accidere poſſunt) & uictor Annibal ire ad urbem pergat,tum demum te conſulem ex Africa,ſicut Q. Fuluium a Capua accerſemus? Quid? quod in Africa quoq; mars cõmunis belli erit,domus tibi tua,pater,patruuſq;,intra XXX. dies cum exercitibus cæſi,documento ſint,ubi per aliquot annos maximis rebus terra mariq; gerendis ampliſſimum nomen apud exteras gẽtes Po. Romano,ueſtræq; familiæ fecerant. Dies me deficiet,ſi reges,imperatoreſq; temere in hoſtium terras tranſgreſſos cum maximis cladibus ſuis,exercituumq; ſuorum,enumerare uelim. Athenienſes,prudentiſſima ciuitas,bello domi relicto,authore æque impigro atq; nobili iuuene magna claſſe in Siciliam tranſmiſſo,una nauali pugna florentem remp ſuam in perpetuum afflixerunt,& externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem iſta,& M. Attilius,inſigne utriuſq; fortunæ exemplum,nobis documento ſint. Næ tibi P. Corneli,quum ex alto Africam conſpexeris,ludus & iocus fuiſſe Hiſpaniæ tuæ uidebuntur. Quid enim ſimile? pacato mari præter oram Italiæ,Galliæq; uectus Emporias in urbem ſocioꝝ claſſem appuliſti,& expoſitos milites per tutiſſima omnia ad ſocios,& amicos Po. Romano Tarraconem duxiſti,a Tarracone deinde inter ꝓſidia Romana,circa Iberum exercitus patris patruiq; tui,poſt

amiſſos imperatores ferociores calamitate ipſa facti, dux tumultuarius quidem ille L. Martius, & militari ſuffragio ad tēpus lectus, cæteroꝝ ſi nobilitas ac iuſti honores adornarent, claris impatoribus qualibet arte belli par, oppugnata per ſūmum otium Carthago, nullo trium Punicoꝝ exercituum ſocios defendente, cætera, neq; ea eleuo, nullo tñ modo Africo bello cōparanda, ubi non portus ullus claſſi noſtræ aptus, non ager pacatus, non ciuitas ſocia, non rex amicus, non cōſiſtendi uſq̄ locus, non ꝓcedendi, quacūq; circūſpexeris hoſtilia omnia atq; infeſta. An Syphaci Nnmidiſq; credis? ſatis ſit ſemel creditum, non ſemp temeritas eſt felix, & fraus fidem in paruis ſibi præſtruit, ut quum opæpretium ſit, cū mercede magna fallat. Non hoſtes patrē patruūq; tuum armis prius quā Celtiberi ſocii fraude circūuenerunt, nec tm̄ tibiipſi a Magone, & Aſdrubale, hoſtium ducibus, quātum ab Indibili & Mādonio, in fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes defectionē militum tuoꝝ expertus? & Syphax & Maſiniſſa ſe, quā Carthaginienſes, malunt potētes in Africa eſſe, Carthaginienſes quā quem alium, nunc illos æmulatio iter ſeſe, & oēs cauſſæ certaminum acuunt, quod ꝓcul externus metus eſt, oſtēde Romana arma, exercitū alienigenam, iam uelut ad cōmnne reſtinguēdum incēdium, concurrent. Aliter ūdem illi Carthaginiēſes Hiſpaniam defenderūt, aliter mœnia patriæ, templa deum, aras, & focos defendēt, quum euntes in prælium pauida ꝑſequetur coniux, & parui liberi occurſabāt. Quid porro, ſi ſatis confiſi Carthaginienſes cōſenſu Africæ, fide ſocioꝝ regū, mœnibus ſuis, quum tuo, exercituſq; tui præſidio nudatā Italiam uiderint, ultro ipſi nouum exercitū in Italiam, aut ex Africa miſerint, aut Magonē, quem a Balearibus claſſe trāſmiſſa iam præter oram Ligurum alpinoꝝ uectari conſtat, Annibali ſe coniungere iuſſerint? nēpe in eodem terrore erimus, in quo nup fuimus, quum Aſdrubal in Italiam trāſcendit, quem tu, qui nō ſolum Carthaginem, ſed oēm Africam exercitu tuo es clauſurus, e manibus tuis in Italiam emiſiſti. Victum a te dices? eo qdem minus uellem, & id tua, non ſolum reip. cauſſa iter datum uicto in Italiam eſſe. Patere nos oīa, quæ proſpera tibi, & Po. Romani impio euenere, tuo conſilio aſſignare, aduerſa caſibus incertis belli & fortunæ relegare, quo melior fortiorq; es, eo magis talem præſidē ſibi patria, atq; uniuerſa Italia retinet. Non potes ne ipſe qdem diſſimulare, ubi Annibal ſit, ibi caput, atq; arcē huius belli eſſe, quippe qui præ te feras, eam tibi cauſſam eſſe traiiciendi in Africam, ut Annibalē eo trahas. Siue igitur hic, ſiue illic cum Annibale eſt tibi futura res, utrum ergo tādem firmior eris in Africa ſolus, an hic tuo, collegæq; tui exercitu cōiuncto? Ne Claudius qdē, & Liuius C O S S. tam recenti exēplo, quātum id interſit, documēto ſunt? Quid? Annibalē utrū tandem extremus angulus Brutii agri fruſtra iam diu poſcētem ab domo auxilia, an ꝓpinqua Carthago, & tota ſocia Africa potētiorem armis uiriſq; faciet? Quod iſtud cōſilium eſt, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidio minores copiæ ſint, hoſtium multo maiores, quā ubi duobus exercitibus aduerſus unū tot præliis, & tam diuturna, & graui militia feſſum pugnādum ſit? Quam cōpar conſilium tuum parentis tui conſilio ſit, reputa, ille C O S. ꝓfectus in Hiſpaniam, ut Annibali ab alpibus deſcēdenti occurreret, in Italiam de ꝓuincia rediit, tu, quum Annibal in Italia ſit, relinquere Italiam paras, non qa reipublicæ id utile, ſed quia tibi id amplū, & glorioſum cenſes eſſe, ſicut quum ꝓuincia & exercitu relicto, ſine lege, ſine S.C. duabus nauibus Po. Romani impator fortunam publicā, & maieſtatē imperii, quæ tum in tuo capite periclitabant, cōmiſiſti. Ego P. Cornelium P. C. reip. nobiſq;, non ſibi ipſi priuatim creatum cōſulem exiſtimo, exercitus ad cuſtodiā urbis atq; Italiæ ſcriptos eſſe, non quos regio more per ſupbiam C O S S. quo terraꝝ uelint, traiiciant. Quum oratione ad tempus parata Fabius, tum authoritate & inueterata prudētiæ fama magnam partem ſenatus, & ſeniores maxime mouiſſet, pluresq; cōſilium ſenis, qnam animum adoleſcentia ferocem laudarent, Scipio ita locutus fertur. Et ipſe Q. Fabius principio orationis P. C. cōmemorauit in ſententia ſua poſſe obtrectationē ſuſpectam eſſe, cuius ego rei non tam ipſe auſim tm̄ uirum inſimulare, quam ea ſuſpicio (uitio orationis, an rei) haud ſatis purgata eſt. Sic enim honores ſuos, & famam reꝝ geſtaꝝ extulit uerbis ad extinguēdum inuidiæ crimen, tanq̄ mihi ab infimo quoq; piculum ſit, ne mecum æmuletur, & non ab eo, qui, quia ſuper cæteros excellat, quo me quoq; niti non diſſimulo, me ſibi æquari nolit, ſic ſenem ſe perfunctum, & me infra ætatem filii ſui poſuit, tanquā non longius, quam quantum uitæ humanæ ſpatium eſt, cupiditas gloriæ extendatur, maximaq; pars eius in memoriam ac poſteritatem promineat. Maximo cuiq; id accidere animo certum habeo, ut ſe non cum præſentibus modo, ſed cum omnis æui claris uiris comparet. Equidem haud diſſimulo me tuas Q. Fabi laudes non aſſequi ſolum uelle, ſed bona uenia tua dixerim, ſi poſſim, etiam exuperare. Illud nec tibi in me, nec mihi in minores natu animi ſit, ut nolimus quenq̄ noſtri ſimilem euadere ciuem, id enim non eorum modo, quibus inuidemus, ſed reip. & poene omnis generis humani detrimētum ſit. Cōmemorauit quantum eſſem periculum aditurus, ſi in Africam traiicere uelim, ut meam quoq; non ſolum & reip. & exercitus uicem uideretur ualde ſollicitus. Vnde hæc repente de me cura exorta? quum pater, patruuſq; meus interfecti, quum duo exercitus eorum prope occidione occiſi ſunt, quum amiſſæ Hiſpaniæ, quum quatuor exercitus Poenorum, quatuorque duces omnia metu armiſque tenerent, quum quæſitus ad id bellum imperator nemo ſe oſtenderet, præter me, nemo profiteri nomen auſus eſſet, quum mihi quatuor & uiginti

ginti annos nato detuliſſet impium Po.Romanus,quid ita? tunc nemo ætatem meam,uim hoſtium, difficultaté belli,patris patruiq́ recétem cladem cómemorauit. Vtrũ maior aliqua in Africa nũc calamitas accepta eſt,quã tunc in Hiſpania erat? an maiores nunc ſunt exercitus in Africa,& duces plures melioreſq́,quam tunc in Hiſpania fuerint? an ætas mea tũc maturior bello gerẽdo fuit,quã nunc eſt? an cum Carthaginiẽſi hoſte in Hiſpania,quã in Africa bellum geri aptius eſt? Facile eſt [illegible] fuſos ſugatoſq́ quatuor exercitus Punicos,poſt tot urbes ui captas,aut metu ſubactas in deditionẽ,poſt pdomita oĩa uſq́ ad Oceanũ,tot regulos,tot ſæuas gentes,poſt receptã totam Hiſpaniã, ita ut ueſtigium belli nullũ reliquum ſit,eleuare meas res geſtas? tam hercule,quã ſi uictor ex Africa redierim, ea ipſa eleuare,quæ nunc retinẽdi mei cauſſa,ut terribilia eadẽ uideant̃,uerbis extolluntur. Negat aditum eſſe in Africam,negat ullos patere portus,M.Attilium captũ in Africa cõmemorat,tanq̃ M. Attilius primo acceſſu ad Africã offenderit,neq́ recordat̃ illi ipſi tam infelici imperatori patuiſſe tamen portus Africæ,& res geſtas ab eo egregias primo anno,& quãtum ad Carthaginienſes duces attinet,inuictum ad ultimum pmanſiſſe.Nihil igit̃ me iſto exẽplo terrueris,ſi hoc bello,non priore,ſi nuper,& non ãnis ante XL. iſta clades accepta foret,quin ego minus in Africã Regulo capto,quã Scipionibus occiſis, in Hiſpaniam traiicerẽ,nec felicius Xantippum Lacedæmoniũ Carthagini,quã me patriæ meæ ſinerẽ natum eſſe,creſceretq́ mihi ex eo ipſo fiducia,quod poſſit in hõis unius uirtute tm̃ momẽti eſſe.At ẽt Athenienſes audiendi ſunt,temere in Siciliam,omiſſo domi bello,trãſgreſſi.Cur ergo,qm̃ Græcas fabulas enarrare uacat,nõ Agathoclem potius Syracuſanũ regem,quum diu Sicilia Punico bello ureretur,trãſgreſſum in hãc eãdem Africã,auertiſſe eo bellum,unde uenerat,refers? Sed qd ultro metum inferre hoſti,& ab ſe remoto piculo alium in diſcrimẽ adducere quale ſit ueteribus externiſq́ exẽplis admonere opus eſt? maius præſentiuſue ullum exẽplum eſſe,quã Annibal poteſt? Multũ intereſt,alienos populari fines,an tuos excindiq́ uideas (plus animi eſt inferẽti piculum,quam ppulſanti,ad hoc maior ignotarũ rerũ eſt terror) bona malaq́ hoſtium ex ppinquo igreſſus fines aſpiciat. Non ſperauerat Annibal fore,ut tot in Italia populi ad ſe deficerẽt,quot defecerunt poſt Cãnenſem cladẽ,quãto minus quicq̃ in Africa Carthaginiẽſibus firmum,ac ſtabile,ĩfidis ſociis grauibus ac ſupbis dominis? Ad hæc nos etiam deſerti a ſociis uiribus noſtris,Romano milite ſtetimus, Carthaginiẽſi nihil ciuilis roboris eſt,mercede paratos milites habẽt Afros,Numidaſq́,leuiſſima fidei mutãdæ ĩgenia.Hic modo nihil moræ ſit,una & traieciſſe me audietis,& ardere bello Africã,& molientem hĩc Annibalẽ, & obſideri Carthaginẽ,lætiores & frequentiores ex Africa expectate nuntios,quã ex Hiſpania accipiebatis.Has mihi ſpes ſubiicit fortuna Po.Romani,dii fœderis ab hoſte uiolati teſtes,Syphax & Maſiniſſa reges,quorũ ego fidei ita ĩnitar,ut bene tutus a pfidia ſim. Multa,quæ nunc ex ĩteruallo non apparẽt, bellum apier,& id eſt uiri,& ducis nõ deeſſe fortunæ præbenti ſe,& oblata caſu flectere ad cõſilium. Habebo Q.Fabi parem qdem Annibalẽ,ſed illum potius ego traham,quã ille me retineat,in ſua terra cogam pugnare eũ,& Carthago potius pmium uictoriæ erit,quã ſemiruta Brutiorũ caſtella. Neqd interim,dum traiicio,dum expono exercitũ in Africam,dum caſtra ad Carthaginẽ pmoueo reſp hic detrimẽti capiat,quod tu Q.Fabi,quum uictor tota Italia uolitaret Annibal,potuiſti præſtare,hoc uide ne cõtumelioſum ſit,cõtuſo iam & pœne fracto Annibale,negare cõſulem præſtare,uirum fortiſſimum,poſſe P.Liciniũ,qui ne a ſacris abſit põtifex maximus,ideo in ſortẽ tam lõginquæ puinciæ non uenit. Si hercule nihilo maturius hoc,quo ego cẽſeo,modo pficeret̃ bellum,tñ ad dignitatẽ Po. Romani,famãq́ apud reges,gẽteſq́ externas ptinebat,nõ ad defendẽdam modo Italiã,ſed ad inferẽda etiã Africæ arma uideri nobis animũ eſſe,nõ hoc credi uulgariq́,quod Annibal auſus ſit, neminẽ ducem Romanorũ audere. Et priore Punico bello tum,quũ de Sicilia certaret̃,toties Africã a noſtris exercitibus,& claſſibus oppugnatã,nunc,quũ de Italia certetur,Africã pacatã eſſe. Requieſcat aliquãdo tãdiu uexata Italia,uratur,euaſteturq́ inuicẽ Africa,caſtra Romana potius Carthaginis portis ĩmineãt, quã nos iterũ uallũ hoſtium ex mœnibus noſtris uideamus. Africa ſit reliqui belli ſedes,illuc terror fugaq́, populatio agrorũ,defectio ſociorũ,cæteræ belli clades,quæ in nos per quatuordecim annos ĩgruerũt, uertant̃. Quæ ad remp. ptinent,& bellum,quod iſtat,& puincias,de qbus agitur,dixiſſe ſatis eſt,illa lõga oratio nec ad uos ptinens ſit,ſi quẽadmodũ Q.Fabius meas res geſtas in Hiſpania eleuauit,ſic & ego cõtra gloriam eius eludere,& uerbis meã extollere uelim,neutrum faciam P.C.& ſi nulla alia re, modeſtia certe,& tẽperamẽto linguæ adoleſcens ſenem uicero. Ita & uixi,& res geſſi,ut tacitus ea opinione,quã ueſtra ſponte cõceptam animis haberetis,facile contẽtus eſſem. Minus æquis animis auditus eſt Scipio,qa uulgatum erat,ſi apud ſenatũ non optinuiſſet,ut puincia Africa ſibi decerneret̃, ad populum extẽplo laturũ,itaq́ Q.Fuluius,qui COS. quater,& cẽſor fuerat,poſtulauit a conſule,ut palam in ſenatu diceret,pmitteretne patribus,ut de puinciis decernerent? ſtaturuſq́ eo eſſet,quod cenſuiſſent,an ad populũ laturus? Quum Scipio rñdiſſet,ſe quod e repu.eſſet facturũ,tum Fuluius,Non ego,inquit,ignarus qd rñſurus facturuſue eſſes,quæſiui,quippe quum præ te feras,tentare magis,quã conſulere ſenatũ,& ni puinciam tibi,quam uolueris,extẽplo decernamus,paratã rogationem habeas, itaq́ a uobis tribuni ple.poſtulo,inquit,ut ſniam mihi ideo non dicenti,quod ſi in meam ſententiam

diſcedatur,non ſit ratum habiturus C O S.auxilio ſitis.Inde altercatio orta, quum C O S. negaret æquum eſſe tribunos itercedere,quo minus ſuo quiſq́ loco ſenator rogatus ſniam diceret,tribuni decreuerunt,ſi C O S. ſenatui de ꝓuinciis permittit,ſtari eo,quod ſenatus cenſuerit,placet,nec de ea referri ad populum patiemur,ſi non ꝑmittit,qui de ea re ſniam recuſabit dicere,auxilio erimus.C O S. diem ad colloquẽdum cum collega petiit,poſtero die ꝑmiſſum ſenatui eſt.Prouinciæ ita decretæ,alteri conſuli Sicilia,& X X X . roſtratæ naues,quas C.Seruilius ſupiore anno habuiſſet,ꝑmiſſumq́ ut in Africam,ſi id e repu.eſſe cenſeret,traiiceret,alteri Brutii,& bellũ cum Annibale cum eo exercitu,quẽ L.Veturius,& Q.Cæcilius,ſortirentur inter ſe,cõpararentue,uter in Brutiis duabus legionibus,quas C O S . reliquiſſet,rem gereret,impiumq́ in annum ei prorogaretur,cui ea ꝓuincia eueniſſet.Et cæteris præter C O S S. prætoreſq́,qui exercitibus,prouinciiſq́ præfuturi erant,prorogata impia.Q.Cæcilio ſorte euenit,ut cum conſule in Brutiis aduerſum Annibalẽ bellum gereret.Ludi deinde Scipionis magna frequẽtia & fauore ſpectantium celebrati.Legati Delphos ad donum ex præda Aſdrubalis portãdum miſſi,M.Põponius Matho,& Q.Catulus,tulerunt coronã auream C C. pondo,& ſimulacra ſpolioꝝ,& X. pondo argẽti facti.Scipio quum,ut delectum haberet,neq́ impetraſſet,neq́ magnopere tetendiſſet,ut uoluntarios ducere ſibi milites liceret,tenuit,& quia impẽſæ negauerant reipu.futuram claſſem,ut quæ a ſociis darentur ad nouas fabricandas naues,acciperet,Hetruriæ primũ populi,pro ſuis quiſq́ facultatibus,cõſulem adiuturos polliciti,Cærites frumẽtum ſociis naualibus,cõmeatumq́ oĩs generis,Populonienſes ferrũ,Tarquinienſes lintea ad uela , Volaterrani armamẽta natiũ,& frumẽtum,Arretini X X X. millia ſcutoꝝ,galeas totidem,pila,gæſa,haſtas longas,millium qnquaginta ſũmam,pari cuiuſq́ generis numero,expleturos,ſecures,rutra,ſalces,alueolos,molas,quantum in X L. longas naues opus eſſet,tritici cẽtum & X X. millia modium,& in uiaticum centurionibus,remigibuſq́ collaturos,Peruſini,Cluſini,Ruſellani abietes in fabricãdas naues,& frumẽti magnum numerũ,abiete ex publicis ſyluis eſt uſus,Vmbriæ populi,& præter hos Nurſini,& Reatini,& Amiternini,Sabinuſq́ ager oĩs milites polliciti,Marſi,Peligni,Marrucini,q́ multi uoluntarii nomina in claſſem dederũt,Camertes quum æquo fœdere cum Romanis eſſent,cohortẽ armatam ſexcẽtoꝝ hominum miſerũt.Triginta nauium carinæ,X X. qnqueremes,decẽ quadriremes quum eſſent poſitæ,ipſe ita inſtitit operi,ut die quadrageſimoqnto,quã ex ſyluis detracta materia eſſet,naues inſtructæ armatæq́ in aquã deductæ ſint.Profectus in Siciliam eſt triginta nauibus longis , uoluntarioꝝ ſeptẽ ferme millibus in naues impoſitis.Et P.Licinius in Brutiis ad duos cõſulares uenit exercitus,ex eis eum ſibi ſumpſit,quem L.Veturius C O S. habuerat,Metello,ut qbus præfuiſſet legionibus,iis præeſſet,faciliuscum aſſuetis imperio rem geſtuꝝ ratus,ꝑmiſit,& prætores diuerſi in ꝓuincias profecti.Et qa pecunia ad bellũ deerat,agri Cãpani regionem a foſſa Græca ad mare uerſam uændere quæſtores iuſſi,indicioq́ ꝑmiſſo,qui ager ciuis Cãpani fuiſſet,ut is publicus Po.Romani eſſet,indici præmium cõſtitutum,quantæ pecuniæ ager indicatus eſſet,pars decima,& Cn.Seruilio,prætori urbis,negotium datum,ut Cãpani ciues,ubicũq́ ex S.C.liceret,ibi habitarent,aĩaduerteretq́ in eos,qui alibi habitarent.Eadẽ æſtate Mago Amilcaris filius ex minore Balearium ĩſula,ubi hybernarat,iuuẽtute lecta in claſſem impoſita,in Italiam X X X . roſtratis nauibus,& multis onerariis duodecim millia peditum,duo ferme equitum traiecit,Genuamq́,nullis præſidiis maritimã oram tutantibus,repẽtino aduentu cœpit,inde ad oram Ligurum alpinorũq́,ſiquos ibi motus facere poſſet,claſſem appulit.Ingauni (Ligurum ea gens eſt)bellum ea tẽpeſtate gerebant cum Epanteriis montanis,igit Pœnus Sauone oppido alpino præda depoſita,& X . longis nauibus in ſtationẽ ad præſidium relictis,cæteris Carthaginẽ miſſis ad tuendam maritimã oram,quia fama erat Scipionem eo traiectuꝝ eſſe,ipſe ſocietate cum Ingaunis,quoꝝ gratiam malebat,cõpoſita,montanos inſtituit oppugnare,& creſcebat indies exercitus , ad famam nominis eius Gallis undiq́ confluentibus.Ea literis cognita Sp.Lucretii,ne fruſtra Aſdrubale cum exercitu deleto biennio ante forent læti,ſi par aliud inde bellum,duce tñ mutato,oriret,curam ingentem accenderunt patribus,itaq́ & M.Liuium proconſulem ex Hetruria uolonum exercitum admouere Ariminum iuſſerunt,& Cn.Seruilio prætori negotium datũ,ut ſi e rep.cenſeret eſſe,duas urbanas legiones,cui imperio uideretur dato,ex urbe duci iuberet, M.Valerius Leuinus Arretium eas legiones duxit.Eiſdem diebus naues onerariæ Pœnorum ad octoginta circa Sardiniam a C. Octauio,qui prouinciæ præerat,captæ,eas Cælius frumento miſſo ad Annibalem , cõmeatuq́ onuſtas,Valerius prædam Hetruſcani,Ligurumq́,& montanorum captiuos Carthaginem portãtes tradit.In Brutiis nihil ferme eo anno memorabile geſtum eſt , peſtilentia interceſſerat eo anno pari clade in Romanos Pœnoſq́,niſi quod Punicum exercitum ſupra morbum etiam fames affecit. Propter Iunonis Laciniæ templum æſtatem Annibal egit , ibiq́ aram condidit , dedicauitq́ cum ingenti rerum ab ſe geſtarum titulo Punicis Græciſq́ literis inſculpto.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI SECVNDI BELLI PVNICI LIBER NONVS.

SCIPIO POSTEAQVAM IN SICILIAM VENIT, uoluntarios milites ordinauit,centuriauitq;,ex iis trecentos iuuenes florentes ætate,& uirium robore,inermes circa ſe habebat,ignonrátes quem ad uſum neq; centuriati,neq; armati ſeruarentur,tum ex Siciliæ iuniorũ numero principes genere,& fortuna C C C. equites,qui ſecum in Africam traiicerent,legit,diemq; iis,qua equis armiſq; inſtructi atq; ornati adeſſent,edixit. Grauis ea militia procul domo terra mariq;,multos labores;magna pericula allatura uidebatur,neq; ipſos modo,ſed parentes,cognatoſq; eorum ea cura angebat. Vbi dies,quæ edicta erat,aduenit,& arma equoſq; oſtenderunt,tum Scipio renuntiari ſibi dixit,quoſdam equites Siculorum tanq̃ grauem,& duram horrere eam militiam,ſiqui ita animati eſſent,malle eos ſibi tunc fateri,quã poſtmodum querentes,ſegnes atq; inutiles milites eſſe reip. expromerent,quid ſentirent,cum bona uenia ſe auditurum. Vbi unus ex iis auſus eſt dicere ſe prorſus,ſi ſibi,uti um uelit,liberum eſſet,nolle militare,tum Scipio ei,quando igitur adoleſcens quid ſentires,non diſſimulaſti,uicarium tibi expediam,cui tu arma,equumq;,& cætera inſtrumenta militiæ tradas,& tecum hinc extemplo domum ducas,exerceas,docendum cures equo tradito,armiſq;,cui læto cõditionem accipienti unũ ex CCC. quos inermes habebat,tradit. Vbi hoc modo exauthoratum equirem cum gratia imperatoris cæteri uiderunt,ſe quiſq; excuſare,& uicarium accipere,ita CCC. Siculis Romani ſubſtituti equites ſine publica impenſa,docendorum atq; exercendorum curam Siculi habuerunt, quia edictum imperaroris erat,ipſum militaturum,qui ita non feciſſet. Egregiam hanc alam equitum euaſiſſe ferunt, multiſq; præliis rempublicam adiuuiſſe. Legiones inde quum inſpiceret,plurimorum ſtipendiorum ex iis milites delegit,maxime qui ſub duce Marcello militauerant,quos quum optima diſciplina inſtitutos credebat,tum etiam ab longa Syracuſanorum obſidione peritiſſimos eſſe urbium oppugnandarum,nihil enim paruum,ſed Carthaginis iam excidia agitabat animo. Inde exercitum per oppida diſpertit, frumentum Siculorum ciuitatibus imperat, ex Italia aduecto parcit, ueteres naues reficit,& cum iis C. Lælium prædatum mittit,nouas Panormi ſubducit,quia ex uiridi materia raptim facti erant,ut in ſicco hybernarent. Præparatis omnibus ad bellum,Syracuſas,nondum ex magnis belli motibus ſatis tranquillas,uenit. Græci res a quibuſdam Italici generis eadem ui,qua per bellum cœperant,retinentibus conceſſas ſibi ab ſenatu repetebant,omnium primum ratus tueri publicã fidem,partim edicto, partim iudiciis etiam in pertinaces ad optinendã iniuriã redditis, ſuas res Syraguſanis reſtituit. Nõ ipſis tantum ea res,ſed omnibus Siciliæ populis grata fuit,eoq; enixius ad bellum adiuuerũt. Eadem æſtate in Hiſpania coortum ingens bellum,conciente Illergete Indibili,nulla alia de cauſſa,quam per admirationem Scipionis contemptu imperatorum aliorum orto, eum ſupereſſe unum ducem Romanis,cæteris ab Annibale interfectis,rebantur,eo nec in Hiſpaniam,cæſis Scipionibus,alium,quem mitterent,habuiſſe,& poſteaquam in Italia grauius bellum urgeret Aduerſus Annibalem,eum accerſitum,præterquam quod nomina tantum ducum in Hiſpania Romani habebant, exercitum quoq;

inde ueterem deductum,trepida omnia,& inconditam inde turbam tyronum eſſe,nunquam talem occaſionē liberādæ Hiſpaniæ fore,ſeruitū ad eā diē aut Carthaginienſibus,aut Romanis,nec īuicem his aut illis, ſed interdum utriſque ſimul pulſos ab Romanis Carthaginienſes ab Hiſpanis , ſi conſentirent,pelli Romanos poſſe,ut ab omni imperio externo ſoluta in perpetuum Hiſpania in patrios rediret mores,rituſq;.Hæc taliaq; dicendo non populares modo,ſed Auſetanos quoq; uicinam gentem concitat,& alios finitimos ſibi atq; illis populos,itaq; ītra paucos dies decem millia peditum, quatuor ferme equitum in Sedetanum agrum,quo edictum erat,conuenerunt. Romani quoq; imperatores L.Lentulus,& L.Manlius Accidinus,ne gliſceret primo negligendo bellum , iunctis & ipſi exercitibus per agrum Auſetanum in hoſtico,tanquam pacato clementer ductis militibus,ad ſedem hoſtium peruenere,trium millium ſpatio procul a caſtris eorum poſuerunt caſtra. Primo per legatos nequiquam eſt tentatum,ut diſcederetur ab armis,deinde quum in pabulatores Romanos impetus repente ab equitibus Hiſpanis factus eſſet,ſummiſſo ab ſtatione Romana equitatu,equeſtre prælium fuit,haud ſane memorando in partem ullam euentu.Sole oriente poſtero die armati,inſtructiq; omnes mille ferme paſſus procul a caſtris Romanis aciem oſtendere,medii Auſetani erant,cornu dextrum Illergetes,læuum ignobiles tenebant Hiſpani populi,inter cornua & mediam aciem interualla patentia ſatis late fecerunt,qua equitatum,ubi tempus eſſet,emitterent.Et Romani more ſuo exercitum quum inſtruxiſſent,id modo hoſtium imitati ſunt,ut inter legiones & ipſi patentes equiti relinquerent uias,cæterum Lentulus ei parti uſum equitis fore ratus,quæ prior in dehiſcentem interuallis hoſtium aciem equites emiſiſſet,Sex. Cornelio , tribuno militum imperat,equites per patentes in hoſtium acie uias permittere equos iubeat,ipſe,cœpta parum proſpere pedeſtri pugna,tantum moratus,dum cedenti duodecimæ legioni,quæ in læuo cornu aduerſus Illergetes locata prona erat,tertiā decimam legionem ex ſubſidiis in primam aciem firmamētum ducit.Poſteaquam æquata ibi pugna eſt,ad L.Manlium inter prima ſigna hortantem,ac ſubſidia,quibus res poſtulabat locis,inducentem, uenit,indicatq; tuta ab læuo cornu eſſe,iam miſſum a ſe Sex.Cornelium procella equeſtri hoſteis circunfuſurum.Vix hæc dicta dederat,quum Romani equites in medios inuecti hoſtes ſimul pedeſtres acies turbauerunt,ſimul equitibus Hiſpanorum uiam immittendi equos clauſerunt , itaq; omiſſa pugna equeſtri ad pedeſtrem Hiſpani deſcenderunt.Romani imperatores,ut turbatos hoſtium ordines & trepidationem,pauoremq;,& fluctuantia uiderunt ſigna,hortantur,orant milites , ut perculſos inuadant,neu reſtitui aciem patiantur.Non ſuſtinuiſſent tam infeſtum impetum barbari,ni regulus ipſe Indibilis cum equitibus ad pedes digreſſis ante prima ſigna peditū ſe obiecisſet,ibi aliquādiu atrox pugna ſtetit,tandem poſteaquam ii,qui circa regem ſeminecem reſtantem,deinde pilo terræ affixum pugnabant,obruti telis occubuerunt,tum fuga paſſim cœpta,pluresq; cæſi,quia equos conſcendendi ab equitibus ſpatium non fuerat,& quia perculſis acriter inſtiterunt Romani,nec ante abſceſſum eſt, quam caſtris quoq; exuerunt hoſtem.Tredecim millia Hiſpanorum cæſa eo die, D CCC. ferme capti,Romanorum ſociorumq; paulo amplius CC. maxime in læuo cornu ceciderunt.Pulſi caſtris Hiſpani,aut qui ex prælio effugerant,ſparſi primo per agros ,deinde in ſuas quiſq; ciuitates redierunt, tum a Mandonio euocati in concilium,conqueſtiq; ibi clades ſuas,increpitis authoribus belli , legatos mittendos ad arma tradenda,deditionemq; faciendam cenſuerunt.Quibus culpam in authores belli Indibilem,cæteroſq; principes,quoq; pleriq; in acie cecidiſſent,conferentibus , tradentibuſq; arma, & dedentibus ſeſe reſponſum eſt,in deditionem ita accipi eos,ſi Mandonium,cæteroſq; belli concitatores tradidiſſent uiuos,ſi minus,exercitus ſe in agrum Illergetum,Auſetanorumq;,& deinceps aliorum populorum ducturos.Hæc dicta legatis,renuntiataq; in concilium,ibi Mandonius,cæteriq; principes comprehenſi,traditi ad ſupplicium,Hiſpanis populis pax reddita,ſtipendium eius anni duplex, & frumentum ſex menſium imperatum,ſagaq;, & togæ exercitui,& obſides ab triginta ferme populis accepti.Ita Hiſpaniæ rebellantis tumultu(haud magno motu)intra paucos dies concito , & compreſſo,in Africam omnis terror uerſus. C.Lælius nocte ad Hipponem Regium quum acceſſiſſet,luce prima ad populandum agrum ſub ſignis milites ſocioſq; nauales duxit,omnibus pacis modo incurioſe agentibus magna clades illata,nuntiiq; trepidi Carthaginem terrore ingenti compleuere , claſſem Romanam,Scipionemq; imperatorem(& fama iam fuerat in Siciliam tranſgreſſum) aduenisſe,nec quot naues uidiſſent,nec quanta manus agros popularetur,ſatis gnari,omnia in maius metu augente accipiebant,itaq; primo terror pauorq;,deinde mœſtitia animos inceſſit,tantum fortunam mutaſſe, ut qui modo ipſe exercitum ante mœnia Romana habuiſſent uictores,totq; ſtratis hoſtium exercitibus,omnes Italiæ populos aut ui,aut uoluntate in deditionem accepiſſent,ii uerſo marte Africæ populationes,& obſidionem Carthaginis uiſuri forent,nequaquam pari ad patienda ea robore , ac Romani fuiſſent,illis Romanam plebem,illis Latium iuuentutem præbuiſſe,maiorem ſemper,frequōtioremq; pro tot cæſis exercitibus ſoboleſcentem,cæterum ſuam plebem imbellem in urbe , imbellem in agris eſſe,mercede parari auxilia ex Afris,gēte ad omnem auram ſpei mobili,atq; infida,iam regem Syphacem poſt colloquium cum Scipione alienatum,& Maſiniſſam aperta defectione infeſtiſ-

nec

ſimum hoſtem,nihil uſquã ſpei,nihil auxilii eſſe,Magonem ex Gallia mouere tumultus nequiquam, nec coniũgere ſeſe Annibali,& Annibalem ipſum iam & fama ſeneſcere & uiribus.In hæc deflenda ꝑlapſos ab recenti nuntio aĩos rurſus terror inſtans reuocauit ad conſultandum,quonã modo obuiam præſentibus periculis iretur.Delectus rapti in urbe agriſq; haberi placet,mittere ad conducenda auxilia,munire urbẽ,frumentum conuehere,tela,arma parare,inſtruere naues,& mittere ad Hipponẽ aduerſus Romanã claſſem.Iam hæc agentibus nuntius tandẽ uenit,Lælium,non Scipionẽ,copiaſq;,q̃ntæ ad incurſiones agroꝝ ſatis ſint,tranſuectas,ſummã belli molem adhuc in Sicilia eſſe,ita reſpiratũ,mittiq; ad Syphacẽ legationes,aliosq; regulos firmandæ ſocietatis cauſſa cœptum,ad Philippũ quoq; miſſi,qui ducenta argẽti talenta pollicerent̃,ut in Siciliam,aut in Italiã traiiceret,& ad ſuos imperatores in Italiã,ut omni terrore Scipionẽ retinerent,ad Magonẽ etiam non legati modo,ſed uigintiquinque naues longæ,ſex millia peditũ,octingenti equites,& ſeptẽ elephanti,ad hæc magna pecunia ad cõducenda auxilia,q̃bus fretus propius urbem Romã exercitum,admoueret,coniungeretq; ſe Annibali.Hæc Carthagine parabant,agitabantq; . Ad Lælium prædas ingentes ex agro inermi, ac nudo præſidiis agentẽ Maſiniſſa fama Romanæ claſſis excitus cũ equitibus paucis uenit,is ſegniter rẽ agi a Scipione queſtus,q̃d non iam exercitum in africã traieciſſet,perculſis Carthaginienſibus,Syphace impedito finitimis bellis,quẽ certum haberet,ſi ſpatiũ ad ſua,ut uelit,cõponenda detur,nihil ſyncera fide cum Romanis actuꝝ,hortaretur ac ſtimularet Scipionẽ non ceſſare,ſe quanq̃ regno pulſus eſſet,cũ haud contẽnendis copiis affuturꝝ peditum,equitumq;,nec ipſi Lælio morandũ in Africa eſſe,claſſem credere profectam a Carthagine,cũ qua abſente Scipione,non ſatis tutum eſſet contrahi certamẽ.Ab hoc ſermone dimiſſo Maſiniſſa,Lælius poſtero die naues præda onuſtas ab Hippone ſoluit,reuectuſque in Siciliam Maſiniſſæ mandata Scipioni expoſuit.Eiſdẽ ferme diebus,naues quæ a Carthagine ad Magonẽ miſſi erant,Inter Albingaunos,Ligureſq; alpinos Genuã acceſſerunt.In iis locis tũ forte Mago tenebat claſſem,qui legatoꝝ auditis uerbis iubentium exercitus comparare quam maximos,extẽplo Galloꝝ & Liguꝝ(nanq; utriuſq; gentis ingens ibi multitudo erat)concilium habuit , & miſſum ſe ad eos uindicandos in libertatẽ ait,ut ipſi cernant mitti ſibi ad domo præſidia,ſed quãtis uiribus, quantoq; exercitu id bellum geratur,in eoꝝ poteſtate eſſe,duos exercitus Romanos,unum ĩ Gallia, alteꝝ in Hetruria eſſe,ſatis ſcire Sp.Lucretium ſe cum M.Liuio iunctuꝝ,multa millia ipſis ẽt armanda eſſe,ut duobus ducibus,duobus exercitibus Romanis reſiſtat̃.Galli ad id ſummam ſuam uoluntatem eſſe dicere,ſed quum una caſtra intra fines,altera in finitima terra Hetruria prope in conſpectu habeant,ſi palã fieri auxiliis adiutum ab ſeſe eſſe Pœnum,extemplo infeſtos utrinq; exercitus in agrũ ſuum incurſuros,ea ab Gallis deſideraret,quibus occulte adiuuari poſſet,Liguribus , q̃d procul agro urbibuſq; eoꝝ caſtra Romana ſint,libera conſilia eſſe,illos armare iuuentutem,& capeſſere pro parte bellum æquum eſſe.Ligures haud abnuere,tẽpus modo duoꝝ menſium petere ad delectus habendos.Interim Mago milites,Gallis dimiſſis,clam per agros eoꝝ mercede conducere,tommeatus quoq; omnis generis occulte ad eum a Gallicis populis mittebant̃.M.Liuius exercitum uolonum ex Hetruria in Galliam traducit,iũctuſq; Lucretio,ſi ſe Mago ex Liguribus propius urbẽ moueat,obuiã ire parat,ſi Pœnus ſub angulo alpiũ quietus ſe contineat,& ipſe in eadem regione circa Ariminum Italiæ præſidio futurus.Poſt reditũ ex Africa C.lælii,& Scipione ſtimulato Maſiniſſæ adhortationibus , & militibus prædam ex hoſtium terra cernentibus tota claſſe efferri,accenſis ad traiiciendum quamprimum,interuenit maiori minor cogitatio Locros urbem recipiendi,quæ ſub defectionẽ Italiæ deſciuerat & ipſa ad Pœnos.Spes autem affectãdæ eius rei ex minima re affulſit,quod latrociniis magis , quã iuſto bello in Brutiis gerebantur res,principio a Numidis facto,& Brutiis non ſocietate magis Punica,quam ſuopte ingenio congruentibus in eum morem,poſtremo Romani quoque milites iam contagione quadam rapto gaudentes,quantum per duces licebat,excurſiões in hoſtium agros fecere. Ab his egreſſi quidam urbe Locrenſes circumuenti,Regiumq; abſtracti fuerant,in eo captiuorum numero fabri quidam fuere,aſſueti forte apud Pœnos mercede opus ĩ arce Locrorum facere,ii cogniti a Locrenſium principibus,qui exulabant Rhegii,pulſi ab aduerſa factione,quæ Annibali Locros tradiderat,Rhegium ſe contulerant.Quum cætera percunctantibus,ut mos eſt iis,qui diu abſunt, quæ domi agerentur,expoſuiſſent,ſpem fecerunt,ſi redempti ac remiſſi forent,arcem ſe iis tradituros, ibi ſe habitare,fidemq; ſibi rerum omnium inter Carthaginiẽſes eſſe.Itaque,ut qui ſimul deſiderio patriæ agerentur,ſimul cupiditate inimicos ulciſcendi arderent,redemptis extemplo iis,remiſſiſque, quum ordinem agendæ rei compoſuiſſent,ſigna quoque,quæ procul edita obſeruarent , ipſi ad Scipionem Syracuſas profecti,apud quem pars exulum erat,referẽtes ſibi promiſſa captiuorum,quum ſpem ab effectu haud abhorrentem conſuli feciſſent,tribuni militum cum iis M.Sergius,& P. Matienus miſſi iuſſique ab Regio tria millia militum Locros ducere,& Q. Pleminio proprætori ſcriptum , ut rei agendæ adeſſet.Profecti ab Rhegio ſcalas ad dictam altitudinem arcis fabricatas portantes,media ferme nocte ex eo loco,unde conuenerat,ſignum dedere proditoribus arcis,qui parati,intenti & ipſi ſca-

las ad idipſum factas quum demiſiſſent, pluribusq; ſimul locis ſcandentes accepiſſent, priuſquam clamor oriretur, in uigiles Pœnorum, ut in nullo metu ſopitos, impetus eſt factus, quorum gemitus primo morientium exauditus, deinde ſubita conſternatio ex ſomno, & tumultus, quum cauſſa ignoraretur, poſtremo certiores aliis excitantibus alios, iam pro ſe quiſque ad arma uocabat, hoſtes in arce eſſe, & cædi uigiles, oppreſſique forent Romani nequaquam numero pares, ni clamor ab iis, qui extra urbem erant, ſublatus incertum unde accidiſſet, omnia uana augente nocturno tumultu, feciſſet. Itaque uelut plena iam hoſtium arce territi Pœni, omiſſo certamine, in alteram arcem (duæ ſunt haud multum inter ſe diſtantes) confugiunt. Oppidani urbem habebant, uictoribus præmium in medio poſitam, ex arcibus duabus præliis cotidie leuibus certabatur, Q. Pleminius Romano, Amilcar Punico præſidio præerat, & accerſentes ex propinquis locis ſubſidia copias augebant, ipſe poſtremo ueniebat Annibal, nec ſuſtinuiſſent Romani, niſi Locrenſium multitudo exacerbata ſuperbia, atque auaritia Pœnorum ad Romanos inclinaſſet. Scipioni ut nuntiatum eſt, in maiore diſcrimine Locris rem uerti, ipſumque Annibalem aduentare, ne præſidium etiam periclitaretur haud facili inde receptu, & ipſe a Meſſana, L. Scipione fratre in præſidio ibi relicto, quum primum æſtu fretum inclinatum eſt, naues mari ſecundo miſit, & Annibal a Buthroto amni (haud procul is ab urbe Locris abeſt) nũtio præmiſſo, ut ſui luce prima ſumma ui prælium cum Romanis, ac Locrenſibus conſererẽt, dum ipſe auerſis omnibus in eum tumultum a tergo urbem incautam aggrederetur. Vbi luce cœptam inuenit pugnam. ipſe nec in arcem ſe includere, turba locum arctum impediturus, uoluit, neque ſcalas, quibus ſcanderet muros, attulerat, ſarcinis in aceruum coniectis, quũ haud procul muris ad terrorem hoſtium aciem oſtendiſſet, cum equitibus Numidis circumequitabat urbem, dum ſcalæ, quæque alia ad oppugnandum opus eſſet parantur, ad uiſendum qua maxima parte aggrederetur progreſſus ad murum, ſcorpione ictus, qui proximus forte eũ ſteterat, territus inde tam periculoſo caſu receptui canere quum iuſſiſſet, caſtra procul ab ictu teli communiit. Claſſis Romana a Meſſana Locros multa die ſuperante acceſſit, expoſiti omnes e nauibus, & ante occaſum ſolis urbem ingreſſi ſunt, poſtero die cœpta ex arce a Pœnis pugna, & Annibal iam ſcalis aliiſque omnibus ad oppugnationem paratis ſubibat muros, quum repente in eum nihil minus, quam tale quicquam, timentem, patefacta porta erumpunt Romani, ad CC. improuidos quum inuaſiſſent, occidunt, cæteros Annibal, ut conſulem adeſſe ſenſit, in caſtra recepit, nuntioque miſſo ad eos, qui in arce erant, ut ſibimetipſis conſulerent, nocte motis caſtris abiit, & qui in arce erant, igni iniecto tectis, quæ tenebant, ut is tumultus hoſtem moraretur, agmen ſuorum fugæ ſimili curſu ante noctem aſſecuti ſunt. Scipio, ut & arcem relictam ab hoſtibus, & uacua uidit caſtra, uocatos ad concionem Locrenſes grauiter ob defectionem incuſauit, de authoribus ſupplicium ſumpſit, bonaque eorum principibus alterius factionis ob egregiam fidem aduerſus Romanos conceſſit, publice nec dare, nec eripere ſe quicquam Locrenſibus dixit, Romam mitterent legatos, quam ſenatus cenſuiſſet, eam fortunam habituros, illud ſatis ſcire, etſi male de Po. Romano meriti eſſent, in meliore ſtatu ſub iratis Romanis futuros, quam ſub amicis Carthaginienſibus fuerunt. Ipſe Q. Pleminio legato, præſidioque, qđ arcem ceperat, ad tuendam urbem relicto, cum quibus uenerat copiis, Meſſanam traiecit. Ita ſuperbe, & crudeliter habiti Locrenſes a Carthaginienſibus poſt defectionem ab Romanis fuerant, ut modicas iniurias non æquo modo animo pati, ſed prope libenti uidere poſſent, uerum eninuero tantum Pleminius Amilcarem præſidii præfectum, tantum præſidiarii milites Romani Pœnos ſcelere, atque auaritia ſuperauerunt, ut non armis, ſed uitiis uideretur certari, nihil omnium, quæ inopi inuiſas opes potentioris faciunt, prætermiſſum in oppidanos eſt ab duce, aut a militibus, in corpora ipſorum, in liberos, in coniuges infandæ contumeliæ editæ. Nã auaritia ne ſacrorum quidem ſpoliatione abſtinuit, nec alio modo templa uiolata, ſed Proſerpinæ etiam intacti omni ætate theſauri, præterquam quod a Pyrrho qui cum magno piaculo ſacrilegii ſui manubias retulit, ſpoliati dicebantur, Ergo ſicut ante regiæ naues laceratæ naufragiis nihil in terram integri, præter ſacram pecuniam deæ, quam exportabant, extulerant, tũ quoque alio genere cladis eadem illa pecunia omnibus contactis ea uiolatione templi furorem iniecit, atque inter ſe ducem in ducem, militem in militem rabie hoſtili uertit. Summæ rei Pleminius præerat, militum pars ſub eo, quam ipſe ab Rhegio abduxerat, pars ſub tribunis erat. Rapto poculo argenteo ex oppidani domo, Pleminii miles fugiens, ſequentibus quorum erat, obuius forte Sergio, & Matieno tribunis militum fuit, cui quum iuſſu tribunorum ademptum eſſet poculum, primo iurgium, deinde clamor quoque, pugna poſtremo orta inter Pleminii milites tribunorũque, ut ſuis quiſq; opportunus aduenerat, multitudine ſimul ac tumultu creſcẽte. Victi Pleminii milites quum ad Pleminium cruorem, & uulnera oſtentantes non ſine uociferatione, atque indigna

tione

tione concurriſſent, probra in eum ipſum iactata in iurgiis referentes, accenſus ira domo ſeſe proripuit, uocatoſq; tribunos nudari, ac uirgas expediri iubet. Dũ ſpoliandis iis (repugnabãt enim, militumq; implorabant auxilium) tempus teritur, repente frequẽtes milites feroces recenti uictoria ex oĩbus locis, uelut aduerſus hoſtes, quũ ad arma conclamatũ eſſet, concurrerunt, & quum iã uiolata uirgis corpora tribunoꝝ uidiſſent, tũ uero in multo impotentiorẽ ſubito rabiem accenſi, ſine reſpectu non maieſtatis modo, ſed ẽt humanitatis, in legatũ impetum, lictoribus primũ indignum in modum multatis, faciunt, tum ipſum ab ſuis interceptũ, & ſecluſum hoſtiliter lacerant, & prope exanguem, naſo auribuſq; mutilatis, relinquunt. His Meſſanã nuntiatis, Scipio poſt paucos dies Locros aduectus quũ cauſſam Pleminii & tribunoꝝ audiſſet, Pleminio noxa liberato, relictoq; in eiuſdẽ loci præſidio, tribunis ſontibus iudicatis, & in uincula coniectis, ut Romã ad ſenatum mitterent, Meſſanam atq; Syracuſas redit. Pleminius ĩpotens iræ, neglectã ab Scipione, & nimis leuiter latã ſuam iniuriam ratus, nec quẽquam æſtimare aliũ eam litem poſſe, niſi q atrocitatem eius patiendo ſenſiſſet, tribunos attrahi ad ſe iuſſit, laceratoſq; oĩbus, quæ pati corpus ullum põt, ſuppliciis, interfecit, nec ſatiatus uiuoꝝ poena inſepultos proiecit. Simili crudelitate & in Locrenſiũ principes eſt uſus, quos ad conquerendas iniurias ad P. Scipionem profectos audiuit, & qui antea per libidinẽ, atq; auaritiam foeda exempla in ſocios ediderat, tunc ab ira multiplicia edere, infamiæ atq; inuidiæ non mõ ſibi, ſed etiam imperatori eſſe. Iam comitioꝝ appetebat tempus, quũ a P. Licinio literæ Romam allatæ ſunt, ſe exercitumq; ſuũ graui morbo afflictari, nec ſiſti potuiſſe, niſi eadẽ uis mali, aut grauior ẽt, in hoſtes ingruiſſet, ita qm̃ ipſe uenire ad comitia non potuiſſet, ſi ita patribus uideret̃, ſe Q. Cæcilium Metellũ dictatorem comitioꝝ cauſſa dictuꝝ, exercitumq; Q. Cæcilii dimitti e rep. eſſe, nã neq; uſum eius ullũ in præſentia eſſe, quũ Annibal iã in hyberna ſe ſuoſq; receperit, & tãta inceſſerit in ea caſtra uis morbi, ut niſi mature dimittatur, nemo oĩum ſuperfuturus uideat̃, ea conſuli a patribus facienda, ut e repu. fideq; ſua duceret, promiſſa. Ciuitatem eo tpe repens religio inuaſerat, inuento carmine in libris Sibyllinis, propter crebrius eo anno de cælo lapidatũ inſpectis, quandocũq; hoſtis alienigena terræ Italiæ bellũ intuliſſet, eum pelli Italia, uinciq; poſſe, ſi matris Idææ Peſinunte numẽ Romam aduectum foret. Id carmen a decẽuiris ĩuentũ eo magis patres mouit, quod & legati, qui donũ Delphos portauerant, referebant, & ſacrificantibus ipſis Pythio Apollini, oĩa læta extra fuiſſe, & reſponſum oraculo editũ, maiorem multo uictoriam, quam cuius ex ſpoliis dona portarent, adeſſe Po. Romano. In eiuſdẽ ſpei ſummam cõferebant P. Scipionis uelut præſagientẽ animum de fine belli, q depopoſciſſet prouinciã Africam, itaq; quo maturius fatis oĩbus, oraculiſq; portendentis ſeſe uictoriæ cõpotes fieret, id cogitare atq; agitare, quæ ratio tranſportandæ Romã deæ eſſet. Nullas tum in aſia ciuitates ſocias habebat Po. Romanus, tñ memores Aeſculapiũ quoq; ex Græcia quondã haud dum ullo foedere ſociata ualitudinis populi cauſſa acerſitũ, & iam cum Attalo rege, propter cõe aduerſus Philippum bellũ, coeptam amicitiã eſſe, facturũ eum, quæ poſſet Po. Romani cauſſa, legatos ad eum decernunt, M. Valeriũ Leuinum, qui bis C O S. fuerat, ac res in Græcia geſſerat, M. Cæcilium Metellum prætoriũ, Sulpitium Galbam ædilitiũ, duos qſtores, C. Tremeliũ Flaccum, & M. Valerium Falconẽ, his quinq; naues quinqremes, ut ex dignitate Po. Romani adirent eas terras, ad qs concilianda maieſtas noĩ Romano eſſet, decernunt. Legati Aſiam petentes protinus, Delphos quũ deſcendiſſent, oraculũ adierunt, conſulentes ad quod negotiũ miſſi domo eẽnt, perficiendi eius quã ſibi ſpem populoq; Romano portenderet, reſponſum eſſe ferunt, p Attalum regẽ compotes eius fore, qđ peterent, quum Romã deam deuexiſſent, tum curarent, ut eã, qui uir optimus Romæ eſſet, hoſpitio acciperet. Pergamum ad regem uenerunt, is legatos comiter acceptos Peſinuntẽ in Phrygiam deduxit, ſacrumq; iis lapidem, quẽ matrem deũ incolæ eſſe dicebant, tradidit, ac deportare Romam iuſſit. Præmiſſus ab legatis M. Valerius Falco nuntiauit deam apportari, quærendum uirum optimum in ciuitate eſſe, qui eam rite hoſpitio acciperet. Q. Cæcilius Metellus dictator a C O S. in Brutiis comitiorum cauſſa dictus, exercituſq; eius dimiſſus, magiſter equitum L. Veturius Philo, comitia per dictatorem habita, C O S S. facti M. Cornelius Cethegus, P. Sempronius Tuditanus abſens, quum prouinciam Græciã haberet, prætores inde creati Claudius Nero, M. Martius Ralla, L. Scribonius Libo, M. Pomponius Matho, Comitiis peractis, dictator ſeſe magiſtratu abdicauit, ludi Romani ter, plebeii ſepties inſtaurati. Curules erant ædiles Cn. & L. Cornelii Lentuli, L. Hiſpaniam prouinciam habebat, abſens creatus, abſens eum honorem geſſit. T. Claudius Aſellius, M. Iunius Poenus plebeii ædiles fuerunt. Aedem Virtutis eo anno ad portam Capenam M. Marcellus dedicauit, ſeptimodecimo anno poſteaquam a patre eius primo conſulatu uota in Gallia ad Claſtidium fuerat, & flamen Martialis eo anno eſt mortuus M. Aemylius Regulus. Neglectæ eo biẽnio res in Græcia erant, itaq; Philippus Aetolos deſertos ab Romano, cui uni fidebant, auxilio, quibus uoluit conditionibus ad petendam, & paciſcendam ſubegit pacem, quod niſi omni ui perficere maturaſſet, bellantem eum cum Aetolis P. Sempronius proconſul, ſucceſſor imperii miſſus Sulpitio cum decem millibus peditum, & mille equitibus, & trigintaquinq; roſtratis nauibus, haud paruum momentum ad opem ferendam ſociis, oppreſſiſſet. Vixdum pace facta nuntius regi uenit, Romanos Dyrrachium

ueniſſe, Parthenoſq;, & propinquas alias gentes motas eſſe ad ſpem nouandi res, Dimallumq; oppugnare, eo ſe auerterant Romani ab Aetolorũ, quo miſſi erant, auxilio, irati quod ſine authoritate ſua aduerſus fœdus cum rege pacem feciſſent. Ea quum audiſſet Philippus, nequis motus maior in finitimis gentibus populiſque oriretur, magnis itineribus Appolloniam contendit, quo Sempronius ſe receperat, miſſo Lectorio legato cum parte copiarum, & XV. nauibus in Aetoliam ad uiſendas res, pacemque, ſi poſſet, turbandam. Philippus agros Appolloniatum uaſtauit, ad urbem admotis copiis, poteſtatem pugnæ Romano fecit, quem poſteaquam quietum mutos tantummodo tueri uidit, nec ſatis fidens uiribus, ut urbem oppugnaret, cum Romanis quoque, ſicut cum Aetolis cupiens pacem, ſi poſſet, ſi minus, inducias facere, nihil ultra iritatis nouo certamine odiis, in regnum ſe recepit. Per idẽ tempus redio diutini belli Epirotæ, tentata prius Romanorum uoluntate, legatos de pace communi ad Philippum miſere, ſatis confidere conuenturam eam affirmantes, ſi ad colloquium cum P. Sempronio imperatore ueniſſet, facile impetratum (neque enim ipſius quidem regis abhorrebat animus) ut in Epirum tranſiret. Penice urbs eſt Epiri, ibi prius collocutus rex cum Eropo, & Darda, & Philippo, Epirorarum prætoribus, poſtea cum P. Sempronio congreditur. Affuit colloquio & Aminander Athamanum rex, & magiſtratus alii Epirotarum, & Acarnanum. Primus Philippus prætor uerba fecit, & periit ſimul ab rege, & imperatore Romano, ut finem belli facerent, darétque eam Epirotis ueniam. P. Sempronius conditiones pacis dixit, ut Partheni, & Dimallum, & Bargulum, & Eugeniũ Romanorum eſſent. Atintanas, miſſis Romam legatis ad ſenatum, impetraſſe, ut Macedonia cederet. In eas conditiones quum pax conueniſſet, ab rege fœderi aſcripti, Pruſia Bithyniæ, Achæi, Bœotii, Theſſali, Acarnanes, Epirotæ, ab Romanis Ilienſes, Attalus rex, Pleuratus, Nabis Lacedæmoniorum tyrãnus, Elei, Meſſenii, Athenienſes. Hæc conſcripta modo conſignataque ſunt, & in duos menſes induciæ factæ, donec Romam mitterentur legati, ut populus in has conditiones pacem iuberet, iuſſeruntque omnes tribus, quia auerſo in Africam bello, omnibus aliis in præſentia leuari uolebant bellis. Sẽpronius pace facta ad conſulatum Romam deceſſit. P. Sempronio, M. Cornelio COSS. (quibus decimus is annus Punici belli erat) prouinciæ, Cornelio Hetruria cum uetere exercitu, Sempronio Brutii, ut nouas ſcriberet legiones, decretæ, prætoribus, M. Martio urbana, L. Scribonio Liboni peregrina, & eidem Gallia, M. Pomponio Mathoni Sicilia, T. Claudio Neroni Sardinia euenit, P. Scipioni proconſuli cum eo exercitu, cũque ea claſſe, quam habebat, prorogatum in annum imperium eſt, item P. Licinio ut Brutios cum duabus legionibus optineret, quoad eum cum imperio in prouincia morari conſuli e republica uiſum eſſet, & M. Liuio, & Sp. Lucretio cum binis legionibus, quibus aduerſus Magonem Galliæ præſidio fuiſſent, prorogatum imperium eſt, & Cn. Octauio, ut quum Sardiniam, legionemque T. Claudio tradidiſſet, ipſe nauibus longis XL. maritimam oram, quibus finibus ſenatus cenſuiſſet, turaretur, M. Pomponio prætori in Sicilia Cannenſis exercitus duæ legiones decretæ ſunt, T. Quintius Tarentum, C. Hoſtilius Capuam proprætores, ſicut priore anno, cum uetere uterque præſidio, optinerent. De Hiſpaniæ imperio, quod in eam prouinciam duos proconſules mitti placeret, latum ad populum eſt, omnes tribus eoſdem L. Cornelium Lentulum, & L. Manlium Accidinum proconſules, ſicut priore anno tenuiſſent, optinere eas prouincias iuſſerunt. COSS. delectum habere inſtituerunt, & ad nouas ſcribendas in Brutios legiones, & in cæterorum (ita enim iuſſi a ſenatu erant) exercituum ſupplemẽtum, quãquam nondum aperte Africa prouincia erat decreta, occultantibus id, credo, patribus, ne præſciſcerent Carthaginienſes, tamen in eam ſpem erecta ciuitas erat, in Africa eo anno debellatum iri, finemque bello Punico adeſſe. Impleuerat ea res ſuperſtitione animos, pronique & ad nuntianda, & ad credenda prodigia erant, ea plura uulgabantur, duos ſoles uiſos, & nocte interluxiſſe, & facem ſtellæ ſpecie ab ortu ſolis ad occidentem porrigi uiſam, Tarracinæ portam, Anagniæ portam, & multis locis murum de cælo tactum, in æde Iunonis Soſpitæ Lanuuii cum horrendo fragore ſtrepitum editum. Eorum procurandorum cauſſa diẽ unum ſupplicatio fuit, & nouendiale ſacrum, quod de cælo lapidatum eſſet, factum, eo acceſſit conſultatio de matre Idæa accipienda, quam præterquam quod M. Valerius, unus ex legatis, regreſſus actu tum in Italia fore nuntiauerat, recens nuntius aderat Tarracinæ iam eſſe. Haud paruæ rei iudicium ſenatum tenebat, qui uir optimus in ciuitate eſſet, ueram certe uictoriam eius rei ſibi quiſque mallet, quam ulla imperia, honoreſue ſuffragio ſeu patrum, ſeu plebis delatos. Patreſconſcripti P. Scipionem, filium eius, qui in Hiſpania occiderat, adoleſcentem, nondum quæſtorium, iudicauerunt in tota ciuitate uirum optimũ eſſe. Id quibus uirtutibus inducti ita iudicauerint, ſicut traditum a proximis memoriæ temporum illorum ſcriptoribus libens poſteris tradiderim, ita eas opiniones coniectando rem uetuſtate obrutam non interponam. P. Cornelius cum omnibus matronis Oſtiam ire iuſſus obuiam deæ, iſque eam de naue accipere, & in terram elatam tradere referendã matronis. Poſteaquam nauis ad oſtium amnis Tyberini acceſſit, ſicut erat iuſſus, in ſalum naue euectus a ſacerdotibus deam accepit, extulitque ĩ terram. Matronæ primores ciuitatis, inter quas unius Claudiæ Quintiæ inſigne eſt nomẽ, accepere, cui dubia, ut traditur, antea fama clariorem ad poſteros tam religioſo miniſterio pudicitiam fecit, eæ per

manus

manus ſuccedentes deinde aliæ aliis, omni effuſa ciuitate obuiam, turibulis ante ianuam poſitis, qua perferrebatur, atq; accenſo ture, precantibus ut uolens propitiaq; urbem Romam iniret, in ædem Victoriæ, quæ eſt in Palatio, pertulere deam pridie Idus Apriles, iſq; dies feſtus fuit. Populus frequens dona deæ in palatium tulit, lectiſternumq;, & ludi fuere, Megaleſia appellata. Quum de ſupplemento legionum ageretur, quæ in prouinciis erāt, tempus eſſe a quibuſdam ſenatoribus ſubiectum eſt, quæ dubiis in rebus utcunq; tolerata eſſent, ea, dempto iam tandem deum benignitate metu, nō ultra pati, erectis expectatione patribus ſubiecerunt, colonias Latinas duodecim, quæ Q. Fabio, & Q. Fuluio C O S S. abnuiſſent milites dare, eas annum iam ferme ſextum uacationem militiæ, quaſi honoris cauſſa & beneficii, habere, quum interim boni obedienteſq; ſocii pro fide atq; obſequio imperii Romani continuis omnium annorum delectibus exhauſti eſſent. Sub hanc uocem non memoria magis patribus renouata rei prope iam obliteratæ eſt, quam ira iritata, itaq; nihil prius referre C O S S. paſſi decreuere, ut C O S S. magiſtratus, denoſq; principes Nepete, Sutrio, Ardea, Calibus, Alba, Carſeolis, Sora, Sinueſſa, Setia, Circæis, Narnia, Interamne (eæ nanq; coloniæ in ea cauſſa erant) Romam excirent, iis imperarent, quantum quæq; earum coloniarum militum plurimum dediſſet Po. Romano, ex quo hoſtes in Italia eſſent, duplicatum eius ſummæ numerum peditum daret, & equites cētenos uicenos, ſiqua eum numerum equitum explere non poſſet, pro equite uno tres pedites liceret dare, pedites equiteſq; quam locupletiſſimi legerentur, mitterenturq; ubicunq; extra Italiam ſupplemento opus eſſet, ſiqui ex iis recuſarent, retineri eius coloniæ magiſtratus legatoſq; placere, neq; ſi poſtularēt, ſenatum dari, priuſquam imperata feciſſent, ſtipendium præterea iis coloniis III. millia æris, aſſes ſingulos imperari, exigiq; quotannis, cenſumq; in iis coloniis agi ex formula ab Romanis cenſoribus data, dare autem placere eandem, quam Po. Romano deferriq; Romam ab iuratis cenſoribus coloniarum, priuſquam magiſtratu abirent. Ex hoc S.C. accitis Romam magiſtratibus, primoribuſq; earum coloniarum, C O S S. quum milites, ſtipendiumq; imperaſſent, alii aliis magis recuſare ac reclamare, negare tantum militum effici poſſe, uix, ſi ſimplum ex formula imperetur, enixuros, orare atq; obſecrare, ut ſibi ſenatum adire ac deprecari liceret, nihil ſe, quare perire merito deberent, admiſiſſe, ſed ſi pereundum etiam foret, neq; ſuum delectum, neq; iram Po. Romani, ut plus militum darēt, quam haberent, poſſe efficere. C O S S. obſtinati manere legatos Romæ iubent, magiſtratus ire domos ad delectus habēdos, niſi ſumma militum, quæ imperata eſſet, Romam adducta, neminem iis ſenatum daturum, ita præciſa ſpe ſenatum adeundi, deprecandiq;, delectus in iis XII. coloniis, per longam uacationem numero iuniorum aucto, haud difficulter eſt perfectus. Altera itidem res prope æque longo neglecta ſilentio relata a M. Valerio Leuino eſt, qui priuatis collatas pecunias ſe, ac M. Claudio conſule, reddi tandem æquum eſſe dixit, nec mirari quēquam debere in publica obligata fide ſuam præcipuam curam eſſe, nam præterquam quod aliquid proprie ad conſulem eius anni, quo collatæ pecuniæ eſſent, pertineret, etiam ſe authorem ita conferendi fuiſſe in inopia ærarii, nec plebe ad tributum ſufficiente. Grata ea patribus admonitio fuit, iuſſiſq; referre C O S S. decreuerunt, ut tribus penſionibus ea pecunia ſolueretur, primam præſentem ii, qui tum eſſent, duas tertii & quinti C O S S. numerarent. Omnes deinde alias curas una occupauit, poſteaquam Locrenſium clades, quæ ignotæ ad eam diem fuerant, legatorum aduentu uulgatæ ſunt, nec tam Q. Pleminii ſcelus, quam Scipionis in eo aut ambitio, aut negligentia iras hominum iritauit. Decem legati Locrēſium obſiti ſquallore & ſordibus, in comitio ſedentibus C O S S. uelamenta ſupplicum, ramos oleæ (ut Græcis mos eſt) porrigentes, ante tribunal cum flebili uociferatione humi procubuerunt, quærentibus C O S S. Locrenſes ſe dixerunt eſſe, paſſos ea a Q. Pleminio legato, Romaniſq; militibus, quæ pati ne Carthaginienſes quidem uelit Po. Romanus, rogare uti ſibi patres adeundi, deplorandiq; ærumnas ſuas poteſtatem facerent. Senatu dato, maximus natu ex iis, Scio, inquit, quanti æſtimentur noſtræ apud uos querælæ P. C plurimum in eo momenti eſſe, ſi probe ſciatis, & quomodo proditi Locri Annibali ſint, & quomodo pulſo Annibalis præſidio reſtituti in ditionem ueſtram, quippe ſi & culpa defectionis procul a publico cōſilio abſit, & reditum in ueſtram ditionem appareat, non uoluntate ſolum, ſed etiam opere ac uirtute noſtra, magis indignemini bonis ac fidelibus ſociis tam atroces, atq; indignas iniurias ab legato ueſtro, militibuſq; fieri. Sed ego cauſſam utriuſq; defectionis noſtræ in aliud tempus differendam arbitror eſſe duarum rerum gratia, unius, ut coram P. Scipione, qui Locros recepit, quiq; omnium nobis recte, perperamq; factorum eſt teſtis, agatur, alterius quod qualeſcunq; ſumus, tamē hæc, quæ paſſi ſumus, pati nō debuimus. Non poſſumus diſſimulare P. C. nos, quum præſidium Punicum in arce noſtra haberemus, multa fœda, & indigna a præfecto præſidii Amilcare, & ab Numidis, Afriſq; paſſos eſſe, ſed quid illa ſunt collata cum iis, quæ hodie patimur? Cum bona uenia, quæſo, audiatis P. C. id, quod inuitus eloquar. In diſcrimine eſt nūc humanum genus, utrum uos, an Carthaginienſes principes orbis terrarum uideantur, ſed ſi ex iis, quæ Locrenſes, aut ab illis paſſi ſumus, aut a ueſtro præſidio, nunc quum maxime patimur, æſtimandum Romanum ac Punicum impium ſit, nemo nō illos ſibi, quam uos dominos præoptet, & tamen uidete quemadmodum Locrenſes in uos animati ſint, quum a Car

thaginienſibus iniurias multò minores acciperemus,ad ueſtrum imperatorem confugimus, quum a ueſtro præſidio plus quam hoſtilia patiamur,nuſquam alio,quam ad uos querelas detulimus. Aut uos reſpicietis perditas res noſtras P.C.aut ne ab diis quidem immortalibus quod precemur, quicquam ſupereſt. Q.Pleminius legatus miſſus eſt cum præſidio ad recipiendos a Carthaginienſibus Locros,& cum eodem ibi relictus eſt præſidio,in hoc legato ueſtro(dant enim animum ad loquẽdum libere ultimæ miſeriæ)nec hominis quicquam eſt P.C.præter figuram & ſpeciem,neque Romani ciuis,præter habitum ueſtitumque,& ſonum Latinæ linguæ,peſtis ac bælua immanis,qualem fretum quondam,quo ab Sicilia diuidimur,ad perniciem nauigantium circunſediſſe fabulæ ferunt.Ac,ſi ſcelus libidinemque & auaritiam ſolus ipſe exercere in ſocios ueſtros ſatis haberet,unam profundam quidem uoraginem tamen patientia noſtra expleremus,nunc omnes centuriones militeſque ueſtros (adeo in promiſcuo licentiam,atque improbitatem eſſe uoluit)Pleminius fecit,omnes rapiunt, ſpoliant,uerberant,uulnerant,occidunt,conſtuprant matronas,fiunt in uirgines ingenuas raptus ex complexu parentum,pueroſque,cotidie capitur urbs noſtra,cotidie diripitur,dies nocteſque paſſim omnia mulierum puerorumque,qui rapiuntur,atque aſportantur,ploratibus ſonant.Miretur,qui ſciat, quomodo aut nos ad patiendum ſufficiamus,aut illos,qui faciunt,nondum tantarum iniuriarum ſatietas ceperit,neque ego exequi poſſum,nec uobis opus eſt audire ſingula,quæ paſſi ſumus, communiter omnia amplectar.Nego domum ullam Locris,nego quenquam hominem expertem iniuriæ eſſe,nego ullum genus ſceleris,libidinis,ac auaritiæ ſupereſſe,quod in eorum ullo,qui pati potuerint, prætermiſſum ſit. Vix ratio iniri poteſt,uter caſus ciuitatis ſit deteſtabilior,quum hoſtes bello urbẽ cepere,an quum exitialis tyrannus ui atque armis oppreſſit?omnia,quæ captæ urbes patiuntur, paſſi ſumus,& nunc quam maxime patimur P.C.omnia,quæ crudeliſſimi atque importuniſſimi tyranni ſcelera in oppreſſos ciues edunt,Pleminius in nos liberoſque noſtros coniugeſque edidit. Vnum eſt, de quo nominatim & nos queri religio infixa animis cogat,& uos audire, & exoluere rempublicam ueſtram religione,ſi ita uobis uidebitur,uelimus P.C.uidimus enim cum quanta cærimonia non ſolum ueſtros colatis deos,ſed etiam externos accipiatis.Fanum eſt apud nos Proſerpinæ,de cuius ſanctitate templi credo aliquam famam ad uos perueniſſe Pyrrhi bello,qui quum ex Sicilia rediens Locros claſſe præterueheretur,inter alia fœda quæ propter fidem noſtram erga uos in ciuitatem noſtrã facinora edidit,theſauros quoque Proſerpinæ,intactos ad eam diem,ſpoliauit,atque ita, pecunia in naues impoſita,ipſe terra eſt profectus. Quid ergo euenit P.C.?claſſis poſtero die fœdiſſima tempeſtate lacerata,omneſque naues,quæ ſacram pecuniam habebant,in littora noſtra eiectæ ſunt,qua tanta clade edoctus,tandem deos eſſe,ſuperbiſſimus agnouit rex,pecuniamque omnem conquiſitam in theſaurus Proſerpinæ referri iuſſit,nec tamen illi unquam poſtea proſpere quicquam euenit, pulſuſque Italia ignobili,atque inhoneſta morte temere nocte ingreſſus Argos occubuit.Hæc quum audiſſet legatus ueſter,tribuniquæ militum,& mille alia,quæ non augendæ religionis cauſſa, ſed præſentis deæ numine ſæpe comperta nobis,maioribuſque noſtris referebamus,auſi ſunt nihilo minus ſacrilegas admouere manus intactis illis theſauris,& nefanda ſeipſos præda ac domos contaminare ſuas, & milites ueſtros,quibus per uos fidemque ueſtram P.C.priuſquam eorum ſcelus expietis, neque in Italia,neque in Africa quicquam rei geſſeritis,ne quod piaculi commiſſerunt non ſolum ſuo ſanguine,ſed etiam publica clade luant,quanquam ne nunc quidem P.C.aut in ducibus,aut in militibus ueſtris ceſſat ira deæ,iam aliquoties inter ſe ſignis collatis concurrerunt, dux alterius partis Pleminius, alterius duo tribuni militum erant,non acrius cum Carthaginienſibus,quam ipſi inter ſe ferro dimicauerunt,præbuiſſentque occaſionem furore ſuo Locros recipiendi Annibali,ni accitus a nobis Scipio interueniſſet.At hercule milites contactos ſacrilegio furor agitat,in ducibus ipſis puniendis nullum deæ numen apparuit,immo ibi præſens maxime fuit,uirgis cæſi tribuni ab legato ſunt,legatus dein de inſidiis tribunorum interceptus,præterquam quod toto corpore laceratus,naſo quoque, auribuſque deciſis exanguis eſt relictus,recreatus deinde legatus ex uulneribus tribunos militum in uincula coniectos,deinde uerberibus affectos,ſeruilibuſque omnibus ſuppliciis trucidatos cruciando occidit, mortuos deinde prohibuit ſepeliri.Has dea pœnas a templi ſui ſpoliatoribus habet,nec ante deſinet omnibus eos agitare furiis,quam repoſita ſacra pecunia in theſauris fuerit.Maiores quondam noſtri graui Crotonenſium bello,quia extra urbem templum eſt,transferre in urbem eam pecuniam uoluerunt,nocte audita ex delubro uox eſt,abſtinerent manus,deam ſua templa defenſuram,quia mouendi inde theſauros incuſſa erat religio,muro circundare templum uoluerunt, ad aliquantum iam altitudinis excitata erant mœnia,quum ſubito collapſa ruina ſunt.Sed & nunc, & tunc, & ſæpe alias dea ſuam ſedem,ſuumque templum aut tutata eſt,aut a uiolatoribus grauia piacula exegit, noſtras iniurias nec poteſt,nec poſſit alius ulciſci,quam uos P.C.ad uos ueſtramque fidem ſupplices confugimus,nihil noſtra intereſt,utrum ſub legato,illoque præſidio Locros eſſe ſinatis,an irato Annibali & Pœnis ad ſupplicium dedatis.Non poſtulamus,ut extemplo nobis de abſente indicta cauſſa credatis, ueniat,coram ipſe audiat,ipſe diluat,ſi quicquam ſceleris,quod homo in homines edere poteſt,in nos

prætermiſit,

prætermiſit,non recuſamus,quin & nos omnia eadem iterum,ſi pati poſſumus,patiamur,& ille omni diuino humanoque liberetur ſcelere.Hæc quum a legatis dicta eſſent,quæſiſſetque ab iis Q. Fabius,detuliſſent ne eas querelas ad P.Scipionem,reſponderunt miſſos legatos eſſe,ſed eum belli apparatu occupatum eſſe,& in Africam aut iam traieciſſe,aut poſt paucos dies traiecturum,& legati gratiam,quanta eſſet apud imperatorem,expertos eſſe,quum inter eum & tribunos cognita cauſſa,tribunos in uincula coniecerit,legatum æque ſontem,aut magis etiam,in ea poteſtate reliquerit. Iuſſis excedere ex templo legatis,non Pleminius modo,ſed etiam Scipio principum orationibus lacerari, ante omnes Q.Fabius natum eum ad corrumpendam diſciplinam militarem arguere,ſic & in Hiſpania plus prope ſeditione militum,quam bello amiſſum,externo & regio more & indulgere licentiæ militum,& ſæuire in eos,ſententiam deinde æque trucem orationi adiecit. Pleminium legatum uinctum Romam deportari placere,& ex uinculis cauſſam dicere, ac ſi uera forent, quæ Locrenſes quærerentur,in carcere necari,bonaque eius publicari,P.Scipionem,quod de prouincia deceſſiſſet iniuſſu ſenatus,reuocari,agique cum tribunis ple.ut de imperio eius abrogando ferrent ad populum, Locrenſibus coram ſenatum reſpondere,quas ſibi iniurias factas quererentur,eas neque ſenatum,neque Po.Romanum uelle factas,uiros bonos ſocioſque & amicos eos appellari,liberos,coniuges,quæque alia erepta eſſent,reſtitui,pecuniam,quanta ex theſauris Proſerpinæ ſublata eſſet, conquiri duplamque pecuniam in theſauris reponi,& ſacrum piaculare fieri,ita ut prius ad collegium pontificum referretur,quod ſacri theſauri moti,aperti,uiolatique eſſent,quæ piacula quibus diis, quibus hoſtiis fieri placeret,milites,qui Locris eſſent, omnes in Siciliam tranſportari, quatuor cohortes ſociorum Latini nominis in præſidium Locros adduci.Perrogari eo die ſententiæ,accenſis ſtudiis pro Scipione,& aduerſus Scipionem,non potuere,præter Pleminũ facinus,Locrenſiumque cladem,Ipſius etiam imperatoris non Romanus modo,ſed ne militaris quidem cultus iactabatur,cum pallio crepidiſque inambulare in gymnaſio,libellis etiam eum,paleſtræque operam dare,æque ſegniter molliterque cohortem totam Syracuſarum amœnitate frui,Carthaginem,atque Annibalem excidiſſe de memoria,exercitum omnem licentia corruptum,qualis Sucrone in Hiſpania fuerit,talis nũc Locris,ſocis magis, quam hoſti metuendus.Hæc quanquam partim uera,partim miſta,eoque ſimilia ueris iactabantur,uicit tamen Q.Metelli ſententia,qui de cæteris maxime aſſenſus,de Scipionis cauſſa diſſenſit. Qui enim conuenire,quem & modo ciuitas iuuenem admodum unum recuperandæ Hiſpaniæ delegerit,ducemque recepta ab hoſtibus Hiſpania ad imponendum Punico bello finem creauerit,conſulem ſpe deſtinauerit Africam ſubacturum,Annibalem ex Italia detracturum, eum repente tanquam Q.Pleminium,indicta cauſſa,prope damnatum ex prouincia reuocari? quum ea,quæ in ſe nefaria facta Locrenſes q̃rerent̃, nec pñte quidẽ Scipione facta dicerent,neq; aliud,quã patiẽtia aut pudor,qd legato pepciſſet, diſſimulari poſſet,ſibi placere,M.Põponiũ p̃torẽ,cui Sicilia pũincia ſorte eueniſſet,triduo pxio in pũinciam proficiſci, C O S S. decem legatos,quos iis uideretur,ex ſenatu legere,quos cum prætore mitterent,& duos tribunos plebis atque ædilem, cum eo conſilio cognoſcere prætorem,ſi ea,quæ Locrenſes facta quererentur,iuſſu ac uoluntate P.Scipionis facta eſſent, ut eum de prouincia decedere iuberent,ſi P.Scipio iam in Africam traieciſſet, tribuni ple.atque ædilis cum duobus legatis,quos maxime prætor idoneos cenſuiſſet, in Africam proficiſcerentur, tribuni atque ædilis,qui reducerent inde Scipionem,legati,qui exercitui præeſſent,donec nouus imperator ad eũ exercitum ueniſſet,ſin M.Pomponius,& decem legati comperiſſent, neque iuſſu, neque uoluntate P.Scipionis ea facta eſſe,ut in exercitu Scipio maneret,bellumque,ut propoſuiſſet,gereret. Hoc facto S.C.cum tribunis plebis actum eſt,ut compararent inter ſe,aut ſorte legerent,qui duo cum prætore ac legatis irent.Ad collegium pontificum relatum de expiandis,quæ Locris in templo Proſerpinæ tacta,uiolata,elataque inde eſſent.Tribuni plebis cum prætore,& decem legatis profecti M. Claudius Marcellus,& M.Cincius Alimentius,iiſque ædilis plebis datus eſt,quem,ſi aut in Sicilia prætoris dicto audiens non eſſet Scipio,aut in Africam traieciſſet,comprehendere tribuni iuberent,ac iure ſacroſanctæ poteſtatis reducere,prius Locros ire,quam Meſſanam conſilium erat.Cæterum duplex fama eſt,quod ad Pleminium attinet,alii auditis,quæ Romæ acta eſſent,in exilium Neapolin euntem forte in Q.Metellum unum ex legatis incidiſſe,& ab eo Rhegium ui retractum,alii ab ipſo Scipione legatum cum triginta nobiliſſimis equitum miſſum,qui Q.Pleminium in catenas,& cum eo ſeditionis principes conIicerent,ii omnes ſeu ante Scipionis,ſeu tum prætoris iuſſu traditi in cuſtodiã Rheginis ſunt Prætor legatique Locros profecti primum,ſicuti mandatum erat,religionis curam habuere,omnem enim ſacram pecuniam,quæque apud Pleminium,quæque apud milites erat, conquiſitam cum ea,quam ipſi ſecum attulerant,in theſauris repoſuerunt,ac piaculare ſacrum fecerunt,tum uocatos ad concionem milites prætor ſigna extra urbem efferre iubet, caſtra que in campo locat, tum graui edicto,ſiquis miles aut in urbe reſtitiſſet,aut ſecum extuliſſet quod ſuum non eſſet, Locrenſibus ſe permittere,ut quod ſuum quiſque cognoſceret, prehenderet,ſi quid non compareret,

repeteret, ante omnia libera corpora placere ſine omni mora Locrenſibus reſtitui, non leui defunctum pœna, qui non reſtituiſſet. Locrenſium deinde concionem habuit, atque iis libertatem, legeſque ſuas Po. Romanum ſenatumque reſtituere dixit. Siquis Pleminium, aliumue accuſare uelit, Rhegium ſe ſequeretur, Si de P. Scipione publice queri uellent, ea, quæ Locris nefarie in deos homineſque facta eſſent, iuſſu aut uoluntate P. Scipionis facta eſſe, legatos mitterent Meſſanam, ibi ſe cum conſilio cogniturum. Locrenſes prætori, legatiſque, & ſenatui, ac Po. Romano gratias egere, ſed ad Pleminium accuſandum ituros, Scipionem, quanquam parum iniuriis ciuitatis ſuæ doluerit, eum eſſe uirum, quem amicum ſibi, quam inimicum mallent eſſe, pro certo ſe habere, neque iuſſu, neque uoluntate P. Scipionis tot tam nefanda commiſſa, ſed aut Pleminio nimium, aut ſibi parum creditum, aut natura inſitum quibuſdam eſſe, ut magis peccare nolint, quam ſatis animi ad uindicanda peccata habeant. Et prætori, & conſilio haud mediocre onus demptum erat de Scipione cognoſcendi, Pleminium, & alios triginta homines cum eo damnauerunt, atque in catenis Romam miſerunt, ipſi ad Sipionem profecti ſunt, ut ea quoque, quæ uulgata ſermonibus erant de cultu ac deſidia imperatoris, ſolutaque militiæ diſciplina comperta oculis referrent Romam, uenientibus iis Syracuſas ſcipio res, non uerba ad purgandum ſe præparauit, exercitum omnem eo conuenire, claſſem expediri iuſſit, tanquam dimicandum eo die terra marique eſſet cum Carthaginienſibus. Quo die uenerunt hoſpitio comiter accepti, poſtero die terreſtres naualeſque exercitus non inſtructos modo, ſed hos decurrentes, claſſem in portu ſimulacrum & ipſam edentem naualis pugnæ oſtendit, tum circa armamentaria, & horrea, aliumque belli apparatum uiſendum prætor legatique ducti, tantaque admiratio ſingularum, uniuerſarumque rerum incuſſa, ut ſatis crederent aut illo duce, atque exercitu uinci Carthaginienſem populum, aut alio nullo poſſe, iuberentque, quod dii bene uerterent, traiicere, & ſpei conceptæ quo die illum omnes centuriæ priorem conſulem dixiſſent, primo quoque tempore compotem Po. Romanum faceret, adeoque lætis inde animis profecti ſunt, tanquam uictoriam, non belli magnificum apparatum nunciaturi Romam eſſent. Pleminius, quique in eadem cauſſa erant, poſteaquam Romam eſt uentum, extemplo in carcerem conditi, ac primo producti ad populum ab tribunis apud præoccupatos Locrenſium clade animos nullum miſericordiæ locum habuerunt, poſtea quum ſæpius producerentur, iam, ſeneſcente inuidia, molliebantur iræ, & ipſa deformitas Pleminii, memoriaque abſentis Scipionis facilius eos ad uulgum conciliabat, mortuus eſt tamen prius in uinculis, quam iudicium de eo populi perficeretur. Hunc Pleminium Clodius Licinius in libro tertio rerum Romanarum refert ludis uotiuis, quos Romæ Africanus iterum C O S. faciebat, conatum per quoſdam, quos pretio corruperat, aliquot locis urbem incendere, ut frangendi carceris, fugiendique haberet occaſionem, patefacto dein ſcelere, delegatum in Tullianum ex. S. C. De Scipione nunquam niſi in ſenatu actum, ubi omnes legatique & tribuni claſſem eam, exercitum, ducemque uerbis extollentes effecerunt, ut ſenatus cenſeret primo quoque tempore in Africam traiiciendum, Scipioniq; permitteret, ut ex iis exercitibus, q̄ in Sicilia eēnt, ipſe legeret, quos ĩ Africã ſecum traiiceret, quos ꝓuinciæ relinq̃ret p̄ſidio. Dũ hæc apud Romanos gererent, Carthaginiẽſes quoq;, quũ, ſpeculis ꝑ ꝓmontoria oĩa poſitis, ꝑcunctãtes, pauenteſq; ad ſingulos nũtios ſollicitã hyemẽ egiſſet, haud paruũ & ipſi tuendæ Africæ momẽtũ adiecerunt ſocietatẽ Syphacis regis, cuius maxĩe fiducia traiecturũ ĩ Africam Romanum crediderunt. Erat Aſdrubali, Giſgonis filio, non hoſpitium modo cum rege, de quo ante dictum eſt, quum ex Hiſpania forte in idem tempus Scipio, atq; Aſdrubal cõuenere, ſed mentio quoque inchoatæ affinitatis, ut rex duceret filiam Aſdrubalis. Ad eam rem conſummandam, tempuſque nuptiis ſtatuendum (iam enim & nubilis erat uirgo) profectus Aſdrubal, ut accenſum cupiditate (& ſunt ante omnes barbaros Numidæ effuſi in uenerem) ſenſit, uirginem ab Carthagine acceſſit, maturatque nuptias, & inter aliam gratulationem, ut publicum quoque fœdus priuato adiiceretur, ſocietas inter populum Carthaginienſem regemque, data ultro, citroque fide, eoſdem amicos inimicoſque habituros iureiurando affirmant. Cæterum Aſdrubal memor & cum Scipione initæ regiæ ſocietatis, & quam uana, & mutabilia barbarorum ingenia eſſent, ueritus, ne ſi traiiceret in Africã Scipio, paruum uinculũ eæ nuptiæ eẽnt, dũ accenſum recenti amore Numidã habet, perpellit, blanditiis quoq; puellæ adhibitis, ut legatos in Siciliam ad Scipionẽ mittat, per quos moneat, ne prioribus ſuis promiſſis fretus in Africã traiiciat, ſe & nuptiis ciuis Carthaginienſis filiæ Aſdrubalis, quem uiderit apud ſe in hoſpitio, & publico etiã fœdere cum populo Carthaginienſi iunctum, hortari primum, ut procul ab Africa, ſicut adhuc fecerit, bellum Romani cum Carthaginienſibus gerant, ne ſibi intereſſe certaminibus eorum, armaq; aut hæc, aut illa abnuentem alterã ſocietatem ſequi neceſſe ſit, ſi nõ abſtineat Africa Scipio, & Carthagini exercitum admoueat, ſibi neceſſarium fore & pro patria Africa, in qua & ipſe ſit genitus, & pro patria con-

iugis ſuæ,pro q; patente atq; penatibus dimicare.Cum his mandatis ab rege legati ad Scipionem miſſi Syracuſis eum conuenerunt, Scipio quanquam magno momento rerum in Africa gerendarum, magnaq; ſpe deſtitutus erat, legatis propere, prius quam res uulgaretur, remiſſis in Africam literas dat ad regem, quibus etiam atq; etiam monet eum, ne iura hoſpitii ſecum,neu cum Po. Romano initæ ſocietatis, neu fas, fidem, dextras, deos teſtes, atq; arbitros conuentorum fallat. Cæterum quando neq; cælari aduentus Numidarum poterat,uagati enim in urbe,obuerſatiq; prætorio erant, & ſi ſileretur quid petentes ueniſſent, periculum erat, ne uera eo ipſo, quod cælarentur, ſua ſponte magis emanarent,timorq; in exercitum incideret,ne ſimul cum rege,& Carthaginienſibus foret bellandum,auertit a uero falſis elicitas præoccupando mentes hominum, & uocatis ad concionem militibus,non ultra eſſe cunctandum ait, inſtare, ut in Africam quamprimum traiiciat, ſocios reges, Maſiniſſam ipſum prius ad Lælium ueniſſe querentem,quod cunctando tempus tereretur,nunc Syphacem mittere legatos idem admirãtem,quæ tam diuturnæ moræ ſit cauſſa,poſtulantemq;, ut aut traiiciatur tandem in Africam exercitus,aut ſi mutata conſilia ſint,certior fiat,ut & ipſe ſibi, & regno ſuo poſſet conſulere,itaq; iam ſatis omnibus inſtructis apparatiſq;,& re iam non ultra recipiente cunctationem,in animo ſibi eſſe, Lilybæum claſſe traducta, eodemq; omnibus peditum equitumq; copiis contractis,quæ prima dies curſum nauibus daret, deis bene iuuantibus in Africam traiicere. Literas ad M.Pomponium mittit,ut,ſi ei uideretur, Lilybæum ueniret, ut communiter conſulerent, quas potiſſimum legiones,& quantum militum numerum in Africam traiiceret,item circum oram maritimam miſit,ut naues onerariæ comprehenſæ Lilybeum omnes contraherentur. Quicquid militum,nauiumq; in Sicilia erat,quum Lilybæum conueniſſet, & nec urbs multitudinem hominum, nec portus naues caperet,tantus omnibus ardor erat in Africam traiiciendi,ut non ad bellum duci uiderentur,ſed ad certa uictoriæ præmia,præcipue qui ſuperabant ex Cãnenſi exercitu milites,illo nõ alio duce credebant nauata reipu.opera finire ſe militiam ignominioſam poſſe. Et Scipio minus id genus militum aſpernabatur, ut qui neq; ad Cãnas ignauia eorum cladem acceptam ſciret, neq; ullos milites æque ueteres in exercitu Romano eſſe, expertoſq; non uariis præliis modo, ſed in urbibus etiam oppugnandis. Quinta & ſexta Cannenſes erant legiones, eas ſe traiecturam in Africam quum dixiſſet,ſingulos milites inſpexit,relictiſq;,quos non idoneos credebat, in locum eorũ ſubiecit, quos ſecum ex Italia acciuerat,ſuppleuitq; ita eas legiones,ut ſingulæ ſena millia & ducenos pedites,trecenos haberent equites, ſociorum item Latini nominis pedites equiteſq; de exercitu Cannenſi legit.

Quantum militum in Africam tranſportatum ſit,non paruo numero inter authores diſcrepat,alibi decem millia peditum,duo millia & ducentos equites; alibi X V. millia peditum,mille & quingentos equites, alibi parum plus dimidio rem auctam, V. & X X X. millia peditum equitumq; in naues impoſita inuenio,quidam non adiecere numerum, inter quos me ipſe in re dubia poni malui, Cælius ut abſtinet numero, ita ad immenſum multitudinis ſpeciem auget, uolucres ad terram delapſas clamore militum ai, tantamq; multitudinem conſcendiſſe naues, ut nemo mortalium aut in Italia,aut in Sicilia relinqui uideretur. Milites ut in naues ordine, ac ſine tumultu conſcenderent, ipſe eam ſibi curam ſumpſit, nauticos C. Lælius, qui claſſis præfectus erat,in naues ante conſcendere coactos continuit, commeatus imponendi M. Pomponio prætori curam dat, V.& X L. dierum cibaria, e quibus X V. dierum coacta, impoſita. Vt omnes iam in nauibus erant, ſcaphas circũmiſit,ut ex omnibus nauibus gubernatores, & magiſtri nauium, & bini milites in forum conuenirent ad imperia accipienda, poſteaquam conuenerunt, primum ab iis quæſiuit, ſi aquam hominibus iumentiſque neceſſariam in totidem dies, quot frumentum, impoſuiſſent,ubi reſponſum eſt aquam dierum V. & X L. in nauibus eſſe,tum edixit militibus, ut ſilentium quieti, nautis ſine certamine ad miniſteria exequenda bene obedientes, præſtarent, cum X X. roſtratis ſe ac L. Scipionem a dextero cornu,ab læuo totidem roſtratis,& C. Lælium præfectum claſſis cum M. Porcio Catone (quæſtor is tum erat)onerariis futurum præſidium,lumina in nauibus ſingula roſtratæ,bina onerariæ haberent,in prætoria naue inſigne nocturnum trium luminum fore.Emporia ut peterent,gubernatoribus edixit,fertiliſſimus ager,eoq; abundans omni copia regũ eſt regio,& imbelles(quod plerũq; euenit in ubere agro)barbari ſunt,prius quoq; quam a Carthagine ſubueniret,opprimi uidebant poſſe.

Iis editis imperiis,redire ad naues iuſſi,& poſtero die,diis bene iuuantibus,ſigno dato ſoluere naues. Multæ claſſes Romanæ e Sicilia,atq; ipſo illo portu profectæ erant,cæterum non eo bello ſolum,nec id mirum,prædatum enim tñmodo pleræq; claſſes ierant,ſed ne priore quidem ulla profectio tanti ſpectaculi fuit,quanq̃ ſi multitudine claſſis æſtimaret,& bini C O S S. cum binis exercitibus ante traiecerant,& prope totidem roſtratæ in illis claſſibus fuerãt,quot onerariis Scipio tum traiiciebat, nam præter X L. naues longas quadrigentis ferme onerariis exercitum tranſuexit,ſed & bellum bello,ſecundum priore,ut atrocius Romanis uideretur,quum quod in Italia bellabat,tum ingẽtes ſtrages tot exercituum,ſimul cæſis ducibus,effecerant,& Scipio dux partim factis fortibus,partim ſuapte fortu-

na quadam ingentis ad incrementa gloriæ celebratus cõuerterat animos, ſimul & mens ipſa traiciendi nulli ante eo bello duci tentata, quod ad Annibalem detrahendum ex Italia, transferendumq; & finiendum in Africa bellum tranſire uulgauerat. Concurrebat ad ſpectaculum in portu omnis turba non habitantium modo Lilybæi, ſed legationum omnium ex Sicilia, quæ ad proſequendum Scipionem officii cauſſa conuenerant, & prætorem prouinciæ M. Pomponium ſecutæ fuerant, ad hoc legiones, quæ in Sicilia relinquebantur, ad perſequendos cõmilitones proceſſerant, nec claſſis modo proſpectantibus e terra, ſed terra omnis circa referta turba ſpectaculo nauigantibus erat. Vbi illuxit, Scipio e prætoria naue, ſilentio per præconem facto, dii, deæq;, inquit, maria terraſq; qui colitis, uos precor quæſoq;, uti quæ in meo imperio geſta ſunt, & geruntur, poſtq; gerentur, ea mihi populoq; & plebi Romanæ, ſociis, nominiq; Latino, qui Po. Romanum, quiq; meam ſectam, imperium, auſpiciumq; terra, mari, amnibuſq; ſequuntur, bene uertant, eaq; uos omnia bene iuuetis, bonis auibus adſitis, ſaluos incolumeſq;, uictis perduellibus, uictores ſpoliis decoratos, præda onuſtos, triumphanteſq; mecũ domos reduces ſiſtatis, inimicorum hoſtiumq; ulciſcendorum copiam faxitis, quæq; populus Carthaginienſis in ciuitatem noſtram facere molitus eſt, ea ut mihi. Po. q; Romano in ciuitatem Carthaginiẽſium exempla edendi facultatem detis. Secundum has preces cruda exta, cæſa uictima (uti mos eſt) in mare porricit, tubaq; ſignum dedit proficiſcendi. Vento ſecundo ſatis uehementi protecti, celeriter e conſpectu terræ ablati ſunt, & a meridie nebula occœperat, ita ut uix concurſus nauium inter ſe uitarent, lenior uentus in alto factus, noctem inſequentem eadem caligo optinuit, ſole orto diſcuſſa eſt, & addita uis uentorum. Iam terram cernebant, haud ita multo poſt T. Poſthumius gubernator Scipioni ait, non plus quinq; millia paſſuum Africam abeſſe, Mercurii promontorium ſe cernere, ſi iubeat eo dirigi, iam in portu fore omnem claſſem. Scipio, ut in cõſpectu terra fuit, precatus deos, uti bono reip. ſuoq; Africam uiderit, dare uela, & alium infra nauibus acceſſum iubet petere, & uento eodem ferebantur, cæterum nebula ſub idem ferme tempus, quo pridie, exorta, conſpectum terræ ademit, & uẽtus premente nebula cecidit, nox deinde incertiora omnia fecit, itaq; anchoras, ne aut inter ſe concurrerent naues, aut terræ inferrentur, iecere. Vbi illuxit, uentus idem coortus nebula diſiecta aperuit omnia littora Africæ. Scipio quod eſſet proximum promontorium percunctatus, quum promontorium Pulchri id uocari audiſſet, placet omen, inquit, huc dirigite naues, & claſſis decurrit, copiæq; omnes in terram expoſitæ ſunt. Proſperam nauigationem ſine terrore ac tumultu per multis Græcis, Latiniſq; authoribus credidi, Cælius unus præterquam quod non merſas fluctibus naues, cæteros omnes cæleſtes, maritimoſq; terrores, poſtremo abreptam tempeſtate ab Africa claſſem ad inſulam Aegimurum, inde ægre correptum curſum exponit, & prope obrutis nauibus, iniuſſu imperatoris, ſcaphis, haud ſecus quam naufragos, milites ſine armis, cum ingenti tumultu, in terram euaſiſſe, expoſitis copiis, Romani caſtra in proximis tumulis metantur. Iam non in maritimos modo agros conſpectu primum claſſis, deinde tumultu egredientium, in terram pauor terrorq; peruenerat, ſed in ipſas urbes, neq; enim hominum modo turba, mulierum puerorumq; agminibus immiſta, omnes paſſim compleuerat uias, ſed pecora quoq; præ ſe agreſtes agebant, ut relinqui ſubito Africam diceres, urbibus ipſis maiorem, quam quem ſecum attulerant, terrorem inferebant, præcipue Carthagini, prope ut captæ, tumultus fuit. Nam poſt M. Attilium Regulum, & L. Manlium COSS. annis prope L. nullum Romanum exercitum uiderant, præter prædatorias claſſes, quibus deſcenſiones in agros maritimos factæ erant, raptiſq;, quæ obuia ſors fecerat, prius recurſum ſemper ad naues, quam clamor agreſteis conciret, fuerat, eo maior tum fuga pauorq; in urbe fuit, & hercule neq; exercitus domi ualidus, neq; dux, quem opponerent, erat. Aſdrubal Giſgonis filius genere, fama, diuitiis, regia tum etiam affinitate longe primus ciuitatis erat, ſed eum ab illo ipſo Scipione aliquot præliis fuſum, pulſumq; in Hiſpania meminerant, nec magis ducem duci parem, quam tumultuarium exercitum ſuum Romano exercitui eſſe. Itaq; uelut ſi urbem extemplo Scipio aggreſſurus foret, ita ad arma eſt conclamatum, portæq; raptim clauſæ, & armati in muris, uigiliæq; & ſtationes diſpoſitæ, ac nocte inſequenti uigilatum eſt, poſtero die D. equites ſpeculatum ad mare, turbandoſq; egredientes ex nauibus miſſi in ſtationes Romanorum inciderunt, iam enim Scipio, claſſe Vticam miſſa, ipſe haud ita multum progreſſus a mari tumulos proximos cœperat, & equites in ſtationes locis idoneis poſuerat, & per agros miſerat prædatum. Ii cum Carthaginienſi equitatu prælium quum cõmiſiſſent, paucos in ipſo certamine, pleroſq; fugientes perſecuti, in quibus præfectum quoq; Hannonem, nobilem iuuenem, occiderunt. Scipio non agros modo circa uaſtauit, ſed urbẽ etiam proximam Afrorum, ſatis opulẽtam, cœpit, ubi præter cætera, quæ extẽplo in naues onerarias impoſita, miſſaq; in Siciliam erant, octo millia liberorũ capitum ſeruorũq; ſunt capta. Lætiſſimus tamẽ Romanis in principio rerum gerendarũ aduentus fuit Maſiniſſæ, quẽ qdam cum CC. haud amplius equitibus, pleriq; cum duorũ millium eqtatu tradunt ueniſſe. Cæterũ quum longe maximus oĩum ætatis ſuæ regum hic fuerit, plurimumq; rem Romanam iuuerit, operæ pretium uidetur excedere paululum ad

lum ad

lum ad enarrandum, quam uaria fortuna uſus ſit in amittendo, recuperandoq; paterno regnō. Militante eo pro Carthaginienſibus in Hiſpania, pater eius moritur (Galæ nomen erat) regnum ad fratrē regis Deſalcem pergrandem natu (mos ita apud Numidas eſt) peruenit. Haud multo poſt, Deſalce quoq; mortuo, maior ex duobus filiis eius, Capuſa (puero admodum altero) paternum imperium accepit, cæterum quum magis iure gentis, quam authoritate inter ſuos, aut uiribus optineret regnum, extitit quidam Mezetullus nomine, non alienus ſanguine regibus familiæ ſemper inimicæ, ac de imperio uaria fortuna cum iis, qui tum optinebant certantis, is, concitatis popularibus, apud quos inuidia regum magnæ authoritatis erat, caſtris palam poſitis, deſcendere regem in aciem, ac dimicare de regno coegit, in eo prælio Capuſa cum multis principum cecidit. Gens Maſæſulorum omnis in ditionem, imperiumq; Mezetulli conceſſit, regio tamen nomine abſtinuit, cōtentusq; nomine modico tutoris, puerum Lacumacem, qui ſtirpis regiæ ſupererat, regem appellat, Carthaginienſem nobilem fœminam, ſororis filiam Annibalis, quæ proxime Deſalci regi nupta fuerat, in matrimonio ſibi coniungit, ſpe Carthaginienſium ſocietatis, & cum Syphace hoſpitium uetuſtum, legatis miſſis, renouat, omnia ea auxilia præparauit aduerſus Maſiniſſam. Et Maſiniſſa audita morte patrui, deinde nece fratris patruelis, ex Hiſpania in Mauritaniam (Bocchar ea tempeſtate rex Mauroꝝ erat) traiecit, ab eo ſupplex infimis precibus auxilium itineri, quoniam bello non poterat, IIII. millia Maurorum imperrauit, cum iis, præmiſſo nuntio ad paternos ſuoſq; amicos, quum ad fines regni perueniſſet, quingēti ferme Numidæ ad eum conuenerunt. Igitur Mauris inde, ſicut conuenerat, retro ad regem remiſſis, quanquam aliquanto minor ſpe multitudo, ne cum qua tantam rem aggredi ſatis auderet, ratus agendo ac moliendo uires quoq; ad agendum aliquid collecturum, proficiſcenti ad Syphacem Lacumaci regulo ad Tapſum occurrit, trepidum agmen quum in urbem refugiſſet, urbem Maſiniſſa primo impetu capit, ex regiis alios tradentes ſe recepit, alios uim parantes occidit, pars maxima cum ipſo puero inter tumultum ad Syphacem, quo primo intenderat iter, puenerunt. Fama huiuſcemodi rei in principio rerum proſpere actæ conuertit ad Maſiniſſam Numidas, affluebantq; undiq; ex agris, uiciſq; ueteres milites Galæ, incitabantq; iuuenem ad recuperandum paternum regnum. Numero militū aliquantum Mezetullus ſuperabat, nam & ipſe cum exercitu, quo Capuſam uicerat, & ex receptis poſt cædem regis aliquot habebat, & puer Lacumaces a Syphace auxilia ingentia adduxerat, XV. millia peditum. Mezetullo X. millia equitum erant, quibus cum Maſiniſſa nequaquam tantum peditum equitumue habens acie conflixit, uicit tamen & ueterum millium uirtus, & prudentia inter Romana & Punica arma exercitati ducis, regulus cum tutore, & exigua Maſæſulorum manu in Carthaginienſium agrum perfugit. Ita recuperato regno paterno Maſiniſſa, quia ſibi aduerſus Syphacem haud paulo maiorem reſtare dimicationem cernebat, optimum ratus cum fratre patruele gratiam recōciliare, miſſis, qui & ſpem puero facerent, ſi in fidem Maſiniſſæ ſeſe permiſiſſet, futurum eum in eodem honore, quo apud Galam, & Deſalcem quondam fuiſſet, & qui Mezetullo præter impunitatem ſua omnia cum fide reſtitui reſponderent, ambo præoptantes auxilio modicam domi fortunam, omnia, ne id fieret, Carthaginienſibus de induſtria agentibus, ad ſeſe perduxit. Aſdrubal tum forte, quum hæc gerebantur, apud Syphacem erat, qui Numidæ haud ſane multum ad ſe pertine credenti, utrum penes Lacumacem, an Maſiniſſam regnum Maſæſulorum eſſet, falli eum magnopere ait, ſi Maſiniſſam eiſdem contentum fore, quibus patrem Galam, aut patruum eius Deſalcem credat, multo maiorem indolem in eo animi ingeniiq; eſſe, quam in ullo gentis eius unquam fuiſſet, ſæpe eum in Hiſpania raræ inter homines uirtutis ſpecimen dediſſe ſociis pariter hoſtibuſq; & Syphacem & Carthaginienſes, niſi orientem illum ignem oppreſſiſſent, ingenti mox incendio, quum iam nullam opem ferre poſſent, arſuros, adhuc teneras & fragiles eius uires eſſe, uixdum coaleſcere fouenti regnum. Inſtando ſtimulandoq; peruicit, ut exercitum ad fines Maſæſulorum admoueat, atq; in agro, de quo ſæpe cum Gala non uerbis modo diſceptatum, ſed etiam armis certatum fuerat, tanquam haud dubie iuris ſui caſtra locet, ſiquis arceat, quod maxime opus ſit, acie dimicaturum, ſin per metum agro cedatur in regnum medium eundum, aut ſine certamine conceſſuros in ditionem eius Maſæſulos, aut nequaquam pares futuros armis. His uocibus incitatus Syphax Maſiniſſæ bellum infert, & primo certamine Maſæſulos fundit, fugatq;. Maſiniſſa cum paucis equitibus in montem (Balbum incolæ uocant) perfugit, familiæ aliquot cum mapalibus, pecoribuſq; ſuis (ea pecunia illis eſt) proſecuti ſunt regem, cætera Maſæſulorum multitudo in ditionem Syphacis conceſſit. Quem cœperant exules montem herbidus, aquoſuſq; eſt, & quia pecori bonus alendo erat, hominum quoq; carne ac lacte ueſcentium abunde ſufficiebat alimentis, inde nocturnis primo ac furtiuis incurſionibus, deinde aperto latrocinio infeſta omnia circa eſſe, maxime uri Carthaginienſium ager, quia & plus prædæ, quam inter Numidas, & latrocinium tutius erat, iamq; adeo licenter eludebant, ut ad mare deuectam prædam uenderent mercatoribus appellentibus naues ad idipſum, pluresq; quam iuſto ſæpe in prælio Carthaginienſes cæderent, raperenturq;. Deplorabant ea apud Syphacē Carthaginienſes, infenſumq; & ipſum ad reliquias belli pſequendas inſtigabāt, ſed uix regium uidebat latronē uagum in mōtibus

conſectari. Bocchar ex præfectis regiis, uir acer & impiger, ad id delectus, ei IIII. millia peditum data, duo equitum, præmiorūq; ingenti ſpe oneratus, ſi caput Maſiniſſæ retuliſſet, aut uiuum (id uero inæſtimabile gaudium fore) cœpiſſet. Is palatos, incurioſeq; agentes improuiſo adortus, pecorum atq; hominum ingenti multitudine a præſidio armatorum excluſa, Maſiniſſam ipſum cum paucis in uerticem montis compellit, inde prope iam ut debellato, nec præda modo pecorum hominumq; captorum miſſa ad regem, ſed copiis etiam aliquanto maioribus, quam pro reliquiis belli, remiſſis, cū quingentis haud amplius peditibus degreſſum iugis Maſiniſſam perſecutus in ualle arcta, faucibus utrinq; obſeſſis, incluſit, ibi ingens cædes Maſæſulorum facta. Maſiniſſa cum L. haud amplius equitibus per anfractus montis ignotos ſequentibus ſeſe abripuit, tenuit tamen ueſtigia Bocchar, adeptuſq; eum patentibus campis prope Clupeam urbem circunuenit, ut præter quattuor equites omnes ad unum interficeret, cum iis ipſum quoq; Maſiniſſam ſaucium prope e manibus inter tumultum amiſit, in conſpectu erant fugientes alæ equitum, diſperſæ lato campo, quibuſdam ut occurrerent per obliqua tendentibus. Quacūq; hoſtes ſequebantur, amnis ingens fugientes accepit, neq; enim cunctanter, ut quos maior metus urgeret, īmiſerant equos, raptiq; gurgite & in obliquum relati, duobus in præruptum gurgitem in conſpectu hoſtium hauſtis, ipſe periſſe creditus, ac duo reliqui equites cum eo uirgulta ulterioris ripæ tenuerunt. Is finis Bocchari fuit ſequendi, nec ingredi flumen auſo, nec habere credēti ſe iam, quem ſequeretur, inde uanus author abſumpti Maſiniſſæ ad regem rediit, miſſiq; qui Carthaginem gaudium ingens nuntiarent, totaq; Africa fama mortis Maſiniſſæ repleta uarie animos affecit. Maſiniſſa in ſpelunca occulta quum herbis curaret uulnus, duorum equitum latrocinio per dies aliquot uixit, ubi primum ducta cicatrix, patiq; poſſe eſt uiſa iactationem, audacia ingenti pergit ire ad regnum repetendum, atq; in ipſo itinere haud plus XL. equitibus collectis, quum in Maſæſulos palam iam quis eſſet ferens ueniſſet, tantum motum quum fauore priſtino, tum gaudio īſperato, quod quē periſſe crediderant, incolumē cernebant, fecit, ut intra paucos dies ſex millia peditum armatorum, quattuor equitum conuenirent, iamq;, non in poſſeſſione modo paterni regni eſſet, ſed etiam ſocios Carthaginienſium populos, Maſæſulorumq; fines (id Syphacis regnum erat) uaſtaret. Inde iritato ad bellum Syphace, inter Cirthā Hipponemq; in iugis opportunorum ad omnia mōtium conſedit. Maiorem igitur eam rem iam Syphax rex ratus, quam ut per præfectum ageret, cum filio iuuene (nomē Verminæ erat) parte miſſa exercitus, imperat, ut circunducto agmine, in ſe intentum hoſtem a tergo inuadat. Nocte profectus Vermina, qui ex occulto aggreſſurus eum erat. Syphax autem interdiu aperto itinere, ut qui ſignis collatis acie dimicaturus eſſet, mouet caſtra. Vbi primo tempus uiſum eſt, quo perueniſſe iam circūmiſſi uideri poterant, & ipſe leui cliuo ferente ad hoſtem, tum multitudine fretus, tum præparatis a tergo inſidiis, per aduerſum montem erectam aciem ducit, Maſiniſſa fiducia maxime loci, quo multo æquiore pugnaturus erat, & ipſe dirigit ſuos. Atrox prælium, & diu anceps fuit, loco & uirtute militum Maſiniſſam, multitudine, quæ nimio maior erat, Syphacem iuuante, ea multitudo diuiſa, quum pars a fronte urgeret, pars a tergo ſe circunfudiſſet, uictoriam haud dubiam Syphaci dedit, & nec effugium quidem patebat hinc a fronte, hinc a tergo incluſis, itaq; cæteri pedites equiteſq; cæſi aut capti, ducentos ferme equites Maſiniſſa circa ſe conglobatos, diuiſoſq; turmatim in treis partes erumpere iubet, loco prædicto, in quem ex diſſipata conuenirent fuga, ipſe qua intenderat, inter media tela hoſtium euadit, duæ turmæ hæſere, altera metu dedita hoſti, altera pertinacior in repugnando telis obruta, & confixa eſt. Verminam prope ueſtigiis inſtantem, in alia atq; alia flectendo itinera ludens, tedio & deſperatione tandem feſſum abſiſtere a ſequendo coegit, ipſe cum LXX. equitibus ad minorem Syrtim peruenit, ibi cum conſcientia egregia ſæpe repetiti regni paterni inter Punica emporia, gentemq; Garamantum omne tempus uſq; ad C. Lælii, claſſiſq; Romanæ aduētum in Africam conſumpſit. Hæc animum inclinant, ut cum modico potius, quam cum magno præſidio equitum ad Scipionem quoq; poſtea ueniſſe Maſiniſſam credam, quippe illa regnanti multitudo, hæc paucitas exulis fortunæ conueniens eſt. Carthaginienſes ala equitum cum præfecto amiſſa, alioq; equitatu per nouum delectum comparato, Hannonem Amilcaris filium præficiunt, Aſdrubalem ſubinde ac Syphacem per literas nuntioſque, poſtremo etiam per legatos accerſunt, Aſdrubalem opem ferre circunſeſſæ patriæ iubent, Syphacem orant, ut Carthagini, & uniuerſæ Africæ ſubueniat. Ad Vticam tum caſtra Scipio, ferme mille paſſus ab urbe, habebat, tranſlata a mari, ubi paucos dies ſtatiua coniuncta claſſi fuerant. Hanno nequaquam ſatis ualido, non modo ad laceſſendum hoſtes, ſed ne ad tuendos quidem a populationibus agros, equitatu accepto, id omnium primum egit, ut per conquiſitionem numerum equitum augeret, nec aliarum gentium aſpernatus, maxime tamen Numidas (id longe primum equitum in Africa eſt genus) conducit. Iam ad quattuor millia equitum habebat, quum Saleram nomine urbem occupauit XV. ferme millia ab Romanis caſtris, quod ubi Scipioni relatum eſt, æſtiua ſub tectis agere equitatus, ſint, inquit, uel plures, dum talem ducem habeant, eoq; minus ſibi ceſſandum ratus, quo illi ſegnius rem agerent, Maſiniſſam cum equitatu præmiſſum portis obequitare, atq; hoſtem ad pugnam elicere iubet, ubi omnis multitudo ſe effudiſſet,

diſſet,grauiorq; iam in certamine eſſet,quam ut facile ſuſtineri poſſet,cedere paulatim,ſe in tempore pugnæ uenturum,tantum moratus,quátum ſatis temporis prægreſſo uiſum ad eliciendos hoſtes, cum Romano equitatu ſecurus,tegentibus tumulis,qui peropportune circa uiæ flexus ſuppoſiti erát occultus proceſſit,Maſiniſſa ex compoſito,nunc terrentis,nunc timéns mõ aut ipſis obequitabat portis,aut cedendo,quum timoris ſimulati ſpecie audaciam hoſti faceret,ad inſequendum temere eliciebat.Nondum omnes egreſſi erant,uarieq; dux fatigabatur,alios uino & ſomno graues arma capere, & frenare equos cogendo,aliis ne ſparſi,& inconditi,ſine ordine, ſine ſignis omnibus portis excurrerent,obſiſtendo,primo incaute ſe inuehentes Maſiniſſa excipiebat, mox plures ſimul conferti porta effuſi æquauerant certamen,poſtremo iam omnis equitatus prælio quum adeſſet, ſuſtineri ultra nequiuete,non tamen effuſa fuga Maſiniſſa,ſed cedendo ſenſim,impetus eorum excipiebat, donec ad tumulos tegentes Romanum equitatum pertraxit,inde exorti equites,& ipſi integris uiribus,& recétibus equis,Hannone,Afriſq; pugnando,ac ſequendo feſſis,ſe circunfudere,& Maſiniſſa,uerſis ſubito equis,in pugnam redit.Mille ferme,qui primi agminis fuerant,quibus haud facilis receptus fuit, cum ipſo duce Hannone intercluſi atq; interfecti ſunt,cæteros,ducis præcipue territos cæde,effuſe fugientes per triginta millia paſſuum uictores ſecuti,ac duo præterea millia equitum aut cœperũt,aut occiderunt,inter eos ſatis conſtabat non minus ducentos Carthaginienſium equites fuiſſe, & diuitiis quoſdam,& genere illuſtres.Eodem forte,quo hæc geſta ſunt,die,naues,quæ prædam in Siciliam uexerant,cum cõmeatu rediere,uelut ominatæ ad prædam alteram repetendam ſeſe ueniſſe.Duos eodem nomine Carthaginienſium duces duobus equeſtribus prælus interfectos non omnes authores ſunt,ueriti,credo,ne falleret bis relata eadem res,Cælius quidem,& Valerius captum etiam Hannonem tradunt.Scipio præfectos,equiteſq;,prout cuiuſq; opera fuerat,& ante omnes Maſiniſſam inſignibus donis donat,& firmo præſidio Saletæ impoſito,ipſe cum cætero exercitu profectus non agris modo,quacunq; incedebat populatis,ſed urbibus etiam quibuſdam,uiciſq; expugnatis,late fuſo terrore belli,ſeptimo die,quá profectus erat,magnam uim hominum,& pecoris,& omnis generis prædæ trahens in caſtra redit,graueſq; iterum hoſtium ſpoliis naues dimittit.Inde omiſſis expeditiõibus paruis,populationibuſq; ad oppugnandam Vticam omnes belli uires cõuertit,eam deinde, ſi cœpiſſet,ſedem ad cætera exequenda habiturus,ſimul & a claſſe nauales ſocii,qua ex parte urbs mari alluitur,ſimul & terreſtris exercitus ab iminente prope ipſis mœnibus tumulo eſt admotus. Tormenta, machinaſq; etiam aduexerat ſecum,& ex Sicilia cum cõmeatu miſſa erant,& noua,in armamentario multis talium operum artificibus de induſtria incluſis,fiebant.Vticenſibus tanta undiq; mole circunſeſſis in Carthaginienſi populo,Carthaginienſibus in Aſdrubale,ita ſi is mouiſſet Syphacé, ſpes omnis erat,ſed deſiderio indigentium auxilii tardius cuncta mouebantur.Aſdrubal intentiſſima cõquiſitione quum ad XXX. millia peditum,tria equitum confeciſſet,non tamen ante aduentum Syphacis caſtra propius hoſtem mouere eſt auſus,Syphax cum L. millibus peditum, X. equitum aduenit, confeſtimq; motis ab Carthagine caſtris,haud procul Vtica,munitionibuſq; Romanis conſedit,quorum aduentus hoc tamen momenti fecit,ut Scipio,quum XL. ferme dies nequiquam omnia experiendo obſediſſet Vticam,abſcederet inde irrito incœpto,etenim hyems inſtabat. Caſtra hyberna in promontorio,quod tenui iugo continenti adhærens in aliquantum maris ſpatium extenditur,cõmunit uno uallo,& naualium caſtra amplectitur,iugo medio legionũ impoſitis caſtris,in littus ad ſeptentrionem uerſus ſubductæ naues,naualeſq; ſocii tenebant meridianam uallem ad alterum littus deuexam.Hæc in Africa uſq; ad extremum autumni geſta. Præter conuectum undiq; ex populatis circa agris frumentum,cõmeatuſq; ex Sicilia,atq; Italia aduectos, Cn. Octauius proprætor ex Sardinia ab T.Claudio prætore,cuius ea prouincia erat,ingentem uim frumenti aduexit,horreaq; non ſolum ea, quæ iam facta erant,repleta,ſed noua ædificata.Veſtimenta exercitui deerant,id mádatum Octauio, ut cum prætore ageret,ſiquid ex ea prouincia comparari,aut mitti poſſet,ea quoq; haud ſegnirer curata res,mille ducentæ togæ breui ſpatio,& XII. millia tunicarum miſſa.Aeſtate ea,qua hæc in Africa acta ſunt,P. Sempronius COS. cui Brutii prouincia erat.in agro Crotonenſi cum Annibale in ipſo itinere tumultuario prælio conflixit,agminibus magis,quam acie pugnatum eſt, Romani pulſi,& tumultu uerius quam pugna,ad mille & CC. de exercitu conſulis interfectis,in caſtra trepidi rediere,neq; oppugnare tamen ea hoſtes auſi,cæterum ſilentio proximæ noctis profectus inde COS. præmiſſo nuntio ad P. Licinium proconſulem,ut ſuas legiones admoueret,copias coniunxit,ita duo duces,duo exercitus ad Annibalem redierunt,nec mora dimicandi facta eſt,quum conſuli duplicatæ uires,Pœno recens uictoria animos faceret.In primam aciem ſuas legiones Sempronius induxit,in ſubſidiis locatæ P.Licinii legiones. COS. principio pugnæ ædem Fortunæ Primigeniæ uouit, ſi eo die hoſtes fudiſſet,compoſq; eius uoti fuit,fuſi ac fugati Pœni,ſupra quatuor millia armatorũ cæſa,paulo minus trecéti capti uiui,& equi XL. & XI. militaria ſigna.Perculſus aduerſo prælio Annibal Crotonem exercitum reduxit.Eodem tempore M.Cornelius COS. in altera parte Italiæ nõ tam armis, quam iudiciorum terrore Hetrutiam continuit,totam ferme ad Magonem,ac per eum ad ſpem no-

uandi res uerſam. Eas quæſtiones ex S.C. minime ambitioſe habuit, multiq; nobiles Hetruſci, qui aut ipſi ierant, aut miſerant ad Magonem de populorum ſuorum defectione, primo erant præſentes condemnati, poſtea conſcientia ſibimet ipſi exilium conſciſcentes, quum abſentes damnati eſſent, corporibus ſubtractis, bona tantum, quæ publicari poterant, pigneranda pœnæ ꝓbebant. Dum hæc COSS. diuerſis regionibus agunt, cenſores interim Romæ M. Liuius, & C. Claudius ſenatũ recitarunt, princeps iterum delectus Q. Fabius Maximus, notati ſeptem, nemo tamen, qui ſella curuli ſediſſet, ſarta tecta acriter, & cum ſumma fide exegerunt, uiam e foro Boario, & ad Veneris circa foros publicos, & ædem matris magnæ in Palatio faciendam locauerunt, uectigal etiam nouum ex ſalaria annona ſtatuerunt, ſextante ſal & Romæ & per totam Italiam erat, & Romæ pretio eodem, pluris in foris, & cõciliabulis, & alibi alio pretio præbendum locauerunt. Id uectigal cõmentum alterum ex cenſoribus ſatis credebant, populo iratum, quod iniquo iudicio & quondam damnatus eſſet, & in pretio ſalis maxime oneratas tribus, quarum opera damnatus erat, credebant, inde Salinatori Liuio inditum cognomẽ. Luſtrum conditum ſerius, quia per prouincias dimiſerunt cenſores, ut ciuium Romanorum in exercitibus, quantus ubiq; eſſet, referretur numerus, cenſa cum iis CCXV. millia hominum, condidit Luſtrum C. Claudius Nero. Duodecim deinde coloniarum, quod nunquam ante factum erat, deferẽtibus cenſoribus, cenſum receperunt, ut quantum numero militum, quãtum pecunia ualerent, in publicis tabulis monimẽta extarent. Eqtum deinde cenſus agi cœptus eſt, & ambo forte cenſores equum publicum habebant, quum ad tribum Polliam uentum eſt, in qua M. Liuii nomen erat, & præco cunctaretur citare ipſum cenſorem, cita, inquit Nero, M. Liuium, & ſiue reſidua & uetere ſimultate, ſiue intempeſtiua iactatione ſeueritatis inflatus, M. Liuium, quia populi iudicio eſſet condẽnatus, equum uændere iuſſit, item M Liuius, quum ad tribum Narnienſem, & nomen collegæ uentum eſt, uændere equum C. Claudium iuſſit, duarum rerum cauſſa, unius quod falſum aduerſus ſe teſtimonium dixiſſet, alterius, quod non ſyncera fide ſecum in gratiam rediſſet, itaq; ibi fœdum certamen inquinandi famam alterius cum ſuæ famæ damno factum eſt Exitu cenſuræ quum in leges iuraſſet C. Claudius, & in ærarium aſcendiſſet, inter nomina eorum, quos ærarios relinquebat, dedit collegæ nomen, deinde M. Liuius in ærarium uenit, &, præter Metiam tribum, quæ ſe nec condemnaſſet, neq; condemnatum aut conſulem, aut cenſorem feciſſet, Po. Romanum omnem, quatuor & triginta tribus, ærarios reliquit, quod & inocentem ſe condemnaſſent, & condemnatum conſulem, & cenſorem feciſſent, neq; inficiari poſſent aut iudicio ſemel, aut comitiis bis ab ſe peccatum eſſe, inter quatuor & triginta tribus & C. Claudium ærarium fore, quod ſi exemplum haberet bis eundem ærarium relinquendi, C. Claudium nominatim ſe inter ærarios fuiſſe relicturum. Prauum certamen notarum inter cenſores, caſtigatio inconſtantiæ populi cenſoria grauitate temporum illorum digna. In inuidia cenſores quum eſſent, creſcendi ex his ratus eſſe occaſionem Cn. Bebius tribunuſplebis, diem ad populum utriq; dixit, ea res conſenſu patrum diſcuſſa eſt, ne poſtea obnoxia populari auræ cenſura eſſet. Eadem æſtate in Brutiis iam Petilia a conſule deuicta, Conſentia, & Pandoſia, & ignobiles aliæ ciuitates uoluntate in deditionem uenerunt, & quum comitiorum iam appeteret tempus, Cornelium potius ex Hetruria, ubi nihil belli erat, Romam acciri placuit COSS. Cn. Seruilium Cepionẽ, & Cn. Seruilium Geminum creauit, inde prætoria comitia habita, creati P. Cornelius Lentulus, P. Quintilius Varus, P. Aelius Pætus, P. Iulius Appulus, hi duo quum ædiles plebis eſſent, prætores creati ſunt, COS. comitiis perfectis, ad exercitum in Hetruriam rediit. Sacerdotes eo anno mortui, atq; in locum eorum ſuffecti, T. Veturius Philo flamen Martialis in locum M. Aemylii Regilli, qui priore anno mortuus erat, creatus inauguratuſq;, & in M. Pomponii Mathonis auguris, & decenuiri locum creati, decenuir M. Aurelius Cotta, augur T. Sempronius Gracchus, admodum adoleſcens, quod tunc perrarum in mandandis ſacerdotiis erat. Quadrigæ aureæ eo anno in Capitolio poſitæ ab ædilibus curulibus, C. Liuio, & M. Seruilio Gemino, & ludi Romani biduum iſtaurati, item per biduum plebeii ab ædilibus, P. Aelio, P. Iulio, & Iouis epulum fuit ludorum cauſſa.

SCIPIONIS AFFRICANI TRIVNEVS

T. LIVII PATAVINI HISTORICI SECVNDI BELLI PVNICI LIBER DECIMVS.

CNEVS SERVILIVS CEPIO, ET CN. SERVILIVS Geminus C O S S. (ſextuſdecimus is annus belli Punici erat)quum de rep.belloq;,& prouinciis ad ſenatum retuliſſent, cenſuerunt patres', ut C O S S. inter ſe compararent,ſortirenturue,uter Brutios aduerſus Annibalem,uter Hetruriam,ac Liguriam prouinciam haberet, cui Brutii eueniſſent,exercitum a P.Sempronio acciperet,P.Sempronius(ei quoq; enim proconſuli imperium in annum prorogabatur)P.Licinio ſuccederet,is Romam reuerteretur,bello quoq; bonus habitus ad cætera, quibus nemo ea tempeſtate inſtructior ciuis habebatur,congeſtis omnibus humanis a natura fortunaq; bonis,nobilis idem ac diues erat,forma uiribuſq; corporis excellebat,facundiſſimus habebatur,ſeu cauſſa oranda, ſeu in ſenatu, & ad populum ſuadendi ac diſſuadendi locus eſſet, 'iuris pontificii peritiſſimus,ſuper hoc bellicæ quoq; laudis conſulatus compotem fecerat,cui in Brutiis prouincia,eidem in Hetruria,ac Liguribus decreta.M.Cornelius nouo conſuli tradere exercitum iuſſus, ipſe prorogato imperio Galliam prouinciam optinete cum legionibus iis,quas prætor L. Scribonius priore anno habuiſſet.Sortiti deinde prouincias,Cepioni Brutii, Seruilio Gemino Hetruria euenit, tum prætorum prouinciæ in ſortem coniectæ,iuriſdictionem urbanam Pætus Aelius. Sardiniam P. Lentulus,Siciliam P.Iulius,Ariminũ cum duabus legionibus(ſub Lucretio Spurio eæ fuerãt) Q.uintilius Varus eſt ſortitus,& Lucretio prorogatum imperium eſt,ut Genuam oppidum a Magone Pœno dirutum exædificaret. P. Scipioni non temporis,ſed rei gerendæ fine,donec debellatum in Africa foret,prorogatum imperium eſt,decretumq;,ut ſupplicatio fieret, quod ſi is in Africam prouinciam traiecitſſet,ut ea res ſalutaris Po.Romano,ipſiq; duci,atq; exercitui eſſet.In Sicilia tria millia militum ſunt ſcripta,& quia quod roboris ea prouincia habuerat,in Africam traiectum fuerat,nequa claſſis ex Africa traiceret, X L. nauibus cuſtodiri placuerat Siciliæ maritimã oram.Tredecim nouas naues Iulius ſecum in Siciliam duxit,cæteræ ih Sicilia ueteres refectæ,huic claſſi M.Pomponius, prioris anni prætor,prorogato imperio,præpoſitus,nouos milites ex Italia aduectos in naues impoſuit,parem nauium numerum Cn.Octauio prætori item prioris'anni cum pari iure imperii ad tuendam Sardiniæ oram patres decreuerunt.Lentulus prætor duo millia militum dare in naues iuſſus, & Italiæ ora,qa incertum erat,quo miſſuri claſſem Carthaginienſes forent(uidebantur autem quicquid nudatũ præſidiis eſſet,petituri)M.Martio,prætori prioris anni,cum totidem nauibus tuenda data eſt,tria millia militum in eam claſſem ex decreto patrum C O S S. conſcripſerunt,& duas legiones urbanas ad incerta belli.Hiſpaniæ cum exercitibus, imperioq; ueteribus imperatoribus, L.Lentulo, & L. Manlio Accidino decretæ,Decem omnino legionibus,& C X L. nauibus longis res Romana eo anno geſta, Prætores in prouincias ire iuſſi, C O S S. imperatum,ut prius quam ab urbe proficiſcerentur, ludos magnos facerẽt,quos T.Manlius Torquatus dictator in quintum annũ uouiſſet,ſi eodem ſtatu reſp. ſtaret,& nouas religiones excitabãt in animis hominum prodigia ex pluribus locis nuntiata. Aurum in Capitolio corui non laceraſſe tantum roſtris crediti,ſed etiam ediſſe, mures Antii coronã auream

arroſere, circa Capuam omnem agrum locuſtaꝝ uis ingens, ita ut unde aduenissent, parum conſtaret, compleuit, equuleus Reate cum quinq; pedibus natus, Anagniæ ſparſi primum ignes in cœlo, deinde fax ingens arſit, Fruſinone arcus ſolem tenui linea amplexus eſt, circulum deinde ipſum ſolis maior orbis extrinſecus īcluſit, Arpini terra campeſtri in agro in ingētem ſinum cōſedit, conſulum alteri primam hoſtiam īmolanti caput iecinori defuit Ea ꝓdigia maioribus hoſtiis ꝓcurata, editi a collegio pontificum dii, qbus ſacrificaret. His tranſactis C O SS. prætoreſq; in ꝓuincias ꝓfecti, oībus tamen, uelut eam ſortitis, Africæ cura erat, ſeu qa ibi ſūmam reꝝ, belliq; uerti cernebāt, ſeu ut Scipioni gratificarentur, in quē tum oīs ciuitas uerſa erat, itaq; non ex Sardinia tm̄, ſicut ante dictū eſt, ſed ex Sicilia quoq;, & Hiſpania ueſtimēta, frumētumq;, armaq;, & omne genus cōmeatus eo portabat, nec Scipio ullo tēpore hyemis belli opa remiſerat, quæ multa ſimul undiq; circūſtabant. Vticam obſidebat, caſtra in cōſpectu Aſdrubalis erant, Carthaginienſes deuexerāt naues, claſſem paratā, inſtructāq; ad cōmeatus intercipiendos habebāt, inter hæc ne Syphacis qdem recōciliādi curam ex aīo dimiſerat, ſi forte iam ſatias amoris in uxore ex multa copia eum cœpiſſet. Ab Syphace magis pacis pro Carthaginiēſibus conditiones, ut Romani Africa, Pœni Italia excederent, quā ſi bellaretur, ſpes ulla deſiturum afferebatur. Hæc per nuntios magis eqdem acta crediderim, & ita pars maior authores ſunt, quā ipſum Syphacē, ut Valerius Antias prodit, in caſtra Romana ad colloquium ueniſſe. Primo eas cōditiones imperator Romanus uix auribus admiſit, poſtea ut cauſſa probabilis uiſa cōmeandi foret in caſtra hoſtium, mollius eadem illa abnuere, ac ſpem facere ſæpius ultro citroq; agitantibus rem cōuenturam. Hybernacula Carthaginiēſium (congeſta temere ex agris materia) exædificata lignea ferme tota erant, Numidæ præcipue arundine texta, ſtoriaq;, pars maxima tectis paſſim nullo ordine, qdam, ut ſine imperio occupatis locis, extra foſſam, uallūq; habitabant, hæc relata Scipioni ſpem fecerāt caſtra hoſtium, per occaſionem incēdendi, cum legatis, quos mitteret ad Syphacem, calonum loco primos ordinis ſpectatæ uirtutis, atq; prudētiæ ſeruili habitu mittebat, qui, dum in colloquio legati eſſent, uagi per caſtra alius alia, aditus exituſq; oēs, ſitum, formāq; uniuerſoꝝ caſtroꝝ, & partium, qua Pœni, qua Numidæ haberent, quātum interualli iter Aſdrubalis ac regia caſtra eſſet, ſpecularent, moreq; ſimul noſcerent ſtationum uigiliarūq;, nocte an īterdiu opportuniores inſidiātibus eſſent, & inter crebra colloquia alii atq; alii de īduſtria, quo pluribus oīa nota eſſent, mittebant. Quum ſæpius agitata res certiorē ſpem pacis indies & Syphaci, & Carthaginiēſibus per eum, faceret, legati Romani uetitos ſe reuerti ab imparatore aiunt, niſi certū rn̄ſum detur, proinde ſeu ipſa ſtaret iam ſentētia, ſeu cōſulendus Aſdrubal & Carthaginienſes eſſent, conſuleret, tēpus eſſe aut pacem cōponi, aut bellum nouiter geri. Dum cōſulitur Aſdrubal ab Syphace, ab Aſdrubale Carthaginiēſes, & ſpeculatores oīa uiſendi, & Scipio ad comparanda ea, quæ in rem opus erant, tēpus habuit, & ex mētione & ſpe pacis neglıgētia, ut fit, apud Pœnos, Numidaſq; orta cauendi, neqd hoſtile iterim paterent, tādem relatum rn̄ſum qbuſdam, quod nimis cupere Romanus pacem uidebat, iniquis per occaſionē adiectis, quæ peropportune cupienti tollere īducias Scipioni cauſſam præbuere, ac nuntio regis, quum relatuꝝ ſe ad cōſilium dixiſſet, poſtero die reſpondit, ſe uno fruſtra tendēte nulli alii pacem placuiſſe, renūtiaret igitur nullā aliam ſpem pacis, quā relictis Carthaginienſibus, Syphaci cum Romanis eſſe, ita tollit inducias, ut libera fide incœpta exequeretur, deductiſq; nauibus (& iam ueris principiū erat) machinas tormētaq;, uelut a mari aggreſſurus Vticā, imponit, duo millia militū ad capiēdum, quem ante tenuerat, tumulū ſup Vticam mittit, ſimul, ut ab eo quod parabat, in alterius rei curam cōuerteret hoſtium aīos, ſimul ne qua, quum ipſe ad Syphacem, Aſdrubalēq; ꝓfectus eſſet, eruptio ex urbe & impetus in caſtra ſua relicta cum leui præſidio fieret. His præparatis, aduocatoq; cōſilio, & dicere exploratoribus iuſſis, quæ cōperta afferrēt, Maſiniſſaq;, cui oīa hoſtium nota erant, poſtremo qd ipſe pararet, in ꝓximam noctem proponit, tribunis edicit, ut ubi prætorio dimiſſo ſigna cōcinuiſſent, extēplo educerent e caſtris legiones, ita, ut imperauerat, ſigna ſub occaſum ſolis efferri ſunt cœpta. Ad primā ferme uigiliam agmen explicauerunt, media nocte (ſeptē enim millia itineris erant) modico gradu ad caſtra hoſtium ꝑuentum eſt, ibi Scipio partē copiaꝝ Lælio, Maſiniſſamq; ac Numidas attribuit, & caſtra Syphacis inuadere, igneſq; conicere iubet ſingulos deinde ſeparatim, Lælium ac Maſiniſſam, ſeductos obteſtatur, ut quantum nox ꝓuidentiæ adimat, tātum illi diligēti expleant cura, unaq; ſe Aſdrubalem Punicaq; caſtra aggreſſuꝝ, cæteꝝ non ante cœpturꝝ, quam ignem in regiis caſtris conſpexiſſet. Neq; ea rēs morata diu eſt, nam ut ꝓximis caſtris iniectus ignis hæſit, extēplo ꝓxima quæq;, & deinceps contigua amplexus totis ſe paſſim diſſipauit caſtris. Et trepidatio qdem, quanta neceſſe erat, in nocturno effuſo tam late incēdio orta eſt, cæteꝝ fortuitum nō hoſtilē ac bellicum ignē rati eſſe, ſine armis ad reſtinguēdum incendium effuſi in armatos inciderūt hoſtes, maxime Numidas ab Maſiniſſa notitia regioꝝ caſtroꝝ ad exitus itinerū idoneis locis diſpoſitos. Multos in ipſis cubiculis ſemiſomnes hauſit flāma, multi in præcipiti fuga ruentes ſuper alios, alii in anguſtiis portaꝝ obtriti ſunt. Relucētem flāmam primo uigiles Carthaginiēſium, deinde excitati alii nocturno tumultu quum cōſpexiſſent, ab eodē errore credere ipſi ſua ſponte incēdium ortum, & clamor inter cædē & uulnera ſublatus, an ex trepidatione nocturna eſſet confuſus, ſenſum

ueri

ueri adimebat, igitur pro ſe quiſq; inermes, ut quibus nihil hoſtile ſuſpectum eſſet, oĩbus portis, quá cuiq; pximum erat, ea modo, quæ reſtinguendo igni forent, portantes, in agmen Romanũ ruebant, qbus cæſis oĩbus, præterq̃ hoſtili odio, etiam nequis nuntius effugeret, extẽplo Scipio neglectas, ut in tali tumultu, portas inuadit, ignibuſq; in pxima tecta coniectis, effuſa flamma prĩo ueluti ſparſa pluribus locis reluxit, deinde p continua ſerpens uno repente oĩa incendio hauſit. Ambuſti hoĩes iumentaq; fœda primũ fuga, deinde ſtrage obruebant itinera portarũ, quos non oppreſſerat ignis, ferro abſumpti, binaq; caſtra die una deleta, duces tñ ambo, & ex tot millibus armatorũ X X. millia peditũ, & qngenti equites ſemiermes, magna pars ſaucii afflatiq; incendio effugerunt. Cæſa aut hauſta flãmis ad X L. millia hoĩum ſunt, capti ſupra V I. millia, Carthaginienſiũ nobiles X I. ſenatores, ſigna militaria C L X X V I I I. eq Numidici ſupra I I. millia D C C. elephanti ſex capti, octo flãma ferroq; abſumpti, magnaq; uis armorũ capta, ea oĩa imperator Vulcano ſacrata incendit. Aſdrubal ex fuga cũ paucis Afrorũ urbem proximã petierat, eoq; oẽs, qui ſupererant, ueſtigia ducis ſeqn̄tes ſe contulerant, metu deinde, ne dederet Scipioni, urbe exceſſit. Mox eodẽ patentibus portis Romani accepti, nec quicquam hoſtile, qa uoluntate conceſſerant in ditionẽ, factum, duæ ſubinde urbes captæ direptæq;, ea pda, & quæ caſtris incenſis ex igne rapta erat, militi conceſſa eſt. Syphax octo milliũ ferme inde ſpatio loco cõmunito conſedit, Aſdrubal Carthaginẽ contendit, neqd per metum ex recenti clade mollius cõſuleret, quo tantus primo terror eſt allatus, ut, omiſſa Vtica, Carthaginẽ crederent extemplo Scipionem oppreſſurũ, ſenatum itaq; Suffetes (qđ uelut conſulare imperiũ apud eos erat) uocauerunt, ibi tribus dictis ſentẽtiis, una de pace legatos ad Scipionẽ decernebat, altera Annibalẽ ad tuendã ab exitiabili bello patriã reuocabat, tertia Romanæ in aduerſis rebus conſtantiæ exẽplo reparandum exercitum, Syphacemq; orandũ, ne bello abſiſteret, cenſebat, hæc ſnĩa, quia Aſdrubal præſens, Barchinæq; oẽs factionis bellum malebant, uicit. Inde delectus in urbe, agriſq; haberi cœptus, & ad Syphacem legati miſſi ſumma ope & ipſum reparantẽ bellum, quum uxor iã, non ut ante blanditiis ſatis potentibus ad animũ amantis, ſed precibus & miſericordia ualuiſſet, plena lachrymarũ, obteſtans, ne patrem ſuum, patriãq; proderet, iiſdem flammis Carthaginem, quibus caſtra conflagraſſent, abſumi ſineret. Spem quoq; opportune oblatã afferebant legati, quatuor millia Celtiberorũ circa urbem, nomine Olbam, ab conquiſitoribus ſuis conducta in Hiſpania, egregiæ iuuentutis, ſibi occurriſſe, & Aſdrubalem propediem affore cum manu haudquaquã contemnenda. Is non benigne modo legatis reſpondit, ſed oſtendit etiam multitudinẽ Numidarum agreſtiũ, quibus per eoſdem dies arma, equoſq; dediſſet, & omnem iuuentutem affirmat excitũ ex regno, ſcire incendio, nõ prælio cladem acceptam, eum bello inferiorem eſſe, qui armis uincatur. Hæc legatis reſponſa, & poſt dies paucos rurſus Aſdrubal, & Syphax copias iunxerunt, is omnis exercitus fuit X X X. ferme millia armatorũ. Scipionem, uelut iã debellato, quod ad Syphacem, Carthaginienſeſq; attineret, Vticæ oppugnandæ intentum, iamq; machinas admouentẽ muris auertit fama redintegrati belli, modiciſq; præſidiis ad ſpeciem modo obſidionis terra mariq; relictis, ipſe cũ robore exercitus ire ad hoſtes pergit, primo in tumulo quatuor ferme millia diſtante ab caſtris regiis conſedit, poſtero die cum eqtatu in Magnos (ita uocant) campos, ſubiectos ei tumulo degreſſus, ſuccedendo ad ſtationes hoſtiũ, laceſſendoq; leuibus præliis diem abſumpſit, & per inſequens biduũ tumultuoſis hinc atq; illinc excurſionibus inuicem nihil dictu ſatis dignum fecerunt. Quarto die in aciẽ utrinq; deſcenſum eſt, Romanus poſt principes haſtatorũ prima ſigna, in ſubſidiis triarios conſtituit, eqtatum Italicum ab dextero cornu, ab læuo Numidas, Maſiniſſamq; oppoſuit, Syphax Aſdrubalq;, Numidis aduerſus Italicum equitatum, Carthaginienſibus contra Maſiniſſam locatis, Celtiberos in mediã aciem in aduerſa ſigna legionum accepere. Ita inſtructi cõcurrunt, primo impetu ſimul utroq; cornu & Numidæ, & Carthaginienſes pulſi, nam neq; Numidæ, maxime pars agreſtis, Romanum eqtatum, neq; Carthaginienſes, & ipſe nouus miles, Maſiniſſã recenti ſupra cætera uictoria terribilem, ſuſtinuere, nudata utrinq; cornibus Celtiberorũ acies ſtabat, quod nec in fuga ſalus ulla oſtendebatur locis ignotis, neq; ſpes ueniæ ab Scipione erat, quẽ bene meritum de ſe, & gente ſua mercennariis armis in Africã oppugnatum ueniſſent. Igitur circunfuſis undiq; hoſtibus, alii ſuper alios cadentes obſtricti moriebantur, omnibuſq; in eos uerſis aliquantum ad fugam temporis Syphax & Aſdrubal præceperunt, fatigatos cæde diutius, quam pugna uictores nox oppreſſit. Poſtero die Scipio Lælium, Maſiniſſamq; cum oĩ Romano, & Numidico equitatu, expeditiſq; militum ad perſequendos Syphacẽ atq; Aſdrubalem mittit, ipſe cum robore exercitus urbes circa omnes, quæ Carthaginienſiũ ditionis erant, partim ui, partim metu ſubegit. Carthagini quidem erat ingens terror, & circunferentẽ arma Scipionem, omnibus finitimis raptim perdomitis, ipſam Carthaginem repente aggreſſurũ credebant, itaq; & muri reficiebantur, propugnaculiſq; armabantur, & pro ſe quiſq;, quæ diutinæ obſidioni tolerandæ ſunt neceſſaria, ex agris conuehit. Rara mentio eſt pacis, frequentior legatorũ ad Annibalem accerſendum mittendorũ, pars maxima claſſem, quæ ad commeatus excipiendos parata erat, mittere iubent ad opprimendam ſtationem nauium ad Vticam incaute agentem, forſitan etiã naualia caſtra relicta cum leui præſidio oppreſſuros, in hoc conſilium maxime

inclinant, legatos tamen ad Annibalem mittendos cenſent, quippe claſſe, ut feliciſſime gerantur res, parte aliqua leuari Vticæ obſidionem, Carthaginē ipſam, qui tueatur, neq; imparorem alium, quam Annibalem, neq; exercitū alium, quā Annibalis ſupereſſe. Deductæ ergo poſtero die naues, ſimul & legati in Italiam ꝓfecti, raptimq; omnia, ſtimulante fortuna, agebantur, & in quo quiſq; ceſſaſſet, prodi ab ſe ſalutem oīum rebatur. Scipio grauem iam ſpoliis multis multaꝝ urbium exercitū trahens, captiuis, aliaq; præda in uetera caſtra ad Vticam miſſis, iam in Carthaginē intentus occupat relictum fuga cuſtodum Tuneta, abeſt ab Carthagine XII. millia ferme paſſuum, locus tum opibus, tum ſuapte natura tutus, & qui ab Carthagine conſpici, & præbere ipſe ꝓſpectum tum ad urbem, tum ad circūfuſum mare urbi poſſet. Inde, quum maxime uallum Romani iacerent, cōſpecta claſſis hoſtium eſt Vticam a Carthagine petens, igit̃ omiſſo opere ꝓnuntiatum iter, ſignaq; raptim ferri ſunt cœpta, ne naues in terram, & ad obſidionē uerſæ, ac minime nauali prælio aptæ, opprimerentur, qui enim reſtitiſſent agili & nautico inſtrumento aptæ, & armatæ claſſi, naues tormenta machinaſq; portantes? & aut in onerariaꝝ uſum uerſæ, aut ita appulſæ ad muros, ut pro aggere ac pontibus præbere acceſſum poſſent? Itaq; Scipio, poſteaq̄ eo uentum eſt, ut in nauali certamine ſolet, roſtratis, quæ præſidio aliis eſſe poterant, in poſtremā aciem receptis ꝓpe terram, onerariaꝝ quadruplicem ordinē pro muro aduerſus hoſtē oppoſuit, eaſq; ipſas, ne in tumultu pugnæ turbari ordines poſſent, malis an tenuiſq; de naue in nauem traiectis, ac ualidis funibus, uelut uno inter ſe uinculo, illigatis cōpreſſit, tabulaſq; ſuper inſtrauit, ut peruium nauium ordinē faceret, & ſub his pontibus īterualla fecit, qua ꝑcurrere ſpeculatoriæ naues in hoſtem, ac tuto recipi poſſent. His raptim pro tēpore inſtructis, mille ferme delecti propugnatores onerariis imponunt̃, teloꝝ, maxime miſſilium, ut quāuis longo certamine ſufficerent, uis ingens cōgeritur, ita parati inſtructiq; hoſtium aduētum opperiebant̃. Carthaginienſes, qui ſi maturaſſent, oīa permiſta turba trepidātium primo impetu deprehendiſſent, ꝑculſi terreſtribus cladibus, atq; inde ne in mari ꝗdem, ubi ipſi plus poterant, ſatis fidentes, die ſegni nauigatione abſumpto, ſub occaſum ſolis in portum (Ruſcinona Afri uocant) claſſem appulere, poſtero die ſub ortum ſolis inſtruxere ab alto naues, uelut ad iuſtum prælium nauale, & tanq̄ exituris contra Romanis. Quum diu ſtetiſſent, poſteaq̄ nihil moueri ab hoſtibus uiderunt, tum demum onerarias aggrediunt̃. Erat res minime certamini nauali ſimilis, ꝓxime ſpeciem muros oppugnātium nauium, altitudine aliquantum onerariæ ſuperabant, ex roſtratis Pœni uana pleraq; (utpote ſupino iactu) tela in locum ſuperiorem mittebant, grauior ac pondere ipſo librатior ſuperne ex onerariis ictus erat. Speculatoriæ naues, ac leuia ipſa nauigia, quæ ſub conſtratis pontium per īterualla excurrebant, primo ipſo tm̄ impetu ac magnitudine roſtrataꝝ obruebantur, deinde & ꝓpugnatoribus quoq; incōmodæ erant, quod permiſtæ cum hoſtium nauibus inhibere ſæpe tela cogebant, metu ne ambiguo ictu ſuis inciderent. Poſtremo aſſeres ferreo unco p̄fixi (harpagones uocant milites) ex Punicis nauibus iniici in Romanas cœpti, quos quū neq; ipſos, neq; catenas, quibus ſuſpēſi iniiciebantur, incidere poſſent, ut quæq; retro inhibita roſtrata onerariam hærente unco traheret, ſcindi uideres uincula, ꝗbus aliis alia inexa erant, ſeriemq; aliam ſimul plurium nauiū trahi. Hoc maxime modo lacerati quidem oēs pontes, & uix tranſiliendi in ſecundum ordinem nauium ſpatium ꝓpugnatoribus datū eſt. Sex ferme onerariæ puppibus abſtractæ Carthaginem ſunt, maior quā pro re lætitia, ſed eo maior, quod inter aſſiduas clades, ac lachrymas unum quantūcunq; ex inſperato gaudium affulſerat, cum eo, ut appareret, haud procul exitio fuiſſe Romanam claſſem, ni ceſſatum a præfectis ſuaꝝ nauium foret, & Scipio in tēpore ſubueniſſet. Per eoſdē forte dies quum Lælius, & Maſiniſſa quintodecimo ferme die in Numidiam perueniſſent, Maſæſuli, regnum paternum Maſiniſſæ, læti, ut ad regem diu deſideratum, conceſſere, Syphax, pulſis inde præfectis præſidiiſq; ſuis, uetere ſe continebat regno, ne utiquā quieturus, ſtimulabat ægrum amore uxor, ſocerq;, & ita uiris equiſq; abundabat, ut ſubiectæ oculis regni per multos florētes annos uires, etiam minus barbaro atq; impotenti animo ſpiritus poſſent facere, igitur oībus, qui bello apti erāt, in unum eductis, equos, arma, tela diuidit, equites in turmas, pedites in cohortes, ſicut quondā ab Romanis centurionibus didicerat, diſtribuit. Exercitu haud minore, quam quem prius habuerat, cæteꝝ omni prope nouo, atq; incondito ire ad hoſtes pergit, & caſtris in propinquo poſitis, primo pauci equites ex tuto ſpeculatores ab ſtationibus progredi, inde iaculis ſummoti, recurrere ad ſuos, inde excurſiones inuicē fieri, &, quum pulſos indignatio accenderet, plures ſubire, quod iritamentum certaminum equeſtriū eſt, quum aut uincentibus ſpes, aut pulſis ira aggregat ſuos. Ita tum a paucis prælio accenſo, omnē poſtremo utrinq; equitatum certaminis ſtudium effudit, ac dum equeſtre prælium erat, multitudo Maſæſuloꝝ, ingentia agmina Syphace emittente, ſuſtineri uix poterat, deinde ut pedes Romanus repentino per turmas ſuas uiam dantes intercurſu ſtabilem aciem fecit, abſterruitq; effuſe inuehentem ſeſe hoſtem, primo barbari ſegnius permittere equos, deinde ſtare, ac prope turbari nouo genere pugnæ, poſtremo non pediti ſolum cedere, ſed ne equitem quidem ſuſtinere peditis præſidio audentem. Iam ſigna quoq; legionum appropinquabant, tum uero Maſæſuli non modo primum impetū, ſed ne conſpectum quidem ſignoꝝ, atq; armoꝝ tulerunt, tantum ſeu memoria priorum cladium, ſeu præſens

terror

terror ualuit.Ibi Syphax,dum obequitat hoſtiũ turmis,ſi pudore,ſi periculo ſuo fugam ſiſtere poſſet, equo grauiter icto effuſus opprimit,capiturq;,& uiuus(lætum ante oẽs Maſiniſſæ præbiturus ſpectaculum)ad Læliũ pertrahitur,Cirtha caput regni Syphacis erat,eoq; ſe ingens hoium uis ex fuga contulerat.Cædes in eo prælio minor,quã uictoria fuit,quia equeſtri tantummodo prælio certatum fuerat,nõ plus quinq; millia occiſa,minus dimidium eius hoium captum eſt,impetu in caſtra facto,quo perculſa,rege amiſſo,multitudo ſe contulerat.Maſiniſſa Lælio dicere,ſibi quidẽ nihil eſſe in præſentia pulchrius,quam uictorem recuperatũ tanto poſt interuallo patrium inuiſere regnũ,ſed tam ſecũdis,quã aduerſis rebus nõ dari ſpatiũ ad ceſſandũ,ſi ſe Lælius cum equitatu,uictoq; Syphace Cirthã præcedere ſinat,trepida omnia metu ſe oppreſſurũ,Lælium cum peditibus ſubſequi modicis itineribus poſſe.Aſſentiente Lælio prægreſſus Cirthã euocari ad colloquium principes Cirthenſium iubet, ſed apud ignaros regis caſus,neq; quæ acta eſſent,promendo,nec minis,nec ſuadẽdo ante ualuit, quã rex uinctus in conſpectũ datus eſſet,tum ad ſpectaculum tam fœdum cõploratio orta,& partim pauore mœnia ſunt deſerta,partim repentino conſenſu grãm apud uictorem quærentium patefactæ portæ,& Maſiniſſa,præſidio circa portas,opportunaq; mœniũ dimiſſo,necui fugæ pateret exitus,ad regiam occupãdam citato uadit equo.Intranti ueſtibulum in ipſo ueſtibuli limine Sophoniſba, uxor Syphacis,filia Aſdrubalis Pœni,occurrit,& quum in medio agmine armatorũ Maſiniſſam inſignem quum armis,tum cætero habitu cõſpexiſſet,& regem eſſe,id quod erat,rata,genibus aduoluta eius, Omnia quidẽ,inquit,ut poſſes in nos,dii tibi dederũt,uirtuſq; & felicitas tua,ſed ſi captiuæ apud dominum uitæ neciſq; ſuæ uocẽ ſupplicem mittere licet,ſi genua,ſi uictricẽ attingere dextram,precor, queſoq; per maieſtatẽ regiam,in qua paulo ante nos quoq; fuimus,perq; gentis Numidarũ nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit,per huiuſce regiæ deos, q̃ te melioribus ominibus accipiant, quam Syphacem hinc miſerunt,hanc ueniam ſupplici des,ut ipſe,quodcũq; feret animus de captiua ſtatuas,neq; me in cuiuſq̃ Romani ſuperbum ac crudele arbitrium uenire ſinas.Si nihil aliud, quam Syphacis uxor fuiſſem,tamen Numidæ,atq; in eadem mecum Africa geniti,quam alienigenæ & externi fidem experiri mallem,q̃d Carthaginienſi ab Romano,quid filiæ Aſdrubalis timendum ſit,uides,ſi nulla alia re potes,me morte ut uindices ab Romanorũ arbitrio,oro,obteſtorq;.Forma erat inſignis,& florentiſſima ætas,itaq; quum modo dextrã amplectens in id,necui Romano traderetur,fidem expoſceret,propiuſq; iam blanditias oratio eſſet,quam preces,non in miſericordiã modo prolapſus eſt aius uictoris,ſed(ut eſt genus Numidarũ in uenerem præceps)amore captiuæ uictor captus, data dextra in id,quod petebatur,obligandæ fidei,in regiam concedit.Inſtitit deinde reputare ſecum ipſe,quemadmodũ promiſſi fidem præſtaret,quod quum expedire non poſſet,ab amore temerarium,atq; impudens mutuatur conſilium,nuptias in eum ipſum diem repente parari iubet,nequid relinqueret integri aut Lælio,aut ipſi Scipioni conſulendi uelut in captiuam,quæ Maſiniſſæ iam nupta foret.Factis nuptiis ſupuenit Lælius,& adeo non diſſimulauit ĩprobare factum,ut primo ẽt cum Syphace,& cæteris captiuis,detractam iam thoro geniali mittere ad Scipionẽ conatus ſit, uictus deinde precibus Maſiniſſæ orantis,ut arbitrium,utrius regum duorũ fortunæ acceſſio Sophoniſba eſſet, ad Scipionem reiiceret,miſſo Syphace,& cæteris captiuis,cæteras urbes Numidiæ,quæ præſidiis regiis tenebantur,adiuuante Maſiniſſa,recepit.Syphacẽ in caſtra adduci quum eſſet nuntiatum,omnis, uelut ad ſpectaculum triumphi,multitudo effuſa eſt,præcedebat ipſe uinctus,ſequebatur grex nobiliũ Numidarũ,tum(quantum plurimum quiſq; poterat)magnitudinis Syphacis,famæ gentis, uictoriã ſuam augendo,addebat,illum eſſe regem,cuius tantũ maieſtati duo potentiſſimi in terris tribuerint populi,Romanus Carthaginienſiſq;,ut Scipio imperator ſuus ad amicitiam eius petendam,relicta prouincia Hiſpania,exercituq;,duabus quinqueremibus in Africam nauigaret,Aſdrubal Pœnorũ imperator non ipſe modo ad eum in regnum uenerit,ſed etiam filiam ei nuptam dederit, habuiſſe eum uno tempore in poteſtate duos imperatores,Pœnum Romanumq;,ſicut ab diis immortalibus pars utraq; hoſtiis mactandis pacem petiſſet,ita ab eo utrinq; pariter amicitiam petitam,iam tantas habuiſſe opes,ut Maſiniſſam regno pulſum eo redegerit,ut uita eius fama mortis,& latebris, ferarũ modo in ſyluis rapto uiuentis,tegeretur.His ſermonibus circunſtãtium celebratis,rex in prætorium ad Scipionem eſt productus, mouit & Scipionẽ quum fortuna priſtina uiri præſenti fortunæ collata, tum recordatio hoſpitii,dextræq; datæ,& fœderis publice ac priuatim iuncti,eadem hæc & Syphaci animum dederunt in alloquendo uictorẽ,nam quum Scipio,quid ſibi uoluiſſet,quæreret,qui non ſocietatem ſolum abnuiſſet Romanam,ſed ultro bellum intuliſſet:tum ille peccaſſe quidem ſeſe,atq; inſaniſſe fatebatur,ſed tum demum,quum arma aduerſus Po.Romanũ recepiſſet, exitum ſui furoris fuiſſe,non principium,tunc ſe inſaniſſe,quũ hoſpitia priuata,& publica fœdera omnia ex animo eieciſſet,quum Carthaginienſem matronam domum accepit, illis nuptialibus facibus regiam conflagraſſe ſuam,illam furiam,peſtemque omnibus delinimentis animum ſuum auertiſſe, atq; alienaſſe, nec quieuiſſe,donec ipſa manibus ſuis nefaria ſibi arma aduerſus hoſpitem atq; amicum induerit,perdito tamen ſibi atq; afflicto hoc in miſeriis ſolatii eſſe, quod in omnium hominum inimiciſſimi ſibi

domum,ac penates eandem peſtem,ac furiam tranſiſſe uideat,neq; prudentiorem,neq; conſtantiorem Maſiniſſam,quã Syphacem eſſe,etiam ab iuuenta incautiorẽ,certe ſtultius illũ atq; intemperatius eam,quã ſe duxiſſe.Hanc non hoſtili mõ odio,ſed amoris etiam ſtimulis armatã apud æmulũ cernere ſe quum dixiſſet,nõ mediocri cura Scipionis aĩum pepulit,& fidem criminibus factæ prope inter arma nuptiæ,neq; cõſulto,neq; expectato Lælio,faciebant,tamq; præceps feſtinatio,ut quo die captam reginã uidiſſet,eodem matrimonio iunctam acciperet,& apud penates hoſtis ſui nuptiale ſacrũ conficeret,ẽt eo fœdiota hæc uidebãt Scipioni,quod ipſum in Hiſpania iuuenẽ nullius forma pepulerat captiuæ.Hæc ſecum uoluenti Lælius,ac Maſiniſſa ſupuenerunt,quos quum pariter ambos benigno uultu excepiſſet,& egregiis laudibus frequenti prætorio celebraſſet,adductum in ſecretũ Maſiniſſam ſic alloquitur.Aliqua te exiſtimo Maſiniſſa intuentẽ in me bona,& principio in Hiſpania ad iungendã amicitiam mecum ueniſſe,& poſtea in Africa teipſum,ſpeſq; omneis tuas in fidem meã cõmiſiſſe,atqui nulla eaꝝ uirtus eſt,propter quam appetẽdus tibi uiſus ſim,in qua ego æque,atq; temperantia,& cõtinentia libidinum gloriatus fueri,hanc te quoq; ad cæteras tuas eximias uirtutes Maſiniſſa adiecisse uelim,nam non eſt,mihi crede,tantũ ab hoſtibus armatis ætati noſtræ periculum,quãtum ab circunfuſis undiq; uoluptatibus,q eas ſua temperantia frenauit,ac domuit,multo maius decus,maiorẽq; uictoriam ſibi peperit,quã nos Syphace uicto habuimus.Quæ me abſẽte ſtrenue ac fortiter feciſti,libenter & cõmemoraui & memini,cætera teipſum reputare tecũ,quam me dicente erubeſcere malo.Syphax Po.Romani auſpiciis uictus,captuſque eſt,itaque ipſe,cõiux,regnum,agri,oppida,homines q incolunt,quicquid denique Syphacis fuit,præda Po.Romani eſt,& regem coniugẽque eius,etiam ſi non ciuis Carthaginienſis eſſet,etiam ſi non patrẽ eius imperatorem hoſtiũ uideremus,Romã opporteret mitti,ac ſenatus Po.q; Romani de ea iudicium,atque arbitriũ eſſe,quæ regem nobis ſocium alienaſſe,atque in arma coegiſſe præcipitẽ dicatur,uince animum,caue,ne deformes multa bona uno uitio,& tot meritoꝝ gratiam maiore culpa,quam cauſſa culpæ eſt,corrũpas.Maſiniſſæ hæc audienti non rubor eſt ſolũ ſuffuſus,ſed lachrymæ etiã obortæ,& quum ſe quidẽ in poteſtate futuꝝ imperatoris dixiſſet,oraſſetque eum,ut quantũ res ſineret,fidei ſuæ temere obſtrictæ cõſuleret,promiſiſſe enĩ ſeſe in nullius poteſtatem eã traditurum,ex prætorio in tabernaculum ſuum confuſus conceſſit,ibi arbitris remotis,quum crebro ſuſpirio & gemitu,quod facile a circũſtantibus tabernaculum exaudiri poſſet,aliquantũ temporis conſumpſiſſet,ingenti ad poſtremũ edito gemitu,fido ex ſeruis uno accito,ſub cuius cuſtodia regio more ad incerta fortunæ uenenũ erat,ei miſtum in poculo ferre ad Sophoniſbam iubet,ac ſimul nũtiare,Maſiniſſam libenter ei primã fidem præſtatuꝝ fuiſſe,quã uir uxori debuerit,quoniã eius arbitrium,qui poſſint,adimant,ſecundam fidem præſtare,ne uiua in poteſtatem Romanoꝝ ueniat,memor patris imperatoris,patriæque,& duoꝝ regum,quibus nupta fuiſſet,ſibi ipſa cõſuleret.Hunc nuntium,ac ſimul uenenũ ferens miniſter quum ad Sophoniſbã ueniſſet,Accipio,inqt,nuptiale munus,neque ingratũ,ſi nihil maius uir uxori præſtare potuit,hæc tamen nuntia,melius me moriturã fuiſſe,ſi non in funere meo nupſiſſem,nec locuta eſt ferocius,quã acceptũ poculum,nullo trepidationis ſigno dato,impauide hauſit.Quod ubi nuntiatũ eſt Scipioni,nequid æger aĩo ferox iuuenis grauius conſuleret,accitũ eum extemplo nunc ſolatur,nunc,quod temeritatẽ temeritate alia luerit,triſtiorẽque rem,quã neceſſe fuit,fecerit,leniter caſtigat,poſtero die,ut a præſenti motu auerteret aĩum eius,in tribunal aſcendit,& concionẽ aduocari iuſſit,ibi Maſiniſſam primũ regem appellatum,eximiiſque ornatum laudibus,aurea corona,aurea patera,ſella curuli eburnea,& ſcipione eburneo,toga picta,& palmata tunica donat,addit uerbis honorem,neque magnificentius quicq̃ triumpho apud Romanos,neque triumphantibus ampliorem eo ornatu eſſe,quo uno omnium externoꝝ dignum Maſiniſſam Po.Romanus ducat,Lælium deĩde,& ipſum collaudatum,aurea corona donat,& alii militares uiri,prout a quoque nauata opa erat,donati.Iis honoribus mollitus regis aĩus,erectuſque in ſpem propinquã,ſublato Syphace,omnis Numidiæ potiundæ.Scipio,C.Lælio cum Syphace,aliiſque captiuis Romam miſſo,cũ quibus & Maſiniſſæ legati miſſi ſunt,ipſe ad Tuneta rurſum caſtra refert,& quæ munimẽta inchoauerat,permuniit.Carthaginienſes non breui ſolum,ſed prope uano gaudio ab ſatis pſpera in præſens oppugnatione claſſis,pfuſi,poſt famã capti Syphacis,in quo plus prope,quam in Aſdrubale,atque exercitu ſuo ſpei repoſuerant,perculſi,iã nullo authore belli ultro audito,oratores ad pacem petendam mittunt XXX.ſenioꝝ principes(id erat ſanctius apud illos conſilium,maximaque ad ipſum ſenatum regendũ uis)qui,ubi in caſtra Romana,& prætoriũ peruenerunt,more adulantium,accepto,credo,ritu ex ea regione,ex qua oriundi erant,pcubuerunt.Conueniens oratio tam humili adulationi fuit non culpam purgantium,ſed trãſferentium initium culpæ in Annibalẽ,impotentiæque eius fautores,ueniam ciuitati petebant,ciuiũ temeritate bis iam ante euerſæ,ĩcolumi futuræ iteꝝ hoſtium beneficio,imperium ex uictis hoſtibus Po.Romanus,non perniciẽ peteret,paratis obediẽter ſeruire,quæ uellet,imperaret.Scipio & ueniſſe ea ſpe in Africã ſe ait,& ſpem ſuam proſpero belli euentu auctam,uictoriã ſe,non pacem domum reportatuꝝ eſſe,tamen quum uictoriam prope in manibus habeat,pacem non abnuere,ut omnes gentes

tes ſciãt

tes ſciant Po.Romanum & ſuſcipere iuſte bella,& finire,leges pacis ſe has dicere,captiuos & perſugas reſtituant,exercitus ex Italia & Gallia deducant,Hiſpania abſtineãt,inſulis omnibus,quæ inter Italiam & Africam ſunt,decedant,naues longas omnes,præter uiginti,tradant,tritici quingenta, hordei C C C. millia modium.Pecuniæ ſummam quantam imperauerit,patum conuenit,alibi quinq; millia talentum,alibi quinq; millia pondo argenti,alibi duplex ſtipendium militibus imperatum inuenio.His conditionibus,inquit,ſi placeat,pax triduum ad conſultandum dabitur,ſi placuerit, mecum inducias facite,Romam ad ſenatum mittite legatos.Ita dimiſſi Carthaginienſes nullas recuſandas cõditiones pacis quum cenſuiſſent,quippe qui moram temporis quærerent,dum Annibal in Africam traiiceret,legatos alios ad Scipionem,ut inducias facerer,alios Romam ad pacem petendam mittũt, ducentes paucos in ſpeciem captiuos perſugaſq;,& fugitiuos,quo impetrabilior pax eſſet.Multis ante diebus Lælius cum Syphace,primoribuſq; Numidarum captiuis Romam uenit , quæq; in Africa geſta eſſent,omnia expoſuit ordine patribus,ingenti omnium & in præſens lætitia,& in futurũ ſpe. Conſulti inde patres regem in cuſtodiam Albam mittendum cenſuerunt,Lælium retinendum,donec legati Carthaginienſes uenirent,ſupplicatio in quatriduũ decreta eſt.P.Aelius prætor,ſenatu miſſo,& concione inde aduocata,cum C.Lælio in roſtra aſcendit,ibi uero audientes fuſos Carthaginienſium exercitus,deuictum & captum ingentis nominis regem , Numidiam omnem egregia uictoria peragratam,tacitum continere gaudium non poterant,quin clamoribus, quibuſque alijs multitudo ſolet,lætitiam immodicam ſignificarent,itaque prætor extemplo edixit,uti æditui ædes ſacras omnes tota urbe aperirent,circumeundi,ſalutandiq; deos,agendiq; gratias per totum diem populo poteſtas fieret.Poſtera die legatos Maſiniſſæ in ſenatum introduxit,gratulati primum ſenatui ſunt, quod P.Scipio proſpere res in Africa geſſiſſet,deinde gratias egerunt,quod Maſiniſſam non appellaſſet modo regem,ſed feciſſet,reſtituendo paternum regnum,in quo poſt Syphacem ſublatum,ſi ita patribus uiſum eſſet,ſine metu & certamine eſſet regnaturus,deinde quod collaudatum pro concione ampliſſimis decoraſſet donis,quibus ne indignus eſſet,& dediſſe operam Maſiniſſam,& porro daturum eſſe,petere ut regium nomen,cæteraq; Scipionis beneficia,& munera ſenatus decreto confirmaret , & niſi moleſtum eſſet,illud quoq; petere Maſiniſſam,ut Numidas captiuos,qui Romæ in cuſtodia eſſent,remitterent,id ſibi amplum apud populares futurum eſſe.Ad ea reſponſum legatis,rerum geſtarum in Africa proſpere communem ſibi cum rege gratulationem eſſe,Scipionem recte atq; ordine uideri feciſſe,quod eum regem appellauerit,& quicquid aliud fecerit,quod honori foret Maſiniſſæ, ea patres comprobare atq; laudare,munera,quæ legati ferrent regi,decreuerũt,ſagula purpurea duo cum fibulis aureis,ſingulis & lato clauo tunicis,equos duos phaleratos,bina equeſtria arma cum loricis,& tabernacula,militaremq; ſuppellectilem,qualem præberi conſuli mos eſt,hæc regi prætor mittere iuſſus,legatos in ſingulos dona non minus quinum millium,comitibus eorum mille æris,& ueſtiméta bina legatis,ſingula comitibus,Numidiſq;,qui ex cuſtodia miſſi redderent regi,ad hoc ædes, libera loca,lautia legatis decreta.Eadem æſtate,qua hæc decreta Romæ,& in Africa geſta ſunt,P.Quĩtilius Varus prætor,& M.Cornelius proconſul in agro Inſubrium Gallorum cum Magone Pœno ſignis collatis pugnauerunt,prætoris legiones in prima acie fuerunt,Cornelius ſuas in ſubſidiis tenuit, ipſe ad prima ſigna equo aduectus,proq; duobus cornibus prætor ac proconſul milites ad inferenda in hoſtes ſigna ſumma ui hortabantur,poſteaquam nihil commouebant,tum Cornelio Quintilius, Lentior,ut uides,fit pugna,inquit,& induratus præter ſpem reſiſtendo hoſtium timor, ac ne uertatur in audaciam,periculum eſt,equeſtrem procellam excitemus oportet , ſi turbare ac ſtatu mouere uolumus,itaque uel tu ad prima ſigna prælium ſuſtine,ego inducam in pugnam equites, uel ego hic in prima acie rem geram,tu quatuor legionum equites in hoſtem emittito. Vtram uellet prætor muneris partem proconſule accipiente,Quintilius prætor cum filio,cui M.prænomen erat,impigro iuuene,ad equites pergit,iuſſoſque aſcendere in equos repente in hoſtem emittit.Tumultum equeſtrẽ auxit clamor ab legionibus additus,nec ſtetiſſet hoſtium acies , ni Mago ad primum equitum motum paratos elephantos extemplo in prælium induxiſſet,ad quorum ſtridorem,odoremque,& aſpectum territi equi uanum equeſtre prælium fecerunt.Et ut in rem permiſtus,ubi cuſpide uti, & comminus gladio poſſet,roboris maioris Romanus eques erat , ita in ablatum pauentibus procul equis melius ex interuallo Numidæ iaculabantur,ſimul & peditum legio duodecima magna ex parte cæſa pudore magis,quam uiribus tenebat locum,nec diutius tenuiſſet,ni ex ſubſidiis tertiadecima legio in primam aciem inducta prælium dubium excepiſſet,Magoque ex ſubſidiis Gallos integre legioni oppoſuiſſet,quibus haud magno certamine fuſis,haſtati legionis undecimæ conglobant ſeſe,atq; elephantos iam etiam peditum agmen turbantes inuadunt , in quos quum pila confertos coniecißent , nullo ferme fruſtra emiſſo , omnes retro in aciem ſuorum auerterunt , quatuor grauati uulneribus corruerunt,tum prima commota hoſtium acies,ſimul omnibus peditibus,ut auerſos uidere elephantos,ad augendum pauorem ac tumultum effuſis,ſed donec ſtetit ante ſigna Mago , gradum ſenſim referentes ordines tenorem pugnæ ſeruabant,poſteaquam femine tranſfixo cadentem , auferrique

expraelio prope exanguem uidere, extemplo in fugam omnes conuerſi. Ad V. millia hoſtium eo die caeſa, & ſigna militaria duodeuiginti capta, nec Romanis incruenta uictoria fuit, II. millia, & CCC. de exercitu praetoris, pars multo maxima ex legione XII. amiſſa, inde & tribuni militum duo, M. Coſconius, & M. Menius, tertiaedecimae quoq; legionis, quae poſtremo praelio affuerat, Cn. Heluius tribunus militum in reſtituenda pugna cecidit, & duodeuiginti ferme equites illuſtres obtriti ab elephantis cum centurionibus aliquot perierunt, & longius certamen fuiſſet, ni uulnere ducis conceſſa uictoria eſſet. Mago proximae noctis ſilentio profectus, quantum pati uiae per uulnus poterat, itinetibus extentis, ad mare in Ligures Ingaunos peruenit, ibi eum legati ab Carthagine paucis ante diebus in ſinum Gallicum appulſis nauibus adierunt, iubentes primo quoque tempore in Africam traiicere, idem & fratrem eius Annibalem (nam ad eum quoque iſſe legatos eadem iubentes) facturum, non in eo eſſe Carthaginienſium res, ut Galliam, atque Italiam armis optineant. Mago non imperio modo ſenatus, periculoque patriae motus, ſed metuens etiam, ne uictor hoſtis moranti inſtaret, Liguresque ipſi relinqui Italiam a Poenis cernentes ad eos, quorum mox in poteſtate futuri eſſent, deficerent, ſimul ſperans leniorem in nauigatione, quam in uia iactationem uulneris fore, & curationi omnia commodiora, impoſitis copiis in naues profectus, uixdum ſuperata Sardinia ex uulnere moritur, naues quoque aliquot Poenorum diſiectae in alto a claſſe Romana, quae circa Sardiniam erat, capiuntur. Haec terra marique in parte Italiae, quae iacet ad alpes, geſta. COS. Cn. Seruilius nulla memorabili re in prouincia Hetruria, & Gallia (nam eo quoque proceſſerat) geſta, patre Cn. Seruilio, & C. Lutatio patruo ex ſeruitute poſt decimumſextum annum receptis, qui ad uicum Cannetum a Boiis capti fuerant, hinc patre, hinc patruo latera circundantibus, priuato magis, quam publico decore inſignis, Romam rediit. Latum ad populum eſt, ne Cn. Seruilio fraudi eſſet, quod patre, qui ſella curuli ſediſſet, uiuo, quum id ignoraret, tribunus plebis, atque aedilis ple. fuiſſet, contra quam ſancitum legibus erat. Hac rogatione perlata in prouinciam rediit ad Cn. Seruilium conſulem, qui in Brutiis erat. Conſentia, Vffugum, Vergae, Beſidiae, Hetriculum, Sypheum, Argentanum, Dampetia, multiq; alii ignobiles populi ſeneſcere Punicum bellum cernentes, defecere. Idem COS. cum Annibale in agro Crotonenſi acie conflixit, obſcura eius pugnae fama eſt. Valerius Antias quinque millia hoſtium caeſa ait, quae tanta res eſt, ut aut impudenter ficta ſit, aut negligenter praetermiſſa. Nihil certe ultra rei ab Annibale in Italia geſtum eſt, nam ad eum quoque legati ab Carthagine uocantes in Africam iis forte diebus, quibus ad Magonem, uenerunt, frendens, fremens, gemenſque, ac uix lachrymis temperans dicitur legatorum uerba audiſſe. Poſteaquam edicta ſunt mandata, iam non perplexe, inquit, ſed palam reuocant, qui uetando ſupplementum, & pecuniam mitti iam pridem retrahebant. Vicit ergo Annibalem non Po. Romanus toties caeſus, fugatuſque, ſed ſenatus Carthaginienſis obtrectatione atque inuidia, neque hac deformitate reditus mei tam P. Scipio exultabit, atque efferet ſeſe, quam Hanno, qui domum noſtram, quando alia re non potuit, ruina Carthaginis oppreſſit. Iam hoc ipſum praeſagiens animo praeparauerat ante naues, itaque inutili militum turba, praeſidii ſpecie, in oppida Brutii agri, quae pauca magis metu, quam fide continebantur, dimiſſa, quod roboris in exercitu erat, in Africam tranſuexit, multis Italici generis, quia in Africam ſecuturos abnuentes conceſſerant in Iunonis Laciniae delubrum, inuiolatum ad eum diem, in templo ipſo foede interfectis. Raro quenquam alium patriam exilii cauſſa relinquentem magis moeſtum abiſſe ferunt, quam Annibalem hoſtium terra excedentem, reſpexiſſe ſaepe Italiae littora, & deos, homineſque accuſantem, in ſe quoque, ac ſuum ipſius caput execratum, quod non cruentum ab Cannenſi uictoria militem Romam duxiſſet, Scipionem ire ad Carthaginem auſum, qui COS. hoſtem in Italia Poenum non uidiſſet, ſe centum millibus armatorum ad Thraſimenum & Cannas caeſis, circa Caſilinum, Cumas, Nolamque conſenuiſſe. Haec accuſans, querenſque ex diutina poſſeſſione Italiae eſt detractus. Romam per eoſdem dies & Magonem, & Annibalem profectos allatum eſt, cuius duplicis gratulationis relatio minuit laetitiam, & quod parum duces in retinendis iis (quum id mandatum ab ſenatu eſſet) aut animi, aut uirium habuiſſe uidebantur, & quod ſolliciti erant, omni belli mole in unum ducem, exercitumque inclinata, quo euaſura eſſet res. Per eoſdem dies legati Saguntini uenerunt comprehenſos cum pecunia adducentes Carthaginienſes, qui ad conducenda auxilia in Hiſpaniam traieciſſent, ducenta & quinquaginta auri, octingenta pondo argenti in ueſtibulo curiae poſuerunt. Hominibus acceptis, & in carcerem conditis, auro argentoque reddito, gratiae legatis actae, atque inſuper munera data, ac naues, quibus in Hiſpaniam reuerterentur. Mentio deinde ab ſenioribus facta eſt, ſegnius homines bona, quam mala ſentire, tranſitum Annibalis in Italiam quantum terroris pauoriſque inieciſſet, ſe ſemper meminiſſe, quas deinde clades, quos luctus incidiſſe, uiſa caſtra hoſtium e muris urbis, quae uota ſingulorum uniuerſorumque fuiſſe, quoties in conciliis uoces manus ad coelum porrigentium auditas, en unquam ille dies futurus eſſet, quo uacuam hoſtibus Italiam bona pace florentem uiſuri eſſent? dediſſe id deos ſextodecimo demum anno, nec eſſe qui diis gratias agendas cenſeant, adeo ne aduenientem quidem gratiam homines benigne accipere, nedum ut praeteritae ſatis memores ſint. Con-

clamatum deinde ex omni parte curiæ eſt, uti referret P. Aelius prætor, decretumq; eſt, ut V. dies circa omnia puluinaria ſupplicaretur, uictimæq; maiores immolarentur C X X. Iam dimiſſo Lælio, legatiſq; Maſiniſſæ, quum Carthaginienſium legatos de pace ad ſenatum uenientes Puteolis uiſos, inde terra uenturos allatum eſſet, reuocari C. Lælium placuit, ut coram eo de pace ageretur. Q. Fuluius Gillo legatus Scipionis Carthaginienſes Romam adduxit, quibus uetitis ingredi urbem, hoſpitium in uilla publica, ſenatus ad ædem Bellonæ datus eſt. Orationem eãdem ferme, quam apud Scipionem habuerunt, culpam omnem belli a publico conſilio in Annibalem uertentes, eum iniuſſu ſenatus non Alpes modo, ſed Iberum quoq; tranſgreſſum, non Romanis ſolum, ſed ante etiam Saguntinis priuato conſilio bellum intuliſſe, ſenatui ac populo Carthaginienſium, ſiquis uere exiſtimet, fœdus ad eam diem inuiolatum eſſe cum Romanis, itaq; nihil aliud ſibi mandatum eſſe, uti peterent, quam ut in ea pace, quæ poſtremo cum conſule Luctatio facta eſt, manere liceret. Quum more tradito a patribus poteſtatem interrogandi, ſiquis quid uellet, legatos prætor feciſſet, ſenioreſq; qui fœderibus interfuerant, alia alii interrogarent, nec meminiſſe ſe per ætatem (etenim omnes ferme iuuenes erant) dicerent legati, conclamatum ex omni parte curiæ eſt, Punica fraude electos, qui ueterem pacem repeterent, cuius ipſius non meminiſſent. Emotis deinde curia legatis, ſententiæ interrogari cœptæ, M. Liuius Cn. Seruilium conſulem, qui propior eſſet, accerſendum, ut coram eo de pace ageretur, cenſebat, quum de re maiore, quam ea eſſet, conſultatio incidere non poſſet, nõ uideri ſibi abſente conſulum altero, ambobuſue, eam rem agi ſatis ex dignitate Populi Romani eſſe. Q. Metellus, qui triennio ante C O S. dictatorq; fuerat, quum P. Scipio cædendo exercitus, agros populando in eam neceſſitatem compuliſſet hoſtes, ut ſupplices pacem peterent, & nemo omnium uerius exiſtimare poſſet, qua mente ea pax peteretur, quam is, qui ante portas Carthaginis bellum gereret, nullius alterius conſilio, quam Scipionis accipiendam, abnuendamq; pacem eſſe. M. Valerius Leuinus, qui bis C O S. fuerat, ſpeculatores non legatos ueniſſe arguebat, iubendoſq; eos Italia excedere, & cuſtodes cum iis uſq; ad naues mittendos, Scipioniq; ſcribendum, ne bellum remitteret. Lælius Fuluiuſq; adiecerunt, & Scipionem in eo poſitam habuiſſe ſpem pacis, ſi Annibal & Mago ex Italia non reuocarentur, cæterum omnia ſimulaturos Carthaginienſes, duces eos exercituſq; expectantes, deinde quãuis recẽtium fœderum, & deorum omnium oblitos, bellum geſturos, eo magis in M. Leuini ſententiam diſceſſum, legati pace infecta, ac prope ſine reſponſo dimiſſi. Per eos dies Cn. Seruilius C O S. haud dubiusquin pacatæ Italiæ penes ſe gloria eſſet, uelut pulſum ab ſe Annibalem perſequens in Siciliam, inde in Africam tranſiturus traiecit, quod ubi Romæ uulgatum eſt, primo cenſuerunt patres, ut prætor ſcriberet conſuli, ſenatum æquum cenſere in Italiam reuerti eum, deinde quum prætor ſpreturum eum literas ſuas diceret, dictator ad idipſum creatus P. Sulpitius pro iure maioris imperii conſulem in Italiam reuocauit, reliquum anni cum M. Seruilio magiſtro equitum circumeundis Italiæ urbibus, quæ bello alienatæ fuerant, noſcendiſq; ſingularum cauſſis conſumpſit. Per induciarum tempus & ex Sardinia ab Lentulo prætore centum onerariæ naues cum commeatu, uiginti roſtratarum præſidio actæ, & ab hoſte, & ab tempeſtatibus mari tuto in Africam tranſmiſerunt. Cn. Octauio C C. onerariis, X X X. longis nauibus ex Sicilia traiicienti non eadem fortuna fuit, in conſpectu ferme Africæ proſpero curſu uectum primo deſtituit uentus, dein uerſus in Africum turbauit, ac paſſim naues diſiecit, ipſe cum roſtratis per aduerſos fluctus ingenti remigum labore enixus Apollinis promontorium tenuit, onerariæ pars maxima ad Aegimurum inſulam, ea ſinum ab alto claudit, in quo ſita Carthago eſt, X X X. ferme millia ab urbe, aliæ aduerſus urbem ipſam ad Calidas aquas delatæ ſunt. Omnia in conſpectu Carthaginis erant, itaq; ex tota urbe in forum cõcurſum eſt, magiſtratus ſenatum uocare, populus in curiæ ueſtibulo fremere, ne tanta ex oculis, manibuſque amitteretur præda. Quum quidam pacis petitæ, alii induciarum (necdum enim dies exierat) fidem opponerent, poſtremo permiſto pœne ſenatus populiq; conſilio, conſenſum eſt, ut claſſe quinquaginta nauium Aſdrubal Aegimurum traiiceret, indeq; per littora, portuſq; diſperſas Romanas naues colligeret, deſertæ fuga nautarum primum ab Aegimuro, dein ab Calidis aquis onerariæ Carthaginem puppibus tractæ ſunt. Nondum reuerterant ab Roma legati, neq; ſciebant, quæ ſenatus Romani de bello, aut pace ſententia eſſet, necdum induciarum dies exierat, eo indigniorem iniuriam ratus Scipio, ab iis, qui petiſſent pacem, & inducias, ſpem pacis, & fidem induciarum uiolatam eſſe, legatos Carthaginem L. Bebium, M. Seruilium, L. Fabium extemplo miſit, qui quum multitudinis cõcurſu prope uiolati eſſent, nec reditum tutiorem cernerent futurum, petierunt a magiſtratibus, quorum auxilio uis prohibita erat, ut naues mitterent, quæ ſe proſequerentur, datæ triremes duæ quum ad Bagradam flumen perueniſſent, unde caſtra Romana conſpiciebantur, Carthaginem rediere. Claſſis Punica ad Vticam ſtationem habebat, ex ea tres quadriremes, ſeu clam miſſo a Carthagine nuntio, ut fieret, ſeu Aſdrubale, qui claſſi præerat, ſine publica fraude auſo facinus, quinqueremem Romanam ſuperantem promontorium ex alto repente aggreſſæ ſunt, ſed neq; roſtro ferire celeritate ſubter labentem poterant, neq; tranſilire armati ex humilioribus in altiorem nauem, & defendebatur egre-

gie,quoad tela ſuppeditarunt,quibus deficientibus,iam nulla alia res eam,quam propinquitas terræ, multitudoque a caſtris in littus effuſa tueri potuiſſet,concitatam enim remis,quanta maxime ui poterant,in terram quum immiſiſſent,nauis tantum iactura facta,incolumes ipſi euaſerunt.Ita alio ſuper aliud ſcelere quum haud dubie induciæ ruptæ eſſent , Lælius Fuluiuſque ab Roma cum legatis Carthaginienſibus ſuperuenerunt,quibus Scipio,etſi non induciarum fides modo a Carthaginienſibus,ſed etiam ius gentium in legatis ſuis uiolatum eſſet,tamen ſe nihil nec inſtitutis Po.Romani,nec ſuis moribus indignum in iis facturum eſſe quum dixiſſet,legatis dimiſſis,bellum parabat. Annibale iam terræ appropinquante,iuſſus e nautis unus aſcendere in malum,ut ſpecularetur,quam tenerent regionem,quum dixiſſet Sepulchrum dirutum proram ſpectare,locum abominatus,præteruehi iuſſo gubernatore,ad Leptim appulit claſſem,atque ibi copias expoſuit.Hæc eo anno in Africa geſta,inſequentia excedunt in eum annum,quo M.Seruilius Geminus , qui tum magiſter equitum erat , & T.Claudius Nero C O S S. facti ſunt.Cæterum exitu ſuperioris anni,quum legati ſociarum urbium ex Græcia queſti eſſent,uaſtatos agros ab regiis præſidiis,profectoſque in Macedoniam legatos ad res repetendas non admiſſos ad Philippum regem , ſimul nuntiaſſent , quatuor millia militum cum Sopatro duce traiecta in Africam duci,ut eſſent Carthaginienſibus præſidio,& pecuniæ aliquantum una miſſum,legatos ad regem,qui hæc aduerſus fœdus facta uideri patribus nuntiarent , mittendos cenſuit ſenatus.Miſſi C.Terentius Varro,Cn.Manlius,M.Aurelius,iis tres quinqueremes datæ.Annus inſignis incendio ingenti,quo cliuus publicus ad ſolum exuſtus eſt,& aquarum magnitudine , ſed & annonæ uilitate fuit,præterquam quod pace omnis Italia erat aperta , etiam quod magnam uim frumenti ex Hiſpania miſſam M.Valerius Falco,& M.Fabius Buteo,ædiles curules , quaternis æris uicatim populo deſcripſerunt.Eodem anno Q.Fabius Maximus moritur exactæ ætatis , ſiquidem uerum eſt augurem duos & quadraginta annos fuiſſe,quod quidam authores ſunt , uir certe fuit dignus tanto cognomine,uel ſi nouum ab eo inciperet.Superauit paternos honores,auitos equauit, pluribus uictoriis,& maioribus præliis auus inſignis Rullus,ſed omnia æquare unus hoſtis Annibal poteſt,cautior tamen quam promptior hic habitus fuit,& ſicut dubites utrum ingenio cunctatior fuerit,an quia ita bello proprie,quod tum gerebatur,aptum erat,ſic nihil certius eſt,quam unum hominem nobis cunctando rem reſtituiſſe,ſicut Ennius ait.Augur in locum eius inauguratus Q. Fabius Maximus,filius eius,in eiuſdem locum pontifex(nam duo ſacerdotia habuit)Seruius Sulpitius Galba.Ludi Romani diem unum,plebeii ter toti inſtaurati ab ædilibus M.Seſtio Sabino,& Cn.Tremellio Flacco,ii ambo prætores facti,& cum iis C.Liuius Salinator,& C.Aurelius Cotta. Comitia eius anni utrum Cn.Seruilius C O S. habuerit,an quia eum res in Hetruria tenuerint,queſtiones ex ſociis de coniurationibus principum habentem,dictator ab eo dictus P.Sulpitius,incertum diuerſi authores faciunt.Principio inſequentis anni M.Seruilius,& T.Claudius, ſenatu in capitolium uocato, de prouinciis retulerunt,Italiam atque Africam in ſortem conici , Africam ambo cupientes uolebant,cæterum.Q.Metello maxime annitente , neque data , neque negata eſt Africa. C O S S. iuſſi cum tribunis plebis agere , ut ſi iis uideretur , populum rogarent , quem uellent in Africa bellum gerere , omnes tribus P. Scipionem iuſſerunt , nihilo minus C O S S. prouinciam Africam (ita enim ſenatus decreuerat) in ſortem coniecerunt. T. Claudio Africa euenit , ut quinquaginta nauium claſſem , omnes quinqueremes , in Africam traiiceret , parique imperio cum Scipione imperator eſſet,M. Seruilius Hetruriam ſortitus , in eadem prouincia & Cn. Seruilio prorogatum imperium , ſi C O S S. manere ad urbem ſenatui placuiſſet. Prætores , M. Seſtius Galliam eſt ſortitus , ut duas legiones prouinciamque traderet ei P. Quintilius Varus. C. Liuius Brutios cum duabus legionibus , quibus P. Sempronius proconſul prioris anni præfuerat, Cn. Tremellius Siciliam , ut ab Appio Appulo prætore prioris anni prouinciam , & duas legiones acciperet , Iulius proprætor cum X X. nauibus longis , militibus mille oram Siciliæ tutaretur, inde M'. Pomponius uiginti nauibus reliquis mille & quingentos deportaret milites Romam, C. Aurelio Cottæ urbana euenit , cæteris,ita uti quiſque optinebant prouincias exercituſque, prorogata imperia,ſedecim non amplius anno eo legionibus defenſum imperium eſt,& ut a placandis diis omnia inciperent,agerentque,quos Indos M.Claudio Marcello,T.Quintio C O S S. T.Manlius dictator,quaſque hoſtias maiores uouerat,ſi per quinquennium illud reſpu.eodem ſtatu fuiſſet , ut eos C O S S. priuſquam ad bellum proficiſcerentur,facerent.Ludi in circo per quatriduum facti,hoſtiæque,quibus uotæ erant diis,cæſæ.Inter hæc ſimul ſpes,ſimul cura indies creſcebat , nec ſatis certum conſtare apud animum poterat,utrum gaudio dignum eſſet.Annibalem poſt ſextumdecimum annum ex Italia decedentem uacuam poſſeſſionem eius reliquiſſe Populo Romano,an magis metuendum,quod incolumi exercitu in Africam traieciſſet,locum nimirum,non periculum mutatum , cuius tantæ dimicationis uatem,qui nuper deceſſiſſet,Q.Fabium haud fruſtra canere ſolitum,grauiorem in ſua terra futurum hoſtem Annibalem,quam in aliena fuiſſet,nec Scipioni aut cum Syphace, inconditæ barbariæ rege,qui ſtatarios ſemilixas ducere exercitus ſolitus ſit,aut cum ſocero eius Aſdrubale,

drubale, fugaciſſimo duce, rem futuram, aut tumultuariis exercitibus, ex agreſtium ſemiermi turba ſubito collectis, ſed cum Annibale, prope nato in prætorio patris, fortiſſimi ducis, alito, atq; educato inter arma puero, quondam milite, uixdum iuuene imperatore, qui ſenex uincendo factus Hiſpanias, Gallias, Italiam ab alpibus ad fretum monimentis ingentium rerum compleſſet, ducere exercitum æqualem ſtipendiis ſuis, duratum omnium rerum patientia, quas uix fides fiat homines paſſos, perfuſum millies cruore Romano, exuuias non militum modo, ſed etiam imperatorum portantem, multos occurſuros Scipioni in acie, qui prætores, qui imperatores, qui COSS. Romanos ſua manu occidiſſent, muralibus uallaribuſq; inſignes coronis, peruagatos capta caſtra, captas urbes Romanas, non eſſe hodie tot faſces magiſtratibus Populi Romani, quot captos ex cæde imperatorum præ ſe ferre poſſet Annibal. Has formidines agitando animis ipſi curas & metus augebant, & iam quod quum aſſueſſent per aliquot annos bellum ante oculos, aliis atq; aliis in Italiæ partibus, lenta ſpe, in nullum propinquum debellandi finem gerere, erexerat omnium animos Scipio & Annibal, uelut ad ſupremum certamen comparati duces, ii quoq;, quibus erat ingens in Scipione fiducia & uictoriæ ſpes, quo magis in propinqua eam imminebant animis, eo curæ intentioris erant. Haud diſpar habitus animorum Carthaginienſibus erat, quos modo petiſſe pacem intuentes Annibalem, ac rerum geſtarum eius magnitudines, pœnitebat, modo quum reſpicerent bis ſeſe acie uictos, Syphacem captum, pulſos ſe Hiſpania, pulſos Italia, atq; ea omnia unius uirtute & conſilio Scipionis facta, uelut fatalem eum ducem in exitium ſuum natum horrebant. Iam Adrumetum peruenerat Annibal, unde ad reficiendum ex iactatione maritima militem paucis diebus ſumptis, excitus pauidis nuntiis omnia circa Carthaginem optineri armis afferentium, magnis itineribus Zamam contendit. Zama quinque dierum iter ab Carthagine abeſt, inde præmiſſi ſpeculatores quum excepti a cuſtodibus Romanis deducti ad Scipionem eſſent, traditos eos tribunis militum, iuſſoſq; omiſſo metu uiſere omnia, per caſtra, qua uellent, circunduci iuſſit, percunctatoſq; ſatin, percommode omnia exploraſſent, datis, qui perſequerentur, retro ad Annibalem dimiſit. Annibal nihil quidem eorum, quæ nuntiabantur (nam & Maſiniſſam cum ſex millibus peditum, quatuor equitum ueniſſe eo ipſo forte die afferebant) læto animo audiuit, maxime hoſtis fiducia, quæ non de nihilo profecto concepta eſt, perculſus, itaq; quanquam & ipſe cauſſa belli eius erat, & aduentu ſuo turbauerat pactas inducias, & ſpem fœderum, tamen ſi integer, quam ſi uictus peteret pacem, æquiora poſſe impetrari ratus, nuntium ad Scipionem miſit, ut colloquẽdi ſecum poteſtatem faceret. Id utrum ſua ſponte fecerit, an publico conſilio, neutrum, cur affirmem, habeo. Valerius Antias primo prælio uictum eum a Scipione, quo duodecim millia armatorũ in acie ſunt cæſa, mille & ſeptingenti capti, legatum cum aliis decem legatis tradit in caſtra ad Scipionem ueniſſe, cæterũ Scipio quum colloquium haud abnuiſſet, ambo ex compoſito duces caſtra ꝓtulerunt, ut coire ex propinquo poſſent, Scipio haud procul Nadagara urbe tum ad cætera loco opportuno, tum quod aquatio intra teli coniectum erat, conſedit, Annibal tumulum a quatuor millibus inde tutum commodumq; alioqui, niſi quod longinquæ aquationis erat, cœpit, ibi in medio locus conſpectus undiq;, nequid inſidiarum eſſet, delectus, ſũmotis pari ſpatio armatis, cum ſingulis interpretibus congreſſi ſunt, non ſuæ modo ætatis maximi duces, ſed omnis ante ſe memoriæ omnium gentium cuilibet regum imperatorumue pares. Pauliſper alter alterius conſpectu, admiratione mutua prope attoniti, conticuere. tum Annibal prior, ſi hoc ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli Po. Romano, quique toties prope in manibus uictoriam habui, is ultro ad pacem petendam uenirem, lætor te mihi ſorte potiſſimum datum, a quo pacem peterem, tibi quoq; inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit, Annibalem, cui tot de Romanis ducibus uictoriam dii dediſſent, tibi ceſſiſſe, teq; huic bello, ueſtris plus quam noſtris cladibus inſigni, finem impoſuiſſe. Hoc quoq; ludibrium fortuna, an caſus ediderit, ut quum patre tuo conſule cœperim arma, cum eodem primum Romano imperatore ſigna contulerim, ad filium eius inermis ad pacem petendam ueniam. Optimum quidem fuerat eam patribus noſtris mentem datam ab diis eſſe, ut & uos Italiæ, & nos Africæ imperio contenti eſſemus, neq; enim ne nobis quidem Sicilia, atque Sardinia ſatis digna pretia ſunt pro tot claſſibus, tot exercitibus, tot tamque egregiis amiſſis ducibus, ſed præterita magis reprehendi poſſunt, quam corrigi, ita aliena appetiuimus, ut de noſtris dimicaremus, nec in Italia ſolum uobis bellum, nobiſque in Africa eſt, ſed & uos in portis ueſtris prope ac mœnibus ſigna armaq; hoſtium uidiſtis, & nos ab Carthagine fremitum caſtrorum Romanorum exaudiuimus. Quod igitur nos maxime abominaremur, uos autem ante omnia optaretis, in meliore ueſtra fortuna de pace agitur, agimuſque ii, quorum & maxime intereſt pacem eſſe, & qui quodcunque egerimus, ratum ciuitates noſtræ habituræ ſint, animo tantum nobis opus eſt non abhorrente a quietis conſiliis. Quod ad me attinet, iam ætas ſenem in patriam reuertentem, unde puer profectus ſum, iam ſecundæ, iam aduerſæ res ita erudierunt, ut rationem ſequi, quã fortunam malim, tuam & adoleſcentiam, & perpetuam felicitatem, ferociora utraq;, quam quietis opus eſt conſiliis, metuo. Non temere incerta caſuum reputat, quem fortuna nunquam decepit,

quod ego fui ad Thraſimenum, ad Cannas, id tu hodie es, uixdum militari ætate imperio accepto, omnia audaciſſime incipientem nuſquam feſellit fortuna, patris & patrui perſecutus mortem ex calamitate ueſtræ domus decus iſigne uirtutis pietatiſqꝫ eximiæ cœpiſti, amiſſas Hiſpanias recuperaſti, quatuor inde Punicis exercitibus pulſis, C O S. creatus quum cæteris ad tutandum Italiam parum animi eſſet, tranſgreſſus in Africam duobus hic exercitibus cæſis, binis eadem hora captis ſimul, incenſiſqꝫ caſtris, Syphace potétiſſimo rege capto, tot urbibus regni eius, tot noſtri imperii ereptis, me ſextumdecimum iam annum hærentem in poſſeſſione Italiæ detraxiſti, poteſt uictoriam, inquam, malle, quam pacem animus? Noui uobis ſpiritus magis magnos, quam utiles, & mihi talis aliquando fortuna affulſit, quod ſi in ſecundis rebus bonam mentem quoqꝫ donarent dii, non ea ſolum, quæ eueniſſent, ſed etiam ea, quæ euenire poſſent, reputaremus. Vt omnium obliuiſcaris aliorum, ſatis ego documenti in omnes caſus ſum, quem modo caſtris, inter Anienem, atqꝫ urbem Romam poſitis, ſigna inferentem ad mœnia Romana uideras, hic cernas duobus fortiſſimis uiris, fratribus, clariſſimis imperatoribus orbatum ante mœnia prope obſeſſæ patriæ, quibus terrui ueſtram urbé, ea pro mea deprecantem. Maximæ cuiqꝫ fortunæ minime credendum eſt, in bonis tuis rebus, noſtris dubiis, tibi ampla ac ſpecioſa danti eſt pax, nobis petentibus magis neceſſaria, quam honeſta, melior tutiorqꝫ eſt certa pax, quam ſperata uictoria, hæc in tua, illa in deorum manu eſt. Ne tot annorum felicitatem in unius horæ dederis diſcrimen, quum tuas uires, tum uim fortunæ, martemqꝫ belli cõmunem propone animo, utrinqꝫ ferrum, corpora humana erunt, nuſquam minus, quam in bello euentus reſpondent. Non tãtum ad id, quod data pace iam habere potes, ſi prælio uincas, gloriæ adieceris, quantum ademeris, ſiquid aduerſi eueniat, ſimul parta ac ſperata decora unius horæ fortuna euertere poteſt, omnia in pace iungenda tuæ poteſtatis ſunt P. Corneli, tunc ea habenda fortuna erit, quam dii dederint. Inter pauca felicitatis uirtutiſqꝫ exempla M. Attilius quondam in hac eadem terra fuiſſe fertur, qui ſic uictor pacem petentibus patribus noſtris abnuit, ſed non ſtatuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo efferentem ſe fortunam, quanto altius elatus erat, eo fœdius corruit. Eſt quidem eius, qui dat, non qui petit, conditiones dicere pacis, ſed forſitan non indigni ſimus, qui nobiſmetipſis multam irrogemus, qui non recuſamus, quin omnia, propter quæ bellum initum eſt, ueſtra ſint, Sicilia, Sardinia, Hiſpania, quicquid inſularum toto inter Africam Italiamqꝫ continetur mari, Carthaginienſes incluſi Africæ littoribus, uos (quando ita diis placuit) externa etiam terra mariqꝫ uideamus regentes imperia. Haud negauerim propter non nimis ſyncere petitam, aut expectatam nuper pacem, ſuſpectam eſſe uobis Punicam fidem, multum, per quos petita ſit, ad fidem tuendæ pacis pertinet Scipio, ueſtri quoqꝫ, ut audio, patres non nihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negauerunt pacem, Annibal peto pacem, qui neqꝫ peterem, niſi utilem crederem, & propter eãdem utilitatem tuebor eam, propter quam petii. Et quemadmodum quum a me bellum cœptum eſt, nequem eius pœniteret, quoad ipſi non inuidere dei, preſtiti, ita annitar, nequem pacis per me partæ pœniteat.

{Ad hæc imperator Romanus in hanc fere ſententiam reſpondit. Non me fallebat Annibal aduentus tui ſpe Carthaginienſes & præſentem ĩduciarum fidem, & ſpem pacis turbaſſe, neqꝫ tu id ſane diſſimulas, qui de conditionibus ſuperioribus pacis omnia ſubtrahis, præter ea, quæ iam pridem in noſtra poteſtate ſunt, cæterum ſicut tibi curæ eſt ſentire ciues tuos, quanto per te onere leuentur, ſic mihi laborandum eſt, ne quæ tunc pepigerunt, hodie ſubtracta ex conditionibus pacis præmia perfidiæ habeantur, indigni, quibus eadem pateat conditio, ut etiam proſit uobis fraus, petitis. Neqꝫ patres noſtri priores de Sicilia, neqꝫ nos de Hiſpania fecimus bellum, & tum Mamertinorum ſociorum periculum, & nunc Saguntí excidium nobis pia ac iuſta induerunt arma, uos laceſſiſſe & tu ipſe fateris, & dii teſtes ſunt, qui & illius belli exitum ſecundum ius faſqꝫ dederunt, & huius dant & dabunt. Quod ad me attinet, & humanæ infirmitatis memini, & uim fortunæ reputo, & omnia, quæcunqꝫ agimus, ſubiecta eſſe mille caſibus ſcio, cæterum quemadmodum ſuperbe & uiolenter me facere faterer, ſi prius quam in Africam traieciſſem, te tua uoluntate cedentem Italia, & impoſito in naues exercitu, ipſum uenientem ad pacem petendam aſpernarer, ſic nunc quum prope manu conſerta reſtitantem, ac tergiuerſantem in Africam attraxerim, nulla ſum tibi uerecundia obſtrictus, proinde ſiquid ad ea, in quæ tum pax conuentura uidebatur (quæ ſunt noſti) multæ nauium cum commeatu per inducias expugnatarum, legatorumqꝫ uiolatorum adiicitur, eſt quod referam ad conſilium, ſin illa quoqꝫ grauia uidentur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuiſtis. Itaqꝫ inſecta pace ex colloquio quum ſe ad ſuos recepiſſent, fruſtra uerba pacata renunciant, armis decernendum eſſe, habendamqꝫ eam fortunam, quam dii dediſſent. In caſtra ut eſt uentum, pronunciant ambo arma expedirent milites, animoſqꝫ ad ſupremum certamen, non in unum diem, ſed in perpetuum, ſi felicitas adeſſet, uictores, Roma an Carthago iura gentibus daret, ante craſtinam noctem ſcituros, neqꝫ enim Africam aut Italiam, ſed orbem terrarum uictoriæ præmium fore, par periculum præmio, quibus aduerſæ pugnæ fortuna fuiſſet, nam neqꝫ Romanis effugium ullum patebat in aliena, ignotaque terra, etiam Carthagini ſupremo auxilio effuſo adeſſe uidebatur

præſens

præſens excidium. Ad hoc diſcrimen procedunt poſtero die duorum opulentiſſimorum populorum duo lõge clariſſimi duces, duo fortiſſimi exercitus, multa ante parta decora aut cumulaturi eo die, aut euerſuri, anceps igitur ſpes & metus miſcebant animos, contẽplantibusq; modo ſuam, modo hoſtium aciem, quum oculis magis, quam ratione penſarent uires, ſimul læta, ſimul triſtia obuerſabantur, quæ ipſis ſua ſponte non ſuccurrebant, ea duces admonendo atq; hortando ſubiiciunt. Pœnus X V I. annorum in terra Italia res geſtas, tot duces Romanos, tot exercitus occidione occiſos, & ſua cuiq; decora, ubi ad inſignem alicuius pugnæ memoria militem uenerat, referebat, Scipio Hiſpanias, & recentia in Africa prælia, & confeſſionem hoſtium, quod neq; non petere pacem propter metum, neq; manere in ea præ inſita animis perfidia potuiſſent, ad hoc colloquium Annibalis in ſecreto habitum, ac liberum fingenti, qua uelit, flecti, ominatur, quibus quondam auſpiciis patres eorum pugnauerint ad Aegateis inſulas, ea illis exeuntibus in aciem portendiſſe deos, adeſſe finem belli ac laboris, in manibus eſſe prædam Carthaginis, reditum domum in patriam ad parentes, liberos, coniuges, penateſq; deos. Adeo celſus hæc corpore, uultuq; ita læto, ut uiciſſe iam crederes, dicebat, inſtruit deinde primos haſtatos, poſt eos principes, triariis poſtremam aciem clauſit, non conſertas autẽ cohortes ante ſua quęq; ſigna inſtruebat, ſed manipulos aliquantum inter ſe diſtantes, ut eſſet ſpatium, quo elephanti hoſtium accepti nihil ordines turbarent, Lælium, cuius ante legati, eo anno quæſtoris extra ſortem ex S.C. opera utebãtur, cum Italico equitatu ab ſiniſtro cornu, Maſiniſſam, Numidaſq; ab dextero oppoſuit, uias patentes inter manipulos anteſignanorũ uelitibus (ea tunc leuis armatura erat) compleuit, dato præcepto, ut ad impetum elephantorũ aut poſt rectos refugerẽt ordines, aut in dexteram læuamq; diſcurſu applicantes ſe anteſignanis uiam, qua irruerent in ancipitia tela, bæluis darẽt. Annibal ad terrorem primum elephantos (L X X X. autem erant, quot nulla unquam in acie ante habuerat) inſtruxit, deinde auxilia, Ligurum, Gallorumq;, Balearibus Maurisq; admiſtis, in ſecunda acie Carthaginienſes, Afroſq;, & Macedonum legionem, modico interuallo relicto, ſubſidiariam aciem Italicorum militum (Brutii pleriq; erant ui ac neceſſitate plures, quam ſua uoluntate decedentem ex Italia ſecuti) inſtruit, equitatum etiam ipſum circundedit cornibus, dexterum Carthaginienſes, ſiniſtrum Numidæ tenuerunt. Varia exhortatio erat in exercitu inter tot homines, quibus non lingua, non mores, non lex, non arma, non ueſtitus habituſq;, non cauſſa militandi eadem eſſet, auxiliaribus & præſens & multiplicata merces ex præda oſtentatur, Galli proprio atq; inſito in Romanos odio accendũtur, Liguribus campi uberes Italiæ, deductis ex aſperrimis montibus, in ſpem uictoriæ oſtentantur, Mauros Numidaſq; in Maſiniſſæ impotenti futuros dominatu terret, aliis aliæ ſpes ac metus iactantur, Carthaginiẽſibus mœnia patriæ, dii penates, ſepulchra maiorum, liberi cum parentibus, coniuges pauidæ, aut excidium ſeruitiumq;, aut imperium orbis terrarum, nihil aut in metum, aut in ſpem medium oſtẽtat. Quum maxime hæc imperator apud Carthaginienſes, duces ſuarum gentium, inter populares pleraq; per interpretes intermiſtos alienigenis ageret, tubæ cornuaq; ab Romanis cecinerunt, tantuſq; clamor ortus, ut elephanti in ſuos, ſiniſtro maxime cornu, conuerterent. Mauris ac Numidis addidit facile Maſiniſſa perculſis terrorem, nudauitq; ab ea parte aciem equeſtri auxilio, paucæ tamen beſtiarum intrepide in hoſtem actæ inter uelitum ordines tum multis ſuis uulneribus ingentem ſtragem edebant, reſilientes enim ad manipulos uelites, quum uiam elephantis, ne obtererentur, feciſſent, in eas ancipites ad ictum utrinq; coniiciebant haſtas, nec pila ab anteſignanis ceſſabant, donec, undiq; incidentibus telis, exacti ex Romana acie hi quoq; in ſuo dextero cornu ipſos Carthaginienſium equites in fugam uerterunt. Lælius, ut turbatos uidit hoſtes, addit perculſis terrorem. Vtrinq; equite nudata erat Punica acies, quum pedes cõcurrit nec ſpe, nec uiribus iam par. Ad hoc dictu parua, ſed magni eadem in re gerenda momenti res, congruens clamor a Romanis, eoq; maior & terribilior, diſſonæ illis, ut gẽtium multarum, diſcrepantibus linguis uoces, pugna Romana ſtabilis & ſuo, & armorum pondere incumbentium in hoſtem, concurſatio & uelocitas illinc maior, quam uis, igitur primo impetu extẽplo mouere loco hoſtium aciem Romani, ala deinde, & umbonibus pulſantes, in ſummotos gradu illato, aliquantum ſpatii, uelut nullo reſiſtente, inceſſere, urgentibus & nouiſſimis primos, ut ſemel motam aciem ſenſere, quod ipſum uim magnam ad pellendum hoſtem addebat. Apud hoſtes auxiliares cedentes ſecunda acies Afri, & Carthaginienſes adeo non ſuſtinebant, ut contra etiam ne reſiſtentes, pertinaciter primos cædendo, ad ſe perueniret hoſtis, pedem referret. Igitur auxiliares terga dant repente, & in ſuos uerſi partim refugere in ſecundam aciem, partim non recipientes cædere, uti paulo ante non adiuti, & tunc excluſi, & prope duo iam permiſta prælia erant, quum Carthaginienſes ſimul cum hoſtibus, ſimul cum ſuis cogerentur conſerere manus, non tamẽ ita perculſſos iratoſq; in aciem accepere, ſed denſatis ordinibus in cornua, uacuumque circa campum extra prælium eiicere pauidos fuga uulneribuſque milites, ne certam & integram aciem miſcerent. Cæterum tanta ſtrage hominum, armorumque locum, in quo ſteterant, ante auxiliares compleuerant, ut prope difficilior tranſitus eſſet, quam per conferti ſſimos hoſtes fuerat. Itaque, qui primi fuerunt, haſtati per tumulos corporum armorumque, & tabem ſanguinis, qua quiſque poterat, ſequentes hoſtem & ſigna, &

ordines confuderunt,principum quoq; ſigna fluctuare cœperant,uagam ante ſe cernetes aciem,quod Scipio ubi uidit,receptui propere canere haſtatis iuſſit,& ſauciis in poſtremam aciem ſubductis,principes triarioſq; in cornua inducit,quo tutior firmiorq; media haſtatorum acies eſſet,ita nouum de integro prælium ortum eſt,quippe ad ueros hoſtes peruentum erat & armorum genere,& uſu militiæ & fama rerum geſtarum,& magnitudine uel ſpei,uel periculi pares, ſed numero Romanus ſuperior erat,& animo,quod iam equites,iam elephantos ſuderat,iam prima acie pulſa in ſecunda pugnabat. in tempore Lælius,ac Maſiniſſa pulſos per aliquantum ſpatii ſecuti equites,reuertẽtes in auerſam hoſtium aciem incurrere,is demum equitum impetus perculit hoſtem,multi circũuenti unaue cæſi,per patẽtẽ circa campum fuga ſparſi,tenente omnia equitatu,paſſim interierunt. Carthaginienſium, ſociorumq; cæſa eo die ſupra millia uiginti,par ferme numerus captus eſt cum ſignis militaribus cẽtum trigintatribus,elephantis undecim,uictores ad decem millia cecidere. Annibal cum paucis equitibus inter tumultum elapſus Adrumetum perſugit,omnia & in prælio & ante aciem,prius quam excederet pugna,expertus,& confeſſione etiam Scipionis,omniumq; peritorum militiæ illam laudem adeptus,ſingulari arte aciem eo die inſtruxiſſe,elephantos in prima fronte, quorum fortuitus impetus, atq; intolerabilis uis ſigna ſequi,& ſeruare ordines,in quo plurimum ſpei ponerent,Romanos prohiberet,deinde auxiliares ante Carthaginienſium aciem,ne homines miſti ex colluuione omnium gẽtium,quos non fides teneret, ſed merces,liberum receptum fugæ haberent,ſimul primum ardorem atq; impetum hoſtium excipientes fatigarent,ac ſi nihil aliud alii miſſilibus,alii uulneribus ſuis ferrũ hoſtium hebetarent,tum ibi omnis ſpes eſſet,milites Carthaginiẽſes,Afroſq;,ut omnibus rebus aliis pares,eo quod integri cum feſſis ac ſautiis pugnarent,ſuperiores eſſent, Italicos interuallo quoq; diremptos incertos,ſocii an hoſtes eſſent,in poſtremam aciem ſummotos. Hoc edito uelut ultimo uirtutis opere Annibal quum Adrumetum perfugiſſet,accituſq; inde Carthaginem VI. ac XXX. anno,poſteaquam puer inde profectus erat,rediſſet,faſſus in curia eſt non prælio modo ſe eſſe, ſed bello uictum,nec ſpem ſalutis alibi,quam in pace impetranda eſſe. Scipio confeſtim expugnatis a prælio hoſtium caſtris, direptiſq;,cum ingenti præda ad mare ac naues rediit,nuntio allato,P.Lentulũ cum L.roſtratis,C.onerariis nauibus,cum omni genere commeatus ad Vticam acceſſiſſe. Admouendum igitur undiq; terrorem pculſæ Carthagini ratus,miſſo Lælio Romá cum uictoriæ nuntio, Cn. Octauium terreſtri itinere ducere legiones Carthaginem iubet,ipſe,ad ſuam ueterem noua Lentuli claſſe adiuncta,profectus ab Vtica portum Carthaginis petiit.Haud procul aberat; quum uelata inſulis ramiſq; oleæ Carthaginienſium occurrit nauis,decem legati erant principes ciuitatis,authore Annibale miſſi ad petendam pacem,qui quum ad puppim prætoriæ nauis acceſſiſſent,uelamenta ſupplicũ porrigentes,orantes,implorantesq; fidem & miſericordiam Scipionis,nullum iis aliud reſponſum datũ, quam ut Tunetem uenirent, eo ſe moturum caſtra, ipſe ad contemplandum ſitum Carthaginis non tam noſcendi in præſentia,quam terrendi hoſtis cauſſa,Vticam eodem Octauio reuocato rediit, Inde procedentibus ad Tunetem nuntius allatus,Verminam Syphacis filium cum equitibus pluribus, quam peditibus uenire Carthaginienſibus auxilio,pars exercitus cum omni equitatu miſſa,turmalibus primis agmen aggreſſa Numidarum leui certamine ſudit,exitu quoq; fugæ intercluſo parte omni circundatis equitibus, XV. millia hominum cæſa,mille & CC. uiui capti ſunt,& equi Numidici mille,& D. ſigna militaria duo,& LXX. regulus ipſe inter tumultum cum paucis effugit. Tum ad Tunetem eodem,quo antea loco caſtra poſita,legatiq; XXX. Carthagine ad Scipionem uenerunt,& illi quidem multo miſerabilius,quam ante,quia magis cogebat fortuna,egerunt,ſed aliquanto minore tamen miſericordia,ob recentis memoriam perfidiæ,auditi ſunt. Quanquam iuſta ira omnes ad delendam ſtimulabat Carthaginem,tamen quum & quanta res eſſet,& quam longi temporis obſidio tam inuictæ,& tam ualidæ urbis reputarent,& ipſum Scipionem expectatio ſucceſſoris futuri,ac uenturi ad partam alterius labore ac periculo finiti belli famam ſollicitaret,ad pacẽ omnium animi uerſi ſunt,Poſtero die reuocatis legatis,& cum multa caſtigatione perfidiæ monitis, ut tot cladibus edocti tandem deos, & iuſiurandum eſſe crederent, conditiones pacis dictæ, ut liberi legibus ſuis uiuerent, quas urbes,quoſq; agros, quibuſq; finibus ante bellum tenuiſſent, tenerent,populandiq; finem eo die Romanus faceret, perfugas, fugitiuoſq;,& captiuos omnes redderent Romanis, & naues roſtratas,præter triremes, traderent,elephantoſq;,quos haberent domitos,neq; domarent alios, bellum neue in Africa,neue extra Africam iniuſſu Po.Romani gererent,Maſiniſſæ res redderent,fœduſq; cum eo facerent,frumentum,ſtipendiumq; auxiliis, donec ab Roma legati ueniſſent, præſtarent,decem millia talentum argenti,deſcripta penſionibus æquis,;in annos quinquaginta ſoluerent, obſides centum arbitratu Scipionis darent, nec minores quatuordecim annis,neu triginta maiores, inducias ita ſe daturum,ſi per priores inducias naues onerariæ captæ, quæq; fuiſſent in nauibus,reſtituerentur, aliter nec inducias, nec ſpem pacis ullam eſſe. Has conditiones legati quum domum referri iuſſi in concionem ederent, & Giſgo ad diſſuadendum pacem proceſſiſſet, audireturque a multitudine inquieta, & imbelli, indignatus Annibal dici ea in tali tempore audiriq;, & arreptum

Giſgonem manu ſua ex ſuperiore loco detraxit, quæ inſueta liberæ ciuitati ſpecies, quum fremitum populi mouiſſet, & perturbatus militaris uir urbana libertate, Nouem, inquit, annorum a uobis profectus poſt ſextum & triceſimum annum redii, militares artes, quas me a puero fortuna nunc priuata, nunc publica docuit, probe uideor ſcire, urbis ac fori iura, leges, mores uos me oportet doceatis. Excuſata imprudẽtia, diſſeruit de pace multis uerbis, quam nec iniqua, & neceſſaria eſſet. Id omnium maxime difficile erat, quod ex nauibus per inducias captis nihil præter ipſas cõparebat naues, nec inquiſitio erat facilis, quum aduerſantes paci arguerẽtur, placuit naues reddi, & homines undiq; inquiri, cætera, quæ abeſſent, æſtimanda Scipioni permitti, atq; ita pecunia luere Carthaginiẽſes. Sunt qui Annibalem ex acie ad mare perueniſſe, inde præparata naue ad regem Antiochum extemplo profectum tradant, poſtulantiq; ante omnia Scipioni, ut Annibal ſibi traderetur, reſpõſum eſt, Annibalem in Africa non eſſe. Poſteaq; redierunt ad Scipionem legati, quæq; publica in nauibus fuerant, ex publicis deſcripta rationibus quæſtores, quæ priuata, profiteri domini iuſſi, pro ea ſumma pecuniæ uigintiquinque millia pondo argẽti præſentia exacta, induciæq; Carthaginiẽſibus datæ in tres menſes, additum, ne per induciaꝝ tempus alios uſquam quam Romam mitterent legatos, & quicunq; legati Carthaginem ueniſſent, ne ante dimitterent eos, quam Romanum imperatorem, qui & quæ petentes ueniſſent, certiorem facerent. Cum legatis Carthaginienſibus Romã miſſi L. Veturius Philo, & M. Martius Ralla, & Lucius Scipio, imperatoris frater. Per eos dies cõmeatus ex Sicilia, Sardiniaq; tantam uilitatem annonæ fecerunt, ut pro uectura frumentum nautis mercatores relinquerent. Romæ ad nuntium primum rebellionis Carthaginienſium trepidatum fuerat, iuſſus erat T. Claudius mature in Siciliam claſſem ducere, atq; inde Africam traiicere, & alter C O S. M. Seruilius ad urbem morari, donec, quo ſtatu res in Africa eſſent, ſciretur. Segniter oĩa in comparanda, deducendaq; claſſe ad T. Claudio conſule facta erant, quod patres de pace Scipionis potius arbitrium eſſe, qbus legibus daretur, quã conſulis cenſuerant. Prodigia ergo nuntiata ſub ipſa fama rebellionis terrorem attulerant. Cumis ſolis orbis minui uiſus, & pluuit lapideo imbri, & in Veliterno agro terra ingentibus cauernis conſedit, arboreſq; in profundum hauſtæ. Atitiæ forum, & circa tabernæ, Fruſinone murus aliquot locis, & porta de cœlo tacta, & in Palatio lapidibus pluuit. Id prodigium more patriæ nouendiali ſacro, cætera hoſtiis maioribus expiata, inter quæ & iam aquaꝝ inſolita magnitudo in religionem uerſa, nam ita abũdauit Tyberis, ut ludi Apollinares, circo inundato, extra portam Collinam ad ædem Erycinæ Veneris parati ſint, cæterum ludoꝝ ipſo die, ſerenitate ſubita orta, pompa duci cœpta ad portam Collinã, reuocata deductaq; in circum eſt, quum deceſſiſſe inde aquam nuntiatum eſſet, lætitiamq; populo, & ludis celebritatem addidit ſedes ſua ſolenni ſpectaculo reddita. Claudium conſulem profectum tandem ab urbe inter portus Coſanum, Laurentinumq; atrox uis tempeſtatis adorta in metum ingentem adduxit. Populonios inde quum perueniſſet, ſtetiſſetq; ibi, dum reliquum tempeſtatis exæuiret, Iluam inſulam, ex Ilua Corſicam, a Corſica in Sardiniam traiecit, ibi ſuperãtem inſanos montes multo ſæuior, & infeſtioribus locis tempeſtas adorta diſiecit claſſem, multæ quaſſatæ, armamentiſq; ſpoliatæ naues, quædam fractæ, ita uexata ac lacerata claſſis Calares tenuit, ubi dum ſubductæ reficiũtur naues, hyems oppreſſit, circumactumq; anni tempus, & nullo prorogãte imperium, priuatus T Claudius claſſem Romam reduxit. M. Seruilius, ne comitiorum cauſſa ad urbem reuocaretur, dictatore dicto Cn. Seruilio Gemino in prouinciam eſt profectus, dictator magiſtrum eqtum Aelium Pætum dixit. Sæpe comitia indicta perfici tempeſtates prohibuerunt, itaq; quum præter Idus Martias ueteres magiſtratus abiſſent, noui ſuffecti non eſſent, reſpublica ſine curulibus magiſtratibus erat. L. Manlius Torquatus põtifex eo anno mortuus, in locum cuius ſuffectus L. Galba. Ab L. Licinio Lucullo, & Q. Fuluio ædili curuli ludi Romani ter toti inſtaurati. Pecuniã ex ærario ſcribæ, uiatoreſq; ædilitii clam egeſſiſſe per indicem comperti damnati ſunt, non ſine infamia Luculli ædilis. P. Aelius Tubero, & L. Lectorius ædiles plebis uitio creati magiſtratu ſe abdicauerunt, qui quum ludos, ludorũq; cauſſa epulum Ioui feciſſent, & ſigna tria, ex multatitio argento facta, in Capitolio poſuiſſent, Cereales ludos dictator, & magiſter equitum ex S. C. fecerunt. Legati ex Africa Romani ſimul Carthaginienſeſq; quum ueniſſent Romam, ſenatus ad ædem eſt Bellonæ habitus, ubi quum L. Veturius Philo pugnatum cũ Annibale eſſe ſuprema cum Carthaginienſibus pugna, finemq; tandem lugubri bello impoſitum ingenti lætitia patrum expoſuiſſet, adiecit Verminam etiam Syphacis filium, quæ parua bene geſtæ rei acceſſio erat, deuictum, in concionem inde prodire iuſſus, gaudiumq; id populo impertire, tum patuere, facta gratulatione, omnia in urbe templa, ſupplicationeſq; decretæ in triduum. Legatis Carthaginienſium, & Philippi regis (nam ii quoq; uenerant) petentibus, ut ſenatus ſibi daretur, reſponſum iuſſu patrum a dictatore eſt, C O S S. nouos iis ſenatum daturos eſſe. Comitia inde habita, creati C O S S. Cn. Cornelius Lentulus, P. Aelius Pætus, prætores, M. Iulius Pœnus, cui ſors urbana euenit, M. Valerius Leuinus Brutios, M. Fabius Buteo Sardiniam, P. Aelius Tubero Siciliam eſt ſortitus. Tum uero de prouinciis conſulum nihil ante placebat agi, quam legati regis, & Carthaginienſium auditi eſſent, belli finem alterius, principium alterius ꝓſpiciebant aĩs. Cn. Lentulus C O S. cupiditate fla

grabat prouinciæ Africæ, ſeu bellum foret, facilem uictoriam fore, ſeu iam finiretur, finiti tanti belli ſe conſule gloriam petens, negare itaq; prius quicq̃ agi paſſurum, quam ſibi Africa decreta eſſet, concedente collega, moderato uiro & prudenti, qui gloriæ eius certamẽ cum Scipione, præterq̃ quod iniquum eſſet, etiam impar futurũ cernebat. Q. Minutius Thermus, & M. Attilius Glabrio tribuni plebis, rem priore anno nequiq̃ tentatam ab T. Claudio conſule Cn. Cornelium tẽtare aiebant, ex authoritate patrum latũ ad populum eſſe, cuius uellent imperium in Africa eſſe, omnes V. & XXX. tribus P. Scipioni id imperium decreuiſſe. Multis concionibus in ſenatu, & ad populũ acta res, poſtremo eo deducta eſt, ut ſenatui pmitterent, patres igitur iurati (ita conuenerat) cẽſuerunt, uti COSS. prouincias inter ſe cõpararent, ſortirenturue, uter Italiam, uter claſſem nauium L. haberet cui claſſis obueniſſet, in Siciliam nauigaret, ſi pax cum Carthaginienſibus cõponi nequiſſet, in Africã traiiceret, COS. mari, Scipio eodem, quo adhuc iure imperii terra rem gereret, ſi cõditiones conuenirent pacis, tribuni ple. populum rogarẽt, utrum cõſulem, an prætorem Scipionẽ iuberent pacem dare, quem ſi & deportandus exercitus uictor ex Africa eſſet, deportare, ſi pacem per P. Scipionem dari, atq; ab eodem exercitum deportari iuſſiſſent, ne COS. ex Sicilia in Africam traiiceret, alter COS. cui Italia eueniſſet, duas legiões a Seſtio prætore acciperet, P. Scipioni cum exercitibus, quos haberet, in ꝓuincia Africa prorogatum imperium, prætori M. Valerio Falconi duæ legiones in Brutiis, qbus C. Liuius priore anno præfuerat, decretæ, P. Aelius prætor duas legiones in Sicilia ab Cn. Tremelio accipet, legio una Fabio in Sardiniam, quã P. Lentulus proprætor habuiſſet, decernitur, M. Seruilio prioris anni conſuli cũ ſuis duabus item legionibus in Hetruria ꝓrogatum imperium eſt, quod ad Hiſpanias attineret, aliquot iam annos ibi L. Cornelium Lẽtulum, & L. Manlium Accidinũ eſſe, ut ii COSS. cũ tribunis agerẽt, ſi eis uideret, ut plebẽ rogarent, cui iuberent in Hiſpani imperium eſſe, is ex duobus exercitibus unã legionem cõſcriberet Romanos milites, & in XV. cohortes ſocios Latini nominis, qbus ꝓuinciam optineret, ueteres milites L. Cornelius, & L. Manlius in Italiam deportarẽt, Cornelio conſuli L. nauiũ claſſis ex duabus claſſibus, Cn. Octauii, quæ in Africa eſſet, P. Iulii, quæ Siciliæ oram tuebatur, decreta, ut, quas naues uellet, deligeret, P. Scipio qnquaginta lõgas naues haberet, quas habuiſſet, qbus ſi Cn. Octauius, ſicut præfuiſſet, præeſſe uellet, Octauio ꝓprætori in eum annum imperium eſſet, ſi Lælium præficeret, Cn. Octauius Romam decederet, reduceretq; naues, qbus conſuli uſus non eſſet, & M. Fabio in Sardiniam decem lõgæ naues decretæ, & COSS. duas legiones urbanas ſcribere iuſſi, ut quatuordecim legionibus eo anno, cẽtum nauibus lõgis, reſpu. adminiſtrarent. Tunc de legatis Philippi & Carthaginienſium actũ, priores Macedonas ĩtroduci placuit, quorũ uaria oratio fuit, partim purgãtium, quæ queſti erant miſſi ad regem a Roma legati de populatione ſociorũ, partim ultro accuſantium qdem & ſocios Po. Romani, ſed multo infeſtius M. Aurelium, quem ex tribus ad ſe miſſis legatis, delectu habito, ſubſtitiſſe, & ſe bello laceſſiſſe contra fœdus, & ſæpe cum præfectis ſuis ſignis collatis pugnaſſe, poſtulantium ut Macedones, duxq; eorũ Sopater, qui apud Annibalem mercede militaſſent, captiq; in uinculis eſſent, ſibi reſtiruerentur. Aduerſus ea M. Furius miſſus ad id ipſum ab Aurelio ex Macedonia diſſeruit, Aurelium relictum, ne ſocii Po. Romani feſſi populationibus, atq; iniuria ad regem deficerent, finibus ſociorũ non exceſſiſſe, dediſſe operam ne impune agros eorum tranſcenderent populatores, Sopatrum ex purpuratis, & propinquis regis eſſe, eum cum quatuor millibus Macedonum, & pecunia miſſum nuper in Africam eſſe Annibali, Carthaginienſibuſq; auxilio. De iis rebus interrogati Macedones quum perplexe reſponderent, ipſi ante reſponſum tulerunt, bellum quærere regem, & ſi pergat, propediem inuenturum, dupliciter ab eo fœdus uiolatum, & quod ſociis Populi Romani iniurias fecerit, bello armiſq; laceſſiuerit, & quod hoſtes auxilus & pecunia iuuerit, & P. Scipionem recte atq; ordine uideri feciſſe, & facere, quod eos, qui arma contra Populum Romanum ferentes ſunt capti, hoſtium numero in uinculis habeat & M. Aurelium e repu. facere, gratumq; id ſenatui eſſe, quod ſocios Populi Romani quando iure fœderis non poſſet, armis tueatur. Cum hoc tam triſti reſponſo dimiſſis Macedonibus, legati Carthaginienſes uocati, quorum ætatibus, dignitatibuſq; conſpectis (nam longe primi ciuitatis erant) tum pro ſe quiſque dicere uere de pace agi, inſignis tamen inter cæteros Aſdrubal erat (Hædum populares cognomine appellabant) pacis ſemper author, aduerſuſque factioni Barchinæ, eo tum illi plus authoritatis fuit, belli culpam in paucorum cupiditatem a repu. transferenti, qui quum uaria oratione uſus eſſet, nunc purgando crimina, nunc quædam fatendo, ne imprudenter certa negantibus difficilis uenia eſſet, nunc monẽdo etiam P. C. ut rebus ſecundis modeſte ac moderate uterent, ſi ſe atq; Hannonem audiſſent Carthaginienſes, & ipſi tempore uti uoluiſſent, daturos fuiſſe pacis cõditiones, quas tunc peterent, raro ſimul hoĩbus bonam fortunam, bonãq; mentem dari, Po. Romanum eo inuictũ eſſe, quod in ſecundis rebus ſapere & cõſulere meminerit, & hercule mirãdum fuiſſe, ſi aliter facerent ex inſolẽtia, qbus noua bona fortuna ſit impotentes lætitiæ inſanire, Po. Romano uſitata, ac iam ꝓpe obſoleta ex uictoria gaudia eſſe, ac plus pœne parcẽdo uictis, quam uincẽdo imperium auxiſſe. Cæterorũ miſerabilior oratio fuit commemorantium ex quantis opibus quo recidiſſent Carthaginienſium res, nihil eis, qui modo prope orbem

terrarum

terrarum optinuiſſent armis, ſupereſſe, præter Carthaginis mœnia, iis incluſos non terra, non mari quicq̃ ſui iuris cernere, urbem quoq; ipſam, ac penates ita habituros, ſi non in ea quoq; mœnia, quo nihil ulterius ſit, ſæuire Po. Romanus uelit. Quum flecti miſericordia patres appareret, ſenatoꝝ unum infeſtum pſidiæ Carthaginieſium ſucclamaſſe ferunt, per quos deos fœdus acturi eſſent, quum eos, per quos ante ictum eſſet, feſelliſſent, per eoſdem, inquit Aſdrubal, qui tam infeſti ſunt fœdera uiolátibus. Inclinatis oium ad pacé animis, Cn. Lentulus C O S. cui claſſis puincia erat, S. C interceſſit, tum M. Attilius, & Q. Minutius tribuni ple. ad populum tulerũt, uellent, iuberentne ſenatum decernere, ut cum Carthagineſibus pax fieret, & qué eam pacé dare, quéq; ex Africa exercitus deportare iuberét, de pace uti rogaſſent, oẽs tribus iuſſerunt, pacé dare P. Scipioné, eundem exercitum deportare. Ex hac rogatione ſenatus decreuit, ut P. Scipio ex X. legatoꝝ ſentẽtia pacem cũ populo Carthaginienſi, qbus legibus ei uideret, faceret Gratias deinde Carthagienſes egere patribus, petierũtq;, ut ſibi in urbé introire, & colloqui cum ciuibus ſuis liceret, qui capti in publica cuſtodia eſſent, eſſe in iis partim ppinquos, amicoſq; ſuos, nobiles hoies, partim ad quos mádata a ppinquis haberent, qbus cõuentis quum rurſus peterét, ut ſibi, quos uellent, redimédi ex iis poteſtas fieret, iuſſi nomina edere, & quum ducétos ferme ederent, S C factũ eſt, ut legati Romani ducétos ex captiuis, quos Carthaginieſes uellét, ad P. Cornelium Scipioné in Africam deportarent, nũtiarentq; ei, ut ſi pax cõueniſſet, ſine pretio eos Carthaginieſibus redderet. Fœciales quum in Africá ad fœdus faciẽdum ire iuberentur, ipſis poſtulantibus S C. in hæc uerba factũ eſt, ut priuos lapides ſilices, priuaſq; uerbenas ſecũ ferrent, uti prætor Romanus iis imparet, ut fœdus ferirent, ſibi illi prætoré ſagmina poſcerét, herbæ id genus ex arce ſumptum dari fœcialibus ſolet. Ita dimiſſi ab Romanis Carthaginienſes quum in Africá ueniſſent ad Scipionem, qbus ante dictum eſt legibus pacem fecerũt, naues longas, elephantos, pfugas, fugitiuos, captiuoꝝ quatuor millia tradiderũt, inter quos Q. Terétius Culleo ſenator fuit. Naues puectas in altum incédi iuſſit, quingẽtas fuiſſe oĩs generis, quæ remis agerent, qdam tradunt, quaꝝ cõſpectum repente incédium tam lugubre fuiſſe Pœnis, quá ſi tum ipſa Carthago arderet. De pfugis grauius, quá de fugitiuis cõſultum, noĩs Latini qui erant, ſecuri pcuſſi, Romani in crucé ſublati. Annis ante X L. pax cum Carthaginieſibus poſtremo facta erat, Q. Luctatio, M Manlio C O S S. bellum initum annis poſt tribus & X X. P. Cornelio, T. Sempronio C O S S. finitũ eſt ſeptimodecimo anno, Cn. Cornelio, P. ætо C O S S. Sæpe poſtea ferunt Scipioné dixiſſe, T. Claudii primum cupiditaté, deinde Cn. Cornelii fuiſſe in mora, quo minus id bellũ exitio Carthaginis finiretur. Carthaginienſibus quum prima collatio pecuniæ diutino bello exhauſtis difficilis uideret, mœſtitiaq; & fletus in curia eſſet, ridétem Annibalem ferunt cõſpectum, cuius quum Aſdrubal Hædus riſum increparet in publico fletu, quũ ipſe lachrymaꝝ cauſſa eſſet, ſi quẽadmodũ oris habitus cernitur oculis, inquit, ſic & animus intus cerni potuiſſet, facile uobis appareret non læti, ſed ppe amentis malis cordis hunc, quem increpatis, riſum eſſe, qui tñ nequaq̃ adeo eſt intépeſtiuus, quam ueſtræ iſtæ abſurdæ, atq; abhorrentes lachrymæ ſunt, tunc fleſſe decuit, quum adépta nobis arma, incéſæ naues, iterdictum externis bellis, illo enim uulnere concidimus, nec eſſe in uos odio ueſtro cõſultum ab Romanis credatis, nulla magna ciuitas quieſcere poteſt, ſi foris hoſté non habet, domi inuenit, ut præualida corpa ab externis cauſſis tuta uident, ſed ſuis ipſa uiribus onerant, tãtum nimiꝝ ex publicis malis ſentimus, quantum ad priuatas res ptinet, nec in eis quicq̃ acrius, quá pecuniæ dãnum ſtimulat, itaq; quum ſpolia uictoriæ Carthagini detrahebantur, quum inermé iam, ac nudá deſtitui iter tot armatas gẽtes Africæ cerneretis, nemo ingemuit, nunc qa tributũ ex priuato cõferendum eſt, tanq̃ in publico funere cõploratis, quam uereor, ne ppediem ſentiatis leuiſſimo in malo uos hodie lachrymaſſe. Hæc Annibal apud Carthagintéſes. Scipio, cõcione aduocata, Maſiniſſam ad regnũ paternũ Cirtha oppido, & cæteris urbibus agriſq;, quæ ex regno Syphacis in Po. Romani poteſtaté ueniſſent, adiectis, donauit, Cn. Octauium claſſem in Siciliam ductá, Cn. Cornelio cõſuli tradere iuſſit, legatos Carthagineſium Romá pficiſci, ut quæ a ſe ex X. legatoꝝ ſniã facta eſſent, ea patrum authoritate populiq; iuſſu cõfirmarent. Pace terra mariq; parta, exercitu in naues impoſito, in Siciliá Lilybæum traiecit, ide magna parte militũ in nauibus miſſa, ipſe per lætá pace non minus, quá uictoria Italiá, effuſis non urbibus modo ad habédos honores, ſed agreſtium etiá turba obſidéte uias, Romam puenit, clariſſimoq; oium triũpho urbem eſt iuectus. Argẽti tulit in ærariũ pondo cétum millia X X I I I. militibus ex præda quadrigenos æris diuiſit. Morte ſubtractus ſpectaculo magis hoium, quá triumphátis gloriæ Syphax eſt, Tybure haud ita multo ante mortuus, quo ab Alba traductus fuerat, cõſpecta mors tñ eius fuit, quia publico funere eſt elatus, hũc regem in triumpho ductũ Polybius, haudquaq̃ ſpernẽdus author, tradit. Secutus Scipioné triũphátem eſt, pileo capiti impoſito, Q. Terẽtius Culleo, oĩq; deinde uita, ut dignũ erat, libertatis authoré coluit. Africanũ cognomé militaris prius fauor, an popularis aura celebrauerit, an ſicuti Felicis Syllæ, Magniq; Põpeii patrũ memoria cœptum ab aſſentatione familiari ſit, parum compertum habeo, primus certe hic impator nomine uictæ a ſe gentis eſt nobilitatus, exemplo deinde huius nequaq̃ uictoria pares iſignes imaginum titulos, claraq; cognomina familiæ fecere.

T. LIVII PATAVINI HI STORICI IN QVAR TAM DECADEM PRAEFATIO.

ME QVOQVE IVVAT VELVT IPSE IN PARTE laboris, ac periculi fuerim, ad finem belli Punici perueniſſe, nam etſi profiteri auſum pſcripturum res omneis Romanas in partibus ſingulis tanti operis fatigari minime conuenit, tamen quum in mentem uenit tres & L X. annos (tot enim ſunt a primo Punico ad ſecundum bellum finitum) æque multa uolumina occupaſſe mihi, quam occupatint quadringenti L X X V I I I. anni a condita urbe ad Appium Claudium conſulem, qui primus bellum Carthaginienſibus intulit, iam prouideo animo, uelut qui proximis littori uadis inducti mare pedibus ingrediuntur, quicquid progredior, in uaſtiorem me altitudinem, ac uelut profundum inuehi, & creſcere pœne opus, quod prima quæq; perficiendo minui uidebatur.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBER PRIMVS.

PACEM PVNICAM BELLVM MACEDONICVM excepit, periculo haudquaquam comparandum, aut uirtute ducis, aut robore militum, claritate regum antiquorum, uetuſtæꝗ fama gentis, & magnitudine imperii, quo multam quodnam Europæ, maiorem partē Aſiæ optinuerant armis, prope nobilius. Cæterum cœptum bellum aduerſus Philippum decem ferme ante annis triennio prius depoſitū erat, quum Aetoli & belli, & pacis fuiſſent cauſſæ, uacuos deinde pace Punica iam Romanos, & infenſos Philippo, quum ob infidam aduerſus Aetolos, alioſꝗ regionis eiuſdem ſocios pacem, tum ob auxilia cum pecunia nuper in Africam miſſa Annibali, Pœniſꝗ, preces Athenienſium, quos, agro peruaſtato, in urbem compulerat, excitauerunt ad innouandū bellum. Sub idem fere tempus & ab Attalo rege, & Rhodiis legati uenerūt nuntiantes, Aſiæ quoꝗ ciuitates ſollicitari, his legationibus reſponſum eſt, curæ Aſianam rem ſenatui fore. Conſultatio de Macedonico bello integra ad COSS. qui tunc in prælio cum Boiis erant, reiecta eſt. Interim ad Ptolemæum, Aegypti regem, legati tres miſſi, Cn. Claudius Nero, M. Aemylius Lepidus, Cn. Sempronius Tuditanus, ut annuntiarent uictum Annibalem Pœnoſꝗ, & gratias agerent regi, quod in rebus dubiis, quum finitimi etiam ſocii Romanos desererent, in fide manſiſſet, & peterent, ut, ſi coacti iniuriis bellum aduerſus Philippum ſuſcepiſſent, priſtinum animum erga Romanos conſeruaret. Eodem fere tempore P. Aelius COS. in Gallia quum audiſſet a Boiis ante ſuū aduentum incurſiones in agros ſociorum factas, duabus legionibus ſubitariis tumultus eius cauſſa ſcriptis, additiſꝗ ad eas quatuor cohortibus de exercitu ſuo, C. Appium, præfectum ſocium, hac tumultuaria manu per Vmbriam, quam tribum Sappinam uocant, agrum Boiorum inuadere iuſſit, ipſe eodem aperto itinere per montes duxit. Appius ingreſſus hoſtium fines primo populationes ſatis proſpere ac tuto fecit, delecto deinde ad caſtrum Mutilum ſatis idoneo loco ad demetenda frumenta (iam enim maturæ erant ſegetes) ꝓfectus neꝗ explorato circa, nec ſtationibus ſatis firmis, quæ armatæ inermes, atꝗ opi intentos tutarentur, poſitis, improuiſo impetu Galloꝝ cum frumentatori-

bus eſt circuuentus, inde pauor fugaq; etiã armatos cepit, ad ſeptem millia hoĩum palata per ſegetes ſunt cæſa, inter quos ipſe C. Appius præfectus, cæteri in caſtra metu ꝓpulſi, inde ſine certo duce cõſen ſu militari ꝓxima nocte, relicta magna parte reꝝ ſuaꝝ, ad conſulem per ſaltus ꝑpe inuios peruenere, qui (niſi qd populatus eſt Boioꝝ fines, & cum Ingaunis Liguribus fœdus icit) nihil, qd eſſet memorabile, aliud in ꝓuincia quum geſſiſſet, Romam rediit. Quum primum ſenatum habuit, uniuerſis poſtulantibus, nequam prius rem, quam de Philippo, ſociorumq; querelis ageret, relatum extemplo ẽ, decreuitq; frequens ſenatus, ut P. Aelius C O S. quem uideretur ei, cum imperio mitteret, qui claſſe accepta, quam ex Sicilia Cn. Octauius reduceret, in Macedoniam tranceret. M. Valerius Leuinus ꝑtor miſſus circa Vibonem, duodequadraginta nauibus ab Cn. Octauio acceptis, in Macedoniã traiecit, ad quem quum M. Aurelius legatus ueniſſet, edocuiſſetq; eũ quantos exercitus, quantum nauiũ numeꝝ comparaſſet rex, & quemadmodũ circa omnes non continentis modo urbes, ſed ẽt inſulas, partim ipſe adeundo, partim per legatos conciret hoĩes ad arma, maiore conatu Romanis id capeſſendum bellum eſſe, ne cunctantibus iis auderet Philippus, qd Pyrrhus prius auſus ex aliquanto minore regno eſſet. Hæc ſcribere eadem Aureliũ C O S S. & ſenatui placuit. Exitu huius ãni, quum de agris ueteꝝ militum relatum eſſet, qui ductu atq; auſpicio ꝓconſulis Scipionis in Africa bellum ꝑfeciſſent, decreuerunt patres, ut M. Iulius prætor urbis, ſi ei uideref, decenuiros agro Samniti, Appuloq;, quod is publicus Po. Romani eſſet, metiendo, diuidendoq; crearet, creati P. Seruilius, Q. Cæcilius Metellus. Cn. & M. Seruilii, Geminis ambobus cognomen erat, L. & M. Hoſtilii Catones, P. Iulius Appulus, M. Fuluius Flaccus, P. Aelius Pætus, Q. Flaminius. Per eos dies, P. Aelio conſulum comitia habente, creati C O S S. Ser. Sulpitius Galba, C. Aurelius Cotta. Prætores exinde facti, Q. Minutius Rufus, L. Furius Purpurio, Q. Fuluius Gillo, Cn. Sergius Plancus. Ludi Romani ſcenici eo anno magnifice, apparateq; facti ab ædilibus curulibus L. Valerio Flacco, & T. Quintio Flaminio, biduum inſtaurati ſunt, frumentiq; uim ingentem, quod ex Africa ꝓconſul Scipio miſerat, quaternis æris populo cum ſumma fide & gratia diuiſerunt, & plebeii ludi toti inſtaurati ab ædilibus plebis, L. Apuſtio Fullone, & Q. Minutio Ruſo, qui ex ædilitate prætor creatus erat, & Iouis epulum fuit ludoꝝ cauſa. Anno quingenteſimo quadrageſimo ab urbe condita, Ser. Sulpitio Galba, C. Aurelio C O S S. bellum cum rege Philippo initum eſt paucis menſibus poſt pacem Carthaginienſibus datam. Oĩum primum eam rem Idibus Martiis, quo die tum conſolatus inibatur, Ser. Sulpitius C O S. retulit, ſenatuſq; decreuit, ut ii C O S S. maioribus hoſtiis rẽ diuinam facerent qbus diis ipſis uideretur, cum precatione ea, quã rem ſenatus Po. q; Romanus de rep. deq; ineundo nouo bello in aĩo haberet, ea res uti Po. Romano, ſociiſq;, ac noĩ Latino bene, ac feliciter eueniret, ſecundum rem diuinam, precationẽq; ut de rep. deq; ꝓuinciis ſenatum conſulerent. Per eos dies opportune iritandis ad bellum animis & literæ a M. Aurelio legato, & M. Valerio Leuino proprætore allatæ, & Athenienſium noua legatio uenit, quæ regem appropinquare finibus ſuis nuntiaret, breuiq; non agros modo, ſed urbem etiam in ditione eius futurã, niſi quid in Romanis auxilii foret. Quum ꝓnuntiaſſent C O S S. rem diuinam rite perfectam eſſe, & precationi annuiſſe deos aruſpices reſpondere, lætaq; exta fuiſſe, & ꝓlationem finium, uictoriamq;, & triumphum portendi, tum literæ Valerii, Aureliiq; lectæ, & legati Athenienſium auditi, ſenatus inde conſultum factũ eſt, ut ſociis gratiæ agerentur, qd diu ſollicitati ne obſidionis qdem metu fide deceſſiſſent, de auxilio mittendo tum reſpondere placere, quum C O S S. prouincias ſortiti eſſent, atq; is C O S. cui Macedonia ꝓuincia eueniſſet, ad populum tuliſſet, ut Philippo regi Macedonũ indiceretur bellum. Ser. Sulpitio ꝓuincia Macedonia ſorte euenit, is rogationem promulgauit, uellent, iuberent Philippo regi, Macedonibuſq;, qui ſub regno eius eſſent, ob iniurias, armaq; illata ſociis Po. Romani bellũ indici: alteri conſuli Aurelio Italia ꝓuincia optigit, Prætores exinde ſortiti ſunt, Cn. Sergius Plancus urbanam, Q. Fuluius Gillo Siciliam, Q. Minutius Rufus Brutios, L. Furius Purpurio Galliã. Rogatio de bello Macedonico primis comitiis ab oĩbus ferme centuriis antiquata eſt, id quum feſſi diuturnitate & grauitate belli ſua ſponte hoĩes tedio periculoꝝ, laborumq; fecerant, tum Q. Bebius tribunus plebis uiam antiquã criminandi patres ingreſſus incuſauerat bella ex bellis ſeri, ne pace unquã frui plebs poſſet. Aegre eam rem paſſi patres, laceratuſq; probris in ſenatu tribunus plebis, & conſulem pro ſe quiſq; hortari, ut de integro comitia rogationi ferendæ ediceret, caſtigaretq; ſegnitiam populi, atq; doceret quãto damno, dedecoriq; dilatio ea belli futura eſſet. C O S. in campo Martio comitiis habitis, priuſquã centurias in ſuffragium mitteret, concione aduocata, ignorare, inqt, uidemini mihi Quirites, non utrũ bellum, an pacẽ habeatis, uos conſuli, neq; enĩ liberũ id uobis permittet Philippus q terra mariq; ingens bellum molitur, ſed utꝝ in Macedoniã legiones tranſportetis, an hoſtẽ in Italiam accipiatis, hoc quantũ interſit, ſi unquã ante alias, Punico certe ꝓximo bello experti eſtis. Quis enĩ dubitat, quin, ſi Saguntinis obſeſſis, fidemq; nr̃am implorantibus ĩpigre tuliſſemus opem, ſicut patres nr̃i Mamertinis tulerant, totum in Hiſpaniã auerſuri bellũ fuerimus, qd cunctando cum ſumma clade nr̃a in Italiam accepimus? Ne illud qdem dubium eſt, qn hunc ipſum Philippũ pactum iam per legatos, literaſq; cum Annibale in Italiã traiicere, miſſo cũ claſſe Leuino,

ſe Leuino,qui ultro ei bellum inferret,in Macedonia continuerimus,& quod tūc fecimus,quum hoſtem Annibalē in Italia haberemus,id nunc,pulſo Italia Annibale,pulſis Carthaginienſibus,cunctamur facere? Patiamur expugnandis Athenis,ſicut Sagunto expugnando Annibalem paſſi ſumus,ſegnitiam nſam experiri regem,non quinto inde menſe,quemadmodum ab Sagunto Annibal,ſed qn to inde die,quam ab Corintho ſoluerit naues,in Italiā ueniet.Ne æquaueritis Annibali Philippum, ne Carthaginienſibus Macedonas,Pyrrho certe æquabitis,dico quantū uel uir uiro,uel gens genti præſtat.Minima acceſſio ſemp Epirus regno Macedoniæ fuit,& hodie eſt,Peloponneſum totā in ditione Philippus habet,Argoſq; ipſos non uetere fama magis,quam morte Pyrrhi nobilitatos. Noſtra nunc compara,quanto magis florentē Italiam,quanto magis integras res,ſaluis ducibus,ſaluis tot exercitibus,q̄ ios Punicum poſtea bellū abſumpſit,aggreſſus Pyrrhus? tamen concuſſit,& uictor ppe ad ipſā urbem Romam uenit,nec Tarentini mō,oraq; illa Italiæ,quam maiorem Græciā uocant, ut linguā, ut nomē ſecutos crederes,ſed Lucanus,& Brutius,& Sānis ab nobis defecerunt,hæc uos,ſi Philippus in Italiam tranſmiſerit,quietura aut manſura in fide creditis? manſerunt eni Punico poſtea bello, nunquam iſti populi,niſi quū deerit,ad quem deſciſcant,ab nobis non deficiēt.Si piguiſſet uos in Africā traiicere,hodie in Italia Annibalem,& Carthaginienſes hoſtes hēretis.Macedonis potius,quam Italia bellum habeat,hoſtiū urbes agriq; ferro,atq; igni uaſtentur.Experti iam ſumus foris nobis,quam domi feliciora,potentioraq; arma eſſe,ite in ſuffragiū bene iuuantibus diis,& quæ patres cenſuerūt,uos iubete.Huius uobis ſententiæ non C O S. modo author eſt,ſed iā dii immortales,qui mihi ſacrificāti,precantiq;,ut hoc bellum mihi,ſenatui,uobiſq;,ſociis,ac nomini Latino,claſſibus,exercitibuſq; noſtris bene ac feliciter eueniret,læta omnia,pſperaq; portendere. Ab hac oratione in ſuffragium miſſi, uti rogarat,bellum iuſſerunt.Supplicatio inde a C O S S. in triduū ex S.C.indicta eſt,obſecratiq; circa oīa puluinaria dii,quod bellum cum Philippo iuſſiſſet populus,id bene ac feliciter eueniret,conſultiq; fœciales a Ser.Sulpitio,bellum qd indiceretur regi Philippo,utrū ipſi utiq; annunciari iuberent, an ſatis eſſet in finibus regni,quod proximū præſidium eſſet,eo nunciari,fœciales decreuerunt,utrū eorū feciſſet,recte factū.Conſuli a patribus permiſſum,ut quē uideretur ex iis,qui extra ſenatum eſſent,legatum mitteret ad bellū regi indicendum.Tum de exercitibus cōſulum,prætorumq; actum, C O S S. binas legiones ſcribere iuſſi,ueteres dimittere exercitus.Sulpitio,cui nouum,ac magni noīs bellum decretū erat,permiſſum,ut de exercitu,quē proconſul Scipio ex Africa deportaſſet,uoluntarios,quos poſſet,duceret,inuitum nequē militem ueterem ducēdi ius eſſet.Prætoribus,L.Furio Purpurioni,& Q.Minutio Ruſo quina millia sociū Latini nominis C O S. daret,quibus præſidiis alter Galliam,alter Brutios,puinciam optineret,Q.Fuluius Gillo & ipſe iuſſus ex eo exercitu,quem P.Aelius C O S. habuiſſet,ut quiſq; minime multa ſtipēdia haberet,legere,donec & ipſe quinq; millia ſocium ac noīs Latini effeciſſet,id præſidio Siciliæ,puinciæ eſſet,M.Aurelio Falconi,qui prætor priore anno Cāpaniam prouinciam habuerat,prorogatū in annum imperium eſt,uti proprætor in Sardiniam traiiceret,qdq; de exercitu,qui ibi eſſet,quinq; millia ſocium noīs Latini,qui eorū minime multa ſtipendia hēret,legeret.Et C O S S. duas urbanas legiōes ſcribere iuſſi,quæ,ſiquo res poſceret, multis in Italia cōtractis gentibus Punici belli ſocietate,iraq; inde tumentibus,mitterentur,ſex legionibus Romanis eo anno uſura reſpublica erat.In ipſo apparatu belli legati ab rege Ptolemæo uenerunt, qui nunciarunt Athenienſes aduerſus Philippū petiſſe ab rege auxilium,cæterū etſi cōes ſocii ſint, tamen niſi ex authoritate Po.Romani neq; claſſem,neq; exercitum defendendi, aut oppugnandi cuiuſquā cauſſa regem in Græciam miſſurū eſſe,uel quietum eum in regno,ſi Po.Romano ſocios defendere liceat,uel Romanos qeſcere,ſi malint,paſſurū,atq; ipſum auxilia,qbus facile aduerſus Philippum tueri Athenas poſſent,miſſurū.Gratiæ regi ab ſenatu actæ,rñſumq; tutari ſocios Po.Romano in aīo eſſe,ſi qua re ad id bellū opus ſit,indicaturos regi,regniq; eius opes ſcire ſubſidia firma,ac fidelia ſuæ reip. eſſe,munera deinde legatis in ſingulos quina millia L. æris ex S.C.miſſa. Quū delectum C O S S. haberent,pararentq; quæ ad bellū opus eſſent,ciuitas religioſa,in principiis maxime nouorū bellorū,ſupplicationibus habitis iam,& obſecratione circa oīa puluinaria facta,nequid prætermitteretur, qd aliquando factū eſſet,ludos Ioui,donumq; uouere cōſulem,cui prouincia Macedonia eueniſſet, iuſſit. Moram uoto publico Licinius pontifex maximus attulit,qui negauit ex incerta pecunia uouere debere,ſi ea pecunia non poſſet in bellum uſui eſſe,reponi ſtatim debere,nec cum alia pecunia miſceri, qd niſi factum eſſet,uotum rite ſolui non poſſe. Quanq̄ & res,& author mouebat, tamen ad collegium pontificum referre C O S. iuſſus,ſi poſſet recte uotū incertæ pecuniæ ſuſcipi,poſſe,rectiuſq; eſſe pontifices decreuerunt. Vouit in eadē uerba C O S. præeunte maximo pontifice,quibus antea quinquēnalia uota ſuſcipi ſolita erant,præterq̄ quod tanta pecunia,quantam tum quum ſolueret,ſenatus cenſuiſſet,ludos,donaq; factū uouerit,toties ante ludi magni de certa pecunia uoti erant,ii primi de incerta. Oīum animis in bellum Macedonicū uerſis,repente nihil minus eo tpe timentibus Gallici tumultus fama exorta eſt.Inſubres,Cenomani,& Boii,excitis Sallyis,Iluatibuſq;, & cæteris Liguſticis populis,Amilcare Pœno duce,q in iis locis de Aſdrubalis exercitu ſubſtiterat,Placentiā inuaſerant,&

direpta urbe,ac p itam magna ex parte incenſa,uix duobus millibus hoſum inter incendia,ruinaſq; relictis,traiecto Pado ad Cremonã diripiendam pergunt. Vicinæ urbis audita clades ſpatium colonis dedit ad claudendas portas,præſidiaq; p muros diſponenda,ut obſiderent tamen prius,quam expugnarentur,nuntioſq; mitterent ad Po.Romanũ.L.Furius Purpurio,qui tum puinciæ præerat,cætero ex S.C.exercitu dimiſſo,præter quinq; millia ſocium,ac Latini nois,cum iis copiis in proxima regione,puinciæ circa Ariminum ſubſtiterat,is tum ſenatui ſcripſit,quo in tumultu puincia eſſet,duaæ coloniæ,quæ ingentem illam tempeſtatem Punici belli ſubterfugiſſent,alterã captam,ac direptam ab hoſtibus,alteram oppugnari,nec in exercitu ſuo ſatis præſidii colonis laborantibus fore,niſi quinque millia ſocioꝝ X L.millibus hoſtium(tot enim in armis eſſe)trucidanda obiicere uelit,& tãta ſua clade iam inflatos excidio coloniæ Romanæ augeri hoſtium aĩos.His literis recitatis decreuerunt,ut C. Aurelius C O S.exercitum,cui in Hetruria ad cõueniendum diem edixerat,Arimini eadem die ad eſſe iuberet,& aut ipſe,ſi per cõmodum reipublicæ poſſet,ad opprimẽdum Gallicum tumultũ proficiſceretur,aut L.Furio prætori ſcriberet,ut quum ad eum legiones ex Hetruria ueniſſent,miſſis inuicem eaꝝ quinque millibus ſocioꝝ,qui interim Hetruriæ præſidio eſſent,proficiſceretur ipſe ad coloniam liberãdam obſidione,legatos item mittendos in Africam cẽſuerunt,eoſdem Carthaginem,ut nuntiarent ciuem eoꝝ Amilcarem relictum in Gallia,haud ſatis ſcire ex Aſdrubalis prius,an ex Magonis poſtea exercitu bellum cõtra fœdus facere,exercitus Galloꝝ,Ligurumq; exciuiſſe ad arma contra Po Romanum,eum,ſi pax placeret,reuocãdum illis,& dedendum Po.Romano eſſe,ſimul nũtiare iuſſi,perfugas ſibi non oẽs redditos eſſe,ac magnam partem eoꝝ palam Carthagini obuerſari dici,quos comprehendi,conquiriq; debere,ut ſibi ex fœdere reſtituantur.Hæc ad Carthaginienſes mandata,Maſiniſſæ gratulari iuſſi,quod non patrium modo recuperaſſet regnum,ſed,parte florentiſſima Syphacis finium adiecta,etiam auxiſſet.Nuntiare poſtea iuſſi bellũ cum rege Philippo ſuſceptũ,quod Carthaginienſes auxiliis iuuiſſet,iniuriaſq; inferendo ſociis Po.Romani,flagrante bello Italia,coegiſſet claſſes,exercituſq; in Græciam mitti,& diſtinendo copias cauſſa in primis fuiſſet ſerius in Africam traiiciendi,peterentq;,ut ad id bellum mitteret auxilia Numidaꝝ equitum. Dona ampla data,quæ ferrent regi,uaſa aurea argenteaq;,rogaq; purpurea,& palmata tunica cum eburneo ſcipione,& toga prætexta cum curuli ſella,iuſſiq; polliceri,ſiquid ei ad firmandum,augẽdumq; regnum opus eſſe iudicaſſet,enixe id Po.Romanum merito eius præſtaturꝝ. Verminæ quoq; Syphacis filii legati per eos dies ſenatum adierunt excuſantes errorem,adoleſcentiamq;,& culpam omnẽ in fraudem Carthaginienſium auertentes,& Maſiniſſam Romanis ex hoſte amicum factum,Verminam quoq; annixuꝝ,ne officiis in Po Romanum aut a Maſiniſſa,aut ab ullo alio uincatur,petere,ut rex,ſociuſq;,& amicus ab ſenatu appellaretur.Reſpõſum legatis eſt,& patrem eius Syphacem ſine cauſſa ex ſocio,& amico hoſtem repente Po.Romani factum,& eum ipſum rudimentum adoleſcentiæ bello laceſſentẽ Romanos poſuiſſe,itaq; pacem illi prius petendam eſſe a Po.Romano,quam ut rex,ſociuſq;,& amicus appellaretur,nominis eius honorem pro magnis erga ſe regum meritis dare Po.Romanum conſueſſe,legatos Romanos in Africa fore,quibus mandaturum ſenatum,ut Verminæ pacis dent leges,liberum arbitrium eis Po Romano permittente,ſiquid ad eas addi,demi,mutariue uellet,ruſus ab ſenatu ei poſtulandum fore.Legati cum iis mandatis in Africam miſſi,Cn.Terẽtius Varro,Sp.Lucretius,Cn.Octauius,quinqueremes ſingulis datæ.Literæ deinde in ſenatu recitatæ ſunt Q.Minutii prætoris,cui Brutii prouincia erat,pecuniam Locris ex Proſerpinæ theſauris nocte clam ſublatam,nec ad quos pertineat facinus ueſtigia ulla extare.Indigne paſſus ſenatus non ceſſari ab ſacrilegiis,& ne Plemi nium quidem,tam clarum,recenſq; noxæ ſimul ac pœnæ exemplum,homines deterrere,C.Aurelio conſuli negotium datum,ut ad prætorem in Brutios ſcriberet,ſenatui placere quæſtionem de expilatis theſauris eodem exemplo haberi,quo M.Pomponius prætor triennio ante habuiſſet,quæ inuenta pecunia eſſet,reponi,ſiquo minus inuentum foret,expleri,ac piacularia,ſi uideretur,ſicut ante pontifices cenſuiſſent,fieri cauſſa expiandæ uiolationis eius templi.Prodigia etiam ſub idem tempus pluribus locis nuntiata acciderũt,in Lucanis cœlum arſiſſe afferebant,Priuerni ſereno per diem totum rubrum ſolem fuiſſe,Lanuuii templo Soſpitæ Iunonis nocte ſtrepitum ingẽtem exortum,iam aĩalium obſcœni fœtus pluribus locis nuntiabant,in Sabinis incertus infans natus maſculus,an fœmina eſſet alter ſedecim iam annorum item ambiguo ſexu inuẽtus,Fruſinone agnus cum ſuillo capite,Sinueſſæ porcus cum capite humano natus,in Lucanis in agro publico equus cum quinq; pedibus.Fœda oĩa,& deformia,errãtiſq; in alienos fœtus naturæ uiſa,ante oĩa abominati ſemimares,iuſſiq; in mari extemplo deportari,ſicut pxime C.Claudio,M.Liuio C O S S.deportatus ſilis pdigii fœtus erat,nihilo minus decẽuiros adire libros de portẽto eo iuſſerũt,decẽuiri ex libris res diuinas eaſdẽ,quæ proxime ſecũdum id pdigium factæ eſſent,imparunt,carmen præterea ab ter nouenis uirginibus cani p urbem iuſſerunt,donũq; Iunoni Reginæ ferri.Ea uti fierẽt,C.Aurelius C O S.ex decemuiroꝝ rñſo curauit,carmen ſicut patrum memoria Liuius,ita tum cõdidit P.Licinius Tegula.Expiatis oĩbus religionibus (nam etiam Locris ſacrilegium peruestigatum a Q.Minutio erat,pecuniaq; ex bonis noxioꝝ in theſauris

ſauris repoſita)quum C O S S. ad,puincias proficiſci uellent,priuati frequentes,quibus ex pecunia, quam M.Valerio,& M.Claudio C O S S. mutuã dederant,tertia penſio debebatur,eo anno adierunt ſenatum,qa C O S S. quum ad nouũ bellum,quod magna claſſe,magniſq; exercitibus gerendum eſſet,uix ærarium ſufficeret,negauerant eſſe,unde iis in pñtia ſolueretur,ſenatus querentes eos non ſuſtinuit,ſi in Punicũ bellum pecunia data,in Macedonicum quoq; bellum,uti reſpublica uellet,aliis ex aliis orientibus bellis,qd aliud quam publicam,p beneficio tanq̃ ob noxam ſuam pecuniam fore? Quum & priuati æquũ poſtularent,nec tamen ſoluendo ære alieno reſpublica eſſet, quod medium inter æquum,& utile erat,decreuerunt,ut qm̃ magna pars eoꝝ agros uulgo uænales eſſe diceret,& ſibimet emptis opus eſſe,agri publici,q intra quinquageſimum lapidem eſſet,copia iis fieret; C O S S. agrũ æſtimaturos,& in iugera ſe aſſes uectigales,teſtandi cauſſa publicũ agrum eſſe,impoſituros,ut ſiqs quum ſoluere poſſet populus,pecuniã habere,quam agrum mallet,reſtitueret agrũ populo. Læti eam conditionẽ priuati accepere, Trientius,Tabuliuſq; is ager,qa pro tertia parte pecuniæ datus erat,appellatus. Tum Ser. Sulpitius ſcdm uota in Capitolio nuncupata paludatus cum lictoribus,pſectus ab urbe,Brunduſium uenit,& ueteribus militibus uoluntariis ex Africano exercitu in legiones deſcriptis,nauibuſq; ex claſſe conſulis Cornelii lectis,altera die,quã a Brunduſio ſoluit,in Macedoniã traiecit,ibi ei præſto fuere Athenienſiũ legati orantes,ut ſe obſidione eximeret,Miſſus extẽplo Athenas eſt C.Claudius Centimalus cũ X X. longis nauibus,& militibus,neq; eni ipſe rex Athenas obſidebat,eo maxime tpe Abydum oppugnabat,iam cum Rhodiis,& Attalo certaminibus naualibus,neutro feliciter prælio uires expertus,ſed aĩos ei faciebat præter ferociam inſitam, fœdus ictũ cum Antiocho,Syriæ rege,diuiſæq; iam cũ eo Aegypti opes,cui morte audita Ptolemæi regis ambo ĩminebant. Contraxerant autem ſibi cum Philippo bellum Athenienſes haudquaquã digna cauſſa, dum ex uetere fortuna nihil præter aĩos ſeruant. Acarnanes duos iuuenes per initioꝝ dies non initiati templum Cereris imprudentes religionis cũ cætera turba ingreſſi ſunt, facile eos ſermo prodidit abſurde quædã percunctantes,deductiq; ad antiſtites templi,quum palã eſſet per errorem ingreſſos, tanq̃ ob infandum ſcelus interfecti ſunt. Id tam fœde,atq; hoſtiliter gens Acarnanum factum ad Philippum detulit,impetrauitque ab eo,ut datis Macedonum auxiliis,bellum ſe inferre Athenienſibus pateref. Hic exercitus primo terrã Atticam ferro ignique depopulatus,cum omnis generis præda in Acarnaniam rediit,& iritatio aĩoꝝ ea prima fuit,poſtea iuſtum bellum decretis ciuitatis ultro indicẽdo factum. Attalus eni rex Rhodiique pſecuti cedentem in Macedoniã Philippum, quum Aeginam ueniſſet rex,Piræeum,renouandæ firmandæque cum Athenienſibus ſocietatis cauſſa traiecit. Ciuitas oĩs obuiam effuſa cum cõiugibus,ac liberis,ſacerdotes cũ inſignibus ſuis intrantem urbem,ac diui,ppe ipſi exciti ædibus ſuis exceperũt. In concionem extẽplo populus uocatus,ut rex,quæ uellet, coram ageret,deinde ex dignitate magis uiſum ſcribere eũ,de quibus uideretur,quã præſentem aut referendis ſuis in ciuitatẽ beneficiis erubeſcere,aut ſignificationibus,acclamationibuſque multitudinis aſſentatione ĩmodica pudorem onerantis. In literis aũt,quæ miſſæ in concionẽ,recitatæque ſunt,cõmemoratio erat beneficioꝝ primum in ciuitatẽ ſociam,deinde reꝝ,quas aduerſus Philippum geſſiſſet, ad poſtremum adhortatio capeſſendi belli,dum ſe,dum Rhodios,tum qdem dum etiam Romanos hẽrent,nequiq̃ poſtea,ſi tum ceſſarent,prætermiſſam occaſionẽ quæſituros. Rhodii deinde legati auditi ſunt,quoꝝ recens erat beneficium,qd naues longas quatuor in portu Athenienſium captas nuper, a Macedonibuſque recuperatas,remiſerant. Itaque ingenti cõſenſu bellum aduerſus Philippum decretum,honores regi primũ Attalo immodici,deinde & Rhodiis habiti,tum primum mentio illata de tribu,quam Attalidem appellarent,ad decẽ ueteres tribus addenda,& Rhodioꝝ populus corona aurea uirtutis gratia donatus,ciuitaſque Rhodiis data, quemadmodũ Rhodii prius Athenienſibus dederant. Secundũ hæc rex Attalus ad claſſem Aegina ſe recepit,Rhodũ ẽt ab Aegina inde per inſulas Rhodum nauigarunt,oĩbus,præter Andrum,Parũque,& Scyꝝ,quæ præſidiis Macedonum tenebantur,in ſocietatẽ acceptis. Attalum Aeginæ miſſi in Aetoliã nuntii,expectatique inde legati aliquandiu nihil agentẽ tenuere,& neque illos ad arma excire potuit,gaudentes utcũque compoſita cum Philippo pace,& ipſe,Rhodiique ſi inſtitiſſent tũ Philippo,liberatæ egregiũ per ſe Græciæ titulum habere potuiſſent,patientes rurſus eum in Helleſpontum traiicere,occupantẽque Græciæ opportuna loca uires colligere,bellum aluere,gloriãque eius geſti,perfectique Romanis cõceſſerunt. Philippus magis regio aĩo eſt uſus,qui quum Attalum,Rhodioſque hoſtes nõ ſuſtinuiſſet,ne Romano qdem quod imminebat,bello territus,Philocle quodã ex præfectis ſuis cum duobus millibus peditũ,equitibus ducentis ad populandos Athenienſiũ agros miſſo,claſſe tradita Heraclidi,ut Maroneã peteret,ipſe terra eodem cum expeditis duobus millibus peditũ,equitibus ducentis pergit,& Maroneã quidem primo ĩpetu expugnauit,Aenũ inde cum magno labore,poſtremo,pditione Ganymedis præfecti Ptolemæi cœpit,deinde alia caſtella,Cypſela,& Doriſcon,& Nympheũ occupat. Inde progreſſus ad Cherſoneſum,Elæunta,& Alopeconneſum,tradẽtibus ipſis,recepit. Callipolis quoque & Madytos dedita,& caſtella quædam ignobilia. Abydeni,ne legatis qdem admiſſis,regi portas clauſerũt,ea oppugna

tio diu Philippum tenuit, eripique ex obſidione, ni ceſſatum ab Attalo, & Rhodiis foret, potuerunt. Attalus CCC. tãtum milites in præſidiũ, Rhodii quadriremẽ unam ex claſſe, quum ad Tenedum ſtaret, miſerunt, eodẽ poſtea, quum iam uix ſuſtinerẽt obſidionẽ, & ipſe Attalus quũ traiecíſſet, ſpem tantũ auxilii expropinquo oſtendit, neq; terra, neq; mari adiutis ſociis, Abydeni quoq; tormentis per muros diſpoſitis, non terra mõ adeuntes aditu arcebant, ſed nauiũ quoq; ſtationem inſeſtam hoſti faciebant, poſtea, quũ & muri pars ſtrata ruinis, & ad interiorẽ raptim oppoſitum muꝝ cuniculis iam puentum eſſet, legatos ad regẽ de conditionibus tradendæ urbis miſerũt. Paciſcebantur aũt, ut Rhodiam quadriremẽ cum ſociis naualibus, Attaliq; præſidiũ emitti liceret, atq; ipſos urbe excedere cũ ſingulis ueſtimentis, qbus quum Philippus nihil pacati, niſi oĩa permittentibus reſpondiſſet, adeo renuntiata hæc legatio ab indignatiõe ſimul, ac deſperatione irã accendit, ut ad Saguntinam rabiem uerſi matronas oẽs in templo Dianæ, pueros ingenuos, uirgineſq;, ẽt infantes cum ſuis nutricibus in gymnaſium includi iuberent, auꝝ & argentum in foꝝ deferri, ueſtem pretioſam in nauem Rhodiã, Cyzicenamq;, quæ in portu erat, cogi ſacerdotes, uictimaſq; adduci, & altaria in medio poni. Ibi delecti primum, q ubi cæſam aciem ſuoꝝ pro diruto muro pugnantem uidiſſent, extẽplo coniuges, liberoſq; interficerent, auꝝ, argentum, ueſtem, quæ in nauibus eſſent, in mare deiicerent, tectis publicis priuatiſq;, quãplurimis locis poſſent, ignes ſubiicerent, & ſe facinus perpetraturos, præeuntibus ẽt execrabile carmen ſacerdotibus, iureiurãdo coacti, tum militaris ætas iurare, neminẽ uiuum, niſi uictorem, acie exceſſuꝝ. Hi memores dictoꝝ adeo pertinaciter pugnauetunt, ut quũ prælium nox direptura eſſet, rex prior territus rabie eoꝝ pugna abſtiterit. Principes, qbus atrocior pars facinoris delegata erat, quũ paucos & cõfectos uulneribus, ac laſſitudine ſupeſſe prælio cernerent, luce pria ſacerdotes cum infulis ad urbem dedendã Philippo mittunt. Ante deditionẽ ex iis legatis Romanis, q Alexandriam miſſi erant, M. Aemylius duoꝝ conſenſu, minimus natu, audita obſidione Abydenoꝝ, ad Philippum uenit, q queſtus Attalo, Rhodiiſq; arma illata, & qđ tum maxime Abydum oppugnaret, quum rex ab Attalo, & Rhodiis ultro ſe bello laceſſitũ diceret, num Abydeni quoq;, inqt, ultro tibi intulerunt arma? Inſueto uera audire ferocior oȓo uiſa eſt, quam quæ habenda apud regẽ eſſet, ætas, inquit, & forma, & ſuper oĩa Romanum nomen te ferociorẽ facit, ego autem primum uelim uos fœdeꝝ memores mecum ſeruare pacẽ, ſi bello laceſſitis, mihi quoq; in aĩo eſt facere, & regnum Macedonũ, nomenq; haud minus, quã Romanum nobile bello ſentietis. Ita dimiſſo legato Philippus auro argẽtoq;, quæ coaceruata erant, accepto, hoĩum prædam oẽm amiſit, tanta enim rabies multitudinem inuaſit, ut repente pditos rati, qui pugnantes mortẽ occubuiſſent, periuriumq; aliis alii exprobrantes, & ſacerdotibus maxime, q quos ad mortem deuouiſſent, eoꝝ deditionem uiuoꝝ hoſti feciſſent, repente omnes ad cædes coniugum, liberorumq; diſcurrerẽt, ſeq; ipſi per oẽs uias læti interficerent. Obſtupefactus eo furore rex ſuppreſſit impetũ militum, & triduũ ſe ad moriendum Abydenis dare dixit, quo ſpatio plura facinora in ſe uicti ediderunt, quã infeſti ediđiſſent uictores, nec niſi quẽ uincula, aut alia neceſſitas mori phibuit, quiſquam uiuus in poteſtatem uenit. Philippus, impoſito Abydi præſidio, in regnum rediit. Quũ uelut Sagunti excidium Annibali, ſic Philippo Abydenoꝝ clades ad Romanum bellum aĩos feciſſet, nuntii occurrerunt conſulẽ iam in Epiro eſſe, & Apolloniã terreſtres copias, nauales Corcyram in hyberna deduxiſſe. Inter hæc legatis, qui in Africam miſſi erant de Amilcare, Gallici exercitus duce, rñſum a Carthaginienſibus eſt, nihil ultra ſe facere poſſe, quã ut exilio eum multarẽt, bonaq; eius publicarent, pfugas & fugitiuos, quos inqrendo ueſtigare potuerunt, reddidiſſe, & de ea re miſſuros legatos Romã, qui ſenatui ſatiſfacerent, ducenta millia modium tritici Romam, CC. ad exercitũ in Macedoniam miſerunt. Inde in Numidiã ad regem profecti legati, dona data Maſiniſſæ, mandataq; edita, eqtes CC. Numidæ, quum daret, accepti, ipſe in naues iponendos curauit, & cum CC. millibus modiũ tritici CC. hordei in Macedoniã miſit. Tertia legatio ad Verminã ierat, is ad ptios fines regni legatis obuiã progreſſus, ut ſcriberent ipſi, q̃s uellent pacis conditiões, permiſit, omnẽ pacem bonam ſibi iuſtamq; fore cum Po. Romano, datæ leges pacis, iuſſuſq; ad eam confirmandã mittere legatos Romã. Per idem tempus L. Cornelius Lentulus, pconſul ex Hiſpania rediit, q quum in ſenatu res ab ſe p multos annos fortiter, feliciterq; geſtas expoſuiſſet, poſtulaſſetq; ut triumphanti ſibi inuehi liceret in urbẽ, res triumpho dignas eſſe cenſebat ſenatus, ſed exẽplum a maioribus non accepiſſe, ut qui neq; dictator, neq; COS. nq; prætor res geſſiſſet, triũpharet, proconſulem illũ Hiſpaniam puinciam, non conſulẽ, aut prætorem optinuiſſe, decurrebatur tñ eo, ut ouans urbem iniret, intercedente T. Sẽpronio Longo tribuno plebis, q nihilo magis id more maioꝝ, aut ullo exemplo futuꝝ diceret, poſtremo uictus cõſenſu patrum tribunus ceſſit, & ex S. C. L. Lentulus ouans urbẽ eſt ingreſſus. Argenti tulit ex præda q̃draginta tria millia pondo, auri octingenta L. militibus ex præda cẽtum XX. aſſes diuiſit. Iã exercitus conſularis ab Arretio Ariminũ traductus erat, & qnq; millia ſociũ Latini noĩs ex Gallia in Hetruriam tranſiuerant, itaq; L. Furius magnis itineribus ab Arimino aduerſus Gallos Cremonã tum obſidentes, pfectus, caſtra mille quingentoꝝ paſſuum interuallo ab hoſte poſuit. Occaſio egregie rei gerendæ fuit, ſi ptinus de uia ad caſtra oppugnãda duxiſſet, palati paſſim uagabã

tur per

tur p agros,nullo ſatis firmo relicto præſidio,laſſitudini militũ timuit,quod raptim ductum agmen erat.Galli clamore ſuoꝝ ex agris reuocati,omiſſa ꝑda,quæ ĩ manibus erat,caſtra repetiuere, & poſtera die in acié progreſſi,nec Romanus morá pugnandi fecit,ſed uix ſpatium inſtruendi fuit , eo curſu hoſtes in prælíũ uenerunt.Dextera ala(qa in alas diuiſum ſocialé exercitum habebat)in prima acie locata eſt,in ſubſidiis duæ Romanæ legiones,M.Furius dexteræ alæ,legionibus M. Cæcilius , eqtibus L.Valerius Flaccus(legati oẽs erant)præpoſiti.Prætor ſecum duos legatos,Cn.Lectoriũ,& P. Titinnium habebat,cũ quibus circunſpicere,& obire ad oẽs hoſtium ſubitos conatus poſſet. Primo Galli oĩ multitudine in unum locũ connixi,obruere,atq; cõterere ſeſe dexteram alam,quæ prima erat, ſperarunt poſſe,ubi id paꝝ procedebat,circũuenire a cornibus & amplecti hoſtiũ aciem,quod multitudini aduerſus paucos facile uidebaᵵ,conati ſunt,id ubi uidit prætor,ut & ipſe dilataret acié,duas legiones ex ſubſidiis dextera leuaq; alæ,quæ in prima acie pugnabat,circundat,ædemq; deo Ioui uouit , ſi eo die hoſtes fudiſſet,L.Valerio ĩperat,ut altera parte duaꝝ legionum equites,altera ſocioꝝ equitatum in cornua hoſtium emittat,nec circũuenire eos aciem patiaᵵ,ſimul & ipſe,ut extenuatá mediam ſubductis cornibus aciem Galloꝝ uidit,ſigna inferre confertos milites,& perrũpere ordines iubet,ea cornua ab eqtibus,& medii a pedite pulſi,ac quũ repente in omni parte cæde ingenti ſternerenᵵ Galli,terga uertunt,fugaque effuſa repetunt caſtra,fugientes ꝑſecutus eques,mox & legiones inſecutæ in caſtra ĩpetum fecerunt.Minus ſex millia hoĩum inde effugerunt,cæſa & capta ſupra qnque & X X X. cũ ſignis militaribus L X X . carpentis Gallicis multa præda oneratis plus ducentis.Amilcar dux Pœnus eo prælio cecidit,& tres ĩperatores nobiles Galloꝝ,Placentini captiui ad duo millia liberoꝝ capitum redditi colonis.Magna uictoria,lætaque Romæ fuit literis allatis,ſupplicatio in triduũ decreta eſt.Romanoꝝ,ſociorumque ad duo millia eo ꝑlio ceciderunt,plurimi dexteræ alæ,in quá primo impetu ingens uis hoſtiũ illata eſt.Quanq̃ a prætore prope debellatum erat,C O S. quoque C.Aurelius ꝑfectis,quæ Romæ agenda fuerant , profectus in Galliam uictorem exercitum a prætore accepit, C O S. alter,quum autumno ferme exacto in ꝓuinciam ueniſſet,circa Apolloniá hybernabat.Ab claſſe,quæ Corcyræ ſubducta erat,C.Claudius,triremeſque Romanæ(ſicut ante dictum eſt) Athenas miſſæ,quum Piræeum ꝑueniſſent,deſpondentibus iam aĩos ſociis ſpem ingentem attuleráᵵ, nam & terreſtres ab Corintho,quæ per Megará incurſiones in agros fieri ſolitæ erant,non fiebant,& prædonum a Chalcide naues,quæ non mare ſolũ infeſtum,ſed etiam oẽs maritimos agros Atheniẽſibus fecerant,non mõ Sunium ſuperare,ſed nec extra fretũ Euripi committere apto mari ſe audebant.Superuenerunt iis tres Rhodiæ q̃driremes,& erant Atticæ tres aptæ naues ad tuendos maritimos agros cõparatæ.Hac claſſe,ſi urbs,agriq; Athenienſiũ defenderentur,ſatis in ꝑñtia exiſtimanti Claudio eẽ,maioris etiá rei fortuna oblata eſt,exules ab Chalcide regioꝝ iniuriis pulſi attulerunt occupari Chalcidẽ ſine certamine ullo poſſe,ná & Macedonas,qa nullus in propinquo ſit hoſtiũ metus,uagari paſſim, & oppidanos præſidio Macedonũ fretos cuſtodiam urbis negligere.His authoribus,ꝑfectus,quanq̃ Sunium ita mature ꝑuenerat,ut inde prouehi ad prías anguſtias Eubœæ poſſet,ne ſuperato promontorio conſpicereᵵ,claſſem in ſtatione uſq; ad noctem tenuit,primis tenebris mouit,& tranquillo peruectus Chalcidé paulo ante lucem,qua infreq̃ntiſſima urbis ſunt,paucis militibus turrim ꝓximam,murumq; circa ſcalis cepit,alibi ſopitis cuſtodibus,alibi nullo cuſtodiẽte.Progreſſi inde ad freq̃ntia ædificiis loca,cuſtodibus interfectis,refractaq; porta,cæterá multitudinem acceperunt,inde in totam urbẽ diſcurſum eſt,aucto ẽt tumultu,quod circa foꝝ ignis tectis iniectus erat,conflagrarunt & horrea regia,& armamentariũ cum ingenti apparatu machinaꝝ,tormentorumq;,cædes inde paſſim fugientium pariter ac repugnantiũ fieri cœpta eſt,nec ullo iam,q militaris ætatis eſſet,non aut cæſo,aut fugato,Sopatro ẽt Acarnane præfecto præſidii interfecto.Præda omnis primum in foꝝ collata,deinde in naues impoſita,carcer etiam ab Rhodiis refractus,emiſſiq; captiui,quos Philippus tanq̃ in tutiſſimã cuſtodiam condiderat,ſtatuis inde regis deiectis,truncatiſq;,ſigno receptui dato,conſcenderunt naues,& Piræeum,unde profecti erant,redierunt.Quod ſi tantum militum Romanorum fuiſſet,ut & Chalcis teneri,& non deſeri præſidium Athenaꝝ potuiſſet,magna res principio ſtatim belli Chalcis & Euripus adempta regi forent,nam ut terra Thermopylaꝝ anguſtiæ Græciam,ita mari fretũ Euripi claudit.Demetriade tum Philippus erat,quo quũ eſſet nuntiata clades ſociæ urbis, quanquam ſerum auxilium perditis erat,tamen,quæ proxima auxilio eſt,ultionem petens,cum expeditis quinq; millibus peditum,& C C C. equitibus extemplo profectus curſu propere Chalcidem cõtendit,haud quaquam dubius opprimi Romanos poſſe,a qua deſtitutus ſpe,nec ad quicquam aliud,quam ad deforme ſpectulum ſemirutæ,ac fumantis ſociæ urbis quum ueniſſet,paucis uix qui ſepelirent bello abſumptos,relictis,æque raptim quam uenerat,tranſgreſſus ponte Euripum per Bœotiá Athenas ducit,pari incœpto haud diſparem euentum ratus reſponſurum,& reſpondiſſet,niſi ſpeculator(Hemerodromos uocant Græci)ingens die uno curſu emetiens ſpatium,contemplatus regium agmen e ſpecula quadam,ꝑægreſſus nocte media Athenas peruenisſet.Idẽ ibi ſomnus,eademq; negligentia erat, quæ Chalcidem dies ante paucos prodiderat.Excitati nũtio trepido & prætor Atheniẽſium, & Dio

xippus præfectus cohortis mercede militantium auxiliorum, conuocatis in forum militibus, tuba ſignum ex arce dari iubent, ut hoſtes adeſſe omnes ſcirent, ita undique ad portas, ad muros diſcurrunt. Paucas poſt horas Philippus, aliquanto tamen ante lucem, appropinquans urbi, conſpectis luminibus crebris, & fremitu hominum trepidantium (ut in tali tumultu) exaudito, ſuſtinuit ſigna, & conſidere acquieſcere agmen iubet, ui aperta propalam uſurus, quando parum dolus profuerat, ad Dipylon acceſſit, porta ea, uelut in ore urbis poſita, maior aliquanto, patentiorque, quam cæteræ eſt, & intra eam, extraque latæ ſunt uiæ, ut & oppidani dirigere aciem a foro ad portam poſſent, & extra limes mille ferme paſſus in Academiæ gymnaſium ferens, pediti equitique hoſtium liberum ſpatium præberet. Eo limite Athenienſes cum Attali præſidio, & cohorte Dioxippi, acie intra portam inſtructa, ſigna extulerunt, quod ubi Philippus uidit, habere ſe hoſtes in poteſtate ratus, & diu optata cæde (neque enim ulli Græcarum ciuitatum infeſtior erat) expleturum, cohortatur milites, ut ſe intuentes pugnarent, ſcirentque ibi ſigna, ibi aciem eſſe debere, ubi rex eſſet, concitat in hoſtes equum non ira tantum, ſed etiam gloria elatus, quod ingenti turba, completis etiam ad ſpectaculum muris, conſpici ſe pugnantem egregium ducebat. Aliquantum ante aciem cum equitibus paucis euectus in medios hoſtes ingentem tum ſuis ardorem, tum pauorem hoſtibus iniecit, plurimos manu ſua comminus, eminuſque uulneratos, compulſoſque in portam conſecutus, & ipſe quum maiorem in anguſtiis trepidantium edidiſſet cædem, in temerario incœpto tutum tamen receptum habuit, quia, qui in turribus portæ erant, ſuſtinebant tela, ne in permiſtos hoſtibus ſuos conicerent, intra muros deinde tenentibus milites Athenienſibus, Philippus ſigno receptui dato, caſtra ad Cynoſarges, templum Herculis, gymnaſiumque (& lucus erat circumiectus) poſuit, ſed Cynoſarges, & lucus, & quicquid ſancti, amœniue circa urbem erat, incenſum eſt, dirutaque non tecta ſolum, ſed etiam ſepulchra, nec diuini humaniue iuris quicquam præ impotenti ira eſt ſeruatum. Poſtero die quum primo clauſæ fuiſſent portæ, deinde ſubito apertæ, quia præſidium Attali ab Aegina, Romanique ab Piræeo intrauerant urbem, caſtra ab urbe retulit rex tria ferme millia paſſuum, inde Eleuſinem profectus ſpe improuiſo templi, caſtellique, quod & imminet & circundatum eſt templo, capiendi, quum haudquaquam neglectas cuſtodias animaduertiſſet, & claſſem a Piræeo ſubſidio uenire, omiſſo incœpto, Megaram, ac protinus Corinthum ducit, & quum Argis Achæorum concilium eſſe audiſſet, inopinantibus Achæis concioni ipſi ſuperuenit. Conſultabant de bello aduerſus Nabin tyrannum Lacedæmoniorum, qui, tranſlato imperio a Philopœmene ad Cycliaden, nequaquam parem illi ducem, dilapſa cernens Achæorum auxilia redintegrabat bellum, agroſque finitimorum uaſtabat, & iam urbibus quoque erat terribilis. Aduerſus hunc hoſtem, quum, quantum ex quaque ciuitatum militum conſcriberetur, conſultarent, Philippus dempturum ſe eis curam quod ad Nabin, & Lacedæmonios attineret, pollicitus, nec tantum agros ſociorum populationibus prohibiturum, ſed terrorem omnem belli in ipſam Laconiam, ducto eo extemplo exercitu, tranſlaturum. Hæc oratio quum ingenti hominum aſſenſu acciperetur, Ita, inquit, tamen æquum eſt me ueſtra meis armis tutari, ne mea interim nudentur præſidiis, itaque, ſi uobis uidetur, tantum parate militum, quantum ad Oreum, & Chalcidem, & Corinthum tuenda ſatis ſint, ut meis ab tergo tutis, ſecurus bellum Nabidi inferam, & Lacedæmoniis. Non fefellit Achæos, quo ſpectaſſet tam benigna pollicitatio, auxiliumque oblatum aduerſus Lacedæmonios, id quæri, ut obſidem Achæorum iuuentutem educeret ex Peloponneſo ad illigandum Romano bello gentem, & id quidem coarguere Cycliades prætor Achæorum, nihil attinere ratus, id modo quum dixiſſet, non licere legibus Achæorum de aliis rebus referre, quam propter quas conuocati eſſent, decreto de exercitu parando aduerſus Nabin facto, concilium fortiter ac libere habitum dimiſit, inter aſſentatores regios ante eam diem habitus. Philippus magna ſpe depulſus, uoluntariis paucis militibus conſcriptis, Corinthum atque in Atticam terram rediit. Per eos ipſos dies, quibus Philippus in Achaia fuit, Philocles præfectus regius ex Euboea profectus cum duobus millibus Thracum, Macedonumque ad depopulandos Athenienſium fines e regionē Eleuſinis ſaltum Cithæronis tranſcendit, inde dimidia parte militum ad prædandum paſſim per agros dimiſſa, cum parte ipſe occultus loco ad inſidias opportuno conſedit, ut ſi ex caſtello ab Eleuſine in prædantes ſuos impetus fieret, repente hoſtes effuſos ex īprouiſo adoriretᷓ. Non fefellere inſidiæ, itaq; reuocatis, q diſcurrerant ad p̄dandū, militibus, inſtructiſq; ad oppugnandū caſtellū Eleuſinē, pfectus cū multis inde uulneribus receſſit, Philippoq; ſe ueniēti ex Achaia coniūxit. Tentata & ab ipſo rege expugnatio eius caſtelli ē, ſed naues Romanæ ab Epiro uenientes, intromiſſūq; præſidiū abſiſtere incœpto coegerūt. Diuiſo exercitu rex cū pte Philoclē Athenas mittit, cū pte ipſe Piræeū pgit, ut quū Philocles ſubeūdo muros cōminādā oppugnatiōe cōtinere urbe Athenieſes, ipſi Piræeū, leui cum p̄ſidio relictū, expugnandi facultas eēt. Cæteꝝ nihil ei Piræei, quā Eleuſinis facilior, iiſdē fere defēdētibus, oppugnatio fuit. A Piræeo Athenas repēte duxit, inde eruptiōe ſubita peditū, equitumq; iter anguſtias ſemiruti muri, q brachiis duobus Piræeū Athenis iungit, repulſus, omiſſa oppugnatiōe urbis, diuiſo cum Philocle rurſus exercitu, ad agros uaſtandos pfectus

dos profectus, quum priorem populationem ſepulchris circa urbem diruendis exercuiſſet, nequid inuiolatum relinqueret, templa deum, quæ pagatim ſacrata habebant, dirui atq; incendi iuſſit, & ornata eo genere operum eximie terra Attica & copia domeſtici marmoris, & ingeniis artificum præbuit huic furori materiam, neq; enim diruere modo ipſa templa, ac ſimulacra euertere ſatis habuit, ſed lapides quoq;, ne integri cumularent ruinas, frangi iuſſit, & poſteaquam non tam ira ſatiata, quam iræ exercendæ materia hæc deerat, agro hoſtium in Bœotiam exceſſit, nec aliud quicquam dignum memoria in Græcia egit. COS. Sulpitius eo tempore inter Apolloniam, ac Dyrrhachium habebat caſtra ad Apſum flumen, quo accerſitum T. Apuſtium legatum cum parte copiarum ad depopulandum hoſtium fines mittit. Apuſtius extrema Macedoniæ populatus, Corrhago, & Gerrhunio, & Oreſſo caſtellis primo impetu captis, ad Antipatriam, in faucibus anguſtis ſitam urbem, uenit, ac primo euocatos principes ad colloquium, ut fidei Romanorum ſe committerent, perlicere eſt conatus, deinde ubi magnitudine ac mœnibus, ſituq; urbis freti dicta aſpernabantur, ui atq; armis adortus expugnauit, puberibuſq; interfectis, præda omni militibus conceſſa, diruit muros, atq; urbem incendit. Hic metus Codrionem, ſatis ualidum & munitum oppidum, ſine certamine, ut dederetur Romanis, effecit, præſidio ibi relicto, Ilion (nomen propter alteram in Aſia urbem, quam oppidum notius) ui capitur. Reuertentem legatum ad conſulem cum ſatis magna præda Athenagoras quidam regius præfectus in tranſitu fluminis a nouiſſimo agmine adortus poſtremos turbauit, ad quorum clamorem, & trepidationem, quum reuectus equo propere legatus ſigna conuertiſſet, coniectiſq; in medium ſarcinis, aciem direxiſſet, non tulere impetum Romanorum militum regii, multi ex iis occiſi, plures capti. Legatus incolumi exercitu reducto ad conſulem, remittitur inde extemplo ad claſſem. Hoc ſatis felici expeditione bello commiſſo, reguli ac principes accolæ Macedonum in caſtra Romana ueniunt, Pleuratus Scerdileni filius, & Aminander Athamanum rex, & ex Dardanis Bato, Longari filius (bellum ſuo nomine Longarus cum Demetrio Philippi patre geſſerat) pollicentibus auxilia reſpondit COS. Dardanorum, & pleurati opera, quum exercitum in Macedoniam induceret, ſe uſurum, Aminandro Aetolos concitandos ad bellum attribuit, Attali legatis (nam ii quoque per id tempus uenerant) mandat, ut Æginæ rex, ubi hybernabat, claſſem Romanam opperiretur, qua adiuncta bello maritimo, ſicut ante, Philippum urgeret, ad Rhodios quoq; miſſi legati, ut capeſſerent partem belli. Nec Philippus ſegnius (iam enim in Macedoniam peruenerat) apparabat bellum, filium Perſea puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem eius regerent, cum parte copiarum ad obſidendas anguſtias, quæ ad Pelagoniam ſunt, mittit. Sciathum, & Peparethum haud ignobiles urbes, ne claſſi hoſtium prædæ, aut præmio eſſent, diruit, ad Aetolos mittit legatos, ne gens inquieta aduentu Romanorum fidem mutaret. Concilium Aetolorum ſtatuta die, quod Panætolium uocant, futurum erat, huic ut occurrerent, & legati regis iter accelerarunt, & ab conſule miſſus L. Rufus Purpurio legatus uenit, Athenienſium quoq; legati ad id concilium occurrerunt. Primi Macedones, cum quibus recentiſſimum fœdus erat, auditi ſunt, qui noua nulla re nihil ſe noui habere, quod afferrent, dixerunt, quibus enim de cauſſis, experta inutili ſocietate Romana, pacem cum Philippo feciſſent, compoſitam ſemel ſeruare eos debere. An imitari, inquit unus ex legatis, Romanorum, licentiam, an leuitatem dicam, mauultis? qui quum legatis ueſtris Romæ reſponderi ita iuſſiſſent, quid ad nos uenitis Aetoli, ſine quorum authoritate pacem cum Philippo feciſtis? iidē nūc, ut bellum ſecum aduerſus Philippum geratis, poſtulant, & antea propter uos, & pro uobis arma ſumpta aduerſus eum ſimulabant, nunc uos in pace eſſe cum Philippo prohibent. Meſſanæ ut auxilio eſſent primo in Siciliam conſcenderunt, iterum ut Syracuſas oppreſſas ab Carthaginienſibus in libertatem eximerent, & Meſſanam, & Syracuſas, & totam Siciliam ipſi habent, uectigalemq; prouinciam ſecuribus, & faſcibus ſubiecerunt. Scilicet ſicut uos Naupacti legibus ueſtris per magiſtratus a uobis creatos concilium habetis, ſocium, hoſtemq; libere, quem uelitis, lecturi, pacem ac bellum arbitrio habituri ueſtro, ſic Siculorum ciuitatibus Syracuſas, aut Meſſanam, aut Lilybæum indicitur concilium Populi Romani, Romanus conuentus agitur, eo imperio euocati conueniunt, excelſo in ſuggeſtu ſuperba iura reddentem, ſtipatum lictoribus, uident, uirgæ tergo, ſecures ceruicibus imminent, & quotannis alium atq; alium dominum ſortiuntur, nec id mirari debent, aut poſſunt, quum Italiæ urbes, Rhegium, Tarentum, Capuamq;, finitimas, quarum ruinis creuit urbs Romana, eiuſdem ſubiectas uideant imperio. Capua quidem ſepulchrum & monimentum Campano populo data, extorri, & eiecto ipſo populo ſupereſt urbs trunca, ſine ſenatu, ſine plebe, ſine magiſtratibus, prodigium, relicta crudelius habitanda, quam ſi deleta foret. Furor eſt, ſi alienigenæ homines plus lingua, & moribus, & legibus, quam maris terrarumq; ſpatio diſcreti hæc tenuerint, ſperare quicquam eodem ſtatu manſurum, Philippi regnum officere aliquid uideri libertati ueſtræ, qui quum merito ueſtro uobis infeſtus eſſet, & nihil a uobis ultra, quam pacem petiit, fidemq; hodie pacis pactæ deſiderat, aſſueſacite iis terris legiones externas, & iugum accipite, ſero ac nequiquam, quum dominum Romanum habebitis, ſocium Philippum quæretis. Aetolos, Acarnanes, Macedones eiuſdem linguæ homines le-

nes ad tempus ortæ cauſſæ diſiungunt, coniunguntq;, cum alienigenis, cum barbaris æternum omnibus Græcis bellum eſt, eritq;, natura enim, quæ perpetua eſt, non mutabilibus in diem cauſſis', hoſtes ſunt. Sed unde cœpit oratio mea, ibi deſinet. Hoc eodem loco iidem homines de eiuſdem Philippi pace triennio ante decreuiſtis, iiſdem improbantibus eam pacem Romanis, qui nunc pactam & compoſitam turbare uolunt, in qua conſultatione nihil fortuna mutauit, cur uos mutetis, non uideo. Secundum Macedonas, ipſis Romanis ita concedentibus, iubentibuſq;, Athenienſes, qui fœda paſſi iuſtius in crudelitatem, ſæuitiamq; regis inuehi poterant, introducti ſunt. Deplorauerunt uaſtationem, populationemq; miſerabilem agrorum', neq; id ſe queri, quod hoſtilia ab hoſte paſſi forent, eſſe enim quædam belli iura, quæ ut facere, ita pati ſit fas, ſata exuri, dirui tecta, prædas hominum pecorumq; agi, miſera magis, quam indigna patienti eſſe, uerum enimuero id ſequeri, quod qui Romanos alienigenas, & barbaros uocet, adeo omnia ſimul diuina humanaq; iura polluerit, ut priore populatione cum infernis diis, ſecunda cum ſuperis bellum nefarium geſſerit, omnia ſepulchra, monimentaq; diruta eſſe in finibus ſuis, omniũ nudatos manes, nullius oſſa terra tegi, delubra ibi diruta, quæ quondam pagatim habitantes in paruis illic caſtellis uiciſq; conſecrata, ne in unam urbem quidem contributi maiores ſui deſerta reliquerint, circa ea omnia templa Philippum infeſtos circuntuliſſe ignes, ſemiuſta, & truncata ſimulacra deũ inter proſtratos iacere poſtes templorum. Qualem terram Atticam fecerit, exornatam quondam, opulentamq;, talem eum, ſi liceat, Aetoliam, Græciamq; omnem facturum. Vrbis quoq; ſuæ ſimilem deformitatem futuram fuiſſe, niſi Romani ſubueniſſent, eodem enim ſcelere urbem colentem hos deos, præſidemq; arcis Mineruam petitam, eodem Eleuſinæ Cereris templum, eodem Piræei Iouem, Mineruamq;, ſed ab eorum non templis modo, ſed etiam mœnibus ui atq; armis repulſum, in ea delubra, quæ ſola religione tuta fuerint, ſæuiſſe, itaq; ſe orare, atq; obſecrare Aetolos, ut miſerti Athenienſium, ducibus diis immortalibus, deinde Romanis, qui ſecundum deos plurimum poſſint, bellum accipiant. Tum Romanus legatus, Totam orationis meæ formam Macedones primum, deinde Athenienſes mutarunt, nam & Macedones, quum ad conquerendas Philippi iniurias in tot ſocias nobis urbes ueniſſem, ultro accuſando Romanos, defenſionem ut accuſatione potiorem haberem, effecerunt, & Athenienſes inde deos ſuperos, inferoſq; nefanda, atq; inhumana ſcelera eius referendo, quid mihi, aut cuiquam reliquerunt, quod obiicere ultra poſſimus? Eadem Chios, Abydenos, Aeneos, Maronitas, Thaſios, Parios, Samios, Lariſſenſes, Meſſenios, hinc ex Achæia exiſtimate queri grauiora etiam, acerbioraq; eos, quibus nocendi maiorem facultatem habuit. Nam quod ad ea attinet, quæ nobis obiecit, niſi gloria digna ſunt, fateor ea defendi non poſſe, Rhegium, & Capuam, & Syracuſas nobis obiecit. Rhegium, Pyrrhi bello, legio a nobis Rheginis ipſis, ut mitteretur, orantibus, in præſidium miſſa, urbem, ad quam defendendam miſſa erat, per ſcelus poſſedit, comprobauimus igitur id facinus? an bello perſecuti ſceleratam legionem in poteſtatem noſtram redactam tergo & ceruicibus pœnas ſociis pendere quum coegiſſemus, urbem, agros, ſuaq; omnia cum libertate, legibuſq; Rheginis reddidimus? Syracuſanis oppreſſis ab externis tyrannis, quo indignius eſſet, quum tuliſſemus opem, & fatigati prope per triennium terra mariq; urbe munitiſſima oppugnanda eſſemus, quum ipſi Syracuſani ſeruire tyrãnis, quam capi a nobis mallent, captam iiſdem armis, & liberatam urbem reddidimus, neq; inficiati ſumus Siciliam prouinciam noſtram eſſe, & ciuitates, quæcunq; in parte Carthaginienſium fuerunt, & uno animo cum illis aduerſus nos bellum geſſerunt, ſtipendiarias nobis, ac uectigales eſſe, quin contra, hoc & uos, & omnes gentes ſcire uolumus, pro merito cuiq; erga nos fortunam eſſe. An campanorum pœnæ, de qua neq; ipſi quidem queri poſſunt, nos pœniteat? Hi homines (quum pro iis bellum aduerſus Samnites per annos prope ſeptuaginta cum magnis noſtris cladibus geſſiſſemus, ipſos fœdere primum, deinde connubio, atq; inde cognationibus, poſtremo ciuitate nobis coniunxiſſemus) tempore noſtro aduerſo primi omnium Italiæ populorum, præſidio noſtro fœde interfecto, ad Annibalem defecerunt, deinde indignitati ſe obſideri a nobis Annibalem ad oppugnandam Romam miſerunt. Horũ ſi neq; urbs ipſa, neq; homo quiſquã ſupereſſet, quis id durius, quam pro merito ipſorum ſtatutum indignari poſſet? Plures ſibimet ipſi conſcientia ſcelerum mortem conſciuerũt, quam a nobis ſupplicio affecti ſunt, cæteris ita oppidum, ita agros ademimus, ut agrum locumq; ad habitandum daremus, urbem innoxiam ſtare incolumem pateremur, ut qui hodie uideat eam, nullum oppugnatæ, captæue ibi urbis ueſtigium inueniat. Sed quid ego Capuam dico? quum Carthagini uictæ pacem ac libertatẽ dederimus? magis illud eſt periculum, ne nimis facile uictis ignoſcendo, plures ob id ipſum ad experiundam aduerſus nos fortunam belli incitemus. Hæc pro nobis dicta ſint, hæc aduerſus Philippum, cuius domeſtica parricidia, & cognatorũ, amicorumq; cædes, & libidinem prope inhumaniorem, quã crudelitatẽ, uos, quo propiores Mecedoniæ eſtis, melius noſtis. Quod ad uos attinet Aetoli, nos pro uobis bellum ſuſcepimus aduerſus Philippum, uos ſine nobis cum eo pacem feciſtis, & forſitan dicatis, bello Punico occupatis nobis coactos metu uos leges pacis ab eo, qui tum plus poterat, accepiſſe, & nos quum alia maiora urgerent, depoſitum a uobis bellum, & ipſi omiſimus, nunc & nos deum benignitate Punico

perfecto

perfecto bello,totis uiribus noſtris in Macedoniam incubuimus,& uobis reſtituendi uos in amicitiã, ſocietatemq; noſtram fortuna oblata eſt,niſi perire cum Philippo, quam uincere cum Romanis ma- uultis.Hæc dicta ab Romano quum eſſent,iclinatis omnium animis ad Romanos,Democritus,præ tor Aetoloꝝ,pecunia,ut fama eſt,ab rege accepta,nihil aut huic,aut illi parti aſſenſus, rem magni di- ſcriminis conſiliis nullam eſſe tam inimicam,quam celeritatem,dixit,celerem enim pœnitẽtiam,ſed tandem ſeram,atq; inutilem ſequi,quum præcipitata raptim conſilia neq; reuocari,neq; in integrum reſtitui poſſint,deliberationis autem eius,cuius ipſe maturitatem expectandam putaret, tempus ita iam nunc ſtatui poſſe,quum legibus cautum eſſet,ne de pace,belloue,niſi in Panætolico,& Pyrrhiaco concilio ageretur,decernerent extẽplo,ut prætor ſine fraude,quum de bello & pace agere uelit,aduo cet concilium,& quod tum referatur,decernaturq;,ut perinde ius, ratũq; ſit,ac ſi in Panætolico, aut Pyrrhiaco concilio actum eſſet.Dimiſſis ita ſuſpenſa relegatis,egregie rõſultum genti aiebat,nã utrius partis melior fortuna eſſet belli,ad eius ſocietatem inclinaturos.Hæc in concilio Aetoloꝝ acta. Philip pus impigre terra mariq; parabat bellum ,nauales copias Demetriadem in Theſſaliam contrahebat, Attalũ Romanãq; claſſem principio ueris ab Aegina ratus moturos,nauibus , maritimæq; oræ præ- fecit Heraclidam,quem & ante præfecerat,ipſe terreſtreis copias cõparabat,magna ſe duo auxilia de- traxiſſe Romanis credens,ex una parte Aetolos,ex altera Dardanos,faucibus ad Pelagoniã a filio Per- ſeo interclusis.Ab conſule non parabatur,ſed gerebatur iam bellum,per Daſſaretioꝝ fines exercitum ducebat,frumentum,quod ex hybernis extulerat,integrum uehens , quod in uſum militi ſatis eſſet præbentibus agris,oppida uicíq; partim uoluntate,partim metuſe tradebant , quædam ui expugna- ta,quædam deſerta,in montes ꝓpinquos refugientibus barbaris,inueniebantur. Ad Lingum ſtatiua poſuit prope flumen Beuum,inde ſi umẽtatum circa horrea Daſſaretioꝝ mittebat. Philippus conſter nata quidem omnia circa,pauoremq; ingentem hominum cernebat,ſed parum gnarus quam partem petiſſet C O S. alam equitum ad explorandum,quonam hoſtes iter intendiſſent,miſit,idem error apud conſulem erat,mouiſſe ex hybernis regẽ ſciebat,quam regionem petiſſet ignorans,is quoq; ſpe- culatum miſerat equites,hæ duæ alæ ex diuerſo,quum diu incertis itineribus uagatæ per Daſſaretios eſſent,tandem in unum iter conuenerunt,neutros feſellit,ut fremitus procul hominum equorumq; exauditus eſt,hoſtes appropinquare,itaq; prius quam in cõſpectum uenirent,equos,armaq; expedie- rant,nec mora,ubi primum hoſtem uidere,concurrendi facta eſt.Forte & numero,& uirtute,utpote lecti utrinq;,haud impares,æquis uiribus per aliquot horas pugnauerunt,fatigatio ipſoꝝ,equorũq; i- certa uictoria diremit prælium,Macedonum X L. equites,Romanoꝝ quinq; & X X X . ceciderunt, neq; eo magis explorati quicq̃,in qua regione hoſtium caſtra eſſent,aut illi ad regem,aut iſti ad conſu- lem retulerunt,per tranſfugas cognitum eſt,quos leuitas ingeniorum ad cognoſcẽda hoſtium res in omnibus bellis præbet.Philippus aliquid & ad caritatem ſuorum,& ut promptius pro eo periculum adirent,ratus profecturum ſe,ſi equitum,qui ceciderant in expeditione,ſepeliendoꝝ curam habuiſ- ſet,afferri eos in caſtra iuſſit,ut conſpiceretur ab omnibus funeris honos.Nihil tam incertum,nec tam inæſtimabile eſt,quam animi multitudinis,quod promptiores ad ſubeundam omnem dimicationẽ uidebatur facturum,id metum pigritiamq; incuſſit,nam qui haſtis,ſagittiſq;,& lata lãceis uulnera fa- cta uidiſſent,cum Græcis,Illyriciſq; pugnare aſſueti , poſteaq; gladio Hiſpanienſi detruncata corpora, brachiis abſciſſis,aut tota ceruice deſecta,diuiſa a corpore capita,patentiaq; uiſcera,& fœditatẽ aliam uulnerum uiderunt,aduerſus quæ tela,quoſq; uiros pugnandum eſſet,pauidi uulgo cernebãt,ipſum quoq; regem terror cœpit nondum iuſto prælio cum Romanis congreſſum,itaq; reuocato filio,præ- ſidioq;,quod in faucibus Pelagoniæ erat,ut iis copiis ſuas augeret,Pleurato , Dardaniſq; iter in Mace- doniam patefecit. Ipſe cum X X . millibus peditum,quattuor millibus equitum,ducibus tranſfugis, ad hoſtem profectus,paulo plus C C. paſſus a caſtris Romanis tumulum propinquum Athaco foſſa, ac uallo cõmuniuit,ac ſubiecta cernens Romana caſtra admiratus eſſe dicitur , & uniuerſam ſpeciem caſtrorum,& deſcripta ſuis quæq; partibus,tum tendentium ordine,tum itinerum interuallis,& ne- gaſſe barbarorum ea caſtra ulli uideri poſſe. Biduo C O S . & rex , alter alterius conatus expectantes, continuere ſuos intra uallum,tertio die Romanus omneis copias in aciem eduxit. Rex tam celerem aleam uniuerſi certaminis timens,quadringentos Trallos (Illyricorum id,ſicut alio diximus loco , eſt genus)& Cretenſes C C C. addito iis peditibus pari numero equitum cum duce Athenagora , uno ex purpuratis, ad laceſſendos hoſtium equites miſit , ab Romanis autem aberat acies eorum paulo plus quingentos paſſus,uelites,& equitum duæ ferme alæ emiſſæ,ut numero quoq; eques pedeſque hoſtem æquarent. Credidere regii genus pugnæ,cui aſſueuerant,fore,ut equites inuicem inſequen- tes,refugienteſq; nunc telis uterentur,nunc terga darent,Illyricorum uelocitas ad excurſiones,& im- petus ſubitos uſui eſſet,Cretenſes in inuehentem ſe effuſe hoſtem ſagittas conìicerent,turbauit hunc ordinem pugnandi non acrior,quam pertinacior impetus Romanorum,nam haud ſecus,quam ſi to- ta acie dimicarent,& uelites emiſſis haſtis comminus gladiis rem gerebant,& equites,ut ſemel in ho- ſtem euecti ſunt,ſtantibus equis partim ex ipſis equis,partim deſilientes , immiſcenteſq; ſe peditibus

pugnabant, ita nec eques regius equiti par erat, inſuetus ad ſtabilem pugnam, nec pedes concurſator, & uagus, & prope ſeminudus genere armorum, ueluti Romano parmam, gladiumq; habenti, pariterq; & ad ſe tuendum, & ad hoſtem petendum armato, non tulere itaq; dimicationem, nec alia re, quam uelocitate tutantes ſe, in caſtra refugerunt. Vno deinde intermiſſo die, quum omnibus copiis equitum leuiſq; armaturæ rex pugnaturus eſſet, nocte cetratos (quos Peltaſtas uocant) loco opportuno inter bina caſtra in inſidiis abdiderat, præceperatq; Athenagoræ, & equitibus, ut ſi aperto prælio procederet res, uterentur fortuna, ſi minus, cedendo ſenſim ad inſidiarum locum hoſtem pertraherent, & equitatus quidem ceſſit, duces cetratæ cohortis, non ſatis expectato ſigno, ante tempus excitatis ſuis, occaſionem bene gerendæ rei amiſere, Romanus & aperto prælio uictor, & tutus a fraude inſidiarum ad caſtra ſeſe recepit. Poſtero die omnibus copiis C O S. in aciem deſcendit, ante prima ſigna locatis elephantis, quo auxilio tum primum Romani, quia captos aliquot bello Punico habebant, uſi ſunt, ubi latentem intra uallum ſenſit, exprobrans metum ſucceſſit. Poſteaquam ne tum quidem poteſtas pugnandi dabatur, quia ex tam propinquis ſtatiuis parum tuta frumentatio erat, diſperſos milites per agros equitibus extemplo inuaſuris, octo ferme inde millia interuallo tutiorem frumentationem habiturus, caſtra ad Atabolum (id eſt loco nomen) mouit. Quum in propinquo frumentarentur agro Romani, primo rex intra uallum ſuos tenuit, ut creſceret ſimul & negligentia cum audacia hoſti, ubi effuſos uidit, cum omni equitatu, & Cretenſium auxiliaribus, quantum equitem uelociſſimi pedites curſu æquare poterant, citato profectus agmine, inter caſtra Romana, & frumentatores conſtituit ſigna, inde copiis diuiſis, partim ad conſectandos uagos frumentatores emiſit, dato ſigno nequem niuum relinquerent, cum parte ipſe ſubſtitit, itineraq;, quibus ad caſtra recurſuri uidebantur hoſtes, obſedit. Iam paſſim cædes, & fuga erat, necdum quiſquam in caſtra Romana nũtius cladis peruenerat, quia refugientes in regiam ſtationem incidebant, & plures ab obſidẽtibus uias, quam ab emiſſis ad cædem interficiebantur, tandem inter medias ſtationes elapſi quidam trepidi tumultum magis, quam certum nuntium intulerũt caſtris. C O S. equitibus iuſſis, qua quiſq; poſſet, opem ferre laborantibus, ipſe legiones e caſtris educit, & agmine quadrato ad hoſtem ducit. Diſperſi equites per agros quidam aberrarunt, decepti clamoribus aliis ex alio exiſtentibus loco, pars obuios habuerũt hoſtes, pluribus locis ſimul pugna oritur. Regia ſtatio atrociſſimum prælium edebat, nam & ipſa multitudine equitum, peditumq; prope iuſta acies erat, & Romanorum, qa medium obſederat iter, plurimi in eam inferebantur. Eo quoq; ſuperiores Macedones erant, quod & rex ipſe hortator aderat, & Cretenſium auxiliares multos ex improuiſo uulnerabant, conferti, præparatiq; in diſperſos & effuſos pugnantes. Quod ſi modum in inſequendo habuiſſent, non in præſentis modo certaminis gloriam, ſed in ſummam etiam belli profectum foret, nunc auiditate cædis intemperantius inſecuti, in prægreſſas cum tribunis militum cohortes Romanas incidere, & fugiens eques, ut primo ſigna ſuorum uidit, conuertit in effuſos hoſtes equos, uerſaq; momento temporis fortuna pugnæ eſt, terga dantibus, qui modo ſecuti erant, multi comminus congreſſi, multi fugientes interfecti, nec ferro tantum periere, ſed in paludes quidam coniecti profundo limo cum ipſis equis hauſti ſunt. Rex quoq; in periculo fuit, nam ruente ſaucio equo, præceps in terram datus haud multum abfuit, quin iacens opprimeretur, ſaluti fuit eques, qui raptim ipſe deſiluit, pauidũq; regem in equum ſubiecit, ipſe quum pedes æquare curſu fugientes non poſſet equites, ab hoſtibus ad caſum regis concitatis confoſſus periit. Rex circunuectus per paludes peruias, inuiaſq; trepida fuga in caſtra tandem, iam deſperantibus pleriſq; incolumem euaſurum, peruenit. Ducenti Macedonum equites eo prælio periere, centum ferme capti, L X X X. admodum ornati, equis ſpoliiſq; ſimul armorum relictis, abducti. Fuerunt qui hoc die regem temeritatis, conſulem ſegnitiæ accuſarent, nam & Philippo quieſcendnm fuiſſe, quum paucis diebus hoſtes, exhauſto circa omni agro, ad ultimum inopiæ uenturos ſciret, & conſulem, quum equitatum hoſtium, leuemq; armaturam fudiſſet, ac prope regem ipſum coepiſſet, protinus ad caſtra hoſtium ducere debuiſſe, nec enim manſuros ita pulſos hoſtes fuiſſe, debellariq; momento temporis potuiſſe. Id dictu, quam re, ut pleraq;, facilius, nam ſi omnibus peditum quoq; copiis rex congreſſus fuiſſet, forſitan inter tumultum, quum omnes uicti, metuq; perculſi ex prælio intra uallum, protinus inde ſuperuadentem in munimenta uictorem, hoſtemq; fugerent, exui caſtris potuerit rex, quum uero integræ copiæ peditum in caſtris manſiſſent, ſtationes ante portas, præſidiaq; diſpoſita eſſent, quid, niſi ut temeritatem regis effuſe pauloante ſecuti perculſos equites imitaretur, profeciſſet? neq; enim ne regis quidem primum conſilium, quo impetum in frumentarios Romanos palatos per agros fecit, reprehendendum foret, ſi modum proſperæ pugnæ impoſuiſſet. Eo quoq; minus eſt mirum, tentaſſe eum fortunam, quod fama erat, Pleuratum, Dardanoſque ingentibus copiis profectos domo iam in Macedoniam tranſcendiſſe, quibus ſi undiq; circunuentus copiis foret, ſedentem Romanum debellaturum credi potuerit? Itaq; ſecundum duas aduerſas equeſtreis pugnas, multo minus tutam moram in his ſtatiuis fore Philippus ratus, quum abire inde & fallere abiens hoſtem uellet, caduceatore ſub occaſum ſolis miſſo ad cõſulem, qui inducias ad ſepeliẽdos eqtes peteret,

fruſtratus

fruſtratus hoſtem ſecunda uigilia, multis ignibus per tota caſtra relictis, ſilenti agmine abiit. Corpus iam curabat C O S. quum ueniſſe caduceatorem, & quid ueniſſet, nunciatum eſt. Reſponſo tamẽ dato, mane poſtero die fore copiam cõueniendi, id quod quæſitum erat, nox, dieiq́ inſequentis pars ad præcipiendum iter Philippo data eſt, montes quoq́, quã uiam non ingreſſurum graui agmine Romanum ſciebat, petit. C O S. prima luce, caduceatore datis induciis dimiſſo, haud ita multo poſt abiiſſe hoſtẽ quum ſenſiſſet, ignarus qua ſequeretur, iiſdem ſtatiuis frumẽtando dies aliquot conſumpſit, Stuberram deinde petit, atq́ ex Pelagonia frumẽtum, quod in agris erat, conuexit, inde ad Pluuinam eſt progreſſus, nõdum comperto, quã regionem hoſtes petiſſent. Philippus quum primo ad Bruannã ſtatiua habuiſſet, profectus inde tranſuerſis limitibus terrorem præbuit ſubitum hoſti, mouere itaq́ ex Pluuina Romani, & ad Oſphagum flumen poſuerũt caſtra. Rex haud procul inde, & ipſe uallo ſup ripam amnis ducto (Erigonium incolæ uocãt) tendit, inde ſatis comperto Erduæam petituros Romanos ad occupandas anguſtias, ne ſuperare hoſtes arctis faucibus iclusum aditum poſſent, præceſſit, ibi alia uallo, alia foſſa, alia lapidum congerie, ut pro muro eſſent, alia arboribus obiectis, ita ut locus poſtulabat, aut materia ſuppeditabat, opere permuniit, atq́ (ut ipſe rebatur) uiam ſuapte natura difficilẽ, obiectis per oẽs tranſitus operibus, inexpugnabilem fecit. Erant pleraq́ ſylueſtria circa, incõmoda phalangi maxime Macedonum, quæ, niſi ubi prælongis haſtis uelut uallum ante clypeos obiecit (quod ut fiat, libero campo opus eſt) nullius admodũ uſus eſt. Thracas quoq́ romphææ (ingentis & ipſæ longitudinis) inter obiectos undiq́ ramos impediebant, Cretenſium una cohors non inutilis erat, ſed ea quoq́ ipſa, ut ſiquis impetum faceret, in patẽtem uulneri equum, equitemq́ ſagittas coniicere poterat, ita aduerſus ſcuta Romana nec ad traiiciẽdum ſatis magnam uim habebat, nec aperti quicq́ erat, quod peteret, itaq́ id ut uanum teli genus ſenſerunt eſſe, ſaxis paſſim tota ualle iacentibus inceſſebãt hoſtem, ea maiore cum ſonitu, quam uulnere ullo pulſatio ſcutorũ parumper ſuccedẽtes Romanos tenuit, deinde iis quoq́ ſpretis, partim teſtudine facta per aduerſos uadunt hoſtes, partim breui circuitu quum in iugum collis euaſiſſent, trepidos ex præſidiis, ſtationibuſq́ Macedonas deturbãt, &, ut in locis impeditis, difficili fuga, pleroſq́ etiam obtruncant, ita anguſtiæ minore certamine, quam quod animis ꝓpoſuerant, ſuperatæ, & in Erduæam peruẽtum, ubi peruaſtatis paſſim agris in Elimeam ſe recepit, inde impetum in Oreſtidem fecit, & oppidum Celetrum eſt aggreſſus, in Pœninſula ſitum, lacus mœnia cingit anguſtis faucibus, unde ex continẽti iter eſt. Primo ſitu ipſo freti, clauſis portis, imperium abnuere, deinde poſteaq̃ ſigna ferri, ac teſtudine ꝓcedi ad portam, obſeſſaſq́ fauces agmine hoſtium uiderunt, prius quam experirentur certamen, metu in deditionem uenerũt. Ab Celetro in Daſſaretios proceſſit, urbeq́ Pelium ui cœpit, ſeruitia ĩde cum cætera turba abduxit, & libera capita ſine pretio dimiſit, oppidumq́ iis reddidit, præſidio ualido impoſito, nam & ſita opportune urbs erat ad impetus in Macedoniam faciendos. Ita peragratis hoſtium agris C O S. in loca iam pacata ad Apolloniam, unde ortum bellum erat, copias reduxit. Philippum auerterant Aetoli, & Acarnanes, & Dardani, & tot bella repente alia ex aliis locis exorta. Aduerſus Dardanos iam recipientes ex Macedonia ſeſe Athenagoram cum expeditis peditibus, ac maiore parte equitatus miſit, iuſſum inſtare ab tergo abeũtibus, & carpendo poſtremũ agmen ſegniores eos ad mouendos domo exercitus efficere. Aetolos Democritus prætor, qui moræ ad decernẽdum bellum ad Naupactum author fuerat, idem ꝓximo concilio ad arma concitarat, poſt famam equeſtris ad Eccalobum pugnæ, Dardanorũq́, & Pleurati cum Illyricis tranſitum in Macedoniam, ad hæc claſſis Romanæ aduentum in Oreum, & ſuper circũfuſas tot Macedoniæ gentes, maritimam quoq́ inſtãtem obſidionem. Hæ cauſſæ Democritum, Aetoloſq́ reſtituerant Romanis, & Aminandro rege Athamanum adiuncto, ꝓfecti Cercinium obſidere, clauſerant portas, incertum ui, an uoluntate, quia regium habebant præſidium, cæterum intra paucos dies captum eſt Cercinium, atq́ incenſum, qui ſuperfuerunt e magna clade liberi, ſeruiq́ inter cæterã prædam abducti. Is timor omneis, qui circũcolunt Bœben paludem, relictis urbibus, montes coegit petere. Aetoli inopia prædæ inde auerſi in Perrhæbiam ire pergunt, Cirecias in uia capiunt, fœdeq́ diripiunt, qui Maleã incolunt, uoluntate in deditionẽ, ſocietateq́ accepti. Ex Perrhæbia Gõphos petendi Aminãder author erat, & iminet Athamania huic urbi, uidebaturq́ expugnari ſine magno certamie poſſe, Aetoli campos Theſſaliæ opimos ad prædam petiere, ſequente, quanq̃ non probante, Aminandro nec effuſas populationes Aetolorum, nec caſtra, quo ſors tuliſſet loco, ſine ullo diſcrimine, ac cura muniendi poſita, itaq́ ne temeritas eorũ, negligẽtiaq́ ſibi ac ſuis etiã cladis alicuius cauſſa eſſet, quum cãpeſtribus locis ſubiiciẽtes eos caſtra Phecado urbi uideret, ipſe paulo plus quingentorũ paſſuum inde tumulũ ſuis, quãuis leui munimẽto tutum, cœpit. Quum Aetoli, niſi qđ populabant̃, uix meminiſſe uiderent ſe in hoſtiũ agro eſſe, alii palati ſemiermes uagarent̃, alii in caſtris ſine ſtationibus ꝑ ſomnũ, uinũq́ dies noctibus æquarẽt, Philippus inopinãtibus aduenit, quem quum adeſſe refugiẽtes ex agris qdã pauidi nũtiaſſent, trepidare Democritus, cæteriq́ duces, & erat forte meridianũ tp̃s, quo pleriq́ graues cibo ſopiti iacebãt, excitare igit̃ alii alios, iubere arma cape, alios dimittere ad reuocandos, qui palati per agros ꝑdabantur, tantaq́ trepidatio fuit, ut ſine gladiis qdam eqtum exirent, loricas pleriq́

non induerent, ita raptim educti, quum ſexcentoꝝ ægre ſimul equites, pediteſq; numeꝝ expleſſent, incidunt in regium eqtatum numero, animis, armiſq; præſtantem, itaq; primo impetu fuſi, uix tentato certamine, turpi fuga repetunt caſtra, cæſi captiq; qdam, quos equites ab agmine fugiētium intercluſere. Philippus ſuis iam uallo appropinquantibus receptui cani iuſſit, fatigatos enim equos, uiroſq; non tam prælio, quam itineris ſimul longitudine, ſimul præpropera celeritate habebat. Itaq; turmatim eqtes, inuicēq; manipulos leuis armaturæ aquatū ire, & prandere iubet, alios in ſtatione armatos retinet, oppetiens agmen peditū tardius ductum propter grauitatē armoꝝ, quod ubi aduenit, & ipſis imperatum, ut ſtatutis ſignis, armiſq; ante ſe poſitis, raptim cibum caperent, binis terniſue ad ſūmum ex manipulis aquandi cauſſa miſſis, interim eques cum leui armatura paratus, inſtructuſq; ſtetit, ſiqd hoſtis moueret. Aetoli (iam enim & quæ ꝑ agros multitudo ſparſa fuerat, receperat ſe in caſtra) ut deſenſuri munimēta, circa portas, uallumq; armatos diſponunt, dum quietos hoſtes ipſi feroces ex tuto ſpectabant, poſteaq̄ mota ſigna Macedonū ſunt, & ſuccedere ad uallum parati, atq; inſtructi cœpere, omnes repente relictis ſtationibus per auerſam partē caſtroꝝ ad tumulum, & ad caſtra Athamanum perfugiunt, multi in hac quoq; tam trepida fuga capti, cæſiq; ſunt Aetoloꝝ. Philippus, ſi ſatis diei ſuppeteſſet, non dubius quin Athamanes quoq; exui caſtris potuiſſent, die per prælium, deinde per direptionem caſtroꝝ abſumpto, ſub tumulo in ꝓxima planitie conſedit, prima luce inſequētis diei hoſtem aggreſſurus, ſed Aetoli eodem pauore, quo ſua caſtra reliquerant, nocte proxima diſperſi fugerūt. Maxime uſui fuit Aminādet, quo duce Athamanes itineꝝ periti ſūmis montibus per calles ignotos ſequētibus eos hoſtibus in Aetoliam ꝑduxerunt, haud ita multos in diſperſa fuga error intulit in Macedonum eqtes, quos luce prima Philippus, ut deſertum tumulū uidit, ad carpēdum hoſtium agmen miſit. Per eos dies & Athenagoras, regius præfectus Dardanos recipiētes ſe in fines adeptus, poſtremum agmen primo turbauit, deinde poſteaq̄ Dardani cōuerſis ſignis direxere aciem, æqua pugna iuſto prælio erat, ubi ruſus ꝓcedere Dardani cœpiſſent, equite & leui armatura regii nullum tale auxilii genus habentes Dardanos oneratos imobilibus armis uexabant, & loca ipſa adiuuabant. Occiſi ꝑpauci ſunt, plures uulnerati, captus nemo, qa non excedunt temere ordinibus ſuis, ſed cōfertim & pugnant, & cedunt. Ita dāna Romano accepta bello, duabus ꝑopportunas expeditiones coercitis gentibus, reſtituerat Philippus incœpto forti, non proſpero ſolum euentu. Minuit deinde ei forte oblata res hoſtium Aetoloꝝ numeꝝ, Scopas, princeps gentis, ab Alexādria magno cum pondere auri ab rege Ptolemæo miſſus, ſex millia peditū, & equites mercede conductos Aegyptum auexit, nec ex iuuētute Aetoloꝝ quenq̄ reliquiſſet, ni Democritus nunc belli, quod inſtaret, nunc futuræ ſolitudinis admonens, incertum cura gentis, an ut aduerſaretur Scopæ, parum donis cultus, partem iunioꝝ caſtigando domi continuiſſet. Hæc ea æſtate ab Romanis, Philippoq; geſta erant. Claſſis ab Corcyra eiuſdē principio æſtatis cum L. Apuſtio legato ꝓfecta, Malea ſuperata, circa Scyllæum agri Hermionici Attalo regi coniuncta eſt, tum uero Athenienſium ciuitas, cui odio in Philippū per metus iā diu moderata erat, id omne in auxilii præſentis ſpem effudit, nec unq̄ ibi deſunt linguæ prōptæ ad plebem cōcitandam, quod genus tum in oībus liberis ciuitatibus, tum præcipue Athenis, ubi oratio plurimū pollet, fauore multitudinis alitur, rogationem extēplo tulerunt, plebeſq; ſciuit, ut Philippi ſtatuæ, imagines oēs nominaq; eaꝝ, item maioꝝ eius uirilis ac muliebris ſexus oīum tollerent, delerenturq; dies feſti, ſacra, ſacerdotes, quæ ipſius, maiorumue eius honoris cauſſa inſtituta eſſent, oīa ꝓfanarent, loca quoq;, in qbus poſitum aliqd, inſcriptumue honoris eius cauſſa fuiſſet, deteſtabilia eſſent, neq; in iis quicq̄ poſtea poni, dedicariq; fas eſſet, ſacerdotes publicos, quotieſcunq; pro populo Athenienſi, ſociiſq;, & exercitibus, & claſſibus eoꝝ precarent, toties deteſtari atq; execrari Philippū, liberos eius, regnumq;, terreſtres, naualeſq; copias, Macedonū genus oē, nomenq;. Additum decreto, ſiqd poſtea ad notam, ignominiāq; Philippi ꝑtineret, ferretur, id oē populum Atheniēſem iuſſuꝝ, ſiqs contra ignominiā, proue honore eius, dixiſſet, feciſſetue, qui occidiſſet eū, iure cæſuꝝ. Poſtremo incluſum, ut oīa, quæ aduerſus Piſiſtratidas decreta quondā erant, eadē in Philippo ſeruarent. Atheniēſes qdem literis, uerbiſq;, qbus ſolis ualent, bellum aduerſus Philippū gerebant, Attalus, Romaniq; quum Piræeum primo ab Hermione petiſſent, paucos ibi morati dies, oneratiq; æque immodicis ad honores socioꝝ, atq; in irā aduerſus hoſtē fuerant, Atheniēſium decretis, nauigarūt a Piræeo Andrū, & quū in portu, quē Gaureleon uocāt, conſtitiſſent, miſſis, qui tētarēt oppidanoꝝ aīos, ſi uolūtate tradere urbem, quā uim expiri mallent, poſteaq̄ præſidio regio arcē teneri, nec ſe poteſtatis ſuæ eſſe rn̄debant, expoſitis copiis, apparatuq; oī urbium oppugnandaꝝ, diuerſis partibus rex, & legatus Romanus ad urbē ſubeunt. Plus aliquāto Græcos Romana arma, ſignaq; non ante uiſa, animiq; tam prōpte ſuccedētium muro terruere, itaq; fuga extemplo in arcē facta eſt, urbe hoſtes potiti, & in arce quum biduū loci ſe magis, quā armoꝝ fiducia tenuiſſent, tertio die pacti ipſi, præſidiumq;, ut cū ſingulis ueſtimētis Delium Bœotiæ tranſueherent, & ab Romanis regi Attalo conceſſa præda, ornamētaq; urbis ipſi auexerāt, Attalus ne deſertā haberet inſulam, & Macedonum fere oībus, & qbuſdam Andrioꝝ, ut manerent, ꝑſuaſit, poſtea & ab Delio, qui ex pacto traiecti eo fuerāt, ꝓmiſſis regis (quum deſiderium quoq; patriæ facilius ad credēdum īclinaret animos)

animos)reuocati,ab Andro Scyrum traiecerunt,ibi dies aliquot oppugnanda urbe nequiq̃ abſumpti & quia uix operæ pretium erat,abſceſſere ad Praſias(continentis Tanticeris locus eſt)Iſſæoꝝ X X.lébi claſſi Romanoꝝ adiuncti ſunt,ii miſſi ad populandos Caryſtioꝝ agros,cætera claſſis Gæreſtũ,nobilem Euboeæ portum,dum a Caryſto Iſſæi redirent,tenuit.Inde oẽs,uelis in altum datis,maris medio præter Scyrum inſulá Icum puenere,ibi paucos dies ſæuiente borea retenti,ubi prima tranquillitas data eſt,Sciathum traiecere,uaſtatam urbem,direptãq; nuper a Philippo. Per agros palati milites frumẽtum,& ſiqua alia uſui eſſe ad neſcẽdum poterant,ad naues rettulere,prædæ nec erat quicq̃,nec meruerant Græci,cur diriperent.Inde Caſandream petẽtes primo ad Mendin,maritimum ciuitatis eius uicum,tenuere,inde quum ſuperato promontorio ad ipſa mœnia urbis circũagere claſſem uellent,ſæua coorta tẽpeſtate,prope obruti fluctibus,diſperſi magna ex parte amiſſis armamẽtis in terrã effugerunt.Omen quoq; ea maritima tẽpeſtas ad rem terra gerẽdam fuit,nam collectis in unum nauibus,expoſitiſq; copiis aggreſſi urbẽ tum multis uulneribus repulſi,& erat ualidum ibi regium præſidium,irrito incœpto regreſſi Canaſtrum Pallenes traiicere,inde ſuperato Coroneæ ꝓmontorio,nauigantes Acanthum petiere,ibi primo ager uaſtatus,deinde ipſa urbs ui capta,atq; direpta,nec ultra progreſſi(iam enim & graues præda naues habebant)retro,unde uenerant Sciathum,& ab Sciatho Eubœam repetunt.Ibi relicta claſſe,decem nauibus expeditis ſinum Maliacũ intrauere ad colloquendum cum Aetolis de ratione gerẽdi belli.Sipyrrhicas Aetolus princeps legationis eius fuit,qui ad cõmunicanda conſilia Heracleam cum rege,& cum Romano legato uenit,petitum ex fœdere ab Attalo eſt,ut mille milites præſtaret,tantum enim numeꝝ bellum gerẽtibus aduerſus Philippũ debebat,id negatum Aetolis,quod illi quoq; grauati prius eſſent ad populandam Macedoniam exire,quo tempore Philippo circa Pergamũ urente ſacra,prophanaq;,abſtrahere eum inde reſpectu reꝝ ſuaꝝ potuiſſent.Ita Aetoli cum ſpe magis Romanis oĩa pollicentibus,quã cum auxilio dimiſſi,Apuſtius cum Attalo ad claſſem redit,inde cõſultari de Oreo oppugnãdo cœptum. Valida ea ciuitas & mœnibus,&,quia ante fuerat tentata,firmo erat præſidio,coniunxerant ſe iis poſt expugnationẽ Andri cum præfecto Ageſimbro X X. Rhodiæ naues,tectæ oẽs,eam claſſem in ſtationẽ ad Zelaſium miſerũt Iſthmiæ,id ſuper Demetriadem ꝓmontorium eſt peropportune obiectum,ut ſiquid inde mouerẽt Macedonum naues,in præſidio eſſent.Heraclides præfectus regius claſſem ibi tenebat,magis per occaſionem,ſiquam negligẽtia hoſtium dediſſet,quam aperta ui quicq̃ auſurus.Oreum diuerſi Romani,& rex Attalus oppugnabant,Romani a maritima arce,regii aduerſus uallem inter duas iacẽrem arces,qua & muro interſepta urbs eſt,& ut loca diuerſa,ſic diſpari modo oppugnabant,Romani teſtudinibus,& uineis,& ariete admouendo muris,regii baliſtis,catapultiſq;,& omni alio genere tormentoꝝ tela ingerentes,& pondere ingẽti ſaxa,iaciebant & cuniculos,& quicqd aliud priore expugnatione expertum profuerat.Cæteꝝ non plures tm̃ Macedones,quã ante tuebantur urbẽ,ſed etiam præſentioribus animis & caſtigationibus regis in admiſſa culpa,& ſimul minaꝝ,ſimul ꝓmiſſionum in futuꝝ memores ita ut paꝝ in expugnatione celeri ſpei eſſet. Interim & aliud agi poſſe ratus legatus relictis quod ſatis uidebat ad opera perficienda militibus,traiicit in ꝓxima continẽtis,Lariſſamq;,non illã in Theſſalia nobilem urbẽ,ſed alteram,quã Cremaſten uocant,ſubito aduentu,præter arcẽ,cœpit. Attalus quoq; Aegeleon,nihil minus,quã tale quicq̃ in alterius oppugnatione urbis timẽtibus,oppreſſit.Et iam quũ opera in effectu erãt circa Oreum,tum præſidium quod itus erat,labore aſſiduo,uigiliis diurnis pariter nocturniſq;,& uulneribus cõfectum,muri quoq; pars ariete incuſſo ſubruta multis iam locis prociderat,perq; apertum ruina iter nocte Romani,quodq; ſuper portũ eſt,in arcem perruperũt. Attalus luce prima,ſigno ex arce dato ab Romanis,& ipſe urbẽ inuaſit,ſtratis magna ex parte muris,præſidiũ,oppidaniq; in arcẽ alteram ꝑfugere,unde biduo poſt deditio facta,urbs regi,captiua corpa Romanis ceſſere.Iam autũnale æqnoctium inſtabat,& eſt ſinus Euboicus,quem Cœla uocant,ſuſpectus nautis,itaq; ante hyemales motus euadere inde cupientes Piræum,unde ꝓfecti ad bellum erant,repetunt. Apuſtius,triginta nauibus ibi relictis,ſup Maleum nauigat,apud Corcyram regẽ ſpatium initioꝝ Cereris,ut ſacris intereſſe,tenuit,ſecundum initia & ipſe in Aſiam ſe recepit,Ageſimbro,& Rhodiis domum remiſſis.Hæc ea æſtate terra mariq; aduerſus Philippum,ſocioſq; eius a conſule,& legato Romanis,adiuuãtibus rege Attalo,& Rhodiis geſta. C O S. alter C.Aurelius ad cõfectum bellum quum in ꝓuinciam ueniſſet,haud clam tulit iram aduerſus prætorem,quod abſente ſe rem geſſiſſet,miſſo igitur eo in Hetruriam,ipſe in agrũ hoſtium legiones induxit,populãdoq; cum præda maiore,quam gloria bellum geſſit.L.Furius ſimul quod in Hetruria nihil erat rei,quod gereret,ſimul Gallico triũpho iminens,quem abſente conſule irato,atq; inuidẽte facilius impetrari poſſe ratus,Romam inopinato quum ueniſſet,ſenatũ in æde Bellonæ habuit,expoſitiſq; rebus geſtis,ut triũphãti ſibi in urbem inuehi liceret,petit.Apud magnã partẽ ſenatus,& magnitudine reꝝ geſtaꝝ ualebat,& gratia,maiores natu negabãt triũphum,& qđ alieno exercitu rẽ geſſiſſet,& quod ꝓuinciam reliqſſet auiditate rapiendi ꝑ occaſionẽ triũphi,id uero eum nullo exẽplo feciſſe,cõſulares ꝓcipue expectãdum fuiſſe conſulem dicebãt,potuiſſe eñi caſtris ꝓpe urbẽ poſitis,tutãda colonia,ita ut acie non decerneret,in aduentũ eius

rem extrahere, & quod prætor non feciſſet, ſenatui faciendum eſſe, conſulem expectare, ubi coram diſceptantes conſulem, & prætorem audiſſent, uerius de cauſſa exiſtimaturos eſſe. Magna pars ſenatus nihil præter res geſtas, & an in magiſtratu ſuis quiſq; auſpiciis geſſiſſet, cenſebant ſpectare ſenatum debere, ex duabus coloniis, quæ uelut clauſtra ad cohibēdos Gallicos tumultus oppoſitæ fuiſſent, quum una direpta, & incenſa eſſet, traiecturumq; id incēdium, uelut ex continentibus tectis, in alteram tam propinquam coloniam eſſet, quid tandem prætori faciendū fuiſſe? nam ſi ſine conſule geri nihil oportuerit, aut ſenatum peccaſſe, qui exercitum prætori dederit, potuiſſe enim, ſi non cum prætoris, ſed cōſulis exercitu rem geri uoluerit, ita finire S.C. ne per prætorem, ſed conſulem gereretur, aut conſulē, qui eum cum exercitu ex Hetruria tranſire in Galliam iuſſiſſet, ipſe Arimini occurreret, ut bello interesset, quod ſine eo geri ſas non eſſet, non expectare belli tempora moras, & dilationes imperatoꝝ, & pugnandum eſſe interdum, non quia uelis, ſed quia hoſtis cogat, pugnam ipſam, euentumq; pugnæ ſpectari debere, ſuſos, cæſoſq; hoſtes, caſtra capta, & direpta, coloniam liberatam obſidione, alterius coloniæ captiuos recuperatos, reſtitutoſq; ſuis, debellatum uno, prælio eſſe, non homines tm̄ ea uictoria lætatos, ſed diis quoq; immortalibus per triduum ſupplicationes habitas, quod bene ac feliciter, non quod male ac temere reſpublica a L. Furio prætore geſta eſſet, data etiam fato quodam Furiæ genti Gallica bella. Huius generis orationibus ipſius, amicorūq; uicta eſt præſentis gratia prætoris abſentis conſulis maieſtas, triumphumq; frequentes L. Furio decreuerunt, Triumphauit de Gallis in magiſtratu L. Furius prætor, in ærarium tulir tercētum uiginti millia æris, argēti C L X X. millia pondo, neq; captiui ulli ante currum ducti, neq; ſpolia prælata, neq; milites ſecuti, omnia præter uictoriā penes cōſulem eſſe apparebat. Ludi deinde a P. Cornelio Scipione, quos C O S. in Africa uouerat, magno apparatu facti, & de agris militum eius decretū, ut quot quiſq; eoꝝ annos in Hiſpania, aut in Africa militaſſet, in ſingulos annos bina iugera acciperet, eum agrum decenuiri aſſignarent. Triumuiri inde creati ad ſupplēdum Venuſinis colonoꝝ numeꝝ, quod bello Annibalis attenuatæ uires eius coloniæ erant, C. Terētius Varro, T. Quintius Flaminius, C. Cornelius, C. filius, Scipio, ii colonos Venuſiam aſcripſerunt. Eodem anno C. Cornelius Cethegus, qui procōſul Hiſpaniā optinebat, magnū hoſtium exercitum in agro Sedetano fudit, quindecim millia Hiſpanoꝝ eo prælio dicunt cæſa, ſigna militaria capta octo & L X X. C. Aurelius C O S. quū ex ꝓuincia Romam comitioꝝ cauſſa ueniſſet, ut id nouit, qđ animis ꝑceperat, queſtus eſt non expectatū ſe ab ſenatu, neq; diſceptādi cum prætore cōſuli poteſtatē factam, ſed ita triumphum decreuiſſe ſenatum, ut nullius, niſi eius, qui triumphaturus eſſet, haud eorum, qui bello interfuiſſent, uerba audiret, maiores ideo inſtituiſſe ut legati, tribuni militum, centuriones, milites deniq; triumpho adeſſent, ut uirtutes rerum geſtarum eius, cui tantus honos haberetur, publice uiderentur, neq; ex eo exercitu, qui cum Gallis pugnauerit, militem unum ſaltem fuiſſe, quem percunctari poſſet ſenatus, quid ueri prætor, uaniue referret. Comitiis deinde diem īdixit, quibus creati ſunt C O S S. L. Cornelius Lentulus, P. Iulius Appulus. Prætores inde facti L. Quintius Flaminius, L. Valerius Flaccus, L. Iulius Appulus, C. Bebius Pamphilus. Annona quoq; eo anno uilis fuit, frumēti uim magnam ex Africa aduectam ædiles curules M. Claudius Marcellus, & Sex. Aelius Pætus binis æris in modios populo diuiſerunt, & ludos Romanos cum magno apparatu fecerūt, diē unum inſtaurarunt, ſigna ænea quinq; ex multatitio argento in ærario poſuerunt. Plebeii ludi ab ædilibus, L. Terentio Maſſo, & C. Bebio Pamphilo, quem prætorem deſignauerant, ter toti inſtaurati, & ludi funebres eo anno per quatriduum in foro mortis cauſſa M. Valerii Leuini a P. & M. filiis eius facti, & munus gladiatorium datum ab iis, paria quinque & uiginti pugnarunt. M. Aurelius Cotta decēuir ſacrorum mortuus, in eius locū M. Attilius Glabrio ſuffectus. Comitiis ædiles curules creati ſunt forte ambo, qui ſtatim accipere magiſtratum non poſſent, nā Cornelius Cethegus abſens creatus erat, quum Hiſpaniam optineret prouinciam, Valerius Flaccus, quem præſentem creauerant, quia flamen Dialis erat, iurare in leges non poterat, magiſtratus autem plus quinque dies, niſi qui iuraſſet in leges, non licebat gerere. Petente Flacco, ut legibus ſolueretur, ſenatus decreuit, ut ſibi ædilis, qui pro ſe iuraret, arbitratu conſulum daretur. C O S S. ſi eis uideretur, cum tribunis plebis agerent, uti ad plebem ferrent. Datus qui iuraret pro fratre L. Valerius Flaccus prætor deſignatus, tribuni ad plebem tulerūt, plebeſq; ſciuit, ut perinde eſſet, acſi ipſe ædilis iuraſſet, & de altero ædile plebiſſcitum eſt factum, rogantibus tribunis, quos duos in Hiſpaniam cum imperio ad exercitum ire iuberent, ut Cornelius ædilis curulis ad magiſtratum gerendum ueniret, & L. Manlius Accidinus decederet de prouincia. Multos poſt annos plebes Cornelio Lentulo, & L. Tercinio proconſulibus imperium eſſe in Hiſpania iuſſit.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBER SECVNDVS.

COSS. PRAETORESQVE QVVM IDIBVS MARtiis Magiſtratum iniſſent, prouincias ſortiti ſunt, L. Lentulo Italia, P. Iulio Macedonia, prætoribus, L. Quintio urbana, C. Bebio Ariminũ L. Valerio Sicilia, L. Iulio Sardinia euenit. Lentulus C O S. nouas legiones ſcribere iuſſus, Iulius a proconſule Sulpitio exercitum accipere, in ſupplementum eius, quantum militum uideretur, ut ſcriberet ipſi permiſſum, prætori Bebio legiones, quas C. Aurelius C O S. habuiſſet, ita decretæ, ut retineret eas, donec C O S. nouo cum exercitu ſuccederet in Gallia, ubi is ueniſſet, omnes milites exauthorati domũ dimitterent, præter quinque millia ſocium, his optineri circa Ariminum prouinciam ſatis eſſe, prorogato imperio prætoribus prioris anni, Sergio, ut militibus, qui in Hiſpania, Sicilia, Sardinia ſtipendia per multos annos feciſſent, agrum aſſignandum curaret, Q. Minutio, ut in Brutiis idem de coniurationibus quæſtiones, quas prætor cum fide curaq; exercuiſſet, perficeret, & eos, quos ſacrilegii compertos in uinculis Romam miſiſſet, Locros mitteret ad ſupplicium, quæq; ſublata ex delubro Proſerpinæ eſſent, reponenda cauſſa piaculi ſeruaret. Feriæ Latinæ pontificum decreto inſtauratæ ſunt, quod legati ab Ardea queſti in ſenatu erant, ſibi in monte Albano Latinis carnem, ut aſſolet, datam nõ eſſe. Ab Sueſſa nuntiatum eſt duas portas, quodq; inter eas muri erat, de cœlo tactum, & Formiani legati ædem Iouis, item Oſtienſes ædem Iouis, & Veliterni Apollinis, & Saturini ædes, & in Herculis æde capillum enatum, & ex Brutiis ab Q. Minutio proprætore ſcriptum, equum cum qnq; pedibus, pullos gallinaceos tres cum ternis pedibus natos eſſe, inde a Sulpitio proconſule ex Macedonia literæ allatæ, in quibus inter cætera ſcriptum erat, lauream in puppi nauis longæ enatam. Priorum prodigiorũ cauſſa ſenatus cenſuerat, ut CO S. maioribus hoſtiis, quibus diis uideretur, ſacrificaret, ob hoc unum prodigium aruſpices in ſenatum uocati, atq; ex reſponſo eorum ſupplicatio populo in diem unũ edicta, & ad omnia puluinaria res diuinæ factæ. Carthaginienſes eo anno argentum in ſtipendium impoſitum primum Romam aduexerunt, id quia probum non eſſe quæſtores renuntiauerant, experientibuſq; pars quarta decocta erat, pecunia Romæ mutua ſumpta, intertrimentum argenti ſuppleuerũt, petentibus deinde, ut ſi iam uideretur ſenatui, obſides ſibi redderentur, cẽtum redditi obſides, de cæteris, ſi in fide permanerent, ſpes facta. Petentibus iiſdem, quibus non reddebãtur obſides, ut ab Norba, ubi parum cõmode eſſent, alio traducerentur, conceſſum ut Signiã, & Ferentinum tranſirent. Gaditanis item petentibus remiſſum, ne præfectus Gadeis mitteret, aduerſus quod iis in fidem Po. Romani uenientibus cum L. Martio Septimio conueniſſet. Et Narnienſium legatis querentibus ad numerum ſibi colonos non eſſe, & immiſtos quoſdã non ſui generis pro colonis ſe gerere, earũ rerum cauſſa triũuiros creare L. Cornelius C O S. iuſſus, creati P. & Sex. Aelii (Pætis fuit ambobus cognomẽ) & C. Cornelius Lẽtulus. Quod Narnienſibus datum erat, ut colonorũ numerus cogeretur, Conſani petentes non impetrauerũt. Rebus, quæ Romæ agendæ erant, ꝑfectis, C O S S. in ꝓuincias ꝓfecti. P. Iulium in Macedoniã quum ueniſſet, atrox ſeditio militum, iam ante irritata, nec ſatis in principio com-

præſſa, excepit, ea militum fuit, qui ex Africa poſt deuictum Annibalem in Siciliam, inde anno fere poſt in Macedoniam pro uoluntariis tranſportati erant, id uoluntate factum negabant, ab tribunis recuſantes in naues poſitos, ſed utcũq; ſeu inuita, ſeu ſuſcepta foret militia, & iam exhauſtam, & finem aliquem militandi fieri æquum eſſe, multis annis ſeſe Italiam non uidiſſe, conſenuiſſe ſub armis in Sicilia, Africa, Macedonia, confectos iam ſe labore, & opere, exangues tot acceptis uulneribus eſſe. C O S. cauſſam poſtulandæ miſſionis probabilem, ſi modeſte peteretur, uideri dixit, ſeditionis nec eam, nec ullam aliam ſatis iuſtam cauſſam eẽ, itaq;, ſi manere ad ſigna, & dicto parere uelint, ſe de miſſione eorum ad ſenatum ſcripturum, modeſtia facilius, quam pertinacia quod uelint impetraturos. Thaumaſtos eo tpe Philippus ſumma ui oppugnabat aggeribus, uineiſq;, & iã arietem muris admoturus erat, cæterum incœpto abſiſtere eum coegit ſubitus Aetolorum aduentus, q Archidamo duce inter cuſtodias Macedonũ mœnia ingreſſi, nec die, nec nocte finem ullum erumpendi nunc in ſtationes, nunc in opa Macedonum faciebant, & adiuuabat eos natura ipſa loci, nãq; Thaumaſti a Pylis, ſinuq; Maliaco p Lamiam eunti loco alto ſiti ſunt, ipſis faucibus iminentes, quas Cœlas uocant, Theſſaliæq; trãſeunti confragoſa loca, iplicataſq; flexibus uallium uias, ubi uenium ad hanc urbẽ eſt, repente uelut maris uaſti, ſic uniuerſa panditur planities, ut ſubiectos campos terminare oculis haud facile queas, ab eo miraculo Thaumaſti appellati, nec altitudine ſolũ tuta urbs, ſed qd ſaxo undiq; abſciſſo rupibus ipoſita eſt. Hæ difficultates, & qd haud ſatis dignum tanti laboris, periculiq; pretiũ erat, ut abſiſteret incœpto Philippus, effecerũt, hyems quoq; iam inſtabat, quum inde abſceſſit, & in Macedoniã in hyberna copias reduxit. Ibi cæteri qdem, data quantacunq; quiete temporis, ſimul animos, corporaq; remiſerant, Philippum quantum ab aſſiduis laboribus itinerum, pugnarumq; laxauerat aĩ tanto magis intentum in uniuerſum euentum belli curæ angunt, non hoſtes modo timentem, q terra mariq; urgebant, ſed nunc ſociorum, nunc etiam popularium animos, ne & illi ad ſpem amicitiæ Romanorum deficerent, & Macedonas ipſos cupido nouãdi res caperet, itaq; & in Achaiam legatos miſit, ſimul q iuſiurandum (ita enim pepigerãt quotannis iuraturos in uerba Philippi) exigerent, ſimul q redderent Achæis Orchomenon, & Ereã, & Triphyliam, Eleis Alipheram contendentibus nunq̃ eam urbem fuiſſe ex Triphylia, ſed ſibi debere reſtitui, qa una eſſet ex iis, quæ ad condendam Megalopolin ex concilio Arcadum cõtributæ forent. Et cum Achæis quidem p hæc ſocietatẽ firmabat, Macedonũ animos ſibi conciliauit cum Heraclide, nã quum eum maximæ inuidiæ ſibi eſſe cerneret, multis criminibus oneratũ in uincla coniecit ingenti populariũ gaudio. Bellum ſiquando unq̃ ante alias cum magna cura appauit, exercuitq; i armis & Macedonas, & mercẽnarios milites, principioq; ueris cum Athenagora oĩa externa auxilia, qđq; leuis armaturæ erat, in Chaoniam per Epirũ ad occupandas, q̃ ad Antigoniam fauces ſunt (Stena uocãt Græci) miſit, ipſe poſt paucis diebus grauiore ſecutus agmine, quum ſitum oẽm regionis aſpexiſſet, maxime idoneum locũ credidit eſſe præter amnẽ Aoum, is inter montes, quoꝝ alteꝝ Aeropum, alteꝝ Aſnaum incolæ uocant, anguſta ualle fluit, iter exiguum ſuper ripã præbens. Aſnaũ Athenagoram cũ leui armatura tenere, & cõire iubet, ipſe.n. in Aeroppo poſuit caſtra. Qua abſciſſæ rupes erãt, ſtatio paucoꝝ armatoꝝ tenebat, q̃ minus tuta erãt, alia foſſis, alia uallis, alia turribus muniebat, magna tormentoꝝ ẽt uis, ut miſſilibus pcul arcerent hoſtem, idoneis locis diſpoſita eſt. Tabernaculũ regium p uallo in cõſpecto maxime tumulo, ut terrorẽ hoſtibus, ſuiſq; ſpem ex fiducia faceret, poſitũ. C O S. p Charopum Epirotẽ certior factus, quos ſaltus cũ exercitu inſediſſet rex, & ipſe quũ Corcyræ hybernaſſet, uere prĩo in continentẽ trabeatus ad hoſtẽ ducere pgit, quinq; millia ferme ab regiis caſtris quũ abeſſet, loco munito relictis legiõibus, ipſe cũ expeditis pgreſſus ad ſpeculãda loca, poſtero die conſiliũ habuit, utꝝ per inſeſſum ab hoſte ſaltũ, quã quã labor ingens, periculumq; pponeret, tranſitũ tentaret, an eodẽ itinere, quo priore ãno Sulpitius Macedoniã intrauerit, circũduceret copias. Hoc conſiliũ per multos dies agitãti nũtius uenit, T. Quitiũ conſulẽ factum, ſortitũq; puinciã Macedoniã, maturato itinere iã Corcyrã traieciſſe. Valerius Antias itraſſe ſaltum Iuliũ tradit, qa recto itinere negerit, oĩbus a rege inſeſſis, ſecutũ uallem, p quã mediam fert Aous amnis, ponte rapti facto in ripã, in qua erãt caſtra regis, trãſgreſſum acie confluxiſſe, fuſum, fugatũq; regẽ, caſtris exutũ, X I I. millia hoſtiũ eo prælio cæſa, capta duo millia & ducentos, & ſigna militaria centum X X X I I. eqtes C C X X X. ædem ẽt Ioui in eo prælio uotã, ſi res pſpere geſta eſſet, cæteri Græci, Latiniq; authores, quoꝝ quidem ego legi annales, nihil memorabile a Iulio actum, integrumq; bellum inſequentẽ conſulem T. Quintiũ accepiſſe tradunt. Dum hæc in Macedonia geruntur, C O S. alter L. Lentulus, qui Romæ ſubſtiterat, comitia cenſoribus creandis habuit, multis claris petentibus uiris, creati cenſores P. Cornelius Scipio Africanus, & P. Aelius Pætus. Hi magna inter ſe concordia, & ſenatum ſine ullius nota regebant, & portoria uænalium Capuæ, Puteoliſque, item caſtrorum portorium, quo in loco nunc oppidum eſt, fruendum locarunt, colonoſque eo trecentos (is enim numerus finitus ab ſenatu erat) aſcripſerunt, & ſub Tifatis Capuæ agrum uendiderunt. Sub id tempus L. Manlius Accidinus ex Hiſpania decedens, prohibitus a M. Porcio Lecca, tribuno plebis, ne ouans rediret, quum ab ſenatu impetraſſet, priuatus urbem ingre-

diens

diens M C C. pondo argenti, X X X. pondo ferme auri in ærarium tulit.Eodẽ anno C.Bebius Pamphilus,qui ab C.Aurelio conſule anni prioris prouinciam Galliam acceperat,temere ingreſſus Gallorum Inſubrium fines prope cum toto exercitu eſt circunuentus,ſupra ſex millia, & ſexcentos milites amiſit,tanta ex eo bello,quod iam timeri deſierat,clades accepta eſt.Ea res L. Lentulum conſulem ab urbe exciuit,qui,ut in prouinciam uenit plenam tumultus,trepido exercitu accepto,prætorem multis probris increpitum ꝓuincia decedere,atq; abire Romam iuſſit,neq; ipſe C O S. memorabile qcq̃ geſſit,comitiorum cauſſa Romam reuocatus,quæ ipſa per M.Fuluium,& M. Curium tribunos plebis impediebantur,quod T.Quintium Flaminium conſulatum ex quæſtura petere nõ patiebantur. Iam ædilitatem præturamq; faſtidiri,nec per honorum gradus documentum ſui dantes nobiles homines tendere ad conſulatum,ſed tranſcendendo media,ſũma imis continuare Res ex campeſtri certamine in ſenatum uenit,patres cenſuerunt,qui honorem,quem ſibi capere per leges liceret,peteret, in eo populo creandi,quem uelit,poteſtatem fieri æquum eſſe. In authoritate patrum fuere tribuni, creati C O S S. Sex.Aelius Pætus,& T.Quintius Flaminius. Inde prætorum comitia habita, creati L.Cornelius Merula,M.Claudius Marcellus,M.Porcius Cato,C.Aelius,qui ædiles plebis fuerãt,ab iis ludi plebeii inſtaurati,& epulum Iouis fuit ludoꝝ cauſſa,& ab ædilibus curulibus C.Aurelio Flacco flamine Diali,& Cn.Cornelio Cethego ludi Romani magno apparatu facti.Ser.Sulpitius,& L.Galba pontifices eo anno mortui ſunt,in eorum locum M.Aemylius Lepidus,& C. Cornelius Scipio põtifices ſuffecti ſunt. Sex.Aelius Pætus,T.Quintius Flaminius C O S S. magiſtratu inito, ſenatum in Capitolio quum habuiſſent,decreuerunt patres,ut prouincias Macedoniam, atq; Italiam C O S S. compararent inter ſe,ſortirenturue,utri eorum Macedonia eueniſſet, in ſupplementum legionum tria millia militum Romanorum ſcriberet,& C C C. equites,item ſociorum Latini nominis quinq; millia peditum,quingentos equites,alteri conſuli nouus omnis exercitus decretus.L. Lentulo prioris anni conſuli prorogatum imperium eſt, ne aut ipſe prouincia decederet prius,aut ueterem deduceret exercitum,quam cum legionibus nouis C O S. ueniſſet. Sortiti C O S S. prouincias,Aelio Italia, Quintio Macedonia euenit.Prætores,L.Cornelius Merula urbanam,M.Claudius Siciliam,M.Porcius Sardiniam,C.Aelius Galliam eſt ſortitus.Delectus inde haberi eſt cœptus,nam præter conſularem exercitum prætores quoq; iuſſi ſcribere milites erant,Marcello in Siciliam quatuor millia peditum ſocium Latini nominis, & C C C. equites,Catoni in Sardiniam ex eodem genere militum mille peditum, C C. equites,ita ut hi prætores ambo quum in prouincias ueniſſent,ueteres dimitterent pedites,equiteſq;.Attali deinde regis legatos in ſenatum C O S S. introduxerunt,hi regem claſſe ſua, copiiſq; omnibus terra mariq; Romanam rem iuuare,quæq; imperarent Romani C O S S. impigre atq; obedienter ad eam diem feciſſe quum expoſuiſſent,uereri dixerunt,ne id præſtare ei per Antiochum regem ultra non liceret, uacuum nanq; præſidiis naualibus,terreſtribuſq; regnum Attali Antiochum inuaſiſſe, itaq; Attalum orare P. C. ſi ſua claſſe, ſuaq; opera uti ad Macedonicum bellum uellent,mitterent ipſi præſidium ad regnum eius tutandum, ſi id nollent, ipſum ad ſua defendenda cum claſſe,ac reliquis copiis redire paterentur. Senatus ita legatis reſponderi iuſſit, quod rex Attalus claſſe, copiiſq; aliis duces Romanos iuuiſſet, id gratum ſenatui eſſe, auxilia nec ipſos miſſuros Attalo aduerſus Antiochum, ſocium,& amicum Populi Romani, nec Attali auxilia retenturos ultra,quam regi commodum eſſet,ſemper Populum Romanum alienis rebus arbitrio alieno uſum,& principium & finem in poteſtate ipſorum, qui ope ſua uelint adiutos Romanos eſſe, legatos ad Antiochum miſſuros,qui nuntient Attali, nauiumq; eius,& militum opera aduerſus Philippum communem hoſtem uti, Populo Romano gratum eum facturum, & ſenatui,ſi regno Antiochus Attali abſtineat, belloque abſiſtat,æquum eſſe ſocios, & amicos Populi Romani reges inter ſe quoq; ipſos pacem ſeruare. Conſulem T. Quintium,ita habito delectu, ut eos fere legeret,qui in Hiſpania, aut Africa meruiſſent ſpectatæ uirtutis milites, properantem in prouinciam prodigia nuntiata, atque eorum procuratio Romæ retinuerunt. De cœlo tacta erat uia publica Veiis, forum, & ædes Iouis Lanuuii, Herculis ædes Ardeæ, Capuæ murus, & turres, & ædes, quæ alba dicitur, cœlum ardere uiſum erat Arretii, terra Velitris trium iugerum ſpatio cauerna ingenti deſederat,Sueſſæ aruſpices nuntiabant agnum cum duobus capitibus natum, & Sinueſſæ porcum humano capite. Eorum prodigiorum cauſſa ſupplicatio unum diem habita, & C O S S. rebus diuinis operam dederunt,placatiſq; diis, prouecti in prouincias ſunt, Aelius cum C. Aelio prætore in Galliam, exercitumq; ab L. Lentulo acceptum, quem dimittere debebat, prætori tradidit, ipſe nouis legionibus,quas ſecum adduxerat,bellum geſturus, neq; memorabilis rei quicquam geſſit. Et T. Quintius alter C O S. maturius, quam priores ſoliti erant C O S S. a Brunduſio quum tranſmiſiſſet, Corcyram tenuit cum octo millibus peditum,equitibus quingentis,a Corcyra in proxima Epiri quinque remi traiecit, & in caſtra Romana magnis itineribus contendit, inde Iulio dimiſſo paucos moratus dies, dum ſe copiæ a Corcyra aſſequerentur, conſilium habuit, utrum recto itinere per caſtra hoſtium uiam facere conaretur, an ne tentata quidem re tanti laboris, ac periculi, per Daſſaretios po

tios, Lingumque tuto circuitu Macedoniam intraret, uiciſſetque ea ſententia, ni timuiſſet, ne, quum a mari longius receſſiſſet, miſſo e manibus hoſte, ſi (quod antea fecerat) ſolitudinibus ſyluiſque ſe tutari rex uoluiſſet, ſine ullo effectu æſtas extraheretur, utcunque eſſet igitur illo ipſo tam iniquo loco aggredi hoſtem placuit, ſed magis fieri id placebat, quam quomodo fieret, ſatis expediebat. Dies XL. ſine ullo conatu ſedens in conſpectu hoſtium abſumpſerat, inde ſpes data Philippo eſt per Epirotarum gentem tentandæ pacis, habitoque conſilio delecti ad eam rem agendam Pauſanias, & Hypiellus ex Alexandri Magnetis equitibus, conſulem & regem, ubi in arctiſſimas ripas Aous cogitur amnis, in colloquium adduxerunt. Summa poſtulatorum conſulis erat, præſidia rex ex ciuitatibus deduceret, iis, quorum agros, urbeſque populatus eſſet, redderet res, quæ comparerent, cæterorum æquo arbitrio æſtimatio fieret. Philippus aliam aliarum ciuitatum conditionem eſſe reſpondit, quas ipſe cepiſſet, eas liberaturum, quæ ſibi traditæ a maioribus eſſent, earum hereditaria, ac iuſta poſſeſſione nõ exceſſurum, ſiquas quererentur belli clades eæ ciuitates cum quibus bellatum foret, arbitrio, quo uellent, populorum, cum quibus pax utriſque fuiſſet, ſe uſurum. COS. ad id quidem nihil arbitrio, aut iudice opus eſſe dicere, cui enim non apparere, ab eo, qui prior arma intuliſſet, iniuriam ortam? nec Philippum ab ullis bello laceſſitum, ipſum priorem uim omnibus feciſſe. Inde quum ageretur, quæ ciuitates liberandæ eſſent, Theſſalos primos omnium nominauit COS. ad id uero adeo incenſus indignatione eſt rex, ut exclamaret, quid uicto grauius imperares T. Quinti? atque ita ſe colloquio proripuit, & temperatum ægre eſt, quin miſſilibus, quia dirempti medio amne fuerant, pugnam inter ſe conſererent. Poſtero die per excurſiones ab ſtationibus primo in planitie, ſatis ad id patenti, multa leuia commiſſa ſunt prælia, deinde recipientibus ſe regiis in arcta & confrangoſa loca, auiditate accenſi certaminis eo quoque Romani penetrauere, pro his ordo, & militaris diſciplina, & genus armorum erat ad amplum prælium gerendum, contra illis loca, & catapultæ, baliſtæque in omnibus prope rupibus, quaſi in muris diſpoſitæ, multis hinc atque illinc uulneribus acceptis, quum etiam, ut in prælio iuſto, aliquot cecidiſſent, nox pugnæ finem fecit. Quum in hoc ſtatu res eſſet, paſtor quidam a Charopo, principe Epirotarum, miſſus deducitur ad conſulem, is ſe in eo ſaltu, qui tunc regiis oneratus caſtris erat, armentum paſcere, omnes montium eorum anfractus, calleſque noſſe, ſi ſecum aliquos mittere uelit, non iniquo, nec per difficili aditu ſupra caput hoſtium deducturum, hæc, Charopus renunciari iubet, ita crederet, ut ſuæ potius omnia, quam ullius poteſtatis eſſent. Dum magis uellet credere, quam auderet COS. miſtumque gaudio, ac metu animum gereret, authoritate motus Charopi, experiri ſpem oblatam ſtatuit, & ut auerteret rem a ſuſpicione, biduo inſequenti laceſſere hoſtem, diſpoſitis ab omni parte copiis, ſuccedentibuſque integris in locum defeſſorum, non deſtitit, quatuor millia inde lecta peditum, & CCC. equites tribuno militum tradit, equites, quoad loca patiantur, ducere iubet, ubi ad inuia equiti uentum eſt, in planitie aliqua locari equitatum, pedites, qua dux mõſtraret, uiam ire, ubi ut polliceretur, ſuper caput hoſtium peruentum ſit, fumo dare ſignum, nec ante clamorem tollere, quam ab ſe ſigno accepto pugnam cœptam arbitrari poſſet, nocte itinera fieri iubet (& pernox forte luna erat) interdiu cibi, quietiſque ſumeret tempus, ducem promiſſis ingentibus oneratum, ſi fides extaret, uinctum tamen tribuno tradit. His copiis ita dimiſſis, eo intentius Romanus undique inſtat capere ſtationes. Interim quum uerticem die tertio, quem petierant Romani, cepiſſe, ac tenere ſe fumo ſignificarent, tum uero trifariam diuiſis copiis, COS. ualle media cum militum robore ſuccedit, cornua dextera, leuaque admouet caſtris, nec ſegnius hoſtes obuiam eunt, & dum auiditate certaminis, prouecti extra munitiones pugnant, haud paulo ſuperior eſt Romanus miles & uirtute, & ſcientia, & armorum genere. Poſteaquam multis uulneratis, interfectiſque recepere ſe regii in loca aut munimento, aut natura tuta, uerterat periculum in Romanos temere in loca iniqua, nec faciles ad receptum anguſtias progreſſos, neque impunita temeritate inde recepiſſent ſeſe, ni clamor primo a tergo auditus, dein pugna etiam cœpta amentes repentino terrore regios feciſſet. Pars in fugam effuſi ſunt, pars, quia magis locus fugæ deerat, quam quod animi ſatis eſſet ad pugnã, quum ſubſtitiſſent, ab hoſte & a fronte, & a tergo urgente circunuenti ſunt. Deleri totus exercitus potuit, ſi fugientes perſecuti uictores eſſent, ſed equitem anguſtiæ, locorumque aſperitas, peditem armorum grauitas impediit. Rex primo effuſe, ac ſine reſpectu fugit, deinde quinque millium ſpatium progreſſus, quum ex iniquitate locorum, id quod erat, ſuſpicatus eſſet, ſequi non poſſe hoſtem, ſubſiſtit in tumulo quodam, dimiſitque ſuos per omnia iuga, ualleſque, qui palatos in unum colligerent, non plus duobus millibus hominum amiſſis, cæterorum omnis multitudo, uelut ſignum aliquot ſecuta, in unum quum conueniſſent, frequenti agmine petunt Theſſaliam. Romani quoad tutum fuit, inſecuti cedentes, ſpoliranteſque cæſos caſtra regia (etiam ſine defenſoribus difficili aditu) diripiunt, atque ea nocte in ſuis caſtris manſerunt. Poſtero die COS. per ipſas anguſtias, qua ſe inter ualles flumen inſinuat, hoſtem inſequitur. Rex primo die ad caſtra Pyrrhi peruenit, locus, quem ita uocant, eſt in Triphylia terræ Melotidis, inde poſtero die ingenti itinere agminis (& metus urgebat) in montem Lingon perrexit. Ipſi montes Epiri ſunt interiecti Macedoniæ, Theſſaliæque, latus quod uergit

in Theſſaliam,oriens ſpectat,ſeptentrioni Macedonia obiicitur,ueſtiti frequentibus ſyluis ſunt,iuga ſumma campos patentes,aquaſque perennes habent.Ibi ſtatiuis rex per aliquot dies habitis,fluctuatus animo eſt,utrum protinus in regnum ſe reciperet,an reuerti in Theſſaliam poſſet,inclinauit ſententia,ſuum in Theſſaliam agmen dimitteret.Triccam proximis limitibus petit,inde obuias urbes raptim peragrauit,homines,qui ſequi poſſent,ſedibus excibat,oppida incendebat,rerum ſuarum,quas poſſent,ferendarum ſecum dominis ius fiebat,cætera militis præda erat,nec quod ab hoſte crudelius pati poſſent reliqui quicquam fuit,quamquæ ab ſociis patiebantur.Hæc etiam facienti Philippo acerba erant,ſed e terra mox futura hoſtium corpora ſaltem eripere ſociorum uolebat,ita euaſtata oppida ſunt Phacium,Ireſie,Euchidrium,Eretria,Pala,Epharus,Pheras quum peteret excluſus,quia res egebat mora,ſi expugnare uellet,nec tempus erat,omiſſo incœpto,in Macedoniam tranſcendit,nam etiam Aetolos appropinquare fama erat,qui audito prælio,quod circa amnem Aoum factum erat,proximis prius euaſtatis circa Sperchias & Macranem,quam uocant Comen,tranſgreſſi,inde in Theſſaliam Cymines & Angeas primo impetu potiti ſunt,a Metropoli,dum uaſtant agros,concurſu oppidanorum ad tuenda mœnia facto repulſi ſunt.Callithera inde aggreſſi ſimilem impetum oppidanorum pertinacius ſuſtinuerunt,compulſiſque intra mœnia,qui eruperant,contenti ea uictoria,quia ſpes nulla admodum expugnandi erat,abſceſſerũt.Theuma inde,& Calathana uicos expugnãt,diripiuntque,Acharras per deditionem receperunt,Xyniæ ſimili metu a cultoribus deſertæ ſunt.Hoc ſedibus ſuis extorre agmen in præſidium incidit,quod Athamanum,quo tutior frumentatio eſſet,ducebatur,incondita inermiſque multitudo,miſta imbelli turba,ab armatis cæſa eſt,Xyniæ deſertæ diripiuntur.Cyphara inde Aetoli capiunt,opportune Dolopiæ imminens caſtellum.Hæc raptim intra paucos dies ab Aetolis geſta.Nec Aminander atque Athamanes poſt famam proſperæ pugnæ Romanorum quieuerunt.Cæterum,quia Aminander ſuo militi parum fidebat,petito ab conſule modico præſidio,quum Gomphos peteret,oppidum protinus nomine Phecam ſitum inter Gomphos,fauceſque anguſtas,quæ ab Athamania Theſſaliam dirimunt,ui cepit.Inde Gomphos adortus,& per aliquot dies ſumma ui urbem tuentes,quum ſcalas ad mœnia erexiſſet,eodem metu perpulit ad deditionem.Hæc deditio Gomphorum ingentem terrorem Theſſalis intulit,dedidere deinceps ſeſe,qui Argẽta,quique Pherinum,& Thimarum,& Liſinas,& Stimonem,& Lampſum habent,aliaque caſtella iuxta ignobilia.Dum Athamanes Aetolique ſummoto Macedonum metu,in aliena uictoria ſuam prædam faciunt,Theſſaliaque ſimul a tribus exercitibus,incerta quem hoſtem,quemue ſocium crederet,uaſtatur,C O S.faucibus,quas fuga hoſtium aperuerat,in regionem Epiri tranſgreſſus,& ſi probeſcit,cui parti,Charopo principe excepto,Epirotæ fauiſſent,tamen quia ab ſatiſfaciendi quoque cura imperata enixe facere uidet,ex præſenti eos potius,quam ex præterito æſtimat habitu,& ea ipſa facilitate ueniæ animos eorum in poſterum conciliat.Miſſis deinde nuntiis Corcyram,ut onerariæ naues in ſinum uenirẽt Ambracium,ipſe progreſſus modicis itineribus quarto die in monte Cercetio poſuit caſtra,eodem Aminandro cum ſuis auxiliis accito,non tam uirium eius egens,quam ut duces in Theſſaliam haberet,ab eodẽ conſilio & plerique Epirotaꝝ uoluntarii inter auxilia accepti.Primam urbium Theſſaliæ Phaleriam eſt aggreſſus,duo millia Macedonum in præſidio habebat,qui primo ſumma ui reſtiterunt,quantum arma,quantum mœnia tueri poterant,ſed oppugnatio continua non nocte,non die remiſſa,quum C O S.in eo uerti crederet cæterorum Theſſalorum animos,ſi primi uim Romanam non ſuſtinuiſſent,uicit pertinaciam Macedonum.Capta Phaleria,legati a Metropoli,& a Piera dedẽtes urbes uenerũt,uenia eiſdem petentibus daẽ,Phaleria icẽſa ac direpta eſt.Inde Aeginium petit,quem locum quum uel modico præſidio tutum,ac prope inexpugnabilem uidiſſet,paucis in ſtationem proximam telis coniectis,ad Gomphorum regionem agmen uertit,digreſſuſque in campos Theſſaliæ,quum iam omnia exercitui deeſſent,qui Epirotarum pepercerat agris,explorato ante utrum Leucadem,an ſinum Ambracium onerariæ tenuiſſent,frumentatum Ambraciam inuicem cohortes miſit,& eſt iter a Gomphis Ambraciam ſicut impeditum ac difficile,ita ſpatio perbreui,intra paucos itaque dies,tranſuectis a mari commeatibus,repleta omni rerum copia ſunt caſtra.Inde ad Rhagen eſt profectus,decem ferme millia a Lariſſa abeſt,ex Perrhæbia oriundi ſunt,ſita eſt urbs ſuper Peneum amnem Nihil trepidauere Theſſali ad primum aduentum Romanoꝝ,& Philippus ſicut in Theſſaliam ipſe progredi non audebat,ita intra Tempe ſtatiuis poſitis,ut quiſque locus ab hoſte tentabatur,præſidia per occaſiones ſummittebat.Sub idem fere tempus,quo C O S.aduerſus Philippum primum in Epiri faucibus poſuit caſtra,& L.Quintius,frater conſulis,cui claſſis cura,maritimæque oræ imperium mandatum ab ſenatu erat,cum duabus quinqueremibus Corcyram tranſuectus,poſteaquam profectam inde claſſem audiuit,nihil morandum ratus,quum ad Zammam inſulam aſſecutus eſſet,dimiſſo L.Apuſtio,cui ſucceſſerat,tarde inde ad Maleam trahendis plerumque remulco nauibus,quæ cum commeatu ſequebantur,peruenit.A Malea,iuſſis cæteris,quantum maxime poſſent,maturare ſequi,ipſe tribus quinqueremibus expeditis Piræeũ præcepit,accepitque naues ibi relictas ab L.Apuſtio legato ad præſidium Athenarũ.Eodem tempo-

re duæ ex Aſia claſſes,p̄fectæ,una cum Attalo rege,eæ quatuor & uiginti q̄nqueremes erant,Rhodia altera X X. nauium rectaꝝ,Agelymbrotus præerat,hæ circa Andrum inſulam claſſes coniunctæ Euboeá inde exiguo diſtante freto,traiecerunt,Caryſtioꝝ primum agros uaſtauerunt,deinde ubi Caryſtus,præſidio a Chalcide rapti miſſo,firma uiſa eſt,ad Eretriá acceſſerunt,eodem & L. Quintius cum iis nauibus,q̄ Piræei fuerant,Attali regis aduentu audito,uenit,iuſſitq;,ut quæ ex ſua claſſe ueniſſent naues,Euboeá peterent.Eretria ſúma ui oppugnabatur,nam & trium iunctaꝝ claſſium naues omnis gn̄is tormenta,machinaſq; ad urbiú excidia ſecum portabant,& agri affatim materiæ præbebant ad noua molienda opa.Oppidani primo haud impigre tuebant̃ moenia,deide feſſi uulneratiq; aliquot, quum & muri parté euerſam operibus hoſtium cernerent,ad deditioné inclinarunt,ſed præſidium erat Macedonum,quos nō minus quam Romanos metuebant,& Philocles,regius præfectus,a Chalcide nuntios mittebat ſe in tpe affuturꝝ,ſi ſuſtinerent obſidioné.Hæc miſta metu ſpes ultra quam uellent,aut quá poſſent trahere eos tempus cogebat,deinde poſteaq̄ Philoclem repulſum, trepidantemq; refugiſſe Chalcidé acceperunt,oratores extéplo ad Attalum ueniam,fidéq; eius petentes miſerunt. Dum in ſpem pacis intenti ſegnius munera belli obeunt,ex ea modo parte,qua murus dirutus erat; cæteris neglectis,ſtationes armatas opponūt,Quintius noctu ab ea parte,quæ minime ſuſpecta erat, ĩpetu facto,ſcalis urbem cepit,oppidanoꝝ omnis multitudo cum coniugibus ac liberis in arcé confugit,deide in deditioné uenit,pecuniæ,auriq;,& argēti haud ſane multū fuit,ſigna,tabulæ priſcæ artis ornamentaq; eius gn̄is plura,quam pro urbis magnitudine,aut opibus cæteris inuenta.Caryſtus inde repetita,unde,priuſq̄ e nauibus copiæ exponerentur,omnis multitudo urbe deſerta,in arcem confugit,inde ad fidé ab Romano petendam oratores mittūt,oppidanis extemplo uita,ac libertas conceſſa eſt,Macedonibus nūmi treceni per capita ſtatutum eſt pretiū,& ut armis traditis abirent, hac ſumma redempti in Boeotiam inermes traiecti.Nauales copiæ duabus claris urbibus Euboeæ intra dies paucos captis,circū uectæ Sunium,Atticæ terræ p̄montorium,Cenchreas Corinthioꝝ emporium petierunt.C O S. interim oium ſpe longiorem,atrociorémq; oppugnationé habuit,& ea,qua minimū credidiſſet,reſiſtebant hoſtes,nam oém laborem in muro diruendo crediderat fore,ſi aditū armatis in urbem patefeciſſet,fugam inde,cædemq; hoſtium fore,qualis captis urbibus fieri ſolet,cæteꝝ poſteaq̄ parte muri arietibus decuſſa,per ipſas ruinas tranſcenderunt in urbé armati,illud principiū uelut noui,ac integri laboris fuit,nam Macedones,q in præſidio erāt & multi,& delecti,gloriam etiam egregiam rati,ſi armis potius,& uirtute,quá moenibus urbem tuerentur,conferti pluribus introrſus ordinibus acie firmata,quū tranſcendere ruinas ſenſiſſent Romanos,per ĩpeditum, ac difficilem ad receptum locum expulerunt.Id C O S. ægre paſſus,nec eam ignominiam ad unius modo expugnandæ morá urbis,ſed ad ſummam uniuerſi belli p̄tinere ratus,quod ex momentis paruaꝝ plerunq; rerum penderet,purgato loco,qui ſtrage ſemiruti muri cumulatus erat,turrim ingentis altitudinis,magnam uim armatoꝝ multiplici tabulato portanté,promouit,& cohortes inuicem ſub ſignis, quæ cuneum Macedonū(phalangem ipſi uocant)ſi poſſent,ui perrumperét,emittebat.Sed ad loca anguſta, haud late patente interuallo diruti muri,genus armoꝝ pugnæq; hoſti aptius erat, ubi cōferti haſtas ingentis longitudinis præ ſe Macedones obieciſſent,uelut in conſtructam denſitate clypeoꝝ teſtudinem,Romani pilís nequiq̄ emiſſis,quum ſtrinxiſſent gladios,neq; congredi p̄pius,neq; præcidere haſtas poterant,& ſiqua incidiſſent,aut p̄fregiſſent haſtilia,fragmento ipſo acuto inter ſpicula integrarū haſtaꝝ uelut uallum explebant,ad hoc & muri pars adhuc integra utraq; tuta præſtabat latera,nec ex longo ſpatio aut cedendum,aut ĩpetus faciendus erat,quæ res turbare ordines ſolet.Acceſſit etiá forte res ad animos eorum firmandos,nam quum turris per aggerem paꝝ denſati ſoli ageretur, una rota in altiorem orbitam depreſſa,ita turrī inclinauit,ut ſpeciem ruentis hoſtibus,trepidationemq; inſanam ſuperſtantibus armatis præbuerit.Quū parum quicquam ſuccederet, C O S. minime æquo animo comparationé militum,generiſq; armorum fieri patiebatur,ſimul nec maturam expugnandi ſpem,nec ſtationem procul a mari,& in euaſtatis belli cladibus locis hybernandi ullam cernebat,itaq; reiecta obſidione,q̄a nullus in tota Acarnaniæ,atq; Aetoliæ ora portus erat,qui ſimul & omneis onerarias,quæ commeatum exercitui portabant,caperet,ſimul & tecta ad hybernādum legionibus præberet,Anticyra in Phocide in Corinthiū uerſa ſinum ad id opportuniſſime ſita uiſa, quia nec procul Theſſalia,hoſtiumq; locis abibant,& ex aduerſo Peloponneſum,exiguo maris ſpatio diuiſam, ab tergo Aetoliam,Acarnaniamq;,ab lateribus Locridem,ac Boeotiam habebant. Phocidis primo impetu Phanoceá ſine certamine cepit,Anticyra haud multum in oppugnando præbuit moræ,Ambryſus inde,Iampoliſq; receptæ,Daculiſia,quia in tumulo excelſo ſita eſt,nec ſcalis,nec operibus capi poterat, laceſſendo miſſilibus eos,qui in præſidio erant,quum ad excurſiones elicuiſſent, refugiendo inuicé, inſequendoq;,& leuibus ſine effectu certaminibus,eo negligentiæ & contemptus adduxerunt, ut cū refugientibus in portam permiſti impetum Romani facerent.Sex alia ignobilia caſtella Phocidis terrore magis,quam armis in poteſtatem uenerunt.Elatia clauſit portas,nec niſi ui cogerentur,recepturi moenibus uidebantur aut ducem,aut exercitum Romanum.Elatiam obſidenti conſuli rei maioris

ſpes

ſpes affulſit, Achæorum gentem ab ſocietate regia in Romanam amicitiam auertendi. Cycliadam principem factionis ad Philippum trahentium res expulerant, Ariſthenus, qui Romanis gentem iungi uolebat, prætor erat. Claſſis Romana cum Attalo & Rhodiis Cenchreis ſtabat, parabantque communi omnes conſilio Corinthum oppugnare, optimum igitur rati, priuſquam eam rem aggrederentur, legatos ad gentem Achæorum mitti, pollicentes ſi ab rege ad Romanos defeciſſent, Corinthum iis contributuros in antiquum gentis concilium, authore conſule legati a fratre eius L. Quintio, & Attalo, & Rhodiis, & Athenienſibus ad Achæos miſſi, Sicyone datum iis eſt concilium. Erat autem non ad modum ſimplex habitus inter Achæos animorum, terrebat eos Lacedæmonius, grauis, & aſſiduus hoſtis, horrebant Romana arma, Macedonum beneficiis, & ueteribus eius oræ gentibus obligati erant, regem ipſum ſuſpectum habebant, pro eius crudelitate perfidiaque, ex iis, quæ tum ad tempus faceret, æſtimantes, poſt bellum grauiorem dominum futurum cernebāt, neque ſolum quid in ſenatu quiſque ciuitatis ſuæ, aut in communibus conciliis gentis pro ſententia dicerent, ignorabant, ſed ne ipſis quidem ſecum cogitantibus, quid uellent, aut quid optarent, ſatis conſtabat, ad homines ita incertos introductis legatis poteſtas dicendi data eſt. Romanus primum legatus L. Calpurnius, deinde Attali regis legati, poſt eos Rhodii diſſeruerunt, Philippi deinde legatis dicendi poteſtas facta eſt, poſtremi Athenienſes, ut refellerent Macedonum dicta, auditi ſunt, fere atrociſſime in regem, quia nulli nec plura, nec tam acerba paſſi erant, inuecti ſunt. Et illa quidem concio ſub occaſum ſolis tot legatorum perpetuis orationibus die abſumpto dimiſſa eſt. Poſtero die aduocatur concilium, ubi quum per præconem, ſicut Græcis mos eſt, ſuadendi, ſiquis uellet, poteſtas a magiſtratibus facta eſſet, nec quiſquam prodiret, diu ſilentium aliorum alios intuentium fuit, neque mirum, ſi quibus ſua ſponte uolutantibus res inter ſe pugnantes obtorpuerant quodammodo animi, eos orationes quoque inſuper turbauerant, utrinque quæ difficilia eſſent, promendo, admonendoque per totum diem habitæ. Tandem Ariſthenus prætor Achæorum, ne tacitum concilium dimitteret, Vbi, inquit, illa certamina Achæi animorum ſunt, quibus in conuiuiis, & circulis, quum de Philippo, & Romanis mētio incidit, uix manibus temperabatis? nunc in concilio ad eam rem unam indicto, quum legatorum utrinque uerba audieritis, quum referant magiſtratus, quum præco ad ſuadendum uocet, obmutuiſtis, ſi non cura ſalutis communis, ne ſtudia quidem, quæ in hanc, aut in illam partem animos ueſtros inclinarunt, uocem cuiquam poſſunt exprimere, quum præſertim nemo tam hebes ſit, qui ignorare poſſit dicendi, ac ſuadendi quod quiſque aut uelit, aut optimum putet, nunc occaſionem eſſe, priuſquam quicquam decernamus, ubi ſemel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante diſplicuerit, pro bono, atque utili fœdere defendendum. Hæc adhortatio prætoris non modo quenquam unum elicuit ad ſuadendum, ſed ne fremitum quidem, aut murmur concionis tantæ, ex tot populis congregatæ, mouit. Tum Ariſthenus prætor rurſus. Non magis conſilium uobis principes Achæorum deeſt, quam lingua, ſed ſuo quiſque periculo in commune conſultum non uult, forſitan ego quoque tacerem, ſi priuatus eſſem, nunc prætor uideo aut non dandum concilium legatis fuiſſe, aut inde ſine reſponſo eos dimittendos non eſſe, reſpondere autem niſi ex ueſtro decreto qui poſſum? & quando nemo ueſtrum, qui in hoc concilium aduocati eſtis, pro ſententia quicquam dicere uult, aut audet, orationes legatorum heſterno die pro ſententiis dictas percenſeamus, perinde ac ſi non poſtulauerint, quæ e re ſua eſſent, ſed ſuaſerint nobis, quæ cenſerent utilia eſſe. Romani, Rhodiique, & Attalus ſocietatem, amicitiamque noſtram petunt, & in bello, quod aduerſus Philippum gerunt, ſe a nobis adiuuari æquum cenſent, Philippus ſocietatis ſecum admonet, & iuriſiurandi, & modo poſtulat; ut ſecum ſtemus, modo ne interſimus armis, contentum ait ſe eſſe. Nulline uenit in mentem, cur qui nondum ſocii ſunt, plus petunt, quam ſocius? non fit hoc neque modeſtia Philippi, neque impudentia Romanorum, Achæi portus & dant fiduciam poſtulantibus, & demunt. Philippi præter legatum uidemus nihil, Romana claſſis ad Cenchreas ſtat, urbium Eubœæ ſpolia præ ſe ferens, conſulem legioneſque eius exiguo maris ſpatio disiunctas Phocidem, & Locridem peruagantes uidemus. Miramini, cur diffidenter Cleomedon legatus Philippi, ut pro rege arma caperemus aduerſus Romanos, modo egerit, qui ſi ex eodem fœdere ac iureiurando, cuius nobis religionem iniiciebat, rogemus eū, ut nos Philippus & ab Nabide, ac Lacedæmoniis, & ab Romanis defendant, non modo præſidium, quo tueatur nos, ſed nequid reſpōdeat quidem nobis ſit inuenturus, non hercle magis, quam ipſe Philippus, qui priore anno pollicendo ſe aduerſus Nabidem bellum geſturum, quum tentaſſet noſtram iuuentutem hinc in Eubœeam extrahere, poſteaquam nos neque decernere id ſibi præſidium, neque uelle illigari Romano bello uidit, oblitus ſocietatis eius, quam nunc iactat, uaſtandos depopulandoſque Nabidi, ac Lacedæmoniis reliquit. Ac mihi quidem minime conueniens inter ſe Cleomedontis oratio uiſa eſt, eleuabat Romanum bellum, euentumque eius eundem fore, qui prioris belli, quod cum Philippo geſſerunt, dicebat. Cur ille noſtrum igitur auxilium abſens potius petit, quam præſens nos ſocios ueteres ſimul ab Nabide, ac Romanis tueatur? nos dico, quid ita paſſus eſt Eretriam, Cary-

ſtumq; capi? quid ita tot Theſſaliæ urbes? quid ita Locridem, Phocidemq;? quid ita nunc Elatiam oppugnari patitur? cur exceſſit faucibus Epiri, clauſtriſq; illis iexpugnabilibus ſuper Aoum amnem aut ui, aut metu, aut uoluntate? relictoq;, quem inſidebat, ſaltu, penitus in regnum abiit? ſi ſua uoluntate tot ſocios reliquit hoſtibus diripiendos, quid recuſare poteſt, quin & ſocii ſibi conſulant? ſi metu, nobis quoq; ignoſcat timentibus, ſi uictus armis ceſſit, Achæi nos arma Romana ſuſtinebimus Cleomedon, quæ uos Macedones non ſuſtinuiſtis? An tibi potius credamus, Romanos non maioribus copiis & uiribus nunc bellum gerere, quam antea geſſerunt, potius quam res ipſas intueamur? Aetolos cum claſſe adiuuerunt, nec duce conſulari, nec exercitu bellum geſſerunt, ſociorum Philippi maritimæ etiam urbes in terrore ac tumultu erant, mediterranea adeo tuta a Romanis armis fuerunt, ut Philippus Aetolos nequiquam opem Romanorum implorantes depopularetur, nunc autem defuncti bello Punico Romani, quod per ſedecim annos, uelut intra uiſcera Italiæ, tolerauerunt, nõ præſidium Aetolis bellantibus miſerunt, ſed ipſi duces belli arma terra, mariq; ſimul Macedoniæ intulerunt. Tertius iam C O S. ſumma ui gerit bellum, Sulpitius in ipſa Macedonia congreſſus fudit fugauitq; regem, partem opulentiſſimam regni eius depopulatus, nunc Quintius tenentem clauſtra Epiri, natura loci, munimentis, exercituq; fretum caſtris exuit, fugientem in Theſſaliam perſecutus præſidia regia, ſociaſq; eius urbes prope in conſpectu regis ipſius expugnauit. Ne ſint uera, quæ Athenienſes modo legati de crudelitate, auaritia, libidine regis dixerunt, nihil ad nos pertineant, quæ in terra Attica ſcelere in ſuperos, inferoſq; deos ſint admiſſa, multo minus, quam quæ Elæuntii Abydenique; qui procul a nobis abſunt, paſſi ſunt, noſtrorum ipſi uulnerum, ſi uultis, obliuiſcamur, cædes, direptioneſq; bonorum Meſſenæ in media Peloponneſo factæ, & hoſpitem Cypariſſiæ Garitenem contra ius omne, ac fas inter epulas prope ipſas occiſum, & Aratum patrem, filiumq; Sicyonios, quum ſenem infelicem parentem etiam appellare ſolitus eſſet, interfectos, Polycratiam eius uxorem libidinis cauſſa in Macedoniam aſportatam, cætera ſtupra uirginum, matronarumq; obliuioni dentur, ne ſint cum Philippo res, cuius crudelitatis metu obmutuiſtis omnes (nam quæ alia tacendi uocatis in concilium cauſſa eſt) cum Antigono mitiſſimo, atq; iuſtiſſimo rege, & de nobis omnibus optime merito exiſtimemus diſceptationem eſſe, num id poſtularet facere nos, quod tum fieri non poſſet? Pœninſula eſt Peloponneſus anguſtis Iſthmi faucibus continenti adhærens, nulli apertior, atq; opportunior quam nauali bello, ſi centum tectæ naues, & quinquaginta leuiores apertæ, & centum triginta Iſſiaci lembi maritimam oram uaſtare, & expoſitas prope in ipſis littoribus urbes cœperint oppugnare, in mediterraneas ſcilicet nos urbes recipiemus, tanquam non inteſtino, & hærente in ipſis uiſceribus utamur bello? Quum terra Nabis, & Lacedæmonii, mari claſſis Romana urgebunt, unde regiam ſocietatem, & præſidia Macedonum implorem? an ipſi noſtris armis ab hoſte Romano tutabimur urbes, quæ oppugnabuntur? egregie enim Dymas priore bello ſumus tutati. Satis exemplorum nobis alienæ clades præbent, ne quæramus quemadmodum cæteris exemplo ſimus. Nolite, quia ultro Romani petunt amicitiam, id quod optandum uobis, ac ſumma ope petendum erat, faſtidire, metu enim uidelicet compulſi in aliena terra, quia ſub umbra noſtri auxilii latere uolunt, in ſocietatem noſtram confugiunt, ut portubus noſtris recipiantur, ut commeatibus utantur, mare in poteſtate habent, terras quaſcunq; adeunt, extemplo ditionis ſuæ faciunt, quod rogant, cogere poſſunt, quia pepercisſe uobis uolunt, committere uos, cur pereatis, non patiuntur. Nam quod Cleomedon modo tanquam uobis mediam, & tutiſſimam uiam conſilii, ut quieſceretis, abſtineretiſq; armis, oſtendebat, ea non media, ſed nulla uia eſt, etenim præterquam quod aut accipienda, aut aſpernanda uobis Romana ſocietas eſt, quid aliud quam (nuſquam gratia ſtabili, uelut qui euentum expectauerimus, ut fortunæ applicaremus noſtra conſilia) præda uictoris erimus? Nolite, ſi, quod omnibus uotis petendum erat, ultro offertur, faſtidire, non quemadmodum hodie utrunq; uobis licet, ſic ſemper uobis liciturũ eſt, nec ſæpe, nec diu eadem occaſio erit. Liberare uos a Philippo iamdiu magis uotis, quam armis audetis, ſine ueſtro labore & periculo, qui uos in libertatem uindicarent, cum magnis claſſibus exercitibuſq;, mare traiecerunt, hos ſi ſocios aſpernamini, uix ſanæ mentis eſtis, ſed aut ſocios, aut hoſtes habeatis oportet. Secundum orationem prætoris murmur ortum aliorum cum aſſenſu, aliorum inclementer aſſentientes increpantium, & iam non ſinguli tantum, ſed populi uniuerſi inter ſe altercabantur, tum inter magiſtratus gentis (Demiurgos uocant, decem numero creantur) certamen nihilo ſegnius, quam inter multitudinem eſſe, quinque relaturos de ſocietate Romana ſe aiebant, ſuffragiumq; daturos, quinque lege cautum teſtabantur, nequid, quod aduerſus ſocietatem Philippi eſſet, aut referre magiſtratibus, aut decernere concilio ius eſſet, hic quoq; dies iurgiis eſt conſumptus. Supererat unus iuſti concilii dies (tertio enim die lex iubebat decretum fieri) in quem adeo exarſere ſtudia, ut uix parentes ab liberis temperauerint. Rhiſiaſus Pellenenſis erat, filium Demiurgum nomine. Memnonem habebat, partis eius, quæ decretum recitari, rogariq; ſententias prohibebat, is diu obteſtatus filium, ut conſulere Achæos communi ſaluti pateretur, neu pertinacia ſua gen

tem

tem uniuerſam perditum iret, poſteaquam parum proficiebant preces, iuratus ſe eum ſua manu interempturum, nec pro filio, ſed pro hoſte habiturum, minis peruicit, ut poſtero die coniungeret iis ſe, qui referebant, qui quum plures facti referrent, omnibus fere populis haud dubie approbantibus relationem, ac præ ſe ferentibus, quid decreturi eſſent, Dymæi, & Megalopolitani, & quidam Argiuorum, priusquam decretum fieret, conſurrexerunt, ac reliquerunt concilium, neq; morante ullo, nec improbante, nam Megalopolitanos auorum memoria pulſos ab Lacedæmoniis reſtituerat in patriam Antigonus, & Dymæis captis nuper, direptiſq; ab exercitu Romano, quum redimi eos, ubicunq; ſeruirent, Philippus iuſſiſſet, non libertatem modo, ſed etiam patriam reddiderat, iam Argiui, præterquam quod Macedonum reges ab ſe oriundos credunt, priuatis etiam hoſpitiis, familiariq; amicitia plerique illigati Philippo erant. Ob hæc concilio, quod inclinauerat ad ſocietatem Romanam ineundam, exceſſerunt, ueniaque iis huius ſeceſſionis fuit & magnis, & recentibus colligatis beneficiis, cæteri populi Achæorum quum ſententiæ perrogarentur, ſocietatem cum Attalo, ac Rhodiis præſenti decreto confirmarunt, cum Romanis, quia iniuſſu populi non poterat rata eſſe, in id tempus, quo Romam mitti legati poſſent, dilata eſt, in præſentia tres legatos ad L. Quintium mitti placuit, & exercitum omnem Achæorum ad Corinthum admoueri. Captis Cenchreis, iam urbem ipſam Quintio oppugnante, & ii quidem e regione portæ, quæ fert Sicyonem, poſuerunt caſtra, Romani ad Cenchreas uerſam partem urbis, Attalus, traducto per Iſthmum exercitu, ab Lechæo, alterius maris portu, oppugnabant primo ſegnius, ſperantes ſeditionem intus fore inter oppidanos, ac regium præſidium, poſteaquam uno animo omnes, & Macedones tanquam communem patriam tuebantur, & Corinthũ ducem præſidii Androſthenem haud ſecus, quam ciuem, & ſuffragio creatum ſuo, imperio iuſto patiebantur, omnis inde ſpes pugnantibus in ui, & armis, & operibus erat, undique aggeres haud facili aditu ad mœnia admouebantur, Aries ex ea parte, quam Romani oppugnabant, aliquantum muri diruerat, in quem locum, quia nudatus munimento erat, protegendum armis quum Macedones concurriſſent, atrox prælium inter eos, ac Romanos ortum eſt, ac primo multitudine facile expellebantur Romani, aſſumptis deinde Achæorum, Attalique auxiliis, æquabãt certamen, nec dubium erat, quin Macedonas, Græcoſque facile loco pulſuri fuerint. Tranſfugarum Italicorum magna multitudo erat, pars ex Annibalis exercitu metu pœnæ a Romanis Philippum ſecuta, pars nauales ſocii, relictis nuper claſſibus, ad ſpem honoratioris militiæ tranſgreſſi, hos deſperata ſalus, ſi Romani uiciſſent, ad rabiem magis, quam audaciam accendebat. Promontorium eſt aduerſus Sicyonem Iunonis, quam uocant Acream, in altum excurrens, traiectus inde Corinthum ſeptem millia ferme paſſuum, eo Philocles, regius & ipſe præfectus, mille & quingentos milites per Bœotiam duxit, præſto fuere a Corintho lembi, qui præſidium id acceptum Lechæum traiicerent. Author erat Attalus incenſis operibus omittendæ extemplo oppugnationis, pertinacius Quintius a Miſnepio perſtabat, is quoque, ut pro omnibus portis diſpoſita uidit præſidia regia, nec facile erumpentium impetus ſuſtineri poſſe, in Attali ſententiam conceſſit, ita irrito incœpto, dimiſſis Achæis, reditum ad naues eſt, Attalus Piræeum, Romani Corcyram petierunt. Dum hæc a nauali exercitu geruntur, COS. in Phocide ad Elatiam caſtris poſitis, primo colloquiis rem per principes Elatienſium tentauit, poſteaquam nihil eſſe in manu ſua, & plures, ualidioreſque eſſe regios, quam oppidanos reſpondebatur, tum ſimul ab omni parte operibus, armiſque urbem eſt aggreſſus. Ariete admoto, quantum inter turres erant muri prorutum quum ingenti fragore, ac ſtrepitu nudaſſet urbem, ſimul & cohors Romana per apertum recenti ſtrage iter inuaſit, & ex omnibus oppidi partibus, relictis ſuis quiſque ſtationibus, in eum, qui premebantur impetu hoſtium, locum concurrerunt. Eodem tempore Romani & ruinas muri ſuperuadebant, & ſcalas ad ſtantia mœnia inferebant, & dum in unam partem oculos, animoſque hoſtium certamen auerterat, pluribus locis ſcalis capitur murus, armatique in urbem tranſcenderunt, quo tumultu audito, territi hoſtes, relicto, quem conferti tuebantur, loco, in arcem omnes metu, inermi quoque ſequente turba, confugerunt, ita urbe potitur COS. qua direpta, dimiſſis in arcem, qui uitam regiis, ſi abire uellent inermes, libertatem Elatienſibus pollicerentur, fideque in hæc data, poſt paucos dies arcem recepit, Cæterum aduentu in Achaiam Philoclis regii præfecti non Corinthus tantum liberata obſidione, ſed Argiuorum quoque ciuitas per quoſdam principes Philocli prodita eſt, tentatis prius animis plebis. Mos erat comitiorum, die primo uelut honoris cauſſa prætores pronuntiare Iouem, Apollinemque, & Herculem, additum legi erat, ut iis Philippus rex adiiceretur, cuius nomen poſt pactam cum Romanis ſocietatem, quia præco non adiecit, fremitus omnis primo multitudinis ortus, deinde clamor ſubiicientium Philippi nomen, iubentiumque legitimum honorem uſurpare, donec cum ingenti aſſenſu nomen recitatum eſt, Huius fiducia fauoris Philocles accerſitus nocte occupat collem imminentem urbi (Lariſſam

eam arcem uocant)poſitoque ibi præſidio, quum lucis principio ſignis infeſtis ad ſubiectum arci forum uaderet, inſtructa acies ex aduerſo occurrit. Præſidium erat Achæorum nuper impoſitum, quingenti ſere iuuenes delecti omnium ciuitatum, Eneſidemus Elimeus præerat, adhortator a præfecto regio miſſus, qui excedere urbe iuberet, neq; enim pares eos oppidanis ſolis quidem quod Macedones ſentirent, nedum adiunctis Macedonibus eſſe, quos ne Romani quidem ad Corinthum ſuſtinuiſſent. Primo nihil nec ducem, nec ipſos mouit, poſt paulo ut Argiuos quoq; armatos ex parte altera uenientes magno agmine uiderunt, certam perniciem cernentes omnem tamen caſum, ſi ptinacior dux fuiſſet, uidebantur ſubituri, & Eneſidemus, ne flos Achæorum iuuentutis ſimul cum urbe amitteretur, pactus cum Philocle, ut abire illis liceret, ipſe, quo loco ſteterat, armatus cum paucis clientibus nõ exceſſit, miſſus a Philocle, qui quæreret, quid ſibi uellet? nihil fatus, tantummodo quum proiecto præ ſe clypeo ſtaret, in præſidio creditæ urbis moriturum ſe armatũ reſpondit, tum iuſſu præfecti a Thracibus coniecta tela, interfectiq; omnes. Et poſt pactam inter Achæos, & Romanos ſocietatem duæ nobiliſſimæ ciuitates, Argi, & Corinthus in poteſtate regis erant. Hæc ab Romanis ea æſtate in Græcia terra, mariq; geſta, in Gallia nihil ſane memorabile ab Sex. Aelio conſule geſtum, quum duos exercitus in prouincia habuiſſet, unum retentum, quem dimitti oportebat, cui L. Cornelius proconſul præfuerat, ipſe ei C. Aelium prætorem præfecit, alterum, quem in prouinciam adduxit, totum prope annum Cremonenſibus, Placentiniſq; cogendis redire in colonias, unde belli caſibus diſſipati erant, conſumpſit. Quemadmodum eo anno Gallia præter ſpem quieta fuit, ita prope ſeruilis tumultus circa urbem eſt excitatus, obſides Carthaginienſium Setiæ cuſtodiebantur, cum iis, ut principum liberis, magna uis ſeruorum erat, augebant eorum numerum, ut ab recenti Africo bello, & ab ipſis Setinis captiua aliquot nationis eius ex præda empta mancipia, quum coniurationem feciſſent, miſſis ex eo numero, qui in Setino agro, deinde circa Norbã, & Circeios ſeruitia ſollicitarent, ſatis iam omnibus præparatis, ludis, qui Setiæ propediem futuri erant, ſpectaculo intentum populum aggredi ſtatuerãt, Setia per cædem, & repẽtinum tumultum capta, Norbam & Circeios occupare. Huius rei tam fœdum indicium Romam ad L. Cornelium Lentulum prætorem urbis delatum eſt. Serui duo ante lucem ad eum uenerunt, atq; ordine omnia, quæ acta, futuraq; erant, expoſuerunt, quibus domi cuſtodiri iuſſis, prætor ſenatu uocato, edoctoq;, quæ indices afferrent, proficiſci ad eam coniurationem quærendam, atq; opprimendam iuſſus, cum quinque legatis profectus eſt, obuios in agris ſacramento rogatos arma capere, & ſequi cogebat. Hoc tumultuario delectu duobus millibus ferme hominum armatis, Setiam, omnibus quo pergeret ignaris, uenit, ibi raptim principibus coniurationis comprehenſis, fuga ſeruorum ex eo oppido facta eſt, dimiſſi deinde per agros, qui ueſtigarent. Egregia duorum opera ſeruorum indicum, & unius liberi fuit, eſ centum millia grauis æris dari patres iuſſerunt, ſeruis uicena quina millia ætis, & libertatem, pretium eorum ex ærario ſolutum eſt dominis. Haud ita multo poſt ex eiuſdem coniurationis reliquiis nuntiatum eſt ſeruitia Præneſte occupatura, eo L. Cornelius prætor profectus de quingentis fere hominibus, qui in ea noxa erant, ſupplicium ſumpſit. In timore ciuitas fuit, obſides, captiuoſq; Pœnorum ea moliri, itaq; & Romæ uigiliæ per uicos ſeruatæ, iuſſiq; circumire eam minores magiſtratus, & triumuiri carceris latomiarum intentiorem cuſtodiam haberi iuſſi, & circa nomen Latinum a prætoræ miſſæ literæ, ut obſides in priuato ſeruarentur, neq; in publicum prodeundi facultas daretur, & captiui ne minus decem pondo compedibus uincti in nulla alia, quam in carceris publici cuſtodia eſſent. Eodem anno legati ab rege Attalo coronã aureã CCXLVI. pondo in Capitolio poſuerunt, gratiaſq; ſenatui egerunt, quod Antiochus legatorum Romanorum authoritate motus finibus Attali exercitum deduxiſſet. Eadem æſtate equites ducenti, & elephanti decem, & tritici modium CC. millia ab rege Maſiniſſa ad exercitum, qui in Græcia erat, peruenerant, item ex Sicilia Sardiniaq; magni commeatus, & ueſtimenta exercitui miſſa. Siciliam M. Marcellus, Sardiniam M. Porcius Cato optinebat, ſanctus, & innocens, aſperior tamen in fœnore coercendo habitus, fugatiq; ex inſula fœneratores, & ſumptus, quos in cultum prætorum ſocii facere ſoliti erant, circunciſi, aut ſublati. Sex. Aelius COS, ex Gallia comitiorum cauſſa Romam quum rediſſet, creauit COSS. Cn. Cornelium Cethegum, & Q. Minutium Rufum. Biduo poſt prætorum comitia habita, prætores illo anno primum creati ſex, creſcentibus iam prouinciis, & latius pateſcente imperio, creati autem hi, L. Manlius Volſo, Cn. Sempronius Tuditanus, M. Sergius Sillus, M. Minutius Rufus, L. Attilius, A. Sempronius Aelius, ex iis ædiles plebis erant, curules ædiles Q. Minutius Thermus, & T. Sempronius Longus, ludi Romani eo anno quater inſtaurati. Cn. Cornelio, & Q. Minutio conſulibus, omnium primum de prouinciis conſulum, prætorumq; actum, prius de prætoribus tranſacta res, quæ tranſigi ſorte poterat, urbana Sergio, peregrina iuriſdictio Minutio optigit, Sardiniam Attilius, Siciliam Manlius, Hiſpaniam Sempronius citeriorem, A. Aelius ulteriorem eſt ſortitus. Conſulibus Italiam, Macedoniamq; ſortiri parantibus L. Oppius, & Q. Fuluius tribuni plebis impedimento erant, quod longinqua prouincia Macedonia eſſet, neq; ulla alia res maius bel

lo impedimentum ad eam diem fuiſſet,quam quod uixdum inchoatis rebus in ipſo conatu gerendi belli prior C O S. reuocaretur, quartum iam annum eſſe ab decreto Macedonico bello,quærendo regem,& exercitum eius Sulpitium maiorem partem anni abſumpſiſſe, Iulium congredientem cum hoſte re infecta reuocatum, Quintium rebus diuinis Romæ maiorem partem anni retentum ita geſſiſſe tamen res,ut ſi aut maturius in prouinciam ueniſſet,aut hyems magis ſera fuiſſet,potuerit debellare, nunc prope in hyberna profectum ita comparare dici bellum, ut niſi ſucceſſor impediat,perfecturus æſtate proxima uideatur. His orationibus peruicerunt, ut C O S S. in ſenatus authoritate fore dicerent ſe,ſi idem tribuni facerent. Permittentibus utriſq; liberam conſultationem,patres conſulibus ambobus Italiam prouinciam decreuerunt, T. Quintio prorogarunt imperium, donec ſucceſſor ei ueniſſet. Conſulibus legiones binæ decretæ, & ut bellum cum Gallis ciſalpinis,qui defeciſſent ab Populo Romano, gererent, Quintio in Macedoniam ſupplementum decretum peditum quinque millia, C C C.equites, ſociorum naualium tria millia, præeſſe idem,qui præfuerat, claſſi L. Quintius Flaminius iuſſus, prætoribus in Hiſpanias octona millia peditum ſocium ac Latini nominis data, & quadrigeni equites, ut dimitterent ueterem ex Hiſpaniis militem, & terminare iuſſi,qua ulterior citeriorue prouincia ſeruaretur, Macedoniæ legatos,Ser. Sulpitium,&P. Iulium,qui C O S S. in ea prouincia fuerant,adiecerunt. Prius quam C O S S. prætoreſq; in prouincias proficiſcerentur, prodigia procurari placuit, quod ædes Vulcani, Summaniq; Romæ, & quod Fregellis murus,& porta de cœlo tacta erant, & Fruſinone inter noctem lux orta & Aſculo agnus biceps cum quinque pedibus natus, & Formiis duo lupi oppidum ingreſſi obuios aliquot laniauerant, Romæ non in urbem ſolum,ſed in Capitolium penetrauerat lupus. C.Acilius tribunus plebis tulit,ut quinque coloniæ in oram maritimam deducerentur, duæ ad oſtia fluminum Vulturni, Literniq;, una ad Puteolos,una ad caſtrum Salerni, his Buxentum adiectum, tricenæ familiæ in ſingulas colonias iubebantur mitti, iis triumuiri deducendis ii,qui per triennium magiſtratum haberent,creati,M.Seruilius Geminus, Q. Minutius Thermus, T.Sempronius Longus. Delectu,rebuſq; aliis diuinis humaniſq;, quæ per ipſos agenda erant,perfectis, C O S S. ambo in Galliam profecti, Cornelius recta ad Inſubres uia,qui tum in armis erant, Cenomanis aſſumptis,Q. Minutius in læua Italiæ ad inferum mare flexit iter, Genuamque exercitu abducto, ab Liguribus orſus eſt bellum. Oppida Claſtidium,& Litubium utraq; Ligurum,& duæ gentes eiuſdem ciuitatis,Celelates,Cerdiciateſq; ſeſe dediderunt. Etiam omnia cis Padum,præter Gallorum Boios, Iluates Ligurum ſub ditione erant qndecim oppida hominum, uiginti millia eſſe dicebantur, quæ ſeſe dediderant, inde in agrum Boiorum legiones duxit. Boiorum exercitus haud ita multo ante traiecerat Padum, iunxeratq; ſe Inſubribus,& Cenomanis,quod ita acceperant,coniunctis legionibus C O S S. rem geſturos,ut & ipſi collatas in unum uires firmarent,poſteaquam fama accidit alterum conſulem Boiorum urere agros, ſeditio extemplo eſt orta,poſtulare Boii,ut laborantibus opem uniuerſi ferrent, Inſubres negare ſe ſua deſerturos,ita diuiſæ copiæ, Boiiſq; in agrum ſuum curandum profectis. Inſubres cum Cenomanis ſuper amnis Mintii ripas conſederunt, infra eum locum quinque paſſuum millia & C O S. Cornelius eidem flumini caſtra applicuit, inde mittendo in uicos Cenomanorum,& Brixiam, quod caput gentis erat,ut ſatis comperit,non ex authoritate ſeniorum iuuentutem in armis eſſe,nec publico conſilio Inſubrium defectioni Cenomanos ſe adiunxiſſe,excitis ad ſe principibus, id agere,& moliri cœpit C O S. ut deficerent ab Inſubribus Cenomani,& ſignis ſublatis aut domos redirent, aut ad Romanos tranſirent, & id quidem impetrari nequiuit,in id data fides conſuli eſt,ut in acie aut quieſcerent,aut ſiqua in re occaſio fuiſſet, adiuuarent Romanos. Hæc ita conueniſſe Inſubres ignorabant, ſuberat tamen quædam ſuſpicio animis labare fidem ſociorum,itaq; quum in aciem eduxiſſent,neutrũ iis cornu cõmittere auſi,ne ſi dolo ceſſiſſent,ré totã inclinarent,poſt ſigna in ſubſidiis eos locauerunt. C O S. principio pugnæ uouit ædem Soſpitæ Iunoni,ſi eo die hoſtes fuſi,fugatiq; eẽnt,a militibus clamor ſublatus,compotem uoti conſulem ſe facturos,& impetus in hoſtes eſt factus,non tulerũt Inſubres primum concurſum. Quidam & a Cenomanis,terga repente in ipſo certamine aggreſſis,tumultum ancipitem iniectum authores ſunt,cæſaq; ſunt in medio V. & X X X. millia hoſtium,quinque millia & D C C. uiuos captos,in iis Amilcarem Penorum impatorem,qui belli cauſſa fuiſſet,ſigna militaria C X X X .& carpenta ſupra C C. millia,oppida,quæ defectiõem ſecuta erant, dediderunt ſe Romanis.Minutius C O S. primo effuſis populationibus peragrauerat fines Boiorum, deinde, ut,relictis Inſubribus,ad tuenda ſua receperant ſeſe,caſtris ſe tenuit,acie dimicandum cum hoſte ratus,nec Boii detrectaſſent pugnam,ni fama uictos Inſubres allata animos fregiſſet, itaq; relicto duce, caſtriſq;,diſſipati per uicos ſua ut quiſq; defenderet,rationé gerendi belli hoſti mutarũt,omiſſa enim C O S. ſpe per unam dimicationem rei decernédæ,rurſus populari agros,& urere tecta,uicoſq; expugnare cœpit.Per eoſdé dies Claſtidium incéſum,inde in Liguſtinos Iluates,qui ſoli non parebát,legiones ductæ,ea quoq; gens,ut Inſubres acie uictos,Boios,ita ut tétare ſpem certaminis metuerét,territos audiuit,in deditioné uenit.Literæ cõſulum a Gallia de geſtis proſpere,ſub idem tempus Romam

allatæ, M. Sergius prætor urbis in ſenatu eas, deinde ex authoritate patrũ ad populum recitauit, ſupplicatio in quatriduum decreta. Hyemsiam eo tempore erat, quum T. Quintius capta Elatia in Phocide, ac Locride hyberna diſpoſita haberet, Opunte ſeditio orta eſt, factio una Aetolos, qui propiores erant, altera Romanos accerſebat, Aetoli priores uenerunt, ſed opulentior factio excluſis Aetolis, miſſoq; ad imperatorem Romanum nuntio, uſq; ad aduentum eius renuit urbem, arcem regium tenebat præſidium, neq; ut diſcederent inde, aut Opuntiorum minis, aut authoritate imperantis conſulis Romani perpelli potuerunt. Mora, cur non extemplo oppugnarentur, ea fuit, quod caduceator ab rege uenerat locum, ac tempus petens colloquio, id grauate conceſſum regi eſt, non quin cuperet Quintius per ſe partim armis, partim conditionibus confectum uideri bellum, necdum enim ſciebat, utrũ ſucceſſor ſibi alter ex nouis conſulibus mitteretur, an quod ſumma ui ut optinerent, amicis & propinquis mandauerat, imperium prorogaretur, aptum autem fore colloquium credebat, ut ſibi liberum eſſet, uel ad bellum manenti, uel ad pacem decedenti rem inclinare, in ſinum Maliacum prope Nicæã littus elegere, eo rex ab Demetriade cum quinque lembis, & una naue roſtrata uenit. Erant cum eo principes Macedonum, & Achæorum exules, & uir inſignis Cycliadas, cum imperatore Romano rex Aminander erat, & Dionyſiodorus, Attali legatus, & Argeſymbrotus, præfectus Rhodiæ claſſis, & Phaneas princeps Aetoloꝝ, & Achæi duo Ariſthenus, & Xenophon. Inter hos Romanus ad extremũ littus progreſſus, quum rex in proram nauis in anchoris ſtantis proceſſiſſet, cõmodius, inquit, ſi in terram egrediaris ex propinquo dicamus inuicem, audiamuſq;, quum rex facturum ſe id negaret, quem tandem, inquit Quintius, times? ad hæc ille ſuperbo, & regio animo, neminem equidem timeo, præter deos imortales, non omnium autem credo fidei, quos circa te uideo, atq; omnium minime Aetolis. Iſtud quidem, ait Romanus, par omnibus periculum eſt, qui cum hoſte ad colloquium congrediũtur, ut in nullo fides ſit, non tamen, inquit, o T. Quinti, par perfidiæ præmium eſt, ſi fraude agaẽ Philippus & Phaneas, neq; enim æque difficulter Aetoli prætorem alium, ac Macedones regẽ in meum locum ſubſtituant. Secundum hæc ſilentium fuit. Quum Romanus eum æquum cenſeret priorem dicere, qui petiſſet colloquium, rex eſſe eius priorem orationem, qui daret pacis leges, non qui acciperet, tum Romanus ſimplicem ſuam orationem eſſe dixit, ea enim ſe dicturum, quæ ni fiant, nulla pacis conditio, deducenda ex omnibus Græciæ ciuitatibus regis præſidia eſſe, captiuos & transfugas ſociis Po. Romani reddendos, reſtituenda Romanis ea Illyrici loca, quæ poſt pacem in Epiro factam occupaſſet, Ptolemæo regi Aegypti reddendas urbes, quas poſt Philopatris Ptolemæi mortem occupaſſet, ſuas Po. q; Romani conditiones has eſſe, cæterum & socioꝝ audiri poſtulata æquum eſſe. Attali regis legatus naues, captiuoſq;, quæ ad Chium nauali prælio capta eſſent, & Nicephorium, Veneriſq; tẽplum, quæ ſpoliaſſet, euaſtaſſetq;, pro incorruptis reſtitui, Rhodii Pyrrheam (regio eſt continentis aduerſus inſulam uetuſtæ eoꝝ ditionis) repetebant, poſtulabantq; præſidia deduci ab Iaſo, & Bargiliis, & Euromenſium urbe, & Helleſponto, Seſto atq; Abydo, & Panopolin Byzantiis in antiqui formulã iuris reſtitui, & liberari omnia Aſiæ emporia, portuſq;, Achæi Corinthum, & Argos repetebant. Prætor Aetoloꝝ Phaneas quum eadem fere, quæ Romani, ut Græcia decederetur, poſtulaſſet, redderenturq; Aetolis urbes, quæ quondam iuris aut ditionis eoꝝ fuiſſent, excepit orationẽ eius princeps Aetolorum Alexander, uir (ut inter Aetolos) facundus. Iamdudum ſe reticere ait, non quo quicq̃ agi putet eo colloquio, ſed nequem ſociorum dicẽtem interpellet, neq; de pace cum fide Philippum agere, neq; bella uera uirtute unquam geſſiſſe, in colloquiis inſidiari, & captare, in bello non congredi æquo campo, neq; collatis ſignis dimicare, ſed refugientem incendere, ac diripere urbes, & uincentium præmia uictum corrumpere, at non ſic antiquos Macedonum reges, ſed acie bellare ſolitos, urbibus parcere, quantum poſſent, quo opulentius imperium haberent, nam de quoꝝ poſſeſſione dimicetur tollentẽ nihil ſibi præter bellum relinquere quod conſilium eſſe? plures priore anno ſociorum urbes in Theſſalia deuaſtaſſe Philippum, quam omnes, qui unquã hoſtes Theſſaliæ fuerũt, ipſis quoq; Aetolis eum plura ſocium, quam hoſtem ademiſſe, Lyſimachiam pulſo prætore, & præſidio Aetolorum occupaſſe eum, Chium item ſuæ ditionis urbem funditus euertiſſe, ac deleſſe, eadẽ fraude habere eum Thebas Phthias, Echinum, Lariſſam, & Pharſalum. Motus oratione Alexandri Philippus nauem, ut exaudiretur, propius terram applicuit, orſum eum dicere in Aetolos maxime uiolenter Phaneas interfatus, non in uerbis rem uerti ait, aut bello uincendum, aut melioribus parendum eſſe. Apparet id quidem, inquit Philippus, etiam cæco, iocatus in ualitudinem oculorum Phaneæ, & erat dicacior natura, quam regem decet, & ne inter ſeria quidem riſu ſatis temperans. Indignari inde cœpit Aetolos, tanquam Romanos decedi Græcia iubere, qui, quibus finibus Græcia ſit, dicere non poſſint, ipſius enim Aetoliæ Græcos Apodeotas, & Amphilochos, quæ per magna eorum pars ſit, Græciam non eſſe, an quod a ſociis eorum non abſtinuerim, iuſtam querelam habent? quum ipſi pro lege antiquitus hunc morem ſeruent, ut aduerſus ſocios ipſi ſuos publica tantum authoritate dempta iuuenturem ſuã militare ſinant, & contrariæ perſæpe acies in utraq; parte Aetolica auxilia habeant? Neq; ego Chium expugnaui, ſed Pruſiam ſocium, & amicum expugnantem adiuui, & Lyſimachiam ab Thracibus uindi-

caui, ſed

caui,ſed quia me neceſſitas ad hoc bellum a cuſtodia eius auertit,Thraces habent.Aetolis hæc , Attalo autem,Rhodiiſq; nihil iure debeo,non enim a me,ſed ab illis principium belli ortum eſt , Romanorum autem honoris cauſſa Pyrrheam Rhodiis,& naues,Attalo captiuos,qui comparebunt , reſtituam,nam quod ad Nicephorium,Veneriſq; templi reſtitutionem attinet,quid reſtitui ea poſtulantibus reſpondeam? niſi quo uno modo ſyluæ,luciq; reſtitui cæſi poſſunt,curam,impenſamq; ſationis me præſtaturum,quoniam hæc inter ſe reges poſtulare,& reſpondere placet. Extrema eius oratio aduerſus Achæos fuit,in qua orſus eſt ab Antigoni primum,ſuis deinde erga eam gentem meritis,recitari decreta eorum iuſſit,omnes diuinos , humanoſq; honores complexa , atq; ad eam adiecit recens de exercitu,quod ab ſe deſciuiſſet,inuectuſq; grauiter in perfidiam eorum , tamen Argos ſe redditurum eis dixit,de Corintho cum imperatore Romano deliberaturum eſſe,quæſiturumq; ab eo,ſimulne urbibus iis decedere ſe æquum cenſeat,quas a ſeipſo captas iure belli habeat,an iis etiã,quas a maioribus ſuis accepiſſet? Parantibus Achæis , Aetoliſq; ad ea reſpondere , quum prope occaſum ſol eſſet,dilato in poſterum diem colloquio , Philippus in ſtationem,a qua profectus erat , Romani,ſociiq; in caſtra redierunt . Quintius poſtero die ad Nicæam (is enim locus placuerat)ad conſtitutum tempus uenit,Philippi nullus uſquam nec nuntius ab eo per aliquot horas ueniebat , & iam deſperantibus uenturum repente apparuerunt naues , atq; ipſe quidem quum tam grauia , & indigna imperarentur,inopem conſilii diem ſe conſumpſiſſe deliberando aiebat. Vulgo credebatur de induſtria rem in ſerum tractam,ne tempus dari poſſet Achæis,Aetoliſq; ad reſpondendum,& eam opinionem ipſe affirmauit petendo,ut ſummotis aliis,ne tempus altercando tereretur , & aliquis finis rei imponi poſſet,cum ipſo imperatore Romano liceret ſibi colloqui . Id primo non acceptum , ne excludi colloquio uiderentur ſocii , deinde,quum haud abſiſteret petere,ex omnium conſilio Romanus imperator cum A. Claudio præfecto,& tribus tribunis militum,cæteris ſummotis,ad extremum littus proceſſit,rex cum duobus,quos pridie adhibuerat,in terram eſt egreſſus,ibi quum aliquandiu ſecreto locuti eſſent , quæ acta ad ſuos Philippus retulerit,minus compertum eſt , Quintius hæc retulit ad ſocios Romanorum,eum cedere tota Illyrici ora,perfugas remittere , ac ſiqui eſſent captiui, Attalo naues,& cum iis captos nauales ſocios, & Rhodiis regionem , quam Pyrrheam uocant,reddere , Iaſo & Bargiliis non ceſſurum , Aetolis Pharſalum , Lariſſamq; reddere,Thebas non reddere , Achæis non Argis modo , ſed etiam Corintho ceſſurum . Nulli omnium placere partium , quibus ceſſurus , aut non ceſſurus eſſet , deſtinatio,plus enim amitti in iis,quam acquiri , nec unquam,niſi tota deduxiſſet Græcia præſidia,cauſſas certaminum deponere . Quum hæc toto ex concilio certatim omnes uociferarentur,ad Philippum quoq; procul ſtantem uox eſt perlata , itaq; a Quintio petit,ut rem totam in poſterum diem differret , profecto aut perſuaſurum ſe,aut perſuaderi ſibi paſſurum, littus Athonium colloquio deſtinatur , eo mature conuentum eſt . Ibi Philippus primo & Quintium , & omnes,qui aderant , rogare,ne ſpem pacis conturbare uellent,poſtremo petere tempus,quo legatos Romam ad ſenatum mittere poſſet,aut his conditionibus ſe pacem impetraturum , aut , quaſcunque ſenatus dediſſet,leges pacis accepturum . Id cæteris haudquaquam placebat,nec enim aliud,quam moram , & dilationem ad colligendas uires quæri , Quintius uerum id futurum fuiſſe dicere , ſi æſtas, & tempus rerum gerendarum eſſet , nunc hyeme inſtante nihil amitti dato ſpatio ad legatos mittendos,nam neque ſine authoritate ſenatus quicquam eorum ratum fore , quæ cum rege ipſi pepigiſſent , & explorari , dum bello neceſſariam quietem ipſa hyems daret , ſenatus authoritatem poſſe . In hanc ſententiam & cæteri ſociorum principes conceſſerunt , induciiſque datis in duos menſes,ipſos mittere ſingulos legatos ad ſenatum edocendum , ne fraude regis caperetur , placuit , additum induciarum pacto , ut regia præſidia Phocide , ac Locride extemplo deducerentur , & ipſe Quintius cum ſociorum legatis Aminandrum , Athamanum regem , utque ſpeciem legationis adiiceret , Q. Fabium (uxoris Quintii ſororis filius erat) & Q. Fuluium , & P. Claudium miſit. Vt uentum Romam eſt , prius ſociorum legati,quam regis auditi ſunt , cæterum eorum oratio conuiciis regis conſumpta eſt . Mouerunt eo maxime ſenatum,demonſtrando maris terrarumque eius regionis ſitum, ut omnibus appareret , ſi Demetriadem in Theſſalia , Chalcidem in Eubœa , Corinthum in Achæia rex teneret , non poſſe liberam Græciam eſſe , & ipſum Philippum non contumelioſius , quam uerius compedes eas Græciæ appellare . Legati deinde regis intromiſſi , quibus longiorem exorſis orationem breuis interrogatio , ceſſuruſne iis tribus urbibus eſſet , ſermonem incidit , quum mandatum ſibi de his nominatim negarent quicquam . Sic infecta pace regii dimiſſi , Quintio liberum arbitrium pacis,ac belli permiſſum , quod,ut ſatis apparuit,non tedere belli ſenatum, & ipſe uictoriæ,quam pacis auidior,neque colloquium poſtea Philippo dedit,neq; legationem aliam,quam quæ omni Græcia decedi nuntiaret,admiſſurum dixit.Philippus quum acie decernendum uideret,& undiq; ad ſe contrahendas uires,maxime de Achæiæ urbibus,regionis ab ſe diuerſæ,& magis tamen de Argis,quam de Corintho ſollicitus,optimum ratus Nabidi eam Lacedæmoniorum tyranno,uelut fiduciariam,dare,ut uictori ſibi reſtitueret,ſiquid aduerſi accidiſſet,ipſe haberet , Philocli, qui Corintho,

Argiſq; præerat,ſcribit,ut tyrannum ipſe conueniret.Philocles,præterq̃ quod iam ueniebat cum munere,adiicit ad pignus futuræ regis cum tyrãno amicitiæ filias ſuas regem Nabidis filiis matrimonio coniungere uelle,tyrannus primo negare aliter urbem eam ſe accepturum,niſi Argiuorum ipſorum decreto accerſitus ad auxilium urbis eſſet,deinde,ut frequenti concione non aſpernatos modo,ſed abominatos etiam nomen tyrãni audiuit,cauſſam ſe ſpoliandi eos nactum ratus,traderet,ubi uellet,urbem,Philocli ait.Sic nocte ignaris omnibus acceptus in urbem eſt tyrãnus,prima luce occupat ſuperiora omnia loca,portæq; clauſæ,paucis principum tumultum inter primum elapſis,eorum abſentium direptæ fortunæ,præſentibus aurum atq; argentum ablatum,pecuniæ imperatæ ingentes,qui non cunctanter contulere,ſine contumelia,& laceratione corporum ſunt dimiſſi,quos occulere,aut retrahere aliquid ſuſpicio fuit,in ſeruilem modum lacerati,atq; extorti.Concione inde aduocata,rogationem promulgauit,unam de tabulis nouis,alteram de agro uiritim diuidendo,duas faces nouantibus res ad plebem in optimates accendendam.Poſteaquam in poteſtate Nabidis Argiuorum ciuitas erat nihil eius memor tyrannus,a quo eam ciuitatem,& quam in conditionem accepiſſet,legatos Elatiam ad Quintium,& Attalum Aeginæ hybernantem mittit,qui nuntiarent Argos in poteſtate ſua eſſe,eo ſi ueniret Quintius ad colloquium,non diffidere ſibi omnia cum eo conuentura.Quintius,ut eo quoq; præſidio Philippum nudaret,quum annuiſſet ſe uenturum,mittit ad Attalum,ut ab Aegina Sicyonem ſibi occurreret,ipſe ab Anticyra decem quinqueremibus,quas iis forte diebus L. Quintius frater eius adduxerat ex hybernis Corcyræ,Sicyonem trãſmiſit.Iam ibi Attalus erat,qui quum tyrãno ad Romanum imperatorem,non Romano ad tyrannum eundum diceret,in ſententiã ſuam Quintium traduxit,ne in urbem ipſam Argos iret,haud procul urbem(Hyecenica uocatur) in eo loco,ut congrederentur,conuenit.Quintius cum fratre,& tribunis militum paucis,Attalus cum regio comitatu,Nicoſtratus Achæorum prætor cum auxiliaribus paucis uenit,tyrannum ibi cum omnibus copiis opperientem inuenerunt,progreſſus armatus cum ſatellitibus armatis eſt in medium fere interiacentis campi,inermis Quintius cum fratre,& duobus tribunis militum inermibus,item regii,prætor Achæorum,& unus ex purpuratis latus cingebant.Initium ſermonis ab excuſatione tyranni ortũ quod armatus ipſe,armatiſq; ſeptus,quum inermes Romanum imperatorem,regemq; cerneret,in colloquium ueniſſet,neq; enim ſe illos timere dixit,ſed exules Argiuorum.Inde ubi de cõditionibus amicitiæ cœptum agi eſt,Romanus duas poſtulare res,unam,ut bellum cum Achæis finiret,alteram,ut aduerſus Philippum mitteret ſecum auxilia.Auxilia ſe miſſurum dixit,pro pace cum Achæis induciæ impetratæ,donec bellum cum Philippo finiretur.De Argis quoq; diſceptatio ab Attalo rege eſt nata,quum fraude Philoclis proditam urbem ui ab eo teneri argueret,ille ab ipſis Argiuis,ut ſe defenderet,accitum.Concionem Argiuorum rex poſtulabat,ut id ſciri poſſet,nec tyrãnus abnuere,ſed deductis ex urbe præſidiis liberam concionem,non immiſtis Lacedæmoniis declaraturam,quid Argiui uellent,præberi debere dicebat rex,tyrãnus negauit deducturum.Hæc diſceptatio ſine exitu fuit,de colloquio diſceſſum,ſexcentis Cretenſibus ab tyrãno datis Romano,induciiſq; inter Nicoſtratum prætorem Achæorum,& Lacedæmoniorum tyrannum in quatuor menſes factis.Inde Quintius Corinthum eſt profectus,& ad portam cum Cretenſium cohorte acceſſit,ut Philocli præfecto urbis tum appareret tyrannum a Philippo deſciſſe.Philocles & ipſe ad imperatorem Romanum in colloquium uenit hortantiq;,ut extemplo tranſiret,urbemq; traderet,ita reſpõdit,ut diſtuliſſe rem magis,quam negaſſe uideretur.A Corintho Quintius Anticyram traiecit,inde fratrem ad tentãdum Acarnanum gentem miſit.Attalus ab Argis Sicyonem eſt profectus,ibi & ciuitas nouis honoribus ueteres regis honores auxit,& rex ad id,quod ſacrum Apollinis agrum grandi quondam pecunia redemerat,is tum quoq;,ne ſine aliqua munificentia præteriret ciuitatem ſociam,atq; amicam,decem talenta argenti dono dedit,& decem millia medimnum frumenti,atq; ita Cenchreas ad naues rediit.Et Nabis firmato præſidio Argis,Lacedæmonem regreſſus,quum ipſe uiros ſpoliaſſet,ad fœminas ſpoliandas uxorem Argos remiſit,ea nunc ſingulas illuſtres,nunc ſimul plures genere inter ſe iunctas domum accerſendo,blandiendoq;,ac minando,non aurum modo iis,ſed & poſtremo ueſtem,mundumq; omnem muliebrem ademit.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBER TERTIVS, QVI EST XXXIII. RECENS IN BIBLIOTHECA AEDIS DIVI MARTINI MAXIMAE MOGVNTIAE REPERTVS.

HIS PARTIBVS COHAERENS ACARNANIAE, quingētos ferme paſſus lōgæ fauces erāt, latæ haud amplius cētum & uiginti, in his anguſtiis Leucas poſita eſt, colli applicata uerſo in oriētē, & Acarnaniā. Ima urbis plana ſunt iniacētia ad mare, quo Leucadia ab Acarnania diuidit̄, inde terra mariq; inexpugnabilis eſt, nam & uada ſunt ſtagno ſimiliora, quā mari, & cāpus terrenus oīs, operiq; facilis, itaq; multis ſimul locis aut ſubruti, aut ariete decuſſi ruebāt muri. Sed quā urbs ipſa opportuna oppugnātibus erat, tā inexpugnabiles hoſtiū animi, die ac nocte intēti, reficere quaſſata muri, obſtruere quæ patefacta ruinis erāt, prælia impigre inire, & armis magis muros, quā ſeipſos moenibus tutari, diutiusq; ſpe Romanoꝝ obſidionē eam extraxiſſent, ni exules q̄dam Italici generis, Leucade habitantes, ab arce milites accepiſſent, eos tñ ex ſupiore loco magno cum tumultu decurrētes, acie in foro īſtructa, iuſto prælio aliquandiu Leucadii ſuſtinuerunt, iterim & ſcalis capta multis locis moenia, & per ſtragē lapidū, ac ruinas trāſcēſum in urbē, iamq; ipſe legatus magno agmine circūuenerat pugnātes, pars in medio cæſi, pars, armis abiectis, dediderūt ſeſe uictori, & poſt dies paucos audito prælio, qđ ad Cynos cephalas pugnatū erat, oēs populi Acarnaniæ in deditionē legati uenerūt. Iiſdem diebus oīa ſimul īclināte fortuna, Rhodii quoq; ad uindicandam a Philippo continētem regionē Pyrrheā uocant, poſſeſſam a maioribus ſuis, Pauſiſtratū prætorē cum octingētis Achæis peditibus, mille & nongentis fere armatis ex uario genere auxilioꝝ collectis, miſerunt (Galli, & Niſuetæ, & Piſuetæ, & Tamiani, & Arei ex Africa, & Laodiceni ex Aſia erāt) cum his copiis Pauſiſtratus tēdebat in Stratonicēſi agro, locum popportunū, ignaris regiis, qui tenuerāt, occupauit. In tpe & ad ipm excitum auxiliū mille Achæi pedites cū cētum eq̄tibus ſupuenerunt, Theoxenuſus præerat Dinocrates, regius p̄fectus recuperādi Caſtelli cauſſa primo caſtra ad ipſa tendebat, mouit inde ad alteꝝ caſtellū, item Stratonicēſis agri Aſtragon uocāt, oībuſq; ex præſidiis, quæ multifaria diſiecta erāt, deuocatis, & ab ipſa Stratonice cū Theſſaloꝝ auxiliaribus Alabādā, ubi hoſtes erant, ducere pergit, nec Rhodii pugnā detrectauerūt, atq; caſtris in ꝓpinquum collatis, extēplo in aciem deſcēſum eſt. Dinocrates quingētos Macedonas dextro cornu, læuo Acrianos locat, in mediū accipit contractos ex caſtellorum mares, maxime erāt præſidiis eq̄tes cornibus circūdaret. Cretēſium auxiliares Thracūq; Rhodia cohors dextro cornu, ſiniſtro mercēnarios milites lectā peditum manū habuere medios miſta ex plutibus gētibus auxilia, equites leuiſq; armaturæ quod erat cornibus circuniectum, Eo die ſteterunt tñ, acies utræq; ſuper ripas, quas tenui aqua interfluebāt, torrentes, pauciſq; telis emiſſis in caſtra receperunt ſeſe. Poſtero die eodem ordine inſtructi maius aliquāto prælium quā pro nume-

ro edidere pugnãtium, nec enim plus terna millia peditum fuere, & centeni ferme equites. Cæteꝝ nõ numero tãtum, nec armorum genere, ſed animis quoq; paribus, & æqua ſpe pugnarunt. Achæi primi torrente ſuperato in Acrianos impetũ fecere, deinde tota prope curſu trãſgreſſa amnem acies eſt, diu anceps pugna ſtetit, numero acie mille, & ipſi quadringẽtos loco expulere, iclinato dein dextrum oĩs cornu Macedones, uſq; dum ordine & uelut ſtipata phalanx cõſultabat moueri nequiuerũt, poſtq̃ læuo latere nudato circum iacere haſtas in uenientẽ ex tranſuerſo hoſtem conati ſunt, turbati extẽplo tumultum primo inter ſe fecerũt, terga deinde uertunt, poſtremo abiectis armis, in præcipitẽ pugnã effundentes Bargyllas petẽtes fugerunt, eodẽ & Dinocrates pfugit, Rhodii quãtum diei ſuperfuit ſecuti receperunt ſe ad caſtra. Satis conſtat, ſi confeſtim uictores Stratonicẽã petiſſent, recipi eam urbẽ ſine certamine potuiſſe. Prætermiſſa eius rei occaſio eſt, dum in caſtellis uiciſq; recipiẽdis Pyrrheæ tempus teritur, iterim animi eoꝝ, qui Stratonicẽã præſidio optinebãt, confirmati ſunt. Mox & Dinocrates cũ his, quæ prælio ſupererant, copiis intrauit muros, nequiquam inde obſeſſa, oppugnataq; urbs eſt, recipi niſi aliquãta pſperã Antiochũ potuit. Hæc in Theſſalia, hæc in Achæia, hæc in Aſia, per eoſdem dies ferme geſta Philippus quum audiſſet Dardanos trãſgreſſos fines ab contẽtu cõceſſit. Quum regni ſuperiora Macedoniæ euaſtare, quãuis prope orbe terraꝝ undiq; ſe ſuos eligente fortuna urgebatur, tñ morte triſtius ratus Macedoniæ etiã poſſeſſione pelli, delectu raptim per urbes Macedonum habito, cum ſex millibus peditũ & quingẽtis equitibus circa Stobos Pœoniæ improuiſo hoſteis oppreſſit, magna multitudo hoĩum in prælio, maior prædãdi cupidine palata per agros cæſa eſt, qbus fuga expeditior fuit, ne tẽtato qdẽ caſu pugnæ, in fines ſuos redierũt, ea una expeditione nõ pro reliquo ſtatu fortuna facta, refectis ſuoꝝ animis, Theſſalonicã ſeſe recepit. Nõ tam in tpe Punicũ bellum terminatum erat, ne ſimul & cũ Philippo foret bellãdum, quã opportune iam Antiocho in Syria moliente bellum, Philippus eſt ſupatus, nam præterq̃ quod facilius cũ ſingulis, quã ſi in unum ambo ſimul contuliſſent uires, bellatũ eſt, Hiſpania quoq; ſub idẽ tẽpus magno tumultu ad bellũ cõſurrexit. Antiochus quum priore æſtate oĩbus, quæ in Cœle Syria ſunt, ciuitatibus Ptolemæi in ſuã poteſtatẽ redactis, in hyberna Antiochiam cõceſſiſſet, nihilo quietiores res Pauſiſtratus habuit, oĩbus enim regni uiribus cõnixus quũ ingẽtes copias terreſtres maritimaſq; cõparaſſet, principio ueris præmiſſis terra cũ exercitu filiis duobus ardue agminis tridate, iuſſiſq; Sardibus ſe opperiri, ipſe cũ claſſe centum tectaꝝ nauiũ, ad hoc leuioribus nauigiis, cercuriſq;, ac lembis ducẽtis pficiſcit̃ ſimul per omnẽ oram Ciliciæ, & Cariæ tẽtaturus urbes, quæ in ditione Ptolemæi eſſent, ſimul Philippũ (necdũ enim debellatũ erat) exercitu nauibuſq; adiuturus. Multa egregia Rhodii pro fide erga Po. Romanũ, proq; uniuerſo noĩe Græcoꝝ terra mariq; auſi ſunt, nihil magnificẽtius, quã quod ea tẽpeſtate non territi tãta mole iminentis belli legatos ad regẽ miſerunt, nec Helicinas, pmõtorium Ciliciæ eſt, inclytũ fœdere antiquo Atheniẽſium, ſi eo non cõtineret copias ſuas, ſe obuiã ituros, non ab odio ullo, ſed ne cõiungi cum Philippo pateretur, & impedimẽto eſſet Romanis liberãtibus Græciã. Coraceſiũ eo tpe Antiochus opibus oppugnabat, Zephyrio, & Solis, & Aphrodiſiade, & Coryco, & ſupato Anemurio (pmõtorium id quoq; Ciliciæ eſt) Selinunte recepto, oĩbus uicis, aliiſq; eius oræ caſtellis aut metu, aut uolũtate ſine certamine in deditionẽ acceptis, Coraceſium præter ſpem clauſis portis tenebat eum, ibi legati Rhodioꝝ auditi, & quanq̃ ea legatio erat, quæ accẽdere regium animũ poſſet, tẽperauit iræ, & legatos ſe Rhodũ miſſurum rñdit, iiſq; mãdatuꝝ, ut renouarẽt uetuſta iura cũ ea ciuitate ſua maiorũq; ſuoꝝ, & uetarent eos aduẽtum ptimeſcere regis, nihil his aut ſociis eoꝝ noxæ futuꝝ fraudiue, nã Romanoꝝ amicitiã ſe nõ uiolatuꝝ argumẽto, & ſuam recẽtem ad eos legationẽ eſſe, & ſenatus honorifica in ſe decreta, reſpõſa, qui tum forte legati redibãt ab Roma, comiter auditi dimiſſiq;, ut tẽpus poſtulabat, icerto adhuc aduerſus Philippũ euẽtu belli. Quum hæc legati regis in cõcione Rhodioꝝ agerent, nũtius uenit, debellatũ ad Cynos cephalas eſſe, hoc nũtio accepto, Rhodiis, dempto metu a Philippo oĩ, erat cõſiliũ obuiã eundi claſſe Antiocho, illam alterã curã non omiſerunt tuendæ libertatis ciuitatiũ ſociaꝝ Ptolemæi, quibus bellũ ab Antiocho iminebat, nam alias auxiliis iuuerũt, alias puidẽdo ac præmonẽdo conatus hoſtis, cauſſaq; libertatis fuerũt Cauniis, Myndiis, Halicarnaſſenſibus, Samiiſq;. Nõ opæ eſt pſequi, ut quæq; acta in his locis ſint, quũ ad ea, quæ pprie Romani belli ſunt, uix ſufficiã. Eodem tpe & Attalus rex æger Thebis Pergamũ aduectus moritur, altero & ſeptuageſimo anno, quum quatuor & quadraginta annos regnaſſet. Huic uiro pter diuitias nihil ad ſpem regni fortuna dederat, his ſimul prudenter, ſimul magnifice utẽdo effecit primũ ut ſibi, deinde ut aliis non idignus uiderec̃ regno. Victis deinde prælio uno Gallis, quæ tũ gens recẽti aduẽtu terribilior Aſiæ erat, regiũ aſciuit nomẽ, cuius magnitudine ſemp animũ æquauit, ſũma iuſtitia ſuos rexit, unicã fidẽ ſociis pſtitit, uxorẽ, ac liberos duos ſupſtites habuit, mitis ac munificus amicus fuit, regnũ adeo ſtabile ac firmũ reliqt, ut ad tertiã ſtirpẽ poſſeſſio eius deſcẽderit. Quũ is ſtatus reꝝ in Aſia, Græciaq;, & Macedonia eẽt, uixdũ terminato cũ Philippo bello, pace certe nõdum ppetrata, igens in Hiſpania ulteriore coortũ eſt bellũ, M. Heluius eã puinciã optinebat, is literis ſenatũ certiorẽ fecit, Culcan & Luſcinonẽ regulos in armis eſſe, cũ Culca decẽ & ſeptẽ oppida, cũ Luſcinone fides urbes Cardonẽ & Bardonẽ, & maritimã orã oẽm, quæ nõdum animos

animos nudauerant ad finitimoꝝ motus cõſurrectură, his literis a M.Sergio prætore, cuius iuriſdictio inter ciues,& peregrinos erat, recitatis, decreuerunt patres, ut comitiis prætorum perfectis, cui prætori prouincia Hiſpania obuenißet, is primo quoque tempore de bello Hiſpaniæ ad ſenatum referret. Sub idem tempus C O S S. Romani uenerunt, quibus in æde Bellonæ ſenatum habentibus, poſtulantibuſque triumphum ob res proſpere bello geſtas Catinius Labeo,& C.Vrſanius tribuni plebis, ut ſeparatim de triumpho agerent C O S S. poſtularunt, communem ſe relationem de ea re fieri non paſſuros, ne par honos in diſpari merito eſſet. Cunque Minutius utrique prouinciam Italiam optigiſſe diceret, communi animo conſilioque ſe,& collegam res geſſiſſe, Cornelius adiiceret Boios aduerſus ſe tranſgredientes Padum, ut Inſubribus, Cenomaniſque auxilio eſſent, depopulante uicos eorum atque agros collega ad ſua tuenda auerſos eſſe. Tribuni res tantas bello geſſiſſe Cornelium fateri, ut non magis de triumpho eius, quam de honore diis immortalibus habendo dubitari poſſit, non tamen nec illum, nec quenquam alium ciuem tantum gratia, atque opibus ualuiſſe, ut quum ſibimet triumphum impetraſſet, collegæ eundem honorem impudenter petenti daret, Q.Minutium in Liguribus leuia prælia, uix digna dictu, feciſſe, in Gallia magnum numerum militum amiſiſſe, nominabant etiam tribunos militum T.Iuuencium,& C.Labeonem eius fratrem, qui aduerſa pugna cum multis aliis uiris fortibus, ciuibus ac ſociis cecidiſſent, oppidorum paucorum, ac uicorum falſas,& in tempus ſimulatas ſine ullo pignore deditiones factas eſſe. Hæ inter C O S S. tribunoſque altercationes biduum tenuerunt, uictique perſeuerantia tribunorum C O S S. ſeparatim retulerunt. Cn. Cornelio omnium conſenſu decretus triumphus,& Placentini Cremonenſeſque addiderunt fauorem conſuli, gratias agentes, commemoranteſque obſidione ſe eſſe ab eo liberatos, pleroſque etiam, quum apud hoſtes eſſent, ſeruitute exceptos. Q.Minutius tentata tantum relatione, quum aduerſum omnem ſenatum uideret, in monte Albano ſe triumphaturum,& iure imperii conſularis,& multorum clarorum uirorum exemplo, dixit. Cn.Cornelius de Inſubribus, Cenomaniſque in magiſtratu triumphauit, multa ſigna militaria tulit, multa Gallica ſpolia captiuis carpentis tranſuexit, multi nobiles Galli ante currum traducti, inter quos quidam Amilcarem ducem Pœnorum fuiſſe authores ſunt, cæterum magis in ſe conuertit oculos Cremonenſium, Placentinorumque colonorum turba pileatorum, currum ſequentium. Tulit in triumpho ducenta triginta ſeptem millia quingentos, argenti bigati ſeptuaginta nouem millia, ſeptuagenos æris militibus diuiſit, duplex equi, triplex centurioni. Q.Minutius C O S. de Liguribus, Boiiſque Gallis in monte Albano triumphauit, is triumphus, ut loco & fama rerum geſtarum,& quod ſumptum non erogatum ex ærario omnes ſciebant, inhonoratior fuit, ita ſignis, carpentiſque,& ſpoliis ferme æquabat, pecuniæ etiam prope par ſumma fuit, æris tranſlata ducenta & quinquaginta quatuor millia, argenti bigati quinquaginta tria millia,& duceni militibus, centurionibus & equitibus item in ſingulos datum quod dederat collega. Secundum triumphum conſularia comitia habita, creati C O S S. L.Furius Purpurio,& M.Claudius Marcellus, Prætores poſtero die facti, Q.Fabius Buteo, T.Sempronius Longus, Q. Minutius Thermus, M.Acilius Glabrio, C.Apuſtius Fullo, C.Lælius. Exitu eius anni literæ a T.Quintio uenerunt ſe ſignis collatis cum rege Philippo in Theſſalia pugnaſſe, hoſtium exercitum fuſum fugatumque, hæ literæ prius in ſenatu a Sergio prætore, deinde ex authoritate patrum in concione ſunt recitatæ, ob res proſpere geſtas in dies quinque ſupplicationes decretæ, breui poſt legati & a T.Quintio,& ab rege uenerunt. Macedones deducti extra urbem in uillam publicam, ibique iis locus,& lautia præbita,& ad ædem Bellonæ ſenatus eſt habitus, haud multa uerba facta, quum Macedones, quæcunque ſenatus cenſuiſſet, id regem facturum eſſe dicerent, decem legati more maiorum quorum ex conſilio T.Quintius imperator leges pacis Philippo daret, decreti, adiectumque, ut in eo numero legatorum P. Sulpitius,& P.Iulius eſſent, qui C O S S. prouinciam Macedoniam optinuiſſent. Coſanis eo die poſtulantibus ut ſibi colonorum numerus augeretur, mille aſcribi iuſſi, dum nequis in eorum numero eſſet, qui poſt L.Cornelium,& T.Sempronium C O.S S. hoſtis fuiſſet. Ludi Romani eo anno in circo, ſcenaque ab ædilibus curulibus Cornelio Scipione,& C.Manlio Volſone & magnificentius quam alias facti,& lætius propter res bello bene geſtas ſpectati, totique ter inſtaurati, plebeii ſepties inſtaurati, Atilius Glabrio, C.Lælius eos ludos fecerunt, ex argento, multatitio tria ſigna ænea Cereri, Liberoque,& Liberæ poſuerunt. L.Furius,& M.Claudius Marcellus conſulatu inito, quum de prouinciis ageretur,& Italiam utrique prouinciam ſenatus decerneret, ut Macedoniam cum Italia ſortirentur, petebat Marcellus prouinciæ cupidior, pacem ſimulatam ac fallacem dicendo,& rebellaturum, ſi exercitus inde deportatus eſſent, regem, dubios ſententia patres fecerat,& forſitan optinuiſſet C O S. ni Q.Martius rex,& Catinius Labeo tribuni plebis ſe interceſſuros dixiſſent, ni prius ipſi ad plebem tuliſſent, uellent iuberentne cum rege Philippo pacem eſſe. Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata eſt, omnes quinque & triginta tribus uti rogatæ iuſſerunt. Et quo magis pacem ratam eſſe in Macedonia uulgo lætarentur, triſtis ex Hiſpania nuntius allatus effecit, uulgateque literæ, C.Sempronium Tuditanum proconſulem in citeriore Hiſpania prælio uictum, exercitum eius fuſum, fugatumque,& illu-

DD

ſtres uitos in acie cecidiſſe, Tuditanum cum graui uulnere latum ex prælio, haud ita multo poſt expiraſſe. C O S S. ambobus Italia prouincia cum his legionibus, quas ſuperiores C O S S. habuiſſent decreta, & ut quatuor legiones nouas ſcriberent, duaſque, quo ſenatus cenſuiſſet, mitterent, & T. Quintius Flaminius cum duabus legionibus prouinciam eodem exercitu optinere iuſſus, imperium ei prorogatum, ſatis iam ante diuidere eſſe. Prætores deinde prouincias ſortiti, L. Apuſtius Fullo urbanam iuriſdictionem, M. Attilius Glabrio inter ciues & peregrinos, Q. Fabius Buteo Hiſpaniam ulteriorem, Q. Minutius Thermus citeriorem, C. Lælius Siciliam, T. Sempronius Longus Sardiniam. Q. Fabio Buteoni & Q. Minutio, quibus Hiſpania prouincia euenerat, C O S S, legiones ſingulas ex quatuor ab ſe ſcriptis quas uiderentur, uti darent, decretum eſt, ſocium ac nominis Latini quaterna millia peditum, trecenos equites, hique primo quoque tempore in prouincias ire iuſſi. Bellum in Hiſpania quinto poſt anno eſt quam ſimul cum Punico bello finitum. Prius quam hi prætores ad bellum prope nouum, quia tum primum ſuo nomine, nullo punico exercitu, aut duce ad arma ierant, proficiſcerentur, aut ipſi C O S S. ab urbe mouerent, procurare, ut aſſolet, prodigia, quæ nuntiabantur, iuſſi. L. Iulius Sequeſtris in Sabinos proficiſcens fulmine ipſe equuſque exanimati fuerant, ædes Feroniæ in Capenate de cœlo tacta erat, ad Monetæ duarum haſtarũ ſpeculatores erant, lupus Eſquilina porta ingreſſus frequentiſſima parte urbis quum in forum decurtiſſet, Tuſco uico atque Intemelio per portam Capenam prope intactus euaſerat, hæc prodigia maioribus hoſtiis ſunt procurata. Iiſdem diebus Cornelius Blacio, qui ante Sempronium Tuditanum citeriorem Hiſpaniam optinuerat, quum ex S. C. urbem eſt ingreſſus, tulit præ ſe auri mille & quingenta pondo quindecim, argenti uiginti millia, ſignati denarios trigintaquatuor millia, & quingentos quinquaginta. Sertinius ex ulteriore Hiſpania, ne tentata quidem triumphi ſpe, quinquaginta millia pondo argenti in ærarium tulit, & de manubiis duos fornices in foro Boario ante Fortunæ ædem, & matris Matutæ unum in maximo circo fecit, & his fornicibus ſigna aurata impoſuit. Hæc per hyemem ferme acta. Hybernabat eo tempore Athenis Quintius, a quo quum multa ſocii peterent, Bœotii petierunt, impetraueruntque, ut hi, qui ſuæ gentis militaſſent apud Philippum, ſibi reſtituerentur, id a Quintio facile impetratum, non quia ſatis dignos eos credebat, ſed quia Antiocho rege iam ſuſcepto fauor conciliandus nomini Romano apud ciuitates erat. Reſtitutis confeſtim apparuit quam nulla inita apud Bœotios gratia eſſet, nam ad Philippum gratias agentes pro redditis hominibus, perinde atque ab ipſo hi & non a Quintio & Romanis dati eſſent, miſerunt, & comitiis proximis Bœotii, ceu nullam aliam ob cauſſam Barcillam quendam quam quod præfectus Bœotiorum apud regem militantium fuiſſet, fecerunt prætorem, præteritis Zeuſippo & Piſiſtrato, aliiſque, qui Romanæ ſocietatis authores fuerunt, id ægre & in præſentia hi paſſi, & in futurum etiam metum ceperunt, quum ad portas prope ſedente exercitu Romano ea fierent, quid nam de ſe futurum eſſet profectis in Italiam Romanis, Philippo ex propinquo ſocios adiuuante, & infeſto his qui partis aduerſæ fuiſſent, dum Romana arma propinqua habebant, tollere Barcillam principem fautorum regis ſtatuerunt, & tempore ad eam rem capto, quum in publico epulatus reuerteretur domum temulentus, proſequentibus mollibus uiris, qui ioci cauſſa conuiuio celebri interfuerant, ab ſex armatis, quorum tres Italici, tres Aetolici erant circumuentus occiditur. Fuga comitum, & quiritatio facta, & tumultus tota urbe diſcurrentium cum luminibus, percuſſores proxima porta euaſerunt, luce prima concio frequens, uelut extante indicio, ad uocem præconis conuocata in theatro erat, palam ab ſuo comitatu, & obſcœnis illis uiris fremebant interfectum, animis autem Zeuſippum authorem deſtinabant cædis, in præſentia placuit comprehendi eos, qui ſimul fuiſſent, quæſtionemque ex his haberi, qui dum quæruntur, Zeuſippus conſimili animo, auertendi ab ſe criminis cauſſa, in concionem progreſſus errare ait homines, qui tam atrocem cædem pertinere ad illos ſemiuiros crederent, multaque in eam partem probabiliter argumentatus, quibus fidem apud quoſdam fecit, nunquam, ſi conſcius eſſet, oblaturum ſe multitudini, mentionemue cædis nullo laceſſente facturum fuiſſe, alii non dubitare, obuiam eundo impudentem criminis ſuſpicionem auerti. Torti poſt paulo inſontes, quum ſcirent ipſi opinionem omnium, ea pro indicio uſi Zeuſippum & Piſiſtratum nominauerunt, nullo adiecto, cur ſcire quicquam uiderentur, arguméto, Zeuſippus tamen cum Stratonida quodam nocte perfugit Tanagram, ſuam magis conſcientiam, quam indicium hominum nullius rei conſciorum metuens, Piſiſtratus ſpretis indicibus Thebis manſit. Seruus erat Zeuſippo, totius internuntius & miniſter rei, quem indicem Piſiſtratus timens eo ipſo rem ad indicium protraxit, literas ad Zeuſippum mittit, ſeruum conſcium tolleret, non tam idoneum ad cælandam rem eum uideri ſibi, quam ad agendam rem fuerit. Has qui tulit literas, iuſſit Zeuſippo dare quam primum, quia non ſibi conueniendi eius copia fuit, ipſi illi ſeruo, quem ex omnibus domino fideliſſimum credebat, tradidit, & adiecit, a Piſiſtrato de re magnopere pertinente ad Zeuſippum eſſe, conſcientia ictus, quum extemplo traditurum eas affirmaſſet, aperit, perlectis literis, pauidus Thebas refugit, & Zeuſippus quidem fuga ſerui motus Atenorem, tutiorem exilio locum ratus, conceſſit. De Piſiſtrato aliquæ quæſtiones tormentis habitæ, & ſumptum ſupplicium eſt. Efferauerat cædes

rat cædes Thebanos,Bœotioſque omnes ad execrabile odium Romanorum, Zeuſippum principem gentis id facinus conſciſſe,ad rebellandum neque uires,neque ducem habebant.Proximum bello qđ erat,in latrocinium uerſi,alios hoſpites,alios uagos per hyberna milites ad uarios commeatus uſus excipiebant,quidam in ipſis itineribus ad notas latebras inſidiantibus,pars in deſerta per fraudem diuerſoria deuecti,deductique opprimebantur,poſtremo non tantum odio,ſed etiam auiditate prædæ ea facinora faciebant,quia negotiandi ferme cauſſa argenti minnonis habentes in commeatibus erant. Quum primo pauci,deinde indies plures deſiderarentur,infamis ex Bœotia omnes cepit & timidius quam in hoſtico egredi auſus miles,tum Quintius legatos ad querendum de latrociniis per ciuitates mittit.Plurimi pedites circa Copidem paludem inuenti,ibi ex limo eruta,extractaque ex ſtagno cadauera ſaxis aut amphoris ut pondere traherentur in profundum,adnexa,multa facinora Acræphiæ & Coroneæ facta inueniebantur.Quintius primo noxios tradi ſibi iuſſit,& pro quingentis militibus(tot enim intercepti erant)quingenta talenta Bœotios conferre,quorum neutrum quum fieret uerbis tantum ciuitates excuſarent,nihil publico conſilio factum eſſe,miſſis Athenas,& in Achaiam legatis,qui teſtarentur ſociis iuſto pioque bello ſe perſecuturum Bœotos,cum parte copiarum P,Claudio Acræphiam ire iuſſo,cum parte Coroneam circunſedit,euaſtatis prius agris quã ab Elatia duo diuerſa agmina fere.Hac perculſi clade Bœoni,quum omnia terrore ac fuga compleſſent,legatos mittunt,qui quum in caſtra non admitterentur,Achæi Athenienſeſque ſuperuenerunt. Plus authoritatis Achæi habuerunt deprecantes,ac qui impetraſſent pacem Bœotiis,bellum ſimul gerere decreuerunt.Per Achæos & Bœotis copia adeundi,alloquendique Romanum facta eſt,iuſſiſque trahere noxios,& multæ nomine triginta talenta conferre pax data,& ab oppugnatione receſſum.Poſt paucos dies,decem legati ab Roma uenerunt,quorum ex conſilio pax data Philippo in has leges eſt,omnes Græcorum ciuitates,quæ in Europa,quæque in Aſia eſſent,libertatem,ac ſuas leges haberent,quæ earũ ſub ditione Philippi fuiſſent,præſidia ex his Philippus deduceret,his quæ in Aſia eſſent,Euromo,Piſidiſque,& Bargyllis,& Iaſſo,& Myrina,& Abydo,& Thaſo,& Perintho,eas quoque enim placere liberas eſſe Decianorum libertate. Quintius Pruſiæ Bithyniorum regi ſcriberet,quid ſenatui,& decem legatis placuiſſet,captiuos tranſfugaſque reddere Philippum Romanis,& naues omnes tectas tradere,quin & regiam unam inhabilis prope magnitudinis,quam ſedecim uerſus remorum agebant,ne plus quingentis armatorum haberet,neue elephantum ullum,bellum extra Macedoniæ fines ne iniuſſu ſenatus gereret,mille talentum daret Po.Romano,dimidium præſens dimidium penſionibus decem annorum,Valerius Antias quaternum millium pondo argenti,uectigal in decem annos,trigintaquaterna millia pondo,& ducenta,præſens uiginti millia põdo idem nominatim adiectum ſcribit,nec cum Eumene Atali filio(nouus is tum rex erat)bellũ gereret. In hæc obſides accepti,inter quos Demetrius Philippi filius.Adiicit Valerius Antias Attalo abſenti Aeginã inſulam,elephãtoſque dono datos,& Rhodiis Stratocineam Cariæ,atque alias urbes,quas Philippus tenuiſſet,Athenienſibus inſulas datas Paron,Imbrum,Delum,Scyrum.Omnibus Græciæ ciuitatibus hãc pacem approbantibus,ſoli Aetoli id decretum decem clamium ſanies carpebant literas inane una ſpecie libertatis adumbratas eſſe,cur enim alias Romanis tradi urbes,nec nominari eas,alias nominari,& ſine traditione iubere liberas eſſe,niſi quæque in Aſia ſint,libenter longinquitate ipſa tutiores,quæ in Græcia ſint,ne nominatæ intercipiantur,Corinthus,& Chalcis,& Oricum,& Demetrias. Nec tota ex uano criminatio erat,dubitabatur enim de Corintho,& de Chalcide,& Demetriade,qa in.S.C.quo miſſi decem legati ab urbe erant,cæteræ Græciæ atque aſiæ haud dubie liberabantur,de his tribus urbibus legati,quo tempore Po.Romanus poſtulaſſet,id e rep. fideque ſua facere,ſtatuere iuſſi erant.Antiochus rex erat,quem tranſgreſſurum in Europam,quum primum ei res ſuæ placuiſſent,non dubitabant,ei tam opportunas ad occupandum patere urbes nolebant. Ab Elatia Anticyrã cum decem legatis,inde Corinthum traiecit,ibi conſuli decem legatorum tractabantur. Identidem Quintius liberandam omnem Græciam,ſi Aetolorum linguas retundere,ſi ueram caritatem,maieſtatem apud omnes nominis Romani uellent eſſe,ſi idem eſſe,idem facere ad liberandam Græciam,non ad transferendum Philippo adeſſe imperium eſſe mare traieciſſe,nihil contra ea de libertate urbium alii dicebant,cæterum ipſis tutius eſſe manere pauliſper ſub tutela Po.Romani,quam pro Philippo Antiochum dominium accipi.Poſtremo ita decretum eſt,Corinthus redderetur Achæis,ut in agro Corinthio tamen præſidium eſſet,Chalcidem,ac Demetriadem retineri,donec cura de Antiocho deceſſiſſet.Nemeorum ſtatum ludicrum aderat,ſemper quidem & alias frequens cum propter ſpectaculi ſtudium inſitum genti,certamina omnis generis artium uiriumque pernicitatis uiſuntur,tum quia propter opportunitatem loci per duo diuerſa maria omnium rerum undique conuenerat. Sed expectatione erecti qui deinde ſtatus futurus Græciæ,quæ ſua fortuna eſſet,alii non taciti ſolum opinabantur,ſed ſermonibus etiam ſerebant Romanos ad ſpectaculum conſederunt. & præco cum tubicine(ut mos eſt)in mediam arenam,unde ſolenni carmine ludicrum indici ſolet,proceſſit,& ruba ſilentio facto ita pronunciat,Senatus Romanus,& T.Quintius imperator,Philippo rege, Macedo

nibuſque deuictis liberos, immunes ſuis legibus eſſe iubet Corinthios, Phocenſes, Locrenſeſque omnes, & inſulam Euboeam, & Magnetas, Theſſalos, Perrhæbios, Achæos, Tietas, percenſuerat omnes gentes, quæ ſub dirione Philippi regis fuerāt. Audita uoce præconis, maius gaudium fuit, quam quod uniuerſi homines acciperēt, uix ſans credere ſe quiſque audiſſe, & alii alios intueri mirabundi, uelut ſomni uanam ſpeciem quod ad quenque pertineret, ſuarum aurium fidei minimum credentes proximos interrogabant. Reuocatus præco quum unuſquiſque non audire, ſed uidere libertatis ſuæ nūtium aueret, iterum pronuntiaret eadem, tum ab certo iam gaudio tantus cum clamore plauſus ē ortus, totieſque repetitus, ut facile appareret nihil omnium bonorum multitudini gratius, quam libertatem eſſe. Ludicrum deinde ita rapnm peractum eſt, ut nullius nec animi nec oculi ſpectaculo intenti eſſent, adeo unum gaudium præoccupauerat omnem aliorum ſenſuum uoluptatem. Ludis uero dimiſſis, curſu prope omnes tendere ad imperatorem Romanum, ut ruente turba in unum, adire, cōtingere dextram cupientium, coronas liminis quoſque iacentium, haud procul periculo fuerit is, ſed erat trium ferme & triginta annorum, & quum robur iuuentæ, tum gaudium & tam inſigni gloriæ fructu uires ſuppeditabantur, nec preſens omnium modo effuſa lætitia eſt, ſed per multos dies gratis & cogitationibus & ſermonibus reuocata, eſſe aliquam in terris gentem, quæ ſua impenſa, ſuo labore, ac periculo bella gerat pro libertate aliorum, nec hoc finitimis, aut propinquæ uicinitatis hominibus, aut terris continenti iunctis præſtet, maria traiiciat, ne quod toto orbe terrarum iniuſtum imperium ſit, & ubique ius, fas, lex potentiſſima ſint, una uoce præconis libertas ad omnes Græciæ atque Aſiæ urbes, hoc ſpe concipi audacis animi fuiſſe effectum adduceret uirtutis & fortunæ gentis. Secundum iſta Quintius & decem legati legationes regum, gentium, ciuitatiumque audiuere. Primi omnium regis Antiochi uocati legati ſunt, his eadem que fere Romæ erant uerba ſine fide rerum iactata, nihil iam perplexe, ut ante, quum dubiæ res incolumi Philippo erant, ſed aperte pronuntiatum, ut excederet Aſiæ urbibus, quæ aut Philippi, aut Ptolomæi regum fuiſſent, abſtinerent liberas omneſque Græcas, ante omnia denuntiatum, ne in Europam aut ipſe tranſiret, aut copias traiiceret. Dimiſſis regis legatis conuentus gennum, ciuitatiumque eſt haberi cœptus, eoque maturius peragebatur, quod decreta decem legatorum ciuitates nominatim pronuntiabant. Oreſtis (Macedonum ea gens eſt) qd primi ab rege defeciſſent, ſuæ leges redditæ, Magnetes, & Perrhæbi, & Dolopes liberi quoque pronūtiati, Theſſalorum genti præter libertatem conceſſam Phthiotæ dati, Thebis Phthioticis & Pharſalo excepto, Aetolos de Pharſalo & Leucade poſtulantes, ut ex fœdere ſibi reſtituerentur, ad ſenatum reiecerunt, Phocenſes Locrenſes & quæ ſicut ante fuerant adiecta decreti authoritate, his contribuerūt. Corinthus & Triphylia & Herea, Peloponneſi & ipſa urbs eſt, reddita Achæis, Phocæam & Eretriam decem legati Eumeni regi Attali filio dabant, diſſenniente Quintio, una res in arbitrium ſenatus, libertatem his ciuitatibus dedit, Cariſto ac Pleurato Lingus & Partheni dati. Illyriorum utraque gens ſubditione Philippi fuerat, Aminandrum tenere iuſſerunt caſtella quæ per belli tempus Philippo capta ademiſſet. Dimiſſo conuentu decem legati partiti munia inter ſe ad liberandas ſuæ quiſque regionis ciuitates diſceſſerunt, P. Lentulus Bargyllas, L. Thermus Hephæſtiam, & Thaſum, & Thraciæ urbes P. Iulius, & L. Terentius ad regem Antiochum, Cn. Cornelius ad Philippum, cui de minoribus rebus editis mandatis percontatus ſi conſilium non utile ſolum, ſed etiam ſalutare admittere auribus poſſet, quum rex granas quoque ſe acturum diceret, ſiquid, quod in rem ſuam eſſet, expromeret, magnopere ei ſuaſit, quoniam pacem impetraſſet, ad ſocietatem amicitiamque petendam mitteret Romam legatos, ne ſiquid Annochus moueret, expectaſſe, & temporum opportunitates captaſſe ad bellandum uideri poſſet, Ad Tempe Theſſalica Philippus eſt conuentus, qui quum ſe miſſurum extemplo legatos reſpondiſſet, Cornelius Thermopylas, ubi frequens Græciæ ſtatutis diebus eſſe ſolet conuentus, Phylaicum appellant, uenit. Aetolos præcipue monuit, ut conſtanter & fideliter in amicitia Po. Romani permanerent. Aetolorum principes taliter queſti ſunt, quod non idem erga ſuam gentem Romanorum animus eſſet poſt uictoriam, qui in bello fuiſſet, alii ferocius incuſarunt, exprobraruntque non modo uinci ſine Aetolis Philippum, ſed ne tranſire quidem in Græciam Romanos potuiſſe. Aduerſus ea reſpondere, ne altercatiōem excederet res, quum ſuperſediſſet Romanus, omnia eos æqua impetraturos, ſi Romam miſiſſent, dixit, itaque ex authoritate eius decreti legati ſūt. Hunc finem bellum cum Philippo habuit. Quum hæc in Græcia, Macedoniaque, & Aſia gererentur, Hetruriam infeſtam prope coniuratio ſeruorum fecit, ad quærendam, opprimendamque eam M. Acilius prætor, cui inter ciues peregrinoſque iuriſdictio optigerat, cum una ex duabus legione urbana eſt miſſus, alios iam congregatos pugnando uicit, ex his multi occiſi, multi capti, alios uerberatos crucibus affixit, qui principes coniurationis fuerant, alios dominis reſtituit. COSS. in prouincias profecti ſunt, Marcellum Boiorum ingreſſum fines fatigato per diem totum milite uia facienda caſtra in tumulo quodam ponentem Corolamus regulus Boiorum cum magna manu adortus ad tria millia hominum occidit, & illuſtres uiri aliquot in illo tumultuario prælio ceciderunt inter quos præfecti ſocium T. Sempronius Gracchus, M. Iunius Syllanus, & tribuni militū de legione ſecunda Ogulnius,

& P. Claudius, caſtra tamen ab Romanis impigre permunita retentaque, quum hoſtes proſpera pugna nequiquam oppugnaſſent. Statiuis deinde eiſdem per dies aliquot ſeſe tenuit, dum & ſautios curaret, & tanto terrore animos militum reficeret, Boii, ut eſt gens minime ad moræ tedium patiens, in caſtella ſua uicoſque dilapſi ſunt. Marcellus Pado confeſtim traiecto in agrum Comenſem, ubi Inſubres, Comenſibus ad arma excitis, caſtra habebant, legiones in ipſo itinere prælium committunt, & primo adeo acriter inuaſerunt, ut anteſignanos impulerint, quod ubi animaduertit, ueritus ne moti ſe inde pellerent, cohortem Marſorum oppoſuit, & equitem Latinorum, omnes turmas in hoſtem emiſit, quorum quum primus ſecunduſque impetus retudiſſet inferentem ſe ferociter hoſtem, confirmata & reliqua acies Romana extitit primo, deinde ſigna acriter intulit, nec ultra ſuſtinuerunt certamen Galli, quin terga uerterent, atque effuſe fugerent. In eo prælio ſupra quadraginta millia hominum cæſa Valerius Antias ſcribit, & quingenta ſeptem ſigna militaria capta, & carpenta quadringenta trigintaduo, & aureos torques multos, ex quibus unum magni ponderis Claudius in Capitolio Ioui donum in æde poſita ſcribit. Poſtero die Gallorum caſtra expugnata, direptaque, & Comum oppidum, intra dies paucos captum, caſtella inde duodetriginta ad C O S. defecerunt. Id quoque inter ſcriptores ambigitur utrum in Boios prius, an Inſubres C O S. exercitum induxerit, aduerſamque proſpera pugna obliterauerit, an in uictoria ad Comum parta deformata clade in Boiis accepta ſit. Sub hæc tam uaria fortuna re geſta, L. Furius Purpurio alter C O S. per tribum Sappiniam in Boios uenit, iam caſtro Mutilo appropinquabat, quum ueritus ne intercluderetur ſimul a Boiis Liguribuſque, eadem uia, qua adduxerat, reduxit, & magno circuitu per aperta, eaque tuta loca ad collegam peruenit, dein iunctis exercitibus, primum Boiorum agrum uſque ad Felſinam oppidum populantes peragrauerunt, ea urbs, cæteraque caſtella, & Boii fere omnes, præter iuuentutem, quæ prædandi cauſſa in armis erat, tunc in deuias ſyluas receſſerat, in deditionem uenerunt. In Ligures deinde traductus exercitus, in Boiis negligentius coactum agmen Romanorum, quia ipſi procul abeſſe uiderentur, improuiſo aggreſſuros ſe rati per occultos ſaltus ſecuti ſunt, quos non adepti pudore repenti nauibus traiecto Lebos Libuoſque quum peruaſtaſſent, redeuntes inde Ligurum extremo fine cum agreſti præda in agmen incidunt Romanum. Celerius prælium acriuſque commiſſum, quam ſi tempore, locoque ad certamen deſtinati præparatis animis concurriſſent. Ibi quantam uim ad ſtimulandos animos ira haberet, apparuit, nam ita cædis magis quam uictoriæ auidi pugnarunt Romani, ut uix nuntium cladis hoſti relinquerent. Ob eas res geſtas cōſulum literis Romam adlatis ſupplicatio in triduum decreta eſt. Breui poſt Marcellus Romam uenit, triumphuſque ei magno conſenſu patrum eſt decretus, triumphauit in magiſtratu de Inſubribus Comenſibuſque, Boiorum triumphi ſpem collegæ reliquit, quia ipſi proprie aduerſa pugna in ea gente euenerat, collegæ ſecunda. Multa ſpolia hoſtium captiuis carpentis traducta, multa militaria ſigna lata, æris trecenta uiginti millia, argenti bigati ducenta triginta quatuor millia, in pedites ſingulos dati octingenti æris, triplex equiti centurionique. Eodem anno Antiochus rex quum hybernaſſet Epheſi, omnes Aſiæ ciuitates in antiquam imperii formulam redigere eſt conatus, reliquas quidem aut quia locis planis poſitæ erant, aut quia parum mœnibus armiſque ac iuuentuti fidebant, haud difficulter iugum accepturas, Smyrna, Lampſacus, libertatem uſurpabant, periculumque erat, ne ſi conceſſum his foret, quos in Theba Smyrna, in Aeolide, Ioniaq; , Lāpſacus in Helleſponto aliquæ urbes ſequerentur. Igitur & ipſe ab Epheſo ad Smyrnam obſidendam miſit, & quæ Abydi copiæ erant, præſidio tantum modico relicto, duci ad Lampſacum oppugnandū iuſſit, nec ui tantum terrebat, ſed per legatos leniter alloquendo, caſtigandoque temeritatem, & pertinaciam ſpem conabatur facere, breui quæ peterent habituros, ſed quum ſatis & ipſis, & omnibus aliis appareret ab rege impetratam eos libertatem, non per occaſionem raptam habere, aduerſus quæ tēſpondebant, nihil neque mirari, neque ſuccenſere Antiochum debere, ſi ſpem libertatis differri non ſatis æquo animo paterentur. Ipſe initio ueris nauibus ab Epheſo profectus Helleſpontum petit, terreſtreis copias ad Abydum traiicit, Cherſoneſi urbem, terreſtri naualem exercitum iūxit, & quia clauſerant portas, circumdedit mœnia armatis, & iam opera admouēti deditio eſt facta, idem metus tum incolentes alias Cherſoneſi urbes in deditionem dedit. Lyſimachiam inde omnibus ſimul naualibus terreſtribuſque copiis uenit, quam quum deſertam ac ſtratam prope ruinis inueniſſet, ceperant, autem, direptamque incenderant Thraces paucis ante annis, cupido eum reſtituendi nobilem urbem, & loco ſitam opportuno, cepit, itaque omni cura ſimul eſt aggreſſus & tecta muroſque reſtituere, & partim redimere ſeruienteis Lyſimachienſes, partim fuga ſparſos per Helleſpontum Cherſoneſumque conquirere, contrahere, partim nouos colonos, ſpe commodorum propoſita, aſcribere, & omni modo frequentare, ſimul ut Thracum ſummoueretur metus, ipſe parte dimidia terreſtrium copiarum ad depopulandum proxima Thraciæ eſt profectus, partem naualeſque ſocios omnes reliquit in operibus reficiendæ urbis. Sub hoc tempus & L. Cornelius miſſus ab ſenatu ad dirimenda inter Antiochum, Ptolemæumque reges certamina Selymbriæ ſubſtitit, & decem legatorū P. Lentulus a Bargyliis, P. Iulius & L. Terentius a Thaſſo Lyſimachiam petierunt, eodem & a Selymbria L. Cornelius,

& Thracia poſt paucos dies Antiochus conuenerunt. Primus congreſſus cum legatis, & deinceps inuitatio benigna & hoſpitalis fuit, ut de mandatis ſtatuque præſenti Aſiæ agi cœptum eſt, animi exaſperati ſunt Romanis, omnia acta eius, ex quo tempore e Syria claſſe ſoluiſſet, diſplicere ſenatui non diſſimulabant, reſtituique Ptolemæo ciuitates omnes, quæ ditionis eius fuiſſent, æquum cenſebant, nã quod ad eas ciuitates attineret, quas a Philippo poſſeſſas Antiochus per occaſionem, auerſo Philippo in Romanum bellum, intercepiſſet, id uero ferendum non eſſe, Romanos per tot annos terra mariq; tanta pericula ac labores exhauſiſſe, Antiochum belli præmia habere. Sed ut in Aſia aduentus eius diſſimulari ab Romanis, tanquam nihil ad eos pertinens, potuerit, quod iam etiam in Europam omnibus naualibus terreſtribuſque copiis tranſierit, quantum a bello aperto Romanis abeſſe, illum quidem etiam in Italiam traiiciat negaturum Romanos tã inquirere regi Antiocho faciendum, aut quouſque terra marique progrediendum fuerit, ipſos non cogitare Aſiam nihil ad Po. Romanum pertinere, nec magis illis inquirendum eſſe, quid Antiochus in Aſia, quam Antiocho quid in Italia Po. Romanus faciat. Quod ad Ptolemæum attineat, cui ademptas ciuitates querantur, ſibi cum Ptolemæo & amicitiam eſſe, & id agere ſe, ut breui etiam affinitas iungatur; nec ex Philippi quidem aduerſa fortuna ſpolia ulla ſe petiſſe, aut aduerſus Romanos in Europam traieciſſe, fuerit, quo uicto omnia quæ illius fuiſſent, iure belli Seleuci facta ſint, exiſtimare ſuæ ditionis eſſe occupatis maioribus ſuis rerum aliarum alia cura, primo quædam ex his Ptolemæum, deinde & Philippum uſurpandæ alienæ poſſeſſionis, ſunt quædam ex proxima Thracia, ſunt quæ diu dubitare Lyſimachi fuerint ad ea facienda in antiquum ueniſſent, & Lyſimachiam deletam Thracum impetu de integro condere, ut Seleucus filius eam ſedem regni habeat. His diſceptationibus per dies aliquot habitis, rumor ſine ullo ſatis certo authore allatus de morte Ptolemæi regis, ut nullus exitus imponeretur ſermonibus, nam diſſimulabat pars utraque ſe audiſſe, & L. Cornelius, cui legatio ad duos reges Antiochum Ptolemæumq; mandata erat, ſpatium modici temporis ad conueniendum Ptolemæum petebat, ut prius quam moueretur aliquid in noua poſſeſſione regni, perueniret in Aegyptum, & Antiochus ſuam fore Aegyptum, ſi tum occaſio eſſet, cenſebat, itaq; dimiſſis Romanis, relictoq; Seleuco filio cum terreſtribus copiis, ad reſtituendam, ut inſtituerat, Lyſimachiam, ipſe omni claſſe nauigãs Epheſum, legatis ad Quintium miſſis, qui ad fidem de ſocietate agerent, oram Aſiæ legens peruenit in Lyciam, Patariſq; cognito uiuere Ptolemæum, nauigandi quidem in Aegyptum omiſſum conſilium eſt. Cypri nihilo minus quum Chelidonium promontorium ſuperaſſet, pauliſper ſeditione regum eſt retentus in Pamphylia circa Eurymedontem amnem. Profectum eum ad capita, quæ uocant Sari fluminis, fœda tempeſtas oborta prope cum omni claſſe demerſit, multæ naues eiectæ, multæ ita hauſtæ mari, ut nemo in terram enauerit, magna uis hominum ibi interiit, non remigum tantum militumq; ignotorum, ſed etiam inſignium amicorum. Collectis reliquiis naufragii, quum res non in eo eſſet, ut Cyprum tentaret, minus opulẽto agmine, quam profectus erat, Seleuciam redit, ibi ſubduci nauibus iuſſis (iam enĩ & hyems inſtabat) ipſe in hyberna Antiochiam proceſſit. In hoc ſtatu regum erant res, Romæ eo primum anno triumuiri epulones facti, C. Licinius Lucullus, T. Romuleius, qui legem de creandis his tulerat, & P. Porcius Lecca. His triumuiris, item ut pontifici lege datum togæ prætextæ habẽdæ ius, ſed magnum certamen cum omnibus ſacerdotibus eo anno fuit. Quæſtoribus urbanis Q. Fabio Labeoni, & L. Aurelio pecunia opus erat, quod ultimam penſionem pecuniæ in bellum collatæ perſoluere placuerat priuatis, quæſtores ab auguribus, pontificibuſq;, quod ſtipendium per bellum non contuliſſent, petebant, ab ſacerdotibus tribuni nequiquam appellati, omniumq; annorum, per quos non dederant, exactum eſt. Eodem anno duo mortui pontifices, nouiq; in eorum locum ſuffecti, M. Marcellus COS. in locum T. Sempronii Tuditani, qui prætor in hiſpania deceſſerat, & L. Valerius in locũ M. Cornelii Cethegi, & Q. Fabius Maximus augur mortuus eſt admodum adoleſcens prius quam ullum magiſtratum caperet, nec eo anno augur in eius locum eſt ſuffectus. Comitia inde conſularia habita a M. Marcello conſule, creati COSS. L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato. Prætores inde facti C. Manlius Volſo, Ap. Claudius Nero, P. Manlius Nobilior, & C. Flaminius. Tritici decies centum millia binis æris populo diuiſerunt, id C. Flaminii honoris cauſſa ipſius patriſq; aduexerant Siculi Romam, Flaminius gratiam eius communicauerat cũ collega. Ludi Romani & apparati magnifice fũt, & toti inſtaurati. Aediles plebis Cn. Domitius Aeno barbus, & C. Scribonius curio maximus multos pecuarios ad populi iudicium adduxerũt, tres ex his condemnati ſunt, ex eorum multatitia pecunia ædem in inſula Fauni fecerunt. Ludi plebeii per biduum inſtaurati, & epulum fuit ludorum cauſſa. L. Valerius Flaccus, & M. Porcius quidem magiſtratum inierunt, de prouinciis quum ad ſenatum retuliſſent, patres cenſuerunt, quum in Hiſpania tantum gliſceret bellum, ut iam conſulari & duce & exercitu opus eſſet, placere COSS. Hiſpaniam citeriorem, & Italiam prouincias aut comparare inter ſe, aut ſortiri, utri Hiſpania prouincia eueniſſet, eum duas legiones ex quinque millibus ſociũ Latini nominis, & quingentos equites ſecum portare, & naues longas uiginti ducere, alter COS. duas legiones ſcriberet, his Galliam prouinciam optineri ſatis eſſe, fractis proximo anno Inſubrium & Boio-

rum animis.Cato Hiſpaniam,Valerius Italiam eſt ſortitus.Prætores deinde prouincias ſortiti,C. Fabrinus Luſcinius urbanam,Caninius Labeo peregrinam,C.Mālius Volſo Siciliam,Ap.Claudius Nero Hiſpaniam ulteriorem.P.Porcius Lecca Piſas,ut ab tergo Liguribus eſſet,P Manlius in Hiſpaniam citeriorem adiutor conſuli datur,T.Q.uintio,ſuſpectus non ſolum Antiocho,& Aetolis,ſed etiam Nabide Lacedæmoniorum tyranno,,prorogatum in annum imperium eſt,duas legiones ut haberet,in eas ſiquid ſupplementi opus eſſet,C O S S. ſcribere,& mittere in Macedoniam iuſſi,Ap.Claudio prætori legionem,quam P.Fabius habuerat,duo millia & ducēti equites,nouoſq; ſcribere permiſſum, par numerus peditum equitumq; nouorum P.Manlio in citeriorem Hiſpaniam decretus,& legio eadē, quæ fuerat ſub Minutio prætore,data,& P.Porcio Leccæ ad Hetruriam,circa Piſas ducenti peditum & quingenti equites ex Gallico exercitu decreti,in Sardinia prorogatum imperium Sempronio Longo.Prouinciis ita diſtributis, C O S S. prius quam ab urbe proficiſcerentur,uer ſacrum ex pontificū iuſſu fecere,quod C.Cornelius Mammula prætor uouerat de ſenatus ſentētia,populiq; iuſſu C.Seruilio,C.Flaminio C O S S. annis poſt uno & uiginti factum eſt,quam uotū.Per eoſdem dies C.Claudius,Appii filius,Pulcher augur in Q.Fabii Maximi,qui priore anno mortuus erat,lectus,inauguratuſq; eſt.Mirantibus iam uulgo Minutium quod Hiſpania mouiſſet,bellum negligere, literæ a Q. Minutio allatæ ſunt,ſe ad Turbam oppidum cum Budare & Beſaſide,imperatoribus Hiſpanis, ſignis collatis proſpere pugnaſſe,duodecim millia hoſtium cæſa,Budarem imperatorem captum,cæteros fuſos,fugatoſq;.His literis lectis minus terroris ab Hiſpanis erat,unde ingens bellum expectatum fuerat.Omnes curæ poſt aduentum utiq; decem legatorum in Antiochum regem conuerſæ,hi expoſitis,quæ prius cum Philippo acta eſſent,& quibus legibus data pax,non minorem belli molem reſtare ab Antiocho docuerunt,ingenti claſſe,egregio terreſtri exercitu in Europam eū traieciſſe,niſi auertiſſet uana ſpes ex uaniore tumore orta Aegypti inuadendæ,mox bello Græciam arſuram fuiſſe,neq; enim ne Aetolos quidem quieturos cum ingenio inquietam,tum iratam Romanis gentem,hærere & aliud in uiſceribus Græciæ ingens malum,Nabin tyrannum Lacedæmoniorū mox ſi liceat uniuerſæ Græciæ futurum tyrannum,auaritia & crudelitate omneis fama celebratos tyrannos æquantem,cui,ſi Argos uelut arcem Peloponneſo impoſitum occupare liceat,deportatis in Italiam Romanis exercitibus,nequiquam liberatam a Philippo Græciam fore,pro rege,ſi nihil aliud,longinquo uicinum tyrannum dominum habituram.Hæc quum iam ab grauibus authoribus,tum quia omnia p ſe ipſos explorata referrent,audirentur,maiores,quod ad Antiochum attineret,maturanda his, quūrex quacunq; de cauſſa in Syriam conceſſiſſet,de tyranno conſultatio uiſa eſt.Q.uum diu diſceptatū eſſet,utrum iam cauſſæ ſatis uideretur,cur decerneretur,an permitterent T.Q.uintio,quod ad Nabin Lacedæmonium attineret,faceret quæ e rep.cenſeret eſſe,permiſerunt,eam rem rati maturatā, dilatamue non magni momenti ad ſummam rem Po.Romani eſſe,magis id animaduertendum eſſe quid Annibal & Carthaginienſes,ſi cum Antiocho ortum foret bellum,acturi eſſent.Aduerſæ Annibali factionis homines principibus Romanis,amicis quiſq; ſuis,identidem ſcribebant,nuntios,literaſq; ab Annibale ad Antiochum miſſas,& ab rege ad eum clam legatos ueniſſe,ut feras quaſdam nūquam miteſcere,ſic immitem,implacabilem eius uiri animum eſſe,marceſcere otio tum queri ciuitatem eum & inertia operis,nec ſine armorum ſonitu excitari poſſe.Hæc probabilia memoria prioris belli per unum illum tam geſti,quam moti faciebat,irritauerat etiam recenti facto multorum potentium animos Iudicum ordo Carthagine ea tempeſtate dominabatur eo maxime,quod iidem perpetui iudices erant,res,fama,uitaq; omnium in illorum poteſtate erat,qui unum eius ordinis,idem omneis aduerſos habebat,nec accuſator apud iudices infeſtos deerat,horum in tam potenti regno, neq; enim ciuiliter nimiis opibus utebantur,prætor factus Annibal uocare ad ſe quæſtorem,idem pro nihilo habuit,nam & aduerſæ factionis erat,& quia ex quæſtura in iudices potentiſſimum ordinem referebantur,iam pro futuris mox opibus animos gerebat.Eninuero indignum id ratus Annibal uiatorem ad prehendendum quæſtorem miſit,ſubductumq; in concionem non ipſum magis quam ordinem iudicum,quorum ſuperbia atq; opibus nec leges quicquam eſſent,nec magiſtratus, accuſauit, & ut ſecundis auribus accipi orationem animaduertit,& infimorum quoq; libertati grauem eſſe ſuperbiam eorum,legem extemplo promulgauit,pertulitq; ut in ſingulos annos iudices legerentur,ne quis biennium continuum iudex eſſet.Cæterum quantam eo facto ad plebem inierat gratiam, tantū magnæ partis principum offendebat animos.Adiecit aliud, quod bono publico ſibi proprias ſimultates irritauit,uectigalia publica partim negligentia dilabebantur,partim prædæ ac diuiſui principum quibuſdam,& magiſtratibus erant,quin & pecunia,quæ in ſtipendium Romanis ſuo quoq; anno penderetur,deerat,tributumq; graue priuatis imminere uidebatur. Annibal poſtquam uectigalia quanta terreſtria maritimaq; eſſent,& in quas res erogarentur, animaduertit,& quid eorum ordinati, reip. uſus conſumerent,quantum peculatus auerteret,& omnibus reſiduis pecuniis exactis,tributo priuatis remiſſo,ſatis locupletem remp.fore ad uectigal præſtandum Romanis,pronuntiauit in concione, & præſtitit promiſſum,tum uero iſti quos pauerant per aliquot annos publici peculatus, uelut bonis

ereptis,non furtorum manibus extortis iſenſi & irati Romanos in Annibalem,& ipſos cauſſam odii quærentes inſtigabant. Itaq; diu repugnante Scipione Africano quia parum expugnantes ſe ducebat ſubſcribere odiis accuſationibuſq; Annibalis,& factionibus Carthaginienſium inſerere publicam authoritatem,nec ſatis habere bello uiciſſe Annibalem,niſi uelut accuſatores calũniam in eum iurarẽt,ac nomen deferrent,tandem peruicerunt ut legati Carthaginem mitterentur,qui apud ſenatum eorum arguerent Annibalem cum Antiocho rege conſilia belli faciendi inire. Legati tres miſſi,C. Seruilius,M. Claudius Marcellus,Q. Terentius Culleo,qui quum ueniſſent,ex conſilio inimicorum Annibalis,quærentibus cauſſam aduentus dici iuſſerunt,ueniſſe ad controuerſias,quæ cum Maſiniſſa rege Numidarum Carthaginienſibus eſſent dirimendas,id creditum uulgo. Annibalem unum ſe peti ab Romanis non fallebat,& ita pacem Carthaginiẽſibus datam eſſe,ut inexpiabile bellum aduerſus ſe unum maneret,itaq; cedere tempori,& fortunæ ſtatuit, & præparatis iam omnibus ante ad fugã,obuerſatus,eo die in foro auertendæ ſuſpicionis cauſſa,primis tenebris ueſtitu forenſi ad portam cũ duobus comitibus ignaris conſilii eſt egreſſus,quum equi quo in loco fuerunt præſto fuiſſent, nocte ui accita regionem quandam agri Vocani tranſgreſſus,poſtero die mare inter ancillam & Tapſum ad ſuam turrim peruenit,ibi eum parata inſtructaq; remigio excepit nauis italica, Africa Annibal exceſſit ſæpius patriæ,quam ſuorum euentus miſeratus,Eo die in Cercinam inſulam traiecit,ubi quum in portu naues aliquot onerarias cum mercibus inueniſſet,& ad egreſſum eum e naue concurſus ſalutantium eſſet factus,percontantibus,legatum ſe Tyrum dici iuſſit,ueritus tamen nequa eorum nauis nocte profecta Tapſum,aut Adrumentum nuntiaret,ſe Cercinæ uiſum,ſacrificio apparari iuſſo,magiſtros nauiũ,mercatoreſq; inuitari iuſſit,& uela cum antennis ex nauibus corrogari,ut umbra (etenim media æſtas forte erat) cœnantibus in littore fieret,quantum res & tempus patiebantur apparatæ celebratæq; eius diei epulæ ſunt,multoq; uino in ſerum noctis conuiuium productum. Annibal quam primum,fallendi eos,qui in portu erant,tempus habuit,nauem ſoluit,cæteri ſopiti quum poſtero die tandem ex ſomno pleni crapulæ ſurrexiſſent,id quod ſerum erat,aliquot horas,remis in naues collocandis & aptandis armamentis,abſumpſerunt. Carthagine & multitudinis aſſuetæ domum Annibalis frequentare concurſus ad ueſtibulum ædium eſt factus,ut non comparere eum uulgatum eſt,in forum turba conuenit,principem ciuitatis quærentium,& alii fugam conſciſſe,id quod erat,alii fraude Romanorum interfectum,idq; magis ferebant,varioſq; uultus cerneres, ut in ciuitate aliorum alias partes fouentium & factionibus,uiſum deinde Cercinæ quum tandem allatum eſt,Romani legati cũ in ſenatu expoſuiſſent,compertum patribus Romanis eſſe & Philippum regẽ ante ab Annibale maxime accenſum bellum Po. Romano feciſſe,& nũc literas nuntioſq; ab eo ad Antiochum regem profectos,haud quieturum anteq̃ bellum toto orbe terrarum conſciſſet,ne his debere impune eſſe,ſi ſatiſfacere Carthaginienſes Po. Romano uellent. Nihil eorum ſua uoluntate,nec publico conſilio factum eſſe Carthaginienſes reſponderunt,quicquid æquum cẽſuiſſent Romani,facturos eſſe. Annibal proſpero curſu Tyrum peruenit,exceptus a conditoribus Charthaginis,ut alia patria uir tam clarus omni genere honorum paucos moratus dies,Antiochiam nauigat,ibi profectum iam regem quum audiſſet,filium eius ſolẽne ludorum ad Dapinnen celebrantẽ conueniſſet comiter ab eo exceptus,nullam moram nauigandi fecit,Epheſi regem eſt conſecutus fluctuantem adhuc animo,incertumq; de Romano bello,ſed haud paruum momentum animo eius moliendum aduentus Annibalis fecit. Aetoli quoq; eodem tempore alienati ab ſocietate Romana,& Aminander, quorum legatos Pharſalum & Leucadem, & quaſdam alias ciuitates ex primo fœdere petentes,ſenatus ad Quintium reiecit.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBER QVARTVS.

INTER BELLORVM MAGNORVM, AVT VIX dum finitoꝝ,aut iminentium curas itercesſit res parua dictu,ſed quæ ſtudiis in magnum certamen exceſſerit. M.Fundanius,& L. Valerius tribuni plebis ad plebem tulerunt de Oppia lege abroganda,tulerant eam C.Oppius,& T.Romuleius tribuni plebis,Q.Fabio,T.Sempronio COSS. in medio ardore Punici belli,nequa mulier plus ſemuncia auri haberet,neu ueſtimēto uerſicolori uteretur,neu iuncto uehiculo in urbe oppidoue,aut propius inde mille paſſus,niſi ſacroꝝ publicorum cauſſa,ueheret.M.& P.Iunii Bruti,tribuni plebis,legē Oppiam tuebantur,neq; eam ſe abrogari paſſuros aiebant.Ad ſuadendum diſſuadendumq; multi nobiles prodibant,Capitolium turba hominum fauētium,aduerſantiumq; legi cōplebatur,matronæ nulla nec authoritate,nec uerecundia,nec imperio uiroꝝ contineri limine poterant,oēs uias urbis aditusq; in forum obſidebant,uiros deſcendentes ad forum orantes,ut florente republica,creſcente indies priuata omnium fortuna,matronis quoq; priſtinum ornatum reddi paterentur,augebatur hæc frequentia mulierum indies,nam etiam ex oppidis conciliabuliſq; conuenerant,iam & COSS. prætoreſq; & alios magiſtratus adire & rogare audebant,cæteꝝ minime exorabilem alterum utiq; conſulem M.Porciū Catonem habebant,qui pro lege,quæ abrogabatur,ita diſſeruit.Si in ſua quiſq; noſtrum matreſfamilias Quirites ius & maieſtatem uiri retinere inſtituiſſet,minus cum uniuerſis fœminis negotii haberemus,nunc domi uicta libertas noſtra impotentia muliebri hic quoq; in foro obteritur, & calcatur, & quia ſingulas ſuſtinere non potuimus,uniuerſas horremus.Equidem fabulam,& fictam rem ducebam eſſe,uirorum omne genus in aliqua inſula coniuratione muliebri a ſtirpe ſublatum eſſe,ab nullo genere non ſūmum periculum eſt,ſi coetus,& concilia,& ſecretas cōſultationes eſſe ſinas. Atq; ego uix ſtatuere apud animum meum poſſum,utrum peior ipſa res,an peiore exemplo agatur,quoꝝ alterum ad nos COSS. reliquoſq; magiſtratus,alterum ad uos Quirites magis pertinet.Nam utrum e rep.ſit,nec ne,id quod ad uos fertur,ueſtra exiſtimatio eſt,qui in ſuffragium ituri eſtis. Hæc conſternatio muliebris ſiue ſua ſponte,ſiue authoribus uobis M. Fundanio, & L. Valerio facta eſt,haud dubie ad culpam magiſtratuum pertinens,neſcio uobis tribunis,an COSS. magis ſit deformis, nobis ſic fœminas ad concitandas tribunitias ſeditiones iam adduxiſtis,nobis ſicut plebis quondam,ſic nūc milieꝝ ſeceſſione leges accipiendæ ſunt.Equidem non ſine rubore quodam paulo ante per medium agmen mulierum in forum perueni;quod niſi me uerecundia ſingularum magis maieſtatis & pudoris,quam uniuerſaꝝ tenuiſſet,ne compellatæ a conſule uiderentur,dixiſſem,qui hic mos eſt in publicum procurrendi,& obſidendi uias,& uiros alienos appellandi? iſtud ipſum ſuos quæq; domi rogare non potuiſtis? an blandiores in publico,quam in priuato,& alienis quam ueſtris eſtis? quanquā ne domi quidem uos,ſi ſui iuris finibus matronas contineret pudor,quæ leges hic rogarentur, abrogarentur ue,curare decuit.Maiores quidem noſtri nullam,ne priuatam quidem, rem agere fœminas ſine authore uoluerunt,in manu eſſe parentum,fratrum, uirorum,nos(ſi diis placet)iam rempublicam

etiam capeſſere eas patimur, & foro quoq;, & concionibus, & comitiis immiſceri. Quid enim nũc aliud per uias, & compita faciunt, quam quod aliæ rogationes tribunoꝝ plebis ſuadent, aliæ legem abrogãdam cenſent? Date frenos impotenti naturæ, & indomito animali, & ſperare ipſas modum licentiæ facturas, niſi uos faciatis. Minimum hoc eoꝝ eſt, quæ iniquo animo fœminæ ſibi, aut moribus, aut legibus iniunctum patiuntur, omnium rerum libertatem, imo licentiam, ſi uera dicere uolumus, deſiderant, quid enim, ſi hoc expugnauerint, non tentabunt? Recenſete omnia muliebria iura, qbus licentiam earum alligauerint maiores noſtri, per quæ quanq; ſubiecerint uiris, quibus oĩbus conſtrictas uix tamen continere poteſtis, qui ſi carpere ſingula, & extorquere & æquari ad extremum uiris patiemini tolerabiles uobis eas fore creditis? extemplo ſimul pares eſſe cœperint, ſuperiores erunt. At hercule ne quid nouum in eas rogetur, recuſant, non ius, ſed iniuriam deprecantur, imo ut quam accepiſtis, iuſſiſtis ſuffragiis ueſtris legem, quam uſu tot annoꝝ & experiendo comprobaſtis, hanc ut abrogetis, id eſt ut unam tollendo legem cæteras infirmetis. Nulla lex ſatis cõmoda omnibus eſt, id modo quæritur, ſi maiori parti, & in ſũmam prodeſt, ſiquod cuiquam priuatim officiet ius, id deſtruet, ac demolietur, quid attinebit uniuerſos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latæ ſunt, poſſint? Volo tamẽ audire, quid ſit, propter quod matronæ conſternatæ procurrant in publicum, ac uix foro ſe, & cõcione abſtineant, ut captiui ab Annibale redimantur, parentes, uiri, liberi, fratres earum, procul abeſt, abſitq; ſemper talis fortuna rei publicæ ſit, ſed tamen, quum fuit, negaſtis hoc piis precibus eaꝝ. At non pietas, nec ſollicitudo pro ſuis, ſed religio congregauit eas, matrem Idæam Peſinunte ex Phrygia uenientẽ accepturæ ſunt. Quid honeſtum dictu ſaltem ſeditioni prætenditur muliebri? ut auro & purpura ſulgeamus, inquiunt, ut carpentis feſtis profeſtiſq; diebus, uelut triumphantes de lege uicta, & abrogata, & captis & ereptis ſuffragiis ueſtris per urbem uectemur, ne ullus modus ſumptibus, nec luxuriæ ſit. Sæpe me querentem de fœminaꝝ, ſæpe de uirorum, nec de priuatoꝝ modo, ſed etiam magiſtratuũ ſumptibus audiſtis, diuerſiſq; duobus uitiis, auaritia & luxuria, ciuitatem laborare, quæ peſtes omnia magna imperia euerterunt. Hæc ego quo melior, lætiorq; indies fortuna reip. eſt, imperiumq; creſcit, & iam in Græciam Aſiamq; tranſcẽdimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attractamus gazas, eo plus horreo, ne illæ magis res nos cœperint, quam nos illas. Inſeſta, mihi credite, ſigna ab Syracuſis illata ſunt huic urbi, iam nimis multos audio Corinthi & Athenaꝝ ornamenta laudanteis miranteiſq;, & antefixa fictilia deorum Romanoꝝ ridenteis. Hos ego malo propitios deos, & ita ſpero futuros, ſi in ſuis manere ſedibus patiemur. Patrum noſtroꝝ memoria per legatum Cyneam Pyrrhus non uirorum modo, ſed etiam mulierum animos donis tentauit, nondum lex Oppia ad coercendam luxuriam muliebrem lata erat, tamen nulla accepit, quam cauſſam fuiſſe cenſetis? eadem fuit, quæ maioribus noſtris nihil de hac re lege ſanciendi, nulla erat luxuria, quæ coerceretur. Sicut ante morbos neceſſe eſt cognitos eſſe, quam remedia eorum, ſic & cupiditates prius natæ ſunt, quam leges, quæ iis modum facerent. Quid legem Liciniam excitauit de quingentis iugeribus, niſi ingens cupido agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus, niſi quia uectigalis iam & ſtipendiaria plebes eſſe ſenatui cœperat? Itaq; minime mirum eſt, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem deſideratam eſſe, quæ modum ſumptibus mulierum faceret, quum aurum & purpuram data & oblata ultro non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret, ſtantes in publico inueniſſet eas, quæ acciperent. Atq; ego non nullaꝝ cupiditatum nec cauſſam quidem, aut rationem inuenire poſſum, nam ut quod alii liceat, tibi non licere, aliquid fortaſſe naturalis aut pudoris, aut indignationis habeat, ſic æquato omnium cultu, quid unaquæq; ueſtrum uereretur, ne in ſe conſpiciatur? Peſſimus quidem eſt pudor uel parſimoniæ, uel paupertatis, ſed utrunq; lex uobis demit, quum id, quod habere non licet, non habetis. Hanc inquit ipſam exæquationem non fero illa locuples, cur non inſignis auro & purpura conſpicior? cur paupertas aliaꝝ ſub hac legis ſpecie latet? ut quod habere non poſſunt, habituræ fuiſſe, ſi liceret, uideantur. Vultis hoc certamen uxoribus ueſtris iniicere Quirites, ut diuites id habere uelint, quod nulla alia poſſit? pauperes, ne ob hoc ipſum contẽnantur, ſupra uires ſe extendant? ne ſimul pudere, quod non oportet, cœperit, quod oportet, non pudebit, quæ de ſuo poterit, parabit, quæ non poterit, uirum rogabit. Miſerum illum uirum, & qui exoratus, & qui nõ exoratus erit, cum quod ipſe non dederit, datũ ab alio uidebit. Nunc uulgo alienos uiros rogant, & qđ maius eſt, legem & ſuffragia rogant, & a qbuſdam impetrant aduerſus te, & rem tuam, & liberos tuos inexorabiles, ſimul lex modum ſumptibus uxoris tuæ facere deſierit, tu nunq̃ facies. Nolite eodem loco exiſtimare Quirites futuram rem, quo fuit, antequam lex de hoc ferretur, & hominem improbum non accuſari tutius eſt, quam abſolui, & luxuria non mota tolerabilior eſſet, quam erit nunc ipſis uinculis ſolutis, ſicut feræ beſtiæ iritatæ, deinde emiſſæ. Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam cenſeo, uos quod faxitis deos omnes fortunare uelim. Poſt hæc tribuni quoq; plebis, qui ſe interceſſuros profeſſi erant, quum pauca in eandem ſententiam adiecissent, tum L. Valerius prorogatione ab ſe promulgata ita diſſeruit. Si priuati tantummodo ad ſuadendum diſſuadendumq; id, quod a nobis rogatur, proceſſiſſent, ego quoq;, quum ſatis dictum pro utraq; parte exiſtimarem, tacitus ſuffragia

uestra

ueſtra expectaſſem,nunc quum uir grauiſſimus C O S. M. Porcius non authoritate ſolum,quæ tacita ſatis momenti habuiſſet,ſed oratione etiam longa,& accurata inſectatus ſit rogationem noſtrā, neceſſe eſt paucis reſpondere,qui tamen plura uerba in caſtigandis matronis,quam in rogatione noſtra diſſuadenda cōſumpſit,& quidem ut in dubio poneret,utrum id,quod reprehenderet,matronæ ſua ſponte,an nobis authoribus feciſſent,rem defendam non nos,in quos iecit magis hoc C O S. uerbotenus,quam ut re inſimularet,cœtum & ſeditiones,& īterdum ſeceſſionem muliebrem appellauit, quod matronæ in publicum uos rogaſſent,ut legem in ſe latam per bellum temporibus duris,in pace & florente ac beata rep.abrogaretis. Verba magna,quæ rei augendæ cauſſa conquirant,& hæc, & alia eſſe ſcio,& M.Catonem oratorē non ſolum grauem,ſed interdum etiam trucem ſcimus oēs , quum ingenio ſit mitis.Nam qd tandem noui matronæ fecerunt,quod frequentes in cauſſa ad ſe pertinente in publicum ꝓceſſerunt?nunq̃ ante hoc tempus in publico apparuerunt?tuas aduerſus te Origines reuoluam,accipe,quoties id fecerint,& quidem ſemper bono publico.Iam a principio regnāte Romulo,quum Capitolio a Sabinis capto,medio in foro ſignis collatis dimicaretur,nōne intercurſu matronarum inter acies duas prælium ſedatum eſt?Quid regibus exactis quum Coriolano Martio duce legiones Volſcoꝝ caſtra ad quintum lapidem poſuiſſent?Nonne id agmen,quo obruta hæc urbs eſſet matronæ auerterunt?Iam urbe capta a Gallis aurum,quo urbs redempta eſt,nempe matronæ cōſenſu omnium in publicum cōtulerunt.Proximo bello,ne antiqua repetam,nōne & quum pecunia opus fuit,uiduaꝝ pecuniæ adiuuerunt ærarium?& quum dii quoq; noui ad opem ferēdam dubiis rebus accerſerentur,matronæ uniuerſæ ad mare ꝓfectæ ſunt ad matrem Idæam accipiendam?Diſſimiles, inquit,cauſſæ ſunt,nec mihi cauſſas æquare ꝓpoſitum eſt,nihil noui factum purgare ſatis eſt.Cæterū quod in rebus ad omnes pariter uiros fœminaſq; pertinentibus feciſſe eas nemo miratus eſt,in cauſſa proprie ad ipſas pertinēte miramur feciſſe?Quid autem fecerunt?ſuꝑbas mediuſfidius aures habemus,ſi quum domini ſeruoꝝ non faſtidiant preces,nos rogari ab honeſtis fœminis īdignamur. Venio nunc ad id,de quo agitur,in quo duplex conſulis oratio fuit , nam & legem ullam oīno abrogari eſt indignatus,& eam præcipue legem,quæ luxuriæ muliebris coercendæ cauſſa lata eſſet , & illa cōmunis pro legibus ſuis conſularis oratio eſt,& hæc aduerſus luxuriam ſeueriſſimis moribus cōueniebat. Itaq; periculum eſt,niſi quid in utraq; re uani ſit,docuerimus,nequis error uobis defundat.Ego enim queadmodum ex iis legibus,quæ non in tempus aliquod , ſed perpetuæ utilitatis cauſſa in æternum latæ ſunt,nullam abrogari debere fateor,niſi quam aut uſus coarguit,aut ſtatus aliquis reipublicæ inutilem fecit,ſic quas tēpora aliqua deſiderarunt leges,mortales(ut ita dicam)& tēporibus ipſis mutabiles eſſe uideo,quæ in pace latæ ſunt,plerunq; bellum abrogat,quæ in bello pax,ut in nauis adminiſtratione alia in ſecūda,alia in aduerſa tēpeſtate uſui ſunt.Hæc quum ita natura diſtincta ſint,ex utro tandem genere ea lex eſſe uidetur,quam abrogamus?Quid uetus regia lex ſimul cum ipſa urbe nata aut quod ſecūdum eſt a decemuiris ad condenda iura creatis in X I I. tabulis ſcripta,ſine qua quū maiores noſtri non exiſtimauerint decus matronale ſeruari poſſe,nobis quoq; uerendū ſit,ne cum ea pudorem ſanctitatemq; fœminaꝝ abrogemus?Quis igitur neſciat nouam iſtam legem eſſe Q. Fabio, & T,Sempronio C O S S. X X . annis ante latā?ſine qua quum per tot annos matronæ optimis moribus uixerint,quod tandem,ne abrogata ea effundantur ad luxuriam,periculum eſt? Nam ſi iſta lex aut ideo lata eſſet,ut finiret libidinem muliebrem,uerendum foret,ne abrogata incitaret.Cur ſit autem lata,ipſum indicauit tempus Annibal in Italia erat uictor ad Cannas,iam Tarentum ,iam Arpos iam Capuam habebat,ad urbem Romā admoturus exercitum uidebatur,defecerant ſocii,non milites in ſupplemētum,non ſocios nauales ad claſſem tuendam,nō pecuniam in ærario habebamus,ſerui,quibus arma darentur,ita ut pretium pro iis bello perfecto dominis ſolueretur,emebantur . In eadem die deerant pecuniæ,frumētum,& cætera,quæ belli uſus poſtulabat,præbenda publicani ſe conducturos profeſſi erant,ſeruos ad remum,numero ex cēſu conſtituto,cum ſtipendio noſtro dabamus aurum & argētum omne a ſenatoribus eius rei initio orto in publicum cōferebamus,uiduæ & pupilli pecunias ſuas in ærarium deferebant,cautum erat,quo ne plus auri & argenti facti,quo ne plus ſignati argenti & æris domi haberemus.Tali tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erāt , ut ad eam coercendam lex Oppia deſiderata ſit,quum,quia Cereris ſacrificium lugentibus oībus matronis intermiſſum erat,ſenatus finiri luctum X X X . diebus iuſſit. Cui non apparet miſeria & inopia ciuitatis,& quia oīum priuatoꝝ pecuniæ in uſum publicum uertēdæ erant,iſtam legem ſcripſiſſe tādiu manſuram,quādiu cauſſa ſcribendæ legis manſiſſet?Nam ſi quæ tunc temporis cauſſa decreuit ſenatus,aut populus iuſſit,in perpetuum ſeruari oportet,cur pecunias reddimus priuatis?cur publica præſenti pecunia locamus?cur ſerui,qui militent,nō emuntur?cur priuati non damus remiges, ſicut tūc dedimus?Oēs alii ordines,omnes homines mutationem in meliorem ſtatum reipublicæ ſentient,ad coniuges tantum noſtras pacis & tranquillitatis publicæ fructus non ꝑueniet ? Purpura uiri utemur, prætextati in magiſtratibus,in ſacerdotiis,liberi noſtri prætextis purpura togis utētur,magiſtratibus in coloniis,municipiiſq; togæ prætextæ habendæ ius eſt,nec id ut uiui ſolum habeant tātum inſigne,

ſed etiam ut cum eo crementur mortui,ſoeminis dũtaxat uſum purpuræ interdicemus?& quum tibi uiro liceat purpura in ueſte ſtragula uti,mattem familias ruam purpureum amiculum habere non ſines?& equus tuus ſpecioſius inſtratus erit,quam uxor ueſtita?Sed in purpura,quæ teritur, abſumiturq; non iniuſtam quidem,ſed aliquam tamẽ cauſſam tenacitatis uideo,in auro uero,in quo præter manus pretium nihil intertrimẽti fit,quæ malignitas eſt?præſidium potius in eo eſt ad priuatos & ad publicos uſus,ſicuti experti eſtis.Nullam æmulationem inter ſe ſingularẽ,quando nulla haberet, eſſe aiebat,at hercule uniuerſis dolor & indignatio eſt, quum ſociorũ Latini nominis uxoribus uident ea conceſſa ornamẽta,quæ ſibi adempta ſint,quum inſignes eas eſſe auto & purpura,quum illas uehi per urbem,ſe pedibus ſequi,tanq̃ in illarum ciuitatibus,non in ſua imperium ſit. Viroꝝ hoc animos uulnerare poſſet,quid mulierculaꝝ cenſetis,quas etiam parua mouent?Non magiſtratus,nec ſacerdotia, nec triumphi,nec inſignia,nec dona aut ſpolia bellica his contingere poſſunt, munditiæ,ornatus, & cultus,hæc fœminarum inſignia ſunt,his gaudent,& gloriantur,hunc mundum muliebrem appellauerunt maiores noſtri. Quid aliud in luctu,quam purpuram atq; aurum deponunt?quid aliud,quũ eluxerunt,ſumunt?quid in gratulationibus ſupplicationibuſq;,niſi excellentiores ornatus adiiciunt? Scilicet ſi legem Oppiam abrogaueritis,non ueſtri arbitrii erit,ſiquid eius uetare uolueritis,qđ nunc lex uetat,minus fidæ uxores,ſorores etiam quibuſdam in manu erunt,nunq̃ ſaluis ſuis exuitur ſeruitus muliebris,& ipſæ libertarem,quam uiduitas & orbitas facit,deteſtantur. In ueſtro arbitrio ſuum ornatum,quã in legis malunt eſſe,& uos in manu & tutela,non in ſeruitio debetis habere eas,& mallem patres uos aut uitos,quam dominos dici. Inuidioſis nominibus utebatur modo C O S. ſeditionẽ muliebrem,& ſeceſſionem appellando,id enim periculum eſt,ne Sacrum montem,ſicut quondã irata plebs,aut Auentinum capiant.Patiendum huic infirmitati eſt,quodcunq; uos cenſueritis,quo plus poteſtis,eo moderatius imperio uti debetis.Hæc quum contra legem,proq; lege dicta eſſent,aliquanto maior frequẽtia mulierum poſtero die ſeſe in publicum effudit,unoq; agmine omnes tribunoꝝ ianuas obſederunt,qui collegaꝝ orationi intercedebant,nec ante abſtiterunt, quã remiſſa interceſſio a tribunis eſt.Nulla deinde dubitatio fuit,quin omnes tribus legem abrogarent,annis X X. poſt abrogata eſt,quam lata. M.Porcius C O S. poſteaq̃ abrogata eſt Oppia lex,extemplo X X V. nauibus longis, quaꝝ quinq; ſocioꝝ erant,ad Lunæ portum profectus,eodem exercitu conuenire iuſſo,& edicto per oram maritimã miſſo,nauibus omnis generis contractis a Luna ꝓficiſcens edixit,ut ad portum Pyrenen ſequerent̃,inde ſe frequenti claſſe ad hoſtes iturum.Præteruecti Liguſtinos montes,ſinũq; Gallicum,ad diem,quam edixerat,cõuenerunt,inde Rhodam uentum,& præſidium Hiſpanoꝝ,quod in caſtello erat,ui deiectum,ab Rhoda ſecundo uento Emporias peruẽtum,ibi copiæ omnes,præter ſocios nauales,in terram expoſitæ.Iam tunc Emporiæ duo oppida erant,muro diuiſa,unum Græci habebant a Phocea,unde & Maſſilienſes oriundi,alteꝝ Hiſpani,ſed Græcum oppidum in mari expoſitum totum orbem muri minus quadringentos paſſus patentem habebat, Hiſpanis retractior a mari trium millium paſſuum in circuitu murus erat,tertium genus Romani coloni ab diuo Cæſare, poſt deuictos Pompeii liberos,allecti,nunc in corpus unum confuſi oẽs,Hiſpanis prius,poſtremo & Græcis in ciuitatem Romanã aſcitis.Miraretur qs,quum cerneret aperto mari ab altera parte,ab altera Hiſpanis,tam fera & bellicoſa gente,obiectis,quæ res eos tutaretur,diſciplina erat cuſtos ĩfirmitatis,quã inter ualidiores optime timor continet.Partem muri uerſam in agros egregie munitam habebãt,una tantum in eam regionem porta impoſita,cuius uel aſſiduus cuſtos aliquis ex magiſtratibus erat,nocte pars tertia ciuium in muris excubabat,neq; moris tantum aut legis cauſſa,ſed quanta,ſi hoſtis ad portas eſſet,obſeruabãt uigilias,& circũibant,cura,Hiſpanum nemitẽ in urbem recipiebant,ne ipſi quidem temere urbe excedebãt,ad mare patebat oĩbus exitus.Porta ad Hiſpanoꝝ oppidum uerſa nunq̃ niſi frequentes,pars tertia fere,cuius proxima nocte uigiliæ in muris fuerant,egrediebantur. Cauſſa exeundi hæc erat,cõmercio eoꝝ Hiſpani imprudentes maris gaudebant,mercariq; & ipſi ea,quæ externa nauibus inueherentur,& agrorum exigere fructus uolebant.Huius mutui uſus deſiderium,ut Hiſpana urbs Græcis pateret,faciebat.Erant etiam eo tutiores, quod ſub umbra Romanæ amicitiæ latebant,quam ſicut minoribus uiribus quam Maſſilienſes,ita pari colebant fide,tunc quoq; cõſulem exercitũq; comiter ac benigne acceperunt.Paucos ibi moratus dies Cato dum exploraret,ubi,& quantæ hoſtium copiæ eſſent,ut ne mora qdem ſegnis eſſet,omne id tempus exercendis militibus cõſumpſit.Id erat forte tempus anni,ut frumentum in areis haberent,itaq; redẽptoribus uetitis frumẽtum parare,ac Romam dimiſſis,bellum,inquit,ſeipſum alet,ꝓfectus ab Emporiis agros hoſtium urit,uaſtatq;,omnia fuga & terrore complet.Eodem tẽpore Heluio decedenti ex ulteriore Hiſpania cũ præſidio ſex millium,dato ab Ap.Claudio prætore,Celtiberi agmine ingenti ad oppidũ Iliturgim occurrerũt,uiginti millia armatoꝝ fuiſſe Valerius ſcribit,duodecim millia ex iis cæſa,oppidũ Iliturgim receptũ,& puberes omneis interfectos.Inde ad caſtra Catonis Heluius ꝑuenit,& qa tuta iam ab hoſtibus regio erat,præſidio in ulteriorem Hiſpaniam remiſſo,Romam eſt ꝓfectus,& ob rem feliciter geſtam ouans urbẽ eſt ingreſſus,argenti infecti tulit in ærarium quatuordecim millia põdo,ſeptingenta triginta

ginta duo,& ſignati bigatoꝝ X V I I. millia X X I I I , & Oſcenſis argenti C X X. millia C C C C X X X V I I I. Cauſſa negati triumphi fuit,quod alieno auſpicio,& in aliena prouincia pugnaſſet. Cæterum biennio poſt redierat,quum prouincia quoq; ſucceſſori Minutio tradita in annum ſequẽtem, retentus ibi longo & graui fuiſſet morbo,itaq; duobus modo menſibus ante Heluius ouans urbẽ eſt ingreſſus,quam ſucceſſor eius Q. Minutius triumpharet,hic quoq; tulit argenti pondo triginta quatuor millia,octingenta bigatoꝝ L X X V I I I. millia,& Oſcenſis argenti C C L X X V I I I. millia. In Hiſpania interim C O S. haud procul Emporiis caſtra habebat,eo legati tres ab Ilergetum regulo Biliſtage,in quibus unus filius eius erat,conuenerunt querẽtes caſtella ſua oppugnari,nec ſpem ullã eſſe reſiſtendi,niſi præſidium Romani miſiſſent,quina millia militum ſatis eſſe,nec hoſtes,ſi tãta manus ueniſſet,manſuros. Ad ea C O S. moueri q̃dem ſe uel periculo eoꝝ,uel metu dicere,ſed ſibi nequaq̃ tantum copiaꝝ eſſe,ut quum magna uis hoſtium haud procul abſit,cum qua mox ſignis collatis dimicandum ſibi indies expectet,diuidẽdo exercitum,minuere tuto uires poſſet. Legati ubi hoc audierũt, flentes ad genua conſulis prouoluunẗ,orant,ne ſe in rebus tam trepidis deſerat , quo enim ſe repulſos ab Romanis ituros? nullos ſe ſocios,nihil uſquã in terris aliud ſpei habere,potuiſſe ſe extra id periculum eſſe,ſi decedere fide,ſi coniurare cum cæteris uoluiſſent,nullis minis,nullis periculis ſe motos ſperantes ſatis opis,& auxilii ſibi in Romanis eſſe,id ſi nullum ſit,ſi ſibi a conſule negetur,deos hominesq; ſe teſtes facere,inuitos & coactos ſe,ne eadẽ,quæ Saguntini paſſi ſunt,patianẗ, defecturos,& cum cæteris potius Hiſpanis,quam ſolos perituros eſſe,& illo quidem die ſic ſine reſponſo dimiſſi. Conſulem nocte,quæ inſecuta eſt,anceps cura agitare,nolle deſerere ſocios,nolle minuere exercitum,quod aut moram ſibi ad dimicandum,aut in dimicando p̃iculum afferre poſſet. Stat ſententia non minuere copias,nequid interim hoſtes inferant ignominiæ ſociis,ſpem pro re oſtendendam cenſet,ſæpe uana pro ueris,maxime in bello,ualuiſſe,& credẽtem ſe aliquid auxilii habere,perinde atq; haberet ipſa fiducia & ſperando atq; audendo ſeruatum. Poſtero die legatis reſpondit,quanq̃ uereatur,ne ſuas uires,aliis eas cõmodando,minuat,tamen illoꝝ ſe temporis ac periculi magis,quam ſui rationẽ habere, denuntiari militum parti tertiæ ex oĩbus cohortibus iubet,ut cibum,quem in naues imponant,mature coquant,naueſq; in diem tertium expediri iuſſit,duos ex legatis Biliſtagi atq; Ilergetibus nuntiare ea iubet,filium reguli comiter habendo,& muneribus apud ſe retinet. Legati non ante p̃fecti, quã impoſitos in naues milites uiderunt,id pro haud dubio iam nuntiantes non ſuos modo , ſed etiã hoſtes fama Romani auxilii aduentantis impleuerunt. C O S. ubi ſatis,quod in ſpem fuit,oſtentatum eſt,reuocari ex nauibus milites iubet,ipſe quum iam id tẽpus anni appeteret,quo geri res poſſent,caſtra hyberna mille paſſuum ab Emporiis poſuit,inde per occaſiones nunc hac parte,nunc illa,modico præſidio caſtris relicto,prædatũ milites in hoſtium agros educebat. Nocte ferme p̃ficiſcebantur,ut & quã longiſſime a caſtris procederent,& inopinantes opprimerent,& exercebat ea res nouos milites,& hoſtium magna uis excipiebatur,nec iam egredi extra munimẽta caſtelloꝝ audebant. Vbi ſatis admodum & ſuoꝝ & hoſtium aĩos eſt expertus,cõuocari tribunos,præfectoſq; & equites omnes,& centuriones iuſſit. Tẽpus,inquit,quod ſæpe optaſtis,uenit,quo uobis poteſtas fieret uirtutem ueſtram oſtẽdendi,adhuc prædonum magis,quã bellãtium militaſtis more,nunc iuſta pugna hoſtes cum hoſtibus conferatis manus,non agros inde populari,ſed urbium opes haurire licebit. Patres noſtri,quũ in Hiſpania Carthaginiẽſium & imp̃atores ibi,& exercitus eſſent,ipſi nullum imp̃atorem,nullos in ea milites haberent,tñ addere hoc in fœdere uoluerunt,ut imperii ſui Iberus fluuius eſſet finis,nũc quum duo prætores,quum C O S. quum tres exercitus Romani Hiſpaniam obtineant,& Carthaginiẽſium iam p̃pe X. annis nemo in his p̃uinciis ſit,imperium nobis citra Iberum amiſſum eſt,hoc armis,& uirtute recuperetis,oportet,& nationẽ rebellãtem magis temere,quam conſtãter bellantem iugum,quo ſe exuit,accipe rurſus cogatis. In hũc modum maxime adhortatus p̃nuntiat ſe nocte ad caſtra hoſtiũ ducturũ,ita ad corpora curanda dimiſſi,nocte media,quum auſpicio operam dediſſet,p̃fectus , ut locum,quẽ uellet,priuſq̃ hoſtes ſentirent,caperet,præter caſtra hoſtium circũducit,& prima luce acie inſtructa ſub ipſum uallum tres cohortes mittit. Mirãtes barbari a tergo apparuiſſe Romanũ diſcurrere ipſi ad arma,iterim C O S. apud ſuos,Nuſq̃,niſi in uirtute ſpes eſt milites,inquit,& ego ſedulo,ne eſſet,feci,inter caſtra noſtra,& nos medii hoſtes,& ab tergo hoſtium ager eſt,quod pulcherrimũ,idem tutiſſimũ eſt,in uirtute ſpem poſitã habere. Sub hæc cohortes recipi iubet,ut barbaros ſimulatione fugæ educeret,id,quod crediderat,euenit,p̃timuiſſe & cedere rati Romanos porta erũpunt,& quãtum intra caſtra ſua,& hoſtiũ aciem relictũ erat loci,armatis cõplet. Dum trepidant acie inſtruẽda,C O S. iam paratis,ordinatiſq; oĩbus incõpoſitos aggrediẗ,equites primos ab utroq; cornu in pugnã educit, ſed in dextro extẽplo pulſi,cedenteſq; trepidi etiam pediti terrorẽ intulere. Quod ubi uidit C O S. duas cohortes delectas ab dextro latere hoſtium circũduci iubet,& ab tergo ad eos tẽdere,priuſq̃ concurrerent,peditũ acies. Is terror obiectus hoſti rem metu Romanoꝝ eq̃tum ĩclinatam æquauit,tamẽ adeo turbati erant dexteræ alæ eq̃tes,pediteſq;,ut quoſdam C O S. manu ipſe reprehenderit,uerteritq; in hoſtẽ,& quãdiu miſſilibus pugnatum eſt,anceps pugna erat,& iam ab dextera parte,unde ter-

ror,& fuga cœperat,ægre Romanus reſiſtebat,a ſiniſtro cornu,& ab fronte urgebantur barbari,& cohortes ab tergo inſtãtes pauidæ reſpiciebãt,& emiſſis ſoliferreis,falaricisq; gladios ſtrinxerũt,tum uelut redintegrata eſt pugna,non cæſi ictibus procul ex improuiſo uulnerabanť,ſed pede collato tota in uirtute,ac uiribus ſpes erat.Feſſos iam ſuos C O S.ex ſecũda acie ſubſidiariis cohortibus in pugnam inductis,accẽdit,noua acies facta,ĩtegri recentibus telis fatigatos adorti hoſtes primum acri impetu uelut cuneo ꝓtulerunt,deinde diſſipatos in fugam auerterunt,effuſo per agros curſu caſtra repetebanť. Vbi oĩa fuga cõpleta uidit Cato,ipſe ad ſecũdam legionẽ,quæ in præſidio poſita erat,reuehitur,& ſigna præ ſe ferri,plenoq; gradu ad caſtra hoſtium oppugnãda ſuccedere iubet,ſiquis extra ordinẽ auidus procurrit,& ipſe inter equites ſparo ꝑcutit,& tribunos centurionesq; caſtigare iubet.Iam caſtra oppugnabanť,ſaxiſq;,& ſudibus,& omni genere teloꝝ ſummouebantur a uallo Romani,ubi recens admota legio eſt,tum & oppugnãtibus animus creuit,& infenſius hoſtes pro uallo pugnabant. C O S. omnia oculis perluſtrat,ut qua minima ui reſiſtitur,ea parte irrũpat,ad ſiniſtram portam infrequentes uidet,eo ſecũdæ legionis principes haſtatosq; inducit.Non ſuſtinuit impetum eoꝝ ſtatio,quæ portæ appoſita erat,& cæteri poſteaq̃ intra uallum hoſtes uident,ipſi caſtris exuti ſigna armaq; abiiciunt,cæduntur in portis ſuomet ipſi agmine in arcto hærentes,ſecundani terga hoſtium cædunt,cæteri caſtra diripiunt. Valerius Antias ſupra X L. millia hoſtium cæſa eo die ſcribit, Cato ipſe haud ſane detrectator laudum ſuaꝝ multos cæſos ait,numeꝝ non ſcribit.Nihil deinde a uictoria ceſſatum,quum receptui ſigno dato ſuos ſpoliis onuſtos in caſtra reduxiſſet,paucis horis noctis ad quietẽ datis,ad prædandum in agros duxit.Effuſius,ut ſparſis hoſtibus,fuga prædati ſunt,quæ res non minus quã pugna pridie aduerſa Emporitanos Hiſpanos,accolaſq; eoꝝ,in deditionem cõpulit,multi & aliaꝝ ciuitatum qui Emporias ꝓfugerant,dediderũt ſe,quos omneis appellatos benigne domos dimiſit.Confeſtim inde caſtra mouit,& quacũq; incedebat agmen,legati dedẽtium ciuitates ſuas occurrebãt,& quum Tarraconem uenit,iam oĩs cis Iberum Hiſpania ꝑdomita erat,captiuiq; & Romani & ſociũ ac Latini nominis uariis caſibus in Hiſpania oppreſſi domum cõſulis a barbaris reducebanť.Fama deinde uulgatur,cõſulem in Turdetaniã exercitum ductuꝝ,& ad deuios montanos profectuꝝ etiam falſo perlatũ eſt.Ad hũc uanum,& ſine authore ullo rumorẽ Bergiſtanoꝝ ciuitates ſeptẽ,& aliquot caſtella defecerunt,eos deducto exercitu cõpulſos ne memorando prælio in poteſtatẽ redegit. Haud ita multo poſt iidem,regreſſo Tarraconem conſule,prius quam inde quoquã ꝓcederet,defecerunt. Iteꝝ ſubacti,ſed non eadẽ uenia uictis fuit,ſub corona uæniere oẽs,ne ſæpius pacem ſollicitarent. Interim P. Manlius prætor exercitu uetere a Q.Minutio,cui ſucceſſerat accepro,adiuncto & a P.Claudio Nerone ex ulteriore Hiſpania uetere item exercitu,in Turdetaniam ꝓficiſcitur.Oĩum Hiſpanoꝝ maxime imbelles habentur Turdetani,freti tñ multitudine ſua obuiam ierunt agmini Romano. Eques imiſſus turbauit extẽplo acies eoꝝ,pedeſtre prælium nullius ferme certaminis fuit,milites ueteres periti hoſtium,belliq; haud dubiam pugnã fecerunt Nec tñ ea pugna debellatũ eſt, X. millia Celtibeꝝ mercede Turduli cõducunt,alieniſq; armis parabãt bellum. C O S. interim rebellione Bergiſtanoꝝ ictus cæteras quoq; ciuitates ratus per occaſionẽ idem facturas,arma oĩbus cis Ibeꝝ Hiſpanis ademit,quã rem adeo ægre paſſi,ut multi mortẽ ſibimetipſis cõſciſcerent,ferox gens nullã uitam rati ſine armis eſſe. Quod ubi cõſuli nũtiatum eſt,ſenatores oĩum ciuitatũ ad ſe uocari iuſſit,atq; iis. Non noſtra,inquit,magis,quã ueſtra refert uos non rebellare,ſiqdem id maiore Hiſpanoꝝ malo,quã exercitus Romani labore ſemꝑ adhuc factum eſt,id ut ne fiat,uno modo arbitror caueri poſſe,ſi effectum erit,ne poſſitis rebellare,Volo id quã molliſſima uia conſequi,uosquoq; in ea re conſilio me adiuuate,nullum libẽtius ſequar,quã quod uoſmetipſi attuleritis.Tacẽtibus ſpatium ſe ad deliberãdum dieꝝ paucoꝝ dare dixit, quum reuocati ſecũdo quoq; concilio tacuiſſent,uno die muris oĩum dirutis,ad eos,qui nõdum parebant,ꝓfectus,ut in quamq; regionem uenerat,omnes,qui circum ĩcolebãt,populos in deditionem accepit,Segeſtiã tãtum grauẽ atq; opulẽtam ciuitatẽ uineis & pluteis cœpit.Eo maiorẽ habebat difficultatẽ in ſubigẽdis hoſtibus,quã qui primi uenerãt in Hiſpaniam,quod ad illos tedio imperii Carthaginiẽſium Hiſpani deficiebãt,huic ex uſurpata libertate in ſeruitutẽ uelut aſſerẽdi erant.Et ita mota oĩa accepit,ut alii in armis eſſent,alii obſidione ad defectionẽ cogerenť,nec niſi in tꝑe ſubuẽtum foret,ultra ſuſtẽtaturi fuerint.Sed in cõſule ea uis animi,atq; ĩgenii fuit, ut oĩa maxima minimaq; per ſe adiret,atq; ageret,nec cogitaret modo,imparetq;,quæ in rem eſſent,ſed pleraq; ipſe trãſigeret,nec in quẽ quã oĩum grauius,ſeueriuſq;,quã in ſemetipſum impium exerceret,parſimonia,& uigiliis, & labore cum ultimis militũ certaret,nec quicq̃ in exercitu ſuo præcipui,præter honorem atq; impium hẽret. Difficilius bellũ in Turdetania p̃tori Romano,P.Manlio Celtiberi mercede exciti ab hoſtibus, ſicut ante dictũ eſt,faciebant,itaq; eo C O S. accerſitus literis p̃toris legiones duxit.Vbi eo uenit,caſtra ſeparatim Celtiberi, & Turdetani habebãt,cum Turdetanis extẽplo leuia prælia ĩcurſantes in ſtationes eoꝝ Romani faciebãt,ſemperq; uictores ex quãuis temere cœpto certamine abibãt.Ad Celtiberos in colloquium tribunos militũ ire C O S. atq; iis trium cõditionum electionẽ ferre iubet,primã ſi trãſire ad Romanos uelint,& duplex ſtipẽdium accipere,quã quãtum a Turdetanis pepigiſſent,alteram,ſi

domos

domos abire,publica fide accepta,nihil eam rem noxæ futuram,quod hoſtibus ſe Romanorum iunxiſſent,tertiam,ſi utriq; bellum placeat,diem locumq; conſtituant,ubi ſecum armis decernant.A Celtiberis dies ad conſultandum petita,concilium in miſtis Turdetanis habitum magno cum tumultu,eo minus decerni quicq̄ potuit.Quum incertum bellum,an pax cum Celtiberis eſſet,commeatus tamen haud ſecus quam in pace ex agris caſtelliſq; hoſtium Romani portabant,deinde ſæpe munimenta eorum,uelut cōmuni pacto cōmercio priuatis induciis ingredientes.COS.ubi hoſtes ad pugnam elicere nequit,primum prædatum ſub ſignis aliquot expeditas cohortes in agrum ītegræ regionis ducit,deinde audito Seguntiæ Celtiberum omneis ſarcinas impedimentaq; relicta,eo pergit ducere ad oppugnandum.Poſteaq̄ nulla mouentur re,perſoluto ſtipēdio non ſuis modo,ſed etiam prætoris militibus,relictoq; omni exercitu in caſtris prætoris,ipſe cum ſeptē cohortibus ad Iberum eſt regreſſus.Ea tam exigua manu oppida aliquot cœpit,defecere ad eum Sedetani,Auſetani,Sueſſetani.Lacetanos,deuiam,& ſylueſtrem gentem,quum inſita feritas continebat in armis,tum conſcientia,dum COS.exercituſq; Turdulo bello ē occupatus,depopulatoꝝ ſubitis īcurſiōibus socioꝝ.Igit̃ ad oppidū eorum oppugnandum COS.ducit non Romanas modo cohortes,ſed & iuuentutem etiam merito infenſorum iis ſocioꝝ.Oppidum longum in altitudinem haudquaq̄ tantundem patens habebat,quadringentos inde ferme paſſus conſtituit ſigna,ibidem lectarum cohortium ſtationem relinquēs præcepit iis,ne ſe ex eo loco ante mouerent,quam ipſe ad eo ueniſſet,cæteras copias ad ulteriorem partē urbis circunducit,maximum ex omnibus auxiliis numerum Sueſſetanæ iuuentutis habebat,eos ad murum oppugnandum ſubire iubet,quoꝝ ubi arma ſignaq; Lacetani cognouere,memores quam ſæpe in agro eorum impune perſultaſſent,quoties ipſos ſignis collatis fudiſſent,fugaſſentq;,patefacta repente porta uniuerſi in eos erumpunt.Vix clamorem eorum,nedum impetum,Sueſſetani tulere,quod poſteaq̄ futurum,ut ratus erat,COS.fieri etiam uidit,equo citato ſubter murum hoſtium ad cohortes aduehitur,atq; eas arreptas effuſis omnibus ad ſequendos Sueſſetanos,qua ſilentium ac ſolitudo erat,in urbem ducit,priuſq; omnia cœpit,quam ſe reciperent Lacetani,mox ipſos nihil præter arma habētes in deditionem accepit.Confeſtim inde uictor ad Regium ducit caſtrum,receptaculum id maxime prædonum erat,& inde incurſiones in agros pacatos prouinciæ eius fiebant.Trāſfugit inde ad conſulem princeps Vergeſtanus,& purgare ſe,ac populares cœpit,non eſſe in manu ipſis remp.prædones receptos totum ſuæ poteſtatis id caſtrum feciſſe.COS.eum domum redire,conficta aliqua probabili,cur abfuiſſet,cauſſa,iuſſit,quum ſe muros ſubiſſe cerneret,interoſq; prædones ad tuenda mœnia eſſe,tum uti cum ſuæ factionis hominibus meminiſſet arcem occupare.Id,uti præceperat,factum,repente anceps terror hinc muros aſcendentibus Romanis,illinc arce capta barbaros circunuaſit.Huius potitus loci COS.eos,qui arcem tenuerant,liberos eſſe cum cognatis,ſuaq; habere iuſſit,Vergeſtanos cæteroſq; quæſtori,ut uenderet,imperauit,de prædonibus ſupplicium ſumpſit.Pacata prouincia,uectigalia magna inſtituit ex ferrariis argentariiſq;,qbus tum inſtitutis locupletior indies prouincia fuit.Ob has res geſtas ſupplicationem in triduum patres decreuerūt.Eadem æſtate alter COS.Valerius Flaccus in Gallia cum Boioꝝ manu propter Litanam ſyluam,ſignis collatis ſecūdo prælio conflixit,octo millia Gallorum cæſa traduntur,cæteri omnes in uicos ſuos atq; agros dilapſi.COS.reliquum æſtatis circa Padum Placentiæ & Cremonæ exercitum habuit,reſtituitq;,quæ in iis oppidis bello diruta fuerant.Quum hic ſtatus rerum in Italia Hiſpaniaq; eſſet,T.Quintius in Græcia ita hybernis actis,ut exceptis Aetolis,quibus nec pro ſpe uictoriæ præmia contigerant,nec diu quies placere poterat,uniuerſa Græcia ſimul pacis libertatiſq; perfruens bonis egregie ſtatu ſuo gauderet,nec magis in bello uirtutem Romani ducis,quam in uictoria temperantiam iuſtitiamq;,& moderationem miraretur,ſenatuſconſultum,quo bellum aduerſus Nabin Lacedæmonium decretum erat,affertur,quo lecto Quintius conuentum Corinthum omnium ſociaꝝ ciuitatum legationibus in diem certam edicit,ad quam ubi frequentes undiq; principes conuenerunt,ita ut in ea ne Aetoli quidem abeſſent,tali oratione eſt uſus.Bellum aduerſus Philippum non magis cōmuni animo conſilioq; Romani & Græci geſſerunt,quam utriq; ſuas cauſſas belli habuerunt,nam & Romanorum amicitiā nunc Carthaginienſes hoſtes eoꝝ iuuando,nunc hic ſociis noſtris oppugnandis uiolauerat,& in uos talis fuit,ut nobis etiam ſi noſtrarum obliuiſceremur iniuriarum,ueſtræ iniuriæ ſatis digna cauſſa belli fuerint.Hodierna conſultatio tota ex uobis pendet,refero enim ad uos utrum Argos,ſicut ſcitis ipſi,ab Nabide occupatos pati uelitis ſub ditione eius eſſe,an æquum cenſeatis nobiliſſimam,uetuſtiſſimamq; ciuitatem in media Græcia ſitam repeti in libertatem,& eodem ſtatu,quo cæteras urbes Peloponneſi & Græciæ eſſe.Hæc conſultatio,ut uidetis,tota de re pertinente ad uos eſt,Romanos nihil cōtingit,niſi quatenus libertatis Græciæ unius ciuitatis ſeruitus non plenam nec integram gloriam eſſe ſinit.Cæterum ſi uos nec cura eius ciuitatis,nec exemplum,nec periculum mouet,ne ſerpat latius cōtagio eius mali,nos æqui boniq; facimus,de hac re uos conſulo,ſtaturus eo quod plures cenſueritis.Poſt orationem Romani imperatoris percenſeri aliorum ſentētiæ cœptæ ſunt.Quum legatus Atheníenſium,quantum poterat,gratiis agendis Romanorum in Græciam merita extuliſſet,imploratos

auxilium aduerſus Philippum tuliſſe opem, non rogatos ultro aduerſus tyrannum Nabin afferre auxilium, indignatuſq; eſſet hæc tanta merita ſermonibus tamen aliquoꝝ carpi futura calumniantium, quum fateri potius præteritoꝝ gratiam deberent, apparebat incenſos Aetolos. Igitur Alexander princeps gentis inuectus primum in Athenienſes, qui libertatis quondam duces, & authores, aſſentationis propriæ gratia communem cauſſam proderent, queſtus deinde eſt Achæos, Philippi quondam milites, poſtremum ab inclinata fortuna eius tranſfugas & Corinthum recepiſſe, & id agere ut Argos habeant, Aetolos primos hoſtes Philippi ſemper ſocios Romanoꝝ pactos in fœdere ſuas urbes agroſq; fore deuicto Philippo, fraudari Echino & Pharſalo, inſimulauit fraudis Romanos, quod uano titulo libertatis oſtentato, Chalcidem & Demetriadem præſidiis tenerent, qui Philippo cunctanti deducere inde præſidia obiicere ſemper ſoliti ſunt, nunquã, donec Demetrias, Chalciſq;, & Corinthus tenerentur, liberam Græciam fore. Poſtremo qui remanendi in Græcia, retinendiq; exercitus Argos, & Nabin cauſſam facerent, deportarent legiones in Italiam, Aetolis polliceri aut conditione & uolũtate ſua Nabin præſidium Argis deducturum, aut ui atq; armis coacturos in poteſtate conſentientis Græciæ eſſe. Hac uaniloquentia primum Ariſthenum prætorem Achæorum excitauit. Ne iſtud, inquit, Juppiter O P T. M A X. ſinat, Junoq; regina, cuius in tutela Argi ſunt, ut illa ciuitas inter tyrannum Lacedæmonium, & latrones Aetolos præmium ſit poſita in eo diſcrimine, ut miſerius a nobis recipiatur, quam ab illo capta eſt. Mare interiectum ab iſtis prædonibus non tuetur nos T. Quinti, quid ſi in media Peloponneſo arcem ſibi fecerint, futurum nobis eſt? linguam tantum Græcorum habent, ſicut ſpeciem hominum, moribus, ritibuſq; efferatioribus, quam ulli barbari imanes bæluæ uiuunt. Itaq; uos rogamus Romani, ut & ab Nabide Argos recuperetis, & ita res Græciæ conſtituatis, ut a latrocinio quoq; Aetolorum ſatis pacata hæc relinquatis. Romanus C O S. cũctis undiq; increpãtibus Aetolos, reſponſurum ſe fuiſſe iis dixit, niſi ita infenſos omneis in eos uideret, ut ſedandi potius, quam irritandi eſſent, contentum itaq; opinione ea, quæ de Romanis Aetoliſq; eſſet, referre ſe dixit, qd de Nabidis bello placeret, niſi redderet Achæis Argos. Quum omnes bellum decreuiſſent, auxilia, ut pro uiribus ſuis quæq; ciuitates mitterent, eſt hortatus. Ad Aetolos legatos etiam miſit, magis ut nudaret animos, id quod euenit, quam ſpe impetrari poſſe. Tribunis militum ut exercitum ab Elatia accerſerent, imperauit. Per eoſdem dies & Antiochi legatis de ſocietate agentibus reſpondit, nihil ſe abſentibus decem legatis ſententiæ habere, Romam eundum ad ſenatum iis eſſe. Ipſe copias eductas ab Elatia ducere Argos pergit, atq; ei circa Cleonas Ariſthenus prætor Achæorum cum X. millibus Achæorum militum occurrit, & haud procul inde iunctis exercitibus poſuerunt caſtra. Poſtero die in cãpum Argiuorum deſcenderunt, & quatuor ſere millia ab Argis locum caſtris capiunt. Præfectus præſidio Laconum Pythagoras, gener idem tyranni, & uxoris eius frater, qui ſub aduentum Romanorum & utraſq; arces (nam duas habent Argi) & loca alia, quæ opportuna aut ſuſpecta erant, ualidis præſidiis firmauit, ſed inter agenda hæc pauorem iniectum aduentu Romanorum diſſimulare haudquaquam poterat, & ad externum terrorem inteſtina etiam ſeditio acceſſit. Democles erat Argiuus, adoleſcens maioris animi, quam conſilii, qui primo, iureiurando inter poſito, de præſidio expellendo cũ idoneis collocutus, dum uires adiicere coniurationi ſtudet, incautior fidei æſtimator fuit, colloquentem eum cum ſuis ſatelles a præfecto miſſus quum accerſeret, ſenſit proditum conſilium eſſe, hortatuſq; coniuratos, qui aderant, ut potius, quam extorti morerentur, arma ſecum caperent, atq; ita cum paucis in forum ire pergit clamitans, ut qui ſaluam remp. uellent, authorem & ducem ſe libertatis ſequerẽtur. Haud ſane mouit quenquam, quia nihil uſquam ſpei ꝑpinquæ, nedum ſatis firmi præſidii cernebãt. Hæc uociferantem eum Lacedæmonii circunuentũ cum ſuis interfecerunt, comprehenſi deinde quidam, & alii ex iis occiſi plures, pauci in cuſtodiam coniecti, multi proxima nocte funibus per murum demiſſi ad Romanos tranſfugerunt. Quintius affirmãtibus iis, ſi ad portam Romanus exercitus fuiſſet, non ſine effectu motum illum futurum fuiſſe, ſi propius caſtra admouerentur, non quieturos Argiuos, miſit expeditos equites, peditesq;, qui circa Cyralabin gymnaſium (id eſt minus trecentos paſſus ab urbe) cum erumpentibus a porta lacedæmoniis prælium cõmiſerunt, atq; eos haud magno certamine compulerũt in urbem, & caſtra eo ipſo loco, ubi pugnatum erat, imperator Romanus poſuit. Diem unum in ſpeculis fuit, ſiquid noui motus oriretur, poſteaquam oppreſſam metu ciuitatem uidit, aduocat concilium de oppugnandis Argis. Omnium principum Græciæ, præter Ariſthenum, eadem ſententia erat, quum cauſſa belli non alia eſſet, inde potiſſimum ordiendi belli, Quintio id nequaquam placebat, ſed Ariſthenum contra omnium conſenſum differentem cum haud dubia approbatione audiuit, & ipſe adiecit, quum pro Argiuis aduerſus tyrannum bellum ſuſceptum ſit, quid minus conueniens eſſe, quam omiſſo hoſte Argos oppugnari? ſe uero caput belli Lacedæmonem & tyrãnum petiturum. Et dimiſſo concilio frumentatum expeditas cohortes, miſit, quod maturi erat circa, demeſſum & conuectum eſt, uiride, ne hoſtes mox haberent, protritum & corruptum, caſtra deinde mouit, & Parthenio monte ſuperato, præter Tegeam tertio die ad Carthias poſuit caſtra, ibi priuſquã hoſtium intraret agrum, ſociorum auxilia expectauit. Venerunt Macedonum a Philippo duo millia &

lia &

lia & DCC. & Theſſalorum equites quadringenti,nec iam auxilia,quorum affatim erat, ſed commeatus finitimis urbibus imperati morabantur Romanum.Nauales quoq; magnæ copiæ conueniebant,iam ab Leucade L. Quintius cum X L.nauibus uenerat,iam Rhodiæ X.& octo tectæ naues, iã Eumenes rex circa Cycladas inſulas erat cum X.tectis nauibus,triginta lembis, mixtiſq; aliis minoris formæ nauibus,ipſorum quoq; Lacedæmoniorum exules permulti,tyrãnorum iniuria pulſi,ſpe recuperandæ patriæ in caſtra Romana conuenerunt.Multi ante erant,iam per aliquot ætates,ex quo tyranni tenebant Lacedæmonem,alii ab aliis expulſi,princeps erat exulum Ageſipolis,cuius iure gentis regnum Lacedæmone erat,pulſus infans ab Lycurgo tyranno,poſt mortem Cleomenis, qui primus tyrannus Lacedæmone fuit.Quum terra mariq; tantum belli circunſtaret tyrannum,& prope nulla ſpes eſſet uires ſuas,hoſtiumq; æſtimanti,non tamen omiſit bellum,ſed a Creta mille delectos iuuentutis eorum exciuit,quum mille iam haberet,& tria millia mercennariorum militum,X.millia popularium cum caſtellanis agreſtibus in armis habuit,& foſſa ualloq; urbem communiuit, & nequid inteſtini motus oriretur,metu & acerbitate pœnarum tenebat animos.Quoniam ut ſaluum uellent tyrannum,ſperare non poterat,quum ſuſpectos quoſdam ciuium haberet,eductis omnibus in campum copiis,poſitis armis,ad concionem uocari iubet Lacedæmonios,atq; eorum concioni ſatellites armatos circundedit,& pauca præfatus cur ſibi omnia timenti,cauentiq; ignoſcendum in tali tempore foret,& ipſorum referre,ſiquos ſuſpectos ſtatus præſens rerũ faceret,prohiberi potius nequid moliri poſſint,quam puniri molientes.Itaq; quoſdam ſe in cuſtodia habiturum,donec ea,quæ inſtat,tempeſtas prætereat,hoſtibus repulſis,a quibus,ſi modo proditio inteſtina ſatis caueatur, minus periculi eſſe,extemplo eos emiſſurum.Sub hæc citari nomina octoginta ferme principum iuuentutis iuſſit,atq; eos,ut quiſq; ad nomen reſponderat,in cuſtodiam tradidit,nocte inſequenti omnes interfecti, Illorum deinde quidam (ii ſunt iam inde antiquitus caſtellani,agreſte genus)tranſfugere uoluiſſe inſimulati,per omnes uicos ſub uerberibus acti necantur.Hoc terrore obſtupuerant multitudinis animi ab omni conatu nouorum conſiliorum.Intra munitiones copias continebat,nec parem ſe ratus, ſi dimicare acie uellet,& urbem relinquere tam ſuſpectis,& incertis omnium animis metuens.Quintius ſatis iam omnibus paratis,profectus ab ſtatiuis die poſtero ad Sellas ſuper Eurotam fluuium peruenit,quo in loco Antigonus Macedonum rex cum Cleomene Lacedæmonioꝝ tyrãno ſignis collatis dimicaſſe dicebatur,inde,quũ audiſſet aſcenſum difficilis,& arctæ uiæ eſſe,breui ꝑ mõteis circuitu præmiſſis,q munirent uiam,lato ſatis & patenti limite ad Eurotam amnẽ,ſub ipſis prope fluentem mœnibus,peruenit,ubi caſtrametantes Romanos,Quintiũq; ipſum cum eqtibus atq; expeditis prægreſſũ auxilia tyranni adorti ingentem terrorem ac tumultum coniecerunt,nihil tale expectanteis,quia nemo iis obuius toto itinere fuerat,ac uelut pacato agro tranſierant.Aliquandiu,peditibus equites, eqtibus pedites uocantibus,quum in ſe cuiq; minimum fiduciæ eſſet,trepidatum eſt,tandem ſigna legionum ſuperuenerunt,& quum primi agminis cohortes inductæ in prælium eſſent,qui modo terrori fuerant,trepidantes in urbem compulſi ſunt.Romani quum tãtum a muro receſſiſſent,ut extra ictũ teli eſſent,acie directa pauliſper ſteterunt,poſteaquam nemo hoſtium contra exibat,redierunt in caſtra.Poſtero die Quintius prope fluuium præter urbem ſub ipſas Mænali montis radices circunducere copias inſtructas pergit,primæ legionariæ cohortes ibant,leuis armatura & equites agmen cogebant.Nabis intra murum inſtructos paratoſq; ſub ſignis habebat mercennarios milites,in quibus omnis fiducia erat,ut ab tergo hoſtem aggrederetur,poſteaquam extremum agmẽ præteriit,tum ab oppido eodem,quo pridie eruperant,tumultu pluribus ſimul locis erumpunt.Ap.Claudius agmen cogebat,qui ad id,quod futurum erat,ne in opinate accideret,præparatis ſuorum animis, ſigna extemplo conuertit,totumq; in hoſtem agmen circumegit,itaq; uelut rectæ acies concurriſſent, iuſtum aliquandiu prælium fuit,tandem Nabidis milites in fugam inclinauerunt,quæ minus trepida fuiſſet, ni Achæi locorum prudentes inſtitiſſent,ii & cædes ingentes ediderunt,& diſperſos paſſim fuga pleroſq; armis exuerunt.Quintius prope Amyclas poſuit caſtra,unde quum populatus omnia circuniecta urbi frequentis & amœni agri loca eſſet,nullo iam hoſtium portam excedente mouit caſtra ad flumen Eurotam,inde uallem Taygeto ſubiectam,agroſq; ad mare pertinentes euaſtat. Eodem tempore L.Quintius maritimæ oræ oppida partim uoluntate,partim metu aut ui recepit, certior deinde factus Gyttheum oppidum omnium maritimarum rerum Lacedæmoniis receptaculum eſſe, nec procul a mari caſtra Romana abeſſe,omnibus id copiis aggredi conſtituit,erat eo tempore ualida urbs,& multitudine ciuium incolarumq;,& omni bellico apparatu inſtructa. In tempore Quintio rẽ haud facilem aggredienti rex Eumenes,& claſſis Rhodiorum ſuperuenerunt,ingens multitudo naualium ſociorum e tribus concitata claſſibus intra paucos dies omnia,que ad oppugnationem urbis terra mariq; munitæ facienda opera erant,effecit.Iam teſtudinibus admotis murus ſubruebatur,iam arietibus quatiebatur,itaq; una crebris ictibus euerſa eſt turris,quodq; circa muri erat,caſu eius proſtratũ, & Romani ſimul a portu,unde aditus planior erat,ut diſcederent ab apertiore loco hoſtes, ſimul per patefactum ruina iter irrumpere conantur,nec multum abfuit,quin,qua intenderant, penetrarent,

ſed tardauit impetum eorum ſpes obiecta dedendæ urbis, mox deinde eadem turbata. Dexagorides & Gorgopas pari imperio præerant turbi, Dexagorides miſerata ad legatum Romanum traditurus urbem, & quum ad eam rem tempus & ratio conueniſſet, a Gorgopa proditor īterficitur, intentiuſq; ab uno urbs defendebatur, & difficilior facta oppugnatio erat, ni T. Quintius cū quatuor millibus delectoꝝ militum ſuperueniſſet, is quū ſupercilio haud ꝓcul diſtantis tumuli ab urbe inſtructam aciem oſtendiſſet, & ex altera parte L. Quintius ab operibus ſuis terra mariq; inſtaret, tum uera deſperatio Gorgopā quoq; coegit id conſilii, qđ in altero morte uindicauerat, capere, & pactus abducere inde milites, quos præſidii cauſſa hēbat, liceret, tradidit Quintio urbē. Priuſquam Gyttheū traderetur, Pythagoras præfectus Argis relictus, tradita cuſtodia urbis Timocrati Pellenenſi cū mille mercennariis militibus, & duobus millibus Argiuoꝝ Lacedæmonem ad Nabin uenit. Nabis ſicut primo aduentu Romanæ claſſis, & traditione oppidoꝝ maritimæ oræ conterritus erat, ſic parua ſpe quum acquieuiſſet, Gyttheo ab ſuis retento, poſteaq̄ id quoq; traditum Romanis audiuit eſſe, quū ab terra omnibus circa hoſtibus nihil ſpei eſſet, a mari quoq; toto ſe interclusum, tunc cedendū fortunæ ratus caduceatorem primū in caſtra miſit ad explorandū, ſi paterentur legatos ad ſe mitti, qua īpetrata re, Pythagoras ad īperatorem uenit nullis aliis mandatis, quā ut tyranno colloqui cū imperatore liceret. Concilio conuocato, quum oēs dandum colloquium cenſuiſſent, dies locuſq; conſtituitur, in mediæ regionis tumulos, modicis copiis ſequentibus, quū ueniſſent, relictis ibi in ſtatione conſpecta utrinq; cohortibus, Nabis cum delectis cuſtodibus corporis, Quintius cum fratre, & Eumene rege, & Soſilao Rhodio, & Ariſtheno Achæoꝝ prætore, tribuniſq; militum paucis deſcēdit. Ibi permiſſo ut ſeu dicere prius, ſeu audire mallet, ita cœpit tyrannus. Si ipſe per me T. Quinti, uoſq;, qui adeſtis, cauſſam excogitare, cur mihi aut indixiſſetis bellū, aut inferretis, poſſem, tacitus euentum fortunæ meæ expectaſſem, nunc īperare animo nequeo, quin priuſq̄ perirem, cur periturus eſſem, ſcirem, & hercule ſi tales eſſetis, quales eſſe Carthaginienſes fama eſt, apud quos nihil ſocietatis fides ſancti haberet, in me quoq; uobis quid faceretis minus penſi eſſe non mirarer, nunc uos quū intueor Romanos eſſe, qui reꝝ diuinarum fœdera, humanarumq; fidem ſocialem ſanctiſſimam habeatis, quum me ipſe reſpexi, eum eſſe ſpero, cui & publice, ſicut cæteris Lacedæmoniis uobiſcū uetuſtiſſimum fœdus ſit, & meo noīe priuatim amicitia ac ſocietas nuper Philippi bello renouata. At enī ego eam uiolaui, & euerti, quod Argiuorum ciuitatem teneo, quō hoc tuear? re an tempore? res mihi duplicem defenſionem præbet, nam & ipſis uocantibus & tradentibus urbem eam accepi, non occupaui, & accepi urbem, quum Philippi partium, non in ueſtra ſocietate eſſet, tempus autem me liberat, quod quum iam Argos haberem, ſocietas mihi uobiſcum conuenit, ut uobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præſidium deducerem, pepigiſtis, at hercle in ea controuerſia, quæ de Argis eſt, ſuperior ſum & æquitate rei, quod nō ueſtram urbem, ſed hoſtium, quod uolentem, non ui coactam accepi, & ueſtra confeſſione, quod in conditionibus ſocietatis mihi Argos reliquiſtis. Cæterum nomen tyranni & facta me premunt, quod ſeruos ad libertatem uoco, quod in agros inopem plebem deduco, de nomine hoc reſpondere pſſum, me qualiſcunq; ſum, eum eſſe, qui fui. Quum tu ipſe mecum T. Quinti ſocietatem pepegiſti, tum me regem appellari a uobis memini, nunc tyrannum uocari uideo, itaq; ſi ego nomen imperii mutaſſem, mihi meæ inconſtantiæ, quum uos muteris, uobis ueſtræ reddenda ratio eſt. Quod ad multitudinē ſeruis liberatis auctam, & egentibus diuiſum agrum attinet, poſſum quidem & in hoc me iure tēporis tutari, nam feceram hæc qualicunq; ſunt, quum ſocietatem mecum pepigiſtis, & auxilia in bello aduerſus Philippum accepiſtis, ſed ſi nunc ea feciſſem, non dico, quod in eo uos læſiſſem, aut ueſtrā amicitiam uiolaſſem, ſed illud memore atq; inſtituto maioꝝ feciſſe. Nolite ad ueſtras leges atq; inſtituta exigere ea, quæ Lacedæmone fiunt, nihil comparare ſingula neceſſe eſt, uos a cenſu equitem, a cenſu peditem legitis, & paucos excellere opibus, plebem ſubiectam eſſe illis uultis, noſter legum lator non in paucoꝝ manu remp. eſſe uoluit (quem uos ſenatum appellatis) nec excellere unum aut alterum ordinem in ciuitate, ſed per æquationem ad dignitates fore credidit, ut multi eſſent, qui arma pro patria ferrent. Pluribus me per egiſſe, quam pro patriæ ſermone breuitatis fateor, & breuiter peroratū eſſe potuit, nihil me, poſteaquam uobiſcum amicitiam inſtitui, cur eius uos pœniteret, cōmiſiſſe. Ad hæc imperator Romanus, Amicitia & ſocietas nobis nulla tecum, ſed cū Pelope rege Lacedæmoniorum iuſto ac legitimo facta eſt, cuius ius tyranni quoq;, qui poſtea per uim tenuerunt Lacedæmone īperium, quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupauerant, uſurparunt, ſicut tu quoq; hoc bello Macedonico feciſti. Nam quid minus conueniret, quam nos, qui pro libertate Græciæ aduerſus Philippum gereremus bellum, cum tyranno inſtituere amicitiam, & eo tyranno, quam qui unquam fuit ſæuiſſimo, & uiolentiſſimo in ſuos? nobis uero, etiam ſi Argos nec cepiſſes per fraudem, nec teneres, liberantibus omnem Græciam Lacedæmon quoq; uindicanda in antiquam libertatem erat, atq; in leges ſuas, quaꝝ modo, tanq̄ æmulus Lycurgi, mentionem feciſti. An ut ab Iaſſo & Bargyllis præſidia Philippi deducantur, cura erit nobis, Argos & Lacedæmonem, duas clariſſimas urbes, lumina quondam Græciæ, ſub pedibus tuis relinquemus, quæ titulū nobis liberatæ Græciæ ſeruientes

uientes deforment? At enim cum Philippo Argiui ſenſerunt,remittimus hoc tibi,ne uicem noſtram iraſcaris,ſatis compertum habemus duorum,aut ad ſummum trium in ea re nouitatis culpam eſſe, tam hercle,quam in te,tuoq; præſidio accerſendo,accipiendoq; in arcem,nihil ſit publico cõſilio actũ. Theſſalos,& Phocenſes,& Locrenſes conſenſu omnium ſcimus partium Philippi fuiſſe,tamen quum cæteram liberauimus Græciam,quid tandem cenſes in Argiuis,qui inſontes publici cõſilii ſint,facturos? Seruorum ad libertatem uocatorum,& egentibus hominibus agri diuiſi crimina tibi obiici dicebas,non quidem nec ipſa mediocria,ſed quid iſta ſunt præ iis,quæ a te tuiſq; quotidie alia ſuper alia facinora eduntur? Exhibe liberam concionem uel Argis,uel Lacedæmone,ſi te audire iuuat uera dominationis impotentiſſimæ crimina. Vt omnia alia uetuſtiora omittam,quam cædem Argis Pythagoras iſte gener tuus pœne in oculis meis edidit? quam tu ipſe,quum iam prope in finibus Lacedæmoniorum eſſem? Agedum quos in concione comprehenſos,omnibus audiẽtibus ciuibus tuis,in cuſtodia te habiturum eſſe pronuntiaſti,iube uinctos produci,ut miſeri parentes,quos falſo lugent , uiuere ſciant. At enim ut iam ita ſint hæc,quid ad uos Romani? hoc tu dicas liberantibus Græciam ſociis,qui ut liberare poſſent,mare traiecerunt,terra mariq; geſſerunt bellum? Vos tamen,inquis , ueſtramq; amicitiam,ac ſocietatem Po.Romani non uiolaui,quoties uis te id arguam feciſſe ? ſed nolo pluribus,ſummam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia uiolatur? nempe his maxime duabus,ſi ſocios meos pro hoſtibus habeas,ſi cum hoſtibus te coniungas,utrum non a te factum eſt ? nam & Meſſenen uno atq; eodem iure fœderis,quo & Lacedæmonem in amicitiam noſtram acceptam ſocius ipſe ſociam nobis urbem ui atq; armis cepiſti,& cum Philippo hoſte noſtro non ſocietatem modo,ſed (ſi diis placeat) affinitatẽ ẽt per Philoclẽ, præfectũ eius,pepigiſti , & bellũ aduerſum nos gerẽs mare circa Maleam inſeſtum nauibus piraticis feciſti,& plures prope ciues Romanos, quam Philippus cepiſti,atq; occidiſti,tutiorq; Macedoniæ ora,quam promontorium Maleæ commeatus ad exercitus noſtros portantibus nauibus fuit. Proinde parce ſi fidem ac iura ſocietatis iactare,&,omiſſa populari oratione,tanquam tyrannus & hoſtis loquere. Sub hæc Ariſthenus nunc monere Nabin,nunc etiam orare,ut dum liceret,dum occaſio eſſet,ſibi ac fortunis ſuis conſuleret,& referre deinde nominatim tyrannos ciuitatum finitimarum cœpit,qui depoſito imperio,reſtitutaq; libertate ſuis non tutã modo,ſed etiam honoratam inter ciues ſenectutem egiſſent. His dictis inuicem,auditiſq;,nox prope diremit colloquium,poſtero die Nabis Argis ſe cedere,ac deducere præſidium,quando ita Romanis placeret,& captiuos & perfugas redditurum dixit,aliud ſiquid poſtularent,ſcriptum ut ederent, petiit,ut deliberare cum amicis poſſet. Itaq; & tyranno ad conſultandum tempus datum eſt,& Quintius,ſociorum etiam principibus adhibitis,habuit conſilium,maximæ partis ſententia erat,perſeuerandum in bello eſſe,& tollendum tyrannum,nunquam aliter tutam libertatẽ Græciæ fore, ſatius multo fuiſſe non moueri bellum aduerſus eum,quam omitti motum,& ipſum,uelut comprobata dominatione firmiorem futurum,authore iniuſti imperii aſſumpto Po.Romano, & extemplo multos & in aliis ciuitatibus ad inſidiandum libertati ciuium ſuorum incitaturum . Ipſius imperatoris animus ad pacem inclinatior erat,uidebat enim,compulſo intra mœnia hoſte,nihil præter obſidionem reſtare,eam autem fore diuturnam,non enim Gytheum,quod ipſum tamen traditum,non expugnatum eſſet,ſed Lacedæmonem ualidiſſimam urbem uiris,armiſq; oppugnaturos,unam ſpem fuiſſe, ſiqua admouentibus exercitum diſſenſio ac ſeditio inter ipſos excitari poſſet,quum ſigna portis prope inferri cernerent,neminem ſe mouiſſe. Adiiciebat & cum Antiocho infidam pacem Iulium legatum inde redeuntem nuntiare,multo maioribus,quam ante,terreſtribus naualibuſq; copiis in Europam eum tranſiſſe,ſi occupaſſet obſidio Lacedæmonis exercitum,quibus aliis copiis aduerſus regem tam ualidum,ac potentem bellum geſturos? Hæc propalam dicebat,illa tacita ſuberat cura,ne nouus COS. Græciam prouinciam ſortiretur,& inchoati belli uictoria ſucceſſori tradenda eſſet. Quum aduerſus tendendo nihil moueret ſocios,ſimulando ſe tranſire in eorum ſententiam omnes in aſſenſum conſilii ſui traduxit. Bene uertat,inquit,obſideamus Lacedæmonem,quando ita placet,cæterum quũ res tam lenta,quam ipſi ſcitis,oppugnatio urbium ſit,& obſidentibus prius ſæpe,quam obſeſſis tædium afferat,iã nunc hoc ita proponere uos animis oportet,hybernandũ circa Lacedæmonis mœnia eſſe, quæ mora ſi laborem tantum ac periculũ haberet,ut & animis & corporibus ad ſuſtinenda ea parati eſſetis,hortarer uos,nunc ĩpenſa quoq; magna eget in opera,in machinationes,& tormenta,quibus tãta urbs oppugnanda eſt,in cõmeatus uobis hyeme expediendos. Itaq; ne aut repente trepidetis,aut rẽ inchoatam turpiter deſtituatis,ſcribendum ante ueſtris ciuitatibus cenſeo,explorandumq; quid quæq; animi,quid uirium habeat. Auxiliorum ſatis ſuperq; habeo,ſed quo plures ſumus, pluribus rebus egebimus,nihil iam præter nudum ſolum ager hoſtium habet,ad hæc hyems accedit ad comportandum ex longinquo difficilis. Hæc oratio primum animos omnium ad reſpiciẽda cuiq; domeſtica mala conuertit,ſegnitiã,& inuidiam,& obtrectationẽ domi manentiũ aduerſus militantes,libertatẽ difficilem ad conſenſum,inopiã publicam,malignitatẽ conferendi ex priuato,uerſis itaq; ſubito uoluntatibus,facere,q̃d e rep.Po,Romani,ſociorũq; eſſe crederet,ĩperatori permiſerũt,inde Quintius adhi

bitis legatis tantũ,tribuniſq; militum,conditiones,in quas cũ tyranno pax fieret,has conſcripſit. Sex menſium induciæ ut eſſent Nabidi,Romaniſq;,& Eumeni regi,& Rhodiis,legatos extemplo mitterent Romam T. Quintius,& Nabis,ut pax ex authoritate ſenatus confirmaretur,ex qua die ſcriptæ conditiones pacis editæ Nabidi forent,ea dies ut induciarum principium eſſet,& ut ex ea die ĩtra decimum dié ab Argis,cæteriſq; oppidis,quæ in Argiuoꝝ agro eſſent,præſidia oĩa deducerentur,uacuaq; & libera traderentur Romanis,& neqđ inde mancipium regium publicũue aut priuatum educeretur,& ſiqua ante educta forent,dominis recte reſtituerentur,naues,quas ciuitatibus maritimis ademiſſet,redderet,ne ue ipſe naué ullam,præter duos lembos,qui non plus quã ſedecim remis agerentur,haberet,perfugas & captiuos oĩbus ſociis Po. Romani ciuitatibus redderet,Meſſeniis oĩa, quæ cõparerent,quæq; dñi cognoſcerent,exulibuſq; Lacedæmoniis coniuges,liberoſq; reſtitueret, quæ eaꝝ uiros ſequi uoluiſſent,inuita nequa ex illis comes eſſet,mercennarioꝝ militum Nabidis,qui aut in ciuitates ſuas,aut ad Romanos tranſiſſent,iis res ſuæ oẽs recte rederẽtur,in Creta inſula nequam urbem haberet,quas habuiſſet,redderet Romanis,nequam ſocietatem cum ullo Cretenſium,aut quoquã alio inſtitueret,neu bellũ gereret,ciuitatibus oĩbus,quaſq; & ipſe reſtituiſſet,queq; ſe ſuaq; in fidem ac deditionem Po. Romani tradidiſſent,oĩa præſidia deduceret,ſeque ipſe ſuoſq; ab iis abſtineret,nequod oppidũ,nequod caſtellũ in ſuo alienoue agro cõderet,obſides ea ita futura daret V. quos imperatori Romano placuiſſet,filiũ ſuum in iis,& talenta centũ argenti in præſenti, & quinquaginta talẽta in ſingulos ãnos p ãnos octo. Hæc conſcripta caſtris propius urbé motis Lacedæmoné mittuntur,nec ſane quicquã eoꝝ ſatis placebat tyranno,niſi quod præter ſpem reducendoꝝ exulum mentio nulla facta erat,maxime aũt omnium ea res offendebat,quod & naues,& maritimæ ciuitates ademptæ erant,fuerat aũt ei magno fructui mare oẽm oram Maleæ nauibus infeſtam habenti, iuuenturé præterea ciuitatum eaꝝ ad ſupplementum longe optimi generis militum habebat. Has conditiones, quanquã ipſe in ſecreto uolutauerat cum amicis,uulgo tamen oẽs fama ferebant,uanis,ut ad cæterã fidem,ſic ad ſecreta tegenda ſatellitũ regiorum ingeniis. Non tam oĩa uniuerſi quam ea,quæ ad quenq; pertinerent,ſinguli carpebant,qui exulũ coniuges in matrimonio habebant,aut ex bonis eoꝝ aliquid poſſederant,tanq̃ amiſſuri,non reddituri,indignabantur,ſeruis liberatis a tyranno non irrita modo futura libertas,ſed multo fœdior,quã fuiſſet ante,ſeruitus,redeuntibus in iratoꝝ dominorũ poteſtatem,ante oculos obuerſabatur,mercennarii milites & pretia militiæ caſura in pace ægre ferebant,& reditum ſibi nullum eſſe in ciuitates uidebant,infenſas non tyrannis magis, quã ſatellitibus eoꝝ. Hæc inter ſe primo in circulis ſerentes fremere,deinde ad arma ſubito diſcurrerunt,quo tumultu quũ per ſe ſatis irritatã multitudiné cerneret tyrannus,concioné aduocari iuſſit,ibi quũ ea,quæ imperarentur a Romanis,expoſuiſſet,& grauiora atq; idigniora quædã falſo adiũxiſſet, & ad ſingula nunc ab uniuerſis,nunc a partibus cõcionis acclamaret̃,interrogauit,qđ ſe reſpondere ad ea, aut qđ facere uellent? ppe una uoce nihil oẽs reſpondere,bellũ geri iuſſerũt,& pro ſe quiſq;,qualia multitudo ſolet, bonum aĩum habere,& bene ſperare iubentes,fortes fortunã adiuuare aiebant. His uocibus incitatus tyrannus & Antiochũ,Aetoloſq; adiuturos,pnuntiat,& ſibi ad obſidioné ſuſtinendã copiaꝝ affatim eſſe. Exciderat pacis mentio ex oĩum animis,& in ſtationes non ultra qeturi diſcurrunt,paucoꝝ laceſſentiũ excurſio,& emiſſa iacula extẽplo Romanis dubitationé,quin bellandũ eſſet,exemerunt. Leuia inde prælia p quatriduum primũ ſine ullo ſatis certo euẽtu cõmiſſa,quinto die ppe iuſta pugna adeo pauentes in oppidũ Lacedæmonii cõpulſi ſunt,ut quidã milites Romani terga fugientiũ cædentes p intermiſſa,ut tunc erãt,mœnia urbé intrauerint. Et tunc quidé Quintius ſatis eo terrore coercitis excurſionibus hoſtiũ,nihil præter ipſius oppugnationé urbis ſupeſſe ratus, miſſis,q oẽs nauales ſocios a Gytheo accerſerẽt,ipſe interi cum tribunis militũ,ad uiſendũ urbis ſitũ,mœnia circũuehitur. Fuerat quondã ſine muris Sparta,tyrãni nuper locis patẽtibus,planiſq; obiecerant muꝝ,altiora loca & difficiliora aditu ſtatiõibus armatoꝝ pro munimẽto obiectis,tutabant̃. Vbi ſatis oĩa inſpexit,corona oppugnandũ ratus,oĩbus copiis (erant aũt Romanoꝝ ſociorumq; ſimul peditũ equitumq;,ſimul terreſtriũ ac naualium copiaꝝ ad quinq̃ginta millia hoĩum) urbé cinxit. Alii ſcalas,alii ignem,alii alia,qbus non oppugnarent mõ,ſed ẽt terrerent,portabãt,iuſſi clamore ſublato ſubire undiq; oẽs,ut q̃ primũ occurrerẽt,quaue opé ferrent,ad oĩa ſimul pauentes Lacedæmonii ignorarent. Quod roboris erat in exercitu,trifariã diuiſum,parte una a Phœbeo,altera a Dictyneo,tertia ab eo loco, qué Heptagonias appellant (oĩa autem hæc apta ſine muro loca ſunt) aggredi iubet. Quũ tantus undiq; terror urbé circunuaſiſſet,prĩo tyrranus & ad clamores repẽtinos,& ad nuntios trepidos motus,ut quiſq; maxime laborabat locus,aut ipſe occurrebat,aut aliquos mittebat,deĩde circunfuſo undiq; pauore ita obtorpuit,ut nec dicere qđ in rem eẽt,nec audire poſſet,nec inops mõ conſilii,ſed uix mentis cõpos eſſet. Romanos prĩo ſuſtinebant in anguſtiis Lacedæmonii, ternæq; acies tpe uno locis diuerſis pugnabãt,deinde creſcẽte certamine,nequaq̃ erat prælium par,miſſilibus eñi Lacedæmonii pugnabant,a qbus ſe & magnitudine ſcuti pfacile Romanus tuebat̃ miles,& qđ alii uani,alii leues admodũ ictus erant, nã ppter anguſtias loci,confertãq; turbam non mõ ad emittenda cũ procurſu,quo plurimũ concitãtur

tela,

tela,ſpatium hēbant,ſed ne ut de gradu qdem libero ac ſtabili conarent̃, itaq; ex aduerſo miſſa tela nulla in corꝑibus,rara in ſcutis hærebãt,a circumſtantibus ex ſupioribus locis quidam uulnerati ſunt, mox,ꝓgreſſos iam ẽt ex tectis non tela mō,ſed regulæ quoq; inopinãtes perculerunt, ſublatis deinde ſupra capita ſcutis cōtinuatis ita inter ſe,ut non mō ad cæcos ictus,ſed ne ad inferendū quidem ex ꝓpinquo telū loci quicq̄ eſſet,teſtudine facta ſubibant,& priæ anguſtiæ pauliſper ſua,hoſtiūq; refertæ turba tenuerunt,poſteaq̄ in patentioré uiam urbis paulatí urgentes hoſté proceſſere,non ultra uis eorum,atq; ĩpetus ſuſtineri poterant. Quū terga uertiſſent Lacedæmonii,& effuſa fuga ſuperiora peterent loca,Nabis qdem,ut capta urbe trepidans,quaná ipſe euaderet,circūſpectat. Pythagoras quū ad cætera aío officioq; ducis fungebat̃,tum uero unus,ne caperet̃ urbs,cauſſa fuit, ſuccendi enĩ edificia ꝓxima muro iuſſit,q̄ quum momento tꝑis arſiſſent,ut adiuuantibus igné,qui aliás ad extinguendū opem ferre ſolét,ruere in Romanos tecta,nec tegulaꝝ modo fragméta,ſed ẽt ambuſta tigna ad armatos ꝑuenire,& flamma late fundi,fumus terroré etiam maioré,quam periculū facere. Itaq; & q extra urbé erant Romanoꝝ,tum maxíe impetus facientes receſſere a muro,& q iam intrauerant,ne incendio a tergo oriéte intercluderent̃ a ſuis,receperūt ſeſe,& Quintius poſteaq̄,quid rei eſſet, uidit, receptui canere iuſſit,ita iá prope capta urbe reuocati redierūt in caſtra. Quĩtius ex timore hoſtium plus quá ex re ipſa ſpei nactus,ꝑ triduum inſeq̄ns territauit eos,nūc prælíis laceſſendo,nunc opibus interſepiendo q̄dam,ne exitus ad fugá eſſet. His cōminationibus cōpulſus tyrannus Pythagorá rurſus oratoré miſit,qué Quintius prío aſpernatus excedere caſtris iuſſit,deinde ſuppliciter oranté, aduolutūq; genibus tandé audiuit. Prima oſo fuit oía permittentis arbitrio Romanoꝝ,deinde quum ea uelut uana,& ſine effectu nihil ꝓficerent,eo deductæ res,ut his cōditionibus,q̄ ex ſcripto paucis ante diebus editæ erãt,induciæ fierét,pecuniaq; & obſides accepti. Dū oppugnatur tyránus Argiui nūtiis aliis ꝑ ꝑe ſuꝑ alio afferétibus non tantūmodo obſeſſam,ſed iá captam urbé Lacedæmoné eſſe,erecti & ipſi ſimul eo,qd Pythagoras cū parte ualidiſſima ꝓſidii exceſſerat,contépta paucitate eoꝝ,q in arce erant, duce Archippo quodá præſidium expulerunt,Timocraté Pellenéſem,q a clementer ꝓfuerat, uiuum, fide data,emiſerūt. Huic lætitiæ Quĩtius ſuperuenit,pace data tyranno,dimiſſiſque a Lacedæmone Eumene,& Rhodiis,& L. Quintio fratre ad claſſem. Læta ciuitas celeberrimū feſtoꝝ dieꝝ ac nobile ludicrū Nemeoꝝ,die ſtata,ꝓpter belli mala ꝓtermiſſum,in aduentū Romani exercitus duciſque ĩdixerunt,ꝓfeceruntque ludis ipſū imperatoré. Multa erãt,quæ gaudiū cumularét,reducti ciues a Lacedæmone erãt,quos nuper Pythagoras,quoſque añ Nabis abduxerat,redierãt,qui poſt cōpertam a Pythagora coniurationé,& cæde iá cœpta,effugerant,libertaté ex longo ĩteruallo,libertatiſque authores Romanos,qbus cauſſa bellãdi quum tyráno ipſi fuiſſent,cernebãt,teſtata quoque ipſo Nemeoꝝ die uoce ꝓconis libertas eſt Argiuoꝝ. Achæis quantū reſtituti Argi,& in cōmune Achæiæ concilium lætitiæ afferebant,tm̄ ſerua Lacedæmō relicta,lateri adhærés tyranni,non ſynceꝝ gaudium ꝓbebat, Aetoli uero eá rem oíbus conciliis lacerare,cū Philippo non ante deſitum bellari,quam oíbus excederet Græciæ urbibus,tyráno relictam Lacedæmoné,regem ãt legitimum,q in Romanis fuerat caſtris,cæteroſque nobiliſſimos ciues ĩ exilio uicturos,Nabidis dñantis ſatellité factum tribunū militum. Quĩtius ab Argis Elatiá,unde ad bellum Spartanū profectus erat,copias reduxit. Sunt q non ex oppido ꝓficiſcentem bellum geſſiſſe tyrannum tradãt,ſed caſtris aduerſus Romana caſtra poſitis,diuq; cunctatum,quum Aetoloꝝ auxilia expectaſſet,coactum ad extremum acie confligere, ĩpetu in pabulatores ſuos ab Romanis facto,eo prælio uictū,caſtriſq; exutum pacem petiſſe,quum cecidiſſent quindecim millia militum,capta plus quatuor millia eſſent. Eodé fere tpe & a T. Quintio de rebus ad Lacedæmonem geſtis,& ab M. Porcio cōſule ex Hiſpania literæ allatæ,utriuſq; noíe ternos in dies ſupplicatio a ſenatu decreta eſt. L. Valerius COS. quum poſt fuſos circa Litanam ſyluá Boios quietam prouinciam habuiſſet,comitioꝝ cauſſa Romam rediit,& creauit COSS. P. Cornelium Scipioné Africanum iteꝝ,& T. Sempronium Longum,horum patres primo anno ſecundi belli Punici COSS. fuerant. Prætoria inde comitia habita,creati P. Cornelius Scipio,& duo C. Cornelii,Merenda & Blaſius, & Cn. Domitius Aenobarbus,& Sex. Digitius,& T. Iuuencius Calua,comitiis perfectis COS. in ꝓuinciam rediit. Nouū ius eo anno a Ferentinatibus tentatū,ut Latini,qui in coloniam Romanam nomina dediſſent,ciues Romani eſſent,Puteolos,Salernumq;,& Buxentum aſcripti coloni nomina dederant,quum ob id ſe pro ciuíbus Romanis ferrent,ſenatus iudicauit,non eſſe eos ciues Romanos. Principio anni,quo P. Scipio Africanus iteꝝ,& T. Sempronius Longus COSS. fuerant,legati Nabidis tyranni Romam uenerunt,iis extra urbé in æde Apollinis ſenatus datus eſt,pax,quæ cum T. Quĩtio conueniſſet,ut rata eſſet,petierunt,ĩpetraueruntq;. De prouinciis quum relatum eſſet,ſenatus frequens in eam ſententiá ibat,ut quoniam in Hiſpania & Macedonia debellatum foret,COSS. ambobus Italia,ꝓuincia eſſet,Scipio ſatis eſſe Italiæ unū conſulem céſebat,alteri decernendá Macedoniá eſſe,bellū graue ab Antiocho ĩminere,iá ipſum ſua ſponte in Europá tranſgreſſum,qd deinde facturum cenſerent,quū hinc Aetoli haud dubie hoſtes uocarét ad bellum,illinc Annibal Romanis cladibus inſignis ĩperator ſtimularet. Dū de ꝓuinciis conſulum diſceptat̃,prætores ſortiti ſunt,Cn. Domi

tio urbana iuriſdictio, T. Iuuencio peregrina euenit, P. Cornelio Hiſpania ulterior, Sex. Digitio citerior, duobus Corneliis Blaſio Sicilia, Merendæ Sardinia. In Macedoniam nouum exercitum transportari non placuit, eum, qui eſſet ibi, reduci in Italiam a Quitio ac dimitti, item eum exercitum dimitti, qui cum M Porcio Catone in Hiſpania eſſet, C O S S. ambobus Italiam prouinciam eſſe, & duas urbanas eo legiones ſcribere, ut dimiſſis, quos ſenatus uoluiſſet, exercitibus, V I I I. omnino Romanæ legiones eſſent. Ver ſacꝝ factum erat priore anno, M. Porcio, & L. Valerio C O S S. id quum P. Licinius pontifex non eſſe recte factũ collegio primo, deinde ex authoritate collegii patribus renuntiaſſet, deintegro faciendũ arbitratu pontificũ cenſuerunt, ludoſq; magnos, qui una uoti eſſent, tanta pecunia, quanta aſſoleret, faciendos. Ver ſacrũ uideri pecus, quod natum eſſet inter Cal. Martias, & Idus Maias, P. Cornelio, & T. Sempronio Longo C O S S. Cenſoꝝ inde comitia habita ſunt, creati cenſores Sex. Aelius Pætus, & C. Cornelius Cethegus, principẽ ſenatus P. Scipionem conſulem, quẽ & priores cenſores legerant, legerũt, treis omnino ſenatores, neminem curuli honore uſum, præterierunt, gratiam quoq; ingentem apud eum ordinem pepererunt, quod ludis Romanis ædilibus curulibus īperarunt, ut loca ſenatoria ſecernerent a populo, nam antea in promiſcuo ſpectarant, equitibus quoq; perpaucis adẽpti equi, nec in ullum ordinem ſæuitum, atriũ libertatis, & uilla publica ab eiſdem refecta, amplificataq;. Ver ſacrum, ludiq; uotiui, quos uouerat Seruius Sulpitius Galba C O S. facti. Quũ ſpectaculo eoꝝ occupati animi omnium eſſent, Q. Pleminius, qui ꝑpter multa in deos homineſq; ſcelera Locris admiſſa in carcerẽ coniectus fuerat, comparauerat hoies, qui pluribus ſimul locis urbis nocte incendia facerent, ut in conſternata nocturno tumultu ciuitate refringi carcer poſſet, ea res indicio conſcioꝝ palam facta, delataq; ad ſenatum eſt, Pleminius in inferiorẽ demiſſus carcerem eſt, necatuſq;. Coloniæ Romanoꝝ ciuium deductæ eo anno ſunt Puteolos, Vulturnũ, Liternum, treceni homines in ſingulas, item Salernum, Buxentũq; coloniæ Romanæ deductæ ſunt, deduxere triumuiri, T. Sempronius Longus, qui tum C O S. erat, M. Seruilius, Q. Minutius Thermus, ager diuiſus eſt, qui Campanoꝝ fuerat, Sipontum item in agrum, qui Arpinoꝝ fuerat coloniam ciuium Romanoꝝ alii triũuiri, D. Iunius Brutus, M. Bebius Pamphilus, M. Heluius deduxerunt, Tempſam item & Crotonem ciuium Romanoꝝ coloniæ deductæ, Tempſanus ager de Brutiis captus erat, Brutii Græcos expulerant, Crotonem Græci habebant. Triũuiri C. Octauius, L. Aemylius Paulus, C. Lectorius Crotonem, Tempſam L. Cornelius Merula deduxerunt. Prodigia quoq; alia uiſa eo anno Romæ ſunt, alia nuntiata, in foro, & comitio, & Capitolio ſanguinis guttæ uiſæ ſunt, & terra aliquoties pluuit, & caput Vulcani arſit. Nuntiatum eſt Interãne fluxiſſe lac, pueros ingenuos Arimini ſine oculis, ac naſo, & in Piceno agro nõ manus non pedes habentẽ natum. Ea prodigia ex pontificum decreto procurata, & ſacrificiũ nouendiale factum, quod Adriani nuntiauerant in agro ſuo lapidibus pluuiſſe. In Gallia L. Valerius Flaccus proconſul circa Mediolanum cum Gallis Inſubribus, & Boiis, qui Dorulaco duce ad concitandos Inſubres Padũ tranſgreſſi erant, ſignis collatis depugnauit, X. millia hoſtium ſunt cæſa. Per eos dies M. Porcius Cato ex Hiſpania triũphauit, tulit in eo triumpho argenti infecti X X V. millia pondo, auri mille pondo, C C C C. millia militibus diuiſit, in ſingulos ducenos ſeptuagenos æris, triplex eqti. T. Sẽpronius C O S. in prouinciam profectus in Boioꝝ primum agrum legiones duxit. Boioꝝ res tum regulus eoꝝ cum duobus fratribus tota gente concitata ad rebellandum caſtra locis apertis poſuit, ut appareret dimicaturos, ſi hoſtis fines intraſſet. C O S. ubi quantæ copiæ, quanta fiducia eſſet hoſti, ſenſit, nuntiũ ad collegam mittit, ut ſi uideretur ei, maturaret uenire, ſe tergiuerſando in aduentum eius rem extractuꝝ. Quæ cauſſa conſuli cunctandi, eadẽ Gallis, præter quam quod cunctatio hoſtium animos faciebat, rei maturandæ erat, ut prius quam coniungerentur conſulum copiæ, rem tranſigerent, per biduum tamen nihil aliud, quam ſteterunt parati ad pugnam, ſiqui contra egrederentur, tertio ui ſubiere ad uallum, caſtraq; ab omni ſimul parte aggreſſi ſunt. C O S. arma extemplo capere milites iuſſit, armatos pauliſper inde continuit, ut & ſtolidam fiduciam hoſti augeret, & diſponeret copias, quibus quæq; portis erumperent, duæ legiones duabus principalibus portis ſigna efferre iuſſæ, ſed in ipſo exitu ita conferti obſtitere Galli, ut clauderent uiam. Diu in anguſtiis pugnatum eſt, nec dexteris magis gladiis gerebatur res, quam ſcutis corporibuſq; ipſis obnixi urgebant, Romani, ut ſigna foras efferrẽt, Galli, ut aut ipſi in caſtra penetrarẽt, aut exire Romanos ꝓhiberẽt, nec añ in hanc, aut illã partem moueri acies potuerũt, quã Q. Victorius primi pili cẽturio, & C. Atrinius, q̃rtæ hic, ille ſcdæ legionis (rẽ in aſpis præliis ſæpe tentatã) ſigna adẽpta ſigniferis in hoſtes iecerũt, dũ repetũt enixe ſignũ, priores ſcdana ſe porta eiecere. Iã hi extra uallũ pugnabãt, q̃rta legiõe in porta hærẽte, quũ alius tumultus ex auerſa p̃te caſtroꝝ eſt exortus, in portã, q̃ſtoriã irruperãt Galli, reſiſtẽteſq; ꝑtinacius occiderãt L. Poſthumiũ q̃ſtorẽ, cui Tympano fuit cognomẽ, & M. Atriniũ, & P. Sẽproniũ ꝑfectos ſociũ, & C C. ferme milites. Capta ab ea p̃te caſtra erãt, donec cohors extraordinaria miſſa a cõſule ad tuẽdã q̃ſtoriã portã, & eos, q ītra uallũ erãt, partĩ occidit, partĩ expulit caſtris, & irrũpẽtibus obſtitit. Eodẽ fere tp̃e & q̃rta legio cũ duabus extraordinariis cohortibus porta erupit, ita ſil' tria ꝓlia circa caſtra locis diſtãtibus erãt, clamoreſq; diſſõi ad ĩcertos ſuoꝝ euẽtus a p̃nti certamine aĩos pugnantiũ

auertebãt,

auertebāt. Vſq; ad meridiem æquis uiribus, ac prope pari ſpe pugnatum eſt, labor & æſtus emollida, & fluida corpa Galloꝝ, & minime patientia ſitis, quum decedere pugna coegiſſet, in paucos reſtantes impetum Romani fecerūt, fuſoſq; compulerunt in caſtra. Signum inde receptui a conſule datum eſt, ad quod pars maior receperūt ſeſe, pars certaminis ſtudio, & ſpe potiūdi caſtris hoſtium pſtitit ad uallum, eoꝝ paucitate contēpta Galli uniuerſi ex caſtris erūpunt, fuſi inde Romani, & qui impio cōſulis parere noluerant, ſuo pauore ac terrore caſtra repetūt, ita uaria hinc atq; illinc nunc uictoria, nūc ſuga fuit, Galloꝝ tamen ad XI. millia, Romanoꝝ V. millia ſunt occiſa. Galli recepere in intima finium ſeſe, COS. Placentiam legiones duxit. Scipionem alii, iuncto exercitu cum collega, per Boioꝝ agros populantem iſſe, quoad pgredi ſyluæ, paludeſq; paſſæ ſunt, ſcribunt, alii, nulla memorabili re geſta, comitioꝝ cauſſa rediiſſe Romam. Eodē anno T. Quintius Elatiæ, exquo in hyberna reduxerat copias totum hyemis tēpus iure dicendo cōſumpſit, mutandiſq; iis, quæ aut ipſius Philippi, aut præfectoꝝ eius licentia in ciuitatibus facta erant, quum ſuæ factionis hominum uires augendo ius atq; libertatē alioꝝ deprimeret, ueris initio Corinthum, cōuentu edicto, uenit, ibi omnium ciuitatum legationes in concionis modum circūfuſas eſt allocutus, orſus ab inita primum Romanis amicitia cum Græcoꝝ gente & imperatoꝝ, qui ante ſe in Macedonia fuiſſent, ſuiſq; rebus geſtis. Oīa cū approbatione ingenti ſunt audita, præterq̄ quum ad mētionem Nabidis uētum eſſet, id minime conueniens liberanti Græciam uidebaẗ, tyrānum reliquiſſe, non ſuæ ſolum patriæ grauē, ſed oībus circa ciuitatibus metuendū. Nec ignarus huius habitus aīoꝝ Quintius, ſi ſine excidio Lacedæmonis fieri potuiſſet, fatebaẗ pacis cū tyrāno mētionem admittēdam auribus non fuiſſe, & nūc quum aliter quā ruina grauiſſima ciuitatis opprimi non poſſet, ſatius uiſum eſſe tyrānum debilitatum, ac ppe uiribus totis ad nocēdum cuiquam ademptis, relinqui, quā intermori uæhemētioribus, quam quæ pati poſſet, remediis ciuitatē ſinere, in ipſa uindicta libertatis perituram. Præteritoꝝ cōmemorationi ſubiecit, pficiſci ſibi in Italiam, atq; omnem exercitū deportare in aīo eſſe, Demetriadis Chalcidiſq; præſidia ītra decimū diem audituros deducta, ac Corinthum ipſis extēplo uidētibus uacuam Achæis traditu, ut oēs ſcirent, utrum Romanis, an Aetolis mētiri mos eſſet, qui male cōmiſſam libertatē Po. Romano ſermonibus diſtulerint, & mutatos pro Macedonibus Romanos dominos, ſed illis nec qd dicerent, nec quid facerent, quicq̄ unq̄ penſi fuiſſe, reliquas ciuitates monere, ut ex factis, non ex dictis amicos penſent, intelligantq;, qbus credendum, & a qbus cauēdum ſit, libertate modice utantur, tēperatam eam ſalubrē eis, & ſingulis ciuitatibus eſſe, nimiam & aliis grauē, & iis, qui habeant, præcipitē, & effrenatam eſſe. Cōcordiæ in ciuitatibus principes, & ordines inter ſe, & in cōmune oēs ciuitates conſulerent, aduerſus conſentientes nec regem quenq̄ ſatis ualidum, nec tyrānum fore, diſcordiam & ſeditionē oīa opportuna īſidiantibus facere, quum pars, quæ domeſtico certamine inferior ſit, externo potius ſe applicet, quam ciui cedat, alienis armis partam, externa fide redditam libertatē ſua cura cuſtodirent, ſeruarentq;, ut Romanus populus dignis datam libertatē, hinc munus ſuum bene poſitum ſciret. Has, uelut parentis, uoces quum audirent, manare oībus gaudio lachrymæ, adeo ut ipſum quoq; cōfunderent dicentem. Pauliſper fremitus approbātium dicta fuit, monētiumq; alioꝝ alios, ut eas uoces, uelut oraculo miſſas, in pectora aīoſq; demitterent, ſilentio deinde facto petiit ab iis, ut ciues Romanos, ſiqui apud eos in ſeruitute eſſent, cūquiſitos intra duos menſes mitterent ad ſe in Theſſaliam, ne ipſis qdem honeſtū eſſe, in liberata terra liberatores eius ſeruire. Oēs acclamarunt gratias ſe īter cætera etiā ob hoc agere, quod admoniti eſſent, ut tam pio, ac neceſſario officio fungerenẗ. Ingens numerus erat bello Punico captoꝝ, quos Annibal, quum a ſuis non redimerenẗ, uænundederat. Multitudinis eoꝝ argumentū eſt, quod Polybius ſcribit centum talentis eā rem Achæis ſteriſſe, quum quingētos denarios pretium in capita, quod reddereẗ dominis, ſtatuiſſent, mille enim ducētos ea ratione Achaia habuit, adiice nunc pportionē, quot uериſimile ſit Græciam totā habuiſſe. Nōdum conuentus dimiſſus erat, quum reſpiciunt præſidium a Corintho diſcedens, primus ad portam duci atq; abire, quoꝝ agmen impator ſecutus, pſequētibus cunctis, ſeruatorēq; acclamātibus, ſalutatis dimiſſiſq; eis, eadem qua uenerat uia Elatiam rediit, inde cum oībus copiis Ap. Claudium legatum dimittit per Theſſaliā, atq; Epirum ducere Oricum iubet, atq; ibi ſe opperiri, inde nāq; in aīo eſſe in Italiam exercitum traducere, & L. Quintio fratri legato & præfecto claſſis ſcribit, ut onerarias ex omni Græciæ ora eodem cōtraheret, ipſe Chalcidem pfectus, deductiſq; nō a Chalcide ſolū, ſed etiam ab Oreo, atq; Eretria præſidiis, cōuentum ibi Euboicaꝝ ciuitatū habuit, admonitoſq; in quo ſtatu reꝝ accepiſſet eos, & in quo relinqueret, dimiſit. Demetriadem inde pficiſciẗ, deductoq; præſidio, pſequētibus cunctis, ſicut Corinthi & Chalcide, pergit ire in Theſſaliā, ubi non liberādæ modo ciuitates erāt, ſed ex oī colluuione & cōfuſione in aliquam tolerabilem formā redigēdæ, nec enim tēpoꝝ modo uitiis, ac uiolētia, & licentia regia turbati erāt, ſed inquieto etiam īgenio gentis nec comitia, nec conuētum, nec cōſilium ullum, nō per ſeditionē ac tumultum iam īde a principio ad noſtrā uſq; ætatem traducētes, a cenſu maxime & ſenatū, & iudices legit, potentiorēq; eam partē ciuitatum fecit, cui ſalua trāquillaq; oīa magis eſſe expediebat. Itaq; quum percēſuiſſet Theſſaliam, per Epirum in Oricum, unde erat traiecturus, uenit, ab Orico copiæ oēs Brundusium

tranſportatæ,inde per totã Italiam ad urbẽ prope triumphãtes non minore agmine regꝝ captaꝝ, quã ſuo præ ſe acto uenerũt.Poſteaq̃ Romam uentũ eſt,ſenatus extra urbẽ Quintio ad res geſtas ediſſerendas datus eſt,triũphuſq; meritus ab ãnuẽtibus decretus, triduum triũphauit,die p̃io arma,tela,ſignaq; ærea,& marmorea trãſtulit,plura Philippo adẽpta,quam quæ ex ciuitatibus ceperat, ſcđo die auꝝ argentumq; factũ,infectumq;,& ſignatũ,infecti argenti fuit decẽ & octo millia põdo,& ducenta L X X. facti uaſa multa oĩs gñis,cælata pleraq;,q̃dã eximiæ artis,& ex ære multa fabrefacta, ad hæc clypei argẽtei X. ſignati argẽti octogintaq̃tuor millia fuere Atticoꝝ(tetradrachmã uocãt)triũ fere denarioꝝ in ſingulis argẽti eſt pondus,auri pondo fuit tria millia ſeptingẽta quatuordeci,& clypeũ unũ ex auro totũ,& Philippei nũmi aurei q̃tuordeci millia q̃ngenti X IIII. Tertio die coronæ aureæ, dona ciuitatũ,tranſlatæ C X IIII.& hoſtiæ ductæ,& ante currum multi nobiles captiui obſideſq;,inter quos Demetrius,regis Philippi filius,fuit,& Armenes Nabidis tyrãni filius Lacedæmonius.Ipſe deinde Quintius urbẽ eſt inuectus,ſecuti cuꝝ milites freq̃ntes,exercitu oĩ ex prouincia deportato,his duceni q̃nquageni æris in pedites diuiſi,duplex cẽturioni,triplex eq̃ti.Præbuerunt ſpeciẽ triumpho ſecuti capitibus raſis,q ſeruitute exẽpti fuerant.Exitu anni huius Q.Aelius Tubero tribunus plebis tulit ad plebẽ,plebeſq; ſciuit,ut Latinæ duæ coloniæ,una in Brutios,altera in Thurinũ agrum deducerentur,his deducẽdis triumuiri creati,q̃bus in trienniũ imperiũ eſſet,in Brutios Q.Næuius,M. Minutius Rufus,M.Furius Craſſipes,in Thurinũ agrum A.Manlius,P.Aemylius,L.Apuſtius,ea bina comitia Cn.Domitius prætor urbanus in Capitolio habuit,Aedes eo ãno aliquot dedicatæ ſunt,una Iunonis Matutæ in foro olitorio,uota locataq; q̃driennio ante a C.Cornelio cõſule Gallico bello,cẽſor idẽ dedicauit,altera Fauni,ædiles eã biennio ante ex multatitio argẽto faciendã locarunt, C. Scribonius, & Cn.Domitius,q prætor urbanus eã dedicauit,& ædẽ Fortunæ Primigeniæ in colle Quirinali dedicauit,Q.Martius Hala duũuir ad idipſum creatus,uouerat eã decẽ annis ante Punico bello P.Sempronius Sophus,locauerat idẽ cenſor,& in Inſula Iouis ædẽ C.Seruilius duũuir dedicauit, uota erat ſex ãnis ante Gallico bello ab L.Furio Purpuriõe prætore,ab eodẽ conſule locata.Hæc eo ãno acta. P. Scipio ex p̃uincia Gallia ad C O S S. ſubrogandos rediit.Comitia conſulũ fuere, q̃bus creati ſunt L. Cornelius Merula,& Q.Minutius Thermus.Poſtero die creati ſũt prætores L.Cornelius Scipio, M. Fuluius Nobilior,C.Scribonius,M.Valerius Meſſala,L.Porcius,M.Licinius,& C.Flaminius,Megaleſia,ludos ſcenicos,Attilius Seranus,L.Scribonius Libo ædiles curules primi fecerũt,hoꝝ ædilium ludos Romanos primũ ſenatus a pp̃lo ſecretus ſpectauit,præbuitq; ſermones,ſicut oĩs nouitas ſolet,aliis tandẽ,quod multo ante debuerit,tributũ exiſtimãtibus ampliſſimo ordini,aliis demptũ ex dignitate pp̃li quicquid maieſtati patꝝ adiectum eẽt,interpretãtibus,& oĩa diſcrimina talia,q̃bus ordines diſcernerent,& concordiæ & libertatis æq̃ minuendæ eẽ,ad quingenteſimũ octauum annũ impromiſcuũ ſpectatum eẽ,quid repente factũ,cur immiſceri ſibi in cauea p̃res plebem nollẽt?cur diues pauperem conſeſſorẽ faſtidiret?nouã,& ſuperbã libidinem ab nullius ante gẽtis ſenatu neq; deſideratã,neq; inſtitutã,poſtremo ipſũ quoq; Africanum,quod C O S. author eius rei fuiſſet, pœnituiſſe ferunt, adeo nihil motũ ex antiquo p̃babile eſt,ueteribus,niſi q̃ uſus euidenter arguit,ſtari malũt. Principio ãni,quo L.Cornelius,Q.Minutius C O S S. fuerũt,terræ motus ita crebri nuntiabant,ut non rei tãtum ipſius,ſed feriaꝝ quoq; ob id indictaꝝ hoĩes tederet,nam neq; ſenatus haberi,neq; adminiſtrari reſp.poterat,ſacrificãdo expiandoq; occupatis C O S S. poſtremo decẽuiris adire libros iuſſis,ex r̃nſo eoꝝ ſupplicatio p̃ triduum fuit,coronati ad oĩa puluinaria ſupplicauerunt,edictũq; eſt,ut oẽs, qui ex una familia eẽnt,pariter ſupplicarẽt.Item ex authoritate ſenatus C O S S. edixerunt,nequis, quo die nũtiato terræ motu feriæ indictæ eẽnt,eo die aliũ terræ motũ nuntiaret.Prouĩcias deinde C O S S. prius,tũ ſortiti prætores,Cornelius Galliã,Minutius Ligures ſortiti ſunt,C. Scribonius urbanã, M. Valerius peregrinã,L.Cornelius Siciliã,L.Porcius Sardiniã,C.Flaminius Hiſpaniã citeriorem,M.Fuluius Hiſpaniã ulteriorem.Nihil eo ãno belli expectãtibus C O S S. literæ M.Cincii(p̃fectus is Piſis erat)allatæ,Liguꝝ X X. millia armatoꝝ,coniuratione per oĩa conciliabula uniuerſæ gentis facta, Lunenſẽ primum agꝝ depopulatos,Piſanũ deinde finẽ tranſgreſſos oẽm oram maris peragraſſe, itaque Minutius C O S. cui Ligures p̃uincia euenerãt,ex authoritate ſenatus in roſtra aſcendit,ac edixit, ut legiões duæ urbanæ q̃ ſuperiore ãno conſcriptæ eẽnt,poſt diẽ decimum Arretii adeſſent,in eaꝝ locũ ſe duas legiones urbanas ſcriptuꝝ,irẽ ſociis & Latini nois magĩratibus,legatiſq; eoꝝ,qui milites dare dẽbant,edixit,ut in Capitolio ſe adirent,ex iis X V. millia peditũ,& q̃ngentos eq̃tes pro numero cuiuſq; iunioꝝ deſcripſit,& inde e Capitolio,primus ire ad portã,& ut maturaret res,proficiſci ad delectum iuſſit.Fuluio Flaminioq; terna millia Romanoꝝ peditum,& cẽteni equites in ſupplementũ, & quina millia ſociũ Latini nois,& duceni eq̃tes decreti,mandatũq; prætoribus,ut ueteres dimitterent milites,quũ in prouinciã ueniſſent.Quũ milites,q in legiõibus urbanis erant,freq̃ntes tribunos plebeios adiſſent,uti cauſſas cognoſcerent eoꝝ,q̃bus aut emerita ſtipendia,aut morbus cauſſæ eẽnt,quo minus militarẽt,eam rẽ literæ T.Sẽpronii diſcuſſerunt,in q̃bus ſcriptum erat,Liguꝝ X V. millia in agꝝ Placentinũ ueniſſe,& uſq; ad ipſa coloniæ mœnia & Padi ripas cũ cædibus & incendiis p̃populatos eſſe,

tos eſſe, Boioꝝ quoq; gentes ad rebellionem ſpectare, ob eas res tumultum eſſe, decreuit ſenatus, tribunos plebeii non placere cauſſas militares cognoſcere, quo minus ad edictum cōuenirent, adiecerūt etiam, ut ſocii noīs Latini, qui in exercitu P. Cornelii, T. Sempronii fuiſſent, & dimiſſi ab iis COSS. eſſent, ad quā diem L. Cornelius COS. edixiſſet, & in quē locum edixiſſet Hetruriæ, cōuenirent, &, uti L. Cornelius COS. in ꝓuinciam ꝓficiſcens in oppidis agriſq;, qua iturus eſſet, ſiquos ei uideret milites ſcriberet, armaretq;, & duceret ſecū, dimittēdiq; ei quos eoꝝ, quādoq; uellet, ius eſſet. Poſteaq̄ COSS. delectu habito ꝓfecti ſunt in ꝓuincias, tum T. Quintius poſtulauit, ut de iis, quæ cū decem legatis ipſe ſtatuiſſet, ſenatus audiret, eaq;, ſi uideretur, authoritate ſua cōfirmaret, id eos facilius facturos, ſi legatoꝝ uerba, qui ex uniuerſa Græcia, & magna parte Aſiæ, quiq; ab regibus ueniſſent, audiſſent. Hæ legationes a C. Scribonio prætore urbis in ſenatū introductæ ſunt, benigneq; oībus reſponſum, cum Antiocho, q̄a longior diſceptatio erat, decem legatis, quoꝝ pars aut in Aſia, aut Lyſimachiæ apud regē fuerant, delegata eſt, Quintio mādatum, ut adhibitis iis legatoꝝ regis uerba audiret, reſpōderetq; iis, quæ ex dignitate atq; utilitate Po. Romani rn̄deri poſſent. Menippus & Hegeſianax principes regiæ legationis erāt, ex iis Menippus ignorare ſe dixit, quidnā perplexi ſua legatio haberet, quū ſimpliciter ad amicitiam petēdam, iungēdamq; ſocietatē ueniſſet, eſſe autem tria genera fœderum, quibus integre paciſcerent amicitias ciuitates, regeſq;, unū quum bello uictis dicerent leges, ubi enim oīa ei, qui armis plus poſſet, dedita eſſent, quæ ex iis habere uictor, quibus multari eos uelit, ipſius ius atq; arbitrium eſſe, alteꝝ quum pares bello æquo fœdere in pacē, atq; amicitiam uenirēt, tunc enim repeti, reddiq; per conuentionē res, & ſiquaꝝ turbata bello poſſeſſio ſit, eas aut ex æquo ſimul, aut ex formula iuris antiqui, aut partis utriuſq; cōmodo cōponi, tertium eſſe genus, quū qui hoſtes nunq̄ fuerint, ad amicitiam ſociali fœdere iungēdam coeant, eos neq; accipe, neq; dicere leges, id enim uictoris & uicti eſſe, ex eo genere quum Antiochus eſſet, mirari ſe q̄d Romani æquum cēſeant ei leges dicere; quas Aſiæ urbium liberas & imunes, quas ſtipēdiarias eſſe uelint, quas ītrare præſidia regia, regemq; uetent, cum Philippo enim hoſte pacē, nō cum Antiocho amico, ſocietatis fœdus ita ſanciendum eſſe. Ad ea Quintius. Quoniā uobis diſtincte agere libet, & genera iungendaꝝ amicitiaꝝ enumerare, ego quoq; duas cōditiones ponam, extra quas nullā eſſe regi nuntietis amicitiæ cum Po. Romano iungendæ, unam ſi nos nihil, quod ad urbes Aſiæ attinet, curare uelit, ut & ipſe oī Europa abſtineat, alterā, ſi ſe ille Aſiæ finibus non cōtineat, & in Europam trāſcendat, ut & Romanis ius ſit Aſiæ ciuitatū amicitias & tueri, quas habeāt, & nouas cōplecti. Eninuero id auditu etiam dicere īdignum eſſe Hegeſianax Thraciæ & Cherſoneſi urbibus arceri Antiochum, quæ Seleucus proauus eius, Lyſimacho rege uicto bello, & in acie cæſo, per ſūmum decus parta reliquerit, pari cum laude ab Thracibus poſſeſſa partim armis receperit Antiochus, partim deſerta, ſicut ipſam Lyſimachiam & reuocatis cultoribus frequētauerit, & quæ ſtrata ruinis atq; incēdiis erant, ingētibus impēſis ædificauerit, q̄d igitur ſimile eſſe ex ea poſſeſſione ita parta, ita recupata deduci Antiochum, & Romanos abſtinere Aſia, quæ nunq̄ eoꝝ fuerit? Amicitiam expetere Romanoꝝ Antiochū, ſed quæ impetrata gloriæ ſibi, non pudori ſit. Ad hæc Quintius, quādoq̄dem, inquit, honeſta pēſamus, ſic ut aut ſola, aut prima certe penſari decet principi orbis terraꝝ populo, & tanto regi, utrū tādem uidet honeſtius, liberas uelle omneis, quæ ubiq; ſunt, Græciæ urbes, an ſeruas & uectigales facere? ſi ſibi Antiochus pulchrum eſſe cēſet, quas urbes proauus belli iure habuerit, auus paterq; nunq̄ uſurpauerint, pro ſuis eas repetere in ſeruitutem, & Po. Romanus ſuſceptum patrocinium libertatis Græcoꝝ non deſerere fidei conſtantiæq; ſuæ ducit eſſe, ſicut a Philippo Græciam liberauit, ita ab Antiocho Græcas Aſiæ urbes liberare in aīo habet, neq; enim in Aeolidē Ioniamq; coloniæ in ſeruitutē regiam miſſæ ſunt, ſed ſtirpis augēdæ cauſſa, gētiſq; uetuſtiſſimæ per orbem terraꝝ ꝓpagandæ. Quum hæſitaret Hegeſianax, nec inficiari poſſet, honeſtiorē cauſſam libertatis, quā ſeruitutis prætexi titulo, quin mittimus ambages, inquit P. Sulpitius, qui maximus natu ex decē legatis erat, alteram ex duabus cōditionibus, quæ modo diſerte a Quintio datæ ſunt, legite, aut ſupſedete de amicitia agere. Nos uero, inquit Menippus, nec uolumus, nec poſſumus paciſci quicq̄, quo regnum Antiochi minuat. Poſtero die Quintius legationes uniuerſas Græciæ Aſiæq; in ſenatū quum ītroduxiſſet, ut ſcirent quali animo Po. Romanus, quali Antiochus erga ciuitates Græciæ eſſent, poſtulata & ſua & regis expoſuit, renuntiarent ciuitatibus ſuis, Po. Romanum qua uirtute, quaq; fide libertatem eoꝝ a Philippo uindicauerit, ea ab Antiocho, niſi decedat Europa, uindicaturū. Tum Menippus deprecari & Quintium, & patres inſtitit, ne feſtinarent decernere, quo decreto turbaturi orbem terrarum eſſent, tempus & ſibi ſumerent, & regi ad cogitādum darent, cogitatuꝝ cum, renuntiatæ cōditiones eſſent, & impetratuꝝ aliquid, aut pacis cauſſa conſenſuꝝ. Ita integra dilata res. legatos mitti ad regem eoſdem, qui Lyſimachiæ apud eum fuerant, placuit, P. Sulpitium, P. Iulium, P. Aelium. Vixdum ii ꝓfecti erant, quum a Carthagine legati bellum haud dubie parare Antiochū Annibale miniſtro attulerunt, inieceruntq; curam, ne ſimul & Punicum excitaretur bellum. Annibal patria profugus ꝑuenerat ad Antiochum, ſicut ante dictum eſt, & erat apud regē in magno honore, nulla alia arte, niſi quod uolutanti diu conſilia de Romano bello nemo aptior ſup tali re particeps eſſe ſer-

monis poterat. Sententia eius una, atq; eadem ſemper erat, ut in Italia bellum gereretur, Italiam & milites & cõmeatus præbiturã externo hoſti, ſi nihil ibi moueatur, liceatq; Po. Romano uiribus & copiis Italiæ extra Italiam bellũ gerere, neq; regẽ, neq; gẽtem ullã parem Romanis eſſe, ſibi cẽtũ naues XVI. millia peditũ, mille eqtes depoſcebat, ea ſe claſſe primũ Africam petituꝝ, magnopere confidere & Carthaginienſes ad rebellãdum ab ſe cõpelli poſſe, ſi illi cunctentur, ſe aliqua parte Italiæ bellũ excitaturum Romanis, regẽ cum cæteris oĩbus in Europã trãſire debere, & in aliqua parte Græciæ copias cõtinere, neq; traiicientẽ, & quod in ſpeciem famãq; belli ſatis ſit paratũ, traiicere. In hanc ſñiam quum adduxiſſet regẽ, præparãdos ſibi ad id populariũ aĩos ratus, literas, nequo caſu itercerptæ palam facerent co nata, ſcribere nõ eſt auſus, Ariſtonẽ quẽdam Tyrium, natũ Epheſi, exptus ſolertiam leuioribus miniſteriis, partim donis, partim ſpe præmioꝝ oneratum, qbus etiã ipſe rex annuerat, Carthaginẽ cũ mandatis mittit, edit nomina eoꝝ, qbus cõuentis opus eſſet, inſtruit etiã ſecretis notis, per quas haud dubie cognoſcerẽt ſua mãdata eſſe. Hunc Ariſtonẽ Carthagine obuerſantẽ non prius amici, quã inimici Annibalis, qua de cauſſa ueniſſet, cognouerũt, & primo in circulis cõuiuiiſq; celebrata ſermonibus res eſt, deinde in ſenatu qdã nihil actum eſſe dicere exilio Annibalis, ſi abſens quoq; nouas moliri res, ſollicitãdoq; aĩos hominum turbare ſtatũ ciuitatis poſſet, Ariſtonã quẽdam Tyriũ aduenã, inſtructũ mãdatis ab Annibale, & ab rege Antiocho, ueniſſe, certos hoĩes quotidie cũ eo ſecreta colloquia ſerere, & in occulto colloqui, quod mox in oĩum pniciem eruptuꝝ eſſet. Cõclamauere oẽs uocari Ariſtonẽ debere, & quæri qd ueniſſet, & niſi expromeret, cum legatis Romã mitti, ſatis pro temeritate unius hominis ſupplicioꝝ pẽſum eſſe, priuatos ſuo piculo peccaturos, rẽpublicam non extra noxam modo, ſed etiam extra famã noxæ conſeruandam eſſe. Vocatus Ariſton purgare ſeſe, & firmiſſimo ꝓpugnaculo uti, quod nihil literaꝝ adquenq̃ attuliſſet, cæteꝝ nec cauſſam aduentus ſatis expediebat, & in eo maxime hæſitabat, quod cum Barchinæ ſolũ factionis hoĩbus collocutum eum arguebant. Orta deinde altercatio eſt, aliis pro ſpeculatore cõprehendi iam, & cuſtodiri iubentibus, aliis negãtibus tumultuandi cauſſam eſſe, mali rem exẽpli eſſe, de nihilo hoſpites corripi, idem Carthaginiẽſibus & Tyri, & in aliis Emporiis, in quæ frequẽter cõmeant, euentuꝝ. Dilata eo die res eſt. Ariſton Punico ingenio inter Pœnos uſus, tabellas cõſcriptas celeberrimo loco ſupra ſedem quotidianã magiſtratuũ prima ueſpera ſuſpendit, ipſe deinde tertia uigilia nauẽ conſcẽdit, & ꝓfugit, poſtero die, quum ſuffetes ad ius dicẽdum conſediſſent, cõſpectæ tabellæ, ademptæq;, & lectæ, ſcriptum erat Ariſtonẽ priuatim ad neminẽ, publice ad ſeniores (ita ſenatum uocabãt) mandata habuiſſe. Publicato crimine minus intenta de paucis quæſtio erat, mitti tñ legatos Romam, qui rem ad C O S S. & ſenatũ referrent, placuit, ſimul qui de iniuriis Maſiniſſæ quererentur. Maſiniſſa poſteaq̃ & infames Carthaginienſes, & iter ſeipſos diſcordes principes, ꝓpter colloquia Ariſtonis, ſenſit, ſenatum ꝓpter indicia ipſius Ariſtonis populo ſuſpectũ, locum iniuriæ eſſe ratus, agrum maritimũ eoꝝ depopulatus eſt, & quaſdam urbes uectigales Carthaginienſium ſibi coegit ſtipẽdium pẽdere, Emporiam uocãt eam regionem, ora eſt minoris ſyrtis, & agri uberis, una ciuitas eius Leptis, ea ſingula indies talẽta uectigal Carthaginiẽſibus dedit. Hãc tum regionem & totã infeſtam Maſiniſſa, & ex quadam parte dubiæ poſſeſſionis, ſui regni an Carthaginiẽſium eſſet, effecerat, & quia ſimul ad purgãda crimina queſtum de ſe Romã ituros cõperit, qui & illa onerarent ſuſpicionibus, & de iure uectigaliũ diſceptarent, legatos & ipſe Romã miſit. Auditi de Tyrio aduena primũ Carthaginiẽſes curam iniecere patribus, ne cum Antiocho ſimul & Pœnis bellandũ eſſet, maxime ea ſuſpicio crimen augebat, quod quẽ cõprehenſum Romã mitti placuiſſet, nec ipſum nec nauem eius cuſtodiſſent. De agro deinde cum regis legatis ſimul diſceptari cœptum, Carthaginienſes iure finium cauſſam tuebantur, quod intra eos terminos eſſet, qbus P. Scipio uictor agrum, qui iuris eſſet Carthaginiẽſium, finiſſet, & cõfeſſione regis, qui quum Aphyrem profugum ex regno ſuo cum parte Numidaꝝ uagantem circa Cyrenas pſequeretur, precario ab ſe iter per eum ipſum agrum, tanq̃ haud dubie Carthaginiẽſium iuris, petiſſet. Numidæ & determinatione Scipionis mentiri eos arguebãt, & ſiquis ueram originem iuris exigere uellet, quem ꝓprium agrum Carthaginiẽſium in Africa eſſe? aduenis quãtum ſecto bouis tergo amplecti loci potuerint, tantum ad urbẽ cõmuniendam precario datum, quicqd Byrſam ſedẽ ſuam exceſſerint, ui atq; iniuria partum habere. Neq; enim, de quo agatur, probare eos poſſe, non modo ſemp ex quo cœperint, ſed ne diu qdem eos poſſediſſe, per opportunitates nunc illos, nũc reges Numidaꝝ uſurpaſſe ius, ſemperq; penes eum poſſeſſionem fuiſſe, qui plus armis potuiſſet, cuius conditionis res fuerit, prius quam hoſtes Romanis Carthaginienſes, ſocius atq; amicus rex Numidaꝝ eſſet, eius ſinerent eſſe, nec ſe interponerent, quo minus, qui poſſent, tenerent. Reſponderi legatis utriuſq; partis placuit, miſſuros ſe in Africam, qui inter populũ Carthaginienſem & regem in re præſenti diſceptarent. Miſſi P. Scipio Africanus, & C. Cornelius Cethegus, & M. Minutius Rufus. Audita inſpectaq; re, ſuſpenſa omnia, neutro inclinatis ſententiis, reliquere, id utrum ſua ſponte fecerint, an quia mandatum ita fuerit, non tam certum eſt, quam uidetur tempori aptum fuiſſe integro certamine eos relinqui, nam, ni ita eſſet, unus Scipio uel notitia rei, uel authoritate ita de utriſq; meritus finire nutu diſceptationem potuiſſet.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBER QVINTVS.

PRINCIPIO ANNI, QVO HAEC GESTA SVNT, Sex. Digitius prætor in Hiſpania citeriore cum ciuitatibus iis, quæ poſt profectionem M. Catonis rebellauerant, crebra magis, quam digna dictu prælia fecit, & adeo pleraque aduerſa, ut uix dimidium militum, quam quod acceperat, ſucceſſori tradiderit, nec dubium eſt, quin omnis Hiſpania ſublatura animos fuerit, ni alter prætor P. Cornelius Scipio, Cn. filius, trans Iberum multa ſecunda prælia feciſſet, quo terrore non minus quinquaginta oppida ad eum defecerũt. Scipio idem proprætor Luſitanos peruaſtata ulteriori prouincia, cum ingenti præda domum redeuntes in ipſo itinere aggreſſus ab hora tertia diei ad octauam incerto euentu pugnauit, numero militum impar, ſuperior aliis, nam & acie frequenti armatis aduerſus longum & impeditum turba pecorum agmen, & recenti milite aduerſus feſſos longo itinere occurrerat, tertia nanq; uigilia exierant hoſtes, huic nocturno itineri tres diurnæ horæ acceſſerant, nec ulla quiete data, laborem uiæ prælium exceperat. Itaq; principio pugnæ uigoris aliquid in corporibus, animiſq; fuit, & turbauerant primo Romanos, deinde æquata pauliſper pugna eſt. In hoc diſcrimine ludos Ioui, ſi ui fudiſſet, cecidiſſetq; hoſtes, proprætor uouit, tandem gradum Romani acrius intulerunt, ceſſitq; Luſitanus, deinde prorſus terga dedit, & quum inſtitiſſent fugientibus uictores, ad XII. millia hoſtium ſunt cæſa, capti ducenti quinquaginta, omnes ferme equites, & ſigna militaria capta centum quinquaginta quatuor, de exercitu Romano ſeptuaginta & tres amiſſi. Pugnatum inde haud procul Ilipa urbe eſt, eo uictorem opulentum præda exercitum P. Cornelius reduxit, ea omnis ante urbem expoſita eſt, poteſtaſq; dominis ſuas res cognoſcendi facta eſt, cætera uændenda quæſtori data, quod inde reuectum eſt, militibus diuiſum. Nondum ab Roma profectus erat C. Flaminius prætor, quum hæc in Hiſpania gerebantur, itaque tam aduerſæ, quam ſecundæ res per ipſum amicoſq; eius magnis ſermonibus celebrabantur, & tentauerat, quoniam bellum ingens in prouincia exarſiſſet, & exiguas reliquias exercitus ab Sex. Digitio, atque eas ipſas plenas pauoris ac fugæ accepturus eſſet, ut unam ſibi ex urbanis legionibus decernerent, adquam quum militem ab ſe ipſo ſcriptum ex ſenatus conſulto adiecisſet, eligeret ex omni numero tria millia & ducentos pedites, & equites trecentos, ea ſe legione (nam in Sex. Digitii exercitu haud multum ſpei eſſe) rem geſturum. Seniores negare ad rumores a priuatis temere in gratiam magiſtratuum confictos ſenatus conſulta facienda eſſe, niſi quod ex prouinciis ſcriberetur, aut legati renuntiarent, nihil ratum haberi debere, ſi tumultus in Hiſpania eſſet, placere ut tumultuarii milites extra Italiam legerentur. Valerius Antias & in Siciliam nauigaſſe delectus cauſſa C. Flaminium ſcribit, & ex Sicilia Hiſpaniam petentem tempeſtate in Africam delatum, uagos milites de exercitu P. Africani ſacramento rogaſſe, his duarum prouinciarum delectibus tertium in Hiſpania allegiſſe. Nec in Italia ſegnius Ligurũ bellum creſcebat, Piſas iam quadraginta millibus hoium quotidie affluẽte, multitudine ad famam belli, ſpemq; prædæ, circũſedebant. Mi-

nutius COS. Arretium die, quem dixerat ad conueniendum militibus, uenit, inde quadrato agmine quum ad Piſas duxiſſet, dum hoſtes non plus paſſuum tribus millibus ab oppido trans fluuium mouiſſent caſtra, COS. urbem haud dubie ſeruatam aduentu ſuo eſt ingreſſus. Poſtero die & ipſe trans fluuium ferme mille paſſus ab hoſte poſuit caſtra, inde leuibus prælijs a populationibus agrum ſociorum tutabatur, in aciem exire non audebat, nouo milite, & ex multis generibus hominum collecto, necdum noto ſatis inter ſe, ut uix fidere alii aliis poſſent. Ligures multitudine freti & in aciem exibant, parati de ſumma rerum decernere, & abundantes militum numero paſſim multas manus per extrema finium ad prædandum mittebant, & quum coacta uis magna pecorum, prædæq; eſſet, paratum erat præſidium, per quod in caſtella eorum uicoſq; ageretur. Quum bellum Liguſtinum ad Piſas conſtitiſſet, COS. alter L. Cornelius Merula per extremos Ligurum fines exercitum in agrum Boiorum, induxit, ubi longe alia belli ratio, quam cum Liguribus erat, COS. in aciem exibat, hoſtes pugnam detrectabant, prædatumq;, ubi nemo obuiam exiret, diſcurrebāt Romani, Boii diripi ſua impune, quam tuendo ea conſerere certamen malebant. Poſteaquam omnia ferro igniq; ſatis uaſtata erant, COS. agro hoſtium exceſſit & ad Mutinam agmine incauto, ut inter pacatos, ducebat. Boii, ubi egreſſum finibus ſuis hoſtem ſenſere, ſequebantur ſilenti agmine, locum inſidiis quærentes, nocte prætergreſſi caſtra Romana ſaltum, qua tranſeundum erat Romanis, inſederunt. Id quum parum occulte feciſſent, COS. qui multa nocte ſolitus erat mouere caſtra, ne nox terrorem in tumultuario prælio augeret, lucem expectauit, ut cum luce moueret, tamen turmam equitum exploratum miſit. Poſteaquam relatum eſt, quantæ copiæ, & in quo loco eſſent, totius agminis ſarcinas in medium coniici iuſſit, & triarios uallum circuniicere, cætero exercitu inſtructo ad hoſtem acceſſit. Idem & Galli fecerunt, poſteaquam apertas eſſe inſidias, ac recto & iuſto prælio, ubi uera uinceret uirtus, dimicandum uiderunt. Hora ſecunda ferme concurſum, ſiniſtra ſociorum equitum ala, & extraordinarii prima in acie pugnabant, præerant duo conſulares legati, M. Marcellus, & T. Sempronius prioris anni COS. Nouus COS. nunc ad prima ſigna erat, nunc legiones continebat in ſubſidiis, ne certaminis ſtudio prius procurrerent, quam datum ſignum eſſet, equites earum extra aciem in locum patentem Q. & P. Minutios tribunos militum educere iuſſit, inde quum ſignum dediſſet, impetum ex aperto facerent. Hæc agenti nuntius uenit a T. Sempronio Longo, non ſuſtinere extraordinarios impetum Gallorum, & cæſos permultos eſſe, & qui ſuperſint, partim labore, partim metu remiſiſſe ardorem pugnæ, legionem alteram ex duabus, ſi uideretur, tranſmitteret, prius quam ignominia acciperetur. Secunda miſſa eſt legio, & extraordinarii recepti, tum redintegrata eſt pugna, quum & recens miles, & frequens ordimbus legio ſucceſſiſſet, & ſiniſtra ala ex prælio ſubducta eſt, dextera in primam aciem ſubiit. Sol ingenti ardore torrebat minime patientia æſtus corpora Gallorum, denſi tamen ordinibus nunc alii in alios, nunc in ſcuta incumbentes ſuſtinebant impetus Romanorum. Quod ubi animaduertit COS. ad perturbandos ordines eorum C. Liuium Salinatorem, qui præerat alariis equitibus, quam concitatiſſimos equos immittere iubet, & legionarios equites in ſubſidiis eſſe. Hæc procella equeſtris primo confudit, & turbauit, deinde diſſipauit aciem Gallorum, non tamen ut terga darent, obſtabant duces haſtilibus cædentes terga trepidantium, & redire in ordines cogentes, ſed interequitantes alarii non patiebantur. COS. orabat milites, ut parum niterentur, uictoriam in manibus eſſe, dum turbatos & trepidantes uiderent, inſtarent, ſi reſtitui ordines ſiuiſſent, integro rurſus eos prælio, & dubio dimicaturos, inferre uexillarios iuſſit ſigna, omnes connixi tandem auerterunt hoſtem. Poſteaquam terga dabant, & in fugam paſſim effundebantur, tum ad perſequendos eos legionarii equites immiſſi. Quatuordecim millia Boiorum ea die cæſa ſunt, uiui capti mille nonaginta duo, equites CC & XXI. tres duces eorum, ſigna militaria ducenta XII. carpenta centum duo. Nec Romanis incruenta uictoria fuit, ſupra quinque millia militum ipſorum aut ſociorum ſunt amiſſa, centuriones tres & XX. præfecti ſocium quatuor, & M. Martius tribunus militum ſecundæ legionis. Eodem fere tempore duorum conſulum literæ allatæ, L. Cornelii ad Mutinam de prælio cum Boiis facto, & Q. Minutii a Piſis, comitia ſuæ ſortis eſſe, cæterum adeo ſuſpenſa omnia in Liguribus ſe habere, ut abſcedi inde abſq; pernicie ſociorum, & damno reipu. non poſſet, ſi ita uideretur patribus, mitterent ad collegam, ut is, qui profligatum bellum haberet, ad comitia Romam rediret, ſi id facere grauaretur, quod non ſuæ ſortis id negotium eſſet, ſe quidem facturum, quodcunq; ſenatus cenſuiſſet, ſed etiam atque etiam uiderent, ſi magis e repu. eſſet, interregnum iniri, quam a ſe in eo ſtatu relinqui prouinciam. Senatus C. Scribonio negotium dedit, ut duos legatos ex ordine ſenatorio mittere ad L. Cornelium conſulem, qui literas collegæ ad ſenatum miſſas deferrent ad eum, & nuntiarent, ſenatum, ni is ad magiſtratus ſubrogandos Romam ueniret, potius quam Q. Minutius a bello integro auocaretur, interregnum iniri paſſurum, miſſi legati nuntiauerunt Cornelium ad magiſtratus ſubrogandos uenturum. De literis L. Cornelii, quas ſcripſerat ſecundum prælium cum Boiis factum, diſceptatio in ſenatu fuit, quia priuatim pleriſq; ſenatoribus legatus M. Claudius ſcripſerat, fortunæ Po. Romani,

Romani,& militum uirtuti gratiam habendam,quod res bene geſta eſſet,conſulis opera & militum aliquantum amiſſum,& hoſtium exercitum, cuius delendi oblata fortuna fuerit, elapſum, milites eo plures periſſe,quod tardius ex ſubſidiis, qui laborantibus opem ferrent,ſucceſſiſſent,hoſtes e manibus emiſſos,quod equitibus legionariis tardius datum ſignum eſſet, ut perſequi fugientes non licuiſſet. De ea re nihil temere decerni placuit,ad frequentiores conſultatio delata eſt,inſtabat enim cura alia,qđ ciuitas fœnore laborabat, & quum multis fœnebribus legibus conſtricta auaritia eſſet,uia fraudis inita erat,ut in ſocios, qui non tenerentur iis legibus, nomina tranſcriberent,in tali uero fœnore obruebantur debitores, cuius coercendi quum ratio quæreretur,diem finiri placuit, fœneralia quæ proxima fuiſſent,ut qui poſt eam diem ſocii ciuibus Romanis credidiſſent pecunias,profiterentur,& ex ea die pecuniæ creditæ, quibus debitor uellet legibus, creditori ius redderetur. Inde poſteaquam profeſſionibus detecta eſt magnitudo æris alieni per hanc fraudem contracti, M. Sempronius tribunus plebis ex authoritate patrum plebem rogauit,plebeſq; ſciuit, ut cum ſociis, ac nomine Latino pecuniæ creditæ ius idem, quod cum ciuibus Romanis, eſſet. Hæc in Italia domi militiæq; acta, in Hiſpania nequaquam tantum belli fuit, quantum auxerat fama. C. Flaminius in citeriori Hiſpania oppidum Iluciam in Oretanis cœpit, deinde in hybernacula milites deduxit, & per hyemem prælia aliqua,nulla memoria digna,aduerſus latronum magis, quam hoſtium excurſiones,uario tamen euentu, nec ſine militum iactura,ſunt facta. Maiores res geſtæ a M. Fuluio,is apud Toletum oppidum cum Vacceis, Vectonibuſque, & Celtiberis ſignis collatis dimicauit, exercitum earum gentium fudit, fugauitq;,regem Hilermum uiuum cœpit. Quum hæc in Hiſpania agerentur, comitiorum iam appetebat dies, itaq; L. Cornelius COS. relicto ad exercitum M. Claudio legato, Romam uenit, is in ſenatu quum de rebus a ſe geſtis diſſeruiſſet,quoq; in ſtatu prouincia eſſet,queſtus eſt cum patribus conſcriptis, quod tanto bello una ſecunda pugna tam feliciter perfecto, non eſſet habitus diis immortalibus honos, poſtulauit deinde ſupplicationem ſimul,triumphumq; decernerent. Prius tamen quam relatio fieret, Q. Metellus,qui COS. dictatorq; fuerat, literas eodem tempore dixit & conſulis L. Cornelii ad ſenatum, & M. Claudii ad magnam partem ſenatorum allatas eſſe inter ſe pugnantes, eoq; dilatam eſſe conſultationem,ut præſentibus authoribus earum literarum diſceptaretur,itaq; expectaſſe ſeſe, ut COS. qui ſciret ab legato ſuo aduerſus ſe ſcriptum aliquid,quum ipſi ueniendum eſſet,deduceret eum ſecum Romam, quum etiam uerius eſſet T. Sempronio imperium habenti tradi exercitum, quam legato,nunc uidere ſeſe amotum de induſtria,qui ea,quæ ſcripſiſſet, præſens diceret, argueretq; coram,& ſiquid uani afferret, argui poſſet,donec ad liquidum ueritas explorata eſſet, itaq; nihil eorum,quæ poſtularet COS. decernendum in præſentia cenſere. Quum pergeret nihilo ſegnius referre, ut ſupplicationes decernerentur, triumphantiq; ſibi in urbem inuehi liceret, M.& Craſſus Licinii tribuni plebis ſe interceſſuros, ſi de ea re fieret ſenatus conſultum, dixerunt. Cenſores erant priore anno creati Sex. Aelius Pætus, & C. Cornelius Cethegus, Cornelius luſtrum condidit,cenſa ſunt ciuium capita CXLIII. millia ſeptingenta quatuor. Aquæ ingentes eo anno fuerunt, & Tyberis loca plana urbis inundauit, circa portam Flumentanam etiam collapſa quædam ruinis ſunt, & porta Cælimontana fulmine icta eſt, murus circa multis locis de cœlo tactus, & Aritiæ,& Lanuuii, & in Auentino lapidibus pluuit, & a Capua nuntiatum eſt examen ueſparum ingens in forum aduolaſſe, & in Martis æde conſediſſe,eas collectas cum cura igni crematas eſſe. Horum prodigiorum cauſſa decenuiri adire libros iuſſi, & nouendiale ſacrum factum, & ſupplicatio indicta eſt, atque urbs luſtrata. Iiſdem diebus ædiculam Victoriæ uirginis prope ædem Victoriæ M. Porcius Cato dedicauit biennio, poſteaquam uouit. Eodem anno coloniam Latinam in agrum Ferentinum triumuiri deduxerunt,C. Manlius Volſo,L. Apuſtius Fullo,P. Aelius Tubero,cuius lege deducebantur tria millia peditum fere, CCC. equites,numerus exiguus pro copia agri. Dari potuere quadragena iugera in pedites, ſexagena in equites, Apuſtio authore tertia pars agri dempta eſt, quo poſtea,ſi uellent, nouos colonos aſcribere poſſent,uicena iugera pedites, quadragena equites acceperunt. In exitu iam annus erat, & ambitio magis quam unquã alias exarſerat conſularibus comitiis, multi & potentes petebant patritii plebeiiq;, P. Cornelius,Cn. filius, Scipio,qui ex Hiſpania prouincia nuper receſſerat magnis rebus geſtis, & L. Quintius Flaminius, qui claſſi in Græcia præfuerat,& C. Manlius Volſo, hi patritii, plebeii autem C. Lælius, Cn. Domitius, C. Linius Salinator, M. Acilius, ſed omnium oculi in Quintium, & Cornelium coniecti,nam & in unum locum petebant patritii ambo, & rei militaris gloria recens utrunq; commendabat,cæterum ante omnia certamen accendebant fratres candidatorum duo, clariſſimi ſuæ ætatis imperatores,maior gloria Scipionis,& quo maior,eo propior inuidiæ,Quintii recentior,ut qui eo anno triumphaſſet.Accedebat quod alter decimum iam prope annum aſſiduus ĩ oculis hoĩum fuerat, quæ res minus uerẽdos magnos homines ipſa ſatietate facit,COS. iteꝝ poſt deuictum Annibalem cenſorq; fuerat,in Quintio noua & recẽtia oĩa ad gratiã erant,nihil nec petierat a populo poſt triumphũ,nec adeptus erat,pro fratre germano,nõ patruele ſe petere aiebat,pro collega & participe admi-

niſtrati belli, ſe terra, fratrem mari rem geſſiſſe. Is optinuit, ut præferretur candidato, quem Africanus frater ducebat, quem Cornelia gens Cornelio conſule comitia habente, quem tantum præiudicium ſenatus uirum e ciuitate optimum iudicatum, qui matrem Idæam Peſſinunte uenientem in urbem acciperet. L. Quintius, & Cn Domitius Aenobarbus C O S S. facti, adeo ne in plebeio quidem conſule, quum pro C. Lælio niteretur, Africanus ualuit. Poſtero die prætores creati L. Scribonius Libo, M. Fuluius Centimalus, A. Attilius Serranus, M. Bebius Pamphilus, L. Valerius Tappus, Q. Salonius Sarra. Aedilitas inſignis eo anno fuit M. Aemylii Lepidi, & P. Aemylii Pauli, multos pecuarios damnarunt, & ex ea pecunia clypea inaurata in faſtigio Iouis ædis poſuerunt, porticum unam extra portam Trigeminam, emporio ad Tyberim adiecto, alteram ad portam Fontinalem ad Martis aram qua in campos iter eſſet, perduxerunt. Diu nihil memoria dignum in Liguribus geſtum erat, extremo eius anni bis in magnum periculum res adducta eſt, nam & caſtra cõſulis oppugnata ægre ſunt defenſa, & non ita multo poſt per ſaltum anguſtum quum duceretur agmen Romanum, ipſas fauces exercitus Ligurum inſedit, qua quum exitus non pateret, conuerſo agmine redire C O S. inſtitit, & a tergo fauces ſaltus occupatæ a parte hoſtiũ erant, Caudinæq; cladis memoria non animis modo, ſed prope oculis obuerſabatur. Numidas octingentos ferme equites inter auxilia habebat, eorum præfectus conſuli pollicetur ſe parte utra uellet, cum ſuis erupturum, tantum uti diceret utra pars frequentior uicis eſſet, in eos ſe impetum facturum, & nihil prius quam flãmam tectis iniecturum, ut is pauor cogeret Ligures excedere ſaltu, quem obſiderent, & diſcurrere ad opem ferendam ſuis. Laudatum eum C O S. ſpe præmiorum onerat, & Numidæ equos conſcendunt, & obequitare ſtationibus neminem laceſſentes cœperunt. Nihil primo aſpectu contemptius, equi hominesq; paululi & graciles, diſcinctus & inermis eques, præterquam quod iacula ſecum portat, equi ſine frenis deformes, ipſe curſus rigida ceruice & extento capite currentium. Hunc contemptum de induſtria augentes labi ex equis, & per ludibrium ſpectaculo eſſe, itaq; qui primo intenti paratiq;, ſi laceſſerentur, in ſtationibus fuerant, iam inermes ſedentesq; pars maxima ſpectabãt, Numidæ adequitare & refugere, ſed propius ſaltum paulatim euehi, uelut quos impotentes regendi equos inuitos efferrent, poſtremo ſubditis calcaribus per medias ſtationes hoſtium erupere, & in agrum latiorem euecti omnia peruaſtant. Fumus primo conſpectus, deinde clamor trepidãtium in uicis auditus, poſtremo ſeniores pueriq; refugientes tumultum in caſtris fecerunt, itaq; ſine conſilio, ſine imperio pro ſe quiſq; currere ad ſua tutanda, momentoq; temporis caſtra relicta erant, & obſidione liberatus C O S. quo intenderat, peruenit. Sed neq; Boii, neq; Hiſpani, cum quibus eo anno bellatum erat, tam inimici infeſtiq; erant Romanis, quam Aetolorum gens, ii poſt deportatos ex Græcia exercitus primo in ſpe fuerant & Antiochum in uacuam Europæ poſſeſſionem uenturum, nec Philippum, aut Nabin quieturos, ubi nihil uſquam moueri uiderunt, agitandum miſcendumq; rati, ne cunctando ſeneſcerent conſilia, concilium Naupactum indixerunt, ibi Thoas eorum prætor conqueſtus iniurias Romanorum, ſtatumq; Aetoliæ, quod omnium Græciæ gentium ciuitatumq; inhonoratiſſimi poſt eam uictoriam eſſent, cuius cauſſa ipſi fuiſſent, legatos cenſuit circa reges mittendos, qui non ſolum tentarent animos eorum, ſed ſuis quenq; ſtimulis mouerent ad Romanum bellum. Democritus ad Nabin nauigat, ad Philippum Nicander, Dicæarchus frater prætoris ad Antiochum eſt miſſus. Tyranno Lacedæmonio Democritus ademptis maritimis ciuitatibus eneruatam tyrannidem dicere, inde militem, inde naues, naualesq; ſocios habuiſſe, incluſum ſuis prope muris Achæos uidere dominantes in Peloponneſo, nunquam habiturum recuperandi ſua occaſionem, ſi eam, quæ tunc eſſet, prætermiſiſſet, & nullum exercitum Romanum in Græcia eſſe, nec propter Gytheum, aut maritimos alios Laconas dignam cauſſam exiſtimaturos Romanos, cur legiones rurſus in Græciam tranſmittant. Hæc ad incitandum animum tyranni dicebantur, ut quum in Græciam Antiochus traieciſſet, conſcientia uiolatæ per ſociorum iniurias Romanæ amicitiæ iungeret ſe cum Antiocho. Et Philippum Nicander haud diſſimili oratione incitabat, erat etiam maior orationis materia, quo ex altiore faſtigio rex, quam tyrannus detractus erat, quoque plures ademptæ res, ad hæc uetuſta regum Macedoniæ fama, peragratusq; orbis terrarum uictoriis eius gentis referebatur, & tutum uel incœpto, uel euentu ſe conſilium afferre, neque ut ante ſe moueat Philippus, quam Antiochus cum exercitu tranſierit in Græciam ſuadere, & qui ſine Antiocho aduerſus Romanos, Aetoloſque tandiu ſuſtinuerit bellum, adiuncto Antiocho, ſociis Aetolis, qui tum grauiores hoſtes quam Romani fuerint, quibus tandem uiribus reſiſtere Romanos poſſe? Adiiciebat de duce Annibale, nato aduerſus Romanos hoſte, qui plures & duces, & milites eorum occidiſſet, quam quot ſupereſſent. Hæc Philippo Nicander, alia Dicæarchus Antiocho, & primum omnium prædam de Philippo Romanorum eſſe dicere uictoriam Aetolorum, & aditum in Græciam Romanis nullos alios, quam Aetolos dediſſe, & ad uincendum uires eoſdem præbuiſſe, deinde quantas equitum pediturnque copias præbituri Antiocho ad bellum eſſent, quæ loca terreſtribus copiis, quos portus maritimis. Tum de Philippo, & Nabide libero mendacio autebatur, paratum utrunq; ad rebellandum eſſe, & primam quanq; occaſionem recuperandi ea,

quæ

quæ bello amiſiſſent,arrepturos.Ita per totum ſimul orbem terrarum Aetoli Romanis concitabant bellum,& reges tamen aut non moti,aut tardius moti ſunt.Nabis extemplo circa omneis maritimos uicos miſit ad ſeditiones in iis miſcendas,& alios principum donis ad ſuam cauſſam pduxit,alios per tinaciter in ſocietate Romana manentes occidit.Achæis omnium maritimorum locorum tuendorũ a T.Quintio cura mandata erat,itaq; extemplo ad tyrannum legatos miſerunt,qui admonerent fœderis eum Romani,denuntiarentq;,ne pacem,quã tantopere petiſſet,turbaret,& auxilia ad Gytheũ, quod iam oppugnabatur a tyranno,& Romam,qui ea nuntiarent,legatos miſerunt.Antiochus rex ea hyeme Rhaphiæ in Phœnice Ptolemæo regi Aegypti filia in matrimonium data,quum Antiochiam ſe recepiſſet,per Ciliciam,Tauro monte ſuperato,extremo iam hyemis Epheſum peruenit,inde principio ueris,Antiocho filio miſſo in Syriam ad cuſtodiam ultimarum patrium regni,nequid abſente ſe a tergo moueretur,ipſe cum omnibus terreſtribus copiis ad Piſidas,qui circa Sicam incolunt, oppugnandos eſt profectus. Eo tempore legati Romani P. Sulpitius,& P. Iulius , qui ad Antiochum(ſicut ante dictum eſt)miſſi erant,iuſſi prius Eumenem adire,Elæa uenere,inde Pergamum,ubi regia Eumenis fuit,deſcenderunt. Cupidus belli aduerſus Antiochum Eumenes erat,grauem,ſi pax eſſet,accolam tanto potentiorem regem credens,eundem,ſi motum bellum eſſet,non magis parem Romanis fore,quam Philippus fuiſſet,& aut funditus ſublatum iri,aut ſi pax uicto daretur,multa illi detracta ſibi acceſſura,ut facile deinde ſe ab eo ſine ullo Romano auxilio tueri poſſet,etiam ſiquid aduerſi caſurum foret,ſatius eſſe Romanis ſociis quãcunq; fortunam ſubire,quam ſolum aut imperium pati Antiochi,aut abnuentem ui atq; armis cogi. Ob hæc quantum authoritate,quantum conſilio ualebat,incitabat Romanos ad bellum.Sulpitius æger Pergami ſubſtitit,Iulius quum Piſidiæ bello occupatum eſſe regem audiſſet,Epheſum profectus,dum paucos ibi moratur dies,dedit operam, ut cum Annibale,qui tum ibi forte erat,ſæpe congrederetur,ut animum eius & tentaret,ſiqua poſſet,& metum demeret periculi ei quicquam ab Romanis eſſe. His colloquiis aliud nihil actum eſt,ſecutum tamen ſua ſponte eſt,uelut cõſilio petitum eſſet,ut uilior ob ea regi Annibal,ſuſpectiorq; ad omnia fieret.Claudius ſecutus Græcos Acilianos libros P. Africanum in ea fuiſſe legatione tradit,eumq; Epheſi collocutum cum Annibale,& ſermonem etiam unum refert, quo quærenti Africano quem fuiſſe maximum imperatorem Annibal crederet,reſpondiſſe Alexandrum Macedonum regem,quod parua manu inumerabiles exercitus fudiſſet,quod ultimas oras ſupra ſpem humanam peragraſſet quærenti deinde quem ſecundum poneret?Pyrrhum dixiſſe,caſtra metari primum docuiſſe,ad hoc neminem elegantius loca cœpiſſe,præſidia diſpoſuiſſe,artem etiam cõciliandi ſibi homines eum habuiſſe,ut Italicæ gentes regis externi,quam Po.Romani tamdiu principis in ea terra imperium eſſe mallent,exequenti deinde quem tertium diceret?haud dubie ſemetipſum dixiſſe , tum riſum obortum Scipioni , ſubieciſſe quidnam tu diceres,ſi me uiciſſes?tum me uero , inquit,& ante Alexandrum,& ante Pyrrhum,& ante omnes alios imperatores eſſe , & perplexum Punico aſtu reſponſum,& improuiſum aſſentationis genus Scipionem mouiſſe , quod e grege ſe imperatorum uelut inæſtimabilem ſecreuiſſet.Iulius ab Epheſo Apameam proceſſit , eo & Antiochus , audito Romanorum legatorum aduentu,occurrit. Apameæ congreſſis diſceptatio eadem ferme fuit , quæ Romæ inter Quintium, & legatos regis fuerat,mors nuntiata Antiochi , filii regis , quem miſſum paulo ante dixeram in Syriam,diremit colloquia , magnus luctus in regia fuit , magnumq; eius iuuenis deſiderium , id enim iam ſpecimen ſui dederat,ut ſi uita longior contigiſſet,magni iuſtiq; regis in eo indolem fuiſſe appareret.Quo carior,acceptiorq; omnibus erat,eo mors eius ſuſpectior fuit,grauem ſucceſſorem eum inſtare ſenectuti ſuæ patrem credentem,per ſpadones quoſdam,talium miniſterio facinorum acceptos regibus,ueneno ſuſtuliſſe.Eam quoq; cauſſam clandeſtino facinori adiiciebant , quod quum Seleuco filio Lyſimachiam dediſſet , Antiocho quam ſimilem daret ſedem , ut procul ab ſe honore eum quoque ablegaret , non habuiſſet . Magni tamen luctus ſpecies per aliquot dies regiam tenuit , legatuſq; Romanus,ne alieno tempore incommodus obuerſaretur,Pergamum conceſſit.Rex Epheſum omiſſo,quod inchoauerat,bello,redit,ibi per luctum regia clauſa cum Minione quodam,qui princeps amicorum eius erat,ſecreta conſilia agitauit . Minio ignarus omnium externorum,uireſq; exiſtimans regis ex rebus in Syria,aut Aſia geſtis,non cauſſa modo ſuperiorem eſſe Antiochum , quod nihil æqui poſtularent Romani,ſed bello quoq; ſuperaturum credebat . Fugienti regi diſceptationem cum legatis ſeu iam experto eam minus proſperam,ſeu mœrore recenti confuſo, profeſſus Minio ſe , quæ pro cauſſa eſſent,dicturum,perſuaſit,ut a Pergamo accerſerent legati.Iam conualuerat Sulpitius,itaq; ambo Epheſum uenerunt.Rex a Minione excuſatus,& abſente eo res agi cœpta eſt,ibi præparata oratione Minio,Specioſo titulo,inquit,uti uos Romani Græcarum ciuitatum liberandarũ uideo,ſed facta ueſtra orationi non conueniunt , & aliud Antiocho iuris ſtatuiſtis, alio ipſi utimini. Quid enim magis Smyrnæi Lampſaceniq; Græci ſunt , quam Neapolitani,& Rhegini , & Tarentini,a quibus ſtipendium , a quibus naues ex fœdere exigitis?Cur Syracuſas,atq; in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio,& ſecuribus,& uirgis mittitis?nihil aliud profecto dicatis,quam armis

ſuperatis uos iis has leges impoſuiſſe, Eandem de Smyrna, & Lampſaco, ciuitatibuſq;, quæ Ioniæ aut Aeolidis ſunt, cauſſam ab Antiocho accipite, bello ſuperatas a maioribus, ſtipendiarias ac uectigales factas Antiochus repetit, itaq; ad hæc ei reſpōderi uelim, ſi ex æquo diſceptatur, & non belli cauſſa quæritur. Ad ea Sulpitius, Fecit uerecunde, inquit, Antiochus, qui ſi alia pro cauſſa eius non erant, quæ dicerentur, quælibet iſta, quam ſe dicere maluit. Quid enim ſimile habet ciuitatum earum, quas cōparaſti, cauſſa? ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in noſtram uenerunt poteſtatem, uno & perpetuo tenore iuris ſemper uſurpato, nunq̄ intermiſſo, quæ ex fœdere debent, exegimus. Poteſne tandem dicere, ut ii populi non per ſe, non per alium quenquam fœdus mutauerint, ſic Aſiæ ciuitates, ut ſemel uenerunt in maioꝝ Antiochi poteſtatem, in perpetua poſſeſſione regni ueſtri permāſiſſe? & non alias earum in Philippi, alias in Ptolemæi fuiſſe poteſtate? alias per multos annos nullo ambigente libertatem uſurpaſſe? Nam ſi, quod aliquando ſeruierunt temporꝝ iniquitate preſſi, ius poſt tot ſæcula aſſerendi eos in ſeruitutem faciet, quid abeſt, quin actum nobis nihil ſit, quod a Philippo liberauimus Græciam? & repetant poſteri eius Corinthum, Chalcidem, Demetriadem, & Theſſaloꝝ totam gentem? Sed quid ego cauſſam ciuitatum ago, quam ipſis agentibus & nos & regem ipſum cognoſcere æquius eſt? Vocari deinde ciuitatum legationes iuſſit, præparatas iam ante, & inſtructas ab Eumene, qui quantūcunq; uirium Antiocho deceſſiſſet, ſuo id acceſſuꝝ regno ducebat. Admiſſi plures, dum ſuas quiſq; nunc querelas, nunc expoſtulationes inſerit, æqua iniquis miſcentes, e diſceptatione altercationem fecerunt, itaq; neq; remiſſa ulla re, neq; impetrara, æque ac uenerant, omnium incerti legati Romam redierunt. Rex dimiſſis iis cōſilium de bello Romano habuit, ibi alius alio ferocius, quia quo quiſq; aſperius aduerſus Romanos locutus eſſet, eo ſpe gratiæ maior erat, alius ſuperbiā poſtulatorum increpare, tanquā Nabidi uicto, ſic Antiocho, maximo Aſiæ regum, imponentium leges, quanq̄ Nabidi tamen dominationem in patriam ſuam, & patriam Lacedæmonem remiſſam, Antiocho, ſi Smyrna & Lampſacus imperata faciant, indignum uideri, alii paruas & uix dictu dignas belli cauſſas tanto regi eas ciuitates eſſe, ſed initium ſemper per ius iniuſta imperandi fieri, niſi crederent Perſas, quum aquam terramq; ab Lacedæmoniis petierunt, gleba terræ & hauſtu aquæ eguiſſe, per ſimilem tentationem Romanis de duabus ciuitatibus agi, & alias ciuitates, ſimul duas iugum exuiſſe uidiſſent, ad liberatorem populum defecturas, ſi nō libertas ſeruitute potior ſit, tamen omnem præſenti in ſtatu ſpem cuiq; nouandi res ſuas blandiorem eſſe. Alexander Acarnan in concilio erat, Philippo quondam amicus, nuper relicto eo ſecutus opulentiorem regiam Antiochi, & tanquam peritus Græciæ, nec ignarus Romanorum, in eum gradum amicitiæ regis, ut conſiliis quoq; arcanis intereſſet, acceptus erat. Is tanq̄ non utrum bellandum eſſet nec ne, conſuleretur, ſed ubi & qua ratione bellum gereretur, uictoriam ſe haud dubiam proponere animo affirmabat. Si in Europam tranſiſſet rex, & in aliqua Græciæ parte ſedem bello cœpiſſet, iam primum Aetolos, qui umbilicum Græciæ incolerent in armis eum inuenturum, anteſignanos, ad aſperrima quæq; belli paratos in duobus uelut cornibus Græciæ, Nabin a Pelopōneſo concitaturum omnia, repetentem Argiuoꝝ urbem, repetentem maritimas ciuitates, quibus eum depulſum Romani Lacedæmonis muris incluſiſſent, a Macedonia Philippum, ubi primum bellicum cani audiſſet, arma capturꝝ, noſſe ſe ſpiritus eius, noſſe animum, ſcire eum feratum modo, quæ clauſtris aut uinculis teneantur, ingentes iādiu iras in pectore uoluere, meminiſſe etiam ſe quoties in bello precari omnes deos ſolitus ſit, ut Antiochum ſibi darent adiutorem, cuius uoti ſi compos nunc fiat, nullam moram rebellandi facturum, tantum non cunctandum, neq; ceſſandum eſſe, in eo enim uictoriam uerti, ſi loca opportuna, & ſocii præoccuparentur, Annibalem quoq; ſine mora mittendum in Africam eſſe ad deſtringendos Romanos. Annibal non adhibitus eſt in conſilium, ꝓpter colloquia cum Iulio ſuſpectus regi, & in nullo poſtea honore habitus. Primo eam cōtumeliam tacitus tulit, deinde melius eſſe ratus & percunctari cauſſam repentinæ alienationis, & purgare ſeſe tempore apto, quæſita ſimpliciter iracundiæ cauſſa, auditaq;, Pater Amilcar, inquit, Antioche, paruum admodum me, quum ſacrificaret, altaribus admotum iureiurando adegit, nunq̄ amicum fore Po. Romani, ſub hoc ſacramēto ſex & XXX. annos militaui, hoc me in pace patria mea expulit, hoc patria extorrem in tuam regiam adduxit, hoc duce, ſi tu ſpem meam deſtitueris, ubicunq; uires, ubi arma eſſe ſciam, huc ueniam, toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hoſtes, itaq; ſi cui tuorum meis criminibus apud te creſcere libet, aliam materiam creſcendi, quam ex me quærat, odioq; quod ſim Romanis, id me uerum dicere pater Amilcar, & dii teſtes ſunt, proinde quū de bello Romano cogitabis, inter primos amicos Annibalem habeto, ſiqua res te in pacem compellet, in id conſilium, cum quo deliberes, quærito. Non mouit modo talis oratio regem, ſed etiam reconciliauit Annibali. Ex concilio ita diſceſſum eſt, ut bellum gereretur. Romæ deſtinabant quidem ſermonibus hoſtem Antiochum, ſed nihildum ad id bellum præter animos parabant. COSS. ambobus Italia prouincia decreta eſt, ita ut inter ſe compararent, ſortirenturue, uter comitiis eius anni præeſſet, ad utrum ea non pertineret cura, ut paratus eſſet, ſiquo extra Italiam opus eſſet, duceret legiones nouas, & ſocium ac nominis Latini millia XX. & equites DCCC. alteri conſuli duæ legiones decretæ,

quas

quas L. Cornelius C O S. ſuperioris anni habuiſſet, & ſocium ac Latini nominis ex eodem exercitu pedites X V. millia, & equites quingenti. Q. Minutio cum exercitu, quem in Liguribus habebat, prorogatum imperium, additum, in ſupplementum ut IIII. millia peditum Romanoꝝ ſcriberentur, CL. equites, & ſociis eodem V. peditum millia imperarentur, C C L. equites. Cn. Domitio extra Italiam, quo ſenatus cenſuiſſet, prouincia euenit, L. Quintio Gallia. Et comitia prætorum habita, prætores deinde prouincias ſortiti, M. Fuluius Centimalus urbanam, L. Scribonius Libo peregrinam, L. Valerius Tappus Siciliam, Q. Salonius Sarra Sardiniam, M. Bebius Pamphilus Hiſpaniam citeriorem, A. Attilius Sertanus ulteriorem, ſed his duobus primum S.C. deinde plebiſcito permutatæ prouinciæ ſũt. A. Attilio claſſis & Macedonia, M. Bebio Brutii decreti, Flaminio Fuluioq; in Hiſpaniis prorogatum imperium, Bebio Pamphilo in Brucios duæ legiones decretæ, quæ priore anno urbanæ fuiſſent, ut & ſociis eodem millia peditum X V. imperarentur, & quingenti equites. A. Attilius triginta naues quinqueremes facere iuſſus, & ex naualibus ueteres deducere, ſiquæ utiles eſſent, & ſcribere nauales ſocios, & conſuli imperatum, uti duo millia ſocium ac Latini nominis, & mille Romanos daret pedites. Hi duo prætores, & duo exercitus terreſtres naualeſq; aduerſus Nabin, aperte iam oppugnantem ſocios Po. Romani, dicebantur parari, cæterum legati ad Antiochum miſſi expectabantur, & prius, quam ii rediſſent, uetuerat Cn. Domitium conſulem ſenatus ab urbe diſcedere, prætoribus Fuluio & Scribonio, quibus ut ius dicerent, Roma prouincia erat, negotium datum, ut præter eam claſſem, cui Attilius præfuturus erat, centum quinqueremes pararent. Priuſquam C O S. prætoreſq; in prouincias proficiſcerentur, ſupplicatio fuit prodigiorum cauſa. Capram ſex hædos uno fœtu ediſſe ex Piceno nuntiatum eſt, & Arretii puerum unum natum unimanum, Amiterni terram pluuiſſe, Formiis portam murumq; de cælo tacta, & (quod maxime terrebat conſulem Cn. Domitium) bouem locutam, Roma caue tibi. Cæterorum prodigiorum cauſſa ſupplicatum eſt, bouẽ cum cura ſeruari aliquot aruſpices iuſſerunt. Tyberis infeſtiore, quam priore, impetu illatus urbi duos pontes, edificia multa, maxime circa portam Flumentanam euertit, ſaxum ingens, ſiue imbribus, ſeu motu terræ leniore, quam ut alioqui ſentiretur, labefactatum, in uicum Iugarium ex Capitolio ꝓcidit, & multos oppreſſit, in agris paſſim inundatis pecora ablata, uillarum ſtrages facta eſt. Priuſquam L. Quintius proconſul in prouinciam perueniret, Q. Minutius in agro Piſano cum Liguribus ſignis collatis pugnauit, nouem millia hoſtium occidit, cæteros fuſos fugatoſq; in caſtra compulit, ea uſq; in noctẽ magno certamine oppugnata, defenſaq; ſunt, nocte clam profecti Ligures, prima luce Romanus uacua caſtra inuaſit, prædæ minus inuentum eſt eo quod ſubinde ſpolia agrorum capta domos mittebãt. Minutius nihil deinde laxamenti hoſtibus dedit, ex agro Piſano in Ligures profectus caſtella uicoſq; eorum igni ferroq; peruaſtauit, ibi præda Hetruſca, quæ miſſa a populatoribus fuerat, repletus eſt miles Romanus. Sub idem tempus legati ab regibus Romam reuerterunt, qui quum nihil, quod ſatis maturam cauſſam belli haberet, niſi aduerſus Lacedæmonium tyrãnum attuliſſent, quem & Achæi legati nuntiabant contra fœdus maritimam oram Laconum oppugnare, Attilius prætor cum claſſe miſſus eſt in Græciam ad ſocios tuendos. C O S S. quod nihil ab Antiocho inſtaret, proficiſci ambos in prouincias placuit, Domitius ab Arimino, qua proximum fuit, Quintius per Ligures in Boios uenit. Duo conſulum agmina diuerſa late agrum hoſtium peruaſtarunt, primo equites eorum pauci cũ præfectis, deinde uniuerſus ſenatus, poſtremo in quibus aut fortuna aliqua, aut dignitas erat, ad mille ad C O S S. tranſfugerunt. Et in utraq; Hiſpania eo anno res proſpere geſtæ, nam & C. Flaminius oppidum Litabrum munitum, opulentumq; uineis expugnauit, & nobilem regulum Corribilonẽ uiuum cepit, & M. Fuluius proconſul cum duobus exercitibus hoſtium duo ſecunda prælia fecit, oppida duo Hiſpanorum Veſceliam, Holonemq;, & caſtella multa expugnauit, alia uoluntate ad eũ defecerunt, tum in Oretanos ꝓgreſſus, & ibi duobus potitus oppidis, Noliba, & Cuſibi, ad Tagum amnem ire pergit. Toletum ibi parua urbs erat, ſed loco munita, eam quum oppugnaret, Vectonum magnus exercitus Toletanis ſubſidio uenit, cum his ſignis collatis proſpere pugnauit, & fuſis Vectonibus, operibus Toletum cepit. Cæterum eo tempore ea bella, quæ gerebantur, minus curæ patribus erant, quam expectatio nondum cœpti cum Antiocho belli, nam etſi per legatos identidem omnia explorabantur, tamen rumores temere ſine ullis authoribus orti multa falſa ueris miſcebant, inter quæ allatum erat, quum in Aetoliam ueniſſet Antiochus, exemplo claſſem eum in Siciliam miſſurum, itaq; ſenatus, etſi prætorem Attilium cum claſſe miſerat in Græciam, tamen quia non copiis modo, ſed etiam authoritate opus erat ad tuendum ſociorum animos, L. Quintium, & Cn. Octauium, & Cn. Seruilium, & P. Iulium legatos in Græciam miſit, & ut M. Bebius ex Brutiis ad Tarentũ, & Brunduſium promoueret legiones, decreuit, inde ſi res poſceret, in Macedoniam traiiceret, & M. Fuluius prætor claſſem nauium triginta mitteret ad tuendam Siciliæ oram, & ut cum imperio eſſet, qui claſſem eam duceret, duxit L. Oppius Salinator, qui priore anno ædilis plebis fuerat, & ut idẽ prætor L. Valerio collegæ ſcriberet, periculum eẽ, ne claſſis regis Antiochi ex Aetolia in Siciliã traiiceret, itaq; placere ſenatui ad eum exercitum, quem haberet tumultuariorum militum ad X I I. millia

pedites,& CCCC. equites ſcriberet,quibus oram maritimã,puinciæ,quæ uergeret in Græciã,tueri poſſet.Eum delectum prætor non ex Sicilia ipſa tm̃,ſed etiam ex circumiacentibus inſulis habuit,oppidaq; oĩa maritima,quæ in Græciam uerſa erant,præſidiis firmauit.Addidit alimenta rumoribus aduentus Attali,Eumenis fratris,qui nuntiauit Antiochum regem Helleſpontum cum exercitu trãſiſſe,& ita ſe parare Aetolos,ut ſub aduentum eius in armis eſſent.Et Eumeni abſenti,& præſenti Attalo gratiæ actæ,& ædes liberæ Attalo,ac lautia decreta , & munera data quina ambobus equeſtria arma,& uaſa argẽtea centum pondo.Quum alii atq; alii nuntii bellum inſtare afferrent,ad rem pertinere uiſum eſt, COSS. primo quoq; tempore creari,itaq; ſenatuſconſultum factum eſt,ut M. Fuluius prætor literas exẽplo ad conſulem mitteret,quibus certior fieret,ſenatui placere,prouincia exercituq; tradito legatis,Romam reuerti eum,& ex itinere præmitteret edictum,quo comitia COSS. creandis ediceret.Paruit his literis COS. & præmiſſo edicto,Romã uenit.Eo quoq; anno magna ambitio fuit,quod patritii tres in unum locum petierunt,P.Cornelius,Cn. filius,Scipio,qui priore anno repulſam tulerat,& L.Cornelius Scipio,Cn.Manlius Volſo.P.Scipioni uiro tali,ut dilatum,non negatum honorem appareret,conſulatus datus eſt,additus ei de plebe collega M.Attilius Glabrio . Poſtero die prætores creati L.Aemylius Paulus,M.Aemylius Lepidus,M.Iunius Brutus,L.Cornelius Mãmula,L.Liuius,& L.Oppius,utriq; eoꝝ Salinator cognomen erat,Oppius is erat,qui claſſem triginta nauium in Siciliam duxerat.Interim dum noui magiſtratus ſortirentur prouincias,M.Bebius a Brunduſio cum oĩbus copiis tranſire in Epirum eſt iuſſus,& circa Apolloniam copias continere,& M. Fuluio prætori urbano negotium datum eſt,ut quinqueremes nouas quinquaginta faceret . Et populus quidem Romanus ita ſe ad oẽs conatus Antiochi præparabat,Nabis iam non differebat bellum, ſed ſumma ui Gytheum oppugnabat,& infeſtus Achæis,quod miſerãt obſeſſis præſidium,agros eorum uaſtabat.Achæi non antea auſi capeſſere bellum,quã ab Roma reuertiſſent legati,ut quid ſenatui placeret,ſcirent,poſt reditum legatoꝝ & Sicyonem concilium edixerunt,& legatos ad T. Quintium miſerunt,qui conſilium ab eo peterent.In concilio oĩum ad bellum extẽplo capeſſendum inclinatæ ſententiæ erant,literæ T.Quintii cũctationem fecerunt,quibus author erat prætorem claſſemq; Romanam expectandi.Quum principum alii in ſententia pmanerent,alii utendum eius,quem ipſi conſuluiſſent,conſilio cẽſerent,multitudo Philopœmenis ſentẽtiam expectabat,prætor is tum erat , & oẽs eo tẽpore & prudentia,& authoritate anteibat . Is profecto bene cõparatum apud Aetolos eſſe ait,ne prætor,quum de bello conſuluiſſet,ipſe ſententiam diceret,ſtatuere quãptimum ipſos,quid uellent, iuſſit,prætorem decreta eoꝝ cum fide & cura executuꝝ,annixurumq;,ut quãtum in conſilio humano poſitum eſſet,nec pacis eos pœniteret,nec belli.Plus ea oratio momẽti ad concitandos ad bellũ habuit,quam ſi aperte ſuadendo cupiditatem res gerendi oſtẽdiſſet,itaq; ingẽti conſenſu bellum decretum eſt,tẽpus & ratio adminiſtrandi eius libera prætori permiſſa Philopœmeni ſunt . Præterq̃ quod ita Quintio placeret,& ipſe exiſtimabat claſſem Romanã expectandam,quæ a mari Gytheum tueri poſſet,ſed metuens ne dilationem res non pateret,& non Gytheum ſolũ,ſed præſidium quoq; miſſum ad tuendam urbẽ amitteretur,naues Achæoꝝ deduxit.Comparauerat & tyrannus modicã claſſem ad prohibenda,ſiqua obſeſſis mari ſũmitterentur,præſidia,tres tectas naues,& lembos treis,iſq; tradita uetere claſſe ex fœdere Romanis,harum ut nouaꝝ rum nauium agilitatẽ experiretur , ſimul ut omnia ſatis apta ad certamen eſſent,prouectos in altum quotidie remigem militemq; ſimul cum Achæis nauibus pugnam exercebat,in eo ratus uerti ſpem obſidionis,ſi præſidia maritima intercluſiſſet.Prætor Achæoꝝ ſicut terreſtrium certaminum arte quemuis clarorum imperatoꝝ uſu uel ingenio æquabat,ita rudis in re nauali erat,Arcas,mediterraneus homo , externoꝝ etiam oĩum ignarus, niſi quod in Creta præfectus auxilioꝝ militauerat,quadriremi uectus capta annis ante octo,quũ Crateri uxorem Nicalam a Naupacto Corinthum ueheret,huius fama motus uenit,& nobilem in claſſe regia quondam nauim deduci adeo putrem iam admodum,& uetuſtate dilabẽtem iuſſit. Hac tum prætoria naue præcedẽte claſſem,quum in ea Patrenſis Piſo præfectus claſſis ueheretur,occurrunt a Gytheo Laconum naues,& primo ſtatim incurſu ad nouam & firmam nauem,uetus quæ per ſe ipſa omnibus cõpagibus aquam acciperet,diuulſa eſt,captiq; omnes,qui in naue erant,cætera claſſis,prætoria naue amiſſa,quantum quæq; remis ualuit,fugit. ipſe Philopœmenes in leui piſcatoria naue fugit, nec ante fugæ finem,quam Patras uentum ſit,fecit.Nihil ea res animum militaris uiri,& multos experti caſus iminuit,quin contra ſi in re nauali,cuius eſſet ignarus,offendiſſet,eo plus in ea, quoꝝ uſu calleret,ſpei nactus,breue id tyrãno gaudium ſe effecturum affirmabat.Nabis tum ſpem haud dubiã nactus,iam nihil mari periculi timẽs,& terreſtres aditus claudere opportune,poſitis præſidiis,uoluit, tertia parte copiaꝝ ab obſidione Gythei abducta,ad Pleias poſuit caſtra,imminet is locus & Leucis,& Acris,qua uidebantur hoſtes exercitum admoturi.Quum ibi ſtatiua eſſent,& pauci tabernacula haberent,multitudo alia caſas ex arũdinibus textas fronde,quæ umbrã modo præberent,texiſſent,priuſq̃ in conſpectum hoſti ueniret Philopœmenes,nec opinantem eum improuiſo genere belli aggredi ſtatuit,nauigia parua in ſtationẽ occultam agri Argiui contraxit,in ea expeditos milites cetratos pleroſq;

cum

cum fundis,& iaculis,& alio leui genere armaturæ impoſuit,inde littora legens,quum ad propinquũ caſtris hoſtium promontorium ueniſſet,egreſſus callibus notis nocte Pleias peruenit,& ſopitis uigilibus,ut in nullo propinquo metu,ignem caſis ab omni parte caſtrorum iniecit,multi prius incẽdio abſumpti ſunt,quam hoſtium aduentum ſentirent,& qui ſenſerant,nullam opem afferre potuerũt, ferro flammaq; omnia abſumpta,perpauci tamen ex tam ancipiti peſte ad Gytheum in maiora caſtra ꝑfugerunt.Ita perculſis hoſtibus Philopœmenes protinus ad depopulandam Tripolin Laconici agri ,ꝙ proximus fines Megalopolitarum eſt,duxit,& magna ui pecorum hominumq; inde abrepta , priuſq̃ a Gytheo tyrannus præſidium agris mitteret,diſceſſit.Inde Telegam exercitu contracto,cõcilioq; eodem & Achæis,& ſocus indicto,in quo & Epirotarum,& Acarnanum fuere principes,ſtatuit, quoniam ſatis & ſuorum a pudore maritimæ ignominiæ reſtituti animi,& hoſtium conterriti eẽnt,ad Lacedæmonem ducere,eo modo uno ratus ab obſidione Gythei hoſtem abduci poſſe,ad Carias primũ in hoſtium terra poſuit caſtra.Eo ipſo die Gytheum expugnatum , cuius rei ignarus Philopœmenes caſtra ad Barboſthenem(mons eſt decem millia paſſuum ab Lacedæmone)promouit.Et Nabis, recepto Gytheo,cum expedito exercitu inde profectus,quum præter Lacedæmonem raptim duxiſſet , Pyrrhi quæ uocant caſtra occupauit,quem peti locum ab Achæis non dubitabat,inde hoſtibus occurrit,optinebant autem longo agmine,propter anguſtias uiæ,prope quinque millia paſſuum , cogebatur agmen ab equitibus,& maxime a parte auxiliorum,quod æſtimabat Philopœmenes tyrannum mercennariis militibus,quibus plurimum fideret,a tergo ſuos aggreſſurum.Duæ res ſimul inopinatæ perculerunt eum,una præoccupatus,quem petebat,locus,altera,quod primo agmini occurriſſe hoſtem cernebat,ubi quum per loca confragoſa iter eſſet,ſine leuis armaturæ præſidio ſigna ferri nõ uidebat poſſe.Erat autem Philopœmenes præcipuæ in ducendo agmine,locisq; capiendis ſolertiæ atq; uſus,nec belli tantum temporibus,ſed etiam in pace ſe ad id maxime exercuerat.Vbi iter copiam faceret,& ad difficilem tranſitu ſaltum ueniſſet , contemplatus ab omni parte loci naturam,quũ ſolus iret,ſecum ipſe agitabat animo,quum comites haberet,ab iis quærebat,ſi hoſtis eo loco apparuiſſet,quid ſi a fronte,quid ſi ab latere hoc aut illo,quid ſi a tergo adoriretur,capiendum conſilii foret? hoſtes inſtructos recta acie poſſe inconditum agmen,& tantummodo aptum uiæ,occurrere,quem locum ipſe capturus eſſet,cogitando aut quærendo exequebatur,aut quot armatis,aut quo genere armorum(plurimum enim intereſſe)uſurus,quo ĩpedimenta,quo ſarcinas,quo turbam inermẽ traiceret,quanto ea aut quali præſidio cuſtodiret,& utrum pergere,qua cœpiſſet ire,uia,an ea,qua ueniſſet,repetere melius eſſet,caſtris quoq; quem locum caperet,quantum munimento amplecteretur loci,qua opportuna aquatio,qua pabuli lignorumq; copia eſſet,qua poſtero die caſtra mouenti tutum maxime iter,quæ forma agminis eſſet.His curis cogitationibusq; ita ab ineunte ætate animum agitauerat,ut nulla ei noua in tali re cogitatio eſſet.Et tum omnium primum agmen conſtituit,dein Cretenſes auxiliares,& quos Tarentinos uocabant,equites binos ſecum trahentes equos ad prima ſigna miſit,& iuſſis equitibus ſubſequi,ſuper torrentem,unde aquari poſſent,rupem occupauit,eo impedimenta omnia,& calonum turbam collectam armatis circundedit,& pro natura loci caſtra communiuit,tabernacula ſtatuere in aſpretis,& inæquabili ſolo difficile erat.Hoſtes quingentos paſſus aberãt, ex eodem riuo utriq; cum præſidio leuis armaturæ aquati ſunt,& priuſquam,qualia in propinquis caſtris ſolent,contraheretur certamen,nox interuenit.Poſtero die apparebat pugnandum pro aquatoribus circa riuum eſſe,nocte in ualle a conſpectu hoſtium auerſa,quantam multitudinem locus occulere poterat,condidit cetratorum.Luce orta Cretenſium leuis armatura,& Tarentini equites ſuper torrentem prælium commiſerunt,Letennaſtus Cretenſis popularibus ſuis,equitibus Lycortas Megalopolitanus præerat.Cretenſes,& hoſtium auxiliares,equitumq; iidem genus Tarentini præſidio aquatoribus erant,aliquãdiu dubium prælium fuit,ut eodem ex parte utraq; hominum genere, & armis paribus,procedente certamine,& numero uicere tyranni auxiliares,& quia ita præceptum a Philopœmene præfectis erat,ut modico edito prælio in fugã inclinarẽt , hoſtemq; ad inſidiarum locum ꝑtraherent,effuſe ſecuti fugientes per conuallem pleriq; & uulnerati,& interfecti ſunt,priuſquam occultum hoſtem uiderent,cetrati ita,quantum latitudo uallis patiebatur,inſtructi ſederant , ut facile per interualla ordinum fugientes ſuos acciperent,conſurgunt deinde ipſi integri, recentes , inſtructi, & in hoſtes inordinatos,effuſos,labore etiam & uulneribus feſſos impetum faciunt,nec dubia uictoria fuit,extemplo terga dedit tyranni miles,& haud paulo concitatiore curſu,quam ſecutus erat , fugiens in caſtra eſt compulſus,multi cæſi captiq; in ea fuga ſunt,& in caſtris quoq; foret trepidatum,ni Philopœmenes receptui cani iuſſiſſet,loca magis confragoſa,quacunq; temere proceſſiſſet , nequaquã hoſtem metuens.Inde & ex fort una pugnæ,& ingenio ducis coniectans,in quo tum is pauore eſſet , unum de auxiliaribus ſpecie tranſſugæ miſit ad eum,qui pro comperto afferret Achæos ſtatuiſſe poſtero die ad Eurotan amnem, qui prope ſub ipſis affluit mœnibus,procedere,ut intercluderent iter, ne aut tyrannus,quum uellet,receptum ad urbem haberet,aut commeatus ab urbe in caſtra portarẽtur,ſimul etiam tentaturus,ſi quorum animi ſollicitari ad defectionem a tyranno poſſent. Non tam

fidem dictis perſuga fecit,quam perculſo metu relinquendi caſtra cauſſam probabilem præbuit. Poſtero die Pythagoram cum auxiliaribus,& equitatu ſtationem agere pro uallo iuſſit,ipſe tanquam in aciem cum robore exercitus egreſſus ſigna ocyus ferri ad urbem iuſſit.Philopœmenes poſteaquam citatum agmen per anguſtam & procliuem uiam duci raptim uidit,equitatum omnem , & Cretenſiũ auxiliares in ſtationem hoſtium,quæ pro caſtris erat,emittit.Illi ubi hoſtes adeſſe,& a ſuis ſe deſertos eſſe uiderunt,primo in caſtra ſe recipere conati ſunt,deinde poſteaquam inſtructa acies tota Achæorum admouebatur,metu ne cum ipſis caſtris caperentur,ſequi ſuorum agmen aliquantum prægreſſum inſiſtunt.Extemplo cetrati Achæorum in caſtra impetum faciunt,cæteri ad perſequendos hoſtes ire pergunt.Erat iter tale,per quod uix tranquillum ab hoſtili metu agmẽ expediri poſſet,ut uero ad poſtremos prælium ortum eſt,clamorq; terribilis a tergo pauentium ad prima ſigna eſt perlatus,pro ſe quiſq;,armis abiectis,in circuniectas itineri ſyluas diffugiunt,momentoq; temporis ſtrage armorũ ſepta uia eſt,maxime haſtis,quæ pleræq; aduerſæ cadentes,uelut uallo obiecto,iter impediebant.Philopœmenes utcũq; inſtare,& perſequi auxiliaribus iuſſis,utiq; enim equitibus haud facilẽ futurã fugam,ipſe grauius agmen uia patentiore ad Eurotan amnem deduxit,ibi caſtris ſub occaſum ſolis poſitis,leuem armaturam,quam ad perſequendum reliquerat hoſtem,opperiebatur,qui ubi prima uigilia uenerunt nuntiantes tyrannum cum paucis ad urbem penetraſſe,cæteram multitudinem inermẽ toto ſparſam uagari ſaltu,corpora curare eos iubet,ipſe tum ex cætera copia militum,qui quia priores in caſtra uenerant,refecti & cibo ſumpto,& modica quiete erant,delectos,nihil præter gladios ſecum ferẽtes, extemplo educit,& duarum portarum itineribus,quæ Pheras,quæq; Barboſthenem ferunt,eos inſtruxit,qua ex fuga recepturos ſeſe hoſtes credebat.Nec eum opinio ſefellit,nam Lacedæmonii,quoad lucis ſuperfuit aliquid,a deuiis callibus medio ſaltu recipiebant ſe., primo ueſpere ut lumina in caſtris hoſtium conſpexere,e regione eorum occultis ſemitis ſe tenuerunt,ubi prægreſſi ea ſunt,iam tutum rati in patenteis uias deſcenderant , ibi excepti ab inſidente hoſte paſſim , ita multi cæſi captiq; ſunt,ut uix quarta pars de toto exercitu euaſerit.Philopœmenes,incluſo tyranno in urbe,inſequentes dies prope triginta uaſtandis agris Laconum abſumpſit,debilitatiſq;, ac prope fractis tyranni uiribus,domum rediit,æquantibus eum gloria rerum Achæis imperatori Romano , & qđ ad Laconicum bellum attineret,præferentibus etiam.Dum inter Achæos,& tyrantium bellum erat, legati Romadorum circumiere ſolliciti ſociorum urbes,ne Aetoli partis alicuius animos ad Antiochum auertiſſent,minimum operæ in Achæis adeundis conſumpſerant,quos,qa Nabidi infeſti erãt, ad cætera quoq; ſatis fidos cenſebant eſſe.Athenas primum,inde Chalcidem,ide in Theſſaliam iere, allocutiq; concilio frequenti Theſſalos Demetriadem iter direxere,eo Magnetum concilium indictum eſt.Accuratior ibi habenda oratio fuit,quod pars principum alienati a Romanis,totiq; Antiochi,& Aetolorum erant,quia quum reddi filium obſidem Philippo allatum eſſet, ſtipendiumq; impoſitum remitti,inter cætera uana allatum erat,Demetriadem quoq; ei reddituros Romanos eſſe ; id ne fieret,Eurylochus,princeps Magnetum,factioniſq; eius quidam,omnia nouari Aetolorum,Antiochiq; aduentu malebant. Aduerſus eos ita differendum erat,ne timorem uanum iis demendo ſpes inciſa Philippum abalienaret,in quo plus ad omnia momenti,quam in Magnetibus eſſet.Illa tantum commemorata,quum totam Græciam beneficio libertatis obnoxiam Romanis eſſe,tum eam ciuitatem præcipue,ibi enim non præſidia modo Macedonum fuiſſe,ſed regiã exædificatam,ut præſens ſemper in oculis habendus eſſet dominus,cæterum nequiquam ea facta,ſi Aetoli Antiochum in Philippi regiam adducerent,& nouus & incognitus pro uetere & experto habendus rex eſſet. Magnetarchen ſummum magiſtratum uocãt,is tum Eurylochus erat,ac poteſtate ea fretus negauit diſſimulandum ſibi & Magnetibus eſſe,quæ fama uulgata de reddenda Demetriade Philippo foret,id ne fieret,omnia & conanda,& audenda Magnetibus eſſe,& inter dicendi contentionem inconſultius euectus proiecit,tum quoq;,ſpecie liberam Demetriadem eſſe,re uera omnia ad nutum Romanorum fieri.Sub hanc uocem fremitus uariantis multitudinis fuit,partim aſſentientium,partim indignantium dicere id auſum eum. Quintius quidem adeo exarſit ira,ut manus ad cœlum tẽdens deos teſtes ingrati ac perfidi animi Magnetum inuocaret . Hac uoce perterritis omnibus, Zeno ex principibus unus Magnetum quum ob eleganter actam uitam authoritate,tum quod ſemper Romanorũ haud dubie partis fuerat,ab Quintio,legatiſq; aliis flens petiit,ne unius amentiam ciuitati aſſignarent,ſuo quenq; periculo furere,Magnetas non libertatem modo,ſed omnia,quæ hominibus ſancta , caraque ſunt,T. Quintio,& Po.Romano debere,nihil quenquam ab immortalibus diis precari poſſe , quod non Magnetes ab illis haberent,& in corpora ſua citius per furorem ſæuituros,quam ut Romanam amicitiam uiolarent.Huius orationem ſubſecutæ multitudinis preces ſunt , Eurylochus ex concilio itineribus occultis ad portam,atq; protinus in Aetoliam profugit,iam enim,& id magis indies, Aetoli defectionem nudabant,eoque ipſo forte tempore Thoas princeps gentis,quem miſerant ad Antiochum,redierat,indeq; Menippum ſecum adduxerat,regis legatum,qui prius quam concilium iis daretur,impleuerant omnium aures,terreſtres naualeſq; copias cõmemorando, ingẽtem uim peditum

equitumq;

equitumq; uenire,ex India elephantos , ad omnia,quo maxime moueri credebant multitudinis animos,tantum aduehi auri,ut ipſos emere Romanos poſſit.Apparebat,quid ea oratio in concilio motura eſſet,nam & ueniſſe eos,& quæ agerent,omnia Romanis legatis deferebantur,& quanq̄ prope abſciſſa res erat,tamen nō ab re eſſe Quintio uiſum eſt,ſocioꝝ aliquos legatos intereſſe ei concilio, qui admonerent Romanæ ſocietatis Aetolos,qui uocem liberam mittere aduerſus regis legatum auderent.Athenienſes maxime in eam rem idonei uiſi ſunt,& propter ciuitatis dignitatem , & amicitiam cum Aetolis,ab iis Quintius petiit,ut legatos ad Panætolicum concilium mitterent.Thoas in eo concilio primum renunciauit legationem,Menippus poſt eum ītromiſſus,optimū fuiſſe oībus,qui Græciam Aſiamq; incolerēt,ait,integris rebus Philippi potuiſſe interuenire Antiochum,ſua quenq; habiturum fuiſſe , neq; omnia ſub nutum ditionemq; Romanam peruentura,nunc quoq;(inquit)ſi modo uos,quæ inchoaſtis,conſilia conſtanter perducitis ad exitum,poterit diis iuuantibus,& Aetolis ſociis,Antiochus quāuis inclinatas Græciæ res reſtituere in priſtinam dignitatem,ea autem in libertate poſita eſt,quæ ſuis ſtat uiribus,non ex alieno arbitrio pendet.Athenienſes,quibus primis poſt regiam legationem dicendi,quæ uellent,poteſtas facta eſt,mētione omni regis prætermiſſa,Romanæ ſocietatis Aetolos,meritorūq; in uniuerſam Græciam T.Quintii admonuerunt , ne temere eam celeritate nimia conſilioꝝ euerterent,conſilia callida & audacia prima ſpecie læta,tractu dura,euētu triſtia eſſe, legatos Romanos,& in iis T.Quintium haud procul inde abeſſe,dum itegra omnia eſſent uerbis potius de iis,quæ ambigerentur,diſceptarent,quā Aſiam Europamq; ad funeſtum armarent bellū.Multitudo auida nouandi res,Antiochi tota erat,& ne admittendos quidem in concilium Romanos cenſebant,principum maxime ſeniores authoritate optinuere,ut daretur iis concilium. Quum hoc decretum Athenienſes retuliſſent,eundum in Aetoliam Quintio uiſum eſt,aut enim moturum aliqd, aut omneis hoīes teſtes fore penes Aetolos belli culpam eſſe,Romanos iuſta ac prope neceſſaria ſumpturos arma.Poſteaq̄ uentum eſt eo,Quintius in eo concilio orſus a principio ſocietatis Aetolorum cum Romanis,& quoties ab iis fides mota fœderis eſſet,pauca de iure ciuitatum,de quibus ambigeretur,diſſeruit,ſiquid tamen æqui ſe habere arbitrarentur,quāto eſſe ſatius Romam mittere legatos ſeu diſceptare,ſeu rogare ſenatum mallent,quam Po.Romanum cum Antiocho imiſtis Aetolis non ſine motu magno generis humani,& pernicie Græciæ dimicare?nec ullos prius cladem eius belli ſenſuros,quam qui mouiſſent.Hoc nequiq̄ uelut uaticinatus Romanus.Thoas deinde,cæteriq; factionis eiuſdem cum aſſenſu omnium auditi peruicerunt,ut ne dilato qdem concilio,& abſentibus Romanis decretum fieret,quo accerſeretur Antiochus ad liberādam Græciam,diſceptādumq; inter Aetolos & Romanos.Huic tam ſuperbo decreto addidit propriam cōtumeliam Democritus,prætor eoꝝ, nam quum idipſum poſceret decretum T.Quintius,non ueritus maieſtatē uiri,primo aliud in præſentia,quod magis inſtaret,præuertendum ſibi eſſe dixit,decretū reſponſumq; breui in Italia,caſtris ſuper ripa Tyberis poſitis,daturum,tantus furor illo tempore gentem Aetoloꝝ,tantuſq; magiſtratus eorum cœpit.Quintius legatiq; Corinthum rediere,inde ut quæq; de Antiocho nihil per ſe ipſi moti,& ſedentes expectare aduentum uiderentur regis,concilium quidem uniuerſæ gentis poſt dimiſſos Romanos non habuerunt,per apocletos autem(ita uocant ſanctius concilium,ex delectis conſtat uiris)id agitabant,quomodo res in Græcia nouarentur,inter omneis conſtabat in ciuitatibus principes,& optimum quenq; Romanæ ſocietatis eſſe,& præſenti ſtatu gaudere,multitudinem , & quoꝝ res non ex ſententia ipſorum eſſet,omnia nouare uelle.Aetoli conſilium uno die ſpei quoq; non audacis modo,ſed etiam impudentis cœperunt,Demetriadem,Chalcidem,& Lacedæmonem occupandi,ſinguli in ſingulas miſſi ſunt principes,Thoas Chalcidem,Alexamenus Lacedæmonē,Diocles Demetriadem,hūc exul Eurylochus(de cuius fuga,cauſſaq; fugæ ante dictum eſt)quia reditus in patriā nulla ſpes alia erat,adiuuit.Literis Eurylochi admoniti ꝓpinqui,amiciq;,& qui eiuſdem factionis erāt liberos & coniugem eius cum ſordida ueſte tenentes uelamenta ſupplicum concionē frequētem adierunt,ſingulos uniuerſoſq; obteſtantes,ne inſontem,indēnatum conſeneſcere in exilio ſinerent,& ſimplices homines miſericordia , & improbus ſeditioſoſq; imiſcendi res tumultu Aetolico ſpes mouit, pro ſe quiſq; reuocare iubebant . His præparatis Diocles cum omni equitatu (& erat tunc præfectus equitum)ſpecie reducentis exulem hoſpitem profectus,die ac nocte ingens iter emenſus,quum millia ſex ab urbe abeſſet,luce prima tribus electis turmis , cætera multitudine equitum ſubſequi iuſſa, proceſſit.Poſteaq̄ portæ appropinquabat,deſilire omnes equis iuſſit,& loris ducere equos itineris maxime modo ſolutis ordinibus,ut comitatus magis præfecti uideretur,quā præſidium.Ibi una ex turmis ad portam relicta,ne excludi ſubſequens equitatus poſſet,media urbe ac per forum manu Eurylochum tenens,multis occurrentibus,gratulantibuſq;,domum deduxit,mox equitū plena urbs erat, & loca opportuna occupabantur , tum in domos miſſi,qui principes aduerſæ factionis interficerent. Ita Demetrias Aetolorum facta eſt . Lacedæmone non urbi uis afferenda,ſed tyrannus dolo capiendus erat,quem ſpoliatum maritimis oppidis a Romanis,tunc intra mœnia etiam Lacedæmonis ab Achæis compulſum,qui occupaſſet occidere , eum totius gratiam rei apud Lacedæmonas laturum.

Cauſſam mittendi ad eum habuerunt,quod fatigabat precibus,ut auxilia ſibi cum illis authoribus rebellaſſet,mitterentur,C C. pedites Alexameno dati ſunt,& triginta delecti ex iuuentute eqtes, iis a prætore Democrito in concilio arcano gentis,de quo ante dictum eſt,denunciatum, ne ſe ad bellum Achaicum,aut rem ullam,quã ſua quiſq; opinione præcipere poſſet,crederent miſſos eſſe, quicquid Alexamenum res monuiſſet ſubiti conſilii capere,ad id quanuis inopinatum,temerarium,audax obedienter exequendũ parati eſſent,ac pro eo acciperent,tanquã ad id unum agendum miſſus a domo ſe ſcirent.Cũ his ita præparatis Alexamenus ad tyrãnum uenit,quem aduenies extẽplo ſpei impleuit,Antiochum in Europã tranſiſſe,mox in Græcia fore,terras,maria armis uiriſq; completurũ, non cum Philippo rem eſſe credituros Romanos,numerum iniri peditum,equitumq;,ac nauium nõ poſſe,elephantoſq; aciem conſpectu ipſo debellaturam,Aetolos ſuo exercitu præparatos eſſe uenire Lacedæmonem,quum res poſcat,ſed frequentes armatos oſtendere aduenienti regi uoluiſſe.Nabidi quoq; & ipſi faciendum eſſe,ut quas haberet copias,non ſineret ſub tectis marceſcere otio, ſed educeret, & in armis decurrere cogeret,ſimul animos acueret,& corpora exerceret,conſuetudine leuiorem laborem fore,& comitate,& benignitate ducis etiã non iniucundum fieri poſſe.Educi inde frequenter ante urbem in campum ad Eurotã amnem cœpere ſatellites tyranni,media fere in acie conſiſtebat tyrannus cum tribus ſummum equitibus,inter quos plerunq; Alexamenus erat,ante ſigna uectabatur cornua extrema inuiſens,in dextero cornu Aetoli erant,& qui ante auxiliares tyranni fuerant,& qui uenerant milites cum Alexameno.Fecerat ſibi morem Alexamenus nunc cum tyranno inter paucos ordines circumeundi,monendiq; eum,quæ in rem eſſe uidebantur,nunc in dexterum cornu ad ſuos adequitandi,mox inde uelut imperato,quod res popoſciſſet,recipiendi ſe ad tyrannum.Sed quem diem patrandi facinoris ſtatuerat,eo pauliſper cum tyranno uectatus,quum ad ſuos conceſſiſſet, cum equitibus a domo ſecum miſſis,agenda,inquit,res eſt iuuenes,audendaq;,quam me duce impigre exequi iuſſi eſtis,parate animos dextraſq;,nequis in eo,quod me uiderit facientem,ceſſet, qui cunctatus fuerit,& ſuum conſilium in eo interponet,ſciat ſibi reditum ad penates non eſſe.Horror cunctos cepit,& meminerant,cum quibus mandatis exiſſent.Tirannus ab læuo cornu ueniebat, ponere haſtas equites Alexamenus iubet,& ſe intueri,colligit & ipſe animum confuſum tantæ cogitatione rei,poſtea quam appropinquabat,impetum facit,& tranſfixo equo tyrannum deturbat, iacentem equites confodiunt multis fruſtra in loricam ictibus datis,tandem in nudum corpus uulnera peruenerunt,& priuſquam media acie ſuccurreretur,expirauit.Alexamenus cum omnibus Aetolis citato gradu ad regiam occupandam pergit,corporis cuſtodes,quum res in oculis gereretur,pauor primo cœpit, deinde poſteaquam abire Aetolorum agmen uidere,concurrunt ad relictum tyranni corpus, perpaucorum turba ex cuſtodibus uitæ, mortiſque ultoribus facta eſt, nec mouiſſet ſe quiſquam, ſi extemplo poſitis armis uocata in concionem multitudo fuiſſet, & oratio habita tempori conueniens.Frequentes inde retenti in armis Aetoli, ſine iniuria cuiuſquam, ſed (ut oportuit in conſilio fraude cœpto) omnia in maturandam perniciem eorum, qui fecerant, ſunt facta. Dux regia incluſus diem ac noctem in ſcrutandis theſauris tyranni conſumpſit, Aetoli uelut capta urbe, quam liberaſſe uideri uolebant, in prædam uerſi. Simul indignitas rei, ac ſimul contemptus animos Lacedæmoniis ad coeundum fecit, alii dicere exturbandos Aetolos,& libertatem, quum reſtitui uideretur, interceptam repetendam, alii, ut caput agendæ rei eſſet, regii generis aliquem in ſpeciem aſſumendum. Laconicus eius ſtirpis erat puer admodum educatus cum liberis tyranni, eum in equum imponunt, & armis arreptis Aetolos uagos per urbem cædunt, tum regiam inuadunt, ibi Alexamenum cum paucis reſiſtentem obtruncant.Aetoli circa Chalcioten (Mineruæ eſt templũ æreum) congregati cæduntur, pauci armis abiectis, pars Tegeam, pars Megalopolin, perfugiunt, ubi comprehenſi a magiſtratibus ſub corona uænierunt. Philopœmenes, audita clade tyranni, profectus Lacedæmonem, quum omnia turbata metu inueniſſet, euocatis principibus, & oratione habita, qualis habenda ab Alexameno fuerat, ſocietati Achæorum Lacedæmonios adiunxit, eo etiam facilius, quod ad id forte tempus A. Attilius cum quatuor & uiginti quinqueremibus ad Gytheum acceſſit. Iiſdem diebus circa Chalcidem Thoas per Euthymidam principem pulſum opibus eorum, qui Romanæ ſocietatis erant, poſt T. Quintii, legatorumque aduentum,& Herodorum mercatorem, ſed potentem Chalcide propter diuitias, præparatis ad proditionem iis, qui Euthymidæ factionis erant, nequaquam eandem fortunam, qua Demetrias per Eurylochum occupata erat, habuit. Euthymidas ab Athenis (eum domicilio delegerat locum) Thebas primũ, hinc Salganea proceſſit.Herodorus ad Throniũ inde haud procul in Maliaco ſinu uiginti millia peditum,& Thoas ducentos equites,naues onerarias leues ad triginta habebat,eas cum quingẽtis peditibus Herodorus traiicere in inſulam Atalantam iuſſus,ut inde,quum pedeſtres copias appropinquare iam Aulidi atq; Euripo ſenſiſſet,Chalcidem traiiceret,ipſi cæteras copias nocturnis maxime itineribus,quanta poterant celeritate, Chalcidem ducebant. Micthio & Xenoclides, penes quos tum ſumma rerum, pulſo Euthymida, Chalcide erat, ſeu ipſi per ſe ſuſpicati, ſeu indicata re,

primo pauidi nihil uſquam ſpei,niſi in fuga ponebant,deinde poſteaq̃ reſedit terror,& prodi & deſeri non patriam modo,ſed etiam Romanoꝝ ſocietatem cernebant,conſilio tali aīum adiecerunt.Sacrū ãniuerſariū eo forte tempore Eretriæ Amarynthidis Dianæ erat,qđ non popularium modo,ſed Caryſtioꝝ etiam coetu celebratur,eo miſerunt,q orarent Eretrienſes,Caryſtioſq;,ut & ſuaꝝ fortunaꝝ in eadem inſula geniti miſererentur,& Romanā ſocietatem reſpicerent,ne ſinerent Aetoloꝝ Chalcidem fieri,Euboeā habituros,ſi Chalcidem habuiſſent,graues fuiſſe Macedonas dños,multo minus tolerabiles futuros Aetolos.Romanoꝝ maxime reſpectus ciuitates mouit,& uirtutem nuper in bello, in uictoria iuſtitiam benignitatemq; expertos,itaq; qđ roboris in iuuentute erat,utraq; ciuitas armauit,miſitq;,his tuenda moenia Chalcidis oppidani quū tradidiſſent,ipſi cum omnibus copiis trāſgreſſi Euripū ad Salganea poſuerunt caſtra,inde caduceator primum,deinde legati ad Aetolos miſſi percunctatum,quo ſuo dicto factoue ſocii ad ſe oppugnandos uenirent.Reſpondit Thoas dux Aetoloꝝ, non ad oppugnandos,ſed ad liberandos ab Romanis uenire ſeſe,ſplendidiore nunc eos catena, ſed multo grauiore uinctos eſſe,quam quum præſidium Macedonum in arce habuiſſent,ſe uero negare Chalcidenſes,aut ſeruire ulli,aut præſidio cuiuſq; egere.Itaq; digreſſi ex colloquio legati ad ſuos, Thoas & Aetoli,ut qui ſpem omnem in eo,ut improuiſo opprimerent,habuiſſent,ad iuſtum bellum,oppugnationemq; urbis mari ac terra munitæ haud quaquā pares domum rediere.Euthymidas poſtea quam caſtra populariū ad Salganea eſſe,profectoſq; Aetolos audiuit,& ipſe a Thebis Athenas rediit, & Herodorus,quum per aliquot dies intentus ab Atalanta ſignum nequiquam expectaſſet,miſſa ſpeculatoria naue,ut quid moræ cauſſa eſſet,ſciret,poſteaquā rem amiſſam a ſociis uidit,Thronium,unde uenerat,repetit.Quintius quoq; his auditis a Corintho ueniens nauibus in Chalcidem Euripo Eumeni regi occurrit,placuit quingentos milites præſidii cauſſa relinqui Chalcide ab Eumene rege,ipſū Athenas ire.Quintius,quo pfectus erat,Demetriadē contendit,ratus Chalcidem liberatam momenti aliquid apud Magnetas ad repetendam ſocietatem Romanā facturam,& præſidii aliquid eſſe ſuæ partis hominibus.Eunomo prætori Theſſaloꝝ ſcripſit,ut armaret iuuentutem,& Iuliū ad Demetriadem præmiſit ad tentandos animos,non aliter,niſi pars aliqua inclinaret ad reſpectū priſtinæ ſocietatis,rem aggreſſurus.Iulius quinqueremi naue ad hoſtiū portus eſt inuectus,eo multitudo Magnetū omnis quum ſe effudiſſet,quæſiuit Iulius utrū ad amicos,an ad hoſtes uenire mallent?Reſpondit Magnetarches Eurylochus ad amicos ueniſſe eū,ſed abſtineret portu,& ſineret Magnetas in concordia & libertate eſſe,nec per colloquii ſpeciem multitudinē ſollicitaret.Altercatio inde,non ſermo fuit, quū Romanus ut ingratos increparet Magnetas,imminenteſq; prædiceret clades,multitudo obſtreperet, nunc ſenatum,nunc Quintiū accuſando,ita irrito incoepto Iulius ad Quintiū ſeſe recepit.At Quintius nuntio ad prætorē miſſo,ut reduceret domum copias,ipſe nauibus Corinthum rediit. Abſtulerunt me uelut de ſpatio Græciæ res,immiſtæ Romanis,non quia ipſas operæ pretium eſſet perſcribere,ſed quia cauſſæ fuerunt cum Antiocho belli.C O S S. deſignatis(inde nanq; diuerteram) L. Quītius,& Cn.Domitius C O S S. in prouincias profecti ſunt,Quintius in Ligures,Domitius aduerſus Boios,Boii,qui fuerunt,atq; etiam ſenatus eoꝝ cum liberis,& præfecti cum equitatu(ſumma omnium mille & quingenti)conſuli dediderunt ſeſe.Ab altero conſule ager Liguꝝ late eſt uaſtatus,caſtellaq; aliquot capta,unde non præda modo oīs generis cum captiuis parta,ſed recepti quoque aliquot ciues ſociiq;,qui in hoſtiū poteſtate fuerant.Eodem hoc anno Vibonē colonia deducta eſt ex ſenatuſconſulto,plebiſq; ſcito,mille ſeptingenti pedites ierunt, trecenti equites, triumuiri deduxerunt eos Q.Næuius,M.Minutius,M.Furius Craſſus,quinadena iugera agri data in ſingulos pedites ſunt, duplex equiti,Brutioꝝ proxime fuerat ager,Brutii ceperant de Græcis.Romæ per idē tempus duo maximi fuerunt terrores,diutinus alter,ſed ſegnior,terra dies duodequadraginta mouit,per totidē dies feriæ in metu ac ſolicitudine fuere,in triduum eius rei cauſſa ſupplicatio habita eſt,alter nō pauor uanus,ſed uera multoꝝ clades fuit,incendio a foro Boario orto diem noctemq; ædificia in Tyberim uerſa arſere,tabernæq; omnes cum magni pretii mercibus conflagrauerunt.Iam fere in exitu annus erat,& indies magis fama de Antiochi bello,& cura patribus creſcebat,itaq; de prouinciis magiſtratuum deſignatoꝝ,quo intentiores eſſent omnes,agitari coeptum ē,decreuere,ut C O S S. Italia,& quo ſenatus cenſuiſſet(iam eſſe bellum aduerſus Antiochum regem omnes ſciebant)prouinciæ eſſent,cuius ea ſors eſſet,quatuor millia peditum ciuium Romanoꝝ,& C C C. equites,ſex millia ſocium Latini nominis cum C C C C. equitibus ſunt decreta,eoꝝ delectum habere L.Quintius C O S.iuſſus ne moraretur,quo minus C O S. nouus,quo ſenatus cenſuiſſet,extemplo proficiſci poſſet.Item de prouinciis prætoꝝ decretum eſt,prima ut ſors,duæ,peregrina urbanaq;,& inter ciues ac peregrinos iuriſdictio eſſet,Secunda Brutii,tertia claſſis,ut nauigaret,quo ſenatus cenſuiſſet,quarta Sicilia, quinta Sardinia,ſexta Hiſpania ulterior.Imperatum præterea L.Quintio conſuli eſt,ut duas legiones ciuiū Romanoꝝ nouas ſcriberet,& ſocium ac Latini nominis uiginti millia peditum,& octingentos equites,cum exercitum prætori,cui Brutii prouincia eueniſſet,decreuerunt.Aedes duæ Ioui eo anno in Capitolio dedicatæ ſunt,uouerat L.Furius Purpurio prætor Gallico bello unam,alteram C O S.de/

dicauit Q. Martius Ralla duumuir. Iudicia in fœneratores eo anno multa ſeuere ſunt facta accuſantibus priuatis ædilibus curulibus, M. Tutio, & P. Iunio Bruto, de multa damnatoq; quadrigæ inauratæ in Capitolio poſitæ, & in cella Iouis ſupra faſtigium ædiculæ, & XII. clypea inaurata, & iidem porticum extra portam Trigeminam inter lignarios fecerunt. Intentis in apparatum noui belli Romanis, ne ab Antiocho quidem ceſſabatur, tres eum ciuitates tenebant Smyrna, & Alexandria Troas, & Lampſacus, quas neque ui expugnare ad eam diem poterat, neq; conditionibus in amicitiam perlicere, neq; a tergo relinquere traiiciens ipſe in Europam uolebat. Tenuit eum & de Annibale deliberatio, & primo naues apertæ, quas cum eo miſſurus in Africam fuerat, moratæ ſunt, deinde an omnino mittendus eſſet, conſultatio mota eſt, maxime a Thoante Aetolo, qui omnibus in Græcia tumultu completis, Demetriadem deferebat in poteſtate eſſe, & quibus mendaciis de rege, multiplicando uerbis copias eius, erexerat multoꝝ in Græcia animos, iiſdem & regis ſpem inflabat, omnium uotis eum acerſiri, concurſum ad littora futurum, unde claſſem regiam proſpexiſſent. Hic idem auſus de Annibale eſt mouere ſententiã prope iam certam regis, nam neq; dimittẽdam partem nauium a claſſe regia cenſebat, neq; ſi mittendæ naues forent, minus quenquã ei claſſi, quam Annibalẽ præficiendũ exulem illum & Pœnum eſſe, cui indies noua conſilia uel fortuna ſua, uel ingenium poſſet facere, & ipſam eam gloriam belli, qua uelut dote Annibal concilietur, nimiam in præfecto regio eſſe, regem unum ducem, unum imperatorem uideri debere, ſi claſſem, ſi exercitum amittat Annibal, idem dãni fore, ac ſi per alium ducem amittantur, ſiquid proſpere eueniat, Annibalis eam, non Antiochi gloriam fore. Si uero uniuerſo bello uincendi Romanos fortuna detur, quam ſpem eſſe ſub rege uicturum Annibalem uni ſubiectum, qui patriam prope non tulerit? non ita ſe a iuuenta eum geſſiſſe, ſpe animoq; complexum orbis terrarum imperiũ, ut in ſenectute dominum laturus uideatur. Nihil opus eſſe regi Annibale duce, comite & conſiliario eodẽ ad bellum uti poſſe, modicum fructum ex ingenio tali neq; grauem, neq; inutilem fore, ſi ſumma petantur, & dantem & accipientem pergrauatura, nulla ingenia tam prona ad inuidiam ſunt, quam eoꝝ, qui genus ac fortunam ſuam animis non æquant, quia uirtutem & alienum bonum oderunt. Extemplo conſilium mittendi Annibalis, quod unum in principio belli utiliter cogitatum erat, abiectum eſt. Demetriadis maxime defectione ab Romanis ad Aetolos elatus non ultra differre profectionem in Græciam conſtituit. Priuſq̃ ſolueret naues, Ilium a mari aſcendit, ut Mineruæ ſacrificaret, inde ad claſſem regreſſus proficiſcitur XL. tectis nauibus, aptis XL. & ducentæ onerariæ cum omnis generis commeatu, belli quoq; alio apparatu, ſequebantur. Imbrum primo inſulam tenuit, inde Sciathum traiecit, ubi collectis in alto, quæ diſſipatæ erant, nauibus ad Pteleum primum continentis uenit, ibi Eurylochus magnetarches, principeſq; Magnetum ab Demetriade occurrerunt, quorum frequentia lætus die poſtero in portũ urbis nauibus eſt inuectus. Copias haud procul inde expoſuit, X. millia peditum fuere, & quingẽti equites, ſex elephanti, uix ad Græciam nudam occupandam ſatis copiaꝝ, nedum ad ſuſtinendum Romanum bellum. Aetoli poſteaquam Demetriadem ueniſſe Antiochum allatum eſt, concilio indicto decretum, quo accerſerent eum, fecerunt. Iam profectus ab Demetriade rex, quia ita decreturos ſciebat, Phalaram in ſinum Maliacum proceſſerat, inde decreto accepto Hyameam uenit, exceptus ingenti fauore multitudinis cum plauſibus clamoribuſq;, & quibus aliis lætitia effuſa uulgo ſignificatur. In concilium ut uentum eſt, a Phanea prætore, principibuſq; introductus, inde ſilentio facto dicere orſus rex. Prima eius oratio fuit excuſantis, quod tanto minoribus ſpe, atq; opiniõe omnium copiis ueniſſet, id ſuæ impenſæ erga eos uoluntatis maximum debere indicium eſſe, quod nec paratus ſatis ulla re, & tempore ad nauigandũ immaturo, uocantibus legatis eorũ haud grauate obſecutus eſſet, credidiſſetq;, quũ ſe uidiſſent Aetoli omnia uel in ſe uno poſita præſidia exiſtimaturos eſſe. Cæterum eorum quoq; ſe, quorum expectatio deſtituta in præſentia uideatur, ſpem abunde expleturum, nam ſimul primum anni tempus nauigabile præbuiſſet mare, omnem ſe Græciam armis, uiris, equiſq;, omnem oram maritimam claſſibus completurum, nec impenſæ, nec labori, nec periculo parſurum, donec depulſo ceruicibus eorum imperio Romano, liberam uere Græciam, atq; in ea principes Aetolos feciſſet, cum exercitibus commeatus quoq; omnis generis ex Aſia uenturos, in præſentia curæ eſſe Aetolis debere, ut copia frumẽti ſuis, & annona tolerabilis rerum aliarum ſuppeditetur. In hanc ſententiam rex cum magno omnium aſſenſu locutus diſceſſit. Poſt diſceſſum regis inter duos principes Aetolorum, Phaneam & Thoantem contentio fuit. Phaneas reconciliatore pacis, & diſceptatore de iis, quæ in controuerſia cum Po. Romano eſſent, utendum potius Antiocho cenſebat, quam duce belli, aduentum eius & maieſtatem ad uerecundiam inferendam Romanis uim maiorem habituram, quam arma, multa homines, ne bellarent, uoluntate remittere, quæ bello & armis cogi non poſſint. Thoas negare paci ſtudere Phaneam, ſed diſcutere apparatum belli uelle, ut tædio & impetus relangueſcat regis, & Romani tempus ad comparandum habeant, nihil enim æqui ab Romanis impetrari poſſe, toties legationibus miſſis Romam, toties cum ipſo Quintio diſceptando ſatis expertum eſſe, nec, niſi abſciſſa omni ſpe, auxilium Antiochi imploraturos fuiſſe, quo celerius ſpe

omnium

omnium oblato non eſſe elangueſcendum, ſed orandum potius regem, ut quoniam, quod maximum fuerit, ipſe uindex Græciæ uenerit, copias quoque terreſtres, naualeſque acceſſat, armatum regem aliqd impetraturum, inermem non pro Aetolis modo, ſed ne pro ſe quidem ipſo momẽti ullius futuꝝ apud Romanos. Hæc uicit ſententia, impatoremqꝫ regem appellandum cẽſuerunt, & XXX. principes, cum quibus, ſiqua uellet, conſultaret, delegerũt. Ita dimiſſo concilio, multitudo oĩs in ſuas ciuitates dilapſa eſt. Rex poſtero die cum Apocletis eoꝝ, unde bellum ordiretur, conſultabat, optimum uiſum eſt Chalcidem fruſtra nuper ab Aetolis tẽtatam primum aggredi, & celeritate in eã rem magis, quam magno conatu & appatatu opus eſſe. Itaqꝫ cum mille peditibus rex, qui eum Demetriade ſecuti erant, ꝓfectus per Phocidem eſt, & alio itinere principes Aetoli, iunioꝝ paucis euocatis, ad Chæroniam occurrerũt, X. roſtratis nauibus ſecuti ſunt. Rex, ad Salganea caſtris poſitis, ipſe cũ principibus Aetoloꝝ Euripum traiecit, & quum haud procul portu egreſſus eſſet, magiſtratus quoqꝫ Chalcidenſium, & principes ante portam ꝓceſſerunt, pauci utrinqꝫ ad colloquium cõgreſſi ſunt. Aetoli magnopere ſuadere, ut ſalua Romanorum amicitia regem quoqꝫ aſſumerent ſocium atqꝫ amicum, neqꝫ enim eum inferẽdi belli, ſed liberandæ Græciæ cauſſa in Europam traieciſſe, liberando uero re, non uerbis & ſimulatione, quod feciſſent Romani, nihil autem utilius Græciæ ciuitatibus eſſe, quã utrãqꝫ complecti amicitiam, ita enim ab utriuſqꝫ iniuriam tutam alterius ſemp præſidio & fiducia fore, nã ſi non recepiſſent regem, uiderent, quid patiendum iis extẽplo foret, quum Romanoꝝ procul auxilium, hoſtis Antiochus, cui reſiſtere uiribus ſuis non poſſent, ante portas eſſet. Ad hæc Mictilo, unus ex principibus, mirari ſe dixit, ad quos liberandos Antiochus, relicto regno ſuo, in Europam traieciſſet, nullam enim ciuitatem ſe in Græcia noſſe, quæ aut præſidium habeat, aut ſtipendium Romanis pendat, aut fœdere iniquo alligata, quas nolit, leges patiaẜ, itaqꝫ Chalcidẽſes neqꝫ uindice libertatis ullo egere, quum liberi ſint, neqꝫ præſidio, quum pacem eiuſdẽ Po. Romani beneficio, & libertatem habeant. Amicitiam regis non aſpernari, neqꝫ ipſoꝝ Aetoloꝝ, id primum eos pro amicis facturos, ſi inſula excedant, atqꝫ abeant, nam ipſis certum eſſe non modo non recipe mœnibus, ſed ne ſocietatẽ quidem paciſci ullam, niſi ex authoritate Romanoꝝ. Hæc renuntiata regi ad naues, ubi reſtiterat, quum eſſent, in præſentia (neqꝫ enim iis uenerat copiis, ut ui agere quicq̃ poſſet) reuerti Demetriadem placuit, ibi q̃m primum inane incœptum euaſiſſet, cõſultare cum Aetolis rex quid deinde fieret. Placuit Achæos, & Aminandrum regem Athamanum tentare, Bœotioꝝ gentem auerſam ab Romanis iam inde ab Rhacilli morte, & quæ ſecutæ eam fuerant, cenſebant, Achæoꝝ Philopœmenem principem æmulatione gloriæ in bello Laconum infeſtum, inuiſumqꝫ eſſe Quintio credebant. Aminander uxorem Apamiam, filiam Alexandri cuiuſdam Megalopolitani, habebat, qui ſe oriundum a Magno Alexandro ferens filiis duobus Philippum atqꝫ Alexandrum, & filiæ Apamiam nomina impoſuit, quam regis indultã nuptiis maior ex fratribus Philippus ſecutus in Athamaniam fuerat. Hunc forte ingenio uanum Aetoli, & Antiochus impulerãt in ſpem, quod is uere regum ſtirpis eſſet, regni Macedoniæ, ſi Aminandrum Athamaneſqꝫ Antiocho cõiunxiſſet, & ea uanitas promiſſoꝝ non apud Philippum modo, ſed etiam apud Aminãdrum ualuit. In Achæia legatis Antiochi, Aetolorumqꝫ coram T. Quintio Aegii datum eſt concilium. Antiochi legatus prior, quã Aetoli eſt auditus, is, ut pleriqꝫ, quos opes regiæ alunt, uaniloquus maria terraſqꝫ inani ſonitu uerboꝝ compleuit, eqtum innumerabilem uim traiici Helleſpõto in Europam, partim loricatos, quos cataphractos uocãt, partim ſagittis ex equo utẽtes, & a quo nihil ſatis tecti ſit, auerſos refugiente equo certius figẽtes, his equeſtribus copiis quanq̃ uel totius Europæ exercitus in unum coacti obrui poſſent, adiiciebat multiplices copias peditum, & noĩbus quoqꝫ gẽtium uix fando auditis terrebat, Dacas, Medos, Elimæoſqꝫ, & Caduſios appellãs, naualium uero copiaꝝ, quas nulli portus capere in Græcia poſſent, dexterũ cornu Sidonios, & Tyrios, ſiniſtrum Aradios, & ex Pãphylia Hydetas tenere, quas gẽtes nullæ unquã nec arte, nec uirtute nauali æquaſſent. Iam pecuniã, iam alios belli apparatus referre ſupuacaneum eſſe, ſcire ipſos abundaſſe ſemper auro regna Aſiæ. Itaqꝫ non cum Philippo, nec Annibale rem futurã Romanis, principe altero, altero rege, & Macedoniæ tãtum regni finibus incluſo, ſed cũ magno Aſiæ totius, partiſqꝫ Europæ rege, eum tamẽ, quanq̃ ab ultimis orientis terminis ad liberãdam Græciã uenit, nihil poſtulare ab Achæis, in quo fides eoꝝ aduerſus Romanos, priores ſocios atqꝫ amicos, lædatur, nõ enim ut ſecum aduerſus eos arma capiant, ſed ut neutri parti ſeſe cõiungant petere, pacẽ utriqꝫ parti, quod medios deceat amicos, optent, bello ſe nõ interponãt. Idem ferme & Aetoloꝝ legatus Archidamus petit, ut, quæ facillima, & tutiſſima eſſet, quietẽ præſtarent, ſpectatoreſqꝫ belli fortunaꝝ alienarum euentum, ſine ullo diſcrimine reꝝ ſuaꝝ, operirentur. Prouectus deinde eſt intẽperantia linguæ in maledicta, nunc cõmuniter Romanoꝝ, nunc ꝓprie ipſius Quintii, ingratos appellans, & exprobrans non uictoriam modo de Philippo uirtute Aetoloꝝ partam, ſed etiam ſalutẽ, ipſumqꝫ & exercitum ſua opera ſeruatos, quo enĩ illum unquã impatoris functum officio eſſe? auſpicantem, imolantemqꝫ, & uota nũcupantem ſacrificuli uatis modo in acie uidiſſe, quũ ipſe corpus ſuum pro eo telis hoſtium obiiceret. Ad ea Quintius, Coram qbus magis, quã apud quos uerba faceret, dicere Archidamũ rationẽ habuiſſe, Achæos enim

probe ſcire Aetoloꝝ omnem ferociam in uerbis, non in factis eſſe, & in conciliis magis concionibuſq;, quã in acie apparere, itaq; parui Achæoꝝ exiſtimationẽ, quibus notos eſſe ſe ſcirent, feciſſe, legatis regis, & per eos abſenti regi eum ſe iactaſſe. Quod ſiqs antea ignoraſſet, quæ res Antiochũ, & Aetolos coniunxiſſet, ex legatoꝝ ſermone potuiſſet apparere, mẽtiendo inuicem, iactãdoq; uires, quas non habent, inflaſſe uana ſpe, atq; inflatos eſſe, dum ii ab ſe Philippũ uictum, ſua uirtute ꝓtectos Romanos, & quæ modo audiebatis, narrant, uos, cæteraſq; ciuitates, & gẽtes ſuam ſectam eſſe ſecuturos, rex contra peditum, equitumq; nubes iactat, & conſternit maria ſuis claſſibus. Eſt autem res ſimillima cœnæ Chalcidenſis hoſpitis mei, hoĩs & boni, & ſciti conuiuatoris, apud quẽ ſolſtitiali tẽpore comiter accepti quum miraremur, unde illi eo tpe anni tam uaria & tam multa uenatio, homo, non quã iſti ſunt, glorioſus, renidens condimẽtis ait uarietatem illam & ſpeciẽ ferinæ carnis ex manſueto ſue factam. Hoc dici apte in copias regis quæ pauloante iactatæ ſunt, poſſe, & in uaria genera armoꝝ, & multa nomina gẽtium inauditaꝝ, Dacas, & Medos, & Caduſios, & Elimæos Syros oẽs eſſe, haud paulo mãcipiorum melius, ꝓpter ſeruilia ingenia, quam militũ genus. Et utinã ſubiicere oculis ueſtris Achæi poſſem concurſationem regis magni ab Demetriade nunc Lamiam in cõcilium Aetoloꝝ, nunc Chalcidem, uideretis uix duaꝝ male plenaꝝ legiunculaꝝ inſtar in caſtra regis, uideretis regem nunc mẽdicantẽ prope frumẽtum ab Aetolis, quod militi admetiať, nunc mutuas pecunias fœnore in ſtipẽdium quærẽtem, nunc ad portas Chalcidis ſtãtem, & mox inde excluſum nihil aliud, quã Aulide atq; Euripo ſpectatis in Aetoliam redeuntẽ, male crediderunt & Antiochus Aetolis, & Aetoli regiæ uanitati, quo minus decipi debetis, ſed expertæ toties, ſpectatæq; Romanoꝝ fidei credere. Nam quod optimũ eſſe dicãt, nõ interponi uos bello, nihil imo tam alienũ rebus ueſtris eſt, qppe ſine gratia, ſine dignitate ꝑmium uictoris eritis. Nec abſurde aduerſus utroſq; rñdiſſe uiſus eſt, & facile erat orationẽ apud fauẽtes æquis auribus accipi, nulla enim diſceptatio fuit, quin oẽs gentes fidos & amicos, quos Po. Romanus cẽſuiſſet, iudicarent, bellũq; & Antiocho & Aetolis nuntiari iuberent, auxilia etiam, quæ cẽſuit Quintius, quingẽtoꝝ militum Chalcidẽ, quingentoꝝ Piræeum extẽplo miſerũt, erat enim haud procul ſeditione Athenis res, trahentibus ad Antiochũ quibuſdã ſpe largitionum uænalem pretio multitudinẽ, donec ab iis, qui Romanæ partis erant, Quintius eſt accitus, & accuſante Leonte quodam Apollodorus author defectionis dãnatus, atq; in exilium eſt eiectus. Et ab Achæis qdem cum triſti reſponſo legatio ad regem rediit, Bœotii nihil certi rñderunt, quum Antiochus in Bœotiam ueniſſet, tum qd ſibi faciundum eſſet, deliberaturos eſſe. Antiochus quum ad Chalcidis præſidium & Achæos, & Eumenem miſiſſe audiſſet, maturãdum ratus, ut & præuenirent ſui, & uenientes, ſi poſſent, exciperent, Menippum cum ferme tribus millibus, & cum oĩ claſſe Polyxenidam mittit, ipſe paucos poſt dies ſex millia ſuoꝝ militum, & ex ea copia, quæ Lamiæ repente colligi potuit, non ita multos Aetolos ducit. Achæi quingẽti ab Eumene rege, modicũ auxilium miſſum, duce Xenoclide Chalcidenſi, nõdum obſeſſis itineribus tuto trãſgreſſi Euripum, Chalcidem ꝓuenerũt. Romani milites quingẽti ferme & ipſi, quum iam Menippus caſtra ante Salganea ad Herinium, qua tranſitus ex Bœotia in Eubœam inſulã eſt, haberet, uenerunt. Michilo erat cum iis legatus a Chalcide ad Quintiũ ad ipſum præſidium petendum miſſus, qui poſteaq̃ obſeſſas ab hoſtibus fauces uidit, omiſſo ad Aulidem itinere Delium cõuertit, ut inde in Eubœam trãſmiſſurus. Tẽplum eſt Apollinis Delium, iminens mari V. millia paſſuum ab Tanagra abeſt, minus quatuor inde millium ꝓximus in Eubœam eſt maris traiectus, ubi & in fano lucoq; & ea religione, & eo iure ſancta quoq; ſunt tẽpla (aſyla Græci appellãt) & nõdum indicto bello, aut ita cõmiſſo, ut ſtrictos gladios, aut ſanguinẽ uſquam factũ audiſſent, quum per magnũ otium milites alii ad ſpectaculum tẽpli luciq; uerſi, alii in littore inermes uagarentur, magna pars per agros lignatum, pabulatũq; dilapſa eſſet, repente Menippus palatos paſſim aggreſſus cecidit, ad quinquaginta uiuos cœpit, perpauci effugerunt, in quibus Michilo, parua oneraria naue exceptus. Ea res Quintio Romaniſq;, ſicut iactura militum moleſta, ita ad ius inferẽdi Antiocho belli adieciſſe aliquãtum uidebatur. Antiochus admoto ad Aulidem exercitu, quum rurſus oratores partim ex ſuis, partim Aetolos Chalcidem miſiſſet, qui eadem illa, quæ nuper cum minis grauioribus agerent, nequiquam contra Michilone & Xenoclide tendentibus, facile renuit, ut portæ ſibi aperirẽtur. Qui Romanæ partis erãt, ſub aduentum regis urbe exceſſerunt, Achæoꝝ & Eumenis milites Salganea tenebant, & in Euripo caſtellum Romani milites pauci cuſtodiæ cauſſa locum cõmuniebant, Salganea Menippus, rex ipſe caſtellum Euripi oppugnare eſt adortus. Priores Achæi & Eumenis milites pacti, ut ſine fraude liceret abire, præſidio exceſſerunt, pertinacius Romani Euripum tuebantur, hi quoq; iam quum terra mariq; obſiderentur, & iam machinas tormentaq; comportari uiderent, non tulere obſidionem. Quum id, quod caput erat Eubœæ, teneret rex, ne cæteræ quidem eius inſulæ urbes imperium abnuerunt, magnoq; principio ſibi orſus bellum uidebatur, quod tantæ inſulæ, tot opportunæ urbes in ſuam ditionem ueniſſent,

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBER SEXTVS.

PVBLIVM CORNELIVM SCIPIONEM, ET M. ATtilium Glabrionem C O S S. inito magiſtratu,patres,priuſq̃ de prouincis agerent,res diuinas facere maioribus hoſtiis iuſſerunt in omnibus fanis,in quibus lectiſternium maiorem partem anni fieri ſolet, precariq;, quod ſenatus de nouo bello in aío haberet,ut ea res ſenatui , Po.q; Romano bene ac feliciter eueniret.Ea omnia ſacrificia læta fuerũt,primiſq; hoſtiis perlitatum eſt,& ita aruſpices reſpõderunt,eo bello terminos Po. Romani propagari,uictoriam ac triumphum oſtendi.Hæc quum renunciata eſſent,ſolutis religione animis,patres rogationem ad populum ferri iuſſerunt,uellent,iuberentne,cum Antiocho rege,quiq; ſectam eius ſecuti eſſent,bellum iniri , ſi ea perlata rogatio eſſet , tum,ſi ita uideretur C O S S. rem integram ad ſenatum referrent.P.Cornelius eam rogationem pertulit,tum ſenatus decreuit,ut C O S S. Italiam & Græciam prouincias ſortirentur,cui Græcia eueniſſet,ut,præter eum numerum militum,quem L.Quintius in eam prouinciam ex authoritate ſenatus ſcripſiſſet,imperaſſetue,eum exercitum acciperet,quem M. Bebius prætor anno priore ex S.C.in Macedoniam traieciſſet,& extra Italiam permiſſum,ut ſi res poſtulaſſet,auxilia ab ſociis,ne ſupra V.millia numerum,acciperet,L.Quintium ſuperioris anni cõſulem legari ad id bellum placuit. Alter C O S. cui Italia ꝓuincia eueniſſet,cum Boiis iuſſus bellum gerere,utro exercitu mallet ex duobus,quos ſuperiores C O S S. habuiſſent,alterũ ut mitteret Romam,eæq; urbanæ legiones eſſent paratæ,quo ſenatus cenſuiſſet.His ita in ſenatu ad id,quod cuius prouincia foret,decretis,tum demum ſortiri C O S S. placuit,Attilio,Græcia,Cornelio Italia euenit.Certa deinde ſorte,S.C.factum eſt,qđ Po.Romanus eo tẽpore duellum iuſſiſſet cum rege Antiocho eſſe,quiq; ſub impio eius eſſent,ut eius rei cauſſa ſupplicationem imperarent CO S S. utiq; M.Attilius C O S. ludos magnos Ioui uoueret, & dona ad oĩa puluinaria.Id uotum in hæc uerba,præeunte P.Licinio,pontifice maximo,C O S.nuncupauit,Si duellum,quod cum rege Antiocho ſumi populus iuſſit,id ex ſententia ſenatus, Po.q; Romani cõfectum erit,tum tibi Iuppiter Po.Romanus ludos magnos dies X.continuos faciet,donaq; ad omnia puluinaria dabuntur de pecunia,quantam ſenatus decreuerit,quiſquis magiſtratus eos ludos, quando,ubiq; faxit,hi ludi recte facti,donaq; data recte ſunto. Supplicatio inde ab duobus C O S S. edicta per biduum fuit.C O S S. ſortitis ꝓuincias,extẽplo & prætores ſortiti ſunt,M.Iunio Bruto iuriſdictio utraq; euenit,A.Cornelio Mámulæ Brutii,M.Aemylio Lepido Sicilia,L. Oppio Salinatori Sardinia,C.Liuio Salinatori claſſis , L.Aemylio Paulo Hiſpania ulterior . His ita exercitus decreti,A. Cornelio noui milites cõſcripti priore anno ex S.C.a L.Quintio cõſule dati ſunt,iuſſuſq; tueri omnẽ oram circa Tarẽtum Brunduſiũq;,L.Aemylio Paulo in ulteriorẽ Hiſpaniam præter eum exercitum quem a M.Fuluio procõſule accepturus eſſet,decretum,ut nouorum militum tria millia duceret,& C C C. equites,ita ut in iis duæ partes ſocium Latini nõis,tertia ciuium Romanoꝝ eſſet,idẽ ſupplementi ad C.Flaminium,cui impium prorogabaẽ,in Hiſpaniam citeriorem eſt miſſum.M.Aemylius

Lepidus a L. Valerio, cui ſucceſſurus eſſet, ſimul ꝓuinciam exercitúq; accipere iuſſus, L. Valerium, ſi ita uideretur, proprætorem in prouincia retinere, & prouinciam ita diuidere, ut una ab Agrigẽto ad Pachynum eſſet, altera a Pachyno Tyndariũ, eam maritimam oram L. Valerius XX. nauibus lõgis cuſtodiret. Eidem prætori mandatum, ut duas decimas frumenti exigeret, idq; ad mare cõportandum, deuehendumq; in Græciam curaret, idem L. Oppio de alteris decimis exigendis in Sardinia imperatum, cæteꝝ non in Græciam, ſed Romam id frumentum portari placere. C. Liuius prætor, cui claſſis euenerat, cum XXX. nauibus paratis traiicere in Græciam primo quoq; tpe iuſſus, & ab Attilio naues accipe, ueteres naues, quæ in naualibus erant, ut reficeret, & armaret. M. Iunio prætori negotiũ datum eſt, in eam claſſem ſocios nauales libertinos legeret. Legati terni in Africam a Carthaginienſes, & in Numidiam ad frumẽtum rogandum, quod in Græciam portaret, miſſi, pro quo pretium ſolueret Po. Romanus, adeoq; in apparatum, curáq; eius belli ciuitas intenta fuit, ut P. Cornelius COS. ediceret, qui ſenatores eſſent, qbuſq; in ſenatu ſentẽtiam dicere liceret, quiq; minores magiſtratus eſſent, nequis eoꝝ longius ab urbe Roma abiret, quá unde eo die redire poſſet, neue uno tẽpore quinq; ſenatores ab urbe Roma abeſſent. In cõparanda impigre claſſe C. Liuium prætoré contentio orta cum colonis maritimis paulíſper tenuit, ná quum cogerent in claſſem, tribunos plebis appellarũt, ab iis ad ſenatum reiecti ſunt, ſenatus ita, ut ad unum oẽs conſentirent, decreuit uacationé rei naualis eis colonis non eſſe. Sena, & Fregena, & Caſtrũ nouũ, & Pyrgi, & Antium, & Tarracina, & Minturnæ, & Sinueſſa fuerunt, quæ cum prætore de uacatione certauerunt. COS. deinde M. Attilius ex S.C. ad collegiũ fœcialium retulit, ipſine utiq; regi Antiocho indiceret bellum, an ſatis eſſet ad præſidium aliqđ eius nuntiare? & num Aetolis quoq; ſeparatim indici iuberent bellum? & num prius ſocietas eis, & amicitia renuntianda eſſet, quá bellum indicẽdum? Fœciales reſpõderunt iam ante ſeſe, quum de Philippo conſulerent, hæc decreuiſſe, nihil referre ipſi coram, an præſidio nuntiaretur, amicitiam renuntiatam uideri quum legatis toties repetẽtibus res nec reddi, nec ſatis fieri æquum cẽſuiſſent, Aetolos ultro ſibi bellum indixiſſe, quum Demetriadẽ ſocioꝝ urbem per uim occupaſſent, Chalcidem terra mariq; oppugnatum iſſent, regẽ Antiochum in Europam ad bellum Po. Romano inferendum traduxiſſent. Oĩbus iam ſatis comparatis, M. Attilius COS. edixit, ut quos L. Quintius milites conſcripſiſſet, & quos ſociis nomini q; Latino imperaſſet, quos ſecum in ꝓuinciam ire oporteret tribunos militum legionis primæ & tertiæ, uti omnes Brũduſium Idibus Maiis conuenirent, ipſe ad quintum Nonas Maias paludatus urbe egreſſus eſt, per eoſdẽ dies & prætores in ꝓuincias profecti ſunt. Sub idem tẽpus legati ab duobus regibus, Philippo & Ptolemæo, Aegypti rege, Romá uenerunt, pollicentes ad bellum auxilia, & pecuniã, & frumẽtum, ab Ptolemæo mille pondo auri, & mille XX pondo argẽti allata. Nihil eſt acceptum, gratiæ regibus actæ, & quum uterq; ſe cum oĩbus copiis in Aetoliam uenturum, belloq; interfuturũ polliceret, Ptolemæo id remiſſum, Philippi legatis reſponſum, gratum eum ſenatui, Po. q; Romano factuꝝ, ſi M. Attilio conſuli non defuiſſet. Item ab Carthaginiẽſibus, & Maſiniſſa rege legati uenerunt, Carthaginienſes tritici modium mille, hordei quingenta millia ad exercitum, dimidiũ eius Romam apportaturos polliciti ſunt, id ut ab ſe munus Romani acciperent, petere ſe, & claſſem ſuoꝝ ſuo ſumptu cõparaturos, & ſtipẽdium, quod pluribus penſionibus in multos annos deberẽt, præſens omne daturos. Maſiniſſæ legati quingẽta millia modium tritici, trecenta hordei ad exercitum in Græciam, Romam trecenta millia modium tritici, CC. quinquaginta hordei, equites quingẽtos, elephãtos XX. regem ad M. Attilium conſulem miſſuꝝ. De frumento utriſq; reſponſum, ita uſurum Po. Romanum eo, ſi pretium acciperent, de claſſe Carthaginienſibus remiſſum, præterq̃ ſiquid nauium ex fœdere deberent, de pecunia item reſponſum, nullam ante diem accepturos. Quum hæc Romæ agebantur, Chalcide Antiochus, ne ceſſaret per hybernoꝝ tempus, partim ipſe ſollicitabat ciuitatum animos mittendis legatis, partim ultro ad eum ueniebant, ſicut Epirotæ cõmuni gentis conſenſu, & Elei, & Peloponnenſes uenerũt. Elei auxilium aduerſus Achæos petebant, quos poſt bellum, non ex ſua ſentẽtia indictũ Antiocho, primum ciuitati ſuæ arma illaturos credebãt, mille iis pedites cum duce Cretẽſi Euphane ſunt miſſi. Epirotaꝝ legatio erat minime in partem ullam liberi, aut ſimplicis animi, apud regẽ gratiam initam uolebant cum eo, ut cauerent, nequid offenderent Romanos, petebant enim, ne ſe temere in cauſſam deduceret, expoſitos aduerſus Italiam pro omni Græcia, & primos impetus Romanoꝝ excepturos, ſed ſi ipſe poſſet terreſtribus, naualibuſq; copiis præſidere Epiro, cupide eum omnes Epirotas & urbibus, & portubus ſuis accepturos, ſi id non poſſet, deprecari, ne ſe nudos, atq; inermes Romano bello obiiceret. Hac legatione id agi apparebat, ut ſicut ſi (quod magis credebant) abſtinuiſſet Epiro, integra ſibi omnia apud exercitus Romanos eſſent, conciliata ſatis apud regem gratia, quod accepturi fuiſſent uenientem, ſi ueniſſet, ſic quoq; ſpes ueniæ ab Romanis foret, quod, non expectato longinquo ab ſe auxilio, præſentis uiribus ſuccubuiſſent. Huic tam perplexæ legationi, quia non ſatis in promptu erat, quid reſponderet, legatos ſe miſſurum ad eos dixit, qui de iis, quæ ad illos, ſeq; cõmuniter pertinerent, loquerentur, in Bœotiam ipſe profectus eſt, cauſſas in ſpeciem iræ aduerſus Romanos eas, quas ante dixi, habentem, Rhacilli necem, & bellum

a Quintio

à Quintio Coroneæ, propter Romanoꝝ militum cædes illatum, re uera per multa iam ſæcula publice priuatimq; labente egregia quondam diſciplina gentis, & multoꝝ eo ſtatu, qui diuturnus eſſe ſine mutatione rerum non poſſet, obuiam effuſis undiq; Bœotiæ principibus Thebas uenit. Ibi in concilio gentis, quanq̃ & ad Delium impetu in præſidium Romanum facto, & ad Chalcidem cõmiſerat nec a paruis, nec dubiis principiis bellum, tamen eadem oratione exorſus, qua in colloquio primo ad Chalcidem, quaq; ad legatos in concilio Achæorum uſus erat, ut amicitiam ſecum inſtitui, non bellum indici Romanis poſtularet, neminem, quid ageretur, fallebat, decretum tamen ſub leui uerboꝝ prætextu pro rege aduerſus Romanos factum eſt. Hac quoq; gente adiuncta, Chalcidem regreſſus, præmiſſis inde literis, ut Demetriadem cõuenirent principes Aetoloꝝ, cum quibus de ſumma rerum deliberaret, nauibus eo ad diem indictam concilio uenit, & Aminander accitus ad conſultandum ex Athamania, & Annibal Pœnus, iamdiu non adhibitus, interfuit ei conſilio. Conſultatum de Theſſalorum gente eſt, quoꝝ omnibus, qui aderant, uoluntas tentanda uidebatur, in eo modo diuerſæ ſententiæ erant, quod alii extemplo agendum, alii ex hyeme, quæ tunc ferme media erat, differendum in ueris principium, & alii legatos tantũmodo mittendos, alii cum omnibus copiis eundum cẽſebant, terrendoſq; metu, ſi cunctarentur. Quum circa hanc fere conſultationem diſceptatio omnis uerteretur, Annibal nominatim interrogatus ſententiam, in uniuerſi belli cogitationem regem, atq; omnes eos, qui aderant, tali oratione auertit. Si, exquo traiecimus in Græciam, adhibitus eſſem in cõſilium, quum de Eubœa, de Achæis, deq; Bœotia agebatur, eandem ſententiam dixiſſem, quam hodie, quum de Theſſalis agitur, dicam. Ante omnia Philippum, & Macedonas belli in ſocietatem quacunq; ratione cenſeo deducendos eſſe, nam quod ad Eubœam, Bœotios, Theſſaloſq; attinet, cui dubium eſt, quin, quum utriſq; nullæ ſuæ uires ſint, præſentibus adulando ſemper quem metum in conſilio habeant, eodem ad impetrandum ueniam utantur, ſimul ac Romanum exercitum in Græcia uiderint, ad cõſuetum imperium ſe auertant? nec iis noxæ futurum ſit, quod, quum Romani procul abeſſent, uim tuã præſentis, exercituſq; tui experiri noluerint? Quanto igitur prius, potiuſq; eſt Philippum nobis coniungere, quam hos, cui, ſi ſemel in cauſſam deſcẽderit, nihil integrum futurum ſit, quiq; eas uires afferat, quæ non acceſſio tantum ad Romanum eſſe bellum, ſed per ſe ipſæ nuper ſuſtinere potuerint Romanos. Hoc ergo adiuncto (abſit uerbo inuidia) quid dubitare de euẽtu poſſim? quum quibus aduerſus Philippum ualuerint Romani, iis nunc fore uideam, ut ipſi oppugnẽtur Aetoli, qui Philippum, quod inter omnes conſtat, uicerunt, cum Philippo aduerſus Romanos pugnabunt, Aminander, atq; Athamanum gens, quorum ſecundum Aetolos plurima fuit opera in eo bello, nobiſcum ſtabunt. Philippus tum, te quieto, totam molem ſuſtinebat belli, nũc duo maximi reges Aſiæ Europæq; uiribus aduerſus unum populum, ut meam utranq; fortunam taceam, patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, quicquid tandem erit uobiſcum comparatus, geretis bellum. Quæ igitur res mihi fiduciam præbet coniungi nobis Philippum poſſe? una cõmunis utilitas, quæ ſocietatis maximum uinculum eſt, altera authores uos Aetoli, ueſter enim legatus hic Thoas inter cætera, quæ ad exciendũ in Græciam Antiochum dicere eſt ſolitus, ante omnia hæc ſemper affirmauit, fremere Philippum, & ægre pati ſub ſpecie pacis leges ſeruitutis ſibi impoſitas, ille quidem, ut feræ beſtiæ uinctæ, aut clauſæ, & refringere clauſtra cupientes, regis iram uerbis æquabat, cuius ſi talis animus eſt, ſoluamus nos eius uincula, & clauſtra refringamus, ut erumpere diu coercita ira in hoſtes cõmunes poſſit. Quod ſi nihil eum legatio noſtra mouerit, at nos, quoniam nobis eum adiũgere non poſſumus, ne hoſtibus noſtris ille adiũgi poſſit, caueamus. Seleucus filius tuus Lyſimachiæ eſt, qui ſi eo exercitu, quem ſecum habet, per Thraciam proxima Macedoniæ cœperit depopulari, facile ab auxilio ferendo Romanis Philippũ ad ſua potiſſimum tuenda auertet. De Philippo meam ſententiam habes, de ratione uniuerſi belli qd ſentirem, iam ab initio non ignoraſti, quod ſi tum auditus forem, non in Eubœa Chalcidem captam, & caſtellum Euripi expugnatum Romani, ſed Hetruriam, Ligurumq;, & Galliæ ciſalpinæ oram bello ardere, & qui maximus iis terror eſt, Annibalem in Italia eſſe audirent. Nunc quoq; accerſas, cẽſeo, omneis nauales terreſtreſq; copias, ſequantur claſſem onerariæ cum cõmeatibus, nam hic ſicut ad belli munera pauci ſumus, ſic nimis multi pro inopia commeatuum. Quum omneis tuas contraxeris uires, diuiſam claſſem partim Corcyræ in ſtatione habebis, ne tranſitus Romanis liber, ac tutus pateat, partim ad littus Italiæ, quod Sardiniam Africamq; ſpectat, traiicies, ipſe cum omnibus terreſtribus copiis in Byllinum agrum procedes, inde Græciæ præſidebis, & ſpeciem Romanis traiecturum te præbebis, & ſi res popoſcerit, traiecturus. Hæc ſuadeo, qui ut non omnis peritiſſimus ſum belli, cum Romanis certe bellare bonis maliſq; meis didici. In quæ conſilium dedi, in eadem nec infidelem, nec ſegnem operam polliceor, dii approbent eam ſententiam, quæ tibi optima uiſa fuerit. Hæc ferme Annibalis oratio fuit, quam laudarunt magis in præſentia, qui aderant, quam rebus ipſis executi ſunt, nihil enim eorum eſt factum, niſi quod ad claſſem copiaſq; accerſendas ex Aſia Polyxenidam miſit. Legati Lariſſam ad concilium Theſſalorum ſunt miſſi, & Aetolis, Aminandroq; dies ad conueniendum exercitui Pheras eſt dictus, eodem & rex cum ſuis copiis confeſtim uenit, ubi dum operitur Aminan-

drum,atq; Aetolos,Philippum Megalopolitanum cum duobus millibus hominum ad legenda oſſa Macedonum circa Cynocephalas,ubi debellatum erat cum Philippo,miſit,ſiue ab ipſo quærente ſibi cõmendationem ad Macedonum gentem,& inuidiam regi,quod inſepultos milites reliquiſſet,monitus,ſiue ab inſita regibus uanitate,ad conſilium ſpecie amplum,re inane animo adiecto.Tumulus eſt,in unum oſſibus,quæ paſſim ſtrata erãt,coaceruatis,factus, qui nullam gratiam ad Macedonas,odiũ ingens ad Philippum mouit.Itaq; qui ad id tempus fortunam eſſet in conſilio habiturus,is extemplo ad M.Bebium proprætorem miſit.Antiochum in Theſſaliam impetum feciſſe,ſi uideretur ei,moueret ex hybernis,ſe obuiam proceſſurum,ut quid agendum eſſet,cõſultarent. Antiocho ad Pheras iam caſtra habenti,ubi coniunxerant ei ſe Aetoli,& Aminander,legati ab Lariſſa uenerunt quærentes,qđ ob factum dictumue Theſſalorum bello laceſſeret eos,ſimul orantes,ut remoto exercitu,per legatos,ſiquid ei uideretur,ſecum diſceptaret.Eodem tempore quingentos armatos,duce Hippolocho, Pheras in præſidium miſerunt,hi excluſi aditu,iam omnia itinera obſidentibus regiis,Scotuſſam ſe receperunt.Legatis Lariſſæorum rex clementer reſpondit,non belli faciendi,ſed tuendæ & ſtabiliendæ libertatis Theſſalorum cauſſa Theſſaliam intraſſe.Similia his qui cum Pheræis ageret,miſſus,cui nullo dato reſponſo Pheræi ipſi ſuum legatum ad regẽ,principem ciuitatis,Pauſaniam miſerunt,qui quum haud diſſimilia his,ut in cauſſa pari,quæ pro Chalcidenſibus in colloquio ad Euripi fretũ dicta erant,quædam etiam ferocius egiſſet,rex etiam atq; etiam deliberare eos iuſſos, ne id conſilii caperent,cuius dum in futurum minus cauti & prouidi eſſent,extemplo pœniteret,dimiſit.Hæc renuntiata Pheras legatio quum eſſet,ne paulum quidem dubitarũt,quin pro fide erga Romanos,quicquid ſors belli tuliſſet,paterentur,itaq; & hi ſumma ope parabant ſe ad urbem defendendam,& rex ab omni parte ſimul oppugnare mœnia eſt aggreſſus,&,ut qui ſatis intelligeret(neq; enim dubium erat)in euentu eius urbis poſitum eſſe,quam primam aggreſſus eſſet,aut ſperni deinde ab uniuerſa gente Theſſalorum,aut timeri ſe,omnem undiq; terrorem obſeſſis iniecit. Primum impetum oppugnationis ſatis conſtanter ſuſtinuerunt,deinde quum multi propugnantes caderent,aut uulnerarẽtur,labare animi cœpere,reuocati deinde caſtigatione principum ad perſeuerandum in propoſito,relicto exteriore circulo muri,deficientibus iam copiis,in interiorem partem urbis conceſſerunt,cui breuior orbis munitionis circuniectus erat,poſtremo uicti malis quum timerent,ne ui captis nulla apud uictorem uenia eſſet,dediderunt ſeſe.Nihil deinde moratus rex, quatuor millia armatorum,dum recens terror eſſet,Scotuſſam miſit, nec ibi mora deditionis eſt facta,cernentibus Pheræorum recens exemplum,qui,quod pertinaciter primo abnuerant,malo domiti tandem feciſſent,cum ipſa urbe Hippolochus,Lariſſæorũq; deditum eſt præſidium.Dimiſſi ab rege inuiolati omnes,quod eam rem magni momẽti futuram rex ad conciliandos Lariſſæoꝝ animos credebat.Intra decimum diem,quam Pheras uenerat,his perfectis,Cranonem profectus cum toto exercitu primo aduentu cœpit,inde Cyerum,& Metropolin,& iis circuniecta caſtella recepit,omniaq; iam regionis eius,præter Atracem & Gyrtonem,in poteſtate erant.Tum aggredi Lariſſam conſtituit,ratus uel terrore cæteraꝝ expugnatarum,uel beneficio præſidii dimiſſi,uel exemplo tot ciuitatum dedentium ſeſe non ultra in ꝑtinacia manſuros.Elephantis agi ante ſigna terroris cauſſa iuſſis,quadrato agmine ad urbem inceſſit,ut ĩcerti fluctuarentur animi magnæ partis Lariſſæorum inter metum præſentem hoſtium,& uerecundiam abſentium ſociorum.Per eoſdem dies Aminander cum Athamanum iuuentute occupat Pellineum,& Menippus cum tribus millibus peditum Aetoloꝝ,& ducentis equitibus in Perrhæbiam profectus Malleolam,& Chyretias ui cœpit,depopulatuſq; eſt agrum Tripolitanum,His raptim peractis Lariſſam ad regẽ redeunt,conſultanti quidnam agendum eſſet de Lariſſa,ſupuenerunt.Ibi in diuerſum ſententiæ tendebant,aliis uim adhibendam,& non differendum cenſentibus,quin operibus ac machinis ſimul undiq; mœnia aggrederent urbis,ſitæ in plano,a parte campeſtri undiq; facilis aditu,aliis nunc uires urbis,nequaq̃ Pheræis conferẽdæ,memorãtibus,nunc hyemẽ,& tẽpus anni nulli bellicæ rei,minime obſidioni urbium aptum.Incerto regi iter ſpem metũq; legati a Pharſalo,qui ad dedẽdam urbem ſuam forte uenerãt,aĩos auxerunt.M.Bebius interim cum Philippo in Daſſaretiis cõgreſſus Appium Claudium ex cõi conſilio ad præſidium Lariſſæ miſit, qui per Macedoniam magnis itineribus in iugum mõtium,quod ſuper Gonnos eſt,ꝑuenit.Oppidum Gonni XXX. millia ab Lariſſa abeſt,in ipſis faucibus ſaltus,quæ Tempe appellant,ſitum,ubi caſtrametatus latius,quã quod ſatis in uſũ erant, ignes quum accendiſſet,ſpeciem,quã quæſierat,hoſti fecit,oẽm ibi Romanum exercitum cum rege Philippo eſſe,itaq; hyemẽ inſtare apud ſuos cauſatus rex,unum tãtum moratus diem ab Lariſſa receſſit ad Demetriadem,Aetoliq;,& Athamanes in ſuos receperunt ſe fines.Appius,etſi,cuius rei gratia miſſus erat,ſolutam cernebat obſidionẽ,tñ Lariſſam ad confirmãdos in reliquum ſocioꝝ aĩos deſcendit,duplexq; lætitia erat,quod & hoſtes exceſſerãt finibus,& ĩtra mœnia p̃ſidium Romanũ cernebant. Rex Chalcidẽ a Demetriade ꝓfectus amore captus uirginis Chalcidẽſis Neoptolemi filiæ,dũ patrẽ primo ablegãdo,deinde coram ipſe rogando fatigaſſet,ĩuitum ſe grauiori fortunæ conditioniq; illigantem,tandem impetrata re,tanq̃ in media pace,nuptias celebrat,& reliquum hyemis oblitus, quas tum ſimul

mul duas res ſuſcepiſſet,bellum Romanum , & Græciam liberandam,omiſſa omnium rerum cura, in conuiuiis,& uinum ſequentibus uoluptatibus,ac deinde ex fatigatione magis,quam ſatietate earũ in ſomno traduxit. Eadem omneis præfectos regios,qui ubiq; ad Bœotiam maxime,præpoſiti hybernis erant,cœpit luxuria,in eandem & milites effuſi ſunt,nec quiſquam eorum aut arma induit , aut ſtationem,aut uigilias ſeruauit,aut quicquam,quod militaris operis,aut muneris eſſet,fecit. Itaq; principio ueris,quum per Phocidem Chæroneam,quo conuenire omnem undiq; exercitum iuſſerat,ueniſſet,facile animaduertit nihilo ſeueriore diſciplina milites,quam ducem hybernaſſe. Alexandrum inde Acarnanem,& Menippum Macedonem magiſtratũ Aetoliæ copias ducere iubet,ipſe , Delphis ſacrificio Apollini facto , Naupactum proceſſit,concilio principum Aetoliæ habito,uia , quæ præter Chalcidem & Lyſimachiam fert,ad Stratum , ſuis , qui per Maliacum ſinum ueniebant,occurrit. Ibi Mneſilochus,princeps Acarnanum,multis emptus donis,non ipſe ſolum gentem regi conciliabat,ſed Clytum etiam prætorem,penes quem tum ſumma poteſtas erat , in ſuam ſententiam adduxerat. Is quum Leucadios,quod Acarnaniæ caput eſt,non facile ad defectionem poſſe cerneret impelli,ꝓpter metum Romanæ claſſis,quæ cum Attilio,quæue circa Cephaleniam erat,arte eos eſt aggreſſus,nam quum in concilio dixiſſet tuenda mediterranea Acarnaniæ eſſe,& omnibus,qui arma ferrent exeundum,ad Medeonem,& Pyrrheum,ne ab Antiocho aut Aetolis occuparentur, fuere,qui dicerent nihil attinere omneis tumultus concitari,ſatis eſſe quingentorum hominum præſidium,eam iuuentutem nactus, CCC. Medeone, CC. Pyrrhei in præſidio poſitis,id agebat,ut pro obſidibus futuri uenirent in poteſtatem regis. Per eoſdem dies legati regis Medeonem uenerunt,quibus auditis , quum in concione quidnam reſpondendum regi eſſet,conſultaretur,& alii manendum in Romana ſocietate,alii non aſpernandam amicitiam regis cenſerent,media uiſa eſt Clyti ſententia,eoq; accepta eſt, ut ad regem mitterent legatos,peterentq; ab eo,ut Medeonios ſuper tanta re conſultare in cõcilio Acarnanum pateref. In eam legationem Mneſilochus,& qui eius factionis erant,de induſtria collecti,clam miſſis,qui regem admouere copias iuberent,ipſi terebãt tempus,itaq; uixdum iis egreſſis legatis,Antiochus in finibus,mox ad portas erat,& trepidantibus,qui expertes proditionis fuerant , tumultuoſeq; iuuentutem ad arma uocantibus,ab Clyto & Mneſilocho in urbem eſt inductus , & aliis ſua uoluntate affluentibus,metu coacti etiam,qui diſſentiebant,ad regem conuenerunt,quos placida oratione territos quum permulſiſſet,ad ſpem uulgatæ clementiæ aliquot populi Acarnaniæ defecerũt. Pyrrheum a Medeone profectus eſt,Mneſilocho eodem,& legatis præmiſſis,cæterum detecta Medeone fraus cautiores,non timidiores Pyrrhenſes fecit,dato ei haud perplexo reſponſo,nullam ſe nouam ſocietatem,niſi ex authoritate imperatorum Romanorum accepturos,portis quoq; clauſis , armatos in muris diſpoſuerunt. Et peropportune ad confirmandos Acarnanum animos Cn. Octauius miſſus a Quintio,quum præſidium,& paucas naues ab A. Poſthumio,qui ab Attilio legato Cephaleniæ præpoſitus fuerat,accepiſſet,Leucadem uenit,impleuitq; ſpei ſocios,M. Attilium conſulem iam cum legionibus mare traieciſſe,& in Theſſalia caſtra Romana eſſe. Hunc rumorem , quia ſimilem ueri tempus anni maturum iam ad nauigandum faciebat,rex præſidio Medeone impoſito , & in quibuſdam aliis Acarnaniæ oppidis,Pyrrheo abſceſſit,& per Aetoliæ ac Phocidis urbes Chalcidem rediit. Sub idẽ tempus M. Bebius,& Philippus rex iam ante per hyemem in Daſſaretis congreſſi , quum Ap. Claudium,ut obſidione Lariſſam eximeret,in Theſſaliam miſiſſent,quia id tempus rebus agendis immaturum erat,in hyberna regreſſi,principio ueris coniunctis copiis in Theſſaliam deſcenderunt. In Acarnania tum Antiochus erat,aduenientes Philippus Maleam Perrhæbiæ,Bœbius Phacium eſt aggreſſus,quo primo prope impetu capto Phæſtum eadem celeritate capit,inde Attracem quum ſe recepiſſet,Chyretias hinc,& Eritium occupat,præſidiiſq; per recepta oppida diſpoſitis,Philippo rurſus obſidenti Maleam ſe coniungit. Sub aduentum Romani exercitus ſeu ad metum uirium,ſeu ad ſpem ueniæ quum dedidiſſent ſeſe,ad ea recipiẽda oppida,quæ Athamanes occupauerãt,uno agmine ierunt, erant autem hæc,Aegium,Argiſſa,Gomphi,Lariſſa,Tricca,Meliboea,Phaleria. Inde Pelineũ,ubi Philippus Megapolitanus cum quingentis peditibus in præſidio erat,& circunſidunt,& priuſquam oppugnarent,mittunt ad Philippum,qui moneret,ne uim ultimam experiri uellet,quibus ille ſatis ferociter reſpondit,uel Romanis,uel Theſſalis ſe crediturum fuiſſe,in Philippi ſe poteſtatem cõmiſſurum non eſſe. Poſteaquam apparuit ui agendũ, quia uidebatur , & Limnæam eodem tempore oppugnari poſſe,regem ad Limnæam ire placuit,Bebius reſtitit ad Pelineum oppugnandum , Per eos forte dies M. Attilius COS. cum X. millibus peditum,duobus millibus equitum, XII. elephantis mari traiecto,pedeſtres copias Lariſſam ducere delectos militum tribunos iuſſit , ipſe cum equitatu Limnæã ad Philippum uenit,aduentu conſulis dedirio ſine cunctatione eſt facta,traditũq; præſidium regium & cum iis Athamanes. Ab Limnæa Pelineum COS. proficiſcitur,ibi primi Athamanes tradiderunt ſeſe,deinde & Philippus Megapolitanus,cui decedenti de præſidio quum obuius forte fuiſſet Philippus rex,ad ludibrium regem eum cõſalutari iuſſit, ipſe congreſſus fratrem haud ſane decoro maieſtatis ſuæ loco appellauit,deductus inde ad conſulem cuſtodiri iuſſus,& haud ita multo poſt in uinculis

Romam miſſus, cætera multitudo Athamanum, aut militum Antiochi regis, quæ in præſidiis deditorum per eos dies oppidorum fuerat, Philippo tradita regi eſt, fuere autem ad tria millia hominum. C O S. Lariſſam eſt profectus, ibi de ſumma belli conſultaturus, in itinere ab Pieria, & Metropoli legati tradentes urbes ſuas occurrerunt. Philippus, Athamanum præcipue captiuis indulgenter habitis, ut per eos conciliaret gentem, nactus ſpem Athamaniæ potiundæ exercitum eo duxit, præmiſſis in ciuitates captiuis, & illi magnam authoritatem apud populares habuerunt clemẽtiam erga ſe regis, munificentiamq; cõmemorantes, & Aminander, cuius præſentis maieſtas aliquos in fide continuiſſet, ueritus ne traderetur Philippo, iampridem hoſti, & Romanis merito tum propter defectionem infenſis, cum coniuge, ac liberis regno exceſſit, Ambraciamq; ſe contulit, ita Athamania omnis in ius, ditionemq; Philippi conceſſit. C O S. ad reficienda maxime iumenta, quæ & nauigatione, & poſtea itineribus fatigata erant, paucos Lariſſæ moratus dies, uelut reparato modica quiete exercitu, Cranonem eſt profectus, uenienti Pharſalus, Scotuſſa, & Pheræ, quæq; in eis præſidia Antiochi erant, deduntur, ex iis interrogati, qui manere ſecum uellent, mille uolentes Philippo tradit, cæteros inermes Demetriadem remittit, Pernam inde recepit, & quæ circa eam caſtella erant. Ducere tum porro in ſinũ Maliacum cœpit, appropinquanti faucibus, ſuper quas ſiti Thaumaſti ſunt, deſerta urbe iuuentus omnis armata ſyluas & itinera inſedit, & in agmen Romanum ex ſuperioribus locis incurſauit. C O S. primo mittere, qui ex propinquo colloquentes deterrerent eos a tali furore, poſteaquam perſeuerare in incœpto uidit, tribuno cum duorum ſignorum militibus circũmiſſo, interclusit ad urbem iter armatis, uacuamq; eam cœpit, tum clamore ab tergo captæ urbis audito, refugientium undiq; ex ſyluis inſidiatorum cædes facta eſt. A Thaumaſtis altero die C O S. ad Sperchium amnem peruenit, inde Hypatæorum agros uaſtauit. Quum hæc agebantur, Chalcide erat Antiochus, qui iam tum cernens nihil ſe ex Græcia præter amœna Chalcide hyberna, & infames nuptias petiſſe, Aetolorum uana promiſſa incuſare, & Thoantem, Annibalem uero non ut prudentem tantum uirum, ſed prope uatem omnium, quæ tum euenerant, admirari, ne tamen temere cœpta ſegnitia inſuper euerteret, nuntios in Aetoliam mittit, ut omni contracta iuuentute conuenirent. Iam & ipſe eo X. millia fere peditum ex iis, qui poſtea uenerant ex Aſia, expleta, & equites quingentos duxit, quo quum aliquanto pauciores, quam ante conueniſſent, & principes tantũmodo cum paucis clientibus eſſent, atq; ii dicerent omnia ſedulo ab ſe facta, ut quamplurimos ex ciuitatibus ſuis euocarent, nec authoritate, nec gratia, nec imperio aduerſus detrectantes militiam ualuiſſe, deſtitutus undiq; & ab ſuis, qui morabãtur in Aſia, & ab ſociis, qui ea, in quorum ſpem uocauerant, non præſtabant, intra ſaltum Thermopylarum ſeſe recœpit. Id iugum, ſicut Apennini dorſo Italia diuiditur, ita mediam Græciam dirimit, ante ſaltum Thermopylarum in ſeptentrionẽ uerſa Epirus, & Perrhæbia, & Magneſia, & Theſſalia eſt, & Phthiotæ, & ſinus Maliacus, intra fauces ad meridiem uergunt Aetoliæ pars maior, & Acarnania, & cum Locride Phocis, & Bœotia, adiunctaq; inſula Eubœa, & excurrente in altum uelut promontorio Attica terra ſita ab tergo, & Peloponneſus. Hoc iugum ab Leucade & mari ad occidentem uerſum per Aetoliam ad alterum mare orienti obiectum tendens, ea aſpreta rupeſq; interiectas habet, ut non modo exercitus, ſed ne expediti quidem facile ullos ad tranſitum calles inueniant, extremos ad orientẽ montes Oetam uocant, quorum quod altiſſimum eſt, Callidromon appellatur, in cuius ualle ad Maliacũ ſinum uergente iter eſt non latius quam X L. paſſus. Hæc una uia militaris eſt, qua traduci exercitus, ſi non prohibeantur, poſſint, ideo Pylæ, & ab aliis, quia calidæ aquæ in ipſis faucibus ſunt, Thermopylæ locus appellatur, nobilis Lacedæmoniorum aduerſus Perſas morte magis memorabili, quam pugna. Haud quaquam pari tum animo Antiochus intra portas loci eius caſtris poſitis, munitionibus inſuper ſaltum impediebat, & quum duplici uallo, foſſaq;, & muro etiam, qua res poſtulabat, ex multa copia paſſim iacentium lapidum permuniſſet, ſatis fidens nunquam ea uiam Romanum exercitum facturum, Aetolos ex IIII. millibus (tot enim conuenerant) partim ad Heracleam præſidio optinendam ante ipſas fauces poſita eſt, partim Hypatam mittit, & Heracleam, haud dubius conſulem oppugnaturum, & iam multis nuntiantibus circa Hypatam omnia euaſtari. C O S. depopulatus Hypatenſem agrum primo deinde Heracleenſem, inutili utrobiq; auxilio Aetolorum, in ipſis faucibus prope fontes calidarum aquarum aduerſus regem poſuit caſtra, Aetolorum utræq; manus Heracleam ſeſe incluſerunt. Antiochum, cui prius quam hoſtem cerneret, ſatis omnia permunita, & præſidiis obſepta uidebantur, timor deinde inceſſit, nequos per imminentia iuga calles inueniret ad tranſitum Romanus, nam & Lacedæmonios quondam ita a Perſis circũitos fama erat, & nuper Philippum ab iiſdem Romanis, itaq; nuntium Heracleam ad Aetolos mittit, ut hanc ſaltem ſibi operam eo bello præſtarẽt ut uertices locorum circa omnium occuparent, obſiderentq;, nequa tranſire Romanus poſſet. Hoc nũtio audito, diſſenſio inter Aetolos orta eſt, pars imperio parendum regis, atq; eundum cenſebãt, pars ſubſiſtendum Heracleæ ad utranq; fortunam, ut ſiue uictus a conſule rex eſſet, in expedito haberent integras copias ad opem propinquis ferendam ciuitatibus ſuis, ſiue uinceret, ut diſſipatos in fugã Romanos perſequerentur. Vtraq; pars non manſit modo in ſentẽtia ſua, ſed etiam executa eſt cõſilium,

duo

duo millia Heracleæ ſubſtiterunt,duo trifariam diuiſa Callidromum,& Rhodontiam,& Tichiunta (hæc nomina cacuminibus ſunt)occupauere.C O S. poſteaquam inſeſſa ſuperiora loca ab Aetolis uidit,M.Porcium Catonem,& L.Valerium Flaccum conſulares legatos cum binis millibus delectorũ militum ad caſtella Aetolorum,Flaccum in Rhodontiam,& Tichiunta,Catonem in Callidromum mittit,ipſe prius quam ad hoſtem copias admoueret,uocatos in concionem milites paucis eſt allocutus.Pleroſq; omnium ordinum milites inter uos eſſe uideo,qui in hac eadem prouincia T. Quintii ductu,auſpicioq; militaueritis,Macedonico bello inexuperabilis magis ſaltus ad amnẽ Aoum fuit, quam hic,quippe portæ ſunt hæ,& unus,inter duo maria clauſis omnibus, uelut naturalis tranſitus eſt,munitioribus tunc fuerunt,& ualidioribus impoſiti exercitus hoſtium locis,exercitus ille & numero maior,& militum genere aliquanto melior,quippe illic Macedones,Thraceſq;,& illyrici erant, ferociſſimæ omnes gentes,hic Syri,& Aſiatici Græci ſunt,leuiſſima genera hominum,& ſeruituti nata, rex ille bellicoſiſſimus exercitatus iam inde ab iuuenta finitimis Tracum,atq; Illyricorum,& circa oĩum accolarum bellis,hic,ut,omnem aliam uitam ſileam,eſt,qui quum ad inferendum Po. Romano bellum ex Aſia in Europam tranſiſſet,nihil memorabilius toto tempore hybernorum geſſerit, quã quod amoris cauſſa ex domo priuata,& obſcuri etiam inter populares generis uxorem duxit, & nouus maritus,uelut ſaginatus nuptialibus cœnis,ad pugnam proceſſit. Summa uirium, ſpeiq; eius in Aetolis fuit,gente uaniſſima,& ingratiſſima,ut uos prius experti eſtis,nunc Antiochus experitur, nã nec uenerunt frequentes,nec contineri in caſtris potuerunt,& in ſeditione ipſi inter ſeſe ſunt, & cum Hypatam tuendam,Heracleãq; depopoſciſſent,neutram tutati,pars refugerunt in iuga montium, pars Heracleæ incluſerunt ſeſe.Rex ipſe confeſſus nuſquam æquo campo non modo congredi ſe ad pugnam audere,ſed ne caſtra quidem in aperto ponere,relicta omni ante ſe regione ea,quam ſe nobis,ac Philippo ademiſſe gloriabatur,condidit ſe intra rupes,ne ante fauces quidem ſaltus,ut quondã Lacedæmonios fama eſt,ſed intra penitus retractis caſtris,quod quantum intereſt ad timorem oſtendendum,an muris alicuius urbis obſidendum ſeſe incluſerit? Sed neq; Antiochum tuebuntur anguſtiæ,nec Aetolos uertices illi,quos ceperunt,ſatis undiq; prouiſum,atq; præcautum eſt,nequid aduerſus uos in pugna,præter hoſteis,eſſet.Illud proponere animo ueſtro debetis,non uos pro Græciæ libertate tantum dimicare,quanquam iis quoq; egregius titulus eſſet,liberatam a Philippo ante, nunc ab Aetolis,& ab Antiocho liberare,neq; ea tantum in præmium ueſtrum ceſſura,quæ nunc in regiis caſtris ſunt,ſed illum quoq; omnem apparatum,qui indies ab Epheſo expectatur,prædæ futurũ, Aſiam deinde,Syriamq;,& omnia uſq; ad ortus ſolis ditiſſima regna imperio Romano aperturos. Quid deinde aberit,quin ab Gadibus ad mare rubrum oceano fineis terminemus,qui orbem terrarũ amplexu finit? & omne humanum genus ſecundum deos nomen Romanum ueneretur? In hæc tanta pmia dignos parate animos,ut craſtino die bene iuuantibus diis acie decernamus.Ab hac concione dimiſſi milites prius quam corpora curarent,arma telaq; parant,luce prima ſigno pugnæ propoſito, inſtruit aciem C O S. arcta fronte ad naturam & anguſtias loci.Rex poſteaquam ſigna hoſtium conſpexit,& ipſe copias educit,leuis armaturæ partem ante uallum in primo locauit,tum Macedonum robur,quos Sariſſo phoros appellabant,uelut firmamentum circa ipſas munitiones conſtituit,is ab ſiniſtro cornu iaculatorum,ſagittariorumq;,& funditorum manum ſub ipſis radicibus montis poſuit, ut ex altiore loco nuda latera hoſtium inceſſerent,ab dextero Macedonibus ad ipſum munimentorũ finem,quæ loca ad mare inuia paluſtri limo,& uoraginibus claudunt,elephantos cum aſſueto præſidio poſuit,poſt eos equites,tum modico interuallo relicto,cæteras copias in ſecunda acie.Macedones pro uallo locati primo facile ſuſtinebant Romanos tentantes ab omni parte aditus,multum adiuuãtibus,qui ex loco ſuperiore fundis,uelut nimbum grandinis,& ſagittas ſimul,ac iacula ingerebant,deinde ut maior,nec iam toleranda uis hoſtium inferebat ſe,pulſi loco intra munimenta ſubductis ordinibus conceſſerunt,inde ex uallo prope alterum uallum,haſtis præ ſe obiectis,fecerunt,& ita modica altitudo ualli erat,ut & locum ſuperiorem ad pugnandum ſuis præberet, & propter longitudinẽ haſtarum ſubiectum haberet hoſtem.Multi temere ſubeuntes uallum tranſfixi ſunt, & aut incœpto irrito receſſiſſent,aut plures cecidiſſent,ni M.Porcius ab iugo Callidromi deiectis ide Aetolis, & magna ex parte cæſis(incautos enim,& pleroſq; ſopitos oppreſſerat) ſuper imminentem caſtris collem cum apparuiſſet.Flacco non eadem fortuna ad Tichiunta, & Rhodantiam nequiquam ſubire ad ea caſtella conato fuerat,Macedones,quiq; alii in caſtris fuerant regis,primo dum procul nihil aliud,quã turba & agmen apparebat,Aetolos credere uiſa procul pugna ſubſidio uenire, cæterum ut primum ſignaq; & arma ex propinquo cognita errorem aperuerunt,tãtus repente pauor omneis cepit,ut abiectis armis fugerent,& munimenta ſequentes impedierunt,& anguſtiæ uallis,per quã ſequendi erant, & maxime quod elephanti nouiſſimi agminis erant,quos pedes ægre præterire,eques nullo poterat modo,timentibus equis,tumultumq; inter ſe maiorem,quam in prælio edentibus,aliquantum tempotis direptio caſtrorum tenuit,Carpeiam tamẽ eodem die conſecuti ſunt hoſtem,multis in ipſo itinere cæſis,captiſq; non equis,uiriſq; tantum,ſed etiam elephantis,quos capere non potuerant,inter-

fectis,in caſtra reuerterunt,quæ tentata eo die iter ipſum pugnæ tempus ab Aetolis Heracleam optinentibus præſidio,ſine ullo haud parum audacis incœpti effectu fuerant. C O S. noctis inſequentis tertia uigilia,præmiſſo equitatu ad perſequendum hoſtem,ſigna legionum prima luce mouit,aliquátum uiæ præceperat rex,ut qui non ante quam Elatiæ a conſuſo conſtiterit curſu, ubi primum reliquiis pugnæq; & fugæ collectis,cum perexigua manu ſemiermiũ militum Chalcidem ſe recepit. Romanus equitatus ipſum quidem regem Elatiæ aſſecutus non eſt,ſed magnam partem agminis aut laſſitudine ſubſiſtentis,aut errore,ut qui ſine ducibus per ignota itinera fugerent,diſſipatos oppreſſerunt,nec præter quingentos,qui circa regem fuerunt,ex iſto exercitu quiſq̃ effugit,etiam ex X. millibus militum,quos Polybio authore traieciſſe ſecum regem in Græciá ſcripſimus, exiguus numerus. Quid ſi Antiati Valerio credamus,X L. millia militum fuiſſe in regio exercitu ſcribenti,X L. inde millia cecidiſſent, Supra V. millia capta cũ ſignis militaribus C C X X X. Romanoꝝ C L. interfecti ſunt. Conſule ꝑ Phocidem & Bœotiá exercitum ducente conſciæ defectionis ciuitates cũ uelamentis ante portas ſtabant,metu ne hoſtiliter diriperẽtur,cæterum per omnes dies haud ſecus quá in pacato agro ſine uexatione ullius rei agmen proceſſit,donec in agrum Coronæũ uentum eſt,ibi ſtatua regis Antiochi poſita in tẽplo Mineruæ Itonææ iram accendit,ꝑmiſſumq; militi eſt,ut circũiectum templo agrum popularet,deinde cogitatio animum ſubit,quum communi decreto Bœotioꝝ poſita eſſet ſtatua,indignum eſſe in unum Coronenſem agrũ ſæuire,reuocato extemplo milite finis populandi factus,caſtigati tantũ uerbis Bœotii ob ingratũ in tantis,tanq; recentibus beneficiis animũ erga Romanos. Inter ipſum pugnæ tempus X. naues regiæ cum præfecto Iſidoro ad Thronium in ſinu Maliaco ſtabant,eo grauis uulneribus Alexander Acarnanũ nuntius aduerſæ pugnæ quũ perfugiſſet,trepidæ inde recenti terrore naues Ceneum Eubœæ petierunt,ibi mortuus,ſepultuſq; Alexander,tres,q̃ ex Aſia profectæ,eundem portum tenuerũt naues,audita exercitus clade,Epheſum redierunt, Iſidorus ab Ceneo Demetriadẽ,ſi forte eo deſerret ſuga regem,traiecit. Per eoſdem dies A. Attilius præfectus Romanæ claſſis magnos regios commeatus iá fretum,quod ad Andrum inſulá eſt,præteruectos excepit,alias merſit,alias cepit naues,quæ nouiſſimi agminis erant,curſum in Aſiá uerterunt. Attilius Piræeum,unde profectus erat,cum agmine captiuarum nauium reuectus,magnam uim frumenti & Athenienſibus,& aliis eiuſdẽ regionis ſociis diuiſit. Antiochus ſub aduentu conſulis a Chalcide profectus Tenedũ primo tenuit,inde Epheſum tranſmiſit. Conſuli Chalcidẽ uenienti portæ patuerunt, quum appropinquante eo,Chriſtoteles præfectus regis urbe exceſſiſſet,& cæteræ urbes in Eubœa ſine certamine traditæ,paucoſq; per dies,oĩbus præparatis,ſinę ullius noxa urbis,exercitus Thermopylas reductus,multo modeſtia poſt uictoriam,quam ipſa uictoria laudabilior. Inde C O S. M. Catonẽ, per quẽ quæ geſta eſſent,ſenatus,Po.q; Romanus haud dubio authore ſciret, Romá miſit, is Creuſa (Theſpienſium emporium eſt in intimo ſinu Corinthiaco retractum) Patras Achæiæ petit, a Patris Corcyram uſq; Aetoliæ atq; Acarnaniæ littora legit,atq; ita ad Hydruntũ Italiæ traiecit, quinto die inde pedeſtri itinere Romá ingenti curſu peruenit. Ante lucem ingreſſus urbẽ a porta ad prætorem M. Iunium iter intendit, is prima luce ſenatũ uocauit,quo L. Cornelius Scipio aliquot diebus ante a conſule dimiſſus quum aduenieus audiſſet prægreſſum Catonem in ſenatu eſſe,ſuperuenit exponẽti,quæ geſta eſſent. Duo inde legati iuſſu ſenatus in concionẽ ſunt ꝑducti,atq; ibi eadem,quæ in ſenatu de rebus in Aetolia geſtis expoſuerunt. Supplicatio in triduũ decreta eſt,& ut X L. hoſtiis maioribus prætor,q̃bus diis ei uideret,ſacrificaret. Per eoſdem dies & M. Fuluius Nobilior,qui biennio ante prætor in Hiſpaniá profectus eſt,ouans urbem eſt ĩgreſſus,argenti bigati præ ſe tulit C X X X. millia,& extra numeratũ X. millia pondo argenti,auri pondo C X X V I I. Attilius C O S. ab Thermopylis Heracleá ad Aetolos præmiſit,ut tunc ſaltem experti regiam uanitatem reſipiſcerent, traditaq; Heraclea,cogitarent de perenda ab ſenatu ſeu ſuroris ſui,ſeu erroris uenia,& cæteras Græciæ ciuitates defeciſſe eo bello ab optime de ſe meritis Romanis,ſed q̃a poſt fugam regis,cuius fiducia ab officio deceſſiſſent,nõ addidiſſent pertinaciam culpæ,in fidẽ receptas eſſe,Aetolos quoq;,quamq̃ non ſecuti ſint regem,ſed accerſiſſent,& duces belli,nõ ſocii fuerint,ſi pœnitere poſſint,poſſe & incolumes eſſe. Ad ea quum pacati nihil reſponderetur,appareretq; armis rẽ gerendam,& rege ſuperato bellũ Aetolicum integrum reſtare,caſtra ab Thermopylis ad Heracleam mouit,eoq; ipſo die, ut ſitum noſceret urbis,ab oĩ parte equo mœnia eſt circũuectus. Sita eſt Heraclea in radicibus Oetæ montis,ipſa in cápo arcem imminentẽ loco alto,& undiq; præcipiti habet. Contemplatus oĩa quæ noſcenda erant,quatuor ſimul locis aggredi urbẽ conſtituit a flumine Aſoro,qua & gymnaſium eſt, L. Valeriũ operibus atq; oppugnatiõi præpoſuit,arcẽ extra muros,quæ frequentius prope quá urbs habitabat, T. Sempronio Longo oppugnandá dedit,& regionẽ a Malea,quæq; aditũ haud facilem pars habebat, M. Bebiũ ab altero amniculo,quẽ Melana uocant,aduerſus Dianæ templũ Ap. Claudium oppoſuit. Hoꝝ magno certamine intra paucos dies turres,arieteſq;,& alius omnis apparatus oppugnandaꝝ urbium perficitur,& tum ager Heraclienſis paluſter oĩs,frequenſq; proceris arboribus benigne ad oẽ genus operum materiá ſuppeditabat,tum q̃a refugerant intra mœnia Aetoli,deſertaq; in ueſtibulo urbis erant

tecta,

tecta,in uarios uſus non tigna mõ,& tabulas,ſed lateré quoq;,& cæmenta,& ſaxa uariæ magnitudinis præbebát.Et Romani quidem operibus magis,quam armis urbé oppugnabant,Aetoli contra armis ſe tuebantur,ná quum ariete quaterentur muri,non iaqulis ſolũ,ut ſolet,exceptos declinabant ictus,ſed armati frequentes quidá ignes etiam,quos aggeribus inücerent,ferebant, fornices quoq; in muro erát apti ad excurrendũ,& ipſi quum,ꝓ dirutis reficerent muros,crebriores eos,ut pluribus erũperet̃ in hoſtes locis,faciebant.Hoc primis diebus dũ integræ uires erant,& freq̃ntes,& impigre fecerunt,indies deinde pauciores,& ſegnius,etenĩ quum multis urgerent̃ rebus,nulla eos res æq; ac uigiliæ cõficiebant,Romanis in magna copia militũ ſuccedentibus aliis in ſtationem alioꝝ,Aetolos propter paucitaté eoſdem dies noctesq; aſſiduo labore urente,ꝑ IIII. & XX. dies ita, ut nullum tépus uacuũ dimicatione eſſet,aduerſus q̃tuor e partibus ſimul oppugnanté hoſtem nocturnus diurno continuatus labor eſt.Quũ fatigatos iam Aetolos ſciret COS.& expectatione tp̃is,& quod ita transfugæ affirmabát,tale conſiliũ inĩt,media nocte receptui ſignũ dedit,& ab oppugnatione ſimul oẽs milites deductos uſq;,ad tertiá diei horam quietos in caſtris tenuit,inde cœpta oppugnatio ad mediá rurſus nocté perducta eſt,intermiſſa deinde uſq; ad tertiá diei horam.Fatigationé rati cauſſam eſſe Aetoli non cõtinuandæ oppugnationis,quæ & ipſos affecerat,ubi Romanis datũ receptui ſignum eẽt, uelut ipſi quoq; hoc reuocati,ꝓ ſe quiſq; ex ſtatiõe decedebant,nec ante tertiá diei horam armati in muris appebát. COS.quũ nocte media intermiſiſſet oppugnationé,quarta uigilia rurſus ab tribus partibus ſũma ui aggreſſurus,ab una Semproniũ tenere intentos milites,ſignũq; expectare iuſſit, ad ea in nocturno tumultu,unq̃ clamor exaudiret̃,haud dubie ratus hoſtes cõcurſuros,Aetoli pars ſopiti affecta labore ac uigiliis corpa ex ſomno moliebant̃,pars uigilantes ad hunc ſtrepitũ pugnantium in tenebris currunt.Hoſtes parti per ruinas iacentis muri tráſcendere muros conant̃,partim ſcalis aſcẽſus tentant,aduerſus quos undiq; ad opẽ ferendam cõcurrunt Aetoli,pars una,qua ꝑgreſſi erant neq; defendit̃,neq; oppugnat̃,ſed qui oppugnárẽt,intenti ſignũ expectabant,defenſor nemo aderat.Iá dilueſcebat,quũ ſignum COS.dedit,& ſine ullo certamine,parti per erutos,partim ſcalis integros muros tráſcendere.Simul clamor index capti oppidi eſt exauditus,undiq; Aetoli,deſertis ſtationibus,ĩ arcem fugiunt,oppidũ uictores ꝑmiſſu conſulis diripiũt,non tam ab ira,nec ab odio, quam ut miles coercitus in tot receptis hoſtiũ urbibus aliquo tandé loco fructum uictoriæ ſentiret. Reuocatos inde a medio ferme die milites quũ in duas diuiſiſſet partes,uná radicibus montiũ circunduci ad rupem iuſſit,quæ faſtigio altitudinis par media ualle uelut abrupta ab arce erat,ſed adeo ꝓpe geminata cacumina eoꝝ montium ſunt,ut ex uertice altero coniici tela in arcé poſſent,cum dimidia militum parte COS.ab urbe aſcẽſurus in arcem ſignũ ab iis,qui ab tergo in rupé euaſuri erant,expectabat.Nõ tulere,q in arce erant,Aetoli primũ eorum,qui rupé ceperant,clamoré,deinde impetum ab urbe Romanoꝝ,& fractis iá animis,& nulla ibi præparata re ad obſidioné diutius tolerandá,utpote congregatis fœminis,pueriſq;,& ĩbelli alia turba,in arcé,quæ uix capere,nedũ tueri multitudinem tantam poſſet,itaq; ad primũ impetũ,abiectis armis,dediderunt ſeſe.Traditus inter cæteros principes Aetoloꝝ Democritus eſt,q principio belli decretum Aetoloꝝ,quo accerſendũ Antiochum cenſuerant, T. Quintio poſcenti rñderat in Italia datuꝝ,quum caſtra ibi Aetoli poſuiſſent,ob eam ferociá maius uictoribus gaudiũ traditus fuit.Eodem tp̃e,quo Romani Heracleá,Philippus Lamiam ex cõpoſito oppugnabant,circa Thermopylas,quũ conſule redeunte ex Bœotia,ut uictoriá ipſi,Po.q; Romano gratularet̃,excuſaretq;,quod morbo ĩpeditus bello non interfuiſſet,congreſſus,inde diuerſi ad duas ſimul̃ oppugnandas urbes,ꝑfecti,interſunt XVI. millia ferme paſſuũ,& quia Lamia poſita in tumulo eſt, tum regioné maxime eodem ſpectat,oppido quá breue uallo uideretur, & omnia in conſpectu ſunt. Quũ enixe,uelut propoſito certamine Romani,Macedoneſq; dié ac noctem aut in operibus, aut in prælis eſſent,hoc maior difficultas Macedonibus erat,q̃d Romani aggere, & uineis, & oĩbus ſupra terrá operibus,ſubtus Macedones cuniculis oppugnabát,& in aſperis locis ſilex ſæpe ĩpenetrabilis ferro occurrebat,& quũ parum procederet incœptũ,per colloquia principũ oppidanos tentabat rex, ut urbé dederent,haud dubius,qn ſi prius Heraclea capta foret,Romanis ſe potius,quá ſibi dedituri eſſent,ſuamq; g̃ram COS.in obſidiõe liberanda facturus eẽt.Nec eum opinio eſt fruſtrata,confeſtim enĩ ab Heraclea capta nuntius uenit,ut oppugnare abſtineret,æquus eſſe Romanos milites,q acie dimicaſſent cũ Aetolis,præmia uictoriæ hẽre,ita receſſum ab Lamia eſt,& ꝓpinquæ clade urbis ipſi,neq̃d ſimile paterent̃,effugerunt.Paucis prius,quá Heraclea caperet̃,diebus Aetoli concilio Hypatá coacto, legatos ad Antiochũ miſerunt,inter quos & Thoas idẽ,qui & ante miſſus eſt,mandata erant,ut ab rege peterent primũ,ut ipſe coactis rurſus terreſtribus,naualibuſq; copiis,in Græciá traiiceret, deinde ſiqua ipſũ teneret res,ut pecuniá & auxilia mitteret,id quũ ad dignitaté eius,fidemq; ptineret non ꝓdi ſocios,tum ẽt ad incolumitaté regni,non ſinere Romanos oĩ cura uacuos,quum Aetoloꝝ gentem ſuſtuliſſent,oĩbus copiis in Aſiá traiicere.Vera erant,quæ dicebant̃,eo magis regem mouerunt, itaq; in præſentia pecuniá,quæ ad uſus belli neceſſaria erant,legatis dedit,auxilia terreſtria,naualiaq; affirmauit miſſuꝝ,Thoantem unũ ex legatis retinuit,& ipſum haud inuitũ morantem, ut exactor ꝑſens

promiſſoꝝ adeſſet. Cæterum Heraclea capta fregit tandem animos Aetoloꝝ, & ad paucos poſt dies, quã ad bellum renouãdum, acciendũq; regem in Aſiam miſerant legatos, abiectis belli conſiliis, pacis petendæ oratores ad cõſulem miſerunt, quos dicere exorſus C O S. interfatus, quum alia ſibi præuertenda eſſe dixiſſet, redire Hypatã eos, datis dierum X. induciis, & L. Valerio Flacco cum iis miſſo, iuſſit ei, quæ ſecũ acturi fuiſſent, exponere, & ſiqua uellet alia, Hypatã ut eſt uentum, principes Aetoloꝝ apud Flaccum cõcilium habuerunt, conſultãtes quonam agẽdum modo apud cõſulem foret. Parantibus iis antiqua iura fœdeꝝ ordiri, meritaq; in Po. Romanum, abſiſtere iis Flaccus iuſſit, quæ ipſi uiolaſſent, cõfeſſionem iis culpæ magis ꝓfuturam, & totam in preces orationẽ uerſam, nec enim in cauſa ipſoꝝ, ſed in Po. Romani clementia ſpem ſalutis poſitam eſſe, & ſuppliciter agẽtibus iis profuturꝝ & apud cõſulem, & Romæ in ſenatu, eo quoq; mittẽdos fore legatos. Hæc una uia oĩbus ad ſalutem uiſa, & ut ſe in fidem ꝑmitterent Romanoꝝ, ita enim & illis uiolandi ſupplices uerecũdiam ſe impoſituros, & ipſos nihilo minus ſuæ poteſtatis fore, ſiqd melius fortuna oſtendiſſet. Poſteaq̃ ad conſulem uentum eſt, Phaneas, legationis princeps, lõgam orationem, & uarie ad mitigãdam iram uictoris compoſitam ita ad extremũ finiuit, ut diceret Aetolos ſe, ſuaq; oĩa fidei Po. Romani ꝑmittere. Id C O S. ubi audiuit, ẽt atq; ẽr uidete, inqt, Aetoli, ut ita ꝑmittatis, tũ decretũ Phaneas in id, quod diſerte ſcriptum erat, oſtendit. Quãdo ergo, inquit, ita ꝑmittitis, poſtulo, ut mihi Dicæarchum ciuẽ ueſtrum, & Menetã Epirotã (Naupactum is cum ꝓſidio ingreſſus ad defectionem cõpulerat) & Aminandrum cũ principibus Athamanum, quoꝝ cõſilio ab nobis defeciſtis, ſine mora dedatis. Prope dicẽtem interfatus Romanum, non in ſeruitutẽ, inquit, ſed in fidem tuam nos tradimus, & certum te habeo in prudẽtia labi, qui nobis imperes, quæ moris Græcoꝝ non ſint. Ad hæc C O S. nec hercule, inquit, magnopere nunc curo, qd Aetoli ſatis ex more Græcoꝝ factum eſſe cẽſeant, dum ego more Romano imperium id habeã in deditos, modo decreto ſuo, ante armis uictos, itaq; ni propere fit, quod impero, uinciri uos iam iubeo, afferriq; catenas, & circũſiſtere lictores iuſſit. Tum fracta Phaneæ ferocia, Aetoliſq; aliis eſt, & tãdem, cuius conditionis eſſent, ſenſere, & Phaneas ſe qdem, & qui adſint Aetoloꝝ, ſcire facienda eſſe, quæ imperenť, dixit, ſed ad decernenda ea concilio Aetoloꝝ opus eſſe, ad id petere, ut X. dieꝝ inducias daret. Petente Flacco pro Aetolis ĩduciæ datæ, & Hypatam reditũ eſt, ubi quum in concilio delectoꝝ, quos apocletos uocant, Phaneas & quæ imparentur, & quæ ipſis prope accidiſſent, expoſuiſſet, ingemuerũt qdem principes conditionis ſuæ, parẽdum tamẽ uictori cenſebant, & ex oĩbus oppidis cõuocandos Aetolos ad concilium. Poſteaq̃ uero oĩs coacta multitudo eadẽ illa audiuit, adeo ſæuitia imperii, atq; ĩdignitate animi exaſperati ſunt, ut ſi in pace fuiſſent, illo impetu iræ cõcitari potuerint ad bellum. Ad iram accedebat & difficultas eoꝝ, quæ imperarenť, quonam modo enim utiq; regẽ Aminandrum ſe tradere poſſe? & ſpes forte oblata, quod Nicander eo ipſo tpe ab rege Antiocho ueniens impleuit expectatione uana multitudinẽ, terra mariq; ingens parari bellum. Duodecimo is die, quã conſcẽderat nauem, in Aetoliam, ꝑfecta legatione, rediens Phalarã in ſinu Maliaco tenuit, inde Lamiã pecuniam quũ deuexiſſet, ipſe cum expeditis ueſpera prima iter Macedonũ Romanaq; caſtra, medio agro dum Hypatã notis callibus petit, in ſtationẽ incidit Macedonum, deductuſq; ad regẽ eſt, nõdum conuiuio dimiſſo. Quod ubi nũtiatum eſt, uelut hoſpitis, non hoſtis aduẽtu motus Philippus accũbere eum, epulariq; iuſſit, atq; inde, dimiſſis aliis, ſolum retentum, ipſum qdem de ſe timere quicq̃ uetuit, Aetoloꝝ praua conſilia, atq; in ipſoꝝ caput ſemper recidẽtia accuſauit, qui primũ Romanos, deinde Antiochũ in Græciam adduxiſſent, ſed præteritoꝝ, quæ magis reprehendi, quam corrigi poſſint, oblitum, ſe non facturꝝ ut inſultet aduerſis rebus eoꝝ, Aetolos quoq; finire tandem aduerſus ſe odia debere, & Nicãdrum priuatim eius diei, quo ſeruatus a ſe foret, meminiſſe, ita datis, qui in tutum eum ꝓſequerentur, Hypatã Nicander cõſultãtibus de pace Romana ſupuenit. M. Attilius uændita, aut conceſſa militi circa Heracleã præda, poſteaq̃ nec Hypatæ pacata eſſe cõſilia, & Naupactũ concurriſſe Aetolos, ut inde totum impetum belli ſuſtinerent, audiuit, præmiſſo Ap. Claudio cum IIII. millibus militũ ad occupãda iuga, qua difficiles tranſitus mõtium erant, ipſe Oetam aſcendit, Herculiq; ſacrificium fecit in eo loco, quẽ Pyram, quod ibi mortale corpus eius dei ſit crematũ, appellant, inde toto exercitu ꝓfectus reliquum iter ſatis expedito agmine fecit. Vt ad Coracem eſt uentum (mons eſt altiſſimus inter Callipolin, & Naupactum) ibi & iumẽta multa ex agmine præcipitata cũ ipſis oneribus ſunt, & hoĩes uexati, facile apparebat, quã cum inerti hoſte res eſſet, qui tam impeditum ſaltum nullo præſidio, ut clauderet trãſitum, inſediſſet. Tum ergo uexato exercitu ad Naupactum deſcẽdit, & in caſtello aduerſus arcem poſito, cæteras partes urbis, diuiſis copiis pro ſitu mœnium, circunſedit, nec minus operis laboriſq; ea oppugnatio, quã Heracleæ habuit. Eodem tpe & Meſſene in Pelopõneſo ab Achæis, quod concilii eoꝝ recuſaret eſſe, oppugnari cœpta eſt. Et enim duæ ciuitates Meſſene & Elis, quæ extra cõcilium Achaicum erãt, cum Aetolis ſentiebãt, Elei tñ poſt fugatum ex Græcia Antiochum legatis Achæoꝝ lenius rñderant, dimiſſo præſidio regio cogitaturos ſe, qd ſibi faciẽdum eſſet, Meſſenii ſine rñſo dimiſſis legatis mouerãt bellum, trepidiq; reꝝ ſuaꝝ, quum iam ager effuſo exercitu ureretur, caſtraq; ꝓpe urbem poni uiderent, legatos Chalcidẽ ad T. Quintium, authorẽ libertatis,

miſerunt,

miſerunt,ꝗ nuntiaret Meſſenios Romanis,nõ Achæis & aperire portas,& dedere urbẽ paratos eſſe. Auditis legatis,extẽplo profectus Quintius a Megalopoli ad Diaphanẽ prætorem Achæoꝝ miſit,ꝗ extẽplo reducere eũ a Meſſene exercitũ,& uenire ad ſe iuberet.Dicto paruit Diaphanes,& ſoluta obſidione,expeditus ipſe prægreſſus agmine circa Eudaniã,paruum oppidũ inter Megalopolin,Meſſenenq; poſitũ,Quintio occurrit,& quũ cauſſas oppugnatiõis exponeret,caſtigatũ leniter,quod tantã rẽ ſine authoritate ſua conatus eſſet,dimittere exercitũ iuſſit,nec pacem oĩum bono partam turbare. Meſſeniis ĩperauit,ut exules reducerent,& achæoꝝ concilii eſſent,ſiqua hẽrent,de quibus aut recuſare in poſteꝝ,aut cauere ſibi uellent,Corinthũ ad ſe uenirent.Diaphanẽ concilium Achæoꝝ extemplo ſibi præbere iuſſit,ibi de Zacyntho intercepta ꝑ fraudem inſula q̃ſtus poſtulauit,ut reſtitueret̃ Romanis.Philippi Macedonũ regis Zacynthus fuerat,& eã mercedem Aminãdro dederat,ut ꝑ Athamaniã ducere exercitũ in ſuperiorem partẽ Aetoliæ liceret,qua expeditione fractis animis Aetolos cõpulit ad petendã pacem Aminander,Philippũ Megalopolitanũ inſulæ præfecit,poſtea per bellũ,quo ſe Antiocho aduerſus Romanos cõiunxit,Philippo ad munia belli reuocato,Hieroclẽ Agrigẽtinũ ſuc ceſſorẽ miſit.Is poſt fugã ab Thermopylis Antiochi,Aminandrumq; a Philippo Athamania pulſum,miſſis ultro ad Diaphanẽ prætorem Achæoꝝ nuntiis,pecunia pactus inſulã Achæis tradit.Id præmium belli ſuũ eſſe æquum cenſebant Romani,non enĩ M.Attilium conſulẽ,legioneſq; Romanas Diaphani,& Achæis ad Thermopylas pugnaſſe.Diaphanes aduerſus hæc purgare interdũ ſeſe gentemq;,interdũ de iure facti diſſerere.Quidam Achæoꝝ & initio eam ſe rẽ aſpernatos teſtabant̃,& tunc pertinaciã increpabant prætoris,authoribuſq; iis decretũ eſt,ut T.Quintio ea res ꝑmitteretur.Erat Quitius ſicut aduerſantibus aſper ira,ita,ſi cederes,idẽ placabilis.Omiſſa igit̃ contentione uocis uultuſq;,ſi utilẽ,inquit,poſſeſſionẽ eius inſulæ cenſerẽ Achæis eſſe,author eſſem ſenatui,Po.q; Romano,ut eã uos hẽre ſineret,cæteꝝ ſicut teſtudinẽ,ubi collecta in ſuũ tegumen eſt,tutã ad omneis ictus uideo eſſe,ubi exerit partes aliq̃s,quodcũq; nudabit,obnoxiũ atq; infirmum habere,haud diſſimiliter uobis Achæi clauſis undiq; maris,qđ intra Peloponneſum eſt,termino ea & iungere uobis,& iuncta tueri facile,ſimul auiditate plura ãplectendi hinc excedatis,nuda uobis oĩa,quæ extra ſint,& expoſita ad oẽs ictus eſſe.Aſſentiente oĩ concilio,nec Diaphane ultra tẽdere auſo,Zacynthus Romanis traditur. Per idẽ tempus Philippus rex ꝓficiſcentem conſulẽ ad Naupactum ꝑcunctatus ſi ſe interi,quæ defeciſſent ab ſocietate Romana urbes,recipe ueller,permittente eo,ad Demetriadẽ copias admouit,haud ignarus,quãta ibi conturbatio eſſet,deſtituti enĩ ab omni ſpe,quũ deſertos ſe ab Antiocho,ſpem nullã in Aetolis eſſe cernerent,dies nocteſq; aut Philippi hoſtis aduentũ,aut infeſtiorẽ etiam,quo iuſtius irati erant,Romanoꝝ expectarent.Turbæ erant ibi inconditæ regioꝝ,qui prĩo pauci in præſidio relicti,poſtea plures,plerĩq; inermes ex prælio aduerſa fuga delati nec uiriũ,nec animi ſatis ad obſidionẽ tolerandã habebant,itaq; præmiſſis a Philippo,ꝗ ſpem ĩpetrabilis ueniæ oſtendebant,reſponderant patere portas regi.Ad primũ eius ingreſſum principes q̃dam urbe exceſſerunt,Eurylochus mortẽ ſibi conſciuit.Antiochi milites(ſic enĩ pacti erant)per Macedoniã,Thraciamq;,proſequentibus Macedonibus,nequis eos uiolaret,Lyſimachiã deducti ſunt.Erant & paucæ naues Demetriade,quibus præerat Iſidorus,eæ quoq; cũ præfecto ſuo dimiſſæ ſunt,inde Dolopiã,& Aperãtiam,& Perrhæbiæ quaſdã ciuitates recepit.Dũ hæc a Philippo geꝛunt̃,T.Quintius recepta Zacyntho,ab Achaico concilio Naupactũ traiecit,quæ iam ꝑ duos menſes,ſed prope excidiũ erat,oppugnabatur,etſi capta ui foret,omne ibi nomen Aetoloꝝ ad internicionẽ uidebatur uentuꝝ.Cæteꝝ quanquam merito iratus erat Aetolis,quod ſolos obtrectaſſe gloriæ ſuæ,quũ liberaret Græciam,meminerat,& nihil authoritate ſua motos eſſe,quũ quæ tum maxime acciderant,caſura præmonens a furioſo incœpto eos deterreret,tamẽ ſui maxime operis eſſe credens,nullã gentem liberatæ a ſe Græciæ funditus euerti,obambulare muris,nt facile noſceret̃ ab Aetolis,cœpit,confeſtim a primis ſtationibus cognitus eſt,uulgatũq; per oẽs ordines Quintiũ eſſe,itaq; concurſu facto undiq; in muros,manus pro ſe quiſq; tendentes,conſonante clamore nominatim Quintiũ orare,ut opem ferret,ac ſeruaret.Et tũ quidem,quanquam moueretur his uocibus,manu tñ annuit,quidnam opis in ſe eſſet? Cæterum poſteaquam ad conſulem uenit, Vtrum fallit,inq̃t,te M.Attilĩ,quid agatur? an quũ ſatis prouideas,nihil id magnopere ad ſummam reip.pertinere cenſes? Erexerat expectatione conſulẽ,& quin expromis,inquit,quid rei ſit,tum Quintius,ecquid uides te,deuicto Antiocho in duabus urbibus oppugnandis tẽpus terere,quum iam prope annus circũactus ſit imperii tui,Philippum autẽ,qui non aciem,non ſigna hoſtiũ uidit,non ſolum urbes,ſed tot iã gentes,Athamaniam,Perrhæbiam,Aperantiã,Dolopiam ſibi adiunxiſſe? atqui non tantũ intereſt noſtra,Aetoloꝝ opes ac uires minui,quantũ non ſupra modum Philippum creſcere,& uictoriæ tuæ præmiũ te militeſq; tuos nondum tot urbes,quot Philippũ gentes Græciæ habere. Aſſentiebatur his C O S. ſed pudor,ſi irrito incœpto abſcederet obſidione,occurrebat,tota inde Quintio res ꝑmiſſa eſt.Is rurſus ad eam partẽ muri,qua paulo ante uociferati Aetoli fuerãt,redit,ibi quum impenſius orarent,ut miſereretur gentis Aetoloꝝ,exire aliquos ad ſe iuſſit.Phaneas ipſe,principeſq; alii extẽplo egreſſi ſunt,quibus prouolutis ad pedes,Fortuna,inq̃t,ueſtra facit,ut & iræ meæ,& ora/

tioni tp̃a euenerint, quæ prædixi euentura, & ne hoc quidẽ reliquũ uobis eſt, ut indignis accidiſſe ea uideantur, ego tñ forte quadam nutriendæ Græciæ datus, ne ingratis q̃dem benefacere abſiſtam, mittite oratores ad conſulẽ, qui inducias tantum tp̃is petant, ut mittere legatos Romã poſſitis, per quos ſenatu de uobis p̃mittatis, ego apud conſulẽ defenſor, deprecatorq; uobis adero. Ita, ut cenſuerat Quintius, fecerunt, nec aſpnatus eſt legationẽ COS. inducijſq; in diẽ certam datis, qua legatio renunciari ab Roma poſſet, ſoluta obſidio, & exercitus in Phocidẽ miſſus. COS. cum T. Quintio ad Achaicum conciliũ Aegium traiecit, ibi de Eleis, & de exulibus Meſſenioꝝ reſtituendis actum, & neutra perfecta ſunt, q̃a ſuæ gratiæ reſeruari ea Achæi per ſe ipſi, quam per Romanos maluerunt Achaico contribui concilio. Epirotaꝝ legati ad conſulẽ uenerunt, quos non ſyncera fide in amicitia fuiſſe ſatis conſtabat, militẽ tamen nullum Antiocho dederãt, pecunia iuuiſſe eũ inſimulabantur, legatos ad regem ne ipſi quidẽ miſiſſe inficiabant̃. Iis petentibus, ut in amicitia priſtina eſſe liceret, reſpõdit COS. ſe, utrũ hoſtium, an pacatoꝝ eos numero haberet, nondũ ſcire, ſenatum eius rei iudicẽ fore, integram ſe cauſſam eoꝝ Romam reijcere, inducias ad id dieꝝ XC. dare. Epirotæ Romã miſſi ſenatum adierunt, iis magis quæ nõ feciſſent hoſtilia referentibus, quã purgantibus ea, de quibus arguebant̃, reſponſum datum eſt, quo ueniã impetraſſe, non cauſſam p̃baſſe uideri poſſent. Et philippi regis legati ſub idẽ tempus in ſenatũ introducti gratulantes de uictoria, iis petentibus, ut ſibi ſacrificare in Capitolio, donũq; ex auro liceret ponere in æde Iouis OPT. MAX. p̃miſſum ab ſenatu, C. pondo coronã auream poſuerunt. Non rñſum ſolum benigne legatis eſt, ſed Philippi quoq; filius Demetrius, qui obſes Romæ erat, ad p̃rem reducendus legatis datus eſt. Bellũ quod cum Antiocho rege in Græcia geſtũ eſt, a M. Attilio conſule hunc finẽ habuit. Alter COS. P. Cornelius Scipio Galliã prouinciam ſortitus, priuſq̃ ad bellum, q̃d cum Boiis gerendum erat, p̃ficiſceretur, poſtulauit ab ſenatu, ut pecunia ſibi decernere tur ad ludos, quos prætor in Hiſpania inter ipſum diſcrimen pugnæ uouiſſet. Nouum atq; iniquũ poſtulare eſt uiſus, cẽſuerunt ergo, quos ludos incõſulto ſenatu, ex ſua unius ſententia uouiſſet, eos uel de manubiis, ſiquã pecuniam ad id reſeruaſſet, uel ſua ipſe ĩpenſa faceret, eos ludos p̃ dies X. P. Cornelius fecit. Per idẽ fere tempus ædes matris magnæ Idææ dedicata eſt, quã deam is P. Cornelius aduectam ex Aſia, P. Cornelio Scipione, cui poſt Africano fuit cognomẽ, P. Licinio COSS. in Palatium a mari detulerat. Locauerant ædẽ faciendam M. Liuius, C. Claudius cenſores, M. Cornelio, T. Sempronio COSS. tertiodecimo anno, poſteaq̃ locata erat, dedicauit eã M. Iunius Brutus, ludiq; ob dedicationẽ eius facti, quos primos ſcenicos fuiſſe Antias Valerius eſt author, Megaleſia appellatos. Itẽ Iuuentutis ædem in circo maximo C. Licinius Lucullus duũuir dedicauit, uouerat eam ſedecim annis ante M. Liuius COS. quo die Aſdrubalẽ, exercitumq; eius cecidit, idem cenſor eã faciendam locauit, M. Cornelio, T. Sempronio COSS. huius quoq; dedicandæ cauſſa ludi facti, & omnia cum maiore religione facta, quod nouum cum Antiocho inſtabat bellũ. Principio eius anni, quo hæc profecto ad bellum M. Attilio, manente adhuc Romæ P. Cornelio conſule, agebant̃, boues duos domitos in Carinis per ſcalas p̃ueniſſe in tegulas ædificii, p̃ditum memoriæ eſt, eos uiuos comburi, cineremq; eoꝝ deiici in Tyberim aruſpices iuſſerunt. Tarracinæ & Amiterni nuntiatũ eſt aliquoties lapidibus pluuiſſe, Minturnis ædẽ Iouis, & tabernas circa foꝝ de cœlo tactas eſſe, Vulturni in oſtio fluminis duas naues fulmine ictas conflagraſſe. Eoꝝ prodigioꝝ cauſſa libros Sibyllinos ex S. C. decemuiri quũ adiſſent, renuntiarunt ieiunium inſtituendũ Cereri eſſe, & id quinto quoq; anno ſeruandũ, & ut nouendiale ſacrum fieret, & unum diẽ ſupplicatio eſſet, coronati ſupplicarent, & COS. P. Cornelius, quibus diis, q̃buſq; hoſtiis edixiſſent decemuiri, ſacrificaret. Placatis diis nunc uotis rite ſoluendis, nunc p̃digiis expiandis, in p̃uinciam proficiſcit̃ COS. atq; inde Cn. Domitium proconſulẽ dimiſſo exercitu Romã decedere iuſſit, ipſe in agrum Boioꝝ legiones induxit. Sub idem fere tẽpus Ligures lege ſacrata coacto exercitu, nocte ĩprouiſo caſtra Q. Minutii proconſulis aggreſſi ſunt, Minutius uſque ad lucẽ intra uallum militem inſtructum tenuit, intentus, nequa tranſcenderet hoſtis munimenta, prima luce duabus ſimul portis eruptionem fecit, nec primo impetu, quod ſperauerat, Ligures pulſi ſunt, duas amplius horas dubium certamen ſuſtinuere, poſtremo quum alia atque alia agmina erumperent, & integri feſſis ſuccederent ad pugnam tandem Ligures inter cætera etiam uigiliis confecti terga dederunt, cæſa ſup quatuor millia hoſtium, ex Romanis ſociiſque minus CCC. p̃ierunt. Duobus fere poſt mẽſibus P. Cornelius cum Boioꝝ exercitu ſignis collatis egregie pugnauit, duodetriginta millia hoſtium cæſa Antias Valerius ſcribit, capta tria millia, & CCCC. ſigna militaria CXXVII. ex uictoribus mille, & CCCCLXXXVI. cecidiſſe. Vt in numero ſcriptori parum fidei ſit, quia in augendo eo non alius intemp̃antior eſt, magnam uictoriam fuiſſe apparet, quod & caſtra capta ſunt, & Boii poſt eam pugnam extemplo dediderunt ſeſe, & quod ſupplicatio eius uictoriæ cauſſa decreta ab ſenatu, uictimæq; maiores cæſæ. Per eoſdem dies M. Fuluius Nobilior ex ulteriore Hiſpania ouans urbem eſt ingreſſus, argenti tranſtulit X. millia pondo, bigati argenti CXXX. auri CXXVI. P. Cornelius COS. primo obſidibus a Boiorum gente acceptis, agri parte fere dimidia eos multauit, quo ſi uellet Po. Romanus coloniã mittere poſſet, inde Romã, ut ad triumphũ haud dubiũ, decedens exercitum

citum dimiſit,& adeſſe Romæ ad diem triũphi iuſſit,ipſe poſtero die quam uenit, ſenatu in ædem Bellonæ uocato,quũ de rebus ab ſe geſtis diſſeruiſſet,poſtulauit,ut ſibi triũphanti liceret in urbem inuehi,P.Sépronius Blæſus tribunus ple.non negandum Scipioni,ſed differendũ honorem triumphi cẽſebat,bella Liguꝝ Gallicis ſemper iuncta fuiſſe,eas inter ſe gentes mutua ex propinquo ferre auxilia, ſi P.Scipio,deuictis acie Boiis,aut ipſe cũ uictore exercitu in agrum Liguꝝ tranſiſſet,aut partem copiaꝝ Q.Minutio miſiſſet,qui iam tertiũ ibi annum dubio retineretur bello,debellari cum Liguribus potuiſſe,nunc ad triũphum frequentandum deductos eſſe milites,q̃ egregiam nauare operã reip. potuiſſent,poſſent ẽt,ſi ſenatus,q̃d feſtinatiõe triũphi p̃termiſſum eẽt,id reſtituere differẽdo triũpho uellet,iuberent conſulẽ cum legionibus redire in prouinciã,dare operam ut Ligures ſubiugantur,niſi illi cogantur in ius,ditionemq; Po.Romani,ne Boios quidẽ quieturos,aut pacẽ,aut bellum utrobiq; habenda,deuictis Liguribus paucos poſt menſes pro conſulẽ P.Cornelium multoꝝ exemplo, qui in magiſtratu non triumphauerunt,triumphaturꝝ eſſe.Ad ea C O S. neq; ſe Ligures prouinciam ſortitum eſſe,ait,neq; cum Liguribus bellũ geſſiſſe,neq; triũphum de iis poſtulare,Q.Minutium confidere breui,ſubactis iis merito triumphum poſtulaturꝝ,atq; impetraturꝝ eſſe,ſe de Gallis Boiis poſtulare triumphũ,quos acie uicerit,caſtris exuerit,quoꝝ gentem biduo poſt pugnã totam acceperit in deditionem,a quibus obſides abduxerit,pacis futuꝝ pignus.Veꝝ eninuero illud multo maius eſſe,q̃d tantum numeꝝ Galloꝝ occiderit in acie,quod cum tot millibus certe Boioꝝ nemo ante ſe imperator pugnauerit,plus partẽ dimidiam ex quinquaginta millibus hoĩum cæſam,multa millia capta, ſenes pueroſq; Boiis ſupereſſe.Itaq; id quenq̃ mirari poſſe,cur uictor exercitus,quum hoſtem in prouincia neminem reliquiſſet,Romã uenerit ad celebrandũ conſulis triumphum:quoꝝ militum ſi & in alia prouincia op̃a uti ſenatus uelit,utro tandẽ modo promptiores ad aliud periculũ,nouumq; laborem ituros credat,ſi perſoluta iis ſine detrectatiõe prioris periculi,laboriſq; merces ſit:an ſi ſpem pro referentibus dimittant,iã ſemel in prima ſpe deceptos:nam quod ad ſe attineat,ſibi gloriæ in omnẽ uitam illo die ſatis quæſitum eſſe,quo ſe uiꝝ optimum iudicatum ad accipiendã matrem Idæam miſiſſet ſenatus,hoc titulo,etſi nec conſulatus,nec triũphus adiicitur,ſatis honeſtam honoratamq; P. Scipionis Naſicæ imaginem fore.Vniuerſus ſenatus nõ ipſe modo ad decernendum triũphum conſenſit,ſed etiam tribunũ ple.authoritate ſua compulit ad remittẽdam interceſſionẽ.P.Cornelius C O S. triumphauit de Boiis,in eo triumpho Gallicis carpentis arma,ſignaq;,& ſpolia oĩs generis tranſuexit, & uaſa ænea Gallica,& cũ captiuis nobilibus equoꝝ quoq; captoꝝ gregem traduxit, aureos torques tranſtulit M C C C C L X X. ad hæc auri pondo C C X L V. argenti infecti factiq; in Gallicis uaſis, non infabre ſuo more factis,C C C X L. pondo,bigatoꝝ nummoꝝ C C X X X I I I I. militibus, qui curꝝ ſecuti ſunt,centenos uicenoſquinos aſſes diuiſit,duplex centurioni,triplex equiti. Poſtero die, concione aduocata,de rebus ab ſe geſtis,& de iniuria tribuni bello alieno ſe illigantis,ut ſuæ uictoriæ fructu ſe defraudaret,quũ diſſeruiſſet,milites exauthoratos dimiſit.Dũ hæc in Italia geruntur,Antiochus Epheſi ſecurus admodũ de bello Romano erat,tanq̃ non tranſituris in Aſiã Romanis, quam ſecuritatem ei magna pars amicoꝝ aut per errorem,aut aſſentando faciebat,Annibal unus,cuius eo tẽpore ut maxima apud regem authoritas erat,magis admirari ſe aiebat,quod iam non in Aſia eſſent Romani,quam uenturos dubitabat,propius eſſe ex Græcia in Aſiam,quam ex Italia in Græciã traiicere,& multo maiorem cauſſam Antiochũ,quam Aetolos eſſe,neq; enĩ mari minus,quam terra pollere Romana arma,iampridem claſſem circa Maleã eſſe,audire ſeſe nuper nouas naues,nouumq; imperatorem rei gerendæ cauſſa ex Italia ueniſſe,itaq; defineret Antiochus pacem ſibi ipſe ſpe uana facere in Aſia,& de ipſa Aſia breui terra mariq; dimicandum ei cum Romanis eſſe,& aut imperium adimendum orbem terraꝝ affectantibus,aut ipſi regnum amittendum.Vnus uera & prouidere,& fideliter prædicere uiſus,itaq; ipſe rex nauibus,quæ paratæ,inſtructæq; erant,Cherſoneſum petit, ut ea loca,ſi forte terra uenirent Romani,præſidiis firmaret,cæteram claſſem Polyxenidã parare,& deducere iuſſit,ſpeculatorias naues ad oĩa exploranda circa inſulas dimiſit. C. Liuius præfectus Romanæ claſſis cum quinquaginta nauibus tectis,p̃fectus ab Roma Neapolin,quo ab ſociis eius oræ cõuenire iuſſerat apertas naues,quæ ex fœdere debebant,Siciliam inde petit,fretoq; Meſſanam præteruectus, quum ſex Punicas naues ad auxiliũ miſſas accepiſſet,ab Rheginis,Locriſq;,& eiuſdem iuris ſociis debitas exegiſſet naues,luſtrata claſſe,ad Laciniũ altum petit.Corcyram,quam primum Græciæ ciuitatem adit,quum ueniſſet,p̃cunctatus de ſtatu belli(necdũ enim oĩa in Græcia perpacata erant)& ubi claſſis Romana eſſet:poſteaq̃ audiuit circa Thermopylaꝝ ſaltum in ſtatione conſulem,ac regem eſſe, claſſem Piræei ſtare,maturandum ratus oĩum reꝝ cauſſa,pergit protinus nauigare Peloponneſum, tum Zacynthum,q̃a partis Aetoloꝝ maluerant eſſe,protinus depopulatus,Maleam petit, proſpera nauigatiõe uſus,paucis diebus Piræeum ad ueterem claſſem peruenit.Ad Scylleum Eumenes rex cũ tribus nauibus occurrit,quum Æginæ diu incertus conſilii fuiſſet,utrum ad tuendum rediret regnũ (audiebat enim Antiochum Epheſi nauales terreſtreſq; parare copias)an uſquã abſcederet ab Romanis,ex quoꝝ fortuna ſua penderet.A Piræeo A.Acilius,traditis ſucceſſori quinq; & X X.nauibus te-

ctis, Romam eſt pfectus. Liuius una & L X X X. roſtratis nauibus, multis præterea minoribus, quæ aut apertæ roſtratæ, aut ſine roſtris ſpeculatotiæ erant, Delum traiecit. Eo tpe C O S. Atilius Naupactum oppugnabat, Liuium deliberantē aliquot dies, ut eſt uentoſiſſima regio, inter cycladas, fretis alius minoribus diuiſas, aduerſi uenti tenuerunt. Polyxenidas certior per diſpoſitas ſpeculatorias naues factus, Deli ſtare Romanā claſſem, nuntios ad regem miſit, qui omiſſis, quæ in Helleſponto agebat, cum roſtratis nauibus, quantū accelerare potuerat, Epheſum redit, & conciliū extemplo habuit, faciendumne periculū naualis certaminis foret. Polyxenidas negabat ceſſandū, & utiq; prius confligēdum, quam claſſis Eumenis, & Rhodiæ naues coniungerent Romanis, ita numero ferme impares futuros, ipſum cæteris oībus ſuperiorem eſſe, & celeritate nauium, & uarietate auxilioꝝ, nam & Romanas naues, quū ipſas inſcite factas imobiles eſſe, tum etiam ut quæ in terram hoſtiū ueniant, oneratas commeatu uenire, ſuas autem, ut pacata oīa circa ſe relinquentes, nihil præter militē, atq; arma habituras, multum ēt adiuturam notitiam maris, terrarū q; & uentoꝝ, quæ omnia ignaros turbatura hoſtes eſſent. Mouit oēs author conſilii, qui & re conſiliū executurus erat, biduū in apparatu morati, tertio die C. nauibus, quaꝝ L X X. tectæ, cæteræ apertæ minores oēs ferme erant, profecti Phocæam petierunt, inde quū audiſſet appropinquare iā Romanam claſſem rex, qa non interfuturus nauali certamini erat, Magneſiā, quæ ad Sipylum eſt, conceſſit ad terreſtras copias cōparandas, claſſis ad Cyſſontē, portum Erythræoꝝ, tanq̄ ibi aptius expectatura hoſtem, contendit. Romani ubi primū aquilones ceciderant (nanq; p aliquot dies tenuerant) ab Delo Phanas, portum Chioꝝ, in Aegæum mare uerſū, petunt, inde ad urbem circūegere naues, commeatuq; ſumpto, Phocæā traiiciunt. Eumenes Elæā ad ſuā claſſem profectus paucis poſt inde diebus cū quatuor & X X. nauibus tectis, apertis pluribus paulo a Phocæa ad Romanos parantes, inſtruenteſq; ſe ad naualecertamen rediit. Inde C. qnquaginta tectis nauibus, apertis ferme L profecti, primo aqlonibus tranſuerſis quū urgerentur in terram, cogebātur tenui agmine prope in ordinē ſingulæ naues ire, deinde, ut lenita paulum uis uenti eſt, ad Corycum portum, q ſuper Cyſſonten eſt, conati ſunt traiicere. Polyxenidas, ut appropinquare hoſtes allatū eſt, occaſione pugnandi lætus, ſiniſtrū ipſe cornu in altū extendit, dexteꝝ cornu præfectos nauium ad terrā explicare iubet, & æqua fronte ad pugnā procedebat, quod ubi uidit Romanus, uela contrahit, maloſq; inclinat, & ſimul armamenta cōponens opperitur inſequentes naues. Iam fere X X X. in frōte erant, quibus ut æquaret læuū cornu, dolonibus erectis altum petere intendit, iuſſis qui inſequebātur, aduerſus dexteꝝ cornu prope terram proras dirigere. Eumenes agmen cogebat, cæteꝝ ut demendis armamentis tumultuari primū cœptum eſt, & ipſe, quāta maxime celeritate poteſt, cōcitat naues. Iam oēs in conſpectu erant, duæ Punicæ naues antecedebant Romanā claſſem, quibus obuiæ tres fuerunt regiæ naues, & ut in numero īpari duæ regiæ unam circūſiſtunt, & primum ab utroq; latere remos defringunt, deinde trāſcendunt armati, & deiectis, cæſiſq; ppugnatoribus, nauem capiunt. Vna, quæ pari marte cōcurrerat, poſteaq̄ captam alteram nauē uidit, priuſq̄ a tribus ſimul circūueniretur, retro ad claſſem refugit. Liuius indignatiōe accenſus prætoria naue in hoſtes tendit, aduerſus quā eadem ſpe duæ, quæ Punicā unam nauem circūuenerant, quum inferrent, demittere in aquam remos ab utroq; latere remiges, ſtabiliendæ nauis cauſſa, iuſſit, & in aduenientes hoſtiū naues ferreas manus iniicere, & ubi pugnā pedeſtri ſimilē feciſſet, meminiſſe Romanæ uirtutis, nec pro uiris ducere regia mancipia, haud paulo facilius quā ante duæ unam, tunc una duas naues expugnauit, cœpitq;. Et iam claſſes undequaq; cōcurrerant, & paſſim permiſtis nauibus pugnabant. Eumenes, qui commiſſo certamine aduenerat, ut aduertit læuū cornu hoſtium ab Liuio turbatū, dexterum ipſe, ubi æqua pugna erat, inuadit, nec ita multo poſt primū ab læuo cornu fuga cœpit. Polyxenidas enī, ut uirtute militū haud dubie ſuperari ſe uidit, ſublatis dolonibus effuſe fugere intendit, mox idē & qui prope terram cum Eumene contraxerant certamen, fecerunt. Romani & Eumenes, quoad ſufficere remiges potuerunt, & in ſpe erant extremi agminis uexandi, ſatis ptinaciter ſecuti ſunt, poſteaq̄ celeritate nauiū, ut pote leuium, ſuas commeatu onuſtas eludi fruſtra tēdentes uiderunt, tandem abſtiterunt, X I I I. captis nauibus cum milite ac remige, X. demerſis, Romanæ claſſis una Punica nauis in primo certamine ab duabus circūuenta periit. Polyxenidas non priuſq̄ in portu Epheſi fugæ finē fecit, Romani eo die, unī egreſſa regia claſſis erat, manſerunt, poſtero die hoſtē perſequi intenderunt, medio fere in curſu obuiæ fuere iis V & X X. tectæ Rhodiæ nauescū Pauſiſtrato, præfecto claſſis, iis adiunctis, Epheſū hoſtem perſecuti ante oſtiū portus acie inſtructa ſteterunt. Poſteaq̄ confeſſionem uictis ſatis expreſſerunt, Rhodii & Eumenes domos dimiſſi. Romani Chiū petētes Phœnicūte primū, portu Erythræo, prætervecti, nocte anchoris iactis, poſtero die in inſulā ad ipſam urbem traiecerunt, ubi paucos dies remige maxime reficiendo morati, Phocæā tranſmittunt, ibi relictis ad præſidiū urbis I I I I. quinqueremibus ad Canas claſſis uenit, & quū iam hyemis appeteret, foſſa ualloq; circūdatis naues ſubductæ. Exitu anni comitia Romæ habita, qbus creati ſunt C O S S. L. Cornelius Scipio, & C. Lælius, intuentibus cunctis ad finiendū cum Antiocho bellum. Poſtero die prætores creati, M. Fuluius, L. Aurūculeius, Cn. Fuluius, L. Aemylius, P. Iunius, C. Antiſtius Labeo.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBER SEPTIMVS.

LVCIO CORNELIO SCIPIONE, C. LAELIO COSS. nulla prius ſecundum legationem acta in ſenatu res, quã de Aetolis, & legati eoꝝ inſtitere, quia breuem induciaꝝ diem habebãt, & ab T. Quintio, qui tum Romam ex Græcia redierat, adiuti ſunt Aetoli, ut quibus plus in miſericordia ſenatus, quã in cauſſa ſpei eſſet, ſuppliciter egerunt, ueteribus benefactis noua penſantes maleficia, cæterum & præſentes iterrogationibus undiq; ſenatoꝝ confeſſioné magis noxæ, quam reſponſa exprimétium fatigari ſunt, & excedere curia iuſſi magnum certamé præbuere. Plus ira quam miſericordia in cauſſa eoꝝ ualebat, quia non ut hoſtibus modo, ſed tanq̃ idomitæ & inſociabili genti ſuccéſebant. Per aliquot dies quum certatum eſſet, poſtremo neq; dari, neq; negari pacem placuit, duæ cõditiones iis latæ ſunt, uel ſenatui liberum arbitrium de ſe ꝑmitterent, uel mille talenta darent, eoſdemq; amicos uel inimícos haberent. Exprimere cupientibus, quaꝝ reꝝ in ſe arbitrium ſenatui ꝑmitterent, nihil certi reſponſum eſt, ita infecta pace dimiſſi, urbe eodem die, Italia intra X V. dies excedere iuſſi. Tunc de cõſulum prouinciis incœptum agi eſt, ambo Græciam cupiebãt, multum Lælius in ſenatu poterat, is, quum ſenatus aut ſortiri, aut cõparare inter ſe ꝓuincias COSS. iuſſiſſet, elegantius facturos dixit, ſi iudicio patrum, quam ſi ſorti eam rem ꝑmiſiſſent. Scipio reſponſo ad hoc dato, cogitatuꝝ quid ſibi faciédum eſſet, cum fratre uno locutus, iuſſuſq; ab eo permittere audacter ſenatui, renunciat collegæ factuꝝ ſe, quod is cenſeret. Quum res aut noua, aut uetuſtate exemploꝝ memoriæ iam exoletæ relata expectatione certaminis ſenatum erexiſſet, P. Scipio Africanus ait, ſi L. Scipioni fratri ſuo ꝓuinciam Græciam decreuiſſent, ſe legatum iturum. Hæc uox magno aſſenſu audita ſuſtulit certamen, experiri libebat, utrum plus regi Antiocho in Annibale uicto, an in uictore Africano cõſuli, legionibuſq; Romanis auxilii foret, ac prope oés Scipioni Græciam, Lælio Italiam decreuerunt. Prætores inde ꝓuincias ſortiti ſunt, L. Auruncul eius urbanã, M. Fuluius peregrinam, L. Aemylius Regillus claſſem, P. Iunius Brutus Tuſcos, Cn. Fuluius Apuliam, & Brutios, C. Antiſtius Siciliam. Cõſuli deinde, cui Græcia ꝓuincia decreta erat, ad eum exercitũ, quem a M. Attilio (duæ autem legiones erant) accepturus eſſet, in ſupplemétum addita peditum ciuium Romanoꝝ tria millia, equites cétum, & ſocium Latini nominis qnq; millia, equites C C. & adiectum, ut quum in ꝓuinciam ueniſſet, ſi e republica uideretur eſſe, exercitũ in Aſiam traiiceret. Alteri cõſuli totus nouus exercitus decretus, duæ legiones Romanæ, & ſociũ Latini nois X V. millia peditum, equites C C. Exercitum ex Liguribus Q. Minutius (iam enim confectam ꝓuinciam ſcripſerat, & Liguꝝ omne nomé in deditioné ueniſſe) traducere in Boios, & P. Cornelio ꝓcõſuli tradere iuſſus, ex agro, quo uictos bello multauerat Boios, deductæ urbanæ legiones, quæ priore anno cõſcriptæ erant, Cn. Fuluio prætori datæ, & ſociũ Latini nois peditum X V. millia, eqtes C C. ad Appuliam, Brutioſq; optinendos, A. Cornelio ſupioris anni prætori, qui Brutios cum exercitu optinuerat, impatum, ſi ita conſuli uideret, ut legiones in Aetoliam traiectas M. Attilio traderet, ſi

miſſis Hypatam,qui tradere urbem iuberent,poſteaq̃ reſponſum eſt,nihil, niſi ex cõmuni Aetoloꝝ decreto facturos,ne teneret ſe oppugnatio Hypatæ,nõdum Amphiſſa recepta,præmiſſo fratre Africano,ampliſſimum agmen ducit.Sub aduentum eoꝝ oppidani relicta urbe(iam enim magna ex parte nudata mœnibus erat)in arcem,quã inexpugnabilẽ habent,omnes armati atqꝫ inermes conceſſere. Sex millia ferme paſſuum inde poſuit caſtra,eo legati Athenienſes primum ad P.Scipionem,prægreſſum agmen(ſicut ante dictum eſt)deinde ad cõſulem uenerunt,deprecãtes pro Aetolis. Clementius reſponſum ab Africano tulerũt,qui cauſſam relinquendi honeſte Aetolici belli quærens Aſiam & regem Antiochum ſpectabat,iuſſeratqꝫ Athenienſes non Romanis ſolum,ut pacẽ bello præferrent,ſed etiam Aetolis perſuadere.Celeriter authoribus Athenienſibus frequens ad Hypatã legatio Aetoloꝝ uenit,& ſpem pacis eis ſermo etiam Africani,quem priorem adierunt,auxit, cõmemorantis multas gentes,populoſqꝫ in Hiſpania primo,deinde in Africa in fidem ſuã ueniſſe,in oĩbus ſe maiora clemẽtiæ benignitatiſqꝫ,quã uirtutis bellicæ monimenta reliquiſſe.Perfecta uidebaẽ res,quũ aditus C O S. idem illud triſum retulit,quo fugati ab ſenatu erant,eo tanq̃ nouo quum icti Aetoli eſſent,nihil enim nec legatione Atheniẽſium,nec placido Africani reſponſo pfectum uidebant,referre ad ſuos dixerũt uelle.Reditum inde Hypatã eſt,nec conſilium expediebaẽ,nam neqꝫ,unde mille talẽtum dareẽ,erat, & permiſſo libero arbitrio,ne in corpora ſua ſæuiretur,metuebãt.Venire itaqꝫ eoſdem legatos ad cõſulem,& Africanum iuſſerũt,& petere,ut ſi dare uere pacem,non tm̃ oſtendere,fruſtrantes ſpem miſeroꝝ,uellent,aut ex ſumma pecuniæ demerent, aut permiſſionẽ extra ciuium corpa fieri iuberent. Nihil impetratũ,ut mutaret C O S.& ea quoqꝫ irrita legatio dimiſſa eſt.Secuti & Athenienſes ſunt,& princeps legationis eoꝝ Euthydemus fatigatos tot repulſis Aetolos,& cõplorantes inutili lamẽtatiõe fortunam gẽtis ad ſpem reuocauit,author inducias ſex mẽſium petendi, ut legatos Romam mittere poſſent,dilationẽ nihil ad præſentia mala,quippe quæ ultima eſſent,adiecturam, leuari per multos caſus tpe interpoſito præſentes clades poſſe.Authore Euthydemo iidem miſſi,prius P. Scipione conuento,per eum inducias tẽporis eius,quod petebant,a conſule impetrauerũt,& ſoluta obſidione Amphiſſæ,M.Attilius,tradito conſuli exercitu,puĩcia deceſſit,Et C O S. Amphiſſa Theſſaliam repetit ut per Macedoniam,Thraciãqꝫ duceret in Aſiam,tum Africanus fratri.Iter,quod iſiſtis L. Scipio,ego quoqꝫ approbo,ſed totum id uertiẽ in uoluntate Philippi,qui ſi imperio noſtro fidus eſt,& iter,& cõmeatus,& oĩa,quæ in longo itinere exercitus alunt,iuuantqꝫ,nobis ſuppeditabit,ſi is deſtituat, nihil per Thraciam ſatis tutum habebis,itaqꝫ prius regis animum explorari placet,opportune explorabiẽ,ſi nihil ex præparato agẽtem opprimet,qui mitteẽ.T.Sempronius Gracchus,longe tum acerrimus iuuenum,ad id delectus,per diſpoſitos equos,prope incredibili celeritate ab Amphiſſa ĩde Elim eſt dimiſſus,die tertio Pellam puenit.In conuiuio rex erat,& in multum uini pceſſerat,ea ipſa remiſſio animi ſuſpicionem dempſit nouare eum quicq̃ uelle.Et tum qdem comiter acceptus hoſpes,poſtero die cõmeatus exercitui paratos benigne,pontes in fluminibus factos,uias,ubi tranſitus difficiles erant,munitas uidit.Hæc referens eadem,qua ierat,celeritate Thaumaſtis occurrit conſuli,inde certiore & maiore ſpe lætus exercitus ad præparata oĩa in Macedoniam puenit,uenientes regio apparatu accepit,& perſecutus eſt rex.Multa in eo & dexteritas, & humanitas uiſa,quæ cõmendabilia apud Africanum erant,uirũ,ſicut ad cætera,regium,ita a comitate,quæ ſine luxuria eſſet,nõ auerſum.Inde non p Macedoniam modo,ſed etiã Thraciam pſequente,& præparante oĩa Philippo,ad Helleſpõtum peruentum eſt.Antiochus poſt naualem ad Corycum pugnã,quum totam hyemẽ liberam in apparatus terreſtres maritimoſqꝫ habuiſſet,claſſi maxime reparãdæ,ne tota maris poſſeſſione pelleretur,intentus fuerat.Succurrebat ſeparatum ſe quum claſſis abſuiſſet Rhodioꝝ,quod ſi ea quoqꝫ,nec commiſſuros Rhodios,ut iteꝝ morarentur,certamini adeſſet,magno ſibi nauium numero opus fore,ut uiribus & magnitudine claſſem hoſtium æquaret.Itaqꝫ & Annibalem in Syriam miſerat ad Phœnicũ accerſendas naues,Polyxenidam,quo minus pſpere geſta res erat,eo enixius & eas,quæ erant,reficere,& alias parare naues iuſſit,ipſe in Phrygia hybernauit,undiqꝫ auxilia accerſens,etiam in Gallo græciam miſerat,bellicoſiores ea tẽpeſtate erant Gallo græci,adhuc,nõdum exoleta ſtirpe gẽtis,ſeruantes aĩos.Filiũ Seleucum in Aeolide reliquerat cum exercitu,ad maritimas cõtinendas urbes,quas illinc a Pergamo Eumenes,hinc a Phocæa,Erythriſqꝫ Romani ſollicitabãt.Claſſis Romana,ſicut ante dictum eſt,ad Canas hybernabat,eo media ferme hyeme rex Eumenes cum duobus millibus peditũ,equitibus cẽtum uenit,is quum magnã prædam agi poſſe dixiſſet ex hoſtium agro,qui circa Thyatiram eſſet,hortãdo perpulit Liuiũ,ut quinqꝫ millia militũ ſecum mitteret,miſſi ingẽtem prædam ĩtra paucos dies auerterunt.Inter hæc Phocææ ſeditio orta,qbuſdam ad Antiochum multitudinis aĩos auocãtibus,grauia hyberna nauium erant,graue tributum,quod togæ quingẽtæ imperatæ erant cum quingentis tunicis,grauis etiam inopia frumẽti,propter quam naues quoqꝫ,& præſidium Romanũ exceſſit,tum uero liberata metu factio erat,quæ plebem in cõcionibus ad Antiochum trahebat, ſenatus & optimates in Romana ſocietate perſtãdum cenſebant,defectionis authores plus apud multitudinem ualuerũt. Rhodii,quo magis ceſſatum priore æſtate erat,eo maturius æquinoctio uerno eundem Pauſiſtratum

claſſis præfectum, cum ſex & triginta nauibus miſerunt. Iam Liuius a Canis cum triginta nauibus, & ſeptem quadriremibus, quas ſecum Eumenes rex adduxerat, Helleſpōtum petebat, ut ad tranſitum exercitus, quem terra uenturū opinabatur, præpararet, quæ opus eſſent, in portum, quem uocāt Achirum, claſſem primum auertit, inde Ilium aſcendit, ſacrificioq; Mineruæ facto, legationes finitimas ab Elæunte, & Dardano, & Rhœteo tradētes in fidem ciuitates ſuas benigne audiuit, inde ad Helleſponti fauces nauigat, & decem nauibus in ſtatione cōtra Abydum relictis, cætera claſſe in Europam ad Seſton oppugnādam traiecit. Iam ſubeuntibus muros fanatici Galli primū cum ſolēni habitu ante portā occurrunt, iuſſu ſe matris deum famulos deæ uenire memorant ad precādum Romanum, ut parceret mœnibus, urbiq;, nemo eoꝝ uiolatus eſt, mox uniuerſus ſenatus cum magiſtratibus ad dedendā urbem proceſſit. Inde Abydum traiecta claſſis, ubi quum, tētatis per colloquia animis, nihil pacati reſponderet̄, ad oppugnationem ſeſe expediebāt. Dum hæc in Helleſponto gerunt̄, Polyxenidas regius præfectus (erat autem exul Rhodius) quum audiſſet, ꝓfectam ab domo popularium ſuoꝝ claſſem, & Pauſiſtratum ꝑfectum ſuperbe quædam, & contēpti in ſe cōcionātem dixiſſe, præcipuo certamine animi aduerſus eum ſumpto, nihil aliud dies nocteſq; agitabat aīo, quam ut uerba magnifica eius rebus cōfutaret, mittit ad eum hominē & illi notum, qui diceret & ſe Pauſiſtrato, patriæq; ſuæ magno uſui, ſi liceat, fore, & a Pauſiſtrato ſe reſtitui in patriam poſſe. Quum quonā modo ea fieri poſſent, mirabūdus Pauſiſtratus percūctaretur, fidem petenti dedit agēdæ cōmuniter rei, aut ſilentio tegēdæ, tum internuntius claſſem regiam ait totam, aut maiorem eius partem Polyxenidam traditurum ei, pretium tanti meriti nullum aliud paciſci, quā reditum in patriam. Magnitudo rei nec ut crederet, nec ut aſpernaretur dicta, effecit, Panormū Samiæ terræ petit, ibiq; ad explorandam rem, quæ oblata erat, ſubſtitit, ultro citroq; nuntii curſare, nec fides ante Pauſiſtrato facta eſt, quā coram nuntio eius Polyxenidas ſua manu ſcripſit, ſe ea, quæ pollicitus eſſet, factuꝝ, ſignoq; ſuo impreſſas tabellas miſit, eo uero pignore uelut authoratum ſibi ꝓditorem ratus eſt, neq; enim eum, qui ſub rege uiueret, cōmiſſurum fuiſſe, ut aduerſus ſemetipſum īdicia manu ſua teſtata daret. Inde ratio ſimulatæ proditionis compoſita, omnium ſe regꝫ apparatum omiſſuꝝ Polyxenidas dicere, non remigem, nō ſocios nauales ad claſſem frequētes habiturum, ſubductuꝝ per ſimulationem reficiendi quaſdam naues, alias in ꝓpinquos portus dimiſſuꝝ, paucas ante portum Epheſi in ſalo habiturum, quas, ſi exire res cogeret, obiecturus certamini foret. Quam negligētiam Polyxenidam in claſſe ſua habituꝝ Pauſiſtratus audiuit, eam ipſe extēplo habuit partē, nauium ad cōmeatus accerſendos Halicarnaſſum, partē Samum ad urbem miſit, ut paratus eſſet, quum ſignum aggrediendi a proditore accepiſſet. Polyxenidas augere ſimulando errorē ſubducit quaſdam naues, alias uelut ſubducturus eſſet, naualia reficit, remiges ex hybernis non Epheſum accerſit, ſed Magneſiam occulte cogit. Forte quidā Antiochi miles, quū Samū rei priuatæ cauſſa ueniſſet, pro ſpeculatore cōprehenſus deducitur Panormum ad præfectum, is percūctanti quid Epheſi ageretur, incertum metu, an erga ſuos haud ſyncera fide, omnia aperit, claſſem inſtructam, paratāq; in portu ſtare, remigium omne Magneſiam, ad Sipylum naues ſubductas eſſe, & naualia tegi, nunquā intentius rem naualem adminiſtratā eſſe. Hæc ne pro ueris audirent̄ animus errore, & ſpe uana præoccupatus fecit. Polyxenidas ſatis omnibus cōparatis nocte remige a Magneſia, accerſito, deductiſq; raptim, quæ ſubductæ erant, nauibus, quum diem nō tam in apparatu abſumpſiſſet, quam quod conſpici proficiſcētem claſſem nolebat, poſt ſolis occaſum profectus L X X. nauibus tectis, uento aduerſo ante lucem Pygela portum tenuit, ubi quum interdiu ob eandem cauſſam quieſſet, nocte in ꝓxima Samiæ terræ traiecit, hinc Nicādro quodam archipirata quinq; nauibus tectis Palinuꝝ iuſſo petere, atq; inde armatos, qua ꝓximum iter eſſet per agros, Panormum ad tergum hoſtium ducere, ipſe interim claſſe diuiſa, ut ex utraq; claſſe fauces portus teneret, Panormū petit. Pauſiſtratus ut in re primum necopinata turbatus parumper, deinde uetus miles celeriter collecto aīo, terra melius arceri, quam mari hoſtes poſſe ratus, armatos duobus agminibus ad ꝓmontoria, quæ cornibus obiectis ab alto portum faciunt, ſubducit, inde facile telis ancipitibus hoſtem ſūmoturus, id incœptum eius Nicander a terra uiſus quum turbaſſet, repente mutato conſilio aſcendere naues omnes iubet, tum uero ingens pariter militum, nautarūq; trepidatio orta, & uelut fuga in naues fieri, quum ſe mari terraq; ſimul cernerent circunuentos. Pauſiſtratus unam uiam ſaluti eſſe ratus, ſi uim facere per fauces portus, atq; erūpere in mare aptum poſſet, poſteaq̄ conſcendiſſe ſuos uidit, ſequi cæteris iuſſis, ipſe princeps, cōcitata naue remis, ad hoſtium portus tendit, ſuperantē iam fauces nauem eius Polyxenidas tribus quinqueremibus circūſiſtit, nauis roſtris icta ſupprimit̄, telis obruuntur ꝓpugnatores, inter quos & Pauſiſtratus impigre pugnans interficit̄, nauium reliquaꝝ ante portum aliæ, aliæ in portu deprehēſæ, quædam a Nicādro, dum moliunt̄ a terra, captæ, quinq; tm̄ Rhodiæ naues cum duabus Cypriis effugerūt, terrore flāmæ micantis uia ſibi inter conſertas naues facta, cunctis enim binis a prora prominentibus trullis ferreis multum conceptum ignem præ ſe portabant. Erythææ triremes, quum haud procul a Samo Rhodiis nauibus, quibus ut eſſent præſidio, ueniebant, obuiæ fugientibus fuiſſent, in Helleſpontum ad Romanos curſum auertūt. Sub idem tp̄s Seleucus ꝓditam Phocæā, porta una per cuſtodes aperta, recepit,

cepit,& Cyma,Elæaq; eiuſdem oræ urbes ad eum metu defecerunt.Dum hæc in Aeolide geruntur, Abydus,quum per aliquot dies obſidionem toleraſſet,præſidio regio tutante mœnia, iam omnibus feſſis,Philota quoq; præfecto præſidii permittente,magiſtratus eorum cum Liuio de conditionibus tradendæ urbis agebant,rem diſtinebat,quod utrum armati,an inermes mitterētur regii,parum cōuenlebat.Hæc agentibus quum interueniſſet nuntius Rhodioꝝ cladis,omiſſa de manibus res eſt,metuens enim Liuius,ne ſucceſſu tantæ rei inflatus Polyxenidas claſſem,quæ ad Canas erat,opprimeret, Abydi obſidione,cuſtodiaq; Helleſponti extēplo relicta,naues,quæ ſubductæ Canis erant,deduxit,& Eumenes Elæam uenit,Liuius omni claſſe,cui adiūxerat triremes duas Mitylenæas,Phocæam petit, quam quum teneri ualido regio præſidio audiſſet,nec pcul Seleucia caſtra eſſe,depopulatus maritimā oram,& præda,maxime hominum,raptim in naues impoſita,tantum moratus,dum Eumenes cum claſſe aſſequeretur,Samum petere intēdit. Rhodiis primo audita clades ſimul pauorem , ſimul luctū ingentem fecit,nam præter nauium,militūq; iacturam,quod floris,quod roboris in iunētute fuerat, amiſerant,multis nobilibus ſecutis inter cætera authoritatem Pauſiſtrati,quæ inter ſuos merito maxima erat.Deinde quod fraude capti,quod a ciue potiſſimum ſuo forent,in iram luctus uertit.Decē extemplo naues,& diebus poſt paucis decem alias præfecto omnium Eudemo miſerunt,quem aliis uirtutibus bellicis haudquaq̄ Pauſiſtrato parem,cautiorem,quo minus animi erat,ducem futurum credebant.Romani & Eumenes rex in Erythram primum claſſem applicuerunt,ibi noctem unam morati,poſtero die Corycum Teiorum promōtorium tenuerunt , inde quum in proxima Sami uellent traiicere,non expectato ſolis ortu,ex quo ſtatum cœli notare gubernatores poſſent,in incertam tempeſtatem miſerunt,medio in curſu aquilone in ſeptentrionem uerſo,exaſperato fluctibus mari,iactari cœperunt.Polyxenidas Samum petituros ratus hoſtes,ut ſe Rhodiæ claſſi coniungerent,ab Epheſo profectus primo ad Myoneſum ſtetit , inde ad Macrin,quam uocant inſulam,traiecit,ut prætereuehens,quas aberrantes ex agmine naues poſſet,aut poſtremum agmen opportune adorrietur. Poſteaq̄ ſparſam tempeſtate claſſem uidit,occaſionem primo aggrediendi ratus,paulo poſt increbreſcente uento,& maiores iam uoluente fluctus,quia peruenire ſe ad eos uidebat non poſſe , ad Etaliam inſulam traiecit,ut inde poſtero die Samum ex alto petentes naues aggrederetur.Romani,pars exigua,primis tenebris portum deſertum Sami tenuerunt,claſſis cætera nocte tota in alto iactata in eundem portū currit.Ibi ex agreſtibus cognito hoſtium naues ad Etaliam ſtare,conſilium habitum,utrum extemplo decernerent,an Rhodiam expectarent claſſem,dilata re (ita enim placuit) Corycum,unde uenerant, traiecerunt.Polyxenidas quoq;,quum fruſtra ſtetiſſet,Epheſum rediit,tum Romanæ naues,uacuo ab hoſtibus mari,Samum traiecerunt,eodem & Rhodia claſſis poſt dies paucos uenit, quam ut expectatam eſſe appareret,profecti extemplo ſunt Epheſum,ut aut decernerēt nauali certamine,aut ſi detrectaret hoſtis pugnam,quod plurimum intererat ad animos ciuitatum,timoris confeſſionem exprimerent.Contra fauces portus,inſtructa in frontem nauium acie,ſtetere,poſteaquam nemo aduerſus ibat claſſe dimiſſa pars in ſalo ad hoſtium portus in anchoris ſtetit,pars in terram milites expoſuit , In eos iam ingentem prædam,late depopulato agro , agentes Andronicus Macedo , qui in præſidio Epheſi erat,mœnibus appropinquantes eruptionem fecit,exutoſq; magna parte prædæ ad mare,ac naues redegit.Poſtero die,inſidiis medio ferme uiæ poſitis,ad eliciendum extra mœnia Macedonem,Romani ad urbem agmine iere,unde,quum ea ipſa ſuſpicio,nequis exiret,deterruiſſet,redierunt ad naues, & terra mariq; fugientibus certamen hoſtibus,Samum unde uenerat,claſſis repetit. Inde duas ſociorum ex Italia,duas Rhodias triremes cum præfecto Epicrate Rhodioꝝ ad fretum Cephaleniæ tuendum prætor miſit,infeſtum id latrocinio Lacedæmonius Hybriſtas cum iuuentute Cephalenum faciebat,clauſumq; iam mare cōmeatibus Italicis erat.Piræei L. Aemylio Regillo ſuccedenti ad nauale imperium Epicrates occurrit , qui audita clade Rhodiorum , quum ipſe duas tantum quinqueremes haberet,Epicratē cum quatuor nauibus in Aſiam ſecum reduxit,pſecutæ etiam aperte naues Athenienſium ſunt,Aegæo mari traiecit,dein Primaſicrates Rhodius cum duabus quadriremibus ab Samo nocte intēpeſta uenit,deductuſq; ad Aemylium præſidii cauſſa ſe miſſum ait,quod eam orā maris infeſtam onerariis regiæ naues excurſionibus crebris ab Helleſponto,atq; Abydo facerēt. Traiciēti Aemylio a Chio Samum,duæ Rhodiæ quadriremes miſſæ obuiam a Liuio,& rex Eumenes cum duabus quinqueremibus occurrit . Samum poſteaq̄ uentum eſt,accepta a Liuio claſſe,& ſacrificio,ut aſſolet,rite facto,Aemylius cōſilium aduocauit.Ibi C.Liuius (is enim eſt primus rogatus ſentētiam) neminem fidelius dare poſſe conſilium dixit,quam eum,qui id alteri ſuaderet,quod ipſe,ſi in eodem loco eſſet,facturus fuerit,ſe in animo habuiſſe tota claſſe Epheſum petere,& onerarias ducere multa ſaburra grauatas , atque eas in faucibus portus ſupprimere , & eo minoris molimenti ea clauſtra eſſe, quod in fluminis modum longum , & anguſtum , & uadoſum oſtium portus ſit,ita ademptum ſe maris uſum hoſtibus fuiſſe,inutilemque claſſem facturum , nulli ea placere ſententia . Eumenes rex quæſiuit,quid tandem,ubi demerſis nauibus frenaſſent clauſtra maris,utrum libera ſua claſſe abſceſſuri inde forent ad opem ferendam ſociis,terrorēq; hoſtibus præbendum,an nihilo minus tota claſſe

portum obſeſſuri?ſiue enim abſcedant,cui dubium eſſe,quin hoſtes detracturi demerſas moles ſint? & minore molimento aperturi portum,quam obſtruatur?ſin autem manẽdum ibi nihilo minus ſit, quid attinere claudi portum? Quid contra illos tutiſſimo portu,opulentiſſima urbe fruentes,omnia Aſia præbente quieta æſtiua acturos Romanos aperto in mari fluctibus,tẽpeſtatibuſq; obiectos?omnium inopes in aſſidua ſtatione futuros,ipſos magis alligatos,impeditoſq;,nequid eoꝝ, quæ agenda ſint,poſſint agere,quam ut hoſtes clauſos habeant.Eudemus,præfectus Rhodiæ claſſis,magis eam ſibi diſplicere ſentẽtiam oſtendit,quam ipſe,quid cenſeret,faciendum dixit.Epicrates Rhodius,omiſſa in præſentia Epheſo,mittendam nauium partem in Lyciam cenſuit,& Pataram,caput gentis,in ſocietatem adiungẽdam,in duas res magnas uſui fore,& Rhodios,pacatis circa inſulam ſuam terris, totis uiribus incumbere in unius belli,quod aduerſus Antiochum ſit,curam poſſe,& eam claſſem, quæ in Lycia compararetur,intercludi,ne Polyxenidæ coniungatur.Hæc maxime mouit ſentẽtia,placuit tamen Regillum tota claſſe euehi ad portum Epheſi,ad inferendum hoſtibus terrorem.C.Liuius cum duabus quinqueremibus Romanis,& quatuor quadriremibus Rhodiis, & duabus aptis Smyrnæis in Lyciam eſt miſſus,Rhodum prius iuſſus adire,& omnia cum iis cõmunicare cõſilia.Ciuitates,quas præteruectus eſt,Miletus,Myndus,imperata enixe fecerunt.Rhodum ut eſt uentum,ſimul & ad quã rem miſſus eſſet,iis expoſuit,& conſuluit eos,approbãtibus cunctis,& ad eam,quam habebat claſſem, aſſumptis tribus quadriremibus nauigat Pataram. Primo ſecundus uentus ad ipſam urbem ferebat eos,ſperabantq; ſubito terrore aliquid moturos,poſteaq̃,circumagente ſe uento,fluctibus dubiis uolui cœptum eſt mare,peruicerunt q̃dem remis,ut tenerent terram, ſed neq; circa urbem tuta ſtatio erat,nec ante oſtium portus in ſalo ſtare poterant,aſpero mari,& nocte ĩminẽte,præteruecti mœnia portum Phœnicum minus duum millium ſpatio inde diſtantem petiere, nauibus ad maritima uix tutum,ſed aliæ inſuper eminebant rupes,quas celeriter oppidani,aſſumptis regiis militibus, quos in præſidio habebant,cœperunt,aduerſus quos Liuius,quanquã erant iniqua,& difficilia ad exitus loca, Iſſæos auxiliares,& Smyrnæoꝝ expeditos iuuenes miſit.Ii,dum miſſilibus primo,& aduerſus paucos leuibus laceſſebatur pugna,ſuſtinuerunt certamen,poſteaq̃ plures ab urbe affluebant,& iam oĩs multitudo effundebatur,timor inceſſit Liuium,ne & auxiliares circũuenirentur,& nauibus etiam ab terra periculum eſſet,ita non milites ſolum,ſed nauales etiam ſocios,naualium remigum turbam,quibus quiſq; poterat telis,armatos in prælium eduxit.Tum quoq; anceps pugna fuit,non quod milites ſolum aliquot,ſed quod L.Apuſtius tumultuario prælio cecidit,poſtremo tamẽ fuſi,fugatiq; ſunt Lycii,& ad urbem compulſi,& Romani cum haud incruenta uictoria ad naues redierũt,inde in Telmeſſicum ꝓfecti ſinum,qui latere uno Cariam,altero Lyciam contingit,omiſſo conatu Pataram amplius tentandi Rhodii domum dimiſſi ſunt.Liuius præteruectus Aſiam in Græciam tranſmiſit,ut conuentis Scipionibus,qui tum circa Theſſaliam erant,in Italiam traiiceret.Aemylius poſteaq̃ omiſſas in Lycia res,& Liuium ꝓfectum in Italiam cognouit,quum ipſe ab Epheſo repulſus tempeſtate irrito incœpto Samum reuertiſſet,turpe ratus tentatam fruſtra Pataram eſſe,proficiſci eo tota claſſe,& ſũma ui aggredi urbem ſtatuit.Myletum,& cæteram oram ſocioꝝ præteruecti,in Bargyllam & Icoſon deſcenſionem ad Iaſſum fecerunt.Vrbem regium tenebat præſidium,agrum circa Romani hoſtiliter depopulati ſunt.Miſſis deinde,qui per colloquia principum,& magiſtratuum tentarent aĩos,poſteaq̃ nihil in poteſtate ſua reſpõderunt eſſe,ad urbem oppugnãdam ducit.Erant Iaſſenſium exules cum Romanis,frequentes Rhodios orare inſtituerunt,ne urbem,& uicinam ſibi,& cognatam ĩnoxiam periſſe ſineret,ſibi exilii nullam aliam cauſſam eſſe,quam fidem erga Romanos,eadem ui regioꝝ,qua ipſi pulſi ſunt,teneri eos,qui in urbe maneant,oĩum Iaſſenſium unam mẽtem eſſe,ut ſeruitutem regiam effugerent.Rhodii moti precibus,& Eumene etiam rege aſſumpto,ſimul ſuas neceſſitudines cõmemorando,ſimul obſeſſæ regio præſidio urbis caſum miſerando,peruicerunt,ut oppugnatione abſiſteretur.Profecti inde pacati,cæteꝝ quum oram Aſiæ legerent, Lorymam(portus aduerſus Rhodũ eſt) peruenerũt,ibi in principiis ſermo primo inter tribunos militũ ſecretus oritur,deinde ad aures ipſius Aemylii ꝑuenit,abduci claſſem ab Epheſo,ab ſuo bello,ut ab tergo liber relictus hoſtis in tot propinquas ſocioꝝ urbes omnia impune conari poſſet,mouere Aemylium,uocatoſq; Rhodios quum percũctatus eſſet,utrum nam Pataris uniuerſa claſſis in portu ſtare poſſet?quum r̃ndiſſent non poſſe,cauſſam nactus omittendæ rei,Samum reduxit naues.Per idem tẽpus Seleucus Antiochi,quum per omne hybernoꝝ tempus exercitum in Aeolide continuiſſet,partim ſociis ferendo opem,partim,quos in ſocietatem pellicere non poterat,depopulãdis,tranſire in fines regni Eumenis,dum is procul a domo cum Romanis,& Rhodiis Lyciæ maritima oppugnaret,ſtatuit.Ad Elæam primo infeſtis ſignis acceſſit,deinde omiſſa oppugnatione urbis agros hoſtiliter depopulatus,ad caput,arcẽq; regni, Pergamũ, ducit oppugnandam.Attalus primo ante urbem ſtationibus poſitis,& excurſione equitum,leuiſq; armaturæ magis laceſſebat,quam ſuſtinebat hoſtem,poſtremo,quum per leuia certamina expertus nulla parte uirium ſe parem eſſe,intra mœnia ſe recepiſſet,obſideri urbs cœpta eſt.Eodem ferme tempore & Antiochus ab Apamea profectus Sardibus primum,deinde haud procul Seleuci caſtris ad caput

Caici amnis ſtatiua habuit,quum magno exercitu miſto uariis ex gentibus plurimum terroris feciſſet,Gallis mercede conductis, quatuor millia erant,hos paucis admiſtis,ad peruaſtãdum paſſim Pergamenum agrum milites miſit. Quæ poſteaq̄ Samum ſunt nuntiata,primo Eumenes auocatus domeſtico bello,claſſe Elæam petit,inde quum profectus fuiſſet, equitum peditũq; expeditis præſidio eorum tutus,priuſq̄ hoſtes ſentirent,aut mouerentur, Pergamum contendit,ibi rurſus leuia per excurſiones prælia fieri cœpta,Eumene ſummæ rei diſcrimen haud dubie detrectante. Paucos poſt dies Romana,Rhodiaq; claſſis,ut regi opem ferrent,Elæam mouerunt,quos ubi expoſuiſſe copias Elææ, & tot claſſes in unum conueniſſe portum Antiocho allatum eſt,& ſub idem tẽpus audiuit conſulem cum exercitu iam in Macedonia eſſe,parariq;,quæ ad tranſitum Helleſponti etiam opus eſſent,tempus ueniſſe ratus,priuſq̄ terra mariq; ſimul urgeretur,agendi de pace,tumulum quendam aduerſus Elæam caſtris cœpit,ibi peditum omnibus copiis relictis(coequitauerant autem ſex millia equitum) in campos ſub ipſa Elææ mœnia deſcendit, miſſo caduceatore ad Aemylium, uelle ſe de pace agere. Aemylius Eumene a Pergamo accito,adhibitis Rhodiis, haud aſpernante pacem,Eumenes nec honeſtum eſſe dicere,eo tempore de pace agi,nec exitum rei imponi poſſe,quid enim, inquit,aut honeſte incluſi mœnibus,& obſeſſi uelut,leges pacis accipiemus? aut cui rata iſta pax erit, quam ſine conſule, non ex authoritate ſenatus,in iuſſu Po.Romani pagamus? Quero enim,pace per te facta,rediturusne extemplo in Italiam ſis,claſſem,exercitumq; deducturus,an expectaturus,quid de ea re cõſuli placeat,quid ſenatus cenſeat,aut populus iubeat? Reſtat ergo,ut maneas in Aſia,& rurſus in hyberna copiæ reductæ,omiſſo ibi bello,exhauriant cõmeatibus præbendis ſocios,deinde ſi ita uiſum ſit iis,penes quos poteſtas fuerit,inſtauremus nouum deintegro bellum,quod poſſumus,ſi ex hoc impetu rerum nihil prolatando remittitur,ante hyemem diis uolentibus perfeciſſe. Hæc ſententia uicit,reſpõſumq; Antiocho eſt,ante conſulis aduentum de pace agi non poſſe. Antiochus pace nequiquam tentata uaſtandis Elæenſium primum,deinde Pergamenorum agris,relicto ibi Seleuco filio,Adramytteũ, hoſtiliter itinere facto,petit,agrum opulẽtum,quem Thebes uocant,carmine Homeri nobilitatum, neq; alio ullo loco maior Aſiæ regiis militibus parta eſt præda. Eodem,Adramytteum,ut urbi præſidio eſſent,nauibus circunuecti,Aemylius,& Eumenes uenerũt. Per eoſdẽ forte dies Elæam ex Achaia mille pedites cum centum equitibus, Diaphane omnibus his copiis præpoſito, acceſſerunt, quos egreſſos nauibus obuiam miſſi ab Attalo nocte Pergamum deduxerunt,ueterani omnes,& periti belli erant,& ipſe dux Philopœmenis,ſummi tum omnium Græcorum imperatoris,diſcipulus, qui biduum ſimul ad quietem hominum equorumq;,& ad uiſendum hoſtium ſtationes,quibus locis temporibuſq; accederent,reciperentq; ſeſe,ſumpſerunt. Ad radices ſere collis,in quo poſita eſt urbs,regii ſuccedebant,ita libera ab tergo populatio erat,nullo ab urbe,ne in ſtationes q̄dem qui procul iacularetur,excurrente,nẽquiq̄ ſemel compulſi metu ſe mœnibus incluſerunt,contẽptus eoꝝ,& inde negligẽtia apud regios oritur,non ſtratos,nõ infrenatos magna pars habebãt equos,paucis ad arma,& ordines relictis,dilapſi cæteri ſparſerãt ſe toto paſſim campo,pars in iuueniles luſus,laſciuiãq;,pars ueſcentes ſub umbra,q̄dam ſomno etiã ſtrati. Hæc Diaphanes ex alta urbe Pergamo contẽplatus arma ſuos capere,& ad portam præſto eſſe iubet,ipſe Attalum adiit,& in animo ſibi eſſe dixit, hoſtium ſtationẽ tentare,ægre id permittere Attalus,quippe qui centum equitibus aduerſus ſexcẽtos, mille peditibus cum quatuor millibus pugnaturũ cerneret,porta egreſſus,haud procul ſtatione hoſtium,occaſionem opperiens,cõſedit,& qui Pergami erant,amentiam magis,quam audaciam credere eſſe,& hoſtes paulisper in eos uerſi,ut nihil mouere uiderunt,nec quicq̄ ex ſolita neglıgẽtia,inſuper etiam eludẽtes paucitatem,mutarunt. Diaphanes quietos aliquãdiu ſuos,uelut ad ſpectaculum modo eductos,cõtinuit, poſteaq̄ dilapſos ab ordinibus hoſtes uidit,peditibus,quãtum accelerare poſſent,ſequi iuſſis,ipſe princeps inter equites cum turma ſua,quem poſſent effuſiſſimis habenis,clamore ab omni ſimul pedite, atq; equite ſublato,ſtationẽ hoſtium improuiſo inuadit. Non hoĩes ſolum, ſed equi etiã territi quum uincula abrupiſſent,trepidationẽ & tumultum ĩter ſuos fecerũt,pauci ſtabãt impauidi equi,eos ipſos non ſternere,nõ infrenare,aut aſcẽdere facile poterãt,multo maiorẽ,quã pro numero equitum terrorem Achæis inferẽtibus,pedites uero ordinati,& præparati ſparſos per negligentiam,& ſemiſomnes prope adorti ſunt,cædes paſſim,fugaq; per cãpos facta eſt. Diaphanes ſecutus effuſos,quo ad tutũ fuit, magno Achæoꝝ genti decore parto(ſpectauerãt enim e mœnibus Pergami nõ modo uiri,ſed fœminæ etiã)in ꝓſidium urbis rediit. Poſtero die regiæ magis cõpoſitæ & ordinatæ ſtationes quingẽtis paſſibus ab urbe poſuerũt caſtra,& Achæi eodẽ ferme tẽpore,atq; in eũdem locum ꝓceſſerunt,permulti intẽti utrinq;,uelut iam futuꝝ impetum expectauere,poſteaq̄ haud ꝓcul occaſu ſolis redeundi in caſtra tẽpus erat,regii ſignis collatis abire agmine ad iter magis,quã ad pugnam cõpoſito,cœpere. Quieuit Diaphanes,quum in conſpectu erant,deinde eodem,quo pridie,impetum poſtremum agmen incurrit,tantumq; rurſus pauoris ac tumultus incuſſit,ut quum terga cederentur,nemo pugnãdi cauſſa reſtiterit,trepidãteſq;,& uix ordinẽ agminis ſeruantes in caſtra cõpulſi ſunt. Hæc Achæorum audacia Seleucum ex agro Pergameno mouere caſtra coegit, Antiochus,poſteaq̄ Romanos,& Eumenem

ad tuendum Adramytteum ueniſſe audiuit, ea quidem urbe abſtinuit, depopulatus agros, Pheream inde, coloniam Mitylenæoꝝ, expugnauit, Cotton, & Corylenus & Aphrodiſias, & Priene primo impetu captæ ſunt. Inde per Thyatira Sardeis rediit. Seleucus in maritima ora permanens aliis terrori, aliis præſidio erat. Claſſis Romana cum Eumene, Rhodiiſq; Mitylenen primo, inde retro, unde profecta erat, Elæam rediit. Inde Phocæam petentes ad inſulam, quam Bacchium uocãt, ĩminet urbi Phocenſium, appulerunt, & quibus ante abſtinuerant templis, ſigniſq; (egregie autẽ exornata inſula erat) quum hoſtiliter diripuiſſent, ad ipſam urbem tranſmiſerunt, eam, diuiſis inter ſe partibus, quum oppugnarent, & uiderent ſine operibus, armis, ſcaliſq; capi non poſſe, miſſum ab Antiocho præſidiũ triũ millium armatorum quum intraſſet urbem, extemplo oppugnatione omiſſa, claſſis ad inſulam ſe recepit, nihil aliud quam depopulato circa urbem hoſtium agro. Inde placuit Eumenem domum dimitti, & præparari conſuli atq; exercitui, quæ ad tranſitum Helleſponti opus eſſent, Romanã Rhodiãq; claſſem redire Samum, atq; ibi in ſtatione eſſe, ne Polyxenidas ab Epheſo moueret. Rex Elæam, Romani & Rhodii Samum redierunt, ibi M. Aemylius, frater prætoris, deceſſit. Rhodii celebratis exequiis, aduerſus claſſem, quam fama erat ex Syria uenire, XIII. ſuis nauibus, & una quinqueremi ad terram Gnidiorum, ut ibi in ſtatione eſſent, profecti ſunt. Biduo ante quã Eudemus cum claſſe a Samo ueniret, XIII. a Rhodo naues cum Pamphylida præfecto aduerſus eandem Syriacam claſſem miſſæ, aſſumptis nauibus quatuor, quæ Cariæ præſidio erant, oppugnãtibus regiis Dædala, & quædam alia parua caſtella obſidione exemerunt. Eudemum confeſtim exire placuit, additæ huic quoq; ſunt ad eam claſſem, quam habebat, ſex apertæ naues. Profectus quum, quantum accelerare poterat, maturaſſet, ad portum, quem Megiſten uocant, prægreſſos cõſequitur, inde uno agmine Phaſelidem quum ueniſſent, optimum uiſum eſt ibi hoſtem opperiri. In confinio Lyciæ & Pamphyliæ Phaſelis eſt prominens penitus in altum, conſpiciturq; prima terrarum Rhodum a Cilicia petentibus, & procul nauium præbet proſpectum, eo maxime, uti obuii claſſi hoſtium eſſent, electus locus eſt. Cæteꝝ quod non prouiderunt, & loco graui, & tempore anni (medium enim æſtatis erat) ad hæc inſolito odore ingruere morbi uulgo, maxime in remiges, cœperunt, cuius peſtilentiæ metu profecti quum præterueherentur Pamphylium ſinum, ad Eurymedontem amnem appulſa claſſe, audiunt ad Aſpendum iam hoſtes eſſe. Tardius nauigauerunt regii aduerſo tempore eteſiaꝝ, quo uelut flatus fauoniis uentis eſſet. Rhodiorum duæ quadriremes, quatuor triremes fuere, regia claſſis VII. & XXX. maioris formæ nauium erat, in quibus tres hepteres, & quattuor hexeres habebant, præter has decem triremes erant, & ii adeſſe hoſtes ex ſpecula quadam cognouere. Vtraq; claſſis poſtero die luce prima, tanquam eo die pugnaturæ, portu mouit, & poſteaquam ſuperauere Rhodii promontorium, quod ab Sida prominet in altum, extemplo & conſpecti ab hoſtibus ſunt, & ipſi eos uiderunt. Ab regio ſiniſtro cornu, quod ab alto obiectum erat, Annibal, dextero Apollonius, purpuratoꝝ unus, præerat, & iam in frontem directas habeant naues. Rhodii longo agmine ueniebant, prima prætoria nauis Eudemi erat, cogebat agmen Heraclitus, Pamphylidas mediæ claſſi præerat. Eudemus poſteaquam hoſtium aciem inſtructam, & paratam ad concurrendum uidit, & ipſe in altum uehitur, & deinceps quæ ſequebantur, ſeruantes ordinem, in frontem dirigere iubet. Ea res primo tumultum præbuit, nam Eudemus in alto euectus erat, ut ordo omnium nauium ad terram explicari poſſet, & feſtinans ipſe præpropere cũ quinq; ſolis nauibus Annibali occurrit, cæteri, quia in frontem dirigere iuſſi erant, non ſequebantur, extremo agmine loci nihil ad terram relicti erat, trepidantibuſq; iis inter ſe, iam in dextero cornu aduerſus Annibalem pugnabant. Sed momento temporis & nauium uirtus, & uſus rei maritimæ terrorem omnem Rhodiis dempſit, nam & in altum celeriter euectæ naues locum poſt ſe quoq; uenienti ad terram dedere, & ſiqua concurrerat porro cum hoſtium naue, aut proram lacerabat, aut remos detergebat, aut libero iter ordines diſcurſu prætéruecta in puppim impetum dabat. Maxime exterruit hepteris regia a multo minore Rhodia naue uno ictu demerſa, itaq; iam haud dubie dexterum cornu hoſtium in fugam inclinabat. Eudemũ in alto multitudine nauium maxime Annibal cæteris omnibus longe præſtantem urgebat, & circunueniſſet, ni ſigno ſublato ex prætoria naue, quo diſperſam claſſem in unum colligi mos erat, omnes, quæ in dextero cornu uicerant naues, ad opem ferendã ſuis concurriſſent, tum & Annibal, quæq; circa eum erant naues capeſſunt fugam, nec inſequi Rhodii ex magna parte ægri, & ob id celerius feſſis remigibus, potuerunt. Quum in alto, ubi ſubſtiterant, cibo reficerent uires, cõtemplatus Eudemus hoſtes claudas, mutilataſq; naues apertis nauibus remulco trahentes, XX. paulo amplius, integras abſcedẽtes, e turri prætoriæ nauis ſilentio facto, exurgite, inquit, & egregium ſpectaculum capeſſite oculis. Cõſurrexere omnes, contemplatiq; expugnationem, fugãq; hoſtium, prope una uoce exclamauere omnes, ut ſequerentur. Ipſius Eudemi multis ictibus uulnerata nauis erat, Pamphylidam, & Heraclitum inſequi, quoad putarent tutum, iuſſit. Aliquandiu ſecuti ſunt, poſteaquam terræ appropinquabat Annibal, ueriti ne intercluderentur uẽto in hoſtium ora, ad Eudemum reuerſi hepterem captam, quæ primo concurſu icta erat, ægre Phaſelidem pertraxerũt, inde Rhodum non tam uictoria læti, quam alius alium accuſantes, quod, quum potuiſſent, non omnis

ſummerſa,

ſummerſa,aut capta claſſis hoſtium foret,redierunt.Annibal ictus uno prælio aduerſo ne tum quidē præteruehi Lyciam audebat,cum coniungi ueteri regiæ claſſi quāprimum cuperet,& id ne ei faceret liberum eſſet,Rhodii Heraclitum cum XX. nauibus roſtratis ad Pataram,& Megiſten portum miſerunt.Eudemum cum VII. nauibus maximis ex ea claſſe,cui præfuerat,Samum redire ad Romanos iuſſerunt,ut quantum conſilio,quātum authoritate ualeret,compelleret Romanos ad Pataram expugnandam.Magnam Romanis lætitiam prius uictoriæ nuncius,deinde aduentus attulit Rhodiorum,& apparebat,ſi ea cura Rhodiis dempta eſſet,uacuos eos tuta eius regionis maria præſtaturos.Sed profecto Antiocho ab Sardibus,ne opprimerentur urbes maritimæ,abſcedere cuſtodia Ioniæ,atque Aeolidis prohibuerunt,Pamphylidam cum quatuor nauibus tectis ad eam claſſem,quæ circa Patarā erat,miſerunt.Antiochus non ciuitatum modo,quæ circa ſe erant,contrahebat præſidia,ſed ad Pruſiā Bithyniæ regem miſerat legatos,literaſque,quibus tranſitum in Aſiam Romanorum increpabat,uenire eos ad omnia regna tollenda,ut nullum uſquam orbis terrarum,niſi Romanum imperium eſſet,Philippum & Nabin expugnatos,ſe tertium peti,ut quiſque proximus ab oppreſſo ſit,per omneis,uelut continens incendium,peruaſurum,ab ſe gradum in Bithyniam fore,quando Eumenes in uoluntariam ſeruitutē conceſſiſſet.His motum Pruſiam literæ Scipionis conſulis,ſed magis eius fratris Africani,a ſuſpicione tali auerterunt,qui præter conſuetudinem perpetuam Po.Romani augendi omni honore regum ſociorum maieſtatem,domeſticis ipſe exemplis Pruſiam ad promerēdam amicitiam ſuam compulit,regulos ſe acceptos in fidem Hiſpaniæ reges reliquiſſe,Maſiniſſam nō in patrio modo locaſſe regno,ſed in Syphacis,a quo ante expulſus fuiſſet,regnum impoſuiſſe,& eſſe eum non Africæ modo regum longe opulētiſſimum,ſed toto in orbe terrarum,cuiuis regum uel maieſtate,uel uiribus parem,Philippum & Nabin hoſtes bello ſuperatos ab T.Quintio,tamen in regno relictos,Philippo quidem anno priore etiam ſtipendium remiſſum,& filium obſidem redditum,& quaſdam ciuitates extra Macedoniā,patientibus Romanis impatoribus,recepiſſe eum,in eadem dignitate & Nabin futurum fuiſſe,niſi eū ſuus primū furor,deinde fraus Aetolorum abſumpſiſſet.Maxime confirmatus eſt animus regis,poſteaquam ad eum C.Liuius,qui prætor ante claſſi præfuerat,legatus ab Roma uenit,& docuit,quanta & ſpes uictoriæ certior Romanis,quam Antiocho,& amicitia ſanctior,firmiorque apud Romanos futura eſſet. Antiochus poſteaquam a ſpe ſocietatis Pruſiæ decidit,Epheſum ab Sardibus eſt profectus ad claſſem,quæ per aliquot menſes inſtructa,ac parata fuerat,uiſendam,magis quia terreſtribus copiis exercitum Romanum,& duos Scipiones imperatores uidebat ſuſtineri non poſſe,quam quod res naualis ipſa per ſe aut tentata ſibi unquam feliciter,aut tunc magnæ & certæ fiduciæ eſſet,erat tamē momētum in præſentia ſpei,& quod magnam partem Rhodiæ claſſis circa Pataram eſſe,& Eumenem regem cum omnibus nauibus ſuis conſuli obuiam in Helleſpontum profectum audierat,aliquid etiam inflāmabat animos claſſis Rhodia ad Samum per occaſionē fraude præparata abſumpta. His fretus,Polyxenida cum claſſe ad tentādum omni modo certaminis fortunam miſſo,ipſe copias ad Notium ducit,id oppidum Colophonium mari iminens abeſt a uetere Colophone duo ferme millia paſſuum,& ipſam urbem ſuæ eſſe poteſtatis uolebat,adeo propinquam Epheſo,ut nihil terra,mariue ageret,quod non ſubiectum oculis Colophoniorum,ac per eos notum extemplo Romanis eſſet,quos audita obſidione nō dubitabat ad opem ferēdam ſociæ urbi claſſem a Samo moturos,eam occaſionē Polyxenidæ ad rem gerēdam fore.Igitur operibus oppugnare urbem aggreſſus,& ad mare partibus duabus pariter munitionibus deductis,utrinque uineas & aggerem muro iniunxit,& teſtudinibus arietes admouit, quibus territi malis Colophonii oratores Samum ad L.Aemylium,fidem prætoris,Po.que Romani implorantes,miſerunt.Aemylium & Sami ſegnis diu mora offendebat,nihil minus opinātem,quam Polyxenidam,bis nequiquam ab ſe prouocatum,poteſtatem pugnæ facturum eſſe,& turpe exiſtimabat Eumenis claſſem adiuuare cōſulem ad traiiciendas in Aſiam legiones, ſe Colophonis obſeſſæ auxilio icertam finē habituro alligari.Eudemus Rhodius,qui & tenuerat eum Sami cupientem proficiſci in Helleſpōtum, cunctique inſtare,& dicere quāto ſatius eſſe uel ſocios obſidione eximere,uel uictam iam ſemel claſſem uincere iterum,totamque maris poſſeſſionem eripere,quā deſertis ſociis,tradita Antiocho Aſia terra,marique,in Helleſpōtum,ubi ſatis eſſet Eumenis claſſis,a ſua parte belli diſcedere. Profecti a Samo ad petendos cōmeatus,conſumptis iam oībus, Chium parabant traiicere,id erat horreum Romanis, eoque omnes ex Italia miſſæ onerariæ dirigebant curſum.Circūuecti ab urbe aduerſa inſulæ,obiecta aquiloni,ad Chium & Erythras ſunt,cum pararent traiicere,literis certior fit prætor , frumenti uim magnā Chium ex Italia ueniſſe,uinum portantes naues tēpeſtatibus retentas eſſe,ſimul allatum eſt Teios regiæ claſſi benigne cōmeatus præbuiſſe,quinque millia uaſorum uini pollicitos,Teium ex medio curſu claſſem repente auertit,aut uolentibus iis uſurus commeatu parato in hoſtibus,aut ipſos pro hoſtibus habiturus.Quum direxiſſent ad terram proras,quindecim ferme eis naues circa Myoneſum apparuerunt,quas primo ex claſſe regia prætor eſſe ratus inſtitit ſequi,apparuit inde piraticas celoces,& lēbos eſſe,Chiorum maritimam oram depopulati cum omnis generis præda reuertētes,poſteaquam uidere ex alto claſſem,in fugam uerterunt,& celeritate ſuperabant leuioribus , & ad id fabrefactis, nauigiis,&

propiores terræ erant, itaq; priuſq̄ appropinquaret claſſis, Myoneſum ꝓfugerunt, unde ſe a portu ratus abſtractuꝝ naues ignarus loci ſequebaẽ prætor. Myoneſus ꝓmontorium inter Teium Samumq; eſt, ipſe collis eſt in modũ metæ in acutum cacumẽ a fundo ſatis lato faſtigiatus, a cõtinenti arctæ ſemitæ aditum habet, a mari rupes exeſæ fluctibus ſupclaudunt, ita ut qbuſdam locis ſuperpendentia ſaxa plus in altum, quã quæ in ſtatione ſunt naues, ꝓmineant. Circa ea non appropinquare auſæ naues, ne ſub ictu ſuperſtantium rupibus pirataꝝ eſſent, diem triuere, tandẽ ſub noctem, uano incœpto, quum abſtitiſſent, Teiũ poſtero die acceſſere, & in portu, qui a tergo urbis eſt, Geræſticũ ipſi appellant, nauibus conſtitutis prætor ad depopulandũ circa urbem agrũ milites emiſit. Teii, quum in oculis populatio eſſet, oratores cũ infulis & uelamentis ad Romanũ miſerunt, quibus purgantibus ciuitatem oĩs facti, dictiq; hoſtilis aduerſus Romanos, & iuuiſſe eos oĩ commeatu claſſem hoſtium arguit, & quantũ uini Polyxenidæ ꝓmiſiſſent, quæ ſi eadẽ claſſi Romanæ darent, reuocatuꝝ ſe a populatione militẽ, ſi minus, pro hoſtibus eos habituꝝ. Hoc tam triſte rñſum quum retuliſſent legati, uocaẽ in cõcionem a magĩratibus populus, ut qd agerent, conſultarent. Eo forte Polyxenidas cũ regia claſſe a Colophone ꝓfectus, poſteaq̄ mouiſſe a Samo Romanos audiuit, & ad Myoneſum piratas ꝓſecutos Teiorum agrũ depopulari, naues in Gereſtico portu ſtare, ipſe aduerſus Myoneſũ in inſula (Macrin nautici uocãt) anchoras portu occulto iecit, inde ex ꝓpinquo explorans qd hoſtes agerent, primo in magna ſpe fuit, quemadmodum Rhodiam claſſem ad Samũ, circunſeſſis ad exitũ faucibus, portus expugnaſſet, ſic & Romanam expugnatuꝝ, nec eſt diſſimilis natura loci, ꝓmontoriis coeuntibus inter ſe ita clauditur portus, ut uix duæ ſimul inde naues poſſint exire. Inde nocte occupare fauces Polyxenidas in aĩo habebat, & denis nauibus ad promõtoria ſtantibus, quæ ab utroq; cornu in latera exeuntium nauium pugnarent, & ex cætera claſſe, ſicut ad Panormum fecerat, armatis in littora expoſitis, terra mariq; ſimul hoſtes opprimere, qd non uanum ei conſiliũ fuiſſet, ni quum Teii facturos ſe ĩperata promiſiſſent, ad accipiendos cõmeatus aptius uiſum eſſet Romanis, in eum portũ, qui ante urbem eſt, claſſe tranſire. Dicitur & Eudemus Rhodius uitiũ alterius portus oſtendiſſe, quũ forte duæ naues in arcto oſtio implicitos remos fregiſſent, & inter alia id quoq; mouit prætorem, ut traduceret claſſem, qd ab terra periculũ erat, haud procul inde Antiocho ſtatiua hñte. Traducta claſſe ad urbẽ, ignaris omnibus egreſſi milites, nautæq; ſunt, ad cõmeatus, & uinum maxĩe diuidendum in naues, quũ medio forte diei agreſtis quidam ad prætorẽ adductus nuntiat alteꝝ iam diem claſſem ſtare ante inſulã Macrin, & paulo ante uiſas quaſdã moueri tanq̄ ad profectionem naues. Re ſubita ꝑculſus prætor tubicines canere iubet, ut ſiqui per agros palati eſſent, redirent, tribunos in urbẽ mitrit ad cogendos milites, nautaſq; in naues. Haud ſecus quã in repentino incendio, aut capta urbe trepidaẽ, aliis in urbem currentibus ad ſuos reuocandos, aliis ex urbe naues curſu repetentibus, incertiſq; clamoribus, qbus ipſis tubæ obſtreperent, turbatis imperiis, tandẽ concurſum ad naues eſt. Vix ſuã quiſq; noſcere, aut audire præ tumultu poterat, trepidatũq; cum periculo & in mari, & in terra foret, ni partibus diuiſis Aemylius cũ prætoria naue primũ portu in altum euectus, excipiens inſequenteis, ſuo quanq; ordine, in frontẽ inſtruxiſſet, Eudemus, Rhodiaq; claſſis ſubſtitiſſent ad terram, ut & ſine trepidatione conſcenderent, & ut quæq; parata eſſet, exiret nauis, ita & explicuere ordinẽ primæ in conſpectu prætoris, & coactum agmen ab Rhodiis eſt, inſtructaq; acies, uelut cerneret regios, in altũ proceſſit, inter Myoneſum & Corycum promontoriũ erant, quum hoſtem conſpexere. Et regia claſſis, binis in ordinem nauibus longo agmine ueniens, & ipſa aciẽ aduerſam explicauit, læuo tantũ euecta cornu, ut amplecti & circũire dexteꝝ cornu Romanoꝝ poſſet, quod ubi Eudemus, q̄ cogebat agmen, uidit non poſſe æquare ordinem Romanos, & tantũ non iam circumiri a dextero cornu, concitat naues, & erant Rhodiæ naues longe oĩum celerrimæ tota claſſe, æquatoq; cornu prætoriæ naui, in qua Polyxenidas erat, ſuã obiecit. Iam totis ſimul claſſibus ab oĩ parte pugna conſerta erat, ab Romanis L X X X. naues pugnabant, ex quibus Rhodiæ duæ & X X. erant, hoſtiũ claſſis trium & X C. nauiũ fuit, & maximæ formæ naues, tres hexeres habebant, duas hepteres, robore nauiũ, & uirtute militũ Romani longe regias præſtabant, regiæ naues agilitate, & arte gubernatoꝝ, & ſcientia remigum, maximo tamen hoſtibus terrori fuere, quæ ignes præ ſe portabant. Et quidẽ unus iis modus ad Panormũ circunuentis ſaluti fuerat, id tum maximum momentũ ad uictoriam fuit, nã metu ignis aduerſi regiæ naues, ne ꝓpe concurrerent, quũ declinaſſent, neq; ipſæ ferire roſtro hoſtem poterant, & obliquas ſe ipſæ ad ictus præbebant, & ſiquæ occurrerant, obruebantur infuſo igni, magiſq; ad incendium, quã ad prælium trepidabant. Plurimũ tñ, quæ ſolet, militũ uirtus in bello ualuit, mediã nanq; aciem hoſtium Romani quũ rupiſſent, circunuecti ab tergo pugnantibus aduerſus Rhodios regiis ſeſe obiecere, momentoq; tp̄is & media acies Antiochi, & læuo in cornu circunuentæ naues mergebanẽ, dextera pars integra ſocioꝝ magis clade, quã ſuo prælio terrebaẽ. Cæteꝝ poſteaq̄ alias circunuentas, prætoriã nauem Polyxenidæ, relictis ſociis, uela dantẽ uidere, ſublatis raptim dolonibus, Epheſum petunt fuga, X L I I. nauibus in ea pugna amiſſis, quaꝝ tredecim captæ in poteſtatẽ hoſtium uenerunt, cæteræ incenſæ, aut demerſæ. Romanorum duæ naues fractæ ſunt, uulneratæq; aliquot, Rhodia una capta memorabili caſu, nã quum roſtro percuſſiſſet

cuſſiſſet Sidoniā nauem in anchora, ictu ipſo excuſſa naue ſua unco dente uelut, manu ferrea iniecta, alligauit alterius prorā, inde tumultu iniecto quū diuellere ſe ab hoſte cupientes inhiberent Rhodii, tractu anchorali, & implicitū remis latus alterius deterſit, debilitate ea ipſa, quæ icta cohæſerat, nauim cepit. Hoc maxīe modo ad Myoneſum nauali prælio pugnatū eſt, quo territus Antiochus, quia poſſeſſione maris pulſus longinq̄ tueri diffidebat ſe poſſe, p̄ſidiū ab Lyſimachia, ne opprimeret ibi ab Romanis, deduci prauo, ut res ipſa poſtea docuit, conſilio iuſſit. Non enī tueri ſolum Lyſimachiam a primo impetu Romanorū facile erat, ſed obſidionē etiam tota hyeme tolerare, & obſidētes quoq; ad ultimam inopiam deducere extrahendo tēpus, & interim ſpem pacis p occaſiones tentare. Non Lyſimachiam tm̄ hoſtibus tradidit poſt aduerſam naualem pugnam, ſed etiam Colophonis obſidione abſceſſit, & Sardeis recepit ſe, atq; inde in Cappadociam ad Ariarathen, qui auxilia accerſerent, & quodcunq; alio poterat ad copias contrahendas in unum iam conſilium, ut acie dimicaret, intentus miſit. Regillus Aemylius poſt uictoriam naualem profectus Epheſum, direptis ante portum nauibus, quum confeſſionem conceſſi maris ultimā hoſti expreſſiſſet, Chium, quo ante nauale prælium curſum a Samo intenderat, nauigat, ibi naues in prælio quaſſatas quum refeciſſet, L. Aemylium Scaurum cum XXX. nauibus Helleſpontum ad exercitum traiiciendum miſit, Rhodias parte prædæ, & ſpoliis naualibus decoratas domum redire iubet. Rodii impigre præuertere, ad traiiciendaſq; copias conſulis iere, atq; eo quoq; functi officio tum demum Rhodum rediere. Claſſis Romana ab Chio Phocæam traiecit, in ſinu maris infimo poſita hæc urbs eſt, oblonga forma, duum millium & quingentorū paſſuum ſpatium murus amplectitur, totidem ex utraq; parte in arctiorem uelut cuneum (Lāptera ipſi appellant) mille & ducentos paſſus ibi latitudo patet, inde in altum lingua mille paſſuum excurrens medium ferme ſinum uelut nota diſtinguit, urbs cohæret faucibus anguſtis, duos in utranq; regionē uerſos portus tutiſſimos habet, qui in meridiem uergit Nauſtathmon ab re appellatur, quia ingentē nũm nauium capit, alter prope ipſum Lamptera eſt. Hos portus tutiſſimos quum occupaſſet Romana claſſis, prius quam aut ſcalis, aut operibus mœnia aggrederetur, mittendos cenſuit prætor, qui principum magiſtratuumq; animos tentarent, poſteaquam obſtinatos uidit, duobus ſimul locis oppugnare eſt adortus, altera pars infrequens ædificiis erat, templa deum aliquantum tenebant loci, ea prius ariete admoto quatere muros, turreſq; cœpit, deinde quum eo multitudo occurreret ad defendendum, altera quoq; parte admotus aries, & iam utrinq; ſternebantur muri, ad quorum caſum quum impetum Romani milites per ipſam ſtragem ruinarum facerent, alii ſcalis etiam aſcenſum in muros tentarent, adeo obſtinate reſtiterūt oppidani, ut facile appareret, plus in armis & uirtute, quā in mœnibus auxilii eſſe, coactus ergo periculo militum prætor receptui cani iuſſit, ne obiiceret incautos furentibus deſperatione, ac rabie. Dirempto prælio, ne tum quidem ad quietem uerſi, ſed undiq; omnes ad munienda, & obmolienda, quæ ruinis ſtrata erant, concurrerunt, huic operi intentis ſuperuenit Q. Antonius, a prætore miſſus, qui caſtigata pertinacia eorum maiorem curam Romanis, quam illis oſtenderet eſſe, ne in perniciem urbis pugnaretur, ſi abſiſtere furore uellent, poteſtatem iis dare eadem conditione, qua prius C. Liuii in fidem ueniſſent, ſe tradendi. Hæc quum audiſſent, quinq; dierum ſpatio ad deliberandum aſſumpto, tentata interim ſpe auxilii ab Antiocho, poſteaquam legati miſſi ad regem nihil in eo eſſe præſidii retulerant, tum portas aperuerunt, pacti nequid hoſtiliter paterentur. Quum ſigna in urbem inferrentur, & pronuntiaſſet prætor parci ſe deditis uelle, clamor undiq; eſt ſublatus, indignum facinus eſſe Phocenſes nunquam fidos ſocios, ſemper infeſtos hoſtes impune eludere, ab hac uoce, uelut ſigno a prætore dato, ad diripiendā urbem paſſim diſcurrerunt. Aemylius primo reſiſtere, & reuocare, dicendo captas, non deditas diripi urbes, ſed in his tamen imperatoris, non militum arbitrium eſſe, poſteaquam ira & auaritia imperio potentiora erant, præconibus per urbem miſſis, liberos omnes in forum ad ſe conuenire iubet, ne uiolarentur, & in omnibus, quæ ipſius poteſtatis fuerunt, fides cōſtitit prætoris, urbem, agroſq;, & ſuas leges iis reſtituit, & quia iā hyems appetebat, Phocææ portus ad hybernandum claſſi delegit. Per idem fere tempus conſuli tranſgreſſo Aeniorum, Maronitarumq; fines, nuntiatur uictam regiam claſſem ad Myonneſum, relictamq; præſidio Lyſimachiam eſſe, id multo quam de nauali uictoria lætius fuit, utiq; poſteaquam eo uenerūt, refertaq; urbs omnium rerum commeatibus, uelut in aduentum exercitus præparatis, eos excepit, ubi inopiam ultimam, laboremq; in obſidenda urbe propoſuerant, ibi paucos dies ſtatiua habuere impedimenta, ægriq; ut conſequerentur, qui paſſim per omnia Thraciæ caſtella feſſi morbis, ac longitudine uiæ relicti erant. Receptis omnibus ingreſſi rurſus iter per Cherſonneſum Helleſpontum perueniunt, ubi omnibus cura regis Eumenis ad traiiciendum præparatis, uelut in pacato littore, nullo prohibente, aliis alio delatis nauibus, ſine tumultu traiecere. Ea uero res Romanis auxit animos conceſſum ſibi tranſitum cernentibus in Aſiam, quam rem magni certaminis futuram crediderant. Statiua deinde ad Helleſpontum aliquandiu habuerunt, quia dies forte, quibus ancylia mouētur, religioſi ad iter inciderant, iidem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia ſalius erat, deiunxerāt ab exercitu, cauſſaq; & is ipſe moræ erat, dum conſequeretur. Per eos forte dies legatus ab Antiocho ca-

ſtra intrauerat, Byzantius Heraclides, de pace afferens mandata, quam præſtabilem fore magnam ei ſpem attulit mora & cunctatio Romanoꝝ, quos, ſimul Aſiam attigiſſent, effuſo agmine ad caſtra regia ituros crediderat, ſtatuit tñ non prius adire conſulem, quam P. Scipioné, & ita mandatum ab rege erat, in eo maximam ſpem hébat, præterquam qđ & magnitudo animi, & ſatietas gloriæ placabilem eum maxime faciebat, notūq; erat gentibus, qui uictor ille in Hiſpania, qui deinde in Africa fuiſſet; etiam quod filius eius captus i poteſtate regis erat. Is ubi, & quádo, & quo caſu captus ſit, ſicut pleraq; alia, paꝝ inter authores conſtat, alii in principio belli a Chalcide Oricum petenté circunuentum ab regiis nauibus tradunt, alii poſteaq̄ tranſitum in Aſiá eſt, cum turma Fregellana miſſum exploratū ad regia caſtra, effuſo obuiá equitatu quū reciperet ſeſe, in eo tumultu delapſo equo cum duobus equitibus cōprehenſum, ita ad regé deductum eſſe, illud ſatis cōſtat, ſi pax cum Po. Romano maneret, hoſpitium q; priuati regi cum Scipionibus eſſet, neq; liberalius, neq; benignius haberi, colią; aduleſcentem, quá cultus eſt, potuiſſe. Ob hæc quum aduentū P. Scipionis legatus expectaſſet, ubi is uenit, conſulem adit, petitq;, ut mádata audiret. Aduocato freq̄nti conſilio legati uerba ſūt audita. Is multis ante legationibus nequiq̄ ultro citroq; de pace miſſis, eá ipſam fiduciam ipetrandi ſibi eſſe dixit, qđ priores legati nihil ipetraſſent, Smyrnam eni, & Lampſacum, & Alexandriá Troadem, & Lyſimachiá in Europa iactatas in illis diſceptationibus eſſe, quaꝝ Lyſimachia ceſſiſſe regé, nequid in Europa hére eum dicerent, eas, quæ ſunt in Aſia, ciuitates tradere paratū eſſe, & ſiquas alias Romani, quod ſuaꝝ partium fuerint, uindicare ab imperio regio uelint, impenſæ quoq; in bellum factæ partem dimidiam regem præſtaturum Po. Romano. Hæ conditiones erant pacis, reliqua oratio fuit, ut memores rerum humanaꝝ & ſuæ fortunæ moderarent̃, & alienam ne urgerent, finirét Europa imperiū, id quoq; imenſum eſſe, & parari ſingula acq̄rendo facilius potuiſſe, quá uniuerſa teneri poſſe. Quod ſi Aſiæ quoq; partem aliq̄ abſtrahere uelint, dūmodo non dubiis regionibus finiant, uinci ſuá temperantiam Romana cupiditate pacis, & cōcordiæ cauſſa regem paſſuꝝ. Ea, quæ legato magna ad pacé impetrandam uidebant̃, parua Romanis uiſa, & ipenſam, quæ in bellū facta eſſet, oém præſtare regem æquum cenſebant, cuius culpa bellū excitatum eſſet, & non Ionia modo, atq; Aeolide deduci dére præſidia regia, ſed ſicut Græcia oís liberata eſſet, ita, quæ in Aſia ſint, oés liberari urbes, id aliter fieri non poſſe, quá ut cis Tauꝝ montem poſſeſſione Aſiæ Antiochus cedat. Legatus poſteaq̄ nihil æqui in conſilio impetrare ſe cenſebat, priuati (ſic enim imperatum erat) P. Scipionis tentare aium eſt conatus. Omniū primum ei ſine prætio filium reddituꝝ regem dixit, deinde ignarus & animi Scipionis, & moris Romani auri pōdus ingens pollicitus, & (noíe tantum regio excepto) ſocietatem omnis regni, ſi per eū pacem impetraſſet. Ad ea Scipio, qđ Romanos omneis, quod me, ad quem miſſus es, ignoras, minus miror, quum te fortunam eius, a quo uenis, ignorare cernam. Lyſimachia tenenda erat, ne Cherſonneſum intraremus, aut ad Helleſpontum obſiſtendum, ne in Aſiam traiiceremus, ſi pacem a ſollicitis de belli euétu petituri eratis, cōceſſo uero in Aſiá tranſitu, & non ſolū frenis, ſed etiam iugo accepto, quæ diſceptatio ex æquo quū imperium patiendū ſit, relicta eſt? Ego ex munificentia regia maximū donū filium habeo, aliis deos præcor, ne unq̄ fortuna egeat mea, animus certe non egebit, pro tanto in me munere gratū me eé in ſe ſentiet, ſi priuatá gr̃am pro priuato bñficio deſiderat, ſed publice nec habeo quinq̄ ab illo, nec dabo, quod in præſentia dare poſſim, fidele conſiliū eſt, abi, nuntia meis uerbis, bello abſiſtat, pacis conditioné nullam recuſet. Nihil ea mouerunt regé, tutam fore bellis. Aſiá ratum, qñ perinde ac uicto iá ſibi leges dicerentur, omiſſa igit̃ in præſentia mentione pacis, totá curam in belli apparatū intendit. C O S. oíbus præparatis ad propoſita exequenda, quum ex ſtatiuis mouiſſet, Dardanum primū, deinde Rhœteū, utraque ciuitate obuiá effuſa, uenit, inde Ilium proceſſit, caſtriſque in cápo, qui eſt ſubiectus mœnibus, poſitis, in urbé, arcemque quū aſcendiſſet, ſacrificauit Mineruæ, præſidi arcis, & Ilienſibus in oi reꝝ, uerborūque honore ab ſe oriundos Romanos præferentibus, & Romanis lætis origine ſua, inde profecti ſextis caſtris ad caput Caici amnis peruenerunt, eo & oés, & rex Eumenes conatus primo ab Helleſponto reducere claſſem in hyberna Elæam aduerſis uentis, quum aliquot deinde diebus ſuperare uento in promontorium non potuiſſet, in terrá egreſſus, ne deeſſet principiis reꝝ, qua proximū fuit, in caſtra Romana cū parua manu contendit, ex caſtris Pergamū remiſſus ad cōmeatus expediendos, tradito frumento, q̄bus iuſſerat C O S. in eadé ſtatiua rediit, inde plurū dieꝝ præparatis cibariis, conſiliū erat ire ad hoſté, priuſquá hyems opprimeret. Regia caſtra circa Thyatiram erant, ibi quum audiſſet Antiochus, P. Scipionem ægrū Elæam delatū, legatos, qui filium ad eū reducerent, miſit, non ſolū animo patrio gratū munus, ſed corpori quoque ſalubre gaudiū fuit, ſatiatuſque tandé cōplexu filii renūtiate inq̄t, gratias regi me agere, referre gr̃am aliá nunc non poſſe, quá ut ſuadeá, ante in acié non deſcédat, quá ut in caſtra me rediſſe audierit. Quá quá L X. millia peditū, plus X I I. millia equitū animos interdū ad ſpem certaminis faciebant, motus tamen Antiochus tanti authoritate uiri, in quo ad incertos belli euétus oía fortunæ poterat ſubſidia recepiſſe, tranſgreſſus Phrygiū amné, circaque Magneſiam, quæ ad Sipylú eſt, poſuit caſtra, & ne, dū extrahere tépus uellet, munimenta Romani tentarent, foſſam ſex cubitis altam, X I I. latam quū

duxiſſet,extra duplex uallum foſſæ circũdedit,interiore labro muꝝ cum turribus crebris obiecit,unde facile arceri tranſitu foſſæ hoſtis poſſet.C O S. circa Thiatyrá eſſe regem ratus,cõtinuis itineribus qnto die ad Hyrcanũ campum deſcédit,inde quũ profectum audiſſet,ſecutus ueſtigia citra Phrygiũ amné quatuor millia ab hoſte poſuit caſtra,eo mille ferme eqtes(maxia pars Gallogræci erant,& Dacæ quidam,aliarúq; gentium ſagittarii eqti intermiſti)tumultuoſe amne traiecto,in ſtationes impetum fecerunt,prio turbauere incompoſitos,deinde quũ longius certamen fieret,Romanoꝝ ex propinquo caſtris facile ſubſidio creſceret numerus,regii feſſi iá,& plures non ſuſtinentes recipere ſe conati,circa ripá amnis,prius quam flumen ingrederent,ab inſtantibus tergo aliquot interfecti ſunt.Biduum deinde ſilentiũ fuit,neutris tranſgredientibus amné,tertio poſt die Romani ſimul oés tranſgreſſi ſunt,& duo millia ferme,& qngentos paſſus ab hoſte poſuerunt caſtra.Metantibus,& muniédo occupatis tria millia delecta eqtum peditumq; regioꝝ magno terrore,ac tumultu aduenere, aliquanto pauciores in ſtatione erant,duo tñ millia per ſe nullo a munimento caſtroꝝ milite auocato, & primo æquum prælium ſuſtinuere,& creſcente certamine pepulerunt hoſtes,centũ ex his occiſis,centũ ferme captis.Per q̃triduum inſequens inſtructæ utrinq; acies pro uallo ſtetere,qnto die Romani proceſſere in medium cãpi,Antiochus nihil ꝓmouit ſigna,ita ut extremi minus mille pedes a uallo abeſſét. C O S. poſtea quá detrectari certamen uidit,poſtero die in conciliũ aduocauit,quid ſibi faciendum eſſet,ſi Antiochus pugnandi copiá non faceret,inſtare hyemem,aut ſub pellibus habédos milites fore, aut ſi concedere in hyberna uellent,differendũ eſſe in æſtatem bellum.Nullum unq̃ hoſtem Romani æque contempſerunt,conclamatũ undiq; eſt,duceret extemplo,& uteref ardore militum,qui tãq̃ non pugnandũ cum tot millibus hoſtium,ſed par numerus pecoꝝ trucidandus eſſet,per foſſas,ꝑ uallum caſtra inuadere parati erant,ſi in prælium hoſtis non exiret.Cn.Domitius ad explorandum iter, & qua parte adiri uallũ hoſtium poſſet,miſſus,poſteaq̃ omnia certa retulit,poſtero die propius caſtra admoueri placuit,tertio ſigna in mediũ campi prolata,& inſtrui acies cœpta eſt.Nec Antiochus ultra tergiuerſandũ ratus,ne & ſuoꝝ animos minueret detrectando certamen,& hoſtiũ ſpem augeret, & ipſe copias eduxit tantũ progreſſus a caſtris,ut dimicaturꝝ appareret.Romana acies unius prope formæ fuit & hominum,& armoꝝ genere,duæ legiones Romanæ,duæ ſocium & Latini nominis erãt, quina millia & quadragenos ſingulæ habebant,Romani mediam aciem,cornua Latini tenuerunt,haſtatoꝝ prima ſigna,deinde principum erant,triarii poſtremos claudebant.Extra hanc ueluti iuſtá aciem a parte dextera C O S. Achæoꝝ cetratis immiſtos auxiliares Eumenis tria millia ferme peditum æquata fronte inſtruxit,ultra eos eqtum minus tria millia oppoſuit,ex quibus Eumenis octingenti, reliquus omnis eqtatus Romanus erat,extremos Trallos & Cretenſes(quingentoꝝ utriq; numeꝝ explebant)ſtatuit,læuum cornu non uerebatur obiectis talibus auxiliis,qa flumen ab ea parte,ripæq; diruptæ claudebant,quatuor tñ inde turmæ equitum oppoſitæ.Hæc ſumma copiaꝝ erat Romanis, & duo millia miſtoꝝ Macedonum,Thracumq;,qui uoluntate ſecuti erant,præſidio caſtris relicti ſũt, ſedecim elephantos poſt triarios in ſubſidio locauerunt,nam præterq̃ quod multitudinem regiorum elephantoꝝ(erant autem quatuor & L.)ſuſtinere non uidebantur poſſe,ne pari quidem numero Indicis Africi reſiſtunt,ſiue qa magnitudine(longe enim illí præſtant)ſiue robore animoꝝ uincuntur. Regia acies uaria magis multis gentibus,diſſimilitudine armoꝝ,auxiliorumq; erat, X. & ſex millia peditum more Macedonum armati fuere,qui Phalangitæ appellabantur,hæc media acies fuit in frõte in decem partes diuiſa,partes eas interpoſitis binis elephantis diſtinguebat,a fronte introrſus in duos & X X X. ordines armatoꝝ acies patebat,hoc & roboris in regiis copiis erat,& perinde quum alia ſpecie,tum eminentibus tantũ inter armatos elephantis magnum terrorem præbebat. Ingentes ipſi erant,addebant ſpeciem frontalia,& criſtæ,& tergo impoſitæ turres,turribuſq; ſuperſtátes præter rectorem quaterni armati.Ad latus dexteꝝ Phalangitaꝝ mille & quingentos pedites Gallogræcoꝝ oppoſuit,iis tria millia peditum loricatoꝝ(cataphractos ipſi appellant)adiunxit,addita iis ala mille ferme equitum,hanc Gemeam uocabant,medii erant lecti uiri,& eiuſdem regionis miſti multaꝝ gentium equites,continens iis grex X V I. elephantoꝝ eſt oppoſitus in ſubſidiis,ab eadem parte paulum prorupto cornu regia cohors erat,Argyraſpides a genere armoꝝ appellabantur, Dacæ deinde equites,ſagittarioꝝ mille & ducentum,leuis armatura trium millium,pari ferme numero pars Cretenſes,pars Tralles duo millia & quingenti miſſi ſagittariis adiuncti erant,extremum cornu claudebant, quatuor millia miſti Cyrtæi funditores,& Elymæi ſagittarii.Ab læuo cornu Phalangitis adiũcti erãt Gallogræci pedites mille & quingéti,ſimiliter his armati duo millia Capadocum ab Ariarathæ miſſi erant,regii inde auxiliares miſti omnium geneꝝ duo millia & ſeptingenti,& tria millia cataphractoꝝ equitum,& mille alii equites Regia ala leuioribus tegumentis ſuis,equorumq;,alio haud diſſimili habitu,Syri pleriq; erant Phrygibus & Lydis immiſti,ante hunc equitatum falcatæ quadrigæ,& cameli, quos appellant dromadas,iis inſidebant Arabes ſagittarii gladios habétes tenues,longos quaterna cubita,ut ex tanta altitudine contingere hoſtem poſſent.Inde alia multitudo par ei,quæ in dextero cornu erat,primi Tarentini,deinde Gallo græcoꝝ equitum duo millia & quingenti,inde Neocretes mil

le,& eodem armatu Cares,& Cilices mille & quĩgenti,& totidem Tralles,& tria millia cetratorum, Piſidæ erãt,& Pamphyli,& Lycii,tum Cyrteoꝝ & Elymæoꝝ paria in dextero cornu locati auxilia,& X V I. elephanti modico interuallo diſtantes.Rex ipſe in dextero cornu erat,Seleucum filium,& Antipatrum,fratris filium,in læuo præpoſuit,media acies tribus permiſſa Mynioni,& Zeuſidi,& Philippo magiſtro elephantoꝝ.Nebula matutina creſcente die leuata in nubes caliginẽ dedit,humor inde ab auſtro uelut perfudit omnia.Quæ nihil ad malum Romanis,eadem perincommoda regiis erãt,nam & obſcuritas lucis in acie modica Romanis non adimebat in omneis parteis conſpectum & humor toto fere graui armatu nihil gladios,aut pila hebetabat,regii tã lata acie ne ex medio quidem cornu ſua circunſpicere poterant,nedum extremi inter ſe conſpicerent,& humor arcus,fundaſq;,& iaculoꝝ amenta mollierat.Falcatæ quoq; quadrigæ,quibus ſe perturbaturꝝ hoſtium aciem Antiochus crediderat,in ſuos terrorem uerterunt.Armatæ autem in hunc maxime modum erant,cuſpides circa temonem ab iugo decẽ cubitos extantes uelut cornua habebant,quibus quicquid obuium daret,trãſſigerent,& in extremis iugis binæ circa eminebant falces,altera æquata iugo,altera inferior in terrã deuexa,illa ut quicquid ab latere obiiceret,abſcinderet,hæc ut prolapſos ſubeunteſq; contingeret, item ab axibus rotaꝝ utrinq; binæ eodem modo diuerſæ deligabant falces.Sic armatas quadrigas, quia ſi aut in extremo,aut in medio locatæ forent,per ſuos agendæ erant,in prima acie,ut dictum eſt,locauerat rex,quod ubi Eumenes uidit,haud ignarus pugnæ,& quam anceps eſſet auxilii genus,ſiquis pauorem magis equis inuceret,quam iuſta adoriret pugna,Cretenſes ſagittarios,funditoreſq;,& iaculatores equitum non confertos,ſed quam maxime poſſent,diſperſos excurrere iubet,exq; omnibus ſimul partibus tela ingerere.Hæc uelut procella partim uulneribus miſſilium undiq; coniectoꝝ,parti clamoribus diſſonis ita conſternauit equos,ut repente uelut effrenati paſſim incerto curſu ferrent,quorum impetum & leuis armatura,& expediti funditores,& uelox Cretenſis momento declinabant, & equos inſequendo tumultum,ac pauorem equis cameliſq;,& ipſis ſimul conſternatis augebant clamore & ab alia circunſtantium turba multiplici adiecto.Ita medio inter duas acies campo exiguntur quadrigæ,amotoq; inani ludibrio,tum demum ad iuſtum prælium,ſigno utrinq; dato, concurſum eſt.Cæteꝝ uana illa res ueræ mox cladis cauſſa fuit,auxilia enim ſubſidiaq;,quæ proxime locata erãt, pauore & conſternatione quadrigaꝝ territa,& ipſa in fugam uerſa nudarunt omnia uſq; ad cataphractos equites,ad quos quum diſſipatis ſubſidiis,perueniſſet equitatus Romanus,ne primum quidem impetum pars eoꝝ ſuſtinuerunt,alii fuſi ſunt,alii propter grauitatem tegumentoꝝ,armorumq; oppreſſi ſunt.Totum deinde læuum cornu inclinauit,& turbatis auxiliaribus,qui inter equites,quos appellant Phalangitas,erant,uſq; ad mediam aciem terror peruenit.Ibi ſimul perturbati ordines,& impeditus intercurſu ſuoꝝ uſus prælongaꝝ haſtaꝝ(Sariſſas Macedones uocant)intulere ſigna Romanæ legiones,& pila in perturbatos coniecere,ne interpoſiti quidem elephanti militem Romanum deterrebant,aſſuetum iam ab Africis bellis & uitare impetum bæluæ extranſuerſo, aut pilis inceſſere, aut,ſi propius ſubire poſſet,gladio neruos incidere.Iam media acies fere omnis a frõte proſtrata erat, & ſubſidio circũita a tergo cædebant,quum in parte alia fugam ſuoꝝ,& prope iam ad ipſa caſtra clamorem pauentium accepere,nanq; Antiochus a dextero cornu,quum ibi fiducia fluminis nulla ſubſidia cerneret,præter quatuor turmas equitum,& eas,dum applicant ſe ſuis,ripam nudantes, impetũ in eam partem cum auxiliis,& cataphracto equitatu fecit,nec a fronte tantum inſtabat,ſed circũito a flumine cornu,iam ab latere urgebat,donec fugati equites primum,deinde proximi peditum effuſo curſu ad caſtra compulſi ſunt.Præerat caſtris M.Aemylius tribunus militum,M.Lepidi filius, q poſt annos paucos pontifex maximus factus eſt,is,qua fugam cernebat ſuoꝝ,cum præſidio omni occurrit, & ſtare primo,deinde redire in pugnam iubebat,pauorem,& turpem fugam increpans,minæ exinde erant in perniciem ſuam cæcos ruere,ni dicto parerent,poſtremo dat ſignum ſuis,ut primo fugiẽtium cædant turbam,inſequentium ferro & uulneribus in hoſtes redigant.Hic maior timor minorẽ uicit,ancipiti coacti metu primo conſtiterunt,deinde & ipſi rediere in pugnam,& Aemylius cum ſuo præſidio(erant autem duo millia uiroꝝ fortium)effuſe ſequente rege,acriter obſtitit,& Attalus Eumenis frater a dextero cornu,a quo læuum hoſtium primo impetu fugatum fuerat, ab ſiniſtro fugã ſuoꝝ,& tumultum circa caſtra uidit,in tempore cum ducentis equitibus aduenit. Antiochus, poſtea quam & eos,quoꝝ terga modo uiderat,repetentes pugnam,& aliam & a caſtris,& ex acie affluentem turbam conſpexit,in fugam uertit equum,itaq; utroq; cornu uictores Romani per aceruos corporũ, quos in media maxime acie cumulauerant,ubi & robur fortiſſimoꝝ uiroꝝ,& arma grauitate fugam impedierant,pergunt ad caſtra diripiẽda,equites primi omnium Eumenis,deinde alius equitatus toto paſſim campo ſequuntur hoſtem,& poſtremos ut quoſq; adempti ſunt cædunt,ceteꝝ fugientibus maior peſtis in permiſtis quadrigis,elephantiſq;,& camelis erãt,& ſua ipſoꝝ turba quum ſolutis ordinibus uelut cæci ſuper alios alii ruentes in curſu bæluaꝝ obtererent.In caſtris quoq; ingens, & maior prope,quam in acie cædes eſt edita,nam & primoꝝ fuga in caſtra maxime inclinauit,& huius fiducia multitudinis,quæ in præſidio erat,pertinacius pro uallo pugnarunt,retenti in portis,ualloq;, quæ ſe

impetu

impetu ipſo capturos crediderant, Romani, poſteaq̃ tandem perruperunt, ab ira grauiorem ediderũt cædem. Ad quinquaginta millia peditum cæſa eo die dicuntur, equitum tria millia, mille, & quadringenti capti, & quindecim cum rectoribus elephanti, Romanorũ aliquot uulnerati ſunt, ceciderũt non plus C C C. pedites quatuor & uiginti equires, & de Eumenis exercitu quinq; & uiginti. Et illo quidẽ die uictores, direptis hoſtium caſtris, cum magna præda in ſua reuerterunt, poſtero die ſpoliabant cæſorum corpora, & captiuos contrahebant, legati ab Tyatira, & Magneſia, & ab Sipylo ad dedendas urbes uenerunt. Antiochus cum paucis fugiens, in ipſo itinere pluribus congregantibus ſe, modica manu armatorum media ferme nocte Sardeis conceſſit, inde quum audiſſet Seleucum filium, & quoſdam amicorum Apameam prægreſſos, quarta uigilia cum coniuge, ac filia petit Apameam, Zenoni tradita cuſtodia urbis, Timone Lydiæ præpoſito, quibus ſpretis, conſenſu oppidanorum, & militum, qui in arce erant, legati ad conſulem miſſi ſunt, ſub idem fere tempus & a Trallibus, & a Magneſia, quæ ſuper Mæandrum eſt, & ab Epheſo legati ad dedendas urbes uenerunt. Reliquerat Epheſũ Polyxenidas audita pugna, & claſſe uſq; ad Pataram Lyciæ præteruectus, metu ſtationis Rhodiarum nauium, quæ ad Megiſten erat, in terram egreſſus cum paucis itinere pedeſtri Syriam petit, Aſiæ ciuitates in fidem conſulis, ditionemq; Po. Romani ſeſe tradebant, Sardibus iam C O S. erat, & eo. P. Scipio ab Elæa, quum primum pati laborem uiæ potuit, uenit. Sub idem fere tempus caduceator ab Antiocho per P. Scipionem a conſule petit, impetrauitq;, ut oratores mittere liceret regi, paucos poſt dies Zeuſis, qui præfectus Lydiæ fuerat, & Antipater, fratris filius, uenerunt, Prius Eumene conuento, quem propter uetera certamina auerſum maxime a pace credebant eſſe, & placatiore eo ſua & regis ſpe inuento, tum P. Scipionem, & per eum conſulem adierunt, præbitoq; iis petentibus frequenti cõcilio ad mandata edenda, Non tam quid ipſi dicamus, habemus, inquit Zeuſis, quam ut a uobis quæramus Romani, quo piaculo expiare errorem regis, pacẽ ueniamq; impetrare a uictoribus poſſimus. Maximo ſemper animo uictis regibus, populiſq; ignouiſtis, quanto id maiore, & placatiore animo decet uos facere in hac uictoria, quæ uos dominos orbis terrarũ fecit? poſitis iam aduerſus omnes mortales certaminibus, haud ſecus, quam deos conſulere, & parcere uos generi humano oportet. Iam antequam legati uenirent, decretum erat, quid reſponderet, reſpondere Africanum placuit, is in hũc modum locutus fert. [Romani ex his, quæ in deum ĩmortalium poteſtate erant, ea hẽmus, quæ dii dederunt, animos, qui noſtræ mentis ſunt, eoſdẽ in omni fortuna geſſimus, gerimuſq;, neq; eos ſecundæ res extulerunt, nec aduerſæ minuerunt, eius rei, ut alios omittã, Annibalem ueſtrum uobis darem teſtem, niſi uos ipſos dare poſſem. Poſteaq̃ Helleſpontum traiecimus, prius quã caſtra regia, prius quam aciem uideremus, quum communis mars, & incertus belli euentus eſſet, de pace uobis agentibus, q̃s pares paribus ferebamus conditiones, eaſdem nunc uictores uictis ferimus. Europa abſtinete, Aſiaq; omni, quæ cis Taurum montem eſt, decedite, pro impenſis deinde in bellum factis X V. millia talentum Euboicorum dabitis, quingenta præſentia, duo millia & quingenta quum ſenatus Po. q; Romanus pacem comprobauerint, mille deinde talentum per X I I. annos, Eumeni quoq; reddi C C C C. talenta, & quod frumenti reliquum ex eo, quod pr̃i debitum eſt, placet. Hæc quum pepigerimus, facturos uos ut pro certo hẽamus, erit quidem aliquod pignus, ſi obſides uiginti noſtro arbitratu dabitis. Sed nunquã ſatis liquebit nobis, ibi pacem eſſe Po. Romano, ubi Annibal erit, eum ante omnia depoſcimus, Thoãtem quoq; Aetolum, concitatorem Aetolici belli, qui & illoꝝ fiducia uos, & ueſtra illos in nos armauit, dedetis, & cum eo Mnaſymmachum Acarnanem, & Chalcidenſes Philonẽ, & Eubulum. In deteriore ſua fortuna pacem faciet rex, quia ſerius facit, quã facere potuit, ſi nunc remoratus fuerit, ſciat regum maieſtatem difficilius ab ſummo faſtigio ad medium detrahi, quã a mediis ad ima præcipitari. Cum iis mandatis ab rege miſſi erãt legati, ut omnem pacis conditionem acciperent; itaq; Romã mitti legatos placuit. C O S. in hyberna exercitum Magneſiã ad Mæãdrum, & Tralleis, Epheſumq; diuiſit. Epheſum ad conſulem paucos poſt dies obſides ab rege adducti ſunt, & legati, qui Romã irent, uenerunt, Eumenes quoq; eodem tempore profectus eſt Romã, quo legati regis, ſecutæ eos ſunt legationes omnium Aſiæ populorum. Quum hæc in Aſia geruntur, duo fere ſub idem tempus cum triumphi ſpe prætores de prouinciis Romã redierunt, Q. Minutius ex Liguribus, M. Attilius ex Aetolia. Auditis utriuſq; rebus geſtis, Minutio negatus triumphus, Attilio magno conſenſu decretus, iſq; triumphãs de rege Antiocho, & Aetolis urbem eſt inuectus. Prælata in eo triumpho ſunt ſigna militaria C C X X X. & argenti infecti tria millia pondo, ſignati tetradrachmum Atticũ C X I I I. millia, ciſtophori C C X L V I I I. uaſa argentea cælata multa, magniq; ponderis, tulit & ſupellectilẽ regiam argenteã, ac ueſtem magnificã, coronas aureas, dona ſociarum ciuitatum X L V. ſpolia omnis generis, captiuos nobiles, Aetolos, & regios duces ſex & triginta duxit. Democritus Aetolorum dux paucos ante dies, quum e carcere effugiſſet, nocte in ripa Tyberis cõſecutis cuſtodibus, prius quã comprehenderet, gladio ſe transfixit. Milites, tantum, qui ſequerentur currum, defuerunt, alioqui magnificus, & ſpectaculo, & fama rerum triumphus fuit. Huius triumphi minuit lætitiam nũtius ex Hiſpania triſtis aduerſa pugna in Vaſcetanis ductu L. Aemylii proconſulis apud oppidum Lyconem cũ Lu

ſitanis,ſex millia de exercitu Romano cecidiſſe, cæteros pauentes intra uallum cõpulſos ægre caſtra defendiſſe,& ad modum ſugiẽtium magnis itineribus in agrum pacatum reductos,hæc ex Hiſpania nuntiata.Ex Gallia legatos Placentinoꝝ,& Cremonẽſium L.Aurunculeius prætor in ſenatum introduxit,iis querentibus inopiam colonoꝝ,aliis belli caſibus,aliis morbo abſumptis, quoſdam tedio accolarum Galloꝝ reliquiſſe colonias,decreuit ſenatus,uti C. Lælius COS. ſi ei uideretur, ſex millia familiaꝝ conſcriberet,quæ in eas colonias diuiderentur,& ut L.Aurunculeius prætor triumuiros crearet ad eos colonos deducendos,creati M.Attilius Serranus,L. Valerius,P.filius,L.Valerius, C.filius, Tappo.Haud ita multo poſt,quum iam cõſularium comitioꝝ appeteret tempus,C.Lælius COS. ex Gallia Romam rediit,is non ſolum ex facto abſente ſe S.C.in ſupplemẽtum Cremonæ, & Placentiæ colonos ſcripſit,ſed ut nouæ coloniæ duæ in agrum,qui Boioꝝ fuiſſet,ducerẽtur,& retulit,& authore eo patres cenſuerunt.Eodem tẽpore L.Aemylii prætoris literæ allatæ de nauali pugna ad Myoneſum facta,& L.Scipionẽ cõſulem exercitum in Aſiam traieciſſe uictoriæ naualis gratia in unum diem ſupplicatio decreta eſt,in alteꝝ diem,quod exercitus Romanus tum primum in Aſia poſuiſſet caſtra, ut ea res ꝓſpera & læta eueniret,uicenis maioribus hoſtiis in ſingulas ſupplicationes ſacrificare COS. eſt iuſſus.Inde cõſularia comitia magna contẽtione habita,M.Aemylius Lepidus petebat aduerſa omnium fama,quod ꝓuinciam Siciliam petendi cauſſa,non conſulto ſenatu,ut ſibi id facere liceret,reliquiſſet,petebãt cũ eo M.Fuluius Nobilior,Cn.Manlius Volſo,M.Valerius Meſſala. Fuluius COS. unus creatur,quum cæteri centurias non expleſſent,is quoq; poſtero die Cn. Manlium,Lepido deiecto(nam Meſſala tacuit)collegam dixit.Prætores exinde facti duo Q.Fabii,Labeo,& Pictor(flamen Quirinalis eo anno inauguratus fuerat)M.Sempronius Tuditanus,L.Poſthumius Albinus,L.Plautius Hypſeus,L.Bebius Diues.M.Fuluio Nobiliore,& Cn. Mãlio Volſone COSS. Valerius Antias author eſt rumorem celebrem Romæ fuiſſe,& pœne pro certo habitum recipiendi Scipionis adoleſcentis cauſſa cõſulem L.Scipionem,& cum eo P.Africanum in colloquium euocatos regis,& ipſos cõprehenſos eſſe,& ducibus captis,confeſtim ad caſtra Romana exercitũ ductum,eaq; expugnata, & deletas oẽs copias Romanoꝝ eſſe,ob hæc Aetolos ſuſtuliſſe animos,& abnuiſſe impia facere,principeſq; eorum in Macedoniam,& in Dardanos,& in Thraciam ad conducẽda mercede auxilia ꝓfectos. Hæc qui nuntiarent Romam,A.Terẽtium Varronem,& M.Claudium Lepidum ab A.Cornelio proprætore ex Aetolia miſſos eſſe.Subrexit deinde fabulæ huic legatos Aetolos in ſenatum inter cætera hoc quoq; interrogatos eſſe,unde audiſſent impatores Romanos in Aſia captos ab Antiocho rege,exercitum deletum eſſe? Aetolos reſpõdiſſe,ab ſuis legatis ſe,qui cum conſule fuerint,certiores factos. Rumoris huius,quia neminem alium authorem habeo,neq; affirmata res mea opinione ſit,nec pro uana prætermiſſa.Aetoli legati in ſenatum ĩtroducti,quum & cauſſa eos ſua,& fortuna hortaretur,ut confitendo ſeu ſuæ culpæ,ſeu errori ueniam peterent ſupplices,orſi a beneficiis in Po.Romanum,& prope exprobrantes uirtutem ſuam in Philippi bello,& offenderunt aures inſolentia ſermonis,& eo,uetera,& obliterata repetendo,rem adduxerunt,ut haud paulo plurium maleficioꝝ gentis,quam beneficiorum memoria ſubiret animos patrum,& quibus miſericordia opus erat,iram & odium iritarẽt. Interrogati ab uno ſenatore,permitterẽtne arbitrium de ſe Po.Romano,deinde ab altero habiturine eoſdem,quos Po.Romanos ſocios,& hoſtes eſſent? nihil ad ea reſpondentes egredi templo iuſſi ſunt. Conclamatum deinde prope ab uniuerſo ſenatu eſt,totos adhuc Antiochi Aetolos eſſe,& ex unica ea ſpe pendere animos eoꝝ,itaq; bellum cum haud dubiis hoſtibus gerendum,perdomãdumq; feroces aĩos eſſe.Illa etiam res accendit,quod eo ipſo tpe,quo pacẽ ab Romanis petebant,Dolopiæ,atq; Athamaniæ bellum inferebãt.S.C.in M.Attilii ſñiam,qui Antiochum Aetoloſq; deuicerat, factum eſt,ut Aetoli eo die iuberentur ꝓficiſci ab urbe,& intra qntumdecimum diem Italia excedere.A.Terentius Varro ad cuſtodiẽdum iter eoꝝ miſſus,denuntiatũq;,ſiqua deinde legatio ex Aetolis,niſi ꝑmiſſu imperatoris,qui eam ꝓuinciam optineret,& cum legato Romano ueniſſet Romã,pro hoſtibus oẽs futuros,ita dimiſſi Aetoli.De ꝓuinciis deinde COSS.retulerũt,ſortiri eos Aetoliam,& Aſiam,qui Aſiã ſortitus eſſet,exercitus ei,quem L.Scipio haberet,eſt decretus,& in eius ſupplemẽtum quatuor millia peditum Romanoꝝ,ducenti equites,& ſocioꝝ ac Latini nõis ſex millia peditum,& quadringenti equites,his copiis bellũ gereret.Alteri cõſuli exercitus,qui erat in Aetolia,eſt decretus,& ut ſupplemẽtum ſcriberet ꝑmiſſum ciuium ſociorũq; eũdem numeꝝ,quẽ collega,naues quoq; idem COS. quæ priore anno paratæ erant,ornare iuſſus,ac ducere ſecũ,nec cum Aetolis ſolũ bellum gerere,ſed etiam in Cephaleniã inſulã traiicere.Mãdatum eidẽ,ut ſi per cõmodum reip.facere poſſet,ut ad comitia Romam ueniret,nam præterq̃ qđ magiſtratus annui ſubrogãdi eſſent,cẽſores quoq; placere creari,ſiqua res eum teneret,ſenatum certiorẽ faceret,ſe ad comitioꝝ tẽpus occurrere non poſſe,Aetolia M. Fuluio,Aſia Cn.Manlio ſorte euenit.Prætores deinde ſortiti ſunt,L.Poſthumius Albinus urbanã,& inter peregrinos,M.Sempronius Tuditanus Siciliam,Q.Fabius Pictor flamẽ Quirinalis Sardiniã, Q. Fabius Labeo claſſem,L.Plautius Hypſeus Hiſpaniã citeriorẽ,L. Bebius Diues Hiſpaniã ulteriorem. Siciliæ legio una,& claſſis,quæ in ea prouincia erat,decreta, & ut duas decimas frumenti prætor imperaret

peraret Siculis,earum alteram in Aſiam,alteram in Aetoliam mitteret,idem ab Sardis exigi , atq; ad eoſdem exercitus id frumētum,ad quos Siculum deportari iuſſum.L.Bebio ſupplemētum in Hiſpaniam datum mille Romani pedites,equites quinquaginta,& ſex millia peditum Latini nominis , & C C. equites,cum his ſupplemētis ut ſingulas legiones duæ Hiſpaniæ haberent . Prioris anni magiſtratibus,C. Lælio cum ſuo exercitu prorogatum in annum imperium eſt,prorogatum & P.Iunio ꝓprætori in Hetruria cum eo exercitu,qui in ꝓuincia eſſet,& M.Tutio proprætori in Brutiis , & Appulia. Prius quam in ꝓuincias prætores irent,certamen inter P.Licinium pōtificem maximum fuit, & Q. Fabium prætorem flaminē Quirinalem,quale patrum memoria inter L.Metellum,& Poſthumium Albinum fuerat,cōſulem illum cum C.Luctatio collega in Siciliā ad claſſem ꝓficiſcentem ad ſacra retinuerat Metellus pontiſex maximus,prætorē hunc,ne in Sardiniam ꝓficiſceretur,P.Licinius tenuit, & in ſenatu,& ad populum magnis contētionibus certatum eſt,& imperia inhibita ultro citroq;,& pignora capta,& multæ dictæ,& tribuni appellati,ꝓuocatum ad populum eſt , religio ad poſtremū uicit,ut dicto audiēs eſſet flamen pontifici,& multæ ex iuſſu populi remiſſæ,ita ꝓuincia erepta,prætorem magiſtratu abdicare ſe conātem patres authoritate ſua deterruerūt,& ut ius inter peregrinos diceret,decreuerunt.Delectibus deinde intra paucos dies(neq; enim multi milites legēdi erant) ꝓfectis C O S S. prætoreſq; in prouincias ꝓficiſcuntur . Fama deinde de rebus in Aſia geſtis temere uulgata ſine authore,& poſt dies paucos nuntii certi,literæq; imꝑatoris Romani allatæ,quæ non tantum gaudium ab recenti metu attulerūt,deſierant enim uictum in Aetolia metuere,quā auerterunt famam, quod ineuntibus id bellum grauis hoſtis & ſuis uiribus,& quod Annibalem rectorē militiæ haberet, uiſus fuerat,nihil tamen aut de conſule mittendo in Aſiam mutādū,aut minuendas eius copias cenſuerunt,metu ne cum Gallis foret bellādum.Haud multo poſt M.Aurelius Cotta,legatus Scipionis, cum Antiochi regis legatis,& Eumenes rex,Rhodiiq; Romam uenerunt.Cotta in ſenatu primū,deinde in cōcionem iuſſu patrum,quæ acta in Aſia eſſent,expoſuit,ſupplicatio inde in triduum decreta eſt,& X L. maiores hoſtiæ imolari iuſſæ.Oīum primum Eumeni ſenatus datus eſt,is quum breuiter egiſſet gratias patribus,quod obſidione ſe,ac fratrem exemiſſent,regnūq; ab iniuriis Antiochi uindicaſſent,& gratulatus eſſet,quod mari terraq; proſpere res geſſiſſent,quodq; regem Antiochū fuſum, fugatumq;,& exutum caſtris prius Europa,poſt Aſia,quæ cis Taurum mōtem eſt,expuliſſent,ſua deinde merita malle eos ex imperatoribus ſuis legatiſq;,quam ſe cōmemorante cognoſci dixit. Hæc approbantibus cunctis,iubentibuſq; dicere ipſum,omiſſa in id uerecūdia,quid ſibi ab ſenatus Populoq; Romano tribui æquum cenſeret , propenſius cumulatiuſq;,ſiquo poſſit,prout eius merita ſint,ſenatum facturum. Ad ea rex ſi ab aliis ſibi præmiorum optio deferretur , libenter data modo facultate conſulendi ſenatum Romanum conſilio ampliſſimi ordinis uſurum fuiſſe , nequid aut imoderate cupiſſe,aut petiſſe parum modeſte uideri poſſet,ueꝝ eninuero quum ipſi daturi ſint,multo magis munificentiam eorum in ſe,fratreſq; ſuos ipſoꝝ arbitrii debere eſſe.Nihil hac oratione eius P.C.deterriti ſunt,quo minus dicere ipſum iuberent,& quum aliquandiu hinc indulgentia , hinc modeſtia inter permittentes inuicem,non magis mutua,quam inexplicabili facilitate certatum eſſet,Eumenes templo exceſſit.Senatus in eadem perſtare ſententia,ut abſurdum eſſe diceret,ignorare regem quid ſperans,aut petens uenerit,quæ accommodata regno ſuo ſint , ipſum optime ſcire,Aſiam longe melius, quam ſenatum noſſe,reuocandum igitur & cogendum,quæ uellet,quæq; ſentiret,expromere.Reductus a prætore in templum rex,& dicere iuſſus,Perſeueraſſem,inquit,tacere P.C.niſi Rhodiorum legationem mox uocaturos uos ſcirem,& illis auditis mihi neceſſitatem fore dicendi , quæ quidem eo difficilior oratio erit,quod poſtulata eorum futura ſunt,ut non ſolum nihil, quod contra me ſit , ſed ne quod ad ipſos quidem proprie pertineat,petere uideantur,agent enim cauſſam ciuitatum Græcarum,& liberari eas dicent debere,quo impetrato,cui dubium eſt,quin & a nobis auerſuri ſint nō modo eas ciuitates,quæ liberabuntur,ſed etiā ueteres ſtipendiarias noſtras?ſibi autem tanto obligatos beneficio uerbo ſocios,re uera ſubiectos imperio,& obnoxios habituri ſint?& ſi diis placet,quum has tātas opes affectabunt,diſſimulabunt ulla parte id ad ſe ꝑtinere,uos modo id decedere , & conueniens eſſe antefactis dicent.Hæc uos ne decipiat oratio,prouidēdum uobis erit,neue nō ſolum inæqualiter alios nimium deprimatis ex ſociis ueſtris,alios præter modum extollatis,ſed etiā ne qui aduerſus uos arma tulerint,meliore ſtatu ſint,quam ſocii,aut amici ueſtri.Quod ad me attinet,in his rebus ceſſiſſe intra finem iuris mei cuilibet uideri malim,quam nimis pertinaciter in optinendo eo tetēdiſſe,in certamine amicitiæ ueſtræ,beneuolentiæ erga uos,honoris,qui a uobis habebitur,minime æquo animo uinci poſſum.Hanc ego maximam hæreditatem a patre accepi,qui primus omnium Aſiam,Græciāq; incolentium in amicitiam ueſtram uenit,eamq; perpetua,& conſtanti fide ad extremum finem uitæ perduxit,nec animum duntaxat uobis bonum,ac fidelem præſtitit,ſed omnibus interſuit bellis,quæ in Græcia geſſiſtis , terreſtribus naualibuſq;,omni genere commeatuum ita , ut nemo ſociorum ueſtrorum æquari ulla parte poſſit,uos adiuuit,poſtremo quum Bœotios ad ſocietatē ueſtram hortaretur,in ipſa cōcione inter mortuus haud multo poſt expirauit . Huius ego ueſtigia ingreſſus uoluntate

quidem,& ſtudio in colendis uobis adiicere (etenim inexuperabilia hæc erant) nihil potui, rebus ipſis, meritiſq;,& impenſis officioꝝ ut ſuperare poſſem, fortuna, tẽpora, Antiochus,& bellum in Aſia geſtũ præbuerunt materiam. Rex Aſiæ,& partis Europæ Antiochus filiam ſuam in matrimoniũ mihi dabat, reſtituebat extẽplo ciuitates, quæ defecerãt a nobis, ſpem magnã in poſterum ampliandi regna faciebat, ſi ſecum bellum aduerſus uos geſſiſſem. Nõ gloriabor eo, quod nihil in uos deliquerim, illa potius, quæ uetuſtiſſima domus noſtræ uobiſcum amicitia digna ſunt, referam, pedeſtribus naualibuſq; copiis ut nemo ueſtroꝝ ſocioꝝ me æquiparare poſſet, imp̃atores ueſtros adiuui, cõmeatus terra mariq; ſuppeditaui, naualibus prælils, quæ multis locis facta ſunt, oĩbus affui, nec labori meo, nec periculo uſquam peperci, quod miſerrimũ eſt in bello, obſidionem paſſus ſum, Pergami incluſus cum diſcrimine ultimo ſimul uitæ regniq;, liberatus deinde obſidione quum alia parte Antiochus, alia Seleucus circa arcem regni mei caſtra haberẽt, relictis rebus meis tota claſſe ad Helleſpõtum L. Scipioni conſuli ueſtro occurri, ut eum in tranciendo exercitu adiuuarem. Poſteaq̃ in Aſiam exercitus ueſter eſt tranſgreſſus, nunq̃ a conſule abſceſſi, nemo miles Romanus magis aſſiduus in caſtris ueſtris fuit, quam ego, fratreſq; mei, nulla expeditio, nullum equeſtre prælium ſine me factũ eſt, in acie ibi ſteti, eam partem ſum tutatus, in qua me C O S. eſſe uoluit. Nõ ſum hoc dicturus P. C. quis hoc bello meritis erga uos mecũ cõparari poteſt? ego nulli oĩum neq; populoꝝ, neq; regum, quos in magno honore habetis, non auſim me cõparare. Maſiniſſa hoſtis uobis anteq̃ ſocius fuit, nec incolumi regno cum auxiliis ſuis, ſed extorris, expulſus, amiſſis oĩbus copiis cum turma equitum in caſtra cõfugit ueſtra, tamẽ eum, quia in Africa aduerſus Syphacem,& Carthaginienſes fideliter, atq; impigre uobiſcum ſtetit, non in patrium ſolum regnũ reſtituiſtis, ſed adiecta opulẽtiſſima parte Syphacis regni, præpotẽtem iter Africæ reges feciſtis. Quo tãdem igitur nos præmio, atq; honore digni apud uos ſumus, qui nunq̃ hoſtes, ſẽp ſocii fuimus? pater, ego, fratreſq; mei non Aſiam tm̃, ſed etiam procul ab domo in Pelopõneſo, in Bœotia, in Aetolia, Philippi, Antiochi, Aetolico bello, terra, mariq; pro uobis arma tulimus. Quid ergo poſtulas? dicat aliquis, ego P. C. quoniã dicere utiq; uolentibus uobis parendum eſt, ſi uos ea mente ultra Tauri iuga Antiochum eieciſtis, ut ipſi teneretis eas terras, nullos accolas, nec finitimos habere, quam uos malo, nec ulla alia re tutius, ſtabiliuſq; regnum meum futuꝝ ſpero, ſed ſi uobis decedere idẽ, atq; deducere exercitus in aĩo eſt, neminem digniorem eſſe ex ſociis ueſtris, qui bello a uobis parta poſſideat, quam me dicere auſim. At enim magnificum eſt liberare ciuitates ſeruas, ita opinor, ſi nihil hoſtile aduerſus uos fecerunt, ſi autem Antiochi partis fuerunt, quãto eſt ueſtra prudentia,& æquitate dignius, ſociis bene meritis quam hoſtibus uos cõſulere? Grata oratio regis patribus fuit,& facile apparebat munifice oĩa,& ꝓpenſo animo facturos. Interpoſita Smyrnæoꝝ breuis legatio eſt, quia nõ aderant quidam Rhodioꝝ. Collaudatis egregie Smyrnæis, quod oĩa ultima pati, quam ſe regi tradere maluiſſent, introducti Rhodii ſunt, quoꝝ princeps legationis, expoſitis initiis amicitiæ cũ Po. Romano, meritiſq; Rhodioꝝ Philippi prius, deinde Antiochi bello, nihil, inquit, nobis tota noſtra actione P. C. neq; difficilius, neq; moleſtius eſt, quam quod cum Eumene nobis diſceptatio eſt, cũ quo uno maxime regum & priuatum ſingulis,&, quod magis nos mouet, publicum ciuitati noſtræ hoſpitium eſt, cæteꝝ non animi noſtri P. C. nos, ſed reꝝ natura, quæ potẽtiſſima eſt, diſiungit, ut nos liberi etiam alioꝝ libertatis cauſſam agamus, reges ſerua oĩa,& ſubiecta imperio ſuo eſſe uelint. Vtcunq; tamẽ res habet, magis uerecũdia noſtra aduerſus regem nobis obſtat, quam ipſa diſceptatio aut nobis impedita eſt, aut uobis ꝑplexam liberationem præbitura uidet. Nam ſi aliter ſocio,& amico regi,& bene merito hoc ipſo in bello, de cuius præmiis agitur, honos haberi nullus poſſet, niſi liberas ciuitates traderetis ei, eſſet deliberatio anceps, ne aut regem amicum inhonoratũ dimitteretis, aut decederetis iſtituto ueſtro,& gloriam Philippi bello partam nunc ſeruitute tot ciuitatũ deformaretis, ſed ab hac neceſſitate aut gratiæ in amicum minuẽdæ, aut gloriæ ueſtræ egregie uos fortuna uindicat, eſt enim deum benignitate non glorioſa magis, quam diues uictoria ueſtra, quæ uos facile iſto uelut ære alieno exoluat, nam & Lycaonia,& Phrygia utraq;,& Piſidia omnis,& Cherſoneſus, quæq; circumiacent Europæ, in ueſtra ſunt poteſtate, quaꝝ una quælibet regi adiecta multiplicare regnum Eumenis poteſt, omnes uero datæ maximis eum regibus præferre, licet ergo uobis & præmiis belli ditare ſocios,& non decedere inſtituto ueſtro. Debetis etiam meminiſſe, quem titulum prætenderitis prius aduerſus Philippũ, nunc aduerſus Antiochum belli, quid feceritis Philippo uicto, quid nunc a nobis non magis q̃a feciſtis, quã quia id uos facere decet, deſideretur, atq; expectetur, alia enim aliis honeſta,& probabilis eſt cauſſa armorum, illi agrum, hi uicos, hi oppida, hi portus, oramq; aliquam maris ut poſſideant, uos nec cupiſtis hec anteq̃ haberetis, nec nunc quum orbis terraꝝ in ditione ueſtra ſit, cupere poteſtis, pro dignitate & gloria apud omne genus humanum, quod ueſtrum nomen, imperiumq; iuxta ac deos imortales iam pridem intuetur, pugnatis, quæ parare & quærere arduum fuit, neſcio an tueri difficilius ſit. Gẽtis uetuſtiſſimæ, nobiliſſimæq; uel fama rerum geſtarum, uel omni cõmendatione humanitatis, doctrinarumq;, tuendam ab ſeruitio regio libertatem ſuſcepiſtis, hoc patrocinium receptæ in fidem,& clientelam ueſtram uniuerſæ gentis ꝑpetuum uos præſtare decet. Non quæ in ſolo modo antiquo ſunt, Græ

cæ magis

cæ magis urbes ſunt, quam coloniæ earum illinc quondam profectæ in Aſiam, nec terra mutata mutauit genus, aut mores, certare pio certamine cuiuſ liber bonæ artis, ac uirtutis auſi ſumus cum parentibus, quæq; ciuitas, & conditoribus ſuis. Adiſtis Græciæ, adiſtis Aſiæ urbes pleriq;, niſi quod a uobis longius abſumus, nulla uincimur alia re. Maſſilienſeis, quos, ſi natura inſita uelut ingenio terræ uinci poſſet, iampridem efferaſſent tot indomitæ circūfuſæ gentes, in eo honore, in ea merito dignitate audimus apud uos eſſe, ac ſi medium umbilicum Græciæ incolerent, non enim ſonum modo linguæ, ueſtitumq;, & habitum, ſed ante omnia mores, & leges, & ingenium ſyncerum, integrumq; a contagione accolarum ſeruarunt. Terminus eſt nunc imperii ueſtri mons Taurus, quicquid intra eum cardinem eſt, nihil longinquum uobis uideri debet, quo arma peruenerunt, eodem ius hinc profectum perueniat. Barbari, quibus pro legibus ſemper dominoꝝ imperia fuerunt, quo gaudent, reges habeāt, Græci ſuam fortunam, ueſtros animos gerunt, domeſticis quondam uiribus etiam imperium amplectebantur, nunc imperium ubi eſt, ibi ut ſit perpetuum optant, libertatem ueſtris tueri armis ſatis habent, quoniam ſuis non poſſunt. At enim quædam ciuitates cum Antiocho ſenſerunt, & aliæ prius cū Philippo, & cum Pyrrho, Tarentini (ne alios populos enumerem) Carthago libera cum ſuis legibus eſt, huic ueſtro exemplo quantum debeatis, uidete P. C. ne inducatis in animum negare Eumenis cupiditati, quod iuſtiſſimæ iræ ueſtræ negaſtis. Rhodii & in hoc, & in omnibus bellis, quæ in illa ora geſſiſtis, quam forti fideliq; opera uos adiuuerimus, ueſtro iudicio relinquimus, nunc in pace id cōſilium afferimus, quod ſi comprobaritis, magnificentius uos uictoria uſos eſſe, quam uiciſſe omnes æſtimaturi ſint. Apta magnitudini Romanæ oratio uiſa eſt. Poſt Rhodios Antiochi legati uocati ſunt, ii uulgato petentium ueniam more, errorem falſi regis, obteſtati P. C. ut ſuæ potius clementiæ, quam regis culpæ, qui ſatis, ſuperq; pœnarum dediſſet, memores conſulerent, poſtremo pacem datam a L. Scipione imperatore, quibus legibus dediſſet, confirmarent authoritate ſua. Et ſenatus eam pacem ſeruandam cenſuit, & paucos poſt dies populus iuſſit, fœdus in Capitolio cum Antipatro principe legationis, & eodem fratris filio regis Antiochi eſt ictum. Auditæ deinde & aliæ legationes ex Aſia ſunt, quibus omnibus datum eſt reſpōſum decem legatos more maiorum ſenatum miſſurum ad res Aſiæ diſceptandas, componendaſq;, ſummam tamen hanc fore, ut cis Taurum montem, quæ infra regni fines Antiochi fuiſſent, Eumeni attribuerentur, præter Lyciam, Cariamq;, uſq; ad Mæandrum amnem, eæ ciuitates Rhodiorum eſſent, cæteræ ciuitates Aſiæ, quæ Attali ſtipendiariæ fuiſſent, eædem Eumeni uectigal penderent, quæ uectigales fuiſſent Antiochi, eæ liberæ atq; immunes eſſent. Decem legatos hos decreuerunt, Q. Minutium Rufum, L. Furium Purpurionem, Q. Minutium Thermum, Appium Claudium Neronem, Cn. Cornelium Merulam, M. Iunium Brutum, L. Aurunculeium, L. Aemylium Paulum, P. Cornelium Lentulum, P. Aelium Tuberonem. His quæ præſentis diſceptationis eſſent libera mandata de ſumma rerum ſenatus conſtituit. Lycaoniam omnem, & Phrygiam utranque & Myſiam, regias ſyluas, & Lydiæ, Ioniæq;, extra oppida, quæ libera fuiſſent, quo die cum rege Antiocho pugnatum eſt, & nominatim Magneſiam, & Sipylum, & Cariam, quæ Hydrela appellatur, agrumq; Hydreletanum ad Phrygiam uergentem, & caſtella uicoſq; ad Mæandrum amnem, niſi quæ libera ante bellum fuiſſent, Telmeſſontem nominatim, & caſtra Telmeſſium, præter agrum, qui Ptolemæi Telmeſſii fuiſſet. Hæc omnia, quæ ſupra ſcripta ſunt, regi Eumeni iuſſa dari, Rhodiis Lycia data, quæ extra eundem Telmeſſontem, & caſtra Telmeſſium, & agrum, qui Ptolemæi Telmeſſii fuiſſet. Hæc & ab Eumene, & ab Rhodiis excepta. Ea quoque his pars data Cariæ, quæ prope Orchorum inſulam trans Mæandrum amnem eſt, oppida, uici, caſtella, agri, qui ad Piſidiam uergunt, niſi quæ eorum oppida in libertate fuiſſent, pridie quam cum Antiocho rege in Aſia pugnatum eſt. Pro his quum gratias egiſſent Rhodii, de Solis urbe, quæ in Cilicia eſt, egerunt, Argis & illos, ſicut ſeſe oriundos eſſe, ab ea germanitate fraternam ſibi cum iis caritatem eſſe, petere hoc extraordinarium munus, ut eam ciuitatem ex ſeruitute regia eximerent. Vocati ſunt legati regis Antiochi, actumq; cum iis, nec quicquam impetratum eſt, teſtante fœdera Antipatro, aduerſus quæ ab Rhodiis non Solos, ſed Ciliciam peti, & iuga Tauri tranſcendi. Reuocatis in ſenatum Rhodiis, quum, quantopere tenderet legatus regius, expoſuiſſent, adiecerunt, ſi utiq; eam rem ad ciuitatis ſuæ dignitatem pertinere cenſerent Rhodii, ſenatum omni modo expugnaturum pertinaciam legatorum. Tum uero impenſius, quam ante Rhodii gratias egerunt, ceſſuroſq; ſe potius arrogantiæ Antipatri, quam cauſas turbandæ pacis præbituros dixerunt, ita nihil de Solis mutatum eſt. Per eos dies, quibus hæc geſta ſunt, legati Maſſilienſium nuntiarunt, L. Bebium prætorem in prouinciam Hiſpaniam proficiſcentem ab Liguribus circunuentum, magna parte comitum cæſa, uulneratum ipſum cum paucis ſine lictoribus Maſſiliam profugiſſe, & intra triduum expiraſſe. Senatus ea re audita, decreuit, uti P. Iunius Brutus, qui proprætor in Hetruria eſſet, prouincia exercituque traditis uni, cui uideretur, ex legatis, ipſe in ulteriorem Hiſpaniam proficiſceretur, eaque ei prouincia eſſet. Hoc S. C. literæque a Sp. Poſthumio prætore in Hetruriam miſſæ ſunt, profectuſque in Hiſpaniam eſt P. Iunius proprætor, in qua prouincia prius aliquanto, quam ſucceſ-

ſor ueniret L.Aemylius Paulus,qui poſtea regem Perſen magna gloria uicit,quum priore anno haud proſpere rem geſſiſſet,tumultuario exercitu collecto,ſignis collatis,cum Luſitanis pugnauit,fuſi fugatiq; ſunt hoſtes,cæſa decem & octo millia armatorꝝ,tria millia C C C capti,& caſtra expugnata,huius uictoriæ fama tranquilliores res in Hiſpania fecit.Eodem anno ante diem tertium Calẽdas Ianuarias Bononiam Latinã coloniam ex S.C.L.Valerius Flaccus,M.Attilius Serranus,L.Valerius Tappo triũuiri deduxerunt,tria millia hoium ſunt deducta,equitibus ſeptuagena iugera,cæteris colonis qnquagena ſunt data,ager captus de Gallis Boiis fuerat,Galli Tuſcos expulerant.Eodẽ anno cenſuram multi,& clari uiri petierunt,quæ res tanq̃ in ſe parum magni certaminis cauſſam haberet,aliam contẽtionem multo maiorẽ excitauit,petebant T.Quintius Flaminius,P.Cornelius,Cn.filius,Scipio,L.Valerius Flaccus,M.Porcius Cato,M.Claudius Gelo,M.Attilius Glabrio,qui Antiochum ad Thermopylas,Aetoloſq; deuicerat,in hunc maxime,quod multa cõcilia habuerat,qbus magnam partem hoium obligarat,fauor populi ſe inclinabat.Id quum ægre paterenẽ tot nobiles nouum ſibi hoiem tm̃ præferri,P.Sempronius Gracchus,& C.Sempronius Rutilius tribuni plebis ei diem dixerũt,quod pecuniæ regiæ,prædæq; aliquãtum captæ in Antiochi caſtris neq; in triumpho tuliſſet,neq; in ærarium detuliſſet.Varia teſtimonia legatorꝝ tribunorũq; militum erant,M.Cato ante alios teſtes conſpiciebaẽ,cuius authoritatem ꝑpetuo tenore uitæ partam toga candida eleuabat,is teſtis,quæ uaſa aurea,atq; argentea captis caſtris inter aliam regiam prædã uidiſſet,ea ſe in triumpho negabat uidiſſe,poſtremo in huius maxime iuidiam deſiſtere ſe petitione Glabrio dixit,quandoqdem taciti indignarenẽ nobiles hoies,ideoq; nouus cõpetitor inæſtimabili periurio itercesſerit,centum millium multa irrogata erat,bis de ea certatum eſt,tertio,quum de petitione deſtitiſſet reus,nec populus de multa ſuffragium ferre uoluit,& tribuni eo negotio deſtiterunt,cenſores T.Quintius Flaminius,M. Claudius Marcellus creati Per eoſdẽ dies L.Aemylio Regillo,qui claſſe præfectum Antiochi regis deuicerat,extra urbem in æde Apollinis quum ſenatus datus eſſet,auditis rebus geſtis eius,quãtis cum claſſibus hoſtium dimicaſſet,quot inde naues demerſiſſet,aut cœpiſſet,magno cõſenſu patrum triũphus naualis eſt decretus,triũphauit Calendis Februariis,in eo triumpho undequinquaginta coronæ aureæ trãſlatæ ſunt,pecunia nequaq̃ tanta pro ſpecie regii triumphi,tetradrachma Attica C C X X X I I I. millia,ciſtophori C C C C X X X I I. millia.Supplicationes deinde fuerunt ex S.C quod L.Aemylius in Hiſpania proſpere rẽpub.geſſiſſet.Haud ita multo poſt L.Scipio ad urbem uenit,qui,ne cognomini fratris cederet Aſiaticum ſe appellari uoluit,& in ſenatu,& in concione de rebus ab ſe geſtis diſſeruit.Erant,qui fama id maius bellum,quã difficultate rei fuiſſe interpretarenẽ,uno memorabili prælio debellatũ,gloriamq; eius uictoriæ defloratam ad Thermopylas eſſe. Cæterum uere æſtimãti Aetolicum magis ad Thermopylas bellum,quam regium fuit,quota enim parte uirium ſuarꝝ ibi dimicauit Antiochus?in Aſia totius Aſiæ ſteterunt uires,ab ultimi orientis partibus omnium gẽtium cõtractis auxiliis. Merito ergo & diis imortalibus,quãtus maximus poterat,habitus eſt honos,quod ingẽtem uictoriam facilem etiã feciſſent,imperatori triumphus eſt decretus,triũphauit menſe intercalario pridie Calendas Martias,qui triũphus ſpectaculo oculorꝝ maior,quam Africani fratris eius fuit,recordatione rerꝝ,& æſtimatione periculi,certaminiſq; non magis comparandus,quam ſi imꝑatorem imꝑatori,aut Antiochum ducẽ Annibali cõferres.Tulit in triumpho ſigna militaria C C X X I I I I. oppidorum ſimulacra C X X X I I I I. eburneos dentes M C C X X X I. aureas coronas C C X X X I I I I. argenti pondo C X X X V I I. millia,& C C C C X X. tetradrachmum Atticorꝝ C C X I I I I.millia,ciſtophori C C C X X X I. millia,& ſeptuaginta,nũmos aureos Philippeos C X L. millia,uaſorꝝ argenteorꝝ(oĩa cælata erant)mille pondo,& C C C C C X X I I I I. aureorꝝ mille pondo X X I I I I. & duces regii præfecti,& purpurati duo & X X X. ante currũ ducti.Militibus quiniuiceni denarii dati,duplex centurioni,triplex equiti,& ſtipendium militare,& frumẽtum duplex poſt triũphum datũ,prælio in Aſia facto duplex dederat,triũphauit anno fere,poſteaq̃ cõſulatu abiit.Eodẽ fere tꝑe Cn.Manlius C O S. in Aſiã,& Q. Fabius Labeo prætor ad claſſem uenit,cæterꝝ cõſuli non deerat cum Gallis belli materia,mare pacatũ erat,deuicto Antiocho,cogitãtiq; Fabio,cui rei potiſſimum iſiſteret,ne otioſam ꝓuinciam habuiſſe uideri poſſet,optimũ uiſum eſt in Cretã inſulam traiicere. Cydoniatæ bellũ aduerſus Gortynæos,Gnoſioſq; gerebãt,& captiuorꝝ Romanorꝝ,atq; Italici generis magnus numerus in ſeruitute eẽ per totam iſulam dicebaẽ.Claſſe ab Epheſo ꝓfectus,quum primũ Cretæ littus attigit,nuntios circa ciuitates miſit,ut armis abſiſterent,captiuoſq; in ſuis quenq; urbibus,agriſq; conquiſitos reducerent,& legatos mitterẽt ad ſe,cum quibus de rebus ad Cretenſes pariter Romanoſq; pertinẽtibus ageret,nihil magnopere ea Cretẽſes mouerunt,captiuos præter Gortynios nulli reddiderũt. Valerius Antias ad quatuor millia captiuorꝝ,quia belli minas timuerunt,ex tota inſula reddita ſcripſit,eãq; cauſſam Fabio quum rem nullam aliam geſſiſſet,naualis triumphi impetrandi ab ſenatu fuiſſe.A creta Epheſum Fabius rediit,inde tribus nauibus in Thraciæ oram miſſis,ab Aeno,& Maronia præſidia Antiochi deduci iuſſit,ut in libertate eæ ciuitates eſſent.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBER OCTAVVS.

DVM IN ASIA BELLVM GERITVR, NE IN AEtolia quidem quietæ res fuerant, principio a gente Athamanum orto. Athamania ea tempeſtate, pulſo Aminandro, ſub præfectis Philippi regio tenebatur præſidio, qui ſuperbo, ac imodico imperio deſiderium Aminandri fecerant. Exulanti tum Aminandro in Aetolia literis ſuorum, indicãtium ſtatum Athamaniæ, ſpes recuperãdi regni facta eſt, remiſſiq; ab eo nuntiant principibus Argitheam (id enim caput Athamaniæ erat) ſi popularium animos ſatis perſpectos haberet, impetrato ab Aetolis auxilio, in Athamaniam ſe uenturum, cum delectus, quod conſilium eſſet gentis, & Nicandro prætore, quos ubi ad omnia paratiores eſſe uidit, certiores ſubinde facit, quo die cum exercitu Athamaniã ingreſſurus eſſet. Quatuor primo fuere coniurati aduerſus Macedonũ præſidium, hi ſenos adiutores ſibi ad rem gerendam aſſumpſerũt, deinde paucitate parum freti, quæ cælandæ rei, quàm agendæ aptior erat, parem priori numerum adiecerunt, ita duo & L. facti quadrifariam ſe diuiſerunt, pars una Heracleam, altera Tetraphyliam petit, ubi cuſtodia regiæ pecuniæ eſſe ſolita erat; tertia Theudoriam, quarta Argitheam. Ita inter omnes conuenit, ut primo quieti, uelut ad priuatam rem agendam ueniſſent, in foro obuerſarentur, die certa multitudinem omnem conuocarent ad præſidia Macedonum arcibus expellenda. Vbi ea dies aduenit, & Aminander cum mille Aetolis ſe in finibus poſuerat, ex compoſito quatuor ſimul locis præſidia Macedonum expulſa, literæq; in alias urbes paſſim dimiſſæ, ut uindicarent ſeſe ab impotenti dominatione Philippi, & reſtituerent Aminandrum in patrium, ac legitimum regnum, undique Macedones expelluntur. Teium oppidum, literis a Zenone præfecto præſidii interceptis, & arce ab regis occupata, paucos dies obſidentibus reſtitit, deinde id quoque traditum Aminandro eſt, & omnis Athamania in poteſtate erat, præter Athenæum caſtellum, finibus Macedoniæ ſubiectum. Philippus audita defectione Athamaniæ cum ſex millibus armatorum profectus ingenti celeritate Gomphos peruenit, ibi relicta maiore parte exercitus (neque enim ad tanta itinera ſuffecerant) cum duobus millibus Athenæum, quod unum a præſidio ſuo retentum fuerat, peruenit, inde proximis tentatis, quum facile animaduertiſſet cætera hoſtilia eſſe, Gomphos regreſſus omnibus copiis ſimul in Athamaniam rediit. Zenonem idem cum mille peditibus præmiſſum Ethopiam occupare iubet, opportune Argitheæ imminentem, quem ubi teneri a ſuis locum uidit, ipſe circa templum, Ioui ſacrum, poſuit caſtra, ibi unum diem fœda tempeſtate retentus, poſtero die ducere ad Argitheam intendit. Euntibus extemplo apparuere Athamanes in tumulos imminenteis uiæ diſcurrentes, ad quorum conſpectum conſtitere prima ſigna, totoque agmine timor, & trepidatio erat, & pro ſe quiſque, quidnam futurum eſſet, cogitare, ſi in ualles ſubiectas rupibus agmen foret dimiſſum. Hæc tumultuario regem cupientem, ſi ſe ſequerentur, raptim euadere anguſtias, reuocare primos, & eadem, qua uenerat, uia referre coegit ſigna. Athamanes primo ex interuallo quieti ſequebantur,

poſteaquam Aetoli ſe coniunxerunt, hos, ut ab tergo agmini inſtarent, reliquerunt, ipſi a lateribus ſe circuniuderunt, quidam per notos calles breuiore uia prægreſſi tranſitus inſedere, tantuſq; tumultus Macedonibus eſt iniectum, ut fugæ magis effuſæ, quam itineris ordinati modo, multis armis, uirisq; relictis, flumen traiecerint. Hic finis ſequendi fuit, inde tuto Macedones Gomphos, & a Gomphis in Macedoniam redierunt. Athamanes, Aetoliq; Ethopiam ad Zenonem, ac mille Macedonas opprimendos undiq; concurrerunt, Macedones parum freti loco ab Ethopia in altiorem, deruptioremq; undique tumulum conceſſere, quo pluribus locis aditu inuento expulere eos Athamanes, diſperſoſq;, & per inuias, atque ignotas rupes iter fugæ non expedientes partim cœperunt, partim interfecerunt, multi pauore in derupta præcipitati, perpauci cum Zenone ad regem euaſerunt, poſtea per inducias ſepeliendi cæſos poteſtas facta eſt. Aminander, recuperato regno, legatos Romam ad ſenatum, & ad Scipiones in Aſiam, Epheſi poſt magnum cum Antiocho prælium morantes, miſit, pacem petebat, excuſabatq; ſeſe, quod per Aetolos recuperaſſet paternum regnum, Philippum incuſabat. Aetoli ex Athamania in Amphilochos profecti ſunt, & maioris partis uoluntate in ius ditionemq; totam redegerunt gentem, Amphilochia recepta, nam fuerat quondam Aetolorum, eadem ſpe in Aperantiam tranſcenderunt, ea quoq; magna ex parte ſine certamine in deditionem uenit. Dolopes nunquam Aetolorum fuerant, Philippi erant, hi primum ad arma concurrerunt, cæterum poſteaquam Amphilochos cum Aetolis eſſe, fugamq; ex Athamania Philippi, & cædem præſidii eius accepere, & ipſi a Philippo ad Aetolos deficiunt. Quibus circumiectis gentibus iam undiq; ſe a Macedonibus tutos credentibus eſſe Aetolis, fama affertur Antiochum in Aſia uictum ab Romanis, nec ita multo poſt legati ab Roma rediere ſine pacis ſpe, Fuluiumq; conſulem nuntiantes iam cum exercitu traiecisse. His territi, prius ab Rhodo, & Athenis legationibus excitis, ut per authoritatem ciuitatum earum ſuæ preces nuper repudiatæ faciliorem aditum ad ſenatum haberent, principes gentis ad tētandum ultimam ſpem Romam miſerunt, nihil, ne bellum haberent, prius quam pœne in conſpectu hoſtis erat, præmeditati. Iam M. Fuluius Apolloniam exercitu traiecto, cum Epirotarum principibus conſultabat, unde bellum inciperet, Epirotis Ambraciam placebat aggredi, quæ tum contribuerat ſe Aetolis, ſiue ad tuendam eam uenirent Aetoli, apertos circa campos ad dimicandum eſſe, ſiue detrectarent certamen, oppugnationem fore haud difficilem, nam & copiam in propinquo materiæ ad aggeres excitandos, & cætera opera eſſe, & Arethontem nauigabilem amnem opportunum ad comportanda, quæ uſui ſint, præter ipſa mœnia fluere, & æſtatem aptam rei gerendæ adeſſe, his perſuaſerunt, ut per Epirum duceret. Conſuli ad Ambraciam uenienti magni operis oppugnatio uiſa eſt, Ambracia tumulo aſpero ſubiecta eſt, Perranthem incolæ uocant, urbs, qua murus uergit in campos & flumen, occidentem, arx, quæ poſita in tumulo eſt, orientem ſpectat, amnis Arethon ex Acarnania fluens cadit in ſinum maris ab nomine propinquæ urbis Ambracium appellatum præterquam quod hinc amnis munit, hinc tumuli, muro quoq; firmo ſepta erat, patente in circuitu paulo amplius tria millia paſſuum. Fuluius bina a campo caſtra modico inter ſe diſtantia interuallo, unum caſtellum loco edito contra arcem obiecit, ea omnia uallo ac foſſa iungere parat, ne exitus incluſis ab urbe, neue aditus foris ad auxilia intromittenda eſſet. Ad famam oppugnationis Ambraciæ Stratū iam edicto Nicandri prætoris conuenerant Aetoli, inde primo copiis omnibus ad prohibendam obſidionem uenire in animo fuerat, deinde poſteaq̄ urbem iam magna ex parte operibus ſeptam uiderunt, Epirotaſq; trans flumen loco plano caſtra poſita eſſe, diuidere copias placuit, cum mille expeditis Eupolemus Ambraciam profectus, per nondum cōmiſſa inter ſe munimenta urbem intrauit, Nicandro cum cæteris primo Epirotarum caſtra nocte aggredi conſilium fuerat, haud facili ab Romanis auxilio, quia flumen intererat, deinde periculoſum incœptum ratus, nequa ſentirent Romani, & regreſſus inde in tuto non eſſet, deterritus ab hoc conſilio ad depopulādum Acarnaniam iter conuertit. COS. iam munimentis, quibus ſepienda urbs erat, iam operibus, quæ admouere muris parabat, perfectis, quinque ſimul locis mœnia eſt aggreſſus, tria paribus interuallis faciliore aditu a campo aduerſus Pyrrheum, quod uocant, admouit, unus aduerſus arcem aries muros quatiebat, aſſeribus falcatis detergebat pinnas. Oppidanos primo & ad ſpeciem, & ad ictus mœnium cum terribili ſonitu editus pauor ac trepidatio cœpit, deinde ut præter ſpem ſtare muros uiderunt, collectis rurſus animis in arietes telenonibus libramenta plumbi, aut ſaxorum, ſtipites robuſtos incutiebant, falces anchoris ferreis iniectis in interiorem partem muri trahentes aſſerem perfringebant, ad hoc eruptionibus nocturnis in cuſtodias operum, & diurnis in ſtationes ultro terrorem inferebant. In hoc ſtatu res ad Ambraciam quum eſſent, iam Aetoli a populatione Acarnaniæ Stratum redierant, inde Nicander ſpem nactus ſoluendæ incœpto forti obſidionis, Nicodemum quendam cum Aetolis quingentis Ambraciam intromittit, noctem certam, tempuſq; etiam noctis conſtituit, quo & illi ab urbe opera hoſtium, quæ aduerſus Pyrrheum erant, aggrederentur, & ipſe ad caſtra Romana terrorem faceret, poſſe ratus ancipiti tumultu, & nocte augente pauorem, memorabilem rem geri. Et Nicodemus intempeſta nocte, quum alias cuſtodias feſelliſſet, per alias

impetu

impetu conſtanti erupiſſet,ſuperato brachio in urbem penetrat,animiq; aliquantum ad omnia audenda,& ſpei obſeſſis adiecit,& ſimul conſtituta nox uenit,excompoſito repẽte opera eſt aggreſſus.Id incœptum conatu,quam effectu grauius fuit,quia nulla ab exteriore parte uis admota eſt,ſeu metu deterrito prætore Aetolorum,ſeu quia potius uiſum eſt Amphilochis opem ferre nuper receptis,quos Perſeus Philippi filius miſſus ad Dolopiam,Amphilochoſq; recipiendos ſumma ui oppugnabat. Tribus locis,ſicut ante dictum eſt,ad Pyrrheum opera Romana erant,quæ omnia ſimul,ſed nec apparatu,nec ui ſimili Aetoli aggreſſi ſunt,alii cum ardentibus facibus,alii ſtuppam,picemq;,& malleolos ferentes,tota collucente flãmis acie,aduenere,multos primo impetu cuſtodes oppreſſerunt,deinde poſteaq̃ clamor,tumultuſq; in caſtra eſt perlatus,datumq; a conſule ſignum,arma capiunt, & omnibus portis ad opem ferendam effunduntur,uno in loco ferro igniq; geſta res eſt,a duobus irrito incœpto, quum intentaſſent magis,quam iniſſent certamen,Aetoli abſceſſerunt.Atrox pugna in unum inclinauerat locum,ibi diuerſis partibus duo duces Eupolemus, & Nicodemus pugnantes hortabantur, & prope certa fouebantur ſpe,iam Nicandrum excompoſito affore,& terga hoſtium iuaſurum.Hæc res aliquandiu animos pugnantium ſuſtinuit,cæterum poſteaq̃ nullum excompoſito ſignum a ſuis accipiebant,& creſcere numeꝝ hoſtium cernebant,deſtituti ſegnius inſtare,poſtremo re omiſſa, iam uix tuto receptu,fugientes in urbem compelluntur,parte operum incenſa,& pluribus aliquanto,quã ipſi ceciderant,interfectis,quod ſi excompoſito acta res fuiſſet,haud dubium erat expugnari una utiq; parte opera cum magna cæde hoſtium potuiſſe.Ambracienſes,quiq; intus erant Aetoli,non ab eius ſolũ noctis incœpto receſſere,ſed in reliquum quoq; tẽpus,uelut proditi a ſuis,ſegniores ad pericula erant iam nemo eruptionibus,ut ante in ſtationes hoſtium,ſed diſpoſiti per muros,& turres ex tuto pugnabant.Perſeus,ubi adeſſe Aetolos audiuit,omiſſa obſidione urbis,quam oppugnabat,depopulatus tantum agros,Amphilochiam redit.Et Aetolos inde auocauit populatio maritimæ oræ,Pleuratus Illyricorum rex cum ſexaginta lembis Corinthium ſinum inuectus,Achæorum quæ partis erant,nauibus maritima Aetoliæ uaſtabat,aduerſus quos mille Aetoli miſſi,quacunq; ſe claſſis circũegerat,per littorum anfractus breuioribus ſemitis occurrebant.Et Romani ad Ambraciam pluribus locis quatiendo arietibus muros aliquantum urbis nudauerant,nec tamen penetrare in urbem poterant,nam & pari celeritate nouus pro diruto murus obiiciebatur,& armati ruinis ſuperſtantes inſtar munimẽti erant. Itaq; quum aperta ui parum ꝓcederet conſuli res,cuniculum occultum,uineis ante contecto loco,agere inſtituit,& aliquãdiu quum dies nocteſq; in opere eſſent,non ſolum ſub terra fodientes,ſed egerẽtes etiam humum ſefellere hoſtẽ,cumulus repente terræ eminens index operis oppidanis fuit, pauidiq; ne iam ſubrutis muris facta in urbem uia eſſet,foſſam intra murum e regione eius operis,quod uineis contectum erat,ducere inſtituunt,cuius,ubi ad tantam altitudinem,quantæ eſſe ſolum infimũ cuniculi poterat,ꝑuenerunt,ſilentio facto pluribus locis aure admota ſonitum fodientium captabãt, quem ubi acceperũt,aperiunt rectam in cuniculum uiam,nec fuit magni operis,momẽto enim ad inane,ſuſpenſo furculis ab hoſtibus muro,peruenerunt. Ibi cõmiſſis opibus,quum e foſſa in cuniculum pateret iter,primo ipſis ferramentis,quibus in opere uſi erant,dein celeriter armati etiam ſubeuntes occultam ſub terram ediderunt pugnam,ſegnior deinde ea facta eſt interſepientibus cuniculum,ubi uellent,nunc ciliciis prætentis,nunc foribus raptim obiectis.Noua etiam haud magni operis aduerſus eos,qui in cuniculo erant,excogitata res eſt,dolium a fundo pertuſum, qua fiſtula modica inſeri poſſet,& fiſtulam ferream,operculumq; dolii ferreum,& ipſum pluribus locis perforatum fecerunt,hoc tenui pluma completum dolium ore in cuniculum uerſo poſuerunt, per operculi foramina prælongæ haſtæ,quas Sariſſas uocant,ad ſummouendos hoſtes eminebant,ſcintillam leuem ignis inditam plumæ,folle fabrili ad caput fiſtulæ impoſito, flando accenderunt,inde non ſolum magna uis fumi, ſed acrior etiam fœdo quodam nidore ex aduſta pluma quum totum cuniculum compleſſet,uix durare quiſquam intus poterat.Quum in hoc ſtatu res ad Ambraciam eſſet, legati ab Aetolis Phaneas, & Damocles cum liberis mandatis decreto gentis ad conſulem uenerunt,nam prætor eorum quum alia parte Ambraciam oppugnari cerneret,alia infeſtã oram nauibus eſſe hoſtium,alia Amphilochos, Dolopiãq; a Macedonibus uaſtari,nec Aetolos ſimul ad tria diuerſa bella occurſantes ſufficere,cõuocato concilio,Aetolos principes,quid agẽdum eſſet,conſuluit.Omnium eo ſententiæ decurrerunt,ut pax,ſi poſſet,æquis,ſi minus,tolerandis cõditionibus peteref.Antiochi fiducia bellum ſuſceptum,Antiocho terra mariq; ſuperato,& ꝓpe extra orbem terræ ultra iuga Tauri exacto,quam ſpem eſſe ſuſtinendi belli?Phaneas & Damocles quod e re Aetoloꝝ, ut in tali caſu,fideq; ſua eſſe cẽſerent,agerent, quod enim ſibi cõſilium,aut cuius rei electionem a fortuna relictam?Cum his mãdatis miſſi orauere cõſulem,ut miſereretur gẽtis quondam ſociæ,nolle dicere iniuriis,miſeria certe coactæ inſanire,non plus mali meritos Aetolos Antiochi bello,quam boni ante,quum aduerſus Philippum bellatum ſit, feciſſe,nec tum large gratiam relatam ſibi,nec nunc imodice pœnam iniungi debere.Ad ea C O S. reſpondit,magis ſæpe, quam uere unquam Aetolos pacem petere, imitarentur Antiochum in petenda pace,quem in bellum traxiſſent, non paucis urbibus eum, de quarum libertate certatum ſit, ſed

omni Aſia cis Taurum montem,opimo regno,exceſſiſſe,Aetolos,niſi inermes,de pace agentes nō auditurum ſe,arma illis prius,equoſq; omnes tradendos eſſe,deinde mille talentum argenti Po.Romano dandum,cuius ſummæ dimidium præſens numeraretur,ſi pacem habere uellent,ad ea adiectū etiam in fœdus eſſe,ut eoſdem,quos Po.Romanus amicos,atq; hoſtes habeant.Aduerſus quæ legati,& quia grauia erant,& quia ſuorum animos indomitos,ac imutabiles nouerant,nullo reddito reſpōſo,domum regreſſi ſunt,ut etiam atq; etiam,quid agendum eſſet,re integra prætorem,& principes conſulerent.Clamore & iurgio excepti quid rem traherent,qualēcunq; pacem referre iuſſi quum redirēt Ambraciam,Acarnanum inſidiis prope uiam poſitis,quibuſcū bellum erat,circumuenti Pyrrheū cuſtodiendi deducuntur.Hæc mora iniecta eſt paci,quum iam Athenienſium,Rhodiorumq; legati,qui ad deprecādum pro his uenerant,apud conſulem eſſent,Aminander quoq; Athamanum rex fide accepta uenerat in caſtra Romana,magis pro Ambracia,ubi maiorem partem tēporis exulauerat,quam pro Aetolis ſollicitus,per hos certior factus C O S. de caſu legatorum,adduci eos a Pyrrheo iuſſit,quorum poſt aduentum agi cœptum eſt de pace.Aminander,quod ſui maxime operis erat,impigre agebat,ut Ambracienſes compelleret ad deditionem,id quum per colloquia principum ſuccedens murum parum proficeret,poſtremo conſulis permiſſu ingreſſus urbem partim cōſilio,partim precibus euicit,ut permitterent ſe Romanis,& Aetolos C.Valerius,Leuini filius,qui cum ea gente primum amicitiam pepigerat,conſulis frater,matre genitus eadem,egregie adiuuit.Ambracienſes prius pacti,ut Aetolorum auxiliares ſine fraude emitterentur,aperuerunt portas,dein ut quingenta Euboica darent talenta,ex quibus C C. præſentia, C C C. per annos ſex penſionibus æquis,captiuos,perfugaſq; redderēt Romanis,urbem nequā formulæ ſui iuris facerēt,quæ poſt id tempus,quo T.Quintius traieciſſet in Græciam,aut ui capta ab Romanis eſſet,aut uolūtate in amicitiam ueniſſet,Cephalenia inſula ut extra ius fœderis eſſet.Hæc quanq; ſpe ipſorum aliquanto leuiora eſſent,petentibus Aetolis,ut ad concilium referrent,permiſſum eſt.Parua diſceptatio de urbibus tenuit,quæ quum ſui iuris aliquādo fuiſſent,auelli uelut a corpore ſuo ægre patiebantur,ad unum tamen omnes accipi pacem iuſſerūt. Ambracienſes coronam auream conſuli centum & quinquaginta pondo dederunt,ſigna ænea , marmoreaq;,& tabulæ pictæ,quibus ornatior Ambracia,quia regia ibi Pyrrhi fuerat , quam cæteræ regionis eius urbes erant,ſublata omnia,auectaq;,nihil præter ea tactum,uiolatumue.Profectus ab Ambracia C O S. in mediterranea Aetoliæ ad Argos Amphilochium(X X I I. millia ab Ambracia eſt)caſtra poſuit,eo tandem legati Aetoli mirante conſule,quod morarentur,uenerunt. Inde poſteaq; approbaſſe pacem concilium Aetolorum accepit,iuſſis proficiſci Romam ad ſenatum,permiſſoq;,ut Athenienſes,& Rhodii deprecatores irent,dato,qui ſimul cum iis proficiſceretur,C.Valerio fratre,ipſe in Cephaleniam traiecit.Præoccupatas autes,animoſq; principū Romæ criminibus Philippi inuenerunt,qui per legatos,per literas Dolopas,Amphilochoſq;,& Athamaniam ereptas ſibi querens , præſidiaq; ſua,poſtremo etiam filium Perſea ex Amphilochis pulſum,auerterat ſenatum ab audiendis precibus eorum,Rhodii tamen,& Athenienſes cum ſilentio auditi ſunt.Athenienſis legatus Leon,Iceſiæ filius,eloquētia etiam dicitur mouiſſe,qui uulgata ſimilitudine mari tranquillo,quod uentis concitaretur,æquiparando multitudinem Aetolorum uſus,quum in fide Romanæ ſocietatis manſiſſent,inſita gentis tranqllitate,qui eſſe eos aiebat,poſteaq; flare ab Aſia Thoas,& Dicæarchus,ab Europa Meneſtas & Democritus cœpiſſent,tum illam tempeſtatem coortam,quæ eos apud Antiochum,ſicuti ad ſcopulum , intuliſſet.Diu iactati Aetoli,tandem ut ad conditiones pacis conuenirent , effecerunt,fuerunt autem hæ. Imperium,maieſtatemq; Po.Romani gens Aetolorum conſeruato ſine dolo malo,nequem exercitū,qui aduerſus ſocios,amicoſq; eorum ducetur,per fines tuos trāſire ſinito,neue ulla ope iuuato,hoſtes eoſdem habeto quos Po.Romanus,armaq; in eos ferto,bellumq; pariter gerito , perfugas,fugitiuos,captiuos reddito Romanis,ſociiſq;,præterq; ſiqui capti quum domos rediſſent,iterum capti ſunt,aut ſiqui eo tempore ex iis capti ſunt qui tum hoſtes erant Romanis,quum itra præſidia Romana Aetoli eſſent,aliorum qui comparebunt,intra dies cētum Corcyræorum magiſtratibus ſine dolo malo tradantur,qui non comparebunt,quando quiſq; eorum primum inuentus fuerit,reddatur,obſides quadraginta arbitratu conſulis Romani dato,ne minores X I I. annorum,neu maiores X L. obſes ne eſto prætor,præfectus equitum,ſcriba publicus,neu quis,qui ante obſes fuerit apud Romanos,Cephalenia extra pacis leges eſto.De pecuniæ ſumma,quam penderent , penſionibuſq; eius nihil ex eo,quod cum conſule conuenerat,mutatum,pro argento ſi aurum dare mallent,dare conuenit,dum pro argēteis decem aureus unus ualeret,quæ urbes,qui agri,qui homines Aetolorum iuris aliquando fuerūt,qui eorum T.Quintio,Cn.Domitio C O S S. poſtue eos conſules aut armis ſubacti,aut uoluntate in deditionem Po.Romani uenerunt,neq; eos Aetoli recepiſſent,uel in Aetolia eſſent,ex urbes , agriq; Acarnanum ſunto.His legibus fœdus ictum cum Aetolis eſt.Eadem non æſtate ſolum , ſed etiam iis diebus,quibus hæc a M.Fuluio in Aetolia geſta ſunt,C O S. alter Cn. Manlius in Gallo græcia bellū geſſit,quod nunc ordiri pergam.Vere primo Epheſum C O S. uenit,acceptiſq; copiis a L. Scipione,& exercitu luſtrato,cōcionem apud milites habuit,qua collaudata uirtute eorum,quod cum Antiocho

uno prælio debellaſſent,adhortatus eos nouum cum Gallis ſuſcipiendum bellum,qui & auxilio iuuiſſent Antiochum,& adeo indomita haberent ingenia,ut nequiquam Antiochus emotus ultra iuga Tauri montis eſſet,niſi frangerentur opes Gallorum,de ſe quoq; pauca,nec falſa,nec immodica adiecit.Læti milites cum frequenti aſſenſu conſulem audiuerunt,partem uirium Antiochi fuiſſe Gallos credentes,rege ſuperato nullum momentum in ſolis per ſe Gallorum copiis fore.Eumenem haud in tempore abeſſe(Romæ tum erat)credere C O S. ignarus locorum hominumque,& cuius intereſſet frangi illorum opes,Attalum igitur fratrem eius accerſit a Pergamo,hortatuſque ad capeſſendum ſecum bellum,pollicentem ſuam,ſuorumque operam domum ad comparandum copias dimittit. Paucos poſt dies profecto conſuli ab Epheſo ad Magneſiam occurrit Attalus cum mille peditibus,equitibus C C. Athenæo fratre iuſſo cum cæteris copiis ſubſequi,commendata iis cuſtodia Pergami , quos fratri,regnoque fidos credebat.C O S. collaudato iuuene,cum omnibus copiis ad Mæandrum progreſſus caſtra poſuit,quia uado ſuperari amnis non poterat,& contrahendæ naues erant ad exercitum traiiciendum.Tranſgreſſi Mæandrum ad Comenen peruenerunt,fanum ibi auguſtum Apollinis,& oraculum,ſortes autem uerſibus haud inconditis dare uates dicuntur,hinc alteris caſtris ad Harpaſũ flumen uentum eſt,quo legati ab Alabandis uenerunt,ut caſtellum,quod ab ipſis nuper deſciſſet, aut authoritate,aut armis cogeret iura antiqua pati,eodem & Athenæus,Eumenis,& Attali frater , cum Cretenſi Leuſo,& Corrago Macedone uenit,mille pedites miſtarum gentium,& trecentos equites ſecum adduxerunt. C O S. tribuno militum miſſo cum modica manu caſtellum ui receptum Alabandenſibus reddidit,ipſe nihil uia digreſſus ad Antiochiam ſuper Mæandrum amnem poſuit caſtra,huius amnis fontes Celænis oriuntur.Celænæ urbs caput quondam Phrygiæ fuit,migratum inde haud procul ueteribus Cælenis,nouæque urbi Apameæ nomen inditum ab Apamea ſorore Seleuci regis, & Marſyas amnis haud procul a Mæandri fontibus oriens,in Mæandrum cadit , famaque ita tenet Celænis Marſiam cum Apolline tibiarum cantu certaſſe.Mæander ex arce ſumma Celænarum ortus,media urbe diſcurrens,per Caras primum,deinde Ionas in ſinum maris editur,qui inter Prienẽ, & Miletum eſt.Ad Antiochiam in caſtra conſulis Seleucus,Antiochi filius,ex fœdere icto cum Scipione,ad frumentum exercitui dandum uenit,parua diſceptatio de Attali auxiliaribus orta ẽ,quod Romano tantum militi pactum Antiochum,ut daretur frumentum,Seleucus dicebat,decuſſa ea quoq; eſt conſtantia conſulis,qui dimiſſo tribuno edixit,ne Romani milites acciperent,priuſquam Attali auxilia accepiſſent.Inde ad Cordiuticos,quos uocant,proceſſum eſt,ex eo loco ad Tabas tertiis caſtris ꝑuentum,in finibus Piſidarum poſita eſt urbs,in ea parte,quæ uergit ad Pamphylium mare.Integris uiribus regionis eius,feroces ad debellandum habebat uiros,tum quoque equites,in agmen Romanũ eruptione facta,haud modice primo impetu turbauere,deinde ut apparuit nec numero ſe,nec uirtute pares eſſe,in urbem compulſi ueniam erroris petebant,dedere urbem parati,V. & X X. talenta argenti,& X .millia medimnum tritici imperata,ita in deditionem accepti.Tertio inde die ad Chaum amnem peruentum,inde profecti Erizam urbem primo impetu ceperunt, ad Thabuſion caſtellum imminens flumini Indo uentum eſt.cui fecerat nomen Indus ab elephanto deiectus. Haud procul a Cibyra aberant,nec legatio ulla ab Megeate,tyranno ciuitatis eius , homine ad omnia infido , atque importuno,ueniebat,ab tentandum eius animum C.Manlium cum quatuor millibus peditum , & quingentis equitibus C O S. præmittit.Huic agmini iam primis ingredientibus occurrerunt nuntiantes paratum eſſe tyrannum imperata facere,orabant,ut pacatus fines iniret,cohiberetque a populatione agri militem,& in corona aurea X V. talenta afferebant.Manlius integros a populatione agros ſeruaturum pollicitus ire ad conſulem legatos iuſſit,quibus eadem referentibus, C O S. neque Romani,inquit,bonæ uoluntatis ullum ſignum erga nos tyranni habemus , & ipſum talem eſſe inter omnes conſtat,ut de pœna eius magis,quam de amicitia nobis cogitandum ſit.Perturbati hac uoce legati nihil aliud petere,quam ut coronam acciperet,ueniendique ad eum poteſtatem tyranno,& copiam loquendi,ac purgandi ſe faceret.Permiſſu conſulis poſtero die in caſtra tyrannus uenit,ueſtitus,comitatuſque uix ad priuati modice locupletis habitum,& oratio fuit ſummiſſa,& infracta extenuantis opes ſuas,urbiumque ſuæ ditionis egeſtatem querentis.Erant autem ſub eo,præter Cibyrã,Muleum,& quæ Alimne appellatur,ex his ut ſe,ſuoſque ſpoliaret, V. & X X. talenta ſe collecturum ꝓpe ut diffidens pollicebatur.Eninuero,inquit C O S. ferri iam ludificatio iſta non poteſt , parum eſt non erubuiſſe abſentem,quum per legatos fruſtrareris,nunc quoque præſens in eadem perſtas impudentia? V. & X X. talenta tyrannidem tuam exhaurirent? quingenta ergo talenta niſi triduo numeratas,populationem in agris,obſidionem in urbe expecta.Hac denuntiatione conterritus perſtare tamen in pertinaci ſimulatione inopiæ,& paulatim illiberali adiectione nunc per cauillationem , nunc precibus,& ſimulatis lachrymis ad centum talenta eſt perductus, adiecta decem millia medimnum frumenti.Hæc omnia intra dies ſex acta.A Cibyra per agros Idenſium exercitus ductus,tranſgreſſuſque Caularem amnem poſuit caſtra , poſtero die & præter Caralliten paludem agmen ductum ad Manandrum manſerunt,inde progredientibus,ab Lago proxima urbe metu incolæ fugerunt . ua-

tuum hominibus oppidum diripuerunt, inde ab Lyſis fluminis fonte poſtero die ad Cobulatum amnem progreſſi. Telmenſes eo tempore Iſiondenſium arcem urbe capta oppugnabant, iclusi, quum alia ſpes auxilii nulla eſſet, legatos ad conſulem orantes opem miſerunt, cum coniugibus ac liberis in arcem incluſos ſe mortem indies aut ferro, aut fame patiendam expectare. Volenti conſuli cauſſa in Pamphyliam reuertendi oblata eſt, aduenieus obſidione Iſiondenſes Exemit. Telmenſo pacem dedit, quinquaginta talentis argenti acceptis, item Aſpendiis, cæteriſque Pamphyliæ populis. Ex Pamphylia rediens ad flumen Taurum primo die, poſtero ad Sylenen quam uocant comen, poſuit caſtra; profectus inde continentibus itineribus ad Cormaſam urbem peruenit. Darſa proxima urbs erat, eam metu incolarum deſertam, plenam omnium rerum copia inuenit, progredienti præter paludes legati ab Lyſione dedentes ciuitatem uenerunt. Inde in agrum Agalaſſenum, uberem, fertilemque omni genere frugum, uentum eſt, colunt Piſidæ longe optimi bello regionis eius, tum ea res animos facit, tum agri foecunditas, & multitudo hominum, & ſitus inter paucas munitæ urbis. C O S. quia nulla legatio ad fines præſto fuerat, prædatum in agros miſit, tum demum fracta pertinacia eſt, ut ferri agique res ſuas uiderunt, legatis miſſis pactis quinquaginta talentis, & X X. millibus medimnum tritici, & X X. hordei pacem impetrauerunt. Progreſſus inde ad Rhotrinos fontes ad uicum, quem Aporides comen uocant, poſuit caſtra, eo Seleucus ab Apamea poſtero die uenit, ægros inde & inutilia impedimenta quum Apameam dimiſiſſet, ducibus iterum a Seleuco acceptis, profectus ea die in Metropolitanum campum, poſtero die Dymas Phrygiæ proceſſit, inde Synada uenit, metu omnibus circa oppidis deſertis, quorum iam præda graue agmen trahens, uix quinque millium die toto itinere perfecto, ad Beundos, quod uetus appellant, peruenit, ad Antibura inde, & altero die ad Alexandri fontes, tertio ad Abbaſſum poſuit caſtra, ibi plures dies ſtatiua habuit, quia peruentum erat ad Toliſtobogiorum fines. Galli, magna hominum uis, ſeu inopia agri, ſeu prædæ ſpe nullam gentem, per quam ituri eſſent, parem armis rati, Brennone duce in Dardanos peruenerunt, ibi ſeditio orta, & ad X X. millia hominum cum Lomnorio ac Lutario regulis, ſeceſſione facta, a Brennone in Thraciam iter auertunt, ubi cum reſiſtentibus pugnando, pacem petentibus ſtipendium imponendo, Byzantium quum perueniſſent, aliquandiu oram Propontidis uectigalem habendo, regionis eius urbes optinuerunt. Cupido inde eos in Aſiam tranſeundi audientes ex propinquo, quanta ubertas terræ eius eſſet, cepit, & Lyſimachia fraude capta, Cherſoneſoque omni armis poſſeſſa, ad Helleſpontum deſcenderunt, ibi uero exiguo diuiſis freto cernentibus Aſiam multo magis animi ad tranſeundum accenſi, nuntioſque ad Antipatrum præfectum eius oræ de tranſitu mittebant, quæ res quum lentius ſpe ipſorum traheretur, alia rurſus noua inter regulos ſeditio orta. Lomnorius retro, unde uenerat, cum maiore parte hominum repetit Byzantium, Lutarius Macedonibus per ſpeciem legationis ab Antipatro ad ſpeculandum miſſis, duas tectas naues, & tres lembos adimit, his alios atque alios dies noctesque tranſuehendo intra paucos dies omnes copias traiecit. Haud ita multo poſt Lomnorius, adiuuante Nicomede Bithyniæ rege, a Byzantio tranſmiſit, coeunt deinde in unum rurſus Galli, & auxilia Nicomedi dant aduerſus Zyboeam, partem tenentem Bithiniæ, gerenti bellum, atque eorum opera deuictus Zyboea eſt, Bithyniaque omnis in ditionem Nicomedis deceſſit. Profecti ex Bithynia in Aſiam proceſſerunt, non plus ex X X. millibus hominum quam decem armata erant, tamen tantum terroris omnibus, quæ cis Taurum incolunt, gentibus iniecerunt, ut quas adiſſent, quaſque non adiſſent, pariter ultimæ propinquis, imperio parerent. Poſtremo quum tres eſſent gentes, Toliſtobogii, Throcini, Tectoſagi, in tres partes, qua cuique populorum ſuorum uectigalis Aſia eſſet, diuiſerunt, Throcinis Helleſponti ora data, Toliſtobogis Aeolida atque Ioniam, Tectoſagi mediterranea Aſiæ ſortiti ſunt, & ſtipendium tota cis Taurum Aſia exigebāt, ſedem autem ipſi ſibi circa Halyn flumen ceperunt, tantuſque terror eorum nominis erat, multitudine etiam magna ſobole aucta, ut Syriæ quoque ad poſtremum reges ſtipendium dare non abnuerent. Primus regum Aſiam incolentium abnuit Attalus, pater regis Eumenis, audacique incoepto præter opinionem omnium affuit fortuna, & ſignis collatis ſuperior fuit, non tamen ita infregit animos eorum, ut abſiſterent imperio. Eiſdem opes uſque ad bellum Antiochi cum Romanis manſerunt, tum quoque pulſo Antiocho, magnam ſpem habuerunt, quia procul mari incolerent, Romanum exercitum ad ſe non peruenturum. Cum hoc hoſte tam terribili omnibus regionis eius quia bellum gerendum erat, pro concione milites maxime in hunc modum allocutus eſt C O S. Non me præterit milites omnium, quæ Aſiam colunt, gentium Gallos fama belli præſtare, inter mitiſſimum genus hominum ferox natio, peruagata bello prope orbem terrarum, ſedem cepit, procera corpora, promiſſæ & rutilatæ comæ, uaſta ſcuta, prælongi gladii, ad hoc inchoantium prælium cantus, & ululatus, & tripudia, & quatientium ſcuta in patrium quendam modum horrendus armorum crepitus, omnia de induſtria compoſita ad terrorem. Sed hæc, quibus inſolita atque inſueta ſunt, Græci, & Phryges, & Cares timeant, Romanis Gallici tumultus aſſuetis etiam uanitates notæ ſunt. Semel primo congreſſu ad Alliam olim fuderunt maiores noſtros, ex eo tempore per ducentos iam annos pecorum in modum conſternatos cædunt, fu-

gantque,

gantq;,& plures quoq; de Gallis triumphi,quam de toto orbe terrarum acti ſunt. Iam hoc cognitum eſt,ſi primum impetum , quem feruido ingenio,& cæca ira effundunt , ſuſtinueritis , fluunt ſudore,& laſſitudine membra , labant arma,mollia corpora,molles , ubi ira conſedit,animos ſol , puluis , ſitis , ut ferrum non admoueas , proſternunt . Non legionibus legiones eorum ſolum experti ſumus, ſed uir unus cum uiro uno congrediendo. T.Manlius, M. Valerius quantum Gallicam rabiem uinceret Romana uirtus,docuerunt,iam M.Manlius unus agmine ſcandétes in Capitolium Gallos detruſit,& illis maioribus noſtris cum haud dubiis Gallis , in terra ſua genitis , res erat , hi iam degeneres ſunt miſti & Galli & Græci,unoq; nomine Gallogræci appellantur , ſicut in frugibus pecudibuſq; non tantum ſemina ad ſeruandum indolem ualent , quantum terræ proprietas,cœliq;,ſub quo aluntur,mutat.Macedones,qui Alexandriam in Aegypto , qui Seleuciam ac Babyloniam,quiq; alias ſparſas per orbem terrarum colonias habent , in Syros,Parthos , Aegyptios degenerarunt. Maſſilia inter Gallos ſubtraxit aliquantulum ab accolis animorum , niſi quod ex Spartana dura illa & horrida diſciplina manſit. Generoſius in ſua quicquid ſede gignitur , inſitum alienæ terræ in id , quo alitur,natura uertente ſe,degenerat , Phrygas igitur Gallicis oneratos armis , ſicut in acie Antiochi ceciditis, uictos uictores cædetis . Magis uereor , ne parum inde gloriæ,quam ne nimium belli ſit,Attalus eos rex ſæpe fudit,fugauitq; . Nolite exiſtimare bæluas tantum,recens captas,feritatem illam ſyluestrem primo ſeruare , deinde quum diu manibus humanis alantur miteſcere , in hominum feritate mulcenda non eandem naturam eſſe . Eoſdem ne hos crediritis eſſe , qui patres eorum auiq; fuerunt ? extorres inopia agrorum profecti domo , per aſperrimam Illyrici oram Pæoniam , inde & Thraciam, pugnando cum ferociſſimis gentibus emenſi , has terras cœperunt , duratos eos tot malis , exaſperatoſq; accepit terra , quæ copia rerum omnium ſaginaret , uberrimo agro,mitiſſimo cœlo , clementibus accolarum ingeniis omnis illa , cum qua uenerant,manſuefacta eſt feritas.Nobis mehercule Martis uiris cauenda ac fugienda quamprimum amœnitas eſt Aſiæ,tantum hæ peregrinæ uoluptates ad extinguendum uigorem animorum poſſunt , quantum contagio diſciplinæ , moriſq; accolarum ualet. Hoc tamen feliciter euenit , quod ſicut uim aduerſus nos nequaquam , ita famam apud Græcos parem illi antiquæ optinent , cum qua uenerunt,belliq; gloriam uictores eandem inter ſocios habebitis,quam ſi ſeruantes antiquum ſpecimen animorum Gallos uiciſſetis . Concione dimiſſa,miſſiſq; ad Epoſſognatum legatis , qui unus ex regulis & in Eumenis amicitia manſerat , & negauerat Antiocho aduerſus Romanos auxilia,caſtra mouit . Primo die ad Aladrum flumen , poſtero quum ad uicum,quem uocant Tyſco,eſſet uentum , eo legati Orondenſium quum ueniſſent amicitiam petentes,CC. talenta iis ſunt imperata , precantibuſq; ut domum renuntiarent,poteſtas facta. Ducere inde exercitum C O S.ad Plitendum,deinde ad Alyattos caſtra poſita,eo miſſi ad Epoſſognatum redierunt legati reguli orantes,ne Tectoſagis bellum inferrent , ipſum in eam gentem iturum Epoſſognatum,perſuaſurumq; , ut imperata faciant . Data uenia regulo,duci inde exercitus per Axylon,quam uocant terram,cœptus,ab re nomen habet , non ligni modo quicquam , ſed ne ſpinas quidem , aut ullum aliud alimentum fert ignis , fimo bubulo pro lignis utuntur . Ad Euballum Gallogræciæ caſtellum caſtra habentibus Romanis apparuere cum magno tumultu hoſtium equites , nec turbarunt tantum ſtationes Romanas repente inuecti , ſed quoſdam etiam occiderunt,qui tumultus quum in caſtra perlatus eſſet , effuſus repente omnibus portis equitatus Romanus fudit,fugauitq; Gallos , & aliquot fugientes occidit . Inde C O S . ut qui iam ad hoſtes peruentum cerneret , explorato deinde, & cum cura coacto agmine procedebat , & continentibus itineribus quum ad Sangarium flumen ueniſſet,pontem , quia uado nuſquam tranſitus erat , facere inſtituit . Sangarius ex Adoreo monte per Phrygiam fluens admiſcetur ad Bithyniam Tymbri fluuio , inde maior iam geminatis aquis per Bithyniam fertur , & in Propontidem ſeſe effundit,non tamen tam magnitudine memorabilis , quam quod piſcium accolis ingentem uim præbet . Tranſgreſſis ponte perfecto flumen,præter ripam euntibus Galli matris magnæ a Peſſinunte occurrere cum inſignibus ſuis,uaticinantes fanatico carmine, deam Romanis uiam belli,& uictoriam dare , imperiumq; eius regionis , accipere ſe omen quum dixiſſet C O S . caſtra eo ipſo loco poſuit,poſtero die ad Gordium peruenit.Id haud magnum quidem oppidum eſt , ſed pluſquam mediterraneum celebre, & frequens emporium , tria maria pari ferme diſtantia interuallo habet , ad Helleſpontum , ad Sinopen , & alterius oræ littora,quæ Cilices maritimi colunt , multarum magnarumq; præterea gentium fines contingit , quarum commercium in eum maxime locum mutui uſus contraxere , id tum deſertum fuga incolarum oppidum , refertum idem copia rerum omnium inuenerunt . Ibi ſtatiua habentibus legati ab Epoſſognato uenerũt nuntiantes profectum eum ad regulos Gallorum nihil æqui impetraſſe , ex campeſtribus uicis , agriſque frequentes migrare , & cum coniugibus ac liberis,quæ ferre ac agere poſſent,præ ſe agentes , portanteſq; Olympum montem petere,ut inde armis,locorumq; ſitu ſeſe tueantur. Certiora poſtea Orondenſium legati attulerunt , Toliſtobogiorum ciuitatem Olympum montem cœpiſſe , diuerſos Tectoſagos alium montem,qui Magana dicatur,petiſſe,Throcinos,coniugibus ac liberis apud Tectoſa-

gos depoſitis,armatorum agmine Toliſtobogiis ſtatuiſſe auxilium ferre.Erant autem tum trium,populorum reguli Ortiago,& Combolomatus,& Gaudotus,iis hæc maxime belli ratio ſumendi fuerat,quod quum montes editiſſimos eius regionis tenerent,conuectis omnibus,quæ ad uſum quãuis longi temporis ſufficerent,tedio ſe fatigaturos hoſtes cenſebant,nam neque auſuros per tam ardua,atque iniqua loca ſubire eos,& ſi conarentur,uel parua manu prohiberi,aut deturbari poſſe,nec quietos in radicibus gelidorum montium ſedentes frigus,aut inopiam laturos,& quum ipſa altitudo locorum eos tutaretur,foſſam quoque & alia munimenta uerticibus iis,quos inſederant,circumiecere,minima apparatus miſſilium telorum cura fuit,quod ſaxa affatim præbituram aſperitatem ipſam locorum credebant. C O S. quia non cominus pugnam,ſed procul locis expugnandis futuram præceperat animo,ingentem uim pilorum uelitarium,haſtarum , ſagittarum , glandiſque , & modicorum qui funda mitti lapidum poſſent,parauerat,inſtructoſque miſſilium apparatu ad Olympum montem ducit,& a quinque ferme millibus locat caſtra.Poſtero die cum quadringentis equitibus,& Attalo progreſſum eum ad naturam montis,ſitumque Gallicorum caſtrorum uiſendum , equites hoſtium,duplex numerus effuſus e caſtris,in fugam auerterunt,occiſi quoque pauci fugientium,uulnerati plures.Tertio die cum omnibus ad loca exploranda profectus,quia nemo hoſtium extra munimenta proceſſit,tuto circumuectus montem animaduertit meridiana regione terrenos,& placide accliuos ad quendam finem colles eſſe,ſeptentrione ardue erectas prope rupes,atque omnibus ferme aliis inuias,itinera tria eſſe,unum medio monte,qua terrena erant,duo difficilia ab hyberno ſolis ortu , & ab æſtiuo occaſu.Hæc cõtemplatus eo die ſub ipſis radicibus poſuit caſtra,poſtero die,ſacrificio facto , quum primis hoſtiis litaſſet,trifariam exercitum diuiſum ducere ad hoſtem pergit,ipſe cum maxima parte copiarum,qua æquiſſimum aditum præbebat mons,aſcendit,& L.Manlium fratrem ab hyberno ortu,quoad loca patiantur,& tuto poſſit,ſubire iubet,ſiqua periculoſa,& prærupta occurrant , non pugnare cum iniquitate locorum,neque inexuperabilibus uim afferre,ſed obliquo monte ad ſe declinare,& ſuo agmini coniungi,C.Heluium cum tertia parte circumire ſenſim per infima montis,deinde ab æſtiuo occaſu erigere agmen,& Attali auxilia trifariam æquo numero diuiſit , ſecum eſſe ipſum iuuenem iuſſit,equitatum cum elephantis in proxima tumulis planicie reliquit,edictum præfectis,ut intenti,quid ubique geratur,animaduertant,opemque ferre,quo poſtulent res , properent . Galli ab duobus lateribus ſatis fidentes inuia eſſe,ab ea parte,quæ in meridiem uergeret , ut armis clauderent uiam,quatuor ferme millia armatorum ad tumulum imminentem uiæ minus mille paſſuum a caſtris occupandum mittunt,eo ſe rati uelut caſtello iter impedituros.Quod ubi Romani uiderunt,expediunt ſeſe ad pugnam,ante ſigna modico interuallo uelites eunt,& ab Attalo Cretenſes ſagittarii,& funditores,& Tralli Thraces,ſigna peditum ut per arduum leui gradu ducuntur,ita præ ſe habentium ſcuta,ut miſſilia tantum uitarent,pede collato non uiderentur pugnaturi.Miſſilibus ex interuallo loci prælium commiſſum,& primo pares,Gallos loco adiuuante , Romanos uarietate & copia telorum,procedente certamine nihil iam æqui erat,ſcuta longa,cæterum ad amplitudinem corporum parum lata,& ea ipſa plana male tegebant Gallos,nec iam tela alia habebant præter gladios , quorum quum manum hoſtis non confereret,nullus uſus erat ſaxis nec modicis,ut quæ non præparaſſent,ſed quod cuique trepidanti ad manum ueniſſet,ut inſueti , nec arte , nec uiribus adiuuantes ictum,utebantur ſagittis,glande,iaculis incauti,& ab omni parte configebantur,nec quid agerent , ira & pauore occæcatis animis,cernebant,& erant deprehenſi genere pugnæ,in quod minime apti ſunt,non quemadmodum comminus,ubi inuicem pati,& inferre uulnera licet.Accendit ira animos eorum,ita ubi ex occulto,& procul leuibus telis uulnerantur,nec quo ruant cæco impetu habent, uelut feræ transfixæ in ſuos temere incurrunt.Detegebat uulnera eorum,& quod nudi pugnant,& ſunt fuſa & candida corpora,ut quæ nunquam,niſi in pugna,nudentur,ita & plus ſanguinis e multa carne fundebatur,& fœdiores patebant plagæ,& candor corporum magis ſanguine atro maculabatur , ſed non tam patentibus plagis mouentur,interdum inſecta cute,ubi latior quam altior plaga eſt,& etiam glorioſius ſe pugnare putant.Iidem quum aculeus ſagittæ,aut glandis abditæ introrſus tenui uulnere in ſpeciem urit,& ſcrutanteis quæ uellant,telum non ſequitur , tum in rabiem & pudorem tam paruæ perimentis peſtis uerſi proſternunt corpora humi,ſicut paſſim procumberent , alii ruentes in hoſtem undique configebantur,& cum comminus uenerant, gladiis a uelitibus trucidabantur . Hic miles tripedalem parmam habet,& in dextera haſtas,quibus eminus utitur,gladio Hiſpanienſi eſt cinctus,quod ſi pede collato pugnandum eſt,tranſlatis in læuam haſtis,ſtringit gladium Pauci ſupererant iam Gallorum,qui poſteaquam ab leui armatura ſuperatos ſe uiderunt,& ſtare legionum ſigna,effuſa fuga caſtra repetunt,pauoris,& tumultus iam plena,ut ibi fœminæ,puerique,& alia imbellis turba permiſta eſſet,Romanos uictores deſerti fuga hoſtium acceperunt tumuli . Sub idem tempus L. Manlius,& C. Heluius,quum,quo ad uiam colles obliqui dederunt,aſcendiſſent,poſteaquam ad inuia uentum eſt,flexere iter in partem montis,quæ una habebat iter,& ſequi conſulis agmen modico uterque interuallo,uelut ex compoſito,cœperunt,quod primo optimum factu fuiſſet,in id neceſ

ſitate

ſitate ipſa compulſi,ſubſidia enim in talibus iniquitatibus locorum maxime ſpei ſuis fuerant, ut primis forte deturbatis,ſecundi & tegant pulſos,& integri pugnam excipiant. C O S. poſteaquam ad tumulos ab leui armatura captos prima ſigna legionum peruenerunt,reſpirare & conquieſcere pauliſper militem iubet,ſimul ſtrata per tumulos corpora Gallorum oſtentat,& quum leuis armatura ꝑliũ tale ediderit,qd ab legiõibus? qd ab iuſtis armis? qd ab aĩs fortiſſimoꝝ militũ expectari? caſtra illis capienda eſſe,in quæ compulſus ab leui armatura hoſtis trepidet,præcedere tamen iubet leuem armaturam,quæ,quum ſtaret agmen,colligendis per tumulos telis,ut miſſilia ſufficerent, haud ſegne idipſum tempus conſumpſerat. Iam caſtris appropinquabant,& Galli ne parum ſe munimenta ſua tegerent,armati pro uallo conſtiterant,obruti deinde omni genere telorum,quum quo plures atque denſiores erant,eo minus uani quicquam intercideret teli,intra uallum momento temporis compelluntur, ſtationibus tantum firmis ad ipſos aditus portarum relictis. In multitudinem compulſam in caſtra uis ingens miſſilium telorum coniiciebatur,& uulnerari multos clamor permiſtus mulierum atque puerorum ploratibus ſignificabat. In eos,qui portas ſtationibus ſuis clauſerant, legionũ anteſignani pila coniicerunt,hi uero non uulnerabantur,ſed tranſuerberatis ſcutis plerique inter ſe conſerti hærebant,nec diutius impetum Romanorum ſuſtinuerunt. Patentibus iam portis,priuſquam irrumperent uictores,fuga e caſtris Gallorum in omnes partes facta eſt, ruunt cæci per uias, per inuia,nulla præcipitia ſaxa,nullæ rupes obſtant, nihil præter hoſtem metuunt, itaque plerique præcipites per uaſtam altitudinem prolapſi,aut debilitati exanimantur. C O S. caſtris captis,direptione,prædaque abſtinet,militem ſequi,pro ſe quenque inſtare,& perculſis pauorem addere iubet. Superuenit & alterum cum L. Manlio agmen,nec eos caſtra intrare ſinit,protinus ad perſequendos hoſtes mittit,& ipſe paulo poſt,tradita captiuorum cuſtodia tribunis militum, ſequitur, debellatum ratus,ſi in illo pauore quamplurimi cæſi forent,aut capti.Egreſſo conſule,C. Heluius cum tertio agmine aduenit,nec continere ſuos a direptione caſtrorum ualuit,prædaque eorum, iniquiſſima ſorte, qui pugnæ non interfuerant,facta eſt.Equites diu ignari & pugnæ,& uictoriæ ſuorum ſteterunt,deinde & ipſi,quantum equi in colles ſubire poterant, ſparſos fuga Gallos circa radices montis conſectati cecidere,aut cepere.Numerus interfectorum haud facile iniri potuit,quia late inter omnes anfractus montium fugaque,& cædes fuit,& magna pars rupibus inuiis in profundæ altitudinis conualles delapſa eſt,pars in ſyluis,uepribuſque occiſa.Claudius,qui bis pugnatum in Olympo monte ſcribit, ad X L. millia hominum author eſt cæſa,Valerius Antias,qui magis immodicus in numero augendo eſſe ſolet,non plus decem millia.Numerus captiuorum haud dubie millia X L. expleuit, quia omnis generis,ætatiſque turbam ſecum traxerant,demigrantium magis,quam in bellum euntium modo. C O S. armis hoſtium in uno concrematis tumulo,cæteram prædam conferre omnes iuſſit, & aut uendidit quod eius in publicum redigendum erat,aut cum cura,ut quam æquiſſima eſſet,per milites diuiſit.Laudati quoque pro concione omnes ſunt,donatique pro merito quiſque,ante omnes Attalus ſummo cæterorum aſſeſu,nam ſingularis eius uiri quum uirtus,& induſtria in omnibus laboribus periculiſque,tum modeſtia etiam fuerat.Supererat bellum integrum cum Tectoſagis,ad eos profectus C O S. tertiis caſtris Angiram,nobilem in illis locis urbem, peruenit, unde hoſtes paulo plus X. millia aberant,ubi quum ſtatiua eſſent,facinus memorabile a captiua factum eſt.Oriſgontis reguli uxor forma eximia cuſtodiebatur inter plures captiuos, cui cuſtodiæ centurio præerat & libidinis & auaritiæ militaris,is primo animum tentauit,quem quum abhorrentem a uoluntario uideret ſtupro,corpori,quod ſeruum fortuna erat,uim fecit,deinde ad leniendam indignitatem iniuriæ, ſpem reditus ad ſuos mulieri fecit,& ne eam quidem,ut amans,gratuito,certo auri pondere pactus,nequé conſcium ſuorum haberet,ipſi permittit,ut quem uellet,unum ex captiuis nuntium ad ſuos mitteret,locum prope flumen conſtituit,quo duo,nec plus,neceſſarii captiuæ cum auro uenirent nocte inſequenti ad eam accipiendam.Forte ipſius mulieris ſeruus inter captiuos eiuſdem cuſtodiæ erat, húc nuntium primis tenebris extra cuſtodiam centurio educit.Nocte inſequenti & duo neceſſarii mulieris ad conſtitutum locum,& centurio cum captiua uenit,ubi quum aurum oſtenderent,quod ſummam talenti attici(tanti enim pepigerat)expleret,mulier lingua ſua,ut ſtringerent ferrum, & centurionem penſantem aurum occiderent,imperauit.Iugulati præciſum caput ipſa inuolutum ueſte ferens ad uirum Oriſgontem,qui ab Olympo domum effugerat,peruenit,quem priuſquam complecteretur,caput centurionis ante pedes eius abiecit,mirantique cuiuſnam id caput hominis, aut quod id facinus haud quaquam muliebre eſſet,& iniuriam corporis,& ultionem uiolatæ per uim pudicitiæ confeſſa uiro eſt,aliaque(ut traditur)ſanctitate & grauitate uitæ huius matronalis facinoris decus ad ultimum conſeruauit.Angiram in ſtatiua Tectoſagum oratores ad conſulem uenerunt petentes, ne ante caſtra moueret,quam collocutus cum ſuis regibus eſſet,nullas conditiones pacis iis non bello fore potiores,tempus in poſterum diem conſtituitur,locuſque,qui maxime medius inter caſtra Gallorum,& Angiram eſt uiſus.Quo quum C O S. ad tempus cum præſidio quingentorum equitum ueniſſet,nec ullo Gallorum ibi uiſo,regreſſus in caſtra eſſet,oratores iidem redeunt excuſantes reli-

gione obiecta uenire reges non poſſe, principes gentis, per quos æque res tranſigi poſſet, uenturos, C O S. ſe quoque Attalum miſſuꝝ dixit. Ad hoc colloquium utrinque uentum eſt, trecentos equites Attalus præſidii cauſſa quum adduxiſſet, iactæ ſunt pacis conditiones. Finis rei quia abſentibus ducibus imponi non poterat, conuenit, uti C O S. regeſque eo loco poſtero die congrederenẽ. Fruſtratio Galloꝝ eo ſpectabat, primum ut tererent tempus, donec res ſuas, cum quibus periclitari nolebant, cũ coniugibus ac liberis trans Halyn flumen traiicerent, deinde quod ipſi conſuli parum cauto aduerſus colloquii fraudem inſidiabantur. Mille ad eam rem ex omni numero audaciæ expertæ delegerunt equites, & ſucceſſiſſet fraus, ni pro iure gentium, cuius uiolandi conſilium initum erat, ſtetiſſet fortuna, pabulatores lignatoreſque Romani in eam partem, in qua colloquium futuꝝ erat, ducti ſunt, tutius id futuꝝ tribunis ratis, quia conſulis præſidium & ipſum pro ſtatione habituri erant, hoſti oppoſiti, ſuam tamen alteram ſtationem propius caſtra ſexcentoꝝ equitum poſuerunt. C O S. Affirmante Attalo uenturos reges, & tranſigi rem poſſe, profectus e caſtris cum eodem, quo antea, præſidio equitum quingentoꝝ fere proceſſit, ſed quum nec multum a conſtituto loco abeſſet, repente concitatis equis cum impetu hoſtili uidit Gallos uenientes, conſtituit agmen, & expedire tela, animoſque equitibus iuſſis, primo conſtanter initium pugnæ accepit, nec ceſſit, deinde, quum prægrauaret multitudo, cedere ſenſim, nihil confuſis turmaꝝ ordinibus, cœpit, poſtremo, quum iam plus in mora periculi, quam in ordinibus conſeruandis præſidii eſſet, omnes paſſim in fugam effuſi ſunt, tum uero inſtare diſſipatis Galli, & cædere, magnaque pars oppreſſa foret, ni ſtatio pabulatoꝝ ſexcenti equites occurriſſent, ii procul clamore pauido ſuoꝝ audito, quum tela equoſque expediſſent, integri profligatam pugnam acceperunt, itaque uerſa extemplo fortuna eſt, uerſus in uictores a uictis terror, & primo impetu fuſi Galli ſunt, & ex agris concurrebant pabulatores, & undique obuius hoſtis Gallis erat, ut ne quidem fugam facilem aut tutam haberent, quia recentibus equis Romani feſſos ſequebantur, pauci ergo effugerunt, captus eſt nemo, maior multo pars per fidem uiolati colloquii pœnas morte luerunt. Romani ardentibus animis poſtero die omnibus copiis ad hoſtem peruenerunt, biduum ad naturam montis per ſeipſum explorandam, nequid ignoti eſſet, abſumpſit C O S. tertio die quum auſpicio operam dediſſet, deinde immolaſſet, in quatuor partes diuiſas copias educit, duas ut medio monte duceret, duas a lateribus ut aduerſus cornua Galloꝝ erigeret. Hoſtium quod roboris erat, Tectoſagi & Throcini mediam tenebant aciem, millia hominum quinquaginta, equitatum, quia equorum nullus inter inæquales rupes uſus erat, ad pedes deductum, X. millia hominum, ab dextero locauerunt cornu, Ariarathis Cappadoces, & Morzi auxiliares in læuo quatuor ferme millium numerum explebant. C O S. ſicut in Olympo monte, prima acie locata leui armatura, telorum omnis generis, ut æque magna uis ad manum eſſet, curauit, ubi appropinquarunt, omnia eadem utrinque, quæ fuerant in priore prælio, erant, præter animos & uictoribus ab re ſecunda auctos, & hoſtibus fractos, quia etſi non ipſi uicti erat, ſuæ gentis hominum cladem pro ſua ducebant. Itaque a paribus initiis cœpta res eundem exitum habuit, uelut nubes leuium teloꝝ coniecta obruit aciem Galloꝝ, nec aut procurrere quiſquam ab ordinibus ſuis, ne nudaret undique corpus ad ictus, audebat, & ſtantes, quo denſiores erant, hoc plura uelut deſtinatum petentibus, uulnera accipiebant. C O S. iam per ſe turbatis ſi legionum ſigna oſtendiſſet, uerſuros extẽplo in fugam omnes ratus, receptis inter ordines uelitibus, & alia turba auxilioꝝ, aciem promouit. Galli & memoria Toliſtobogioꝝ cladis territi, & inhærentia corporibus gerentes tela, feſſique & ſtando & uulneribus, ne primum quidem impetum, & clamorem Romanoꝝ tulerunt. Fuga ad caſtra inclinauit, ſed pauci intra munimenta ſeſe recepere, pars maior dextera læuaque palati, qua quenque impetus tulit, fugerunt, uictores uſque ad caſtra ſecuti ceciderũt terga, deinde in caſtris cupiditate prædæ hæſerunt, nec ſequebatur quiſquam. In cornibus Galli diutius ſteterunt, quia ſerius ad eos peruentum eſt, cæterum ne primum quidem coniectum teloꝝ tulerunt. C O S. qui ingreſſos in caſtra ab direptione abſtrahere non poterat, eos, qui in cornibus fuerant, protinus ad ſequendos hoſtes miſit, per aliquantum ſpatium ſecuti non plus tamen octo millia hominum in fuga (nam pugna nulla fuit) ceciderunt, reliqui flumen Halyn tranſierunt. Romanoꝝ magna pars ea nocte in hoſtium caſtris manſit, cæteros in ſua caſtra C O S. reduxit, poſtero die captiuos prædamque recenſuit, quæ tanta fuit, quanta auidiſſima rapiendi gens, quum cis montem Taurum omnia armis per multos tenuiſſet annos, coacetuare potuit. Galli ex diſſipata paſſim fuga congregati, magna pars ſaucia, ut inermes, nudati omnibus rebus oratores de pace ad conſulem miſerunt, eos Manlius Epheſum uenire iuſſit, ipſe (iam enim medium autumni erat) locis gelidis propinquitate montis Tauri excedere properans, uictorem exercitum in hyberna maritimæ oræ reduxit. Dum Hæc in Aſia geruntur, in cæteris prouinciis tranquillæ res fuerunt. Cenſores Romæ T. Quintius Flaminius, & M. Claudius Marcellus ſenatum perlegerunt, princeps in ſenatu tertium lectus P. Scipio Africanus, quatuor ſoli præteriti ſunt, nemo curuli uſus honore, & in equitatu recenſendo mitis admodum cenſura fuit, ſubſtructionem ſuper Aequimelium in Capitolio, & uiam ſilice ſternendam a porta Capena ad Martis ædem locauerunt. Campani, ubi cenſerentur, ſenatum conſuluerunt, decre-

cum uti Romæ cenſerenť. Aquæ ingentes eo anno fuerunt, Tyberis duodecies Campum Martium, planaq; urbis inundauit, ab Cn. Maulio conſule bello in Aſia cū Gallis perfecto, alter COS. M. Fuluius, perdomitis Aetolis, quū traieciſſet in Cephaleniā, circa ciuitates inſulæ miſit percunctatū, utrū ſe dedere Romanis, an belli fortunā experiri mallent: metus ad oēs ualuit, ne deditionē recuſarent, obſides inde īperatos pro uiribus inopis populi, uicenos aūt Granonii, & Phalenſes, & Samii dederunt. Inſperata pax Cephaleniæ effulſerat, quū repente una ciuitas, incertū quam ob cauſſam, Samii deſciuerunt, quia opportuno loco urbs poſita eſſet. Timuiſſe ſe aiebant, ne demigrare cogerentur ab Romanis, cæterū ipſine ſibi eum finxerint metū, & timore uano quietum excitauerint malum, an iactata ſermonibus res apud Romanos perlata ad eos ſit: nihil comperti eſt, niſi quod datis iam obſidibus, repente portas clauſerunt, & ne ſuorū quidem precibus (miſerat enī ſub muros COS. ad tentandam miſericordiā parentum, populariumq;) deſiſtere ab incœpto uoluerunt. Oppugnari deinde, poſteaq̄ nihil pacati reſpondebať, cœpta urbs eſt, apparatum oēm tormentorum machinarūq; trāſuectum ab Ambraciæ oppugnatione habebat, & opera, quæ facienda erant, īpigre milites perfecerunt, duobus igitur locis admoti arietes quatiebant muros. Nec ab Samiis quicq̄, quo aut opera, aut hoſtis arceri poſſet, prætermiſſum eſt, duabus tamen maxime reſiſtebant rebus, una, interiorē ſemper iuxta uallū pro diruto nouū obſtruentes murū, altera, eruptionibus ſubitis nunc in opera hoſtium, nunc in ſtationes, & plerūq; iis præliis ſuperiores erant. Vna ad terrendos inuenta haud memorata res eſt, cētum funditores ab Aegio, & Patris, & Dymis acciti, a pueris ii more quodā gentis, ſaxis globoſis, quibus ferme harenæ īmiſtis ſtrata littora ſunt, funda in mare apertū inceſſentes exercebanť, itaq; longius certiuſq; & ualidiore ictu, quā Balearis fūditor, eo telo uſi ſunt, & eſt non ſimplicis habenæ, ut Balearica, aliarūq; gentium, funda, ſed triplex ſcutale crebris ſuturis duratū, ne fluxa habena uolutetur in iactu glans, ſed librata quū ſederit, uelut neruo miſſa excutiatur, coronas modici circuli magno ex interuallo loci aſſueti traiicere non capita ſolū hoſtium uulnerabant, ſed quē locum deſtinaſſent oris. Eæ fundæ Samios cohibuerunt, ne tā crebro, neue tam audacter erumperent, adeo ut precarenť ex muris Achæos, ut parūper abſcederent, & ſe cū Romanis ſtationibus pugnantes quiete ſpectarent. Quatuor menſes obſidionē Samii ſuſtinuerunt, quū ex paucis quotidie aliqui eorū caderent, aut uulnerarenť, & qui ſuperarent, feſſi & corporibus & animis eſſent, Romani nocte per arcē, quam Cyatiden uocant (nā urbs in mare deuexa in occidentē uergit) muro ſuperato in forū peruenerunt. Samii poſteaq̄ captam partē urbis ab hoſtibus ſenſerunt, cum coniugibus ac liberis in maiorē refugerunt arcem, inde poſtero die dediti, direpta urbe, ſub corona omnes uænierunt. COS. compoſitis rebus Cephaleniæ, præſidio īpoſito, in Peloponneſum, iandiu accerſentibus Aegienſibus maxīe, ac Lacedæmoniis, traiecit. Aegiū a principio Achaici concilii ſemper conuentus gentis indicti ſunt, ſeu dignitati urbis id, ſeu loci opportunitati datū eſt, hūc morē Philopœmenes in eo primū anno labefactare conatus, legē parabat ferre, ut in oībus ciuitatibus, quæ Achaici concilii eſſent, inuicem conuentus agerentur, & ſub aduentū conſulis Demiurgis ciuitatū, qui ſummus eſt magiſtratus, Aegium euocantibus (Philopœmenes prætor tum erat) Argos cōuentū edixit, quo quū appareret omnes fere conuenturos, COS. quoq; quanq̄ Aegienſiū fauebat cauſſæ, Argos uenit, ubi quū diſceptatio fuiſſet, & rē inclinatā cerneret, incœpto deſtitit. Lacedæmonii deinde eū in ſua certamina auerterunt, ſollicitā eam ciuitatē exules maxime habebant, quorū per magna pars in maritimis Laconicæ oræ caſtellis, quæ oēs adepti erant, habitabant, id ægre patientes Lacedæmonii, ut aliquem liberū ad mare haberent aditū, ſiquando Romam, alioue quo mitterent legatos, ſimulque ut emporium, & receptaculum peregrinis mercibus ad neceſſarios uſus eēt, nocte adorti uicum maritimum, nomine Lamin, īprouiſo occupauere. Vicani, qq; ibi exules habitabant, prīo inopinata re territi ſunt, deinde ſub lucē congregati leui certamine expulerunt Lacedæmonios, terror tn̄ oēm maritimam orā peruaſit, legatoſq; cōmuniter & caſtella oīa, uiciq;, & exules, qbus ibi domicilia erant, ad Achæos miſerunt. Philopœmenes prætor, iam inde ab initio exulū cauſſæ & amicus, & author ſemper Achæis minuendi opes, & authoritatem Lacedæmoniorū, concilium quærentibus dedit, decretūq;, referente eo, factū eſt, quum in fidem Achæorū, tutelamq; T. Quintius, & Romani Laconicæ oræ caſtella, & uicos tradidiſſent, & quū abſtinere his ex fœdere Lacedæmonii deberent, Lamis uicus oppugnatus eſſet, cædeſque ibi facta, qui eius rei authores affineſque eſſent, niſi dederentur Achæis, uiolatum uideri fœdus. Ad expoſcendos eos legati extemplo Lacedæmonem miſſi ſunt, id imperiū adeo ſuperbum, & indignum Lacedæmoniis uiſum eſt, ut ſi antiquæ ciuitatis fortuna eſſet, haud dubie arma extēplo capturi fuerint, maxime aūt conſternauit eos metus, ſi ſemel primis īperiis obediendo iugū accepiſſent, ne, id qđ iandiu moliretť, Philopœmenes exulibus Lacedæmonem traderet. Furentes igitur ira triginta hominibus ex factione, cum qua conſiliorū aliqua ſocietas Philopœmeni, atq; exulibus erat, interfectis, decreuerunt renunciandam ſocietatem Achæis, legatoſq; extemplo Cephaleniam mittendos, qui conſuli M. Fuluio, quique Romanis Lacedæmonem dederent, orarentque eum, ut ueniret in Peloponneſum ad urbem Lacedæmonem in fidem ditionemque Po. Romani accipiendam. Id ubi legati ad Achæos

retulerunt, omnium ciuitatum, quæ eius concilii erant, conſenſu bellum Lacedæmoniis indictũ eſt, ne extemplo gereretur, hyems impediit, incurſionibus tamen paruis, latrocinii magis, quam belli modo, non terra tantum, ſed etiam nauibus a mari fines eorum uaſtati. Hic tumultus conſulem in Pelopõneſum adduxit, iuſſuq; eius Elin concilio indicto, Lacedæmonii ad diſceptandum acciti. Magna ibi non diſceptatio modo, ſed etiam altercatio fuit, cui C O S. quum alia ſatis ambitioſe, partem utranq; fouendo, incerta reſpondiſſet, una denuntiatione, ut bello abſtinerent, donec Romam legatos ad ſenatum miſiſſent, finem impoſuit. Vtrinq; legatio miſſa Romam eſt, exules quoq; Lacedæmonioꝝ ſuã cauſſam, legationemq; Achæis iniunxerunt. Diaphanes & Lycortas, Megalopolitani ambo, principes legationis Achæorum fuerunt, qui diſſidentes in repub. tum quoq; minime iter ſe conuenientes orationes habuerunt. Diaphanes ſenatui diſceptationem omnium rerum permittebat, eos optime controuerſias inter Achæos ac Lacedæmonios finituros eſſe, Lycortas ex præceptis Philopoemenis poſtulabat, ut Achæis ex fœdere ac legibus ſuis, quæ decreſſent, agere liceret, libertatemq; ſibi illibatam, cuius ipſi authores eſſent, præſtarent. Magnæ authoritatis apud Romanos tum gens Achæorum erat, nouari tamen nihil de Lacedæmoniis placebat, cæterum reſpõſum ita perplexum fuit, ut & Achæi ſibi de Lacedæmone ꝑmiſſum acciperent, & Lacedæmonii non omnia conceſſa iis interpretarent. Hac poteſtate imodice Achæi, ac ſuperbe uſi ſunt, Philopoemeni continuatur magiſtratus, qui ueris initio exercitu indicto, caſtra in finibus Lacedæmonioꝝ poſuit, legatos deinde miſit ad depoſcendos authotes defectionis, & ciuitatem in pace fututam, ſi id feciſſent, pollicens, & illos nihil indicta cauſſa paſſuros. Silentium præ metu cæteroꝝ fuit, quos nominatim depopoſcerat, ipſi ſe ituros profeſſi ſunt, fide accepta ab legatis uim abſuturam, donec cauſſam dixiſſent, ierunt alii etiam illuſtres uiri, & aduocati priuatis, & quia pertinere cauſſam eorum ad rempub. cenſebant. Nunq̃ alias exules Lacedæmonioꝝ Achæi ſecum adduxerant in fines, quia nihil æque alienaturum animos ciuitatis uidebatur, tunc exercitus totius prope anteſignani exules erant, ii uenientibus Lacedæmoniis ad portam caſtroꝝ agmine facto occurrerunt, & primo laceſſere iurgiis, deinde altercatione orta, quum accenderentur iræ, ferociſſimi exulum impetum in Lacedæmonios fecerunt. Quum illi deos, & fidem legatoꝝ teſtarentur, & legati & prætor ſummoueret turbas, & protegeret Lacedæmonios, uinculaq; iam quoſdam iniiciẽtes arceret, creſcebat tumultus concitata turba. Et Achæi ad ſpectaculum primo concurrerunt, deinde uociferantibus exulibus, quæ paſſi forent, & orantibus opem, affirmantibuſq; ſimul nunq̃ talem occaſionem habituros, ſi eam ꝑtermiſiſſent, fœdus quod in Capitolio, quod Olympiæ, quod in arce Athenis ſacratum fuiſſet, irritum per illos eſſe, priuſq̃ alio deintegro fœdere obligentur, noxios puniẽdos eſſe. Accenſa his uocibus multitudo ad uocem unius, qui, ut ferirent, inclamauit, ſaxa coniecit, atq; ita X V I I. quibus uincula per tumultum iniecta erant, interfecti ſunt, L X I I I. poſtero die comprehenſi, a quibus prætor uim arcuerat, non quia ſaluos uellet, ſed quia perire cauſſa indicta nolebat, obiecti multitudini iratæ quum auerſis auribus pauca locuti eſſent, damnati omnes, & traditi ſunt ad ſupplicium. Hoc metu iniecto Lacedæmoniis, imperatum primum, ut muros diruerent, deinde ut omnes externi auxiliares, qui mercede apud tyrãnos militaſſent, terra Laconica excederent, tum uti quæ ſeruitia tyranni liberaſſent (ea magna multitudo erat) ante diem certam abirent, qui ibi manſiſſent, eos ꝓtehendendi, uændendi, abducendi Achæis ius eſſet, Lycurgi leges, moreſq; abrogarent, Achæorum aſſueſcerent legibus, inſtitutiſq;, ita unius eos corporis fore, & de omnibus rebus facilius cõſenſuros. Nihil obedientius fecerunt, quam ut muros diruerent, nec ægrius paſſi ſunt, quam exules reduci. Decretum Tegeæ in concilio cõmuni Achæoꝝ de reſtituendis iis factum eſt, & mentione illata externos auxiliares dimiſſos, & Lacedæmoniis aſcriptos (ita enim uocabant, qui a tyrannis liberati erant) urbe exceſſiſſe in agros dilapſos, priuſquã dimitteretur exercitus, ire prætorem cum expeditis, & comprehendere id genus hominum, & uændere iure prædæ placuit, multi comprehenſi uænierunt, porta ex ea pecunia Megalopoli permiſſu Achæorum refecta eſt, quam Lacedæmonii diruerant. Ager Belbinatis, quem iniuria tyranni Lacedæmoniorum poſſederant, reſtitutus eidem ciuitati ex decreto uetere Achæorum, quod factum erat Philippo, Amyntæ filio, regnante. Per hæc uelut eneruata ciuitas Lacedæmoniorum diu Achæis obnoxia fuit, nulla tamen res tanto erat damno, quam diſciplina Lycurgi, cui per octingentos annos aſſueuerant, ſublata. A concilio, ubi apud conſulem inter Achæos Lacedæmonioſq; diſceptatum eſt, M. Fuluius, quia iam in exitu annus erat, comitiorum cauſſa profectus Romam, creauit C O S S. M. Valerium Meſſalam, & C. Liuium Salinatorem, M. Aemylium Lepidum inimicum eo quoq; anno petentem diſceſſiſſe tradunt. Prætores inde creati Q. Martius Philippus, M. Claudius Marcellus, C. Stertinius, C. Catinius, P. Claudius Pulcher, L. Manlius Acidinus. Comitiis perfectis, conſulem M. Fuluium in prouinciam ad exercitum redire placuit, eiq;, & collegæ Cn. Manlio imperium in annum prorogatum eſt. Eo anno in ædem Herculis ſignum dei ipſius ex decenuirorum reſponſo, & ſeiuges in Capitolio aurati ab Cn. Cornelio poſiti, conſulem dediſſe inſcriptum eſt, & X I I. clypea ærata ab ædilibus curulibus P. Claudio, & P. Sulpitio Galba ſunt poſita ex pecunia qua frumentarios ob annonam compreſſam damnarũt, & ædilis plebis Q. Fuluius Flaccus duo ſigna

aurata

aurata uno reo damnato (nam ſeparatim accuſauerant) poſuit, collega eius A. Cæcilius neminem condemnauit. Ludi Romani ter, plebeii quinquies toti inſtaurati. M. Valerius Meſſala inde, & C. Liuius Salinator conſulatum Idibus Martiis quum iniſſent, de repub. deq; prouinciis, & exercitibus ſenatum conſuluerunt. De Aetolia & Aſia nihil mutatum eſt, C O S S. alteri Piſæ cum Liguribus, alteri Gallia prouincia decreta eſt, comparate inter ſe, aut ſortiri iuſſi, & nouos exercitus, binas legiones, ſcribere, & ut ſociis Latini nominis quinadena millia peditum imperarent, & mille & ducentos equites, Meſſalæ Ligures, Salinatori optigit Gallia. Prætores inde ſortiti ſunt, M. Claudio urbana, P. Claudio peregrina iuriſdictio euenit, Q. Martius Siciliam, C. Stertinius Sardiniam, L. Manlius Hiſpaniā citeriorem, C. Catinius ulteriorem eſt ſortitus. De exercitibus ita placuit, e Gallia legiones, quæ ſub C. Lælio fuerant, ad M. Turium proprætorem in Brutios traduci, &, qui in Sicilia eſſet, dimitti exercitum, & claſſem, quæ ibi eſſet, Romam reduceret M. Sempronius, pro Hiſpaniis legiones ſingulæ, quæ tum in iis prouinciis erant, decretæ, & ut terna millia peditum, ducentos equites ambo prætores in ſupplementum ſociis imperarent, ſecumq; tranſportarent. Priuſquam in prouincias noui magiſtratus proficiſcerentur, ſupplicatio primo pro collegio decenuirorum imperata fuit in omnibus cōpitis, quod luce inter horam tertiam ferme & quartam tenebræ obortæ fuerant, & nouendiale ſacrificium indictum eſt, quod in Auentino lapidibus pluuiſſet. Campani, quum eos ex S. C. quod priore anno factum erat, Romæ cenſores cenſeri coegiſſent, nam antea incertum fuerat, ubi cenſerentur, petierunt, ut ſibi ciues Romanas ducere uxores liceret, & ſiqui prius duxiſſent, ut habere eas, & ante eam diem nati uti iuſti ſibi liberi, hæredeſq; eſſent, utraq; res impetrata. De Formianis Fundaniſq; municipibus, & Arpinatibus C. Valerius Tappo tribunus plebis promulgauit, uti iis ſuffragii latio, nam ante ſine ſuffragio habuerant ciuitatem, eſſet. Huic rogationi quatuor tribuni plebis, quia non ex authoritate ſenatus ferretur, quum intercederent, edocti populi eſſe, non ſenatus ius, ſuffragium, quibus uelit, impertiri, deſtiterunt incœpto. Rogatio perlata eſt, ut in Aemylia tribu Formiani & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent, atq; in his tribubus tum primum ex Valerio plebiſcito cēſi ſunt. M. Claudius Marcellus cenſor, ſorte ſuperato T. Quintio, luſtrum condidit, cenſa ciuium capita. C C L V I I I. millia, C C C V I I. luſtro perfecto C O S S. in prouincias profecti ſunt. Hyeme ea, qua hæc Romæ geſta ſunt, ad Cn. Manlium conſulem primum, deinde proconſulem hybernantem in Aſia legationes undiq; ex omnibus ciuitatibus gentibuſq;, quæ cis Taurum montem incolunt, conueniebant, ſed ut clarior, nobiliorq; uictoria Romanis de rege Antiocho fuit, quam de Gallis, ita lætior ſociis erat de Gallis, quam de Antiocho. Tolerabilior regia ſeruitus fuerat, quam feritas immanium barbarorum, incertuſq; indies terror, quo uelut tempeſtas eos populantes inferret, itaq;, ut quibus libertas, Antiocho pulſo, pax, Gallis domitis, data eſſet, non gratulatum modo uenerant, ſed coronas etiam aureas, pro ſuis quæq; facultatibus, attulerant. Et ab Antiocho legati, & ab ipſis Gallis, ut pacis leges dicerentur, & ab Ariarathe rege Cappadocum uenerunt ad ueniam petendam, luendamq; pecunia noxam, quod auxiliis Antiochum iuuiſſet, ei C C. talenta argenti ſunt imperata, Gallis reſponſum, quum Eumenes rex ueniſſet, tum daturum iis legem, ciuitatum legationes cum benignis reſponſis lætiores etiam, quam uenerant, dimiſſæ. Antiochi legati pecuniam in Pamphyliam, frumentumq; ex pacto cum L. Scipione fœdere iuſſi aduehere, eo ſe cum exercitu uenturum. Principio deinde ueris luſtrato exercitu profectus, die V I I I. Apameam uenit, ibi triduum ſtatiuis habitis, tertiis rurſus ab Apamea caſtris in Pamphyliam, quo pecuniam frumentumq; regios conuehere iuſſerat, peruenit, mille & quingenta talenta argenti accepta Apameam deportantur, frumentum exercitui diuiditur. Inde ad Pergamum ducit, quæ una in iis locis regio tenebatur præſidio, appropinquanti præfectus præſidii obuius fuit, X X X. dierum tempus petens, ut regem Antiochum de urbe tradenda conſuleret, dato tempore ad eam diem, deceſſit præſidio, & a Pergamo, L. Manlio fratre cum quatuor millibus militū Oronda, ad reliquum pecuniæ ex eo, quod pepigerant, exigendum, miſſo, ipſe, quia Eumenem regem, & decem legatos ab Roma Epheſum ueniſſe audierat, iuſſis ſequi Antiochi legatis, Apameam exercitum reduxit. Ibi ex X. legatorum ſententia fœdus in hæc uerba cum Antiocho conſcriptum eſt. Amicitia regi cum Po. Romano his legibus, & conditionibus eſto, nequem exercitum, qui cum Po. Romano, ſociiſue bellum geſturus erit, rex per fines regni ſui, eorumue, qui ſub ditione eius erunt, tranſire ſinito, ne commeatu, neue qua alia ope iuuato, idem Romani, ſociiq; Antiocho, & iis, qui ſub imperio eius erunt, præſtent. Belli gerendi ius Antiocho ne eſto cum illis, qui inſulas colunt, neue in Europam tranſeundi, excedito urbibus, agris, uicis, caſtellis cis Taurum montem, uſq; ad Tanaim amnem, & a ualle Tauri uſq; ad iuga, qua in Lycaoniam uergit, neq; arma efferto ex iis oppidis, agris, caſtelliſq;, qbus excedat, ſiqua extulit, quæ quoq; oportebit, recte reſtituito, ne militem, neue quem alium ex regno Eumenis recipito, ſiqui earum urbium ciues, quæ regno abſcedunt, cum rege Antiocho, intraq; fines eius regni ſunt, Apameam omnes ante diem certam redeant, qui ex regno Antiochi apud Romanos ſocioſque ſunt, iis ius abeundi, manendique eſto. Seruos ſeu fugitiuos, ſeu bello captos, ſeu qui liber captus, aut tranſfuga erit,

reddito Romanis ſociiſq;,elephantos tradito omnes,neq; alios parato,tradito & naues longas,armamentaq; earum,neue plures quam decem naues(nulla plus quam X X X. remis agatur)habeto,neue minorem ea belli cauſſa,quod ipſe illaturus erit,neue nauigato citra Calicãdrum,neue Sarpedonium promontoria,extra quam ſiqua nauis pecuniam,ſtipendium,aut legatos,aut obſides portabit,milites mercede conducendi ex iis gentibus,quæ ſub ditione Po.Romani ſunt,Antiocho regi ius ne eſto, ne uoluntarios quidem recipiendi,quæ ædes, ædificiaq; intra fines regni Antiochi ſunt, quo iure ante bellum fuerunt,eo Rhodiorum ſociorumue ſunto, ſiquæ pecuniæ debentur, earum exactio eſto,ſiquid ablatum eſt,id conquirendi,cognoſcendi, repetẽdiq; ius idem eſto,ſiquas urbes,quas tradi oportet,ii tenent,quibus Antiochus dedit,ex iis præſidia deducito,utiq; recte tradantur, curato. Argenti probi X II. millia attica talenta dato intra duodecim annos penſionibus æquis, talentum ne minus pondo L X X X. Romanis ponderibus pendat, & tritici X L. millia modium. Eumeni regi talenta C C C L. intra quinquennium dato,& pro frumento,quod æſtimatione fiat,talenta C X X V I I.Obſides Romanis X X. dato,& triennio mutato,ne minores octonumdenum annorum, neu maiores quinum quadragenum. Siqui ſociorum Po.Romani ultro bellum inferent Antiocho, uim ui arcendi ius eſto,dum nequam urbem aut belli iure teneat,aut in amicitiam accipiat,controuerſias inter ſe iure ac iudicio diſceptent,aut,ſi utriſq; placebit,bello.De Annibale Pœno,& Aetolo Thoante,& Lyſimacho Acarnane,& Chalcidenſibus Eubulida & Philopœmene dedendis in hoc quoq; fœdere aſcriptum eſt,& ut ſiquid poſtea addi,mutariue placuiſſet,ut id ſaluo fœdere fieret.C O S. iurauit in hoc fœdus,ab rege qui exigerent iuſiurandum profecti Q. Minutius Thermus, & L.Manlius,qui forte tum ab Orondis rediit,& Q.Labeoni,qui claſſi præerat,ſcripſit,ut Patara extemplo proficiſceretur, quæq; ibi naues regiæ eſſent,conciderer,cremaretq;, profectus ab Epheſo quinquaginta tectas naues aut concidit,aut incendit.Telmiſſum eadem expeditione,territis ſubito aduentu claſſis oppidanis,recepit,ex Lycia protinus iuſſis ab Epheſo ſequi,qui ibi relicti erãt,per inſulas in Græciam traiecit.Athenis paucos moratus dies,dum Piræeum ab Epheſo naues uenirent,totam inde claſſem in Italiam reduxit.Cn.Manlius,quum inter cætera,quæ accipienda ab Antiocho erant,elephantos quoq; accepiſſet,donoq; Eumeni omnes dediſſet,deinde cauſſas ciuitatum,multis inter nouas res turbatis,cognouit,& Ariarathes rex,parte dimidia pecuniæ imperatæ beneficio Eumenis,cui deſpõderat filiam,per eos dies dimiſſa,in amicitiam eſt acceptus. Ciuitatum autem cognitis cauſſis decem legati aliam aliarum fecerunt conditionem,quæ ſtipendiariæ regi Antiocho fuerant, & cum Po.Romano ſenſerant, iis immunitatem dederunt,quæ partium Antiochi fuerant,aut ſtipendiariæ Attali regis,eas omneis uectigal pendere Eumeni iuſſerunt,nominatim præterea Colophoniis,qui in Notio habitant, & Cymæis,& Mileſiis immunitatem conceſſerunt,Clazomeniis ſuper immunitatem & Doniſſam inſulam dono dederunt,& Mileſiis,quem Sacrum appellant,agrum reſtituerunt,& Ilienſibus Rhœteum & Gergicum addiderunt,non tam ob recentia ulla merita,quam originum memoria,eadem & Dardanum liberandi cauſſa fuit.Chios quoq; & Smyrnæos,& Erythræos pro ſingulari fide,quam eo bello præſtiterunt,& agro donarunt,& in omni præcipuo honore habuerunt.Phocenſibus & ager,quem ante bellum habuerant,redditus,& ut legibus antiquis uterẽtur,permiſſum.Rhodiis affirmata, quæ data priore decreto erãt,Lycia,& Caria datæ,& uſq; ad Mæandrum amnem præter Telmiſſum.Regi Eumeni Cherſoneſum in Europa,& Lyſimachiam,& caſtella,uicos,agrum, quibus finibus tenuerat Antiochus,adiecerunt,in Aſia Phrygiam utranq;,alteram ad Helleſpontum,maiorem alteram uocant,& Myſiam,quam Pruſias rex ademerat,reſtituerunt,& Lycaoniam,& Mityadam,& Lydiam,& nominatim urbem Tralleis,atq; Epheſum,& Telmiſſum. De Pamphylia diſceptatum inter Eumenis,& Antiochi legatos quum eſſet,quia pars eius citra,pars ultra Taurum eſt,integra ad ſenatũ reiicitur.His fœderibus,decretiſq; datis,Manlius cum decem legatis,omniq; exercitu ad Helleſpontum profectus,euocatis eo regulis Gallorum,leges,quibus pacem cum Eumene ſeruarẽt,dixit,denuntiauitq;,ut morem uagandi,cum armis finirent,agrorumq; ſuorum terminis ſe continerent.Contractis deinde ex omni ora nauibus,& Eumenis etiam claſſe per Athenæum,fratrem regis,ab Elæa adducta copias omneis in Europam traiecit,inde per Cherſoneſum modicis itineribus,graue præda omnis generis agmen trahens,Lyſimachiæ ſtatiua habuit,ut quã maxime recentibus & integris iumentis Thraciam,per quam iter uulgo horrebant,ingrederetur.Quo profectus eſt ab Lyſimachia die,ad amnem, Melana quem uocant,inde poſtero die ad Cypſelas peruenit,a Cypſelis uia fere decem millium ſyluestris,anguſta,confragoſa excipiebat,propter cuius difficultatem itineris in duas partes diuiſus exercitus,& ꝓcedere una iuſſa,altera magno interuallo cogere agmẽ,media ĩpedimẽta interpoſuit, plauſtra cum pecunia publica erant,pretioſaq; alia præda.Itaq; quum per ſaltum iret,Thracum decẽ haud amplius millia ex quatuor populis Aſtii & Cornelii ad ipſas anguſtias uiam circunſederunt. Opinio erat non ſine Philippi regis Macedonum fraude id factum, eum ſciſſe non alia quam per Thraciam redituros Romanos,& quantam pecuniam ſecum portarent.In primo agmine imperator erat ſollicitus propter iniquitatem locorum,Thraces nihil ſe mouerunt,donec armati tranſierunt,poſteaquam

primos

primos ſuperaſſe anguſtias uiderunt, poſtremos nondum appropinquantes, impedimenta & ſarcinas inuadunt, cæſiſq; cuſtodibus, partim ea, quæ in plauſtris erant, diripere, partim ſub oneribus iumenta abſtrahere cœperunt. Vnde poſteaquam clamor primum ad eos, qui iam ingreſſi ſaltum ſequebantur, deinde etiam ad primum agmen eſt perlatus, utrinq; in medium concurritur, & inordinatum ſimul pluribus locis prælium conſeritur. Thracas præda ipſa impeditos oneribus, & pleroſq;, ut ad rapiendum manus uacuas haberent, inermes ad cædem præbet, Romanos iniquitas locorum barbaris per calles notos occurſantibus, & latentibus interdum per cauas ualles prodebat, ipſa etiam onera plauſtraque, ut ſors tulit, his aut illis incommode obiecta pugnantibus impedimento ſunt, alibi prædo, alibi prædæ uindex cadit, prout locus iniquus, æquuſue his aut illis, prout animus pugnantium eſt, prout numerus, alii pluribus, quam ipſi erant, alii paucioribus occurrerant, uaria pugnæ fortuna eſt, multi utrinque cadunt. Iam nox appetebat, quum prælio excedunt Thraces, non fuga uulnerum, aut mortis, ſed quia ſatis prædæ habebant. Romanorum primum agmen extra ſaltum circa templum Mendidium caſtra loco aperto poſuit, pars altera ad cuſtodiam impedimentorum medio in ſaltu duplici circundata uallo manſit, poſtero die prius explorato ſaltu, quam mouerent, primis ſe coniungit. In eo prælio, quum & impedimentorum pars, & calonum, & milites aliquot, quum paſſim toto prope ſaltu pugnaretur, cecidiſſent, Q. Minutii Thermi morte omiſſum eſt inceptum, fortis ac ſtrenui uiri. Eo die ad Hebrum flumen peruentum eſt, inde Aeniorum fines præter Apollinis (Geruntium quem uocant incolæ) templum ſuperant. Aliæ anguſtiæ circa Tympira excipiunt (hoc loco nomen eſt) nec minus confragoſæ, quam priores, ſed quia nihil ſyluestre circa eſt, ne latebras quidem ad inſidiandum præbent. Huc ad eandem ſpem prædæ Thranſi, gens & ipſa Thracum, conuenere, ſed quia nudæ ualles, procul ut conſpicerentur anguſtias obſidentes, efficiebant, minus terroris tumultuſque fuit apud Romanos, quippe etſi iniquo loco, prælio tamen iuſto, acie aperta, collatis ſignis dimicandum erat, conſerti ſubeuntes cum clamore impetu facto primum expulere loco hoſtes, deinde auertere, fuga inde cædeſque ſuis ipſos impedientibus anguſtiis fieri cœpta eſt. Romani uictores ad uicum Maronitarum, Salentum appellant, poſuerunt caſtra, poſtero die patenti itinere Priaticus campus eos excepit, triduumque ibi frumentum accipientes manſerunt, partim ex agris Maronitarum conferentibus ipſis, partim ex nauibus ſuis, quæ cum omnis generis commeatu ſequebantur. Ab ſtatiuis diei uia Apolloniam fuit, inde per Abderitarum agrum Neapolin peruentum eſt. Hoc omne per Græcorum colonias pacatum iter fuit, reliquum inde per medios Thracas dies noctéſq;, etſi non infeſtum, tamen ſuſpectum, donec in Macedoniam peruenerunt. Mitiores Thracas idem exercitus, quum a Scipione eadem uia duceretur, habuerat, nullam ob aliam cauſſam, quam quod prædæ minus quod peteretur, fuerat, quanquam tum quoq; Claudius author eſt, ad quindecim millia Thracum præcedenti ad exploranda loca agmen Mutini Numidæ occurriſſe, quatuor centum equites fuiſſe Numidas, paucos elephantos, Mutinis filium per medios hoſtium cum centum quinquaginta delectis equitibus perrupiſſe, eundem, quum mox Mutines iam in medio elephantis collocatis, in cornua equitibus diſpoſitis, manum cum hoſte conſeruiſſet, terrorem ab tergo præbuiſſe, atq; inde turbatos equeſtri uelut procella hoſteis ad peditum agmen non acceſſiſſe. Cn. Manlius per Macedoniam in Theſſaliam exercitum traduxit, inde per Epirum Apolloniam quum perueniſſet, nondum adeo hyberno contempto mari, ut traiicere auderet, Apolloniæ hybernauit. Exitu prope anni M. Valerius COS. ex Liguribus ad magiſtratus ſubrogandos Romam uenit, nulla memorabili in prouincia geſta re, ut ea probabilis moræ cauſſa eſſet, quod ſolito ſerius ad comitia ueniſſet. Comitio COSS. rogandis fuerunt ad XII. Calendas Martias, creati M. Aemylius Lepidus, C. Flaminius. Poſtero die prætores facti Ap. Claudius Pulcher, Seruius Sulpitius Galba, Q. Terentius Culleo, L. Terentius Meſſala, Q. Fuluius Flaccus, M. Furius Craſſus. Comitiis perfectis, quas prouincias prætoribus eſſe placeret, retulit ad ſenatum COS. decreuerunt duas Romæ iuris dicendi cauſſa, duas extra Italiam Siciliam & Sardiniam, duas in Italia Tarentum & Galliam, & extemplo, priuſquam inirent magiſtratum, ſortiri iuſſi, Ser. Sulpitius urbanam, Q. Terentius peregrinam eſt ſortitus, L. Terentius Siciliam, Q. Fuluius Sardiniam, Ap. Claudius Tarentum, M. Furius Galliam. Eo anno L. Minutius Myrtillus, & L. Manlius, quod legatos Carthaginienſes pulſaſſe dicebantur, iuſſu Ap. Claudii prætoris urbis per fœciales traditi ſunt legatis, & Carthaginem aduecti. In Liguribus magni belli, & gliſcentis indies magis fama erat, itaq; COSS. nouis, quo die de prouinciis, & de rep. retulerunt, ſenatus utriq; Ligures prouinciam decreuit. Huic S.C. Lepidus COS. intercedebat, indignum eſſe prædicans COSS. ambos in ualles Ligurum includi, M. Fuluium, & Cn. Manlium bienniun iam alterum in Europa, alterum in Aſia, uelut pro Philippo atq; Antiocho ſubſtitutos regnare. Si exercitus in his terris eſſe placeat, COSS. iis potius quam priuatos præeſſe oportere, uagari eos cum belli terrore per nationes, quibus bellum indictum non ſit, pacem precio uenditantes, ſi eas prouincias exercitibus optinere opus eſſet, ſicut M. Attilio, L. Scipioni COSS.

M. Fuluius, & Cn. Manlius ſucceſſiſſent C O S S. ita Fuluio, Manlioq; C. Liuium, & M. Valerium C O S S. debuiſſe ſuccedere. Nunc certe perfecto Aetolico bello, recepta ab Antiocho Aſia, deuictis Gallis, aut C O S S. ad exercitus conſulares mitti, aut reportare legiones inde, reddiq; tandem reipu. debere. Senatus his auditis in ſententia perſeuerauit, ut C O S S. ambobus Ligures prouincia eſſet, Manlium Fuluiumq; decedere de prouinciis, & exercitus inde deducere, ac redire Romam placuit. Inimicitiæ inter M. Fuluium & M. Aemylium conſulem erant, & ſuper cætera Aemylius ſerius biennio ſe conſulem factum M. Fuluii opera dicebat, itaq; ad inuidiam ei faciendam legatos Ambracienſes in ſenatum ſubornatos criminibus introduxit, qui ſibi, quum in pace eſſent imperata, quæ prioribus C O S S. feciſſent, & eadem præſtare obedienter M. Fuluio parati eſſent, bellum illatum queſti, agros primum depopulatos, terrorem direptionis, & cædis urbi iniectum, ut eo metu claudere cogerentur portas, obſeſſos deinde, & oppugnatos ſe, & omnia alia exempla belli edita in ſe cædibus, incendiis, ruinis, direptione urbis, coniuges, liberos in ſeruitium abſtractos, bona adempta, & quod ſe ante omnia moueat, templa tota ſpoliata ornamentis, ſimulacra deum, deos immo ipſos conuulſos ex ſedibus ſuis ablatos eſſe, parietes poſteſq; nudatos, quos adorent, ad quos precentur, & ſupplicent Ambracienſibus non ſupereſſe. Hæc querentes interrogando criminoſe ex compoſito C O S. ad plura, uelut non ſua ſponte dicenda, eliciebat. Motis patribus, alter C O S. C. Flaminius M. Fuluii cauſſam excepit, qui ueterem, & obſoletam uiam ingreſſos Ambracienſes dixit, ſic M. Marcellum a Syracuſanis, ſic Q. Fuluium a Campanis accuſatos, quin eadem opera T. Quintium a Philippo rege, M. Attilium, & L. Scipionem ab Antiocho, Cn. Manlium a Gallis, & ipſum Fuluium ab Aetolis, & Cephaleniæ populis accuſari paterentur. Ambraciam oppugnatam, & captam, & ſigna inde, ornamentaque ablata, & cætera facta, quæ captis urbibus ſoleant, negaturum aut me pro M. Fuluio, aut ipſum M. Fuluium cenſetis P. C. quum ob has res geſtas triumphum a uobis poſtulaturus ſit? Ambraciam captam, ſignaq;, quæ ablata criminantur, cætera ſpolia eius urbis ante currum laturus, & fixurus in poſtibus ſuis. Nihil eſt, quod ſe ab Aetolis ſeparent, eadem Ambracienſium, & Aetolorum cauſſa eſt. Itaq; collega meus uel in alia cauſſa inimicitias exerceat, uel in hac utiq;, ſi mauult, retineat Ambracienſes ſuos in aduentum M. Fuluii, ego nec de Ambracienſibus. nec de Aetolis decerni quicquam abſente M. Fuluio patiar. Quum Aemylius callidam malitiam inimici, uelut omnibus notam, inſimularet, & tempus eum morando extracturum diceret, ne conſule inimico Romam rediret. Certamine conſulum biduum abſumptum eſt, nec præſente Flaminio decerni quicquam uidebatur poſſe, captata occaſio eſt, quum æger forte Flaminius abeſſet, & referente Aemylio S. C factum eſt, ut Ambracienſibus omnes ſuæ res redderentur, in libertate eſſent, ac legibus ſuis uterentur, portoria ea, quæ uellent, terra mariq; caperent, dum eorum immunes Romani, ac ſocii Latini nominis eſſent, ſigna aliaq; ornamenta, quæ quererentur ex ædibus ſacris ſublata eſſe, de iis, quum M. Fuluius Romam reuertiſſet, placere ad collegium pontificum referri, & quod ii cenſuiſſent fieri. Neq; his contentus C O S. fuit, ſed poſtea per infrequentiam adiecit S. C. Ambraciam non uideri ui captam eſſe. Supplicatio inde ex decemuirorum decreto pro ualitudine populi fuit per triduum, quia grauis peſtilentia urbem, atq; agros uaſtabat, Latinæ inde fuerunt, quibus religionibus liberati C O S S. & delectu perfecto (nouis enim uterq; maluit uti militibus) in prouinciam profecti ſunt, ueteresque omnes dimiſerunt. Poſt conſulum profectionem Cn. Manlius proconſul Romam uenit, cui quum ab Ser. Sulpitio prætore ſenatus ad ædem Bellonæ datus eſſet, & ipſe, cōmemoratis rebus ab ſe geſtis, poſtulaſſet, ut ob eas diis immortalibus honos haberetur, ſibiq; triumphanti urbem inuehi liceret, contradixerunt pars maior decem legatorum, qui cum eo fuerant, & ante alios L. Furius Purpurio, & L. Aemylius Paulus. Legatos ſeſe Cn. Manlio datos, pacis cum Antiocho faciendæ cauſſa, fœderiſq;, & legum, quæ cum L. Scipione inchoatæ fuiſſent, perficiendarum, Cn. Manlium ſumma ope tetendiſſe, ut eam pacem turbaret, & Antiochum, ſi ſui poteſtatem feciſſet, inſidiis exciperet, ſed illum cognita fraude conſulis, quum ſæpe colloquiis petitis captatus eſſet, non congreſſum modo, ſed conſpectum etiam eius uitaſſe, cupientem tranſire Taurum ægre omnium legatorum precibus, nec carminibus Sibyllæ prædictam ſuperantibus terminos fataleis cladem experiri uellet, retentum, admouiſſe tamen exercitum, & prope ipſis iugis ad diuortia aquarum caſtra poſuiſſe, quum nullam ibi cauſſam belli inueniret, quieſcentibus regiis, circumegiſſe exercitum ad Gallogræcos, cui nationi non ex ſenatus authoritate, non ex populi iuſſu bellum illatum, quod quem unquam de ſua ſententia facere auſum? Antiochi, Philippi, Annibalis, & Pœnorum recentiſſima bella eſſe, de omnibus his conſultum ſenatum, populum iuſſiſſe, ſæpe legatos ante miſſos, res repetitas, poſtremo qui bellum indicerent, miſſos, quid eorum Cn. Manli factum eſt, ut iſtud publicum Populi Romani bellum. & non tuum priuatum latrocinium dicamus? An eo ipſo contētus fuiſti? recto itinere duxiſti exercitum ad eos, quos tibi hoſtes aſſumpſeras? an per omneis anfractus uiarum quum uia conſiſteres, ut quo flexiſſet agmen Attalus, Eumenis frater, eo C O S. mercennarius cum exercitu Romano ſequereris? Piſidiæ, Lycaoniæq;, & Phrygiæ receſſus omnes, atque angulos

peragraſti,

peragraſti,ſtipem a tyrannis,caſtellaniſq; deuiis colligens. Quid enim tibi cum Orondis? quid cum aliis æque innoxiis populis? Bellum autem ipſum,cuius nomine triumphum petis, quo modo geſſiſti,loco æquo tempore tuo pugnans? Tu uero recte,ut diis immortalibus honos habeatur, poſtulas, primum,quod pro temeritate imperatoris nullo iure gentium bellum inferentis pœnas luere exercitum noluerunt, deinde quod bæluas,non hoſtes nobis obiecerunt. Nolite nomen tantum exiſtimare miſtum eſſe Gallogræcorum, multo ante & corpore & animo miſti ac mutati ſunt, an ſi illi Galli eſſent, cum quibus millies uario euentu in Italia pugnatum eſt,quantum in imperatore noſtro fuit, nuntius illinc rediſſet? bis cum iis pugnatum eſt, bis loco iniquo ſubiit, in ualle inferiore pedibus pœne hoſtium aciem ſubiecit, ut non tela ex ſuperiore loco mitterent, ſed ſi corpora ſua nuda inicerent, obruere nos potuerunt. Quid igitur incidit? magna fortuna Populi Romani eſt, magnum & terribile nomen,recenti ruina Annibalis, Philippi, Antiochi prope attonitæ erant tantæ corporum moles, fundis ſagittiſq; in fugam conſternatæ ſunt, gladius in acie cruentatus non eſt Gallico bello, uelut auium examina ad crepitum primum miſſilium auolauere,at hercule idem nos admonente fortuna,quid,ſi hoſtem habuiſſemus, caſurum fuiſſet? quum redeuntes in latrunculos Thracas incidiſſemus,cæſi, fugati,exuti impedimentis ſumus, Q. Minutius Thermus,in quo haud paulo plus damni factum eſt, quam ſi Cn. Manlius,cuius temeritate ea clades inciderat,periſſet,cum multis uiris fortibus cecidit, exercitus ſpolia regis Antiochi referens triſariam diſſipatus, alibi primum,alibi poſtremum agmen,alibi impedimenta inter uepres in latebris ferarum noctem unam deſituit,pro his triumphus petitur? Si nihil in Thracia cladis ignominiæq; foret acceptum,de quibus hoſtibus triumphum peteres? de iis, ut opinor,quos tibi hoſtes ſenatus, aut Po. Romanus dediſſet, ſic huic L. Scipioni,ſic illi M. Attilio de rege Antiocho, ſic paulo ante T. Quintio de rege Philippo, ſic P. Africano de Annibale,Pœnis, & Syphace triumphus datus,& minima illa,quum iam ſenatus cenſuiſſet bella, quæſita tamen ſunt, quibus nunti~ndum eſſet, ipſis utiq; regibus nuntiarentur, an ſatis eſſet ad præſidium aliquod nuntiari. Vultis ergo hæc omnia pollui,& confundi? tolli fœcialia iura? nullos eſſe fœciales? fiat,pace deum dixerim, iactura religionis, obliuio deorum capiat pectora ueſtra,num ſenatum quoq; de bello conſuli non placet? non referri, uelint,iubeantne cum Gallis bellum geri? modo certe COSS. Græciam atq; Aſiam uolebant, tamen perſeuerantibus uobis Ligures prouinciam decernere dicto obedientes fuerunt,merito ergo a uobis proſpere bello geſto triumphum petent, quibus authoribus geſſerunt. Talis oratio Furii & Aemylii fuit,Manlium in hunc maxime modum reſpondiſſe accepimus. Tribuni plebis antea ſolebant triumphum poſtulantibus aduerſari P. C. quibus ego gratiam habeo, quod ſeu mihi,ſeu magnitudini rerum geſtarum hoc dederunt, ut non ſolum ſilentio comprobarent honorem meum, ſed referre etiam, ſi opus eſſe uideretur,parati eſſent, ex decem legatis,ſi diis placet, quod conſilium diſpenſandæ, cohoneſtandæq; uictoriæ imperatoribus maiores dederunt noſtri, aduerſarios habeo. L. Furius, L. Aemylius currum triumphalem me conſcendere prohibent, coronam inſignem capiti detrahunt, quos ego, ſi tribuni me triumphare prohiberent, teſtes citaturus ſui rerum a me geſtarum. Nullius equidem inuideo honori, uos tribunos plebei nuper, uiros fortes,ac ſtrenuos, impedientes Q. Fabii Labeonis triumphum authoritate ueſtra deterruiſtis, triumphauit quem non bellum iniuſtum geſſiſſe, ſed hoſtem omnino non uidiſſe inimici iactabant, ego, qui cum centum millibus ferociſſimorum hoſtium ſignis collatis toties pugnaui, qui plus XL. millia hominum cœpi, aut occidi, qui bina caſtra eorum expugnaui, qui citra iuga Tauri omnia pacatiora, quam terra Italia eſt, reliqui, non triumpho modo fraudor, ſed cauſſam apud uos P. C. accuſantibus ipſe legatis dico. Duplex eorum, ut animaduertiſtis P. C. accuſatio fuit, nam nec gerendum mihi fuiſſe bellum cum Gallis, & geſtum temere atque imprudenter dixerunt, non erant Galli hoſtes, ſed tu eos pacatos imperata facientes uiolaſti. Non ſum poſtulaturus a uobis P. C. ut quæ communiter de immanitate gentis Gallorum,de infeſtiſſimo odio in nomen Romanum ſcitis, ea de illis quoq;,qui terras has incolunt, exiſtimetis Gallis,remota uniuerſæ gentis infamia, atque inuidia per ſe ipſos æſtimate. Vtinam rex Eumenes,utinam Aſiæ ciuitates omnes adeſſent, & illos potius querentes, quam me accuſantem audiretis,mittite agedum legatos circa Aſiam ad omnes urbes, & quærite, utrum a grauiori ſeruitute Antiocho ultra Tauri inga moto, an Gallis ſubactis liberati ſint, quoties agri eorum uaſtati ſint, quoties prædæ abactæ referant, quum uix redimendi captiuos copia eſſet, & mactatas humanas hoſtias, immolatoſque liberos ſuos audirent. Stipendium ſcitote pependiſſe ſocios ueſtros Gallis, & nunc liberatos per uos regio imperio fuiſſe penſuros, ſi a me foret ceſſatum, quo longius Antiochus emotus eſſet,hoc impotentius in Aſia Galli dominarentur, & quicquid eſt terrarum citra Tauri iuga Gallorum imperio, non ueſtro adieciſſetis. At enim ſunt hæc ita? uerum etiam Delphos, quondam commune humani generis oraculum,umbilicum orbis terrarum, Galli ſpoliauerunt, nec ideo Po. Romanus his bellum indixit,aut intulit. Equidem aliquid intereſſe rebar inter id tempus,quo nondum in iure, ac ditione ueſtra Græcia atq; Aſia erat,ad curandum animaduertendumq; quid in his

terris fieret, & hoc quo finem imperii Romani Taurum montem ſtatuiſtis, quo libertatem immunitatemue ciuitatibus datis, quo aliis fines adiicitis, alias agro multatis, uectigal imponitis, regna augetis, minuitis, donatis, adimitis curæ ueſtræ cenſetis eſſe, ut pacem terra mariꝗ habeant. An, niſi præſidia deduxiſſet Antiochus, quæ quieta in ſuis partibus erant, non putaretis liberatam Aſiam? ſi Gallorum exercitus effuſi uagarentur, rata dona ueſtra, quæ dediſtis regi Eumeni, rata libertas ciuitatibus eſſet? Sed quid ego hæc ita argumentor? tanquam non acceperim, ſed fecerim hoſtes Gallos, te L. Scipio appello, cuius ego imperio ſuccedens inuicem imperii tui uirtutem, felicitatemque pariter non fruſtra ab diis immortalibus precatus ſum, te P. Scipio, qui legati ius, collegæ maieſtatem, & apud fratrem conſulem, & apud exercitum habuiſti. Scitiſne in exercitu Antiochi Gallorum legiones fuiſſe? uideritis in acie eos, in cornu utroque (id enim roboris eſſe uidebatur) locatos? pugnaueritis ut cum hoſtibus iuſtis? cecideritis? ſpolia eorum retuleritis? Atqui cum Gallis bellum neque ſenatus decreuerat, neꝗ populus iuſſerat, ſed ſimul, ut opinor, cum his decreuerant, iuſſerantꝗ, qui intra eius præſidia fuiſſent, ex quibus præter Antiochum, cum quo pacem pepigerat Scipio, & cum quo nominatim fœdus ut fieret, mandaueratis, omnes hoſtes erant, qui pro Antiocho arma aduerſus nos tulerunt, in qua cauſſa quum Galli ante omnes fuiſſent, & reguli quidam, & tyranni, ego tamen & cum aliis pro dignitate imperii ueſtri coactis luere peccata ſua pacem pepigi, & Gallorum animos, ſi poſſent mitigari a feritate inſita, tentaui, & poſteaquam indomitos atque implacabiles cernebam, tum demum ui atque armis coercendos ratus ſum. Nunc quoniam ſuſcepti belli purgatum eſt crimen, geſti reddenda eſt ratio, in quo confiderem equidem cauſſæ meæ, etiam ſi non apud Romanum, ſed apud Carthaginienſem ſenatum agerem, ubi in crucem tolli imperatores dicuntur, ſi proſpero euentu, prauo conſilio, rem geſſerunt, ſed ego in ea ciuitate, quæ ideo omnibus rebus incipiendis, gerendiſque deos adhibet, quia nullius calumniæ ſubiicit ea, quæ dii comprobauerunt, & in ſolennibus uerbis habet, quum ſupplicationem aut triumphum decernit, quod bene, & feliciter rempub. adminiſtrarit, ſi nollem, ſi graue, ac ſuperbum exiſtimarem uirtute gloriari, pro felicitate mea exercituſque mei, quod tantam nationem ſine ulla militum iactura deuicimus, poſtularemꝗ, ut diis immortalibus honos haberetur, & ipſe triumphans in Capitolium aſcenderem, unde, uotis rite nuncupatis, profectus ſum, negaretis hoc militiæ cum diis immortalibus? Iniquo enim loco dimicaui, dic igitur, quo æquiore potuerim dimicare, quum montem hoſtes cœpiſſent? loco munito ſe tenerent? nempe eundum ad hoſtes erat, ſi uincere uellem. Quid ſi urbem eo loco haberent, & mœnibus ſe tenerent? nempe oppugnandi erant. Quid ad Thermopylas? æquone loco M. Attilius cum rege Antiocho pugnauit? quid Philippum non eodem modo ſuper Aoum amnem iuga tenentem montium T. Quintius deiecit? Equidem adhuc qualem aut ſibi fingant, aut uobis uideri uelint hoſtem fuiſſe, non inuenio, ſi degenerem, & emollitum amœnitate Aſiæ, quid periculi uel iniquo loco ſubeuntibus fuit? ſi timendum & feritate animorum, & robore corporum, huicne tantæ uictoriæ triumphum negatis? Cæca inuidia eſt P. C. nec quicquam aliud ſcit, quam detrectare uirtutes, corrumpere honores, ac præmia eorum. Mihi, quæſo, ita ignoſcatis P. C. ſi longiorem orationem non cupiditas gloriandi, ſed neceſſaria criminum defenſio fecit. An etiam per Thraciam ſaltus patentes, qui anguſti erant, & plana ex arduis, & culta ex ſylueſtribus facere potui? & præſtare, ne quilibet ſub iis latebris deliteſcerent latrones Thraces? nequid ſarcinarum raperetur? nequod iumentum ex tanto agmine abſtraheretur? nequis uulneraretur? ne ex uulnere fortis uir, ac ſtrenuus Q. Minutius moreretur? In hoc quoque caſu infeliciter incidit, ut talem ciuem amitteremus, hærent, quod ſaltu iniquo, loco alieno quum adortus hoſtis nos eſſet, duæ ſimul acies primi & nouiſſimi agminis hærentem ad impedimenta noſtra exercitum barbarorum circumuenerunt, quod multa millia ipſo die, plura multo poſt dies paucos ceciderunt, & cœperunt, hoc ſi ipſi tacuerint, uos ſcituros, quum teſtis orationis meæ totus exercitus ſit, non credunt, ſi gladium in Aſia non ſtrinxiſſem, ſi hoſtem non uidiſſem, tamen triumphum in Thracia duobus præliis merueram. Sed iam dictum ſatis eſt, quin pro eo quod pluribus uerbis uos, quam uolui, fatigaui, ueniam a uobis petitam, impetratamque uelim P. C. Plus crimen eo die, quam defenſio ualuiſſet, ni altercationem in ſerum perduxiſſent, dimittitur ſenatus in ea opinione, ut negaturus triumphum fuiſſe uideretur. Poſtero die & cognati, amiciꝗ Cn. Manlii ſummis opibus annixi ſunt, & authoritas ſeniorum ualuit negantium exemplum proditum memoriæ eſſe, ut imperator, qui deuictis perduellibus, confecta prouincia, exercitum reportaſſet, ſine curru & laurea priuatus, inhonoratuſꝗ urbem iniret, hic pudor malignitatem uicit, triumphumꝗ frequentes decreuerunt. Oppreſſit deinde mentionem memoriamꝗ omnem contentionis huius maius, & cum maiore uiro certamen ortum. P. Scipioni Africano (ut Valerius Antias author eſt) duo Q. Petilii diem dixerunt, id, prout cuiuſꝗ ingenium erat, interpretabantur, alii non tribunos plebis, ſed uniuerſam ciuitatem incuſabant, quæ id pati poſſet, duas maximas orbis terrarum urbes ingratas uno prope tempore in principes inuentas, Romam ingratiorem, ſiquidem uicta Carthago uictum Annibalem in exilium expuliſſet,

Roma uictrix uictorem Africanum expellat. Alii neminem unum tantum eminere ciuem debere, ut legibus interrogari non poſſit, nihil tam æquandæ libertatis eſſe, quam potentiſſimum quenq; poſſe dicere cauſſam, quid autem tuto cuiquam, nedum ſummam rempub. permitti, ſi ratio non ſit reddendaſ qui ius æquum pati non poſſit, in eum uim haud iniuſtã eſſe. Hæc agitata ſermonibus, donec dies dicendæ cauſſæ uenit, nec alius ante quiſquam, nec ille ipſe Scipio, C O S. cenſorue maiore omnis generis hominum frequentia, quam reus illo die in forum eſt deductus. Iuſſus dicere cauſſam, ſine ulla criminum mentione, orationem adeo magnificam de rebus ab ſe geſtis eſt exorſus, ut ſatis conſtaret neminem unquam neq; melios, neq; uerius laudatum eſſe, dicebantur enim ab eodem animo ingenioq;, a quo geſta erant, & aurium faſtidium aberat, quia pro periculo, non in gloriam referebantur. Tribuni plebis uetera luxuriæ crimina Syracuſanorum Hybernorum, & Locris Pleminianum tumultum quum ad fidem præſentium criminum retuliſſent, ſuſpicionibus magis, quam argumentis pecuniæ captæ reum accuſarunt, filium captum ſine pretio redditum, omnibuſq; aliis rebus Scipionem tanquam in eius unius manu pax Romana, bellumq; eſſet, ab Antiocho cultum, dictatorem eum conſuli, non legatum in prouincia fuiſſe, nec ad aliam rem eo ꝓfectum, quam ut id quod Hiſpaniæ, Galliæ, Siciliæ, Africæ iampridem perſuaſum eſſet, hoc Græciæ, Aſiæq;, & omnibus ad orientem uerſis regibus, gentibuſq; appareret, unum hominem caput, columenq; imperii Romani eſſe, ſub umbra Scipionis ciuitatem, dominam orbis terrarum, latere, nutus eius pro decretis patrum, pro populi iuſſis eſſe, infamia intactum, inuidia, qua poſſunt, urgent. Orationibus in noctem perductis, producta dies eſt, ubi ea uenit, tribuni in roſtris prima luce conſederunt, citatus reus magno agmine amicorum, cliẽtiumq; per mediam concionem ad roſtra ſubiit, ſilentioq; facto, Hoc, inquit, die tribuni plebis, uoſq; Quirites cum Annibale, & Carthaginienſibus ſignis collatis in Africa bene ac feliciter pugnaui, itaq; cum hodie litibus, & iurgiis ſuperſederi æquum ſit, ego hinc extemplo in Capitolium ad Iouẽ O P T. M A X. Iunonemq;, & Mineruam, cæteroſq; deos, qui Capitolio, atq; arci præſident, ſalutandos ibo, hiſq; gratias agam, quod mihi & hoc ipſo die, & ſæpe alias egregie gerendæ reipublicæ mentem, facultatemq; dederunt, ueſtrum quoq; Quirites quibus commodum eſt, ite mecum, & orate deos, ut mei ſimiles principes habeatis, ita ſi ab annis ſeptendecim ad ſenectutem ſemper uos ætatem meam honoribus ueſtris anteiſtis, ego ueſtros honores rebus gerendis præceſſi. Ab roſtris in Capitolium aſcendit, ſimul ſe uniuerſa concio auertit, & ſecuta Scipionem eſt, adeo ut uiatores tribunos relinquerent, nec cum iis præter ſeruilem comitatum, & præconem, qui reum ex roſtris citabat, quiſquam eſſet. Scipio non in Capitolio modo; ſed per totam urbem omnia templa deum cum Po. Romano circumiit. Celebratior is prope dies fauore hominum, & æſtimatione ueræ magnitudinis eius fuit, quam quo triumphans de Syphace rege, & Carthaginienſibus urbem eſt inuectus. Hic ſpecioſus ultimus dies P. Scipioni illuxit, poſt quem, quum inuidiam, & certamina cum tribunis proſpiceret, die longiore producta in Liternum conceſſit certo conſilio, ne ad cauſſam dicendam adeſſet, maior animus, & natura erat, ac maiori fortunæ aſſuetus, quam ut reus eſſe ſciret, & ſummitteret ſe in humilitatem cauſſam dicentium. Vbi dies uenit, citariq; abſens eſt cœptus, L. Scipio morbum cauſſam eſſe, cur abeſſet, excuſabat, quam excuſationem quum tribuni, quidem dixerant, non acciperent, & ab eadem ſuperbia non uenire ad cauſſam dicendam arguerent, qua iudicium, & tribunos plebis, & concionem reliquiſſet, & quibus ius de ſe dicendæ ſententiæ, & libertatem ademiſſet, is comitatus, uelut captos trahens, triumphum Po. Romani egiſſet, ſeceſſionem eo die, quo in Capitolium a tribunis plebis, feciſſet. Habetis ergo temeritatis illius mercedem, quo duce, & authore nos reliquiſtis, ab eo ipſi relicti eſtis, & tantum animorum indies nobis decreſcit, ad quem antea exercitum, & claſſem habentem tribuni plebis, ædileſq; in Siciliam mittere auſi ſumus, qui prehenderent eum, & Romam reducerent, ad eum priuatũ ex uilla ſua trahendum ad cauſſam dicendam mittere non audemusſ Tribuni plebis appellati ab L. Scipione, ita decreuerunt, ut ſi morbi cauſſa excuſaretur, ſibi placere accipi eam cauſſam, diemq; a collegis produci. Tribunus plebis eo tempore T. Sempronius Gracchus erat, cui inimicitiæ cum P. Scipione intercedebant, is, quum uetuiſſet nomen ſuum decreto collegarum aſcribi, triſtioremq; omnes ſententiam expectarent, ita decreuit. Quum L. Scipio excuſet morbum eſſe cauſſam fratri, ſatis id ſibi uideri, ſe P. Scipionem, priuſquam Romam rediſſet, accuſari non paſſurum, tum quoq;, ſi ſe appellet, auxilio ei futurum, ne cauſſam dicat, ad id faſtigium rebus geſtis, honoribus Po. Romani P. Scipionem deorum, hominumq; conſenſu perueniſſe, ut ſub roſtris reum ſtare, & præbere aures adoleſcentium conuitiis Po. Romano magis deforme, quam ipſi ſit. Adiecit decreto indignationem, ſub pedibus ueſtris ſtabit tribuni domitor ille Africæ Scipioſ ideo quatuor nobiliſſimos duces Pœnorum in Hiſpania, quatuor exercitus fudit, fugauitq;, ideo Syphacem cœpit, Annibalem deuicit, Carthaginem uectigalem nobis fecit, Antiochum, recepto eius fratre conſorte huius gloriæ, L. Cornelius Scipio ultra Tauri iuga emouit, ut duobus Petiliis ſuccumberetſ uos de pace Africani palmam peteretisſ nulliſne meritis ſuis, nullis ueſtris honoribus ſenectus eorum conſidat! Mouit & decretum, & adiecta oratio non cæteros modo, ſed ipſos etiam accuſatores, & deliberaturos ſe quid ſui iuris, & officii eſſet, dixe-

runt. Senatus deinde, concilio plebis dimiſſo, haberi eſt cœptus, ibi gratiæ ingentes ab uniuerſo ordine, præcipue a conſularibus, ſenioribuſq; T. Sempronio Graccho actæ ſunt, quod rempub. priuatis ſimultatibus potiorem habuiſſet, & Petilii uexati ſunt probris, quod ſplédere aliena inuidia uoluiſſent, & ſpolia ex Africano triumpho peterent. Silentium deinde de Africano fuit, uitam Literni egit ſine deſiderio urbis. Morientem rure eo ipſo loco ſepeliri ſe iuſſiſſe ferunt, monimentumq; ibi ædificari, ne funus ſibi in ingrata patria fieret, uir memorabilis, bellicis tamen quam pacis artibus memorabilior, cui par habita eſt materia ingenio, quo ad primum conſulatum, ſecundo etiam ſi cenſuram adiicias, quid Aſiatica legatio & ualitudine aduerſa inutilis, & filii caſu deformata? & poſt reditum neceſſitas aut ſubeundi iudicii, aut ſimul cum patria deferendi? Punici tamen belli perpetrati, quo nullum neq; maius, neq; periculoſius Romani geſſere, unam præcipuam gloriam tulit. Morte Africani creuere inimicorum animi, quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui uiuo quoq; eo allatrare eius magnitudinem ſolitus erat, hoc authore exiſtimantur Petilii & uiuo Africano reo cauſſam ingratam, & mortuo rogationem promulgaſſe. Fuit autem rogatio talis, uelitis, iubeatis, quæratur, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho eſt, quique ſub eius imperio fuerunt, quod æs in publicum relatum non eſt, uti de ea re Ser. Sulpicius, prætor urbanus, ad ſenatum referat, quem eam rem uelit ſenatus quærere de iis, qui prætores nunc ſunt. Huic rogationi primo Q. & L. Nummii intercedebát, ſenatum quærere de pecunia non relata in publicum, ita ut antea ſemper factum eſſet, æquum cenſebant. Petilii nobilitatem & regnum in ſenatu Scipionum accuſabant. L. Purpurio conſularis, qui in decem legatis in Aſia fuerat, latius rogandum cenſebat, non quæ ab Antiocho modo pecuniæ captæ forent, ſed quæ ab aliis regibus, gentibuſq;, Cn. Manlium inimicum inceſſens. Et L. Scipio, quem magis pro ſe, quam aduerſus legem dicturum apparebat, diſſuaſor proceſſit, is poſt mortem P. Africani fratris, uiri omnium fortiſſimi, clariſſimiq; eam exortam rogationem eſt conqueſtus, parum enim fuiſſe non laudari pro roſtris P. Africanum poſt mortem, niſi etiam accuſaretur, & Carthaginienſes exilio Annibalis contentos eſſe, Populum Romanum ne morte quidem P. Scipionis exatiari, niſi ipſius fama ſepulti laceretur, & frater inſuper acceſſione inuidiæ mactetur. M. Cato ſuaſit rogationem, extat & oratio eius de pecunia regis Antiochi, & Nummios tribunos authoritate deterruit, ne aduerſarentur rogationi. Remittentibus ergo his interceſſionem omnes tribus, uti rogaſſent, iuſſerunt. Ser. Sulpitio deinde referente, quem rogationem Petilii quærere uellent, Q. Terentium Culleonem patres iuſſerunt. Alii hunc prætorem adeo amicum Corneliæ familiæ, ut qui Romæ mortuum, elatumq; P. Scipionem (eſt enim ea quoq; fama) tradunt, pileatum, ſicut in triumpho ierat, in funere quoq; ante lectum iſſe memoriæ prodiderunt, & ad portam Capenam mulſum proſecutis funus dediſſe, quod ab eo inter alios captiuos in Africa ex hoſtibus receptus eſſet. Alii adeo inimicum eundem, ut propter inſignem ſimultatem, ab ea factione, quæ aduerſa Scipionibus erat, delectus ſit potiſſimum ad quæſtionem exercendam. Cæterum ad hunc nimis æquum, aut iniquum prætorem reus extemplo factus L. Scipio, ſimul & delata, & recepta nomina legatorum eius, A. & L. Hoſtiliorum Catonum, & C. Furii Culleonis quæſtoris, & ut omnia contacta ſocietate peculatus uiderentur, ſcribæ quoq; duo, & accenſus L. Hoſtilius, & ſcribæ, & accenſus, priuſquam de Scipione iudicium fieret, abſoluti ſunt, Scipio, & A. Hoſtilius legatus, & C. Furius damnati, quo commodior pax Antiocho daretur, Scipionem ſex millia pondo auri, quadringentum octoginta argenti plus accepiſſe, quã in ærarium retulerat, A. Hoſtilium LXXX. pondo auri, & argenti CCCCIII. pondo, Furiũ quæſtorem auri centum XXX. argenti CC. pondo. Has ego ſummas auri, & argenti relatas apud Antiatem inueni. In L. Scipione malim equidem librarii mendum, quam mendacium ſcriptoris eſſe in ſumma auri atq; argenti, ſimilius enim ueri eſt argenti, quam auri maius pondus fuiſſe, & potius quadragies, quam ducenties quadragies litem æſtimatam, eo magis quod tantæ ſummæ rationem etiam ab ipſo requiſitam eſſe P. Scipione in ſenatu tradunt, librumq; rationis eius quum L. fratrem afferre iuſſiſſet, inſpectante ſenatu ſuis ipſum manibus concerpſiſſe, indignatum, quod quum bis millies in ærarium retuliſſet, quadragies ratio ab ſe poſceretur. Ab eadem fiducia animi quum quæſtores pecuniam ex ærario contra legem promere non auderent, popoſciſſe claues, & ſe aperturum ærarium dixiſſe, qui, ut clauderetur, effeciſſet. Multa alia in Scipionis exitu maxime uitæ, dieq; dicta, morte, funere, ſepulchro in diuerſum trahunt, ut cui famæ, quibus ſcriptis aſſentiar, non habeam, non de accuſatore conuenit, alii M. Næuium, alii Petilios diem dixiſſe ſcribunt, non de tempore, quo dicta dies ſit, non de anno, quo mortuus ſit, aut elatus, alii Romæ, alii Literni & mortuum & ſepultum, utrobiq; monimenta oſtenduntur, & ſtatuæ, nam & Literni monimentum, monimentoq; ſtatua ſuperimpoſita fuit, quam tempeſtate diſiectam nuper uidimus ipſi, & Romæ extra portam Capenam in Scipionum monimento tres ſtatuæ ſunt, duæ P. & L. Scipionum dicuntur eſſe, tertia poetæ Q. Ennii. Nec inter ſcriptores rerum diſcrepat ſolum, ſed orationes quoq; (ſi modo ipſorum ſunt, quæ feruntur P. Scipionis, & T. Gracchi) aberrant inter ſe. Index orationis P. Scipionis nomen M. Næuii tribuni plebis habet, ipſa oratio ſine nomine eſt accuſatoris, nebulonem modo, modo nugatorem appellat. Ne

ſat. Ne Gracchi quidem oratio, aut Petiliorum accuſatorum Africani, aut diei dictæ Africano ullam mentionem habet, alia tota ferenda fabula eſt Gracchi orationi conueniens, & illi authores ſequendi ſunt, qui, quum L. Scipio & accuſatus, & damnatus ſit pecuniæ captæ ab rege, legatũ in Hetruria fuiſſe Africanum tradunt, quo poſt famam de fratris caſu allatam, relicta legatione cucurriſſe eum Romam, & quum a porta recta ad forum ſe contuliſſet, quod in uincula duci fratrem iuſſum erat, repuliſſe a corpore eius uiatorem, & tribunis retinentibus magis pie, quam ciuiliter uim feciſſe. Hæc enim ipſe Gracchus queritur, diſſolutam eſſe a priuato tribunitiam poteſtatem, & ad poſtremum quum auxilium L. Scipioni polliceretur, adiici tolerabilioris exempli eſſe a tribuno plebis potius, quam a priuato uictam uideri & tribunitiam poteſtatem, & remp. eſſe. Sed ita hanc unam impotentem eius iniuriam inuidia onerat, ut increpando quod degenerauerit, tantum a ſeipſo cumulatas & ueteres laudes moderationis & temperantiæ pro reprehenſione præſenti reddat, caſtigatum enim quondam ab eo populum ait, quod eum perpetuum conſulem, & dictatorem uellet facere, prohibuiſſe ſtatuas ſibi in comitio, in roſtris, in curia, in Capitolio, in cella Iouis poni, prohibuiſſe ne decerneretur, ut imago ſua triumphali ornatu e templo Iouis O P T. M A X. exiret. Hæc uel in laudatione poſita ingentem magnitudinem animi moderandis ad ciuilem habitum honoribus ſignificarét, quæ exprobrando inimicus fatetur. Huic Graccho minorem ex duabus filiabus (nam maior P. Cornelio Naſicæ haud dubie a patre collocata erat) nuptam fuiſſe conuenit, illud parum conſtat, utrum poſt mortem patris & deſponſa ſit, & nupſerit, an ueræ illæ opiniones ſint, Gracchum, quum L. Scipio in uincula duceretur, nec quiſquam collegarum auxilio eſſet, iuraſſe ſibi inimicitias cum Scipionibus, quæ fuiſſent, manere, nec ſe gratiæ quærendæ cauſſa quicquam facere, ſed in quem carcerem reges, & imperatores hoſtiũ ducentem uidiſſet P. Africanum, in eum ſe fratrem eius duci nõ paſſurum. Senatum eo die forte cœnantem in Capitolio conſurrexiſſe, & petiſſe, ut inter epulas Graccho filiam Africanus deſponderet, quibus ita in publicum ſolenne ſponſalibus rite factis, quum ſe domum recepiſſet, Scipionem Aemyliæ uxori dixiſſe, filiam ſe minorem deſpondiſſe, quum illa muliebriter indignabunda nihil de communi filia ſecum conſultatum adieciſſet, non ſi T. Graccho daret, expertem conſilii debuiſſe matrem eſſe, lætum Scipionem tam concordi iudicio & ipſi deſponſam reſpondiſſe. Hæc de tanto uiro, quanquam & opinionibus, & monimentis literarum uariarent, proponenda erant. Iudiciis a Q. Terentio prætore perfectis, Hoſtilius, & Furius damnati prædes eodem die quæſtoribus urbanis dederunt, Scipio quum contenderet, omnem, quam accepiſſet, pecuniam in ærario eſſe, nec ſe quicquam publici habere, in uincula duci cœptus eſt. P. Scipio Naſica tribunos appellauit, orationemque habuit plenam ueris decoribus non communiter modo Corneliæ gentis, ſed proprie familiæ ſuæ. Parentes ſuos, & P. Africani, ac L. Scipionis, qui in carcerem duceretur, fuiſſe Cn. & P. Scipiões, clariſſimos uiros, eos, quum per aliquot annos in terra Hiſpania aduerſus multos Pœnorum. Hiſpanorũque duces & exercitus nominis Romani famam auxiſſent, non bello ſolum, ſed quod Romanæ temperantiæ fideiq; ſpecimen illis gentibus dediſſet, ad extremum ambo pro Po. Romano morte occubuiſſe. Quum illorum tueri gloriam poſteris ſatis eſſet, P. Africanum tantum paternas ſuperauiſſe laudes, ut fidem fecerit, non ſanguine humano, ſed ſtirpe diuina ſatum ſe eſſe, L. Scipionem, de quo agatur, ut quæ in Hiſpania, quæ in Africa, quum legatus fratris eẽt, geſſiſſet, prætereantur, conſulem & ab ſenatu dignum uiſum, cui extra ſortem Aſia prouĩcia, & bellum cum Antiocho rege decerneretur, & a fratre, cui poſt duos conſulatus cenſuramque & triumphum legatus in Aſiam iret, ibi ne magnitudo & ſplendor legati laudibus conſulis officeret, forte ita ĩcidiſſe, ut quo die ad Magneſiam ſignis collatis L. Scipio Antiochum deuiciſſet, æger P. Scipio Elææ dierum aliquot uia abeſſet, non fuiſſe minorem eum exercitum, quam Annibalis, cum quo in Africa eſſet pugnatum, Annibalem eundem fuiſſe inter multos alios regios duces, qui imperator Punici belli fuerit. Dum & bellum quidem ita geſtum eſſet, ut ne fortunam quidem quiſquam criminari poſſit, in pace crimen quæri, cauſſam dici, ueniſſe huc decem legatos ſimul arguique, quorum ex conſilio data pax eſſet, quin extitiſſe ex decem legatis, qui Cn. Manlium accuſarent, tamen non modo ad criminis fidem, ſed ne ad moram quidem triumphi eam accuſationem ualuiſſe. At hercule in Scipione ipſas leges pacis, ut nimium accommodatas Antiocho, ſuſpectas eſſe, integrum enim ei regnum relictum, omnia poſſidere eum uictum, quæ ante bellum eius fuerint, auri & argenti quum uim magnam habuiſſet, nihil in publicum relatum, omne in priuatum uerſum, an non præter omnium oculos tantum auri argentique in triumpho L. Scipionis, quantum non decem aliis triumphis, ſi omne in unum conferatur, ſit latum? Nam quid de finibus regni dicam? Aſiam omnem, & proxima Europæ tenuiſſe Antiochum, ea quanta regio orbis terrarum ſit a Tauro mõte in Aegæum uſque prominens mare, quot non urbes modo, ſed gentes amplectatur, omnes ſcire, hanc regionem dierum plus triginta in longitudinem, decem inter duo maria in latitudinem patentem uſque ad Tauri montis iuga Antiocho ademptam, expulſo eo in ultimum angulum orbis terrarum. Quid, ſi gratuita pax eſſet, plus adimi ei potuiſſe? Philippo uicto Macedoniam, Nabidi Lacedæmonem relictam, nec Quintio crimen quæſitum, non enim habuiſſe eum Africanum fratrem, cu-

ius gloria prodeſſe L. Scipioni debuiſſet, inuidiam nocuiſſe, tantum auri argentique iudicatum eſſe in domum L. Scipionis illatum, quantum uændītis omnibus bonis redigi non poſſet. Id ubi ergo eſſe regium aurum? ubi tot hæreditates acceptas? in domo, quam ſumptus non exhauſerint, extare debuiſſe nouæ fortunæ cumulum. At enim quod ex bonis redigi non poſſit, ex corpore, & tergo per uexationem & contumelias L. Scipionis petituros inimicos, ut in carcere inter fures nocturnos, & latrones uir clariſſimus includatur, & in robore & tenebris expiret, deinde nudus ante carcerem proiiciatur, non id Corneliæ magis familiæ, quam urbi Romanæ fore erubeſcendum. Aduerſus ea Terentius p̄tor rogationem Petiliam ex S.C. & iudicium de L. Scipione factum recitauit, ſe, niſi referatur pecunia in publicum, quæ iudicata ſit, nihil habere, quod faciat, niſi ut prehendi damnatum, & in uincula duci iubeat. Tribuni quum in conſilium ſeceſſiſſent, paulo poſt C. Fannius ex ſua collegarumque aliorum, præter Gracchum, ſententia pronuntiauit prætori non intercedere tribunos, quo minus ſua poteſtate utatur. T. Gracchus ita decreuit, quo minus ex bonis L. Scipionis, quod iudicatum ſit, redigatur, ſe non intercedere prætori, L. Scipionem, qui regem oppulentiſſimum orbis terrarum deuicerit, imperium Po. Romani prorogauerit in ultimos terrarum fines, Eumené, Rhodios, alias tot urbes Aſiæ deuinxerit Po. Romani beneficiis, plurimos duces hoſtium in triumpho ductos carcere incluſerit, non paſſurum inter hoſtes Po. Romani L. Scipionem in carcere, & in uinculis eſſe, mittique eum ſe iubere. Tanto aſſenſu auditum eſt decretum, adeo dimiſſum L. Scipionem læti homines uiderunt, ut uix in eadem ciuitate uideretur factum iudicium. In bona deinde L. Scipionis poſſeſſum publice quæſtores prætor miſit, neq; in iis non modo ueſtigium ullum comparuit pecuniæ regiæ, ſed nequaquam tantum redactum eſt, quantæ ſummæ damnatus fuerat. Collata ea pecunia a cognatis, amicis, & clientibus eſt L. Scipioni, ut ſi acciperet eam, locupletior aliquanto eſſet, quam ante calamitatem fuerat, nihil accepit, quæ neceſſaria ad cultum erant, redempta ei a proximis cognatis ſunt, uerteratque Scipionum inuidia in prætorem, & conſilium eius, & accuſatorem.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO EXPLICIT LIBER OCTAVVS.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBER NONVS.

CVM HAEC ROMAE GERVNTVR, COSS. AMBO in Liguribus gerebant bellum, iis hoſtis uelut natus ad continẽdam per interualla belloꝝ Romanis militarem diſciplinam erat, nec alia prouincia militem magis ad uirtutem acuebat, nam Aſia & amœnitate urbiũ, & copia terreſtrium, maritimarumq; reꝝ, & mollitia hoſtium, regiuſq; opibus ditiores, quam fortiores exercitus faciebat, præcipue ſub imperio Cn. Manlii ſolute ac negligenter habiti ſunt, itaq; aſperius paulo iter in Thracia, & exercitatior hoſtis magna clade eos caſtigauit, in Liguribus omnia erant, quæ militem excitarent, loca mõtana & aſpera, quæ & ipſis capere labor erat, & ex præoccupatis deiicere hoſtem, & itinera ardua, anguſta, infeſta inſidiis, hoſtis leuis, & uelox, & repentinus, qui nullum uſquam tempus, nullũ locum quietum, aut ſecuꝝ eſſe ſineret, oppugnatio neceſſaria munitoꝝ caſtelloꝝ, laborioſa ſimul, periculoſaq; inops regio, quæ parſimonia aſtringeret milites, prædæ haud multum præberet, itaq; non lixa ſequebatur, non iumentorum longus ordo agmen extendebat, nihil, præter arma, & uiros, omnem ſpem in armis habentes, erat, nec deerat unq̃ cum iis uel materia belli, uel cauſſa, quia propter domeſticam inopiam uicinos agros incurſabant, nũquam tamen in diſcrimen ſummæ reꝝ pugnabatur. Flaminius C O S. quum Friſinatibus Liguribus, in agro eoꝝ pluribus præliis ſecundis factis, in deditionem gentem accepit, & arma ademit, ea qa ſyncera fide non tradebant, quum caſtigarentur, relictis uicis in montem Auginum confugerunt, confeſtim ſecutus eſt C O S. cæteri effuſi rurſus, & pars maxima inermes per inuia & rupes deruptas præcipitantes fugerunt, qua ſequi hoſtis non poſſet, ita trans Appenninum redierunt, qui caſtris ſe tenuerant, circunſeſſi & expugnati ſunt. Inde trans Appenninum ductæ legiones, ibi montis, quem ceperãt, altitudine pauliſper ſecurati, mox in deditionem conceſſerunt, tum conquiſita cum intentiore cura arma, & omnia adempta. Tranſlatum deinde ad Apuanos Ligures bellum, qui in agrum Piſanum. Bononienſemq; ita incurſauerant, ut coli non poſſet, his quoq; perdomitis C O S. pacem dedit finitimis. Et quia a bello quieta ut eſſet prouincia, effecerat, ne in otio militem haberet, uiam a Bononia p duxit Arretium. M. Aemylius alter C O S. agros Liguꝝ uicoſq;, qui in campis aut uallibus erãt, ipſis montes duos Balliſtam Suiſmontiumq; tenentibus, deuſſit, depopulatuſq; eſt, deinde eos, qui in mõtibus erant, adortus, primo leuibus præliis fatigauit, poſtremo coactos in aciem deſcendere iuſto prælio deuicit, in quo & ædem Dianæ uouit, ſubactis cis Appenninũ omnibus, tum tranſmontanos adortus, in his & Friſinates Ligures erant, quos non adierat C. Flaminius, omnes Aemylius ſubegit, armaq; ademit, & de montibus in campos multitudinẽ deduxit. Pacatis Liguribus in agrum Gallicũ exercitum duxit, uiamq; ab Placentia, ut Flaminiæ committeret, Ariminum perduxit, prælio ultimo, quo cum Liguribus ſignis collatis conflixit, ædem Iunoni Reginæ uouit. Hæc in Liguribus eo anno geſta, In Gallia Furius prætor inſontibus Cenomanis, in pace ſpeciem belli quærens, ademerat arma, inde Cenomani conqueſti Romæ apud ſenatum, reiectiq; ad conſulem Aemylium, cui, ut cognoſceret, ſtatueretq;, ſenatus permiſerat, magno certamine cum prætore habito, tenuerunt cauſſam, arma reddita Cenomanis, decedere e prouincia prætor iuſſus. Legatis deinde socioꝝ Latini nominis, qui toto un-

diq; ex Latio frequentes conuenerant, ſenatus datus eſt, his querentibus magnam multitudinem ciuium ſuorum Romam commigraſſe, & cenſos eſſe, Q. Terentio Culleoni prætori negotium datum ẽ, ut eos conquireret, & quem C. Claudio, M. Fuluio cenſoribus, poſtue eos cenſores, ipſum parentemue eius apud ſe cenſum eſſe probaſſent ſocii, ut redire eo cogeret, ubi cenſi eſſent. Hac conquiſitione duodecim millia Latinorum domos redierunt, iam tum multitudine alienigenarum urbem onerante. M. Fuluius priuſquam COSS. Romam redit, iſq; ad ædem Apollinis in ſenatu quum de rebus in Aetolia Cephaleniaq; ab ſe geſtis diſſeruiſſet, petiit a patribus, ut æquum cenſerent ob rempub. bene ac feliciter geſtam, & diis immortalibus honorem haberi iubere, & ſibi triumphum decernere. M. Amburius tribunus plebis, ſiquid de ea re ante Aemylii conſulis aduentum decerneretur, interceſſurum ſe oſtendit, eum contradicere uelle, proficiſcentemq; in prouinciam ita ſibi mandaſſe, ut ea diſceptatio integra in aduentum ſuum ſeruaretur, Fuluium temporis iacturam facere, ſenatum, etiã præſente conſule, quod uellet, decreturum. M. Fuluius, ſi aut ſimultas M. Aemylii ſecum ignota hominibus eſſet, aut quam is eas inimicitias impotenti ac prope regia ira exerceret, tamen non fuiſſe ferendũ abſentem conſulem & deorum immortalium honori obſtare, & meritum debitumq; triumphũ morari, imperatorem, rebus egregie geſtis, uictoremq; exercitum cum præda ac captiuis ante portas ſtare, donec conſuli, ob hoc ipſum moranti, redire Romam libitum eſſet. Verum enĩuero quum ſint nobiliſſimæ ſibi cum conſule inimicitiæ, quid ab eo quenquam expectare æqui? qui per infrequentiam furtim S.C. factum ad ærarium detulerit, Ambraciam non uideri ui captam, quæ aggere ac uineis oppugnata ſit, ubi incenſis operibus alia deintegro facta ſint, ubi circa muros ſupra ſubterq; terram per dies quindecim pugnatum, ubi a prima luce, quum iam tranſcendiſſet muros miles, uſq; ad noctem diu anceps prælium tenuerit, ubi plus tria millia hoſtium ſint cæſa. Iam de deorum immortalium tẽplis ſpoliatis in capta urbe, qualem calumniam ad pontifices attulerit? niſi ſi Syracuſarum, cæterarũq; captarum ciuitatum ornamentis urbem ornari fas fuerit, in Ambraciam unam captam non ualuerit belli ius, & P. C. orare, & a tribunis petere, ne ſe ſuperbiſſimo inimico ludibrio eſſe ſinant. Vndiq; omnes alii deprecari tribunum, alii caſtigare, T. Gracchi collegæ plurimum oratio mouit, ne ſuas quidem ſimultates pro magiſtratu exercere boni exempli eſſe, alienarum uero ſimultatum tribunũ plebis cognitorem fieri, turpe & ĩdignum collegii eius poteſtate, & ſacratis legibus eſſe, ſuo quenq; iudicio & homines odiſſe, aut diligere, & res probare, aut improbare debere, non pendere ex alterius uultu ac nutu, nec alienis momentis animi circumagi, a ſtipulariq; irato conſuli tribunum plebis, & quid priuatim M. Aemylius mandauerit meminiſſe, tribunatum ſibi a Po. Romano mandatum obliuiſci pro auxilio & libertatæ priuatorum, non pro conſulari regno, hoc quidem cernere æquum fore, ut memoriæ mandaretur, eiuſdem collegii alterum e duobus tribunis plebis ſuas inimicitias remiſiſſe reip. alterum alienas & mandatas exercuiſſe. His uictus caſtigationibus tribunus quum templo exceſſiſſet, referente Seruio Sulpitio prætore triumphus M. Fuluio eſt decretus. Is quum gratias P. C. egiſſet, adiecit ludos magnos ſe Ioui OPT. MAX. eo die, quo Ambraciam cepiſſet, uouiſſe, in eam rẽ centum decem pondo auri a ciuitatibus collatum, petere ut ex ea pecunia, quam in triumpho latam in ærarium poſiturus eſſet, in ærario ſecerni iuberent. Senatus pontificum collegium conſuli iuſſit, num id omne aurum in ludos conſumi neceſſarium eſſet? quum pontifices negaſſent ad religionem pertinere, quanta impenſa in ludos fieret, ſenatus Fuluio, quantum uellet, impenderet, permiſit, dũ ne ſummam octoginta millium excederet. Triumphare menſe Ianuario ſtatuerat, ſed quum audiſſet conſulem Aemylium literis Amburii tribuni plebis acceptis de remiſſa interceſſione, ipſum ad impediendum triumphum Romam uenientem ægrum in uia ſubſtitiſſe, ne plus in triumpho certaminũ, quam in bello haberet, prætulit triumphi diem, triumphauit ad decimum Calendas Ianuarias de Aetolis, & de Cephalenia. Aureæ coronæ centum duæ decem pondo ante currum latæ ſunt, argenti põdo millia LXXXIII. auri pondo. CCXLIII. tetradrachma Attica CXVIII. millia, Philippei nummi decẽ millia, CCCCXXII. ſigna ænea duxit CCLXXXV. ſigna marmorea CCXXX. arma, tela, cætera ſpolia hoſtium magnus numerus, ad hæc catapultæ, baliſtæ, tormenta omnis generis, duces aut Aetoli, & Cephalenii, aut regii ab Antiocho ibi relicti ad ſeptem & uiginti. Multos eo die, priuſquam in urbem inueheretur, in circo Flaminio tribunos, præfectos, equites, centuriones, Romanos, ſocioſq; donis militaribus donauit, militibus ex præda qui nos uicenos denarios diuiſit, duplex centurioni, triplex equiti. Iam conſularium comitiorum appetebat tempus, quibus quia M. Aemylius, cuius ſortis ea cura erat, occurrere nõ potuit, C. Flaminius Romã uenit, ab eo creati COSS. Poſthumius Albinus, Q. Martius Philippus. Prætores inde facti, T. Menius, P. Cornelius Sulla, C. Calpurnius Piſo, M. Licinius Lucullus, C. Aurelius Scaurus, L. Quintius Criſpinus. Extremo anni magiſtratibus creatis, iam ad tertium Nonas Martias Cn. Manlius Volſo de Gallis, qui Aſiam incolunt, triumphauit, ſerius ei triumphandi cauſſa fuit, ne Q. Terentio Culleone prætore cauſſam lege Petiſia diceret, & incendio alieni iudicii, quo L. Scipio damnatus erat, conflagraret, eo infenſioribus in ſe, quam in illum iudicibus, quod diſciplinam militarem ſenere ab eo conſeruatam ſucceſſor ipſe omni

genere

genere licentiæ corruperat,neq; ea ſola infamiæ erant,quæ in prouincia procul ab oculis facta narrabantur,ſed etiam magis ea,quæ in militibus eius conſpiciebant.Luxuriæ enim pegrinæ origo ab exercitu Aſiatico inuecta in urbem eſt,inde primo lectos æratos,& ueſtem ſtragulam pretioſam , plagulas & alia textilia,& quæ tum magnificæ ſupellectilis habebantur,monopodia,& abacos Romam adduxerunt,tunc pſaltriæ,ſambuciſtriæq;,& cõuiualia ludionum oblectaméta addita epulis , epulæ quoq; ipſæ & cura,& ſumptu maiore apparari cœptæ,tum coquus,uiliſſimũ antiquis mácipium,& æſtimatione,& uſu in pretio eſſe,& quod miniſterium fuerat,ars haberi cœpta,uix tñ illa,quæ tum conſpiciebantur,ſemina erant futuræ luxuriæ.In triũpho tulit Cn.Manlius coronas aureas C C. decem pondo duas,argenti pondo C C X X. millia centum tria,tetradrachmum Atticum C V I I. millia uiginti,ciſtophori C C L. Philippeoꝝ aureoꝝ nummoꝝ ſedecim millia , C C C X X . & arma ſpoliaq; multa Gallica carpentis tráſuecta,duces hoſtium duo & quinquaginta ducti ante currum.Militibus quadragenos binos denarios diuiſit,duplex centurioni,& ſtipédium duplex in pedites dedit,triplex in equites. Multi oĩum ordinum donati militaribus donis currum ſecuti ſũt,carminaq; a militibus ea in imperatorem dicta,ut facile appareret,in ducem indulgétem,ambitioſumq; ea dici, triũphum eſſe militari magis fauore,quam populari celebrem.Sed ad populi quoq; gratiam conciliandam amici Manlii ualuerunt,quibus annitétibus S.C.factum eſt,ut ex pecunia,quæ in triũpho tranſ lata eſſet,ſtipédium collatum a populo in publicum,quod eius ſolutum antea non eſſet,ſolueret,uicenoſquinos & ſemiſſes in millia æris quæſtores urbani cum fide & cura ſoluerunt.Per idem tépus tribuni militum duo, & ex duabus Hiſpaniis cum literis C. Attinii,& C.Manlii,qui eas ꝓuincias optinebant,uenerũt,ex iis literis cognitum eſt,Celtiberos,Luſitanoſq; in armis eſſe,& ſocioꝝ agros populari,de ea re cõſultationem integrá ſenatus ad nouos magiſtratus reiecit.Ludis Romanis eo anno,quos P. Cornelius Cethegus,A.Poſthumius Albinus faciebant,malus in circo inſtabilis,in ſignũ Pollentiæ procidit,atq; id deiecit,ea religione moti patres & diem unum adiiciédum ludoꝝ celebritati céſuerunt,& ſigna duo pro uno reponenda,& nouum auratum faciédum,& plebeii ludi ab ædilibus C.Sempronio Blæſo,& M. Furio Luſco diem unum inſtaurati ſunt.Inſequens annus Sp.Poſthumium Albinũ,& Q.Martiũ Philippum C O S S. ab exercitu,bellorũq;,& prouinciaꝝ cura ad inteſtinæ coniurationis uindictá auertit.Prætores ꝓuincias ſortiti ſunt,T.Menius urbanam,M.Licinius Lucullus ĩter ciues & peregrinos, C.Aurelius Scaurus Sardiniam,P.Cornelius Sulla Siciliam,Hiſpaniam citerioré C. Calpurnius Piſo, Hiſpaniam ulterioré L.Quintius Criſpinus. C O S S. ambobus quæſtio de clandeſtinis coniurationibus decreta eſt.Græcus ignobilis in Herturiam primum uenit,nulla cum arte eaꝝ , quas multas ad animoꝝ corporũq; cultum nobis eruditiſſima omnium gens inuexit,ſacrificulus & uates , nec is , qui aperta religione propalam & quæſtum,& diſciplinam ꝓfitendo animos errore imbueret,ſed occultorum antiſtes ſacroꝝ.Initia erant,quæ primo paucis tradita ſunt,dein uulgari cœpta per uiros mulieresq;,additæ uoluptates religioni uini & epulaꝝ,quo plurium animi illicerentur. Quum uinum animos,& nox,& miſti fœminis mares ætatis teneræ maioribus diſcrimé omne pudoris extinxiſſent,corruptelæ primum oĩs generis fieri cœptæ,quum ad id quiſq;,quo natura pronioris libidinis eſſet,paratam uoluptatem haberet,nec unum genus noxæ ſtupra ꝓmiſcua ingenuoꝝ,fœminarumq; erant,ſed falſi teſtes,falſa ſigna,teſtimoniaq; & iudicia ex eadem officina exibant,uenena identidem,ĩteſtinæq; cædes,ita ut ne corpa qdem iterdum ad ſepulturá extarent,multa dolo,pleraq; per uim audebát. Huius mali tabes ex Hetruria Romam,uelut cõtagione morbi,penetrauit,primo urbis magnitudo capacior,patientiorq; talium maloꝝ cælauit,tandem indicium hoc maxime modo ad Poſthumium cõſulem peruenit.P.Ebutius,cuius pater publico equo ſtipendia fecerat,pupillus relictus,mortuis deinde tutoribus,ſub tutela Duroniæ matris,& uictrici T.Sempronii Rutilii educatus fuerat,mater dedita uiro erat,& uictricus,quia tutelam ita geſſerat,ut rationé reddere non poſſet,aut tolli pupillum,aut obnoxium ſibi uinculo aliquo fieri cupiebat. Via una corruptelæ Bacchanalia erant,mater adoleſcétem appellat,ſe pro ægro eo uouiſſe,ubi primum cõualuiſſet,Bacchis eum ſe initiaturam,damnatam uoti deum benignitate exoluere id uelle, X . dieꝝ caſtimonia opus eſſe,decimo die cœnatum,deinde pure lautum in ſacrarium deducturá.Scortum nobile,libertina,Hiſpala Fecenia nomine,ídigna quæſtu, cui ancillula aſſueuerat,libera huic uni adoleſcéti animum applicuit,adeo non dánoſa famæ reiq;,ut maligne præbétibus ſuis,ipſa eum magna ex parte opibus ſuis ſuſtentaret,iamq; eo ꝓceſſerat conſuetudine capta,ut poſt patroni mortem,quia in nullius manu erat , tutore a tribunis & prætore petito, quum teſtamétum faceret,unum Ebutium inſtitueret hæredem . Hæc amoris pignora quum eſſent, nec quicq̃ ſecretum alter ab altero haberent,per iocum adoleſcens uetat eam mirari,ſi per aliquot noctes ſecubuiſſet,religionis ſe cauſſa,ut uoto,pro ualitudine ſua facto , liberet,Bacchis initiari uelle . Id ubi mulier audiuit,ꝑturbata,dii meliora,inquit,mori & ſibi & illi ſatius eſſe,quam id faceret,& in caput eoꝝ deteſtari minas periculaq;,qui id ſuaſiſſent.Admiratus tum uerba,tum ꝑturbationem tantam adoleſcens parcere execrationibus iubet,matrem id ſibi,aſſentiente uictrico,imperaſſe. Victricus ergo,inquit,tuus(matrem enim iſimulare forſitan fas non ſit)pudicitiam,famam,ſpem,uitáq; tuam

perditum ire hoc facto properat. Eo magis mirabundo, quærētiq; quid rei eſſet, pacem ueniamq; precata deorum, dearumq;, ſi coacta caritate eius ſilenda nuntiaſſet, ancillam ſe ait dominæ comitem id tum ſacrarium intraſſe, liberam nunquam eo acceſſiſſe, ſcire corruptelarum omnis generis eam officinam eſſe, & iam biennio conſulta re neminem initiatum ibi maiorem annis X X. ut quiſque introductus ſit, uelut uictimam tradi ſacerdotibus, eos inducere in locum, qui circunſonet ululatibus, cantuque ſymphoniæ, & cymbalorum & tympanorum pulſu, ne uox quiritantis, quum per uim ſtuprum inſeratur, exaudiri poſſit. Orare deinde, atque obſecrare, ut eam rem quocunque diſcuteret modo. nec ſe eo præcipitaret, ubi omnia infanda patienda primum, deinde facienda eſſent, neque ante dimiſit eum, quam fidem dedit adoleſcens, ab his ſacris ſe temperaturum. Poſteaquam domum uenit, & mater mentionem intulit, quid eo die, quid deinceps cæteris, quæ ad ſacra, pertinerent, faciendũ eſſet, negat eorum ſe quicquam facturum, nec initiari ſe in animo eſſe. Aderat ſermoni Victricus, confeſtim mulier exclamat, Hiſpalæ concubitu carere eum decem noctes non poſſe, illius exteræ delinimentis, & uenenis imbutum nec parentis, nec uictrici, nec deorum uerecũdiam habere, & iurgantes, hinc mater, hinc uictricus cum quatuor eum ſeruis domo exegerunt. Adoleſcens inde ad Ebutiam ſe amitam contulit, cauſſamque, cur eiectus eſſet, narrauit, deinde ex authoritate eius poſtero die ad conſulem Poſthumium, arbitris remotis, rem detulit. C O S. poſt diem tertium ad ſe iuſſum redire dimiſit, ipſe Sulpitiam, grauem fœminam, ſocrum ſuam percunctatus eſt, ecquam anum Ebutiam ex Auentino noſſet? quum ea noſſe probam, & antiqui moris fœminam reſpondiſſet, opus eſſe ſibi ea conuenta dixit, mitteret nuntium ad eam, ut ueniret. Ebutia accita ad Sulpitiam uenit, & C O S. paulo poſt, uelut forte interueniſſet, ſermonem de Ebutio, fratris eius filio, infert. Lachrymæ mulieri obortæ, & miſerari cauſſam adoleſcentis cœpit, qui ſpoliatus fortunis, a quibus minime oporteret, apud ſe tunc eſſet, eiectus a matre, quod probus adoleſcens (dii propitii eſſent) obſcœnis, ut fama eſſet, ſacris initiari nollet. Satis de Ebutio exploratum ratus C O S. non uanum authorem eſſe, dimiſſa Ebutia, ſocrũ rogat, ut Hiſpalã idētidē ex Auētino libertinã nõ ignotã uiciniæ accerſeret ad ſeſe, eã quoq; eē, quã pcũctari uellet. Ad cuius nuntiũ perturbata Hiſpala, qđ ad tã nobilē, & grauē fœminã ignara cauſſæ accerſeretur, poſteaquam lictores in ueſtibulo, turbamque, conſulemque ipſum conſpexit, prope exanimata eſt. In interiorem partem ædium adductam, ſocru adhibita, C O S. ſi uera dicere inducere in animum poſſet, negat perturbari debere, fidem uel ab Sulpitia tali fœmina, uel ab ſe acciperet, expromeret ſibi, quæ in ludo ſimili Bacchanalibus in ſacro nocturno ſolerent fieri. Hæc ubi audiuit, tantus pauor, tremorque omnium membrorum mulierem cepit, ut diu hiſcere non poſſet, tandem confirmata, puellam admodum ſe ancillam initiatam cum domina ait, aliquot annis, ex quo manu miſſa ſit, nihil, quid ibi fiat, ſcire. Iam id ipſum C O S. laudare, cum initiatam ſe non inficiaretur, ſed & cætera eadem fide expromeret, neganti ultra quicquam ſcire non eadem dicere, ſi coarguatur ab alio, ac per ſe fatenti ueniam aut gratiam fore, eum ſibi omnia expoſuiſſe, qui ab illa audiſſet. Mulier haud dubie, id quod erat, Ebutium indicem arcani rata eſſe, ad pedes Sulpitiæ procidit, & eam primo orare cœpit, ne mulieris libertinæ cum amatore ſermonem in rem non ſeriam modo, ſed capitalem etiam uerti uellet, ſe terrendi eius cauſſa, non quod ſciret quicquam, locutam eſſe. Hic Poſthumius accenſus ira, tum quoque ait eam cum Ebutio ſe amatore cauillari credere? non in domo grauiſſimæ fœminæ, & cum conſule loqui? & Sulpitia attollere pauentem, ſimul illam adhortari, ſimul iram generi lenire. Tandem confirmata, multum incuſata perfidia Ebutii, qui optime de eo ipſo meritæ talem gratiam retuliſſet, magnum ſibi metum deorum, quorum occulta initia nuntiaret, maiorem multo dixit hominum eſſe, qui ſe indicem manibus ſuis diſcerpturi eſſent, itaque hoc ſe Sulpitiam, hoc conſulem orare, ut ſe extra Italiam aliquo ablegarent, ubi degere reliquum uitæ tuto poſſet. Bono animo eſſe iubere eam C O S. & ſibi curæ fore dicere, ut Romæ tuto habitaret. Tũ Hiſpala originem ſacrorum expromit, primo ſacrarium id fœminarum fuiſſe, nec quenquam uirum eo admitti ſolitum, tres in anno ſtatutos dies habuiſſe, quibus interdiu Bacchis initiarentur, ſacerdotes ĩuicem matronas creari ſolitas, Pacullam Miniam Eſoponam ſacerdotem omnia, tanquam deum monitu immutaſſe, nam & uiros eam primam ſuos filios initiaſſe, Minium & Herennium Cerinios, & nocturnum ſacrum ex diurno, & pro tribus in anno diebus quinos ſingulis menſibus dies initiorum feciſſe. Ex quo inde promiſcua ſacra ſint, & permiſti uiri fœminis, & noctis licentia acceſſerit, nihil ibi facinoris, nihil ibi flagitiũ prætermiſſum, plura uirorum inter ſe, quam fœminarum eſſe ſtupra, ſiqui minus patientes dedecoris ſint, & pigriores ad facinus, pro uictimis immolari nihil nefas ducere. Hãc ſummam inter eos religionem eſſe, uiros uelut mente capta, cum iactatione fanatica corporis uaticinari, matronas baccharum habitu crinibus paſſis cum ardentibus facibus decurrere ad Tyberim, demiſſaſque in aquam faces, quia uiuum ſulphur cum calce inſit, integra flamma efferre. Raptos a diis homines dici, quos machinæ illigatos ex conſpectu in abditos ſpecus abripiant, eos eſſe, qui aut coniurare, aut ſociari facinoribus, aut ſtuprum pati noluerint. Multitudinem ingentem, alterum iam prope populum eſſe, in his nobiles quoſdam uiros, fœminaſque, biennio proximo inſtitutum eſſe ne quis

maior

maior X X.annis initiaretur,captari ætates & erroris,& ſtupri patientes.Peracto indicio aduoluta rurſus genibus preces eaſdem,ut ſe ablegaret,repetiuit. C O S. rogat ſocrum,ut aliquam partem ædium uacuam faceret,quo Hiſpala immigraret,cœnaculum ſuper ædes datum eſt,ſcalis ferentibus i publicum obſeratis,aditu in ædes uerſo,res omnes Feceniæ extemplo tranſlatæ,& familia accerſita, & Ebutius migrare ad conſulis clientem iuſſus.Itaque quum indices ambo in poteſtate eſſent,rem ad ſenatum Poſthumius defert.Omnibus ordine expoſitis,quæ delata primo,quæ deinde a ſe inueſtigata forent,patres pauor ingens cepit quum publico nomine,quid eæ coniurationes, cœtuſq; nocturni fraudis occultæ,aut periculi importarent,tum priuata quiſq; ſuorum uice,nequis affinis noxæ eſſet. Cenſuit autem ſenatus gratias conſuli agendas,quod eam rem & cum ſingulari cura,& ſine tumultu inueſtigaſſet,quæſtionem deinde de Bacchanalibus,ſacriſq; nocturnis extra ordinem mandauit,indicibus Ebutio,ac Feceniæ,ne fraudi ea res ſit,curare,& alios illicere,ac præmiis inuitari iubent, ſacerdotes eorum ſacrorum ſeu uiri,ſeu fœminæ eſſent,non Romæ modo,ſed per omnia fora & conciliabula conquiri,ut in conſulum poteſtate eſſent,edici præterea & in urbe Romana,& per totam Italiã emitti,nequis,qui Bacchis initiatus eſſet,coiſſe aut conueniſſe cauſſa ſacrorum uelit,neu quid talis rei diuinæ feciſſe,ante omnia ut quæſtio de his haberetur,qui coiſſent,coniuraſſentq;,quo ſtuprum flagitiumue inferretur.Hæc ſenatus decreuit.C O S S. ædilibus curulibus imperarunt, ut ſacerdotes eius ſacri omnes conquirerent,comprehenſoſq; libero conclaui ad quæſtionem conſeruarent,ædiles plebis uidere,nequa ſacra in operto fierent,triũuiris capitalibus mandatum eſt,ut uigilias diſponerẽt per urbem,ſeruarentq;,nequi nocturni cœtus fierent,utiq; ab incendiis caueretur,adiutores triũuiris quinq; uiri,uti cis Tyberim ſuæ quiſq; regionis ædificiis præeſſent.Ad hæc officia dimiſſis magiſtratibus,C O S S. in roſtra aſcenderunt,& concione aduocata,quum ſolenne carmen precationis,qđ præfari,priuſquam populum alloquantur,magiſtratus ſolent,peregiſſet C O S. ita cœpit. Nulli unq̃ concioni quidẽ tam non ſolum apta,ſed etiã neceſſaria hæc ſolennis deoꝝ comprecatio fuit, quæ uos admoneret,hos eſſe deos,quos colere,uenerari,precariq; maiores noſtri inſtituiſſent,non illos,q prauis & externis religionibus captas mentes,uelut furialibus ſtimulis,ad oẽ ſcelus,& ad oẽm libidinem agerent.Equidẽ nec quid taceã,nec quatenus proloquar,inuenio,ſi aliquid ignorabitis,ne locũ negligentiæ dem,ſi oĩa nudauero,ne nimiũ terroris offundã uobis,uereor,quicquid dixero, minus quam pro atrocitate,& magnitudine rei dictũ ſcitote eſſe,ut ad cauendũ ſatis ſit,dabitur opera a nobis.Bacchanalia tota iãpridem Italia,& nunc per urbem etiã multis locis eſſe non fama modo accepiſſe uos, ſed crepitibus etiã,ululatibuſq; nocturnis,qui perſonant tota urbe,certum habeo,cæterum,quæ hæc res ſit,ignorare,alios deorum aliquem cultum,alios conceſſum ludũ,& laſciuiam credere eſſe,& q̃lecunq; ſit,ad paucos pertinere,qđ ad multitudinem eoꝝ attinet,ſi dixero multa millia hoĩum eſſe,neceſſe eſt exterreri animos,niſi adiunxero,qui & quales ſint,primum igitur mulieꝝ magna pars eſt,& is fons mali huiuſce fuit,deinde ſimillimi fœminis mares ſtuprati,& conſtupratores,fanatici uigiles, uino,ſtrepitibuſq; nocturnis attoniti.Nullas adhuc uires coniuratio,cæteꝝ incrementum ingens uirium habet,quod indies plures fiunt.Maiores noſtri ne nos quidem,niſi quũ aut uexillo in arce poſito, comitiorum cauſſa exercitus edictus eſſet,aut plebi concilium tribuni edixiſſent,aut aliqui ex magiſtratibus ad concionẽ uocaſſent,forte temere coire uoluerũt, & ubicũq; multitudo eſſet,ibi legitimũ rectorem multitudinis cenſebant debere eſſe. Quales primum nocturnos cœtus,deinde promiſcuos mulierum ac uirorum eſſe creditis? ſi quibus ætatibus initientur mares,ſciatis,nõ miſereat uos eorum ſolum,ſed etiam pudeat.Hoc ſacramento initiatos iuuenes milites faciendos cenſetis Quirites? iis ex obſcœno ſacrario eductis arma cõmittenda? hi cooperti ſtupris ſuis,alieniſq; pro pudicitia coniugum ac liberorum ueſtrorum ferro decernent? Minus tamen eſſet,ſi flagitiis tãtum effœminati forent,ipſorum id magna ex parte dedecus erat,a facinoribus manus,mentem a fraudibus abſtinuiſſẽt Nunquã tantum malum in rep.fuit,nec ad plures,nec ad plura pertinens. Quicquid ſcelere peccatũ eſt,ex illo uno ſacrario ſcitote ortum eſſe, nec omnia, in quæ coniurauerunt, edita facinora habent, adhuc priuatis noxiis,quia nondum ad rempu.opprimendam ſatis uiriũ eſt,coniuratio ſeſe ipſa tenet,creſcit,& ſerpit quotidie malum,iam maius eſt,quam capere id priuata fortuna poſſit, ad ſummam rempu.ſpectat,niſi precaueritis Quirites,iam huic diurnæ legitime ab conſule uocatæ par nocturna concio eſſe poterit,nunc illi uos ſinguli uniuerſos concionantes timent,iam ubi uos dilapſi domos,& in rura ueſtra eritis,ilico coierint,conſultabunt de ſua ſalute ſimul,ac ueſtra pernicie,tum ſingulis uobis uniuerſi timendi erunt.Optare igitur unuſquiſq; ueſtrum debet,ut bona mens ſuis omnibus fuerit,ſiquem libido,ſi furor in illum gurgitem abripuit,illorum eum,cum quibus in omne flagitium,& facinus coniurauit,non ſuum iudicet eſſe. Nequis etiam errore labatur, ueſtrum quidem non ſum ſecurus,nihil enim in ſpeciem fallacius eſt,quam praua religio,ubi deorum numen prætenditur,celerius ſubit animum timor,ne fraudibus humanis uindicandis diuini iuris aliquid miſtum uiolemus.Hac uos religione innumerabilia decreta pontificum, ſenatuſconſulta, aruſpicum deniq;

reſponſa liberant. Quoties hoc patrum, auorumque ætate negotium eſt magiſtratibus datum, ut ſacra externa fieri uetarent: ſacrificulos, uateſque foro, circo, urbe prohiberent: uaticinios libros conquirerent, comburerentque: omnem diſciplinam ſacrificandi, præterquam more Romano abolerent: Iudicabant enim prudentiſſimi uiri omnis diuini, humanique iuris, nihil æque diſſoluendæ religionis eſſe, quam ubi non patrio, ſed externo ritu ſacrificaretur. Hæc uobis prædicenda ratus ſum, nequa ſuperſtitio agitaret animos ueſtros, quum demolientes nos Bacchanalia, diſcutienteſque nefarios coetus cernetis, omnia diis propitiis, uolentibuſque ea faciemus, qui quia ſuum numen ſceleribus, libidinibuſque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt, nec patefieri, ut impunita eſſent, ſed ut uindicarentur, & opprimerentur, uoluerunt. Senatus quæſtionem extra ordinem de ea re mihi, collegæque meo mandauit, nos ipſi, quæ nobis agenda ſunt, impigre exequemur, uigiliarum nocturnarum curam per urbẽ minoribus magiſtratibus mandauimus, uos quoque æquũ eſt, quæ ueſtra munia ſunt, quo quis loco poſitus erit, quod ĩperabitur, impigre præſtare, & dare operam, nequid fraude noxiorum periculi, aut tumultus oriatur. Recitari deinde ſenatuſconſulta iuſſerunt, indicique præmium propoſuerunt, ſiquis quem ad ſe deduxiſſet, nomenque de abſentibus detuliſſet, qui nominatus profugiſſet, diem certam finituros, ad quam niſi citatus reſpondiſſet, abſens damnaretur, ſiquis eorum, qui tum extra terram Italiam eſſet, nominaretur, ei laxiorem ſe diem daturos, ſi uenire ad cauſſam dicendam uellet. Edixerunt deinde, nequis quid fugæ cauſſa uendidiſſe, neue emiſſe uellet, nequis reciperet, cælaret, ope ulla iuuaret fugientes. Concione dimiſſa, terror magnus urbe tota fuit, nec mœnibus ſe tantum urbis aut finibus Romanis continuit, ſed paſſim per totam Italiam literis hoſpitum de ſenatuſconſulto, & concione, & edicto conſulum acceptis, trepidari cœptum eſt. Multi ea nocte, quæ diem inſecuta eſt, quo in concione res palam facta eſt, cuſtodiis circa portas poſitis, fugientes a triunuiris comprehenſi, & reducti ſunt, multorum delata quidem nomina, ex iis uiri, fœminæque mortem ſibi conſciuerunt. Conſpiraſſe ſupra ſeptem millia uirorũ, ac mulierum dicebantur, capita autem coniurationis conſtabat eſſe M. Catanium de plebe Romana, A. Faliſcum, L. Opiternium, & Minium Cerrinium Campanum, ab his omnia facinora & flagitia orta, eos maximos ſacerdotes, conditoreſque eius ſacri eſſe, datam operam eſſe, ut primo quoque tẽpore comprehenderentur, adducti ad conſulem, faſſique de ſe nullam moram iudicio fecerunt. Cæterum tanta fuga ex urbe facta erat, ut quia multæ ſationes, & res peribant, cogerentur prætores T. Menius, & M. Licinius per ſenatum rem in diem triceſimum differre, donec quæſtiones a C O S S. perficerentur. Eadem ſolitudo, quia Romæ non poſſidebant, nec inueniebantur, quorum nomina delata erant, coegit C O S S. circa fora proficiſci, ibi quærere, & iudicia exercere. Qui tantum initiati erant, & ex carmine ſacro precationes fecerant, in quibus nefanda coniuratio in omne facinus, ac libidinem continebatur, nec earum rerum ullam rem, in quas iureiurando obligati erant, in ſe, aut alios admiſerant, eos in uinculis relinquebant, qui ſtupris aut cædibus uiolati erant, qui falſis teſtimoniis, ſignis adulterinis, ſubiectione teſtamentorum, fraudibus aliis contaminati, eos capitali pœna afficiebant, plures necati, quam in uincula coniecti ſunt, magna uis in utraque cauſſa uirorum mulierumque fuit. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu eſſent, tradebant, ut ipſi in priuato aĩaduerterent in eas, ſi nemo erat idoneus ſupplicii exactor, in publico aĩaduertebatᷓ. Datũ deinde C O S S. negotiũ eſt, ut oĩa Bacchanalia Romæ primũ, deinde per totam Italiam diruerent, extra quam ſiqua ibi uetuſta ara, aut ſignum conſecratum eſſet, in reliquum deinde S. C. cautum eſt, nequa Bacchanalia Romæ, neu in Italia eſſent, ſiquis tale ſacrum ſolenne, & neceſſarium duceret, nec ſine religione, & piaculo ſe dimittere poſſe, apud prætorem ut profiteretur, prætor ſenatum conſuleret, ſi ei permiſſum eſſet, quum in ſenatu centum, non minus, eſſent, ita id ſacrum facerent, dum ne plures quam quinque ſacrificio adeſſent, neu quæ pecunia communis, neu quis magiſter ſacrorum, aut ſacerdos eſſet. Aliud deinde huic coniunctum, referente Q. Martio conſule, S. C. Factum eſt, ut de iis, quos pro indicibus C O S S. habuiſſent, integra res ad ſenatum referretur. Quum Sp. Poſthumius quæſtionibus perfectis Romam rediſſet, Minium Cerrinium Campanum Ardeam in uincula mittendũ cenſuerunt, magiſtratibuſq; Ardeatiũ prædicendum, ut intentiore eũ cuſtodia aſſeruarẽt, non ſolum ne effugeret, ſed ne mortis conſciſcendæ locum haberet. Sp. Poſthumius aliquanto poſt Romam uenit, eo referente de P. Ebutii, & Hiſpalæ Feceniæ præmio, quod eoꝝ opera indicata Bacchanalia eſſent, S. C. factum eſt, uti ſingulis centena millia æris quæſtores urbani ex ærario darent, utiq; C O S. cum tribunis ageret, ut ad plebẽ primo quoq; tempore ferrent, ut P. Ebutio emerita ſtipendia eſſent, ne inuitus militaret, neue cenſores equum publicum aſſignarẽt, utiq; Feceniæ Hiſpalæ datio, diminutio, gẽtis enuptio, tutoris optio ita eſſet, q̃ſi ei uir teſtamẽto dediſſet, utiq; ei ingenuo nubere liceret, neqd ei, q eam eduxiſſet, ob id fraudi, ignominiæue eẽt, utiq; C O S S. p̃toreſq;, qui nunc eſſent, que poſtea futuri eſſent, curarent, nequid eí mulieri iniuriæ fieret, utique tuto eſſet, id ſenatum uelle, & æquum cenſere, ut ea fierent, omnia lata ad plebem, factaque ſunt ex S. C. & de cæterorum

indicum impunitate,præmiiſq; permiſſum eſt cõſuli.Et iam Q. Martius,quæſtionibus ſuæ regionis perfectis,in Ligures prouinciam proficiſci parabat,tribus millibus peditum Romanorum, C L.equitibus in ſupplemẽtum acceptis,eadem prouincia,idem numerus peditum,equitumq; & collegæ decretus erat. Exercitus acceperunt,quos priore anno C. Flaminius, & M. Aemylius C O S S. habuerunt,duas præterea legiones nouas ex.S.C.ſcribere iuſſi ſunt,& uiginti millia peditum ſociis,& nomini Latino imperarunt,& equites octingentos,& tria millia peditum Romanorum, C C. equites,totum hunc exercitum,præter legiones, in ſupplementum Hiſpanienſis exercitus duci placebat, itaq; C O S S.dum ipſi quæſtionibus impediebantur,T.Menium delectui habendo præfecerunt.Perfectis quæſtionibus, Q. Martius in Ligures Apuanos eſt profectus,dum penitus in abditos ſaltus,quæ latebræ,receptaculaq; illis ſemper fuerant,perſequitur, in præoccupatis anguſtiis loco iniquo eſt circumuentus, quatuor millia militum amiſit,& legionis ſecundæ ſigna tria,undecim uexilla ſocium,ac Latini nominis in poteſtatem hoſtium uenerunt, & arma multa, quæ quia impedimento fugientibus per ſylueſtres ſemitas erant,paſſim iactabantur, nec prius ſequendi Ligures finem, quam fugæ Romani fecerunt. C O S. ubi primum ex hoſtium agro euaſit,ne,quantum diminutæ copiæ forent,appareret,in locis pacatis exercitum dimiſit,nõ tamen obliterare famam rei male geſtæ potuit,nam ſaltus,unde eum Ligures fugauerant,Martius eſt appellatus.Sub hũc,nuntium ex Liguſtinis uulgatum literæ ex Hiſpania miſſam gaudio triſtitiam afferentes recitatæ ſunt.C.Catinius,qui biẽnio ante prætor in eam prouinciam ,ꝓfectus erat,cum Luſitanis in agro Aſtenſi ſignis collatis pugnauit,ad ſex millia hoſtium ſunt cæſa,cæteri fuſi,& fugati , caſtriſq; exuti,ad oppidum deinde Aſtam oppugnandum legiones ducit , id quoque haud multo maiore certamine cœpit , quam caſtra,ſed dum incautius ſubit muros,ictus ex uulnere poſt dies paucos moritur. Literis de morte proprætoris recitatis, ſenatus cenſuit mittendum,qui ad Lunæ portum C. Calpurnium prætorem conſequeretur, nuntiaretque ſenatum cenſere æquum, ne ſine imperio prouincia eſſet, maturate eum proficiſci, quarto die, qui miſſus erat, Lunam uenit, paucis ante diebus Calpurnius profectus erat, & in citeriore Hiſpania L. Manlius Accidinus, qui eodem tempore,quo C. Catinius in prouincia erat, cum Celtiberis acie conflixit, incerta uictoria diſceſſum eſt, niſi quod Celtiberi caſtra ibi nocte proxima mouerunt, Romanis & ſuos ſepeliendi, & ſpolia legendi ex hoſtibus poteſtas facta eſt. Paucos poſt dies,maiore coacto exercitu, Celtiberi ad Calagurium oppidum ultro laceſſiuerunt prælio Romanos. Nihil traditur, quæ cauſſa numero aucto infirmiores eos fecerit, ſuperati prælio ſunt,ad X I I. millia hominum cæſa, plus duo capta, & caſtris Romanus potitus, & niſi ſucceſſor aduentu ſuo inhibuiſſet impetum uictoris, ſubacti Celtiberi forent, noui prætores ambo exercitus in hyberna deduxerunt.Per eos dies, quibus hæc ex Hiſpania nuntiata ſunt, ludi Taurilia per biduum facti religionis cauſſa,decem apparatos deinde ludos M. Fuluius, quos uouerat Aetolico bello, fecit,multi artifices ex Græcia uenerant honoris eius cauſſa, athletarum quoq; certamen tum primo Romanis ſpectaculo fuit, & uenatio data leonum, & pantherarum, & prope huius ſæculi copia ac uarietate ludicrum celebratum eſt. Nouendiale deinde ſacrum tenuit, quod in Piceno per triduum lapidibus pluerat, igneſq; cœleſtes multifariam orti aduſſiſſe complurium leui afflatu ueſtimenta maxime dicebantur, addita & unum diem ſupplicatio eſt ex decreto pontificum, quod ædes Opis in Capitolio de cœlo tacta erat,hoſtiis maioribus C O S S. procurarunt, urbemque luſtrauerunt. Sub idem tempus & ex Vmbria nuntiatum eſt ſemimarem duodecim ferme annos natum inuentum, id prodigium abominantes arceri Romano agro, necarique quam primum iuſſerunt. Eodem quoque anno Galli tranſalpini tranſgreſſi in Venetiam ſine populatione aut bello, haud procul inde, ubi nunc eſt Aquileia, locum oppido condendo cœperunt, legatis Romanis de ea re trans alpes miſſis reſponſum eſt, neq; profectos ex authoritate gentis eos, nec quid in Italia facerent, ſe ſcire. L. Scipio eo tempore ludos, quos bello Antiochi uouiſſe ſeſe dicebat, ex collata ad id pecunia ab regibus, ciuitatibuſque per dies decem fecit. Legatum eum poſt damnationem,& bona uændita miſſum in Aſiam ad dirimenda inter Antiochum, & Eumenem reges certamina Valerius Antias eſt author,tum collatas ei pecunias, congregatoſque per Aſiam artifices, & quorum ludorum poſt bellum, in quo uotos diceret, mentionem non feciſſet, de iis poſt legationem demum in ſenatu actum. Q uum iam in exitu annus eſſet, Q. Martius abſens magiſtratu abiturus erat, Sp. Poſthumius quæſtionibus cum ſumma fide, curaque perfectis, comitia habuit, creati ſunt C O S S. Ap. Claudius Pulcher, M. Sempronius Tuditanus,poſtero die prætores facti P. Cornelius, A. Poſthumius Albinus, C. Arranius Stellio,C.Acilius Serranus, L. Poſthumius Tempſanus, M. Claudius Marcellinus. Extremo anno, quia Sp. Poſthumius C O S. renuntiauerat peragrantem ſe propter quæſtiones utrimque littus Italiæ deſertas colonias, Sypuntum ſupero, Buxentum infero mari inueniſſe, triumuiri ad colonias eo ſcribendas ex S. C. ab T. Menio prætore urbano creati ſunt, L. Scribonius Libo,M.Tutius,Cn. Bebius Pamphilus. Cum Perſeo rege, & Macedonibus bellum, quod imminebat, non unde pleriquе opinantur, nec ab ipſo Perſeo cauſſas cœpit, inchoata initia a Philippo ſunt, & ipſe, ſi diutius uixiſſet, id bel-

lum geſſiſſet, una enim res, quum uicto leges imponerentur, maxime angebat, quod qui Macedonum ab ſe defecerant in bello, in eos ius ſæuiendi ademptum ei ab ſenatu erat, tamen quia rem integram Quintius in conditionibus pacis diſtulerat, non deſperaſſet impetrari poſſe. Antiocho deinde bello ſuperato ad Thermopylas, regi diuiſis partibus, quum per eoſdem dies COS. Attilius Heracleam, Philippus Lamiam oppugnaſſet, capta Heraclea, quia iuſſus abſcedere a mœnibus Lamiæ erat, Romaniſq; oppidum deditum eſt, ægre eam rem tulerat, permulſit iram eius COS. quod ad Naupactum ipſe feſtinans, quo ſe ex fuga Aetoli contulerant, Philippo permiſit, ut Athamaniæ, & Aminandro bellum inferret, urbes, quas Theſſalis Aetoli ademerant, regno adiiceret. Haud magno certamine & Aminandrum Athamania expulerat, & urbes receperat aliquot, Demetriadem quoq;, urbem ualidam, & ad omnia opportunam, & Magnetum gentes ſuæ ditionis fecit, inde & in Thracia quaſdam urbes nouæ, atq; inſuetæ libertatis uitio, ſeditionibuſq; principum turbatas, partibus, quæ domeſtico certamine uincerentur, adiungendo ſe, cœpit. His ſedata in præſentia regis ira in Romanos eſt, nunquam tamen remiſit animum a colligendis in pace uiribus, quibus, quando data fortuna eſſet, ad bellum uteretur. Vectigalia regni non fructibus tantum agrorum, portoriiſq; maritimis auxit, ſed metalla etiam & uetera intermiſſa recoluit, & noua multis locis inſtituit. Vt uero antiquam multitudinem hominum, quæ belli cladibus amiſſa erat, reſtitueret, non ſobolem tantum ſtirpis parabat cogendis omnibus procreare, atq; educare liberos, ſed Thracum etiam magnam multitudinem in Macedoniam traduxerat, quietuſq; aliquandiu a bellis omni cura in augendas regni opes intentus fuerat. Rediere deinde cauſſæ, quæ deintegro iram mouerent in Romanos, Theſſalorum & Perrhæbiorum querelæ, urbibus ſuis ab eo poſſeſſis, & legatorum regis Eumenis de Thraciis oppidis per uim occupatis, traductaq; in Macedoniam multitudine, ita auditæ erant, ut eas non negligi ſatis appareret, maxime mouerat ſenatum, quod iam Aenum, & Maroneam affectari poſſeſſionem audierant, minus Theſſalos curabant. Athamanes quoq; uenerunt legati, non partis amiſſæ, non finium iacturam querentes, ſed totam Athamaniam ſub ius, iudiciumq; regis ueniſſe, & Maronitarum exules erant, pulſi, quia libertatis cauſſam defendiſſent ab regio præſidio, ii non Maroneam modo, ſed etiam Aenum in poteſtate nuntiabant Philippi eſſe. Venerant & a Philippo legati ad purganda ea, qui nihil, niſi permiſſu Romanorum imperatorum factum affirmabant, ciuitates Theſſalorum, & Perrhæbiorum, & Magnetum, & cum Aminandro Athamanum gentem in eadem cauſſa, qua Aetolos fuiſſe, Antiocho rege pulſo, occupatum oppugnandis Aetolicis urbibus conſulem ad recipiendas eas ciuitates Philippum miſiſſe, armis ſubactos parere. Senatus nequid abſente rege ſtatueret, legatos ad eas controuerſias diſceptandas miſit, Q. Cæcilium Metellum, M. Bebium Pamphilum, T. Semptoninm, quorum ſub aduentu ad Theſſalica Tempe omnibus iis ciuitatibus, quibus cum rege diſceptatio erat, concilium indictum eſt. Ibi quum Romani legati diſceptatorum loco, Theſſali, Perrhæbiiq;, & Athamanes haud dubii accuſatores, Philippus ad audienda crimina, tanquam reus, conſediſſent, pro ingenio quiſq; eorum, qui principes legationum erant, & gratia cum Philippo, aut odio, acerbius leniuſue egerunt. In controuerſiam autem ueniebant Philippo Polyſtricta, Phaloria, & Euronome, & cætera circa ea oppida, utrum Theſſalorum iuris, quum ui ademptæ, poſſeſſæq; ab Aetolis forent (nam Philippum ademiſſe eas cõſtabat) an Aetolica antiquitus ea oppida fuiſſent, ita enim Attilium regi conceſſiſſe, ſi Aetolorum fuiſſent, ſi uoluntate, non ſi ui, atq; armis coacti cum Aetolis eſſent. Eiuſdem formulæ diſceptatio de Perrhæbiorum, Magnetumq; oppidis fuit, omnium enim iura olim poſſidendo per occaſiones Aetoli miſcuerant. Ad hæc quæ diſceptationis erant, querelæ Theſſalorum adiectæ, quod ea oppida, ſi iam redderentur ſibi, ſpoliata ac deſerta redditurus eſſet, nam præter belli caſibus amiſſos, quingentos principes iuuentutis in Macedoniam abduxiſſe, & opera eorum in ſeruilibus abuti miniſteriis, & quæ reddiderit coactus Theſſalis, inutilia ut redderet, curaſſe. Thebas Phthias unum maritimum emporium fuiſſe quondam Theſſalis frugiferum, & quæſtuoſum, ibi nauibus onerariis comparatis regem, quæ præter Thebas Demetriadem curſum dirigerent, negotiationem maritimam omnem eo auertiſſe, iam ne a legatis quidem, qui iure gentium ſancti ſunt, uiolandis abſtinere, inſidias poſitas euntibus ad T. Quintium, itaq; ergo in tantum metum omnes Theſſalos coniectos, ut non in ciuitatibus ſuis, non in communibus gentium conciliis quiſquam hiſcere audeat, procul enim abeſſe libertatis authores Romanos, lateri adhærere grauem dominum, prohibentem uti beneficiis Populi Romani, quid autem, ſi uox libera non ſit, liberum eſſe? nunc ſe fiducia, & præſidio legatorum ingemiſcere magis, quam loqui, niſi prouideant aliquid Romani, quo & Græcis Macedoniam accolentibus metus, & audacia Philippi minuatur, nequicquam & illum uictum, & ſe liberatos eſſe. Hæc acerbe poſtremo, quum priores leniter permulſiſſent, iram eius, petentes, ut ignoſceret pro libertate loquentibus, & ut depoſita domini acerbitate, aſſueſceret ſocium atq; amicum ſeſe præſtare, & imitaretur Populum Romanum, qui caritate, quam metu adiungere ſibi ſocios mallet. Theſſalis auditis, Perrhæbii Connocondylum, quod Philippus Olympiadem appellauerat, Perrhæbiæ fuiſſe, & ut ſibi reſtitueretur, agebant, & de Malea, & Cer-

tinio eadem poſtulatio erat. Athamanes libertatem repetebant, & caſtella Athenæum, & Panæneum. Philippus, ut accuſatoris potius quam rei ſpeciem haberet, & ipſe a querelis orſus Menelaidem in Dolopia, quæ regni ſui fuiſſet, Theſſalos ui, atq; armis expugnaſſe queſtus eſt, item Petram Imperiam ab iiſdem Theſſalis, Perrhæbiiſq; captam, Xynias quidem haud dubie Aetolicum oppidum ſibi contribuiſſe eos, & Paracheloida, quæ ſub Athamania eſſet, nullo iure Theſſalorum formulæ factam. Nam quæ ſibi crimina obiiciantur de inſidiis legatorum, & maritimis portubus frequentatis, aut deſertis, alterum ridiculum eſſe reddere rationem, quos portus mercatores aut nautici petant, alterum moleſtum, prauos mores tot annos eſſe, per quos nunquam ceſſauerint legati nunc ad imperatores Romanos, nunc Romam ad ſenatum crimina de ſe deferre, quem unquam uerbo uiolatum eſſe? ſemel euntibus ad Quintium inſidias dici factas, ſed quid iis acciderit non adiici, quærentium quid falſo obiiciant, quum ueri nihil habeant, ea crimina eſſe, inſolenter & immodice abuti Theſſalos indulgentia Populi Romani, uelut ex diutina ſiti nimis auide meram haurientes libertatem, itaq; ſeruorum modo præter ſpem repente manumiſſorum licentiam uocis, & linguæ experiri eos inſectatione, & conuitiis dominorum. Elatus deinde ita adiecit, nondum omnium dierum ſolem occidiſſe, id minaciter dictum non Theſſali modo in ſeſe, ſed etiam Romani acceperunt, & quum fremitus poſt eam uocem ortus, & tandem ſedatus eſſet, Perrhæbiorum inde, Athamanumq; legatis reſpondit, eandẽ, de quibus illi agant, ciuitatum cauſſam eſſe, conſulem Attilium, & Romanos ſibi dediſſe eas, quum hoſtium eſſent, ſi ſuum munus, qui dediſſent, adimere uelint, ſcire cedẽdum eſſe, ſed meliori, & fideliori amico in gratiam leuium & mutabilium ſociorum iniuriam eos eſſe facturos, nec enim ullius rei minus diuturnam eſſe gratiam, quam libertatis, præſertim apud eos, qui male utendo eam corrupturi ſint. Cauſſa cognita, pronũtiauerunt legati placere deduci præſidia Macedonum ex iis urbibus, & antiquis Macedoniæ terminis regnum finiri, de iniuriis, quas ultro citroq; illatas querebantur, quo modo inter eas gentes, & Macedonas diſceptetur, formulam iuris exequendi conſtituendam eſſe. Inde grauiter offenſo rege, Theſſalonicen ad cognoſcẽdum de Thraciæ urbibus proficiſcuntur, ibi legati Eumenis, ſi liberas eſſe Aenum & Maroneam uelint Romani, nihil ſui pudoris eſſe ultra dicere, quã ut admoneant, re, non uerbo eos liberos relinquant, nec ſuum munus intercipi ab alio patiantur, ſin autem minor cura ſit ciuitatum in Thracia poſitaꝝ, multo uerius eſſe, quæ ſub Antiocho fuerint præmia belli, Eumenẽ, quam Philippum habere, uel pro patris Attali meritis bello, quod aduerſus Philippum ipſum geſſerit, uel ſuis, quod Antiochi bello terra mariq; laboribus, periculiſq; omnibus interfuerit. Habere enim præterea decem legatoꝝ in eam rem præiudicium, qui quũ Cherſonneſum, Lyſimachiamq; dederint, Maroneam quoq;, atq; Aenum profecto dediſſe, quæ ipſa propinquitate regionis, uelut appendices maioris muneris eſſent, nam Philippum quidem quo merito in Po. Romanum aut iure imperii, quum tam procul ab finibus Macedoniæ abſint, ciuitatibus his præſidia impoſuiſſe? uocari Maronitas iuberent, ab iis certiora omnia de ſtatu ciuitatum eaꝝ ſcituros. Legati Maronitaꝝ uocati non uno tãtum loco præſidium eſſe regium, ſicut in aliis ciuitatibus, dixerunt, ſed pluribus ſimul, & plenam Macedonũ Maroneam eſſe, itaq; dominari aſſentatores regios, his ſolis loqui & in ſenatu, & cõcionibus licere, eos oẽs honores & capere ipſos, & dare aliis, optimum quẽq;, quibus libertatis, quibus legum cura ſit, aut exulare pulſos patria, aut inhonoratos, & deterioribus obnoxios ſilere. De iure etiam finium pauca adiecerũt, Q. Fabium Labeonẽ, quum in regione ea fuiſſet, direxiſſe finẽ Philippo ueterem regiamq; Thraciæ Paroreiam, ſub ea nuſq; ad mare ferentem deflexiſſe uiam, qua Maronitanoꝝ urbes, agroſq; amplectatur. Ad ea Philippus lõge aliam quam aduerſus Theſſalos, Perrhæbioſq; nuper ingreſſus diſſerendi uiam, non cum Maronitis mihi, aut cum Eumene diſceptatio eſt, ſed iam uobiſcum Romani, a quibus nihil æqui me impetrare iandiu animaduerto, ciuitates Macedonum, quæ a me inter inducias defecerant, reddi mihi æquum cenſebam, non quia magna acceſſio ea regni futura eſſet, ſunt enim & parua oppida, & in finibus extremis poſita, ſed quia multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat, negatum eſt mihi. Bello ætolico Lamiam oppugnare iuſſus a conſule M. Attilio, quum diu fatigatus ibi præliis, operibuſq; eſſem, tranſcendentem me iam muros a capta prope urbe reuocauit C O S. & abducere copias inde coegit, ad huius ſolatium iniuriæ permiſſum eſt, ut Theſſaliæ, Perrhæbiæq;, & Athamanum reciperem quædam caſtella magis, quam urbes, ea quoq; ipſa uos mihi Q. Cæcili paucos ante dies ademiſtis. Pro non dubio paulo ante, ſi diis placet, legati Eumenis ſumebant, quæ Antiochi fuerunt, Eumenem æquius eſſe, quam me habere, id ego aliter longe iudico eſſe, Eumenes enim non niſi uiciſſent Romani, ſed niſi bellum geſſiſſent, manere in regno ſuo non potuit, itaq; ille ueſtrum meritum habet, non uos illius, mei autem regni tantum aberat, ut ulla pars in diſcrimine fuerit, ut tria millia talentum, & quinquaginta tectas naues, & omnes Græciæ ciuitates, quas ante tenuiſſem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem ſocietatis ſim aſpernatus, hoſtemq; ei me eſſe prius etiam, quam M. Attilius exercitum in Græciam traiiceret, præ me tuli, & cum eo conſule belli partẽ, quancũq; mihi delegauit, geſſi, & inſequenti conſuli L. Scipioni, quum terra ſtatuiſſet ducere exercitum, ad Helleſpontum non iter

tantum per regnum noſtrum dedi, ſed uias etiam muniui, pontes feci, cõmeatus præbui, nec per Macedoniam tm̃, ſed per Thraciam, ubi etiam inter cætera pax quoq; præſtanda a barbaris erat. Pro hoc ſtudio meo erga uos, ne dicam merito, utrum adiicere uos Romani aliqd, & amplificare, & augere regnum meum munificẽtia ueſtra oportebat? an quæ haberẽ aut meo iure, aut bñficio ueſtro eripere? id quod nunc facitis. Macedonum ciuitates, quas regni mei fuiſſe fatemini, non reſtituuntur, Eumenes tanq̃ ad Antiochum ſpoliãdum me uenit, &, ſi diis placet, decem legatoꝶ decretum ſpecimen calumniæ impudẽtiſſimæ p̃tendit, in quo maxime repelli, & coargui poteſt, diſertiſſime enim, planiſſimeq; in eo ſcriptũ eſt, Cherſonneſum, & Lyſimachiam Eumeni dari, ubi tãdẽ Aenus, & Maronea, & Thraciæ ciuitates aſcriptæ ſunt? Quod ab illis ne poſtulare quidem eſt auſus, id apud uos, tanq̃ ab illis impetrauerit, optinebit? Quo in numero me eſſe apud uos uelitis, refert, ſi tanq̃ inimicum & hoſtem inſectari ꝓpoſitum eſt, pergite, ut cœpiſtis, facere, ſin aliquis reſpectus eſt mei, ut ſocii atq; amici regis, deprecor, ne me tanta iniuria dignum iudicetis. Mouit aliquãtum oratio regis legatos, itaq; medio reſpõſo rem ſuſpẽderunt, ſi decem legatoꝶ decreto Eumeni datæ ciuitates eæ eſſent, nihil ſe mutare, ſi Philippus bello cœpiſſet eas, præmium uictoriæ iure belli habiturum, ſi neutrũ eoꝶ foret, placere cognitionem ſenatui reſeruari, & ut omnia in integrum manerent, præſidia, quæ in his urbibus ſint, deduci. Hæ cauſſæ maxime animũ Philippi alienauerunt ab Romanis, ut non a Perſeo filio eius nouis cauſſis motum, ſed ob has a patre bellum relictum filio uideri poſſit. Romæ nulla ſuſpicio belli Macedonici erat. L. Manlius proconſul ex Hiſpania redierat, cui poſtulanti ab ſenatu in æde Bellonæ triũphũ, rerum geſtaꝶ magnitudo impetrabilem faciebat, exemplum obſtabat, quod ita cõparatum more maiorum erat, nequis, qui exercitum non deportaſſet, triumpharet, niſi perdomitam, pacatamq; prouinciam tradidiſſet ſucceſſori, medius tamẽ honos Manlio habitus, ut ouans urbem iniret. Tulit coronas aureas quinquagintaduas, auri præterea pondo C X X X I I. argenti X V I. millia. C C C. & pronuntiauit in ſenatu quinque millia pondo argenti, & L X X X. auri Q. Fabium quæſtorem aduehere, id quoq; ſe in ærarium delaturum. Magnus motus ſeruilis eo anno in Appulia fuit. Tarentum prouinciam L. Poſthumius prætor habebat, is de paſtorum coniuratione, qui uias latrociniis, paſcuaq; publica infeſta habuerant, quæſtionem ſæuere exercuit, ad ſeptem millia hominum condemnauit, multi inde fugerunt, de multis ſumptum eſt ſupplicium. C O S S. diu retenti ad urbem delectibus, tandem in prouincias profecti ſunt. Eodem anno in Hiſpania prætores C. Calpurnius, & L. Quintius, quum primo uere ex hybernis copias eductas in Beturia iunxiſſent, in Carpetaniam, ubi hoſtium caſtra erant, progreſſi communi animo, conſilioq; rem geſſerunt, haud procul Hippone, & Tolleto urbibus inter pabulatores pugna orta eſt, quibus dum utrinq; ſubuenitur, a caſtris paulatim omnes copiæ in aciem eductæ ſunt, in eo tumultuario certamine & loca ſua, & genus pugnæ pro hoſte fuere, duo exercitus Romani fuſi, atq; in caſtra compulſi ſunt, non inſtitere perculſis hoſtes. Prætores Romani, ne poſtero die caſtra oppugnarentur, ſilentio proximæ noctis tacito ſigno exercitum abduxerunt, luce prima Hiſpani acie inſtructa ad uallum acceſſerunt, uacua præter ſpem caſtra ingreſſi, quæ relicta inter nocturnam trepidationem erant, diripuerũt, regreſſiq; in ſua caſtra paucos dies quietis ſtatiuis manſerunt. Romanorum, ſociorumque in prælio, fugaq; ad quinque millia occiſa, quorum ſe ſpoliis hoſtes armarunt, inde ad Tagum flumen profecti ſunt. Prætores interim Romani omne id tempus contrahendis ex ciuitatibus ſociis Hiſpanorum auxiliis, reficiendiſq; ab terrore aduerſæ pugnæ militum animis conſumpſerunt, ubi ſatis placuere uires, & iam miles quoq; ad delendam priorem ignominiam hoſtem poſcebat, profecti duodecim millia ab Tago flumine poſuerunt caſtra, inde tertia uigilia, ſublatis ſignis, quadrato agmine, principio lucis, ad Tagi ripam peruenerunt, trans fluuium in colle hoſtium caſtra erant, extemplo qua duobus locis uada nudabat amnis, dextera parte Calpurnius, læua Quintius exercitum traduxerunt, quieto hoſte, dum miratur ſubitum aduentum, conſultatq;, qui tumultum iniicere trepidantibus in ipſo tranſitu potuiſſet, interim Romani, impedimentis quoque omnibus traductis, contractiſq; in unum locum, quia iam moueri uidebant hoſtem, nec ſpatium erat caſtra communiendi, aciem inſtruxerunt, in medio locata quinta Calpurnii legio, & octaua Quintii, id robur toto exercitu erat, campum apertum uſq; ad hoſtium caſtra habebant, liberum a metu inſidiarum. Hiſpani poſteaquam in citeriore ripa duo Romanorum agmina conſpexerunt, ut priuſquam ſe iungere, atq; inſtruere poſſent, occuparent eos, caſtris repente effuſi curſu ad pugnam tendunt. Atrox in principio pugna fuit, & Hiſpanis recenti uictoria ferocibus, & inſueta ignominia milite Romano accenſo, acerrime media acies, duæ fortiſſimæ legiones, dimicabant, quas quum aliter moueri loco non poſſe hoſtis cerneret, cuneo inſtitit pugnare, ſed plures, confertioreſq; medios urgebant. Ibi poſteaquam laborare aciem Calpurnius prætor uidit, T. Quintilium Varum, & L. Iuuencium Caluam legatos ad ſingulas legiones adhortandas propere mittit, docere & monere iubet, in illis ſpem omnem uincendi, & retinendæ Hiſpaniæ eſſe, ſi illi loco cedant, neminem huius exercitus nõ modo Italiam, ſed ne Tagi qdem ulteriorem ripam uſquã uiſuꝶ, ipſe cũ eqtibus duaꝶ legionum paululũ circumuectus in cuneum hoſtium, qui mediã urgebat aciem, ab latere incurrit.

re incurrit. Quintius cum ſuis equitibus alterum hoſtium latus inuadit, ſed longe acrius Calpurniani equites pugnabant, & prætor ipſe ante alios, nam & primus hoſtē percuſſit, & ita ſe īmiſcuit medijs, ut uix utrius partis eſſet, noſci poſſet, & equites prætoris eximia uirtute, & equitum pedites accenſi ſunt. Pudor mouit primos centuriones, qui inter tela hoſtium prætorē conſpexere, itaq; urgere ſigniferos pro ſe quiſq;, iubere inferre ſigna, & cōfeſtim militem ſequi, renouatᷓ ab oībus clamor, impetus fit uelut ex ſuꝑiore loco, haud ſecus ergo quam torrentis modo fundunt, ſternūtq; perculſos, nec ſuſtinere alii ſuper alios inferētes ſeſe poſſunt, fugientes in caſtra equites ꝑſecuti ſunt, & permiſtæ turbæ hoſtiū intra uallum penetrauerūt, ubi a relictis in præſidio caſtroꝝ prælium inſtaurarū, coacti ſunt Romani equites deſcēdere ex equis, dimicantibus ijs legio quinta ſuꝑuenit, deinde, ut quæq; potuerant, copiæ affluebant. Cæduntᷓ paſſim Hiſpani per tota caſtra, nec plus quā quatuor millia effugerunt, inde tria millia fere, qui arma retinuerāt, mōtem ꝓpinquum cœperūt, mille ſemiermes per agros palati ſunt, ſupra XXXV. millia hoſtium fuerāt, ex qbus tā exigua pars pugnæ ſuꝑfuit, ſigna capta CXXXIII. Romani, ſociiq; paulo plus ſexcenti, & ꝓuincialium auxilioꝝ CL. ferme ceciderunt, tribuni militum quinq; amiſſi, & pauci equites Romani cruentæ maxime uictoriæ ſpeciem fecerunt. In caſtris hoſtiū, quia ipſis ſpatium ſua cōmuniendi non fuerat, māſerunt. Pro cōcione poſtero die laudati, donatiq; a C. Calpurnio equites phaleris, ꝓnuntiauitq; eoꝝ maxime opera hoſtes fuſos, caſtra capta, & expugnata eſſe. Quintius alter prætor ſuos equites catellis, ac fibulis donauit, donati & cēturiones ex utriuſq; exercitu ꝑmulti, maxime qui mediam aciem tenuerūt COSS. delectibus, aliiſq;, quæ Romæ agēdæ erant, peractis rebus, in Ligures ꝓuinciam exercitum duxerunt. Sempronius a Piſis ꝓfectus in Apuanos Ligures, uaſtādoq; agros, ac urendo uicos, & caſtella eoꝝ, aperuit ſaltum uſq; ad Meras fluuium, & Lunæ portum. Hoſtes mōtem, antiquam ſedem maioꝝ ſuoꝝ, cœperūt, & inde ſuperata locoꝝ iniquitate, prælio deiecti ſunt. Et Ap. Claudius felicitatē, uirtutēq; collegæ in Liguribus Ingaunis æquauit ſecundis aliquot præliis, ſex præterea oppida eoꝝ expugnauit, multa millia hoīum in iis cœpit, belli authores III. & XL. ſecuri ꝑcuſſit. Iam comitioꝝ appetebat tēpus, prior tn̄ Claudius, quam Sempronius, cui ſors comitia habēdi obtigerat, Romam uenit, quia P. Claudius frater eius cōſulatum petebat. Cōpetitores habebat patritios, L. Aemylium, Q. Fabium Seranum, Sulpitium Galbam, ueteres candidatos, & ab repulſis eo magis debitum, qa primo negatus erat, honorem repetētes, etiam, quod plus quam unum ex patritiis creari non licebat, arctior petitio quatuor petentibus erat, plebeii quoq; gratioſi hoīes petebant, L. Porcius, Q. Terentius Culleo, Cn. Bebius Pāphilus, & ii repulſi in ſpem impetrandi tādem aliquando honoris dilati, Claudius unus ex oībus nobilis candidatus erat. Opinione hoīum haud dubie deſtinabantᷓ Q. Fabius Labeo, & L. Porcius Licinius, ſed Claudius COS. ſine lictoribus cum fratre toto foro uolitādo, clamātibus aduerſariis, & maiore parte ſenatus, meminiſſe eū debere prius ſe cōſulem Po. Romani, quā fratrem P. Claudii eſſe, quin ille ſedens pro tribunali aut arbitrum, aut comitioꝝ tacitum ſpectatorem ſe præberet, coerceri tn̄ ab effuſo ſtudio nequit. Magnis cōtentionibus tribunoꝝ quoq; plebis, qui aut contra cōſulem, aut pro ſtudio eius pugnabant, comitia aliquoties turbata, donec ꝑuicit Appius, ut deiecto Fabio, fratrem traheret, creatus P. Claudius Pulcher, præter ſpem ſuam, & cæteroꝝ, locum ſuum tenuit L. Porcius Licinius, quia moderatis ſtudiis, non ut Claudianis, inter plebeios certatum eſt. Prætoꝝ inde comitia ſunt habita, C. Decimus Flauius, P. Sempronius Longus, P. Cornelius Cethegus, Q. Næuius Matho, C. Sempronius Blæſus, C. Terētius Varro prætores facti. Hæc eo anno, quo Ap. Claudius, M. Sempronius COSS. fuerunt, domi militiæq; geſta. Principio inſequētis anni quo P. Claudius, L. Porcius COSS. erant, Q. Cæcilius, M. Bebius, T. Sempronius, qui ad diſceptādum inter Philippum, & Eumenē reges, Theſſalorūq; ciuitates miſſi erāt legationem renuntiarunt, regum quoq; eoꝝ, ciuitatumq; legatos in ſenatum introduxerunt, eadem utrinq; iterata, quæ dicta apud legatos in Græcia erant. Aliam deinde legationē nouam patres, cuius princeps Ap. Claudius fuit, in Macedoniā, & Græciam decreuerūt, ad uiſendum redditæne ciuitates Rhodiis, & Theſſalis, & Perrhæbiis eſſent, iiſdem mādatum, ut ab Aeno, & Maronea præſidia deducerentur, maritimaq; oīs Thraciæ ora a Philippo, & Macedonibus liberaretᷓ. Pelopōneſum quoq; adire iuſſi, unde prior legatio diſceſſerat, īcertiore ſtatu reꝝ, quam ſi non ueniſſent, nam ſuꝑ cætera etiam ſine reſponſo dimiſſi, nec datum petentibus erat Achæoꝝ concilium, de qua re querente grauiter Q. Cæcilio, ſimul Lacedæmoniis deplorātibus mœnia diruta, abductam plebē in Achæiam, & uænundatam, ademptas, qbus ad eam diem ciuitas ſtetiſſet, Lycurgi leges, Achæi maxime concilii negati crimē excuſabant, recitādo legem, quæ niſi belli paciſue cauſſa, & quum legati ab ſenatu cum literis, aut ſcriptis, mādatiſue uenirent, uetaret indici cōcilium, ea ne poſtea eſſet excuſatio, oſtendit ſenatus curæ iis eſſe debere, ut Romanis legatis ſemꝑ adeundi cōcilium gentis poteſtas fieret, quemadmodum & illis, quoties uellent, ſenatus daretᷓ. Dimiſſis iis legationibus, Philippus a ſuis certior factus, cedēdum ciuitatibus, deducēdaq; præſidia eſſe, īfenſus oībus in Maronitas iram effudit, Onomaſto, qui præerat maritimæ oræ, mādat, ut partis aduerſæ principes īterficeret, ille per Caſandrum quēdam unū ex regiis iādiu habitātem Maroneæ, nocte Thracibus intromiſſis, uelut in bello capta urbe, cædē fecit. Id apud

Romanos legatos querentes tam crudeliter aduerſus innoxios Maronitas, tam ſuperbe aduerſus Po. Romanum factum, ut qbus libertatem reſtituendam ſenatus cenſuiſſet, ii pro hoſtibus trucidarentur abnuerat quicq̃ eorum ad ſe, aut quenq̃ ſuoꝝ pertinere, ſeditione inter ipſos dimicatum, quum alii ad ſe, alii ad Eumenem ciuitatem traherent, id facile ſcitu eſſe, percunctarent̃ ipſos Maronitas, haud dubius, perculſis omnibus terrore tam recentis cædis, neminé hiſcere aduerſus ſe auſurum. Negare Appius rem euidentem pro dubia quærendam, ſi ab ſe culpam remouere uellet, Onomaſtum & Caſandrum, per quos acta res diceretur, mitteret Romam, ut eos ſenatus percúctari poſſet. Primo adeo perturbauit ea uox regem, ut non color, non uultus ei conſtaret, deinde collecto tandem animo, Caſandrum, qui Maroneæ fuiſſet, ſi utiq; uellent, ſe miſſurum dixit, ad Onomaſtum quidem quid ea pertinerent, qui non modo Maroneæ, ſed ne in regione quidem ꝓpinqua fuiſſet? Et parcebat magis Onomaſto, honoratiori amico, & eundem indicem haud paulo plus timebat, quia & ipſe ſermoné cum eo contulerat, & multoꝝ talium miniſtrum, & conſcium habebat. Caſander quoq;, miſſis qui per Epirũ ad mare proſequerentur eum, nequa indicium emanaret, ueneno creditur ſublatus. Et legati a Philippi colloquio ita digreſſi ſunt, ut præ ſe ferrent nihil eorum ſibi placere, & Philippus quidem minime, quin rebellãdum eſſet, dubius, quia tamen ĩmaturæ ad id uires erant, ad moram interponẽdam Demetrium minorem filium mittere Romam ſimul ad depurganda crimina, ſimul ad deprecãdam irã ſenatus ſtatuit, ſatis credens ipſum etiam iuuenem, quod Romæ obſes ſpecimen regiæ indolis dediſſet, aliquid momenti facturum, interim per ſpeciem auxilii Byzantiis ferendi, retro ad terrorem regulis Thracum iniiciendum ꝓfectus, perculſis iis uno prælio, & Amadoco duce capto, in Macedoniã redit, miſſis ad accolas Iſtri fluminis barbaros, ut in Italiam irrumperent ſollicitandos. Et in Peloponneſo aduentus Romanorum legatoꝝ, qui ex Macedonia in Achæiam ire iuſſi erant, expectabatur, aduerſus quos, ut præparata conſilia haberet, Lycortas prætor concilium indixit, ibi de Lacedæmoniis actũ, ex hoſtibus eos accuſatores factos, & periculum eſſe, ne uicti magis timẽdi forent, quam bellantes fuiſſent, quippe in bello ſociis Romanis Achæos uſos, nunc eoſdem Romanos æquiores Lacedæmoniis, quam Achæis eſſe, ubi Areus etiam & Alcibiades, ambo exules, ſuo beneficio reſtituti legationem Romanorum aduerſus gentem Achæoꝝ ita de ipſis meritam ſuſcepiſſent, adeoq; infeſta oratione uſi eſſent, ut patria pulſi, non reſtituti in eam uiderentur. Clamor undiq; ortus, referret nominatim de iis, & quum omnia ira, non conſilio gererentur, capitis damnati ſunt. Paucos poſt dies Romani legati uenerunt, his Clitoræ in Arcadia datum eſt concilium, priuſq̃ agerent quicquam, terror Achæis iniectus erat, & cogitatio, quod nunquam exæquo diſceptatio futura eſſet, ſed quod Areum, & Alcibiadem capitis ab ſe in concilio proxime damnatos cum legatis ſe accuſaturos uidebãt, nec hiſcere quiſquam audebat. Appius ea, quæ apud ſenatum queſti erant Lacedæmonii, diſplicere ſenatui oſtẽdit, cædem primum ad conflictum factam eorum, qui Philopœmene ad cauſſam dicendam euocati ueniſſent, deinde quum in homines ita ſæuitum eſſet, ne in ulla parte crudelitas eorum ceſſaret, muros dirutos urbis nobiliſſimæ eſſe, leges uetuſtiſſimas abrogatas, inductamq; per gentes Lycurgi diſciplinam ſublatam. Hæc quum Appius dixiſſet, Lycortas, & quia prætor, & quia Philopœmenis authoris omnium, quæ Lacedæmone acta fuerant, factionis erat, ita reſpondit. Difficilior nobis Appi Claudi apud uos oratio eſt, quam Romæ nuper apud ſenatum fuit, tunc enim Lacedæmoniis accuſantibus reſpondendum erat, nunc a uobis ipſis accuſati ſumus, apud quos cauſſa dicenda eſt, quam iniquitatem conditionis ſubimus, quod ab illa ſpe decidimus iudicis animo te auditurum eſſe, poſita contentione, qua paulo ante egiſti, ego certe quum ea, quæ & hic antea apud Q. Cæcilium, & poſtea Romæ queſti ſunt Lacedæmonii, a te paulo ante relata ſint, non tibi, ſed illis me apud te reſpondere credebam. Cædé obiicitis eorum, qui a Philopœmene prætore euocati ad cauſſam dicendam interfecti ſunt, hoc ego crimé non modo non a uobis Romani, ſed ne apud uos quidem nobis obiiciẽdum fuiſſe arbitror, quid ita? quia in ueſtro fœdere erat, ut maritimis urbibus abſtinerẽt Lacedæmonii, quo tempore armis captis urbes, a quibus abſtinere iuſſi erant, nocturno impetu occupauerũt. Si T. Quintius, ſi exercitus Romanus, ſicut antea in Peloponneſo fuiſſet, eo nimirum capti, & oppreſſi confugiſſent, quum uos procul eſſetis, quo alio, niſi ad nos ſocios ueſtros, quos antea Ciphio opem ferentes, quos Lacedæmonem uobiſcum ſimili de cauſſa oppugnanteis uiderant, confugerent? Pro uobis igitur iuſtum, piumq; bellum ſuſcepimus, quod quum alii laudent, reprehendere ne Lacedæmonii quidem poſſint, dii quoq; ipſi comprobauerint, qui nobis uictoriam dederunt, quonam igitur modo ea, quæ belli iure acta ſunt, in diſceptationem ueniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos, noſtrum eſt, quod euocauimus eos ad cauſſam dicendam, qui ad arma multitudinem exciuerant, qui expugnauerant maritima oppida. qui diripuerant, qui cædem principum fecerant. Quod uero illi uenientes in caſtra interfecti ſunt, ueſtrum eſt Areu, & Alcibiade, qui nunc nos, ſi diis placet, accuſatis, non noſtrũ, exules Lacedæmonioꝝ, quo in numero ii quoq; duo fuerunt, & tunc nobiſcũ erant, & quod domicilium ſibi delegerant maritima oppida, ſe petitos credentes, in eos, quorum opera patria extorres, ne in tuto qdem exilio poſſe conſeneſcere ſe indignabantur, impetum fecerunt, Lacedæmonii igitur Lacedæmonios,

non

non Achæi interfecerunt,nec iure,an iniuria cæſi ſint,argumētari refert. At enim illa ueſtra certe ſunt Achæi,quod leges,diſciplināq; uetuſtiſſimam Lycurgi ſuſtuliſtis,quod muros diruiſtis,quæ utraq; ab iiſdem obiici qui poſſunt? quum muri Lacedæmoniis non a Lycurgo,ſed paucos ante annos ad diſſoluēdam Lycurgi diſciplinā extructi ſint,tyrāni enim nuper eos arcē,& munimentum ſibi,non ciuitati parauerunt,etſi exiſtat hodie ab inferis Lycurgus,gaudeat ruinis eoꝝ,& nunc ſe patriam,& Spartā antiquam agnoſcere dicat,non Philopœmenem expectare,nec Achæos,ſed uos ipſi Lacedæmonii ueſtris manibus ea moliri,& diruere oīa ueſtigia tyrānidis debuiſtis,ueſtræ enim illæ deformes notæ ſeruitutis erant,& quum ſine muris per octingētos ꝓpe annos liberi,aliquādo etiam principes Græciæ fuiſſetis,muris,uelut cōpedibus circūdatis,uincti per cētum annos ſeruiſtis. Quod ad leges ademptas attinet,nego antiquas Lacedæmoniis leges Achæos ademiſſe,quas non habebāt,ſed noſtras leges dediſſe,nec male cōſuluiſſe ciuitati,quum cōcilii noſtri eā fecerimus,& nobis miſcuerimus,ut corpus unū,& cōcilium totius Pelopōneſi eſſet,tunc opinor,ſi aliis ipſi legibus uiueremus,alias iſtis iniunxiſſemus queri ſe iniquo iure eſſe,& indignari poſſent. Scio ego Ap. Claudi hanc orationē,qua ſum adhuc uſus,neq; socioꝝ apud ſocios,neq; liberæ gentis eſſe,ſed uere ſeruoꝝ diſceptantium apud dominos,nam ſi non uox illa uana præconii fuit,qua liberos eſſe oīum primos Achæos iuſſiſtis,ſi fœdus ratū eſt,ſi ſocietas,& amicitia obſeruat̄ exæquo,cur ego,q̄d Capua capta feceritis Romani,non quæro,uos rationem repoſcitis,q̄d Achæi Lacedæmoniis bello uictis fecerimus? īterfecti aliqui ſunt,finge a nobis,q̄d? uos ſenatores Cāpanos ſecuri non ꝑcuſſiſtis? muros diruimus,uos non muros tm̄,ſed urbem & agros ademiſtis,ſpecie iniquis æquum eſt fœdus apud Achæos precaria libertas,apud Romanos etiam imperium eſt. Sentio Appi,& ſi non oportet,nō indignor,ſed oro uos,quantumlibet interſit īter Romanos,& Achæos,modo ne in æquo hoſtes ueſtri,noſtriq; apud uos ſint,ac nos ſocii,imo ne meliore iure ſint,nam ut in æquo eſſent,nos fecimus,quū leges iis noſtras dedimus,quū,ut Achæi concili eſſent,effecimus,paꝝ eſt uictis,quod uictoribus ſatis eſt,plus poſtulant hoſtes,quā ſocii habent,quæ iureiurādo,quæ monimētis literaꝝ in lapide inſculptis in æternā memoriam ſancta,atq; ſacrata ſunt,ea cum periurio noſtro tollere parāt. ueremur q̄dem uos Romani,& ſi ita uultis,etiā timemus,ſed plus ueremur,& timemus deos īmortales. Cum aſſenſu maximæ partis eſt auditus,& locutum oēs pro maieſtate magiſtratus cēſebant,ut facile appareret molliter agendo dignitatem ſuā tenere apud Romanos non poſſe. Tum Appius ſuadere ſe magnoꝑe Achæis dixit,ut dum liceret uolūtate ſua facere,gratiam inirent,ne mox inuiti,& coacti facerēt. Hæc uox audita q̄dem cum oīum gemitu eſt,ſed metu iniecto imperata recuſandi id modo petierūt,ut Romani,quæ uiderentur de Lacedæmoniis,mutarent,nec Achæos religione obſtringerēt,irrita ea,quæ iureiurādo ſanxiſſent,faciendi,dānatio tm̄ Arei,& Alcibiadis,quæ nuper facta erat,ſublata eſt. Romæ principio eius anni quum de ꝓuinciis cōſulum,& prætoꝝ actum eſſet,C O S S. Ligures,quia bellū nuſq̄ alibi erat,decreti,prætores,C Decimus Flauius urbanam,P. Cornelius Cethegus īter ciues,& ꝑegrinos ſortiti ſunt,C. Sempronius Blæſus Siciliam,Q. Næuius Matho Sardiniā,& ut idem de ueneficiis quæreret,C. Terentius Varro Hiſpaniam citeriorē,P. Sempronius Lōgus Hiſpaniam ulteriorē. De iis duabus ꝓuinciis legati per id fere tēpus L. Iuuēcius Calua,& T. Quintilius Varus uenerūt,qui quātum bellū iam ꝓfligatum in Hiſpania eſſet,ſenatu edocto,poſtularūt ſimul,ut pro rebus tam ꝓſpere geſtis diis īmortalibus haberet̄ honos,& ut prætoribus exercitum deportare liceret,ſupplicatio in biduum decreta eſt,de legionibus deportādis,quum de cōſulum prætorūq; exercitibus ageret̄,rem ītegram referri iuſſerūt. Paucos poſt dies C O S S. in Ligures binæ legiones,quas Appius Claudius,& M Sempronius habuerant,decretæ ſunt. De exercitibus Hiſpanienſibus magna contētio fuit īter nouos prætores,& amicos abſentium,Calpurnii,Quintiiq;,utraq; cauſſa tribunos plebis,utraq; C O S S. habebat,ii ſe īterceſſuros S.C. ſi deportandos cenſerent exercitus,denūtiabant,illi,ſi hæc īterceſſio fieret,nullā rem aliam ſe decerni paſſuros. Victa poſtremo abſentiū gratia eſt,& S.C. factū,ut prætores quatuor millia peditū Romanoꝝ ſcriberent,quadringētos equites,& quinq; millia ſocioꝝ peditum Latini nōis,quingētos equites,quos ſecū in Hiſpaniā portarent,quum eas legiones quatuor deſcripſiſſent,quod plus quā quinq; millia peditum trecenti equites in legionibus ſingulis eſſent,dimitterēt eos primum,qui emerita ſtipēdia haberent,deinde ut cuiuſq; fortiſſima opera Calpurnius,& Quintius in prælio uſi eſſent. Hac ſedata contētione,alia ſubinde C. Decimi prætoris morte exorta eſt,Cn. Sicilius,& L. Puppius,qui ædiles ꝓximo anno fuerant,& C. Valerius flamen Dialis,& Q. Fuluius Flaccus,is quia ædilis curulis deſignatus erat,ſine toga candida,ſed maxima ex oībus contentione petebat,certamenq; ei cum flamine Diali erat,& poſteaq̄ primo æquare,mox ſuꝑare eſt uiſus,pars tribunoꝝ plebis negare rationem eius habēdam eſſe,quod duos ſimul unus magiſtratus,præſertim curules,neq; capere poſſet,nec gerere,pars legibus eum ſolui æquū cenſere,ut quem uellet,prætorem creandi populo poteſtas fieret,L. Porcius C O S. primo in ea ſententia eſſe,ne nomē eius acciperet,deinde ut ex authoritate ſenatus idem faceret,conuocatis patribus ſe referre ad eos dixit,quod nec iure ullo,nec exēplo tolerabili liberæ ciuitati ædilis curulis deſignatus præturam peteret ſibi,niſi quid aliud iis uideretur,in animo eſſe e lege comitia habere,patres cenſue-

runt, uti L. Porcius C O S. cum Q. Fuluio ageret, ne impedimento eſſet, quo minus comitia prætoris in locum C. Decimi ſubrogandi e lege haberent. Agenti conſuli ex S. C. rñdit Flaccus, nihil, quod ſe indignum eſſet, factuꝝ, medio reſponſo ad uolũtatem interpretãtibus fecerat ſpem, ceſſurum patrũ authoritati eſſe, comitiis acrius etiam, quã ante petebat, criminãdo extorqueri ſibi a cõſule, & ab ſenatu Po. Romani bñficium, & inuidiam geminati honoris, fieri tanꝗ nõ appareret, ubi deſignatus prætor eſſet, extẽplo ædilitate ſe abdicatuꝝ. C O S. quum & ptinaciam petentis creſcere, & fauorem populi magis magiſꝗ in eum ĩclinari cerneret, dimiſſis comitiis ſenatũ uocauit, cenſuerunt frequẽtes, quoniã Flaccum authoritas patrum nihil mouiſſet, ad populũ cum Flacco agẽdum. Cõcione aduocata, quum egiſſet C O S. ne tum qdem de ſentẽtia motus gratias Po. Romano egit, quod tanto ſtudio, quotieſcunꝗ declarãdæ uolũtatis poteſtas facta eſſet, prætorem ſe uoluiſſet facere, ea ſibi ſtudia ciuium ſuoꝝ deſtiruere non in aïo eſſe. Hæc uero tam obſtinata uox tãtum ei fauoris accendit, ut haud dubius prætor eſſet, ſi C O S. accipe nomen uellet. Ingens certamen tribunis & inter ſeipſos, & cum conſule fuit, donec ſenatus a conſule eſt habitus, decretũꝗ, qm̃ prætoris ſubrogandi comitia ne legibus fierent pertinacia Q. Flacci, & praua ſtudia hoĩum impedirent, ſenatum cenſere ſatis prætoꝝ eſſe, P. Cornelius utranꝗ in urbe iuriſdictionem haberet, Apollinꝗ ludos faceret. His comitiis prudẽtia, & uirtute ſenatus ſublatis, alia maioris certaminis, quo & maiore de re, & ĩter plures, potẽtioreſꝗ uiros, ſunt exorta. Cenſuram ſũma contẽtione petebant L. Valerius Flaccus, & P. & L. Scipiones, Cn. Manlius Volſo, L. Furius Purpurio patritii, plebeii aũt M. Porcius Cato, M. Fuluius Nobilior, T. & M. Sempronii, Lõgus, & Tuditanus, ſed oẽs patritios plebeioſꝗ nobiliſſimaꝝ familiaꝝ M. Porcius longe anteibat, in hoc uiro tanta uis animi, ĩgeniiꝗ fuit, ut quocũꝗ loco natus eſſet, fortunam ſibi ipſe facturus uideret, nulla ars neꝗ priuatæ, neꝗ publicæ rei gerendæ ei defuit, urbanas ruſticaſꝗ res pariter callebat. Ad ſummos honores alios ſcientia iuris, alios eloquẽtia, alios gloria militaris prouexit, huic uerſatile ingenium ſic pariter ad oĩa fuit, ut natum ad id unũ diceres, quodcunꝗ ageret, in bello manu fortiſſimus, multiſꝗ inſignibus clarus pugnis, idem poſteaꝗ ad magnos honores puenit, ſũmus impator, & idem in pace, ſi ius conſuleres, peritiſſimus, ſi cauſſa oranda eſſet, eloquẽtiſſimus, nec ita tm̃, ut cuius lingua uiuo eo uiguerit, monimẽtum eloquentiæ nullum extet, uiuit imo, uigetꝗ eloquentia eius ſacrata ſcriptis, oĩs generis orationes & pro ſe multæ, & pro aliis, & in alios, nam nõ ſolum accuſando, ſed etiam cauſſam dicẽdo fatigauit inimicos, ſimultates nimio plures & exercuerũt eum, & ipſe exercuit eas, nec facile dixeris, utrum magis preſſerit eum nobilitas, an ille agitauerit nobilitatẽ. Aſperi pculdubio animi, & linguæ acerbæ, & ĩmodice liberæ fuit, ſed inuicti a cupiditatibus animi, & rigidæ inocentiæ, cõtemptor gratiæ, diuitiaꝝ, in parſimonia, in patientia laboris, periculiꝗ ppe ferrei corporis, animiꝗ, quem nec ſenectus qdem, quæ ſoluit oĩa, fregerit, qui ſextum & octogeſimũ annum agens cauſſam dixerit, ipſe pro ſe orauerit, ſcripſeritꝗ nonageſimo anno, Sergium Galbã ad populi adduxerit iudiciũ. Hũc, ſicut omni uita, tum petẽtem premebat nobilitas, coierant apud prætorem L. Flaccum, qui collega in conſulatu fuerat, candidati oẽs ad deiiciendum honore eum, nõ ſolum ut ipſi potius adipiſcerent, nec quia indignabant nouum hoiem cẽſorem uidere, ſed etiam quod triſtem cẽſuram, piculoſamꝗ multoꝝ famæ ab læſo, a pleriſꝗ & lædendi cupido expectabant, & enim tum quoꝗ minitabundus petebat, refragari ſibi, qui liberam & fortẽ cẽſuram timerent criminando, & ſimul L. Valerio ſuffragabat, illo uno collega caſtigare ſe noua flagitia, & priſcos reuocare mores poſſe. His accenſi hoies aduerſa nobilitate, non M. Porcium modo cẽſorem fecerũt, ſed collegam ei L. Valerium Flaccum adiecerunt. Secundum comitia cenſoꝝ C O S S. prætoreſꝗ in puincias profecti, præter Q. Næuium, quẽ quatuor non minus menſes prius quam in Sardiniam iret, quæſtiones ueneficii quaꝝ magnam partẽ extra urbem per municipia, conciliabulaꝗ habuit, quia ita aptius uiſum erat, tenuerũt. Si Antiati Valerio credere libet, ad duo hominum millia dãnauit, & L. Poſthumius prætor, cui Tarentum prouincia euenerat, magnas paſtoꝝ coniurationes uindicauit, & reliquias bacchanalium quæſtionis cum cura executus eſt, multos qui aut citati non affuerant, aut uades deſeruerant, in ea regione Italiæ latentes, partim noxios iudicauit, partim cõprehenſos Romam ad ſenatum miſit, in carcerem oẽs a P. Cornelio coniecti ſunt. In Hiſpania ulteriore, fractis pximo bello Luſitanis, quietæ res fuerant, & in citeriore C. Terentius in Sueſſetanis oppidum Corbionẽ uineis, & operibus expugnauit, captiuos uendidit, quieta deinde hyberna in citeriore prouincia habuit. Veteres prætores C. Calpurnius Piſo, & L. Quintius Romã redierunt, utriꝗ magno patrum cõſenſu triumphus eſt decretus, prior C. Calpurnius de Luſitanis, & Celtiberis triũphauit, coronas aureas tulit L X X I I I. & decem põdo argẽti, paucos poſt dies L. Quintius Criſpinus ex iiſdẽ Luſitanis, Celtiberiſꝗ triũphauit, tantũdem auri, quãtum argẽti in eo triũpho trãſlatum. Cẽſores M. Porcius, & L. Valerius metu miſta expectatione ſenatũ legerũt, ſeptem mouerunt ſenatu, ex qbus unum inſignẽ & nobilitate, & honoribus L. Quintiũ Flaminiũ cõſularem. Patrũ memoria inſtitutũ fertur, ut cẽſores motis e ſenatu aſcriberent notas, Catonis & aliæ qdẽ acerbæ orationes extãt in eos, quos aut ſenatorio loco mouit, aut qbus equos ademit, lõge grauiſſima in L. Quintium oratio eſt, qua ſi accuſator ante notã, nõ cenſor poſt notã uſus eſſet, retinere L. Quintiũ in ſenatu

ne frater

ne frater quidem T.Q.uintius,ſi tum cenſor eſſet,potuiſſet.Inter cætera obiecit ei , Philippum Pœnum,carum,ac nobile ſcortum ab Roma in Galliam prouinciam ſpe ingentium donoꝝ perductum, cum pueꝝ per laſciuiam quum cauillaret,exprobrare conſuli perſæpe ſolitum,quod ſub ipſum ſpectaculum gladiatoꝝ abductus ab Roma eſſet,ut obſequium amatori ei uendicaret , forte epulantibus iis,quum iam uino incaluiſſent,nuntiatū in conuiuio eſſe nobilem Boium cum liberis transfugā ueniſſe,conuenire conſulem uelle,ut ab eo fidem præſens acciperet,introductum in tabernaculū per interpretem alloqui conſulem cœpiſſe,inter cuius ſermonem Q.uintius ſcorto,uis tu,inquit,quoniam gladiatorium ſpectaculum reliquiſti,iam hunc Gallum morientem aſpicere?& quum is uixdum ſerio annuiſſet,ad nutum ſcorti conſulem ſtricto gladio,qui ſuper caput pendebat,loquenti Galloca put primum percuſſiſſe,deinde fugienti,fidemq; Po.Romani,atq; eoꝝ,qui aderant, imploranti latus transfodiſſe. Valerius Antias,ut qui nec Catonis orationem legiſſet,& fabulæ tantum ſine autho re editæ credidiſſet,aliud argumentum,ſimile tamen libidini,& crudelitati peragit,Placentiæ Famo ſam mulierem,cuius amore deperiret,in conuiuiū accerſitam ſcribit , ibi iactantem ſeſe ſcorto inter cætera retuliſſe,quam acriter quæſtiones exercuiſſet,& quam multos capitis damnatos in uinculis haberet,quos ſecuri percuſſurus eſſet,tum illam infra eum accubantem negaſſe unquam uidiſſe quenquam ſecuri ferientē,& peruelle id uidere,hic indulgentem amatorem unū ex damnatis attrahi iuſſum ſecuri percuſſiſſe.Facinus atrox ſiue eo modo,quo cenſor obiecit,ſiue ut Valerius tradit,commiſſum eſt inter pocula atq; epulas,ubi libare diis dapes,ubi bene precari mos eſſet,ad ſpectaculū ſcorti procacis,in ſinu conſulis recubantis,mactatā humanam uictimam eſſe,& cruore menſam reſperſam. In extrema oratione Catonis conditio Q.uintio fertur,ut ſi id factū negaret,cæteraq;,quæ obieciſſet, ſponſione defenderet ſeſe,ſin fateref,ignominiane ſua quenquā doliturū cenſeret?quum ipſe uino & uenere amens ſanguine hoīs in conuiuio luſiſſet?In equitatu recognoſcendo L.Scipioni Aſiatico ademptus equus,in cenſibus quoq; accipiendis triſtis,& aſpera in omnes ordines cenſura fuit , ornamenta, & ueſtem muliebrem,& uehicula,quæ pluris quā quindecim millium æris eſſent,in cenſum referre uiatores iuſſit,item mancipia minora annis X X . quæ poſt proximū luſtrum X . millibus æris , aut eo pluris ueniſſent,uti ea quoq; decuplo tanto pluris,quā quanti eſſent,æſtimarentur,& his rebus oībus terni in millia æris attribuerentur,aquā publicam oēm in priuatum ædificium,aut agrum fluentem ademerunt,& quæ in loca publica inædificata,īmolitaue priuati habebant,infra X X X . dies demoliti ſunt,opera deinde facienda ex pecunia decreta,lacus ſternendos lapide,tegendoſq;,qua opus eſſet,cloacas in Auentino,& in aliis partibus,qua nondum erant,faciendas locauerūt,& ſeparatim Flaccus molem ad Neptunias aquas, ut iter populo eſſet , & uiam per Formianum montem , Cato atria duo,Menium,& Titiū in latomiis,& quatuor tabernas in publicum emit,baſilicamq; ibi fecit, quæ Porcia appellata eſt,& uectigalia ſummis pretiis ultro tributa infimis locauerunt,quas locationes quū ſenatus precibus,& lachrymis publicanoꝝ uictus induci,& deintegro locari iuſſiſſet,cenſores edicto ſummotis ab haſta,qui ludificati priorem locationem erant,omnia eadem paulolum imminutis pretiis locauerunt.Nobilis cenſura fuit,ſimultatūq; plena,quæ M.Porcium,cui acerbitas ea aſſignabaf, per oēm uitam exercuerunt.Eodē anno coloniæ duæ,Pollentia in Picenum,Piſauꝝ in Gallicum agꝝ deductæ ſunt,ſena iugera in ſingulos data,diuiſerunt agrum,coloniaſq; deduxerunt iidem triumuiri Q.Fabius Labeo,& M.& Q.Fuluii,Flaccus,& Nobilior. C O S S. eius anni nec domi , nec militiæ memorabile quicquam egerunt,in inſequentē annum crearunt C O S S. M. Claudium Marcellū, Q.Fabium Labeonē.M.Claudius,Q.Fabius Idibus Martiis,quo die conſulatū inierunt,de prouinciis ſuis,prætorumq; retulerunt.Prætores creati erant C.Valerius flamen Dialis,qui priore anno petierat,& Sp.Poſthumius Albinus,& P.Cornelius Siſenna,L.Puppius,L.Iulius,Cn.Sulpitius.C O S S. Ligures cum iiſdem exercitibus,quos P.Claudius,& M.Porcius habuerant,prouincia decreta eſt,Hiſpaniæ extra ſortē prioris anni prætoribus cum ſuis exercitibus ſeruatæ.Prætores ita ſortiri iuſſi , uti flamini Diali utiq; altera iuriſdicendi Romæ prouincia eſſet,peregrinam eſt ſortitus,Siſennæ Cornelio urbana,Sp.Poſthumio Sicilia,L.Puppio Appulia,L.Iulio Gallia, Cn. Sulpitio Sardinia euenit . L. Iulius maturare eſt iuſſus,Galli tranſalpini per ſaltus ignotæ antea uiæ(ut ante dictū eſt) in Italiam tranſgreſſi oppidū in agro,qui nunc eſt Aqleienſis,ædificabanr,id eos ut,phiberet,quoad eius ſine bello poſſet,prætori mandatū eſt,ſi armis prohibendi eēnt, C O S S. certiores faceret,ex his placere alteꝝ aduerſus Gallos ducere legiones.Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erāt,in de mortui Cn.Cornelii locū creatus erat Sp.Poſthumius Albinus.Huius pricipio anni P.Licinius Craſſus P O N T . M A X . mortuus eſt,in cuius locū M.Sepronius Tuditanus P O N T . M A X . creatus eſt.C.Seruilius Geminus P.Licinii funeris cauſſa uiſceratiōe data,ludos fecit,& gladiatores CXX. pugnauerūt,& ludi funebres p triduū facti,poſt ludos epulū,ī quo,quū toto foro ſtrata triclinia eēnt, tēpeſtas cū magnis ,pcellis coorta coegit pleroſq; tabernacula ſtatuere in foro,eadē paulo poſt quū undiq; diſſerenaſſet,ſublata,defūctoſq; fato uulgo ferebāt,qd inter fatalia uates cecīniſſent,neceſſe eē tabernacula in foro ſtatui.Hac religiōe leuatis altera iniecta,quod ſanguine p biduum pluuiſſet in area

Vulcani,& per decemuiros ſupplicatio indicta erat eius prodigii expiandi cauſſa.Prius quam COSS. in prouincias proficiſcerentur,legationes tranſmarinas in ſenatum introduxerunt,nec unq̃ ante tantum regionis eius hoīum Romæ fuerat,nam ex quo fama per gentes,quæ Macedoniam accolūt,uulgata eſt,crimina,querimoniaſq; de Philippo non negligenter ab Romanis audiri,multis operæ pretiū fuiſſe queri,pro ſe quæq; ciuitates,genteſq;,ſinguli etiam priuatim(grauis enim accola oībus erat)Romam aut ad ſpem leuandæ iniuriæ,aut ad deflendæ ſolatium uenerunt. Et ab Eumene rege legatio cum fratre eius Athenæo uenit ad querēdum ſimul quod nō deducerenẽ ex Thracia præſidia , ſimul quod in Bithyniam Pruſiæ bellum gerenti aduerſus Eumenem auxilia miſſa forent . Rñdendum ad omnia iuueni tum admodum Demetrio erat,quum haud facile eſſet,aut ea,quæ obiicerenẽ,aut quæ aduerſus ea dicenda erant,complecti memoria,nec enim mulra ſolum,ſed etiam pleraq; oppido quã parua erant,de controuerſia finium,de hominibus raptis,pecoribuſq; abactis,de iure aut dicto per libidinem,aut non dicto,de rebus per uim,aur per gratiam iudicatis,nihil hoꝝ neq; Demetrium dilucide dicere,nec ſe ſatis liquido diſcere ab eo ſenatus quum cerneret poſſe,ſimul & tyrocinio & perturbatione iuuenis moueretur,quæri iuſſit ab eo,ecquem de his rebus cōmētarium a patre accepiſſet:quū reſpondiſſet accepiſſe ſeſe,nihil prius,nec potius uiſum eſt,quam regis ipſius de ſingulis reſponſa accipere,librum extēplo popoſcerunt,deinde ut ipſe recitaret,permiſerunt.Erant autem de rebus ſingulis in breue coactæ cauſſæ,ut alia feciſſe ſe ſecundum decreta legatoꝝ doceret , alia non per ſe ſtetiſſe, quo minus faceret,ſed per eos ipſos,qui accuſarent,interpoſuerat etiam querelas de iniquitate decretorum,& quã non ex æquo diſceptatum apud Cæcilium foret,indigneq; ſibi nec ullo ſuo merito īſultatum ab oībus eſſet.Has notas iritati eius animi collegit ſenatus,cæteꝝ alia excuſanti iuueni,alia recipienti futura,ira ut maxime uellet ſenarus,reſponderi placuit,nihil patrem eius neq; rectius , nec magis quod ex uoluntate ſenatus eſſet,feciſſe,quam quod utcunq; ea geſta eſſent,per Demetrium filium ſatiſfieri uoluiſſet Romanis,multa & diſſimulare,& obliuiſci,& pati præterita ſenatum poſſe,& credere etiam Demetrio credēdum eſſe,obſidem enim ſe animum eius habere , etſi patri corpus reddiderit,& ſcire quantum,ſalua in patrem pietate,poſſet amicum eum Po.Romani eſſe , honoriſq; eius cauſſa miſſuros in Macedoniam legatos,ut ſiquid minus factum ſit,quã debuerit,tum quoq; ſine piaculo rerum prætermiſſaꝝ fiat,uelle etiam ſentire Philippum integra oīa ſibi cum Po.Romano Demetrii filii beneficio eſſe.Hæc quæ augendæ amplitudinis eius cauſſa facta erant,extemplo in inuidiam, mox etiam in perniciem adoleſcenti uerterunt.Lacedæmonii deinde introducti ſunt,multæ , & paruæ diſceptationes iactabantur,ſed quæ maxime rem continerent,erant,utrum reſtituerentur , quos Achæi damnauerant,nec ne,inique aut iure occidiſſent,quos occiderant,uertebatur,& utrum manerent in Achaico concilio Lacedæmonii,an(ut ante fuerat ſecretum) eius unius in Peloponeſo ciuitatis ius eſſet.Reſtitui,iudiciaq; facta tolli placet,Lacedæmonem manere in Achaico concilio,ſcribiq; id decretum,& conſignari a Lacedæmoniis,& Achæis.Legatus in Macedoniam Q. Martius eſt miſſus, iuſſus idem in Peloponneſo ſocioꝝ res aſpicere,nam ibi quoq; ex ueteribus diſcordiis reſidui motus erant.Et Meſſene deſciuerat a concilio Achaico,cuius belli & cauſſas,& ordinem ſi expromere uelim, īmemor ſim ꝓpoſiti,quo ſtatui non ultra attingere externa,niſi qua Romanis cohærerent rebus.Euētus memorabilis eſt,quod quum bello ſupiores eſſent Achæi,Philopœmenes prætor eoꝝ capitur ad præoccupãdam Coroneam,quam hoſtes petebant,in ualle iniqua cum equitibus paucis oppreſſus,ipſum potuiſſe effugere Thracum,Cretenſiumq; auxilio tradunt,ſed pudor relinquendi equites nobiliſſimos gentis,ab ipſo nuper lectos,tenuit,quibus dum locum ad euadendas anguſtias,cogendo ipſe agmen,præbet ſuſtinens impetus hoſtium,ꝓlapſo equo,& ſuo ipſe caſu,& onere equi ſuper eū ruentis haud multum abſuit,quin exanimaretur,ſeptuaginta annos iam natus,& diutino morbo , ex quo tum primo reficiebaẽ,uiribus admodum attenuatis,iacentem hoſtes ſupfuſi oppreſſerunt,cognitūq; primum a uerecundia,memoriaq; meritoꝝ haud ſecus quam ducē ſuum attollunt,reficiuntq; , & ex ualle deuia in uiam portant,uix,ſibimet ipſi præ nec opinato gaudio credentes,pars nūtios Meſſenen præmittunt,debellatum eſſe,Philopœmenem captum adduci.Primum adeo incredibilis uiſa res , ut non pro uano modo,ſed uix pro ſano nuntius audiretur,deinde,ut ſuper alium alius idem oēs affirmantes ueniebant,tãdem facta fides,& prius quam appropinquare urbi ſatis ſcirent , ad ſpectaculum oēs ſimul liberi,ac ſerui,pueri quoq; cum fœminis effunduntur,itaq; clauſerant portam turbæ,dum pro ſe quiſq;,niſi ipſe oculis ſuis crediḋiſſet,uix pro comperto tãtam rem habiturus uideretur.Aegre ſummouentes obuios intrare portam,qui adducebãt Philopœmenem,potuerunt,atq; turba conferta iter reliquum clauſerat,& quum pars maxima excluſa a ſpectaculo eſſet,theatrū repente,quod propinquum uiæ erat,cōpleuerunt,& ut in conſpectum populi adduceretur , una uoce oēs expoſcebant. Magiſtratus,& principes uériti nequem motum miſericordia præſentis tanti uiri faceret,quum alios uerecundia priſtinæ maieſtatis collata præſenti fortunæ,alios recordatio ingentium meritoꝝ motura eſſet,ꝓcul in conſpectu eum ſtatuerunt,deinde raptim ex oculis hoīum abſtraxerūt.Prætore Dinocrate dicēte,eſſe quæ ꝑtinentia ad ſūmam belli ꝑcūctari eum magiſtratus uellent,adducto in curiam,

& ſenatu

& ſenatu uocato,conſultari cœptũ.Iam inueſperaſcebat,& non mõ cætera,ſed ne in proximam quidem noctẽ,ubi ſatis tuto cuſtodiret̃,expediebant,ob magnitudinẽ priſtinæ eius fortunæ, uirtutiſq;,& neq; ipſi domũ recipere cuſtodiendũ audebant,nec cuiq̃ uni cuſtodiam eius ſatis credebant. Admonent deinde quidã eſſe theſauꝝ publicum ſub terra,ſaxo quadrato ſeptũ,eo uinctus demittit̃, & ſaxũ ingens,quo operitur machina,ſuperīpoſitum eſt,ita loco potius,quã homini cuiquam credendã cuſtodiã rati,lucem inſequentẽ expectauerunt.Poſtero die multitudo quidẽ integra memor priſtinorum eius in ciuitatem meritoꝝ,parcendum,ac per eũ remedia quærenda eſſe præſentium malorum cenſebant,ſed defectionis authores,quoꝝ in manu res erat,in ſecreto conſultantes oẽs ad necem eius conſentiebant,ſed utrũ maturarent,an differrent,ambigebant,uicit pars auidior pœnæ, miſſuſq; q uenenũ afferret.Accepto poculo nihil aliud locutũ ferunt,quam quæſiſſe,ſi incolumis Lycortas(is alter īperator Achæoꝝ erat)equiteſq; euaſiſſent,poſteaq̃ dictum eſt incolumes eſſe,bene habet,inquit, & poculo impauide hauſto,haud ita multo expirauit.Non diuturnum mortis eius gaudium authoribus crudelitatis fuit,uicta nanq; Meſſene bello, expoſcentibus Achæis dedit noxios, oſſaq; reddita Philopœmenis ſunt,ſimul & ſepultus ab uniuerſo Achaico eſt concilio,adeo oĩbus humanis congeſtis honoribus,ut ne diuinis quidẽ abſtineret̃. Ab ſcriptoribus reꝝ Græcis,Latiniſq; tm̃ huic uiro tribuitur,ut a quibuſdã eoꝝ uelut ad inſignẽ notam huius anni memoriæ mandatũ ſit,tres claros imperatores eo anno deceſſiſſe,Philopœmenẽ,Annibalem,P.Scipionẽ,adeo in æquo eum duobus potentiſſimaꝝ gẽtium ſummis īperatoribus poſuerunt. Ad Pruſiã regem legatus T.Quintius Flaminius uenit,quem ſuſpectũ Romanis & receptus poſt fugã Antiochi Annibal,& bellũ aduerſus Eumenẽ motum faciebat,ibi ſeu qa a Flaminio inter cætera obiectũ Pruſiæ erat,hominem oĩum,qui uiuerent,infeſtiſſimũ Po.Romano apud eũ eſſe,qui patriæ ſuæ primũ,deinde,fractis eius opibus,Antiocho regi author belli aduerſus Po.Romanũ fuiſſet,ſeu quia ipſe Pruſias gratificaretur præſenti Flaminio,Romaniſq;,per ſe necandi,aut tradendi eius in poteſtatẽ cõſilium cœpit, a primo colloqo Flaminii milites extemplo ad domũ cuſtodiendam Annibalis miſſi ſunt.Semper talẽ exitum uitæ ſuæ proſpexerat Annibal aĩo,& Romanoꝝ inexpiabile odium in ſe cernens,& fidei regũ nihil ſane confiſus, Pruſiæ uero leuitatem ẽt expertus erat,Flaminii quoq; aduentũ,uelut fatalem ſibi,horruerat,ad oĩa undiq; infeſta ut inter ſemꝑ aliquod præparatum fugæ haberet,ſeptẽ exitus e domo fecerat,ex iis quoſdam occultos,ne cuſtodia ſepirent̃,ſed graue imperium regũ nihil inexploratum,qđ inueſtigari uolunt,efficit,totius circuitũ domus ita cuſtodiis cõplexi ſunt,ut nemo inde elabi poſſet.Annibal poſteaquã eſt enuntiatum milites regios in ueſtibulo eſſe,poſtico,qđ deuii maxime,atq; occultiſſimi exitus erat,fugere conatus,ut id quoq; occurſu militũ obſeptum ſenſit,& oĩa circa clauſa, cuſtodiis diſpoſitis,eſſe,uenenum,qđ multo ante præparatum ad tales habebat caſus,popoſcit.Liberemus,inq̃r, diuturna cura Po.Romanum qñ mortem ſenis expectare longũ cenſet,nec magnã,nec memorabilem ex inermi,proditoq; Flaminius uictoriã feret.Mores quidẽ Po.Romanus quãtũ mutauerit, uel hic dies argumento erit,patres eoꝝ Pyrrho regi hoſti armato exercitũ in Italia habenti,ut a ueneno caueret, ꝑdixerunt,hi legatum conſularẽ,qui author eſſet Pruſiæ per ſcelus occidendi hoſpitis,miſerunt,execratus deinde in caput,regnumq; Pruſiæ,& hoſpitales deos uiolatæ ab eo fidei teſtes inuocans,poculum exhauſit.Hic uitæ exitus fuit Annibalis.Scipionẽ & Polybius,& Rutilius hoc anno mortuũ ſcribunt, ego neq; his,neq; Valerio aſſentio,his,qđ cenſoribus M.Porcio,L.Valerio principẽ ſenatus ipſum L. Valerium cenſorẽ lectum inuenio,quũ ſuperioribus duobus luſtris Africanus fuiſſet, quo uiuo, niſi ut ille ſenatu moueretur,quã notam nemo memoriæ ꝑdidit,alius princeps in locũ eius lectus non eſſet,Antiatem authorẽ refellit tribunus plebis M.Næuius,aduerſus quẽ oratio inſcripta P.Africani ẽ. Næuius hic magiſtratũ non inſt tribunatus plebis P.Claudio,L.Porcio COSS. ſed init tribunatũ Appio Claudio,M.Sẽpronio COSS. ad quartũ Idus Decembres,inde tres menſes ad Idus Martias ſunt,quibus.P.Claudius,L.Porcius conſulatũ inierunt,ita ut uixiſſe in tribunatu Næuii uideretur,diemq; ei dici ab eo potuiſſe,deceſſiſſe aũt ante L.Valerii,& M.Porcii cenſurã.Trium clariſſimoꝝ ſuæ cuiuſq; gentis uiroꝝ non tempore magis congruente cõparabilis mors uidetur eſſe, quã quod nemo eoꝝ ſatis dignum ſplendore uitæ exitũ habuit.Iam primum oẽs non in patrio ſolo mortui,nec ſepulti ſunt,ueneno abſumpti Annibal,& Philopœmenes,exul Annibal proditus ab hoſpite,captus Philopœmenes in carcere,& in uinculis expirauit,Scipio,etſi non exul,neq; dãnatus,die tñ dicta,ad quam non affuerat,reus abſens citatus uoluntariũ non ſolum ſibi ipſe,ſed ẽt funeri ſuo exilium indixit. Dũ ea in Peloponneſo,a quibus diuertit oratio,gerunt̃,reditus in Macedoniã Demetrii,legatorumq; aliter alioꝝ affecerat aĩos,uulgus Macedonum,quos belli ab Romanis īminentis metus terruerat,Demetrium,ut pacis authorẽ cum ingenti fauore conſpiciebant,ſimul & ſpe haud dubia regnum ei poſt mortem patris deſtinabant,nã etſi minor ætate,q̃uam Perſeus eſſet,hunc iuſta matrefamilias, illum pellice ortũ eſſe,illũ ut ex uulgato corpore genitũ nullam certi patris notã habere,hunc inſignẽ ſimilitudinẽ Philippi præ ſe ferre,ac Romanos Demetriũ,in paterno ſolio locaturos,Perſei nullã apud eos gr̃am eſſe.Hæc uulgo loquebant̃,itaq; & Perſea cura angebat,ne paꝝ pro ſe una ætas ualeret ,quum

oĩbus aliis rebus frater ſupiór eſſet. Et Philippus ipſe uix ſe ſui arbitrii fore, quẽ hæredẽ regni relinq̃ret credens, ſibi quoqꝫ grauiorẽ eſſe, quã uellet, minorẽ filium cẽſebat, offendebatᷓ interdum concurſu Macedonũ ad eum, & alterã iam ſe uiuo regiã eſſe indignabatᷓ, ipſe iuuenis haud dubie inflatior reddierat, ſubnixus erga ſe iudiciis ſenatus, cõceſſiſqꝫ ſibi, quæ patri negata eſſent, & oĩs mentio Romanorũ quantam dignitatẽ ei apud cæteros Macedonas, tantã inuidiam nõ apud fratrẽ modo, ſed ẽt apud patrẽ conciliabat, utiqꝫ poſteaq̃ alii legati Romani uenerũt, & cogebatᷓ decedere Thracia, præſidiaqꝫ deducere, & alia aut ex decreto priorꝝ legatorꝝ, aut ex noua conſtitutiõe ſenatus facere, ſed oĩa mœrẽs quidẽ & gemens, eo magis qđ filium freq̃ntiorem ꝓpe cum illis, quã ſecum cernebat, obediẽter tñ aduerſus Romanos faciebat, neq̃ mouendi extẽplo belli cauſſam præberet. Præuertendos ẽt aĩos a ſuſpicione taliũ conſiliorꝝ ratus, mediã in Thraciã exercitum in Odryſas, & Dentelochos, & Beſſos duxit, Philippopolin urbẽ fuga deſertã oppidanorꝝ, qui in ꝓxima montiũ iuga cum familiis receperant ſeſe, cœpit, cãpeſtreſqꝫ barbaros depopulatus, agros eorꝝ in deditionẽ accepit, Relicto ĩde ad Philippopolin præſidio, qđ haud multo poſt ab Odryſis expulſum eſt, oppidũ in Derrhiopo cõdere inſtituit, Pœoniæ ea regio eſt ꝓpe Erigonũ fluuium, q ex Illyrico ꝑ Pœon iam fluens in Axiũ elabitur amnẽ. Haud ꝓcul Stobis, uetere urbe, nouã urbem Perſeida, ut is filio maiori hõr etur honos, appellari iuſſit. Hæc dũ in Macedonia geruntᷓ, C O S S. in prouincias ꝓfecti, Marcellus nuntiũ præmiſit ad L. Porciũ proconſulẽ, ut ad nouũ Gallorꝝ oppidum legiões admoueret, aduenięti conſuli Galli ſeſe dediderũt duodecim millia armatorꝝ erant, pleriqꝫ arma ex agris rapta hẽbant, ea ægre patiẽtibus iis adẽpta, quæqꝫ alia aut populãtes agros rapuerãt, aut ſecum attulerãt, de his rebus, q quererentᷓ, legatos Romã miſerũt, introducti in ſenatũ a C. Valerio ꝑtore expoſuerunt ſe, ſuperãte in Gallia multitudine, inopia coactos agri, & egeſtate ad q̃rendam ſedẽ alpes trãſgreſſos, quæ iculta per ſolitudines uiderẽt, ibi ſine ullius iniutia cõſediſſe, oppidũ quoqꝫ ædificare cœpiſſe, quos indiciũ eſſet, nec agro, nec urbi ulli uim allaturos ueniſſe, nuꝑ M. Claudium ad ſe nuntiũ miſiſſe, bellũ ſe cum iis, ni dederentᷓ, geſturꝝ, ſe certã, etſi non ſpecioſam pacẽ, quam incertã belli ſpem præoptãtes, dediſſe ſe prius in fidẽ, quam in poteſtatem Po. Romani poſt paucos dies iuſſos & agro, & urbe decedere, ſeſe tacitos abire, quo terrarꝝ poſſent, in aĩo habuiſſe, arma deinde ſibi, & poſtremo oĩa alia, quæ ferrẽt, agerentqꝫ, adẽpta, orare ſe ſenatũ, Po. qꝫ Romanũ, ne in ſe innoxios deditos acerbius, quã in hoſtes ſæuirẽt. Huic orationi ſenatus ita rñderi iuſſit, neqꝫ illos recte feciſſe, quũ in Italiam uenirẽt, oppidumqꝫ in alieno agro nullius Romani magiſtratus, q ei ꝓuinciæ præeſſet, ꝑmiſſu ædificare conati ſint, neqꝫ ſenatui placere deditos ſpoliari, itaqꝫ ſe cum iis legatos ad conſulẽ miſſuros, q ſi redeant, unde uenerint, oĩa iis ſua reddi iubeãt, quiqꝫ ꝓtinus eant trãs alpes, & denũtient Gallicis populis, multitudinẽ ſuam domi cõtineant, alpes prope inexuperabilẽ finem in medio eẽ, non utiqꝫ iis melius fore, q eas primi ꝑuias feciſſent. Legati miſſi L. Furius Purpurio, Q. Minutius, L. Mãlius Accidinus. Galli redditis oĩbus, quæ ſine cuiuſq̃ iniuria hẽbant, Italia exceſſerũt, Legatis Romanis trãſalpini populi benigne rñderunt, ſeniores eorꝝ nimiam lenitatem Po. Romani caſtigarũt quod eos hoĩes qui gentis iniuſſu ꝓfecti occupare agrũ imperii Romani, & in alieno ſolo ædificare oppidũ conati ſũt, ĩpunitos dimiſiſſent, debuiſſe grauẽ temeritatis mercedẽ ſtatui, qđ uero ẽt ſua reddiderint, uereri ne tãta indulgentia plures ad talia audẽda impellantur, & exceperunt, & ꝓſecuti cũ donis legatos ſunt. M. Claudius C O S. Gallis ex ꝓuincia exactis. Iſtricũ bellum moliri cœpit, lr̃is ad ſenatum miſſis, ut ſibi in Iſtriã traducere legiones liceret, id ſenatui placuit, illud agitabãt, uti colonia Aq̃leia deduceretᷓ, nec ſatis conſtabat, utrũ Latinam, an ciuium Romanorꝝ deduci placeret, poſtremo Latinã potius coloniã deducendam pr̃es cenſuerunt, triumuiri creati ſunt P. Scipio Naſica, C. Flaminius, L. Manlius Accidinus. Eodẽ anno Mutina, & Parma coloniæ Romanorꝝ ciuiũ ſunt deductæ, bina millia hoĩum in agrum, qui ꝓxime Boiorꝝ, an̄te Tuſcorꝝ fuerat, octona iugera Parmæ, q̃na Mutinæ acceperunt, deduxerunt triũuiri M. Aemylius Lepidus, T. Ebutius Carus, L. Quintius Criſpinus. Et Saturnia colonia ciuiũ Romanorꝝ in agrꝝ Caletranũ eſt deducta, deduxerũt triũuiri. Q. Fabius Labeo, C. Afranius Stellio, T. Sẽpronius Gracchus, iugera in ſingulos data decẽ. Eodẽ anno A. Terẽtius ꝓconſul haud ꝓcul flumine Ibero in agro Auſetano ꝑ̃lia ſecunda cũ Celtiberis fecit, & oppida, quæ ibi cõmunierãt, aliquot expugnauit. Citerior Hiſpania in pace fuit eo anno, q̃a & P. Sempronius ꝓconſul diutino morbo eſt ĩplicitus, & nullo laceſſente, ꝑopportune q̃euerunt Luſitani, nec ĩ Liguribus memorabile q̃cq̃ a Q. Fabio cõſule geſtũ. M. Marcellus ex Iſtria reuocatus, exercitu dimiſſo, Romã comitiorꝝ cauſſa rediit, creauit C O S S. C. Bebiũ Pamphilũ, & L. Aemyliũ Paulum, cũ M. Aemylio Lepido hic ædilis curulis fuerat, a quo cõſule q̃ntus annus erat, quũ is ipſe Lepidus poſt duas repulſas C O S. factus erat. Prætores inde facti Q. Fuluius Flaccus, M. Valerius Leuinus, P. Aemylius iterꝝ, M. Ogulinus Gallus, L. Cæcilius Dentrix, C. Terẽtius Iſtra. Supplicatio extremo anno fuit ꝓdigiorꝝ cauſſa, qđ ſanguinẽ pluuiſſe ꝑ biduum in area Cõcordiæ ſatis credebãt, nuntiatũqꝫ erat haud ꝓcul Sicilia inſulã, quæ nondũ ante fuerat, nouã editam e mari eſſe. Annibalẽ hoc anno Antias Valerius deceſſiſſe author eſt, legatis ad eam rẽ ad Pruſiam miſſis, præter T. Quintium Flaminiũ, cuius in ea re celebre eſt nomen, L. Scipione Aſiatico, P. Scipione Naſica.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBER DECIMVS.

PRINCIPIO INSEQVENTIS ANNI COSS. PRAEtoreſque ſortiti prouincias ſunt, COSS. nulla præter Ligures, quæ decerneretur, erat, iuriſdictio urbana M. Ogulino Gallo, inter peregrinos M. Valerio euenit, Hiſpaniarum Q. Fuluio Flacco citerior, P. Manlio ulterior, L. Cæcilio Dentrici Sicilia, C. Terentio Iſtræ Sardinia, Delectus habere COSS. iuſſi, Q. Fabius ex Liguribus ſcripſerat Apuanos ad rebellionem ſpectare, periculumque eſſe, ne impetum in agrum Piſanum facerent, & ex Hiſpaniis citeriorem in armis eſſe, & cum Celtiberis bellari ſciebant, in ulteriore, quia diu æger eſſet prætor, luxuriæ otio ſolutam diſciplinam militarem eſſe, ob ea nouos exercitus conſcribi placuit, quatuor legiones in Ligures, uti ſingulæ quina millia, & .ducéros pedites, trecentos haberent equites, ſociorum iiſdem Latini nominis XV. millia peditum addita, & octingenti equites, hi duo conſulares exercitus eſſent, ſcribere præterea iuſſi ſeptem millia peditum ſociorum, ac Latini nominis, & quadringentos equites, & mittere ad M. Marcellum in Galliam, cuī ex conſulatu prorogatum imperium erat, in Hiſpaniam etiam utranque quæ ducerentúr, quatuor millia peditum ciuium Romanorum, & CC. equites, & ſeptem millia peditum cum CCC. equitibus ſcribi iuſſa, & Q. Fabio Labeoni cum exercitu, qué habebat in Liguribus; prorogatum in annum imperium eſt. Ver procelloſum eo anno fuit, pridie Parilia medio ferme die atrox cum uento tempeſtas coorta, multis ſacris, profaniſque locis ſtragem fecit, ſigna ænea in Capitolio deiecit, forem ex æde Lunæ, quæ in Auentino eſt, raptam tulit, & in poſtici parietibus Cereris templi Affixit, ſigna alia in circo maximo cum columnis, quibus ſuperſtabát, euertit, faſtigia aliquot templorum a culminibus abrupta fœde diſſipauit, itaque in prodigium uerſa ea tempeſtas, procurarique aruſpices iuſſerunt, ſimul procuratum eſt, quod tripedem mulū Reate natum nuntiatum erat, & a Formiis ædem Apollinis, ac Caietæ de cælo tactam, ob ea prodigia XX. hoſtiis maioribus ſacrificatum, & in diem unum ſupplicatio fuit. Per eoſdem dies ex literis A. Terentii proconſulis cognitum, P. Sempronium in ulteriore prouincia, quum plus annum æger fuiſſet, mortuum eſſe, eo maturius in Hiſpaniam prætores iuſſi proficiſci. Legationes tranſmarinæ deide in ſenatum introductæ ſunt, prima Eumenis, & Pharnacis regum, & Rhodiorum querentium de Synopenſium clade, Philippi quoque legati, & Achæorum, & Lacedæmoniorum ſub idem tépus uenerunt, iis prius Martio audito, qui ad res Græciæ, Macedoniæque uiſendas miſſus erat, reſponſa data ſunt. Aſiæ regibus, ac Rhodiis reſponſum eſt, legatos ad eas res uiſendas miſſurum ſenatum. De philippo & iram auxerat Martius, nam ita feciſſe, quæ ſenatui placuiſſent, fatebatur, ut facile appareret, non diutius, quam neceſſe eſſet, facturum, neque obſcurum erat rebellaturū, omníaque, quæ tunc ageret, diceretque eo ſpectare. Iam primum omnem fere multitudinem ciuium ex maritimis ciuitatibus cum familiis ſuis in Emathiam, quæ nunc dicitur, quondam appellata Pœonia eſt, traduxit; Thracibuſque, & aliis barbaris urbes tradidit habitandas, fidiora hæc genera hominum fore ratus in Romano bello. Ingentem ea res fremitum in Macedonia tota fecit, relinquenteſque penates ſuos cum coniugibus, ac liberis pauci tacitum dolorem continebant, execra-

tioneſque, quæ in agminibus proficiſcentium audiri ſolent, in regem, uincente odio metum, exaudiebantur. His ferox animus omnes homines, omnia loca temporaque ſuſpecta habebat, poſtremo negare pro palam cœpit, ſatis tutum ſibi quicquam eſſe, niſi liberos eorum, quos interfeciſſet, comprehenſos in cuſtodia haberet, & tempore alium alio tolleret. Eam crudelitatem fœdam per ſe, fœdiorem unius domus clades fecit. Herodicum principem Theſſalorum multis ante annis occiderat, generosquoque eius poſtea interfecit, in uiduitate relictæ filiæ, ſingulos filios paruos habẽtes, Theoxena, & Archo nomina mulieribus erant. Theoxena multis petentibus aſpernata nuptias eſt, Archo Poridi cuidam, longe principi gentis, nupſit, & apud eum plures enixa partus, paruis admodum relictis omnibus, deceſſit. Theoxena, ut in ſuis manibus liberi ſororis educarentur, Poridi nupſit, & tanquam omneis ipſa enixa foret, ſuum, ſororiſque filios in eadem habebat cura, poſteaquam regis edictum de comprehendendis liberis eorum, qui interfecti eſſent, accepit, ludibrio futuros non regis modo, ſed cuſtodum etiam libidinis rata, ad rem atrocem animum adiecit, auſaque eſt dicere potius ſua manu ſe omnes interfecturam, quam in poteſtatem Philippi uenirent. Poris abominatus mentionem tam fœdi facinoris, Athenæon deportaturum eos ad fidos hoſpites dixit, comitemque ipſum fugæ futurum eſſe. Proficiſcuntur ab Theſſalonica Aeniam ad ſtatutum ſacrificium, quod conditori Aeneæ cum magna cærimonia quotannis faciunt, ibi die per ſolennes epulas conſũpto, nauem præparatam a Poride ſopitis omnibus tertia uigilia conſcendunt, tanquam redituri in Theſſalonicam, ſed traiicere in Eubœam erat propoſitum, cæterum in aduerſum uentum nequicquam eos tendentes prope terram lux oppreſſit, & regii, qui præerant cuſtodiæ portus, lembum armatum ad protrahendum eam nauem miſerunt, cum graui edicto, ne reuerterentur ſine ea. Quoniam dies appropinquabat, Poris quidem ad hortationem remigum, nautarumque intentus erat, interdum manus ad cælum tendens, opem ut dii ferrent, orabat, ferox interim fœmina ad multo ante præcogitatum reuoluta facinus, uenenum diluit, ferrumque promit, & poſito in conſpectu poculo, ſtrictiſque gladiis, mors, inquit, una uindicta eſt, uiæ ad mortem hæ ſunt, qua quenque animus fert, effugite ſuperbiam regiam, agite iuuenes mei primum, qui maiores eſtis, capite ferrũ, aut haurite poculum, ſi ſegnior mors iuuat. Et hoſtes aderant, & author mortis inſtabat, alii alio leto abſumpti ſemianimes e naue præcipitantur, ipſa deinde uirum comitem mortis complexa ĩ mare ſeſe deiecit, naue uacua dominis regii potiti ſunt. Huius atrocitas facinoris nouam uelut flammam regis inuidiæ adiecit, ut uulgo ipſum, liberoſque eius execrarentur, quæ diræ breuĩ ab omnibus diis exauditæ, ut ſæuiret ipſe in ſuum ſanguinem, effecerunt. Perſeus enim, quum indies magis cerneret fauorem, & dignitatem Demetrii fratris apud multitudinem Macedonum creſcere, & gratiam apud Romanos, ſibi ſpem nullam regni ſupereſſe, niſi in ſcelere, ratus, ad id unum omnes cogitationes intendit, cæterum quum ſe ne ad id quidem, quod muliebri cogitabat animo, ſatis per ſe ualidum crederet, ſingulos amicorum patris tentare ſermonibus perplexis inſtituit, & primo quidam ex his aſpernantium tale quicquam præbuerunt ſpeciem, quia plus in Demetrio ſpei ponebãt, deinde creſcente indies Philippi odio in Romanos, cui Perſeus indulgeret, Demetrius ſumma ope aduerſaretur, proſpicientes animo exitum, id cautius adiuuandum, quod futuꝝ erat rati fouendam ſpem potentioris, Perſeo ſe adiungunt, cætera in ſuum quæq; tempus differunt, in præſentia placet omni ope in Romanos accendi regem, impelliq; ad conſilia belli, ad quæ iam ſua ſponte animum inclinaſſet, ſimul ut Demetrius indies ſuſpectior eſſet, excompoſito ſermones ad ſpem Romanoꝝ trahebant, ibi alii quum mores, & inſtituta eoꝝ, alii res geſtas, alii ſpeciem ipſius urbis nondum exornatæ neq; publicis, neq; priuatis locis, alii in ſingulos principũ eluderent, iuuenis incautus & amore nõis Romani, & certamine aduerſus fratrem oĩa tuendo, ſuſpectũ ſe patri, & opportunũ criminibus faciebat, itaq; expertẽ eum pater oĩum de rebus Romanis conſilioꝝ habebat, totus in Perſea uerſus, cum eo cogitationes eius rei dies ac noctes agitabat. Redierant, quos forte miſerat in Baſternas ad accerſenda auxilia, adduxerãtq; inde nobiles iuuenes, & regii quoſdã generis, quoꝝ unus ſororem ſuã in matrimoniũ Philippi filio pollicebaẽ, etexeratq; conſociatio gentis eius aĩum regis. Tum Perſeus, qd iſta ꝓſunt? inquit, nequaq̃ tm̃ in externis auxiliis eſt præſidii, quantum periculi fraude domeſtica, proditorem nolo dicere, ſpeculatorẽ citius, ex quo obſes Romæ fuit, corpus nobis reddiderunt Romani, aĩum ipſi habent, omnium pœne Macedonum in eũ ora conuerſa ſunt, nec regẽ ſe alium tentur habituros eſſe, quam quem Romani dediſſent. His per ſe ægra mens ſenis ſtimulabatur, & animo magis, quam uultu ea crimina accipiebat. Forte luſtrandi exercitus uenit tempus, cuius ſolenne eſt tale. Prior hoſtiæ pars dextera, poſterior ad læuam uiæ ponitur, inter hanc diuiſam hoſtiam copiæ armatæ traducunẽ, præferuntur primo agmini arma inſignia oĩum ab ultima origine Macedoniæ regum, deinde rex ipſe cũ liberis ſequitur, ꝓxima eſt regia cohors, cuſtodeſq; corporis, poſtremũ agmen Macedonũ cætera multitudo claudit, latera regis duo filii iuuenes cingebant, Perſeus iã triceſimũ annũ agens, Demetrius qnquennio minor, medio iuuẽtæ robore ille, hic flore fortunati pr̃is matura ſoboles, ſi mens ſana fuiſſet. Mos erat luſtratiõis, ſacro peracto decurrere exercitum, & diuiſas bifariam

duas acies concurrere ad ſimulacrum pugnæ,regii iuuenes duces ei ludicro certamini dati,cæteꝝ non imago fuit pugnæ,ſed tanq̃ de regno dimicaretur,concurrerunt,multaq; uulnera ſudibus facta, nec præter ferrum quicq̃ defuit ad iuſtam belli ſpeciem . Pars ea,quæ ſub Demetrio erat,longe ſuperior fuit,id ægre patiente Perſeo lætari prudentes amici eius,eáq; rem dicere ipſam præbituram cauſſam criminandi iuuenis.Conuiuium eo die ſodalium,qui ſimul decurrerát,uterq; habuit,quum uocatus ad cœnam ab Demetrio Perſeus negaſſet, feſto die inuitatio benigna & hilaritas iuuenilis utroſq; in uinum traxit,cõmemoratio ibi certaminis ludicri,& iocoſa dicta in aduerſarios ita, ut ne ipſis quidé ducibus abſtineretur,iactabátur ad has excipiendas uoces ſpeculator ex conuiuiis Perſei miſſus quum incautior obuerſaretur,exceptus a iuuenibus forte triclinio egreſſis male multatur. Huius rei ignarus Demetrius,quin comeſatum,inquit,ad fratrem imus?& iram eius,ſiqua ex certamine reſidet,ſimplicitate & hilaritate noſtra lenimus?oẽs ſe ire cõclamarunt,præter eos,qui ſpeculatoris ab ſe pulſati præſentem ultionem metuebant,quum eos quoq; Demetrius traheret,ferrum ueſte abdiderunt,quo ſe tutari,ſiqua uis fieret,poſſent.Nihil occultu eſſe in inteſtina diſcordia poteſt,utraq; domus proditoꝝ,& ſpeculatoꝝ plena erat,præcucurrit index ad Perſea ferro ſuccinctos nuntians cum Demetrio quatuor adoleſcentes uenire,& ſic cauſſa apparebat,nam ab iis pulſatum conuiuam ſuum audierat,tamẽ infamandæ rei cauſſa ianuam obſerari iubet,& ex parte ſuperiore ædium,uerſiſq; in uiam feneſtris, comeſatores tanq̃ ad cædem ſuam uenientes aditu ianuæ arcet.Demetrius per uinum,quod excluderetur,pauliſper uociferatus,in conuiuium redit totius rei ignarus,poſtero die Perſeus quãprimum cõueniendi poteſtas patris fuit,regiam ingreſſus perturbato uultu,in conſpectu patris tacitus procul cõſtitit,cui quum pater,ſatin, ſaluæ res?quænam ea mœſtitia eſſet,interrogaret eum de ludicro,tibi,inquit,uiuere me ſcio,iam non occultis a fratre petimur inſidiis,nocte cum armatis domum ad interficiendumme uenit,clauſiſq; foribus,parietumq; præſidio me a furore eius ſum tutatus. Quum pauorem miſtum admiratione patri inieciſſet,atqui ſi aures præbere potes, inquit,manifeſtã rem teneas, faciam.Eninuero ſe Philippus dicere auditurum,uocariq; extẽplo Demetrium iuſſit,& ſeniores duos amicos,expertos inter fratres certaminum,infrequentes iam in regia,Lyſimachum , & Onomaſtum, accerſit,quos in conſilio haberet.Dum ueniunt amici,ſolus,filio procul ſtante,multa ſecum animo uolutans inambulauit,poſteaquã ueniſſe eos nuntiatum eſt,ſeceſſit in partem interiorem cum duobus amicis,totidem cuſtodibus corporis,filiis ut ternos inermes ſecum introducerent,permiſit. Ibi quum conſediſſent,ſedeo,inquit,miſerrimus pater iudex inter duos filios , accuſatorem parricidii , & reum aut conficti,aut admiſſi criminis labem apud meos inuenturus. Iampridem q̃dem hanc procellam imminentem timebam,quum uultus inter uos minime fraternos cernerem,quum uoces quaſdã exaudirem,ſed interdum ſpes animum ſubibat deflagrare iras ueſtras,purgari ſuſpiciones poſſe,etiam hoſtes armis poſitis fœdus iciſſe,& priuatas multoꝝ ſimultates finitas,ſubituram uobis aliquando germanitatis memoriam,puerilis quondam ſimplicitatis,conſuetudiniſq; inter uos,meoꝝ deniq; præceptorum,quæ uereor,ne uana ſurdis auribus cecinerim. Quoties ego,audiẽtibus uobis,deteſtatus exẽpla diſcordiaꝝ fraternaꝝ,horrendos euentus eorum retuli?quibus ſtirpem ſuam,domos,regna funditus euertiſſent?meliora quoq; exempla parte altera poſui,ſociabilem conſortionem inter binos Lacedæmoniorum reges ſalutarem per multa ſæcula ipſis,patriæq;,eandem ciuitatem,poſteaq̃ mos ſibi cuiq; rapiendi tyrãnidem exortus ſit,euerſam,iam hos Eumenem,Attalũq; fratres a quam exiguis rebus,prope ut puderet regii nominis,mihi,Antiocho,& cuilibet regũ huius ætatis nulla re magis , quã fraterna unanimitate regnum æquaſſe,ne Romanis quidem exẽplis abſtinui,quæ aut uiſa,aut audita habebam,T.& L. Quintioꝝ,qui bellum mecum geſſerunt,P.& L. Scipionum,qui Antiochum deuicerunt,patris patruiq; eoꝝ,quoꝝ perpetuam uitæ concordiam mors quoq; miſcuit,neq; uos illoꝝ ſcelus,ſimiliſq; ſceleri exitus potuit,neq; horum bona mens,bona fortuna ad ſanitatem flectere . Viuo, & ſpirante me hæreditatem meam ambo & ſpe,& cupiditate improba petitis,eo uſq; me uiuere uultis,donec alterius ueſtrum ſuperſtes haud ambiguum regem alteꝝ mea morte faciam,nec patrem poteſtis pati,nihil cari,nihil ſancti nominis noſtis,cuius uice regni unius inſatiabilis amor ſucceſſit.Agite conſceleratę aures paternas,decernite criminibus mox ferro decreturi,dicite palam,quod tueri poteſtis,aut cõminiſci libet,reſeratæ aures ſunt,quæ poſthac ſecretis alterius ab altero criminibus claudentur.Hæc furens ira quum dixiſſet,lachrymæ omnibus obortæ,& diu mœſtum ſilẽtium tenuit. Tum Perſeus,aperienda nimirum nocte ianua fuit,& armati comeſatores accipiendi,præbẽdumq; ferro iugulum,quando non creditur,niſi perpetratum facinus,eadem petitus iſidiis audio,quæ latro,atq; inſidiator.Non nequiq̃ iſti unum Demetrium filium te habere,me ſubditum,& pellice genitum appellant,nam ſi gradum,ſi caritatẽ filii apud te haberem,non in me querentem deprehẽſas inſidias , ſed in eum,qui feciſſet,ſæuires,nec adeo tibi uilis uita eſſet noſtra,ut nec præterito piculo meo moueretis, neq; futuro ſic iſidiantibus ſit impune,itaq; ſi mori tacitũ oportet,taceamus , precati tantum deos,ut a me cœptum ſcelus in me finẽ habeat,nec per meum latus tu petaris,ſin autem,quod circũuentis in ſolitudine natura ipſa ſubiicit,ut hoĩum quos nunq̃ uiderint,fidem tñ implorẽt,mihi quoq; ferrum

in me ſtrictum cernēti uocem mittere liceat, per te, patriumq; nomen, quod utri noſtrum ſanctius ſit, iampridem ſentis, ita me audias precor, tanq̃ ſi uoce, & comploratione nocturna excitus mihi quiritan ti interueniſſes, Demetrium cum armatis nocte intēpeſta in ueſtibulo meo deprehēdiſſes, quod tum uociferarer in te præſenti pauidus, hoc nunc poſtero die queror, Frater non comeſantium iuicem iā diu uiuimus inter nos, regnare utiq; uis, huic ſpei tuæ obſtat ætas mea, obſtat gētium ius, obſtat uetu ſtus Macedoniæ mos, obſtat uero etiam patris iudicium, huc trāſcendere, niſi per meum ſanguinem, non potes, omnia molitis, & tētas, adhuc ſeu cura mea, ſeu fortuna reſtitit parricidio tuo. Heſterna die in luſtratione, & decurſu, & ſimulacro ludicro pugnæ funeſtum prope prælium feciſti, nec me aliud a morte uindicauit, quam quod me, ac meos uinci paſſus ſum, ab hoſtili prælio tanq̃ fraterno luſu per trahere me ad cœnam uoluiſti, credisne pater inter inermes conuiuas me cœnaturū fuiſſe, ad quem ar mati comeſatum uenerunt? credis nihil a gladiis nocte periculum fuiſſe, quem ſudibus, te inſpectāte, prope occiderūt? Quid hoc noctis? quid ut inimicus ad iratum? quid cum ferro ſuccinctis iuuenibus uenis? conuiuam me tibi cōmittere auſus non ſum, comeſatorem te cum armatis recipiam? ſi aperta ianua fuiſſet, funus meum parares hoc tēpore pater, quo querētem audis. Nihil ego tanq̃ accuſator cri minoſe, nec dubia argumētis colligendo ago, quid enim negat ſe cum multitudine ueniſſe ad ianuam meam? aut ferro ſuccinctos ſecum fuiſſe? quos nominauero acceſſe, poſſunt qdem omnia audere, qui hoc auſi ſunt, non tñ audebunt negare ſe deprehenſos intra limen meum cum ferro, ſi ad te deduce rem, rem pro manifeſto haberes, fatentes pro deprehenſis habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas cogita, ſed ne ſint cæcæ pater execrationes tuæ, diſcerne, diſpice inſidiatorem, & peti tum inſidiis noxium huic eſſe caput, qui occiſurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos deos, qui periturus fraterno ſcelere fuit, perfugium in patris miſericordia, & iuſtitia habeat, quo enim alio con fugiam? cui non ſolēne luſtrale exercitus, cui non decurſus militum, non domus, non epulæ, non nox, ad quietem data naturæ, beneficio mortalibus, tuta eſt? ſi iero ad fratrem inuitatus, moriendum eſt, ſi recepero itra ianuam comeſatum fratrem, moriendum eſt, nec eundo, nec manendo inſidias euito. Quo me cōferam? nihil præter deos pater, & te colui, non Romanos habeo, ad quos cōfugiam, periſ ſe expetunt, quia tuis iniuriis doleo, quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modo Thraciæ mariti mam oram īdignor, nec me, nec te incolumi Macedoniam ſuam futuram ſperant, ſed ſi me ſcelus fra tris, te ſenectus abſumpſerit, aut nec ea qdem expectata fuerit, regem, regnūq; Macedoniæ ſua futura ſciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquiſſent, mihi quoq; id relictum crederem recepta culum, at in Macedonibus ſatis præſidii eſt, uidiſti heſterno die impetū in me militum, qd illis defuit niſi ferrum? quod illis defuit interdiu, conuiuæ fratris noctu ſumpſerunt. Quid de magna parte prin cipum loquar, qui in Romanis ſpem oēm dignitatis, & fortunæ poſuerūt? & in eo, qui oīa apud Ro manos poteſt? neq; hercule iſtum mihi tātum fratri maiori, ſed ꝑpe eſt, ut tibi quoq; ipſi, & patri præ ferant, iſte enim eſt, cuius beneficio pœnam tibi ſenatus remiſit, qui nunc te ab armis Romanis prote git, qui tuam ſenectutē obligatam, & obnoxiam adoleſcētiæ ſuæ æquum eſſe cenſet, pro iſto Romani ſtant, pro iſto oēs urbes tuo imperio liberatæ, pro iſto Macedones, qui pace Romana gaudebant, mihi præter te pater quid uſquam aut ſpei, aut præſidii eſt? Quo ſpectare illas literas ad te nunc miſſas T. Quintii credis? quibus & te bene conſuluiſſe rebus tuis ait, quod Demetrium Romā miſeris, & hor tatur, ut iterū cum pluribus legatis, & primoribus quoq; ipſorū Macedonum remittas eum. T. Quin tius, qui nunc eſt author omnium iſti, & magiſter, eum ſibi, te abdicato patre, ī locum tuum ſubſtituit, illic ante omnia clandeſtina concepta ſunt conſilia, quæruntur adiutores conſiliis, quum te plures, & principes Macedonum cum iſto mittere iubet, qui hinc integri, & ſynceri Romam eunt, Philippum regem ſe habere credentes, imbuti illinc, & infecti Romanis delinimētis, redeunt, Demetrius iis unus omnia eſt, eum iam regem uiuo patre appellant. Hæc ſi indignor, audiendum eſt ſtatim non ab aliis ſo lum, ſed etiam a te pater cupiditatis regni crimen, ego uero, ſi in medio ponitur, non agnoſco, quem enim ſuo loco moueo, ut ipſe in eius locum ſuccedam? unus antē me pater eſt, & ut diu ſit deos rogo ſuperſtes, ei ita ſim, ſi merebor, ut ipſe me eſſe uelit, hæreditatem regni, ſi pater tradet, accipiam, cupit regnum, & quidem ſcelerate cupit, qui tranſcendere feſtinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedo num, iuris gentium, obſtat frater maior, ad quē iure, uoluntate etiam regnum patris pertinet, tollatur nunc primus in regnum, fraterna cæde ſit potior, pater ſenex, & filio ſolus orbatus magis timebit, ne iraſcatur, quā ut filii ulciſci necem patiatur, Romani lætabunt, probabūt, defendent factum. Hæ ſpes incertæ pater, ſed non inanes ſunt, ita enim res ſe habet, periculum uitæ ꝑpellere a me potes, punien do eos, qui ad me interficiēdum ferrum ſumpſerunt, ſi facinori eorū ſucceſſerit, mortem meā idem tu perſequi nō poteris. Poſteaq̃ dicēdi finem Perſeus fecit, coniecti eorū, qui aderant, oculi in Demetrium ſunt, uelut cōfeſtim reſponſurus eſſet, deinde ſilētium fuit. Quum ꝑfuſum fletu appareret oibus lo qui non poſſe, tādem uicit dolorē ipſa neceſſitas, quum dicere iuberent, atq; ita orſus eſt. Omnia, quæ eorū antea fuerant auxilia, pater, præoccupauit accuſator, ſimulatiſq; lachrymis in alterius ꝑniciem ue ras meas lachrymas ſuſpectas tibi fecit, quū ipſe, exquo ab Roma redii, per occulta cum ſuis colloquia

dies

dies noctesq; inſidietur ultro mihi, nunc non inſidiatoris modo, ſed latronis manifeſti, & pcuſſoris ſpeciem induit. Periculo ſuo te exterret, ut inoxio fratri per eundem te maturet perniciem, perfugium ſibi nuſq̃ gentium eſſe ait, ut ego ne apud te quidem ſpei quicq̃ reliqui habeam, circũuentum, ſolum, inopem inuidia gratiæ externæ, quæ obeſt potius quam prodeſt, onerat. Iam illud quam accuſatorie? quod noctis huius crimẽ miſcuit cum cætera īſectatione uitæ meæ, ut & hoc, quod iam quale ſit, ſcies, ſuſpectum alio uitæ noſtræ tenore faceret, & illam uanam criminationem ſpei, uoluntatis, conſilioꝝ nocturno hoc ficto, & compoſito argumento fulciret, ſimul & illud quæſiuit, ut repentina & minime præparata accuſatio uideretur, quippe ex noctis huius metu, & tumultu repentino exorta. Oportuit autem Perſeu, ſi proditor ego patris inieram conſilia, non expectatam fabulam eſſe noctis huius, ſed proditionis me accuſatum, ſi illa criminoſa ac uana accuſatio erat, inuidiamq; tuam aduerſus me magis, quam crimen meum indicatura, hodie quoq; eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri, ut perſpiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi nouo quidem, & ſingulari genere odii inſidias feciſſes, ego tamen, quantum in hac ſubita perturbatione potero ſeparabo ea, quæ tu confudiſti, & noctis huius inſidias aut tuas, aut meas detegam. Occidendi ſui conſilium me iniſſe uideri uult, ut ſcilicet maiore fratre ſublato, cuius iure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, iudicio regnum eſt futurũ, ego minor in eius, quem occidiſſem, ſuccederem locum, quid ergo illa ſibi uult pars altera orationis, qua Romanos a me cultos ait, atq; eorum fiducia in ſpem regni me ueniſſe? nam etſi in Romanis tãtum momenti eſſe credebam, ut, quem uellent, imponerent Macedoniæ regem, & meæ tantum apud eos gratiæ confidebam, quid opus parricidio fuit? an ut cruentum fraterna cæde diadema gererem, ut illis ipſis, apud quos aut uera, aut certe ſimulata probitate partam gratiam habeo, ſiquam forte habeo, execrabilis & inuiſus eſſem? niſi T. Quintium credis, cuius uirtute & conſiliis me nunc arguis regi, quum & ipſe tali pietate uiuat cum fratre, mihi fraternæ cædis fuiſſe authorem? Idem non Romanorum ſolum gratiam, ſed Macedonum iudicia, ac deoꝝ pœne, hominũq; conſenſum collegit, per quæ omnia ſe mihi parem in certamine nõ futurum crediderit, idem tanq̃ in aliis oĩbus rebus inferior eſſem, ad ſceleris ſpem ultimam confugiſſe me inſimulat. Vis hanc formulam cognitionis eſſe, ut uter timuerit, ne alter dignior uideretur regno, is conſilium opprimẽdi fratris iudicetur cœpiſſe? Exequamur tamen quocunq; modo conficti ordinem criminis, pluribus modis ſe petitum criminatus eſt, & omneis inſidiaꝝ uias in unum diem contulit, uolui interdiu eum poſt luſtrationem quum concurrimus, & quidem, ſi diis placet, luſtrationum die occidere, uolui, quum ad cœnam inuitaui, ueneno ſcilicet tollere, uolui quum comeſatum gladiis cincti me ſecuti ſunt, ferro interficere, tempora quidem qualia ſint ad parricidiũ electa, uides, luſus, cõuiuii, comeſationis, quis dies? qualis? quo luſtratus exercitus, quo inter diuiſam uictimam prælatis omnium, qui unquam fuere Macedoniæ regum armis, reges duo ſolito more tua tegentes latera pater præuecti ſumus, & ſecutum eſt Macedonum agmẽ, hæc ego etiam ſiquid ante admiſiſſem piaculo dignum, luſtratus, & expiatus, ſacra tum quum maxime in hoſtiam itineri noſtro circundatam intuens, parricidium, uenena, gladios in comeſatione præparatos uolutabam in animo, ut quibus aliis deinde ſacris contaminatam omni ſcelere gentem expiarem? ſed cæcus criminandi cupiditate animus, dum omnia ſuſpecta efficere uult, aliud alio cõfundit, nam ſi ueneno te inter cœnam tollere uolui, quid minus aptum fuit, quam pertinaci certamine, & cõcurſu iratum te efficere, ut merito, ſicut feciſti, inuitatus ad cœnam abnueres? quum autẽ iratus negaſſes, utrũ ut placarem, dãda opera fuit, ut aliam quærerem occaſionem, quoniam ſemel uenenum paraueram? an ab illo conſilio uelut tranſiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, & quidem eo die per ſpeciem comeſationis occiderem? quo deinde modo, ſi te metu mortis credebam cœnam euitaſſe meam, non ab eodem metu comeſationem quoq; euitaturum exiſtimabam? Non eſt res, qua erubeſcam pater, ſi die feſto inter æquales largiore uino ſum uſus, tu quoq; uelim inquiras, qua lætitia, quo luſu apud me celebratum heſternum conuiuium ſit, illic etiam prauo forſitan odio prouehente, quod in iuuenili armorum certamine pars noſtra non inferior fuerat, miſeria hæc, & metus crapulam facile excuſſerũt, quæ ſi non interueniſſent inſidiatores, ſomno ſopiti iaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecturus eram, non tẽperaſſem uino in unum diem? non milites meos abſtinuiſſem? Et ne ego me ſolum nimia ſimplicitate tuear, ipſe quoq; minime malus, ac ſuſpicax frater nihil aliud ſcio, inquit, neq; arguo, niſi quod cum ferro comeſatũ uenerunt, ſi quæram unde id ipſum ſcias, neceſſe erit aut ſpeculatoꝝ tuorum plenam domum fuiſſe meam, aut illos ita aperte ſumpſiſſe ferrũ ut omnes uiderent. Et nequid ipſe aut prius inquiſiſſe, aut nunc criminoſe argumentari uideretur, te quærere ex iis, quos nominaſſet, iubebat, an ferrum habuiſſent, ut tanq̃ in re dubia quum id quæſiſſes quod ipſi fatentur, pro uictis haberentur, quin tu illud quæri iubes, num tui occidendi cauſſa ferrum ſumpſerint? num me authore, & ſciente? hoc enim uideri uis, non illud, quod fatentur, & palam eſt, & ſui ſe tuendi cauſſa ſumpſiſſe dicunt, recte an perperam fecerint, ipſi ſui facti rationẽ reddent, meam cauſſam, quæ nihil eo facto contigitur, ne miſcueris, aut explica, utrũ aperte, an clam te aggreſſuri fuerimus, ſi aperte, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo præter eos, qui tuũ ſpeculatorem pulſa-

runt?ſi clam,quis ordo conſilii fuit,conuiuio ſoluto,quum comeſator ego diſceſſiſſem , quatuor ſubſtitiſſent,ut ſopitum te aggrederentur?quo fefelliſſent & alieni,& mei,& maxime ſuſpecti,quia paulo ante in rixa fuerant?quomodo autẽ trucidato te,ipſi euaſuri fuerint? quatuor gladiis domus tua capi,& expugnari potuit?Quin tu omiſſa iſta nocturna fabula,ad id,quod doles , quod inuidiam urit, reuerteris?cur uſquam regni tui mẽtio fuit Demetri?cur dignior patris fortunæ ſucceſſor quibuſdam uideris,quam ego?cur ſpem meam,quæ,ſi tu non eſſes,certa erat,dubiam & ſollicitam facis?Hæc ſentit Perſeus,& ſi non dicit,hæc iſtum inimicum,hæc accuſatorem faciunt,hæc domum,hæc regnũ tuũ criminibus,& ſuſpicionibus replent.Ego autem pater quemadmodum nec nunc ſperare regnum,nec ambigere unquam de eo forſitan debeam,quia minor ſum,quia tu me maiori cedere uis,ſic illud nec debui facere,nec debeo,ut indignus te patre,indignus oĩbus uidear , id enim uitiis meis non cedẽdo, cui ius faſq; eſt,non modeſtia conſequar.Romanos obiicis mihi,& ea,quæ gloriæ eſſe debent,in crimẽ uertis,ego nec obſes Romanis ut traderer,nec ut legatus Romam mitterer a te petii , miſſus ire non recuſaui,utroq; tempore ita me geſſi,ne tibi pudori,ne regno tuo,ne genti Macedonum eſſem , itaq; mihi cum Romanis amicitiæ cauſſa tu fuiſti pater,quoad tecum illis pax manebit,mecum quoq; gratia erit,ſi bellum eſſe cœperit,qui obſes,qui legatus pro patre non inutilis fui,idem hoſtis illis acerrimus ero,nec hodie,ut proſit mihi Romanoꝝ gratia,id poſtulo,ne obſit,ne ad bellum reſeruetur , pacis pignus fui,ad pacem retinẽdam legatus miſſus ſum,neutra res mihi nec gloriæ,nec crimini ſit.Ego ſiquid ſcelerate in fratrem admiſi nullam deprecor pœnam,ſi innocens ſum , ne inuidia conflagrem, quum crimine non poſſim,deprecor.Non hodie me primum frater accuſat,ſed hodie primum aperte nullo meo inſe merito,ſi mihi pater ſuccenſeret,te maiorem fratrem pro minore deprecari oportebat,te adoleſcentiæ,te errori ueniam impetrare,in eo ubi præſidium eſſe oportebat,ibi exitium eſt,e conuiuio,& comeſatione prope ſemiſomnus raptus ſum ad cauſſam parricidii dicẽdam,ſine aduocatis,ſine patronis ipſe pro me dicere cogor,ſi pro alio dicendum eſſet,tẽpus ad meditandum,& cõponendam orationem ſumpſiſſem,quum quid aliud quam ingenii fama periclitarer,ignarus quid accerſitus eſſem,te iratum,te iubentem dicere cauſſam,fratrem accuſantẽ audiui,ille diu ante præparata, meditata in me oratione eſt uſus,ego id tãtum temporis,quo accuſatus ſum,ad cognoſcendum,quid ageretur habui,utrum illo momẽto accuſatorem audirem,an defenſionem meditarer?attonitus repentino atq; inopinato malo uix quid obiiceretur intelligere potui,nedum ſatis ſciam,quomodo me tuear.Quid mihi ſpei eſſet,niſi patrem iudicem haberem?apud quem etiam ſi a fratre caritate uincor,miſericordia certe reus uinci non debeo,ego enim,ut me mihi,tibiq; ſerues , precor,ille,ut me in ſecuritatem ſuam occidas,poſtulat,quid eum quum regnum ei tradideris,facturum credis in me eſſe qui iam nunc ſanguine meo ſibi indulgeri æquum cenſet?Dicenti hæc lachrymæ ſimul ſpiritũ,& uocem intercluſerunt.Philippus ſummotis iis pauliſper collocutus cum amicis pronuntiauit non uerbis ſe,nec unius horæ diſceptatione cauſſam eoꝝ diiudicaturum,ſed inquirendo in utriuſq; uitam , mores, & dicta,factaq; in magnis,paruiſq; rebus obſeruando,ut oĩbus appareret noctis proximæ crimen facile reuictum,ſuſpectam nimiam cum Romanis Demetrii gratiam eſſe.Hæc uiuo Philippo uelut ſemina iacta ſunt Macedonici belli,quod maxime cum Perſeo gerendum erat. C O S S . ambo in Ligures, quæ tum una conſularis prouincia erat,proficiſcuntur,& quia proſpere ibi res geſſerũt,ſupplicatio in unum diem decreta eſt . Ligurum duo millia fere ad extremum finem prouinciæ Galliæ , ubi caſtra Marcellus habebat,uenerunt,uti reciperentur orantes,Marcellus opperiri eodem loco Liguribus iuſſis,ſenatum per literas conſuluit,ſenatus reſcribere M.Ogulnium prætorem Marcello iuſſit , uerius fuiſſe C O S S . quoꝝ prouincia eſſet,quam ſe quid e rep.eſſet,decernere,tum quoq; non placere ſibi, ſed per deditionem Ligures recipi,& receptis arma adimi,atq; eos ad conſulem mitti ſenatũ æquum cenſere.Prætores eodem tẽpore,P.Manlius in ulteriorẽ Hiſpaniam,quam & priore prætura prouinciam obtinuerat,Q.Fuluius Flaccus in citeriorem ꝑuenit,exercitumq; a Terentio accepit,nã ulterior morte P.Sempronii proconſulis ſine imperio fuerat. Fuluium Flaccum oppidum Hiſpanũ Vrbicuam nomine oppugnantẽ Celtiberi adorti ſunt,dura ibi prælia aliquot facta,multi Romani milites & uulnerati & interfecti ſunt,uicit perſeuerantia Fuluii,quod nulla ui abſtrahi ab obſidione potuit,Celtiberi feſſi præliis uariis abſceſſerunt,urbs amoto auxilio eoꝝ intra paucos dies capta & direpta eſt,prædã militibus prætor cõceſſit.Fuluius,hoc oppido capto,P.Manlius,exercitu tantum in unum coacto,qui diſſipatus fuerat,nulla alia memorabili geſta re,exercitus in hybernadeduxerũt.Hæc ea æſtate in Hiſpania geſta.Terẽtius,qui ex ea ꝓuincia deceſſerat,ouans urbem iniit,trãſlatum argenti pondo millia C C C X X. auri L X X X I I. põdo,aureæ coronæ L X V I I. Eodẽ anno inter populum Carthaginienſem & regẽ Maſiniſſam in re p̃ſenti diſceptatores Romani de agro fuerũt,cœperat eum ab Carthaginienſibus pater Maſiniſſæ Gala,Galã Syphax inde expulerat,poſtea in gratiã ſoceri Aſdrubalis Carthaginienſibus dono dederat,Carthaginiẽſes eo anno Maſiniſſa expulerat.Haud minore certamine aĩoꝝ, quã cum ferro & acie dimicarunt,res acta apud Romanos,Carthaginienſes,quod primo maioꝝ ſuorum fuiſſet,deinde a Syphace ad ſe perueniſſet,repetebant , Maſiniſſa paterni regni agrũ ſe recepiſſe,

& habere

& habere gentium iure aiebat,& cauſſa & poſſeſſione ſuperiorem eſſe,nihil aliud ſe in ea diſceptatione metuere,quam ne pudor Romanoꝝ,dum uereantur,nequid ſocio atq; amico regi aduerſus cõmunes atq; illius hoſtes indulſiſſe uideantur,damno ſit.Legati poſſeſſionis ius non mutarunt,cauſſam integram Romam ad ſenatum reiecerunt.In Liguribus nihil poſtea geſtum , receſſerant primum in deuios ſaltus,deinde dimiſſo exercitu,paſſim in uicos,caſtellaq; ſua dilapſi ſunt.C O S S. quoq; dimittere exercitum uoluerunt,ac de ea re patres conſuluerunt,alteꝝ ex his dimiſſo exercitu,ad magiſtratus creandos in annum uenire Romam iuſſerũt,alteꝝ cum legionibus ſuis Piſis hyemare.Fama erat Gallos tranſalpinos iuuentutem armare,nec in quam regionem Italiæ effuſura ſe multitudo eſſet,ſciebatur,ita inter ſe C O S S. compararunt,ut Cn.Bebius ad comitia iret,quia M.Bebius frater eius conſulatum petebat.Comitia C O S S. rogandis fuere,creati P.Cornelius Lentulus, M.Bebius Pamphilus. Prætores inde facti duo Q. Fabii,Maximus,& Buteo,T.Claudius Nero,Q. Petilius Spurinus, M.Pinarius Poſca,L.Duronius.Iis inito magiſtratu prouinciæ ita ſorte euenerunt,Ligures C O S S. prætoribus,Q. Petilio urbana,Q. Fabio Maximo peregrina, Q. Fabio Buteoni Gallia, T. Claudio Neroni Sicilia,M.Pinario Sardinia,L.Duronio Appulia,& Iſtri adiecti,quod Tarentini,Brunduſiniq; nunciabant maritimos agros infeſtos trãſmarinaꝝ nauium latrociniis eſſe,eadem Maſſilienſes de Ligurum nauibus querebant.Exercitus inde decreti, quatuor legiones C O S S. quina millia ducenos Romanos pedites,trecenos haberent equites,& X V. millia ſocium,ac Latini nominis octingentos equites. In Hiſpanis prorogatum ueteribus prætoribus imperium eſt cum exercitibus,quos haberent,& in ſupplementum decreta tria millia ciuium Romanoꝝ, C C. equites,& ſocium Latini nominis ſex millia peditum, C C C. equites.Nec rei naualis cura omiſſa,duumuiros in eam rem C O S S. creare iuſſi,ꝑ quos naues X X. deductæ naualibus ſociis ciuium Romanoꝝ,qui ſeruitutem ſeruiſſent,complerent ingenui tantum ut iis præeſſent.Inter duumuiros ita diuiſa tuẽda denis nauibus maritima ora,ut promontorium iis Mineruæ uelut cardo in medio eſſet,alter in dexteram partem uſq; ad Maſſiliam,læuam alter uſq; ad Barium tuerentur.Prodigia multa fœda & Romæ eo anno uiſa,& nuntiata ꝑegre, in Area Vulcani & Concordiæ ſanguinem pluit,& pontifices haſtas motas nuntiauere , & Lanuuii ſimulacrum Iunonis Soſpitæ lachrymaſſe,& peſtilentia in agris,foriſq;,& conciliabulis,& in urbe tanta erat,ut libitina tunc uix ſufficeret.His ꝓdigiis,cladibuſq; anxii patres decreuerunt,ut & C O S S. quibus diis uideret hoſtiis maioribus ſacrificarent,& decenuiri libros adirent,eoꝝ decreto ſupplicatio circa oĩa puluinaria Romæ in diem unum indicta eſt,iiſdem authoribus & ſenatus cenſuit,& C O S S. edixerunt,ut per totã Italiam triduum ſupplicatio,& feriæ eſſent.Peſtilentiæ tanta uis erat,ut cum ꝓpter defectionem Corſoꝝ,bellũq; a Bilienſibus concitatum in Sardinia,octo millia peditum ex ſociis Latini nominis ire placuiſſet,& C C C. equites,quos M.Pinarius prætor ſecũ in Sardiniam traiiceret,tantum hoĩum demortuum eſſe,tãtum ubiq; ægroꝝ C O S S. renũtiauerunt,ut is numerus effici militum non potuerit,quod deerat militũ,ſumere a Cn.Bebio,ꝓconſule,qui Piſis hybernabat,iuſſus prætor,atq; inde i Sardinıã traiicere.L.Duronio prætori,cui ꝓuĩcia Appuliæ euenerat,adiecta de Bacchanalibus quæſtio eſt,cuius reſidua quædam uelut ſemina ex prioribus malis iam priore anno apparuerant,ſed magis inchoatæ apud L.Puppium prætorẽ quæſtiones erant , quã ad exitum ullæ perductæ, id perſecare nouum prætorẽ,ne ſerperet iteꝝ latius,patres iuſſerunt,& legem de ambitu.Legationes C O S S. ex authoritate ſenatus introduxerũt,regum primas,Eumenis,& Ariarathis Cappadocis , & Pharnacis Pontici,nec ultra quicq̃ iis rñſum eſt,quam miſſuros,qui de controuerſiis eoꝝ cognoſcerẽt, ſtatuerentq;,Lacedæmonioꝝ deinde exulum,& Achæoꝝ legati introducti ſunt,& ſpes data exulibus eſt,ſcriptuꝝ ſenatum Achæis,ut reſtituerẽtur,Achæi de Meſſene recepta,compoſitiſq; ibi rebus cum aſſenſu patrum expoſuerunt,& a Philippo rege Macedonum duo legati uenerunt,Philocles,& Apelles nulla ſuper re,quæ ab ſenatu petenda eſſet,ſpeculatũ magis,inquiſitũq; miſſi de iis,quoꝝ Perſeus Demetrium inſimulaſſet ſermonum cum Romanis,maxime cum T. Quintio,aduerſus fratrem de regno habitoꝝ.Hos tanq̃ medios,nec in alterius fauorem inclinatos miſerat rex,erant autẽ & hi Perſei fraudis in fratrẽ miniſtri,& participes.Demetrius oĩum,præterq̃ fraterno ſcelere,quod nuper eruperat,ignarus,primo neq; magnã,neq; nullam ſpem habebat,patrem ſibi placari poſſe,minus deinde indies patris aĩo fidebat,quum obſideri aures a fratre cerneret,itaq; circũſpiciens dicta,factaq; ſua,ne cuius ſuſpiciones augeret,maxime ab omni mentione,& cõtagione Romanoꝝ abſtinebat,ut neq; ſcribi ſibi uellet,quia hoc præcipue criminum genere exaſperari animũ ſentiebat.Philippus ſimul ne otio miles deterior fieret,ſimul auertendæ ſuſpicionis cauſſam quicq̃ a ſe agitari de Romano bello,Stobos Pœoniæ exercitu indicto,in Macedoniam ducere pergit.Cupido eum cœperat in uerticẽ Aemi montis aſcẽdendi,quia uulgatæ opinioni crediderat,Ponticum ſimul,& Adriaticum mare,& Iſtrum amnem,& alpeis conſpici poſſe,ſubiecta oculis ea haud parui ſibi momẽti futura ad cogitationem Romani belli.Percunctatus regionis peritos de aſcenſu Aemi,quum ſatis inter oẽs conſtaret,exercitui uiam non eſſe,paucis & expeditis per difficillimũ aditum,ut ſermone familiari minorem filium permulceret,quem ſtatuerat non ducere ſecum,primum quærit ab eo,quum tanta difficultas itineris ꝓponat,

utrum perſeuerandum ſit in incœpto, an abſtinendum? ſi pergat tamen ire, nõ poſſe obliuiſci ſe in talibus rebus Antigoni, qui ſæua tempeſtate iactatus, in eadem naue ſecum quum ſuos omnes habuiſſet, præcepiſſe liberis diceretur, ut & ipſi meminiſſent & ita poſteris proderent, nequis cum tota gente ſimul in rebus dubiis periclitari auderet, memorem ergo ſe præcepti eius, duos ſimul filios non commiſſurum in aleam eius, qui proponeretur, caſus, & q̃m maiorem filium ſecum duceret, minorem ad ſubſidia ſpei, & cuſtodiam regni remiſſuꝝ in Macedoniam eſſe. Non fallebat Demetrium ablegari ſe, ne adeſſet conſilio, quum in conſpectu locoꝝ conſultaret, qua proxima itinera ad mare Adriaticum, atq; Italiam ducerent, quæq; belli ratio eſſet futura, ſed non ſolum parendum patri tutum, ſed etiam aſſentiendum erat, ne inuitum parere ſuſpicionem faceret. Vt tamen iter ei tutum in Macedoniam eſſet, Didas ex prætoribus regis unus, qui Pœoniæ præerat, iuſſus eſt proſequi eum cum modico præſidio, hũc quoq; Perſeus, ſicut pleroſq; patris amicoꝝ, ex quo haud dubium cuiquam eſſe cœperat, ad quem ita inclinato regis animo hæreditas regni pertineret, inter coniuratos in fratris pniciem habuit, in præſentia dat ei omnia mandata, ut per omne obſequium inſinuaret ſe in quãmaxime familiarem uſum, ut elicere omnia arcana, ſpeculariq; abditos eius ſenſus poſſet, ita digreditur Demetrius cum infeſtioribus, quam ſi ſolus iret, præſidiis. Philippus Medicam primum, deinde ſolitudines interiacẽtes Medicæ, atq; Aemo tranſgreſſus, ſeptimis demũ caſtris ad radices montis puenit, ibi unũ moratus diẽ ad deligendos, quos duceret ſecum, tertio die iter eſt ingreſſus. Modicus p imo labor in imis collibus fuit, quantum in altitudinem egrediebãt, magis magiſq; ſylueſtria, & pleraq; inuia, loca excipiebãt, peruenere deinde in tam opacum iter, ut præ denſitate arborum, immiſſorumq; alioꝝ in alios ramoꝝ perſpici cœlum uix poſſet, ut uero iugis appropinquabant, quod rarum in aliis locis eſſet, adeo omnia contecta nebula, ut haud ſecus, quam nocturno itinere impedirentur, tertio demum die ad uerticem peruentum. Nihil uulgatæ opinioni digreſſi inde detraxerũt, magis credo, ne uanitas itineris ludibrio eſſet, quã quod diuerſa inter ſe maria, monteſq;, & amnes ex uno loco conſpici potuerint. Vexati omnes, & ante alios rex ipſe, quo grauior ætate erat, difficultate uiæ eſt, duabus aris ibi Ioui, & Soli ſacratis, quũ immolaſſet, quatriduo aſcenderat, biduo eſt digreſſus, frigora nocturna maxime metuens, quæ caniculæ ortu ſimillima brumalibus erant. Multis per eos dies difficultatibus conflictatus, nihil lætiora in caſtris inuenit, ubi ſumma penuria erat, ut in regione, quam ab omni parte ſolitudines clauderẽt itaq; unum tantum moratus diem quietis eorum cauſſa, quos habuerat ſecum, itinere inde ſimili fugæ in Dentilochos tranſcurrit. Socii erant, ſed propter inopiam haud ſecus quam hoſtium fines Macedones populati ſunt, rapiendo paſſim uillas primum, dein quoſdam etiam uicos euaſtarunt, non ſine magno pudore regis, quum ſocioꝝ uoces, nequiquam deos ſociales, nomenq; ſuum implorantes audiret. Frumento deinde ſublato in Medicam regreſſus, urbem, quam Petram appellant, oppugnare eſt adortus, ipſe a campeſtri aditu caſtra poſuit, Perſeum filium cum modica manu circũmiſit, ut a ſuperioribus locis urbem aggrederetur. Oppidani, quum terror undiq; inſtaret, obſidibus datis, in præſentia dediderunt ſeſe, iidem poſteaq̃ exercitus receſſit, obliti obſidũ, relicta urbe, in loca munita, & montes refugerunt. Philippus omni genere laboris ſine ullo effectu fatigatis militibus, & Didæ fraude prætoris auctis in filium ſuſpicionibus, in Macedoniam rediit. Miſſus hic comes, ut ante dictum eſt, quũ ſimplicitatem iuuenis incauti, & ſuis haud immerito ſuccenſentis, aſſentando, indignãdoq;, ut & ipſe uicem eius captaret, in oĩa ultro ſuam offerens operam, fide data, arcana eius elicuit. Fugam ad Romanos Demetrius meditabatur, cui conſilio adiutor deum beneficio oblatus uidebatur Pœoniæ prætor per cuius prouinciam ſpem cœperat elabi tuto poſſe. Hoc conſilium extẽplo & fratri proditur, & auctore eo indicatur patri. Literæ primum ad obſidẽtem Petram allatæ ſunt, ĩde Herodorus (princeps hic amicorum Demetrii erat) in cuſtodiam eſt coniectus, & Demetrius diſſimulanter aſſeruari iuſſus. Hæc ſuper cætera triſtem aduentum in Macedoniam regi fecerunt, mouebant eum & præſentia crimina, expectandos tamen, quos ad exploranda omnia Romam miſerat, cẽſebat. His anxius curis quũ aliquot menſes egiſſet, tandem legati, iam ante præmeditatis in Macedonia, quæ ab Roma renunciarent, uenerunt, qui ſuper cætera ſcelera falſas etiam literas ſigno adulterino T. Quintii ſignatas reddiderunt regi, deprecatio erat in literis, ſiquid adoleſcens cupiditate regni prolapſus ſecum egiſſet, nihil eum aduerſus ſuoꝝ quenq̃ facturum, neq; eum ſeſe eſſe, qui ullius impii conſilii author futurus uideri poſſit. Hæ literæ fidem Perſei criminibus fecerunt, itaq; Herodorus extẽplo diu excruciatus ſine indicio rei ullius in tormẽtis moritur, Demetrium iteꝝ ad patrem accuſauit Perſeus fuga per Pæoniam præparata, arguebant & corrupti qdam, ut comites itineris eſſent, maxime falſæ literæ T. Quintii urgebant, nihil tñ palam grauius pnuntiatum de eo eſt, ut dolo potius interficeret, nec id cura ipſius, ſed ne pœna eius conſilia aduerſus Romanos nudaret Ab Theſſalonica Demetriadẽ ipſi quum iter eſſet, ad Aſtreum pœoniæ Demetrium mittit cum eodẽ comite Dida, Perſeum ad Philippopolin ad obſides Thracum accipiendos, digredienti ab ſe Didæ mandata dediſſe dicit, de filio occidendo. Sacrificium ab Dida ſeu inſtitutum, ſeu ſimulatum eſt, ad quod celebrãdum inuitatus Demetrius ab Aſtreo Heracleam uenit, in ea cœna dicit uenenum datum, poculo epoto extẽplo ſenſit, & mox coortis do-

loribus

loribus,relicto conuiuio,quum in cubiculum recepiſſet ſeſe,crudelitatem patris conquerens,parricidium fratris,ac Didæ ſcelus incuſans torquebatur,intromiſſi deinde Thyrcis quidam Staburæus,& Berrhæus Alexander,iniectis tapetibus in caput,fauceſq;,ſpiritum intercluſerunt,ita ĩnoxius adoleſcens,quum in eo ne ſimplici qdem genere mortis contenti inimici fuiſſent,interficit̃. Dum hæc in Macedonia geruntur,L.Aemylius Paulus prorogato cõſulari imperio,principio ueris in Ligures Ingaunos exercitum ĩrtoduxit,ubi primum in hoſtium finibus caſtra poſuit,legati ad eum per ſpeciem pacis petendæ ſpeculatum uenerunt,neganti Paulo,niſi cum deditis paciſci pacem,non tam id recuſabant,quam tẽpore aiebant opus eſſe,ut generi agreſti hominum perſuaderet̃. Ad hæc decem dierũ induciæ quum darentur,petierunt deinde,ne trans montes ꝓximos caſtris pabulatum,lignatũq; milites irent,culta ea loca ſuoꝝ finium eſſe,id ubi impetrauere,poſt eos ipſos montes,unde auerterant hoſtem,exercitu omni coacto,repente multitudine ingenti caſtra Romanoꝝ oppugnare ſimul portis oĩbus aggreſſi ſunt,ſũma ui totum unum diem oppugnarunt,ita ut nec efferendi quidem ſigna Romanis ſpatium,nec ad explicãdam aciem locus eſſet,conſerti in portis obſtando magis,quam pugnando caſtra tutabantur,ſub occaſum ſolis quum receſſiſſent hoſtes,duos equites ad M. Bebium conſulẽ cum literis Piſas mittit,ut obſeſſo per inducias ſibi quãprimum ſubſidio ueniret.Bebius exercitũ M. Pinario prætori eunti in Sardiniam tradiderat,cæteꝝ & ſenatum literis certiorem fecit obſideri a Liguribus L.Aemylium,& M.Claudio Marcello,cuius ꝓxima inde prouincia erat,ſcripſit,ut ſi uideretur ei,exercitum ex Gallia traduceret in Ligures,qui L.Aemylium liberaret obſidione.Hæc ſera futura auxilia erant,Ligures ad caſtra poſtero die redeunt,Aemylius quum & uenturos ſciſſet,& educere in aciem copias potuiſſet,intra uallum ſuos tenuit,ut extraheret rem in id tẽpus,quo Bebius cũ exercitu uenire a Piſis poſſet.Romæ magnam trepidationẽ literæ Bebii fecerunt,eo maiorem,quod paucos poſt dies Marcellus,tradito exercitu Fabio,Romã quum ueniſſet,ſpem ademit,eum,qui in Gallia eſſet,exercitum in Ligures traduci poſſe,quia bellum cum Iſtris eſſet,ꝓhibentibus coloniã Aquileiam deduci,eo ꝓfectum Fabium,neq; inde regredi bello inchoato poſſe.Vna,& ea ipſa tardior,quam tempus poſtulabat,ſubſidii ſpes erat,ſi C O S S. maturaſſent in prouinciam ire,id ut facerent,pro ſe quiſq; patrum uociferari, C O S S. niſi confecto delectu negare ituros ſe,nec ſuam ſegnitiam,ſed uim morbi in cauſſa eſſe,quo ſetius perficeret̃,non tñ potuerunt ſuſtinere conſenſum ſenatus,quin paludati exirent,& militibus,quos conſcriptos haberẽt,diem edicerent,quo Piſas conuenirent,ꝑmiſſum,qua irent,ꝓtinus ſubitarios milites ſcriberent,ducerẽtq; ſecum,& prætoribus Q.Petilio,& Q.Fabio impatum eſt,ut Petilius duas legiones ciuium Romanoꝝ tumultuarias ſcriberet,& oẽs minores quinquaginta annis ſacramento rogaret,Fabio ut ſociis Latini nominis X V. millia peditum, D C C C. equites imperaret.Duumuiri nauales creati M.Macienus,& C. Lucretius,naueſq; iis ornatæ ſunt,cuiuſq; ad Gallicum ſinum ꝓuincia erat,imperatum,ut claſſem primo quoq; tẽpore duceret in Ligurũ oram,ſi quo uſui eſſe L.Aemylio,atq; eius exercitui poſſet.Aemylius poſteaq̃ nihil uſquam auxilii oſtẽdebatur,itercepros credens equites,non ultra differẽdum ratus,quin per ſe fortunam tentaret,prius quam hoſtes uenirent,qui iam ſegnius,ſecordiuſq; oppugnabant,ad quatuor portas exercitum inſtruxit,ut ſigno dato ſimul ex oĩbus partibus eruptionẽ facerẽt,quatuor extraordinariis cohortibus duas adiunxit,præpoſito M.Valerio legato,erũpere extraordinariis cohortibus a porta iuſſit,ad dexteram principalem haſtatos legionis primæ inſtruxit,principes ex eadem legione in ſubſidiis poſuit,M.Seruilio,& L.Sulpitio tribunis militum his præpoſitis,tertia legio aduerſus principalẽ ſiniſtram portam inſtructa eſt,id tñ mutatum,principes primi,& haſtati in ſubſidiis locati,Sex.Iulius Cæſar,& L.Valerius Cotta tribuni militum huic legioni præpoſiti ſunt,Q. Fuluius Flaccus legatus cũ dextera ala ad quæſtoriam portã poſitus,duæ cohortes, & triarii duaꝝ legionum in præſidio caſtroꝝ manere iuſſi. Oẽs portas concionabundus ipſe impator circuit,& quibuſcunq; iritamentis poterat,iras militũ acuebat,nunc fraudem hoſtium incuſans,qui pace petita,induciis datis,per ipſum induciaꝝ tempus cõtra ius gentium ad caſtra oppugnanda ueniſſent,nunc quantus pudor eſſet edocens,ab Liguribus latronibus uerius,quam hoſtibus iuſtis Romanum exercitum obſideri,quo ore quiſq̃ ueſtrum,ſi hinc alieno præſidio,non ueſtra uirtute euaſeritis,occurret nõ dico eis militibus,qui Annibalem,qui Philippum,qui Antiochum,maximos noſtræ ætatis reges duceſq; uicerũt,ſed iis,qui eos ipſos Ligures aliquoties pecoꝝ modo fugientes per ſaltus inuios conſectati ceciderunt,quod Hiſpani,quod Galli,quod Macedones,Pœniue non audeant,Liguſtinus hoſtis uallum Romanum ſubit?obſidet ultro,& oppugnat? quem ſcrutantes antea in deuios ſaltus abditum & latentem uix inueniebamus. Ad hæc conſentiens reddebatur clamor,nullam militum culpam eſſe,quibus nemo ad erumpẽdum ſignum dediſſet,daret ſignum,intellecturum eoſdem,qui antea fuerint,Romanos & Ligures eſſe.Bina cis montes caſtra Ligurum erant,ex iis primis diebus ſole orto pariter compoſiti omnes inſtructi procedebant,tum niſi exatiati cibo,uinoq; arma non capiebant,diſperſi,inordinati exibant, ut quibus pro ſpe certum eſſet,hoſtes extra uallum ſigna non elaturos,aduerſus ita incompoſitos eos uenientes clamore pariter omnium,qui in caſtris erant,calonum quoq;,& lixarum ſublato,ſimul omnibus portis Romani erupe

runt, Liguribus adeo improuiſa res fuit, ut perinde ac ſi inſidiis circunuenti forent, trepidarent. Exiguum temporis aliqua forma pugnæ fuit, fuga deinde effuſa effugientium paſſim cædes erat, equitibus dato ſigno, ut conſcenderent equos, nec effugere quenquam ſinerent, in caſtra omnes trepida fuga compulſi ſunt, deinde ipſis exuti caſtris, ſupra X V. millia Ligurum eo die occiſa, capta duo millia quingenti. Triduo poſt Ligurum Ingaunorum omne nomen, obſidibus datis, in deditiõem uenit, gubernatores nautæque conquiſiti, qui prædatores fuiſſent nauibus, atque omnes in cuſtodiam coniecti, & a M. Macieno duũuiro naues eius generis in Liguſtina ora X X X I I. captæ ſunt. Hæc qui nunciarent, literaſque ad ſenatum ferrent, L. Aurelius Cotta, C. Sulpitius Gallus Romam miſſi, ſimulq; peterent, ut L. Aemylio confecta prouincia decedere, & deducere ſecum milites liceret, atque dimittere, utrunque permiſſum ab ſenatu, & ſupplicatio ad omnia puluinaria per triduum decreta, iuſſiq; prætores, Petilius urbanas dimittere legiones, Fabius ſociis atque nomini Latino remittere delectũ, & uti prætor urbanus C O S S. ſcriberet, ſenatum æquum cenſere, ſubitarios milites tumultus cauſſa conſcriptos primo quoque tempore dimitti. Colonia Grauiſcæ eo anno deducta eſt in agrum Hetruſcum, de Tarquinienſibus quondam captum, quina iugera agri data, triumuiri deduxerunt C. Calpurnius Piſo, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Iſter. Siccitate, & inopia frugum inſignis annus fuit, ſex menſes nunquam pluuiſſe memoria proditum. Eodem anno in agro L. Petilii ſcribæ ſub Ianiculo, dum cultores altius moliũtur terram, duæ lapidæ arcæ, octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ inuentæ ſunt, operculis plumbo deuinctis, literis Latinis, Græciſq; utraque arca inſcripta erat, in altera Numã Pompilium, Pomponis filium, regem Romanorum, ſepultum eſſe, in altera libros Numæ Pompilii ineſſe. Eas arcas quum ex amicorum ſententia dominus aperuiſſet, quæ titulum ſepulti regis habuerat, inanis inuenta ſine ullo ueſtigio corporis humani, aut ullius rei, per tabem tot annorum omnibus abſumptis, in altera duo faſces candelis inuoluti ſeptenos habuere libros non integros modo, ſed recentiſſima ſpecie, ſeptem libri Latini de iure pontificio erant, ſeptem Græci de diſciplina ſapiẽtiæ, quæ illius ætatis eſſe potuit. Adiicit Antias Valerius Pythagoricos fuiſſe, uulgatæ opinioni, quia creditur Pythagoræ auditorem fuiſſe Numam, mendacio probabili accommodat fidem. Primo ab amicis, qui in re præſenti fuerunt, libri lecti, mox pluribus legentibus quum uulgarentur, Q. Petilius prætor urbanus ſtudioſus legẽdi hos libros a L. Petilio ſumpſit, & erat familiaris uſus, quod ſcribam eum quæſtor Q. Petilius in decuriam legerat. Lectis rerum ſummis, quum animaduertiſſet pleraque diſſoluendarum religionum eſſe, L. Petilio dixit ſeſe eos libros in ignem coniecturum eſſe, prius quam id faceret, ſe ei permittere, uti ſiquod ſeu ius, ſeu auxilium ſe habere ad eos libros repetẽdos exiſtimaret, experiretur, id integra ſua gratia eum facturum. Scriba ad tribunos plebis adiit, ab tribunis ad ſenatum res eſt reiecta, prætor ſe & iuſiurandum dare paratum eſſe aiebat, libros eos legi, ſeruarique non oportere. Senatus cenſuit ſatis habendum, quod prætor iuſiurandum polliceretur, libros primoquoq; tpe in comitio cremandos eſſe, pretium pro libris, quãtum Q. Petilio prætori, maiorique parti tribunorum plebis uideretur, domino eſſe ſoluendum, id ſcriba non accepit, libri in comitio igne a uictimariis in conſpectu populi cremati ſunt. Magnum bellum ea æſtate coortum in Hiſpania citeriore, ad V. & X X X. millia hominum, quantum nunquam ferme antea, Celtiberi comparauerant. Q. Fuluius Flaccus eam optinebat prouinciam, is quia armare iuuẽtutem Celtiberos audierat, & ipſe quanta poterat, a ſociis auxilia contraxerat, ſed nequaquam numero militum hoſtem æquabat. Principio ueris exercitum in Carpetaniam deduxit, & caſtra locauit ad oppidum Eburiam, modico præſidio in urbe poſito. Paucis poſt diebus Celtiberi millia duo fere inde ſub colle poſuerũt caſtra, quos ubi adeſſe prætor Romanus ſenſit, M. Fuluium fratrem cum duabus turmis ſocioꝝ equitum ad caſtra hoſtium ſpeculatũ miſit, ut uiſeret, quãta eſſent, pugna abſtineret, reciperetq; ſeſe, ſi hoſtium equitatũ exeuntem uidiſſet. Ita, ut præceptũ erat, fecit, per dies aliquot nihil ultra motũ, quam ut hæ duæ turmæ oſtenderent, deinde ſubducerent, ubi equitatus hoſtium ꝑcurriſſet, poſtremo Celtiberi oĩbus peditum, equitumq; copiis caſtris egreſſi, acie directa medio fere ſpatio intra bina caſtra conſtiterunt. Cãpus erat, planus oĩs, & aptus pugnæ, ibi ſtetere Hiſpani hoſtẽ expectantes, Romanus intra uallum ſuos continuit per q̃triduum continuum, & illi eodem loco aciem inſtructam tenuerunt, ab Romanis nihil motũ, inde quieuere in caſtris Celtiberi, quia pugnæ copia non fiebat, equites tñ in ſtationem egrediebant, ut parati eſſent, ſi quid ab hoſte moueret, pone caſtra utriq; pabulatum & lignatum ibant, neutri alteros impedientes. Prætor Romanus, ubi ſatis tot dieꝝ quieti credidit ſpem factam hoſti, nihil ſe priorem motuꝝ, L. Acilium cum ala ſiniſtra, & ſex millibus ꝓuincialium auxiliorum circũire montes iubet, qui ab tergo hoſtibus erant, inde, ubi clamorem audiſſet, decurrere ad caſtra eoꝝ, nocte profecti ſunt, ne poſſent conſpici. Flaccus luce prima C. Scriboniũ præfectum ſociũ ad uallum hoſtium cũ equitibus extraordinariis ſiniſtræ alæ mittit, quos ubi & propius accedere, & plures, quã ſoliti erant, Celtiberi conſpexerunt, oĩs equitatus effunditur caſtris, ſimul & peditibus ſignũ ad exeundum datur. Scribonius, ut præceptum erat, ut primum fremitũ equeſtrium audiuit, auertit equos, & caſtra repetit, eo effuſius ſeq hoſtes, primo equites, mox & peditum acies aderat, haud dubia

ſpe caſtra

ſpe caſtra eo die ſe oppugnaturos,quingentos paſſus ab uallo aberant.Itaq; ubi Flaccus ſatis abſtractos eos a præſidio caſtroꝝ ſuoꝝ ratus eſt,intra uallum exercitu inſtructo,tribus partibus ſimul erumpit clamore non tm̃ ad ardorem excitandum pugnæ ſublato,ſed etiam ut qui in montibus erant,exaudirent,nec morati ſunt,quin decurrerent,ſicut ĩperatum erat,ad caſtra,ubi quinq; millium armatorum non amplius relictum erat præſidium,quos quum & paucitas ſua,& multitudo hoſtiũ,& improuiſa res terruiſſet,ꝑpe ſine certamine capiunť caſtra,caſtris quæ pars maxime a pugnantibus cõſpici poterat,iniecit Acilius ignẽ,poſtremi Celtiberoꝝ,qui in acie erant,primi flãmam conſpexere, deinde ꝑ totam aciẽ uulgatum eſt caſtra amiſſa eſſe,& tum quum maxime arderent,unde illis terror, inde Romanis aĩus creuit,iam clamor ſuoꝝ uincentium accendebat,iã ardentia hoſtium caſtra apparebãt.Celtiberi parumper incertis animis fluctuati ſunt,cæteꝝ poſteaquam receptus pulſis nullus erat,nec uſq̃, niſi in certamine,ſpes,pertinacius de ĩtegro capeſſunt pugnam.Acie media urgebanť acriter a quinta legione,aduerſus læuum cornu,in quo ſui generis,ꝓuincialia auxilia inſtruxiſſe Romanos cernebant, cum maiore fiducia intulerunt ſigna.Iam prope erat,ut ſiniſtrum cornu pelleretur Romanis,ni ſeptima legio ſucceſſiſſet,ſimul ab oppido Eburia,q in præſidio relicti erant,medio ardore pugnæ aduenerunt,& Acilius a tergo erat.Diu in medio cæſi Celtiberi,qui ſupererant in omnes paſſim partes capeſſunt fugam,eqtes bipertito in eos emiſſi magnã cædem edidere,tria & uiginti millia hoſtiũ eo die cæſa,capta quatuor millia,& DCCC. cum eqs plus qngentis,& ſigna militaria LXXXVII. Magna uictoria,non tamen incruenta,fuit,Romani de duabus legionibus milites paulo plus CC. ſociũ Latini nominis DCCC. triginta,externoꝝ auxiliarium mille ferme, & quadringenti ceciderunt. Prætor in caſtra uictorem exercitum reduxit,Acilius manere in caſtris ab ſe captis iuſſus, poſtero die ſpolia de hoſtibus lecta,& pro concione donati,quoꝝ uirtus inſignis fuerat,ſauciis deinde in oppidũ Eburiam deuectis,per Carpetaniã ad Contrebiam deductæ legiones,ea urbs circunſeſſa quũ a Celtiberis auxilia acceſſiſſet, morantibus iis,non qa ipſi cunctati ſunt,ſed quia ꝓfectos a domo inexplicabiles continuis ĩbribus uiæ,& inflati amnes tenebant,deſperato auxilio ſuoꝝ in deditionem uenit, Flaccus quoq; tempeſtatibus fœdis coactus exercitum oẽm in urbem ĩtroduxit.Celtiberi, qui domo profecti erant,deditionis ignari,quum tandẽ ſuperatis,ubi primũ remiſerunt imbres,amnibus,Contrebiam ueniſſent,poſteaq̃ caſtra nulla extra mœnia uiderunt,aut in alterã partem tranſlata rati, aut receſſiſſe hoſtes,per negligentiam effuſi ad oppidũ acceſſerunt,in eos duabus portis Romani eruptionem fecerunt,& incõpoſitos adorti fuderunt,quæ res ad reſiſtendum eos,& ad capeſſendam pugnã impediit,quod non uno agmine,nec ad ſigna frequentes ueniebant.Eadem magnæ parti ad fugã ſaluti fuit,ſparſi enim toto paſſim campo ſe effuderunt,nec uſquam confertos eos hoſtis circunuenit, tamen ad duodecim millia ſunt cæſa,capta plus quinque millia hoſtium,equi quadringenti,ſigna militaria LXII. quidam Latini,qui e fuga domum ſe recipiebant,alterum agmen Celtiberorum uenientium deditionem Contrebiæ,& ſuam cladem narrando auerterunt,extemplo in uicos,caſtellaque ſua omnes dilapſi.Flaccus a Contrebia profectus per Celtiberiam populabundus ducit legiones,multa caſtella oppugnando,donec maxima pars Celtiberorum in deditionem uenit.Hæc in citeriore Hiſpania eo anno geſta,in ulteriore Manlius prætor ſecunda aliquot prælia cum Luſitanis fecit. Aquileia colonia Latina eodem anno in agro Gallorum eſt deducta,tria millia peditum,quibus data quinquagena iugera,centurionibus centena,centena quadragena equites acceperunt,triumuiri deduxerũt P.Cornelius Scipio Naſica,C.Flaminius,L.Manlius Accidinus.Aedes duæ eo anno dedicatæ ſunt, una Veneris Erycinæ ad portam Collinam,dedicauit L.Porcius,L.filius,Licinus duumuir,uota erat ab conſule L.Porcio,Liguſtino bello,altera in foro olitorio Pietatis,eam ædem dedicauit M. Attilius Glabrio duumuir,ſtatuamque auratam,quæ prima omnium in Italia eſt ſtatua aurata patris Glabrionis,poſuit.Is erat,qui eam ædẽ uouerat,quo die cum rege Antiocho ad Thermopylas depugnaſſet, locaueratque idem ex S.C.Per eoſdem dies,qbus hæ ædes dedicatæ ſunt,L.Aemylius Paulus COS. ex Liguribus Ingaunis triumphauit,tranſtulit coronas aureas quinque & uiginti,nec præterea quicquam auri argentique in eo triumpho latum, captiui multi principes Ligurum ante currum ducti, æris tricenos militibus diuiſit. Auxerunt eius triumphi famam legati Ligurum pacem perpetuam orantes,ita in animum induxiſſe Ligurum gentem,nulla unquam arma,niſi imperata a Po. Romano,ſumere.Reſponſum a Q.Fabio prætore eſt Liguribus iuſſu ſenatus,orationem eam non nouam Liguribus eſſe, mens uero ut noua & orationi conueniens eſſet, ipſorum id plurimum referre, ad COSS. irent,& quæ ab iis imperata eſſent,facerent,nulli alii quam COSS. ſenatum crediturum eſſe,ſyncera fide in pace Ligures eſſe.Pax in Liguribus fuit, in Corſica pugnatum eſt cum Corſis, ad duo millia eorum M.Pinarius prætor in acie occidit,qua clade compulſi obſides dederunt, & ceræ cẽtum millia pondo.Inde in Sardiniam exercitus ductus,& cum Bilienſibus,gente ne nunc quidem oĩ parte pacata,ſecunda prælia facta.Carthaginienſibus eodem anno C.obſides redditi,pacemque cum iis Po.Romanus non ab ſe tantum,ſed rege etiam Maſiniſſa præſtitit,qui tum præſidio armato agꝝ, qui in controuerſia erat,optinebat.Otioſam prouinciam COSS. habuerunt,M. Bebius comitiorũ

cauſſa Romam reuocatus C O S S. creauit A. Poſthumium Albinum Luſcum, & C. Calpurnium Piſonem. Prætores inde facti T. Sempronius Gracchus, L. Poſthumius Albinus, P. Cornelius Mamercus, T. Minutius Melliculus, A. Hoſtilius Mancinus, C. Menius, ii omnes magiſtratus Idibus Martiis inierunt. Principio eius anni, quo A. Poſthumius Albinus, & C. Calpurnius Piſo COSS. fuerunt, ab A. Poſthumio conſule in ſenatum introducti, qui ex Hiſpania citeriore uenerant, a Q. Fuluio Flacco L. Minutius legatus, & duo tribuni militum T. Menius, & L. Terentius Maſſaliota, hi quum duo ſecunda prælia, deditionem Celtiberiæ, confectam prouinciam nunciaſſent, nec ſtipendio, quod mitti ſoleret, nec frumento portato ad exercitum in eum annum opus eſſe, petierunt ab ſenatu primum ob res proſpere geſtas, ut diis immortalibus honos haberetur, deinde ut Q. Fuluio decedenti de prouincia deportare inde exercitum, cuius forti opera & ipſe, & multi ante eũ prætores uſi eſſent, liceret, quod fieri, prætetquam quod ita deberet, etiam prope neceſſarium eſſet, ita enim obſtinatos eſſe milites, ut non ultra retineri poſſe in prouincia uiderentur, iniuſſuque abituri inde eſſent, ſi non dimitterentur, aut in pernicioſam, ſiquis impenſe retineret, ſeditionem exarſuri. C O S S. ambobus prouinciam Ligures eſſe ſenatus iuſſit, prætores inde ſortiti ſunt, A. Hoſtilio urbana, T. Minutio peregrina euenit, P. Cornelio Sicilia, C. Menio Sardinia, Hiſpanias ſortiti, L. Poſthumius ulteriorem, T. Sempronius citeriorem. Is quia ſucceſſurus Q. Fuluio Flacco erat, ne uetere exercitu prouincia ſpoliaretur, quæro, inquit, de te L. Minuti, quum confectam prouinciam nunties, exiſtimeſne Celtiberos perpetuo in fide manſuros, ita ut ſine exercitu ea prouincia optineri poſſit? ſi neque de fide barbarorum quicquam recipere, aut affirmare nobis potes, & habendum illic utile exercitum cenſes, utrum tandem author ſenatui ſis ſupplementum in Hiſpaniam mittendi, ut ii modo, quibus emerita ſtipendia ſint, milites dimittantur, ueteribus militibus tyrones immiſceantur? an deductis de prouincia ueteribus legionibus nouas conſcribendi & mittendi? quum contemptum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum poſſit, dictu quam re facilius ſit prouinciam ingenio ferocem rebellatricem confeciſſe. Paucæ ciuitates, ut quidem ego audio, quas uicina maxime hyberna premebant, in ius deditionemque uenerunt, ulteriores in armis ſunt, quæ quum ita ſint, ego tamen hæc prædico P. C. me exercitu eo, qui nunc eſt, rem publicam adminiſtraturum, ſi deducat ſecum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electurum, neque nouum militem ferociſſimo hoſti obiecturum. Legatus ad ea, quæ interrogatus erat, reſpondit, neque ſe, neque quenquam alium diuinare poſſe, quid in animo Celtiberi haberent, aut porro habituri eſſent, itaq; negare non poſſe, quin rectius ſit etiam ad pacatos barbaros nondum ſatis aſſuetos imperio exercitum mitti, nouo autem an uetere exercitu opus ſit, eius eſſe dicere qui poſſit, qua fide Celtiberi in pace manſuri ſint? ſimul & qui illos exploratum habeat quieturos milites, ſi diutius in prouincia retineantur, ſi ex eo, quod aut inter ſe loquantur, aut ſucclamationibus apud concionantem imperatorem ſignificent quid ſentiant, coniectandum ſit, palam uociferatos eſſe aut imperatorem in prouincia retenturos, aut cum eo in Italiam uenturos eſſe. Diſceptationem inter prætorem, legatumque conſulum relatio interrupit, qui ſuas armari prouincias priusquam de prætoris exercitu ageretur, æquum eſſe cenſebant. Nouus omnis exercitus C O S S. eſt decretus, binæ legiones Romanæ cum ſuo equitatu, & ſocium Latini nominis quantus ſemper numerus, X V. millia peditum, & D. C C C. equites, cum hoc exercitu Apuanis Liguribus ut bellum inferrent, mãdatum eſt. P. Cornelio, & M. Bebio prorogatum imperium, iuſſique prouincias optinere, donec C O S S. ueniſſent, tum imperatum, ut dimiſſo, quem haberent, exercitu, reuerterentur Romam. De T. Sempronii deinde exercitu actum eſt, nouam legionem ei quinque millium, & C C. peditum cum equitibus quadringentis C O S S. ſcribere iuſſi, & mille præterea peditum Romanorum, quinquaginta equites, & ſociis e nomine Latino imperari ſeptem millia peditum, C C C. equites, cum hoc exercitu T. Sempronium ire in Hiſpaniam placuit citeriorem. Q. Fuluio permiſſum, ut qui milites ante Sp. Poſthumium conſulem, Q. Martium conſulem ciues Romani, ſociiue in Hiſpaniam tranſportati eſſent, & præterea ſupplemento adducto, quod amplius duabus legionibus, quam X. millia, & C C C C. pedites, ſexcenti equites eſſent, & ſocium Latini nominis X I I. millia, D C. equites, quorum forti opera duobus aduerſus Celtiberos præliis uſus Q. Fuluius eſſet, eos, ſi uideretur, ſecum deportaret, & ſupplicationes decretæ, quod is proſpere remp. geſſiſſet, & cæteri prætores in prouincias miſſi. Q. Fabio Buteoni prorogatum in Gallia imperium eſt, octo legiones præter exercitum ueterem, qui in Liguribus in ſpe propinqua miſſionis erat, eo anno eſſe placuit, & is ipſe exercitus ægre explebatur propter peſtilentiam, quæ iam tertium annum urbem Romanam, atque Italiam uaſtabat. Prætor T. Minutius, & haud ita multo poſt C O S. C. Calpurnius moritur, multiq; alii omnium ordinum illuſtres uiri, poſtremo prodigii loco ea clades haberi cœpta eſt. C. Seruilius pontifex maximus piacula iræ deum conquirere iuſſus, decenuiri libros inſpicere, C O S. Apollini, Aeſculapio, Saluti dona uouere, & dare ſigna inaurata, quæ uouit, deditq;, decẽuiri ſupplicationẽ in biduum ualitudinis cauſſa in urbe, & per omnia fora conciliabulaque edixerunt.

QVAE SEQVVNTVR EX VETVSTO SVNT CODICE.

Maiores duodecim annis oẽs coronati, & lauream in manu tenentes, ſupplicauerunt. Fraudis quoque humanæ inſinuauerat ſuſpicio animis, & ueneficii quæſtio ex S.C. quod in urbe propiuſue urbem decem millibus eſſet paſſuum commiſſum C. Claudio prætori, qui in locum T. Minutii erat ſuffectus, ultra decimum lapidem perſora conciliabulaque, C. Menio prius, quam in Sardiniam prouinciam traiiceret, decreta. Suſpecta conſulis erat mors, maxime necatus, a Quarta Hoſtilia uxore dicebatur, ut quidem filius eius Q. Fuluius Flaccus in locum uictrici conſulis eſt declaratus, aliquanto magis infamis mors Piſonis cœpit eſſe, & teſtes exiſtebant, qui poſt declaratos COSS. Albinum & Piſonem, quibus comitiis Flaccus tulerat repulſam & exprobratam, etiam hac re dicerent, quod iam ei tertium negatus conſulatus petenti eſſet, & adiecisset pararet ſe ad petendũ, intra duos menſes, effecturam ut COS. fieret. Inter multa alia teſtimonia ad cauſſam pertinentia, hæc quoque uox, nimis uero euentu comprobata, ualuit, cur Hoſtilia damnaretur. Veris principio huius dum COSS. nouos delectus Romæ tenet, mors deinde alterius & creanti comitia conſulis in locũ eius omnia tardiora fecerunt. Interim P. Cornelius, & M. Bebius, qui in conſulatu nihil memorabile geſſerant, in Apuanos Ligures exercitum induxerunt. Ligures, qui ante aduentum in prouinciam conſulum non expectaſſent bellum, improuiſo oppreſſi ſunt, ad duodecim millia hominum dediderũt ſe, eos conſulto per literas prius ſenatu deducere ex montibus in agros campeſtreis procul ab domo, ne reditus ſpes eſſet, Cornelius & Bebius ſtatuerunt, nullum alium ante finem rati fore Liguſtini belli. Ager publicus Po. Romani erat in Samnitibus, qui Tauraſinorum traducere Ligures Apuanos uellent, edixerunt Ligures ab Anido montibus deſcendere cum liberis coniugibuſque, ſua omnia ſecum portarent, Ligures ſæpe per legatos deprecati ne penates, ſedem in qua geniti eſſent, ſepulchra maiorum cogerentur relinquere, arma, obſides pollicebantur, poſteaquam nihil impetrabant, neq; uires ad bellandum erant, edicto paruerunt, traducti ſunt publico ſumptu ad quadraginta millia liberorum capitum cum fœminis, puerisq;, argenti data centum & quinquaginta millia, unde in nouas ædes compararent, quæ opus eſſent, agro diuidendo, dandoque iidem qui traduxerant, Cornelius & Bebius præpoſiti, poſtulantibus tamen ipſis quinque uiri ab ſenatu dati, quorum ex conſilio agerent. Tranſacta re, quum ueterem exercitum Romam deduxiſſent, triumphus ab ſenatu eſt decretus. Hi omnium primi nullo bello geſto triumpharunt, tantum hoſtes ducti ante currum, quia nec quid ferretur, neque quid duceretur captum, neque quid militibus daretur quicquam in triumphis eorum fuerat. Eodem anno in Hiſpania, Fuluius Flaccus proconſul, quia ſucceſſor in prouinciam tardius ueniebat, educto exercitu ex hybernis, ulteriorem Celtiberiæ agrum, unde ad deditionẽ non uenerant, inſtitit uaſtare, qua re iritauit magis quam conterruit animos barbaroꝝ, & clam comparatis copiis, ſaltum Manlianum, per quem tranſituꝝ exercitum Romanum ſatis ſciebant, obſederunt. In Hiſpaniam ulteriorem eunti L. Poſthumio Albino collegæ Graccus mandauerat, ut Q. Fuluium certiorem faceret Tarraconem exercitum adduceret, ibi dimitti ueteranos, ſupplementumq; diſtribuere, & ordinare omnem exercitum ſeſe uelle, dies quoq; & ea propinqua edita Flacco eſt, qua ſucceſſor eſſet uenturus. Hæc noua allata res, omiſſisq; quæ agere inſtituerat Flaccus, raptim deducere exercitum ex Celtiberia cum coegiſſet, barbari cauſſæ ignari, ſuam defectionem, & clam comparata arma ſenſiſſe eum, & pertimuiſſe rati eo ferocius ſaltum inſederunt. Vbi eum ſaltum prima luce agmen Romanum intrauit, repente ex duabus partibus ſimul exorti hoſtes Romanos inuaſerunt, qđ ubi uidit Flaccus, primos tumultus in agmine, ꝑ centuriones ſtare omneis ſuo quenq; loco, & arma expedire iubendo, ſedauit, & ſarcinis iumentisq; in unũ locum coactis copias omneis partim ipſe, partim ꝑ legatos tribunosq; militum, ut tp̃s, ut locus poſtulabat, ſine ulla trepidatione inſtruxit. Quum uim deditis remiſiſſet admonens ſcelus & ꝑfidiam illis non uirtutem, nec aĩum acceſſiſſe, reditum nobilẽ in patriam, claꝝ, ac memorabilem eos ſibi feciſſe, cruentos ex recenti cæde hoſtiũ gladios, & manantia ſanguine ſpolia Romã ad triumphum delaturos. Plura dici tp̃s non patiebatur, inuehebant ſe hoſtes, & in partibus extremis iã oppugnabantur. Deinde acies concurrerunt, atrox ubiq; prælium, ſed uaria fortuna erat tertiæ legionis, nec ſegnius duæ alæ pugnabãt, externa auxilia ab ſimili armatura, meliore aliquantũ militum genere urgebãtur, nec locũ tueri poterant. Celtiberi ubi ordinata acie, & ſignis collatis ſe nõ eſſe pares legionibus ſenſerunt, cuneo impreſſionem fecerunt, quo tm̃ ualent genere pugnæ, ut quacunq; parte perculere impetu ſuo ſuſtineri neq̃ant, tunc quoq; turbatæ legiones ſunt, prope interrupta acies, quã trepidationem ubi Flaccus conſpexit, equo aduehiť ad legionarios equites, & ecquid auxilii in uobis eſt? actũ iam de hoc exercitu erit, quũ undiq; acclamaſſent, quin ederet qd fieri uelit, non ſegniter imperiũ executuros, duplicate turmas, inqt, duaꝝ legionum equites, & permittite equos in cuneũ hoſtium, quo nr̃os urgent, id cum maiore ui equoꝝ facietis, ſi effrenatos in eos equos ſmittitis, quod ſæpe Romanos eqtes cum magna laude feciſſe ſua memoriæ ꝓditum eſt. Dicto paruerunt, detractisq; frenis uis ultro citroq; cum magna ſtrage hoſtium, infractis oĩbus haſtis, tranſcurrerunt. Diſſipato cuneo, in quo oĩs ſpes fuerat, Celtiberi trepidare, & ꝓpe omiſſa pugna, locum fugæ cir

cunſpicere,& alarii equites poſtq̄ Romanorum equitum tam memorabile facinus uidere,& ipſi uirture eorum accenſi ſine ullius imperio in perturbatos iam hoſteis equos imittunt. Tunc uero Celtibeti omnes in fugam effunduntur,& imperator Romanus auerſos hoſteis contemplatus ædem Fortunæ equeſtri,Iouiq; O P T. M A X. ludos uouit. Cæduntur Celtiberi per totum ſaltum diſſipati fuga,decem & ſeptem millia hoſtium cæſa eo die traduntur,uiui capti plus tria millia,mille ducenti ſeptuagintaſeptem cum ſignis militaribus,equis prope millecentum,in illis caſtris eo die uictor exercitus manſit. Victoria non ſine iactura militum fuit,quadringenti L X X I I. milites Romani, ſocium ac Latini nominis mille decem & nouem,in his tria millia militum auxiliariorum perierunt, ita uictor exercitus renouata priore gloria Tarraconem eſt perductus. Venienti Fuluio T. Sempronius prætor, qui biduo ante uenerat,obuiam proceſſit,gratulatuſq; eſt,quod remp. egregie geſſiſſet,cum ſūma cōcordia quos dimitterent,quoſq; retinerent milites compoſuerunt. Inde Fuluius ex authoritate militibus in naues impoſitis,Romam eſt ꝓfectus. Sempronius in Celtiberiam legiones duxit. C O S S. ambo in Ligures exercitus induxerunt diuerſis partibus. Poſthumius primo tertia legione uallis uerum tum tanq̄ montis obſedit,& premendo præſidiis anguſtos ſaltus eorum cōmeatus itercluſit,inopiaq; omnium rerum eos perdomuit. Fuluius ſecundo quarta legione adortus a Piſis Apuanos Ligures,qui eorum circa Macran fluuium incolebant in deditionem acceptos ad ſeptem millia hominū in naues impoſita præter oram Hetruſci maris Neapolin tranſmiſit,inde in Samnium traducti,agerq; his inter populares datus eſt. Montanorum Ligurum ab A. Poſthumio uineæ cæſæ,frumentaq; deuſta,donec cladibus omnibus belli coacti in deditionem uenerunt,armaq; tradiderunt. Nauibus inde Poſthumius ad uiſendam Amarram Ingaunorum,Intemeliorūq; Ligurum proceſſit. Priuſq̄ hi C O S S. uenirent ad exercitum,qui Piſas ductus erat,præerant A. Poſthumius,frater Q. Fuluii,M. Fuluius Nobilior,ſecundæ legionis Fuluius tribunus militum is erat menſibus ſuis dimiſit legionem iureiurādo adactis centurionibus æs in ærarium ad quæſtores eſſe delaturos. Hoc ubi Placētiam (nam eo forte erat profectus) Fuluio nuntiatum eſt, cum equitibus expeditis ſecutus dimiſſos quos eorum potuit aſſequi, deduxit caſtigatos Piſas,de cæteris conſulem certiorem fecit,eo referente factum eſt ut C O S. Fuluius in Hiſpaniam relegaretur ultra nouam Carthaginem,remitteret quæ ei datæ ſunt a conſule ad P. Manlium in Hiſpaniam ulteriorem milites deferri iuſſit ad ſigna tedire cauſſa ignominiæ, uti ſemeſtre ſtipendium eum annum eſſet ei legioni decretum,qui miles ad exercitum non rediſſet, eum ipſum bonaq; eius uændere C O S. iuſſit. Eodem anno L. Duronius,qui prætor anno ſuperiore ex Illyrico cum decem nauibus inde in portu Brunduſium relictis nauibus,quum ueniſſet Romam,inter exponendas res,quas ibi geſſiſſet,haud dubie in regem Illyriorum Gentium latrocinii omnis maritimi cauſſam auertit,ex regno eius oēs naues eſſe,quæ ſuperi maris oram depopulatæ eſſent,de his rebus legatos miſiſſe,nec conueniendi regis poteſtatem factam. Venerant Romam legati a Gentio,qui quo tēpore Romani cōueniendi regis cauſſa ueniſſent,ægrum forte eum in ultimis partibus fuiſſe regni dicerent,petere Gentium ab ſenatu,ne crederent confictis criminibus in ſe. Quintius ad ea dediſſet Duronius multis ciuibus adiecit Romanis & ſocus Latini nominis iniurias factas in regno eius, & ciues Romanos dici Corcyræ retineri,eos omneis Romam adduci placere, C. Claudium prætorem cognoſcere,neq; ante Gentio regi,legatiſue eius reſponſum reddi. Inter multos alios, quos peſtilentia eius anni abſumpſit,ſacerdotes quoq; aliquot mortui ſunt. L. Valerius Flaccus pontifex mortuus eſt, in eius locū ſuffectus eſt Q. Fabius Labeo,C. Manlius,qui nuper ex ulteriore Hiſpania redierat,triūuir epulo,Q. Fuluius,M. F. in locum eius triumuir cooptatus,tum prætextatus erat. De rege ſacrificio ſufficiendo in locum C. Cornelii Dolabellæ contentio inter C. Seruilium P O N T. M A X. fuit,& L. Cornelium Dolabellam,duumuirum naualem,quem ut inauguraret pontifex magiſtratu ſeſe abdicare iubebat,recuſante quod ſibi faceret,ob eam rem multa duūuiro dicta a pōtifice,deq; ea quum prouocaſſet,certatū ad populum,quum plures iam tribus intro uocatæ dicto eſſe audientem pontifici duumuirum iuberent,multāq; remitti ſi magiſtratu ſe abdicaſſet, ultimum de cœlo quod comitia turbaret interuenit,religio inde fuit pōtificibus inaugurādi Dolabellæ,P. Cœlium Siculū inaugurarūt qui ſecūdo loco inauguratus erat. Exitu anni & C. Seruilius Geminus P O N T. M A X. deceſſit,idē decemuir ſacrorum fuit,pontifex in locū eius L. Acilius cooptatus Q. Fuluius Flaccus ante pontificē maximum Aemylius Lepidus,quum multi clari uiri petiſſent,& decemuir ſacrorum Q. Martius Philippus in eiuſdem locum eſt cooptatus,& augur S P. Poſthumius Albinus deceſſit,in locum eius P. Scipionē filium Africani augures cooptarunt. Cumanis eo anno petentibus ꝓmiſſum,ut publice Latine loquerentur,& ꝑconibus Latine uændendi ius eſſet. Piſanis agrum pollicentibus,quo Latina colonia deduceretur,gratiæ ab ſenatu actæ,triumuiri creati ad eam rem Q. Fabius Buteo,M. & P. Porcii Lenates. A. C. Menio prætore,cui prouincia Sardinia quum eueniſſet,additum erat,ut quæreret de ueneficiis longius ab urbe decem millibus paſſuum,literæ allatæ,ſe iam tria millia hominum damnaſſe,& creſcere ſibi quæſtionem indiciis,aut eam ſibi eſſe defendendam,aut prouinciam dimittendam. Q. Fuluius Flaccus ex Hiſpania redut Romam cum magna fama geſtarum rerum, qui quum extra urbē triumphi

phi

phi cauſſa eſſet, C O S. eſt creatus cum L. Manlio Accidino, & poſt paucos dies cum militibus, quos ſecum deduxerat, triumphans urbem ingreſſus eſt. Vectus tulit in triumpho coronas aureas centum uiginti quatuor, præterea auri pondo triginta unum, & ſignati oſcenſis nūmum centum ſeptuaginta tres, ducentos militibus, de præda quingenos denarios dedit, duplex centurionibus, triplex equiti, tantundem ſociis Latini nominis, & ſtipendium omnibus duplex. Eo anno rogatio primum lata eſt ab L. Iulio tribuno plebis, quot annos nati quenq; magiſtratum peterent, capetentq;, inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur. Prætores quatuor poſt multos annos lege Bebia creati, qui a ternis ad quaternos iubebat creari. Hi facti C. Cornelius Scipio, L. Valerius Leuinus, Q. & P. Mutii P. filii, Scæuolæ. Q. Fuluio, & L. Manlio C O S S. eadem prouincia, quæ ſuperioribus, pari numero copiæ peditum, equitum, ciuium, ſocioꝝ decretæ. In Hiſpaniis duabus T. Sempronio, & L. Poſthumio cum iiſdem exercitibus, quos haberent, prorogatum impium eſt, & in ſupplementum C O S S. ſcribere iuſſi ad tria millia peditum Romanoꝝ, C C C. equites, quinque millia ſociorum Latini nominis, & quadringentos equites. P. Mutius Scæuola urbanam ſortitus prouinciam eſt, & ut idem quæreret de ueneficiis in urbe, & propius urbem decem millia paſſuum, C. Cornelius Scipio peregrinā, Q. Mutius Scæuola Siciliam. Valerius Leuinus Sardiniam. Q. Fuluius C O S. prius quam ullam rem publicam ageret, liberare & ſe, & rempublicam religione uotis ſoluendis dixit uelle, uouiſſe, quo die poſtremum cum Celtiberis pugnaſſet, ludos Ioui O P T. M A X. & ædem equeſtri Fortunæ ſeſe factuꝝ, in eam rem ſibi pecuniam collatam eſſe ab Hiſpanis. Ludi decreti, & ut duumuiri ad ædem locandam crearentur de pecunia finitur, ne maior cauſſa ludorum conſumeretur quam quanta Fuluio Nobiliori poſt Aetolicum bellum ludos faciendi decreta eſſet, ne ue quid ad eos ludos arceſſeret, cogeret, acciperet, faceret aduerſus id S.C. quod L. Aemylio, C. Bebio C O S S. de ludis factum eſſet, decreuerat id ſenatus propter effuſos ſumptus factos in ludos T. Sempronii ædilis, qui graues non modo Italiæ, ac ſociis Latini nominis, ſed etiam prouinciis externis fuerant. Hyems eo anno niue, & ſæua omni tēpeſtatum genere fuit, arbores, quæ obnoxiæ frigoribus ſunt, deuſſerat cunctas, & ea tum aliquāto quā alias longior fuit, itaq; Latinas mox ſubito coorta, & intolerabilis tempeſtas in mōte turbauit, inſtaurataeq; ſunt ex decreto pontificum. Eadem tempeſtas & in Capitolio aliquot ſigna conſtrauit, fulminibuſq; complura loca deformauit. Aedem Iouis Tarracinæ, ædem Alue Capuæ, portamq; Romanam, muri pinnæ aliquot locis decuſſæ erant. Hæc inter prodigia, nuntiatum & ab Reate tripedē natum mulum, ob ea decemuiri iuſſi adire libros edidere quibus diis, & quot hoſtiis ſacrificaretur, & fulminibus complura loca deformaret ædem Iouis ut ſupplicatio diem unum eſſet, ludi deinde uotiui Q. Fuluii conſulis per dies decem magno apparatu facti. Cenſoꝝ inde comitia habita, creati M. Aemylius Lepidus P O N T. M A X. & M. Fuluius Nobilior, qui ex Aetolis triumphauerat. Inter hos uiros nobiles inimicitiæ erant, ſæpe multis & in ſenatu & ad populum ciuibus atrox celebratæ certaminibus comitiis confecti ſunt traditus antiquitus eſt. Cenſores in campo ad aram Martis ſellis curulibus conſederunt, quo repente principes ſenatorum cum agmine uenerūt ciuitatis, inter quos Q. Cæcilius Metellus uerba fecit. Non obliti ſumus cenſores uos paulo ante ab uniuerſo Po. Romano moribus noſtris præpoſitos eſſe, & nos a uobis ea admoneri & fieri, non uos a nobis his debere, indicādum tamen eſt quid omneis bonos in uobis aut offendat, aut certe mutatum malit. Singulos quum intuemur M. Aemyli, M. Fului, neminem hodie in ciuitate habemus, quem ſi reuocemur in ſuffragiū, uellemus uobis prælatum eſſe, ambo quum ſimul aſpicimus, non poſſumus uereri ne male comparati ſitis, nec tantum reipublicæ proſit, quod omnibus nobis egregie placetis, quam quod alter alteri diſplicetis, noceat, inimicitias per annos multos uobiſipſis graues, & atroces geritis, quæ periculum eſt ne ex hac die nobis & reipublicæ quam uobis grauiores fiant. De quibus cauſſis hoc timeamus multa ſuccurrunt, quæ dicerentur, niſi forte implacabiles fueritis, implicauerint animos ueſtros has ut hodie ut in iſto templo finiatis ſimultates quæſumus uos uniuerſi, & quos coniunxit ſuffragiis ſuis Po. Romanus, hos etiam reconcliatione gratiæ coniungi a nobis ſinatis, uno animo, uno conſilio eligatis ſenatum, equites recenſeatis, agatis cenſum, luſtrū condatis, quod in oībus fere p̄cationibus nuncupatis his uerbis, ut ea res mihi, collegæq; meo bene & eliciter eueniat, id ita ut uere, ut ex aīo uelitis euenire, efficiatiſq; ut quod deos precati eritis, id uos uelle etiam hoīes credamus. T. Tatius & Romulus, in cuius urbis medio foro acie hoſtes concurrerant, ibi concordes regnarunt, non modo ſimultates, ſed bella quoq; finiuntur, ex infeſtis hoſtibus plerunq; ſocii fideles, interdum etiam ciues fiunt. Albani diruta Alba Romam traducti ſunt, Latini, Sabini in ciuitatem accepti, uulgatum illud quia uerum erat, in prouerbium uenit, Amicitias īmortaleis inimicitias debere eſſe. Fremitus ortus cum aſſenſu, deinde uniuerſoꝝ uoces idem petentium confuſæ in unum orationē interpellarunt. Inde Aemylius queſtus cum allatum uis a M Fuluio ſecreto conſulatu deiectū, Fuluius contra queri, ſe ab eo ſemp laceſſitum, & in ꝓbrum ſuum ſponſionē factam, tn̄ ambo ſignificare, ſi alter uellet, ſe in poteſtate tot principum ciuitatis futuros. Oībus ſtantibus qui aderāt, dederant dexteras, fidēq; dedere, mittere uere, ac finire odium, deinde collaudātibus cūctis deducti ſunt in Capitoliū, & quum ſup tali re principum &

facilitas cenſorum egregie comprobata ab ſenatu & laudata eſt. Cenſoribus deinde poſtulantibus, ut pecuniæ ſũma ſibi, qua in opera publica uterentur, uectigal annum decretum eſt. Eodem anno in Hiſpania L. Poſthumius & T. Sempronius proprætores comparuerũt ita inter ſe, ut in Vacceos per Luſitaniam iret Albinus in Celtiberiam, íde reuerteretur ſi Gracchus maius ſibi bellum eſſet in ultima Celtiberiæ penetraret. Mundam ui cepit urbem primo aggreſſus nocte, acceptis deinde ex improuiſo obſidibus, & caſtella oppugnare, præſidioq; impoſito deide agros urere, donec ad perualidã aliam urbem (Certimam appellant Celtiberi) peruenit, ubi quum iam opera admoueret, ueniunt legati ex oppido, quoꝝ ſermo antiquæ ſimplicitatis fuit, non diſſimulantium rebellaturos eſſe, petierũt enim ut ſibi in caſtra Celtiberoꝝ ire lice[r]et ad auxilia accipienda, ſi nõ impetraſſent, tum ſeparatim eos ab illis ſe conſulturos. Permittente G[r]accho ierunt, & poſt paucis diebus alios decem legatos ſecum adduxerunt. Meridianum tempus erat, nihil prius petierunt a prætore, quam ut bibere ſibi iuberet dari, epotis primis poculis iterum popoſcerunt magno riſu circũſtantium in tam rudibus & moris omnis ignaris ingeniis, tũ maximus natu ex iis, Miſſi ſumus, inquit, a gente noſtra qui ſciſcitaremur, qua tandem re fretus arma nobis inferres? Ad hanc percũctationem Gracchus exercitu ſe egregio fidentẽ ueniſſe reſpondit, quem ſi ipſi uiſere uelint, quo certiora ad ſuos referant, poteſtatem ſe eis facturum eſſe, tribunoq; militum imperat, ut ornari omneis copias peditum equitumq;, & decurrere iubeat armatas. Ab hoc ſpectaculo legati miſſi deterruerunt ſuos ab auxilio circunſeſſæ urbi ferendo. Oppidani quum ignes nocte turribus nequiquã (quod ſignum conuenerat) ſuſtuliſſent, deſtituti ab unica ſpe auxilii in deditionem uenerunt nũmum quater & uicies ab íis eſt exactum, quadraginta nobiliſſimi equites, nec obſidum nomine (nam militare iuſſi ſunt) & tamen re ipſa ut pignus fidei eſſent, inde iã duxit ad Alcen urbem, ubi caſtra Celtiberoꝝ erant, a quibus uenerant nuper legati, eos quum per aliquot dies armaturam leuem mittendo in ſtationes laceſſiſſet paruis prælíis, indies maiora certamina ſerebat, ut omnes extra munitiones eliceret. Vbi quod petebatis ſenſit effectum, auxilioꝝ præfectis imperat, ut contracto certamine, tanq̃ multitudine ſuperarentur, repente tergis datis ad caſtra effuſe fugerẽt. Ipſe intra uallum ad omneis portas inſtruxit copias. Haud multum tẽporis interceſſit, quum ex compoſito refugientium ſuoꝝ agmen poſt effuſe ſequentes barbaros conſpexit, inſtructum ad hoc ipſum intra uallum habebat aciem, itaq; tantum moratus, ut ſuos refugere in caſtra libero introitu ſineret, clamore ſublato ſimul omnibus portis erupit. Non ſuſtinuere impetum necopinatum hoſtes, qui ad caſtra oppugnanda uenerant, ne ſua quidem tueri potuerunt, nam extẽplo fuſi, fugati, mox intra uallum pauentes compulſi, poſtremo exuuntur caſtris. Eo die nouem millia hoſtium cæſa, capti uiui trecenti uiginti, equi centum duodecim, ſigna militaria triginta ſeptem, de exercitu Romano centum nouem ceciderũt. Ab hoc prælio Gracchus duxit ad depopulãdum Celtiberiam legiones, & quũ ferret paſſim cuncta atq; ageret, populiq; alíi uoluntate, alii metu iugum acciperent, C I I I. oppida intra paucos dies in deditionem accepit, præda potitus ingenti eſt. Conuertit inde agmen retro, unde uenerat ad Alcen, atq; eam urbem oppugnare íſtitit, oppidani primum impetum hoſtium ſuſtinuerũt, deinde quum iam non armis modo, ſed etiam operibus oppugnarentur, diffiſi præſidio urbis in arcẽ uniuerſi conceſſerunt, poſtremo & inde præmiſſis oratoribus, in deditionem ſe, ſuaq; omnia Romanis permiſerunt. Magna inde præda facta eſt, multi captiui nobiles in poteſtatem uenerunt, inter quos & Thurri filii duo, & filia, regulus hic eaꝝ gentium erat, longe, potentiſſimus omnium Hiſpanoꝝ. Audita ſuorum clade miſſis, qui fidem uenienti in caſtra ad Gracchum peterent, uenit, & primum quæſiuit ab eo ne ſibi liceret ac ſuis uiuere? Quum prætor uicturum reſpondiſſet, quæſiuit iterum, ſi cum Romanis militare liceret? id quoq; Graccho permittente, ſequar inquit uos aduerſus ueteres ſocios meos, quoniam illos ad me propiunt ſuſpicere. Secutus eſt inde Romanos, fortiq; ac fideli opera multis locis rem Romanam adiuuit. Ergauia inde nobilis & potens ciuitas, aliorum circa populorum cladibus territa, portas aperuit Romanis. Iam deditionem oppidorum haud cum fide factam quidam authores ſunt, e qua regione abduxiſſet legiones, extemplo inde rebellatum, magnoq; poſtea prælio ad montem Chaunum cum Celtiberis a prima luce ad ſextã horam diei ſignis collatis pugnaſſe, multos utrinq; cecidiſſe, nec aliud magnopere Berbice crederes fuiſſe Romanos niſi qui poſtero die arceſſierint manẽtes prælio ſpolia intra uallum per totum diem legiſſet. Tertio die prælio maiore iterum pugnatum, & tum demum haud dubie uictos Celtiberos, caſtraq; eorum capta, & direpta eſſe, uigintiduo millia hoſtium eo die eſſe cæſa, plus trecentos captos, parem fere equorum numerum, & ſigna militaria ſeptuaginta duo, inde bellatum, ueramq; pacem, non ut fluxa ante fide Celtiberos fuiſſe. Eadem æſtate & L. Poſthumium in Hiſpania ulteriore biscum Brachis egregie pugnaſſe ſcribunt, ad triginta & quinque millia hoſtium occidiſſe, & caſtra oppugnaſſe, propius uero & ſerius in prouinciam perueniſſe, quam ut ea æſtate potuerit res gerere. Cenſores fideli concordia ſenatum elegerunt, princeps electus eſt ipſe cenſor M. Aemylius Lepidus P O N T. M A X. tres eiecti de ſenatu, retinuit quoſdam Lepidus a collega præteritos. Opera ex pecunía attributa, diuiſaq; inter ſe hæc confecerunt. Lepidus molem ad Tarracinam, ingratum opus, quod prædia habebat ibi, priuatamq; publicæ rei impenſam

penſam inſuerat Theatrum ut proſcenium ad Apollinis ædem Iouis in Capitolio, columnaſq; circa poliendas aluo locauit, & ab his columnis, quæ incommode oppoſita uidebantur, ſigna amouit, clypeaq; de columnis, & ſigna militaria affixa omnis generis dempſit. M. Fuluius plura, & maioris locauit uſus, portum & pilas pontis in Tyberim, quibus pilis fornices poſt aliquot annos P. Scipio Africanus, & L. Nummius cenſores locauerunt imponendos, baſilicam poſt argentarias nouas, & forum piſcatorium circundatis tabernis, quas uændidit in priuatum, & forum & porticum extra portam Trigeminam, & alia poſt naualia, & ad fanum Herculis, & poſt Spei ad Tyberim ædẽ Apollinis medici habuere, & in promiſco prætores pecuniam ex ea communiter locarunt aquam adducendam, forniceſq; faciendos, impedimento operi fuit M. Licinius Craſſus, qui per fundum ſuum duci non eſt paſſus. Portoria quoq; & uectigalia iidem multa inſtituerunt, complura ſacella, publicaq; ſua occupata a priuatis publicaq; ſacra ut paterent, eſſentq; populo curarunt, mutarunt ſuffragia, regionatimq; generibus hominum, cauſſiſq;, & quæſtibus tribus deſcripſerunt, & alter ex cenſoribus M. Aemylius petiit ab ſenatu, ut ſibi dedicationis templorum Reginæ Iunonis, & Dianæ, quæ bello Liguſtino ante annis octo uouiſſet, pecunia ad ludos decerneretur, uiginti millia æris decreuerunt. Dedicauit eas ædes, utranq; in circo Flaminio, ludoſq; ſcenicos triduum poſt dedicationem templi Iunonis, biduum poſt Dianæ & ſingulos dies fecit in circo. Idem dedicauit ædem Larium permarinum in campo, uouerat eam annis quadraginta ante L. Aemylius Regillus, nauali prælio aduerſus præfectos regis Antiochi, ſupra ualuas templi tabula cum titulo hoc fixa eſt. Duello magno regibus dirimendo caput ſubigendis patrandæ pacis hæc pugna exeunti L. Aemylio M. Aemylii filio auſpicio, imperio, felicitate, ductuq; eius inter Epheſum Camuchumq; inſpectãte C O S. ipſo Antiocho exercitu omni, equitatu, elephantiſq; claſſis regis Antiochi antea ſic uicta, fuſa, contuſa, fugataq; eſt, ibiq; eo die naues longæ cum omnibus ſociis captæ ſexaginta duæ ea pugna pugnata rex Antiochus, regnumque, eius rei ergo ædem Laribus permarinis uouit. Eodem exemplo tabula in æde Iouis in Capitolio ſupra ualuas fixa eſt. Biduo quo ſenatum legerunt cenſores Q. Fuluius C O S. profectus in Ligures per inuios monteis, ualliſq; ſaltus cum exercitu tranſgreſſus ſignis collatis cum hoſte pugnauit, neque tantum acie uicit, ſed caſtra quoq; eodem die cepit, tria millia ducenti hoſtium, omniſq; ea regio Ligurum in deditionem uenit, C O S. deditos in campeſtreis, agros deduxit, præſidiaq; montibus impoſuit. Celeriter & ex prouincia literæ Romam uenerunt, ſupplicationes ob eas res geſtas in triduum decretæ ſunt. Prætores quadraginta hoſtiis maioribus per ſupplicationes rem diuinam fecerunt. Ab altero conſule L. Manlio nihil memoria dignum in Liguribus eſt geſtum. Galli tranſalpini tria millia hominum Italiam tranſgreſſi, neminem bello laceſſentes agrum a C O S S. & ſenatu petebant, ut pacati ſub imperio Populi Romani eſſent, eos ſenatus excedere Italia iuſſit, & conſulem Q. Fuluium quærere, & animaduertere in eos, qui principes & authores tranſcendendi alpes fuiſſent. Eodem anno Philippus rex Macedonum ſenio & mœrore conſumptus poſt mortem filii deceſſit. Demetriade hybernabat quum deſiderio anxius filii, tum pœnitentia crudelitatis ſuæ, quæ ſtimulabat animum, & alter filius haud dubie & ſua, & aliorum opinione rex, conuerſiq; in eum omnium oculi, & deſtituta ſenectus, aliis expectantibus ſuam mortem, aliis ne expectantibus quidem, quo magis angebatur. Cum eo Antigonus Euchecratis filius nomen patrui Antigoni ferẽs, qui tutor Philippi fuerat, regiæ uir maieſtatis, nobili etiam pugna aduerſus Cleomenem Lacedæmonium clarus, Tutorem eum Græci, ut cognomine a cæteris regibus diſtinguerent, appellarunt. Huius fratris filius Antigonus ex honoratis Philippi amicis unus incorruptus permanſerat, eiq; ea fides nequaquam amicum Perſea inimiciſſimum fecerat, is proſpiciens animo quanto cum periculo ſuo hæreditas uentura regni eſſet ad Perſea, ut primum labare animum regis, & ingemiſcere interdum filii deſiderio ſenſit, nunc præbendo aureis, nunc laceſſendo etiam mentionem rei temere actæ, ſæpe querenti querens & ipſe aderat, & quum multa adſolet ueritas præbere ueſtigia ſui, omni ope adiuuabat, quo maturius omnia emanarent. Suſpecti & miniſtri facinoris Apelles maxime & Philocles erant, qui Romani legati fuerant, literaſque exitiales Demetrio ſub nomine Flaminii attulerant, falſas eſſe, & a ſcriba uitiatas, ſignumque adulterinum uulgo in regia fremebant. Cæterum quum ſuſpecta magis quam manifeſta eſſet res, forte Xychus obuius fit Antigono, comprehenſuſque ab eo, in regiam eſt productus, relicto eo cuſtodibus, Antigonus ad Philippum proceſſit. Multis, inquit, ſermonibus intellexiſſe uideor, magno te exiſtimaturum, ſi ſcire uera omnia poſſis de filiis tuis, uter ab utro petitus fraude & inſidiis eſſet, homo unus omnium, qui nodum huius erroris exoluere poſſit, in poteſtate tua eſt Xychus forte uocatum perductumq; in regiã uocari iuberet, adductus, primo ita negare inconſtanter, ut paruo metu amoto paratum indicem eſſe appareret, conſpectum tortoris uerberumq; non ſuſtinuit, ordinemq; omnem facinoris legatorum, miniſteriiq; ſui expoſuit, extemplo miſit qui legatos comprehenderent, Philoclem, qui præſens erat, oppreſſerunt, Apelles miſſus ad Chæream perſequendum quendam, indicio Xychi audito, in Italiam traiecit, de Philocle nihil certi negatum eſt, alii primo audaciter negant, poſtquam in cõſpectum

adductus ſit, Xychum non ultra tetendiſſe, alii tormenta etiam inficiantem perpeſſum affirmabant, Philippo redintegratus eſt luctus geminatuſq;, & infelicitatem ſuam in liberis grauiorem quod alter periſſet, cenſebat. Omnia Perſeus certior factus detecta eſſe, potentior quidem erat, quam ut fugam neceſſariam duceret, tantum ut procul abeſſet, curabat, interim uelut ab incendio flagrantis iræ, dum Philippus uiueret, ſe defenſurus. Spe potiundi ad pœnam corporis eius amiſſa, quod reliquum erat, id ſtudere, ne ſuper impunitatem etiam præmio ſceleris frueretur, Antiochus eum igitur appellat, cui & palam facti parricidii gratia obnoxius erat, & neq; pudendum aut pœnitendum eum regẽ Macedonibus propter recentem patrui Antigoni gloriam fore cenſebat. Quando in eam fortunam ueni, inquit, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii deteſtantur parentes, optabilis eſſe debeat, regnum, quod a patruo tuo ſorti non ſolum fideli tutela eius cuſtoditũ & auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo eſt. Te unum habeo, quem dignum regno iudicem, ſi neminẽ haberem, perire, & extingui id mallem, quam Perſeo ſceleſte fraudis præmium eſſe. Demetrium excitatum ab inferis, reſtitutumq; credam mihi, ſi te qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus inlachrymaſti in locũ eius ſubſtitutum relinquam. Ab hoc ſermone omni genere honoris producere eum non deſtitit. Quum in Thracia Perſeus abeſſet, circũire, Macedoniæ urbes, principibuſq; Antigonum cõmendare, & ſi uita longior ſuppetiſſet, haud dubium ſuit, quin eum in poſſeſſione regni relicturus fuerit. Ab Demetriade profectus, Theſſalonicæ plurimum temporis moratus fuerat, Inde quum Amphipolin ueniſſet, graui morbo eſt implicitus, ſed animo tamen ægrum magis fuiſſe quam corpore conſtat curiſq;, & uigiliis quum identidem ſpecies & umbræ inſontis interempti filii cum diris agitarent, extinctũ eſſe execrationibus alterius tamen admoneri potuiſſet Antigonus, ſi haud ſtatim palam facta eſſet mors regis. Medicus Calligenes, qui curationi præerat, non expectata morte regis, a primis deſperationis notis nuntios perdiſpoſitos, ita ut conuenerat, miſit ad Perſeum, & mortem regis in aduentum eius omnes qui extra regiam erant, cælauit, oppreſſit igitur nec opinanteis, ignaroſq; omnes Perſeus, & regnũ ſcelere partum inuaſit. Peropportuna mors Philippi fuit ad dilationem, & ad uires bello contrahendas. Nam poſt paucis diebus gens Baſtarnarum diu ſollicitata ab ſuis ſedibus magna peditum equitumq; manu Iſtrum traiecit. Inde prægreſſi qui nuntiarent regi Antigonus & Cotto (nobilis erat Baſtarna) ea res Antigonus ſæpe Iuniuscum ipſo Cottone legatus ad cõcitandos Baſtarnas miſſus haud procul Amphipoli fama incerti, nuntii occurrerunt mortuum eſſe regem, quæ res omnem ordinem conſilii turbauit. Compoſitum autem ſic fuerat, tranſitum per Thraciam tutum, & cõmeatus Baſtarnis ut Philippus daret, id ut facere poſſit regionum principes donis coluerat, fide ſua obligata pacato agmine tranſituros Baſtarnas, Dardanorum gentem delere propoſitum erat, quæ in eorum agro ſe fundare. Baſtarnis duplex inde erat cõmodum futurum, ſi & Dardani gens ſemper infeſtiſſima Macedoniæ, temporibuſq; iniquis regum ĩminens tolleretur, & Baſtarnæ relictis in Dardania cõiugibus liberiſq; ad populãdam Italiam poſſent mitti, per Scordiſcos iter eſſe ad mare Adriaticum, Italiamq; alia uia traduci exercitum non poſſe, facile Baſternis Scordiſcos iter daturos, nec enim aut lingua aut moribus æquales abhorrere, & ipſos adiuncturos ſe cum ad prædam opulentiſſimæ gentis ire uidiſſent. Inde in omnem euentum conſilia cõmodabantur ſiue cæſi ab Romanis forent Dardani Baſtarnæ tamen ſublatos, prædamq; ex reliquis Baſtarnarum & poſſeſſionem liberam Dardaniæ ſolatio fore, ſiue proſpere geſſiſſent Romanis reuerſis in Baſtarnarum bellum recuparaturum ſe in Græcia quæ amiſiſſet. Hæc Philippi cõſilia fuerãt. Digreſſi ſunt pacato agro, deinde Cottonis & Antigoni, & haud multo poſt famam mortis Philippi, neq; Thraces cõmercio faciles erant, Baſtarnæ euito contẽtio eſſe poterant, aut in agmine contineri, ne decederẽt uia. Inde iniuriæ ultro citroq; fieri, quarum indies incremento bellum exarſit, poſtremo Thraces, quum uim ac multitudinem ſuſtinere hoſtium non poſſent, relictis campeſtribus uicis in montem in gentis altitudinis (Donucam uocant) conceſſerunt, quo ubi ire Baſtarnæ uellent, quali tẽpeſtate Gallos ſpoliantes Delphos fama eſt peremptos eſſe, talis tum Baſtarnas nequiquam ad iuga montium appropinquantes oppreſſit, neq; enim imbre tantum effuſo, dein creberrima grandine obruti ſunt cum ingenti fragore cæli, tonitribuſq;, & fulgoribus præſtringentibus aciem oculorum, ſed fulmina etiam ſic undiq; micabant, ut luce uiderentur corpora, nec ſolum milites, ſed etiam principes icti caderent, itaq; cum præcipiti ſuga per rupes præaltas improuidi ſternerentur, ruerentq;, inſtabant quidem perculſis Thraces, ſed ipſi deos res fugæ eſſe, cælumq; in ſe ruere aiebant diſſipati procellarum tanquam ex naufragio præliiq; ſe inermes in caſtra, unde profecti erant, rediſſent, conſultatiq; quid agerent cœptum, inde orta diſſenſio, aliis redeundum aliis penetrãdum in Dardaniam cenſentibus, triginta ferme millia hominum, Claudico duce, profecti erant, peruenerunt, cætera multitudo retro qua uenerat Apolloniam meridianam regionem repetit. Perſeus potitus regno ĩterfici Antigonum iuſſit, & tum firmare tres legatos Romam ad amicitiam paternam renouandam, petendumq; ut rex ab ſenatu appellaretur, miſit. Hæc eo anno in Macedonia geſta. Alter conſulum, Q. Fuluius ex Liguribus triumphauit, quem triumphum magis gratiæ quam rerum geſtarum magnitudini datum conſtabat. Armorum hoſtilium magnam uim tranſtulit, nullam pecu-

niam

niam admodum, diuiſit tamen in ſingulos milites tricenos æris, duplex centurionibus, triplex equiti. Nihil in eo triumpho magis inſigne fuit, quam quod forte euenit ut eodem die triũpharet, quo priore anno ex prætura triumphauerat. Secũdum triumphum comitia edixit, quibus creati COSS. ſunt M. Iunius Brutus, M. Attilius Volſo, Prætorum inde, tribus creatis, comitia tempeſtas diremit, poſterò die reliqui tres facti, ante diem quattrim Idus Martias, M. Titinius, C. Claudius Nero, T. Fonteius Capito. Ludi Romani inſtaurati ab ædilibus curulibus, Cn. Seruilio Cepione, Ap. Claudio Centone propter prodigia quæ euenerant. Terra mouit, in foris publicis, ubi lectiſternium erat, deorum capita, quæ in lectis erant, auerterunt ſe, lanaq; cum integumentis, quæ Ioui oppoſita fuit, decidit, de menſa oleas quoq; prægustaſſe mures in prodigium uerſum eſt, ad ea expianda, nihil ultra quam ut ludi inſtaurarentur, actum eſt.

T. LIVII PATAVINI HISTORICI DE BELLO MACEDONICO ET ASIATICO LIBRI DECIMI QVI EST XL.

FINIS.

LEONARDI ARETINI DE PRIMO BELLO PVNICO OPERIS PRAEFATIO.

VEREOR NEQVI ME PVTENT ANTIQVA NIMIVM conſectari,ſi cõmentaria primi punici belli perſcribere,ac obſcuratã iam pridem illarum rerum memoriam in hac demum ætate noſtra reuocare in lucem aggrediar.Præſertim cum multa noua ſint,quorum noticia integrior extet, quæ cum dignitate,ac laude mandari poſſe literis uideantur.Mihi uero diuerſa penitus ſententia fuit.Quo enim antiquior erat res,quoq; interitui proximior,eo magis innouatione indigere putaui,ut frugi patreſſamiliæ in uetuſtis ædium facere conſueuerunt. Eſſe uero nouiora quædam,quæ mandari literis cum dignitate poſſint, non equidem inficias eo, nec ſi quis eam ſibi laudem parauerit reprehendo. Verum quæ tandem aduerſus me querela eſt,ſi uetuſta me ut uina magis delectant? Equidem fateor nõ tã cupide Orpheũ, ut poetæ tradũt, Euridicis amore ĩfernas adiuſſe ſedes,q̃ ego,ſi ſpes mõ aliqua offeratur antiquos illos preſtantis uiros intuendi ad ultimas penetrarim terras.Quos quia oculis intueri non licet,quod ſecundum eſt,mente & cogitatione libens complector.Reſq; ab illis geſtas in quibus huius ſeculi decus & gloria continetur,omnibus eſſe cognitas q̃ maxime opto. Quæ mihi cauſa fuit hæc ipſa cõmentaria ſcribendi.Vt autem huius belli plenior noticia ſit,ab ipſis,ut ita loquar, incunabulis ſcriptores eius auctoreſq; recenſebo.Sic enim & propoſitum meum probabilius apparebit. Bellum punicum primum multi noſtrorum græcorumq; ſcripſerunt, præcipuæ tamen auctoritatis,Fabius pictor uetuſtus ſane auctor ex nobilitate romana.Eodemq; fere tempore Filinus Carthaginenſis græcis literis idem bellum explicuit.Quorum uterq; patriæ affectus ſuæ ac ſtudio partium iductus, & ſi non circa rei geſtæ ſeriem,circa belli tamen cauſas iuſtitiamq;,exceſſiſſe modum putatur. Filinũ deinde Polybius Megalopolitanus annalium conditor ſecutus eſt.Fabium autem e noſtris plures,ſed præcipuæ claritatis Liuius Patauinus,Romanæ pater hiſtoriæ,cuius Libri ſi extarent,nihil opus erat nouo labore.Cum uero hæc pars operis eius interierit,nullaq; fere huius belli noticia noſtros apud homines haberetur,cõmotus ipſe ob maiorum noſtrorum gloriam,ne rerum tam præclare tãq; magnifice geſtarum memoria deperiret,quãtum ſolerti lectione Polybii cœterorumq; græcorum conſequi potui,cõmentaria eius belli pro cõmuni utilitate ſuffeci.Illa moderatione adhibita,ut nihil,quod non probatum a ſuperioribus eſſet,huic operi infererem,& tamen non ab uno ſumerem,ut interpres,ſed a multis ſumpta meo arbitratu referrem.Tempus autem huius belli uiginti quatuor annos fuiſſe conſtat.Primumq; in eo Romanos ex Italia cum exercitu egreſſos.Primumq; claſſe uſos. Primum etiam mari præliatos.

LEONARDI ARETINI DE PRIMO BELLO PVNICO LIBER PRIMVS.

ORIGO PRIMI PVNICI BELLI QVOD POPVlus Romanus aduerſũ Carthaginienſes terra mariq; enixiſſime geſſit, ex Mamertinoꝝ i Sicilia nouitate, ꝓrupit. De qua dicere aggrediemur paulo altius pro reꝝ noticia repetẽtes. Campanoꝝ magna olim manus ſub Agathocle duce in Sicilia militauerat. Hi Meſſanæ ſitũ & opulentiá admirati, & cupidine eius potiũdæ capti de occupãda urbe conſiliũ ineũt. Per amiciciá ergo intra mœnia recepti, ut primum tps rei patrãdæ uiſũ, urbé amicam & fidei eoꝝ creditam ex cõpoſito inuadunt. Ciues nil tale opinãtes ſubita cæde adorti magna ex pte trucidãt. Reliquos urbe agroq; depellũt. mrẽſfamilias & uirgines ut cuiuſq; libido fuit, ité prædam & agros inter ſe partiuntur. Ita facile pulcherrimæ opulentiſſimæq; urbis cõpotes facti in ea conſederunt. Huius ĩpuniti ſceleris haud longe poſtea imitatores repti ſũt in Reginoꝝ urbe Meſſanæ ꝓpiqua. Quo.n. tpe Pyrrhus epirotaꝝ rex in Italiam primo mox ĩ Siciliã copias traduxit, cõterriti ciues Regini ob regis aduẽtũ Populi Romani præſidium poſtularũt. Miſſa a Romanis legio una urbé aliquandiu tutata eſt. Fidéq; erga ſocios religioſe ſeruauit. Sed cũ longior acceſſiſſet mora, exẽplo Mamertinoꝝ pellecti, urbem & ipſi inuadunt. Ciues alios cædunt, alios pellũt. fortunas Reginoꝝ inter ſe partiunt. utq; maleficio coniuncti erant, ſic ẽt ſocietate & fœdere cũ Mamertinis iũgunt. Has Reginoꝝ calamitates etſi grauiter ferebat Populus Romanus, tñ q̃diu bellũ uiguit, diſſimulando quieuit. Confecto aũt bello, & uictoria parta, Romani ſcelus militum ſuoꝝ ulciſci properantes Regiũ obſederunt, ac tandé expugnauerũt. Ad quatuor millia militum tanti facinoris conſcia intus erant. Eoꝝ maxima pars dum acrius ob metum ſupplicii reſiſtit, in ipſo ardore captæ urbis p iram cæſa. Trecenti ſolum uiui in poteſtaté redacti, qui e ueſtigio Romam miſſi ĩ foro uirgis cæſi & ſecuri percuſſi ſcelerati facinoris pœnas dedere. Vrbs & agri itéq; cætera prius amiſſa Reginis, q a cæde ſupfuerãt, a Romanis reſtituta. Et regii qdem occupatores hunc finem habuere. Mamertini uero, ſic.n. ſeſe nuncupabant cãpani, qui Meſſanam inuaſeraũt, q̃ diu legio Romana regiũ poſſedit, auxilio eius freti aduerſus Siciliæ ciuitates ſe facile tutabant. oppreſſa mox legione,

& urbe Reginis reddita deſtituti eo auxilio in maximas difficultates & ipſi inciderunt ex huiuſmodi cauſſa. Non multum ante id tempus Syracuſanorum copiæ aduerſus eos, qui rempu. obtinebant, infenſæ, ducem per ſeditioné ſibi creauere Artemidorum Hieronem, qui poſtea rex fuit. Is erat túc admodum adoleſcens. Cæterum ſublimis animus & generoſa quædam indoles in adoleſcente eminebat. Qui cura exercitus ac rerum gerendarum ſuſcepta, cum tandem in urbem ſtipatus armatorum Cateruis introiſſet, ac ciues diuerſæ factionis in eius ueniſſent poteſtatem, ita clementer, ac modeſte uictoria uſus eſt, ut Populus Syracuſanus, & ſi plurimum infenſus iis, quæ exercitus per ſeditionem fecerat, Tamen cõſpecta Hieronis uirtute, eandem poteſtaté adoleſcenti tribueret. Hieron igitur exercitus primo, mox & Syracuſani Populi honore ſublatus, confeſtim maiora animo concipere cœpit, qd ab initio conſiderantibus ex actis eius non erat obſcurum. Principio enim, ut quotiens opus foret copias in expeditionem educere, ac ipſe abeſſe ſine metu poſſet, Leptinem uirum potentem domi, & multitudini pergratum, accepta in matrimonium eius filia, ſibi ſocerum adſciuit. Sic enim fidum urbanarum rerum parauit cuſtodé, ne quis per abſentiam íſurgere, aut multitudinem ſolicitare poſſet. Hæc domi prouiſa. Foris autem, cum ſciret copias Syracuſanorum, (conductus miles hic erat) ſeditioſas eſſe, rerumq; nouarum auidas, callido conſilio in mamertinos educit. Non longe a Centoripa cum obuiá haberet hoſtes, conductum militem omnemq; ueteranum exercitum in fronte locat. Ipſe cum Syracuſanis equitibus urbaniſq; copiis longius ſubſtitit, quaſi alio itinere hoſtes aggreſſurus. Hac itaq; falſa auxilii fiducia circumueniri ab hoſtibus primá aciem paſſus, ubi eam cædi plane undiq; & interceptá conſpexit, ipſe diuerſo itinere abiens Syracuſanos oẽs íncolumes reduxit, conductorum uero militum aciem in medio hoſtium trucidandam reliquit quæ pene ad internitionem cæſa eſt, ac ſeditioſus quiſq;, ut uoluerat, in ea pugna necatus. Liberatus per hunc modum ueteranorum moleſtia nouo ac fido milite reparauit exercitum. Ac ubi omnibus rebus ſatis ſtructus paratuſq; uiſus eſt, in Mamertinos ſuperiori uictoria elatos expeditionem non amplius ſimulatam inducit, profectuſq; cũ his copiis ad longanum amnem ingenti prælio cum mamertinis conflixit. In ea pugna optimus quiſq; Mamertinorum oppetiit, plериq; eorum duces in poteſtatem Hieronis uiui peruenerunt. His rebus geſtis cum Syracuſas uictorem exercitum ſumma gratulatione omnium reduxiſſet, haud dubio fauore Syracuſanorũ ſociorumq; rex appellatur. Factus igitur per hunc modum rex hoſtes maiori nixu in dies premebat. Mamertini uero primum Romanæ legionis auxilio ut oſtendimus deſtituti, deinde hoc graui prælio fracti, quoniam Hieronis potentiæ ſe reſiſtere poſſe diffidebant, diuerſo conſilio alii ad Carthaginienſes confugiebant, eorumq; quoddam præſidium tutelæ gratia in arcem induxerant. Alii ad Populum Ro. conuerſi ut ſe urbẽq; ſuſciperet precabantur. Et præualebat ſane apud Mamertinos Romani Populi nomen, quod ipſi italici generis orti noſtris potiuſq̃ externis ſalutem ſuam creditam uolebant. At Romanis perabſurdum primo uidebatur, qui modo in legionem ſuam ob occupatum cõtra fidem Regiũ tam ſeuere animaduertiſſent, eos mamertinis eiuſdem ſceleris affinibus opem ferre. Itaq; protracta aliquandiu res eſt in ſenatu uariantibus patrũ ſententiis. Tandem quia honeſtas aduerſus utilitatem pugnare uidebatur, rem infectá ſenatus dimiſerat. Non deſtiterunt tamen Mamertini, qui Romam uenerant precari, ſed fautoribus quibuſdam freti rem ad plebem detulere. Peruicitq; tandem apud multitudinem utilitatis ratio. Periculoſum enim uiſum eſt urbem tam propinquam Carthaginienſibus abiicere, grauemq; eorum uicinitatem ſuſpicabantur fore. Iam enim plus nimio Carthaginienſium patebant opes. Quippe non Africa modo, ſed & quædam hiſpaniæ loca ui & armis ſubacta Carthaginienſium parebant imperio. Inſulæ præterea omnes Sardonii Tyrrheniq; maris. Magna inſuper Siciliæ pars Carthaginienſium erat, uenturam autem totam in eorum poteſtaté, niſi quis Mamertinis auxilium ferret, haud ambiguum putabat. Meſſana enim ſuſcepta, confeſtí aduerſus Syracuſanos nequaq̃ potẽtia pares bellum erant geſturi, ac breui tpe quicquid reliquum erat Siciliæ ſubacturi. Hæc igitur cogitans Populus Romanus ac neceſſarium ſibi ratus Meſſanam ſeruare, ne Carthaginienſibus undique Italia cingeretur, neu quaſi pontem quendam ad inuadendum haberent, Auxiliandum Mamertinis decreuit. Cum ergo id placuiſſet. Appius Claudius Conſul traducere copias in Siciliam & Mamertinis opem ferre iuſſus profectionem parabat. Mamertini autem de Populi Ro. decreto certiores facti, Carthaginienſium præfectum qui in arce poſitus erat, incautum circunſiſtunt, eumq; una, cum præſidio urbe deiiciunt. Poſt hæc iam Liberius Cõſulem Romanum per crebras litteras ac nuntios conuocant. At Carthaginienſes poſtq̃ intellexerunt præſidio eorum a Mamertinis pulſo Romanos uocari, ira ſimul & indignatione accenſi, præfectum præſidii, quod eius culpa atq; ignauia arcem amiſiſſent, in crucem ſuſtulerunt. Mox raptim coactis copiis mari & terra Meſſanam aggrediuntur. Claſſe quidem circa pelorum in ſtatione poſita. Terreſtribus autem copiis haud procul Meſſana caſtrametati, urbem premebant. Acceſſit quoq; ad Carthaginienſium uiolentiá Hieron Syracuſanus, qui tempus plane adeſſe ratus, quo Mamertini ueteres hoſtes penitus delerentur, Inito cum Carthaginienſibus fœdere, ac ſocius belli factus, ſuo & ipſe milite ſuiſq; caſtris alia ex parte Meſſanam obſedit. Ita binis per terram hoſtium caſtris, mari autem claſſe Mamertini obſidebántur,

inter

Inter hæc Appius Claudius Conſul ratibus ex neapolitanis ac cæteris ſociorum Maritimis ciuitatibus. (Nondum enim Populus Ro. claſſem ullá habebat,) explebiſcito acceptis per ſilentiũ noctis exercitu impoſito, Meſſanam aduehitur, traiectoq; celeriter freto, incolumes oés copias ante urbem exponit. Hæc prima exercitus Populi Ro. profectio extra Italiam fuit. primuſq; mari ingreſſus, cum ad eã diem cætera omnia bella intra Italiam geſſiſſet, quingenteſimum iam poſt urbem conditam annum in hetruſcis & ſamnitibus cæteriſq; finitimis Populis domandis occupatus. Expoſitis ergo in Sicilia copiis, & intra Meſſanam urbem inductis, Conſul nec tutum ſibi exercituiq;, nec ſatis e dignitate Populi Romani obſidionem perpeti ratus. Quippe non terram modo uerũetiam mare undiq; hoſtis habebat, urbiq; imminebat, commeatus oís intercludebat, pace primo res cõponere, ſiqua poſſet, ea uero ſi negaretur, ferro quam primum decernere ſtatuit. Maxime uero e Populi Ro. dignitate uiſum ẽ ante omnia de pace agere. Nam fœdera cum Carthaginiẽſibus ſæpius iam ad eam diem renouata extabant, per quæ & ſi non licebat Populo Ro. Mamertinos in amicitiam fidemq; ſuſcepiſſe, tñ humanũ uidebatur, pacem nihil præſertim habituram nocuméti offerre. Seruata enim Mamertinorum libertate, Syracuſanis item in ſuis finibus conſiſtentibus, minus erat Populo Ro. Carthaginienſium formídanda potentia. Miſſis igitur ſuper his ad Carthaginienſes Hieronemq; legatis, cum utrinq; pacem lõge aſpernarentur, quod reliquum erat, Conſul milites coortatus aduerſum Hieronem & Syracuſanos educit. Nec Hieron quidem detrectauit certamen, ſed obuiam conſuli egreſſus, acie ſtructa dimícauit. Pugnatum eſt aliquandiu æquo marte. Tandé uero prælii is exitus fuit, ut Romani uictores magna parte hoſtium cæſa regem nudatum pene omnibus copiis uſq; in caſtra perſequerentur. Compulſis in caſtra hoſtibus, Romani ſpolia legerunt, & in urbem ſe receperunt. Hieron autem metuens nõ caſtrẽſibus modo uerumetiã urbanis rebus proxima nocte defertis caſtris Syracuſas conceſſit. Carthaginienſes quoq; auxilio Hieronis nudati, perculſiſq; metu militibus & uirtutem Romanorum plus æquo formidantibus, ſoluta confeſtim obſidione, nec ultra caſtris fidere auſi, per Siciliæ urbes, quæ ipſorum in fide erant, diuiduntur. Conſul paucis poſt diebus hoſtium agros cum legionibus igreſſus, uſq; ad Syracuſatum mœnia longe lateq; populatus omnia, ubi nemo obuiam prodibat, Meſſaná copias reduxit. Hæc ut geſta erant per literas Conſulis Romæ nuntiata maiori ſpe patres plebemq; extulere ad bellũ Siciliæ capeſcendum. Itaq; M. Valeriũ & C. Octacilium ſequentis anni Conſules cum duobus Conſularibus exercitibus magniſq; ſocioꝝ auxiliis in Siciliam mittunt. Aduentu hoꝝ Conſulum qm̃ præter ſuperiorem uictoriam duplicatũ Populi Ro. exercitum duoſq; Cõſules pro uno uerſari in Sicilia conſpiciebant, pleræq; Mediteraneæ ciuitates, quæ in fide Carthaginienſium fuerát, ad Romanos defecere. Hieron autem Siciliæ populos metu perculſos & ſimul hoſtium uires adauctas cernens multis rationibus præſtare duxit, ſiqua fieri poſſet, Romanoꝝ partes ſectari. Qua conſideratione inductus miſſa ad Conſules legatione agere de pace cœpit. Conſules, quod omnes ſiciliæ portus Carthaginienſiũ erant, nequando intercludi cõmeatus poſſent, ad eá rem per oportuná Syracuſanoꝝ amicitiam rati oblationé regis non inuiti acceperunt. Tandé uero pax Hieroni his ferme conditionibus data. Vt rex captiuos oẽs Romanoꝝ ſociorumq; ſine precio dimitteret. Vtq; talenta inſuper argenti centum Romanis penderet. Cõmeatus exercitus, auxilia ad bellũ ſubminiſtraret. Ipſe rex ſocius & amicus Populi Ro. appellaret. Has conditiones Romá delatas, populus iiſdem quibus Conſules rationibus motus, & ſimul quia magna pars belli ſublatum iri uidebatur, cupientiſſime confirmauit. Poſt eam pacem Hieron cõmeatus & auxilia quotiens opus fuit ſubminiſtrando in Populi Ro. tutela uſq; ad finem uitæ fœlix græcoꝝ omniũ fortunatuſq; regnauit. Carthaginienſes uero cũ intuerent Hieronem Syracuſanoꝝ regem mutata fortuna hoſtem ex ſocio factum, Romanoꝝ autem in dies nomen augeri, ualidiori ad reſiſtendum potentia opus eſſe rati, Ligures & Gallos magna multitudine, plures ét Hiſpani generis, in ſupplemẽtũ ſcripſere. Quibus in Siciliam traductis agrigenti ſedem belli caputq; ſuaꝝ reꝝ in Sicilia conſtituunt, Oportunitate urbis pellecti, qđ ea maxime in fronte aduerſus hoſtes, capaciſſima multitudinis & munitiſſima erat. In hanc igit urbem contractis undiq; copiis, magnaq; ui frumenti iportata, horreo ſimul ac belli arce aduerſũ Romanos utebant. M. Valerius & C. Octacilius Cõſules fœdere cũ Hierone icto, & ciuitatibus, q̃ a Carthaginiẽſibus defecerát, in fidé acceptis, nihil aliud fere memoria dignũ in Sicilia cũ geſſiſſent, circũacto áno e puincia deceſſere. Poſt hos creati Cõſules. L. poſthumius & Q. Aemilius in Siciliá ueniũt. Hi ſuſceptis ab anteceſſoribus copiis prío aduentu de mõ admiſtrandi belli cũ iter ſe cõſultarent, placuit audacius, q̃ ſupiores fecerát Cõſules, incũbere. Nec iá læuia cõſectando, aut diuiſo pluribus locis bello, ſed ãbos ſimul Cõſules oĩbus copiis agrigentũ ipſũ pœnoꝝ caput ac belli arcẽ inuadere. Vt ſiue nõ recuſaret hoſtis cõfeſtĩ inirét pugná, ſiue recuſaret, ĩcluſũ mœnibus obſiderét. Profecti igit eo cõſilio, agrigẽto copias admouerũt. Carthaginiẽſes át munitiõibus urbis cõfiſi, ac totius rei diſcrimẽ ſubire nõ auſi, añ mœnia militẽ continebát, nec aduẽtantibus Romanis copiá pugnádi fecere. Cõſules igit nõ lõgius nouẽ ab urbe ſtadiis caſtrametati, cũ poſteris diebus hoſtes ĩtra mœnia crebris ꝑliatiõibus cõpuliſſẽt. Obſidere urbẽ pgũt, nõ ignari magná uim frumẽti a pœnis iá antea congeſtá, ſed confiſi, quod amplius quinquaginta ho-

minum millia intra mœnia obſidebátur, eam multitudinem quáuis magnam uim annonæ breui abſumpturam. Cœpta igiť obſidione & aliquádiu iam protracta, cum per ſingulos ferme dies inter ſtationes Romanoꝝ & mœnia urbis læuia dűtaxat prælia fierét, nec hoſtes quicq̄ amplius moliturі crederentur, accepta eſt pene quodá die inſignis calamitas. Maturæ ſegetes erant, Miles quod diuturná obſidionem ſuſpicabať fore, frequentior egreſſus ad ſegetum raptus properabat. Studium rei frumentariæ uacueſecerat pene caſtra. Vagus per cápum eques ſine ordine ſine duce uolitabat. Hæc cóſpicatus Annibal Carthaginiéſium dux. Is enim agrigento copiiſq́ præerat, magná in ſpem uenerat, omné Romanoꝝ exercitum ea die opprimi poſſe. Itaq́ armari extéplo copias iubet. urbeq́ repente egreſſus nó leuibus, ut ſolebat, prælіis, ſed iuſta acie in ſtationes Romanoꝝ defertur. Oppreſſis ſubito impetu ſtationibus, magnaq́ cæde edita, pars in caſtra eodem impetu ruens foſſas cóplere, uallum reſcindere cœpit. pars in frumétatores uagos palanteſq́ delata, magnam per cápos cædé edebat. Et in caſtris quidé ægre reſiſtebať. In cápis uero pulſi Romani necubi conſiſtebát. pœnus uictor ubiq́ inſultabat. Sed uirtus ꝓfecto cum ſæpe alias tum maxime ea die rem Romaná tutata eſt. Conſules enim cum pluribus ſimul locis uallum reſcindereť, nec defendere caſtra poſſent, eruptione ſubito facta, non ſolum hoſtes auertere a uallo, ſed eos inſecuti ꝓcul fugarunt. Et qui per cápum agebanť eruptione ſuoꝝ intellecta recurrere ad caſtra cœperunt. Ita reparatis uiribus, numeroq́ adaucto, pœnos, qui caſtra oppugnauerant, uſq́ ad mœnia perſequunť. Inde in eam partem quæ palantes inuaſerat cóuerſi totis cápis præcipitem agunt. Cædes ea die Romanoꝝ pœnorűq́ tanta fuit, quippe uterq́ íuicem uictor uictuſq́ extiterat, ut iuſta utrinq́ acie pugnatum uidereť. Cæteꝝ tantus utroſq́ metus ex huius diei ꝑiculo inuaſit, ut neq́ Cóſules poſthac temere milité abire frumétatum paterenť. Neq́ Carthaginienſes impetű in caſtra Romanoꝝ amplius facere auderét. Ita æquato utrinq́ metu, aliquádiu quieuerűt. Cum itaq́ hi, qui obſeſſi erant, nó amplius in Romanos exirent. Conſules diuiſo exercitu, alter ad Aeſculapii téplum, alter diuerſa regione urbis, ex ea parte quæ ad Heracliam ſpectat, caſtra mouere. Inde ab unis caſtris ad altera caſtra duplici uallo & foſſa ab utraq́ parte urbem cinxere. per media aűt loca crebra caſtella excitarunt, ac præſidiis militű firmarunt. Cómeatum exercitui Romano ſociæ ciuitates in Herbeſum oppidum ſűmo ſtudio cógerebant. ex eo rurſus oppido, neq́ enim longe aberat, milites per cómode receptum ferebát in caſtra. Quinque per hűc modum méſes Romani Carthaginienſeſq́ máſerunt, neutram in parté re inclinante. Tádem uero cum neceſſaria ꝑpter ingentem multitudiné breui defutura apparerent, Annibal, penes quem ſűma imperii erat, rebus iam diffidens crebris literis Carthaginem miſſis circűuallationem urbis, & reꝝ neceſſariaꝝ defectum, quo obſeſſi ꝑmebantur nuntiabat, auxiliűq́ ferre monebat, qbus tádem literis permoti Carthaginiéſes magnum exercitű magnűq́ elephantoꝝ numeꝝ in Siciliam tráſmiſerunt. Hannonéq́ cum his copiis ferre obſeſſis auxilium iuſſerunt. Hinc iam duriſſima obſidétium códitio reddebať. Nam ſi Hannoni nouoq́ exercitui obuiá procederent, obſidio tam diu ꝑtracta ac iam pene ad extremum ꝑducta irrito labore erat deferenda. Sin perſtarét in obſidione Háno cum exercitu uagari impune per Siciliá, ſocias ciuitates opprimere, cómeatus impedire poterat. Re in cóſilio diſcuſſa, placuit tádem conſulibus, haudquaq̄ abſcedere, ſed quaſuis difficultates, ut urbe potianť, perpeti. Háno igitur cum his copiis, quæ nouiter delatæ in Siciliá fuerant, apud Heracliam cóſtitit. Ibi intétus rebus gerédis, cum oía ſagaciſſime ſcrutareť, ſiqua obſidioné ſoluere ualeret, tádem Herbeſum oppidum, qđ horreum exercitus Po. Ro. ad eá diem fuerat per ꝑditionem recepit, facultatéq́ cómeatuum Romanis ademit. Cum nihilo minus perſtarent in obſidione Conſules, ſtatuit Háno, quo magis facultatem importádi cómeatus præcideret, caſtra ꝓpius admouere. Itaq́ Herbeſo ꝓfectus aduerſum caſtra Romana exercitum duxir. Anteq̄ í cóſpectum ueniſſet, Numidas equites ad laceſſendum irritádumq́ hoſté præmittit. Ipſe cum elephátis qnquaginta ac reliquo exercitu ſequebať. Numidæ igitur, ut ꝓceptum erat, pertumultuarie ad caſtra delati, cű eqtatű omnem in ſe cócitaſſent, ſimulata ſubinde fuga, terga uerterűt, Romanoſq́ audacius inſecutos in ipſumueniétem Hánoné præcipites traxere. Hic repente oía pœnoꝝ agmina in Romanos eqtes circűfundűtur, multoſq́ íterficiunt, reliqui effuſo curſu caſtra repetere coacti ſunt. Hanno uſq́ ad ipſa ꝓpe caſtra fugientes íſecutus tádem reuocatis ſuis in colle, qui Toros dř, non lógius fere q̄ mille paſſibus ab hoſte caſtrametatus cómeatű importari oíno ꝓhibebat. Ex quo plane accidit non magis poſthac a Romanis Carthaginiéſes, q̄ Romanos ipſos a Carthaginiéſibus obſideri. Inter urbé.n. & caſtra Hánonis íncluſi inuicem ꝓmebant ac ꝓmebanť. Nec difficultas ſane rei frumétariæ diſpar. Quippe tenui admodű commeatu ab Hierone Syracuſanorum rege, ac eo ipſo cum ſummo diſcrimine ſuſtentabantur, qui tamen nónunquam ſic deficiebat, impediente Hannone adituſq́ intercidente, ut demum ea ui coacti Conſules deſerturi obſidionem uiderentur. nec ſolum cum rei frumentariæ defectu, uerum etiam cum ipſis prope diis a Romanis pugnatum. Tanta enim peſtilentia exercitum inuaſerat, ut cateruæ languentium paſſim iacerent, magnus defunctorum numerus per ſingulos dies efferretur. Id uero grauitate cœli, quod loca ſunt pleraq́ in ea regione paluſtria, & diuturniori exercitus incubatione per autumni tempus euenire cóſtabat, Peruicit tñ in his difficultatibus ferocia conſulum, qui

cuncta

cuncta dura atq; aſpera facere potius,quã irrito conatu deſiſtere conſtituerant.Et Hanno gnidem penuriam ac peſtilentiam,qua hoſtes premebant,cernens, copias in aciem nõ deducebat, ſperans tandem Conſules neceſſitate coactos obſidionẽ ſoluturos.Leuia tantum prælia per ſingulos fere dies inter utraq; caſtra promptiſſime edebantur.Duobus menſibus per hũc modum abſumptis,cum ſupra ſpem obſtinatius Romani perſtarent,& Annibal multis atq; crebris per noctem ignibus neceſſaria in urbe deficere,Nec multitudinem perpeti famẽ poſſe ſignificaret,permotus tãdem his de cauſis Hanno,& ſimul quod fame atq; morbo maceratos Romanos facile ſuperari poſſe confidebat,in aciẽ copias eduxit,poteſtatemq; pugnandi fecit.Nec ſane Conſules minus coacti ob eas quas ſupra retulimus difficultates pugnare cupiebant.Itaq; ut aciẽ hoſtium ſtructam conſpexerunt,parte copiarum ad reprimendum obſeſſos,ſi qua perrumpere conarentur,relicta,cæteram multitudinẽ aduerſus Hannonẽ educunt.Signo dato cum acriter inter ſe concurriſſent,prælium diu atrox fuit.Tandẽ Romani maiori conatu adnixi primam Carthaginienſium aciem loco mouerunt , motãq; in elephantes præcipitẽ egerunt.Belluæ uero cõterritæ in ſuos ruentes tota agmina turbarunt.per earum ſtragem ſubſecuti Centuriones,ac ſigna acrius inferentes ad extremũ terga uertere pœnos coegerunt,profligatoſq; inſecuti magnam eorũ partem interfecerunt.Hanno cum reliquis eluſiſſime ad Heraclã fuga ſe recepit. Cõſules elephãtis fere omnibus,qui prælio interfuerant,captis,hoſtium inſuper expugnatis caſtris, commeatu & ĩpedimentis direptis, pleniſſima deniq; uictoria potiti in caſtra copias reduxerunt.Nocte,quæ inſecuta eſt,cum ꝓpter ingentem lætitiam,ut in magna uictoria euenire cõſueuit,tum etiam propter laborem ſuperioris prælii negligẽtius a Romanis cuſtodiæ fierent,Annibal deſperatis rebus, tempus ad ſalutem ſuam ſuorumq; aptiſſimũ ob eas quas ſupra diximus cauſſas coniecturatus, intẽpeſta nocte cum his copiis quas agrigenti habebat egreſſus,ad munitiones hoſtium ſilentio peruenit. ibi idoneum nactus locum faſcibus manipuliſq; palearũ æquatis aggeribus nemine penitus ſentiente cum ſuis omnibus incolumis euaſit.Id tanto ſilentio factum eſt,ut non prius e Romanorũ caſtris quiſquam ſentiret,quam iam plane diluceſceret.Sub primam uero lucem cum id Romani factum intellexiſſent,inſecuti hoſtiũ ueſtigia paucos tardius iter faciẽtes poſtremo agmine interfecerũt.Mox reuerſi in caſtra ad urbẽ capiendã nullo iã repugnãte contẽdunt. Signa portis infeſta inferũt. Exercitũ oẽm intra mœnia inducunt.Vrbẽ locupletem & oĩ præda refertã diripiunt.Septimo tandẽ menſe poſtq̃ obſideri cœptũ erat in Po.Ro. poteſtatẽ agrigentũ ꝑuenit,tanto ſudore militũ & tolerãtia ducũ,ut ea obſidio,inter paucas q̃ unq̃ fuerint,laborioſiſſima numeretur . Militi ꝑda oĩs a cõſulibus conceſſa.Romæ aũt poſtq̃ nuntiatũ eſt fuſos prælio Carthaginiẽſes,& urbẽ captã in Po.Ro.poteſtatẽ ueniſſe, ſublatis patrum ſimul plebiſq; animis maiora iam agitabãtur.Nec aut mamertinos Meſſanamq; ſeruaſſe,aut Carthaginienſium opes in Sicilia contriuiſſe,ſat putabant,ſed maiorum rerum ſpe concepta , pœnos omni Sicilia pellere cupiebãt. Sic enĩ nõ tutum modo uerumetiam glorioſum ſibi nominiq; Romano exiſtimabant fore,auctoritatẽq; & famam apud externas nationes maiorem in modum augeri.Q.m̃ uero huius belli commentaria ſcripturi ſumus idq; maxima ex parte in Sicilia geſtum eſt, totum uero ut oſtendimus pro Sicilia ſuſceptũ,neceſſarium nobis uidetur,de ſitu eius inſulæ deq; Populis,qui illã incolunt,quæ ab antiquis tradita ſunt,hoc loco referre.Conſtat eni nullam fere toto Mari inſulam clariorem celebrarioremq; fuiſſe.Sicilia eodẽ ſe fere modo ad Italiam habet quemadmodum Peloponeſus ad aliam græciam,niſi quod,hæc paruo admodum freto ab Italia dirimitur. Illa parua admodum terra ad cæteram græciã continetur. Forma uero Siciliæ trianguli quodammodo ſpeciem habet.Anguliq; ipſi totidem promontoria ad extremum conficiunt,a quibus Trinacriam poetæ illam appellant.Horum qui in meridiem uergit angulus,& in ſiculum protenditur pelagus, Pachinus uocatur a craſſitudine aeris ut nonnulli auctores ſunt nomine indito.Qui uero ad ſeptentriones ſpectat,eum uocant pelorum.Hic fretum quod itẽr Siciliam Italiamq; æſtuoſiſſime ĩterfluit, ab occaſu claudit,ſiniſtroq; ſui latere Tyrrheno mari finẽ ĩponit, nec fere plus diſtat ab Italia quã mille quingẽtis paſſibus.Tertius angulus in Lybiam ac hyemalẽ uergit occaſum.Spectat autem maxime in ipſam Carthaginem,nec plus fere abeſt a littore Africæ quam millia paſſuum cẽtum uiginti ſeptẽ. Hic angulus ſardonicum pelagus a ſiculo diuidit,appellaẜ uero Lilybæus . Tria ſũt igitur totius Siciliæ latera,unum qđ ad Lybiam exponitur,atque huius extrema ſunt a ſuperiore quidem parte Pachinus ab inferiori uero Lilybæus.Ab his rurſus duo latera ſe continuo coartantia ad Italiam tendunt, nec longe a Leucopetra in unum coeuntia Pelorum efficiũt angulum.Cæterum hæc duo latera, quæ ad Italiam coeunt,frequentia urbium portuumque nobilitate longe inclyta ſunt. Superiori enim, qđ fere ad græciam orientemq; ſpectat ſolem,Syracuſæ.Catina.Taurominiũ,& Meſſana.Inferiori uero, quod tuſco abluitur mari,Pauorinus.Drepanum,Lilybæus clariſſimæ urbes exiſtũt. Nam tertium illud latus,quod ad Lybiam expoſitum diximus,totum fere importuoſum eſt.Habet tamen urbes Camerinam.Heraclĩã.Seluntam . Agrigẽtum,antiquiſſimi oĩum Siciliæ populorum incoluiſſe illam dicũtur Cyclopes & Leſtrigones,quorum origo nequaquam clara eſt,utpote a poetis magis quam ab hiſtoricis memorata.Sicani poſt hos Siciliam habuere,quos alii indigenas eius inſulæ perhibent. Alii,

quod uerius ac probabilius eſt, ex Hiſpania ueniſſe tradunt ſedibus patriis extorres, quæ illis circa Sicorum amnem fuiſſe dicunt, indeq; a Ligio pulſos in Siciliam tráſiſſe. Ab his Sicaniá primo uocatam eam inſulá ferunt, cum áte trinacria diceret. Poſt hos uero ſiculi ex Italia magno exercitu in Siciliam traiecere, fuerunt auté ſiculi uetuſtiſſimi Italiæ populi, longoq; tépore domi potentes, ab eorumq; rege Italo Italiá nominatam perhibent. Hi ratibus per propinquum fretum in Siciliam tranſuecti, Sicanis & cæteris eius inſulæ cultoribus, quos ſupra retulimus, bello domitis, non iam Sicaniam ſed Siciliam eam inſulam nominauerunt. Optimoſq; & feraciſſimos agros in ea tenuerunt. Sicanos aút in extremas Siciliæ partes ad meridié & occaſum uerſas pepulere, fuit aút tranſitus Siculorum in Siciliam tercentis fere annis prius quá ulla græcorum ciuitas in Sicilia conſtitueretur. Confecto deinde troiano bello Ilioq; euerſo troiani quidam profugi nauibus in Siciliam aduecti finitima Sicanis incoluerunt loca, atq; in his urbes condidere Hericé & Segeſtá, phœnices inſuper mari potétes pleraq; circa Siciliá promontoria incoluere, & inſulas, quæ ſunt inter Africá & Siciliam, quas mercaturæ gratia frequentabant. Hæ quidem gentes & ab his profectæ locis ét nunc Siciliam incolunt. Alii uero eius inſulæ cultores plurimum græci ſunt, qui unde orti & quibus temporibus in Siciliam uenerint deinceps aperiam. Primi omnium græcorum Calcidéſes Eubœa pfecti duce Theoclide Naxum urbé in Sicilia condidere, quæ Taurominium appellata eſt. Anno deinde poſt Naxum conditam ſecundo, Corinthii duce Archia, qui fuit unus heraclidarú, Siciliam nauibus aduecti Syracuſas pulſis ex ea urbe Siculis occuparunt, coloniamq; ſuæ gentis in ea conſtituerú. Erat tunc ſolum ea Syracuſarum pars mœnibus cincta, quæ inſula uocitatur, Et hanc ſiculos habuiſſe conſtat, mox creſcente multitudine aliæ ſubinde partes ad urbem ſunt additæ, quoad in eam quæ poſtea fuit magnitudiné accreuit. Hæ duæ primæ græcorum urbes in Sicilia fuere, Sunt autem ab ea parte, quæ eſt inter Pachinum & Pelorum. Quito deinde poſt Syracuſas conditas anno, Theodes & Calcidéſes ex Naxo profecti Leontinos & Catinam urbes ſuperatis prælio ſiculis pulſiſq; ex his locis condidere coloniaſq; ſuæ gentis in eas deduxere, Per idem fere tempus Lanus quidam Megarenſis nouos colonos in Siciliam duxit, conſedit autem apud Pantagium amnem, oppidumq; condidit nomine Protilium, Inde poſt aliquod tempus a Leontinis pulſus aliud oppidum incoluit nomine Tapſum. Eo ſubinde mortuo Megarenſes ex Tapſo profecti Hybleos occuparunt. Ibi cum annos quinq; & quadraginta ſupra ducentos íncoluiſſent a Gelone Syracuſanorum tyráno ſedibus pulſi ſunt, eorúq; urbs euerſa. Sed antequam euerſa forent ános circiter céntum noua ex megaris accita manu Selinenté urbem pulſis ex ea regione phœnicibus cõdidere, Gelas deinde Rhodius & Antiphamus cretenſis cõmuni inter ſe iuncti fœdere coloniá ſuarum gentium in Siciliam deduxerunt, Vrbemq; poſuerunt nomie Gelam. Regio tamen ipſa & agri, in quibus ſita eſt urbs, Lindii appellantur. Deducta eſt autem ea colonia anno quinto & quadrageſimo poſtquam corinthii Syracuſas habuere, nomenq; eſt urbi inditum a Gela fluuio. Poſt Gelam uero conditam anno octauo ſupra centeſimum Geloi iſti agrigentum condidere. Principes uero in deducenda colonia condendaq; urbe agrigento fuiſſe perhibentur Ariſtonus & Piſtillus. Nomen uero agrigéti ab amne, qui præterfluit, urbi inditum eſt. Per idem fere tempus cumani, quæ ciuitas eſt Italiæ a calcide orta, in Siciliam predatoriis nauibus traiicientes Zanclam occuparunt, Siculoſq; ex ea urbe pepulerunt, & Coloniá ſuæ gentis a Cumis & Calcide in eam deduxerunt. Principes uero in deducenda fuerunt Periheres Cumanus & Cratimenes Calcidenſis, Zancla uero a formæ ſimilitudine nominata eſt, quod ſiculorum lingua falcem ſignificat. Priores igit Záclæ cultores poſt pulſos ſiculos a Cumis & Calcide fuerunt. Sed poſteris temporibus multitudo hominum a Samo & cætera Ionia Medos fugiens í Siciliam uenit. Cumaniſq; & Calcidéſibus pulſis Záclam ipſi incoluere. Nec multo poſt id tempus Anaxilas reginorum tyrannus Samios inde pepulit, Zancláq; ueterem urbem euertit nouáq; non longe ab his locis poſuit, quá Meſſanam nuncupauit, atq; ex mixto genere hoíum eam compleuit. Itaq; lingua in ea urbe obtinuit mixta inter Ionicá & Doricam. Meſſaná uero ab antiqua patria ſua conditor appellauit. Sita eſt aút unius diei iter longe a Zancla. Adhæſerunt quoq; his locis Syracuſani quidam exules per ſeditionem patria pulſi, qui Melchidæ uocabantur. Hi tñ poſtea omnes a Mamertinis pulſi ſunt, quos fuiſſe Campanos ſupra docuimus, Meſſanáq; occupaſſe. Acræ uero & Caſmenæ oppida a Syracuſanis condita ſunt. Acræ quidé ſeptuageſimo áno poſt Syracuſas, Caſmenæ aút uigeſimo poſt Acras conditas. Camerina quoq; Syracuſanoꝝ colonia fuit, deduxerút eam Daſcon & Menecolos anno CXXXV. poſt Syracuſas a Corinthiis occupatas. Sed cú poſtea rebellaſſent Camerinenſes, ab iiſdem Syracuſanis euerſa eſt Camerina. Reſtituit poſt illá Gelas tyránus Syracuſanoꝝ, Coloniáq; in eá iteꝝ duxit. Et hæc ruſus a Gelone tyráno euerſa eſt. Idé ipſe qui euerterat poſtea reſtituit, & nouos colonos pulſis ueteribus ípoſuit. Hæ ciuitates græcoꝝ uſq; ad tps Peloponeſiaci belli in Sicilia fuere. Ex qbus factú eſt ſemp nouis aduenis qbuſdam in ea íſula præpotétibus ut Sicani & Troiani prio a ſiculis pulſi in unú coirét, cõiq; noie Elinii appellarent, locaq; ícolerét ad Carthaginé uerſa & fœdere quoq; & amicitia cú phœnicibus iúcti. Et poſtea ſiculi ipſi a græcis ualidioribus ſupati ac pleriſq; locis pulſi mediterraneá dútaxat Siciliæ regioné ad Italiá uerſá retinerét. Carthaginiéſiú deíde potétia maioré í

modum

modum aucta fœnices iterum inſurgentes græcis fere omnibus & ſiculis dominabantur, quoad Mamertini poſt occupatam Meſſanam ciueſq; necatos, cum ab Hierone bello ꝑmerentur ex his quas ſupra memorauimus cauſſas, Romanos in Siciliã ſuperduxere. Romani igitur primum fuſo hierone rege mox in amicitiã recepto, agrigento inſuper capto, & hoſtibus magno prælio ſupatis, ſtatuerunt oĩno Carthaginienſium potentiã e Sicilia delere. Quare eo propoſito acrius incũbentes L. Valerium & T. Octacilium ſequentis anni conſules magno militũ delectu habito in Siciliã mittunt. Carthaginienſes autem inſuperabiles Romanoꝝ uires ac propoſitũ belli cernentes terreſtribus copiis non amplius congredi, ſed maritima potentia, qua plurimũ pollebant, incumbere ſtatuerunt. Magna igitur parata claſſe cum ſine ulla controuerſia mari dominarẽtur, non ſolum Maritimas Siciliæ ciuitates in fide cõtinebant, ſed diuerſum littus Italiæ aducti oras crebro populabantur. Atq; ita quodammodo equatum erat bellũ Romanis terra Carthaginiẽſibus mari præualentibus, huiuſce rei argumentum fuit, quod poſt expugnatum agrigentũ multa Siciliæ mediterranea oppida ob metum exercituũ ad Romanos defecerant, poſt aduentũ rurſus claſſis non pauciores maritimæ urbes metu potentiæ adductæ Carthaginienſibus ſe dediderant. Ita par utrinq; rõ belli conſiſtebat, niſi quod Africa quidem expers oĩno cladis, Italia uero nonnunq̃ hoſtium incurſionibus uexabatur. Hæc igitur cernens Populus Romanus claſſem parandam, & aduerſus Carthaginienſes mari congrediendum, qñ aliter nullum finem habiturum certamen apparebat, neceſſitate quodãmodo adductus cogitauit. In quo maxime q̃s admiretur Populi Ro. generoſitatem & incredibilem quãdam magnitudinem animorum, homines enim maritimarum rerum penitus rudes aduerſus Carthaginienſes mari exercitatiſſimos, quibus iã inde a maioribus parta & ueluti hæreditaria relicta erat naualis potẽtiæ gloria, quiq; principatũ maris conceſſione omnium per id tp̃s obtinebant, claſſemq; magnam habebant, ipſi ſine ulla claſſe ſine ullis nauibus ſine experientia deniq; ulla naues raptim facere, mari una congredi properabant, nihil intereſſe putantes terra ne an mari aduerſus hoſtẽ congrederentur. Hac igitur cupiditate incenſus Populus Romanus centũ & uiginti nauium claſſem edificandam curauit. Harum uero centum quiquiremes fuerunt Reliquæ triremes. In huius claſſis apparatu maxime difficilis fuit quinqueremium cõfectio, qm̃ huiuſcemodi nauigiis nemo per id tẽpus in Italia utebatur. Nec erat qui ædificationem teneret. Cæterum una Carthaginienſium quinqueremis, quæ dudum apud Meſſanam a Claudio cõſule excepta fuerat, exemplar eius generis faciendi præbuit, ad hanc inſpicientes fabri quĩqueremes ædificauerunt. Dum naues fiebant, in terra multitudo rudis ad remum exercebatur. Exercitatio huiuſcemodi erat, ſubſelliis in arena per ordinem collocatis remiges inſidentes ad uocem præceptoris brachia reducere, ac remos per arenam mouere docebant. Iam C. Cornelius & C. Duellius conſulatum inierant. Claſſis Cornelio, terreſtres in Sicilia copiæ Duellio obuenerant. Itaq; C. Duellius in Siciliam profectus exercitu a ſuperioribus conſulibus accepto quæ ad bellum pertinebãt terra adminiſtrabat. Cornelius autem parata claſſe & in mare deducta cum homines aliquandiu in aqua exercuiſſet, ipſe cum. XVI. nauibus Meſſanam contendit, reliquam uero claſſem iuxta Italiæ oram ſubſequi iuſſit. Cum Meſſanam perueniſſet conſul, ac ea quæ neceſſaria erant pro tempore parauiſſet, negociis poſcentibus eaſdem habens naues Lipparas nauigauit. Lipparæ inſula eſt in tuſco mari ſita nõ longius a Sicilia quã millia paſſuũ. Per idẽ tempus Carthaginiẽſium claſſis Panormi conſiſtebat. Præerat autem illi Annibal quem ducem apud agrigentum fuiſſe oſtendimus. Is igitur cognito aduentu conſulis Bouedem quendam ex ſenatu Carthaginienſi hominem cum. XX. nauibus circum ea loca dimiſit, qui noctu Lipparas ſuperueniens naues Romanas in ipſo portu nactus incluſit. Cornelius ſubito malo circunuentus cum quid ageret quoue ſeſe uerteret haud ſatis conſtituere poſſet, inter ſpem ac trepidationem in colloquium euocatus fraude punica intercipitur, ut enim in colloquium uenit, catenæ illi iniectæ ſunt, & pro captiuo abductus. Ita XVI. Romanorum naues una cum Romano conſule abducẽs ad Annibalẽ, q Panormi cũ reliqua claſſe erat, magna confecta re Bouodes reuertitur. Arriſiſſe hoc initio fortuna Carthaginienſibus uidebatur, ſed paucis poſt diebus quaſi in alterutros ludens non diſſimili clade illos affligit. Annibalem enim nõ tam errores captiui conſulis per aliena exempla reddiderant cautiorem, quã extulerant ſecundæ res, & ad fiduciam animi erexerant. Itaq; cum audiſſet reliquam Romanorum claſſem ſecus Italiæ littus nauigantem Siciliæ appropinquare, cupiens ordinem ſtructuramq; hoſtium cernere quinquaginta nauibus e ſua claſſe delectis Italiam petiit. Ibi cum per oram Italiæ contrario quã Romana claſſis curſu ferretur in eam improuiſo incidit. Circundatus ergo ab hoſtibus ac ſubita ui oppreſſus naues fere omnes amiſit. Ipſe quoque interceptus ac plane incluſus cum iam pro captiuo haud dubie haberetur, præter ſpem ſuam atq; hoſtium inter manus delapſus tandem cum paucis ſuorum euaſit. Romani hic primum Cornelii cõſulis aduerſum caſum & amiſſiõem nauium apud Lipparas ipſis Carthaginienſibus qui captiui erant referentibus cognouere. Itaq; compenſata utrinq; clade, & mœrore lætitia permixto, iter conficere in Siciliam properarunt, ne deſperatis forte rebus ciuitates ad Carthaginienſes deficerent. Cum ergo in Siciliam perueniſſent, C. Duellium alterum conſulem, quem in Siciliam profectum ſupra oſtendimus,

NN iiii

ſui aduẽtus certiorẽ fecere, eiuſq; iuſſũ expectare oñderũt. Conſul, qđ mari potius quã terra cõgreſſuros Carthaginiẽſes putabat, qppe iam pridẽ, ut docuimus, terra cedẽtes rei nauali initebant, cura exercitus tribunis militũ cõmiſſa, ipſe ad ea loca in qbus claſſis Romana erat contendit. Cũq; non longe abeſſet hoſtiũ claſſis, ac futuꝝ prælium appereret, ad certamẽ ſeſe utrinq; parabant. Romanoꝝ ualidæ quidem ſed tardæ & ad celeritatem paꝝ cõmodæ erant naues. Carthaginienſiũ uero celeres & ueloces. Huic igiť parti metuentes Romani quo ludificandi facultatẽ præripiãt hoſti, coruos quos poſtea uocauere ſingulis aptant nauibus, ea fuit machina in hunc modum ſtructa, ligneum robur in prora deſtinabatur longitudine quatuor ulnarum latitudine uero trium palmorum, ſuper id robur tabulæ inhærẽtes ſcalas conficiebant, quarum erat latitudo pedum quatuor longitudo ulnarum ſex. Hæ rurſus ab utroq; latere genu ad uſq; munitæ erant. In earum uero extremo ferrum erat in mali formam acutum, anuluſq; inſuper fune illigatus imminentem machinam ſubſtentabat, ut ergo adhærebat hoſtium nauis, laxato fune ſcalæ demittebantur ferrum pondere acui roboris ſuper hoſtilem nauem delapſum figebatur. Si aduerſa prora erat milites bini per ſcalas deſcendebant, duo primi ſcuta præferẽtes, reliqui ſubinde latera ſcutis protecti. Sin obliqua erat hoſtilis nauis, in eam cohærentem ex tota ſimul naui deſiliebatur. Ita ludificandi facultate prærepta pedeſtre ſtabileq; certamen hoſtes certare cogebantur. Structis paratiſq; omnibus quibus ad prælium opus fuit, conſul aduerſus hoſtes pugnaturus nauigauit. Carthaginienſes per id tempus non longe a Milis ſtationem habebant, qui ut aduentare hoſtes intellexerunt, magna affecti lætitia, quod maritimarum rerum experientia ſe longe præſtare, nec in ea re ſibi pares eſſe Romanos arbitrabantur, centum triginta nauibus aduerſus hoſtes in altum feruntur tanto contemptu, ut ad prædam ſe non ad pugnam proficiſci iactarent, ut ergo appropinquauerunt inter ſe claſſes, machinæ in Singulis proris cõſpectæ aliquãdiu incertos pro rei nouitate pœnos tenuere. Tandem quicquid id foret omnino ſpernentes ruditate imperitiaq; hominum deriſa contrariis proris in claſſem Romanam feruntur. Romani ut inſtitutum erat coruis repente demiſſis ut quæq; obuiam ierat nauis colligabant. Inde in eam euadentes cominus gladiis rem gerebãt. Itaq; triginta Carthaginienſium naues, quæ primæ in Romanos impetum fecerũt, breui capiuntur, inter quas fuit prætoria ſeptiremis, quam Pyrrhus epirotarum rex in Italia & Sicilia habuiſſe dicebatur. In ea tunc uectus Annibal Carthaginienſium dux cum iniecto coruo expugnaretur, ipſe in Scapham proſiliens ſaluti ſuæ fuga conſuluit. Reliqui uero Carthaginienſium, qui aliquo interuallo ſequebantur, ut primas ſuorum naues ab hoſtibus capras intellexerunt, ad ludificandi artes conuerſi nõ contrario impetu ſed obliquo in Romanos ferebantur, per eum nãq; modum uiolentiam coruorũ ſe declinare poſſe exiſtimabant. Sed cum ita inſtitutæ eſſent machinæ, ut in quamuis partem inñcere poſſent, nil eis proderant artes. Siue. n. ex latere, ſiue ex tranſuerſo appropinquarent, continuo coruis implicitæ adhærere coactæ expugnabantur. Ita captis pleriſq; & expugnatis, reliquæ tandem in fugã uertuntur. Supra quinquaginta naues Carthaginienſes eo prælio amiſere. Romani uictores pulſis ac fugatis hoſtibus, rei maritimæ gloriam tunc primum uendicarunt. Hæc uictoria q̃ grata Populo Romano fuerit honores. C. duellio conſuli ob eam poſtea tributi oſtendunt. Non. n. triumphauit modo ſpecioſe, uerum etiã poſt triumphum, illi datum eſt, ut quotiens a cœna rediret tibia ſibi ad funale ꝓcineret ob memoriam rei geſtæ quod ipſe primus omnium Romanorum hoſtes nauali prælio ſuperaſſet. Dum hæc mari geruntur, exercitus Populi Romani, quem a conſule relictum tribuniſq; mandatum oſtendimus, magnis inter ſe contentionibus agitabatur. Sociorum. n. auxilia de uirtute ac gloria pugnandi cum urbanis copiis diſceptabant. Ea paruo orta principio tandem eo contentionis proceſſere, ut Socii a Romanis diſcederent, ac per ſe ipſi caſtrametarentur. Id cum intellexiſſet Amilcar, qui terreſtribus copiis in Sicilia præerat, improuiſo illos aggreſſus ſupra quatuor millia ſociorum interfecit. Reliqui in caſtra Romana depoſitis iam contentionibus rediere. Romana Claſſis poſt prælium in ſegeſtanam oram nauigauit. Nam ſegeſtani quidem in amiciciam Po. Ro. nuper uenerant, ob eamq; rem a Carthaginienſibus obſidebantur. Eo cum perueniſſent Romani, cõfeſtim hoſtes fugãt, obſidionis periculo ſocios liberant. Mox inde profecti Mucellam urbem circunſiſtunt, atq; expugnãt. Extremo eius æſtatis Annibal cum his, quæ a prælio ſuperfuerant, nauibus Carthaginem rediit. Ibi cum rationem geſtarum a ſe in Sicilia rerum ſenatui expoſuiſſet, rurſus cum claſſe in Sardiniam mittitur. Iam enim Romani eo profecti Sardos Corſoſq; ſuaſerant. Cum igitur incorſicam perueniſſet Annibal, bellumq; in his locis aduerſus Romanos gereret, tandem in portu quodam ĩcluſus claſſem amiſit. Ipſe tamen ſolita arte inter hoſtium manus delapſus euaſit. Sed mox a ſuis comprehenſus, & ĩ crucem ſublatus occiditur. proximo dehinc anno nihil dignum memoria in Sicilia geſtum. Creari deinde conſules C. Sulpicius & A. Rutilius Carthaginiẽſes per id tempus Panormi copias hẽbant. Itaq; conſules ut primum in Siciliã copias traiecerunt Panormũ confeſtim profecti ſtructa ante urbẽ acie cum poteſtatem pugnandi hoſtibus feciſſent, nec illi contra educerent, pugnamq; detrectarent, rurſus inde mouentes Hyppanam oppidum aggreſſi tandem expugnarunt. Mutiſtratũ quoq; licet maiori aliquanto militum labore ab iiſdẽ conſulibus captum. Poſt hæc in camerinenſes, Hi paulo ante de

fecerant a Romanis,exercitus ductus . Eorum quoq; urbs machinis & tormentis expugnata capitur. Capta eſt etiam ab iiſdem conſulibus Aethna & alia quædam oppida Siciliæ,Lipparæq; quoq; ab iiſdem conſulibus obſeſſæ. Per idem fere tempus alia naualis pugna inter Romanos & Carthaginienſes committitur. A.enim Rutilius,qui claſſi Romanæ præerat apud Tyndaritanos ſtationem habebat. Is Carthaginienſium claſſem non longe a littore conſpicatus extemplo ſuos naues conſcendere ac ſe propere ſequi in hoſtem iubet. Ipſe celeritate præuectus cum decem ſolum nauibus longis ante aliam claſſem in altum defertur,eo confiſus quod hoſtes parum compoſite parumq; ſtructe iter facere uidebantur. Cum itaq; appropinquaſſet hoſtium claſſi,ſubito illi cõuerſi incredibili celeritate Romanorum naues circunſiſtunt,ac primo impetu nouem ſubmergunt,prætoria dũtaxat nauis,in qua Rutilius ferebatur,celeritate freta ui remorum euaſit. Inter hæc reliqua claſſis Romana in altum delata obuios excepit hoſtes. Hic poſt magnum certamen Romani decem Carthaginienſium naues plenas cepere,octo mari ſubmerſere,reliquæ naues fuga abrepta in Lipparas,ut ab initio inſtituerant,ſe recepere. Cæterum ex eo prælio hac opinione utriq; euaſerunt, ut primas uictoriæ partes ſibi ipſis uendicarent Romani,quod maiorem nauium numerum cepiſſent, ꝙ deniq; hoſtem fugaſſent. Carthaginienſes,quod nouem Romanorum naues primo impetu ſubmerſiſſent, ꝙ inferiores numero totam claſſem Romanam aliquandiu ſubſtinuiſſent. His accenſi ſtudiis maiora parabant. Romæ interea ſæpe in ſenatu,ſæpe etiam apud plebem agitatum eſt,num bellum transferre in Africam præſtaret,& facilem enim ubiq; deſcenſum,& imbelles Lybiæ populos eſſe conſtabat. Præterea,ut in longa pace,omnis generis præda refertos agros. Ea res transferre illo bellum hortabatur. Et a Sicilia facilius detrahi Carthaginienſes poſſe domi iniecto periculo uidebantur,q̃ ſi in Sicilia ipſa certaretur. His rationibus tandem conſulibus permiſſum,ut ſi id e repu. exiſtimarent fore,copias in Africam traducerent bellumq; a Sicilia in Lybiam transferrent. Ad hoc claſſis paulo amplior illis decreta,quinqueremium trecentarum & triginta. Conſules erant M.Attilius Regulus & L. Manlius uiri fortiſſimi, & in primis bellicarum artium periti. Hi cum in Africam traducere copias ſtatuiſſent,e Meſſanæ portu. Ibi nanq; tota claſſis Romana conuenerat,mouẽtes præter dextrum Siciliæ latus ſuperato Pachini promontorio Tenomon uenerunt, quod in his locis exercitus legioneſq; claſſem expectare iuſſæ preſtolabantur. At Carthaginienſes,cognita Romanorum uoluntate,diuerſo ipſi conſilio bellum in Sicilia retinere,& tranſitum in Africam hoſtium impedire conſtituerant. Ad hoc ipſum maiorẽ claſſem & illi paratam, in qua trecentæ & quinquaginta naues erant,Lilybei continebant. Cum ergo his quidem traiicere in Africam, illis uero prohibere propoſitum eſſet, atq; ex eo certamen haud dubie appareret futurum,Romani delectos milites in nauibus collocarunt,qui & nauali prælio ſufficerent, & in terra Africa expoſiti bello gerendo idonei forent. Cumq; equites quoq; portandi eſſent,rates complures,quibus equi traiicerentur,ad claſſem adduntur. Paratis tandem omnibus naues conſcendunt. Singulis quinqueremibus trecenti remiges, & legionarii milites centum uiginti imponebantur. Eum numerum Carthaginienſes pariter Romaniq; ſeruabant. Fuerunt autem in claſſe Romana hominum ſupra millia centum & quadraginta. Carthaginienſes uero delectos ſolum ad nauale prælium homines claſſi impoſuerunt. Horum tamen multitudo fuit ſupra centum & quinquaginta millia. Quarum rerum magnitudinem non modo præſens quis & cernens uerum etiam audiens obſtupeſcat. Totam Romanam claſſem quadripartito conſules diuiſerant. Harum ſingulæ partes duabus appellationibus uocitabantur. Prima quidem pars prima acies,& prima claſſis. Secunda item & tertia eodem modo. Quarta uero & poſtrema,ut in pedeſtri exercitu, triarii appellabantur. & forma & ſtructura totius agminis in ſpeciem trianguli fuit. Cuius in prima erant fronte ſexremes duæ,quarum in altera M.Attilius,in altera L.Manlius ferebatur. Hos prima & ſecunda claſſis ab utroq; cornu ad unam ſequebantur ita,ut roſtrum cuiuſq; nauis extra reſpiceret. Per hunc modum dilatis paulatim aciebus trianguli reſultabant latera. Medium inter has ibat tertium agmen, cui rates equitum erant tributæ. Triarii extremum claudebant,pariter extenſo agmine quaſi baſim trianguli facientes. Hæc forma expeditiſſima & ad reſiſtendum aptiſſima uiſa eſt. Carthaginienſes interea ex Lilybeo ſoluentes Heracliam uenerant. Inde conſpicati Romanam claſſem,in quatuor & ipſi partes copias diuiſere. Harum tres in altum delatæ extenſo longius dextro cornu, quaſi hoſtem circunuenturæ conſiſtebant. Quarta,id ſiniſtrum erat cornu,propter littus adſtabat, proris omnibus in hoſtem conuerſis. Duces erant Carthaginienſium Hanno & Amilcar,quorum Hãno cum uelocibus nauibus ex omni claſſe delectis dextro præerat cornu,Amilcar uero cum omni robore medium agmen regebat. Sic igitur utrinq; ſtructæ,cum iam in propinquo eſſent Carthaginienſes,magno ac terribili clamore ſublato Romanos inuadunt. Reclamatur a Romanis altiſſime,nec minus infeſte illis occurritur. Conſules primo ſtatim congreſſu tenuem & extenſam hoſtium aciem nacti,ſuam uero firmam & compoſitam,ut ex utriuſq; ſtructura oſtẽdimus,medium poenorum agmẽ magno impetu perrumpunt. Alii uero celeritate freti. Idq; ab Amilcare primo docti ut Romanorum disiungerent claſſem,ex compoſito cedunt,quo facto prima & ſecunda Romanorum claſſis cupidius inſecutæ longe a reliquis ſepa-

rantur. Nam tertia quidem claſſis, cui rates equitum tributas diximus. Item triarii, qui extremū claudebant agmen, tardius ſequebantur. Cum itaq; longe diſiuncti eſſent a ſuis, ſigno e naui Amilcaris, ut ante conuenerat, ſublato, repente naues hoſtium undiq; in Romanos uertuntur, ac primam & ſecundam claſſem in quibus conſules erant circunſiſtunt. Committitur magnum prælium, ac dubio euentu aliquandiu pugnatur. Hannonem dextro Carthaginienſium cornu præfuiſſe diximus. Is ubi pugna implicitas conſpexit primas Romanorum acies, a pelago cum ſuis nauibus conuerſis triarios inuaſit. Committitur & apud triarios atrox prælium. Dumq; Hannoni reſiſtunt, tertium Romanorum agmen, cui rates equitum tributæ erant, aliquanto proceſſerant. Hoc quoq; quarta Carthaginienſium acies a littore inuadit. Ita tres nauales pugnæ uno in tempore diuerſis locis committuntur. In quibus celeritate quidem & arte ambiendi eludendiq; longe præſtabant Carthaginienſes, ſed cum ad manus uentum erat, robore ac uirtute Romani præualebant. Numerus autem nauium ſingulis pugnis erat pene par. Nam & duæ Carthaginienſium acies aduerſus duas Romanorum, quæ primo anteceſſerāt, & aliis in locis ſingulæ aduerſus ſingulas congreſſæ certabant. Hic quos clamores, quos ſtrepitus, quos deniq; caſus aut horrores fuiſſe dixerim? tria magna prælia unum ſub tempus paruis inter ſe diuiſa ſpaciis, telis, & gladiis, immiſſione nauium, & omni pernitie certantia conſpiciebantur. Multæ ubiq; fractæ naues, multæ ſalo immerſæ uectores naufragos per undas effuderāt, alios tabulis, alios remis, multos etiam ſcutis ipſis annitentes. rubeſcebant cruore fluctus, naues per corpora hominum iter facere cogebantur. Clamore & uociferatione cœlum & littora reſonabant. Verſabantur enim in ea pugna naues roſtratæ paulo minus q̃ ſeptingentæ. Præter onerarias, quæ aut traiiciendorum gratia equorum, aut commeatus cauſa ſecutæ fuerant. Itaq; id nauale prælium ſtructura acierum & multitudine nauigiorum terreſtre quodammodo uidebatur. In tanto igitur ac tam atroci certamine tandem uictoriæ initium inde ortum, unde pugna inceperat. Conſules enim ambo prima pugnabant acie. Hi circundati ab hoſtibus cum diu ægre reſtitiſſent, demū cohortati ſuos uiolentia & robore naues Carthaginienſium perrumpunt. alias capiunt, alias ſubmergunt. Si quæ naues reſiſtebāt, in eas coruis iniectis milites tranſcendebant, ac ſumma uirtute dimicabant, proderatq; non parum q; in oculis conſulum res gerebatur. Plura enim milites in præliis faciunt uel ignominiæ metu uel gloriæ cupiditate q̃ uera uirtute. Ipſi quoq; conſules tales erant, ut quemuis etiam ignauum ad fortitudinis opera quirēt incendere. Primi omnium pugnas capeſcere, laborantibus ſuccurrere, ubi maius erat periculum, ultro ſe offerre, alios cohortari, alios monere. His bonis artibus impigre freti tandem hoſtes exuperant. Fit magna Carthaginienſium cædes. Multæ eorum naues ſubmerguntur, aut capiuntur. Reliquæ ſe ſe fugæ mandarunt. M. Attilius Regulus ubi prima claſſe profligatos hoſtes fugatoſq; conſpexit, collega ad eorum reliquias perſequendas relicto, ipſe tum ſecundæ integris nauibus aciei triariis ſuccurrit. Illi ab Hannone circundati iam pridem ſummo in diſcrimine uerſabantur, aduētu conſulis triarii audacius reſiſtunt. Conſul magno animo in claſſem Hannonis ruens incredibili uirtute hoſtes inuaſit, fit & hoc loco magna cædes. Naues multæ expugnantur, nonnullæ fractæ & armamentis nudatæ ſalo merguntur. Deniq; ancipiti malo circumuentus Hanno, quod ſimul & a fronte & a tergo ſui oppugnabantur, fugam arripit, ac celeritate fretus in altum defertur. Reſtabat tertia pugna, quæ littori erat proxima. In hac Romani plurimum laborabant. Nam & aliquanto maior hoſtium numerus illos circunſteterat, & ita in arctum coegerat, ut uix explicare ſe poſſent. Deniq; iam pridem periiſſent, ni coruos ueriti Carthaginienſes inmittere naues formidaſſent. Hoc igitur metu ab inuadendo abſtinebant. Sed arte quadam circunſeptos propellere ad littus nitebantur. Nec certe iam longe aberant, nec ulla ſalutis ſpes ſupereſſe uidebatur. In hunc modum laborantibus uno ferme tempore Attilius uictor a triariis, & Manlius a prima claſſe diuerſo itinere ſuccurrunt, nactiq; in medio hoſtes frequētes eorum naues plenas capiunt. Reliquæ in littus adactæ franguntur. Romani tribus maximis præliis hoſtibus ſuperatis ubiq; uictoria potiti fuerunt, & fractæ ſunt in his præliis Romanorum naues quatuor & uiginti. Carthaginienſium uero ſupra triginta. Plena autem nulla Romanorum a Carthaginienſibus capta. ipſorum uero quatuor & ſexaginta Romani plenas cepere. Poſt hāc pugnam Conſules paucis diebus in Sicilia commorati, quas cœperant, naues repararunt, & ad claſſem adiunxerunt. frumento deinde ac cæteris quæ uſui ſunt impoſitis nullo iam prohibēte in Lybiam nauigarūt. Mercurii eſt in Africa promontorium longe in pelagus contra Siciliam protendens, eo Romana claſſis primo applicuit, inde rurſus ſtructa atq; parata ad urbem Clypeam peruenit. Conſules non longe ab urbe copiis in terram expoſitis naues ſubduxerunt, ac uallo & foſſa circundederunt, inde ad urbem Clypeam uerſi obſidere illam & oppugnare aggrediuntur. Carthagine interea ualde trepidatum fuerat, cum & ſuos duces nauali prælio ſuperatos, & Romanos uictores aduentare in Africam nunciaretur, fuitq; omnium opinio, Conſules recto itinere Carthaginem ipſam infeſtis ſignis petituros. Itaq; Hannonem propere cum his nauibus, quæ reliquæ fuerant a pugna, Carthaginem acceſſitum armatis inſuper urbanis copiis tutari urbem portumq; iuſſerunt. Sed poſtq̃ cognouere expoſitis in terram copiis nauibuſq; ſubductis Clypeam urbem a Romanis obſideri, poſito domi metu exercitum parare ac terra hoſtibus occurrere

occurrere ſtatuerunt. Dum copiæ Carthaginienſibus parantur, Conſules inter hæc expugnata urbe Clypea, præſidioq; militum impoſito, omnes ſubinde copias in agrum Carthaginienſium educunt, nulloq; obſiſtente longe lateq; regionem populantur, Villarum ædificia opulentiſſime ornatiſſimeq; ſtructa incendunt, prædam omnis generis capiunt. Captiuorum hominum capta ſupra X X. millia ad naues adducunt. His rebus geſtis legatos Romam mittunt, qui expoſitas in terra Africa icolumes copias, & captam urbem Clypeam, ac cætera ab eis facta exponant, & quæ natura ſit locorum, quantæ hoſtium copiæ, quiue conſulum animus, quibuſq; ad bellum ſit opus Senatum populumque edoceant. Poſt miſſos legatos conſules longius cum exercitu progreſſi alia ſubinde appetendo loca cuncta ferro igneq; inuoluunt. Commeatus affatim ut in ubere ſolo ac diu pacato aderat. Populi imbelles & ad prædam nati militem facile ditabant. Cum hæc eſſet fortuna rerum literæ ſenatus afferũtur, quibus alter conſulum cum parte copiarum in Italiam redire iubebatur, alter cum reliquis copiis manere ad bellum in Africa gerendum. Cognita igitur ſenatus uoluntate, & ſi periculoſiſſimum uidebatur tam remotis alieniſq; regionibus tãq; ualido terra mariq; propinquo hoſte copias diſiungere, præſertim cum magnos delectus habere, & undiq; exercitum cogere hoſtes nuntiaretur, tamen, ut dicto ſenatus parerent, inter Conſules conuenit, ut M. Attilius Regulus cum X V. millibus peditum quingentis equitibus nauibuſq; roſtratis quadraginta in Africa remaneret ad bellum Carthagini inferendum. Manlius cum cætera claſſe ac aliis omnibus copiis in Italiã rediret, Hac igitur partione copiarũ & exercitus facta Manlius captiuis ac præda nauibus impoſitis ex Africa ſoluens Siciliam primo mox Italiæ oram præteruectus ad Tyberina incolumis hoſtia peruenit. Regulus autem poſt collegæ diſceſſum cum reſiduis copiarum rurſus agrum hoſtium ingreſſus magna inſuper clade regionem affligit. Per hoc tempus apud Bagradam fluuium caſtra habens M. Attilius ſerpentem horrendæ magnitudinis apud ripas eius fluminis ſtabulantem baliſtis & catapultis oppugnatũ occidit. Cuius poſtea corium Romam delatum centum uiginti pedum longitudinem habuiſſe quidam memoriæ prodiderunt. Poſt hæc urbem, quam Adin uocant obſidere & expugnare aggreſſus eſt. Dum circa illa moratur conſul interea Carthaginienſes magnis equitum peditumq; copiis magno iſuper elephantorũ numero cõtractis, duces præfecerant duos, Aſdrubalem Hãnonis filium, & Boſcharum. Accerſierãt quoq; Aſdrubalem e Sicilia, quem nauali prælio interfuiſſe memorauimus. Is Heraclia ſoluens millia peditũ quinque & ſexcentos equites ſiculo bello expertos Carthaginem traiecit, tertiuſq; ipſe dux additus curam belli una cum Aſdrubale & Boſcharo habere iubetur. Cum de adminiſtrando bello inter ſe duces cõſultarent, placuit copias aduerſus Romanos ducere, ac ſuis qui apud Adin obſidebantur opem ferre, nec tantam uaſtitatem populationemq; regionis contra decus nominis imperiiq; ſui tolerare. Romani iam aggerem ad urbem egerant, ac ſumma ui Adin oppugnabant, nec oppidani reſiſtere diutius poterant. Ob hæc properantes Carthaginienſium duces cum oĩbus copiis profecti in proximo colle edito atq; aſpero caſtra poſuere. Ita ut inter caſtra & urbem Romani medii eſſent. Attilius omnem uictoriæ ſpem in elephantis & equitatu habere hoſtes intelligebat. His enim longe præſtare, robore autem legionum impares eſſe. Vt igitur hanc eorum ſpem opportune perverteret, minime expectandum cẽſuit, donec hoſtium copiæ in planiciem deſcẽderent. ſed uocatis tribunis centurionibuſq; de ſecunda uigilia, cum duabus legionibus circuire montem, ac e diuerſa a caſtris regione hoſtes inuadere, ac in ſe q̃ maxime cõcitare iubet. Ipſe uero qua ꝓximum iter erat ſub collem cum reliquo exercitu ſuccedit. Tribuni ac Cẽturiones ab Attilio præmiſſi cum prima luce montem aſcẽdere infeſtius cœpiſſent, omnis repente multitudo e caſtris ſeſe obuiam illis effudit. Sed neq; equitatus per abrupta ac procliuia loca quicq̃ ualebant, nec elephantorũ opus erat ullum. Veterani tãtum milites nuper e Sicilia cum Amilcare adducti e ſuperiori loco egregie dimicabant, legioneſq; Romanas pedem referre aliquanto coegerant. Magna tñ uirtute Romani connixi uim ac naturam loci pene ſuperabant. In eam pugnam intẽtis cunctorũ animis, Conſul repente alia ex parte ſuperato monte propter caſtra hoſtium apparuit. Cõclamari cœptum eſt uehemẽtiſſime a caſtris, quo clamore ꝯterriti qui ꝓliabantur omiſſo priori certamine aduerſus Conſulem recurrebãt. At Romani qui cum Attilio erant ſuperiorem nacti locum facile hoſtes deiiciunt. Et Tribuni legioneſq;, qui modo pedem retulerant, acrius in hoſtem cõuerſi a radice montis inſtabant. Ita in medio circũuenti hoſtes undiq; cædebantur. Deniq; magna parte eorum cæſa reliqui ſeſe per abrupta præcipites dãtes euaſere. Romani pulſis fugatiſq; hoſtibus & illorũ caſtris potiti ad urbem quã obſidebant reuertuntur, eamq; ſublata iam auxilii ſpe cõfeſtim capiunt. Poſt hæc Attilius cum exercitu ꝓfectus Thimes oppidum quindecim millibus paſſuum a Carthagine circunſiſtit atq; expugnat, apud id oppidum, quĩ opportuniſſimum bello urbi Carthagini inferendo uidebat, Conſul legiones collocat, ſedeq; ea belli atq; arce utitur. Carthago enim in promontorio quodam ſita eſt in mare ꝓtendens. Supra urbem uero, qua id ꝓmontorium ad cæteram Africam cõtinetur, palus regionem coarctat ita, ut parua admodum planities inter paludem & altum mare relinquatur. In his uero locis Thimes eſt oppidum, quod iter paludem ac littus regionem claudit, nec plus diſtat a Carthagine q̃ X V, millibus paſſuum. Apud id ergo oppidum conſiſtens, M. Attilius omnem a terra adi-

tum Carthaginienſibus abſtulerat,nec multum ea res ab obſidione diſtabat. Carthaginienſes uero in-
gentibus prælis mari terraq; a Romanis ſuperati,amiſſa inſuper agri parte,& magnis Cladibus affli-
cti exiguam ſpem ſalutis trahebant.Poſt nouiſſimũ enim prælium,quo a Romanis fuſi fugatiq; fue-
rant,numidaꝝ ingens multitudo ſpe rapinaꝝ pellecta in agrum Carthaginienſium prædatum uene
rat,a quibus plures prope clades infligebãtur Carthaginienſibus ſociiſq; ꝗ a Romanis.Multitudo eni
uaga & rapax gnara inſuper locoꝝ omnia rimabatur.Fuga ſimul hominum pecorũq; ex agris in urbẽ
cum tumultu & trepidatione omnium erat.Amiſſo frumento,populatis agris,impendente inſuper
obſidionis metu a Romanis,fames haud mediocriter premere urbem cœpit. Tantis afflicti cladibus
nec quid agerent,nec quo ſe uerterent ſatis apud ſe conſtituere poterant. Placuit tandem , quoniam
cætera extrema uidebantur,legatos ad conſulem mittere,ſi de pace cum Romanis conuenire poſſet.
Maxime uero ea fiducia ad pacem petẽdam ducebantur,ꝙ longo ante id bellum tempore fœdera &
amicitiæ fuerant inter Romanum & Carthaginienſem Populum contracta,ac nuper in Pyrrhi epiro
tarum regis aduentu magno conſenſu utriuſq; populi renouata.Itaq; hoc fundamento ſuperioris be-
niuolentiæ præſentes diſcordias facile ſopiri poſſe arbitrabantur,qm non odio neq; acerbitate ſuſce-
ptum erat bellum,ſed metu quodam maioris potentiæ,qua ne conculcaretur Italia Romani formi-
darant.Principes igitur ciuitatis ad id munus delecti cum ad Conſulem ueniſſent,agere de pace cepe
runt.Multa circa id a Carthaginienſibus legatis dicta cur pacem concedi petentibus præſertim cupien
tibuſq; præſtaret.Amicitiam inſuper & fœdera ſæpius inter utrunq; populum renouata exſcripto re-
citarunt.Et ſe fidos uetuſtoſq; Populi Ro.ſocios,aſſerentes,cauſas autem belli non ex quibuſdam iniu
riis ſed ex inani ſuſpitione coortas , attenuare ſuſceptam cauſam nitebantur. Quoniam uero in fœ-
derum mẽtionem incidimus,utile putamus ab initio repetentes fœdera ipſa,ut ſcripta cõuentaq; fue
rant,pro cognitione rerum hoc loco inſerere . Primum fœdus inter utrunq; populum initum eſt ſta-
tim poſt Tarquinium regno pulſum.L.Iunio Bruto,& M.Valerio Conſulibus,in quo hæc fere cõpre
henſa fuerunt.Amicitiam fore Po.Ro.Carthaginienſiq;,Item Romanoꝝ Carthaginienſiumq; ſociis,
Non nauigare Romanos ſocioſue Romanoꝝ ultra promõtorium Pulchri. Si quis eoꝝ ni coactus his
locis applicuerit,nihil emito,nihilue ſũmito præter ꝗ ad ſacra uel ad nauigia,intra diem quintum in
de abito,mercimonii cauſa ſi aduenerint ĩmunitas eſto præter ſcribam & preconem. Quot aũt præ-
ſentibus his in Africa aut Sardinia uenundata fuerint,de his pu.fides eſto.Si Romanoꝝ quis in Sici-
liam uenerit,quibus in locis Carthaginienſis populus imperet,æqua ſint omnia.Carthaginienſes iniu
riam non inferãt Ardeatibus, Anciatibus,Aricinis,Circeis,Tarracinenſibus,aliiſue Latinoꝝ,quot pa
rẽt Ro.Populo.Si qua ciuitas non paret aliena eſto.Si quod oppidum in Latio cœperint Carthaginien-
ſis,Populo Ro.reddito,nullum in latio præſidium ædificato.Si perduelles introirent,in his locis non
pernoctato.Hæc fere primo fœdere comprehenſa fuerant.Poſt hoc aliud fœdus initum eſt,in quo ad
diti ſunt Tirii & Vticenſes.eius fœderis fere hæc ſunt uerba.Amicitia eſto Populo Ro. ſociiſq; & Car
thaginienſibus,Tiriiſq; & Vticenſibus.Vltra ꝓmontorium pulchri non licere nauigare Romanis ſo-
ciiſue nec prædæ gratia neq; mercaturæ.Neue ꝙ oppidũ his locis habere.Si qua oppida Carthaginien
ſes in latio cœperint,ſi ea Romanis non parebãt,præda illoꝝ eſto,oppida redunto.Si qui captiui ad-
ducti fuerint ex liberis populis,quibus cum fœdus ſit Po.Ro,in portus Populi Romani nõ adducito.
Si quis adductus fuerit,ſi Romanus apprehenderit,dimittito.Idem Romani faciant in his locis,qbus
Carthaginienſes imperant.Si aquam uel cõmeatum ſumpſerit Populus Ro.iniuriã non inferto.Qui-
bus amicitia ſit uel fœdus,ſi nõ fuerit priuatus, abito. Si fecerit pu.iniuria eſto. In Sardinia & Africa
nullus Romanoꝝ ſociorumue negociator,neue oppidum poſſideto præter cibaria uel quæ ad naui-
gia.Si qua uis detulerit ĩtra quintum diem abito.In Sicilia quibus locis Carthaginienſes imperent
item Carthagine Romanus omnia facito,negotiatorq; quod cuiq; licet. Idem Carthaginienſibus Ro-
mæ ius eſto.Carthaginiẽſes iniuriam non inferunto ardeatibus,antiatibus.Circeis,Taracinenſibus &
cæteris ut in ſuperiori fœdere expreſſum eſt.Poſt hoc aliud fœdus inter Romanos & Carthaginien-
ſes initum eſt,per id tempus,quo Pyrrhus epirotaꝝ rex in Italiam ac Siciliam traiecit.In eo fœdere ea
dem comprehenduntur.deinde adiungitur hæc.Si amicitiam cum Pyrrho inierint faciãt ambo ut au
xilium ferre alterutri liceat,his quibus bellum inferretur.Si Carthaginienſes ſociiue auxilium Roma
noꝝ poſtulabunt,nauigia præbeant ad traiiciendum belligerãdumq;. Sin Romani poſtulabunt,Car-
thaginienſes mari opitulentur.In terram uero uti deſcendant nullus compellito.Stipendia uterq; ſuis
perſoluito.Hæc erant fœdera inter utrunq; populum,literiſq; Romæ.Latinis , Carthagine. phœnici
bus æreis tabulis in publico ſcripta,quæ tunc recitantes legati pacem ſe apud M.Attilium facilius cõ-
ſequi poſſe arbitrabantur . Conſul ſe haud ignarum fœderis eſſe reſpondit,atq; eo grauius offenſum
Populum Ro.quod Carthaginienſes bellum ꝗ pacem offerente nuper Appio Claudio Conſule ma-
luiſſent.Nam licuiſſe Populo Ro.mamertinos populum liberum in amicitiam ſuſcipere haud ambi-
guum eſſe,cum in Africa tñ & Sardinia habere oppidum Romani ex fœdere ꝓhibiti eſſent , in Sici-
lia autem non eſſent.Enimuero ſe ea de re diſceptationem omittere,quam illi ipſi nunq̃ iure fœderis
introduxiſſent,

introduxiſſent,ſed ferro potius conculcandam putaſſent.ut autem ad præſentia reſpõdeat, pacem ſe haud abnuere quo minus petentibus daret.Cæterum eſſe eius qui det pacem cõditiones dicere. Itaq; ſi pacẽ uelint Carthaginienſes,oĩa ſenatus Populiq; Ro.arbitrio poteſtatiq; pmittant,eas laturi leges, quæ ab illis præſcribent.Id Conſulis rñſum uſq; adeo ſupbum legatis uiſum eſt,ut cõfeſtim reclamarent,qd grauius tãdem ad extremum uictis foret impaturus.Inde re iſecta abeuntes cũ in ſenatu Carthaginiẽſium ea retuliſſẽt,tãta eſt idignatio coorta, ut cuncti una uoce reclamarẽt,mortem potius,ac extrema oĩa eſſe ſubeũda,menteſq; a pacis ſpe ad belli gerendi ſtudium mirifice conuerterent.

LEONARDI ARETINI DE PRIMO BELLO PVNICO LIBER SECVNDVS.

RESPONSO M. ATTILII CONSVLIS IRITATIS Carthaginienſium animis & a ſpe pacis ad ſtudium rei bellicæ quantum nunq̃ antea cõuerſis,ut in extremo euenire ſolet diſcrimĩe,maiora quædam enixiori ſtudio parabantur.Itaq; duces præficere,exercitum reparare,copias cogere ſũma induſtria non ceſſabãt.Ex Gallia atq; Hiſpania itẽ ex Græcia ſcripti milites quotidie nauibus afferebantur. Accerſierant & Xantippum Lacedæmonium rei militaris peritum. Is Carthaginẽ cum aliqua manu adductus,percontando & ſciſcitando cum quẽadmodũ ſuperati eſſẽt cognouiſſet,nihil indigne paſſos Carthaginienſes ait,ſi qdem imperite freti potentia a peritis hominibus ſuperati eſſent. Errata ſubinde,quibus res euerſæ forent,quaſi diſciplinã quandam aperiens,docuit, opportuiſſe in his locis caſtrametatos eſſe,ſic aciem ſtruxiſſe, ſic elephantos,ſic equitum,ſic peditum robur collocaſſe.Hæc iactando atq; iterando græca facundia effecit,ut antiquatis cæteris ducibus ſũma rei bellicæ uni ſibi mãdaretur. Cura igitur exercitus per hunc modum ſuſcepta,inſtituendo militem atq; exercẽdo breui compoſuit,& ſeruare ordinem diſciplinãq; coegit. tantaq; breui tpe ob huius uiri ſpem facta eſt conuerſio animoꝝ,ut qui modo ne cõſpectum quidem Ro.exercitus ſuſtinere poſſent,ultro iam poſtularẽt ut ad hoſtem ducerent. Cognito igitur militum ardore Carthaginienſes fortunã prælii expiendam rati aduerſus hoſtem copias dimiſere. Ducebat autem Xantippus Carthaginiẽſium exercitum non per colles aut montana loca,ſed per campos ut prius docuerat. Quod enim equitatu elephantiſque plurimũ ualebant,ea de cauſa aſpera decliuiaque uitanda,plana uero appetenda illis oſtenderat,M.Attilius cognito hoſtium aduentu quanq̃ mutatam cõſuetudinem & peregrinam diſciplinam ſupueniſſe intelligebat,tñ dimicandi cupidus obuiam proceſſit,ſuaq; caſtra hoſtium caſtris q̃ ꝓxime admouit.Ita ut ſpatium non amplius q̃ mille ducentorum paſſuum intereſſet.In hac ꝓpinquitate Xantippus extra uallum primus copias educit,poteſtatẽq; pugnandi facit.inſtruenda acie prima fronte elephantos ad unũ conſtituit.Poſt hos aliquo interuallo multitudinẽ urbanã collocauit,dextro deĩde ac ſiniſtro cornu cõductũ militem oẽq; robur ueteranoꝝ diſtribuit.Expeditum quenq; & celerem ab utroq; cornu inter alas equitum pugnare iuſſit. Conſul ubi productas hoſtium copias proſpexit,militem & ipſe cõfeſtim producit,aciemq; haud cunctãter ſtruit. aduerſus elephantos expeditos ex omni exercitu delectos oppoſuit.Poſt hos multiplici ſubſidio aciem firmauit.Signa autem militaria non in fronte ſed intra aciem cõtinuit.Equitatum uero in utrunq; diuiſit cornu,& fuit tota acies in fronte anguſtior,cæteꝝ multiplici ſubſidio firmata. Quod ideo prouiderat Conſul ne ab elephantis perrumpi agmen poſſet.Enimuero ut ad uiolẽtiam elephantoꝝ utiliter id a Conſule ꝓuiſum,ſi ad periculum circũuentionis inutiliter.Nam cum lõge equitatus multitudine præſtarent Carthaginienſes,cohortatio ipſa atq; cõglobatio aciei facilem hoſtibus circũdandi facultatem præbitura erat.Structis utrinq; aciebus cum tubæ canere cepiſſent,Xantippus ſimul elephãtos concitari in Romanos,ſimul ab utroq; cornu equitatum q̃ infeſtiſſime ruere iuſſit. Acriter aduerſus hos cõcurſum eſt ab equitatu Romano,& magna uirtute ab utroq; cornu inter equites dimicatũ, & aduerſus elephantoꝝ uim expediti milites ualide reſiſtebant. Quin etiam qui in læuo Romanoꝝ cornu pugnabant,declinato bæluaꝝ impetu in dextrum Carthaginienſium cornu ruentes,magnã cædem ediderunt,& tandem in fugam ab ea parte uerſos hoſtes uſq; in caſtra pſecuti ſunt.Caſtraq; oppugnare cœperũt.Dum hi circa caſtra morantur.Interea uarie labi fortuna prælii cœpit.Equites enim Romani poſt lõgam pugnam ab equitatu hoſtium ſuperati cum tãtam multitudinem ſuſtinere nõ ualerent ſeſe ad legiones ab utroq; cornu recepere.Magnum uero ac terribile certamen circa elephantos uerſabat.Beſtiæ enim pluribus ex locis in expeditos,quos extra ordinem oppoſitos illis diximus,ruentes,pleroſq; eoꝝ fœda ſtrage cõculcarunt,reliquos in fugam uerſos palantes egerãt.Sed cum ad legiones uẽtum eſſet,beſtiæ ſubſiſtebant.Firma enim ac ſolida Romana acies elephãtoꝝ impetum ſuſtinebat,nec perumpere patiebatur.Hoc certamen longe maximum fuit conantibus elephantoꝝ magiſtris

aciem perrumpere, Romanis autem denſo ac ſolido agmine tanq̄ uno corpore reſiſtentibus. In hunc modum uarie luctantibus, uariaq; fortuna prælii obſiſtente, Xantippus ut ſolidam Romanoꝝ aciem labefactaret, circuire equitatum, ac extremos a tergo laceſſere iuſſit. Quod cum equites pluribus locis facerent, ac legiones Romanæ neceſſario contra equites conuerſæ illis reſiſterent, ac ꝓpellerent, interim rarefacta acies atq; diſiuncta ab elephantis perrumpitur. Hinc cædes & ſtrages paſſim fieri cœpta. Inter hæc ad duo millia Romanoꝝ militum, quos a læuo cornu ſuperatis hoſtibus, uſq; in caſtra perſecutos diximus, cum circũuentam aciem Romanam cõſpicerent, nec facultas remeandi ad ſuos daret̃, q̄m media loca hoſtis tenebat, fuga abrepta in Clypeam euaſerunt. Ex reliquo autem exercitu ad quingentos dũtaxat uiui capti, & in his M. Attilius Conſul. reliqua omnis multitudo, uel a beſtiis conculcata uel ab hoſtibus cæſa interiit. Carthaginienſes parta uictoria ĩcredibili gratulatione ac lætitia in urbẽ copias reduxere. Maximo tñ ſpectaculo fuit M. Attilius Conſul, ĩgens exẽplum rerum humanaꝝ, qui modo tot uictoriis glorioſiſſime partis terribiliſſimus erat hoſti, & Carthaginiẽſibus ſuppliciter pacẽ orantibus unicam eſſe uiam pacis, ſi ſe ſuaq; dederent, rñderat. Is tunc uictus nec potentia modo ueꝝ etiam libertate priuatus in eoꝝ poteſtatem quos pauloante contẽpſerat deuenit. Poſt hæc Carthaginienſes oĩbus copiis profecti Clypeam urbem, quæ ſatis magno præſidio Romanoꝝ tenebatur, & in eam ad duo millia ut diximus hoĩum ex prælio confugerant, obſiderunt. Romæ uero, ubi ꝓfligatum in Africa exercitum, captũq; M. Attilium Conſulem & reliquas copias in Clypea obſideri, nunciatum eſt, mœror ac luctus ciuitatem peruaſit, atq; eo acrior quo magis contra ſpem accidiſſe uidebat̃. Conuerſi deinde ad curam ſalutis eoꝝ qui in Clypea obſidebant̃, magnam claſſem parandam ſtatuunt, & in Africam dimittẽdam. Carthaginienſes interea Clypeam obſidebant, ac ſũma ui oppugnabant. Sed tanta erat militum qui obſidebant̃ uirtus, tantaq; prouidentia, ut omnes hoſtium conatus in irritum caderent. Quãobrem deſperata ad extremum expugnatione, cum inſuper claſſem parari a Romanis qua rurſum in Africam traiicerẽt nunciaret̃, obſidionem diſſoluerunt, & ad curam parandæ claſſis & ipſi incubuerũt. Per hæc tempora Xantippus Lacedæmonius, quem prælio ducem fuiſſe oſtẽdimus, incertum qua de cauſa, repudiata belli cura, in Græciam abiit. Sunt qui putẽt, ĩuidiam ueritum, quam plus nimio iam ſibi officere ſentiebat, emigrandi cõſilium aſſumpſiſſe. Alii fortunam tentare iteꝝ aduerſus Romanos horruiſſe, ne pulchro initio turpem finẽ imponeret. Vtcũq; tãdem fuerit, abiiſſe illũ conſtat inter primam uictoriam & ſecũdum apparatum belli. Eius qui ſecutus eſt anni principio ueris Carthaginienſes ducẽtas naues, tot enim parauerãt, e portu Carthaginis dimiſſas circa Siciliam ac media loca obſeruare nauigationem Romanoꝝ, & impedire iuſſerunt. Romani autem claſſem effecerãt trecentaꝝ & quinquaginta nauium. Cum his M. Aemylium & Ser. Fuluium Cõſules in Africã traiicere, & in Clypea qui obſidebant̃ milites ſuſcipere iuſſerũt. Conſules igitur primo in Siciliam claſſe traducta, cum inde rurſus in Africam nauigarent, non longe a Mercurii ꝓmontorio ducentas hoſtiũ naues, quas ad obſeruanda ea loca impediendãq; nauigationem Romanæ claſſis a Carthaginienſibus dimiſſas oſtendimus, obuias habuere. Cõmiſſo cum his prælio Romani & uirtute & numero nauiũ lõge præſtantes, quippe trecentæ quinquaginta roſtratæ naues Romanoꝝ aduerſus ducentas Carthaginienſium congreſſæ dimicabãt, primo impetu uictoriam adepti ſunt, quatuordecim ſupra centũ Carthaginiẽſium naues in eo prælio Romani cepere. Victis ergo fugatiſq; hoſtibus cum in Africo littore copias expoſuiſſent, ac milites qui in Clypea erant ſuſcepiſſent, paucis in Africa diebus cõmorati rurſus inde ſoluẽtes Siciliam repetunt, tranſmiſſo ꝓſpere pelago quod Africam Siciliamq; interiacet, extremũ Siciliæ latus quod ad Lybiam exponit̃ tenuere. Ibi, cum non procul Camerina eſſent, in tãtam calamitatem inciderunt, ut uel ſcribere quis uel audire perhorreat. Aduerſa ſiqdem tempeſtas ſubito coorta ita claſſem diſſipauit, ut oĩa circum littora naufragiis cõplerentur. Incredibilis multitudo cadauerum per undas ferret̃. Ex nauibus enim quatuor & ſexaginta ſupra quadringentas uix octoginta incolumes a tẽpeſtate relictæ ſunt. Reliquæ oẽs aut ſubmerſæ undis aut ſcopulis infractæ. Maius autem naufragium nemo ante noſtrã ætatem factum audiuit. Quod accidit temeritate & obſtinatione Conſulum. Nautis enim ſæpius monentibus uitãdum eſſe extremum Siciliæ latus, q̄m id importuoſum ac infeſtum eſſet, præſertim in ea anni tẽpeſtate, ĩter Oriõnis enim & Canis ſigna nauigationem faciebant. Illi paruipẽdentes nautaꝝ uoces dum fiducia prioris uictoriæ elati urbes quaſdam hoſtium per id littus capere properant, gratia paruæ admodum ſpei in maxima dãna calamitateſq; ſe iniecere. Ita pulcherrimas res geſtas naufragia fœdarunt. Cognitis his, quæ Romanæ claſſi acciderãt, Carthaginiẽſes q̄m nec terra ſe impares eſſe Romanis ꝓpter ſuperius prælium aduerſus M. Attilium Conſulem factum, nec mari, propter ingens detrimẽtum ex naufragio acceptum putarent, maiori iam animo ad pedeſtres ſimul maritimaſq; parandas copias adnituntur. Aſdrubalem itaq; cum omni ueterano exercitu, nouoq; inſuper delectu habito, & centum quadraginta elephantis, in Siciliam miſerunt, ac ex ueteribus nouiſq; roſtratis claſſem ducentaꝝ nauium effecerunt. Aſdrubal igitur proſpere traiecto pelago, copiiſq; oĩbus & elephantis incolumibus Lilybæo expoſitis, Romanoꝝ ſocios per Siciliam infeſtabat. Romani autem, & ſi grauiter calamitates ex naufragio acceptæ patrum ſimul plebiſq; fregerant animos,

animos,tamen ne concedere Carthaginienſibus uiderentur nouam claſſem cētum & uiginti nauium ædificandam curarunt. Quod tanta celeritate factum eſt obſtinatis in bellum animis,ut nonageſimo die poſt cæſam in ſyluis materiam in mare naues deducerent. Cum ea claſſe A. Aequilius & C. Cornelius Conſules petere Siciliam,bellūq; aduerſus pœnos inferre iuſſi Meſſanam puenerunt. Ibi acceptis quæ ex naufragio ſupſuerant nauibus,tota ſimul claſſe trecentæ quinqueremes hæ fuerunt. Profecti Panormum, quæ una urbs per id tempus ſociis Populi Ro.maxime infeſta erat,magna ui aggrediuntur.Per idem fere tempus.M.Attilium Regulum,quem ſupra captum diximus,Carthaginiēſes Romam miſerunt.Cauſa uero mittendi fuit,quod cōmutationem captiuoꝝ fieri optabant. Idq; per fauorem eius uiri facile ſe conſequi poſſe arbitrabant. Verum ea res contra euenit . Nam cum Romā ueniſſet Attilius,atq; de ea re in ſenatu uerba feciſſet,rogatus & ipſe ſententiam diſſuaſor fuit cōmutationis faciendæ.Inter cætera inquit,uereri ſe ne uenenum non præſentaneum Carthaginienſes ſibi præbuiſſent.Idq; ex qbuſdam rebus,quas referre ſuperuacuum foret , non imerito ſuſpicari . Ob ea uerba,cum poſtea Carthaginem re īfecta rediiſſet,ſupplicio affectus eſt.Romæ quoq; in quoſdā nobiles Carthaginiēſium,qui captiui aſſeruabantur,ob uindictam M.Reguli ſæuitum.Dum ea Romæ geruntur,interea Conſules Panormum ſūma ui terra mariq; oppugnabant.aliquod tempus circa illud cōmorati tandem eam partem urbis,quæ Neapolis appellabatur,machinis ac ui militum cœperunt, quo facto reliqua urbis pars metu adductis ciuibus Cōſulibus deditur.Capto panormo Conſules præſidioq; impoſito,cum nihil fere aliud geſſiſſent,e ꝓuincia deceſſere.Proximus dehinc annus Conſules habuit C.Seruilium & C.Sempronium.Hi accepta claſſe cum primo in Siciliā traieciſſent , placuit inde rurſus Africam petere.Delati igitur oībus nauibus cū pluribus in Africa locis copias expoſuiſſent, magnaſq; ubiq; intuliſſent clades,tādem in Lotophagoꝝ inſulā,quæ Mirmix dicitur, nec longe abeſt a magna Syrte,peruenerunt.Ibi ignoratione regionis in arcta quædam incidētes loca, refluxu maris in arido deſtituta claſſe,inopes conſilii aliquādiu conſtiterunt.Cum pene deſperata ſalus eſſet, tandē rediens unda eos recepit,nec aliter tñ q̃ iactu omnium onerum euadere potuerunt. Itaq; poſthac,neceſſarioꝝ penuria,ac metu prioris periculi ſic iter fecerunt,ut fugæ ſimilis eoꝝ nauigatio uideretur. Poſt multos labores in Siciliam reuerſi Panormi cōſtiterunt.Ibi aliquādiu cōmorati cum Italiam Romāq; repeterent,coorta ſubito tempeſtas in altum abripuit,lateq; diſperſit .ſupra cētum & quadraginta naues ex ea claſſe uariis in locis naufragio periere. Tātis calamitatibus acceptis Populus Ro.& ſi turpe exiſtimabat,tñ damnoꝝ magnitudine ſuperatus mari abſtinēdum,ac terra aduerſus pœnos pugnādum ſtatuit.Itaq; eo qui ſecutus eſt anno,non amplius q̃ ſeptuaginta nauibus ad traducēdum in Siciliam copias frumētumq; importandum Romani uſi ſunt. Cum his L. Cæcilium Metellum & C.Furium Cōſules exercitum in Siciliam traducere iuſſerūt,terraq; tm̄ aduerſus hoſtem bellum gerere. Quo facto accidit rurſus Carthaginiēſium rem ſuperiorem eſſe.Nam & mari ſine cōtrouerſia dominabant ſublata claſſe Romana,& terra magnas copias elephantoſq; habebāt,quoꝝ tantus erat terror poſt M.Attilium uictum aciemq; ꝓfligatam,ut biennio iam Romani nullo alio q̃ elephantoꝝ metu a prælns abſtinerent,collibus ſe ac montibus tutarentur,nec in campis unq̃ capeſcere pugnas auderent. Quāobrem ad extremum Populus Ro.hoc exercitus metu animaduerſo , neceſſitate ipſa compulſus ad ſtudium parandæ claſſis rurſus incubuit.Et iam alter Conſul C.Furius comitioꝝ cauſa Romam euocatus Conſules deſignauerat C.Attilium & L.Manlium.Conuerſis igitur ad rem naualem animis & futurum annum ſpectantibus,præter ſpem omnium res ꝓſpere a L.Metello in Sicilia geritur . Aſdrubal enim Carthaginienſium dux,qm̄ relictum Conſulem alterum in Sicilia cum parte dūtaxat copiarum ex captiuis cognouerat,Lilybæo profectus exercitum elephantoſq; in Panormitanum agrum induxit.Metellus cognito hoſtium aduentu intra Panormi mœnia exercitum continebat,metumq; de induſtria maiorem ſimulabat,quod cum plures dies feciſſet,nec lixas quidem aut calones extra portas exire pateretur,elatus maiori fiducia Aſdrubal,uaſtato undiq; & incenſo agro,tandem copias Panormi mœnibus admouit.Metellus,cum appropinquaret mœnibus,uelocem quenq; & expeditum militē emittit,hiſq; iritare ac diſtinere hoſtem iubet.Aduerſus autem elephantos , quādo illi plurimum terrori erant,hac arte pugnare monet,telis uerubuſq; beſtias īpetere,ubi illæ iratæ in eos magno impetu ferrentur,uſq; ad foſſas urbis militem refugere,& in foſſas ipſas ſe demittere,inde rurſus , cum beſtiæ recederent,pone aggredi,in ſuoſq; eas concitare . Multitudinem inſuper urbanam ab ea parte oppidi pro mœnibus conſtituit,& ubi appropinquarent elephanti,tela omniſaria in illos iacere præcipit.Ipſe paratis ſtructiſq; reliquis copiis diuerſa regione urbis ad læuum hoſtium cornu ſpectante intentus rei bene gerendæ ſubſiſtebat.Nihil eorum,quæ cogitauerat,Metellum fefellit . Nam expediti urbe egreſſi incepta pugna hoſtem diſtinuere.At elephantoꝝ magiſtri plurimum ſibi arrogātes,& uictoriam ſuā eſſe uolentes,confeſtim,ut pugnare cœptum eſt,beſtias inexpeditos concitarunt.Et illi telis in beſtias coniectis,cum cōcitatiori gradu in eos ruerent,fugerunt,infeſtiuſq; ſequentibus,in foſſas urbis ſe demittentes earum impetum fruſtrati ſunt.Cum enim ad aggerem foſſarum pueniſſent beſtiæ,uno in tēpore a militibus ex foſſis,& a multitudine urbana ex mœnibus , ſagittis & ſcorpionibus

feriebantur. Cúq; illæ ultra aggerem progredi non poſſent, ac neceſſario terga uertenda forent, egreſſi confeſtim e foſſis milites, ac pone illas ferientes in hoſtium agmina cum ingenti ſuoꝝ ſtrage concitarunt. Turbatis in hunc modum hoſtibus, Metellus repente alia urbis parte eductis copiis magno impetu inuadit. Illi pridem a beſtiis turbati, & tunc ſubita ui oppreſſi, uix primum impetum ſuſtinuere, fugaq; paſſim fieri cœpta ẽ. Metellus fugientes inſecutus nullo in loco conſiſtendi hoſtibus aut reparãdi uires facultatem permittit, & fit magna Carthaginienſium cædes. Multi eorum a beſtiis ſuis conteruntur. Ex hoc prælio Aſdrubal cum parua exercitus parte fugiens euaſit. reliqui aut capti aut interfecti ſunt. Elephãti omnes in poteſtatem uictoris uiui peruenerunt. Fuit autem numerus captorum elephantoꝝ centum & quadraginta, qui poſtea Romæ in triumpho a Metello ducti ſunt cum ſũma admiratione Populi Ro. qui, quas pauloante ſupra modum formidabat beſtias, eas tunc uictas captiuaſq; conſpexit. Nec tantum ex præſenti uictoria fructum ſuſcepit, quantum ꝗ iam contemnere elephãtos, nec ob eos terreri miles didiciſſet. Metellus igitur magnis rebus geſtis e prouincia deceſſit. Hunc ſecuti Conſules C. Attilius & L. Manlius maiori q̃ antea conatu Siciliam inuadunt. Mari qdem claſſe magna, in qua amplius q̃ ducentæ naues roſtratæ fuerunt, quas ſuperiori hyeme paratas diximus. Terra autem uictore exercitu, & iam Carthaginienſes elephantoſq; aſpernante. Lilybæus eſt Siciliæ promontorium in Africam ſpectans, ac in eo urbs eius nominis ampliſſima & munitiſſimo loco ſita. Ea ſedes ac portus Carthaginiẽſium erat. Hanc igitur urbem Cõſules obſidere, ac mari terraq; oppugnare pergunt, ſperantes ſi eum locum Carthaginienſibus ademiſſent, facile poſthac eos Sicilia pellere, & bellũ in Africam traducere poſſe. Profecti igitur eo conſilio mari claſſe, terra pedeſtribus copiis, Lilybæum obſiderunt. Erat autem hic annus X V I I I. huius belli. Carthaginienſes uero cum ꝓpoſitum Romanorum intuerentur, nec lateret eos, Lilybæo amiſſo in Africa recipiendum eſſe bellum, quod illi periculoſiſſimum exiſtimabant, omni conatu Lilybæum ſeruare cõſtituerant. Iam enim omnes Siciliæ populi urbeſq; præter admodum paucas Romanis parebant, cum ab initio Meſſana, mox Syracuſæ, atq; Catina, inde agrigentum, & Panormum cum Aethnenſibus & Tyndaritanis ac aliis compluribus ciuitatibus uel ex fœdere uel manu captæ Romanoꝝ partibus acceſſiſſent, Lilybæum tñ & Drepanum & alia quædam oppida per oportuna Carthaginienſibus in extrema Siciliæ parte reſtabãt. Conſules igitur Lilybæum obſidentes binis caſtris ex utraq; parte urbem ſepſerant, foſſamq; & aggerem inter caſtra deduxerant, crebraq; per media loca caſtella excitarãt. Stagna ſunt ante urbem ex ea parte, quæ ad mare ſpectat, per q; ea ſtagna ingreſſus eſt in portum difficili admodum nauigatione, nec niſi expertis conſuetiſq; optinenda. Hæc loca Romani ſtationibus comprehenderant, & ne quis ingredi egredíue poſſet curioſiſſime obſeruabant. Machinis inde & arietibus lõgo ſudore mœnibus ipſis admotis ſex continuo turres ab ea ipſa parte, quæ in mare ſpectat, euerterunt, reliquis uero eodem modo per ſingulos dies iminebant. Quaſſata igitur murorum parte, cæteris uero laborãtibus, terribilis admodum erat obſidio, & intra urbem ſummæ trepidabatur, exanimata metu urbana multitudine, & militibus mercede conductis, quorum ad decem millia intra urbem Carthaginienſes habebant, non fere meliori animo euentum expectãtibus. Cæterum unus Himilcon, qui præſidio urbiq; præerat, obſidionem Romanorum magnitudine animi & conſilio ſuſtinebat. Hic enim iam inde ab initio incipiens, quacunq; Romani muros arietibus quaſſabant, alia ipſe intra urbem mœnia munimẽtaq; ſufficiebat. Aduerſus autem cuniculos ipſe aliis cuniculis eductis laborem obſidentium fruſtrabatur. Eruptionibus etiam crebris interdiu uel noctu machinas incendebat, opera turbabat, aut deiiciebat. Verum hæc talia erant, ut procraſtinationem captiuitatis non ſalutem obſeſſis allatura uiderentur. Itaq; nonnulli conductorum, qui ordinem in præſidio Carthaginienſium ducebant, de prodenda Romanis urbe conſilium ineunt. Traductis in hanc ſententiam commilitonibus, principes ipſi munitiones tranſgreſſi in caſtra Romana proficiſcuntur, affati Conſules, & quæ uoluerant pacti, tradere urbem feſtinabant. Erat in præſidio Carthaginienſi Achæus quidam Alexon ueteranus miles ac probatæ fidei. Is, cum ea quæ de proditione agitabantur forte a commilitonibus didiciſſet, confeſtim Himilconi præfecto præſidii rem pandit. Ille ab initio magnitudine periculi commotus etſi inopinata re maiorem in modum obſtupuerat, nec rationem conſilii ſatis explicabat, tamen celeriter ad ſe reuerſus, & animo confirmatus, omnes, qui ordinem in præſidio ducebant, accerſiri iubet. Conueniunt omnes, præter eos qui iam in caſtra Romana tranſierant. Himilcon præſentibus rem ſibi notam aperit, obteſtaturq; per Iouem ac cæteros deos, ne iuriſiurandi religionem, neue ſe ducem optime de exercitu meritum prodire hoſtibus uelint, magna inſuper premia, ſi in fide permaneant pollicetur. Cum reſpondiſſent omnes ſe in eius poteſtare futuros, proinde ageret, ac ſuo arbitratu uteretur, Quod iã reliquum erat, ad placãdam multitudinem galloꝝ militum, quorum principes in caſtra Romana profectos conſtabat, Annibalẽ adoleſcentẽ eius filium, quem in Sardinia poſt amiſſam claſſem ſublatum in crucem diximus, quod Galli ſub patre diutius militarant, & magna gratia apud illos erat adoleſcens, dimiſit. Ad alios item milites Alexona ire iuſſit, & magna item premia multitudini polliceri. Horũ precibus oblatiſq; premiis tãdẽ uicti milites ꝓpoſitũ mutauere. Itaq; aduẽtãtibus mox principibus cõ

iurationis,

iurationis,eoſꝗ nominatim uocantibus,ac fidem implorantibus non modo non paruerunt , uerum etiam telis & lapidibus inſectati procul fugarunt.Ita ex manifeſto proditionis periculo Lilybæũ ſeruatur.Obſidio nihilominus dura in dies magis ac magis obſeſſos premebat Et aut aſſiduo opere fatigati milites,aut crebris prælijs uulnerati,remiſſiori ſpe in dies utebãtur.Carthaginienſes autem quã q̄ nihil horum,quæ Lilybæi agebantur,cognoſcere poterant,tamen coniectura quadam difficultates obſeſſorum ſuſpicati,quinquaginta nauibus ad hoc ipſum paratis decem millia militum impoſuere. Cum eo ſupplemento Annibalem Amilcaris filium audacem iuuenem,ac ſingulari ſcientia rerum naualium mittunt,ac ſi qua poſſit Lilybæum penetrare iubent.Annibal accepta claſſe,primo ad Eguſam inſulam,quæ fere media eſt inter Carthaginem & Lilybæum,nauigauit.Nactus deinde proſperum uentum,quem de induſtria expectarat,ab Eguſa ſoluens in ipſas fauces Lilybætani portus recto itinere ferebarur.Conſules ſubito ac ĩprouiſo hoſtium aduentu perculſi nauibus aduerſus Annibalẽ congredi noluerunt ueriti ne magnitudine uenti aduerſante una cum hoſtibus in ipſum portum naues ſuæ compellerentur.Armati tm̃ ad littus,ſiqua hoſtẽ ab ingreſſu deterrere poſſent , concurrerũt. Annibal nihilo magis deterritus cum ſuis nauibus aduolat,interꝗ armatas legiones , quæ ab utraꝗ parte fauces portus obſidebant,ingreſſus incolume ſupplementum Lilybæi expoſuit.Ea die cum ob aduentum nouatum copiarũ ſumma læticia apud omnes Lilybæi eſſet,magnaꝗ fiducia animi apud nouos præſertim milites,quoniam Romani aduerſus eos congredi non fuiſſent auſi,Himilcon neq̃quam eam occaſionem perdendam ratus nouos ueteresꝗ milites in concionem uocat,longa oratione eorum animos confirmat,uictoriam in manibus eſſe docet,premia ingentia fortibus uiris pollicetur, proinde tunc abirent ad curãda corpora,poſtridie prima luce armati omnes in foro adeſſent pulcherrimam rem,ſi dijs placet,geſturi.Magna ſpe omnes e concione abierunt , poſtridieꝗ armati aderant iuſſum Himilconis expectantes.Ille quæ facere eos uelit præfatus partes diſtribuit,duces præficit,pluribus ſimul locis eruptionem facere,ac machinas omnes,tormentaꝗ,& cætera,quæ Romani oppugnandæ urbis cauſſa effecerant,incendere iubet.At Conſules & ſi nihil eorum reſcierant tamen hoc ipſum coniectura fore ſuſpicati,prima luce militem arma capere,& circa urbem intentum q̄ maxime eſſe iuſſerant.Itaꝗ ut Carthaginiẽſes urbe egreſſi ſunt,ſtatim a Romanis illis occurritur, ac prælium multis ſimul locis repente committitur,illis incendere machinas,his prohibere ab incendio properantibus.Nec fere alias unquã atrocius,quam ea die pugnatum.Nam Himilcon quidem ſupra. X X . armatorum millia ad hoc ipſum delecta ex urbe produxerat.Conſules autem exercitum omnem,legioneſꝗ ad reprimendum Himilconis conatum circa mœnia diſpoſuerant.Quod autem extra ordinẽ pugnabatur,eo contingebat inſigniora pericula fieri.Vir enim aduerſus uirum quaſi ſingulari certamine congreſſus depugnabat . Vrrum maxima pugna terribiliſꝗ clamor circa machinas erat.Conſules enim fortiſſimum quẽꝗ legionarium militem pro machinis collocarant. In hos Carthaginienſes magno impetu ab urbe ruentes non ſolum armis uerumetiam facibus loco pellere conabãtur.Illi uero obſtinate perſtabant.Cuncta igne,ferro,percuſſione telorum,acclamãtium uociferationibus cohortantiumꝗ miſcebantur.Poſt longum certamen uariaſꝗ fluctuationes,ac multas cædes,tandem Himilcon quoniam nihil proficere poſſe intelligebat,receptui canere iuſſit.Romani ea die ĩcredibili uirtute cõtra uim hoſtiũ machinas omnes,operaꝗ tutati ſunt.Poſt hæc Annibal paucis diebus Lilybæi commoratus cum his ipſis,quas adduxerat,nauibus,intempeſta nocte,ne ſentientibus quidem hoſtibus,Lilybæo ſoluens ĩcolumis abiit,ac Drepanum ad Atherbalem Carthaginiẽſium ducem,qui Drepano claſſiꝗ præerat,nauigauit.Durante uero Lilybæi obſidione , & aliquod tempus poſt receſſum Annibalis protracta,ſenatum Carthaginienſem ingens cura habebat,ea,quæ Lilybæi fierent, cognoſcendi.Poſt Annibalis enim receſſum ſic urbem præſſerant Romani,ut nec ingredi quiſquã,nec egredi unq̃ potuerit.In hoc deſiderio ſenatus profitetur ſe quidam uir Rhodius ſua naui inuitis hoſtibus Lilybæum aditurum,teꝗ inſpecta Carthaginem renũtiaturum.eius profeſſiõem, & ſi lætis auribus acceperat ſenatus,tamen quia Ro.claſſis ante fauces ipſas portus ſtationem habebat,impoſſibilem cũcti rem arbitrabantur.At Rhodius nihilomagis perterritus ſua naui aduehitur,cumꝗ proximæ, quæ contra Lilybæum eſt,inſulæ applicuiſſet,nactus poſtridie ſecundam tempeſtatem circiter quartã diei horam ſpectantibus hoſtibus in portum nauigauit,tanta celeritate,ut ſtudium occurrentium impedientiumꝗ præueniret.Romani eius audaciam indignati,quo abeuntem interciperent, decem naues, quas uelociſſimas habebant,in ipſis faucibus ea nocte continuerunt,cũꝗ his alter Cõſulum obſeruãs receſſum eius nauis excubauit.At Rhodius poſtquam abire placuit,non noctu,ſed per diem, nec clã, ſed aperto itinere,quaſi alis quibuſdam inter naues Romanas præterlapſus eſt,nec euaſiſſe contẽtus, ubi hoſtes prætertijt,cõuerſa in eos prora ſingulas naues in pugnam prouocauit.nec quiſq̃ Romanorum illum adire uoluit,uerentibus cunctis ſtupendam quandam celeritatem,ac ludificandi artẽ , quã paulo ante conſpexerant.Ille igitur Carthaginem reuerſus cuncta,ut oculis uiderat,ſenatui narrauit. Eius poſtea exemplo quidam item alij idem facere auſi ſunt.Ex quo eueniebat,nihil horum,quæ Lilybæi gerebantur,Carthagine ignorari.Hanc ludificationem hoſtium cum grauiter ferrent Cõſules,

nec prohibere poſſent,quoniam plerunq; repente & improuiſo nauigationes ex proximis inſulis per aduerſam ſibi tempeſtatem fiebant,ad tollendam eam facultatem, militari opere fauces portus obſtruere tentauerũt.Eius rei cauſa naues primum onerarias complures ſaburra onuſtas profundo deſtituere.Mox ſuper eas infinitam pene uim aggeris ingeſſere irrito tamen labore, quoniam uaſta profunditas cuncta ingeſta longe abſorbebat,& fluxus refluxuſq; maris omnia iacta funditus diſſipabat. Aegre tãdem una ex parte aggeris quidam conſtitit.Ad quem poſthac conſiſtentes Romani quadriremem unam Carthaginienſium egregie uelocem intercepere.Hanc igitur armatam ſtructamq; in portu ipſo continentes aduentum Rhodiæ nauis expectabant. Illa uero caſu aduenit & ſolita uelocitate præteruecta portum ingreſſa eſt.Sed dum abire uellet,ſecuta e ueſtigio quadritemis premere abeuntem cœpit.Rhodius uelocitatem eius,quæ ſequebatur,nauis,admiratus,ubi quadritemem captam a Romanis intellexit,deſperata fuga,congredi aduerſus hoſtes,ac depugnare compellitur.Sed poſtq̄ ad manus uentum eſt,nullo negocio Rhodius ſuperatur,expugnataq; eius naui ipſe capitur.Naue deinde Rhodia ad quadritemem Carthaginienſem ſuperaddita,cum utraq; celeritate præſtaret,Romani ſtructas ſemper in portu parataſq; tenentes ingreſſum hoſtium de cætero prohibuerũt,Lilybæum interea non ſegniter oppugnabatur.Et iam ſatis magnam partem murorum arietes euerterant.Sed pro euerſo nouum continuo murum obſeſſi ſufficiebant.Eruptiones autem facere,& opera incẽdere nõ amplius attentabant.In hunc modum cum aliquandiu perſeueratum eſſet, fortuna benegerendæ rei occaſionem obſeſſis præbuit.Ventus ſiquidem quodam die maiore ui coortus,ita uehementer inflare cœpit,ut machinas omnes,operaq;,ſtridore ac procella conflictaret,quarundam uero turrium tabulata diripiens longe auferret.In hac turbatione rerum Himilcon eruptionem facere ſuos, ac ignẽ machinis iniicere iubet.Id eo facilius fuit,quod uentus ab urbe in machinas perflabat.Itaq; uiolentia uenti delatus ignis facile in opera concidit.Quod autem materia erat arida,ac iam diutius ad ſolem exuſta,eo auidius ab igne corripitur,uentoq; dominante cum nulla humana ope reſiſti poſſet,omnia tandem uno incendio abſumuntur.Tantaq; fuit uis ignis,ut non materia modo,uerum Baſes quoq; ipſæ,quibus ſtabilitæ erant turres,cremarentur,& arietum capita liquefierent.Poſt hæc Conſules,quoniam longi temporis opera breuis hora perdidiſſet,machinas reficere,& operibus urbem oppugnare deſtiterunt. Sed eam undequaq; cingentes lenta obſidione domare hoſtem ſtatuere,nec prius abſcedere,q̄ Lilybæum caperetur.At Himilcon,& hi,qui cum illo erant,refectis quæ corruerãt mœnibus, obſidionem iam ocioſe tolerabant.Cum hic eſſet ſtatus rerum in Sicilia,nouum ſupplemẽtum ex Italia uenit.Senatus enim poſtq̄ cremata opera Lilybæi cognouit, & urbem undiq; a Conſulibus cinctã, quoniam magna hominum multitudo in his diſtinebatur, multi etiam in ipſa obſidione interierant, & pene uacua facta erat claſſis,delectu habito,decem millia hoĩum in ſupplementum miſit. Hi Meſſanam primo traducti,inde pedeſtri itinere in caſtra ad Lilybæum uenere. Iam Appius Claudius pulcher conſulatum inierat,acceptoq; ab anteceſſoribus exercitu,caſtris apud Lilybæum præerat.Ut primum igitur ſupplemẽtum affuit a ſenatu miſſum,Conſul uocatis ad ſe centurionibus edicit ſibi eſſe in animo,claſſem hoſtium,quæ in Drapanetano erat portu,improuiſo inuadere.Eos enim qui Drepani eſſent,aduentum nouarum copiarum ignorare,putare autem omnem exercitum,ut antea,in Lilybæi obſidione diſtineri,itaq; ne ſuſpicari quidem eorum impetum.ſi celeritate utantur,& improuiſi adſint,claſſem totam Carthaginienſium in ipſo portu oppreſſuros.Id tandem conſilium ubi centurionibus quoq; tribuniſq; probatum intellexit,confeſtim ex ueteribus,nouiſq; copiis milites delegit,naueſq; compleuit centum uiginti quatuor.In his fortiſſimus quiſq; e toto exercitu fuit.Nam quod propinqua erat nauigatio,& p̄miorum optima ſpes,nemo id munus recuſabat.Pleriq; ſe etiam ultro Cõſuli ingerebant.Paratis omnibus,quæ paranda erant,Conſul intempeſta nocte magno ſilẽtio ne quid ſentire hoſtis poſſet,Lilybæo ſoluens,Drepanum uerſus nauigauit.Drepano ut ante diximus præerat Atherbal Carthaginiẽſis,claſſemq; in portu habebat.Nam ꝓpter oportunitatem eius urbis, portuſq; amplitudinem ac bonitatem,præcipua ſemp cura fuit Carthaginienſibus eius loci conſeruandi.Abeſt autem Drepanum a Lilybæo millia paſſuum circiter quindecim ab ea parte,quæ Italiam uerſus pelorumq; proſpectat.Confecto igitur per noctem eo ſpatio,prima ſub luce naues Romanæ his,qui Drepani erant,apparere ceperunt.Hinc tumultus & trepidatio apud hoſtes maiorem in modum excitata eſt.Atherbal uero etſi primum inopinato Romanorum aduentu percullſus erat,tamen celeriter ad ſe reuerſus,& animo confirmatus,tentare fortunam prælii,ac periculis omnibus ſeſe ultro offerre conſtituit,cuncta potiora ducens,q̄ expectare,dum in portu ipſo circũuentus ſũma cum ignominia ab hoſtibus opprimatur.Itaq; ſtatim turbam remigum nautarumq; ad littus cogit.Milites autem tuba conuocat,& pro temporis anguſtia cohortatur,animoſq; illoꝝ uerbis confirmat.Addit extrema in oratione,non ſe illos in pericula mittere,ſed una ſecum ut capeſſant pericula rogare.Se quidem primũ iturum,nec uerbo magis q̄ re ducem in prælio futurum.Proinde nauim ſuam conſpiciant,eãq; ſequantur.His dictis,cum ꝑſto ſe fore ſignificaſſẽt milites,proinde duceret,atq; uteretur. Nihilo cõmoratus naues cõſcendere iubet.Ipſe ut pollicitus erat princeps duxit diuerſa regione portus q̄ Romani aduentabant.

tabant. Conſul igitur hoſtes conſpicatus, q̄ñ illi, ut ipſe crediderat, nequaq̄ cedebant, ſed ad pugnā parabantur, naues ſuas, quarũ magna pars iam portũ intrauerat, reuocauit, quo in loco cũ primæ naues dicto Conſulis audientes iter uertiſſent, aliæ nondum audito iuſſu properarent, tãta afflictatio facta eſt aduerſis exeuntibus intrantibuſq;, ut extremo in periculo claſsis Romana conſtitueretur. Et primum imperitia ducis aĩos militum fregit, demum magno labore explicatis nauibus, ut quæq; adueniebat, præfecti in ordinem iuxta littus collocabant. Cõſul autem ipſe ab initio poſt omnem claſſem ſequebatur, tunc uero altũ petens læuum ſuorũ cornu obtinuit. Inter hæc Atherbal ſupra læuũ Romanorũ cornu in altum progreſſus, contra Conſulem a pelago conſtitit, nauiſq; ſuæ proram in hoſtes uertit. Idem aliæ naues quæ ſequebantur ad unã fecere. Ex quo euenit dextrum Carthaginienſiũ cornu in pelagus magis extendi, læuũ autem a littore multum diſtare. Romanorũ uero dextrum cornu littus attingebat, quod ideo prouiderant, ne ab hoſtibus, qui e portu euadebant, circũueniri poſſent. Siniſtrum uero Romanorum cornu in pelagus quidẽ protendebatur. Non tamen ita altum tenebat, ut dextrum Carthaginienſiũ cornu. Structis paratiſq; oĩbus Atherbal eodem ordine a pelago in Romanos defert. Idem faciunt Romani. Vtq; in ꝓpinquo fuere, ſignis e prætoriis nauibus ab utraq; parte ſublatis, clamor terribilis ad cœlũ tollitur, & concurrentibus inter ſe pugna cõmittitur. Diu acriter certatum eſt, utpote uiris fortibus ex utroq; exercitu ad prælĩũ delectis. Progrediente uero lõgius pugna Carthaginiẽſes præualebant. Cauſſa ei at, q̃d illi celeres habentes naues a pelago inſultabant. Itaq; ſi quam eorũ nauem Romani premerent, confeſtim celeritate fieri in altũ euadebant. Si hoſtes ſequebantur, in eos plurimæ conuerſæ eadẽ celeritate circundabant, ac liberiori ſpacio cõmodius uagabantur. At Romanis magna ꝓximum littus impedimenta afferebat. In arcto ſiqdem coactæ ſpacio neq; refugere cũ opus eſſet, neq; ſe explicare cõmode poterant, ſed & ſcopulis & arctis qbuſdam impediebant, ex quo fiebat ut fortiũ uirorũ manus inutilis eſſet, ac neq; ſeſe tutari neq; ſuccurrere laborantibus ualerent. Conſul igitur cum rem in deterius labi cerneret, amiſſa ad extremum ſpe, omnium primus fugam arripuit. Triginta naues omni ex claſſe eum ſecutæ euaſerunt. Reliquæ tandẽ expugnatæ in Carthaginienſium uenerunt poteſtatem cum magna iactura Populi Ro. qui non modo naues, ſed optimum quenq; militem ex toto exercitu hoc prælio amiſit. Atherbal igitur, ut par erat, magnã laudem aſſecutus eſt, utpote qui magnitudine animi & induſtria amiſſam rei maritimæ gloriam ciuibus ſuis recuperaſſet. Hæc ubi Romæ renuntiata ſunt, confeſtim Appius Claudius Romam uocatus conſulatu ſe abdicare coactus eſt, Tandem poſt ignominiam in iudicio cõcidit. Non tamen ob id uulnus quanquã inſigniter acceptum quicquam remiſſum é a Populo Ro. priſtinæ animi generoſitatis, ſed confeſtim reparata claſſe, nouoq; delectu habito, L. Iunium Conſulem in Siciliam ac Lilybæũ nauigare iuſſit. Ille igiẗ ut Conſulatũ iniit, cũ ſeptuagĩta roſtratis manibus Meſſanã delatus reliquas ab omni Sicilia præter quam a Lilybæo naues contraxit, claſſemq; effecit roſtratarũ centũ & uiginti, præter has, onerarias habebat frumentationis cauſſa circiter octingentas, quis deferre cõmeatum in caſtra ad Lilybæum ſtatuerat e Meſſana Syracuſas nauigauit. Nam inferius Siciliæ latus, quod tuſco abluiẗ mari, propter Drepanum uitabat. Cum igitur Syracuſas ueniſſet Conſul, magnam uim frumenti ſociis imperat, quo impigre collato, nauibuſq; ĩpoſito, mediam fere partem onerariarum, & quaſdam roſtratas quæſtori attribuit, ac præcedere in caſtra ad Lilybæum iuſſit. Ipſe Syracuſis paucos dies ſubſiſtere conſtituit, reliquas onerarias, quæ a Meſſana ſequebantur, ac ex mediterranea regione frumentum a ſociis imperatum excepturus. Dum hæc a Cõſule prouidentur, interea Atherbal Captiuos Romanorum, & naues, quas prælio cœperat, Carthaginem miſit. Ingenti eas lætitia Carthaginienſes uidere, ac magni honores Atherbali ſenatus decreto tributi. Inde cum cætera, quæ agenda erant, pro tẽpore ꝓuidiſſet, demũ Carthaloni ꝑfecto tradita claſſe, nauigare circũ Lilybæũ, & ſi q̃ occaſio deẽ rei bñ gerẽdæ, aggredi iubet. Carthalo igiẗ uir ĩpiger & gl'iæ appetẽs cum ꝑ nocte improuiſus ſupueniſſet, naues Romanas, q̃ reliq̃ a pugna in Lilybætano portu aſſeruabanẗ, magno ĩpetu aggrediẗ, ac alias abducere alias ĩcendere ꝑpetat. Cõſurgiẗ ab his, q̃ tutelæ gr̃a circa claſſem excubabãt, & magnus repẽte clamor ab ea pte attolliẗ. Eo clamore exciti q̃ in ſupioribus erãt caſtris, haud ſegniter cõcurrunt, ingenſq; certamẽ circa naues oriẗ. Inter hæc Himilcõ ex clamore ac uociferatiõe hoſtium cũ ſuos adeſſe cognouiſſet, impigre egreſſus urbe caſtra Romana inuadit. Ita ab urbe ſimul & portu atrox ꝑlium excitatur, tumultuq; & trepidatione omnia per tenebras complentur. Id certamẽ a tertia fere uigilia ad auroram uſq; fuit. Orta demũ luce Carthalo ſuos a pugna reuocauit, paucis admodũ nauibus quas primo impetu nactus erat in ipſo portu confractis, aut incenſis. reliquas uero Romani multis uulneribus illatis acceptiſq; ſeruarunt. Et qui pro caſtris pugnabant facile Himilconem intra mœnia compulerunt. Poſt eam pugnam Carthalo Heracliam uerſus nauigauit, ut commeatum, qui fere ab ea parte in caſtra Romana ferebaẗ, uel interciperet uel ĩpediret. Iter faciẽti ſpeculatoria nauis Carthaloni nuntiat magno numero naues aduẽtare. Hæ erant naues quas a Conſule præmiſſas oſtendimus. Igitur Carthalo nequaquam conterritus aduerſus eas properauit. Sed eodem fere tempore Romani quoque adeſſe claſſem hoſtium a ſpeculatoribus cognouerunt. Itaque cum ſe impares ad pugnam arbitra-

rentur, in proximum ſorte littus naues ſubduxerunt. Erant in his locis receſſus quidam, & anfractus, rupeſque deſuper aliquanto imminebant, quibus conſiſtentes Romani lapidibus teliſque hoſtes arcebant. Ab his repulſi Carthaginienſes cum propter naturam loci nihil proficere poſſent, & contra ſpem a Romanis reſiſteretur, tandem abeuntes non longe ab eo loco conſtitere, & nequo illi euaderet, obſeruabant. Interea Conſul peractis his quorum gratia Syracuſis remãſerat, cum reliqua claſſe & onerariis circiter quadringentis ſuperato Pachini promõtorio Lilybæum petebat, ignarus omnium, quæ per ſuperiores dies ſuis euenerant. Carthalo igitur aduentu Conſulis per ſpeculatores cognito, confeſtim ſua claſſe aduerſus eum properauit feſtinans, ut quam procul ab aliis Romanis nauibus, quas per ſuperiores dies obſederat, prælium committeretur, ne ſibi inuicem auxilio eſſe poſſent. At Iunius Conſul cum adeſſe claſſem hoſtium cognouiſſet, magnitudine eius conterritus, quoniam ſupra centum roſtratas naues Carthalo ſecũ habebat, ſua uero claſſis diuiſa erat, nec pugnare auſus eſt, nec rurſus fugere propter propinquitatem. Quare ad loca difficilia ac periculoſa e ueſtigio diuertens, littore in ipſo copias expoſuit. Carthalo igitur difficultate locorum deterritus hoſtes adire noluit, ſed inter utraꝗ Romanorum claſſem ſtationem quandam nactus conſedit, & nequo abire poſſent obſeruabat. Cum in hũc modum per aliquot dies ſtetiſſent, turbida tempeſtas inſurgere cœpit, quã nautæ regionis & locorum gnari prouidentes Carthaloni ſuaſerunt, ut ſuperato celeriter Pachino ui procellæ uitaret. Id cum ille feciſſet, incolumis euaſit. At claſſis Ro. quoniam loca importuoſa erant, ſalo & undis agitata, ſic fracta eſt, ut nihil ex tot nauibus, quod in poſterum utile foret, relinqueret. Per hunc modum Populus Ro onerarias quidem naues ad octingentas, roſtratas uero centum & uiginti uno tempore amiſit. Tantis igitur incommodis acceptis, rurſus euenit rem Carthaginienſiũ ſuperiorem fieri. Nam Romani apud Drepanum nuper magno nauali prælio ſuperati, tunc autem omnino amiſſa claſſe, mari quidem exceſſerunt, terraꝗ non ſatis bonam ſpem habebant. nam qui ad Lilybæum in caſtris erant, poſt caſum illum Cõſulis, amiſſo frumento, facultate etiam importandi ſublata, præſenti inopia & futuro metu premebantur. Romæ autem tot clades acceptæ patrum ſimul ac plebis fregerant animos, exinanito iam pridem tot ſumptibus ærario, & ſingulorum patrimoniis crebra tributorum penſione exhauſtis. Poſt amiſſam naufragio claſſem. L. Conſul pedeſtri itinere in caſtra ad Lilybæum peruenit. Ibi frumento ſociis ciuitatibus imperato mediterranea regione ut poterat exercitum ſuſtẽtabat. Mox uero occaſionem alicuius rei gerẽdæ quærens, quo acceptam ex claſſe ignominiam minueret, noua quædam pericula molitur. Erix eſt Siciliæ mons omnium, qui in ea ſunt inſula, maximus præter unum Aethnam, Imminet autem mari ex ea parte, quæ ad Italiam ſpectat, mediuſꝗ attollitur inter Drepanum & Panormum, Drepano tamen magis coniunctus, in cuius uertice ueneris eſt Ericinæ templum, quod ſine controuerſia omnium ornatiſſimum & opulentiſſimum exiſtimatur. Paulo infra uerticem locus urbem habet eiuſdem nominis longiſſimo ac difficillimo undiꝗ aditu. Iunius igitur paruam admodum occaſionem nactus Ericem per proditionem occupat, oppidoꝗ & templo potitur. Mox uno in uertice præſidio, altero in radicibus montis, ab ea parte, qua aditus a Drepano eſt, collocato, cuſtodire templum pergit, nouumꝗ exuſcitat certamen. Nam Carthaginienſes ſimul ac intellexerunt, Ericem a Romanis captam, maiori nixu incumbere ſtatuerunt. Ea igitur de cauſſa nouo delectu habito, claſſeꝗ affatim parata, Amilcarem cognomento Barcã ingentis ſpiritus uirum ac ſingulari ſcientia rei militaris cum his copiis ad ea loca miſerũt. Amilcar ergo primo Italiam aduectus maritimam oram populatus eſt, Brutiorumꝗ & Locorũ uaſtauit agros, inde mox Siciliam repetens in Panormitanum agrum deſcendit, locumꝗ ibi nactus bello gerendo aptiſſimum in eo conſedit. Inter Ericem enim & Panormum locus eſt natura munitus, præciſæ undiꝗ rupes cingunt. Summitas uero planiciem habet culturæ aptam non minori ambitu quã. XII. millium paſſuum. In ea tumulus ĩſurgit, qui ſpeculæ ſimul atꝗ arcis locum obtinet. Aditus omnino ad illum tres ſũt, duo a mediterranea regione, a mari unus. Portumꝗ habet amœniſſimum ac dulcium aquarum copia inſignem. In eo loco Amilcar ſtatiuis poſitis præſidium communiuit, naueſꝗ in portu habuit. Ex quo plane euenit, eos, qui Ericem occuparant a Carthaginienſibus obſideri. Ex alia ſiquidem parte Drepanum a caſtris Ro. quæ ad Lilybæum erant, excludebat. Ex alia uero Amilcaris præſidium adeundi Panormum facultatem abſtulerat. Ita circũuenti in medio Ro. in Erice obſidebantur non minus, quam Carthaginienſes in Lilybæo. Hæc obſidio fere triennium durauit, Amilcare ſic impigre rem gerente, ut ſummi nomen ducis omnium ætatis ſuæ in eo bello cõſequeretur, nec quicquam terribilius erat apud hoſtes, quam Amilcaris nomen. Hic enim ſæpe mari ab eo loco delatus Italiæ littus uſꝗ Puteolos & Cumas omnibus belli cladibus ſic infeſtũ reddiderat, ut nemo in his locis cõſiſtere auderet. Terra rurſus in Siciliam euadens Panormitanis ac reliquis Po. Ro. ſociis innumeras clades inferebat, ut pene eodem tempore mari & terra uerſari, Ericem obſidere, & omnibus ſimul locis adeſſe uideretur. Romani uero & Italiæ maritimam oram tueri & ſocios defendere coacti, præterea apud Ericẽ ac Lilybæum occupati, multis ſimul locis neceſſario diſtinebantur. Nec ulla requies aut ceſſatio erat. Vrbẽ in Erice monte aliquanto infra uerticem fuiſſe diximus. Præſidiũ

uero a Conſule,cũ ea primum occupauit loca,alteꝝ ſupra urbem ſũmo in uertice, Alteꝝ infra urbẽ, qua aditus ẽ a Drepano,collocatũ ab initio fuiſſe docuimus.Amilcar igiť cum inter Ericem & Panormum ſtatiua poſuiſſet,mariq; & terra oĩa infeſtaret , ad extremũ urbem Ericinã fraude cœpit , quæ media erat ĩter præſidia Ro.Quo facto utrũq; iam præſidiũ durius obſidebatur.Nam qui in uertice montis erant,oĩno excluſi a ſuis ac circũuenti pſtabant.Et q infra urbẽ erant inter Drepanũ ac Ericẽ clauſi undiq; ab hoſtibus premebanť,nec minus ſane Carthaginienſes ipſi in Ericina urbe periculoſe conſiſtebant.Cum ſupra uerticem Romanoꝝ præſidium aſſidue illis ĩmineret,& ab radicibus montis alteꝝ præſidium quaſi de induſtria ad illã obſidendam poſitũ a Drepano excluderet.Ita inuicẽ obſeſſi & obſidentes ſumma obſtinatione animoꝝ obdurabant.Tantumq; erat militibus iniectũ certamen,ut oĩa pericula & incommoda uel cupientiſſime tolerarent,ne inferiores uirtute bellica uiderẽtur.Itaq; prope quotidiana prælia ut pote ꝓpinquis hoſtibus & ſtudio ſuperandi incenſis cõmittebãtur,nec ullum genus periculi aberat.Deniq; eo cõuerſa erat totius belli moles.Carthaginienſibus atq; Romanis ſubſidia ad ſuos prõptiſſime ſubminiſtrantibus.commeatũ Amilcari claſſis libero mari ſuppeditabat.Nam Po.Ro.ut diximus,poſt L.Iunii naufragiũ mari abſtinuerat,terra uero incubuerat,in qua ſe præualere hoſtibus facile arbitrabať.Sed tanta erat unius Amilcaris Carthaginienſis uirtus,ut terra quoq; iam par aut ſuperior eſſet.Contractis enĩ maioribus copiis ad Panormum caſtra poſuit , non longius ab urbe q̃ ſexcentis paſſibus. Exercitui Ro.auxiliũ Panormitanis afferenti nequaq̃ ceſſit. Sed caſtra caſtris conferte & crebra prælia cõmittere nõ dubitauit.Hoc non ſemel tm̃ ſed ſæpius fecit.Ne tñ ad extremum fortunæ experimentũ diſcenderetur,cauſſa erat,ꝓpinqua præſidia,& plurimis locis diuiſæ copiæ,ac modo accerſita celeriter mõ remiſſa auxilia.Cum in hunc modũ traheretur bellum,& Amilcar terra mariq; uolitaret,ac Siciliã Italiamq; ſimul terrore inuolueret,cõmoti maiorem in modum Romani,qñ aliter nullum finem habituꝝ certamen uidebatur,& contra decus Romani imperii erat,populationẽ Italiæ perpeti,ad ſtudium parandæ claſſis iterum cõuertũtur .Quod autem exinanitum pridem ærarium fuerat,priuati ciues pro facultatibus tribuentes unam plures ſimul quinqueremẽ ſumptuſq; neceſſarios ad eã contribuebant.ædificata eſt autẽ tota claſſis ad exemplar Rhodie nauis,q̃ apud Lilybæum captã ſupra oſtendimus,ea enĩ uiſa eſt ad celeritatem aptiſſima. In hũc modũ roſtratas naues ducẽtas parauere oẽs qnq̃remes.Cum ea claſſe.C.Lutatius Catulus Cõſul traicere in Siciliã,ac bellum Carthaginienſibus iuſſus inferre,nauigauit.Carthaginiẽſes libera iam aliquot annos poſſeſſio maris ſegniores ad ſtudia reꝝ maritimaꝝ reddiderat. Sperabãtq; Romanos, qm̃ multis cladibus afflicti ſponte ſua mari exceſſerant,nihil de cætero claſſe molituros.Deniq; nunciantibus Romæ parari claſſem nõ ſatis fidei a Carthaginiẽſibus tribuebatur.Nec ſane minus exinanitum ærarium belli ſumptibus apud Carthaginiẽſes fuerat,q̃ apud Romanos.Itaq; prius circa Siciliã cõſpecta eſt Romana claſſis q̃ a Carthaginiẽſibus fides adhibereť.Igitur L.Cõſul ubi primũ circa Siciliã claſſem pulcherrimã ac omnibus rebus optime ſtructã oſtendit,omnes Carthaginienſiũ naues ob præſentiã eius conterritæ,deſertis Siciliæ littoribus,ſe in Africã receperunt.Catulus uero liberũm nactus mare primo aduẽtu Drepani portum,quem Carthaginienſes ad eã diẽ unice ſemp cuſtodierant, nullo repugnante occupauit , Drepanũq; ipſum expugnare adhortus machinas & oĩa tormentoꝝ genera urbi admouit.Poſt hoc ad inſulas,q̃ mediæ inter Lilybæũ & Carthaginẽ iacent,ſpeculatoriis nauibus diſpoſitis, neq ad Amilcarem cõmeatus deferri poſſent,curioſiſſime obſeruabat.remiges interim & nautas aſſidue exercebat.nec quenq̃ ex tota claſſe ocioſum eẽ patiebať.His ille artibus effecit ut non modo nõ formidarent hoſtes uerũetiã cupide præliũ expoſcerẽt. Carthaginiẽſes ãt cognito aduẽtu Catuli & Drepani oppugnatione maxĩe angebantur.præcipue tñ eos mouebat Amilcaris cura,qui ĩplicatus difficilibus locis & parti obſidens partim obſeſſus non aliunde q̃ mari ad eam diẽ ſubſtentatus erat.Tunc aũt ad aduentum Romanæ claſſis amiſſo mari,& cõmeatus facultate adẽpta,quid tandẽ ſupererat niſi ut maceratus fame hoſtibus dedereť?Hoc igiť metu anxii claſſem parant eiq; Hannonẽ præficiunt,nouumq; delectũ propere hñt.Paratis ſtructiſq; oĩbus frumentũ ac cæteꝝ cõmeatũ ĩponunt.Et Hannonẽ cum ea claſſe in Siciliã traicere,& in Caſtris apud Ericem cõmeatum exponere iubent.Ibi uero,ſi uideať,Amilcare duce,& optio quoq; ex toto exercitu milite ĩ naues aſſumpto, Drepanũ petere,& aduerſus Romanã claſſem præliũ committere.Hãno igitur e Carthaginis portu delatus ad Inſulã quam uocant Hietoneſum primo cõſtitit.Inde clam hoſtibus in caſtra ad Amilcarẽ nauigare ꝓperabat.At Catulus aduentu hoſtiũ per ſpeculatores cognito,eorũq; conſilium,neq; enim erat difficilis coniectura,ſuſpicatus,confeſtĩ ad Eguſam Inſulã cum claſſe ꝓficiſcitur.Ea Inſula non longe abeſt a Lilybæo.Ibi poſtridie ſe oẽs ad pugnã parẽt edicit,eoſq; orõne cõfirmat.Poſtera die prĩa luce uẽtus erat hoſtibus qdem ꝓſper ac ſcds,Romanæ uero claſſi aduerſabať,turbatumq; & undoſũ erat mare.Qđ primũ aſpiciẽs Catulus ſubdubitare cœpit,& incerti cõſilii eſſe.Mox uero conſiderans qđ naues hoſtiũ tunc oneribus ĩpeditæ paꝝ celeres erant,parũq; ad certamẽ ſtructæ, quos ſi abire patiať, aduerſus celeres poſtmodum & expeditas ſtructaſque militibus pugnandum erit.Et contra Amilcaris audaciam,quo nihil terribilius per id tempus audiebatur , quamuis turbato & aduerſante mari

congrediendum tunc & pugnandum ſtatuit. Hac igitur mente per undas celeriter delatus uenientibus hoſtibus claſſem oppoſuit. Hanno uelis iter faciebat, ut autem interceptum ſuæ claſſis curſum ab hoſtibus uidit, & ad pugnam ſtructas naues, demiſſis uelis ſe ad pugnam comparauit, poſtquã utrinq; parati ſunt ex compoſito conflixere. Quo in loco cum omnia contra q̃dudum in pugna apud Drepanum eſſent, ita contrarium euentum res non immerito habuit. Romani enim celeres naues habebant, oneraq; omnia e nauibus poſuerant, præterquam ea tantum, quæ ad pugnam oportuna eſſent, remiges uero exercitatos, & ob idipſum promptos, & certaminis auidos robur autem uirorum qui pugnaturi erant ex toto exercitu egregie delectum. Carthaginienſibus uero contra, primum naues onuſtæ, ac ob id ipſum tardæ, & ad pugnam ineptæ. Turba autem remigum atq; nautarum collectitia, & inexercitata, ac temporis cauſa propere aſſumpta. Milites uero ex nouo delectu Tyrones, & nullius periculi ſatis gnari. q; enim nunquam amplius Romanos quicquam molituros mari exiſtimabant, ea de cauſa, rei naualis curam omnino neglexerant. Quamobrem ubi pugnari cœptum eſt, confeſtim, ut par erat, a Romanis ſuperantur. Centum & uiginti naues in ea pugna Carthaginienſes amiſere. Harum duæ de quinquaginta ſubmerſæ fractæq; ſunt, reliquæ uero captæ. Fugientibus ex prælio plurimum opitulara eſt uenti ſubita mutatio, qui ſtatim poſt fugam contrario q̃ primo impetu flare cœpit. Itaq; uelis ſublatis, curſum ſequentium anteuenere, & ad Hieroneſum, unde prius ſoluerant ſe ex fuga, receperunt. Conſul poſt prælium cum tota claſſe Lilybæum rediit. Ibi donatis laudatiſq; militibus cætera intento ſtudio perſequebatur. Carthaginienſes ubi ſuperatum Hannoné profligatamq; claſſem intellexere præter ſpem, tanta clade perculſi, quo ſe uerterent neſciebãt. Et ſi enim promptitudo erat animis belligerandi, tamen & inopia ærarii, & priuatorum impotentia, omnibus iam longis ſumptibus exinanitis, ſeſe attollere prohibebantur. Maximam uero deſperationem afferebat Amilcar & exercitus, qui apud Ericem erant, quibus nec ſũmittere cõmeatus amiſſa claſſe, & hoſtibus mare tenentibus, nec e periculo reuocare in Africam poterant. Sinere autem ut dux & milites optime de re pu. meriti perirent, proditioni ſimile uidebatur. Quibus autem copiis aut quibus ducibus in præſentia conarentur, nulli erant. Reſtabat ergo pacem petere. Ad quam cum omnes neceſſario inclinarentur, e dignitate magis uiſum eſt, ut arbitrium eius rei Amilcari permitteretur. Facto igitur ſuper ea re Senatus decreto, & ad Amilcarem miſſo, in quo petendæ firmandæq; pacis arbitrium, ſi modo expedire uideret, ei permittebatur, Amilcar poteſtate pu. accepta ſapientiſſimi ducis opus effecit. Quãdiu enim aliqua ratio fuit belligerandi, nullum unquam periculum nullum laborem uitauit. Sed ſumma induſtria & audacia fretus nihil pro uictoria adipiſcenda omiſit. Præciſa uero tãdem ſpe, cum nulla ratio cerneretur amplius annitendi, prudéter & moderate cedens tempori nequaquã turpe exiſtimauit legatos ad Catulum mittere, pacemq; ab eo quærere. Optimi nempe ducis exiſtimandum eſt, uincendi tempora cedendiq; proſpicere. Catulus quoq; pacem non aſpernatus eſt conſcius difficultarum, quæ ex diuturno prælio ciuitatem premebant. Ita de pace tandem conuenit huiuſcemodi conditionibus perſcriptis, receptiſq;. Amicitiam fore Romanis Carthaginiẽſibuſq; ſi id Populo Romano uideatur. Omni Sicilia excedere Carthaginienſes, non poſthac Hieroni Syracuſaniſq; aut Syracuſanorum ſociis bellum inferre, captiuos omnes ſine precio Carthaginienſes dimittere. Trãſfugas reddere, pendere inſuper Romanis Carthaginienſes talenta argenti Euboica duo millia ducenta in annos X X. Has conditiones Romam miſſas Populus Romanus non comprobauit. Sed decem legatos in Siciliam cum auctoritate pu. miſit. Ab his tempus petendi argenti coartatum eſt, & mille talenta inſuper adiuncta. Et id in conditionibus aſcriptum, ut non Sicilia ſolum, ſed omnibus quoq; inſulis, quæ mediæ ſunt inter Siciliam & Italiam, Carthaginienſes excederẽt. Per hunc modum primo bello inter pœnos & Romanos finis impoſitus uigeſimoquarto anno poſtquam geri cœptum fuerat, bello omnium lõgiſſimo atq; maximo. In quo, ut alia omittam, ſemel quinqueremibus amplius quingentis, iterum non multo minus q̃ ſeptingentis ad inuicem pugnatum eſt. Amiſerunt autem Romani in eo bello præter onerarias naues quinqueremes circiter ſeptingentas. Carthaginenſes uero circiter quingentas. Itaq; Græci homines, qui ad id tempus admirati fuerant Antigoni ac Prolomæi & Demetrii nauales copias, bellumq; Athenienſium, & Lacedæmoniorum, merito poſthac admirari deſtituerunt. Quod ſi quantum inter ſit quinqueremes inter ac triremes, quibus Perſæ aduerſus Græcos, Atheniẽſeſq; & Lacedæmonii iter ſe bello uſi ſunt, conſiderare uoluerint, nunq̃ maioribus copiis q̃ hoc bello mari pugnatum intelligent.

LEONARDI ARETINI DE PRIMO BELLO PVNICO LIBER TERTIVS.

FINITO PRIMO PVNICO BELLO, QVOD VIGINtiquatuor annos terra mariq; geſtum oſtẽdimus. Similes fere caſus utrūq; Populū excepere. Carthaginienſes enim Africo bello finitimo ſane ac periculoſo circunuenti, & in extremum diſcrimen adducti trienniū poſt pacem continuum de uita & ſanguine certauerunt. Romanos autem Illyricum primo mox Gallicum bellum ocioſos eſſe nequaquam permiſit. Dicemus autem cauſſas & proſecutiones eorum, ut de his quoq; notitiam noſtris hominibus pbeamus. Amilcar poſt firmatam pacem ab Erice copias deduxit, ac pedeſtri itinere Lilybæum cõtẽdit, ut inde milites in Africam ſecundum fœdus aſportarentur. Vbi uero Lilybæum puenit magiſtratu ſe abdicauit, copias autem Gliſconi tranſmittendas reliquit. Ipſe priuato habitu Carthaginem nauigauit. Gliſco quod res nouas in tantis copiis, ſi ſimul in Africam delatæ forent, uerebatur, præſertim cum magna illis ſtipendia deberentur, quæ propter publicam inopiam ſolui non poſſent, caute ſimul ac prouidens iam inde pſpexerat, ne ſimul omnes, ſed aliæ alio tempore copiæ mitterentur. Interuallis etiam maioribus de induſtria factis, ut facilius per partes prouideri poſſet, Primiq; ante domum abiſſent, quam ſecundi ſuperuenirent. Carthaginienſes autem partim negligentia partim inopia copias diſtinebant, ac eſſe in urbe patiebanť, & expectare reliquos iubebãt, ut ſic cū oĩbus ſimul de ſtipendiis trãſigereť. Creſcentibus igitur in urbe copiis, multa a militibus maleficia cõmitti cœperunt. Nec noctu modo, uerūetiam interdiu rapinæ & cædes ac cætera nefaria perpetrabanť. Quod cum aduerterẽt Carthaginienſes, oẽm multitudinem, quæ in urbem conuenerat, in oppidum Siccam tranſire iuſſerunt, Ibiq; expectare, donec reliquæ copiæ in Africam ueherẽtur. Non nihil etiam pecuniæ in ſingulos traditum, ut facilius tolerare moram poſſent. Vt igitur in Siccam traducti ſunt milites, licentius iam agentes, a nullo maleficio tẽperabant. Tandem ubi oẽs conuenere, ſtipendia inſolentius quã ante, & longe maiora quam prius poſtulare cœperunt. Erat hi ſupra uiginti millia hominum mercede conductoꝝ diuerſorum admodum generꝝ. Hiſpani alii, Galli Alii, quidam Ligures, Item Baleares, Græci ẽt nõ pauci, Afri plurimi, fugitiuoꝝ & tranſfugaꝝ magnus numerus. Ad hos ergo miſſus Hanno Carthaginienſiū prætor, ubi uerba fecit de ærarii penuria, & remiſſionẽ quandam ſtipendioꝝ poſtulauit. Confeſtim multitudo inſurgere cœpit, raptiſq; per iram armis Carthaginem uerſus profecti apud oppidum Times quindecim milibus paſſuum a Carthagine caſtra locant. Carthaginienſes crebris legationibus ad eos miſſis lenire iram militū nitebantur. Sed præualebant in exercitu peſſimi quiq; & ſeditioſi, nec rem componi permittebant. Duces uero ſeditionis erant Spẽdius quidã Italici generis Capua oriundus, q nup in Sicilia ad Carthaginienſes tranſfugerat. Et Afer quidam Matho noĩe. Spendius igitur metuens ne ſecundum fœdus Romanis redderetur cū eſſet tranſfuga, turbare oĩa cupiebat. Matho etiã pro multis, quæ ſeditioſe fecerat, ſupplicium formidabat. Hoꝝ maxime opera cum omnes conditiones reiicerentur, legatis etiam Carthaginienſium ad eos cõponendaꝝ reꝝ gratia miſſis inferrentur manus, tandem aperte bellum exarſit. Spendius igiť & Matho duces ſuffragio militari ad id bellū creati, legationes ad Africæ Populos confeſtim miſere ad libertatem prouocantes. Facultatem ſibi oblatam oſtendentes, qua crudelem auarumq; Populi Carthaginienſis dominatū a ceruicibus ſuis depellerent. Neq; cunctari ſunt Africæ Populi bellum capeſſere. Sed, ut fit, ex dura ſeruitute ad libertatẽ cupide aſpirantes a Carthaginienſibus pleriq; defecere, Spendioq; & Mathoni ſe coniuxerunt. Carthaginienſes multis eodem tpe difficultatibus premebanť. Nullæ quidẽ illis copiæ pedeſtres erant, nullæ nauales. Conſueti aūt conducto milite bella gerere, in urbana multitudine utpote ĩbelli & inſueta nihil ſpei habendū putabant. Quos uero cõducere poſſent pro celeritate expeditionis nõ aderant. Oẽs uero pecuniæ publicæ ex tributis Africæ peruenire ſolitæ erant, quæ tunc rebellis facta eã facultatem omnino abſtulerat. Erãt hæc tanto grauiora, quãto præter ſpem acciderãt magis. Longo enĩ ac difficili Ro. bello multos annos fatigati pacẽ ad extremum petierant, reſpirationẽ optabant, & futuram quietem tranqllitatemq; cupidiſſime amplectebanť. Contra uero hæc lõge euenerant. Bellū enim ſubito exarſerat infeſtius ac piculoſius quam ante, in quo non de poſſeſſione Siciliæ, aut de reꝝ maritimarum gloria, quæ & ipſa iam ſuperiori bello amiſſaerant, ſed de pr̃ia, de penatibus, de uita deniq; & ſanguine certabať. Conuerſo ad eorum pernitiem exercitu, alienatis Africæ ciuitatibus, exinanito ærario, cuncta plena formidinis & deſperationis, pponebantur. Tunc igitur demum ſe circunſpicere, tunc errata ſua recognoſcere cœperunt. Qđ tantam multitudinẽ conductoꝝ militum finito bello in unū coegiſſent, Qđ Africæ ciuitatibus ſupbe nimium auareq; pe raſſent, quod in odiū ſui crebris iniuriis ſuoꝝ

magiſtratuū ſocios compuliſſent. Hæc enī cauſſa rebellionis ciuitatibus fuerat, quæ iā pridem ardentes odio tā cupide atripiunt bellum, ut intra paucos dies ſeptuaginta armatoꝝ millia in caſtra ad Spendium & Mathonē & ex iiſdem ciuitatibus magna ps uolūtarie conuenirēt. Creſcente igitur in dies exercitu, magna multitudine undiq; cōfluente, Spendius & Matho diuiſis inter ſe copiis alter Vticam alter Hipponē, quod hæ ciuitates cōſilia belli ſuſcipere noluiſſent, obſederūt. Caſtra etiam apud Times oppidū, quo prius conſtiterāt, non deſeruerūt. Ex quo eueniebat ut Carthaginienſes oī Africa excluderent. Carthaginem enī in pmontorio ſitam diximus in mare ptendere, regionem autem ipſam qua ad Africā continetur hinc ſtagnis qbuſdam, illinc mari coartari, ut parua admodū planities inter ſtagna & mare relinqtur. Huius uero ex alia pte iuxta paludem Times eſt oppidū, quod ſuperiori bello a M. Attilio captū oſtendimus. Ex alia uero parte iuxta mare Vtica non lōge abeſt. Hoſtes igitur caſtra hinc apud Times, illinc apud Vticā habentes Carthaginienſes ab reliq̄ Africa excludebant. Ipſi uero mō noctu modo interdiu ad mœnia Carthaginis euadētes tumultu & trepidatione urbē complebant. Nec multū ab obſidione res diſtare uidebatur. Per idem tempus cōducti milites qui in Sardinia erant audita ſeditione exercitus & ipſi rebellarunt, ac oēs ciues Carthaginienſes q in ea inſula reperti ſunt interfecerunt. Oppida uero cūcta & arces in poteſtatē ſuam redegerunt. Non concidere tñ Carthaginienſes nec in tot aduerſis fracti ſunt animis. Sed q̄ntas ualuerunt p anguſtia tpis copias pararūt. Hiſq; Hannonē præfecerunt ducē, & Vticēſibus obſidione laborantibus auxiliū ferre iuſſerunt. Hāno igitur cum exercitu cōtra Spendium profectus nō longe ab Vtica bellū conſeruit. Et uictor quidē primo prælio fuit, Elephantoꝝ uiolentia ſtructurā hoſtium diſſipante. Tantuſq; fuit elephantoꝝ terror, ut Spendius ipſe & ſui deſertis caſtris, quæ tutari poſſe non confidebant, in pximum collem aufugerent. Ea diſſipatione hoſtiū uictoriam plenam conſecutum ſe Hanno arbitrabatur. Conſuetus enī aduerſus Numidas bella gerere, qui ubi ſemel fugā arripuere, uix ad tertiā diem cōſiſtere ſolent, quaſi uictor eſſet curā perſequendi abiecit, atq; Vticā ingreſſus reficiendo ex labore corpori operā dabat. At Spendius & hi q ſecum erant, utpote ſiculo bello & ſub Amilcare magiſtro militare conſueti, ac ſæpe eodē die fugere hoſtē & rurſus inſectari, Vbi Hannonem Vticā ingreſſum cognouere, exercitumq; fiducia uictoriæ incautū degere, repente caſtra Hannonis aggreſſi ſunt tanto īpetu, ut palantes agerent hoſtes, ac demū caſtra expugnarent. In caſtris Baliſtas, tormenta, Catapultas, ac oīfariam oppugnādaꝝ urbium machinas, quæ ſecū Hāno detulerat, cœperunt, ut non mō non liberarentur obſidione Vticēſes, cuius grā Hāno aduenerat, ſed lōge durior conditio obſeſſoꝝ fieret. Inſtrumentis ad oppugnandum q̄ſi de induſtria ad illos tranſlatis. Cum itaq; Hanno ob hæc & alia huiuſcemodi errata imperite uerſari in eo bello cerneref, Et ad Amilcaris uirtutem auctoritatemq; omnes reſpicerent, Tandem magno conſenſu ciuitatis cura eius belli Amilcari mandatur. Ad hoc elephanti ſeptuaginta, eqtes pediteſq; urbani, Item conductorum militum & tranſfugarum circiter decem millia Amilcari traduntur. Interea hoſtes quoniam nouum exercitum apud Carthaginē parari, & Amilcarem bello præfici ducem audierant, intentius omnia agere cœperunt, regionemq; totam ne educi exercitus ualeret præſidiis capeſſere. Id eo facilius erat, quod promontorium, in quo Carthago ſita ē, aſpero admodum dorſo ac montuoſis ſaltibus ad reliquam Africam coniungitur, uiaſq; ea loca habent difficiles atq; arctas ut plurimum manufactas. Igitur tumulos omnes itineribus imminentes hoſtes occuparant, præſidiaq; in his munierant, quis regionem tuebantur. Et fluit quoq; per hæc loca Macera fluuius altis quidem ripis ac præcipito gurgite & uno tantum ponte traſmeabilis, urbſq; ab eo dicta Geſira ſuper amnem poſita pontem mœnibus complectitur. Hanc hoſtes urbem tenebant. Itaque nec montibus propter arcta & cuſtodita itinera, nec planicie impediente amne, ponteque occupato, tranſire in Africam exercitus poterat. In his difficultatibus profectus Amilcar confeſtim in admirationem ſui ciues ſimul hoſteſque conuertit, dignuſque apparuit ea gloria, quam ſiculo bello per egregiam quandam uirtutem conſecutus fuerat. Fuit autem prima eius induſtria in hunc modum conſpecta. Cum nulla ratio traducendi exercitum ob eas, quas ſupra retuli difficultates, cerneretur, Ipſe induſtriæ fiducia profectus caſtra ad hoſtia Maceræ fluuii poſuit, uentumque expectauit, qui aduerſus hoſtia ipſa perflaret. Animaduerterat enim curſum huius fluminis ob aduerſum uentum diſtineri, ſtagnarique amnem, Nec multum per id tempus in mare defluere. Itaque tunc per ipſa fluuii hoſtia ſecus mare tranſitum facilem coniectabat. Cum igitur ea de cauſſa in his locis moraretur, uentus noctu perflare cœpit. Qua re animaduerſa Amilcar confeſtim militibus ut ſequantur, edicit, ac ſecus mare propter ipſa fluuii hoſtia facillime Elephātos copiaſque traduxit. Orta mox luce trans amnem conſpectus, cū id impoſſibile exiſtimaretur, miraculo rei omnes cōterruit. Erant in Geſira urbe ad decem millia hominum, quos eo in loco Spēdius poſuerat tuendæ urbis cauſſa, & impediendi, ſi qua puadere hoſtes conarentur. Hi ubi traductū exercitum ab Amilcare cognouere, rapto confeſtim agmine aduerſus illum duxerunt. Eodemq; tpe hi, qui Vticā obſidebāt, cōciti eo tumultu ad hæc loca cōcurrerūt. Amilcar uero poſt traductas copias Geſirā uerſus iter faciebat. Medio fere ſpacio bina hoſtium agmina idē ſub tempus aduentarunt. Nam & a fronte hæ copiæ quæ a Geſira proficiſcebantur occurrerunt,

& a tergo

& a tergo alia manus,quæ ab Vtica audito tumultu eo contenderat.Hoſtes igitur cum ſe mutuo cōſpexiſſent,miſſis inter ſe equitibus uno in tempore alii a tergo alii a fronte inuadere conſtituerant.At Amilcar nihilo ob eam rem deterritus longo agmine iter faciebat.Pria fronte elephanti deĩnde equites ac leuis armaturæ miles,poſt hos legionarii incedebant.Inter hæc hoſtes dato ſigno ab utraq; parte infeſtius ruere ac magno clamore a fronte ſimul & a tergo inuadere cœperunt.Amilcar ubi eos in ſe ruentes aſpexit,ſubito mutari ordines,ac conuerti agmen iubet.Ita ut elephanti atq; eqtes,qui in frōte erant,ad dextrā conuerſo itinere contra eos,qui pone inuadebant occurrerint. Legionarii aūt, qui poſtremi incedebant,alia ex parte ad leuā flectentes in primā frontem properarent.Quo quidem facto utraq; ex parte uno in tpe hoſtes ſuperauit.Nā qui a Geſira obuiabant ſimul ac deflectere elephantos eqteſq; uidere,fugā arripuiſſe rati deſerto ordine circa illos funduntᷣ.Hos legionarii compoſiti ex latere inuadentes magna cū cæde diſſiparunt.Eodē modo qui a tergo ſeqbantur poſt legionarios ruētes,quos fugere putabant,ab elephantis equitibuſq; ex latere in eos ruentibus diſſipati ſunt.Ita a fronte ſimul & a tergo res proſpere ab Amilcare geruntᷣ.Ad ſex millia hoſtium in eo prælio ceciderunt,capti inſuper ad duo millia.Alii fuga abrepta partim ad Geſirā urbem, partim ad caſtra,quæ circa Vticam erant,ſe receperunt.Amilcar eos qui Geſirā aufugerant inſecutus urbem ipſam ac pontē primo aduentu capit.Nam milites qui in eā refugerant,ob trepidationem & metum defendere mœnia non auſi in oppidum.Times e ueſtigio fugerūt. Ex hoc iā ſuperior ac magna opiniōe uirtutis Amilcar pleraq; eius regionis oppida in poteſtatem redegit,non nulla ēt pertinatius repugnantia machinis & ui militum expugnauit.Ob eum metū Spendius obſidionē Vticæ diſſoluit,copiaſq; in oppida tutelæ gratia diſperſit.Ex quo factum eſt ut Carthaginiēſibus lux quædam optimæ ſpei ex priſtina deſperatione ſuboriretur.Matho per id tempus circa Hipponem exercitum habebat. Nec ob ea quæ acciderant ab obſidione deſtiterat.Ne uero obſidio tam longe protracta impediretur,Spendio perſuaſerat, ut cum aliqua manu Amilcarem diſtineret,donec ipſe Hipponēſes indomitos in poteſtatem uenire compuliſſet.Simul autem & Numidas crebris nūciis ſollicitabat idētidem monens atq; orans ne ea tempora tam oportuna ad libertatem Africæ labi in irritum paterentur.Spendius igitur ſex ueteranorum millibus ex omni multitudine aſſumptis,duo millia Gallorum quæ in Sicilia militauerāt,adiunxit.Cum his copiis profectus contra Amilcarem caſtrametabatur plana tamen uitans loca ob Elephantorum metum.Cæterum ad omnem occaſionem rei bene gerendæ maxime intentus.In hunc modum perſtantibus auxilia tādem Numidarū Afrorumq; magna multitudine ſuperuenere. Quorum aduentu ſublatus Spendius non ſolum deſcendit in æqua locorum,uerumetiam ſic circundedit Amilcaris exercitū,ut nulla ratio euadendi cerneretur.Circundatus enim ab hoſtibus,quoꝝ plerīq; improuiſi ſupuenerāt,tribus undiq; caſtris cingebatᷣ,a fronte Afri,a tergo Numidæ,A latere Spēdius īminebat.In tam iniqua conditione reꝝ uirtus ſimul & fortuna Amilcarē iuuit. Erat inter Numidas Narua quidā adoleſcens domi nobilis ac in primis manu prōptus.Is iam pridem ,utpote qui bellicis artibus magno ardore incubuerat,uirtutē Amilcaris admirabatur.Hoīemq; ut fit ex fama adamarat. Itaq; difficultates eius grauiter ferens ad caſtra hoſtium proficiſcitur.Cūq; iam prope eſſet,colloquium manu poſcit.Mittitur ad eum unus ex Amilcaris militibus,Ille ea de cauſſa ſe ueniſſe dicit ut Amilcarē alloquatur.Eſſe enim nonnulla quæ aperire duci uelit,proinde orare atq; obſecrari ut procedat e caſtris,ſeſe uſq; ad munitiones obuiam ituꝝ.Amilcar per id tempus pro uallo ſtabat, & quid ſibi uellet Numida admirabatᷣ.Tandem non contemnere hoīem uiſum eſt.Itaq; caſtris egreſſus in colloquiū ſe offert . Numida ſimulatq; Amilcarem cōſpexit ad terram proſiliens haſtam & equum reliquit.Ipſe pedes & inermis ad Amilcarē uenit.Narrat ſeſe iam pridem admiratione uirtutis captum eius amiciciam familiaritatēq; optaſſe,amoreq; ſui unius Carthaginienſium partes animo præferre, putaſſe uero id maxime tp̄s amiciciæ oſtendendæ,cum difficultas reꝝ commoda offerētis excludit. ſe igitur,ſi non abnuat,cum aliqua ſocioꝝ manu ad eum uenturum.Amilcar his lætus dictis laudatū commendatumq; adoleſcentem,ut ad ſe quamprimum tranſeat,hortatur. Et quando tantus ardor in eo conſpicuus ſit in generum ſeſe illum deligere pronunciat,Iureq; iurando id ſancit.Igitur,Narua ad ſuos reuerſus poſtridie cum duobus millibus numidarū , qui una domo profecti erant,ad Amilcarem in caſtra tranſiit.Ea res plurimum opitulata eſt Carthaginienſibus.Hoc enim auxilio ſublatus Amilcar aduerſus Spendium & Afros ſignis collatis dimicare auſus eſt,uictorq; in eo prælio fuit,Narua & Numidis qui cū illo uenerant egregie operam ſuam nauantibus.Supra decem millia hoſtium ī eo prælio cæſa ſunt, capti uero ad quatuor millia.Spendius uero & Antaricus Gallorum dux cū reliquis copiis ſibi fuga conſuluere.Poſt hoc prælium Amilcar captiuis omnibus , quorum plerīq; ſub eo duce in Sicilia militauerant,ad ſe uocatis,eorum quæ ad eam diem commiſiſſent impunitatem ſe concedere dixit Proinde ſi militare ſecum uellēt,arma ex defunctorum ſpoliis præbiturum.Sin abire mallent,id quoq; eis licere.Ea benignitas Amilcaris in dimittendis captiuis apud hoſtes relata multoꝝ flexerat aīos,& antiquū eius ducis amorē apud milites renouarat.Nec deerāt,q apte dictitarēt, ꝑ eum componi rem oportere.Id cum aīaduertiſſent duces hoſtiū ueriti ne Amilcaris gr̄a apud exerci-

tum præſertim īpunitate oblata præualeret, quo maiore aliquo ſcelere ſpem ueniæ auferrēt, tale aliqd machinant̄. Gliſco erat Carthaginiēſis apprime nobilis, Is in Sicilia ꝑtor fuerat, Et hos ipſos milites poſt Romanā pacē ab Amilcare acceptos in Africā traduxerat. Eiuſq; nos ſupra mētionē fecimus. Orta igit̄ ab initio ſeditiōe, cū exercitus apud Times oppidū conſtitiſſet, crebriſq; nūciis a Senatu Carthaginienſiū miſſis de cōcordia tractaret̄, poſtulatū eſt a militibus, ut arbitrio Gliſconis cōtrouerſiæ ſedarent̄. Id ꝓpter ſummā ſpem eiuſq; uiri optimā fiduciā factum ab exercitu cōſtabat. Nam Amilcari qdem ꝑ id tempus irati milites erant, qm is in Sicilia multa dū ſub eo militarēt pollicitus eſſet, reuerſus aūt domum fraudari pateret̄, nec, ut debuerat, ſe pro eoꝝ fauore īterpoſuiſſet. Itaq; ad Gliſconem cōuerſi cuius recētior apud milites erat gr̄a, illum arbitrum ad componendas lites popoſcerunt. Ierat igit̄ tunc ea de cauſſa Gliſco in caſtra arbiter ab exercitu poſtulatus. Sed multitudo incompoſita uariis linguis, uariiſq; moribus, ac inſup a ſeditioſis cōcitata incredibiliter fluctuabat ſæpe eadem die ſniam uarians. Itaq; paucis poſt diebus q̄ in caſtra uenerat Gliſco, ab illis ipſis, q eum fiduciæ gr̄a arbitrum popoſcerāt, capit̄ in catenaſq; conicit̄. Idē fit cæteris Carthaginiēſibus, q cum illo uenerant, Idē quoq; aliis, quos nanciſci potuerūt. Duces igit̄ ueriti Amilcaris gr̄am, quo maiore, aliquo ſcelere milites obligarēt, lr̄as fingūt ſuo arbitratu, & tabellarius ſubmittit̄. Inde q̄ſi alia de re acturi cōcionē uocant, cū frequentes cōueniſſent, tabellarius ut ꝓceptum erat cū literis aderat. Narrat ſeſe ab Sardinia recentiſſimū adueniſſe, literaſq; de cōi re ducibus afferre. Legunt̄ in concione literæ. Tenor eaꝝ fuit, uti Gliſconē cæteroſq; captiuos diligētius cuſtodirent. Eſſe enim quoſdā in exercitu, quoꝝ opera liberatio eoꝝ promiſſa Carthaginienſibus eſſet. Eo nuntio turbatis oīum animis, ut par erat, in ſuſpitionem uerſis, Spendius ſuggeſtū aſcendit. Milites ſupplici oratione precat̄, ne ficta Amilcaris clementia in dimittendis captiuis decipi ſe ꝑmittant. Non enim eos dimiſiſſe quod ſaluos eſſe cupiat, ſed ut per illoꝝ dimiſſionem omnes ſimul decipiat, ut nō de quibuſdam ſed de omnibus ſimul ſupplicium ſummat̄. Quantum uero ad Gliſconis negotium attinet, monere ſe atq; obteſtari, ut etiā atq; etiam conſiderare ſecum uelint, quanta mox incōmoda ſubituri ſint, ſi tam egregius dux tanq; præſtans in re militari per ignauiā atq; ſecordiam eoꝝ manibus, elabatur. Præſertim quem non ignorent eſſe ſibi inimiciſſimum, non enī dimittere eum, ſed contra ſe eū immittere. Quod ſi accidat ut fictis deliniti blandiciis eū labi patiantur, moxq; ille ſui arbitrii factus, ut credere par eſt, manu & conſilio perſeq̄tur. Quis non eoꝝ hebetudinem imprudentiamq; contemnat? Quod quem pauloante in catenis cōiecerint, eum nunc tā ſatue amicū fore ſperauerint. Adhuc eo dicente, alter Tabellarius a Timete aderat, literæ fere eiuſdē tenoris erant. Quibus recitatis Antaricus Galloꝝ princeps aſſurgens unam ſe ꝓſpicere uiam ſalutis inquit, ſi omnis omnino ſpes quā in Carthaginienſibus habebant præcidatur. Quoad uero quis ad illoꝝ clementiam reſpexerit, eum fidum in bello ſocium eſſe non poſſe. Itaq; illis maxime credere, illos audire, illis mentē adhibere, oportere, qui q̄ acerbiſſima aduerſus Carthaginienſes conſulerent. Qui uero contra ſuaderent eos ꝓditores atq; hoſtiū loco habendos eſſe poſt hæc & huiuſmodi tandem ſententiā promit, ut Gliſco ac cæteri Carthaginienſium, quos in catenis haberent, duris ſuppliciis affecti necentur. Erat hic maxime e ducibus ad dicendum aptus, propterea quod ex longa militia aſſuetus phenicea lingua utebatur. Eam uero plurimi intelligebant, Huius igitur or̄o fauore militari excepta a ferociſſimo quoq; laudatur. Modeſtiores autem ſi qui in exercitu erāt, contradicere non audebant, ne forſan ſuſpicione illa quam ex literis propoſitam diximus notarētur. Fuerunt tamen quidam qui ſententiam Antarici laudantes mortem probarent. Duriora uero ſupplicia preferri ī Gliſcone uiro eius dignitatis tollerent. Hi & minis & uocibus ſeditioſoꝝ agitati, ac pene lapidibus obruti ſunt. Aguntur omnia proterue ac turbulente, & quaſi furore quodam turbæ feruntur. Recepto igitur Antarici conſilio Gliſconem & alios captiuos, a Gliſcone ipſo incipientes ſingulorum manus nares aureſq; præciderunt, membratimq; lacerarunt. Ad extremum fractis cruribus uiuos adhuc in Scrobem quandam abiecerunt. Ac de omnibus Carthaginienſibus, qui poſt hac in eorum poteſtatem uiui peruenerunt, idem ſupplicium ſummendum ſtatuerunt. Caduceatorem uero corpora defunctorum ad ſepulturam petentem ad ſe uenire uetueruut, Idem ſupplicium caduceatoribus legatiſq;, ſi qui unq̄ ad eos uenire auſi fuerunt, minitantes. Carthaginienſes ſupplicio ſuorum ciuium cognito miſerum in modum affligebantur. Totaq; in luctu ciuitas fuit. Deniq; ad Amilcarē ſcribunt uti tam ſceleſta & inaudita facinora ulciſci properaret, quibus rebus & crudelitate hoſtium ꝑmotus Amilcar priſtinam & ipſe manſuetudinem exuit, ac omnes omnino hoſtium, quos aut captiuos apud ſe habebat, aut poſtea in eius poteſtatem uenere, beſtiis obiecit. Ita bellum deſperatum atq; nefarium ab utraque parte excitatur. Nec quiſquam poſthac in eo bello aut a Carthaginienſibus captus eſt, qui non beſtiis laniandus obiiceretur, aut ab hoſtibus, q non mutilatus excarnificatuſq; periret. Per hoc tempus cum uiderentur Carthaginienſes præualere ac longe meliori ſpe gerere bellum, ſubito fluere retro ac in contrarium uerti fortuna cœpit. Poſtquam enim ex his quas ſupra diximus cauſis efferatum eſt bellum. Iritati Carthaginienſes ob hoſtium crudelitatem, Hannonem alteꝝ ducem Amilcari coniunxerunt, ac pari conſilio adminiſtrari bellum iuſſerunt. Sic enim facilius opprimi hoſtē

mi hoſtē

mi hoſtem arbitrabantur. Vt igitur ſimul fuere duces, magnæ inter eos cõtrouerſiæ oriuntur, in quibus uſq; adeo ueſane progreſſum eſt, ut omiſſa hoſtium cura per ſingulos dies inter ſe pene digladiarentur, & facultatem opprimendi ſe hoſtibus darent. Acceſſit ad hoc cõmeatus penuria non ſolũ propter incuriam ducum, uerum etiam propter naufragium, quo onerariæ fere omnes frumẽtum in caſtra ferentes, aduerſa tempeſtate correptæ perierant. Per idem tempus Vticenſes & Hipponẽſes, quæ ciuitates ad eam diem uel pertinaciter in Carthaginienſium partibus ſteterant, mutata uoluntate ad hoſtes defecere. Et qdẽ in tanto furore ut oẽs Carthaginienſes q præſidii cauſa apud illos erant interficerent, ac e mœnibus oppidorum præcipites darent. Explicatus igitur Matho Hipponẽſium cura, qua prius diſtinebatur, exercitus reduxit, coniunctuſq; cum Spendio & Antarico oĩbus ſimul copiis Carthaginem oppugnare aggreditur. Tantis undiq; cladibus afflicti Carthaginienſes quo ſe uerterent neſciebant. Et accidebat his malis q; in ſenatu factionibus certabat. Aliis Amilcari, aliis Hannoni fauentibus. Vnde & Barchina factio dicta eſt, qm̃ Amilcar Barcha uocitabatur. Cum igitur alter e ducibus amouendus eſſet, nec in ſenatu ob ſtudia factionum conuenire poſſent. Placuit tandem arbitrio exercitus permittere, ut quem uellent ducem retinerent. Quo facto, rurſus Hannone a cura belli repulſo, prærogatiua militari Amilcar præfertur. In Hannonis locum Hannibal ſuffectus eſt. Magnaq; concordia ducum bellum deinceps adminiſtratur. Carthago nihilominus ab hoſtibus obſidebatur. Nam terra quidem circa urbem omnia loca tenebant. Amilcarem uero exercitumq; excluſerant. Per hæc tempora Carthaginienſibus obſidione laborãtibus Hiero Syracuſanus magna auxilia miſit. Romaniq; in hoc bello Carthaginienſibus opitulati ſunt, ex huiuſmodi cauſa cum primum obſideri cœpta eſt Carthago, multi ab Italia quæſtus gratia nauigantes frumentum in caſtra hoſtium deferebant. Eorum ad quingentos uariis temporibus Carthaginienſes ceperant, & in carcerem adduxerãt, qua de cauſa cum poſtea legati a ſenatu miſſi Carthaginem ueniſſent, & Carthaginienſes eorũ gratia cõmoti illos, qui capti erant, benigne liberaſſent, uſq; adeo grate id ſuſcepit Populus Ro. ut ſenatus conſultum fieret, ex Italia ex oĩbus locis quæ Romano ſuberant imperio frumentum Carthaginem exportari licere. In caſtra uero hoſtium ne quis exportaret magna conſtituta pœna eodem ſenatus conſulto prouiſum eſt. Captiui igitur omnes Carthaginienſium qui poſt pacem in Sicilia Italiaq; remanſerant ſine precio dimiſſi ſunt. Quibus rebus ſubleuati Carthaginienſes obſidionem tolerabant, & iam copiæ Amilcari in dies augebantur. Itaq; ſuperioribus locis caſtrametatus, cõmeatum ab Africa deferri in caſtra hoſtiũ prohibebat, qua tandem difficultate coacti hoſtes, cum neq; ab Italia Siciliaq; prohibẽtibus Romanis neq; a terra impediente Amilcare cõmeatus deuehi poſſet, obſidionem diſſoluerunt, relictoq; apud oppidum Thimes Mathone cum parte copiarũ, Spendius habens reliquas copias ad quinquaginta millia hominum contra Amilcarem contendit. Amilcar equitatu & elephantis præualebat. Quæ duo ueritus Spendius plana uitabat editis locis caſtrametabatur. Cum igitur ꝓpinqua eſſent hoſtium caſtra, ac per ſingulos fere dies prælia cõmitterentur. Confeſtim diſcernere licuit quãtum inter peritiam ducis ac temeritatem ferocium uirorũ intereſſet. Amilcar enim nil ferociter agendo Spendii audaciam breui domuit. Nonnunq̃ enim ſimulata fuga in inſidias ꝑcipitem traxit. Nonnunq̃ in prouiſo hoſtes adortus magnum eorũ numerum oppreſſit. Captiuos omnes uti ab initio cõſtituerat laniandos beſtiis obiecit. Tandem circunuentos eo difficultatis adduxit, ut neq; deſcendere ex editis locis metu equitum ac elephantorũ auderent, neq; cõmeatus deferri ad eos poſſet. Cũ ea iam plane eſſet obſidio, Spendius ad Mathonem nuntiis miſſis ut ſibi cum reliquis copiis ſubueniret poſtulauit. Et quaſi id prope diem futurum eſſet, hac auxilii ſpe milites ſolabatur. Sed nihil duri in præſentiarũ non aderat. Amilcar in dies magis eos premebat ac uallo & foſſa circundabat. Cõmeatus enim omnino defecerãt. Cũq; captiuos omnes beſtiis obiici non obſcurum eſſet, neq; ullum miſericordiæ locum ſibi relictum ob ſuperiora ſcelera intelligerent, incerto conſilio inter angorem famis ac formidinem ſupplicii fluctuabãt. Demum ad eam rabiem deſperatio adduxit, ut primo equos ac iumenta comederent, mox ſeruis ac miniſtris cæſis eorum carnibus ueſcerentur. Deniq; cum fruſtra expectatum auxilium nõ ueniret, milites Spendii cum Amilcaris militibus e uallo colloquuntur. Peruntq; ut liceat legatos ad Amilcarem mittere. Id cum impetraſſent, mittunt aliquos ac per eos paciſcuntur, ut decem e primoribus exercitus Amilcari traditis, reliquis cum ſingulis ueſtimentis abire liceret. Ea pactione Spendius ipſe & Antarius & alii primores exercitus Amilcari traduntur, & in catenas coniiciunt. Dum hæc in caſtris fiunt ad quatuor millia Afrorum, qui huius pactionis ignari fuerant, arma cœperunt. Et in caſtrorũ parte ſe tutabantur, quos poſtea Amilcar quaſi expertes fœderis in hoſtium numero habuit, eoſq; ad unum interfici iuſſit. Poſt oppreſſum Spendii exercitum Amilcar ut reliquas hoſtium copias perſequeretur, Times exercitum duxit. Id enim oppidum Matho cum parte copiarũ tenebat, & uſq; ad Carthaginis Mœnia quotidie infeſtabat. Cum igitur Times perueniſſet in pugnam pellicere Mathonem nitebat. Ac primo Matho ſe aduentu mœnibus continebat, nec pugnandi copiam faciebat. Itaq; duces inter ſe partitis copiis, binis caſtris diuerſa regione contra oppidum poſitis, obſidere ĩcluſos pergunt. Annibal ab ea parte oppidi, quæ ad Carthaginem ſpectat, caſtrametabatur. Amilcar uero ſupioribus locis quæ

ad Africam pertinent Ita diuiſis copiis caſtriſq; conſtituta die de Spendio & Antarico ac cæteris primoribus hoſtium, quos in catenis habebant, ſupplicium ſumere in oculis obſeſſorum ſtatuerunt. Quam obrem ex cōpoſito ante oppidum conuenientes q̄ proxime ad mœnia illos adducunt. Ibiq; ſupplicio laceratos ſpectantibus hoſtibus altiſſimis crucibus illos ſuſtulerunt. Ea cum pfeciſſent, ſua uterq; dux in caſtra milites reducere cœpit. Inter hæc Matho paratis ſtructiſq; intra oppidum copiis, eoꝝ digreſſum expectabat. Itaq; ut Amilcarem abiiſſe conſpexit, e diuerſa regione oppidi cōſeſtim aggreſſus Annibalem tardius iter facientem aſſequitur, Tantuſq; fuit impetus, ut non ſolum profligaretur Annibalis exercitus, uerum etiam cum effuſa fuga repeterent caſtra, mixti una uicti uictoreſq; intrarent. turpis dehinc fuga & plurima ubiq; cædes ubiq; per iram a uictoribus edita. Capti etiam multi & in primis Annibal ipſe dux, quem e ueſtigio ad crucem Spendii tractum, illius depoſito corpore, hunc mutilatum crudeliter atq; confractum uiuum adhuc in eandem crucem ſuſtulere. Triginta uero ex nobilitate Carthaginienſi circa Spendii corpus crudeliſſime mactauerunt. Amilcar nec ſatis propere ſenſit eruptionem hoſtium propter longam diſtantiam caſtroꝝ, nec poſtq̄ itellexit ferre auxilium potuit ob locoꝝ difficultatem. Interiacent enim paludes, ac plurimū impedita ſunt loca. proceſſerat tamen e caſtris ut auxilium ferret. Sed medio fere itinere deletum Annibalem & capta eius caſtra cognouit. Itaq; reductis propere copiis nec prioribus caſtris conſiſtere auſus longius abiit, & apud Maceram fluuium caſtrametatus eſt. Hæc poſtq̄ Carthagini nuntiata ſunt, rurſus Senatum ſimul ac plebem timor inuaſit. Renatum enim bellum cernebant, quod pauloante confectum uidebatur. Itaq; maiori cura q̄ unq̄ incumbentes nouum in urbe delectum habuere, triginta uero Senatores ad Amilcarem legatos miſerunt, qui cum illo agerent ut priuatas inimicitias, quæ ſibi cum Hannone fuerant, rei pu condonaret, eumq; collegam eſſe pateretur, cōmuniq; conſilio bellum gerere. Id cum impetraſſent. Hanno rurſus cum nouo delectu miſſus Amilcari coniungitur. Hi poſt hæc aduerſus Mathonem bellum gerentes, poſt multos caſus ac uarias belli uices, quos apud Leptem oppidum, & aliis locis habuere, tandem ex compoſito ſua & hoſtium uoluntate magno prælio ſignis collatis decernere ſtatuerunt. Ad hoc ipſum dies conſtituta eſt. Copiæ undiq; contractæ, apparatus omni adnixu facti utpote ad extremū caſum, pugna demum inita, Carthaginienſes uictoriam aſſecuti ſunt. Matho in poteſtate hoſtium uiuus peruenit. Poſt hoc prælium ciuitates Africæ, quæ prius defecerant, in poteſtatem Carthaginienſium omnes rediere, præter Vticenſes & Hipponēſes. Hæ nāq; pro magnitudine crudelitatis dudum in Carthaginienſes ciues editæ ſi in uictoris poteſtatem rediiſſent, ſupplicium formidabant. Itaq; iam primū legatione ad Romanos miſſa ſe ac ſua illis dedebant. At Romani ſuſcipere noluerunt. Ita re infecta legatio rediit. Tandem præciſa omni ſpe & ipſæ redire in poteſtatem uictoris coactæ ſunt. Per hunc modum finis bello Africo impoſitus triēnio fere & quatuor menſibus, poſtq̄ geri cœptū fuerat, uſq; adeo proſpero euentu, ut non ſolum cuncta recuperarent Carthaginienſes in Africa prius amiſſa, Verum etiam auctores omnes rebellionis quaſi fato quodam in poteſtatem eorum uiui peruenirent. Matho & captiui alii in triumphum ducti ſupplicio affecti ſunt. Poſt pacem igitur in Sicilia cum Romanis factam Carthaginienſes iſta geſſere. Romani uero poſt eam pacem aduerſus Illyricos ob cæſum Populi Ro. legatum & infeſtatum prædatoriis nauibus mare, tunc primo geſſere bellum. quibus celeriter domitis, & purgato mari, pleræq; ciuitates Græciæ in Populi Ro. amicitiam peruenerunt. Nam Illyrici p id tempus omnium Græcoꝝ hoſtes erant, terraq; & mari omnia infeſtabant. Corcyram & Epidānum obſederant, & pugna nauali Achæos fuderant. Omnem deniq; Græciam latrociniis armiſq; contriuerant. Sed ubi affuerunt Conſules ambo C. Quidem Fuluius cum ducentis nauibus, A. uero Poſthumius cum pedeſtribus copiis, quas Brūduſio Apolloniam traiecerat, fracti nullo negocio Illyrici & ad extremum domiti pacem ſupplices petiuerunt. Et quas tulerunt Conſules, conditiones acceperunt. Tenta eorum Regina cuius opera legatus Populi Romani, cum ad res reperendas ad eam ueniſſet, interfectus fuerat, grauiter multata, ac fere toto regno expoliata eſt. Reductis in Italiam exercitibus, cū nuntiaretur, Carthaginienſes finito Africo bello magnam parare claſſem, qua Sardiniam inuaderent. Romani in ſuſpitionem adducti, quaſi ea claſſis aduerſus ſe contra fœdus pararetur, pacem ruptam quærentes, bellum Carthaginienſibus indixere. Eius tanta repente formido pœnos inuaſit, ut non ſolum Sardiniam dimitterent, uerum etiam ſtipendium mille ducentoꝝ talentorum penderent, ne ſe in præſentia bello Ro. Populus adoriretur. Ita fœdus inter Carthaginienſes & Romanos renouatum eſt. Sardinia ad imperium Romanum acceſſit. Creſcentibus mox in Hiſpania Carthaginienſium uiribus, eo nāq; poſt fœdus Amilcar cum exercitu miſſus incredibili uirtute rem Carthaginienſium adauxerat, nec eam quidem partem Romanus Populus negligendā putauit. Sed ducibus exercitibuſq; cōmiſſis, his quoq; in locis imperium extendit, ut neq; plus nimio creſceret aduerſarioꝝ potētia in uacua penitus regione, neq; ex ea parte quicq̄ moliendi facultas hoſtibus præſtaretur. Bellum deinde gallicum in Italia oritur. De quo altius repetentes dicere aggrediemur. Nam ut Africum bellum Carthaginienſibus finitimum & periculoſum fuit, ita Gallicum Romanis. Et in utroq; non de gloria ſed de ſalute pugnatum conſtat. Italia quidem ab Oriente Adriatico mari, a meridie uero atq; occaſu Tyrrhe

no in modum inſulæ cingitur. A ſeptentrione uero montes habet continuos, qui inter utrunq; mare extenſi mirabili altitudine ac difficillimo aditu a mediterranea regione illam cõmuniunt. Hi montes proprio nomine Alpes uocantur. Appẽninus autem mons paulo ſupra inferum mare ab Alpibus oritur, mox ſe magis ac magis ab illis diſiungens recto dorſo in ſuperum mare fertur, quaſi uſq; ad urbem Senam. Inde rurſus ad dextram flectens per mediam Italiam in ſiculum fretum diſcurrit. Inter Appẽninum uero & Alpes campi ſunt non Italiæ modo uerum etiam totius Europæ uberrimi, quorum formam quodãmodo triangularem eſſe contingit. Alterum ſiquidem latus Appenninus efficit. Alterum Alpes, qui ab angulo ſũmo quo ſe inuicem contingunt magis ac magis diſiungẽtes in Adriaticum mare feruntur. Baſim uero trianguli latus ipſum Adriatici maris efficit a Sena urbe uſq; ad intimum Venetiæ ſinum. Padus uero inter Appẽninum & Alpes diſcurrens ingenti aquarum multitudine planitiem ſecat, & in Adriaticum mare fertur. Hanc regionem quondam Tuſci incoluere duodecim urbibus in ea conditis, & Adriaticum mare ab Adria tuſcorum Colonia, quæ inter hoſtia Padi cõdita fuit, nominatum conſtat. Galli deinde ſuperatis Alpibus in hanc regionẽ tranſierunt, pulſiſq; Hetruſcis per hæc loca conſedere. A quibus mox Gallia uocitata eſt. Galliæ igitur duæ ſunt. Altera trans Alpes, quæ proprie eſt Gallia, altera in Italia, quæ Ciſalpina dicitur. Sed huius Galliæ quæ eſt in Italia præcipue auctoritatis hi populi fuere. Primo iter Padũ & Alpes Laii. mox Leboetii. Poſt hos Inſubres. mox Cœnomani. Inde Veneti, non ipſi iam Galli, ſed genus antiquum ex Paphlagonia profectum. Inter Appẽninum rurſus & Padũ primi Annanes. Poſt Boii. inde Eganes. mox Senones, qui iuxta Adriaticum mare extremi omnium Gallorum incoluerunt. Horum præcipua urbs Sena fuit ducentiſſimo fere anno, poſtq̃ hi Gallorum populi in ea regione conſederunt. Bella inter eos & Romanos ſunt orta, nec primo aduerſus omnes, ſed aduerſus Senones, qui magis finitimi erant. Hi enim ſuperato Appennini iugo cum magno exercitu in Hetruriam deſcenderũt. Ibi cum urbem Cluſium obſediſſent irritati a Romanis legatis, qui per ſpeciem concordiæ uenientes prælio ſeſe intulerant, ac regem ipſorum Gallorum cõminus pugnando occiderant, omiſſo Cluſio Romam inuaſere. Hi ſunt Galli Senones a quibus Romam captam uulgo prædicant. Non ipſi tunc primũ ex Gallia uenientes, ſed in Italia nati, educatiq;, uerum antiqua origine ex Gallia orti. Multa poſt hæc bella inter Romanos & Gallos conſecuta ſunt uſq; ad tempus primi belli punici. Poſt id autem bellũ maior q̃ unq̃ tumultus ex huiuſmodi cauſa oritur. Non multum ante id tempus Galli Hetruriam ingreſſi Aretium obſederant, Romani auxilium ferentes contra Gallos non longe ab Aretii mœnibus dimicauerunt. In ea pugna ſuperati Romani Conſulem amiſerunt. Multi præterea Romanorum captiui in Galliam ducti ſunt. Cum ergo pro his redimendis legati Romanorum in Galliam ueniſſent, contra ius gentium uiolati a Gallis interficiuntur. Ea indignatione Populus Romanus nouum delectum de integro habuit. Et M. Curium bello gerendo præfecit. Qui cum exercitu Galliam ingreſſus contra Senones collatis ſignis pugnauit. Victorq; tanta occiſione illos occidit, ut pene ad internectionem delerentur. Reliquos uero, qui prælio ſuperfuerunt, Romani ſedibus pepulerũt. Alios deinde Gallos duobus præliis ſuperatos ſuis acquieſcere rebus ac pacem optare compulerunt. Hæc fere erant cum Gallis geſta ante tempus primi belli punici. Itaq; durante bello punico Galli quietem egerunt. Poſt punicum tandem & Illyricum bellum. C. Flaminius legem ad populum tulit, ut ager Gallicus, qui Senonibus per ſuperiora tempora adeptus fuerat, Romanis ciuibus aſſignaretur. Id cum innotuiſſet Boiis, qui proximi poſt Senones erant, hãc propinquitatem Romanorum ciuium grauiſſime indignabantur. Quo enim tandem alio eam rem ſpectare, niſi ut pulſis deinceps omnibus Gallis regionem totam in proprios uſus Romani conuertãt? Cõſueuiſſe bella geri propagandi imperii ac gloriæ cauſa, uictis autem parci ſolere, Romanos uero cõtra ius gentium contraq; humanitatem non iam de gloria ſed de præda certare. Enimuero non uſq; adeo contritas eſſe Galliæ uires, ut contemptui Romanis eſſe debeant. Ac in eorum oculis, quibus cum pacem fecerint, ueluti peremptorum in bello Spolia legere. His accenſi uocibus, legationem de cõmuni ſalute ad Inſubres, quorum præcipua inter omnes Gallos Ciſalpinos fuit auctoritas mittunt. Idem faciunt ad Cœnomanos & alios Gallorum populos. Ibi refricãdis ueteribus odiis ac recentibus iniuriis contra Romanos incendunt, magnasq; eſſe docent Gallorum Ciſalpinorum uires, modo omnes uno conſenſu ad bellum incumbant. Quod ſi ſinguli per ſe aggrediantur impares eſſe Romanis, quod illos aſtu prouidentes ſemper egiſſe, ut ſingulos inuaderent, itaq; Senones dudum ea fraude euertiſſe. Nũc uero Boios impetere, quos ſi opprimant, mox Cœnomanos, inde Inſubres petituros. Quamobrem ſi ſapiant cõmuni conſenſu bellum eſſe ſuſcipiendum. Quin etiam mittẽdum eſſe trans Alpes legatos, qui priſtinam conſanguinitatem cõmemorent, principumq; & populorum auxilia rogent. His igitur rationibus Inſubres & Cœnomanos ac cæteros Galliæ populos in ſententiam trahunt, conſiliaq; belli facile ſuſcipiunt, & contra Populum Ro. omnes coniurant. Cõmuniq; conſilio trans Alpes legatione miſſa Congolitanum & Aneroeſtem Gallorum reges, itemq; alios circa Rhodanum Gallos, ingentibus premiis pollicitationibuſq; ſolicitare aggrediuntur, ut coacto exercitu in Italiam tranſeant, q̃ maxima eis cõmoda, ſi Romanos ſuperent, oſtẽdunt. Eſſe enim Italiam præterq̃ ꝙ ubere & amœno loco, cun-

ctis etiam, quæ dici poſſunt, diuitiis refertam. Romanos autem uinci nullum fore negocium, ſi Tranſalpini Ciſalpiniq; Galli priſtinæ conſanguinitatis memores una ad bellum incumbãt. Cum olim Senones ſoli illos prælio fuderint, urbemq; Romam ceperint, atq; incenderint, Hæc iactando monendoq; tandem reges ipſos populoſq; Galliæ ad bellum exciuerunt. Magni cõfeſtim habentur delectus, multi etiam ſpe prædæ ac nouarum ſedium auiditate ſeſe regibus uoluntarii coniungunt, ut nec maior unq̃ exercitus, nec ex ualidioribus pugnacioribuſq; gẽtibus, nec omni apparatu iſignior cogeretur, ſocietaſq; publice fieret iter Ciſalpinos & Tranſalpinos Gallos ad Romanum imperium euertẽdum. Hæc ubi & fama & multorũ literis nuntiiſq; Romam delata ſunt, magno terrore coorto, uarie tumultuari in urbe cœptum, magnos haberi delectus, copias educi, properare omnes, trepidare, adeſſe iam Gallos putare. Cæterũ hæc non parum Carthaginienſibus profuere ad imperium in Hiſpania propagandum: Romani etiam hunc tumultum Gallicum formidantes res Hiſpaniæ negligere coacti ſunt. Itaq; renouato cum Carthaginienſibus fœdere, totis iam animis in bellum Gallicum uerſi id unũ per id tempus maxime cogitabant, quemadmodum aduerſus conatum Gallorum reſiſtere poſſent. Coacto circa Rhodanum exercitu, omnibuſq; ad iter paratis. Congolitanus & Aneroeſtes Gallorum reges magnam multitudinem mouentes ſuperatis tandem Alpibus in Italiam uenerunt. Tardiorem fuiſſe illorum aduentum conſtat, ac diutius protractam ſpem. Itaq; Cœnomani & Veneti legationibus Romanorum interea deliniti ab incepto deſtiterant, Populiq; Romani amicitiam ſocietati Tranſalpinorum prætulerant. Cum ergo in campos, qui ſunt circa Padum amnem, Tranſalpini exercitus deſcendiſſent, Inſubres ac Boii magna multitudine ſeſe illis coniungunt. Reges igitur propter Cœnomanorum Venetorumq; ſuſpitionem parte copiarũ Inſubribus relicta, Ipſi cum reliquo exercitu caſtra uerſus Hetruriam mouerunt ducentes peditum atq; equitum infinitam pene multitudinem. Eo anno L. Aemylius & C. Attilius Conſules erant. Attilius principio conſulatus in Sardiniam cum claſſe nauigarat, Aemylius autem cum exercitu Arimini Boiis oppoſitus conſiſtebat. Cæterum ciuitas tota erecta atq; ſolicita erat, neq; ſine ingenti metu tanti Gallorum conatus expectabantur. Veniebat enim in mentem ueruſtæ cladis, & quaſi fatalem Romanæ urbi gentem formidabant. Itaq; maximos iam pridem exercitus ob hanc ſuſpitionem Populus Romanus parauerat, ac inſuper delectus noui in urbe & apud ſocios impigre habebantur, & quaſi non ſemel, ſed pluries pugnandum eſſet, ſcripti milites, copiæq; totius Italiæ ad Senatum relatæ p̃ſto eſſe monebantur. Nec ſane cæteri populi Italiæ ſegniores erant. Tantis enim Gallorũ copiis Italiam prementibus, non iam pro imperio Populi Romani, ſed pro ſalute ſua, ſociorumq; ac patrii ſoli tutela ſe pugnaturos arbitrabantur. Ea propter omnes Italiæ Populi Ro. non quaſi dominantibus, ſed quaſi potentia & auctoritate primoribus in hoc bello paruerunt. Et quaſi ad caput ſũmam totius rei ſponte ſua referebant. Quantas uero copias in armis, quantaſue paratas in ſubſidiis Italia tunc habuerit, ex tabulis ſingulorum populorũ intueri licuit, quas hic, pro ut a certiſſimis auctoribus noſtris Græciſq; traditum, ſigillatim referendum pro gloria patriæ exiſtimauimus. Primum ut a Romanis incipiam, L. Aemylius & C. Attilius Conſules principio ſui cõſulatus quatuor legiones urbanas in expeditionem eduxerant. Harum ſingulis quinq; millia & ducenti pedites, equites uero trecenti inerant. Exierant quoq; cum eiſden Conſulibus auxilia ſociorum. Horũ erat numerus triginta millia peditum, equitum uero duo millia. Itaq; Conſules ambo in exercitu habebãt millia peditum qnquaginta, & octingentos. Equitum uero tria millia & ducentos. Hic ordinarius erat exercitus ac per ſingulos annos educi ſolitus. Extra ordinem uero tumultus Gallici cauſa hæ poſtea copiæ ſuperadditæ fuerunt. Primum Tuſci atq; Sabini peditum ſupra quinquaginta millia, equitum uero ad quatuor millia, ſtatim ut Galli tranſire Appẽninum nuntiati ſunt, in armis habuere. His, ne priuata magis q̃ publica auctoritate gerere bellum uiderentur, Prætor Romanus præfectus eſt, ac tueri Hetruriam iuſſus. Poſt hos Vmbri & Sarſanatæ Appẽnini accolæ ad uiginti millia. Hi in Appennino conſiſtere iuſſi erant ac in Boiorum agros irrumpere. Has tunc aduerſus Gallos copias primo impetu oppoſuerant. Erant præterea paratæ aliæ copiæ, quæ quaſi in ſubſidiis tenebãtur Romanorum uiginti millia peditum, equites mille & quingenti, ſociorum autem triginta millia peditum, equitum uero duo millia. Hi Romæ iuſſu Senatus populiq;, ſi quid ſubitaneum incumberet, aſſidue p̃ſtolabantur. In talibus uero erant relatæ copiæ armatorum, quas unaquæq; gens ſubſidii cauſa parauerat. Numerus earũ hic fuit, Latinorũ octuaginta millia peditũ, eqtũ uero qnq; millia. Sãnitũ uero ſeptuagita millia peditũ, eqtũ ãt ſeptẽ millia. Lapigenſiũ ac Meſapiorũ qnq̃gint a millia peditũ, equitũ uero ſexdeci millia. Lucanorum triginta millia peditum, equitum tria millia. Marſorum autem ac Maricinorum & Ferentanorum & præterea Veſtinorum peditum uiginti millia, eqtum quatuor millia. Erãt quoq; per id tempus præter eas copias, quas ſupra memorauimus, legiones duæ in Sicilia circa Tarẽtum præſidii cauſa conſtitutæ. Harum ſingulæ habebant peditum quatuor millia & ducentos equites. Inſuper Romanorum Campanorumq; ſcripta ac parata ad id bellum multitudo ingens. Cuius numerus fuit circiter ducẽta quinquaginta millia peditum, equitum uiginti millia. Numerus igitur omnium ſimul ex tota Italia armatorũ fuit peditum ſepties centena millia. Equitum uero circiter ſeptuaginta millia.

Hæ tunc

Hæ tunc Italiæ fuerunt copiæ præter Boios & Inſubres ac cæteros populos qui Romanis aduerſabantur. Galli, paratis omnibus quæ ad bellum pertinebant, tandem ſuperato Appennini iugo in Hetruriam deſcenderunt omnia ferro, igneꝗ uaſtantes. Cum iam non longe ab urbe Cluſio eſſent, Hetruſcorum Sabinorũꝗ copias, quas præſidii cauſa paratas diximus, cum Romano prætore in agro Aretino conueniſſe nuntiatur. Quo audito Galli confeſtim iter ad noſtros tumultuoſius conuerterunt. Cũꝗ in conſpectu eſſent caſtra utrinꝗ munierunt. Prætori Romano expectãdum L. Aemylium Cõſulem uidebatur. Nec prius cum tanta multitudine Gallorum fortunam pugnæ experiendam eſſe, q̄ exercitus Conſulis cum Hetruſcorum Sabinorumꝗ copiis iungeretur, eo conſilio intra uallum militem tenebat, neꝗ poteſtatem pugnandi faciebat hoſti, ſatis in præſentia exiſtimãs ſi a populationibus cohiberet. Cognita igitur Prætoris ſententia Galli dolum adiungunt, quaſi enim aduentum Conſulis, nam is plane adeſſe dicebatur, formidarent, de quarta uigilia peditem educunt, ac Feſulas uerſus iter facere contendunt. Equitatum uero omnem in caſtris relinquunt. Nec prius iter arripere iubent, q̄ hoſtibus conſpicui fuerint. Hetruſci igitur ac Sabini prima ſub luce Gallorum equites tumultuoſius abire conſpicati, cum inſuper noctis ſilentio peditem e conſpectu ablatum cernerent, fugamꝗ & trepidationem exiſtimarent, rapto poſt eos agmine incaute feruntur. Ita præcipitati in inſidias circumueniuntur a Gallis. Et inuiti pugnam decernere compelluntur. Ad ſex millia Hetruſcorum Sabinorũꝗ in ea pugna cecidere. Reliqua uero multitudo, cum Galli undiꝗ premerent, numeroꝗ & ferocia præſtarent, abrepta protinus fuga in tumulum quendam natura munitum trepida ſeſe recepit. Galli quoniam & prælio & ſuperioris noctis uigilia confecti erant, ab expugnatione eius tumuli ſe tunc continuere. Sed circa ea loca ſtationibus diſpoſitis, ad curanda corpora uertuntur, eo propoſito, ut poſtridie totis uiribus tumulum expugnare aggrediantur. Per idem tempus L. Aemylius Conſul, quem Arimini cum exercitu fuiſſe diximus, cognito Gallorum aduentu, in Hetruriam per proximos Appennini ſaltus tranſierat. Cum forte ſuperioris pugnæ ignarus non longe ab eo tumulo caſtra poſuiſſet, qui obſidebantur cognito aduentu Conſulis (Id enim ex ignibus per noctem intellexerant) ad illum mittunt, ac rei geſtæ ſeriem, quoue ſint loco res, exponunt. Conſul in tanto ſociorum periculo minime cunctandum ratus, ut primum diluceſcere cœpit, cum equitatu anteceſſit. Tribunos cum legionibus ſequi iuſſit. Galli quoꝗ ea nocte adeſſe conſulem ex ignibus intellexerãt. Itaꝗ uigiliæ totis caſtris per noctem factæ, ac fere omnes armati inſomneſꝗ conſtitere. Cum uero prima luce aut pugnãdum aduerſus Conſulem obſeſſoſꝗ, aut concedendum eſſe, appareret. Aneroeſtes, Gallis & duarũ noctium uigilia & ſuperioris diei labore confectis metuens, quo a prælio auerteret animos, nouas ſubinde curas iniecit. Inquit enim, ſtultum eſt tempus cum hoſtibus terere, donec præda, quæ nunc paſſim totam per Hetruriam iacet, ex agris tollatur. Si ſapiant Galli late diſcurrendum, prædas q̄ maximas abigendum. Cum ſatis onuſti fuerint, in proximam Galliam redeundum, relictiſꝗ ibi ſarcinis & impedimẽtis, rurſus Hetruriam repetendum, ut prælium aduerſus hoſtes expediti cõmittant. Id conſilium cum approbaſſent Galli, ante Conſulis aduentum ſigna mouentes, longe lateꝗ prædatum per Hetruriam diſcurrunt. Onuſti tandem omnis generis præda, cum ad littus inferi maris non longe a Talamone oppido perueniſſent, conuerſo tandem itinere iuxta ipſum littus uadentes Galliam repetebãt. L. Aemylius Conſul ſuſceptis his copiis, quæ in tumulum confugerant, Gallos inſequebatur, eoſꝗ quantum poterat a populationibus cohibebat. Per idem tempus C. Attilius alter Conſul per literas Senatus a Sardinia accitus, Piſas nauibus aduenerat. Expoſitiſꝗ in terram copiis contrario q̄ Galli itinere iuxta latus inferi maris exercitum ductabat. Qui ubi iam appropinquare Gallos ex captiuis, quos ceperat, cognouit. Alterum uero Conſulem pone ſequi, legiones tribunis militum tradit iubens ut mature ueſtigia ſequerent. Ipſe cum equitatu antecedens collem iminentem uiæ præoccupare conſtituit, ex eoꝗ pugnam aduerſus hoſtes committere. Galli poſtquam aduentare alterum Conſulem intellexerunt, confeſtim equitatum omnem ac partem expeditorum præmittunt ad eum collem occupãdum. Erat enim is locus q̄ oportuniſſimus, quoniam aditum claudebat, quo neceſſario erat tranſeundum. Cum uero anticipatum iam a C. Attilio inueniſſent, pugnã equites incipiunt. Id certamẽ magis ac magis creſcere. Qui cum L. Aemylio erant, primo admirabantur ignari alterius Conſulis aduẽtus. Sed ubi propius accedentes C. Attilium ex pugna adeſſe cognouere, ingenti lætitia perfuſi equites Aemyliani in ſubſidium eorum, qui pro colle pugnabant, tranſierunt. Aemylius autem ipſe cum legionibus uti conſueuerat poſt Gallos quadrato agmine ſequebatur. At Galli ubi ſe medios inter duos Conſules & occupatum iter proſpexerunt, quoniam & a facie ſimul & a tergo pugnandum erat, bifrontem aciem ſtruxere, contra Aemylium, qui pone ſequebatur, Geſſatas & Inſubres. Aduerſus autem C. Attilium Taurinos & Boios collocarunt. Carros & impedimenta extra aciem ſubduxerunt. Prædam uero omnem cum præſidio in proximum tumulum expoſuerunt. Cum duas ut prædiximus frontes haberet Gallorum acies, non ſolum terribilem aſpectu, uerumetiam efficacem ad pugnandum eſſe illam euenit. ut enim erat magis aperta ita magis conſpicua hoſtibus reddebatur, pluſꝗ ad oſtendendum uirtutem facultatis erat. Boii quidem & Inſubres auratis fulgentes ſagulis, Geſſatæ uero more ſuæ

gentis nudi pugnabant. Primum certamen equitum fuit, Gallis pellere e colle C. Attilium Conſulem, Romanis tueri locum adnitentibus. Erat utrinq; multitudo ingens, ac ſumma uirtute ab utriſq; pugnabatur. Hoc in loco C. Attilius Conſul cum in primis pugnaret, a quodam Gallo equite tranſfixus haſta occiditur. Caputq; eius ad reges defertur. Nec tamē id deterruit Romanos equites, ſed ob iram cæſi Conſulis acrius incumbentes, poſt longam pugnam non ſolum tutati ſunt collem, uerumetiam Gallorum equitatum omnem fuderunt. Inter hæc peditum acies appropinquarat, præliumq; non uſu modo uerumetiam auditu horrendum committitur. Ex tribus enim exercitibus pugna conſtabat. Galli medii a fronte quidem perrumpere, a tergo autem reſiſtere nitebantur. Romanis uero contra a fronte reſiſtere, a tergo inuadere Gallorum aciem, propoſitum erat. Terribilis erat Claſſicorum ſonus, cum quibus omnis ſimul Gallorum multitudo tantum ululatum uociferationemq; tollebat, ut uix aures perferrent, cuncta certe circum loca incredibiliter reſonarent. Terribilis inſuper nudorum aſpectus. Magna enim ac nuda corpora motus quoſdam bellicos ſub clypeis cientia miraculo ſimul ac formidini erant. His accedebat ſplendor ornamentorum oculos præſtringentium. Boiorum enim & Inſubrium torquibus aureis & uirgatis ſagulis tota fulgebat acies, quæ partim obſtupebant Romani cernentes, partim ſpe prædæ magis incendebantur. Sed nudi qui pugnabant ante aciem Romanam a ſagittariis ex more præmiſſis haud ſegniter infeſtabantur. Prægrādia enim & alba corpora ſcutum Gallicum protegere tota nequibant. Itaq; Spiculo intro adacta tota cohærebant. Crebris enim undiq; ſagittis uolantibus cum propter diſtantiam ulciſci ſagittarios nequirent, & infeſtius ferirentur, quaſi rabiæ furentes. Alii in hoſtes temere ob dolorem ruebant, & ibi opprimebantur. Alii retro ueſtigia ferentes fœdati ſanguine terrorem ſuis afferebant, ordinemq; turbabant. Iactantia ergo Geſſatarum, qui anteſignani in prælio erant, per hunc domum domita, Inſubres Boii & Taurini prælium excepere, amotiſq; ſagittariis, pilis iam & gladiis res gerebatur. Hic uero, q̄tum nūquam alias, clamor & ſtrepitus armorum, percuſſio, uociferatio & gemitus cadentium, exultantiumq; motus terribilis, & omnis experientia ferri a fronte ſimul & a tergo exurgebat. Nec quicquam erat in tantis exercitibus ſegne. uerum & lacertis & pectoribus crebra uibratione gladiorum ubiq; certabatur. Quippe Gallis nulla ſalutis ſpes niſi in uictoria erat. Romani autem niſi tunc uiciſſent, nunquam poſthac fore ut uincerent arbitrabantur. Cum duo Conſulares exercitus medios hoſtes quaſi de induſtria nacti ſupra uirtutem propriam beneficio quoq; fortunæ iuuari uiderentur, & inflammabat īdignatio, q̄ Populi Romani gloriam Italiæq; magnitudinem Galli contempſiſſent, q̄ nullis laceſſiti iniuriis ultro arma intuliſſent, Quod ad prædam rapinamq; ſibi regionem inclytam fore exiſtimaſſent. His Romani ſimul Italiq; incenſi acerrime dimicabant. Galli autem pari ferocia reſiſtebant, ſed & corporibus & armorum genere impares. Nam corpora quidem Gallorum æſtus laboris impatientia ſunt, enſes uero graues & obtuſa cuſpide ut ad primum deſcenſum magnam uim habebant, ſic ubi pedem contulerant, ad crebriores ictus inutiles erant. Romani uero & ſcutis ad protegenda corpora ualidioribus utebantur, & gladiis breuioribus ſed acutis. itaq; ubi pedem contulerant, punctim ferientes crebro ictu pectora hoſtium perforabant. Duri præterea ac exercitati æſtum ac laborem facile tolerabant. Quas ob res & uniuerſo certamine, & ſingularibus congreſſibus Galli ſuperati paſſim cadebant. Stetit tamē immota Gallorum acies, donec equites Romani e colle deſcēdentes procellam equeſtrem in eam dedere. Tunc deniq; turbati Galli atq; loco moti a fronte ſimul & a tergo proſternuntur. Ex tanta multitudine Gallorum ad decem millia ſolum capta fuere, & in his Congolitanus rex. Cætera fere omnis multitudo in prælio cecidit. Multi etiam fugientes latitāteſq; per Italiam uarie oppreſſi ſunt. Anerœſtes autem rex e prælio fugiens, poſtquam nullam ſpem ſalutis ſupereſſe animaduertit, ſibi mortem conſciuit. Idemq; & alii Gallorum principes, qui una fugerant, fecere. Poſt hanc pugnam L. Aemylius Conſul prædam omnem his, quorum fuerat, reſtituit. Spoliaq; hoſtium Romam miſit. Ipſe cum omnibus copiis profectus in Boios uaſtatis hoſtium agris, exercitu ꝑ omni prædarum genere ditato, Romam ad triumphum rediit. Duxit in triumpho Cōgolitanum regem & principes Gallorum prælio captos. prætulitq; torques aureos, & arma, & omnifariam Gallorum ſpolia, quibus poſtea capitolium ornauit. Poſt hunc creati Conſules Q. Fuluius & T. Manlius. Hi Galliam cum exercitu ingreſſi Boios in deditionem Populi Romani uenire compulerunt. Inde reliquos Gallos inuadere pergentes crebris imbribus ac ſubinde peſtilentia impediti deſiſtere coacti ſunt. Hos ſecuti Conſules P. Furius & C. Flaminius Flaminius cū exercitu Galliā igreſſus Ananes Gallos, q non lōge a Maſſilia incolunt, primum ſubegit. Mox in Inſubrum agros legiones traduxit non longe ab eo loco, quo Addua fluuius Padum influit. Inſubres magna multitudine ad prohibendum hoſtem conuenerant, a quibus nō modo intranſmittendo amne, uerum etiam in muniendis caſtris, magna detrimenta cum accepiſſent Romani, ut primum facultas data, ex eo loco abeuntes in Cœnomanos tranſiere. Ibi Cœnomanorum copiis ad exercitum adiunctis, rurſus e ſuperiore loco, qui ad Alpes ſpectat, Inſubrum agros ingreſſi totam regionem longe lateq; populantur. Principes autem Inſubrum iſta cernentes ferro decernere ſtatuerunt. Itaq; accita undiq; multitudine ad quinquaginta hominum millia armauere. Signa

uero

uero aurea quæ immobilia uocabant,non niſi extremo in periculo promi ſolita,ex Mineruæ templo ſuſtulere. Cum his profecti non longe a Romanis caſtrametati ſunt tanta ferocia,ut uix ab oppugnatione caſtrorum primo aduentu temperarent. At C.Flaminius Conſul quoniam pugnandum eſſe cõſtabat.Primum illud ſecum cogitare cœpit,num multitudinem Cœnomanorum,quæ una ſecum in agrum hoſtium irruperat,habendum in prælio eſſet. Periculoſum ſane uidebat Gallis aduerſus Gallos in eo diſcrimine ac præſertim in his locis ſalutem ſuam exercituſq; committere. Quod,ſi eos amoueret,longe ſe imparem contra tantas hoſtium copias fore exiſtimabat,& ſimul uerebatur,ne illi,hac ignominia accepta,ſeſe Inſubribus indignabundi coniungerent.His enim anxius Conſul tandem periculoſum conſilium capit. Caſtra erant apud Adduam amnem. Ponteṁq; effecerat ad ulteriorem fluuii ripam. Cœnomanos igitur ad ſe uocatos quaſi aliud acturus tranſire amnem iubet. Cum omnis eorum multitudo tranſiſſet,tunc Flaminius põtem reſcidit,ut nec ſibi nec hoſti coniungi poſſent. Ipſe copias,quas domo eduxerat,Romanorum ac ſociorum in aciem producit,poteſtatemq; dimicandi Inſubribus facit. Nec ſane prudenter locum ad prælium delegiſſe uidetur.Ita enim iuxta ripas aciē continuit,ut ſi premeretur ab hoſtibus,nulla referendi pedis aut ſe explicandi facultas eſſet. Vicit tamen eam pugnam Flaminius temeritate magis q̃ conſilio fretus. Tantum enim militum robur tantaq; tribunorum prouidentia in prælio fuit,ut errata ducis uirtute ſuperarent.Cum enim ſtructæ eſſent acies,iamq; pugna iniretur,tribuni militum acceptas a triariis haſtas tradidere anteſignanis.Id eo conſilio factum,quod ex ſuperioribus præliis animaduerterant,Gallos primo impetu fortiter pugnare,poſtea uero confeſtim labeſcere. Enſeſq; illorum unam duntaxat aut alteram plagam uehementer habere. Itaq; tranſlatis in primam aciem haſtis,diſtinere hoſtem iubent,donec primus ille ardor animi impetuſq; reſideret. Quod & procul dubio euenit. Nam cum anteſignani pectora Gallorum oraq; haſtis ferirent,Galli in his præcidendis primum impetum effuderunt. Tunc demum Romani abiectis haſtis pedem pedi conferunt. Et gladiis freti ora pectoraq; Gallorum crebris ictibus exhauriunt. In hunc modum ſuperati Inſubres poſt multam ſuorum cædem effuſa fuga terga uertere.Flaminius autem magna Captiuorum multitudine,multiſq; Gallorum ſpoliis iſignem Romam exercitum duxit,triumphauitq;. Inſubres tãtis afflicti cladibus per legatos Romam miſſos pacem a Senatu Populoq; Romano petiere,quæ tamen illis negata eſt,Conſulibus,quibus iam ea prouincia euenerat,legiones eo ducere properantibus. Inſubres ergo deſperata pace,quaſi extremum periculum adeſſet, rurſus ad bellum ſe uiolentius compararunt. Nec ſuis ſiſi uiribus Tranſalpinos Gallos ſpe premiorum pellectos fœdere ſibi & ſocietate coniunxerunt.Ex iis triginta armatorum millia Alpes tranſiere,quæ cum Mediolanum,quæ eſt Inſubrum caput,perueniſſent,domeſtici exercitus magna multitudine illis iunguntur. Conſules erant C. Cornelius & M. Claudius Marcellus. Hi copiis in Inſubres ductis Acerras urbem,quæ eſt inter Padum & Alpes,obſidere.Inſubres,q; ferre auxilium obſeſſis nequibãt, propterea q; media quidem loca a Romanis tenebantur,parte copiarum trans Padum miſſa, Claſtidium oppidum ſociorum Populi Romani obſederunt,rati ea difficultate coactos Romanos Acerras obſidione ſoluturos. Eo igitur conſilio Claſtidium ꝑmebant. Id cum in exercitu Populi Romani nuntiatum eſſet,placuit ut alter Conſul apud Acerras cum legionibus maneret. Alter cum parte copiarum Claſtidio opem ferret. Marcellus igitur cum equitatu ac expeditis,ferre ſociis auxilium contendit.Quem poſtquam traiecto Pado Galli aduentare intellexerunt,ſoluta confeſtim obſidione Claſtidii contra Marcellum omnibus copiis properarunt,ſtructaq; acie in conſpectu hoſtium conſtitere. Ibi Gallorum dux Viridomarus inſigni prouectus equo magnoq; ornatu ante ſigna proceſſerat. Hunc Marcellus conſpiciens,cum ducem eſſe illum haud dubie intelligeret,ſuos loco ſiſtere iubet. Ipſe ante uolans contra Viridomarũ ſe offert.Nec Viridomarus detrectauit pugnam.Sed ubi Cõſulem ex purpureo ſagulo eſſe cognouit,pulchrum & ipſe ratus duci aduerſus ducem pugnam capeſſere, impigre ſe ad certamen obtulit. Concurrerunt medii inter duas acies.hinc Romanis illinc Gallis euentum pugnæ ſuorum ducum ſolicite ſpectantibus. Sed uirtute bellica longe ſuperior fuit Marcellus, tranſfixumq; haſta Gallum humi proſtrauit. Romani equites uictoria ſui ducis elati magno impetu Gallos inuadunt,breuiq; diſſipatos,antequam pedites ſuperuenirent,in fugam uertunt.Magna pars Gallorum cæſa,reliqui capti,multi præterea cum ſe in Padum metu hoſtium præcipites dediſſent, uorticibus abſorpti periere. Marcellus at ma cæſo duci ſagulumq; detraxit,quæ poſtea opima ſpolia Ioui ſacrauit.Ea ſunt,quotiens dux exercitus Populi Ro. hoſtium ducem ſua manu prælians occidit. Quod in tantis Populi Romani certaminibus ter duntaxat omni ætate factum extat. Primum a Romulo Cœninenſium rege obtruncato. Deinde a Cornelio Coſſo,qui Conſul Lartem Tolumnium Veientium regem pugnans interfecit.Tertium a M.Marcello Conſule,Quod modo apud Claſtidium factum retulimus. At Galli,qui apud Acerras obſidebantur,poſtquam ſuperatos ſuos apud Claſtidium audiuere,fuga per noctem facta Acerras deſeruere. Cornelius igitur Conſul poſt captas Acerras Mediolano copias admouit. Cum Galli obuiam non prodirent,populato circa urbem agro copias reducebat.Iter facientem Galli pone aſſecuti extremum laceſſere agmen cœpere,multiſq; interfectis, ma-

gnum terrorem ab ea parte iniecerant. Itaq; Cornelius cum legionibus conuerſus pugnam conſeruit. In ea pugna Galli a Cornelio ſuperati profligatiq; cum non in urbem Mediolanum, ſed in proximos 60
montes aufugiſſent, Conſul re animaduerſa exultante adhuc ob uictoriam exercitu Mediolanum petit. Nam uſq; urbem perculſam metu & defenſoribus uacuam nullo negocio eam cœpit. Quo facto omnes Ciſalpini Galli penitus domiti in poteſtatem Romani Populi deuenere. Qui mox agris mulctati regione tota præter admodum pauca loca excedere iuſſi ſunt.

LAVS DEO.

¶ Finiunt Titi Liuii Patauini hiſtorici Decades: duobus uoluminibus nuper auctæ: recenſq; : poſt omnes impreſſiones ubiq; locorum excuſſas: apprime recognitæ: cunctiſq; mendis: & erroribus expurgatæ. ¶ Adiecto inſuper Leonardo Aretino de primo bello Punico: necnon aptiſſimis imaginibus in cuiuſq; libri principio: prout materiæ conueniebat: appoſitis: quæ in aliis hactenus impreſſionibus non reperies. Impreſſæq; Venetiis ſumma diligētia per Melchiorem Seſſam & Petrum de Rauanis ſocios. Anno domini M.D.XX. Die III. Maii.

820,166

LABORATORIO L. GOTTSCHER
VIA DEL BOSCHETTO 67 - ROMA
[illegible]